

מספרי מנ"ד
כלך יפה רעיתי ומום

ספר

תורת משה

מדויק בתכלית הדיוק ומסדר בשלימות הסדור

מאתי

וואלף בן שמשון הלוי היידענהיים

וצרפתי אליו

התרגום האשכנזי ועוד ביאור נחמד העתקתיו מס' מנחה חדשה
להחכם הגדול הר"ר מאיר קאלוו ז"ל אשר היה חתום
וסתום באוצרות הכתובים זה כמה מאות שנים.

רעדלהיים

שנת תקע"ח לפ"ק.

ברפוס ובהוצאות המחבר והמסדר הנ"ל.

Rödelheim,
verlegt u. gedruckt von W. Heidenheim
1818.

הערה!

אמר וו"ה; הנני הנני אתה המעיין החביב כי תקרא בספר התורה הזה ומצאת בו שום דבר באיזה ניקוד או טעם המתנגד להרגלך או למציאות גירסת החומשים אשר בידך, אל תבהל ברוחך לכעוס ולבך אל ימהר לדבר עלי תועה ולאמר שגגה שגגה! עד אשר חקרת ודרשת בספרים הטובים העומדים בחזקת בדוק ובספרי גאוני הלשון הקדמונים ובפרט בס' מנחת שי להחכם היש"ן ז"ל ובספרי משפטי הטעמים, ורפתה רוחך מעלי; ואם לא תנוח דעתך באלה דרוש נא מעל ספר עין הקורא להחכם הקדמון יהב"י הנקדן ז"ל אשר ערכתי לפניך בגליון ת"ם שהדפסתי וקראתי בשם חומש מאור עינים ובו תמצא כנפשך שבעך, כי גם החומש מודע לבינה עם פי' רש"י ופי' ההבנת המקרא אשר חברתי, גם החומש עין הסופר המכונה עזרת הסופר ותיקון ווי העמודים גם החומש עם תרגום אשכנזי ופי' מנחה חדשה להחכם הר"מ קאלוו כולם יחד הם הם בעצמם החומש המדוייק ההוא אשר ליהב"י ותורה אחת ומשפט אחד וחקה אחת לארבעתם, אלא שהם נבדלים בביאוריהם ובפירושיהם, כי בחומש מאור עינים לבדו הבאתי גבולות הכתיבה המאושרת בחבורי עין הסופר בבירור גבולות הקריאה הנכונה בניקוד וטעם בחבור עין הקורא

* * *

לירב"י, (וכל מעשה תקף וגבורת שני החבורים האל הלא הוא כתוב על ספרם, קחם נא אליך;) ובחומשים האחרים הסירותי החבורים השנים האלה והצגתי תחתם פירושים וביאורים אחרים נבדלים בעניניהם, והצד השוה שבהם שכולם ברורים וכולם נחמדים וכולם מטעמים מעדנים לכל נפש יפה; ואולם חלקתים לארבעה מיני חומשים בעבור שינוי דעות האנשים וחלופי תשוקות החכמים, והיה כל מבקש ה' יצא ישכיל וידע היותר נאות לכוונתו ואת אשר לו והקריב אליו להגות בתורת ה' ולעשות צדקה ומשפט וישא ברכה מאת ה' וצדקה מאלהי ישעו.

ותשלם מלאכת הספר הזה הוא חומש ראשון בחדש השלישי הוא חדש סיון בשנת תקע"ח לפ"ק.

ספר

בראשית

ראשון לתורת האלהים

הוא

ספר הבריאה הוא GENESIS בלע״ז

יק׳ף

משנברא העולם עד שמת יוסף

אלפים ושלש מאוה ותשע שנים.

רבתי ב בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ: 1
והארץ היתה תהו ובהו וחשך על־פני תהום 2
ורוח אלהים מרחפת על־פני המים: ויאמר 3
אלהים יהי־אור ויהי־אור: וירא אלהים את־האור 4
כי־טוב ויבדל אלהים בין האור ובין החשך:
ויקרא אלהים ׀ לאור יום ולחשך קרא לילה 5
ויהי־ערב ויהי־בקר יום אחד: פ
ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל 6

אים אנפאנגע ערשוף גאָטט דיא היממעל אונד דיא ערדע. 1
דיא ערדע אַבער וואַר אונפֿאָרמליך אונד פֿערוויסטעט; פֿינסטער- 2
ניס אויף דער פֿלאֶכע דעז אַבגרונדעז, אונד דער גאָטטליכע גייסט
וועבענד אויף דען וואַססערן. דאַ שפראַך גאָטט עז ווערדע 3
ליכט, זאָ וואַרד ליכט. גאָטט זאַה דאַז ליכט דאַס עז גוט זייא, 4
אונד אונטערשיעד צווישען דעם ליכט אונד דער פֿינסטערניס.
גאָטט נעננטע דאַז ליכט טאַג, אונד דיא פֿינסטערניס נעננטע 5
ער נאַכט; דאַ וואַרד אַבענד אונד וואַרד מאָרגען, איין טאַג.
גאָטט שפּראַך: עז ווערדע איינע אויסדעהנונג מיטטען אים 6
וואַססער; דאַמיט איינע אַבשיידונג זייא, צווישען וואַססערן

מנחה חדשה.

בראשית הנה לעומק עניני הפסוקים האלה נבוכו בהם כל גדולי המפרשי' ולא אחד בהם שהסכים לדברי זולתו, ובגלתי ללכת בעקבותיהם ללקוט פליטי אחריהם ראיתי לכל אחד מהפירושים קושיות עצומות אגלה לך קצת מהם, ואתחיל מהרש"י, הוא פירש כי מלת בראשית היא בהכרח סמוכה ולכן הכרח לומר שהכוונה היא כמו בראשית ברא אלהים שמים וארץ והארץ היתה תוהו ובוהו ויאמר אלהים וגו', והנה יש לזה קושיות עצומות עד מאוד אפרט לך ב' או ג' מהם, א' שלא הודיענו הכתוב דבר במה שאמר והארץ היתה תהו וגו' כי אין טפש בעולם שלא ידע שהשמים והארץ היו תוהו ובוהו קודם שיבראו, ב' שלמה כתב שהית' הארץ תהו ובהו והרי גם השמים היו תהו ובהו קודם הבראם ולא הזכירם כלל, ג' שמלת היתה תורה על הויה ולא תאמר על העדר, ומה שהוקש' עליו שמלת בראשי' שהיא סמוכה כבר התיר הרמב"ן הקשר הזה במלת וירא ראשית לו ובמלת מגיד מראשית אחרית ואמר

שאם

7 בֵּ֥ין מַ֖יִם לָמָֽיִם׃ וַיַּ֣עַשׂ אֱלֹהִים֮ אֶת־הָרָקִיעַ֒ וַיַּבְדֵּ֗ל
בֵּ֤ין הַמַּ֙יִם֙ אֲשֶׁר֙ מִתַּ֣חַת לָרָקִ֔יעַ וּבֵ֣ין הַמַּ֔יִם אֲשֶׁ֖ר
8 מֵעַ֣ל לָרָקִ֑יעַ וַֽיְהִי־כֵֽן׃ וַיִּקְרָ֧א אֱלֹהִ֛ים לָֽרָקִ֖יעַ שָׁמָ֑יִם
וַֽיְהִי־עֶ֥רֶב וַֽיְהִי־בֹ֖קֶר י֥וֹם שֵׁנִֽי׃ פ
9 וַיֹּ֣אמֶר אֱלֹהִ֗ים יִקָּו֨וּ הַמַּ֜יִם מִתַּ֤חַת הַשָּׁמַ֙יִם֙ אֶל־
10 מָק֣וֹם אֶחָ֔ד וְתֵרָאֶ֖ה הַיַּבָּשָׁ֑ה וַֽיְהִי־כֵֽן׃ וַיִּקְרָ֨א
אֱלֹהִ֤ים ׀ לַיַּבָּשָׁה֙ אֶ֔רֶץ וּלְמִקְוֵ֥ה הַמַּ֖יִם קָרָ֣א יַמִּ֑ים
11 וַיַּ֥רְא אֱלֹהִ֖ים כִּי־טֽוֹב׃ וַיֹּ֣אמֶר אֱלֹהִ֗ים תַּֽדְשֵׁ֤א

7 אונד וואססערן. אלזא מאכטע גאטט דיא אויזדעהנונג, אונד
אבטיידעטע צווישען דען וואססערן וועלכע אונטער דער אויז-
דעהנונג, אונד דען וואססערן וועלכע איבער דער אויזדעהנונג,
8 אונד עז געשאה אלזא. גאטט נעננטע דיא אויזדעהנונג הימ-
מעל; זא וואר אבענד אונד ווארד מארגען, דער צווייטע טאג.
9 גאטט שפראך פערנער: עז פערזאממלען זיך דיא וואססער אונטער
דעם הימעל אן איינען ארט, דאמיט דאס טראקנע זיכטבאר
10 ווערדע; עז ווארד אלזא. גאטט נעננטע דאס טראקנע ערדע,
אונד דיא פערזאממלונג דער וואססער נעננטע ער מעערע; דא
11 זאה גאטט דאס עז גוט זייא. גאטט שפראך: עז שפראססע

מנחה חדשה.

שאם זה נסמך אל מה שלא נכתב זה ג"כ יש לו על מה שיסמוך, והנה הוא פירש הכתובים על החומר הראשון, וזה קשה ג"כ עד מאוד שא"כ לא תמצא שהזכיר בפירוש בריאת השמי' והארץ עצמם, והנ' מלת ברא מצאנוה שתורה ג"כ על בריאת יש מיש, ולא אאריך בהזכרת כל פי' המפרשי' כולם אבל לכולם יש קושיות עצומות ואתה דע לך. ומה שיראה לי ואשר נתן אלהים אל לבי הוא כי הדברי' הנגלים שהם עצם השמים והארץ הם אשר הזכיר הכתוב בפירוש ובקצת מלות ירמוז אל הבריאות הנעלמות ומהנה אתחיל.

הנה מלת בראשית מוכרתת כדברי הרמב"ן והכונ' בה בתחלה ברא אלהים את השמים ואת הארץ עצמם ואשר הם הנראים היום לעינים, ובמלת שמים כולל כוכבים ומזלות ובמלת הארץ כולל ג"כ היסודות הארבעה לפי שאלו נבראו מחומר אחד כמו שאמר הרמב"ם שהועילנו ר' אליעזר הגדול באומר שמים מהיכן נבראו וארץ מהיכן נבראת שאין אומרו של זה כאומרו של זה,

ומלת

הָאָ֗רֶץ דֶּ֗שֶׁא עֵ֚שֶׂב מַזְרִ֣יעַ זֶ֔רַע עֵ֣ץ פְּרִ֞י עֹ֤שֶׂה פְּרִי֙
לְמִינ֔וֹ אֲשֶׁ֥ר זַרְעוֹ־ב֖וֹ עַל־הָאָ֑רֶץ וַֽיְהִי־כֵֽן׃ וַתּוֹצֵ֨א 12
הָאָ֜רֶץ דֶּ֠שֶׁא עֵ֣שֶׂב מַזְרִ֤יעַ זֶ֙רַע֙ לְמִינֵ֔הוּ וְעֵ֧ץ עֹֽשֶׂה־
פְּרִ֛י אֲשֶׁ֥ר זַרְעוֹ־ב֖וֹ לְמִינֵ֑הוּ וַיַּ֥רְא אֱלֹהִ֖ים כִּי־טֽוֹב׃
וַֽיְהִי־עֶ֥רֶב וַֽיְהִי־בֹ֖קֶר י֥וֹם שְׁלִישִֽׁי׃ פ שני 13
וַיֹּ֣אמֶר אֱלֹהִ֗ים יְהִ֤י מְאֹרֹת֙ בִּרְקִ֣יעַ הַשָּׁמַ֔יִם 14
לְהַבְדִּ֕יל בֵּ֥ין הַיּ֖וֹם וּבֵ֣ין הַלָּ֑יְלָה וְהָי֤וּ לְאֹתֹת֙
וּלְמ֣וֹעֲדִ֔ים וּלְיָמִ֖ים וְשָׁנִֽים׃ וְהָי֤וּ לִמְאוֹרֹת֙ 15

דיא ערדע אַללערלייא שפראָססען, קרויט, דאַז זאַאמען בריינגט,
פרוכטבוים דער פרוכט טראָגט, נאַך זיינער אַרט, וואָרין דער
זאַאמען איזט אויף דער ערדע; אונד עז געשאַה אַלזאָ. דיא 12
ערדע בראַכטע אַללערלייא שפראָססען הערפאָר, קרויט, דאַז זאַא
מען בריינגט, נאַך זיינער אַרט, אונד בוים, דער פרוכט טראָגט,
אין וועלכער דער זאַאמען ליעגט, נאַך זיינער אַרט; דאַ גאָטט
זאַה, דאַס עז גוט וואַר. דאַ וואַרד אַבענד, אונד וואַרד 13
מאָרגען, דער דריטטע טאַג. גאָטט שפראַך, עז ווערדען ליכ 14
טער אַן דער אויסדעהנונג דעס הימעלס, צו אונטערשיידען
צווישען טאַג אונד נאַכט; דאַמיט זיא זייען צו צייכען, פיר צייט
ען, טאַגע, אונד יאַהרע. אונד זייען אויך ליכטער אַן דער 15

מנחה חדשה.

ומלת את תור' על המצאת החומר אשר ממנו נבראו כמ"ש הרמב"ן שתור' על
עצם הדבר שאם לא כן הי' לו ליכתב בראשי' ברא אלהי' השמים והארץ,
ותיכף להמצאת החומר מבלי שום זמן בנתים נבראו ממנו השמים והארץ,
ולא נוכל לומר שהי' לו שום הוי' עד שיאמר עליו והארץ היתה תוהו כדברי
הרמב"ן כי החומר ההוא בעצמו אינו כלל ואי אפשר להמצא בפני עצמו מבלי
צור' אפילו רגע כמימרי' כמו שנודע מענינו למי שיש לו אפילו התחל' מועטת
בחכמת הטבע, ופי' הכתובי' הלא פקח עיניך ובקר לך כי מה שאני כותב
ישר בעיני עד מאוד לפשטי הכתובי', וזה פירושם, בתחלה ברא אלהים את
השמי' מן החומר אשר המציא לו והנברא עמו הנרמז במלת את ואת הארץ
מהחומר אשר המציא לה הנרמז במלת ואת כי על כן הארץ באתין ולא סמכן
דייקא, ואחר שנבראו שמים וארץ הארץ היתה תהו ובהו ולא השמים והרגין

בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן׃
16 וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת־
הַמָּאוֹר הַגָּדֹל לְמֶמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת־הַמָּאוֹר
17 הַקָּטֹן לְמֶמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים׃ וַיִּתֵּן
אֹתָם אֱלֹהִים בִּרְקִיעַ הַשָּׁמָיִם לְהָאִיר עַל־
18 הָאָרֶץ׃ וְלִמְשֹׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וּלֲהַבְדִּיל בֵּין
19 הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃ וַיְהִי־עֶרֶב
וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי׃ פ
20 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה

אויזדעהנונג דעז היממעלז, צו לייכטען אויף דער ערדע; אונד עז
16 געשאה אלזא. אלזא מאכטע גאטט דיא צוויא גראססען ליכטער; דאז
גרעססערע ליכט צור רעגיערונג דעז טאגז, דאז קליינערע ליכט צור רעג
17 גיערונג דער נאכט, אונד דיא שטערנע. גאטט זעטצטע זיא אין דיא
18 אויזדעהנונג דעז היממעלז, אויף דער ערדע צו לייכטען. אויך
צו רעגיערען טאגז אונד נאכטז, אונד צו אונטערשיידען צווישען
ליכט אונד פינסטערניס; דא זאה גאטט דאס עז גוט וואר.
19 אלזא וואר אבענד אונד וואר מארגען, דער פיערטע טאג.
20 גאטט שפראך: עז רעגע דאז וואססער רעגעז בעזעעלטעז טהיער;

מנחה חלשה.

שלא הי' לה שום קיום והעמדה שעדיין לא התלבשו היסודות בצורותיהם ר"ל שלא היו צורותיהם מוגבלים כמו שהם עתה, ואין כוונתי בזה שלא היתה הארץ ראוי' לישוב לסבת היותה מכוסה במים אבל הכוונה שלא הי' אחד מהיסודות בצורה שתגבילהו, ופי' הדבר דע לך שהש"י נתן בחומר הראשון צורות היסודות הארבעה באמצעות תנועת הגלגל לפי שכל תנועה מולידה חום וכבר ידעת שהחום מפזר החלקים והקור מקבצם, וא"כ מה שהיה מן החומר הזה קרוב לגלגל הגיע עליו מן החום שעור רב ונתן בו חום וקלות ונעשה יסוד האש החם והקל, ומה שהי' מרוחק יותר שלא הגיע אליו חום כ"כ הי' יותר עב מן הראשון ולא הי' בו חום כל כך והוא יסוד האויר, ולכן הי' יסוד האויר נחלק לשלשה חלקים שהעליון מהם קרוב לאיכות שכנו שהוא יסוד האש והוא חם ויבש, והאמצעי שלא הגיע לו כל כך מן החום הוא חם

ולח

וְע֗וֹף יְעוֹפֵ֣ף עַל־הָאָ֔רֶץ עַל־פְּנֵ֖י רְקִ֥יעַ הַשָּׁמָֽיִם׃
וַיִּבְרָ֣א אֱלֹהִ֔ים אֶת־הַתַּנִּינִ֖ם הַגְּדֹלִ֑ים וְאֵ֣ת כָּל־ 21
נֶ֣פֶשׁ הַֽחַיָּ֣ה ׀ הָֽרֹמֶ֡שֶׂת אֲשֶׁר֩ שָׁרְצ֨וּ הַמַּ֜יִם לְמִֽינֵהֶ֗ם
וְאֵ֨ת כָּל־ע֤וֹף כָּנָף֙ לְמִינֵ֔הוּ וַיַּ֥רְא אֱלֹהִ֖ים כִּי־טֽוֹב׃
וַיְבָ֧רֶךְ אֹתָ֛ם אֱלֹהִ֖ים לֵאמֹ֑ר פְּר֣וּ וּרְב֗וּ וּמִלְא֤וּ 22
אֶת־הַמַּ֙יִם֙ בַּיַּמִּ֔ים וְהָע֖וֹף יִ֥רֶב בָּאָֽרֶץ׃ וַֽיְהִי־עֶ֥רֶב 23
וַֽיְהִי־בֹ֖קֶר י֥וֹם חֲמִישִֽׁי׃ פ שלישי
וַיֹּ֣אמֶר אֱלֹהִ֗ים תּוֹצֵ֨א הָאָ֜רֶץ נֶ֤פֶשׁ חַיָּה֙ לְמִינָ֔הּ 24

אונד דאז געפליגעל פליעגע איבער דער ערדע אן דער אויז;
דעהנונג דעז הימעלז. גאָטט ערשוף דיא גראָססען מעער אונ; 21
געהייער; אונד אללעז קריעכענדע בעזעעלטע טהיער, וועלכעז
דיא וואססער אויפגערעגט האבען, יעדעז נאך זיינער ארט, אונד
אללעז געפליגעל נאך זיינער ארט, אונד גאָטט זאה דאס עז
גוט זייא. דא זעגנעטע זיא גאָטט אונד שפראך, זייד פרוכט; 22
באר, מעהרעט אייך, אונד פיללעט דאז וואססער אין דען מעערען,
אונד דאז געפליגעל מעהרע זיך אויף דער ערדע. אלזא וואר 23
אבענד אונד וואר מאָרגען דער פינפטע טאג. גאָטט שפראך, 24
דיא ערדע ברינגע הערפאָר בעזעעלטע טהיער אללערלייא ארט,

מנחה חדשה.

ולא, והשלישי הוא קרוב לאיכות המי' שהוא קר ולא לסבת קורבתם, והנה על הדרך הזה כעשו יסוד המים ויסוד העפר על התכונה והאיכות אשר הם עליו לסבת רחקם מחום התנועה, ולכן השיב החוקר כששאלוהו מה נשתנה חומר הארץ מחומר שאר היסודות שנעשה קר ויבש ונתקשה ולא כן האחרים, וכן כ"א שנשתנה מחבירו, ואמר חלוף המקומות, ור"ל שהקרוב לתנועה קבל חום ופשיטות והרחוק קבל קור ועבירות. ועתה פקח עיני שכלך וראה שאלו לא הית' שם סבה אחרת לצורות היסודות כי אם תנועות הגלגל לא יתכן להם להיותם מוגבלים ומובדלים בצורותיה' כמו שהם עתה לפי שחום התנוע' הוא בא בהדרגה עם מרכז הארץ וא"כ כך הי' ראוי לחומר לקבל צורות בהדרגה מבלי היות להם גבול ידוע וניכר, והי' ראוי שיהי' החומר אשר אצל מרכז הארץ מקשיי ואשר למעלה ממנו לא יהי' מקשיי כ"כ ואשר למעלה מעט ענטיט ולמעל' טיט ומים מעורבים ולמעלה מים עכורים ולמעלה צלולים

בְּהֵמָה וָרֶמֶשׂ וְחַיְתוֹ־אֶרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי־כֵן׃
25 וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת־הַבְּהֵמָה
לְמִינָהּ וְאֵת כָּל־רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ וַיַּרְא
26 אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם
בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בִדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף
הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ
27 הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ׃ וַיִּבְרָא אֱלֹהִים ׀ אֶת־הָאָדָם
בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה

פיה, געווירם, אונד ווילד דעז לאנדעז אללערלייא ארט; אונד עז
25 געשאה אלזא. גאטט מאכטע ווילד דעז לאנדעז אללערלייא ארט,
פיה אללערלייא ארט, אונד געווירם אללערלייא ארט; אונד גאטט
26 זאה דאס עז גוט זייא. גאטט שפראך, נון וואללען וויר איינען
מענשען מאכען, אין אונזערם עבענבילדע, אין אהנליכקייט מיט
אונז; דאס זיא רעגיערען איבער דיא פישע דעז מעערז, איבער דאז
געפליגעל דעז הימעלז, איבער דאז פיה, אונד איבער דיא גאנצע
ערדע, זא וויא איבער אללעז געווירם דאז אויף דער ערדע קריעכט.
27 דא ערשוף גאטט דען מענשען אין זיינעם עבענבילדע, אין דעם
עבענבילדע גאטטעז ערשוף ער איהן; מאננלען אונד וויבלען

מנחה חדשה.

ולמעל' מים דקים מעורבים באידים, וכן עזה"ד עד הגיעם לתנועת הגלגל באופן שלא יהי' לאחד מן היסודות תכלית מוגבל שיאמר עליו עד כאן הגיע יסוד פלוני, והנה על היות הארץ על התכונה הזאת כאמר והארץ היתה תהו ובהו ור"ל שהית' תהו ובהו ולא הי' להם שום עמיד' וקיום שעדיין לא נבדל' מצורת המים ולא צורת המים מצורת האויר ולא צורת האויר מצורת האש, וחשך על פני תהום הוא כפל ענין כי מאחר שלא נבדלו הצורות הנה כאילו בחשך והכוונה בהכפל הזה לחזק הענין, ויאמר ג"כ שעדיין לא ניתן כח במאורות להאיר כי האור הי' בריאתו לשני הדברי' הש"ה, ורוח אלהים מרחפת על פני המי' ר"ל יסוד האויר לא הי' כח בגבולו אבל הי' מרחף על פני המים ואינו נוגע כמ"ש ז"ל כיונה זו שמרחפת וכו', וכאשר ראה הש"י הארץ על התכונה הזאת וכן שאר היסודות הוצרך להשגיח בהם מדרך השגחתו ולא בדרך טבעי להבדיל צורותיהם המעורבים ולהגבילם וברא את האור אשר אני קורא

בָּרָא אֹתָם׃ וַיְבָרֶךְ אֹתָם֮ אֱלֹהִים֒ וַיֹּאמֶר לָהֶם 28
אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְכִבְשֻׁהָ
וּרְדוּ בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיָּה
הָרֹמֶשֶׂת עַל־הָאָרֶץ׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי 29
לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב ׀ זֹרֵעַ זֶרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־
הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־בּוֹ פְרִי־עֵץ זֹרֵעַ זָרַע
לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה׃ וּלְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל־עוֹף 30
הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל ׀ רוֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ
חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֵשֶׂב לְאָכְלָה וַיְהִי־כֵן׃ וַיַּרְא 31

ערשוף ער זיא. זעגנעטע זיא, אונד שפראך גאט צו איהנען, זייד 28
פרוכטבאר, פערמעהרעט אייך, פילעט דיא ערדע, אונד בעצווינגט
זיא; הערשעט איבער דיא פישע דעס מעערס, איבער דאס גע־
פליגעל דעס היממעלס, אונד איבער אללעס לעבענדיגע טהיער,
דאס אויף ערדען קריעכט. גאטט שפראך, דא איבערגעבע איך 29
אייך אללעס קרויט דאס זאאמען פיהרט אויף דער גאנצען ער־
דע, אונד יעדען בוים, ווארין פרוכט איזט, וועלכע זאאמען
פיהרט; דיעזע זאללען אייער זיין צור שפייזע. אללען 30
טהיערען דעס לאנדעס אבער אונד אללען געפליגעל דעס היממ־
מעלס, אונד אללען קריעכענדען אויף דער ערדע, ווארין לע־
בענדיגע זעעלע איזט, איבערגעבע איך אללעס גרינע קרייטער־
ווערק צור שפייזע; אונד זא געשאה עס אויך. גאטט איבער־ 31

מנחה חדשה.

קורא אותו בשם השגחה בזה המקום, ובאור זה הבדיל צורות היסודות וקראו
בשם אור כי האור ה״א אשר בו יבדלו הצורו׳ כי בעודם בחשך איך יוכל להבדיל
צורת זה מצורת זולתו, וע״כ בהיותם מעורבים היו כאלו בחשך וכאשר ברא
להם את האור הבדיל צורותיהם זו מזו והגבילם ועמדו על עמדם והי׳ להם
קיום ולכך סמך אל היות הארץ תהו ובהו בריאת האור, וזה הי׳ כמו שאמרנו
גודל השגחתו וגלוייה ופרסומ׳ הענין, ומה מאד נעלה תשובת יוסף הגרדי
כששאלוהו היאך הארץ נבראת תחלה וכו׳, והיתה כוונת הש״י שיהי׳ עולם
גלוי ההשג׳ הזאת מוחשת בעולם כל ימי השמי׳ על הארץ כדי שיכירו מתוכו
מציאות

אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה־טוֹב מְאֹד וַֽיְהִי־
עֶרֶב וַֽיְהִי־בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי׃ פ
וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צְבָאָם׃ וַיְכַל אֱלֹהִים
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה׃
וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ
כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים
לַעֲשׂוֹת׃ פ רביעי (ולספרדים שני)
אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם בְּיוֹם
עֲשׂוֹת יְהוָה אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם׃ וְכֹל ׀ שִׂיחַ

אַה, אַללעס וואַז ער געמאַכט האַטטע, אונד פֿאַנד עז זעהר גוט, אַלז אָ וואַרד אַבענד אונד וואַרד מאָרגען, דעריעניגע זעכסטע טאַג. דאַ פֿאָללענדעט וואָרדען דיא הימעל, דיא ערדע, אונד איהר גאַנצעס העער. אַלזאָ האַטטע גאָטט אַם זיבענטען טאַג זיין ווערק פֿאָללענדעט דאַז ער געמאַכט; רוהעטע אַם זיעבענטען טאַגע פֿאָן אַללעם זיינעם ווערקע דאַז ער געמאַכט. זעגנעטע דען זיבענטען טאַג, אונד הייליג־טע איהן דען אַן דעמזעלבען טאַגע רוהעטע גאָטט פֿאָן אַללעם ווערקע, דאַז ער ערשאַפֿפֿען אונד געמאַכט האַטטע. דיעזעס איזט דיא ענט־שטעהונגסגעשיכטע דעס הימעלס אונד דער ערדע, דאַ זיא ערשאַפֿ־פֿען וואורדען, דאַ נעהמליך דאַז עוויגע וועזען, גאָטט, ערד אונד הימעל געמאַכט האַט. אַללערלייא בוישגעוועכס דעס פֿעלדעס, וואַר

מנחה חדשה.

מציאות הש"ית, ואמרו ז"ל בראותם שאינו ראוי בעולם שגנזו לצדיקים לעתיד בראותו שלא הי' העולם ראוי להשתמש בו כי לא היו ראוים לפרסום ההשגח' אשר כזה. והנה לך פירוש הכתובים, כאשר הית' הארץ, ר"ל היסודות הד' תוהו שלא הי' להם שום קיום והעמדה, אמר אלהי' יהי אור להעמידם על עמדם, ויהי אור כברא, ואמר אח"כ וירא אלהים את האור כי טוב ור"ל שראה הש"ית את האור שהוא טוב וכאה לעולם להשתמש בו, כי לא תמצא בכל מעשה בראשית וירא אלהים כי טוב כי אם על דבר שתהי' תועלתו גלוי' ונמשכת ומשתמשת לעולם כמ"ש הרב המורה, ולכן לא נאמר ביום שני כי טוב לפי

הַשָּׂדֶה טֶרֶם יִהְיֶה בָאָרֶץ וְכָל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה טֶרֶם
יִצְמָח כִּי לֹא הִמְטִיר יְהוָה אֱלֹהִים עַל־הָאָרֶץ
וְאָדָם אַיִן לַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה׃ וְאֵד יַעֲלֶה מִן־ 6
הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת־כָּל־פְּנֵי־הָאֲדָמָה׃ וַיִּיצֶר יְהוָה 7
אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם עָפָר מִן־הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו
נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה׃ וַיִּטַּע יְהוָה 8
אֱלֹהִים גַּן בְּעֵדֶן מִקֶּדֶם וַיָּשֶׂם שָׁם אֶת־הָאָדָם
אֲשֶׁר יָצָר׃ וַיַּצְמַח יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאֲדָמָה 9

נאָך ניכט אויף דער ערדע, אונד דאַז קרויט אויף דעם פעלדע נאָך
ניכט געוואַכסען, דען דאַז עוויגע וועזען, גאָטט, האַטטע נאָך ניכט
רעגנען לאַססען אויף ערדען, אונד דער מענש וואַר נאָך ניכט דאַ, דאַז
ערדרייך צו בעאַרבייטען. אַבער איין דונסט שטיעג אויף פאָן דער ער־ 6
דע, אונד בעפייכטעטע דיא גאַנצע פלאַכע דעם ערדרייכס. דאַ בילד־ 7
עטע דאַז עוויגע וועזען גאָטט, דען מענש אויס שטויב פאָן ערדריי־
כע, אונד בליעס איהן איינע נאַזע לעבענדיגען אָדעם; אַלזאָ וואַרד דער
מענש איין בעזעעלטעס טהיער. דאַז עוויגע וועזען, גאָטט, פפלאַנצטע 8
איינען גאַרטען אין עדן גור מאָרגענזייטע, זעצטע דען מענש דאַהין,
דען ער געבילדעט האַטטע. דאַז עוויגע וועזען, גאָטט, ליעס אויס 9

מנחה חדשה.

אלא שלמה מלאכת המים, והנה וירא אלהים את האור כי טוב הוא כמו וירא אלהים שבכל מעשה בראשי' שר"ל שראה שהוא טוב להשתמש בו העולם, ויאמר ויבדל אלהי' ר"ל שעש' בזה האור מה שהי' רצונו לעשות בו שהוא הבדלת המורות ולכן הועמד במפסיק שאינו נמשך לפנים וסמך לו בין האור ובין החשך כדי שימשך לפנים, והכוונ' לומר לך שנעש' באור הזה ב' דברי', א' שנבדלו בו המורו', והב' שבו האיר את העול' עד שנתלו המאורו', שאי אפשר להתהוות שום הוי' מבלי אור וחשך למה שנמשך מהם מקור וחום, ומה שאז"ל וירא אלהי' את האור כי טוב ויבדל מלמד שגנזו לצדיקים לעתיד לבוא, לא הוכרחו לומר זה מן הכתוב כ"א לפי שלא ראו פרסום ההשגחה הראי' המכונה בשם אור ומשתמשת בעולם כ"א לצדיקים שנבראו אח"כ שהם הנביאים המתעדנים בו והנהנים מזיוו, וסמכוהו אל הפסוק הזה, והפי' על הכוונה השנית ירצה

כָּל־עֵץ נֶחְמָד לְמַרְאֶה וְטוֹב לְמַאֲכָל וְעֵץ הַחַיִּים
10 בְּתוֹךְ הַגָּן וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע׃ וְנָהָר יֹצֵא מֵעֵדֶן
לְהַשְׁקוֹת אֶת־הַגָּן וּמִשָּׁם יִפָּרֵד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה
11 רָאשִׁים׃ שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן הוּא הַסֹּבֵב אֵת כָּל־
12 אֶרֶץ הַחֲוִילָה אֲשֶׁר־שָׁם הַזָּהָב׃ וּזֲהַב הָאָרֶץ
13 הַהִוא טוֹב שָׁם הַבְּדֹלַח וְאֶבֶן הַשֹּׁהַם׃ וְשֵׁם־הַנָּהָר
14 הַשֵּׁנִי גִּיחוֹן הוּא הַסּוֹבֵב אֵת כָּל־אֶרֶץ כּוּשׁ׃ וְשֵׁם
הַנָּהָר הַשְּׁלִישִׁי חִדֶּקֶל הוּא הַהֹלֵךְ קִדְמַת אַשּׁוּר

דעם ערדרייכע הערפֿאָרוואַכֿסען אַללערלייא ביימע, ליעבליך צום אַנזעהן,
אונד גוט צום עססען; דער בוים דעס לעבענס וואַר מיטטען אים גאַר־
טען, אונד דער בוים דער ערקעננטניסע: דעס גוטען אונד בעזען.
10 איין שטראָם קאַם אויז עדן, דען גאַרטען צו בעפֿייכטען אונד פֿאָן
11 דאַ אויז טהיילט ער זיך אונד ווירד צו פֿיער הויפּטשטראָמען. דעם איי־
נען נאַמען איזט פישון, דערייניגע, וועלכער אומרינגט דאַז גאַנצע
12 לאַנד חוילה, אַלוואָ דאַז גאָלד איזט. דאַז גאָלד דעזעלבען לאַנדעס איזט
גוט, אַלדאַ פֿינדעט מאַן אויך דאַז גרלצע בדלח אונד דען שטיין שהם.
13 דער נאַמען דעס אַנדערן שטראָמס איזט גיחון, דערייניגע וועלכער
14 דאַז גאַנצע לאַנד כוש אומרינגט. דען נאַמען דעס דריטטען שטראָמס
איזט חדקל, דערייניגע וועלכער אויף דער מאָרגענזייטע פֿאָן אשור

מנחה חדשה.

לומר ויבדל אלהים בין החלק המאיר מן הארץ ובין החלק החשוך ר"ל שלא
נברא האור באופן שיהי' מאיר כל הכדור כי אם חציו בלבד שיהי' מאיר בהדרגה
חלק אחר חלק עד שהיה סובב כל הכדור והי' החשך כנגדו לעולם, והנה
קרא הש"ת האור הזה בשם יום והחשך בשם לילה ר"ל שהמקום אשר הי' בו
האור הי' אצלם יום ואשר הי' בו החשך הי' אצלם לילה, ויהי ערב ויהי בקר
יום אחד ר"ל שמעת שנברא החשך אשר נברא עם בריאת שמים וארץ עד
אשר נברא האור הי' שיעור י"ב שעות ומשנברא האור עד אשר נשלמה
המלאכה אשר כיוון לעשות בו שהוא הבדלת האורות הי' ג"כ י"ב שעות באופן
שהי' בין שניהם שעור יום אחד שהוא כ"ד שעות שהשלים הגלגל הקפה אחת
מהרגע אשר נברא, כי הוא נברא מתנועע בלי ספק, שאלו נברא נח וא"כ
כיתוספה התנועה הנה בהכרח ינוח בקצת מן העתים לפי שהתנועה היא

15 וְהַנָּהָר הָרְבִיעִי הוּא פְרָת: וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים
אֶת־הָאָדָם וַיַּנִּחֵהוּ בְגַן־עֵדֶן לְעָבְדָהּ וּלְשָׁמְרָהּ:
16 וַיְצַו יְהוָה אֱלֹהִים עַל־הָאָדָם לֵאמֹר מִכֹּל עֵץ־
17 הַגָּן אָכֹל תֹּאכֵל: וּמֵעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע לֹא
תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְּיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת:
18 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לֹא־טוֹב הֱיוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ
19 (שלישי לספרדי) אֶעֱשֶׂה־לּוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ: וַיִּצֶר יְהוָה אֱלֹהִים
מִן־הָאֲדָמָה כָּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם

15 פֿליעסט, אונד דער פֿיערטע שטראָם איזט פרת. דאַז עוויגע וועזען,
גאָטט, נאַהם דען מענש, אונד זעצטע איהן אין דען גאַרטען עדן, אום איהן
16 אַנצובויען אונד צו בעוואַהרען. דאַז עוויגע וועזען, גאָטט, בעפֿאַהל
דעם מענשען אונד שפּראַך, פֿאָן יעדעם בוים דעז גאַרטענז קאַננסט
17 דוא עסען. נור פֿאָן דעם ערקעננטניסבוים דעז גוטען אונד באָ־
זען, פֿאָן דיעזעם זאָללסט דוא ניכט עסען; דען זאָבאַלד דוא דאַפֿאָן
18 איססעסט ביסט דוא דעם טאָדע. דאַז עוויגע וועזען גאָטט שפּראַך אויך,
עז איזט ניכט גוט דאַס דער מענש אַללײן בלייבע, איך וויל איהם איינע
19 געהילפֿין מאַכען, דיא אום איהן זייא. נון בילדעטע דאַז עוויגע וועזען
גאָטט אויז דעם ערדרייכע אַללע: ווילד דעם פֿעלדעס אונד אַללעס גע־

מנחה חדשה.

הפך טבעו אשר נברא עליו וזה ידוע, ומה שהוקשה על רבים ונכבדים מענין הערב והבקר ויותר קשה מה שכתבתי שנברא החשך אני תמיה על מאוד מחכמתם שהרי בברור אמרו ז"ל כי שאל נא לראשונים וגו' למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ וכו' מיום שברא אלהים אדם אתה שואל ואי אתה שואל מקודם, מקצה השמים אתה שואל ואין שואלין מה למטה מה למעלה וכו' וכוונתם ז"ל שאין כח בשום נברא לשער שום דבר מכל אלו לפי שלא הי' קודם בריאת העולם לא יום ולא לילה ר"ל שלא הי' לא אור ולא חשך ואין חוץ לגלגל לא מלוי ולא ריקות, וא"ת מה הי' קודם הבריאה מאחר שלא הי' לא אור ולא חשך ואין חוץ לגלגל ג"כ לא מלוי ולא ריקות? התשובה בזה הוא יודע לה' לבדו כי אין שם אמצע בין ב' ההפכים האלה שיתפשהו שכל נברא ויאמר עליו כי הוא זה, וא"כ אין לך דבר בעולם שאינו נברא וא"כ החשך מכלל

וַיָּבֵא אֶל־הָאָדָם לִרְאוֹת מַה־יִּקְרָא־לוֹ וְכֹל
אֲשֶׁר יִקְרָא־לוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ׃
20 וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁמוֹת לְכָל־הַבְּהֵמָה וּלְעוֹף
הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל חַיַּת הַשָּׂדֶה וּלְאָדָם לֹא־מָצָא עֵזֶר
21 כְּנֶגְדּוֹ׃ וַיַּפֵּל יְהוָה אֱלֹהִים ׀ תַּרְדֵּמָה עַל־הָאָדָם
וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אַחַת מִצַּלְעֹתָיו וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר תַּחְתֶּנָּה׃
22 וַיִּבֶן יְהוָה אֱלֹהִים ׀ אֶת־הַצֵּלָע אֲשֶׁר־לָקַח מִן־
23 הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבִאֶהָ אֶל־הָאָדָם׃ וַיֹּאמֶר הָאָדָם

פֿויגעל דעס הימעלס אונד פֿיהרטע זיא פֿאָר דען מענש, אום צו זעה־
הען, וויא ער עס נעננען ווערדע, אונד יעדעס לעבענדיגע טהיער,
20 וויא עס דער מענש נעננען ווירדע, זאָ זאָללטע זיין נאַמען זיין. דער
מענש נעננטע דיא נאַמען אַללערלייא פֿיהעס, אַללערלייא געפֿויגעלס
אונד אַללערלייא ווילדעס; פֿיר דען מענשען אַבער פֿאַנד ער קיינע געז
הילפֿין, דיא אום איהן זייא. דאַ ליעס דאַז עוויגע וועזען גאָטט טיעפֿען
21 שלאַף אויף דען מענש פֿאַללען, דאַס ער ענטשליעף, נאַהם איינע פֿאָן
זיינען ריבבען, אונד שלאָס אַנדערעס פֿלייש אַן איהרע שטעללע אַן.
22 דאַז עוויגע וועזען, גאָטט, בילדעטע דיעזע ריבבע, דיא ער פֿאָן
מענשען גענאָממען האַטטע, צו איינער פֿרויא אונד בראַכטע זיא דעם
23 מענשען. דער מענש שפראַך, דיעזעסמאַל איזט עס ביין פֿאָן מיינען

מנחה חדשה.

הנבראים ומראה הערב קודם לאור הבקר שהרי לא נברא האור עד שהארץ היתה תוהו ובהו והי' החשך על פני תהום והנה כאשר נבדלו הצורות של היסודות והי' האור במושבותם היתה הארץ מכוסה במים והוצרך לראות היבשה התחייב בהכרח ליעשות הרקיע כדי שיכיל המים אשר על פני כל הארץ ולתתם עליו ולכן הקדים לומר יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים, והנה פי' הענין הזה קשה ג"כ עד מאוד לפי שנבוכו רבים וכנכבדי' מגדולי המפרשים, מהם אומרים כי הוא נאמר על השמים עצמם והכוונה יחזק הרקיע ולא יתכן שהרי בשמים שוער יום ראשון ואילו לא הי' חזק לא יתנועע ולא ישוער בו היום הא', ויותר קשה שלא נזכר בכל מעשה בראשית שום בריאה כ"א על דבר שתהי' תועלתו גלויה וא"כ איך נאמר מאמר זה על חיזוק השמים ואנחנו לא נדע החוזק הוא אם רפה כי אינם נראים לעינים

זֹאת הַפַּעַם עֶצֶם מֵעֲצָמַי וּבָשָׂר מִבְּשָׂרִי לְזֹאת
24 יִקָּרֵא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לֻקֳחָה־זֹּאת׃ עַל־כֵּן יַעֲזָב־
אִישׁ אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ
25 לְבָשָׂר אֶחָד׃ וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִּים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ
1 וְלֹא יִתְבֹּשָׁשׁוּ׃ וְהַנָּחָשׁ הָיָה עָרוּם מִכֹּל חַיַּת ג
הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל־
הָאִשָּׁה אַף כִּי־אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכֹּל
2 עֵץ הַגָּן׃ וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל־הַנָּחָשׁ מִפְּרִי עֵץ־הַגָּן

ביינען אונד פֿלייש פֿאָן מיינעם פֿליישע; דיעזע זאָל מעננין הייסען,
24 דען פֿאָם מאַננע וואַרד זיא גענאָממען. דאַרום פֿערלעסט דער מאַן
זיינן פֿאַטער אונד זיינע מוטטער, אונד האַנגט אַן זיינעם וויבע, אונד
25 ווערדען זיא איין פֿלייש. נון וואַרען זיא בײדע נאַקט, אדם אונד זיינע
1 פֿרויא, אונד שאַמטען זיך ניכט. דיא שלאַנגע וואַר ליסטיגער אַלס אַללע
טהיערע דעס פֿעלדעס, וועלכע דאָז עוויגע וועזן גאָטט געמאַכט האַטטע, זיא שפראַך צו דער פֿרויא: האַט אויך גאָטט וואָהל געזאַגט, איהר
2 זאָללט פֿאָן אַללערלייא בוים דעס גאַרטענס ניכט עסען? דיא פֿרויא
שפראַך צור שלאַנגע, פֿאָן דער פֿרוכט יעדעס בוימעס אים גאַרטען

מנחה חדשה.

לסבת בהירתם ובריאה זו היא כשאר הבריאות הנעלמות אשר לא זכרתם התורה, ואחרים אמרו שנאמר על שטח עקמימות הרקיע התחתון, ואחרי' אמרו סברות רבות בקש תמצא כי אין כוונתי להאריך, אבל הנה השוה שבהם שלכולם יש קושיות עצומות אם תלטוש עיני הבחינה ומזמה תשמור עליך, גם יש סברות רבות עצמו מספר בענין המים התחתונים והעליונים, מהם אמרו כי יסוד האש נקרא מים ועליו נאמר המים אשר מעל הרקיע ומהם אמרו כי כל ענין השמים הוא הנקרא מים העליונים והם אשר מעל שטח עקמימות הרקיע, ולא ידעתי האיך נבראו מבלי שני שטחים מגבילים, ומהם אמרו שהמים הם הגרמים אשר בינות הגלגלים, הכלל העולה שמה שהוקשה עלי יותר הוא שלא נאמר על שום דבר מכל מעשה בראשית יהי כך ובהויתו וירא אלהים כי טוב כי אם על דבר שיהיה נגלה התועלת ולא על דבר שתהיה תועלתו נעלמת, אבל דע לך שהמים העליוני' לא היו עליוני' עד אשר נברא

3 נאכל: ומפרי העץ אשר בתוך־הגן אמר אלהים
4 לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו פן תמתון: ויאמר
5 הנחש אל־האשה לא־מות תמתון: כי ידע אלהים
כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם והייתם
6 כאלהים ידעי טוב ורע: ותרא האשה כי טוב
העץ למאכל וכי תאוה־הוא לעינים ונחמד העץ
להשכיל ותקח מפריו ותאכל ותתן גם־לאישה
7 עמה ויאכל: ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי

3 דירפֿען וויר עססען. נור פֿאָן דער פֿרוכט דיעזעס בוימס, וועלכער
אין דער מיטטע דעם גארטענס שטעהט, האט גאָטט געשפראָכען,
עסט ניכט פֿאָן איהם, אונד ריהרט איהן ניכט אן, איהר מעכטעט שטער־
4 בען. דא שפראך דיא שלאנגע צור פֿרויא, איהר ווערדעט דאפֿאָן ניכט
5 שטערבען. זאנדערן גאָטט וויס, זאבאלד איהר דאפֿאָן עסט, זא גע־
הען אייך דיא אויגען אויף, אונד איהר ווערדעט וויא געטטליכע וועזען,
6 ערקעננעט גוטעס אונד בעזעס. אלס נון דיא פֿרויא זאה, דאס דער
בוים גוט זייא צור שפייזע, איינע לוסט פֿיר דיא אויגען אונד אנגענעהם
צום בעטראכטען, דא נאהם זיא פֿאָן זיינער פֿרוכט אונד אס, גאב
7 אויך איהרעם מאננע דאפֿאָן אונד ער אס. נון גינגען איהרער בײדען

מנחה חדשה:

הרקיע אבל היו עם התחתוני׳ ורצה הש״י לחלקם ועשה מסך מבדיל ביניהם שלא יחזרו להתחבר כאשר בתחלה, שאם לא כן לא היה לרקיע הזה שום תועלת, ופי׳ הענין הנך רואה שהמים מכסים על פני תבל וצריך לאסף מהם להראות היבשה גם צריך שימטיר אח״כ אלהים על הארץ וזה לא יתכן מבלתי שיתן הש״י הכנה באויר שיעמדו שם האידים העולים מן הארץ, ולכן חדש הש״י באויר קור חזק עד אשר התקבצו חלקי האויר ונתעבה ונעשה הרקיע הנראה היום לעינינו אשר ידמו ההמון שהוא השמים, ועל הדמיון הזה הושאל לו ג״כ שם שמים, למטר השמים תשתה מים, ועצר את השמים וזולתם, ולכן נאמר עליו ויקרא אלהים לרקיע שמים, והנה כאשר יעלו האידים העולים מן הארץ ימנעום מלעלות למעל׳ ולא ישרפו במקום החום, ואם יעלה עם האד קיטור אם הנה יעמוד שם או למטה ממנו אם יהיה הקור חזק עד אשר יתלבנו ויצרפו ויעלה האש וירד הקר אחר התקבצו והתגשמו, וכאשר נברא

עֵירֻמִּם הֵם וַיִּתְפְּרוּ עֲלֵה תְאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגֹרֹת׃
8 וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בַּגָּן לְרוּחַ
הַיּוֹם וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים
9 בְּתוֹךְ עֵץ הַגָּן׃ וַיִּקְרָא יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הָאָדָם
10 וַיֹּאמֶר לוֹ אַיֶּכָּה׃ וַיֹּאמֶר אֶת־קֹלְךָ שָׁמַעְתִּי בַּגָּן
11 וָאִירָא כִּי־עֵירֹם אָנֹכִי וָאֵחָבֵא׃ וַיֹּאמֶר מִי הִגִּיד
לְךָ כִּי עֵירֹם אָתָּה הֲמִן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ

אויגען אויף, אונד זיא מערקטען, דאַס זיא נאַקט זינד; זיא פֿלאָכטען
8 פייגענבלעטטער צוזאַממען אונד מאַכטען זיך שירצען. דאַ הערטן זיא
דיא שטיממע דעס עוויגען וועזענס, גאָטטעס, וואַנדעלנד צור זייטע
דעס טאַגעס, אונד אדם מיט זיינער פֿרויא פֿערקראָכען זיך פֿאָר דעם
9 עוויגען וועזען גאָטטע, צווישען דיא ביימע דעס גאַרטענס. דאַ: עוויגע
10 וועזען גאָטט ריעף אדם אונד שפּראַך צו איהם, וואָ ביסט דוא? ער
שפּראַך, דיינע שטיממע האַבע איך אים גאַרטען פֿערנאָממען, אונד
11 פֿירכטעטע מיך, ווייל איך נאַקט בין, דאַרום פֿערקראָך איך מיך. דאַ
שפּראַך ער, ווער האַט דיר געזאַגט, דאַס דוא נאַקט ביסט? האַסט
דוא עטוואַ פֿאָן דעם באַומע געגעססען, דאַפֿאָן איך דיר צו עססען פֿער־

מנחה חדשה.

הרקיע הזה הוסיף הש"י חוס רב על פני המים והתיך מהם השיעור אשר רצה הש"י בחכמתו הבלתי מוספת על עצמותו ונעשו אדים ועלו למעלה לקלותם ועמדו אצל הרקיע ההוא ומהם נתהוה ונתחזק ונדר אותם בשמלה ההיא וקשר עליהם מעדנות כימה ועמדו שם בהשגחתו הנפלאה שהוא האור הנברא אשר היה כלי אומנתו.

והנה לך פירוש הכתובים, ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים, ר"ל יהי רקיע בתוך המים הידועים ואינם שמי מינים, ואין בריאת הרקיע להבדיל המים בלבד אבל בריאתו כמו בריאת המאורות שנבראו למציאות עצמותם לפי שהם קיים משכילים, ולכמה דברים אחרים, והתועלת היותר נגלה אלינו הוא האור הנמשך מהם, ולכן אומר יהי רקיע ואח"כ ויהי מבדיל, ולא אמר יהי רקיע להבדיל, ור"ל יהי רקיע לתועלת כמה דברים ואחד מתועלותיו היותר נגלה הוא שיהא מבדיל וכו', ולכן לא נאמר בו ויהי כן או ויהי רקיע כמו שנאמר בשאר מ"ב אבל אמר ויעש אלהים

12 לְבִלְתִּי אֲכָל־מִמֶּנּוּ אָכָלְתָּ׃ וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה
אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הִוא נָתְנָה־לִּי מִן־הָעֵץ וָאֹכֵל׃
13 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לָאִשָּׁה מַה־זֹּאת עָשִׂית
14 וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הַנָּחָשׁ הִשִּׁיאַנִי וָאֹכֵל׃ וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֱלֹהִים ׀ אֶל־הַנָּחָשׁ כִּי עָשִׂיתָ זֹּאת אָרוּר
אַתָּה מִכָּל־הַבְּהֵמָה וּמִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה עַל־
15 גְּחֹנְךָ תֵלֵךְ וְעָפָר תֹּאכַל כָּל־יְמֵי חַיֶּיךָ׃ וְאֵיבָה ׀
אָשִׁית בֵּינְךָ וּבֵין הָאִשָּׁה וּבֵין זַרְעֲךָ וּבֵין

12 באָטען ? אדם שפראַך, דיא פרויא, וועלכע דוא מיר האַסט צוגעגעבען,
13 דיזע גאַב מיר פאָן דעם בוימע, אונד איך אַס. דאַז עוויגע וועזען
גאָטט, שפראַך צור פרויא, וואַז האַסט דוא דאַ געטהאַן ? דיא פרויא
14 שפראַך, דיא שלאַנגע האַט מיך געריילצט, אונד איך אַס. דאַ שפראַך
דאַז עוויגע וועזען גאָטט צור שלאַנגע, וויל דוא דיזעז געטהאַן האַסט,
זייא פערפלוכט פאָר אַללעם פיה אונד פאָר אַללעם געווילדע דעז פעלדעז,
אויף דיינעם בויכע זאָללסט דוא געהען אונד שטויב עססען אַללע
15 טאַגע דיינעז לעבענז. אויך ווערדע איך פיינדשאַפט מאַכען צווישען
דיר אונד דער פרויא, אונד צווישען דיינעם זאַאמען אונד איהרעם

מנחה חדשה.

את הרקיע ואח"כ אמר שהבדיל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המי' אשר מעל לרקיע, וגם לא אמר אשר על הרקיע לפי שעומדין בעצמות קלותם לא עליו שהרי בצורת אדים עלו לשם, ותועלת הרקיע בהם הוא כי כאשר הגיעו אל קרירתו יעמדו אצלו ולא יעלו עוד לסבות הכבדות אשר הוסיף בהם קרירות הרקיע אשר קבץ חלקיו קצת. וממה שצריך שתדע כי לא נאמר בבריאת הרקיע הזה בריאה כי אם ויעש אלהים, והסבה כי לא נתחדש בו שום בריאה אבל נעשה מן האויר עצמו אשר כבר היה נברא ומן האדים העולים מן הארץ כמו שיאמר על כל דבר אשר נעשה מדבר, ולפי שלא עשה עדיין פעולתו בשלימות אשר הוא הבדלת המים שלא נראתה הארץ עד יום המחרת לא נאמר בו כי טוב, וזה מאמרם ז"ל שלא שלמה מלאכת המים ר"ל שלא נגמרה מלאכתו, אבל נאמר ויהי כן ר"ל שהעידה לנו התור' שאע"פ שלא ראינו שעשה הרקיע הזה מעשהו לפי שעדיין הארץ מכוסה במים שכך היה ושעשה מעשהו אלא שלא גמר עדיין כל פעולתו ותיכף להויית

זַרְעָהּ הוּא יְשׁוּפְךָ רֹאשׁ וְאַתָּה תְּשׁוּפֶנּוּ
עָקֵב׃ ס אֶל־הָאִשָּׁה אָמַר 16
הַרְבָּה אַרְבֶּה עִצְּבוֹנֵךְ וְהֵרֹנֵךְ בְּעֶצֶב תֵּלְדִי
בָנִים וְאֶל־אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ וְהוּא יִמְשָׁל־
בָּךְ׃ ס וּלְאָדָם אָמַר כִּי שָׁמַעְתָּ 17
לְקוֹל אִשְׁתֶּךָ וַתֹּאכַל מִן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ
לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרֶךָ
בְּעִצָּבוֹן תֹּאכֲלֶנָּה כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ׃ וְקוֹץ וְדַרְדַּר 18

זַאמען; דיזער זָאל דיר דען קָאפּף פערוואונדען, אונד דוא איהם
דיא פערזע פערוואונדען. צור פרויא שפּראַך ער, איך וויל דיינע 16
שמערצען אונד דיא ליידען דיינער שוואַנגערשאַפט זעהר פיעל זיין
לַאססען; מיט שמערצען זָאללסט דוא קינדער געבּערען, צו דיינעם
מאַננע זָאללסט דוא בעגיערדע האַבען, ער אַבער זָאל איבער דיך
הערשען. אונד צו אדם שפּראַך ער, וויל דוא דער שטיממע דיינער 17
פרויא געהאָר געגעבען, אונד פָאן דעם בוימע געגעססען, פָאן
וועלכעם איך דיר צו עססען פערבָאטען האַבע, זָא זייא דיא ערד אום
דיינעטוויללען פערפלוכט, מיט שווערער אַרבייט זָאללסט דוא דיך
פָאן איהר ערנעהרען זָא לַאנגע דוא לעבסט. דָארנען אונד דיסטעלן 18

מנחה חדשה.

הרקיע כתרגו האלהים לסבות החום אשר הוסיף בו הרקיע ולסבת מניעת התהפכות הכינון שלא יעלה למעלה ולכן סמך ויהי כן לעשיית פעולתו שאמר ויעש אלהים את הרקיע ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע ויהי כן והנה הוא מיותר באמת כי מאחר שאמר ויבדל בין המים וגו' לא היה צריך לכפול ולומר ויהי כן אבל הכוונה כמו שאמרנו שהתורה העידה לנו שעשה מלאכתו גם ביום הב' ואם לא הרגשנו בה אנחנו שעדיין הארץ כשארה מכוסה, ולכן סמך מאמר יקוו המים לבריאת הרקיע לפי שבסבת הרקיע נראתה היבש' בסבת שתי פעולות אשר נמשכו לה מן הרקיע הזה בסבות החום אשר הוסיף להתמיד על הארץ ולשמור חומה במה שמנע עליית התהפכות הכינון החום האחת כי החום ההוא יתיך המי' וישובו אויר, והב' שהחום ההוא הוסיף בטבע הארץ יובש והיובש ההוא היה ג"כ סבה להראות היבשה והוא שכאשר נגרעו נטפי המים אשר על הארץ הנה הארץ

19 תַּצְמִיחַ לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה׃ בְּזֵעַת
אַפֶּיךָ תֹּאכַל לֶחֶם עַד שׁוּבְךָ אֶל־הָאֲדָמָה
כִּי מִמֶּנָּה לֻקָּחְתָּ כִּי־עָפָר אַתָּה וְאֶל־עָפָר תָּשׁוּב׃
20 וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הִוא הָיְתָה
21 אֵם כָּל־חָי׃ וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ
כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם׃ פ חמישי (רביעי לספרדי')
22 וַיֹּאמֶר ׀ יְהוָה אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאַחַד
מִמֶּנּוּ לָדַעַת טוֹב וָרָע וְעַתָּה ׀ פֶּן־יִשְׁלַח יָדוֹ

זָאלן זיא דיר וואַקזען לאַססען, אונד דוא זָאללסט דאַז קרויט דעז
19 פֿעלדעז עססען. אים שווייסע דיינעז אנגעזיכטז זָאללסט דוא ברָאדט
עססען, ביז דוא ווידער הין אין דאַז ערדרייך קָאממסט, פֿאָן וועלכעם
דוא גענאָממען וואָרדען; דען דוא ביסט שטויב, אונד זָאללסט וויעדער
20 דער צום שטויבע צוריקקעהרען. אדם נעננטע דען נאמען זיינער
פֿרויא חוה, דען זיא איזט געוואָרדען מוטטער אַללעז לעבענדיגען.
21 דאַז עוויגע וועזען גאָטט מאַכטע פֿיר אדם אונד זיינע פֿרויא ראָקקע
22 פֿאָן פֿעללען אונד בעקליידעטע זיא. דאַז עוויגע וועזען גאָטט,
שפראַך, נונמעהר איזט אדם ווי איינער פֿאָן אונז, צו קעננען גוטעז
אונד בעזעז; ווען לייכט קאָננטע ער זיינע האַנד אויזשטרעקקען,

מנחה חדשה.

עצמה גרשה מימיה הנשארים לסבת יבשותה וקרירותה למקום פגימתה אשר
רב מימיו, וזה צריך ביאור ואין זה מקומו, הלא תראה כאשר תשפך מים
מעטים במקום מנוגב היטב יתקבצו בעצמם ויעשו כמין טפות עגולות לפי
שהמקום היבש ההוא יגרשם מעליו בכל כחו ולכן יעמדו כד אחד, וכאשר
תשפכם במקום לח יתפזרו ויתפשטו מאד, ואני יודע שיקשו דברי אלה
בעיני מי שלא למד ולא הורגל בתחבולות החכמה אך אמנם לא שקר מלי,
והנה כל אלה הסבות וזולתם לא היו מספיקות להראות היבשה לולי רצון
שוכני סנה הדבק בהם והחפץ בפעולתם והוא האור הנברא ולכן היה כל דבר
ודבר במאמר בפני עצמו כי כל הכיבות הטבעיו' אינם פועלו' כי אם בהדבק
אליהם רצון הש"ת, ולכן אמר יקוו המים כמו בכל שאר בריאות. ואמר
מתחת השמים שלא תאמר שהותכו כל המים אשר היו על המקום המגולה
מן הארץ ועלו לרקיע ועליו נאמר אמקום אחד ובאומרו מתחת השמי' ביאר

שקנת

וְלָקַח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וָחַי לְעֹלָם:
וַיְשַׁלְּחֵהוּ יְהוָה אֱלֹהִים מִגַּן־עֵדֶן לַעֲבֹד אֶת־ 23
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר לֻקַּח מִשָּׁם: וַיְגָרֶשׁ אֶת־הָאָדָם 24
וַיַּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגַן־עֵדֶן אֶת־הַכְּרֻבִים וְאֵת
לַהַט הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת לִשְׁמֹר אֶת־דֶּרֶךְ עֵץ ד
הַחַיִּים: ס וְהָאָדָם יָדַע אֶת־חַוָּה 1
אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת־קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי
אִישׁ אֶת־יְהוָה: וַתֹּסֶף לָלֶדֶת אֶת־אָחִיו אֶת־ 2
הָבֶל וַיְהִי־הֶבֶל רֹעֵה צֹאן וְקַיִן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה:

אונד נעהמען זאָגאַר פאָן דעם לעבענסבוימע אונד עסן, דאַס ער עוויג
לעבע. דאַ שיקטע איהן דאַס עוויגע וועזען גאָטט אויס דעם גאַרטען עדן 23
וועג, אום דיא ערדע צו בעאַרבייטען, פאָן וועלכער ער גענאָממען וואָרי
דען. ער פערטריעב אַלזאָ דען אדם, אונד לאַגערטע צור מאָרגענזייטע 24
דעס גן עדן דיא כרובים, אונד דיא פלאַממענדע קלינגע, דעס שווערדטס
דאַס זיך אומוואַנדעלט, אום דען וועג צום לעבענסבוימע צו פערוואַהרען.
אדם האַטטע זיינער פרויא חוה בייא געוואָהנט; זיא וואַרד שוואַנגער, 1
אונד געבאַהר קין דאַ שפּראַך זיא, איך האַבע איינען מאַן ערוואָרבען
פאָן דעם עוויגען. זיא געבאָהרטע נאָכמאַהלס זיינען ברודער דען הבל, הבל 2
וואַרד איין שאַאָף־ אונד ציעגענהירטע, קין אַבער וואַרד איין אַקקערמאַנן.

מנחה חדשה.

שקנת מן המים ההם נגרשו מעל פני תבל ובאו להם לים אוקינוס ונראית היבשה, ובאותה שעה נתן הש"י כח בארץ להצמיח והיא ג"כ היתה מוכנת ג"כ לקבל מאמר יוצרה במה שנשאר בה מן הליחות ובמה שניתוסף בה מן החום כי הב' איכות הללו הם סבות כל הויה, ולכן היו שני המאמרים האלה ביום אחד להראות על גודל הכנת הארץ להצמיח, ולכן אז"ל שנקרא שמה ארץ לפי שרצתה לעשות רצון קונה, ואחר שהוציאה הארץ צמחיה נבראו המאורות כדי שיגנז הפועל הגדול אשר הוא האור הנגנז לצדיקים ויבראו באמצעותם כל נפש חיה כי כל נפש חיה יולידוהו אביו והשמש ולא רצה הש"י שתברא כל נפש חי' ע"י האור אשר הוא גודל פרסום השגחתו לסבת הקורבה אשר יש בין נפש חיה ובין האדם כי באמת כאשר תתישר תולדת האדם תתישר

3 וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה
4 לַיהוָה׃ וְהֶבֶל הֵבִיא גַם־הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ
וּמֵחֶלְבֵהֶן וַיִּשַׁע יְהוָה אֶל־הֶבֶל וְאֶל־מִנְחָתוֹ׃
5 וְאֶל־קַיִן וְאֶל־מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיִּחַר לְקַיִן מְאֹד
6 וַיִּפְּלוּ פָּנָיו׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קָיִן לָמָּה חָרָה לָךְ
7 וְלָמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ׃ הֲלוֹא אִם־תֵּיטִיב שְׂאֵת וְאִם
לֹא תֵיטִיב לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ
8 וְאַתָּה תִּמְשָׁל־בּוֹ׃ וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־הֶבֶל אָחִיו

3 נאַך איניגער צייט בראַכטע קין פאָן דער פרוכט דעז ערדרייכז דעם
4 עוויגען איין געשענק. אונד הבל בראַכטע אויך איין געשענק, פאָן
דען ערסטלינגען זיינעז קליינען פיהעז, אונד פאָן איהרען פעטטען
שטיקקען; דער עוויגע וואַנדטע זיך צו הבל אונד צו זיינעם געשענקע.
5 צו קין אַבער אונד צו זיינעם־געשענקע, האַט ער זיך ניכט געוואַנדט;
6 דיזעז פערדראָס קין זעהר, אונד זיין אַנגעזיכט פיעל אַב. דער עוויגע
שפראַך צו קין, וואַרום פערדריעסט עז דיך? אונד וואַרום איזט דיין
7 געזיכט זאָ אַבגעפאַללען?. איזט עז ניכט אַן דעם? ווען דוא דיך גוט
אויפפיהרסט, קאַננסט דוא אויך דיינע אויגען עמפאָר היבען; ווען
דוא דיך אַבער ניכט גוט אויפפיהרסט, זאָ רוהעט דיא זינדע
פאָר דער טהירע; נאַך דיר איזט איהר פערלאַנגען, אַללײַן דוא
8 קאַננסט איבער זיא הערשען. קין שפראַך צו זיינעם ברודער הבל;

מנחה חדשה.

ג"כ תולדת כל חי במה שיושפע עליהם מן העליונים, ובהפסד תולדת האדם תפסד גם כל תולדת בהמ' חיה ועוף כמו שתראה בענין המבול וכמו שאמר הנביא על זאת תאבל הארץ ואומלל כל יושב בה וגו' והנה נוסיף בזה ביאור נפ' נח אי"ה. וכאשר ראה הש"י בחכמתו שלא הי' ראוי להתמיד פרסו' האור ההוא בעולם וגנזו לצדיקים ולשרידים אשר ה' קורא ראה שאין ראוי להבראות בו כל נפש חי' לפי שכל בהמ' וחי' ועוף הם נגרים אחר האדם ועולים בעלייתו ויורדי' בירידתו, ואילו נבראו באמצעות האור הנה הם יהיו יותר שרי התולדת מן האדם ויהיו עליונים למטה ותחתונים למעלה, אבל הצמח הבלתי מרגיש אין לו קורבה כ"כ אל האדם, ואומר אני שלזאת הסבה ימצא סגולות ותרופות עצומות בצמחים מה שאין כן בכל נפש חיה כי אלו נבראו באמצעות הפועל הגדול

וַיְהִי בִּהְיוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיָּקָם קַיִן אֶל־הֶבֶל אָחִיו
וַיַּהַרְגֵהוּ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קַיִן אֵי הֶבֶל אָחִיךָ 9
וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי הֲשֹׁמֵר אָחִי אָנֹכִי׃ וַיֹּאמֶר מֶה 10
עָשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן־הָאֲדָמָה׃
וְעַתָּה אָרוּר אָתָּה מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת־ 11
פִּיהָ לָקַחַת אֶת־דְּמֵי אָחִיךָ מִיָּדֶךָ׃ כִּי תַעֲבֹד אֶת־ 12
הָאֲדָמָה לֹא־תֹסֵף תֵּת־כֹּחָהּ לָךְ נָע וָנָד תִּהְיֶה
בָאָרֶץ׃ וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־יְהוָה גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשֹׂא׃ 13

אַלז זיא נון איינסט אויף דעם פעלדע וואַרען, ערהוב זיך קין איבער
זיינען ברודער הבל אונד ערשלוג איהן. דער עוויגע שפראַך צו קין, 9
וואָ איזט הבל דיין ברודער? ער אַנטוואָרטעטע, איך וויים עס ניכט,
בין איך דער היטער מיינעס ברודערס? דער עוויגע שפראַך, וואַס 10
האַסט דוא געטהאַן? דיא שטיממע פאָן דיינעס ברודערס בלוט שרייעט
אויס דער ערדע צו מיר. פאָן נון אַן זייא פערפלוכט פאָן דער ערדע 11
היניוועג, וועלכע איהרען מונד אויפגעטהאַן, דיינעס ברודערס בלוט אַנ־
צונעהמען פאָן דיינער האַנד. ווען דוא דיא ערדע בעאַרבייטען ווירסט, 12
זאָלל זיא דיר איהרע קראַפט ניכט מעהר הערגעבען; אונשטעט
אונד פליכטיג זאָללסט דוא אויף דעם ערדבאָדען זיין. קין שפראַך 13
צו דעם עוויגען, מיינע שטראַפע איזט צו גראָס, אום זיא צו ערטראַגען.

מנחה חדשה.

הגדול ישו נבראו באמצעות הפועל הקטן. ואמר יהי מאורות ברקיע השמי' וגו' והל"ל ברקיע או בשמי' ולכן יש מי שאמר שהכוונה ברקיע אשר נקרא שמי' ואינו מתיישב, אבל צריך שתדע שלא ימלט מהיות הכוונ' בזה שיאמר רקיע השמי' על הרקיע הנברא ביום ג' והנה הוא השמים לעיני ההמון ולכן נקרא רקיע השמי' ר"ל הרקיע העומד במקום השמים כי השמי' עצמם אינם נראים לעין, או שיאמר על שטח עקמימות השמים כי יש מי שפירש הרקיע הנברא ביום ג' שהוא השטח הזה, ולא יתכן שיאמר רקיע השמים על כל גוף השמי', ולא נוכל להכריח על איזה מאלו השמים היתה הכונה לפי שאין המאורות באחד מהם לא בעקמימת השמים ולא ברקיע התחתון כי הכוונה באומר ברקיע השמי' שיהא נראה כאלו הוא ברקיע השמי'. ועתה אפרש פקח עיניך וראה. כבר ידע כל מי שיש לו אפילו התחלה מועטת בחכמת התכונה כי

14 הֵן גֵּרַשְׁתָּ אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וּמִפָּנֶיךָ
אֶסָּתֵר וְהָיִיתִי נָע וָנָד בָּאָרֶץ וְהָיָה כָל־מֹצְאִי
15 יַהַרְגֵנִי׃ וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לָכֵן כָּל־הֹרֵג קַיִן שִׁבְעָתַיִם
יֻקָּם וַיָּשֶׂם יְהוָה לְקַיִן אוֹת לְבִלְתִּי הַכּוֹת־אֹתוֹ כָּל־
16 מֹצְאוֹ׃ וַיֵּצֵא קַיִן מִלִּפְנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ־נוֹד
17 קִדְמַת־עֵדֶן׃ וַיֵּדַע קַיִן אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת־
חֲנוֹךְ וַיְהִי בֹּנֶה עִיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעִיר כְּשֵׁם בְּנוֹ
18 חֲנוֹךְ׃ וַיִּוָּלֵד לַחֲנוֹךְ אֶת־עִירָד וְעִירָד יָלַד אֶת־

14 זיהע, דוא האסט מיך פערטריעבען פאן דיזעם ערדרייכע היינטע,
פאר דיינעם אנטליטצע זאלל איך מיך פערבערגען, ווען איך נון אונ־
שטעט אונד פליכטיג אויף דער ערדע בין, זא ווירד מיך יעדער אום־
15 בריגגען, דער מיך פינדעט. דא שפראך דער עוויגע צו איהם, ניעמאנד
וואגע עס קין אומצובריגגען! זיבענפאלטיג זאלל ער געראכען ווערדען!
דער עוויגע מאכטע דעם קין איין צייכען, דאס איהן ניכט יעדער ער־
16 שלאגע, דער איהן פינדעט. אלזא גינג קין פאן דעם אנטליץ דעס עוויגען
וועג, אונד בעזעטצטע זיך אין דער לאנדשאפט נוד, נור מארגענזייטע
17 פאן עדן. קין וואהנטע זיינער פרויא בייא, זיא ווארד שוואנגער אונד
געבאהר חנוך, דא בויעטע ער איינע שטאדט, אונד נענטע זיא, וויא
18 זיינען זאהן, חנוך. דעם חנוך ווארדע עירד געבארען, עירד צייגטע

מנחה חדשה.

המאורות גם שאר ככבי לכת קבועים בגלגלים קטנים נקראי' גלגלי ההקפה ואלו הגלגלי' אינם שוים כי יש מהם גדולי' ויש מהם קטני', וגלגל ההקפה אשר לשמש הוא קטן עד מאד ולכן גזרו שאין לו גלגל ההקפ', אבל המדקדקי' האחרוני' הרגישו בו. וא"כ לא יעמדו במקום אחד ידוע בגלגל אבל הם עולים ויורדים בעוביות גלגליהם הגדולי' כשיעור שכסין גלגל הקפתם הסובב בהם מהם במהירות מהם במתינות כפי מה שגזר עליה' יוצר' וכשיעור יציאת הגלגל היוצא הנושא לגלגל ההקפ' ממרכז העול', וא"כ הכוונה באומרו יהי מאורות ברקיע השמי' היא שיהיו נראים כאלו הם ברקיע השמים יהי' הרקיע הזה מי שיהיה מן הנזכרים, וכדי לבאר זה יותר הנה השמים הם בהירים ולא יעמוד הראות בהם, ואמר הש"י יהי מאורות ר"ל גופים מאירים בלתי בהירים כדי שתעמוד בהם הראות כי בהיותם בהירים לא יאירו כלל ובהיות הגלגל

בהיר

מחויאל ומחייאל ילד את־מתושאל ומתושאל
ילד את־למך׃ ויקח־לו למך שתי נשים שם 19
האחת עדה ושם השנית צלה׃ ותלד עדה את־ 20
יבל הוא היה אבי ישב אהל ומקנה׃ ושם אחיו 21
יובל הוא היה אבי כל־תפש כנור ועוגב׃ וצלה 22
גם־הוא ילדה את־תובל קין לטש כל־חרש
נחשת וברזל ואחות תובל־קין נעמה׃ ויאמר 23
למך לנשיו עדה וצלה שמען קולי נשי למך האזנה

[illegible]

מחויאל, מחויאל צייגטע מתושאל, אונד מתושאל צייגטע למך. דיזער 19
למך נאהם זיך צווייא ווייבער; דער איינען נאמען וואר עדה אונד דער
אנדערן נאמען וואר צלה. עדה געבאהר יבל, דערזעלבע וואר דער 20
ערסטע צעלטבעוואהנער אונד פיהטרייבער. דער נאמע זיינעס 21
ברודערס וואר יובל, דערזעלבע וואר דער ערסטע הארפען־
אונד ציטטערשלאגער. אונד אויך צלה געבאהר, נעמליך דען 22
תובל קין, וועלכער גלאנצענדעס ווערקצייג פאן קופפער אונד
אייזען צו מאכען פערשטונד; אונד דיא שוועסטער תובל קין'ס
וואר נעמה. למך שפראך איינסט צו זיינען ווייבערן, עדה 23
אונד צלה, הארט מיינער שטיממע! ווייבער למך'ס! פערנ־

טכמה חדשה.

בהיר והככב מאיר יראה כאילו הם בעקמימות הגלגל, ויהי׳ פי׳ ברקיע השמים שיהיו גופים מאירים בלתי בהירים כי בהיותם מאירים יראה כאילו הם ברקיע השמים ר״ל בשטח עקמימותו, או ברקיע אשר לעין רואיו הוא השמי׳, ואמר שלא נתנו ברקיע כי אם בשביל האורה ולכן חזר לומר והיו למאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ. ואמר עוד ויתן אותם אלהים ברקיע השמים להאיר על הארץ ר״ל כי מה שאמר שנתנו ברקיע השמים הוא בשביל האור הנמשך מהם לא בשביל שאר הדברים הבאים מהם, והנה מה שחזר לומר והיו למאורות ברקיע השמים ויתן אותם אלהים ברקיע השמים הוא פי׳ ליהי מאורות ברקיע השמים ר״ל שאע״פ שאמר יהי מאורות ברקיע השמים להבדיל וגו׳ אין הכוונה שיהיו ברקיע כדי להבדיל ולאותות ולימים ושנים כי אם כדי להאיר ולכן הועמד בזקף ולא נמשך לפניו כדי שיאמר ברקיע השמי׳ כדי להבדיל וגו׳ אבל אמר יהי מאורות ברקיע השמים ואני אעשה בהם

כמה

24 אָמַרְתִּי כִּי אִישׁ הָרַגְתִּי לְפִצְעִי וְיֶלֶד לְחַבֻּרָתִי׃ כִּי
25 שִׁבְעָתַיִם יֻקַּם־קָיִן וְלֶמֶךְ שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה׃ וַיֵּדַע
אָדָם עוֹד אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ
שֵׁת כִּי שָׁת־לִי אֱלֹהִים זֶרַע אַחֵר תַּחַת הֶבֶל כִּי
26 הֲרָגוֹ קָיִן׃ וּלְשֵׁת גַּם־הוּא יֻלַּד־בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ
ה
1 אֱנוֹשׁ אָז הוּחַל לִקְרֹא בְּשֵׁם יְהוָה׃ ס ששי זֶה
סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם בְּרֹא אֱלֹהִים אָדָם בִּדְמוּת
2 אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ׃ זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם וַיְבָרֶךְ

24 נעהמט מיינע רעדע ! איינען מאַן ערשלאַגע איך צו מיינר וואונדע, אונד
איינען יינגלינג, צו מיינר ביילע. ווירד קין זיבענפֿאֶלטיג געראָכען, זאָ למך
25 זיבען אונד זיבענציגפֿאֶלטיג. אדם וואָהנטע פֿערנר זיינער פֿרויא ביי,
זיא געבאַהר איינען זאָהן, אונד נענטע איהן שת, דען זיא שפּראַך,
גאָטט האַט מיר אַנדערן זאַאמען בעשערט אַן דער שטעללע פֿאָן הבל,
26 דען קין ערשלאַגן. דעם שת וואַרד אויך איין זאָהן געבאָהרן, אונד ער
נענטע זיין נאַמען אנוש; דאַמאַלז פֿינג מאַן אַן צו בענעננען מיט דעם
1 נאַמען דעס עוויגען. דיזעס איזט דאַס געשלעכטסרעגיסטער דער נאַכ־
קאָממען אדם; דאַ גאָטט אדם ערשוף, מאַכטע ער איהן אין אֶהנליכקייט
2 גאָטטעס. מאֶננליך אונד ווייבליך האַט ער זיא ערשאַפֿפֿען, זעגנעטע זיא

מנחה חדשה.

כמה מלאכות ואין שניה' משותפים לכל המלאכות כי השמש לבדו הוא מבדיל בין היו' ובין הליל' ושניהם הם לאותות בענין לקיותיהם וחבורם וניגודם כמו שאמר הכתוב ומאותות השמים אל תחתו וגו', גם אין שניהם למועדים אחדים אבל לכל אחד יש לו מועד בפני עצמו, כי בחלוף מצב השמש ישתנה הזמן בד' תקופות השנ', גם ראשי חדשי' וכל מועדי ה' המקודשי' ללבנ', והשני' לשמש, ואח"כ חזר לפרש כי מה שאמר יהי מאורות ברקיע השמים בשביל להאיר על הארץ והנה השמש לבדו הוא המאיר בעצם כי אור הלבנה הוא במקרה, ולכן אז"ל לא נברא להאיר אלא גלגל חמה ר"ל שאע"פ שהלבנה מאירה ג"כ לא נברא להאיר אלא גלגל חמ' בלבד ואור הלבנה הוא מקרה קרה לה מצד לטישותה, והנה ממשלת היום והליל' זולת האור שהרי חזר לומר ויתן אותם אלהי' ברקיע השמי' להאיר על הארץ, אבל הוא ממשל' אחרת שנתן להם הש"י בכל עניני העולם השפל ונתן היום לשמש והלילה לירח, ופי' הדבר כי הש"י נתן ומסר

אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמָם אָדָם בְּיוֹם הִבָּרְאָם׃
3 וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בִּדְמוּתוֹ
4 כְּצַלְמוֹ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת׃ וַיִּהְיוּ יְמֵי־אָדָם אַחֲרֵי
הוֹלִידוֹ אֶת־שֵׁת שְׁמֹנֶה מֵאֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים
5 וּבָנוֹת׃ וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי אָדָם אֲשֶׁר־חַי תְּשַׁע מֵאוֹת
6 שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיָּמֹת׃ ס וַיְחִי־
שֵׁת חָמֵשׁ שָׁנִים וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־אֱנוֹשׁ׃
7 וַיְחִי־שֵׁת אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־אֱנוֹשׁ שֶׁבַע שָׁנִים

אונד נעננטע איהרען נאמען אדם (מענש), דא זיא געשאפפען
3 ווארדען. אלז אדם הונדערט אונד דרייסיג יאהרע לעבטע,
צייגטע ער איין זיינער אֶהנליכקייט געמעס עבענבילד, אונד נעננטע
4 איהן שת. נאך דעם ער שת געצייגט, לעבטע אדם נאך אַכט
5 הונדערט יאהר, אונד צייגטע זֶהנע אונד טאכטער. אלז דיא
לעבענסיאהרע אדם'ס ניינהונדערט אונד דרייסיג וואַרן, שטאַרב
6 ער. שת לעבטע הונדערט אונד פֿינף יאהר אונד צייגטע אנוש.
7 נאך דעם שת דען אנוש געצייגט, לעבטע ער נאך אַכט

מנחה חדשה.

לשבעת המשרתי' כל ענייני העולם השפל והם פועלי' בתחתונים כפי מקומם בגלגל המזלות וכפי מנהגם זה אצל זה כל אחד ישרת יומו כי הם ז' כנגד ז', והנ' נתן הש"י כח לשני המאורות שיהי' להם שררה וממשלה בכל הימי' וישתתף כח השמש עם כח משרת היום וכח הלבנה עם משרת הליל', וכן תמצא כל חכמי החזיון אינם שופטים על פי המשרת עד שיראו מקום השמש ביום ומקום הלבנ' בליל', ולכן אמר את המאור הגדול לממשלת היו' וגו' ר"ל שיהא משותף למי שתהי' לו ממשלת היו', אבל מה שחזר לומר ולמשול ביו' ובליל' הכוונ' שיהי' להם יום ידוע כמו שאר המשרתים באופן שישרתו בפני עצמן כל אחד יומו וישתתפו עם שאר המשרתים בשירותם, ומה שאז"ל שנתמעטה הירח לפי שקטרגה על השמש וראייתם ממה שאמר שני המאורות הגדולים וחזר לומר המאור הגדול והמאור הקטן הם דברי סוד כי לפי הפשט הכוונ' באומר שני המאורו' הגדולי' גדולים למראית העין מאשר כוכבי הרקיע ואע"פ שיהי' האחד גדול מחבירו, ואמרתי למראית העין לפי שיש כמה וכמה כוכבי' גדולים עד מאד מגוף הירח

8 וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ וַיִּהְיוּ כָּל־
יְמֵי־שֵׁת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה
9 וַיָּמֹת׃ ס וַיְחִי אֱנוֹשׁ תִּשְׁעִים
10 שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־קֵינָן׃ וַיְחִי אֱנוֹשׁ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־
קֵינָן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד
11 בָּנִים וּבָנוֹת׃ וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי אֱנוֹשׁ חָמֵשׁ שָׁנִים
12 וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת׃ ס וַיְחִי
13 קֵינָן שִׁבְעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־מַהֲלַלְאֵל׃ וַיְחִי קֵינָן
אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מַהֲלַלְאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה

8 הונדערט אונד זיעבן יאהרע, אונד צייגטע זאֶהנע אונד טאֶכטר. אַז:
אַלזא לעבענסיאַהרע שת נייןהונדערט אונד צוואָלף יאַרן, שטאַרב ער.
9 אנוש לעבטע ניינציג יאהר אונד צייגטע קינן. נאַך דעם ער קינן געצייגט
10 האַטטע, לעבטע אנוש נאָך אַכטהונדערט אונד פֿונפֿצעהן יאַהרע, אונד
11 צייגטע זאֶהנע אונד טאֶכטר. אַז אַלזא לעבענסיאַהרע אנוש ניינהונ־
12 דערט אונד פֿינף יאַרען, שטאַרב ער. קינן לעבטע זיבענציג יאַהרע
13 אונד צייגטע מהללאל. נאַך דעם ער דען מהללאל געצייגט, לעבטע קינן

מלאכת מחשבת.

ויכנס ג"כ שיש לגוף האדם'. והנ' סמך לבריאת המאורות בריאת כל נפש חי'
מדרגה אחר מדרגה לפי שהם סבה גדול' לבריאתם ובאמצעותם נבראו, והנ'
התחיל בקטון והיותר פחות במעל' בכל חי וסיים בגדולי', כי ביום זה ברא דגים
ועופות ולאחריו ברא בהמו' וחיות ואח"כ האדם ואמר בבריאתו נעשה אדם
בצלמנו כדמותנו וגו' ולכן צריכין אנחנו להקדים הצעה אחת קטנ'; דע כי
השי' עשה את האדם ישר מבלתי היות לו נטייה כלל של התאוות המדומות ושל
ההצלחות החומריות כי אם כל מגמתו של ההצלחה העצמית אשר אין אחריה
הצלחה כאחד השכלים הפשוטי', והנ' כל ההצלחות והתאוות המדומות היו
עליו לטורח ולמשא כבד, גם ברא בו התחלות שאם יפנ' לבבו להתיצב על דרך
לא טוב ורע לא ימאס שלא יהי' לו מונע ללכת בהם ואף גם זאת יוכל להכניע
ממנו בבחירתו ובהלחמו ביצרו מלחמ' חזקה כמו שניצל משה ע"ה אשר הי' עם
השי"ת נהנה מזיו כבודו וגם אליהו וגם צדיקי' רבים שלא שלא הית' מדרגת כולם
זה. והנ' על היותו נוטה של המושכלות והיותו מואס כל אשר נעש' תחת השמש
נאמר

14 וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ וַיִּהְיוּ
כָּל־יְמֵי קֵינָן עֶשֶׂר שָׁנִים וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה
15 וַיָּמֹת׃ ס וַיְחִי מַהֲלַלְאֵל חָמֵשׁ
16 שָׁנִים וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־יָרֶד׃ וַיְחִי מַהֲלַלְאֵל
אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־יֶרֶד שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת
17 שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי מַהֲלַלְאֵל
חָמֵשׁ וְתִשְׁעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה
18 וַיָּמֹת׃ ס וַיְחִי־יֶרֶד שְׁתַּיִם וְשִׁשִּׁים
19 שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־חֲנוֹךְ׃ וַיְחִי־יֶרֶד אַחֲרֵי

נאך אכטהונדערט אונד פירציג יאהרע, אונד צייגטע זאהנע אונד טאכ־
14 טער. אלזו אללע לעבענסיאהרע קינן ניינהונדערט אונד צעהן וואהרען,
15 שטארב ער. מהללאל לעבטע פינף אונד זעכציג יאהרע אונד צייגטע ירד.
16 נאך דעם ער דען ירד געצייגט, לעבטע מהללאל נאך אכטהונדערט אונד
17 דרייסיג יאהרע, אונד צייגטע זאהנע אונד טאכטער. אלזו אללע לעבענס־
18 יאהרע מהללאל אכטהונדערט פינף אונד נייכציג וואהרען, שטארב ער. ירד
19 לעבטע הונדערט אונד צוויי אונד זעכציג יאהרע אונד צייגטע חנוך. נאך

מנחת מנחם.

נאמר עליו נעש' אדם בצלמנו כי הוא בהיות צלם אלהי' כמו שביאר המאור הגדול המור' בענין צלם ודמות, ובביאור לז"ל בשביל המעלה והמדרגה הזאת נאמר עליו שנברא בצלם אלהים אמרו רבות בנות עשו חיל וגו' קרא מדבר במשה שנתעל' על כל שאר הצדיקי' אמר לו אדה"ר אני נתעליתי יותר ממך שנבראתי בצלם אלהים אמר לו אני נתעליתי יותר ממך שאת' נבראת בצלם אלהים ולא לן כבודך עמך ואני הי' עמי עד יום מותי שנא' ומשה בן ק"כ שנה לא כהתה' עינו ולא נס ליחה וגו', ועל היותו נוטה אחר התאוות הגשמיות נאמר עליו שהוא כדמות אלהים ר"ל שיש לו דמיון מה עם המלאכים במה שהוא יודע ומבין כל פעולותיו ופועל אותם בבחיר' ואינו פועל בטבע כלל כשאר כל ברואי מט', גם יש לו דמיון עמהם במה שיש לו כח שכלי להציל לו מרעתו ויוכל להדמות להם דמיון בלתי חזק זולת השרידים אשר זכרנו, ולכן אמר הש"י נעשה אדם בצלמנו ויהיו לו התפסלות להיות כדמותנו ואין צלמנו ודמותנו דבר אחד כי הפרש בין הצלם לדמות הצלם, והנה נברא בצלם אלהי' ולא נברא בדמות אלהי'

אף

הוֹלִידוֹ אֶת־חֲנוֹךְ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים
20 וּבָנוֹת׃ וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי־יֶרֶד שְׁתַּיִם וְשִׁשִּׁים שָׁנָה
21 וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת׃ ס וַיְחִי
חֲנוֹךְ חָמֵשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־מְתוּשָׁלַח׃
22 וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוֹךְ אֶת־הָאֱלֹהִים אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־
מְתוּשֶׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃
23 וַיְהִי כָּל־יְמֵי חֲנוֹךְ חָמֵשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת
24 שָׁנָה׃ וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוֹךְ אֶת־הָאֱלֹהִים וְאֵינֶנּוּ כִּי־לָקַח

דעם ער דען חנוך געצייגט, לעבטע ירד נאך אכטהונדערט יאהרע
20 אונד צייגטע זאהנע אונד טאכטער. אלזא לעבענסיאהרע ירד ניין
21 הונדערט צוויא אונד זעכציג יאהרען, שטארב ער. חנוך לעבטע פינף
22 אונד זעכציג יאהרע אונד צייגטע מתושלח. נאך דעם ער דען מתושלח
געצייגט, וואנדעלטע חנוך פאר גאטט דרייהונדערט יאהרע, אונד
23 צייגטע זאהנע אונד טאכטער. אלזא לעבענסיאהרע דעז חנוך וואַרען
24 דרייהונדערט אונד פינף אונד זעכציג. דא חנוך פאר גאטט וואנ־
דעלטע, זא וואר ער ניכט מעהר היער, דען גאטט האטטע איהן צו זיך

מנחה חדשה.

לא שנבראת בו התחלה שאם יטה מן הדרך הישרה שתהי׳ כאמר בדמות אלהים ולא יפסד לגמרי ולכן כאמר בבריאתו ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אותו ולא כאמר בדמות אלהים כי הדמות נברא בו בכח ולא בפועל, ומה שנכ׳ לומר בצלמו בצלם אלהים כדי שלא תאמר שכינוי בצלמו שב אל האדם׳. ומ״ש זכר ונקבה בראם שכתב משה התורה כבר היו זכר ונקבה אבל היא לא נבראת עמו כאשר ב״ח כי לא נבראת עד אשר נכסף אליה וראה עצמו חסר בקראו שמות לב״ח, והסבה בזה לפי שאשר ב״ח כולם תכלית בריאתם לקיום המין וא״כ היא מן ההכרח שתברא הנקב׳ עם הזכר כי לא יתכן שתשלם כונת הבריא׳ כי אם בשניהם אבל האדם יש לו תכלית אחר יותר נכבד לאין שיעור ולכן נברא יחידי להורות שיש תכלית מבלי בת זוג, ואח״כ בראותו את עצמו בלי עזר כנגדו נתאוה לה ונכסף להיותו כעזר בבת זוגו כנגדו, ואל תקשה עלי לומר שאילו לא נכסף אליה שישאר בלי בת זוג כי לא כן הדבר כי על כל פנים הי׳ עתיד הש״י ליתן לו בת זוג אלא שרצה הש״י שתהי׳ לו על הדרך הזה,
הלא

אֹתוֹ אֱלֹהִים׃ ס שביעי וַיְחִי מְתוּשֶׁלַח 25
שֶׁבַע וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־לָמֶךְ׃
וַיְחִי מְתוּשֶׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־לֶמֶךְ שְׁתַּיִם 26
וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים
וּבָנוֹת׃ וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי מְתוּשֶׁלַח תֵּשַׁע וְשִׁשִּׁים שָׁנָה 27
וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת׃ ס וַיְחִי־ 28
לֶמֶךְ שְׁתַּיִם וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בֵּן׃
וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה יְנַחֲמֵנוּ מִמַּעֲשֵׂנוּ 29

גענאָממען. מתושלח לעבטע הונדערט זיבען אונד אַכציג יאהר, 25
אונד צייגטע למך. נאָך דעם ער דען למך געצייגט, לעבטע מתושלח 26
נאָך זיעבען הונדערט צווייא אונד אַכציג יאהר, אונד צייגטע זֶהנע.
אונד טאָכטער. אלזו מתושלח לעבענסיאהרע וואַרען נייןהונדערט 27
נייון אונד זעכציג, שטאַרב ער. למך לעבטע הונדערט אונד 28
צווייא אונד אַכציג יאהרע, אונד צייגטע איינען זאָהן. דיזען 29
נענטע ער נח, נעמליך, דיזער ווירד אונז טרעסטען בייא

מנחה חדשה

הלא תראה שבתחלת בריאתו אמר לא טוב היות האדם לבדו והביא לו הב"ח כדי שיראה עצמו חסר ותשתוקק נפשו אליה ולפי שנברא בצלם אלהים לא היתה נפשו נוטה בתאותיה אל הדברים הגשמים אבל היה מתבודד להבין המושכלות ומכין עצמו לקבלם ולהיותו נשא להם והיה קץ נהצטרכו לאכול ולשתות והיה מסתפק ביותר מעט שאפשר לו לקחת למזונו שלא יטרידהו הרעב מהשתדל במושכליו לכך אמר להם הש"י הנה נתתי לכם את כל עשב מזריע זרע ולא התיר לו בשר הב"ח, גם כל בהמה וחיה ועוף לא היו דורסים כי מאחר שהיתה באדם שהוא כמוריד כחות העליונים הנפש היקרה הזאת ועדיין לא נטה אל התאוות לא היה עדיין בעולם תכונה רעה ולא צרות עין כדי שיאכלו ב"ח קצתם קצת ולכן כאמר שגם הב"ח יהי' מזונם מהצמחים כמ"ש ולכל חית הארץ ולכל עוף השמי' וגו' את כל עשב לאכלה ואמר ויהי כן לומר שעל המנהג הזה ניזונו כולם מבלי טרף זמן מה עד אשר חטא האדם ונתחדשה בהם תכונה רעה וצרות עין בעבור האדם, גם לעתיד לבוא אחר תחיית המתים יהי' להם כמ"ש וגר זאב עם כבש וגו', ואם אמרו רבים שהוא משל אני אומר שהדברים כמשמען לפי שכוונת הש"י לרצונו היתה שישב עולם

וּמֵעִצְּבוֹן יָדֵינוּ מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אֵרְרָהּ יְהוָה׃
30 וַיְחִי־לֶמֶךְ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נֹחַ חָמֵשׁ וְתִשְׁעִים
31 שָׁנָה וַחֲמֵשׁ מֵאֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ וַיְהִי כָּל־
יְמֵי־לֶמֶךְ שֶׁבַע וְשִׁבְעִים שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה
32 וַיָּמֹת׃ ס וַיְהִי־נֹחַ בֶּן־חֲמֵשׁ מֵאוֹת
1 שָׁנָה וַיּוֹלֶד נֹחַ אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת׃ וַיְהִי כִּי־
הֵחֵל הָאָדָם לָרֹב עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה וּבָנוֹת יֻלְּדוּ לָהֶם׃

אונזערם טהון אונד בייא דער מיהזעליגקייט אונזרער האנדארבייט
30 אויף דעם ערדרייך דאז דער עוויגע פערפֿלוכט האט. נאך דעם ער
נח געצייגט, לעבטע למך נאך פֿינפֿהונדערט פֿינף אונד נייננציג
31 יאהרע, אונד צייגטע זאהנע אונד טאכטער. אלזא אללע לעבענז
יאהרע למך'ס ווארען זיבענהונדערט זיבען אונד זיבענציג, שטארב
32 ער. נח וואר פֿינפֿהונדערט יאהרע אלט, אונד צייגטע שם חם
1 אונד יפת. אלז נון דאז מענשליכע געשלעכט אנפֿינג זיך צו פֿערמעהרען אויף ערדען, אונד איהנען טאכטער געבאהרען ווארדען.

מנחה חדשה.

לפני אלהים לולי חטאת האדם, ועדיין לא נשלמה כוונתו, והנה הוא בורא חדשה בארץ לעתיד כמ"ש הנביאים בכמה מקומות, וכאשר נשלמה בריאת כל ברואי מעלה ומטה אמר כי ביו' הזה נצטרפו ונתלבנו כולם ביום הזה. ואמר ויכלו השמים והארץ וגו', והנה פי' הרב ר' לוי בן גרשום באלה הפסוקים ישר בעיני עד מאד ולכן לא אשלח ידי אליהם ומשם תבין.

ויהי כי החל אדם וגו', הנה נא ידעת כי האלהים עשה את האדם ישר מן ד' איכיות הפכיות ויפח באפיו נשמת שדי תבינהו ללכת בדרכי יושר, ובהיות כחותיו החמריות נשמעות של השכל תשלם כוונת בריאתו ובהיות הדבר בהפך הנה בריאתו היתה לבטל'; ומן הידוע כי לא יתכן להמצא השלימות הזה בכל אישי המין כי לא רבים יחכמו, אבל ימצא בקצתם והשאר יחשבו כמו התבן של הבר שלא יגיע לידי ביטול אם לא בהיות התבן וכמו שאז"ל כי זה כל האדם כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה (ברכו' ו ב) ומזה תרא' כי בקיבוץ הגדול ישלם זה התכלית, והנ' שער ההמון יגיע להם שלימות זה ע"י השרידים אשר ה' קורא ואם לא יגיע להם היום יגיע לבניהם למחרתו כי גלגל הוא שחוזר בעול', אבל בהיות הדבר הפוך שיטו השלימי' מני הדרך הישר' ללכת אורחות עקלקלות

2 וַיִּרְאוּ בְנֵי־הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת
3 הֵנָּה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכֹּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ׃ וַיֹּאמֶר
יְהוָה לֹא־יָדוֹן רוּחִי בָאָדָם לְעֹלָם בְּשַׁגַּם הוּא בָשָׂר

2 דא זאהען דיא גאטטליכען מענשען דיא טאכטער דעס געמיינען
מאננעס דאס זיא שאן וואַרען, אונד נאהמען זיך ווייבער, וועלכע זיא
3 זיך ערוואהלטען. דא שפראך דער עוויגע מיין גייסט וירד ניכט
אימער אין דעם מענשען שטרייטען, דיאוויל ער דאך פלייש אויך

מנחה חדשה.

עקלקלות וילכו אחרי שרירות לבם הזונ' אחר התאוות הגופניות הנה באמת אבד' תקותם כנגזרו להם. ובכן אבוא של הפסוקי' ואומר, ויהי כי החל האדם לרב וגו' ר"ל כי האריך להם הש"ת אפו עד אשר רבו על פני האדמה אולי ימצא ברבויים מי שתושלם כוונת הבריאה, וכאשר ראה שהיה הדבר בהפך ברבויים רבו פריציהם וגדוליהם פרצו גדר אמר הש"י אין לאלו שום תוחלת וגזר אומר למחות זכרם מהעולם ונתן סבה לזה באומר ויהי כי החל האדם לרב על פני האדמ' כי זה הי' סבה ומבוא גדול של שימצא בהם השלימות והיה בהפך כי ברבויים רבו בהם הבנות והיו להם למכשול שנכשלו בהם גדוליהם וחכמיה' כמ"ש ויראו בני האלהים את בנות האדם כי טובות הנ', ר"ל השלימי' שבהם אשר נחשבו כבני של חי כמ"ש אני אמרתי אלהים אתם וגו' (תילי' פב) כשו כ"כ של התאוות החומריות עד אשר נדמ' להם שהפחות והיותר מגונ' שבתאוות כולם והוא תאות המשגל שהוא טוב לערבותו, כי לא יאמר שהוא טוב כי אם על דבר שתהי' תועלתו והמשך פעולתו גלויה ולכן לא נאמר ביום שני כי טוב כמ"ש הרב המור' ז"ל, וכ"כ היו גדוליהם שטופים בזמה ולהוטים אחר הפועל המגונה ההוא עד שהיו לוקחים הנשים מכל אשר בחרו ולא היו חוששים אם תהי' פנויה או נשוא' ואם תהי' מפותה או אנוס', והנ' רז"ל האריכו לפרסם גנאי מעשיהם בב"ר, וכאשר ראה הש"י שגדוליהם פרצו גדרו של עולם ראה שאין להם תוחלת לעולם וגזר אומר ואמר שמן הנמנע שתהי' להם שום תקנ' לעולם ואמר לא ידון רוחי באדם לעולם ר"ל אם אני אומר להאריך להם אפי אולי יחזרו בה' או בניה' אחריה' יודע אני שלא ידון בהם הרוח והנשמ' אשר שמתי בהם להנהיגם מאחר שכולם מנאפים מגדולם ועד קטנם והסבה בזה בשגם הוא בשר ר"ל הרוח אשר הי' ראוי לדון בהם גם הוא נטה אחר התאוו' כי כל כך הרגילו עצמם בדבר הזה עד אשר שעבדו החפשי והשתמשו בשכל לדברים המוגנים ובו הוסיפו תחבולה וידיעה למלאות תאותם, ועכ"ז והיו ימיו וגו' ועשרים שנ' ר"ל אאריך לכם ק"כ שנה שלא ישאר תרעומת על מדת הדין אולי יחזרו בהם. ואמר כי הנפילים היו בארץ בימים ההם

ר"ל

4 וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה׃ הַנְּפִלִים הָיוּ בָאָרֶץ
בַּיָּמִים הָהֵם וְגַם אַחֲרֵי־כֵן אֲשֶׁר יָבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים
אֶל־בְּנוֹת הָאָדָם וְיָלְדוּ לָהֶם הֵמָּה הַגִּבֹּרִים

איזט, עז זאָללען אַבער זיינע פֿריסטטאַגע נאָך זיין הונדערט אונד
4 צוואַנציג יאַהר. דיא ריעזען וואַרען דאַמאַלז אויף דער ערדע, זאָ וואַר
עז אויך נאַכהער, וויא דיא געטטליכען מענשען קאַמען צו דען טאָכטערן
דעז געמיינען מאַננעז אונד דיזע איהנען געבאַהרען; דיעז זינד דיא העלדען

מנחה חדשה.

ר"ל הגבורי' וקרא אותם נפילי' לפי שנפלו ממדרגת המושכלות של המפורסמות
והכוונה באומר בימים ההם באותם ק"כ שנה שהאריך להם אולי יחזרו בהם,
ולא די שלא חזרו בהם שא הוסיפו על חטאתם פשע ונטו כל כך של המפירסמות
וישרו בעיניה' תענוגי העול' עד שהשתדלו וכוונו להוליד גבורי' גדולי' ועצומי'
לכבוש ארצות ולעשות כרצונם בכל הדברים והתחבולה הזאת היתה במה
שרמזה לנו התור' אגב ארחה במ"ש ויקחו להם נשי' מכל אשר בחרו, כי מלבד
מה שהיו מכוונים בבחירתם ליופים היו מכווני' ג"כ שיהיו ראויות להוליד מהם
גבורים כמו תאמר שהיו בעלות קומה או שנולדו בשע' שהיו ראויות לכך, והיו
ג"כ בוחרים שעות להזדווג להם ידועות בחכמתם שהיו ראויות לדבר הזה כי
בני האלהים נקראו, כאלו תאמר בהיות אמדים חזק וכדומה לזה, וכל זה
מבואר למי שיש לו מבוא קצת בחכמת החזיון. ואמר וגם אהרי כן אשר
יבואו בני האהים של בנות האד' וגו' ר"ל וגם אחר המבול שאתה רוא' גבורי'
גדולים היו בזה האופן מן התחבולה כי היו בני האלהים ר"ל חכמי' גדולים
שלא כיונו בחכמתם לשמים באים אל בנות האדם בתחבולות אשר באו אלה
עכשו והיו יולדות מהם גבורים והם הגבורים אשר אתה רואה שעשו מלחמות
גדולות בעולם והי' להם שם גדול כמו שרצו אנשי דור הפלגה לקנות להם שם
והם ידועים בספר דברי הימי' הגדול אשר לרומי, כי התור' לא תאריך בדברי
הבלי' ולא תזכר שום אחד מהם אם לא לצורך כמו תאמר ענין אמרפל להורות
על השגחת השם ית' על אברהם אבינו וכן כולם, וכאשר רא' הש"ת כי רבה
רעת האדם והי' יד הרשע בכל יום הולך וגדל וכל פעולתם היתה מוספת
פחיתות וגרעון ורוע בכל יום, כי אכין ורקין מיעוטין, ובכאן הוא מורה על
תוספת פחיתות כי הוא באמת גרעון, ולז"א וכל יצר מחשבות לבו רק רע
כי כל מעשיה' ופעולותיהם בכל יום קלקלתו מרובה משל חבירו, כי כל מעשה
גם כל בחירה מקורו מחשבת הלב וממנו הוא נוצר ולכן נקרא המעשה יצר
מחשבת הלב כי הוא יציר כפיו באמת. וינחם יי כי עשה את האדם ר"ל
שהתנחם על שברא את האדם מכלל ברואי הארץ ואמר הלואי לא בראתיו כלל,

אֲשֶׁר מֵעוֹלָם אַנְשֵׁי הַשֵּׁם׃ פ מפטיר

5 וַיַּרְא יְהוָה כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל־
יֵצֶר מַחְשְׁבֹת לִבּוֹ רַק רַע כָּל־הַיּוֹם׃ 6 וַיִּנָּחֶם יְהוָה
כִּי־עָשָׂה אֶת־הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְעַצֵּב אֶל־לִבּוֹ׃

וועלכע פֿאָן יעהער בעריהמטע מענער וואַרן. אַלז דער עוויגע זאַה, 5
דאַס דיא באָזהייט דעז מענשליכן געשלעכטז גראָס וואַר אויף דער ערדע,
אונד אַללעז טיכטען דער געדאַנקן זיינעז הערצענז נור אימּמער אויף דאַז
באָזע גינגען. 6 דאַ בערייעטע דער עוויגע דאַס ער דען מענשען אויף
ערדען געמאַכט האַטטע, אונד האַטטע פֿערדרוס אין זיינעם הערצען.

מכתם חדשה

והכוונה בזה כי הש"י ברא את האדם להיותו מקשר עליונים ותחתוני' והיותו מחבר את האהל להיות אחד ולכן ברא גופו מלמטן ונשמתו מלמעלן, וא"כ בבריאתו קבלו כל התחתונים שלימות ומעלה, וכאשר סרח האדם סרחו כולם ולכ"א הלואי שלא בראתיו כלל ולא ילמדו כל התחתוני' מפחיתותו ויאחרו על מה שהם בטבעם מפחיתות המעל', ולכ"א אמחה את האדם אשר בראתי מעל פני האדמה וחזר לומר מאדם עד רמש וגו' כלומר שאע"פ שימחה האדם אם ישארו שאר ב"ח לא נשלמה הכוונה לפי שכבר למדו כולם ונפסדה תולדתם בסבת האדם, ואף האויר עצמו כבר הי' נפסד וא"כ בהכרח יחזור האדם אשר יברא חדש לקלקולו הראשון, ופי' הדבר כי באמת ובלי שום ספק כי העליונים פועלים והתחתונים מתפעלים ומקבלים פעל העליונים הן לטוב הן למוטב, וכל תנועותיהם ושנוייהם ומעשיהם התחלתם וסבתם העליוני', אבל צריך שתדע כי תתחזק ותחלש פעולת העליונים כפי הכנת המקבלים שאם ישתדלו להישיר פעולותיהם הנ' תהיה כל השפעת העליונים בעזרתם ואפילו אותם שאין תולדתם נאותה להם כ"כ, וזה לא מפני שהם משנים פעולתם אבל תשתנה הפעולה ההיא מפאת הכנת המקבל אחרי אשר תחול עליו, הלא תראה שמבלי השתנות מתיקות הדבש בעצמו יהיה בפי החולה מתיקות למר, וגם יש ב"ח שמזונם הדברי' הארסיים והממיתי' לזולתם; ושמעתי מפי מגידי האמת על אדם אחד בזמננו זה שהיתה לו חבית גדולה של חומץ ובכל יום הי' מוציא כד של חומץ ונותן בה כד של מים כדי שלא יחסר ונשאר על זה האופן שנים רבות. ויש ראיות גדולות ועצומות לזה אלא שאין כוונתי להאריך, וכאשר יכין האדם עצמו לפחיתות המדות והמעלה יהיה הדבר בהפך שבאמת יעזרו מן העליונים לרעה, ולא מפני השתנותם כי אין להם שנוי כלל, וזה פיר' ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב וגו' כי הבא ליטהר מסייעין אותו וכו', והמערכות נערכות בדפוס העליוני' המנהיגים

7 וַיֹּ֣אמֶר יְהוָ֗ה אֶמְחֶ֨ה אֶת־הָאָדָ֤ם אֲשֶׁר־בָּרָ֙אתִי֙
מֵעַל֙ פְּנֵ֣י הָאֲדָמָ֔ה מֵֽאָדָם֙ עַד־בְּהֵמָ֔ה עַד־רֶ֖מֶשׂ
8 וְעַד־ע֣וֹף הַשָּׁמָ֑יִם כִּ֥י נִחַ֖מְתִּי כִּ֥י עֲשִׂיתִֽם׃ וְנֹ֕חַ
מָ֥צָא חֵ֖ן בְּעֵינֵ֥י יְהוָֽה׃ פ

7 אונד דער עוויגע שפראך, איך וויל דען מענשען דען איך ערשאפפען האבע, פאן דעם ערדבאדען פערטילגען, יא פאן מענשען ביז פיה, ביז געווירם, אונד געפליגעל דעס הימעלס;
8 דען עס רייעט מיך, דאס איך זיא געמאכט האבע. נח אבער פאנד גנאדע אין דען אויגען דעס עוויגען.

מנחה חדשה.

אותם, והנה לא יהי' השנוי הזה כי אם בסבת האדם אשר הוא בעל הבחירה אבל שאר ב"ח פועלים בטבע ומקבלים הבא עליהם מאת העליונים כמות השפע שהוא בא. והנה האנשים ההמה נתחזק כל כך תכונתם לפחיתות המדות עד אשר הי' כל השפע הבא עליהם עוזר לרעה כאילו היה דבר רע יורד מן השמים ונהפך טבע האויר המקיף בהם אשר הי' מוכן למשחית ונפסד, ובסבת זה נפסד ג"כ טבע הב"ח כולם והשחית כל בשר את דרכו על הארץ, ולז"א אמחה את האדם הפועל בבחירתו כי שאר ב"ח אין להם אשם וחזר לומר שימחה מאדם עד בהמה כדי שתמחה התכונה הרעה ההיא מן העולם, שאל"כ אע"פ שימחה את האדם עדיין לא עשה ולא כולם אם תשאר התכונה הרעה ההיא בעולם. ומ"ש כי נחמתי כי עשיתים חוזר אל האדם ולא של שאר ב"ח כי אין עליהם אשם, ואל תתמה ממני שאני מניח כפשוטו וינחם ה' ויתעצב אל לבו כי נחמתי כי עשיתים, כי מן הידוע אין לשם ית' שום התפעלות לא לו ולא זולתם ואע"פ שהתור תיחס אליו כל או וזולתם וירד ה' ויעל מעליו אלהים ויאמר ה' כי חז"ל אמרו דברה תורה כלשון בני אדם ובאדא מאתא מחתיכהו. ואמר ונח מצא חן בעיני ה' ר"ל כי מתחל' כאשר הש"י אמח' את האדם לא הית' הכונ' שישאר מהם קיום המין אבל הית' הכונ' שימחו כולם ואח"כ יברא הש"י בריאה חדשה בארץ או שישאר העולם תהו ובהו מבלי רומש על האדמה כמו שיראה לכאורה ממשמעות הכתובים שאמר כי נחמתי כי עשיתי', אבל כשהשקיף הש"י שהוא שופט כל הארץ ואלהי הרוחות לכל בשר וראה את נח שהי' צדיק תמים מצא חן בעיניו והוציא מכלל הגזירה כמ"ש ז"ל בב"ר, וגם בפ' חלק (קח א) אמרו תנא דבי ר"י אף על נח נחתך גזר דין אלא שמצא חן בעיני ה' שנא' כי נחמתי כי עשיתים ונח מצא חן בעיני ה', ונראה שלא הי' נח ראוי להכלל שבתחלת המחשבה כשנגזר הש"י אמחה את האדם לא הוציאו מן הכלל או שיאמר לו כך וכך אני עושה לכל העולם כמ"ש

באברהם

9 אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו
10 אֶת־הָאֱלֹהִים הִתְהַלֶּךְ־נֹחַ׃ וַיּוֹלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים
11 אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת׃ וַתִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ לִפְנֵי
12 הָאֱלֹהִים וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ חָמָס׃ וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־
הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי־הִשְׁחִית כָּל־בָּשָׂר אֶת־
13 דַּרְכּוֹ עַל־הָאָרֶץ׃ ס וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ
כָּל־בָּשָׂר בָּא לְפָנַי כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם
14 וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם אֶת־הָאָרֶץ׃ עֲשֵׂה לְךָ תֵּבַת עֲצֵי־
גֹפֶר קִנִּים תַּעֲשֶׂה אֶת־הַתֵּבָה וְכָפַרְתָּ אֹתָהּ מִבַּיִת

פאָלגענדע: איזט דיא געשלעכטפאָלגע דעז נח; נח וואַר איין גע־ 9
רעכטער אויפריכטיגער מאַן אין זיינען לייטען, אונד וואַנדעלטע מיט
גאָטט. נח צייגטע דרייא זאָהנע, שם חם אונד יפת. דאַמאַהלז וואַרד דיא 10 11
ערדע פערדערבט פאָר גאָטט, אונד וואַרד פאָללער געוואַלטטהאַטיג־
קייט. אַלז נון גאָטט דיא ערדע זאַה, אונד זיא פערדערבט פאַנד, 12
דען אַללעז פלייש האַטטע זיינע זיטטע פערדערבט אויף דער ערדע.
דאַ שפראַך גאָטט צו נח, דער אונטערגאַנג אַללעז פליישעז איזט פאָר 13
מיך געקאָממען, דען דיא ערדע איזט דורך זיא פאָללער געוואַלטטהאַטיג־
קייט געוואָרדען, דאַהער וויל איך זיא פערדערבען זאַמט דער ערדע. 14
מאַכע דיר איינע אַרכע פאָן גפר־האָלץ, טהיילע דיא אַרכע אין קאַמ־

מכאם אדשם.

באברהם שאמר המכסה אני מאברהם וגו', ומה שא"ל בפי' כאן לא הי' להודיעו מה שהי' רוצה לעשות רק בשביל שיעשה התיבה להכנס בה הוא וכל שאר המיני' כי מאחר שלא הי' נח ראוי ליספה בכלל הדור ונמלט בבור כפיו כשארו ג"כ שאר המינים לקיום המין כי השלם לא יברא אני בריאה.

זה ר"ל האמורי' למעל' בתחלת הענין כי לא תמצא הפסק' בין ויהי נח ובין ויהי כי החל האד' לרב כמו שהי' ראוי להפסיק מאחר שהי' עשרי' שנ' קודם לזו, ולכן תמצא זה בטעם יתיב מור' שהוא חוזר למעל' וכן זוקף מפסיק ולא יומשך לפניו כאשר השלש תיבו' הללו מחוברות יו וכן מצא אן בעיניה' והכוונ' בהזכירם לומר כי מאחר שהי' נח ראוי בצדקתו שלא יענש בכלל הדור הרע ההוא הנה עונש גדול הוא לו אם יאבדו בניו כי רבים מבני אדם או כולם ירצו יותר במיתת

15 וּמִחוּץ בַּכֹּפֶר׃ וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
אַמָּה אֹרֶךְ הַתֵּבָה חֲמִשִּׁים אַמָּה רָחְבָּהּ וּשְׁלֹשִׁים
16 אַמָּה קוֹמָתָהּ׃ צֹהַר תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה וְאֶל־אַמָּה תְּכַלֶּנָּה
מִלְמַעְלָה וּפֶתַח הַתֵּבָה בְּצִדָּהּ תָּשִׂים תַּחְתִּיִּם שְׁנִיִּם
17 וּשְׁלִשִׁים תַּעֲשֶׂהָ׃ וַאֲנִי הִנְנִי מֵבִיא אֶת־הַמַּבּוּל מַיִם
עַל־הָאָרֶץ לְשַׁחֵת כָּל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ חַיִּים מִתַּחַת
18 הַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ יִגְוָע׃ וַהֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי
אִתָּךְ וּבָאתָ אֶל־הַתֵּבָה אַתָּה וּבָנֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּנְשֵׁי־

מערן אב, אונד בעשטרייכע זיא פֿאָן איננען אונד אויסען מיט פעך.
15 פֿאָלגענדער געשטאַלט זאָללסט דוא זיא מאַכען: דרייא הונדערט עללען זייא
דיא לענגע דער ארכע, פֿונפֿציג עללען איהרע ברייטע, אונד דרייסיג
16 עללען איהרע העהע. דוא זאָללסט אויך אַן דער ארכע איינע בעלייכטונג
מאַכען, אָבערהאַלב דיא אַרכע ביז צו איינר עללע אַבנעהמען לאַסען, אונד
דיא טהירע דער אַרכע אין דיא זייטע דערזעלבען זעטצען; אונטערסטעס
שטאָקווערק, צווייטעס שטאָקווערק, אונד דריטטעס שטאָקווערק
17 זאָללסט דוא דאַרין אַבטהיילען. איך אַבער וויל דיא זינדפֿלוטה פֿאָן
וואַסער אויף דיא ערדע ברינגען, אַללעס פֿלייש אין וועלכעם לעבענסהויך
איזט, אונטער דעם הימעל צו פֿערדערבען; וואַס אויף דער ערדע איזט,
18 זאָלל פֿערגעהן. מיט דיר הינגעגען וויל איך מיינען בונד ערריכטען, דוא
זאָללסט אין דיא ארכע קאָממען, דוא אונד דיינע זאָהנע, דיינע פֿרויא,

מנחה חדשה.

וקיום בניה' ממה שיראו בקיומם ומיתת בניה', ופי' הכתוב ונח מצא חן בעיני ה' ושה האמורים למעל' הם בניו ונמלטו אגב אביהם. ואמר נח איש צדיק וגו' לתת את הסבה למה מצא חן ולמה לא היה ראוי להוציאו מתחלה מכלל הגזירה ואמר שהיה נח צדיק תמים, וראוי שתדע כי צדיק הוא תאר כולל השלימות כולם כי כל מעשיו בצדק ועל קו היושר, והחוקר אמר שהמעלה תפסד בחסר וביותר, ותמים הוא האיש אשר הוא תמים בלבבו כמ"ש הראב"ע ועניינו שהי' בטבעו מואס כל הפחיתיות שהיו עושים כל בני דורו ולא הי' לבו נוטה אחריהם כלל כשו תאמר שנולד בשעת צדק והי' במקום טוב ואיש אשר זה לו איננו צדיק גמור אבל הוא יסוד להיותו צדיק כי הצדיק גמור הוא אשר יעשה הצדק אע"פ שיהי' לבו נוטה אל ההפך כמ"ש ז"ל אל יאמר אדם אי אפשי לאכול

19 בָּנֶיךָ אִתָּךְ׃ וּמִכָּל־הָחַי מִכָּל־בָּשָׂר שְׁנַיִם מִכֹּל תָּבִיא
20 אֶל־הַתֵּבָה לְהַחֲיֹת אִתָּךְ זָכָר וּנְקֵבָה יִהְיוּ׃ מֵהָעוֹף
לְמִינֵהוּ וּמִן־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ מִכֹּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה
21 לְמִינֵהוּ שְׁנַיִם מִכֹּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחֲיוֹת׃ וְאַתָּה קַח־
לְךָ מִכָּל־מַאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְאָסַפְתָּ אֵלֶיךָ וְהָיָה
22 לְךָ וְלָהֶם לְאָכְלָה׃ וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ
שני אֱלֹהִים כֵּן עָשָׂה׃ *וַיֹּאמֶר יְהוָה לְנֹחַ בֹּא־אַתָּה וְכָל־
1 בֵּיתְךָ אֶל־הַתֵּבָה כִּי־אֹתְךָ רָאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי בַּדּוֹר
2 הַזֶּה׃ מִכֹּל ׀ הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקַּח־לְךָ שִׁבְעָה

19 אונד דיינער זֶהנע ווייבער מיט דיר. אונד פֿאָן אַללעם לעבענדיגען
פֿאָן אַללעם פֿלייטע זָאללסט דוא צווייא פֿאָן יעדעם אין דיא אַרכֿע
ברינגען, אום זיא מיט דיר צו ערהאַלטען, איין מֶננכֿען אונד איין
ווייבכֿען. פֿאָן אַללערלייא געפֿליגעל, פֿאָן אַללערלייא פֿיה אונד פֿאָן
20 אַללערלייא געווירם דעז ערדרייכֿז, פֿאָן יעדעם זָאללען צווייא מיט דיר
היניין קָאממען, צור ערהאַלטונג. נימם דיר אַבער אויך פֿאָן אַללער
21 לייא שפייזע מיט, וועלכֿע געגעססען ווירד, אונד זַאממלע זָאלכֿע
בייא דיר איין, דאַמיט עז דיר אונד איהנען צום שפייזען דיענע.
22 נח טהאַט דיעזעז אַללעז; וויא איהם גָאטט געבאָטטען, אַלזאָ האַט
ער געטהאַן. דער עוויגע שפראַך צו נח, געהע היניין, דוא
1 אונד דיין גאַנצעז הויז, אין דיא אַרכֿע, דען דיך האַבע איך
גערעכֿט פֿאָר מיר געפֿונדען אין דיזער צייט. פֿאָן אַללעם ריי
2 נען פֿיה זָאללסט דוא דיר זיעבען פאַאר פֿאָן יעדער אַרט נעהמען,

מנחה חדשה.

לאכול חלב אבל יאמר איפשי אבל מה אעשה ואבי שבשמי' גזר עלי (עיין בפי' רש"י ובחיי סוף פ' קדושי' ובספר' פ' קדושי' סוף פרק ט) וא"כ מאחר שתארתהו התורה בצדיק למה חזר לומר תמים אלא לומר לך שצדקתו היתה מצד שהיה תמים וא"כ לא יקרא צדיק בהחלט ואין בכלל שהוא צדיק אלא מה שפרט שהוא תמים ומפני צדקתו זאת הי' ראוי שיכנס ומפני שלא הית' צדקתו מצד החקיר' והידיע' כמו שהית' צדקתו של אברה' אבינו לא היה ראוי למעלתו שכא' עליו המכסה אני מאברהם וגו', ובזה יותרו קושיות רבות ועצומות בפרשה בקש

שבעה איש ואשתו ומן־הבהמה אשר לא טהרה
3 הוא שנים איש ואשתו: גם מעוף השמים שבעה
4 שבעה זכר ונקבה לחיות זרע על־פני כל־הארץ: כי
לימים עוד שבעה אנכי ממטיר על־הארץ ארבעים
יום וארבעים לילה ומחיתי את־כל־היקום אשר
5 עשיתי מעל פני האדמה: ויעש נח ככל אשר־צוהו
6 יהוה: ונח בן־שש מאות שנה והמבול היה מים
7 על־הארץ: ויבא נח ובניו ואשתו ונשי־בניו אתו
8 אל־התבה מפני מי המבול: מן־הבהמה הטהורה

דאַז מֶננכען אונד זיין ווייבכען ; אַבער פֿאָן דעם פֿיה, וועלכעס ניכט
ריין איזט, זאָלסט דוא צוויא נעהמען, דאַז מֶננכען אונד זיין
3 ווייבכען. אויך פֿאָן דעם פֿליגעלווערק דעז הימעלז זיעבען פּאַאר
מֶננכען אונד ווייבכען ; דען זאַאמען דאַפֿאָן אויף דער גאַנצען ערדע
4 צו ערהאַלטען. דען איבער זיעבען טאַגע לאַס איך אויף דיא ערדע
רעגנען, פֿיערציג טאַגע אונד פֿיערציג נעכטע, אונד פֿערטילגע אַללע
וועזען, וועלכעס איך געמאַכט האַבע, פֿאָן דעם ערדבאָדען הינוועג.
5 6 נח טהאַט אַללעס, וויא איהם דער עוויגע געבאָטען. נח וואַר זעכש
הונדערט יאַהר אַלט, אַלז דאַז וואַססער דער זינדפֿלוטה אויף דיא
7 ערדע קאַם. דאַ גינג נח, זיינע זאֶהנע, זיינע פֿרויא אונד
זיינער זאֶהנע ווייבער, אין דיא אַרכע, פֿאָר דעם געוועססער
8 דער זינדפֿלוטה. פֿאָן ריינעם פֿיה, אונד פֿאָן דעם פֿיה

מנחם חדשה

תמנה. ולא תתמה במה שאמרתי באלה תולדת נח, והנ' רש"י ז"ל עשה כמו זה הפי' לפנת הטעם באחרי דרך מבוא השמש ; ולהורות עוד על שהית' צדקתו מצד תמימות לבו חזר לומר את האלהי' התהלך נח ר"ל כי מבלי שתהי' לו שום אזהרה ולא שום מצוה מאת הש"י הי' מתהלך בתום לבבו וזה לא יתכן לאמר שיהי' בו הדבר בטבע מפאת התולד', אבל אברהם נצטווה על הדבר ונאמר לו התהלך לפני והי' תמים מפני שלא הי' צדקתו מפאת התולדה כ"א מצד הבחירה הגמור' וחקירתו באחרי הש"י כי בן מ"ח שנה הכיר את בוראו כמו שאז"ל. ואחר שסיי זה התחיל לספר באבדן הדור ההוא והצלת נח עם אשר

בהמ'

וּמִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינֶנָּה טְהֹרָה וּמִן־הָעוֹף וְכֹל
אֲשֶׁר־רֹמֵשׂ עַל־הָאֲדָמָה׃ שְׁנַיִם שְׁנַיִם בָּאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־ 9
הַתֵּבָה זָכָר וּנְקֵבָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ׃ וַיְהִי 10
לְשִׁבְעַת הַיָּמִים וּמֵי הַמַּבּוּל הָיוּ עַל־הָאָרֶץ׃ בִּשְׁנַת 11
שֵׁשׁ־מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּי־נֹחַ בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה־
עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל־מַעְיְנוֹת תְּהוֹם
רַבָּה וַאֲרֻבֹּת הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ׃ וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל־הָאָרֶץ 12
אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה׃ בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא 13
נֹחַ וְשֵׁם־וְחָם וָיֶפֶת בְּנֵי־נֹחַ וְאֵשֶׁת נֹחַ וּשְׁלֹשֶׁת נְשֵׁי־
בָנָיו אִתָּם אֶל־הַתֵּבָה׃ הֵמָּה וְכָל־הַחַיָּה לְמִינָהּ 14

וועלכע ניכט ריין איזט, פון געפליגעל, אונד פון אללעם וואס אויף דעם
ערדרייך קריכט. קאמען איהרער צווייא אונד צווייא, מאנכען אונד 9
ווייבכען, צו נח אין דיא ארכע, וויא גאט געבאטען האטטע. אלז דיא 10
זיבן טאגע פארבייא ווארען, קאם דאז געוואססער דער זינדפלוטה אויף
דיא ערדע. עז וואר אים זעכהונדערטסטן יאהר פון דעם לעבענסאל־ 11
טער נח, אים צווייטען מאנאט, אים זיבעצעהנטען טאג דעז מאנאטז,
אן דיזעם טאגע ערבראכען אללע קוועללען דער גראסען טיעפע, אונד
דיא שלייסן דעז הימעלז ווארדען אויפגעטהאן. דא וואר רעגענגוס 12
אויף דער ערדע, פירציג טאגע אונד פירציג נאכטע. אן עבען דעזעל־ 13
בען טאגע, גינג נח נעבסט שם חם אונד יפת דיא זאהנע נח'ס, וויא אויך
דיא פרויא פון נח אונד דרייא ווייבער זיינער זאהנע מיט איהנען אין דיא
ארכע. זיא אונד אללערלייא טהיער, אללערלייא פיה, אונד אללערלייא 14

מנחה חדשה.

בהמ' וחי' ועוף לקיו' המין, וכדי לספר כל הספור בשלימות לא סמך במקומו על מה שכבר הי' ידוע כי לא תאמר התור' דבריה למקוטעים ולזה חזר לומר ויולד נח ג' בנים, וכן עשה בענין השבטים שאע"פ שכבר מנאן כלל ופרט בירידתם למצרי' כשרצה לספר ענין השתעבדם שם ואופן עלייתם משם כדי לספר כל המאורע בשלימות חזר לומר ואלה שמות בני ישראל וגו',וכדי להודיע שגם מלותיה מי הי' עיקר תולדותיו העמיד מלת שֵׁם במפסיק הראוי להיותו

בחס

וְכָל־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ
15 לְמִינֵהוּ וְכָל־הָעוֹף לְמִינֵהוּ כֹּל צִפּוֹר כָּל־כָּנָף׃ וַיָּבֹאוּ
אֶל־נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה שְׁנַיִם שְׁנַיִם מִכָּל־הַבָּשָׂר אֲשֶׁר־
16 בּוֹ רוּחַ חַיִּים׃ וְהַבָּאִים זָכָר וּנְקֵבָה מִכָּל־בָּשָׂר בָּאוּ
שלישי 17 כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים וַיִּסְגֹּר יְהוָה בַּעֲדוֹ׃ * וַיְהִי
הַמַּבּוּל אַרְבָּעִים יוֹם עַל־הָאָרֶץ וַיִּרְבּוּ הַמַּיִם וַיִּשְׂאוּ
18 אֶת־הַתֵּבָה וַתָּרָם מֵעַל הָאָרֶץ׃ וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם וַיִּרְבּוּ
19 מְאֹד עַל־הָאָרֶץ וַתֵּלֶךְ הַתֵּבָה עַל־פְּנֵי הַמָּיִם׃ וְהַמַּיִם
גָּבְרוּ מְאֹד מְאֹד עַל־הָאָרֶץ וַיְכֻסּוּ כָּל־הֶהָרִים
20 הַגְּבֹהִים אֲשֶׁר־תַּחַת כָּל־הַשָּׁמָיִם׃ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה

געווארען, דאז אויף דער ערדע קריעכט, אונד אַללערלייא געפֿליגעל,
15 יעדר פֿאָגעל, דער פֿליגעל האַט. גינגען צו נח אין דיא אַרכע היניין, יע
צווייא אונד צווייא פֿאָן אַללעם פֿלייטע, אין וועלכם לעבענזהויך איזט.
16 דיא היניינגעהענדן פֿאָן אַללערלייא פֿלייטע, קאַמען מענגלין אונד וויב
לין, וויא איהם גאָט געבאָטען האַטטע, אַלדען שלאָס דער עוויגע
17 הינטער איהם צו. נון וואַר דיא זינדפֿלוטה פֿירציג טאַגע אויף דער ערדע,
דיא וואַסר פֿערמעהרטן זיך, הובען דיא אַרכע עמפאָר, זאָ דאַס זיא
18 האָך איבר דער ערדע וועג גינג. דאַז געוואַסר פֿערשטאַרקטע זיך אונד
נאַהם איממער צו אויף ערדען, זאָ דאַס דיא אַרכע אויף דעם וואַסער
19 פֿאָרט גינג. ענדליך פֿערשטאַרקטע זיך דאַז געוואַססער זאָ זעהר אויף
ערדן, דאַס אַללע האָהע בערגע בעדעקט ווארדען, וועלכע אונטער
20 דעם גאַנצן הימל זינד. פֿונפֿצעהן עללען האָך דריבר ערהוב זיך דאַז

מנחה חדשה.

נחס וכן עשה ג"כ בספיר הראשון ויהי נח וגו' ורוב גדולי המפרשים הסכימו כי יפת הי' הגדול והקדים שם והבדילו בטע' למעלתו. ואמר ותשחת הארץ לפני האלהים ותמלא הארץ חמס כפל הענין לומר שהיו רעים לשמים ורעים לבריות, והי' ראוי להקדים רעתם לבריות שהיא הסבה העצמית לאבידם הכך רוא' מה שאז"ל גדול השלום שאפי' עובדי ע"ז מאריך להם שנא' חבור עצבים אפרים הנח לו חלק לבם עתה יאשמו, אבל הכונ' הי' לומר על

21 אַמָּה מִלְמַעְלָה גָּבְרוּ הַמָּיִם וַיְכֻסּוּ הֶהָרִים׃ וַיִּגְוַע
כָּל־בָּשָׂר הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ בָּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבַחַיָּה
22 וּבְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ וְכֹל הָאָדָם׃ כֹּל
אֲשֶׁר נִשְׁמַת־רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו מִכֹּל אֲשֶׁר בֶּחָרָבָה
23 מֵתוּ׃ וַיִּמַח אֶת־כָּל־הַיְקוּם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה
מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם
וַיִּמָּחוּ מִן־הָאָרֶץ וַיִּשָּׁאֶר אַךְ־נֹחַ וַאֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה׃
24 וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם עַל־הָאָרֶץ חֲמִשִּׁים וּמְאַת יוֹם׃
ח 1 וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ וְאֵת כָּל־הַחַיָּה וְאֶת־כָּל־
הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ עַל

21 געוואססער, אונד דיא בערגע ווארדן בעדעקקט. דא פערגינג אללעס
פלייש, דאס אויף ערדען זיך רעגט, געפליגל, פיה, אונד טהיער, אונד
אללעס געווירם דאס אויף דער ערדע קריכט, אונד דאס גאנצע מענש־
22 ליכע געשלעכט, אללעס, וואס אין זיינער נאזע דען אָדעם דעס לעבענס־
הויכס האט, פאָן אללען, וועלכע אויף דעם טראָקענן לעבט, איזט
23 אומגעקאָממען. אללזא פערטילגטע דיא איבערשוועממונג אללעס וועזן,
וועלכעס אויף דעם ערדבאָדן לעבט, פאָם מענשען ביז פיה, ביז געווירם
אונד געפליגל דעס הימעלס, אללעס ווארדע פאָן דער ערדע פערי
24 טילגט. נח אללײן בליב איבריג, אונד וואס מיט איהם אין דער ארכע
1 וואר. זא האָך שטונד דאס געוועססער איבער דער ערדע, הונדערט אונד
פונפציג טאג. ענדליך דאכטע גאָטט אן נח אונד אללעס טהיער, אונד
אן אללעס פיה, וועלכעס מיט איהם אין דער ארכע וואר, אונד פיהרע

מנחה חדשה.

דור המבול כי היה גדול עוונם מכווה בהחלט בין יהיה להם שלום בין לא יהי',
ולזה אמר ותשחת הארץ מבלי שום תנאי וסבה ואח"כ ותמלא הארץ חמס וא"כ
הם שתי הודעות. ואמר עוד וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה
ויראה שהוא מיותר אבל הכוונ' לומר שראה והשקיף הש"י לסופם אם תהיה
להם שום תקנ' או לבניה' אשר ילדו עד עולם וראה שאין להם שום תקנ' לפי
שלא האדם לבדו כ"א כל בשר השחית את דרכו על הארץ שכ"כ השחיתו
והתעיבו

2 הָאָרֶץ וַיָּשֹׁכּוּ הַמָּיִם׃ וַיִּסָּכְרוּ מַעְיְנֹת תְּהוֹם
3 וַאֲרֻבֹּת הַשָּׁמָיִם וַיִּכָּלֵא הַגֶּשֶׁם מִן־הַשָּׁמָיִם׃ וַיָּשֻׁבוּ
הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ הָלוֹךְ וָשׁוֹב וַיַּחְסְרוּ הַמַּיִם
4 מִקְצֵה חֲמִשִּׁים וּמְאַת יוֹם׃ וַתָּנַח הַתֵּבָה בַּחֹדֶשׁ
הַשְּׁבִיעִי בְּשִׁבְעָה־עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ עַל הָרֵי אֲרָרָט׃
5 וְהַמַּיִם הָיוּ הָלוֹךְ וְחָסוֹר עַד הַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי
בָּעֲשִׂירִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ רָאשֵׁי הֶהָרִים׃
6 וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וַיִּפְתַּח נֹחַ אֶת־חַלּוֹן
7 הַתֵּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה׃ וַיְשַׁלַּח אֶת־הָעֹרֵב וַיֵּצֵא יָצוֹא
8 וָשׁוֹב עַד־יְבֹשֶׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ׃ וַיְשַׁלַּח אֶת־

2 טע אײנען ווינד איבר דיא ערדע, דאַפאָן דאַז געוואַססר זיך לעגטע. דיא
קוועללן דער טיעפע, אונד דיא שלײזען דעז הימעלז ווארדען פער־
3 שטאָפט, אונד דער רעגען פאָם הימעל האָרטע אויף. דיא וואַססר פער־
לאָהרען זיך פאָן דער ערדע וועג, אימער מעהר אונד מעהר, אונד
4 נאַהמען נאַך הונדערט אונד פונפציג טאַגען דערגעשטאַלט אַב. דאַס דיא
אַרכע אים זיבענטען מאָנאַטע אַם זיבענצעהנטען טאַגע דעז מאָנאַטז,
5 אויף דעם געבירגע אררט רוהטע. דיא וואַססר פוהרן פאָרט אַבצונעהמן,
ביז דען צעהנטען מאָנאַט; אַם ערסטען טאַגע דעז צעהנטן מאָנאַטז זינד
6 דיא שפיטצן דער בערגע זיכטבאַר געוואָרדן. אַלז פירציג טאַגע צו ענדע
וואַרען, אָפנעטע נח דאַז פענסטער דער אַרכע, וועלכעז ער געמאַכט
7 האַטטע. אונד שיקטע דען ראַבן אויז; דיזר גינג אימער אויז אונד קאַם
8 צוריק, ביז דיא וואַסר פאָן דער ערדע אויזטראָקנעטן. דאַ שיקטע ער

מנחה חדשה.

והתעיבו עליל׳ עד שהי׳ כאילו דבר רע יורד מן השמי׳ וקבלו היסודות תכונה
רעה עד שאפילו אותם שאין להם בחיר׳ כלל וכל פעולותיהם בטבע השחיתו
את דרכם על הארץ מה תקנה יש להם כי באמת כל הנולדים אחריהם על
התכונ׳ הרע׳ הזאת כי אין התולדה מכרחת אבל תשפיע על התחתונים איש
איש כפי עבודתו והכנתו כמו שנתבאר למעל׳, ומפני שנח מצא חן בעיני ה׳
ולא היה ראוי שיאבד באבדן מולדתו הודיעו הדבר וציוהו לעשות התיב׳ להצלתו
ולהצלת

הַיּוֹנָה מֵאִתּוֹ לִרְאוֹת הֲקַלּוּ הַמַּיִם מֵעַל פְּנֵי
הָאֲדָמָה׃ וְלֹא־מָצְאָה הַיּוֹנָה מָנוֹחַ לְכַף־רַגְלָהּ 9
וַתָּשָׁב אֵלָיו אֶל־הַתֵּבָה כִּי־מַיִם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ
וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקָּחֶהָ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו אֶל־הַתֵּבָה׃
וַיָּחֶל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אֲחֵרִים וַיֹּסֶף שַׁלַּח אֶת־ 10
הַיּוֹנָה מִן־הַתֵּבָה׃ וַתָּבֹא אֵלָיו הַיּוֹנָה לְעֵת עֶרֶב 11
וְהִנֵּה עֲלֵה־זַיִת טָרָף בְּפִיהָ וַיֵּדַע נֹחַ כִּי־קַלּוּ הַמַּיִם
מֵעַל הָאָרֶץ׃ וַיִּיָּחֶל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אֲחֵרִים 12
וַיְשַׁלַּח אֶת־הַיּוֹנָה וְלֹא־יָסְפָה שׁוּב־אֵלָיו עוֹד׃ וַיְהִי 13
בְּאַחַת וְשֵׁשׁ־מֵאוֹת שָׁנָה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ

אויך דיא טויבע אויז, אום צו זעהן, אב דיא וואססער געפאללען
זינד אויף דעם ערדבאדען. דיא טויבע פאנד אבער קיינע רוה 9
שטאטטע פיר איהר פוססבאללען, אונד קעהרטע צו איהם אין דיא
ארכע צוריק, דען נאך וואר וואססער אויף דער גאנצען ערדע;
ער שטרעקקטע זיינע האנד אויז, נאהם זיא, אונד בראכטע זיא צו
זיך אין דיא ארכע. הירויף ווארטעטע ער נאך אנדערע זיבען טאגע, 10
אונד שיקטע אבערמאלז דיא טויבע אויז דער ארכע. אלז דיא טויבע 11
צור אבענדצייט צוריק קאם, האטטע זיא איין אהלבלאטט, אבגעפפליקט
אים מונדע; דא מערקטע נח, דאס דיא וואססער אויף דער ערדע
געפאללען זינד. נון ווארטעטע ער נאך זיבען אנדערע טאגע, 12
אונד שיקטע דיא טויבע אויז, זיא קעהרטע אבער ניכט ווידער
צו איהם צוריק. אלז נח זעכסהונדערט אונד איין יאהר אלט וואר, 13
אם ערסטען טאגע דעז ערסטען מאנאטז, וואר דאז וואססער אבגע

מנחה חדשה.

ולהצלת שאר בהמ' חי' ועוף לקיום המין כי מאחר שנמלט נח ראוי הוא שימלטו השאר כי לא יחזור הב"ה לברוא חדש בריא' ודבר שאינו שלם. ואמר ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני כלומר ירדתי לסופם ולא ראיתי להם שום תקנ' ולכן נגמר דינם ליהרג והגיע קצם והזכיר הסבה העצמית שהיא היותם חומסים קנתם לקנתם ואמר שהי' להם החמס הו' מצד בחירתם הרע'

חָרְבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ וַיָּסַר נֹחַ אֶת־מִכְסֵה
14 הַתֵּבָה וַיַּרְא וְהִנֵּה חָרְבוּ פְּנֵי הָאֲדָמָה: וּבַחֹדֶשׁ
הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם לַחֹדֶשׁ יָבְשָׁה
15 הָאָרֶץ: ס רביעי וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ
16 לֵאמֹר: צֵא מִן־הַתֵּבָה אַתָּה וְאִשְׁתְּךָ וּבָנֶיךָ וּנְשֵׁי־
17 בָנֶיךָ אִתָּךְ: כָּל־הַחַיָּה אֲשֶׁר־אִתְּךָ מִכָּל־בָּשָׂר בָּעוֹף
וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ הוֹצֵא (היצא ק׳)
18 אִתָּךְ וְשָׁרְצוּ בָאָרֶץ וּפָרוּ וְרָבוּ עַל־הָאָרֶץ: וַיֵּצֵא־
19 נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי־בָנָיו אִתּוֹ: כָּל־הַחַיָּה
כָּל־הָרֶמֶשׂ וְכָל־הָעוֹף כֹּל רוֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ

געטראָקנעט פֿאָן דער ערדע; דאַ טהאַט נח דיא דעקקע דער אַרכֿע
אַב, אונד זאַהע, דאַס דיא אָבערפֿלעכֿע דעז ערדרייכֿז אַבגעטראָק־
14 נעט וואַר. אַבער אים צווייטן מאָנאַט, אַם זיבען אונד צוואַנציגסטן טאַגע
15 דעז מאָנאַטז, וואַר דיא ערדע פֿעלליג אויזגעטראָקנעט. דאַ רעד־
16 דעטע גאָטט מיט נח, אונד שפּראַך. געהע הערויז אויז דער אַרכֿע,
דוא, דיינע פֿרויא, דיינע זאָהנע, אונד דיינר זאָהנע וויבר מיט דיר.
17 אַללערלייא טהיער, וועלכֿע בייא דיר איזט, פֿאָן אַללערלייא פֿלייש,
אַן געפֿליגל, פֿיה, אונד אַן אַללערלייא געוויערם, דאַז אויף ערדן קריכֿט,
ברינגע מיט דיר הערויז, דאַס זיא זיך פֿאָרטפֿלאַנצן אויף דער ערדע,
18 פֿרוכֿטבאַר זיין אונד זיך פֿערמעהרן אויף דער ערדע. דאַ גינג נח אונד
זיינע זאָהנע אונד זיינע פֿרויא, אונד זיינר זאָהנע וויבר מיט איהם,
19 הערויז. אַללערלייא טהיר, אַללערלייא געוויערם, אונד אַללערלייא געפֿ־
פֿליגל, אַללעז וואַז אויף ערדן קריכֿט, קאַמען, נאַך איהרן געשלעכֿטערן,

מנחה חדשה.

הרע׳ וזה כי מלא׳ הארץ חמס מפניהם, ופי׳ הדבר כי פעמים רבות יקרה
שתתחדש שנאה גדול׳ וחילוף הלבבות וקנאות בין בני אדם מפאת המערכת
ובפרט לסבת לקות המאורות במקומות ידועים כאשר תאמר לקות הירח במזל
שור שיחייב קנא׳ ושנא׳ ותחרות בין בני האד׳, ובטלה יורה על שיהי׳ להם נזק
מפאת המלכי׳, ואין זה מקים נאות לענין הז׳, ובני אדם אשר יקרה להם זה

20 לְמִשְׁפְּחֹתֵיהֶם יָצְאוּ מִן־הַתֵּבָה׃ וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ
לַיהוָה וַיִּקַּח מִכֹּל ׀ הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה וּמִכֹּל הָעוֹף
21 הַטָּהֹר וַיַּעַל עֹלֹת בַּמִּזְבֵּחַ׃ וַיָּרַח יְהוָה אֶת־רֵיחַ
הַנִּיחֹחַ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־לִבּוֹ לֹא אֹסִף לְקַלֵּל עוֹד
אֶת־הָאֲדָמָה בַּעֲבוּר הָאָדָם כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע
מִנְּעֻרָיו וְלֹא־אֹסִף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת־כָּל־חַי כַּאֲשֶׁר
22 עָשִׂיתִי׃ עֹד כָּל־יְמֵי הָאָרֶץ זֶרַע וְקָצִיר וְקֹר וָחֹם
ט
1 וְקַיִץ וָחֹרֶף וְיוֹם וָלַיְלָה לֹא יִשְׁבֹּתוּ׃ וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים
אֶת־נֹחַ וְאֶת־בָּנָיו וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ
2 אֶת־הָאָרֶץ׃ וּמוֹרַאֲכֶם וְחִתְּכֶם יִהְיֶה עַל כָּל־חַיַּת

20 אויז דער ארכע הערויז. נח בויעטע דעם עוויגן איינן אלטאר, נאהם
פאן אללערלייא רייגעם פיה, אונד פאן אללערלייא רייגעם געפליגעל,
21 אונד בראכטע גאנצע אפפער אויף דען אלטאר. דער עוויגע נאהם דען
ליבליכן דופט וואהלגעפאללען אן, אונד שפראך צו זיך זעלבסט, איך
וויל דאז ערדרייך ניכט מעהר פערפלוכן, אום דעז מענשן ווילן, דען
דאז דיכטן דעז מענשליכן הערצענז איזט בעזע פאן יוגענד אויף; איך
וויל ניכט מעהר אללעז לעבענדיגע טאדטען, ווי איך געטהאן האבע.
22 זא לאנגע דיא ערדע זיין ווירד, זאלל זאאט, אונד ערנטע, פראסט,
אונד היטצע, זאממער אונד ווינטער, טאג אונד נאכט, ניכט מעהר
1 אויפהערן. גאטט זעגנעטע נח אונד זיינע זעהנע, אונד שפראך צו
איהנען. זייד פרוכטבאר, מעהרעט איך, אונד ערפיללעט דיא ערדע.
2 אייערע פורכט אונד אייער שרעקן זאלל אויף אללע טהירע דעז לאנדעז,

מנחה חדשה.

יש להם תקנ' גדול' כי הירא שמים ליראתו את אלהיו יצא את כולם וימשול ברוחו והשאר ישתנה להם לטוב' כאשר תשתנה המערכה ולא תתמיד הסיבה זכיה', ואמר שלמ' ע"ה אם עושק רש וגזל תרא' בעיר וגו' אל תתמ' על החפץ כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליה', אבל כשיהי' להם התכונ' הרע' הזאת מבלי מערכת תכריחהו אלא מצד הבחיר' הגמור' אין לו שום תקנה כלל אבל יהי' הדבר בהפך שבכל יום ויום תתחזק להם התכונה הזאת כי המכין עצמו
לדבר

הָאָ֔רֶץ וְעַ֖ל כָּל־ע֣וֹף הַשָּׁמָ֑יִם בְּכֹל֩ אֲשֶׁ֨ר תִּרְמֹ֧שׂ
3 הָאֲדָמָ֛ה וּֽבְכָל־דְּגֵ֥י הַיָּ֖ם בְּיֶדְכֶ֥ם נִתָּֽנוּ׃ כָּל־רֶ֙מֶשׂ֙
אֲשֶׁ֣ר הוּא־חַ֔י לָכֶ֥ם יִהְיֶ֖ה לְאָכְלָ֑ה כְּיֶ֣רֶק עֵ֔שֶׂב נָתַ֥תִּי
4 לָכֶ֖ם אֶת־כֹּֽל׃ אַךְ־בָּשָׂ֕ר בְּנַפְשׁ֥וֹ דָמ֖וֹ לֹ֥א תֹאכֵֽלוּ׃
5 וְאַ֨ךְ אֶת־דִּמְכֶ֤ם לְנַפְשֹֽׁתֵיכֶם֙ אֶדְרֹ֔שׁ מִיַּ֥ד כָּל־חַיָּ֖ה
אֶדְרְשֶׁ֑נּוּ וּמִיַּ֣ד הָֽאָדָ֗ם מִיַּד֙ אִ֣ישׁ אָחִ֔יו אֶדְרֹ֖שׁ אֶת־
6 נֶ֥פֶשׁ הָֽאָדָֽם׃ שֹׁפֵךְ֙ דַּ֣ם הָֽאָדָ֔ם בָּֽאָדָ֖ם דָּמ֣וֹ יִשָּׁפֵ֑ךְ כִּ֚י
7 בְּצֶ֣לֶם אֱלֹהִ֔ים עָשָׂ֖ה אֶת־הָאָדָֽם׃ וְאַתֶּ֖ם פְּר֣וּ וּרְב֑וּ
8 שִׁרְצ֥וּ בָאָ֖רֶץ וּרְבוּ־בָֽהּ׃ ס חמישי וַיֹּ֣אמֶר

אונד אויף אללע פֿעגעל דעס היממעלס קאָממען; אללעס וואַס אויף
ערדען זיך בעוועגט, אונד אללע פֿישע דעס מעערס, זינד אין אייערע
3 געוואַלט געגעבען. וואַס זיך בעוועגט, אונד לעבענדיג איזט, זאָלל
אייער זיין צום עססען, וויא גרינע קרייטר האַבע איך אייך אללעס געגעבען.
4 יעדאָך פֿלייש וואָרין דאַס טהירישע לעבען, נעמליך דאַס בלוט איזט, זאָללט
5 איהר ניכט עססען, אויך ווערדע איך אייער בלוט, וואָראַן אייער לעבען
האַנגט, פֿאָדערן, פֿאָן דער האַנד אללעס לעבענדיגען וויל איך עס
פֿאָדערן; אונד פֿאָן דער האַנד דעס מענשען, וויל איך דאַס לעבען איי-
נעס מענשען, פֿאָן דער האַנד איינעס יעדען ברודערס דעססעלבען, פֿאָ-
6 דערן. ווער מענשענבלוט פֿערגיעסט, דעססען בלוט זאָלל דורך מענשען
ווידער פֿערגאָססען ווערדען, דען אים עבענבילדע גאָטטעס
האַט ער דען מענשען געמאַכט. איהר אַבער זייד פֿרוכטבאַר
7 אונד מעהרעט אייך; פֿפֿלאַנצט אייך אויף דער ערדע פֿאָרט,
8 אונד ווערדעט איממער מעהר אויף דערזעלבען; גאָטט שפּראַך

מנחה חדשה.

לדבר מה הנה השפעת העליונים תתהפך להם כפי הכנתם כמו שנתבאר למעלה, ולכן אמר הש"י לנח קץ כל בשר בא לפני ואין להם שום תקנה, והסבה כי מלאה הארץ חמס מפניהם ומכחם, שאלו היה מפאת המערכה תהי' להם תקנ' היום או מחר או מחרתו כי המערכת לא תשאר על ענין אחד, ולכן הנני משחיתם את הארץ ר"ל שגם הארץ עצמה תלקה לסבתם כי אין מקום להריגת הנחש מבלי שבירת החבית, ואז"ל בדיל הונא לקי כרבא.

והקימותי

9 אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ וְאֶל־בָּנָיו אִתּוֹ לֵאמֹר׃ וַאֲנִי הִנְנִי
מֵקִים אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת־זַרְעֲכֶם אַחֲרֵיכֶם׃
10 וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם בָּעוֹף בַּבְּהֵמָה
וּבְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם מִכֹּל יֹצְאֵי הַתֵּבָה
11 לְכֹל חַיַּת הָאָרֶץ׃ וַהֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם
וְלֹא־יִכָּרֵת כָּל־בָּשָׂר עוֹד מִמֵּי הַמַּבּוּל וְלֹא־יִהְיֶה
12 עוֹד מַבּוּל לְשַׁחֵת הָאָרֶץ׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים זֹאת
אוֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־
13 נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם לְדֹרֹת עוֹלָם׃ אֶת־קַשְׁתִּי
נָתַתִּי בֶּעָנָן וְהָיְתָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ׃
14 וְהָיָה בְּעַנְנִי עָנָן עַל־הָאָרֶץ וְנִרְאֲתָה הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן׃

9 צו נח אונד צו זיינען זאָהנען, וויא פֿאָלגט. איינערזייטס, ערי
ריכטע איך איינען בונד, מיט אייך, מיט אייערעם זאַאמען נאָך אייך.
10 מיט אַללער לעבענדיגען זעעלע, דיא ביי אייך וואַר, מיט געפֿליגעל, פֿיה
אונד אַללען טהיערען דעס לאַנדעס דיא ביי אייך וואַרן, זאָפֿיעל איהרער אויס
11 דער אַרכע גינגען, אַן אַללערלייא טהיר דעס לאַנדעס. איך וויל נעמליך
איינען בונד מיט אייך דאַהין עררישטען, דאַס ניכט מעהר אַללעס פֿלייש דורך
דיא געוועססער דער זינדפֿלוט פֿערטילגט ווערדע, אונד איבערהויפט קיינע
12 זינדפֿלוטה מעהר זייא דיא ערדע צו פֿערדערבען. גאָטט שפּראַך פֿערנער,
דיעס געבע איך צום צייכען דעס בונדעס צווישען מיר אונד אייך
אונד אַללעם לעבענדיגען טהירע, דאַס ביי אייך וואַר, אויף עוויגע צייטען.
13 מיינען באָגען האַבע איך אין דיא וואָלקען געזעצט, דיזער זאָלל צום צייכען
14 דעס בונדעס דיענען צווישען מיר אונד דער ערדע. ווען איך איינען וואָלקען
איבער דיא ערדע פֿיהרע, אונד דיזער באָגען אים געוואָלקע זיכטבאַר ווירד.

מנחה חדשה.

והקימותי את בריתי אתכם ולא יכרת כל בשר וגו', הנה הקים הש"י בריתו עמהם שלא יבא עוד מבול בקצת העול' כמו בימי אנוש ושלא יהי' בכל העולם בכללו כמו שהי' בימיהם וזהו שאמר ולא יכרת כל בשר עוד ממי המבול

15 וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־
נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל־בָּשָׂר וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד הַמַּיִם לְמַבּוּל
16 לְשַׁחֵת כָּל־בָּשָׂר׃ וְהָיְתָה הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן וּרְאִיתִיהָ
לִזְכֹּר בְּרִית עוֹלָם בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה
17 בְּכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־
נֹחַ זֹאת אוֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר הֲקִמֹתִי בֵּינִי וּבֵין
כָּל־בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ׃ פ ששי
18 וַיִּהְיוּ בְנֵי־נֹחַ הַיֹּצְאִים מִן־הַתֵּבָה שֵׁם וְחָם וָיָפֶת
19 וְחָם הוּא אֲבִי כְנָעַן׃ שְׁלֹשָׁה אֵלֶּה בְּנֵי־נֹחַ וּמֵאֵלֶּה
20 נָפְצָה כָל־הָאָרֶץ׃ וַיָּחֶל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה וַיִּטַּע
21 כָּרֶם׃ וַיֵּשְׁתְּ מִן־הַיַּיִן וַיִּשְׁכָּר וַיִּתְגַּל בְּתוֹךְ אָהֳלֹה׃

15 זאָ דענקע איך אַן דען בונד, צווישען מיר אונד אייך, אונד אַללען לע-
בענדיגען, דאַז זעעלע איין פֿלייש האַט, אונד לַאססע דיא וואַססער ניכט
16 מעהר צור זינדפֿלוטה ווערדן, אַללעס פֿלייש צו פֿערדערבען. דער באָגען
זאָלל אַלזאָ אים געוואָלקע זיין, אונד איך ווערדע איהן אַנזעהען, דעס
עוויגען בונדעס צווישען גאָטט אונד אַללער לעבענדיגען זעעלע איין פֿלייש
17 וועלכעס אויף דער ערדע איזט, איינגעדענק צו זיין. גאָטט שפּראַך
צו נח, דיזעס איזט דאַס צייכען דעס בונדעס, דען איך עררײכטעט האַבע,
18 צווישען מיר אונד אַללעם פֿלייש דאַס אויף דער ערדע איזט. דיא זעהנע
נח'ס דיא אויס דער אַרכע גינגען, וואַרען שם חם אונד יפת; חם וואַר דער
19 פֿאַטער כנענ'ס. דיעזעס זינד דרייא זעהנע נח'ס, אונד פֿאָן איהנען וואַרד
20 דיא גאַנצע ערדע בעזעצט. נח בויעטע דאַס ערדרייך, אונד וואַר דער
21 ערסטע, דער איינען ווייַנבערג פֿפֿלאַנצטע. אַלז ער פֿאָן דעם ווייַנע
טראַנק, וואַרד ער בעטרונקען, אונד דעקטע זיך אויף, אין זיינעם צעלטע.

מכתם ·חדשם.

המבול, וכל במקום זה הוא חלק כמו כל חלב וכל דם לא תאכלו שהוא חלק
ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ על הכלל, וכדי שיהי' הדבר הזה קיים
בידם ויהי' לבם בטוח בדבר הזה נתן להם אות מה שלא היה לפניהם בכל

22 וַיַּרְא חָם אֲבִי כְנַעַן אֵת עֶרְוַת אָבִיו וַיַּגֵּד לִשְׁנֵי־
23 אֶחָיו בַּחוּץ׃ וַיִּקַּח שֵׁם וָיֶפֶת אֶת־הַשִּׂמְלָה וַיָּשִׂימוּ
עַל־שְׁכֶם שְׁנֵיהֶם וַיֵּלְכוּ אֲחֹרַנִּית וַיְכַסּוּ אֵת עֶרְוַת
אֲבִיהֶם וּפְנֵיהֶם אֲחֹרַנִּית וְעֶרְוַת אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ׃
24 וַיִּיקֶץ נֹחַ מִיֵּינוֹ וַיֵּדַע אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן׃
25 וַיֹּאמֶר אָרוּר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאֶחָיו׃
26 וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי שֵׁם וִיהִי כְנַעַן עֶבֶד לָמוֹ׃
27 יַפְתְּ אֱלֹהִים לְיֶפֶת וְיִשְׁכֹּן בְּאָהֳלֵי־שֵׁם וִיהִי כְנַעַן
28 עֶבֶד לָמוֹ׃ וַיְחִי־נֹחַ אַחַר הַמַּבּוּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה
29 וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה׃ וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי־נֹחַ תְּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה
וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וַיָּמֹת׃ פ

22 חם דער פאטער כנענ'ס זאה דיא שאאם זיינעס פאטערס אונד זאגטע
23 עס זיינן ביידן ברידערן דרויסן. דא נאהמן שם אונד יפת איין געוואנד,
לעגטען עס אויף איהרע שולטערן, גינגן ריקלינגס, אונד בעדעקטן איה־
רעס פאטערס שאאם, איהר געזיכט אבער וואר ריקווארטס געקעהרט,
24 זא דאס זיא איהרעס פאטערס שאאם ניכט זאהען. אלס נח פאן זיינעם
וויינע ערוואכטע, ערפוהר ער, וואס איהם זיין יינגסטער זאהן געטהאן.
25 אונד שפראך, פערפלוכט זייא כנען! איין קנעכט וויא אללע קנעכטע
26 זייא ער זיינען ברידערן. אונד שפראך ווייטער: געלאבט זייא דער עווי־
27 גע, גאטט דעס שם, אונד כנען זייא איהר קנעכט!. גאטט ברייטע
יפת אויס, וואהנע אין דען היטטען שם'ס, אונד כנען זייא איהר קנעכט!.
28 נח לעבטע נאך דער זינדפלוטה דרייא הונדערט אונד פופציג יאהר.
29 אלזא אללע לעבענסיאהרע נח'ס נייןהונדערט אונד פופציג וואהרען,
דא שטארב ער.

מנחה חדשה.

עשרה דורות הקודמים והוא הקשת שהי' כבר נברא טבע הווייתו והוא בעצמו לא נברא עדנה ולזה מנוהו יודעי האמת וסודות הבריאה בכלל הנבראים ע"ש בין השמשות ר"ל כי כמו שבין השמשות הוא ספק יום ספק לילה כן הדברים שמנו הם ספק נבראו ספק לא נבראו ר"ל שהם בין ההויה וההעדר, והכוונה

י

1 וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת בְּנֵי־נֹחַ שֵׁם חָם וָיָפֶת וַיִּוָּלְדוּ לָהֶם
2 בָּנִים אַחַר הַמַּבּוּל׃ בְּנֵי יֶפֶת גֹּמֶר וּמָגוֹג וּמָדַי וְיָוָן
3 וְתֻבָל וּמֶשֶׁךְ וְתִירָס׃ וּבְנֵי גֹּמֶר אַשְׁכְּנַז וְרִיפַת
4 וְתֹגַרְמָה׃ וּבְנֵי יָוָן אֱלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ כִּתִּים וְדֹדָנִים׃
5 מֵאֵלֶּה נִפְרְדוּ אִיֵּי הַגּוֹיִם בְּאַרְצֹתָם אִישׁ לִלְשֹׁנוֹ
6 לְמִשְׁפְּחֹתָם בְּגוֹיֵהֶם׃ וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפוּט
7 וּכְנָעַן׃ וּבְנֵי כוּשׁ סְבָא וַחֲוִילָה וְסַבְתָּה וְרַעְמָה
8 וְסַבְתְּכָא וּבְנֵי רַעְמָה שְׁבָא וּדְדָן׃ וְכוּשׁ יָלַד אֶת־
9 נִמְרֹד הוּא הֵחֵל לִהְיוֹת גִּבֹּר בָּאָרֶץ׃ הוּא־הָיָה גִבֹּר־
צַיִד לִפְנֵי יְהוָה עַל־כֵּן יֵאָמַר כְּנִמְרֹד גִּבּוֹר צַיִד

1 דיזעז איזט דיא געבורטספאלגע דער קינדער נח'ס, שם, חם, אונד יפת; עז ווארדען איהנען נעמליך קינדער געבאהרען, נאך
2 דער זינדפלוטה. דיא זֶהנע דעז יפת זינד, גמר, מגוג, מדי,
3 יון, תבל, משך אונד תירס. דיא זֶהנע דעז גמר זינד, אשכנז,
4 ריפת, אונד תגרמה, דיא זֶהנע דעז יון זינד, אלישה, תרשיש,
5 כתים, אונד דדנים. פאָן איהנען האבען זיך דיא בעזאָנדערן פֶעלקערשאַפטען אין פערשידענען לענדערן אַבגעטהיילט, יעדע נאך איהרער שפראַכע, אין פערשידענען געשלעכטערן אונד
6 פֶעלקערשאַפטען. דיא זֶהנע דעז חם: כוש, מצרים, פוט אונד כנען.
7 דיא זֶהנע דעז כוש: סבא, חוילה, סבתה, רעמה, סבתכא; דיא
8 זֶהנע דעז רעמה, שבא, אונד דדן. כוש צייגטע נמרוד; דיזער פינג
9 אַן איין געוואַלטיגער העלד אויף דער ערדע צו ווערדען. ער וואַר נעמליך דורך דיא יאַגד איין געוואַלטיגער העלד פאָר דעם עוויגען; דאַהער מאַן צו זאַגען פפלעגט; וויא נמרוד דורך דיא יאַגד איין געוואַל

מנחה חדשה:

כמו שאמרנו שנברא טבע הויתם וגזן הש"י לצאתם ובראם, כי חומר הקשת הוא שקרות העב והרכיב הדק אשר ישאר בענן אחר הגשם כאשר יהיה בענן הגשם רכיב דק מאד שאינו ראוי להתגשם, וצורתו הוא כיאון השמש בשיכה בו בנכח וכו', וא"כ הרי איכות הויתו נברא בתחלת הבריאה אלא

שעדיין

לִפְנֵי יְהֹוָה׃ וַתְּהִי רֵאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ בָּבֶל וְאֶרֶךְ 10
וְאַכַּד וְכַלְנֵה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר׃ מִן־הָאָרֶץ הַהִוא יָצָא 11
אַשּׁוּר וַיִּבֶן אֶת־נִינְוֵה וְאֶת־רְחֹבֹת עִיר וְאֶת־כָּלַח׃
וְאֶת־רֶסֶן בֵּין נִינְוֵה וּבֵין כָּלַח הִוא הָעִיר הַגְּדֹלָה׃ 12
וּמִצְרַיִם יָלַד אֶת־לוּדִים וְאֶת־עֲנָמִים וְאֶת־ 13
לְהָבִים וְאֶת־נַפְתֻּחִים׃ וְאֶת־פַּתְרֻסִים וְאֶת־ 14
כַּסְלֻחִים אֲשֶׁר יָצְאוּ מִשָּׁם פְּלִשְׁתִּים וְאֶת־
כַּפְתֹּרִים׃ ס וּכְנַעַן יָלַד אֶת־צִידֹן 15
בְּכֹרוֹ וְאֶת־חֵת׃ וְאֶת־הַיְבוּסִי וְאֶת־הָאֱמֹרִי וְאֵת 16
הַגִּרְגָּשִׁי׃ וְאֶת־הַחִוִּי וְאֶת־הָעַרְקִי וְאֶת־הַסִּינִי׃ 17
וְאֶת־הָאַרְוָדִי וְאֶת־הַצְּמָרִי וְאֶת־הַחֲמָתִי וְאַחַר 18
נָפֹצוּ מִשְׁפְּחוֹת הַכְּנַעֲנִי׃ וַיְהִי גְּבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידֹן 19

טיגער הערר פֿאָר דעם עוויגען. דער אַנפֿאַנג זיינעס רייכס וואַר בבל, 10
אונד ארך, אכד אונד כלנה, אים לאַנדע שנער. אויס דיזעם לאַנדע 11
גינג ער געגען אשור, אונד בויעטע נינוה, רחבת עיר, אונד כלח.
אונד רסן צווישען נינוה אונד כלח; דיזעס (נינוה) איזט דיא בע־ 12
קאַננטע גראָסע שטאַדט. מצרים צייגטע, דיא לודים, דיא ענמים, 13
דיא להבים אונד נפתחים. דיא פתרוסים, וויא אויך דיא כסלוחים, 14
פֿאָן וועלכען דיא פלשתים העררשטאַממען, אונד דיא כפתורים. 15
כנען צייגטע צידון, זיינען ערסטגעבאָרנען, אונד חת. אויך דען 16
יבוסי, דען אמורי, אונד דען גרגשי. דען חוי, דען ערקי, אונד 17
דען סיני. פֿערנער דען ארודי, דען צמרי, אונד דען חמתי, 18
נאַכהער האַבען זיך דיא געשלעכטער דעס כנעני אויסגעברייטעט.
דיא גרענצען דעס כנעני וואַרען פֿאָן צידון, נאַך גרר 19

מנחה חדשה.

שעדיין לא נתחזק הרקיע כ"כ ולא הי' בו תכונה שיתכנסו המים באופן שיאמר
אומר הקשת בענן אבל עדיין הי' לאותו מרובה יעתה חלש בו הש"י יובש
הכתוב באופן שהי' אומר הקשת כאשר אחרי הגשם שיובש האויר מנגב אות

באכה גררה עד־עזה באכה סדמה ועמרה
20 ואדמה וצבים עד־לשע: אלה בני־חם למשפחתם
21 ללשנתם בארצתם בגויהם: ס ולשם
ילד גם־הוא אבי כל־בני־עבר אחי יפת הגדול:
22 23 בני שם עילם ואשור וארפכשד ולוד וארם: ובני
24 ארם עוץ וחול וגתר ומש: וארפכשד ילד את־
25 שלח ושלח ילד את־עבר: ולעבר ילד שני בנים שם
האחד פלג כי בימיו נפלגה הארץ ושם אחיו יקטן:
26 ויקטן ילד את־אלמודד ואת־שלף ואת־חצרמות
27 ואת־ירח: ואת־הדורם ואת־אוזל ואת־דקלה:
28 29 ואת־עובל ואת־אבימאל ואת־שבא: ואת־אופר
30 ואת־חוילה ואת־יובב כל־אלה בני יקטן: ויהי

זו, ביז עזה, אונד נאך סדום, עמרה, אדמה אונד צבוים זו, ביז לשע.
20 דיזע זינד דיא נאכקאממען דעז חם, נאך איהרען פערטיידענען גע=
שלעכטערן אונד שפראכען; אין איהרען פערטיידענען לענדערן אונד פאל=
21 קערשאפטען. אויך דעם שם ווארדען קינדר געצייגט, דיזערם איזט
דער פאטער אללער קינדער דעז עבר, איין ברודער דעז אעלטעסטען
22 יפת. דיא זאהנע דעז שם זינד עילם, אשור, ארפכשד, לוד אונד ארם.
23 24 דיא זאהנע דעז ארם זינד עוץ, חול, גתר, אונד מש. ארפכשד צייגטע שלח,
25 אונד שלח צייגטע עבר. דעם עבר ווארדן צווייא זאהנע געבארען, דעז
איינן נאמן וואר פלג, דען אין זיינן טאגן איזט דיא ערדע געטהיילט ווארדן,
26 אונד דער נאמן זיינעז ברודערז איזט יקטן. יקטן צייגט' אלמודד, שלף, חצרמות'
27 28 אונד ירח. וויא אויך הדורם, אוזל אונד דקלה. פערנער עובל אבימאל אונד
29 30 שבא. אופר, חוילה אונד יובב; אללע דיזע זינד זאהנע דעז יקטן. איהרע

מנחה חדשה.

עד שלא יהי' בו כח להתגשם ולירד למטה לארץ, ולכן אמרו ז"ל המסתכל
בקשת עיניו כהות, ר"ל כי המדברים על ה' תועה מסתכלים בענין הקשת
לומר שהוא בהכרח שבהכאת ניצוץ השמש ברביב הדק יתהוה הקשת וא"כ
מה

מושבם ממשא באכה ספרה הר הקדם׃ אלה 31
בני־שם למשפחתם ללשנתם בארצתם לגויהם׃
אלה משפחת בני־נח לתולדתם בגויהם ומאלה 32
נפרדו הגוים בארץ אחר המבול׃ פ שביעי
ויהי כל־הארץ שפה אחת ודברים אחדים׃ ויהי יא 1 2
בנסעם מקדם וימצאו בקעה בארץ שנער וישבו
שם׃ ויאמרו איש אל־רעהו הבה נלבנה לבנים 3
ונשרפה לשרפה ותהי להם הלבנה לאבן והחמר
היה להם לחמר׃ ויאמרו הבה נבנה־לנו עיר 4
ומגדל וראשו בשמים ונעשה־לנו שם פן־נפוץ

וואָהנונגען וואַרען פֿאָן משא אַן, ביז נאַך ספרה, דעם געבירגע געגען
31 מאָרגען. דיעזעס זינד דיא נאַכקאָממען דעס שם, נאַך איהרען פֿער־
שיעדענען געשלעכטערן אונד שפראַכען, אין איהרען פֿערשיעדענען
32 לאַנדערן, נאַך איהרען פֿאָלקערשאַפֿטען. דיעזע שטאַממען זינד דיא
געשלעכטער דער נאַכקאָממען נח, נאַך איהרען געבורטספֿאָלגען
אונד פֿאָלקערשאַפֿטען, אונד פֿאָן דיעזען האַבען זיך דיא פֿאָלקער אויף
1 דער ערדע אַבגעזאָנדערט, נאַך דער זינדפֿלוטה. דאַמאַלס וואַר אויף
דער גאַנצען ערדע איינערלייא שפראַכע, אונד איינערלייא רעדענסאַרטען.
2 אַלס זיא נון פֿאָן דער מאָרגענזייטע הינוועגצאָגען, פֿאַנדען זיא איינע
3 עבענע אים לאַנדע שנער, אונד בעזעטצטען זיך דאָזעלבסט. דאַ שפראַ־
כען זיא איינער צום אַנדערן, וואָהלאַן! וויר וואָללען ציעגעל שטרייכען,
אונד זיא ברעננען; דיא ציעגעל דיענטען איהנען אַנשטאַט דער שטיי־
4 נע, אונד דען טהאָן ברויכטען זיא צום מאָרטעל. זיא שפראַכען, וואָהלאַן!
לאַסט אונס איינע שטאַדט בויען, אונד איינען טהורם, דעססען
שפיטצע אַן דען הימעל רייכע, דאַמיט וויר אונס איינען נאַמען מאַכען;

מנחה חדשה.

מה אות ומה סימן יהי' בה שלא יהי' מבול אלו היתה בריאה חדשה חוץ מן הטבע יהיה לו כן, ובאמת איש אשר כזה יכהו עיני שכלו כי אל פועל ה' לא הביטו ומעשהו אשר קדם. עתה לא ראו כי חשבו שהעולם נברא על התכונה

5 עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ׃ וַיֵּרֶד יְהוָה לִרְאֹת אֶת־הָעִיר
6 וְאֶת־הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה
הֵן עַם אֶחָד וְשָׂפָה אַחַת לְכֻלָּם וְזֶה הַחִלָּם לַעֲשׂוֹת
7 וְעַתָּה לֹא־יִבָּצֵר מֵהֶם כֹּל אֲשֶׁר יָזְמוּ לַעֲשׂוֹת׃ הָבָה
נֵרְדָה וְנָבְלָה שָׁם שְׂפָתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ
8 שְׂפַת רֵעֵהוּ׃ וַיָּפֶץ יְהוָה אֹתָם מִשָּׁם עַל־פְּנֵי כָל־
9 הָאָרֶץ וַיַּחְדְּלוּ לִבְנֹת הָעִיר׃ עַל־כֵּן קָרָא שְׁמָהּ
בָּבֶל כִּי־שָׁם בָּלַל יְהוָה שְׂפַת כָּל־הָאָרֶץ וּמִשָּׁם
הֱפִיצָם יְהוָה עַל־פְּנֵי כָּל־הָאָרֶץ׃ פ
10 אֵלֶּה תּוֹלְדֹת שֵׁם שֵׁם בֶּן־מְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־

אונד פֿערהיטען, דאַס וויר ניכט אויף דער גאַנצען ערדע צערשטרייט
5 ווערדען. דער עוויגע ליעס זיך הערַאב, אום דיא שטאַדט אונד דען
6 טהורם צו זעהן, וועלכע דיא מענשענקינדער ערבויעט האַטטען. דאַ
שפּראַך דער עוויגע: נון איזט עס איין איינציגעס פֿאָלק, אונד האַבען
אַללע איינערלייא שפּראַכע, אונד דיעזעס איזט איהרע ערסטע אונטערנעה־
מונג, זאָלל איהנען מאַן ניכטס פֿעהלשלאַגען, וואַס זיא זיך פֿאָרגענאָמ־
7 מען? וואָהלאַן! וויר וואָללען אונס העראַבלאַססען, אונד איהרע שפּראַכע
דאַזעלבסט פֿערווירען, דאַמיט איינער דיא שפּראַכע דעס אַנדערן ניכט
8 פֿערשטעהע. דער עוויגע צערשטרייטע זיא פֿאָן דאַ וועג, אויף דיא
אָבערפֿלעכע דער גאַנצען ערדע, אונד זיא האָרטען אויף דיא שטאַדט
9 צו בויען. דאַרום האַט מאַן דיא שטאַדט בבל גענעננט, דען דאַזעלבסט
האַט דער עוויגע דיא שפּראַכע דער גאַנצען ערדע פֿערווירט; אונד
פֿאָן דאַ אויס, האַט זיא דער עוויגע צערשטרייט, אויף דיא אָבערפֿלעכע
10 דער גאַנצען ערדע. דיעזעס איזט דיא
געשלעכטספֿאָלגע דעס שם, שם וואַר הונדערט יאַהרע אַלט, אַלס ער

מנחה חדשה.

שהם רואים שהוא עתה עליה ; ולכן אמר את קשתי נתתי בענן ולא אמר
אתן שכבר היה איכות הויתו כתון. וחזר לומר וזכרתי את בריתי וגו' ולא
יהי' עוד המים למבול לשחת כל בשר, ולע"פ שכבר אמר והקמותי את בריתי
אתכם

אַרְפַּכְשָׁד שְׁנָתַיִם אַחַר הַמַּבּוּל׃ 11 וַיְחִי־שֵׁם אַחֲרֵי
הוֹלִידוֹ אֶת־אַרְפַּכְשָׁד חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים
12 וּבָנוֹת׃ ס וְאַרְפַּכְשַׁד חַי חָמֵשׁ
13 וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־שָׁלַח׃ וַיְחִי אַרְפַּכְשַׁד
אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שֶׁלַח שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת
14 שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס וְשֶׁלַח
15 חַי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־עֵבֶר׃ וַיְחִי־שֶׁלַח אַחֲרֵי
הוֹלִידוֹ אֶת־עֵבֶר שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה
16 וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס וַיְחִי־עֵבֶר
17 אַרְבַּע וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־פָּלֶג׃ וַיְחִי־עֵבֶר
אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־פֶּלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת
18 שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס וַיְחִי־פֶלֶג

ארפכשד צייגטע; צוויא יאהרע נאך דער זינדפלוטה. נאך דעם שם דען 11
ארפכשד געצייגט האטטע, לעבטע ער נאך פינף הונדערט יאהרע, אונד
צייגטע נאך אנדרע זאהנע אונד טאכטער. ארפכשד לעבטע פינף אונד 12
דרייסיג יאהרע, אונד צייגטע שלח. נאכדעם ארפכשד דען שלח געצייגט 13
האטטע, לעבטע ער נאך פיער הונדרט אונד דריא יאהרע, אונד צייגטע
נאך אנדרע זאהנע אונד טאכטער. שלח לעבטע דרייסיג יאהרע אונד צייג 14
טע עבר. נאכדעם שלח דען עבר געצייגט האטטע, לעבטע ער נאך פיער 15
הונדערט אונד דריא יאהרע, אונד צייגטע נאך אנדערע זאהנע אונד
טאכטער. עבר לעבטע פיער אונד דרייסיג יאהרע, אונד צייגטע פלג. 16
נאכדעם עבר דען פלג געצייגט האטטע, לעבטע ער נאך פיער הונדערט 17
אונד דרייסיג יאהרע, אונד צייגטע נאך אנדרע זאהנע אונד טאכטער. פלג 18

מנחה חדשה.

אתכם ולא יכרת כל בשר עוד ממי המבול ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ
לומר שישגיח בהם כ"כ שלא די שלא ישגיח להביא עליהם מבול אלא אפילו
המים הנובעים והיורדים בטבעם תחייב המערכ' שירבו באופן שיתכן שיהיו
למבול אשגיח בהם למעט כח המחייבים באופן שלא יהיו המים למבול לשחת
כל

19 שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־רְעוּ׃ וַיְחִי־פֶלֶג אַחֲרֵי
הוֹלִידוֹ אֶת־רְעוּ תֵּשַׁע שָׁנִים וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד
20 בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס וַיְחִי רְעוּ שְׁתַּיִם
21 וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־שְׂרוּג׃ וַיְחִי רְעוּ אַחֲרֵי
הוֹלִידוֹ אֶת־שְׂרוּג שֶׁבַע שָׁנִים וּמָאתַיִם שָׁנָה
22 וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס וַיְחִי שְׂרוּג
23 שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־נָחוֹר׃ וַיְחִי שְׂרוּג אַחֲרֵי
הוֹלִידוֹ אֶת־נָחוֹר מָאתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים
24 וּבָנוֹת׃ ס וַיְחִי נָחוֹר תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים
25 שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־תָּרַח׃ וַיְחִי נָחוֹר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ
אֶת־תֶּרַח תְּשַׁע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה
26 וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס וַיְחִי־תֶרַח

19 לעבטע דרייסיג יאהרע, אונד צייגטע רעו. נאכדעם פלג דען רעו געצ׳
ייגט האטטע, לעבטע ער נאך צווייא הונדערט אונד נײן יאהרע, אונד
20 צייגטע נאך אנדערע זאהנע אונד טאכטער. רעו לעבטע צווייא אונד
21 דרייסיג יאהרע אונד צייגטע שרוג. נאכדעם רעו דען שרוג געצייגט האט׳
טע, לעבטע ער נאך צווייא הונדערט אונד זיעבען יאהרע, אונד צייגטע
22 נאך אנדערע זאהנע אונד טאכטער. שרוג לעבטע דרייסיג יאהרע אונד
23 צייגטע נחור. נאכדעם שרוג דען נחור געצייגט האטטע, לעבטע ער נאך
צווייא הונדערט יאהרע, אונד צייגטע נאך אנדערע זאהנע אונד טאכטער.
24 נחור לעבטע נײן אונד צוואנציג יאהרע אונד צייגטע תרח. נאכדעם נחור
25 דען תרח געצייגט, לעבטע ער נאך הונדערט אונד נײנצעהן יאהרע,
26 אונד צייגטע נאך אנדערע זאהנע אונד טאכטער. תרח לעבטע

מנחה חדשה.

כל בשר ר״ל אפי׳ קצתם כמו בדור אנוש, ופי׳ הדבר כי כמה פעמים יקרה שימותו כמה אנשים מכמה מקרים רבים ואע״פ שלא יהיה ראוים שיענישם הש״י בעונש ההוא מפני שאינם צדיקים גמורים וראויים שישגיח הש״י עליהם לבטל כח התולדה בשבילם, ולכן הבטיחם עתה שתיכן שאע״פ שיהיו ראוים

שִׁבְעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־אַבְרָם אֶת־נָחוֹר וְאֶת־
27 הָרָן׃ וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת תֶּרַח תֶּרַח הוֹלִיד אֶת־אַבְרָם
28 אֶת־נָחוֹר וְאֶת־הָרָן וְהָרָן הוֹלִיד אֶת־לוֹט׃ וַיָּמָת
הָרָן עַל־פְּנֵי תֶּרַח אָבִיו בְּאֶרֶץ מוֹלַדְתּוֹ בְּאוּר
29 כַּשְׂדִּים׃ וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם נָשִׁים שֵׁם
אֵשֶׁת־אַבְרָם שָׂרָי וְשֵׁם אֵשֶׁת־נָחוֹר מִלְכָּה בַּת־
30 הָרָן אֲבִי־מִלְכָּה וַאֲבִי יִסְכָּה׃ וַתְּהִי שָׂרַי עֲקָרָה
31 אֵין לָהּ וָלָד׃ וַיִּקַּח תֶּרַח אֶת־אַבְרָם בְּנוֹ
וְאֶת־לוֹט בֶּן־הָרָן בֶּן־בְּנוֹ וְאֵת שָׂרַי כַּלָּתוֹ אֵשֶׁת
אַבְרָם בְּנוֹ וַיֵּצְאוּ אִתָּם מֵאוּר כַּשְׂדִּים לָלֶכֶת

לעבטע זיעבענציג יאהרע אונד צייגטע אברם נחור אונד הרן.
27 פאלגענדעס איזט דיא געשלעכטספאלגע דעס תרח, תרח צייגטע אברם,
28 נחור אונד הרן; הרן צייגטע לוט. הרן שטארב פאר דעם אנגעזיכט
זיינעס פאטערס תרח, אים לאנדע זיינער געבורט, נעמליך צו אור כשדים.
29 אברם אונד נחור הייראטהעטען; אברם'ס פרויא היעס שרי, אונד
נחור'ס פרויא היעס מלכה, טאכטער דעס הרן, דער איין פאטער דער
30 מלכה אונד דער יסכה וואר. שרי וואר אונפרוכטבאר, אונד האטטע
31 קיין קינד. תרח נאהם זיינען זאהן אברם אונד לוט דען זאהן הרנ'ס,
דער איין ענקעל וואר, אונד זיינע שנור שרי, דיא פרויא זיינעס
זאהנס אברם, אונד גינגען נאך אנדערע מיט איהנען פאן אור כשדים

מנחה חדשה.

להביא עליהם מבול שלא יבאכו כמו שהביאו על אנשי דורם שלא יהיה מחייבו שום מזל כמו שנאמר למעלה ואני הנני מביא שר"ל הנני בורא חדשה עתה תצמח ואיכנה מסודרת מפאת התולדת, והבטיחם ג"כ שאם תחייבהו המערכת שישגיח להסיר ואע"פ שלא יהיו ראויים להשגחה ההיא ! וחזר לומר זאת אות הברית אשר הקימותי לומר לך שלא זז משם עד שהראהו צורת הקשת, ונאמר זה לנח בלבד ולא לבניו עמו כמו שהי' בהתחלת הדבור שלא היו ראויים שיצריך הש"י לדבר עמהם כי לא דבר עמהם תחלה אלא כדי שיתיישב בלבם אמתת הברית ההיא ואע"פ שלא היו ראויים לכך, ולכן חזר לומר מחדש ויאמר

32 אַרְצָה כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ עַד־חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם׃ וַיִּהְיוּ
יְמֵי־תֶרַח חָמֵשׁ שָׁנִים וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיָּמָת
תֶּרַח בְּחָרָן׃ פ

יב

1 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָם לֶךְ־לְךָ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ
2 וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ׃ וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי
3 גָּדוֹל וַאֲבָרֶכְךָ וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ וֶהְיֵה בְּרָכָה׃ וַאֲבָרְכָה
מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלֶּלְךָ אָאֹר וְנִבְרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחֹת
4 הָאֲדָמָה׃ וַיֵּלֶךְ אַבְרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו יְהוָה
וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט וְאַבְרָם בֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים

וועג, אין דאז לאנד כנען צו רייזען, אלז זיא אבער ביז חרן קאמען, בעז
32 זעטצטען זיא זיך דאזעלבסט. אלז דיא לעבענזיאהרע תרח'ס וואָרען,
1 צווייא הונדערט אונד פינף יאהרע, דא שטארב תרח צו חרן. דער עוויגע
האטטע אבער צו אברם געשפראָכען, ציהע הינוועג אויז דיינעם לאנדע,
פאָן דיינעם געבורטזאָרטע אונד פאָן דיינעז פאטערז הויז, אין דאז
2 לאנד, דאז איך דיר צייגען ווערדע. איך וויל דיך צו איינער גראָססען
נאציאָן מאכען, וויל דיך זעגנען, אונד דיינען נאמען גראָס ווערדען לאססען;
3 דוא זעלבסט זאָללסט איין זעגען זיין. איך וויל נעמליך זעגנען דיא דיך
זעגנען, ווער דיך פלוכט, דען וויל איך פערפלוכען, אונד מיט דיר
4 ווערדען זיך אללע געשלעכטער דעז ערדרייכז זעגנען. אברם רייזעטע,
וויא דער עוויגע איהם געזאגט האטטע, מיט איהם רייזעטע לוט; אונד
אברם וואר פינף אונד זיבענציג יאהר אלט בייא זיינעם אבריינען פאָן חרן.

מנחה חדשה.

אלהים לכן כאלו הוא דבור בפני עצמו ובאמת הוא נמשך מן הדבור הראשון,

ויאמר יי אל אברם, ברכות ה' דרכי איש יסבב לו סבות כפי חכמתו להסיר כל הסבות המונעות ממנו הטוב ויורנו בדרך זו ילך להגעת הטוב אליו, ולכן אמר לאברהם בהיותו הולך ערירי כפי תולדתו לך לך מארצך וגו' כדי לתקן תולדתו בדבר הזה ובדברים אחרים כמו שתראה בע"ה; ואמר לו לך לך מארצך ר"ל מחרן שהרי בה בחרו לשבת, וממולדתך מאור כשדים ששם היה' תולדתם שכא' בארץ מולדתו באור כשדים ולא בא להודיענו שהרן נולד באור כשדים ולא אברם שלא שמת קודם שיצאו מאור כשדים ולא מת

בחרן

5 שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מֵחָרָן׃ וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת־שָׂרַי אִשְׁתּוֹ
וְאֶת־לוֹט בֶּן־אָחִיו וְאֶת־כָּל־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכָשׁוּ
וְאֶת־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־עָשׂוּ בְחָרָן וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אַרְצָה
6 כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן׃ וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ
עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה וְהַכְּנַעֲנִי אָז
7 בָּאָרֶץ׃ וַיֵּרָא יְהוָה אֶל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן
אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה הַנִּרְאֶה
8 אֵלָיו׃ וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם הָהָרָה מִקֶּדֶם לְבֵיתאֵל וַיֵּט
אָהֳלֹה בֵּיתאֵל מִיָּם וְהָעַי מִקֶּדֶם וַיִּבֶן־שָׁם מִזְבֵּחַ
9 לַיהוָה וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה׃ וַיִּסַּע אַבְרָם הָלוֹךְ
וְנָסוֹעַ הַנֶּגְבָּה׃ פ

5 אברם נאַהם אויך זיינע פֿרויא שרי, זיינעס ברודערס זאָהן לוט, אונד
אַללע איהרע גוטער, וועלכע זיא געוואָננען, וויא אויך דיא זעעלען, דיא זיא
צו חרן ערוואָרבען, אונד גינגען אויס, אום אין דאַס לאַנד כנען צו רייזען,
6 קאַמען אויך ווירקליך אין דעם לאַנדע כנען אַן. דאַ צאָג אברם דורך דאַס
לאַנד, ביז אַן דיא געגענד פֿאָן שכם, ביז אַן דען האַין מורה; דאַס
7 פֿאָלק כנען וואַר דאַמאַלס נאָך אים לאַנדע. דער עוויגע ערשיען דעם
אברם, אונד שפּראַך, דיינען נאַכקאָממען וויל איך דיזעס לאַנד איינגעבען,
דאַ בויעטע ער איינען אַלטאַר, דעם עוויגען צו עהרען, דער איהם ער-
8 שיענען וואַר. ער צאָג פֿאָן דאַ ווייטער אין דאַס געבירגע, צור מאָרגענ-
זייטע פֿאָן ביתאל. אונד ריכֿטעטע זיינע היטטע אויף, ביתאל וואַר
איהם געגען אַבענד, אונד דיא שטאַדט עי געגען מאָרגען, דאַ-
זעלבסט בויעטע ער דעם עוויגען צו עהרען איינען אַלטאַר, אונד
9 לעהרטע אין דעם נאַמען דעס עוויגען. היערויף רייזעטע אברם
אימּמער מעהר געגען מיטטאַג.

מנחה חדשה.

בחרן ולא בדרך, והרצון בזה כשיצא מחרן ילך בדרך שיהי' מנגד לאור כשדים ולא יתקרב אליה ולא סביבה אלא כאלו הוא יוצא עתה מאור כשדים ומגמתו להתרחק ממנו בתכלית האפשר וכל זה כדי שילך לארץ הקדושה שהרי היא

10 וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה לָגוּר שָׁם
11 כִּי־כָבֵד הָרָעָב בָּאָרֶץ: וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לָבוֹא
מִצְרָיְמָה וַיֹּאמֶר אֶל־שָׂרַי אִשְׁתּוֹ הִנֵּה־נָא יָדַעְתִּי
12 כִּי אִשָּׁה יְפַת־מַרְאֶה אָתְּ: וְהָיָה כִּי־יִרְאוּ אֹתָךְ
הַמִּצְרִים וְאָמְרוּ אִשְׁתּוֹ זֹאת וְהָרְגוּ אֹתִי וְאֹתָךְ יְחַיּוּ:
13 אִמְרִי־נָא אֲחֹתִי אָתְּ לְמַעַן יִיטַב־לִי בַעֲבוּרֵךְ וְחָיְתָה
14 נַפְשִׁי בִּגְלָלֵךְ: * וַיְהִי כְּבוֹא אַבְרָם מִצְרָיְמָה וַיִּרְאוּ
15 הַמִּצְרִים אֶת־הָאִשָּׁה כִּי־יָפָה הִוא מְאֹד: וַיִּרְאוּ
אֹתָהּ שָׂרֵי פַרְעֹה וַיְהַלְלוּ אֹתָהּ אֶל־פַּרְעֹה וַתֻּקַּח
16 הָאִשָּׁה בֵּית פַּרְעֹה: וּלְאַבְרָם הֵיטִיב בַּעֲבוּרָהּ וַיְהִי־
לוֹ צֹאן־וּבָקָר וַחֲמֹרִים וַעֲבָדִים וּשְׁפָחֹת וַאֲתֹנֹת

10 עז ענטשטאנד איינע הונגערזנאָטה אים לאנדע, דא רייזטע אברם הינ־
אב נאך מצרים, זיך דאזעלבסט אויפצואהאלטען, דען דיא הונגער־
11 נאָטה וואר שווער אים לאנדע. אלז ער נון נאהע אן מצרים קאם,
שפראך ער צו זיינער פרויא שרי, זיהע נון! איך וייס, דאס דוא איינע
12 פרויא פאָן שאָנעם אנגעזיכט ביזט. ווען דיך נון דיא מצרים זעהען
ווערדען, אונד ווערדען שפרעכען, דיזע איזט זיין וייב, זאָ קאָננטען זיא
13 מיך אומברינגען, אונד דיך בייא לעבען ערהאלטען. שפריך ליבער דוא
זייעסט מיינע שוועסטער, דאמיט מיר גוטעז געשעהע דיר צו ליעבע
14 אונד איך בייא לעבען דיינעטוועגן ערהאלטען ווערדע. אלז נון אברם אין
מצרים קאם, זאהען דיא מצרים דיא פרויא, אונד פאנדען זיא זעהר שאָן.
15 אויך דיא פירסטען דעז פרעה זאהען זיא, אונד ריהמטען זיא פאָר פרעה;
16 דא ווארד דיא פרויא היגגענאָממען אין דאז הויז דעז פרעה. דעם אברם
אבער ערצייגטע מאן גוטעז אום איהרענטוויללען, אונד ער ערהיעלט
שאפע אונד רינדער אונד עזעל, קנעכטע אונד מאָגדע, עזעלינגען,

מנחה חדשה.

הית' כופלת בקו ישר עם בבל בדרך חרן שכא' ללכת ארצה כנען ויבואו עד
חרן, ולא אמר ויבואו לחרן, ולא רצה הש"י לגלות שם הי' הרצון כדי להרבות
שכרו. ומבית אביך ר"ל שיתפרד ממשפחתו שהיו כולם עובדי ע"ז והיו סנה

17 וּגְמַלִּים׃ וַיְנַגַּע יְהוָה אֶת־פַּרְעֹה נְגָעִים גְּדֹלִים וְאֶת־
18 בֵּיתוֹ עַל־דְּבַר שָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם׃ וַיִּקְרָא פַרְעֹה
לְאַבְרָם וַיֹּאמֶר מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי לָמָּה לֹא־הִגַּדְתָּ
19 לִּי כִּי אִשְׁתְּךָ הִוא׃ לָמָה אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הִוא וָאֶקַּח
20 אֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה וְעַתָּה הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קַח וָלֵךְ׃ וַיְצַו
יג עָלָיו פַּרְעֹה אֲנָשִׁים וַיְשַׁלְּחוּ אֹתוֹ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ
1 וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ׃ וַיַּעַל אַבְרָם מִמִּצְרַיִם הוּא
2 וְאִשְׁתּוֹ וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וְלוֹט עִמּוֹ הַנֶּגְבָּה׃ וְאַבְרָם
3 כָּבֵד מְאֹד בַּמִּקְנֶה בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב׃ וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו
מִנֶּגֶב וְעַד־בֵּית־אֵל עַד־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־הָיָה שָׁם
4 אָהֳלֹה בַּתְּחִלָּה בֵּין בֵּית־אֵל וּבֵין הָעָי׃ אֶל־מְקוֹם

17 אונד קאמעעלע. דער עוויגע פלאגטע היערויף פרעה אונד זיין הויז
18 מיט גראסען פלאגען, וועגען שרי דער אברם'ס פרויא. דא ליעס פרעה
דען אברם רופען, אונד שפראך, וואס האסט דוא מיר געטהאן?
ווארום האסט דוא מיר ניכט געזאגט, דאס זיא דיינע פרויא איזט?
19 ווארום האסט דוא געשפראכען, זיא איזט מיינע שוועסטער? דא נאהם
איך זיא מיר צור פרויא; נון אבער היער איזט דיינע פרויא! נימם זיא
20 אונד געהע הינוועג. אונד פרעה בעפאהל אייניגען מאננערן
איבער איהן, דאס זיא איהן אונד זיינע פרויא אונד אללעס וואס
1 ער האטטע געלייטעטען. אלזא צאג אברם פאן מצרים הינויף,
געגען מיטטאג, ער אונד זיינע פרויא אונד אללעס וואס ער
2 האטטע, אונד לוט מיט איהם. אברם וואר זעהר רייך אן פיה,
3 זילבער, אונד גאלד. ער רייזטע זיינע פאריגע טאגערייזען,
פאן מיטטאג נאך ביתאל צו, ביז אן דען אָרט וואָ פארהער
4 זיינע היטטע וואר, צווישען ביתאל אונד עי. ביז אן דען אָרט

מנחה חדשה.

שלא היה מגיע אליו דבר ה' שנא' וה' אמר אל אברם אחרי הפרד לוט מעמו אמנם בהיותו בחברתו שהוא הי' הטוב שבהם נאמר וילך אתו לוט ולא הי' דבר ה' אליו, ובזה זכה לג' דברים גדולים שהם בנים ועושר וכבוד בשביל יציאתו

הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר־עָשָׂה שָׁם בָּרִאשֹׁנָה וַיִּקְרָא שָׁם
שלישי 5 אַבְרָם בְּשֵׁם יְהוָה׃ * וְגַם־לְלוֹט הַהֹלֵךְ אֶת־אַבְרָם
6 הָיָה צֹאן־וּבָקָר וְאֹהָלִים׃ וְלֹא־נָשָׂא אֹתָם הָאָרֶץ
לָשֶׁבֶת יַחְדָּו כִּי־הָיָה רְכוּשָׁם רָב וְלֹא יָכְלוּ לָשֶׁבֶת
7 יַחְדָּו׃ וַיְהִי־רִיב בֵּין רֹעֵי מִקְנֵה־אַבְרָם וּבֵין רֹעֵי
מִקְנֵה־לוֹט וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי אָז יֹשֵׁב בָּאָרֶץ׃
8 וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל־לוֹט אַל־נָא תְהִי מְרִיבָה בֵּינִי
וּבֵינֶךָ וּבֵין רֹעַי וּבֵין רֹעֶיךָ כִּי־אֲנָשִׁים אַחִים
9 אֲנָחְנוּ׃ הֲלֹא כָל־הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ הִפָּרֶד נָא מֵעָלָי
אִם־הַשְּׂמֹאל וְאֵימִנָה וְאִם־הַיָּמִין וְאַשְׂמְאִילָה׃
10 וַיִּשָּׂא־לוֹט אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־כָּל־כִּכַּר הַיַּרְדֵּן

דע׃ אַלטאַר, דען ער פֿאָרהין עררינֿטעט, וואָ ער נאָמליך איין דעם
5 נאַמען דע׃ עוויגן געלעהרט האַטטע. אַבער אויך לוט, דער מיט אברם
6 גינג, האַטטע שאַאפֿע רינדער אונד היטטען. נון קאָננטע ע׃ דאַ׃ לאַנד
ניכֿט ערטראַגן, דאַס זיא בייזאַמאמן וואָהנטען, דען איהר גוט (נאָמליך
איהרע העערדען) וואַר זעהר גראָס, דאַהער קאָננטען זיא ניכֿט ביישאַ
7 זאַממען וואָהנען. דאַ ענטשטאַנד איין שטרייט צווישען דען פֿיה הירש
טען דע׃ אברם אונד דען פֿיה הירטען דע׃ לוט; דער כנעני, אונד דער
8 פרזי זאַסען שאָן דאַמאַהל׳ איכן לאַנדע. דאַ שפראַך אברם צו לוט, ליעש
בער! לאַס קיינע שטרייטיגקייטען זיין צווישען מיר אונד דיר, אונד
צווישען מיינען אונד דיינען הירטען, וויר זינד יאַ נאַהע פֿערוואַנדטע,
9 דוא האָסט דאָך דאַ׃ גאַנצע לאַנד פֿאָר דיר, טרעננע דיך אַלזאָ פֿאָן
מיר! ווילסט דוא צור לינקען, זאָ ווערדע איך צור רעכֿטען, ווילסט
10 דוא אַבער צור רעכֿטען, זאָ ווערדע איך צור לינקען. אַלז נון לוט
זיך אומזאַה, אונד דען גאַנצען קרייס דע׃ ירדן׳ס בעזיכֿטיגטע,

מנחה חדשה.

מחרן והתרחקו מאור כשדים זכה לבנים שהרי אמרו בעלי המשפטים כי מזל צדק מור׳ על הבנים והנולד בהיותו מזרחי לשמש שהשמש נפרד ממנו והכוכב הולך ואור יהיו לו בני׳, והנולד בהיותו מערבי לשמש שהשמש הולך אליו ומכהה

כִּי כֻלָּהּ מַשְׁקֶה לִפְנֵי ׀ שַׁחֵת יְהוָה אֶת־סְדֹם וְאֶת־
עֲמֹרָה כְּגַן־יְהוָה כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בֹּאֲכָה צֹעַר׃
וַיִּבְחַר־לוֹ לוֹט אֵת כָּל־כִּכַּר הַיַּרְדֵּן וַיִּסַּע לוֹט 11
מִקֶּדֶם וַיִּפָּרְדוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו׃ אַבְרָם יָשַׁב 12
בְּאֶרֶץ־כְּנָעַן וְלוֹט יָשַׁב בְּעָרֵי הַכִּכָּר וַיֶּאֱהַל עַד־
סְדֹם׃ וְאַנְשֵׁי סְדֹם רָעִים וְחַטָּאִים לַיהוָה מְאֹד׃ 13
וַיהוָה אָמַר אֶל־אַבְרָם אַחֲרֵי הִפָּרֶד־לוֹט מֵעִמּוֹ 14
שָׂא־נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אַתָּה שָׁם
צָפֹנָה וָנֶגְבָּה וָקֵדְמָה וָיָמָּה׃ כִּי אֶת־כָּל־הָאָרֶץ 15
אֲשֶׁר־אַתָּה רֹאֶה לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֲךָ עַד־עוֹלָם׃
וְשַׂמְתִּי אֶת־זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ אֲשֶׁר ׀ אִם־יוּכַל 16

וועלכער דורכאויז געוואֶסערט וואַר; (בעפאָר נאָך דער עוויגע
סדום אונד עמורה צו גרונדע ריכטעטע, וואַר עז וויא איין גאַרטען
דעז עוויגען, וויא דאַז לאַנד מצרי׳, אונד זאָ וואַר עז ביז נאַך צוער היין).
דאַ ערוואֶהלטע זיך לוט דעז גאַנצען קרייז דעז ירדן׳ס אונד נאָג 11
געגען מאָרגען; אַלזאָ וואורדען זיא איינער פאָן דעם אַנדערן געז
טרעננט. אברם וואָהנטע אים לאַנדע כנען אונד לוט וואָהנטע אין 12
דען שטאָדטען דעז קרייזעס, אונד שלוג זיינע היטטען אויף ביז נאַך
סדום. דיא מאָננער פאָן סדום אַבער וואַרען דעם עוויגען זעהר 13
בעֶזע מענשען, אונד גראָססע זינדער. דער עוויגע שפראַך צו אברם, 14
נאַכדעם זיך לוט פאָן איהם געטרעננט האַטטע; העבע דיינע אויגען
אויף אונד זיהע דיך אום, פאָן דעם אָרטע וואָ דוא ביסט, געגען
מיטטערנאַכט, געגען מיטטאַג, געגען מאָרגען אונד געגען אַבענד.
דען דאַז גאַנצע לאַנד, וועלכעז דוא זיהסט, ווערדע איך דיר אונד 15
דיינעם זאַאמען, אויף עוויג איינגעבען. דיינען זאַאמען אַבער וויל 16
איך דעם שטויבע דער ערדע גלייך מאַכען; זאָ דאַס ווען יעמאַנד

אורו הנה יהי׳ עקר, וכשיהי׳ באמצע השמי׳ עם השמש נדנוק כנר ירא׳ לאנשי
המזרח מערבי שהשמש הולך אליו ולאנשי המערב מזרחי שהשמש כפרד ממנו
כמו

17 אִישׁ לִמְנוֹת אֶת־עֲפַר הָאָרֶץ גַּם־זַרְעֲךָ יִמָּנֶה׃ קוּם
הִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ כִּי לְךָ אֶתְּנֶנָּה׃
18 וַיֶּאֱהַל אַבְרָם וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא אֲשֶׁר
יד בְּחֶבְרוֹן וַיִּבֶן־שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה׃ פ רביעי
1 וַיְהִי בִּימֵי אַמְרָפֶל מֶלֶךְ־שִׁנְעָר אַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אֶלָּסָר
2 כְּדָרְלָעֹמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעָל מֶלֶךְ גּוֹיִם׃ עָשׂוּ
מִלְחָמָה אֶת־בֶּרַע מֶלֶךְ סְדֹם וְאֶת־בִּרְשַׁע מֶלֶךְ
עֲמֹרָה שִׁנְאָב ׀ מֶלֶךְ אַדְמָה וְשֶׁמְאֵבֶר מֶלֶךְ צְבֹיִים (צבוים ק')
3 וּמֶלֶךְ בֶּלַע הִיא־צֹעַר׃ כָּל־אֵלֶּה חָבְרוּ אֶל־עֵמֶק
4 הַשִּׂדִּים הוּא יָם הַמֶּלַח׃ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה עָבְדוּ
אֶת־כְּדָרְלָעֹמֶר וּשְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָרָדוּ׃

ווירד דען שטויב דער ערדע צאהלען קאננען, אויך דיין זאאמע
17 :אלז געצאהלט ווערדען. מאכע דיך אויף, דורכציהע דאז לאנד
נאך דער לאנגע אונד ברייטע, דען דיר וויל איך עז איינגעבן.
18 אברם שלוג זיינע היטטען אויף, קאם, אונד בעזעטצטע זיך אין
דעם האיינע ממרא, וועלכער ביים חברון איזט, אונד ער בויעטע
1 דאזעלבסט דעם עוויגען צו עהרען איינען אלטאר. אין טאגען
אמרפל דעז קאניגז פאן שנער, אריוך קאניגז פאן אלסר, כדרלעומר
2 קאניגז צו עילם, אונד תדעל, קאניגז דער גוים. פיהרטען דיזע
קריעג מיט ברע דעז קאניגז פאן סדום, מיט ברשע דעם קאניגע
פאן עמורה, שנאב דעם קאניגע פאן אדמה, שמאבר קאניג פאן
צבוים, אונד מיט דעם קאניגע פאן בלע נונמעהר צער גענ
3 נאנט. אללע דיזע פערייניגטען זיך, אין דעם טהאלע שדים,
4 דאזעלבסט איזט נונמעהר דאז זאלצזעע. זיא וואהרען נאמליך
צוועלף יאהר דעם כדרלעומר אונטערווירפיג, אים דרייצעהנטען יאהרע

מנחה חדשה.

כמו שנודע כל זה מענין חלוף ההנט', ואח"כ בהיות צדק בדבוק ליושבים בין
בבל לא"י עם השמש באמצע השמים יור' על רבוי הבנים לאנשי א"י שהם אנשי

5 ובארבע עשרה שנה בא כדרלעמר והמלכים
אשר אתו ויכו את־רפאים בעשתרת קרנים ואת־
6 הזוזים בהם ואת האימים בשוה קריתים: ואת־
החרי בהררם שעיר עד איל פארן אשר על־
7 המדבר: וישבו ויבאו אל־עין משפט הוא קדש
ויכו את־כל־שדה העמלקי וגם את־האמרי הישב
8 בחצצן תמר: ויצא מלך־סדם ומלך עמרה ומלך
אדמה ומלך צבוים ומלך בלע הוא־צער ויערכו
9 אתם מלחמה בעמק השדים: את כדרלעמר
מלך עילם ותדעל מלך גוים ואמרפל מלך
שנער ואריוך מלך אלסר ארבעה מלכים את־

5 אבער פֿיעלען זיא אב. אונד אים פֿיערצעהנטען יאהרע קאם כדרלעומר אונד דיא קעניגע וועלכע מיט איהם היעלטען, אונד שלוגען דיא רפאים אין עשתרות קרנים, דיא זוזים אין הם, דיא אימים אין שוה קריתים. 6 אונד דאז פאלק חרי אויף איהרעם געבירגע שעיר ביז נאך איל פארן, וועלכעז אויף דער וויסטע ליעגט. 7 היערויף ווענדעטען זיא זיך אונד קאמען נאך עין משפט, דאז וועלכע היישט אויך קדש, אונד שלוגען דאז גאנצע געפילדע דעז פאלקז עמלק, אונד אויך דאז פאלק אמרי, וועלכעז אין חצצן תמר זיטצט. 8 נון צאגען אויז דיא קעניגע פאן סדם, עמרה, אדמה, צבוים, אונד פאן בלע יעצט צער גענענט, אונד ארדנעטען זיך אים טהאלע שדים צור שלאכט מיט איהנען. 9 נעמליך מיט כדרלעומר דעם קעניגע צו עילם, תדעל דעם קעניגע דער גוים, אמרפל דעם קעניגע צו שנער, אונד אריוך דעם קעניגע צו אלסר, פיער קעניגע געגען פינף.

מנחה חדשה.

מערב ועל העקרות לאנשי בבל, ולכן נוה הש"י שילך לא"י ויזכה לבנים ולכן אז"ל ש הארץ אשר אראך ושם אעשך לגוי גדול וכאן אי אתה זוכה לבני', ועוד אז"ל מאי דעתך וכו' וזהו שינוי מקום שאז"ל. ואברכך שהוא העושר כמו שאז"ל יברכך בממון ר"ל שבזה וכו' ג"כ לברכת הממון והיא שכבר ידעת שברכת

10 החמשה: ועמק השדים בארת בארת חמר
וינסו מלך־סדם ועמרה ויפלו־שמה והנשארים
11 הרה נסו: ויקחו את־כל־רכש סדם ועמרה ואת־
12 כל־אכלם וילכו: ויקחו את־לוט ואת־רכשו
13 בן־אחי אברם וילכו והוא ישב בסדם: ויבא
הפליט ויגד לאברם העברי והוא שכן באלני
ממרא האמרי אחי אשכל ואחי ענר והם בעלי
14 ברית־אברם: וישמע אברם כי נשבה אחיו
וירק את־חניכיו ילידי ביתו שמנה עשר ושלש
15 מאות וירדף עד־דן: ויחלק עליהם לילה הוא
ועבדיו ויכם וירדפם עד־חובה אשר משמאל

10 דאַ: טהאַל שדים אבער וואַר פאָללער טהאָן־גרובען, אַלז נון דיא קאָניגע
פאָן סדום אונד עמרה דיא פלוכט ערגריפפען פיעלן זיא היניין; דיא אִיבּ־
11 ריגען אבער פלאָהען אינז געבירגע. יענע נאַהמען אַללעז גוט פאָן סדום
אונד עמרה, אונד אַללען מונדפאָררַאטה, אונד גינגען דאַפאָן. זיא
12 נאַהמען אויך לוט אונד זיין גוט, דער איין ברודערסזאָהן דעז אברם וואַר,
13 ער זאַס דאַמאַהלז אין סדום. דאַ קאַם איין פליכטלינג, אונד ערצאָהלטע
עז דעם עברי אברם; דיעזער וואָהנטע דאַמאַהלז אין דעם האַינע דעז
אַמוריטער ממרא, איינעז ברודערז פאָן אשכל אונד ענר, אונד דיעזע
14 וואַרען בונדעזגענאָססער דעז אברם. אַלז אברם האָרטע, דאַס זיין פעטר
וואַנדערט געפאַנגען וואָרדען, וואַפפנעטע ער זיינע געאיבטע הויז־
געבאָרנע, דרייא הונדערט אונד אַכטצעהן אַן דער צאַהל אונד פער־
15 פאָלגטע זיא ביז דן. דעז נאַכטז טהיילטען ער אונד זיינע קנעכטע זיך
אין הויפען, שלוג זיא, אונד פערפאָלגטע זיא ביז חובה, וועלכעז צור ליג־

מנחה חקשה.

ה' תמנא כפי השתדלות האדם בדברים כמו שאז"ל יכול יושב ובטל ת"ל בכל
מעש' ידך ובהיותו בעיר אחד יבורך מברכ' הארץ ההיא בלבד כפי ערך הדברי'
שיהי' עסוק בהם ובהיותו שוטט בארצות רבות יבורך מברכות כל הארצות
ההם בהיות השגחת הש"י דבק' עמו הלא תראה כשל נרכ' מכסף וזהב ועבדים

16 לְדַמָּשֶׂק׃ וַיָּשֶׁב אֵת כָּל־הָרְכֻשׁ וְגַם אֶת־לוֹט אָחִיו
17 וּרְכֻשׁוֹ הֵשִׁיב וְגַם אֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־הָעָם׃ וַיֵּצֵא
מֶלֶךְ־סְדֹם לִקְרָאתוֹ אַחֲרֵי שׁוּבוֹ מֵהַכּוֹת אֶת־
כְּדָרְלָעֹמֶר וְאֶת־הַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ אֶל־עֵמֶק
18 שָׁוֵה הוּא עֵמֶק הַמֶּלֶךְ׃ וּמַלְכִּי־צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם
19 הוֹצִיא לֶחֶם וָיָיִן וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֶלְיוֹן׃ וַיְבָרְכֵהוּ
וַיֹּאמַר בָּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃
20 וּבָרוּךְ אֵל עֶלְיוֹן אֲשֶׁר־מִגֵּן צָרֶיךָ בְּיָדֶךָ וַיִּתֶּן־לוֹ
שני 21 מַעֲשֵׂר מִכֹּל׃ *וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־סְדֹם אֶל־אַבְרָם תֶּן־לִי
22 הַנֶּפֶשׁ וְהָרְכֻשׁ קַח־לָךְ׃ וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל־מֶלֶךְ
סְדֹם הֲרִמֹתִי יָדִי אֶל־יְהוָה אֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם

16 קען זייטע פאָן דמשק ליעגט. ער בראַכטע אַללעס גוט ווידער צוריק ;
וויא אויך זיינען פערוואַנדטען לוט, אונד זיין גוט, אונד אויך דיא
17 וויבער אונד דאַס פאָלק פיהרטע ער צוריק. אַלס ער צוריק קאַם פאָן
שלאַגען דעס כדרלעומר אונד דער קעניגע דיא מיט איהם היעלטען ;
גינג איהם דער קעניג פאָן סדום ענטגעגען אין דאַס עבענע טהאַל,
18 וועלכעס אויך קעניגסטהאַל הייסט. מלכי צדק קעניג צו שלם, ליעס
19 בראָדט אונד וויין הערויסברינגען ; דיעזער וואַר איין דיענער דעס
הֶכסטען גאָטטעס. ער זעגנעטע איהן, אונד שפראַך, געזעגנעט
זייא אברם דעם הֶכסטען גאָטטע, דער היממעל אונד ערדע הערפאָר
20 געבראַכט. אונד געלאָבט זייא דער הֶכסטע גאָטט, דער דיינע פיינדע
אין דיינע האַנד געגעבען האַט ; דאַ גאַב איהם אברם דען צעהנטען פאָן
21 אַללעם. דער קעניג פאָן סדום שפראַך צו אברם : גיב מיר דיא פערזאָ-
22 נען, אונד דאַס גוט נימם דיר. אברם אַבער שפראַך צום קעניג פאָן סדום ;
איך העבע מיינע האַנד אויף צום עוויגען, צום הֶכסטען גאָטטע, דער

מנחה חדשה.

ושפחות ואתנות וגמלים מאת פרעה ואבימלך וכל מלכי מזרח ומערב היו
משכימים לפתחו ונטל שלל עצום מאת כדרלעומר והמלכים אשר אתו מלבד
רכוש

23 וארץ: אם־מחוט ועד שרוך־נעל ואם־אקח מכל־
אשר־לך ולא תאמר אני העשרתי את־אברם:
24 בלעדי רק אשר אכלו הנערים וחלק האנשים
אשר הלכו אתי ענר אשכל וממרא הם יקחו
טו
1 חלקם: ס אחר׀ הדברים האלה
היה דבר־יהוה אל־אברם במחזה לאמר אל־
תירא אברם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד:
2 ויאמר אברם אדני יהוה מה־תתן־לי ואנכי הולך
ערירי ובן־משק ביתי הוא דמשק אליעזר:
3 ויאמר אברם הן לי לא נתתה זרע והנה בן־
4 ביתי יורש אתי: והנה דבר־יהוה אליו לאמר

23 היוואָלן אונד ערדע הערפֿאָר געבראַכט האָט. דאַס איך וועדער
פֿאַדען נאָך שוהבאַנד, דאַס איך פֿאָן אַללעם וואַס דיין איזט,
ניכטס נעהמע; דאַמיט דוא ניכט זאָגעסט, איך האַבע אברם רייך
24 געמאַכט. פֿערן פֿאָן מיר! נור וואַס דיא בורשע פֿערצעהרט
האַבען, אונד דאַס אַנטהייל דער מענער, וועלכע מיט מיר געצו
גען זינד; ענר אשכול אונד ממרא, דיזע מעגען איהר אַנטהייל
1 נעהמען. ניכט לאַנגע הערנאָך וואַרד דעם אברם אין איינעם
געזיכטע דאַס וואָרט דעס עוויגען אַלזאָ: פֿירכטע דיך ניכט אברם!
איך בין דיר איין שילד, דיינע בעלאָהנונג זאָלל זעהר גראָס זיין.
2 דאַ שפראַך אברם, אָ הערר! אָ עוויגער! וואָז ווילסט דוא מיר
געבען? איך געהע קינדערלאָז הערום; אונד דער פֿערוואַלטער
3 מיינעס הויזעס איזט אליעזר אויס דמשק. אברם שפראַך נאָך ווייטער,
זיהע מיר האַסט דוא קיינען זאַאַמען געגעבען, אַלזאָ ערבט מיך מיין
4 הויזדינער. דאַרויף וואַרד איהם דאַס וואָרט דעס עוויגען אַלזאָ: דיזער

מנחת חדשה.

רכוש סדם ועמורה שכא׳ ואם אקח מכל אשר לך אבל משל כדרלעמר לא אתן לך כלום, וכל זה היה סבת היותו שוטט באורחות רבות, וכן אמרו בעלי המספטים

לֹא יִירָשְׁךָ זֶה כִּי־אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֵּעֶיךָ הוּא
יִירָשֶׁךָ׃ וַיּוֹצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַבֶּט־נָא 5
הַשָּׁמַיְמָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים אִם־תּוּכַל לִסְפֹּר אֹתָם
וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זַרְעֶךָ׃ וְהֶאֱמִן בַּיהוָֹה וַיַּחְשְׁבֶהָ 6
לּוֹ צְדָקָה׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָֹה אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ 7
מֵאוּר כַּשְׂדִּים לָתֶת לְךָ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת
לְרִשְׁתָּהּ׃ וַיֹּאמַר אֲדֹנָי יֱהוִֹה בַּמָּה אֵדַע כִּי 8
אִירָשֶׁנָּה׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו קְחָה לִי עֶגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת 9
וְעֵז מְשֻׁלֶּשֶׁת וְאַיִל מְשֻׁלָּשׁ וְתֹר וְגוֹזָל׃ וַיִּקַּח־לוֹ 10
אֶת־כָּל־אֵלֶּה וַיְבַתֵּר אֹתָם בַּתָּוֶךְ וַיִּתֵּן אִישׁ־בִּתְרוֹ
לִקְרַאת רֵעֵהוּ וְאֶת־הַצִּפֹּר לֹא בָתָר׃ וַיֵּרֶד הָעַיִט 11

ווירד דיך ניכט ערבען, זאָנדערן איינער דער אויז דיינען איינ־
געווײדען קאָממען ווירד, דער זאָלל דיך ערבען. ער פיהרטע 5
איהן הינויז אונד שפּראַך, זיהע גען היממעל, אונד צעהלע די
שטערנע, ווען דוא זיא צעהלען קאַננסט; אונד שפּראַך פערנער,
אַזאָ זאָלל דיין זאַאמען זיין. אבּרם גלויבטע דעם עוויגען, אונד 6
דיזעז רעכנעטע ער איהם צור טוגענד. אונד שפּראַך צו איהם, 7
איך בין דער עוויגע, דער איך דיך אויז אור כשדים הערויז גע־
פיהרט האַבע, דיר דיזעז לאַנדשאַפט צום בעזיצע איינצוגעבען.
יענער שפּראַך, אָ העדר! אָ עוויגער! וואָדורך ווערדע איך 8
פערזיכערט, דאַס איך עס בעזיצען ווערדע? אונד דער עוויגע 9
שפּראַך, ברינגע מיר איינע דרייאיאָהריגע קאַלבע, איינע דרייאיאָה־
ריגע ציעגע, אונד איינן דרייאיאָהריגען ווידדער אונד איינע טורטעלטויבע
אונד איינע יונגע טויבע. אבּרם בראַכטע איהם אַללע דיעזע שטיקקע, 10
צערשניטט זיא אין דער מיטטע, אונד לעגטע יעדעז שטיק דעם אַנדערן
געגענאיבער; דאָך געפֿליגעל אַבער, צערשניטט ער ניכט. דאַ קאַממען 11

מנחה חדשה:

המשפטים שאם יתעסק האדם במלאכה נכבדת יצליח יותר ממה שיצליח
בהתעסקו במלאכה בזויה. ואגדלה שמך שהוא הכבוד לסבת היותו

12 עַל־הַפְּגָרִים וַיַּשֵּׁב אֹתָם אַבְרָם׃ וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ
לָבוֹא וְתַרְדֵּמָה נָפְלָה עַל־אַבְרָם וְהִנֵּה אֵימָה
13 חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נֹפֶלֶת עָלָיו׃ וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדֹעַ
תֵּדַע כִּי־גֵר ׀ יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם
14 וְעִנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה׃ וְגַם אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר
יַעֲבֹדוּ דָּן אָנֹכִי וְאַחֲרֵי־כֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל׃
15 וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל־אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקָּבֵר בְּשֵׂיבָה
16 טוֹבָה׃ וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה כִּי לֹא־שָׁלֵם עֲוֺן
17 הָאֱמֹרִי עַד־הֵנָּה׃ וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה וַעֲלָטָה הָיָה
וְהִנֵּה תַנּוּר עָשָׁן וְלַפִּיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין
18 הַגְּזָרִים הָאֵלֶּה׃ בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת יְהוָה אֶת־אַבְרָם

רויבפֿאָגעל הערָאב אויף דיא לייכנאמע ; אברם אבער טרייבטע זיא
12 הינוועג. אלז דיא זאָננע אונטערגעהן וואָלטע, פֿיעל איין טיעפֿער
שלאף אויף אברם: אונד נון איבערפֿיעל איהן צוגלייך איינע פֿינסטערע
13 גראָסע אנגסט. דא שפראך צו אברם, דוא זאָללסט וויססען, דאס דיין
זאמען איין פֿרעמדלינג זיין ווירד, אין איינעם לאנדע, דאס ניכט איהנען
געהערט, מאן ווירד זיא דיענסטבאר מאכן, אונד זיא דריקקן פֿיערהונ־
14 דערט יאהרע. אלליין אויך דאס פֿאָלק, וועלכעם זיא דיענען ווערדען,
וויל איך ריכטען ; אונד נאכדעם זאָללען זיא אויזציעהען, מיט גראָססעם
15 גוט. דוא זעלבסט אבער זאָללסט אין פֿריעדן צו דיינען פֿאטערן קאָממען ;
אונד ווירסט בעגראבן ווערדן נאך איינעם גליקליכן אלטער. דאס פֿיער־
16 טע געשלעכט אבער זאָלל היעהער צוריקקעהרן ; דען ביז דאהין איזט
17 דאס זינדענמאאס דעס פֿאָלקס אמרי נאך ניכט פֿאָלל. אלז דיא זאָננע אונ־
טערגעגאנגען, אונד עס פֿינסטער וואר, דא וואר עס וויא איין אָפֿען,
אויס וועלכעם ראוך אונד פֿלאממע דעס פֿייערס צווישן דיזע שטיקקע גינג
18 פֿאהרען. דאמאלס צערשניטט דער עוויגע מיט אברם איינען בונד, אונד

מנחה אדש״ס.

שוטט בכל הארצות וכן אז"ל משל לצלוחית של אפרסמון מונחת בקרן זוית וכו',
ואברהם אבינו לאהבת מצות הש"י הלך בסמוך. כאשר דבר אליו ה' אל אחת

בְּרִית לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ נָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת
מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר־פְּרָת׃ אֶת־ 19
הַקֵּינִי וְאֶת־הַקְּנִזִּי וְאֵת הַקַּדְמֹנִי׃ וְאֶת־הַחִתִּי וְאֶת־ 20
הַפְּרִזִּי וְאֶת־הָרְפָאִים׃ וְאֶת־הָאֱמֹרִי וְאֶת־הַכְּנַעֲנִי 21
וְאֶת־הַגִּרְגָּשִׁי וְאֶת־הַיְבוּסִי׃ ס וְשָׂרַי 1
אֵשֶׁת אַבְרָם לֹא יָלְדָה לוֹ וְלָהּ שִׁפְחָה מִצְרִית
וּשְׁמָהּ הָגָר׃ וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל־אַבְרָם הִנֵּה־נָא 2
עֲצָרַנִי יְהוָה מִלֶּדֶת בֹּא־נָא אֶל־שִׁפְחָתִי אוּלַי
אִבָּנֶה מִמֶּנָּה וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרָי׃ וַתִּקַּח 3
שָׂרַי אֵשֶׁת־אַבְרָם אֶת־הָגָר הַמִּצְרִית שִׁפְחָתָהּ
מִקֵּץ עֶשֶׂר שָׁנִים לְשֶׁבֶת אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן
וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְאַבְרָם אִישָׁהּ לוֹ לְאִשָּׁה׃ וַיָּבֹא אֶל־ 4
הָגָר וַתַּהַר וַתֵּרֶא כִּי הָרָתָה וַתֵּקַל גְּבִרְתָּהּ

שפראַך: דייזעם זאַמען האָבע איך דיזעז לאַנד איינגעגעבן פאָן דעם
שטראָמע מצרים אַן, ביז אַן דען גראָסען שטראָהם פרת. דאַז פאָלק
קיני, קנזי אונד קדמני. דאַז פאָלק חתי, פרזי אונד דיא רפאים. דאַז
פאָלק אמרי, כנעני, גרגשי אונד יבוסי. שרי אברם'ס פרויא געבאַהר
קיינע קינדער, אונד האַטטע איינע מצרישע מאַגד, דיא הגר היעס.
דאַ שפראַך שרי צו אברם, זיעהע דער עוויגע האַט מיך פערשלאָססען,
דאַס איך ניכט געבאָהרע, ליעבער! קאָממע צו מיינער מאַגד, פיעל-
לייכט ווערדע איך דורך זיא געבויט; אברם געהאָרכטע דער שטיממע
שרי. דאַ נאַהם שרי אברם'ס פרויא איהרע מצרישע מאַגד הגר, (נאַכ-
דעם אברם צעהן יאַהרע אים לאַנדע כנען געוואָהנט), אונד גאַב זיא
איהרעם מאַננע אברם צור פרויא. ער קאַם צו הגר אונד זיא וואַרד
שוואַנגער. אַלז זיא זאַה, דאַס זיא שוואַנגער וואָרדען, וואַרד איהרע

מנחת חדשה.

שרי בפתי על אשר נפנה מכל עסקיו כמ"ש וילך ארצה כנען, וא"ת מהיכן
ידע

5 בעיניה: ותאמר שרי אל־אברם חמסי עליך
אנכי נתתי שפחתי בחיקך ותרא כי הרתה
6 ואקל בעיניה ישפט יהוה ביני וביניך: ויאמר
אברם אל־שרי הנה שפחתך בידך עשי־לה
הטוב בעיניך ותענה שרי ותברח מפניה:
7 וימצאה מלאך יהוה על־עין המים במדבר על־
8 העין בדרך שור: ויאמר הגר שפחת שרי אי־
מזה באת ואנה תלכי ותאמר מפני שרי גברתי
9 אנכי ברחת: ויאמר לה מלאך יהוה שובי אל־
10 גברתך והתעני תחת ידיה: ויאמר לה מלאך
יהוה הרבה ארבה את־זרעך ולא יספר מרב:

ביניך נקוד על י׳ תנינא

5 הויזפֿרויא געריגגע אין איהרען אויגען. דא שפראך שרי צו אברם,
איך מוס אונרעכט לײדען דורך דיך; איך האבע מיינע מאגד אין
דיינען שאס געלעגט, אלז זיא זאה דאס זיא שוואנגער װארדען,
װארד איך געריגג אין איהרען אויגען, דער עוויגע ריכטע צווישען
6 מיר אונד דיר! אברם שפראך צו שרי, דיינע מאגד איזט אין
דיינער געוואלט, טהוע מיט איהר, וואס דיך גוט דינקט; שרי
7 דעמיטהיגטע זיא הירויף, זא דאס זיא פאן איהר ענטליעף. זיא
פאנד איין ענגעל דעס עוויגען אין דער וויסטען, אן איינעם
8 וואסערקוועלל, נעמליך אם קוועלל אויף דעם וועגע שור. אונד שפראך,
הגר מאגד דער שרי! וואו קאממסט דוא הער? אונד וואהין געהעסט
דוא? זיא שפראך, איך ענטפליהע פאר מיינער הויזפֿרויא שרי.
9 דער ענגעל דעס עוויגען שפראך ווידער, קעהרע צו דיינער
הויזפֿרויא צוריק, אונד דעמיטהיגע דיך אונטער איהרען האנדען.
10 דער ענגעל דעס עוויגען שפראך פֿערנער צו איהר, איך וויל
דיינען זאאמען מעהרען, דאס ער פֿיר מענגע ניכט זאלל געצעהלט

מפתח חדשה.

ידע שארצה כנען הי׳ רצון הש״י שהרי לא אמר לו אלא אל הארץ אשר אראך ?

11 וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ יְהוָה הִנָּךְ הָרָה וְיֹלַדְתְּ בֵּן
וְקָרָאת שְׁמוֹ יִשְׁמָעֵאל כִּי־שָׁמַע יְהוָה אֶל־עָנְיֵךְ׃
12 וְהוּא יִהְיֶה פֶּרֶא אָדָם יָדוֹ בַכֹּל וְיַד כֹּל בּוֹ וְעַל־
13 פְּנֵי כָל־אֶחָיו יִשְׁכֹּן׃ וַתִּקְרָא שֵׁם־יְהוָה הַדֹּבֵר
אֵלֶיהָ אַתָּה אֵל רֳאִי כִּי אָמְרָה הֲגַם הֲלֹם רָאִיתִי
14 אַחֲרֵי רֹאִי׃ עַל־כֵּן קָרָא לַבְּאֵר בְּאֵר לַחַי רֹאִי
15 הִנֵּה בֵין־קָדֵשׁ וּבֵין בָּרֶד׃ וַתֵּלֶד הָגָר לְאַבְרָם בֵּן
וַיִּקְרָא אַבְרָם שֶׁם־בְּנוֹ אֲשֶׁר־יָלְדָה הָגָר יִשְׁמָעֵאל׃
16 וְאַבְרָם בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּלֶדֶת־הָגָר
17 אֶת־יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָם׃ ס וַיְהִי
1 אַבְרָם בֶּן־תִּשְׁעִים שָׁנָה וְתֵשַׁע שָׁנִים וַיֵּרָא

ווערדען קאננען. 11 אויך שפראך דער ענגעל דעס עוויגען צו איהר, דוא ביזט נון שוואנגער, אונד ווירסט איינען זאהן געבאהרען; דיעזען זאללסט דוא ישמעאל נעננען, דען דער עוויגע האט דיין עלענד ערהארט. 12 ער אבער ווירד איין ווילדער מענש זיין, זיינע האנד ווידער יעדערמאן, אונד יעדער מענש האנד ווידער איהן; אונד ווירד פאר אללען זיינען ברידערן וואהנען. 13 דא נעננטע זיא דען נאמען דעס עוויגען, דער צו איהר רעדעטע, דוא ביזט איין זיכטבארער גאטט; דען זיא שפראך, האבע איך דען אויך עטוואס געזעהן, אלס איין זעהענדער מיר דען ריק־קען צוגעוואנדט ? 14 דארום נענט מאן דענזעלבען ברוננען, ברוננען דעס לעבענדיגען זעהענדען; ער איזט צווישען קדש אונד ברד. 15 הגר געבאהר דעם אברם איינען זאהן, אונד אברם נעננטע זיינען זאהן, וועלכען הגר געבאהרען האטטע, ישמעאל. 16 אברם וואר זעכז אונד אכט־ציג יאהר אלט, אלס הגר ישמעאל געבאהר.
1 אלס אברם ניין אונד ניינציג

מנחם חדשה.

אשיבך שאברהם לא הי' יודע להיכן רצון הש"י אלא שהוא עשה כמו שאמר לו הש"י שילך ביושר מבבל על דרך חרן ולא היה מכוס מלילך לארץ כנען שהיא הית' להם בדרך הישר' כמ"ש למעלה ממ"ש ויבואו עד ארץ וגו', ואמרו ויעבור אברם

יְהוָה אֶל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי־אֵל שַׁדַּי הִתְהַלֵּךְ
2 לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים׃ וְאֶתְּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ
3 וְאַרְבֶּה אוֹתְךָ בִּמְאֹד מְאֹד׃ וַיִּפֹּל אַבְרָם עַל־פָּנָיו
4 וַיְדַבֵּר אִתּוֹ אֱלֹהִים לֵאמֹר׃ אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתָּךְ
5 וְהָיִיתָ לְאַב הֲמוֹן גּוֹיִם׃ וְלֹא־יִקָּרֵא עוֹד אֶת־שִׁמְךָ
אַבְרָם וְהָיָה שִׁמְךָ אַבְרָהָם כִּי אַב־הֲמוֹן גּוֹיִם
6 נְתַתִּיךָ׃ וְהִפְרֵתִי אֹתְךָ בִּמְאֹד מְאֹד וּנְתַתִּיךָ לְגוֹיִם
7 וּמְלָכִים מִמְּךָ יֵצֵאוּ׃ וַהֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ שביעי
וּבֵין זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם לִבְרִית עוֹלָם לִהְיוֹת
8 לְךָ לֵאלֹהִים וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ׃ וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ

יהוה אַלס וואַר, ערשיען איהם דער עוויגע, אונד שפראַך צו איהם,
איך בין גאָטט דער אַללמאַכטיגע, וואַנדעלע פאָר מיר, אונד
2 זייא אונגעטהיילטען הערצענס. איך וויל צווישען דיר אונד
מיר איינען בונד מאַכען, אונד דיך אויסנעהמענד פערמעהרען.
3 דאַ פיעל אברם אויף זיין אַנגעזיכט, אונד גאָטט רעדעטע פער-
4 נער מיט איהם אונד שפראַך, איך בין עס! מיין בונד איזט מיט
דיר געמאַכט, דוא זאָללסט צו איינעם פאַטער פיעלער פעֶלקער
5 ווערדען. מאַן זאָלל דיך אויך ניכט מעהר אברם נעננען, זאָנ-
דערן דיין נאַמען זאָלל אברהם זיין, דען איך האַבע דיך צו איינעם
6 פאַטער פיעלער פעֶלקער איינגעזעצט. איך וויל דיך אויסעראָרדענט-
ליך פרוכטבאַר אונד צו גאַנצען נאַציאָנען מאַכען, אונד קעֶניגע זאָללען
7 פאָן דיר אַבשטאַממען. איך ווערדע מיינען בונד צווישען מיר אונד
דיר אונד דיינעם זאַאַמען נאַך דיר אויף איהרע קינפטיגע געשלעכ-
8 טער, צו איינעם עוויגען בונדע מאַכען, נעמליך דיין אונד נאַך דיר
דיינעס זאַאַמענס גאָטט צו זיין. דיר אונד דיינעם זאַאַמען נאַך דיר

מנחה חדשה.

אברם בארץ שאחר שלא הי׳ יודע באיזה מקום חפץ הש״י היה הולך ביושר כמצות הש״י עליו עד שהי׳ דבר ה׳ אליו לאמר לזרעך אתן וגו׳ כלומר זאת הארץ אשר אמרתי שתפול לך בנחל׳, ואח״כ היה נוסע למסעיו לכל מקום

שהיה

אַחֲרֶ֔יךָ אֵ֣ת ׀ אֶ֣רֶץ מְגֻרֶ֗יךָ אֵ֚ת כָּל־אֶ֣רֶץ כְּנַ֔עַן
לַאֲחֻזַּ֖ת עוֹלָ֑ם וְהָיִ֥יתִי לָהֶ֖ם לֵאלֹהִֽים׃ וַיֹּ֤אמֶר 9
אֱלֹהִים֙ אֶל־אַבְרָהָ֔ם וְאַתָּ֖ה אֶת־בְּרִיתִ֣י תִשְׁמֹ֑ר
אַתָּ֛ה וְזַרְעֲךָ֥ אַחֲרֶ֖יךָ לְדֹרֹתָֽם׃ זֹ֣את בְּרִיתִ֞י אֲשֶׁ֣ר 10
תִּשְׁמְר֗וּ בֵּינִי֙ וּבֵ֣ינֵיכֶ֔ם וּבֵ֖ין זַרְעֲךָ֣ אַחֲרֶ֑יךָ הִמּ֥וֹל
לָכֶ֖ם כָּל־זָכָֽר׃ וּנְמַלְתֶּ֕ם אֵ֖ת בְּשַׂ֣ר עָרְלַתְכֶ֑ם וְהָיָה֙ 11
לְא֣וֹת בְּרִ֔ית בֵּינִ֖י וּבֵינֵיכֶֽם׃ וּבֶן־שְׁמֹנַ֣ת יָמִ֗ים יִמּ֥וֹל 12
לָכֶ֛ם כָּל־זָכָ֖ר לְדֹרֹתֵיכֶ֑ם יְלִ֣יד בָּ֔יִת וּמִקְנַת־כֶּ֨סֶף֙
מִכֹּ֣ל בֶּן־נֵכָ֔ר אֲשֶׁ֛ר לֹ֥א מִֽזַּרְעֲךָ֖ הֽוּא׃ הִמּ֧וֹל ׀ יִמּ֛וֹל 13
יְלִ֥יד בֵּֽיתְךָ֖ וּמִקְנַ֣ת כַּסְפֶּ֑ךָ וְהָיְתָ֧ה בְרִיתִ֛י בִּבְשַׂרְכֶ֖ם
לִבְרִ֥ית עוֹלָֽם׃ וְעָרֵ֣ל ׀ זָכָ֗ר אֲשֶׁ֤ר לֹֽא־יִמּוֹל֙ אֶת־ 14

ווערדע איך, דאַז לאַנד דיינעז אויפענטהאַלטז, דאַז גאַנצע לאַנד כנען,
צור עוויגען בעזיטצונג איינגעבען, אונד איהר גאָטט זיין. גאָטט 9
שפּראַך נאָך פערנער צו אברהם, דוא אַבער זאָלסט אויך מיינען בונד
האַלטען, דוא אונד דיין זאַאמען נאָך דיר אין איהרע קינפטיגע גע
שלעכטער. דיזעז איזט דער בונד צווישען מיר אונד דיר אונד דיינעם 10
זאַאמען נאָך דיר, דען איהר האַלטען זאָללט, איהר מיסט אַללעז בע
שניידען וואַז מענליך איזט. בעשניידעט איירע פאָרהויט, זאָ זאָלל 11
דיזעז דאַז בונדעזצייכען זיין צווישען מיר אונד איך. אַללעז מענליכע 12
בייא אייערן נאַכקאָממען זאָלל, ווען עז אַכט טאַגע אַלט איזט, בע
שניטטען ווערדען, איין הויזגעבאָהרנעז קינד, אָדער וועלכעז פאָן
איינעם פרעמדען פיר געלד ערקויפט, אונד ניכט פאָן דיינעם זאַאמען
איזט. בעשניטטען מוס ווערדען, וואַז אין דיינעם הויזע געבאָהרען 13
וואָרדען אונד וואַז דוא פיר געלד ערקויפט, דאַמיט מיין בונד אַן
אייערעם פליישע צו איינעם עוויגען בונדע. איינע אונבעשניטטענע 14
מאַננספערזאָן אַבער, וועלכע נעמליך דאַז פלייש איהרער פאָרהויט

מנחה חדשה.

שהיה רואה והתורה העידה על יוצר מפעליו שכל מסעיו היו לצד ימין שכנגד
היה

בְּשַׂר עָרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ אֶת־
15 בְּרִיתִי הֵפַר׃ ס וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־
אַבְרָהָם שָׂרַי אִשְׁתְּךָ לֹא־תִקְרָא אֶת־שְׁמָהּ שָׂרָי
16 כִּי שָׂרָה שְׁמָהּ׃ וּבֵרַכְתִּי אֹתָהּ וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לְךָ
בֵּן וּבֵרַכְתִּיהָ וְהָיְתָה לְגוֹיִם מַלְכֵי עַמִּים מִמֶּנָּה
17 יִהְיוּ׃ וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל־פָּנָיו וַיִּצְחָק וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ
הַלְּבֶן מֵאָה־שָׁנָה יִוָּלֵד וְאִם־שָׂרָה הֲבַת־תִּשְׁעִים
18 שָׁנָה תֵּלֵד׃ וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־הָאֱלֹהִים לוּ
19 יִשְׁמָעֵאל יִחְיֶה לְפָנֶיךָ׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲבָל שָׂרָה
אִשְׁתְּךָ יֹלֶדֶת לְךָ בֵּן וְקָרָאתָ אֶת־שְׁמוֹ יִצְחָק
וַהֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתּוֹ לִבְרִית עוֹלָם לְזַרְעוֹ

ניכט בעשניידען ווירד דיזעלבע פערזאָן זאָלל אויזגעראָטטעט
15 ווערדען אויז איהרעם פֿאָלקע, זיא האַט איינען בונד צערשטאָרט.
גאָטט שפראַך צו אברהם, דיינע פֿרויא שרי זאָללסט דוא ניכט
16 פֿערנער שרי נעננען; זאָנדערן שרה זאָלל איהר נאַמען זיין. איך
וויל זיא זעגנען, אונד דיר אויך פֿאָן איהר איינען זאָהן געבען;
דורך איינען זעגען זאָלל זיא צו נאַציאָנען ווערדען, אונד קאָניגע
17 דער פֿעלקער פֿאָן איהר הערקאָממען. דאַ פֿיעל אברהם אויף
זיין אַנגעזיכט, לאַכטע; אונד שפראַך אין זיינעם הערצען, זאָללטע
איינעם הונדערטיאָהריגען מאַננע נאָך געבאָהרען ווערדען?
אָדער אויך שרה דיא נייננציג יאַהר אַלט איזט, נאָך געבאָהרען?
18 אברהם שפראַך הירויף צו גאָטט, מאָכטע נור ישמעאל לעבען, אונד
19 דיר געפֿאַללען! דאַ שפראַך גאָטט, וואַהרליך! דיינע פֿרויא שרה
געבאָהרט דיר איינען זאָהן, דיזען זאָללסט דוא יצחק נעננען, אונד
איך וויל איינען בונד מיט איהם, אויך זיינעם זאַאמען נאָך איהם,

מנחה חדשה.

היה מעבר שדרומה של א"י היא מבחר הארץ ההיא להגיע אליו דבר
האלהות כמ"ש ז"ל הרוצה להחכים ידרים וכו'.

אַחֲרָיו׃ וּלְיִשְׁמָעֵאל שְׁמַעְתִּיךָ הִנֵּה ׀ בֵּרַכְתִּי אֹתוֹ 20
וְהִפְרֵיתִי אֹתוֹ וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ בִּמְאֹד מְאֹד שְׁנֵים־
עָשָׂר נְשִׂיאִם יוֹלִיד וּנְתַתִּיו לְגוֹי גָּדוֹל׃ וְאֶת־בְּרִיתִי 21
אָקִים אֶת־יִצְחָק אֲשֶׁר תֵּלֵד לְךָ שָׂרָה לַמּוֹעֵד הַזֶּה
בַּשָּׁנָה הָאַחֶרֶת׃ וַיְכַל לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל 22
אַבְרָהָם׃ וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ וְאֵת כָּל־ 23
יְלִידֵי בֵיתוֹ וְאֵת כָּל־מִקְנַת כַּסְפּוֹ כָּל־זָכָר בְּאַנְשֵׁי
בֵּית אַבְרָהָם וַיָּמָל אֶת־בְּשַׂר עָרְלָתָם בְּעֶצֶם
הַיּוֹם הַזֶּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ אֱלֹהִים׃ וְאַבְרָהָם מפטיר
בֶּן־תִּשְׁעִים וָתֵשַׁע שָׁנָה בְּהִמֹּלוֹ בְּשַׂר עָרְלָתוֹ׃ 24
וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ בֶּן־שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּהִמֹּלוֹ 25
אֵת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ׃ בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אַבְרָהָם 26

צו מיינעם בונדע ערריכטען. וועגן ישמעאלס האבע איך דיך אויך ער־ 20
הערט, זיהע, איך האבע איהן געזעגנעט, ווערדע איהן פרוכטבאר
מאכען אונד זעהר פערמעהרען, צוועלף פירסטען ווירד ער צייגען,
איך וויל איהן צו איינער גראָסען נאציאן מאכען. מיינען בונד אבער 21
מיט יצחק וויל איך בעשטענדיג האלטען, דעם זאהן נעמליך, וועלכן
שרה דיר געבעהרען ווירד, אום דיעזע צייט, אין דעם אנדערן יאהרע.
אלז ער מיט איהם אויסגערעדעט האטטע, ערהוב זיך גאָטט פאָן 22
אברהם הינוועג. אברהם נאהם זיינען זאָהן ישמעאל, אונד אללע קנעכטע, 23
דיא ער פיר געלד געקויפט האטטע, אללעז מענליכע אונטער זיינען
הויזלייטען, אונד בעשניטט דאז פלייש איהרער פאָרהויט, נאך אן
דעמזעלבען טאגע, וויא גאָטט מיט איהם געשפראָכען האטטע.
אברהם וואר נייון אונד נייציג יאהר אלט; אלז ער בעשניטטען 24
ווארד אם פליישע זיינער פאָרהויט. זיין זאָהן ישמעאל וואר 25
דרייצעהן יאהר אלט, אלז ער בעשניטטען ווארד אם פליישע
זיינער פאָרהויט. אן דעמזעלבען טאגע ווורדע אברהם, אונד 26

27 וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנוֹ׃ וְכָל־אַנְשֵׁי בֵיתוֹ יְלִיד בָּיִת וּמִקְנַת־
כֶּסֶף מֵאֵת בֶּן־נֵכָר נִמֹּלוּ אִתּוֹ׃ פ
1 וַיֵּרָא אֵלָיו יְהֹוָה בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח־
2 הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם׃ וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה
אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו וַיַּרְא וַיָּרָץ לִקְרָאתָם מִפֶּתַח
3 הָאֹהֶל וַיִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה׃ וַיֹּאמַר אֲדֹנָי אִם־נָא מָצָאתִי קדש
4 חֵן בְּעֵינֶיךָ אַל־נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדֶּךָ׃ יֻקַּח־נָא מְעַט־
5 מַיִם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ׃ וְאֶקְחָה

27 זיין זאהן ישמעאל בעשניטטען. אונד אללע זיינע לייטע, וואז איינגעבאָהרען וואר, וויא אויך וואז ערקויפט וואר פאָן איינעם פרעמדלינג: ווארד מיט איהם צוגלייך בעשניטטען.
1 דער עוויגע ערשיען איהם פערנער, אין דעם האיינע דעס ממרא; ער זאס עבען אין דעם איינגאנגע דעס צעלטעס, אלז דער טאג זעהר
2 הייס וואר. ער הוב נעמליך זיינע אויגען אויף, אונד זאהע, דא שטונדען דריי מאננער ניכט וייט פאָן איהם; אלז ער עז געוואהר ווארד, ליעף ער איהנען פאָן דער טהירע דעס צעלטעס ענטגעגען,
3 ביקטע זיך צור ערדע, אונד שפראך; מיין הערר! ווען איך גנאדע אין דיינען אויגען געפונדען, זא געהע ניכט פאָר דיינעם קנעכטע
4 פאָרייבער. ליבער! לאססעט איין וועניג וואססער בריינגען, וואשעט
5 אייערע פיסע, אונד רוהט אויז אונטער דעם באומע. איך וויל

מנחה חדשה.

וירא אליו יי וגו' הנה בראות הש"י רוב השתדלות אברהם בדבר מילתו אמר ראוי אדם כזה שתהי' שכינה מצוי' אצלו ולזה נגלה אליו הש"י ללא דבר הודיעו אלא שהשרתה שכינה עליו להיות מהיום ההוא והלאה יותר מצוי' אצלו כמו שהשרתה על ישראל כשהוקם המשכן כאומרו וירא כבוד ה' וגו', ולזה אמר וירא אליו ה' ולא אמר וירא ה' אל אברהם כלומר אליו אל האמור למעל' במה שעש', ובהיות לו סבות מטרידות בצער המילה וכש"כ שהי' יום ג' למילתו כדברי רז"ל וחום הרב ההוא בחצי היום כמו שלמדו ז"ל ממ"ש כחום היו' שהשמש והבל חמים כמ"ש ז"ל שהוציא חמה מנרתיקה וכש"כ בהיותו בארץ מישור והוא אלוני ממרה שהשמש מכ' בנוכח והתהפכות הניצוץ מצוי' שם ביותר ובהיותו
בפתח

פַּת־לֶחֶם וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם אַחַר תַּעֲבֹרוּ כִּי־עַל־כֵּן
עֲבַרְתֶּם עַל־עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר
6 דִּבַּרְתָּ׃ וַיְמַהֵר אַבְרָהָם הָאֹהֱלָה אֶל־שָׂרָה וַיֹּאמֶר
מַהֲרִי שְׁלֹשׁ סְאִים קֶמַח סֹלֶת לוּשִׁי וַעֲשִׂי עֻגוֹת׃
7 וְאֶל־הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן־בָּקָר רַךְ וָטוֹב
8 וַיִּתֵּן אֶל־הַנַּעַר וַיְמַהֵר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ׃ וַיִּקַּח חֶמְאָה
וְחָלָב וּבֶן־הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וְהוּא
9 עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ׃ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו נקוד על אי״ו

איין שטיק ברָאד ברינגען, דאַ ערקוויקט אייער הערץ, הערנאַך
מאָגט איהר וויטער געהן, דאַ איהר דאָך נון איינמאַל פֿאָר אייערעם
קנעכֿטע פֿאָרבייא געקאָממען; זיא אַנטוואָרטעטען, טהוע אַלזאָ
וויא דוא געשפּראָכֿען האַסט. דאַ אייל̇טע אַברהם אינז צעלט, צור 6
שרה; אונד שפּראַך, ברינגע איילענדז דרייא מאַאס דעז פֿיינסטען
מעהלז, קנעטע עז, אונד מאַכֿע קוכֿען. צו דען רינדפֿיה ליעף 7
אַברהם זעלבסט; נאַהם איין יונגעז רינד, צאַרט אונד גוט, גאַב
עז דעם יונגען, עז איילענדז צו צובערייטען. ער נאַהם הערנאָך 8
בוטטער אונד מילך, אונד דאַז יונגע רינד, דאַז ער צובערייטען
לאַססען, זעטצטע עז איהנען פֿאָר; ער אַבער שטאַנד בייא איהנען
אונטער דעם בוימע, אונד זיא אַססען. דאַ שפּראַכֿען זיא צו איהם, וואָ 9

מנחה חדשה.

בפתח האהל שהיו לפניו כל ענני האהל וכל עניני הגד', ר"ל שלא היה במקום שיוכל להתבודד אל שתחול עליו הנבוא' שכל אלו היו סבות מטרידות ומונעות הנבוא' בלי ספק, אבל כמ"ש היה סבת כל זה היותו שלם במצות המיל', וכנרא' הש"י שהי' מצטער מצער המיל' ומצער החום ראה להטרידו באורחים הנכבדים ההם ומתוך התעסקו יתשך כאבו, וכדי שלא יטרח הרב' הביאם לעיניו ולא ראה אותם עד שהיו קרובים אליו כמ"ש והנה שלש' אנשים נצבים עליו וקודם שרץ לקראתם נסתכל בהם והיו כ"כ חשובים בעיניו עד שרץ לקראתם והשתחו' להם ארצ' כמ"ש וירא וירץ לקראתם והתחנן אליהם שלא יעברו מעליו עד שיסעדו לבם בפת לחם, והם אמרו אליו שמרוב חשיבתו באו לסעוד אצלו כדי להתברך מברכתו וזהו כן תעשה כאשר דברת כלומר בנקשה ממך שתעש' כאשר דברת כי לכן דרכנו דרך ביתך, והכוונ' להורות

שהם

10 אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בָאֹהֶל׃ וַיֹּאמֶר
שׁוֹב אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וְהִנֵּה־בֵן לְשָׂרָה
אִשְׁתֶּךָ וְשָׂרָה שֹׁמַעַת פֶּתַח הָאֹהֶל וְהוּא אַחֲרָיו׃
11 וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה זְקֵנִים בָּאִים בַּיָּמִים חָדַל לִהְיוֹת
12 לְשָׂרָה אֹרַח כַּנָּשִׁים׃ וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר
13 אַחֲרֵי בְלֹתִי הָיְתָה־לִּי עֶדְנָה וַאדֹנִי זָקֵן׃ וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם לָמָּה זֶּה צָחֲקָה שָׂרָה לֵאמֹר
14 הַאַף אֻמְנָם אֵלֵד וַאֲנִי זָקַנְתִּי׃ הֲיִפָּלֵא מֵיְהוָה דָּבָר

10 איזט דיינע פֿרויא שרה? ער שפראך זיא איזט אים צעלט. יענר שפראך
איך ווערדע איבער דאז יאהר אום דיזע צייט וויעדער צו דיר קאָממען,
דא ווירד דיינע פֿרויא איינען זאָהן האבען; שרה האָרטע דיזעס אם
11 איינגאַנגע דעס צעלטעס, דען דער איינגאַנג וואר הינטער איהם. נון
וואַרען אברהם אונד שרה אַלט אונד בעטאַגט, אונד זיא האטטע ניכט
12 מעהר דאז געוואָהנליכע וויא אַנדערע ווייבער. דא לאַכטע שרה אין
איהרעם הערצען, אונד דאַכטע, נאַכדעם איך אַלט בין, זאָללטע איך
13 וויעדער וואָללוסט האבען, אונד מיין הערר איזט אויך אַלט. הירויף
שפראַך דער עוויגע צו אברהם, ווארום לאַכטע שרה? אונד דאַכטע,
14 זאָללטע איך וואָהל נאָך געבאָהרען, דא איך דאָך אַלט בין? איזט וואָס
דעם עוויגען עטוואַז צו וואונדערבאַר? צור בעשטיממטען צייט איבער

מנחה חדשה.

שהם מחזיקים לו טובה על הדבר הזה, ומדוע חשבתי אולם כששאלו על שרה
לא שאלו לו עליה אע"פ שהי' עומד עליה אלא ששאלו סתם על כל העומד לפניהם
ולזה נקוד על איו כאלו הוא בין המחק והכתיב' כלומר שאע"פ שכוונתם הית'
לשאול לאברהם הראו עצמם כאלו היו שואלים על כל העומדים שם, וכששמעה
הצדקת שהיו שואלים עליה עומדת בפתח האהל מאחרי הכתל ואמרו שוב אשוב
אליך כעת חיה והנה בן לשר' אשתך כלומר כששוב אליך לעת חיה שהיא שנה
תמימ' כבר יהי' הבן נולד לשר' אשתך שהרי ביום מילתו א"ל הש"י למועד הזה
בשנה האחרת וזה הי' יום ג' למילתו לכל הפחות וא"כ למועד המלאכים כבר
יהי' בן ג' ימי' או יותר, וכששמע' את הדבר הזה צחק' בקרב' לאמר כל פעול'
לא תשלם כ"א בהשנת הפועל והמתפעל והנה אע"פ שראיתי קצת הכנה
בעצמי שאחרי בלותי הית' לי עדנ', כמ"ש ז"ל שנטנאות העים' כשפירש' וכו',

לַמּוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וּלְשָׂרָה בֵן׃ ס
וַתְּכַחֵשׁ שָׂרָה ׀ לֵאמֹר לֹא צָחַקְתִּי כִּי ׀ יָרֵאָה וַיֹּאמֶר ׀ 15
לֹא כִּי צָחָקְתְּ׃ וַיָּקֻמוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיַּשְׁקִפוּ עַל־ 16
פְּנֵי סְדֹם וְאַבְרָהָם הֹלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְּחָם׃ וַיהוָה 17
אָמָר הַֽמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה׃
וְאַבְרָהָם הָיוֹ יִהְיֶה לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוּם וְנִבְרְכוּ־בוֹ 18
כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ׃ כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת־ 19

דאַ: יאַהר קאָממע איך וויעדער צו דיר, אונד שרה האַט איינען זאָהן.
שרה לייגנעטע, אונד זאַגטע, איך האַבע ניכט געלאַכט, דען זיא פירכ־ 15
טעטע זיך; ער אַבער שפראַך, ניין! דוא האַסט אללערדינגז גע־
לאַכט. דיא מאַננער שטאַנדען פאָן דאַ אויף, קעהרטען זיך נאַך דער 16
זייטע פאָן סדום; אונד אברהם גינג מיט איהנען, זיא צו בעגלייטען.
דער עוויגע אַבער שפראַך; זאָללטע איך פאָר אברהם פערהעהלען, 17
וואַז איך פאָרהאַבע? דאַ דאָך אברהם צו איינעם גראָסען אונד מאַכ־ 18
טיגען פאָלקע ווערדען ווירד, זאָ דאַס זיך אַללע פעלקער דער ערדע
מיט איהם זעגנען ווערדען. דען איך האַבע איהן צום פריינדע ערוועהלט, 19

מנחה חדשה.

הרי אדוני זקן כלומ׳ שאילו היית׳ לי הככ׳ חזק׳ כבימי בחרות אע״פ שיהי׳ אדוני זקן יתכן שיהיו בנים במעי, ועו הי׳ אדוני חזק בטבע כבימי הבחרות הכ׳ יתכן ג״כ במעט ההכנה הנאה שי עתה, ואברהם לא הגיד לה דבר ה׳ אשר היה אליו ביו׳ המילה ולכן לא נתיישב לה דבר המלאך וגם לא הכירה היותו מלאך ה׳ באמת ואמר׳ אולי ממהדורי מילי ולז״א הש״י לאברהם למה זה צחקה שרה היפלא מה׳ דבר כלומר אילו ידע׳ שממני היו הדברים היתה מאמינתו ולא תאמר שיפלא ממני כל דבר, וכראותה שנתרעם הש״י על אברהם ליראתה מאברהם שלא יכעס עליה שהיא היתה סבה שיתרעם עליו הש״י אמרה לא צחקתי ואמר לה השלם לא כי צחקת ואין לי עליך בכך כלום שאני סבבתי את פני הדבר שלא הגדתי לך דבר ה׳ אשר הי׳ אלי בדבר הזה, ולהורות עוד על שהשכינ׳ היתה מצויה אצלו יותר ממה שהית׳ מקודם לכן תמצא שבהיותו טרוד בספקי צרכי האורחים הנכבדים ההם הי׳ אליו דביר זה מבלי שהכין עצמו כלל ולא הי׳ זה דברי המלאך, ועוד הודיעו ענין סדום בהיותו טרוד בלווית המלאכים ולא יתכן שהודיעו ע״י אחד מהם שהרי אמר ויפנו משם האנשים

וילכו

בָּנָיו וְאֶת־בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ יְהוָה לַעֲשׂוֹת
צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא יְהוָה עַל־אַבְרָהָם אֵת
20 אֲשֶׁר־דִּבֶּר עָלָיו׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה זַעֲקַת סְדֹם וַעֲמֹרָה
21 כִּי־רָבָּה וְחַטָּאתָם כִּי כָבְדָה מְאֹד׃ אֵרְדָה־נָּא
וְאֶרְאֶה הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ כָּלָה וְאִם־לֹא
22 אֵדָעָה׃ וַיִּפְנוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ סְדֹמָה וְאַבְרָהָם

אונד ווייס, דאס ער זיינען קינדערן אונד זיינעם הויזע נאך
איהם געביעטען ווירד, דען וועג דעס עוויגען צו בעאבאכטען,
טוגענד אונד גערעכטיגקייט צו איבען, דאמיט דער עוויגע
דעם אברהם ערפאלגען לאסע, וואס ער איבער איהן פערהייסען
20 האט. אלזא שפראך דער עוויגע: דא דאס געשרייא איבער סדום
אונד עמרה זא גראס, אונד איהרע זינדע זא זעהר שווער איזט.
21 זא וויל איך איך הינאבקאמען, אונד זעהן, ווען זיא זא געטהאן
האבען, וויא דאס געשרייא פאר מיך געקאממען, פערדערבען
22 איבער זיא! וואָ אבער ניכט זא וויל איך פערשאנען. דיא
מענער ווענדעטען זיך פאן דא וועג, אונד גינגען גען סדום; אברהם

מקום חדשה.

וילכו סדומ' ואברהם עודנו עומד לפני ה', ואמר ויאמר ה' זעקת סדום וגו'
ולא אמר ויאמר ה' אל אברהם ולא פי' אופן הדבר הזה אם הי' במחזה או
במראה שהם אופני הנבואה לכל הנביאים זולת מרע"ה וכ"ז להורות כאלו
הוא גדול כל בני הבית, ויאמר ה' אל מי שהוא רגיל אצלו ומצוי אצלו,
ויאמר זעקת סדום וגו' ואמר שמאברה' היו עתידים לצאת ממנו ישראל שהם
ראשית המחשבה כמ"ש ז"ל בראשית בשביל ישרא' וכו' וסוף המעשה שלא תמצא
אומה אחרת אחר ישרא' והם יהיו באופן מהצדקות שיתברכו בו כל גויי הארץ
ואברהם הוא באופן שילמד את בניו וידריכם לעבודתי וזהו כי ידעתיו וגו' א"כ
מן הראוי הוא שאכין אשר כזה שיש ללמוד ממנו שני דברים גדולים או' שלא
אכסהו ממנו והוא שידעו שאני מעניש את הרשעים כפי מעשיה', ב' שידעו
שכשהמעשים הרעים ההם יהיו מפאת הבחירה בהחלט שאעשה אותה כלה,
ג' שידעו שהתפלה מועלת אם יהי' עמה תשוב', וע"כ התפלל אברהם עליהם
וכשלא כיוונו הם בתשוב' לא הועיל לו, ולכ"א כי ידעתיו שהוא באופן שיישיר
את כל הבאים אחריו וע"כ ראוי להודיעו דבר אשר כזה למען אשר יצוה וגו'

למען

עוֹדֶנּוּ עֹמֵד לִפְנֵי יְהוָה׃ וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הַאַף 23
תִּסְפֶּה צַדִּיק עִם־רָשָׁע׃ אוּלַי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם 24
בְּתוֹךְ הָעִיר הַאַף תִּסְפֶּה וְלֹא־תִשָּׂא לַמָּקוֹם
לְמַעַן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ׃ חָלִלָה לְּךָ 25
מֵעֲשֹׂת ׀ כַּדָּבָר הַזֶּה לְהָמִית צַדִּיק עִם־רָשָׁע

אַבער שטונד נאָך פֿאָר דעם עוויגען. אברהם טראַט נאָהער, אונד 23
שפראַך, ווירסט דוא וואָהל דען גערעכטען מיט דעם בעזעוויכט הינ־
ריכטען ?. פֿיעללייכט זינד פֿונפֿציג גערעכטע אין דער שטאַדט ; ווירסט 24
דוא וואָהל הינריכטען, אונד ניכט ליבער דעם גאַנצען אָרטע פֿערגעבען,
אום דער פֿונפֿציג גערעכטען וויללען, וועלכע דאַרינגען זינד ?. עס איזט 25
דיינער אונווירדיג, אַ עטוואַס צו טהון, דען גערעכטען מיט דעם בעזע־
וויכט אומצובריגען, דאַס דער גערעכטע אונד דער בעזעוויכט גלייך

מנחה חדשה.

למען אשר תשלם לו הבטחתי שתהי' שכינתי והשגחתי דבקה בהם שאם לא ילמדם לעשות צדקה ומשפט לא תשלם לו ההבטחה הזאת, ומכאן תלמד שכל מה שהקב"ה מבטיח לצדיקים שהוא על תנאי שישמרו מצותיו וזהו למען הביא ה' וגו'. ארדה נא ואראה הכצעקתה כלומר אם כדמות הצעקה הבאה לפני עשו כלומר שעשו אותה בבחירתם מבלי מכריח והיא התולדה אעשה אותם כלה מפני שמי שהוא רשע באופן זה לא יתכן שימשך ממנו בן צדיק לעולם אבל יהיה הדבר בהפך שהם ישנו כח התולדה מטוב לרע ברוב רגילתם ויחזור הדבר טבע שני כמו שהעידה התור' על דור המבול כי מלאה הארץ חמס מפניהם כלומר שנשחת האויר ושארי היסודות עד שהיו כל הב"ח מלא חמס וזהו מפניהם כלומר מפני אנשים שהיו בוחרים כל מדות גרועות עד ששינו כח התולד' מטוב לרע ואמרו בעלי הרפוא' כי החול' ישתנה לו כל מה שיאכל כפי תגבורת הליחה כי בעל האדומה ישתנה לו המתוק למר, ואם לא אדעה כלומר אם לא עשו כדמות הצעקה הבאה שי בבחירתם אבל הכריחם קנת כח התולדה יש להם תקוה ואפרע מהם באופן אחר מפני שיש להם התחלה לנטות ימין ושמאל ממה שיורה עליו המזל והוא הנשמ' העליונה אשר ממנה תבוא הבחיר' ובה ישנה האדם כח התולדה כמש"כ כל זה החכם ראב"ע בס' המבחרי', ולא אעשה אותם כלה אולי יחזרו למוטב מפני מה שאביא עליהם מיסורין ואם לא הם בניהם. ויגש אברהם כלומר הכניס עצמו בעובי הקור' ללמד עליהם זכות וטען עליהם מב' פנים ואמר ירצה מדבריך שאמרת זעקת סדום וגו' שאתה דן אחר הרוב ולמה תספה צדיק עם

רשע

וְהָיָה כַצַּדִּיק כָּרָשָׁע חָלִלָה לָּךְ הֲשֹׁפֵט כָּל־הָאָרֶץ
26 לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אִם־אֶמְצָא בִסְדֹם
חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר וְנָשָׂאתִי לְכָל־
27 הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם׃ וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הִנֵּה־נָא
28 הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר׃ אוּלַי

זייה; עז איזט דיינער אונווירדיג! זאָללטע דער ריכטער דער
26 גאַנצען ערדע ניכט גערעכטיגקייט איבען?. דער עוויגע
שפראַך, ווען איך אין סדום פינפציג גערעכטע אין דער שטאַדט
פינדען ווערדע, זאָ וויל איך דעם גאַנצען אָרטע, אום
27 איהרענטוויללען פערגעבען. דאַ אַנטוואָרטעטע אברהם אונד
שפראַך, איך האַבע נון איינמאַל אַנגעפאַנגען מיינעם העררן פֿאָרצו
28 שטעללען, דאַ איך דאָך שטויב אונד אַשע בין. ווען נון פֿיללייכט

מנחה חדשה.

רשע ועוד שמן הדין הוא שכ' שיהי' בהם עם נבונות שירוחמו כולם שהשאר הם כמו התבן של הבר, וע"ז אמר הנביא כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עושהו כלומר שאין בהם חמשים צדיקים שהם עם הבינ' שתחול עליהם שכינ' ומכלל לאו אתה שומע הן, ופי' ענין חמשים תמצאהו בפ' בהר סיני, ולכן אמר אברהם אולי יש חמשים צדיקי' וגו' וחזר וטען על ב' דברי' הללו לא אמר שאע"פ שאין מן הדין הגמור שיכנצלו הצדיקי' בהיותם מועטים הנה בשביל שיש פתחון פה בדבר ומתחלל שם שמים בכך אין מן הראוי שישטפו בהשטפת הרוב וזהו מה שחזר ואמר חליל' לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע מפני שיאמרו רשעים שאינם יודעים את משפט אלהי הארץ אחת היא על כן אמרתי תם ורשע הוא מכלה וזהו והי' כצדיק כרשע, ולכן אמר חליל' לך השופט כל הארץ לא יעשה משפט כלומר הרי זאת מן הדין וראוי לך לעשות משפט הגמור א"כ ראוי לך שתציל את כל העיר בשביל חמשים צדיקי', וא"ל הש"י מודינא לך בתרוייהו לא כן אעשה בשביל שלא יתחלל שמי ולזה ניצל לוט ואם לא התפלל עליו בדרך פרט, לשנית ג"כ אם אמצא בסדם חמשים צדיקים ונשאתי לכל המקום בעבורם, וכשמצא רצון הש"י אמר אם לא יהי' מספר החמשים שלם שיחסר מהם מעט וישאר עליהם שם חמשים כלומר קרוב לחמשים וזהו אולי יחסרון החמשים חמשה ולא אמר אולי ימצאון ארבעים וחמשה שהכוונה היתה שיהיו עם בינות כמ"ש האם תשחית בחמשה, וא"ל הש"י איני חושש לכל כך שאע"פ שלא יהיה עליהם שם חמשים לא אעשה אותם כלה וזהו לא אשחית אם אמצא שם ארבעים וחמשה, וכשראה אברהם שלא חשש הש"י למספר

יַחְסְרוּן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם חֲמִשָּׁה הֲתַשְׁחִית
בַּחֲמִשָּׁה אֶת־כָּל־הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית אִם־
אֶמְצָא שָׁם אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה׃ וַיֹּסֶף עוֹד לְדַבֵּר 29
אֵלָיו וַיֹּאמַר אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר
לֹא אֶעֱשֶׂה בַּעֲבוּר הָאַרְבָּעִים׃ וַיֹּאמֶר אַל־נָא 30
יִחַר לַאדֹנָי וַאֲדַבֵּרָה אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם שְׁלֹשִׁים
וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה אִם־אֶמְצָא שָׁם שְׁלֹשִׁים׃
וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי אוּלַי 31
יִמָּצְאוּן שָׁם עֶשְׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר
הָעֶשְׂרִים׃ וַיֹּאמֶר אַל־נָא יִחַר לַאדֹנָי וַאֲדַבְּרָה 32

אַן פֿונפֿציג גערעכטע פֿינף פֿעהלען, ווירסט דוא וואהל אום פֿינפֿע
ווילען דיא גאנצע שטאדט פֿערדערבען? ער שפראך, איך ווערדע
ניכט פֿערדערבען, ווען איך פֿינף אונד פֿירציג דארין פֿינדען ווערדע.
יענער פֿוהר פֿארט איהם פֿארצוטראגען, אונד שפראך, ווען זיך נון 29
פֿירציג דאזעלבסט פֿינדען? וואהרויף דער עוויגע אנטווארטעטע, זא
ווערדע איך עס ניכט אויספֿיהרען, אום דער פֿירציג ווילען. יענער 30
שפראך ווייטער, מיין הערר! ערצירנע ניכט, ווען איך אבערמאהל
פֿארטפֿאהרע, פֿיעללייכט ווערדען נור דרייסיג דאזעלבסט געפֿונדען? ער
שפראך, איך פֿיהרע עס ניכט אויס, ווען איך דרייסיג פֿינדע. אברהם 31
שפראך ווידער, איך האבע נון איינמאהל אנגעפֿאנגען מיינעם העררן
פֿארצוטראגען, ווען אבער נון צוואנציג פֿינדעט? ער שפראך, זא וויל
איך ניכט פֿערדערבען, אום דיזער צוואנציג ווילען. יענער, מיין הערר! 32
ערצירנע ניכט, איך וויל נור נאך דיזעסמאהל פֿארטראגען, ווען מאן

מנחה חדשה.

החמשים מצא מקום לבקש על מ' ועל ל' ועל כ' ועל עשרה אבל פחות מעשרה לא אמר מפני שעשרה הוא סוף המספר והם ראוי שתשרה שכינה ולא פחות זולת אם יהיו צדיקים גמורים כמ"ש ז"ל מנין שאפילו ה' ואפילו ג' וב' וא' בהיותם עוסקים בתורה, ומספר המ' והשלשים והכ' אינו מכוון לעצמו זולת אל הרבוי לבד שא"כ היה לו לשאול על ל"ה ועל כ"ה וט"ו אבל

העשרה

אַךְ־הַפַּעַם אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה וַיֹּאמֶר
33 לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֲשָׂרָה׃ וַיֵּלֶךְ יְהוָה כַּאֲשֶׁר
יט כִּלָּה לְדַבֵּר אֶל־אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לִמְקֹמוֹ׃ *
שלישי
1 וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה בָּעֶרֶב וְלוֹט
יֹשֵׁב בְּשַׁעַר־סְדֹם וַיַּרְא־לוֹט וַיָּקָם לִקְרָאתָם
2 וַיִּשְׁתַּחוּ אַפַּיִם אָרְצָה׃ וַיֹּאמֶר הִנֶּה נָּא־אֲדֹנַי חול
סוּרוּ נָא אֶל־בֵּית עַבְדְּכֶם וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם
וְהִשְׁכַּמְתֶּם וַהֲלַכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹּא
3 כִּי בָרְחוֹב נָלִין׃ וַיִּפְצַר־בָּם מְאֹד וַיָּסֻרוּ אֵלָיו
וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמַצּוֹת

נון צעהן דאַזעלבסט פינדען זאָללטע? ער שפראַך, זאָ וועדע איך
33 ניכט פערדערבן, אום דיזער צעהן ווילען. דער עוויגע גינג הינוועג,
אַלז ער מיט אברהם אויזגערעדעט האַטטע, אברהם אַבער קעהרטע
1 אַן זיינען אָרט צוריק. דיא ביידען ענגעל קאַמען אַבענדז נאַך סדום,
לוט זאַס עבען אים טהאָרע פֿאָן סדום. אַלז ער זיא זאַהע, שטונד ער
אויף, גינג איהנן ענטגעגען, ביקטע זיך מיט דעם אַנגעזיכט צור ערדע.
2 אונד שפראַך, האָרט דאָך מיינע הערן! קעהרט דאָך איין אין דאַז
הויז אייערז דיענערז, אונד איבערנאַכטעט דאַ, נאַכדעם איהר
אייערע פֿיסע געוואַשען; מאָרגען קענט איהר פֿריה אויפֿשטעהן,
אונד אייערן וועג געהן; זיא שפראַכען, ניין! וויר וואָללען אויף דער
3 שטראַסע איבערנאַכטען. ער דרונג אַבער זאָ זעהר אין זיא, דאַס זיא
בייא איהם איינקעהרטען; זיא קאַמען אין זיין הויז, ער מאַכטע איהנן
איינע מאַהלצייט צורעכט, אונד בוק אונגעזייערטע פֿלאַדען, אונד זיא

מנחה חדשה.

העשרה מכוון לעצמו שכל דבר שבקדושה אינו פחות מעשרה. ואמר וילך ה' כאשר כלה לדבר אל אברהם כלומר לא נסתלקה ממנו שכינה עד שדבר את כל דבריו וכל זה להורות על גודל מדרגתו בנבואה.

ויבואו שני המלאכים סדמה בערב ולוט ישב וגו', ר"ל שהיה לוט לבדו יושב בשער סדם ולא היה שם שום אדם שבשבר העריב שמשם וירא לוט, ולא אמר וירא[...]

אָפָה וַיֹּאכֵלוּ׃ טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ וְאַנְשֵׁי הָעִיר אַנְשֵׁי 4
סְדֹם נָסַבּוּ עַל־הַבַּיִת מִנַּעַר וְעַד־זָקֵן כָּל־הָעָם
מִקָּצֶה׃ וַיִּקְרְאוּ אֶל־לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אַיֵּה 5
הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלָּיְלָה הוֹצִיאֵם אֵלֵינוּ
וְנֵדְעָה אֹתָם׃ וַיֵּצֵא אֲלֵהֶם לוֹט הַפֶּתְחָה וְהַדֶּלֶת 6
סָגַר אַחֲרָיו׃ וַיֹּאמַר אַל־נָא אַחַי תָּרֵעוּ׃ הִנֵּה־נָא 7 8
לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיאָה־נָּא
אֶתְהֶן אֲלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם רַק
לָאֲנָשִׁים הָאֵל אַל־תַּעֲשׂוּ דָבָר כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ
בְּצֵל קֹרָתִי׃ וַיֹּאמְרוּ גֶּשׁ־הָלְאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד 9
בָּא־לָגוּר וַיִּשְׁפֹּט שָׁפוֹט עַתָּה נָרַע לְךָ מֵהֶם

אַסען. זיא האַטטען זיך נאָך ניכט נידערגעלעגט, אַלז דיא שטאַדטלייטע, 4
דיא לייטע פאָן סדום, דאַז הויז אומרינגטען, פאָן יונג ביז אַלט; דאַז
גאַנצע פאָלק, אויז יעדעם ענדע דער שטאַדט. זיא ריעפען דעם לוט, 5
אונד שפּראַכען צו איהם, וואָ זינד דיא מעננער, וועלכע דיזע נאַכט צו
דיר געקאָממען זינד? ברינגע זיא צו אונז הערויז, דאַס וויר זיא נאָה
הער קעננען לערנען. דאַ גינג לוט הינויז פאָר דען איינגאַנג דעז הויז 6
זעז צו איהנען; דיא טהירע אַבער שלאָס ער הינטער זיך צו. אונד 7
שפּראַך, מיינע ברידער! האַנדעלט דאָך ניכט זאָ בעזע. וואָהלאַן! 8
איך האַבע צוויא טאָכטער, וועלכע נאָך קיינען מאַן ערקאַננט האַבן,
דיזע וויל איך אייך הערויזגעבען, טהוט מיט איהנען, וויא אייך גוט
דינקט; נור דיזען מעננערן טהוט ניכטז, דאַ זיא דאָך אין דען שאַטטען
מיינעז דאַכעז געקאָממען זינד. זיא אַנטוואָרטעטען, געהע הינוועג: 9
אונד פוהרען פאָרט, דיזער איינציגע מאַן קאַם אַלז פרעמדלינג היער
אַן, אונד וויל שאָן ריכטער זיין! נון וואָללען וויר מיט דיר שלימער

מנחה חדשה.

ויראם כלומר שנסתכל בהם והיו חשובים בעיניו עד מאד ולכן השתחוה
להם אפים ארצה ואמר הנה נא אדני וגו' ר"ל הנה ידעתם המנהג הגרוע
אשר

וַיִּפְצְרוּ בָאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד וַיִּגְּשׁוּ לִשְׁבֹּר הַדָּלֶת׃
10 וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם וַיָּבִיאוּ אֶת־לוֹט
11 אֲלֵיהֶם הַבָּיְתָה וְאֶת־הַדֶּלֶת סָגָרוּ׃ וְאֶת־הָאֲנָשִׁים
אֲשֶׁר־פֶּתַח הַבַּיִת הִכּוּ בַּסַּנְוֵרִים מִקָּטֹן וְעַד־
12 גָּדוֹל וַיִּלְאוּ לִמְצֹא הַפָּתַח׃ וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים
אֶל־לוֹט עֹד מִי־לְךָ פֹה חָתָן וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ
13 וְכֹל אֲשֶׁר־לְךָ בָּעִיר הוֹצֵא מִן־הַמָּקוֹם׃ כִּי־
מַשְׁחִתִים אֲנַחְנוּ אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־גָדְלָה
צַעֲקָתָם אֶת־פְּנֵי יְהוָה וַיְשַׁלְּחֵנוּ יְהוָה לְשַׁחֲתָהּ׃
14 וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּר ׀ אֶל־חֲתָנָיו ׀ לֹקְחֵי בְנֹתָיו וַיֹּאמֶר
קוּמוּ צְּאוּ מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־מַשְׁחִית יְהוָה אֶת־

פֿערפֿאַהרען אַלז מיט איהנען. זיא דראַנגען היערויף זעהר אין דען
מאַן, אין לוט נעמליך, אונד גינגען הינצו דיא טהירע צו ערברעכֿען.
10 דאַ שטרעקטען דיא מעננער איהרע האַנד אויז, בראַכֿטען לוט צו זיך
11 אין דאַז הויז, אונד דיא טהירע פֿערשלאָסען זיא. דיא מעננער אַבער,
וועלכֿע פֿאָר דעם איינגאַנגע דעז הויזעז וואַרען, שלוגען זיא מיט
בלינדהייט, פֿאָן קליין ביז גראָס; זאָ דאַס זיא מידע ווארדען, דען
12 איינגאַנג צו פֿינדען. דאַ שפּראַכֿען דיא מעננער צו לוט, האַסט דוא עט־
וואַ נאָך יעמאַנדען היער, איינען איידאַם, זעהנע, טעכֿטער, אונד
וואַז דיר אין דער שטאַדט אַנגעהערט; פֿיהרע אויז דעם אָרטע הינויז:
13 דען וויר פֿערדערבען דיזע געגענד; וויל דאַז געשרייא איבער זיא
פֿאָר דעם עוויגען זאָ גראָס איזט, זאָ האַט דער עוויגע אונז אַבגעזאַנ־
14 דט, זיא צו פֿערדערבען. לוט גינג אויז, רעדעטע מיט זיינען שוויגער־
זעהנען, דיא זיינע טעכֿטער נעהמען זאָללטען, ער שפּראַך, אויף!
געהעט אויז דיזעם אָרטע הינוועג, דען דער עוויגע פֿערדערבט דיזע

מנחה חדשה.

אמר לאנשי הארץ ולכן סורו נא וגו׳ ר״ל בואו אל ביתי באופן שהרואה אתכם ידמה לו שאתם סרים ממנה כלומר עקמו הדרך שלא יכירו בכם אנשי המקו׳

15 הָעִיר וַיְהִי כִמְצַחֵק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו׃ וּכְמוֹ הַשַּׁחַר
עָלָה וַיָּאִיצוּ הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח אֶת־
אִשְׁתְּךָ וְאֶת־שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת פֶּן־תִּסָּפֶה
16 בַּעֲוֺן הָעִיר׃ וַיִּתְמַהְמָהּ ׀ וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ
וּבְיַד־אִשְׁתּוֹ וּבְיַד שְׁתֵּי בְנֹתָיו בְּחֶמְלַת יְהוָה עָלָיו
17 וַיֹּצִאֻהוּ וַיַּנִּחֻהוּ מִחוּץ לָעִיר׃ וַיְהִי כְהוֹצִיאָם אֹתָם
הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הִמָּלֵט עַל־נַפְשֶׁךָ אַל־תַּבִּיט אַחֲרֶיךָ
וְאַל־תַּעֲמֹד בְּכָל־הַכִּכָּר הָהָרָה הִמָּלֵט פֶּן־תִּסָּפֶה׃
18 19 וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵהֶם אַל־נָא אֲדֹנָי׃ הִנֵּה־נָא מָצָא
עַבְדְּךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתַּגְדֵּל חַסְדְּךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ
עִמָּדִי לְהַחֲיוֹת אֶת־נַפְשִׁי וְאָנֹכִי לֹא אוּכַל לְהִמָּלֵט

שטאדט: ער וואר אין דען אויגן זיינר שוויגערזעהנע, וויא איינר דער
שערץ טרייבען וויל. אלז דער מארגען אנבראך, דרונגען דיא ענגעל אין 15
לוט, אונד שפראכען: נים דיינע פרויא, אונד דיינע ביידען טאכטער,
דיא געגענווארטיג זינד, דוא מעכטעסט זאנסט דורך דיא זינדע דער
שטאדט מיט אומקאממען. אלז ער נאך פערווייטע, ערגריפפען דיא 16
מאננער איהן, זיינע פרויא אונד זיינע ביידען טאכטער ביא דער האנד,
דא דער עוויגע זיך זיינער ערבארמטע; פיהרטען איהן הינויז, אונד
ליעסען איהן אויסער דער שטאדט. אלז זיא זיא הינויז געפיהרט האטטען, 17
זאגטע איינער, נון רעטטע דיין לעבען! זיהע דיך ניכט אום, אונד
שטעהע אין דעם גאנצען קרייזע ניכט שטילל; רעטטע דיך אויף דען
בערג, דאס דוא ניכט אומקאממסט. דא שפראך לוט צו איהנען: ניכט 18
דאך מיין העררי!. דיין דינער האט נון איינמאל אין דיינען אויגען גע־ 19
וואגענהייט געפונדן, אונד דוא האסט מיר דיא גראסע גנאדע ערצייגט,
מיינע פערזאן בייס לעבן צו ערהאלטן; נון אבר קאן איך מיך ניכט אויף

מנחה חדשה.

שאתם באים לביתי, והקדים הלינה לרחיצה ולא כן באברהם ושניהם עשו
כהוגן שכוונתו של אברהם היתה שימצאו מרגוע לנפשם מטורח הדרך ולכ"א

20 הָהָרָה פֶּן־תִּדְבָּקַנִי הָרָעָה וָמַתִּי: הִנֵּה־נָא הָעִיר
הַזֹּאת קְרֹבָה לָנוּס שָׁמָּה וְהִוא מִצְעָר אִמָּלְטָה
21 נָּא שָׁמָּה הֲלֹא מִצְעָר הִוא וּתְחִי נַפְשִׁי: * וַיֹּאמֶר
אֵלָיו הִנֵּה נָשָׂאתִי פָנֶיךָ גַּם לַדָּבָר הַזֶּה לְבִלְתִּי
22 הָפְכִּי אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: מַהֵר הִמָּלֵט שָׁמָּה
כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת דָּבָר עַד־בֹּאֲךָ שָׁמָּה עַל־
23 כֵּן קָרָא שֵׁם־הָעִיר צוֹעַר: הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל־
24 הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צֹעֲרָה: וַיהוָה הִמְטִיר עַל־סְדֹם
וְעַל־עֲמֹרָה גָּפְרִית וָאֵשׁ מֵאֵת יְהוָה מִן־הַשָּׁמָיִם:
25 וַיַּהֲפֹךְ אֶת־הֶעָרִים הָאֵל וְאֵת כָּל־הַכִּכָּר וְאֵת
26 כָּל־יֹשְׁבֵי הֶעָרִים וְצֶמַח הָאֲדָמָה: וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ

דען בערג רעטטען, דאס אונגליק מעכטע מיך זו געשווינד ערגרייפען,
20 אונד איך דאך שטערבען. זיהע! דיזע שטאדט היער איזט נאהע,
דאהין צו פליכטען, זיא איזט אויך קליין; ערלויבע דאס איך מיך דא
הין רעטטע, (זיא איזט יא נור זא קליין) דאמיט איך לעבען בלייבע.
21 יענער שפראך צו איהם, אויך אין דיזער זאכע וויל איך דיר
צו געפאללען זיין, דאס איך דיא שטאדט ניכט אומקעהרע, פאן
22 וועלכער דוא געשפראכען האסט. איילע! רעטטע דיך דאהין,
דען איך קאן ניכטס טהון, ביז דוא דאהין קאממסט; דארום
23 נעננט מאן דיא שטאדט צוער. אלז דיא זאננע אויפגינג, קאם
24 לוט צו צוער אן. דער עוויגע ליעס אויף סדום אונד עמרה
שוועפעל אונד פייער רעגנען, פאן איהם דעם עוויגען, פאן
25 דעם היממעל העראב. ער קעהרטע אללע דיזע שטעדטע אום,
אונד דען גאנצען קרייז, אונד אללע בעוואהנער דער שטעדטע,
26 אונד דאס געוועקס דעס ערדרייכס. אלז זיינע פרויא היכטער

מנחה חדשה.

ורחצו רגליכם שהוא היותר מצוי בעוד שיעשה להם לחם והרסינה כאותה
מאד להסיר העייפות כי העורקים מתפשטים מחום תנועת הדרך והמים
מקנכים

27 מאחריו ותהי נציב מלח: וישכם אברהם בבקר
28 אל־המקום אשר־עמד שם את־פני יהוה: וישקף
על־פני סדם ועמרה ועל כל־פני ארץ הככר
וירא והנה עלה קיטר הארץ כקיטר הכבשן:
29 ויהי בשחת אלהים את־ערי הככר ויזכר
אלהים את־אברהם וישלח את־לוט מתוך
ההפכה בהפך את־הערים אשר־ישב בהן
30 לוט: ויעל לוט מצוער וישב בהר ושתי בנתיו
עמו כי ירא לשבת בצוער וישב במערה הוא
31 ושתי בנתיו: ותאמר הבכירה אל־הצעירה
אבינו זקן ואיש אין בארץ לבוא עלינו כדרך

27 איהם צוריק זאַהע, וואַרד זיא צו איינער זאַלצזייַלע. אברהם בעגאַב זיך
דעס מאָרגענס פֿריה אַן דען אָרט, וואָ ער פֿאָר דעם אַנגעזיכטע דעס
28 עוויגען געשטאַנדען. שויטע הין נאַך דער זייטע פֿאָן סדום אונד
עמרה, אונד נאַך דער גאַנצען זייטע דעס קרייזלאַנדעס, אונד זאַהע
אויס דער ערדע איינען רויך אויפֿשטייגען, וויא דער רויך אויס איינעם
29 קאַלקאָפֿען. אַלזאָ דאַ גאָטט דיא שטעדטע דעס קרייזעס פֿערדערב־
טע, דאַכטע גאָטט אַן אברהם, אונד שיקטע לוט מיטטען אויס דער
פֿערוויסטונג הינוועג, דאַ ער נעמליך דיא שטעדטע אומקעהרטע,
30 אין וועלכען לוט געוואָהנט האַטטע. לוט גינג פֿאָן צוער הינויף,
אונד בעזעטצטע זיך אויף דעם געבירגע, אונד זיינע ביידען טאָכטער
מיט איהם, דען ער פֿירכטעטע זיך לענגער אין צוער צו בלייבען;
אונד וואָהנטע מיט זיינען ביידען טעכטערן אין איינער העהלע.
31 דאַ שפּראַך דיא עלטעסטע צור יינגסטען, אונזער פֿאַטער איזט
אַלט, אונד קיין מאַן איזט מעהר אים לאַנדע, דער אונז בייא־
וואָהנען קעננטע, נאַך דער אויף דער גאַנצען ערדע איבליכען;

מנחה חדשה.

מקבלים ומכוונים אותם, וכוונתו של לוט היתה להצילם שלא יתעללו בהם
האנשים החטאים ההמה בנפשותם ולכן הקדים הלינה ואע"פ שהרקינה

32 כָּל־הָאָרֶץ׃ לְכָה נַשְׁקֶה אֶת־אָבִינוּ יַיִן וְנִשְׁכְּבָה
33 עִמּוֹ וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זָרַע׃ וַתַּשְׁקֶיןָ אֶת־אֲבִיהֶן
יַיִן בַּלַּיְלָה הוּא וַתָּבֹא הַבְּכִירָה וַתִּשְׁכַּב אֶת־
34 אָבִיהָ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקוּמָהּ׃ וַיְהִי מִמָּחֳרָת נקוד
וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְּעִירָה הֵן־שָׁכַבְתִּי אֶמֶשׁ
אֶת־אָבִי נַשְׁקֶנּוּ יַיִן גַּם־הַלַּיְלָה וּבֹאִי שִׁכְבִי עִמּוֹ
35 וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זָרַע׃ וַתַּשְׁקֶיןָ גַּם בַּלַּיְלָה הַהוּא
אֶת־אֲבִיהֶן יָיִן וַתָּקָם הַצְּעִירָה וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ וְלֹא־
36 יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקֻמָהּ׃ וַתַּהֲרֶיןָ שְׁתֵּי בְנוֹת־לוֹט
37 מֵאֲבִיהֶן׃ וַתֵּלֶד הַבְּכִירָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב
38 הוּא אֲבִי־מוֹאָב עַד־הַיּוֹם׃ וְהַצְּעִירָה גַם־הִוא יָלְדָה

32 ווייזע. וואָהלאַן! געבען וויר אונזערם פֿאַטער וויין צו טרינקען, אונד
לעגען אונז ביי איהם, דאַס וויר פֿאָן אונזערם פֿאַטער זאַאמען צור וועלט
33 בריגגען. זיא גאַבען אַלזאָ איהרעם פֿאַטער דיא זעלבע נאַכט וויין צו טרינ־
קען; אונד דיא אֶלטעסטע קאַם, אונד לאַג ביי איהרעם פֿאַטער, אָהנע
דאַס ער עז מערקטע, ווענדער ביי איהרעם ניעדערלעגען, נאָך ביי
34 איהרעם אויפֿשטעהען. דעז מאָרגענז דרויף שפּראַך דיא אֶלטעסטע צור
יינגסטען, איך האַבע געסטערן ביי מיינעם פֿאַטער געלעגען; געבען
וויר איהם אויך דיזע נאַכט וויין צו טרינקען, זאָדען קאָממע אונד לעגע
דיך ביי איהם, דאַס וויר פֿאָן אונזערם פֿאַטער זאַאמען ערהאַלטען.
35 זאָ גאַבען זיא איהם אויך דיזע נאַכט וויין צו טרינקען; אונד דיא יינגסטע
שטונד אויף, אונד לעגטע זיך ביי איהם, ער אַבער מערקטע ווענדר
36 יהר ניעדרלעגען, נאָך איהר אויפֿשטעהען. ביידע טאָכטער לוט'ס
37 ווארדען פֿאָן איהרעם פֿאַטער שוואַנגער. דיא אֶלטעסטע געבאַהר
איינען זאָהן, אונד נענגטע איהן מואב; דיזער איזט דער שטאַממפֿאַטער
38 דעז פֿאָלק: מואב, ביז אויף דיזען טאַג. דיא יינגסטע געבאַהר אויך איינן

מנחה חדשה.

תקדם אליה במעשה. ואמר והשכמתם לומר בטרם יכיר איש אתכם, ולכסי
סדם לרוב זריזותם לדבר הזה הרגישו בהם ואע"פ שעקמו הדרך בבואם
אל

כ בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן־עַמִּי הוּא אֲבִי בְנֵי־עַמּוֹן עַד־
הַיּוֹם׃ ס וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם אַרְצָה 1
הַנֶּגֶב וַיֵּשֶׁב בֵּין קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר וַיָּגָר בִּגְרָר׃ וַיֹּאמֶר 2
אַבְרָהָם אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֲחֹתִי הִוא וַיִּשְׁלַח
אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גְּרָר וַיִּקַּח אֶת־שָׂרָה׃ וַיָּבֹא אֱלֹהִים 3
אֶל־אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנְּךָ
מֵת עַל־הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהִוא בְּעֻלַת בָּעַל׃
וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמַר אֲדֹנָי הֲגוֹי גַּם־ 4
צַדִּיק תַּהֲרֹג׃ הֲלֹא הוּא אָמַר־לִי אֲחֹתִי הִוא וְהִיא־ 5
גַם־הוּא אָמְרָה אָחִי הוּא בְּתָם־לְבָבִי וּבְנִקְיֹן כַּפַּי

זאָהן, אונד נענכטע איהן בן עמי, (זאָהן מיינעס פאָלקס); דיזער
איזט דער שטאַממפאַטער דער קינדער עמון, ביז אויף דיזען טאַג.
אברהם רייזטע פאָן דאַ וועג, אין דאַז לאַנד געגען מיטטאַג, בעזעצטע 1
זיך צווישען קדש אונד שור, אונד וואָהנטע אַלז פרעמדלינג צו גרר.
אברהם זאַגטע פאָן זיינער פרויא שרה, זיא איזט מיינע שוועסטער; 2
דאַ שיקטע אבימלך קעניג צו גרר, אונד נאַהם שרה צו זיך; גאָטט קאַם 3
צו אבימלך, אים נעכטליכען טרוימע, אונד שפראַך צו איהם, דו מוסט
שטערבען, וועגען דער פרויא, וועלכע דו גענאָממען האַסט, דען
זיא האַט איינען מאַן. אבימלך אַבער וואַר איהר נאָך ניכט נאַהע גע־ 4
קאָממען; ער שפראַך אַדנָי, ווירסט דו אויך וואָהל איין אונשולדיג
פאָלק טאָדטען?. האַט ער מיר ניכט געזאַגט, זיא איזט מיינע שוועס־ 5
טער? אונד זיא זעלבסט, אויך זיא האַט געשפראָכען, ער איזט מיין
ברודער; מיט אויפריכטיגקייט מיינעס הערצענס, אונד מיט רייני־

מנחה חדשה.

אל ביתו כמ"ש ויסורו אל ביתו, ונתברר שכל מעשיהם הרעים היו מהבחירה ונתחייבו לפני שופטיהם ונענשו וניצל לוט והציל את צוער וכ"ז לרוב השגחת הש"י על אברהם. ויש להקשות מה סבה היתה להצלת צוער היותה מצער והלא יותר ראוי להצלה היו בהיותם רבים כמו שראינו באנשי נינוה, תדע כי לא נחתם גזר דינם עד שאפה בהם

6 עָשִׂיתִי זֹּאת׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָאֱלֹהִים בַּחֲלֹם גַּם
אָנֹכִי יָדַעְתִּי כִּי בְתָם־לְבָבְךָ עָשִׂיתָ זֹּאת וָאֶחְשֹׂךְ
גַּם־אָנֹכִי אוֹתְךָ מֵחֲטוֹ־לִי עַל־כֵּן לֹא־נְתַתִּיךָ לִנְגֹּעַ
7 אֵלֶיהָ׃ וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת־הָאִישׁ כִּי־נָבִיא הוּא
וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ וֶחְיֵה וְאִם־אֵינְךָ מֵשִׁיב דַּע כִּי־מוֹת
8 תָּמוּת אַתָּה וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ׃ וַיַּשְׁכֵּם אֲבִימֶלֶךְ בַּבֹּקֶר
וַיִּקְרָא לְכָל־עֲבָדָיו וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים
9 הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים מְאֹד׃ וַיִּקְרָא
אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ מֶה־עָשִׂיתָ לָּנוּ וּמֶה־
חָטָאתִי לָךְ כִּי־הֵבֵאתָ עָלַי וְעַל־מַמְלַכְתִּי חֲטָאָה

6 קייט מיינער הענדע, האבע איך דיזעס געטהאן. דא שפראך גאטט צו
איהם אים טרוימע, אויך איך וויס עס, דאס דוא דיזעס אין אויפריכטיג
קייט דיינעס הערצענס געטהאן האסט, דאהער האבע איך דיך אויך אב
געהאלטען, מיר צו זינדיגען; אונד דארום האבע איך דיר ניכט צוגע
7 לאסן, זיא צו בעריהרען. נונמעהר אבער גיב דעס מאננעס פרויא צוריק,
דען ער איזט איין וואהרזאגער, זא ווירד ער פיר דיך בעטן, אונד דוא
8 דאס לעבען בעהאלטן. גיבסט דוא אבער ניכט ווידער, זא וויסע, דאס
דוא שטערבען מוסט, דוא אונד אללעס וואס דיר אנגעהערט. אבימלך
שטונד דעס מארגענס פריה אויף, ריעף אללע זיינע בעדינטען, בראכטע
אללע דיזע דינגע פאר איהר געהער, אונד דיא לייטע געריעטהען אין
9 גראסע פורכט. אבימלך ליעס היערויף אברהם רופען, אונד שפראך צו
איהם, וואס האסט דוא אונס געטהאן? וואס האבע איך געגען דיך פער
שולדעט, דאס דוא אויף מיר אונד אויף מיין רייך איינע זא גראסע פער

מנחה חדשה.

הנ"י שאין להם תקנה כמ"ש הכתוב הכצעקתה וגו' וא"כ בהיותם רבים לא ילמדו מכל שכיניהם לחזור למוטב אבל בהיותם מעטים ויהיו מדינות רבות וגדולות דורכים דרך השלימות ילמדו מהם וימשכו אחר מעשיהם על כל פנים וכש"כ בראותם שנענשו שכיניהם, ומה שחזר לומר הלא מצער היא רצה בזה שאם נחתם גזר דינם במה שעשו
כבר

גְּדֹלָה מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא־יֵעָשׂוּ עָשִׂיתָ עִמָּדִי׃
וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מָה רָאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ 10
אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה׃ וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם כִּי אָמַרְתִּי רַק 11
אֵין־יִרְאַת אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם הַזֶּה וַהֲרָגוּנִי עַל־דְּבַר
אִשְׁתִּי׃ וְגַם־אָמְנָה אֲחֹתִי בַת־אָבִי הִוא אַךְ לֹא בַת־ 12
אִמִּי וַתְּהִי־לִי לְאִשָּׁה׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי 13
אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי וָאֹמַר לָהּ זֶה חַסְדֵּךְ אֲשֶׁר
תַּעֲשִׂי עִמָּדִי אֶל כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נָבוֹא שָׁמָּה
אִמְרִי־לִי אָחִי הוּא׃ וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר 14
וַעֲבָדִים וּשְׁפָחֹת וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם וַיָּשֶׁב לוֹ אֶת
שָׂרָה אִשְׁתּוֹ׃ וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ 15

קמץ בס"פ

טוֹרונג געבראַכט האָסט ? טהאַטען, דיא ניכט געשעהען זאָללטען,
האָסט דוא געגען מיך אויסגעאיבט. אונד אבימלך שפראַך פערנר צו אברה', 10
וואַז האָסט דוא דען געזעהן, דאַס דוא דיזעס געטהאַן האָסט? אברהם 11
שפראַך, איך האַבע געדאַכט, אַן דיזעם אָרטע זייא קיינע גאָטטעס־
פורכט, מאַן קאָננטע מיך אַלזאָ אומברינגען, אום מיינר פרויא ווילען.
זאָדען איזט זיא אויך אין דער טהאַט מיינע שוועסטער, נעמליך מיינעס 12
פאַטערס טאָכטער, אַבער ניכט מיינער מוטטער טאָכטער, אונד וואַרד
מיינע פרויא. אַלז מיך נון גאָטט אויז מיינעס פאַטערס הויזע הינוועג 13
וואַנדערן ליעס, שפראַך איך צו איהר, דיזעס איזט דיא געוואָגענהייט,
וועלכע דוא מיר ערצייגען זאָללסט; אַן יעדעם אָרטע וואָהין וויר קאָמ־
מען ווערדען, שפריך פאָן מיר, ער איזט מיין ברודער. דאַ נאַהם 14
אבימלך, שאַאַפע, רינדער, קנעכטע אונד מעגדע, שענקטע זיא
דעם אברהם, אונד גאַב איהם אויך זיינע פרויא שרה ווידער. אבימלך 15
שפראַך, דאַ איזט מיין לאַנד פאָר דיר; וואָ עז דיר וואָהלגעפאַללט בע־

מנחה חדשה.

כבר אין זה ממה שיבטל הגזרה אשר היתה אל כלל סדם ועמורה מפני שהם מעטים מאד, הלא תראה במלחמת כדרלעומר הכירו כל אשר יד ומלך בלע היא

16 בַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ שֵׁב׃ וּלְשָׂרָה אָמַר הִנֵּה נָתַתִּי אֶלֶף
כֶּסֶף לְאָחִיךְ הִנֵּה הוּא־לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם לְכֹל
17 אֲשֶׁר אִתָּךְ וְאֵת כֹּל וְנֹכָחַת׃ וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל־
הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת־אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ
18 וְאַמְהֹתָיו וַיֵּלֵדוּ׃ כִּי־עָצֹר עָצַר יְהוֹוָה בְּעַד כָּל־
רֶחֶם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל־דְּבַר שָׂרָה אֵשֶׁת
1 אַבְרָהָם׃ ס וַיהוָֹה פָּקַד אֶת־שָׂרָה
כַּאֲשֶׁר אָמָר וַיַּעַשׂ יְהוָֹה לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר׃
2 וַתַּהַר וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֵּן לִזְקֻנָיו לַמּוֹעֵד
3 אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֹתוֹ אֱלֹהִים׃ וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת־שֶׁם־
4 בְּנוֹ הַנּוֹלַד־לוֹ אֲשֶׁר־יָלְדָה־לּוֹ שָׂרָה יִצְחָק׃ וַיָּמָל
אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן־שְׁמֹנַת יָמִים כַּאֲשֶׁר

16 זעטצע דיך. צו שרה אַבער שפּראַך ער, זיהע! איך האַבע דיינעם
ברודער טויזענד זילבערשטיקקע געשענקט, דיעזעז דיענע דיר צור
עהרענערקלאָרונג, געגען אַללע דיא בייא דיר זינד; געגען יעדען אַנ־
17 דערן אַבער, ווירסט דוא פערטהיידיגט ווערדען. אברהם בעטעטע
צו גאָטט; דאַ היילטע גאָטט אבימלך אונד זיינע פרויא אונד מאַגדע
דאַס זיא געבאַהרען. דען דער עוויגע האַטטע יעדע געבעהרמוטטער
18 אים הויזע אבימלך'ס פערשלאָססען, אום שרה אברהמ'ס פרויא וויללען.
1 דער עוויגע בעדאַכטע שרה, וויא ער געשפּראָכען; דער עוויגע ליעס
2 דער שרה געשעהען, וויא ער צוגעזאַגט האַטטע. זיא וואַרד נעמליך
שוואַנגער, אונד געבאַהר דעם אברהם איינען זאָהן, אין זיינעם אַלטער,
3 צום צייטפּונקט, דען גאָטט בעשטיממט האַטטע. אברהם נעננטע דען
זאָהן, דער איהם געבאָהרען וואָרדען, דען איהם נעמליך שרה געבאָה־
4 רען האַטטע, יצחק. אברהם בעשניטט זיינען זאָהן יצחק, דאַ ער אַכט

מכתה חדשה.

היא זוער ואין גזרה כוללת שלא ימלט בה פרט קטן כמ"ש בספר יהושע ויהי
ככלות יהושע להכותם מכה גדולה מאד עד תומם והשרידים שרדו מהם וגו'

ששי

צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים׃ * וְאַבְרָהָם בֶּן־מְאַת שָׁנָה בְּהִוָּלֶד 5
לוֹ אֵת יִצְחָק בְּנוֹ׃ וַתֹּאמֶר שָׂרָה צְחֹק עָשָׂה לִי 6
אֱלֹהִים כָּל־הַשֹּׁמֵעַ יִצְחַק־לִי׃ וַתֹּאמֶר מִי מִלֵּל 7
לְאַבְרָהָם הֵינִיקָה בָנִים שָׂרָה כִּי־יָלַדְתִּי בֵן לִזְקֻנָיו׃
וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגָּמַל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֶּה גָדוֹל 8
בְּיוֹם הִגָּמֵל אֶת־יִצְחָק׃ וַתֵּרֶא שָׂרָה אֶת־בֶּן־הָגָר 9
הַמִּצְרִית אֲשֶׁר־יָלְדָה לְאַבְרָהָם מְצַחֵק׃ וַתֹּאמֶר 10
לְאַבְרָהָם גָּרֵשׁ הָאָמָה הַזֹּאת וְאֶת־בְּנָהּ כִּי לֹא
יִירַשׁ בֶּן־הָאָמָה הַזֹּאת עִם־בְּנִי עִם־יִצְחָק׃ וַיֵּרַע 11
הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל אוֹדֹת בְּנוֹ׃ וַיֹּאמֶר 12
אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם אַל־יֵרַע בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנַּעַר

טאגע אלט וואר, וויא איהם גאטט געבאטען. אברהם אבער וואר הונ 5
דערט יאהר אלט, אלז איהם זיין זאהן יצחק געבאהרען ווארדען. דא 6
שפראך שרה, לוסט ווארען מיר גאטט געטהאן; וועס
הערט, מוס איבער מיך לאכען. זיא שפראך פערנער, ווער זאלטע 7
וואהל דעם אברהם נאגען, דאס שרה נאך קינדער זייגען ווירד! נון
האבע איך איהם אין זיינעם אלטער איינען זאהן געבאהרען. דאז קינד 8
וואר גראס, אונד ענטוואהנט, אונד אברהם מאכטע איין גראסעז
גאסטגעבאט, אן דעם טאגע דא יצחק ענטוואהנט ווארדען. שרה 9
זאהע דען זאהן דער מצרית הגר, וועלכען זיא דעם אברהם געבאהרען
האטטע, זיין געשפאטטע טרייבען. דא שפראך זיא צו אברהם, יאגע 10
דיזע מאגד אונד איהרען זאהן פארט, דען דער זאהן דיזער מאגד זאלל
ניכט מיט מיינעם זאהן, נעמליך מיט יצחק ערבען. דיזעז מיספיעל 11
אין דען אויגען אברהם'ס, אום זיינעז זאהנעז ווילן. אבער גאטט 12
שפראך צו אברהם, לאס דיר ניכט באנגע זיין אום דען קנאבען, אונד

מנחת מנחה.

ורבים כאלה בקשתמנה, ואמר שהפרע הזה גדול יש לו סבה אחרת מסייעת
אותו והוא שלא אוכל להמלט וולתם וזקו ותני כפסי, הלא תרלה במעט סנה
היתה

וְעַל־אֲמָתֶךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע
13 בְּקֹלָהּ כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע׃ וְגַם אֶת־בֶּן־
14 הָאָמָה לְגוֹי אֲשִׂימֶנּוּ כִּי זַרְעֲךָ הוּא׃ וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם
בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח־לֶחֶם וְחֵמַת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל־הָגָר שָׂם עַל־
שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד וַיְשַׁלְּחֶהָ וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע בְּמִדְבַּר
15 בְּאֵר שָׁבַע׃ וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן־הַחֵמֶת וַתַּשְׁלֵךְ אֶת־
16 הַיֶּלֶד תַּחַת אַחַד הַשִּׂיחִם׃ וַתֵּלֶךְ וַתֵּשֶׁב לָהּ מִנֶּגֶד
הַרְחֵק כִּמְטַחֲוֵי קֶשֶׁת כִּי אָמְרָה אַל־אֶרְאֶה בְּמוֹת
17 הַיָּלֶד וַתֵּשֶׁב מִנֶּגֶד וַתִּשָּׂא אֶת־קֹלָהּ וַתֵּבְךְּ׃ וַיִּשְׁמַע
אֱלֹהִים אֶת־קוֹל הַנַּעַר וַיִּקְרָא מַלְאַךְ אֱלֹהִים אֶל־
הָגָר מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה־לָּךְ הָגָר אַל־תִּירְאִי

אונד דיינער מאגד, וואז דיר שרה זאגען ווירד, געהארכע! דען נור
13 דורך יצחק זאללן דיינע נאחקאמען גענענט ווערדען. אבער אויך דען זאהן
דער מאגד וויל איך צו איינעם פאלקע מאכען; ווייל ער דיינע נאחקאממע
14 איזט. דא שטונד אברהם דעס מארגענס פריה אויף, נאהם ספייזע
אונד איינען שלויך מיט וואססער, גאב עס דער הגר, לעגטע עס נעמליך
אויף איהרע שולטער, וויא אויך דאז קינד, אונד שיקטע זיא הינוועג;
15 זיא גינג אונד פערווירטע זיך, אין דער וויסטע באר שבע. אלז דאס
וואססער אין דעם שלויך צו ענדע וואר, ווארף זיא דאז קינד אונטער
16 איינען פאן דען בוישען. זיא אבער גינג, זעטצטע זיך פאן פערנע, זא
וייט וויא איין באגענשוס. דען זיא זאגטע, איך מאג ניכט צו זעהען,
ווען דאס קינד שטירבט; זיא זאס אלזא פאן פערנע, ערהוב איהרע
17 שטיממע אונד וויינטע. גאטט ערהערטע דיא שטיממע דעס קנאבען,
אונד איין ענגעל גאטטעס ריעף דער הגר פאם הימעל צו, אונד
שפראך צו איהר, וואז איזט דיר הגר? פירכטע דיך ניכט, דען גאטט

מנחה חדשה.

היתה אשתו נשיא מלך בהיות הדרך קרובה וכש"כ אלו היתה רחוקה שאותו פילם לבנות אחרות שלא יוכל להשמר מהם, וכש"כ בהיותם מקטני אמנה כמ"ש

כִּֽי־שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל־קוֹל הַנַּעַר בַּאֲשֶׁר הוּא־שָׁם׃
18 קוּמִי שְׂאִי אֶת־הַנַּעַר וְהַחֲזִיקִי אֶת־יָדֵךְ בּוֹ כִּֽי־לְגוֹי
19 גָּדוֹל אֲשִׂימֶנּוּ׃ וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרֶא
בְּאֵר מָיִם וַתֵּלֶךְ וַתְּמַלֵּא אֶת־הַחֵמֶת מַיִם וַתַּשְׁק
20 אֶת־הַנָּעַר׃ וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת־הַנַּעַר וַיִּגְדָּל וַיֵּשֶׁב
21 בַּמִּדְבָּר וַיְהִי רֹבֶה קַשָּׁת׃ וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר פָּארָן
וַתִּקַּח־לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ פ ששי
22 וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ
אֶל־אַבְרָהָם לֵאמֹר אֱלֹהִים עִמְּךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־
23 אַתָּה עֹשֶׂה׃ וְעַתָּה הִשָּׁבְעָה לִּי בֵאלֹהִים הֵנָּה
אִם־תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי כַּחֶסֶד אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי

האט דיא שטיממע דעז קנאבען ערהאֶרט, דא וואָ ער יעצט איזט.
אויף! נימם דען קנאבען, אונד פאססע איהן אן דיינע ארמע, דען 18
איך וויל איהן צו איינעם גראָססען פאָלקע מאכען. דא אֶפפנעטע 19
גאָטט איהרע אויגען, דאס זיא איינען ברוננען זאה; זיא גינג אהין
פיללטע דען שלויך מיט וואססער, אונד ליעס דען קנאבען טרינקען.
גאָטט וואר מיט דעם קנאבען, ער וואוכז הערן, וואָהנטע אין דער 20
וויסטען, אונד ווארד איין באָגענשיטצע. ער וואָהנטע נעמליך אין 21
דער וויסטע פארן, אונד זיינע מוטטער נאהם איהם איינע פרויא אויז
דעם לאנדע מצרים. עז וואר אום דיזע צייט, דא שפראך אבימלך, 22
אונד זיין העערפיהרער פיכל, צו אברהם, וויא פאָלגט: גאָטט איזט
מיט דיר, אין אללעם, וואז דוא טהוסט. נון שוואֶרע מיר ביא גאָטט, 23
דאס דוא מיר אונד מיינען קינדערן אונד ענקעלן ניכט פאלש ווערדען
ווילסט; וויא דיא געוואָגענהייט, וועלכע איך דיר ערציגט, זאָ זאָללסט

. מנחה חדשה.

כמ"ש ז"ל ויתמהמה ויאיצו וגו'. והנה ראיתי אל הרב במקום זה דבר לא
יסבלוהו הפסוקי' כלל ולא אהדר פני גדול לאהבת האמת וכש"כ במקום גדולי'
ממנו והוא שמ"ש ותהי כניב מלא אמר כי הארץ היתה כניב מלא. ווה לא
יתכן

עִמְּךָ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעִם־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־גַּרְתָּה בָּהּ׃
24 25 וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אָנֹכִי אִשָּׁבֵעַ׃ וְהוֹכִחַ אַבְרָהָם
אֶת־אֲבִימֶלֶךְ עַל־אֹדוֹת בְּאֵר הַמַּיִם אֲשֶׁר גָּזְלוּ
26 עַבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי
עָשָׂה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְגַם־אַתָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי
27 וְגַם אָנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בִּלְתִּי הַיּוֹם׃ וַיִּקַּח אַבְרָהָם
צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן לַאֲבִימֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם
28 בְּרִית׃ וַיַּצֵּב אַבְרָהָם אֶת־שֶׁבַע כִּבְשֹׂת הַצֹּאן
29 לְבַדְּהֶן׃ וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מָה הֵנָּה
30 שֶׁבַע כְּבָשֹׂת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבַדָּנָה׃ וַיֹּאמֶר
כִּי אֶת־שֶׁבַע כְּבָשֹׂת תִּקַּח מִיָּדִי בַּעֲבוּר תִּהְיֶה־

דאס אויך מיר אונד דעם לאנדע ערצייגען, אין וועלכעם דוא דיך
24 אויפגעהאלטען האסט. אברהם שפראך, יא! איך וויל שווערען:
25 ער שטעללטע אבער דען אבימלך צור רעדע, וועגען דעס ברונ
26 נען, דען דיא קנעכטע אבימלך'ס גערויבט האטטען. אללײן
אבימלך שפראך, איך וייס ניכט, ווער דיעזעס געטהאן האט:
דוא האסט מיר אויך ניכטס געזאגט, אונד איך האבע ניכטס דא
27 פאן ערפאהרען, אויסער היינטע. אברהם נאהם שאפע אונד
רינדער, גאב זיא דעם אבימלך, אונד זיא ערריכטעטען ביידע
28 איינען בונד. אברהם שטעללטע זיעבען יונגע שאפע בעזאנ
29 דערס. דא שפראך אבימלך צו אברהם, וואס בעדייטען דיעזע
זיעבען יונגע שאפע, וועלכע דוא בעזאנדערס געשטעללט
30 האסט? יענער אנטווארטעטע, דאס דוא דיא זיעבען שאפע
פאן מיינער האנד נעהמען זאללסט, דאמיט עס מיר צום צייגניס

מנחה חדשה.

יתכן כלל מפני שהדבר הזה אירע להם בדרך קודם שבאו לצוער ואם הוא מאוחר בספור, שאל"כ לא יצדק ותבט אשתו מאחריו כי בהיותם בצוער מותרים היו להשקיף על פני אדם כמו שהשקיף אברה' ולא תדבק להם הרע'

חונה

לִי לְעֵדָה כִּי חָפַרְתִּי אֶת־הַבְּאֵר הַזֹּאת׃ עַל־כֵּן 31
קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע כִּי שָׁם נִשְׁבְּעוּ
שְׁנֵיהֶם׃ וַיִּכְרְתוּ בְרִית בִּבְאֵר שָׁבַע וַיָּקָם 32
אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ וַיָּשֻׁבוּ אֶל־אֶרֶץ
פְּלִשְׁתִּים׃ וַיִּטַּע אֶשֶׁל בִּבְאֵר שָׁבַע וַיִּקְרָא־שָׁם 33
בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עוֹלָם׃ וַיָּגָר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ 34
פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים׃ פ שביעי

כב

וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת־ 1
אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃
וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידְךָ אֲשֶׁר־אָהַבְתָּ 2
אֶת־יִצְחָק וְלֶךְ־לְךָ אֶל־אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ

31 דיעזען; דאָס איך דיעזען ברוננען געגראַבען האַבע. דאַהער נעננטע
מאַן דיעזען אָרט באר שבע, דען דאָזעלבסט האַטטען זיא ביידע געשוואָרען.
32 זיא ערריכטעטען אַלזאָ איינען בונד אין באר שבע, אַלזדאַן שטונד
אַבימלך אונד זיין העערפיהרער פיכל אויף, אונד קעהרטען אין דאַז
33 לאַנד פלשתים צוריק. ער פפלאַנצטע איינען וואַלד אין באר שבע, אונד
בעטעטע דאָרט, מיט דעם נאַמען דעז עוויגען, דער איין גאָטט איזט
34 עוויגער צייטען. אברהם היעלט זיך איים לאַנד פלשתים לאַנגע צייט אויף.
1 עז וואַר נאַך דיעזען בעגעבענהייטען, אַלז גאָטט אברה' פערזוכטע, אונד
2 שפּראַך צו איהם, אברהם! אברהם שפּראַך, היער בין איך!. דאַ שפּראַך
גאָטט, נימם דיינען זאָהן, דיינען איינציגען, דען דוא ליעבסט, נעמליך
יצחק, געהע היין אין דאַז לאַנד מוריה, אונד בריינגע איהן דאָרט צום

מנחת חדשה.

סוכה לגבולה במקום ההפ' והמלאך אמר לו מהר המלט שמה כי לא אוכל
לעשות דבר עד בואך שמה וכן בא בספור השמש יצא על הארץ ולוט בא צוערה
וה' המטיר על סדום וגו', ומה שאיחר ותבט אשתו כדי שלא להפסיק הענין,
ומאחר שלא עשה המלאך כלום עד אשר בא לצוער מהיכן היתה הארץ נציב
מלח, אבל האמת כדברי רז"ל שאשתו היא אשר היה' נציב מלח למה שעברה
על

שָׁם לְעֹלָה עַל אַחַד הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ׃
3 וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח
אֶת־שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ וְאֵת יִצְחָק בְּנוֹ וַיְבַקַּע עֲצֵי
עֹלָה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר־לוֹ
4 הָאֱלֹהִים׃ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־
5 עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרָחֹק׃ וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם
אֶל־נְעָרָיו שְׁבוּ־לָכֶם פֹּה עִם־הַחֲמוֹר וַאֲנִי וְהַנַּעַר
6 נֵלְכָה עַד־כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם׃ וַיִּקַּח
אַבְרָהָם אֶת־עֲצֵי הָעֹלָה וַיָּשֶׂם עַל־יִצְחָק בְּנוֹ
וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־הַמַּאֲכֶלֶת וַיֵּלְכוּ
7 שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו׃ וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־אַבְרָהָם אָבִיו

גאַנצען אָפּפער, אויף איינעם דער בערגע, דען איך דיר אַנצייגען
3 ווערדע. אברהם שטאַנד דעס מאָרגענס פריה אויף, זאַטטעלטע זיינען
עזעל, נאַהם זיינע צווייא קנאַבען מיט, אונד זיינען זאָהן יצחק; שפאַלטעטע אָפּפערהאָלץ, מאַכטע זיך אויף, אונד גינג אַן דען אָרט, וועלכען
4 איהם גאָטט אַנגעצייגט האַטטע. אַם דריטטען טאַגע הוב אברהם זיינע
5 אויגען אויף, אונד זאַה דען אָרט פאָן פערנע. דאַ שפראַך אברהם צו
זיינען קנאַבען, בלייבט נור היר מיט דעם עזעל! איך אַבער אונד דיזר
קנאַבע, וויר וואָללען ביז דאָרט הין געהן, אונז צום אַנבעטטען נידער
6 ווערפען, אונד צו אייך צוריקקעהרען. אברהם נאַהם דאַז אָפּפערהאָלץ
לעגטע עז אויף זיינען זאָהן יצחק, נאַהם אין זיינר האַנד דאַז פייער, אונד
7 דאַז שלאַכטמעססער, אַלזאָ גינגען זיא ביידע צוזאַממען. יצחק שפראַך צו

מנחה חדשה.

על דבר המלאך שאמר אל תבט אחריך, ומה שהי' עונשה בדבר הזה ולא בדבר אחר כבר כתבו בזה סבה, ועוד שכשעל' לוט מצוער לא הית' לו אשה כמ"ש ויעל לוט מצוער ושתי בנותיו עמו ואילו אשתו לא קאמר כמ"ש בצאת' מסדום ויחזיקו האנשים בידו וביד אשתו וגו' ועוד אמר וישב במערה הוא ושתי בנותיו, וא"ת שנתעכבו בצוער וגם מתה אשתו אין זאת שהרי אמר כי בשחת אלהים את ערי
הככר

וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ
וְהָעֵצִים וְאַיֵּה הַשֶּׂה לְעֹלָה׃ וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם 8
אֱלֹהִים יִרְאֶה־לּוֹ הַשֶּׂה לְעֹלָה בְּנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם
יַחְדָּו׃ וַיָּבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים 9
וַיִּבֶן שָׁם אַבְרָהָם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים
וַיַּעֲקֹד אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיָּשֶׂם אֹתוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ
מִמַּעַל לָעֵצִים׃ וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת־יָדוֹ וַיִּקַּח 10
אֶת־הַמַּאֲכֶלֶת לִשְׁחֹט אֶת־בְּנוֹ׃ וַיִּקְרָא אֵלָיו 11
מַלְאַךְ יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אַבְרָהָם
וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃ וַיֹּאמֶר אַל־תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל־הַנַּעַר 12
וְאַל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־יְרֵא

זיינעם פאטער אברהם, אונד זאגטע, מיין פאטער! אברהם שפראך,
היר בין איך, מיין זאהן! יענער שפראך, היער איזט צוואר פייער אונד
8 האלץ, וואו איזט אבער דאז לאם צום גאנצאפפער? אברהם שפראך,
גאטט ווירד זיך זעלבסט אויזערזעהען דאז לאם צום גאנצען אפפער,
9 מיין זאהן! אלזא גינגען זיא ביידע צוזאממען. אלז זיא נון אן דען ארט
קאמען, דען איהם גאטט אנגעצייגט האטטע, בויעטע אברהם איינען
אלטאר, ארדנעטע דאז האלץ, באנד זיינען זאהן יצחק, אונד לעגטע
10 איהן אויף דען אלטאר, איבער דאז האלץ. היערויף שטרעקטע אברהם
זיינע האנד אויז, אונד נאהם דאז מעססער, זיינען זאהן צו שלאכטען.
11 דאריף איהם איין ענגעל דעז עוויגען פאם הימעל צו, אונד שפראך,
12 אברהם! אברהם! ער שפראך, היער בין איך!. יענער, שטרעקע
דיינע האנד ניכט נאך דעם קנאבען, אונד טהוע איהם ניכטס, דען נון

מנחה חדשה.

הככר ונזכרו את אברהם ובשלחו את לוט מתוך ההפכה עלה לוט מצוער ואירע לו מה שאירע וא"כ בדרך צוער מתה וכעשית נציב מלח, וכשראו בנותיו שיצאו מצוער גזרו שנהפך צוער כמו שנהפך סדום בצאתם ממנה ובראותם שלא הלך לשום עיר אחרת גזרו שלא נשאר ייסוב בעולם ונמלטו הן להחיות

זרע

אֱלֹהִים֙ אַ֔תָּה וְלֹ֥א חָשַׂ֛כְתָּ אֶת־בִּנְךָ֥ אֶת־יְחִידְךָ֖
13 מִמֶּֽנִּי׃ וַיִּשָּׂ֨א אַבְרָהָ֜ם אֶת־עֵינָ֗יו וַיַּרְא֙ וְהִנֵּה־אַ֔יִל
אַחַ֕ר נֶאֱחַ֥ז בַּסְּבַ֖ךְ בְּקַרְנָ֑יו וַיֵּ֤לֶךְ אַבְרָהָם֙ וַיִּקַּ֣ח
14 אֶת־הָאַ֔יִל וַיַּעֲלֵ֥הוּ לְעֹלָ֖ה תַּ֥חַת בְּנֽוֹ׃ וַיִּקְרָ֧א
אַבְרָהָ֛ם שֵֽׁם־הַמָּק֥וֹם הַה֖וּא יְהוָ֣ה ׀ יִרְאֶ֑ה אֲשֶׁר֙
15 יֵאָמֵ֣ר הַיּ֔וֹם בְּהַ֥ר יְהוָ֖ה יֵרָאֶֽה׃ וַיִּקְרָ֛א מַלְאַ֥ךְ
16 יְהוָ֖ה אֶל־אַבְרָהָ֑ם שֵׁנִ֖ית מִן־הַשָּׁמָֽיִם׃ וַיֹּ֕אמֶר בִּ֥י
נִשְׁבַּ֖עְתִּי נְאֻם־יְהוָ֑ה כִּ֗י יַ֚עַן אֲשֶׁ֤ר עָשִׂ֙יתָ֙ אֶת־
17 הַדָּבָ֣ר הַזֶּ֔ה וְלֹ֥א חָשַׂ֖כְתָּ אֶת־בִּנְךָ֥ אֶת־יְחִידֶֽךָ׃ כִּֽי־
בָרֵ֣ךְ אֲבָרֶכְךָ֗ וְהַרְבָּ֨ה אַרְבֶּ֤ה אֶֽת־זַרְעֲךָ֙ כְּכוֹכְבֵ֣י
הַשָּׁמַ֔יִם וְכַח֕וֹל אֲשֶׁ֖ר עַל־שְׂפַ֣ת הַיָּ֑ם וְיִרַ֣שׁ זַרְעֲךָ֔

ווייס איך, דאַס דוא גאָטטעספֿירכטיג ביסט, דאַ דוא דיינען איינציגען
13 זאָהן מיר ניכט פֿערווייגערט האַסט. אברהם הוב זיינע אויגען אויף,
אונד זאַהע איינען ווידדער (פֿאָרבייא צו ויפֿען), הערנאַך וואַרד ער אין
דען העקקען מיט זיינען האָרנערן פֿערוויקקעלט; דאַ גינג אברהם הין,
נאַהם דען ווידדער, אונד בראַכטע איהן צום גאַנצען אָפּפֿער, אַנ-
14 שטאַט זיינעס זאָהנעס. אברהם נאַננטע דענזעלבען אָרט, ה' יראה;
וויא מאַן יעצט געשפּראָכען ווירד, אויף דעם בערגע דעס עוויגען ווירד
15 עס זיך צייגען. הירויף ריעף איין ענגעל דעס עוויגען דעם אברהם צום
16 צווייטענמאַל פֿאָם הימעל הערב. אונד שפּראַך, ביי מיר זעלבסט
האַבע איך געשוואָרען, שפּריכט דער עוויגע דאַס, ווייל דוא דיעזעס
17 געטהאַן, אונד דיינען איינציגען זאָהן ניכט פֿערווייגערט האַסט. דאַס
איך דיך זעגנען אונד דיינען נאַמען מעהרען וויל, וויא דיא שטערנע
דעס הימעלס, אונד וויא זאַנד אַם אופֿער דעס מעערעס, זאָ דאַס דיין

מנחה חדשה.

זרע על פני כל הארץ כמו שנמלט נח מדור המבול ולכן נתחכמו והשקו את אביהן יין ממה שהביאו מצוער שאין לומר שעלה מצוער לשבת במער' ולא ספק נרכו בלאם יין. וכשרא' אברה' שנהפך סדום מפני שלא נמצא בהם אפילו צדיק אחד אמר אין לישב קרוב לארץ הזאת אשר אררה ה' והאוירה כבר נשחת

אֶת שַׁעַר אֹיְבָיו׃ וְהִתְבָּרֲכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ 18
עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקֹלִי׃ וַיָּשָׁב אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו 19
וַיָּקֻמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל־בְּאֵר שָׁבַע וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם
בִּבְאֵר שָׁבַע׃ פ מפטיר
וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֻּגַּד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר 20
הִנֵּה יָלְדָה מִלְכָּה גַם־הִוא בָּנִים לְנָחוֹר אָחִיךָ׃ אֶת־ 21
עוּץ בְּכֹרוֹ וְאֶת־בּוּז אָחִיו וְאֶת־קְמוּאֵל אֲבִי אֲרָם׃
וְאֶת־כֶּשֶׂד וְאֶת־חֲזוֹ וְאֶת־פִּלְדָּשׁ וְאֶת־יִדְלָף וְאֵת 22
בְּתוּאֵל׃ וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת־רִבְקָה שְׁמֹנָה אֵלֶּה יָלְדָה 23
מִלְכָּה לְנָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם׃ וּפִילַגְשׁוֹ וּשְׁמָהּ 24
רְאוּמָה וַתֵּלֶד גַּם־הִוא אֶת־טֶבַח וְאֶת־גַּחַם וְאֶת־
תַּחַשׁ וְאֶת־מַעֲכָה׃ פ

זאמען אייניגטהאטען זאלן, דאז טהאָר זיינער פֿיינדע. מיט דיינעם 18
זאַמען זאָללען זיך אויך זעגנען אַללע פֿעֶלקער דער ערדע; צור בעּ
לאָהנונג, דאַס דוא מיינער שטיממע געהאָרכט האַסט. היערויף גינג 19
אברהם צו זיינען קנאַבען צוריק, זיא מאַכטען זיך אויף, גינגען צוזאַממען
נאַך באר שבע, אונד אברהם בעזעטצטע זיך אין באר שבע. עז וואַר נאַך 20
דיעזען בעגעבענהייטען, אַלז דעם אברהם געזאַגט וואַרד, זיהע!
מלכה האַט אויך קינדער געבאָרען, דיינעם ברודער נחור. נעֶמליך 21
זיינען עֶלטעסטען זאָהן עוץ, אונד דעססען ברודער בוז, וויא אויך דען
קמואל דען שטאַמפֿאַטער פֿאָן ארם. פֿערנער דען כשד, דען חזו, 22
דען פלדש, דען ידלף אונד דען בתואל. בתואל אַבער האַט רבקה געצייגט; 23
דיזע אַכט קינדר האַטטע מלכה דעם נחור געבאָהרן, וועלכר אברהם'ס
ברודער וואַר. אויך זיין קעבזווייב, דערען נאַמען ראומה וואַר, אויך 24
דיזע געבאַהר, טבח, גחם, תחש אונד מעכה.

מנחה חדשה.

וגם המזוזות שאולי הי' מסתפק מן הארץ ההיא כמ"ש הרב ולכן נסע משם לדרומה של א"י לשערו שדרומה של א"י יותר מוכן לדבר האלהות ואע"פ שכל אוירה של א"י מחכים כבר אז"ל הרוצה להחכים ידרים.

כג
1 וַיִּהְיוּ֙ חַיֵּ֣י שָׂרָ֔ה מֵאָ֥ה שָׁנָ֛ה וְעֶשְׂרִ֥ים שָׁנָ֖ה
2 וְשֶׁ֣בַע שָׁנִ֑ים שְׁנֵ֖י חַיֵּ֥י שָׂרָֽה׃ וַתָּ֣מָת שָׂרָ֗ה בְּקִרְיַ֥ת
אַרְבַּ֛ע הִ֥וא חֶבְר֖וֹן בְּאֶ֣רֶץ כְּנָ֑עַן וַיָּבֹא֙ אַבְרָהָ֔ם
3 לִסְפֹּ֥ד לְשָׂרָ֖ה וְלִבְכֹּתָֽהּ׃ וַיָּ֙קָם֙ אַבְרָהָ֔ם מֵעַ֖ל פְּנֵ֣י
4 מֵת֑וֹ וַיְדַבֵּ֛ר אֶל־בְּנֵי־חֵ֖ת לֵאמֹֽר׃ גֵּר־וְתוֹשָׁ֤ב אָנֹכִי֙
עִמָּכֶ֔ם תְּנ֨וּ לִ֤י אֲחֻזַּת־קֶ֙בֶר֙ עִמָּכֶ֔ם וְאֶקְבְּרָ֥ה מֵתִ֖י
5 מִלְּפָנָֽי׃ וַיַּעֲנ֧וּ בְנֵי־חֵ֛ת אֶת־אַבְרָהָ֖ם לֵאמֹ֥ר לֽוֹ׃
6 שְׁמָעֵ֣נוּ ׀ אֲדֹנִ֗י נְשִׂ֨יא אֱלֹהִ֤ים אַתָּה֙ בְּתוֹכֵ֔נוּ
בְּמִבְחַ֣ר קְבָרֵ֔ינוּ קְבֹ֖ר אֶת־מֵתֶ֑ךָ אִ֣ישׁ מִמֶּ֔נּוּ אֶת־
7 קִבְר֖וֹ לֹא־יִכְלֶ֥ה מִמְּךָ֖ מִקְּבֹ֥ר מֵתֶֽךָ׃ וַיָּ֧קָם אַבְרָהָ֛ם
8 וַיִּשְׁתַּ֥חוּ לְעַם־הָאָ֖רֶץ לִבְנֵי־חֵֽת׃ וַיְדַבֵּ֥ר אִתָּ֖ם

1 עס וואר דאז לעבענזאלטער דער שרה, הונדערט יאהר, אונד צוואנציג
2 יאהר, אונד זיבען יאהר; דיזעז וואַרן דיא לעבענזיאהרע דער שרה. אלז
שרה שטארב צו קרית ארבע, דאז נעמליך איזט חברון, אים לאנדע כנען; דא
3 קאם אברהם, אום שרה צו טרויערן, אונד זיא צו בעוויינן. נאכדעם שטאנד
אברהם אויף פאן זיינעם טאדטען, אונד רעדעטע מיט דען קינדערן
4 חת, שפראך נעמליך. איך בין איין פרעמדער אונד בייאוואהנער אונ-
טער אייך; געבעט מיר איין ערבבעגרעבניס בייא אייך, דאמיט איך
5 מיינען טאדטען בעגראבע, פאן מיינעם אנגעזיכטע הינוועג. דיא קינ-
6 דער חת אנטווארטעטען דעם אברהם, אונד שפראכען צו איהם. הערע
אונז, מיין הערר! דוא ביסט איין גאטטליכער פירסט אונטער אונז,
אין דעם אויזגעזוכטעסטען אונזערער בעגרעבניסע, בעגראבע דיינען
טאדטען; ניעמאנד פאן אונז ווירד דיר זיין בעגרעבניס וויגערן, דיינן
7 טאדטען צו בעגראבען. דא שטאנד אברהם אויף, ביקטע זיך פאר דעם
8 פאלקע דעז לאנדעז, פאר דען קינדערן חת. אונד רעדעטע מיט

מנחה חדשה.

ויהיו ימי חיי שרה וגו', כבר ידעת כי כל המפרשים נבוכו במה שכתב שנה בכל כלל וכלל ואף שכל דבריה' דברי א׳ חי אומר שלא נכתבה אפילו אות אחת יתיר' בתור' כי אם לענין גדול לכן אומר: כבר ידעת מה שאז"ל ניכים
פקים

לֵאמֹר אִם־יֵשׁ אֶת־נַפְשְׁכֶם לִקְבֹּר אֶת־מֵתִי מִלְּפָנַי
שְׁמָעוּנִי וּפִגְעוּ־לִי בְּעֶפְרוֹן בֶּן־צֹחַר: וְיִתֶּן־לִי אֶת־ 9
מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר־לוֹ אֲשֶׁר בִּקְצֵה שָׂדֵהוּ
בְּכֶסֶף מָלֵא יִתְּנֶנָּה לִּי בְּתוֹכְכֶם לַאֲחֻזַּת־קָבֶר:
וְעֶפְרוֹן יֹשֵׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי־חֵת וַיַּעַן עֶפְרוֹן הַחִתִּי 10
אֶת־אַבְרָהָם בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֵת לְכֹל בָּאֵי שַׁעַר־
עִירוֹ לֵאמֹר: לֹא־אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לָךְ 11
וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לְךָ נְתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי־עַמִּי
נְתַתִּיהָ לָּךְ קְבֹר מֵתֶךָ: וַיִּשְׁתַּחוּ אַבְרָהָם לִפְנֵי 12
עַם־הָאָרֶץ: וַיְדַבֵּר אֶל־עֶפְרוֹן בְּאָזְנֵי עַם־הָאָרֶץ 13

איהנען, וויא פאָלגט: ווען עש איהר ווילען איזט, דאַס איך
מיינען טאָדטען בעגראַבע, פאָן מיינעם אנגעזיכטע וועג, זאָ
האָרט מיך! לעגט איינטוועגען איינע ביטטע איין, ביא
9 עפרון צחר'ס זאָהן. דאַס ער מיר דיא האָהלע צו מכפלה געבע,
וועלכע איהם געהאָרט אונד אַם ענדע זיינעש פעלדעש ליעגט;
ער געבע זיא מיר פאָר דעם פאָללען ווערטה אַן זילבער, צום
10 ערבבעגרעבניס ביא אייך. עפרון אַבער זאַס אונטער דען
קינדערן חת, דאַ אנטוואָרטעטע עפרון דעם אברהם; דאַס עש
דיא קינדער חת האָרטען, פאָר אַללען, דיא אין דאַז טהאָר זיינער
שטאַדט קאַמען, שפּראַך נעמליך. ניכט אַלזאָ מיין הערר! 11
האָרע מיך! דאַז פעלד האַבע איך דיר הירמיט געגעבען, אונד
דיא האָהלע וועלכע דאַרין איזט, זייא דיר אויך געגעבען; פאָר
דען אויגען מיינער לאַנדזלייטע זייא זיא דיר געגעבען, בע:
12 גראַבע נור דיינען טאָדטען. דאַ ביקטע זיך אברהם פאָר דעם
13 פאָלקע דעז לאַנדעז. אונד רעדעטע מיט עפרון, דאַס עש
דאַז פאָלק דעז לאַנדעז פערנאַהם, וויא פאָלגט: מעכטעסט

מנחת שלמה.

פקים וכו' שתשעים ותשע מתים בעי"ן ואחד כדרך העול', ויש מי שאמר בעין הרע וא"כ מי ומי יגיע לחיים הראויים לו מצד תולדתו כפי מזגו, ועוד אמרו בעלי המשפטים כי כמ' פעמים יהי' בתולדת האדם שלא יגזור בהחלט על

לֵאמֹר אַךְ אִם־אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי נָתַתִּי כֶּסֶף
14 הַשָּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת־מֵתִי שָׁמָּה: וַיַּעַן
15 עֶפְרוֹן אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ: אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי אֶרֶץ
אַרְבַּע מֵאֹת שֶׁקֶל־כֶּסֶף בֵּינִי וּבֵינְךָ מַה־הִוא וְאֶת־
16 מֵתְךָ קְבֹר: וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל־עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקֹל
אַבְרָהָם לְעֶפְרֹן אֶת־הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנֵי בְנֵי־
17 חֵת אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עֹבֵר לַסֹּחֵר: וַיָּקָם שני
שְׂדֵה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בַּמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר לִפְנֵי מַמְרֵא
הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ וְכָל־הָעֵץ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה
18 אֲשֶׁר בְּכָל־גְּבֻלוֹ סָבִיב: לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה לְעֵינֵי
19 בְנֵי־חֵת בְּכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ: וְאַחֲרֵי־כֵן קָבַר

דאך מאך נור הערען: איך האטטע איך דאז זילבער פיר דאז פעלד געגעבען, נים עז פאן מיר אן! אלסדאן וויל איך מיינען טאדטען דאזעלבסט בעגראבען.
14 עפרון אנטוואָרטעטע דעם אברה', שפראך נעמליך צו איהם.
15 מיין הערר! הערע מיך, איין שטיק לאנדעז, פאן פיער הונדערט שקל זילבער, וואז בעדייטעט דאז צווישען מיר אונד דיר? בעגראבע נור דיינען טאדטען.
16 אברה' מערקטע דיא וואָרטע דעז עפרון, אונד ער, אברהם וואג איהם, דעם עפרון דאז זילבער צו, וועלכעז ער בעשטיממט האטטע, דאס עז דיא קינדער חת פערנאהמען, פיערהונדערט שקל נעמליך, בייא יעדעם קויפמאננע אויזגעגעבען.
17 דאדורך בעשטאנד עפרון'ס פעלד, וועלכעז צו מכפלה וואר, דאז פאר ממרא ליגט; דאז פעלד, מיט דער הֶעהלע אין דעמזעלבען, מיט אללען בייאמען אויף דעם פעלדע, דיא אין דעם גאנצען בעצירק אומהער וואָרען.
18 דעם אברהם צום אייגענטום, פאר דען אויגען דער קינדער חת, אללער
19 דערען דיא אין דאז טהאר זיינער שטאדט קאמען. נאכהער בעגרוב

מנחה חדשה.

שכים ידועים אלא יגיעו שכיו לסך פלוני ואם יעבור הגבול ההוא יגיעו לסך פלוני ואם יעבור עוד הגבול ההוא יגיעו לסך פלוני, והמאושר מבני האדם שישגיח עליו הש"י לשמרו מכל פגע יעבור הגבולים ההם ויגיע לגבול האחרון,

אַבְרָהָם אֶת־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶל־מְעָרַת שְׂדֵה
הַמַּכְפֵּלָה עַל־פְּנֵי מַמְרֵא הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃
וַיָּקָם הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לְאַבְרָהָם לַאֲחֻזַּת־ 20
קָבֶר מֵאֵת בְּנֵי־חֵת׃ ס וְאַבְרָהָם
זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת־אַבְרָהָם בַּכֹּל׃ 1
וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־עַבְדּוֹ זְקַן בֵּיתוֹ הַמֹּשֵׁל בְּכָל־ 2
אֲשֶׁר־לוֹ שִׂים־נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי׃ וְאַשְׁבִּיעֲךָ 3
בַּיהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא־
תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי
יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ׃ כִּי אֶל־אַרְצִי וְאֶל־מוֹלַדְתִּי תֵּלֵךְ 4

אברהם זיינע פֿרויא שרה, אין דער העהלע אויף דעם פֿעלדע צו מכפלה,
פֿאר ממרא, דאזועלבע איזט חברון, אים לאנדע כנען. אלזא בליב דא= 20
פֿעלד אונד דער העהלע דארין, דעם אברה' צום ערבבעגרעבניס, פֿאן
דען קינדערן חת. אברהם וואר אלט, האטטע האהע: אלטער ער= 1
רייכט, אונד דער עוויגע האטטע איהן געזעגנעט איבעראלל. דא 2
שפראך אברהם צו זיינעם קנעכטע, דעם אלטעסטען זיינעס הויזעס,
דער איבער אללעס זיינעס טהאטטע; לעגע דיינע האנד אונטער
מיינע היפֿטע. איך וויל דיך בעשווערען, בייא דעם עוויגען, דעם 3
גאטט דעס הימעלס, אונד דעם גאטט דער ערדען; דאס דו מיינעם
זאהנע קיינע פֿרויא נעהמען זאללסט, פֿאן דען טאכטערן דעס כנעני=
טישען פֿאלקס אונטער וועלכעם איך וואהנע. זאנדערן אין מיין פֿאטער= 4
לאנד אונד צו מיינער פֿערוואנדשאפֿט זאללסט דו געהן, אונד מיינעם

מנחה חדשה.

ולכן תמצא במיתת הצדיקי' כולם תוספת חיים או שנים, ולכן אמר בצדקת הזאת שהיו חייה הקצובים לה מצאת תולדתה ק' שנים ואם תעבור גבול הק' יהיו חייה כ' שנה ואם תעבור גבול הכ' יהיו חייה ז' שנים ואין לה עוד גבול אחר, ומהשגחת הש"י עליה הי' שעברה כל הגבולים והעיד' התור' שגבוליה היו ק' שנ' וכ' שנה וז' שנים ושכולם היו שני חייה ולכן חזר ואמר שני חיי שרה ר"ל שלא מתה עד שעברה כל הגבולים ומהשגחת הש"י עוד עליה הי' שמתה

במקום

5 וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי לְיִצְחָק׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָעֶבֶד
אוּלַי לֹא־תֹאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרַי אֶל־הָאָרֶץ
הַזֹּאת הֶהָשֵׁב אָשִׁיב אֶת־בִּנְךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
6 יָצָאתָ מִשָּׁם׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם הִשָּׁמֶר לְךָ
7 פֶּן־תָּשִׁיב אֶת־בְּנִי שָׁמָּה׃ יְהוָה ׀ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם
אֲשֶׁר לְקָחַנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאֶרֶץ מוֹלַדְתִּי וַאֲשֶׁר
דִּבֶּר־לִי וַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע־לִי לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־
הָאָרֶץ הַזֹּאת הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ לְפָנֶיךָ וְלָקַחְתָּ
8 אִשָּׁה לִבְנִי מִשָּׁם׃ וְאִם־לֹא תֹאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת
אַחֲרֶיךָ וְנִקִּיתָ מִשְּׁבֻעָתִי זֹאת רַק אֶת־בְּנִי לֹא תָשֵׁב

5 זָאהנע יצחק איינע פֿרויא נעהמען. דער קנעכט שפראך צו איהם, ווען
נון דיא פֿרויא מיר ניכט ווירד נאכפֿאָלגען וואָללען, אין דיזעס לאנד; זאָלל
איך וואָהל דיינען זאָהן אין דאַס לאנד, אויס וועלכעם דוא אויסגעגאַנגען
6 ביזט, צוריקפֿיהרען? דאַ שפראך אברהם צו איהם: היטע דיך, דאַס
7 דוא מיינען זאָהן ניכט דאַהין צוריקפֿיהרסט. דער עוויגע, דער גאָטט
דעס היממעלס, דער מיך הערויסגענאָממען אויס מיינעס פֿאַטערס הויס,
אונד אויס דעם לאַנדע מיינער פֿערוואַנדטשאַפֿט, וועלכער מיר פֿערהייסן,
אונד מיר צוגעשוואָרן האַט, מיט דען וואָרטען, דיינעם זאַאמען וויל
איך דיזעס לאַנד איינגעבן; דערזעלבע ווירד זיינן ענגעל פֿאָר דיר הער
זענדען, דאַס דוא מיינעם זאָהנע פֿאָן דאָרט הער איינע פֿרויא ברינגען
8 ווירסט. ווען אַבער דיא פֿרויא דיר ניכט ווירד נאַכפֿאָלגען וואָללען, זאָ
ביסט דוא פֿרייא פֿאָן דיזעם מיינעם שוואורע; נור מיינען זאָהן פֿיהרע

מנחה חדשה.

במקום היותר ראוי לקבורה שבכל א"י כמ"ש ז"ל בכמה מקומות מכמ' טעמים ואף אם לא היו יושבים שם שהרי אמר למעל' ויטע אשל בבאר שבע ששם קבע דירתו ולכן לא הי' שם אברהם במיתתה ובא מבאר שבע שקפצה עליה מיתה ומאחר שלא הי' שם במיתתה הי' צריך להקדים ההספד לעורר הבכי מפני שכבר נכ' כששמע במיתת' ונתקררה קצת רתיחתו, ואמר שאע"פ שקם מעל פני מתו לא שכח יגונו עליה שלא קם כ"א מעל פניו לא להשליך היגון אחרי

גיוו

9 שְׁמָה׃ וַיָּשֶׂם הָעֶבֶד אֶת־יָדוֹ תַּחַת יֶרֶךְ אַבְרָהָם
אֲדֹנָיו וַיִּשָּׁבַע לוֹ עַל־הַדָּבָר הַזֶּה׃ וַיִּקַּח הָעֶבֶד 10 שלישי
עֲשָׂרָה גְמַלִּים מִגְּמַלֵּי אֲדֹנָיו וַיֵּלֶךְ וְכָל־טוּב אֲדֹנָיו
בְּיָדוֹ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־אֲרַם נַהֲרַיִם אֶל־עִיר נָחוֹר׃
11 וַיַּבְרֵךְ הַגְּמַלִּים מִחוּץ לָעִיר אֶל־בְּאֵר הַמָּיִם לְעֵת
12 עֶרֶב לְעֵת צֵאת הַשֹּׁאֲבֹת׃ וַיֹּאמַר ׀ יְהוָֹה אֱלֹהֵי
אֲדֹנִי אַבְרָהָם הַקְרֵה־נָא לְפָנַי הַיּוֹם וַעֲשֵׂה־חֶסֶד
13 עִם אֲדֹנִי אַבְרָהָם׃ הִנֵּה אָנֹכִי נִצָּב עַל־עֵין הַמָּיִם
14 וּבְנוֹת אַנְשֵׁי הָעִיר יֹצְאֹת לִשְׁאֹב מָיִם׃ וְהָיָה
הַנַּעֲרָ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיהָ הַטִּי־נָא כַדֵּךְ וְאֶשְׁתֶּה

9 ניכט דאהין צוריק. דער קנעכט לעגטע זיינע האנד אונטער זיינע היפ־
10 טע, אונד שוואר איהם דיזע אברעדע. דער קנעכט נאהם צעהן קא־
מעלע, פאן זיינעס העררן קאמעלען, אונד רייזטע, האטטע מיט
זיך פאן אללן גיטערן זיינעס העררן; מאכטע זיך אויף אונד גינג נאך
11 ארם נהרים, נאך דער שטאדט דעס נחר'ס. דיא קאמעלע ליעס ער
אויסערהאלב דער שטאדט זיך לאגערן, ביים דעם ברוננען; צור
אבענדצייט, דא דיא דירנען הערויסצוקאממען פפלעגן, וואססער צו האלן.
12 אונד שפראך אָ עוויגער! דוא גאטט מיינעס העררן אברהם! לאס מיר
עס דאך היטע געלינגען, אונד ערצייגע מיינעם העררן אברהם גנאדע.
13 איך שטעהע היר ביים דער וואססערקוועללע, אונד דיא טאכטער דער
14 שטאדטלייטע קאממען הערויס וואססער צו שעפפען. ווען נון איין מאד־
כען קאממט, צו וועלכעם איך שפרעכע, האלטע דאך דיינען אייאער

מנחה חדשה.

גיוו ולא קם מפניו כ"א לברכו והקפיד עד אחד שלא לקבור צדיק אצל רשע ועסק עם אנשי המקום בתחבולה שלא ירגישו בו שהי' מקפיד שלא לקבור מתו עמהם ואמר להם גר ותושב וגו' כלומר הן תחשבוני גר הן תחשבוני תושב לכל אחד מהחלוקות אני צריך שתתנו לי אחוזת קבר עמכם. אם אני גר הרי אתם מקפידים קנתכם על קנת וכל אחד יש לו שד' אחוז' לעצמו להיותכם משפחות לבד וכש"כ שתקפידו עלי שאני גר, וא"ת שאקבור את מתי בהפקר היום או למחר

וְאָמְרָה שְׁתֵה וְגַם־גְּמַלֶּיךָ אַשְׁקֶה אֹתָהּ הֹכַחְתָּ
לְעַבְדְּךָ לְיִצְחָק וּבָהּ אֵדַע כִּי־עָשִׂיתָ חֶסֶד עִם־
15 אֲדֹנִי׃ וַיְהִי־הוּא טֶרֶם כִּלָּה לְדַבֵּר וְהִנֵּה רִבְקָה
יֹצֵאת אֲשֶׁר יֻלְּדָה לִבְתוּאֵל בֶּן־מִלְכָּה אֵשֶׁת
16 נָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם וְכַדָּהּ עַל־שִׁכְמָהּ׃ וְהַנַּעֲר (והנערה)
טֹבַת מַרְאֶה מְאֹד בְּתוּלָה וְאִישׁ לֹא יְדָעָהּ
17 וַתֵּרֶד הָעַיְנָה וַתְּמַלֵּא כַדָּהּ וַתָּעַל׃ וַיָּרָץ הָעֶבֶד
לִקְרָאתָהּ וַיֹּאמֶר הַגְמִיאִינִי נָא מְעַט־מַיִם מִכַּדֵּךְ׃
18 וַתֹּאמֶר שְׁתֵה אֲדֹנִי וַתְּמַהֵר וַתֹּרֶד כַּדָּהּ עַל־יָדָהּ

הער, דאס איך טרינקע, אונד זיא שפריכט, טרינקע, אונד
דיינע קאמעעלע וויל איך אויך טראנקען; דיאזעלבע האסט
דוא דיינעם קנעכטע יצחק בעשטיממט, אונד אן איהר ווערדע
איך ערקעננען, דאס דוא מיינעם העררן גנאדע ערצייגט האסט.
15 כעפאר ער אויזגערעדעט האטטע, קאם העראוי: רבקה, (זיא
וואר געבאהרען דעם בתואל זאהן מלכה, דיא נחר'ס, אברהם'ס
ברודער: פרויא וואר), אונד האטטע איהרען איימער אויף דער
16 שולטער. דאס מאדכען וואר זעהר שאן פאן אנזעהן, נאך
איינע יונגפער, אונד קיין מאן האטטע זיא ערקעננט; זיא גינג
העראב צור קוועללע, פיללטע איהרען איימער, אונד קאם העראויף.
17 דער קנעכט ליעף איהר ענטגעגען אונד שפראך, לאס מיך דאך איין
18 ווייניג וואססער שלירפען, אויז דיינעם איימער. זיא שפראך טרינקע
מיין הערר! איילטע, נאהם דען איימער הערונטער אין דיא האנד,

מנחה חדשה.

למחר יזרע השדה ויודש קברי וישליכו עצמות מתי כדומן על פני השדה, ואם
אני תושב ג"כ מאותו טעם עצמו שהרי אתם מקפידים קנתכם על קנת ואני
צריך שדה שיהי' לי אחוזה לבית קבר, והם ענו אותו שאינו בעיניהם בחשיבות
קנת לקנת להקפיד עמו אם הוא גר או תושב אבל הוא אצלם כשיא אלהים
כלומר במדרגת נביא אלהים ולכן כל אחד ואחד מהם ינחר שיקבר מתו אצלו
ולכן במבחר קברינו קבור את מתך, ואמר שהוא החזיק להם טיבה על הדבר

19 וַתַּשְׁקִהוּ: וַתְּכַל לְהַשְׁקֹתוֹ וַתֹּאמֶר גַּם לִגְמַלֶּיךָ
20 אֶשְׁאָב עַד אִם־כִּלּוּ לִשְׁתֹּת: וַתְּמַהֵר וַתְּעַר כַּדָּהּ
אֶל־הַשֹּׁקֶת וַתָּרָץ עוֹד אֶל־הַבְּאֵר לִשְׁאֹב
21 וַתִּשְׁאַב לְכָל־גְּמַלָּיו: וְהָאִישׁ מִשְׁתָּאֵה לָהּ
מַחֲרִישׁ לָדַעַת הַהִצְלִיחַ יְהוָה דַּרְכּוֹ אִם־לֹא:
22 וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ הַגְּמַלִּים לִשְׁתּוֹת וַיִּקַּח הָאִישׁ
נֶזֶם זָהָב בֶּקַע מִשְׁקָלוֹ וּשְׁנֵי צְמִידִים עַל־יָדֶיהָ
23 עֲשָׂרָה זָהָב מִשְׁקָלָם: וַיֹּאמֶר בַּת־מִי אַתְּ הַגִּידִי
24 נָא לִי הֲיֵשׁ בֵּית־אָבִיךְ מָקוֹם לָנוּ לָלִין: וַתֹּאמֶר
אֵלָיו בַּת־בְּתוּאֵל אָנֹכִי בֶּן־מִלְכָּה אֲשֶׁר יָלְדָה
25 לְנָחוֹר: וַתֹּאמֶר אֵלָיו גַּם־תֶּבֶן גַּם־מִסְפּוֹא רַב עִמָּנוּ

אונד גאַב איהם צו טרינקען. אַלז זיא איהם גענוג געגעבען האַטטע, 19
שפּראַך זיא, אויך פֿיר דיינע קאַמעלע וויל איך שעפּפֿען, ביז זיא
גענוג געטרונקען האָבען. איילטע, גאָס איהרען איימער אין דיא 20
טראַנקריננע אויז, ליעף ווידער נאַך ברוננען, אום מעהר צו שעפּפֿען;
אונד שעפּפֿטע פֿיר אַללע זיינע קאַמעלע. דער מאַן ערשטוינטע איבר 21
זיא, שוויעג אָבר שטיללע, אום צו ערפֿאַהרן, אָב דער עוויגע זיינע
רייזע האָבע גליקקען לאַססען, אָדר ניכט. אַלז נון דיא קאַמעלע אַללע 22
געטרונקען האַטטען, נאַהם דער מאַן איינן גאָלדנען נאַזענרינג, איינן
האַלבען שקל אַן געוויכט, אונד צווייא אַרמבאַנדער אַן איהרען האַנדען,
צעהן שקל אַן געוויכט. אונד שפּראַך, וועססען טאָכטער ביזט דוא? 23
זאַגע מיר דאָך, אָב אין דיינעס פֿאַטערס הויזע פּלאַץ פֿיר אונס זייא, צור
נאַכטהערבערגע. זיא שפּראַך איך בין איינע טאָכטער בתואל'ס דעס 24
זאָהנס דער מלכה, דען זיא דעם נחור געבאָהרען. אונד זאַגטע פֿער- 25
נער, שטראָה אונד פֿוטטער האָבען וויר פֿיעל, אויך פּלאַץ צו איבער-

מנחה חדשה.

הנה אבל לא רצה להטריחם בזה מאחר שיש לו ממון לקנות שדה אחוזה ולע"פ
שיהי' בדמים יקרים יהי' אבלו כשו קבלו מהם בחנם והוא תכלית החסד שעשו
עמו אם הם רוצים לקיים מה שאמרו שיקבור את מתו מלפניו ולכן אמר להם

26 גם־מקום ללון: ויקד האיש וישתחו ליהוה:
27 ויאמר ברוך יהוה אלהי אדני אברהם אשר רביעי
לא־עזב חסדו ואמתו מעם אדני אנכי בדרך
28 נחני יהוה בית אחי אדני: ותרץ הנער ותגד
29 לבית אמה כדברים האלה: ולרבקה אח
ושמו לבן וירץ לבן אל־האיש החוצה אל־
30 העין: ויהי כראת את־הנזם ואת־הצמדים על־
ידי אחתו וכשמעו את־דברי רבקה אחתו
לאמר כה־דבר אלי האיש ויבא אל־האיש
31 והנה עמד על־הגמלים על־העין: ויאמר בוא
ברוך יהוה למה תעמד בחוץ ואנכי פניתי

26 נאַכטען. דאַ נייגטע זיך דער מאַן אונד וואַרף זיך הין, דען עוויגן אַנ־
27 צובעטען. אונד שפּראַך, געלאָבט זייא דער עוויגע, דער גאָטט מיינעז
הערדן אַברהם, וועלכער זיינע גנאַדע אונד טרייע מיינעם הערדן ניכט
ענטצאָגען האַט, איך בין, אויף דעם רעכטען וועגע, וועלכען מיך
דער עוויגע געפיהרט האַט, אין האוזע מיינעז הערדן ברודערז.
28 דיא יונגפער אבר ליעף, ערצעהלטע אים האוזע איהרער מוטטער דיזע
29 בעגעבענהייטען. רבקה האַטטע איינען ברודר, דעסן נאַמן וואַר לבן.
30 דיזער ליעף צו דעם מאַננע הינויז, צור קוועללע. נעמליך נאַכדעם ער
דען נאַזענרינג, אונד דיא אַרמבאַנדר אַן דען האַנדען זיינער שוועסטר
געזעהען, אונד דיא וואָרטע זיינער שוועסטער רבקה געהערט, אַלז
זיא זאַגטע, דיזעז האַט דער מאַן צו מיר געשפּראָכען; ער קאַם אַלזאָ
צו דעם מאַננע הין, דער נאָך בייא דען קאַמעעלען אַן דער קוועללע
31 שטאַנד. אונד שפּראַך, קאָם הערײן געזעגנעטער דעז עוויגען! וואַז
רונן שטעהסט דוא דרויזען? איך האַבע דאַז הויז געראַיאַט, אונד

מנחה חדשה.

אם יש את נפשכ' שאקבר את מתי כמו שאמרתם שמעוני ופגעו וגו' אבל באופן
אחר אני רוצ', ויתן לי את מערת המכפל' וגו' בכסף מלא יתננה לי כלומר
אע"פ שאתן ככסף מלא היא אבלי כאילו נתנה לי בחנם ואמר אשר בקצה

הַבַּ֫יִת וּמָק֖וֹם לַגְּמַלִּֽים׃ וַיָּבֹ֤א הָאִישׁ֙ הַבַּ֔יְתָה 32
וַיְפַתַּ֖ח הַגְּמַלִּ֑ים וַיִּתֵּ֨ן תֶּ֤בֶן וּמִסְפּוֹא֙ לַגְּמַלִּ֔ים
וּמַ֙יִם֙ לִרְחֹ֣ץ רַגְלָ֔יו וְרַגְלֵ֥י הָאֲנָשִׁ֖ים אֲשֶׁ֥ר אִתּֽוֹ׃
וַיּוּשַׂ֤ם לְפָנָיו֙ לֶֽאֱכֹ֔ל וַיֹּ֙אמֶר֙ לֹ֣א אֹכַ֔ל עַ֥ד אִם־ 33
דִּבַּ֖רְתִּי דְּבָרָ֑י וַיֹּ֖אמֶר דַּבֵּֽר׃ וַיֹּאמַ֑ר עֶ֥בֶד אַבְרָהָ֖ם 34
אָנֹֽכִי׃ וַֽיהוָ֞ה בֵּרַ֧ךְ אֶת־אֲדֹנִ֛י מְאֹ֖ד וַיִּגְדָּ֑ל וַיִּתֶּן־ 35
ל֞וֹ צֹ֤אן וּבָקָר֙ וְכֶ֣סֶף וְזָהָ֔ב וַעֲבָדִם֙ וּשְׁפָחֹ֔ת
וּגְמַלִּ֖ים וַחֲמֹרִֽים׃ וַתֵּ֡לֶד שָׂרָה֩ אֵ֨שֶׁת אֲדֹנִ֥י בֵן֙ 36
לַֽאדֹנִ֔י אַחֲרֵ֖י זִקְנָתָ֑הּ וַיִּתֶּן־ל֖וֹ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לֽוֹ׃
וַיַּשְׁבִּעֵ֥נִי אֲדֹנִ֖י לֵאמֹ֑ר לֹֽא־תִקַּ֤ח אִשָּׁה֙ לִבְנִ֔י 37

אויך איינען אָרט פיר דיא קאמעעלע. דער מאן קאם אין דאז הויז, 32
מאן זאטטעלטע דיא קאמעעלע אב; יעמאנד גאב דען קאמעעלען
שטראָה אונד פוטטער, אויך וואסער זיינע פיסע צו וואשען,
אונד דיא פיסע דער לייטע, וועלכע מיט איהם וואַרען. עז וואַרד 33
איהם פאָרגעזעצט צו עססען, ער אַבער שפראַך, איך ווערדע
ניכט עססען, ביז איך מיינע וואָרטע פאָרגעבראַכט האַבע; מאַן
אנטוואָרטעטע, זאָ רעדע דען! יענער שפראַך איך בין איין קנעכט 34
אברהם'ס. דער עוויגע האַט מיינען העררן רייכליך געזעגנעט, 35
דאַס ער גראָס געוואָרדען; ער גאַב איהם שאַפע אונד רינדער,
זילבער אונד גאָלד, קנעכטע אונד מאָגדע, קאַמעעלע אונד עזעל.
אויך האַט שרה, מיינעס העררן ווייב, מיינעם העררן איינען זאָהן 36
אין איהרעם אַלטער געבאָהרען; דיזעם שענקטע ער אַללעז זייניגע.
נון בעשוואָר מיך מיין הערר אויף דיזע וואָרטע: דוא זאָללסט 37
מיינעם זאָהנע קיינע פרויא נעהמען, פאָן דען טאָכטערן דער

מכתה תלשה.

שדהו שלא רצה לומר לו שימכור לו השדה עם המערה שאין מדרך העולם שיאמר לו למכור שדה אחוזתו אבל אמר לו ברמז שאם ימכור לו המער' שהשדה יקבל היזק בהיות המער' בקצה השדה כי כל לו קן סוף הוא מאחר שהיא דרך למערה ולכן מוטב לו שימכור הכל, והבשמע עפרון שרצה לקבור מתו באותה מערה

38 מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי יֹשֵׁב בְּאַרְצוֹ׃ אִם־לֹא
אֶל־בֵּית־אָבִי תֵּלֵךְ וְאֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה
39 לִבְנִי׃ וָאֹמַר אֶל־אֲדֹנִי אֻלַי לֹא־תֵלֵךְ הָאִשָּׁה אַחֲרָי׃
40 וַיֹּאמֶר אֵלָי יְהוָה אֲשֶׁר־הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנָיו יִשְׁלַח
מַלְאָכוֹ אִתָּךְ וְהִצְלִיחַ דַּרְכֶּךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי
41 מִמִּשְׁפַּחְתִּי וּמִבֵּית אָבִי׃ אָז תִּנָּקֶה מֵאָלָתִי כִּי
תָבוֹא אֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְאִם־לֹא יִתְּנוּ לָךְ וְהָיִיתָ נָקִי
42 מֵאָלָתִי׃ וָאָבֹא הַיּוֹם אֶל־הָעָיִן וָאֹמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
אֲדֹנִי אַבְרָהָם אִם־יֶשְׁךָ־נָּא מַצְלִיחַ דַּרְכִּי אֲשֶׁר
43 אָנֹכִי הֹלֵךְ עָלֶיהָ׃ הִנֵּה אָנֹכִי נִצָּב עַל־עֵין הַמָּיִם

38 כנעניטען פֿאָלקע, אין דעסן לאַנד איך וואָהנע. פֿיעלמעהר זאָללסט
דוא אין מיינעס פֿאַטערס הויזע אונד צו מיינען געשלעכטע געהן,
39 מיינעם זאָהנע איינע פֿרויא צו נעהמען. איך שפּראַך צו מיינעם
העררן; פֿיעללייכט ווירד דיא פֿרויא מיר ניכט נאַכפֿאָלגען וואָללען.
40 דאַ שפּראַך ער צו מיר: דער עוויגע, פֿאָר דעם איך געוואַנ־
דעלט בין, ווירד זיינען ענגעל מיט דיר זענדען, אונד דיינע רייזע
גליקקען לאַססען, דאַס דוא מיינעם זאָהנע איינע פֿרויא נעהמעסט
41 אויס מיינעם געשלעכטע, אונד אויס מיינעס פֿאַטערס הויזע: נור
אַלסדאַן ביסט דוא פֿרייא פֿאָן מיינעם איידע, ווען דוא צו מיינעם
געשלעכטע קאָממסט; וויללמאַן זיא דיר אַלסדען ניכט געבען,
42 זאָ ביסט דוא פֿרייא פֿאָן מיינעם איידע. נון קאַם איך הייטע
צו דער קוועללע, אונד שפּראַך, אָ עוויגער! דוא גאָטט מיינעס
העררן אַברהם! ווען דוא דען וועג וויללסט גליקקען לאַססען,
43 וועלכען איך געהע. היר שטעהע איך ביא דער וואַססערקוועללע;

מנחה חדשה.

מערה ולא במקום אחר חשב תחבולה למכר' ביותר מכדי שויה ואמר אם אמכור המערה הוא דבר מועט ואין ראוי ליטול ממנו שום סכום ואם אומר לו שאמכור לו כל השדה אין לי מקום למכר' ביותר מכדי שויה מאחר שאני ובני עמי אמרנו לו במבחר קברינו וא"כ אין טוב יאת שאומר שיעלנה בחנם ומן הידוע

וְהָיָה הָעַלְמָה הַיֹּצֵאת לִשְׁאֹב וְאָמַרְתִּי אֵלֶיהָ
הַשְׁקִינִי־נָא מְעַט־מַיִם מִכַּדֵּךְ׃ וְאָמְרָה אֵלַי גַּם־ 44
אַתָּה שְׁתֵה וְגַם לִגְמַלֶּיךָ אֶשְׁאָב הִוא הָאִשָּׁה
אֲשֶׁר־הֹכִיחַ יְהוָה לְבֶן־אֲדֹנִי׃ אֲנִי טֶרֶם אֲכַלֶּה 45
לְדַבֵּר אֶל־לִבִּי וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצֵאת וְכַדָּהּ עַל־
שִׁכְמָהּ וַתֵּרֶד הָעַיְנָה וַתִּשְׁאָב וָאֹמַר אֵלֶיהָ
הַשְׁקִינִי נָא׃ וַתְּמַהֵר וַתּוֹרֶד כַּדָּהּ מֵעָלֶיהָ וַתֹּאמֶר 46
שְׁתֵה וְגַם־גְּמַלֶּיךָ אַשְׁקֶה וָאֵשְׁתְּ וְגַם הַגְּמַלִּים
הִשְׁקָתָה׃ וָאֶשְׁאַל אֹתָהּ וָאֹמַר בַּת־מִי אַתְּ וַתֹּאמֶר 47
בַּת־בְּתוּאֵל בֶּן־נָחוֹר אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ מִלְכָּה

וועֶן נון איין מאֶדכען, דאַז הערויז קאָממט צו שעֶפּפען, אונד איך
שפּרעכע צו איהר, לאַס מיך דאָך איין וועניג וואַססר אויז דיינעם איימער
טרינקען! זיא אבער שפּריכט, דוא קאַננסט טרינקען, איך וויל אבר 44
אויך פֿיר דיינע קאַמעלע שעֶפּפען; זאָ ווירד דיעזע דיא פֿרויא זיין,
דיא דער עוויגע פֿיר מיינעז הערן זאָהן בעשטיממט האַט. איך האַטּ־ 45
טע נאָך ניכט אויפֿגעהאָרט אין מיינעם הערצען צו שפּרעכען, זאָ קאַם
רבקה הערויז, מיט דעם איימר אויף איהרער שולטר, זיא גינג הערב
צור קוועללע, אונד שעֶפּפטע; איך שפּראַך צו איהר לאַס מיך דאָך
טרינקן. דאַ איילטע זיא, ליעס דען איימר הערב, שפּראַך, טרינקע! 46
איך וויל אויך דיינע קאַמעלע טראַנקען; איך טראַנק, אונד זיא
טראֶנקטע אויך דיא קאַמעלע. איך פֿראַגטע זיא, וועסן טאָכטר ביזט 47
דוא? זיא שפּראַך, בתואל'ס טאָכטר, נחור'ס זאָהנס, דען איהם מלכה

מנחה חדשה.

הידוע שהוא נושא מתנות יש לו מקום למכרה לו בדמים יקרים שאומר לו בכמה סכום היא נערכת אצלי ולא ישאר לו מקום לפחות מן הסכום שאומר מאחר שאיני חוזר אחריו למכרה לו אבל הוא חוזר אחרי ומבקש לקנותה ואני אומר לו שיקח אותה חנם אין לו מקום לדקדק על הסכום וכן עשה ואמר לאברהם השדה נתתי לך שהוא דבר חשוב ויש בה כדי נתינ' אבל המערה אשר בו אינ' חשובה כ"כ להזכיר אותה בשם מתנה לא שלך היא ובפ"כ שנתתיה לך

כבר

48 וָאָשִׂם הַנֶּזֶם עַל־אַפָּהּ וְהַצְּמִידִים עַל־יָדֶיהָ׃ וָאֶקֹּד
וָאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה וָאֲבָרֵךְ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי
אֲדֹנִי אַבְרָהָם אֲשֶׁר הִנְחַנִי בְּדֶרֶךְ אֱמֶת לָקַחַת
49 אֶת־בַּת־אֲחִי אֲדֹנִי לִבְנוֹ׃ וְעַתָּה אִם־יֶשְׁכֶם עֹשִׂים
חֶסֶד וֶאֱמֶת אֶת־אֲדֹנִי הַגִּידוּ לִי וְאִם־לֹא הַגִּידוּ לִי
50 וְאֶפְנֶה עַל־יָמִין אוֹ עַל־שְׂמֹאל׃ וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל
וַיֹּאמְרוּ מֵיְהוָה יָצָא הַדָּבָר לֹא נוּכַל דַּבֵּר אֵלֶיךָ
51 רַע אוֹ־טוֹב׃ הִנֵּה־רִבְקָה לְפָנֶיךָ קַח וָלֵךְ וּתְהִי
52 אִשָּׁה לְבֶן אֲדֹנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר
שָׁמַע עֶבֶד אַבְרָהָם אֶת־דִּבְרֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה

געבאָהרן; דאַ לעגטע איך דען רינג אַן איהרע נאַזע, אונד דיא אַרמ־
48 בענדער אַן איהרע הענדע. נייגטע איך אונד וואַרף איך הין, דען עווי־
גען אַנבעטען; לאָבטע דען עוויגן, דען גאָטט מיינעס הערדן אברהם
דער מיך אויף דען ריכטיגן וועג געפיהרט האַט, מיינעס הערדן ברודער
49 טאָכטער, פיר זיינן זאָהן צו נעהמן. וואָללט איהר נון געוואָגענהייט אונד
טריי פיר מיינען הערדן צייגן, זאָ זאַגט עס מיר; וואָ אַבער ניכט, זאָ
זאַגט עס מיר נור, דאַס איך מיך נור רעכטען אָדער לינקען ווענדע.
50 הירויף אַנטוואָרטעטע לבן אונד בתואל, אונד שפראַכן, דיא זאַכע איזט
פאָן דעם עוויגן טאָן ענטשידען; ווער קאָננען דיר ניכטס מעהר זאַגן,
51 ווידער בעזעס נאָך גוטעס. היער איזט רבקה פאָר דיר, נימ זיא אונד
רייזע! דאַס זיא דיינעס הערדן זאָהנעס פרויא ווערדע, וויא דער עוויגע
52 געשפראָכען האַט. אַלז נון דער קנעכט אברהם'ס איהרע וואָרטע

מנחה חדשה.

כבר כשאמרתי בתוך בני עמי במבחר קברינו קבור וגו׳, ולזה הקדים בשדה
המתנה ובמערה שנה ואמר לך נתתיה כלומר שלך היא וכבר נתתי׳, וכמו
שאמר בן הדד אם לשלום יצאו תפשום חיים ואם למלחמ׳ יצאו חיים תפשום
(מ״א כ יח) שבנאתם לשלום הקדים תפשום לחיים ובנאתם למלחמ׳ הקדים
חיים לתפשום והכוונה להזהירם תחלה על היותר מצוי להעשות כי בנאתם
לשלום הי׳ להם נקל לתפשם וחזר לומר חיים שאם ישתדלו להלחם אתם
ברצותם

לַיהוָה׃ * וַיּוֹצֵא הָעֶבֶד כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּבְגָדִים 53
וַיִּתֵּן לְרִבְקָה וּמִגְדָּנֹת נָתַן לְאָחִיהָ וּלְאִמָּהּ׃ וַיֹּאכְלוּ 54
וַיִּשְׁתּוּ הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עִמּוֹ וַיָּלִינוּ וַיָּקוּמוּ
בַבֹּקֶר וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֻנִי לַאדֹנִי׃ וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ 55
תֵּשֵׁב הַנַּעַר אִתָּנוּ יָמִים אוֹ עָשׂוֹר אַחַר תֵּלֵךְ׃
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל־תְּאַחֲרוּ אֹתִי וַיהוָה הִצְלִיחַ 56
דַּרְכִּי שַׁלְּחוּנִי וְאֵלְכָה לַאדֹנִי׃ וַיֹּאמְרוּ נִקְרָא 57
לַנַּעַר וְנִשְׁאֲלָה אֶת־פִּיהָ׃ וַיִּקְרְאוּ לְרִבְקָה וַיֹּאמְרוּ 58
אֵלֶיהָ הֲתֵלְכִי עִם־הָאִישׁ הַזֶּה וַתֹּאמֶר אֵלֵךְ׃

פערנאַהם, וואַרף ער זיך צור ערדע, דען עוויגען אַנצובעטען.
אונד דער קנעכט נאַהם הערפֿאָר זילבערן אונד גאָלדען געשמיידע, 53
אונד קליידונג, גאַב עס דער רבקה; אונד אַנדערע קאָסטבאַרע
קייטען שענקטע ער איהרעם ברודער, אונד איהרער מוטטער.
אַלזדען אַסען זיא, אונד טראַנקען, ער, אונד דיא לייטע, וועלכע 54
מיט איהם וואַרען, אונד איבערנאַכטעטען; אַלז זיא דעס מאָר־
גענס אויפֿשטאַנדען, שפּראַך ער, שיקט מיך פֿאָרט צו מיינעם
העררן!. דאַ שפּראַך איהר ברודער אונד איהרע מוטטער, לאַס 55
דאַז מעדכען נאָך איין יאַהר, אָדער צעהן מאָנאַטע, בייא אונז
בלייבען; הערנאַך מאַג זיא רייזען. ער שפּראַך צו איהנען האַלטעט 56
מיך ניכט אויף! דאַ דער עוויגע מיינע רייזע האַט זאָ גליקליך זיין
לאַססען; שיקט מיך פֿאָרט דאַס איך צו מיינעם העררן רייזע. זיא 57
שפּראַכען, וויר וואָללען דאַז מעדכען רופֿען, אונד זיא זעלבסט פֿראַגען.
זיא רופֿטען דער רבקה, אונד שפּראַכען צו איהר, ווילסט דוא 58
מיט דיזעם מאַננע רייזען? זיא שפּראַך, איך וויל רייזען.

מנחה חדשה.

בראותם שהשלוחים יד בהם לתפשם שישתדלו שלא יהרגום, ובבאתם למלחמה היותר ודאי הי׳ להם להרגם כי לא יתפש אדם בהיותו נלחם כי אם בקושי עצום ולכך הקדים לומר חיים לומר הזהרו מאד שלא תהרגום בהלחמם עמכם וחזר לומר תפשום לומר שאם יברחו מפניכם לצאת העיר שיזהרו עד מאד לבל ימלטו מידם וגם יתפשם עכ״פ: ולאמר לו הכלב הנדיב שהחזיק לו טוב׳ על מה שאמר

59 וַיְשַׁלְּחוּ אֶת־רִבְקָה אֲחֹתָם וְאֶת־מֵנִקְתָּהּ וְאֶת־
60 עֶבֶד אַבְרָהָם וְאֶת־אֲנָשָׁיו׃ וַיְבָרְכוּ אֶת־רִבְקָה
וַיֹּאמְרוּ לָהּ אֲחֹתֵנוּ אַתְּ הֲיִי לְאַלְפֵי רְבָבָה וְיִירַשׁ
61 זַרְעֵךְ אֵת שַׁעַר שֹׂנְאָיו׃ וַתָּקָם רִבְקָה וְנַעֲרֹתֶיהָ
וַתִּרְכַּבְנָה עַל־הַגְּמַלִּים וַתֵּלַכְנָה אַחֲרֵי הָאִישׁ וַיִּקַּח
62 הָעֶבֶד אֶת־רִבְקָה וַיֵּלַךְ׃ וְיִצְחָק בָּא מִבּוֹא בְּאֵר לַחַי
63 רֹאִי וְהוּא יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב׃ וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ
בַּשָּׂדֶה לִפְנוֹת עָרֶב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה גְמַלִּים
64 בָּאִים׃ וַתִּשָּׂא רִבְקָה אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרֶא אֶת־יִצְחָק
65 וַתִּפֹּל מֵעַל הַגָּמָל׃ וַתֹּאמֶר אֶל־הָעֶבֶד מִי־הָאִישׁ

59 זיא ליעססען אלזא איהרע שוועסטער, רבקה, אונד איהרע אמע,
60 אונד אברהם'ס קנעכט מיט זיינען לייטען ציהען. זיא זעגנעטען רבקה,
אונד שפראכען צו איהר, אונזרע שוועסטער, או! דאס דוא צו טויזענדמאל טויזענדען ווערדעסט; אונד דיין זאמע דאז טהאר זיינער
61 פיינדע ערבערע. רבקה אונד איהרע קאממערמעגדע מאכטען זיך
אויף, ריטטען אויף דען קאמעעלען, אונד רייזטען דעם מאננע נאך;
62 אלזא נאהם דער קנעכט רבקה אונד רייזטע. יצחק קאם עבען פאן
דער רייזע נאך דעם ברוננען הער לעבענדיג זעהענדען; ער וואהנטע
63 אבער אים זידליכען לאנדע. אלז נון יצחק זיך ערגינג אויף דעם פעלדע,
געגען אבענד; הוב ער זיינע אויגען אויף, אונד ווארד געוואהר,
64 דאס קאמעעלע קאמען. וויא אבער רבקה איהרע אויגען אויפהוב
65 אונד יצחק געוואהר ווארד; פיעל זיא פאם קאמעעלע. אונד שפראך
צום קנעכטע, ווער איזט דער מאן דארט, דער אונז אויף דעם פעלדע

מנחם מדש״ה.

שאמר בנגל' ושהבין כוונתו שרצ' למכר' לרביותר מכדי דמיה ולכן אמר ליתנה לו ולא אמר שימכרנה שמן הידוע היה אלו שאינו מקבל מתנות בזה האופן ואף אם קבל מפרעה ואבימלך דיק ותשבח שבקבלתו קדש את השם, ובהיותו כדיב עם עפרון הי' מקדש את השם ולכן אמר לו אם אתה לו שמעני כלומר אם אתה בזה הרצון שאמרת למכר' לי ואע״פ שלא אמרת זה בפירוש אבל ברמז

הַלָּזֶה֙ הַהֹלֵ֤ךְ בַּשָּׂדֶה֙ לִקְרָאתֵ֔נוּ וַיֹּ֥אמֶר הָעֶ֖בֶד ה֣וּא
אֲדֹנִ֑י וַתִּקַּ֥ח הַצָּעִ֖יף וַתִּתְכָּֽס׃ וַיְסַפֵּ֥ר הָעֶ֖בֶד לְיִצְחָ֑ק 66
אֵ֥ת כָּל־הַדְּבָרִ֖ים אֲשֶׁ֥ר עָשָֽׂה׃ וַיְבִאֶ֣הָ יִצְחָ֗ק הָאֹ֙הֱלָה֙ 67
שָׂרָ֣ה אִמּ֔וֹ וַיִּקַּ֧ח אֶת־רִבְקָ֛ה וַתְּהִי־ל֥וֹ לְאִשָּׁ֖ה
וַיֶּאֱהָבֶ֑הָ וַיִּנָּחֵ֥ם יִצְחָ֖ק אַחֲרֵ֥י אִמּֽוֹ׃ פ ששי
כה וַיֹּ֧סֶף אַבְרָהָ֛ם וַיִּקַּ֥ח אִשָּׁ֖ה וּשְׁמָ֥הּ קְטוּרָֽה׃ וַתֵּ֣לֶד 1 2
ל֗וֹ אֶת־זִמְרָן֙ וְאֶת־יָקְשָׁ֔ן וְאֶת־מְדָ֖ן וְאֶת־מִדְיָ֑ן וְאֶת־
יִשְׁבָּ֖ק וְאֶת־שֽׁוּחַ׃ וְיָקְשָׁ֣ן יָלַ֔ד אֶת־שְׁבָ֖א וְאֶת־דְּדָ֑ן 3
וּבְנֵ֣י דְדָ֔ן הָי֛וּ אַשּׁוּרִ֥ם וּלְטוּשִׁ֖ם וּלְאֻמִּֽים׃ וּבְנֵ֣י 4
מִדְיָ֗ן עֵיפָ֤ה וָעֵ֙פֶר֙ וַחֲנֹ֔ךְ וַאֲבִידָ֖ע וְאֶלְדָּעָ֑ה כָּל־

ענטגעגען געהט ? דער קנעכט שפראך, דאז איזט מיין העררר; זיא
נאהם דען שלייער אונד פערהילטע זיך. דער קנעכט ערצעהלטע 66
דעם יצחק אללע דינגע, דיא ער אויזגעריכטעט האטטע. יצחק פיהרטע 67
זיא אין דאז געצעלט זיינער מוטטער שרה, הייראטהעטע רבקה, אונד
זיא ווארד זיינע פרויא, יצחק ליעבטע זיא; אונד טראסטעטע
זיך, איבער דען פערלוסט זיינער מוטטער.

אברהם נאהם ווידער איינע פרויא, דערען נאמע וואר קטורה. 1
דיעזע געבאהר איהם, דען זמרן, דען יקשן, דען מדן, דען מדין; 2
דען ישבק אונד דען שוח. יקשן צייגטע, דען שבא, דען דדן; דדן'ס 3
קינדער וואר[ען] דיא אשורם, לטושם אונד לאמים. מדין'ס קינדער וואר 4
רען עיפה, עפר, חנך, אבידע, אונד אלדעה; אללע דיעזע זינד קינדער

מנחה חדשה.

וזהו אך אם אתה בל' מיעוט כלומר שלא הי' הדבור הזה שלם כלומר אם אתה בזה הדבור החסר שאמרת הלואי ויהי' כן שבזה אני רוצ' שכן אמרתי בכסף מלא יתננה לי, וכנשמע עפרון שהבין אברהם כוונתו שמח שמח' מאוד והרח' עלפיו סדוקות כאלו לא הית' זאת כוונתו וכסה טפח וגלה טפחים ואמר לא אדוני כלומר לא הית' זאת כוונתי תדע שכן שהרי אין ברוחי רמיה לדקדק בין ב' אוהבים כמוכו שגיווי' הוא ד' מאות שקל כסף וא"כ למה אהיה מתסכס למכר' לך בעלילה ובזה גילה יותר ויותר כוונתו שאמר הסכום שהית' כערכת אלנו

5 אֵ֚לֶּה בְּנֵ֣י קְטוּרָֽה׃ וַיִּתֵּ֧ן אַבְרָהָ֛ם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־ל֖וֹ
6 לְיִצְחָֽק׃ וְלִבְנֵ֤י הַפִּֽילַגְשִׁים֙ אֲשֶׁ֣ר לְאַבְרָהָ֔ם נָתַ֥ן
אַבְרָהָ֖ם מַתָּנֹ֑ת וַֽיְשַׁלְּחֵ֞ם מֵעַ֨ל יִצְחָ֤ק בְּנוֹ֙ בְּעוֹדֶ֣נּוּ
7 חַ֔י קֵ֖דְמָה אֶל־אֶ֥רֶץ קֶֽדֶם׃ וְאֵ֗לֶּה יְמֵ֛י שְׁנֵֽי־חַיֵּ֥י
אַבְרָהָ֖ם אֲשֶׁר־חָ֑י מְאַ֥ת שָׁנָ֛ה וְשִׁבְעִ֥ים שָׁנָ֖ה
8 וְחָמֵ֥שׁ שָׁנִֽים׃ וַיִּגְוַ֨ע וַיָּ֧מָת אַבְרָהָ֛ם בְּשֵׂיבָ֥ה טוֹבָ֖ה
9 זָקֵ֣ן וְשָׂבֵ֑עַ וַיֵּאָ֖סֶף אֶל־עַמָּֽיו׃ וַיִּקְבְּר֨וּ אֹת֜וֹ יִצְחָ֤ק
וְיִשְׁמָעֵאל֙ בָּנָ֔יו אֶל־מְעָרַ֖ת הַמַּכְפֵּלָ֑ה אֶל־שְׂדֵ֞ה
עֶפְרֹ֤ן בֶּן־צֹ֙חַר֙ הַֽחִתִּ֔י אֲשֶׁ֖ר עַל־פְּנֵ֥י מַמְרֵֽא׃
10 הַשָּׂדֶ֛ה אֲשֶׁר־קָנָ֥ה אַבְרָהָ֖ם מֵאֵ֣ת בְּנֵי־חֵ֑ת שָׁ֛מָּה

6 דער קטורה. אברהם שענקטע דעם יצחק אללעס זיינינע. דען
קינדערן זיינער קעבסווייבער אבער, גאב אברהם געשענקע, אונד
שיקטע זיא פאן זיינעם זאהנע יצחק (דא ער זעלבסט נאך לעבטע)
7 היינוועג, געגען מארגען, נאך דעם לאנדע דעס מארגענלאנד. דיזעס זינד
דיא לעבענסיאהרע אברהם'ס, וועלכע ער געלעבט האטטע; איין
8 הונדערט, פינף אונד זיעבענציג יאהרע. נאכדעם פערשיעד אברהם
אונד שטארב אין איינעם בעגליקטען אלטער, איין גרייז, אונד לעבענס
9 זאטט: אונד ווארד איינגעזאממעלט בייא זיינען פארפאהרען. זיינע זאהנע,
יצחק אונד ישמעאל, בעגרובען איהן אין דער האהלע צו מכפלה, אין
דעם פעלדע דעס אתין עפרון, זאהנס צחר'ס, וועלכעס פאר ממרא
10 ליעגט. אין דעם פעלדע, וועלכעס אברהם פאן דען קינדערן את

מנחה חדשה.

אבלו, ולא אמר מה הם השקלים, ואז"ל שלזה נתן כנדים ולא הזכיר הכסף אם צורי או מדיני ולזה נתן לו צורי, וכששמע אברהם שגלה דעתו מכל וכל אמר למה אאריך בטענות עם הנבל הזה ידעתי שאם יראה הכסף בעיניו שיקפוץ לקחתו ולא יחוש לומר לא הית' זאת כוונתי ולזה שקל לו הכסף הנבחר והמשקל הנבחר כמ"ש עובר לסוחר כלומר לכל סוחר, וכראות עפרון הכסף נבהל להון ולא הוסיף דבר כדי שלא יתבטל המכר אבל קבל אותו בסבר פנים ונתקיים השדה בכל תשמישו ומצרכיו וסימניו לאברהם, ואמר שהיה המקח
לעיני

קָבַר אַבְרָהָם וְשָׂרָה אִשְׁתּוֹ׃ וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת 11
אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיֵּשֶׁב יִצְחָק
עִם־בְּאֵר לַחַי רֹאִי׃ פ שביעי
וְאֵלֶּה תֹּלְדֹת יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲשֶׁר יָלְדָה 12
הָגָר הַמִּצְרִית שִׁפְחַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם׃ וְאֵלֶּה 13
שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בִּשְׁמֹתָם לְתוֹלְדֹתָם בְּכֹר
יִשְׁמָעֵאל נְבָיֹת וְקֵדָר וְאַדְבְּאֵל וּמִבְשָׂם׃ וּמִשְׁמָע 14
וְדוּמָה וּמַשָּׂא׃ חֲדַד וְתֵימָא יְטוּר נָפִישׁ וָקֵדְמָה׃ 15
אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׁמֹתָם בְּחַצְרֵיהֶם 16
וּבְטִירֹתָם שְׁנֵים־עָשָׂר נְשִׂיאִם לְאֻמֹּתָם׃ וְאֵלֶּה 17
שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מְאַת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה

געקויפט האטטע, דאזעלבסט ווארד אברהם אונד זיינע פרויא
שרה בעגראבען. נאך דעם אבלעבען אברהם׳ס, זעגנעטע גאטט 11
זיינען זאהן יצחק, אונד יצחק וואהנטע בייא דעם ברוננען דעז
לעבענדיגען זעהענדען.
דיזעז איזט דיא געשלעכטספאלגע פאן ישמעאל דעז זאהנז אברהם׳ס, 12
וועלכען הגר דיא מצריטע מאגד דער שרה, דעם אברהם געבאהרען.
דיזעז זינד דיא נאמען דער קינדער ישמעאל איהרען נאמען אונד איהז 13
רער געשלעכטספאלגע נאך, דער ערסטגעבאהרנע ישמעאל׳ס היעס
נביות, הערנאך קדר, אדבאל אונד מבשם. אונד משמע אונד דומה אונד 14
משא. חדד אונד תימא יטור נפיש אונד קדמה. דיעז זינד דיא זאהנע 15 16
ישמעאל׳ס, אונד דיזעז איהרע נאמען, אין איהרען געהעפטען, אונד
אין איהרען שלעססערן; צוואלף שטאממפירסטען, נאך איהרען נאטיאז
נען. דיא לעבענזיאהרע דעז ישמעאל וואהרען הונדערט יאהר אונד 17

מנחה חדשה.

לעיני בני חת לכל באי שער עירו שאם לא כן אולי לא יתקיים המקח שהיום
או למחר יבוא קרוב או מכרן ויגאל את השדה או שיבאו עליו עוררין לומר גזולה
היתה אצלו, ובהיות כל אנשי העיר שם בשעת המקח וכל גדוליהם חתומים
על

18 וְשֶׁבַע שָׁנִים וַיִּגְוַע וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו׃ וַיִּשְׁכְּנוּ
מֵחֲוִילָה עַד־שׁוּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם בֹּאֲכָה
אַשּׁוּרָה עַל־פְּנֵי כָל־אֶחָיו נָפָל׃ פ
19 וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד
20 אֶת־יִצְחָק׃ וַיְהִי יִצְחָק בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ
אֶת־רִבְקָה בַּת־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת
21 לָבָן הָאֲרַמִּי לוֹ לְאִשָּׁה׃ וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לַיהוָֹה
לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִוא וַיֵּעָתֶר לוֹ יְהוָֹה
22 וַתַּהַר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ׃ וַיִּתְרֹצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ
וַתֹּאמֶר אִם־כֵּן לָמָּה זֶּה אָנֹכִי וַתֵּלֶךְ לִדְרֹשׁ אֶת־
23 יְהוָֹה׃ וַיֹּאמֶר יְהוָֹה לָהּ שְׁנֵי גֹיִים בְּבִטְנֵךְ וּשְׁנֵי

דרייסיג יאהר אונד זיעבען יאהר ; אלסדען פערשיעד ער אונד שטארב
18 אונד ווארד בייא זיינען פארפאהרען איינגעטהאן. דיא ישמעאלים וואהנ־
טען פאן חוילה אן ביז שור, וועלכעס פאר מצרים ליגט, ביז נאך אשור
הין ; ישמעאל לאג אבער נור זייטס אללער זיינער ברידער.
19 דיזעס איזט דיא געשלעכטספאלגע פאן יצחק זאהן אברהם'ס ; אברהם
20 האט יצחק געצייגט. יצחק וואר פירציג יאהר אלט, אלז ער רבקה, דיא טאכ־
טער דעז ארמיטען בתואל'ס, אויז פדן ארם דיא שוועסטער דעז ארמיטען
21 לבן'ס, צור פרויא נאהם. יצחק פלעהטע צום עוויגען אום זיינר פרויא
ווילן, דען זיא וואר אונפרוכטבאר ; דער עוויגע ליעז זיך פאן איהם
22 ערפלעהן, אונד זיינע פרויא רבקה ווארד שוואנגער. נון בעוועגטען
זיך דיא קינדער העפטיג אין איהר, דא שפראך זיא, ווען דעם אלזא
איזט, ווארום האבע איך עז דען געווינשט? אונד גינג, דען עוויגען
23 צו בעפראגען. דער עוויגע ליעס איהר זאגען, צוויא פאלקער זינד אין

מנחה חדשה.

על השטר לא ישאר שום ערעור, וכ"ז להורות שכל מה שהיה עושה אברהם היה עושה אותו בשלם שבפנים להגיע אל המכוון ושיהיה קיים.

ואלה תולדת יצחק הנה התחיל עתה לספר כל עניני יצחק בארוכה ותולדותיו

לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ וּלְאֹם מִלְאֹם יֶאֱמָץ וְרַב
24 יַעֲבֹד צָעִיר׃ וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמִם
25 בְּבִטְנָהּ׃ וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר
26 וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו׃ וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אָחִיו וְיָדוֹ
אֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וְיִצְחָק
27 בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם׃ וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים
וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד אִישׁ שָׂדֶה וְיַעֲקֹב אִישׁ
28 תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים׃ וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת־עֵשָׂו כִּי־
29 צַיִד בְּפִיו וְרִבְקָה אֹהֶבֶת אֶת־יַעֲקֹב׃ וַיָּזֶד יַעֲקֹב

דיינעם לייבע, צוויא נאציאנען זאנדערן זיך פאן דיינעם איינגעווידע ;
נאציאן איזט מעכטיגער אלז נאציאן, אלטערער ווירד דעם יינגערן דינען.
24 אלז נון איהרע צייט קאם צום געבאהרען ; דא ווארען צווילינגע אין
25 איהרעם לייבע. דער ערסטע קאם הערויז, ווארראטה, זיינע גאנצע
26 הויט וויא איין הארענער מאנטעל, אונד זיא נענטען איהן עשו. נאך
הער אבער קאם זיין ברודער הערויז, אונד זיינע האנד פאסטע אן
עשו'ס פערזע, אונד ער נענטע איהן יעקב ; יצחק וואר זעכציג יאהר
27 אלט, אלז זיא געבאהרען ווארדען. דיא קנאבען וואוכזען, עשו וואר
איין יאגדפערשטאנדיגער, אונד איין פעלדמאן ; יעקב אבער ווארד איין
28 פראממער מאן, דער אין צעלטען וואהנט. יצחק ליעבטע דען עשו, דען
29 ער אס פאן זיינעם ווילדפרעט ; רבקה אבער ליעבטע דען יעקב. יעקב

מנחה חדשה.

ותולדותיו ואמר ואלה תולדת יצחק שהם יעקב ועשו וכשהוזקק לומר יצחק הוצרך לומר בן אברה' כי כן דרך הכתוב ברוב המקומות ועתה הואיל והזכירו ספר בשבחו ואמר אברהם הוליד את יצחק להודיענו כי אברהם ממש הוליד את יצחק והוא כי כשאמר לו הש"י ואת בריתי אקים את יצחק אשר תלד לך שרה למועד הזה בשנ' האחרת מאותה שעה ואילך היה אברהם מקדש את עצמו בתכלית האפשר בכל ביא' וביאה כדי שיהי' יצחק ראוי שיקים את בריתו עמו כמ"ש ואת בריתי אקים את יצחק, כי מחשבת האדם פועלת בשעת המשגל ושיפנה כלבו לדבר אחר יהיו תולדות בלתי הגונים ואולי שעם זה היה בוחר

שעות

30 נָזִיד וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן־הַשָּׂדֶה וְהוּא עָיֵף׃ וַיֹּאמֶר
עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב הַלְעִיטֵנִי נָא מִן־הָאָדֹם הָאָדֹם
הַזֶּה כִּי עָיֵף אָנֹכִי עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ אֱדוֹם׃
31 וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְרָה כַיּוֹם אֶת־בְּכֹרָתְךָ לִי׃ וַיֹּאמֶר
32 עֵשָׂו הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת וְלָמָּה־זֶּה לִי בְּכֹרָה׃
33 וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הִשָּׁבְעָה לִּי כַּיּוֹם וַיִּשָּׁבַע לוֹ
34 וַיִּמְכֹּר אֶת־בְּכֹרָתוֹ לְיַעֲקֹב׃ וְיַעֲקֹב נָתַן לְעֵשָׂו
לֶחֶם וּנְזִיד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ וַיָּקָם וַיֵּלַךְ
וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת־הַבְּכֹרָה׃ פ

האַטטע איינט איין געריכט; אונד עשו קאַם פאָם פעלדע,
30 אונד וואַר אַבגעמאַטטעט. דאַ שפראַך עשו צו יעקב, לאַס איך
דאָך פאָן דיזעם ראָטהען געריכטע קאָסטען, דען איך בין אַבגע-
31 געמאַטטעט; דאַרום נענט מאַן איהן אדום. יעקב שפראַך:
32 פערקויפע מיר נויך זאָפאָרט דיינע ערסטגעבורט. דאַ שפראַך
33 עשו, זיהע! איך געהע דאָך צום טאָדע; וואָצו ניטצט מיר דיא
ערסטגעבורט?. יעקב שפראַך, שוואָרע מיר צואָר דאַרויף, ער
שוואָר איהם; אונד פערקויפטע זיינע ערסטגעבורט דעם יעקב.
34 יעקב אַבער, גאַב דעם עשו, בראָד, אונד איין געריכט לינזען,
דיזער אַס, טראַנק, שטונד אויף, אונד גינג דאַפאָן; זאָ פעראַ-
כטעטע עשו דיא ערסטגעבורט.

מנחה חדשה.

שעות ידועות כמ"ש החכם בס' המבחרים וכו' שהדבר קשה שתהי' המחשבה סבת כל זה שהרי יעקב ועשו יוכיחו, וכשתהי' השעה ברצון הש"י מסייעת בדבר כבר היה זה אפשר כמ"ש בעלי המשפטים שכבר אפשר שתורה השעה על שהאחד יהי' צדיק והב' רשע או האחד עני והב' עשיר. ואמר שהי' יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבק' והוכרח לומר בת בתואל מאחר שהזכיר' כמ"ש יצחק בן אברהם, ויחסו לארם שנולד שם כמ"ש הנה ילדה מלכה וגו', ולפי שהי' מבני עבר שהוא מבני ארפכשד ולא מבני ארם חזר לומר מפדן ארם לומר שלא תטע' בו לומר שהוא מבני ארם שלא קראתו התור' ארמי אלא בשביל שהיה

מפדן

כו 1 וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ מִלְּבַד הָרָעָב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר
הָיָה בִּימֵי אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אֶל־אֲבִימֶלֶךְ
מֶלֶךְ־פְּלִשְׁתִּים גְּרָרָה׃ 2 וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר
אַל־תֵּרֵד מִצְרָיְמָה שְׁכֹן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר
אֵלֶיךָ׃ 3 גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה עִמְּךָ וַאֲבָרְכֶךָּ
כִּי־לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל
וַהֲקִמֹתִי אֶת־הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם
אָבִיךָ׃ 4 וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם
וְנָתַתִּי לְזַרְעֲךָ אֵת כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל וְהִתְבָּרְכוּ
בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ׃ 5 עֵקֶב אֲשֶׁר־שָׁמַע

1 עז וואר הונגערזנאטה אין לאנדע, אויסער דער ערסטען הונגערז
נאטה, וועלכע אין דען צייטען אברהס געוועזען; דא רייזטע יצחק
2 צו אבימלך דעם קעניג דער פלשתים, גען גרר. דער עוויגע ערשיען
איהם אונד שפראך, רייזע ניכט העראב גען מצרים; וואהנע אים
3 לאנדע, וועלכעז איך דיר אנזייגען ווערדע. האלטע דיך אין דיזעם
לאנדע אויף, זא וויל איך מיט דיר זיין, אונד דיך זעגנען; דען דיר
אונד דיינעם זאמען, וויל איך דיזע לענדער אללע איינגעבען, אונד
4 דען אייד האלטען, דען איך דיינעם פאטער אברהם געשוואָרען. דיינען
זאמען וויל איך מעהרען, זא פיעל אלז שטערנע אם הימעל, אונד
וויל דיינעם זאמען אללע דיזע לענדער איינגעבען; זא דאס זיך מיט
5 דיינעם זאמען זעגנען זאללען, אללע פעלקער דער ערדע. צור בעז
לאָהנונג, וויל אברהם מיינער שטיממע געהארזאם וואר; אונד מיינע

מנחה חדשה.

מפדן ארם כלומר שנולד שם ושהי' דר שם, ומ"ש ואת קמואל אבי ארם הוא שקבלוהו עליהם לשר וגדול לא שהוא הולידם שלא יתכן בזמן קצר כזה שתעשה אומ' גדול' כזאת, ולפי שעיקר נשואיה היו ע"י לבן אחיה כמ"ש ויען לבן ובתואל וגו' חזר לומר אחות לבן הארמי, ואמר שהית' עקר' ושכבר התפלל עליה יצחק ואמר לנוכח אשתו לומר שלא רצה שיהיו לו בנים מזולתה, ולזה הית' במקום תפלתו כדי שיוכל לכוין אליה כי כן עשה ברכותו לברך את עשו שאמר שלא

היה

אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֺתַי חֻקּוֹתַי
6 וְתוֹרֹתָי׃ וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בִּגְרָר׃ וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי
הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אֲחֹתִי הִוא כִּי יָרֵא לֵאמֹר
אִשְׁתִּי פֶּן־יַהַרְגֻנִי אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם עַל־רִבְקָה כִּי־
8 טוֹבַת מַרְאֶה הִוא׃ וַיְהִי כִּי־אָרְכוּ־לוֹ שָׁם הַיָּמִים
וַיַּשְׁקֵף אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים בְּעַד הַחַלּוֹן
וַיַּרְא וְהִנֵּה יִצְחָק מְצַחֵק אֵת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ׃
9 וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַיֹּאמֶר אַךְ הִנֵּה אִשְׁתְּךָ
הִוא וְאֵיךְ אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הִוא וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק
10 כִּי אָמַרְתִּי פֶּן־אָמוּת עָלֶיהָ׃ וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ

פארטריפט בעאבאכטעטע, נאמליך מיינע געבאטע, מיינע געזעטצע,
6 7 אונד מיינע לעהרען. אלזא בליב יצחק אין גרר. ווען דיא שטאדט־
לייטע זיך נאך זייער פרויא ערקונדיגטען, שפראך ער, זיא איזט
מיינע שוועסטער; דען ער פירכטעטע זיך, צו זאגען זיא איזט מיינע
פרויא, דיא שטאדטלייטע מאכטען מיך אומבריינגען, אום רבקה ווילען,
8 דען זיא איזט שאן פאן אנגעזיכטע. אלז ער נון לאנגע צייט דא וואר,
שויעטע אבימלך קאניג דער פלשתים, איינסט דורכס פענסטער;
9 אונד זאהע דאס יצחק מיט זיינער פרויא שערצטע. דא ריעף
אבימלך דעם יצחק אונד שפראך, זיהע! זיא איזט דיינע פרויא,
וויא האסט דוא דען זאגען קאננען, זיא איזט מיינע שוועסטער?
יצחק אנטווארטעטע איהם, וויל איך געדאכט האבע, איך
10 מאכטע איהרענטוועגען אומקאממען. דא שפראך אבימלך, וואס

מנחה חדשה.

הי' יוכל לראותו א"ל ועכ' לי מטעמים כי מהם יוכל לכוין אליו, ואולי שלא הי' הצדיק הזה כ"כ חזק הדמיון, ואמר שקבל הקב"ה תפלתו בנתינת הזרע ובהיותו מן הצדקת אשר בו ולכך אמר ותהר רבקה אשתו שלא הי' צריך לומר אשתו שהרי כבר אמר בקחתו את רבקה אבל חזר להזכירה לומר שהיא אשתו ההגונה לו ושעליה התפלל. וי"ל מאחר שהש"י אמר לאברהם שימשך זרעו מיצחק א"כ למה זימן ליצחק ע"ד המופת אשה עקר' שהרב' הנל' עמו ממקום

מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָּנוּ כִּמְעַט־שָׁכַב אַחַד הָעָם
אֶת־אִשְׁתֶּךָ וְהֵבֵאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם׃ וַיְצַו אֲבִימֶלֶךְ 11
אֶת־כָּל־הָעָם לֵאמֹר הַנֹּגֵעַ בָּאִישׁ הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ
מוֹת יוּמָת׃ וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִוא וַיִּמְצָא 12
בַּשָּׁנָה הַהִוא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה׃ שלישי
וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְגָדֵל עַד כִּי־גָדַל מְאֹד׃ 13
וַיְהִי־לוֹ מִקְנֵה־צֹאן וּמִקְנֵה בָקָר וַעֲבֻדָּה רַבָּה 14
וַיְקַנְאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים׃ וְכָל־הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ 15
עַבְדֵי אָבִיו בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו סִתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים
וַיְמַלְאוּם עָפָר׃ וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־יִצְחָק לֵךְ 16

האַסט דוא אונז געטהאַן ? וויא לייכט האַטטע איינער אויז דעם פֿאָלקע
דיינער פֿרויא בייא געוואָהנט, או האָטטעסט דוא איין פֿערשולדען אויף
אונז געבראַכט. אבימלך ליס דעם גאַנצען פֿאָלקע פֿאָלגענדעס בעקאַננט 11
מאַכען ; ווער דיזעם מאַנן אָדער זיינער פֿרויא לייד טהוט, דער זאָלל
אומגעבראַכט ווערדען. יצחק זעאטע אין דיזעם לאַנדע, אונד ערוואַרב 12
אין דעמזעלבען יאַהרע דען אַנטהייל הונדערטפֿאַך ; דאַ זעגנעטע איהן
דער עוויגע. דער מאַן נאַהם צו ; וואַרד אימער גרעסער אונד גרעסער, 13
ביז ער זעהר גראָס וואַר. ער האַטטע קליינעס פֿיה, אונד רינדפֿיה, 14
אונד שטאַרקען אַקקערבויא ; זאָ דאַס דיא פלשתים איהן בענייטעטען.
אַללע ברוננען, וועלכע דיא קנעכטע זיינעס פֿאַטערס געגראַבען האַטטען, 15
אין זיינעס פֿאַטערס אברהם צייטען ; פֿערשטאָפּפֿטען דיא פלשתים, אונד
פֿיללטען זיא אַן מיט ערדע. ענדליך שפּראַך אבימלך צו יצחק : ציהע 16

מנחה חדשה.

אחר? אבל תדע לך שזה קושי מעט בהיתר הקושיא הזאת, והוא שהש"י ראה
שאין בדורו של יצחק אשה הגונה וראויה לו כי אם רבק', ראיה לדבר שכאשר
ספר תולדותיו של נחור אמר ובתואל ילד את רבק' ואם בא לספר תולדותיו
של בתואל הי' לו לומר תולדותיו שהוליד את לבן שבו יקרא לו זרע שהוא זכר והוא
גדול ממנ' ועוד שלא תמצא בכל התור' בספור תולדות שיאמר בהם נקב' כי
אם לענין, וא"כ לא בא הכתוב לספר תולדותיו של בתואל אבל בא כמבשר

17 מֵעִמָּנוּ כִּי־עָצַמְתָּ מִמֶּנּוּ מְאֹד׃ וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם יִצְחָק
18 וַיִּחַן בְּנַחַל־גְּרָר וַיֵּשֶׁב שָׁם׃ וַיָּשָׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר ׀
אֶת־בְּאֵרֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו
וַיְסַתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיִּקְרָא
19 לָהֶן שֵׁמוֹת כַּשֵּׁמֹת אֲשֶׁר־קָרָא לָהֶן אָבִיו׃ וַיַּחְפְּרוּ
עַבְדֵי־יִצְחָק בַּנָּחַל וַיִּמְצְאוּ־שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים׃
20 וַיָּרִיבוּ רֹעֵי גְרָר עִם־רֹעֵי יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמָּיִם
21 וַיִּקְרָא שֵׁם־הַבְּאֵר עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ׃ וַיַּחְפְּרוּ
בְּאֵר אַחֶרֶת וַיָּרִיבוּ גַּם־עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׂטְנָה׃

פאָן אונז הינוועג, דוא ביסט אונז פיעל צו מאַכטיג וואָרדען.
17 יצחק גינג אַלזאָ פאָן דאַ וועג; שלוג זיינע געצעלטע אויף אין דעם
18 גרונדע גרר, אונד בעזעצטע זיך דאַזעלבסט. יצחק ליעס דיא
וואַססערברוננען, דיא מאַן צו זיינעס פאַטערס אברהם צייטען גע־
גראַבען, אונד דיא פלשתים נאַך אברהם'ס אַבלעבען, פערשטאָפפט
האַטטען, ווידער אויפגראַבען; אונד נענגטע זיא מיט דען
19 נאַמען, וועלכע איהנען זיין פאַטער געגעבען האַטטע. אויך
גרובען דיא קנעכטע יצחק'ס אים גרונדע; אונד פאַנדען דאַזעלבסט
20 איינע קוועללע לעבענדיגען וואַססער. אַללין דיא הירטען אויז
גרר צאַנקטען מיט יצחק'ס הירטען, שפראַכען נעמליך אונזער
איזט דאַז וואַססער; ער נעננטע דאַהער דען ברוננען עשק, (צאַנקס
21 ברוננען) דען זיא האַטטען מיט איהם געצאַנקט. זיא גרובען
איינען אַנדערן ברוננען, אַבער אויך איבער דיעזען שטריטטען זיא;
דאַהער נעננטע ער איהן שטנה, (פערהינדערונגסברוננען).

מנחה. חלשה.

לאברה' לומר כולד' אם' ראוי' ליכנס לביתך, ואו הי' אחרת בכל הדור ההוא לא הי' אברה' מתבשר בלדתה ואם היא עקר' כבר יש לה תקנה בתפל' אבל או כשהיא רשעה לא היתה להם תקנה כלל ואין ספק בידו של יצחק להחזירה למוטב כמ"ש ז"ל על אותו חסיד ללמדך שהכל מן האש' שהצדקת יכול' להחזיר את הרשע למוטב ואין הצדיק יוכל להחזיר לרשעה למוטב, וכמ"ש ז"ל או כי ימות בעלה האחרון וגו' זה הוציא רשעה וזה כנסה או מגרשה או קוברתו, כל

זה

וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ 22
וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחֹבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי־עַתָּה הִרְחִיב
שני יְהוָה לָנוּ וּפָרִינוּ בָאָרֶץ: *וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע: 23
וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אָנֹכִי 24
אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ אַל־תִּירָא כִּי־אִתְּךָ אָנֹכִי
וּבֵרַכְתִּיךָ וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ בַּעֲבוּר אַבְרָהָם
עַבְדִּי: וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה וַיֶּט־שָׁם 25
אָהֳלוֹ וַיִּכְרוּ־שָׁם עַבְדֵי־יִצְחָק בְּאֵר: וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ 26
אֵלָיו מִגְּרָר וַאֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ: וַיֹּאמֶר 27
אֲלֵהֶם יִצְחָק מַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלָי וְאַתֶּם שְׂנֵאתֶם

ער ריקטע פֿאָן דאַ וועג, גרוב איינען אַנדערן ברוננען, איבער וועל־ 22
כען זיא ניכט שטריטטען; דיזען נעננט ער, רחבות, (פֿרייהייטז־
ברוננען), דען ער שפּראַך, נון האַט אונז דער עוויגע רוים געמאַכט,
אונד וויר ווערדען וויעדער צונעהמען אים לאַנדע. פֿאָן דאַ גינג ער 23
הינויף נאַך באר שבע. דער עוויגע ערשיען איהם אין דערזעלבן נאַכט, 24
אונד שפּראַך, איך בין דער גאָטט דיינעס פֿאַטערס אברהם'ס פֿירכטע
ניכטס! דען איך בין מיט דיר, אונד וויל דיך זעגנען, אונד דיינען
זאַאמען מעהרען אום מיינעס דיענערס אברהם'ס ווילען. ער בויעטע 25
דאַזעלבסט איינען אַלטאַר, אונד בעטעטע אים נאַמען דעס עוויגען,
שלוג דאַ זיין צעלט אויף; אונד דיא קנעכטע יצחק'ס גרובען דאַזעלבסט
איינען ברוננען. אבימלך קאַם פֿאָן גרר צו איהם; אונד דאַז געפֿאָלגע 26
זיינער פֿערטרויטען, וויא אויך זיין העערפֿיהרער פיכל. דאַ שפּראַך 27
יצחק צו איהנען, וואַרום קאָממט איהר צו מיר? דאַ איהר מיך דאָך

מנחה חדשה.

זה להורות שהמרשעת אין לה תקנה כלל שאין בלא׳ דעה שהיו׳ או מחר תהרהר תשובה בלבבה, ועוד שאין הבנים מהגלחה העצמית כמ״ש ז״ל בני חיי ומזוני וגו׳ והאשה יסוד גדול שיה ולזה הבגיח הש״י בה ולא הבגים בשלא תהי׳ עקרה, ועוד שהש״י נגלה עליו בא׳ שדי כאברהם וזה צריך בקש תמנה, ועוד שמעתי מפי מורי יצ״ו תשובה נכונה מאד שהש״י כבר הודיע לאברהם שיהי׳ ליצחק בן

28 אתי ותשלחוני מאתכם: ויאמרו ראו ראינו כי
היה יהוה עמך ונאמר תהי נא אלה בינותינו
29 בינינו ובינך ונכרתה ברית עמך: אם תעשה
עמנו רעה כאשר לא נגענוך וכאשר עשינו
עמך רק טוב ונשלחך בשלום אתה עתה ברוך
חמישי 30 31 יהוה: * ויעש להם משתה ויאכלו וישתו: וישכימו
בבקר וישבעו איש לאחיו וישלחם יצחק וילכו
32 מאתו בשלום: ויהי ביום ההוא ויבאו עבדי
יצחק ויגדו לו על אדות הבאר אשר חפרו
33 ויאמרו לו מצאנו מים: ויקרא אתה שבעה

28 האַסעט, אונד איך פֿאָן איידְ ווענגעטריבען האַבט. זיא אַנטוואָרְ
טעטען, וויר האַבען געזעהען, דאַס דער עוויגע מיט דיר איזט; דאַ
בעשלאָססען וויר, עז זאָלל איין אייד צווישען אונז, נאֶמליך צווישען
אונז אונד דיר; אונד וויר וואָללען איין בינדניס מיט דיר שליעססען.
29 דאַס דוא אונז ניכטס בעזעס טהוסט, זאָ וויא וויר דיך ניכט בעריהרט,
אונד דיר ניכטס אַלז גוטעס געטהאַן, דאַ וויר דיך אין פֿריעדען ציהען
30 געלאַססען; יעצט ביזט דוא איין געזעגנעטער דעס עוויגען. ער
31 מאַכטע איהנען איין גאַסטגעבאָט, זיא אַססען, אונד טראַנקען. מאָרגעז
דען דעז מאָרגענז פֿריה אויף, אונד איין יעדער לייסטעטע דעם אַנדערן
דען אייד; יצחק בעגלייטעטע זיא, אונד זיא רייזעטען אין פֿריעדען פֿאָן
32 איהם. נאַך דען דעזזעלבען טאַגע, קאַמען יצחק'ס קנעכטע אונד בעריכ
טעטען איהם, וועגען דעז ברוננענז, וועלכען זיא געגראַבען; שפּראַכען צו
33 איהם, וויר האַבען וואַססער געפֿונדען. דיזען ברוננען, נאַננטע ער שבע'ה

מנחה בלולה.

רשע באומר כי ביצחק יקרא לך זרע ואילו ילדה רבקה בלא תפלה היה יצחק
מתרעם על הש"י שנתן לו בן רשע ועת' שלא נתן הש"י כלום אין עוד להתרעם
כ"א על עצמו שהתפלל עליהם ודוגמתו מצינו בחוה שלפי שצפה הש"י שעתידה
להחטיא את האדם לא בראה בתחלה כדי שלא יתרעם עליו וכו' ואני כבר
כתבתי טעם מספיק במה שלא נבראה חוה עם אדם יעויין שם במקומו.

וכשהקדים

עַל־כֵּן שֵׁם־הָעִיר בְּאֵר שֶׁבַע עַד הַיּוֹם
34 הַזֶּה׃ ס וַיְהִי עֵשָׂו בֶּן־אַרְבָּעִים
שָׁנָה וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת־יְהוּדִית בַּת־בְּאֵרִי הַחִתִּי
35 וְאֶת־בָּשְׂמַת בַּת־אֵילֹן הַחִתִּי׃ וַתִּהְיֶיןָ מֹרַת רוּחַ
כז 1 לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה׃ ס וַיְהִי כִּי־זָקֵן
יִצְחָק וַתִּכְהֶיןָ עֵינָיו מֵרְאֹת וַיִּקְרָא אֶת־עֵשָׂו
בְּנוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּנִי׃
2 וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא זָקַנְתִּי לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי׃
3 וְעַתָּה שָׂא־נָא כֵלֶיךָ תֶּלְיְךָ וְקַשְׁתֶּךָ וְצֵא הַשָּׂדֶה
4 וְצוּדָה לִּי צָיִדה׃ וַעֲשֵׂה־לִי מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר

דארום הייסט דער נאמען דער שטאדט באר שבע, ביז אויף דיזען
34 טאג. אלז עשו פירציג יאהר אלט וואר, הייראטהעטע ער יהודית,
טאכטער דעז חתין בארי; אונד בשמת, טאכטער דעז חתין אילן.
35 דיזע מאכטען יצחק אונד רבקה פיעל הערצלייד. אלז יצחק
1 אלט ווארד, אונד זיינע אויגען צו טריעב ווארען זעהען צו קאננ-
גען; ריעף ער זיינען אעלטעסטען זאהן עשו, שפראך צו איהם,
2 מיין זאהן! דיעזער שפראך, היער בין איך!. יענער שפראך,
איך ווערדע נון זעהר אלט; אונד וויס דען טאג מיינעס טאדעס
3 ניכט. זא נימם נון דיין יאגדגעראטהע, דיין געהאנגע, אונד
דיינען באגען; געהע הינויז אויף דאז פעלד, עריאגע מיר איין
4 ווילדפרעט. מאכע מיר שמאקהאפטע געריכטע, וויא איך זיא

מנחה חדשה.

וכשהקדים במה שהי' ראוי להקדים אמר אופן לידתם ושהיה האחד אדמוני מור' על רבוי הדם ושהי' מלא שער מור' על רבוי החום, והשני איש חלק מור' שאין לו רתיחת הדם ואין לו רבוי החום ואלו המזגות ימשך מהם מה שכבר נמשך שהאחד הי' איש שדה ובביתו לא ישכנו רגליו, והשני איש תם יושב אהלים כמ"ש הרב כ"ז בארוכה וכשגדלו ונתגלה מה שבטבע כל אחד מהם אמר שנתפרד' ליצחק אהב' עם עשו לפי שנמצא בו השתדלות בדבר מה והוא שהי' נד ומרמה את הבריות ואת האנשים מבורך לזה שהי' אוכל מצידו, ושרבק' לא

אָהַבְתִּי וְהָבִיאָה לִּי וְאֹכֵלָה בַּעֲבוּר תְּבָרֶכְךָ
5 נַפְשִׁי בְּטֶרֶם אָמוּת׃ וְרִבְקָה שֹׁמַעַת בְּדַבֵּר
יִצְחָק אֶל־עֵשָׂו בְּנוֹ וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו הַשָּׂדֶה לָצוּד
6 צַיִד לְהָבִיא׃ וְרִבְקָה אָמְרָה אֶל־יַעֲקֹב בְּנָהּ
לֵאמֹר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי אֶת־אָבִיךָ מְדַבֵּר אֶל־
7 עֵשָׂו אָחִיךָ לֵאמֹר׃ הָבִיאָה לִּי צַיִד וַעֲשֵׂה־לִי
מַטְעַמִּים וְאֹכֵלָה וַאֲבָרֶכְכָה לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי
8 מוֹתִי׃ וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי לַאֲשֶׁר אֲנִי מְצַוָּה
9 אֹתָךְ׃ לֶךְ־נָא אֶל־הַצֹּאן וְקַח־לִי מִשָּׁם שְׁנֵי גְּדָיֵי עִזִּים
טֹבִים וְאֶעֱשֶׂה אֹתָם מַטְעַמִּים לְאָבִיךָ כַּאֲשֶׁר

גערן האבע, אונד ברינגע מיר, דאס איך עססע ; דאמיט דיך
5 מיינע זעעלע זעגנע, בעפאר איך שטערבע: רבקה האָרטע עס,
אלז יצחק מיט זיינעם זאָהנע עשו רעדעטע ; נון גינג עשו אויף
6 דאז פעלד, ווילדפרעט צו יאגען, אונד היים צו ברינגען. רבקה
אבער שפראך צו איהרעם זאָהנע יעקב ; איך האבע דיינען פאטער צו
7 דיינעם ברודער עשו רעדען האָרען. ברינג מיר ווילדפרעט, אונד
מאכע מיר שמאקהאפטע געריכטע, דאס איך עססע ; זא וויל איך דיך
8 פאָר דעם עוויגען זעגנען, פאָר מיינעם טאָדטע. נון מיין זאָהן, געה
9 האָרכע מיינער שטיממע ; וואס איך דיר הייססע. געהע צו דעם קליינען
פיהע, ברינגע מיר דאהער צווייא גוטע ציגענבאָקליין ; דאס איך
דיינעם פאטער שמאקהאפטע געריכטע מאכע, ווי ער גערן

מנחה חדשה.

נתחדש לה שום אהב' עמו לא הית' נכפית ע"י הרמאות אבל הית' אוהבת תמיד את יעקב, וז"ש ויאהב יצחק את עשו ולא אמר ויצחק אהב את עשו שיורה על שהי' אוהב אותו תמיד ושהי' יצחק מתואר באהב' ההיא אבל היה שונאו למה שהי' רואה בו מרוע התכונה ועתה נתחדשה לו קצת אהבה במה שנמצא לו כשגדל ואולי שהי' מרמ' את אביו ג"כ כמ"ש ז"ל כי ציד בפיו, והי' ליצחק קצת נחת רוח במה שהי' בקי לצוד את החיות בפיו, ואולי ירמוז ג"כ שהי' צידה בפיו של יצחק כלומר שהי' אוכל מצידו, וזה רחוק כי הי' צריך לומר לפיו אבל הנכון

כמו

אָהֵב׃ וְהֵבֵאתָ לְאָבִיךָ וְאָכָל בַּעֲבֻר אֲשֶׁר 10
יְבָרֶכְךָ לִפְנֵי מוֹתוֹ׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־רִבְקָה אִמּוֹ 11
הֵן עֵשָׂו אָחִי אִישׁ שָׂעִר וְאָנֹכִי אִישׁ חָלָק׃
אוּלַי יְמֻשֵּׁנִי אָבִי וְהָיִיתִי בְעֵינָיו כִּמְתַעְתֵּעַ 12
וְהֵבֵאתִי עָלַי קְלָלָה וְלֹא בְרָכָה׃ וַתֹּאמֶר לוֹ 13
אִמּוֹ עָלַי קִלְלָתְךָ בְּנִי אַךְ שְׁמַע בְּקֹלִי וְלֵךְ קַח־
לִי׃ וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח וַיָּבֵא לְאִמּוֹ וַתַּעַשׂ אִמּוֹ מַטְעַמִּים 14
כַּאֲשֶׁר אָהֵב אָבִיו׃ וַתִּקַּח רִבְקָה אֶת־בִּגְדֵי עֵשָׂו 15
בְּנָהּ הַגָּדֹל הַחֲמֻדֹת אֲשֶׁר אִתָּהּ בַּבָּיִת וַתַּלְבֵּשׁ
אֶת־יַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטָן׃ וְאֵת עֹרֹת גְּדָיֵי הָעִזִּים 16

האַט. דיא זאָללסט דוא דיינעם פאַטער ברינגען, דאַם ער עססע ; דאַמיט 10
ער דיך זעגנע, פאָר זיינעם טאָדע. יעקב שפּראַך צו זיינער מוטטער רבק'; 11
זיהע, מיין ברודר עשו איזט איין האָאריגער מאַן, איך אַבער בין איין גלאַטט
טער מאַן. פיעלייכט בעטאַסטעט מיך מיין פאַטער, זאָ בין איך אין זיינען 12
אויגען וויא איין בעטריגער; אונד ברינגע פלוך אויף מיך. אַבער ניכט
זעגען. דיא מוטטער שפּראַך צו איהם, דיין פלוך זאָלל אויף מיך קאָממען, 13
מיין זאָהן; געהאָרכע נור מיינער שטיממע, אונד געהע ברינג מיר!.
ער גינג, נאַהם, בראַכטע עס זיינער מוטטער; דיא מוטטער מאַכטע 14
שמאַקהאַפטע שפייזען, וויא זיין פאַטער זיא גערנע האַטטע. רבקה 15
נאַהם דיא בעסטען קליידער איהרעז עלטעסטען זאָהנז עשו'ס, דיא בייא
איהר אים הויזע וואַרען; בעקליידעטע איהרען יינגסטען זאָהן יעקב.
דיא פעללע דער יונגען ציגען אַבער, לעגטע זיא אויף זיינע האֶנדע אַן; 16

מנחה חדשה.

כמו שכתבנו שהי' בקי לצוד בפיו מבלי רמאות אבל הי' בקי עד מאד בגעיית
הב"ח כולם והי' מחב' לכ"א מהם כפי געייתו והחי' הית' סבורה שהוא ממינה
בשמע' געייתו ולא היתה בורחת ממנו עד שהי' צודה אותם בידים, אבל יעקב
לא הזכיר שאהבו יצחק כי אין צורך כי לא נתחדש בו דבר שיאהבהו עתה
בשבילו ולא קודם לכן אבל היה מתנהג בתמימתו מתחל' ועד סוף והי' אוהב
אותו אהבה ראוי' הטבעית שאין צריך שיאמר לנו שהאדם אוהב את בנו, אבל
עשו

17 הִלְבִּישָׁה עַל־יָדָיו וְעַל חֶלְקַת צַוָּארָיו׃ וַתִּתֵּן
אֶת־הַמַּטְעַמִּים וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר עָשָׂתָה בְּיַד
18 יַעֲקֹב בְּנָהּ׃ וַיָּבֹא אֶל־אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר
19 הִנֶּנִּי מִי אַתָּה בְּנִי׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו אָנֹכִי
עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ עָשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלָי קוּם־נָא
שְׁבָה וְאָכְלָה מִצֵּידִי בַּעֲבוּר תְּבָרְכַנִּי נַפְשֶׁךָ׃
20 וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־בְּנוֹ מַה־זֶּה מִהַרְתָּ לִמְצֹא בְּנִי
21 וַיֹּאמֶר כִּי הִקְרָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנָי׃ וַיֹּאמֶר
יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב גְּשָׁה־נָּא וַאֲמֻשְׁךָ בְּנִי הַאַתָּה
22 זֶה בְּנִי עֵשָׂו אִם־לֹא׃ וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו

17 אונד אויך דאַז גלאַטטע זיינעז האַלזעז. הירויף גאַב זיא דיא וואָהל־
שמעקענדען שפייזען אונד דאַז ברָאד, וועלכעז זיא צוגעריכטעט האַטטע ;
18 איהרעם זאָהנע יעקב אין דיא האַנד. דיזער קאַם צו זיינעם פאַטער,
אונד שפראַך, מיין פאַטער! ער שפראַך, היר בין איך, ווער ביזט
19 דוא, מיין זאָהן ! יעקב שפראַך צו זיינעם פאַטער, איך בין דיין ערסט־
געבאָהרנער עשו, איך האַבע געטהאַן וויא דוא צו מיר געשפראָכען
האַסט ; שטעהע נון אויף, זעטצע דיך, אונד איס פאָן מיינעם ווילד־
20 פרעט, דאַמיט דיינע זעעלע מיך זעגנע. יצחק שפראַך צו זיינעם זאָהנע,
וויא האַסט דוא זאָבאַלד עטוואַס געפונדען, מיין זאָהן! דיזער שפראַך,
21 דער עוויגע, דיין גאָטט, האַט עז פאָר מיך הערגעפיגט. דאַ שפראַך
יצחק צו יעקב, קאָממע דאָך נאָהער, דאַס איך דיך בעטאַסטע מיין
22 זאָהן! אָב דוא אויך מיין זאָהן עשו ביזט אָדער ניכט. יעקב טראַט נאָהער

מנחה חדשה.

עשו שבאו לרוע תכונתו הזכיר שא"כ אהבו שמן הידוע שהאדם אוהב את בנו ולא ישנא אותו כ"א לסבה גדולה אבל רבקה היתה מתוארת באהבתה תמיד ליעקב וכן הי' יצחק אבל הזכיר ברבק' ולא ביצחק לומר שלא נתפתתה רבק' לעשו כמו שנתפתה יצחק אבל נשארה במה שהי' בלבה ולכ"א ורבקה אוהבת את יעקב ל' תאר כלומר שהיתה אוהבת אותו תמיד כי לא יתכן שנא' שלא היה יצחק יודע רשעתו של עשו וצדקתו של יעקב וכש"כ שנא' שאהב את עשו ברשעו

וַיְמַשֵּׁהוּ וַיֹּאמֶר הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו׃
23 וְלֹא הִכִּירוֹ כִּי־הָיוּ יָדָיו כִּידֵי עֵשָׂו אָחִיו שְׂעִרֹת
24 וַיְבָרְכֵהוּ׃ וַיֹּאמֶר אַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו וַיֹּאמֶר אָנִי׃
25 וַיֹּאמֶר הַגִּשָׁה לִּי וְאֹכְלָה מִצֵּיד בְּנִי לְמַעַן תְּבָרֶכְךָ
26 נַפְשִׁי וַיַּגֶּשׁ־לוֹ וַיֹּאכַל וַיָּבֵא לוֹ יַיִן וַיֵּשְׁתְּ׃ וַיֹּאמֶר
27 אֵלָיו יִצְחָק אָבִיו גְּשָׁה־נָּא וּשְׁקָה־לִּי בְּנִי׃ וַיִּגַּשׁ
וַיִּשַּׁק־לוֹ וַיָּרַח אֶת־רֵיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר
רְאֵה רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ יְהוָה׃
28 וְיִתֶּן־לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ

צו זייאעם פֿאַטער יצחק הין, דיזער בעטאַסטעטע איהן; אונד שפּראַך,
דיא שטיממע איזט יעקב'ס שטיממע; דיא הענדע אַבער זינד עשו'ס
הענדע. ער ערקאַננטע איהן אַלזאָ ניכט, ווייל זיינע הענדע זאָ האַאריג 23
וואַרען, וויא דיא הענדע זיינעס ברודערס עשו'ס; דאַהער זעגנעטע
ער איהן. שפּראַך אַבער נאָכמאַלס, ביזט דוא אויך מיין זאָהן עשו? 24
דיזער שפּראַך, איך בין עס. דאַ שפּראַך ער, רייכע מיר הער! זאָ 25
וויל איך פֿאָן מיינעס זאָהנעס ווילדפּרעט עססען, דאַמיט דיך מיינע
זעעלע זעגנע; ער רייכטע איהם הין, אונד ער אַס, בראַכטע איהם
אויך וויין, אונד טראַנק. דאַ שפּראַך זיין פֿאַטער יצחק צו איהם: קאָממע 26
דאָך נאָהער, אונד קיססע מיך מיין זאָהן. דיזער קאַם נעהער, קיססטע 27
איהן; אַלס יענער דען גערוך זיינער קליידער רָאָך, זעגנעטע ער איהן;
אונד שפּראַך, זיהע! דער גערוך מיינעס זאָהנעס איזט וויא דער גערוך
איינעס פֿעלדעס, וועלכעס דער עוויגע געזעגנעט האַט. גאָטט געבע 28
דיר פֿאָם טהויא דעס הימעלס, אונד פֿאָן דער ערדע פֿעטטיגקייט;

מנחה חדשה.

וזכה את יעקב בצדקתו חלילה לאותו צדיק, ואם בקש לברכו הית' כוונתו לתקן את אשר עוותו, ובמקומו יתבאר בעז"ה, והתחזק כ"א בתכונתו האמור' שהגיע מהם שיעקב השתדל בכל עוז להשיב הבכורה אליו להכנתו העבודה התלויה בה ועשו כבר בזה אותה על שמכרה בדבר מועט לשנאו העבודה ההיא, ואמר ויזד יעקב נזיד ויבא עשו מן השדה והוא עיף כ"כ עד שאמר ליעקב הלעיטני נא מן האדם' שלא הכיר מה הי' התבשיל אבל קראו ע"ש הגוון שראה

29 וְרֹב דָּגָן וְתִירֹשׁ׃ יַעַבְדוּךָ עַמִּים וְיִשְׁתַּחֲוּוּ לְךָ
לְאֻמִּים הֱוֵה גְבִיר לְאַחֶיךָ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ
30 אֹרְרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרְכֶיךָ בָּרוּךְ׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלָּה
יִצְחָק לְבָרֵךְ אֶת־יַעֲקֹב וַיְהִי אַךְ יָצֹא יָצָא יַעֲקֹב
מֵאֵת פְּנֵי יִצְחָק אָבִיו וְעֵשָׂו אָחִיו בָּא מִצֵּידוֹ׃
31 וַיַּעַשׂ גַּם־הוּא מַטְעַמִּים וַיָּבֵא לְאָבִיו וַיֹּאמֶר
לְאָבִיו יָקֻם אָבִי וְיֹאכַל מִצֵּיד בְּנוֹ בַּעֲבֻר תְּבָרֲכַנִּי
32 נַפְשֶׁךָ׃ וַיֹּאמֶר לוֹ יִצְחָק אָבִיו מִי־אָתָּה וַיֹּאמֶר
33 אֲנִי בִּנְךָ בְכֹרְךָ עֵשָׂו׃ וַיֶּחֱרַד יִצְחָק חֲרָדָה גְּדֹלָה
עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי־אֵפוֹא הוּא הַצָּד־צַיִד וַיָּבֵא

29 געטריידע אונד מאָסט דיא פֿילע. פֿאָלקער מיסען דיר דיענען, נאַ־
ציאָנען זיך ביקען פֿאָר דיר; ווערדע דיינער ברידער הערר! דיינער
מוטטער זאָהנע ביקקען זיך פֿאָר דיר; פֿערפֿלוכט זייא װער דיר פֿלוכט,
30 אונד װער דיך זעגנעט, געזעגנעט. אַלז נון יצחק פֿאָללענדעט האַטטע
יעקב צו זעגנען, אונד יעקב זאָ עבען פֿאָן זיינעם פֿאַטער יצחק װעגגע־
31 גאַנגען; זאָ קאַם זיין ברודער עשו פֿאָן זיינער יאַגד צוריק. אויך ער
מאַכטע װאָהלשמעקענדע געריכטע, בראַכטע זיינעם פֿאַטער; אונד
שפראַך צו זיינעם פֿאַטער, מיין פֿאַטער שטעהע אויף, אונד עסע פֿאָם
32 װילדפרעט זיינעז זאָהנעז, דאַמיט איך דיינע זעעלע זעגנע. דאַ שפראַך
זיין פֿאַטער יצחק צו איהם, װער ביסט דוא דען? ער שפראַך, איך
33 בין דיין ערסטגעבאָרנער זאָהן עשו. דאַ ערשראַק יצחק איבער דיא
מאַסען זעהר, אונד שפראַך, װער איזט דען אַלזאָ יענער, װעלכער

מנחה חדשה.

בו ואמר האדו׳ האדום ב׳ פעמים כדרך החולים והעייפים מאד שמרוב צערם אומרים הדבר פעמי׳ ג׳, ואמר ג״כ האדום בחולם והראוי הי׳ להיות בשורק שלא יתכן שהי׳ האדמימות כ״כ נתגשל עד שיתואר בגוון ההוא וכש״כ שהיו עדשים כמ״ש וכזיד עדשים אבל הית׳ הסבה בזה רוב החולשה שהית׳ לו מרוב העייפות כי השורק יש לו כבדות מה במבטא שצריך לקבוץ שפתים והחולם הוא קל במבטא שאינו צריך להניע שפתיו כלל והוא הי׳ אומר האדום בשורק ומרוב הרפיון

לִי וָאֹכַל מִכֹּל בְּטֶרֶם תָּבוֹא וָאֲבָרְכֵהוּ גַּם־בָּרוּךְ
34 יִהְיֶה׃ כִּשְׁמֹעַ עֵשָׂו אֶת־דִּבְרֵי אָבִיו וַיִּצְעַק צְעָקָה
גְּדֹלָה וּמָרָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר לְאָבִיו בָּרְכֵנִי גַם־
35 אָנִי אָבִי׃ וַיֹּאמֶר בָּא אָחִיךָ בְּמִרְמָה וַיִּקַּח
36 בִּרְכָתֶךָ׃ וַיֹּאמֶר הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעְקְבֵנִי
זֶה פַעֲמַיִם אֶת־בְּכֹרָתִי לָקָח וְהִנֵּה עַתָּה לָקַח
37 בִּרְכָתִי וַיֹּאמַר הֲלֹא־אָצַלְתָּ לִּי בְּרָכָה׃ וַיַּעַן
יִצְחָק וַיֹּאמֶר לְעֵשָׂו הֵן גְּבִיר שַׂמְתִּיו לְךָ וְאֶת־

ווילדפרעט געיאַגט אונד מיר געבראַכט האַט, דאַס איך פאָן אַללעם
געגעססען, בעפאָר דוא קאַמסט, אונד איהן געזעגנעט האַבע?
34 ווירד אויך געזעגנעט בלייבען. אַלז עשו דיזע וואָרטע זיינעס פאַטערס
האָרטע, טריע ער לויט אונד איבעראויז יאַממערליך; אונד
שפּראַך צו זיינעם פאַטער, זעגנע מיך דאָך אויך מיין פאַטער.
35 דיזער שפּראַך, דיין ברודער איזט מיט הינטערליסט געקאָממען,
36 אונד האַט דיינען זעגען הינגענאָממען. יענער שפּראַך האַט ער
איך דעסוועגען טאָן צוויימאַל אונטערטרעטען, וויל ער יעקב
(אונטערטרעטער) הייסט? מיינע ערסטגעבורט האַט ער גענאָממען,
אונד נון וויל האַט ער אויך מיינען זעגען גענאָממען; אונד שפּראַך
37 פּערנער, האַסט דוא מיר קיינען זעגען צוריק בעהאַלטען?. יצחק
אַנטוואָרטעטע, אונד שפּראַך צו עשו, דאַ איך איהן דיר צום העררן

מנחת מנחה.

הרפיון הי' כראה כאלו אמרו בחולם ולכן קרא אותו הקורא אדום כלומר זכר
של החולשה אשר הגיעתהו מרוב העייפות עד שהי' קשה עליו לקבץ שפתיו לדבר
כפי מה שהי' צריך שהראוי הי' לו ליקרא אדמון אם למ"ש ויצא הראשון אדמוני
ואם ע"ש אדמימות התבשיל אבל כמ"ש נקרא כן לזכר החולש' הרב' ההיא אשר
הי' קרוב למות ממנ' כמ"ש הנ' אנכי הולך למות וגו', וכשראהו יעקב באופן
הזה אמר לו מכר' כיום וגו' כלומר יודע אני שתבחר מחנק נפשך ולא תכנים
עצמך לעבוד עבודת הבכור' ואם בשביל פי שני' הראוי לך מנכסי אבינו ידעתי
כי אינך מעריך כל כאן קדר לכלום וכש"כ שתקפיד עלי לאהבתינו אם אקח
כל ממון אבא וא"כ הרי הבכור' היא שלי עכ"פ שהרי מניכו שבשביל שלוי גבר
באחיו בעבודת הש"י כלקח תמורת הבכורות, ולכן א"ל מכרה כיום שאת' הולך

כָּל־אֶחָיו נָתַתִּי לוֹ לַעֲבָדִים וְדָגָן וְתִירֹשׁ סְמַכְתִּיו
38 וּלְכָה אֵפוֹא מָה אֶעֱשֶׂה בְּנִי׃ וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־
אָבִיו הַבְרָכָה אַחַת הִוא־לְךָ אָבִי בָּרְכֵנִי גַם־אָנִי
39 אָבִי וַיִּשָּׂא עֵשָׂו קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ׃ וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר
אֵלָיו הִנֵּה מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשָׁבֶךָ וּמִטַּל
40 הַשָּׁמַיִם מֵעָל׃ וְעַל־חַרְבְּךָ תִחְיֶה וְאֶת־אָחִיךָ
תַּעֲבֹד וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ מֵעַל
41 צַוָּארֶךָ׃ וַיִּשְׂטֹם עֵשָׂו אֶת־יַעֲקֹב עַל־הַבְּרָכָה
אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר עֵשָׂו בְּלִבּוֹ יִקְרְבוּ יְמֵי

געמאכט, האבע זיינע ברידער איהם צו קנעכטען אונטערגעבען, אונד
איהן מיט געטריידע אונד מאסט פערזארגט; זא געהע הין, מיין
38 זאהן! וואס זאלל איך טהון?. דא שפראך עשו צו זיינעם פאטער,
האסט דוא דען נור איינען זעגען? זעגנע מיך דאך אויך, מיין פאטער!
39 אונד ערהוב זיינע שטיממע אונד וויינטע. אונד זיין פאטער יצחק ער-
ווידערטע, זא ווירד דיין וואהנזיטץ זיין, וואו פעטטיגקייט דער ערדע
40 איזט, אונד טהוי פאן הימעל הערוב. דיין שווערדט ווירד דיך ער-
האלטען, דיינעם ברודער ווירסט דוא דיענען; יעדאך ווען דוא גענוג געליטטען,
41 זיין יאך פאן דיינעם האלזע ווערפען. עשו וואר יעקב גראם, וועגען דעס
זעגענס, דען איהן זיין פאטער געזעגנעט; אונד עשו שפראך אין זיינעם

מנחה חדשה.

למות ואני משתדל להציל לך מרעתך ולולי אהבתי אותך לא הייתי משתדל בך ובלי ספק אתה מת וישאר הכל בידי מבלי מכיר' ובלא"ה עכ"פ הרי הבכורה תחזור לידי כמ"ש ואיני משתדל שתמכרנה לי כ"א להסיר לזות שפתים ממני וממך שיאמרו עלי שלקחם אני עובד הבכור' שאינ' שלי ויאמרו עליך שלפחיתותך לא היית ראוי אליה, וא"כ היום אשר אירע המעש' הזה מכור אותה לי ויאמרו עלי שמן הדין הי' אצלי ויאמרו עליך שבשראית עצמך מוכן למות נתת' אותה לאחיך ולא מפני שלא היית ראוי וזהו ביום אשר אירע המעשה הזה ולא תמצא כמוהו מחר. ואמר את בכורתך ולא אמר את הבכורה סתם לומר כמ"ש שהבכורה היא ליעקב עכ"פ ולא הי' לעשו ממנה כ"א השם בפי הבריות וא"ל שימכור לו מה שנשאר לו ממנה שהוא השם לסבות אשר זכרנו והודה לו עשו

בכל

אֵבֶל אָבִי וְאַהַרְגָה אֶת־יַעֲקֹב אָחִי׃ וַיֻּגַּד לְרִבְקָה 42
אֶת־דִּבְרֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא
לְיַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטָן וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה עֵשָׂו אָחִיךָ
מִתְנַחֵם לְךָ לְהָרְגֶךָ׃ וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי 43
וְקוּם בְּרַח־לְךָ אֶל־לָבָן אָחִי חָרָנָה׃ וְיָשַׁבְתָּ עִמּוֹ 44
יָמִים אֲחָדִים עַד אֲשֶׁר־תָּשׁוּב חֲמַת אָחִיךָ׃ עַד־ 45
שׁוּב אַף־אָחִיךָ מִמְּךָ וְשָׁכַח אֵת אֲשֶׁר־עָשִׂיתָ לּוֹ
וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם לָמָה אֶשְׁכַּל גַּם־שְׁנֵיכֶם
יוֹם אֶחָד׃ וַתֹּאמֶר רִבְקָה אֶל־יִצְחָק קַצְתִּי בְחַיַּי 46
מִפְּנֵי בְּנוֹת חֵת אִם־לֹקֵחַ יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבְּנוֹת־חֵת

הערצען, דיא טרויערטאגע מיינעס פאטערס ווערדען קאממען, דא
וויל איך מיינען ברודער יעקב אומברינגען. אלס היניטערבראכטע דער 42
רבקה דיא ווארטע איהרעס אֶלטעסטען זאהנעס עשו'ס; דא שיקטע זיא,
ליעס איהרען יינגסטען זאהן יעקב רופען, אונד שפראך צו איהם, זיהע!
דיין ברודער עשו געהט דאמיט אום דיך אומצוברינגען. דאהער מיין 43
זאהן! געהארכע מיינער שטיממע! מאכע דיך אויף אונד פליהע הין
צו מיינעם ברודער לבן גען חרן. בלייבע בייא איהם איניגע צייט; ביס 44
זיך דיינעס ברודערס היטצע געלעגט האט. ביס דיינעס ברודערס צארן 45
פאן דיר זיך אבגעווענדעט, אונד ער פערגעססען האט, וואס דוא איהם
געטהאן, דא וויל איך אבזענדען שיקקען, אונד דיך פאן דא אבהאלן לאסן;
ווארום זאלל איך אייערער ביידען אויף איינען טאג בערויבט ווערדען?
אונד רבקה שפראך צו יצחק, מיר איזט דאס לעבען צווידער, פאר דען 46
טאכטערן דעס חת; ווען יעקב פאן דען טאכטערן דעס חת איינע

מנחה חדשה.

בכל מה שאמר וא"ל הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכור' כלומר אם בשביל מא' הכסף הראויים לי בנכסי אבא הנ' אנכי הולך למות מחולי זה ואם אכל בכל יום אני מסתכן עם חיות ואנסים ורוז בעתיקן באומר הולך למות ולא אשר אלה לו ימות או יקבץ ממון הרב' וא"כ מה לי למאת הכסף ההם, ואם בשביל העבודה ולמה זה לי בכורה ולא אמר למה זה בכורה אלא למה זה לי

כח
1 כָּאֵלֶּה מִבְּנוֹת הָאָרֶץ לָמָּה לִּי חַיִּים׃ וַיִּקְרָא
יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ וַיְצַוֵּהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ
2 לֹא־תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן׃ קוּם לֵךְ פַּדֶּנָה אֲרָם
בֵּיתָה בְתוּאֵל אֲבִי אִמֶּךָ וְקַח־לְךָ מִשָּׁם אִשָּׁה
3 מִבְּנוֹת לָבָן אֲחִי אִמֶּךָ׃ וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ אֹתְךָ
4 וְיַפְרְךָ וְיַרְבֶּךָ וְהָיִיתָ לִקְהַל עַמִּים׃ וְיִתֶּן־לְךָ אֶת־
בִּרְכַּת אַבְרָהָם לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ לְרִשְׁתְּךָ
שביעי * אֶת־אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר־נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם׃
5 וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם אֶל־
לָבָן בֶּן־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי אֲחִי רִבְקָה אֵם יַעֲקֹב

הייראַטהעט, וויא דיזע זינד, פֿאָן דען טאָכֿטערן דעז לאַנדעז, וואָצו
1 זאָלל מיר דאַז לעבען ?. יצחק ריעף דען יעקב, זעגנעטע איהן ;
גאַב איהם זיינע בעפֿעהלע אונד שפראַך צו איהם, הייראַטהע קיינע
2 פֿרויא פֿאָן דען טאָכֿטערן כנען׳ס. מאַכֿע דיך אויף, רייזע נאַך
פדן ארם, צום הויזע בתואל׳ס, דיינער מוטטער פֿאַטערז ; אונד נימם
דיר דאָרט איינע פֿרויא, פֿאָן דיינער מוטטער ברודער: לבן׳ס טאָכֿטערן.
3 דער אַללמאָכֿטיגע גאָטט זעגנע דיך, מאַכֿע דיך פֿרוכֿטבאַר, אונד
מעהרע דיך ; דאַס דוא צו איינער מענגע פֿאָן פֿעָלקערן ווערדעסט.
4 אונד געבע דיר אברהם׳ס זעגען, דיר אונד דיינעם זאַאמען מיט דיר ;
דאַס דוא דאַז לאַנד דיינער אויפֿענטהאַלטז איינצונעהמעסט, וועלכֿעז
5 גאָטט דעם אברהם געשענקט האַט. אַלזאָ שיקטע יצחק דען יעקב
הינוועג, אונד דיזער רייזטע נאַך פדן ארם ; צו לבן פֿאָן ארם,
דעם זאָהנע בתואל׳ס, דעם ברודער רבקה׳ס, דער מוטטער פֿאָן יעקב

מנחה חדשה.

כלומר אין לי מזוה שיה ואין לי תקנה. וכשראהו השלם באופן זה א״ל לקיים המכר השבעה לי כיום כלומר ברצון אשר אתה בו עתה כדי שיראו הכל שבלב שלם מכרת אותה לי וכן עשה כמ״ש וישבע לו וימכר את בכורתו ולא אמר הבכור׳ אבל הודה לו כמ״ש שאין לו בה כ״א חלק קטן, ואח״כ נתן לו לחם ונזיד עדשים ונתרפא מחליו, והתורה העידה ותמהה על פחיתותו שביזה את הבכורה

6 וְעֵשָׂו׃ וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי־בֵרַךְ יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וְשִׁלַּח
אֹתוֹ פַּדֶּנָה אֲרָם לָקַחַת־לוֹ מִשָּׁם אִשָּׁה בְּבָרְכוֹ
אֹתוֹ וַיְצַו עָלָיו לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת
7 כְּנָעַן׃ וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו וְאֶל־אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ
8 פַּדֶּנָה אֲרָם׃ וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי רָעוֹת בְּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינֵי
9 יִצְחָק אָבִיו׃ וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל־יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת־
מָחֲלַת ׀ בַּת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲחוֹת נְבָיוֹת
10 עַל־נָשָׁיו לוֹ לְאִשָּׁה׃ ס וַיֵּצֵא
11 יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה׃ וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם
וַיָּלֶן שָׁם כִּי־בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם

6 אונד עשו. אלז נון עשו געוואהר ווארדען, דאס יצחק דען יעקב געזעגנעט, אונד נאך פדן ארם געשיקט, זיך דאָרט איינע פרויא צו נעהמען; נאכדעם ער איהן געזעגנעט, פערבאָט ער איהם אויך אונד שפראך, נימם קיינע פרויא פאָן דען טעכטערן כנען'ס!.
7 אונד דאס יעקב זיינעם פאטער אונד זיינער מוטטער געהארכט;
8 אונד נאך פדן ארם געריסט זייא. דא מערקטע עשו, דאס דיא טעכטער כנען'ס, אין דען אויגען זיינעס פאטערס מיספאלליג זינד.
9 דאהער גינג עשו צו ישמעאל; אונד נאהם, איבער זיינע ביזהעריגע פרויען, דיא מחלת טאכטער ישמעאל'ס דעס זאהנס אברהם'ס, שוועסטער דעס נביות, זיך צור עהעפרויא.
10 יעקב צאג אויס פאן באר שבע; אונד רייסטע געגען חרן.
11 אונטערוועגס קאם ער אן איינען ארט, אונד איבערנאכטעטע דאזעלבסט, וויל דיא זאננע אונטערגעגאנגען וואר, נאהם איינען פאן דען שטיינען דעס ארטס, טהאט איהן אונטער

מנחה חדשה.

הבכורה למכרה וזהו ויבז עשו את הבכורה כאדם המתמיה מחבירו שעשה דבר שלא כהוגן. ואחר שספר ענין הבנים חזר לספר ענין אחד המאורעות ואמר ויהי רעב בארץ וגו'.

ויצא יעקב וגו', אמר כשיצא יעקב מבאר שבע ללכת לחרן פגע במקו', ולא בא הכתוב להודיענו עתה שהלך לחרן שכבר נאמר למעל' וישלח יצחק

את

12 וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא׃ וַיַּחֲלֹם
וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה
13 וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ׃ וְהִנֵּה
יְהוָה נִצָּב עָלָיו וַיֹּאמַר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם
אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב
14 עָלֶיהָ לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֶךָ׃ וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר
הָאָרֶץ וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפֹנָה וָנֶגְבָּה
וְנִבְרְכוּ בְךָ כָּל־מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה וּבְזַרְעֶךָ׃
15 וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־תֵּלֵךְ
וַהֲשִׁבֹתִיךָ אֶל־הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ

12 זיינען קאָפּף; אונד לעגטע זיך דאָזעלבסט ניעדער. היער האַטטע ער
איינען טרױם, דאַ וואַר איינע לייטער געשטעללט אויף דער ערדע,
אירע שפּיטצע אָבער רייכטע גען הימעל; אונד דיא ענגעל גאָטטעס
13 שטיעגען אויף דערזעלבען אויף אונד אַב. דער עוויגע אָבער שטונד
אָבען דרויף אונד שפּראַך, איך בין דער עוויגע, דער גאָטט דיינעס
פֿאַטערס אַבראַהם'ס, אונד דער גאָטט יצחק'ס; דאַס לאַנד אויף וועל-
כעם דוא ליעגסט, וויל איך דיר איינגעבען, אונד דיינעם זאַמען.
14 דיין זאַמען אָבער זאָלל זיין ווי דער שטויב דער ערדע, אונד דוא
זאָללסט דיך אויסברייטען, געגען אַבענד, געגען מאָרגען, געגען מיט-
טערנאַכט, אונד געגען מיטטאַג; זאָ דאַס זיך מיט דיר אונד דיינעם
זאַמען אַללע געשלעכטער דעס ערדרייכס זעגנען זאָללען. זיהע!
15 איך ווערדע מיט דיר זיין, דיך אַללענטהאַלבען בעהיטען, וואָהין דוא
רייזעסט, אונד דיך ווידער אין דיעזעס לאַנד צוריקפֿיהרען; דען איך

מנחה חדשה.

את יעקב וילך פדנה ארם, ואמר שפגע במקום הידוע לו ממה שספר לו יצחק שאירע לו שם בענין העקידה ולא שהי' אלא במדרגה אשר הי' אחר שנראה לו הש"י שם, ואמר שלן שם כי בא השמש ולולי שאמר כי בא השמש הייתי אומר שלן שם לדעתו מעלת המקום ההוא כדי שיראה אליו הש"י ולא יתכן זה שהרי אמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי, ובמקומו יתבאר בעז"ה. ואמר

עַד אֲשֶׁר אִם־עָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ׃ וַיִּיקַץ 16
יַעֲקֹב מִשְּׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אָכֵן יֵשׁ יְהוָה בַּמָּקוֹם
הַזֶּה וְאָנֹכִי לֹא יָדָעְתִּי׃ וַיִּירָא וַיֹּאמַר מַה־נּוֹרָא 17
הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם־בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה
שַׁעַר הַשָּׁמָיִם׃ וַיַּשְׁכֵּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח אֶת־ 18
הָאֶבֶן אֲשֶׁר־שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ מַצֵּבָה
וַיִּצֹק שֶׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ׃ וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם 19
הַהוּא בֵּית־אֵל וְאוּלָם לוּז שֵׁם־הָעִיר לָרִאשֹׁנָה׃
וַיִּדַּר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר אִם־יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי 20
וּשְׁמָרַנִי בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן־לִי
לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ׃ וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל־ 21

ווערדע דיך ניכט פערלאססען, ביז איך געטהאן וואז איך דיר צוגעז
אגט האבע. אלז יעקב אויז זיינעם שלאפע ערוואכטע, שפראך 16
ער, וואהרליך! דער עוויגע צייגט זיך אן דיזעם ארטע; אונד איך
וואוסטע עז ניכט. ער פירכטעטע זיך, אונד שפראך, וויא פורכטז 17
באר איזט דיזער ארט! ניכטס אנדערז! היער איזט גאטטעז הויז,
אונד היער דאז טהאר דעז הימעלז (אויז וועלכעם נאמליך דיא
ערשיינונגען גאטטעז אויף ערדען קאממען). דעז מארגענז 18
שטונד יעקב אויף, נאהם דען שטיין, וועלכען ער אונטער זיינען
קאפף געלעגט האטטע, עררישטעטע איהן צום דענקמאהל; אונד
גאס אבען אהל דאראויף. נענטע דענזעלבען ארט, בית אל, דא פארהין 19
דער נאמע דער שטאדט לוז וואר. יעקב טהאט איין געליבדע, וויא 20
פאלגט: ווען גאטט מיט מיר זיין, אונד מיך בעהיטען ווירד, אויף
דיזעם וועגע, וועלכען איך רייזע, מיר אויך ברוד צו עססען, אונד גע
וואנד צום אנקליידען געבען ווירד. ווען איך פערנער בייא וואהלזיין 21

מנחה חדשה.

שלקח אחת מאבני המקום להניח עליו ראשו, ומ"ש מאבני המקום ולא אמר אבן אחת? לומר לך שלקח מהאבנים אשר נזדמנו לו במקום ההוא ואף אם לא היו בתבנית שיניח עליו ראשו ולא יצא מן המקום ההוא לחזור אחר אבן

22 בֵּית אָבִי וְהָיָה יְהוָה לִי לֵאלֹהִים׃ וְהָאֶבֶן הַזֹּאת
אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים וְכֹל
1 אֲשֶׁר תִּתֶּן־לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ׃ * וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב כט
2 רַגְלָיו וַיֵּלֶךְ אַרְצָה בְנֵי־קֶדֶם׃ וַיַּרְא וְהִנֵּה בְאֵר
בַּשָּׂדֶה וְהִנֵּה־שָׁם שְׁלֹשָׁה עֶדְרֵי־צֹאן רֹבְצִים
עָלֶיהָ כִּי מִן־הַבְּאֵר הַהִוא יַשְׁקוּ הָעֲדָרִים וְהָאֶבֶן
3 גְּדֹלָה עַל־פִּי הַבְּאֵר׃ וְנֶאֶסְפוּ־שָׁמָּה כָל־הָעֲדָרִים
וְגָלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקוּ אֶת־
הַצֹּאן וְהֵשִׁיבוּ אֶת־הָאֶבֶן עַל־פִּי הַבְּאֵר לִמְקֹמָהּ׃
4 וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב אַחַי מֵאַיִן אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מֵחָרָן

אין מיינעס פאטערס הויז צוריקקאממע; אונד דער עוויגע מיר
22 אלס גאטט בייאשטעהען ווירד. דא זאלל דיזער שטיין, וועלכען
איך אלס דענקמאהל ערריכטעט, גאטטעס הויז זיין, (איין אָרט וואָ
גאטט רעזידירט, אונד איהם געדיענט ווירד); אונד אללעס וואס
1 דוא מיר גיעבסט וויל איך דיר פערצעהנטען. היערויף הוב
יעקב זיינע פיסע אויף אונד רייסטע אין דאס לאנד דער מארגענלענדר.
2 דא זאהע ער איינען ברוננען אויף דעם פעלדע, דרייא העערדען
קליינעס פיהעס לאגען אום דען ברוננען הער, דען פאן דעמזעלבען
ברוננען טראנקטע מאן דיא העערדען; דער שטיין אבער אויף דער
3 מינדונג דעס ברוננענס וואר גראס. דארום פפלעגטען זיך דאזעלבסט
אללע העערדען צו פערזאממלען, זיא וועלצטען זאדען דען שטיין
פאן דער מינדונג דעס ברוננענס, טראנקטען דאס קליינע פיה;
אונד בראכטען דען שטיין וויעדער אויף דיא מינדונג דעס ברוננענס,
4 אן זיינע שטעללע. יעקב שפראך צו איהנען, מיינע פריינדע!
וואָ זייד איהר העער? זיא אנטוואָרטעטען וויר זינד פאן חרן.

מנחה חדשה.

שתהיה חלוקה וראוי׳ להניח עליו ראשו ולא חשש לזה ושכב במקום ההוא, ויותר שצריך שנתעורר אליו הוא ענין המראה הזאת של סולם מה טיבה במקום הזה לפי שאין מראין לאדם אלא מהרהורי לבו, ולא ראיתי לאחד מן המפרשים

5 אֲנָֽחְנוּ׃ וַיֹּ֣אמֶר לָהֶ֔ם הַיְדַעְתֶּ֖ם אֶת־לָבָ֣ן בֶּן־נָח֑וֹר
6 וַיֹּאמְר֖וּ יָדָֽעְנוּ׃ וַיֹּ֥אמֶר לָהֶ֖ם הֲשָׁל֣וֹם ל֑וֹ וַיֹּאמְר֣וּ
7 שָׁל֔וֹם וְהִנֵּה֙ רָחֵ֣ל בִּתּ֔וֹ בָּאָ֖ה עִם־הַצֹּֽאן׃ וַיֹּ֗אמֶר
הֵ֥ן עוֹד֙ הַיּ֣וֹם גָּד֔וֹל לֹא־עֵ֖ת הֵאָסֵ֣ף הַמִּקְנֶ֑ה הַשְׁק֥וּ
8 הַצֹּ֖אן וּלְכ֥וּ רְעֽוּ׃ וַיֹּאמְרוּ֮ לֹ֣א נוּכַל֒ עַ֣ד אֲשֶׁ֤ר
יֵאָֽסְפוּ֙ כָּל־הָ֣עֲדָרִ֔ים וְגָֽלְלוּ֙ אֶת־הָאֶ֔בֶן מֵעַ֖ל פִּ֣י
9 הַבְּאֵ֑ר וְהִשְׁקִ֖ינוּ הַצֹּֽאן׃ עוֹדֶ֖נּוּ מְדַבֵּ֣ר עִמָּ֑ם וְרָחֵ֣ל ׀
10 בָּ֗אָה עִם־הַצֹּאן֙ אֲשֶׁ֣ר לְאָבִ֔יהָ כִּ֥י רֹעָ֖ה הִֽוא׃ וַיְהִ֡י
כַּאֲשֶׁר֩ רָאָ֨ה יַעֲקֹ֜ב אֶת־רָחֵ֗ל בַּת־לָבָן֙ אֲחִ֣י אִמּ֔וֹ
וְאֶת־צֹ֖אן לָבָ֣ן אֲחִ֣י אִמּ֑וֹ וַיִּגַּ֣שׁ יַעֲקֹ֗ב וַיָּ֤גֶל אֶת־
הָאֶ֙בֶן֙ מֵעַל֙ פִּ֣י הַבְּאֵ֔ר וַיַּ֕שְׁקְ אֶת־צֹ֥אן לָבָ֖ן אֲחִ֥י

יעקב טפרחך צו חיהנען, קעננט חיהר לבן נחור'ס זחהן ? זיח חנטווחרו 5
טעטן, וויר קעננען חיהן. ער טפרחך, חיזט ער בייח וואהלזיין ? זיח 6
חנטווחרטעטן, ער חיזט בייח וואהלזיין ; דחו קחממט עבן זיינע טחכטער
רחל מיט דעס קליינען פיה. יעקב טפרחך, נחך חיזט דער טחג גרחס, 7
עז חיזט דיח צייט נחך ניכט דחז פיה חיינצוטרייבען ; טרחנקעט דחז
קליינע פיה, חונד געהעט היין חונד ווידעט. זיח חנטווחרטעטן וויר 8
קחננען ניכט, ביז חללע העערדען זיך פערזחממעלן, חונד חחן דען
טטיין פחן דער חינדונג דעז ברוננענז וועג וועלצט ; חלזדען טרחנקען
וויר דחז קליינע פיה. חינדעם ער מיט חיהנען רעדעטע ; קחם רחל 9
חן מיט דעם קליינען פיה חיהרעז פחטערז, דען זיח וואר חיינע טחז
פערין. חלז יעקב זחהע רחל דיח טחכטער לבן'ס, זיינער מוטטער10
ברודערז, חונד דחז קליינע פיה לבן'ס זיינער מוטטער ברודערז ;
טרחט יעקב הינצו, הוב דען טטיין פחן דער חינדונג דעז ברוננענז,
חונד טרחנקטע דחז קליינע פיה לבן'ס זיינער מוטטער ברודערז.

מנחה חדשה.

המפרשים שבאו לידי שנתעורר לזה, ולכן אומר שיעקב היה מיצר מכמה
צרות, היה נדחה מפני עשו אחיו וגם כבר לקח אליפז כל נכסיו שבא׳ ויקח

11 אמו: וישק יעקב לרחל וישא את־קלו ויבך:
12 ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא וכי בן־רבקה
13 הוא ותרץ ותגד לאביה: ויהי כשמע לבן את־
שמע יעקב בן־אחתו וירץ לקראתו ויחבק־לו
וינשק־לו ויביאהו אל־ביתו ויספר ללבן את
14 כל־הדברים האלה: ויאמר לו לבן אך עצמי
15 ובשרי אתה וישב עמו חדש ימים: ויאמר לבן
ליעקב הכי־אחי אתה ועבדתני חנם הגידה לי
16 מה־משכרתך: וללבן שתי בנות שם הגדלה
17 לאה ושם הקטנה רחל: ועיני לאה רכות ורחל
18 היתה יפת־תאר ויפת מראה: ויאהב יעקב את־

11 אונד יעקב קיססטע רחל; ערהוב זיינע שטיממע, אונד וויינטע.
12 אויך זאגטע יעקב דער רחל, דאס ער איהרעס פאטערס פערוואנד־
טער, נעמליך רבקה'ס זאהן זייא; דיא ליעף, אונד זאגטע עס איה־
13 רעם פאטער. אלס לבן דיא נאכריכט פאן זיינעס שוועסטערזאהנס
יעקב הערטע, ליעף ער איהם ענטגעגען, אומארמטע איהן, קיססטע
איהן, בראכטע איהן אין זיין הויז; אונד יעקב ערצעהלטע דעם לבן
14 אללע דיעזע בעגעבענהייטען. לבן שפראך צו איהם, וואהרליך!
דו ביסט איין ביין אונד איין פלייש, (איין נאהער אנפערוואנדטער);
15 אלס ער נון איינען מאנאט לאנג ביי איהם וואר. שפראך
לבן צו איהם, וויל דו איין פערוואנדטער ביזט, זאללטעסט דו
מיר דארום אומזאנסט דיענען? זאגע מיר אן, וואס דיין לאהן
16 זיין זאלל. נון האטטע לבן צווייא טעכטער; דיא עלטעסטע היס
17 לאה, אונד דיא יינגסטע רחל; לאה'ס אויגען וואַרען בלעדע; רחל
18 אבער וואר שען פאן בילדונג, אונד שען פאן פארבע. יעקב ליעבטע

מנחה חדשה.

מאנשי המקו' וגו', והיה נפרד מאביו והיותר קשה מכולן שהי' יוצא חוצה לארץ וכבר היה יודע מעלת א"י, והיה רואה הצלחת עשו בהיותו רשע ולא
ידע

רָחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבָדְךָ שֶׁבַע שָׁנִים בְּרָחֵל בִּתְּךָ
19 הַקְּטַנָּה׃ וַיֹּאמֶר לָבָן טוֹב תִּתִּי אֹתָהּ לָךְ מִתִּתִּי
20 אֹתָהּ לְאִישׁ אַחֵר שְׁבָה עִמָּדִי׃ וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב
בְּרָחֵל שֶׁבַע שָׁנִים וַיִּהְיוּ בְעֵינָיו כְּיָמִים אֲחָדִים
21 בְּאַהֲבָתוֹ אֹתָהּ׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן הָבָה אֶת־
22 אִשְׁתִּי כִּי מָלְאוּ יָמָי וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ׃ וַיֶּאֱסֹף לָבָן
23 אֶת־כָּל־אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה׃ וַיְהִי בָעֶרֶב
וַיִּקַּח אֶת־לֵאָה בִתּוֹ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו וַיָּבֹא אֵלֶיהָ׃
24 וַיִּתֵּן לָבָן לָהּ אֶת־זִלְפָּה שִׁפְחָתוֹ לְלֵאָה בִתּוֹ שִׁפְחָה׃
25 וַיְהִי בַבֹּקֶר וְהִנֵּה־הִוא לֵאָה וַיֹּאמֶר אֶל־לָבָן מַה־
זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְרָחֵל עָבַדְתִּי עִמָּךְ וְלָמָּה

רחל; אונד שפראך, איך וויל דיר זיעבען יאהרע דיענען, אום
דיינע יינגסטע טאכטער רחל. לבן שפראך בעססער איזט עז, 19
איך געבע זיא דיר, אלז איינעם אנדערן; בלייבע ביי מיר!.
דאראויף דיענטע יעקב זיעבען יאהרע אום רחל; זיא וואהרען אבער 20
אין זיינען אויגען, וויא איינצעלנע טאגע, זא זעהר ליעבטע ער זיא.
יעקב שפראך צו לבן, גיעב מיר נונמעהר מיינע פֿרויא, דען 21
מיינע צייט איזט הערום; דאס איך איהר בייוואהנע. לבן 22
פֿערזאממעלטע אללע לייטע דעז ארטעז, אונד מאכטע איין גאסט-
געבאט. דעז אבענדז נאהם ער זיינע טאכטער לאה, פֿיהרטע 23
זיא צו איהם; אונד יעקב וואהנטע איהר ביי. לבן גאב איהר 24
זיינע מאגד זלפה; נעמליך זיינער טאכטער לאה, צור מאגד.
אלז דער מארגען קאם, זיעהע, דא וואר עז לאה; דא שפראך 25
ער צו לבן, וואז האסט דוא מיר געטהאן? האבע איך דיר
ניכט אום רחל געדיענט? ווארום האסט דוא מיך בעטראגען?.

מנחה חדשה.

ידע מה יהיה בסופו עד שהיה אומר יודע אני שהצלחות המדומות אינם הצלחות לאל' מצד שהוא אדם וא"כ אינם מכוונים מן הש"י אבל מצד האמצעיי' אבל היה מסתפק אם הם מכוונים מהש"י לצדיקים מפני היותם הכנה

26 רִמִּיתָנִי׃ וַיֹּאמֶר לָבָן לֹא־יֵעָשֶׂה כֵן בִּמְקוֹמֵנוּ לָתֵת
27 הַצְּעִירָה לִפְנֵי הַבְּכִירָה׃ מַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת וְנִתְּנָה
לְךָ גַּם־אֶת־זֹאת בַּעֲבֹדָה אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עִמָּדִי
28 עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים אֲחֵרוֹת׃ וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כֵּן וַיְמַלֵּא
29 שְׁבֻעַ זֹאת וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־רָחֵל בִּתּוֹ לוֹ לְאִשָּׁה׃ וַיִּתֵּן
לָבָן לְרָחֵל בִּתּוֹ אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתוֹ לָהּ לְשִׁפְחָה׃
30 וַיָּבֹא גַּם אֶל־רָחֵל וַיֶּאֱהַב גַּם־אֶת־רָחֵל מִלֵּאָה
31 וַיַּעֲבֹד עִמּוֹ עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים אֲחֵרוֹת׃ וַיַּרְא יְהוָֹה
כִּי־שְׂנוּאָה לֵאָה וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ וְרָחֵל עֲקָרָה׃
32 וַתַּהַר לֵאָה וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי
אָמְרָה כִּי־רָאָה יְהוָֹה בְּעָנְיִי כִּי עַתָּה יֶאֱהָבַנִי אִישִׁי׃

26 לבן שפראך, אן אונזערם ארטע פפלעגט עז ניכט זו געשעהען;
27 דאס מאן דיא יינגסטע פאר דער עלטעסטען אויזגעבע. האלטע
דיא האכצייטוואכע מיט דיזער אויז; זא זאללסט דוא אויך דיזע
בעקאממען, פאר דען דיענסט, דען דוא ביי מיר נאך זיעבען
28 אנדערע יאהרע דיענען זאללסט. יעקב טהאט אלזא, ער היעלט
נעמליך דיא האכצייטוואכע דער לאה אויז; דא גאב איהם לבן
29 זיינע טאכטער רחל צור פרויא. לבן גאב זיינער טאכטער רחל
30 זיינע מאגד בלהה צור מאגד. יעקב קאם אויך צור רחל, האטטע
אבער רחל ליעבער אלז לאה; אונד דיענטע ביי איהם נאך
31 פערנער זיעבען יאהרע. אלז דער עוויגע זאה, דאס לאה געהאסט
ווארד, אפפנעטע ער איהרע געבערמוטטער; רחל אבער וואר אונ־
32 פרוכטבאר. לאה ווארד שוואנגער, אונד געבאר איינען זאהן,
דיזען נענטע זיא ראובן; דען זיא שפראך, דער עוויגע האט מיין
עלענד אנגעזעהען, אונד נונמעהר ווירד מיין מאן מיך ליעבען.

מנחה חדשה.

להצלחות עצמיות או אם הם מסודרות והצדיקי' יתגלגלו במה שיגיעם מטוב או מוטב עד שיגיעו של ההצלחה העצמית אשר אין אחריה הצלח', והענין הזה הוא דבר קשה עד מאוד ולא יודע אלא מצד נבואה, ולכן הראה לו הש"י המראה

33 וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר כִּי־שָׁמַע יְהוָה כִּי־
שְׂנוּאָה אָנֹכִי וַיִּתֶּן־לִי גַּם־אֶת־זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ
34 שִׁמְעוֹן׃ וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר עַתָּה הַפַּעַם
יִלָּוֶה אִישִׁי אֵלַי כִּי־יָלַדְתִּי לוֹ שְׁלֹשָׁה בָנִים עַל־
35 כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ לֵוִי׃ וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר
ל הַפַּעַם אוֹדֶה אֶת־יְהוָה עַל־כֵּן קָרְאָה שְׁמוֹ יְהוּדָה
1 וַתַּעֲמֹד מִלֶּדֶת׃ וַתֵּרֶא רָחֵל כִּי לֹא יָלְדָה לְיַעֲקֹב
וַתְּקַנֵּא רָחֵל בַּאֲחֹתָהּ וַתֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הָבָה־
2 לִּי בָנִים וְאִם־אַיִן מֵתָה אָנֹכִי׃ וַיִּחַר־אַף יַעֲקֹב
בְּרָחֵל וַיֹּאמֶר הֲתַחַת אֱלֹהִים אָנֹכִי אֲשֶׁר־מָנַע
3 מִמֵּךְ פְּרִי־בָטֶן׃ וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמָתִי בִלְהָה בֹּא

זיא וואַרד אַבערמאַהלס שוואַנגער, אונד געבאַהר איינען זאָהן, אונד שפּראַך, 33
ווייל דער עוויגע געהאָרט, דאַס איך געהאַססט בין, זאָ גאַב ער מיר
אויך דיזען; אונד נעננטע איהן שמעון. זיא וואַרד אַבערמאַהלס שוואַנגער, 34
געבאַהר איינען זאָהן אונד שפּראַך, נונמעהר ווירד מיין מאַן מיר פֿער
בונדען ווערדען, דען איך האַבע איהם דרייא זאָהנע געבאָהרען; דאַ
הער נעננטע מאַן איהן לוי. זיא וואַרד פֿערנער שוואַנגער, אונד געבאַהר 35
איינען זאָהן, דאַ שפּראַך זיא נון וויל איך דעם עוויגען דאַנקען, דאַרום
נעננטע זיא איהן יהודה; נאַכדעם הערטע זיא איין מיט געבאָהרען. אַלס 1
רחל זאַהע, דאַס זיא דעם יעקב קיינע קינדער געבאָהרען, דאַ בענייי
דעטע רחל איהרע שוועסטער; אונד שפּראַך צו יעקב, שאַפֿפֿע מיר
קינדער, וואָ ניכט, זאָ שטערבע איך. דאַ ענטבראַננטע יעקב'ס צאָרן 2
איבער רחל; אונד ער שפּראַך, בין איך דען אַן דער שטעללע גאָטטעס,
וועלכער דיר לייבעספֿרוכט פֿערזאַגט האַט? זיא שפּראַך, היער איזט 3
מיינע מאַגד בלהה, קאָממע צו איהר; דאַס זיא קינדער בעקאָממע,

מנחת. מקשה.

המראה הזאת לשכך מחשבתו בזה הענין והראה לו סולם מוצב ארצה ור׳אשו
מגיע השמימה ומן השמים ועד הסבה הראשונה שכח׳ והנה ה׳ נצב עליו וגו׳
ורבה

אֵלֶיהָ וְתֵלֵד עַל־בִּרְכַּי וְאִבָּנֶה גַם־אָנֹכִי מִמֶּנָּה׃
4 וַתִּתֶּן־לוֹ אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתָהּ לְאִשָּׁה וַיָּבֹא אֵלֶיהָ
5 6 יַעֲקֹב׃ וַתַּהַר בִּלְהָה וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֵּן׃ וַתֹּאמֶר
רָחֵל דָּנַנִּי אֱלֹהִים וְגַם שָׁמַע בְּקֹלִי וַיִּתֶּן־לִי בֵּן
7 עַל־כֵּן קָרְאָה שְׁמוֹ דָּן׃ וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בִּלְהָה
8 שִׁפְחַת רָחֵל בֵּן שֵׁנִי לְיַעֲקֹב׃ וַתֹּאמֶר רָחֵל נַפְתּוּלֵי
אֱלֹהִים ׀ נִפְתַּלְתִּי עִם־אֲחֹתִי גַּם־יָכֹלְתִּי וַתִּקְרָא
9 שְׁמוֹ נַפְתָּלִי׃ וַתֵּרֶא לֵאָה כִּי עָמְדָה מִלֶּדֶת וַתִּקַּח
אֶת־זִלְפָּה שִׁפְחָתָהּ וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִשָּׁה׃
10 11 וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה לְיַעֲקֹב בֵּן׃ וַתֹּאמֶר
12 לֵאָה בגד וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גָּד׃ וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת בא גד ק'

דיא איך אויף מיינעם שאָמס ערציהע, זאָ ווערדע איך דורך זיא
4 אויך געבויעט ווערדען. זיא גאַב איהם אַלזאָ איהרע מאַגד בלהה
5 צור פרויא; אונד יעקב וואָהנטע איהר בייא. בלהה וואַרד שוואַנגער
6 אונד געבאַהר דעם יעקב איינען זאָהן. דאַ שפּראַך רחל, גאָטט
וואַר מיין ריכטער, אונד האַט אויך מיינע שטיממע ערהאָרט,
אונד מיר איינען זאָהן געגעבען; דאַרום נענטע זיא איהן דן.
7 בלהה רחל'ס מאַגד וואַרד אַבערמאַהלז שוואַנגער; אונד געבאַהר
8 דעם יעקב דען צווייטען זאָהן. דאַ שפּראַך רחל, וועטטאייפערונג
גאָטטעז האַבע איך מיט מיינער שוועסטער געוועטטאייפערט,
9 ביז איך איהר בייאגעקאָממען; אונד נענטע איהן נפתלי. אַלז
לאה זאַה, דאַס זיא איינגעהאַלטען מיט געבאָהרען; נאַהם זיא
10 איהרע מאַגד זלפה, גאַב זיא דעם יעקב צור פרויא. דיזע זלפה
11 מאַגד דער לאה געבאַהר דעם יעקב איינען זאָהן. דאַ שפּראַך לאה,
12 דאַז גוטע גליק איזט געקאָממען, (בגד); אונד נענטע איהן גד. זלפה

מנחה חדשה.

ורנה בזה שהודיעו קישור העולמות ואיכות השתלשלותם מהש"י, והסולם הוא מלאך המקשר אשר הוא גבוה מחבירו מהלך ת"ק שנה והוא ממראה

לֵאָה בֵּן שֵׁנִי לְיַעֲקֹב׃ וַתֹּאמֶר לֵאָה בְּאָשְׁרִי כִּי 13
אִשְּׁרוּנִי בָּנוֹת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אָשֵׁר׃ *וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן 14
בִּימֵי קְצִיר־חִטִּים וַיִּמְצָא דוּדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא
אֹתָם אֶל־לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל־לֵאָה
תְּנִי־נָא לִי מִדּוּדָאֵי בְּנֵךְ׃ וַתֹּאמֶר לָהּ הַמְעַט 15
קַחְתֵּךְ אֶת־אִישִׁי וְלָקַחַת גַּם אֶת־דּוּדָאֵי בְּנִי
וַתֹּאמֶר רָחֵל לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת
דּוּדָאֵי בְנֵךְ׃ וַיָּבֹא יַעֲקֹב מִן־הַשָּׂדֶה בָּעֶרֶב וַתֵּצֵא 16
לֵאָה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׂכֹר
שְׂכַרְתִּיךָ בְּדוּדָאֵי בְּנִי וַיִּשְׁכַּב עִמָּהּ בַּלַּיְלָה הוּא׃
וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־לֵאָה וַתַּהַר וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב 17
בֵּן חֲמִישִׁי׃ וַתֹּאמֶר לֵאָה נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר־ 18

אונד דער לאה געבאהר דעם יעקב איינען צווייטען זאהן. דא 13
שפראך לאה, צו מיינער גליקזעליגקייט, דען דיא טעכטער פרייזען
מיך גליקזעליג; אונד נאננטע איהן אשר. ראובן גינג צור צייט דער 14
ווייצענערנדטע, פאנד אלרוין אויף דעם פעלדע, אונד בראכטע
איהן זיינער מוטטער לאה; דא שפראך רחל צו לאה, גיעב מיר
דאך אויך פאן דיינעס זאהנעס אלרוין. יענע אנטווארטעטע, איזט 15
עס ניכט גענוג, דאס דוא מיינען מאנן ווענגענאממסט, זא ווילסט
דוא מיינעס זאהנעס אלרוין אויך נעהמען? רחל שפראך, ער זאלל
אויך דיזע נאכט ביי דיר ליעגען, פיר דיינעס זאהנעס אלרוין.
אלז יעקב אבענדס פאם פעלדע קאם, גינג לאה איהם ענטגעגען, 16
אונד שפראך, צו מיר קאממע! דען איך האבע דיך געמיטהעט,
פיר מיינעס זאהנעס אלרוין; אונד ער לאג ביי איהר דיעזעלבע
נאכט. גאטט ערהערטע לאה, זיא ווארד שוואנגער, אונד געבאהר 17
דעם יעקב דען פינפטען זאהן. לאה שפראך, גאטט האט מיך בעלאהנט, 18

מנחה חדשה.

מתניו ולמעלה מעין אחד וממראה מתניו ולמטה מעין אחר וזה דבר עמוק

נָתַתִּי שִׁפְחָתִי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִשָּׂשכָר׃
19 20 וַתַּהַר עוֹד לֵאָה וַתֵּלֶד בֵּן־שִׁשִּׁי לְיַעֲקֹב׃ וַתֹּאמֶר
לֵאָה זְבָדַנִי אֱלֹהִים׀ אֹתִי זֵבֶד טוֹב הַפַּעַם יִזְבְּלֵנִי
אִישִׁי כִּי־יָלַדְתִּי לוֹ שִׁשָּׁה בָנִים וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ
21 זְבֻלוּן׃ וְאַחַר יָלְדָה בַּת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמָהּ דִּינָה׃
22 וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־רָחֵל וַיִּשְׁמַע אֵלֶיהָ אֱלֹהִים
23 וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ׃ וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר אָסַף
24 אֱלֹהִים אֶת־חֶרְפָּתִי׃ וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יוֹסֵף לֵאמֹר
25 יֹסֵף יְהוָה לִי בֵּן אַחֵר׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל
אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן שַׁלְּחֵנִי וְאֵלְכָה
26 אֶל־מְקוֹמִי וּלְאַרְצִי׃ תְּנָה אֶת־נָשַׁי וְאֶת־יְלָדַי אֲשֶׁר
עָבַדְתִּי אֹתְךָ בָּהֵן וְאֵלֵכָה כִּי אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־

דאַס איך מיינער מאַגד מיינע מאַגד געגעבען; אונד נאַנטע זיא איהן
19 יששכר. אבערמאַלס וואַרד לאה שוואַנגער, אונד געבאַהר דעם יעקב
20 דען זעכסטען זאָהן. דאַ שפּראַך לאה, גאָטט האַט מיך אַבגעטהיילט,
מיט איינעם שאָנען טהייל, נונמעהר ווירד מיין מאַן מיט מיר וואָהנען,
דען איך האַבע איהם זעקס זאָהנע געבאָרען; אונד נענטע איהן זבלון.
21 הערנאַך געבאַהר זיא איינע טאָכטער; אונד נענטע זיא דינה. גאָטט
22 בעדאַכטע אויך רחל ווידער; ערהערטע זיא נעמליך, אונד עפנעטע
23 איהרע בערמוטטער. זיא וואַרד שוואַנגער, געבאַהר איינען זאָהן;
24 אונד שפּראַך, גאָטט האַט מיינע שמאַך הינוועגגענאָממען. אונד
נענטע איהן יוסף, דאַז הייסט דער עוויגע האַט מיר נאָך איינען זאָהן
25 געגעבען. אַלז נון רחל דען יוסף געבאָהרען האַטטע; שפּראַך יעקב צו
לבן, ענטלאַססע מיך, זאָ וויל איך אַן מיינען אָרט, אונד אין מיין לאַנד
26 רייזען. גיעב מיר מיינע וויבער, אונד מיינע קינדער, אום וועלכע
איך דיר געדיענט האַבע, זאָ וויל איך רייזען; דען דוא ווייסט מיינען

מנחה קדשה.

ואין הפה יכולה לדבר ולהרחיב בו כ"כ, והנה מלאכי אלהים שהם השבטים

עֲבַדְתִּי אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ׃ 27 וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָבָן אִם־נָא
מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ נִחַשְׁתִּי וַיְבָרְכֵנִי יְהוָה בִּגְלָלֶךָ׃
28 וַיֹּאמַר נָקְבָה שְׂכָרְךָ עָלַי וְאֶתֵּנָה׃ 29 וַיֹּאמֶר אֵלָיו
אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ וְאֵת אֲשֶׁר־הָיָה
מִקְנְךָ אִתִּי׃ 30 כִּי מְעַט אֲשֶׁר־הָיָה לְךָ לְפָנַי וַיִּפְרֹץ
לָרֹב וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֹתְךָ לְרַגְלִי וְעַתָּה מָתַי אֶעֱשֶׂה
גַם־אָנֹכִי לְבֵיתִי׃ 31 וַיֹּאמֶר מָה אֶתֶּן־לָךְ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
לֹא־תִתֶּן־לִי מְאוּמָה אִם־תַּעֲשֶׂה־לִּי הַדָּבָר הַזֶּה
אָשׁוּבָה אֶרְעֶה צֹאנְךָ אֶשְׁמֹר׃ 32 אֶעֱבֹר בְּכָל־צֹאנְךָ
הַיּוֹם הָסֵר מִשָּׁם כָּל־שֶׂה ׀ נָקֹד וְטָלוּא וְכָל־שֶׂה־

דיענסט, וואָ איך דיר געדיענט האבע. 27 לבן אנטוואָרטעטע איהם, קאן איך געוואָגענהייט אין דיינען אויגען פינדען? איך האבע אהנונג, דאס מיך דער עוויגע אום דיינעטוויללען געזעגנעט האט.
28 אונד שפראך פערנער; בעשטיממע מיר נור דיינען לאָהן, זאָ וויל איך איהן געבען.
29 יענער אנטוואָרטעטע איהם, דוא ווייסט וויא איך דיר געדיענט האבע; אונד וואס דיין פיה בייא מיר געוואָרדען איזט.
30 דען איין ווייניגעס, דאס דוא פאָר מיינער צייט געהאבט האסט, האט זיך אין איינע מענגע אויסגעברייטעט, זאָ האט דער עוויגע דיך נאך מיינעם איינטריט געזעגנעט; אונד נון וואן ווערדע איך אויך פיר דיא אייגנען זאָרגען?.
31 ערשפראך, וואס זאָלל איך דיר געבען? יעקב שפראך, דוא זאָללסט מיר ניכטס בעשטיממטעס געבען, ווען דוא מיר פאָלגענדעס טהון ווילסט, זאָ וויל איך ווידער היין געהען, דיין קליינעס פיה ווידען, אונד עס היטען.
32 איך וויל דיין קליינעס פיה היינטע דורכגעהען, אונד זאָנדערן פאָן דא אב יעדעס שאף דאס קליינפלעקקיג אָדער גראָספלעקקיג איזט, אונד פאָן דען לאממערן

מנחה חדשה.

הנבדלים שהם עיקר היותם למטה עולים ושואבים מים ממעיני הישועה ויורדים למקומם ומתעצמים וקושרים העולמות בקשרים של קיימא ולכן כל פרטי ענייניהם הוא מושפע מהסבה הראשונ' ואינו דבר מסודר, ולכן אמר

חוּם בַּכְּשָׂבִים וְטָלוּא וְנָקֹד בָּעִזִּים וְהָיָה שְׂכָרִי׃
33 וְעָנְתָה־בִּי צִדְקָתִי בְּיוֹם מָחָר כִּי־תָבוֹא עַל־שְׂכָרִי
לְפָנֶיךָ כֹּל אֲשֶׁר־אֵינֶנּוּ נָקֹד וְטָלוּא בָּעִזִּים וְחוּם
34 בַּכְּשָׂבִים גָּנוּב הוּא אִתִּי׃ וַיֹּאמֶר לָבָן הֵן לוּ יְהִי
35 כִדְבָרֶךָ׃ וַיָּסַר בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַתְּיָשִׁים הָעֲקֻדִּים
וְהַטְּלֻאִים וְאֵת כָּל־הָעִזִּים הַנְּקֻדּוֹת וְהַטְּלֻאֹת
כֹּל אֲשֶׁר־לָבָן בּוֹ וְכָל־חוּם בַּכְּשָׂבִים וַיִּתֵּן בְּיַד־
36 בָּנָיו׃ וַיָּשֶׂם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בֵּינוֹ וּבֵין יַעֲקֹב
37 וְיַעֲקֹב רֹעֶה אֶת־צֹאן לָבָן הַנּוֹתָרֹת׃ וַיִּקַּח־לוֹ
יַעֲקֹב מַקַּל לִבְנֶה לַח וְלוּז וְעַרְמוֹן וַיְפַצֵּל בָּהֵן

יעדעז דונקעלראטהע לאמם, וויא אויך וואז גראספלעקקיג אדער קליינ
פלעקקיג איזט אונטער דען ציעגען; אונד קינפטיג זאלל דערגלייכען
33 מיין לאהן זיין. מיינע עהרליכקייט זאלל מיר דאז צייגניס געבען, אן
איינעם קינפטיגען טאגע, ווען דוא ווירסט בייא מיינען לאהן קאממען;
דער פאר דיינען אויגען איזט; וואז אונטער דען ציעגען ניכט גראסע
אדער קליינע פלעקקן האט, אונד אונטער דען לעממערן ניכט דונקעל
34 ראטה איזט, זאלל בייא מיר געשטאלען זיין. לבן שפראך, וואהלאן!
35 עז זייא וויא דוא געשפראכען. אונד זאנדערטע דען זעלבען טאג אויז,
דיא פוסגעלייכנעטען אונד גראספלעקקיגען בעקקע, אויך אללע קליינ
פלעקקיגען אונד גראספלעקקיגן ציגען, וואז נור עטוואז וויסעז דאראן
וואר, אויך אללעז דונקעלראטהע אונטער דען לעממערן; איבערגאב
36 עז זיינען זעהנען. אונד ליעס איינען רוים פאן דרייען טאגרייזען
צווישען זיך אונד יעקב זיין: יעקב אבער ווידעטע לבנ'ס איבריגע
37 קליינע פיה. יעקב נאהם פרישע שטאבע פאן עזפענהאלז, נוסז
בויםהאלז, אונד קאסטאניענהאלז; שאלטע דאראן וויסע שטרייז

מנחה חדשה.

לו הש"י אמר ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק ר"ל אמר הוא מנהיגם וכל פרטי
עניניהם היא מושפע ממני ואפילו ההצלחות המדומות להיותם כלים אל
העצמיות, וכן אהי' עמך כמ"ש ואנ' אנכי עמך עד אשר עשיתי הענין נכדרים

פְּצָלוֹת לְבָנוֹת מַחְשֹׂף הַלָּבָן אֲשֶׁר עַל־הַמַּקְלוֹת׃
38 וַיַּצֵּג אֶת־הַמַּקְלוֹת אֲשֶׁר פִּצֵּל בָּרְהָטִים בְּשִׁקְתוֹת
הַמָּיִם אֲשֶׁר תָּבֹאןָ הַצֹּאן לִשְׁתּוֹת לְנֹכַח הַצֹּאן
39 וַיֵּחַמְנָה בְּבֹאָן לִשְׁתּוֹת׃ וַיֶּחֱמוּ הַצֹּאן אֶל־הַמַּקְלוֹת
40 וַתֵּלַדְןָ הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּטְלֻאִים׃ וְהַכְּשָׂבִים
הִפְרִיד יַעֲקֹב וַיִּתֵּן פְּנֵי הַצֹּאן אֶל־עָקֹד וְכָל־חוּם
בְּצֹאן לָבָן וַיָּשֶׁת לוֹ עֲדָרִים לְבַדּוֹ וְלֹא שָׁתָם
41 עַל־צֹאן לָבָן׃ וְהָיָה בְּכָל־יַחֵם הַצֹּאן הַמְקֻשָּׁרוֹת
וְשָׂם יַעֲקֹב אֶת־הַמַּקְלוֹת לְעֵינֵי הַצֹּאן בָּרְהָטִים
42 לְיַחְמֵנָּה בַּמַּקְלוֹת׃ וּבְהַעֲטִיף הַצֹּאן לֹא יָשִׂים
43 וְהָיָה הָעֲטֻפִים לְלָבָן וְהַקְּשֻׁרִים לְיַעֲקֹב׃ וַיִּפְרֹץ

פֿען, דורך דיא ענטבלאֶזונג דעז ווייסען, וועלכעז אַן דען שטאֶבען
איזט. זעטצטע דיא שטאֶבע, וועלכע ער געשטאֶלט האַטטע, אין 38
דיא רינגען, אין דיא וואַססערטראֶגע; וואָ נעמליך דאַז קליינע פֿיה
הין קאַם צו טרינקען; דאַ זעטצטע ער דיא שטאֶבע דעם קליינען
פֿיה געגענאיבער, דאַמיט זיא זיך ערהיטצען, ווען זיא צו טרינקען
קאֶמען. דאַז קליינע פֿיה וואַרד היטציג, בייא דען שטאֶבען; אונד 39
וואַרף פֿוסגעצייכנעטע, קליין, אונד גראָספֿלעקקיגע יונגען. דיזע 40
לאֶממער טיידעטע יעקב אונד ווענדעטע דאַז אַנגעזיכט דעז קליינען
פֿיהעז געגען דאַז פֿוסגעצייכנעטע, אונד געגען אַללעז דונקעלראָטהע
אונטער דעם קליינען פֿיה לבן'ז; זיינע העערדען אַבער היעלט ער
בעזאָנדער: אונד טהאַט זיא ניכט אונטער דאַז קליינע פֿיה לבן'ז.
ווען דאַז פֿריהלייפֿיגע פֿיה ערהיטצט ווערדען זאָללטע, זעטצטע 41
יעקב דיא שטאֶבע פֿאָר דיא אויגען דעז קליינען פֿיהעז; אום זיא
דורך דיא שטאֶבע צו ערהיטצען. ווען אַבער דאַז פֿיה שפּעֶט 42
לייפֿיג וואַרד, זעטצטע ער זיא ניכט היין; אַלזאָ דאַז דיא שפּעֶט
לייפֿיגען פֿיר לבן, דיא פֿריהלייפֿיגען אַבער פֿיר יעקב וואַרען. דער 43

מנחה חדשה.

שהי' צריך להפסיק בהם והוא כי מפני השגחתו בהם הנטיחס בירושת הארץ

לא הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד וַיְהִי־לוֹ צֹאן רַבּוֹת וּשְׁפָחוֹת
1 וַעֲבָדִים וּגְמַלִּים וַחֲמֹרִים׃ וַיִּשְׁמַע אֶת־דִּבְרֵי
בְנֵי־לָבָן לֵאמֹר לָקַח יַעֲקֹב אֵת כָּל־אֲשֶׁר לְאָבִינוּ
2 וּמֵאֲשֶׁר לְאָבִינוּ עָשָׂה אֵת כָּל־הַכָּבֹד הַזֶּה׃ וַיַּרְא
יַעֲקֹב אֶת־פְּנֵי לָבָן וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ עִמּוֹ כִּתְמוֹל
3 שִׁלְשׁוֹם׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יַעֲקֹב שׁוּב אֶל־אֶרֶץ
4 אֲבוֹתֶיךָ וּלְמוֹלַדְתֶּךָ וְאֶהְיֶה עִמָּךְ׃ וַיִּשְׁלַח
יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרָחֵל וּלְלֵאָה הַשָּׂדֶה אֶל־צֹאנוֹ׃
5 וַיֹּאמֶר לָהֶן רֹאֶה אָנֹכִי אֶת־פְּנֵי אֲבִיכֶן כִּי־אֵינֶנּוּ
6 אֵלַי כִּתְמֹל שִׁלְשֹׁם וֵאלֹהֵי אָבִי הָיָה עִמָּדִי׃ וְאַתֵּנָה
7 יְדַעְתֶּן כִּי בְּכָל־כֹּחִי עָבַדְתִּי אֶת־אֲבִיכֶן׃ וַאֲבִיכֶן

מאַן ברייטעטע זיך איבער דיא מאַסען אויס; אונד האַטטע פֿיעל
1 קליינעס פֿיה, מאַגדע אונד קנעכטע, קאַמעעלע אונד עזעל. עס
קאַמען איהם דיא רעדען דער קינדער לבן'ס צו אָהרען, וועלכע
שפּראַכען, יעקב האַט אַללעס גענאָממען, וואַס אונזערעם פֿאַטער גע-
הערטע; אונד פֿאָן אונזערעס פֿאַטערס פֿערמעגען האַט ער דיעזען שווע-
2 רען רייכטהום אַנגעשאַפֿפֿט. יעקב זאַה אויך לבן'ס אַנגעזיכט; דאַס
עס איהם ניכט מעהר זאָ גינסטיג וואַר, אַלז געסטערן אונד פֿאָרגעס-
3 טערן. דער עוויגע אַבער זאַגטע צו יעקב, קעהרע אין דאַז לאַנד
דיינער עלטערן אונד אַן דיינען געבורטסאָרט צוריק; איך וויל מיט
4 דיר זיין. דאַהער שיקטע יעקב אויפּ'ס פֿעלד צו זיינעם קליינען פֿיה,
5 ליעס רחל אונד לאה רופֿען. אונד שפּראַך צו איהנען, איך זעהע אַן
דעם אַנגעזיכטע אייערעס פֿאַטערס, דאַס ער מיר ניכט מעהר זאָ
גינסטיג זייא, אַלז געסטערן אָדער פֿאָרגעסטערן; אַבער דער גאָטט
6 מיינעס פֿאַטערס איזט מיט מיר געוועזען. נון וויסט איהר;
דאַס איך אייערן פֿאַטער מיט אַללער מיינער קראַפֿט געדיענט
7 האַבע. אייער פֿאַטער אַבער האַט מיך הינטערגאַנגען, אונד

מנחה חדשה.

להיותה הכו' לדבר האלהות וברבוי זרעם והוא זרעו, ולכן סמך לשני אברהם ושא׳

הֵתֶל בִּי וְהֶחֱלִף אֶת־מַשְׂכֻּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מֹנִים
וְלֹא־נְתָנוֹ אֱלֹהִים לְהָרַע עִמָּדִי: אִם־כֹּה יֹאמַר 8
נְקֻדִּים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ וְיָלְדוּ כָל־הַצֹּאן נְקֻדִּים וְאִם־
כֹּה יֹאמַר עֲקֻדִּים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ וְיָלְדוּ כָל־הַצֹּאן
עֲקֻדִּים: וַיַּצֵּל אֱלֹהִים אֶת־מִקְנֵה אֲבִיכֶם וַיִּתֶּן־לִי: 9
וַיְהִי בְּעֵת יַחֵם הַצֹּאן וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֵרֶא בַּחֲלוֹם 10
וְהִנֵּה הָעַתֻּדִים הָעֹלִים עַל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים
נְקֻדִּים וּבְרֻדִּים: וַיֹּאמֶר אֵלַי מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים 11
בַּחֲלוֹם יַעֲקֹב וָאֹמַר הִנֵּנִי: וַיֹּאמֶר שָׂא־נָא עֵינֶיךָ 12
וּרְאֵה כָּל־הָעַתֻּדִים הָעֹלִים עַל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים
נְקֻדִּים וּבְרֻדִּים כִּי רָאִיתִי אֵת כָּל־אֲשֶׁר לָבָן
עֹשֶׂה לָּךְ: אָנֹכִי הָאֵל בֵּית־אֵל אֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ שָּׁם 13

האט מיינען לאהן צעהן מאל פעראנדערט ; יעדאך האט גאטט ניכט צו
גגעבען דאס ער מיר בעזעס טהוע. ווען ער שפראך, דיא קליינפלעקי 8
קיגען זאללען דיין לאהן זיין, זא װארף אללע קליינע פיה קליין געפלעקי
טע ; אונד ווען ער שפראך, דיא פוסגעשטייכעטען זאללען דיין לאהן
זיין, זא װארף אללע פיה פוסגעשטייכעטע. גאטט אלזא האט דאס פיה 9
איירעס פאטערס אבגעזאנדערט, אונד מיר געגעבען. נור לאיט דא דאס 10
קליינע פיה זיך ערהיטצטע, הוב איך מיינע אויגען אויף אונד זאה אים
טרוימע ; דא מארען דיא װידדער, װעלכע דאס קליינע פיה בעשפרינ
גען, פוסגעשטייכעטע, קליינפלעקיגטע, אונד װייסגעשפרענקעלטע.
אונד איין ענגעל גאטטעס שפראך צו מיר אים טרוימע, יעקב! איך שפראך, 11
היער בין איך !. ער פוהר פארט, העבע דיינע אויגען אויף אונד זיהע, 12
אללע באקקע דיא דאס קליינע פיה בעשפרינגען, זינד פוסגעשטייכעטע,
קליינפלעקיגטע, אונד װייסגעטטרייפטע ; דען איך האבע אללעס
געזעהען, װאס דיר לבן טהוט. איך בין דער גאטט פאן בית אל, אלװא 13

מנחה חדשה.

ואחרי יצחק הארץ אשר אתה שוכב עליה וגו' והי' זרעך וגו', ואגב הודיעו
שהוא

מַצֵּבָה אֲשֶׁר נָדַרְתָּ לִּי שָׁם נֶדֶר עַתָּה קוּם צֵא
14 מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל־אֶרֶץ מוֹלַדְתֶּךָ׃ וַתַּעַן
רָחֵל וְלֵאָה וַתֹּאמַרְנָה לוֹ הַעוֹד לָנוּ חֵלֶק וְנַחֲלָה
15 בְּבֵית אָבִינוּ׃ הֲלוֹא נָכְרִיּוֹת נֶחְשַׁבְנוּ לוֹ כִּי מְכָרָנוּ
16 וַיֹּאכַל גַּם־אָכוֹל אֶת־כַּסְפֵּנוּ׃ כִּי כָל־הָעֹשֶׁר
אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאָבִינוּ לָנוּ הוּא וּלְבָנֵינוּ
ששי 17 וְעַתָּה כֹּל אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים אֵלֶיךָ עֲשֵׂה׃ * וַיָּקָם
יַעֲקֹב וַיִּשָּׂא אֶת־בָּנָיו וְאֶת־נָשָׁיו עַל־הַגְּמַלִּים׃
18 וַיִּנְהַג אֶת־כָּל־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־רְכֻשׁוֹ אֲשֶׁר רָכָשׁ
מִקְנֵה קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּפַדַּן אֲרָם לָבוֹא אֶל־
19 יִצְחָק אָבִיו אַרְצָה כְּנָעַן׃ וְלָבָן הָלַךְ לִגְזֹז אֶת־
צֹאנוֹ וַתִּגְנֹב רָחֵל אֶת־הַתְּרָפִים אֲשֶׁר לְאָבִיהָ׃

דוא דאז דענקמאהל געזאלבט, אונד מיר איין געליבדע געטהאן האסט;
נון מאכע דיך אויף, ציהע אויז דיעזעם לאנדע, אונד קעהרע אין דיין
14 געבורטזלאנד צוריק. רחל אונד לאה אנטווארטעטען, אונד שפראכען
צו איהם; האבען וויר וואהל נאך טהייל אדער ערבע אין אונזערז פא
15 טערז הויזע? זינד וויר איהם ניכט וויא פרעמדע געשאַטצעט, דאס ער
אונז פערקויפט האט? נון וויל ער נאך אונזער געלד פערצעהרען.
16 דען אללער רייכטהום, דען גאטט פאן אונזערם פאטער אבגעזאנדערט,
געהערט אונז, אונד אונזערן קינדערן; טהוא אלזא, וואז דיר גאטט
17 געזאגט האט. יעקב מאכטע זיך אויף; זעטצטע זיינע קינדער אונד
18 וייבער אויף דיא קאמעעלע. פיהרט אויך אללע זיין פיה, אונד אללע
זיין האבע, וועלכע ער ערווארבען, דאז אייגענטהום נאמליך וועלכעז
ער צו פדן ארם ערווארבען; אום צו זיינעם פאטער יצחק צו רייזען, אין
19 דאז לאנד כנען. לבן אבער וואר הינגעגאנגען, זיינע קליינע פיה
צו שערען; דא שטאהל רחל דיא געטצען איהרעז פאטערז.

מכתה חדשה.

שהוא יורש מאבותיו ההשגח' הזאת באומר הארץ אשר אתה שוכב וגו' והי' זרעך
וגו'

20 וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב אֶת־לֵב לָבָן הָאֲרַמִּי עַל־בְּלִי הִגִּיד לוֹ
21 כִּי בֹרֵחַ הוּא׃ וַיִּבְרַח הוּא וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּקָם
22 וַיַּעֲבֹר אֶת־הַנָּהָר וַיָּשֶׂם אֶת־פָּנָיו הַר הַגִּלְעָד׃ וַיֻּגַּד
23 לְלָבָן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב׃ וַיִּקַּח אֶת־
אֶחָיו עִמּוֹ וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים
24 וַיַּדְבֵּק אֹתוֹ בְּהַר הַגִּלְעָד׃ וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־לָבָן
הָאֲרַמִּי בַּחֲלֹם הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִשָּׁמֶר לְךָ
25 פֶּן־תְּדַבֵּר עִם־יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע׃ וַיַּשֵּׂג לָבָן אֶת־
יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב תָּקַע אֶת־אָהֳלוֹ בָּהָר וְלָבָן תָּקַע
26 אֶת־אֶחָיו בְּהַר הַגִּלְעָד׃ וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב מֶה
עָשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת־לְבָבִי וַתְּנַהֵג אֶת־בְּנֹתַי כִּשְׁבֻיוֹת

עז גענאנג אלזא דעם יעקב דען ארמאיטן לבן זו הינטערגעהן ; אינדעם 20
דיעזעם ניעמאנד אנזייגטע, דאס ער פֿליהען וואָללטע. אלזא ענטפֿלאָה 21
ער, אונד אללעז וואז זיין וואר, ער מאכטע זיך אויף, גינג איבער דען
שטראָם ; אונד וואנדטע זיך נאך דעם בערגע גלעד. אם דריטטען 22
טאגע ווורדע דעם לבן אנגעזאגט ; דאס יעקב ענטפֿלאָהען. דא 23
נאהם ער זיינע פֿערוואנדטען מיט זיך, זעצטע איהם נאך, זיבען טאגע
רייזע ; אונד האָלטע איהן איין אם בערגע גלעד. גאָטט אבער קאם 24
זו לבן, דעם ארמאיטען, אים נאכטליכען טרוימע ; אונד שפראך זו
איהם, היטע דיך, דאס דוא ניכט (פֿאָן דער ריקרייזע) רעדעסט מיט
יעקב, וועדער אים גוטען, נאך אים בעזען. אלזא עררייכטע לבן 25
דען יעקב ; יעקב האטטע זיין צעלט אויפֿגעשלאגען אויף דעם בערגע,
אונד לבן מיט זיינען פֿערוואנדטען שלוגן אויף, אויף דעם בערגע גלעד.
דא שפראך לבן זו יעקב, וואז האסט דוא געטהאן, דאס דוא זא מיין 26
הערץ געשטאָהלען ; אונד מיינע טאכטער וועגגעפֿיהרט האסט וויא

מנחה חדשה.

ונו' שהוא זרעם, ולכן כשנדר יעקב הזכיר כל מה שהבטיחו הש"י ולא הזכיר
ירושת הארץ ורבוי הזרע שזה כבר הי' בטוח שירשוהו זרע אברהם ויצחק.
ויעקב

27 חֶרֶב׃ לָמָּה נַחְבֵּאתָ לִבְרֹחַ וַתִּגְנֹב אֹתִי וְלֹא־הִגַּדְתָּ
לִּי וָאֲשַׁלֵּחֲךָ בְּשִׂמְחָה וּבְשִׁרִים בְּתֹף וּבְכִנּוֹר׃
28 וְלֹא נְטַשְׁתַּנִי לְנַשֵּׁק לְבָנַי וְלִבְנֹתָי עַתָּה הִסְכַּלְתָּ
29 עֲשׂוֹ׃ יֶשׁ־לְאֵל יָדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע וֵאלֹהֵי
אֲבִיכֶם אֶמֶשׁ ׀ אָמַר אֵלַי לֵאמֹר הִשָּׁמֶר לְךָ מִדַּבֵּר
30 עִם־יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע׃ וְעַתָּה הָלֹךְ הָלַכְתָּ כִּי־
נִכְסֹף נִכְסַפְתָּה לְבֵית אָבִיךָ לָמָּה גָנַבְתָּ אֶת־
31 אֱלֹהָי׃ וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן כִּי יָרֵאתִי כִּי אָמַרְתִּי
32 פֶּן־תִּגְזֹל אֶת־בְּנוֹתֶיךָ מֵעִמִּי׃ עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא
אֶת־אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחְיֶה נֶגֶד אַחֵינוּ הַכֶּר־לְךָ מָה

27 קריעגזגעפאנגענע ?. וואָרום ביזט דוא זאָ היימליך געפלאָהען, אונד
האסט מיך גלייכזאם בעשטאהלען ? ווארום האסט דוא מיר עס ניכט גע־
זאגט, זאָ האָטטע איך דיך היגוועג געשיקט, מיט פריידען אונד גע־
28 זאֶנגען, מיט פויקע אונד הארפע. זאָ אבער האסט דוא מיך ניכט
איינמאהל מיינע זאָהנע אונד טאֶכטער קיססען לאסען; זיהע! דוא האסט
29 אונפערנינפטיג געטהאן. נון האבע איך דיא מאכט איין דער האנד,
מיט אייך שלים צו פערפאהרען; אללין דער גאָטט איירעס פאטערס
שפראך פאָריגע נאכט צו מיר, אונד זאגטע, היטע דיך מיט יעקב
(פאָן דער ריקריינע) צו רעדען, וועדער אים גוטען נאָך אים באֶזען.
30 אינדעססען ביזט דוא נון אויך וועג געגאנגען, וויל דוא דיך זעהנטעסט
נאך דיינעס פאטערס הויז; ווארום שטאהלטעסט דוא נאך מיינע געט־
31 טער ?. יעקב אנטוואָרטעטע אונד שפראך צו לבן: וויל איך איך פירכ־
טעטע, אונד דאכטע, דוא מאֶכטעסט מיר דיינע טאֶכטער מיט געוואלט
32 ווענגעהמען. בייא וועם דוא אבער דיינע געֶטטער פינדען ווירסט,
דער זאָל ניכט לעבען בלייבען; אים בייזיין אונזערער פערוואנדטען
אונטערזוכע וואס פאָן דעם דייניגען בייא מיר איזט, אונד נים עס דיר;

מנחה חדשה.

ויעקב קרא לו גלעד וגו׳ והמצפה וגו׳ המקום ההוא נקרא גלעד
ע״ש העדות שלא תעבור אלי ושלא אעבור אליך, ונקרא ג״כ מצפה לפי
שאמר

עִמָּדִי וְקַח־לָךְ וְלֹא־יָדַע יַעֲקֹב כִּי רָחֵל גְּנָבָתַם׃
33 וַיָּבֹא לָבָן בְּאֹהֶל־יַעֲקֹב ׀ וּבְאֹהֶל לֵאָה וּבְאֹהֶל
שְׁתֵּי הָאֲמָהֹת וְלֹא מָצָא וַיֵּצֵא מֵאֹהֶל לֵאָה וַיָּבֹא
34 בְּאֹהֶל רָחֵל׃ וְרָחֵל לָקְחָה אֶת־הַתְּרָפִים וַתְּשִׂמֵם
בְּכַר הַגָּמָל וַתֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם וַיְמַשֵּׁשׁ לָבָן אֶת־כָּל־
35 הָאֹהֶל וְלֹא מָצָא׃ וַתֹּאמֶר אֶל־אָבִיהָ אַל־יִחַר
בְּעֵינֵי אֲדֹנִי כִּי לוֹא אוּכַל לָקוּם מִפָּנֶיךָ כִּי־דֶרֶךְ
36 נָשִׁים לִי וַיְחַפֵּשׂ וְלֹא מָצָא אֶת־הַתְּרָפִים׃ וַיִּחַר
לְיַעֲקֹב וַיָּרֶב בְּלָבָן וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן מַה־
37 פִּשְׁעִי מַה חַטָּאתִי כִּי דָלַקְתָּ אַחֲרָי׃ כִּי־מִשַּׁשְׁתָּ
אֶת־כָּל־כֵּלַי מַה־מָּצָאתָ מִכֹּל כְּלֵי־בֵיתֶךָ שִׂים כֹּה

33 יעקב וואוסטע נאמליך ניכט, דאס זיא רחל געשטאָהלען האַטטע. לבן
גינג אין יעקב'ס צעלט, אונד אין לאה'ס צעלט, אונד אין דער ביידען
מאַגדע צעלט, אונד פֿאַנד ניכטס. אויז לאה'ס צעלט גינג ער הערויז,
34 אונד קאַם אין רחל'ס צעלט. רחל נאַהם אינדעססען דיא הויזגאָטצען,
טהאַט זיא אין דאַז זאַטטעלקיססען דעז קאַמעעלז, אונד זעצטע זיך
דאַרויף; אַלזאָ דורכוויהלטע לבן דאַז גאַנצע צעלט, אונד פֿאַנד ניכטס.
35 רחל אַבער שפּראַך צו איהרעם פֿאַטער, מיין הערר בעליעבע ניכט צו
צירנען, דאַס איך ניכט אויפֿשטעהען קאַן, וויל איך עבען ווייבער־
געוואָהנהייט האַבע; ער זוכטע אַלזאָ, אונד פֿאַנד דיא געטצען ניכט.
36 נון פֿערדראָס עז יעקב, אונד ער צאַנקטע מיט לבן; יעקב פֿינג אַן,
אונד שפּראַך צו לבן; וואַז איזט נון מיין פֿערברעכען? וואַז איזט מיינע
37 זינדע? דאַס דוא מיר זאָ נאַכגעאיילט האַסט; דוא האַסט יאַ אַללע מיין
גערעטהע דורכוויהלט וואַז האַסט דוא פֿאָן דיינעם הויזראַטהע געפֿונדען?

מנחה חדשה.

שאמר יצף ה' ביני ובינך על שלא תענה את בנותי ולא תקח נשים עליהן, והגל עצמו הוא הנקרא מצפה אלא שאחר זמן נקראת כל הארץ ההיא גלעד ע"ש הגל ונקרא הגל עצמו מצפה מפני שהוא גבוה כי ממנו היו צופים

38 נֶגֶד אַחַי וְאַחֶיךָ וְיוֹכִיחוּ בֵּין שְׁנֵינוּ׃ זֶה עֶשְׂרִים
שָׁנָה אָנֹכִי עִמָּךְ רְחֵלֶיךָ וְעִזֶּיךָ לֹא שִׁכֵּלוּ וְאֵילֵי
39 צֹאנְךָ לֹא אָכָלְתִּי׃ טְרֵפָה לֹא־הֵבֵאתִי אֵלֶיךָ
אָנֹכִי אֲחַטֶּנָּה מִיָּדִי תְּבַקְשֶׁנָּה גְּנֻבְתִי יוֹם וּגְנֻבְתִי
40 לָיְלָה׃ הָיִיתִי בַיּוֹם אֲכָלַנִי חֹרֶב וְקֶרַח בַּלָּיְלָה
41 וַתִּדַּד שְׁנָתִי מֵעֵינָי׃ זֶה־לִּי עֶשְׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתֶךָ
עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה בִּשְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ וְשֵׁשׁ
שָׁנִים בְּצֹאנֶךָ וַתַּחֲלֵף אֶת־מַשְׂכֻּרְתִּי עֲשֶׂרֶת
42 מֹנִים׃ לוּלֵי אֱלֹהֵי אָבִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וּפַחַד
יִצְחָק הָיָה לִי כִּי עַתָּה רֵיקָם שִׁלַּחְתָּנִי אֶת־עָנְיִי

לעגע הער, אין געגענוואַרט מיינער אונד דיינער פערוואַנדטען;
38 דאַס זיא צווישען אונז ביידן ענטשיידען. דיזע צוואַנציג יאַהרע,
דיא איך בייא דיר געוועזען, האַבען דיינע שאַפע אונד ציעגען
ניכט פערוואָרפֿען; אונד דיא ווידדער דיינער העערדע האַבע
39 איך ניכט געגעססען. צעררישענעס האַבע איך דיר ניכט געבראַכט,
איך מוסטע עס ערזעטצען, פאָן מיינער האַנד קאָננסט דוא פאָדערן;
40 וואַס דעס טאַגעס, אונד וואַס דעס נאַכטס געשטאָהלען וואַרד. וואָ איך
דען טאַגע וואַר, פערצעהרטע מיך דיא היטצע, אונד בייא נאַכט
41 דער פראָסט; אויך דער שלאָף וויך אויס מיינען אויגען. איך
בין נון צוואַנציג יאַהרע אין דיינעם הויזע, איך האַבע דיר גע־
דיענט פֿיערצעהן יאַהרע אום דיינע צוויא טאָכטער, אונד זעכס
יאַהרע אום דיין קליינעס פֿיה; דוא האַבער פערוואַנדעלטעסט מיינע
42 בעלאָהנונג צעהנמאַל. וואָ ניכט דער גאָטט מיינעס פֿאַטערס
דער גאָטט אברהם'ס, אונד דיא עהרפֿורכט יצחק'ס, מיר צו בייא־
שטאַנד געוועזען וועֶרע, דוא האֶטטעסט מיך וואָהל לעער וועגגעז

מנחה חדשה.

צופים כל ארץ המישור ההיא וכן יפתח כאמר ויעבור את מצפה גלעד (שופטים י"א כ"ט), והנה ידע לבן שלא יענה את בנותיו אבל אמר זה מפני שא"ל יעקב שהיה לבנו למרע הגינו לבן שהדבר היה בהיפך שלא

וְאֶת־יְגִיעַ כַּפַּי רָאָה אֱלֹהִים וַיּוֹכַח אָמֶשׁ׃ וַיַּעַן
43 לָבָן וַיֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הַבָּנוֹת בְּנֹתַי וְהַבָּנִים בָּנַי
וְהַצֹּאן צֹאנִי וְכֹל אֲשֶׁר־אַתָּה רֹאֶה לִי הוּא
וְלִבְנֹתַי מָה־אֶעֱשֶׂה לָאֵלֶּה הַיּוֹם אוֹ לִבְנֵיהֶן אֲשֶׁר
44 יָלָדוּ׃ וְעַתָּה לְכָה נִכְרְתָה בְרִית אֲנִי וָאָתָּה וְהָיָה
45 לְעֵד בֵּינִי וּבֵינֶךָ׃ וַיִּקַּח יַעֲקֹב אָבֶן וַיְרִימֶהָ מַצֵּבָה׃
46 וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאֶחָיו לִקְטוּ אֲבָנִים וַיִּקְחוּ אֲבָנִים
47 וַיַּעֲשׂוּ־גָל וַיֹּאכְלוּ שָׁם עַל־הַגָּל׃ וַיִּקְרָא־לוֹ לָבָן
48 יְגַר שָׂהֲדוּתָא וְיַעֲקֹב קָרָא לוֹ גַּלְעֵד׃ וַיֹּאמֶר לָבָן
הַגַּל הַזֶּה עֵד בֵּינִי וּבֵינְךָ הַיּוֹם עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ
49 גַּלְעֵד׃ וְהַמִּצְפָּה אֲשֶׁר אָמַר יִצֶף יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ

שיקט; מיין עלענד, אונד מייננר האנדע ארבייט האט גאטט געזעהן, אונד דיח פאריגע נאכט ענטשידען. לבן אנטוואָרטעטע, אונד
43 שפראך צו יעקב, דיח טאכטער זינד מיינע טאכטער, דיח נאבע מיינע
נאהנע, דאז קליינע פיה מיין קליינעז פיה, אונד אללעז וואז דוח
זיהסט, געהאָרט מיר צו; אללײן וואז קאן איך מיינען טאכטערן, אדער
44 איהרן קינדערן וועלכע זיח געבאהרן האבן, צונמעהר טהון?. קאממע!
ווירר וואללען איינען בונד צווישען, איך אונד דוח; וועלכער צום
45 צייגניס זייח, צווישען מיר אונד דיר. יעקב נאהם איינען שטיין; ריכט
46 טעטע איהן צום דענקמאל. אונד שפראך צו זיינען פערוואנדטען,
לעזט שטיינע צוזאממען! זיח נאהמען שטיינע מאכטען איינן הויפען:
47 אונד אמן שפייזטע דאזעלבסט אויף דעם שטיינהויפען. לבן נעננטע
48 איהן יגר שהדותא; אונד יעקב נעננטע איהן גלעד. דען לבן שפראך,
דיזער שטיינהויפען זייח הייטע איין צייגניס צווישען מיר אונד דיר;
49 דאהער נעננט מאן דען אָרט גלעד. וויח אויך מצפה, וויל מאן געזאגט
האט, דער עוויגע ווירד עז זעהן צווישען מיר אונד דיר; ווען וויר

מנחה חדשה.

בא אלא להשביעו עליהן, וכרתו ברית ושב לבן למקומו ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים והוא כי בהיותו חוצה לארץ לא היו נראים

50 כִּי נִסָּתֵר אִישׁ מֵרֵעֵהוּ׃ אִם־תְּעַנֶּה אֶת־בְּנֹתַי וְאִם־
תִּקַּח נָשִׁים עַל־בְּנֹתַי אֵין אִישׁ עִמָּנוּ רְאֵה אֱלֹהִים
51 עֵד בֵּינִי וּבֵינֶךָ׃ וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב הִנֵּה ׀ הַגַּל
52 הַזֶּה וְהִנֵּה הַמַּצֵּבָה אֲשֶׁר יָרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ׃ עֵד
הַגַּל הַזֶּה וְעֵדָה הַמַּצֵּבָה אִם־אָנִי לֹא־אֶעֱבֹר אֵלֶיךָ
אֶת־הַגַּל הַזֶּה וְאִם־אַתָּה לֹא־תַעֲבֹר אֵלַי אֶת־הַגַּל
53 הַזֶּה וְאֶת־הַמַּצֵּבָה הַזֹּאת לְרָעָה׃ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם קי״ד
וֵאלֹהֵי נָחוֹר יִשְׁפְּטוּ בֵינֵינוּ אֱלֹהֵי אֲבִיהֶם וַיִּשָּׁבַע
54 יַעֲקֹב בְּפַחַד אָבִיו יִצְחָק׃ וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח בָּהָר
וַיִּקְרָא לְאֶחָיו לֶאֱכָל־לָחֶם וַיֹּאכְלוּ לֶחֶם וַיָּלִינוּ

50 אויך מיינער דעם אַנדערן אויז דעם געזיכטע קאָממען. ווען דוא
מיינע טאָכטער בעלייידיגסט, אָדער צו מיינען טאָכטערן נאָך אַנדערע
ווייבער נעהמסט, דאַ איזט צוואַר קיין מענש ריכטער צווישען אונז ;
51 אָבער זיהע! גאָטט איזט צייגע צווישען מיר אונד דיר. לבן
שפּראַך פערנער צו יעקב: היער איזט דיזער שטיינהויפען, אונד
היער איזט דיזעז דענקמאַהל, וועלכעז איך אויפגעוואָרפען האַבע,
52 צווישען מיר אונד דיר. דיזער שטיינהויפען נעמליך זייא צייגע,
אונד דיזעז דענקמאַהל זייא אויך צייגע; דאַס איך ניעמאַהלס צו דיר פאָר
דיזען שטיינהויפען פאָרבייא ציהע; אונד דוא ניעמאַהלס צו מיר
פאָר דיזען שטיינהויפען אונד פאָר דיזעם דענקמאַהל פאָרבייא
53 ציעהעסט, צום בעזען. דער גאָטט אַבראַהאַם'ס, אונד דער גאָטט
נחור'ס מאָגען צווישען אונז ריכטען, (נעמליך דיא געטטער איהרער
פאָרפאַהרען) ; אונד יעקב שוואָר בייא דער עהרפורכט זיינעס
54 פאַטערס יצחק'ס. יעקב שלאַכטעטע איין שטיקק פיה אויף דעם
בערגע, אונד לוד זיינע פערוואַנדטען איין, געסטמאַהל צו האַלטען ;
זיא היעלטען געסטמאַהל, אונד איבערנאַכטעטען אויף דעם

* מנחה חדשה.

לו המלאכים זולתי כשהיה אליו דבר ה' לשום צורך גדול ועתה כשהגיע לארץ הקדושה נראו אליו שלא להודיעו שום דבר ידוע אבל להיותם מצויים אצלו

בָּהָר׃ וַיַּשְׁכֵּם לָבָן בַּבֹּקֶר וַיְנַשֵּׁק לְבָנָיו וְלִבְנוֹתָיו
וַיְבָרֶךְ אֶתְהֶם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לָבָן לִמְקֹמוֹ׃ וְיַעֲקֹב הָלַךְ 1
לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ־בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב 2
כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם־
הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם׃ פ
וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל־עֵשָׂו אָחִיו 3
אַרְצָה שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם׃ וַיְצַו אֹתָם לֵאמֹר כֹּה 4
תֹאמְרוּן לַאדֹנִי לְעֵשָׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב
עִם־לָבָן גַּרְתִּי וָאֵחַר עַד־עָתָּה׃ וַיְהִי־לִי שׁוֹר 5
וַחֲמוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד
לַאדֹנִי לִמְצֹא־חֵן בְּעֵינֶיךָ׃ וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל־ 6

בערגע. דעז מארגענז דארויף שטונד לבן אויף, קיסטע זיינע ענקעל 55
אונד זיינע טאכטער, אונד זעגנעטע זיא; נאכדעם רייזטע לבן אב, אונד
קאם ווידער אין זיינע הייאמאט צוריק. יעקב אבער גינג זיינעז וועגז 1
ווייטער; דא בעגעגנעטן איהם ענגעל גאטטעז. יעקב שפראך, אלז 2
ער זיא זאה, דיעז איזט איין לאגער פאן ענגעלן; אונד נעננטע דעז
זעלבען ארט, מחנים, (צווייא לאגער):
יעקב שיקטע באטען פאר זיך הער, צו זיינעם ברודער עשו; אין 3
דאז לאנד שעיר, אין דאז געפילדע אדוס. אונד בעפאהל איהנען, וויא 4
זאגט, אלזא שפרעכט צו מיינעם העררן עשו! דיין קנעכט יעקב
לעסט דיר זאגען, איך האבע מיך ביים לבן אויפגעהאלטען, אונד ביז
העד פערווייلט. דאזעלבסט האבע איך ערלאנגט רינד אונד עזעל, 5
קליינעז פיה, קנעכט אונד מאגד; נון שיקע איך, עז מיינעם העררן
קונד צו טהון, ום געוואגענהייט אין דיינען אויגען צו פינדען. דיא 6

מנחה חדשה.

אלו תמיד, וכוד הדבר שנחה עליו רוח ה׳ רוח חכמה ובינה וניתוספה בו
נפש יתירה לרוב הכנת הארץ הקדוש׳; הש״ת למען שמו ירחנו בבניכו אמן.
וישלח יעקב מלאכים וגו׳, יש להקשות שלא היה צריך לומר הכתוב אלא
וישלח

יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל־אָחִיךָ אֶל־עֵשָׂו וְגַם הֹלֵךְ
7 לִקְרָאתְךָ וְאַרְבַּע־מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ: וַיִּירָא יַעֲקֹב
מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ וַיַּחַץ אֶת־הָעָם אֲשֶׁר־אִתּוֹ וְאֶת־
8 הַצֹּאן וְאֶת־הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת: וַיֹּאמֶר
אִם־יָבוֹא עֵשָׂו אֶל־הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ וְהָיָה
9 הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי
אָבִי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי אָבִי יִצְחָק יְהוָה הָאֹמֵר
אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ וּלְמוֹלַדְתְּךָ וְאֵיטִיבָה עִמָּךְ:
10 קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל־הָאֱמֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ
אֶת־עַבְדֶּךָ כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה
11 וְעַתָּה הָיִיתִי לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת: הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי

באָטען קעהרטען צו יעקב צוריק, אונד שפראַכען: ויר זינד צו דיינעם
ברודער עשו געקאָממען, ער ציהעט דיר אויך ענטגעגען, אונד פיער
7 הונדערט מאַן מיט איהם. יעקב פירכטעטע זיך זעהר, אונד איהם
וואַרד באַנגע; ער טהיילטע דיא לייטע, וועלכע ער בייא זיך האַטטע,
וויא אויך דאַז קליינע פיה, דאַז רינדפיה, אונד דיא קאַמעעלע אין
8 צוויא לאַגער. דען ער שפראַך, ווען עשו אויף קאָממט צו דעם איינען
לאַגער, אונד שלאָגט עס; זאָ קאַן דאָך דאַז איבריגע לאַגער ענטריננען.
9 יעקב שפראַך פערנער, גאָטט מיינעז פאַטערז אברהם'ס, אונד גאָטט
מיינעז פאַטערז יצחק'ס; עוויגער: דער דוא צו מיר געשפּראָכען
האַסט, קעהרע אין דיין לאַנד אונד צו דיינען געבורטזאָרט צוריק, זאָ
10 וויל איך דיר פערנער וואָהל טהון. איך בין צו גערינג פיר אַללע וואָהל־
טהאַטען, אונד אַללע טרייע, וועלכע דוא דיינעם קנעכטע ערצייגט
האַסט; דען בלאָס מיט מיינעם שטעקקען בין איך איבער דיעזען ירדן גע־
11 גאַנגען, אונד איצט בין איך צו צוויא לאַגערן געוואָרדען. עררעטטע

מנחה חדשה.

וישלח יעקב מלאכים אל עשו אחיו מהו לפניו ? ומהו ארצה שעיר ?
ב' למה אמר עם לבן גרתי, ואם להודיעו היכן הי' עד בואו מה צורך לומר
ואחר עד עתה, ג' מה שאמר ויהי לי שור וחמור וגו' ובסוף אמר ואשלחה להגיד

מִיַּד עֵשָׂו כִּי־יָרֵא אָנֹכִי אֹתוֹ פֶּן־יָבוֹא וְהִכַּנִי
12 אֵם עַל־בָּנִים׃ וְאַתָּה אָמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ
וְשַׂמְתִּי אֶת־זַרְעֲךָ כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפֵר
13 שני מֵרֹב׃ * וַיָּלֶן שָׁם בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיִּקַּח מִן־הַבָּא
14 בְיָדוֹ מִנְחָה לְעֵשָׂו אָחִיו׃ עִזִּים מָאתַיִם וּתְיָשִׁים
15 עֶשְׂרִים רְחֵלִים מָאתַיִם וְאֵילִים עֶשְׂרִים׃ גְּמַלִּים
מֵינִיקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים פָּרוֹת אַרְבָּעִים
וּפָרִים עֲשָׂרָה אֲתֹנֹת עֶשְׂרִים וַעְיָרִם עֲשָׂרָה׃
16 וַיִּתֵּן בְּיַד־עֲבָדָיו עֵדֶר עֵדֶר לְבַדּוֹ וַיֹּאמֶר אֶל־
עֲבָדָיו עִבְרוּ לְפָנַי וְרֶוַח תָּשִׂימוּ בֵּין עֵדֶר וּבֵין

אויז דער האנד מיינעס ברודערס, אויז עשו'ס האנד; דען איך
פירכטע איהן, דאס ער ניכט קאממע, אונד מיך איבערבריננע, דיא
12 מוטטער זאממט דען קינדערן. דוא אבער האסט געשפראכען, איך
וויל דיר וואהל טהון, אונד דיינען זאמען מאכען, וויא זאנד אים מעער,
13 וועלכער פאר מענגע ניכט צו צאהלען איזט. ער בליב אללדא דיעזעלבע
נאכט, אונד נאהם פאן דעם, וואס ער מיט זיך פיהרטע, איין געשענק
14 פיר זיינען ברודער עשו. צוויא הונדערט ציעגען אונד צוואנציג באקקע,
15 צוויא הונדערט שאפע, אונד צוואנציג ווידדער. מעלקע קאמעעלע,
נעבסט איהרען יונגען, דרייסיג; פירציג קיהע, אונד צעהן שטירע;
16 צוואנציג עזעלינגען, אונד צעהן עזעל. איבערגאב זאלכע זיינען קנעכ־
טען, יעדע העערדע בעזאנדערס, אונד שפראך צו זיינען קנעכטען,
געהט פאר מיר הער! אונד לאסט איינען צווישענרוים זיין, צווישען איינער

מנחה חדשה.

לאדוני למצוא חן בעיניך, וכי בשביל שהי' לו שור וחמור ימצא חן בעיניו, ר'
למה כששבו המלאכים לא הגידו מה אמרו לו לעשו, ומה השיב להם אלא אמרו
לו באנו אל אחיך אל עשו וגם הולך לקראתך; ויש להשיב שיעקב כל כוונתו לא
היתה אלא להנצל מלבן ומעשו עד בואו אל יצחק אביו, וכאשר יצא מבית לבן
השתדל בכל עוז להנצל מעשו שלא יצא לקראתו וחשב לגנוב דעתו שיחשוב עשו
שיעקב בא אליו לשעיר ולכן אמר הכתוב ששלח מלאכים לפניו כלומר עד

17 עֵדֶר׃ וַיְצַו אֶת־הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר כִּי יִפְגָּשְׁךָ עֵשָׂו
אָחִי וּשְׁאֵלְךָ לֵאמֹר לְמִי־אַתָּה וְאָנָה תֵלֵךְ וּלְמִי
18 אֵלֶּה לְפָנֶיךָ׃ וְאָמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב מִנְחָה
הִוא שְׁלוּחָה לַאדֹנִי לְעֵשָׂו וְהִנֵּה גַם־הוּא אַחֲרֵינוּ׃
19 וַיְצַו גַּם אֶת־הַשֵּׁנִי גַּם אֶת־הַשְּׁלִישִׁי גַּם אֶת־
כָּל־הַהֹלְכִים אַחֲרֵי הָעֲדָרִים לֵאמֹר כַּדָּבָר הַזֶּה
20 תְּדַבְּרוּן אֶל־עֵשָׂו בְּמֹצַאֲכֶם אֹתוֹ׃ וַאֲמַרְתֶּם גַּם
הִנֵּה עַבְדְּךָ יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ כִּי־אָמַר אֲכַפְּרָה פָנָיו
בַּמִּנְחָה הַהֹלֶכֶת לְפָנָי וְאַחֲרֵי־כֵן אֶרְאֶה פָנָיו אוּלַי
21 יִשָּׂא פָנָי׃ וַתַּעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל־פָּנָיו וְהוּא לָן בַּלַּיְלָה־

17 העערדע אונד דער אַנדערן. ער געבאָט דעם ערסטען, וויא פֿאָלגט:
ווען דיר איין ברודער עשו בעגעגנעט, אונד פֿראַגט, וועם געהערסט
דוא אַן? וואָ געהסט דוא הין? אונד וועסען זינד דיזע פֿאָר דיר הער?.
18 זאָ שפריך, דיינעם קנעכטע יעקב געהערט עז צו, עז איזט איין געשענק,
אַבגעשיקט פֿיר איינען העררן עשו, אונד דאָרט קאָממט ער זעלבסט הינ־
19 טער אונז. ער געבאָט אויך דעם צווייטען, זאָ אויך דעם דריטטען, זאָ
אויך אַללע, דיא הינטער דער העערדע הערגעהן, נעמליך, זאָ זאַגט צו עשו
20 ווען איהר איהן פֿינדעט. זאַגט איהם, דיין קנעכט יעקב קאָממט אויך
זעלבסט הינטער אונז. דען ער דאַכטע זיך, איך וויל איהן פֿערזאָהנען,
דורך דאַז געשענק, דאַז פֿאָר מיר הערגעהט, דאַרנאַך וויל איך זיין אַנ־
21 געזיכט זעהן, פֿיללייכט נימט ער מיך דעסטאָ פֿריינדליכער אויף. דאַז
געשענק גינג אַלזאָ פֿאָר איהם הער, ער אַבער בליעב דיא נאַכט איין

מנחה חדשה.

בואו כמו ואת יהודה שלח לפניו כמו שהוכיח בסוף הענין באומר עד אשר
אבוא אל אדוני שעירה ירצה כי מתחלה לא היה כל כוונתו אלא להטעותו
שרוצה לבוא אצלו ארצה שעיר שדה אדום ולכן צוה אותם לאמר שיאמרו דבר'
שיאמין בהם שהוא בא להשתחוות לו ושידברו עמו בל' אדוני ועבדך יעקב כדי
שיאמר כל כך הוא נכנע לי, ולזה אמר להם כה תאמרון לאדוני לעשו כשיאמר
כשתדברו עמו בל' זה תדברו ולזה תמצא תאמרון בטעם זקף, ואמר שיאמרו
לו

הַהוּא בַּמַּחֲנֶה׃ וַיָּקָם ׀ בַּלַּיְלָה הוּא וַיִּקַּח אֶת־שְׁתֵּי 22
נָשָׁיו וְאֶת־שְׁתֵּי שִׁפְחֹתָיו וְאֶת־אַחַד עָשָׂר יְלָדָיו
וַיַּעֲבֹר אֵת מַעֲבַר יַבֹּק׃ וַיִּקָּחֵם וַיַּעֲבִרֵם אֶת־הַנָּחַל 23
וַיַּעֲבֵר אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ׃ וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ וַיֵּאָבֵק 24
אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר׃ וַיַּרְא כִּי לֹא יָכֹל 25
לוֹ וַיִּגַּע בְּכַף־יְרֵכוֹ וַתֵּקַע כַּף־יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּהֵאָבְקוֹ
עִמּוֹ׃ וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא 26
אֲשַׁלֵּחֲךָ כִּי אִם־בֵּרַכְתָּנִי׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַה־שְּׁמֶךָ 27
וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב׃ וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֵאָמֵר עוֹד שִׁמְךָ 28
כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל כִּי־שָׂרִיתָ עִם־אֱלֹהִים וְעִם־אֲנָשִׁים

לאַגער. אונד אין דערזעלבען נאַכט שטאנד ער אויף, נאַהם זיינע צווייא 22
ווייבער, זיינע צווייא מאַגדע, אונד זיינע איילף קינדער, אונד זעטצטע
איבער דען פורט דעז יבק'ס. ער נאַהם זיא, פיהרטע זיא איבער דען 23
פלוס, אונד בראַכטע אַללעז זיינע היניבער. יעקב בליב אַללײן 24
צוריק, דאַ ראַנג איין מאַן מיט איהם, ביז דער מאָרגען אויף גינג. אַלז 25
ער זאַה, דאַס ער איהם ניכט בייאקאָממען קאָננטע, גריף ער אַן דען
באַללען זיינער היפטע, דאַ וואַרד דער באַללען אַן יעקב'ס היפטע איבער
דעם ריגען פערענקט. דער מאַן שפראַך, לאַס מיך געהן, דען דער 26
מאָרגען איזט אויפגעגאַנגען; יעקב שפראַך, איך לאַס דיך ניכט געהן,
דוא האַבעסט מיך דען פאָרהער געזעגנעט. יענער שפראַך צו איהם, 27
וויא הייססעסט דוא? דיזער שפראַך, יעקב. ער שפראַך, דוא זאָללסט 28
ניכט מעהר יעקב גענענט ווערדען, זאָנדערן ישראל, דען דוא האַסט
אויך דען פאָרזוג געשטריטטען, מיט געטטליכען וועזען, אונד מיט

מנחה חדשה.

עם לבן גרתי כדי שיאמין שהוא נכנע ובא אצלו באמת כי אינו מבקש גדולה לשררה אלא בכל מקום שהוא הולך הוא מתגייר אצל מי שימצא וכש"כ לעשו אחיו, ואמר ואחר עד עתה שלא תאמר הייתי בבית לבן שנה או שנתים עד שמצאתי און לי ואח"כ יצאתי מביתו ובקשתי שררה לעצמי אלא גר הייתי בבית לבן מיום שיצאתי מעמך עד עתה, ושמא תאמר לא היה לי ממון ולכך הייתי

29 וַתּוּכָל׃ וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הַגִּידָה־נָּא שְׁמֶךָ
30 וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל לִשְׁמִי וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ שָׁם׃ * שלישי
וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם פְּנִיאֵל כִּי־רָאִיתִי
31 אֱלֹהִים פָּנִים אֶל־פָּנִים וַתִּנָּצֵל נַפְשִׁי׃ וַיִּזְרַח־לוֹ
הַשֶּׁמֶשׁ כַּאֲשֶׁר עָבַר אֶת־פְּנוּאֵל וְהוּא צֹלֵעַ עַל־
32 יְרֵכוֹ׃ עַל־כֵּן לֹא־יֹאכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־גִּיד הַנָּשֶׁה
אֲשֶׁר עַל־כַּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נָגַע בְּכַף־ לג
1 יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנָּשֶׁה׃ וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיַּרְא
וְהִנֵּה עֵשָׂו בָּא וְעִמּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ וַיַּחַץ אֶת־
הַיְלָדִים עַל־לֵאָה וְעַל־רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשְּׁפָחוֹת׃

29 װענטען, אונד ביסט איהנען בייאגעקאָממען. יעקב פֿראַגטע, אונד
שפּראַך, זאַגע מיר דאָך דיינן נאַמען! יענער שפּראַך, װאַרום פֿראַגסט
30 דוא נאַך מיינעם נאַמען? אונד זעגנעטע איהן דאַזעלבסט. יעקב
נאַננטע דען אָרט, פּניאל, דען איך האַבע איין געטטליכעז װעזען גע-
זעהען, פֿאָן אַנגעזיכט צו אַנגעזיכט, אונד מיינע פּערזאָן איזט ערעט-
31 טעט װאָרדען. דיא זאָננע פֿינג איהם אַן צו שיינען, אַלז ער פֿאָר פּניאל
32 פֿאָרבייא קאַם, אונד ער הינקטע אַן זיינער היפֿטע. דאַרום עססען דיא
קינדער ישראל ניכט דיא שפּאַננאַדער, (הנשה, דיא איבערשפּרונג),
װעלכע אויף דעם באַללען דער היפֿטע איזט, ביז אויף דען הייטיגען
טאַג, װייל ער אַן דען באַללען דער היפֿטע יעקב'ס, אַן דיא שפּאַננ-
1 אַדער גערירט. אַלז יעקב זיינע אויגען אויפֿהוב, זאַה ער עשו
אַנקאָממען, מיט פֿיער הונדערט מאַן; דאַ טהיילטע ער זיינע
קינדער איין, אויף לאה, אויף רחל אונד אויף דיא ביידען מאַגדע.

מנחה חדשה.

מתגייר או שמא תאמר מפני שאני צריך לככניך אני רוצה לבוא אצלך, ויהי לי שור וגו' ואשלח' להגיד לאדוני שאני בא אצלו למצא חן בעיניך ; ולכן כששבו המלאכי' לא אמרו ליעקב מה אמרו לעשו ומה אמר להם שכוונתם לא היתה אלא לעכב ביאתו , ומאחר שלא עלה בידם השיבו על עיקר השליחות ואמרו באנו אל אחיך אל עשו וגם הולך לקראתך כלומר לא נעשת' כוונתנו אבל כששמעו שאתה

וַיָּשֶׂם אֶת־הַשְּׁפָחוֹת וְאֶת־יַלְדֵיהֶן רִאשֹׁנָה 2
וְאֶת־לֵאָה וִילָדֶיהָ אַחֲרֹנִים וְאֶת־רָחֵל וְאֶת־
יוֹסֵף אַחֲרֹנִים׃ וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה 3
שֶׁבַע פְּעָמִים עַד־גִּשְׁתּוֹ עַד־אָחִיו׃ וַיָּרָץ עֵשָׂו 4
לִקְרָאתוֹ וַיְחַבְּקֵהוּ וַיִּפֹּל עַל־צַוָּארָו וַיִּשָּׁקֵהוּ
וַיִּבְכּוּ׃ וַיִּשָּׂא אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־ 5
הַיְלָדִים וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה לָּךְ וַיֹּאמַר הַיְלָדִים אֲשֶׁר־
שני חָנַן אֱלֹהִים אֶת־עַבְדֶּךָ*׃ וַתִּגַּשְׁןָ הַשְּׁפָחוֹת הֵנָּה 6
וְיַלְדֵיהֶן וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ׃ וַתִּגַּשׁ גַּם־לֵאָה וִילָדֶיהָ 7
וַיִּשְׁתַּחֲווּ וְאַחַר נִגַּשׁ יוֹסֵף וְרָחֵל וַיִּשְׁתַּחֲווּ׃ וַיֹּאמֶר מִי 8
לְךָ כָּל־הַמַּחֲנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר פָּגָשְׁתִּי וַיֹּאמֶר לִמְצֹא־

שטעלטע דיא מגדע אונד איהרע קינדער פֿארנע אן, לאה אונד 2
איהרע קינדער הערנאך, אונד רחל אונד יוסף צולעצט. ער אבער 3
גינג פֿאר איהנען הער, בוקטע זיך צור ערדע זיעבען מאל, אינדעם
ער היגטראט, צו זיינעם ברודער. עשו ליף איהם ענטגעגען, אומ׳ 4
ארמטע איהן, פֿיעל איהם אום דען האלז, קיססטע איהן, אונד ביא
וויינטען. עשו הוב זיינע אויגען אויף, זאה דיא וויבער, אונד דיא 5
קינדער, אונד שפראך, וואז געהארען דיר דיזע צו? ער אנטוואר׳
טעטע, עז זינד דיא קינדער, וואמיט גאטט דיינען קנעכט בעגנאדיגט
האט. דיא מאגדע טראטען היגצו, זיא אונד איהרע קינדער, אונד ביק׳ 6
טען זיך. דא טראט אויך לאה אונד איהרע קינדער היגצו, אונד ביקטען 7
זיך, צולעצט טראט יוסף אונד רחל היגצו אונד ביקטען זיך. ער שפראך, 8
וואז ווילסט דוא מיט יענעם גאנצען הירטענלאגער, וועלכעז איך
אנגעטראפֿפֿען? ער אנטווארטעטע, דאמיט איך גנאדע פֿינדע,

מנחה חדשה.

שאתה בא לא האמין לדבריכו וכאזר בגבור׳ ויבא לקראתך מיד, וכששמע יעקב דבריהם ויירא יעקב מאד ויצר לו אבל עד עתה לא הי׳ ירא כ״כ שחשב לעכב ביאתו בתחבולה, והכין עצמו לשלש׳ דברי׳ וכו׳ למלחמה מדכתיב והי׳ המחנה הנשאר לפליטה; ויש להקשות למה חצה את העם אשר אתו לב׳ מחנות והלא

9 חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי׃ וַיֹּאמֶר עֵשָׂו יֶשׁ־לִי רָב אָחִי יְהִי
10 לְךָ אֲשֶׁר־לָךְ׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אַל־נָא אִם־נָא מָצָאתִי
חֵן בְּעֵינֶיךָ וְלָקַחְתָּ מִנְחָתִי מִיָּדִי כִּי עַל־כֵּן רָאִיתִי
11 פָנֶיךָ כִּרְאֹת פְּנֵי אֱלֹהִים וַתִּרְצֵנִי׃ קַח־נָא אֶת־
בִּרְכָתִי אֲשֶׁר הֻבָאת לָךְ כִּי־חַנַּנִי אֱלֹהִים וְכִי יֶשׁ־
12 לִי־כֹל וַיִּפְצַר־בּוֹ וַיִּקָּח׃ וַיֹּאמֶר נִסְעָה וְנֵלֵכָה וְאֵלְכָה
13 לְנֶגְדֶּךָ׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדֹנִי יֹדֵעַ כִּי־הַיְלָדִים רַכִּים
וְהַצֹּאן וְהַבָּקָר עָלוֹת עָלָי וּדְפָקוּם יוֹם אֶחָד וָמֵתוּ
14 כָּל־הַצֹּאן׃ יַעֲבָר־נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עַבְדּוֹ וַאֲנִי אֶתְנָהֲלָה
לְאִטִּי לְרֶגֶל הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר־לְפָנַי וּלְרֶגֶל הַיְלָדִים

9 אין מיינעז העררן אויגען. עשו שפראך, איך האבע גענוג, מיין ברודער!
10 בעהאלטע וואז דוא האסט. יעקב אבר שפראך, א ניין! ווען איך גנאדע
אין דיינען אויגען געפונדען, זא נימסט דוא מיין געשענק פאן מיינער
האנד, דיא וויל איך דיין אנטליץ געזעהען, וויא מאן דאז אנטליץ איינעז
געטטליכען וועזענז זיהעט, אונד דוא האסט מיך גיטיג אויפגענאממען.
11 נים דאך מיינען זעגען אן, וועלכער דיר איבערבראכט װארדען, דען
גאטט האט מיך בעגנאדיגט, אונד איך האבע אללעז גענוג; אלז ער זעהר
12 אין איהן דראנג, נאהם ער עז אן. עשו שפראך, לאס אונז נונמעהר
רייזען, אונד אונזערן וועג פארטזעטצען, איך וויל נעבען דיר געהן.
13 יענער אנטווארטעטע, מיין העררן ווייז, דאס דיא קינדער צארט זינד,
אונד דאס איך אויך בייםקליינען אונד גראסען פיהע פיר דיא שוואכ־
ליכען זארגען מוס, ווען מאן זיא איינען טאג איבערטרייבט, זא שטירבט
14 אללעז קליינע פיה. מיין העררן געהע נור פאר זיינעם קנעכטע פאר־
אויז, איך וויל מיינען לאנגזאמען צוג נאכפיהרען, זא וויא דער טראס
פארט קאן, וועלכען איך פאר מיר האבע, אונד זא וויא דיא קינדר פארט

מנחה חדשה.

טוב היה להם להיותם מחוברים כי בהתחבר הגבורים תגדל גבורתם לאין
חקר כמ"ש תורה איכה ירדף אחד אלף שאין הגבורה כתוספת בהם לפי ערך
האחד וכן אם היו רבבה לא תהיה גבורתם לפי ערך השנים; ויש להשיב
שהי' יודע גבורתו של עשו והעם אשר אתו וחשב שלא יוכל ממנו אם לא בהשגח'

עַד אֲשֶׁר־אָבֹא אֶל־אֲדֹנִי שֵׂעִירָה׃ וַיֹּאמֶר עֵשָׂו 15
אַצִּיגָה־נָּא עִמְּךָ מִן־הָעָם אֲשֶׁר אִתִּי וַיֹּאמֶר לָמָּה
זֶּה אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי׃ וַיָּשָׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֵשָׂו 16
לְדַרְכּוֹ שֵׂעִירָה׃ וְיַעֲקֹב נָסַע סֻכֹּתָה וַיִּבֶן לוֹ בָּיִת 17
וּלְמִקְנֵהוּ עָשָׂה סֻכֹּת עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם
סֻכּוֹת׃ ס וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם עִיר 18
שְׁכֶם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם וַיִּחַן
אֶת־פְּנֵי הָעִיר׃ וַיִּקֶן אֶת־חֶלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר 19
נָטָה־שָׁם אָהֳלוֹ מִיַּד בְּנֵי־חֲמוֹר אֲבִי שְׁכֶם בְּמֵאָה
קְשִׂיטָה׃ וַיַּצֶּב־שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא־לוֹ אֵל אֱלֹהֵי 20

קאָננען, ביז איך צו מיינעם העררן נאַך סעיר קאָממע. עשו שפּראַך, 15
זאָ וויל איך דען בייא דיר לאַססען, פאָן דעם פאָלקע, דאַז בייא מיר
איזט. ער אַנטוואָרטעטע, וואָצו דיזעס? לאַס מיך נור פאָר מיינעם
העררן גנאַדע פינדען. עשו גינג דענזעלבען טאַג זיינען וועג צוריק 16
נאַך סעיר. יעקב אַבער רייסטע נאַך סכות, בויעטע זיך איין הויז, אונד 17
זיינעם פיהע מאַכטע ער היטטען, דאַרום נעננט מאַן דען אָרט סכות.
יעקב קאַם געזונד אין שכם'ס שטאַדט אַן, וועלכע אים לאַנדע כנען 18
ליעגט, אַלז ער פאָן פדן ארם צוריק קאַם, אונד שלוג זיין הירטענלאַגער
אויף. פאָר דער שטאַדט. ער קויפטע דאַז שטיק פעלדעז, וואָ ער 19
זיין צעלט אויפריכטעטע, פאָן דער האַנד דער קינדער חמור'ס, שכם'ס
פאַטערז, אום הונדערט קשיטה. דאַזעלבסט שטעלטע ער איינען 20
[illegible]

אלהות, לכן עשה תחבולה זאת ושם החשובים מחנ' א' לעצמם והפחותים מחנה לעצמם, ושם הפחותים אל פני המלחמה והוא בראש כדי שאם תהיה להם מלחמה שילחם הוא שהי' אמיץ לבו בגבורי' ויעכב עשו ממחנה החשובים וימצא פנאי בעודו נלחם לבוא אל אחד מערי הגוים ההם או יעלו אל הר גבוה ותלול ואז תהי' אותו מחנ' לפליט' על כרחו מפני שילחם הוא והפחותי', אבל המחנה הא' כשארה בספק, וכן עשה כשראה עשו בא וישם את השפחות וגו' והוא עבר לפניהם ששם עצמו אל מול פני המלחמה החזקה שאם תהיה
להם

לד

1 יִשְׂרָאֵל׃ ס חמישי וַתֵּצֵא דִינָה בַּת־לֵאָה
2 אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב לִרְאוֹת בִּבְנוֹת הָאָרֶץ׃ וַיַּרְא
אֹתָהּ שְׁכֶם בֶּן־חֲמוֹר הַחִוִּי נְשִׂיא הָאָרֶץ וַיִּקַּח
3 אֹתָהּ וַיִּשְׁכַּב אֹתָהּ וַיְעַנֶּהָ׃ וַתִּדְבַּק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה
בַּת־יַעֲקֹב וַיֶּאֱהַב אֶת־הַנַּעֲרָ וַיְדַבֵּר עַל־לֵב הַנַּעֲרָ׃ הנערה ק׳
4 וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אֶל־חֲמוֹר אָבִיו לֵאמֹר קַח־לִי אֶת־
5 הַיַּלְדָּה הַזֹּאת לְאִשָּׁה׃ וְיַעֲקֹב שָׁמַע כִּי טִמֵּא אֶת־
דִּינָה בִתּוֹ וּבָנָיו הָיוּ אֶת־מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה וְהֶחֱרִשׁ
6 יַעֲקֹב עַד־בֹּאָם׃ וַיֵּצֵא חֲמוֹר אֲבִי־שְׁכֶם אֶל־יַעֲקֹב
7 לְדַבֵּר אִתּוֹ׃ וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן־הַשָּׂדֶה כְּשָׁמְעָם

1 גֶעוֹטְהַר, אונד ענגנעטע איהן: גאָטט איזט דער גאָטט ישראל׳ס. דינה לאה׳ס
טאָכטער, דיא זיא דעם יעקב געבאָהרן, גינג אויז, זיך אומצוזעהען,
2 אונטער דען טאָכטערן דעז לאַנדעז. דאַ ערבליקקטע זיא שכם, זאָהן
דעז חוין חמור׳ס, דעז פירסטען דעז לאַנדעז, נאַהם זיא, בעשלִיעף
3 זיא, אונד טהאַט איהר געוואַלט אַן. זיין הערץ הינג אַן דינה יעקב׳ס
טאָכטער, ער ליבטע דיא יונגפער אונד רעדעטע איהר פרייינדליך צו.
4 אונד שכם שפראַך צו זיינעם פאַטער חמור, ניםן איר דיזעז מאָדכען צור
5 פרויא. נון האַטטע יעקב געהערט, דאַס מאַן זיינע טאָכטער דינה ענטז
עהרט, זיינע זאָהנע אַבער וואַרען מיט זיינעם פיהע אויף דעם פעלדע,
6 דאַהער שוויג יעקב, ביז זיא צוריקקאָממען ווירדען. חמור שכם׳ס פאַטז
7 טער גינג הינאוז אויז, צום יעקב, אום מיט איהם צו רעדען. יעקב׳ס
זאָהנע קאַממען צוריק פאָם פעלדע, אַלז זיא עז העָרטען; דיא מאָננער

מנחה חדשה.

להם מלחמה יהי׳ להם פנאי בעודו כלאם בו לברוח, והיו הראשונים לברוח יוסף ורחל החשובים אצלו, ולאה וילדיה שניים והשפחות וילדיהן אחרונים אם יוכלו; והתקין עצמו לתפלה ממ״ש הצילני נא וגו׳ אבל מ״ש אלהי אבי אברהם וגו׳ אינה תפלה אבל היה אומר שבהכרח יש לו להצילו מצרה זאת ומזולתה, וכן אמר אתה הוא אלהי אבי אברהם שהבטחתו לתת את הארץ הזאת לזרעו אחריו וזרעו היה יצחק וישמעאל ובפרט ביצחק שנא׳ כי ביצחק יקרא לך זרע, ואח״כ הבטחת ליצחק הבטחה זאת בעצמה וזרעו היה יעקב

וַיִּתְעַצְּבוּ הָאֲנָשִׁים וַיִּחַר לָהֶם מְאֹד כִּי נְבָלָה עָשָׂה
בְיִשְׂרָאֵל לִשְׁכַּב אֶת־בַּת־יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יֵעָשֶׂה׃
8 וַיְדַבֵּר חֲמוֹר אִתָּם לֵאמֹר שְׁכֶם בְּנִי חָשְׁקָה
9 נַפְשׁוֹ בְּבִתְּכֶם תְּנוּ נָא אֹתָהּ לוֹ לְאִשָּׁה׃ וְהִתְחַתְּנוּ
אֹתָנוּ בְּנֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ־לָנוּ וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ תִּקְחוּ לָכֶם׃
10 וְאִתָּנוּ תֵּשֵׁבוּ וְהָאָרֶץ תִּהְיֶה לִפְנֵיכֶם שְׁבוּ וּסְחָרוּהָ
11 וְהֵאָחֲזוּ בָּהּ׃ וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אֶל־אָבִיהָ וְאֶל־אַחֶיהָ
אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֵיכֶם וַאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אֶתֵּן׃
12 הַרְבּוּ עָלַי מְאֹד מֹהַר וּמַתָּן וְאֶתְּנָה כַּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ
13 אֵלָי וּתְנוּ־לִי אֶת־הַנַּעֲרָ לְאִשָּׁה׃ וַיַּעֲנוּ בְנֵי־יַעֲקֹב

הנערה ק׳

וואַרען בעטריבט, אונד עס פערדראָס זיא זעהר, דאַס איינע שאַנדע
פערפיהרט געשעהען אין ישראל, יעקב'ס טאָכטער צו בעשלאַפען,
וועלכעס ניכט געשעהען זאָללטע. נון רעדעטע חמור מיט איהנען, אונד 8
שפראַך, מיין זאָהן שכם, זיינע זעעלע איזט אין אייערע טאָכטער פער-
ליבט, זאָ געבט זיא איהם דאָך צור פרויא!. פערשוואָגערט אייך מיט 9
אונז, געבט אונז אייערע טעכטער, אונד אונזערע טעכטער נעהמעט
אייך. איהר קאָננט בייא אונז וואָהנען, דאַז לאַנד זאָלל אייך אָפפען זיין, 10
בעזעצט אייך, ציהעט דאַרין הערום, אונד ערווערבט דאַרין. שכם 11
שפראַך צו איהרעם פאַטער אונד צו איהרען ברידערן, לאַסט מיך גנאַדע
אין אייערן אויגען פינדען! וואַז איהר מיר זאַגט, וויל איך געבען.
פאָדערט נאָך זאָ פיעל מאָרגענגאַבע אונד געשענק, זאָ וויל איך געבען, 12
וואַז איהר פאָדערט, געבט מיר נור דיא יונגפער צור פרויא. יעקב'ס 13

מנחה חדשה.

נעשו, ובחרת כי והבטחתני הבטחה זאת בעצמה שנאמר הארץ אשר אתה
שוכב עליה וגו' וה"א אלהי אברהם ואלהי אבי יצחק ה' האומר אלי וגו'
ולכן ראוי לך להצילני ולהציל את בני מפני כל ההבטחות הללו; ויש לאומר
שיאמר שההבטחות כמו אלה ואע"פ שאינם על תנאי מתנא' הוא שיהיו ראויים
להבטחות הללו ולא יגרום החטא כמ"ש הרב במקום הזה עצמו, לכ"א קטנתי
מכל החסדים וגו' כלומר אם גרם החטא הרי זרעי לפניך כשרים וראויים
להשגחה

אֶת־שְׁכֶם וְאֶת־חֲמוֹר אָבִיו בְּמִרְמָה וַיְדַבֵּרוּ אֲשֶׁר
14 טִמֵּא אֵת דִּינָה אֲחֹתָם׃ וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם לֹא נוּכַל
לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר הַזֶּה לָתֵת אֶת־אֲחֹתֵנוּ לְאִישׁ
15 אֲשֶׁר־לוֹ עָרְלָה כִּי־חֶרְפָּה הִוא לָנוּ׃ אַךְ־בְּזֹאת
נֵאוֹת לָכֶם אִם תִּהְיוּ כָמֹנוּ לְהִמֹּל לָכֶם כָּל־זָכָר׃
16 וְנָתַנּוּ אֶת־בְּנֹתֵינוּ לָכֶם וְאֶת־בְּנֹתֵיכֶם נִקַּח־לָנוּ
17 וְיָשַׁבְנוּ אִתְּכֶם וְהָיִינוּ לְעַם אֶחָד׃ וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ
18 אֵלֵינוּ לְהִמּוֹל וְלָקַחְנוּ אֶת־בִּתֵּנוּ וְהָלָכְנוּ׃ וַיִּיטְבוּ
דִבְרֵיהֶם בְּעֵינֵי חֲמוֹר וּבְעֵינֵי שְׁכֶם בֶּן־חֲמוֹר׃
19 וְלֹא־אֵחַר הַנַּעַר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חָפֵץ בְּבַת־

זֶעהנע אַנטוואָרטעטען דען שכם אונד זיינעם פֿאַטער חמור, מיט הינ־
טערליסט, אונד זאָ רעדעטען זיא דען, ווייל ער איהרע שוועסטער
14 דינה ענטעהרט האַטטע. זיא שפּראַכען נעמליך צו איהנען, וויר קאָננען
דיעזעס ניכט טהון, דאַס וויר אונזערע שוועסטער איינעם מאַננע געבען
וועלכער איינע פֿאָרהויט האַט, דען דיעזעס וועהרע אונס איינע שאַנדע.
15 יעדאָך אַלזדען וואָללען וויר אייך צו וויללען זיין, ווען איהר אויך זיין
16 וואָללט, וויא וויר, דאַס אַללעס מאַננסען בעשניטטען ווערדע. אַלזדען
וואָללען וויר אייך אונזערע טאָכטער געבען, אייערע טעכטער אונס
נעהמען, בייא אייך וואָהנען, אונד צוזאַממען איין פֿאָלק ווערדען.
17 ווען איהר אונס אַבער ניכט פֿאָלגט, אייך בעשניידען צו לאַססען, זאָ
18 נעהמען וויר אונזערע טאָכטער אונד געהען. איהרע וואָרטע געפֿיעלען אין
דען אויגען חמור'ס, אונד אין דען אויגען שכם'ס חמור'ס זאָהנעס.
19 דער יינגלינג זוימטע ניכט, דיעזעס אינ'ס ווערק צו ריכטען, דען ער

מנחה חדשה.

להשגחה עד שאני הוא הקטן שבהם במעלה שהם עדיין לא טעמו טעם חטא, וז"א קטנתי מכל החסדים, ר"ל אני הקטן שבבני שהם החסדים שעשית עמי ואני הייתי יחידי כשהבטחתני לתת לבני הארץ הזאת ושתהיה השגחתך דבקה בהם וכ"ש עתה שהם רבים ונכבדים, וזהו אומרו כי במקלי עברתי את הירדן הזה ר"ל יחידי הייתי כשעברתי את הירדן הזה בצאתי מבית אבי שגם אמרת לי הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך, ויותר ראוי

שתדבק

יַעֲקֹב וְהוּא נִכְבָּד מִכֹּל בֵּית אָבִיו׃ וַיָּבֹא חֲמוֹר 20
וּשְׁכֶם בְּנוֹ אֶל־שַׁעַר עִירָם וַיְדַבְּרוּ אֶל־אַנְשֵׁי עִירָם
לֵאמֹר׃ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שְׁלֵמִים הֵם אִתָּנוּ וְיֵשְׁבוּ 21
בָאָרֶץ וְיִסְחֲרוּ אֹתָהּ וְהָאָרֶץ הִנֵּה רַחֲבַת־יָדַיִם
לִפְנֵיהֶם אֶת־בְּנֹתָם נִקַּח־לָנוּ לְנָשִׁים וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ
נִתֵּן לָהֶם׃ אַךְ־בְּזֹאת יֵאֹתוּ לָנוּ הָאֲנָשִׁים לָשֶׁבֶת 22
אִתָּנוּ לִהְיוֹת לְעַם אֶחָד בְּהִמּוֹל לָנוּ כָּל־זָכָר
כַּאֲשֶׁר הֵם נִמֹּלִים׃ מִקְנֵהֶם וְקִנְיָנָם וְכָל־בְּהֶמְתָּם 23
הֲלוֹא לָנוּ הֵם אַךְ נֵאוֹתָה לָהֶם וְיֵשְׁבוּ אִתָּנוּ׃

גענייגט נאך דער טאכטער יעקב'ס, אונד וואר דער געעהרטעסטע
20 אונטער אללען זיינעס פאטערס הויזגענאססען. אלז נון חמור אונד זיין זאהן
שכם אן דאז טהאר איהרער שטאדט קאמען, רעדעטען זיא מיט דען
21 בירגערן איהרער שטאדט, וויא פאלגט. דיזע לייטע זינד געגען אונז
פריעדליך געזיננט, זיא וואללען אין דעם לאנדע וואהנען, אונד דארין
הערום רייזען, דאז לאנד אבער, האט רוים גענוג פיר זיא; איהרע
טאכטער וואללען וויר אונז צו ווייבערן נעהמען, אונד אונזערע טאכטער
22 איהנען געבן. אללײן נור אלזדען וואללען אונז דיא לייטע צו ווילען זיין,
דאס זיא בייא אונז וואהנען, אונד מיט אונז איין פאלק ווערדען, ווען
וויר אונטער אונז אללעס מאננליכע בעשניידען לאססען, זא וויא זיא בעשניטטען
23 זינד. איהרע העערדען, איהרע האבע, אונד אלל איהר פיה, ווירדס
אונזער זיין, לאססט אונז דאך איהנען צו ווילען ווערדען, דאמיט זיא

מנחה חדשה.

שתדבק השגחתך עמי עתה שהייתי לשני מחנות חשובים כאלו ולכך אני מתפלל לפניך הצילני נא וגו'; או ירצה שבהתפללו לש"י שיצילהו מיד עשו תלה בזכות אבותיו ובזכותו לא שבאשר תלה בזכות האבות אמר אלהי אבי אברהם וגו' כלומר שראויים היו אבותיו שיצילהו בזכותם ולכך הזכיר בהם מדת הדין שדין הוא מצדם, ובשתל' בזכו' עצמו הזכיר מדת הרחמי' שהוא השם המהוה ההוויות ברחמיו וברוב חסדיו, כלומר שמצדו אינו ראוי להצלה אשר כזאת זולת ברחמי הש"י עליו שהבטיחו כבר שיצילהו באומר שוב לארצך וגו'; וא"ת מאחר שראויים אבותיו שיצילהו בשבילם וג"כ מה שהבטיחו הש"י ברחמיו אין
לו

24 וַיִּשְׁמְעוּ אֶל־חֲמוֹר וְאֶל־שְׁכֶם בְּנוֹ כָּל־יֹצְאֵי שַׁעַר
25 עִירוֹ וַיִּמֹּלוּ כָּל־זָכָר כָּל־יֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ׃ וַיְהִי
בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיוֹתָם כֹּאֲבִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי־בְנֵי־
יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֲחֵי דִינָה אִישׁ חַרְבּוֹ וַיָּבֹאוּ
26 עַל־הָעִיר בֶּטַח וַיַּהַרְגוּ כָּל־זָכָר׃ וְאֶת־חֲמוֹר וְאֶת־
שְׁכֶם בְּנוֹ הָרְגוּ לְפִי־חָרֶב וַיִּקְחוּ אֶת־דִּינָה מִבֵּית
27 שְׁכֶם וַיֵּצֵאוּ׃ בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל־הַחֲלָלִים וַיָּבֹזּוּ
28 הָעִיר אֲשֶׁר טִמְּאוּ אֲחוֹתָם׃ אֶת־צֹאנָם וְאֶת־בְּקָרָם
וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם וְאֵת אֲשֶׁר־בָּעִיר וְאֶת־אֲשֶׁר

24 בייא אונז בלייבען. דא געהארכטען דעם חמור, אונד זיינעם
זאהנע שכם, אללע דיא אין דאז שטאדטטהאר הינויז קאמען,
אונד אללעז מאננסן זא פיל אין דאז טהאר הינויז קאמען, ליס
25 זיך בעשניידען. אם דריטטען טאגע אבער, דא זיא שמערצען
האטטען, נאהמען שמעון אונד לוי, צוויא פאן דען זאהנען יעקב'ס,
דינה'ס ברידער יעדער זיין שווערדט, איבערפיעלען דיא שטאדט,
26 דיא זיך זיכער גלויבטע, אונד ערשלוגען אללעז מאננסן. אויך דען
חמור אונד זיינען זאהן שכם ערשלוגען זיא, מיט דער שארפע דעז
שווערדטעז, נאהמען דינה אויז דעם הויזע דעז שכמ'ס, אונד גינגען
27 הינויז. דיא זאהנע יעקב'ס פיעלען איבער דיא ערשלאגענען, אונד
פלינדערטען דיא שטאדט, ווייל זיא איהרע שוועסטער ענטעהרט
28 האטטען. איהר קליינעז פיה, איהרע רינדער, עזעל, וואז אין דער

מנחה חדשה.

לו לירא משום כברא שבוודאי יצילהו הש"י? לכן כתן סנה במ"ג קטנתי מכל החסדים ומכל האמת כלומר החסדים אשר עשית עמי מצדי ברחמיך והאמת אשר עשית עמי בזכות אבותי הם כ"כ גדולים ועצומי' עד שנעשיתי קטן הערך לשתעשה עוד עמי חסדים זולת בתפלתי שאני מתפלל לפניך שתגין בי בדין מצד אבותי וברחמים מצדי; ואם כבר עשית עמי בהיותי יחידי כאשר עברתי במקלי את הירדן הזה הנה עתה שהייתי לשני מחנות יותר ויותר ראוי לזכותם כי הם הרבים שתגין עליהם, ולכן אני מתפלל שתצילני מיד אחי מיד עשו שאני ירא שלא יבוא והכני אם על בנים, וא"ת שאותי הבטחת וכבר עשית
ולהם

בַּשָּׂדֶה לָקָחוּ׃ וְאֶת־כָּל־חֵילָם וְאֶת־כָּל־טַפָּם וְאֶת־ 29
נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיָּבֹזּוּ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר בַּבָּיִת׃ וַיֹּאמֶר 30
יַעֲקֹב אֶל־שִׁמְעוֹן וְאֶל־לֵוִי עֲכַרְתֶּם אֹתִי לְהַבְאִישֵׁנִי
בְּיֹשֵׁב הָאָרֶץ בַּכְּנַעֲנִי וּבַפְּרִזִּי וַאֲנִי מְתֵי מִסְפָּר
וְנֶאֶסְפוּ עָלַי וְהִכּוּנִי וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי׃ וַיֹּאמְרוּ 31
הַכְזוֹנָה יַעֲשֶׂה אֶת־אֲחוֹתֵנוּ׃ פ לה
וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵית־אֵל וְשֶׁב־ 1
שָׁם וַעֲשֵׂה־שָׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הַנִּרְאֶה אֵלֶיךָ בְּבָרְחֲךָ
מִפְּנֵי עֵשָׂו אָחִיךָ׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־בֵּיתוֹ וְאֶל כָּל־ 2

שטאַדט, אונד אויך דען פעלדע וואַר נאַהמען זיא מיט. אַללעס איהר גוט, 29
אויך איהרע קינדער אונד וויבער נאַהמען זיא געפאַנגען, אונד פלינ־
דערטען, וויא אויך אַללעס, וואַז אים הויזע וואַר. דאַ שפּראַך יעקב צו 30
שמעון אונד לוי, איהר האַבט מיך בעטריבט, דאַס איהר מיך שטינקענד
געמאַכט (דאַז הייסט, פערהאַסט געמאַכט) בייא דען איינוואָהנער
דעז לאַנדעז, בייא דען כנעני, אונד פריזי, איך אַבער האַבע וועניג
לייטע, ווען זיא זיך איבער מיך פערזאַממלען, זאָ קאָננען זיא מיך
שלאַגען, אַלזאָ קאַן איך מיט מיינעם הויזע פערטילגט ווערדען. זיא 31
שפּראַכען, זאָלל ער אונזערע שוועסטער וויא איינע הורע האַלטען?
גאָטט שפּראַך צו יעקב, מאַכע דיך אויף! געהע הינויף נאַך בית אל, 1
בלייבע דאַ, אונד מאַכע דאַזעלבסט דעם גאָטטע איינען אַלטאַר, דער
דיר ערשיענען איזט, אַלז דוא פאָר דיינעם ברודער עשו פלאָהעסט.
דאַ שפּראַך יעקב צו זיינען הויזלייטען, אונד צו אַללען, דיא בייא איהם 2

מנחה חדשה.

ולהם לא הבטחת? הרי אמרת היטיב איטב עמך ושמתי את זרעך כחול הים וגו' ובזה כבר הבטחת את בני שתצילם שאל"כ האיך תשים זרעם כחול הים, וא"כ בדין הוא שתצילני בי ובהם מצד זכות אבותי וראוי ג"כ מצדי מפני מה שהבטחתני והרי הם בכלל ההבטחה: או שאמר אלהי אבי אברהם וגו' ר"ל הרי דבקה שכינתך והשגחתך עם אברהם ועם בנו ועם בן בנו אין לך לסלק שכינתך והשגחתך מזרעו עד עולם כמ"ש לא ימושו מפיך וגו' ולכן בשבילי ובשביל בני הצילנו נא וגו' פן יבוא והכני אם על בנים נוסף על זה

שהרי

אֲשֶׁר עִמּוֹ הָסִרוּ אֶת־אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּתֹכְכֶם
3 וְהִטַּהֲרוּ וְהַחֲלִיפוּ שִׂמְלֹתֵיכֶם׃ וְנָקוּמָה וְנַעֲלֶה
בֵּית־אֵל וְאֶעֱשֶׂה־שָּׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הָעֹנֶה אֹתִי בְּיוֹם
4 צָרָתִי וַיְהִי עִמָּדִי בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הָלָכְתִּי׃ וַיִּתְּנוּ אֶל־
יַעֲקֹב אֵת כָּל־אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֶת־
הַנְּזָמִים אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּטְמֹן אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת
5 הָאֵלָה אֲשֶׁר עִם־שְׁכֶם׃ וַיִּסָּעוּ וַיְהִי ׀ חִתַּת אֱלֹהִים
עַל־הֶעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרֵי בְּנֵי
6 יַעֲקֹב׃ וַיָּבֹא יַעֲקֹב לוּזָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן הִוא

וואָרען, לעגט דיא פֿרעמדען געטטער אָב, וועלכע אונטער אייך
3 זינד, רייניגט אייך, אונד וועכזעלט איירע קליידער. ווир וואָללען
אונז אויף מאַכען, אונד הינויף נאַך בית אל געהן, דאָרט וויל
איך דעם געטטע איינען אַלטאַר מאַכען, דער איך מאַן טאַגע איינער
נאָטה ערהאָרט האַט, אונד אויף דעם וועגע, וועלכען איך געגאַ
4 גאַנגען, מיט איר געוועזען איזט. זיא איבערגאַבען דעם יעקב
אַללע פֿרעמדע געטטער, דיא זיא בייא זיך האַטטען, ווּיא אויך
דען שמוקק אין איהרען אָהרען, אונד יעקב פֿערגרוב זיא אונטער
5 דער לינדע, וועלכע בייא שכם שטאַנד. זיא רייסטען אַב, אונד
איינע אַנגסט פֿאָן געטט קאַם איבער דיא שטעדטע, וועלכע אום
זיא הערום לאַגען, דאַס זיא יעקב'ס זאָהנען ניכט נאַכזעצטען.
6 יעקב קאַם צו לוז אַן, וועלכעס אים לאַנדע כנען ליגט, יעצט בית אל, ער

מנחה חדשה.

שהרי הבטחת בני עשו ואמרת ושמתי את זרעך כחול הים והרי הם לפניך. ואמר שלן בלילה ההוא שם ואע"פ שעדיין היה יכול ללכת שעוד היום גדול והכנה בזה לבקש תחבולה היאך יכלל מעשו וגמר אומר לסמות עיניו בממון ולקח לו מנחה מן הבא בידו ושלחה לו ביד עבדיו בעוד שלא בא עשו וצוה לכל אחד מעבדיו שיאמר לעשו הנה עבדך יעקב אחרינו כדי שלא יכפה עוד למנחה אחרת וכאשר יראה עוד מנחה תגדל בעיניו ותתמלא עינו, והוא לן במחנ' והם עברו לפניו, והנה היא לבדו קם בלילה לכסות עומק המים ואח"כ העביר את אשר לו ; והנה נשאר לבדו. לבקש אם שכחו שום כלי ונתאבק איש

עמו

בֵּיתְאֵל הוּא וְכׇל־הָעָם אֲשֶׁר־עִמּוֹ׃ וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ 7
וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם אֵל בֵּיתְאֵל כִּי שָׁם נִגְלוּ אֵלָיו
הָאֱלֹהִים בְּבׇרְחוֹ מִפְּנֵי אָחִיו׃ וַתָּמׇת דְּבֹרָה מֵינֶקֶת 8
רִבְקָה וַתִּקָּבֵר מִתַּחַת לְבֵיתְאֵל תַּחַת הָאַלּוֹן
וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אַלּוֹן בָּכוּת׃ פ
וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב עוֹד בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם 9
וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ׃ וַיֹּאמֶר־לוֹ אֱלֹהִים שִׁמְךָ יַעֲקֹב לֹא־ 10
יִקָּרֵא שִׁמְךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ
וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים אֲנִי 11
אֵל שַׁדַּי פְּרֵה וּרְבֵה גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָּ

אונד אַללע פָאלק, וועלכעז בייא איהם וואַר. דאַזעלבסט בויעטע ער 7
איינען אַלטאַר, אונד נעננטע דען אָרט, גאָטט צו בית אל, דען דאַזעלבסט
האַבען זיך איהם דיא גאָטטליכען וועזען אָפפענבאַהרט, אַלז ער פֿאָר
זיינעם ברודער פֿלאָה. דבורה דיא אַממע דער רבקה שטאַרב, אונד 8
וואַרד אונטער בית אל בעגראַבען, אונטער דעם אייכענבוים, דיזען
נעננטע מאַן, אלון בכות (קלאַגעאייכע). גאָטט ערשיען דעם יעקב 9
אַבערמאַלז, אַלז ער פֿאָן פדן ארם צוריקקאַם, אונד זעגנעטע איהן.
שפראַך נעמליך צו איהם, דיין נאַמען איזט יעקב, מאַן זאָלל דיך 10
אַבער ניכט מעהר יעקב נעננען, זאָנדערן ישראל זאָלל דיין נאַמען זיין,
ער נעננטע איהן אַלזאָ ישראל. גאָטט שפראַך פערנער צו איהם, איך בין 11
דער אַללמעכטיגע גאָטט, זייא פֿרוכטבאַהר, אונד מעהרע דיך, איין
פֿאָלק אונד איינע מענגע פֿאָלקער ווערדען פֿאָן דיר הערקאָממען, אונד

מנחה חדשה.

עמו ; והנה הרב ז"ל אמר בענין התאבקות הזה דברים כפלאים עד מאד הם אצלי כדמות נבואה שכל מה שאמר בעצמו הוא אמת במציאות אלא שבמקום הזה נשאר לי בו לומר האיך יתכן שנפלה עליו תרדמה בהיותו עסוק שהעביר נשיו ובניו וכל אשר לו ובהיותו מבקש אם נשאר לו שום דבר לא יהיה כי אם נחפז ללכת מאחר שכל מחנהו מעבר הנהר, ולא מצאתי לזה מענה מי יתן ואדע, כי מתנאי הנבואה הוא שיהי' הנביא מתבודד ומכוין עצמו אליה ואח"כ

מראין

12 וּמְלָכִים מֵחֲלָצֶיךָ יֵצֵאוּ׃ * וְאֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי
לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ
13 אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ׃ וַיַּעַל מֵעָלָיו אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם
14 אֲשֶׁר־דִּבֶּר אִתּוֹ׃ וַיַּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־
דִּבֶּר אִתּוֹ מַצֶּבֶת אָבֶן וַיַּסֵּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ וַיִּצֹק עָלֶיהָ
15 שָׁמֶן׃ וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶת־שֵׁם הַמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר
16 אִתּוֹ שָׁם אֱלֹהִים בֵּית־אֵל׃ וַיִּסְעוּ מִבֵּית־אֵל וַיְהִי־
עוֹד כִּבְרַת־הָאָרֶץ לָבוֹא אֶפְרָתָה וַתֵּלֶד רָחֵל וַתְּקַשׁ
17 בְּלִדְתָּהּ׃ וַיְהִי בְהַקְשֹׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ וַתֹּאמֶר לָהּ
18 הַמְיַלֶּדֶת אַל־תִּירְאִי כִּי־גַם־זֶה לָךְ בֵּן׃ וַיְהִי בְּצֵאת

12 קאָניגע אויז דיינען לענדען הערפֿאָר געהן. דאַז לאַנד וועלכעז איך דעם
אברהם אונד דעם יצחק געשענקט האַבע, ווילל איך דיר געבען, אויך
13 דיינעם נאַכקאָממען נאָך דיר ווילל איך דאַז לאַנד איינגעבען. גאָטט ערהוב
זיך פֿאָן איהם, אַן דעם אָרטע, וואָ ער מיט איהם גערעדעט האַטטע.
14 יעקב שטעללטע איין דענקמאַהל אויף, אַן דעם אָרטע, וואָ ער מיט איהם
גערעדעט האַטטע, איין דענקמאַהל פֿאָן שטיין, גאָס טראַנקאָפּפֿער דאַרויף
15 אונד ליס אֶהל דאַרויף פֿליסען. יעקב נעננטע דען אָרט, אַללוואָ גאָטט מיט
16 איהם גערעדעט האַטטע, בית אל. זיא רייסטען פֿאָן בית אל וועג, אונד האַט־
טען נאָך איינע וויטע שטרעקקע לאַנדעז, נאָך אפרת הין, דאַ וואָללטע
17 רחל געבאָהרן, אונד עז גינג איהר האַרט ביים איהרען געבאָהרען. אַלז עז
איהר נון זאָ האַרט גינג ביים געבאָהרען, שפּראַך דיא וועהמוטטער צו איהר
18 פֿירכטע דיך נור ניכט! דוא האַסט אַבערמאַהלז איינען זאָהן. עז וואַר

מנחה חדשה.

מראין לו מהרהורי לבו, ויותר ראוי הי' לו בטרם יעור משנתו ; וכאשר נשא
עיניו וראה את עשו שם את נשיו ואת בניו אחרון אחרון חביב ועבר הוא לפניה'
לתת להם מקום לברוח בעודו נלחם, ומה שנתן האם על הבנים כדי שיזעקו
אל ה' בחזקה בראות האם צרת הבנים ובראות הבנים צרת אמם, וכאשר
הדביקו זה את-זה וכבר שכך יעקב חמתו של עשו אחיו במנחה ובמה שהכנע
לו ברוב השתחוות ובמה שרימהו בשלחו המלאכים הראשונים לומר לו שרוצה

נַפְשָׁהּ כִּי מֵתָה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן־אוֹנִי וְאָבִיו קָרָא־
לוֹ בִנְיָמִין׃ וַתָּמָת רָחֵל וַתִּקָּבֵר בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה 19
הִוא בֵּית לָחֶם׃ וַיַּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה עַל־קְבֻרָתָהּ 20
הִוא מַצֶּבֶת קְבֻרַת־רָחֵל עַד־הַיּוֹם׃ וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל 21
וַיֵּט אָהֳלֹה מֵהָלְאָה לְמִגְדַּל־עֵדֶר׃ וַיְהִי בִּשְׁכֹּן 22
יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ הַהִוא וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת־
בִּלְהָה פִּילֶגֶשׁ אָבִיו וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל פ
וַיִּהְיוּ בְנֵי־יַעֲקֹב שְׁנֵים עָשָׂר׃ בְּנֵי לֵאָה בְּכוֹר יַעֲקֹב 23
רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי וִיהוּדָה וְיִשָּׂשכָר וּזְבֻלוּן׃ בְּנֵי 24
רָחֵל יוֹסֵף וּבִנְיָמִן׃ וּבְנֵי בִלְהָה שִׁפְחַת רָחֵל דָּן 25

עבען אַלז איהר דיא זעעלע אויזגינג, דען זיא שטאַרב, דאַרום
נענטע זיא איהן בן אוני, (זאָהן מיינער שמערצען), זיין פֿאַטער
אַבער נענטע איהן, בנימין, (זאָהן דעז אַלטערז). רחל שטאַרב 19
אַלזאָ, אונד װאַרד בעגראַבען אויף דעם װעגע נאַך אפרת, יעצט
בית לחם. יעקב זעצטע איין דענקמאַל אויף איהר בעגרעבניס, דאַז 20
זעלבע איזט דאַז גראַבמאַל רחל'ס ביז אויף דיזען טאַג. ישראל רייסטע 21
װייטער, אונד שלוג זיין געצעלט אויף יענזייטז דעז העערדענטהורם.
אַלז ישראל נאַך אין דעם לאַנדע װאָהנטע גינג ראובן הין, בעשליף דיא 22
בלהה זיינעז פֿאַטערז קעבזווייב, אונד ישראל ערפֿוהר עז, עז האַטטע
אַבער יעקב צװעלף זאָהנע. לאה'ס זאָהנע װאַרען, יעקב'ס ערסטגע 23
באָרנער, ראובן, זאָדען שמעון, לוי, יהודה, יששכר אונד זבלון. רחל'ס 24
זאָהנע װאַרען יוסף אונד בנימין, דיא זאָהנע דער בלהה, רחל'ס מאַגד, 25

מנחה חדשה.

לדור אצלו ושלא יתפרד ממנו שבזה אמר עשו למה אשלח בו יד עתה הרי הוא
אצלי בכל שעה שארצה לשלוח בו יד ; והנה כתב״ם עשו לקחת המנחה עד
שיאמר לו יעקב בפירוש ולכן אמר לו מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי כלומר
מי יש לך לפנים שהוצרכת לשלוח לו כל המחנה הזה להראות לו שאין לו עמו
שנאה כדי שיתן לו המנחה בסבר פנים יפות, וא״ל השלם בראותו שרצה לקבל
המנחה מדרך אהבה למצוא חן בעיני אדוני כלומר שלא שלחתיה לך מפני
שחשבתי

26 וְנַפְתָּלִי׃ וּבְנֵי זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה גָּד וְאָשֵׁר אֵלֶּה
27 בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר יֻלַּד־לוֹ בְּפַדַּן אֲרָם׃ וַיָּבֹא יַעֲקֹב
אֶל־יִצְחָק אָבִיו מַמְרֵא קִרְיַת הָאַרְבַּע הִוא
28 חֶבְרוֹן אֲשֶׁר־גָּר־שָׁם אַבְרָהָם וְיִצְחָק׃ וַיִּהְיוּ יְמֵי
29 יִצְחָק מְאַת שָׁנָה וּשְׁמֹנִים שָׁנָה׃ וַיִּגְוַע יִצְחָק
וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו זָקֵן וּשְׂבַע יָמִים וַיִּקְבְּרוּ
לו אֹתוֹ עֵשָׂו וְיַעֲקֹב בָּנָיו׃ פ
1 2 וְאֵלֶּה תֹּלְדוֹת עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם׃ עֵשָׂו לָקַח אֶת־
נָשָׁיו מִבְּנוֹת כְּנָעַן אֶת־עָדָה בַּת־אֵילוֹן הַחִתִּי וְאֶת־
3 אָהֳלִיבָמָה בַּת־עֲנָה בַּת־צִבְעוֹן הַחִוִּי׃ וְאֶת־בָּשְׂמַת
4 בַּת־יִשְׁמָעֵאל אֲחוֹת נְבָיוֹת׃ וַתֵּלֶד עָדָה לְעֵשָׂו

26 ווארען לן אונד נפתלי. דיא זעהנע דער זלפה, לאה'ס מאגד, וואַרען
גד אונד אשר, דיעזע זינד דיא זעהנע יעקב'ס, ועלכע איהם צו פדן
27 ארם געבאָרען ווארדען. יעקב קאַם צו זיינעם פאַטער יצחק, נאך ממרא
צו קרית ארבע, דאַזעלבשט הייסט אויך חברון, אַלוואָ זיך אברהם אונד
28 יצחק אויפגעהאַלטען. אַלז יצחק הונדערט אונד אַכציג יאָהרע אַלט וואַר,
29 פערשיד ער. שטאַרב אונד וואַרד צו זיינען פאָרפאַהרען איינגעטהאַן,
אַלט, אונד לעבענזזאַטט; זיינע זעהנע עשו אונד יעקב בעגרובען איהן.
1 2 דיעזעז איזט דיא געשלעכטספאָלגע פאָן עשו אָדער אדום. עשו נאַהם ווייב
בער, פאָן דען טאָכטערן כנען'ס, נעמליך עדה טאָכטער דעז חתין אילון,
3 אהליבמה טאָכטער דעז ענה, טאָכטער דעז חוין צבעונ'ס. אונד בשמת,
4 טאָכטער דעז ישמעאל'ס, שוועסטער דעז נביות. עדה געבאַהר דעם

מנחה חדשה.

שחשבתי שיש לך עמי שום שנאה אלא כדי שתגדל האהבה עוד בינינו, וא"ל הראיי יש לי רב אחי כלומר לא תגדל אהבתי אליך בשביל זה מאחר שאיני חסר כלום שהרי יש לי רב ולכן יהי לך אשר לך, וכאשר ראה יעקב רוב השתדלותו לקחת מידו והוא כי אם לא היה רוצה במנחה הי"ל מאחר שיש לו רב אדרבה שאפי רוצה לתת לך ולא אמר זה אבל אמר יהי לך אשר לך כאילו הוא מקפיד שלא ליתן לו מנכסיו, אמר, הרשע הזה אוהב ממון הוא ולכן אני צריך ליתן

לו

5 אֶת־אֱלִיפָז וּבָשְׂמַת יָלְדָה אֶת־רְעוּאֵל׃ וְאָהֳלִיבָמָה
יָלְדָה אֶת־יְעוּשׁ וְאֶת־יַעְלָם וְאֶת־קֹרַח אֵלֶּה בְּנֵי
6 עֵשָׂו אֲשֶׁר יֻלְּדוּ־לוֹ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃ וַיִּקַּח עֵשָׂו אֶת־
נָשָׁיו וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־בְּנֹתָיו וְאֶת־כָּל־נַפְשׁוֹת בֵּיתוֹ
וְאֶת־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־בְּהֶמְתּוֹ וְאֵת כָּל־קִנְיָנוֹ
אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ אֶל־אֶרֶץ מִפְּנֵי
7 יַעֲקֹב אָחִיו׃ כִּי־הָיָה רְכוּשָׁם רָב מִשֶּׁבֶת יַחְדָּו
וְלֹא יָכְלָה אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם לָשֵׂאת אֹתָם מִפְּנֵי
8 מִקְנֵיהֶם׃ וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו בְּהַר שֵׂעִיר עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם׃
9 10 וְאֵלֶּה תֹּלְדוֹת עֵשָׂו אֲבִי אֱדוֹם בְּהַר שֵׂעִיר׃ אֵלֶּה
שְׁמוֹת בְּנֵי־עֵשָׂו אֱלִיפַז בֶּן־עָדָה אֵשֶׁת עֵשָׂו רְעוּאֵל

5 עשו דען אליפז, אונד בשמת געבאַר דען רעואל. אהליבמה געבאַ
באַר יעוש, יעלם אונד קרח, דיזע זינד עשו'ס קינדער, וועלכע
6 איהם אים לאנדע כנען געבאָרען וואָרדען. עשו נאַהם זיינע
ווייבער, זעהנע, טאָכטער, אונד אַללע פערזאָנען זיינעס הויזעס,
זיינע העערדען, אונד אַללעס פיה, אונד וואַס ער זאָנסט פיר גוט
אים לאנדע כנען ערוואָרבען, אונד זאָג אין איין אנדער לאַנד,
7 פאָר זיינעם ברודער יעקב. דען איהר ערוואָרבען גוט וואַר צו
גראָס, בייזאממענדער וואָהנען צו קאָננען, אונד דאַס לאַנד איהרעס
רעס אויפענטהאַלטס קאָננטע זיא ניכט ערטראַגען, וועגען איהרער
8 העערדען. עשו וואָהנטע אויף דעם געבירגע שעיר, עשו אָדער
9 אדום. דיעזעס איזט דיא געשלעכטספאָלגע דעס עשו'ס, שטאַממפאַ
10 טערס דעס פאָלקעס אדום, אויף דעם בערגע שעיר. דיא נאַמען דער
זעהנע עשו'ס זינד, אליפז זאָהן דער עדה, עשו'ס פרויען, רעואל

מנחה חדשה.

לו מן הפנים אשר הוא רוצה. ולכן א"ל אם מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מידי, כלומר ידעתי מגודל לבבך שכל הון יקר אינו נערך אצלך כלום ולא שלחתי המנחה הזאת בשביל מה שהוא מעלה לך או מוריד אבל כדי שאקבל אני נחת רוח שאני חשוב אצלך עד שמצאתי חן בעיניך לקחת מנחתי מידי,

11 בֶּן־בָּשְׂמַת אֵשֶׁת עֵשָׂו׃ וַיִּהְיוּ בְּנֵי אֱלִיפָז תֵּימָן
12 אוֹמָר צְפוֹ וְגַעְתָּם וּקְנַז׃ וְתִמְנַע ׀ הָיְתָה פִילֶגֶשׁ
לֶאֱלִיפַז בֶּן־עֵשָׂו וַתֵּלֶד לֶאֱלִיפַז אֶת־עֲמָלֵק אֵלֶּה
13 בְּנֵי עָדָה אֵשֶׁת עֵשָׂו׃ וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת וָזֶרַח
14 שַׁמָּה וּמִזָּה אֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי בָשְׂמַת אֵשֶׁת עֵשָׂו׃ וְאֵלֶּה
הָיוּ בְּנֵי אָהֳלִיבָמָה בַת־עֲנָה בַּת־צִבְעוֹן אֵשֶׁת עֵשָׂו
וַתֵּלֶד לְעֵשָׂו אֶת־יעיש וְאֶת־יַעְלָם וְאֶת־קֹרַח׃
15 אֵלֶּה אַלּוּפֵי בְנֵי־עֵשָׂו בְּנֵי אֱלִיפַז בְּכוֹר עֵשָׂו אַלּוּף
16 תֵּימָן אַלּוּף אוֹמָר אַלּוּף צְפוֹ אַלּוּף קְנַז׃ אַלּוּף־
קֹרַח אַלּוּף גַּעְתָּם אַלּוּף עֲמָלֵק אֵלֶּה אַלּוּפֵי
17 אֱלִיפַז בְּאֶרֶץ אֱדוֹם אֵלֶּה בְּנֵי עָדָה׃ וְאֵלֶּה בְּנֵי

11 זאָהן דער בשמת, עשו'ס פֿרויען. דיא זאֶהנע דעז אליפז וואַרען,
12 תימן, אומר, צפו, געתם אונד קנז. תמנע וואַר איין קעבזווייב דעז
אליפז, עשו'ס זאָהנז, דיזע געבאַהר דעם אליפז דען עמלק, דיזעז זינד דיא
13 קינדער דער עדה, עשו'ס פֿרויען. דיא זאֶהנע דער רעואל וואַרען נחת
אונד זרח, שמה אונד מזה, דיזעז וואַרען דיא זאֶהנע דער בשמת, עשו'ס
14 פֿרויען. פֿאָלגענדעז אַבער וואַרען דיא זאֶהנע דער פֿרויען עשו'ס,
אהליבמה, טאָכטער דעז ענה, טאָכטער צבעונ'ס, זיא געבאַהר דעם
15 עשו דען יעוש, יעלם אונד קרח. דיזעז זינד דיא שטאַממפֿירסטען
דער זאֶהנע עשו'ס; דיא זאֶהנע דעז אליפז עשו'ס ערסטגעבאָרנען,
שטאַממפֿירסט תימן, שטאַממפֿירסט אומר, שטאַממפֿירסט צפו
16 אונד שטאַממפֿירסט קנז. שטאַממפֿירסט קרח, שטאַממפֿירסט
געתם, שטאַממפֿירסט עמלק, דיזעז זינד שטאַממפֿירסטען דעז
17 אליפז אים לאַנדע אדום, אונד זינד זאֶהנע דער עדה. דיא זאֶהנע

מנחה חדשה.

שאין אתה אלא בערך בני אדם אבל ראיתי פניך כראות פני אלהים, ואין ראוי לראות פני אלהים כ"א בזבח ומנחה וכב"כ אם תרצני ר"ל אם תקבל אותה ברצון, ולמה שאמר' יהי לך אשר כאלו אתה קם עלי שלא אחד מנכסי קח נא את ברכתי והיא מנחתי אשר אני מברך אותך בה מאחר שאתה עושה

קבד

רְעוּאֵל בֶּן־עֵשָׂו אַלּוּף נַחַת אַלּוּף זֶרַח אַלּוּף
שַׁמָּה אַלּוּף מִזָּה אֵלֶּה אַלּוּפֵי רְעוּאֵל בְּאֶרֶץ אֱדוֹם
אֵלֶּה בְּנֵי בָשְׂמַת אֵשֶׁת עֵשָׂו׃ וְאֵלֶּה בְּנֵי אָהֳלִיבָמָה 18
אֵשֶׁת עֵשָׂו אַלּוּף יְעוּשׁ אַלּוּף יַעְלָם אַלּוּף
קֹרַח אֵלֶּה אַלּוּפֵי אָהֳלִיבָמָה בַּת־עֲנָה אֵשֶׁת
עֵשָׂו׃ אֵלֶּה בְנֵי־עֵשָׂו וְאֵלֶּה אַלּוּפֵיהֶם הוּא 19
אֱדוֹם׃ ס שביעי אֵלֶּה בְנֵי־שֵׂעִיר הַחֹרִי יֹשְׁבֵי 20
הָאָרֶץ לוֹטָן וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן וַעֲנָה׃ וְדִשׁוֹן וְאֵצֶר 21
וְדִישָׁן אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי בְּנֵי שֵׂעִיר בְּאֶרֶץ אֱדוֹם׃
וַיִּהְיוּ בְנֵי־לוֹטָן חֹרִי וְהֵימָם וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע׃ 22
וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוֹבָל עַלְוָן וּמָנַחַת וְעֵיבָל שְׁפוֹ וְאוֹנָם׃ 23

רעואל'ס עשו'ס זאָהנע: זינד שטאַממפירסט נחת, שטאַממפירסט זרח,
שטאַממפירסט שמה, שטאַממפירסט מזה, דיזעס זינד שטאַממפירסטען
רעואל'ס אים לאַנדע אדום אונד זינד זאָהנע דער בשמת, עשו'ס
פרויען. דיא זאָהנע דער אהליבמה, עשו'ס פרויען זינד שטאַממ 18
פירסט יעוש, שטאַממפירסט יעלם, שטאַממפירסט קרח, דיזעס זינד
שטאַממפירסטען דער אהליבמה, טאָכטער דער ענה, עשו'ס פרויען.
דיזעס זינד אַלזאָ דיא זאָהנע עשו'ס, אונד דיזעס איהרע שטאַממ 19
פירסטען, דערזעלבע הייסט אויך אדום. דיא זאָהנע דעס חורין 20
שעיר, בעזיטצער דעס לאַנדעס, וואַרען, לוטן, שובל, צבעון אונד ענה.
פערנער: דישון, אצר אונד דישן, דיזעס זינד שטאַממפירסטען דעס 21
פאָלקעס חורי, זאָהנע שעיר'ס, אים לאַנדע אדום. לוטן'ס זאָהנע 22
וואַרען חרי אונד הימם, אונד לוטן'ס שוועסטער היעס תמנע.
שובל'ס זאָהנע וואַרען עלון אונד מנחת אונד עיבל, שפו אונד אונם. 23

מנחה חדשה.

חסד גדול בקבלה ממני ואינו חסר לי כלום שהרי חנני אלהים וכי יש לי כל,
ובשמעו הרשע כנהל להון טענות מספיקות לקח מידו ובשלמה בקשתו שלולא
כן הי' לו לומר יותר תמצא חן בעיני ויותר חשוב אתה אצלי אם אתה תקבל
ממני ; ואח"כ א"ל נסעה ונלכה, והנה זו ראי' ברורה שהמלאכים שאלו

24 וְאֵלֶּה בְנֵי־צִבְעוֹן וְאַיָּה וַעֲנָה הוּא עֲנָה אֲשֶׁר
מָצָא אֶת־הַיֵּמִם בַּמִּדְבָּר בִּרְעֹתוֹ אֶת־הַחֲמֹרִים
25 לְצִבְעוֹן אָבִיו׃ וְאֵלֶּה בְנֵי־עֲנָה דִּשֹׁן וְאָהֳלִיבָמָה
26 בַּת־עֲנָה׃ וְאֵלֶּה בְּנֵי דִישָׁן חֶמְדָּן וְאֶשְׁבָּן וְיִתְרָן
27 28 וּכְרָן׃ אֵלֶּה בְּנֵי־אֵצֶר בִּלְהָן וְזַעֲוָן וַעֲקָן׃ אֵלֶּה בְנֵי־
29 דִישָׁן עוּץ וַאֲרָן׃ אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי אַלּוּף לוֹטָן
30 אַלּוּף שׁוֹבָל אַלּוּף צִבְעוֹן אַלּוּף עֲנָה׃ אַלּוּף
דִּשֹׁן אַלּוּף אֵצֶר אַלּוּף דִּישָׁן אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי
לְאַלֻּפֵיהֶם בְּאֶרֶץ שֵׂעִיר׃ פ
31 וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֱדוֹם לִפְנֵי
32 מְלָךְ־מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּמְלֹךְ בֶּאֱדוֹם בֶּלַע בֶּן־

24 דיא זֶהנע דעז צבעון וואַרען איה אונד ענה, דיזעז איזט דעריעניגע
ענה, דער דיא ימים געפֿונדען, אַלז ער זיינעז פֿאַטער צבעון דיא
25 עזעל ווײדעטע. דיא זֶהנע דער ענה וואַרען דישון, אונד אהליבמה
26 וואַר איינע טאָכטער דעז ענה. דיא זֶהנע דישן'ס וואַרען חמדן,
27 אשבן, יתרן אונד כרן. דיא זֶהנע אצר'ס וואַרען בלהן, זעון
28 29 אונד עקן. דיא זֶהנע דעז דישן וואַרען עוץ אונד ארן. דיזעז
זינד דיא שטאַממפֿירסטען דעז פֿאָלקז חרי, שטאַממפֿירסט לוטן,
שטאַממפֿירסט שובל, שטאַממפֿירסט צבעון, שטאַממפֿירסט ענה.
30 שטאַממפֿירסט דשון, שטאַממפֿירסט אצר, שטאַממפֿירסט דישן,
דיזעז זינד דיא שטאַממפֿירסטען דעז פֿאָלק'ז חרי, נאָך איהרען
31 שטעממען, אים לאַנדע שעיר. דיזעז אַבער זינד דיא קעֶניגע
וועלכֿע אים לאַנדע אדום רעגיערט האַבען, עהע נאָך דען קינדערן
32 ישראל איין קעֶניג רעגיערט האַט. אין אדום רעגיערטע בלע זאָהן

מנחה חדשה.

יעקב בראשונה היו לעכב ביאתו ולומר לו שהוא בא אצלו לשעיר, שאל"כ לא יאמר לו נסעה ונלכה עד שיאמר לו רצונך שתדור עמנו במקומנו, אבל יראה שכבר היתה ההסכמה ביניהם ללכת, והנה נמנע השלם מלילך עמו ושלא להניח עמו מן העם אשר אתו כדי שילך מבלי מעכב לכל מקום אשר ירצה,

והנה

33 בעור ושם עירו דנהבה: וימת בלע וימלך תחתיו
34 יובב בן־זרח מבצרה: וימת יובב וימלך תחתיו
35 חשם מארץ התימני: וימת חשם וימלך תחתיו
הדד בן־בדד המכה את־מדין בשדה מואב
36 ושם עירו עוית: וימת הדד וימלך תחתיו שמלה
37 ממשרקה: וימת שמלה וימלך תחתיו שאול
38 מרחבות הנהר: וימת שאול וימלך תחתיו בעל
39 חנן בן־עכבור: וימת בעל חנן בן־עכבור וימלך
תחתיו הדר ושם עירו פעו ושם אשתו מהיטבאל ששי
40 בת־מטרד בת מי זהב: ואלה שמות אלופי עשו
למשפחתם למקמתם בשמתם אלוף תמנע

33 בעור'ס, אונד זיינע געבורטסשטאדט וואר דנהבה. בלע שטארב,
אונד אן זיינער שטאטט רעגירטע יובב זאהן זרח'ס, אויז בצרה.
34 יובב שטארב, אונד אן זיינער שטעללע רעגירטע חשם, אויז דעם
35 תימנר לאנדע. חשם שטארב, אונד אן זיינער שטעללע רעגירטע
הדד, זאהן בדד'ס, דער אין דען געפילדען מואב'ס דאז פאלק
36 מדין געשלאגען, אונד זיינע געבורטסשטאדט וואר עוית. הדד שטארב,
37 אונד אן זיינער שטעללע רעגירטע שמלה, אויז משרקה. שמלה
שטארב, אונד אן זיינער שטעללע רעגירטע שאול, אויז רחובות
38 אם וואססער. שאול שטארב, אונד אן זיינער שטעללע רעגירטע
39 בעל חנן זאהן עכבור'ס. בעל חנן זאהן עכבור'ס שטארב, אונד אן
זיינער שטעללע רעגירטע הדר, זיין געבורטסארט וואר פעו, אונד
זיינע פרויא היס מהיטבאל, טאכטער מטרד'ס, טאכטער מי זהב'ס.
40 דיזעז זינד דיא נאמען דער שטאממפירסטען עשו'ס, נאך איה־
רען געשלעכטערן, וואהנפלעטצען אונד בענעננונגען, שטאממ־
פירסט

מנחת חדשה.

והנה בא שלם לעיר שכם ולא הזיק לו לא לבן ולא עשו ; והגר בבואו מפדן ארם לומר שלא נתעכב במקום אחד ולא הלך לשעיר כמ"ש עד אשר אבוא אל אדוני שעירה ואח"כ בא לשכם, לא שעשו שב לדרכו שעירה ויעקב אחז דרך

אקרת

41 אַלּוּף עָלְוָה אַלּוּף יְתֵת׃ אַלּוּף אָהֳלִיבָמָה אַלּוּף
42 אֵלָה אַלּוּף פִּינֹן׃ אַלּוּף קְנַז אַלּוּף תֵּימָן אַלּוּף
43 מִבְצָר׃ אַלּוּף מַגְדִּיאֵל אַלּוּף עִירָם אֵלֶּה׀ אַלּוּפֵי
אֱדוֹם לְמֹשְׁבֹתָם בְּאֶרֶץ אֲחֻזָּתָם הוּא עֵשָׂו
לז אֲבִי אֱדוֹם׃ פ
1 וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃
2 אֵלֶּה׀ תֹּלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן־שְׁבַע־עֶשְׂרֵה
שָׁנָה הָיָה רֹעֶה אֶת־אֶחָיו בַּצֹּאן וְהוּא נַעַר אֶת־
בְּנֵי בִלְהָה וְאֶת־בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף
3 אֶת־דִּבָּתָם רָעָה אֶל־אֲבִיהֶם׃ וְיִשְׂרָאֵל אָהַב אֶת־
יוֹסֵף מִכׇּל־בָּנָיו כִּי־בֶן־זְקֻנִים הוּא לוֹ וְעָשָׂה לוֹ

41 פירסט תמנע, שטאמםפירסט עלוה, שטאמםפירסט יתת. שטאמם
42 פירסט אהליבמה, שטאמםפירסט אלה, שטאמםפירסט פינן. שטאמם
43 פירסט קנז, שטאמםפירסט תימן, שטאמםפירסט מבצר. שטאמם
פירסט מגדיאל, שטאמםפירסט עירם; דיעזע זינד דיא שטאמםפירסטען
אדום'ס, נאך איהרען בעזיטצונגען אין איהרעם ערבלאנדע, דרזעלבע
עשו איזט דער שטאממפאטער דעז פאלקעז אדום. יעקב אבער בעזעצטע זיך אין דעם לאנדע, וואָ זיין פאטער זיך אויפגעהאלטען, נעמליך אים לאנדע כנען.
1
2 היר פאלגט דיא געשיכטע: פאלגע יעקב'ס: יוסף, אין איינעם אלטער פאן זיבענצעהען יאהרען, היטעטע מיט זיינען ברידערן דאס קליינע פיה, אונד גינג אלז קנאבע אום, מיט דען זאהנען דער בלהה, אונד זלפה, דער וויבער זיינעז פאטערז; אלזיין יוסף איבראכטע איהרען פאטער אללערלייא איבלע נאכריכטען פאן איהנען.
3 נון ליבטע ישראל דען יוסף מעהר אלז אללע זיינע זאהנע — ווייל ער איין זאהן זיינעז האהען אלטערז וואר — אונד מאכטע איהם איינען בונטען

מנחה חדשה

אחרת ובא לשכם וסכות היא קרובה מאד לשכם כמו שיראה מענין נדעון.
וישב יעקב רבים מגדולי המפרשים נבוכו בזה הפסוק, קצתם פירשוהו מענין מה ילד יום וקצתם מענין תולדות והוא אומר על שבעים נפש האמורים

4 כְּתֹ֥נֶת פַּסִּֽים׃ וַיִּרְא֣וּ אֶחָ֗יו כִּֽי־אֹת֞וֹ אָהַ֤ב אֲבִיהֶם֙
מִכָּל־אֶחָ֔יו וַיִּשְׂנְא֖וּ אֹת֑וֹ וְלֹ֥א יָכְל֖וּ דַּבְּר֥וֹ לְשָׁלֹֽם׃
5 וַיַּחֲלֹ֤ם יוֹסֵף֙ חֲל֔וֹם וַיַּגֵּ֖ד לְאֶחָ֑יו וַיּוֹסִ֥פוּ ע֖וֹד שְׂנֹ֥א
6 אֹתֽוֹ׃ וַיֹּ֖אמֶר אֲלֵיהֶ֑ם שִׁמְעוּ־נָ֕א הַחֲל֥וֹם הַזֶּ֖ה
7 אֲשֶׁ֥ר חָלָֽמְתִּי׃ וְהִנֵּ֨ה אֲנַ֜חְנוּ מְאַלְּמִ֤ים אֲלֻמִּים֙
בְּת֣וֹךְ הַשָּׂדֶ֔ה וְהִנֵּ֛ה קָ֥מָה אֲלֻמָּתִ֖י וְגַם־נִצָּ֑בָה
וְהִנֵּ֤ה תְסֻבֶּ֙ינָה֙ אֲלֻמֹּ֣תֵיכֶ֔ם וַתִּֽשְׁתַּחֲוֶ֖יןָ לַאֲלֻמָּתִֽי׃
8 וַיֹּ֤אמְרוּ לוֹ֙ אֶחָ֔יו הֲמָלֹ֤ךְ תִּמְלֹךְ֙ עָלֵ֔ינוּ אִם־מָשׁ֥וֹל
תִּמְשֹׁ֖ל בָּ֑נוּ וַיּוֹסִ֤פוּ עוֹד֙ שְׂנֹ֣א אֹת֔וֹ עַל־חֲלֹמֹתָ֖יו
9 וְעַל־דְּבָרָֽיו׃ וַיַּחֲלֹ֥ם עוֹד֙ חֲל֣וֹם אַחֵ֔ר וַיְסַפֵּ֥ר אֹת֖וֹ

רחק׃ אַלז דיא ברידער זאהען, דאס איהר פאטער איהן ליבטע 4
אַלז אַללע זיינע ברידער, האַסטען זיא איהן, אונד קאָנטען ניכט פריינדליך
מיט איהם שפרעכען. איינסט האַטטע יוסף איינען טרוים, דיזען ערצ 5
צֶהלטע ער זיינען ברידערן; דאַ האַססטען זיא איהן נור דעסטאָ מעהר.
ער שפראַך נעמליך צו איהנען, העֶרט דאָך דען טרוים, וועלכען איך 6
געטרייאַמט האַבע. עז וואַר אַלז: ווען וויר גאַרבען בּאַנדען אויף דעם 7
פעלדע, אונד אַלז: ווען מיינע גאַרבע זיך אויפריכטעטע, אונד שטעהן
בליב, איידע גאַרבען אַבער זיך הערומשטעלטען, אונד זיך צו מיינער
גאַרבע ביקטען. דאַ שפראַכען זיינע ברידער צו איהם, דענקסט דוא 8
עטוואַ אונז אַלז קעֶניג צו רעגיערען? אָדער אונז צו בעהערשען? זיא
האַסטען איהן אַלזאָ נור דעסטאָמעהר, איבער זיינע טרייאַמע, אונד
איבער זיינע רעדען. ער האַטטע נאָך איינען אַנדערן טרוים, אונד ערצ 9

מנחה חדשה.

בסוף הענין, וי"ל מי שפי' מענין מאורעות וכי אלה לבדם היו מאורעותיו של יעקב והלא רוב מאורעותיו של יעקב אמורים למעלה, ומי שפי' מענין תולדות הרי קושיותיו לפניו, לכן נ"ל ליישב מקרא על פשוטו שהענין הזה חוזר למעלה למקו' שאמר ענין ראובן ובלהה שהיה סבה למנות שם תולדותיו של יעקב ומשם היה ראוי לימשך עד סוף כל התורה, ובשביל שלא להפסיק הענין בדבר מועט שהוא מיתת יצחק והתור' צריכ' לספר מיתתו לכמה סבות

והפסיק

לְאֶחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חָלַמְתִּי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה
הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עָשָׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים
10 לִי׃ וַיְסַפֵּר אֶל־אָבִיו וְאֶל־אֶחָיו וַיִּגְעַר־בּוֹ אָבִיו
וַיֹּאמֶר לוֹ מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתָּ הֲבוֹא
נָבוֹא אֲנִי וְאִמְּךָ וְאַחֶיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֺת לְךָ אָרְצָה׃
11 12 וַיְקַנְאוּ־בוֹ אֶחָיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת־הַדָּבָר׃ וַיֵּלְכוּ שני
13 אֶחָיו לִרְעוֹת אֶת־צֹאן אֲבִיהֶם בִּשְׁכֶם׃ וַיֹּאמֶר נקוד
יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף הֲלוֹא אַחֶיךָ רֹעִים בִּשְׁכֶם תל את:
14 לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הִנֵּנִי׃ וַיֹּאמֶר
לוֹ לֶךְ־נָא רְאֵה אֶת־שְׁלוֹם אַחֶיךָ וְאֶת־שְׁלוֹם

צאהלטע איהן זיינען ברידערן, שפראך נאמליך, זיהע, איך האבע נאך
איינען טרוים געהאבט, ער וואר אלז: ווען דיא זאננע, דער מאנד, אונד
10 איילף שטערנע זיך פאר מיר ביקטען. דיזעז ערצאהלטע ער זיינעם פא-
טער, אונד זיינען ברידערן, דער פאטער גאב איהם איינען פערוויז,
אונד שפראך, וואז איזט דאז פיר איין טרוים, וועלכען דוא געטרייאמט
האסט? זאלל איך, דיינע מוטטער, אונד דיינע ברידער קאממען, אונז
11 פאר דיר צור ערדע צו ביקקען? דיא ברידער ווארדען איפערזיכטיג
12 אויף איהן, דער פאטער אבער מערקטע זיך דיזעז. איינסט גינגען זיינע
13 ברידער, איהרעז פאטערז קליינעז פיה צו שכם צו ווידען. דא שפראך
ישראל צו יוסף, ווידען דיינע ברידער ניכט צו שכם? קאממע! איך וויל
דיך צו איהנען שיקקען, דיזער אנטווארטעטע, איך בין עז צופרידען.
14 יענער שפראך, געהע דאך הין, זיהע נאך דעם וואהלבעפינדען דיינער

מנחה חדשה.

והפסיק הענין קודם שיתחיל לספר מאורעו' השבטי' במיתתו של יצחק, וכיון שהפסיק במיתת יצחק והתורה ג"כ צריכה לספר יחוסי עשו לכמה סבות והוא ג"כ דבר מועט סמך ענין זה למיתת יצחק כדי שלא ישאר לנו שום ענין יפסיק בענין מאורעות השבטים עד סוף כל התורה, לכן אמר כאן וישב יעקב כלומר נחזור לענין שהיינו בו למ"ש ויבא יעקב אל יצחק אביו וגו' הרי כתיב שם יעקב ואלה האמורים הם תולדותיו של יעקב וזהו וישב יעקב וגו' אלה.

הַצֹּאן וַהֲשִׁבֵנִי דָּבָר וַיִּשְׁלָחֵהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן
וַיָּבֹא שְׁכֶמָה׃ וַיִּמְצָאֵהוּ אִישׁ וְהִנֵּה תֹעֶה בַּשָּׂדֶה 15
וַיִּשְׁאָלֵהוּ הָאִישׁ לֵאמֹר מַה־תְּבַקֵּשׁ׃ וַיֹּאמֶר 16
אֶת־אַחַי אָנֹכִי מְבַקֵּשׁ הַגִּידָה־נָּא לִי אֵיפֹה הֵם
רֹעִים׃ וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נָסְעוּ מִזֶּה כִּי שָׁמַעְתִּי 17
אֹמְרִים נֵלְכָה דֹּתָיְנָה וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף אַחַר אֶחָיו
וַיִּמְצָאֵם בְּדֹתָן׃ וַיִּרְאוּ אֹתוֹ מֵרָחֹק וּבְטֶרֶם יִקְרַב 18
אֲלֵיהֶם וַיִּתְנַכְּלוּ אֹתוֹ לַהֲמִיתוֹ׃ וַיֹּאמְרוּ אִישׁ 19
אֶל־אָחִיו הִנֵּה בַּעַל הַחֲלֹמוֹת הַלָּזֶה בָּא׃ וְעַתָּה 20
לְכוּ וְנַהַרְגֵהוּ וְנַשְׁלִכֵהוּ בְּאַחַד הַבֹּרוֹת וְאָמַרְנוּ
חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ וְנִרְאֶה מַה־יִּהְיוּ חֲלֹמֹתָיו׃

ברידער, אונד דער העערדע, אונד ברינג מיר נאכריכט; ער שיקטע
איהן אלזא פאן דעם טהאלע בייא חברון, אונד ער גינג נאך שכם. אונטער־ 15
וועגס פאנד איהן איין מאן, דא ער אויף דעם פעלדע אירריע גינג; דער
מאן פראגטע איהן וואס זוכסט דוא? ער שפראך, מיינע ברידער זוכע 16
איך, זאגע מיר דאך, וואו זיא ווידען. דער מאן שפראך, זיא זינד פאן 17
היר וועגגעצאגען, דען איך האבע זיא זאגען הערען, לאסט אונז געגען
דותן געהען! יוסף גינג זיינען ברידערן נאך, אונד פאנד זיא צו דותן.
אלז זיא איהן פאן פערנע ערבליקטען, עהע ער נאך צו איהנען הערנא־ 18
קאם, פאסטען זיא דען בעזען אנשלאג, איהן צו טאדטען.
איינער שפראך צום אנדערן, דארט קאממט דער טרוימער הער! 19
נון קאממט ויר וואללען איהן ערשלאגען, אין איינע דער גרובע 20
ווערפען, אונד זאגען, איין ווילדעס טהיער האבע איהן געפרעססען,
אלזדען וואללען ויר זעהן, וואס זיינע טרוימע זיין ווערדען.

שנאה חדשה.

אלה תולדת יעקב וגו', ולכ"א בתולדות עשו ואלה מוסיף על הראשונים שהם תולדות יעקב האמורים, והתחיל עתה לספר מענין בני יעקב ובאיזה זמן התחיל והוא כשהיה יוסף בן י"ז שנה והוא י"ב קודם מיתת יצחק והיה יעקב בן מאה ושמונה שנה לא ושבו, ואמר שסבת ירידתם למצרים היה שנאם את

יוסף

21 וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלֵהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נַכֶּנּוּ
22 נָפֶשׁ׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם ׀ רְאוּבֵן אַל־תִּשְׁפְּכוּ־דָם
הַשְׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל־הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר וְיָד
אַל־תִּשְׁלְחוּ־בוֹ לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ מִיָּדָם לַהֲשִׁיבוֹ
אֶל־אָבִיו׃ * וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־בָּא יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו וַיַּפְשִׁיטוּ שלישי
23 אֶת־יוֹסֵף אֶת־כֻּתָּנְתּוֹ אֶת־כְּתֹנֶת הַפַּסִּים אֲשֶׁר
24 עָלָיו׃ וַיִּקָּחֻהוּ וַיַּשְׁלִכוּ אֹתוֹ הַבֹּרָה וְהַבּוֹר רֵק
25 אֵין בּוֹ מָיִם׃ וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכָל־לֶחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם
וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה אֹרְחַת יִשְׁמְעֵאלִים בָּאָה מִגִּלְעָד
וּגְמַלֵּיהֶם נֹשְׂאִים נְכֹאת וּצְרִי וָלֹט הוֹלְכִים

21 אַלז ראובן עז הערטע, עררעטטעטע ער איהן פֿאָן איהרער
האַנד; שפּראַך נעמליך, וויר וואָללען איהן ניכט אומ'ס לעבען
22 בריגגען. ראובן שפּראַך פֿערנער צו איהנען, פֿערגיעסט קיין
בלוט! ווערפֿט איהן ליעבער אין דיזע גרובע, דיא אין דער
וויסטע איזט, לעגט אַבער קיינע האַנד אַן איהן, (דיזעז שפּראַך ער
אום איהן פֿאָן איהרער האַנד צו עררעטטען, אונד צו זיינעם
23 פֿאַטער צוריקצובריגגען. אַלז נון יוסף צו זיינען ברידערן
היגגעקאָממען, לאָגען זיא איהם זיינען ראָק אויז, דען בונטע
24 רָאָק נעמליך, דען ער אַן האַטטע. נאַהמען איהן, אונד וואַרפֿען
איהן אין דיא גרובע; דיא גרובע אַבער וואַר לעער, אונד קיין
25 וואַססער דאַרינגען. הערנאַך זעצטען זיא זיך מאַהלצייט צו האַל־
טען, זיא זאַהען זיך אום, אונד ערבליקטען איינע קאַראַוואַנע
(רייזעגעזעללשאַפֿט) פֿאָן ישמעאלים, דיא קאַם פֿאָן גלעד, אונד
איהרע קאַמעעלע וואַרען בעלאַדען מיט געווירצע, באַלזאַם, אונד לאָ

מנחה חדשה.

יוסף וסבות הגלאה היו רבות, האחד שיוסף היה רועה את אחיו בכאן כלומר
הי' מנוי אצלם והיה רואה ויודע פרטי כל ענינם והיה זה סבה שיספר לאביה'
כל מה שהיו עושים, ב' שהיה מחבב בני השפחות בהיות בני הגבירה רואים
עצמם יותר חשובים מהם וזכבר' ידעת כמה גדולה שנאה זו שאתה מכבד יותר
ממני

26 לְהוֹרִיד מִצְרָיְמָה׃ וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל־אֶחָיו מַה־
27 בֶּצַע כִּי נַהֲרֹג אֶת־אָחִינוּ וְכִסִּינוּ אֶת־דָּמוֹ׃ לְכוּ
וְנִמְכְּרֶנּוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים וְיָדֵנוּ אַל־תְּהִי־בוֹ כִּי־
28 אָחִינוּ בְשָׂרֵנוּ הוּא וַיִּשְׁמְעוּ אֶחָיו׃ וַיַּעַבְרוּ אֲנָשִׁים
מִדְיָנִים סֹחֲרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת־יוֹסֵף מִן־
הַבּוֹר וַיִּמְכְּרוּ אֶת־יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים
29 כָּסֶף וַיָּבִיאוּ אֶת־יוֹסֵף מִצְרָיְמָה׃ וַיָּשָׁב רְאוּבֵן
אֶל־הַבּוֹר וְהִנֵּה אֵין־יוֹסֵף בַּבּוֹר וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו׃
30 וַיָּשָׁב אֶל־אֶחָיו וַיֹּאמַר הַיֶּלֶד אֵינֶנּוּ וַאֲנִי אָנָה אֲנִי־
31 בָא׃ וַיִּקְחוּ אֶת־כְּתֹנֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים

26 טום, זיא רייסטען, אום זאָלכעס נאַך מצרים הינאַב צו פיהרען. דאַ
שפראַך יהודה צו זיינען ברידערן, וואַס פיר פאָרטהייל האַבען וויר, ווען
וויר אונזערן ברודער אומברינגען, אונד בעדעקקען זיין בלוט (דאַ
27 הייסט, פערהעהלען זיינען טאָדט)? קאָממט, וויר וואָללען איהן
דען ישמעאלים פערקויפען, אונד אונזרע האַנד ניכט אַן איהן לעגען, דאַ
ער אונזער ברודער, אונזער פליישׁ איזט; דיא ברידער געהאָרכטען.
28 דאַ דיא מאֶננער, קויפלייטע פאָן מדין, פאָרבייא קאַמען, צאָגען זיא,
אונד בראַכטען יוסף הערויף אויז דער גרובע, אונד פערקויפטען יוסף
דען ישמעאלים אום צוואַנציג זילבערשטיקקע; דיזע בראַכטען יוסף נאַך
29 מצרים. אַלז ראובן צור גרובע צוריקקאַם, אונד יוסף ניכט מעהר אין דער
30 גרובע וואַר, צעררים ער זיינע קליידער. קעהרטע צו זיינען ברידערן
צוריק, אונד שפראַך, דער קנאַבע איזט ניכט דאַ, איך אַבער, וואָ
31 זאָלל איך הין? זיא נאַהמען יוסף'ס ראָק, שלאַכטעטען איינען ציגענבאָק, אונ

מנחה חדשה.

ממני למי שהוא פחות ממני במעלה, ויוסף היה מכבדם מפני שהיה אומר שהאמהות כולן שוות בהיותן נשי אביו וזהו נשי אביו, ג' שהיה מביא דבתם רעה כלומר שמה שהיה רואה להם שהוא מגונה היה מביא לאביו לא היה מוציא דבה חלילה, ד' שיעקב אהב אותו מכולם, ה' שעשה מלבושו לעינם אהבתו, ובשביל ה' דברים הללו שנאוהו שנאה גדולה, ובשביל החלומו' שחלם

ניתוספה

32 וַיִּטְבְּלוּ אֶת־הַכֻּתֹּנֶת בַּדָּם׃ וַיְשַׁלְּחוּ אֶת־כְּתֹנֶת
הַפַּסִּים וַיָּבִיאוּ אֶל־אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מָצָאנוּ
33 הַכֶּר־נָא הַכְּתֹנֶת בִּנְךָ הִוא אִם־לֹא׃ וַיַּכִּירָהּ וַיֹּאמֶר
כְּתֹנֶת בְּנִי חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ טָרֹף טֹרַף יוֹסֵף׃
34 וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שִׂמְלֹתָיו וַיָּשֶׂם שַׂק בְּמָתְנָיו וַיִּתְאַבֵּל
35 עַל־בְּנוֹ יָמִים רַבִּים׃ וַיָּקֻמוּ כָל־בָּנָיו וְכָל־בְּנֹתָיו
לְנַחֲמוֹ וַיְמָאֵן לְהִתְנַחֵם וַיֹּאמֶר כִּי־אֵרֵד אֶל־בְּנִי
36 אָבֵל שְׁאֹלָה וַיֵּבְךְּ אֹתוֹ אָבִיו׃ וְהַמְּדָנִים מָכְרוּ
אֹתוֹ אֶל־מִצְרָיִם לְפוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר
ח הַטַּבָּחִים׃ פ רביעי
1 וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֵת אֶחָיו וַיֵּט

32 אונד טונקטען דען ראָק אין דאַז בלוט. שיקטען דען בונטען ראָק איהרעם
פֿאַטער איבערברינגען, אונד זאַגען, דיזעז האָבען וויר געפֿונדען, ער־
33 קעננע דאָך, אָב עז דיינעז זאָהנז ראָק זייא, אָדר ניכט. ער ערקאַננטע
איהן, אונד שפראַך, עז איזט דער ראָק מיינעז זאָהנז, איין ווילדעז טהיר
34 האַט איהן געפֿרעססען, יוסף איזט צעררישען וואָרדען. יעקב צעררים
זיינע קליידער, לעגטע איינען זאַק אום זיינע לענדען, אונד טרויערטע
35 אום זיינען זאָהן לאַנגע צייט. אַללע זיינע זאָהנע אונד טאָכטער טראַטען
אויף, איהן צו טראָסטען, ער וויגערטע זיך אַבער טראָסטען צו לאַססען,
אונד שפראַך, איך ווערדע פֿילמעהר צו מיינעם זאָהן טרויערנד אין דיא
36 גרופֿט פֿאַהרען; אַלזאָ בעוויינטע איהן זיין פֿאַטער. דיא מדנים פֿער־
קויפֿטען איהן נאַך מצרים, אַן פוטיפר, האָפֿבעדינטען דעז פרעה, פֿירסטען
1 דער לייבוואַכע. אום דיזעלבע צייט, גינג יהודה פֿאָן זיינען ברידערן

מנחה חדשה.

כיתוספה הבינה כמו שאתה רואה, ויחלום יוסף חלום ויגד לאחיו, כלומר הגיד להם שחלם חלום לא שספר להם מה היה החלום, והוא היה רואה לרמות' שיפתרוהו לו בענין יפה ויאמרו לו הגד לנו חלומך שהיה יודע שהחלומות הולכים אחר הפה, והם מפני שנאתם אותו באומרו להם שחלם לא די שלא שאלו לו אלא שנתוספה שנאתם אותו, וזהו אומרו ויגד לאחיו וישנאו אותו

שלא

עַד־אִישׁ עֲדֻלָּמִי וּשְׁמוֹ חִירָה׃ וַיַּרְא־שָׁם יְהוּדָה 2
בַּת־אִישׁ כְּנַעֲנִי וּשְׁמוֹ שׁוּעַ וַיִּקָּחֶהָ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ׃
וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ עֵר׃ וַתַּהַר עוֹד 4
וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אוֹנָן׃ וַתֹּסֶף עוֹד וַתֵּלֶד 5
בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁלָה וְהָיָה בִכְזִיב בְּלִדְתָּהּ
אֹתוֹ׃ וַיִּקַּח יְהוּדָה אִשָּׁה לְעֵר בְּכוֹרוֹ וּשְׁמָהּ תָּמָר׃ 6
וַיְהִי עֵר בְּכוֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיְמִתֵהוּ 7
יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנָן בֹּא אֶל־אֵשֶׁת אָחִיךָ 8
וְיַבֵּם אֹתָהּ וְהָקֵם זֶרַע לְאָחִיךָ׃ וַיֵּדַע אוֹנָן כִּי לֹּא 9

היינאַב, אונד שלוג זיינע געצעלטע בייא איינעם מאַן אויז אָדולם דער
הירה היס. יהודה זאַה דאָזעלבסט דיא טאָכטער איינעז קויפמאַננעז 2
דער שוע היס, היירַאטעטע זיא, אונד וואָהנטע איהר בייא. זיא 3
וואַרד שוואַנגער, געבאַהר איינען זאָהן, דען נעננטע ער ער. זיא וואַרד 4
אַבערמאַהלז שוואַנגער, אונד געבאַהר איינן זאָהן, דען נעננטע זיא אונן.
זיא געבאַהר ווידערום איינען זאָהן, אונד נעננטע איהן שלה, ער וואַר 5
צו כזיב, אַלז זיא איהן געבאַהר. יהודה נאַהם פֿיר זיינען ערסטעסטען 6
זאָהן איינע פֿרויא; דיא היעס תמר. אַבער ער, יהודהס ערסטעסטער 7
זאָהן וואַר, אין דען אויגען דעז עוויגען מיספֿעללין; אונד דער
עוויגע ליעס איהן שטערבען. דאַ שפּראַך יהודה צו אונן, וואָהנע דער 8
פֿראַיא דיינעז ברודערז בייא, אונד נימן זיא צור ברודערעהע; דאַמיט
דוא דיינעם ברודער נאַכקאָממען פֿערשאַפֿפֿסט. אָן וואוסטע אונן 9
מ'כ מ'ה' מדל"ס.

שלא היה רוצה לדבר עמו, וכשראה יוסף שלא נעשית כוונתו אמר להם בבקשה
מכם שתשמעו חלומי, והוא אומרו שמעו נא החלום וגו', ואמרו יוסף אע"פ
שלא רצו לשמוע החלום בענין יפה יודע אני מחלומי שהוא מסבים כ"כ לענין
פתרונו שאין להם דרך לנטות ימין ושמאל, ולכן אלה פניהם שישמעו החלום
באיזה ענין שיהיה וספר להם חלומו והם אמרו המלוך תמלוך עלינו וגו' כלומר
החלום הזה אין לו פתרון אלא זה אבל אתה האיך יעלה על דעתך שתמליך
עלינו וגו', וכששמע יוסף את דבריהם שמח שמחה גדולה ואמר הרי מתקיים
אגרתא, כיון ששמעו דבריו הוסיפו לו שנאה על החלומות שהיה מספר
בהם

לו יהיה הזרע והיה אם־בא אל־אשת אחיו
10 ושחת ארצה לבלתי נתן־זרע לאחיו׃ וירע
11 בעיני יהוה אשר עשה וימת גם־אתו׃ ויאמר
יהודה לתמר כלתו שבי אלמנה בית־אביך
עד־יגדל שלה בני כי אמר פן־ימות גם־הוא
12 כאחיו ותלך תמר ותשב בית אביה׃ וירבו
הימים ותמת בת־שוע אשת־יהודה וינחם
יהודה ויעל על־גזזי צאנו הוא וחירה רעהו
13 העדלמי תמנתה׃ ויגד לתמר לאמר הנה חמיך

דאַס דיזע נאַכקָאממען ניכט איהם געהָרען ווירדען, ווען ער אַלזאָ
זיינעס ברודערס פֿרויען ביישלאָפֿטע, פֿערדערבטע ער עס צור ערדע,
10 אום זיינעם ברודער קיינע נאַכקָאממען צו געבען. וואס ער טהאַט,
וואַר אין דען אויגען דעס עוויגען מיספֿאַללויג, דאַרום ליס ער אויך איהן
11 שטערבען. יהודה שפראַך צו זיינער שוויגערטאָכטער תמר, בלייבע
אַלס וויטווע אין דיינעס פֿאַטערס הויזע, ביס מיין זאָהן שלה ערוואַכזען
זיין ווירד, דען ער דאַכטע זיך, ער קאָננטע אויך שטערבען, וויא
12 זיינע ברידער; תמר גינג, אונד בלייב אין איהרעס פֿאַטערס הויזע. עס
פֿערפֿלאָססען פֿילע טאַגע, דאַ שטאַרב דיא טאָכטער דעס שוע, יהודה'ס
ווייב; אַלס יהודה געטראָסטעט וואַרד, גינג ער הינויף צו דען שערערן
13 זיינעס קליינען פֿיה'ס, ער אונד זיין פֿריינד חירה, נאַך תמנה. דיזעס
וואַרד דער תמר אַנגעזאַגט, מאַן שפראַך, דיין שוויגער פֿאַטער רייסט

מנחה חדשה.

כהם שישמעו אלא מלבם ועל דבריו שהיה אומר אחר הפתרון ושהיה שמח בענין הפתרון, וכבר יראה שהיה אומר להם חלומות אחרים ולא ספרה תורה אלא מזה שהיה בו ממש כאומר ויחלום יוסף חלום כלומר מהחלומות הצודקים כמ"ש הרב, וכשחלם חלום אחר וסיפר אותו לאחיו לא רצו לפתור אותו כלל ושמר אותו יוסף עד שבאו כלם אצל אביהם וספר אותו אל אביו ואל אחיו ואמר לו אביו החלום הזה באמת אין לו פתרון אלא הבוא נבוא וגו' אבל היאך יעלה זה על דעתך מפני כמה דברי', וכששמעו אחיו שכשלמה כוונתו ונפתר חלומו קנאו בו קנאה עצומה שהיו דבריו מצליחים ושנאוהו

עֹלֶה תִמְנָתָה לָגֹז צֹאנוֹ׃ וַתָּסַר בִּגְדֵי אַלְמְנוּתָהּ 14
מֵעָלֶיהָ וַתְּכַס בַּצָּעִיף וַתִּתְעַלָּף וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח
עֵינַיִם אֲשֶׁר עַל־דֶּרֶךְ תִּמְנָתָה כִּי רָאֲתָה כִּי־גָדַל
שֵׁלָה וְהִוא לֹא־נִתְּנָה לוֹ לְאִשָּׁה׃ וַיִּרְאֶהָ יְהוּדָה 15
וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְּתָה פָּנֶיהָ׃ וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל־ 16
הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמֶר הָבָה נָּא אָבוֹא אֵלַיִךְ כִּי לֹא יָדַע
כִּי כַלָּתוֹ הִוא וַתֹּאמֶר מַה־תִּתֶּן־לִּי כִּי תָבוֹא אֵלָי׃
וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֲשַׁלַּח גְּדִי־עִזִּים מִן־הַצֹּאן וַתֹּאמֶר 17
אִם־תִּתֵּן עֵרָבוֹן עַד שָׁלְחֶךָ׃ וַיֹּאמֶר מָה הָעֵרָבוֹן 18
אֲשֶׁר אֶתֶּן־לָךְ וַתֹּאמֶר חֹתָמְךָ וּפְתִילֶךָ וּמַטְּךָ

14 היכויף נאַך תמנה, זיין קליינע פיה צו שעערען. דאַ לעגטע זיא איהרע
וויטווענקליידער אַב, בעדעקטע זיך מיט איינעם שלייער, פערהילטע
זיך, אונד זעצטע זיך אַן דער אָפענטליכען העערשטראַסע, וועלכע אויף
דעם וועגע נאַך תמנה איזט; דען זיא זאַה, דאַז שלה ערוואַקסען וואַר,
15 אונד זיא איהם ניכט צור פרויא געגעבען וואָרדען. יהודה ערבליקטע
זיא, אונד היעלט זיא פיר איינע הורע, דען זיא האַטטע איהר געזיכט
16 בעדעקט. ער לענקטע צו איהר הין אַן דען וועג, אונד שפראַך, ערז
לויבע, דאַס איך דיר בייאוואָהנע, דען ער וואוסטע ניכט, דאַס זיא זיינע
שנור זייא; זיא שפראַך, וואַז ווילסט דוא מיר געבען, ווען דוא מיר בייאז
17 וואָהנסט? ער שפראַך, איך וויל איינען ציעגענבאָק פאָן דער העערדע
זענדען; זיא אַנטוואָרטעטע, ווען דוא איין פפאַנד געבען ווילסט ביז דוא
18 זענדעסט. ער שפראַך, וואַז פיר איין פפאַנד זאָלל איך דיר געבען? זיא
אַנטוואָרטעטע, דיינען פעטשאַפטרינג, דיין טוך, אונד דען שטאַב,

מנחה חדשה.

שנאה גדולה מחמת קנאתם שהיא שנאה שאין לה רפואה כלל עד שהיה זה סבה אל מכרם אותו למצרים וירדו כלם אחריו, ית' מסבב הסבות שכל זה הי' לקיים מ"ש לאברהם אבינו בין הבתרים וכו'; ואמר וילכו אחיו לרעות את צאן אביהם בשכם, והנה השלם בראותו שהלכו בניו למקום סכנה פחד שמא יבואו אנשי הארץ ליקח מהם נקמת שכם ולכן אע"פ שהיה יודע

אֲשֶׁר בְּיָדֶךָ וַיִּתֶּן־לָהּ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַתַּהַר לוֹ׃
19 וַתָּקָם וַתֵּלֶךְ וַתָּסַר צְעִיפָהּ מֵעָלֶיהָ וַתִּלְבַּשׁ
20 בִּגְדֵי אַלְמְנוּתָהּ׃ וַיִּשְׁלַח יְהוּדָה אֶת־גְּדִי הָעִזִּים
בְּיַד רֵעֵהוּ הָעֲדֻלָּמִי לָקַחַת הָעֵרָבוֹן מִיַּד הָאִשָּׁה
21 וְלֹא מְצָאָהּ׃ וַיִּשְׁאַל אֶת־אַנְשֵׁי מְקֹמָהּ לֵאמֹר אַיֵּה
הַקְּדֵשָׁה הִוא בָעֵינַיִם עַל־הַדָּרֶךְ וַיֹּאמְרוּ לֹא־
22 הָיְתָה בָזֶה קְדֵשָׁה׃ וַיָּשָׁב אֶל־יְהוּדָה וַיֹּאמֶר לֹא
מְצָאתִיהָ וְגַם אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם אָמְרוּ לֹא־הָיְתָה
23 בָזֶה קְדֵשָׁה׃ וַיֹּאמֶר יְהוּדָה תִּקַּח־לָהּ פֶּן נִהְיֶה לָבוּז
24 הִנֵּה שָׁלַחְתִּי הַגְּדִי הַזֶּה וְאַתָּה לֹא מְצָאתָהּ׃ וַיְהִי

דען דאז אין דער האַנד האַסט ; ער גאַב עז איהר, וואָהנטע איהר
19 בייא, אונד זיא וואַרד פֿאָן איהם שוואַנגר. זיא מאַכטע זיך אויף,
גינג דאַפֿאָן, לעגטע איהרען שלייער אַב, אונד נאָם וויעדער איהרע
20 וויטווענקליידער אַן. יהודה שיקטע דען ציגענבאָק דורך זיינען פֿריינד
דען עדלמיר, דאַז פפאַנד פֿאָן דער האַנד דער פֿרויא אַבצוהאָלען, ער
21 פֿאַנד זיא אַבער ניכט. ער פֿראַגטע דיא לייטע איהרער שטאַדט, אונד
שפראַך, וואָ איזט דיא בייאשלאֶפֿערין? זיא זאַס זאָנסט אַן אָפֿפֿענט
ליכען פּלאַצע, אַם וועגע ; זיא אַנטוואָרטעטען, אין דיזער געגענד וואַר
22 קיינע בייאשלאֶפֿערין. ער קעהרטע צו יהודה צוריק אונד שפראַך, איך
האַבע זיא ניכט געפֿונדען, אונד דיא שטאַדטלייטע האַבען אויך געזאַגט,
23 אין דיזער געגענד וואַר קיינע בייאשלאֶפֿערין. יהודה שפראַך, זיא מאַג
עז הינגעהמען, וויר קאֶננטען צו שאַנדען ווערדען, זיעה! איך האַבע
24 דען ציעגענבאָק געשיקט, דוא אַבער האַסט זיא ניכט געפֿונדען. אַז:

מנחה חדשה.

שנאת בניו את יוסף השתדל לשלחו להם לדעת שלומם, ולכ"א ליוסף הנה אחיך רועים בשכם כדואג על הליכתם לשכם כלומר מה מעשה שאחיך רועים בשכם שלא מלבי ואני צריך לדעת מה היה להם ואני מפחד שמא יזיקו לך אם תלך מעצמך ולכן לכה ואשלחך אליהם כי בהיותך הולך להם בשליחותי ישאו פני ולא יזיקו לך, וא"ל הצדיק הנני לכל אשר תצוה אותי הן טוב הן

מוטב

כמשלש חדשים ויגד ליהודה לאמר זנתה
תמר כלתך וגם הנה הרה לזנונים ויאמר יהודה
הוציאוה ותשרף׃ הוא מוצאת והיא שלחה 25
אל־חמיה לאמר לאיש אשר־אלה לו אנכי הרה
ותאמר הכר־נא למי החתמת והפתילים והמטה
האלה׃ ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני כי־על־ 26
כן לא־נתתיה לשלה בני ולא־יסף עוד לדעתה׃
ויהי בעת לדתה והנה תאומים בבטנה׃ ויהי 27 28
בלדתה ויתן־יד ותקח המילדת ותקשר על־
ידו שני לאמר זה יצא ראשנה׃ ויהי כמשיב ידו 29

ביינאַהע דרייא מאָנאַטע פֿאָרבייא וואַרען, וואַרד דעם יהודה אַנגע־
זאַגט, דיינע שוויגערטאָכטער תמר האָט הורערייא געטריבען, אונד
איזט הורענווייזע שוואַנגער וואָרדען; יהודה שפּראַך, פֿיהרט זיא 25
הינויז, דאַס זיא פֿערברענט ווערדע. זיא ווירד אויזגעפֿיהרט, האַטטע
אַבער צו איהרעם שוויגערפֿאַטער געשיקט, אונד זאַגען לאַססען,
דעמיעניגען מאַננע בין איך שוואַנגער, וועלכעם דיזע דינגע געהאָרען;
זיא שפּראַך פֿערנער, ערקעננע דאָך, וועם דיזער פּעטשאַפֿטרינג,
דיזעז טוך אונד דיזער שטאַב געהאָרען !. יהודה ערקאַננטע עז, אונד 26
שפּראַך, זיא איזט גערעכטער אַלז איך, וויל איך זיא מיינעם זאָהנע שלה
ניכט געגעבן; ער בעריהרטע זיא הירויף ניכט מעהר. צור צייט איהרר 27
ניעדערקונפֿט, צייגטע זיך, דאַס זיא צווילינגע אים לייבע האַטטע.
אינדעם זיא ניעדערקאַם, גאַב איינער דיא האַנד, דיא וועהמוטטער 28
נאַהם זיא, באַנד איינען ראָטהען פֿאַדען אַן דיא האַנד, אַן צו צייגען,
דיזער קאַם צוערסט הערפֿאָר. אַלז עז אַבער זיינע האַנד צוריק צאָג, 29

מנחה חדשה.

מוטב, ואמ"ל לך נא ראה וגו' כלומר שלא תתעכב שם אם תראה אותם בנער
להיות להם לעזרה אלא השיבני דבר ואריך הכית וסגור לעזרתם, ואם יהיו
בשלוה תתיישב דעתי, וג"כ אם תתעכב אהיה דואג שמא עשו עמד רעה;
ואמר וישלחהו מעמק חברון לומר לך שילך עמו ללוותו עד העמק ולא שלח

וְהִנֵּה יָצָא אָחִיו וַתֹּאמֶר מַה־פָּרַצְתָּ עָלֶיךָ פָּרֶץ
30 וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פָּרֶץ: וְאַחַר יָצָא אָחִיו אֲשֶׁר עַל־יָדוֹ
לט 1 הַשָּׁנִי וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זָרַח: ס חמישי וְיוֹסֵף
הוּרַד מִצְרָיְמָה וַיִּקְנֵהוּ פּוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה
שַׂר הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרִי מִיַּד הַיִּשְׁמְעֵאלִים
2 אֲשֶׁר הוֹרִדֻהוּ שָׁמָּה: וַיְהִי יְהוָה אֶת־יוֹסֵף וַיְהִי
3 אִישׁ מַצְלִיחַ וַיְהִי בְּבֵית אֲדֹנָיו הַמִּצְרִי: וַיַּרְא
אֲדֹנָיו כִּי יְהוָה אִתּוֹ וְכֹל אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה יְהוָה
4 מַצְלִיחַ בְּיָדוֹ: וַיִּמְצָא יוֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו וַיְשָׁרֶת
5 אֹתוֹ וַיַּפְקִדֵהוּ עַל־בֵּיתוֹ וְכָל־יֶשׁ־לוֹ נָתַן בְּיָדוֹ: וַיְהִי

קאַם זיין ברודער הערפֿאָר, זיא שפראַך, וואַרום האַסט דוא זאָ
פֿאָרגעדרונגען? אויף דיך קאָממט דיא שולד דעס פֿאָרדרינגענס;
30 מאַן נעננטע איהן פרץ. הערנאַך קאַם זיין ברודער, וועלכער דען
ראָטען פֿאַדען אַן דער האַנד האַטטע, אונד מאַן נעננטע איהן זרח.
1 יוסף וואַרד אינדעססען הינונטער געפֿיהרט נאַך מצרים, אונד פוטיפר,
האָפֿבעדיענטער דעס פרעה אָבערסטער דער לייבוואַכע, איין גע־
באָהרנער מצרי, קויפֿטע איהן פֿאָן דען ישמעאלים, וועלכע איהן
2 דאַ הינונטער געפֿיהרט האַטטען. דער עוויגע וואַר מיט יוסף,
אונד ער וואַרד איין מאַן, דעם אַללעס גליקטע; ער וואַר אַלזאָ
3 אים הויזע זיינעס העררן דעס מצרי. אַלס זיין העררר זאַה, דאַס דער
עוויגע מיט איהם איזט, אונד אַללעס, וואַס ער טהוט, אין זיינער
4 האַנד געלינגען לעסט. דאַ פֿאַנד יוסף גונסט אין זיינען אויגען, אונד
בעדיענטע איהן; דיזער מאַכטע איהן צום פֿערוואַלטער איבער זיין
5 הויז, אונד וואַס ער האַטטע, גאַב ער אין זיינע געוואַלט. זייטדעם ער

מנחה חדשה.

מן הבית באה לויה שחברון היה בהר וירד עמו ללותו עד העמק, וזהו מ"ש ז"ל וירא את העגלות וכו' ובא לשכם והיה מבקש בשדה והנה היה איש הולך לדרכו וכאשר ראהו טועה בשדה בא אצלו לשאלו מה הוא מבקש ומה שיראה ממשמעות הכתובים כי האיש הזה היה מיודעי ביתו של יעקב ורגיל אצלם וא"ל

מֵאָז הִפְקִיד אֹתוֹ בְּבֵיתוֹ וְעַל כָּל־אֲשֶׁר יֶשׁ־לוֹ
וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶת־בֵּית הַמִּצְרִי בִּגְלַל יוֹסֵף וַיְהִי
בִּרְכַּת יְהוָה בְּכָל־אֲשֶׁר יֶשׁ־לוֹ בַּבַּיִת וּבַשָּׂדֶה׃
וַיַּעֲזֹב כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ בְּיַד־יוֹסֵף וְלֹא־יָדַע אִתּוֹ 6
מְאוּמָה כִּי אִם־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר־הוּא אוֹכֵל וַיְהִי
שני יוֹסֵף יְפֵה־תֹאַר וִיפֵה מַרְאֶה׃ * וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים 7
הָאֵלֶּה וַתִּשָּׂא אֵשֶׁת־אֲדֹנָיו אֶת־עֵינֶיהָ אֶל־יוֹסֵף
וַתֹּאמֶר שִׁכְבָה עִמִּי׃ וַיְמָאֵן ׀ וַיֹּאמֶר אֶל־אֵשֶׁת 8
אֲדֹנָיו הֵן אֲדֹנִי לֹא־יָדַע אִתִּי מַה־בַּבָּיִת וְכֹל אֲשֶׁר־
יֶשׁ־לוֹ נָתַן בְּיָדִי׃ אֵינֶנּוּ גָדוֹל בַּבַּיִת הַזֶּה מִמֶּנִּי 9

איהן צום פֿערוואַלטער איבער זיין הויז, אונד אַללעס וואַס ער
האַטטע, זעגנעטע דער עוויגע דאַס הויז דעס מצרי, אום יוסף'ס ווילען;
דאַ נון דער זעגען דעס עוויגען מערקליך וואַר אין אַללעם וואַס ער
האַטטע, צו הויזע, אונד אויף דעם פֿעלדע. ליס ער אַללעס וואַס ער 6
האַטטע אין יוסף'ס געוואַלט, אונד בעקיממערטע זיך בייא איהם אום
ווייטער ניכטס, אַלס אום דאַס ברָאד, וועלכעס ער אַס; יוסף אַבער וואַר
שאָן פֿאָן געשטאַלט, אונד שאָן פֿאָן אַנזעהען. איינסט נאַך דיזען בעגע־ 7
בענהייטען, וואַרף זיינעס הערן פֿרוי איהרע אויגען אויף יוסף,
אונד שפּראַך, לעגע דיך צו מיר. ער ווייגערטע זיך אַבער, אונד שפּראַך 8
צו זיינעס הערן פֿרוי, זיהע! מיין הערר בעקיממערט זיך בייא מיר
ניכטס, וואַס אין הויזע פֿאָרגעהעט, אונד אַללעס וואַס ער האַט, האַט ער
אין מיינע געוואַלט געגעבען. ניעמאַנד איזט אין דיזעם הויזע גרעסער 9

מנחה חדשה.

ואמ"ל את אחי אנכי מבקש ואמר לו האיש יראה לי שנסעו מזה לפי ששמעתי
אותם אומרים נלכה דותינה ויתכן שהלכו לשם או שנמלכו אח"כ לילך למקום
אחר, ואילו היה יודע בוודאי שהלכו לדותן היה ל"ל הנה הם בדותן ולא יאמר
נסעו מזה ויתן טעם כי שמעתי וגו', וילך יוסף אחר אחיו לבקשם בכל מקום
שיהיו והנה מצאם בדותן, והגיד לו בזה שבחו של יוסף שאע"פ שמצאם
שהלכו משכם ואביו לא שלחו אלא מפני היותם בשכם הלך עד שיראה אותם

וְלֹא־חָשַׂךְ מִמֶּנִּי מְאוּמָה כִּי אִם־אוֹתָךְ בַּאֲשֶׁר
אַתְּ־אִשְׁתּוֹ וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת
10 וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים׃ וַיְהִי כְּדַבְּרָהּ אֶל־יוֹסֵף יוֹם יוֹם
וְלֹא־שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ לִהְיוֹת עִמָּהּ׃
11 וַיְהִי כְּהַיּוֹם הַזֶּה וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ
12 וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת שָׁם בַּבָּיִת׃ וַתִּתְפְּשֵׂהוּ
בְּבִגְדוֹ לֵאמֹר שִׁכְבָה עִמִּי וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס
13 וַיֵּצֵא הַחוּצָה׃ וַיְהִי כִּרְאוֹתָהּ כִּי־עָזַב בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ
14 וַיָּנָס הַחוּצָה׃ וַתִּקְרָא לְאַנְשֵׁי בֵיתָהּ וַתֹּאמֶר לָהֶם
לֵאמֹר רְאוּ הֵבִיא לָנוּ אִישׁ עִבְרִי לְצַחֶק בָּנוּ בָּא

אַלז איך, אונד ער האַט מיר ניכטס דאַז גערינגסטע פֿאָרבעהאַלטען, אַלז
נור דיך, אין דעם דוא זיינע פֿרויא ביסט; וויא זאָללטע איך אַלזאָ דיזע
10 גראָססע איבעלטהאַט בעגעהען, אונד ווידער גאָטט זינדיגען? אַלז
זיא נון טאַג אויף טאַג זאָ מיט איהם רעדעטע, אונד ער איהר ניכט געה
11 האָרכטע, דאַס ער בייא איהר לעגע, אָדער אויך אונר זיא וועֶרע. זאָ
וואַר איין געוויססער טאַג, דאַ קאַם יוסף אין דאַז הויז, זיין געשעֶפֿט צו
12 פֿערריכטען, אַלז קיינער פֿאָן דען הויזלייטען אים הויזע וואַר. אונד
זיא ערגריף איהן בייא זיינעם קלייד, אונד שפּראַך, לעגע דיך צו מיר,
ער אַבער ליס זיין קלייד אין איהרער האַנד, ענטפֿלאָה, אונד גינג צום
13 הויזע הינויז. אַלז זיא נון זאַה, דאַס ער זיין קלייד אין איהרער האַנד
14 געלאַססען, אונד הינויז געפֿלאָהען. ריף זיא איהרען הויזלייטען, אונד שפּראַך
צו איהנען, זעהט דאָך! ער האַט אונז איינען עבראַיער אינז הויז געבראַכט, מיט

מנחה חדשה.

בעיניו, והם לרוב שנאת' אותו לא חשו לצער אביהם ולא למה שהתחנן הנער אליהם כמ"ש להם ראובן בהתחננו אלינו ולא שמענו ומה שיראה משם כי ראובן השתדל בכל כחו שלא יזיקו לו וכאשר לא מצאה ידו אמר להם השליכו אותו אל הבור הזה אשר במדבר ואז רפתה רוחם מעליו, ואמר אשר במדבר ר"ל מאחר שהוא במדבר מקום שאין עוברים ושבים הנה עכ"פ ימות שם, והתורה העידה שהיתה רוח אחרת אתו וכאשר פנה ראובן אנה ואנה אירע
מה

אֵלַי לִשְׁכַּב עִמִּי וָאֶקְרָא בְּקוֹל גָּדוֹל׃ וַיְהִי כְשָׁמְעוֹ 15
כִּי־הֲרִימֹתִי קוֹלִי וָאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ אֶצְלִי וַיָּנָס
וַיֵּצֵא הַחוּצָה׃ וַתַּנַּח בִּגְדוֹ אֶצְלָהּ עַד־בּוֹא אֲדֹנָיו 16
אֶל־בֵּיתוֹ׃ וַתְּדַבֵּר אֵלָיו כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר 17
בָּא אֵלַי הָעֶבֶד הָעִבְרִי אֲשֶׁר־הֵבֵאתָ לָּנוּ לְצַחֶק
בִּי׃ וַיְהִי כַּהֲרִימִי קוֹלִי וָאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ אֶצְלִי 18
וַיָּנָס הַחוּצָה׃ וַיְהִי כִשְׁמֹעַ אֲדֹנָיו אֶת־דִּבְרֵי אִשְׁתּוֹ 19
אֲשֶׁר דִּבְּרָה אֵלָיו לֵאמֹר כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי
עַבְדֶּךָ וַיִּחַר אַפּוֹ׃ וַיִּקַּח אֲדֹנֵי יוֹסֵף אֹתוֹ וַיִּתְּנֵהוּ 20
אֶל־בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר־אֲסוּרֵי הַמֶּלֶךְ ס׳

אונד מוטהוויללען צו טרייבען; ער קאם צו מיר, זיך צו מיר צו לעגען,
דא שריע איך מיט לויטער שטיממע. אלז ער נון הערטע, דאס איך מיינע 15
שטיממע ערהאב אונד שריע ליעס ער זיין קלייד בייא מיר, אונד פלאה
צום הויזע הינויז. זיא לעגטע זיין קלייד בייא זיך הין, ביז זיין הערר 16
נאך הויזע קאם. זא רעדעטע זיא איהם עבען דיעזעלבע ווארטע, דער 17
עבראישע קנעכט דען דוא אונז געבראכט האסט, קאם צו מיר מוטה־
וויללען מיט מיר צו טרייבען. וויא איך אבער מיינע שטיממע ערהאב, 18
אונד שריע, ליעס ער זיין קלייד בייא מיר, אונד פלאה הינויז. אלז נון 19
זיין הערר דיא ווארטע זיינער פרויא הערטע, דיא זיא איהם זאגטע, זא
איזט דיין קנעכט מיט מיר אומגעגאנגען, דא ערבראננטע זיין צארן.
אונד יוסף'ס הערר נאהם איהן, טהאט איהן אין דאז געפענגניס, אן 20
דען ארט, וואו דיא געפאנגענע דעז קעניגז איינגעשפעררט וואהרען.

מנחה חדשה.

מה שאירע מענין מכירתו; והנני צריך להאריך שלא כדרכי להתיר קושיא
גדולה היא אצלי והוא כי לא ביארה לנו התורה למי נמכר יוסף כי פעם קורא
אותם ישמעאלים ופעם מדינים ופעם מדנים ואילו שתקה התורה מלקרותם
בשמותם לא היינו צריכים לבקש למי נמכר שהכוונ' היא לידע שירד למצרי';
ודע והבן כי כשנולדו מדין ומדן לאברהם מבני קטורה כבר היו לישמעאל בנים
ובני בנים כי לכל הפחות היה כ"ז שנה כי כשנולד ישמעאל היה אברהם בן
פ"ו

21 אֲסוּרִים וַיְהִי־שָׁם בְּבֵית הַסֹּהַר: וַיְהִי יְהוָה אֶת־
יוֹסֵף וַיֵּט אֵלָיו חָסֶד וַיִּתֵּן חִנּוֹ בְּעֵינֵי שַׂר בֵּית־
22 הַסֹּהַר: וַיִּתֵּן שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר בְּיַד־יוֹסֵף אֵת כָּל־
הָאֲסִירִם אֲשֶׁר בְּבֵית הַסֹּהַר וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר עֹשִׂים
23 שָׁם הוּא הָיָה עֹשֶׂה: אֵין ׀ שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר רֹאֶה
אֶת־כָּל־מְאוּמָה בְּיָדוֹ בַּאֲשֶׁר יְהוָה אִתּוֹ וַאֲשֶׁר־
מ הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מַצְלִיחַ: פ שביעי
1 וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָטְאוּ מַשְׁקֵה מֶלֶךְ־
2 מִצְרַיִם וְהָאֹפֶה לַאֲדֹנֵיהֶם לְמֶלֶךְ מִצְרָיִם: וַיִּקְצֹף
פַּרְעֹה עַל שְׁנֵי סָרִיסָיו עַל שַׂר הַמַּשְׁקִים וְעַל שַׂר

21 אַלְזָא וואַר ער דאָזעלבסט אין דעם געפֿענגניסע. אַבער דער עוויגע
וואַר מיט יוסף, נייגטע איהם געוואָגענהייט צו, אונד בראַכטע איהם
22 גונסט אין דען אויגען דעס אויפֿזעהערס איבער דאַס געפֿענגניס. דער
אויפֿזעהער דעס געפֿענגניססעס גאַב אין יוסף'ס געוואַלט אַללע דיא געס
פֿאַנגענע, וועלכע אים געפֿענגניססע וואַרן, אונד אַללעס וואַס דאָזעלבסט
23 געשאַה, מוסטע ער פֿעראָרדנען. דער אויפֿזעהער איבר דאַס געפֿענגס
ניס זאַה ניכט דאַס מינדעסטע נאַך, וואַס ער אין זיינער געוואַלט האַטטע,
אינדעם דער עוויגע מיט איהם וואַר, אונד וואַס ער טהאַט, ליס דער
1 עוויגע געלינגען ∴ איינסט נאַך דיזן בעגעבענהייטן, פֿערזינדיגטען
זיך דער שענקע דעס קעניגס פֿאָן מצרי', אונד דער באַקמייסטער,
2 אַן איהרען העררן, אַן דען קעניג פֿאָן מצרים. פרעה וואַר זאָ זעהר
ערצירנט איבער זיינע ביידע האָפֿבעדיענטען, איבער דען אָבערשענקן,

מנחה חדשה.

פ"ו שנה וכשנולד יצחק היה בן ק' שנה הנה י"ד לישמעאל, וכשנשא יצחק
הי' בן מ"ם שנה הרי לישמעאל כ"ד ואח"כ הוסיף לקחת את קטורה והי' צריך
במנהג העולם לזמרן ויקשן ומדן ג' שנים הרי חמשים ושבע ואברהם לא גרשם
מעל יצחק בנו עד שהיו גדולים והנה גרש את ישמעאל בתוכם כמ"ש ולבני
הפילגשי', והנה קרא להגר פילגשים בשם רבים לפי שלקחה ב' פעמים ואמר
שאלא הנולד לו ממנה בפעם הא' והוא ישמעאל, והנולד בפעם האחת הב'
והם

הָאוֹפִים׃ וַיִּתֵּן אֹתָם בְּמִשְׁמַר בֵּית שַׂר הַטַּבָּחִים 3
אֶל־בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר יוֹסֵף אָסוּר שָׁם׃
4 וַיִּפְקֹד שַׂר הַטַּבָּחִים אֶת־יוֹסֵף אִתָּם וַיְשָׁרֶת
5 אֹתָם וַיִּהְיוּ יָמִים בְּמִשְׁמָר׃ וַיַּחַלְמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם
אִישׁ חֲלֹמוֹ בְּלַיְלָה אֶחָד אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ
הַמַּשְׁקֶה וְהָאֹפֶה אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם אֲשֶׁר
6 אֲסוּרִים בְּבֵית הַסֹּהַר׃ וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בַּבֹּקֶר
7 וַיַּרְא אֹתָם וְהִנָּם זֹעֲפִים׃ וַיִּשְׁאַל אֶת־סְרִיסֵי
פַרְעֹה אֲשֶׁר אִתּוֹ בְמִשְׁמַר בֵּית אֲדֹנָיו לֵאמֹר

אונד איבער דען אָבערבאַקמייסטער. דאַס ער זיא אין פערהאַפט 3
ברינגען ליס, אין דאַז הויז דעז אָבערסטען פאָן דער לייבוואַכע, אין
דאַז געפענגניס, אַן דען אָרט, וואָ יוסף איינגעשפערט וואַר. דער 4
אָבערסטע דער לייבוואַכע טרוג עז דעם יוסף אויף בייא איהנען צו זיין,
ער בעדיענטע זיא, אונד זיא וואַרען איין גאַנצעז יאַהר אין פערהאַפט.
דאַ טרייאַמטען ביידע אין איינער נאַכט, יעדער זיינען בעזאָנדערן טרוים, 5
אונד יעדער טרוים קאַם מיט דער בעדייטונג איבערחיין; נעמליך דער
אָבערשענק, אונד דער אָבערבאַקמייסטער דעז קעניגז פאָן מצרים,
וועלכע אין דעם געפענגניס איינגעשפערט וואַרען. אַלז יוסף דעז 6
מאָרגענז צו איהנען קאַם, זאַה ער דאַס זיא בעטטירצט וואַרען. דאַ 7
פראַגטע ער דיא האָפבעדיענטען פרעה׳ס, וועלכע מיט איהם אין פער-
האַפט, אין דעם הויזע זיינעז הערן וואַרען, וואָרום זיינד אייערע

מנחה קדשה.

והם זמרן וגו׳ ובלכתם לארץ קדם נסמכו כולם על ביתו של ישמעאל בלכתם בחברתו וכטמעו בתוך בניו והיודעים ומכירים היה יודע ומבחין בין ישמעאל ובין מדין ובין מדן ובין כ״א ואחד, ומי שלא הי׳ מכירם היה קורא את כולם בשם ישמעאל, והנה מדין הי׳ לו משפחות רבות כמ״ש ובני מדין עיפה ועפר וחנוך ואבידע ואלדעה ולא כן היה למדן והיו בני מדן כחשבים מדיכים שנטמעו עם אחיהם שאפילו מי שהי׳ מכיר ומבחין בין ישמעאל למדין לא היה מכיר בין מדן למדין, וכן תמצא בס׳ שופטי׳ בענין גדעון שמכל משפחות בני קדם שהם כל בני קטורה לא הזכיר כי אם מדין שגבר באחיו שנאמר והיה
אם

8 מַדּוּעַ פְּנֵיכֶם רָעִים הַיּוֹם׃ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו חֲלוֹם
חָלַמְנוּ וּפֹתֵר אֵין אֹתוֹ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף
9 הֲלוֹא לֵאלֹהִים פִּתְרֹנִים סַפְּרוּ־נָא לִי׃ וַיְסַפֵּר שַׂר־
הַמַּשְׁקִים אֶת־חֲלֹמוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ בַּחֲלוֹמִי
10 וְהִנֵּה־גֶפֶן לְפָנָי׃ וּבַגֶּפֶן שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִם וְהִוא
כְפֹרַחַת עָלְתָה נִצָּהּ הִבְשִׁילוּ אַשְׁכְּלֹתֶיהָ עֲנָבִים׃
11 וְכוֹס פַּרְעֹה בְּיָדִי וָאֶקַּח אֶת־הָעֲנָבִים וָאֶשְׂחַט
אֹתָם אֶל־כּוֹס פַּרְעֹה וָאֶתֵּן אֶת־הַכּוֹס עַל־כַּף
12 פַּרְעֹה׃ וַיֹּאמֶר לוֹ יוֹסֵף זֶה פִּתְרֹנוֹ שְׁלֹשֶׁת

8 געזיכטער הייטע זאָ בעטריבט? זיא אַנטוואָרטעטען, וויר האַ
בען איינען טרוים געהאַבט, אונד היער איזט ניעמאַנד דער איהן
אויזלעגען קאַן; יוסף שפּראַך, זינד דיא טרוימדייטונגען ניכט גאָטט
9 טעס? ערצעהלט זיא מיר דאָך!. דאַרויף ערצעהלטע דער אָבערשענקע
זיינען טרוים דעם יוסף, אונד שפּראַך, אין מיינעם טרוים וואַר
10 עס, אַלס אָב איין ווייגשטאָקק פֿאָר מיר וועָרע. אַן ווייגשטאָקקע
וואַרען דרייא רעבען, עס וואַר אַלס ווען ער גריינטע, זאָדען
קאַמען דיא בליטהע הערפֿאָר, ענדליך רייפּטען אויך, דיא בעע
11 רען אַן דען טרויבען. פרעה'ס בעכער וואַר אין מיינער האַנד,
דאַ נאַהם איך דיא בעערען, דריקטע זיא אין פרעה'ס בעכער
אויס, אונד זעטצטע דען בעכער אויף פרעה'ס האַנד. יוסף
12 שפּראַך צו איהם, דיעס איזט זיינע דייטונג, דרייא רעבען בעדייטען

מכסה חלשה..

אם זרע ישראל ועלה מדין ועמלק ובני קדם ואמר עוד וכל מדין ועמלק ובני
קדם כאספו יחדיו וגו' ובסוף הענין קרא את כולם ישמעאלים שנאמר ויאמר
אליהם גדעון אשאלה מכם שאלה ותנו לי איש נזם שללו כי נזמי זהב להם כי
ישמעאלים המה והרצון בכל זה כי היו בתוך ישמעאל והיו נקראים על שמו
ונוהגים כל מנהגי ישמעאל, וכש"כ עתה במכירת יוסף שעדיין לא היו רבי
המספר להקרא להם שם לעצמם אלא למי שהי' רגיל אצלם וכש"כ מדן שלא
היה להם שם כלל שאפילו הרגיל בהם היה קורא אותם מדינים, ובכן תבוא
אל הכתובים והנה מבוארים והוא כי אחי יוסף נשאו עיניהם וראו אורחת
ישמעאלים

השרגים שלשת ימים הם: בעוד ׀ שלשת ימים 13
ישא פרעה את־ראשך והשיבך על־כנך ונתת
כוס־פרעה בידו כמשפט הראשון אשר היית
משקהו: כי אם־זכרתני אתך כאשר ייטב לך 14
ועשית־נא עמדי חסד והזכרתני אל־פרעה
והוצאתני מן־הבית הזה: כי־גנב גנבתי מארץ 15
העברים וגם־פה לא־עשיתי מאומה כי־שמו
אתי בבור: וירא שר־האפים כי־טוב פתר ויאמר 16
אל־יוסף אף־אני בחלומי והנה שלשה סלי
חרי על־ראשי: ובסל העליון מכל מאכל 17

דרייא טאגע. 13 נאך דרייא טאגען ווירד דיך פרעה מיט אויפבריגגען,
אונד ווידר אויף דען פאריגען פאם זעטצען; דוא ווירסט פרע' דען בעכר
ווידר אין דיא האנד זעטצן, נאך דער פאריגען וויזע, דא דוא זיין שענק
ווארסט. 14 ווען דוא דיך נון איינער ווידר עראיננרסט, ווען עז דיר וואהל
געהן ווירד, זא ערצייגע מיר דאך גנאדע, געדענקע נאמליך מיינער
פאר פרעה, אונד לאס מיך אויז דיזעם הויזע הערויז נעהמן. 15 דען איך
בין אויז דעם לאנדע דער עברים געשטאהלען ווארדען, אונד האבע
היער צו לאנדע אויך ניכטז בעגאנגען, דאס זיא מיך אין דיזע גרובע
געזעצט האבען. 16 אלז דער אבערבאקמייסטער זאה, דאס ער גוט
געדייטעט האטטע, שפראך ער צו יוסף, אויך אין מיינעם טרוימע וואר
עז, אלז: ווען איך דרייא געפלאכטענע קערבע אויף מיינעם קאפפע
האטטע. 17 אים אבערסטען קארבע אבער וואר אללערלייא שפייזע פיר

מנחה חדשה.

ישמעאלים ואמר יהודה לאחיו לכו ונמכרנו לישמעאלים וכשהגיעו אליהם העידה התורה שהיו מהמדיינים הנטמעים בתוך ישמעאל ושלא היו ישמעאלים ממש שנא' ויעברו אנשים מדינים סוחרים ובני יעקב לא הכירו בהם, ואמר שמכרו את יוסף לישמעאלים בעשרים כסף כי בדעתם לישמעאלים מכרוהו והעידה לנו התורה שאע"פ שקראה אותם מדינים שלא היו מדינים ממש אלא מאותם שהיו בתוך מדין שעדיין אין להם שם לעצמ' למיעוט' אבל היו נקראים

פַּרְעֹה מַעֲשֵׂה אֹפֶה וְהָעוֹף אֹכֵל אֹתָם מִן־הַסַּל
18 מֵעַל רֹאשִׁי׃ וַיַּעַן יוֹסֵף וַיֹּאמֶר זֶה פִּתְרֹנוֹ שְׁלֹשֶׁת
19 הַסַּלִּים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם׃ בְּעוֹד ׀ שְׁלֹשֶׁת יָמִים
יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת־רֹאשְׁךָ מֵעָלֶיךָ וְתָלָה אוֹתְךָ
20 עַל־עֵץ וְאָכַל הָעוֹף אֶת־בְּשָׂרְךָ מֵעָלֶיךָ׃ וַיְהִי ׀ מפטיר
בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יוֹם הֻלֶּדֶת אֶת־פַּרְעֹה וַיַּעַשׂ
מִשְׁתֶּה לְכָל־עֲבָדָיו וַיִּשָּׂא אֶת־רֹאשׁ ׀ שַׂר הַמַּשְׁקִים
21 וְאֶת־רֹאשׁ שַׂר הָאֹפִים בְּתוֹךְ עֲבָדָיו׃ וַיָּשֶׁב אֶת־
שַׂר הַמַּשְׁקִים עַל־מַשְׁקֵהוּ וַיִּתֵּן הַכּוֹס עַל־כַּף
22 פַּרְעֹה׃ וְאֵת שַׂר הָאֹפִים תָּלָה כַּאֲשֶׁר פָּתַר

פרעה, כמאליך אן באקווערק, אונד דער פאגעל אס זיא אויז דעם
18 קארבע, אובער מיינעם קאפפע. יוסף אנטוואָרטעטע אונד שפראך,
19 דיזעז איזט זיינע דייטונג: דרייא קערבע בעדייטען דרייא טאגע. נאך
דרייא טאגען ווירד פרעה דיינן קאפף פאן דיינעם רומפף נעהמען, אונד
דיך אן דען גאלגען הענגען לאסען, דא דען דער פאגעל דיין פלייש פאן
20 דיר אבפרעסן ווירד. דען דריטטען טאגע דרויף, דען טאג אן וועלכעם
פרעה געבאהרען וואָרדען, מאכטע ער איין גאסטמאהל אללען זיינען
בעדיענטען, אלז ער נון דאז הויפט דעז אבערשענקן, אונד דאז הויפט
21 דעז אבערבאקמייסטער: מיט אונטער זיינען בעדינטען אויפגעבראכט.
22 זעטצטע ער דען אבערשענק אין זיין שענקאמט ווידער איין, אונד
דיזער זעטצטע דען בעכער אין דיא האנד דעז פרעה. דען אבער
באקמייסטער אבער ליס ער הענגען, וויא יוסף איהנען געדייטעט

מנחה חדשה.

ע"ש מדין והם מדנים, ולכ"א והמדנים מכרו אותו אל מצרים שהרי אתה רואה שאף בימי השופטים לא היו להם שם עם מדין והיה כולל אותם עם בני קדם, והנה אמר בכאן שהמדנים עצמם מכרו אותו אל מצרים לפוטיפר ובסוף הפ' אמר ויוסף הורד מצרימה ויקנהו פוטיפר וגו' מיד הישמעאלים אשר הורידוהו שמה כלומר מיד אותם שהורידוהו שהם המדנים שנחשבו במצרים ישמעאלים לפי שכל מנהגם ומלבושיהם היו כישמעאלים בהיותם בתוכם כמ"ש.

ויהי

לָהֶם יוֹסֵף׃ וְלֹא־זָכַר שַׂר־הַמַּשְׁקִים אֶת־יוֹסֵף 23
וַיִּשְׁכָּחֵהוּ׃ פ מא
וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים וּפַרְעֹה חֹלֵם וְהִנֵּה עֹמֵד 1
עַל־הַיְאֹר׃ וְהִנֵּה מִן־הַיְאֹר עֹלֹת שֶׁבַע פָּרוֹת יְפוֹת 2
מַרְאֶה וּבְרִיאֹת בָּשָׂר וַתִּרְעֶינָה בָּאָחוּ׃ וְהִנֵּה 3
שֶׁבַע פָּרוֹת אֲחֵרוֹת עֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן מִן־הַיְאֹר
רָעוֹת מַרְאֶה וְדַקּוֹת בָּשָׂר וַתַּעֲמֹדְנָה אֵצֶל הַפָּרוֹת
עַל־שְׂפַת הַיְאֹר׃ וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת רָעוֹת הַמַּרְאֶה 4
וְדַקֹּת הַבָּשָׂר אֵת שֶׁבַע הַפָּרוֹת יְפֹת הַמַּרְאֶה
וְהַבְּרִיאֹת וַיִּיקַץ פַּרְעֹה׃ וַיִּישָׁן וַיַּחֲלֹם שֵׁנִית וְהִנֵּה 5

האטטע. אללייןדער אבערשענק ערחיננערטע זיך יוסף'ס ניכט, אונד 23
פערגאס איהן ענדליך פאלליג. ∴ נאך פערלויף צווייער יאהרע, האטטע 1
פרעה איינען טרוים, אלז וועו ער אם פלוסע שטינדע. אונד אויז דעם 2
פלוסע קאמען זיבען קיהע הערויף, שאן פאן אנזעהען, אונד שטארק
פאן פלייט, אונד ווידעטען אויף דער וויזע. אונד אלז וועו נאך איהנן 3
זיעבען אנדערע קיהע הערויף קאמען אויז דעם פלוסע, שלעכט פאן
אנזעהען, אונד מאגער פאן פלייט, אונד שטעלטען זיך נעבען יענען
קיהען, אן אופער דעז פלוסעז. דיזע קיהע, וועלכע שלעכט פאן 4
אנזעהען אונד מאגער פאן פלייט וואַרען, פראסען יענע אנזעהנ
ליכע אונד פלייטיגע קיהע אויף, וואָרויף פרעה ערוואַכטע. ער שליף 5
אבער ווידער איין, אונד טרייאמטע צום צווייטען מאלע, אלז וועו זיבען

מנחה חדשה.

ויהי מקץ וגו' וידבר שר המשקי' וגו' אמר זה לפי שהיה רשע וערום ואמר המלך בכעס מפני שלא מצא פותר חלומו ואם אומר לו שיש בבית האסורים מי שיפתור חלומו אולי לא יבין ענין זה החלום ויכעוס עלי ויצוה להמיתני כמו שעשה נבוכדנאצר ולכן אספר לו מה שאירע לי בענין חלומי והוא יבחר ולא אני, ולא עוד אלא שמה שאומר מענין יוסף אספרהו בדרך גנאי לזאת הסבה בעצמה כדי שאם לא יפתור החלום יאמר כבר אמרתי לאדוני שאינו ראוי כ"כ לזה הענין, ולכ"א את חטאי אני מזכיר היום כלומר כבר הכריחני הענין

שֶׁבַע שִׁבֳּלִים עֹלוֹת בְּקָנֶה אֶחָד בְּרִיאוֹת וְטֹבוֹת׃
6 וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים דַּקּוֹת וּשְׁדוּפֹת קָדִים צֹמְחוֹת
7 אַחֲרֵיהֶן׃ וַתִּבְלַעְנָה הַשִּׁבֳּלִים הַדַּקּוֹת אֵת שֶׁבַע
הַשִּׁבֳּלִים הַבְּרִיאוֹת וְהַמְּלֵאוֹת וַיִּיקַץ פַּרְעֹה וְהִנֵּה
8 חֲלוֹם׃ וַיְהִי בַבֹּקֶר וַתִּפָּעֶם רוּחוֹ וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא
אֶת־כָּל־חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם וְאֶת־כָּל־חֲכָמֶיהָ וַיְסַפֵּר
פַּרְעֹה לָהֶם אֶת־חֲלֹמוֹ וְאֵין־פּוֹתֵר אוֹתָם לְפַרְעֹה׃
9 וַיְדַבֵּר שַׂר הַמַּשְׁקִים אֶת־פַּרְעֹה לֵאמֹר אֶת־
10 חֲטָאַי אֲנִי מַזְכִּיר הַיּוֹם׃ פַּרְעֹה קָצַף עַל־עֲבָדָיו
וַיִּתֵּן אֹתִי בְּמִשְׁמַר בֵּית שַׂר הַטַּבָּחִים אֹתִי וְאֵת

6 קערניגטע אונד גוטע אֶהרען אַן איינעם האַלמע אויפשאָסען. אונד זיבען
אַנדרע אֶהרען, דיננע, אונד פאָם אָסטווינד אויזגעדאָרטע, וואַקסען
7 נאַך איהנען. אַלליין דיא דיננע אֶהרען פערשלונגען יענע זיבען קער=
ניגטע אונד פאָללע אֶהרען. פרעה ערוואַכטע, אונד זיהע, עס וואַר
8 איין טרוים. דעס מאָרגענס דרויף וואַרד זיין געמיטה, בעאונרוהיגט,
ער שיקטע, אונד ליס אַללע בילדערשריפטקונדיגע פאָן מצרים, אונד
אַללע ווייזע מאֶננער רופען, ערצאֶהלטע איהנען זיינען טרוים, אַלליין
9 קיינער וואוסטע איהן דעם פרעה רעכט צו דייטען. דאַ רעדעטע דער
אָבערשענק פאָר פרעה וויא פאָלגט: איך מוס איין פערברעכען היינט
10 געדענקען. פרעה וואַר איינסט איבער זיינע דינער ערצירנט, אונד
טהאַט מיך אין פערהאַפט, אין דעם הויזע דעס אָבערסטען פאָן דער

מנחה חדשה.

להזכיר חטאי למלך לספר מה שאירע לי מענין חלום אחד ודעת המלך רצתה לדעת אם הוא ראוי לפני המלך אולי ימצא בו דבר טוב, ואמר פרעה קצף וגו' כלומר לא היה החטא גדול כ"כ מאחר שנתן אותי במשמר, ואולי מפני זה הבין שאשיב על כני, ואמר אותי ואת שר האופים מפני שלא רצה להגיד ענין שר האופי' שהיה אחריתו להכרית אלא שלהגיד ענינו היה מוכרח להגיד ענין שר האופים ולכן אמר פרעה קצף על עבדיו ולא הזכיר מי הם, ויתן אותי במשמר כלומר ענין חלומי בלבד באתי להגיד, ומפני שהחלום והפתרון

היה

שַׂר הָאֹפִים׃ 11 וַנַּחַלְמָה חֲלוֹם בְּלַיְלָה אֶחָד אֲנִי
12 וָהוּא אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ חָלָמְנוּ׃ וְשָׁם אִתָּנוּ נַעַר
עִבְרִי עֶבֶד לְשַׂר הַטַּבָּחִים וַנְּסַפֶּר־לוֹ וַיִּפְתָּר־
13 לָנוּ אֶת־חֲלֹמֹתֵינוּ אִישׁ כַּחֲלֹמוֹ פָּתָר׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר
פָּתַר־לָנוּ כֵּן הָיָה אֹתִי הֵשִׁיב עַל־כַּנִּי וְאֹתוֹ תָלָה׃
14 וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא אֶת־יוֹסֵף וַיְרִיצֻהוּ מִן־
שני הַבּוֹר וַיְגַלַּח וַיְחַלֵּף שִׂמְלֹתָיו וַיָּבֹא אֶל־פַּרְעֹה׃ *
15 וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף חֲלוֹם חָלַמְתִּי וּפֹתֵר
אֵין אֹתוֹ וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי עָלֶיךָ לֵאמֹר תִּשְׁמַע חֲלוֹם

11 שייבוואַכע, איך אונד דען אָבערבאַקמייסטער. וויר האַטטען ביידע אין
איינער נאַכט איינען טרוים, איך אונד ער, וויר טרייאמטען יעדער נאַך
12 דער בעזאָנדערן בעדייטונג זיינעז טרויאז. דאַזעלבסט וואַר בייא אונז
איין עבראֵיטער קנאַבע, דיענער דעז אָבערסטען פאָן דער שייבוואַכע,
וויר ערצאֶהלטען איהם, אונד ער דייטעטע אונזערע טרייאמע, איינעם
13 יעדען, וויא עז מיט זיינעם טרויאמע איבעראיינקאַם. אונד וויא ער
אונז געדייטעט, זאָ איזט ערפאָלגט; איך נעמליך זעטזטע מאַן ווידער
14 אויף מיינען פוס, אונד יענער וואַרד געהענגט. פרעה שיקטע הינויף,
אונד ליס יוסף רופען, זיא האָלטען איהן אויז דער גרובע, ער ליס זיך
15 שעערען, וועכזעלטע זיינע קליידער, אונד קאַם פאָר פרעה. פרעה
שפראַך צו יוסף, איך האַבע איינען טרוים געהאַבט, אונד ניעמאַנד
קאַן איהן דייטען; איך האָרע אַבער פאָן דיר, דאַס דוא איינען טרוים

מנחה חדשה.

היה לשניהם ביחד סגר ואמר אותי ואת שר האופי', ולכ"א עוד ונחלמה חלום בלילה אחד אני והוא ולא היה צריך לומר אני והוא, ואמר בלילה אחד כלומר לא מפני היותו סכם בפתרון נתקיים החלום אבל מפני היותו בליל' אחד שכבר ידעת שיש ימים שהחלומות צודקים בהם, ואמר איש כפתרון חלומו חלמנו כלומר שהי' החלום כאות של הפתרון כ"כ שכל מי ששמעהו היה פותרו כפתרון הזה, ואמר ושם אתנו נער עברי עבד וגו' כלומר נער קטן ימים ועדין לא למד חכמ', עברי שאע"פ שיפתור החלו' אינו ראוי להצלחת גמול שהרי העברי' היו מאוסים בעיניהם עד שלא היו אוכלים עמהם לחם, עבד שהוא מעצמו
אינו

שני לספרדי

16 לִפְתֹּר אֹתוֹ׃ וַיַּעַן יוֹסֵף אֶת־פַּרְעֹה לֵאמֹר בִּלְעָדָי
17 אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת־שְׁלוֹם פַּרְעֹה׃* וַיְדַבֵּר פַּרְעֹה
18 אֶל־יוֹסֵף בַּחֲלֹמִי הִנְנִי עֹמֵד עַל־שְׂפַת הַיְאֹר׃ וְהִנֵּה
מִן־הַיְאֹר עֹלֹת שֶׁבַע פָּרוֹת בְּרִיאוֹת בָּשָׂר וִיפֹת
19 תֹּאַר וַתִּרְעֶינָה בָּאָחוּ׃ וְהִנֵּה שֶׁבַע פָּרוֹת אֲחֵרוֹת
עֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן דַּלּוֹת וְרָעוֹת תֹּאַר מְאֹד וְרַקּוֹת
בָּשָׂר לֹא־רָאִיתִי כָהֵנָּה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לָרֹעַ׃
20 וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת הָרַקּוֹת וְהָרָעוֹת אֵת שֶׁבַע
21 הַפָּרוֹת הָרִאשֹׁנוֹת הַבְּרִיאֹת׃ וַתָּבֹאנָה אֶל־
קִרְבֶּנָה וְלֹא נוֹדַע כִּי־בָאוּ אֶל־קִרְבֶּנָה וּמַרְאֵיהֶן

16 צו דייטען פֿערשטעהסט. יוסף אַנטוואָרטעטע דעם פרעה, פֿערן פֿאָן
מיר! אַללײן גאָטט ווירד צום וואָהלערגעהען פרעה'ס אַנטוואָרטען
17 לאַססען. נון שפּראַך פרעה צו יוסף, אין מיינעם טרוימע וואַר עס,
18 אַלס ווען איך אַם ראַנדע דעס פֿלוססעס שטינדע. אונד אויך דעם פֿלוססע
קאַמען העראויף זיבען קיהע, שטאַרק פֿאָן פֿלייש אונד שעֶן פֿאָן געשטאַלט
19 אונד ווידעטען אויף דער וויזע. נאַך איהנען אַבער קאַמען זיבען
אַנדרע קיהע העראויף, אויסגעצעהרט, זעהר שלעכט פֿאָן געשטאַלט,
אונד מאַגער פֿאָן פֿלייש, איך האַבע דערגלייכען עלענדע פֿיה אין גאַנצן
20 לאַנדע מצרים ניכט געזעהען. דיזע אַבגעצעהרטען, מאַגערן קיהע,
21 פֿראַססען דיא ערסטען זיבען געזונדע קיהע אויף. זיא קאַמען אין איהרען
לייב, עס ווארדע אַבער ניכט געמערקט דאַס זיא אין איהרען לייב געז

מנחה חדשה.

אינו ראוי לגדולה ובלי ספק אין בו חכמה כמו שאתה רואה מענין העבדים,
ועכ"ז קרה מקרה שספרנו לו חלומותינו ופתר לנו שאותי השיב על כני ואותו
תלה; וכששמע פרעה דברים הללו וישלח פרעה ויקרא אל יוסף וגו' וא"ל
שמעתי אליך לאמר כלומר לא שאמרו לי בפי' שאתה מבין בענין החלומות
אלא הגידו לי ענין שר המשקים ושר האופים ורצון המגיד וכל כוונתו היתה
לומר שתשמע חלום וגו', והבין יוסף שכל מה שהגידו לפרעה מענין יוסף הי'
בדרך גנאי ולכן השיב בלעדי וגו' כלומר אמת אמרו לך שאין החכמה הואת
ממני אבל לא כמו שאמרו לך שהוא מפני היותי בלתי ראוי אבל מפני שאת ה'

רַע כַּאֲשֶׁר בַּתְּחִלָּה וָאִיקָץ׃ וָאֵרֶא בַּחֲלֹמִי וְהִנֵּה 22
שֶׁבַע שִׁבֳּלִים עֹלֹת בְּקָנֶה אֶחָד מְלֵאֹת וְטֹבוֹת׃
וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים צְנֻמוֹת דַּקּוֹת שְׁדֻפוֹת קָדִים 23
צֹמְחוֹת אַחֲרֵיהֶם׃ וַתִּבְלַעְןָ הַשִּׁבֳּלִים הַדַּקֹּת אֵת 24
שֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הַטֹּבוֹת וָאֹמַר אֶל־הַחַרְטֻמִּים
וְאֵין מַגִּיד לִי׃ וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־פַּרְעֹה חֲלוֹם פַּרְעֹה 25
אֶחָד הוּא אֵת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הִגִּיד לְפַרְעֹה׃
שֶׁבַע פָּרֹת הַטֹּבֹת שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה וְשֶׁבַע 26
הַשִּׁבֳּלִים הַטֹּבֹת שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה חֲלוֹם אֶחָד הוּא׃
וְשֶׁבַע הַפָּרוֹת הָרַקּוֹת וְהָרָעֹת הָעֹלֹת אַחֲרֵיהֶן 27

קאַמען, דען איהר אַנזעהען בליב נאָך זאָ טלעכט, וויא פֿאָרהין;
דאַ ערוואַכטע איך. איך זאַה פֿערנער אין מיינעם טרוימע, זיבען 22
פֿאָללע אונד גוטע אֶהרען אַן איינעם האַלמע אויפֿגעהען. נאַך איהנען 23
אַבער קאַמען זיבען פֿערטראָקנעטע, דיננע אונד פֿאָן אָסטווינד אויז־
געטראָטנע אֶהרען הערפֿאָר. דיזע זיבען דיננע אֶהרען פֿערטלאַנגען 24
יענע זיעבען גוטע; איך האַבע דיזעז דען ביזדערטריפֿטקונדיגען ערז
לאָהלט, אַללֵיין ניעמאַנד קאַן מיר דיא בעדייטונג זאַגן. דאַ טפראַך יוסף 25
צו פרעה, פרעה'ס טרוים וואַר נור איינער (דער בעדייטונג נאַך), וואַז
גאָטט טהון וויל, האַט ער דעם פרע' פֿאָראויזגעזאַגט. דיא זיבען גוטע 26
קיהע בעדייטען זיבן יאַהרע, אונד דיא זיבן גוטע אֶהרען בעדייטען זיבן
יאַהרע, ביידעז איזט נור איין טרוים. אונד דיא זיבען אַבגעלעהרטע 27
טלעכטע קיהע, דיא נאַך איהנען הערויף געקאָממן, בעדייטען זיבען

מנחה חדשה.

היתה זאת שרוח הקדש דבר בי ומלתו על לשוני ולא אוכל לנטות ימין ושמאל ממה שיורוני מן השמי', ולז"א בלעדי אלהים יענה את שלום פרעה, ולכ"א פרעה אח"כ בראותו כי טוב פתר אחרי הודיע אלהים אותך וגו' כלומר אין זה מחכמת חכם אבל זה דבר אלהי ולכן אין נבון וחכם כמוך כלומר לא יוכל הנבון והחכם להיות במדרגתך ולעשות כמעשך ואתה אמרת לי ירא פרעה איש נבון וחכ' באמת אתה טוב לכו די רוח אלהין קדישין בך, ולזה אמר לעבדיו

שֶׁ֣בַע שָׁנִ֗ים הֵ֔נָּה וְשֶׁ֨בַע הַשִּׁבֳּלִ֜ים הָרֵק֗וֹת שְׁדֻפ֖וֹת
28 הַקָּדִ֑ים יִֽהְי֔וּ שֶׁ֖בַע שְׁנֵ֥י רָעָֽב׃ ה֣וּא הַדָּבָ֔ר אֲשֶׁ֥ר
דִּבַּ֖רְתִּי אֶל־פַּרְעֹ֑ה אֲשֶׁ֧ר הָאֱלֹהִ֛ים עֹשֶׂ֖ה הֶרְאָ֥ה
29 אֶת־פַּרְעֹֽה׃ הִנֵּ֛ה שֶׁ֥בַע שָׁנִ֖ים בָּא֑וֹת שָׂבָ֥ע גָּד֖וֹל
30 בְּכָל־אֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃ וְ֠קָמוּ שֶׁ֨בַע שְׁנֵ֤י רָעָב֙ אַחֲרֵיהֶ֔ן
וְנִשְׁכַּ֥ח כָּל־הַשָּׂבָ֖ע בְּאֶ֣רֶץ מִצְרָ֑יִם וְכִלָּ֥ה הָרָעָ֖ב
31 אֶת־הָאָֽרֶץ׃ וְלֹֽא־יִוָּדַ֤ע הַשָּׂבָע֙ בָּאָ֔רֶץ מִפְּנֵ֛י הָרָעָ֥ב
32 הַה֖וּא אַחֲרֵי־כֵ֑ן כִּֽי־כָבֵ֥ד ה֖וּא מְאֹֽד׃ וְעַ֨ל הִשָּׁנ֧וֹת
הַחֲל֛וֹם אֶל־פַּרְעֹ֖ה פַּעֲמָ֑יִם כִּֽי־נָכ֤וֹן הַדָּבָר֙ מֵעִ֣ם
33 הָאֱלֹהִ֔ים וּמְמַהֵ֥ר הָאֱלֹהִ֖ים לַעֲשֹׂתֽוֹ׃ וְעַתָּה֙

יאַהרע, זאָ וויא דיא זיבען לעערען פֿאָן אָסטווינד אויסגעדאָרטע
28 אֶהרען, זיא טטעלְלען זיבען יאַהר הונגערסנאָטה פֿאָר. דאַז איזט נון,
וואַז איך דעם פרעה געזאַגט האַבע, וואַז גאָטט טהון וויל, האַט ער
29 דעם פרעה אַנגעצייגט. עז ווערדן זיבען יאַהרע קאָממען, פֿאָן גראָסער
30 פֿרוכטבאַרקייט איבער גאַנצען לאַנדע מצרים. נאַך איהנען אַבער ווערדען
זיבען יאַהרע הונגערסנאָטה ענטשטעהען, דאַס מאַן איבער לאַנדע מצרים
אַללער פֿרוכטבאַרקייט פֿערגעססען ווירד; זאָ ווירד דיא הונגערסנאָטה
31 דאַז לאַנד פֿערדערבען. דיא פֿרוכטבאַרקייט ווירד איבער לאַנדע ניכט
פֿערטפירט ווערדן, וועגען דעריעניגען הונגערסנאָטה, דיא העראַך
32 זיין ווירד; דען זיא ווירד זעהר שוועהר זיין. דאַס אַבער דעם פרעה דער
טרוים צום צווייטען מאַל ווידרהאָלט וואָרדן, בעדייטעט, דאַס דיא זאַכע
33 פֿעסט בעשלאָססען פֿאָן גאָטט, אונד גאָטט איילע, זיא אויסצופֿירען. נון

מנחה חדשה.

הנמצא כזה, כלומר אע"פ שנמצא נבונים וחכמים בארצנו לא נמצא כזה איש אשר רוח אלהים בו וזה יותר טוב לנו לאין ערך ; ומה שצריך שנתעורר עליו הוא כי יוסף כל כוונתו היתה להודיע לפרעה שהש"י מגלה לו סודות המציאות כדי שיעשה פרעה מה שעשה בסוף א"כ למה אמר לו כשאמר ירא פרעה איש נבון וחכם מה הם הדברים שצריך לעשות אותו נבון וחכם באומר וחמש את ארץ מצרים ויצברו בר אוכל בערים והיה האוכל לפקדון וגו' שהרי
מאחר

יֵרֶא פַרְעֹה אִישׁ נָבוֹן וְחָכָם וִישִׁיתֵהוּ עַל־אֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ יַעֲשֶׂה פַרְעֹה וְיַפְקֵד פְּקִדִים עַל־הָאָרֶץ 34
וְחִמֵּשׁ אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע׃
וְיִקְבְּצוּ אֶת־כָּל־אֹכֶל הַשָּׁנִים הַטֹּבוֹת הַבָּאֹת 35
הָאֵלֶּה וְיִצְבְּרוּ־בָר תַּחַת יַד־פַּרְעֹה אֹכֶל בֶּעָרִים
וְשָׁמָרוּ׃ וְהָיָה הָאֹכֶל לְפִקָּדוֹן לָאָרֶץ לְשֶׁבַע 36
שְׁנֵי הָרָעָב אֲשֶׁר תִּהְיֶיןָ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְלֹא־
תִכָּרֵת הָאָרֶץ בָּרָעָב׃ וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי פַרְעֹה 37
וּבְעֵינֵי כָּל־עֲבָדָיו׃ וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־עֲבָדָיו 38

ערזעהע זיך פרעה אײנען פערשטאנדיגען אונד װײזען מאן אויז, אונד
זעטצע איהן איבער דאז לאנד מצרים. פרעה טהוע אויך דיזעס, אונד 34
זעטצע בעפעהלסהאבער, איבער דאז לאנד, אונד לאסע דאז לאנד מצרים
דען פינפטען אבגעבען, אין דען זיבען יאהרען דער פרוכטבארקייט.
זיא מאגען דען אללען פארראטה דיזער קינפטיגען גוטען יאהרע זאממ 35
לען, אונד שיטטען דאז געטריידע אויף, אונטער דער געוואלט פרעה'ס
צום פארראטה אין דען שטעדטען, אונד פערוואהרען זאלכעס. דאמיט 36
דער פארראטה דעם לאנדע אויפבעהאלטען װערדע, אויף די זיבען
יאהרע דער הונגערסנאטה, װעלכע אים לאנדע מצרים זײן װערדען;
אונד דאז לאנד דורך די הונגערסנאטה ניכט גאנץ אויפגעריבען װערדע.
דיזע זאכע געפיעל אין דען אויגען פרעה'ס, אונד אין דען אויגען אללער 37
זײנער דיענער. פרעה שפראך צו זײנען דיענערן, װערדען װיר אויך 38

מנחה חדשה.

מאחר שאמר מה היה צריך לעשות יפקד המלך פקידים מקצות הארץ ויצוום לעשות אותם דברים שצריכים לעשות הלא תשלם כוונתו, אבל אם תיטיב לעיין תראה גדולת חכמתו כי הוא אמר אם לא אפרש הדברים שצריכים לעשות יאמר למה אנו צריכי' איש נבון וחכם אין טפש בעולם שלא ידע לצבור בר בשני השבע ולמכור בשני הרעב, ולכ"א אודיעם הדברי' שצריכין לעשות וממה שצריכים ליזהר ואז יבינו שצריכין יותר מנבון וחכם, ולכ"א וחמש את ארץ מצרים והוא ענין עצום לאין חקר לא יעשהו זולתי איש אשר רוח אלהים בו, והוא שאם יקח יותר מן החומש יעשוק לעם חמס שהרי כמו שאמר בסוף

39 הֲנִמְצָא כָזֶה אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ׃ וַיֹּאמֶר
פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתְךָ
40 אֶת־כָּל־זֹאת אֵין־נָבוֹן וְחָכָם כָּמוֹךָ׃ אַתָּה תִּהְיֶה
עַל־בֵּיתִי וְעַל־פִּיךָ יִשַּׁק כָּל־עַמִּי רַק הַכִּסֵּא אֶגְדַּל
41 מִמֶּךָּ׃ וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף רְאֵה נָתַתִּי אֹתְךָ
42 עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיָּסַר פַּרְעֹה אֶת־טַבַּעְתּוֹ
מֵעַל יָדוֹ וַיִּתֵּן אֹתָהּ עַל־יַד יוֹסֵף וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ
43 בִּגְדֵי־שֵׁשׁ וַיָּשֶׂם רְבִד הַזָּהָב עַל־צַוָּארוֹ׃ וַיַּרְכֵּב
אֹתוֹ בְּמִרְכֶּבֶת הַמִּשְׁנֶה אֲשֶׁר־לוֹ וַיִּקְרְאוּ לְפָנָיו

איינען פינדען וויא דיזען, איינען מאַן, אין וועלכעם איין געטטליכער
39 גייסט איזט? אונד צו יוסף שפּראַך ער: דאַ דיר גאָטט
דיזעס אַללעס בעקאַננט געמאַכט האַט, זאָ איזט ניעמאַנד זאָ פערשטאַנדיג
40 אונד זאָ ווייזע, אַלס דוא. דוא זאָללסט איבער מיין
הויז געזעטצט זיין, אונד דורך דייגען בעפעהל זאָלל מיין גאַנצעס
פאָלק פערפּפלעגט ווערדען; נור וואַס דען טהראָן בעטריפפט,
41 וויל איך גרעסער זיין אַלס דוא. פרעה שפּראַך פערנער צו יוסף, זיהע!
42 איך זעטצע דיך איבער דאַס גאַנצע לאַנד מצרים. כאַהם זיינען רינג פאָן
זיינער האַנד, גאַב איהן יוסף אַן זיינע האַנד, קליידעטע איהן אין
פיינער ליינוואַנד, אונד טהאַט איינע גאָלדנע קעטטע אום זיינן האַלז.
43 ליס איהן אין דען אַנדערן שטאַטסוואַגען פאַהרען, דער איהם געהערטע, אונד מאַן ריף פאָר איהם הער, מאַך דיא קניהע געפאַללען!

מנחה חדשה.

הפרש' בשני השבע הם צריכי' ארבע הידות האחד לזרע השד', הב' לאכלם, הג' לאשר בבתיהם כלומר לקנות מלבושין וכל צרכי הבית, הד' למזון הטף ואם יקח פחות מן החומש לא יכלכלם בשני הרעב והחומש יכלכלם בצמצום שהרי בשני הרעב אין חרים ואין קציר ואינם נזקקים לקנות לא מלבושים ולא כלים, וב' הידות שהיו למזונם ולמזון הטף יתגלגלו ביד הא' שהוא החלק שהרי בשני הרעב אוכלים ולא לשבעה, אבל פחות מחלק מזונם לא יתכן שיתקיימו בו; ואמר עוד ויצברו בר תחת יד פרעה כלומר הזרע החשוב יהיה תחת יד פרעה והאוכל שהוא הזרע שאינו כ"כ חשוב עם שאר מיני זרעונים בערים

ושמרו

אַבְרֵ֑ךְ וְנָת֣וֹן אֹת֔וֹ עַ֖ל כָּל־אֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃ וַיֹּ֧אמֶר 44
פַּרְעֹ֛ה אֶל־יוֹסֵ֖ף אֲנִ֣י פַרְעֹ֑ה וּבִלְעָדֶ֗יךָ לֹֽא־יָרִ֨ים
אִ֧ישׁ אֶת־יָד֛וֹ וְאֶת־רַגְל֖וֹ בְּכָל־אֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃ וַיִּקְרָ֨א 45
פַרְעֹ֣ה שֵׁם־יוֹסֵף֮ צָֽפְנַ֣ת פַּעְנֵ֒חַ֒ וַיִּתֶּן־ל֣וֹ אֶת־אָֽסְנַ֗ת
בַּת־פּ֥וֹטִי פֶ֛רַע כֹּהֵ֥ן אֹ֖ן לְאִשָּׁ֑ה וַיֵּצֵ֥א יוֹסֵ֖ף עַל־
אֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃ וְיוֹסֵף֙ בֶּן־שְׁלֹשִׁ֣ים שָׁנָ֔ה בְּעָמְד֕וֹ 46
לִפְנֵ֖י פַּרְעֹ֣ה מֶֽלֶךְ־מִצְרָ֑יִם וַיֵּצֵ֤א יוֹסֵף֙ מִלִּפְנֵ֣י
פַרְעֹ֔ה וַֽיַּעֲבֹ֖ר בְּכָל־אֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃ וַתַּ֣עַשׂ הָאָ֔רֶץ 47
בְּשֶׁ֖בַע שְׁנֵ֣י הַשָּׂבָ֑ע לִקְמָצִֽים׃ וַיִּקְבֹּ֞ץ אֶת־כָּל־ 48
אֹ֣כֶל ׀ שֶׁ֣בַע שָׁנִ֗ים אֲשֶׁ֤ר הָיוּ֙ בְּאֶ֣רֶץ מִצְרַ֔יִם וַיִּתֶּן־

מאַן זאָגטע ער איהן איבער דאַז גאַנצע לאַנד מצרי'. אויך שפראַך פרע' 44
צו יוסף, איך בין פרעה, אבער אָהנע דיך, זאָלל ניעמאַנד זיינע האַנד
אָדער זיינען פוס רעגען (נעמליך דאַז גערינגסטע פֿאָרנעהמען), אים
גאַנצען לאַנדע מצרי'. פרעה נאַננטע דען יוסף צפנת פענח, (איינער 45
דער דיא פֿערבאָרגענסטע דינגע וויז), אונד גאַב איהם צור פֿרויא דיא
אסנת, טאָכטער פוטיפרע'ס דעז פֿריסטערז צו און; יוסף בערייסטע דאַז
לאַנד מצרים. ער וואַר דרייסיג יאַהר אַלט, אַלז ער פֿאָר פרעה קעֶניג צו 46
מצרים שטאַנד; יעצט גינג ער פֿאָן דער געגענוואַרט פרעה'ס הינוועג,
אונד דורכרייסטע דאַז גאַנצע לאַנד מצרי'. דאַז לאַנד בראַכטע אין דען 47
זיבען יאַהרען דער פֿרוכטבאַרקייט, צו האַנדפֿאָללען אויף יעדעז קאָרן.
מאַן זאַממעלטע אַללע פֿאָררעטהע דער זיבען יאַהרע, וועלכע אים לאַנדע 48
מצרים וואַרען, אונד לעגטע פֿאָררעטהע אין דיא שטעֶדטע; נעמליך

מנחה חדשה.

ושמרו, וזה ג"כ חכמה. ואמר עוד והיה האוכל לפקדון כלומר לפקוד בו העם בשעת צרכם ולא לשבעה אלא באופן שלא תכרת הארץ וזה חכמה גדולה לאין חקר בהיותו בעם רב, וכששמעו פרעה ועבדיו הדברים האלה תמהו מחכמתו של יוסף יותר ממה שתמהו מפתרון החלום וייטב בעיניהם עד שאמר פרעה הנמצא כזה וגו', ותיכף אמר לו אתה תהיה מנהיג על ביתי וכאשר יראו כל עמי שאתה מנהיג על ביתי ייטב בעיניהם להיותם מונהגים על ידך

אֹכֶל בֶּעָרִים אֹכֶל שְׂדֵה־הָעִיר אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיהָ
49 נָתַן בְּתוֹכָהּ׃ וַיִּצְבֹּר יוֹסֵף בָּר כְּחוֹל הַיָּם הַרְבֵּה
50 מְאֹד עַד כִּי־חָדַל לִסְפֹּר כִּי־אֵין מִסְפָּר׃ וּלְיוֹסֵף
יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים בְּטֶרֶם תָּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב אֲשֶׁר
51 יָלְדָה־לּוֹ אָסְנַת בַּת־פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אוֹן׃ וַיִּקְרָא
יוֹסֵף אֶת־שֵׁם הַבְּכוֹר מְנַשֶּׁה כִּי־נַשַּׁנִי אֱלֹהִים
52 אֶת־כָּל־עֲמָלִי וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִי׃ וְאֵת שֵׁם הַשֵּׁנִי
רביעי קָרָא אֶפְרָיִם כִּי־הִפְרַנִי אֱלֹהִים בְּאֶרֶץ עָנְיִי׃
53 וַתִּכְלֶינָה שֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע אֲשֶׁר הָיָה בְּאֶרֶץ
54 מִצְרָיִם׃ וַתְּחִלֶּינָה שֶׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב לָבוֹא

דען פֿאָררַאטה דעז פֿעלדעז איינעריעדען שטאַדט, וועלכע אין איהרען
49 בעצירקע וואַר, לעגטע אַאַן היניין. יוסף שיטטעטע געטריידע אויף,
ווי זאַנד אַם מעערע, איבער דיא אַאַסען פֿיל, זאָ דאַס אַאַן אויפֿהאָרטע
50 צו צאָהלען, דען עז האַטטע קיינע צאַהל. דעם יוסף ווארדען צוויא
זאָהנע געבאָהרען, בעפֿאָר נאָך דאַז יאַהר דער הונגערזנאָטה קאַם,
וועלכע איהם אסנת טאָכטער דעז פוטיפרע, פריסטערז צו און, געבאָרען
51 האַטטע. יוסף נאַננטע דען ערסטגעבאָרנען מנשה, דען (ער שפראַך)
גאָטט האַט איך פֿערגעסען לאַסען, אַלל מיין אונגליק, אונד דאַז גאַנצע
52 הויז מיינעז פֿאַטערז. דען צווייטן נאַננטע ער אפרים, דען (ער שפראַך)
53 גאָטט האַט איך וואַכזען לאַסען אין דעם לאַנדע מיינעז עלענדז. אַלז
דיא זיעבען יאַהרע דער פֿרוכטבאַרקייט צו ענדע וואָרען, וועלכע אים
54 לאַנדע מצרים געוועזען. פֿינגען דיא זיעבען יאָרע דער הונגערזנאָטה

מנחה חדשה.

ולכ"א ועל פיך ישק כל עמי כלומר שמרנוכם יתנהגו על פיך כמו שמראה הנושק את חבירו על פיו רוב האהבה והרצון שיש לו עמו לפי שישאו ק"ו בעצמם לאמר הנה כל ענייני המלך ע"י ונתן לו הטבעת אשר בה היה חותם המלך וא"ל ראה נתתי אותך וגו' כלומר התחזק והיה לבן חיל כדי שיעשה כרצונו ויגדיל, ולהראו' גודל מעלתו אצל המלך נתנה הוא בעצמו על יד יוסף לעיני השרים כולם כמו שאמר ויתן אותה ע"י יוסף והלבישו בגדי המלכות וגם בידו

רביד

כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיְהִי רָעָב בְּכָל־הָאֲרָצוֹת
וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם הָיָה לָחֶם׃ וַתִּרְעַב כָּל־אֶרֶץ 55
מִצְרַיִם וַיִּצְעַק הָעָם אֶל־פַּרְעֹה לַלָּחֶם וַיֹּאמֶר
פַּרְעֹה לְכָל־מִצְרַיִם לְכוּ אֶל־יוֹסֵף אֲשֶׁר־יֹאמַר
לָכֶם תַּעֲשׂוּ׃ וְהָרָעָב הָיָה עַל כָּל־פְּנֵי הָאָרֶץ 56
וַיִּפְתַּח יוֹסֵף אֶת־כָּל־אֲשֶׁר בָּהֶם וַיִּשְׁבֹּר לְמִצְרַיִם
וַיֶּחֱזַק הָרָעָב בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וְכָל־הָאָרֶץ בָּאוּ 57
מִצְרַיְמָה לִשְׁבֹּר אֶל־יוֹסֵף כִּי־חָזַק הָרָעָב בְּכָל־

אַן צו קאָממען, וויא יוסף געשפראָכען האַטטע; דאַ וואַר הונגערסנאָטה
איין אַללען לאַנדערן, אים גאַנצען לאַנדע מצרים אַבער וואַר בראָד צו
בעקאָממען. אַלז נאַמליך דאַז לאַנד מצרים הונגערסנאָטה צו שפירען 55
אַנפינג, שריע דאַז פאָלק צו פרעה אום בראָד, אַבער פרעה שפראַך
צום לאַנדע מצרי', געהט צו יוסף! וואַז ער אייך זאַגען ווירד, דאַז טהוט.
אַלז נון הונגערסנאָטה אים גאַנצען לאַנדע וואַר, אָפּפנעטע יוסף אַללע 56
(פּאָררַאטהזהייזער) וואָרין געטריידע וואַר, אונד פערקויפטע אַן מצרי',
דען דיא הונגערסנאָטה נאַהם צו אים לאַנדע מצרים. אונד אַללע אויז 57
דעם לאַנדע אומהער, קאָממען נאַך מצרים, צו יוסף, אום איינצו־
קויפען; דען דיא הונגערסנאָטה וואַר גראָס אין דעם גאַנצען לאַנדע.

מנחת חדש.

רביד הזהב על צוארו והרכיבו על הסוס אשר היה רוכב המשנה אשר לו ויקראו לפניו ב' דברי', א' שכל מי שיראהו עובר שיכרע על ברכו כדין המלכים, והב' שיתנו אותו על כל ארץ מצרים לומר שיקבלוהו עליהם. והנה פתרון החלום ועשה כמו שאמר לקבוץ אכל השנים הטובות ובאו ג"כ שני הרעב, והנה שמע יעקב שיש תבואה במצרים ואמר לבניו למה תתראו ר"ל למה אתם מראים עצמיכם שוטטים אנה ואנה לשבור בר מאחר שיש שבר במצרים הלא ידעתם שאתם הולכים בסכנה עצומה שכל המוצא אתכם יהרוגכם מפני הרעב, הנה שמעתי כי יש שבר במצרים רדו שמה ושברו לנו משם ונחיה אם תלכו ואם לא תלכו נמות שהרי אין אתם מוצאי' בכל מה שאתם משוטטי', ויאמר שירדו אחי יוסף עשרה לשבר בר ר"ל שכל אחד ואחד הלך לעצמו לשבר בר ולא שהיו הולכים כלם לקנות בחברה אחת כדי שלא יכירו בהם שהם בני איש אחד ויאמרו להם מאחר שאתם בני איש אחד וסמוכי' על שולחן

אביכם

מב

1 הָאָרֶץ׃ וַיַּרְא יַעֲקֹב כִּי יֶשׁ־שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם וַיֹּאמֶר
2 יַעֲקֹב לְבָנָיו לָמָּה תִּתְרָאוּ׃ וַיֹּאמֶר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי
כִּי יֶשׁ־שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם רְדוּ־שָׁמָּה וְשִׁבְרוּ־לָנוּ
3 מִשָּׁם וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת׃ וַיֵּרְדוּ אֲחֵי־יוֹסֵף עֲשָׂרָה
4 לִשְׁבֹּר בָּר מִמִּצְרָיִם׃ וְאֶת־בִּנְיָמִין אֲחִי יוֹסֵף לֹא־
שָׁלַח יַעֲקֹב אֶת־אֶחָיו כִּי אָמַר פֶּן־יִקְרָאֶנּוּ אָסוֹן׃
5 וַיָּבֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִשְׁבֹּר בְּתוֹךְ הַבָּאִים כִּי־הָיָה
6 הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃ וְיוֹסֵף הוּא הַשַּׁלִּיט עַל־

1 אַזוּ יעקב מערקטע, דאַס אין מצרים נאָך געטריידע פֿייל וואַר,
2 שפּראַך ער צו זיינען זאָהנען, וואַז זעהט איהר אייך איינאַנדער
אַן ? אונד שפּראַך פֿערנער, איך האַבע געהאָרט, דאַס אין מצרים
געטריידע פֿייל איזט, רייזט הינאַב, אונד קױפֿט אונז פֿאָן דאַ
איין, דאַמיט וויר דאַז לעבען ערהאַלטען, אונד ניכט שטערבען.
3 צעהן ברידער יוסף'ס רייזטען הינאַב, פֿאָן מצרים געטריידע איינ
4 צוקױפֿען. בנימין אַבער, יוסף'ס ברודער, שיקטע יעקב ניכט מיט
זיינען ברידערן, דען ער שפּראַך, עז קאָנטע איהם אונגליק בעג
5 געגנען. דיא קינדר ישראל'ס קאַמען אונטער אַנדערן אַנקאָממענדען איינ
6 צוקױפֿען; דען אים לאַנדע כנען וואַר הונגערזנאָטה. יוסף רעגיערטע

מנחה חדשה.

אמיכם למה לכם כל האכל הזה אין זה אלא שאתם רוצים לקנות כאן ולהראות בו למכרו בארצכם ביוקר ולא יאמינו לדבריהם אם יאמרו שכל אחד מהם יש לו בנים רבים וטפלי בית. ואמר ואת בנימין לא שלח יעקב וגו׳ לומר שמן הראוי היה שילך גם הוא שהרי היו לו בנים רבים אלא שנתירא שמא יקראהו אסון, ואמר שבאו מפוזרים ומובלעים בתוך הבאים ושלא באו בחבורה אחת לסבה שאמרנו שהיו באים רבים מתושבי הארץ לפי שהיה ג"כ הרעב בארץ כנען; ומה שקראם אחי יוסף באומר וירדו אחי יוסף לפי שכל הענין אינו מדבר אלא מענין יוסף ואמר שקרה ג"כ שבאו אחיו ולא רע לו עמהם מה שאתה רואה; ואמר שראה יוסף את אחיו ויכירם ואע"פ שהיו מפוזרי׳ בתוך הבאים והנה מצא פתח לדבר אתם קשות לומר למה אתם מתנכרים כאילו אין אתם אחים, ואולי אמר להם שידע שהם אחים מדרך הניחוש כמו שאמר להם בסוף הלא ידעתם וגו׳ ומהיכן יהיו יודעין אם לא שהדבר הראה להם עצמו כמנחש,

הָאָרֶץ הוּא הַמַּשְׁבִּיר לְכָל־עַם הָאָרֶץ וַיָּבֹאוּ
אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ אַפַּיִם אָרְצָה׃ וַיַּרְא יוֹסֵף 7
אֶת־אֶחָיו וַיַּכִּרֵם וַיִּתְנַכֵּר אֲלֵיהֶם וַיְדַבֵּר אִתָּם
קָשׁוֹת וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֵאַיִן בָּאתֶם וַיֹּאמְרוּ
מֵאֶרֶץ כְּנַעַן לִשְׁבָּר־אֹכֶל׃ וַיַּכֵּר יוֹסֵף אֶת־אֶחָיו 8
וְהֵם לֹא הִכִּרֻהוּ׃ וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֵת הַחֲלֹמוֹת אֲשֶׁר 9
חָלַם לָהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מְרַגְּלִים אַתֶּם לִרְאוֹת
אֶת־עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם׃ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לֹא אֲדֹנִי 10
וַעֲבָדֶיךָ בָּאוּ לִשְׁבָּר־אֹכֶל׃ כֻּלָּנוּ בְּנֵי אִישׁ־אֶחָד 11

דאז לאנד, ער פערקויפטע אויך געטריידע דעם געזאמטען פאלקע
דעז לאנדעז; נון קאמען דיא ברידער יוספ'ס, אונד ביקטען זיך פאר
איהם מיט דעם אנגעזיכטע צור ערדע. אלז יוסף זיינע ברידער זאה, 7
ערקאננטע ער זיא, שטעללטע זיך אבער געגען זיא פרעמד, רעדעטע
הארט מיט איהנען, אונד שפראך, וואו קאמט איהר הער? זיא
שפראכען, אויז דעם לאנדע כנען, שפייזע איינצוקויפען. יוסף ער- 8
קאננטע צוואהר זיינע ברידער, אלליין זיא ערקאננטען איהן ניכט.
יוסף געדאכטע אן דיא טרייאמע, דיא ער פאן איהנען געטרייאמט 9
האטטע, אונד שפראך צו איהנען, איהר זייד קונדשאפטער! איהר
זייד געקאממען, דיא שוואכע דעז לאנדעז וואהרצונעהמען. זיא אנט- 10
װאָרטעטען, ניין מיין העדר! דיינע דינער זינד פילמעהר געקאממען,
פראוויאנטה איינצוקויפען. וויר אללע זינד זאהנע איינעז מאננעז, 11

מנחה חדשה.

ואמר להם מאין באתם ולא שאל להם למה באתם שהראה להם כאילו ידע שכבר באו לשום דבר שלא כהוגן, והם הבינו כוונתו ואמרו לו למה שאמר מאין באתם מארץ כנען, ולמה שלא שאלת לומר שאתה יודע ביאתנו תידע שלא באנו כי אם לשבור אכל, וכאשר זכר את החלומות ירצה שיביאו עמהם את בנימין התחיל עמהם בדברים שיהיו סבה שיודו שיש להם אח כדי שיאמר להם שלא יאמנו דבריהם כי אם בבוא אחיהם לשם, ואמר להם אמרתם שבאתם לשבר אכל ואני יודע כי ערות הארץ באתם לראות וראיה לדבר שלא באתם בחבורה אחת אלא מפוזרים אחד הנה ואחד הנה, והם אמרו לו לא אדני

ועבדיך

12 נָחְנוּ כֵּנִים אֲנַחְנוּ לֹא־הָיוּ עֲבָדֶיךָ מְרַגְּלִים׃ וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם לֹא כִּי־עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם לִרְאוֹת׃
13 וַיֹּאמְרוּ שְׁנֵים עָשָׂר עֲבָדֶיךָ אַחִים ׀ אֲנַחְנוּ בְּנֵי
אִישׁ־אֶחָד בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנֵּה הַקָּטֹן אֶת־אָבִינוּ
14 הַיּוֹם וְהָאֶחָד אֵינֶנּוּ׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הוּא
15 אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵכֶם לֵאמֹר מְרַגְּלִים אַתֶּם׃ בְּזֹאת
תִּבָּחֵנוּ חֵי פַרְעֹה אִם־תֵּצְאוּ מִזֶּה כִּי אִם־בְּבוֹא
16 אֲחִיכֶם הַקָּטֹן הֵנָּה׃ שִׁלְחוּ מִכֶּם אֶחָד וְיִקַּח אֶת־
אֲחִיכֶם וְאַתֶּם הֵאָסְרוּ וְיִבָּחֲנוּ דִּבְרֵיכֶם הַאֱמֶת

וויר זינד עהרליכע לייטע, דיינע דיענער זינד ניעמאהלז קונדשאפטער
12 געוועזען. ער שפראך צו איהנען, נײן! איהר זייד ווירקליך געז
13 קאממען, דיא בלעססע דעז לאנדעז וואהרצונעהמען. זיא אנטווארז
טעטען, וויר דיינע דיענער, זינד צוועלף ברידער, זאהנע איינעז
מאננעז אים לאנדע כנען, דער קליינסטע איזט יעצט ביים אונזערם
14 פאטער, אונד איינער דאפאן איזט הינוועג געקאממען. יוסף
שפראך צו איהנען, דיא זאכע איזט, וויא איך געזאגט האבע, איהר
15 זייד קונדשאפטער. דאדורך זאללט איהר געפריפט ווערדען, ביים
לעבען פרעה'ס! איהר קאממט פאן היר ניכט אנדערז וועג, אלז ווען
16 אייער קליינסטער ברודער היהער קאממט. שיקט איינען פאן אייך אב,
דאס ער אייערן ברודער האלע, איהר אבער זאללט איינגעשפעררעט
ווערדען, דאדורך זאללען אייערע ווארטע געפריפט זיין, אב איהר מיט

מנחה חדשה.

ועבדיך באו לשבר אכל, כלומר הסבה שבאנו מתנכרים היא לפי שבאנו לשבר אכל ושלא תאמר לנו מה לכם כל האוכל הזה, וחזר לומר ויכר יוסף את אחיו לפי שרצה לומר והם לא הכירוהו כי מן הראוי היה אילו הי' נותנים אל לבם שיכירוהו כי מהיכן יכיר בהם שהם אחים לולא שהוא יוסף ויודעים היו שאין בענין היחוס ממש להכיר מתוכו שהם אחים ולברר את כל אחד מהם מתוך השייר' אשר הי' בה, ופירוש הכתו' אע"פ שהכיר יוסף את אחיו הם לא הכירוהו.
ויזכר יוסף את החלומות יש באלה הפסוקים קושיות רבות בקש תמצא: וי"ל שיוסף היה דואג לחלומות אל אחיו והיה מתירא שמא ח"ו אע"פ שהיו
מורים

אִתְּכֶם וְאִם־לֹא חֵי פַרְעֹה כִּי מְרַגְּלִים אַתֶּם׃ וַיֶּאֱסֹף 17
אֹתָם אֶל־מִשְׁמָר שְׁלֹשֶׁת יָמִים׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם 18
יוֹסֵף בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי זֹאת עֲשׂוּ וִחְיוּ אֶת־הָאֱלֹהִים
שני אֲנִי יָרֵא׃ * אִם־כֵּנִים אַתֶּם אֲחִיכֶם אֶחָד יֵאָסֵר 19
בְּבֵית מִשְׁמַרְכֶם וְאַתֶּם לְכוּ הָבִיאוּ שֶׁבֶר רַעֲבוֹן
בָּתֵּיכֶם׃ וְאֶת־אֲחִיכֶם הַקָּטֹן תָּבִיאוּ אֵלַי וְיֵאָמְנוּ 20
דִבְרֵיכֶם וְלֹא תָמוּתוּ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן׃ וַיֹּאמְרוּ אִישׁ 21
אֶל־אָחִיו אֲבָל אֲשֵׁמִים אֲנַחְנוּ עַל־אָחִינוּ אֲשֶׁר
רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהִתְחַנְנוֹ אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמָעְנוּ

וואַהרהייט אוזגעהט, דען וואָ ניכט, בייאַ לעבן פרעה'ס! זאָ זייד איהר
קונדשאַפטער. מאַן טהאַט זיא אין פערוואַהרונג, דרייא טאַגע לאַנג. 17
אַם דריטטען טאַגע שפראַך יוסף צו איהנען, טהוט פאָלגענדעס, דאַמיט 18
איהר אייער לעבען ערהאַלטעט, איך פירכטע גאָטט. זייד איהר עהר־ 19
ליכע לייטע, זאָ בלייבע איין ברודער פאָן אייך אין אייערעם געפאַנגניס
איינגעשפערט, איהר אַבער ציהט, אונד ברינגט היים דען איינקויף פיר
דיא הונגערסנאָטה אייערס הויזעס. אייערן קליינסטען ברודער ברינגט 20
מיר הער, דאַדורך ווערדען אייערע וואָרטע גלויבהאַפט ווערדען,
אונד איהר ניכט שטערבען; זיא טהאַטען דיעזעס. אונד שפראַכען 21
איינער צום אַנדערן, פירוואַהר! וויר האַבען אונס אַן אונזערעם
ברודער פערשולדעט, דאַס וויר דיא אַנגסט זיינער זעעלע גע־
זעהען, אַלס ער אונס פלעהטע, אונד האַבען ניכט הערען וואָללען;

מנחה חדשה.

מורים על גדולתו שיבואו אחיו לידי בזיון גדול באופן שלא יוכל הוא לתקן את אשר עוותו הש"י ולכן השתדל עתה בכל כוחו בעודם מכובדי' לעיין בכל פרטי החלומו' ולבקש תחבולו' שיתקיימו כלם כמ"ש אשר חלם להם כלומר שהוא חלם הצלחתו ושפלותם וזכר מה שחלם להם לתקנו ולא מפני כבודו חלילה לאותו צדיק שישמח בשררותו על אחיו שאין זה מהצלחת הצדיקים כמ"ש הוא וישלחני אלהים לפניכם וגו' וכמ"ש בדוד וכי נשאת מלכותו וגו', והנה עתה ראה שלא נתקיים השתחווית החלומות מפני שלא היה בהם בנימין: וא"ת היה לו להתודע אל אחיו וא"כ יבואו כולם להשתחוות לו שהרי הוא מלך?

22 עַל־כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת׃ וַיַּעַן רְאוּבֵן
אֹתָם לֵאמֹר הֲלוֹא אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם ׀ לֵאמֹר אַל־
תֶּחֶטְאוּ בַיֶּלֶד וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וְגַם־דָּמוֹ הִנֵּה נִדְרָשׁ׃
23 וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי שֹׁמֵעַ יוֹסֵף כִּי הַמֵּלִיץ בֵּינֹתָם׃
24 וַיִּסֹּב מֵעֲלֵיהֶם וַיֵּבְךְּ וַיָּשָׁב אֲלֵהֶם וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם
וַיִּקַּח מֵאִתָּם אֶת־שִׁמְעוֹן וַיֶּאֱסֹר אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם׃
25 וַיְצַו יוֹסֵף וַיְמַלְאוּ אֶת־כְּלֵיהֶם בָּר וּלְהָשִׁיב
כַּסְפֵּיהֶם אִישׁ אֶל־שַׂקּוֹ וְלָתֵת לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ
26 וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן׃ וַיִּשְׂאוּ אֶת־שִׁבְרָם עַל־חֲמֹרֵיהֶם

22 דאַרוּם האַט אוּנז דיעזע נאָטה געטראָפֿפֿען. ראוּבן אַנטוואָרטעטע
איהנען, אוּנד שפּראַך, זאַגטע איך עז אייך ניכט, דאַ איך שפּראַך,
פֿערזינדיגט אייך ניכט אַן דעם קנאַבען? איהר אַבער וואָללטעט
23 ניכט הערען, יעצט ווירד זיין בלוּט געפֿאָדערט. זיא וואוּסטען
ניכט, דאַס יוסף עז פֿערשטעהעט, ווייל אַללע צייט איין דאָלמעטשער
24 צווישען איהנען וואַר. ער וואַנדטע זיך פֿאָן איהנען וועג, אוּנד
ווייניטע, גיענג ווידער צוּ איהנען, רעדעטע מיט איהנען, נאַהם
דען שמעון פֿאָן איהנען, אוּנד ליס איהן פֿאָר איהרען אויגען בינדען.
25 יוסף בעפֿאַהל, דאַס מאַן איהרע געפֿעססע מיט געטריידע אַנ־
פֿילּלע, אוּנד איהר געלד ווידער היניין לעגע, יעדעס אין זיינען
זאַק, איהנען אויך צעהרוּנג אויף דיא רייזע מיטגעבע, מאַן טהאַט
26 איהנען אַלזאָ. זיא לוּדען איהרען איינקויף אויף איהרע עזעל,

מנחה חדשה.

יש לומר אין זה מענין החלום לפי שבחלום היו משתחוים לענין שאינו יוסף לדעתם והוא יוסף עצמו שכן הוא ענין החלומו' והוא אלומתו וא"כ היו צריכים להשתחוות עתה ליוסף באופן שלא יכירו בו שהוא יוסף ולכן התנכר אליהם, ולא היה כן חלום השמש והירח שכאמ' משתחוים לי, ולכן בקש תחמל' שיביא עמהם בנימין בעוד שלא הכירוהו, ואחר שבא בנימין ראה שלא נתקיי' והנ' תסבינ' וגו' שירא' שהיו הולכים והוא הי' אחריהם והיו חוזרו' אליו להשתחוות לו, ולכן עשה כל מה שעשה מענין הגביע באופן שיחזרו להשתחוות לו, ואחר שנשלם החלום נשאר לו ספק אחר והוא אם נשאר לאחיו שום איבה עמו אם

לא

וַיֵּלְכוּ מִשָּׁם: וַיִּפְתַּח הָאֶחָד אֶת־שַׂקּוֹ לָתֵת מִסְפּוֹא 27
לַחֲמֹרוֹ בַּמָּלוֹן וַיַּרְא אֶת־כַּסְפּוֹ וְהִנֵּה־הוּא בְּפִי
אַמְתַּחְתּוֹ: וַיֹּאמֶר אֶל־אֶחָיו הוּשַׁב כַּסְפִּי וְגַם 28
הִנֵּה בְאַמְתַּחְתִּי וַיֵּצֵא לִבָּם וַיֶּחֶרְדוּ אִישׁ אֶל־
אָחִיו לֵאמֹר מַה־זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ: וַיָּבֹאוּ 29
אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אַרְצָה כְּנָעַן וַיַּגִּידוּ לוֹ אֵת כָּל־
הַקֹּרֹת אֹתָם לֵאמֹר: דִּבֶּר הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ 30
אִתָּנוּ קָשׁוֹת וַיִּתֵּן אֹתָנוּ כִּמְרַגְּלִים אֶת־הָאָרֶץ:
וַנֹּאמֶר אֵלָיו כֵּנִים אֲנָחְנוּ לֹא הָיִינוּ מְרַגְּלִים: 31
שְׁנֵים־עָשָׂר אֲנַחְנוּ אַחִים בְּנֵי אָבִינוּ הָאֶחָד אֵינֶנּוּ 32

אונד רייסטען פאן דא אב. אין דער העררבערגע אפפנעטע איינער 27
זיינען זאק, זיינעם עזעל פוטטער צו געבען, אונד זאה זיין געלד,
וועלכעס אבען אן דער אפפנונג דעס פוטטערזאקס וואר. ער שפראך 28
צו זיינען ברידערן, מאן האט מיר מיין געלד ווידערגעגעבען,
היר ליגט עס אים פוטטערזאקע! דא ענטפיל איהנען דאס הערץ,
אונד זיא ערשראקען איינער געגען דען אנדערן, שפראכען,
וואס האט אונס גאטט געטהאן? זיא קאמען צו איהרעם פאטער 29
יעקב, אין דאס לאנד כנען, אונד בעריכטעטען איהם, וואס איהנען
בעגעגנעט וואר, וויא פאלגט. דער מאן, דער העררר דעס לאנדעס 30
דעס רעדעטע הארט מיט אונס, אונד היעלט אונס פיר קונדשאפ־
טער דעס לאנדעס. וויר אנטווארטעטען איהם, וויר זינד עהרליכע 31
לייטע, וויר וואררען ניעמאלס קונדשאפטער. וויר זינד צוועלף ברי־ 32
דער, זאהנע אונזערעס פאטערס, איינער איזט וועגגעקאממען,

מנחה חדשה.

לא, ולכן כסה אותם בבנימין, ובפ' ויגש אליו יתבאר א"ה, והתודע אל
אחיו, אשריהם הצדיקים שגנותן הוא שבחן. ונחזור עתה לפרש הכתובים:
כלנו בני איש אחד נחנו וגו' כלומר שלא יתכן להיות בני איש אחד כלם
מרגלים שלא יקלו האחי' קנתם בקנת שהרי המרגלים הולכי' בסכנה וכש"כ
שאין מדרכנו זה כי מעולם לא היו עבדיך מרגלים וכאשר ראה יוסף שלא הודו
בשום להם את חוז ואמר להם הדבר הוא בעצמו ואמר לא כי ערות הארץ

33 והקטן היום את־אבינו בארץ כנען: ויאמר
אלינו האיש אדני הארץ בזאת אדע כי כנים
אתם אחיכם האחד הניחו אתי ואת־רעבון
34 בתיכם קחו ולכו: והביאו את־אחיכם הקטן
אלי ואדעה כי לא מרגלים אתם כי כנים אתם
35 את־אחיכם אתן לכם ואת־הארץ תסחרו: ויהי
הם מריקים שקיהם והנה־איש צרור־כספו
בשקו ויראו את־צררות כספיהם המה ואביהם
36 ויראו: ויאמר אלהם יעקב אביהם אתי
שכלתם יוסף איננו ושמעון איננו ואת־בנימן

דער קליינסטע אבער איזט יעצט בייא אונזערם פאטער, אים לאנדע
33 כנען. אלליין דער מאן, דער הערר אים לאנדע שפראך, דאראן
וויל איך ערקעננען דאס איהר עהרליך זייד; איינען ברודער פאן
אייך לאסט בייא מיר אונד איהר נעהמט דיא נאטהדורפט פיר אייער
34 הויז אונד רייזט. אונד בריננט מיר אייערן קליינסטען ברודער
הער, היראן ווערדע איך אלזדען ערקעננען, דאס איהר קיינע
קונדשאפטער, זאנדערן עהרליכע לייטע זייד; געבע איך אייערן
ברודער ווידער, אונד איהר קעננט אים לאנדע פרייא הערום
35 רייזען. דא זיא נון איהרע זאקקע אויזלעערטען, האטטע יעדר
זיינען בונד געלד אין זיינעם זאקקע; אלז זיא נון זאוואהל איהרען
פאטער דיא געלדבינדעל זאהען, געריטהען זיא אין פורכט.
36 איהר פאטער יעקב שפראך צו איהנען, איך וואללט איהר אונז
מיינע קינדער בריננען; יוסף איזט הין, אונד שמעון איזט הין, בנימין

מנחה חדשה.

באתם לראות, כלומר הטענה שאמרתם שאין אתם מרגלים לפי שאתם בני
איש אחד אדרבה כי היא הכותבת לפי שאם יארע להם שום תקלה שיעזרו
קצתם לקצתם ואם לא יהיו אחים לא ימסור אחד נפשו על חבירו, ולכן חזרו
בעל כרחם לומר שיש להם אב ואח ואמרו שנים עשר אחים וגו' כלומר אע"פ
שיקלו האחים בעצמם להיותם בעזרת אחיהם הנה האב לא יקל בכל בניו
שילכו כולם ביחד לדבר אחר כזה, ואילו שתקו מלומר לו שהיה להם אח פחדו

37 תִּקָּחוּ עָלַי הָיוּ כֻלָּנָה׃ וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן אֶל־אָבִיו
לֵאמֹר אֶת־שְׁנֵי בָנַי תָּמִית אִם־לֹא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ
38 תְּנָה אֹתוֹ עַל־יָדִי וַאֲנִי אֲשִׁיבֶנּוּ אֵלֶיךָ׃ וַיֹּאמֶר לֹא־
יֵרֵד בְּנִי עִמָּכֶם כִּי־אָחִיו מֵת וְהוּא לְבַדּוֹ נִשְׁאָר
וּקְרָאָהוּ אָסוֹן בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ־בָהּ וְהוֹרַדְתֶּם מג
1 אֶת־שֵׂיבָתִי בְּיָגוֹן שְׁאוֹלָה׃ וְהָרָעָב כָּבֵד בָּאָרֶץ׃
2 וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ לֶאֱכֹל אֶת־הַשֶּׁבֶר אֲשֶׁר הֵבִיאוּ
מִמִּצְרָיִם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אֲבִיהֶם שֻׁבוּ שִׁבְרוּ־

וואָלט איהר אויך נעהמען, איבער מיך ערגיהט דיזעס אַללעס.
37 ראובן אנטוואָרטעטע זיינעם פאַטער, אונד שפּראַך, מיינע ביידען
זאָהנע זאָללסט דוא טאָדטען, ווען איך איהן דיר ניכט ווידער
ברינגע, גיעב איהן נור אין מיינע האַנד, איך וויל איהן דיר
38 ווידער צוריקברינגען. ער שפּראַך: מיין זאָהן זאָל ניכט מיט
אייך היניאַב רייזען, דען זיין ברודער איזט טאָדט, ער איזט אַללײן
איבריג, ווען איהם איין אונגליק בעגעגנעטע, אויף דעם וועגע,
וועלכען איהר רייזט, זאָ ווירדעט איהר מיין גרויע: הויפט מיט
1 קוממער אין דיא גרופט ברינגען. אינדעסן וואַר דיא הונגערסנאָטה
2 שווער אים לאַנדע. אַלז זיא נון דען איינקויף, וועלכען זיא פאָן
מצרים געבראַכט, אויפגעצעהרט האַטטען, שפּראַך איהר פאַטער צו

מנחה חדשה.

שמא יאמר להם אומר אני שיש לו בנים רבים והקל בעשרה מהם, לכן אמרו לו והנה הקטן את אבינו והאחד איננו כדי שיאמר אילו היה להם עוד אחים היו אומרים לי, וכאשר כעשית בקשתו שהורו בבנימין השתדל שיורידוהו כדי לקיים הקלוס כמ"ש, ואמר הוא אשר דברתי אליכם כלומר עתה הוספתם לי ראיה בשאתם מרגלים כי הגדולים שיוכלו לעזור קנתם לקנות שלחם והקטן שאינו יודע להלחם והוא חביב אצלו כמשפט הבנים הקטנים לא שלחו ולכן בפעם הזאת שאמרתם שיש לכם אח תבחנו כי בחי פרעה אני נשבע אם תצאו מזה כי אם בבוא אחיכם הקטן הנה, ואם יבוא אדע כי כנים אתם כי ידעתי שאילו הייתם מרגלים לא יקל בו אביכם להשליך החבל אחר הדלי, והנה אסר את כלם ג' ימים כדי שיאותו להביא האחד אח"כ, שאילו אומר להם עתה להביאו אולי ישתדלו עמו שלא להביאו, ואף לאחר ג' ימים פייסם כדי שיאבו

להביאו

3 לָנוּ מְעַט־אֹכֶל׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוּדָה לֵאמֹר הָעֵד
הֵעִד בָּנוּ הָאִישׁ לֵאמֹר לֹא־תִרְאוּ פָנַי בִּלְתִּי
4 אֲחִיכֶם אִתְּכֶם׃ אִם־יֶשְׁךָ מְשַׁלֵּחַ אֶת־אָחִינוּ אִתָּנוּ
5 נֵרְדָה וְנִשְׁבְּרָה לְךָ אֹכֶל׃ וְאִם־אֵינְךָ מְשַׁלֵּחַ לֹא
נֵרֵד כִּי־הָאִישׁ אָמַר אֵלֵינוּ לֹא־תִרְאוּ פָנַי בִּלְתִּי
6 אֲחִיכֶם אִתְּכֶם׃ וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לָמָה הֲרֵעֹתֶם
7 לִי לְהַגִּיד לָאִישׁ הַעוֹד לָכֶם אָח׃ וַיֹּאמְרוּ שָׁאוֹל
שָׁאַל־הָאִישׁ לָנוּ וּלְמוֹלַדְתֵּנוּ לֵאמֹר הַעוֹד

איהנען, געהט ווידער הין! קויפט אונז איין וועניג שפייזע איין.
3 יהודה אַנטוואָרטעטע: דער מאַן האַט אונז געוואַרנט, אונד שפראַך,
איהר זאָלט מיין אַנגעזיכט ניכט ווידער זעהען, ווען איירער ברודער
4 ניכט בייא אייך איזט. שיקסט דוא אונזערן ברודער מיט אונז, זאָ רייזען
5 וויר הינאַב, אונד קויפען דיר איין. שיקסט דוא איהן אַבער ניכט מיט, זאָ
קאָננען וויר ניכט הינאַב רייזען; דען דער מאַן האַט צו אונז געשפּראָכען,
איהר זאָלט מיין אַנגעזיכט ניכט זעהען, וואָן איירער ברודער ניכט מיט
6 אויך איזט. ישראל שפראַך, ווארום האַבט איהר מיר דאַז צו לײדע גע-
טהאַן; דאַס איהר דעם מאַננע געזאַגט, וויא איהר נאָך איינען ברודר
7 האַבט?. זיא אַנטוואָרטעטען, דער מאַן האַט אויזגעפראַגט נאָך אונז,
אונד נאָך אונזערער פערוואַנדטשאַפט, שפראַך, לעבט אייער פאַטער

מנחה חדשה.

להכינו; ואמר להם את האלהים אני ירא ואני יודע שאנשי בתיכם בצער הרעב ואין ראוי לעכב בם יותר ולכן לכו והביאו מה שמשבר רעבון בתיכם שהרי בימים כאלו אף מי שיש לו אוכל ולא לשבע'; וכאשר יצאו מבית המשמר התחפשו לדעת מהיכן בא להם הדבר' הזאת כי יודעי' היו כי כל פרטי ענייניהם היו באים להם בהשגחת הש"י, ואמרו אבל אשמים אנחנו וגו' ואמר להם ראובן וכי אשם הוא? אינה אלא חטאה גדולה כמו וחטאתי לאלהים שהרי לא יחשוב לכם כאילו סבבתם לו גלות אלא כאלו הרגתם אותו דשבי כלהו איתנהו ביה ולכ"א וגם דמו הנה נדרש; והנה כל אלה הדברים אמרו לפני יוסף כאשר אמר להם זאת עשו וחיו וגו' ולא ידעו כי שומע יוסף כי המליץ בינותם כלומר שהלשון אשר היה מליצתם היה בינו וביניכם ר"ל שג"כ היה לו חלק במליצת' שהיה יודע לדבר ל' עברי כמוהם, והנה לקח מאתם את שמעון

אֲבִיכֶם חַי הֲיֵשׁ לָכֶם אָח וַנַּגֶּד־לוֹ עַל־פִּי הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה הֲיָדוֹעַ נֵדַע כִּי יֹאמַר הוֹרִידוּ אֶת־אֲחִיכֶם׃
8 וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל־יִשְׂרָאֵל אָבִיו שִׁלְחָה הַנַּעַר
אִתִּי וְנָקוּמָה וְנֵלֵכָה וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת גַּם־אֲנַחְנוּ
9 גַם־אַתָּה גַּם־טַפֵּנוּ׃ אָנֹכִי אֶעֶרְבֶנּוּ מִיָּדִי תְּבַקְשֶׁנּוּ
אִם־לֹא הֲבִיאֹתִיו אֵלֶיךָ וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ וְחָטָאתִי
10 לְךָ כָּל־הַיָּמִים׃ כִּי לוּלֵא הִתְמַהְמָהְנוּ כִּי־עַתָּה שַׁבְנוּ
11 זֶה פַעֲמָיִם׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִשְׂרָאֵל אֲבִיהֶם אִם־כֵּן

נאך? האבט איהר נאך איינען ברודער? דא זאגטען וויר איהם, זא
וויא דיא זאכען זיך פערהאלטן; קאננטן וויר וויססען, דאס ער שפרע־
8 כען ווירדע, ברינגט אייערן ברודער הערב?. יהודה שפראך צו זיי־
נעם פאטער, שיקע דען קנאבען מיט מיר, זא וואללען וויר אונז אויפ־
מאכען אונד רייזען; דאמיט וויר דאז לעבען ערהאלטען, אונד ניכט
אללעזאמט אומקאממען, זאוואהל וויר, אלז דוא אונד אונזערע קינ־
9 דער. איך וויל בירגע זיין פיר איהן, פאן מיינער האנד פאדרע איהן!
ווען איך דיר איהן ניכט ברינגע, אונד פאר דיך הינשטעללע, זא וויל
10 איך אללע צייט געגען דיך געזינדיגט האבען. העטטען וויר ניכט זא
11 לאנגע געזוימט; וויר וועהרען שאן צווייאמאל צוריק געקאממען. דא
שפראך ישראל איהר פאטער צו איהנען: ווען דענן אלזא איזט זא טהוט

מנחה חדשה.

כדי שיוסף לו אתו עון כמ"ש ז"ל ויאמרו איש אל אחיו וגו' ואולי היה שמעון בבת העון יותר מלוי ואסרו לעיניה' כדי שידעו שהוא אסור ברהטי' וישתדלו עם אביו לשלוח את בנימין, ואילו לא אסרו לעיניהם אולי יאמרו שהוא יוצא וכנכם ויאמרו היום או למחר יברח ולא ישיבו עוד למצרי', ואולי שאחר שהלכו להם הוציאו מבית האסורים כמ"ש רשי' ז"ל, וצוה למלאות כליהם בר וגו', וזה שהשיב כספיה' לפי שהקוטב אשר עליו תסוב כל כוונתו היא שיביאו את בנימין ויפטרם עמו ואח"כ יחזירם להשתחוו' לו לקיים עליהם והנה תסובינה אלומותיכם וחשב שאולי בחזרתם לא יוכל לרמותם וכדי להחזירם לכך שם להם עתה הכסף כדי שיהיה לו סבה לשלוח אחריהם לאחר שיפטרם עם בנימין לאמר מה היה ענין הכסף הראשון שלא מצאתם אותו אחר שהלכת', וצוה ג"כ לתת להם צידה לדרך מה שלא היו עושים לזולתם כדי שיבטחו בש"י

אִפוֹא זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ מִזִּמְרַת הָאָרֶץ בִּכְלֵיכֶם
וְהוֹרִידוּ לָאִישׁ מִנְחָה מְעַט צֳרִי וּמְעַט דְּבַשׁ נְכֹאת
12 וָלֹט בָּטְנִים וּשְׁקֵדִים׃ וְכֶסֶף מִשְׁנֶה קְחוּ בְיֶדְכֶם
וְאֶת־הַכֶּסֶף הַמּוּשָׁב בְּפִי אַמְתְּחֹתֵיכֶם תָּשִׁיבוּ
13 בְיֶדְכֶם אוּלַי מִשְׁגֶּה הוּא׃ וְאֶת־אֲחִיכֶם קָחוּ וְקוּמוּ
14 שׁוּבוּ אֶל־הָאִישׁ׃ וְאֵל שַׁדַּי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים לִפְנֵי
הָאִישׁ וְשִׁלַּח לָכֶם אֶת־אֲחִיכֶם אַחֵר וְאֶת־בִּנְיָמִין
15 וַאֲנִי כַּאֲשֶׁר שָׁכֹלְתִּי שָׁכָלְתִּי׃ וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־

דיזעז: נעהמט פֿאָן דען בעסטען פֿריכטען דעס לאַנדעס אין אייערע
געפֿעֶססע מיט, אונד ברינגעט דעם מאַננע איין געשענק, איין וועניג באַלז
זאַם, איין וועניג האָניג, געווירצע, אונד לאָטוס, פּיסטאַציען אונד מאַנ
12 דעלן. אונד צווייפאַכעס געלד נעהמט מיט; נעמליך אויך דאַז געלד,
דאַז מאַן אין אייערע זעקקע ווידער הינייַנגעלעגט האַט, זאָללט
13 איהר ווידער מיטברינגען, פֿיללייכט איזט עז איין אירטהום. דאַנן נעהמט
אויך אייערן ברודער מיט: אונד מאַכט אייך אויף, אונד קעהרט צו דעם
14 מאַננע צוריק. גאָטט דער אַללמעכטיגע געבע אייך באַרמהערציגקייט
פֿאָר דעם מאַננע, דאַס ער אייך דען אַנדערן ברודער ווידער מיטציהען
לאַססע, אונד בנימין אויך; איך אַבער, ווען איך דער קינדער בעראויבט
15 זיין זאָלל, כון זאָ זייא איך איהרער בעראויבט. דיא מאַננער נאַהמען דיזע

מנחה חדשה.

ויתברר להם שאינו מעול וחומץ ויביאו את בנימין כי זה היה המבוקש כמ"ש. והנה בהשבת הכסף עשה להם תחבולה גדולה ששם לכלם הכסף באמצע האמתח' או בתחתיתו, ולאחד מהם בפי האמתח', לפי שאם היה משים לכלם בפי האמתחת הנה כאשר יבואו אל המלון יתברר להם שכל הדברים הללו הם עלילות מאת יוסף כמ"ש בסוף על דבר הכסף וגו' וישובו למצרים הן לטוב הן למוטב ולא יכלו להביא את בנימין כלל; ואילו שם לכלם בתחתית השק ולא ימצאוהו עד אשר יבואו אל ביתם היו ג"כ מבינים שהוא עלילה וייראו לשוב למצרים ויאמרו שעשה זה כדי שישאר שמעון לעבד ועתה שם לאחד בפי השק יאמרו אילו היתה עלילה הנה ידקדק לשום אותו במקום שלא ימצא בדרך עד הגיענו לביתנו, ומאחר שלא עשה כן אינה עלילה', ואילו שם הכסף בפי האמתחת אל יותר מאחד הנה יבקשו כלם, והנה כאשר באו אל המלון

הַמִּנְחָה הַזֹּאת וּמִשְׁנֶה־כֶּסֶף לָקְחוּ בְיָדָם וְאֶת־
בִּנְיָמִן וַיָּקֻמוּ וַיֵּרְדוּ מִצְרַיִם וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי יוֹסֵף׃ שני
16 וַיַּרְא יוֹסֵף אִתָּם אֶת־בִּנְיָמִין וַיֹּאמֶר לַאֲשֶׁר עַל־
בֵּיתוֹ הָבֵא אֶת־הָאֲנָשִׁים הַבָּיְתָה וּטְבֹחַ טֶבַח וְהָכֵן
כִּי אִתִּי יֹאכְלוּ הָאֲנָשִׁים בַּצָּהֳרָיִם׃ 17 וַיַּעַשׂ הָאִישׁ
כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁים
בֵּיתָה יוֹסֵף׃ 18 וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים כִּי הוּבְאוּ בֵּית יוֹסֵף
וַיֹּאמְרוּ עַל־דְּבַר הַכֶּסֶף הַשָּׁב בְּאַמְתְּחֹתֵינוּ בַּתְּחִלָּה
אֲנַחְנוּ מוּבָאִים לְהִתְגֹּלֵל עָלֵינוּ וּלְהִתְנַפֵּל עָלֵינוּ

געשענק, אויך צווייפאכעס געלד נאהמען זיא מיט אונד בנימין; מאכטען
16 זיך אויף רייזטען היגאב נאך מצרים, אונד שטאנדען פאר יוסף. אלז יוסף
בנימין בייא איהנען זאה, שפראך ער צו זיינעם הויזפערוואלטער, פיהרע
דיא לייטע אין דאז הויז! לאס שלאכטען, אונד איינע מאהלצייט בע־
17 רייטען דען דיא לייטע זאללען מיט מיר שפייזען דיזען מיטטאג. דער
מאן טהאט, וויא יוסף געזאגט האטטע; אונד בראכטע דיא לייטע אין
18 יוסף'ס הויז. דיא מעננער פירכטעטען זיך, דאס מאן זיא אין יוסף'ס
הויז בראכטע אונד שפראכען, אום דעס געלדעז ווילען, וועלכעז
דאז פאריגע מאל ווידער אין אונזערע פוטטערזעקקע געקאממען איזט,
ווערדען וויר היניין געבראכט; אום זיך איבער אונז הערצוואלצען,

מנחה חדשה.

בהכרח פתח האחד את שקו לתת מספוא לחמורו ולא מצא כי אם האחד כמ"ש ויפתח האחד את שקו, וכאשר מצא האחד ולא מצאו כלם לא הבינו שום דבר וחרדו איש אל אחיו לדעת מה זה ועל מה זה, וכאשר בדקו בכל בגדי החלוקה ולא מצאו נשארו בבלבול ואמרו מה זאת עשה אלהים לנו, וכאשר באו אל יעקב אביהם ובהיותם מריקים שקיהם מצאו איש צרור כספו בשקו שהיה בשולי האמתחת לא הבינו ג"כ שום דבר שאמרו הנה האחד מצאו במלון ושיערו שאילו היתה תחבולה שידקדק שלא ירגישו עד בוא אל בתיהם כלל אבל פחדו שלא מצאו לדבר הזה טעם. ומה שאמרו בחזרת' ויהי כי באנו אל המלון ונפתחה את אמתחתינו והנה כסף איש בפי אמתחתו ככספינו במשקלו היה כדי שיאמינו

19 וְלָקַחַת אֹתָנוּ לַעֲבָדִים וְאֶת־חֲמֹרֵינוּ׃ וַיִּגְּשׁוּ אֶל־
הָאִישׁ אֲשֶׁר עַל־בֵּית יוֹסֵף וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו פֶּתַח הַבָּיִת׃
20 וַיֹּאמְרוּ בִּי אֲדֹנִי יָרֹד יָרַדְנוּ בַּתְּחִלָּה לִשְׁבָּר־אֹכֶל׃
21 וַיְהִי כִּי־בָאנוּ אֶל־הַמָּלוֹן וַנִּפְתְּחָה אֶת־אַמְתְּחֹתֵינוּ
וְהִנֵּה כֶסֶף־אִישׁ בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ כַּסְפֵּנוּ בְּמִשְׁקָלוֹ
22 וַנָּשֶׁב אֹתוֹ בְּיָדֵנוּ׃ וְכֶסֶף אַחֵר הוֹרַדְנוּ בְיָדֵנוּ לִשְׁבָּר־
23 אֹכֶל לֹא יָדַעְנוּ מִי־שָׂם כַּסְפֵּנוּ בְּאַמְתְּחֹתֵינוּ׃ וַיֹּאמֶר
שָׁלוֹם לָכֶם אַל־תִּירָאוּ אֱלֹהֵיכֶם וֵאלֹהֵי אֲבִיכֶם

אונד איבער אונז צו פֿאַללען אונד זיך אונזרער צו בעמאֶכטיגן,
אונז צו שקלאַווען צו מאַכען, אונד אונזערע עזעל וועגצונעהמ־
19 מען. זיא טראַטען צו דעם מאַננע הין, וועלכער יוסף'ס הויז־
פֿערוואַלטער וואַר; אונד רעדעטען מיט איהם, אַן דעם איינ־
20 גאַנגע דעס הויזעס. זיא שפּראַכען נעמליך, אום פֿערגייהונג, מיין
הערר! וויר זינד דאַז ערשטע מאַל הערַאב געקאָממען, פֿאָררַאטה
21 איינצוקויפֿען. אַלז וויר אין דער הערבערגע אַנקאַמען, אונד אונזרע
פֿוטטערזעֶקקע אֶפֿפֿנעטען, דאַ וואַר איינעס יעדען געלד אָבען אין
פֿוטטערזאַקקע, אונזער געלד, נאַך דעמזעלבען געוויכטע; וויר
22 ברינגען עז ווידער מיט. אויך אַנדער געלד האַבען וויר מיטגעבראַכט,
פֿאָררַאטה איינצוקויפֿען; וויר וויססען ניכט, ווער דאַז געלד אין אונז־
23 זערע פֿוטטערזעֶקקע געלעגט האַט. ער אַנטוואָרטעטע, זייד גוטעס
מוטהס! פֿירכטעט אויך ניכט! אייער גאָטט, אונד דער גאָטט אייער־

מנחה חדשה.

לדבריהם לאמר שלא רצו לחזור עד שיביאו את בנימין, ולא יתכן כלל שנאמר שמצאוהו כלם במלון שא"כ מה הועילנו באומר ויפתח האחד את שקו, וגדולה מזו שאמר ויהי הם מריקי' שקיהם והנה איש צרור כספו וגו' שיראה שלא ידעו ולא הבינו עד עתה. ויאמר להם יעקב אותי שכלתם יוסף על ידכם איננו ושמעון על ידכם איננו ואת בנימין תקחו בידכם לא אעשה זאת כי עלי היו כל הצער הזה ואתם מתיצבים מנגד שבני הם ולא בניכם שאילו היו בניכם היית' מסתכני' עליה' ולא יארע להם תקל' כלל כי יודע אני שאילו התחזקתם להיות לבני חיל לא יקח ואתכם את שמעון ולזה לא אתן לכם את בנימין שידעתי שלא תחושו להצילו, ולכן א"ל ראובן את שני בני תמית, ר"ל אתה

נָתַן לָכֶם מַטְמוֹן בְּאַמְתְּחֹתֵיכֶם כַּסְפְּכֶם בָּא אֵלָי
וַיּוֹצֵא אֲלֵהֶם אֶת־שִׁמְעוֹן׃ וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁים 24
בֵּיתָה יוֹסֵף וַיִּתֶּן־מַיִם וַיִּרְחֲצוּ רַגְלֵיהֶם וַיִּתֵּן מִסְפּוֹא
לַחֲמֹרֵיהֶם׃ וַיָּכִינוּ אֶת־הַמִּנְחָה עַד־בּוֹא יוֹסֵף 25
בַּצָּהֳרָיִם כִּי שָׁמְעוּ כִּי־שָׁם יֹאכְלוּ לָחֶם׃ וַיָּבֹא יוֹסֵף 26
הַבַּיְתָה וַיָּבִיאוּ לוֹ אֶת־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר־בְּיָדָם הַבָּיְתָה
וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ אָרְצָה׃ וַיִּשְׁאַל לָהֶם לְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר 27
הֲשָׁלוֹם אֲבִיכֶם הַזָּקֵן אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם הַעוֹדֶנּוּ חָי׃

רעם פאטערס האט אייך אייגען שאץ געגעבען, איין איירע פוטטער־
זעקקע, איער געלד האבע איך בעקאממען; ער פיהרטע איהנן אויך
שמעון הערויז. דער מאן בראכטע דיא לייטע אלזא אין יוסף׳ס הויז; רייכ־ 24
טע וואסר, דאס זיא איהרע פיסע וואשען, אונד גאב איהרען עזעלן
פוטטער. זיא בערייטעטען אינדעסען דאז געשענק, ביז יוסף צומיט־ 25
טאג נאך הויזע קאממע; דען זיא האטטען געהערט, דאס זיא דאז
זעלבסט שפייזען זאללען. אלז יוסף צו הויזע קאם, בראכטען זיא איהם 26
דאז געשענק וועלכעס זיא בייא זיך האטטען, היניין, אונד ביקטען
זיך פאר איהם צור ערדע. ער פראגטע נאך איהרעם וואהלבעפינדען, 27
אונד שפראך פערנער: בעפינדעט זיך אייער אלטער פאטער נאך
וואהל, פאן דעם איהר געשפראכען האבט? לעבט ער נאך?

מנחה מדשה.

אומר שלפי שאינם בניו שאין אנו חוששים להם תדע שבשי׳ עיניכו עליו שאני יודע שאני בני תמית ר״ל שימותו בעון נערך זה מאחר שאני גרמתי מיתת שני בניך שאני יודע שאילו השתדלתי להציל את יוסף שלא היה מת וע״כ אמר את שני בני אע״פ שהיו לו ד׳ לומר שהש״י מודד מדה כנגד מדה, ולא שמע יעקב לדבריו ואמר לא ירד בני עמכ׳ לפי שיקראהו אסון שהרי הוחזקו מסתכני׳ בדרכים לפי שהיה יודע שלא ישמעו לו אחיו כי לא היה אצלם במדרגה גדולה כיהודה גם לא היה גבור חיל כ״כ שתושיע לו ידו כיהודה שהיה גבור ובעל עצה ולכן היו כל אחיו נשמעים לו, והנה יהודה לא רצה לדבר עד שתכלה התבואה מן הבית ויתעורר יעקב מאליו לאמר שובו שברו לנו מעט אכל באותה שעה מצא יהודה מקום לדבר לפני אביו ושנה באומר העד העיד בנו האיש לאמר וגו׳ כדי שישלח אתם את בנימין כי מה לו להעיד בהם מאחר

28 וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם לְעַבְדְּךָ לְאָבִינוּ עוֹדֶנּוּ חָי וַיִּקְּדוּ
29 וַיִּשְׁתַּחֲוֻ׃ וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־בִּנְיָמִין אָחִיו בֶּן־אִמּוֹ
וַיֹּאמֶר הֲזֶה אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם אֵלָי
30 וַיֹּאמַר אֱלֹהִים יָחְנְךָ בְּנִי׃ וַיְמַהֵר יוֹסֵף כִּי־נִכְמְרוּ
רַחֲמָיו אֶל־אָחִיו וַיְבַקֵּשׁ לִבְכּוֹת וַיָּבֹא הַחַדְרָה
31 וַיֵּבְךְּ שָׁמָּה׃ וַיִּרְחַץ פָּנָיו וַיֵּצֵא וַיִּתְאַפַּק וַיֹּאמֶר
32 שִׂימוּ לָחֶם׃ וַיָּשִׂימוּ לוֹ לְבַדּוֹ וְלָהֶם לְבַדָּם וְלַמִּצְרִים
הָאֹכְלִים אִתּוֹ לְבַדָּם כִּי לֹא יוּכְלוּן הַמִּצְרִים לֶאֱכֹל

שביעי

28 זיא שפראַכען: דיין דיענער, אונזער פאַטער, בעפינדעט זיך וואָהל,
ער לעבט נאָך; זיא מאַכטען איינע טיעפע פערביינונג, אונד ביקטן
זיך. ער הוב זיינע אויגען אויף, אונד זאַה דען בנימין זיינען ברודער,
29 זיינער מוטטער זאָהן, שפראַך: איזט דיעזעס אייער קליינער ברודער,
פאָן דעם איהר מיר געזאַגט האַבט? אונד שפראַך פערנער: גאָטט
30 זייא דיר גנעדיג מיין זאָהן!. יוסף איילטע הינוועג, דען זיינע צערט־
ליכקייט ענטבראַננטע געגען זיינען ברודער, אונד זוכטע צו וויינען,
31 גינג היניין אין דאַז צימער, אונד ווייכטע דאַזעלבסט. וואוש הירויף
זיין אנגעזיכט, קאַם הערויז הילט אַן זיך, אונד שפראַך: טראַגט
32 דאַז עססען אויף!. מאַן טרוג פיר איהן בעזאָנדערס אויף, פיר זיא בעז:
זאָנדערס, אונד פיר דיא מצרים, דיא מיט איהנען שפייזטען אויך בעז:

מנחה חדשה.

שלקח מאתם את שמעון, ולחזק הענין חזר לומר ואם אינך משלח לא נרד כי האיש אמר אלינו לא תראו פני וגו' וחזר עוד כשאמר לו אביו למה הרעותם לי להגיד לאיש העוד לכם אח ואמר שאול שאל האיש לנו וגו' וכי יודעים היינו שיאמר הורידו את אחיכם, ועוד לזה אתה מצטער לבלתי שלוח את הנער שלחה הנער אתי וגו' אנכי אערבנו מידי תבקשנו וגו'; וי"ל מה ראה יעקב ומה תועלת היתה לו אם לא יביא לו את בנימין שיהיה מנודה כל הימי' אדרבה כי זה יהיה לו נער על נער, אבל הכוונה היתה כי יודע היה יעקב מענין בניו שאם יתחזקו כנגד אדוני הארץ שלא יתעולל בהם לקחת מאת' את בנימין כי זאת היתה הסכנה אשר היה מתירא ממנה באומר וקראהו אסון שחשב שלא ימסרו עצמם עליו, וכאשר קפץ יהודה ונשבע אמר יעקב ב' דברים יש כאן א' שאילו היה יודע יהודה שישתדל אדוני הארץ לקחתו לא יקפוץ לישבע כי

אֶת־הָעִבְרִים לֶחֶם כִּי־תוֹעֵבָה הִוא לְמִצְרָיִם׃
וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָיו הַבְּכֹר כִּבְכֹרָתוֹ וְהַצָּעִיר כִּצְעִרָתוֹ 33
וַיִּתְמְהוּ הָאֲנָשִׁים אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ׃ וַיִּשָּׂא מַשְׂאֹת 34
מֵאֵת פָּנָיו אֲלֵהֶם וַתֵּרֶב מַשְׂאַת בִּנְיָמִן מִמַּשְׂאֹת
כֻּלָּם חָמֵשׁ יָדוֹת וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ׃ וַיְצַו אֶת־אֲשֶׁר 1
עַל־בֵּיתוֹ לֵאמֹר מַלֵּא אֶת־אַמְתְּחֹת הָאֲנָשִׁים אֹכֶל
כַּאֲשֶׁר יוּכְלוּן שְׂאֵת וְשִׂים כֶּסֶף־אִישׁ בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ׃
וְאֶת־גְּבִיעִי גְּבִיעַ הַכֶּסֶף תָּשִׂים בְּפִי אַמְתַּחַת 2

זאָנדערס, דען דיא מצרים קאָננען ניכט מיט דען עברים צוזאממען עססען,
ווייל עס דיא מצרים פיר איין גרייעל האַלטען. זיא זעצטען זיך פאָר איהם 33
הין, דער עלטעסטע נאַך זיינעם אַלטער, אונד דער יינגסטע נאַך זיי־
נער יוגענד; דיא מאָננער פערוואונדערטען זיך אונטעראיינאַנדער.
מאַן בראַכטע דיא טהיילע פאָן יוסף'ס אַנגעזיכט צו איהנען, אונד 34
בנימין'ס אַנטהייל וואַר פינפמאַל גרעסער אַלז דיא אַנטהיילע אַללער
איבריגען; זיא טראַנקען אונד בערוישטען זיך ביים איהם.
ער בעפאַהל זיינעם הויזפערוואַלטער, וויא פאָלגט: פיללע דיא 1
פוטטערזאָקקע דיזער לייטע מיט פּראָוויאַנטה, זאָפיעל זיא פאָרטברינ־
גען קאָננען, אונד לעגע דאַז געלד איינעס יעדען אָבען אין זיינען
פוטטערזאַק. מיינען בעכער אַבער, דען זילבערנען בעכער, לעגע 2

מנחה חדשה.

מאחר שהאריך עמו בדברי׳ בלי ספק ירד לסוף דעתו וידע שאין זאת כוונתו, ב׳ שאף אם ירשיע לעשות מאחר שקבל עליו חומר השבועה ידעתי כי כל ארץ מצרים לפניכם כאיש אחד, הלא תראה כי יעקב לבדו עמד כנגד כל ארם נהרים הבאים עם לבן בהיות בניו קטני שנים, וג״כ התקין עצמו להלחם נגד עשו וד׳ מאות איש אשר עמו, ומה שעשו שמעון ולוי בשכ׳, ומה שיורה עוד על גבורתם שעם כל מה שעשו לאנשי שכם היו אחרים לרעות בשכם ולא היו נחשבים כל אנשי הארץ בעיניהם לכלום, ולכ״א השלם א״כ איפה ר״ל א״כ שאתה קבלת עליך להשיבו הנה בטח לבי וידעתי כי כל תוכל, ומאחר שתקנת עצמך למלחמ׳ התקן עצמך ג״כ לדורון ולתפל׳ כמו שעשה הוא עם עשו אולי לא תצטרך להסתכן על הדבר הזה ולכן קחו מזמרת הארץ וגו׳ ואל שדי יתן לכם רחמי׳ והיא התפל׳, ומ״ש ואני כאשר שכלתי שכלתי ר״ל כאשר שכולתי

הַקָּטֹן וְאֵת כֶּסֶף שִׁבְרוֹ וַיַּעַשׂ כִּדְבַר יוֹסֵף אֲשֶׁר
3 דִּבֵּר׃ הַבֹּקֶר אוֹר וְהָאֲנָשִׁים שֻׁלְּחוּ הֵמָּה וַחֲמֹרֵיהֶם׃
4 הֵם יָצְאוּ אֶת־הָעִיר לֹא הִרְחִיקוּ וְיוֹסֵף אָמַר
לַאֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ קוּם רְדֹף אַחֲרֵי הָאֲנָשִׁים
וְהִשַּׂגְתָּם וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לָמָּה שִׁלַּמְתֶּם רָעָה
5 תַּחַת טוֹבָה׃ הֲלוֹא זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה אֲדֹנִי בּוֹ וְהוּא
6 נַחֵשׁ יְנַחֵשׁ בּוֹ הֲרֵעֹתֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם׃ וַיַּשִּׂגֵם
7 וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ וַיֹּאמְרוּ

אָבען אין דען פֿוטטעראַק דעס קֿיינסטען, אויך דאַז געלד זיינעס
3 איינקויפֿס; ער טהאַט וויא יוסף געשפראָכֿען האַטטע. זאָבאַלד דער
מאָרגען לייכֿטעטע, ליעס מאַן דיא מאֶננער ציהען, זיא מיט איהרען
4 עזעלן. אַלז זיא צור שטאַדט הינויז, אונד נאָך ניכֿט וייט ענטפֿערנט
וואַרען, שפראַך יוסף צו זיינעם הויזפֿערוואַלטער, מאַכֿע דיך אויף!
זעטצע דען מאֶננערן נאַך! אונד ווען דוא זיא עררייכֿט האַסט, זאָ
שפריך צו איהנן: ווארום האַבט איהר באֶזעס פֿיר גוטעס פֿערגאָלטן?.
5 איזט עז ניכֿט דאַז וואָרויז ווין העדר טרינקט? ער ווירד דיא וואַהרזאַ
הייט טאָן הערויזברינגען, איהר האַבט שלעכֿט געהאַנדעלט, דאַס
6 איהר זאָ געטהאַן האַבט?. דיזער עררייכֿטע זיא, אונד שפראַך צו
7 איהנען דיזע וואָרטער. זיא אַנטוואָרטעטען, ווארום שפריכֿט דער

מנחה חדשה.

מיוסף שכלתי ג"כ מאשר יהיה רצון הש"י בלאו הכי והרצון בזה לומר כי מאחר שהוא התקין עצמו לג' דברים הללו אם יבוא לשום נזק אח"כ ידע יהוא בוודאי כי ברצון הש"י יבוא ולא מפאת המקרה, וא"כ אם בהשגחת הש"י יבוא לו אין מנוס כי אע"פ שלא ילך למצרים לו נתכנו עלילות בלאו הכי, ואמר כל זה כשתנחם מעתה אם יארע לו שום תקלה מאחר שבא אליו מאדון כל הארץ. והנה לקחו כל המנח' ואת בנימין ויקומו וירדו מצרי' בחבר' אחת ולא כבראשונ' ויעמדו לפני יוסף, ולא אמר שהשתחוו לו, ואולי היה יוסף במקום שלא שלטה עיניהם בו ולא הודיע' שיהיה שם, או שיהיה הרצון שלא השתחוו לו לפי שהיה בלב' לקנטרו שחשבו שמיד ידבר אתם קשות להתעולל עלילו' ברשע כבראשונ', או שהשתחוו לו ולא הודיעתנו התורה, והיותר נכון הראשון אצלי. ואמר יוסף להביא' לבית להאיר להם פניו ולגנוב דעתם למנוא להם סבה להחזירם

אֵלָיו לָמָּה יְדַבֵּר אֲדֹנִי כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָלִילָה
לַעֲבָדֶיךָ מֵעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַזֶּה: הֵן כֶּסֶף אֲשֶׁר 8
מָצָאנוּ בְּפִי אַמְתְּחֹתֵינוּ הֱשִׁיבֹנוּ אֵלֶיךָ מֵאֶרֶץ
כְּנָעַן וְאֵיךְ נִגְנֹב מִבֵּית אֲדֹנֶיךָ כֶּסֶף אוֹ זָהָב: אֲשֶׁר 9
יִמָּצֵא אִתּוֹ מֵעֲבָדֶיךָ וָמֵת וְגַם־אֲנַחְנוּ נִהְיֶה לַאדֹנִי
לַעֲבָדִים: וַיֹּאמֶר גַּם־עַתָּה כְדִבְרֵיכֶם כֶּן־הוּא 10

הערר אזולכע ווארטע? פערן זייא עז פאן דיינען דינערן, זא וואז צו
טהון. אגאר דאז געלד, וועלכעס וויר אבען אין פוטטערזעקקע גע־ 8
פונדען, האבען וויר דיר ווידער געבראכט אויז דעם לאנדע כנען,
וויא זאללטען וויר נון אויז דיינעס העררן הויזע שטעהלען זילבער אדער
גאלד? ביא וועלכעם פאן דיינען דינערן עטוואז געפונדען ווירד, 9
דער זאל שטערבען, אונד אויך וויר וואללען ביא מיינעם העררן לייב־
אייגענע זיין. ער אנטווארטעטע: עז קאן פרייליך אויך יעצט זא 10
פערהאלטען, וויא איהר שפרעכט: אינדעססען, ביא וועם עז גע־

מנחה חדשה.

מן הדרך לקיים מה שנשאר מן החלום והוא והנה תסובינה וגו', וכאשר ראו שהובאו בית יוסף פחדו שמא להעליל עליהם על דבר הכסף הביאם לשם ולא רצו ליכנס עד שיתברר להם כוונתו כי אמרו אם תהיה כוונתו לרעה נקום כנגדו, ודברו עם האיש פתח הבית ואמרו לו שמצאו לו כסף איש בפי אמתחתו כספם במשקלו ר"ל הכסף בעצמו שהיה לנו בו טביעת עין וסימנים והמשקל עצמו, ואמר להם האיש כאשר ראה אותם בתבוכ' הזאת שלום לכם אל תיראו ידענו מעניניכם שאתם אנשים צדיקים ומושגחים מאד מאלהיכם והוא שם לכם מטמון באמתחתיכ' כי מפני שאני קבלתי כספיכם ולא אוכל לידע מהיכן בא לכם אלא שבא מרוב השגחת אלהיכ' ולא הובאת' לבית אלא שרצה לסעוד עמכם, וראותו שלא היו מתפייסים הוציא אליהם את שמעון שלא ברשות אדוניו, ואולי שהבין זה ממה שאמר לו כי אתי יאכלו האנשי' שהבין מזה שלבו עליהם לטובה, והנה שמעון הגיד להם שעשו עמו טובה גדול' ושאין לב אדוני הארץ עליהם למרע והנה נשתככ' חמת' ובאו לבית יוסף ופייסם עוד בשנתן להם מים לרחוץ רגליהם ומספוא לחמוריהם כמנהג האורחים החשובים אצל בעל הבית, והנה הכינו את המנחה בכלים כמנהג עד שיבוא, וכאשר בא יוסף שאל בשלומם ובשלו' אביהם והראה להם פנים צהובים לעשות כבתחלה ולא ירגישו, וישא משאות מאת פניו אליהם ותרב משאת בנימין ר"ל שאכל

אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ יִהְיֶה־לִּי עָבֶד וְאַתֶּם תִּהְיוּ נְקִיִּם׃
11 וַיְמַהֲרוּ וַיּוֹרִדוּ אִישׁ אֶת־אַמְתַּחְתּוֹ אָרְצָה וַיִּפְתְּחוּ
12 אִישׁ אַמְתַּחְתּוֹ׃ וַיְחַפֵּשׂ בַּגָּדוֹל הֵחֵל וּבַקָּטֹן
13 כִּלָּה וַיִּמָּצֵא הַגָּבִיעַ בְּאַמְתַּחַת בִּנְיָמִן׃ וַיִּקְרְעוּ
שִׂמְלֹתָם וַיַּעֲמֹס אִישׁ עַל־חֲמֹרוֹ וַיָּשֻׁבוּ הָעִירָה׃
14 וַיָּבֹא יְהוּדָה וְאֶחָיו בֵּיתָה יוֹסֵף וְהוּא עוֹדֶנּוּ שָׁם

מפטיר

פֿונדען ווירד דער זאָל מיין לייבאייגנער זיין, איהר אבער זאָללט שול־
11 לאָז בלייבען. זיא איילטען, ליסען יעדער זיינען פֿוטטערזאַק צור
12 ערדע, אונד טהאַטען יעדער זיינען פֿוטטערזאַק אויף. ער זוכטע,
ביים גרעסטען פֿינג ער אַן, אונד ביים קליינסטען הערטע ער אויף,
13 דאַ וואַרד דער בעכער אין בנימין'ס פֿוטטערזאַק געפֿונדען. זיא צער־
ריססען איהרע קליידער, לודען יעדער ווידער אויף זיינען עזעל, אונד
14 קעהרטען צור שטאַדט צוריק. יהוד' אונד זיינע ברידער קאַמען אין יוסף'ס
הויז, ער אַבער וואַר נאָך דאַזעלבסט, זיא פֿיעלען פֿאָר איהם צור

מנחה חדשה.

תבשיל שהיו מביאים לו היה נותן לו לבנימין כ"כ עד שנמצא שמשאת בנימין מרובה משל כל אחד מהם חמש ידות, והכוונה כדי לחבבו שלא יבינו שרוצה לעשות עמה' רעה, וזאת היתה אחת מן התחבולות. ויש לתמוה מאחי יוסף מאחר שהתעלל בהם יוסף פעם אחת בשומו כסף איש בפי אמתחתו מדוע לא נזהרו בפע' השנית הזאת עד ששם להם הכסף כבתחל' וגם הגביע? ואם מפני שאמר להם הממונ' אלהיכ' ואלהי אביכם וגו' אם כפי' הרב ואם כפי' הרמ"בן היה אפשר רחוק עד מאד עד שנמצא אומר שהוא מן הנמנע, וא"כ עדיין הספק במקומו עומד; וי"ל שהם באמת מוזהרים ועומדים היו אבל התחכם יוסף כ"כ בתחבולות שלא הניח להם מקום להרגיש בענין, הא' שקבלם בסבר פנים יפות ואכלו עמו לחם וישא משאות וגו', ב' ששתה יין כ"כ עד שנשתכר והם כ"כ מפני בושתו שלא יאמר שהיה חשוב בעיניהם כשכור מאחר שהוא משתכר והם אינם משתכרי' שנא' וישתו וישכרו עמו וזאת היתה תחבולה גדולה שלא נתן להם בידים כדי שלא ירגישו ויאמרו זה רוצה להשקות לנו יין לעשו' כבתחל', ג' שקם הממונ' בעוד לילה ויתן תבן ומספוא לחמוריהם ותיקן כל צרכיהם וכשהאיר הבקר שולחו מבוהלים ודחופים המה וחמוריהם ר"ל שמלאו חמוריה' כבר הספיקו להם כל צרכיה' ולא היו חסרי' כ"א לשאת את שברם עליהם, ד' שבעוד שלא הרחיקו אמר יוסף לאשר על ביתו וגו' ולא

וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו אָרְצָה׃ וַיֹּאמֶר לָהֶם יוֹסֵף מָה־ 15
הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם הֲלוֹא יְדַעְתֶּם כִּי־
נַחֵשׁ יְנַחֵשׁ אִישׁ אֲשֶׁר כָּמֹנִי׃ וַיֹּאמֶר יְהוּדָה מַה־ 16
נֹּאמַר לַאדֹנִי מַה־נְּדַבֵּר וּמַה־נִּצְטַדָּק הָאֱלֹהִים
מָצָא אֶת־עֲוֺן עֲבָדֶיךָ הִנֶּנּוּ עֲבָדִים לַאדֹנִי גַּם־
אֲנַחְנוּ גַּם אֲשֶׁר־נִמְצָא הַגָּבִיעַ בְּיָדוֹ׃ וַיֹּאמֶר חָלִילָה 17

ערדע. אונד יוסף שפראך צו איהנען: וואס פיר איינע טהאט האבט 15
איהר געטהאן? וויסט איהר דען ניכט, דאס איין מאן וויא איך דיא
וואהרהייט הערויזבריינגען קאן?. יהודה שפראך: וואס זאָללען וויר 16
צו מיינעם הערן שפרעכען? וואס זאָללען וויר רעדען? וואס זאָללען
וויר אונז רעכטפערטיגען? גאָטט האט דיא מיסעטהאט דיינער
היימגעפונדען, נון זינד וויר דיינע לייבאייגענע! זאָוואָהל וויר, אלז
דער, בייא וועלכעם מאן דען בעכער געפונדען. ער אנטוואָרטעטע: 17

מנחה חדשה.

הכניס להרחיק ולפתוח ולראות מה היה בשקיהם, ה' שלא דבר עמם ולא הרגישו בו עד שהשיגם שאילו דבר עמם מרחוק היו מרגישים והיו מסירים כל מה שהיה בשקיהם בטרם יקרב אליהם. וכשנמצא הכסף והגביע הרגישו למפרע שכל אלו היו תחבולות לגלגל עליהם כל מה שגלגל ולכן א"ל יהודה **מה נאמר** לאדוני וגו' כלומר מה נבקש ממך מחילה מאחר שאתה הסיבות פני הדבר וממך היו כל התחבולות האלה, מה נדבר כלומר מה נתווכח עמך ומה יוכיחך על מה שעשית לנו וכל מה שעשית עשית בחכמה ובתחבולה גדול' עד שנמצא' הגניב' בידינו ולא נוכל לטעון טענה מספק', ומה נצטדק שאתה אמרת לנו הלא ידעתם כי נחש ינחש וגו' כלומר כבר ראיתי מעניניכם שאתם גנבים ולסטים אבל תמהתי למה גנבתם בביתי שהיה לכם לידע כי נחש ינחש איש אשר כמוני, וכן אמר הממונה למה שלמתם רעה תחת טובה שלא תמה מענין הגניבה וכאלו אמר להם שהיה יודע שהם גנבים אלא מפני היותם כפויי טובה וא"כ מה נצטדק מאחר שהגניבה נמצאת בידינו מה נשיבך על זה לומר שאנחנו צדיקים ואין זה מעניננו אבל הוי יודע שכבר הרגשנו בתחבולותיך ואין לנו פה להשיב, והאמת הוא שהש"י מצא עון עבדיך ממקום אחר הנה כשלמה כוונתך שהננו עבדים לאדני גם אנחנו כמו בעל הגביע שהרי נמצא כסף איש בפי אמתחתו, גם אשר נמצא הגביע בידו ממקום אחר שהרי גם הוא נמצא כסף שברו בפי אמתחתו וא"כ הרי יש לך עלינו עלילות

לִּי מֵעֲשׂוֹת זֹאת הָאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא הַגָּבִיעַ
בְּיָדוֹ הוּא יִהְיֶה־לִּי עָבֶד וְאַתֶּם עֲלוּ לְשָׁלוֹם אֶל־
18 אֲבִיכֶם׃ ס וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה
וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי יְדַבֶּר־נָא עַבְדְּךָ דָבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי
19 וְאַל־יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדֶּךָ כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה׃ אֲדֹנִי
שָׁאַל אֶת־עֲבָדָיו לֵאמֹר הֲיֵשׁ־לָכֶם אָב אוֹ־אָח׃

פערן זייא עז: פֿאָן מיר דיזעז צו טהון! בייא דעם דער בעכער געפֿונדען
וואָרדען, דער זאָלל מיין לייבאייגנער זיין, איהר אַבער, ציהעט הינויף אין
18 פֿרידען צו אייערם פֿאַטער. יהוד' טראַט צו איהם הין, אונד שפּראַך:
אוּם פֿערלייהונג מיין העדר! לאַס דיינען קנעכט איין וואָרט שפּרעכען,
פֿאָר דען אָהרען מיינעס העררן, אונד דיין צאָרן ענטברעננע ניכט איבער
19 דיינען קנעכט, דען! דוא אונד פרעה זינד איינאַנדער גלייך. מיין העדר
פֿראַגטע זיינע קנעכטע: האַבט איהר נאָך איינען פֿאַטער, אָדער איינען

מנחה חדשה.

רבות, ולכן השיב יוסף חלילה לי וגו' כלומר תדעו שאין מדרכי לעשות כן להיות מעול וחומס אלא האיש אשר נמצא הגביע בידו שהוא ידוע וברור לי ולכל העולם שהוא שלי וזה גנבו יהיה לי עבד, אבל הכסף אע"פ שבאמת הוא שלי ואתם גנבת' אותו יש לכם טענה לומר שאתם הבאתם כסף משנה כלומר הכסף הראשון לשבר בר פעם שנית הבאתם כפלים על הראשון שאמרתם אולי נתייקר השער ונתתם מה שנתתם ונשאר בידכם מה שנשאר, ולכן האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד ואתם עלו לשלום אל אביכם וכששמע יהודה כי כלתה אליו הרעה השתדל בכל עוז להציל את בנימין מידו ולא ירא מגשת אליו ולומר לו הבנתי שכל מה שנגלגלת עלינו מתחלה היה בשביל זה הנער להיותו לך לעבד ולכן פייסו שישמע דבריו.

ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני, כלומר בבקש' ממך ידבר נא עבדך דבר ואע"פ שמרוב שיחי וכעסי אדבר דברים שלא כרצונך אל נא יחר אפך בעבדך, ואם אומר אצעק למלך, מה יתן ומה יוסף מאחר שאתה מושל בכל אשר לו וא"כ כי כמוך כפרע לך לבדך אצעק שהרי אתה ופרע' שוים במעל'.
אדני שאל את עבדיו לאמר כלומר אתה שאלת לנו שאלות שעל כרחנו אמרנו לך שיש לנו אב ואח כשלו אתה שאת היש לכם אב או אח שאין לנו תשובה זולת', והוא כי אתה נתת אתנו כמרגלי' את הארץ אמרנו לך לא היינו מרגלים והראי' שכולנו בני איש אחד נחנו ולא יקל אדם בעשר' בנים להיותם מרגלים

וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי יֶשׁ־לָנוּ אָב זָקֵן וְיֶלֶד זְקֻנִים קָטָן 20
וְאָחִיו מֵת וַיִּוָּתֵר הוּא לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ וְאָבִיו אֲהֵבוֹ׃
וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ הוֹרִדֻהוּ אֵלָי וְאָשִׂימָה עֵינִי 21
עָלָיו׃ וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי לֹא־יוּכַל הַנַּעַר לַעֲזֹב אֶת־ 22
אָבִיו וְעָזַב אֶת־אָבִיו וָמֵת׃ וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ 23
אִם־לֹא יֵרֵד אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אִתְּכֶם לֹא תֹסִפוּן
לִרְאוֹת פָּנָי׃ וַיְהִי כִּי עָלִינוּ אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וַנַּגֶּד 24
לוֹ אֵת דִּבְרֵי אֲדֹנִי׃ וַיֹּאמֶר אָבִינוּ שֻׁבוּ שִׁבְרוּ־לָנוּ 25
מְעַט־אֹכֶל׃ וַנֹּאמֶר לֹא נוּכַל לָרֶדֶת אִם־יֵשׁ אָחִינוּ 26

ברודער? דא זאגטען וויר צו מיינעם הערן: וויר האבען נאך 20
איינען אלטען פאטער, אונד איינען קליינען איין אלטער ער־
לייגטען קנאבען, דעססען לייבליכער ברודער איזט געשטארבען,
ער בלייבט זיינער מוטטער אללעין איבריג, אונד זיין פאטער
ליעבט איהן. דא שפראכסט צו דיינען קנעכטען: ברינגט איהן 21
צו מיר העראב, דאס איך איין אויגע אויף איהן ווערפע. וויר אנט־ 22
ווארטעטען מיינעם הערן: דער קנאבע קאן זיינען פאטער ניכט
פערלאססען, ווען ער זיינען פאטער פערליעסע ווירדע ער שטערבען.
אלליין דא שפראכסט צו דיינען קנעכטען: ווען אייער קליינסטער ברו־ 23
דער ניכט מיט אייך הערבאב קאממט, זא זאללט איהר מיין אנגעזיכט
ניכט מעהר זעהען. אלז וויר נון הינויף קאמען צו דיינעם דיענער, מיי־ 24
נעם פאטער, זא ערצעהלטען וויר איהם דיא ווארטע מיינעס הערן.
אונזער פאטער שפראך: געהעט ווידער הין! קויפט אונז עטוואס 25
שפייזע איין. אלליין וויר אנטווארטעטען: וויר קאננען ניכט הינאב 26

מנחה חדשה.

אחרי המרגלים הולכים בסבבה עלויה, וא"ת יש לו בנים רבים מלבד אלו ולכן יקל באלו, אין זאת אחרי בנים עשר עבדיך וגו' והאחד את אבינו וגו' הרי אמרנו באלה הדברים שיש לנו אב זקן וילד זקונים קטן, ובשמועת שיש לנו ילד זקונים קטן השתדלת בכל מאמצי כחך שנורידהו אליך ואמרת אשימה עיני עליו לא ידענו מה היתה כוונתך ומה לנו ולך לפרוש לנו מכמורות להוריד נפשות נקיים מה שלא עשית לאחד מגויי הארץ, תדע שכן הוא אחרי

הַקָּטֹן אִתָּנוּ וְיָרַדְנוּ כִּי־לֹא נוּכַל לִרְאוֹת פְּנֵי הָאִישׁ
27 וְאָחִינוּ הַקָּטֹן אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ׃ וַיֹּאמֶר עַבְדְּךָ אָבִי
אֵלֵינוּ אַתֶּם יְדַעְתֶּם כִּי שְׁנַיִם יָלְדָה־לִּי אִשְׁתִּי׃
28 וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי וָאֹמַר אַךְ טָרֹף טֹרָף וְלֹא
29 רְאִיתִיו עַד־הֵנָּה׃ וּלְקַחְתֶּם גַּם־אֶת־זֶה מֵעִם פָּנַי
וְקָרָהוּ אָסוֹן וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי בְּרָעָה
30 שְׁאֹלָה׃ וְעַתָּה כְּבֹאִי אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ
אִתָּנוּ וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְנַפְשׁוֹ׃ וְהָיָה כִּרְאוֹתוֹ כִּי־
31 אֵין הַנַּעַר וָמֵת וְהוֹרִידוּ עֲבָדֶיךָ אֶת־שֵׂיבַת עַבְדְּךָ

רייזען; נור ווען אונזער קליינסטער ברודער מיט אונז איזט, קאננען
וויר רייזען, דען וויר דירפען דעם מאננעס אנטליץ ניכט זעהען, ווען
27 אונזער יינגסטער ברודער ניכט מיט אונז איזט. דיין דינער, מיין פא־
טער, שפראך צו אונז: איהר וויסט, דאס מיינע פרויא מיר צווייא
28 זאהנע געבאהרען. איינער גינג פאן מיר הינוועג, איך דאכטע
וויר, ער מוס וואהל צערריסען וואָרדען זיין, דא איך איהן ביזהער
29 ניכט ווידער געזעהען. ווען איהר נון אויך דיזען פאן מיינעם אנגעזי־
כטע וועגנעהמט, אונד איהם בעגעגנעטע איין אונגליק: זא ברינגט
30 איהר מיין גרויעס הויפט מיט קוממער אין דיא גרופט. ווען איך נון צו
דיינעם דינער, מיינעם פאטער, צוריקקאממע, אונד דער קנאבע
איזט ניכט ביי אונס! (דא דעססען זעעלע מיט דער זייניגען פער־
31 קניפפט איזט). ווען ער נון זאהע, דאס דער קנאבע ניכט ביי
אונס איזט, זא ווירדע ער שטערבען, אונד דיינע דינער העטטען
דאס גרויע הויפט דיינעס דינערס, אונזערעס פאטערס, מיט יאממער

מנחה חדשה.

אמרת אם לא ירד אחיכם הקטן וגו׳ ואתה ידעת כי באמת כביאתו מאחר
* שלקחת מאתנו את שמעון ואם לא כביאתו הרי שמעון במקומו, וא״ת מה הנער
הזה עליכם כמה בנים מתים כמה בנים נשבים כמה בנים גולים, וכי כל
מי שימות או יגלה בנו יגיע לו צער גדול כזה? אמת הדבר בכל העולם.
אבל לא בזה הענין שהרי אמרנו לך לא יוכל הנער וגו׳, תדע שכן הוא ויהי־
כי עלינו וגו׳, ויאמר עבדך אבי. אלינו שובו שברו לנו מעט אכל, ולא אמר.

32 אָבִינוּ בְּיָגוֹן שְׁאֹלָה׃ כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת־הַנַּעַר
מֵעִם אָבִי לֵאמֹר אִם־לֹא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ וְחָטָאתִי
33 לְאָבִי כָּל־הַיָּמִים׃ וְעַתָּה יֵשֶׁב־נָא עַבְדְּךָ תַּחַת
34 הַנַּעַר עֶבֶד לַאדֹנִי וְהַנַּעַר יַעַל עִם־אֶחָיו׃ כִּי־אֵיךְ
אֶעֱלֶה אֶל־אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתִּי פֶּן אֶרְאֶה
1 בָרָע אֲשֶׁר יִמְצָא אֶת־אָבִי׃ וְלֹא־יָכֹל יוֹסֵף
לְהִתְאַפֵּק לְכֹל הַנִּצָּבִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ
כָל־אִישׁ מֵעָלָי וְלֹא־עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְוַדַּע
2 יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו׃ וַיִּתֵּן אֶת־קֹלוֹ בִּבְכִי וַיִּשְׁמְעוּ
3 מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה׃ וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־

32 אין דיא גרופט געבראַכט. דען דיין דיענער האַט דען קנאַבען פער־
בירגט פאָן מיינעם פאַטער, אונד שפראַך: ווען איך איהן ניכט
ווידער ברינגע, זאָ וויל איך מיך יעדערצייט אַן מיינעם פאַטער פער־
33 זינדיגט האַבען. אַלזאָ לאַס דאָך דיינען קנעכט אַנשטאַטט דעז קנאַ־
בען איין לייבאייגנער בייא מיינעם הערן זיין; דער קנאַבע אַבער
34 מאַג הינאויפציהען מיט זיינען ברידערן. וויא קאָננטע איך הינאויפ־
ציהען, צו מיינעם פאַטער, ווען דער קנאַבע ניכט בייא מיר איזט?
איך ווירדע דען יאַממער ניכט אַנזעהען קאָננען, דער מיין פאַטער
1 טרעפפען ווירדע. נון קאָננטע יוסף ניכט מעהר אַן זיך האַלטען
פאָר אַללען, דיא אום איהן שטאַנדען; ער ריף: לאַסט יעדערמאַן
פאָן מיר הינאויז געהען, אונד עז בליב ניעמאַנד בייא איהם, אַלז
2 זיך יוסף זיינען ברידערן צו ערקעננען גאַב. ער ליס זיינע שטיממע
אויז אין ווינען, דאַס דיא לייטע פאָן מצרים עז העֶרטען, אונד דיא
3 הויזלייטע פרעה'ם עז העֶרטען. יוסף שפראַך נעמליך צו זיינען

מנחה חדשה.

שוב הביאו את שמעון שהרי הקל בו שלא להוציא את בנימין מאת פניו, אבל
שוב שברו לבו שהוא דבר הכרחי ואין לנו תקומה בלעדו ואפ"ה לא הוציאו כי
אם בערבון ולכן אמר כי עבדך ערב את הנער, וא"ת היה הערבנות דבר
בקל אין זה אלא וחטאתי לאבי כל הימים, א"כ באבדן הנער אראה ברע

אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף הַעוֹד אָבִי חָי וְלֹא־יָכְלוּ אֶחָיו
4 לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהֲלוּ מִפָּנָיו׃ וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־
אֶחָיו גְּשׁוּ־נָא אֵלַי וַיִּגָּשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם
5 אֲשֶׁר־מְכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרָיְמָה׃ וְעַתָּה ׀ אַל־תֵּעָצְבוּ
וְאַל־יִחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי־מְכַרְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי לְמִחְיָה
6 שְׁלָחַנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם׃ כִּי־זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב
בְּקֶרֶב הָאָרֶץ וְעוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין־חָרִישׁ
7 וְקָצִיר׃ וַיִּשְׁלָחֵנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם לָשׂוּם לָכֶם
שביעי שְׁאֵרִית בָּאָרֶץ וּלְהַחֲיוֹת לָכֶם לִפְלֵיטָה גְּדֹלָה׃
8 וְעַתָּה לֹא־אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי הָאֱלֹהִים

ברידערן: איך בין יוסף! מיין פאטער, לעבט ער נאך? דיא ברי
דער אבער קאננטען איהם ניכט אנטווארטען, דען זיא וואַרען פאר
4 איהם ערשראקקען. יוסף שפראך צו זיינען ברידערן: טרעטעט
נאהער הער צו מיר! זיא טראטען נאהער הין, ער שפראך: איך
5 בין אייער ברודער יוסף, דען איהר נאך מצרים פערקויפט. נונמעהר
זייד ניכט בעטריבט, אונד לאסט עס איין אייערן אויגען ניכט פער
דריסען, דאס איהר מיך הירהער פערקויפט האבט; דען צור ער
6 האלטונג דעס לעבענס האט מיך גאטט פאר אייך הערגעזענדעט. דען
יעצט זינד שאן צוויא יאהרע הונגערנאטה אים לאנדע; עס ווערדען
נאך פינף יאהרע קאממען, אין וועלכען וועדער פפלוגען נאך ערנד
7 טען זיין ווירד. דארום האט מיך גאטט פאר אייך הערגעזענדעט,
אייך איין בלייבען אים לאנדע צו פערשאפפען, אונד אייך איינן לעבען
8 צו ערהאלטען, דורך איינע גראסע ערעטטונג. ניכט איהר האבט
מיך היעהער געזענדעט, זאנדערן גאטט, ער האט מיך דעם פרעה

מנחה חדשה.

אשר ימצא את אבי ואחי׳ חוטא לאבי כל הימי׳, ואתה רואה גודל הרע המגיע לנו ומעט התועלת המגיע לך, ואם בשביל עבד אחד? ישב נא עבדך תחת הנער שבלי ספק אני טוב ממנו לכל דבר, וכאשר ראה ההשתדלות הנמרץ אשר השתדל יהודה להציל את בנימין ידע והכיר כי לבם נכון עמו כי אמר

וַיְשִׂימֵנִי לְאָב לְפַרְעֹה וּלְאָדוֹן לְכָל־בֵּיתוֹ
וּמֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ מַהֲרוּ וַעֲלוּ אֶל־אָבִי 9
וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו כֹּה אָמַר בִּנְךָ יוֹסֵף שָׂמַנִי אֱלֹהִים
לְאָדוֹן לְכָל־מִצְרָיִם רְדָה אֵלַי אַל־תַּעֲמֹד׃
וְיָשַׁבְתָּ בְאֶרֶץ־גֹּשֶׁן וְהָיִיתָ קָרוֹב אֵלַי אַתָּה וּבָנֶיךָ 10
וּבְנֵי בָנֶיךָ וְצֹאנְךָ וּבְקָרְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ׃ וְכִלְכַּלְתִּי 11
אֹתְךָ שָׁם כִּי־עוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים רָעָב פֶּן־תִּוָּרֵשׁ
אַתָּה וּבֵיתְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ׃ וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רֹאוֹת 12
וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין כִּי־פִי הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם׃ וְהִגַּדְתֶּם 13

צום פאטער געזעצט, זיינעם גאנצען הויזע צום הערן, אונד איבער
דאז גאנצע לאנד מצרים צום הערשער. איילעט, געהעט צו מיינעם 9
פאטער הינויף, אונד שפרעכעט צו איהם: זאָ האט דיין זאָהן יוסף גע־
שפראָכען: גאָטט האט מיך צום הערן איבער גאנץ מצרים געזעצט,
קאָממע צו מיר הערונטער, האַלטע דיך ניכט אויף. דוא זאָללסט אים 10
לאנדע גשן וואָהנען, דאמיט דוא מיר נאַהע זייעסט; דוא, דיינע קינ־
דער, אונד קינדעסקינדער, דיין קליינפיה, רינדפיה, אונד אַללעס,
וואַז דוא האַסט. דאזעלבסט ווערדע איך דיך פערזאָרגען; דען עס 11
ווירד נאָך פינף יאַהר הונגערסנאָטה זיין; דאמיט דוא ניכט פער־
ארמעסט מיט דיינעם הויזע אונד אַללעם, וואַז דוא האַסט. היערע 12
אייגנע אויגען זעהען, זאָ וויא דיא אויגען מיינעס ברודערס בנימין,
דאס מיין מונד זעלבסט מיט אייך רעדעט. איהר קאָננעט אלזאָ מיינעם 13

מנחה חדשה.

אילו היתה להם שום איבה עדיין לא ישתדלו כל כך להציל את בנימין לפי שהוא נכנס במקומי אצל אביו ויקנאו בו כמו שקנאו בי, באותה שעה נכמרו רחמיו אל אביו ואל אחיו ואמר אני יוסף וגו'. וי"ל מאחר שאמר אני יוסף ולא יכלו אחיו לענות אותו למה חזר לומר גשו נא אלי וגו'? ואם מפני שחשב שמה שלא ענו אותו דבר היה בשביל שלא האמינו שהוא יוסף, מה אות ומה סימן הראה להם באומרו אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי מצרימה? וי"ל שיוסף חשב שמה שלא השיבוהו היה לג' סבות, הא' שלא האמינו שהוא יוסף, הב' שנתביישו ממנו על מה שגמלו לו, הג' שחרה להם עד מאד על שמכרוהו

לְאָבִי אֶת־כָּל־כְּבוֹדִי בְּמִצְרַיִם וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר
14 רְאִיתֶם וּמִהַרְתֶּם וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־אָבִי הֵנָּה: וַיִּפֹּל
עַל־צַוְּארֵי בִנְיָמִן־אָחִיו וַיֵּבְךְּ וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל־
15 צַוָּארָיו: וַיְנַשֵּׁק לְכָל־אֶחָיו וַיֵּבְךְּ עֲלֵהֶם וְאַחֲרֵי כֵן
16 דִּבְּרוּ אֶחָיו אִתּוֹ: וְהַקֹּל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר
בָּאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּיטַב בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו:
17 וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אֱמֹר אֶל־אַחֶיךָ זֹאת עֲשׂוּ
18 טַעֲנוּ אֶת־בְּעִירְכֶם וּלְכוּ־בֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן: וּקְחוּ
אֶת־אֲבִיכֶם וְאֶת־בָּתֵּיכֶם וּבֹאוּ אֵלָי וְאֶתְּנָה לָכֶם

פאטער ערצאהלען, אללע מיינע עהרע אין מצרים, אונד אללעס וואס
איהר געזעהען האבט; איילעט! אונד ברינגעט מיינען פאטער היהער.
14 ער פיעל זיינעם ברודער בנימין אום דען האלז: אונד וויינטע, אונד
15 בנימין וויינטע אויך אן זיינעם האלזע. ער קיססטע אללע זיינע ברידער,
אונד וויינטע אן איהנען; הערנאך רעדעטען זיינע ברידער מיט איהם.
16 דאז געשרייא ווארד אים הויזע פרעה'ס געהארט, יוסף'ס ברידער
זינד אנגעקאממען! דיזעס געפיעל אין דען אויגען פרעה'ס, אונד
17 אין דען אויגען זיינער בעדיענטען. פרעה ליס דעם יוסף זאגען:
זאגע צו דיינען ברידערן: טהוט דיזעס! בעלאדעט אייער פיעה,
18 אונד דאן! רייזעט אין דאז לאנד כנען. נעהמעט אייערן פאטער
אונד אייערע הויזלייטע, אונד קאממט צו מיר, איך וויל אייך דאז

מנחה חדשה.

לאותו מקום שהיו צריכין לבוא ולכן חזר לדבר דברים ראויים להסיר מלבם כל הדברים הללו, לא' אמר גשו נא אלי כדי שלא ישמעו האנשים אשר פתח הבית ואודיעכם דבר שתאמינו בו שאני יוסף אחיכם, ואמר אשר מכרתם אותי הנה כלומר לא מכרת' אותי לסוחרי' אלא מפני שהיו יורדי' למצרי' שאמרתם הוא היה חושב למלוך עלינו ולמשול בנו, כמכור אותו לעבד למקו' שלא יתכן שתהיה לו מעלה כלל והיא מצרים שהרי לא היו אוכלי' עם יוסף בהיותו מלך עליהם, ולכן אמר שם הולכים להוריד מצרימה שאלו לא היו יורדים למצרים לא היו מוכרי' אותו אליה', באותה שעה ידעו שהוא יוסף, לב' אמר

אֶת־טוּב אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאִכְלוּ אֶת־חֵלֶב הָאָרֶץ׃
19 וְאַתָּה צֻוֵּיתָה זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
עֲגָלוֹת לְטַפְּכֶם וְלִנְשֵׁיכֶם וּנְשָׂאתֶם אֶת־אֲבִיכֶם
20 וּבָאתֶם׃ וְעֵינְכֶם אַל־תָּחֹס עַל־כְּלֵיכֶם כִּי־טוּב כָּל־
21 אֶרֶץ מִצְרַיִם לָכֶם הוּא׃ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן
לָהֶם יוֹסֵף עֲגָלוֹת עַל־פִּי פַרְעֹה וַיִּתֵּן לָהֶם צֵדָה
22 לַדָּרֶךְ׃ לְכֻלָּם נָתַן לָאִישׁ חֲלִפוֹת שְׂמָלֹת וּלְבִנְיָמִן
נָתַן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף וְחָמֵשׁ חֲלִפֹת שְׂמָלֹת׃

בעסטע פֿאָן מצרים איינגעבען, אונד זָאָלט פֿאָם פֿעטט דעז לאַנדעז
לעהרען. דוא האַסט דען בעפֿעהל; דיזעז טהוט פֿערנער: נעה׳ 19
מעט אייך אויז דעם לאַנדע מצרים וואַגען פֿיר אייערע קינדער אונד
פֿרויען; זָא קאָננט איהר אייערן פֿאַטער אויפֿנעהמען אונד היהער
קאָממען. לאַסט אייך ניכט לייד זיין וועגען אייערר געראַטהע; דען 20
דאַז בעסטע פֿאָן מצרים זָאָלל אייער זיין. דיא קינדער ישראל'ס טהאַטען 21
דיזעז; יוסף גאַב איהנען וואַגען אויף פרעה'ס בעפֿעהל; ער גאַב
איהנען אויך צעהרונג אויף דיא רייזע. אַללען ברידערן טענקטע ער 22
פֿערנער, יעדעם, איין פּאַאַר עהרענקליידער; דעם בנימין אַבער
טענקטע ער דרייא הונדערט זילבערשטיקקע אונד פֿינף פּאַאַר עהרענ׳

מנחה חדשה.

אל תעצבו מפני שמכרתם אותי, לג' אמר ואל יחר בעיניכם מפני שהיתה המכירה לכאן כלומר למקום שהייתם צריכים לילך כי למחיה שלחני אלהים לפניכם, כלומר עד בואכם שראויים אתם לירד למצרים וברחמי הש"י עליכם שלחני קודם בואכם וזהו לפניכם לתור לכם מנוחה ולא למחיה בלבד שלחני לפניכם שיראה ענין המזון שהרי שנתים הרעב בקרב הארץ ועבר עליכם ועל כל העולם מה שאתם רואים מן הנער ומה יעשה בחמש שנים אחרות אשר אין חריש וקציר ולא ישאר מאומה' של בית יעקב שריד וכש"כ בהיותכם גולים ולכן שלחני אלהים לפניכם לשום לכם שארית בארץ וגו', ומה שהיתה עצתכם למכור אותי הנה ולא למקום אחר כדי שלא יתכן שתהיה לי מעלה כאמור מאת ה' היתה זאת ולא אתם שלחתם אותי הנה ולא למקום אחר כדי שלא יתכן ככ"ל שהש"י לוכד חכמי' בערמ' והיא היתה כבת מעלתי

23 ולאביו שלח כזאת עשרה חמרים נשאים מטוב
מצרים ועשר אתנת נשאת בר ולחם ומזון
24 לאביו לדרך: וישלח את־אחיו וילכו ויאמר אלהם
25 אל־תרגזו בדרך: ויעלו ממצרים ויבאו ארץ
26 כנען אל־יעקב אביהם: ויגדו לו לאמר עוד יוסף
חי וכי־הוא משל בכל־ארץ מצרים ויפג לבו כי
27 לא־האמין להם: וידברו אליו את כל־דברי
יוסף אשר דבר אלהם וירא את־העגלות אשר־

23 קליידער. זיינעם פאטער שיקקטע ער וויא פאלגט: צעהען עזעל, בעז
לאדען מיט דען בעסטען זאכען אויז מצרים; אונד צעהען עזעלינגען,
בעלאדען מיט געטריידע, געבאקקענעם בראד אונד אנדערן שפייז
24 זען, פיר זיינען פאטער צור רייזע. בעגלייטעטע זיינע ברידער, אונד
זיא רייזעטען; ער שפראך צו איהנען: פערצאנקעט אייך ניכט אויף דער
25 רייזע!. זיא ציגען הינויף פאן מצרים, אונד קאמען אין דאז לאנד
26 כנען צו איהרעם פאטער יעקב. בעריכטעטען איהם, דאס יוסף נאך
לעבע, דאס ער הערר זייא איבער דאז גאנצע לאנד מצרים, אלליין
ער האטטע קיין צוטרויען; (זיין הערץ וואר טואך) דען ער גלויבטע
27 איהנען ניכט. זיא זאגטען איהם אבער אללע ווארטע יוסף'ס, דיא ער
איהנען געזאגט האטטע; ער זאהע אויך דיא וואגען, דיא יוסף גע=

מנחה חדשה.

תדע שכן הוא. שהרי שמני לאב לפרעה ולאדון לכל ביתו ומושל בכל ארץ מצרים והכל לתועלתכם ולכן אל תעצבו מפני המכירה ואל יחר בעיניכם על שמכרתם אותי הנה כי כל זה סבב הש"י לתועלתכם וא"כ מהרו ועלו אל אבי וגו׳, שמני אלהים וגו׳ כלומר אל תאמר בלבבך יוסף אפשר שהוא חשוב בעיני פרעה מפני חכמתו ומפני התועלת הגדול שבא לו על ידו אבל בשאר ערי מצרים לא יהיה חשוב כ"כ מפני כי מבית האסורים יצא למלוך וכתוב בנימוסי מצרים שלא ימלוך העבד וכש"כ שיסכלוהו בהיותו עברי ואני איני רוצה לבוא אל עיר הממלכה כדי שלא יודעו בני בחצר המלכים ויהיה סבה להתעכב במצרי׳ ואני איני רוצה להתעכב שם אלא לגור בארץ כמ"ש אל פרעה לגור בארץ באנו, לכך אמר להם שיאמרו לאביו שמני אלהים לאדון לכל מצרים ובאיזה מקום שתרצה לגור יש לאל ידי להושיבך בו ולכן רדה אלי אל

שָׁלַח יוֹסֵף לָשֵׂאת אֹתוֹ וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם׃
שביעי וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד־יוֹסֵף בְּנִי חָי אֵלְכָה וְאֶרְאֶנּוּ 28
בְּטֶרֶם אָמוּת׃ וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּבֹא מו 1
בְּאֵרָה שָּׁבַע וַיִּזְבַּח זְבָחִים לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק׃
וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים ׀ לְיִשְׂרָאֵל בְּמַרְאֹת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר 2
יַעֲקֹב ׀ יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃ וַיֹּאמֶר אָנֹכִי הָאֵל 3
אֱלֹהֵי אָבִיךָ אַל־תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה כִּי־לְגוֹי
גָּדוֹל אֲשִׂימְךָ שָׁם׃ אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה 4
וְאָנֹכִי אַעַלְךָ גַם־עָלֹה וְיוֹסֵף יָשִׁית יָדוֹ עַל־עֵינֶיךָ׃

טיקקט האַטטע איהן אויפֿלונעהמען, דאַ וואַרד דער גייסט איהרעז
פֿאַטערז יעקבֿ'ס ווידער בעלעבט. אונד ישרא׳ שפּראַך: עז איסט גענוג 28
נוג! מיין זאָהן יוסף לעבט נאָך! איך מוס היננרייזען, אונד איהן זעהען,
עהע איך שטערבע. ישרא׳ רייזעטע אַלזאָ מיט אַללעם, וואַז איהם 1
אַנגעהאָרטע, אונד לאַנגטע צו באר שבע אַן, דאַזעלבסט בראַכטע ער
אָפּפֿער דעם גאָטטע זיינעז פֿאַטערז יצחק'ס. גאָטט שפּראַך צו ישרא׳ 2
איןן נאַכטליכען געזיכטע, שפּראַך נאַמליך: יעקב! יעקב! דיזער
שפּראַך: היער בין איך. ער שפּראַך: איך בין דער גאָטט דיינעז 3
פֿאַטערז! פֿירכטע דיך ניכט, נאַך מצרים היננאַב צו ציעהען; דען איך
וויל דיך דאַזעלבסט צו איינעם גראָססען פֿאָלקע מאַכען. איך וויל מיט 4
דיר נאַך מצרים היננאַבציעהען, אונד איך וויל דיך אויך ווידער הינויף
בריגנען! אונד יוסף זאָלל זיינע האַנדע אויף דיינע אויגען לעגען.

מנחה חדשה.

תעמוד והיותר נאות לך ולבניך היא ארץ גשן והיא קרוב אלי לכלכלך יותר מארץ כנען שאילו מצאתי לכלכלך שם לא הייתי אומר לך רדה אלי שלא תצא מהארץ הקדושה, ולא תאמר שיספיק לך כספך ומקנך לשבור בר ולא תצא חוצה לארץ מפני שעוד חמש שנים וגו׳ והנה עיניכם רואות ועיני אחי בנימין כי פי המדבר אליכם בכל מה שאירע לכם עמי בין לטוב בין למוטב ולא אחד בכל ארץ מצרים שדבר לכם דבר ומזה יתברר לכם כל כבודי, ומאחר שאין מי שירים את ידו ואת רגלו בכל ארץ מצרים בלתי לכן תוכלו להגיד את אבי את כל כבודי במצרים ואת כל אשר ראיתם כדי שיאבה לבוא אלי, ומ״ש

5 וַיָּקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־
יַעֲקֹב אֲבִיהֶם וְאֶת־טַפָּם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם בָּעֲגָלוֹת
אֲשֶׁר־שָׁלַח פַּרְעֹה לָשֵׂאת אֹתוֹ׃ 6 וַיִּקְחוּ אֶת־
מִקְנֵיהֶם וְאֶת־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנַעַן
וַיָּבֹאוּ מִצְרָיְמָה יַעֲקֹב וְכָל־זַרְעוֹ אִתּוֹ׃ 7 בָּנָיו וּבְנֵי
בָנָיו אִתּוֹ בְּנֹתָיו וּבְנוֹת בָּנָיו וְכָל־זַרְעוֹ הֵבִיא אִתּוֹ
מִצְרָיְמָה׃ ס 8 וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה יַעֲקֹב וּבָנָיו בְּכֹר יַעֲקֹב
רְאוּבֵן׃ 9 וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ וּפַלּוּא וְחֶצְרֹן וְכַרְמִי׃
10 וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר

5 יעקב מאַכטע זיך אויף פֿאָן באר שבע, דיא זֶהנע ישראל'ס פֿיהרטען איהרען
פֿאַטער יעקב, איהרע קינדער, אונד איהרע וויבער אין דען וואַגען,
6 וועלכע פרעה געשיקקט האַטטע, איהן אויפֿצונעהמען. זיא נאַהמען
איהר פֿיעה אונד איהר גוט, וועלכעס זיא אים לאַנדע כנען ערוואָרבען,
7 קאַמען נאַך מצרים, יעקב אונד אַלל זיין זאַאמען מיט איהם. זיינע
זֶהנע אונד קינדעסזֶהנע, זיינע טעכטער אונד קינדעסטעכטער,
אונד אַלל זיינען זאַאמען ברַאכטע ער מיט גֶען מצרים. 8 דיעס זינד דיא
נאַמען דער נאַך מצרים אַנגעקאָממענען קינדער ישראל'ס: יעקב אונד
זיינע קינדער; זיין ערסטגעבאָרנער ראובן. 9 ראובנ'ס זֶהנע: חנוך,
פלוא חצרון אונד כרמי. 10 שמעונ'ס זֶהנע: נמואל, ימין, אהד, יכין, צחר,

מנחה חדשה.

ועיני אחי בנימין ואם לא עלה לארץ כנען ר"ל מה שאירע לכם עמי עד שלא
בא בנימין ומה שאירע לו ולכם אחר שבא, והנה נשק לכל אחד מהם ובכה
עליו ואח"כ דברו אחיו אתו שעד שראו העד הנאמן והם הדמעות היוצאות
מן העין העולה מן הלב לרוב מהירת הדתיאה לא נתברר להם שהוא יוסף,
והנה נשמע הקול בית פרעה לאמר באו אחי יוסף ר"ל שנשמע כל מה שאירע
לו עם האנשים האלה ועתה נתברר שהם אחיו וזהו לאמר שנשמעו דברים
שהיתה הכוונה בהם לאמר באו אחי יוסף וייטב בעיניה' שהוברר להם שאינו
עבד ונמצא למפרע שלא עברו על דתי נימוסיהם, ויאמר ליוסף אמר אל

11 וְשָׁאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית׃ וּבְנֵי לֵוִי גֵּרְשׁוֹן קְהָת וּמְרָרִי׃
12 וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשֵׁלָה וָפֶרֶץ וָזָרַח וַיָּמָת עֵר
וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנַעַן וַיִּהְיוּ בְנֵי־פֶרֶץ חֶצְרֹן וְחָמוּל׃
13 14 וּבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלָע וּפֻוָּה וְיוֹב וְשִׁמְרֹן׃ וּבְנֵי זְבֻלוּן
15 סֶרֶד וְאֵלוֹן וְיַחְלְאֵל׃ אֵלֶּה ׀ בְּנֵי לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה
לְיַעֲקֹב בְּפַדַּן אֲרָם וְאֵת דִּינָה בִתּוֹ כָּל־נֶפֶשׁ בָּנָיו
16 וּבְנוֹתָיו שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ׃ וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן וְחַגִּי שׁוּנִי
17 וְאֶצְבֹּן עֵרִי וַאֲרוֹדִי וְאַרְאֵלִי׃ וּבְנֵי אָשֵׁר יִמְנָה
וְיִשְׁוָה וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשֶׂרַח אֲחֹתָם וּבְנֵי בְרִיעָה
18 חֶבֶר וּמַלְכִּיאֵל׃ אֵלֶּה בְּנֵי זִלְפָּה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן

11 אונד שאול זאהן איינער כנענית. לוי'ס זֶהנע: גרשון, קהת
12 אונד מררי. יהודה'ס זֶהנע: ער אונד עונן, שלה, פרץ אונד זרח,
ער אונד עונן, אבער שטַארבען אים לַאנדע כנען; דיא זֶהנע פרץ:
13 חצרן אונד חמול. יששכר'ס זֶהנע: תולע אונד פוה, יוב אונד שמרן.
14 15 זבלון'ס זֶהנע: סרד, אלון אונד יחלאל. דיזעז זינד לאה'ס זֶהנע,
וועלכע זיא דעם יעקב צו פדן ארם געבאָרען, וויא אויך זיינע טאָכטער
דינה, זֶהנע אונד טאָכטער צוזאַמען דרייא אונד דרייסיג פערזאָנען.
16 דיא זֶהנע גד'ס: צפיון, חגי, שוני, אצבן, ערי, ארודי, אראלי.
17 דיא קינדער אשר'ס: ימנה, ישוה, ישוי, בריעה אונד איהרע שוועס-
18 טער סרח, דיא זֶהנע בריעה'ס: חבר אונד מלכיאל. דיזעס זינד זלפה'ס

מנחה חדשה.

אחיך זאת עשו וגו' ואתה צוית וגו' ר"ל שהדברים שיאמינו לך שיש לאל ידך לעשותם אמור להם מעצמך והם ואתנה לכם את טוב ארץ מצרים לישב בה באופן שתאכלו את חלב הארץ והדברים שלא יאמינו שיש לך עליהם יכולת אמור עליה' שבצווית עלהם והוא קחו לכם עגלות וגו' ושלא יחוס עיניהם על כליהם כי כל כלי חמדה אשר בכל ארץ מצרים לכם הוא וכן עשו, ובאו אל אביהם ויגידו לו לאמר עוד יוסף חי ר"ל שאמרו לו דברים שהתכלית בהם היה לאמר עוד יוסף חי והנה לא האמין להם עד שנתנו לו סימנים מובהקים, ועל' לבאר שבע ליטול רשו' וזבח זבחי' לאלהי אביו יצחק לפי שהוכח במכאובות

לְלֵאָה בִתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה
19 20 נָפֶשׁ׃ בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבִנְיָמִן׃ וַיִּוָּלֵד
לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ אָסְנַת בַּת־
21 פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אֹן אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרָיִם׃ וּבְנֵי
בִנְיָמִן בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אֵחִי וָרֹאשׁ
22 מֻפִּים וְחֻפִּים וָאָרְדְּ׃ אֵלֶּה בְּנֵי רָחֵל אֲשֶׁר יֻלַּד
23 לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ אַרְבָּעָה עָשָׂר׃ וּבְנֵי־דָן חֻשִׁים׃
24 25 וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצְאֵל וְגוּנִי וְיֵצֶר וְשִׁלֵּם׃ אֵלֶּה בְּנֵי
בִלְהָה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן לְרָחֵל בִּתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה
26 לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ שִׁבְעָה׃ כָּל־הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב

זאָהנע, וועלכע לבן זיינער טאָכטער לאה מיטגעגעבען; זיא געבאַהר
19 דעם יעקב דיזע זעכצעהן פערזאָנן. דיא זאָהנע רחל'ס יעקב'ס פרויא
20 יוסף אונד בנימין. דעם יוסף ווורדע אים לאנדע מצרים געבאָהרען
מנשה אונד אפרים, וועלכע איהם אסנת, טאָכטער פוטיפרע'ס, פריעז
21 טערס צו און, געבאָהרען האַטטע. בנימין'ס זאָהנע, בלע, בכר, אשבל,
22 גרא, נעמן, אחי אונד ראש, מפים חפים אונד ארד. דיעזעס זינד
דיא זאָהנע רחל'ס, וועלכע דעם יעקב געבאָרען ווורדען; צוזאַממען
23 24 פירצעהן פערזאָנען. דן'ס זאָהנע: חשים. נפתלי'ס זאָהנע, יחצאל גוני,
25 יצר אונד שלם. דיעזעס זינד בלהה'ס זאָהנע, וועלכע לבן זיינער טאָכטער
רחל מיטגעגעבען; זיא געבאַהר דעם יעקב דיזע; צוזאַממען זיעבען
26 פערזאָנען. אַללע פערזאָנען, דיא מיט יעקב נאַך מצרים קאַממען,

מנחה חדשה.

כמוהו בשבתו בחרן, וכן א"ל הש"י אנכי האל אלהי אביך שקבל נער עליך כייו שקבלת על יוסף וכמו שלבסוף קברת אותו כך לבסוף יוסף ישית ידו על עיניך והבטיחו שיקבר בא"י ושיוציא את בניו משם באומר ואנכי אעלך ליקבר שם גם עלה את זרעיך אחריך, וכאשר כטל רשות מיוחד הכל בא למצרים ובואו הכניסם במספר להודיע לבסוף רוב השגחת הש"י עליהם לפרותם ולהרבות', ובהגיעו קרוב למצרי' שלח יהודה לפניו כמו וישלח יעקב מלאכים לפניו להורות לפניו שיהיה מנוי שם כשיגיעו יעקב וביתו לגשן להורות להם מקום חנייתם כדי שיאבו אנשי הארץ ההיא לקבלם ולא יהיו מטולטלים עד

מִצְרַ֙יְמָה֙ יֹצְאֵ֣י יְרֵכ֔וֹ מִלְּבַ֖ד נְשֵׁ֣י בְנֵֽי־יַעֲקֹ֑ב כָּל־נֶ֖פֶשׁ
שִׁשִּׁ֥ים וָשֵֽׁשׁ׃ וּבְנֵ֥י יוֹסֵ֛ף אֲשֶׁר־יֻלַּד־ל֥וֹ בְמִצְרַ֖יִם נֶ֣פֶשׁ 27
שְׁנָ֑יִם כָּל־הַנֶּ֧פֶשׁ לְבֵית־יַעֲקֹ֛ב הַבָּ֥אָה מִצְ֖רַיְמָה
שִׁבְעִֽים׃ ס ששי וְאֶת־יְהוּדָ֞ה שָׁלַ֤ח לְפָנָיו֙ 28
אֶל־יוֹסֵ֔ף לְהוֹרֹ֥ת לְפָנָ֖יו גֹּ֑שְׁנָה וַיָּבֹ֖אוּ אַ֥רְצָה גֹּֽשֶׁן׃
וַיֶּאְסֹ֤ר יוֹסֵף֙ מֶרְכַּבְתּ֔וֹ וַיַּ֛עַל לִקְרַֽאת־יִשְׂרָאֵ֥ל אָבִ֖יו 29
גֹּ֑שְׁנָה וַיֵּרָ֣א אֵלָ֗יו וַיִּפֹּל֙ עַל־צַוָּארָ֔יו וַיֵּ֥בְךְּ עַל־צַוָּארָ֖יו
עֽוֹד׃ וַיֹּ֧אמֶר יִשְׂרָאֵ֛ל אֶל־יוֹסֵ֖ף אָמ֣וּתָה הַפָּ֑עַם 30
אַחֲרֵי֙ רְאוֹתִ֣י אֶת־פָּנֶ֔יךָ כִּ֥י עוֹדְךָ֖ חָֽי׃ וַיֹּ֨אמֶר יוֹסֵ֤ף 31

(נאַמליך זיינע אייגענע נאַכקאָממען, אָהנע דיא ווייבער דער זאָהנע
יעקב'ס); צוזאַממען זעכס אונד זעכציג פערזאָנען. אונד דיא זאָהנע 27
יוסף'ס, וועלכע איהם אין מצרים געבאָרען וואָרדען, וואַרען צוויא
פערזאָנען; דיא פאַמיליע יעקב'ס, דיא נאַך מצרים איינטראַף, וואַר
אַלזאָ צוזאַממען זיבענציג פערזאָנען. דען יהודה זאַנדטע ער פאָראוֹיס צו 28
יוסף, דאַס ער איהם אַנווייזע נאַך גשן; אונד זיא קאַמען אַן איין
לאַנדע גשן. יוסף ליעס זיינען שטאַאַטסוואַגען אַנשפאַננען, אונד צאָג 29
היניויף נאַך גשן, זיינעם פאַטער ענטגעגען; אַלז ער איהם צו געזיכטע
קאַם, פיעל ער איהם אום דען האַלז, אונד ווייִנטע לאַנגע אַן זיינעם
האַלזע. ישראל שפּראַך צו יוסף: נונמעהר וויל איך גערן שטערבען, 30
נאַכדעם איך דיין אַנגעזיכט ווידער געזעהן, דאַס דוא לעבסט. יוסף 31

מנחה חדשה.

בוא יוסף, והנה עלה לקראתו לגושן ר"ל עלה לגשן להיות לקראתו טרם בואו שלא הי' יעקב בא למצרי' כדי שיאמר שיצא לקראתו לגשן, והגיד מהפלגת אהבתו אל אביו שעשה ב' פעולות אשר היה מן הראוי שיעשה אביו ולא הוא שרחמי האב על בנו יותר ממה שהם לבן על אביו והוא שנפל על צואריו, ומה שאמר עוד ר"ל שלא די שנפל על צואריו אלא שעשה עוד מעשה אחר גדול מזה והוא שעוד בכה על צואריו, ובל' ערב מנהגם לדבר בזה האופן כשמפליג אדם לעשות שום דבר ושוכה בדבר אחר כמותו אומרים עיל עד, ורצונם לא די שעשה דבר פלוני אלא שעשה עוד דבר פלוני, ור"ל אמרו שיעקב היה קורא שמע. ואמר יוסף לאחיו ולבית אביו והם בני אחיו ונשיה' וטפם שרוצם

אֶל־אֶחָיו וְאֶל־בֵּית אָבִיו אֶעֱלֶה וְאַגִּידָה לְפַרְעֹה
וְאֹמְרָה אֵלָיו אַחַי וּבֵית־אָבִי אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ־כְּנַעַן
32 בָּאוּ אֵלָי׃ וְהָאֲנָשִׁים רֹעֵי צֹאן כִּי־אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ
33 וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם הֵבִיאוּ׃ וְהָיָה כִּי־
34 יִקְרָא לָכֶם פַּרְעֹה וְאָמַר מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם׃ וַאֲמַרְתֶּם
אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ עֲבָדֶיךָ מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד־עַתָּה גַּם־
מז אֲנַחְנוּ גַּם־אֲבֹתֵינוּ בַּעֲבוּר תֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן כִּי־
1 תוֹעֲבַת מִצְרַיִם כָּל־רֹעֵה צֹאן׃ וַיָּבֹא יוֹסֵף וַיַּגֵּד

שפראך צו זיינען ברידערן, אונד צור פאמיליע זיינעס פאטערס, איך
וויל הינגעהען, אונד עס דעם פרעה בעריכטען, אונד איהם זאגען:
מיינע ברידער אונד דיא פאמיליע מיינעס פאטערס, דיא אים לאנדע
32 כנען צו הויזע זינד, זינד צו מיר געקאממען. דיא מאננער זינד פיה-
הירטען; דען זיא האבען זיך פאן יעהער מיט פיהצוכט אבגעגעבען,
איהר קליינעס פיה, איהר רינדפיה, אונד וואס איהנען אנגעהערט,
33 האבען זיא אויך מיטגעבראכט. ווען איך נון פרעה רופען לאסט,
34 אונד שפריכט: וואס איזט איהער טהון?. זא זאגעט: דיינע דיענער
זינד לייטע, דיא זיך מיט דער פיהצוכט אבגעגעבען, פאן אונזערער
יוגענד אן, ביז יעצט, זאוואהל וויר אלז אויך אונזערע עלטערן, דאז
מיט איהר אים לאנדע גשן בלייבען מאגעט; דען דיא פיההירטען זינד
1 דען מצרים איין גרייעל. יוסף קאם הין, בעריכטעטע עס דעם פרעה,

מנחה חדשה.

היו כבר גדולים שהרי חצרון וחמול בני פרץ היו ממנין השבעים, ולא אמר לאביו לפי שהיה זקן וכבר חלף הלך לו ואינו צריך לדבר מכל זה. ואמר אעלה ואגידה לפרעה וגו' והכונ' בכל זה שלא יתערבו באנשי הארץ ההיא אלא שיהיו אומה לעצמם ושלא יכנסו בחצרי המלכים ויהיה סבה שיתעכבו שם, ואמר שיאמר לפרעה אחי ובית אבי אשר בארץ כנען באו אלי כלומר שלא באו אלא בשבילי והסבה בזה כדי שישא פניהם ויתן להם מיטב הארץ בשביל יוסף, ואמר שיאמר לו עוד והאנשים רועי צאן כי אנשי מקנה היו כדי שיאמר בהם פרעה לקחתם לחברתו, וצאנם ובקרם וכל אשר להם הביאו לומר לו שאין להם פנאי שאנשים ימלים ליטוש הצאן, שלא יאמר אע"פ שהיו רועי צאן ידעתי שיהיו

לְפַרְעֹה וַיֹּאמֶר אָבִי וְאַחַי וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר
לָהֶם בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנָּם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן׃ וּמִקְצֵה 2
אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים וַיַּצִּגֵם לִפְנֵי פַרְעֹה׃
וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־אֶחָיו מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם וַיֹּאמְרוּ אֶל־ 3
פַּרְעֹה רֹעֵה צֹאן עֲבָדֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲבוֹתֵינוּ׃
וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאנוּ כִּי־אֵין מִרְעֶה 4
לַצֹּאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ כִּי־כָבֵד הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן
וְעַתָּה יֵשְׁבוּ־נָא עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן׃ וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה 5
אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ וְאַחֶיךָ בָּאוּ אֵלֶיךָ׃ אֶרֶץ 6

טפּראַך נאַמליך: מיין פֿאַטער אונד מיינע ברידער, זאַמט איהרעם
קליינען אונד גראָססען פֿיה, אונד וואַז זיא זאָנסט האַבען, זינד אויז
דעם לאַנדע כנען אַנגעקאָממען; אונד זינד יעצט אים לאַנדע גשן.
2 פֿאָן דען יינגסטען זיינער ברידער נאַהם ער פֿינף מאַננער, אונד
3 טטעללטע זיא פֿאָר פרעה. פרעה שפּראַך צו זיינען ברידערן: וואַז
איזט אייער טהון? זיא אַנטוואָרטעטען דעם פרעה: דיינע דינר זינד
4 פֿיההירטען, זאָוואָהל וויר אַלז אונזערע פֿאָרפֿאַהרען. אונד זאַגטען
פֿערנער צו פרעה: וויר זינד געקאָממען, אום היר צו לאַנדע אויפֿצוהאַל־
טען; דען אים לאַנדע כנען, וואָ דיא הונגערסנאָטה זעהר גראָס איזט,
האַט דאַז פֿיה דיינער קנעכטע קיינע ווידע מעהר; זאָ לאַס נון דיינע דינער
5 אים לאַנדע גשן וואָהנען. פרעה שפּראַך צו יוסף: עז איזט דיין
6 פֿאַטער אונד דיינע ברידער, דיא צו דיר געקאָממען. דאַז לאַנד

מנחה חדשה.

לבני ישראל אם יכנסו בביתי כי גם אתה היית עבד וכאשר ראית הנהג' המלכים אין בכל ארץ מצרי' כמוך , ובשיקרא להם פרעה ויאמר מה מעשיכ' לא תאמרו כמו שאני אומר רועי צאן אבל אמרו לו אנשי מקנה כדי שלא תתגנו בעיניו , וכדי שלא יאמר לכם אולי למדתם בבחרותכם אומנות אחרת ואע"פ שלא התנהגתם בה כשתכנסו בביתי תהיו קלים לחזור אליה מאחר שהיא אומנות אבותיכם , לכך אמרו לו גם אנחנו גם אבותינו , וכל זה יהיה סבה שתשבו לבדכם בקרב הארץ והארץ שתשבו בה תהיה ארץ גשן , וזה שאמרתי אליכם שלא תאמרו רועי צאן ותאמרו אנשי מקנה ואע"פ שהמכוון הוא הוא בעצמו ,

מִצְרַיִם לְפָנֶיךָ הִוא בְּמֵיטַב הָאָרֶץ הוֹשֵׁב אֶת־
אָבִיךָ וְאֶת־אַחֶיךָ יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וְאִם־יָדַעְתָּ
וְיֶשׁ־בָּם אַנְשֵׁי־חַיִל וְשַׂמְתָּם שָׂרֵי מִקְנֶה עַל־
7 אֲשֶׁר־לִי׃ וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמִדֵהוּ
8 לִפְנֵי פַרְעֹה וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה׃ וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה
9 אֶל־יַעֲקֹב כַּמָּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־
פַּרְעֹה יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה מְעַט
וְרָעִים הָיוּ יְמֵי שְׁנֵי חַיַּי וְלֹא הִשִּׂיגוּ אֶת־יְמֵי שְׁנֵי
10 חַיֵּי אֲבֹתַי בִּימֵי מְגוּרֵיהֶם׃ וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה

מצרים איזט פֿאָר דיר אָפֿפֿען, זעצע דיינען פֿאַטער אונד דיינע ברידער
אין דיא בעסטע געגענד דעז לאַנדעז; לאַס זיא אין לאַנדע גאָשן וואָהנען,
אונד ווען דוא וויסט, דאַס טיכטיגע מעננער אונטער איהנען זינד,
7 זאָ מאַכע זיא צו אָבערויפֿזעהערן איבער מיין פֿיה. יוסף בראַכטע
זיינען פֿאַטער יעקב, אונד שטעללטע איהן דעם פרעה פֿאָר.
8 יעקב גריסטע דען פרעה. פרעה שפּראַך צו יעקב: וויא פֿיעל
9 זינד דיא יאַהרע דיינעז לעבענז? יעקב אַנטוואָרטעטע דעם
פרעה: דיא טאַגע מיינער וואַללפֿאַהרט זינד הונדערט אונד
דרייסיג יאַהרע; וועניג אונד בעטריבט וואַרען מיינע לעבענז
יאַהרע, אונד לאַנגען ניכט אַן דיא לעבענזיאַהרע מיינער פֿעטערן
10 אין איהרער וואַללפֿאַהרט. יעקב גריסטע פרעה אַבערמאַהלז אונד

מנחה חדשה.

לפי שתועבת מצרים כל רועי צאן ובהזכירכ' שם רועה תהיה כמואסים בעיניו מאד; והנה מצאנו שלא דבר יוסף כמו שאמר לאחיו וג"כ אחיו לא דברו כמ"ש להם אבל אמר יוסף לפרעה אבי ואחי באו מארץ כנען ולא אמר באו אלי ולא אמר שהיו רועי צאן והם לא אמרו אנשי מקנה אבל אמרו רועי צאן וגו', אבל תדע לך שאילו אמר יוסף אחי באו אלי ור"ל בשבילי יאמר לו פרעה לא באו אליך לאהבתם אותך שהרי מכרוך אבל באו אליך מפני שראוך מלך ושר ואמרו שאתה תהיה להם סבה ליטול כל חמדת ארץ מצרים וילכו להם, לכן א"ל אבי ואחי וגו' כי מן הידוע שלא יטלטל יעקב ולא יצא מביתו לעת זקנתו

שני וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי פַרְעֹה׃ * וַיּוֹשֵׁב יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־ 11
אֶחָיו וַיִּתֵּן לָהֶם אֲחֻזָּה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמֵיטַב
הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ רַעְמְסֵס כַּאֲשֶׁר צִוָּה פַרְעֹה׃ וַיְכַלְכֵּל 12
יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִיו לֶחֶם
לְפִי הַטָּף׃ וְלֶחֶם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי־כָבֵד הָרָעָב 13
מְאֹד וַתֵּלַהּ אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ כְּנַעַן מִפְּנֵי הָרָעָב׃
וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְאֶרֶץ־ 14
מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנַעַן בַּשֶּׁבֶר אֲשֶׁר־הֵם שֹׁבְרִים

גינג הינויז פֿאָן דער געגענוואַרט פרעה'ס. יוסף זעצטע זיינען פֿאַטער 11
אונד זיינע ברידער אַן, גאַב איהנען אייגענטהום אין לאַנדע מצרים,
אין דער בעסטען געגענד דעז לאַנדעז, אים לאַנדע רעמסס, וויא פרע'
בעפֿאָהלען האַטטע. יוסף פֿערזאָרגטע זיינען פֿאַטער אונד זיינע ברי־ 12
דער אונד זיינעז פֿאַטערז גאַנצעז הויז מיט בראָד, נאַך אַנצאַהל דער
קינדער. נון וואַר קיין בראָד מעהר אים גאַנצען לאַנדע, דען דיא 13
הונגערזנאָטה וואַר זעהר שווער; אונד דאַז לאַנד מצרי' אונד דאַז לאַנד
כנען פֿערשמאַכטעטע וועגען הונגערזנאָטה. יוסף בראַכטע אַללעז 14
געלד צוזאַממען, וועלכעז אים לאַנדע מצרים אונד אים לאַנדע כנען צו
פֿינדען וואַר, אום דאַז געטריידע, דאַז זיא איינקויפֿטען; אונד

מנחה חדשה.

כי אם לאהבת בנו שכמורו אליו רחמיו, וכש"כ בהיותו עשיר מופלג ובהיות לו בנים רבים שבכל יום ויום יוכלו לשבר בר ממצרים ולא היה צריך לומר באו אלי כי יען הידוע מאחר שאמר אבי שלא בא אלא בשבילי, ואמר וצאנם ובקרם וכל אשר להם, ולא רצה לומר שהיו רועים שלא לפחות מעלתם בעיניו, ויען הידוע מאחר שהביאו מקניהם שיצטרכו לרעותם, ואם יאמר פרעה שיסכרו להם רועים וישבו הם אצלם הרי הם באים וישמע מפיהם, ולא רצה יוסף שיחשדהו פרעה לומר שכוונת יוסף להרחיקם מעליו לקנאתו בהם או אחיו יחשדוהו ג"כ בזה כדי שלא יורידוהו מגדולתו, ואחיו ג"כ אמרו אם כאמר כמו שאמר לנו יוסף אנשי מקנ' ירחה שאנו רוצי' למצוא חן בעיני פרעה להתערב בגויים או יוסף יחשדנו לומר שאנו רוצים להיות בגדולה כמוהו לכ"א הדבר בפירוש להיות כעאסי' ומרוחקי' מעליו. ואמר רועה צאן עבדיך גם אנחנו

15 וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־הַכֶּסֶף בֵּיתָה פַרְעֹה׃ וַיִּתֹּם הַכֶּסֶף
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ כָל־מִצְרַיִם
אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר הָבָה־לָּנוּ לֶחֶם וְלָמָּה נָמוּת נֶגְדֶּךָ
16 כִּי אָפֵס כָּסֶף׃ וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הָבוּ מִקְנֵיכֶם וְאֶתְּנָה
17 לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם אִם־אָפֵס כָּסֶף׃ וַיָּבִיאוּ אֶת־
מִקְנֵיהֶם אֶל־יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם בַּסּוּסִים
וּבְמִקְנֵה הַצֹּאן וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר וּבַחֲמֹרִים וַיְנַהֲלֵם
18 בַּלֶּחֶם בְּכָל־מִקְנֵהֶם בַּשָּׁנָה הַהִוא׃ וַתִּתֹּם הַשָּׁנָה
הַהִוא וַיָּבֹאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־

15 בראַכטע דאַז געלד אין פרעה'ס הויז. אַז: אַללעז געלד אים לאַנדע מצרי'
אונד אים לאַנדע כנען דרויפגעגאַנגען, קאַמען אַללע מצרים צו יוסף
אונד שפּראַכען: גיב אונז ברָאד! וואַרום זָאללען וויר פָאָר דיר הינ־
16 שטערבען? דען געלד האַבען וויר ניכט מעהר. יוסף שפּראַך: ברינגט
אייער פיה הער! זאָ וויל איך אייך פיר אייער פיה געטריידע געבען,
17 ווען קיין געלד מעהר דאַ איזט. זיא בראַכטען איהר פיה פָאָר יוסף, אונד
יוסף גאַב איהנען בראָד, פיר פפערדע, קלייני פיה, רינדפיה, אונד פיר
עזעל; ער אונטערהיעלט זיא דאָזעלבע יאַהר מיט בראָד, פיר אַלל איהר
18 פיה. אַלז דיזעז יאַהר צו ענדע וואַר, קאַמען זיא צו איהם אונד שפּראַכען:

מנחה חדשה.

גם אבותינו, ואמר רועה ל' יחיד לומר ולא אחד בהם שלא היה רועה, ושלא
תאמר שבאנו לקבל ממך מתנות בשביל שראינו שאחינו הי' לך למשנה לא באנו
אלא מפני הרעב הגדול לגור בארץ עד עבור ימי הרע' לפי שאין מרע' לצאן אשר
לעבדיך כי כבד הרעב בארץ כנען, והבקשה שאנו מבקשים ממך היא ועתה
ישבו נא עבדיך בארץ גשן, וכל זה להתרחקם מהתערב בהם, והנה פרעה
נשא פניהם בשביל יוסף וא"ל אביך ואחיך באו אליך כלומר אע"פ שאמרו שבאו
מפני הרעב מאחר שבא אביך ידעתי כי לא באו אלא בשבילך כי למה לא באו
מארץ כנען זולתם, וא"כ במיטב הארץ הושב את אביך וגו', והנה הביא את
יעקב אביו לפניו וברכו לפי שבשלומו יהיה לו שלום, וא"ל כמה ימי שני חייך
לפי שראהו זקן מופלג מפני כובד הצרות אשר עברו עליו, וא"ל יעקב ימי שני
מגורי וגו' כלומר אתה אמרת כמה ימי שני חיי תדע שלא היו חיי חיים אבל

נִכְחֵד מֵאֲדֹנִי כִּי אִם־תַּם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה הַבְּהֵמָה
אֶל־אֲדֹנִי לֹא נִשְׁאַר לִפְנֵי אֲדֹנִי בִּלְתִּי אִם־גְּוִיָּתֵנוּ
19 וְאַדְמָתֵנוּ׃ לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־
אַדְמָתֵנוּ קְנֵה־אֹתָנוּ וְאֶת־אַדְמָתֵנוּ בַּלָּחֶם וְנִהְיֶה
אֲנַחְנוּ וְאַדְמָתֵנוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה וְתֶן־זֶרַע וְנִחְיֶה
20 וְלֹא נָמוּת וְהָאֲדָמָה לֹא תֵשָׁם׃ וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת־כָּל־
אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה כִּי־מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ
שָׂדֵהוּ כִּי־חָזַק עֲלֵהֶם הָרָעָב וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפַרְעֹה׃

וויר קאֶננען עס מיינעם הערן ניכט פֿערבערגען, דאס אַללעס געלד
אונד אַללעס פֿיה דאהין איזט צו מיינעם הערן; עס איזט פֿאָר מיינעם
הערן ניכטס מעהר איבריג, אַלס אונזער לייב אונד אונזער ערדרייך.
19 וואַרום זאָללען וויר פֿאָר דיינען אויגען אומקאָממען, זאָוואָהל וויר, אַלס
אונזער ערדרייך? קויפֿע אונס אונד אונזער ערדרייך אום בראָד; וויר
אונד אונזער ערדרייך וואָללען דעם פרעה לייבאייגען זיין; גיב אונס
נור אויסזאַאט, דאמיט וויר לעבען אונד ניכט שטערבען, אונד דאס
20 לאַנד וויסטע ווערדע. יוסף קויפֿטע אַללעס ערדרייך פֿאָן מצרים פֿיר
פרעה, דען דיא מצרים פֿערקויפֿטען יעדער זיין פֿעלד; זאָ שטאַרק
דריקטע זיא דיא הונגערסנאָטה; אַלזאָ געהאָרטע דאס לאַנד דעם פרע'.

מנחה חדשה.

היו מגור מסביב והם ק"ל שנה והנה אותם שהיו לי חיים הם מעטים ובצער
כמ"ש מעט ורעים היו שני חיי והם כעשר שנים שנאמר וישב יעקב וגו' ור"ל
שאותם שהיה לי בהם נחת לקרותם חיים היו מעטים ולא נמלטתי בהם מן
הצער ולא השיגו את ימי חיי אבותי אשר היה להם צער בימי מגוריהם, או
שיאמר ל' מגורי מגוריה' לפי שהיו תמיד גרים בארץ לא להם, ומה שאמר ולא
השיגו את ימי חיי אבותי אע"פ שעדיין לא חלה את חליו אשר ימות בו לפי שכבר
הרגיש בגפו מה חולשה בכחותיו הטבעיו' וידע שלא יאריך ימים כאבותיו וכמו
שיתבאר בתחלת ויחי. ואמר שהושיבם יוסף במיטב הארץ וכלכלם בלחם
לפי הטף בלבד ולא היה נותן להם בשפע שלא ירננו אחריו ויאמרו על אחיו
שהם אוכלים, ומה שיראה ויכלכל שהיה הדבר בהיפך שנתן להם בשפע כי
המונים יקרא הזנה והשפע יקרא כלכלה וכן פרשו רז"ל ברעב זנתנו ובשובע

21 וְאֶת־הָעָם הֶעֱבִיר אֹתוֹ לֶעָרִים מִקְצֵה גְבוּל־
22 מִצְרַיִם וְעַד־קָצֵהוּ׃ רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לֹא קָנָה
כִּי חֹק לַכֹּהֲנִים מֵאֵת פַּרְעֹה וְאָכְלוּ אֶת־חֻקָּם אֲשֶׁר
נָתַן לָהֶם פַּרְעֹה עַל־כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת־אַדְמָתָם׃
23 וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־הָעָם הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם
וְאֶת־אַדְמַתְכֶם לְפַרְעֹה הֵא־לָכֶם זֶרַע וּזְרַעְתֶּם
24 אֶת־הָאֲדָמָה׃ וְהָיָה בַּתְּבוּאֹת וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית
לְפַרְעֹה וְאַרְבַּע הַיָּדֹת יִהְיֶה לָכֶם לְזֶרַע הַשָּׂדֶה

21 וואַז דאַז פֿאָלק בעטריפֿפֿט, דיזעז פֿערזעצטע יוסף אין שטאֶדטע, פֿאָן
22 איינעם ענדע דער גרענצען מצרים ביז אַן דעם אַנדערן ענדע. נור דאַז
ערדרייך דער פריסטער קויפֿטע ער ניכט; דען דיא פריסטער האַטז
טען איהר געוויסעז פֿאָן פרעה; זיא צעהרטען אַוזאָ פֿאָן דעם, זאָ
איהנען פרעה געגעבען, דאַרום פֿערקויפֿטען זיא איהר ערדרייך
23 ניכט. יוסף שפראַך צום פֿאָלקע; נונמעהר האַבע איך אייך גע
קויפֿט אונד אייער ערדרייך פֿיר פרע'; היר האַבט איהר אויז
24 זאַאט! בעזאֶעט דאַז ערדרייך. ווען עז צום ערנדטען קאָממט,
זאָ זאָללט איהר דען פֿינפֿטען טהייל דעם פרעה אַבגעבען; פֿיער
טהיילע אַבער זאָללען אייך בלייבען צור אויזזאַאט דעז פֿעלדעז,

מנחה חדשה.

כלכלתכו אלא לפי מה שהיה ראוי לעשות כראה לי כפי' הראשון גם לפי מה שהוסיף לומר מבלי צורך לחם לפי הטף. ואמר שלקט יוסף את כל הכסף הנמצא בארץ מצרים ובארץ כנען והביאו לבית פרעה מאליו שלא יחשדוהו, וכאשר תם הכסף באו כל מצרים ליוסף ואמרו למה נמות נגדך כי אפס כסף ר"ל אתה יוסף לא נצברת בר כחול הים אלא לא' מב' דברים או לשביהם ביחד והם אם להחיות עם רב כי ברוב עם הדרת מלך או לצבור הון מכסף וזהב או לשניהם ביחד והם להחיות עם רב שיהיה לו עם רב שלא תכון מלכותו בזולתם ושיהיה המלך עתיר בנכסיו, אם לא' אמרו למה נמות נגדך, ואם לב' כי אפס כסף, והנה לא אמרו לו שיקח המקנה לפי שחשבו שלא ירצה בו שהלואי יוכל לחיות מקנהו בשני' אשר כאלו, והנה יוסף לקח מאתם המקנה ולא חש הימות או יחיה והסבה כדי שלא תשאר להם חוקה בכל ארץ מצרים

וְלְאָכְלְכֶם וְלַאֲשֶׁר בְּבָתֵּיכֶם וְלֶאֱכֹל לְטַפְּכֶם׃
מפטיר וַיֹּאמְרוּ הֶחֱיִתָנוּ נִמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי וְהָיִינוּ 25
עֲבָדִים לְפַרְעֹה׃ וַיָּשֶׂם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֹק עַד־הַיּוֹם 26
הַזֶּה עַל־אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה לַחֹמֶשׁ רַק אַדְמַת
הַכֹּהֲנִים לְבַדָּם לֹא הָיְתָה לְפַרְעֹה׃ וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל 27
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ
פרשת וַיְחִי מְאֹד׃ *וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה 28
וַיְהִי יְמֵי־יַעֲקֹב שְׁנֵי חַיָּיו שֶׁבַע שָׁנִים וְאַרְבָּעִים
וּמְאַת שָׁנָה׃ וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־יִשְׂרָאֵל לָמוּת וַיִּקְרָא 29

25 אונד צום עססען פֿיר אייך אונד אייערע הויזלייטע אונד קינדער. זיא
שפראַכען: דוא האָסט אונז בייםֿ לעבען ערהאַלטען! לאַס אונז פֿער־
נער גנאַדע פֿינדען אין דען אויגען מיינעס העררן, זאָ וואָללען וויר
26 גערן לייבאייגען זיין דעם פרעה. יוסף מאַכטע עז צום געזעץ ביז אויף
דיזען טאַג, אויף דאַז ערדרייך מצרים: דאַס דער פֿינפֿטע טהייל דעם
פרעה געהאָרען זאָללע; נור דאַז ערדרייך דער פריעסטער אַללײן געהאָר־
27 טע ניכט דעם פרעה. ישראל בעזעטצטע זיך אַלזאָ אים לאַנדע מצרים,
נעמליך אים לאַנדע גשן; זיא ערלאַנגטען אייגענטהום דאַרין, וואַרען
28 פֿרוכטבאַר, אונד פֿערמעהרטען זיך זעהר. יעקב לעבטע אים לאַנדע
מצרים זיעבצעהן יאָהרע; דאַ וואַרען דיא טאַגע יעקב׳ס, דיא יאָהרע
זיינעס לעבענס, זיעבען יאָהרע אונד הונדערט אונד פֿירציג יאָהרע.
29 אַלז דיא שטערבעצייט ישראל׳ס העראַננאַהעטע, ריעף ער זיינען

מנחה חדשה.

והכוונה בכל זה שיקראו כולם עבדי פרעה ויקבלו עליהם בעין יפה לתת החמישית לפרעה ולקח מהם כל אדמתם לכבה הזאת בעצמה שהרי החזירה להם מיד, ועכ"פ נצרך לומר שהחזיר להם קצת מקנה הבקר והחמורים לצרך המחרישה ולשאת משאם, ואולי שנתן להם ג"כ קצת מקנה הצאן לחיות זרע על פני כל ארץ כי מי יוכל להנהיג כל המקנה ההוא כי לא היתה הכונ' אלא שלא תהיה להם חזקה כלל כמ"ש.

ויחי יעקב כבר ידעת מאמרם ז"ל על כנים פחים שנ"א מתים בכנה ואחד בדרך העולם, ורמז בזה שהמות על ב' כנים יש מיתה מקרית ויש מיתה

לִבְנוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ
שִׂים־נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וֶאֱמֶת
30 אַל־נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרָיִם׃ וְשָׁכַבְתִּי עִם־אֲבֹתַי
וּנְשָׂאתַנִי מִמִּצְרַיִם וּקְבַרְתַּנִי בִּקְבֻרָתָם וַיֹּאמַר
31 אָנֹכִי אֶעֱשֶׂה כִדְבָרֶךָ׃ וַיֹּאמֶר הִשָּׁבְעָה לִי וַיִּשָּׁבַע לוֹ
וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל־רֹאשׁ הַמִּטָּה׃ פ
1 וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ
חֹלֶה וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־
2 אֶפְרָיִם׃ וַיַּגֵּד לְיַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּה בִּנְךָ יוֹסֵף בָּא אֵלֶיךָ

זאָהנע יוסף, שפראַך צו איהם: װען איך אירגענד גונסט אין דײנן אױגען
געפֿונדען, לעגע דאָך דײנע האַנד אונטער מײנע היפֿטע! אונד ערצײגע
מיר דיא גיטיגקײט אונד טרײהע: בעגראַבע מיך ניכט אין מצרים.
30 װען איך צו מײנן פֿעטערן מיך לעגען װערדע, טראַגע מיך אױס מצרים
װעג, אונד לעגע מיך אין איהר בעגרעבניס; יוסף שפראַך: איך װיל
31 נאַך דײנן װאָרטען האַנדלען. יעקב שפראַך: שװערע מיר; דיזער
שװור איהם; דאַ ביקטע זיך ישראל געגען דיא קאָפּפֿזײטע זײנעס
1 בעטטעס. נאַך דיזען בעגעבענהײטען, װאורדע דעם יוסף בעריכ־
טעט: זיהע! דײן פֿאַטער איזט קראַנק! ער נאַהם זײנע צװײא זאָהנע
2 מיט זיך, נעמליך מנשה אונד אפרים. מאַן בעריכטעטע עז דעם יעקב
אונד שפראַך: זיהע! דײן זאָהן יוסף קאָממט צו דיר! דאַ מאַכטע זיך

מנחה חדשה.

טבעית, והמקרית יש לה סבות רבות מהם באים מהבחיר' ומהם מחוץ כמ"ש הרב בס' איוב, והטבעית יש לה מקטרגים גדולים עד שמי ומי יגיע אליה והמקטרגים הם סבות המקרית והסבה הגדולה שבכולם היא הסכנה ולכן לקחוה מקום המקרים כולם, ואחרים אמרו עין הרע ולא ימלט מהמקרית זולת מי שיהיה חכם גדול ובעל מדות, החכמה לסבות אשר מחוץ, והמדות לבאות מצד הבחירה או מי שיהיה ירא שמים כ"כ עד שיהיה מושגח מהש"י וישמרהו מכל פגע והירא שמים הוא יותר שמור מהחכם ומבעל המדות לאין ערך כמ"ש הרא"בע בספר המבחרים ובפי' לס' קהלת בפסוק ועת ומשפט

3 וַיִּתְחַזֵּק יִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב עַל־הַמִּטָּה׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־
יוֹסֵף אֵל שַׁדַּי נִרְאָה־אֵלַי בְּלוּז בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְבָרֶךְ
4 אֹתִי׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנְנִי מַפְרְךָ וְהִרְבִּיתִךָ וּנְתַתִּיךָ
לִקְהַל עַמִּים וְנָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְזַרְעֲךָ
5 אַחֲרֶיךָ אֲחֻזַּת עוֹלָם׃ וְעַתָּה שְׁנֵי־בָנֶיךָ הַנּוֹלָדִים לְךָ
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־בֹּאִי אֵלֶיךָ מִצְרַיְמָה לִי־הֵם
6 אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ־לִי׃ וּמוֹלַדְתְּךָ
אֲשֶׁר־הוֹלַדְתָּ אַחֲרֵיהֶם לְךָ יִהְיוּ עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם

3 ישראל שטארק, זעצטע זיך אויף איין בעטטע. אונד שפראך צו יוסף:
גאטט דער אללמעכטיגע ערשיען מיר צו לוז איין לאנדע כנען, אונד
4 זעגנעטע מיך. שפראך צו מיר: איך וויל דיך פרוכטבאר מאכען,
פערמעהרען, אונד צו איינער מענגע פאלקער מאכען, זאדאן וויל
איך דיינעם זאאמען נאך דיר דיזעס לאנד איינגעבען, אלז איין איי׳
5 געגטהום אויף עוויג. נון זאללען דיינע ביידען זאהנע, וועלכע דיר
געבארען ווארדען איין לאנדע מצרים, בעפאר איך צו דיר נאך מצרים
געקאממען בין, מיין זיין; אפרים אונד מנשה זאללען מיר געהארען,
6 וויא ראובן אונד שמעון. דיא קינדער אבער, דיא דוא נאך איהנען גע׳
צייגט האבען ווירסט, זאללען דיין זיין; זיא זאללען נאך דעם נאמען

מנחה חדשה.

ידע לב חכם מפני שהוא מקיף בדברים המסודרים ואינו מוקף מהם ולכן הצדיקים היו חיים כל הימי׳ הראוים להם כפי הכנת מזגם, ולכן תמצא במכין שכותם גויעה או חיים או דבר מיותר שהי׳ אפשר לאכות שכותיו זולתו, ולזה האריך ביעקב ויהי ימי יעקב הקצובים לו מפאת המזגתו שכי חייו אשר חי כלומר שחי׳ כל מה שאפשר לו לחיות, ולזה הרגיש סמוך למיתתו מבלי חולה שקרבו ימיו למות וקרא לבנו ליוסף שכבר הרגיש חולשת כחותיו, ולכן השיב ג״כ לפרעה ולא השיגו לימי חיי אבותי וגו׳ שכאשר הרגיש חולשה בכחתיו בכד מה אע״פ שחי י״ז שנ׳ אחר זה ידע שאי אפשר לו להגיע לימי אבותיו, וא״ת שכבר הי׳ חולה בקראו את יוסף שהרי כאמר וישתחו ישראל על ראש המטה? אין זאת שהרי כשהי׳ חולה אמרו לו ליוסף הנה אביך חולה ויקח את שני בניו כדי שיברכם וברך אותו ואתה׳, אבל היה מנהג הגדולים לישב על מטות כמו

7 יקראו בנחלתם: ואני בבאי מפדן מתה עלי רחל
בארץ כנען בדרך בעוד כברת־ארץ לבא אפרתה
8 ואקברה שם בדרך אפרת הוא בית לחם: וירא
9 ישראל את־בני יוסף ויאמר מי־אלה: ויאמר יוסף
אל־אביו בני הם אשר־נתן־לי אלהים בזה ויאמר
שני קחם־נא אלי ואברכם: ועיני ישראל כבדו מזקן
10 לא יוכל לראות ויגש אתם אליו וישק להם
11 ויחבק להם: ויאמר ישראל אל־יוסף ראה פניך

מיהרער ברידער בענאננט ווערדען, אין איהרעם ערבטהיילע. אלז
7 איך פאן פדן צוריק קאם, שטארב מיר רחל אין לאנדע כנען אויף דער
רייזע, דא נאך איינע שטרעקקע לאנדעס וואר נאך אפרת הינצוקאמ־
מען; אונד איך בעגרוב זיא דאזעלבסט אויף דעם וועגע נאך אפרת;
8 דיא שטאדט הייסט נון בית לחם. אלז ישראל יוסף'ס קינדער געוואהר
9 ווארד, שפראך ער: ווער זינד דיזע? יוסף אנטוואָרטעטע זיינעם
פאטער: מיינע זאָהנע זינד עס, וועלכע מיר גאָטט אלהיר געשענקט
האט; יענער שפראך: פיהרע זיא דאך צו מיר הער, דאס איך זיא
10 זעגנע. ישראל'ס אויגען ווארען דונקעל פאר אלטער, זאָ דאס ער ניכט
גוט זעהען קאָננטע; יוסף בראכטע זיא צו איהם הין; ישראל קיסטע
11 זיא אונד אומארמטע זיא. אונד שפראך צו יוסף: איך האבע ניכט

מנחה חדשה.

שתראה במגלת אחשורש ובכמה מקומות וכש"כ יעקב שהי' זקן מופלג וכבר
כחלשו כחתיו הטבעיות ולכן קרא לבנו ליוסף להבטיחו שיקברנו בארץ הקדוש'
שלא ידע ערכה אלא מי שהוא במדרגתו, ואמר ועשית עמדי חסד שהדבר
הזה הוא כ"כ גדול הערך שאע"פ שאתה חייב בכבודי ולעשות מאמרי אתה
עוש' עמי חסד גדול בקבורך אותי בארץ הקדושה שאין אתה חייב בכבודי כ"כ,
ואמת שמטעם אחר אתה חייב לעלות אותי לשם שאתה אמרת רדה אלי אל
תעמוד, ואני לא באתי אלא לגור בכאן עד יעבור זעם ימי הרעב אחר אשר ראיתי
פניך, וכן אמרנו אל פרע' לגור בארץ באנו כי אין מרעה וגו' ובשבילך נתעכבתי
עד יום מותי לכך אתה חייב לקבור אותי שם, וישבע לו על הדבר הז', ובשאלה
אליו אשר יוות בו רנה לשלם לו החסד הזה שעש' עמו ולקח את מנשה ואת
אפרים לו לבנים ובכל מה שהאריך שם הי' להתנצל ולומר שכל מה שעשה עשה

לֹא פִלָּלְתִּי וְהִנֵּה הֶרְאָה אֹתִי אֱלֹהִים גַּם אֶת־זַרְעֶךָ׃
וַיּוֹצֵא יוֹסֵף אֹתָם מֵעִם בִּרְכָּיו וַיִּשְׁתַּחוּ לְאַפָּיו 12
אָרְצָה׃ וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶת־אֶפְרַיִם בִּימִינוֹ 13
מִשְּׂמֹאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת־מְנַשֶּׁה בִשְׂמֹאלוֹ מִימִין
יִשְׂרָאֵל וַיַּגֵּשׁ אֵלָיו׃ וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת־יְמִינוֹ וַיָּשֶׁת 14
עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא הַצָּעִיר וְאֶת־שְׂמֹאלוֹ עַל־
רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שִׂכֵּל אֶת־יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר׃
וַיְבָרֶךְ אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמַר הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְּכוּ 15

געדאַכט, דיין אַנגעזיכט ווידער צו זעהען; נון אַבער לאָסט מיך
גאָטט אויך נאָך דיינען נאַכקאָמען זעהען. יוסף פיהרטע זיא פאָן זיינען 12
קניען הערפאָר, אונד ביקטע זיך פאָר איהם צור ערדע. זאָדאַן 13
נאַהם זיא יוסף ביידע: אפרים אין זיינער רעכטען, אַלזאָ צור לינקען
ישראל'ס; מנשה אַבער אין זיינער לינקען, אַלזאָ צור רעכטען ישראל'ס,
אונד פיהרטע זיא צו איהם הין. ישראל שטרעקטע זיינע רעכטע אונד 14
לעגטע זיא אויף אפרים'ס הויפט, דער דאָך דער יינגסטע וואַר;
זיינע לינקע אַבער לעגטע ער אויף מנשה'ס הויפט; (ער לעגטע זיינע
הענדע מיט בעדאַכט; דען אייגענטליך וואַר מנשה דער ערסטגע-
בארנע.) זעגנעטע יוסף אונד שפראַך: דער גאָטט, פאָר וועלכעם 15

מנחה חדשה.

כדין ולא הי' הנחלה מבניו לבני בניו; ואמר אל שדי נרא' אלי בלוז בארץ כנען ויברך אותי והברכה היתה הנני מפרך והרביתיך והוא מה שנאמר לו שם אני אל שדי פרה ורבה ולא היתה מצוה שהרי היתה לו בת בתוך הבנים וגם הוא לא פירש מלהשתדל בפרי' ורביה שהרי השביעו לבן אם תענה את בנתי מתת לקח עונתן, אלא ברכה שהבטיחו ברבוי זרעו ולא היה לו זרע אחר ההבטחה הזאת, ובנימין כבר יצא מחלציו והית' אמו מתעברת שהרי בסמוך יצא מבית אל ובבאתו ילדה אותו וא"כ על בני בניו נאמר לו פרה ורבה, ואמר ונתתי את הארץ הזאת לזרעך אחריך והוא שנאמר לו שם ואת הארץ אשר נתתי לאברהם וליצחק לך אתננה ולזרעך אחריך אתן את הארץ כלומר אתננה לעתיד שאם נתנה כבר לזרעו לא היה יוכל לבכר את בן האהובה להנחיל לו פי שנים בה, שהרי היא מן המוחזק אבל ניתנה לו באופן שינחיל אותה לבניו

אֲבֹתַי לְפָנָיו אַבְרָהָם וְיִצְחָק הָאֱלֹהִים הָרֹעֶה
16 אֹתִי מֵעוֹדִי עַד־הַיּוֹם הַזֶּה׃ הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי
מִכָּל־רָע יְבָרֵךְ אֶת־הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם
אֲבֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃ וַיַּרְא
17 יוֹסֵף כִּי־יָשִׁית אָבִיו יַד־יְמִינוֹ עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם
וַיֵּרַע בְּעֵינָיו וַיִּתְמֹךְ יַד־אָבִיו לְהָסִיר אֹתָהּ מֵעַל
18 רֹאשׁ־אֶפְרַיִם עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה׃ וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־
אָבִיו לֹא־כֵן אָבִי כִּי־זֶה הַבְּכֹר שִׂים יְמִינְךָ עַל־

מיינע פֿאָטער אברהם אונד יצחק געוואַנדעלט האַבען, דער מיך גע־
16 ווײַדעט האַט זייטדעם איך בין ביז אויף דיזען טאַג. דער ענגעל, דער
מיך פֿאָן אַללעם איבעל ערלאָזעט האַט, זעגנע דיזע קנאַבען! דורך
זיא ווערדע מיין נאַמע אונד דער נאַמע מיינער פֿאָטער אברהם אונד
יצחק גענאַננט! אונד זיא זאָללען זיך שטאַרק פֿערמעהרען אים לאַנדע.
17 אַלז יוסף מערקטע, דאַס דער פֿאַטער זיינע רעכטע האַנד אויף אפרים'ס
הויפט לעגען וואָללטע, מיספֿיעל עז איהם; ער פֿאַססטע זיינעס פֿאַ־
טערס האַנד, אום זיא פֿאָן אפרים'ס הויפט אויף מנשה'ס הויפט צו
18 ברינגען. אונד שפּראַך צו זיינעם פֿאַטער: ניכט אַלזאָ מיין פֿאַטער!
דיזער איזט דער ערסטגעבאָרנע! לעגע דיינע רעכטע אויף זיין הויפט.

מנחה חדשה.

כפי רצונו, ז"ש לך אתננה ולזרעך אחריך אתן את הארץ כלומר אתננה לך שיהי' לך רשות בה לחלק אות' כפי רצונך ואח"כ ולזרעך אחריך אתן את הארץ, וא"כ יש לי עתה רשות לבכר בענין הנחלה למי שארצה בבני ולכן שני בניך הנולדים לך וגו' כראובן ושמעון יהיו לי שאני רוצה שתטול אתה פי שנים בנחלתכם את הארץ, ולכן אמר ע"ד ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל כלומר שלא תאמר הרי נולד בנימין אחר זה וא"כ עליו נאמר פרה ורבה ולא על בני יוסף כלומר לא נתעכבתי בבית אל אבל סמוך לבואי מפדן מתה עלי רחל ולקח מיתת רחל מקום לידת בנימין מרוב דאגתו ש"ה שהיא היתה אהובתו והנה מיתת' ולידתו הי' דבר אחד, והכוונה לומר שכבר היתה מעוברת וא"כ אחר ההבטח' הזאת לא יצא בן מחלצי וא"כ לא אמר זה אלא על בני בני שאקח אותם מקום בני שארי יוצאי חלצי הם וכן נקראו כולם יוצאי ירכו בירידתם למצרי',

רֹאשׁוֹ: וַיְמָאֵן אָבִיו וַיֹּאמֶר יָדַעְתִּי בְנִי יָדַעְתִּי גַּם־הוּא 19
יִהְיֶה־לְּעָם וְגַם־הוּא יִגְדָּל וְאוּלָם אָחִיו הַקָּטֹן יִגְדַּל
מִמֶּנּוּ וְזַרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא־הַגּוֹיִם: וַיְבָרְכֵם בַּיּוֹם הַהוּא 20
לֵאמוֹר בְּךָ יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יְשִׂמְךָ אֱלֹהִים
כְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשֶּׁה וַיָּשֶׂם אֶת־אֶפְרַיִם לִפְנֵי מְנַשֶּׁה:
וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף הִנֵּה אָנֹכִי מֵת וְהָיָה 21
אֱלֹהִים עִמָּכֶם וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ אֲבֹתֵיכֶם:
וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׁכֶם אַחַד עַל־אַחֶיךָ אֲשֶׁר לָקַחְתִּי 22
מִיַּד הָאֱמֹרִי בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי: פ רביעי

דער פֿאַטער ווייגערטע זיך, אונד שפּראַך: איך ווייס עז, מיין זאָהן! 19
איך ווייס עז; אויך ער ווירד צו איינעם פֿאָלקע ווערדען, אויך ער
ווירד גראָס זיין; אַללײן זיין קלײנער ברודער ווירד גרעסער זיין אַלז
ער, אונד זיין נאַכקאָממען ווירד זיין פֿאָללער פֿאָלקערשאַפֿטען. ער זעגנעטע 20
זיא אַן דיעזעם טאַגע אונד שפּראַך: דורך דיך ווירד דאַז פֿאָלק ישראל אין צו־
קונפֿט דען זעגען ערטהיילען: גאָטט לאַססע דיך ווערדען, וויא אפרים
אונד מנשה! זעטצטע אַלזאָ אפרים פֿאָר מנשה. ישראל שפּראַך צו יוסף: איך 21
ווערדע נון שטערבען; גאָטט ווירד אָבער מיט אייך זיין, אונד אייך אין
דאַז לאַנד אייערער פֿאַטער צוריק ברינגען. איך געבע דיר איינען טהייל 22
צום פֿאָראויז פֿאָר דיינען ברידערן, דאַז איך פֿאָן דער האַנד דעם אמרי
אַבגענאָממען, דורך מיין שווערדט אונד דורך מיינען באָגען.

מנחה חדשה.

ומרוב דאגתו עוד על רחל כיון שהזכיר מיתתה הזכיר מקום מיתתה ומקום קבורתה בדרך פרט שכן דרך בני אדם כשיש להם דאגה על דבר מה; וכשרצה להתחיל בברכתם רצה לקבוע צורתם בדמיונו כדי שתקשר מחשבתו עמהם ותחול עליהם ברכתו כמו שעשה יצחק אביו בברכו אותו שאמר גשה נא ושקה לי בני מאחר שאיני יוכל לראות צורתך כמו שהתחיל בענין ותכהינה עיניו מראות, ומזה פחד יעקב כשאמר לאמו אולי ימושני אבי כלומר יודע אני שיקריבני אליו לחבקני ולנשקני הואיל וכהו עיניו לפי שהמברכים משתדלים לקשר מחשבתם במתברכים, ואולי ימושני בהיותו מחבק אותי; ולכ"א שהשתדל לראותם ולא הכירם שכבר כבדו עיניו מזקן, ושאל ליוסף מי אלה שכבר היה

מט

1 וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל־בָּנָיו וַיֹּאמֶר הֵאָסְפוּ וְאַגִּידָה לָכֶם
2 אֵת אֲשֶׁר־יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים׃ הִקָּבְצוּ
וְשִׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב וְשִׁמְעוּ אֶל־יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם׃
3 רְאוּבֵן בְּכֹרִי אַתָּה כֹּחִי וְרֵאשִׁית אוֹנִי יֶתֶר שְׂאֵת
4 וְיֶתֶר עָז׃ פַּחַז כַּמַּיִם אַל־תּוֹתַר כִּי עָלִיתָ מִשְׁכְּבֵי
אָבִיךָ אָז חִלַּלְתָּ יְצוּעִי עָלָה׃ פ
5 6 שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אַחִים כְּלֵי חָמָס מְכֵרֹתֵיהֶם׃ בְּסֹדָם
אַל־תָּבֹא נַפְשִׁי בִּקְהָלָם אַל־תֵּחַד כְּבֹדִי כִּי בְאַפָּם

1 יעקב ליעס זיינע קינדער רופען אונד שפראך: פערזאממעלט
אייך! איך וויל אייך אנזייגען, וואס אייך אין דען שפעטעסטען
2 לייטען בעגעגנען ווירד. קאממט צוזאממען, אונד הערט קינדער
3 יעקב'ס; אונד הערט אייערען פאטער ישראל צו. דוא ראובן
ביזט מיין ערסטגעבארנער, מיינע קראפט, אונד איין ערסטלינג
מיינעס פערמאגענס, פארציגליך אן ווירדע אונד פארציגליך אן מאכט.
4 אבער דיא איבעראיילונג וואר שנעלל ווימ וואססער, דארום ערהאלטסט
דוא קיינען פארצוג; דען דוא האסט בעשטיגען דאס עהעבעטט
דיינעס פאטערס; דא האסט דוא דעןענטווייהעט, דער איין רוהעז
5 בעטט בעשטיעג. שמעון אונד לוי זינד גלייכע ברידער; ווערקצייגע
6 דער געוואלטטהאטיגקייט זינד איהרע פערוואנדטשאפט. אין איהרען
ראטה קאממע ניכט מיינע זעעלע! אין איהרע פערזאממלונג ווערדע
ניכט מיט איינגעשלאססען מיינע עהרע! דען אין איהרעם צארן ער:

מנחה חדשה.

רואה גולמם ולא היה מכירם לדעת אם הם הם או לאו וכאשר אמר בני הם
אמר לו קחם נא אלי ואברכם כדי שאוכל לכוין אותם היטב ומפני שכבדו עיניו
מזקן ולא הי' יוכל לראותם היטב לחקק צורתם בדמיונו לכך אמר וינשק להם
ויחבק להם שלא הי' לו תחבולה לעשות יותר מזה, ואמר שכל את ידיו לפי
שהיה מנשה הבכור והוא היה רואה מענין הבכורות שאינם ראויים לירשבתי
אבותיהם שהרי בכור אברהם הי' ישמעאל והעביר בכורתו ליצחק ובכור יצחק
היה עשו ובטל בכורתו יעקב לפי שבזה אותה ובכור יעקב היה ראובן ובחללו
יצועי אביו ניתנה ליוסף וכן עשה שכל את ידיו כלומר עוות ידיו להעביר
בכורתו לאפרים לפי שהיה מנשה הבכור וידע שלא ישים יוסף לימינו כי אם

הָרְגוּ אִישׁ וּבִרְצֹנָם עִקְּרוּ־שׁוֹר׃ אָרוּר אַפָּם כִּי 7
עָז וְעֶבְרָתָם כִּי קָשָׁתָה אֲחַלְּקֵם בְּיַעֲקֹב וַאֲפִיצֵם
בְּיִשְׂרָאֵל׃ פ
יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ יָדְךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ 8
יִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אָבִיךָ׃ גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה מִטֶּרֶף 9
בְּנִי עָלִיתָ כָּרַע רָבַץ כְּאַרְיֵה וּכְלָבִיא מִי יְקִימֶנּוּ׃
לֹא־יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה וּמְחֹקֵק מִבֵּין רַגְלָיו 10
עַד כִּי־יָבֹא שִׁילֹה וְלוֹ יִקְּהַת עַמִּים׃ אֹסְרִי לַגֶּפֶן 11

ווירגטען זיא דען מאַן, אונד אין איהרעם מוטהווילען לאָהמטען זיא
דען אָכזען. פערפֿלוכט זייא איהר צאָרן! דען ער איזט העפֿטיג; 7
אונד איהר גרים, דען ער איזט שטאָררינ; איך וויל זיא צערטהיילען
אין יעקב, אונד צערשטרייען אין ישראל. אַבער דוא יהודה! דיר 8
ווערדען דיינע ברידער הולדיגען; דיינע האַנד אַן דעם נאַקקען דיינר
פֿיינדע; פֿאָר דיר נייגען זיך דיא קינדער דיינעס פֿאַטערס. יונגער 9
לאָווע ביזט דוא יהודה! איין זאָהן, וועז דוא פֿאָנג רויבע הערויף
קאָמסט; ער קניעעט הין, לעגט זיך אויף זיינע פֿיזע, וויא אַלטער
לאָווע אונד לאָווין, ווער וויל איהן רייצען אויפֿשטעהען?. דער לעפֿי 10
טער ווירד ניכט וייכען פֿאָן יהוד', דער געזעצגעבער ניכט פֿאָן צווישען
זיינען פֿיסען (פֿאָן זיינען נאַכקאָממען); ביז ער (יהוד' נאָמליך) נאַך שילה
קאָממט, אונד פֿאָלקער זיך צו איהם פֿערזאַממען. ער בינדעט אַן דען 11

מנחה חדשה.

מנש' שאם לא כן למה הוציאו אותם מעם ברכיו, וא"כ לא נטל אפרי' הבכורה כ"א בדרך מעוות כי מנשה היה הבכור, ופי' שכל כתרגומו לומר שבשכל עוות את ידיו ועשה מה שעשה והנה לא רצה ליטלם בידו ולהחליפם להושיב אפרים לימינו לפי שלא פעלה בדרך ישר כמ"ש, ויוסף לא ידע טעם כל זה עד שהתחיל לברכם וכשהרגיש שרצה לעשות אפרים עיקר אמר לו לא כן אבי וגו' וא"ל יעקב. שאפרי' היה יותר ראוי לאותה ברכה שכן הוא מענין הברכות שמברכים לכל אחד כפי הראוי לו כמ"ש בברכת השבטים איש איש כברכתו ברך אותם כלומר כברכתו הראויה לו. ואמר האלהים אשר התהלכו אבותי לפניו וגו' האלהים הרוע' אותי, המלאך הגואל אותי רצה בזה שהמתברך צריך ג' דברים א' שיהיה צדיק באופן שיהיה ראוי שתחול עליו הברכה ויהיה מושגח מהש"י,

עִירֹה וְלַשֹּׂרֵקָה בְּנִי אֲתֹנוֹ כִּבֵּס בַּיַּיִן לְבֻשׁוֹ
12 וּבְדַם־עֲנָבִים סוּתֹה׃ חַכְלִילִי עֵינַיִם מִיָּיִן וּלְבֶן־
שִׁנַּיִם מֵחָלָב׃ פ
13 זְבוּלֻן לְחוֹף יַמִּים יִשְׁכֹּן וְהוּא לְחוֹף אֳנִיֹּת
וְיַרְכָתוֹ עַל־צִידֹן׃ פ
14 15 יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם רֹבֵץ בֵּין הַמִּשְׁפְּתָיִם׃ וַיַּרְא מְנֻחָה
כִּי טוֹב וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי נָעֵמָה וַיֵּט שִׁכְמוֹ לִסְבֹּל וַיְהִי
16 לְמַס־עֹבֵד׃ ס דָּן יָדִין עַמּוֹ כְּאַחַד
17 שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃ יְהִי־דָן נָחָשׁ עֲלֵי־דֶרֶךְ שְׁפִיפֹן עֲלֵי־

וויינשטאָק זיין פילען, אונד אַן דיא רעבע זיינער עזעלין זאָהן; ער
12 וואַשט זיין קלייד אין וויין, אין בלוט דער טרויבען זיין געוואַנד. ראָטה־
ליך אונז דיא אויגען פאָן וויין, אונד אונז דיא צֶאהנע וויים פאָן מילך.
13 זבולן ווירד אַם אופער דער מעערע וואָהנען; ער ווירד אַם האַפען
14 זיין, וואָ שיפפע ליגען, אונד זיינע זייטע ביז גען צידון. יששכר איזט
15 איין ביינערנער עזעל, דער גערן צווישען שראַנקען ליעגט. ער זאַהע,
וויא אַנגענעהם דיא רוהע, וויא ליעבליך דאַז לאַנד זייא; דאַ נייגטע
ער זיינע שולטער הין לאַסט צו טראַגען, אונד וואַרד דיענסטבאַר צום טריי־
16 בוט. דן ווירד זיינע נאַציאָן ריכטען, וויא איינער דער איבריגען שטאַמ־
17 מע ישראל׳ס. דן ווירד זיין איינע שלאַנגע אויף דעם וועגע, איינע אָטטער

מנחה חדשה.

ב׳ צריך סייעתא דשמיא וחזון כפרץ שכמה צדיקים נתבקרו מהם מה שהיו ראוים לו לשבות רבות כמו ברוך וזולתו, ג׳ שיהיה שמור מפגעים רעים ונגעי בני אדם הבאים מפאת התולדה במקרה הזמן באופן שלא יטרידם מלעבוד הש״י ותכור מהם השגחתו לכך אמר האלהים אשר התהלכו אבותי לפניו לומר שהיו חסידים ואנשי מעשה, לב׳ האלהים הרועה אותי שהיה מנהיג אותי ומשגיח בכל פרטי ענייני, לג׳ המלאך הגואל אותי והשומר אותי מכל רע באופן שלא יטרידוני פגעי הזמן הוא יברך את הנערי׳ בג׳ ברכות הללו כלומר שיטע יראתו בלבם לעבדו בלבב שלם ושיהיה רצון הש״י והשגחתו תמיד עמהם להשגיח בכל ענייניהם ותהיה ברכתו מצוי׳ להם בהיותם ראוים אליה וישמרם מכל פגעים רעים באופן שלא יהיה להם מעיק בעבודת הש״י, ומרוב ענותנותו

אֹרַח הַנֹּשֵׁךְ עִקְּבֵי־סוּס וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אָחוֹר׃ לִישׁוּעָתְךָ 18
קִוִּיתִי יְהוָה׃ חמישי ס גָּד גְּדוּד יְגוּדֶנּוּ וְהוּא 19
יָגֻד עָקֵב׃ ס מֵאָשֵׁר שְׁמֵנָה לַחְמוֹ 20
וְהוּא יִתֵּן מַעֲדַנֵּי־מֶלֶךְ׃ ס נַפְתָּלִי 21
אַיָּלָה שְׁלֻחָה הַנֹּתֵן אִמְרֵי־שָׁפֶר׃ ס בֵּן 22
פֹּרָת יוֹסֵף בְּפֹרָת עֲלֵי־עָיִן בָּנוֹת צָעֲדָה עֲלֵי־שׁוּר׃
וַיְמָרְרֻהוּ וָרֹבּוּ וַיִּשְׂטְמֻהוּ בַּעֲלֵי חִצִּים׃ וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן 23 24
קַשְׁתּוֹ וַיָּפֹזּוּ זְרֹעֵי יָדָיו מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב מִשָּׁם

אויף דעם פוסשטייגע, דיא דעם פפערדע אין דיא פערזע בייסט, דאס
דער רייטער ריקווערטס פאללט. אויף דיינע הילפע האפפע איך, 18
עוויגער! דעם גד ווירד איינע שאאר איינס אנד טרייפען; ער 19
אבער ווירד צוריק אין איהרע אנדער פאללען. וואס פאן אשר קאממט, 20
האט פעטטע שפייזע; ער בריינגט קאניגליכע וואללוסטגעריכטע.
נפתלי איזט איינע פליכטיגע הינדין; ער בריינגט פארטרעפליכע רעדען 21
הערפאר. יוסף איזט איין גרינענדער רייז, איין גרינענדער רייז אם קוועלל; 22
שפראסלינגע טרייטען איבער דיא מויער. זיא פיינדען איהן אן, עררע- 23
גען שטרייט, זיא פאססען איהן, דיא פפיילשיטצען; אבער זיין באגען 24
ליגט פעסט, ארמע אונד הענדע זינד איהנן געלענק; פאן דען הענ-
דען דעס שטארקען גאטטעס יעקב'ס (האסט דוא דיעס), פאן דאהער

מנחה חדשה.

תלה החסידות באבותיו והשגחה אליו; ואחר שיהיו ברוכים בג' ברכות
הללו ויהיו להם ג' תנאים הללו יהיו מבורכים בכל ברכות שבעולם, והתחיל
הוא לברכם ואמר ויקרא בהם שמי וגו' והוא שלימות האמיתי שזהו שם עצמי
לצדיקים והוא הדבקות בכנה הראשונה כמ"ש הרב במורה בשיתוף שם, וידגו
לרוב בקרב הארץ הידוע והיא א"י, וכשסיים ברכתם התחיל לברך שאר בניו
ואמר האספו ואגידה לכם וגו' כי כבר ידעת שהברכה היא תוספת טובה על
הראוי והעתיד להיות והיא מורכבת מהגדת העתידות והתפלה, ולכן אמר
ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים וכשהיה רואה להם טובה
היה מגידה להם ומתפלל על תוספת הטובה ההיא, וכשהיה רואה ההיפך
היה מתפלל לש"י שיצילם מן הצרה ההיא כמ"ש בראותו מיתת שמשון שקרא
כתב הנושך עקבי סוס לישועתך קויתי ה', ולכ"א בתחלה ואגידה ולבסוף

25 רֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל׃ מֵאֵל אָבִיךָ וְיַעְזְרֶךָּ וְאֵת שַׁדַּי
וִיבָרְכֶךָּ בִּרְכֹת שָׁמַיִם מֵעָל בִּרְכֹת תְּהוֹם רֹבֶצֶת
26 תָּחַת בִּרְכֹת שָׁדַיִם וָרָחַם׃ בִּרְכֹת אָבִיךָ גָּבְרוּ עַל־
בִּרְכֹת הוֹרַי עַד־תַּאֲוַת גִּבְעֹת עוֹלָם תִּהְיֶיןָ לְרֹאשׁ
יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו׃ פ ששי
27 בִּנְיָמִין זְאֵב יִטְרָף בַּבֹּקֶר יֹאכַל עַד וְלָעֶרֶב
28 יְחַלֵּק שָׁלָל׃ כָּל־אֵלֶּה שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנֵים
עָשָׂר וְזֹאת אֲשֶׁר־דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם וַיְבָרֶךְ

25 ביסט דוא אויך הירטע דעז שטאממעז ישרא'ס. פאן דעם גאטטע דיינעז
פאטערז, דער דיר הילפען ווירד, פאן דעם אללמעכטיגען, דער דיך
זעגנען ווירד מיט זעגען דעז הימעלז פאן אבען, מיט זעגען דער טיפע,
26 דיא אונטען ליגט, מיט זעגען אן בריסטען אונד מוטטערלייבע. דיא
זעגען דיינעז פאטערז איבערטרעפפען דיא זעגען מיינער פארעלטערן
(אדער איבערשטייגען דען זעגען דער בערגע) ביז אן דיא גרענצען
עוויגער היגעל; זיא זאללען אויף דאז הויפט יוסף'ס קאממען, אויף דיא
27 שייטעל דעז געקרענטען אונטער זיינען ברידערן. בנימין איזט איין
רייסענדער וואלף, דעז מארגענז פערצעהרט ער דען רויב, אונד דעז
28 אבענדז טהיילט ער בייטע אויז. דיעז זינד זאממען דיא צוועלף שטאמ=
מע ישרא'ס; אונד אלזא שפראך איהר פאטער מיט איהנן אונד זעגנעטע

מנחה חדשה.

ויברך אותם שהיתה בלולה משתיהם; ואמר ראובן בכורי אתה לכך אתה ראוי לירש כחי וראשית אוני ר"ל שתטול חלקך בכל דבר בראשונה וביפה שבו וא"כ אברכך בתוספת הדבר הראוי לך והוא שהחלק אשר תטול יהיה יתר שאת ויתר עז, והוא כי לפי טבעי הדברים הנוטל הדבר אשר יזדמן לו בראשונה לא תהיה בספר ככסי אם לא במקרה ולכן ברכו ביתר שאת שישא לו מהדבר הראוי לו ויתר עז שיהיו חזקי ההתמדה ואם אומר להוסיף לך ברכה ואפילו אם תהיה מעין הראוי לך לא אוכל לפי שהמתברך צריך שיהיה בתכונה שיהיה מוכן שתחול עליו הברכה היא כמטר על גן כי מה תועלת המטר אם לא תהא הארץ זרועה, ואתה יש לך הפחותה שבהכנו' והיא המהירות והוא אומר פחז כמים ר"ל לפי שאתה יש לך מדת הפחז כמים הנשפכים שלא יעמדו עד תגיעם אל מקומם הראוי והוא השפל לכך אל תותר ר"ל שלא תוכל לקבל

אֹתָם אִישׁ אֲשֶׁר כְּבִרְכָתוֹ בֵּרַךְ אֹתָם׃ וַיְצַו 29
אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֲנִי נֶאֱסָף אֶל־עַמִּי קִבְרוּ
אֹתִי אֶל־אֲבֹתָי אֶל־הַמְּעָרָה אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה עֶפְרוֹן
הַחִתִּי׃ בַּמְּעָרָה אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר־ 30
עַל־פְּנֵי מַמְרֵא בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם
אֶת־הַשָּׂדֶה מֵאֵת עֶפְרֹן הַחִתִּי לַאֲחֻזַּת־קָבֶר׃
שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת־אַבְרָהָם וְאֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ 31

זיא ; יעדען נאך דעם זעגען, דער איהם געוואָרדען, זעגנעטע ער
זיא. ער גאב איהנען אויך זיינען לעצטען בעפעהל אונד שפראך : איך 29
ווערדע צו מיינעם פֿאָלקע איינגעזאמעלט, בעגראבט מיך ביי מיינען
פֿאטערן ! אין דער הֶהלע, וועלכע אים פֿעלדע דעס עפרון החתי ליגט.
אין דער הֶהלע, וועלכע אים פֿעלדע מכפלה איזט, דאז פֿאָר 30
ממרא ליגט, איים לאנדע כנען, וואָ אברהם דאז פֿעלד פֿאָן דעם
עפרון החתי געקויפֿט האט, צום ערבבעגרעבניס. דאזעלבסט 31
האבען זיא אברהם אונד זיינע פֿרויא שרה בעגראבען ; דאזעלבסט

מפתח חדש.

יתרון בברכתך הראויה שיש לך מהירות גדול שהרי עלית משכבי אביך וקללת לארץ כמ״ד העולה על יצועי.

שמעון ולוי אחים ר״ל בעלי תכונה אחת וא״כ כברכתו של זה כך ברכתו של זה, ואם אומר לברכם בתוספת הראוי להם כפי טבעם והכנתם התוספת ההוא הוא קללה להם ולעולם לפי שכלי חמס מכרותיה׳ וא״כ לא אוכל לבוא אל סוד תכונת׳ לברך כל אחד בפני עצמו, ואם אומר להקהיל שניהם ביחד הנה תכונתם זאת מתחזקת כ״ש ז״ל כינוס לצדיקים טוב להם וטוב לעולם והיפך בהיפך; והראי׳ על שטבעם אחד שהרי באפם הרגו איש ר״ל בהיותם עמהם באף, וברצונם עקרו שור ר״ל בהיותם עמהם בשלום ומראים להם רצון, וא״כ הברכה להם היא קללה מאחר שאין לי מבוא לברכם לא כ״א בפני עצמו ולא שניהם יחד ולא בהיותם בכעס ולא בהיותם ברצון, ומה מתקו דברי הרב באומר מכרותיהם כמו מגורותיהם שכלי אומנות הם בידם כלי מלחמה והוא משל על כי בהיות׳ בשלו׳ עם אנשי שכם הרגום ולכך אמר אקלל תכונתם זאת כדי שיבואו אל ממוצע ותהיה ברכה להם ולעול׳, והוא אומר ארור אפם מהיותו עז ור״ל שהאף הוא טוב בבד זה אם לא יהיה עז ועברתם ג״כ לפי שהיא

שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת־יִצְחָק וְאֵת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ
32 וְשָׁמָּה קָבַרְתִּי אֶת־לֵאָה׃ מִקְנֵה הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה
33 אֲשֶׁר־בּוֹ מֵאֵת בְּנֵי־חֵת׃ וַיְכַל יַעֲקֹב לְצַוֺּת אֶת־
בָּנָיו וַיֶּאֱסֹף רַגְלָיו אֶל־הַמִּטָּה וַיִּגְוַע וַיֵּאָסֶף אֶל־ נ
1 עַמָּיו׃ וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל־פְּנֵי אָבִיו וַיֵּבְךְּ עָלָיו וַיִּשַּׁק־לוֹ׃
2 וַיְצַו יוֹסֵף אֶת־עֲבָדָיו אֶת־הָרֹפְאִים לַחֲנֹט אֶת־
3 אָבִיו וַיַּחַנְטוּ הָרֹפְאִים אֶת־יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּמְלְאוּ־לוֹ

הַאבען זיא יצחק אונד זיינע פֿרויא רבקה בעגראַבען; אונד דאָזעלבסט
32 האַבע איך לאה בעגראַבען. דאַז פֿעלד אונד דיא הֶאהלע דאַרין איזט
33 איין קויף פֿאָן דען קינדערן חת. אַלז יעקב זיינען זאָהנען דען לעצטען
בעפֿעהל געגעבען, לעגטע ער זיינע פֿיסע צוזאַמען אינז בעטט,
1 פֿערשיעד, אונד וואַרד צו זיינען פֿאָלקערן בייגעטהאַן. יוסף פֿיעל
אויף דאַז אַנגעזיכט זיינעז פֿאַטערז, ווייניטע איבר איהן אונד קיססטע איהן.
2 יוסף בעפֿאַהל זיינען דיענערן, דען אַרצטען, זיינען פֿאַטער איינצובאַלז
3 זאַמען; דאַ באַלזאַמטען דיא אַרצטע דען ישראל איין. זיא זעטצטען איהם

מנחה חדשה.

קצה ולכן אחלק׳ ביעקב וגו׳ כדי למעט תכונתם זאת כי בהתקבץ בעלי מדה אחת הנה תתחזק תכונתם זאת כמ״ש הרב הגדול הר״ן בענין דור הפלגה.

יהודה אתה יודוך אחיך ר״ל אתה שאין לך מדת המהירות כמו ראובן ולא מדת הכעס כשמעון ולוי אלא ממוצע במדותיך ובעל נפש יפה הנך ראוי שיודוך אחיך ושתהיה ידך בערף אויביך לפי שממוצע המדות הנה יהיה רחמן אל הראוי וכעסן אל הראוי ובהיותך רחמן לאחיך הנה יודוך, ובהיותך אכזר וכעסן לאויביך הנה יהפכו לך ערף ותהיה ידך בהם וזה יהיה סבה שיחזרו וישתחוו לך בני אביך כי בראותם רוב גבורתך וכעסך אל האויבים הנה יראו שיש לאל ידך להתנהג עמהם בקושי ואם אתה נוהג עמהם בנחת הוא לטוב מוסרך ולבך הטוב עמהם, וכן היה דוד שהיה מיהודה הפך שאול שזה ההיון וזה רחמן וזה כעסן וזה כעסן אלא שהתחלפו נושאיהם שהרי שאול חמל על אגג וכעס על אחימלך וכו׳, וא״כ מי שיש לו מדה מבורכת כזאת ראוי שיב ידך ויתוסף מענין הראוי לו ולכן ברכו וא״ל גור אריה יהודה ר״ל שיהיה כגור האריה׳ לענין הטרף לפי שהבחור הוא קל לטרוף יותר מהזקן ולענין אם ירדפו אחריו אחר הטרף אמר שיהיה לו כח וגבורה כאריה כי נוטבע האריה כי כל

אַרְבָּעִים יוֹם כִּי כֵּן יִמְלְאוּ יְמֵי הַחֲנֻטִים וַיִּבְכּוּ
אֹתוֹ מִצְרַיִם שִׁבְעִים יוֹם׃ וַיַּעַבְרוּ יְמֵי בְכִיתוֹ 4
וַיְדַבֵּר יוֹסֵף אֶל־בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר אִם־נָא מָצָאתִי
חֵן בְּעֵינֵיכֶם דַּבְּרוּ־נָא בְּאָזְנֵי פַרְעֹה לֵאמֹר׃ אָבִי 5
הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר הִנֵּה אָנֹכִי מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר
כָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנַעַן שָׁמָּה תִּקְבְּרֵנִי וְעַתָּה
אֶעֱלֶה־נָּא וְאֶקְבְּרָה אֶת־אָבִי וְאָשׁוּבָה׃ וַיֹּאמֶר 6

פֿיערציג טאָגע פֿערטרייבען : דען זאָ פֿיעל טאָגע מיסען דען איינגע
באַלזאַמטען פֿערטרייבען ; אונד דיא מצרים בעוויינטען איהן זיבעצ
ציג טאָגע. אַלז דיא צייט איהן צו בעוויינען פֿאָרביי וואַר, שפּראַך יוסף 4
צו דען הויזלייטען פרעה'ס : האַבע איך געוואָגענהייט אין אייערן אויגען
געפֿונדען, זאָ בריינגט דעם פרעה פֿאָלגענדעס פֿאָר. מיין פֿאַטער האַט 5
מיך בעשוואָרען, אונד געשפּראָכען : איך שטערבע ; אין מיינעם
גראַבע, דאַס איך מיר אים לאַנדע כנען געגראַבען, דאַזעלבסט זאָלסט דו מיך
בעגראַבען ; נון מעכטע איך אַלזאָ היניויף ציהען, מיינען פֿאַטער
בעגראַבען, אונד ווידער צוריק קאָממען. פרעה ליעס זאַגען: 6

מנחה חדשה.

עם שהוא מזיק גבורה כיתוספת בו, וכן פי' הרד"ק במ"ש בשמשון והנה כפיר אריות שואג לקראתו ולזה אמר כרע רבץ כארי' וכלביא מי יקימנו, וא"כ יהיה מושל בעמים ולא ימשלו בו, ואמר שאותה ממשלה שתהיה לו תמידית בכל זמן שיהיה לו מקטרגים עד יבוא שילה שלא יהיו לו מקטרגים והוא ימות המשיח שתמלא הארץ דעה את ה', ולפי שהתמדת הממשלה לא תכונן אם לא יהיה טרפס מצוי חזר וברכו שתהיה ארצו מרבה פירותיה ואמר אסרי לגפן עירה וגו'.

זבולון לחוף ימים וגו' הנה לפי שראהו בטבעו שהוא סוחר ברכו בשיהיה חלקו וגורלו בחוף ימים שהסחורה מצויה שם יותר מאשר מקומות, וכן עשה לכלם שכל מה שצפה ברוח הקדש שהיה עתיד לבוא להם מהטוב היה מברך אות' שיבוא להם הטוב ההוא בשפע כמ"ש בסוף איש אשר כברכתו ברך אותם.

בן פורת יוסף בן פורה עלי עין ר"ל שהוא כמו הנטע החשוב שהוא בטבעו פרה ורבה והוא על עין המים שהוא כבה שיהיה פרה ורבה יותר ויותר, והנה הנטע אשר כזה כל הפגעי' שבעול' לא יזיזוהו ממקומו ולא ימיש מעשו' פרי, וכן

פַּרְעֹה עֲלֵה וּקְבֹר אֶת־אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶךָ׃
7 וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת־אָבִיו וַיַּעֲלוּ אִתּוֹ כָּל־עַבְדֵי
8 פַרְעֹה זִקְנֵי בֵיתוֹ וְכֹל זִקְנֵי אֶרֶץ־מִצְרָיִם׃ וְכֹל
בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו וּבֵית אָבִיו רַק טַפָּם וְצֹאנָם
9 וּבְקָרָם עָזְבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן׃ וַיַּעַל עִמּוֹ גַּם־רֶכֶב גַּם־
10 פָּרָשִׁים וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כָּבֵד מְאֹד׃ וַיָּבֹאוּ עַד־גֹּרֶן
הָאָטָד אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ־שָׁם מִסְפֵּד

ציהע הינויף, אונד בעגראבע דיינן פאטר, וויא ער דיך בעשווארן האט.
7 אלזא גינג יוסף הינויף, זיינן פאטער צו בעגראבען; מיט איהם גינגן
אללע בעדיענטן פרעה'ס, דיא אעלטעסטן זיינעז הויזעז, אונד אללע אל־
8 טעסטען אויז דעם לאנדע מצרים. יוסף'ס הויזלייטע, זא וויא זיינע ברי־
דער, אונד דאז געזינדע זיינעז פאטערז; נור איהרע קינדר, איהר קליי־
9 נעז אונד גראסעז פיה, ליסען זיא אים לאנדע גשן. מיט איהם צאג הינויף
10 זאוואהל וואגען אלז רייטערייא, אונד וואר איין זעהר גראסעז לאגר. אלז
זיא אן דיא איינגעצייטע טעננע קאמען, וועלכע אן דער זייטע דעז
ירדן'ס ליגט, זא הילטן זיא דאזעלבסט איינע זעהר גראסע אונד העפטיגע

מנחה חדשה.

יוסף אע"פ שמררוהו ורבו וישטמוהו בעלי חצים עכ"ז ותשב באיתן קשתו וגו'; או שירצה לומר הנה יוסף היפך טבעי בני אדם כי הברכה מצויה להם בדבר הסמוי מן העין ולכן אמר לבניו וידגו לרוב שלא תשלוט בהם העין והוא בן פורת עלי עין כלו ואין עין רעה שולטת בו. ולכ"א בנות צעדה עלי שור ר"ל שהוא פרה ורבה על עין רואיו ואף אם הבנות צעדה עלי שור כדי לראותו, והכוונה שהדבר הממית את הכל הוא מחיה את יוסף שהרי הדבר שהיה מכוון להמיתו היה סבת גדולתו והוא מעשה אחיו ואשת פוטיפר, ולכ"א וימררוהו ורובו וישטמוהו בעלי חצים והיה סבת ותשב באיתן קשתו ונתחזקו זרועי ידיו וכל זה היה מידי אביר יעקב שהוא היה סבת כל זה.

וחזר וציוה אותם שיקברוהו במערת המכפל' ואע"פ שכבר השביע את יוסף על הדבר הזה כדי שיזכו כלם במצוה ושלא להטיל עוד קנאה ביניהם. ואמר להם קברו אותי אל אבותי אשר הם קבורי' אל מערת שדה המכפל' שלא יאמרו הרי אבותי הראשונים קבורים ג"כ בארם נהרים; ומה שחזר לומר במערה אשר בשדה המכפלה ר"ל שיקברוהו בתוך המערה שלא יאמרו אינו מקפיד אם

גָּדוֹל וְכָבֵד מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֵבֶל שִׁבְעַת
11 יָמִים׃ וַיַּרְא יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֶת־הָאֵבֶל בְּגֹרֶן
הָאָטָד וַיֹּאמְרוּ אֵבֶל־כָּבֵד זֶה לְמִצְרָיִם עַל־כֵּן
קָרָא שְׁמָהּ אָבֵל מִצְרַיִם אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן׃
12 13 וַיַּעֲשׂוּ בָנָיו לוֹ כֵּן כַּאֲשֶׁר צִוָּם׃ וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ בָנָיו
אַרְצָה כְּנַעַן וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בִּמְעָרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה
אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת־הַשָּׂדֶה לַאֲחֻזַּת־קֶבֶר

קלאַגע; אונד ער שטעללטע איבער זיינען פֿאַטער איינע טרויער פֿאָן
זיבען טאָגען אָן. אַז דער כנעני, איינוואָהנער דעס לאַנדעס, דיזע 11
טרויער אויף דער ווייגעלייכטען טעננע זאַה, שפּראַכען זיא: היא
מצרים האַבען היער גראָסע טרויער! דאַרום נענט מאַן זיא
טרויערפּלאַץ דער מצרים, אַן דער זייטע דעס ירדנ׳ס. זיינע 12
זעהנע טהאַטען איהם, ווי ער איהנען בעפֿאָהלען האַטטע.
נעמליך זיינע זעהנע פֿיהרטען איהן אין דאַז לאַנד כנען, אונד 13
בעגרובען איהן אין דער האָהלע דעס פֿעלדעס מכפלה,
וואָ אברהם דאַז פֿעלד געקויפֿט האַטטע צום ערבבעגרעבניס

מנחה חדשה.

שיקבר בארץ ההיא אשר נקברו בה אבותיו; ואמר אשר בשדה המכפלה על פני ממרא. לומר סימניה שלא ישאר להם שום פתח לקברו במקום אחר, וכן היה דרכו של יעקב לפרש כל ענייניו בתכלית האפשר. כמ"ש ללבן אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה; ויתכן שאמר ארץ כנען לחבבה בעיניהם, ואמר אשר קנה אברהם וגו' לב' דברים, א' להראות שהמקום ההוא היה חביב בעיני האבות כלם, וב' לומר שקנאו לאחוזת קבר שלא יאמרו אנשי הארץ לזריעה או לדבר אחר אבל לא לקבורת מתים; ואמר שמה קברו וגו' שלא יאמרו להם שלא קנאה אלא לקבורת שרה ולא הקפידו באברהם מאחר שאשתו קבורה שם, וא"כ הרי השדה הוחזקה לאחוזת קבר, ואמר שמה קברתי את לאה כנגד עשו שלא יאמר שהוא יקבר שם שהוא הבכור שהרי יעקב נתחזק בשדה ופרץ וגבר בה בקברו שם את לאה, וכש"כ אם קנאה מעשו כמ"ש רז"ל אשר כריתי לי וגו'; ועוד לומר ומקנה השדה והמערה אשר בו מאת בני חת שלא יאמרו הנה עפרון מכר את השדה לאחוזת קבר כמו שאמרתם ואנחנו לא נאות לכם שתהפך נחלתינו לנכרים לכן לעפרון וקבלו

14 מֵאֵת עֶפְרֹן הַחִתִּי עַל־פְּנֵי מַמְרֵא׃ וַיָּשָׁב יוֹסֵף
מִצְרַיְמָה הוּא וְאֶחָיו וְכָל־הָעֹלִים אִתּוֹ לִקְבֹּר
15 אֶת־אָבִיו אַחֲרֵי קָבְרוֹ אֶת־אָבִיו׃ וַיִּרְאוּ אֲחֵי־יוֹסֵף
כִּי־מֵת אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוּ יִשְׂטְמֵנוּ יוֹסֵף וְהָשֵׁב
16 יָשִׁיב לָנוּ אֵת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר גָּמַלְנוּ אֹתוֹ׃ וַיְצַוּוּ
אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ צִוָּה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר׃
17 כֹּה־תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אָנָּא שָׂא נָא פֶּשַׁע אַחֶיךָ

14 פֿאָן דעם חתין עפרון פֿאָר ממרא. נאכדעם יוסף זיינען פֿאטער
בעגראבען האטטע; קעהרטע ער נאך מצרים צוריק, ער אונד
זיינע ברידער, אונד אללע דיא מיט איהם היניוף געצאָגען וואַרען,
15 זיינען פֿאטער צו בעגראבען. אַלז נון דיא ברידער יוסף'ס ער-
וואָגען, דאס איהר פֿאטער טאָדט וואר, שפראכען זיא: ווען
נור יוסף אונז ניכט גראם איזט; אונד אַללעס באָזע ווידער פֿער-
16 גילט, דאז וויר איהם אנגעטהאן. זיא ליעסען דעם יוסף אנטביעטען:
17 דיין פֿאטער האט פֿאָר זיינעם טאָדע בעפֿאָהלען. זאָ זאָללט איהר צו
יוסף שפרעכען: ליבער! פֿערצייהע דאָך דאז פֿערברעכען דיינער ברידר

מנחה חדשה.

ממנו כספכם שלא יעבור זר בתוכינו, לכ"א להם שנתחכם אביהם לקנותה מאת בני חת כלם כמ"ש שם ויקם השדה וגו' לאחזת קבר מאת בני חת. וכאשר כלה לצוות את בניו אסף רגליו אל המטה שנאכם דבריו כפי הכח אשר היה רואה בעצמו כמ"ש שהצדיקים היו חיים כל הראוי להם, והנה חנטו יוסף לפי שרב ממנו הדרך ונטל רשות מפרעה ועלה לקברו ועלה ממנה כבד מאד, ואמר שכאשר באו לגרן האטד עשה לו אבל ז' ימי', והנה כאשר ראו אנשי הארץ כנען המחנה הגדול ההוא חשבו שהיו באים עליהם למלחמה ונתקבצו לעמוד כנגדם, וכאשר קרבו אל המחנה כשתכלו מרחוק וראו המספד אשר היו עושים ואמרו לא באו למלחמה אבל הוא אבל כבד זה למצרים כאילו מת מלכם או מה שידמה לזה, וע"כ קרא שם הגרן ההוא אבל מצרים; ולא ידעתי מה טיבו של עבר הירדן במקום הזה שאין הירדן בין מצרי' ובין ארץ כנען שהרי מצרים דרומית מערבית לה והירדן יוצא וממערות פמיים שהיא בקרן מזרחית צפונית של א"י והולך על כל פני מזרחה של א"י וכלה בים המלח וים המלח הוא כרמית אגם שאין התחלתו מן הים הגדל

וְחַטָּאתָם כִּי־רָעָה גְמָלוּךָ וְעַתָּה שָׂא נָא לְפֶשַׁע
עַבְדֵי אֱלֹהֵי אָבִיךָ וַיֵּבְךְּ יוֹסֵף בְּדַבְּרָם אֵלָיו׃
18 וַיֵּלְכוּ גַּם־אֶחָיו וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו וַיֹּאמְרוּ הִנֶּנּוּ לְךָ
19 לַעֲבָדִים׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף אַל־תִּירָאוּ כִּי הֲתַחַת
20 אֱלֹהִים אָנִי׃ וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה אֱלֹהִים
חֲשָׁבָהּ לְטֹבָה לְמַעַן עֲשֹׂה כַּיּוֹם הַזֶּה לְהַחֲיֹת עַם־
21 רָב׃ וְעַתָּה אַל־תִּירָאוּ אָנֹכִי אֲכַלְכֵּל אֶתְכֶם וְאֶת־

אונד איהר פערטוולדען, דאס איזט זא איבעל אן דיר געטהאן! נון א!
פערצייהע דאך דאס פערברעכען דער דיענער דעס גאָטטעס דיינעס פאַ־
18 טערס! יוסף ווייענטע אלס מאן זא מיט איהנען שפראך. הערנאך גינגען
אויך זיינע ברידר, פילען פאָר איהם הין, אונד שפראכען: וויר וואָללען
19 דיינע קנעכטע זיין. יוסף אבער אנטוואָרטעטע איהנען: פירכטעט אייך
20 ניכט! בין איך דען אן גאָטטעס שטעללע? האבט איהר גלייך דיא אבזי־
כט געהאבט, מיר באָזעס צו טהון; זא האט דאך גאָטט צור אבזיכט
געהאבט, עס צום גוטען צו לענקען, אום דאס אויסצופיהרען,
וואס יעטצט געשיהעט, איין גראָססעס פאָלק צו ערהאלטען. זא
21 פירכטעט אייך ניכט! איך וויל אייך פערפפלעגען אונד אייערע

מנחה חדשה.

שהרי כשהלכו ישראל במדבר לא עברו בתוך הירדן אבל עברו ממעל לו וממעל לים המלח או שהוא כטמע בתוך נחלי ארנן וכאשר עברו נחלי ארנון כעשה להם נס וא״כ הירדן עם כל נחלי ארנון כלים בים המלח לפי שהירדן הוא כלה בים המלח בלי ספק, וכאשר הגיעו לארץ סיחון ועוג עברו את הירדן ממזרח למערב, ולכן נראה לי שאולי שהיתה שם שום רצועה יוצאה מאותה הקוצים אשר על שמם נקרא גורן האטד ועולה עד לארץ סיחון ועוג ונקראת הרצועה ההיא בכל מקום בשם גרן האטד ואולי היה עיקרה בעבר הירדן, ומ״ש ויבואו עד גרן האטד אשר בעבר הירדן ר״ל שהמקום הנקרא גרן האטד אשר תחלתו יוצא מעבר הירדן שהרי מצרים וכנען מעבר הלז ולא יתכן להם לאמר על גרן האטד אשר הוא ג״כ מעבר הלז אשר בעבר הירדן כי כלם בעבר אחד הם שכל אורך הרצועה נקראת כן, ורצה להודיענו בכאן שעיקר הגורן הזה הוא בעבר הירדן, ואם לא כן הודיענו כא.

והנה קברו אותו כאשר ציום ושבו למצרי׳, וכאשר ראו אחיו שמת אביהם אמרו אולי ישטמנו יוסף וירצה לגמול לנו כפי מה שעשינו לו, ולכן באו אנשים

22 טַפְּכֶם וַיְנַחֵם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל־לִבָּם׃ וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף
בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אָבִיו וַיְחִי יוֹסֵף מֵאָה וָעֶשֶׂר
23 שָׁנִים׃ וַיַּרְא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי שִׁלֵּשִׁים גַּם בְּנֵי מפטיר
24 מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה יֻלְּדוּ עַל־בִּרְכֵּי יוֹסֵף׃ וַיֹּאמֶר יוֹסֵף
אֶל־אֶחָיו אָנֹכִי מֵת וֵאלֹהִים פָּקֹד יִפְקֹד אֶתְכֶם
וְהֶעֱלָה אֶתְכֶם מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
25 נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב׃ וַיַּשְׁבַּע יוֹסֵף

קינדער; ער טרָעסטעטע זיא, אונד שפראך איהנען מוטה
22 אין. יוסף וואָהנטע אַלזאָ אין מצרים, ער, אונד זיינעז פאַ־
23 טערז הויז; יוסף לעבטע הונדערט אונד צעהן יאַהר. יוסף
זאַהע נאָך אורענקעל דעם אפרים; אויך דיא קינדער מכיר'ס
מנשה'ס זאָהנס, ווארדען געבאָרען אונד ערלאַנגטען אויף דען
24 קניען יוסף'ס. יוסף שפראַך צו זיינען ברידערן: איך שטער־
בע; גאָטט ווירד אייך בעדענקען, אונד אויז דיעזעם לאַנדע
הערויז פיהרען אין דאַז לאַנד, וועלכעז ער דעם אברהם,
25 יצחק אונד יעקב צוגעשוואָרען. יוסף ליעס דיא קינדער

מנחה. חלטה.

מאותם שהיו רגילים אצלם שיאמרו ליוסף אביך צוה לפני מותו לאמר כה תאמרו ליוסף אנא שא נא וגו' כלומר אביך צוה בשעת מיתתו והיא הברכה אשר ברך אותם, ומ"ש להם קברו אותי וגו', והנה בצואתו זאת אמר דברים שהכוונה בהם כה תאמרו ליוסף וגו' ואם לא אמר זה בפירוש, והדברים שאמר הם שכל מה שעשו לך אחיך וגם אשת פוטיפר שהיה מסובב מאת הש"י כדי שתקבל המעלה הזאת אשר אתה בה כמ"ש כי וימררוהו ורבו וישטמוהו בעלי חצים היה כנת ותשב באיתן קשתו ונתחזקו זרועי ידיו וכ"ז היה מסובב מידי אביר יעקב, ומשם ר"ל מהצרות ההם עלה להיות רועה אבן ישראל, וא"כ הכוונה בכל זה היה שתשא פשע אחיך ולחטאת' שבהיותם בעלי בחירה אע"פ שמאת ה' היתה רעה גמלוך ומצד אחר בהיות כל זה מאת הש"י היו מוכרחים כאילו הם שלוחיו מאחר שעל ידם הגיע המכוון, והנה בכה יוסף בדברם אליו שחשדוהו בדבר זה שיש בלבו עליהם, ובהיות השלוחים מדברים עם יוסף הלכו כולם אצלו כדי שיכמרו רחמיו אליהם בטרם שידבר יוסף כי אולי שיצא דבר רע מפיו והתחלה היא יותר מחצי כל דבר, ואמר להם יוסף

אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם
וְהַעֲלִתֶם אֶת־עַצְמֹתַי מִזֶּה׃ וַיָּמָת יוֹסֵף בֶּן־מֵאָה 26
וָעֶשֶׂר שָׁנִים וַיַּחַנְטוּ אֹתוֹ וַיִּישֶׂם בָּאָרוֹן בְּמִצְרָיִם׃

חזק·

ישראל שווערען אויף דיזע וואָרטע: גאָטט ווירד אייך בעדענקן,
דאָ זאָללט איהר מיינע געביינע פֿאָן היער מיט הינויף ברינגען.
יוסף שטאַרב הונדערט אונד צעהען יאַהר אַלט; מאַן באַלזאַמטע 26
איהן איין, אונד ער ווורדע אין איינע לאַדע געלעגט אין מצרים.

ענדע דעס ערסטען בוכס.

מנחה חדשה.

לא תיראו כי התחת אלהים אני ר"ל יודע אני שכל פרטי ענייני לפי מה שאני רואה הם מונהגים ומושפעים מאת הש"י ולא אחד מהם שהיה ע"ד מקרה וידעתי כי כל זה הוא מסובב מאת הש"י וא"כ אין בלבי עליכם כלום, ואע"פ שאתם חשבת' עלי רעה אותה מחשב' שחשבת' עלי אלהי' חשבה מקודם לכן שתעשו אותה לטובה באחרית הימים ולא בזכותי שאין הצדיקים תולין בזכות עצמם אבל היה בזכותכם למען עשה כיום הזה וכמ"כ בהיותכם עם רב, ומה מאד היטיב הרב ז"ל לראות באומר כי ה"א התחת היא ה"א הנמיות כמו הנגלה נגליתי ולא התמיהה כמ"ש רש"י ז"ל לפי שמלת כי נותנת טעם, והנה הרבה לדבר עמהם דברים טובים דברים ניחומים:

סליק ספר בראשית, ברוך יוצר בראשית שאין לו אחרית.

סכום פסוקי דספר בראשית אלף וחמש מאות ושלשים וארבעה **אך ל"ד** סימן: וחציו ועל חרבך תחיה ופרשיותיו י"ב· **זה** שמי לעולם סימן: וסדריו **מ"ג**· **גם** ברוך יהיה סימן: ופסקותיו **כ"ט**· ופרקיו **נ'**. יי חננו **לך** קוינו סימן: מניין הפתוחות **שלשה וארבעים**· והסתומות **שמנה וארבעים** הכל **תשעים ואחת** פרשיות· **צא** אתה וכל העם אשר ברגליך סימן:

א"ה רבים וכן שלמים נתקשו בביאור הסימנים האלה ובפרט במאמר וסדריו מ"ג כי לא ידעו הכונה בסדרים האלה שלא מצאנום בשום ספר, וככה בסוף כל ספר וספר מצאנו נרשם מספר סדריו ואין אחד מהם שנסדר ע"פ סימניו לכן ראיתי כי טוב להודיע אל המעיין מה זה ועל מה זה; כבר כתב המדקדק ר' אליה הלוי בהקדמת ספרו הבחור כי חלוקת הקאפיטולי הנמצאת היום במקראות הדפוס והכונה כאן במלת ופרקיו איננה מקובלת אלינו מבעלי המסרה אבל היא מהמצאת המעתיק הראשון אשר העתיק תנ"ך מלשון עברי ל לשון רומי וראה מן הצורך לחלק הספרים לפסקא פסקא וחלקם לפי סברתו וקראם בשם קאפיטולא, וכאשר בא החכם ר' יצחק נתן בשנת קנ"ח לאלף הששי לחבר ספרו הנכבד מאיר נתיב הנקרא בלע"ז קָאנקָארדַאנס הוכרח להשתמש בחלוקת הקאפיטולי אשר כבר נתפשטה בימיו גם לא מצא חלוקה אחרת טובה הימנה לפי שחלוקת בעלי המסרה נתעלמה ממנו, וכאשר נגלתה מלאכת הדפוס והתחילו להדפיס ספרי קדש אחזו גם הם בחלוקה הנזכרת המפורסמת והתגלגל בזה המגיה החכם ר' יעקב בן חיים

בהקדמתו למ"ג דפוס ראשון של ווינציאה משנת רפ"ו באומרו ז"ל ואילולי ספר אחד הנקרא שמו קונקורדנסייא חברו חכם אחד קרוב לזמנינו זה בכמו מ' שנה שמו ר' יצחק נתן זצ"ל שכבר נדפס פה וויניזיאה בבית דפוסינו לא היה באפשר שהייתי יוכל להגיה והוא כלי יקר וכו'. והוצרכתי להשתמש בחלוקת הפרשיות שהביא בספרו ר' יצחק נתן זצ"ל ואילו הייתי מוצא חלוקת הפרשיות שחלקו בעלי המסרה בכל המקרא הייתי יותר חפץ להשתמש ממנה מזולתה, ואח"כ הגיעה לידי לאחר שכבר כמעט השלמתי אמרתי להדפיסה גם היא לבל תשתכח ותאבד מישראל עכ"ל גם שלם את אשר נדר לרשום שם אלין סדרי התורה על פי המסרה, בראשית סדריו מ"ג וזה פרטן א' בראשית, ב' אלה תולדות השמים, וכו' והולך ומסדר שם כל התורה והנביאים והכתובים עפ"ה אלא שגם' בראשית נשמט סדר אחד שבפרטן לא מנה כ"א מ"ב סדרים והשמיט סדר ויזכור אלהים את נח השייך בין סי' ה' לסי' ו' ומצאתיו במקרא כ"י; וזהו הנרצה כאן באומר וסדריו מ"ג וכן ביתר הספרים, לכן מה שאמר כאן ופרקיו כ' שהרצון בו על מספר הקאפיטולי איננו בשום דפוס קדמון גם לא במקראות כ"י כי החלוקה הזאת בלתי מקובלת אצלינו ולא יפה עשו המדפיסים האחרונים להכניס חולין בקדש..

תורת משה

ספר שמות

שני לתורת אלהים

כולל

ספר היציאה הוא EXODUS בלע"ז

יקיף

משמת יוסף עד שהוקם המשכן

מאה וארבעים שנה.

מדויק בתכלית הדיוק ומסדר בשלימות הסדור

מאתי

וואלף בן שמשון הלוי איש היידענהיים

רעדלהיים

שנת תקע"ח לפ"ק.

בדפוס ובהוצאות המחבר והמסדר הנ"ל

Rödelheim,
verlegt und gedruckt von W. Heidenheim
1818.

1 ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את
2 יעקב איש וביתו באו: ראובן שמעון לוי
3/4 ויהודה: יששכר זבולן ובנימן: דן ונפתלי גד ואשר:
5 ויהי כל־נפש יצאי ירך־יעקב שבעים נפש ויוסף
6 היה במצרים: וימת יוסף וכל־אחיו וכל הדור
7 ההוא: ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו
במאד מאד ותמלא הארץ אתם: פ
8 ויקם מלך־חדש על־מצרים אשר לא־ידע את־
9 יוסף: ויאמר אל־עמו הנה עם בני ישראל רב

1 דיעזעז זינד דיא נאמען דער קינדער ישראל, דיא נאך מצרים קאמען
2 מיט יעקב; יעדער מיט זיינען הויזלייטען זינד זיא געקאממען: ראובן,
3/4 שמעון, לוי אונד יהודה. יששכר, זבולן אונד בנימן; דן, נפתלי,
5 גד אונד אשר. אללע פערזאנען, דיא פאן יעקב אבשטאממטען,
וואַרען זיעבענציג פערזאנען, יוסף מיט גערעכנעט, דער
6 אין מצרים וואר. יוסף שטארב, אונד אללע זיינע ברידער, אונד
7 אללע מענשען דעסזעלבען צייטאלטערס. דיא קינדער ישראל אבער וואַרען
פרוכטבאר, האטטען פיעלע קינדער, פערמעהרטען זיך, אונד וואור
דען שטארק אונגעמיין זעהר, זא דאס דאס לאנד, פאן איהנען פאלל
8 וואר. עס קאם איין נייער קעניג צור רעגיערונג איבער מצרים, דער
9 דען יוסף ניכט געקאננט האט. ער שפראך צו זיינעם פאלקע: דאס
פאלק דער קינדער ישראל ווירד אונס צו פיעל אונד צו מאכטיג.

מנחה חדשה.

ואלה שמות בני ישראל הנה התחיל עתה בזה הספר השני מענין מאורעות
השבטים ולא יוכל להגיד תולדותיהם לרבוים כמו שעשה בספר כל עניני
אברהם שספר תולדות ישמעאל ויצחק וכשספר עניני יצחק ספר תולדות עשו
ויעקב מהם בקצרה ומהם בארוכה, וכאשר לא יוכל להגיד תולדותיהם התחיל
לספר שמות הבאים למצרים וכשיבאו הגיד מענין תולדותם למשפחותם לבית
אבותם, ואמר ואלה לומר לך כבר הגדתי לך מענין תולדות אבותיהם אחת
לאחת למנות חשבון תולדותיהם, ואלה שמות בני ישראל אשר מהם נבנה כל
בית ישראל והנה הוא מוסיף על הראשונים, ואמר ואלה שמות בני ישראל

10 עָצוּם מִמֶּנּוּ׃ הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ פֶּן־יִרְבֶּה וְהָיָה
כִּי־תִקְרֶאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם־הוּא עַל־שֹׂנְאֵינוּ
11 וְנִלְחַם־בָּנוּ וְעָלָה מִן־הָאָרֶץ׃ וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי
מִסִּים לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת
12 לְפַרְעֹה אֶת־פִּתֹם וְאֶת־רַעַמְסֵס׃ וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ
אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיָּקֻצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
13 14 וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ׃ וַיְמָרְרוּ
אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים וּבְכָל־
עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֵת כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ בָהֶם

10 וואָהלאַן! וויר וואָללען אונז דורך ליסט בעקאָממען, עז מעכטע זיך פֿער־
מעהרען, וועננ דאַנן קריג ווערדען זאָללטע, זאָ קאָננטע דיזעז פֿאָלק
צו אונזערן פֿיינדען איבערגעהען, אונד מיט אונז שטרייטען אָדער
11 אויז דעם לאַנדע ציהען. מאַן זעצטע איבער דאַזזעלבע בעאַמטע דער
פֿראָהנדיענסטע, אום עז דורך איהרע שווערע אַרבייט צו אונטערדריק־
קען; עז מוסטע דעם פרעה פֿאָררַאַטהסשטעדטע בויען, נעמליך
12 פיתם אונד רעמסס. יעמעהר זיא עז אַבער אונטערדריקטען, דעסטאָ
מעהר נאַהם עז צו, אונד דעסטאָ מעהר בריטעטע עז זיך אויז, עז
13 וואַרד איהנען אַנגסט וועגען דער קינדער ישראל'ס. דאַראויף טריבען
דיא מצרים דיא קינדער ישראל'ס צור אַרבייט אַן, מיט שטרענגע.
14 זיא מאַכטען איהנען דאַז לעבען ביטטער, דורך האַרטע אַרבייט, אין
ליימען, אין ציגעלן, אונד אין אַללערלייא אַרבייט אויף דעם פֿעלדע,
נעבסט אַנדערן הויזאַרבייטען, וואָצו זיא דיזעלבען אַנגעטריבען.

מנחה חדשה.

הבאים מצרימה את יעקב כדי שנדע השגחת הש"י עליהם כשיצאו בנים רב בששים רבוא, ואמר שיש מהם שבאו עם יעקב והם ראובן ושמעון וגו' ויש מהם שלא באו עם יעקב אבל כבר היו במצרים והוא יוסף, ואף שכבר ידענו שאחר אחיו ירדו למצרים עם יעקב אלא שחזר וספר מענין מי שירד עם יעקב ומי שלא ירד עמו אלא שכבר קדמו והוא כמו הקדמה לספר אחר מאורעותיהם, והתחיל מהראשונים שהם י"ב השבטים איש וביתו ואע"פ שכבר היה ידוע, וכן עשה כשבא לספר מאורעיו של יצחק אמר ואלה תולדות יצחק בן אברהם

15 בְּפָרֶךְ׃ וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת הָעִבְרִיֹּת
אֲשֶׁר שֵׁם הָאַחַת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פּוּעָה׃
16 וַיֹּאמֶר בְּיַלֶּדְכֶן אֶת־הָעִבְרִיּוֹת וּרְאִיתֶן עַל־
הָאָבְנָיִם אִם־בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ וְאִם־בַּת הִוא
17 וָחָיָה׃ וַתִּירֶאןָ הַמְיַלְּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ מִצְרָיִם וַתְּחַיֶּיןָ אֶת־
שני הַיְלָדִים׃* וַיִּקְרָא מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת וַיֹּאמֶר
18 לָהֶן מַדּוּעַ עֲשִׂיתֶן הַדָּבָר הַזֶּה וַתְּחַיֶּיןָ אֶת־
19 הַיְלָדִים׃ וַתֹּאמַרְןָ הַמְיַלְּדֹת אֶל־פַּרְעֹה כִּי לֹא
כַנָּשִׁים הַמִּצְרִיֹּת הָעִבְרִיֹּת כִּי־חָיוֹת הֵנָּה בְּטֶרֶם

15 אויך זאגטע דער קעניג פאן מצרי' צו דען איבריטען העבאממען, וואפאן
16 דיא איינע שפרה אונד דיא אנדערע פועה געהייסען. ער שפראך
נעמליך: ווען איהר דען איבריטען ווייבערן איין דער געבורט ביי-
שטעהט, זא זאללט איהר אויף דען קרייזשטוהל אכט האבען; ווען עס
איין זאהן איזט, זא זאללט איהר איהן אומבריגנען; איזט עס אבער
17 איינע טאכטער, זא מאג זיא לעבען בלייבען. דיא העבאממען אבער
פירכטעטען גאטט, אונד טהאטען ניכט זא וויא איהנען דער קעניג
פאן מצרים געזאגט האטטע; זאנדערן ערהיעלטען דיא קינדער אם
18 לעבען. דער קעניג פאן מצרים ליס דיא העבאממען רופען, שפראך
צו איהנען: ווארום האבט איהר דיזעס געטהאן, אונד האבט דיא קינ-
19 דער ביים לעבען ערהאלטען?. דיא העבאממען שפראכען צו פרעה;
וויל דיא איבריטען ווייבער ניכט וויא דיא מצריטען זינד, זיא זינד לעבה

מנחה חדשה.

אברהם הוליד את יצחק ואע"פ שכבר ידענו שאברהם הוליד את יצחק והוא
כמו הקדמה לומר שאברהם הוליד את יצחק ויצחק הוליד את יעקב ואת עשו
אלא שהפסיק בספור אופן לידתן, וכל אלה והדומים להם הם כמו אלה תולדות
פרץ פרץ הוליד את חצרון וכבר ידענו שפרץ הולידו כמ"ש ויהיו בני פרץ חצרון
וחמול. ומה שהפסיק בין הבאים ואשר היו כבר באומר ויהי כל נפש יוצאי ירך
יעקב שבעים נפש לפי שהתחיל בראש לומר איש וביתו באו אמר הסכום אשר
עלה איש וביתו עם אשר יוצאי ירכו שהוא יוסף ובניו היא שבעים נפש. ואו־

תבוא אלהן המילדת וילדו: וייטב אלהים 20
למילדת וירב העם ויעצמו מאד: ויהי כי־יראו 21
המילדת את־האלהים ויעש להם בתים: ויצו 22
פרעה לכל־עמו לאמר כל־הבן הילוד היארה
תשליכהו וכל־הבת תחיון: פ
ב וילך איש מבית לוי ויקח את־בת־לוי: ותהר 2
האשה ותלד בן ותרא אתו כי־טוב הוא
ותצפנהו שלשה ירחים: ולא־יכלה עוד הצפינו 3

האַפט, בעפאָהר נאָך דיא העבאַממע צו איהנען קאָממט, האַבען זיא
שאָן געבאָהרען. גאָטט ליס עז דען העבאַממען וואָהל געהען. דאַז 20
פאָלק פערמעהרטע זיך, זיא ווארדען שטאַרק. אַלז נון דיא העבאַממען 21
ווען גאָטט פירכטעטען, אונד גאָטט נייע הייזער אין דער נאַציאָן
ענטשטעהען ליס. דאַ געבאָט פרעה זיינעם גאַנצען פאָלקע: יעדען 22
נייגעבאָהרנען זאָהן זאָללט איהר אין דען פלוס ווערפען, יעדע טאָכטער
אַבער לעבען לאַססען. פאָר מייניגער צייט גינג איין מאַן אויז דעם 1
הויזע לוי, אונד נאַהם איינע טאָכטער לוי'ס. דיא פרויא וואַרד יעצט 2
שוואַנגער, געבאַהר איינען זאָהן; אַלז זיא איהן זאַה, דאַס ער וואָהל-
געבילדעט וואַר, פערבאַרג זיא איהן דריא מאָנאַטע. לאַנגער אַבער 3
קאָנטע זיא איהן ניכט פערבערגען, דאַ נאַהם זיא פיר איהן איין

מנחה חדשה.

שמת יוסף וכל אחיו לומר לך שלא התחילו להשתעבד בהם עד לאחר צ' שנה אחרי בואם לשם, שהרי יוסף היה בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה וז' שני השבע וב' שני הרעב שעברו כאשר באו הרי ל"ט ושני חייו היו ק"י, והנה לוי הוסיף עליו עשרים ויותר מעט הרי ק"ל, הוצא מהם ל"ט נשארו צ"א או צ"ב.
ואומר ובני ישראל פרו וגו' ר"ל שלא היו בהם עקרות ושלא היו בהם נפלים אך שעשו פרי הגון: וישרצו ר"ל שהיו דומין לשרצים בתנועתם כמו שמתרגם בכל מקום רחשא, ור"ל שהיו כ"כ חזקי הבריאה שתמיד היו מתנועעים, והנה אז"ל שהיו יולדות ששה בכרס אחד, ואלהים הוא יודע וישראל הוא ידע אם במרד ואם במעל ברחנו מדבריהם במקום הזה ולא בזולתו כי כל דבריהם דברי אל חי ואין בהם נפתל ועקש אלא לבקשתנו פשטי הכתובים לפי המשמעות הראשון, ובמקום הזה אומר שאמר וירבו זה לי לומר שהיו יולדות ששה בכרס אחד ולבן

וַתִּקַּח־לוֹ תֵּבַת גֹּמֶא וַתַּחְמְרָה בַחֵמָר וּבַזָּפֶת
וַתָּשֶׂם בָּהּ אֶת־הַיֶּלֶד וַתָּשֶׂם בַּסּוּף עַל־שְׂפַת
הַיְאֹר׃ וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק לְדֵעָה מַה־יֵּעָשֶׂה 4
לוֹ׃ וַתֵּרֶד בַּת־פַּרְעֹה לִרְחֹץ עַל־הַיְאֹר וְנַעֲרֹתֶיהָ 5
הֹלְכֹת עַל־יַד הַיְאֹר וַתֵּרֶא אֶת־הַתֵּבָה בְּתוֹךְ
הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת־אֲמָתָהּ וַתִּקָּחֶהָ׃ וַתִּפְתַּח 6
וַתִּרְאֵהוּ אֶת־הַיֶּלֶד וְהִנֵּה־נַעַר בֹּכֶה וַתַּחְמֹל עָלָיו
וַתֹּאמֶר מִיַּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה׃ וַתֹּאמֶר אֲחֹתוֹ אֶל־ 7

קאֶסטכען אויז בינזען, בעקלעבטע עז מיט ליים אונד פעך, לעגטע
דאז קינד היניין, אונד זעצטע עז אין דאז ראֶהריכט, אַם אופער
דעז פֿלוססעז. זיינע שוועסטער שטעללטע זיך פֿאָן פערנע, אום צו 4
וויססען, וואַז איהם ווידערפֿאַהרען ווירדע. דאַ גינג דיא טאָכטער 5
פרעה'ס הינאַב אין דען פֿלוס, זיך צו באַדען, אונד איהרע קאַממער-
מאֶגדע גינגען הערום אַם אופער דעז פֿלוססעז; דיא פֿריינצעסין ער-
בליקטע דאז קאֶסטכען אים ראֶהריכט, דאַ שיקטע זיא איהרע סקלאַ-
פֿין, אונד ליס עז האָלען, זיא אַפֿפֿנעטע עז, בעזאַה דאז קינד, אונד 6
עז וואַר איין ווייגענדער קנאַבע; דאַ ערבאַרמטע זיא זיך איבער איהן,
אונד שפראַך: עז איזט איינער פֿאָן דען זעהנען דער עברים. דאַ 7
שפראַך זיינע שוועסטער צור טאָכטער פרעה'ס: זאָלל איך היגעהן,

מנחה חדשה.

ראינו לומר כאן וישרצו שהוא מענין תנועה, וירבו שלא היו מתים קטנים אלא כל מה שהיו נולדים היה ניתוסף בהם, ויעצמו שהיו כולם בעלי כח וקומה, ומ"ש במאד מאד חוזר לכולם שעשו פרי עד מאד שהיו מתנועעים קודם הזמן הראוי ושתנועתם חזקה מאד לפי ימיהם וכן שרבו מאד שאין גם אחד שמת בקצר שנים, וכן ויעצמו שהיה כחם יוצא מן החק הטבעי ולכל זה פירשנו וישרצו מלשון תנועה, והדן אותי לכף זכות הנה שכרו אתו.

ויקם מלך חדש וגו' אמר שקם מלך חדש על מצרים אשר לא ישא פנים לכל הטובה אשר עשה עמהם יוסף ונתן אל לבו להרע להם, ואמר לעמו הנה עם בני ישראל וגו' הבה נתחכמה לו וגו' וישימו עליו וגו', ואמר וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ שכן דרכן של בני אדם שכל מה שמונעים מהם הדבר תשתוקק נפשם אליו יותר, וכוונתם היתה להפרידם שלא יזדווגו

בַּת־פַּרְעֹה הַאֵלֵךְ וְקָרָאתִי לָךְ אִשָּׁה מֵינֶקֶת מִן
8 הָעִבְרִיֹּת וְתֵינִק לָךְ אֶת־הַיָּלֶד׃ וַתֹּאמֶר־לָהּ בַּת־
פַּרְעֹה לֵכִי וַתֵּלֶךְ הָעַלְמָה וַתִּקְרָא אֶת־אֵם
9 הַיָּלֶד׃ וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת־פַּרְעֹה הֵילִיכִי אֶת־הַיֶּלֶד
הַזֶּה וְהֵינִקִהוּ לִי וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת־שְׂכָרֵךְ וַתִּקַּח
10 הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד וַתְּנִיקֵהוּ׃ וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַתְּבִאֵהוּ
לְבַת־פַּרְעֹה וַיְהִי־לָהּ לְבֵן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה
11 וַתֹּאמֶר כִּי מִן־הַמַּיִם מְשִׁיתִהוּ׃ וַיְהִי בַּיָּמִים הָהֵם שני

אונד דיר פאן דען איבריאינן וייבערן איינע אאמע רופען ; דאס זיא
8 דיר דאז קינד זייגע?. דיא טאכטער פרעה'ס שפראך צו איהר : געהע
הין ! דאז פרויענצימער גינג , אונד ריף דיא מוטטער דעז קינדעז.
9 דיא טאכטער פרעה'ס שפראך צו איהר : נימ דיעזעז קינד הין , אונד
זייגע עז מיר , איך וויל דיר לאהן דאפיר געבען ; דיא פרויא נאהם
10 דאז קינד , אונד זייגטע עז. אלז דער יינגלינג הערנגעוואקסען, בראכטע
זיא איהן דער טאכטער פרעה'ס : ער וואר איהר וויא איין זאהן ; דיזע
נאננטע איהן משה , אונד שפראך ; וויל איך איהן אויז דעם וואססער
11 הערויזגעצאגען האבע. עז וואר צו דערזעלבען צייט, אלז משה

מנחה חדשה.

והם היו מבקשים להזווג לנשותיהם יותר מן הראוי , ועל כן לפי תוספת העינוי היה תוספת הרבוי , וזו שאז"ל אם תשכבון בין שפתי' וכו' שהיו מזדווגות להן בין תנור וכירים : וכאשר לא נשלמה כוונתם קנו בחייהם מפני בני ישראל , ולכן היו משעבדים בהם בפרך אולי ימצאו להם תחבולה, וכאשר ראו שלא תועילם התחכמותם לרוב השגחת הש"י עליהם אמר מלך מצרים למילדות וראיתן על האבנים וגו , ואמר שמיראתן את הש"י לא עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים , ומה שחזר לומר והחיינה את הילדים ואם הוא מיותר ר"ל שהן הנה היו כנת חיות הילדים בקבלתן גזירת המלך עליהם בסבר פנים יפות , שאילו אמרו לו בתחלה כי לא כנשים המצריות העבריות כמ"ש לבסוף היה מבקש תחבולה אחרת , ולא נוכל לומר ותחיינה שהיו מספיקות להם מזון שא"כ כשאמר להן מדוע עשיתן הדבר הזה ותחיין את הילדים אנו צריכין לומר מדוע אתן מספיקות מזון להם שאין שום הפרש בין ותחיין לותחיין , ואלו ידע פרעה בכל זאת היה הורגן בלי ספק ואין להן התנצלות באומר כי לא כנשים

וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל־אֶחָיו וַיַּרְא בְּסִבְלֹתָם וַיַּרְא
12 אִישׁ מִצְרִי מַכֶּה אִישׁ־עִבְרִי מֵאֶחָיו׃ וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה
וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ וַיַּךְ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחוֹל׃
13 וַיֵּצֵא בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וְהִנֵּה שְׁנֵי־אֲנָשִׁים עִבְרִים נִצִּים
14 וַיֹּאמֶר לָרָשָׁע לָמָּה תַכֶּה רֵעֶךָ׃ וַיֹּאמֶר מִי שָׂמְךָ
לְאִישׁ שַׂר וְשֹׁפֵט עָלֵינוּ הַלְהָרְגֵנִי אַתָּה אֹמֵר
כַּאֲשֶׁר הָרַגְתָּ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּירָא מֹשֶׁה וַיֹּאמַר אָכֵן

גראָס געוואָרדען, גינג ער אויז צו זיינען מיטברידערן, אונד זאַה
איהרע האַרטע אַרבייט אַן; זאַה אויך איינען מצריטען מאַן, דער
12 אויף איינען איבריטען מאַן צושלאָגט, פאָן זיינען מיטברידערן. ער
ווענדעטע זיך היר אונד דאָ אום; אַלז ער נון זאַה, דאַס ניעמאַנד צו־
געגען וואַר, ערשלוג ער דען מצרי אונד פערגרוב איהן אין דען זאַנד.
13 דעז אַנדערן טאַגעז גינג ער ווידער אויז, דאַ שטריטטען זיך צוויא
איבריטע מאַננער; ער שפראַך צו דעם אונגערעכטען: וואַז האַסט
14 דוא דיינען נעכסטען צו שלאַגען?. יענער שפראַך: ווער האַט דיך
צום אָבערהויפט אונד ריכטער איבער אונז געזעצט? דענקעסט דוא
מיך עטוואַ אומצובריגגען, וויא דוא דען מצרי אומגעבראַכט האַסט?
משה פירכטעטע זיך, שפראַך: וואַהרהאַפטיג! דיא זאַכע איזט בעז־

מנחה חדשה.

וגו', ועוד כי מה להן ולצרה זאת להכניס עצמן בסכנה ולעשות מה שלא היו עושות קודם לכן, וכשראה שלא נעשתה עצתו אמר להן מדוע עשיתן הדבר הזה שקבלתן עליכם גזירתי והנה החייתן את הילדים במה שלא הרגתן אותם, וכן אמר הרב המורה כי מי שהדליק נר בבית אפל יאמר עליו שכבר האיר הוא את הבית, וכן מי שמכבה אותו שהחשיך, וא"כ מי שמוטל עליו לכבות ולא כבה כבר יאמר עליו שהוא האיר, והן אמרו כי לא כנשים המצריות העבריות שהעבריות הן חכמות ומרגישות שכוונתינו להרע להם בטרם שנבוא אליהן ולכן הן יולדות לעצמן, ואם כאומר שבטרם תבוא אליהן המילד' הן ילדו אין וי"ו של וילדו מתיישבת כלל לכן אמרנו כי וילדו הוא ענין לעצמו מוסף על הראשון.

ואמר וייטב אלהים למילדות ולא יכול לומר הטוב שהטיב להם עד שיאמר וירב העם ויעצמו לפי שברבויים היה להן בתים שהם בתי מלכות וכהונה ולויה שאילו לא היה העם רבים לא יהיה להם בתים הללו, וכאשר הפסיק באומרו וירב העם חזר לומר כבתחל' ויהי כי יראו וגו' ואמר מה הטוב' אשר עשה להן.

נוֹדַע הַדָּבָר׃ וַיִּשְׁמַע פַּרְעֹה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וַיְבַקֵּשׁ 15
לַהֲרֹג אֶת־מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פַרְעֹה וַיֵּשֶׁב
בְּאֶרֶץ־מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל־הַבְּאֵר׃ וּלְכֹהֵן מִדְיָן שֶׁבַע 16
בָּנוֹת וַתָּבֹאנָה וַתִּדְלֶנָה וַתְּמַלֶּאנָה אֶת־הָרְהָטִים
לְהַשְׁקוֹת צֹאן אֲבִיהֶן׃ וַיָּבֹאוּ הָרֹעִים וַיְגָרְשׁוּם 17
וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיּוֹשִׁעָן וַיַּשְׁקְ אֶת־צֹאנָם׃ וַתָּבֹאנָה אֶל־ 18
רְעוּאֵל אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ מִהַרְתֶּן בֹּא הַיּוֹם׃
וַתֹּאמַרְןָ אִישׁ מִצְרִי הִצִּילָנוּ מִיַּד הָרֹעִים וְגַם־דָּלֹה 19
דָלָה לָנוּ וַיַּשְׁקְ אֶת־הַצֹּאן׃ וַיֹּאמֶר אֶל־בְּנֹתָיו וְאַיּוֹ 20

קענט וואָרדען. פרעה ערפֿוהר אויך דיזע זאַכֿע, אונד וואָללטע משה 15
אומבריגען לאַסען; דאַ פֿלאָה משה פֿאָר פרעה, אונד בעזעטצטע זיך
אין דעם לאַנדע מדין; ער זאַס נעמליך בייא איינעם ברוננען. דער 16
פריסטער צו מדין האַטטע זיבען טעכֿטער, דיזע קאַמען, שעפּפֿטען
וואַססער, אונד פֿיללטען דיא טרעגע, איהרעס פֿאַטערס קליינעס פֿיה
צו טרענקען. דאַ קאַמען דיא הירטען אונד טריבען זיא וועג. משה 17
אַבער מאַכֿטע זיך אויף, שטאַנד איהנען בייא, אונד טרענקטע איהר
קליינעס פֿיה. אַלס זיא צו איהרעם גראָסספֿאַטער רעואל קאַמען, 18
שפּראַך ער; וואַרום קאָממט איהר הייטע זאָ באַלד צו הויזע? זיא
שפּראַכֿען: איין מצריטער האַט אונס ווידער דיא הירטען בייגע- 19
שטאַנדען, אויך האַלף ער אונס וואַססער שעפּפֿען, אונד טרענקטע
דאַס קליינע פֿיה. יענער שפּראַך צו זיינען ענקעלינגען; וואָ איזט ער 20

מנחה חדשה.

ובראות פרעה שלא היה תחבולה למעט כזה בפרהסיא לכל עמו שכל הבן הילוד ליהודים ישליכוהו ליאור, והנה בהיות הגזירה הזאת נוהגת או קודם לה מעט הלך איש מבית לוי ולקח את יוכבד בת לוי ותהר ותלד בן ותרא אותו כי טוב הוא ר"ל שראתה בו סימנים שהיה בעל נפש יפה שלא היה בוכה ושלא היה להוט אחר היניקה אלא שאם מניקים אותו בקרן זוית שעה גדולה לא היה בוכה ולכן מצאה ידה לה להצפינו ג' ירחים אבל לאחר מזה לא יכלה עוד הצפינו לפי שכבר היה מכיר את אמו והיה רוצה שתשאהו בחיקה והיה קול געיתו נשמע, ולכן עשה בפ"י מבטחה ועשתה לו תיבת גומא ולא של עץ

לָמָּה זֶּה עֲזַבְתֶּן אֶת־הָאִישׁ קִרְאֶן לוֹ וְיֹאכַל לָחֶם׃
21 וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה לָשֶׁבֶת אֶת־הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת־צִפֹּרָה
22 בִתּוֹ לְמֹשֶׁה׃ וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גֵּרְשֹׁם כִּי
אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה׃ פ
23 וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָנְחוּ
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבֹדָה וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל־
24 הָאֱלֹהִים מִן־הָעֲבֹדָה׃ וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקָתָם
וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק
25 וְאֶת־יַעֲקֹב׃ וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע

דען? ווארום האבט איהר דען מאן פערלאססען? רופט איהן, דאס
21 ער היר שפייזע. משה וויליגטע דריין, בייא דעם מאן צו בלייבען;
22 דיזער גאב זיינע טאכטער צפורה דעם משה צור פרויא. זיא געבאר
איינען זאהן, אונד ער נאננטע איהן גרשם, דען ער שפראך: איך
23 בין איין פרעמדער אין איינעם מיר אונבעקאננטען לאנדע. לאנגע
צייט הערנאך וואר עז, דאז דער קעניג פאן מצרים שטארב; דיא
קינדער ישראלס זייפצעטען נאך איממער אונטער דער ארבייט; זיא
שריען, אונד איהר וועהקלאגען שטיג צו גאטט הינאויף פאן דער אר־
24 בייט (דאז הייסט, גאטט בעשלאס עז צו ענדערן). גאטט ערהערטע
איהר יאממערן, געדאכטע אויך אן זיינען בונד מיט אברהם, יצחק
25 אונד יעקב. גאטט זאהע דיא קינדער ישראל (אין וועלכעם צושטאנד
זיא זיך בעפאנדען), גאטט קאננטע זיא (דאז הייסט: בעשלאס זיך

מנחה חדשה.

כדי שלא ישטפהו הנהר וישליכהו בשיני הסלעים, כי כן דרך הנהרות מאחר שאין מימיהם רחב, שלא ישבר, וכן הוא אומר ובכלי גומא וגו', ומה שהוצרכה להחמרה בחמר ובזפת ולא הספיק הזפת לפי שהזפת לא יתכווץ אלא מותך והנה לא יעמוד בגמי שיצא הכל מן הסדקים שבין הגמי לחבירו, ולכן הוצרכה אל החמר תחלה כדי שיעמוד עליו הזפת הן שיהיה החמר מבפנים והזפת מבחוץ הן שיהיו זה עם זה מבפנים ומבחוץ, אבל בתיבת נח לא הוצרך החמר לפי שהנסרים מהודקים לחברותיהן והן רחבים ועב"ז כותבים כעורת של פשתן בכל הסדקים וא"א לעשות כן בגמי, ומרוב בטחונה בה' לא שמה

ג
1 אֱלֹהִים׃ ס רביעי וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה
אֶת־צֹאן יִתְרוֹ חֹתְנוֹ כֹּהֵן מִדְיָן וַיִּנְהַג אֶת־הַצֹּאן אַחַר
2 הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא אֶל־הַר הָאֱלֹהִים חֹרֵבָה׃ וַיֵּרָא
מַלְאַךְ יְהוָה אֵלָיו בְּלַבַּת־אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיַּרְא
3 וְהִנֵּה הַסְּנֶה בֹּעֵר בָּאֵשׁ וְהַסְּנֶה אֵינֶנּוּ אֻכָּל׃ וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אָסֻרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הַמַּרְאֶה הַגָּדֹל הַזֶּה
4 מַדּוּעַ לֹא־יִבְעַר הַסְּנֶה׃ וַיַּרְא יְהוָה כִּי סָר לִרְאוֹת
וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה

1 איהרער אַנגעהאָערען). משה ווידעטע דאַז קליינע פֿיה זיינעז
שוויגערפֿאַטערז יתרו, דעז פֿריסטערז צו מדין; ער פֿיהרטע דאַז
קליינע פֿיה דיא וויסטע היגטער, אונד קאַם ביז אַן דען גאָטטליכען
2 בערג, נאַך חרב. היר ערשין איהם איין ענגעל דעז עוויגען, אין
דער פֿלאַממע דעז פֿייערס, אויז דעם דאָרנבוש; משה זאַה וויא דער
דאָרנבוש ברעננטע אין פֿלאַממען פֿייער, אונד דאָך וואַרד דער דאָרנ־
3 בוש ניכט פֿערצעהרט. דאַ געדאַכטע משה: איך וויל דאָך היגעהען,
אונד זעהען דיזע וואונדערבאַרע ערשיינונג, וואַרום דער דאָרנ־
4 בוש ניכט פֿערברעננט?. אַלז דער עוויגע זאַהע, דאַס ער היגטראַט
צו זעהען, דאַ ריף איהם גאָטט אויז דעם דאָרנבוש צו, אונד שפּראַך:

מנחה חדשה.

אותו ביאור ממש שלא ישטפוהו המים ואמרה אולי יחמול עליו הרואה אותו מצורף שהיה באופן ראוי שיחמול עליו כל רואהו שהיה יפה תאר ויפה מראה עד מאד, וכן פי' הרב בותרא אותו כי טוב הוא; ומהשגחת הש"י עליו הזמין לו בת פרעה כדי שיגדל בבית פרעה ותהיה לו כפש גבוה כמו שכתב הרא"בע, וכאשר ראתה התיבה בתוך הסוף שיערה שהוא מהנולדים לעברים ושהשליכוהו לשם בשעה שנולד שכן השכל נותן, וכאשר פתחה התיבה מצאתהו גדול ממה ששיערה מקודם וזהו ותפתח ותראהו, כמו שהיה בדעתה שהוא ילד, וכאשר הסתכלה היטב לראותו נתחדש לה שהוא כנער לפי שכבר היה בן שלשה חדשים, ואולי שהיה גדול בקומתו יותר מן הראוי ולכן אמרה עליו כי יותר יחמולו על מי שהוא בזה האופן ממה שיחמלו על הילד לפי שכבר היה זה ילד שעשועים, וכאשר ראתה אחותו שנטפלה בו בת פרעה ידעה שתחמול עליו וקרבה אליו וכאשר ראתה שחמלה עליו אמרה.

5 מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃ וַיֹּאמֶר אַל־תִּקְרַב הֲלֹם שַׁל־
נְעָלֶיךָ מֵעַל רַגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עוֹמֵד
6 עָלָיו אַדְמַת־קֹדֶשׁ הוּא׃ וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֵי אָבִיךָ
אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב וַיַּסְתֵּר
7 מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יָרֵא מֵהַבִּיט אֶל־הָאֱלֹהִים׃ וַיֹּאמֶר
יְהֹוָה רָאֹה רָאִיתִי אֶת־עֳנִי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרָיִם
וְאֶת־צַעֲקָתָם שָׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נֹגְשָׂיו כִּי יָדַעְתִּי אֶת־
8 מַכְאֹבָיו׃ וָאֵרֵד לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם וּלְהַעֲלֹתוֹ
מִן־הָאָרֶץ הַהִוא אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה אֶל־

5 משה, משה! ער שפראך: היר בין איך. ער שפראך: קאָממע
ניכט נאָהער הירהער! ציהע דיינע שוהע פאָן דיינען פיסען, דען דיא
שטעללע, אויף וועלכער דוא שטעהסט, איזט היילגעס ערדרייך.
6 אונד שפראך פערנער: איך בין גאָטט דיינער פאָטער, דער גאָטט
אברהם'ס, דער גאָטט יצחק'ס אונד דער גאָטט יעקב'ס; משה פער־
בארג זיין אנגעזיכט, דען ער פירכטעטע זיך הין צו שויען צו גאָטט.
7 דער עוויגע פוהר פאָרט: איך האבע דאס עלענד מיינעס פאָלקעס אין
מצרים ערזעהען, אונד איהר געשריי איבער איהרע אונטערדריקער
8 ערהאָרט, דען זיינע פלאגען זינד מיר וואָהל בעקאננט. איך האבע
מיך דאהער העראבגעלאססען, עס פאָן דער געוואלט דער מצרים צו
עררעטטען, אונד עס אויס דיזעם לאנדע הינויפצופיהרען אין איין גוטעס

מנחה חדשה.

לה האלך וקראתי לך אשה מינקת וגו', והנה גדל והיה לה לבן, וכאשר
גדל וידע שהוא מבני ישראל היה יוצא אל אחיו וכאשר היה רואה בסבלותם
היה מיצר בצרתם באופן שכאשר ראה איש מצרי מכה איש עברי לא יוכל
לסבול והרגו, וצריכין אנו לומר שלא הרגו בפני העברי אלא שהמתין
עד שמצא לו מקום והרגו שאם לא כן היאך תמה ביום השני ואמר אכן נודע
הדבר דחברך חברא אית ליה ולא היה לשלם לבטוח בשום אדם שלא יגלהו,
ונתגלגל הדבר עד שברח מפני פרעה ובא בארץ מדין וישב לו על הבאר
שהוא מקום שימצאו שם אנשים אולי יאספוהו אליהם הביתה, ומרוב שבאו

אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ אֶל־מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי
וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי׃ וְעַתָּה הִנֵּה 9
צַעֲקַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלָי וְגַם־רָאִיתִי אֶת־
הַלַּחַץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם׃ וְעַתָּה לְכָה 10
וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל־פַּרְעֹה וְהוֹצֵא אֶת־עַמִּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
מִמִּצְרָיִם׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים מִי אָנֹכִי 11
כִּי אֵלֵךְ אֶל־פַּרְעֹה וְכִי אוֹצִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מִמִּצְרָיִם׃ וַיֹּאמֶר כִּי־אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה־לְּךָ הָאוֹת 12

אונד גערייאיגעז לַאנד; דאַז מילך אונד האָניג פֿליסען לֶאסט, אַן דען
אָרט דעז פֿאָלקעז כנעני, חתי, אמרי, פרזי, חוי, אונד יבוסי. וויל 9
נון דאַז געשרייא דער קינדער ישראל צו מיר געקאָממען, אונד איך
דיא דראַנגזאַלע געזעהען, וועלכע דיא מצרים איהנען אַנטהון. יאָ 10
געהע דען אַלזאָ, איך וויל דיך צו פרעה שיקען, אונד דוא זאָללסט
מיין פֿאָלק, דיא קינדער ישראל, אויז מצרים הערויזפֿיהרען. משה 11
שפּראַך צו גאָטט: ווער בין איך, דאַס איך צו פרעה געהע, אונד
דיא קינדער ישראל אויז מצרים פֿיהרען זאָלל?. גאָטט שפּראַך: איך 12
ווערדע מיט דיר זיין, אונד דיעזעס היר דיענע דיר צור פֿערזיכערונג,

מנחה חדשה.

האמם לא יוכל לסבול שגרשו הרועים לבנות יתרו וקם בארץ לא לו והושיען וישקה את צאנם בעל כרחן של רועים והיה סבה שנטפל בו יתרו ונתן לו צפורה בתו והיה הוא רועה את צאנו. ויש לעיין מדוע נראה אליו המלאך בלבת אש מתוך הסנה ולא היתה המראה אות באופן אחר? וי"ל שמשה הי' מחשב בענין הגלות הזה שלא הי' רואה כמוהו לכל גוי והי' תמה עד מאד איך יסבלו ישראל כובד הגלות אשר היה רואה להם ולא יתמו, והיה מעיין אם תמצא שום תחבולה להציל להם מרעתם ובעודו מעיין בדברים הללו נראה אליו מלאך ה' בלבת אש מתוך הסנה והיא תשוב' כנוכה דומה בדומה למה שהי' בו, שכבר ידעת שאין מראין לאדם אלא מהרהורי לבא והוא שהסנ' בהיותו מוכן מכל שאר העצים לידלק כמו שידעת מענינו היה בוער באש ולא נאכל, וזה רמז שהיו ישראל שרויים בתוך כבד הצרות ולא היו מתים אך נשקעים באמונות המצריי', וכשראה משה המראה הגדול הזה והוא פתרונו אמר אסורה נא ואראה ואם

כִּי אָנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת־הָעָם מִמִּצְרַיִם
13 תַּעַבְדוּן אֶת־הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה׃ וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים הִנֵּה אָנֹכִי בָא אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם
14 וְאָמְרוּ־לִי מַה־שְּׁמוֹ מָה אֹמַר אֲלֵהֶם׃ וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה וַיֹּאמֶר כֹּה
15 תֹאמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם׃ וַיֹּאמֶר
עוֹד אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

דאס איך דיך געזענדעט האבע; ווען דוא דאז פאלק אויז מצרים גע־
פיהרט האבען ווירסט, זאללט איהר אויף דיזעם בערגע גאטט דיענען.
13 משה שפראך צו גאטט: ווען איך נון צו דען קינדערן ישראלס קאממע,
אונד זאגע איהנען, דער גאטט אייערער פאטער זענדעט מיך, אונד זיא
שפרעכען, וויא הייסט זיין נאמע? וואז זאלל איך איהנען זאגען?
14 גאטט שפראך צו משה: איך בין דאז וועזען, וועלכעס עוויג
איזט; ער שפראך נעמליך: זא זאללסט דוא צו דען קינדערן
ישראלס שפרעכען: דאז עוויגע וועזען, וועלכעס זיך נעננט, איך
15 בין עוויג, האט מיך צו אייך געזענדעט. גאטט שפראך פערנער
צו משה; זא זאללסט דוא צו דען קינדערן ישראלס שפרעכען; דאז

מנחה חדשה.

אמנא לו כבה אמנא תשובה לתוכחתי ובמראה הס"י סר לראות אמר לו אל
תקרב הלום כלומר אין הענין הזה מחכמות חכם ולא תמצא לו סבה, ולכן של
נעלך מעל רגלך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש, כלומר פקח
עיניך כי לא דרכי דרכיך והוא התחכמותך לדעת סבות הדברי' כי הדבר אשר
אתה בו הוא דבר של קדוש' ואינו דבר טבעי שאו הי' בדרך טבע כבר היו תמו
נכרתו כיונא בהם שף פעמים אבל הוא דבר של קדושה והוא השגחתי ושכינתי
השרויה ביניהם וכן אמרתי ~~לאברהם~~ אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם
עלה כלומר שלא תפרד השגחתי מאצלך עד שאעלך כמו שאתה רואה שסככי
בככה מנע אותו מלהתאכל, ולכן אמר לו אלהי אביך אלהי אברהם וגו שלא
נהגתי עמהם בדרך טבע אלא הייתי רוכב שמים בעזרתם לשבר להם חוקי
הטבע כאלו אינם, וכמראה גודל ההשפעה הבאה שיו פתאום הסתיר פניו
לבל תתבלבל השגתו עד הבינו הדברים בהדרגה כי לא כבה ללכת בשה נזא"ל

יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק
וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם זֶה־שְּׁמִי לְעֹלָם
16 וְזֶה זִכְרִי לְדֹר דֹּר׃ לֵךְ וְאָסַפְתָּ אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי
אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לֵאמֹר פָּקֹד פָּקַדְתִּי
17 אֶתְכֶם וְאֶת־הֶעָשׂוּי לָכֶם בְּמִצְרָיִם׃ וָאֹמַר אַעֲלֶה
אֶתְכֶם מֵעֳנִי מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי
וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֶל־אֶרֶץ זָבַת

עוויגע וועזען, דער גאָטט אייערער פֿאָרעלטערן, דער גאָטט
אברהמס, יצחקס אונד יעקבס זענדעט מיך צו אייך, דיזעס איזט
אימער מיין נאַמע, אונד דיזעס זאָלל מיין דענקוואָרט זיין אין
16 אללען צייטען. געהע היין, אונד פֿערזאַמלע דיא אֶלְ־
טעסטען אויז ישראל, אונד זאַגע איהנען, דאַז עוויגע וועזען,
דער גאָטט אייערער עלטערן איזט מיר ערשינען, דער גאָטט אברהמ'ס,
יצחק'ס אונד יעקב'ס, אונד שפראַך: איך האַבע אייך בעאַכטעט, אונד
17 וואַז אייך אין מצרים געשיהט. דאַ האַבע איך בעשלאָססען, איך וויל
אייך הינויפֿפֿיהרען אויז דעם עלענד צו מצרים, אין דאַז לאַנד דער
פֿאָלקער כנעני, חתי, אמרי, פרזי, חוי אונד יבוסי, אין איין לאַנד,

מנחה חדשה.

בזכות ויכתר זכה לקלסתר פנים; ומרוב השגחתי בהם ראה ראיתי את
עני וגו' ב' ראיות יש כאן א' הענוי הראוי להם בהיותם בגלות שכך אמרתי
לאברהם כי גר יהי' זרעך וגו', ב' מה שהמצריים מכבידים עליהם עלם יותר
מן הראוי ובלאו הכי ואת צעקתם שמעתי שכן דרכי לשמוע צעקת דלים, ואף
אם יהיו ראוים לאותו דבר שקבם בא וכבר לקו כפלים על הראוי ולכן ירדתי
להצילו מיד מצרים ומתחת המשא הכבד אשר שמו עליהם יותר מן הראוי,
ולהעלותו מן הארץ ההיא כלומר מהגלות שאמרתי לאברהם כי גר יהיה זרעך
בארץ לא להם ולכן עתה לכה ואשלחך אל פרעה וגו', ומשה לאהבתו
השלימות היה קטן בעיניו ואמר מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את
בני ישראל מארץ מצרים כלומר איני ראוי לדבר לפני פרעה בהיותו מלך
עז וקשה ולא להוציא את בני ישראל ממצרים ואיני ראוי להיות פרנס עליהם

18 חלב ודבש: ושמעו לקלך ובאת אתה וזקני
ישראל אל־מלך מצרים ואמרתם אליו יהוה
אלהי העבריים נקרה עלינו ועתה נלכה־נא
דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה ליהוה
19 אלהינו: ואני ידעתי כי לא־יתן אתכם מלך מצרים
20 להלך ולא ביד חזקה: ושלחתי את־ידי והכיתי
את־מצרים בכל נפלאתי אשר אעשה בקרבו
21 ואחרי־כן ישלח אתכם: ונתתי את־חן העם־הזה

18 דאַז איזט אונד האָניג פֿליסן לאָסט. זיא װערדן דיינער פֿאָרטראַגע געהאָר
געבען, אַלזדאַן זאָללסט דוא אונד דיא עֶלטעסטן אויז ישראל צו דעם קעֶניג
פֿאָן מצרי געהען, צו איהם שפּרעכען: דער עוויגע, דער גאָטט דער
עברי, האַט זיך אונז פֿערשפּירען לאַסן; לאַס אונז דאָך איינע דרייטאֶגיגע
רייזע טהון אין דער וויסטע, דאַס וויר דעם עוויגען, אונזערם גאָטט,
19 אָפּפּערן. איך וויז צום פֿאָראויס, דאַס דער קעֶניג פֿאָן מצרי' אייך ניכט
ווירד וואָללן רייזען לאַסן; אויך ניכט מיט שטאַרקער האַנד, (דאַז אייזט,
20 מיט געוואַלט). אַללײן איך ווערדע מיינע האַנד אויזשטרעקן (דאַז הייסט
מיינע געוואַלט צייגן), אונד דאַז לאַנד מצרי' פּלאַגען, דורך אַללע מיינע
וואונדר, וועלכע איך אין איהם טהון ווערדע; הערנאַך ווירד ער אייך
21 וואָהל וועגציהען הייזען. איך ווערדע דיזעם פֿאָלק גונסט פֿערשאַפֿפֿן

מנחה חדשה.

ולהוציאם מתחת יד המצרים שהם אומה קשה, וא"ל הש"י יכול תוכל והצל תציל לפי שאהיה עמך **וזה לך האות** שתדע בו שתוציא את העם ממצרים והוא **כי אנכי שלחתיך** ולא תבקש אות גדול משאנכי שלחתיך כי בהיותי אני השולח אע"פ שלא תהיה אתה כדאי להוציאם תוציאם ותעבדון את האלהים על ההר הזה, וכשנתאמת לו בדבר ה' שיצליח בשליחות השתדל להסיר הספקות מלב כל ישראל בדבר הש"י כדי להגיע אל המכוון ואמר יודע אני שיסתפק להם שליחותי אם לא אתן להם סימן שיתאמת בו שה' שלחני ובתחלת דבורם יאמרו לי **מה שמו** כלומר הגד לנו דבר מהשולח הזה שיבדל בו משאר הנבראים ושנכיר בו שיש לו יכולת ורצון להוציאנו ממצרים ושהוא שלחך אלינו כמו שבשם יבדל בו הנקרא בו משאר הדברים מפני שדבר זה לא יודע אלא מצד נבואה, וא"כ בזה נאמין שפקד הש"י אותנו, וא"ל

בְּעֵינֵי מִצְרָיִם וְהָיָה כִּי תֵלֵכוּן לֹא תֵלְכוּ רֵיקָם׃
וְשָׁאֲלָה אִשָּׁה מִשְּׁכֶנְתָּהּ וּמִגָּרַת בֵּיתָהּ כְּלֵי־כֶסֶף 22
וּכְלֵי זָהָב וּשְׂמָלֹת וְשַׂמְתֶּם עַל־בְּנֵיכֶם וְעַל־
בְּנֹתֵיכֶם וְנִצַּלְתֶּם אֶת־מִצְרָיִם׃ וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר ד 1
וְהֵן לֹא־יַאֲמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקֹלִי כִּי יֹאמְרוּ
לֹא־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה מַזֶּה 2
בְיָדֶךָ וַיֹּאמֶר מַטֶּה׃ וַיֹּאמֶר הַשְׁלִיכֵהוּ אַרְצָה 3
וַיַּשְׁלִכֵהוּ אַרְצָה וַיְהִי לְנָחָשׁ וַיָּנָס מֹשֶׁה מִפָּנָיו׃

אין דען אויגען דער מצריים ; ווען איהר דאַן רייזען ווערדעט, זאָללט
22 איהר ניכט מיט לעערער האַנד רייזען. זאָנדערן יעדע פֿרויא ווירד פֿאָדער;
דערן פֿאָן איהרער נאַכבאַרין אונד פֿאָן דער איינוואָהנערין איהרעז הויז
זעז, זילבערגעטיירר אונד גאָלדגעטיירר, אונד קליידונגען, דיא ווערדעט
איהר אויף אייערע זאָהנע אונד טאָכטער לעגען, אונד אַלזאָ מצריים נאָך
1 אויזרייאען. משה אַנטוואָרטעטע, אונד שפּראַך : זיא ווערדען מיר
אַבער געוויס ניכט גלויבען, אויך מיינער שטיממע ניכט געהאָר געבען;
דען זיא ווערדען שפּרעכען : דער עוויגע איזט דיר ניכט ערשיענען.
2 דער עוויגע שפּראַך צו איהם : וואַז האַסט דוא אין דיינער האַנד? ער
3 אַנטוואָרטעטע : איינען שטאַב. ער שפּראַך : ווירף איהן צור ערדע;
ער וואַרף איהן צור ערדע, דאַ וואַרד איינע שלאַנגע דאַרויז; משה פֿלאָה

מנחה חדשה.

הש"י מה אומר לך מזה הענין מאחר שאותותי ומעשי אינם על ענין אחד, שאם אצטרך להחריב ים אוביש דגתם מאין מים, ואם אצטרך להציף העולם במים אני מעלה אותו, וא"כ אהיה בענין שיצריכני הצורך להיות וזהו אהיה אשר אהיה ולכן אז"ל לפי מעשי אני נקרא וא"כ מה אומר לך אם ישאלך בני על זה הענין אמור להם שאני הוא פועל ההפכים כולם ולמדם החכמ' הזאת והיא חלק גדול ממעשה מרכבה, ולכן חזר ואמר כה תאמר אל בני ישראל אהיה שלחני אליכם, ואחר שלמדו חלק מהשם הנכבד הנכתב ואינו נקרא והוא מה שלמדו בשם אהיה שהרי הא"ל"ף שהיא בראש זה השם היא סוד השם הגדול, והשלש האחרות הם מהשם הגדול עצמו והם באים לפרש ענין הא"ל"ף וא"כ הנה הוא השם הגדול עם פירושו, וחזר וגלה לו סוד השם הגדול המורה היה עבר והוה ועתיד ושילמדו לזקני ישראל המוכנים

4 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וֶאֱחֹז בִּזְנָבוֹ
5 וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזֶק־בּוֹ וַיְהִי לְמַטֶּה בְּכַפּוֹ׃ לְמַעַן
יַאֲמִינוּ כִּי־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֱלֹהֵי
6 אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה
לוֹ עוֹד הָבֵא־נָא יָדְךָ בְּחֵיקֶךָ וַיָּבֵא יָדוֹ בְּחֵיקוֹ
7 וַיּוֹצִאָהּ וְהִנֵּה יָדוֹ מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג׃ וַיֹּאמֶר הָשֵׁב יָדְךָ
אֶל־חֵיקֶךָ וַיָּשֶׁב יָדוֹ אֶל־חֵיקוֹ וַיּוֹצִאָהּ מֵחֵיקוֹ וְהִנֵּה־
8 שָׁבָה כִּבְשָׂרוֹ׃ וְהָיָה אִם־לֹא יַאֲמִינוּ לָךְ וְלֹא

4 בָּאָר איהר. דער עוויגע שפראך פערנער צו משה ; שטרעקקע דיינע
האנד אונד פאססע אן איהרען שוואנץ, ער שטרעקקטע זיינע האנד אונד
5 ערגריף איהן, דא ווארד ער צום שטאבע אין זיינער האנד. דאמיט זיא
גלויבן מאגען, (פוהר דער עוויגע פארט) דאס דיר דער עוויגע, דער
גאטט איהרער עלטערן ערשיענען, דער גאטט אברהאם'ס יצחק'ס אונד
6 יעקב'ס. דער עוויגע שפראך פערנער צו איהם : ברינג איינמאל דיינע
האנד אין דיינען שויס ; ער בראכטע זיא אין זיינען שאס, אונד אלז
ער זיא ווידער הערויזנאהם, דא ווער זיינע האנד אויזזעטציג, וויס
7 וויא שנעע. ער שפראך פערנער : טהוע דיינע האנד אבערמאלז אין
דיינען שאס ; ער טהאט זיא אבערמאלז אין זיינען שאס, אונד אלז
ער זיא ווידער הערויזנאהם, דא וואר זיא ווידער וויא זיין איבריגעז
8 פלייש. ווען זיא דיר אלזא ניכט גלויבן, (פוהר דער עוויגע פארט) אונד

מנחה חדשה.

והראויים לדבר הגדול הזה והוא מ"ש לך ואספת את זקני העם, ולכן חזר ואמר כה תאמר אל בני ישראל ה' אלהי אבותיכם וגו' אכי הוא שהייתי מנהיגם בהשגחתי שלא כדרך העולם והייתי משבר להם חוקי הטבע ולכן תאמינו שהנני בורא חדשה עתה תצמח, ולפי מה שיצטרך לעשות לכם נסים ונפלאות להוציא אתכם מכור הברזל ממצרים יש לאל ידי לעשות אותות ומופתים בשמים ובארץ ואין הפה יכולה לדבר יותר מזה השיעור בענין השמות הנכבדים. וא"ל לך ואספת את זקני ישראל והודיעם סוד זה השם הנכבד ובידיעתם אותו יאמינו לשליחותך שאין זה הסוד מסור לכל ישראל אבל שאר העם די להם בשתודיעם סוד קצר פירוש השם הגדול והוא שם אהיה ולואי שיוכלו לעמוד בו, ואמר שיאמר להם פקוד פקדתי אתכם להוציאכם מן הגלות הזה ואת העשוי לכם במצרים והוא מה שגזרו מצרים לרעה, וידעתי

יִשְׁמְעוּ לְקֹל הָאֹת הָרִאשׁוֹן וְהֶאֱמִינוּ לְקֹל הָאֹת
הָאַחֲרוֹן׃ וְהָיָה אִם־לֹא יַאֲמִינוּ גַּם לִשְׁנֵי הָאֹתוֹת 9
הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּן לְקֹלֶךָ וְלָקַחְתָּ מִמֵּימֵי
הַיְאֹר וְשָׁפַכְתָּ הַיַּבָּשָׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח
מִן־הַיְאֹר וְהָיוּ לְדָם בַּיַּבָּשֶׁת׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־ 10
יְהוָה בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי גַּם מִתְּמוֹל
גַּם מִשִּׁלְשֹׁם גַּם מֵאָז דַּבֶּרְךָ אֶל־עַבְדֶּךָ כִּי כְבַד־
פֶּה וּכְבַד לָשׁוֹן אָנֹכִי׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו מִי שָׂם 11

דעם ערסטען וואונדערצייכען קיין געהאָר געבען וואָללען, זאָ ווערדען
זיא דאָך אויף דיא שטיממע דעז לעטצטען וואונדערצייכענז גלויבען.
ווען זיא אבער דיזען בײדען וואונדערצייכען ניכט ווערדען גלויבען, אונד 9
דיינער שטיממע קיין געהאָר געבען וואָללען, זאָ נימם פאָן דעם וואַססער
דעז פלוססעז, אונד גיסע עז אויף דאַז טראָקקענע לאַנד, אַלזדאַן ווירד
דאַז וואַססער, וועלכעזדוא אויז דעם פלוססע נעהמען ווירסט, אויף דעם
טראָקקענען לאַנדע צו בלוט ווערדען. משה שפראַך צום עוויגען: אום 10
פערצייהונג, מיין גאָטט! איך בין קיין מאַן פאָן וואָרטען (דאַז הייסט:
קיין גוטער רעדנער), זאָוואָהל זייט געסטערן, אַלז זייט פאָרגעסטערן,
אַלז אויך זייט דעם דוא מיט דיינעם דיענער צו שפרעכען אַנגעפאַנגען,
דען איך בין איין מענש פאָן שווערער צונגע אונד שווערער צונגע,
(דאַז הייסט: דער מונד אונד צונגע ניכט געבראויכען קאַן וויא ער וויל).
דער עוויגע שפראַך צו איהם: ווער האַט דעם מענשען דען איינען 11

מנחה חדשה.

שישמעו הזקנים לקולך אחר שידעו מה שהגיע לך מהנבואה בידיעתם שם המפורש, ואח"כ ובאת אתה וזקני ישראל וגו', וא"ל משה והן לא יאמינו לי וגו' כלומר ידעתי שזקני ישראל ישמעו לקולי במה שילמדו משמך הגדול אבל שאר העם שלא הגיע אליהם כמעשה הצדיקים לא יאמינו לי שאני שלוח מאתך וא"כ לא ישמעו לקולי ללכת אחרי אל המדבר שיקשה להם להאמין שידבר אלהים את האדם וחי, שכבר ידעת שכל המתעסקים בחכמות הטבעיות ולא האיר הש"י פני תורתו אליהם מכחישים זה, וזה הספק נשאר להם עד מתן תורה כמ"ש לו הש"י בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם ואמרו היום הזה ראינו כי ידבר אלהים את האדם וחי,

פֶּה לָאָדָם אוֹ מִי־יָשׂוּם אִלֵּם אוֹ חֵרֵשׁ אוֹ פִקֵּחַ
12 אוֹ עִוֵּר הֲלֹא אָנֹכִי יְהוָה׃ וְעַתָּה לֵךְ וְאָנֹכִי אֶהְיֶה
13 עִם־פִּיךָ וְהוֹרֵיתִיךָ אֲשֶׁר תְּדַבֵּר׃ וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי
14 שְׁלַח־נָא בְּיַד־תִּשְׁלָח׃ וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּמֹשֶׁה
וַיֹּאמֶר הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי יָדַעְתִּי כִּי־דַבֵּר
יְדַבֵּר הוּא וְגַם הִנֵּה־הוּא יֹצֵא לִקְרָאתֶךָ וְרָאֲךָ
15 וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ׃ וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו וְשַׂמְתָּ אֶת־הַדְּבָרִים
בְּפִיו וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְעִם־פִּיהוּ וְהוֹרֵיתִי
16 אֶתְכֶם אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן׃ וְדִבֶּר־הוּא לְךָ אֶל־הָעָם

אונד זום שפרעכען געמאכט, אָדער ווער מאַכט איהן שטום, אָדער
טויב, אָדער דאַס ער גוט העֶרען אונד זעהען קאַן, אָדער בלינד זייא?
12 בין איך עס ניכט, דער עוויגע? אַלזאָ געהע נור; איך וויל מיט דיינעם
13 מונדע זיין אונד דיך לעהרען, וואַס דוא רעדען זאָללסט. ער שפראַך:
אך פערצייהונג, מיין גאָטט! זענדע דאָך, דורך וועלכען דוא גאָנסט
14 זענדען ווילסט. דער עוויגע ערצירנטע זיך איבער משה, שפראַך:
איזט ניכט אהרן דיין ברודער דער לוי? איך וייס, דאַס ער גוט רעדען
ווירד, עבען יעצט רייסט ער דיר ענטגעגען; ווען ער דיך זעהען ווירד
15 ווירד ער זיך הערצליך פרייען. דוא דאַרפסט נור מיט איהם רעדען, אונד
איהם דיא וואָרטע אין דען מונד לעגען; איך וויל דאַן מיט דיינעם אונד
16 זיינעם מונדע זיין, אונד אייך לעהרען, וואַס איהר טהון זאָללט. ער זאָלל

מנחה חדשה.

ולכן אני צריך שתלמדני תשובת ג' קושיות גדולות שיש להם בדבר הזה שסוברין בהם שאין להם מקום לצאת מהגלות הזה, והם הא' מצד המצריים והב' מצדם, אשר מצד המצריים שהם יודעים בכל חכמות מצרים ויש להם כח גדול במשפטי הכוכבים והיו אסורים במאסרם באופן שאין להם תקומה לצאת מתחת ידם כמאמז"ל ויוציא אתכם מכור הברזל, הג' הוא ספק שיסתפק לחסידים שבהם והוא שהיתה קבלה בידם ומאבותם שהש"י ירחם עליהם בהיותם שבוס אליו בכל לב או בהגיע עת הקץ ועדיין לא בא והם היו שקועים בע"ז ובכל טומאת מצרים כטומאת הנדה כמ"ש יחזקאל ואומר לכלות אפי בהם בתוך ארץ מצרים, הג' הוא ספק שיסתפק להולכ

וְהָיָה הוּא יִהְיֶה־לְּךָ לְפֶה וְאַתָּה תִּהְיֶה־לּוֹ לֵאלֹהִים:
וְאֶת־הַמַּטֶּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדֶךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־בּוֹ 17
אֶת־הָאֹתֹת: פ ששי
וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב אֶל־יֶתֶר חֹתְנוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ אֵלְכָה־ 18
נָּא וְאָשׁוּבָה אֶל־אַחַי אֲשֶׁר־בְּמִצְרַיִם וְאֶרְאֶה
הַעוֹדָם חַיִּים וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה לֵךְ לְשָׁלוֹם:
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לֵךְ שֻׁב מִצְרָיִם כִּי־ 19
מֵתוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים הַמְבַקְשִׁים אֶת־נַפְשֶׁךָ: וַיִּקַּח 20
מֹשֶׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו וַיַּרְכִּבֵם עַל־הַחֲמֹר

דיינעטוועגען מיט דעם פֿאָלקע רעדען, זאָ דאס ער דיר צו
איינעם מונדע דיענען (דאז הייסט: דיינע וואָרטע פֿאָרברינגען
זאָלל), אונד דוא זאָלסט איהם איין גאָטט זיין, (דאז הייסט, געדאַנקען
איינגעבען). דיעזען שטאַב אַבער זאָלסט דוא אין דיא האַנד נעהמען, 17
מיט וועלכעם דוא דיא וואונדערצייכען טהון זאָלסט. משה גינג, קעהרטע 18
צו זיינעם שוויגערפֿאַטער צוריק, שפּראַך צו איהם: איך וויל דאָך
הינרייזען אונד צו מיינען מיטברידערן, דיא אין מצרים זינד, צוריק
קעהרען, אונד זעהען, אָב זיא נאָך לעבען; יתרו שפּראַך צו משה:
רייזע מיט גליק. נון זאַגטע אויך דער עוויגע אין מדין צו משה: רייזע 19
נור נאָך מצרים צוריק, דען אַללע דיא לייטע זינד טאָדט, דיא דיר נאָך
דעם לעבען געטראַכטעט. משה נאַהם אַלזאָ זיינע פֿרויא, אונד זיינע 20
קינדער, ליעס זיא אויף איינען עזעל רייטען, אונד קעהרטע אין דאַז

מנחה חדשה.

והוא שאני אומר להם מאמך אעלה אתכם מעוני מצרים אל ארץ וגו' ומי שירצה לכבוש ארצות אחרים צריך שיהיו לו גבורים ומלומדי מלחמה והם שקועים בשעבוד גדול ובעבודה קשה ואשר אלה לו יש בו מהמורך מה שכבר ידעת, א"כ לשלשת הסבות האלה יאמרו שא"א להם לצאת מתחת יד מצרים לעולם, ולהסיר השלשה ספקות נתן לו הש"י ג' אותות שיעשם לפני העם, לא' אמר לו מה זה בידך וגו' לומר לו בידך הוא עץ שאין בו ממש וכשתשליכהו ארצה במאמרי נהפך לנחש וכשתשוב לקחתו ג"כ במאמרי יחזור לעץ כמו בראשונה, וזה משל כיוצא לספק הראשון שיש למצרים כח גדול, כלומר

וַיָּשָׁב אַרְצָה מִצְרָיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּה הָאֱלֹהִים
21 בְּיָדוֹ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּלֶכְתְּךָ לָשׁוּב מִצְרַיְמָה
רְאֵה כָּל־הַמֹּפְתִים אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְיָדֶךָ וַעֲשִׂיתָם
לִפְנֵי פַרְעֹה וַאֲנִי אֲחַזֵּק אֶת־לִבּוֹ וְלֹא יְשַׁלַּח אֶת־
22 הָעָם׃ וְאָמַרְתָּ אֶל־פַּרְעֹה כֹּה אָמַר יְהוָה בְּנִי בְכֹרִי
23 יִשְׂרָאֵל׃ וָאֹמַר אֵלֶיךָ שַׁלַּח אֶת־בְּנִי וְיַעַבְדֵנִי
וַתְּמָאֵן לְשַׁלְּחוֹ הִנֵּה אָנֹכִי הֹרֵג אֶת־בִּנְךָ בְּכֹרֶךָ׃
24 וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמָּלוֹן וַיִּפְגְּשֵׁהוּ יְהוָה וַיְבַקֵּשׁ הֲמִיתוֹ׃

אונד מצרים צוריק; משה נאהם אויך דען געטטליכען שטאב אין זיינע-
21 האנד. דער עוויגע שפראך אבער צו משה: ווען דוא הין ציעהסט נאך
מצרים צוריק, בעטראכטע אללע דיא וואונדערצייכען, דיא איך דיר
אין דיא האנד געגעבען האבע, דאמיט דוא זיא פאר פרעה טהועסט;
אינדעססען ווערדע איך זיין הערץ פערשטאקט זיין לאססען, זא דאס
22 ער דאס פאלק ניכט ווירד וועגלאססען וואללען. דוא זאללסט אבער צו
פרעה זאגען, זא האט דער עוויגע געשפראכען: ישראל איזט מיר זא
23 ווערטה, אלז מיין ערסטגעבאהרנער זאהן. נון האבע איך דיר געזאגט:
לאס מיינען זאהן וועג, דאס ער מיר דיענע, דוא ווייגערטעסט דיך
אבער, איהן וועג צו לאססען; נון וויל איך אויך דיינען ערסטגע-
24 באהרנען זאהן אומברינגען. עז וואר אויף דער רייזע אין דער נאכט-
הערבערגע, דא קאם דער עוויגע צו איהם, אונד וואללטע איהן טאד-
טען, (דאז הייסט, דער עוויגע ליעס משה פלעצליך אין לעבענסגעפאהר

מנחה חדשה.

המצרים היו אומה בזויה ושפלה והם מבני חם הקטן והבזוי שנאמר כנען שאין בו ממש ולכבוד יעקב לבניו שהיו עתידים להשתעבד תחתם נתתי להם מעלה וממשלה והיו לכתם בריח כמו שקראו הנביא התנין הגדול וגו' (יחזקאל כ"ט ג') כדי שיכירו ישראל די ספוקם וכל כחו הוא בידי א"כ כשאשיב ידי עליו יחזור כבתחלה ואעשה כל רצוני בשמים ובארץ וא"כ בזה יאמינו כי נראה אליך ה' אלהי אבותם וגו' אשר לו הכח על הגלגלים והתגלגלו ועל הגבעות והתקלקלו, ולז"א אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב שלא היה שולט בהם לא שר ולא מזל מהיות השגחתי דבקה בהם. וע"ד הב' שאינם ראויים

וַתִּקַּח צִפֹּרָה צֹר וַתִּכְרֹת אֶת־עָרְלַת בְּנָהּ וַתַּגַּע 25
לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חֲתַן־דָּמִים אַתָּה לִי׃ וַיִּרֶף מִמֶּנּוּ 26
אָז אָמְרָה חֲתַן דָּמִים לַמּוּלֹת׃ פ
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵךְ לִקְרַאת מֹשֶׁה הַמִּדְבָּרָה 27
וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים וַיִּשַּׁק־לוֹ׃ וַיַּגֵּד 28
מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ
וְאֵת כָּל־הָאֹתֹת אֲשֶׁר צִוָּהוּ׃ וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן 29
וַיַּאַסְפוּ אֶת־כָּל־זִקְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן 30

קָאממען). דאַ נאַהם צפורה איינען שאַרפֿען שטיין, שניטט איהרעם 25
זאָהן דיא פֿאָרהויט אַב, לעגטע זיא איהם צו פֿיסען, אונד שפראַך:
דוא ביסט מיר איין בלוטיגער אַנפֿערוואַנדטער, (דאַז הייסט: דער
דאַז לעבען קאָסטעט). דאַ ליעס דיא געפֿאַהר פֿאָן משה אַב; דאַ זאַגטע 26
זיא, איין בלוטיגער פֿערוואַנדטער, אַבער נור צו בעשניידונגען,
(נעמליך, עס האַט ווייטער קיין בלוט געקאָסטעט, אַלז דאַז בלוט דער
בעשניידונג). דער עוויגע שפראַך צו אהרן: געהע משה ענטגעגען, 27
דער וויסטע צו; ער גינג, בעגעגנעטע איהם ביים דעם גאָטטליכען
בערגע, אונד בעגריסטע איהן מיט איינעם קוס. משה בעריכטעטע 28
דעם אהרן אַללע דיא וואָרטע דעס עוויגען, דיא ער איהן אויסצוריכטען
געזענדעט האַט, אונד אַללע דיא וואונדערצייכען, דיא ער איהם אויפֿ־
געטראַגען. משה אונד אהרן גינגען, אונד פֿערזאַממעלטען אַללע דיא 29
עלטעסטען דער קינדער ישראל'ס. אהרן טרוג פֿאָר אַללע וואָרטע 30

מנחה חדשה.

להשגחה כוונת אמר לו הבא ידך בחיקך וגו' לומר היד הקדושה מאליה טהורה היתה ובהביאך אותה אל חיקך במאמרי כטמאת ויצאת מצורעת ובהביאך אותה פעם שנית במאמרי תחיה, וזה ג"כ משל כמרז לזה הספק והוא כי כשירדו למצרים צדיקים גמורים היו והם זרע קדש אברהם יצחק ויעקב, וכשבאו במאמרי לבין השואים נתערבו בהם ולמדו ממעשיהם והוציאי אותם מביניהם יחזרו לטהרתם כבראשונה נתתי להם חוקים ומצות טובים אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. ואל הג' שיש להם מורך לבב א"ל שיקח מים מן היאור ויהיו לדם ביבשת כלומר כי בשנות מקימם ביאור הש"י יהפך טבעם לטבע דם, והם ג"כ בצאתם ממצרים יתדש בהם

אֶת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ
31 הָאֹתֹת לְעֵינֵי הָעָם׃ וַיַּאֲמֵן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי־פָקַד
יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת־עָנְיָם וַיִּקְּדוּ ה׃
1 שביעי וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ׃ *וְאַחַר בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל־
פַּרְעֹה כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שַׁלַּח אֶת־
2 עַמִּי וְיָחֹגּוּ לִי בַּמִּדְבָּר׃ וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה מִי יְהוָה
אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ לְשַׁלַּח אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַעְתִּי
3 אֶת־יְהוָה וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלֵּחַ׃ וַיֹּאמְרוּ
אֱלֹהֵי הָעִבְרִים נִקְרָא עָלֵינוּ נֵלֲכָה נָּא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת

וועלכע דער עוויגע צו משה געשפראָכען, טהאַט אויך דיא וואונדער־
31 צייכען פאָר דען אויגען דעס פאָלקעס. דאַס פאָלק גלויבטע, אונד פערנ־
שטאַנדען דאראויז, דאַס דער עוויגע דיא קינדער ישראל'ס בעדאַכט, אונד
איהר עלענד אַנגעזעהען האַבע, (נאָמליך, אום איהנען צו העלפען),
1 זיא נייגטען איהרע הויפטע אונד ביקטען זיך. הערנאַך קאַמען משה אונד
אהרן, אונד שפראַכען צו פרעה: זאָ האַט דער עוויגע, דער גאָטט
ישראל'ס, געשפראָכען, לאַס מיין פאָלק ציעהען, דאַס זיא מיר אין דער
2 וויסטע איין פעסט פייערן. פרעה שפראַך: ווער איזט דער עוויגע?
דעסען שטיממע איך געהאָר געבען זאָלל, דאַז פאָלק ישראל וועג צו לאַסן;
איך קעננע דען עוויגען ניכט, אונד ווערדע דאַז פאָלק ישראל ניכט וועג
3 לאַסן. זיא שפראַכען: דער גאָטט דער עברים האַט זיך אונז פערשפירען

מנחה חדשה.

הש"י רוח אחרת ויהפך טבע המורך לגבורה, וכשהוכח לו כל הספקות הללו חזר לומר שכל מי שיעשה ענין דבר גדול כזה צריך שיהיה בעל כחות ויהיה לו ל' למודים ואמר לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשם ר"ל מעולי, גם מאז דברך אל עבדך כלומר כשהתחלת לדבר עמי ואמרת לכה ואשלחך אל פרעה אמרתי בלבי שתשגיח בי להסיר כובד לשוני ולא כן ראיתי אבל עדיין כאשר כובד לשוני בי אף כשדברת עמי כי כבד פי וכבד ל' אנכי בטבעי, וא"ל הש"י מי שם פה לאדם וגו' כלומר עדיין איך צריך לזה כשתצטרך אליו אשגיח בך לכא"ל ועתה לך ואנכי אהיה עם פיך שם והוריתיך את אשר תדבר, והנך רואה כי אלם וחרש ועור כולם העדרים

יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ פֶּן־יִפְגָּעֵנוּ
בַּדֶּבֶר אוֹ בֶחָרֶב׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם 4
לָמָּה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן תַּפְרִיעוּ אֶת־הָעָם מִמַּעֲשָׂיו
לְכוּ לְסִבְלֹתֵיכֶם׃ וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה הֵן־רַבִּים עַתָּה 5
עַם הָאָרֶץ וְהִשְׁבַּתֶּם אֹתָם מִסִּבְלֹתָם׃ וַיְצַו פַּרְעֹה 6
בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַנֹּגְשִׂים בָּעָם וְאֶת־שֹׁטְרָיו לֵאמֹר׃
לֹא תֹאסִפוּן לָתֵת תֶּבֶן לָעָם לִלְבֹּן הַלְּבֵנִים 7
כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם הֵם יֵלְכוּ וְקֹשְׁשׁוּ לָהֶם תֶּבֶן׃

לַאסען ; וויר וואָללען נור איינע דרייטאָגיגע רייזע מאַכען, אין דער
וויסטע, אונד דעם עוויגען אונזערן גאָטט איין אָפּפער שלאַכטען, ער
מאָכטע אונז היימזוכען מיט פעסט אָדער מיט קריעג. דער קאָניג פאָן 4
מצרים שפראַך צו איהנען ; משה אונד אהרן ! וואַרום האַלטעט איהר
דיא לייטע פאָן איהרער פערריכטונג אַב ? געהעט הין צו אייערן אַרביי־
טען !. פרעה שפראַך : דאַס געמיינע פאָלק נימט יעצט איבערהאַנד, 5
אונד איהר וואָללט זיא שטאָרען פאָן איהרער אַרבייט ?. פרעה בעפאַהל 6
נאָך דעזעלבען טאָג דען אַנטרייבערן דעס פאָלקעס אונד דעססען אויפ־
זעהערן, פאָלגענדעס : . געבעט דען לייטען קיין שטראָה מעהר, דיא 7
ציגעל צו פערפערטיגען וויא געסטערן אונד פאָרגעסטערן (דאַס הייסט
וויא ביזהער) ; זיא מאָגען זעלבסט געהען אונד זיך שטראָה אויפזוכען.

מנחה חדשה.

הם ולא ינדק בהם שימה ? ופתרון זה כי אחר שברא הש"י את האדם שלם
לא יחסר כל בו וברא לו טבע שלם והנה כל כליו עמו כלי הראייה וכלי הדבור
וכלי השמע לקבל פועל הנפש באמצעות המוח, וא"כ מי מנע זה מלראות
ומשמוע ומדבר, עכ"פ יש לך לומר שדבר מה נתחדש שם שמנע הפעל הזה,
כמו שתאמר בראות שנתחדשה שום ליחה עבה בסמפונות שהראות עובר
דרך שם, או הקרניית נתחדש בה שלא בטבעה שום עכירות וסר ממנה
ספיריותה, וכן בשמע וכן בדבור, וא"כ ינדק בהם לי שימה, ומ"ש ג"כ
פה ופקח ר"ל בתחלת הבריאה. וכשהבטיחו בכל מה שהיה צריך מרוב
ענותנותו ראה שאין מדרך המוסר שילך הוא בשליחות הזה בעוד אהרן אחיו
שם והוא גדול ממנו שמא יחרה אפו בזה ויהיה סבה אל שלא יגיע התכלית,
וחרה אף הש"י בו בחשדו החשד הזה ואמר שהוא יהיה סבה של הגעת המכוון,

8 וְאֶת־מַתְכֹּנֶת הַלְּבֵנִים אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים תְּמוֹל
שִׁלְשֹׁם תָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם לֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ כִּי־נִרְפִּים
הֵם עַל־כֵּן הֵם צֹעֲקִים לֵאמֹר נֵלְכָה נִזְבְּחָה לֵאלֹהֵינוּ׃
9 תִּכְבַּד הָעֲבֹדָה עַל־הָאֲנָשִׁים וְיַעֲשׂוּ־בָהּ וְאַל־יִשְׁעוּ
10 בְּדִבְרֵי־שָׁקֶר׃ וַיֵּצְאוּ נֹגְשֵׂי הָעָם וְשֹׁטְרָיו וַיֹּאמְרוּ
אֶל־הָעָם לֵאמֹר כֹּה אָמַר פַּרְעֹה אֵינֶנִּי נֹתֵן לָכֶם
11 תֶּבֶן׃ אַתֶּם לְכוּ קְחוּ לָכֶם תֶּבֶן מֵאֲשֶׁר תִּמְצָאוּ כִּי
12 אֵין נִגְרָע מֵעֲבֹדַתְכֶם דָּבָר׃ וַיָּפֶץ הָעָם בְּכָל־אֶרֶץ

8 דיא אַנצאָהל דער ציגעל, וועלכע זיא ביזהער פֿערפֿערטיגט, זאָללט איהר
איהנען דענגאָך אויפֿלעגען, איהר זאָללט ניכטס דאַפֿאָן אַבנעהמען,
דען זיא זינד מיסיגע לייטע, דאַרום שרייען זיא וויר וואָללען הינגעהען,
9 אונזערם גאָטט איין אָפּפֿער שלאַכטען. דיא אַרבייט מוס אַלזאָ דען לייט
טען שווער געמאַכט ווערדען, דאַמיט זיא צו טהון האַבען, זאָ ווערדען
10 זיא זיך ניכט מעהר מיט ליגענהאַפֿטען וואָרטען אונטערהאַלטען. דיא
אַנטרייבער דעס פֿאָלקעס, אונד איינע אויפֿזעהער גינגען הינויס, אונד
שפּראַכען צום פֿאָלקע אַלזאָ: זאָ האַט פרעה געזאַגט! איך געבע אייך
11 קיין שטראָה מעהר. איהר זעלבסט געהט הין נעהמט אייך שטראָה,
וואָ איהר וואָס פֿינדעט: דען פֿאָן אייערער אַרבייט ווירד ניכט דאַס מינ
12 דעסטע אַבגענאָממען. דאַס פֿאָלק צערשטרייטע זיך אין דעם גאַנצען

מנחה חדשה.

וא"ל הלא אהרן אחיך הלוי ידעתי כי דבר ידבר הוא והוא הפך מה שחשדתו ויסמח מאד בראותו אותך בזה האופן מהמעלה וכש"כ בהיותך הולך בזה השליחות ומרוב שמחתו ישתעבד לך ויהיה לך לפה ואתה תהיה לו לאלהים וכן היה והנה שב למצרים ואסף הוא ואהרן את כל זקני ישראל כאשר צוה ודבר להם כל דברי הש"י ואח"כ באו כולם אל העם וכאשר ראו את האותות וראו את הזקנים כבר שמעו והאמינו לדברי משה במה שלמדם מהשם הנכבד שמעו כולם והאמינו כי פקד ה' את עמו וכי ראה את ענים ומרוב אמונתם בדבר כתנו תודה לש"י כאלו כבר נגאלו ויקדו וישתחוו לש"י ואח"כ באו משה ואהרן ואמרו אל פרעה כה אמר ה' אלהי ישראל שלח את עמי וגו', ואמר להם פרעה מי ה' אשר אשמע בקולו לשלח את ישראל, ר"ל טפשים אתם בשליחות הזה כי לא ישאל אדם שאלה מאת חבירו אלא א"כ מכירו ויודעו

מִצְרָיִם לְקֹשֵׁשׁ קַשׁ לַתֶּבֶן׃ וְהַנֹּגְשִׂים אָצִים לֵאמֹר 13
כַּלּוּ מַעֲשֵׂיכֶם דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ כַּאֲשֶׁר בִּהְיוֹת הַתֶּבֶן׃
וַיֻּכּוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂמוּ עֲלֵהֶם נֹגְשֵׂי 14
פַרְעֹה לֵאמֹר מַדּוּעַ לֹא כִלִּיתֶם חָקְכֶם לִלְבֹּן
כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם גַּם־תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם׃ וַיָּבֹאוּ שֹׁטְרֵי 15
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְעֲקוּ אֶל־פַּרְעֹה לֵאמֹר לָמָּה תַעֲשֶׂה
כֹה לַעֲבָדֶיךָ׃ תֶּבֶן אֵין נִתָּן לַעֲבָדֶיךָ וּלְבֵנִים אֹמְרִים 16
לָנוּ עֲשׂוּ וְהִנֵּה עֲבָדֶיךָ מֻכִּים וְחָטָאת עַמֶּךָ׃ וַיֹּאמֶר 17

לאַנד מצרים, שטאָפּפּעלן אויפֿצולעזען שטאַטט דעז שטראָהעז. דיא אַנ- 13
טרייבער וואַרען דרינגענד, אונד שפּראַכען: מאַכט אייערע אַרבייט
פֿערטיג, יעדען טאָג זיין טאַגעווערק, אַזאָ גוט אַלז דאַ דאַז שטראָה פֿאָר-
האַנדען וואַר. דיא אויפֿזעהער דער קינדער ישראל'ס, וועלכע דיא אַנ- 14
טרייבער פרעה'ס איבער זיא געזעצט האַטטען, וואורדען געשלאַגען;
אונ' שפּראַך: וואַרום שאַפֿפֿט איהר, זאָ געסטערן אַלז הייטע, אייער
געזעצטעז אַן ציגעלאַרבייט ניכט פֿערטיג, אַז ווי איהר פֿאָרגעסטערן
געטהאַן?. דיא אויפֿזעהער דער קינדער ישראל'ס קאַמען, אונד שריען צו 15
פרעה: וואַרום פֿערפֿאַהרסט דוא אַזאָ מיט דיינען קנעכטען?. שטרויא ווירד 16
דיינען קנעכטען ניכט געגעבען, אונד גלייכוואָהל זאַגט מאַן צו אונז,
שאַפֿפֿט ציעגעל! נון ווערדען דיינע קנעכטע נאָך דאַצו געשלאַגען, אונד
דיין פֿאָלק ווירד שלעכטער בעהאַנדעלט. ער שפּראַך: מיסיגע לייטע 17

מנחה חדשה.

ואפ"ה לא ישנו דבר כזה והנה אנכי לא ידעתי את ה' ואע"פ שאילו ידעתיו גם את ישראל לא אשלח שהדבר כבד עד מאד שיבטלו יום אחד עם עצום אשר כזה יש פסידא גדולה, וא"ל משה מאחר שאתה חושש להפסד בטלתם צריך אתה לשלחם כדי שלא יבוא לך הפסד גדול מזה והוא כי ה' אשר לא ידעתו הוא אשר נקרא אלהי העברים ולא נקרא אלהי העברים כולם ר"ל על כל בני עבר הנהר אבל עלינו בלבד שאין לו אומה זולתינו ומאחר שאין לו אומה אחרת שתעשה מצותיו צריכין אנו לקיים מצותו כדי שלא יענישנו, ולכן בבקשה ממך נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה לה' אלהינו פן יפגענו בדבר או בחרב והפסד זה הוא יותר גדול מהפסד הזה שאתה חושש אליו שהוא בטלתם ממלאכתם ימים רבים, וכל זה היה רחוק בעיני פרעה שיהיה

נִרְפִּים אַתֶּם נִרְפִּים עַל־כֵּן אַתֶּם אֹמְרִים נֵלְכָה
18 נִזְבְּחָה לַיהוָה׃ וְעַתָּה לְכוּ עִבְדוּ וְתֶבֶן לֹא־יִנָּתֵן לָכֶם
19 וְתֹכֶן לְבֵנִים תִּתֵּנוּ׃ וַיִּרְאוּ שֹׁטְרֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֹתָם
בְּרָע לֵאמֹר לֹא־תִגְרְעוּ מִלִּבְנֵיכֶם דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ׃
20 וַיִּפְגְּעוּ אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן נִצָּבִים לִקְרָאתָם
21 בְּצֵאתָם מֵאֵת פַּרְעֹה׃ וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם יֵרֶא יְהוָה
עֲלֵיכֶם וְיִשְׁפֹּט אֲשֶׁר הִבְאַשְׁתֶּם אֶת־רֵיחֵנוּ בְּעֵינֵי
פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו לָתֶת־חֶרֶב בְּיָדָם לְהָרְגֵנוּ׃

זייד איהר, מיסיגע לייטע! דארום זאגט איהר, וויר וואללען רייזען,
18 דעם עוויגען איין אָפּפער צו שלאַכטען. אַלזאָ געהעט הין, אַרבייטעט!
שטראָה זאָלל אייך ניכט געגעבען ווערדען, דיא אַנצאַהל דער ציעגעל
19 מיסט איהר דעננאָך ליפערן. דיא אויפזעהער דער קינדער ישר׳ ס
אַהען זיך אין איינעם בעזען צושטאַנדע, דאַ זיא זאַגען מוסטען: נעהמט
20 ניכטס אַב פאָן ציעגעלשטיינען, דעם טאַגעווערקע יעדעס טאַגעס. זיא
טראַפען משה אונד אהרן, דיא געגענאיבער שטאַנדען, אַלז זיא פאָן
21 פרעה הערויסקאַמען. אונד שפראַכען צו איהנען: דער עוויגע ווירד
איין איינזעהען האַבען געגען אייך, אונד ווירד ריכטען, דאַס איהר
אונזערן גערוך צום עקעל געמאַכט, אין דען אויגען פרעה׳ס, אונד
זיינער בעדיענטען, איהנען איין שווערדט אין דיא האַנד צו געבען,

מנחה חדשה.

אלוה מצוה ומענים וא"ל למה משה ואהרן תפריעו את העם ממעשיו כי בשמעם הדבר הזה ירפו ידיהם ממלאכתם ובמעט שיתבטלו יש הפסד גדול לפי שרבים עתה עם הארץ ואין ראוי שתשביתו אותם מסבלותם בדברים בטלים, והנה פרעה אמר שלא באה להם המחשבה הזאת אלא מהיותם נרפים ומתיעצים קצתם עם קצתם ולכן חשב מחשבות שלא ישארו ב׳ ביחד וצוה לנוגשיו שלא יתנו להם תבן וצוה ג"כ שלא ימנעו מהם התבן בנדבות. אלא שיעמסו עליהם שיטרחו להביאו, שלא היתה הכוונה לבטלם ממלאכתם אלא להוסיף עליה׳ טורח ולכן כתב לא תאספון לתת תבן לעם בנ"ף שהוא מענין אסיפה והקריאה בוי"ו מענין תוספת והכוונה לשניהם ור"ל לא תוסיפו להיות אתם מאספין התבן לתתו להם אלא הם ילכו וגו׳ ותחזרו לתתנו עמהם

וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר אֲדֹנָי לָמָה הֲרֵעֹתָה 22
לָעָם הַזֶּה לָמָּה זֶּה שְׁלַחְתָּנִי׃ וּמֵאָז בָּאתִי אֶל־פַּרְעֹה 23
לְדַבֵּר בִּשְׁמֶךָ הֵרַע לָעָם הַזֶּה וְהַצֵּל לֹא־הִצַּלְתָּ ו
אֶת־עַמֶּךָ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַתָּה תִרְאֶה 1
אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפַרְעֹה כִּי בְיָד חֲזָקָה יְשַׁלְּחֵם וּבְיָד

אונד אומצובריגגען. משה טראט ווידער הין צו דעם עוויגען, אונד 22
שפראך: מיין גאטט! ווארום האסט דוא עס דען לייטען זא איבעל
געהען, וואצו האסט דוא מיך דען געזענדעט? זייטדעם איך צו פרע' 23
געקאממען בין אין דיינעם נאמען צו רעדען, האסט ער עס דען לייטען
נאך איבלער געהען; דוא אבער האסט דיין פאלק ניכט גערעטטעט.
דער עוויגע שפראך צו משה: דוא ווירסט באלד זעהען, וואס איך דעם 1
פרעה טהון ווערדע, דאס ער זיא מיט שטארקער האנד פארטציהען

מנחה חדשה.

כבתחלה שלא יחסרו ממנין הלבנים, ולב"א ואת מתכנת הלבנים אשר הם עושים תשימו עליהם ר"ל תשימו מחדש וחזר לומר תכבד העבודה על האנשים שיתנו הסכום הנהוג ויקוששו התבן, וזה לתוספת אזהרה, והזהיר עוד ויעשו בה ר"ל שאם יהיה בהם עשיר שלא ירצה לטרוח ויתן דמי בטלתו שלא יקבלו ממנו שהכוונה בכל היא שלא ישעו בדברי שקר, ויתכן שחשב פרעה שהיו הנוגשים מקודם לכן מקבלים שוחד ממי שלא היה רוצה ללבון לבנים, והנה אמרו להם הנוגשים כה אמר פרעה וגו' אתם לכו קחו לכם תבן מאשר תמצאו ר"ל מכל מקום שתמצאו אותו שלא יעכב שום אדם על ידכם, והטעם שניתן לכם רשות שתטלו אותו בחזקה מכל מקום אשר תמצאו לפי שאין נגרע מעבודתכם דבר, והנה הם לא יוכלו להשלים חוקם ומרירות נפשם אמרו למשה דברים אשר לא כן, וחזר ואמר לה' למה הרעותה לעם הזה למה זה שלחתני כלומר אע"פ שאמרת לי ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך וגו' וגם במדין אמרת לי ואני אחזק את לבו היה על תנאי שלא יכבד עולו עליהם שהרי אמרת לי בתחלת הדבור ראה ראיתי וגו' וארד להצילו וגו' אבל עתה שמכביד מעמסו עליהם היה לך להצילם מיד שלא יתמו בגלותם מאחר שלא גאלתם לא הועיל שליחתי כי אם להרע להם, ולכן אמר למה הרעותה לעם הזה ששליחותי היה סבה שירע להם, למה זה שלחתני מאחר שלא הועיל לה' כלו' כיצד יתכן שביאתי אל פרע' לדבר בשמך יהי' סבה אל שירע לעם הזה ולא תבער כאש חמתך להציל' מידו שהרי בדברי אליו בשמך הרע להם ולא הצלתם, והשיבו הש"י עתה תראה וגו' ולא תחשוב שאעזוב אותם

2 חֲזָקָה יְגָרְשֵׁם מֵאַרְצוֹ׃ ס וַיְדַבֵּר
3 אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה׃ וָאֵרָא
אֶל־אַבְרָהָם אֶל־יִצְחָק וְאֶל־יַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדָּי
4 וּשְׁמִי יְהוָה לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם׃ וְגַם הֲקִמֹתִי אֶת־
בְּרִיתִי אִתָּם לָתֵת לָהֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן אֵת אֶרֶץ

לאַסען; יאַ מיט שטאַרקער האַנד אויז זיינעם לאַנדע טרייבען ווירד.
2 גאָטט רעדעטע פֿערנער מיט משה, אונד שפּראַך צו איהם: איך
3 דער עוויגע. איך ערשיען דעם אברהם, יצחק, אונד יעקב, אַלז גאָטט
דער אַללמעכטיגסטע, אַבער מיט מיינעם וועזען, וועלכעז אונענדליך
אונד אַללגעגענוועַרטיג הייסט, בין איך פֿאָן איהנען ניכט ערקאַננט
4 וואָרדען. איך האַבע אויך מיינען בונד מיט איהנען ערריכטעט, איהנען
דאַז לאַנד כנען איינצוגעבען, נעמליך דאַז לאַנד איהרער אויפֿענט־

מנחה חדשה.

בגלות' כי בהשלים הסבות יתחייב המסובב והנה הסבות נשלמו מצדי ומצדם.

וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה', כלומר יש לאל ידי לעשות כרצוני בשמים ובארץ שאני הוא מהוה הויות, ולא תאמר מאחר שנברא העולם ונבראו טבעי הדברים כולם אין דבר יוצא מטבעו שכל מה שבראתי בעולמי בראתיו על תנאי שאשנה אותו כפי רצוני וכמ"ש ז"ל וישב הים לפנות בקר לאיתנו וכו'. ועתה אפרש לך מה שאז"ל באבות עשרה דברים נבראו בע"ש בין השמשות מפני שהוא נאות לזה הענין; כבר ידעת שבין השמשות הוא ספק יום ספק לילה, וא"כ ע"ש בין השמשות הוא ספק ו' ספק ז' והששי הוא מימי הבריאה' והשביעי לא נברא בו דבר זולתי שקבלו חוק בו כל הדברים כמ"ש הרב ז"ל, וא"כ עשרה דברים הללו נאמרו בספק נבראו ספק לא נבראו והוא שברא הש"י טבע הוייתם לכשירצה רצונו הפשוט שיתהוו שהרי פי הארץ מזה המין והוא כמה פעמים נעצר הרוח בבטן הארץ וכשיהיה לו מכריח להוציאו ירעש בבטן הארץ ותתבקע הארץ וכמה מדינות נחרבו וכמה אקלימים נטבעו ברעש הזה, ומה שנתחדש עתה ה"א שנברא במקום ובעת שאמר הפניא השלם וזה מאז"ל לקרוני פתחה וכן כולם צא ולמד, אבל שאר הדברים מאחר שנברא העולם לא נתחדש דבר אלא מדבר וזהו אומרו בסוף והכתב בכתב עשויה כלומר לא נעשה הכתב אלא בכתב כמ"ש אשר ברא אלהים לעשות ובמקומו נתבאר, ולזה הזכירו בו עשייה שהעשייה הוא לדבר מדבר, וכן כל שאר הדברים שאינם ממין העשרה המנויים למעלה; וראוי שתדע כי עמוד האש ועמוד הענן וקריעת ים סוף ומה שידמה לאלו הוא ממין הי"ד ול"א

מְגֻרֵיהֶם אֲשֶׁר־גָּרוּ בָהּ׃ וְגַם ׀ אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת־ 5
נַאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצְרַיִם מַעֲבִדִים אֹתָם
וָאֶזְכֹּר אֶת־בְּרִיתִי׃ לָכֵן אֱמֹר לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲנִי 6
יְהוָה וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרַיִם
וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבֹדָתָם וְגָאַלְתִּי אֶתְכֶם בִּזְרוֹעַ
נְטוּיָה וּבִשְׁפָטִים גְּדֹלִים׃ וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם לִי 7
לְעָם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרָיִם׃
וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־ 8

האַלטס, וואָרין זיא אַלז פרעמדע זיך אויפגעהאַלטען. נון האַבע איך 5
אויך פערנאָממען דאַז זייפצען דער קינדער ישראל'ס, וויא זיא דיא מצריים
צור אַרבייט נעטיגען, דאַ דאַכטע איך אַן מיינען בונד. אַלזאָ זאַגע 6
צו דען קינדערן ישראל'ס, איך בין דאַז אַללגעגענוואַרטיגע, עוויגע וועז-
זען, איך וויל אייך הערפאָרציהען אונטער דען לאַסטען דער מצריים,
אייך פאָן איהרער דינסטבאַרקייט עררעטטען, אייך מיט אויסגעשטרעק-
טעם אַרמע, אונד מיט גראָסען שטראַפגעריכטען ערלאָזען. אייך 7
מיר צום פאָלקע, (גלייך צו מיינען אונטערטהאַנען) נעהמען, אונד
אייער גאָטט זיין; איהר זאָללט עז ערפאַהרען, דאַס איך דאַז אונענד-
ליכע עוויגע וועזען, אייער גאָטט זייא, דער אייך אונטער דען לאַסטען
דער מצריים הערפאָרציעהט. איך וויל אייך אין דאַז לאַנד ברינגען, דאַ 8

מנחה חדשה.

עתה אמרה אני ה' ולא תתמה שהזכיר השם הגדול כי אם בענין חדש שלא בטבע העולם לחדש בריאה או בענין השגחה לשכר או לעונש, וכן או"ל בזה המקום אני ה' נאמן לשלם שכר למתהלכים לפני וכו', וא"כ הרי שם לי יכולת להוציאם שהיא הגדולה שבשבות, והשנה הב' שכבר נתראיתי להאבות בא' שדי והוא השם שדי בו להנהגת העולם והוא סודר המערכות כשאצטרך, ושמי ה' לא נודעתי להם כלומר שאילו נתודעתי להם בשם הגדול לא הייתי מוכרח להשלים דבורי אלא כפי רצוני הפשוט, והוא כי שם העצם המורה על המהות לא יושג לשום נברא וז"א כי לא יראני האדם וחי, וא"כ אע"פ שלא אשלים מה שאשבעית לפי דעתם לא יהרהרו אחרי שכמו שלא תושג מהותי

יָדִי לָתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי
9 אֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה אֲנִי יְהוָה׃ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה כֵּן
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה מִקֹּצֶר
רוּחַ וּמֵעֲבֹדָה קָשָׁה׃ פ
10 11 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ בֹּא דַבֵּר אֶל־
פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם וִישַׁלַּח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
12 מֵאַרְצוֹ׃ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לֵאמֹר הֵן בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל לֹא־שָׁמְעוּ אֵלַי וְאֵיךְ יִשְׁמָעֵנִי פַרְעֹה
וַאֲנִי עֲרַל שְׂפָתָיִם׃ פ

איך מיינע האַנד צור פֿערזיכערונג אויפֿגעהאָבען, עס דעם אברהם,
יצחק אונד יעקב איינצוגעבען, דיעזעס וויל איך אייך אַלס איין ערב־
9 טהייל געבען; איך דאַס עוויגע וועזען. משה שפּראַך צוואַר אַלזא צו
דען קינדערן ישראל'ס, זיא גאַבען איהם אַבער קיין געהאָר, וועגען
10 קירצע דעס אָדעמס אונד שווערער אַרבייט. נון רעדעטע דער עווי־
11 גע מיט משה אונד שפּראַך: געה, זאַגע צו פרעה, קאָניג פֿאָן מצרים,
12 דאַס ער דיא קינדער ישראל'ס אויס זיינעם לאַנדע ציעהען לאַססע. דאַ
שפּראַך משה פֿאָר דעם עוויגען: דאַ דיא קינדער ישראל'ס מיר קיין גע־
האָר געבען, וויא ווירד מיר פרעה דען געהאָר געבען? איך האַבע יאַ
אונבעשניטטענע ליפּפּען (דאַס הייסט: קאַן ניכט גוט שפּרעכען).

מנחה חדשה.

לא הושג אמתת כוונתי, אבל בהראותי להם בשם שדי אני מוכרח להשלים מה שהבטחתים שהרי הם יודעים אמתת התאר ההוא והוא תאר שבו די לעולם לשלם שכר לצדיקים ולהעניש את הרשעים ולשאר דברים ויש בו יכולת לעשות כרצוני לשודד מערכות ואם לא אשלים הבטחתי להם יהרהרו אחרי מאחר שנגליתי להם בזה השם ולא ידעו אמתת מהותי ומזה תלמוד שלא עשית כראוי באומרך למה הרעותה וגו' שהרי בתחלת דבורי עמך גליתי לך סודי שהוא סוד השם הגדול; ועוד סבה ג' שהקימותי את בריתי אתם ונשבעתי להם ואני מוכרח לקיים שבועתי, ולכן הזכיר בברית ל' גם, ד' וגם אני שמעתי את נאקת בני ישרא' והיתה כאלתם סבה ש' שאזכור את בריתי ש' האבות

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וַיְצַוֵּם אֶל־בְּנֵי 13
יִשְׂרָאֵל וְאֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם לְהוֹצִיא אֶת־
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ ס שני אֵלֶּה 14
רָאשֵׁי בֵית־אֲבֹתָם בְּנֵי רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל חֲנוֹךְ
וּפַלּוּא חֶצְרֹן וְכַרְמִי אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת רְאוּבֵן׃ וּבְנֵי 15
שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל
בֶּן־הַכְּנַעֲנִית אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת שִׁמְעוֹן׃ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת 16
בְּנֵי־לֵוִי לְתֹלְדֹתָם גֵּרְשׁוֹן וּקְהָת וּמְרָרִי וּשְׁנֵי חַיֵּי
לֵוִי שֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה׃ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן לִבְנִי 17

אַלזאָ שפּראַך דער עוויגע צו משה אונד אהרן, אונד גאַב איהנען דען 13
בעפעהל אַן דיא קינדער ישראל'ס, אונד אַן דען פרעה קעניג פֿאָן מצרים,
אום דיא קינדער ישראל'ס אויז מצרים צו פֿיהרען. דיזעז זינד דיא הייפּ 14
טער איהרער שטאַממע: דיא זאָהנע ראובן'ס, דעז ערסטגעבאָרנען
ישראל'ס וואַרען חנוך, פלוא, חצרון, אונד כרמי; דיזעז זינד דיא פֿאַמ
מיליען ראובן'ס. דיא זאָהנע שמעון'ס: ימואל, ימין, אהד, יכין, צחר 15
אונד שאול דער זאָהן כנענית: דיזעז זינד דיא פֿאַמיליען שמעון'ס.
דיזעז זינד דיא נאַמען דער זאָהנע לוי'ס, נאַך איהרער געבורטספֿאָלגע, 16
גרשון, קהת אונד מררי; דיא לעבענזיאַהרע לוי'ס וואַרען הונדערט
אונד זיבען אונד דרייסיג יאַהר. דיא זאָהנע גרשון'ס לבני אונד שמעי, 17

מנחה חדשה.

ולכן בשביל כל הטבות הללו אמור לבני ישראל אני ה' כלומר לא תצר רוחם
בשביל הצרות לומר שאין לי יכולת להצילם אבל אני ה' בעל היכולת לעשות
כרצוני בשמים ובארץ, והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים והוא מה
שהכבידו עליהם אחר שליותך שהיא הצרה הגדולה, והצלתי אתכם
מעבודתם והוא הגלות, וכן היה הצלתם בהדרגה דבר אחר דבר כי אע"פ
שבניסן נגאלו בתשרי בטלה העבודה כמ"ש ז"ל בכסה ליום חגנו וגו', ואמר
בזרוע נטויה כדי שלא תצר רוחם אם יארך הזמן שלא יגאלו עד שיעשה בהם
שפטים גדולים ואח"כ מדרגה אחר מדרגה ולקחתי אתכם לי לעם והוא
קבלתם התורה, והייתי לכם לאלהים כי ביום שתקיימו ומצוות התורה

18 וְשִׁמְעִי לְמִשְׁפְּחֹתָם: וּבְנֵי קְהָת עַמְרָם וְיִצְהָר
וְחֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל וּשְׁנֵי חַיֵּי קְהָת שָׁלֹשׁ וּשְׁלֹשִׁים
19 וּמְאַת שָׁנָה: וּבְנֵי מְרָרִי מַחְלִי וּמוּשִׁי אֵלֶּה
20 מִשְׁפְּחֹת הַלֵּוִי לְתֹלְדֹתָם: וַיִּקַּח עַמְרָם אֶת־
יוֹכֶבֶד דֹּדָתוֹ לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־
מֹשֶׁה וּשְׁנֵי חַיֵּי עַמְרָם שֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה:
21 22 וּבְנֵי יִצְהָר קֹרַח וָנֶפֶג וְזִכְרִי: וּבְנֵי עֻזִּיאֵל מִישָׁאֵל
23 וְאֶלְצָפָן וְסִתְרִי: וַיִּקַּח אַהֲרֹן אֶת־אֱלִישֶׁבַע בַּת־
עַמִּינָדָב אֲחוֹת נַחְשׁוֹן לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־
24 נָדָב וְאֶת־אֲבִיהוּא אֶת־אֶלְעָזָר וְאֶת־אִיתָמָר: וּבְנֵי

18 נאך איהרען פאַמיליען. דיא זֶהנע קהת'ס, עמרם, יצהר, חברון
אונד עזיאל; דיא לעבענסיאַהרע קהת'ס וואַרן הונדערט אונד דרייא אונד
19 דרייסיג יאַהרע. דיא זֶהנע מררי'ס, מחלי אונד מושי; דיעזע זינד
דיא פאַמיליען דער לויטען שטאַממעס נאך איהרער געבורטספאָלגע.
20 עמרם נאַהם זיינע באַזע יוכבד צור פרויא, אונד לייגטע אהרן אונד משה;
דיא לעבענסיאַהרע עמרם'ס וואַרן הונדערט זיבען אונד דרייסיג יאַהרע.
21 22 דיא זֶהנע יצהר'ס: קרח, נפג אונד זכרי. דיא זֶהנע עזיאל'ס: מישאל,
23 אלצפן אונד סתרי. אהרן נאַהם דיא אלישבע, טאָכטער עמינדב'ס, דיא
24 שוועסטער נחשון'ס צור פרויא, לייגטע נדב, אביהו, אלעזר אונד איתמר. דיא

מנחה חדשה.

אתן משכני בתוכם ואהיה מנהיג אתכם ובאותה שעה תדעו אותי ויתבאר
לכם במה שתראו מהפלגת הנהגתי אתכם שאני הוא המוציא אתכם מתחת
סבלות מצרים, ואמר סבלות שהוא מה שהכבידו עליהם אחר ביאת משה כי
בהכבידם עולם עליהם תראה יכולת הש"י יותר, ואח"כ והבאתי אתכם אל
הארץ וגו' ואח"כ ונתתי אותה לכם מורשה, ואמר אני ה' ר"ל אני הוא שיש
ספק בידי לעשות כל מה שאני מבטיח; והנה דבר משה כן אל בני ישראל ולא
שמעו אל משה מקצר רוח וגו' ושלחו הש"י לפרעה שישלחם וא"ל משה הן בני ישראל
וגו' ר"ל כל מה שאתה אומר לי שתוציא את ישראל ממצרים בשפטים גדולים
למה אתה מאחר כ"ז אלו האמינו ישראל לדברי אין הספד אם תצטרך לעשות

קרח אסיר ואלקנה ואביאסף אלה משפחת
הקרחי: ואלעזר בן־אהרן לקח־לו מבנות פוטיאל 25
לו לאשה ותלד לו את־פינחס אלה ראשי אבות
הלוים למשפחתם: הוא אהרן ומשה אשר 26
אמר יהוה להם הוציאו את־בני ישראל מארץ
מצרים על־צבאתם: הם המדברים אל־פרעה 27
מלך־מצרים להוציא את־בני־ישראל ממצרים
הוא משה ואהרן: ויהי ביום דבר יהוה אל־ 28
משה בארץ מצרים: ס שלישי וידבר 29
יהוה אל־משה לאמר אני יהוה דבר אל־

זאָהנע קרח'ס, אסיר, אלקנה, אונד אביאסף, דיזע זינד דיא
פאַמיליען דער קרחיטען שטאַממעס. אונד אלעזר אהרן'ס זאָהן 25
נאַהם זיך איינע פאָן דען טאָכטערן פוטיאל'ס צור פרויא, געבאַהר דען
פינחס; דיזע זינד דיא הויפטער דער שטאַממע לוי'ס נאַך איהרען פאַ
מיליען. דיזער אהרן אונד משה איזט עס, צו וועלכען דער עוויגע גע 26
זאַגט האַטטע, פיהרט דיא קינדער ישראל אויז דעם לאַנדע מצרי' הערויז,
מיט איהרען הערשאַרען. זיא זינד עס, דיא מיט פרעה קעניג 27
פאָן מצרים פאָרגעטראַגען, דאַס זיא דיא קינדער ישראל אויז מצרים פיה
רען וואָללטען; דיזע איזט דאַז הערקאָממען משה אונד אהרן'ס. דאַ 28
נון דער עוויגע מיט משה אין דעם לאַנדע מצרים רעדעטע. דאַ נעמליך 29
דער עוויגע צו משה געשפּראָכען האַטטע: איך בין דאַז עוויגע וועזען,
זאַגע דעם פרעה קעניג פאָן מצרים, אַללעס וואַז איך צו דיר רעדען

מנחה חדשה.

ברצונך שלא יבינו בך שיהיה סבה לאחר גאולתם, ואלו היה פרעה שומע לי מיד לשלחם אע"פ שלא שמעו בני ישראל אין הפסד ג"כ שכשיגאלו ויראו ידך החזקה יחזרו לאמונתם, אבל עתה שלא שמעו בני ישראל אין שום מקום שישמע אלי פרעה כי בדברים לא יוסר עבד ולכן שלח כח ידך וגע אל עצמו ואל בשרו ויגאלם מהרה כדי שלא יתקלקלו ישראל, ואם אומר אחזיר' למוטב ברוב טענותי הרי אני ערל שפתים, ולכן חזר הש"י ודבר אל משה ואל אהרן ביחד ויצום

פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲנִי דֹּבֵר
30 אֵלֶיךָ׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה הֵן אֲנִי עֲרַל
ז שְׂפָתַיִם וְאֵיךְ יִשְׁמַע אֵלַי פַּרְעֹה׃ פ
1 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רְאֵה נְתַתִּיךָ אֱלֹהִים
2 לְפַרְעֹה וְאַהֲרֹן אָחִיךָ יִהְיֶה נְבִיאֶךָ׃ אַתָּה תְדַבֵּר
אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּךָּ וְאַהֲרֹן אָחִיךָ יְדַבֵּר אֶל־
3 פַּרְעֹה וְשִׁלַּח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ׃ וַאֲנִי
אַקְשֶׁה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְהִרְבֵּיתִי אֶת־אֹתֹתַי וְאֶת־
4 מוֹפְתַי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וְלֹא־יִשְׁמַע אֲלֵכֶם פַּרְעֹה
וְנָתַתִּי אֶת־יָדִי בְּמִצְרָיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־צִבְאֹתַי

30 ווערדע. אונד משה פֿאָר דעם עוויגען געשפראָכֿען האַטטע: איך
בין יאַ אונבעשניטטענער ליפפען, וויא ווירד מיר דען פרעה געהאָר
1 געבען. דאַ שפראַך דער עוויגע צו משה: זיהע, איך האַבע דיך
דעם פרעה צום גאָטט געזעצט, אונד דיין ברודער אהרן זאָלל דיין
2 פראָפֿעט זיין. דוא זאָללסט איהם זאַגען וואַז איך דיר אויפֿטראַגען
ווערדע; דיין ברודער אהרן אַבער זאָלל אַן פרעה דען אַנטראַג טהון,
3 דאַס ער דיא קינדער ישראל אויז זיינעם לאַנדע ציהען לאַססע. אינדעסן
ווערדע איך פרעה'ס הערץ פֿערהאַרטען, אונד פֿיעל צייכֿען אונד וואונ־
4 דער בעווייזע אין מצרים געשעהען לאַססען. פרעה ווירד אייך נעמליך
קיין געהאָר געבען, אַלליין איך ווערדע מיינע האַנד אַן מצרים לעגען
(דאַז הייסט: מיינע מאַכֿט ווידער זיא געברויכֿען), אונד מיינע העע־

מנחה חדשה.

אל בני ישראל שיאריכו טענותיה׳ עמה׳ וישראו וילמדו כח הש״י שלא יתקלקלו
ויחזרו לאמונתם הראשונה שנאמר עליהם ויאמן העם וגם שיתחזקו ויהיו
לבני חיל כנגד פרעה להוציא את בני ישראל; והנה עתה שבאו במצות השם
רצה ליחסם מפני שמתוך התיחסם אנו למדים כמה ישבו בארץ מצרים ולהגיד
לנו יחוסיהן, ואח״כ חזר ואמר לו דבר אל פרעה את כל אשר אני דובר אליך,
והנה חזר משה לומר הן אני ערל שפתים ואיך ישמע אלי פרעה וזה תימה

אֶת־עַמִּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בִּשְׁפָטִים
5 גְּדֹלִים: וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בִּנְטֹתִי אֶת־יָדִי
עַל־מִצְרָיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם:
6 וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתָם כֵּן
7 עָשׂוּ: וּמֹשֶׁה בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה וְאַהֲרֹן בֶּן־שָׁלֹשׁ
וּשְׁמֹנִים שָׁנָה בְּדַבְּרָם אֶל־פַּרְעֹה: פ רביעי
8 9 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: כִּי יְדַבֵּר
אֲלֵכֶם פַּרְעֹה לֵאמֹר תְּנוּ לָכֶם מוֹפֵת וְאָמַרְתָּ אֶל־

דע, נעמליך מיינע אונטערטהאַנען, דיא קינדער ישראל אויז מצרים
5 פֿיהרען, דורך שווערע שטראַפֿגעריכטע. זאָ זאָללען דען דיא מצריים
געוואַהר ווערדען, דאַס איך דאַז עוויגע וועזען בין, ווען איך זיינע
האַנד איבער מצרים הינרייכען אונד דיא קינדער ישראל אויז איהרער
6 מיטטע הערויזפֿיהרען ווערדע. משה אונד אהרן טהאַטען עז, וויא
7 איהנען דער עוויגע בעפֿאָהלען האַטטע, זאָ טהאַטען זיא. משה וואַר
אַכציג יאַהר אַלט, אונד אהרן דרייא אונד אַכציג, דאַ זיא מיט פרעה
8 רעדעטען. דער עוויגע שפּראַך צו משה אונד אהרן וויא פֿאָלגט:
9 ווען פרעה צו אייך זאַגען ווירד ברינגט איין וואונדער צום בעווייזע,

מנחה חדשה.

גדול מאחר שהשיבו הש"י לדבר הזה כמה פעמים וא"ל ואהרן אחיך יהיה נביאך, והכוונה בזה הוא כי הש"י שיתף עמו לאהרן ונכנס אל בני ישראל ואל פרעה ושמח משה בדבר זה וכאשר היה אליו הדבור עתה ולא היה גם לאהרן חשב שמא היה הרצון שלא ישתתף אהרן עמו וירע בעיניו ולכן אמר הן אני ערל שפתים כלומר עדיין קושייתי הראשונה במקומה עומדת מאחר שהיה הדבור אלי ולא שתפת את אהרן עמי וא"ל הש"י לא תחשוב שמה ששתפתי את אהרן עמך למעל' היה הרצון שישוה לך כי לא כן אנכי עמדי אבל הרצון שיהיה הוא שליחך ולכן פקח עיניך וראה כי נתתיך אלהים לפרעה ומאחר שאתה לו לאלהים לא תדבר אליו מפה אל פה וא"כ אהרן אחיך יהיה נביאך אתה תדבר לאהרן את כל אשר אצוך ואהרן אחיך ידבר אל פרעה וגו' וכדי שלא תתמה בכל פעם ופעם לומר כמו שכבר אמר' ומאז באתי אל פרעה וגו' אני מודיעך שאני אקשה את לב פרעה ולא ישמע אליכם וגו' אבל תדע לך שלבסוף אוציא את צבאותי את עמי בני ישראל ממצרים בשפטים גדולים, והנה עשו הם שליחותם ולא

אַהֲרֹן קַח אֶת־מַטְּךָ וְהַשְׁלֵךְ לִפְנֵי־פַרְעֹה יְהִי לְתַנִּין׃
10 וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיַּעֲשׂוּ־כֵן כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה וַיַּשְׁלֵךְ אַהֲרֹן אֶת־מַטֵּהוּ לִפְנֵי פַרְעֹה
11 וְלִפְנֵי עֲבָדָיו וַיְהִי לְתַנִּין׃ וַיִּקְרָא גַּם־פַּרְעֹה לַחֲכָמִים
וְלַמְכַשְּׁפִים וַיַּעֲשׂוּ גַם־הֵם חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם בְּלַהֲטֵיהֶם
12 כֵּן׃ וַיַּשְׁלִיכוּ אִישׁ מַטֵּהוּ וַיִּהְיוּ לְתַנִּינִם וַיִּבְלַע מַטֵּה־

זאָ שפריך צו אהרן: נימם דיינען שטאַב אונד ווירף איהן פאָר פרעה הין, ער
10 וויר(ד) צור שלאַנגע ווערדען. משה קאַמען אַלזאָ מיט אהרן פאָר פרעה,
אונד טהאַטען זאָ וויא דער עוויגע בעפאָהלען; נעמליך אהרן וואַרף זיינען
שטאַב הין פאָר פרעה אונד זיינען בעדיענטען, זאָ וואַרד ער צור
11 שלאַנגע. פרעה ליעס אויך דיא וויזען וואַנגער אונד דיא צויבערער
רופען; (צויבערער זינד לייטע, דיא דורך פערבאָרגענע קינסטע דען
שיין דער דינגע פעראַנדערן קאָנען;) דאַ טהאַטען דיא בילדערשריפט־
קונדיגען דורך איהרע פערבאָרגענע קינסטע עבען דאַסזעלבע (ביל־
דערשריפט איזט איינע אַרט פאָן שריפט, אין וועלכער דיא פריעסטער
צו מצרים איהרע קינסטע אונד געהיימע לעהרען פאָרגעטראַגן האַבן,
ווער דיזע פערשטאַנד, וואַר איין וויזער אונטער איהנן, אונד וואוס־
12 טע פיעלע פערבאָרגענע קינסטע). זיא וואַרפען נעמליך יעדער זיינען
שטאַב הין, דאַ ווורדען זיא צו שלאַנגען, אַללייִן דער שטאַב אהרן'ס

מנחה חדשה.

שמע אליהם כדבר הש"י וחזר הש"י ושלחו וא"ל לך אל פרעה בבקר הנה יוצא המימה הרצון שילך בצד פרעה ביאור כדי שיעשה מכת הדם לפניו ולפני עבדיו ההולכים אתו לטייל על היאור כי כן דרך כל בני אדם השוכנים אצל היאור והנהרות מפני שהמים נאותים מאד לראות העין, ונצבת לקראתו ולא תירא כלל, והמטה אשר נהפך לנחש תקח בידך ר"ל מפני שנהפך לנחש ויתחדש לו בו מה שלא נתחדש כשנהפך לנחש, והוא כי כאשר נהפך לנחש עשו כן החרטמים ומפני זה חשב פרעה שמעשה משה ומעשה החרטומים היה ממין אחד והוא מין ממיני הכשפים שמראין לבני אדם מה שאינו בפועל, ובאומר עתה והמטה אשר נהפך לנחש רצה שירמוז לו באופן נוה הרי זה בידי המטה אשר נהפך לנחש ומטות החרטומים אים איפה שאינם בעולם שהרי בלע אותם המטה הזה וזה היה לך לידע שאין זה מחכמת חכם, ואמר שיאמר לו אלהי העברים שלחני אליך וגו' והנה לא שמעה עד כה כלומר כי לא שלחני בשביל שתעשה מצותו כי יודע הוא שלא תשמע מפחד המכה הזאת קודם

אַהֲרֹ֖ן אֶת־מַטֹּתָֽם׃ וַיֶּחֱזַק֙ לֵ֣ב פַּרְעֹ֔ה וְלֹ֥א שָׁמַ֖ע 13
אֲלֵהֶ֑ם כַּאֲשֶׁ֖ר דִּבֶּ֥ר יְהוָֽה׃ ס וַיֹּ֤אמֶר 14
יְהוָה֙ אֶל־מֹשֶׁ֔ה כָּבֵ֖ד לֵ֣ב פַּרְעֹ֑ה מֵאֵ֖ן לְשַׁלַּ֥ח
הָעָֽם׃ לֵ֣ךְ אֶל־פַּרְעֹ֞ה בַּבֹּ֗קֶר הִנֵּה֙ יֹצֵ֣א הַמַּ֔יְמָה 15
וְנִצַּבְתָּ֥ לִקְרָאת֖וֹ עַל־שְׂפַ֣ת הַיְאֹ֑ר וְהַמַּטֶּ֛ה אֲשֶׁר־
נֶהְפַּ֥ךְ לְנָחָ֖שׁ תִּקַּ֥ח בְּיָדֶֽךָ׃ וְאָמַרְתָּ֣ אֵלָ֗יו יְהוָ֞ה 16
אֱלֹהֵ֤י הָֽעִבְרִים֙ שְׁלָחַ֤נִי אֵלֶ֙יךָ֙ לֵאמֹ֔ר שַׁלַּח֙ אֶת־
עַמִּ֔י וְיַֽעַבְדֻ֖נִי בַּמִּדְבָּ֑ר וְהִנֵּ֥ה לֹא־שָׁמַ֖עְתָּ עַד־כֹּֽה׃
כֹּ֚ה אָמַ֣ר יְהוָ֔ה בְּזֹ֣את תֵּדַ֔ע כִּ֖י אֲנִ֣י יְהוָ֑ה הִנֵּ֨ה 17

פערשלאַנג איהרע שטאֶבע. אינדעסען וואַרד דאָך פרעה'ס הערץ 13
דאַדורך שטאַרק (דאַז הייסט, ער בליב אויף זיינעם זינן) אונד גאַב איהנ
נען קיין געהאָר, זאָ וויא דער עוויגע געשפּראָכען האַט. דער עוויגע 14
שפּראַך צו משה, פרעה'ס הערץ איזט פערשטאָקט, ער ווייגערט זיך
דאַז פאָלק ציהען צו לאַססען. געהע צו פרעה דעז מאָרגענז, זאָ עבען 15
געהעט ער אויז אַן דאַז וואַססער, שטעללע דיך אַם אופער דעז פלוססעז
געגען איהן, אונד נימם דען שטאַב אין דיינע האַנד, דער אין איינע
שלאַנגע פערוואַנדעלט וואָרדען. אַלדאַן שפּריך צו איהם: דער עוויגע 16
גע, דער גאָטט דער עברים האַט מיך צו דיר געזענדעט, אונד דיר זאַ
גען לאַססען, לאַסס מיין פאָלק ציהען, דאַמיט זיא מיר דיענען אין דער
וויסטע, דוא האַסט אַבער ביזהער ניכט געהאָרכען וואָללען. זאָ האַט 17
דער עוויגע געשפּראָכען: היערדורך זאָללסט דוא ערקעננען, דאַס

מנחה חדשה.

בזאת כי בדברים לא יוסר עבד שאלו היית שומע היה לך לשמוע לכל מה
שעבר מאותות והרי לא שמעת עד כה ותחלת היה הנה אנכי הורג את בנך
בכורך, אבל שלחני אליך מפני שהוא אלהי העברים ומדרכיו להזהיר קודם
שיענים, ותדע שיתחדש לך עתה במטה הזה גם שלא נתחדש לך בענין הנחש
אשר חשבת שלא נהפך לנחש בטבעו אלא למראית העין בלבד, ועתה הנה
אנכי מכה במטה הזה אשר בידי ר"ל שיש לך לראות שהוא בידי ושלכם
אינו בידכם ונהפכו להם בכל טבעי איכותיהם התהפכות שלם וראיה לזה
שהדגה אשר ביאור תמות ובאש היאור ונלאו מצרים וגו' והרי לך ג'

אָנֹכִי מַכֶּה ׀ בַּמַּטֶּה אֲשֶׁר־בְּיָדִי עַל־הַמַּיִם אֲשֶׁר
18 בַּיְאֹר וְנֶהֶפְכוּ לְדָם׃ וְהַדָּגָה אֲשֶׁר־בַּיְאֹר תָּמוּת
וּבָאַשׁ הַיְאֹר וְנִלְאוּ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מַיִם מִן־
19 הַיְאֹר׃ ס וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר
אֶל־אַהֲרֹן קַח מַטְּךָ וּנְטֵה־יָדְךָ עַל־מֵימֵי מִצְרַיִם עַל־
נַהֲרֹתָם ׀ עַל־יְאֹרֵיהֶם וְעַל־אַגְמֵיהֶם וְעַל כָּל־מִקְוֵה
מֵימֵיהֶם וְיִהְיוּ־דָם וְהָיָה דָם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
20 וּבָעֵצִים וּבָאֲבָנִים׃ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר ׀
צִוָּה יְהוָה וַיָּרֶם בַּמַּטֶּה וַיַּךְ אֶת־הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיְאֹר

איך דער עוויגע בין, היער שלאגע איך מיט דיזעם שטאבע, דען איך
אין מיינער האנד האבע, אויף דיא וואסער אין דעם פלוסע אונד זיא
18 זאָללען אין בלוט פערוואנדעלט ווערדען. דער פיש אים פלוסע ווירד
שטערבען, אונד דער פלוס שטינקענד ווערדען, אונד דאדורך דיא
19 מצריים זיך עקלען, וואסער אויז דעם פלוסע צו טרינקען. דער עוויגע
שפראך צו משה, שפריך צו אהרן: נים דיינען שטאב, אונד נייגע דיינע
האנד הין, געגען אללע געוועססער דער מצריים, נעמליך געגען איהרע
שטרעמע, געגען איהרע פלוססע, געגען איהרע זעען, אונד געגען
איהרע וואססערטייכע, דאס זאָללען זיא צו בלוט ווערדען, דאמיט דאָ
בלוט זיין אים גאנצען לאנדע מצרים, אויך אין הָאלצערנען אונד שטיי
20 נערנען וואססערגעפעססען. משה אונד אהרן טהאטען אלזא וויא דער
עוויגע בעפאָהלען האטטע, אהרן נעמליך הוב דיא האנד מיט דעם
שטאבע אין דיא האָהע, אונד שלוג דאז וואסער, וועלכעס אין דעם

מנחה חדשה.

עדים נאמנים שנהפכו לדם בטבעם ולא למראית העין שאילו היה למראית העין לא היה תמות הדגה מאחר שנשארו המים על מה שהם מאיכו' הקור והלחות ולמה יבאש היאר ומדוע לא ישתו אותם, ואם מפני גוון האודם הרי הם רואים היין כי יתאדם כי יתן בכוס עינו והדברים אחרים זולתו, והנה לא ספר מאמר משה לפרעה ולא תשובת פרעה למשה לפי שהכוונה היתה בה"ש להזהירו ולא לשמוע תשובתו אבל סיפר שחזר הש"י לאמר למשה שיאמר לאהרן שיעשה המכה וכן עשו ונהפכו לדם ומתה הדגה ובאש היאר ולא יכלו לשתות מים מן היאר, והנה עשו כן החרטמים שהפכו בלטיהם קצת מים לדם ר"ל שחזרו למראית

לְעֵינֵי פַרְעֹה וּלְעֵינֵי עֲבָדָיו וַיֵּהָפְכוּ כָּל־הַמַּיִם אֲשֶׁר־
21 בַּיְאֹר לְדָם׃ וְהַדָּגָה אֲשֶׁר־בַּיְאֹר מֵתָה וַיִּבְאַשׁ
הַיְאֹר וְלֹא־יָכְלוּ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מַיִם מִן־הַיְאֹר
22 וַיְהִי הַדָּם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן חַרְטֻמֵּי
מִצְרַיִם בְּלָטֵיהֶם וַיֶּחֱזַק לֵב־פַּרְעֹה וְלֹא־שָׁמַע
23 אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ וַיִּפֶן פַּרְעֹה וַיָּבֹא אֶל־
24 בֵּיתוֹ וְלֹא־שָׁת לִבּוֹ גַּם־לָזֹאת׃ וַיַּחְפְּרוּ כָל־מִצְרַיִם
סְבִיבֹת הַיְאֹר מַיִם לִשְׁתּוֹת כִּי לֹא יָכְלוּ לִשְׁתֹּת

פלוסע וואַר, פאָר דען אויגען פרעה'ס, אונד פאָר דען אויגען זיינער
בעדיענטען, דאַ ווארדען אַללע וואַססער אין דעם פלוססע אין בלוט
21 פערוואַנדעלט. דער פיש אים פלוססע שטאַרב דאַפאָן, דער פלוס
וואַרד שטינקענד, זאָ דאַס דיא מצריים קיין וואַססער אויז דעם פלוססע
22 טרינקען קאָננטען, דאַז בלוט וואַר איבער גאַנצען לאַנדע מצרים. נון
טהאַטען דיא בילדערשריפטקונדיגען עבען דאַזועלבע דורך איהרע פערי
בארגענען קינסטע, וואָדורך פרעה'ס הערץ געשטאַרקט וואַרד, זאָ
דאַס ער איהנען קיין געהאָר גאַב, וויא דער עוויגע געשפראָכען האַט.
23 פרעה וואַנדטע זיך אום, גינג אין זיין הויז, אונד קעהרטע זיך אויך
24 היראַן ניכט. דיא מצרים גרובען אום דען פלוס הערום נאַך וואַססער
צום טרינקען, דען זיא קאָננטען ניכט פאָן דעם וואַססער דעז פלוססע:

מנחה חדשה.

העין, ולא נתנו אליהם לאום לדברי העדים הכשרי' ולב"א ולא שת לבו גם
לזאת כלומר כי כאשר לא שת לבו לויבלע מטה אהרן את מטותם כך לא שת
לבו לוהדגה אשר ביאור מתה ויבאש היאר ולא יכלו מצרים לשתות מים מן
היאר ויחפרו כל מצרים סביבות היאר מים לשתות כי לא נטה אהרן את ידו
רק על מימי מצרים אשר כבר היו על פני כל הארץ אבל העתידים להיות
ולהתהוו' בבטן הארץ לא לקו, וזו ראיה גדולה שידעו שהמים נהפכו בטבעם
לטבע הדם ולא למראי' העין שא"כ מה לי אותם שכבר היו מה לי אותם ההווים
אח"כ שהרי המכה בעיניהם היתה ולא במים עצמם וכל מה שיראו היה ראוי
שיראה להם בצורת דם, ומה שלא שת פרעה לבו לזאת כי חשב שגם החרטמים
נהפך מימיה' לדם הפוך טבעי ומה שלא הבאיש דגתם לפי שלא היה במימיהם
דגה כי היו מימי הבורות שחפרו סביבות היאר ומה שלא באשו ג"פ המים לפי

25 מִמֵּימֵי הַיְאֹר׃ וַיִּמָּלֵא שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרֵי הַכּוֹת־
יְהוָה אֶת־הַיְאֹר׃ פ
26 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה וְאָמַרְתָּ
27 אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי׃ וְאִם־
מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ הִנֵּה אָנֹכִי נֹגֵף אֶת־כָּל־גְּבוּלְךָ
28 בַּצְפַרְדְּעִים׃ וְשָׁרַץ הַיְאֹר צְפַרְדְּעִים וְעָלוּ וּבָאוּ
בְּבֵיתֶךָ וּבַחֲדַר מִשְׁכָּבְךָ וְעַל־מִטָּתֶךָ וּבְבֵית עֲבָדֶיךָ
29 וּבְעַמֶּךָ וּבְתַנּוּרֶיךָ וּבְמִשְׁאֲרוֹתֶיךָ׃ וּבְכָה וּבְעַמְּךָ

25 טרינקען. זאָ פערגינגען זיבען טאָגע, נאָכדעם דער עוויגע דען
26 פלוס געשלאָגען האַטטע. דער עוויגע שפּראַך צו משה: געהע צו
פרעה, זאַגע איהם, זאָ האַט דער עוויגע געשפּראָכען, לאַס מיין
27 פאָלק ציהען, אונד מיר דיענען. ווייגערסט דוא דיך אַבער, זיא
ציהען צו לאַססען, זאָ פּלאַגע איך אַללע דיינע גראַנצען מיט פראָשען.
28 דער פלוס זאָלל פראָשע אין גראָססער מענגע הערפאָרברינגען, זיא
ווערדען אַלסדאַן הערויף געהען אונד אין דיין הויז קאָממען, אין דיין
שלאַפציממער אונד אויף דיין בעטט, אין דאַס הויז דיינער בעדיענטען
אונד אונטערטהאַנען, אין דיינע באַקאָפען, אונד אין דיינע באַקטראָגע.
29 אַן דיך זעלבסט, אַן דיינע אונטערטהאַנען, אונד אַן אַללע דיינע בע:

מנחה חדשה.

שכאשר נהפכו למראית דם שכבו' ואילו עמדו בכלי יום או יומים היו נבאשי'. וימלא שבעת ימים להגיד שעמד במרדו כל ז' ימים ומי שלא שב בתשובה בז' ימים לא ישוב אף אם תתעכב שנה תמימה, או אולי ששימש בזה הענין קצת מכה הז' כמ"ש המפרשי' קצת'. והנה סמך לזה מכת הצפרדע להראות לו כח הש"י שהוא הפך איכות המים באופן שמתה הדגה והוא חזר ונתן בהם כח שיוכלו זאת השריצו מה שהיה רצונו והוא הצפרדע שאינו כ"כ מטבע המים כמו הדגה וכ"ש שו רבה שישרצו דגים והמכה הזאת היו קצים בה עד מאד שהיה דבר מאוס אשר כזה נכנס עמהם במטותיהן ומדלגין עליהן ובתוך קערותיהם בשעה שהיו אוכלים, וכש"כ לפי דרשת רז"ל שבאו אל קרביהן והדין עמהם לפי ייתור הכתובי', ולכ"א למשה ולאהרן העתירו אל ה' ויסר הצפרדעים ממני ומעמי מה שלא תמצא בכל שאר מכות שאותם שבקש

ח 1 וּבְכָל־עֲבָדֶיךָ יַעֲלוּ הַצְפַרְדְּעִים׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־אַהֲרֹן נְטֵה אֶת־יָדְךָ בְּמַטֶּךָ עַל־
הַנְּהָרֹת עַל־הַיְאֹרִים וְעַל־הָאֲגַמִּים וְהַעַל אֶת־
2 הַצְפַרְדְּעִים עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיֵּט אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ
עַל מֵימֵי מִצְרָיִם וַתַּעַל הַצְּפַרְדֵּעַ וַתְּכַס אֶת־אֶרֶץ
3 מִצְרָיִם׃ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחַרְטֻמִּים בְּלָטֵיהֶם וַיַּעֲלוּ אֶת־
4 הַצְפַרְדְּעִים עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה
וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר הַעְתִּירוּ אֶל־יְהוָה וְיָסֵר הַצְפַרְדְּעִים

דיענטען ווערדען דיא פראָשע הערויפקריעכען. דער עוויגע 1
שפראַך צו משה: זאַגע צו אהרן, נייגע דיינע האַנד היִן מיט דיינעם
שטאַבע, געגען דיא שטראָמע, געגען דיא פֿליסע, אונד געגען דיא
זעען, אונד בריִנגע דיא פראָשע הערויף איבער דאַז לאַנד מצרים.
אהרן נייגטע זיינע האַנד היִן, געגען דיא געוואַססער פֿאָן מצרים: דאַ 2
קאַמען דער פראָש הערויף, אונד בעדעקטע דאַז לאַנד מצרים. נון 3
טהאַטען דיא בילדערשריפטקונדיגען עבען דאַזועלבע דורך איהרע
פֿערבאָרגענען קינסטע, אונד בראַכטען דיא פראָשע איבער דאַז לאַנד
מצרים הערויף. פרעה ליעס משה אונד אהרן רופֿען, אונד שפראַך: 4
פֿלעהעט צו דעם עוויגען, דאַס ער דיא פראָשע פֿאָן מיר אונד מיינען

מנחה חדשה.

עליהם היה מבקש מן הכל ולא אחד בהם שהזכירו בשמו כ"ש כאן ויסר הצפרדעים, כלומר שאלו היתה מכה באופן אחר לא היה חושש לה, ולכן כשהתפלל משה אמר **ויצעק משה אל ה' על דבר הצפרדעים** כלומר איני מתפלל רק על דבר הצפרדעים שאילו היתה מכה אחרת ידעתי שלא יבקש אותו רשע ממנו שאתפלל עליו כי בפירוש אמר לי ויסר הצפרדעים, ומ"ש **התפאר עלי** לפי שהיתה שעברה שימשה ז' ימים וחשב פרעה שזאת ג"כ תשמש ז' ימים ואלו שימשה כ"כ לא ישאר מהם גם אחד שלא היו מניחי' אותם לאכול ולא לישן ולכ"א לו למשה שיתפלל עליו כל' העתירה ר"ל שירבו ושיפצרו בתפלה כדי שתסור המכה הגדולה הזאת קודם זמנה ולכ"א לו משה התפאר עלי וגו' כלומר לא די שתסור המכה קודם הז' אלא שתסור ביום עצמו ובשעה עצמ' שתאמר לי, והנה א"ל למחר ולא א"ל שתסור בה בעתא לפי שהוא א"ל

מִמֶּנִּי וּמֵעַמִּי וַאֲשַׁלְּחָה אֶת־הָעָם וְיִזְבְּחוּ לַיהוָה׃
5 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְפַרְעֹה הִתְפָּאֵר עָלַי לְמָתַי ׀ אַעְתִּיר
לְךָ וְלַעֲבָדֶיךָ וּלְעַמְּךָ לְהַכְרִית הַצְפַרְדְּעִים מִמְּךָ
6 וּמִבָּתֶּיךָ רַק בַּיְאֹר תִּשָּׁאַרְנָה׃ וַיֹּאמֶר לְמָחָר
וַיֹּאמֶר כִּדְבָרְךָ לְמַעַן תֵּדַע כִּי־אֵין כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ חמישי
7 וְסָרוּ הַצְפַרְדְּעִים מִמְּךָ וּמִבָּתֶּיךָ וּמֵעֲבָדֶיךָ
8 וּמֵעַמֶּךָ רַק בַּיְאֹר תִּשָּׁאַרְנָה׃ וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
מֵעִם פַּרְעֹה וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה עַל־דְּבַר

אונטערטהאַנען וועגנעהמע: זאָ וויל איך דאַז פאָלק ציהען לאַססען,
5 דאַס עס דעם עוויגען איין אָפּפער שלאַכטען. משה שפראַך צו פרעה:
שאַפפע דיר איינען רוהם איבער מיך, אויף וועלכע צייט זאָלל איך פיר
דיך אונד פיר דיינע אונטערטהאַנען פלעהען, דיא פרעֶשע פאָן דיר
אונד פאָן דיינען הייזערן אויזצוראָטטען, דאַס זיא נור אים פלוססע בליי־
6 בען. פרעה שפראַך: אויף מאָרגען; יענער שפראַך: נאַך דיינעם
וואָרטע, דאַמיט דוא ערפאַהרעסט, דאַס ניכטס איזט דעם עוויגען,
7 אונזערם גאָטט צו פערגלייכען. זאָ זאָללען דיא פרעֶשע פאָן דיר, פאָן
דיינען הייזערן, אונד פאָן דיינען בעדיענטען, אונד פאָן דיינען אונ־
8 טערטהאַנען וויכען, דאַס זיא נור אים פלוססע בלייבען. משה אונד
אהרן גינגען פאָן פרעה הינוועג; משה שריע צו דעם עוויגען וועגען

מנחה חדשה.

שירבה בתפלה לחשבו שהיה הדבר קשה שיסורו קודם זמנם ולכן נתן לו זמן שיתפלל, ומ"ש לו משה כדברך וגו' א"ל אעשה לך תוספת טובה על מה ששאלת ויסור מיד כדי שלא יאמר אולי המכה הזאת לא היה מחוקה לבוא כ"ז והגיע זמנה עתה לסור וקרה מקרה שדברתי בעתו ודבר בעתו מה טוב, וכאשר ראה שהיתה הרוחה חזר לקלקולו ולכן א"ל הש"י למשה שיכהו במכת הכנים מבלי התראה כדי שידע שבאתה המכה הזאת לעונש שחזר מדבורו, והנה אמרו לו החרטומים שאין מכה זו מחכמות חכם קבל הוא אצבע אלהים שאלו היתה מחכמות חכם לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות ולא שמע אלהם שאמר החכמי' האלה שאמרו לי כן אינו אלא שרוצים לשבח את עצמם לומר שאילו היה זה מדרך החכמה שלא יבצר מהם ואולי אינו כן כי אין לאדם שום תחבולה להגדיר מה שאינו יודע כי מאחר שאינו יודע הדבר מהיכן ידע סבותיו, וא"כ

הַֽצְפַרְדְּעִ֔ים אֲשֶׁר־שָׂ֖ם לְפַרְעֹֽה׃ וַיַּ֥עַשׂ יְהוָ֖ה 9
כִּדְבַ֣ר מֹשֶׁ֑ה וַיָּמֻ֙תוּ֙ הַֽצְפַרְדְּעִ֔ים מִן־הַבָּתִּ֥ים מִן־
הַחֲצֵרֹ֖ת וּמִן־הַשָּׂדֹֽת׃ וַיִּצְבְּר֥וּ אֹתָ֖ם חֳמָרִ֣ם חֳמָרִ֑ם 10
וַתִּבְאַ֖שׁ הָאָֽרֶץ׃ וַיַּ֣רְא פַּרְעֹ֗ה כִּ֤י הָֽיְתָה֙ הָֽרְוָחָ֔ה 11
וְהַכְבֵּד֙ אֶת־לִבּ֔וֹ וְלֹ֥א שָׁמַ֖ע אֲלֵהֶ֑ם כַּאֲשֶׁ֖ר דִּבֶּ֥ר
יְהוָֽה׃ ס וַיֹּ֣אמֶר יְהוָה֮ אֶל־מֹשֶׁה֒ אֱמֹר֙ 12
אֶֽל־אַהֲרֹ֔ן נְטֵ֣ה אֶת־מַטְּךָ֔ וְהַ֖ךְ אֶת־עֲפַ֣ר הָאָ֑רֶץ וְהָיָ֥ה
לְכִנִּ֖ם בְּכָל־אֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃ וַיַּֽעֲשׂוּ־כֵ֗ן וַיֵּ֨ט אַהֲרֹ֤ן אֶת־ 13
יָד֙וֹ בְמַטֵּ֔הוּ וַיַּךְ֙ אֶת־עֲפַ֣ר הָאָ֔רֶץ וַתְּהִי֙ הַכִּנָּ֔ם בָּאָדָ֖ם

דער פרעטע, דיא ער אן פרעה צוגעשיקט. דער עוויגע טהאט וויא 9
משה געשפראכן האט; דיא פרעטע שטארבען אויז דען הייזרן, אויז
דען געהעפטען, אונד אויז דען פעלדרן. דיא בראכטען זיא אין 10
הויפען צוזאממן, אונד דאז לאנד ווארד שטינקענד. אלז פרעה זאה, 11
דאס עז נאכגעלאסען האט, מאכטע ער זיין הערץ הארט, אונד וואלל־
טע איהנן ניכט געהאר געבען, וויא דער עוויגע געשפראכען. דער 12
עוויגע שפראך צו משה: זאגע צו אהרן, נייגע דיינען שטאב הין,
אונד שלאגע דען שטויב דער ערדע, דא זאלל ער אין גאנצען לאנדע
צו אונגעציפער ווערדען. זיא טהאטען אלזא, אהרן נייגטע זיינע 13
האנד מיט זיינעם שטאבע הין, שלוג דען שטויב דער ערדע, דא
ענטשטאנד דאז אונגעציפער אן מענשען אונד אן פיה; אללער שטויב

מנחה חדשה.

מהיכן ידעו שהוא אצבע אלהים והחכמה אין לה סוף ואלה לא הגיעו לחכמתו של משה והנה ראי' גדולה על זה ג"כ מדרך החכמה שהרי החרטמים השתדלו להוציא את הכנים ולא יכולו ואילו לא היה להם מבוא להוציאם לא יתחילו ולא ינסו אלא שיש להם התחלה ולא הגיעו לתכליתה כמשה, והנה נתן לו הש"י כל ההתחכמות הזה לעור עיני שכלו ולא ישמע אליהם כאשר דבר ה' אל משה, וכאשר לא שמע לדברי המכה הזאת לחשבו שאין יד האלהות מגעת להשגיח בפרטי' כמו אמר לו במכת הערוב ההוה אחריה למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ ר"ל כי כאשר תראה שאני מביא כל חיה וחיה ממעונתה

וּבַבְּהֵמָה כָּל־עֲפַר הָאָרֶץ הָיָה כִנִּים בְּכָל־אֶרֶץ
14 מִצְרָיִם׃ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחַרְטֻמִּים בְּלָטֵיהֶם לְהוֹצִיא
אֶת־הַכִּנִּים וְלֹא יָכֹלוּ וַתְּהִי הַכִּנָּם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה׃
15 וַיֹּאמְרוּ הַחַרְטֻמִּם אֶל־פַּרְעֹה אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִוא
וַיֶּחֱזַק לֵב־פַּרְעֹה וְלֹא־שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
16 יְהוָה׃ ס וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי פַרְעֹה הִנֵּה יוֹצֵא
הַמָּיְמָה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁלַּח עַמִּי
17 וְיַעַבְדֻנִי׃ כִּי אִם־אֵינְךָ מְשַׁלֵּחַ אֶת־עַמִּי הִנְנִי מַשְׁלִיחַ

14 דער ערדע אים גאַנצען לאַנד מצרים וואַרד צו אונגעציפער. נון
טהאַטען דיא בילדערשריפטקונדיגען עבען דאַזעלבע דורך איהרע פער־
באָרגענען קינסטע, דאַז אונגעציפער הערפאָרצובריגען, אַבער זיא
קאָנטען ניכט; אינדעסען וואַר דאַז אונגעציפער אַן מענשען אונד
15 אַן פיה. דיא בילדערשריפטקונדיגען שפּראַכען צו פרעה: עז איזט
איין פינגער גאָטטעז, (דאַז הייסט, איינע ווירקונג, דיא אונמיטטעל־
באַר פאָן גאָטט קאָממט,) אַללויין פרעה'ס הערץ וואַר שאָן פערשטאָקט,
אונד ער גאַב איהנען דעננאָך קיין געהאָר, וויא דער עוויגע געשפּראָ־
16 כען האַטטע. דער עוויגע שפּראַך צו משה: שטעהע דעם מאָרגענס
פריה אויף, אונד שטעללע דיך פאָר פרעה, ער געהט הינויז: אַן דאַז
וואַססער; שפּריך צו איהם, זאָ האַט דער עוויגע געשפּראָכען: לאַס
17 מיין פאָלק ציהען, אונד מיר דיענען. ווען דוא אַבער מיינע אונטער־

מִנחה חדשה.

שאין מדרך החיות הטורפות להיותם מתחברות שנים יחד, ותראה כי ארץ
גשן אשר שם בני ישראל לא יהיה שם ערוב תדע שיש לי כח בכל הארץ בכללה
ובפרטה שעד עתה היו כל המכות באות כל א' ממקום א' הדם והצפרדע
והכנים, ומ"ש למשה במכה הזאת יוצא המימה לחזק ההתראה שיאמר לו
לא תסתפק בענין המכה הזאת שהרי עיניך ראו ולא זר מה שנעשה לך במים
והם ב' מכו' גדולו' דם וצפרדע אשר שאלת לי עליה ואמר' ויסר הצפרדעי',
והנה במכה הזאת לא כסו החרטמים כלל ולכן היה לו לשמוע לשלח העם כי
אין לו טענה עליה כמו שהיה לו במכת הכנים שאמר מאחר שגבו החרטמים

בך ובעבדיך ובעמך ובבתיך את־הערב ומלאו
בתי מצרים את־הערב וגם האדמה אשר־הם
עליה׃ והפליתי ביום ההוא את־ארץ גשן אשר 18
עמי עמד עליה לבלתי היות־שם ערב למען תדע
כי אני יהוה בקרב הארץ׃ ושמתי פדת בין עמי 19
ובין עמך למחר יהיה האת הזה׃ ויעש יהוה כן 20
ויבא ערב כבד ביתה פרעה ובית עבדיו ובכל־
ארץ מצרים תשחת הארץ מפני הערב׃ ויקרא 21
פרעה אל־משה ולאהרן ויאמר לכו זבחו לאלהיכם

טהאַנען ניכט ציהען לאַססעסט, זאָ וויל איך איבער דיך, דיינע בעדינ
טען, דיינע אונטערטהאַנען, אונד אין דיינע הייזער אללערלייא גע
ווילד שיקען; דיא הייזער דער מצריים זאָללען פאָלל געווילד זיין, ווי
אויך דאַז ערדרייך, אויף וועלכעם זיא וואָהנען. 18 איך ווערדע אַבער
דאַז לאַנד גשן דאַראן אונטערשיידען, וואָרין מיין פאָלק וואָהנט, דאַס
דאַזעלבסט קיין געווילד זיין זאָלל, דאַמיט דוא ערפאַהרסט, דאַס איך
דער עוויגע מיטטען אים לאַנדע געגענוואַרטיג בין. 19 איך וויל אַלזאָ
איינען אונטערשייד מאַכען, צווישען מיינען אונד דיינען אונטערטהאַ
נען; מאָרגען זאָלל דיעזעס וואונדערצייכען געשעהען. 20 דער עוויגע
טהאַט אַלזאָ; עס קאַם מאַכטיגעס געווילד אין פרעה'ס הויז אונד אין
דיא הייזער זיינער בעדיענטען, אונד אים גאַנצען לאַנדע מצרים וואַרד
דאַז לאַנד פאָן דעם געווילדע פערדאָרבען. 21 פרעה ליעס משה אונד
אהרן רופען, אונד שפראַך: געהעט, אָפפערט אייערן גאָטטע אים

מנחה חדשה.

ולא יכולו להוציא' יראה שהיא חכמה ולא אצבע אלהים אלא לפי שלא הורגלו בזאת היא המכה הראשונ' אשר לא ראה לה שום יבוא להיות' חכמה הרשע לעשות והכביד את לבו אע"פ שלא מצא טענה כי לבו כבר היה מאמין כי מאת הש"י היתה זאת , ולכ"א **ויכבד פרעה את לבו** ר"ל כי הרשיע להכביד את לבו שכבר היה קל לשמוע לדברי משה ולכן אמר עוד **ולא שלח את בני ישרא'** ולא אמר ולא שמע אליהם לפי שכבר שמע והאמין כמ"ש לא שהכביד את לבו ולא שלחם , ולא נוכל לפרש שהכביד את לבו שלא להאמין כי האמונה כבר מה

22 בָּאָרֶץ׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא נָכוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי תּוֹעֲבַת
מִצְרַיִם נִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ הֵן נִזְבַּח אֶת־תּוֹעֲבַת
23 מִצְרַיִם לְעֵינֵיהֶם וְלֹא יִסְקְלֻנוּ׃ דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים
נֵלֵךְ בַּמִּדְבָּר וְזָבַחְנוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר יֹאמַר
24 אֵלֵינוּ׃ וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אָנֹכִי אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וּזְבַחְתֶּם
לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם בַּמִּדְבָּר רַק הַרְחֵק לֹא־תַרְחִיקוּ
25 לָלֶכֶת הַעְתִּירוּ בַּעֲדִי׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי יוֹצֵא
מֵעִמָּךְ וְהַעְתַּרְתִּי אֶל־יְהוָה וְסָר הֶעָרֹב מִפַּרְעֹה
מֵעֲבָדָיו וּמֵעַמּוֹ מָחָר רַק אַל־יֹסֵף פַּרְעֹה הָתֵל

22 זאַגטע. משה שפּראַך: עז איזט ניכט טיקליך דיזעז צו טהון; דענן
זאָלכע דינגע, דיא דען מצריים איין גרייעל זינד, מיסטען וויר דעם עווי־
גען אונזערם גאָטטע שלאַכטען; ווען וויר נון דען גרייעל דער מצרים
פֿאָר איהרען אויגען אַלז אָפּפער שלאַכטעטען, ווערדען זיא ניכט מיט
23 שטיינען נאַך אונז ווערפֿען?. איינע דרייטאָגיגע רייזע וואָללען וויר
אין דער וויסטע טהון, אונד דעם עוויגען אונזערם גאָטטע אָפּפערן,
24 ווי ער אונז בעפֿעהלען ווירד. פרעה שפּראַך: זאָ וויל איך אייך
ציעהען לאַססען, דאַס איהר דעם עוויגען, אייערם גאָטטע אין דער
וויסטע אָפּפערן מאָגט; נור ענטפֿערנט אייך ניכט נאַך ווייטער;
25 פֿלעהעט פֿיר מיך. משה שפּראַך: זאָ ווי איך פֿאָן דיר וועגגעהע,
זאָ פֿלעהע איך צו דעם עוויגען, אונד דאַז געווילד זאָלל פרעה, זיינע
בעדיענטען אונד זיינע אונטערטהאַנען מאָרגען פֿערלאַססען; נור היני־
טערגעהע פרעה ניכט לענגער, דאַס ער הערנאַך דאַז פֿאָלק ניכט ציע־

מנחה חדשה.

לא יוכרח אדם עליה כי אם בטענות שיתישבו בנפש כמ"ש הרב המורה ח"א
פכ"א כי אין האמונה דבר הנאמר וכו' ולא נשארה לו שום טענה והנה חטא
בב' דברים א' שלא שמע לדברי הש"י לשלח את ישראל והנה עבר עתה מצותו
במזיד כמ"ש, והב' שאע"פ שלא יצוה הש"י לשלחם לא היה לו כלל לענכם
שאינם לו כעבדים שיתחזק בהם שלא באו לשם אלא לגור וכשיעברו ימי הרעב
ילכו לדרכם ולפי' לקה על ב' ולכן נאמר לו על זה כי אם מאן אתה לשלח
שהיה לו לשלחם מאחר שאני מצוה לך ועודך מחזיק בם וחומכן מאליך הנה

לְבִלְתִּי שַׁלַּח אֶת־הָעָם לִזְבֹּחַ לַיהוָה׃ וַיֵּצֵא מֹשֶׁה 26
מֵעִם פַּרְעֹה וַיֶּעְתַּר אֶל־יְהוָה׃ וַיַּעַשׂ יְהוָה כִּדְבַר 27
מֹשֶׁה וַיָּסַר הֶעָרֹב מִפַּרְעֹה מֵעֲבָדָיו וּמֵעַמּוֹ לֹא
נִשְׁאַר אֶחָד׃ וַיַּכְבֵּד פַּרְעֹה אֶת־לִבּוֹ גַּם בַּפַּעַם 28
הַזֹּאת וְלֹא שִׁלַּח אֶת־הָעָם׃ פ
ט
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו 1
כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שַׁלַּח אֶת־עַמִּי

הען לאַסע, דעם עוויגען צו אָפּפערן. משה גינג פֿאָן פרעה הינויז, 26
אונד פֿלעהטע צו דעם עוויגען. דער עוויגע טהאַט נאַך משה'ס וואָר־ 27
טען, דאַז געוויליד וויך פֿאָן פרעה, פֿאָן זיינען בעדיענטען אונד פֿאָן
זיינען אונטערטהאַנען; עז בליעב ניכט איינס צוריק. אַבער פרעה 28
ומאַכטע אויך דיעז מאַל זיין הערץ האַרט, אונד ליעס דאַז פֿאָלק ניכט
ציעהען. דער עוויגע שפראַך צו משה: 1
גיהע צו פרעה, שפריך צו איהם, זאָ האַט דער עוויגע, דער גאָטט
דער עברים געשפראָכען: לאַס מיין פֿאָלק ציעהען אונד מיר דיענען.

מנחה חדשה.

בשביל כך הנה יד ה' הויה וגו' והכה הש"י משגיא לגוים ויאבדם, ולכן השאיר לו במכה הזאת פתח אחד קטן שיתלה בו חסרונו וה"א וישם ה' מועד לאמר מחר יעשה ה' את הדבר הזה בארץ ולא עשאו מיד כדי שיהיה סבה שלא ישמע גם לדבר הזה, ולכ"א ויכבד לב פרעה מאין כלומר שמצא סבה לומר אולי היה הדבר הזה ראוי לבוא מחר מפאת התולדת שאין בעולם מי שימצא ליפרע מאויבו מיד ויאריך לו למחר, ומ"ש ולא שלח ולא אמר ולא שמע אליהם לפי שהוא כבר האמין במה שעבר ולולי הפתח הזה אשר מצא אולי היה מאמין מכל וכל, וכאשר מצא לו פתח נשאר על אמונתו הראשונה ולא עזב, ולכן נשאר כמו שהיה לא הוסיף ולא גרע לכן לא האמין שמצא פתח ולא שלא נתחדשה לו אמונה, ומ"ש וישלח פרעה והנה לא מת ממקנה בני ישראל עד אחד להגיד גודל רשע הרשע הזה כי מאחר שנעשה נס גדול כזה הנה זה היה הכרעה גדולה שידע בה כי הדבר מאת ה' צבאות והוא לא כן עשה אבל נתלה בחוט השערה אשר מצא ושם בית עכביש מבטחו, ופי' הכתוב אע"פ ששלח פרעה והנה לא מת וגו' ויכבד לב פרעה וגו', ולעולם שלא שמע אל העדות הגמורה הזאת והוא שלא מת ממקנה ישראל עד אחד באתהו מכת השחין מבלי התראה; והנה זרקו משה ולא אהרן לפי שהיה רצון הש"י שלא

וְיַעַבְדֻנִי׃ 2 כִּי אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ וְעוֹדְךָ מַחֲזִיק בָּם׃
3 הִנֵּה יַד־יְהוָה הוֹיָה בְּמִקְנְךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּסּוּסִים
בַּחֲמֹרִים בַּגְּמַלִּים בַּבָּקָר וּבַצֹּאן דֶּבֶר כָּבֵד מְאֹד׃
4 וְהִפְלָה יְהוָה בֵּין מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל וּבֵין מִקְנֵה מִצְרָיִם
5 וְלֹא יָמוּת מִכָּל־לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דָּבָר׃ וַיָּשֶׂם יְהוָה
מוֹעֵד לֵאמֹר מָחָר יַעֲשֶׂה יְהוָה הַדָּבָר הַזֶּה בָּאָרֶץ׃
6 וַיַּעַשׂ יְהוָה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה מִמָּחֳרָת וַיָּמָת כֹּל מִקְנֵה

2 דען ווען דוא זיא ניכט ציהען לאססעסט, אונד האלסט זיא נאך צוריק:
3 זא ווירד דיא האנד דעז עוויגען זיין, אן דיינעם פיה, וועלכעז אויף דעם
פעלדע איזט, אן פפערדען, אן עזעלן, אן קאמעעלען, אם רינדפיה אונד
4 אן קליינפיה: איינע זעהר שווערע פעסט. דער עוויגע ווירד איינען
אונטערשיעד מאכען צווישען דעם פיה דער ישראל, אונד דעם פיה דער
מצריים; זא דאס ניכטס וואז דען קינדערן ישראל'ס געהערט, שטערבן
5 זאל. דער עוויגע זעטצטע איינע צייט פעסט: מארגען ווירד דער
6 עוויגע דיזעז אים לאנדע טהון. דער עוויגע טהאט דיזעז אויך טאגס
דאראויף עז שטארב נעמליך אללעס פיה דער מצריים; פאן פיה דער

מנחה חדשה.

ילקה פרעה במכה הזאת, ואילו היתה ע"י אהרן ילקה בהכרח שהרי הוא ניתן שוטר עליו, והדבר סוד ולא אוכל לגלות לפי שראיתי לרוב רבני דורני שחושבים שכל מה שיגזימו בכל ענייני הנסים שהם מרבים בכבוד הש"י ולא כן הדבר, ולא הם בלבד קרה להם זה אלא גם גדולי עולם שהרי אביי ורבא א' אמר כמה גדול אדם זה שנעשה לו נס כזה וא' אמר כמה גרוע אדם זה שנשתנו עליו סדרי בראשית שאלו היה שלם הש"י הי' מזמין צרכו מבלי מעשה נסים, ואף בימי התנאים יש מי שאמר צפרדע אחת היתה והשריצ' ואין הנס כ"כ גדול כי הדבר קרוב מאד אל הטבע, ויש מי שאמר צפרדע אחת היתה ושרקה להם, וכוונתו לומר שהוא מעשה נס גמור, ובלי ספק שבדבר זה חולקים והש"י ינחנו בדרך אמת. ומה שלא רצה הש"י שילקה פרעה כדי שיהיה סבה שיכביד את לבו כמ"ש בסוף ויחזק ה' את לב פרעה ולא שמע אליהם ר"ל כי במה שלא לקה הש"י את פרעה החזיק את לבו, תדע שלא לקה פרעה שהרי אמר ולא יכלו החרטמי' לעמד לפני פרעה מפני השחין יראה שפרעה היה יוכל לעמד, ואמר עוד כי היה השחין בחרטומים ובכל מצרים ואלו פרעה לא הזכירו, ואמר שאילו היה זה אצבע אלהים הוא היה ראוי ללקות תחלה כי הוא הרשיע לעשות

מִצְרָיִם וּמִמִּקְנֵה בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־מֵת אֶחָד׃ וַיִּשְׁלַח 7
פַּרְעֹה וְהִנֵּה לֹא־מֵת מִמִּקְנֵה יִשְׂרָאֵל עַד־אֶחָד
וַיִּכְבַּד לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־הָעָם׃ פ
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן קְחוּ לָכֶם מְלֹא 8
חָפְנֵיכֶם פִּיחַ כִּבְשָׁן וּזְרָקוֹ מֹשֶׁה הַשָּׁמַיְמָה לְעֵינֵי פַרְעֹה׃
וְהָיָה לְאָבָק עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וְהָיָה עַל־הָאָדָם 9
וְעַל־הַבְּהֵמָה לִשְׁחִין פֹּרֵחַ אֲבַעְבֻּעֹת בְּכָל־אֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ וַיִּקְחוּ אֶת־פִּיחַ הַכִּבְשָׁן וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי פַרְעֹה 10

קינדער ישראל'ס אבער שטארב ניכט איינס. פרעה שיקטע דאהין, 7
אונד ערפוהר, דאס פאן דעם פיה דער קינדער ישראל'ס ניכט איינס
געשטארבען וואר; אלליין דאס הערץ פרעה'ס וואר הארט, זא דאס ער
דאס פאלק דעננאך ניכט ציהען לאססען וואללטע. דער עוויגע שפראך 8
צו משה אונד אהרן: נעהמט אייערע ביידען הענדע פאלל רוס פאם
אפען, אונד משה ווערפע איהן גגען היממעל פאר דען אויגען פרעה'ס.
זא זאלל ער צום שטויבע ווערדען איבער דאס גאנצע לאנד מצרים, אונד 9
אן מענשען זא וויא אן פיה, צור ענטצינדונג אויז וועלכער בלאזען
הערפארברעכען, אים גאנצען לאנדע מצרים. זיא נאהמען רוס פאם 10

מנחה חדשה.

יותר מכולם, והנה כאמר לו אחר זה כי בפעם הזאת אני שולח את כל מגפותי אל לבך ר"ל לא תחשוב שתכלה מן המכה הזאת כמו שכלת במכת השחין ושלא תאמר שיכלו עבדיך לכך כאמר ובעבדיך ובעמך וכל זה בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ, ומה שקרא המכה הזאת מגפות ל' רבים לא על זו בלבד אמר כי אם גם על מכת הארבה כמו שאז"ל למדנו מכאן שמכת בצורת שקולה כנגד כל המכות, ובמכה הזאת הפשתה והשעורה נוכתו אבל החטה והכסמת לא נוכו כי אם במכת הארבה ואין צריך להאריך לומר כי במכת הרעב כל חולי וכל מכה ובפרט הדבר ההווה מעפוש האויר, ולכא"ל כי עתה שלחתי את ידי ואך אותך ואת עמך בדבר ותכחד מן הארץ ואולם בעבור זאת העמדתיך להיותך גוי עצום מכל ממלכות הארץ בעבור הראותך את כחי והראות לך את כחי הוא למען ספר שמי בכל הארץ וכן הוא אומר שמעו עמים ירגזון, והנה הרב פי' פירוש כאה עד אחד והוא זו רציתי עתה שלחתי את ידי ואך אותך ואת עמך בדבר באופן שברגע אחד תכחד מן הארץ ואולם

וַיִּזְרֹק אֹתוֹ מֹשֶׁה הַשָּׁמָיְמָה וַיְהִי שְׁחִין אֲבַעְבֻּעֹת
11 פֹּרֵחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה׃ וְלֹא־יָכְלוּ הַחַרְטֻמִּים
לַעֲמֹד לִפְנֵי מֹשֶׁה מִפְּנֵי הַשְּׁחִין כִּי־הָיָה הַשְּׁחִין
12 בַּחַרְטֻמִּם וּבְכָל־מִצְרָיִם׃ וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב
פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־
13 מֹשֶׁה׃ ס וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי פַרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו
כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שַׁלַּח אֶת־עַמִּי

אָפֶען, שטעללטען זיך פָאר פרעה, אונד משה וואַרף איהן געגען היממעל;
דאַ וואַרד ער צור בלאַזענענטצינדונג, הערפָאָרברעכענד אַן מענשען
11 אונד אַן פיה. דיא בילדערשריפטקונדיגען קאָננטען ניכט שטעהען
פָאר משה, וועגען דער ענטצינדונג; דען דיא ענטצינדונג וואַר אַן דען
12 בילדערשריפטקונדיגען אונד אין גאַנץ מצרים. דער עוויגע שטאַרקטע
דאַ הערץ פרעה'ס, דאַס ער איהנען קיין געהאָר גאַב, וויא דער
13 עוויגע צו משה געשפּראָכען האַטטע. דער עוויגע שפּראַך צו משה: שטעה
העפריה אויף, שטעללע דיך פָאר פרעה, אונד זאַגע איהם, זאָ האַט
דער עוויגע געשפּראָכען: לאַס מיין פָאלק ציעהען, אונד מיר דיענען.

מנחה חדשה.

בעבור זאת העמדתיך ולא הכיתיך בדבר ההוא בעבור הראותך את כחי וגו׳, והראשון יאות יותר לפי פשטי כוונת הכתובי׳ ואתה תבחר. **עודך מסתולל בעמי לבלתי שלחם וגו׳** כלומר הנני נותן לך זמן וממתין לך עד עת מחר אם תחזור בך ותשלח את העם ולכן התיצב במועצותיך שאם תהי׳ עוד מסתולל בעמי לבלתי שלח׳ עד מחר כעת הזאת הנני ממטיר וגו׳, ולחזק עוד ההתראה א״ל שלח העז את מקנך וגו׳, ובמכה הזאת אני צריך להאריך קצת לפי שיש בה חלק גדול מחכמת הטבע ולכן ראוי שתדע כי מקום הוית הגשמים הוא החלק האמצעי מן האויר ואינם מתהוים תמיד במקום אחד אבל יתחלף מקום הויתה כפי התחלף הזמן והוא תכלית התהפכות הכיצון שאינו שוה בכל הזמן וכפי התחלף חומר האיד אשר יתהוו ממנו, כי בהיותו רב הליחות לא יצטרך לרוב הקור להקפיאו וא״כ לא יעלה מעלה מעלה, והברד שהוא צריך לרוב הקור לא יתהוה במקום הוית הגשמים אבל למעלה ממנו והקולות והברקים הם כולם ממוצא הברד שהקולות הם כשיתרגש האיד הקיטורי אשר יעלו

וַיַּעַבְדֻנִי׃ כִּי בַּפַּעַם הַזֹּאת אֲנִי שֹׁלֵחַ אֶת־כָּל־מַגֵּפֹתַי 14
אֶל־לִבְּךָ וּבַעֲבָדֶיךָ וּבְעַמֶּךָ בַּעֲבוּר תֵּדַע כִּי אֵין
כָּמֹנִי בְּכָל־הָאָרֶץ׃ כִּי עַתָּה שָׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי וָאַךְ 15
אוֹתְךָ וְאֶת־עַמְּךָ בַּדָּבֶר וַתִּכָּחֵד מִן־הָאָרֶץ׃ וְאוּלָם 16
בַּעֲבוּר זֹאת הֶעֱמַדְתִּיךָ בַּעֲבוּר הַרְאֹתְךָ אֶת־כֹּחִי
שני וּלְמַעַן סַפֵּר שְׁמִי בְּכָל־הָאָרֶץ׃ עוֹדְךָ מִסְתּוֹלֵל 17
בְּעַמִּי לְבִלְתִּי שַׁלְּחָם׃ הִנְנִי מַמְטִיר כָּעֵת מָחָר 18
בָּרָד כָּבֵד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כָמֹהוּ בְּמִצְרַיִם

דען דיזעז מאהל שיקע איך אללע מיינע פלאגען איבער דיין הערץ, איבער 14
דיינע בעדיענטען אונד איבער דיינע אונטערטהאנען, דאמיט דוא ער־
פאהרעסט, דאס מיר ניכטס גלייך זייא אויף דער גאנצען ערדע. נוהן 15
האטטע איך עבן יעצט מיינע האנד אויסגעשטרעקט, אונד דיך נעבסט
דיינען אונטערטהאנען מיט דער פעסט געשלאגען, אונד זא וועהרסט
דוא פערטילגט פאן דער ערדע. אלליין איך האבע דיך דארום נאך 16
ערהאלטען, אום דיר מיינע מאכט צו צייגען, אונד דאמיט מאן מיינען
נאמען ערצעהלע אין דער גאנצען וועלט. אונטערדריקסט דוא אבער 17
נאך פערנער מיינע אונטערטהאנען, זיא ניכט רייזען צו לאססען: זא 18
לאססע איך מארגען אום דיזע צייט רעגנען זעהר שווערען האגעל, דעס־

מנחה חדשה.

ענין חלקים אישיים וחלקים ארציים והקור אשר בעב ישתדל להקפיא הלחות
שבו להחזירו מטר עב אחד שכל טפה וטפה גדולה מאד או ברד הן דק הן עב
כפי חמר האיד והכנת העב המקפיאות הנה החלקי' האישיים אשר בו ישתדלו
לצאת מתוכו והנה ישמע קולם בהפרדם כקול הסירים תחת הסיר ויבקע
העב ויראו חלק האש אשר שם ויהוא הלפיד ואם היו שם חלקים רבים ארציים
ויהיה מעב חזק הקור יקפיאם ויחזרו אבנים הנקראים בערבי אל סעק"א
ואיני יכול להאריך יותר מזה השיעור כי אינו מדרכי ובזה די לפי כוונתנו
כי בזה נוכל לתקן הכתובים, ואמר כי נטה משה ידו על השמים וה' נתן
קולות והנה בנתינת הקולות נבקע העב וירד הברד אשר היה בתוכו והאש
אשר היה שם היה מדרכו לעלות למעלה אחרי הפרדו בקולות ההם וברצון
הש"י ירד למטה שלא כדרכו כי הכין לו באויר ההוא למטה יובש והיתה האש
מתלקחת בו עד הגיע' וזה שאז"ל שנתן ביניה' שלום ולכ"א ותהלך אש ארצה

19 לְמִן־הַיּ֥וֹם הִוָּסְדָ֖הּ וְעַד־עָֽתָּה׃ וְעַתָּ֗ה שְׁלַ֤ח הָעֵז֙
אֶת־מִקְנְךָ֔ וְאֵ֛ת כָּל־אֲשֶׁ֥ר לְךָ֖ בַּשָּׂדֶ֑ה כָּל־הָאָדָ֨ם
וְהַבְּהֵמָ֜ה אֲשֶׁר־יִמָּצֵ֣א בַשָּׂדֶ֗ה וְלֹ֤א יֵאָסֵף֙ הַבַּ֔יְתָה
20 וְיָרַ֧ד עֲלֵהֶ֛ם הַבָּרָ֖ד וָמֵֽתוּ׃ הַיָּרֵא֙ אֶת־דְּבַ֣ר יְהוָ֔ה
מֵֽעַבְדֵ֖י פַּרְעֹ֑ה הֵנִ֛יס אֶת־עֲבָדָ֥יו וְאֶת־מִקְנֵ֖הוּ אֶל־
21 הַבָּתִּֽים׃ וַאֲשֶׁ֥ר לֹא־שָׂ֛ם לִבּ֖וֹ אֶל־דְּבַ֣ר יְהוָ֑ה וַֽיַּעֲזֹ֛ב
אֶת־עֲבָדָ֥יו וְאֶת־מִקְנֵ֖הוּ בַּשָּׂדֶֽה׃ פ
22 וַיֹּ֨אמֶר יְהוָ֜ה אֶל־מֹשֶׁ֗ה נְטֵ֤ה אֶת־יָֽדְךָ֙ עַל־הַשָּׁמַ֔יִם

גלייכען אין מצרים ניכט געוועזען, פאָן דעם טאגע דער ענטשטעהונג
19 אַן ביז יעצט. שיקקע אַלזאָ הין, לאַס דיין פיה צוזאַממענהאָלען, אונד
וואַז דוא זאָנסט אויף דעם פעלדע האַסט; אַללע, מענשען אונד פיה,
וועלכע זיך אויף דעם פעלדע פינדען, אונד ניכט אינ'ס הויז געבראַכט
ווערדען ווירד, אַן ווירד דער האַגעל אויף זיא פאַללען, אונד זיא ווערד
20 דען שטערבען. ווער נון אונטער פרעה'ס בעדיענטען דאַז וואָרט
דעס עוויגען פירכטעטע, פליכטעטע זיינע קנעכטע אונד זיין פיה אין
21 דיא הייזער. ווער זיך אַבער אַן דאַז עוויגען וואָרט ניכט קעהרטע,
22 דער ליעס זיינע קנעכטע אונד זיין פיה אויף דעם פעלדע. דער עוויגע
שפראַך צו משה: נייגע דיינע האַנד גגן הימעל, זאָ זאָלל האַגעל

מנחה חדשה.

ולא אמר שנתן הש"י אש בתוך הברד ואמר וימטר ה' ברד על ארץ מצרים לומר
לך שירד מטר עם הברד ההוא שהרי כשהשליך אבנים בלבד לא אמר בו לשון
וימטר אבל אמר וה' השליך אבנים גדולות, וכן אמר בסוף כי חדל המטר וגו',
וסבת המטר היתה כדי שיהיה סבה להכביד לבו הוא ועבדיו באומרם שכן
חייב הטבע שלא ימצא ברד מבלי מטר עמו או אחריו, והנה במכה הזאת
נכנע מאד ואמר למשה חטאתי הפעם ר"ל הפעם הזאת אני מודה שחטאתי
ושהש"י הוא הצדיק מאחר שלא הביא עלי המכה הזאת עד אשר התרה בי ואני
ועמי שלא שמענו להתראתו הרשעים ובדין הביאה עלינו ולכן העתירו אל ה'
ורב מהיות קולות חזקים כמו אלה המפחידים לבות בני אדם ואח"כ הזכיר
הברד כלאחר יד לפי שהגיע אליהם יותר צער הקולות מצער הברד המשחית
יבול ארצם ואשלחה אתכם ולא תוסיפון לעמוד אף אם אתם חפצים לעמוד
ועמכם כי מה לי ולתגר זה, והנה א"ל משה אני אעשה כדברך כצאתי

וַיְהִי בָרָד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה
וְעַל כָּל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־ 23
מַטֵּהוּ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיהוָה נָתַן קֹלֹת וּבָרָד וַתִּהֲלַךְ־
אֵשׁ אָרְצָה וַיַּמְטֵר יְהוָה בָּרָד עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיְהִי 24
בָרָד וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד כָּבֵד מְאֹד אֲשֶׁר
לֹא־הָיָה כָמֹהוּ בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָז הָיְתָה לְגוֹי׃
וַיַּךְ הַבָּרָד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֵת כָּל־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה 25
מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וְאֵת כָּל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה הִכָּה הַבָּרָד
וְאֶת־כָּל־עֵץ הַשָּׂדֶה שִׁבֵּר׃ רַק בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר־שָׁם 26

ענטשטעהען: איבער מענשען, איבער פיה, אונד איבער אללע:
קרויטגעוועכס דעס פעלדעס: אין לאנדע מצרים. משה נייגטע זיינען 23
שטאב גען היממעל, דער עוויגע ליעס דאננער אונד האגעל ווערדען,
דער בליץ פוהר נאך ערדע, אונד זא ליעס דער עוויגע אין גאנצען לאנ־
דע מצרים האגעל רעגנען. עס וואר האגעל, אונד מיטטען אין האגעל 24
פלאממענדער בליץ, איין זעהר שווערעס וועטטער, דערגלייכען אין
לאנדע מצרים ניכט געוועזען, זייט דעם עס אלז איינער נאציאן געווארדן.
דער האגעל שלוג אין גאנצען לאנדע מצרים אללעס וואס אויף דעם 25
פעלדע וואר, פאן מענשען ביז פיה, אללעס קרויטגעוועכס דעס פעל־
דעס צערשלוג דער האגעל, אונד יעדען בוים צערבראך ער. נור אין 26

מנחה חדשה.

את העיר להודיעו שאין העיר ראוי' להתפלל בתוכה מרוב החמס הנעשה בה וכ"כ שלא ישבו בה מרצונם אם ישאלם, והנה הקלות יחדלון והברד לא יהיה עוד ר"ל אתה אמרת ורב מהיות קלות אלהים ר"ל חזקים שאם ימנעו החזקים וישארו קולות בלתי חזקים שאינך מקפיד עליהם ואני לא אעשה כן אבל יחדלו מכל וכל, והברד שאת עליו כלאחר יד שלא אמרת ורב מהיות קלות וברד אלהים שתהיה מלת אלהים חוזרת לשניהם שיראה שלא הקפדת עליו כ"כ ג"כ לא יהיה עוד, וגם מה שאמרת העתירו אל ה' שארבה בתפלה איני צריך כ"א לפרוש כפי אל ה' ובכל זאת תדע כי לה' הארץ ר"ל שהוא משגיח בכל פרטיה אבל אוכיחך ואערכה לעיניך על מה שאתה עתיד לחזור בך כי אתה ועבדיך ידעתי כי טרם תיראון עדיין שתסור המכה

27 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה בָּרָד: וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא
לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם חָטָאתִי הַפָּעַם יְהוָה
28 הַצַּדִּיק וַאֲנִי וְעַמִּי הָרְשָׁעִים: הַעְתִּירוּ אֶל־יְהוָה
וְרַב מִהְיֹת קֹלֹת אֱלֹהִים וּבָרָד וַאֲשַׁלְּחָה אֶתְכֶם
29 וְלֹא תֹסִפוּן לַעֲמֹד: וַיֹּאמֶר אֵלָיו מֹשֶׁה כְּצֵאתִי אֶת־
הָעִיר אֶפְרֹשׂ אֶת־כַּפַּי אֶל־יְהוָה הַקֹּלוֹת יֶחְדָּלוּן
וְהַבָּרָד לֹא יִהְיֶה־עוֹד לְמַעַן תֵּדַע כִּי לַיהוָה הָאָרֶץ:
30 וְאַתָּה וַעֲבָדֶיךָ יָדַעְתִּי כִּי טֶרֶם תִּירְאוּן מִפְּנֵי יְהוָה

לאנדע גשן, אללווא דיא קינדער ישראל'ס וואהנטען, וואר קיין האגעל.
27 פרעה שיקטע הין, ליעס משה אונד אהרן רופען, אונד שפראך צו
איהנען: דיזעס מאל געזינדיגט, דער
עוויגע איזט דער גערעכטע, איך אבער אונד מיין פאלק זינד פרעפלר.
28 פלעהעט צום עוויגען, דאס עז גענוג דאננער געטטעס אונד האגעל
געוועזען זייא: זא וויל איך אייך ציעהען לאססען, אונד איהר זאללט
29 ניכט לענגער בלייבען. משה שפראך צו איהם, זאבאלד איך צור שטאדט
היניויגעהע, ווערדע איך מיינע האנדע צום עוויגען אויפהעבען, דיא
דאננערשטיממען זאללען אויפהערען, אונד דער האגעל ניכט מעהר
30 זיין, דאמיט דוא וויסעסט, דאס דיא ערדע דעז עוויגן זייא. דוא אבער
אונד דיינע בעדיענטען, וויים איך וואהל, דאס איהר אייך פאר דעם

מנחה חדשה.

תיראון מפני ה' העושה דין בכם וכשתסור המכה תחזרו לקלקולכם כבראשונה בשתאמרו שאחר שהוכתם בבצורת הב"ד שאיככם חוששים לשאר המכות הכללים במלת מגפותי והנה לא נעלם מעיני כל חי כי עדין לא היתה המכה שלימה כי אע"פ שהפשתה והשעורה נוכתה הנה כשארו החטה והכוסמת שלא נוכו ובהם יוכל הש"י להכותכם ותהיה הבצורת שלימה כמו שאמרתי לך בתחלת דבורי כי בפעם הזאת אני שולח את כל מגפותי אל לבך שהיא הבצורת השלימה וא"כ לא תחשוב שעל הברד לבדו אשר הכה האביב כאמר אבל תדע לך שיש מכה אחרת שתכה האפילות. והנה התפלל לש"י וחדלו הקולות והברד וכדי להטעותו לא נתך המטר ארצה אע"פ שהיו עדיין הנשיאים נושאים, וכאשר ראה שחדל המטר עם הברד והקלות הוסיף לחטא

31 אֱלֹהִים׃ וְהַפִּשְׁתָּה וְהַשְּׂעֹרָה נֻכָּתָה כִּי הַשְּׂעֹרָה
32 אָבִיב וְהַפִּשְׁתָּה גִּבְעֹל׃ וְהַחִטָּה וְהַכֻּסֶּמֶת לֹא נֻכּוּ
33 כִּי אֲפִילֹת הֵנָּה׃ וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעִם פַּרְעֹה אֶת־הָעִיר
וַיִּפְרֹשׂ כַּפָּיו אֶל־יְהוָה וַיַּחְדְּלוּ הַקֹּלוֹת וְהַבָּרָד
34 וּמָטָר לֹא־נִתַּךְ אָרְצָה׃ וַיַּרְא פַּרְעֹה כִּי־חָדַל הַמָּטָר
וְהַבָּרָד וְהַקֹּלֹת וַיֹּסֶף לַחֲטֹא וַיַּכְבֵּד לִבּוֹ הוּא וַעֲבָדָיו׃
35 וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃ פ

31 עווינג גאָטט נאָך ניכט פירכטעט. פֿלאַקס אונד גערסטע ווארד צער־
שלאַגען, דען דיא גערסטע האַטטע געשאָסט, אונד דער פֿלאַקס קנאָטען
32 אַנגעזעצט. ווייצען אַבער אונד דינקעל זינד ניכט צערשלאַגען ווארדן,
33 דען זיא זינד שפעטרייפֿענד. משה גינג פֿאָן פרעה וועג צור שטאַדט
הינויז, הוב זיינע האַנדע צום עוויגען אויף, דאַ האָרטען דיא דאָננער־
שטיממען אונד דער האַגעל אויף, אונד קיין רעגען שטירצטע מעהר אויף
34 דיא ערדע. אַלז פרעה זאַה, דאַס רעגן, האַגעל אונד דאָננערשטיממען
אויפגעהאָרט, פֿוהר ער פֿאָרט צו זינדיגן, ער אונד זיינע בעדינטען מאַכ־
35 טען זיין הערץ האַרט. פרעה'ס הערץ ווארד שטאַרק, אונד ער ליעס דיא
קינדער ישראל ניכט ציהען, וויא דער עוויגע דורך משה געשפראָכען האַטט.

מנחה קדשה.

ויכביד לבו הוא ועבדיו כי אמר אם לא שאלתי זולת על דברי הקלות והברד
אבל המטר סימן ברכה הוא ולא רציתי שיסור וכש"כ כשירד המטר על הגו
אשר הכה הברד כי עדין היה זמן שאם יכרת ועוד יחליף כי בחדש אדר היה או
קודם, וגם משה א"ל הקולות יחדלון והברד לא יהיה עוד כמו ששאלתי ממנו,
ועתה שחדל גם המטר נתברר לי שאין זה זולת שכלה ענן וילך ולא נשאר בו לא
מטר ולא ברד, וא"ת שחדל המטר כדי להקניטו לא יתכן שהרי לא הוסר בפעם
כ א בתפלת משה ולא תהיה התפלה להסיר המועיל והנה גם עבדיו אשר היו
מאמינים קצת בדברי משה חזרו לקלקולם והורו לו בזה שאם עבדיו או הם
החרטמי' כבר אמרו לו אצבע אלהים היא ומאותה שעה ואילך לא הלכו כפעם
בפעם לקראת כחשי' ואם היו שריו כבר העיד' התור' שהיה בהם מי שהיה ירא
את דבר ה' כמ"ש הירא את דבר ה' מעבדי פרעה וגו', והנה משה היטב חרה
לו ואמר גבל יש ב להתרות בו בייבת האדנה עד שא"ל הש"י בוא אל פרעה וגו'.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה כִּי־אֲנִי 1
הִכְבַּדְתִּי אֶת־לִבּוֹ וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שִׁתִי אֹתֹתַי
אֵלֶּה בְּקִרְבּוֹ׃ וּלְמַעַן תְּסַפֵּר בְּאָזְנֵי בִנְךָ וּבֶן־בִּנְךָ 2
אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלַּלְתִּי בְּמִצְרַיִם וְאֶת־אֹתֹתַי אֲשֶׁר־
שַׂמְתִּי בָם וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן 3
אֶל־פַּרְעֹה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
הָעִבְרִים עַד־מָתַי מֵאַנְתָּ לֵעָנֹת מִפָּנָי שַׁלַּח עַמִּי
וְיַעַבְדֻנִי׃ כִּי אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ אֶת־עַמִּי הִנְנִי 4

דער עוויגע שפראך צו משה: געהע צו פרעה, דען איך האבע זיין הערץ 1
פערשטאקט געמאכט, אונד דאז הערץ זיינער בעדיענטען, דאמיט איך
דיעזע מיינע וואונדערטהאטען אונטער איהנען טהוע. אונד דאמיט דוא 2
ערצעהלעסט פאר דען אהרען דיינער קינדער אונד דיינער ענקעל, וואז
איך אין מצרי' פערריכטעט, אונד מיינע וואונדערצייכען, דיא איך אן איהנען
געטהאן האבע, אונד איהר דאדורך ערקעננט, דאס איך דאז עוויגע וועזען
זייא. משה אונד אהרן קאמען פאר פרעה אונד שפראכען צו איהם, זא האט 3
דער עוויג' דער גאטט דער עברי' געשפראכען: וויא לאנגע ווייגערסט דוא
דיך נאך פאר מיר געדעמיטהיגעט צו ווערדען? לאס מיין פאלק ציהען,
דאס זיא מיר דיענען!. דען ווען דוא מיין פאלק ניכט ציהען לאססעסט, זא 4

מנחה חדשה.

בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו וגו' הנ' כי משה לא היה רוצה לשוב להתרות בו בזאת המכה, וכאשר ראהו הש"י באופן זה א"ל בוא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו, כלומר אילו פרעה הכביד את לבו מאליו מבלי היות לו טעמ' היה הדין עמך לבל תשוב אליו מאחר שכבר אמרת לו כי בפע' הזאת אני שולח את כל מגפותי וחזרת א"כ ופירשת לו כי הפשתה והשעורה נוכתה בברד והחטה והכוסמת לא נוכו ועדיין תלקה בהם, אבל עתה שממני היו הדברים בתתי המטר בתוך הברד וכל כוונתי לא היתה אלא להטעותו א"כ אין ראוי שתכנס ולא תבוא אליו תדע שאין להאשימו כ"כ שמקום הטעות הי' כ"כ גדול עד שהכבדתי את לבו וגם את לב עבדיו אשר לא היה לבם כ"כ קשה, והכנה אשר בעבורה הכבדתי את לבו היה למען שיתי אותותי אלה בקרבו, וא"ת מה תועלת יש בשאשים האותות האלה בקרבו כי הכוונה היא שישלח את ישראל והלואי שישלחם היום ולא ימתין למחר, תדע שיש בזה תכלית יקר עד

מֵבִיא מָחָר אַרְבֶּה בִּגְבֻלֶךָ׃ וְכִסָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ 5
וְלֹא יוּכַל לִרְאֹת אֶת־הָאָרֶץ וְאָכַל ׀ אֶת־יֶתֶר
הַפְּלֵטָה הַנִּשְׁאֶרֶת לָכֶם מִן־הַבָּרָד וְאָכַל אֶת־כָּל־
הָעֵץ הַצֹּמֵחַ לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה׃ וּמָלְאוּ בָתֶּיךָ וּבָתֵּי 6
כָל־עֲבָדֶיךָ וּבָתֵּי כָל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֲבֹתֶיךָ
וַאֲבוֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם הֱיוֹתָם עַל־הָאֲדָמָה עַד הַיּוֹם
הַזֶּה וַיִּפֶן וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה׃ וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי פַרְעֹה 7
אֵלָיו עַד־מָתַי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שַׁלַּח אֶת־
הָאֲנָשִׁים וְיַעַבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם הֲטֶרֶם תֵּדַע
כִּי אָבְדָה מִצְרָיִם׃ וַיּוּשַׁב אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־ 8

ברינגע איך מארגען דאס געטועלט דער הייטרעקען אין דיינע גרענצען.
עז זאל דען שיין דער ערדע בעדעקען, זא דאס מאן דיא ערדע ניכט זעהן 5
זעהען קאננען, עז זאל אויך דען איבעררעסט דעז געראטטעטען
פערלעהרען, דאז אייך פאן דעם האגעל נאך איבריג געבליבען איזט,
אויך יעדען בוים פערלעהרען דער אייך אויף דעם פעלדע וואקסט.
עז זאללען אויך דאפאן דיינע הייזער, דיא הייזער דיינער קנעכטע, 6
אונד דיא הייזער פאן גאנץ מצרים פאל ווערדען, דערגלייכען דיינע
פאטער אונד גראסספאטער ניכט געזעהען, זייטדעם זיא אויף ערדען
געוועזען, ביז אויף דען הייטיגען טאג; ער וואנדטע זיך אונד גינג
פאן פרעה הינוועג. דא שפראכען דיא בעדיענטען פרעה צו איהם: 7
וויא לאנגע זאל אונז דיעזער נאך צום פערדערבען זיין? לאס דיא לייטע
ציהען, דאס זיא דעם עוויגן איהרעם גאטטע דיענען! מערקסט דוא דען
נאך ניכט, דאס מצרים צו גרונדע געהט?. מאן בראכטע משה אונד 8
אהרן צו פרעה צוריק, אונד ער שפראך צו איהנען: ציהעט הין,

מנחה חדשה.

אלו ותועלת גדולה והוא למען תספר באזני בנך וגו' ורואי הוא התועלת
הזה שיסרב בשבילו עולם ומלואו כדי שידע כחי ושמותי בעולם ויקנו ישראל
בזה אמונה חזקה שהרי אני בורא כמה רבבות מבני אדם לתכלית שיצא מהם
אחד הגון וכאז"ל כי זה כל האדם לא נברא כל האדם אלא לצוות לזה וכן היה
בן עזאי אומר ברוך שברא כל אלה לשמשני, וזאת היא ג"כ כוונת המשנה באבות

פַּרְעֹה וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
9 מִי וָמִי הַהֹלְכִים׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בִּנְעָרֵינוּ וּבִזְקֵנֵינוּ
נֵלֵךְ בְּבָנֵינוּ וּבִבְנוֹתֵנוּ בְּצֹאנֵנוּ וּבִבְקָרֵנוּ נֵלֵךְ כִּי
10 חַג־יְהוָה לָנוּ׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יְהִי כֵן יְהוָה עִמָּכֶם
כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְּכֶם רְאוּ כִּי רָעָה
11 נֶגֶד פְּנֵיכֶם׃ לֹא כֵן לְכוּ־נָא הַגְּבָרִים וְעִבְדוּ אֶת־
יְהוָה כִּי אֹתָהּ אַתֶּם מְבַקְשִׁים וַיְגָרֶשׁ אֹתָם מֵאֵת
12 פְּנֵי פַרְעֹה׃ ס שני וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
נְטֵה יָדְךָ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם בָּאַרְבֶּה וְיַעַל עַל־אֶרֶץ
מִצְרָיִם וְיֹאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ אֵת כָּל־אֲשֶׁר
13 הִשְׁאִיר הַבָּרָד׃ וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּהוּ עַל־אֶרֶץ

דיענט דעם עוויגען, אייערם גאָטטע! וועֶר זינד דען דיא דאַ ציהען
9 זאָללען? משה שפּראַך: מיט אונזערן יונגען אונד אַלטען וואָללען וויר
רייזען, מיט אונזערן זאָהנען אונד טאָכטערן, מיט אונזערם קליינען פיה
10 אונד רינדפיה וואָללען וויר רייזען, דען וויר האַבען איין פעסט דעז עוויגן. ער
שפּראַך צו איהנען: זאָ מאַג דער עוויגע מיט אייך זיין, וויא איך אייך אונד
אייערע קינדער ווערדע רייזען לאַססען; זעהט, איהר האַבט אייך בעֶזעֶז
11 פאָרגענאָממען. ניכט דאָך! איהר מאַננסלייטע געהט הין, דיענט דעם
עוויגן, דען דיעזעז וואָללט איהר יאַ נור; מאַן יאַגטע זיא הינוועג פאָן פרע'
12 הינוועג. דער עוויגע שפּראַך צו מש': נייגע דיינע האַנד איבער דאַז לאַנד
מצרי' הין, אום דער הייטרעקקען ווילען, דאַמיט זיא איבער דאַז לאַנד
מצרים קאָממען; זיא זאָללען אַללעז געוועֶכס דער ערדע פערצעהרען,
13 וואַז דער האַגעל איבריג געלאַססען. מש' נייגטע זיינען שטאַב איבער דאַז

מנחה חדשה.

עשרה דורות מאדם ועד נח וכו', וכ"ש שאינו רחוק אם אחריב מלכות מצרים בשביל שיקנו ישראל אמונה חזקה באלהותי כי לזה התכלית בראתי עולם ומלואו כמ"ש ז"ל בשביל ישראל שנקראו ראשית, ועוד אמרו שישראל הוא אחד מהדברים שקדמו לעולם; והנה לא נאמר במכה הזאת מה שיאמר לפרעה לפי שכבר א"ל במכת הברד שיאמר לפרעה כי בפעם הזאת אני שולח את כל מגפותי וכו'

מִצְרַיִם וַיהוָה נִהַג רוּחַ־קָדִים בָּאָרֶץ כָּל־הַיּוֹם
הַהוּא וְכָל־הַלָּיְלָה הַבֹּקֶר הָיָה וְרוּחַ הַקָּדִים נָשָׂא
אֶת־הָאַרְבֶּה׃ וַיַּעַל הָאַרְבֶּה עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם 14
וַיָּנַח בְּכֹל גְּבוּל מִצְרָיִם כָּבֵד מְאֹד לְפָנָיו לֹא־הָיָה
כֵן אַרְבֶּה כָּמֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה־כֵּן׃ וַיְכַס אֶת־עֵין 15
כָּל־הָאָרֶץ וַתֶּחְשַׁךְ הָאָרֶץ וַיֹּאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב
הָאָרֶץ וְאֵת כָּל־פְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר הוֹתִיר הַבָּרָד
וְלֹא־נוֹתַר כָּל־יֶרֶק בָּעֵץ וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל־
אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיְמַהֵר פַּרְעֹה לִקְרֹא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן 16
וַיֹּאמֶר חָטָאתִי לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם׃ וְעַתָּה 17
שָׂא נָא חַטָּאתִי אַךְ הַפַּעַם וְהַעְתִּירוּ לַיהוָה

לאַנד מִצְרַי׳; דער עוויגע פֿיהרטע איינען אָסטווינד איבר דאַז לאַנד, דענ
זעלבן גאַנצן טאַג אונד דיא גאַנצע נאַכט; אַלז וויא דער מאָרגען וואַרד, דאַ
טרוג דער אָסטווינד דיא היישרעקקע הער. עז קאַמען דיא היישרעקקע 14
איבער דאַז גאַנצע לאַנד מִצְרַי׳, אונד ליעס זיך אין דעם גאַנצן בעצירק פֿאָן
מִצְרַי׳ נידער, אין גראָססער מענגע; פֿאָר דער צייט איזט דערגלייכען היי
שרעקקע ניכט געוועזען, אונד נאַך דער צייט ווירד קיינע זאָלכע זיין.
עז בעדעקטע דען שיין דער ערדע, זאָ דאַס דיא ערדע פֿינסטער וואַרד, 15
פֿערצעהרטע אַללעז געוועקס דער ערדע, אונד אַללע פֿרוכט דעז בוי
מעז, וואַז דער האַגעל צוריקגעלאַססען; עז בליעב ניכטס גרינעס, אַן
בוימען אונד פֿעלדגעוועקסען, אים גאַנצען לאַנדע מִצְרַיִם. פרעה איילטע 16
הירויף, משה אונד אהרן רופֿען צו לאַססען, אונד שפּראַך: איך האַבע
מיך אַן דעם עוויגען, אייערען גאָטטע, אונד אַן אייך פֿערגאַנגען. פֿער 17
ציהע דאָך מיין פֿערגעהען נור נאָך דיעזעז מאַל! פֿלעהעט צום עווי

מנחה חדשה.

לבך שהוא הבכורת כמ"ש וידע ה' משה שלא יתכן להיות זה ע"י הברד
לבדו כי החטה והכוסמת האפילות לא ילקו עתה בו וא"כ שם כאמר לו מכת
הארבה אשר על ידה ישלמו המגפות, והנה בא לו משה וא"ל עד מתי מאנת
וגו' כי אם מאן אתה וגו' הנני מביא מחר וגו' והנה לא תקבר יד הש"י

18 אֱלֹהֵיכֶם וְיָסֵר מֵעָלַי רַק אֶת־הַמָּוֶת הַזֶּה׃ וַיֵּצֵא
19 מֵעִם פַּרְעֹה וַיֶּעְתַּר אֶל־יְהוָה׃ וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה רֽוּחַ־
יָם חָזָק מְאֹד וַיִּשָּׂא אֶת־הָאַרְבֶּה וַיִּתְקָעֵהוּ יָמָּה
סּוּף לֹא נִשְׁאַר אַרְבֶּה אֶחָד בְּכֹל גְּבוּל מִצְרָֽיִם׃
20 וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵֽל׃ פ
21 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה יָֽדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם
22 וִיהִי חֹשֶׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וְיָמֵשׁ חֹשֶׁךְ׃ וַיֵּט
מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמָיִם וַיְהִי חֹֽשֶׁךְ־אֲפֵלָה
23 בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים׃ לֹא־רָאוּ אִישׁ
אֶת־אָחִיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ מִתַּחְתָּיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים

גען, אייערן גאָטט, דאַס ער נור דיזען טאָד פאָן מיר אַבווענדע!.
18 19 משה גינג פאָן פרעה הינוועג, אונד פֿלעהטע צום עוויגן. דער עוויגע
ליעס דען ווינד זיך ווענדען, אונד איינען זעהר העפטיגען וועסטווינד
וועהען, דער דיא הייששרעקקע אויפנאַהם, אונד אין דיא בינזענזעע
פערזענקטע; ניכט איינע איינציגע הייששרעקקע בליעב אין דעם גאַנצען
20 בעצירקע פאָן מצרים. דער עוויגע פערשטאָקטע דאַס הערץ פרעה'ס,
21 אונד ער ליעס ניכט דיא קינדער ישראל ציעהען. דער עוויגע שפראַך צו
משה: נייגע דיינע האַנד גען הימעל, זאָ זאָלל איינע פינסטערניס
איבער דאַס לאַנד מצרים ווערדען, אונד דיא פינסטערניס זאָלל אַנהאַל־
22 טען. משה נייגטע זיינע האַנד גען הימעל, דאַ וואַרד דיקקע פינ־
23 שטערניס אים גאַנצען לאַנדע מצרים, דריי טאַגע. זיא זאַהען איינער
דען אַנדערן ניכט, אונד עס רעגטע זיך ניעמאַנד פאָן זיינער שטעללע,

מנחה חדשה.

להביאו מיד אלא שרצה להביאו ע"י רוח הקדים אשר חדש וכן עשה ג"כ בהסירו
אותם שהפך רוח ים חזק מאד וכ"ז היה ג"כ להטעותו שיאמר שעולם כמנהגו
נוהג, ועל כן נאמר בסוף המכה ויחזק ה' את לב פרעה כי בהביאו המכה
על הדרך שאמרנו החזיק הש"י את לבו. ואמר שיהיה רבוי כ"כ עד שיכסה

וּלְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אוֹר בְּמוֹשְׁבֹתָם׃ * וַיִּקְרָא 24
פַרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָֹה רַק
צֹאנְכֶם וּבְקַרְכֶם יֻצָּג גַּם־טַפְּכֶם יֵלֵךְ עִמָּכֶם׃
וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַּם־אַתָּה תִּתֵּן בְּיָדֵנוּ זְבָחִים וְעֹלֹת 25
וְעָשִׂינוּ לַיהוָֹה אֱלֹהֵינוּ׃ וְגַם־מִקְנֵנוּ יֵלֵךְ עִמָּנוּ 26
לֹא תִשָּׁאֵר פַּרְסָה כִּי מִמֶּנּוּ נִקַּח לַעֲבֹד אֶת־
יְהוָֹה אֱלֹהֵינוּ וַאֲנַחְנוּ לֹא־נֵדַע מַה־נַּעֲבֹד אֶת־יְהוָֹה
עַד־בֹּאֵנוּ שָׁמָּה׃ וַיְחַזֵּק יְהוָֹה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא 27
אָבָה לְשַׁלְּחָם׃ וַיֹּאמֶר־לוֹ פַרְעֹה לֵךְ מֵעָלָי הִשָּׁמֶר 28
לְךָ אַל־תֹּסֶף רְאוֹת פָּנַי כִּי בְּיוֹם רְאֹתְךָ פָנַי תָּמוּת׃

דרייא טאגע לאנג: אללען קינדערן ישראל'ס אבער שיען ליכט אין איהרען
וואהנונגען. פרעה ליעס משה רופען, אונד שפראך: געהעט הין, 24
דינט דעם עוויגען! נור אייער קליינעס אונד גראָססעס פיה בלייבע היער,
אייערע קינדער אבער קאָננען מיט רייזען. משה שפראך: דוא זעלבסט 25
מוסט אונז שלאכט; אונד ברענדאָפפער מיט געבען, דאס וויר זיא
דעם עוויגען אונזערם גאָטטע ברינגען. אונד אונזער איינגענעס פיה 26
מוס אויך מיטגעהען, קיינע קלויע דאַרף צוריקבלייבען, דען דאראן
מיססען וויר נעהמען, דעם עוויגען, אונזערם גאָטטע צו דיענען; וויר
וויססען נאָך ניכט, וויא וויר דעם עוויגען דיענען ווערדען, ביז וויר
דאהין קאָממען. דער עוויגע פערשטאָקטע דאס הערץ פרעה'ס, זאָ 27
דאס ער זיא ניכט וואָללטע ציעהען לאססען. פרעה שפראך צו איהם: 28
געהע הינוועג פאָן מיר! נים דיך אין אכט דאס דוא מיין אנגעזיכט ניכט
וויעדער זיעהעסט! דען זאָ באלד דוא מיין אנגעזיכט וויעדער זיעהעסט,

מנחה חדשה.

את עין הארץ ולא יוכל הארבה עצמו לראות את הארץ כי התחתונים ימנעו
מלראות את העליונים והעליונים ימנעו אור השמש מן התחתונים כי לרבויים
יבואו זו כנגד אוירה של זו עד שיתהוה מכולם סכך פסול שלא יהיה בו חמה
כלל והנופלים מהם לארץ יאכל את יתר הפליטה הנשארת לכם מן הברד
ואכל את כל העץ הצומח לכם מן השדה ר"ל העתיד לצמוח לכם והוא
כי כבר שבר הברד כל עץ השדה אמנם עיקר שרשיו עדין היה בארץ ויהיה

29 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֵּן דִּבַּרְתָּ לֹא־אֹסִף עוֹד רְאוֹת
פָּנֶיךָ׃
פ
1 וַיֹּאמֶר יְהוָֹה אֶל־מֹשֶׁה עוֹד נֶגַע אֶחָד אָבִיא
עַל־פַּרְעֹה וְעַל־מִצְרַיִם אַחֲרֵי־כֵן יְשַׁלַּח אֶתְכֶם
2 מִזֶּה כְּשַׁלְּחוֹ כָּלָה גָּרֵשׁ יְגָרֵשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה׃ דַּבֶּר־
נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וְיִשְׁאֲלוּ אִישׁ ׀ מֵאֵת רֵעֵהוּ וְאִשָּׁה
3 מֵאֵת רְעוּתָהּ כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב׃ וַיִּתֵּן יְהוָֹה
אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרָיִם גַּם ׀ הָאִישׁ מֹשֶׁה גָּדוֹל
מְאֹד בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי־פַרְעֹה וּבְעֵינֵי
4 הָעָם׃ ס רביעי וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר

29 זָאלסט דוא שטערבען. משה שפראך: דוא האסט רעכט גערעדעט,
איך ווערדע דיין אנגעזיכט ניכט ווידער זעהען.
1 היער שפראך דער עוויגע צו משה: נאך איינע פלאגע וויל
איך איבר פרעה אונד מצרים ברינגען, אלסדאן ווירד ער אייך וואהל
ציהען לאססען; דא ער ווירד ציהען לאססען, ווירד ער
2 אייך זאגאר פאללינג פאן היער וועגטרייבען. זאגע איינצווישען
דעם פאלקע, דאס איין יעדער מאן פאן זיינעם פריינדע, אונד איינע
פרויא פאן איהרער פריינדין זילבערגעשירר אונד גאלדען געשירר
3 פאדערע. דער עוויגע גאב אויך דעם פאלקע גונסט אין
דען אויגען דער מצריים; דער מאן משה זעלבסט וואר זעהר
האכגעאכטעט אים לאנדע מצרים, אין דען אויגען דער קנעכטע
4 פרעה'ס אונד אין דען אויגען דעז פאלקס. נון זעטצטע משה הינצו:

מנחה חדשה.

עתיד למות מהם אילנות ואמר עתה שהארבה יאכל כל אותם עיקרים אשר על הארץ העתידים למות מהם עצים אחרים וא"כ הרי הם כאלו אכלו העץ העתידים למות מן השדה שאל"כ מאחר שאמר ואכל את יתר הפליטה הרי אמור ג"כ פליטת העץ והנה לא ימצאו לו שום פליטה כש"א ואת כל עץ השדה שבר. והנה כאשר כלה לדבר יצא מלפניו ולא המתין לשום תשובה כאילו אמר לו איני רוצה לשמוע עוד רוב כזביך, ולכ"א ויפן ויצא מעם פרעה ור"ל

יְהוָה כַּחֲצֹת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרָיִם׃ וּמֵת 5
כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב
עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשִּׁפְחָה אֲשֶׁר אַחַר הָרֵחָיִם
וְכֹל בְּכוֹר בְּהֵמָה׃ וְהָיְתָה צְעָקָה גְדֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ 6
מִצְרָיִם אֲשֶׁר כָּמֹהוּ לֹא נִהְיָתָה וְכָמֹהוּ לֹא תֹסִף׃
וּלְכֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֶחֱרַץ־כֶּלֶב לְשֹׁנוֹ לְמֵאִישׁ 7
וְעַד־בְּהֵמָה לְמַעַן תֵּדְעוּן אֲשֶׁר יַפְלֶה יְהוָה בֵּין
מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל׃ וְיָרְדוּ כָל־עֲבָדֶיךָ אֵלֶּה אֵלַי 8
וְהִשְׁתַּחֲווּ־לִי לֵאמֹר צֵא אַתָּה וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־
בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֵי־כֵן אֵצֵא וַיֵּצֵא מֵעִם־פַּרְעֹה בָּחֳרִי־

זָא הָאט דער עוויגע געשפּראָכען ! ווען עז מיטטערנאַכט זיין
ווירד, לייגע איך מיך דורך מצרים. זָא זָאלְלען אַללע ערסטגעבאָרנע 5
אים לַאנדע מצרים שטערבען, פֿאָן דעם ערסטגעבאָרנען פרעה'ס, דער
אויף זיינעם טהראָנע זיצען זָאללטע, ביז אויף דעם ערסטגעבאָרנען דער
סקלאַפֿין, דיא הינטער דער האַנדמיהלע זיצט, זָא וויא אַללע ערסטע
געבאָרנע דעז פֿיהעס. עז ווירד איין העפֿטיגעס געשרייא זיין אים 6
גאַנצען לַאנדע מצרים, דערגלייכען ניע געוועזען, דערגלייכען אויך ניע
וויעדער זיין ווירד. אַללען קינדערן ישראל'ס אַבער זָאלל קיין הונד דיא 7
צונגע רעגען, וועדער געגען מען נאָך געגען פֿיה, דאַמיט איהר
ערקעננעט, דאַס דער עוויגע איינען אונטערשיעד מאַכע צווישען
מצרים אונד ישראל. דאַנן ווערדען דיזע דיינע בעדיענטען אַללע 8
צו מיר הערַאבקאָממען, זיך געגען מיך ביקקען, אונד שפּרעכען:
רייזע דוא אונד דאַז גאַנצע פֿאָלק דאַז דיר פֿאָלגט, הערנאַך ווערדע
איך רייזען; הירויף גינג ער פֿאָן פרעה הינוועג מיט ענטבראַנטעם

מנחה חדשה.

כאשר כלה לדבר כתן פניו לצאת, והנה אמרו לו עבדיו עד מתי יהיה זה
לנו למוקש שלח את האנשים וגו' הטרם שתדע כי אבדה
מצרים, לכן שלח אחריהם והושבו לפרעה ויאמר לכו עבדו את ה' אלהיכם,
ולכן אמרו לי עתה מי ומי ההולכים ר"ל שהעבודה לא תעשה בכל הקהל זולת

9 אֶף׃ ס וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֹא־יִשְׁמַע
אֲלֵיכֶם פַּרְעֹה לְמַעַן רְבוֹת מוֹפְתַי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃
10 וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת־כָּל־הַמֹּפְתִים הָאֵלֶּה
לִפְנֵי פַרְעֹה וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא־שִׁלַּח
יב 1 אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ׃ ס וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר׃
2 הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם
3 לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה׃ דַּבְּרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
בֶּעָשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית־
4 אָבֹת שֶׂה לַבָּיִת׃ וְאִם־יִמְעַט הַבַּיִת מִהְיוֹת מִשֶּׂה
וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֹב אֶל־בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נְפָשֹׁת

9 לָאזן. דער עוויגע האַטטע דיזעז דעם משה שאָן פֿאָרהער גזאַגט:
פרעה ווירד אייך קיין געהאֶר געבען, דאַמיט מיינע וואונדער אים לאַנ:
10 דע מצרים דעסטאָ מעהר ווערדן. נון האַטטען משה אונד אהרן אַללע
דיזע וואונדער פֿאָר פרעה געטהאַן, אַללײן דער עוויגע ליעס דאַ:
הערץ פרעה'ס האַרט זיין, אונד ער וואָללטע דיא קינדער ישראל ניכט
1 אויז זיינעם לאַנדע לאַססן. דער עוויגע שפראַך צו משה אונד אהרן אים:
2 לאַנדע מצרים, ווי פֿאָלגט: דיזער מאָנאַט זייא אייך דער אַנ:
פֿאַנג דער מאָנאַטע, ער זאָלל אייך דער ערסטע זיין צו אַללען מאָנאַטען
3 דעז יאַהרס. זאַגט דער גאַנצען געמיינע ישראל'ס אַם צעהנטען דיזעז
מאָנאַטס זאָללן זיא זיך אויזזוכען, יעדער איין לאַם פֿיר זיינע פֿאַמיליע,
4 איין לאַם פֿיר יעדעז הויז. איזט אַבער דיא הויזהאַלטונג צו געריג:
גסטע איינע לאַממעס צו זיין, זאָ זאָלל ער אונד זיין נאֶכסטער נאַכ:
באַר זיך אויזזוכען, נאַך מאַסגאַבע דער פערזאָנען, איינען יעדען נאַך

מנחה חדשה.

הכהנים המגישים את המנחה וראשי הקהל שהם שלוחי הצבור אבל שאר העם אין להם שום עסק שם, וא"ל משה בנעורינו ובזקנינו נלך וגו' ר"ל אין העבודה הזאת כשאר עבודות כל השנה שנקרב את קרבנינו ונלך איש לאהלו אבל זה קרבן שאנו צריכים לראות לפניו בנעורינו ובזקנינו להיותנו שם

אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תָּכֹסּוּ עַל־הַשֶּׂה׃ שֶׂה תָמִים זָכָר 5
בֶּן־שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן־הַכְּבָשִׂים וּמִן־הָעִזִּים
תִּקָּחוּ׃ וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם 6
לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל קְהַל עֲדַת־יִשְׂרָאֵל בֵּין
הָעַרְבָּיִם׃ וְלָקְחוּ מִן־הַדָּם וְנָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת 7
וְעַל־הַמַּשְׁקוֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם׃
וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי־אֵשׁ וּמַצּוֹת 8
עַל־מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ׃ אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל 9
מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם כִּי אִם־צְלִי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־כְּרָעָיו
וְעַל־קִרְבּוֹ׃ וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהַנֹּתָר 10

פֿערהאַלטניס זיינעז עססענס זאָללט איהר נון נאָהמע מיטנעהמען.
איין יאָהריגעס לאַם, מענליכעס געשלעכטס, אָהנע לייבעספֿעהלער 5
מיסט איהר האַבען, איהר קאָננט עז פֿאָן שאַפֿען אָדער פֿאָן ציעגע־
פֿיה, נעהמען. דיזעז זאָללט איהר אין פֿערוואַהרונג האַלטען, ביז אויף 6
דען פֿירצעהנטען טאַג דיזעז מאָנאַטס, אַלזדאַן זאָלל דיא גאַנצע
פֿערזאַממלונג דער געמיינע ישראל'ס עז שלאַכטען צווישען דען ביידען
אַבענדען. פֿאָן דעם בלוטע זאָללען זיא נעהמען, אונד אויף דיא ביידען 7
דען טהירפֿאָסטען טהון, אונד אויף דיא אָבערשוועללע, אַן דען היי־
זערן, וואָרין זיא שפייזען ווערדען. דאַז פֿלייש זאָללען זיא דיזע נאַכט 8
נאָך עססען: אַם פֿייער געבראַטען, אונד אונגעזייערט ברָאָד דאַזו,
מיט ביטטערן קרייטערן זאָללען זיא עז פֿערצעהרען. עססט אַבער 9
ניכטס דאַפֿאָן האַלב גאַר, אָדער אין וואַססער געקאָכט; זאָנדערן
אַם פֿייער געבראַטען, מיט קאָפֿף, קניטשיקקע, אונד איינגעוויידע.
אויך זאָללט איהר דאַפֿאָן ניכטס איבריג לאַססען ביז אויף מאָרגען; וואַז 10

מנחה חדשה.

חוגגים ושמחים לפניו כי חג ה' לנו ואינו כאשר עבודות ולכן אנו צריכין ג"כ
לצאנינו ובקרינו וגו', וא"ל פרעה יהי כן ה' עמכם וגו' כלומר הלואי יהי
ה' עמכם כאשר אשלח אתכם בלב שלם ולא אמרתי לכם שילכו ראשי קהלכם
לבד שאני חושש לבטלתכם כמו שהייתי חושש קודם כי אם כפי שאמרתי שאין

11 מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ׃ וְכָכָה תֹּאכְלוּ אֹתוֹ
מָתְנֵיכֶם חֲגֻרִים נַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמַקֶּלְכֶם
בְּיֶדְכֶם וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן פֶּסַח הוּא לַיהוָה׃
12 וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִכֵּיתִי כָל־
בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־
13 אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה׃ וְהָיָה הַדָּם
לָכֶם לְאֹת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם וְרָאִיתִי אֶת־
הַדָּם וּפָסַחְתִּי עֲלֵכֶם וְלֹא־יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף לְמַשְׁחִית
14 בְּהַכֹּתִי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם
לְזִכָּרוֹן וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַיהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת

אבער דאַפֿון ביז מארגען איבריג בלייבט, זאָלט איהר אין פֿייער
11 פֿערברענגען. פֿאָלגענדערגעשטאַלט איסט איהר עס עסען: אייערע
לענדען געגירטעט, אייערע שוהע אַן דען פֿיסען, אונד אייערן שטאָק
אין דער האַנד, אונד דען איסט איהר עס מיט אייליפֿערטיגקייט עסען:
12 עס איזט דאַז איבערשרייטונגזאָפּפֿער, דעם עוויגען צו עהרען. איך
ווערדע דיעזע נאַכט אין דעם לאַנדע מצרים אומהערפֿאַהרען, אונד
אַללע ערסטגעבאָרנע אים לאַנדע מצרים טאָדטען, פֿאָן מענשען ביז
צום פֿיה, אונד אַן אַללען געטטערן מצרים'ס וויל איך שטראַפֿגע-
13 ריכטע איבען, איך דער עוויגע! . דאַז בלוט זאָלל אייך צום צייכען
דיענען, אַן דען הייזערן, וואָרין איהר זייד; איך ווערדע דאַז בלוט
מערקען, אונד איבער אייך הינוועגשרייטען; אייך זאָלל קיינע פּלאַגע
צום פֿערדערבען טרעפֿפֿען, אינדעם איך אין דעם לאַנדע מצרי' טאָדטע.
14 דיעזער טאַג זאָלל אייך קינפֿטיג איין געדעכטניסטאַג זיין, אונד איהר איה
דעם עוויגען אַלז איין פֿעסט פֿייערן, בייא אייערן נאַכקאָממען, אַלז איין

מנחה חדשה.

העבודה צריכה לכל הקהל, ועתה שאמרתם שהוא חג ה' הנה בלי ספק
אשלח אתכם ואת טפכם, לא שיראה לי שאחר שאתם אומרים להוליך כל
הטף שמחשבה רעה נגד פניכם והוא שאתם רוצים לברוח ולכן עשו באופן
שתשלם שאלתכם ולא יהיה לבי טרוד לומר שאתם בורחים והוא כשתלכו

עוֹלָם תְּחָגֻּהוּ׃ שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ אַךְ בַּיּוֹם 15
הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם כִּי כָּל־אֹכֵל חָמֵץ
וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשֹׁן
עַד־יוֹם הַשְּׁבִעִי׃ וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ 16
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־
מְלָאכָה לֹא־יֵעָשֶׂה בָהֶם אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל־נֶפֶשׁ
הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם׃ וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַמַּצּוֹת 17
כִּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת־צִבְאוֹתֵיכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם
חֻקַּת עוֹלָם׃ בָּרִאשֹׁן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ 18

עוויגעז געזעטץ, זאָללט איהר איהן פייערן. זיבען טאַגע זאָללט איהר 15
אונגעזייערטע בראָד עססען, יעדאָך אַם ערסטען טאַגע מיסט איהר שאָן
דען זויערטייג אויז אייערן הייזערן געריימט האַבען, דען ווער געז־
זייערטעז בראָד איסט, פאָם ערסטען טאַגע אַן ביז צום זיבענטען,
דעססען פערזאָן זאָלל אויז ישראל פערטילגט ווערדען. אַם ערסטען 16
טאַגע זאָלל דיא אויזרופונג דער היילינקייט געשעהען, אונד אַם זיע־
בענטען טאַגע זאָלל בייא אייך איינע אויזרופונג דער היילינקייט געשע־
הען; קיינע קונסטאַרבייט זאָלל אַן דענזעלבען פערריכטעט ווערדען;
יעדאָך, וואַז איינער פערזאָן צור שפייזע דיענט, דיעזעז אַללײן מאַג פיר
אייך צובערייטעט ווערדען. בעאָבאַכטעט וואָהל דאַז אונגעזייערטע 17
בראָד, דען אַן עבען דיעזעם טאַגע האַבע איך אייערע שאַאַרען אויז דעם
לאַנדע מצרים געפיהרט, דאַהער זאָללט איהר דיעזען טאַג בעאָבאַכטען,
בייא אייערען נאַכקאָממען, אַלז איין עוויגעז געזעטץ. אים ערסטען 18
מאָנאַט, אַם פירצעהנטען טאַג דעז מאָנאַטז דעז אַבענדז, זאָללט

מנחה חדשה.

הגברים לבד ועבדו את ה' כי אותה עבודה אתם מבקשים ואין העבודה בטף, וכאשר לא נתרצו בזה כעס עליהם מפני שנתברר לו שהם רוצים לברוח וגרש אותם מלפניו, ויאמר הש"י למשה נטה ידך וגו' ובא כמו שייעד הנביא השלם ארבה כבד מאד אשר כסה הנופל ממנו את עין הארץ, ואשר היה פורש החשך

בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים
19 לַחֹדֶשׁ בָּעָרֶב׃ שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא
בְּבָתֵּיכֶם כִּי ׀ כָּל־אֹכֵל מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ
הַהִוא מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ׃
20 כָּל־מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם
תֹּאכְלוּ מַצּוֹת׃   פ   חמישי
21 וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
מִשְׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם צֹאן לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם וְשַׁחֲטוּ
22 הַפָּסַח׃ וּלְקַחְתֶּם אֲגֻדַּת אֵזוֹב וּטְבַלְתֶּם בַּדָּם
אֲשֶׁר־בַּסַּף וְהִגַּעְתֶּם אֶל־הַמַּשְׁקוֹף וְאֶל־שְׁתֵּי
הַמְּזוּזֹת מִן־הַדָּם אֲשֶׁר בַּסָּף וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ

איהר אונגעזייערטעס בראָד עסען, ביז צום איין אונד צוואַנציגסטען
19 טאַגע דעס אַבענדס. זיעבען טאַגע זאָלל קיין זויערטייג איין אייערן היי-
זערן צו פינדען זיין, דען ווער געזייערטעס איסט, דיעזעלבע פערזאָן
זאָלל אויסגעראָטטעט ווערדען, אויס דער געמיינע ישראל, זאָוואָהל איין
20 פרעמדער, אַלס איין איינגעבאָהרנער דעס לאַנדעס. ניכטס געזייערטעס
זאָללט איהר עסען, אין אַללען אייערן וואָהנונגען זאָללט איהר אונגע-
21 זייערטעס בראָד עסען. משה בעריעף אַללע עלטעסטען ישראל'ס,
שפראַך צו איהנען: האָלעט אָדער קויפט אייך קליינעס פיה פיר אייערע
22 פאַמיליען, אונד שלאַכטעט דאַס איבערשרייטונגזאָפפער. נעהמט
דען איין בינדעל אזוב, טונקט עס אין דאַס בלוט, וועלכעס אים בעקקען
איזט, בריגנט אַן דיא אָבערשוועללע, אונד אַן דיא ביידען פפאָסטען
פאָן דעם בלוטע, דאַס אים בעקקען איזט; איהר אַבער זאָללט ניעה

מנחה חדשה.

הארץ ואכל את כל עשב הארץ באופן שלא נותר כל ירק בעץ ולא בעשב הארץ
ויאכל את כל עשב הארץ והנה מיהר פרעה לקרוא למשה ולאהרן והוסיף על
הוידוי הקודם ואמר חטאתי לה' אלהיכ' במה שלא עשיתי מצותו ומאחר שראיתי
כבר את ידו החזקה ולכם שהכעסתי עליכם וגרשתי אתכם מפני ועתה שא נא

אִישׁ מִפֶּתַח־בֵּיתוֹ עַד־בֹּקֶר׃ וְעָבַר יְהוָה לִנְגֹּף 23
אֶת־מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת־הַדָּם עַל־הַמַּשְׁקוֹף וְעַל
שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וּפָסַח יְהוָה עַל־הַפֶּתַח וְלֹא יִתֵּן
הַמַּשְׁחִית לָבֹא אֶל־בָּתֵּיכֶם לִנְגֹּף׃ וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־ 24
הַדָּבָר הַזֶּה לְחָק־לְךָ וּלְבָנֶיךָ עַד־עוֹלָם׃ וְהָיָה כִּי־ 25
תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִתֵּן יְהוָה לָכֶם כַּאֲשֶׁר
דִּבֵּר וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הָעֲבֹדָה הַזֹּאת׃ וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ 26
אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם׃ וַאֲמַרְתֶּם 27
זֶבַח־פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח עַל־בָּתֵּי בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנָגְפּוֹ אֶת־מִצְרַיִם וְאֶת־בָּתֵּינוּ
הִצִּיל וַיִּקֹּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ׃ וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי 28

אונד אויז דעם הויזע געהען ביז מארגען. דער עוויגע ווירד אויז 23
הערפאהרען מצרים צו שלאגען, ווירד דאז בלוט מערקען אן דער אבער־
שוועללע אונד אן דען ביידען פפאסטען, אונד ווירד איבער דיא טהירע
הינוועגשרייטען, אונד דען פערדערבער ניכט לאססען אין אייערע הייזער
קאממען צו שלאגען. בעאבאכטעט דיעזע זאכע, לאס געזעטץ פיר 24
דיך אונד דיינע קינדער אויף עוויג. ווען איהר נון אין דאז לאנד 25
קאממעט, וועלכעז אייך דער עוויגע איינגעבען ווירד, וויא ער צוגע־
זאגט, זא מוסט איהר דיעזען גאטטעזדיענסט בעאבאכטען. ווען 26
נון אייערע קינדער צו אייך זאגען, וואז בעדייטעט אייך דיעזער גאטטעז־
דיענסט? זא שפרעכט: עז איזט איין איבערשרייטונגזאפפער 27
דעם עוויגען צו עהרען, וויל ער אין מצרים איבער דיא הייזער דער
קינדער ישראל'ס הינוועגגעשריטטען, דא ער מצרים געשלאגען, אונד
אונזערע הייזער ערערעטטעט האט: דאז פאלק מאכטע איינע טיעפע
פערבייגונג אונד ביקטע זיך. דיא קינדער ישראל גינגען הין, אונד 28

מנחה חדשה.

חטאתי אך הפעם בלבד שלא אוסיף עוד לחטוא והנה הפך הש"י רוח ים חזק מאד כדי להטעותו שישוב לכסלה ובזה החזיק את לבו ולא שלחם, ולכן באתה מכת החשך מבלי התראה לעונש שחזר לקלקולו אחר הוידוי. והנה החשך

יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהֹוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כֵּן
29 עָשׂוּ׃ ס ששי וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיהֹוָה
הִכָּה כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב
עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשְּׁבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכֹל
30 בְּכוֹר בְּהֵמָה׃ וַיָּקָם פַּרְעֹה לַיְלָה הוּא וְכָל־עֲבָדָיו
וְכָל־מִצְרַיִם וַתְּהִי צְעָקָה גְדֹלָה בְּמִצְרָיִם כִּי־אֵין
31 בַּיִת אֲשֶׁר אֵין־שָׁם מֵת׃ וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן
לַיְלָה וַיֹּאמֶר קוּמוּ צְּאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי גַּם־אַתֶּם גַּם־בְּנֵי
32 יִשְׂרָאֵל וּלְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהֹוָה כְּדַבֶּרְכֶם׃ גַּם־צֹאנְכֶם
גַּם־בְּקַרְכֶם קְחוּ כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם וָלֵכוּ וּבֵרַכְתֶּם גַּם־
33 אֹתִי׃ וַתֶּחֱזַק מִצְרַיִם עַל־הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם

טהאטען, ווית דער עוויגע משה אונד אהרן בעפֿאהלען, אלזא טהאטען
29 זיא. עז וואר מיטטערנאכט, אלז דער עוויגע טטערבען ליעס אללע
ערסטגעבאָרנע אים לאנדע מצרים, פֿאן דעם ערסטגעבאָרנען פרעה'ס,
דער אויף זיינעם טהראָנע זיטצען זאָללטע, ביז אויף דען ערסטגעבאָר־
נען דער געפֿאנגענטאפֿט, דער אין דער גרובע איינגעטפערט איזט,
30 זאָ וויא אללעז ערסטגעבאָרנע דעז פֿיהעז. פרעה טטאנד דעז נאכטז
אויף, ער זעלבסט אונד אללע זיינע בעדיענטען אונד גאנץ מצרים, עז
וואר איין גראָסעז געטרייא אין מצרי', דען עז וואר קיין הויז, אין ווע־
31 כעם קיינע לייכע וואר. ער ליעס משה אונד אהרן דעז נאכטז רופֿען,
טפראך: מאכט אייך אויז מיינעם פֿאָלקע הערויז, זאָו
וואָהל איהר אלז אויך דיא קינדער ישראל'ס, אונד געהט דיענט דעם
32 עוויגען וויא איהר געזאגט. אויך אייער קליינעז אונד גראָסעז פֿיה
נעהמט וויא איהר געזאגט, אונד רייזט פֿאָר, געבעט וויר אבער אויך דען
33 זעגען. דיא מצריים ברויכטען געוואלט געגען דאז פֿאָלק, זיא אייז

מנחה חדשה.

הנה היה בא' מב' פנים או בסיבתם יחד והוא שנתעבה עליה' האויר עד שהיה
בו ממש או שהאדים העולים מן הארץ נתרבו ונתקשרו ממנו עבים באויר
הקרוב באופן שלא היה עובר עליו אור השמש וזה אצלי יותר נכון שהראשון

מִן־הָאָרֶץ כִּי אָמְרוּ כֻּלָּנוּ מֵתִים׃ וַיִּשָּׂא הָעָם אֶת־ 34
בְּצֵקוֹ טֶרֶם יֶחְמָץ מִשְׁאֲרֹתָם צְרֻרֹת בְּשִׂמְלֹתָם
עַל־שִׁכְמָם׃ וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כִּדְבַר מֹשֶׁה 35
וַיִּשְׁאֲלוּ מִמִּצְרַיִם כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׂמָלֹת׃
וַיהוָה נָתַן אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיַּשְׁאִלוּם 36
וַיְנַצְּלוּ אֶת־מִצְרָיִם׃ פ
וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס סֻכֹּתָה כְּשֵׁשׁ־מֵאוֹת 37
אֶלֶף רַגְלִי הַגְּבָרִים לְבַד מִטָּף׃ וְגַם־עֵרֶב רַב 38

לענדם אויז דעם לאנדע צו טרייבען, דען זיא זאגטען: וויר זינד אללע
דען טאדטע. דאז פאָלק נאהם אלזא זיינען טייג, בעפאָר ער נאך 34
זויער געוואָרדען, איהרע באקטראָגע, איינגעבונדען אין איהרען טי־
כערן, אויף איהרע שולטער. דיא קינדער ישראל'ס אבער האבען אויך 35
געטהאן, וויא משה געשפראָכען, זיא באָרגטען פאָן דען מצריים זילבער־
אונד גאָלדגעטירר, אונד קליידער. דער עוויגע גאב דעם פאָלקע 36
גונסט אין דען אויגען דער מצריים, זאָ דאס זיא איהנען ליעהען: אלזאָ
לעערטען זיא נאך מצרי' אויז. דיא קינדער ישראל'ס רייזטען פאָן רעמסס 37
נאך סוכות, אונגעפעהר זעכס מאל הונדערט טויזענד מאן צו פוס,
אָהנע דיא קינדער. עז צאָג אויך איינע מענגע אללערלייא לייטע מיט 38

מנחה חדשה.

יש לו עליו תשובה והוא כי כבר נודע במופת שאין מציאות לריקות וא"כ האויר אשר כיתוסף בכאן המקום אשר בא ממנו כתרוקן ולא יתכן, ואם נאמר שחדשו עתה הש"י במקומו וא"כ היה שם שום ריקות אשר חודש בו עתה וזה ג"כ לא יתכן, ואם נאמר שהחשך היה מפאת האדים העולם מן הארץ יש לו מציאות כי האויר יברח מפניהם ויכנס במקום אשר ממנו עלו האדים, והנה בעינינו ראינו כי כל מה שהיה יכול לעשו' הש"י שלא לשנות המנהג הטבעי היה עושה, ואם האמת אתנו נוכל לומר שלזאת הסבה נאמר לבסוף ויחזק ה' את לב פרעה כי אמר כך מנהגו של עולם אלא שבפעם הזאת נתרבו האדים יותר מזולתה, והנה מרוב החשך לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו מרוב החשך ג"כ כי לא היה יוכל לילך אלא בהיותו ממשש בכתלים ולכן יתעלף האדם בליל האפל מאד. ולכל בני ישראל היה אור ואמר במושבותם לומר לך כי ארץ גשן לבדה נמלט מכל ארץ מצרים, ומ"ש ז"ל אינו ממשמעות הכתובים

39 עָלָה אִתָּם וְצֹאן וּבָקָר מִקְנֶה כָּבֵד מְאֹד׃ וַיֹּאפוּ
אֶת־הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֻגֹת מַצּוֹת כִּי
לֹא חָמֵץ כִּי־גֹרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְמַהְמֵהַּ
40 וְגַם־צֵדָה לֹא־עָשׂוּ לָהֶם׃ וּמוֹשַׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרָיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע
41 מֵאוֹת שָׁנָה׃ וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת
שָׁנָה וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יָצְאוּ כָּל־צִבְאוֹת יְהוָה
42 מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ לֵיל שִׁמֻּרִים הוּא לַיהוָה לְהוֹצִיאָם

· איהנען היכויל, קוייכעז אונד גראָסעז פיה, איין טווערער צוג פאָן
39 פיה. פאָן דעם טייגע, דען זיא אויז מצרים מיטגענאָממען, באַקטען
זיא אונגעזייערטע קוכען, דען ער וואַר ניכט געזייערט; דען זיא
ווארדען אויז מצרים הערויזגעטריעבען, אונד קאָננטען זיך ניכט אויפ־
40 האַלטען, זאָ דאָס זיא זיך אויך קיינע צעהרונג צוּבערייטעט. עז
וואַר דיא וואָהנונגסצייט דער קינדער ישראל'ס, דיא זיא אין מצרים גע־
41 וואָהנט האַבען, פיער הונדערט אונד דרייסיג יאַהר. נאַך ענדע דע־
פיערהונדערט אונד דרייסיגסטען יאַהרעז, אַן עבען דיעזעם טאַגע
וואַר עז, וואָ אַללע העערע דעז עוויגן אויז דעם לאַנדע מצרים געגאַנגען.
42 דיעזעז איזט איינע נאַכט, דיא דער עוויגע בעאָבאַכטעט, זיא אויז דעם

מנחה חדשה.

והאמת אתם בכל דבר; והנה קרא פרעה למשה והוסיף עתה הטף עם הגברים וכאשר לא נתרצה משה כ"א בכל המקנה כשאמר ואנחנו לא נדע מה נעבוד ר"ל כמה מקנה נצטרך לעבודה זאת חזר וכעס עליו ואמר אל תוסף ראות פני וגו' כי נתברר לו שרצו לברוח, והנה משה כעס עד מאד כמ"ש בסוף ויצא מעם פרעה בחרי אף וא"ל כן דברת שלא אוסיף עוד ראות פניך אבל עבדיך ישתחוו לי שאצא מבלי ראות פניך, ורצה להביא עליו מיד ברצון הש"י מכת בכורות שכבר נאמר לו בתחלת דבורו בני בכורי ישראל וגו' הנני הורג בנך בכורך, וכאשר ראה הש"י רצונו קדם לו הדבור גם לפני פרעה בטרם יצא הדבור מפיו כי שלו יצא חויב להקים דבר עבדו ועצת מלאכו, וא"ל עוד נגע אחד אביא על פרעה ועל מצרים וגו' כלומר האמת כמו שאתה חושב שלא נשאר כ"א נגע אחד להביא על פרעה ואח"כ ישלח אתכם אבל בבקשה ממך שתמתין שיהיה שהות לישראל שיעשו מה שאמרתי לך בתחלת דבורי שיך

מֵאֶ֥רֶץ מִצְרָ֑יִם הֽוּא־הַלַּ֤יְלָה הַזֶּה֙ לַֽיהוָ֔ה שִׁמֻּרִ֛ים
לְכָל־בְּנֵ֥י יִשְׂרָאֵ֖ל לְדֹרֹתָֽם׃ פ
וַיֹּ֤אמֶר יְהוָה֙ אֶל־מֹשֶׁ֣ה וְאַהֲרֹ֔ן זֹ֖את חֻקַּ֣ת הַפָּ֑סַח 43
כָּל־בֶּן־נֵכָ֖ר לֹא־יֹ֥אכַל בּֽוֹ׃ וְכָל־עֶ֥בֶד אִ֖ישׁ מִקְנַת־כָּ֑סֶף 44
וּמַלְתָּ֣ה אֹת֔וֹ אָ֖ז יֹ֥אכַל בּֽוֹ׃ תּוֹשָׁ֥ב וְשָׂכִ֖יר לֹא־יֹ֥אכַל 45
בּֽוֹ׃ בְּבַ֤יִת אֶחָד֙ יֵֽאָכֵ֔ל לֹא־תוֹצִ֧יא מִן־הַבַּ֛יִת מִן־ 46
הַבָּשָׂ֖ר ח֑וּצָה וְעֶ֖צֶם לֹ֥א תִשְׁבְּרוּ־בֽוֹ׃ כָּל־עֲדַ֥ת 47
יִשְׂרָאֵ֖ל יַעֲשׂ֥וּ אֹתֽוֹ׃ וְכִֽי־יָג֨וּר אִתְּךָ֜ גֵּ֗ר וְעָ֣שָׂה 48
פֶ֘סַח֮ לַֽיהוָה֒ הִמּ֥וֹל ל֣וֹ כָל־זָכָ֗ר וְאָז֙ יִקְרַ֣ב לַעֲשֹׂת֔וֹ

לאנדע מצרים צו פיהרען: דיעזעס איזט דיא נאכט, וועלכע דעם עווי־
גען געווייהט זיין זאלל, איינע בעאבאכטונג פיר אללע קינדער ישרא'ס
ביא איהרען נאכקאממען. דער עוויגע שפראך צו משה אונד אהרן: 43
דיעזעס איזט דאס געזעץ דעס פערזאָהנונגסאָפפערס, איין יעדער פרעמ־
דער (דער ניכט פאָן דער נאציאָן איזט) זאלל ניכט דאפאָן עססען. איי־ 44
נעס יעדען מאננעס שקלאפען אבער, דיא ער פיר געלד געקויפט, דען
זאללסט דא בעשניידען, אלסדאן קאן ער דאפאָן עססען. איין געדול־ 45
דעטער פרעמדלינג (דער ניכט אללע געזעטצע אנגענאָממען) אונד
איין טאגעלאָהנער זאלל ניכט דאפאָן עססען. עס מוס אין דעמזעלבען 46
הויזע פערצעהרט ווערדען, דו זאללסט פאָן דעם פלייש ניכטס אויס
דעם הויזע הינויסטראגען, אויך קיינען קנאָכען דאראן צערברעכען.
דיא גאנצע געמיינע ישרא'ס זאללען דאס פסח מאכען. ווען איין פרעמ־ 47
דער ביא דיר וואָהנט (דיינע רעליגיאָן אננימט), אונד וויל דעם 48
עוויגען דאס פסח פייערן, זאָ מיססען אללע מאננען צו זיינעם הויזע
בעשניטטען ווערדען, אלסדאן מאג ער הינצוטרעטען דאס פסח צו האל־

מנחה חדשה.

והוא ושאלה אשה משכנתה וגו', וא"ת שאחרי היות המכה יכולין לשאול לא יתכן לפי שבכמוך ישלח אתכם מזה ולא יתן לכם שהות יום או יומים שתוכלו לשאול בהם הכל כשלחו ר"ל כאשר ישלח אתכם כלה גרש יגרש אתכם מזה ר"ל שאם תתעכלו לצאת יגרש אתכם ולכן בבקשה ממך שקודם שתבוא להם המכה הנשארת תדבר נא באזני העם וישאלו וגו' ואמר באזני העם ר"ל

וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ וְכָל־עָרֵל לֹא־יֹאכַל בּוֹ:
49 תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָאֶזְרָח וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם:
50 וַיַּעֲשׂוּ כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה
51 וְאֶת־אַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ: ס וַיְהִי
בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
יג מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צִבְאֹתָם: פ שביעי
1 2 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: קַדֶּשׁ־לִי כָל־בְּכוֹר
פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי
3 הוּא: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם זָכוֹר אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה
אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים כִּי בְּחֹזֶק

טען, אונד זאָ גוט זיין, אַלז איין איינגעבאָרנער דעז לאַנדעז; יעדער
49 אונבעשניטטענע אַבער זאָלל ניכט דאַפֿאָן עססען. עבען דיעזעלבע
לעהרע זאָלל זיין פֿיר דען איינגעבאָרנען אונד פֿיר דען פֿרעמדען, דער
50 אונטער אייך וואָהנט: דיא קינדער ישראל'ס טהאַטען: זאָ וויא דער
51 עוויגע דענן משה אונד אהרן בעפֿאָהלען, טהאַטען זיא. אַן דעמזעל־
בען טאַגע נאָך פֿיהרטע דער עוויגע דיא קינדער ישראל'ס אויז דעם לאַנ־
1 דע מצרים, אין גאַנצען הערצוגען. דער עוויגע שפּראַך צו
2 משה, וויא פֿאָלגט: . הייליגע מיר אַללעז ערסטגעבאָרנע! דיא
אָפֿפֿנונג דעז מוטטערלייבעז (דאַז הייסט: וואַז צוערסט אויז מוטטער־
לייב קאָממט) בייא דען קינדערן ישראל'ס, זאָוואָהל בייא מענשען אַלז
3 בייא פֿיה; עז איזט מיין. משה שפּראַך צום פֿאָלקע: געדענקעט
דיעזען טאַג, דאַ איהר אויז מצרים געגאַנגען, אויז דעם סקלאַפֿענהויזע,
דען מיט דער שטאַרקע דער האַנד האַט אייך דער עוויגע פֿאָן היער

מנחה חדשה.

שיהיה הדבר בהזכיה' ולא יוציאו אותו לחוץ, וכן עשו כמשז"ל שלא גילו סודם, וכאשר ראה משה רבינו הע"ה אמר כה אמר ה' כחצות הלילה וגו' שאמר אני אתן להם שהות כל היו' שישאלו מאת כל שכניה' וחצו' לילה לעסוק בפסחיה', ומרוב כעסו ש פרעה לא אמר הדבר הזה לפרעה אבל כשאמר לו אל תוסף ראות פני החזיר פניו ממנו ואמר הדבר הזה בקול רם לכל הנצבי' עליו וש"פ

יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ׃
הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב׃ וְהָיָה כִי־
יְבִיאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי
וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ
אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ וְעָבַדְתָּ אֶת־הָעֲבֹדָה הַזֹּאת
בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה׃ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצֹּת וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי חַג לַיהוָה׃ מַצּוֹת יֵאָכֵל אֵת שִׁבְעַת
הַיָּמִים וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר
בְּכָל־גְּבֻלֶךָ׃ וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר
בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם׃
וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל־יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן

וועגגעפיהרט; עז זאָלל אויך ניכטס געזייערטעס געגעססען ווערדען.
היינטע געהט איהר הערויז אים אָהרענמאָנאַט. ווען דיך דער 4
עוויגע ברינגען ווירד אין דאַז לאַנד דעז פאָלקס כנען'ס, חתי, אמרי,
חוי אונד יבוסי, וועלכעז ער דיינען פאָרעלטערן צוגעשוואָרען, דיר
איינצוגעבען, איין לאַנד וואָ מילך אונד האָניג פליעסט, זאָ זאָללסט דוא
דיעזען גאָטטעזדיענסט האַלטען אין דיעזעם מאָנאַט. זיעבען טאַגע 6
זאָללסט דוא אונגעזייערטעס בראָד עססען, אונד אַם זיעבענטען טאַגע
זאָלל איין פעסט דעם עוויגען צו עהרען זיין. אונגעזייערטעס בראָד 7
זאָלל געגעססען ווערדען דיא גאַנצען זיעבען טאַגע, אונד קיין געזייערט
בראָד געזעהען ווערדען, אויך קיין זויערטייג געזעהען ווערדען אין
אַללען דיינען גרענצען. צו דיינעם זאָהנע זאָללסט דוא אַן דאַמאַל זאַגען: 8
דיעז געשיעהט וועגען דעססען, וועלכעז דער עוויגע מיר געטהאַן, אַלז
איך אויז מצרים גינג. דיעזעז זאָלל דיר צום מערקצייכען אויף דיינער 9
האַנד דיענען, אונד צום דענקצעטטעל צווישען דיינען אויגען, דאַמיט

מנחה חדשה.

שהכוונה היתה אליו. ואמר ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו וגו' שלא
תאמרו שכשימות בהם כל בכור שיקומו על ישראל ליקח נקמתם מהם כי אין
להם יכולת על זה מהשגחת הש"י עליהם עד שאפילו הכלב לא יחרץ להם לשנו,

תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ כִּי בְּיָד חֲזָקָה הוֹצִאֲךָ
10 יְהוָה מִמִּצְרָיִם׃ וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת
לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יָמִימָה׃ פ
11 וְהָיָה כִּי־יְבִאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר
12 נִשְׁבַּע לְךָ וְלַאֲבֹתֶיךָ וּנְתָנָהּ לָךְ׃ וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר־
רֶחֶם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ
13 הַזְּכָרִים לַיהוָה׃ וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־
לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ וְכֹל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה׃
מפטיר
14 וְהָיָה כִּי־יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ
אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית

דיח לעהרע דעז עוויגען חין דיינעם מונדע בלייבע, (דחז הייסט: זיך חיממער פֿחָרטפֿפֿלחַנצע), דחַס דיך דער עוויגע מיט שטחַרקער
10 החַנד חויז מצרים געפֿיהרט. בעחָבחַכטע חַלזחָ דיעזע פֿערחָרדנונג
11 צו חיהרער צייט, פֿחָן יחַהר צו יחַהר. ווען דיך נון דער עוויגע ברינגען וירד חין דחַז לחַנד כנען׳ס, וועלכעז ער דיר מונד דיינען
12 פֿחָרעלטערן צוגעשווחָרן, חונד עז דיר חייגעבן וירד׃. זחָ זחָלסט דוח חַללעז, וחַז צוערסט חויז מוטטערלייבע קחָממט, דעם עוויגען היגטשטעללען, נחֶמליך חַללעז מחֶננליכע, דחַז פֿחָן דיינעם פֿיה צוערסט
13 געווחָרפֿען ווחָרדען, זחָלל דעם עוויגען געווייהט זיין. חַללעז ערסט געבחָרנע פֿחָן עזעל זחָלסט דוח מיט חיינעם לחַממע לחָזקויפֿען; קויפֿסט דוח עז חַבער ניכט לחָז, זחָ מוסט דוח חיהם דען נחַקקען צערברעכען; חונד חַללעז ערסטגעבחָרנע פֿחָן מענשען חונטער דיינן קינז
14 דערן זחָלסט דוח לחָזקויפֿען. ווען דיך נון דיין זחָהן חיינסט פֿרחַגען וירד: וחַז בעדייטעט דיעזעז? זחָ טפריך צו חיהם: מיט שטחַרקער החַנד החַט חונז דער עוויגע פֿחָן מצרים חויז דעם זקלחַפֿענהויזע גע־

מנחה חד שה.

ומ"ש אל תוסף ראו׳ פני הדבר יהיה בהיפך שאני לא ארצה לראות פניך והנה ירדו כל עבדיך אלה אלי וגו׳, ועכ"פ כצטרך לומר שמה שאמר הש"י למשה החדש הזה לכם וגו׳ ויקחו להם איש שה לבית אבות וגו׳ שהיה מקול׳ לכם לפי

עֲבָדִים׃ וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פַרְעֹה לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהֲרֹג 15
יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם וְעַד־
בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹבֵחַ לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם
הַזְּכָרִים וְכָל־בְּכוֹר בָּנַי אֶפְדֶּה׃ וְהָיָה לְאוֹת עַל־ 16
יָדְכָה וּלְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ
יְהוָה מִמִּצְרָיִם׃ ס וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה 17
אֶת־הָעָם וְלֹא־נָחָם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים
כִּי קָרוֹב הוּא כִּי ׀ אָמַר אֱלֹהִים פֶּן־יִנָּחֵם הָעָם
בִּרְאֹתָם מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרָיְמָה׃ וַיַּסֵּב אֱלֹהִים 18

פיהרט. דא פרעה זיך זא זעהר ווידערזעצטע אונז ציהען צו לאססען, 15
זא ערטעטע דער עוויגע אללע ערסטגעבארנע אים לאנדע מצרים, פאן
ערסטגעבארענען דעז מענשען ביז אויף דאז ערסטגעבארנע דעז פיהז;
דארום אפפערע איך דעם עוויגען צו עהרען, אללעז מאננליכע, דאז
צוערסט אויז מוטטערלייבע געקאממען, אונד אללעז ערסטגעבארנע
מיינער קינדער קויפע איך לאז. דיעזעז זאלל דיר צום מערקצייכען אויף 16
דיינער האנד, אונד צור פארדערהויפטבינדע צווישען דיינען אויגן דיענען,
דאס אונז דער עוויגע מיט שטארקער האנד אויז מצרים געפיהרט האט.
אלז נון פרעה דאז פאלק ציהען ליעס, פיהרטע זיא גאטט ניכט 17
דען וועג דורך דאז לאנד פלישתים, וויל עז זעהר נאהע איזט; דען
גאטט זאגטע צום פארויז, דאז פאלק מעכטע זיך בעדענקען, ווען
עז קריעג פאר זיך זעהען, אונד נאך מצרים צוריקגעהן. גאטט ליעס 18

מנחה חדשה.

שהגרלה שמ"ש משה כחצות הלילה היה הלילה ההוא אחר היום שדברנו, ואח"כ מ"ש בעשור לחדש הזה ויקחו להם וגו' לא יהיה כי אם לדורות ולא כן הדבר כי במצרים לקחו אותו בעשר לחדש. ומכאן ואילך עד סוף הפרשה הרוצה לראות תמוהות הכם בספר הרב ז"ל.

ויהי בשלח פרעה וגו', עתה בא לספר אופן יציאתם ומה שאירע להם בדרך וכיצד רדף אחריהם פרעה, והנה מלת ויהי משמשת עד סוף הענין ופי' ויהי בשלח פרעה את העם קרה להם כך וכך עד סוף כל הענין, ולפי מנהג התורה בכל מה אופן זה הספור בכתב ולא כתם בוי"ו, וגם ויקח משה

את־העם דרך המדבר ים־סוף וחמשים עלו בני־
19 ישראל מארץ מצרים: ויקח משה את־עצמות
יוסף עמו כי השבע השביע את־בני ישראל לאמר
פקד יפקד אלהים אתכם והעליתם את־עצמתי
20 מזה אתכם: ויסעו מסכת ויחנו באתם בקצה
21 המדבר: ויהוה הלך לפניהם יומם בעמוד ענן
לנחתם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם
22 ללכת יומם ולילה: לא־ימיש עמוד הענן יומם
ועמוד האש לילה לפני העם: פ

אום דאז פֿאָלק איינען אומוועג ציהען, דען וועג דורך דיא וויסטע צום
בינזענזעע, אונד דיא קינדער ישראל'ס גינגען געוואפֿנעט אויז דעם
19 לאנדע מצרים הינויף. משה נאהם אויך דיא געביינע יוסף'ס מיט זיך,
דען דיזער האטטע דיא קינדער ישראל'ס בעשווארען, שפראך נעמ:
ליך: גאָטט ווירד אייך ווידער בעדענקען, זא פֿיהרט איהר מיינע גע:
20 ביינע פֿאָן היער מיט הינויף נעהמען. זיא צאָגען אויז פֿאָן סכת, אונד
21 לאגערטען זיך צו איתם, אן אנפֿאנגע דער וויסטע. דער עוויגע גע:
הענד פֿאָר איהנען הער, דעז טאגס אין איינער וואָלקענזייל, זיא דען
רעכטען וועג צו פֿיהרען, אונד דעז נאכטס אין איינער פֿייערזייל, ווא:
רען צו לייכטען, דאמיט זיא טאג אונד נאכט פֿאָרטגעהען קאָננטען.
22 ער ליעס דעז טאגס דיא וואָלקענזייל, אונד דעז נאכטס דיא פֿייערזייל
פֿאָר דעם פֿאָלקע ניכט וויכען.

מנחה חדשה.

את עצמות יוסף אינו במקומו הראוי ודברים אחרים בקצ תמצא, הוי יודע כי היתה כוונת התורה לרמוז לנו אגב מלותיה ענין אחר והוא כי מאחר שעשה הש"י שפטי' בפרע' ובכל עם ארצו וגרש' לפי שאמרו כלנו מתים למה חזר ללכת אחריה' בטרם שילכו ג' ימים במדבר כאשר א"ל מש' ? ואם היה דעתו עליהם והיה ירא שמא ילכו לה', למה לא רדף אחריהם מיד בטרם ירחיקו ללכ', ולכן סדרה התור' כל זו הענייני' באופן נתינת סבה לכל הנדדי', ואמר כי מתחלה ראה פרע' דברים בישרא' שנתברר לו מהם שאין דעתם לברוח והוא כי כאשר שלחם ולא נחם אהים דרך ארץ פלשתי' אמר אם היה דעתם לברוח היו הולכים

יד

1 2 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְיָשֻׁבוּ וְיַחֲנוּ לִפְנֵי פִּי הַחִירֹת בֵּין מִגְדֹּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי
3 בַּעַל צְפֹן נִכְחוֹ תַחֲנוּ עַל־הַיָּם׃ וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל נְבֻכִים הֵם בָּאָרֶץ סָגַר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר׃
4 וְחִזַּקְתִּי אֶת־לֵב־פַּרְעֹה וְרָדַף אַחֲרֵיהֶם וְאִכָּבְדָה
בְּפַרְעֹה וּבְכָל־חֵילוֹ וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה
5 וַיַּעֲשׂוּ־כֵן׃ וַיֻּגַּד לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם וַיֵּהָפֵךְ
לְבַב פַּרְעֹה וַעֲבָדָיו אֶל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ מַה־זֹּאת

דער עוויגע שפראך צו משה, וויא פאלגט: זאגע דען קינדערן ישראל'ס, דאס 1 2
זיא אומקעהרן, אונד זיך פאר פי החירות לאגרן, צווישן מגדל אונד דעם מעע־
רע; פאר בעל צפון, געגן איהם איבר אם מעערע זאלט איהר אייך לאגרן.
זא ווירד פרעה פאן דען קינדערן ישראל'ס דענקען, זיא זייען פעראיררט 3
אים לאנדע, בעל צפון האבע דיא וויסטע אום זיא הער פערשפעררט.
איך ווערדע דאז הערץ פרעה'ס שטארק מאכען, דאס ער זיא פערפאלגע, 4
ווערדע נאך עהרע האבען אן פרעה אונד אן זיינעם גאנצען העערע,
אונד דיא מצריים זאללען ערקעננען, דאס איך דער עוויגע בין; זיא
טהאטען אזו. אלז נון דעם קעניג פאן מצרים בעריכטעט ווארד, 5
דאס דאז פאלק דיא פלוכט נעהמע, דא ווארד דיא געזיננונג פרעה'ס
אונד זיינער בעדיענטען געגען דאז פאלק פעראנדערט, אונד שפראכען:

מנחה חדשה.

בדרך היותר קרוב לארצם והוא ארץ פלשתים; וא"ת הנה היתה כוונת הש"י להוליכ' לארץ כנען ולמה עקם להם הדרך, לכן נתן לך סבה כי אמר שאם וגו' ולכן הסיבם דרך המדבר ים סוף ולכן לא רדף אחריה' מיד כי אמר הולכים הם של המדבר כמ"ש לזבוח, וראה ג"כ דברי' הפכיים לזה והוא כי עלו חמושים כדרך ההולכי' למלחמ' ולא כדרך הנוגשי' על פני השד' ולא היה להם פחד אויב כי כל הארץ היא' מארץ מצרי' היא', וראה ג"כ שלקח משה את עצמו' יוסף, וכאשר היה רוא' ההפכיי' הא' היה יושב ומצפ' מה יהי' בסופ', וכאשר רא' הש"י שלא היה רודף אחריה' אמר אם אמתין לו עד שילכו ג' ימים במדבר אולי לא יצא אחריה' כי רב ממנו הדרך ולכ"א למשה דבר אל בני ישרא' וישובו ויחנו וגו' ויאמר פרעה וגו'; וי"ל אדרב' כי בשוב' לאחוריה' תתישב דעתו ויאמר כי פחדו ללכת במדבר לזבוח כמ"ש נבוכי' הם בארץ ולכן הם חוזרי' עתה על עקבותיה' למצרי'

6 עָשִׂינוּ כִּי־שִׁלַּחְנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵעָבְדֵנוּ׃ וַיֶּאְסֹר
7 אֶת־רִכְבּוֹ וְאֶת־עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ׃ וַיִּקַּח שֵׁשׁ־מֵאוֹת
רֶכֶב בָּחוּר וְכֹל רֶכֶב מִצְרָיִם וְשָׁלִשִׁם עַל־כֻּלּוֹ׃
8 וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּרְדֹּף
אַחֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֹצְאִים בְּיָד רָמָה׃ שני
9 וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיַּשִּׂיגוּ אוֹתָם חֹנִים עַל־
הַיָּם כָּל־סוּס רֶכֶב פַּרְעֹה וּפָרָשָׁיו וְחֵילוֹ עַל־פִּי
10 הַחִירֹת לִפְנֵי בַּעַל צְפֹן׃ וּפַרְעֹה הִקְרִיב וַיִּשְׂאוּ

ווארום האבען וויר דאז געטהאן, דאס וויר דיא ישראל האבען ליעהען
6 לאסען, אונז ניכט מעהר צו דיענען ?. ער ליעס זיינען וואגען אנשפאנ־
7 נען, אונד זיין פאלק נאהם ער מיט זיך. ער נאהם זעכס הונדערט
אויזערלעזענע קריגסוואגען אונד אללע געשפאן אויז מצרים, אונד דיא
8 הויפטלייטע איבער אילהנען. דער עוויגע מאכטע דאז הערץ פרעה'ס,
קעניגס פאן מצרים, זא שטארק, דאס ער דיא קינדער ישראל'ס פער־
פאלגטע ; דיא קינדער ישראל'ס אבער לאגען מיט אויפגעהאבענער האנד
9 (דאז הייסט : אפפענטליך). דיא מצריים זעטצטען איהנען נאך, אונד
ערריכטען זיא געלאגערט אם מעערע, אללע פפערדע, אללעז קריגס־
געשפאן פרעה'ס, זיינע רייטעריי, אונד זיינע מאנשאפט צו פוסע,
10 ביים פי החירת פאר בעל צפן. אלז פרעה זיך נאהערטע, הובען דיא

מנחה חדשה.

כי פי החירת הוא פית', ולכן י"ל שלא חזרו לפי החירת עצמו אבל חנו לפני פי החירת לדרומו בין מגדל ובין הים, והוא כי המדבר הוא מזרחי למצרי' ופי החיר' הוא בין מצרים ובין המדבר וים סוף הוא דרומי למצרי', והנה בשובם עתה מדרך המדבר שהוא מזרחם לדרומם אע"פ שהיו מתקרבים למצרים לא היו חוזרים שמה אבל יראה שלא רצו ללכת בדרך המדבר והיו מבקשים דרך אחר, ולכן אמר פרעה לבני ישראל נבוכים הם בארץ לתור להם דרך נקל לפי שסגר עליה' המדבר את הדרך אשר בחרו להם תחלה כי לא יכלו ללכ' בדרך המדבר הגדול והנורא ההוא מקום נחש שרף ועקרב ומאון אשר אין מים, שאו היו הולכי' לזבוח כמו שאמרו לא היה להם לירא מן המדבר ההוא כי יכולים היו לסבול יום או יומי', וא"כ הנה נתברר שהם בורחים ולכן נהפך לבבו ולבב עבדיו אל העם כי לבם היה מתחלה לשלחם ובתחבולה הזאת שעשה להם הש"י

בְנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֨ל אֶת־עֵינֵיהֶ֜ם וְהִנֵּ֥ה מִצְרַ֣יִם ׀ נֹסֵ֣עַ
אַחֲרֵיהֶ֗ם וַיִּֽירְאוּ֙ מְאֹ֔ד וַיִּצְעֲק֥וּ בְנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֖ל אֶל־
יְהוָֽה׃ וַיֹּאמְרוּ֮ אֶל־מֹשֶׁה֒ הֲֽמִבְּלִ֤י אֵין־קְבָרִים֙ 11
בְּמִצְרַ֔יִם לְקַחְתָּ֖נוּ לָמ֣וּת בַּמִּדְבָּ֑ר מַה־זֹּאת֙ עָשִׂ֣יתָ
לָּ֔נוּ לְהוֹצִיאָ֖נוּ מִמִּצְרָֽיִם׃ הֲלֹא־זֶ֣ה הַדָּבָ֗ר אֲשֶׁ֨ר 12
דִּבַּ֨רְנוּ אֵלֶ֤יךָ בְמִצְרַ֙יִם֙ לֵאמֹ֔ר חֲדַ֥ל מִמֶּ֖נּוּ וְנַעַבְדָ֣ה
אֶת־מִצְרָ֑יִם כִּ֣י ט֥וֹב לָ֙נוּ֙ עֲבֹ֣ד אֶת־מִצְרַ֔יִם מִמֻּתֵ֖נוּ
בַּמִּדְבָּֽר׃ וַיֹּ֨אמֶר מֹשֶׁ֣ה אֶל־הָעָם֮ אַל־תִּירָאוּ֒ 13

קינדער ישראל'ס איהרע אויגען אויף, דאָ וואַר גאַנץ מצרים הינטער איהנען
הערציעהענד ; זיא פירכטעטען זיך אונגעמיין, אונד דיא קינדר ישראל'ס
שריען צו דעם עוויגען. צו משה אַבער שפראַכען זיא : איזט עז אויז 11
מאַנגעל דער גראָבער, דאַס עטוואַ קיינע אין מצרים זינד, דאַרום דוא
אונז הינגענאָממען אין דער וויסטע צו שטערבען ? וואַרום האַסט דוא
אונז דאַז געטהאַן, אונז אויז מצרים הערויזצופיהרען ?. איזט עז ניכט 12
עבען דיעזעז, דאַז וויר דיר אין מצרים געזאַגט האַבען ? נעמליך : לאַס
פאָן אונז אַב, וויר וואָללען דען מצריים דיענען ; דען עז איזט בעססער
פיר אונז, דען מצריים צו דיענען, אַלז דאַס וויר אין דער וויסטע אומז
קאָממען. משה שפראַך צום פאָלקע: פירכטעט אייך ניכט! שטעהט 13

מנחה חדשה.

החזיק את לבו ורדף אחריהם כי אמר אם יד ה' עשתה זאת למה חזרו מדרך
המדבר ועוד למה הם הולכי' ביד רמה ר"ל בכלי זין מאחר שהש"י כלאם להם
במצרי' ורדף אחריהם לכלות דבר ה' מפי נביאו ולקח את כל עמו עמו והשיג
אותם חוני' על הים; ואמר לומר כל סוס רכב פרעה ופרשיו וחילו ר"ל
שכבר היו שם כל חיילותיו כי מדרך העם היוצאים למלחמה שלא יצאו כולם
בבת אחת אבל יצאו ראשי הגייסות תחלה עם העם אשר כל עבייניה' מזומנים
ואח"כ יצאו שאר העם קצתם לאחר וקצתם למחרתו ולשלשת ימים ויותר,
ואלו מרוב זריזותם למלחמת ישראל כבר הגיעו כולם כשהשיגו אותם חנים על
הים ואע"פ שבו ביום רדפו אחריהם כמ"ש ז"ל בששי רדפו ולילי ז' וכו', וכאשר
נשאו בני ישראל את עיניהם וראו מצרים נוסע אחריהם יראו מאד והגיע להם
יון הבער עד שצעקו אל הש"י בחוקה מרוב הבטחת' בש"י ואמרו למשה המבלי
אין קברים וגו' כלומר הגיע זמן שנתאמתו דברינו שהיינו אומרים לך והוא

הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ אֶת־יְשׁוּעַת יְהוָה אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה
לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא
14 תֹסִפוּ לִרְאֹתָם עוֹד עַד־עוֹלָם: יְהוָה יִלָּחֵם
לָכֶם וְאַתֶּם תַּחֲרִשׁוּן: פ שלישי
15 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מַה־תִּצְעַק אֵלָי דַּבֵּר אֶל־
16 בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ: וְאַתָּה הָרֵם אֶת־מַטְּךָ וּנְטֵה
אֶת־יָדְךָ עַל־הַיָּם וּבְקָעֵהוּ וְיָבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ
17 הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה: וַאֲנִי הִנְנִי מְחַזֵּק אֶת־לֵב מִצְרַיִם וְיָבֹאוּ

רוהיג, אונד זעהט דיא הילפֿע דעז עוויגען, דיא ער איך היטע ערצייא
גען ווירד; דען וויא איהר דיא מצריים היטע געזעהען, זאָ זאָלט איהר
14 זיא ניעמאַלז ווידער זעהען. דער עוויגע ווירד פֿיר איך שטרייטען,
15 איהר אַבער זאָלט שטיללע זיין. דער עוויגע שפראַך צו משה: ווארום
פֿלעהעסט דוא נאָך צו מיר? זאַגע דען קינדערן ישראל, דאַס זיא אויפֿ
16 ברעכען. דוא אַבער העבע דיינען שטאַב אויף, נייגע דיינע האַנד
איבער דאַז מעער, אונד טהיילע עז פֿאָן איינאַנדער, זאָ זאָללען דיא
קינדער ישראל מיטטען איננ מעערע אויף טראָקקענעם באָדען געהען.
17 איך הינגעגען, איך מאַכע דאַז הערץ דער מצריים שטאַרק, דאַס זיא

מכתם חדשה.

כי בטוחים היינו בש"י וקבלה היתה בידנו שעתיד הקב"ה להוציאנו ממצרים
ברכוש גדול כמ"ש לאברהם ואח"כ יצאו ברכוש גדול אבל הקץ אשר נאמר
לאברהם לא הגיע עדיין והוא ת' שנה ואתה אמרת לנו שהש"י פקד אותנו
ונתת לנו אותות ומופתים ואמרנו הש"י רחום וחנון אולי קרב הקץ וכאשר
ראינו שהרע לנו פרע' בשליחותך אמרנו לא ה' פעל כל זאת כי מהטוב הגמור
לא יבוא דבר רע וכמ"כ ברצותו להיטיב ואמרנו מש' ואהרן עשו זה מרוב חכמת'
וחשבו להוציאנו בהתחכמותם למלוך עלינו, ובאותה שעה אמרנו לו חדל
ממנו ונעבדה את מצרים עד ישקיף וירא ה' משמי', הלא תראה שחסידיהם
אשר היו מוסרין עצמם עליה' אמרו למשה ולאהרן ירא ה' עליכם וישפוט,
ולולי שהיו מאמיני' בש"י אמונ' חזקה לא ימסרו דינם לש"י אף שלא היו מאמינים
בשליחות משה לסבה שאמרנו, ועוד שלא שמעו מעולם ולא ראו שיהיה שום
נביא שלוח מאת הש"י לשום אומה כדי להזהירם או להטיב או להרע להם אבל

אחריהם ואכבדה בפרעה ובכל־חילו ברכבו
18 ובפרשיו׃ וידעו מצרים כי־אני יהוה בהכבדי
19 בפרעה ברכבו ובפרשיו׃ ויסע מלאך האלהים
ההלך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם ויסע
20 עמוד הענן מפניהם ויעמד מאחריהם׃ ויבא בין
מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ויהי הענן והחשך
ויאר את־הלילה ולא־קרב זה אל־זה כל־הלילה׃
21 ויט משה את־ידו על־הים ויולך יהוה ׀ את־הים
ברוח קדים עזה כל־הלילה וישם את־הים לחרבה

היכטער איהנען היניינגעהען, זא ווערדע איך נאך עהרע האבען אן
פרעה, אונד אן זיינעם גאנצען העערע, אן זיינען וואגען, אונד אן
18 זיינער רייטעריי. דיא מצריים זאללען ערקעננען, דאס איך דער
עוויגע בין, דא איך עהרע האבען ווערדע אן פרעה, אן זיינען וואגען
19 אונד אן זיינער רייטעריי. דער ענגעל גאטטעס, דער פאר דעם
לאגער דער ישראל הערגעגאנגען, נאהם אב, אונד גינג היכטער איהנען
הער, דיא וואלקענזייַלע, דיא פאר איהנען וואר, נאהם אב, אונד
20 שטעללטע זיך היכטער איהנען. אונד קאם אלזא צווישען דעם לאגער
דער מצריים, אונד דעם לאגער דער ישראל; היער וואר וואלקע אונד
פינסטערניס, אונד דא ערלייכטעטע עז דיא נאכט; עז קאם אבער
21 איין לאגער ניכט צום אנדערן דיא גאנצע נאכט. מש' שטרעקטע זיינע האנד
אויז איבער דאז מעער, דער עוויגע טריעב דאז מעער צוריק דורך איי'
נען העפטיגען אסטווינד דיא גאנצע נאכט, מאכטע אויז דעם מעערע

מנחה חדשה.

היו כנביאי' לעצמ', וכאשר חזר משה לדבר עמהם במלאכות הש"י לא שמעו אלו
מקצר רוחם ר"ל כי מקוד' לכן אע"פ שהיו שם סבות לשלא יאמינו אמרו כי אולי
יראה ה' בעניים ועתה שניתוסף להם השעבוד אמרו שהסבות האמורות אמת
ועדיין לא הגיע תור ישראל, והנה הש"י צוה את משה ואהרן אל בני ישראל ואל
פרעה מלך מצרי' להוציא את בני ישראל ממצרי' וכאשר הרבה אותות ומופתים
במצרים חזרו להאמין בשליחות' ויבאו אחריו אל המדבר וחשבו כי הספיק' חומת
ברזל בינם ובין מצרים שלא ירדפו אחריהם לעול', וכאשר ראו אחר כל הנסים

22 וַיִּבָּקְעוּ הַמָּיִם׃ וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה
23 וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם׃ וַיִּרְדְּפוּ
מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם כֹּל סוּס פַּרְעֹה רִכְבּוֹ
24 וּפָרָשָׁיו אֶל־תּוֹךְ הַיָּם׃ וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר וַיַּשְׁקֵף
יְהוָה אֶל־מַחֲנֵה מִצְרַיִם בְּעַמּוּד אֵשׁ וְעָנָן וַיָּהָם אֵת
25 מַחֲנֵה מִצְרָיִם׃ וַיָּסַר אֵת אֹפַן מַרְכְּבֹתָיו וַיְנַהֲגֵהוּ
בִּכְבֵדֻת וַיֹּאמֶר מִצְרַיִם אָנוּסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי
יְהוָה נִלְחָם לָהֶם בְּמִצְרָיִם׃ פ רביעי
26 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־הַיָּם

22 פֿעסטען בָאדען, אונד דאַז וואַסער וואורדע צערטהיילט. דיא קינדר
ישרא׳ גינגען מיטטען אין מעערע אויף טרָאקקענעם בָאדען, אונד דאַז
וואַסער דיענטע איהנען צור מויער, צו איהרער רעכטען, אונד צו איה׳
23 רער לינקען. דיא מצריים פֿערפֿאָלגטען זיא, אונד קאַמען איהנען נאַך,
אַללע פֿפֿערדע פרעה׳ס, זיינע וואַגען אונד זיינע רייטעריא, מיטטען
24 אין דאַז מעער היניין. עז וואַר אין דער מאָרגענוואַכע, אַלז דער
עוויגע אויף דאַז לאַגער דער מצריים איינען בליק וואַרף, דורך דיא
פֿייער׳ אונד וואָלקענזייולע, אונד דאַז לאַגער דער מצריים אין פֿערווירר׳
25 רונג בראַכטע. ער ליעס דיא רעֶדער זיך פֿאָן דען וואַגען אבזאָנדערן,
אונד פֿיהרטע זיא מיט בעשווערליכער צוגע; דאַ זאַגטע איין מצרי צום׳
אַנדערן: איך וויל פֿליהען פֿאָר ישרא׳, דען דער עוויגע שטרייטעט
26 פֿיר זיא מיט מצרים. דער עוויגע שפראַך צו משה: נייגע דיינע האַנד

מנחה חדשה.

הנעשים במצרים שרדפו אחריהם בעם כבד וביד חזקה חזרו לומר בודאי לא
ה׳ פעל כל זאת שאלו ידו נגעה בהם לא יהיה להם יכולת לרדוף אחרינו ולכן
צעקו אל ה׳ אלהיהם ובעטו במשה ואמרו לו הרי נתגלה שכל מה שעשית היה
למלוך עלינו וא״כ מאחר שידעת שאין אתה יכול לעמוד מה שהתחלת ידעת
כי סופנו למות במדבר ביד המצריי׳ כי יקחו ממנו נקמת׳ וא״כ למה הוצאתנו
אל המדבר וכי לא היו קברים במצרים כי ידענו שבין כך ובין כך נמות בידם,
הלא תראה שבדבור קל שאמרת לו אמר לא תוסיפו לתת תבן לעם וכש״כ

וְיָשֻׁבוּ הַמַּיִם עַל־מִצְרַיִם עַל־רִכְבּוֹ וְעַל־פָּרָשָׁיו׃
וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיָּשָׁב הַיָּם לִפְנוֹת 27
בֹּקֶר לְאֵיתָנוֹ וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ וַיְנַעֵר
יְהוָה אֶת־מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם׃ וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם וַיְכַסּוּ 28
אֶת־הָרֶכֶב וְאֶת־הַפָּרָשִׁים לְכֹל חֵיל פַּרְעֹה

(א"ה צורת כתיבת השירה עם הפסוקים לפניה ולאחריה הדפסתי בסוף הספר ומשם יעתיקו הסופר).

הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בַּיָּם לֹא־נִשְׁאַר בָּהֶם עַד־אֶחָד׃
וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַמַּיִם לָהֶם 29
חֹמָה מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם׃ וַיּוֹשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא 30
אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרָיִם וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם

איבער דאז מעער, דאמיט דאז וואססער צורריקקעהרען איבער מצרים,
איבער זיין קריעגסגעשפאן אונד איבער זיינע רייטעריי. משה נייג־ 27
טע זיינע האנד איבער דאז מעער, דא קאם דאז מעער געגען מארגען
צוריק, צו זיינער פאריגען געוואלט, דיא מצריים אבער פלאהען איהם
ענטגעגען; דער עוויגע שטירצטע זיא מיטטען אין מעערע. אלז 28
דען נון דאז וואססער וויעדער צוריקקאם, בעדעקטע עס דאז קריעגס־
געשפאן, אונד דיא רייטעריי אונד דען גאנצען העערע פרעה'ס, דיא
איהנען אין דאז מעער נאכגעגאנגען זינד; ניכט איינער פאן איהנען
בליעב איבריג. דיא קינדער ישראל'ס אבער גינגען מיטטען אים מעערע 29
אויף טראקקענעם באדען, אונד דאז וואססער דיענטע איהנען
צור מויער צו איהרער רעכטען אונד צו איהרער לינקען. אן דעמזעל־ 30
בען טאגע ערעטטעטע דער עוויגע דאז פאלק ישראל פאן דער האנד
דער מצריים; ישראל זאה מצרים טאדט אן אופער דעז מעערס.

מנחה חדשה.

שיהרהרו על כל מה שבא עליה' ובפרט מכת בכוריה', והנה אדון כל הנביאים בראותו מה שהגיע אליהם מן הצער לא הוכיחם על זה והשיבם בדברים רכים ואמרות קצרות לכל מה שאמרו ואמר להם למה שאתם חושבים שתמותו אל תיראו התיצבו וראו את ישועת ה' כי הוא המוציא אתכם מארץ מצרים כי לא ינצלו, ולמה שאתם אומרים אם יש ה' בקרבנו למה מצאתנו כל זאת שרדפו אחרינו בעם כבד אשר כזה, תדעו שהוא לתועלתכם כדי שיהי' לבבכם בטוח

31 מֵת עַל־שְׂפַת הַיָּם: וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה
אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּמִצְרַיִם וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת־יְהוָה
וַיַּאֲמִינוּ בַּיהוָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ: פ
1 אָז יָשִׁיר־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת
לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אָשִׁירָה לַיהוָה כִּי־גָאֹה גָּאָה
2 סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם: עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי
לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ:
3 4 יְהוָה אִישׁ מִלְחָמָה יְהוָה שְׁמוֹ: מַרְכְּבֹת פַּרְעֹה
וְחֵילוֹ יָרָה בַיָּם וּמִבְחַר שָׁלִשָׁיו טֻבְּעוּ בְיַם־סוּף:
5 6 תְּהֹמֹת יְכַסְיֻמוּ יָרְדוּ בִמְצוֹלֹת כְּמוֹ־אָבֶן: יְמִינְךָ

31 אַלז נון ישראל דיא גראָסע מאַכט זאַהען, וועלכע דער עוויגע אַן מצרי' אויס־
געאיבט, דאַ פירכטעטע דאַז פאָלק דען עוויגען, גלויבטען אויך אַן
1 דען עוויגען, אונד אַן זיינען דיענער משה. דאַמאַלז זאַנגען
משה אונד דיא קינדער ישראל'ס דיעזען געזאַנג, דעם עוויגען צו עהרען,
אונד שפראַכען: איך זינגע דעם עוויגען דער האָך ערהאַבן זיך צייגט!
2 ראָס אונד זיין רייטער שטירצט ער אינס מעער. מיין זיעג, מיין זאַי־
טענשפיעל איזט יה, ער וואַר מיר ערעטטונג! דער איזט מיין
גאָטט! איהן וויל איך ריהמען, מיינעס פאַטערס גאָטט, איהן וויל
3 איך ערהעבען. דער עוויגע איזט העלד דעז קריעגס, עוויגעס וועז
4 זען זיין נאַמען. קריעגסגעשפאַן פרעה'ס אונד העערסמאַכט שליי־
דערט ער אינס מעער; דער אויזבונד זיינער קריעגסהאַבערן פערזונקען
5 אין דער בינזענזעע. אַבגרונד בעדעקטע זיא: זיא זאַנקען אין טיע־
6 פען, וויא שטיין. דיינע רעכטע, אָ עוויגער! פערהערליכט דורך

מנחה חדשה.

שלא ירדפו ולא יריעו לכם לעול' והוא כי כאשר ימותו פרעה וכל חילו לא ישאר להם כח להרע לכם עוד כל ימי הארץ, ועוד שיפחדו שיקרם כאשר קרה לאו, ולזה א"ל כי כאשר ראיתם את מצרים היום לא היה זה כדי שלא תוסיפו לראות' עוד עד עול', ואם תאמרו שאין לכם כח להלחם עמהם אע"פ שיהיה מימרא דה' בסעדיכם והרצון בזה שאינכם מאמינים בדברי תדעו שה' ילחם לכם ואתם תחרישון ר"ל שאפילו קול תרועת מלחמ' שאנשי המלחמ' משמיעים

יְהוָה נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ יְמִינְךָ יְהוָה תִּרְעַץ אוֹיֵב׃ וּבְרֹב 7
גְּאוֹנְךָ תַּהֲרֹס קָמֶיךָ תְּשַׁלַּח חֲרֹנְךָ יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ׃
וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ נֶעֶרְמוּ מַיִם נִצְּבוּ כְמוֹ־נֵד נֹזְלִים קָפְאוּ 8
תְהֹמֹת בְּלֶב־יָם׃ אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג אֲחַלֵּק 9
שָׁלָל תִּמְלָאֵמוֹ נַפְשִׁי אָרִיק חַרְבִּי תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי׃
נָשַׁפְתָּ בְרוּחֲךָ כִּסָּמוֹ יָם צָלֲלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם 10
אַדִּירִים׃ מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר 11
בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא׃ נָטִיתָ יְמִינְךָ 12

מאַכט; דיינע רעכטע, אָ עוויגער! צערשמעטטערט דען פֿיינד.
דורך דיינע גראָססע מאַיעסטעֶט צערמאַלמעסט דוא דיינע ווידערזאַ- 7
כער; דוא לאַססעסט אויס, דען ברעננענדען צאָרן, ער פֿערצעהרט
זיא וויא שטאָפּפּעלן. פֿאָם הויך דיינער נאַזע טהירמטען זיך. וואַססער 8
עמפּאָר! פֿליססענדעס שטאַנד אויפֿרעכט, וויא דיא וואַנד; דער
אַבגרונד וואַרד פֿעסט מיטטען אים מעערע. דער פֿיינד 9
שפּראַך: איך פֿערפֿאָלגע, האָלע איין, טהיילע בייטע אויס, מיין
מוטה זאָלל איהרער פֿאָלל זיין! איך ציעהע מיין שווערדט אויס, מיינע
האַנד פֿערטילגט זיא. דוא בליעזעסט מיט דיינעם הויכע, דאַ מעער 10
בעדעקטע זיא; זיא זאַנקען וויא בלייא, אין שטראָמענדעס געוואַססער.
ווער איזט אונטער דען מאֶכטען, עוויגער! וויא דוא? ווער איזט 11
פֿערהערליכט מיט היילינקייט, וויא דוא? פֿורכטבאַר אין לאָבע,
וואונדערטהאֶטער! דוא נייגטעסט דיינע רעכטע הין, דיא ערדע 12

מנחה חדשה.

להפחיד לאויביה' אינכם צריכים להשמיע, והנה צעק משה לש"י שיורנו בדרך זו ילך כי אע"פ שאמר לו הש"י ואכבדה בפרעה לא אמר לו אופן הכבוד הזה כיצד יהי', וא"ל הש"י מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו כלומר אני כבר אמרתי לך ואכבדה בפרעה ואתה כבר אמרת להם לישראל שלא ישמעו קול תרועת מלחמה ומדרכי להשלים דבר עבדי ועצת מלאכי וא"כ אין להם שום חלוקה אחרת לעשות כ"א ליסע להלן ולכן היה לך לומר להם שיסעו מבלי שתצעק אלי שהרי האויב משיג ואני שם עמהם והם שקטים ואופן המלחמה הזאת תהיה בשאתה תרים את מטך אל הים ותבקעהו ויבואו בני ישראל בתוכו ואני הנני מחזק את לב פרעה במה שאוליך את הים ברוח קדים עזה כל הלילה

13 תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ׃ נָחִיתָ בְחַסְדְּךָ עַם־זוּ גָּאָלְתָּ נֵהַלְתָּ
14 בְעָזְּךָ אֶל־נְוֵה קָדְשֶׁךָ׃ שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן חִיל אָחַז
15 יֹשְׁבֵי פְּלָשֶׁת׃ אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב
16 יֹאחֲזֵמוֹ רָעַד נָמֹגוּ כֹּל יֹשְׁבֵי כְנָעַן׃ תִּפֹּל עֲלֵיהֶם
אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאָבֶן עַד־יַעֲבֹר
17 עַמְּךָ יְהוָה עַד־יַעֲבֹר עַם־זוּ קָנִיתָ׃ תְּבִאֵמוֹ
וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר נַחֲלָתְךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְהוָה
18 מִקְּדָשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ׃ יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד׃

13 פֿערטילגט זיא. נון פֿיהרסט דוא מיט דיינער גנאדע דיזעס פֿאלק,
דאס דוא בעפֿרייעט! דוא ליטעסט עס מיט דיינער מאכט צו דיינער
14 הייליגען וואהנונג. פֿאלקער הארען עס, זיא בעבען; אנגסטוועה
15 ערגרייפֿט דיא איינוואהנער פלשת. פֿלאטצליך ערשרעקקען דיא
שטאממהערן אדום'ס, דיא פֿירסטען מואב'ס, ציטטערן ערגרייפֿט
16 זיא, עס צאגען אללע בעוואהנער כנען'ס. אנגסט אונד פֿורכט ווירד
איבער זיא פֿאללען! דורך דיינעס ארמעס גרעסע ערשטאררען זיא,
וויא שטיין; ביס דיין פֿאלק הינדורכציהט, עוויגער! ביס דיזעס פֿאלק
17 הינדורכציעהט, דאס דוא ערווארבסט!. דוא ברינגסט זיא היין,
פפֿלאנצעסט זיא איין, אן דיין ערבגעבירגע, אן יענען זיץ, דען דוא
צור וואהנונג דיר, עוויגער! איינגעריכטעט; אן דאס הייליגטהום,
18 או הערר! דאס דיינע הענדע בערייטעט. דער עוויגע ווירד איממער

מנחה חדשה.

כי יאמר כך מנהגו של עולם ולכן ינוחו אחריהם וכדי שלא ישיגום המצרים
עד שלא יגיעו לים נסע מלאך האלהים ההולך לפני ישראל וילך מאחריהם ר"ל
שהשגחת הש"י היתה עד עתה לפניהם להורתם הדרך ולשמרם מהפגעים
כי מאחוריה' לא היו צריכין להשגח' כפלא', ועתה שרדף אותם האויב השגיח
בהם השגח' כפלא' שלא יזיקום והגיע מההשגח' הזאת עד שכאשר נסע עמוד
הענן מלפניה' בערב כדרכו בבוא עמוד האש להאיר להם הולך מאחריהם
ולא נתנו אלהים ללכת כדרכו באופן שאמשו הלילה ההוא הענן והחשך שהוא
עמוד האש כמ"ש הרב המורה בפסוק והארץ היתה תהו ובהו שהחשך הוא
יסוד האש והכריע זה בראיות עצומו' וגם הרמ"בן אמר כן, ולב"א ויהי הענן

19 כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו בַּיָּם וַיָּשֶׁב
יְהוָה עֲלֵהֶם אֶת־מֵי הַיָּם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ
בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם׃ פ
20 וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אַהֲרֹן אֶת־הַתֹּף בְּיָדָהּ
וַתֵּצֶאןָ כָל־הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתֻפִּים וּבִמְחֹלֹת׃
21 וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם שִׁירוּ לַיהוָה כִּי־גָאֹה גָּאָה
22 סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם׃ ס וַיַּסַּע
מֹשֶׁה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּם־סוּף וַיֵּצְאוּ אֶל־מִדְבַּר־

אונד עוויג רעגירען! דיזעז געשאה, אלז פרעה'ס פפערדע מיט 19
קריעגסגעשפאן אונד רייטעריי איגם מעער היניינגינגען, דער עוויגע
אבער דיא וואססער דעז מעערס איבער דיא צוריקקאממען ליעס, אונד
דיא קינדער ישראל אים מעער אויף טראקקענעם באדען גינגען. נון 20
גרייפטע מרים דיא פראפעטין, אהרן'ס שוועסטער, דיא
פויקע אין איהרע האנד, אונד אללע וייבער גינגען הינטער איהר הער,
מיט פויקען אונד טאנץ. מרים זאנג יענען ענטגעגען: זינגט דעם 21
עוויגען, דער האכערהאבען זיך צייגט! ראס אונד רייטער שטירצטע
ער אינס מעער. משה ליעס דיא ישראל פאן דעם בינזענמעע אויפ־ 22

מנחה חדשה.

והחשך ויאר את הליל' ר"ל שהחשך האיר את הלילה לישרא' והענן מנע את המצרים מלבוא בתחום ישרא' באופן שלא קרב זה אל זה כל הלילה ר"ל המצרים לישרא' וכן עשו שעשה כל אחד המוטל עליו ישרא' נסעו ומשה נטה ידו על הים וה' הולך את הים ברוח קדי', והנה ישרא' בראותם רוב השגחת הש"י עליהם בכל פרטי ענייניהם ובפרט בבקיעת הים בטחו בה' ובאו לתוך הים וכראות המצרים שבאמצעו' הרוח נבקע הים רדפו אחריהם אל תוך הי', ויהי באשמרת הבקר וישקף ה' אל מחנה מצרים בעמוד אש וענן ר"ל שכאשר האיר הבקר לא היו צריכין ישרא' לעמוד האש וכמו בדרכו בכל יום וג"כ לא היו צריכין לעמוד ענן לנחותם הדרך שלא היו יכולים לנטות מן הדרך ימין ושמאל שהמים להם חומה ולכן יהכיא הש"י עמוד הענן במחנה המצריים כמו שהיה והסיע עמוד האש מלפני מחנה ישרא' והוסיף אותו על עמוד הענן במחנה מצרים להומם ולאבד' כי מרוב חום עמוד האש הי' נשרפין וסר אופן מרכבותיו להקל מעליהם והיו סוסיהם מרקדי', ומחשך עמוד הענן לא היו רואים אנה ילכו, וג"כ

שׁוּר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת־יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא־מָצְאוּ
23 מָיִם׃ וַיָּבֹאוּ מָרָתָה וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתֹּת מַיִם
מִמָּרָה כִּי מָרִים הֵם עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמָהּ מָרָה׃
24 25 וַיִּלֹּנוּ הָעָם עַל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר מַה־נִּשְׁתֶּה׃ וַיִּצְעַק אֶל־
יְהוָה וַיּוֹרֵהוּ יְהוָה עֵץ וַיַּשְׁלֵךְ אֶל־הַמַּיִם וַיִּמְתְּקוּ
26 הַמָּיִם שָׁם שָׂם לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט וְשָׁם נִסָּהוּ׃ וַיֹּאמֶר
אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַיָּשָׁר בְּעֵינָיו

ברעכען, אונד זיא לאָגערטען אין דיא וויסטע שור; זיא גינגען דרייא טאַגע
23 אין דער וויסטע, אונד פֿאַנדען קיין וואַסער. זיא קאַמען נאַך מרה,
קאָננטען אַבער דיא וואַסער צו מרה ניכֿט טרינקען, דען זיא זינד ביט־
24 טער, דאַהער האַט מאַן אויך דען אָרט מרה גענאַננט. דאַז פֿאָלק
מורערטע ווידער משה, אונד שפּראַכֿען: וואַז זאָללען וויר טרינקען?
25 משה בעטעטע צום עוויגען; דער עוויגע לעהרטע איהן איין האָלץ קענ־
נען, דיעזעז וואַרף ער אינס וואַסער, דאַ וואורדען דיא וואַסער זיסע;
היער גאַב גאָטט דער נאַציאָן געזעצע אונד רעגעל, אונד היער שטעללטע
26 ער זיא אויף דיא פּראָבע. ער שפּראַך נעמליך: ווירסט דוא דער
שטיממע דעז עוויגען, דיינעז גאָטטעז, פֿאָלגען, אונד טהון וואַז
אין זיינען אויגען רעכֿט איזט, זיינען געבאָטען געהאָר געבען, אונד

מנחה חדשה.

מרטיבת עמוד הענן מתרכך להם קרקעית הים וכעס' טיט באופן שהיה כנה שבזה הנהיגהו הש"י בכבדות וכראות המצריים המהומה הגדולה הזאת אמרו אנוסה מפני ישראל והפכו ערף לברוח בדרך אשר נכנסו בו ואמר הש"י למשה נטה את ידך על הים כדי שיעבר הרוח הקדים וישובו המים מאליהן או שהפך רוח ים כמו שאמר נשפת ברוחך וגו', והנה עשה כן משה ושב הים לפנות בקר לאיתנו ומצרים היו נסים לקראתו ר"ל לקראת הים שהחלק מן הים אשר שב לאיתנו תחלה היה שפת הים באופן שנעשה עליה' הים כעגולה והם בתוכה ולא היו יכולים לברוח אנה ואנה ואח"כ שבו כל חלקי הים זה אחר זה.
ויושע יי ביום ההוא את ישראל מיד מצרי' ר"ל כי אע"פ שיצאו ישראל ממצרים לא היו נושעים מהם כי היו יראים כי היום או מחר ירדפו אחריה' ואף לאחר שיכבשו ויחלקו את ארץ כנען כי קרובים המה להם וכחם גדול, ועתה שיהי' כולם נושעו ביום ההוא מידם ובטחו שלא יצאו אחריהם לעולם כי לא נשארו במצרים רק דלת העם ולא יחליפו כח עד לאחר שנים רבות כמ"ש להם משה

תַּעֲשֶׂה וְהַאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל־חֻקָּיו כָּל־
הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְמִצְרַיִם לֹא־אָשִׂים עָלֶיךָ כִּי
אֲנִי יְהוָה רֹפְאֶךָ׃ ס חמישי וַיָּבֹאוּ אֵילִמָה 27
וְשָׁם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עֵינֹת מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים
וַיַּחֲנוּ־שָׁם עַל־הַמָּיִם׃ וַיִּסְעוּ מֵאֵילִם וַיָּבֹאוּ כָּל־עֲדַת טז 1
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־מִדְבַּר־סִין אֲשֶׁר בֵּין־אֵילִם וּבֵין
סִינָי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לְצֵאתָם
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיִּלֹּונוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־ 2
מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן בַּמִּדְבָּר׃ וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם בְּנֵי 3

אללע זייגע געזעטצע היטען: זא וויל איך אללע דיא קראנקהייט, דיא
איך אין מצרים האבע זיין לאסען, דיר ניכט צושיקקען, דען איך דער
עוויגע בין דיין ארצט. זיא קאמען נאך אילם, דאזעלבסט וואהרען 27
צוועלף וואססערקוועללען, אונד זיבענציג פאלמען; דארט לאגערטען
זיא זיך ביים דעם וואססער. פאן אילם ברעכען זיא אויף, אונד 1
דיא גאנצע געמיינע דער קינדער ישראל'ס קאמען אין דיא וויסטע סין,
דיא צווישען אילם אונד סיני ליעגט, אם פונפצעהנטען טאגע דעז צווי־
טען מאנאטס נאך איהרעם אויזצוגע אויז דעם לאנדע מצרים. דיא 2
גאנצע געמיינדע דער קינדער ישראל'ס פיהרטען אויפריהרישע קלאגען
איבער משה אונד אהרן אין דער וויסטע. דיא קינדער ישראל שפראכען 3

מנחה חדשה.

לא תוסיפו לראות' עוד עד עולם', והאחר ראו ישראל את היד הגדולה' האמינו בה' שעשה נסים ע"י עבדיו הנביאי' שזה היה רחוק אצלם אבל האמונה בה' ית' כבר היו מאמיני' כמ"ש ויצעקו בני ישראל אל ה', והאמינו במשה שהוא עבדו והגון שיעשה הש"י נסים גדולי' על ידו ולא כמ"ש לו המצרי' אין קברי' וגו' ולפי שהיתה התשועה עד עתה שהיו יראי' שהיו' או מחר ירדפו אחריה' לא אמר' שירה עד עתה כמ"ש ז"ל כשבקשו בימי מרדכי לומר שירה אמרו אכתי עבדי אחשורוש אנן שכל עוד שיד האומות עליה' אינם אומרי' שירה שכתוב בה הללו עבדי ה' ולא שיהיו עבדים לזולתו ולכ"א : אז ישיר כלומר באותה שעה שקודם לכן לא היו יכולי', ולפי קוצר דעתי שמה שלקח עתיד בעיקים עבר במלת

יִשְׂרָאֵל מִי־יִתֵּן מוּתֵנוּ בְיַד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
בְּשִׁבְתֵּנוּ עַל־סִיר הַבָּשָׂר בְּאָכְלֵנוּ לֶחֶם לָשֹׂבַע
כִּי־הוֹצֵאתֶם אֹתָנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהָמִית אֶת־
4 כָּל־הַקָּהָל הַזֶּה בָּרָעָב׃ ס וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן־הַשָּׁמָיִם
וְיָצָא הָעָם וְלָקְטוּ דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנַסֶּנּוּ
5 הֲיֵלֵךְ בְּתוֹרָתִי אִם־לֹא׃ וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ
אֵת אֲשֶׁר־יָבִיאוּ וְהָיָה מִשְׁנֶה עַל אֲשֶׁר־יִלְקְטוּ
6 יוֹם ׀ יוֹם׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

צו איהנען: ווערען וויר דאך ליבער געשטארבען דורך דיא האנד דעס
עוויגען אים לאנדע מצרים, אלז וויר בייא דעם פֿליישטאפֿפֿע זאססען,
אלז וויר אונז זאטט עססען קאנטען; דען איהר האבט אונז אין דיעזע
וויסטע הינויסגעפֿיהרט, אום דיעזע גאנצע פֿערזאממלונג היער דורך
4 הונגער אומצוברינגען. דער עוויגע שפראך צו משה: איך וויל אייך
שפייזע פֿאם הימעל רעגנען לאססען; דאז פֿאלק זאלל הינויסגעהען
אונד זאממלען, [illegible]רן טאג איהר טאגליכעז, דאמיט איך עז פריפֿע, אב
5 עז מיינער לעהרע פֿאלגען ווירד, אדער ניכט. אם זעכסטען טאגע,
ווען זיא צו רעכטע מאכען, וואז זיא איינברינגען ווערדען, ווירד עז
צווייפֿאך זא פֿיעל זיין, אלז זיא אן אנדערן טאגען זאממלען ווערדען.
6 דא שפראך משה אונד אהרן צו דען קינדערן ישראל'ס: דיעזען אבענד

מכתם מדשה.

ישיר לומר לכן שכשירצה ישראל לומר שירה לעתיד באיזה זמן שיהיה שצריכים
שיהיו באיזה האופן מן החירות שלא תהיה לשום אומה שום שולטנות על ישראל.
ויאמרו לאמר אשירה לה' כי גאה גאה ר"ל שאמרו שירה זאת לומר הם
אשיר' לה' וגו', ופי' הענין כי מן הידוע שלא חדשו כל קהל עדתם דברי השירה
הזאת אבל קדם אותה משה ברוח הקדש שעליו ואמר להם שיאמרו שירה והם
לא היו יודעי' מה שיאמרו ואמר להם שיאמרו על כל פסוק ופסוק שיאמר הוא
אשיר' לה' כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים. והנה התחיל משה עזי וזמרת
יה ויהי לי לישועה והם ענו אחריו אשירה לה' וגו' וכן על כל פסוק ופסוק
שהיה אומר משה עד סוף כל השיר', וכן עשתה מרים לנשים שאמרה להן שירו

עֶרֶב וִידַעְתֶּם כִּי יְהוָה הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד יְהוָה בְּשָׁמְעוֹ 7
אֶת־תְּלֻנֹּתֵיכֶם עַל־יְהוָה וְנַחְנוּ מָה כִּי תַלִּונוּ עָלֵינוּ׃ תלינו קרי
וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּתֵת יְהוָה לָכֶם בָּעֶרֶב בָּשָׂר לֶאֱכֹל 8
וְלֶחֶם בַּבֹּקֶר לִשְׂבֹּעַ בִּשְׁמֹעַ יְהוָה אֶת־תְּלֻנֹּתֵיכֶם
אֲשֶׁר־אַתֶּם מַלִּינִם עָלָיו וְנַחְנוּ מָה לֹא־עָלֵינוּ
תְלֻנֹּתֵיכֶם כִּי עַל־יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן 9

זאָלט איהר ערפֿאַהרען, דאַס דער עוויגע איך אויז דעם לאַנדע מצרי׳
געפֿיהרט. אונד מאָרגען זאָלט איהר דיא הערר ליכקייט דעז עוויגען 7
זעהען, דאַ ער אייערע אופֿריהריטע רעדען ווידער דען עוויגען פֿערנ
נאָמען; דען וואַז זינד וויר געאַכֿטעט, דאַס איהר איבער אונז קלאַג
גען פֿיהרט. משה שפּראַך פֿערנער: דיעזעז ווירד געשעהען, אינ 8
דעם איך דער עוויגע דיעזען אַבענד ווירד פֿלייש צו עססען געבען, אונד
אַם מאָרגען אַנדערע שפּייזע צור זאַטט ווערדען. דאַ דער עוויגע אייערע
אופֿריהריטען קלאַגען פֿערנאָממען, דיא איהר איבער איהן פֿיהרט;
דען וואַז זינד וויר געאַכֿטעט? אייערע קלאַגען געהען ניכט איבער אונז,
זאָנדערן איבער דען עוויגען. משה שפּראַך צו אהרן: שפּריך צו דער 9

מנחה חדשה:

לה׳ וגו׳ ר״ל שיאמרו על כל דבר ודבר שתאמר היא אשירה לה׳ וגו׳, וכן הוא דרך כל השירים שיאמרו בתחלתו דברים מה שהם תורף השיר אשר עליו יסוב ועל כל דבר ודבר אומרי׳ אותו. ואמר עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה תדע לך כי בשני פנים תראה גדולת הש״י בעול׳, הא׳ בעשותו נסים ונפלאות עם עובדיו ומספק להם כל צרכם בשלם שבפני׳, והב׳ בעשותו דין ברשעי׳, וכשישל׳ אחד מן הפני׳ הללו בלבד לא תראה גדולתו כ״כ ולכאו״ל נודע ה׳ משפט עשה וכו׳ ולכן אמר כאן עזי וזמרת יה ר״ל כי מפני שהוא עזי וזמרתי שעשה לי את כל הכבוד הזה נתגדל אני שמו שהוא יה ר״ל שנראית גדולתו אבל לא בשלימות תה ראוי לי לומר מפני היותו לי לישועה ואחר שזה אלי שעש׳ נסים ותשועות כאלה ראוי לי שאנוהו ר״ל שאתהלך לפניו ולשמור חוקיו ומשפטיו באופן שאהיה אני הנוה אשר ישכון שם תמיד ולא יפרד ממני לעולם כמ״ש ז״ל האבות הן הן המרכבה כי בהיותם צדיקים היה שוכן שם תמיד, ולכן אז״ל אנוהו אתנאה לפניו במצות באופן שאהיה נוהו, ולא הוציאו המלה מפשוט׳, ואולי כוונו בה

אמר אל־כל־עדת בני ישראל קרבו לפני יהוה
10 כי שמע את תלנתיכם: ויהי כדבר אהרן אל־
כל־עדת בני־ישראל ויפנו אל־המדבר והנה
כבוד יהוה נראה בענן: פ ששי
11 12 וידבר יהוה אל־משה לאמר: שמעתי את־
תלונת בני ישראל דבר אלהם לאמר בין
הערבים תאכלו בשר ובבקר תשבעו־לחם
13 וידעתם כי אני יהוה אלהיכם: ויהי בערב

גאַנצען געמיינדע דער קינדער ישראל'ס, טרעטעט הער פֿאָר דען עוויגען, דען ער האַט אייערע אויפֿריהריטען קלאַגען פֿערנאָממען. אינ
10 דעם אהרן נור גאַנצען געמיינע דער קינדער ישראל'ס רעדעטע, וואַנדטען זיא זיך געגען דיא וויסטע, אונד דיא הערדליכקייט דעס עוויגען ער
11 12 שיען אין איינער וואָלקע. דער עוויגע שפּראַך צו משה: איך האַבע דיא אויפֿריהריטען קלאַגען דער קינדער ישראל'ס פֿערנאָממען; שפּריך צו איהנען, וויא פֿאָלגט: געגען אַבענד זאָללט איהר פֿלייש עססען, אונד מאָרגען פֿריה אייך אין אַנדערער שפּייזע זאַטט עססען, אונד זאָללט ער
13 פֿאַהרען, דאַס איך דער עוויגע, אייער גאָטט בין. אַבענדס דאַרויף

מנחה חדשה.

לב' העניני' כאה וכוה. אלהי אבי וארוממנהו ר"ל כי מפני היותו אלהותו כי כן ראוי ואע"פ שיהא שרוי ביניכו הנה אתן לו רוממות מפני היותו אלהי אבי שלא כדרך העולם כי אינם מעלה כ"כ למי שהוא מצוי אצלם תמיד ומאחר שאני חייב בכבוד אבי ואבי חייב בכבודו כ"ש שאני חייב לרוממו, הנה על כל האמור שהיה לי לישוע' ושהוא אלהי אבי ומנהיגו כראית גדולתו לעיני כל הגוים אבל לא בשלימות כי יאמרו אולי מזלם גרם ועל כן אתן זמירות לשם יה בלבד, ועוד יתבאר זה בע"ה בפסוק ויאמר כי יד על כס יה, ומפני היותו איש מלחמה בעשותו דין ברשעים ה' שמו ר"ל שיודע שמו וגדולתו מכל וכל כי בראותם טובת הצדיקים וישועתם ומשפטי הרשעי' הנה יודו על גדולת הש"י וכ"ש בהיות מלחמה חזקה כמו שמספר והולך, ופי' הכתוב כי כשיהיה ה' איש מלחמה יהיה שמו שלם כי הנה היה שלם והכסא שלם ולכן ה' שמו, וכ"ש שמרכבות פרעה וחילו ירה בים להורות על מהירת אבודם כיורה חץ, ומבחר שלישיו אשר היה להם ענה וגבורה למלחמה לא ידעו ולא יכינו עד

וַתַּעַל הַשְּׂלָו וַתְּכַס אֶת־הַמַּחֲנֶה וּבַבֹּקֶר הָיְתָה
שִׁכְבַת הַטַּל סָבִיב לַמַּחֲנֶה׃ וַתַּעַל שִׁכְבַת 14
הַטָּל וְהִנֵּה עַל־פְּנֵי הַמִּדְבָּר דַּק מְחֻסְפָּס דַּק
כַּכְּפֹר עַל־הָאָרֶץ׃ וַיִּרְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ 15
אִישׁ אֶל־אָחִיו מָן הוּא כִּי לֹא יָדְעוּ מַה־הוּא
וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה
לָכֶם לְאָכְלָה׃ זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לִקְטוּ 16
מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת מִסְפַּר

קאַם איינע מענגע וואַכטעלן הערויף, בעדעקטע דאַז לאַגער, אונד
דעז מאָרגענז וואַר איינע לאַגע פאָן טהויא רינגז אום דאַז לאַגער. 14 אַלז
דיא לאַגע טהויא אויפגעשטיעגען, דאַ וואַר אויף דער אָבערפלאֶכע
דער וויסטע, עטוואַז פיינעז, געקאֶרנטעז, (אַלז וויא רונדע קאֶרנ
כען), פיין וויא דער רייף אויף דער ערדע. 15 אַלז עז דיא קינדער
ישראל'ס זאַהען, שפראַך איינער צום אַנדערן, וואַז איזט דאַז? דען
זיא וואוסטען ניכט, וואַז עז וואַר; משה שפראַך צו איהנען: דיעז
איזט דיא שפייזע, דיא אייך דער עוויגע צו עססען געגעבען. 16 דיעז
האַט אַבער דער עוויגע דאַביא בעפאָהלען; זאַממעלט דאַפאָן, יעדר
נאַכדעם ער צום עססען נאֶטהיג האַט; איין עמר אויף יעדעז הויפט, נאַך

מנחה חדשה.

שטבעו בים סוף והגיע מרוב טבעותם עד אלא די להם הכנסם אל הים מעט
אבל נכנסו בו עד שכשבו המים עליה' היו במעמקי תהום רבה ולכן תהומות
יכסיומו כי המים העמוקים נקראים תהום ולכן ירדו במצולות כמו אבן
כי אלו היו קרובים לשפת הים וטפום המים מעט מעט או אולי יכללו קצתם
ובהיותם במקום מעמקי הים לא היה להם שום יכולת לעכב מיתת' או לחזור
להשיב אל היבשה אבל ירדו במצולות כמו האבן כאלו ידיהם אסורים; ואמר
ימינך ה' נאדרי בכח וגו' ר"ל כי כל מדותיו הם כנגד כל בני אדם כי כשירצה
האדם להשיב לאוהבו ילבש בגדי תפארתו להראות לו פנים נהובי', וכשירצה
להנקם מאויבו ילבש בגדי נקם וכלי מלחמתו והש"י ימינו נאדר בכח להציל
את ישראל מיד שוסהו והימין עצמה היא אשר תרעץ אויב, וכל זה משל לשלול
ממנו הרבוי, ופי' הענין כי לא ירד דבר רע מאת הש"י שיהיה מכוון לעצמו
אבל אם יבוא תהיה תכליתו דבר טוב ולכ"א ימינך ה' וגו' כי בימין יעשה אדם

17 נַפְשֹׁתֵיכֶם אִישׁ לַאֲשֶׁר בְּאָהֳלוֹ תִּקָּחוּ׃ וַיַּעֲשׂוּ־
18 כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט׃ וַיָּמֹדּוּ
בָעֹמֶר וְלֹא הֶעְדִּיף הַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט לֹא הֶחְסִיר
19 אִישׁ לְפִי־אָכְלוֹ לָקָטוּ׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִישׁ
20 אַל־יוֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר׃ וְלֹא־שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה
וַיּוֹתִרוּ אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וַיָּרֻם תּוֹלָעִים
21 וַיִּבְאַשׁ וַיִּקְצֹף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה׃ וַיִּלְקְטוּ אֹתוֹ בַּבֹּקֶר

דער אַנְצַאהל דער פערזאָנען, איין יעדער נעהמע זאָפֿיעל ער לייטע אין
17 זיינעם צעלטע האַט. דיא קינדער ישראל'ס טהאַטען אַלזאָ: זיא זאַמ־
18 מעלטען, איינער פֿיעל, דער אַנדערע וועניג. זיא מאַסען עס מיט
דעם עומר, דער פֿיעל געזאַממעלט, האַטטע ניכטס איבריג, אונד דער
וועניג געזאַממעלט, ניכט צו וועניג; יעדער האַטטע זאָ פֿיעל געזאַמ־
19 מעלט, אַלס ער צום עססען ברויכטע. משה שפּראַך צו איהנען: קיינער
20 לאַססע דאַפֿאָן ביז מאָרגען איבריג! זיא געהאָרכטען אַבער
דעם משה ניכט, זאָנדערן איינִיגע ליעססען דאַפֿאָן ביז אויף דען פֿאָל־
גענדען מאָרגען איבריג; אַלליין עס קראָכען ווירמער הערויז, אונד
21 עס וואַר שטינקענד; דאַ וואַרד משה צאָרניג איבער זיא. זיא זאַמ־
מעלטען דאַהער יעדען מאָרגען איין, יעדער זאָ פֿיעל ער צום עססען

מנחה חדשה.

ברצונו והגדיל ובשמשו יעשה הדברי' כלאחר היד ולא יעשם בשלימו', ולכן הדברי' הטובי' יאמר עליה' שנעשו בימין, ולכ"א ימינך ה' נאדרי בכח שהושיע את ישרא' ובאותו היד עצמו תרעץ אויב כי הכוונה היתה באבודן של מצרים לטוב לנו כל הימי' שתתחזק לנו אמונתנו בש"י ולמען תספר באזני בנך וגו' ולא להנק' מן המצרי' שאין זה מדרכי הש"י. וברוב גאונך תהרוס קמיך כי אע"פ שמי השמי' שפלים לערך גודל מעלתך עכ"ז השגחת להרוס קמיך ולא כדברי האומרי' כי לרוב מעלתו אינו משגיח בזה העולם השפל. תשלח חרונך והיא עיגוד האש שהיא שורפם ואוכלם כקש, וברוח אפיך נערמו מים והוא רוח הקדים ונצבו כמו נד המים אשר מטבעם להיות נוזלים ונגרים אל השפל ועמדו כל אחד כשו קפאו תהומות שהם המים העמוקים בלב ים ור"ל כי אע"פ שאנו רואים כמה פעמים שהמים נקפים מחמת הקור יהיה זה במים מעטים שיוכל לשלוט בהם קרירות האויר המקיף בהם, וג"כ לפעמים יקרה

בַּבֹּקֶר אִישׁ כְּפִי אָכְלוֹ וְחַם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס׃ וַיְהִי ׀ 22
בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה שְׁנֵי הָעֹמֶר
לָאֶחָד וַיָּבֹאוּ כָּל־נְשִׂיאֵי הָעֵדָה וַיַּגִּידוּ לְמֹשֶׁה׃
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה שַׁבָּתוֹן 23
שַׁבַּת־קֹדֶשׁ לַיהוָה מָחָר אֵת אֲשֶׁר־תֹּאפוּ אֵפוּ
וְאֵת אֲשֶׁר־תְּבַשְּׁלוּ בַּשֵּׁלוּ וְאֵת כָּל־הָעֹדֵף הַנִּיחוּ
לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד־הַבֹּקֶר׃ וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ עַד־ 24
הַבֹּקֶר כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא הִבְאִישׁ וְרִמָּה

ברויכטע, אונד ווען דיא זאננע היים טיען, צערשמאלץ עז. אם 22
זעכסטען טאגע האטטען זיא צווייפאך שפייזע געזאממעלט, פיר איינען
קאפף צוויא עמר, אללע פירסטען דער געמיינע קאמען, אונד בע־
ריכטעטען עז דעם משה. משה שפראך צו איהנען: דיעז האט דער 23
עוויגע געשפראכען, איין רוהעטאג, איין הייליגער רוהעטאג איזט
מארגען, דעם עוויגען צו עהרען; וואז איהר באקקען וואללט, באקקט
הייטע, וואז איהר קאכען וואללט, קאכט הייטע, אונד וואז איבריג
איזט, לאסט נור שטעהען צור פערוואהרונג, ביז דען קינפטיגען מארגען.
זיא ליעססען עז ביז דען קינפטיגען מארגען שטעהען, וויא משה בעפאהל; 24
לען האטטע, אונד עז וואורד ניכט שטינקענד, אונד קיין וואורם וואר

מנחה חדשה.

זה בנהרות המושכים כשיהיה הקור חזק מאד, אבל לא יקרה זה כ"א על פני הנהר לא בקרקעיתו כי העליונים מונעים את הקור מלהגיע לתחתונים ובכיון שלפנינו קפאו תהומו' שהם המים הרבים וקפאו בהיות' בלב הי' שהיה זה כב' שאמר האויב ארדף אשיג אחלק שלל וגו וכאשר נכנסו לים למקום אשר היית מושך אותם נשפת ברוחך וכסמו ים, ומכאן נתבאר שהפך הש"י רוח ים כדי שישובו המים במרוצה ולא יהיה להם מקום לברוח ולא שצללו כעופרת בעמקי הים, או יהיה פי' צללו השמעת קול כמו מצלות הסוס, במצלתי', ור"ל שלא נשמע קולם פלל שלא נתנו להם המי' פנאי מרוב מרוצתם לצעוק ולהשמיע קולם כדרך המגיע לו צרה אשר כזאת, ופי' הפסוק שהשמיע קולם כמו העופרת שאין לו קול כלל וכ"ש במים אדירי' כי אם תכה בו בדבר אלא כמו שאר המתכות יש לו קצת קול אבל במים אדירים לא זה ולא אותו, ור"ל שלא נשמע קולם כלל כי כאשר ראו בצרת' ופתחו פיהם לצעוק ולהשמיע

25 לא תהיה בו: ויאמר משה אכלהו היום כי שבת
26 היום ליהוה היום לא תמצאהו בשדה: ששת
ימים תלקטהו וביום השביעי שבת לא יהיה
27 בו: ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקט ולא
28 מצאו: ס ויאמר יהוה אל משה
29 עד אנה מאנתם לשמר מצותי ותורתי: ראו כי
יהוה נתן לכם השבת על כן הוא נתן לכם ביום
הששי לחם יומים שבו איש תחתיו אל יצא

25 דאַריִן. משה שפראַך: פערצעהרט עז הייטע, דען הייטע איזט איין
רוהעטאַג, דעם עוויגען צו עהרען; הייטע פינדעט איהר ניכט: אויף
26 דעם פעלדע. זעכז טאַגע זאַמלט איהר עז איין, אונד אַם זיעבענ־
27 טען רוהעטאַגע, דאַ ווירד עז ניכט צו פינדען זיין. עז וואַר אַם
זיעבענטען טאַגע, דאַ גינגען איניגע פאָן דעם פאָלקע אויז, אום צו
28 זאַמלען; זיא פאַנדען אַבער ניכטס. דער עוויגע שפראַך צו משה:
ווי לאַנגע ווייגערט איהר אייך נאָך מיינע געבאָטע אונד לעהרען צו
29 האַלטען? זעהעט, דאַס אייך דער עוויגע דען רוהעטאַג געגעבען,
דאַרום גיבט ער אייך אַם זעכסטען טאַגע שפייזע אויף צווייא טאַגע.
יעדער בלייבע אַן זיינער שטעללע, ניעמאַנד געהע פאָן זיינעם אָרטע

מנחה חדשה.

קולם הציף עליהם את מי הים ולא נתכס לנעוק, וא"כ מי כמוכה באים ה' ר"ל בחזקי' לעשות נקמ' אשר כזאת באויביו ומי כמכה נאדר בקדש להושיע ידידיו ולכן אתה נורא תהלות שיראת האדם להללך כמ"ש הרב, והסבה בזה שאתה עשה פלא מבלי שיתארך זמן העשותו כאילו הוא מבלי זמן לרוב מהירת בואו, ולכן סמך עושה פלא במקף; ולהורות עוד על שהמכוון מאתו הוא טוב וא"ע שהפעולה הנראית היא רע אמר עוד נטית ימינך כמו שאמרנו שהמכוון יכונ' ביד ימין, ואמר תבלעמו ארץ כי בגוב הים לאיתנו שב במרוצה עצומה ובשטוף באופן שהיה עוקר הרים גבנונים מקרקעית הים והיו באים על המצריים ומכסים אותם באופן שבלעת' הארץ בתוך הים, והנה בעשותך המשפט' האלה באויביך נחית בחסדך לישראל ונהגת אותם לאט להוליכ' אל נוה קדשך ובמשפטי' האלה נודע ונתגדל שמך בעולם באופן ששמעו עמים כולם ורגזו וחלו מפניך, וכן אנו עוד מבקשי' ממך שתפול עליה' אימתה ופחד באופן

אִישׁ מִמְּקֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי׃ וַיִּשְׁבְּתוּ הָעָם בַּיּוֹם 30
הַשְּׁבִעִי׃ וַיִּקְרְאוּ בֵית־יִשְׂרָאֵל אֶת־שְׁמוֹ מָן וְהוּא 31
כְּזֶרַע גַּד לָבָן וְטַעְמוֹ כְּצַפִּיחִת בִּדְבָשׁ׃ וַיֹּאמֶר 32
מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָֹה מְלֹא הָעֹמֶר
מִמֶּנּוּ לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם לְמַעַן ׀ יִרְאוּ אֶת־
הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הֶאֱכַלְתִּי אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר בְּהוֹצִיאִי
אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן 33

אַן זיעבענטען טאַגע !. דאַ רוהטע דאַז פֿאָלק אַם זיעבענטען טאַגע. 30
דאַז הויז ישראל נאַננטע דען נאַמען דער שפּייסע מן ; דער מן וואַר וויא 31
קאָריאַנדערזאַאמען, וויס, אונד זיין געשמאַק וואַר וויא קוכען מיט האָניג.
משה שפּראַך : דיזעס האַט דער עוויגע געבאָטען : איין עמר פֿאָלל דאַפֿאָן 32
זאָלל צור פֿערוואַהרונג פֿיר אייערע נאַכקאָממען זיין, דאַמיט זיא דיא
שפּייסע זעהען, דיא איך אייך צו עססען געגעבען אין דער וויסטע, אַלז
איך אייך אויז דעם לאַנדע מצרים געפֿיהרט. משה שפּראַך צו אהרן : 33

מנחה חדשה.

שלא יצאו ללקט עמהם עד אשר יעבור בשלו' עמך ותטעם בהר נחלתך והוא המקום שכוננו ידיך , ובהיות' שם ה' ימלך לעלם ועד שתראה מלכותו תמיד על ישראל ויהיה כבה שיודו כל האומו' במציאותו והשגחתו על ישראל , וחזר לומר כי בא סוס פרעה ברכבו וגו' כמי שראה נס גדול שכמעט אינו מתישב בלבו לרוב הזרות אשר בו אע"פ שראהו בעיניו ואומר לחבירו אשר היה עמו בנס ההוא וראהו כמוהו הראית כי בא סוס פרעה וגו' ? וישב ה' עליהם וגו' ובני ישראל הלכו ביבשה מי יאמין לדבר הזה לולי שעינינו ראו ולא זר ; והנה עשתה כן מרים הנביאה עם הנשים כמו שעשה משה עם האנשים ולמדה להן שיאמרו על כל מה שהיתה היא אומרת שירו לה' וגו'.

ויסע משה את ישראל מים סוף ויצאו אל מדבר שור, שיצאו מהמקומו' המיושבי' ההם כי ים סוף עריס סביב לה אל המדבר ומרוב בטחם בה' ית' ובמשה עבדו לא שמו לב לאמר אנה נלך למקום ציה וצלמו' והש"י החזיק להם טובה עד מאד בזה הענין כמ"ש הכתוב זכרתי לך חסד נעוריך וגו', והלכו ג' ימים במדבר ולא מצאו מים וסבלו הצרה הזא' ולא אמרו דבר , וכבר אתה רואה מה ראו על ככה ומה הגיע אליהם בהיות עם רב אשר כזה טף ונשים ג' ימים מבלי מים וכאשר הגיעו למרה שהיו סוברים לנוח שם ומצאו המים מרים וראו שאבדה תקותם נתרעמו על משה ואמרו לו מה נשתה ובראות משה שהדין עמהם בכל מה שהיו

קַח צִנְצֶנֶת אַחַת וְתֶן־שָׁמָּה מְלֹא־הָעֹמֶר מָן
וְהַנַּח אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם׃
34 כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּנִּיחֵהוּ אַהֲרֹן לִפְנֵי
35 הָעֵדֻת לְמִשְׁמָרֶת׃ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת־הַמָּן
אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־בֹּאָם אֶל־אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת אֶת־
36 הַמָּן אָכְלוּ עַד־בֹּאָם אֶל־קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן׃ וְהָעֹמֶר
עֲשִׂרִית הָאֵיפָה הוּא׃ פ שביעי

נימם איינע פֿלאַשע, טהוע היניין איינען עמר פֿאָלל מן, אונד
שטעללע עס פֿאָר דעם עוויגען הין, צור פֿערוואַהרונג פֿיר אייערע
34 נאַכקאָממען. ווי דער עוויגע דעם משה געבאָטען: אַהרן
35 שטעללטע עס הין פֿאָר דיא צייגניסלאַדע צור פֿערוואַהרונג. דיא קינ
דער ישראל'ס אַסען דען מן פֿירציג יאַהר, ביז זיא אין איין בעוואָהנטעס
לאַנד קאַמען, דען מן אַסען זיא, ביז זיא אין דיא אַנגרענצענדע דעס
36 לאַנדעס כנען קאַמען. דער עמר איזט דער צעהנטע טהייל איינער איפה.

מנחה חדשה.

מתרעמי' כי לא יסבול מה שסבלו הם זולתי חסידי עליון צעק לה"י ולא התפלל
בכונת שלא לעכב שאתם ועכהו הש"י ויורהו ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים
ושתה העם וראו גבורתו ית' ובראות הש"י רוב ההכנה אשר היתה להם לעבדו
בסבלם מה שסבלו התחיל לתת להם תורה ומצות שם כמ"ש ז"ל שאין דברי
תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליהם שנא' אדם כי ימות באהל וגו',
ואמרו עוד ג' מתנות טובות נתן הש"י לישראל ולא נתנם להם אלא ע"י יסורין
וכו', ופירוש הכתוב שם שם לו חק ומשפט לפי שעם נסהו ר"ל הרגילו כמו לא
נסתה כף רגלה, כי הרגילם במה שנתן להם מן היסורים וכאשר סבלו ולא
בעטו בהם ראה הש"י שהם ראוים לקבל תורתו ולכך נתנה להם ואמר להם
אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך ר"ל שבכל יום ויום יהיו חביבי' דברי תורה
כיום קבלת' באופן שתשמע פעם אחר פעם ותסתכל בהם להבין כוונת' ולבוא
אל תכונת', והישר בעיניו תעשה שתתנהג במדות חסידות מרוב אהבתך
התורה עד שתעשה מצות שאינם מפורשי' בתור' כמו דינא דבר מצרא ודינים
אחרים שהם משום ועשית הישר והטוב, והאזנת למצותיו שתהיינה אזנים
קשובות להבין ולהורות כל דקדוק מצוה ומצוה כאלו תאמר שאילו לא נאמר
בתורה אלא ובשר בשדה טרפה ואתה מקפת על כל חולי וכל מכה אשר הבהמה
עתיד' למות מחמתה שאת' אומר מה לי הומתה מה לי מתה ע"י חולי, ושמרת

יז
וַיִּסְעוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר־סִין לְמַסְעֵיהֶם 1
עַל־פִּי יְהוָה וַיַּחֲנוּ בִּרְפִידִים וְאֵין מַיִם לִשְׁתֹּת הָעָם׃
וַיָּרֶב הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ תְּנוּ־לָנוּ מַיִם וְנִשְׁתֶּה 2
וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה מַה־תְּרִיבוּן עִמָּדִי מַה־תְּנַסּוּן
אֶת־יְהוָה׃ וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמַּיִם וַיָּלֶן הָעָם עַל־ 3
מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָמִית
אֹתִי וְאֶת־בָּנַי וְאֶת־מִקְנַי בַּצָּמָא׃ וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־ 4

דיא גאַנצע געמיינע דער קינדער ישראל׳ס בראַך פֿאָן דער וויסטע 1
סין אויף, אום איהרע ציגע נאַך דעם בעפֿעהל דעס עוויגען פֿאָרטצו־
זעצען; זיא לאַגערטען זיך צו רפידים, דאַ האַטטע דאָס פֿאָלק קיין
וואַססער צו טרינקען. דאָס פֿאָלק צאַנקטע מיט משה, זיא שפּראַכען: 2
שאַפֿפֿט אונס וואַססער, דאַס וויר טרינקען; משה שפּראַך צו איהנען:
וואָס צאַנקט איהר מיט מיר? וואָס פֿערזוכט איהר דען עוויגען?. אַלס 3
אַבער דאָס פֿאָלק נאַך וואַססער דורסטעטע, פֿיהרטע עס אויפֿריהרי־
טע קלאַגען איבער משה, אונד שפּראַך: וואַרום האַסט דוא אונס אויס
מצרים הערויזגעפֿיהרט, מיך אונד מיינע קינדער אונד מיין פֿיה פֿאָר
דורסט אומקאָממען צו לאַססען?. משה שריע צום עוויגען, שפּראַך: 4

מנחה חדשה.

כל חקיו ולא תהרהר אחריהם ותאמר מה אכפת ליה לקב"ה שאוכל בשר בחלב או שלבש שעטנז אך שתהיינה אזניך קשובות למצותיו הנה זה יהיה סבה לשמרך מכל מחלת מצרי', ופי' הענין כי ישרא' היו חושבי' שלא יבואו המכות הגדולות ההם זולתי למי שימרה את פי ה' ויקניטהו לומר לא ידעתי את ה', אבל מי שיתרשל מלעשות המצות ולא יעבור על דת לא יבוא עליו כל העונש ההוא, והודיעו עתה הש"י שכן הוא הדבר לאו"ה שלא קבלו התורה והשגחתו עליהם מדרך הכלל ואיננה פרטית, אבל ישרא' אחר שקבלו עליהם התורה הנה השגחתו עליהם תהיה פרטית שהשגחתו ושכינתו תהיה מצויה ביניהם כמ"ש והתהלכתי בתוככם והייתי לכם לאלהים ולכן ידקדק עמם כמ"ש רק אתכם ידעתי וגו', ולכן בהתרשלם מלעשות המצות לבד יהיה סבה שישים עליה' כל המחל' אשר שם במצרי' לסבת מרדם הגדול כי מכלל לאו אתה שומע הן, ולכן אני צריכין לפרש מה שאמר כנותן סבה כי אני ה' רופאך שהיה כותן סבה לב' הפנים ללאו ולהן וא"כ יהיה פי' הכתוב כל המחלה אשר שמתי במצרי' לא אשים עליך לפי שאני מתהלך בקרב מחנך להצילך מכל פגע ומחלה

יְהוָה לֵאמֹר מָה אֶעֱשֶׂה לָעָם הַזֶּה עוֹד מְעַט
5 וּסְקָלֻנִי׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם
וְקַח אִתְּךָ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמַטְּךָ אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ
6 אֶת־הַיְאֹר קַח בְּיָדְךָ וְהָלָכְתָּ׃ הִנְנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ
שָּׁם ׀ עַל־הַצּוּר בְּחֹרֵב וְהִכִּיתָ בַצּוּר וְיָצְאוּ מִמֶּנּוּ
מַיִם וְשָׁתָה הָעָם וַיַּעַשׂ כֵּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי זִקְנֵי
7 יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמְרִיבָה עַל־

וואַז זאָלל איך נון מיט דיזען פֿאָלקע אַנפֿאַנגען ? עז פֿעהלט נור וועניג,
5 זאָ שטייניגען זיא מיך. דער עוויגע שפּראַך צו משה: געהע פֿאָר
דעם פֿאָלקע הער, נימם איינינע פֿאָן דען אָלטעסטען אויז ישרא׳ מיט
דיר, אונד דיינען שטאַב, מיט וועלכעם דוא דען פֿלוס געשלאַגען
6 נימם אין דיינע האַנד אונד געהע. איך ווערדע דאָזעלבסט אויף דען
פֿעלזען צו חרב פֿאָר דיר שטעהען, זאָ זאָללסט דוא דען פֿעלזען שלאַגען,
אַלדאַן ווירד וואַססער אויז איהם פֿליעסען, דאַמיט דאַז פֿאָלק טרינקען
קאָננע; דיזעז טהאַט משה פֿאָר דען אויגען דער אָלטעסטען אויז ישרא׳.
7 מאַן נאַננטע דען נאַמען דעז אָרטעז מסה אונד מריבה, וויל דיא קינ׳

מנחה חדשה.

הבאים מפאת התולדת אשר היא ההנהגה הכוללת, ולפעמים יבואו קצת מהמחלות האלה בתוכם ואם אעלי׳ עיני מכם קצת הנה יחולו עליכם ומאחר שהעלמ׳ עיני היתה סבה שחלו עליכ׳ אני הוא המסי׳, ולכן הבטיח׳ שבשמירתם המצות לא יתרשל כלל בשמירת׳ מכל מחלה באופן שלא יוחם שום עליהם המחלה ההיא, והנך רואה כי בהתרשלם בשמירת המצות יהיה סבה שיתרשל גם הוא בשמירתם והנה הפגעים באין מאליהם וכשלא ימצאו מונע הנה על ראש רשעי׳ יחולו, ומאחר שלא מנע הוא אותם כאילו הוא שם אותם שלא הסיר שמירתו אלא כדי שיחולו עליה׳, וכ"ש אם נאמר שיביאם הש"י עליהם בכוונה לייסרם כי מפי עליון לא תצא הרעות אלא לתכלית טוב להחזירם למוטב.

ויבא עמלק וגו׳ אמר שבהיותם ברפידי׳ בא עמלק ונלחם עמהם, והנה במלחמה הזאת הגיע להם צער גדול לחולשתם שכל ימיהם לא ראו מלחמה ולאחוז הנלחמים עמם, כי בהיותם במצרים גבר זרעו של עשו בכל האומות והורים כמה מלכיו׳, ושמעתי מפי מגידי אמת שכתוב בספר דברי הימים הגדול לנוצרים הנקרא גיניראל איסטוריא כי בימים ההם החריב עמלק את טרויא

רִיב ׀ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נַסֹּתָם אֶת־יְהוָה לֵאמֹר
הֲיֵשׁ יְהוָה בְּקִרְבֵּנוּ אִם־אָיִן׃ פ
וַיָּבֹא עֲמָלֵק וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל בִּרְפִידִם׃ וַיֹּאמֶר 8 9
מֹשֶׁה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר־לָנוּ אֲנָשִׁים וְצֵא הִלָּחֵם
בַּעֲמָלֵק מָחָר אָנֹכִי נִצָּב עַל־רֹאשׁ הַגִּבְעָה וּמַטֵּה
הָאֱלֹהִים בְּיָדִי׃ וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר־לוֹ 10

דער ישראל געצאנקט' האטטען, אונד וויל זיא דען עוויגען פערזוכט
האטטען, שפראכען נאמליך: איזט אויך דער עוויגע אונטער אונז,
אדר ניכט ?. דאז פאלק עמלק קאמן, אונד שטריטט מיט ישראל צו רפידים. 8
משה שפראך צו יהושע: וועלע אונז טאפפערע מאננער אויז, אונד ציהע 9
הין, שטרייטע מיט דעם עמלק; מארגען שטעהע איך אויף דער שפיצע
דיזעז היגעלז, דען גאטטעזשטאב אין מיינער האנד. יהושע טהאט, 10

מנחה חדשה.

העיר הגדולה ובבואו מאם בעם כבד וביד חזקה אשר לא היה כמוהו לכל ממלכות הארץ שמע שיצאו ישראל ממצרים ובא ונלחם עמם ברפידים בטרם בואו לארצו ויתפרדו האומו' מעליו, ואולי לזה אמרה התורה אשר קרך בדרך, וכאשר ראה משה כי נמס לב העם והיה למים בראות' ידו החזק' אמר ליהושע קום בחר לנו אנשים שיהיו בעלי גבורה ויבטחו בה', ולא יצא עם כל העם כדי שלא ימסו רכי הלבב שבהם את לב אחיהם כמו שביארה התורה ולא ימס את לבב אחיו כלבבו, ואמר שיעל' הוא ע' ראש הגבע' כדי שיוכל להתבודד להתפלל בכוונת הלב ולא יטרדוהו העם בצעקתם כאשר ישמעו תרועת מלחמ', ועוד כדי שיראוהו העם בהתפללו בעדם ויבטחו בה' ויתפללו הם ג"כ כמ"ש ז"ל משה התפלל והם מתפללים וכו', ואילו היה במחנה לא יראוהו הכל ולא ידעו מה הוא עושה, ומרוב חזקתו הגיע כי כאשר היה משה מניח ידיו מלהיותם פרושות השמימה בתפלה היה גובר עמלק, והנה ידי משה היו כבדים בטבעם באופן שלא היה יכול להעמידם פרוזות ולא יניח אותם ואהרן וחור היו רוצים לסמוך ידיו ולא יכולו בהיותו עומד כי היו צריכי' להגבי' ידיה' ולכן לקחו אבן והושיבוהו עליה והם היו עומדים ותומכים ידיו באופן שהיו ידיו אמונה עד בוא השמש וכאשר התמיד בתפלתו לא היה מקום לעמלק שיגבר באופן שהכה בהם יהושע מכה גדולה מאד עד שהחליש כל תקפם וגבורתם ולא נשאר להם כח להלחם והלכו להם, ולפי שהצלתם מן המלחמה היה נס גדול אין למעלה ממנו אמר הש"י למשה כתב זאת זכרון בספר ר"ל שיכתוב ענין המלחמה הזאת בספר

מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן וְחוּר עָלוּ
11 רֹאשׁ הַגִּבְעָה׃ וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגָבַר
12 יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ וְגָבַר עֲמָלֵק׃ וִידֵי מֹשֶׁה
כְּבֵדִים וַיִּקְחוּ־אֶבֶן וַיָּשִׂימוּ תַחְתָּיו וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ
וְאַהֲרֹן וְחוּר תָּמְכוּ בְיָדָיו מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד

ווית איהם משה געזאגט, מיט עמלק צו שטרייטען; משה, אהרן אונד
11 חור שטיעגען אויף דיא שפיצע דעז היגעלז. ווען משה זיינע האנד אין
דער הויהע היעלט, וואר ישראל איבערלעגענער, אונד ווען ער זיא זינקען
12 ליעס, וואר עמלק איבערלעגענער. אלז משה דיא הענדע שווער ווארדען
נאהמען זיא איינען שטיין, לעגטען איהן אונטער, אונד ער
זעטצטע זיך דאראויף. אהרן אונד חור אבער אונטערשטיטצטען זיינע
הענדע, פאן דיזער זייטע איינער, אונד פאן דיזער זייטע איינער,

מנחה חדשה.

התולה כמו שאר הנסים כדי שידעו כל באי עולם אשר שמעו את שמע גבורת עמלק הנס הגדול שעשה הש"י עם ישראל בהצילו אותם מידו; ושים באזני יהושע ר"ל שיצוהו ויזרזהו שתהיה לו לעולם מלחמה בעמלק ולכל מלכי ישראל הבאים אחריו לפי שהוא היושב ראשונה במלכות א"י, וחזר ונתן סבה למצוה הזאת במ"ש כי מחה אמחה את זכר עמלק מתחת השמי', ופי' הכתוב שיש באזני יהושע וצוהו שילחם עמו כאשר תמצא ידו ויצוה הבאים אחריו שילחמו ג"כ עמו לפי שרצוני למחות זכר עמלק מתחת השמים. והנה אח"כ צוה הש"י המצוה הזאת לכל ישראל בכלל כמ"ש והיה בהניח ה' אלהיך לך וגו' כדי שיהיו גדוליה' וקטניה' מוזהרי' במלחמ' הזא', ולכ"א שמואל לשאול שיעשה המלחמה הזאת מבלי שיאמר שצוהו הש"י כמ"ש אותי שלח ה' למשחך למלך על ישראל, ועתה שמע לקול דברי ה' אשר אמר ושים באזני יהושע והיה בהניח ה' וגו' שהמצוה הזאת מוטל' על כל אחד ממלכי ישראל וא"כ מאחר שהש"י שלחני למשחך למלך הרי מוטלת עליך שמע בקול דברי ה' ועשה אות', ומ"ש לו כה אמר ה' צבאות פקדתי וגו' ר"ל בכל דור ודור יש לך לזכרו שהרי הוא זכור אצלי כי כן הכתבתי בתורה לא תשכח וגם אמרתי למשה שיצוה את יהושע ויזרזהו מ' שנה קודם הכנסם לארץ, וכדי שישאר עוד רושם הנס הגדול הזה בנה משה מזבח וקרא שמו ה' נסי ע"ש הנס ההוא כי הנס הזה אצלו במדרגת קריעת ים סוף שאמר עליו שירה ובמקום השירה בנה כאן המזבח הזה, ויאמר כי יד על כס יה וגו' כאדם הנשבע את חבירו אשר עשה עמו רעה ואומר לו בשבועה

וַיְהִי יָדָיו אֱמוּנָה עַד־בֹּא הַשָּׁמֶשׁ׃ וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ 13
אֶת־עֲמָלֵק וְאֶת־עַמּוֹ לְפִי־חָרֶב׃ פ מפטיר
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר 14
וְשִׂים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי־מָחֹה אֶמְחֶה אֶת־זֵכֶר
עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם׃ וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא 15
שְׁמוֹ יְהוָה נִסִּי׃ וַיֹּאמֶר כִּי־יָד עַל־כֵּס יָהּ מִלְחָמָה 16
לַיהוָה בַּעֲמָלֵק מִדֹּר דֹּר׃ פ

זאָ היעלטען זיינע האֶנדע אויס ביז זאָננענאונטערגאַנג. יהושע שלוג עמלק 13
אונד זיין פאָלק מיט דער שאֶרפע דעס שווערדטעס, (דאַס הייסט: ער
ערהיעלט איינען פאָללקאָממענען זיעג איבער זיא). דער עוויגע שפראַך 14
צו משה: שרייבע דיעזעס צום געדאֶכטניס אין דאַס בוך, אונד טראַגע עס
אויך דעם יהושע אויף, דען איך וויל דאַס אַנדענקען פאָן עמלק אונטער
דעם הימעל פערטילגען. משה בויטע איינען אַלטאַר, אונד נאַננטע 15
איהן: דער עוויגע איזט מיין פאַניער. אונד שפראַך פערנער: דיא 16
האַנד ליעגט אויף דעם טהראָנע דעס עוויגען, צום שוואור, דאַס דער
עוויגע פאָן געשלעכט צו געשלעכט ווידער עמלק קריעג פיהרען ווירד.

מנחה חדשה.

שאני אפרע ממך, ור"ל כי יד הש"י הורמה על כסאו לישבע שתהיה לו מלחמה בעמלק בכל דור ודר ולכן צוה עתה את יהושע בה ושיצוה את ביתו שהוא כל בית ישראל, ואמר כס יה ר"ל כי כאשר עשה הש"י עם ישראל כל מה שעשה מן הנסים ועשה שפטים באויביהם הנה שמעו עמים ירגזון וגו' ונתגדל שמו של הקב"ה בעיני כל האומות כמו שפי' ה' איש מלחמה וגו' והיו ג"כ ישראל בעיניהם גדולי הערך והמעלה מאחר שהיו ראוים שתראה שכינתו של הקב"ה עליהם כ"כ ונעשו נסים וכסא לשכינה והיו כלם יראים מגשת אליהם והיו אומרים מי יוכל לגשת אל הגוי הגדול הזה, וכאשר בא עמלק ונלחם עמהם וניצל מן המלחמה ההיא חסרה מעלתו של הקב"ה בעיניהם ר"ל שלא היתה גלוי שכינתו כ"כ בעולם כמו שהיו חושבים ולכן הזכירו עתה בחצי השם בלבד ומעל' ישראל שהם כסאו ג"כ חסרה בעיניה' ר"ל שלא היו ראוי' שתראה עליהם השגחתו של הקב"ה כמו שהיו חושבים וזה שאז"ל אשר קרך בדרך משל ליורה רותחת וכו', והנה הרב פי' כאן מאד בשם אביו בפסוק כי יד על כס יה וגו'.

יח

1 וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את כל־אשר
עשה אלהים למשה ולישראל עמו כי־הוציא
2 יהוה את־ישראל ממצרים: ויקח יתרו חתן משה
3 את־צפרה אשת משה אחר שלוחיה: ואת שני
בניה אשר שם האחד גרשם כי אמר גר הייתי
4 בארץ נכריה: ושם האחד אליעזר כי־אלהי
5 אבי בעזרי ויצלני מחרב פרעה: ויבא יתרו חתן
משה ובניו ואשתו אל־משה אל־המדבר אשר־

1 יתרו, פריסטער צו מדין, משה'ס שוויגערפאטער, פערנאהם אללעס
וואס גאטט פיר משה אונד זיין פאלק, דיא ישראל, געטהאן, אלז: דער עוויגע
2 נעמליך ישראל אויס מצרים פיהרטע. דא נאהם יתרו, משה'ס שוויגער־
פאטער, דיא צפרה, משה'ס פרויא, נאכדעם ער זיא צוריקגעזאנדט
3 האטטע; ער נאהם אויך איהרע צווייא זאהנע, דאפאן איינער גרשון
היעס, דען ער שפראך: איך בין איין פרעמדלינג אין איינעם אויסלענ־
4 דישען לאנדע. אונד איינער היעס אליעזר, דען ער שפראך: דער
גאטט מיינעס פאטער: איזט מיינע היולפע געוועזען, אונד האט מיך פאן
5 שווערדטע פרעה'ס ערדעטטעט. אלזא רייסטע יתרו, משה'ס שוויע־
גערפאטער, אונד זיינע זאהנע, אונד פרויא, צו משה היין, נור

מנחה חדשה.

וישמע יתרו וגו' אמר ששמע יתרו כהן מדין חותן משה כל מה שעשה הש"י
מן הנסים למשה ולישראל בכלל ובפרט, וכי הוציא ה' את ישראל ממצרי' ר"ל שהות
כותן סבה למה שבא לחסות תחת כנפי השכינה והוא כי לו לא הוציא הש"י את
ישראל ממצרים אע"פ שיעשה עמהם כל מה שעשה מן הנסים ויותר לא יחוש
לטפל בהם, ואילו הוציאם ולא עשה להם נסים לא יטפל ג"כ בהם, אבל עתה
ששמע כל מה שעשה להם מן הנסים וראה שעשאם אומ' כאומות בהוציאו אותם
ממצרים אמר ראויים הם אלו שנעשו להם נסים כאלו לידבק בהם, ומ"ש ז"ל
שמע קריעת ים סוף ומלחמת עמלק ר"ל כי הסבות העצמיות אשר בשבילם
נתגייר הוא מה ששמע מקריעת י"ס ומלחמת עמלק שאין בכל הנסים כאלו,
והיה סבה שלקח את צפורה בתו ואת ב' בניה ובא לו בהם למשה. ואמר ויקח
יתרו חותן משה וגו' כלומר כי מן הראוי שלא תחזור היא אחריו אבל הוא
יחזור אחריה וכש"כ שהוא שלחה בהיותה עמו, והנה יתרו לאהבתו עבודת

הוּא חֹנֶה שָׁם הַר הָאֱלֹהִים׃ וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה 6
אֲנִי חֹתֶנְךָ יִתְרוֹ בָּא אֵלֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ
עִמָּהּ׃ וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לִקְרַאת חֹתְנוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּשַּׁק 7
לוֹ וַיִּשְׁאֲלוּ אִישׁ־לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֹהֱלָה׃
וַיְסַפֵּר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה 8
לְפַרְעֹה וּלְמִצְרַיִם עַל אוֹדֹת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־
הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מְצָאָתַם בַּדֶּרֶךְ וַיַּצִּלֵם יְהוָה׃
וַיִּחַדְּ יִתְרוֹ עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה 9
לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִצִּילוֹ מִיַּד מִצְרָיִם׃ וַיֹּאמֶר 10
יִתְרוֹ בָּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד

ווּסטע, וואָ ער זיין לאַגער האַטטע, אַם געָטטליכען בערגע. ער ליס 6
דעם משה זאָגען: איך, דיין שוויגערפֿאַטער יתרו, קאָממע צו דיר,
זאָ אויך דיינע פֿרויא, אונד איהרע צוויא זעָהנע מיט איהר. משה גינג 7
זיינעם שוויגערפֿאַטער ענטגעגען, בּיקקטע זיך פֿאָר איהם, קיססטע
איהן אונד זיא ערקונדיגטען זיך איינער נאַך דעם אַנדערן וואָהלזיין, זאָ
דאַן גינגען זיא היניין אין דאַז צעלט. דאַ ערצעָהלטע משה זיינעם שוויגע 8
גערפֿאַטער אַללעז, וואַז דער עוויגע אַן פרעה אונד אַן מצרים געטהאַן,
אום דער ישראל ווילען, אַללע בעשווערליכקייטען, דיא זיא אויף דעם
וועגע געטראָפֿפֿען האַבען, אונד וויא דער עוויגע זיא עררעטטעט
האַט. יתרו פֿרייעטע זיך, איבער אַללעז גוטע, דאַז געָטט דעם פֿאָלק 9
ישראל ערציגטע (פֿאָרנעהמליך אַבער) דאַס ער עז פֿאָן דער געוואַלט
דער מצריים עררעטטעט האַט. יתרו שפראַך: געלאָבט זייא דער עוויגע 10

מנחה חדשה.

הש"י לא חשש לכל אלו הכבודות ולקח את צפורה ואע"פ שהיה כל זה אחר שלוחה והיה לה לישב בבית אביה ואם יאהבה הוא יחזור אחריה וכ"ש בהיות לה ב' בנים כי בודאי לא יניח את בניו וילך לו ואם יניחם כמ"כ שיניחנה ולכ"א ואת שני בניה וגו', והנה כל אלו היו סבות שלא יבואו אצלו ואהבתו את הש"י קלקלה השורה ולא חשש לכל זה ; וא"ת מה היתה הסבה אשר לא זכר משה ע"ה את אשתו ואת בניו ? תדע לך שמשה ע"ה לא היה חושש לשום דבר בעולם זולת

מִצְרַיִם וּמִיַּד פַּרְעֹה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶת־הָעָם
11 מִתַּחַת יַד־מִצְרָיִם׃ עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְהוָה
12 מִכָּל־הָאֱלֹהִים כִּי בַדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם׃ וַיִּקַּח
יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עֹלָה וּזְבָחִים לֵאלֹהִים וַיָּבֹא
אַהֲרֹן וְכֹל ׀ זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֶאֱכָל־לֶחֶם עִם־חֹתֵן
13 מֹשֶׁה לִפְנֵי הָאֱלֹהִים׃ וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה
לִשְׁפֹּט אֶת־הָעָם וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל־מֹשֶׁה מִן־
14 הַבֹּקֶר עַד־הָעָרֶב׃ וַיַּרְא חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל־
אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה לָעָם וַיֹּאמֶר מָה־הַדָּבָר הַזֶּה
אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לָעָם מַדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדֶּךָ

דער אייך אויז דער געוואַלט דער מצריי' אונד פרעה'ס ערעטטעט האַט,
11 דער דאָז פֿאָלק פֿאָן דער געוואַלט דער מצריים ערעטטעט האַט. יעצט
ערקעננע איך, דאַס דער עוויגע גראָססער זייא אַלז אַללע געטטליכען
וועזען, דען מיט דערזעלבען זאַכע וואורדען זיא געשטראַפֿט, מיט
12 וועלכער זיא טיראַנניש אויזגעאיבט האַבען. יתרו, משה'ס שוויגער־
פֿאַטער, בראַכטע גאָטט בראַנדאָפפֿער אונד שפייזאָפפֿער. אהרן
אונד אַללע עלטעסטען ישראל'ס קאַמען היין, מאַהלצייט צו האַלטען, מיט
13 משה'ס שוויגערפֿאַטער פֿאָר גאָטט. דעז מאָרגענז דאַרויף זאַס משה,
דאַז פֿאָלק צו ריכטען. דאַז פֿאָלק שטאַנד אום משה הערום, פֿאָן מאָרגען,
14 ביז אַבענד. אַלז משה'ס שוויגערפֿאַטער זאַה, וואַז ער אַללעז פֿיר דאַז
פֿאָלק צו טהון האַטטע, שפּראַך ער: וואַז איזט דיעזעז פֿיר איין געש
עפֿט, וועלכעז דוא פֿיר דאַז פֿאָלק פֿעררישטעסט? וואַרום זיטצעסט

מנחה חדשה.

ע הצלחה העצמית והוא דבקותו בש"י הלא תראה כי מימיו לא חזר לבקש
אשה ולהוליד בנים כמו שעשו האבות כי מדרגתו היתה למעלה ממדרגת'
וכאשר לקח את צפורה לא אמר שהוא חזר אחריה אבל אמר ויתן את צפורה
בתו למשה, וכאשר ילדה לא אמר כמו שאמר באמהו' ותהר ותלד שיראה שהיו
שמחין בהריון ואח"כ בלידה אבל אמר ותלד כי עכ"פ היתה התורה צריכה
להודיענו שילדה, ולא אמר ויבוא אליה כמו שאמר ביעקב, והבדלים אחרים

וְכָל־הָעָם נִצָּב עָלֶיךָ מִן־בֹּקֶר עַד־עָרֶב: 15 וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ כִּי־יָבֹא אֵלַי הָעָם לִדְרֹשׁ אֱלֹהִים:
16 כִּי־יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי וְשָׁפַטְתִּי בֵּין אִישׁ
וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֻקֵּי הָאֱלֹהִים וְאֶת־
17 תּוֹרֹתָיו: וַיֹּאמֶר חֹתֵן מֹשֶׁה אֵלָיו לֹא־טוֹב הַדָּבָר
18 אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה: נָבֹל תִּבֹּל גַּם־אַתָּה גַּם־הָעָם
הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי־כָבֵד מִמְּךָ הַדָּבָר לֹא־תוּכַל
19 עֲשֹׂהוּ לְבַדֶּךָ: עַתָּה שְׁמַע בְּקֹלִי אִיעָצְךָ וִיהִי
אֱלֹהִים עִמָּךְ הֱיֵה אַתָּה לָעָם מוּל הָאֱלֹהִים

דאָס אַלליין; אונד דאַז גאַנצע פאָלק שטעהט אום דיך הער, פאָן מאָרגען
15 ביז אַבענד ?. משה שפראַך צו זיינעם שוויעגערפאַטער: וויל דאַז פאָלק
צו מיר קאָממט, אין גאָטטליכען דינגען אונטערריכט צו זוכען.
16 ווען זיא איינע רעכטסזאַכע האַבען, דיא פאָר מיך קאָממט,
זאָ ריכטע איך צווישען איינעם מאַן אונד זיינעם נאֶכסטען,
אויך מאַכע איך איהנען דיא געזעטצע גאָטטעס אונד זיינע לעהרען
17 בעקאַננט. משה'ס שוויעגערפאַטער שפראַך צו איהם: עז איזט ניכט
18 גוט וויא דוא עז מאַכסט. דוא מוסט ערמידען, זאָוואָהל דוא, אַלז דיעזעז
פאָלק, וועלכעז ביא דיר איזט, דען דאַז געשעֶפט איזט דיר צו שווער,
19 דוא קאַננסט עז ניכט אַלליין אויזריכטען. געהאָרכע פיעלמעהר מיינער
שטיממע, וויא איך דיר ראַטהען וויל, אונד גאָטט שטעהע דיר ביא;
דיענע דוא דעם פאָלקע ביא גאָטט, דאַס דוא נעֶמליך דיא זאַכען פאָר

מנחה חדשה.

בקש תמצא, ולכן אמר עתה אשר שם האחד גרשם כי אמר גר הייתי ושם האחד אליעזר כי אלהי אבי בעזרי, כי מן הראוי היה שיאמר כל זאת בפ' שמו', אבל כאמור כאן לתת לנו סבה למה לא חזר אליהם והוא לגודל מעלתו עם הש"י וגלה כל זה בכותבו טעם לשמות בניו כלומר פקח עיניך וראה ותבין למה לא יחזור אליהם כי קרא שם האחד גרשם ע"ש שהיה גר ולא קרא לו שם שיורה שמחת בהיות לו בן כמו שעשו נשי יעקב וזולתם. ואמר ושם האחד אליעזר ולא אמר השני להודיעך שלא היה חושש שהיו לו ב' בנים, אבל אמר האחד כאלו לא היה לו בן זולתו כי לא היה מתענג בתענוגי בני האדם, וקראו אליעזר ע"ש

וְהֵבֵאתָ אַתָּה אֶת־הַדְּבָרִים אֶל־הָאֱלֹהִים׃
20 וְהִזְהַרְתָּה אֶתְהֶם אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַתּוֹרֹת
וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ וְאֶת־הַמַּעֲשֶׂה
21 אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן׃ וְאַתָּה תֶחֱזֶה מִכָּל־הָעָם אַנְשֵׁי־חַיִל
יִרְאֵי אֱלֹהִים אַנְשֵׁי אֱמֶת שֹׂנְאֵי בָצַע וְשַׂמְתָּ
עֲלֵהֶם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים
22 וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת׃ וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת וְהָיָה
כָּל־הַדָּבָר הַגָּדֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטֹן
23 יִשְׁפְּטוּ־הֵם וְהָקֵל מֵעָלֶיךָ וְנָשְׂאוּ אִתָּךְ׃ אִם אֶת־

20 גָאטט בריינגסט. איהנען אָבער דיא געזעטצע אונד דיא לעהרען איינ-
טשאַרפֿסט אונד איהנען בעקאַננט מאַכסט דען וועג, וועלכען זיא געהען
21 זָאללען, אונד וואַז זיא צו טהאון האַבען. דוא אַבער זאָלסט אויז דעם פֿאָלקע
אויז, רעכטשאַפֿפֿענע ביעדערמאַננער, דיא גאָטט פֿירכטען, מאַננער
דיא דער וואַהרהייט ערגעבען זינד, דען איינגעננוטץ האַססען, דיעזע
זעטצסט דוא איבער זיא געזעטצען, פֿאָרשטעהער איבער טויזענד, פֿאָר-
שטעהער איבער הונדערטע, פֿאָרשטעהער איבער פֿינפֿציג, אונד פֿאָר-
22 שטעהער איבער צעהן. זיא מאָגען דעם פֿאָלקע רעכט שפּרעכען צו
אַללער צייט, דאָבייא אַבער זאָללען זיא יעדע וויכטיגע רעכטסזאַכע דיר
פֿאָרבריינגען, אונד יעדע געריינגע רעכטסזאַכע זעלבסט ענטשיידען, דאַ-
23 מיט עז דיר לייכטער ווערדע, אינדעם זיא דיר טראַגען העלפֿען. ווירסט

מנחה חדשה.

שהצילני הש"י מחרב פרעה, כלומר אע"פ שהאחד נקרא גרשם ע"ש לגרות הנה אסבול הגרות הזה יואחר שע"י נצלתי מחרב פרעה, ולא קרא לו שם יורה על שמחתו בלידתו, והנה היה זה ג"כ סבה ליתרו להביא' אליו כי בהיותו ידע כי השלם לא היה חושש זולתי על ההצלחה העצמית ידע שלא יחזור לבקש את אשתו ואת בניו, ועוד הראה לנו גודל אהבת יתרו לש"י באומרו ויבא יתרו חותן משה ובניו ואשתו אל משה אל המדבר וגו' ולא חשש לומר אנה אך אל מקום היה שאין זרע ותאנה ומים אין לשתו', וכאשר קרב אל המחנה שלח לו שליח וא"ל אני חותנך יתרו וגו' כלומר ראה כמה אני עושה לאהבתך כי יען הראוי

הַדָּבָר הַזֶּה תַּעֲשֶׂה וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וְיָכָלְתָּ עֲמֹד
וְגַם כָּל־הָעָם הַזֶּה עַל־מְקֹמוֹ יָבֹא בְשָׁלוֹם: שלישי
24 וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חֹתְנוֹ וַיַּעַשׂ כֹּל אֲשֶׁר אָמָר:
25 וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אַנְשֵׁי־חַיִל מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֹתָם
רָאשִׁים עַל־הָעָם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי
26 חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת: וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־
עֵת אֶת־הַדָּבָר הַקָּשֶׁה יְבִיאוּן אֶל־מֹשֶׁה וְכָל־

דוא נון דיעזעז טהון, זאָ ווירסט דוא, ווען עז דער ווילּע
גאָטטעז איזט, בעשטעהען קאָננען, אונד אויך דיעז גאַנצע נאַציאָן
24 ווירד מיט פֿריעדען נאַך הויזע קעהרען. משה געהאָרכטע דער
שטיממע זיינעז שוויעגערפֿאַטערז, אונד טהאַט אַללעז, וואַז ער גע-
25 זאַגט האַטטע. משה וועהלטע נעמליך רעכטשאַפֿפֿענע בידערמאַננער
אויז ישראל, אונד מאַכטע זיא צו אָבערהייפטערן איבער דאַז פֿאָלק, פֿאָר-
שטעהער איבער טויזענדע, פֿאָרשטעהער איבער הונדערטע, פֿאָר-
26 שטעהער איבער פֿינפֿציג, פֿאָרשטעהער איבער צעהן. דיעזע מוס-
טען דעם פֿאָלקע צו אַללער צייט רעכט שפּרעכען; איינע שווערע
רעכטסזאַכע מוסטען זיא פֿאָר משה ברינגען, יעדע געריגגע רעכטס-

מנחה חדשה.

היה מאמר אנכי חותנך ועוד שמבלי שאמה חותנך אנכי יתרו ואתה יודע גדולתי ומעלתי באמרי שתבוא אתה אלי, ולא די שבאתי אליך אלא שהבאתי את אשתך עמי וזה נגד טבע ומנהג העולם וכ"ש בהיות בניה עמה והנה לא חששתי לכל זה לאהבת הש"י ולאהבתך והנני בא אליך ואשתך ושני בניה עמה, והנה אדון הנביאים לרוב ענותנותו יצא לקראתו והשתחוה לו ונשק לו בידו או בראשו כי לא ידענו הנוהג בימים ההם, וספר לו כל מה שעשה הש"י לפרעה ולמצרים על אודות ישראל, ר"ל שלא ספר כל זה כדי להודיעו מה שעשה הש"י לפרעה ולמצרים אבל רצה להודיעו מה שעשה להם על אודות ישראל ר"ל כדי להוציאם מתוכם וכדי שיקנו ישראל אמונה חזקה בש"י כי לץ תכה ופתי יערים כי אין מדרך השלמים לשמוח בדבר רע במה שהוא רע עד שיספרו אותו לזולתם אבל ישמחו בו אם יהיה לו תכלית טובה כזאת והוא הצלת ישראל וחוזק אמונתם, וזהו הכל סיפר לו עוד כל התלאה אשר מצאתם בדרך כי לא כיוון רק לספר צרכי ישראל לבד שהצילם ה' מכל המאורעות האלו; ואמר ששמח יתרו על כל

27 הַדָּבָר הַקָּטֹן יִשְׁפּוּטוּ הֵם: וַיְשַׁלַּח מֹשֶׁה אֶת־חֹתְנוֹ
יט וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל־אַרְצוֹ: פ רביעי
1 בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
2 מִצְרָיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינָי: וַיִּסְעוּ
מֵרְפִידִים וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר סִינַי וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר
3 וַיִּחַן־שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר: וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל־
הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו יְהוָה מִן־הָהָר לֵאמֹר
כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתַגֵּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

27 זאָלטע אָבער זעלבסט ענטשיידען. משה ליעס היערויף זיינען שוויע
גערפאַטער וויעדער וועגרייזען, אונד דיעזער גינג אין זיין לאַנד צוריק.
1 אים דריטטען מאָנאַטע נאַך דעם אויסצוגע דער קינדער ישראל אויס
דעם לאַנדע מצרים, אַן ערסטען טאַגע דעז מאָנאַטס קאַמען זיא אין
2 דיא וויסטע סיני. זיא בראַכען נעמליך פאָן רפידים אויף, אונד קאַמען
אַן אין דיא וויסטע סיני, לאַגערטען זיך אין דער וויסטע; ישראל
3 לאַגערטע זיך דאָזעלבסט געגען דעם בערגע איבער. משה שטיעג הי
נויף צו דעם בערג פאָר גאָטט, אונד דער עוויגע ריעף איהם צו, פאָן דעם
בערגע, אונד שפראַך: אַזאָ זאָללסט דו דעם הויזע יעקב'ס זאַגען, אונד

מכתב חדש.

הטובה אשר עשה הש"י לישראל שהוא מה שספר לו משה אבל לא על המשפטים
שנעשו בפרעה ובכל עם ארצו שגם הוא היה מגדולי עולם וכדי שלא תאמר
שהדבר אשר עליו שמח היא ההנאה אשר קבלו ישראל במה שראו נקמ' באויביהם
לכך חזר לומר אשר הצילו מיד מצרים ר"ל שלא שמח רק על הטובה העצמית
אשר עשה ה' לישראל והיא הצלתם מיד מצרים ונתן תודה לש"י על זה ואמר
ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים וגו' והזכיר בכאן ג' מיני הצלות שכן היה
להם זו אחר זו, אמר אשר הציל אתכם מיד מצרים ר"ל מכובד השעבוד
אשר נתוסף בבוא משה שאמרו תכבד העבוד', והפקידו עליהם אנשים רבים
להכביד עולם, וכן היתה זאת ההצלה הראשונה שהרי במכת הצפרדעים
שהיתה המכה השנית אמר ואשלחה את העם ויזבחו לה', ומן הידוע שלא
יעמיסו עליהם עוד יותר מן הראוי, ואמר ומיד פרעה ר"ל ממה שהכבידו
עולם עליהם כמ"ש הנה עם בני ישראל וגו' הבה נתחכמה לו, אשר הציל את
העם מתחת יד מצרים ר"ל יציאתם מהגלות בעצמו מכל וכל אשר כבר אמר

אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא 4
אתכם על־כנפי נשרים ואבא אתכם אלי:
ועתה אם־שמוע תשמעו בקלי ושמרתם את־ 5
בריתי והייתם לי סגלה מכל־העמים כי־לי
כל־הארץ: ואתם תהיו־לי ממלכת כהנים וגוי 6
קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל־בני
שני ישראל: *ויבא משה ויקרא לזקני העם וישם 7

דען קינדערן ישראל'ס קונד מאכען !. איהר האבט געזעהען, וואז איך 4
דען מצריים געטהאן : איך האבע אייך אויף אדלערפליגלען געטראגען,
איך האבע אייך צו מיר געבראכט. ווערדעט איהר אלזא מייכר שטיממע 5
געהארכען, אונד מייכען בונד האלטען, זא זאללט איהר מיין בעזאנ־
דערעס אייגענטהום אונטער אללען נאציאנען זיין, דען מיין איזט דיא
גאנצע ערדע. איהר אבער זאללט מיר איין פריעסטערליכעס רייך זיין, 6
אונד איין היילינגעס פאלק; דיעזעס זינד דיא ווארטע, וועלכע דוא דען קינ־
דערן ישראל'ס זאגען זאללסט. משה קאם, ליעס דיא אלטעסטען דער 7

מנחה חדשה.

הש"י לאברהם כי גר יהיה זרעך וגו' כי יהיו משועבדים תחת ידיהם כאשר היה
אחרי מות יוסף קודם שבא' הב' נתחכמה וגו'. ואמר עתה ידעתי כי גדול יי
וגו' כלומר כי כל מה שראה מיני ע"ז אשר היו מדמים שיש להם אותות לא היו
רואים להם שום דבר פרטי כזה אבל היו רואים מהם לשגעונם שום הצלחה
כוללת אבל דבר פרטי אשר כזה לא ראהו מימיו, והוא שבדבר שהיו מזידים
עליהם בו בעצמו הרא' הש"י גבורתו וידו החזקה כי הם הזידו לומר לא תאסיפו
לתת לעם תבן ואת מתכנת הלבנים וגו' וזהו אשר הסיר מהם הש"י תחלה
בהגיע תור גאולתם, ומה שהתחכמו ג"כ לטפותם בו בעצמו הרא' גבורתו שסר
מהם קודם שיצאו ממצרים ושכיהם קשות, ובדבר בעצמו שאמרו ליכקס מהם
היתה הצלתם כמ"ש הרב שחשבו המצריים כי ברדפם אחריהם או יהרגום או
יכנכו לים וגם יטבעו כי לא היה להם מנוס זולתו והוא היה הצלתם; או
שיהיה כמ"ש חז"ל שנידונו במה שחשבו לידון את ישראל, וא"ת שכבר יראה לפי
רז"ל שהיה שמח לאידם של מצרים אין זאת שהוא לא שמח רק על הצלת ישראל
וכתן תודה עליה והכיר גדולתו של הקב"ה במה ששפט את אויביהם בדבר עצמו
שהרעו להם לא ששמח לאידם.

בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו ר"ל ביום

לִפְנֵיהֶם אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּהוּ
8 יְהוָה׃ וַיַּעֲנוּ כָל־הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר־
דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם
9 אֶל־יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי בָּא
אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרִי
עִמָּךְ וְגַם־בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם וַיַּגֵּד מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי
10 הָעָם אֶל־יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ אֶל־הָעָם

8 נאַציאָן רופֿען, לעגטע איהנען אַללע דיזע װאָרטע פֿאָר, דיא איהם דער
עװיגע בעפֿאָהלען. דיא געזאַממטע נאַציאָן אַנטװאָרטעטע איינמיטהיג,
שפּראַכֿען: אַללעס, װאַס דער עװיגע געשפּראָכֿען, װאָללען װיר טהון;
9 משה בראַכֿטע דיא װאָרטע דער נאַציאָן װיעדער פֿאָר גאָטט צוריק.
דער עװיגע שפּראַך צו משה: איך װערדע מיך אין איינער דיקען װאָלקע
דיר אָפֿפֿענבאַרען, דאַמיט דיא נאַציאָן עס הערע, װען איך מיט דיר
10 רעדע, זאָ װערדען זיא אויך אַן דיך אויף אימער גלױבען; היר בעריכֿטעטע
משה דיא װאָרטע דעס פֿאָלקס אַן גאָטט. דער עװיגע שפּראַך צו משה:

מנחה חדשה.

ראש קדש בעצמו כמ"ש הרב, והנה חזר לומר ויסעו מרפידים ויבואו מדבר סיני לומר שכאשר נסעו מרפידים שלא חנו במקום אחר ואח"כ נסעו משם ובאו למדבר סיני שהרי בכמה מקומות הוא אומר שנסעו וחנו במקום פלוני והיו נוסעים מסעות רבות קודם שיגיעו לשם כמ"ש ויסעו מאילם ויבואו מדבר סין ולא כן היה הדבר אבל מאילם באו על ים סוף ומים סוף למדבר סין, ואמר ויחנו במדבר ולא ידענו באיזה מקום במדבר לכך חזר לומר שהמקום אשר חנו במדבר היה נגד ההר, ולא נדקו דברי האומר כי חנו במקום אחר במדבר ואח"כ נסעו משם וחנו במדבר עצמו נגד ההר שהרי אמר בשה מסעי ויסעו מרפידים ויחנו במדבר סיני ויסעו ממדבר סיני ויחנו בקברות התאוה והנה משה עלה אל ההר כי שם יעד לו הש"י שיתן לו התורה כי על אותו הר נאמר לו תעבדון את האלהים על ההר הזה, ועמד בתחתית ההר לראות מה יקרה לו עד שקראו הש"י מן ההר ועלה לשם ואמר לו כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל, והנה אמרו קצת המפרשים שהוא כפל ענין ואינו כן אבל תדע לך כי לשונו הקדוש השלם יש לו מלות רבות שונות לענין אחד והרואה אותם יחשוב שאין ביניהם הפרש ואין הדבר כן, כי אין בו דבר מיותר כאילו תאמר

וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר וְכִבְּסוּ שִׂמְלֹתָם׃ וְהָיוּ נְכֹנִים 11
לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי ׀ בַּיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי יֵרֵד יְהוָה
לְעֵינֵי כָל־הָעָם עַל־הַר סִינָי׃ וְהִגְבַּלְתָּ אֶת־הָעָם 12
סָבִיב לֵאמֹר הִשָּׁמְרוּ לָכֶם עֲלוֹת בָּהָר וּנְגֹעַ
בְּקָצֵהוּ כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהָר מוֹת יוּמָת׃ לֹא־תִגַּע בּוֹ 13
יָד כִּי־סָקוֹל יִסָּקֵל אוֹ־יָרֹה יִיָּרֶה אִם־בְּהֵמָה אִם־

געהט צו דעם פאָלקע הין, לאַס זיא זיך היילִיג האַלטען, הייטע אונד
מאָרגען, אונד איהרע קליידער וואַשען. דאַמיט זיא בערייט זיין מאָגען 11
אויף דען דריטטען טאַג; דען אַם דריטטען טאַגע ווירד זיך דער עוויגע
הערראַבלאַססען, פאָר דען אויגען דער גאַנצען נאַציאָן, אויף דען בערגע
סיני. דוא מוסט אַבער רינגסאום דאַס פאָלק איינע גרענצע מאַכען, 12
איהנען נאַמליך זאַגען: היטעט אייך, דען בערג צו בעשטייגען, אָדער
איינען טהייל דאַפאָן צו בעריהרען! ווער דען בערג בעריהרט, דער זאָלל
געטאָדטעט ווערדען. עס זאָלל איהן אַבער קיינע האַנד אַנריהרען, זאָנ־ 13
דערן ער זאָלל געשטייניגט, אָדער מיט פפיילען ערשאָססען ווערדען,

מנחה חדשה.

ויגד ויספר שויספר הוא נגזר ממספר ר״ל שמספר לחבירו דברים כהוייתן ואינו משנ׳ כלל ולא מוסף ולא גורע, ויגד אינו כן אבל הוא נגזר מענין המשכה כי תרגום משיכה נגידה ועניינו שמגיד הדברים ומוסיף בהם או גורע כדי להבינם לחבירו מבלי שישנה הענין בכללו, והנה רצון הש״י היה במקום הזה שלא יוסיף משה על דברי הש״י כלל ולא יגרע ג״כ לומר מילתא בטעמא כדי שיבינו ישראל היטב אלא שיאמר לישראל דברי הש״י מלה במלה לא פחות ולא יותר כמ״ש ז״ל אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל לא פחות ולא יותר ולז״א לו כה תאמר וגו׳ כלומר הן שתרצ׳ לאמר הדברים עצמם הן שתרצה להגידן בפירושן אין לך רשות להוסיף ולא לגרוע בשום ענין אלא כה ובל׳ הזה ור״ל לא תוסיף על הדבר ולא תגרע ממנו, והנה יודעי האמת עשו הבדל בין בית יעקב לבני ישראל והדברים הם שיאמר להם אתם ראיתם מה שעשיתי למצרים ומה שנשאתי אתכם על כנפי נשרים וזה למדתם ב׳ דברים, א׳ שיש בי כח להרע ולהיטיב, והב׳ שאתם חביבים אצלי עד שעשיתי באויביכם שפטים ונתתי אתכם את חקי, ואולי יעלה על דעתכם שיהיה הדבר כן בכל זמן שאהיה מיטיב לכם ומריע לאויביכם אין הדבר כן אבל מכאן ואילך אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי יהיה לכם כן שתהיו לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ כלומר

14 אִישׁ לֹא יִחְיֶה בִּמְשֹׁךְ הַיֹּבֵל הֵמָּה יַעֲלוּ בָהָר׃ וַיֵּרֶד
מֹשֶׁה מִן־הָהָר אֶל־הָעָם וַיְקַדֵּשׁ אֶת־הָעָם וַיְכַבְּסוּ
15 שִׂמְלֹתָם׃ וַיֹּאמֶר אֶל־הָעָם הֱיוּ נְכֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת
16 יָמִים אַל־תִּגְּשׁוּ אֶל־אִשָּׁה׃ וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
בִּהְיֹת הַבֹּקֶר וַיְהִי קֹלֹת וּבְרָקִים וְעָנָן כָּבֵד עַל־
הָהָר וְקֹל שֹׁפָר חָזָק מְאֹד וַיֶּחֱרַד כָּל־הָעָם אֲשֶׁר

עס זייא פֿיעה אָדער מענש, עס מוס ניכט לעבען בלייבען ; װען אַבער
דיא טראָמפעטע אין איינעם טאָנע פֿאָרט בלאָסט, מאָגען דיעזע דען
בערג בעשטייגען, (נעמליך אהרן, זיינע זאָהנע אונד דיא זיעבענציג
14 עלטעסטען). משה גינג פֿאָן בערגע היגאב צום פֿאָלקע, ליעס דאַס פֿאָלק
15 זיך היילִיג האַלטען, אונד זיא וואושען איהרע קליידער. ער שפּראַך צום
פֿאָלקע: האַלטעט אייך אויף דען דריטטען טאַג בערייט, קאָממעט
16 אונטערדעססען צו קיינער פֿרויא. עס וואַר אַם דריטטען טאַג, אַלס דער
מאָרגען אַנבראַך, דאַ וואַר דאָננער אונד בליץ, אונד איינע דיכטע וואָלקע
אויף דעם בערגע, אויך וואַר איין זעהר שטאַרקער טראָמפעטענשאַלל
צו הערען, דאַס פֿאָלק אים לאַגער ציטטערטע פֿאָר שרעקקען.

מנחה חדשה.

שכל הארץ הם לי סגולה ואתם אם תיטיבו דרכיכם תהיו לי סגולת הסגולות; והדבר הזה צריך לו ביאור ארוך, אמרו בעלי ההגיון כי הסגולה נאמרת בד' ענינים, הא' היא כמו תאמר שחכמת ההגיון תמצא במין האדם ולא תמצא בזולתו אבל לא בכל אישי המין, הב' היא שהיא בכל אישי מין האדם והיא ג"כ בזולת מינו כמו תאמר שכל אישי מין האדם הולך על שתים ורוב העופות ג"כ, הג' היא אשר היא בכל אישי המין ואינה במין אחר זולתו אך שאינה בכל זמן כמו תאמר ליבון השער בעת הזקנה שאינה בזולת המין האנושי והיא בכולם ואינה בכל זמן, הד' היא אשר תקרא סגולת הסגולות לפי שהיא בכל המין ובכל זמן ואינה בזולתו כאילו תאמר השחוק באד' והצהל' בסוס והנעור בחמור והגעיה בשור, וכן כל מין ומין יש לו סגולה שאינה בזולתו והיא בכל מינו והיא בכל זמן, והנה עתה השגחת הש"י ושמירתו באישי העולם בכללו על דמיון ד' מיני סגולה או האמורי', והוא כי הש"י השגיח באישי מין האדם מאדם עד שיצאו ישראל ממצרים על דמיון הסגולה הראשונה אשר לא תמצא בכל המין זולת בקצת מאישיו וכן היתה השגחת הש"י ביחידי סגולה בלבד באדם ושת ומתושלח ונח ושם ועבר ואבות העולם, וכל שאר ברואי העולם היו כתבן לו הבר שלא יתכן לבר בלא תבן ; ועל דמיון הסגולה השנית אשר אמרנו שהיא

בַּמַּחֲנֶה׃ וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם לִקְרַאת הָאֱלֹהִים 17
מִן־הַמַּחֲנֶה וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחְתִּית הָהָר׃ וְהַר סִינַי 18
עָשַׁן כֻּלּוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו יְהוָה בָּאֵשׁ
וַיַּעַל עֲשָׁנוֹ כְּעֶשֶׁן הַכִּבְשָׁן וַיֶּחֱרַד כָּל־הָהָר מְאֹד׃
וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד מֹשֶׁה יְדַבֵּר 19

משה פֿיהרטע דאַז פֿאָלק אויז דעם לאַגער הין פֿאָר גאָטט. זיא שטעללטען 17
זיך אונטען אַם בערגע. דער בערג סיני רויכטע איבעראַלל, וויל זיך דער 18
עוויגע אין פֿייער אויף איהן הערַאבליעס, זיין רויך שטיג אין דיא הֶאֶהע,
וויא דער רויך אויז איינעם ברענאָפֿען, אונד דער גאַנצע בערג וואַרד
העפֿטיג ערשיטטערט. דער טראָמפעטענשאַלל וואַרד אימער שטאַר- 19
קער; משה טהאַט דיא אַנרעדע, אונד גאָטט אַנטוואָרטעטע איהם מיט

מנחה חדשה.

בכל המין וג"כ תמצא בזולתו הוא מה שמשגיח על כל בני העולם מן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ זולת השרידים אשר קדם זכרם וגם כל עדת ישראל מצד ההשגחה הכוללת לשמירת המין בלבד שהשגחתו עליהם באמצעות הסידור הכולל לשמירת מינם בלבד ולא שישגיח בפרטי אישיהם או שייוחדו ישראל בהשגחה אחרת פרטית זולת זו, והנה ההשגחה הזאת היא עודרת לכל מיני ב"א כלם שלא יתם המין; ועל דמיון הסגולה הג' שאמרנו שהיא בכל המין ואינו עודרת לזולתו או שאינה בכל זמן הוא מה שמשגיח הש"י על כל העולם כלל ופרט בזמן שתבוא עליה' שום גזירה הן שתהיה מפאת התולדת הן שתהיה לשום עונש ויזכירם שלא יתמו לשום סבה כמו בדור המבול ובדור אנוש וזולתם שההשגחה הזאת אינה בכל זמן; וההשגחה והשמירה האמיתית והדביקות האמיתי אשר לא יתפרד לעולם אשר הוא על דמיון הסגולה הד' אשר זכרנו שהיא סגולת הסגולות שהיא בכל המין ובכל זמן ואינה בזולתו היא אשר יש לש"י עם ישראל שהיא בכל כלל ישראל והיא בכל פרט ופרט יהיה בכל זמן אשר יקראוהו באמת ואינה בזולתם שלא עשה כן לכל גוי ועליה כאמר והייתם לי סגולה וגו' ר"ל שכל העמים הם לי סגולה ואתם תהיו לי סגולת הסגולו', והנה המסוגל בסגולה אשר כזאת לא ימצא בזולת הסגולה כי כאשר לא תמצא סגולת השחוק בזולת מין האדם ככה לא ימצא אדם בלתי שוחק, וא"כ יהיה אומר והייתם לי סגולה מכל העמים שהעמים הם סגולה וישראל סגולת הסגולה בשמרם דברי התור', וחזר ופירש הדמיון הזה באומר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש כלומר כי לי כל הארץ והם כמו עבדים ואתם תהיו לי בערכם ממלכת כהנים וכו', והנך רואה מאמר שישראל הם בדמיון סגולה לש"י שיש בזה

20 והאלהים יעננו בקול: * וירד יהוה על־הר סיני
אל־ראש ההר ויקרא יהוה למשה אל־ראש
21 ההר ויעל משה: ויאמר יהוה אל־משה רד העד
בעם פן־יהרסו אל־יהוה לראות ונפל ממנו רב:
22 וגם הכהנים הנגשים אל־יהוה יתקדשו פן־יפרץ

20 לויטער שטיממע. אלז זיך נון דער עוויגע אויף דען בערג סיני, נעמליך
אויף דיא שפיטצע דעז בערגעז, הערַאבגעלאַסען, ריעף דער עוויגע דען
21 משה אויף דען בערג הינויף; משה שטיעג הינויף. דער עוויגע שפראך
צו משה: געהע הינאב, ווארנע דאז פאלק, זיא מעכטען פיעלייכט
הערפארדרינגען צו דער ערשיינונג דעז עוויגען, אום צו זעהען, זא
22 קענטען פיעלע פאן איהנן אומקאממען. אויך דיא פריסטער, דיא
נאהער צו דער ערשיינונג דעז עוויגען צוטרעטען, זאללען זיך היילינג האלט

מנחה. חדשה.

ראיה גדולה על קיום ישראל עד בלי ירח כי כמו שהמסוגל א"א לימנע מבלעדי סגולתו ככה כב ויכול א"א לה"י לימנע מבלעדי ישראל, ולכן אמר יהושע ומה תעשה לשמך הגדול, כלומר אם יהרגנו ויכריתו את שמנו אין מציאות להיות שמך גדול כי לא תחול שכינתך על זולתנו מהאומו', וכן אמר שמואל כי לא יטוש ה' את עמו בעבור שמו הגדול כי הואיל ה' לעשו' אתכם לו לעם, כי אין גדולת שמו של הקב"ה כי אם בישראל. ובא משה ויקרא לזקני העם ושם לפניהם את כל הדברים האלה ר"ל שלא שינה ממה שאמר לו הש"י אבל שם לפניהם הדברים בעצמם ולא הוסיף ולא גרע כי היה בהם די להבין והם הבינו תכלית הכוונה בהם ואמרו למשה כל אשר דבר הש"י נעשה ר"ל כל אשר דבר ה' באומרו ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי כן נעשה שנשמע בקולו ונשמור את בריתו, והשיב משה את דברי העם שקבלו עליהם לשמור ולעשות את כל דברי התור', ואמר הש"י למשה הנני בא אליך בעב הענן וגו' כלומר ראויים הם עם אשר כזה שתשרה שכינתי עליה' ותראה אותם כי מאחר שלבם נכון עמי ראוי לי ג"כ לעשות פועל לעיניה' שיתברר בו שאני מדבר אל האדם ואי כדי שלא תסתפק עליהם נבואתי לעולם ויהיה זה שיקיימו מה שאמרו כל אשר דבר ה' נעשה כי הבא ליטהר מסייעין אותו, וזה הפועל יהיה בשאתה תמתין על כבודך מעט כי מה שאני רגיל לדבר עמך פני' אל פנים מבלי עבירות ועב הענן הנ' עתה אדבר עמך בעב הענן כדי שיוכלו הם אשר אין להם הכנה לשמוע כשאדבר עמך, והנה דחק הרב לומר שלקח שמיעה מקום ראיה ולא ידעתי למה לו כל זה שהרי כל ישראל שמעו במקום הזה בדבר הש"י למשה כי עשרת הדברים כאמרו למשה במקום כל ישראל ולכן כאמרו בל' יחיד וכל ישראל

בהם יהוה׃ ויאמר משה אל־יהוה לא־יוכל העם 23
לעלת אל־הר סיני כי־אתה העדתה בנו לאמר
הגבל את־ההר וקדשתו׃ ויאמר אליו יהוה לך־ 24
רד ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים והעם אל־

טען, דער עוויגע מאכטע איינע ניעדערלאגע אונטער איהנען אנריכטען.
משה שפראך צו דעם עוויגען: דאז פאלק ווירד יא וואהל ניכט קאננען 23
אויף דען בערג סיני שטייגען, דען דוא האסט אונז שאן געווארנט,
אונד געשפראכען: ציהע גרענצען אום דען בערג, אונד זאנדערע
איהן אלז היילִיג אב. דער עוויגע שפראך אבער צו איהם: געהע 24
גלייכוואהל הינאב, קאממע זאדאן ווידער הערויף, דוא אונד דיין
ברודער אהרן מיט דיר; דיא פריסטער אבער אונד דאז פאלק זאללען

מנחה חדשה.

שמעו דברי הש״י והנה הוא עצמו פירש משה ידבר והאלהים יעננו בקול שהש״י היה עונהו בקול כדי שישמעו ישראל שהש״י מדבר עם משה, ומה שיראה מפשטי המקראו׳ שמעו כל עשר׳ הדברי׳ אבל יודעי חן אמרו שלא שמעו זולת דבור אנכי ולא יהיה לך וא״כ הרי כולם שמעו בדבר הש״י למשה והיה ג״כ סבה שלא תסתפק עליהם עוד נבואת משה כמ״ש וגם בך יאמינו לעולם; והנה ישר הדבר בעיני משה אך שפחד שמא יהיה הדבר בהיפך כי אחר שאין להם הכנה לדבר הגדול הזה אולי תתבלבל עליה׳ השגתם הראויה להם כמו שיקרה לכל מי שמכניס עצמו לפנים ממחיצתו וכבר ביאר כל זה הרב המורה, ולכן אמר שהגיד משה את דברי העם אל ה׳ ר״ל שהגיד דבריהם ועניניה׳ וחוסר הכנתם לדבר הגדול הזה, וא״ל הש״י אף זה אני אתקנהו כי מן הראוי הוא מאחר שהוא דודי לי שג״כ אני׳ אני לו ולכן לך אל העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם וגו׳ בהכנה המועט׳ הזאת ובה ישמעו בדברי עמך וראוי שתזהירם שלא יכנסו לפנים ממה שהורשו באומרם כבר התקדשנו לשירד הש״י לעינינו על הר סיני אבל הזהירם שישמרו מעלות בהר ונגוע בקצהו והעניש מיתה על זה כדי שיהיו מוזהרים ולא תתבלבל השמחה וכדי שיסתלק הספק מלבם מכל וכל ולא יאמרו שהיה בהם שום הכנה לכל הדברי׳ הללו תן להם זמן שיעלו אל ההר ויראו בעיניה׳ שאין בהר דבר נוסף והוא במשוך היובל כי כאשר ימנע קול השופר יהיה להם סימן שכבר נסתלקה השכינה ויעלו ויראו שהכל היה מאת הש״י מבלי אמצעית שום הכנה טבעית כ״א ברצונו הפשוט דרך נס כמ״ש הרב שהיה זה אבלו כהתהפך המטה לנחש ויהיה זה תוספת באמונת הש״י ובמשה עבדו, והנה עשה להם כן וקדשם וכבסו שמלותם וביום השלישי היו קולות וברקים וגו׳ וכאשר ידבר משה אל הש״י היה עונהו בקול גדול כמו שפי׳

25 יֶהֶרְסוּ לַעֲלֹת אֶל־יְהוָה פֶּן־יִפְרָץ־בָּם: וַיֵּרֶד מֹשֶׁה
כ
1 אֶל־הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם: ס וַיְדַבֵּר
אֱלֹהִים אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
2 לֵאמֹר: ס אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:

ניכט פֿאַרדרינגען (יעדער פֿאָן זיינעם שטאַנדאָרט נאָמליך) צו דער ער־
שיינונג דעז עוויגען היכויפֿצושטייגען, ער מאָכטע זאָנסט איינע ניע־
25 דערלאַגע אונטער איהנען מאַכען. משה גינג היכאַב צו דעם פֿאָלקע,
1 אונד זאַגטע עז איהנען. זאָדאַן רעדעטע דער עוויגע אַללע דיעזע
2 וואָרטע, וויא פֿאָלגט: איך בין דער עוויגע דיין גאָטט, דער איך
דיך אויז דעם לאַנדע מצרים געפֿיהרט האַבע, אויז דעם הויזע דער

מנחה חדשה.

הרב כדי שישמעו ישרא׳ בדברו של ותתברר להם נבואתו כמו שיעדם בעבור ישמע העם וגו׳, וכדי שלא לערבב השמחה ההיא כי לא היה ולא יהיה כיום ההיא חזר הש״י לומר למשה שיחזור להזהיר׳ פן יהרסו אל ה׳ לראות ויהיה סבה שיפול מהם שימותו בידי שמים בהגיעם של הקדש או שימותו בסקילה בב״ד כמ״ש כי סקול יסקל או ירה יירה שמתיהן הן סקיל׳, וגם הכהנים ר״ל הזקני׳, וא״ל משה לא יוכל העם לעלות של הר סיני כי מוזהרים ועומדים הם מאחר שאתה העדותה בנו לאמר הגבל את ההר וקדשתו, ולא אמר והגבלת את העם וגו׳ ואילו הגבלנו את העם לאמר עד פה תבוא היה להם לחשוב מחשבות ולטעות. אבל עתה שהגבלנו את ההר אין להם מקום לטעות, וא״ת שיהיו מזידים לאו ברשעים עסקינן, ופי׳ הדברים כי הפרש גדול יש בין הגבלת ההר ובין הגבלת העם כי אם היה מגביל העם לומר לא תעבור מזה אולי יאמרו שאם יעברו התחום ההוא מאחר שאין המקום עצמו קדוש שאין בכך כלום כי משה אסר להם יותר ממה שא״ל הש״י כדי שלא יעברו על דברי הש״י, אבל עתה שהגביל את ההר וקדשו שאמר להם כל ההר עד תחתיתו הוא קדש בירדת השכינה עליו הנה הם יתרחקו מאד מלהגיע של המקום המקודש והנביא לא יקדש זולת המקום הראוי לקדש, ומשה הבין כי היה כוונת הש״י להגביל ההר ולא העם ממה שא״ל השמרו לכם עלות בהר ונגוע בקצהו וחזר להעניש עליו במיתה ולכן אמר עתה לש״י כי אתה העדותה בנו לאמר הגבל את ההר, ובזה יותרו קושיות בכתובי׳ האלה בקש תמצא: וא״ל הש״י טוב הדבר אשר דברת אבל עכ״פ אתה צריך לירד לשליחות אחר והוא כי הנה הוא ממן הראוי שידעו כל עדת ישראל שאהרן אחיך הוא שני לך ושאני מדבר ג״כ עמו ומאחר שאני עתיד לבחור אותו לכהן ולבן רבי ועליית אתה ואהרן עמך ובעליית אהרן יש להם מקום שיאמרו

לֹא־יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנָי׃ 4 לֹא־
תַעֲשֶׂה־לְךָ פֶסֶל וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם
מִמַּעַל וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם
5 מִתַּחַת לָאָרֶץ׃ לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא
תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹּקֵד
עֲוֺן אָבֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים

3 טקלאַפֿען. דוא זאָלסט קיינע אַנדערע געטטער האַבען, פֿאָר מיינעם
4 אַנגעזיכטע. דוא זאָלסט דיר קיין גאָטצענבילד מאַכען, אויך קיינע
עֶהנליכע געשטאַלט, פֿאָן דעם וואַס אָבען אים הימעל, אָדער אונטען
5 אויף דער ערדע, אָדער אים וואַסער אונטער דער ערדע איזט. דוא
זאָללסט דיך פֿאָר איהנען ניכט ביקקען, אויך זיא ניכט גאָטטעסדיענסט־
ליך פֿערעהרען, דען איך דער עוויגע דיין גאָטט, בין איין אייפֿערפֿאָללער
גאָטט (דער קיינען אַנדערן נעבען זיך ליידען קאַן), דער דאַס פֿער־
ברעכען דער פֿעטער אַהנדעט, אַן קינדער, ענקעל, אונד אורענקעל,

מנחה חדשה.

כבר הותר לעלות כי גם אהרן היה בכלל האזהרה ולכן אתה צריך לחזור ולהזהירם שלא יהרסו לעלות אל ה', וירד כמו שאמר ועלה הוא ואהרן, ומי שאמר כשירד משה דבר הש"י אין דבריו נכוני' ויש לו קושיות בקש תמצא. ודבר הש"י בקול אשר שמעו כל ישראל כי על הדבור הזה נאמר למעלה משה ידבר והאלהים יעננו בקול ואם הוא מוקדם. ויאמר אנכי ה' אלהיך אשר הוא עיקר כל העיקרי' שהוא האמונה במציאותו, אשר הוצאתיך מארץ מצרים כי בדבר הזה אתה חייב להאמין במציאותי יותר מכל באי עולם כי לא אמר אשר בראתי שמי' וארץ וכל אשר בהם כמ"ש החכ' חבר הכוזרי כי מצד בריא' הנמצאו' אין לנו יתרון להאמין בו יתר משאר האומו' אבל מצד מה שעשה עמנו מן הנסים בין שאר האומות אנו חייבים להודות מציאות הש"י כי לא ראו האומות ידו החזקה וזרועו הנטויה כמונו, ולכן סמך לדבור הזה **לא יהיה לך אלהים אחרים על פני** שאו"ה אם יעבדו ע"ז אינם עובדים אותה על פני כי לדעתם עזב ה' את הארץ, אבל אתה אם יהיו לך שום ע"ז הרי אתם עובד אותה על פני מאחר שראית גילוי שכינתי עליך בהוציאי אתכם מארץ מצרים ומאותה שעה ואילך אני משרה שכינתי עליכם וכביכול שאתה מכניס לי צרה בחדר ולכן נאמר בו כי אנכי ה' אלהיך אל קנא כי אין קנאה גדול' מזו שהוצאתיך מבור הגלות ממצרי' ונשאתי אתכם כאשר ישא איש את בנו בכל הדרך אשר הלכתם

6 לְשֹׂנְאָֽי׃ וְעֹ֤שֶׂה חֶ֙סֶד֙ לַאֲלָפִ֔ים לְאֹהֲבַ֖י וּלְשֹׁמְרֵ֥י
7 מִצְוֺתָֽי׃ ס לֹ֥א תִשָּׂ֛א אֶת־שֵׁם־יְהוָ֥ה
אֱלֹהֶ֖יךָ לַשָּׁ֑וְא כִּ֣י לֹ֤א יְנַקֶּה֙ יְהוָ֔ה אֵ֛ת אֲשֶׁר־יִשָּׂ֥א
אֶת־שְׁמ֖וֹ לַשָּֽׁוְא׃ פ
8 9 זָכ֛וֹר אֶת־י֥וֹם הַשַּׁבָּ֖ת לְקַדְּשֽׁוֹ׃ שֵׁ֤שֶׁת יָמִים֙ תַּֽעֲבֹ֔ד
10 וְעָשִׂ֖יתָ כָּל־מְלַאכְתֶּֽךָ׃ וְיוֹם֙ הַשְּׁבִיעִ֔י שַׁבָּ֖ת לַיהוָ֣ה

6 נאָכזוך בייא דענען, דיא מיך האַססען. דער אַבער גנאַדע ערצייגט
ביז אין דאַז טויזענדסטע געשלעכט, דענען דיא מיך ליעבען, אונד
7 מיינע געבאָטע האַלטען. דוא זאָלסט דען נאַמען דעז עוויגען דיינעז
גאָטטעז ניכט פֿערגעבליך אויסשפּרעכען, דען דער עוויגע ווירד ניכט
אונגעשטראָפֿט לאַססען, דעניעניגען, וועלכער זיינען נאַמען פֿערגעב־
8 ליך אויסשפּרעכען ווירד. ערמיננערע דיך שטעטס דעז רוהעטאַגעז,
9 אום איהן צו היילינען. זעקז טאַגע קאַנסט דוא אַרבייטען, אונד אַללע
10 דיין געשעפֿטע פֿערריכטען. דער זיבענטע טאַג אַבער איזט איין רוהע:

מנחה חדשה.

והשריתי שכינתי ביניכם ואתה נותן אלהותי לאלילים אשר לא יועילו ולא יצילו כי תהו המה בהיותי שוכן ביניכם אין קנאה למעלה מזו ובאם קנאתי זו אני פוקד עון אבות על בנים, והפקידה היא כי מאחר שאתה מכנים ליצרה אני מסתלק שכינתי ומסתיר פני ביום ההוא והיה לאכול ומפני זה מגיע העונש לבנים ולבני בנים ואם לא חטאו הבנים מפני שהם צריכים להיטיב דרכיהם יותר מאלו בתשוב' שלימה להשיב שכינתי אליהם, ומ"ש על בנים וגו' ועל רבעים לאו דוקא עד דור רביעי שא"כ הל"ל פוקד עון אבות על בנים עד דור רביעי כמ"ש ועושה חסד לאלפים אבל הכוונה לומר על בנים ואם לא ישובו על בני בנים ואם לאו על שלשים ואם לאו על רבעים וכן עד כמה דורות עד שישובו בתשובה ולזה ארך גלותנו זה ואם אין בידינו עון אשר חטא אשר יהיה כדאי שנהיה בגלות בשבילו, שאילו לא חטאו אבותינו יותר מזה השיעור אשר בידינו לא יגלם לבין האומות אלא מאחר שאבותינו חטאו וגלו לבין האומות אנחנו עוונותיהם סבלנו עד שנשוב אל ה' בכל לבנו ואז יהיה ה' אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו ויחדש לנו אותות ומופתים להשיבנו אליו כבראשונה, אבל במדת טובו שאמר ועושה חסד לאלפי' אינו כן שאף אם לא יהיו הבנים הגונים שומר להם ברית, ומלת לאלפים כוללת כמה אלפים מן הדורות וזהו המעמידנו היום בכובד הצרות הבאות עלינו, וכ"ש בדורנו זה כי בזכרו ברית האבות

אלהיך לא־תעשה כל־מלאכה אתה ובנך ובתך
עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך:
כי ששת־ימים עשה יהוה את־השמים ואת־ 11
הארץ את־הים ואת־כל־אשר־בם וינח ביום
השביעי על־כן ברך יהוה את־יום השבת
ויקדשהו: ס כבד את־אביך ואת־אמך 12
למען יארכון ימיך על האדמה אשר־יהוה אלהיך

טאג, דעם עוויגען דיינעם גאָטטע צו עהרען; דא זאָללסט קיין האנד־
ווערק פֿערריכטען, וועדער דא זעלבסט, נאָך דיין זאָהן, אָדער דיינע
טאָכטער, דיין שקלאַפֿע, דיינע שקלאַפֿין, אויך ניכט דורך דיין פֿיעה,
אָדער דורך איינען פֿרעמדען, דער זיך אין דיינען טהאָרען אויפֿהאָלט.
דען אין זעקס טאגען האט דער עוויגע היממעל, ערדע, אונד מעער, 11
נעבסט אללעם וואַז דאַרין איזט, פֿערפֿערטיגט, אונד אַם זיבענטען
טאגע גערוהט; דאַרום האט דער עוויגע דען טאג דער רוהע געזעגנעט
(ער האט איהם וויכטיגע פֿאָרצוגע געגעבען): אונד איהן הייליג ער־
קלאָהרט. עהרע דיינען פֿאטער אונד דיינע מוטטער, דאַמיט דו לאַנגע
לעבעסט, אויף דעם ערדרייך, וועלכעז דער עוויגע דיין גאָטט דיר 12

מנחה חדשה.

הראשונים מצוים עלינו להשאיר לנו שארית. **לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא** כדי שלא יהיה מורגל בפי הכל כי ההרגל מביא לידי בזיון גדול, ובזה תהיה יראת הש"י על פניכם לבלתי תחטאו כי בהיותנו יראים להזכיר על כל דבר נעשה כל מה שידובר לנו בשמו, ולאכן הרשעים אשר מרגילים להזכיר שם הנורא על כל דבור ודבור.

זכור את יום השבת לקדשו כלומר שלא תחשוב שמה שצויתיך במצוה הזאת היתה הכוונה כדי שתנוח מעצבון ידיך אבל תדע לך שהוא בעצמו קדוש הן שתשבות בו או לאו ולכן אנכי מצוך שתזכור קדושתו ותקדשהו, וימשוך מזה שאתה צריך לשבות מכל דבר שהוא בעצמו מלאכ' שאילו היתה מצות השבת כדי שתנוחו ולא שיהיה לו שום קדושה בעצמו הנה ישאר לך מקום לעשו' המלאכות אשר הם לך מנוחה, וא"כ אתה צריך להעריך המלאכות לקדושת השבת אשר הוא קדוש בעצמו ולא אל מנוחתך, ולכן סמך לו ששת ימים וגו' ויום השביעי שבת לה' אלהיך ואינו שבת לישראל, וא"כ פקח עיניו שכלך וראה כי אין לש"י

13 נֹתֵן לָךְ׃ ס לֹא תִּרְצָח׃ ס לֹא
תִּנְאָף׃ ס לֹא תִּגְנֹב׃ ס לֹא־
14 תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר׃ ס לֹא
תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ ס לֹא־
תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ וְשׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ
וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ׃ פ שביעי
15 וְכָל־הָעָם רֹאִים אֶת־הַקּוֹלֹת וְאֶת־הַלַּפִּידִם
וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת־הָהָר עָשֵׁן וַיַּרְא הָעָם וַיָּנֻעוּ

13 איינגעבען ווירד. דוא זאָללסט ניכט מאָרדען, דוא זאָללסט ניכט עהע־
ברעכען, דוא זאָללסט ניכט שטעהלען, דוא זאָללסט ווידער דיינען
14 נעכסטען ניכט אויסזאַגען, אַלז איין פאַלשער צייגע. דוא זאָללסט קיינע
בעגיערדע האַבען נאַך דעם הויזע דיינעס נעכסטען, דוא זאָללסט קיינע
בעגיערדע האַבען נאַך דיינעס נעכסטען וויב, נאַך זיינעם שקלאַפען,
נאַך זיינער שקלאַפין, נאַך זיינעם אָכסען, נאַך זיינעם עזעל, אָדער
15 נאַך אַללעם, וואַס דיין נעכסטער בעזיצט. דאַס גאַנצע פאָלק עמפפאַנד
דיא דאָננערשטיממען, דיא פייערפלאַממען, דען טראָמפעטענשאַלל,
אונד דען רויכענדען בערג; אַלז עס דאַס פאָלק געוואַהר וואַרד, ער־

מנחה חדשה.

טורח בשום מלאכה יותר מזולת׳ וכל מה שהוא מלאכ׳ הוא שוה אצלו ולכן אתה צריך לשבות מכולן ולכן הזהיר בסמוך על שביתת הבנים והבנות והקטנים והעבדים והבהמות כדי שתזכור ותדע שהיום קדוש בעצמו שאילו לא כיון כ״א למנוחתך אין לך מנוחה בעול׳ יותר משתהיה אתה יושב ובטל ומלאכתך נעשית ע״י עבדך ובהמתך וגרך והנה לך ראיה וטעם שהיום קדוש לאהיכו לפי ששת ימים עשה ה׳ השמים והארץ וגו׳ וינח ביום השביעי ע״כ ברך ה׳ את יום השבת, ולא כמ״ש הוברי השמי׳ שיום השבת מלאכתו מתברכ׳ מפני שהוא תחת ממשלת הזקן אבל הש״י ברכו בהפך המחשב׳ הזאת שברכו בהיותנו שובתי׳ בו ממלאכתנו ולא בהיותנו עוסקי׳ בהם שהרי ברכו במן וכו׳ ויקדשהו בעצמו בבריאת העולם קודם שיהיו ישרא׳ בעול׳ מה שאין כן בכל שאר מועדי ה׳ המקודשי׳ שאין קדושת׳ בעצמם יא בשביל ישרא׳ ולכן הותר בהם מלאכות שאינן טורח על האדם יא עידון והוא צורך אכל נפש ולא נאסר בהם כ״א מה שהוא מלאכת עבוד׳, ולכן הקדימו חז״ל בתיקון קדוש היום השבת לישרא׳ שקדושתו קדמה לקדושתם ולא

ויעמדו מרחק: ויאמרו אל־משה דבר־אתה 16
עמנו ונשמעה ואל־ידבר עמנו אלהים פן־נמות:
ויאמר משה אל־העם אל־תיראו כי לבעבור 17
נסות אתכם בא האלהים ובעבור תהיה יראתו
על־פניכם לבלתי תחטאו: ויעמד העם מרחק 18

בעבטען זיך, אונד שטאנדען פֿאן פֿערנע. זיא שפראכען צו מש': רעדע 16
דוא מיט אונז, זא וואללען וויר גערן הארען, לאס נור גאטט ניכט מיט
אונז רעדען, וויר מאכטען דעז טאדעז זיין. משה שפראך צום פֿאלקע: 17
פֿירכטעט אייך ניכט! דען גאטט איזט נור געקאממען, אייך אויז דיא
פּראבע צו שטעללען, אונד דאמיט אויך אייערם אנגעזיכטע עהרפֿורכט
פֿאר איהם זייא, דאס איהר ניכט זינדיגט. דאז פֿאלק בליב אלזא פֿאן 18

מנחה. חדשה.

כן באשר ימים טובים שקדושת ישראל קדמה לקדושת'. והנה הרב המורה אמר כי מה שקדשו הש"י היה לפי שבששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ ומה שנצטוינו אנחנו בשביתתו היה זכר ליציאת מצרים כי הפרש גדול יש בין קדושתו בעצמו לקדושת שביתתנו בו, ולכ"א בדברות שניות וזכרת כי עבד היית וגו' על כן צוך ה' אלהיך לעשות את יום השבת.

כבד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימיך וגו' יש להקשות וכי אם תכבד את אביך יאריכון ימיך על האדמה וגו' ולא יאריכון בארץ אחרת בכבדך אותו, ולכן פקח עיניך וראה כמה דברים גדולי' כוללת המצוה הזאת שהמצוה הזאת היא מכוונת לעצמה ולזולתה והוא כי כאשר יכבד כל אחד מישראל את אביו ואת אמו הנה הוא סבה שיתקיימו בארץ הקדושה הן על צד השכר כמ"ש הרב הן על דרך טבע העול', אשר מצד השכר כי בכבדו את אביו היה סבה לשמור את כל דרכי התורה כי אין רשע בעולם שלא ילמד את בניו ואת ביתו אחריו ליראה את השם הנכבד והנורא, ובהיות בנו מכבדו הנה באמת יקבל דבריו, ועוד כי בהיותו מכבד את אביו ירבה האהבה והשלום ביניהם שזהו על דרך טבע העול', ועוד אמא על דרך שכר כי בהיותו מכבד את אביו כ"ש שיכבד הש"י ומכמה קלים וחמורים ויקיים מצותיו ובשמרם עקב רב, ועוד כי כאשר יכבד את אביו יכבד גדולי ישראל שהרי יראה להם כמה מעלות טובות נוספות על מעלת אביו ועוד שהרי אביו עצמו מכבדם וכ"ש שיכבד הבן למי שאביו חייב בכבודו ובזה יהיו לעולם הקטנים נשמעים לגדולי', ועוד כי לכבוד אביו יאהב את כל אחיו ובני ביתו שהרי עשו הרשע אמר יקרבו ימי אבל אבי וגו' וכבר אתה יודע כי בהיות שלום בניה' אין כל אומה ולא יכולי' להם כמו שאז"ל

וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל־הָעֲרָפֶל אֲשֶׁר־שָׁם
19 הָאֱלֹהִים׃ ס מפטיר וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן־
20 הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם׃ לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי
21 כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם׃ מִזְבַּח אֲדָמָה

פערנע שטעהען; משה אַבער נאָהערטע זיך דער פינסטערן וועטטער־
19 וואָלקע, וואָ גאָטט ערשיען. דער עוויגע שפּראַך צו משה, זאָ זאָללסט
דוא צו דען קינדערן ישראל'ס זאַגען: איהר האַבט נון געזעהען, דאַס איך
20 פאָן הימעל הערראַב מיט אייך געֿרעדעט. איהר זאָללט ניכטס מאַכען
נעבען מיר: זילבערנע אונד גאָלדענע געטצען זאָללט איהר אייך
21 ניכט מאַכען. איינען אַלטאַר פאָן ערדע זאָללסט דוא מיר מאַכען,

מנחה חדשה.

על חבור עצבים אפרים וגו' ואמר ה' יברך את עמו בשלום אין לך כלי שמחזיק כל טובה כמו השלום וכמה דברים אחרים בקש תמצא, ואם לא יהיה האדם מכבד את אבותיו הנך רואה שירהבו הנער בזקן והנקלה בנכבד וזה יהיה סבת כל הרעות כמ"ש ז"ל שלא נתקררה דעתו של ישעיה בקללו אותם עד שאמר ונתתי נערים שריהם וגו' וא"כ הנך רואה בכבוד אב ואם תלויה שלותם של ישראל וקיומם בארצ' ולכן סמך למצוה הזאת המצו' אשר הם ג"כ סבת השלום והקבוץ והם הרציחה והניאוף והגניבה ועדות שקר והנך רואה כי הוא מתחיל בגדול ומסיים בקטן כי הרציחה תפסיד השלום והסידור והקיבוץ המדיני יותר מן הניאוף והניאוף יותר מן הגניבה והגניבה יותר מעדות שקר וא"כ אמר המצוה שהיא סבה לכל האמורי' כדי להרחיקם יותר והיא לא תחמוד שהחמדה בכל מה שהזכיר הכתוב מביאה לידי רציחה ולידי ניאוף ולידי גניבה, וכדי להרחיק' עוד מכל זה אמר במשנ' תור' במקו' לא תחמוד לא תתאוה כי החמדה יותר גדולה מהתאוה והתאוה מביאה לידי חמדה והחמדה מביאה לידי מעשה והמעשה גורם לשכינ' שתסתלק מישראל ושיגלו מעל הארץ הטוב', וא"כ העיקר הגדול בכל מה שאמרנו ה"א שיהיו הקטנים נשמעים לגדולים ולא יתכן כל זה כ"א בהיו' כל אחד מישראל מכבד אבותיו . ואמר שכל העם רואי' את הקולות **ואת הלפידים ואת קול השופר** וגו' וייראו מאד ולאוסר הרגלם בדרכי הש"י עשה בהפך ממה שחשדם הש"י שאמר פן יהרסו אל ה' לראות והנה עשו הפך שנתרחקו ועמדו מרחוק ואף בהיותם רחוקים לא יוכלו לסבול הקולות המפחידי' ההם ואמרו למשה דבר אתה עמנו ונשמע' כי די במה שראינו להאמין בכל מה שתאמר לנו כי כבר ראינו ונתברר לנו בזה שאת' שלוחו של הש"י ונדברו

תַּעֲשֶׂה־לִּי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת־עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלָמֶיךָ
אֶת־צֹאנְךָ וְאֶת־בְּקָרֶךָ בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר
22 אֶת־שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ׃ וְאִם־מִזְבַּח אֲבָנִים
תַּעֲשֶׂה־לִּי לֹא־תִבְנֶה אֶתְהֶן גָּזִית כִּי חַרְבְּךָ הֵנַפְתָּ
23 עָלֶיהָ וַתְּחַלְלֶהָ׃ וְלֹא־תַעֲלֶה בְמַעֲלֹת עַל־מִזְבְּחִי
אֲשֶׁר לֹא־תִגָּלֶה עֶרְוָתְךָ עָלָיו׃ פ

דארויף זאלסטו דוא שלאכטן דיינע גאנצע אפפער, אונד דיינע פער־
עהרונגסאפפער, דיין קליינע פיה, אונד דיין רינדפיה; אן אללע אר־
טען, וואו איך מיינען נאמען צו נעננען פעראָרדנען ווערדע, וויל איך
צו דיר קאממען, אונד דיך זעגנען. ווען דוא מיר מיט דער צייט איינען 22
אלטאר פאן שטיינען מאכען ווירסט, זא ערבויע איהן ניכט פאן געהויע־
נען שטיינען, דען זאבאלד דוא דיינען אייזען דאראן בריגגסט, זא ענט־
הייליגסט דוא איהן. דוא זאללסט אויך ניכט אויף שטופען איינען אלטאר 23
בעשטייגען, דאמיט דיינע שאמגלידער ניכט ענטבלאסט ווערדען מאגען.

מנחה חדשה.

אתה עושה כל אשר אתה עושה, ואמר להם אל תיראו מקול הקולות האלה
כי לא חפץ ה׳ להמיתכו לא הראה לכם את כל זאת אבל בא לנסות אתכם ר״ל
להרגילכם לעבודתו כי בראותכם את המראה הזה תהיה יראתו לעולם על
פניכם לבלתי תחטאו, ובדברי משה נתחזקו ועמדו על עמדם במקום הרחוק
אשר היו ומשה נגש אל הערפל ודבר עמו הש״י ושמעו כל ישראל מה שדבר עמו
ולפי הנראה כל זה היה לשמעם הקולו׳ קודם שידבר עם הש״י ואם בא מאוחר
הספור, ולמה שנראה ממשמעות הכתובים שמעו ישראל כל עשרת הדברים
וחז״ל אמרו שלא שמעו כ״א אנכי ולא יהיה לך. ואחר שסיים עשרת הדברים
חזר והזהירם על העיקרים אשר הכל תלוי בו ואמר ל׳ משה כה תאמר אל
בני ישראל אתם ראיתם וגו׳ כלומר הנה ראית׳ בעיניכ׳ שירדתי מן השמים
לדבר עמכם כי לדעת ההמון האלהים הוא בשמי׳ והתור׳ דברה בלשון בני אדם,
והכוונה שלא תאמרו כי לגודל מעלתי איני משגיח בשפלים כמ״ש קנת עזב
ה׳ את הארץ ויהיה סבה שאע״פ שתאמינו במציאותי שתעשו שום ע״ז לדעתכם
שתחול בה רוח העליוני׳ להיותה אמצעית ולכ״א לא תעשון אתי אלהי כסף
ואלהי זהב ר״ל אתי שתאמרו להיות אמצעים אבל בהפך אני ממה שאתה חושב
שאני משגיח ומצוי בשפלים ולכן מזבח אדמה תעשה לי שהוא הדבר השפל
שבשפלים ואמר הרב מחובר לאדמה, וזבחת עליו את עולותיך וגו׳ ושם אבוא

כא
1 2 וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם׃ כִּי תִקְנֶה
עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִעִת יֵצֵא לַחָפְשִׁי
3 חִנָּם׃ אִם־בְּגַפּוֹ יָבֹא בְּגַפּוֹ יֵצֵא אִם־בַּעַל אִשָּׁה הוּא
4 וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ׃ אִם־אֲדֹנָיו יִתֶּן־לוֹ אִשָּׁה וְיָלְדָה־
לוֹ בָנִים אוֹ בָנוֹת הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ
5 וְהוּא יֵצֵא בְגַפּוֹ׃ וְאִם־אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד אָהַבְתִּי

1 דיעזעס זינד אויך דיא רעכטע דיא דוא איהנען פֿאָרלעגען זאָללסט.
2 ווען דוא איינען עברישען קנעכט קויפֿסט, זאָ זאָלל ער זעקס יאַהרע דיענען,
אונד אַם זיעבענטען זאָלל ער אונענטגעלטליך צור פֿרייהייט אויסגעהען.
3 איזט ער פֿיר זיינע פערזאָן אַלליין צו זיינעם הערן געקאָממען, זאָ
געהט ער אויך פֿיר זיינע פערזאָן אַלליין ווידער הינוועג; וואַר ער דער
4 מאַן איינער פֿרויא, זאָ געהט זיינע פֿרויא מיט איהם הינויס. גיעבט
איהם אַבער זיין הערר איינע פֿרויא, אונד דיעזע געבאָהרט איהם זאָהנע
אָדער טאָכטער, זאָ בלייבט דיא פֿרויא מיט איהרען קינדערן איהרעם
5 הערן, ער אַבער געהט פֿיר זיינע פערזאָן אַלליין הינוועג. ווען דער

מנחה חדשה.

אליך וברכתיך, ומ"ש בכל המקום אשר אזכיר את שמי ר"ל שתעשה המזבח בכל המקום אשר אומר אליך כי לא פירש להם באיזה מקום יעשוהו והנה עשוהו במקומות רבים כי בכל מקום אשר היה ארון האלהים היו בונים אצלו המזבח והארון נסע ממקום למקום עד שנבנה בית עולמי'. ואמר שאם יהיה המזבח הזה של אבני' שיהיו אבני' שלמות שלא יהיה בהם חסרון להורות על שלימות הנעבד במזבח ההוא, והנה אמר הרב ואם מזבח אבנים כשתבנ' המזבח יהיה של אבנים וכן כאומר אבנים שלמות תבנה את מזבח ה' אלהיך וגו'. או שיהיה פי' כי מן השמים כמ"ש ז"ל שלא ירדה שכינה למטה מעשרה והנה מעשר' ולמעלה יקרא שמים. והביאו ראיה השמים שמים לה' והמטר ג"כ יכונה לשמים וכמה פעמים יוכל להתהוות מעשרה ולמעלה בהיות האויר רב הליחות ולא יהיה כח להתהפכות הכיון וא"כ ירצה לומר מן השמים ממש.

ואלה המשפטים הפרשה הזאת לא אוכל לשלוח יד אליה, והרוצה לראות מפלאו' תמים דעים יתעסק בפי' הרב (רלב"ג), ואחר שסיים עשרת הדברות אשר הם מקיפים בכל פרטי המצות וכוללי' אותם נתן להם משפטי צדק האלו וסמך להם הנה אנכי שולח מלאך לפניך לרמוז להם שאין עיקר הכוונה בהם שאין השלימות והדביקות האמתי בא בעשייתן בלבד אבל יהיה עשייתן כשתו בהתבוננו בהם התבוננות שלם לידע עיקריהן וטעמן שזה מביא לדעת תארי'

אֶת־אֲדֹנִי אֶת־אִשְׁתִּי וְאֶת־בָּנָי לֹא אֵצֵא חָפְשִׁי׃
וְהִגִּישׁוֹ אֲדֹנָיו אֶל־הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוֹ אֶל־הַדֶּלֶת 6
אוֹ אֶל־הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת־אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ
וַעֲבָדוֹ לְעֹלָם׃ ס וְכִי־יִמְכֹּר אִישׁ 7
אֶת־בִּתּוֹ לְאָמָה לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים׃ אִם־ 8
רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר־לֹא יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ לו׳ ק׳
לְעַם נָכְרִי לֹא־יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ בְּבִגְדוֹ־בָהּ׃
וְאִם־לִבְנוֹ יִיעָדֶנָּה כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה־לָּהּ׃ 9
אִם־אַחֶרֶת יִקַּח־לוֹ שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעֹנָתָהּ לֹא 10
יִגְרָע׃ וְאִם־שְׁלָשׁ־אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ וְיָצְאָה חִנָּם 11

קנעכט שפרעכען זאָללטע: איך ליעבע מיינען העררן, מיינע פֿרויא
אונד מיינע קינדער, איך מאַג ניכט אַלז פֿרייגעלאַססענער אויזגעהען:
זאָ ברינגט איהן דער העררע פֿאָר דיא געטטליכען ריכטער, פֿיהרט איהן 6
אַן איינע טהיר אָדער פֿפֿאָסטע; ווען איהם דער העררע דאַזעלבסט דאַז
אָהר מיט איינער פֿפֿריעמע דורכשטאָכען, זאָ מוס איהם דיעזער אויך
איוויגער דיענען (דאַז הייסט: ביז צום אַללגעמיינען פֿרייהייטסיאַהר).
ווען איין מאַן זיינע טאָכטער צור לייבאייגענען פֿערקויפֿט, זאָלל זיא ניכט 7
זאָ הינוועגגעהען, וויא דיא קנעכטע הינוועגגעהען. איזט זיא אין דען 8
אויגען איהרעס העררן מיספֿאַלליג, זאָ דאַס ער זיא פֿיר זיך ניכט בע־
שטיממט, זאָ מוס ער איהר דאַזו פֿערהעלפֿען, דאַס זיא זיך לאָזקויפֿע;
ער זאָלל אַבער דיא מאַכט ניכט האַבען, זיא אַן איינען פֿרעמדען צו פֿער־
קויפֿען, נאַכדעם ער זעלבסט ליעבלאָז געגען זיא געוועזען. בעשטיממט 9
ער זיא פֿיר זיינען זאָהן, זאָ מוס ער נאַך דעם רעכטע דער טאָכטער
איהר געטהעהען לאַסען. ווען ער איהם אויך איינע אַנדערע פֿרויא 10
גיעבט, זאָ מוס ער דאָך איהרע קאָסט, קליידונג אונד וואָהנונג ניכט
אַבברעכען. לייסטעט ער איהר אַבער דיעזע דרייא שטיקקע ניכט, זאָ 11

מנחה חדשה.

הש"י ודרכיו שהוא מביא את האדם להשיג הדבקו' האמתי שהוא מעלת הנביאי', והנך רואה שאין לאדם שום מבוא להשגת השלימות הזה מבלי עשיית המצות, והנה אז"ל שהתלמוד מביא לידי מעשה ר"ל שהמעשה מביא לידי תלמוד למי

12 אֵ֥ין כָּֽסֶף׃ ס מַכֵּ֥ה אִ֛ישׁ וָמֵ֖ת מ֥וֹת
13 יוּמָֽת׃ וַאֲשֶׁר֙ לֹ֣א צָדָ֔ה וְהָאֱלֹהִ֖ים אִנָּ֣ה לְיָד֑וֹ וְשַׂמְתִּ֤י
14 לְךָ֙ מָק֔וֹם אֲשֶׁ֖ר יָנ֥וּס שָֽׁמָּה׃ ס וְכִֽי־
יָזִ֥ד אִ֛ישׁ עַל־רֵעֵ֖הוּ לְהָרְג֣וֹ בְעָרְמָ֑ה מֵעִ֣ם מִזְבְּחִ֔י
15 תִּקָּחֶ֖נּוּ לָמֽוּת׃ ס וּמַכֵּ֥ה אָבִ֛יו וְאִמּ֖וֹ
16 מ֥וֹת יוּמָֽת׃ ס וְגֹנֵ֨ב אִ֤ישׁ וּמְכָרוֹ֙
17 וְנִמְצָ֣א בְיָד֔וֹ מ֖וֹת יוּמָֽת׃ ס וּמְקַלֵּ֥ל
18 אָבִ֛יו וְאִמּ֖וֹ מ֥וֹת יוּמָֽת׃ ס וְכִֽי־יְרִיבֻ֣ן
אֲנָשִׁ֔ים וְהִכָּה־אִישׁ֙ אֶת־רֵעֵ֔הוּ בְּאֶ֖בֶן א֣וֹ בְאֶגְרֹ֑ף
19 וְלֹ֥א יָמ֖וּת וְנָפַ֥ל לְמִשְׁכָּֽב׃ אִם־יָק֞וּם וְהִתְהַלֵּ֥ךְ

12 גֶעהט זיא אונענטגעלטליך פֿאָן איהם וועג. ווער איינען מענשען שלאָגט
13 דאַס ער שטירבט, זאָלל געטאָדטעט ווערדען. האַט ער איהם אַבער
ניכט נאַכגעשטעללט, זאָנדערן גאָטט האַט עז איהם זאָ אין דיא האַנד
געפֿיגט; זאָ ווערדע איך דיר איינען אָרט בעשטיממען, וואָהין ער
14 פֿליהען זאָלל. ווען אַבער יעמאַנד זיינען נעכסטען פֿאָרזעצליך מיט
הינטערליסט אומבריגגט, זאָ זאָללסט דוא איהן פֿאָן מיינעם אַלטאַר הינ־
15 וועגנעהמען, ווידער צו שטערבען. ווער פֿאַטער אָדער מוטטער
16 שלאָגט, זאָלל געטאָדטעט ווערדען. ווער איינען מענשען שטיהלט,
אונד פֿערקויפֿט איהן, מאַן האַט איהן אַבער פֿאָרהער אין זיינער געוואַלט
17 געפֿונדען, זאָלל געטאָדטעט ווערדען. ווער פֿאַטער אָדער מוטטער
18 פֿלוכט, זאָלל געטאָדטעט ווערדען. ווען מענער אין צאַנק
געראַטהען, אונד איינער שלאָגט דען אַנדערן מיט איינעם
שטיין, אָדער מיט דער פֿויסט, ער שטירבט צוואַר ניכט, מוס
19 אַבער צו בעטטע ליעגען. ווען ער ווידער אויפֿשטעהט,
אונד אַן זיינער קריקקע אויף דער שטראַסע הערומגעהען

מנחה חדשה.

שירצה אבל התלמוד מביא בלתי ספק לידי מעשה שלא יתכן שידע האדם עיקר המצוות ולא יתעסק בהם אבל בהפך שיוסיף אומץ והסנה בהם בשידע ערכו, ואמר החוקר במדות כי הכח יעשה מהאכילה הגסה ומהעיכול הגדול וכאשר

בַּחוּץ עַל־מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקָּה הַמַּכֶּה רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן
וְרַפֹּא יְרַפֵּא׃ ס שני וְכִי־יַכֶּה אִישׁ 20
אֶת־עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־אֲמָתוֹ בַּשֵּׁבֶט וּמֵת תַּחַת יָדוֹ
נָקֹם יִנָּקֵם׃ אַךְ אִם־יוֹם אוֹ יוֹמַיִם יַעֲמֹד לֹא יֻקַּם 21
כִּי כַסְפּוֹ הוּא׃ ס וְכִי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים 22
וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן
עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה
וְנָתַן בִּפְלִלִים׃ וְאִם־אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ 23

קאַן, זאָ זאָלל דער שלאָגער פֿרייא זיין; יעדאָך זאָלל ער איהם
דיא פֿערזוימניסקאָסטען ערשטאַטטען, אונד איהן היילען לאַססען.
ווען יעמאַנד זיינן קנעכֿט אָדער זיינע מאַגד מיט דעם צוכֿטשטאָק שלאָגט 20
אונד ער שטירבט אונטער זיינער האַנד: זאָ ווירד עס געראֶכֿט.
יעדאָך, ווען ער איינען טאַג אָדער צווייא נאָך לעבט: זאָלל עס ניכֿט 21
געראֶכֿט ווערדען, וויל עס זיין געלד איזט. ווען זיך מאֶננער האַדערן, 22
אונד פֿערלעצען איינע שוואַנגערע פֿרויא, זאָ דאַס איהר דיא קינדער
אַבגעהען, עס איזט אַבער ווייטער קיין אונגליק ערפֿאָלגט: זאָ זאָלל דער
טהעטער מיט איינער געלדבוסע בעשטראַפֿט ווערדען, וויא איהם דער
עהעמאַן דער פֿרויא אויפֿלעגען ווירד, אָדער ער בעצאַהלט נאַך דעם
אויסשפּרוכֿע דער ריכֿטער. איזט אַבער דער פֿרויא זעלבסט איין אונ־ 23

מנחה חדשה.

יקנה הכח יאכל ביותר ממה שהיה אוכל ויעמול יותר ממה שהיה עמל, וא"כ ההתחלה מביאה אל התכלית והתכלי' יוסף אומץ בהתחל', וכבר האריכו גאוני עולם בדבר הזה; ונחזור לפסוק שרמז להם כי בעשיית המשפטי' הללו הם ראויים להשגחה נפלאה שישלח לפניהם הש"י מלאך פניו להושיעם ולשמרם מכל פגע רע ולהביאם אל המקו' אשר הכין להם, אבל השרידים אשר ה' קורא לא תהיה זאת השגחתם חלילה אבל הש"י בכבודו ובעצמו משגיח בכל פרטי ענייניהם ומשנה להם חוקי הטבע ומשמרם כי המלאך אין בו כח לשנות כלל אבל ישמרם שלא יבואו הפגעי', והדבר הזה עמוק, ולהורו' לכל ישרא' שמעלת הצדיקים היא למעלה מהנהגת המלאך סמך לזה עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואביהוא וגו' ולא אמר אלי ושם יתבאר. ואמר ועבדתם את ה' אלהיכם וגו' כלומר שאם יעבדו לש"י שיגיע להם מהנהגת המלאך הזה להרים מלפניהם

24 תַּחַת נָֽפֶשׁ׃ עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת
25 יָד רֶגֶל תַּחַת רָֽגֶל׃ כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה פֶּצַע תַּחַת
26 פָּצַע חַבּוּרָה תַּחַת חַבּוּרָֽה׃ ס וְכִֽי־
יַכֶּה אִישׁ אֶת־עֵין עַבְדּוֹ אֽוֹ־אֶת־עֵין אֲמָתוֹ
27 וְשִֽׁחֲתָהּ לַֽחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת עֵינֽוֹ׃ וְאִם־שֵׁן
עַבְדּוֹ אֽוֹ־שֵׁן אֲמָתוֹ יַפִּיל לַֽחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת
שִׁנּֽוֹ׃ פ
28 וְכִֽי־יִגַּח שׁוֹר אֶת־אִישׁ אוֹ אֶת־אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל

24 גְלֵיךְ ערפָאלְגט, זָא מוסט דוּא פערזָאן פיר פערזָאן הינגעבען. (רעכטס
ווענן זָאלְטע) אויגע פיר אויגע (זיין) צַאהן פיר צָאהן, האַנד פיר האַנד
25 פוס פיר פוס. בראַנדמאַהל פיר בראַנדמאַהל, וואונדע פיר וואונדע,
בייֵלע פיר בייֵלע (דאַהער מוס דער טהֶעטער געלד דאַפיר געבען).
26 ווען יעמאַנד דאַס אויגע זיינעס קנעכטעס אָדער דאַס אויגע זיינער מאַגד
שלָאגט, אונד עס פערדערבט: מוס ער איהן צור פרייהייט אויזגעהען
27 לַאסען פיר זיין אויגע. שלָאגט ער זיינעם קנעכט אָדער זיינער מאַגד
איינען צַאהן אויס, זא מוס ער איהן צור פרייהייט אויזגעהען לַאסען פיר
28 זיינען צַאהן. ווען איין אָכּס איינען מַאן אָדער איינע פרויא שטָאסט,
דַאס ער שטירבט: זָא זָאלל דער אָכּס געשטייניגט, אונד זיין פלייש ניכט

מנחה חדשה.

מכשול החולאי' בשיברך להם הלחם והמים אשר הם אוכלי' ושותים שהם סבת
כל חולי בהפסד האויר כי הוא נכנס בהם וממנו יחיו, וכאשר יהיה מעופש
הנה בלי ספק יחלה האדם כי יפסד סדר מזגת הגוף, והנה גם רוב החלאים
שסבתם הבחירה תלויים בהם כי כמה פעמים אע"פ שהמאכל והמשתה יהיה
בתכלית השווי יזיק הן כשיקח ממנו יותר מהראוי הן כשיקחנו בזמן בלתי ראוי
כי עת לכל חפץ לזה אמר לומר והסירותי מחלה מקרבך, ויגיע לך עוד מהנהגת
המלאך הזה שלא תהיה משכל' ועקר' ומפלת בארצך כלומר שהמלאך הממונה
על ההריון יעוררם בשעות שיהיו ראויות שלא ימנע מהם ההריון ושלא יפילו
ושלא ימותו קטני', ובכלל ההשגחה הזאת שלא יוליד אחד מהם בשעת עקרות
כאו תאמר בהיות נדק מערבי, ואיכי יוכל לדבר יותר מזה השיעור בענין
המלאך הזה כי ידעתי את יצר רוב בני דורנו שרוב אמונתם בהנמוות; ויגיע

יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת־בְּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשּׁוֹר
29 נָקִי׃ וְאִם שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד
בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה
30 הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם־בְּעָלָיו יוּמָת׃ אִם־כֹּפֶר יוּשַׁת
עָלָיו וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר־יוּשַׁת עָלָיו׃
31 32 אוֹ־בֵן יִגָּח אוֹ־בַת יִגָּח כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לּוֹ׃ אִם־
עֶבֶד יִגַּח הַשּׁוֹר אוֹ אָמָה כֶּסֶף ׀ שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים

געגעססען ווערדען ; דער אייגענטהיממער דעז אָקזען אַבער איזט
שולדלאָז. איזט עז אַבער איין שטאָססיגער אָקז געוועזען, פֿאָן געסטערן 29
אָדער פֿאָרגעסטערן, (דאַז הייסט: אייניגע צייט פֿאָרהער) עז איזט
אויך דעם אייגענטהיממער וואַרנונג אַנגעזאַגט וואָרדען, ער וואָללטע
איהן אַבער דעננאָך ניכט איין אַכט נעהמען, אונד דער אָקז טאָדטעט
איינען מאַן אָדער איינע פֿרויא ; זאָ זאָלל דער אָקז געשטייניגט ווערדען,
אונד אויך דער אייגענטהיממער זאָללטע אום דאַז לעבען קאָממען. ווירד 30
איהם אַבער איין לאָזעגעלד אויפֿערלעגט ; זאָ גיעבט ער דיא לאָזע
קויפֿונג זיינער פערזאָן, זאָ פֿיעל אַלז איהם אויפֿערלעגט וואָרדען.
וועננ ער איינען זאָהן שטאָססט, אָדער איינע טאָכטער שטאָססט : זאָ זאָלל 31
איהם גלייכפֿאַללז נאַך דיעזעם רעכטע געטהאָן. שטאָססט אַבער דער 32
אָקז איינען לייבאייגענען אָדער לייבאייגענע, זאָ זאָלל דער אייגענ-

מנחה חדשה.

עוד מזה המלאך שאלא אימתי בכל האומו' ההם ושאלא לפניה' כרעה וגרשה אותם מעט מעט באופן שתירש את הארץ. ואמר שאמר למשה כי כשידבר לכל ישראל המשפטים עם כל הדברים האמורים למעלה שאח"כ יעלה אל ה' הוא ואהרן ובניו והזקנים וישתחוו מרחוק.

והנה ירד משה וספר להם את כל הדברים האלה וענו כל העם פה אחד ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה וקבלו עליה' לעשות כל מה שאמר להם משה בשם הש"י, והנה אדון הנביאים לא ישר זה בעיניו כי הבינו כי תכלית כוונת התור' הוא עשיית המצו' מבלי שיתנו לב לדעת עיקר הכונ' והתכלי' והטעם בהם אשר יהיה סבה ומבוא להשיג הדבקות האמיתי אשר הוא התכלי' בתורה ובמצות בכלל. ולא יכול לפרש להם שזאת היא כוונת התורה לפי שההמון לא ישערו ההשגחה האמיתי' הזאת ויהיה סבה שיזלזלו אף בעשיית המצות מאחר

33 יִתֵּן לַאדֹנָיו וְהַשּׁוֹר יִסָּקֵל׃ ס וְכִי־
יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי־יִכְרֶה אִישׁ בֹּר וְלֹא
34 יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל־שָׁמָּה שּׁוֹר אוֹ חֲמוֹר׃ בַּעַל הַבּוֹר
יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה־
35 לּוֹ׃ ס וְכִי־יִגֹּף שׁוֹר־אִישׁ
אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת־הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ
36 אֶת־כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת־הַמֵּת יֶחֱצוּן׃ אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר
נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו

טהאַלער דעז אָכזען דעזן העררן דעז לייבאייגענען דרייסיג שקלים אַן
33 געלד געבען, אונד דער אָכז זאָלל געשטייניגט ווערדען. ווען יעמאַנד
איינע גרובע אויפדעקט, אָדער ווען יעמאַנד איינע גרובע גראָבט,
דעקט זיא אַבער ניכט צו, אונד עז פֿאַללט איין אָכז אָדער איין עזעל הינאיין.
34 זאָ זאָלל דעריעניגע וועלכער שולד אַן דער גרובע איזט, דעם איינגענ
35 טהאַלער געלד געבען, אונד דאַז טאָדטע שטיק פֿיה איזט זיין. ווען
דער אָכז איינעז מאַננעז דען אָכזען זיינעז נאָכסטען שטאָסט, דאַס ער
שטירבט; זאָ זאָללען זיא דען לעבענדיגען אָכזען פֿערקויפֿען, אונד
דאַז געלד דאַפֿיר טהיילען, דאַז טאָדטע שטיק זאָללען זיא גלייכפֿאַללז
36 טהיילען. איזט עז אַבער איינינגע לייט פֿאָרהער בעקאַננט וואָרדען,
דאַס עז איין שטאָסיגער אָכז זייא, אונד דער איגענטהימער וואָללטע

מנחה חדשה.

שאין תכלית הכוונה בעשייתן ולכן בקש תחבולה שיבינו משכיליהם שעשיית המצות הוא הסולם והמושג במצותן היא העלייה המרווחת והצלחה אשר אין אחריה הצלחה שהוא מענין העה"ב כמ"ש החכם החבר, וכתב כל דברי הש"י ובנה מזבח ושלח לנערי ישראל והעלו עולות ושלמי', והנה באמת היו משכיליהם יודעים שהקרבנות הם עיקר גדול במצות שאע"פ שהם מכוונים לעצמם שהם מכוונים ג"כ לדבר אחר כמ"ש שמואל החפץ לה' בעולות ושלמים כשמוע בקול ה' שיראה שיש לו חפץ בעולות ושלמים וכי הם ג"כ לשמוע בקול ה' אף שהמכוון מהם לשמוע בקול ה' הוא יותר גדול ולכן אמר כשמוע בכ"ף הדמיון לומר שאין המעשה במדרגת הלמוד ואם שניהם כאחד טובים יש טוב ויש טוב ממנו ומתוך זה הבינו כי המצות מכוונ' לעצמן וכי הם ג"כ מדרגה להשגת האמת. וחזר אדון הנביאי' לקרות ספר הברית באזני העם לראות אם הבינו

שַׁלֵּ֨ם יְשַׁלֵּ֥ם שׁוֹר֙ תַּ֣חַת הַשּׁ֔וֹר וְהַמֵּ֖ת יִֽהְיֶה־
37 לּֽוֹ׃ ס כִּ֤י יִגְנֹֽב־אִישׁ֙ שׁ֣וֹר אוֹ־שֶׂ֔ה
וּטְבָח֖וֹ א֣וֹ מְכָר֑וֹ חֲמִשָּׁ֣ה בָקָ֗ר יְשַׁלֵּם֙ תַּ֣חַת כב
1 הַשּׁ֔וֹר וְאַרְבַּע־צֹ֖אן תַּ֥חַת הַשֶּֽׂה׃ אִם־בַּמַּחְתֶּ֛רֶת
2 יִמָּצֵ֥א הַגַּנָּ֖ב וְהֻכָּ֣ה וָמֵ֑ת אֵ֥ין ל֖וֹ דָּמִֽים׃ אִם־זָֽרְחָ֥ה
הַשֶּׁ֛מֶשׁ עָלָ֖יו דָּמִ֣ים ל֑וֹ שַׁלֵּ֣ם יְשַׁלֵּ֔ם אִם־אֵ֣ין
3 ל֔וֹ וְנִמְכַּ֖ר בִּגְנֵבָתֽוֹ׃ אִם־הִמָּצֵא֩ תִמָּצֵ֨א בְיָד֜וֹ
הַגְּנֵבָ֗ה מִשּׁ֛וֹר עַד־חֲמ֥וֹר עַד־שֶׂ֖ה חַיִּ֑ים שְׁנַ֖יִם
4 יְשַׁלֵּֽם׃ ס שלישי כִּ֤י יַבְעֶר־אִישׁ֙ שָׂדֶ֣ה אוֹ־
כֶ֔רֶם וְשִׁלַּח֙ אֶת־בְּעִירֹ֔ה וּבִעֵ֖ר בִּשְׂדֵ֣ה אַחֵ֑ר מֵיטַ֥ב ק
5 שָׂדֵ֛הוּ וּמֵיטַ֥ב כַּרְמ֖וֹ יְשַׁלֵּֽם׃ ס כִּֽי־

איהן דעננאָך ניכט אין אַכט נעהמען: זאָ זאָלל ער אָכּס פיר אָכּס בעצאַ-
37 הלען, אונד דאַס טאָדטע שטיק פיה איזט זיין. ווען יעמאַנד איינען
אָכּסען אָדער איין שאַאַף שטיהלט, אונד שלאַכטעט עס אָדער פערקויפט
עס: זאָ זאָלל ער פינף שטיק רינדפיה פיר דען אָכּסען, אונד פיער
1 שטיק קליינעס פיה פיר דאַס שאַאַף בעצאַהלען. ווען איין דיעב אים
איינברוך בעטראָפפען ווירד, אונד מאַן שלאָגט איהן דאַס ער שטירבט,
2 זאָ איזט זיינעטוועגען קיינע בלוטשולד. האַט אַבער דיא זאָננע דאַ-
רויף געשיענען; זאָ איזט מאָרדערינג בלוטשולד זיינעטוועגען; ער
אַבער מוס בעצאַהלען; ווען ער ניכטס האַט, ווירד ער פיר דען דיעב-
3 שטאַהל אַלס קנעכט פערקויפט. פינדעט מאַן דען דיעבשטאַהל, אָכּס,
עזעל, אָדער שאַאַף נאָך לעבעדיג אין זיינער געוואַלט: זאָ בעצאַהלט
4 ער צווייפאַך. ווען יעמאַנד זיין פיה אין איין פעלד אָדער איינען וויינ-
בערג פיהרט, ער שיקט נעמליך זיין פיה היין, אונד לעסט עס אין איינעס
אַנדערן פעלדע פרעסען; זאָ מוס ער דען שאַדען בעצאַהלען מיט זיינעם
5 בעסטען פעלדע אָדער וויינבערגע. ווען פייער אויסקאָממט, דאָרנער

מנחה חדשה.

כוונתם וישיבוהו תשובה נכונה וכראות השלימים החרדים על דבר ה׳ כיחוד
לפרוש להם דברי הברית אחר שכבר אמרו כל אשר דבר ה׳ נעשה, והבינו על

תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ
הַקָּמָה אוֹ הַשָּׂדֶה שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִר
6 אֶת־הַבְּעֵרָה׃ ס כִּי־יִתֵּן אִישׁ
אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ־כֵלִים לִשְׁמֹר וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ
7 אִם־יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם׃ אִם־לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב
וְנִקְרַב בַּעַל־הַבַּיִת אֶל־הָאֱלֹהִים אִם־לֹא שָׁלַח
8 יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ׃ עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע עַל־שׁוֹר
עַל־חֲמוֹר עַל־שֶׂה עַל־שַׂלְמָה עַל־כָּל־אֲבֵדָה
אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר־
שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם
9 לְרֵעֵהוּ׃ ס כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ

ערגרייפֿט, אונד עס ווירד איין גאַרבענהויפֿען פֿערבראַננט, אָדער
שטעהענדעס געטרייד, אָדער דאַס פֿעלד ווירד פֿערדערבט; זאָ מוס
6 דעריעניגע בעצאַהלען, דער דען בראַנד אַנגעצינדעט האַט. ווען יע
מאַנד זיינעם נעכסטען געלד אָדער גערעטהע צו פֿערוואַהרען גיעבט,
אונד עס ווירד אויז דעס מאַננעס הויזע געשטאָהלען, ווירד דער דיעב
7 געפֿונדען, זאָ בעצאַהלט ער צווייפֿאַך; ווירד אַבער דער דיעב ניכט
געפֿונדען, זאָ טריטט דער הויזהערר פֿאָר דיא געטטליכען ריכטער
(אום צו בעשוועהרען), דאַס ער זיך אַן זיינעס נעכסטען זאַכע ניכט פֿער
8 גריפֿפֿען האַט. בייא יעדער פֿעראונטרייעטען זאַכע, עס בעטרעפֿפֿע
איינען אָכסען, איינען עזעל, איין שאַף, איין קלייד, בייא יעדער פֿער
לאָרענען זאַכע, וואָ מאַן בעהויפטעט, עס וועהרע דיעזעס, מוס דער
שטרייט דער ביידען צו פֿאָר דיא געטטליכען ריכטער קאָממען; ווען
דיא געטטליכען ריכטער פֿעראורטהיילען, דער מוס זיינעם נעכסטען
9 צווייפֿאַך בעצאַהלען. ווען יעמאַנד זיינעם נעכסטען איינען עזעל,

מנחה חדשה.

מה היה כאנח אמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע ר"ל נעשה המצוה כאשר
נצטוינו בה ואח"כ נשמע ונבין בכל יכלתנו התכלי' והכוונ' ושלא נעשה המצוה

חֲמ֨וֹר אוֹ־שׁ֤וֹר אוֹ־שֶׂה֙ וְכָל־בְּהֵמָ֔ה לִשְׁמֹ֑ר וּמֵ֛ת
אוֹ־נִשְׁבַּ֥ר אוֹ־נִשְׁבָּ֖ה אֵ֥ין רֹאֶֽה׃ שְׁבֻעַ֣ת יְהוָ֗ה 10
תִּהְיֶה֙ בֵּ֣ין שְׁנֵיהֶ֔ם אִם־לֹ֥א שָׁלַ֛ח יָד֖וֹ בִּמְלֶ֣אכֶת
רֵעֵ֑הוּ וְלָקַ֥ח בְּעָלָ֖יו וְלֹ֥א יְשַׁלֵּֽם׃ וְאִם־גָּנֹ֥ב יִגָּנֵ֖ב 11
מֵעִמּ֑וֹ יְשַׁלֵּ֖ם לִבְעָלָֽיו׃ אִם־טָרֹ֥ף יִטָּרֵ֖ף יְבִאֵ֣הוּ 12
עֵ֑ד הַטְּרֵפָ֖ה לֹ֥א יְשַׁלֵּֽם׃ פ
וְכִֽי־יִשְׁאַ֥ל אִ֛ישׁ מֵעִ֥ם רֵעֵ֖הוּ וְנִשְׁבַּ֣ר אוֹ־מֵ֑ת בְּעָלָ֥יו 13
אֵין־עִמּ֖וֹ שַׁלֵּ֥ם יְשַׁלֵּֽם׃ אִם־בְּעָלָ֥יו עִמּ֖וֹ לֹ֣א יְשַׁלֵּ֑ם 14
אִם־שָׂכִ֣יר ה֔וּא בָּ֖א בִּשְׂכָרֽוֹ׃ ס וְכִֽי־ 15
יְפַתֶּ֣ה אִ֗ישׁ בְּתוּלָ֛ה אֲשֶׁ֥ר לֹא־אֹרָ֖שָׂה וְשָׁכַ֣ב

איינען אָכזען, איין לאַם, אָדער זאָנסט איין פֿיה צו היטען גיעבט, אונד
עז שטירבט, אָדער ווירד בעשעדיגט, אָדער וועגגעטריעבען, זאָ דאַס
עז ניעמאַנד זיהט:. זאָ זאָלל איין איד בייא דעם עוויגען וועזען צווישען 10
ביידען ענטשיידען, דאַס ער זיך אַן זיינעז נעכסטען זאַכע ניכט פֿער־
גריפֿפֿען האַט; דיעזען נימט דער אייגענטהימער אַן, יענער אַבער
ברויכט ניכט צו בעצאַהלען. איזט עז איהם געשטאָהלען וואָרדען, מוס 11
ער עז דעם אייגענטהימער בעצאַהלען. איזט עז אַבער פֿאָן ווילדען
טהירען צעררישען וואָרדען, זאָ מוס ער איינען בעווייס דאַפֿאָן ברינגען; 12
דאַז צעררישענע ברויכט ער ניכט צו בעצאַהלען. ענטלעהנט יעמאַנד 13
פֿאָן זיינעם נעכסטען (איין זאָלכעז לאַסטפֿיה), אונד עז ווירד בעשעֶ־
דיגט, אָדער שטירבט, ווען דער אייגענטהימער ניכט דאַבייא איזט, זאָ
מוס ער עז בעצאַהלען. איזט אַבער דער אייגענטהימער מיט דאַבייא, 14
ברויכט ער עז ניכט צו בעצאַהלען; איזט עז געמיעטהעט, זאָ געהט
דער פֿערלוסט אין דאַז מיעטהגעלד מיט איין. ווען יעמאַנד איינע 15
יונגפֿער, דיא ניכט פֿערלאָבט איזט, פֿערפֿיהרט, אונד ליעגט בייא

מנחה חדשה.

ולא תלכנה אחר גויתנו אבל תשאר קבועה בנפשותינו אחר עשייתה להבין בה ולהורות כמה הלכות וטעמים עד שנגיע אל התכלית כי המעלה בתכלית המצות הוא הקנין הנשאר בנפש, ואף אותם אשר לא ראו אור התורה אמרו זה בספר המדות, ולכן תמצא כי בדבור נעשה אמר ויען כל העם ובדבור

16 עַמָּהּ מָהֹר יִמְהָרֶנָּה לּוֹ לְאִשָּׁה׃ אִם־מָאֵן
יְמָאֵן אָבִיהָ לְתִתָּהּ לוֹ כֶּסֶף יִשְׁקֹל כְּמֹהַר
17 18 הַבְּתוּלֹת׃ ס מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה׃ כָּל־
19 שֹׁכֵב עִם־בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת׃ ס זֹבֵחַ
20 לָאֱלֹהִים יָחֳרָם בִּלְתִּי לַיהוָה לְבַדּוֹ׃ וְגֵר לֹא־
תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ
21 22 מִצְרָיִם׃ כָּל־אַלְמָנָה וְיָתוֹם לֹא תְעַנּוּן׃ אִם־
עַנֵּה תְעַנֶּה אֹתוֹ כִּי אִם־צָעֹק יִצְעַק אֵלַי
23 שָׁמֹעַ אֶשְׁמַע צַעֲקָתוֹ׃ וְחָרָה אַפִּי וְהָרַגְתִּי
אֶתְכֶם בֶּחָרֶב וְהָיוּ נְשֵׁיכֶם אַלְמָנוֹת וּבְנֵיכֶם
יְתֹמִים׃ פ

16 מוהר: זָא זָאלל ער זיא זיך צור פֿרויא ערקויפֿען. וויגערט אָבער דער
פֿאַטער זיך, זיא איהם צור פֿרויא צו געבען, זָא זָאלל ער זָא פֿיעל זילבער
17 צו וויעגען, אַלז דאַז עהעגעלד דער יונגפֿערן אויזט. וויינע צויבערין
18 זָאללסט דוא ניכט לעבען לאַססען. ווער מיט איינעם פֿיה שאַנדע טרייבט,
19 זָאלל געטאָדטעט ווערדען. ווער איינעם אַנדערן געטטליכען וועזען
אָפֿפֿער שלאַכטעט, אויסער דעם עווינען אַללײן, דער האַט דאַז לעבען
20 פֿערווירקט. איינען פֿרעמדן זָאללסט דוא ניכט (מיט וואָרטען) קראָנ־
קען, אונד ניכט אונטערדריקקען, דען איהר וואַרט זעלבסט פֿרעמדע,
21 אים לאַנדע מצרים. איהר זָאללט קיינע וויטטווע אונד קיינע וואַיזע
22 בעדריקקען. ווען דוא איהן בעדריקסט ! דען ווען ער צו מיר שרייאט,
23 זָא ווערדע איך זיין שרייען ערהאָרען. מיין צאָרן ווירד ענטברעננען,
איך ווערדע איך דורך דאַז שווערדט אומקאָממען לאַססען: זָא ווערדען
איירע וויבער וויטטווען ווערדען, אונד איירע קינדער וואַיזען.

מנחה חדשה.

נעשה ונשמע ויקרא באזני העם ויאמרו וגו׳ כי לא הבינו כי אם השרידים אשר ה׳ קורא כי המון העם לא ישערו המדרגה הרמה והנשאה הזאת ; וכאשר שמע אדון הנביאי׳ תשובת׳ זאת שמח שמחה גדול׳ ונתקררה דעתו וזרק עליהם דם הברי׳ ואמר הנה דם הברית אשר כרת ה׳ עמכ׳ על כל הדברי׳ האלה

24 אִם־כֶּסֶף ׀ תַּלְוֶה אֶת־עַמִּי אֶת־הֶעָנִי עִמָּךְ לֹא־
25 תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה לֹא־תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ׃ אִם־
חָבֹל תַּחְבֹּל שַׂלְמַת רֵעֶךָ עַד־בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ
תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ׃ כִּי הִוא כְסוּתֹה לְבַדָּהּ הִוא הוא ק׳
26 שִׂמְלָתוֹ לְעֹרוֹ בַּמֶּה יִשְׁכָּב וְהָיָה כִּי־יִצְעַק אֵלַי
27 וְשָׁמַעְתִּי כִּי־חַנּוּן אָנִי׃ ס רביעי אֱלֹהִים
28 לֹא תְקַלֵּל וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ לֹא תָאֹר׃ מְלֵאָתְךָ
29 וְדִמְעֲךָ לֹא תְאַחֵר בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּתֶּן־לִי׃ כֵּן־
תַּעֲשֶׂה לְשֹׁרְךָ לְצֹאנֶךָ שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה

24 ווען דוא איינען פאָן מיינעם פאָלקע געלד לייהעסט, נעמליך דעם
אַרמען נעבען דיר, זייא ניכט געגען איהן, וויא איין שולדאיינפאָדערער:
איהר זאָלט איהם קיין צינס אויפלעגען. ווען דוא דיר דאס בעטטוך 25
דיינעס נעכסטען צום אונטערפפאַנדע געבען לאססעסט: זאָ מוסט דוא
עס איהם מיט זאָננענאונטערגאַנג ווידער געבען. דען עס קאָן זיינע 26
איינציגע דעקקע זיין, עס איזט פיעללייכט דאס לאַקען פיר זיינען נאַקטען
לייב, וואָרונטער זאָלל ער נון שלאַפען? ווען ער אַלזאָ צו מיר טרייען
ווירד, זאָ ווערדע איך איהן ערהערען, דען איך בין ערבאַרמונגספאָלל.
איין געטטליכעס וועזען זאָללסט דוא ניכט שעלטען, אונד דער אָבריגקייט 27
אין דיינעם פאָלקע ניכט פלוכען. דיינע טעננע, אונד דיינע קעלטער 28
זאָללסט דוא ניכט איבער דיא צייט שטעהן לאַססען, (נעמליך ערסטלינגע
אונד אַנדערע גאַבען דאַפאָן צו ברינגען) דען ערסטגעבאָרענען דיינער
זאָהנע זאָללסט דוא מיר געבען. זאָ זאָללסט דוא עס מאַכען, בייא דיי 29
נען אָקסען, בייא דיינען קליינען פיה: זיעבען טאַגע זאָלל עס בייא

מנחה חדשה.

ר"ל על כל מה שניתן לכם מן המצות ועל כל מה שהשיבות' עליהם שקבלתם עליכ' ואמרת' כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע ולא על דבור נעשה בלבד, וכאשר עלו ש המעלה הגדול' הזאת עלו גדולי' עם משה על ההר וראו את אלהי ישראל, ולא אמר שראו את אלהי העולם קונה שמים וארץ להורות ולדקדק עליהם ההשגה אשר השיגו והיא השגה פרטית ונכבד' עד מאד והיא חלק גדול בכבוד' כי הם השיגו אופן פרטיות השגחת הש"י על ישראל והנהגתו אותם כי מן הצד

30 עם־אמו ביום השמיני תתנו־לי: ואנשי־קדש
תהיון לי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו
1 לכלב תשלכון אתו: ס לא
תשא שמע שוא אל־תשת ידך עם־רשע
2 להית עד חמס: לא־תהיה אחרי־רבים לרעת
ולא־תענה על־רב לנטת אחרי רבים להטת:
3 ודל לא תהדר בריבו: ס
4 כי
תפגע שור איבך או חמרו תעה השב תשיבנו
5 לו: ס כי־תראה חמור שנאך
רבץ תחת משאו וחדלת מעזב לו עזב תעזב

זיינער מוטטער בלייבען, אַם אַכטען טאַגע אַבער זאָללסט דוא עס מיר
30 געבען. איהר זאָללט מיר היילגע מֶענער זיין. פֿלייש פֿאָן איינעם
צעררישענען פֿיה אויף דעם פֿעלדע, זאָללט איהר ניכט עססען, דעם
1 הונדע זאָללט איהר עס פֿאָרווערפֿען. נימ קיינען פֿאַלשען בעריכט אַן.
האַלטע עס ניכט מיט דעם באָזעוויכט, צור אונגערעכטיגקייט איין צייגע
2 צו זיין. פֿאָלגע דער מענגע ניכט צום באָזען; אין איינער שטרייטזאַכע,
ווען דוא דיינע מיינונג זאַגעסט, האַנגע דער מענגע ניכט נאַך, דאַס
3 רעכט צו ביגען. זייא אַבער אויך דעם געמיינען מאַננע אין זיינער
4 שטרייטזאַכע ניכט צו גונסט. טריפֿסט דוא דען אָקסען אָדער דען עזעל
דיינעס האַססערס איררענד אַן: זאָ פֿיהרע איהן זאָלכען ווידער צו.
5 זיהסט דוא דען עזעל דיינעס פֿיינדעס, ערליעגענד אונטער זיינער לאַסט,
זאָ היטע דיך, איהם זאָלכען אַלליין צו איבערלאַססען; הילף איהם פֿיעלס

מנחה חדשה.

הזה יקרא אלהי ישראל, ואילו אמר ויראו את האלהים היה השגה כוללת והיא אופן הנהגתו לכל כללות העולם, ואמר שמכלל מה שהשיגו שראו שתחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וגו' כלומר שהדבר אשר הוא כמעשה לובן הספיר בהיר כספיר כי הספיר אינו לבן והדבר שהוא ג"כ כעצם השמים לטהר והוא הדבר אשר בו מנהיג לכל כללות העולם הנה ראו שבהנהגתו את ישראל הוא תחת רגליו ואין לו מבוא כלל בהנהגת ישראל אבל הוא בידו במדרגת הסוס של הרוכב

עמך׃ ס חמישי לא תטה משפט אבינך 6
בריבו׃ מדבר־שקר תרחק ונקי וצדיק אל־תהרג 7
כי לא־אצדיק רשע׃ ושחד לא תקח כי השחד 8
יעור פקחים ויסלף דברי צדיקים׃ וגר לא תלחץ 9
ואתם ידעתם את־נפש הגר כי־גרים הייתם בארץ
מצרים׃ ושש שנים תזרע את־ארצך ואספת 10
את־תבואתה׃ והשביעת תשמטנה ונטשתה 11
ואכלו אביני עמך ויתרם תאכל חית השדה
כן־תעשה לכרמך לזיתך׃ ששת ימים תעשה 12

וועהר אַבפּאַקקען. דוא זאָללסט דאַז רעכט דעז דירפטיגען ניכט 6
ביגען, אין זיינער שטרייטזאַכע. ענטפערנע דיך פאָן איינער ליגענ־ 7
האַפטען זאַכע, ברינגע דען ניכט אום, דער איינמאַל אַלז אונשולדיג
אונד גערעכט בעשטאַנדען, דען איך ווערדע טאָן דען אונגערעכטען
ניכט לאָסשפּרעכען. בעשטעכונג זאָללסט דוא ניכט אַננעהמען, דען 8
דיא בעשטעכונג מאַכט דיא שאַרפזיכטיגען בלינד, אונד פערדרעהט
דיא וואָרטע דער גערעכטען. דריקקע קיינען פרעמדען, איהר 9
וויסט, וויא איינעם פרעמדען צו מוטהע איזט, דען איהר וואַרעט
זעלבסט פרעמדע אים לאַנדע מצרים. זעקז יאַהרע זאָללסט דוא דיין 10
פעלד בעזאַמען, אונד דיא פרוכטע דאַפאָן איינזאַממלען. דאַז זיבענטע 11
יאַהר אַבער זאָללסט דוא עז בראַך ליעגען לאַססען, אונד וואַז דאַרויף
וואַכסט, פרייוויליג פערלאַססען, דאַמיט עז דיא דירפטיגען דיינער נאַציאָן
פערצעהרען, אונד דען איבעררעסט דאַפאָן מאַג דאַז ווילד אויף דעם
פעלדע פערצעהרען: זאָ זאָללסט דוא עז אויך מיט דיינעם ווייגבערגע
אונד אָהלבערגע מאַכען. זעקס טאַגע קאַננסט דוא דיינע געשעפטע 12

מנחה חדשה.

בו ולכל אשר יחפוץ יטנו, וזה שהמשיל הדבר הזה ללובן הספיר ולעצם השמים לפי שאין בו צורה כלל ואע"פ שיקראוהו בעל הקבועים אינם בו בפועל אבל מדומים והוא הנושא בחיקו לכל בעלי הצורות ומכריחם לכל אשר יחפוץ כי הוא היושב ראשונה לכל הגופים הנראים במלכות יוצרם לקבל זהר ושפע העליון וממנו יגיע ובאמצעותו לכל ברואי מעלה ומטה כמו שפי' עליו הרב

מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ
13 וַחֲמֹרֶךָ וְיִנָּפֵשׁ בֶּן־אֲמָתְךָ וְהַגֵּר: וּבְכֹל אֲשֶׁר־
אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמֵרוּ וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא
14 תַזְכִּירוּ לֹא יִשָּׁמַע עַל־פִּיךָ: שָׁלֹשׁ רְגָלִים תָּחֹג לִי
15 בַּשָּׁנָה: אֶת־חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים
תֹּאכַל מַצּוֹת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ
הָאָבִיב כִּי־בוֹ יָצָאתָ מִמִּצְרָיִם וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי
16 רֵיקָם: וְחַג הַקָּצִיר בִּכּוּרֵי מַעֲשֶׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע
בַּשָּׂדֶה וְחַג הָאָסִף בְּצֵאת הַשָּׁנָה בְּאָסְפְּךָ אֶת־

פערריכטען, אַן זיבענטען טאַגע אַבער זאָלסט דוא פייערן, דאַמיט דיין
אָכּס אונד דיין עזעל אויך רוהע, אונד דער זאָהן דיינער שקלאַפין, זאָ
13 וויא דער פרעמדלינג זיך ערהאָלע. זייד זאָרגפעלטיג אין אַללעם, וואַז
איך אייך געזאַגט האַבע; נאַמען דען נאַמען פרעמדער געטטער ניכט
ערוואֶהנען, עס זאָלל דורך דיינען מונד גאַר ניכט געהערט ווערדען.
14 15 דרייא מאַהל זאָללסט דוא מיר אים יאַהרע פייערן. האַלטע דיא פייער
דער אונגעזייערטען קוכען; זיעבען טאַגע נעמליך זאָללסט דוא אונגע
זייערטע קוכען עססען (וויא איך דיר געבאָטען האַבע), אום דיא בע
שטיממטע צייט דעז אָהרענמאָנאַטס, דען אין דיעזעם ביסט דוא אויז
מצרים געגאַנגען; מאַן דאַרף אַבער ניכט לעער געבען פאָר מייגען
16 אַנגעזיכט ערשיינען. פערנר דיא ערנדטעפייער בייא דען ערסטלינגען
דיינער פעלדאַרבייט, נעמליך פאָן דעם, וואַז דוא אויף דעם פעלדע
אויזגעזעעט, נעמליך דיא פייער בייס איינזאַממעלן דער פריכטע, אום
דען אויזגאַנג דעז יאַהרעס, ווען דוא דיא פריכטע דיינער אַרבייט פאָם

מנחה חדשה.

המורה במאמר בו צדק וצדקה וגנזי חיים ונפשות הצדיקים וטל שעתיד הקב"ה
להחיות בו את המתים וכו' ואין לו דמיון בכל הברואים כלל אלא שמדמין
בהירותו לבהירות הספיר ולבהירות השמים . ואמר שאע"פ שהשיגו ההשגה
העצומה הזאת היו צריכים להתכלל מעט כדי שלא תתבלבל השגתם כמו שעשה
אדון הנביאים שכאשר ראה שבאה אליו השגה גדולה בפתע פתאום נרתע לאחוריו

מַעֲשֶׂיךָ מִן־הַשָּׂדֶה׃ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה 17
כָּל־זְכוּרְךָ אֶל־פְּנֵי הָאָדֹן יְהוָה׃ לֹא־תִזְבַּח עַל־חָמֵץ 18
דַּם־זִבְחִי וְלֹא־יָלִין חֵלֶב־חַגִּי עַד־בֹּקֶר׃ רֵאשִׁית 19
בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־
תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ׃ פ ששי
הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ לִשְׁמָרְךָ בַּדָּרֶךְ 20
וְלַהֲבִיאֲךָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הֲכִנֹתִי׃ הִשָּׁמֶר מִפָּנָיו 21
וּשְׁמַע בְּקֹלוֹ אַל־תַּמֵּר בּוֹ כִּי לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֲכֶם
כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ׃ כִּי אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקֹלוֹ 22
וְעָשִׂיתָ כֹּל אֲשֶׁר אֲדַבֵּר וְאָיַבְתִּי אֶת־אֹיְבֶיךָ וְצַרְתִּי

פעלדע פאָללזיג איינגעזאַממעלט האַסט. דרייא מאַהל איין יאַהרע זאָלל 17
יעדע מאַננספערזאָן ערשיינען פאָר דעם אַנגעזיכטע דעס הערן, דעס
עוויגען. דאַס בלוט מיינעס אָפפערס (נעמליך דעס פסח'ס) זאָללסט דוא 18
ניכט בייא געזייערטען ברויד אָפפערן, אונד דאַס פעטט מיינעס פעסטעס
אָפפערס זאָלל ניכט איבער נאַכט בלייבן ביז אַן דען מאָרגען. דיא ערסט- 19
לינגע דיינר פריהעסטן לאַנדפריכטע, זאָללסט דוא אין דאַס הויז דעס עוויגען
דיינעס גאָטטעס ברינגען; קאָכע קיין יונגעס פיה אין דער מילך זיינר מוטטר.
איך זענדע איינן ענגעל פאָר דיר הער, דיך אויף דעם וועגע צו בעוואַהרן, 20
אונד דיך אַן דען אָרט צו ברינגען, דען איך בעשטיממט האַבע. נימם דיך 21
פאָר איהם אין אַכט, אונד געהאָרכע זיינער שטיממע, זייא ניכט ווידער-
שפענסטיג געגען איהן, דען ער ווירד קיינע נאַכזיכט האַבען פיר אייער
פערברעכען, ווייל נאַמע איזט אויך אין איהם (ער טהוט אַללעס אין מיי-
נעם נאַמען אונד אויף מיינען בעפעהל). ווען דוא אַלזאָ זיינער שטימ- 22
מע געהאָרכסט, אונד אַללעס טהועסט, וואַס איך דורך איהן זאַגן לאַססע:
זאָ ווערדע איך דיינער פיינדע פיינד, אונד דיינען ווידערזאַכערן צו-

מנחה חדשה.

והסתיר פניו וההסתר הזה היה סבת השגתו מה שלא השיג כל נברא זולתו כמ"ש ז"ל בזכות ויסתר זכה לקלסתר, ומדרך ההורסים אל הדבר אשר הוא גדול מחוקם ליזוק כמביט לעין השמש כמו שקרה לג' מהארבעה שנכנסו לפרדס, והנה האריך בכל זה הרב המורה.

23 אֶת־צֹרְרֶיךָ׃ כִּי־יֵלֵךְ מַלְאָכִי לְפָנֶיךָ וֶהֱבִיאֲךָ אֶל־
הָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַכְּנַעֲנִי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי
24 וְהִכְחַדְתִּיו׃ לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא
תָעָבְדֵם וְלֹא תַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיהֶם כִּי הָרֵס
25 תְּהָרְסֵם וְשַׁבֵּר תְּשַׁבֵּר מַצֵּבֹתֵיהֶם׃ וַעֲבַדְתֶּם אֵת
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּבֵרַךְ אֶת־לַחְמְךָ וְאֶת־מֵימֶיךָ
26 וַהֲסִרֹתִי מַחֲלָה מִקִּרְבֶּךָ׃ ס שביעי לֹא תִהְיֶה
מְשַׁכֵּלָה וַעֲקָרָה בְּאַרְצֶךָ אֶת־מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא׃
27 אֶת־אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהַמֹּתִי אֶת־כָּל־הָעָם
אֲשֶׁר תָּבֹא בָּהֶם וְנָתַתִּי אֶת־כָּל־אֹיְבֶיךָ אֵלֶיךָ עֹרֶף׃

ווידער זיין (דיינע פֿיינדע אונד דיינע ווידערזאַכער אַלז דיא אייניגען
23 בעטראַכטען.) איין ענגעל זאָלל פֿאָר דיר הערגעהען, אונד דיך צו
דעם פֿאָלק אמרי, חתי, פריזי, כנעני, חוי אונד יבוסי ברינגען; דיעזע
24 וויל איך פֿערטילגען. בוקקע דיך ניכט פֿאָר איהרען געטטערן, דיענע
איהנען ניכט, אונד מאַכע איהנען ניכט נאַך; פֿיעלמעהר צערשטאָרע
25 זיא, אונד צערברעכע איהרע בילדזיילען. דעם עוויגען, אייערם
געטטע זאָללט איהר דיענען, זאָ ווירד ער אייערע שפייזע אונד אייערן
טראַנק זעגנען, אונד איך ווערדע קראַנקהייט פֿאָן דיר פֿערן זיין לאַססען.
26 עס ווירד קיינע אונצייטיגע געבאָרערין, אויך קיינע אונפֿרוכטבאַרע
אין דיינעם לאַנדע זיין; איך ווערדע דיא אַנצאַהל דיינער טאַגע פֿאָלל
זיין לאַססען (יעדער זאָלל דאַז געוואָהנליכע לעבענזציעל עררייכען).
27 איינען שרעקקען ווערדע איך פֿאָר דיר הערציהען לאַססען, אונד יעדעז
פֿאָלק, צו וועלכעם דוא קאָממסט, דאַדורך אין אונאָרדנונג ברינגען,
אונד פֿעראַנלאַססען, דאַס אַללע דיינע פֿיינדע דיר דען נאַקקען צווענ־

מנחה חדשה.

ואמר ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו כמתמיה על הדבר שאע"פ
שהשיגו מה שהשיגו לא קבלו נזק כלל ונתן הסב' בזה באומרו ויחזו את האלהים
ויאכלו וישתו ר"ל שהסבה שלא הוזקו הוא לפי שראו את האלהים ר"ל שהשיגו
תחלה אופן הנהגתו הכוללת לכל הנבראים תחלה שמן הצד הזה יקרא אלהים

28 וְשָׁלַחְתִּי אֶת־הַצִּרְעָה לְפָנֶיךָ וְגֵרְשָׁה אֶת־הַחִוִּי
29 אֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַחִתִּי מִלְּפָנֶיךָ׃ לֹא אֲגָרְשֶׁנּוּ
מִפָּנֶיךָ בְּשָׁנָה אֶחָת פֶּן־תִּהְיֶה הָאָרֶץ שְׁמָמָה
30 וְרַבָּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה׃ מְעַט מְעַט אֲגָרְשֶׁנּוּ
מִפָּנֶיךָ עַד אֲשֶׁר תִּפְרֶה וְנָחַלְתָּ אֶת־הָאָרֶץ׃
31 וְשַׁתִּי אֶת־גְּבֻלְךָ מִיַּם־סוּף וְעַד־יָם פְּלִשְׁתִּים
וּמִמִּדְבָּר עַד־הַנָּהָר כִּי ׀ אֶתֵּן בְּיֶדְכֶם אֵת יֹשְׁבֵי
32 הָאָרֶץ וְגֵרַשְׁתָּמוֹ מִפָּנֶיךָ׃ לֹא־תִכְרֹת לָהֶם
33 וְלֵאלֹהֵיהֶם בְּרִית׃ לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצְךָ פֶּן־יַחֲטִיאוּ

דען. איך וויל האָרניססע פאָר דיר הערשיקקען, דיעזע זאָללען דען 28
חוי, כנעני אונד חתי אויזטרייבען, בעפאָר דוא הין קאָממסט. איך 29
ווערדע איהן אבער ניכט אין איינעם יאהרע פאָר דיר אויזטרייבען, דאס
דורך מעכטע דאס לאנד איינע וויסטעניי ווערדען, אונד דיא טהיערע
דעס פעלדעס זיך צו דיינעם שאדען צו זעהר פערמעהרען. נאך אונד 30
נאך וויל איך איהן פאָר דיר אויזטרייבען, אונטערדעססען וירסט דוא
דיך פערמעהרען, אונד דאס לאנד בעזעטצען קאָננען. איך ווערדע 31
דיינע גרענצע זעטצען, פאָן דעם שילפמעער (דעם ראָטהען מעער)
ביז אן דאס מעער דער פלישתים (דאס זירישע מעער), אונד פאָן דער
וויסטע ביז אן דען שטראָם: נעמליך דיא איינוואָהנער דיעזעס לאנדעס
וויל איך אין דיינע געוואלט געבען, אונד זיא פאָר דיר ווערטרייבען.
דוא זאָללסט מיט איהנען אונד איהרען געטטערן קיינען בונד מאכען 32
(נעמליך זיא אונטער געוויססען בעדינגונגען אין לאנדע צו דולדען).
זיא זאָללען אין דיינעם לאנדע גאר ניכט בלייבען, זיא קאָננטען דיך צו 33

מנחה חדשה.

סתם שלא אמר אלהי ישראל ואחר אשר השיגו ההשגחה הכוללת השיגו הפרטיו' שהוא המכונה אלהי ישראל. ואמר ויאכלו וישתו כלומר שההשגה הראשונה אשר ראו את האלהים העמידה נפשותם שלא קבלו נזק בהשגה השנית אשר ראו את אלהי ישראל שהיא למעלה מהראשו' כמו שהאכיל' והשתיה מעמדת הגוף. ואמר למשה עלה אלי ההרה והנה עלה עמו יהושע למעלה מן המקום אשר עמדו בו הזקנים כי מדרגתו למעלה ממדרגת', והמתין שם

אֹתְךָ לִי כִּי תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־יִהְיֶה לְךָ
לְמוֹקֵשׁ: פ
1 וְאֶל־מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֶל־יְהוָה אַתָּה וְאַהֲרֹן
נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם
2 מֵרָחֹק: וְנִגַּשׁ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ אֶל־יְהוָה וְהֵם לֹא יִגָּשׁוּ
3 וְהָעָם לֹא יַעֲלוּ עִמּוֹ: וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם
אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וְאֵת כָּל־הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּעַן
כָּל־הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־
4 דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה: וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֵת כָּל־דִּבְרֵי
יְהוָה וַיַּשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר

זינדען ווידער מיך פערפיהרען; דאס קאֶננטעסט פערלייטעט ווערדען
איהרען געֶטטערן צו דיענען, אונד דיעזעס ווירדע דיר פאללשטריק זיין.
1 צו משה שפראך ער: שטייגע הינויף צו דער ערשיינונג דעס עוויגען, דוא, אהרן, נדב, אביהוא אונד זיעבענציג פאן דען אֶלטעסטען ישראל'ס, אונד ווערפט איהך אין דער פערנע, צור אנבעטונג ניעדער.
2 משה אללעין זאָלל צו דער ערשיינונג דעס עוויגען נאֶהער הין טרעטען, יענע אבער זאָללען ניכט נאֶהער טרעטען, אונד דאס פאָלק זאָלל ניכט
3 מיט איהם הערויף קאָממען. משה קאם הינאונטער, אונד בעריכטעטע דעם פאָלקע אללע וואָרטע דעס עוויגען, אונד אללע ריכטע; דיא געזאממטע נאציאן אנטוואָרטעטע איינשטיממיג, אונד שפראכען: אללע וואָרטע, דיא דער עוויגע געשפראָכען האט, וואָללען ווירטהון.
4 משה שריעב אללע וואָרטע דעס עוויגען ניעדער, שטאנד דעס מאָרגענס פריה אויף, ערריכטעטע אונטען אן בערגע איינען אלטאר, אונד

מנחה חדשה.

כל מ' יום עד שירד משה ולא היה יוצא ובא של המחנה כמו שהיו הזקנים באים ושבים לשפוט בין איש ובין רעהו כמ"ש להם משה והנה אהרן וחור עמכם במקומי לכל הדבר הקשה כי לא יתכן שיהיה אהרן וחור שופטים לבדם; ומ"ש שבו לנו בזה ר"ל שתהיה עיקר ישיבתם שם ואע"פ שיבואו בקצת עתים אל המחנה, ולזה ידעו הם בעשיית העגל שהרי נעשה ע"י אהרן ולא ידע יהושע כמ"ש וישמע יהושע את כל העם וגו' לפי שהיה יהושע לבדו למעלה ולא היה

וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַצֵּבָה לִשְׁנֵים עָשָׂר שִׁבְטֵי
5 יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּשְׁלַח אֶת־נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ
6 עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ זְבָחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים׃ וַיִּקַּח
מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם וַיָּשֶׂם בָּאַגָּנֹת וַחֲצִי הַדָּם זָרַק עַל־
7 הַמִּזְבֵּחַ׃ וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם
וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע׃
8 וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם וַיִּזְרֹק עַל־הָעָם וַיֹּאמֶר
הִנֵּה דַם־הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם עַל
9 כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב
10 וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּרְאוּ אֵת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת

5 צוועלף זייַלען, נאך דען צוועלף שטעממען ישראל'ס. ער זאַנדטע דיא
יינגלינגע דער קינדער ישראל (נעמליך דיא ערסטגעבאָרנען), דיזע
בראַכטען גאַנצע אָפּפער, אונד שלאַכטעטען, דעם עוויגען צו עהרען,
6 שטיערע צו פֿרידענסאָפּפערן. משה נאהם דיא העלפֿטע דעס בלוטעס,
טהאַט עס אין בעקקען, דיא אַנדערע העלפֿטע דעס בלוטעס אַבער
7 שפּרענגטע ער אויף דען אַלטאַר. נאהם דאַס בוך דעס בונדעס, אונד
לאַס עס דעם פֿאָלקע פֿאָר; זיא שפּראַכען: אַללעס, וואַס דער עוויגע
8 געשפּראָכען, וואָללען וויר טהון, אונד געהאָרכען. משה נאהם דאַס
בלוט, בעשפּרענגטע דאַס פֿאָלק דאַמיט, אונד שפּראַך: דיעזעס איזט
בלוט דעס בונדעס, וועלכען דער עוויגע מיט אייך געמאַכט, איבער
9 אַללע דיעזע וואָרטע. משה, אהרן, נדב, אביהוא אונד זיעבענציג
10 פֿאָן דען עלטעסטען ישראל'ס שטיעגען הינויף. זיא ערבליקטען דיא
ערשיינונג דעס גאָטטעס ישראל'ס, אונטער דערען פֿיסען וואַר עס, וויא

מנחה חדשה.

זז משם עד בוא משה כמ"ש ויעל משה ויהושע ואח"כ ויעל משה וגו'; והנה עלה משה לבדו אל ההר וראו כל עדת ישראל המעלה הגדולה ההיא אשר עלה אליה אדון הנביאים במה שהתמיד לשכון עם הענן ששת ימים והיה מראה כבוד ה' כאש אוכלת בראש ההר לעיניה', ובא' מרע"ה בתוך הענן לעיניה', וכאשר

11 הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לָטֹהַר׃ וְאֶל־אֲצִילֵי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ וַיֶּחֱזוּ אֶת־הָאֱלֹהִים
12 וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ׃ ס וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי הָהָרָה וֶהְיֵה־שָׁם וְאֶתְּנָה לְךָ
אֶת־לֻחֹת הָאֶבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי
13 לְהוֹרֹתָם׃ וַיָּקָם מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ מְשָׁרְתוֹ וַיַּעַל
14 מֹשֶׁה אֶל־הַר הָאֱלֹהִים׃ וְאֶל־הַזְּקֵנִים אָמַר שְׁבוּ־
לָנוּ בָזֶה עַד אֲשֶׁר־נָשׁוּב אֲלֵיכֶם וְהִנֵּה אַהֲרֹן
15 וְחוּר עִמָּכֶם מִי־בַעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ אֲלֵהֶם׃ וַיַּעַל
16 מֹשֶׁה אֶל־הָהָר וַיְכַס הֶעָנָן אֶת־הָהָר׃ וַיִּשְׁכֹּן כְּבוֹד־

מפטיר

איין ווערק אויז גלאַנצענדען זאַפיר, אונד וויא דיא פאַרבע דעז הימ־
11 מעלז, ווען עז הייטער איזט. אַן דיא עדלען יינגלינגע דער קינדער
ישראל'ס לעגטע ער זיינע האַנד ניכט (זיא נאַכטהייליך צו בעשעדיגען), זיא
12 שויטען דיא ערשיינונג גאָטטעז, אַססען אונד טראַנקען. דער עוויגע
שפראַך צו משה: קאָממע צו מיר אויף דען בערג הערויף, אונד בלייבע
היעזעלבסט; איך וויל דיר דיא שטיינערנען טאַפלען מיט דער לעהרע
אונד דעם געבאָט געבען, דאַז איך דאַרויף געשריבען, זיא צו אונז־
13 טערריכטען. משה אונד זיין דיענער יהושע שטאַנד אויף, משה שטיעג
14 אויף דען בערג גאָטטעז. צו דען עֶלטעסטען אַבער שפראַך ער:
וואַרטעט היער אויף אונז, ביז ווער צו אייך צוריקקאָממען; אהרן אונד
חור זינד יאַ בייא אייך, ווער איינע רעכטזאַכע האַט, וואַג צו איהנען
15 הינגעהען. משה שטיעג אַלזאָ אויף דען בערג, אונד דיא וואָלקע בעז־
16 דעקקטע דען בערג. דיא הערליכקייט דעז עוויגען רוהעטע נאַמ־

מנחה חדשה.

כבר קבלו עליהם לקיים את כל דברי התורה כמ"ש נעשה ונשמע ונכנסו
בברית עם הש"י א"ל הש"י הגיע השעה שאשכון בתוך בני ישראל ותהיה שכינתי
דביקה בהם לעולם כהחתן הזה שכל זמן שהכלה בבית אביה מביא לה
תכשיטין ומעדנות וכאשר נכנסה לחופה מוסר לה כל טובה ויעזוב כל אשר

יְהוָה֙ עַל־הַ֣ר סִינַ֔י וַיְכַסֵּ֥הוּ הֶעָנָ֖ן שֵׁ֣שֶׁת יָמִ֑ים
וַיִּקְרָ֥א אֶל־מֹשֶׁ֛ה בַּיּ֥וֹם הַשְּׁבִיעִ֖י מִתּ֥וֹךְ הֶעָנָֽן׃
17 וּמַרְאֵה֙ כְּב֣וֹד יְהוָ֔ה כְּאֵ֥שׁ אֹכֶ֖לֶת בְּרֹ֣אשׁ הָהָ֑ר
18 לְעֵינֵ֖י בְּנֵ֥י יִשְׂרָאֵֽל׃ וַיָּבֹ֥א מֹשֶׁ֛ה בְּת֥וֹךְ הֶעָנָ֖ן
וַיַּ֣עַל אֶל־הָהָ֑ר וַיְהִ֤י מֹשֶׁה֙ בָּהָ֔ר אַרְבָּעִ֣ים י֔וֹם
וְאַרְבָּעִ֖ים לָֽיְלָה׃ פ

כה
1 2 וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵּאמֹֽר׃ דַּבֵּר֙ אֶל־בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל
וְיִקְחוּ־לִ֖י תְּרוּמָ֑ה מֵאֵ֤ת כָּל־אִישׁ֙ אֲשֶׁ֣ר יִדְּבֶ֣נּוּ לִבּ֔וֹ
3 תִּקְח֖וּ אֶת־תְּרוּמָתִֽי׃ וְזֹאת֙ הַתְּרוּמָ֔ה אֲשֶׁ֥ר תִּקְח֖וּ
4 מֵאִתָּ֑ם זָהָ֥ב וָכֶ֖סֶף וּנְחֹֽשֶׁת׃ וּתְכֵ֥לֶת וְאַרְגָּמָ֛ן

אויף דעם בערגע סיני, אונד דיא וואָלקע בעדעקקטע דען בערג
זעכס טאָגע, אַם זיעבענטען טאָגע ריעף ער אויז דער וואָלקע צו משה.
17 (דיא ערשיינונג דער הערליכקייט דעס עוויגען וואַר, וויא איין ברענ־
נענד פֿייער, אָבען אויף דעם בערגע, פֿאָר דען אויגען דער קינדער
18 ישראל.) משה גינג מיטטען אין דיא וואָלקע היניין, שטיעג הינויף אויף דען
בערג, אונד דאָ בליעב משה אויף דעם בערגע פֿיערציג טאָגע אונד
פֿיערציג נאַכטע.
1 2 דער עוויגע שפראַך צו משה, וויא פֿאָלגט: שפריך צו דען קינדערן
ישראל'ס, זיא זאָללען מיר איינע שטייער אויפֿנעהמען, פֿאָן איינעם יעד־
דען, דעם עס זיין הערץ איינגעבען ווירד, זאָללט איהר דיא שטייער אויפֿנ־
3 נעהמען. דיעס איזט דיא שטייער, דיא איהר פֿאָן איהנען אננעהמען
4 זאָללט: גאָלד, זילבער אונד קופּפֿער. אויך היממעלבלויע, פּורפּור־

מנחה חדשה.

לו בידה, כך הקב"ה כל זמן שלא קבלו עליהם ישראל ברית הש"י היה עושה עמהם נסים ונפלאות ואחר שנכנסו בברית אמר להשרות שכינתו שתהיה מצויה ביניהם לכל מה שיצטרכו, ולכן ציוה לו בעשיית המשכן כמ"ש ועשו לי מקדש וגו', אחרי העם שנכנס לו אחרי העם שה' אלהיו.

אמר ויקחו לי תרומה ולא אמר ויקחו אליך כמ"ש בכמה מקומות לפי שיד כולם שוה בנדבת המשכן ובעשייתו שכל הרוצה להביא מביא, ואשר נתן

5 וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים׃ וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים
6 וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי שִׁטִּים׃ שֶׁמֶן לַמָּאֹר בְּשָׂמִים
7 לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים׃ אַבְנֵי־שֹׁהַם
8 וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפֹד וְלַחֹשֶׁן׃ וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ
9 וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם׃ כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ
אֵת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תַּבְנִית כָּל־כֵּלָיו וְכֵן
10 תַּעֲשׂוּ׃ ס וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים
אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי
11 קֹמָתוֹ׃ וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבַּיִת וּמִחוּץ
12 תְּצַפֶּנּוּ וְעָשִׂיתָ עָלָיו זֵר זָהָב סָבִיב׃ וְיָצַקְתָּ לּוֹ

ראָטהע אונד האָכראָטהע וואָללע, אונד ליינענגאַרן, אונד ציגענהאַארע.
5 ראָטהגעפֿאַרבטע ווידדערפֿעללע, פֿעללע פֿאָן תחשים, אונד שיטימהאָלץ.
6 אָהל צום לייכטען, געווירצע צום זאַלבאָהל, אונד צום רייכערווערק.
7 שהם־שטיינע אונד איינפֿאַססענדע עדעלשטיינע, צום אָבערמאַנטעל,
8 אונד צום ברוסטשילדע. זיא זאָללען מיר איין היילינגטהום פֿערפֿער־
9 טיגען, דאַ וויל איך אונטער איהנען וואָהנען. פֿאָלליג זאָ, וויא איך
דיר איצט בילדע ציגע, דאַס מאָדעלל דער וואָהנונג, אונד דאַס מאָדעלל
אַללער איהרער געראַטהע, עבען אַלזאָ זאָללט איהר פֿערפֿערטיגען.
10 זיא זאָללען איינע לאַדע פֿאָן שיטימהאָלץ פֿערפֿערטיגען: דריטטהאַלב
עללען זאָלל דיא לאַנגע זיין, אַנדערטהאַלב עללען דיא ברייטע, אונד
11 אַנדערטהאַלב עללען דיא האָהע. דו זאָללסט זיא מיט ריינעם גאָלדע
בעלעגען, איננווענדיג אונד אויסווענדיג בעלעגען, אונד אָבען איינען
12 גאָלדענען קראַנץ הערום מאַכען. דאַזו זאָללסט דו פֿיער גאָלדענע

מנחה חדשה.

הש"י חכמה בלבו לעשות במלאכת המשכן עושה כמו שאמר וכל חכם לב בכם יבואו ויעשו וגו', והכונה בכל זה לפי שכתר תורה נדרש לכל לב ידרשהו, ובכל מקום שהוא אומר ויקחו אליך אין יד כולם שוה בו כשו תאמר בשמן המאור שאמר ויקחו אליך כדי שיבקר משה אם הוא זך וכתית ולא נתנה רשות לזולתו לבקרו, וכן בענין פרה אדומה צריך שירלה אם היא תמימה באדמימו', וכן כל כשאר. ואמר מאת כל איש אשר ידבנו לבו כדי שלא יהיה במלאכת המשכן נדות

אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב וְנָתַתָּה עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו
וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הָאֶחָת וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת
עַל־צַלְעוֹ הַשֵּׁנִית׃ וְעָשִׂיתָ בַדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ 13
אֹתָם זָהָב׃ וְהֵבֵאתָ אֶת־הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת עַל 14
צַלְעֹת הָאָרֹן לָשֵׂאת אֶת־הָאָרֹן בָּהֶם׃ בְּטַבְּעֹת 15
הָאָרֹן יִהְיוּ הַבַּדִּים לֹא יָסֻרוּ מִמֶּנּוּ׃ וְנָתַתָּ אֶל־ 16
הָאָרֹן אֵת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ׃ וְעָשִׂיתָ שני
כַפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכָּהּ וְאַמָּה 17
וָחֵצִי רָחְבָּהּ׃ וְעָשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרֻבִים זָהָב מִקְשָׁה 18
תַּעֲשֶׂה אֹתָם מִשְּׁנֵי קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת׃ וַעֲשֵׂה כְּרוּב 19

רינגע גיעסען, אונד אַן דיא פֿיער עקקען אַנברינגען: אַלזאָ דאַס אויף
דער איינען זייטע צווייא רינגע, אונד אויף דער אַנדערן זייטע וויעדערום
צווייא רינגע קאָממען. מאַכע אויך שטאַנגען פֿאָן שיטימהאָלץ, בעציעהע 13
זיא מיט גאָלדע. ברינגע אַלסדאַן דיא שטאַנגען אַן דיא רינגע, אויף 14
דען זייטען דער לאַדע, דיא לאַדע דאַמיט צו טראַגען. אַן דען רינגען 15
דער לאַדע זאָללען דיא שטאַנגען בלייבען, ניעמאַלז דאַפֿאָן וועגגענאָמ־
מען ווערדען. אין דיא לאַדע לעגסט דוא דאַז צייגניס (דיא געזעצ־ 16
טאַפֿעלן), וועלכעס איך דיר געבען ווערדע. מאַכע אויך איינען דעקעל 17
פֿאָן ריינעם גאָלדע, דריטטהאַלב עללען דיא לאַנגע, אונד אַנדערט־
האַלב עללען דיא ברייטע. מאַכע צווייא גאָלדענע כרובים, פֿאָן גע־ 18
טריעבענער אַרבייט זאָללסט דוא זיא מאַכען, אויז דען ביידען ענדען
דעס דעקקעלס. נעמליך איינען כרוב זאָללסט דוא אויז דעם איינען ענדע 19

מנחה חדשה.

עין כלל ויהיה סבה שיבוא להם השפע הבא להם מן המשכן בלתי שלם כי שפע
הש"י וטובו הוא קל כפי הכנת המקבלים וכאשר יהיו המקבלים בלתי מוכנים
יראה כאילו טובו של הש"י נמנע ממנו חלילה כי לא קצרה ידו מהושיע, ולכן
הכל בנדבה זולת כסף האדנים שיש לו סבה להיותו כן כמו שתראה בפ' כי
תשא בע"ה. ואמר וזאת התרומה וגו' להזכיר כל הדברים ששמשו במשכן
ובבגדי כהונה לפי שרצה הש"י שיביאו כולם בנדבה ולא שיקנו שום דבר בכסף

אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה וּכְרוּב־אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה מִן
הַכַּפֹּרֶת תַּעֲשׂוּ אֶת־הַכְּרֻבִים עַל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו׃
20 וְהָיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה סֹכְכִים
בְּכַנְפֵיהֶם עַל־הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו
21 אֶל־הַכַּפֹּרֶת יִהְיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִים׃ וְנָתַתָּ אֶת־
הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן מִלְמָעְלָה וְאֶל־הָאָרֹן תִּתֵּן
22 אֶת־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ׃ וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם
וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים
אֲשֶׁר עַל־אֲרוֹן הָעֵדֻת אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ

הערויזאַרבייטען, אונד איינען כרוב אויז דעם אַנדערן ענדע ; אויז דעם
דעקקעל זעלבסט זאָללט איהר דיא כרובים פערפערטיגען, אַן ביידען
20 ענדען. דיא כרובים זאָללען איהרע פליגעל אָבען אויזברייטען, מיט דיזן
פליגעלן דען דעקקעל איבערדעקקען, אונד איינער דעם אַנדערן דאַז
אַנגעזיכט צו ווענדען ; יעדאָך זאָ, דאַס דאַז געזיכט דער כרובים געגען
21 דען דעקקעל זיך נייגע. ווען דוא נון דיעזען דעקקעל אָבען אויף דיא
לאַדע לעגסט (נאַכדעם דוא אין דיא לאַדע דאַז צייגניס געטהאַן האַסט,
22 וועלכעז איך דיר געבען ווערדע) : זאָ ווערדע איך דיר צו בעשטיממטען
צייטען דאַזעלבסט ערשיינען, אונד פאָן דעם דעקקעל הערַאב צווישען
דען ביידען כרובים, דיא אויף דער צייגניסלאַדע זינד, אַללעז מיט דיר
רעדען, וואַז איך דיר אַן דיא קינדער ישרל אויפטראַגען ווערדע.

מנחה חדשה.

ובזהב הבא בנדבה לב׳ סבות , אחת שהמביאים כסף וזהב אשר עמהם לכבוד הש״י לא ייטב בעיניהם שיוציאוהו ויחליפוהו בדבר אחר ותהיה עינו צרה בדבר הנקנה מכספו וזהבו , אבל תנוח דעתו בעשותם ממנו כלי כסף וכלי זהב ואע״פ שלא יהיו כלי כספו וזהבו ככרים לבדם מ״מ יראה המביא זהב שיעשו ממנו מלאכת זהב , וכן כל השאר , והשנית כי אין אתה רשאי להחליף מקדושה חמורה לקדושה קלה , כל מלאכת המשכן קדש ואין אתה יודע קדושת קצת

וְעָשִׂיתָ שֻׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם אָרְכּוֹ וְאַמָּה 23
רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ: וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר 24
וְעָשִׂיתָ לּוֹ זֵר זָהָב סָבִיב: וְעָשִׂיתָ לּוֹ מִסְגֶּרֶת 25
טֹפַח סָבִיב וְעָשִׂיתָ זֵר־זָהָב לְמִסְגַּרְתּוֹ סָבִיב:
וְעָשִׂיתָ לּוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב וְנָתַתָּ אֶת־הַטַּבָּעֹת 26
עַל אַרְבַּע הַפֵּאֹת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע רַגְלָיו: לְעֻמַּת 27
הַמִּסְגֶּרֶת תִּהְיֶיןָ הַטַּבָּעֹת לְבָתִּים לְבַדִּים לָשֵׂאת
אֶת־הַשֻּׁלְחָן: וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים 28
וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וְנִשָּׂא־בָם אֶת־הַשֻּׁלְחָן: וְעָשִׂיתָ 29
קְּעָרֹתָיו וְכַפֹּתָיו וּקְשׂוֹתָיו וּמְנַקִּיֹּתָיו אֲשֶׁר יֻסַּךְ

פערפערטיגע אויך איינען טיש פאָן שיטימהאָלץ: צווייא עללען דיא לענגע, 23
איינע עללע דיא ברייטע, אנדערטהאַלב עללען דיא הֶהע. בעלעגע 24
איהן מיט ריינעם גאָלדע, אונד מאַכע איינען גאָלדענען קראַנץ אומהער.
נעמליך דאס מאַכסט איינען ראַנד דאַראַן, איינע האַנד ברייט, רינגס 25
אומהער, אונד אַן דיזען ראַנד פיהרסט דאס דען גאָלדענען קראַנץ אומ-
הער. דאס מאַכסט אויך פיער גאָלדענע רינגע דאַצו, אונד זעטצעסט 26
דיא רינגע אַן דיא פיער עקקען זיינער פיער פיסע. אונטערהאַלב דעס 27
ראַנדעס זאָללען דיא רינגע זיין, אַלז איינע ווטטער פיר דיא שטאַנגען
(אין וועלכע נעמליך דיא שטאַנגען געשטעקקט ווערדען), דען טיש
צו טראַגען. דיא שטאַנגען מאַכסט דאס פאָן שיטימהאָלץ, בעלעגסט זיא 28
מיט גאָלד; מיט דיזען ווירד דער טיש געטראַגען. דאס פערפער- 29
טיגסט אויך טישעלן דאַצו, אונד טאַלען, שטיצלען אונד רייניגונגסראָ-

מנחה חדשה.

מקנתם שהרי אם. חסר קטן שבכלים הנה המשכן חסר ואיכך יודע מה דרך הרוח של יוצר בראשית ע"ד מה שאז"ל הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה ר"ל קלה בעיניך וחמור' בעיניך, ולכן צוה הש"י שיביאו זהב למלאכת הזהב וכסף לכסף ונחשת לנחשת וכו'. ואמר אבני שהם ואבני מלואים וגו' הנה לדעת רוב המפרשים נקראו אבני מלואים לפי שממלאין גומות המשבצו', והדבר קשה מאד שיקראו מעתה אבני מלואים מפני שימלאו הגומות אשר עדין לא נזכרו,

30 כֹּהֵן זָהָב טָהוֹר תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ וְנָתַתָּ עַל־הַשֻּׁלְחָן
לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד׃ פ
31 וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת זָהָב טָהוֹר מִקְשָׁה תֵּיעָשֶׂה
הַמְּנוֹרָה יְרֵכָהּ וְקָנָהּ גְּבִיעֶיהָ כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ
32 מִמֶּנָּה יִהְיוּ׃ וְשִׁשָּׁה קָנִים יֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ שְׁלֹשָׁה
קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה
33 מִצִּדָּהּ הַשֵּׁנִי׃ שְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה
הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפֶרַח וּשְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים
בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפָרַח כֵּן לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים
34 הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה׃ וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה גְבִעִים

רען, וואָמיט דאַז בראָד בעדעקקט ווירד: פֿאָן רייכעם גאָלדע זאָללסט
30 דוא זיא מאַכען. אויף דען טיש לעגסט דוא פֿאָר מיר בעשטאַנדיג שוי
31 בראָדע. פֿערפֿערטיגע אויך איינען לייכטער פֿאָן רייכעם גאָלדע; געטריעבענע אַרבייט מוס דער לייכטער געמאַכט ווערדען, פֿוס אונד שאַפֿט, דיא קעלכע, קנאָפּפֿע אונד בלומען מיססען אויס איהם הערויס
32 געאַרבייטעט ווערדען. זעקס ראָהרע מיססען אויס זיינען זייטען הערויס געהען, נעמליך דריי ראָהרע דעס לייכטערס אויס דער איינען זייטע,
33 אונד דריי ראָהרע דעס לייכטערס אויס דער אַנדערן זייטע. דריי מאַנדעלפֿאָרמיג פֿערציערטע קעלכע אַן דעם איינען ראָהרע, איין קנאָפּף אונד איינע בלומע, אונד דריי מאַנדעלפֿאָרמיג פֿערציערטע קעלכע אַן דעם איינען ראָהרע, איין קנאָפּף אונד איינע בלומע, זאָ אַן אַללען זעקס ראָהרען,
34 דיא אויס דעם לייכטער הערויסגעהען. אַן דעם לייכטער זעלבסט,

מנחה חדשה.

והאבנים ג"כ עדין לא היה יודע מה טיבן וא"כ אין ראוי שיקראו אבני מלואים. עד אשר יצוה בעשיית החשן, אבל הנכון כדברי הרמ"בן שאמר נקראו אבני מלואים על שם שצריכין שיהיו במילואות' כמות שנבראו ולא שיתחצבו מאבנים גדולות ולא שיתקנס ע' אדם לא שיהיו אבנים שלמות כמו שהיו אבני המזבח, וכבר נודע שעיקר סגולות האבנים בהיותם כמו שנבראו מבלי שום תיקון והכנה באבנים האלה ובאבני המזבח שיהיו על האופן הזה ידועה ממ"ש הרב

מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ׃ וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי 35
הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה
וְכַפְתֹּר תַּחַת־שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים
הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה׃ כַּפְתֹּרֵיהֶם וּקְנֹתָם מִמֶּנָּה 36
יִהְיוּ כֻּלָּהּ מִקְשָׁה אַחַת זָהָב טָהוֹר׃ וְעָשִׂיתָ אֶת־ 37
נֵרֹתֶיהָ שִׁבְעָה וְהֶעֱלָה אֶת־נֵרֹתֶיהָ וְהֵאִיר עַל־
עֵבֶר פָּנֶיהָ׃ וּמַלְקָחֶיהָ וּמַחְתֹּתֶיהָ זָהָב טָהוֹר׃ 38
כִּכַּר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ אֵת כָּל־הַכֵּלִים 39
הָאֵלֶּה׃ וּרְאֵה וַעֲשֵׂה בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר־אַתָּה 40

קנאָספען פֿיר קעלכע, מאַנדעלפֿאָרמיג פֿערציערטע קנאָפּפע אונד
בלומען. פֿערנער איין קנאָפּף, אין וועלכעם איין פּאַאר ראָהרע זיצט, 35
נאָך איין קנאָפּף, אַן וועלכעם דאַז צווייטע פּאַאר ראָהרע זיצט, אונד
נאָך איין קנאָפּף, אַן וועלכעם דאַז דריטטע פּאַאר ראָהרע זיצט, זאָ אַן
אַללען זעכס ראָהרען, דיא אויז דעם לייכטער הערפֿאָרגעהען. איהרע 36
קנאָפּפע אונד ראָהרע מיססען אויז איהם זעלבסט הערויז געאַרבייטעט
ווערדען, גאַנץ אויז איינעם שטיקקע ריינעז גאָלדעז געטריעבען.
פֿערפֿערטיגע אויך דאַזו זיעבען לאַמפּען; ווען מאַן דיא לאַמפּען אַנ־ 37
צינדעט, זאָ מיססען זיא לייכטען געגען דער פֿאָדערזייטע איבער. איהרע 38
לאָשצאַנגען, אונד דיא אַשגעפֿעססע מיססען ריינעז גאָלד זיין. אויז ככר 39
ריינעז גאָלד זאָלל מאַן דאַזו פֿעראַרבייטען, זאָ וואָהל דיעזען געראַטהען.
בעטראַכטע עז וואָהל אונד פֿערפֿערטיגע עז, נאָך דעם מאָדעלל, דאַז 40

מנחה קדשה.

באבני המזבח. ואמר ועשו לי מקדש ר"ל שיעשו לי משכן מכל הדברים או ולמכון כתוב', והמשכן יהיה בכל אשר אני מראה אותך וגו' וכן תעשו כלומר שלא תחשוב זמה שאמרתי לך ככל אשר אני מראה אותך שלא אראה לך אופן תבניתו אבל הרי אני מראה לך בסמוך, ופי' הכתוב שתעשה לי מקדש ככל אשר אני מראה אותך, וכן תעשו כלומר והילך אופן עשייתו והיא מ"ש בסמוך ועשו ארון עצי שטים, והתחיל בעשיית הארון לפי שהיא היתה עיקר הכוונה כי שם היה הכבוד שוכן כמ"ש בסמוך ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרבים וגו', ואמר ועשו ולא אמר ועשית להורות שכל הרוצה ליטול

כו

1 מַרְאֶה בָּהָר׃ ס שלישי וְאֶת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה
עֶשֶׂר יְרִיעֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתֹלַעַת
2 שָׁנִי כְּרֻבִים מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ אֹרֶךְ ׀
הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאַמָּה וְרֹחַב
אַרְבַּע בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְכָל־
3 הַיְרִיעֹת׃ חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת תִּהְיֶיןָ חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל־
אֲחֹתָהּ וְחָמֵשׁ יְרִיעֹת חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ׃
4 וְעָשִׂיתָ לֻלְאֹת תְּכֵלֶת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת
מִקָּצָה בַּחֹבָרֶת וְכֵן תַּעֲשֶׂה בִּשְׂפַת הַיְרִיעָה
5 הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית׃ חֲמִשִּׁים לֻלָאֹת

1 דיר געצייגט ווירד אויף דעם בערגע.   נור וואָהנונג פֿערפֿערטיגסט
דוא צעהן טעפּפּיכע: פֿאָן צווייפֿאַך געצווירנטען גאַרן, בלויער,
פורפורראָטהער אונד האָכראָטהער וואָללע, מיט פֿיגורען פֿאָן כרובים
2 דורכווירקט, קונסטוועבעראַרבייט מוסט דוא זיא מאַכען. דיא לענגע
איינעס טעפּפּיכס מוס זיין, אַכט אונד צוואַנציג עללען, אונד דיא ברייטע
פֿיער עללען איינעס טעפּפּיכס; אַללע טעפּפּיכע מיססען איינערלייא
3 מאַאַס האַבען. פֿינף טעפּפּיכע מיססען געהעפֿטעט ווערדען איין שטיק
אַן דאַס אַנדערע, אונד פֿינף טעפּפּיכע געהעפֿטעט איין שטיק אַן
4 דאַס אַנדערע. דוא מאַכסט אויך שלייפֿען פֿאָן בלויער וואָללע אַן
דיא עקקע דעס איינען טעפּפּיכס, וועלכער אַן דעם העפֿטע דער אייסערסטע
איזט, אונד עבען דיעזעס מאַכסט דוא אַן דער עקקע דעס טעפּפּיכס, וועלכער
5 אַן דעם אַנדערן העפֿטע דער אייסערסטע איזט. פֿינפֿציג שלייפֿען

מנחה חדשה.

את השם יטול; ואמר שיתיכו לו ד׳ טבעות זהב ויתנם על ד׳ פעמותיו וחזר ואמר ושתי טבעות על צלעו האחד וגו׳ ר״ל כי שתי הטבעות האלה יהיו על צלעו האחד ר״ל שלא יטעה בזה שנאמר על ארבע פעמותיו ולזה חזר לומר ושתי טבעות וגו׳ ר״ל שיהיו שתים בצד אחד ושתים בצד אחד כמוך לקרנות לארך הארון ויתן אחד על צד מזרח וא׳ על צד מערב וא׳ לצפון וא׳ לדרום, ופי׳ רשי׳ ז״ל שהיו או הטבעות למעלה סמוך לכפרת, והרמ״בן תפס עליו ואמר שהיו למטה סמוך לרגלי׳, והדעת נוטה שהנכון כדברי רשי׳ לפי שהכפרת

תַּעֲשֶׂה בִּירִיעָה הָאֶחָת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת תַּעֲשֶׂה
בִּקְצֵה הַיְרִיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית מַקְבִּילֹת
הַלֻּלָאֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ׃ וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים קַרְסֵי 6
זָהָב וְחִבַּרְתָּ אֶת־הַיְרִיעֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ
בַּקְּרָסִים וְהָיָה הַמִּשְׁכָּן אֶחָד׃ וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת עִזִּים 7
לְאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת תַּעֲשֶׂה
אֹתָם׃ אֹרֶךְ ׀ הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה 8
וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת
לְעַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת׃ וְחִבַּרְתָּ אֶת־חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת 9
לְבָד וְאֶת־שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְכָפַלְתָּ אֶת־הַיְרִיעָה

מאַכסט דוא אַן דען איינען טעפפיך, אונד פֿונפֿציג שלייפֿען מאַכסט דוא
אַן דאַז ענדע דעז טעפפיכז, וועלכער אַן דעם אַנדערן העפֿטע איזט ;
דיא שלייפֿען מיסען גערחדע, איינע דער אַנדערן געגענאיבער זיטצען.
מאַכע אויך פֿונפֿציג גאָלדענע שפּאַנגען, ווען דוא אַלזדאַן דיא טעפפיכע 6
איינען מיט דעם אַנדערן, פֿערמיטטעלסט דער שפּאַנגען פֿערבינדעסט,
זאָ ווירד דיא וואָהנונג איין איינציגעז גאַנצע. דוא מאַכסט אויך טעפּ 7
פיכע פֿאָן ציגענהאַאַר, צום געצעלטע איבער דיא וואָהנונג, איילף
שטיקקע זאָללסט דוא מאַכען. דיא לאֶנגע דעז איינען טעפפיכז, זאָלל 8
דרייסיג עללען, אונד דיא ברייטע דעז איינען טעפפיכז פֿיער עללען זיין,
אַללע עילף טעפפיכע זאָללען איינערלייא מאַאַס האַבען. דוא העפֿטעסט 9
דיא פֿינף טעפפיכע בעזאָנדערז, אונד דיא זעכז טעפפיכע אויך בע
זאָנדערז ; שלאָגסט נעבער דען זעכסטען טעפפיך איבער, געגען דיא

... מנחה חדשה.

והכרבים היו כבדים עד מאד וכ"ש בהיות הכפרת עוביו טפח כמ"ש ז"ל ואם יהיו הבדים לבדם הנה בנושאם אותו הנה בנקל יתנודד הארון לכאן ולכאן ואולי יתהפך בידים ויפול, ואל תקשה עלי ממעשה כם שהיה נושא את נושאיו, שהרי לאם הפנים היה צריך לקשות ומנקיות כדי שלא יתעפש הלחם וכדי שלא ישבר, ואמרו שהיה נס בהסרתו ואין סומכין על הנס אבל יעשה כל דבר על האופן היותר נאות השמיר והקיים שיתכן ואח"כ יאחי דבעי יאחריה

10 הַשִּׁשִּׁית אֶל־מוּל פְּנֵי הָאֹהֶל׃ וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים
לֻלָאֹת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת הַקִּיצֹנָה בַּחֹבָרֶת
וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הַחֹבֶרֶת
11 הַשֵּׁנִית׃ וְעָשִׂיתָ קַרְסֵי נְחשֶׁת חֲמִשִּׁים וְהֵבֵאתָ
אֶת־הַקְּרָסִים בַּלֻּלָאֹת וְחִבַּרְתָּ אֶת־הָאֹהֶל וְהָיָה
12 אֶחָד׃ וְסֶרַח הָעֹדֵף בִּירִיעֹת הָאֹהֶל חֲצִי הַיְרִיעָה
13 הָעֹדֶפֶת תִּסְרַח עַל אֲחֹרֵי הַמִּשְׁכָּן׃ וְהָאַמָּה מִזֶּה
וְהָאַמָּה מִזֶּה בָּעֹדֵף בְּאֹרֶךְ יְרִיעֹת הָאֹהֶל יִהְיֶה
14 סָרוּחַ עַל־צִדֵּי הַמִּשְׁכָּן מִזֶּה וּמִזֶּה לְכַסֹּתוֹ׃ וְעָשִׂיתָ
מִכְסֶה לָאֹהֶל עֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וּמִכְסֵה

10 פֿאָרדערזייטע דעז געצעלטעז. דוא זאָלסט פֿינפֿציג שלייפֿען אַן זוימע
דעז איינען טעפפיכֿז, וועלכֿער אַן דעם אייסערסטען העפֿטע איזט אונד
פֿינפֿציג שלייפֿען אַן זוימע דעז טעפפיכֿז, וועלכֿער אַן דעם אַנדערן העפֿ׳
11 טע איזט. דוא זאָלסט אויך פֿינפֿציג קופפֿערנע שפאַנגען מאַכֿען; ווען
דוא דען דיא שפאַנגען אין דיא שלייפֿען ברינגסט, זאָ פֿיגסט דוא דאַז געצעלט
12 צוזאַממען, דאַס עז איין איינציגעז גאַנצע ווירד. דאַז ענדע איבערמאַס,
אַן דען טעפפיכֿען דעז געצעלטעז, נעמליך דאַז האַלבע טעפפיכֿשטיק, דאַז
איבער איזט, זאָלל הערונטערהאַנגען, אויף דער הינטערזייטע דער וואָהנונג.
13 דיא איינע עללע אויף דיזר זייטע זאָ וויא דיא איינע עללע אויף דער אַנדערן
זייטע, אַן איבערמאַס, אין דער לענגע דער טעפפיכֿע דעז געצעלטעז, זאָלל
אויף ביידען זייטען דער וואָהנונג הערונטערהאַנגען, אום זאָלכֿע צו בעדעקקן.
14 דוא זאָללסט אויך איינע דעקקע איבער דאַז געצעלט מאַכֿען, אויז ראָטהז

מנחה חדשה.

למעבד יעבד והנך רואה כי בהיות הבדים סמוך לכפרת שיהיו שמורים מכל
זה כי כובד הארון והלוחות היה למטה וכבד הכפרת היה סמוך לבדים;
והרא"בע פי' ושתי טבעות וגו' כי מלבד הד' טבעות שהיו כעשות לבדים כעשו
ד' טבעות לכוי למעלה אצל הכפר', והנה וי"ו ושתי מתישב עד אחד, ואם
כדבריו יהיה הדבר בהפך ממ"ש שיהיו טבעות הבדים למעלה והאחרות למטה,
וזה שיהיו הבדים קבועים בארון ולא יסורו לעולם ממנו כדי שלא יהיה הפלס

עֹרֹת תְּחָשִׁים מִלְמָעְלָה׃ פ רביעי
וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים׃ 15
עֶשֶׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ הַקָּרֶשׁ וְאַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה 16
רֹחַב הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃ שְׁתֵּי יָדוֹת לַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד 17
מְשֻׁלָּבֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכֹל קַרְשֵׁי
הַמִּשְׁכָּן׃ וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֶשְׂרִים 18
קֶרֶשׁ לִפְאַת נֶגְבָּה תֵימָנָה׃ וְאַרְבָּעִים אַדְנֵי־כֶסֶף 19
תַּעֲשֶׂה תַּחַת עֶשְׂרִים הַקָּרֶשׁ שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־
הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־
הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו׃ וּלְצֶלַע הַמִּשְׁכָּן 20
הַשֵּׁנִית לִפְאַת צָפוֹן עֶשְׂרִים קָרֶשׁ׃ וְאַרְבָּעִים 21

געפֿערבטען ווידדערפֿעללען, אונד איינע דעקקע פֿאָן תחשים-פֿעללען
אָבען דאַרויף. דאַ מאַכסט דיא ברעטטער צור וואָהנונג: פֿאָן שיטים- 15
האָלץ, אויפֿרעכט שטעהענד. דיא לענגע דעס ברעטטס: צעהן עללען 16
זיין, אונד דיא ברייטע איינעס יעדען ברעטטס: אַנדערטהאַלב עללען.
איין ברעטט בעקאָממט צווייא צאַפּפֿען, דיזע ווערדן איינגעפּאַססט (אין דיא 17
פֿיסע נעמליך) איינער וויא דער אַנדערע; זאָ מאַכסט דוא עס אַן אַללען
ברעטטערן דער וואָהנונג. דאַ מאַכסט אַבער דיא ברעטטער צור 18
וואָהנונג: צוואַנציג ברעטטער צור זידליכען זייטע. פֿירציג זילבערנע 19
פֿיסע זאָללסט דוא מאַכען אונטער דען צוואַנציג ברעטטערן, צווייא פֿיסע
אונטער איינעם ברעטטע, צו זיינען ביידען צאַפּפֿען, אונד צווייא פֿיסע
אונטער איינעם ברעטטע צו זיינען ביידען צאַפּפֿען. צור אַנדערן 20
זייטענוואַנד דער וואָהנונג, צור נאָרדליכען זייטע נעמליך, אויך צוואַנ-
ציג ברעטטער. אונד פֿירציג זילבערנע פֿיסע, צווייא פֿיסע אונטער 21

מנחה חלשה.

חסר כולם. והנה כאמר שיתן את העדות בארון קודם שיצוה בעשיית הכפרת
לומר שהכוונה בארון הוא לצורך לוחות הברית לא שיתנם שם קודם עשיית
הכפרת. ואמר שיעשה כפרת במדת הארון לא פחות ולא יותר כדי שיהיה
מצומצם בתוך הארון החיצון אשר היה עולה למעל' מן השנים כי שלשה ארונות

אַדְנֵיהֶם כָּסֶף שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד
22 וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃ וּלְיַרְכְּתֵי
23 הַמִּשְׁכָּן יָמָּה תַּעֲשֶׂה שִׁשָּׁה קְרָשִׁים׃ וּשְׁנֵי
קְרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לִמְקֻצְעֹת הַמִּשְׁכָּן בַּיַּרְכָתָיִם׃
24 וְיִהְיוּ תֹאֲמִם מִלְּמַטָּה וְיַחְדָּו יִהְיוּ תַמִּים עַל־רֹאשׁוֹ
אֶל־הַטַּבַּעַת הָאֶחָת כֵּן יִהְיֶה לִשְׁנֵיהֶם לִשְׁנֵי
25 הַמִּקְצֹעֹת יִהְיוּ׃ וְהָיוּ שְׁמֹנָה קְרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם
כֶּסֶף שִׁשָּׁה עָשָׂר אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ
26 הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃ וְעָשִׂיתָ
בְרִיחִם עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי צֶלַע־
27 הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָד׃ וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע־
הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע

22 איינעם ברעטטע, אונד צוויא פֿיסע אונטער איינעם ברעטטע. צור
הינטערוואַנד דער וואָהנונג, צור וועסטליכען זייטע, מאַכֿסט דוא
23 זעקס ברעטטער. אונד צוויא ברעטטער צו דען ווינקעלן דער וואָה-
24 נונג, אַן דער הינטערוואַנד. זיא זאָללען אונטען צוזאַממען טרעטען,
וועלכע אויך אָבען צוזאַממענגעפאַסטען אין איינען טוסרינקען, זאָ זאָלל עס
אַן ביידען זיין, אונד זיא זאָללען אַן ביידען עקקען אַנגעבראַכֿט ווערדן.
25 עס זינד אַלזאָ אַכֿט ברעטטער, מיט זילבערנען פֿיסען,
נעמליך זעכֿצעהן פֿיסע, צוויא פֿיסע אונטער איינעם ברעטטע,
26 אונד צוויא פֿיסע אונטער איינעם ברעטטע. דוא מאַכֿסט פֿערנער
ריעגעל פֿאָן שיטים-האָלץ, פֿינף שטיק, פֿיר דיא איינע זייטענוואַנד דער
27 וואָהנונג. אונד פֿינף ריעגעל פֿיר דיא אַנדערע זייטענוואַנד דער וואָה-

מנחה חדשה.

היו זר זהב היה יוצא מן החיצון ומכאן תלמוד כי לא היה חלל הארון אמתים וחצי כי מאחר שהיה הכפרת אמתים וחצי והיה שוה מבחוץ עם הארון של עץ א"כ יחסר כל עובי הלוחות מן המדה וגם כל עובי הכפוי הפנימי ויתוסף על המדה כל עובי הכפוי החיצון.

הַמִּשְׁכָּן לְיַרְכָתַיִם יָמָּה׃ וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן בְּתוֹךְ 28
הַקְּרָשִׁים מַבְרִחַ מִן־הַקָּצֶה אֶל־הַקָּצֶה׃ וְאֶת־ 29
הַקְּרָשִׁים תְּצַפֶּה זָהָב וְאֶת־טַבְּעֹתֵיהֶם תַּעֲשֶׂה
זָהָב בָּתִּים לַבְּרִיחִם וְצִפִּיתָ אֶת־הַבְּרִיחִם זָהָב׃
וַהֲקֵמֹתָ אֶת־הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הָרְאֵיתָ 30
בָּהָר׃ ס חמישי וְעָשִׂיתָ פָרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן 31
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב יַעֲשֶׂה
אֹתָהּ כְּרֻבִים׃ וְנָתַתָּה אֹתָהּ עַל־אַרְבָּעָה עַמּוּדֵי 32
שִׁטִּים מְצֻפִּים זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב עַל־אַרְבָּעָה אַדְנֵי־
כָסֶף׃ וְנָתַתָּה אֶת־הַפָּרֹכֶת תַּחַת הַקְּרָסִים וְהֵבֵאתָ 33

זונג, אונד פינף ריעגעל פיר דיא הינטערוואנד דער וואהנונג צור וועסט=
זייטע. דער מיטטעלסטע ריעגעל געהט דורך דיא ברעטטער דורך, 28
ריעגעלט זיא נעמליך פאן איינעם ענדע צום אנדערן. דיא ברעטטער 29
מוסט דוא מיט גאלד בעלעגען, דיא ריגגע מאכסט דוא פאן גאלד, דורך
וועלכע דיא ריעגעל געשטעקקט ווערדען; דיא ריעגעל בעדעקקסט דוא
מיט גאלד. אלזדאן ריכטעסט דוא דיא וואהנונג אויף, נאך דער ווייזע 30
וועלכע דיר אויף דעם בערגע ווירד געצייגט ווארדען זיין. דוא זאללסט 31
אויך איינען פארהאנג מאכען, פאן בלויער, פורפורראטהער, אונד
האכראטהער וואללע אונד צווייפאך געצווירנטען גארן, מיט פיגורען
פאן כרובים דורכווירקט, קונסטוועבעראַרבייט זאלל מאן איהן מאכען.
דיעזען פארהאנג לעגסט דוא אויף פיער זייולען פאן שיטימהאלץ, דיא מיט 32
גאלד בעלעגט זינד, איהרע האקען אויך פאן גאלד, אויף פיער זילבערנע
פיסע. דוא ווירסט דען פארהאנג גראדע אונטער דען הפאנגען דער 33

מנחה חדשה.

ואמר **ועשית שנים כרבים** וגו׳ **משני קצות הכפרת** וחזר לומר **כרוב אחד מקצה מזה** וגו׳ והכוונה שלא תאמר כי פי׳ מ״ש משני קצות הכפרת הוא מאחת משני קצות הכפר׳ כמו כי בשתי׳ תתחתן בי היום שפי׳ באחת משתי׳, ואמר שיהיו פניהם איש אל אחיו, ומן הידוע כי מאחר שהם בשני קצות הכפרת נהיות פניהם איש אל אחיו הנה יהיה פניהם בהכרח לצד הכפרת ולא לצד

שָׁמָּה מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֵת אֲרוֹן הָעֵדוּת וְהִבְדִּילָה
הַפָּרֹכֶת לָכֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים׃
34 וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל אֲרוֹן הָעֵדֻת בְּקֹדֶשׁ
35 הַקֳּדָשִׁים׃ וְשַׂמְתָּ אֶת־הַשֻּׁלְחָן מִחוּץ לַפָּרֹכֶת
וְאֶת־הַמְּנֹרָה נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל צֶלַע הַמִּשְׁכָּן
36 תֵּימָנָה וְהַשֻּׁלְחָן תִּתֵּן עַל־צֶלַע צָפוֹן׃ וְעָשִׂיתָ
מָסָךְ לְפֶתַח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי
37 וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם׃ וְעָשִׂיתָ לַמָּסָךְ חֲמִשָּׁה
עַמּוּדֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב וְיָצַקְתָּ
1 לָהֶם חֲמִשָּׁה אַדְנֵי נְחֹשֶׁת׃ ס ששי וְעָשִׂיתָ

טעפפיכע אנבריגגען, הינטערהאלב דעז פֿארהאנגז ברינגסט דוא דיא
לאדע דעז געזעטצעז היניין: זא זאלל דער פֿארהאנג אייך איין אונטער-
34 שייד זיין, צווישען דעם הייליגען אונד דעם אללערהייליגסטען. דוא
לעגסט הערנאך דען דעקקעל אויף דיא לאדע דעז צייגניססעז, אין דעם
35 אללערהייליגסטען. דען טיש זעטצעסט דוא אויסערהאלב דעז פֿאר-
האנגז, דען לייכטער, דעם טיש געגענאיבער, נעמליך אן דער זייטען-
וואנד דער וואהנונג, אויף דער זידליכען זייטע, דען טיש אבער ברינגסט
36 דוא אן דיא נארדליכע זייטענוואנד. דוא מאכסט איינע דעקקע צום
איינגאנגע דעז געצעלטעז, פֿאן בלויער, פורפורראטהער, האכ-
ראטהער וואללע, אונד געצווירנטעם גארן; שטיקערארבייט.
37 דוא מאכסט צו דיזער דעקקע פֿינף זייולען פֿאן שיטטימהאלץ, בעשלעגסט
זיא מיט גאלד, איהרע האקקען פֿאן גאלד, אונד גיעססעסט דאצו פֿינף
1 קופפֿערנע פֿיסע. דוא מאכסט דען אלטארהערד פֿאן שיטטימהאלץ;

מנחה חדשה.

הוא א"כ למה חזר לומר אל הכפרת יהיו פני הכרובים? אלא לומר לך שיהיו פניהם כבושות למטה לצד הכפרת להורות שכל מגמתם הוא אל לוחות הברית אשר בארון. ואמר ונתת את הכפרת על הארון מלמעלה ולא היה צ"ל מלמעלה כי על הארון למעלה הוא ולא למטה, אבל הכוונה לומר כי אחר שהכפרת וארון העץ הוא שוה במנוס ולא יהיה עודף זה על זה אפילו כמלוא

אֶת־הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים חָמֵשׁ אַמּוֹת אֹרֶךְ וְחָמֵשׁ
אַמּוֹת רֹחַב רָבוּעַ יִהְיֶה הַמִּזְבֵּחַ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת
קֹמָתוֹ׃ וְעָשִׂיתָ קַרְנֹתָיו עַל אַרְבַּע פִּנֹּתָיו מִמֶּנּוּ 2
תִּהְיֶיןָ קַרְנֹתָיו וְצִפִּיתָ אֹתוֹ נְחֹשֶׁת׃ וְעָשִׂיתָ סִּירֹתָיו 3
לְדַשְּׁנוֹ וְיָעָיו וּמִזְרְקֹתָיו וּמִזְלְגֹתָיו וּמַחְתֹּתָיו לְכָל־
כֵּלָיו תַּעֲשֶׂה נְחֹשֶׁת׃ וְעָשִׂיתָ לּוֹ מִכְבָּר מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת 4
נְחֹשֶׁת וְעָשִׂיתָ עַל־הָרֶשֶׁת אַרְבַּע טַבְּעֹת נְחֹשֶׁת
עַל אַרְבַּע קְצוֹתָיו׃ וְנָתַתָּה אֹתָהּ תַּחַת כַּרְכֹּב 5
הַמִּזְבֵּחַ מִלְּמָטָּה וְהָיְתָה הָרֶשֶׁת עַד חֲצִי הַמִּזְבֵּחַ׃
וְעָשִׂיתָ בַדִּים לַמִּזְבֵּחַ בַּדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ 6

פֿינף עללען דיא לענגע, אונד פֿינף עללען דיא ברייטע; דער אַלטאַר
העערד זאָלל פֿיערעקיג, אונד דיא האָהע דעססעלבען דרייא עללען זיין.
אַן דען פֿיער ווינקעלן מאַכסט דוא פֿיער האָהלע עקקען; דיא עקקען 2
ווערדען מיט איינעם שטיקק מיט דעם העערדע געמאַכט, דוא בע־
לעגסט איהן מיט קופּפֿער. דוא מאַכסט אויך טאָפּפֿע, איהן פֿאָן אַשע 3
צו רייניגען (אָדער אַשענטאָפּפֿע) שויפֿעלן, בעקקען, גאַבעלן, אונד
קאָהלפֿפֿאַננען דאַצו; אַללע זיינע געראֶטהע מאַכסט דוא אויז קופּפֿער.
דוא מאַכסט פֿערנער איין זיעבווערק, נעטצפֿאָרמיג פֿאָן קופּפֿער, אַן 4
דיעזעם נעטצע מאַכסט דוא פֿיער רינגע פֿאָן קופּפֿער, אַן דען פֿיער
עקקען. דיעזעס זיעבווערק בעפֿעסטיגסט דוא אונטערהאַלב דער 5
אויסלאַדונג אַם אָפּפֿעראַלטאַר; דאַס נעטץ זאָלל ביז אין דיא האַלפֿטע
דעס אַלטאַרהעערדעס רייכען. דוא מאַכסט אויך שטאַנגען צום אַלטאַר־ 6
העערדע, שטאַנגען פֿאָן שיטטימהאָלץ, בעלעגסט זיא מיט קופּפֿער.

מנחה חדשה.

כימא, שאל"כ לא נעשתה כוונת ומצות הבורא ית' וזה צריך לחכמה גדולה
עד שיש בחכמי התלמוד מי שאמר שא"א לצמצם, ואם הוא על ענין אחר וכו',
והיה ג"כ הארון החיצון מצומצם ומהודק בארון העץ ולזה הוציאו הש"י בלשון
ציפוי לומר שיהיה מהודק בו כאלו הוא מותך עליו, ולא אמר שיעשה ארון של
זהב ויתן בו את של עץ שלא תאמר אין לי תחבולה להכניס הכפרת בתוך ארון

7 אֹתָם נְחֹשֶׁת׃ וְהוּבָא אֶת־בַּדָּיו בַּטַּבָּעֹת וְהָיוּ
8 הַבַּדִּים עַל־שְׁתֵּי צַלְעֹת הַמִּזְבֵּחַ בִּשְׂאֵת אֹתוֹ׃ נְבוּב
לֻחֹת תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר הֶרְאָה אֹתְךָ בָּהָר כֵּן
9 יַעֲשׂוּ׃ ס שביעי וְעָשִׂיתָ אֵת חֲצַר הַמִּשְׁכָּן
לִפְאַת נֶגֶב־תֵּימָנָה קְלָעִים לֶחָצֵר שֵׁשׁ מָשְׁזָר
10 מֵאָה בָאַמָּה אֹרֶךְ לַפֵּאָה הָאֶחָת׃ וְעַמֻּדָיו עֶשְׂרִים
וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם
11 כָּסֶף׃ וְכֵן לִפְאַת צָפוֹן בָּאֹרֶךְ קְלָעִים מֵאָה
אֹרֶךְ וְעַמֻּדָו עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת
12 וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף׃ וְרֹחַב הֶחָצֵר
לִפְאַת־יָם קְלָעִים חֲמִשִּׁים אַמָּה עַמֻּדֵיהֶם עֲשָׂרָה

7 דיא שטאַנגען ווערדען אין דיא ריגגע געשטעקקט, זאָ דאַס דיא שטאַנ
גען אַן ביידען זייטען דעז אַלטאַרהעערדז זיין, אינדעם מאַן איהן
8 טראָגט. האָהל, פאָן טאַפעלן צוזאַממענגעזעטצט, זאָללסט דוא איהן
מאַכען, וויא ער דיר אויף דעם בערגע געצייגט וואָרדען, זאָ זאָלל מאַן איהן
9 מאַכען. דוא מאַכסט דען פאָרהאָף צור וואָהנונג, צור זידליכען זייטע,
געשטריקטע אומהאֶנגע צום פאָרהאָף פאָן געצווירנטען גאַרן הונ
10 דערט עללען לאַנג, פיר דיא איינע זייטע. דאַצו צוואַנציג זייַלען נעבסט
צוואַנציג קופפערנען פיסען; דיא האַקען אַן דען זייַלען, אונד איהרע
11 רייפען זילבערן. אַלזאָ אויך צור נאָרדליכען זייטע, אין דער לאֶנגע הונ
דערט עללען לאַנגע אומהאֶנגע, דאַצו צוואַנציג זייַלען, נעבסט צוואַנ
ציג קופפערנע פיסען, דיא האַקען אַן דען זייַלען, אונד איהרע רייפען
12 זילבערן. דיא ברייטע דעז האָפעז, צור וועסטליכען זייטע, פונפציג

מנחה חלשה

הזהב מאחר שהוא מצומצם כ"כ וא"כ אתן את הכפרת על הארון של עץ ואם כ
אעשה עליהם ארון הזהב, לכ"א מלמעלה ר"ל יש לך לעשות תחבולה ואם הוא
קשה לתת את הכפרת על הארון בהיות הארון שלם ר"ל בהיותו בתוך ארון
הזהב והוא שיתכהו מלמעלה כלומר שתכוין שלא יטה בתתך אותו קנתו יותר
מקנתו לשום צד אפילו כמלוא כימא לא למעלה ולא למטה ולא לצדדין. וגם

וְאַדְנֵיהֶם עֲשָׂרָה׃ וְרֹחַב הֶחָצֵר לִפְאַת קֵדְמָה 13
מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים אַמָּה׃ וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה 14
קְלָעִים לַכָּתֵף עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה׃
וְלַכָּתֵף הַשֵּׁנִית חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה קְלָעִים עַמֻּדֵיהֶם 15
שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה׃ וּלְשַׁעַר הֶחָצֵר מָסָךְ 16
עֶשְׂרִים אַמָּה תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי
וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם עַמֻּדֵיהֶם אַרְבָּעָה
ששי וְאַדְנֵיהֶם אַרְבָּעָה׃ כָּל־עַמּוּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב 17
מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף וָוֵיהֶם כָּסֶף וְאַדְנֵיהֶם נְחֹשֶׁת׃ אֹרֶךְ 18
הֶחָצֵר מֵאָה בָאַמָּה וְרֹחַב חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים וְקֹמָה
חָמֵשׁ אַמּוֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וְאַדְנֵיהֶם נְחֹשֶׁת׃ לְכֹל 19

13 עלען אויסמאַכען, דאַצו צעהן זיילען, נעבסט צעהן פֿיסען. דיא
14 ברייטע דעז האָפֿעז, נאָך אָסטליכען זייטע, פֿינפֿציג עלען. נעמליך
פֿינפֿצעהן עלען אויסמאַכען צו דער איינען זייטע נעבן דעם איינגאַנגע,
15 דאַצו דרייא זיילען, נעבסט דרייא פֿיסען. אונד צו דער אַנדערן זייטע
נעבען דעם איינגאַנג אויך פֿינפֿצעהן עלען אויסמאַכען, דאַצו דרייא
16 זיילען נעבסט דרייא פֿיסען. צום איינגאַנגע דעז פֿאָרהאָפֿעז איינע
דעקקע פֿאָן צוואַנציג עלען, פֿאָן בלויער, פּורפּורראָטהער, האָכ-
ראָטהער וואָללע, אונד געצווירנטעם גאַרן, שטיקקעראַרבייט, דאַצו
17 פֿיער זיילען, נעבסט פֿיער פֿיסען. אַללע זיילען דעז פֿאָרהאָפֿעז רונד
אומהער, האַבען זילבערנע רייפֿען, איהרע האַקען זינד זילבערן, אונד
18 איהרע פֿיסע קופּפֿערן. דיא לענגע דעז פֿאָרהאָפֿעז, הונדערט עלען,
דיא ברייטע אויך פֿינפֿציג עלען, נעמליך בייא פֿינפֿציג עלען אין דער
לענגע, דיא האָהע דער אומהאַנגע, פֿינף עלען, פֿאָן געצווירנטעם
19 גאַרן, דאַצו קופּפֿערנע פֿיסע. אַללע איבריגען געראָטהע דער וואָהנ-

מנחה חדשה.

היה צריך ג"כ לחכמה גדולה ודעת. וממה שצריך להתעורר שיש למה לא שמש
פוס עץ בכל מלאכ' המשכן זולתי עץ השטה ולמה לא צופה כי אם בזהב זולתי
מזבח הנחשת שכל מלאכתו היתה של נחשת, והסבה בכל זה הוא הקיום

כלי המשכן בכל עבדתו וכל־יתדתיו וכל־יתדת
20 החצר נחשת: ס ואתה
תצוה ׀ את־בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך
21 כתית למאור להעלת נר תמיד: באהל מועד
מחוץ לפרכת אשר על־העדת יערך אתו אהרן
ובניו מערב עד־בקר לפני יהוה חקת עולם
כב לדרתם מאת בני ישראל: ס ואתה
1 הקרב אליך את־אהרן אחיך ואת־בניו אתו
מתוך בני ישראל לכהנו־לי אהרן נדב ואביהוא
2 אלעזר ואיתמר בני אהרן: ועשית בגדי־קדש
3 לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת: ואתה תדבר

כונג, לום דיענסט דערזעלבן, אללע איהרע נאגעל, אונד אללע נאגעל
20 דעז פארהאפס זאללען פאן קופפער זיין. דוא זאללסט אבער אויך דען
קינדערן ישראל בעפעהלען, דאס זיא דיר דעז ריינסטען אהלס פאן געז
טאססענען אהליפען בריכגען, לום לייכטען, אום בעשטענדיג ליכט ברענ
21 נען לו לאססען. אים שטיפטסגעלעלטע, אויסערהאלב דעז פארהאפס,
וועלכער פאר דעם לייגניס איזט, זאלל אהרן אונד זייכע זאהנע דאז ליכט
לורעכט מאכען, דאס עז ברעננע פאן אבענד ביז מארגען, פאר דעם
עוויגען; דיעזעז זאלל איינע אימווערוואהרענדע פערארדנונג זיין, פיר
איהרע נאכקאממען, פאן דען קינדערן ישראל'ס.
1 לאס דייכען ברודער אהרן אונד זייכע זאהנע מיט איהם אויז דען
קינדערן ישראל'ס לו דיר קאממען, איהן לו מייכען דיענסטע איינלווייהען;
2 נאמליך: אהרן, נדב, אביהו, אלעזר אונד איתמר, דיא זאהנע אהרן'ס.
דוא זאללסט היילינע קליידער מאכען לאססען, פיר דייכען ברודער אהרן,
3 לום אנזעהען, אונד לור פראכט. רעדע דאהער מיט אללען וויינען

מנחה חדשה.

וההתמדה, . ולכן צריך שתדע כי השטה הוא אחד ממיני הארז והוא אין בו
לחלוחית כמו הארז והקתרום, ולכן הוא מעצמו חזק ההתמדה וכ"ש אם לא
יכנסו בו המים והאויר כי לא ירקב העץ כי אם מן הלחלוח אשר בו או אשר

אֶל־כָּל־חַכְמֵי־לֵב אֲשֶׁר מִלֵּאתִיו רוּחַ חָכְמָה
4 וְעָשׂוּ אֶת־בִּגְדֵי אַהֲרֹן לְקַדְּשׁוֹ לְכַהֲנוֹ־לִי׃ וְאֵלֶּה
הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאֵפוֹד וּמְעִיל וּכְתֹנֶת
תַּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט וְעָשׂוּ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן
5 אָחִיךָ וּלְבָנָיו לְכַהֲנוֹ־לִי׃ וְהֵם יִקְחוּ אֶת־הַזָּהָב
וְאֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־הָאַרְגָּמָן וְאֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי
וְאֶת־הַשֵּׁשׁ׃ פ
6 וְעָשׂוּ אֶת־הָאֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת שָׁנִי
7 וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב׃ שְׁתֵּי כְתֵפֹת חֹבְרֹת
8 יִהְיֶה־לּוֹ אֶל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְחֻבָּר׃ וְחֵשֶׁב אֲפֻדָּתוֹ

קינסטלערן, מיט יעדעם, דען איך מיט איינעם ווייזען גייסטע ערפיללט
האבע, דאס זיא אהרן'ס קליידער פערפערטיגן, איהן צו היילִיגען,
אונד צו מיינעם דיענסטע איינצווייהען. דיעזעס זינד דיא קליידונגס־
4 שטיקקע, וועלכע זיא מאכען זאללען: איינען ברוסטשילד, אונד איינען
אמטשילד, איין אונטערקלייד, איינען געווירפעלטען לייברָאק, איינען
בונד, אונד איינען גורט; זיא זאללען היילִיגע קליידער מאכען, פיר דיינען
ברודער אהרן, אונד פיר זיינע זעהנע, איהן צו מיינעם דיענסטע איינצו־
ווייהען. הירצו זאללען זיא דאס גאלד, דיא בלויע, פורפוררָאטהע,
5 קארמעזינראטהע וואללע, אונד דאס גארן אויס עגיפטישעם פלאקס נעהמען.
דען אמטשילד זאללען זיא מאכען: פאן גאלד, בלויער, פורפוררָאטהער,
6 קארמעזינראטהער וואללע, אונד פאן גארן געדרעהט, קונסטוועבעראַרבייט.
עס זאללען צוויא שולטערשטיקקע דאראן געהעפטעט זיין, אן ביידען
7 עקקען, וואדורך ער בעפעסטיגט ווירד. אונד דאס גירטעלבאנד דעס
8

מנחה חדשה.

יכנס אליו, והארז והגופר לסבת השמנונית והעטרן אשר בהם ימהרו לירקב זולתי בהיותם במים שהם חזקי ההתמדה עד מאד מזולתם כי השמנונית אשר בהם הוא סבה שלא יכנסו המים בין החלקים הדקים ולא ירקב ומצד לחלוחית השמנונית אשר בו ג"כ אינו נפסד לפי שהוא מתקרר בהפסדת המים הנכנסים בו, והפך כל זה הוא עץ השטה כי בהיותו במים הוא ממהר לירקב בסבת לחלות המים הנכנסים בחלקיו שאין לו שומן שימנעם, ובהיותו ביבשה הוא חזק

אֲשֶׁר עָלָיו כְּמַעֲשֵׂהוּ מִמֶּנּוּ יִהְיֶה זָהָב תְּכֵלֶת
9 וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר׃ וְלָקַחְתָּ אֶת־
שְׁתֵּי אַבְנֵי־שֹׁהַם וּפִתַּחְתָּ עֲלֵיהֶם שְׁמוֹת בְּנֵי
10 יִשְׂרָאֵל׃ שִׁשָּׁה מִשְּׁמֹתָם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת וְאֶת־
שְׁמוֹת הַשִּׁשָּׁה הַנּוֹתָרִים עַל־הָאֶבֶן הַשֵּׁנִית
11 כְּתוֹלְדֹתָם׃ מַעֲשֵׂה חָרַשׁ אֶבֶן פִּתּוּחֵי חֹתָם
תְּפַתַּח אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
12 מֻסַבֹּת מִשְׁבְּצוֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ וְשַׂמְתָּ אֶת־
שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל כִּתְפֹת הָאֵפֹד אַבְנֵי זִכָּרֹן לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־שְׁמוֹתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל־

מאַנטעלז , וועלכעז דאַראַן זיצט , זאָלל פאָן גלייכער אַרבייט , אויז איי־
נעם שטיקקע מיט איהם זיין , פאָן גאָלד , בלויער , פורפורראָטהער ,
9 האָכראָטהער וואָללע אונד גאַרן געדרעהט. דוא זאָללסט צוויא שהם־
שטיינע נעהמען , אונד דאַרין איינשטעכען לאַססען , דיא נאַמען דער
10 קינדער ישראל'ס. נעמליך זעכס פאָן איהרען נאַמען , אין דען איי־
נען שטיין , אונד דיא נאַמען דער זעכס איבריגען , אין דען צווייטען
11 שטיין , נאַך דער אָרדנונג איהרער געבורט. נאַך דער קונסטאַרבייט
איינעז שטיינשניידערז , וויא איין זיעגעל געשטאָכען ווירד , זאָללסט
דוא דיא ביידען שטיינע שטעכען לאַססען , נאַך דען נאַמען דער קינדער
ישראל , אומרינגט פאָן גאָלדענען איינפאַססונגען , זאָללסט דוא זיא מאַכען.
12 דיעזע ביידען שטיינע זעטצעסט דוא אויף דיא שולטערבלאַטטער דעז
מאַנטעלז , שטיינע דעז אַנדענקענז פיר דיא קינדער ישראל'ס , זאָ זאָלל
אהרן איהרע נאַמען טראַגען פאָר דעם עוויגען אויף זיינען ביידען

מנחה חדשה.

הקיום כי אין לו כח לאלוחית מעצמו , והנה היה מצופה זהב מבין שאר המתכות
לתוספת שמירה כי כל המתכות מזיעין ויש בהם לאלוח מה זולתי הזהב שאינו
מזיע כל עיקר ולכן הוא חזק ההתמדה יותר מכולם לאין ערך וכ"ש בהיותם
טמונים בארץ כמו שנודע מענינם כי לאלוח הארץ יכנס בכולם ואינו נכנס
בזהב לסבת דבוק חלקיו ולזה כולם מקבלים חלודה ולא כן הזהב , ולכן יש
בו הכבדות הנפלא יותר מכל שאר המתכות , ואמרו בעלי הנסיון שהוא כבד

שְׁתֵּי כְתֵפָיו לְזִכָּרֹן׃ ס שני וְעָשִׂיתָ מִשְׁבְּצֹת 13
זָהָב׃ וּשְׁתֵּי שַׁרְשְׁרֹת זָהָב טָהוֹר מִגְבָּלֹת תַּעֲשֶׂה 14
אֹתָם מַעֲשֵׂה עֲבֹת וְנָתַתָּה אֶת־שַׁרְשְׁרֹת הָעֲבֹתֹת
עַל־הַמִּשְׁבְּצֹת׃ ס וְעָשִׂיתָ חֹשֶׁן 15
מִשְׁפָּט מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב כְּמַעֲשֵׂה אֵפֹד תַּעֲשֶׂנּוּ זָהָב
תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר תַּעֲשֶׂה
אֹתוֹ׃ רָבוּעַ יִהְיֶה כָּפוּל זֶרֶת אָרְכּוֹ וְזֶרֶת רָחְבּוֹ׃ 16
וּמִלֵּאתָ בוֹ מִלֻּאַת אֶבֶן אַרְבָּעָה טוּרִים אָבֶן 17
טוּר אֹדֶם פִּטְדָה וּבָרֶקֶת הַטּוּר הָאֶחָד׃ וְהַטּוּר 18
הַשֵּׁנִי נֹפֶךְ סַפִּיר וְיַהֲלֹם׃ וְהַטּוּר הַשְּׁלִישִׁי לֶשֶׁם 19

אַכזעלן, צוּם אַנדענקען. דוּא מאַכסט אַוּך איינפֿאַסוּנגען 13
פֿוֹן גאָלד. אוּנד צווייא קעטטען פֿוֹן ריינעם גאָלדע, מיט ענדקנאָטען 14
פֿערזעהען, פֿוֹן געפֿלאָכטענער אַרבייט; דיא געפֿלאָכטענען
קעטטען זאָלסט דוּא אַן דיא ביידען איינפֿאַסוּנגען בעפֿעסטיגען. דוּא 15
זאָלסט דען שילד דעס אויספּרוּכס מאַכען, קוּנסטוועבעראַרבייט, וויא
דיא אַרבייט דעס וואַמסעס, פֿערפֿערטיגסט דוּא איהן, פֿוֹן גאָלד,
בלויער, פּוּרפּוּרראָטהער, האָכראָטהער וואָללע אוּנד גאַרן געדרעהט
זאָלסט דוּא איהן מאַכען;. ער זאָלל פֿיערעקקיגט זיין, דאָפּפּעלט 16
איבעראיינאַנדער, זיינע לֶענגע איינע שפּאַננע, אוּנד זיינע ברייטע
אויך איינע שפּאַננע. דוּא בעזעטצעסט איהן מיט עדעלגעשטיינען, 17
פֿיער רייהען עדעלגעשטיינע; איינע רייהע, אדם, פטדה, אוּנד
ברקת, דיעזעס איזט דיא איינע רייהע. דיא צווייטע רייהע: נפך, 18
ספיר אוּנד יהלום. דיא דריטטע רייהע: לשם שבו אוּנד אחלמה. 19

מנחה חדשה.

יותר מהעופרת והכסף שלא קומתו, והדפוס אשר תתיך אליו ב' ליטרין כסף אתה צריך ג' ליטרין זהב, והכסף והעופרת שוים. והנה מזבח העולה היה מצופה נחש' כי האש אשר היה תמיד על המזב' היה מנגב לחלוחיתו, והמכבר היה הרוח נכנסת בין חורי הרשת ולא היה מניחו להזיק לעץ השיטה ולחלוח האויר הנכנס בחורים ההם היה מנגב גם החום המעט המגיע אליו מלמעלה. והבדים המצופים נחשת לא היו בו תמיד כמו בארון שאמר לא יסורו ממנו,

20 שבו ואחלמה: והטור הרביעי תרשיש ושהם
21 וישפה משבצים זהב יהיו במלואתם: והאבנים
תהיין על־שמת בני־ישראל שתים עשרה על־
שמתם פתוחי חותם איש על־שמו תהיין לשני
22 עשר שבט: ועשית על־החשן שרשת גבלת
23 מעשה עבת זהב טהור: ועשית על־החשן
שתי טבעות זהב ונתת את־שתי הטבעות על־
24 שני קצות החשן: ונתתה את־שתי עבתת הזהב
25 על־שתי הטבעת אל־קצות החשן: ואת שתי
קצות שתי העבתת תתן על־שתי המשבצות

20 אונד דיא פֿירטע רייהע: תרשיש, שהם אונד ישפה, אין גאָלד געפֿאַסט
21 זאָללען זיא זיין, וואָ זיא איינגעזעטצט ווערדען. דיא שטיינע זאָללען
נאָך דען נאַמען דער קינדער ישראל זיין, צוועלף, נאָך אַנצאַהל איהרער
נאַמען, וויא איין זיעגעל געשטאָכען ווירד, יעדען שטאַמם נאָך זיינעם
22 נאַמען, זאָ זאָללען דיא שטיינע נאָך דען צוועלף שטאַממען זיין. מאַן
דאַז ברוסטשילד מאַכסט דוא איינהאַנגענד מיט ענדקעטטען פֿאָן גע-
23 פֿלאָכטענער אַרבייט: אויז ריינעם גאָלדע. דוא מאַכסט נעמליך אַן
דעם שילדע, צוויא גאָלדענע רינגע, אונד בעפֿעסטיגסט דיא ביידען
24 רינגע אן דיא ביידען עקקען דעז שילדעז. זאָדאַן ברינגסט דוא דיא
ביידען געפֿלאָכטענען גאָלדענע קעטטען, אן דיא ביידען רינגע, דיא
25 אן דען עקקען דעז שילדעז זינד. אונד דיא ביידען ענדען דער ביידען
קעטטען בעפֿעסטיגסט דוא אַן דיא ביידען איינפֿאַססונגען; דיזע

מנחה חדשה.

והאדנים והווין והחשוקים לכלם יש סבה, כי האדנים היו מפולשים שאם לא כן יהיה יותר מעשר אמות ארך, ויתכן שלא היו קבועים בו תמיד, ווי העמודי' לא היו מהודקים כ"כ שאינם צפוי וחשוקיהם היו מעשה שבכה ולכן היה הארון כולו מצופה ולא תאמר שספת הארון העליונה לא היתה מצופה כי הכפרת היה לו כמו שפוי כי היו שטחי הארון ושטחי הכפרת ישרים ושוים באופן שבהתחברם יהיו לאחדים. כי כן משפט השטחים הישרים, ואני ראיתי במלא'

26 וְנָתַתָּה עַל־כִּתְפוֹת הָאֵפֹד אֶל־מוּל פָּנָיו׃ וְעָשִׂיתָ
שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְשַׂמְתָּ אֹתָם עַל־שְׁנֵי קְצוֹת
הַחֹשֶׁן עַל־שְׂפָתוֹ אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר הָאֵפוֹד בָּיְתָה׃
27 וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְנָתַתָּה אֹתָם עַל־שְׁתֵּי
כִתְפוֹת הָאֵפוֹד מִלְּמַטָּה מִמּוּל פָּנָיו לְעֻמַּת
28 מֶחְבַּרְתּוֹ מִמַּעַל לְחֵשֶׁב הָאֵפוֹד׃ וְיִרְכְּסוּ אֶת־
הַחֹשֶׁן מִטַּבְּעֹתָו אֶל־טַבְּעֹת הָאֵפוֹד בִּפְתִיל
תְּכֵלֶת לִהְיוֹת עַל־חֵשֶׁב הָאֵפוֹד וְלֹא־יִזַּח הַחֹשֶׁן
29 מֵעַל הָאֵפוֹד׃ וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
בְּחֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט עַל־לִבּוֹ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לְזִכָּרֹן

זעטצעסט דוא אין דיא שולטערבלעטטער דעז מאַנטעלז: אויף דיא אויסענ־
26 זייטע. פֿערנער מאַכסט דוא נאָך צווייא גאָלדענע רינגע, בעפֿעסטיגסט
זיא אַן דיא איבריגען ביידען עקקען דעז שילדעז, נעמליך אַן דעם זוים,
27 געגען דעם מאַנטעל צו, אונד צוואַר אַן דיא אינגערע זייטע. דוא מאַכסט
נאָך צווייא גאָלדענע רינגע, דיעזע זעטצעסט דוא אין דיא ביידען שול־
טערבלעטטער דעז מאַנטעלז, אונטערהאַלב דעז שילדעז, אַן דיא אויס־
סענזייטע, אין דיא געגענד, וואָ דער מאַנטעל אַנשליעסט, איבר דעם
28 גירטעלבאַנדע דעז מאַנטעלז. מאַן שנירט אַלזדאַן דאַז ברוסטשילד אַן,
אויז זיינען רינגען אין דיא רינגע דעז מאַנטעלז מיט איינער שנור פֿאָן
בלויער וואָללע, דאַמיט דער שילד פֿעסט בלייבע אַן דעם גירטעל דעז
מאַנטעלז, אונד זאָ קאַן דער שילד ניכט פֿאָן דעם מאַנטעל וויכען.
29 אַלזאָ זאָלל אהרן דיא נאַמען דער קינדער ישראל'ס אין דעם שילדע דעז
אויסשפרוכז אויף זיינעם הערצען טראַגען, ווען ער אין דאַז הייליגטהום

מנחה חדשה.

דפוס הכתיבה שתי חתיכות נחשת שהיו מונחים האחד ע"ג חבירתה ואוחזין
בעליונה ותעלה עמה התחתונה כאלו שתיהן חתיכה אחת לסבת השוואת
השטחים, ושמעתי מפי מגידי אמת שראו בעיניהם מי שהשוה שטחי שתי קורות
והעבירמים על האחד והניח האחר עליה ועלתה התחתונ' בהעלו' העליונ'.
ואמר ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרובי'

30 לפני-יהוה תמיד: ונתת אל-חשן המשפט את-
האורים ואת-התמים והיו על-לב אהרן בבאו
לפני יהוה ונשא אהרן את-משפט בני-ישראל
31 על-לבו לפני יהוה תמיד: ס שלישי ועשית
32 את-מעיל האפוד כליל תכלת: והיה פי-ראשו
בתוכו שפה יהיה לפיו סביב מעשה ארג כפי
33 תחרא יהיה-לו לא יקרע: ועשית על-שוליו
רמני תכלת וארגמן ותולעת שני על-שוליו
34 סביב ופעמני זהב בתוכם סביב: פעמן זהב
ורמון פעמן זהב ורמון על-שולי המעיל סביב:

30 קאמט, זאן בעשטענדיגן אנדענקען פאר דעם עוויגען. אין דען
שילד דעז אויזשפרוכז לעגסט דוא דיא אורים אונד תומים, דאמיט זיא
אויף דעם הערצען אהרן'ס ליגען, ווען ער פאר דעם עוויגען קאממט,
אונד זא זאל אהרן דען געטטליכען אויזשפרוך אן דיא קינדער ישראל בעז
31 שטאנדיג אויף זיינעם הערצען טראגען, פאר דעם עוויגען. דען
אונטעררָאק אונטער דעם אמטז מאכסט דוא גאנץ פאן בלויער וואללע.
32 דיא אפפנונג אָבען אן אונטעררָאק זאָל איינווארטז אומגעשלאגען זיין;
אן דער אפפנונג זאָל רונד אומהער איינע באָרטע זיין, פאן וועבער
ארבייט, וויא אן דער אפפנונג איינעז פאנצערהעמדעז זאָל דאראן זיין,
33 דאמיט ער ניכט רייסע. אונטען אן זוימע, מאכסט דוא גראנאט
אפפעל פאן בלויער, פורפוררָאטהער אונד האָכראָטהער וואָללע, אן
זוימע דעז אונטעררָאקז אומהער, אונד צווישען איהנען אויך גאָלדענע
34 שעללען אומהער. נעמליך איינער איינע גאָלדענע שעללע אונד איין
גראנאטאפפעל, אונד זאָ רונד אומהער אן דעם זוימע דעז אונטער:

מנחה חדשה.

כלומר שאם לא יהיו שם הכפרת והכרובים לא יתכן הדבור כי שניהם הם
כנתו והוא כי לולי הכפרת לא היה הארון כדאי שתראה בו השכינה לפי שלא
היה בו כ"א ט' טפחים, והנה יודעי האמת גלו לנו זה הסוד הנפלא פ"א
מסוכה באומר מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה וכו' ומקבלתם זו למדו
שהיה הכפרת טפח וראייתם ממ"ש השמים שמים לה' וגו', ופירוש הענין הזה

וְהָיָה עַל־אַהֲרֹן לְשָׁרֵת וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבֹאוֹ 35
אֶל־הַקֹּדֶשׁ לִפְנֵי יְהֹוָה וּבְצֵאתוֹ וְלֹא
יָמוּת׃ ס וְעָשִׂיתָ צִּיץ זָהָב טָהוֹר 36
וּפִתַּחְתָּ עָלָיו פִּתּוּחֵי חֹתָם קֹדֶשׁ לַיהֹוָה׃ וְשַׂמְתָּ 37
אֹתוֹ עַל־פְּתִיל תְּכֵלֶת וְהָיָה עַל־הַמִּצְנֶפֶת אֶל־מוּל
פְּנֵי־הַמִּצְנֶפֶת יִהְיֶה׃ וְהָיָה עַל־מֵצַח אַהֲרֹן וְנָשָׂא 38
אַהֲרֹן אֶת־עֲוֹן הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְכָל־מַתְּנֹת קָדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל־מִצְחוֹ תָּמִיד
לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי יְהֹוָה׃ וְשִׁבַּצְתָּ הַכְּתֹנֶת שֵׁשׁ 39

קלייגע. דיזע מוסטערקלייד זאָלל אהרן טראַגען בייא זיינער אַמטס 35
פערריכטונג, דאַמיט זיין לויט געהערט ווערדע, ווען ער אין דאַז
הייליגע היניינגעהט פאָר דעם עוויגען, אונד ווען ער ווידער הערויז
קאָממט, אונד ער ניכט שטערבע. דוא זאָללסט פערנער איין שטירנ 36
בלעך פאָן ריינעם גאָלדע מאַכען, אונד דאַרין אייגשטעכען לאַססען, וויא
איין זיגעל געשטאָכען ווירד, דעם עוויגען הייליג. דיזעז 37
מאַכסט דוא פעסט אַן איינע שנור פאָן בלויער וואָללע, איבער דען בונד,
גלייך דאַז בלעך זאָלל אויף דער פאָרדערזייטע דעז בונדעז האַנגען.
אהרן זאָלל עז אַן זיינער שטירנע טראַגען; היערמיט זאָלל אהרן דיא 38
שולד אַללער הייליגטהימער איבערנעהמען, וועלכע דיא קינדער ישראל'ס
הייליגען ווערדען, אונד צוואַר אַללער איהרער הייליגען גאַבען; עז
זאָלל בעשטאַנדיג אַן זיינער שטירנע זיין, איהנען צור פערזיכערונג דער
גנאַדיגען אַננאַהמע פאָר דעם עוויגען. דען לייבראָק מאַכסט דוא גאַנ 39

מנחה חדשה.

כי לעולם לא יהיה גילוי שכינה והשגחה כ"א לצורך ולמטה מעשרה אין צורך ועד עשרה הוא בהכרח שאילולי השגחת הש"י עד מקום העשרה לא יהיה קיום לעולם, והוא כי ענין ירידת הגשמים הוא צריך להשגחה נפלאה ואף ע"פ שיראה לנו שיש לו סדר טבעי הנה הוא פלא עצום למסתכל בו בהיות עליית האדים השיעור הראוי אל המקום הראוי ובזמן הראוי ועלייתו למקום הראוי כי אם יהיה למעלה מזה כמו שהוא בימות החורף יהיו טללים דקים ולא יצמח ברם כל דאת ואם יהיה למטה ישטפו את העולם, ואין זה מקום אריכות,

וְעָשִׂ֖יתָ מִצְנֶ֣פֶת שֵׁ֑שׁ וְאַבְנֵ֥ט תַּעֲשֶׂ֖ה מַעֲשֵׂ֥ה
40 רֹקֵֽם׃ וְלִבְנֵ֣י אַהֲרֹן֩ תַּעֲשֶׂ֨ה כֻתֳּנֹ֜ת וְעָשִׂ֤יתָ לָהֶם֙
אַבְנֵטִ֔ים וּמִגְבָּעוֹת֙ תַּעֲשֶׂ֣ה לָהֶ֔ם לְכָב֖וֹד
41 וּלְתִפְאָֽרֶת׃ וְהִלְבַּשְׁתָּ֤ אֹתָם֙ אֶת־אַהֲרֹ֣ן אָחִ֔יךָ
וְאֶת־בָּנָ֖יו אִתּ֑וֹ וּמָשַׁחְתָּ֨ אֹתָ֜ם וּמִלֵּאתָ֧ אֶת־יָדָ֛ם
42 וְקִדַּשְׁתָּ֥ אֹתָ֖ם וְכִהֲנ֥וּ לִֽי׃ וַעֲשֵׂ֤ה לָהֶם֙ מִכְנְסֵי־
בָ֔ד לְכַסּ֖וֹת בְּשַׂ֣ר עֶרְוָ֑ה מִמָּתְנַ֥יִם וְעַד־יְרֵכַ֖יִם
43 יִהְיֽוּ׃ וְהָיוּ֩ עַל־אַהֲרֹ֨ן וְעַל־בָּנָ֜יו בְּבֹאָ֣ם ׀ אֶל־אֹ֣הֶל
מוֹעֵ֗ד א֣וֹ בְגִשְׁתָּ֤ם אֶל־הַמִּזְבֵּ֙חַ֙ לְשָׁרֵ֣ת בַּקֹּ֔דֶשׁ

ווירפעלט חויז ליינען, דען בונד חויך חויז ליינען; דען גורט חבער
40 מחכסט דוח שטיקקערחרבייט. פיר אהרן'ס זיהנע מחכסט דוח לייב־
רעקקע, דוח מחכסט חיהנען חויך גורטע, חונד החהע מיטלען, לום
41 חנזעהען חונד לור פרחכט. מיט דיעזען בעקליידעסט דוח דיינן ברו־
דער אהרן חונד זיינע זחהנע מיט חיהנן; דוח זחלסט זיח זחלבען, חיה־
נען דיח החנדע פיללען (דחז הייסט: חיינעם יעדען זיין חמט חיבער־
42 געבען), חונד זיח הייליג ערקלחרען, זח זחללען זיח מיר דיענן. מחח־
כע חיהנען חויך בייניקליידער פחן ליינען, דיח שחם לו בעדעקקען:
43 זיח זחללען פחן דען לענדען ביז חן דיח שענקעל געהען. דיעזע זחללען
אהרן חונד זיינע זחהנע טרחגען, ווען זיח חין דחז שטיפטסגעלעלט
קחממען חדער ווען זיח זיך דעם חלטחר נחהען, חין הייליגען דינגען
חיהר חמט לו פעררינטען, דחמיט זיח זיך קיינע פערשולדיגונג לוליעהן,

מנחה חדשה.

וא"כ סדורו על הסדר הראוי הוא השגחה נפלאה ולזה לא נמסרו מפתחותיו ביד שליח ר"ל שאין לשום שר ושלטון הממונים על הדברים הטבעיים יכולת עליו כי אינו טבעי ולזה אז"ל גדול יום גבורת גשמים כקריאת ים סוף שנאמר לגוזר ים סוף לגזרים וגו' נותן לחם לכל בשר וגו' ר"ל שצריך להשגחה נפלאה כמוהו ושניהם יש להם התחלה טבעית כי ים סוף נגזר ברוח קדים והגשם יתהוה מן האידים, ולפי שמקום הוייתם הוא תכלית התהפכות הנינוך ותתהפכותו לא יתכן להיותו בשום מקום פחות מעשרה טפחים לבן נתנו

וְלֹא־יִשְׂאוּ עָוֺן וָמֵתוּ חֻקַּת עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ
אַחֲרָיו׃ רביעי ס וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כט 1
לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֹתָם לְכַהֵן לִי לְקַח פַּר אֶחָד בֶּן־
בָּקָר וְאֵילִם שְׁנַיִם תְּמִימִם׃ וְלֶחֶם מַצּוֹת וְחַלֹּת 2
מַצֹּת בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים
בַּשָּׁמֶן סֹלֶת חִטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ וְנָתַתָּ אוֹתָם 3
עַל־סַל אֶחָד וְהִקְרַבְתָּ אֹתָם בַּסָּל וְאֶת־הַפָּר
וְאֵת שְׁנֵי הָאֵילִם׃ וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב 4

אונד שטערבען. דיעזעז איזט איינע עוויגע פֿערארדנונג פֿיר איהן,
אונד פֿיר זיינען נאכקאממען נאך איהם. פֿאלגענדעז זאללסט 1
דוא מיט איהנען פֿארנעהמען, אום זיא צו היילִיגען, דאס זיא מיר
פריעזטערליך דיענען; נימם איינען שטיער, נעמליך איין יונגעז רינד,
אונד צוויא ווידדער, אהנע אללע געברעכען. אונד אונגעזייערטעז 2
ברָאד, אויך אונגעזייערטע קוכען מיט אֶהל איינגעריהרט, אונד אונ־
געזייערטע פֿלאדען מיט אֶהל בעשטריכען: אויז פֿיינעם ווייצענמעהל
זאללסט דוא זיא מאכען. דיעזע לעגסט דוא אין איינען קארב, אונד 3
בריינגסט זיא דאר אים קארבע, נעבסט דעם שטיער אונד דען בייד
ווידדערן. אהרן אבער אונד זיינע זֶהנע זאללסט דוא פֿאר דען איינ־ 4

מנחה חדשה.

זה השיעור כי ידעו באמת שלא יתהוו כי אם בהשגחתו ית', ולכן תשרה ההשגחה ההיא ותחול על ראש צדיקים, ודע והבן ממוצא דבר, ולכן היה הכפרת סבת גלוי השכינה כי היה משלים הארון להיותו מקום ראוי וסבת גלוי השכינה היו הכרובים. והנה השולחן לא היה לו דבר נוסף שישלימנו לעשרה שאינו ממין הארון שהשולחן והמנורה היו חוץ למקום הארון והיתה הפרכת מבדלת בינו וביניהם. וממה שאתה צריך לדעת כי המשכן הוא בדמות השלשה עולמות כי הארון עם מה שבתוכו ומה שעליו הוא כנגד עולם השכל, והמנורה והשלחן הם כנגד עולם הגלגלים, והפרכת המבדלת בינו וביניהם הוא כנגד גלגל העליון בעל הכוכבים הקבועות והוא כמראה מלוטשת לקבל אור העליונים וממנו יקבלו כל שאר הגלגלים ומהם יקבלו התחתונים, ואם כן המנורה היא כנגד ז' המשרתים.

וראיתי לפרש לך אופן הוראתה עליהם. דע כי החכמים כשבאו לחקור על

אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְרָחַצְתָּ אֹתָם בַּמָּיִם׃ וְלָקַחְתָּ
5 אֶת־הַבְּגָדִים וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת־אַהֲרֹן אֶת־הַכֻּתֹּנֶת
וְאֵת מְעִיל הָאֵפֹד וְאֶת־הָאֵפֹד וְאֶת־הַחֹשֶׁן
וְאָפַדְתָּ לוֹ בְּחֵשֶׁב הָאֵפֹד׃ וְשַׂמְתָּ הַמִּצְנֶפֶת עַל־
6 רֹאשׁוֹ וְנָתַתָּ אֶת־נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ עַל־הַמִּצְנָפֶת׃
7 וְלָקַחְתָּ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְיָצַקְתָּ עַל־רֹאשׁוֹ
8 וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ׃ וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב וְהִלְבַּשְׁתָּם כֻּתֳּנֹת׃
9 וְחָגַרְתָּ אֹתָם אַבְנֵט אַהֲרֹן וּבָנָיו וְחָבַשְׁתָּ לָהֶם

גאַנץ דעז טיפפעלטעז הינטערטען, אונד זיך אין וואַססער באַדען לאַססן.
5 זאָדאַן זאָלסט דוא דיא קליידער נעהמען, דעם אהרן דען לייבראָק,
דען אונטערראָק דעז אַמטעז, דען וואַמטעז אונד דאַז ברוסטשילד
אַנלעגען, אונד איהם דען אַמטעז אומבינדען, מיט דעם גירטעלבאַנד
6 דעז אַמטעז. זאָדאַן זעטצעסט דוא איהם דען בונד אויף דען קאָפף,
אונד בעפעסטיגסט דיא היילגע קראָנע (נעמליך דאַז שטירנבלעך) איבער
7 דען בונד. ענדליך נימםסט דוא דאַז זאַלבעהל, גיעססעסט אויף זיין
8 הויפט, אונד זאַלבסט איהן. פערנער זאָלסט דוא זיינע זאָהנע הערנ
9 קאָממען לאַססען, זיא מיט לייברעקקען בעקליידען; איהנען גירטעל
אומבינדען, אהרן זאָוואָהל אַלז זיינען זאָהנען, אונד איהנען דיא האָהען

מנחה חדשה.

מכין הגלגלים כל אחד ואחד דמה כפי מה שהיה רואה כי אין מופת מוחלט לשום דבר מהם אבל כל מופתיהם מן המאוחר אל הקודם ולכן היה בהם מי שאמר שאין שם כ"א ב' גלגלים, והסבה שבראותו שבעת הגלגלים מוסכמים בדבר אחד והוא שאין להם סדר אחר כלל אבל יש להם מן המבוכה מה שאתה רואה, וראו כל שאר הכוכבים על סדר אחד גזרו אומר שאין שם זולת ב' גלגלים. האחד בעל הכוכבים הקיימים, והשני בעל שבעת כוכבי המבוכה, ואמרו שהמבוכה ההיא היא כדמות מבוכת איברי האדם שאין תנועת אבר זה כתנועת אבר זה וכולם מסכימים לשימוש האדם ולהשלים חפצו והסכימו כן, כי הגלגל הוא מתחלק לכמה גלגלים שהם כמו איברים אל גוף הגלגל הגדול ומבוכתם זו היא סבת קיום העולם נא ולמד, וכפי הדמוי הנפלא הזה צוה הש"י שתעשה המנורה כולה מקשה אחת ותהיה נחלקת לשבעה איברים שהם ששה קנים וגוף המנורה, ואמר שיהיו ג' מצד זה וג' מצד זה והמנורה באמצע

מִגְבָּעֹת וְהָיְתָה לָהֶם כְּהֻנָּה לְחֻקַּת עוֹלָם וּמִלֵּאתָ
10 יַד־אַהֲרֹן וְיַד־בָּנָיו׃ וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַפָּר לִפְנֵי אֹהֶל
מוֹעֵד וְסָמַךְ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ
11 הַפָּר׃ וְשָׁחַטְתָּ אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל
12 מוֹעֵד׃ וְלָקַחְתָּ מִדַּם הַפָּר וְנָתַתָּה עַל־קַרְנֹת
הַמִּזְבֵּחַ בְּאֶצְבָּעֶךָ וְאֶת־כָּל־הַדָּם תִּשְׁפֹּךְ אֶל־
13 יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ׃ וְלָקַחְתָּ אֶת־כָּל־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־
הַקֶּרֶב וְאֵת הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת
וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחָה׃

ויטלען אויפזעטצען, היערדורך זאָלל איהנען דאז פריעזטערטהום צור
עוויגען פֿערארדנונג זיין, אונד דאדורך האָסט דוא אהרן אונד זיינען
10 זאָהנען איהר אַמט איבערגעבן. דען שטיער זאָללסט דוא אַלזדאן הינ־
ברינגן לאַססען, פֿאָר דאז שטיפטזעלט; אהרן אונד זיינע זאָהנע זאָללען
11 איהרע הענדע דעם שטיער אויף דען קאָפּף לעגען. אַלזדאן זאָללסט
דוא דען שטיער שלאַכטען, פֿאָר דעם עוויגען, פֿאָר דעם איינגאַנגע דעז
12 שטיפטזעלטז. אונד פֿאָן דעם בלוטע דעז שטיערז נעהמען, אונד
מיט דיינעם פֿינגער אין דיא ווינקעל דעז אַלטאַרז שטרייכען; דאז איב־
13 ריגע בלוט אַבער אַללעז אין דען גרונד דעז אַלטאַרז גיעססען. זאָדאַן
זאָללסט דוא אַללעז פֿעטט נעהמען, וועלכעז דיא איינגעווידע בעדעקט,
אויך דאז נעטץ איבער דער לעבער, אונד דיא ביידען ניערען, נעבסט
דעם פֿעטטע, דאז דאראויף איזט, אונד אויף דעם אַלטאַר אין רויך אויפ־

מנחה חדשה.

כי הג׳ עליונים והג׳ תחתונים מקבלים מן המאור הגדול שהוא האמצע, ואמר
שיהיו׳ גביעים בכל א׳ מהקנים והגביע הוא חלול לקבל ולהחזיק מה שנותני׳
בתוכו, והוא לדמיון היד החזקה שיש לעליונים בשלשת חלקי האופן שהם
מתפעלים ומקבלים מהם כל מה שנגזרים עליהם, כי החלק הד׳ הוא כדמות
החומר והשאר הם הצורה והנה הוא כדמות התנור שמקבל מה שנותני׳ לתוכו
וכדמו׳ הנקבה שמקבלת זרע הזכר וכדמות העריבה שלשין בה העיסה, ובאמת
כי החומר הוא ממנו כמו שזרע הנקב׳ הוא חמר הנוצר וכל דבר הוא מה שהוא
בשביל צורתו ולא בשביל חומרו, ולכן ייחס הרב המורה הג׳ עליונים אל

14 ואת־בשר הפר ואת־ערו ואת־פרשו תשרף
15 באש מחוץ למחנה חטאת הוא: ואת־האיל
האחד תקח וסמכו אהרן ובניו את־ידיהם על־
16 ראש האיל: ושחטת את־האיל ולקחת את־
17 דמו וזרקת על־המזבח סביב: ואת־האיל תנתח
לנתחיו ורחצת קרבו וכרעיו ונתת על־נתחיו
18 ועל־ראשו: והקטרת את־כל־האיל המזבחה
עלה הוא ליהוה ריח ניחוח אשה ליהוה הוא: *
19 ולקחת את האיל השני וסמך אהרן ובניו את־

14 געהען לאססען. דאס פלייש דעס שטיערס אבער אונד זיין פעלל, וויא אויך זיין מיסט, זאללסט דוא איין פייער פערברעננען, אויסערהאלב
15 דעס לאגערס: דיעזעס איזט איין זינדאפפער. דען איינען ווידדער זאללסט דוא נעהמען, אונד אהרן אונד זיינע זאהנע זאללען איהרע הענדע
16 דעם ווידדער אויף דען קאפף לעגען. הערנאך שלאכטעסט דוא דען ווידדער נימסט זיין בלוט, שפרענגסט עס אויף דען אלטאר רינגסאומ
17 הער. אלסדאן זאללסט דוא דען ווידדער אין זיינע שטיקקע צערגליעדערן, זיין איינגעווידע אונד קניעשטיקקע אבוואשען, אונד זיא צו
18 דען איבריגען שטיקקען אונד צו דעם קאפף לעגען. היערויף זאללסט דוא דען גאנצען ווידדער אויף דעם אלטאר אין רויך אויפגעהען לאססען; דיעזעס איזט איין גאנצעס אפפער, דעם עוויגען צו עהרען, איין ליעבליכער געררוך (וואהלגעפאלליגעס אנדענקען), איין בראנדאפפער,
19 דעם עוויגען צו עהרען. ענדליך זאללסט דוא דען צווייטען ווידדער פארנעהמען, אונד אהרן אונד זיינע זאהנע זאללען איהרע הענדע דעם

מנחה חדשה.

המשרתים ויסוד הד' לגלגל הכוכבים הקימים ולכן אין לו תנועה כלל כי המשרתים הם כדמות זכר, וגלגל הכוכבים כדמות נקבה כי אין לו שום פעולה ולא שום הוראה זולתם והם פועלי' ומורים כפי מקומם בגלגל הכוכבי' כמו שהזכר הוא מוליד כפי הכנת הנקבה שאם יהיה לה חום רב שתבשל בו זרע הזכר הנה יהיה זכר ואם יהיה חומה חלוש יהיה נקבה, ככה היו האותן לג' היסודות שהם פועלים בה כפי הכנתה, ואלה הג' הם כלים לקבל הוראת המשרתים, ולכן הושמו לכל אחד מהקנים ג' גביעים להורות שהם ליסודות

יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאָיִל׃ וְשָׁחַטְתָּ אֶת־הָאַיִל 20
וְלָקַחְתָּ מִדָּמוֹ וְנָתַתָּה עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן אַהֲרֹן
וְעַל־תְּנוּךְ אֹזֶן בָּנָיו הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדָם
הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלָם הַיְמָנִית וְזָרַקְתָּ אֶת־
הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃ וְלָקַחְתָּ מִן־הַדָּם אֲשֶׁר 21
עַל־הַמִּזְבֵּחַ וּמִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְהִזֵּיתָ עַל־אַהֲרֹן
וְעַל־בְּגָדָיו וְעַל־בָּנָיו וְעַל־בִּגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ
וְקָדַשׁ הוּא וּבְגָדָיו וּבָנָיו וּבִגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ׃
וְלָקַחְתָּ מִן־הָאַיִל הַחֵלֶב וְהָאַלְיָה וְאֶת־הַחֵלֶב 22

וידדער אויף דען קאָפף לעגען. הערנאך שלאַכטעסט דוא דען ווידי 20
דער, נימסט פאָן זיינעם בלוטע, ברינגסט עז אן דאז הערפלעפּכען
גענדע קנאָרפעל אַן רעכטען אָהרע אהרן'ס אונד זיינער זאָהנע, אַן
דען דוימען איהרער רעכטען האַנד, אונד אַן דען גראָסען צעהען איה
רעז רעכטען פוסעז, שפּרענגסט דאַז בלוט אויף דען אַלטאַר רינגסאומ
הער. נימסט פאָן דעם בלוט, וועלכעז אויף דעם אַלטאַר איזט, 21
אונד פאָן דעם זאַלבעֶהל, שפּרענגסט עז אויף אהרן אונד זיינע קליידער,
וויא אויך אויף זיינע זאָהנע אונד אויף איהרע קליידער, וואָדורך ער
אונד זיינע קליידער, וויא אויך זיינע זאָהנע אונד איהרע קליידער היילינג
זיין זאָללען. היערויף נימסט דוא פאָן דעם ווידדער דאַז פעטט, 22
אונד דען שוואַנץ, אונד דאַז פעטט, וועלכעז דיא איינגעווידע בעד

מנחה חדשה.

ההם כמו כליס כי רוח החיה באופנים; ואמר עוד שיהיו שם ג' כפתורים וג' פרחים בכל קנה להורות שהם אטומים כדמות כדור ושהם עושים פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים והם עושים כל פרי חי וצומח ודומם. ואמר שבגוף המנורה יהיו ד' גביעים וד' כפתורים וד' פרחים, הג' היו בקנה האמצעי כמו בשאר הקנים כי אין לו תוספת ממעלה עליהם ברביעי שהוא יסוד הארץ, והגביע והכפתור והפרח הד' היה למטה מתוצאות הקנים להורות שכל הו' פועלים בו אבל היה תחת האמצעי להורו' שכל השפה פועלי' על ידו למה שהוא מגין להם מן החום ר"ל היסוד הד' והוא מוציא מה שבכח הג' אל הפעל, והנה היה פרח אחד קטן למטה מן הגביע הזה אצל הרגלים כמ"ש הרב להורות כי היסוד

הַֽמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת יֹתֶרֶת הַכָּבֵד וְאֵת ׀
שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן וְאֵת
23 שׁוֹק הַיָּמִין כִּי אֵיל מִלֻּאִים הוּא׃ וְכִכַּר לֶחֶם
אַחַת וְחַלַּת לֶחֶם שֶׁמֶן אַחַת וְרָקִיק אֶחָד
24 מִסַּל הַמַּצּוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה׃ וְשַׂמְתָּ הַכֹּל
עַל כַּפֵּי אַהֲרֹן וְעַל כַּפֵּי בָנָיו וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה
25 לִפְנֵי יְהוָה׃ וְלָקַחְתָּ אֹתָם מִיָּדָם וְהִקְטַרְתָּ
הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֹלָה לְרֵיחַ נִיחוֹחַ לִפְנֵי יְהוָה
26 אִשֶּׁה הוּא לַיהוָה׃ וְלָקַחְתָּ אֶת־הֶחָזֶה מֵאֵיל

דעקקט, אויך דאַז נעטץ איבער דער לעבער, אונד דיא ביידען ניערן
נעבסט דעם פֿעטטע דאַז דאַראויף איזט, אונד דאַז רעכטע בוגשטיקק,
23 דען עז איזט דער ווידדער צור איינזעטצונג דער פריעזטער. אויך איין
לאַיב ברָאד, איינען אָהלקוכען, אונד איינען פֿלאַדען, אויז דעם קאָרבע
מיט אונגעזייערטען באַקקווערקע, דער פֿאָר דעם עוויגען שטעהט.
24 אַללעז דיעזעז לעגסט דוא אהרן אונד זיינען זעהנען אויף דיא הענדע,
25 אונד מאַכסט מיט איהנען איינע ווענדונג פֿאָר דעם עוויגען. הערנאַך
נימסט דוא עז איהנען אויז דען הענדען, לאַססעסט עז אויף דעם אַל
טאַרע, נאַך דעם גאַנצען אָפּפֿער, אין רויך אויפֿשטייגען, צום ליעב
ליכען געריך פֿאָר דעם עוויגען; עז איזט איין בראַנדאָפּפֿער דעם
26 עוויגען צו עהרען. זאָדאַן נימסט דוא דאַז ברוסטשטיקק פֿאָן דעם

מנחה חדשה.

לתחתון הזה אע"פ שהוא כדמות חמר אל השאר הנה הוא ג"כ פועל בנגד מה
מעצמו אם שאין פעולתו חזקה כמו השאר והסבה בהיות פעולתו חלושה כי
איכיותיו שהם הקור והיובש הם הפך טבע ההויה כי ההויה היא מהחום
והלחות ולזה היה הפרח הזה הקטן למטה, וא"ת הרי יש לו פרח אצל הגביע
והכפתור כמו בשאר, תדע שהוא להורו' שהכראה לעיני' הוא מה שהוא מהווה
כל הווה וממנו הם נומחים לפי שאין אנו מרגישים פעולות שאר היסודות בו,
והנה היה עוד תחת כל שני הקני' כפתור א' להורו' שאע"פ שפעולת כל מערכת
היא כראית ביסוד מיוחד בפני עצמו כמ"ש הרב המורה שהלבנה פעולתה
ביסוד המים והשמש ביסוד האש וחמשת כוכבי הנבוכה ביסוד האויר, גם ואמר

הַמִּלֻּאִים אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וְהֵנַפְתָּ אֹתוֹ תְּנוּפָה
27 לִפְנֵי יְהֹוָה וְהָיָה לְךָ לְמָנָה׃ וְקִדַּשְׁתָּ אֵת חֲזֵה
הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הוּנַף
וַאֲשֶׁר הוּרָם מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים מֵאֲשֶׁר לְאַהֲרֹן
28 וּמֵאֲשֶׁר לְבָנָיו׃ וְהָיָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו לְחָק־
עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי תְרוּמָה הוּא וּתְרוּמָה
יִהְיֶה מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיהֶם
29 תְּרוּמָתָם לַיהֹוָה׃ וּבִגְדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן

איינזעטצונגסווידדער, וועלכער דעם אהרן געהערט, אונד ווענדעסט
עס פאר דעם עוויגען; דיעזעס זאלל דיר צום אנטהייל בלייבען. דוא 27
זאללסט דאס געוועבדעטע ברוסטשטיקק אונד דאס אין דיא האהע גע-
האבענע בוגשטיקק הייליגען, וועלכעס געווענדעט, אונד וועלכעס
אין דיא האהע געהאבען ווארדען, פאן דעם איינזעטצונגסווידדער,
פאן דעם ווידדער נעמליך, דער אהרן אונד זיינען זאהנען געהערט.
דיעזע שטיקקע זאללען אהרן אונד זיינען זאהנען יעדערצייט פאן דען קינ- 28
דערן ישראל'ס אלס איין רעכט צוקאממען, דען עס איזט איינע העבע,
אונד אלס איינע העבע פאן דען קינדערן ישראל'ס, נעמליך פאן איהרען
פריעדענסאפפערן, זאלל עס אנגעזעהען ווערדען, איהרע העבע דעם
עוויגען צו עהרען. דיא הייליגען קליידער, וועלכע אהרן געהארען, 29

מנחה חדשה

לך שאין אחד מהם פועל לבדו אבל האחרים ג"כ פועלים ביסוד ההוא אלא
שפעול' אותו המיוחד היא יותר חזקה מן האחר, וחזר לומר כולה מקשה אחת
זהב טהור לומר לך שאע"פ שלכל אחד יש לו כח מיוחד לעצמו כולם הם גלגל
אחד וכל מגמתם לעשות רצון קונם, ואח"כ ציוה ואמר ועשית את נרותיה
שבעה יראה שאין הנרות מגוף המנור' לומר לך שאין המנורו' שהם הככבים
מגוף הגלגל, ובזה נבוכו דעות הקדמונים לדעת אם הככבי' הם מגוף הגלגל
אם לא, ובשביל שידעו חז"ל הסוד הגדול הזה גזרו אומר ואמרו שהגלגל קבוע
והככב חוזר, ואע"פ שחזרו והודו הם לחכמי האומות הנה לא זזו מקבלה זו שאין
הככב מגוף הגלגל בלי ספק ואם היו הנרות מגוף המנורה הנה הפרידתם
התורה בנורת עזייתם להורות על העיקר הזה, ואם יאמר אומר שהמנורה
היא לרמוז על דבר יותר נפלא ממה שאמרנו לא נכחישהו אבל נאמר לו שהדבר

יִהְי֥וּ לְבָנָ֖יו אַחֲרָ֑יו לְמָשְׁחָ֣ה בָהֶ֔ם וּלְמַלֵּא־בָ֖ם
30 אֶת־יָדָֽם׃ שִׁבְעַ֣ת יָמִ֗ים יִלְבָּשָׁ֧ם הַכֹּהֵ֛ן תַּחְתָּ֖יו
מִבָּנָ֑יו אֲשֶׁ֨ר יָבֹ֜א אֶל־אֹ֧הֶל מוֹעֵ֛ד לְשָׁרֵ֥ת בַּקֹּֽדֶשׁ׃
31 וְאֵ֛ת אֵ֥יל הַמִּלֻּאִ֖ים תִּקָּ֑ח וּבִשַּׁלְתָּ֥ אֶת־בְּשָׂר֖וֹ
32 בְּמָקֹ֥ם קָדֹֽשׁ׃ וְאָכַ֨ל אַהֲרֹ֤ן וּבָנָיו֙ אֶת־בְּשַׂ֣ר הָאַ֔יִל
וְאֶת־הַלֶּ֖חֶם אֲשֶׁ֣ר בַּסָּ֑ל פֶּ֖תַח אֹ֥הֶל מוֹעֵֽד׃
33 וְאָכְל֤וּ אֹתָם֙ אֲשֶׁ֣ר כֻּפַּ֣ר בָּהֶ֔ם לְמַלֵּ֥א אֶת־יָדָ֖ם
34 לְקַדֵּ֣שׁ אֹתָ֑ם וְזָ֥ר לֹא־יֹאכַ֖ל כִּי־קֹ֥דֶשׁ הֵֽם׃ וְאִם־

זאָללען נאָך איהם אַן זיינע זאָהנע קאָממען, דאַס מאַן זיא אין דענזעלבען
30 זאַלבע, אונד אין דענזעלבען אין איהר אַמט איינזעטצע. זיעבען טאַגע
זאָלל זיא דער פֿאָן זיינן זאָהנן, דער איהם אין דיענסטע פֿאָלגט, אַנציעהן,
וועלכער נעמליך אין דאַז שטיפֿטסצעלט קאָממען ווירד, אים היילגען זיין
31 אַמט צו פֿערריכטען. דען איינזעטצונגסווידדער נימסט דוא, אונד לאַסט
32 עסט דאַז פֿלייש אַן היילגען אָרטע קאָכען. אהרן אונד זיינע זאָהנן
דאַז פֿלייש דעז ווידדערז אונד דאַז בראָט, וועלכעז אים קאָרבע איזט,
33 פֿערצעהרען, פֿאָר דעם איינגאַנגע דעז שטיפֿטסצעלטעז. דיעזע דינגע
זאָללען פֿאָן דעניעניגן פֿערזאָהן פֿערצעהרט ווערדען, וועלכע דורך זיא
פֿערזאָהנונג ערהאַלטען, דאַס זיא אין איהר אַמט איינגעזעטצט, אונד גאַנץ
היילגט ווערדען, קיין געמיינער זאָלל דאַפֿאָן עססען, דען זיא זינד היילג.

מנחה חדשה.

הנפלא ההוא כדמות דפוס אל הדבר אשר אמרנו אנחנו, והש"י ברחמיו יגלה לנו סודות תורתו אמן כי לעובדו נתכוונו.

והנה השלחן היה כנגד גלגל המזלות המתנועע' ולכן היה לו מסגרת סביב אשר בו היו קבועות רגלי השלחן והשלחן היה מונח עליו מלמעלה והוא כנגד חגורת המזלות הסובבת וחוגרת הגלגל, ואל החגורה הזאת תיוחס תנועת הגלגל ובה תוכר ותודע לפי צורות המזלות הם חקוקים על גבה וכבר ידעת כי התנועה לא תתיחס כי אם אל הרגלי', והנה היה לו זר מזהב עולה למעלה מן השולחן באופן שהיה לשלחן בית קבול שלא יפול ולא ימוט מעליו מה שיתנו עליו, להורות שהגלגל הוא כבית קבול לקבל השפע והכח הבא עליו מלמעל', והרגלים אשר היו קבועים במסגרת היו ד' כנגד ד' רבעי הגלגל המחדשים ד' תקופות השנה, והנה היו נותנים עליו י"ב חלות כנגד י"ב מזלות, והחלות

יִוָּתֵר מִבְּשַׂר הַמִּלֻּאִים וּמִן־הַלֶּחֶם עַד־הַבֹּקֶר
וְשָׂרַפְתָּ אֶת־הַנּוֹתָר בָּאֵשׁ לֹא יֵאָכֵל כִּי־קֹדֶשׁ
35 הוּא׃ וְעָשִׂיתָ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו כָּכָה כְּכֹל אֲשֶׁר־
36 צִוִּיתִי אֹתָכָה שִׁבְעַת יָמִים תְּמַלֵּא יָדָם׃ וּפַר
חַטָּאת תַּעֲשֶׂה לַיּוֹם עַל־הַכִּפֻּרִים וְחִטֵּאתָ
עַל־הַמִּזְבֵּחַ בְּכַפֶּרְךָ עָלָיו וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ׃
37 שִׁבְעַת יָמִים תְּכַפֵּר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ

34 ווען פֿאָן דעם איינזעטצונגספֿלייש אָדער פֿאָן דעם באַקקווערקע
עטוואַס ביז אַן דען קינפֿטיגען מאָרגען איבריג בלייבט, זאָ זאָללסט
דוא דאַס איבריגע איין פֿייער פֿערברעננען, עס זאָלל ניכט גע-
35 געסען ווערדען, דען עס איזט היילּיג. דיעזעס זאָללסט דוא
מיט אַהרן אונד זיינען זאָהנען פֿאָרנעהמען, אַללעס, וויא איך
דיר בעפֿאָהלען; זיעבען טאַגע זאָללען דיא פֿייערליכקייטען דער
36 איינזעטצונג דויערן. טעגליך זאָללסט דוא אויך איין רינד צום זינ-
דענאָפּפֿער ברינגען, אויסער דען פֿערזאָהנונגסווידדערן, דאַמיט
זעלבסט דוא דען אַלטאַר ענטזינדיגען, אינדעם דוא נור פֿערזאָהנונג
דאַרויף אָפּפֿערסט; דוא זאָללסט איהן אויך זאַלבען, אום איהן צו הייל-
37 ליגען. זיעבען טאַגע זאָללסט דוא אויף דעם אַלטאַר נור פֿערזאָהנונג

מנחה חדשה.

היו ששה בצד השלחן מזה וששה בצד השלחן מזה וכן המזלות ששה צפוניים לקו השוה והששה דרומיים לקו השוה, והנה היו החלות מונחות זו למעלה מזו הא' על השלחן והב' על הסעיפי' היוצאים על אויר גב השלחן מן המנקיו' התחובות בארץ וכן הג' והד' והחמישית והששית כל אחד על שתי הסעיפים היוצאים מן המנקיות כי הסעיפים היו עשרה והיו יוצאים שנים שנים ועל כל ב' סעיפים היו ג' קשות והם כדמות חצאי קנים ועל הקשות ההם היו מניחים הלחם ולא היתה שום חלה נוגעת בחברתה ולא מונחת עליה שכן הם השנים עשר נזרות אין אחת נוגעת בחברתה ואפילו כמלא נימא ולא למעלה ממנה ולא תחתיה אבל כל נזרה ונזרה היא למעלה ולמטה בערך של חברותיה כי לא יתכן לומר בחלקי הגלגל זה למעלה מזה וזה למטה כי אם בערך יושבי תבל ושוכני ארץ אשר הם למראית העין קצתם למעל' מקצתם וכל אחד למעלה ולמטה בערך של האחר וכל אחד לדעתו הוא למעלה וחבירו למט'; וכן היו החלות מונחות למראה עינינו זו למעלה מזו שכן הם המזלות למראה עינינו זה למעלה מזה

וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים כָּל־הַנֹּגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ
38 יִקְדָּשׁ׃ ס ששי וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל־הַמִּזְבֵּחַ
39 כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנַיִם לַיּוֹם תָּמִיד׃ אֶת־הַכֶּבֶשׂ
הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה
40 בֵּין הָעַרְבָּיִם׃ וְעִשָּׂרֹן סֹלֶת בָּלוּל בְּשֶׁמֶן כָּתִית רֶבַע
41 הַהִין וְנֵסֶךְ רְבִיעִת הַהִין יָיִן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד׃ וְאֵת
הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר

אָפּפֿערן, אונד איהן הייליגען ; דאדורך זָאלל דער אַלטאַר איין הייליג־
טהום פֿאָן דעם ערסטען ראַנגע ווערדען ; וואַס דען אַלטאַר בעריהרט,
38 זָאלל הייליג געהאַלטען ווערדען. פֿאָלגענדעס זָאללסט דוא אויף דעם
אַלטאַר צום אָפּפֿער מאַכען : יעהריגע שאַפֿע, צווייא אויף יעדען טאַג,
39 אונד דיעזעס בעשטענדיג. דאַס איינע שאַף נעמליך מאַכסט דוא דעס
מאָרגענס, אונד דאַס צווייטע שאַף מאַכסט דוא צווישען דען ביידען
40 אַבענדען. איין צעהנטהייל ווייצענמעהל, איינגעריהרט מיט איינעם
פֿיערטהייל הין געשטאָססענעם בוימאָהל, אונד איין פֿיערטהייל הין וויין
41 צום גיסאָפּפֿער, בייא דעם איינען שאַפֿע. דאַס צווייטע שאַף
מאַכסט דוא צווישען דען ביידען אַבענדען, וויא דאַס מעהלאָפּפֿער אונד
גיסאָפּפֿער דעס מאָרגענס, זָאללסט דוא אויך צום אַבענדאָפּפֿער צו־

מנחה חדשה.

השש' לעולם למטה מאחר שהם תחת האופק והשש' אשר על האופק זה למעלה מזה משני צדי רבעי הגלגל, אבל מאחר שאין אחת מהנה נוגעת בחברתה לא תקרא באמת שהיא למעלה ממנה כי אם לפי ראות עינינו, כי מה שהוא אינו מעלה הוא מטה לזולתינו, והנה השוכנים תחת האופק, ואם תאמר שהיו מונחות כדמות עגולה על השלחן סביב ויהיה השלחן עגול היתה הכוונה הזאת יותר נראית שאין אחת מהן נראית למעל' מחברת', לא יתכן זה לפי שהכוונה היא שיהיו השש לבד והשש לבד לפי שהשש נורות הם לעולם לבדם נראים למראית העין והשש לבדם למטה נסתרים מעיני כל חי והוא הנכון, ועוד שהכוונה שיהיו השש נראים זו למעלה מזו למראה' עינינו כמו שהם הנורות כל שש מהם זו למעלה מזו למראה עינינו מקו התהום ועד קו חצי השמים מצד זה וכן מצד זה שהשש לעולם עולים והשש יורדים ולא שיהיו עליו מונח שא שיהיו כ"א נשען על שתי הסעיפים ולא על הקנה אשר תחתיה, כמו שהנורות אינם באמת זו למעלה מזו ולא עליה כמו שאמרנו, ולכן היה אורך השלחן

וּכְנִסְכָּהּ תַּעֲשֶׂה־לָּהּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהֹוָה׃
עֹלַת תָּמִיד לְדֹרֹתֵיכֶם פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד לִפְנֵי יְהֹוָה 42
אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם׃ וְנֹעַדְתִּי 43
שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי׃ וְקִדַּשְׁתִּי 44
אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו
אֲקַדֵּשׁ לְכַהֵן לִי׃ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיִיתִי 45
לָהֶם לֵאלֹהִים׃ וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהֹוָה אֱלֹהֵיהֶם 46
אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְשָׁכְנִי
בְתוֹכָם אֲנִי יְהֹוָה אֱלֹהֵיהֶם׃ פ שביעי

רעכט אַזָלבען, צוּם אַנגענעהמען גערוך, איין בראַנדאָפּפער, דעם
עוויגען צו עהרען. דיעזעס איסט דאַס בעשטאֶנדיגע גאַנצע אָפּפער, 42
פיר אייערע נאַכקאָממען, אַם איינגאַנגע דעס שטיפטסצעלטס, פאָר
דעם עוויגען, אַלוואָ איך צו בעשטיממטען צייטען מיך בייא אייך איינ־
פינדען ווערדע, אום מיט דיר צו רעדען. דאַזעלבסט האַבע איך גע־ 43
שטיפטעט, מיך בייא דען קינדערן ישראל'ס איינצופינדען, אונד דאַס גע־
צעלט זאָלל געהייליגט ווערדען, דורך מיינע הערליכקייט. איך ווער־ 44
דע דאַס שטיפטסגעצעלט הייליגען, אונד דען אַלטאַר, אויך אַהרן אונד
זיינע זאָהנע הייליגען, מיר אַלס פריעסטער צו דיענען. איך ווערדע 45
אונטער דען קינדערן ישראל'ס מיינע רעזידענץ האַלטען, אונד איהר גאָטט
זיין. זיא זאָללען געוואַהר ווערדען, דאַס איך דער עוויגע איהר גאָטט 46
זייא, דער איך זיא אויס דעם לאַנדע מצרים געפיהרט האַבע, דאַמיט
איך אונטער איהנען רעזידענץ האַלטע; דיעזעס וואַלטע איך איהנען בע־
קאַננט, דער עוויגע, איהר גאָטט.

מנחה חדשה.

מונח לאורך הצד הצפוני באופן שיהיו השש חלות שבצד זה כראות כעולות מן המזרח והששה שבצד זה כאילו שוקעות במערב שכן הם לעולם הששה אשר מקו התהום ועד קו חצי השמים עולים והששה אשר מקו חצי השמים ועד קו התהום לעולם יורדים, ואילו היו מונחות על השלחן כדמות עגולה לא יורו על שום דבר מזה לפי שהם שוכבות כדמות אופן אשר אין לו לא עליה ולא ירידה כלל, והיה שיעור תושבת כל חלה ששה טפחים לפי שיש לכל מזל ומזל ששה דברים אשר בם ידין עמים תחת כל השמים וכל רמש האדמה למינהו, והנה מזג המזל

1 וְעָשִׂיתָ מִזְבֵּחַ מִקְטַר קְטֹרֶת עֲצֵי שִׁטִּים תַּעֲשֶׂה
2 אֹתוֹ׃ אַמָּה אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ רָבוּעַ יִהְיֶה וְאַמָּתַיִם
3 קֹמָתוֹ מִמֶּנּוּ קַרְנֹתָיו׃ וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר אֶת־
גַּגּוֹ וְאֶת־קִירֹתָיו סָבִיב וְאֶת־קַרְנֹתָיו וְעָשִׂיתָ לּוֹ זֵר
4 זָהָב סָבִיב׃ וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה־לּוֹ מִתַּחַת
לְזֵרוֹ עַל שְׁתֵּי צַלְעֹתָיו תַּעֲשֶׂה עַל־שְׁנֵי צִדָּיו וְהָיָה
5 לְבָתִּים לְבַדִּים לָשֵׂאת אֹתוֹ בָּהֵמָּה׃ וְעָשִׂיתָ אֶת־
6 הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב׃ וְנָתַתָּה
אֹתוֹ לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת לִפְנֵי

1 דוא זאָלסט אויך איינען אַלטאַר מאַכען, רייכערלייג דאַרויף צו רייכערן, פאָן
2 שיטימהאָלץ זאָלסט דוא איהן מאַכען. דיא לענגע איינע עללע, אונד דיא
ברייטע איינע עללע, פיערעקקיג זאָלל ער זיין, אונד דיא האָהע דעססעלבען
צוייא עללען, דיא עקקען ווערדען אויז איינעם שטיקקע מיט דעמזעלבען
3 געמאַכט. דוא בעלעגסט איהן מיט ריינעם גאָלדע, דאַז בלאַטט, דיא זייטען
אומהער אונד דיא עקקען; דוא פיהרסט אָבען איינען גאָלדענען
4 קראַנץ הערום. אונטער דעם קראַנצע מאַכסט דוא צוייא גאָלדענע רינגע
אַן ביידען ווינקעלן, נעמליך דוא מאַכסט זיא אַן ביידען זייטען; דיזע רינגע
ווערק זאָללען דען שטאַנגען צור איינפאַססונג דיענען, דען אַלטאַר דאַמיט צו
5 טראַגען. דיא שטאַנגען מאַכסט דוא פאָן שיטימהאָלץ, בעלעגסט זיא מיט
6 גאָלדע. דען אַלטאַר זעטצעסט דוא אויסערהאַלב דעז פאָרהאַנגעז, וועלכער
פאָר דער לאַדע דעז צייגניססעז איזט, נעמליך געראַדע פאָר דעם דעקקעל,

מנחה חדשה.

ר"ל אם הוא ממזלות האש או מן העפר או מן הרוח או מן המים, הב' אם הוא זכר או נקב', הג' אם הוא מזרחי או דרומי או מערבי או צפוני, הד' אם הוא ממזלות היו' או הליל', החמישי אם הוא ממזלות החום או הקור או מתהפך, הששי אם הוא ישר במגעדיו ושעותיו או מגעדיו ארוכות או קצרות או ישרות. כי בסבת השינויים האלה ישתנה כל הווה ונפסד אשר יתהוה מהיסודות הד' כי רוח החי' באופנים הנה היו עוד לכל חלק ד' טפחים אחרים נקפלים כלפי מעלה שנים מכאן ושנים מכאן זקופים כדמות דפנות לפי שכל אחת ואחת יש

הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה׃
7 וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר
מפטיר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה׃ * וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן
8 אֶת־הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד
9 לִפְנֵי יְהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם׃ לֹא־תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת
10 זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה וְנֶסֶךְ לֹא תִסְּכוּ עָלָיו׃ וְכִפֶּר
אַהֲרֹן עַל־קַרְנֹתָיו אַחַת בַּשָּׁנָה מִדַּם חַטַּאת

דער אויף דעם צייגניס ליעגט, וואָזעלבסט איך מיך צור בעשטיממטן צייט
7 איינפינדען ווערדע. אויף דעמזעלבען זאָלל אהרן רייכערלייג פאָן
ספעצערייען רייכערן, אַללע מאָרגען, ווען ער דיא לאַמפען רייניגט, זאָלל
8 ער עז רייכערן. אונד ווען אהרן גיגען אַבענד דיא לאַמפען אַנצינדעט,
זאָלל ער עז אַבערמאַלז רייכערן, עז זאָלל איין בעשטאַנדיגעז רייכערן
9 זיין פאָר דעם עוויגען, בייא אייערן נאַכקאָממען. איהר זאָללט דאַרויף
קיין געמיינעז רייכערלייג, אויך קיין גאַנצעז אָפפער אונד קיין מעהלז
10 אָפפער ברינגען, אונד קיין גיעזאָפפער דאַרויף גיעזען. איינמאַל איין
יאָהרע זאָלל אהרן אויף דען עקקען דעסזעלבען פערזאָהנען, פאָן דעם
בלוטע דעז זינדענאָפפערז אַן פערזאָהנונגזטאַגע, זאָלל ער איינמאַל איין

מנחה חדשה.

לה ד' דברי' כלפי מעל' אשר הם מכוונים בב' פנים ובב' כנפים, והנה פניהם וכנפיהם פרודות מלמעלה כי חשוקו של זה אינו חשוקו של זה, והנה כל זה היה צריך לי ביאור רחב אך שאין כוונתי להאריך אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת בדברי הרב המורה ומשם תבין, והנה היה הלחם הזה מתחדש מע"ש לערב שבת והסבה בזה כי בכל שבעת הימים שלימים ישלימו כל פעולתם בתחתונים ואח"כ יתחדשו כאשר בתחלה ותשתנה מערכתם ממערכת שבעת הימים הקודמים, וסבת השינוי הזה היא שכל הוראת המזלות וכל פעולתם בתחתונים היא ע"י המשרתים השבעה וכפי השתנות מקומותם במזלות ככה ולפיהם ישתנו כל פעולתם, והנה בז' ימים ישלימו המשרתים הקפה אחת וישתנה מינוי קצתם למינוי קצתם כי כולם שמשו בשוה כל אחד ואחד שימש יומו ולילו ושעותיו שהם ראשונ' ושמינית עם כל שאר השעות שביעיות, ושמש כל א' עשרי' שע' ואח"כ בתחלת יום הא' תתחדש מערכתם במזלות כבתחל' ותתחדש פעולתם בתחתונים וזהו סוד ז' ימי השבוע כי המזלות אין פעולת' ע"י עצמם כי הם בדמות נקב' והמשרתי' להם כדמות זכר, והיודע כוונתינו ידריכנו בדרך

הַכִּפֻּרִים אַחַת בַּשָּׁנָה יְכַפֵּר עָלָיו לְדֹרֹתֵיכֶם
קֹדֶשׁ־קָדָשִׁים הוּא לַיהוָה׃ פ
11 12 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ כִּי תִשָּׂא אֶת־
רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתְנוּ אִישׁ
כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לַיהוָה בִּפְקֹד אֹתָם וְלֹא־יִהְיֶה בָהֶם
13 נֶגֶף בִּפְקֹד אֹתָם׃ זֶה ׀ יִתְּנוּ כָּל־הָעֹבֵר עַל־
הַפְּקֻדִים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים

יאַהר דאַרויף פֿערזוֹהנען, בייא אייערן שפּעטעסטען נאַכקאָממען: עס
איזט איין היילִיגטהום פֿאָן ערסטען ראַנגע, דעם עוויגען צו עהרען.
11 12 דער עוויגע שפּראַך צו משה, וויא פֿאָלגט :. ווען דוא דיא הויפּטזאַהל
דער קינדער ישראל ווירסט אויפֿנעהמען וואָללען, זאָ זאָללען זיא איין
יעדער פֿיר זיינע פּערזאָן איין לאָזעגעלד געבען, דעם עוויגען צו עהרען,
13 אינדעם מאַן זיא צעהלט, דאַמיט קיין שטערבען אונטער איהנען ענטש
טעהע, אינדעם מאַן זיא צעהלט. דיעזעס זאָללען זיא געבען, יעדער,
דער דורך דיא צעהלונגען געהט, איינען האַלבען שקל, נאַך דעם
שקל־געוויכטע דעס היילִיגטהומס; דער שקל מאַכט צוואַנציג גרה, דיא

מנחת קדשם.

אמת כי אנחנו בכל זאת מגששים כעורים קיר ואין אתנו יודע עד מה ולכן אחל' פני כל הבא' שיו מנחתי זאת שיחשוב לי כל טרחי זה לזריזות ולא לעזות.

ונתנו איש כפר נפשו וגו' לפי שאינה שהיה לו לומר ונתנו איש מחצית השקל לכפר נפשו העירני על ענין נכבד מאד, והוא שהחלק המגיע לו הנפש המשכלת מערך כל האדם הוא אחד ממאה, כי ערך בן עשרים עד בן ששים שנה שהם העוברים על הפקודים הוא חמשים שקל, ופי' הענין כי הדברים השכליים אינם נרגשים ואינם נגלים כ"כ בתוך החומריים שהרי הש"י שהוא נפשו של עולם כמ"ש הרב המורה בהמשילו האדם לכללות העולם אינו נראה וניכר הכר גמור זולתי לשרידים אשר ה' קורא שהם יודעים ומבינים דרכי הא' ית' ומדותיו, והנשמה בגוף היא כמו הש"י לכל כללות העולם כמ"ש ז"ל תבוא הנשמה שיש בה ה' דברים הללו וכו', והנה כל עמל האדם לפיהו ומכל יושר מפעליו לא יגיע לנשמה זולת הקנין והשמחה שישמח בפעולותיו הנכבדות אם יזכה למעלה הזאת שהיא מעלה גדול' כי בזה יקנה האדם נפש נכבדת כי בכל עשיית המצות לא יקנ' נפש יקר' אבל יקנ' נפש נכבדת עד מאד ויוסף בה כח

גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַיהוָה׃
כֹּל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה 14
וָמָעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְהוָה׃ הֶעָשִׁיר לֹא־יַרְבֶּה 15
וְהַדַּל לֹא יַמְעִיט מִמַּחֲצִית הַשָּׁקֶל לָתֵת אֶת־
תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם׃ וְלָקַחְתָּ אֶת־ 16
כֶּסֶף הַכִּפֻּרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל־
עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן
לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם׃ פ
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר 17 18

האָלפטע איינעס שקל'ס איזט דיא העבע, דעם עוויגען צו עהרען.
14 יעדער, דער דורך דיא צאָהלונג געהט, אונד צוואַנציג יאַהר אַלט איזט
אָדער דאַריבער, זאָלל דיא העבע, דעם עוויגען צו עהרען, ענטריכטען.
15 דער רייכע זאָלל ניכט מעהר, אונד דער אַרמע ניכט וועניגער געבען,
צור העבע דעס עוויגען, אייערע פערזאָנען צו לעזען, אַלס דיא האָלפטע
16 איינעס שקל'ס. דיעזעס געלד דער אויזזעהנונג זאָללסט דוא נעהמען
פאָן דען קינדערן ישראל'ס, אונד עס אַנווענדען צום געברויך דעס שטיפטס־
צעלטעס, דיזעס זאָלל דען קינדערן ישראל צום דענקצייכען זיין, פאָר
17 דעם עוויגען דאַס אייערע פערזאָנען אויזגעזעהנט זינד. דער עוויגע
18 שפראַך צו משה, וויא פאָלגט:. דוא זאָללסט אויך איין קופפערנעס

מנחה חדשה.

והוא במה שישמח בעשייתו המצוה והשמח' הואת היא עיקר כל התור' והמצות, ואף ארסטו אמר זה במדות, והנך רואה כי היא חלק קטן בערך אל כל המצות ר"ל בערך טורח עשיית המצות והנה ג"כ לא תתיישר הנפש המשכלת הואת ותרא' פעולותיה כ"א בהתיישר כל מסכת הגוף, והנך רוא' כל עמל האדם ליישר תכונת הגוף כי צריך אל מאכל ומשתה וכסות לא פחות ולא יותר ובזמן הראוי ולא יגיע לזה כ"א בצער ובעמל גדול ובזה תתיישר הנפש הצומח' אשר היא בדם ועדי' מגיעות כל תועלות עמל האדם בנגל' ובהתיישר הנפש הצומחת הנה יגיע ממנו תועלת לרוח החיונית שהוא בלב ותתישר תועלתה ותכונת' ותראה פעולתה בה בשלימות ובהתישר הרוח החיונית תתישר הנפש המשכלת אשר משכנה במוח ותראה גם היא כחה ופעולת' שיוכל האדם לעלות

נחשת וכנו נחשת לרחצה ונתת אתו בין־אהל
19 מועד ובין המזבח ונתת שמה מים׃ ורחצו אהרן
20 ובניו ממנו את־ידיהם ואת־רגליהם׃ בבאם אל־
אהל מועד ירחצו־מים ולא ימתו או בגשתם
אל־המזבח לשרת להקטיר אשה ליהוה׃
21 ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימתו והיתה להם
חק־עולם לו ולזרעו לדרתם׃ פ
22 23 וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ ואתה קח־לך

בעקקען מאַכען, אונד איין קופפערנעז געשטעלל דאַצו, צום וואַשען ;
דיעזעז זאָללסט דוא זעטצען צווישען דער שטיפטזהיטטע אונד דעם
19 אָפּפעראַלטאַר, אונד זאָללסט וואַססער היניין טהון. דאַרויז זאָללען זיך
20 אַהרן אונד זיינע זעהנע הענדע אונד פיססע וואַשען. ווען זיא היניינ
געהען אין דאַז שטיפטזהיטטע זאָללען זיא זיך וואַשען, דאַ זאָללען זיא ניכט
אומקאָממען, אָדער ווען זיא צום אָפּפעראַלטאַר הינטרעטען, איהר
אַמט צו פערריכטען, דעם עוויגען צו עהרען איין ברענדאָפּפער אין
21 רויך אויפגעהען צו לאַססען. זאָ זאָללען זיא זיך הענדע אונד פיססע
וואַשען, אונד ניכט אומקאָממען; דיזעז זאָלל איהנען איין עוויגעז
געזעטץ זיין, איהם אונד זיינען זאַאַמען, ביי איהרען נאַכקאָממען.
22 23 דער עוויגע שפּראַך צו משה, וויא פאָלגט :. נימם דיר פאָן דען בעסטען

מנחה חדשה.

נהיסרתה למעלת הנבואה וקרוב למדרגת המלאכים, וא"כ הנך רואה כי הנגלה מהתועלת הנאות לאדם הם לנפש הצומחת ומהם יגיע דבר מועט בנראה לנפש המרגשת ומאותו המועט יגיע מועט לנפש המשכלת וזה המועט מן המועט הוא היתה כוונת בריאת האדם, והמועט ההוא שיערה אותו התורה חלק ממנו שהוא מעשר מן המעשר, ועל הדמיון הזה נצטוינו לתת מעשר תרומת הארץ ללוי שהם כדמות הנפש בגוף והלוי יתן מעשר מן המעשר לכהן שהוא כדמות הנשמה בגוף, ולכן תקנו לנו יודעי סוד המציאות מאה ברכות כדי שיגיע לנפש המשכלת שהיא בגוף כדמות כהן גדול ברכה אחת ואם חסר אחת ממנה לא יגיע לה כלום, וכבר ידעת מה שאז"ל דוד תיקן מאה ברכות הללו לפי שהיו מתים ק' מישראל בכל יו', והוא ידע הסוד הגדול הזה

בְּשָׂמִים רֹאשׁ מָר־דְּרוֹר חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְקִנְּמָן־
בֶּשֶׂם מַחֲצִיתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם וּקְנֵה־בֹשֶׂם
24 חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם׃ וְקִדָּה חֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל
25 הַקֹּדֶשׁ וְשֶׁמֶן זַיִת הִין׃ וְעָשִׂיתָ אֹתוֹ שֶׁמֶן מִשְׁחַת־
קֹדֶשׁ רֹקַח מִרְקַחַת מַעֲשֵׂה רֹקֵחַ שֶׁמֶן מִשְׁחַת־
26 קֹדֶשׁ יִהְיֶה׃ וּמָשַׁחְתָּ בוֹ אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת
27 אֲרוֹן הָעֵדֻת׃ וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־
28 הַמְּנֹרָה וְאֶת־כֵּלֶיהָ וְאֵת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת׃ וְאֶת־

געווירצאַרטען ברינגען, פֿינף הונדערט שקלים דער פֿיינסטען מיררי,
ציממטגעווירץ דיא העלפֿטע, צווייא הונדערט אונד פֿונפֿציג, געווירץ
24 רָאהר (אָדער קאַלמוס) צווייא הונדערט אונד פֿינפֿציג. אונד קאַסיאַ
פֿינף הונדערט שקלים, נאַך דעם געוויכטע דעס היילגטהומס, אונד איין
25 הין בוימאָהל. מאַכע דאַרויס איין אָהל צור היילגען זאַלבונג, איינע
וואָהלפֿערריעבענע צובערייטונג, נאַך אַפּאָטהעקערקונסט; דיזעס
26 זאָלל דאַס אָהל צור היילגען זאַלבונג זיין. דאַמיט זאָללסט דוא זאַלבן דאַס
27 שטיפֿטצעלט, אונד דיא לאַדע דעס צייגניססעס. דען טיש, אונד אַללע
זיינע געראַטהע, דען לייכטער נעבסט זיינען געראַטהען, אונד דען
28 רויכאַלטאַר. דען אַלטאַר דעס גאַנצען אָפּפֿערס, אונד אַללע זיינע גע

מנחה חדשה.

וראה שבזה תתישר תולדת הבריאה׳ ותתישר הנפש המשכלת וישגיח וישפיע הש״י
בה מטובו ויהיו מושגחים ונשמרים מכל נגעי בני אדם הבאים מפאת התולדת,
והש״י יאיר עינינו במאור תורתו אמן. והנה בתתם כופר נפשם כמצות הש״י
ינצלו מהרע האיפשר לבוא עליהם בסבת המנותם והוא הנגף אשר יבוא מפאת
עין הרע לסבת רבויים, וכבר ידעת מה שאז״ל על צנים פחים וגו׳ צ״ט מתים
בצנה ואחד כדרך העולם, ר׳ יוחנן אמר צ״ט בעין הרע וא׳ כדרך העולם,
והנזק הזה הוא מסור לנפש המשכלת כאשר ישתמש האדם בה באופן בלתי
ראוי שיוכל לעשות בה תחבולות גדולו׳ מה שלא יוכלו שאר ב״ח, ולכן ציוה הש״י
שיתנו כפר הנפש ההיא וינצלו בהשגחתו עליהם מהסכנה ההיא, וכן נצטוו
במ׳ מצות אחרות לינצל מכמ׳ פגעים הבאים מפאת המערכת כאילו תאמר
ר״ח ללבנה שבת לשבתי מילה למאדים, כי בעשותם מצות הש״י לא ישלוט
עליהם שר ומזל, ולפי דעתי אין הפרש בין שימנו לגולגלותם, בין שימנו ע״י

מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ׃
29 וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם וְהָיוּ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים כָּל־הַנֹּגֵעַ
30 בָּהֶם יִקְדָּשׁ׃ וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תִּמְשָׁח
31 וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם לְכַהֵן לִי׃ וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר
לֵאמֹר שֶׁמֶן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם׃
32 עַל־בְּשַׂר אָדָם לֹא יִיסָךְ וּבְמַתְכֻּנְתּוֹ לֹא תַעֲשׂוּ
33 כָּמֹהוּ קֹדֶשׁ הוּא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם׃ אִישׁ אֲשֶׁר
יִרְקַח כָּמֹהוּ וַאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל־זָר וְנִכְרַת

29 רֶאטהע, דַאז וַואשבעקקען אונד זיין געשטעללע. דוא זָאללסט זיא
היילִיגען, אונד זיא זָאללען איין היילִיגטהום פָאן ערסטען ראַנגע זיין ;
30 וואַז זיא בעריהרט, זָאלל הייליגעהַאלטען ווערדען. אהרן אונד זיינע
זֶעהנע זָאללסט דוא זַאלבען, אונד דַאדורך היילִיגען, מיר פריסטערליך
31 צו דיענען. דען קינדערן ישראל זָאללסט דוא זַאגען, וויא פָאלגט :
דיעזעס זָאלל מיר איין אֶהל צור היילִיגען זַאלבונג בלייבען, ביא אַללען
32 אייערן נַאכקָאממען. אויף דַאז פלייש איינעס געמיינען מענשען זָאלל
עס ניכט פערברויכט ווערדען, אונד אויך עבען דיא וויזע, זָאללט איהר
קיינעס נַאכמַאכען, עס איזט איין היילִיגטהום, אונד זָאלל אייך יעדערצייט
33 איין היילִיגטהום בלייבען. ווער איינעס זָאלכע זַאלבע צורעכט מַאכט,
אָדער פָאן דיעזער זַאלבע אַן איינען געמיינען ברינגט, דער זָאלל אוי׃

מנחה חדשה.

דבר אחר כי לא יכלו רק בעשותם מצות הש"י, ומה שמנאן כאן ע"י הבקעים ושאול ע"י הטלאים לפי שאין ראוי לזלזל בבני אדם כ"כ להכניסם כצאן לדיר ולמנותם אחד אחד, אבל נתנו הבקעים והטלאים ועל ידם ידעו מספרם, ומה שלא הוזקו היה לסבת עשותם מצות הש"י כי הבקעים נתנו לכפר נפשם, והטלאים נתנו ג"כ למזבח, וכאשר מנאם בזוק לא הוזקו לפי שלא מנאם כמו שמנאם דוד לידע מספרם רק לידע חיילותיו העולים אתו במלחמה ולידע אם יצטרך יותר, אבל במספר דוד היתה מגפה ולא לפי שמנאם לגולגלתם כי הדעת נותן שלא מנאם כבני מרון שיש בזה זלזול גדול לבני אדם אבל מנאם ע"י שום דבר אחר והיתה המגפה בהם לפי שלא מנאם לשם שום מצוה רק לדעת מספרם, ולכן צוה כאן הש"י ונתנו איש כפר נפשו וגו' ולא יהיה בהם נגף הראוי להיות כפי הטבע בסבת פקוד אותם, ולפי שעדין לא נאמרה פרשת ערכין כדי שידע משה כמה הוא כפר הנפש חזר ופירש לו כמה הוא ואמר זה

34 מֵעַמָּיו׃ ס וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
קַח־לְךָ סַמִּים נָטָף ׀ וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה סַמִּים
35 וּלְבֹנָה זַכָּה בַּד בְּבַד יִהְיֶה׃ וְעָשִׂיתָ אֹתָהּ קְטֹרֶת
36 רֹקַח מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ מְמֻלָּח טָהוֹר קֹדֶשׁ׃ וְשָׁחַקְתָּ
מִמֶּנָּה הָדֵק וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה לִפְנֵי הָעֵדֻת בְּאֹהֶל
מוֹעֵד אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים
37 תִּהְיֶה לָכֶם׃ וְהַקְּטֹרֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּמַתְכֻּנְתָּהּ
38 לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לְךָ לַיהוָה׃ אִישׁ
אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כָמוֹהָ לְהָרִיחַ בָּהּ וְנִכְרַת

34 גערָאטטעט ווערדען. דער עוויגע שפראך צו משה: נעמע דיר אויך
שפעצעריין בריגגען, נאמליך באלזאם, גענאגעל (אדער אָניכאוס
טעל) אונד גאלבאן, דיזע שפעצערייען, אונד ריינען ווייהרויך, פאָן
35 יעדעם גלייך פיעל. מאכע דאראוס איין רייכערווערק, איינע צובערייא
טונג נאך אפאָטהעקערקונסט, וואָהל פערמישט, ריין, איין הייליג
36 טהום. צערשטאָסע דאפאָן צו איינעם פיינען פולפער, אונד לעגע
דאפאָן פאָר דאז צייגניס איס שטיפטסצעלט, אללוואו איך איינצופינ
דען געשטיפטעט האבע; איין הייליגטהום פאָן ערסטען ראנגע זאָלל
37 עס אייך זיין. דאז רייכערווערק, וועלכעז דוא מאכען ווירסט (אויך
עבען דיזו ווייזע זאָללט איהר אייך קיינס נאכמאכען) זאָלל דיר איין היי
38 ליגטהום זיין, דעם עוויגען צו עהרען. ווער איין זאָלכעז צובערייטען
ווירד, דאראן צו ריעכען, דער זאָלל אויז זיינער נאציאָן אויזגעראָטט

מנחה חדשה.

יתנו מחצית השקל וגו׳, ולפי שעדין לא נתבאר בתור׳ כמה הוא שקל הקדש פירש לו שהוא עשרים גרה שהוא מעה, ועכ״פ אנו צריכין לומר שהמעה היתה ידועה אצלם, והנה מש׳ אדונינו ע״ה היה יושב ותוהה למה קרא הש״י למחצית השקל כפר הנפש לכן חזר הש״י כנותן סבה לומר מחצית השקל תרומה לה׳, ר״ל תדע למה צויתיך במחצית השקל הזה לכפר נפשם לפי שהשיעור הזה הוא תרומת מעשר מכל ערכם ולכן קראו תרומת ה׳, ולפי שמחצית השקל הזה הוא לכפר הנפש היתה יד כולם שוה בו שכל מי שירצה ליטול נפש יקרה יטול והמקור אשר ממנו חוצבו אחד, ולכן צוה הש״י הידע סודם העשיר לא ירבה

לא

1 מֵעַמָּיו׃ ס וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
2 לֵּאמֹר׃ רְאֵה קָרָאתִי בְשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר
3 לְמַטֵּה יְהוּדָה׃ וָאֲמַלֵּא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחָכְמָה
4 וּבִתְבוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל־מְלָאכָה׃ לַחְשֹׁב מַחֲשָׁבֹת
5 לַעֲשׂוֹת בַּזָּהָב וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחֹשֶׁת׃ וּבַחֲרֹשֶׁת אֶבֶן
לְמַלֹּאת וּבַחֲרֹשֶׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל־מְלָאכָה׃
6 וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי אִתּוֹ אֵת אָהֳלִיאָב בֶּן־אֲחִיסָמָךְ
לְמַטֵּה־דָן וּבְלֵב כָּל־חֲכַם־לֵב נָתַתִּי חָכְמָה וְעָשׂוּ
7 אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ׃ אֵת ׀ אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־
הָאָרֹן לָעֵדֻת וְאֶת־הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עָלָיו וְאֵת

1 טעט ווערדען. דער עוויגע שפראך צו משה, וויא פאָלגט:.
2 זעהע, איך האבע מיט נאמען ערנאננט (בערופען): דען בצלאל, זאהן
3 אורי, זאהן חור, אויז דעם שטאממע יהודה. דיזען האבע איך מיט
געטטליכעם גייסט ערפיללט, מיט ווייזהייט, מיט פערנונפט, מיט
4 וויססענשאפט, אונד מיט אללערלייא קונסטפערטיגקייטען. גע:
דאנקען אויסצודענקען, אין גאָלד, זילבער אונד קופפער צו ארבייטען,:
5 אויך אין שטיינארבייט, צום פאססען, אונד אין האָלצארבייט, אללער:
6 לייא ווערקע צו פערפערטיגען. איך האבע איהם אבער אויך דען
אהליאב, זאהן אחיסמך, אויז דעם שטאממע דן, צוגעגעבן, אונד אנ:
דערן וויזען קינסטלערן דיא ווייזהייט איגס הערץ געלעגט; דיזע
7 ווערדען פערפערטיגן, וואס איך דיר בעפאָהלען. דאז שטיפטסצעלט,
דיא לאדע צום צייגניס, אונד דען דעקקעל דאראן, אונד אללע געראטהע

מנחה חדשה.

והדל לא ימעיט וחזר לתת סבה למה לא ירבה העשיר ולא ימעיט הדל ואמר לתת את תרומת ה' לפי שהוא לכופר על נפשותיכם, ובענין הנפש היקרה מקורם ומחצבם אחד ואין יתרון לעשיר על העני שכל הרוצה ליטול את השם נוטל, ולא כן ענין הערך כי אם העשיר היה רוצה להוסיף על ערכו היו מקבלים ממנו, ואם לא היה לעני בכל ממונו כי אם שיעור ערכו היו מסדרין לו ומניחין לו כדי מחייתו ומטה מטה ומפץ כמ"ש במס' מציעא ואם מך הוא מערכך החייהו מערכך וכו', וממ"ש ולקחת את כסף הכפורים ונתת אותו

כָּל־כְּלֵי הָאֹהֶל׃ וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־כֵּלָיו וְאֶת־ 8
הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה וְאֶת־כָּל־כֵּלֶיהָ וְאֵת מִזְבַּח
הַקְּטֹרֶת׃ וְאֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו 9
וְאֶת־הַכִּיּוֹר וְאֶת־כַּנּוֹ׃ וְאֵת בִּגְדֵי הַשְּׂרָד וְאֶת־ 10
בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן׃
וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת־קְטֹרֶת הַסַּמִּים לַקֹּדֶשׁ 11
כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוִּיתִךָ יַעֲשׂוּ׃ פ
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ וְאַתָּה דַּבֵּר 12 13
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ

דעז געצעלטעז. דען טיש אונד זיינע גערעטהע, דען לייכטער פאן 8
ריינעם גאָלדע, אונד אַללע זיינע גערעטהע, אונד דען רייכעראַלטאַר.
דען אַלטאַר דעז גאַנצען אָפּפּערז אונד אַלל זיין גערעטהע, דאַז בעקקען 9
אונד זיין געשטעלל. דיא געוואַנדער צום איינפאַקקען, אונד דיא 10
הייליגען געוואַנדער פיר אהרן דען פריעזטער, אונד דיא געוואַנדער
זיינער קינדער, ביים איהרען פריעזטערדיענסט. דאַז זאַלבעֶהל, 11
אונד דאַז רייכערוערק פאָן אַללען שפעצעריען צום הייליגטהומ, וויא איך
דיר בעפאָהלען, זאָללען זיא פערפערטיגען. דער עוויגע זאַגטע צו משה 12
פאָלגענדעז. שפריך צו דען קינדערן ישראל'ס, וויא פאָלגט: פאַר אַללען 13
דינגען זאָללט איהר מיינע שבתטאַגע בעאָבאַכטען, דען דיעזעז איזט

מנחה חדשה.

על עבודת אהל מועד הבין משה שיעשה ממנו האדנים שלא היה משמש במקדש כשאר הכלים אבל היה נוסף על העבודה ר"ל על הכלים העובדים, כי כל שאר הכלים היו משמשין והאדנים אפילו מקום לא היו ממלאין כי כל כותלים היו מחוסרים מן הלוחות, והסבה בהעשות ממנו האדנים ולא שאר כלים לפי שהאדנים יהי' להם קיום והתמדה יותר משאר כלים המשמשין, וכוונת התורה היתה שיהיה לבני ישראל לזכרון, ולפי שהכפש המשכלת היא היסוד לבריאת האנושית המקשרת עליונים ותחתונים כי הוא העולם הקטן ר"ל שלא נבראו אלא לתכליתה כי מן הצד הזה תקרא יסוד כי מאחר שבעבודה נבראו כאלו היא היסוד לפיכך נעשו מן הכסף הבא לכופרה האדנים אשר הם יסוד והתחלה למקדש אשר הוא רומז לכל העולמות כולם, ולכ"א והיה לבני ישראל אשר הם

כִּי אוֹת הִוא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לָדַעַת כִּי
14 אֲנִי יְהוָֹה מְקַדִּשְׁכֶם׃ וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַשַּׁבָּת כִּי
קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת כִּי כָּל־
הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא
15 מִקֶּרֶב עַמֶּיהָ׃ שֵׁשֶׁת יָמִים יֵעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן קֹדֶשׁ לַיהוָֹה כָּל־הָעֹשֶׂה
16 מְלָאכָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת מוֹת יוּמָת׃ וְשָׁמְרוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת־הַשַּׁבָּת

פיר אייערע נאכקאממען איין צייכען דער פערבינדונג צווישען מיר אונד
14 אייך, דאמיט מאן וויסע, דאס איך דער עוויגע אייך היילגע. בעאָ
באכטעט אלזא דען שבת, דען דער שבת איזט איין היילגטהום פיר
אייך; דער דען שבת ענטווייהט, זאָלל געטאָדטעט ווערדען, דען
ווער אם שבת איינע האנדווערקזארבייט פערריכטעט, דעסטען פער:
15 זאן זאָלל פערטילגט ווערדען אויס איהרער נאציאָן. זעכז טאגע זאָלל
האנדווערקזארבייט פערריכטעט ווערדען קאָננען, אם זיעבענטען
טאגע אבער איזט איינע פייער דער רוהע, איין היילגטהום דעם עווי:
גען צו עהרען. ווער אם שבת איינע האנדווערקזארבייט פערריכטעט,
16 זאָלל געטאָדטעט ווערדען. דיא קינדער ישראל'ס זאָללען אלזא דען
שבת בעאָבאכטען, דאס זיא נעמליך דען שבת בייא אללען איהרען נאכ:

מנחה חדשה.

כל העולם לזכרון לכפר על נפשותיכם. ואח"כ נצטוה לעשות הכיור כדי שלא יכנסו הכהני' בשום לחלוקית טומא' במקדש להורות שצריכים לנקות מחשבתם בהכנסם במקדש מכל עסקי העולם שהרי אע"פ שלא היו טמאים היו צריכים לרחוץ מן הכיור ידיהם ורגליהם. ואח"כ נצטוה על שמן המשחה למשוח ממנו המשכן וכל כליו וכל משרתיו, והנה לא נעשה זולת השמן הזה שעשה משה ולא יעשה עולמית, ואם תסתכל תראה כי הכמות הזה המועט מן השמן שהוא הין אחד לא יספיק אפילו למשוח המשכן וכליו עתה לפי שעה כש"כ שכל כמות ההין קיים לדורות עולם אף שהיה מעט' כם והנס ההוא ממין העשרה שאז"ל שנבראו ע"ש בין השמשות שלכולם יש התחלה טבעית גם לזה יש התחלה טבעית ואם היא נעלמת כמו שנעלם סבת האבן המושכת הברזל, שכמ' פעמים השמן נתוסף בכמותו תוספת רב מאד, ואני ראיתי חבית של דבש שנתוסף בה כמו ככר שהיתה חסרה זולת מה שיצא לחוץ מבין דבקי מגופתהחבית, ואכלתי

לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם: בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל 17
אוֹת הִוא לְעֹלָם כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה
אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת
וַיִּנָּפַשׁ: ס שני וַיִּתֵּן אֶל־מֹשֶׁה כְּכַלֹּתוֹ 18
לְדַבֵּר אִתּוֹ בְּהַר סִינַי שְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת לֻחֹת אֶבֶן לב
כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים: וַיַּרְא הָעָם כִּי־בֹשֵׁשׁ 1
מֹשֶׁה לָרֶדֶת מִן־הָהָר וַיִּקָּהֵל הָעָם עַל־אַהֲרֹן

קְהאַלטען, אַלז אייכען עוויגען בונד. צווישען מיר אונד דען 17
קינדערן ישראל'ס זאָלל דער שבת איין צייכען זיין אויף עוויג, דען אין זעכז
טאַגען האַט דער עוויגע דען היממעל אונד דיא ערדע געמאַכט, אַם
זיעבענטען טאַגע אַבער, האַט ער געפייערט, אונד זיין לוסט ערריכט.
18 אַלז ער אויזגערעדעט האַטטע מיט משה אויף דעם בערגע סיני,
גאַב ער איהם צווייא טאַפעלן דעז צייגניסעז, שטיינערנע טאַפעלן מיט
דעם פינגער גאָטטעז בעשריעבן. דאַז פאָלק זאַה, דאַס משה לאַנגע 1
זיומט, פאָן בערגע הערהבצוקאָממען, דאַ ליעפען דיא לייטע איבער

מנחה חדשה.

מדבש ההוא להיות לו למזכרת, והנה הרב רצה לתת לזה סבה כי אמר שהאויר הקרוב של הזמן ההוא או של הדבש הוא מתפעל ממנו וחוזר לטבעו והנה היה בשהיה הש"י מזמין ענין התוספת הזה בכל שעה שהיו מוציאין הן רב הן מעט כמ"ש ז"ל בענין פי הארץ לקרובי פתחא, ולא תחשוב בשום כל שמ' שמנו חכמינו ז"ל עשרה דברים שהם עשרה ולא יותר כי העשרה גם השבעה ילקח פעמים רבות מקום הרבוי אבל הם העברה המכויים וכל שהיא ממינם. ואח"ז כנטוה בענין הקטרת, וכדי שלא יכנכו מי שמלאו לבו לעשות את מלאכת הקדש ויהיו כולם בא"י בערבוביא מבלי סדר נכון והנך רואה מה שיש בזה מן הנזק צוה הש"י והזהיר מאד שיהיו כולם נשמעין לבצלאל והבטיחם שימלא אותו בהשגחתו רוח אלהים, ולכ"א ראו קראתי בשם וגו' כלומר הזהירו שלא לעשו' דבר כ"א במאמרו ורשותו כי אותו אמלא רוח אלהים בחכמה ובתבונה ובדעת ובכל מלאכ' כלומר כי המלאכ' הגדולה הזאת צריכה של החכמ' לידע כל טבעי הדברים כולם והנולד מהם, וצריכה של התבונה להבין דבר מתוך דבר וידע להרכיב הפשוטים והנולד מהרכבתם כי החכמ' לא תקיף בידיעת כל הפרטים כי הם בלתי ב"ת, וצריכה ג"כ של הדעת ר"ל ישוב הדעת והמתנה ורוחב לב להוציא כלי למעשהו כי אע"פ שיהיה האדם חכם ומבין אם לא יהיה לו רוחב

וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם עֲשֵׂה־לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ
לְפָנֵינוּ כִּי־זֶה ׀ מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ
2 מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מֶה־הָיָה לוֹ׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַהֲרֹן
פָּרְקוּ נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי נְשֵׁיכֶם בְּנֵיכֶם
3 וּבְנֹתֵיכֶם וְהָבִיאוּ אֵלָי׃ וַיִּתְפָּרְקוּ כָּל־הָעָם אֶת־
4 נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ אֶל־אַהֲרֹן׃ וַיִּקַּח

אהרן, צוזאממען, אונד שפראכען צו איהם: אויף! פערפֿערטיגע
אונז געטטליכע וועזען, דיא פֿאר אונז הערגעהן (דאז איזט: אונז אנ=
פֿיהרען זאללען), דען דיעזער מאן משה, וועלכער אונז אויז דעם לאנ=
דע מצרים הערויזגעפֿיהרט האט, וויססען וויר ניכט, וואז איהם צוגעש=
2 קאממען. אהרן שפראך צו איהנען: זאָ נעהמט דען הערויז דיא גאָל=
דענען אָהררינגע, וועלכע אין דען אָהרען אייערער ווייבר, זאָהנע
3 אונד טאָכטער זינד, אונד ברינגט זיא מיר. אללעז פֿאָלק נאַהם דיא
גאָלדענען אָהררינגע הערויז, וועלכע אין איהרען אָהרען וואַרען,
4 אונד בראַכטען זיא דעם אהרן. ער נאַהם אויז איהרער האַנד, ביז=

מנחה חדשה.

לב ויסוד הדעת לא יצליח במלאכתו, וצריכה ג"כ שיהיה אומן להיותו אומן ובקי בעשיית כל הכלים, וכדי שלא יאמר החכם אע"פ שאצטרך לבצלאל בתבונה ובדעת ובאומן הידים לא אצטרך אליו בחכמה לכך אמר ואמלא אותו רוח אלהים בחכמה וגו', וכן לא יאמר הנבון ובעל הדעת והאומן אבל כולם יהיו צריכים לו ולא יעשו דבר כי אם ברשותו והוא יורם הדרך ילכו בה בכל הדברים ולפי שהדבר הגדול הזה הי' צריך לחכמים רבים ולא יוכל בצלאל לבדו להנהיגם ולהמציא לכל איש ואיש מלאכתו לכן נתן עמו אהליאב, ולפי שלפעמים יפסד הסדר בהיות ב' מנהיגים לכ"א ואני הנה נתתי אתו וגו' ר"ל שהשררה לא נתנה במלאכת המשכן כי אם לבצלאל ויהיה אתו אהליאב לסייעו ולעשות כל מה שיצוהו, והבטיחו ג"כ שיתן חכמה בלב כל חכם לב ר"ל בלב כל מי שיש לו הכנה לקבל החכמה באופן שיעלה בידם מלאכת המשכן, והנה עם כל זה היה קשה בעיני משה בשערו החכמות העצומות הצריכו' למלאכה ההיא איך יעלו בידם כל הדברים הרבים ההם, והיה מחשב בכל אחד מהכלים שהיה צריך לחכמה גדולה ולא יעלה בידם כי אם בהשגחה כפלאה מאת הש"י, לכך הבטיחו הש"י על כל דבר ודבר להיות בעזרת' ויתן חכמה בלבם לעשות כל מה שציוהו הש"י ולכן חזר לפרט כל דבר ודבר מאחר שאמר ועשו את כל אשר צויתיך.

מִיָּדָם וַיָּצַר אֹתוֹ בַּחֶרֶט וַיַּעֲשֵׂהוּ עֵגֶל מַסֵּכָה
וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ וַיַּרְא אַהֲרֹן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו וַיִּקְרָא 5
אַהֲרֹן וַיֹּאמַר חַג לַיהוָה מָחָר׃ וַיַּשְׁכִּימוּ מִמָּחֳרָת 6
וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיַּגִּשׁוּ שְׁלָמִים וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל
וְשָׁתוֹ וַיָּקֻמוּ לְצַחֵק׃ פ
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֶךְ־רֵד כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ 7

דעטע עז איין ווייכער פֿאָרם, אונד פֿערפֿערטיגטע איין געגאָססענעז
קאַלב דאַראויז; דאַ שפּראַכען זיא: ישראל! דיעזעז זינד דיא געטטער,
וועלכע דיך אויז דעם לאַנדע מצרים העראויפֿגעפֿיהרט האַבען. אַלז 5
אהרן דיעזעז זאַה, (דאַס זיא נעמליך דאַז קאַלב ניכט לום אַנפֿיהרער,
זאָנדערן פֿיר גאָטט אַנגעזעהען) בויעטע ער איינען אַלטאַר פֿאָר איהם;
אהרן ריעף אויז: מאָרגען איזט איין פֿעסטטאַג דעם עוויגען לו עהרען.
זיא שטאַנדען דעז מאָרגענז פֿריה אויף, בראַכטען גאַנלע אָפּפֿער, פֿיהר- 6
טען אויך פֿריידענאָפּפֿער הינלו, דאַז פֿאָלק זעטלטע זיך הין, לום
עססען אונד טרינקען, אונד שטאַנדען דאַפֿאָן אויף, מוטהוויללען לו
טרייבען. דער עוויגע שפּראַך לו משה: געהע הינונטער, דען דיין 7

מנחה חדשה.

ואמר ואת אהל מועד וגו' ר"ל את האהל ואם יש בו מה שיש מן החכמה;
ואני אומר ונפשי יודעת מאד כי אע"פ שיתחברו כל חכמי מזרח ומערב לעשות
קרשי המשכן שהם מהדברים היותר קלים להעלות מכל מה שנעשה במשכן
שלא יעלה בידם בכוונה אלפים מן השנים כי היה צריך להיות כל קרש אמה
וחצי רוחב באורך עשר אמות והשיעור הזה היה צריך להיותו מכוון בכל
חלקי אורך הלוח כדי שיהי' ברוחב עשרים קרש שהוא ארך המשכן שלשים אמה
מכוונות, והנך רואה שאם יוסיף או יחסר אפלו כמלא נימא לא נעשת' מצות
השם ית', ואפילו קרש אחד לבדו אי אפשר לכוונו מראשו ועד סופו וכש"כ שאר
דברי' ולכך הוצרך להבטיחו על כל דבר ודבר שיעל' בידם, ואמר ועשו את כל
אשר צויתיך את אהל מועד וגו' ואם הוא קש' לעשות וכן כל שאר הכלים.
ואחר שציוה בעשיית המשכן וכל כליו הזהירם בשמירת השבת וגלה עונשה
מה שלא גלה עד עתה ולא בעשרת הדברי' ואמר שהיא בברית ובמית' ב' פעמי',
והכוונה שגלה עונש' עתה שלא יאמרו שקדושת המקדש חמורה מקדושת השבת
ויעשו מלאכת המשכן בשב', ונתן לקדושת השבת ג' טעמים גדולים המחייבים

8 אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ סָרוּ מַהֵר מִן
הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִם עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה
וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ וַיִּזְבְּחוּ־לוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ
9 יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רָאִיתִי אֶת־הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עַם־
10 קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא׃ וְעַתָּה הַנִּיחָה לִּי וְיִחַר־אַפִּי בָהֶם
11 וַאֲכַלֵּם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל׃ וַיְחַל מֹשֶׁה

פאלק, וועלכעס דוא אויז מצרים געפיהרט, האט זיך שווער פערזינדיגט.
8 זיא זינד זעהר באלד פאן דעם וועגע, וועלכען איך איהנען געבאטען,
אבגעוויכען, זיא האבען זיך איין געגאססענעס קאלב געמאכט, האבען
עס אנגעבעטעט, האבען איהם אפפער געשלאכטעט, אונד דאבייא
געשפראכען: ישראל! דיעס זינד דיינע געטטער, וועלכע דיך אויז מצרים
9 הערויפגעפיהרט האבען. דער עוויגע שפראך ווייטער צו משה: איך האבע
דיעזעס פאלק וואהרגענאממען, עס איזט איין הארטנעקקיגעס פאלק,
10 (ווידערשפענסטיג, אונבענדיג). נון לאס אב, פערגנער פיר זיא צו
ביטטען, דאס מיין צארן איבער זיא ענטברעננע, אונד איך זיא אויפרייבע,
11 זא וויל איך דיך צו איינער גראססען נאציאן מאכען. דא פלעהעטע משה

מנחה חדשה.

שוכנין האמורים, ואמר אך את שבתותי תשמורו שהוא עיקר שהכל תלויה בו ולא כן קדושת המשכן לפי שהיא אות ביני וביניכם ובה ידעו כל עמי הארץ שלקחתי אתכם לי לעם שאין לך מצוה מפורסמת שיוחדו בה ישראל מבין שאר האומות כמו בשבת שהרי חותם הברית גם הישמעאלים והכליים עמהם אומרים כי מולים היו, ולכ"א אך את שבתותי תשמורו לפי שהיא אות ביני וביניכם לדורותיכם לדעת לכל באי העולם כי אני המקדשכם ומן הצד הזה והסבה הזאת ראוי שתזהרו בה מכל שאר המצות, ואם תתעסקו בשבת במלאכת המקדש הנה הטעם הזה בטל שיאמרו האומות לא לקחו ישראל מצות השבת כ"א למצוה לנפשם מרגוע שהרי כשבא לידם מצוה אחרת בטלו קדושתו, וא"כ מן הצד הזה ראוי שתזהרו בה מכל שאר המצות, ולא פירש בה עונש מזה הצד לומר שהדעת נותן מבלי שום עונש שראוי לשמרו, וחזר לומר ושמרתם את השבת כי קדש היא לכם ר"ל שמטעם אחר ראוי לכם לשמור את השב' לפי שהיא קדש לכם מבין שאר האומות שאינה להם קדש מזה הטעם, והוא מה שפירש בי"ד הדברות שהיא מור' על יציאת מצרים שאם ישאלך בנך מחר מה זאת

אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהָיו וַיֹּאמֶר לָמָה יְהוָה יֶחֱרֶה
אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
בְּכֹחַ גָּדוֹל וּבְיָד חֲזָקָה׃ לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם 12
לֵאמֹר בְּרָעָה הוֹצִיאָם לַהֲרֹג אֹתָם בֶּהָרִים
וּלְכַלֹּתָם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ
וְהִנָּחֵם עַל־הָרָעָה לְעַמֶּךָ׃ זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק 13
וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ
וַתְּדַבֵּר אֲלֵהֶם אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲכֶם כְּכוֹכְבֵי

פֿאָר דעם עוויגען זייענדען גאָטטע, שפּראַך: וואַרום אָ עוויגער!
זאָלל דיין צאָרן איבער דיין פֿאָלק ענטברענען, דאַס דוא מיט
גראָססער מאַכט, אונד געוואַלטיגער האַנד אויס מצרים געפֿיהרט
האַסט. וואַרום זאָללען דיא מצריים שפּרעכען: צו איהרעם אונגליק 12
האַט ער זיא הערויסגעפֿיהרט, אום זיא אויף דען געבירגען אומצובריגען,
אונד פֿאָן דעם ערדבאָדען צו פֿערטילגען; לאַס פֿאָן דיינעם ענטבראַננ־
טען צאָרן אַב, אונד אַנדערע דען ראַטהשלוס, וועגען דעס איבעלס,
דאַס דוא דיינעם פֿאָלקע דראָהסט. געדענקע דיינער דיענער, אברהם, 13
יצחק אונד יעקב, וואָ דוא איהנען ביי דיר זעלבסט צוגעשוואָרען האַסט,
אונד האַסט איהנען צוגעזאַגט, איך וויל אייערן זאַמען זאָ פֿיעל זיין

מנחה חדשה.

שאנו שובתים ביום השבת מבין שאר האומו', התשוב' היא עבדים היינו לפרעה וכו' ועתה אנו שובתים היום הזה שאין לו ולא לזולתו שום שולטנות עלינו, ולכ"א וזכרת כי עבד היית במצרים וגו' ומן הצד הזה ראוי ליענש עונש גדול המבטל שביתתו שנראה ככופר בכל הנסים שנעשו ביציאת מצרים והתורה השתדלה עד מאד לבל ימוש זכרם מזרעם שהרי בכמה מצות וביחוד במועדי ה' המקודשים אומר זכר ליציאת מצרים, ולכ"א מחלליה מות יומת ר"ל שמן הצד הזה העושה אותה חול מות יומת והעושה בה שום מלאכה ואפי' מלאכת המקדש ונכרתה הנפש ההיא, כלומר אני היודע ומבין כל תעלומות לב ויודע אם כוונתו לשמים אם לאו אפרע ממנו. וחזר לומר ששה ימים יעשה מלאכה וביום השביעי שבתון שבת קדש לה' כל העושה מלאכה ביו' השבת מות יומת והנה כבר הענוש במיתה וכרת, אבל הכוונה לומר שיש לשביתת השבת טעם שלישי וראוי להענש מיתה מזה הצד על העשה בה מלאכ', והטעם

הַשָּׁמָיִם וְכָל־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתֵּן
14 לְזַרְעֲכֶם וְנָחֲלוּ לְעֹלָם׃ וַיִּנָּחֶם יְהוָה עַל־הָרָעָה
אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ׃ פ
15 וַיִּפֶן וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר וּשְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת בְּיָדוֹ
לֻחֹת כְּתֻבִים מִשְּׁנֵי עֶבְרֵיהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם
16 כְּתֻבִים׃ וְהַלֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וְהַמִּכְתָּב
17 מִכְתַּב אֱלֹהִים הוּא חָרוּת עַל־הַלֻּחֹת׃ וַיִּשְׁמַע
עז׳ ק׳ יְהוֹשֻׁעַ אֶת־קוֹל הָעָם בְּרֵעֹה וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה

לַאסען, אַלז שטערנע דעז היממעלז, אונד דיזעז גַאנְצע לַאנד, וואָפֿאָן
איך געשפּראָכֿען, וויל איך איירען נאַכקוממען איינגעבען, אונד זיא זָאללען
14 עז עוויג אַלז איהר ערבגוט בעזיטצען. דער עוויגע אָנדערטע זיינען
ראַטהשלוס, וועגן דעז איבעלז, וועלכעז ער זיינעם פֿאָלקע גידראָהעט
15 האַטטע. משה אבער ווענדעטע זיך אונד גינג הינונטער פֿאָם בערגע,
דיא ביידען צייגניסטאַפֿעלן האַטטע ער אין דער האַנד, טאַפֿעלן, דיא
פֿאָן ביידען זייטען בעשריעבען וואַרען, זיא וואַרען אויף דיזער אונד
16 אויף יענער זייטע בעשריעבען. דיא טאַפֿעלן וואַרען איין ווערק גאָטטעז,
אונד דיא שריפֿט וואר איינע שריפֿט גאָטטעז: איינגעגראַבען אין
17 דיא טאַפֿעלן. יהושע האָרטע דיא שטיממע דעז פֿאָלקז: אין זיינעם יובעל;

מנחה חדשה.

היא לפי שהיא קדש לײי, כלומר שמלבד קדושתו לישראל מצד שבו קדשם הש"י ומלבד קדושתו לישראל מצד שהוא זכר ליציאת מצרים הנה יש לו קדושה להש"י שקדשו לעצמו כמו שמפרש כי ששת ימים וגו', וא"כ מאחר שהיום קדוש לאלהינו כל העושה בו מלאכה ראוי הוא לעונש גדול שהוא מיתה שעושה חול מה שקדש יוצר בראשית, ולכ"א כל העושה בו מלאכה מות יומת, וא"ת מן הצד הזה ראוי שישבתו בו כל באי עולם כי הוא יוצר הכל? לכך חזר לומר ושמרו ב"י וגו' לומר שמאהבת הש"י את ישראל נתן להם את השבת לבדם כי להם נתנ' התורה ולהם גילה סודותיה וא"כ הוא אות ביני וביניכם לבדם כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ אבל שאר האומות שלא ניתנה להם התורה אינו ברית ביני וביניהם ואינו אות להם שידעו בו כי ששת ימים עשה הש"י השמים והארץ, ולכן אז"ל גוי ששבת חייב מיתה והסבה להם ממה שאמר הש"י על בני נח ויו' ולילה לא ישבותו, וביאור זה כי ממ"ש עוד כל ימי הארץ וגו' יראה שכל מי שיתמיד

18 קוֹל מִלְחָמָה בַּמַּחֲנֶה׃ וַיֹּאמֶר אֵין קוֹל עֲנוֹת
גְּבוּרָה וְאֵין קוֹל עֲנוֹת חֲלוּשָׁה קוֹל עַנּוֹת אָנֹכִי
19 שֹׁמֵעַ׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל־הַמַּחֲנֶה וַיַּרְא אֶת־
הָעֵגֶל וּמְחֹלֹת וַיִּחַר־אַף מֹשֶׁה וַיַּשְׁלֵךְ מִיָּדָו אֶת־ ידיו ק׳
20 הַלֻּחֹת וַיְשַׁבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר׃ וַיִּקַּח אֶת־
הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשׂוּ וַיִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ וַיִּטְחַן עַד אֲשֶׁר־
דָּק וַיִּזֶר עַל־פְּנֵי הַמַּיִם וַיַּשְׁקְ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
21 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן מֶה־עָשָׂה לְךָ הָעָם הַזֶּה

צען ; ער שפּראַך צו משה : עס איזט קריעגסגעשרייא אים לאַגער. ער 18
שפּראַך עס איזט קיין אויפרופונגסגעשרייא דעס זיעגעס, אויך ניכט דעס אונ
טערליעגענדען ; דיא שטיממע וועטטגעזאַנגע הערע איך. אַלז ער 19
נעהער צום לאַגער קאַם, דאַס קאַלב אונד טענצע זאַה, דאַ וואַרד משה
צאָרניג, וואַרף דיא טאַפעלן אויס דער האַנד, אונד צערבראַך זיא אונטען
אַם בערגע. דאַס קאַלב, וועלכעס זיא געמאַכט האַטטען, נאַהם ער 20
קאַלצינירטע עס אים פייער, צעררייב עס ביז עס גאַנץ פיין וואַרד,
שטרייעטע דען שטויב אויף דאַס וואַססער, אונד ליעס דיא קינדר ישראל'ס
דאַפאָן טרינקען. משה שפּראַך צו אהרן: וואַס האַט דיר דיעזעס פאָלק 21

מנחה חדשה.

לעשות מלאכה כל ימי עולם עושה נחת רוח ליוצרו בכל מה, וא"כ מן הכל הזה הוא מצוה לעשות מלאכ', ומאחר שאינו מצווה על שביתת השבת ושובת הנהו בעל המצוה במה שלא עשה מלאכה לאנס שלא עשה נחת רוח ליוצרו בשביתת יום השבת שהרי היא אות בינו ובין ישראל ולא בינו ובין האומות, וא"כ מפני ג' טעמים הללו ראוי שלא תחללו את יום השבת בשביל מלאכת המשכן. וכאשר כלה לדבר את כל דבריו נתן לו מה שיעדו בעלותו אל ההר והוא ב' לוחות הברית, ועל כרחנו אנו מוכרחים לומר שנתנם לו אחר שעשו ישראל העגל כי לא נוכל לומר שנתעכב משה בירדתו מן ההר שיעור עשיית העגל ויותר יו' אחר שאמר אהרן חג לה' מחר, וגם לא דבר הש"י עם משה אחר שנתן לו הלוחות שהרי כאמר ויתן אל משה ככלותו וגו' וזה היה מחמלת הש"י על ישראל שאילו עכב מלתת הלוחות היה מורה על שוכם חרון אפו על ישראל, והנה משה לא הרגיש בזה אבל חשב שאחר שנתן לו הלוחות כרחו בעוד שלא הספיק לרדת מן ההר

22 כי־הבאת עליו חטאה גדלה: ויאמר אהרן
אל־יחר אף אדני אתה ידעת את־העם כי ברע
23 הוא: ויאמרו לי עשה־לנו אלהים אשר ילכו
לפנינו כי־זה ׀ משה האיש אשר העלנו מארץ
24 מצרים לא ידענו מה־היה לו: ואמר להם למי
זהב התפרקו ויתנו־לי ואשלכהו באש ויצא
25 העגל הזה: וירא משה את־העם כי פרע הוא
26 כי־פרעה אהרן לשמצה בקמיהם: ויעמד

22 געטהאן, דאס דוא איהם דיעזע גראססע זינדע צוגעצאגן האסט? אהרן
שפראך: מיין הערר, צירנע ניכט, דוא קעננסט דאז פאלק, דאס עז
23 מיט באזען דינגען אומגעהט. זיא שפראכען צו מיר, מאכע אונז געט־
טער, וועלכע אונז אנפיהרען זאללען, דען דיעזער מאן משה, וועלכער
אונז אויז דעם לאנדע מצרים הערויפגעפיהרט, וויססען וויר ניכט, וואז
24 איהם צוגעקאממען. דא איך נון צו איהנען שפראך: ווער האט גאלד?
דא ריססען זיא עז אויז איהרען שמוקקע, אונד גאבען עז מיר, איך ווארף
25 עז אינס פייער, אונד זא ענטשטאנד דיעזעז קאלב. משה זאה דאז
פאלק, דאס עז פערווילדערט זייא, דאס אהרן זעלבסט עז פערוויל־
26 דערט געמאכט, צור שמאך, בייא איהרען וויעדערזאכערן. דא טראט:

מנחה חדשה.

ולכן נסתתמו טענותיו עד שאמר לו הניחה לי שחשב שכעס עליהם כל מה שהיה ראוי לכעוס, ובמקומו יתבאר בעז"ה. ואמר כי כאשר ראו כי בושש משה באו בערבוביא ונקהלו על אהרן ואמרו לו קום עשה לנו אלהים כלומר עשה לנו שום צורה שתחול בה רוח העליונים להורות לפנינו את הדרך אשר נעלה בה, כי לא בקשו לעשות להם אלהים אחרים לכחש אלה ממעל, וכן היא דעת כל גדולי המפרשים, ונתנו טעם לדבריהם באומר כי זה משה האיש וגו' כלומר מפני היותו איש לא ידענו מה היה לו כי מן הידוע שרוח בני אדם לא יעמוד בהם מבלי אכילה ושתיה כל הזמן הרב הזה, והנה אהרן לא מצא טענה ולא עמד כנגדם לג' סבות, א' שראה אותם באים בערבוביא מבלי חלוק שום כבוד לגדוליה' ואם יעמוד כנגדם יהרגוהו בלי ספק ויהי' רע ומר שיעשו ע"ז ממש ולא תהיה להם תקנה ולכ"א מוטב שתעשה ע"י וישארו על הדעת הרא' לקרותו מנהיג ולא אלוה שלא אתן להם מקום לחשוב שיש בו שום אלהות, ב' שאמרו אשר

מֹשֶׁה֙ בְּשַׁ֣עַר הַֽמַּחֲנֶ֔ה וַיֹּ֕אמֶר מִ֥י לַֽיהוָ֖ה אֵלָ֑י
וַיֵּאָסְפ֥וּ אֵלָ֖יו כָּל־בְּנֵ֥י לֵוִֽי׃ וַיֹּ֣אמֶר לָהֶ֗ם כֹּֽה־אָמַ֤ר 27
יְהוָה֙ אֱלֹהֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל שִׂ֥ימוּ אִישׁ־חַרְבּ֖וֹ עַל־
יְרֵכ֑וֹ עִבְר֨וּ וָשׁ֜וּבוּ מִשַּׁ֤עַר לָשַׁ֙עַר֙ בַּֽמַּחֲנֶ֔ה
וְהִרְג֧וּ אִֽישׁ־אֶת־אָחִ֛יו וְאִ֥ישׁ אֶת־רֵעֵ֖הוּ וְאִ֥ישׁ
אֶת־קְרֹבֽוֹ׃ וַיַּֽעֲשׂ֥וּ בְנֵֽי־לֵוִ֖י כִּדְבַ֣ר מֹשֶׁ֑ה וַיִּפֹּ֤ל 28
מִן־הָעָם֙ בַּיּ֣וֹם הַה֔וּא כִּשְׁלֹ֥שֶׁת אַלְפֵ֖י אִֽישׁ׃
וַיֹּ֣אמֶר מֹשֶׁ֗ה מִלְא֨וּ יֶדְכֶ֤ם הַיּוֹם֙ לַֽיהוָ֔ה כִּ֛י 29

טע ער זיך אים טהאָר דעז לאַגערז, שפראַך: וועַר דעם עוויגן טריַיא
איזט, קאָממע צו מיר! דאַ פערזאַממעלטען זיך צו איהם אַללע קינדער
לוי'ס. ער שפראַך צו איהנען: זאָ האַט דער עוויגע, דער גאָטט 27
ישראל'ס געשפּראָכען, לעגע יעדער זיין שווערדט אַן זיינע היפטע, געהט
הין אונד הער, פאָן טהאָר צו טהאָר אים לאַגער, בריינגט אום, אַיינער
זיינען ברודער, אַיינער זיינען פריינד, אונד אַיינער זיינען פערוואַנד־
טען. דיא זאָהנע לוי'ס טהאַטען, וויא משה געשפּראָכען; דאַ פיעל 28
פאָם פאָלקע אַן דעזזעלבען טאַגע, אונגעפעהר דריי טויזענד מאַן.
משה האַטטע נעמליך געשפּראָכען: היערמיט טרעטעט איהר אַמט צום 29
דיענסטע דעז עוויגען אַן, אינדעם אַיינער זאָגאַר ווידער זיינען זאָהן

מנחה חדשה.

ילכו לפנינו שלא בקשו לעבוד ע"ז, ואם יאמר להם שלא לעשותו יאמרו לו אין בכך עון אשר חטא, ועוד שאנו מוכרחים לבקש לנו מנהיג שלא נאבד במדבר הגדול הזה, ג' שלא הי' יוכל לומר להם המתינו יום או יומים עד שיבוא משה שהרי באו בטענה מספקת ואמרו לו כי זה משה האיש וגו' ולזה הוצ' לדבריהם ובקש כל הסבות והתחבולות המעכבות שאיפשר ולא רצ' להקניטם כדי שיאמינו לדבריו ואולי יבוא משה בין כך ובין כך כמ"ש הרב ראש המדברי'; ואמר להם להביא הנזמים אשר באזני בניהם ובנותיהם ונשיהם אולי יעכבו על ידיהם, והנ' הלכו בזריזות והביאו כל מה שאמר להם, ולא נוכל לומר כי פירוש ויתפרקו הוא שפרקו הנזמים אשר היו באזניהם ולא של נשיהם ובניהם שא"כ לא עשו מה שאמר להם, וזאת היתה סבה גדולה לעכב עשייתו כי היה יכול לומר שאין הסגולה לעשות חפצם בנזמיהם שא"כ מה לי נזמים מה לי זהב אבל הסגולה בנזמי הנשים והבנים, ועוד שלא הי' לו לומר ויביאו אל אהרן אבל היה ראוי

אִישׁ בִּבְנוֹ וּבְאָחִיו וְלָתֵת עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה׃
30 וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַתֶּם חֲטָאתֶם
חֲטָאָה גְדֹלָה וְעַתָּה אֶעֱלֶה אֶל־יְהוָה אוּלַי
31 אֲכַפְּרָה בְּעַד חַטַּאתְכֶם׃ וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה
וַיֹּאמַר אָנָּא חָטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְדֹלָה
32 וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב׃ וְעַתָּה אִם־תִּשָּׂא
חַטָּאתָם וְאִם־אַיִן מְחֵנִי נָא מִסִּפְרְךָ אֲשֶׁר כָּתָבְתָּ׃
33 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מִי אֲשֶׁר חָטָא־לִי אֶמְחֶנּוּ

אונד ווידער זיינען ברודער זיין מוס; דאדורך ברינגט איהר אויך היי
30 טע דען זעגען אויף אייך. דעס מארגענס דאראויף שפראך משה צום פאָלק
קע: איהר האבט איינע גראָסע זינדע בעגאנגען, איך וויל נון צו דעם
עוויגען געהען, פיעלייכט קאן איך פערגעבונג ערהאלטען פיר אייערע
31 זינדע. ער קעהרטע צו דעם עוויגען צוריק אונד שפראך: אך! דיזעס פאָלק
האט איינע גראָסע זינדע בעגאנגען! זיא האבען זיך געטטער אויס גאָלד
32 געמאכט. ווען דוא דאך איהרע זינדע צו גוט האלטען וואָללטעסט! וואָ
אבער ניכט, זאָ לעשע מיך אויס דעם בוכע, וועלכעס דוא געשריעבען
33 האסט, אויס. דער עוויגע שפראך צו משה: ווער מיר געזינדיגט

מנחה חדשה.

שיאמר ויתנו אל אהרן, ואינו רחוק שיאמר ויתפרקו כל העם על הנזמים ועל הנזמים כי ר"ל כל העם שהטיל עליו אהרן לפרוק, והנה לעכבם עוד לא עשה הקדוש שום דפוס כדי שתצא הצורה אשר רצה לעשות מצויירת אבל נר הזהב הוא בחרט להתיכו ולהקיש בקורנס להוציא כלי למעשהו, ומה שיורה עוד על זה מה שאמר הוא למשה בהתגללו ויצא העגל הזה, וכאשר ראו שנעש' העגל אמר קצתם לקצתם אלה אלהיך ישראל כלומר הנה נעשת' בקשתינו שבקשנו כבוד זוכ' בצורת גויה הרי כבוד המעל' אותנו ממצרים א"כ בצורת העגל הזה וע"י העגל הז' כלכ' באור ה' המעל' אותנו מארץ מצרי', שאין טעם בעולם שיאמ' על העגל שנעשה היום שהוציאם ממצרים אתמול, אבל אמרו זה על הרוחניות אשר נדמה להם שהי' בו. וכאשר ראה אהרן במיטב עיונו המכשול הגדול הזה כי היום אמרו זה על הכח המדומה הנה באמת מחר או מחרתו יאמרו יותר מזה על העגל עצמו אמר הלואי שנהרגתי ולא אהיה כהן לנעת, אבל יודע

מִסִּפְרִי׃ וְעַתָּה לֵךְ נְחֵה אֶת־הָעָם אֶל אֲשֶׁר־ 34
דִּבַּרְתִּי לָךְ הִנֵּה מַלְאָכִי יֵלֵךְ לְפָנֶיךָ וּבְיוֹם פָּקְדִי
וּפָקַדְתִּי עֲלֵיהֶם חַטָּאתָם׃ וַיִּגֹּף יְהוָה אֶת־ 35
הָעָם עַל אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשָׂה
אַהֲרֹן׃ ס וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ לג 1
עֲלֵה מִזֶּה אַתָּה וְהָעָם אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם
לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתְּנֶנָּה׃
וְשָׁלַחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ וְגֵרַשְׁתִּי אֶת־הַכְּנַעֲנִי 2

האט, דען ווילל איך איהנען בוזע אהנדען. 34 אונד, געהע היין,
פיהרע דאז פאלק, וואהין איך דיר געזאגט האבע, זיין ענגעל זאלל פאר
דיר הערציעהען! צו דער צייט, ווען איך היימזוכען ווערדע, ווערדע
איך אויך דיזע זינדע היימזוכען. 35 דער עוויגע ליעס איין שטערבען
אונטער דאז פאלק קאממען, וויילל זיא דאז קאלב געמאכט האטטען,
וועלכעז נאכהער אהרן מאכען מוסטע. 1 דער עוויגע שפראך צו
משה: ציעהע פאן היער וועג אונד הינויף, דוא אונד דאז פאלק, וועלכעז
דוא אויז מצרים הערויף געפיהרט, אין דאז לאנד, וועלכעז איך
אברהם, יצחק אונד יעקב צוגעשוואהרען, אונד געשפראכען: דיינעם
נאכקאממען ווילל איך עז איינגעבען. 2 איך ווילל איינען ענגעל פאר דיר הער;

מנחה חדשה.

אכי שאם יככב אחר במקומי שלא תהי' להם תקומה' שבמהרה יועתקו מהאמונה הנפסדת הזאת ליותר רע ומר שישכחו אלהים בוראם וזה עליון גואלם ולכן אמר ויראו אהרן ר"ל שהטיב לראות וירד לסוף הענין ולכן בנה הוא בעצמו המזבח ולא רצה שיתעסק בו זולתו כדי שיהיו כשמעין אליו וכדי לעכב בנייכו כל מה שאפשר לו לעצמו כמ"ש הרב, ולכן אמר אחר שנגמר בנייכו חג לה' מחר לב' הכוונות הללו כדי לעכבם עוד מלעובדו יום אחד כי אולי ביני וביני יבוא משה, וכדי שלא יועתקו לעבוד את העגל שלא לשם הש"י, ולכן קרא החג בשם ה' ר"ל להעתם על הכח הנרא' בו, והנה חז"ל המשילו אהרן לאוהבו של מלך שראה בן המלך חותר בית המלך וכו' ולכן זכה להיות כהן לעולם, והנה החטאים הש' בנפשותם קמו בהשכמ' ובזריזות גדול' והעלו עולות והגישו שלמים ואכלום

3 האמרי והחתי והפרזי החוי והיבוסי: אל-ארץ
זבת חלב ודבש כי לא אעלה בקרבך כי עם-
4 קשה-ערף אתה פן-אכלך בדרך: וישמע העם
את-הדבר הרע הזה ויתאבלו ולא-שתו איש
5 עדיו עליו: ויאמר יהוה אל-משה אמר אל-
בני-ישראל אתם עם-קשה-ערף רגע אחד
אעלה בקרבך וכליתיך ועתה הורד עדיך
6 מעליך ואדעה מה אעשה-לך: ויתנצלו בני-

זענדען, אונד דורך איהן דאז פֿאָלק כנעני, אמרי, חתי, פרזי, חוי,
3 אונד יבוסי פֿערטרייבן. אין איין לאנד, וואָ מילך אונד האָניג פֿליעסט,
דען מיינע ערשיינונג זעלבסט זאָל ניכט ביים איך בלייבען, דען דוא
ביזט איין האַלזשטאַררינגעז פֿאָלק, איך מעכטע דיך אונטער דעם וועגע
4 אויפֿרייבען. אַלז דאַז פֿאָלק דיעזע טרויריגע נאַכריכט האָרטע, טרוי-
5 ערטען זיא, אונד קיינער לעגטע זיינן שמוק אַן. דער עוויגע האַטטע
נעמליך צו משה געזאַגט: זאַגע דען קינדערן ישראל, איהר זייט איין
האַלזשטאַררינגעז פֿאָלק, ווען איך נור איינען אויגענבליק ביים דיר
בליעבע, זאָ ווירדע איך דיך אויפֿרייבען; לעגע אַלזאָ דיינען שמוק אַב,
איבריגענז ווערדע איך וואָהל וויסען, וואַז איך דיר טהון ווערדע.
6 אַלזאָ לעגטען דיא קינדער ישראל איהרען שמוק אַב, זייט דער צייט זיא

מנחה חדשה.

לשם אכילה גסה ונהגו קלות ראש לפניו כמ"ש וישב העם לאכול ושתו ויקומו לצחק, שהראוי הי' שיאמר ויאכלו וישתו כמ"ש בענין נערי בני ישראל שאכלו שלמיהם לשם שמים אבל לו שאמר עליהם וישב העם לאכול ושתו יורה שעיקר ישיבת' ותכליתם הית' לאכול ושתו, ויור' יותר על זה העד הנאמן שאמר ויקומו לצחק, והנ' הש"י לאמלתו על ישראל לא גל' זה למשה כי ראה שלא הרעו לעשות הרע בעיניו מכל וכל אע"פ שחטאו חטא' גדול' כי בצד מה היה להם פתח בעכוב מש', וגם לא שלו כ"א מנהיג מקום מש' וגם לא היו בחטא הזה כי אם מעטים כשלשת אלפי איש כמ"ש המחבר הכוזר ולכן לא גל' אזניו של מש' עד שנתן לו ב' לוחות הברית וא"ל לך רד כי שחת עמך ר"ל שהשחיתו את דרך ה' וקראם עמו של מש' לב' סבות, א' שלא יאמר מש' מאי איכפת לי עמך הם ואת' הוצאתם

יִשְׂרָאֵל אֶת־עֶדְיָם מֵהַר חוֹרֵב: וּמֹשֶׁה יִקַּח אֶת־ 7
הָאֹהֶל וְנָטָה־לוֹ ׀ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה הַרְחֵק מִן־הַמַּחֲנֶה
וְקָרָא לוֹ אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה כָּל־מְבַקֵּשׁ יְהוָה יֵצֵא
אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר מִחוּץ לַמַּחֲנֶה: וְהָיָה 8
כְּצֵאת מֹשֶׁה אֶל־הָאֹהֶל יָקוּמוּ כָּל־הָעָם וְנִצְּבוּ
אִישׁ פֶּתַח אָהֳלוֹ וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה עַד־בֹּאוֹ
הָאֹהֱלָה: וְהָיָה כְּבֹא מֹשֶׁה הָאֹהֱלָה יֵרֵד עַמּוּד 9

אַן בערגע חורב וואַרען. משה אַבער נאַהם דאַז געצעלט, שלוג עז 7
וויט אויסערהאַלב דעז לאַגערז, וויט פאָן לאַגער וועג, אונד נאַננטע עז
שטיפטזעלט; ווער אונטעררירכט פאָן עוויגען פערלאַנגטע, דער
וואָטע הינויזגעהען אין דאַז שטיפטזעלט, וועלכעז אויזערהאַלב דעז
לאַגערז וואַר. ווען משה הינויזגינג אין דאַז געצעלט, שטאַנד דאַז גאַנצע 8
פאָלק אויף, יעדער מאַן בליעב אַן דער טהירע זיינעז צעלטעז שטעהען,
אונד זאַהען זיא דעם משה נאַך, ביז ער אין דאַז געצעלט הינײן געגאַנ־
גען וואַר; זאָבאַלד משה אין דאַז געצעלט הינײן געגאַנגען, קאַם דיא 9

מנחה חדשה.

ומזכרי' ויכיחם על מה שהם מן ההפסד לא שיִשתדל לתקן עוותתם באופן היותר כאות שאיפשר כמו שעש' שרף את העגל והרג את עובדיו וחזר ולמדם את דרך ה', ב' כדי שיבקש עליהם רחמים בכל כחו כי באמת ידענו שלא רצה הש"י בהשחתתם מאחר שנתן לו הלוחות ואח"כ הודיעו, והעד הנאמן עוד על זה מה שאז"ל ועת' הניח' לי וכך אמר לו כי שחת עמך אשר העלית מארץ מצרי', כלומר פקח עיניך וראה כי את' הוכחתם ועליך מוטל כל ענינם, ולפי שמלת שחת לא ידע מש' מה הי' חטאם חזר לומר לו סרו מהר מן הדרך אשר צויתים וידענו כי הקוטב אשר עליו תסוב כל התור' הוא לעבוד את הש"י לבדו ושלא לעבוד ע"ז וא"כ באמרו סרו מהר פי' יותר ממ' שאמרתי במלת שחת, ועדיין חשב מש' כי ההסר' הזאת שחשבו לעשות ע"ז ועדיין לא עשו לכך חזר לומר עשו להם עגל מסכ', ועדיין יש לו למש' לומר ומה בכך אם יעשו עגל ופר' אם לא יעבדוהו לכך חזר לומר וישתחו לו, ועדיין יש לומר שאין לו להעניש על השתחוי' שאולי הבינו הם שאין ההשתחוי' אסור' עד להיותה לשם ע"ז שכן אמרת להם לא תשתחו' להם ולא תעבד' ר"ל שלא תשתחו' להם השתחוי' שתהי' לשם עבוד', לכך חזר לומר לו ויזבחו לו, ועדיין יש לומר ואולי הי' הוניא' לשמים

הֶעָנָן וְעָמַד פֶּתַח הָאֹהֶל וְדִבֶּר עִם־מֹשֶׁה׃
10 וְרָאָה כָל־הָעָם אֶת־עַמּוּד הֶעָנָן עֹמֵד פֶּתַח
הָאֹהֶל וְקָם כָּל־הָעָם וְהִשְׁתַּחֲווּ אִישׁ פֶּתַח אָהֳלוֹ׃
11 וְדִבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פָּנִים אֶל־פָּנִים כַּאֲשֶׁר
יְדַבֵּר אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וְשָׁב אֶל־הַמַּחֲנֶה
וּמְשָׁרְתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן נַעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ
הָאֹהֶל׃ פ שלישי

וואָלקענזיילע העראַב, שטאַנד אַן דער טהירע דעז געצעלטעז, אונד דיא
10 ערשיינונג אונטעררעדעטע זיך מיט משה. ווען נון דאַז גאַנצע פאָלק
דיא וואָלקענזיילע, אַן דער טהירע דעז געצעלטעז שטעהען זאַה, זאָ
וואַרפען זיא זיך אויף, אונד יעדער וואַרף זיך פאָר דער טהירע זיינעז
11 געצעלטעז צום אַנבעטען ניעדער. דער עוויגע אונטעררעדעטע זיך
מיט משה, פאָן אַנגעזיכט צו אַנגעזיכט, וויא איין מענש זיך מיט זיינעם
פריינדע אונטעררעדעט; אַלסדאַן קעהרטע משה אין דאַז לאַגער צוריק,
זיין בעדיענטער אַבער, יהושע, נונ'ס זאָהן, דער מיהם אַלז יינגלינג
אויפוואַרטעטע, ענטפערנטע זיך ניט פאָן דעם געצעלטע.

מנחה חדשה.

לכך אמר ויאמרו בפירוש אלה אלהיך ישראל וגו'. באותה שעה נסתתמו טענותיו של מש' ונתרשלו ידיו ולא מצא טענה כלל וכאשר ראה הש"י בחמלתו שנסתתמו טענותיו התחיל לרמוז לו כיצד ילמד עליה' זכות ושהדבר הזה יש לו תקנ' ולכן חזר לומר ויאמר ה' אל מש' כמדבר מחדש וא"ל ראיתי את העם הז' והנה עם קש' ערף הוא ר"ל שהם קשים עד מאד לחזור מן הדבר שהורגלו בו שאינם מחזירים ערפם מן הדרך שאחזו כבר, והנה הדבר הזה יש בו צד ללמוד בו זכות כי יכול לומר היא הנותנת כי מפני זה היותם קש' עורף ראוי שתמחול להם כי כמו שאתה רוא' שהם קשים לסור מן הדרך אשר הורגלו בו והם הולכים אחר ההבל כמ"כ שלא יסורו מאחרי הש"י כאשר יורגלו לשמור דרכו, וכן מצינו שבדבר הז' הם חיים היום בגלותם, וא"ל עוד ועת' הניח' לי ויחר אפי בהם ואכלם, שמראה שהי' קרוב לש"ת למחול להם שאין הדבר תלוי אלא בתפלתו, וכן או"ל וכי תופס הייתי בך וכו', ופתח לו פתח ג' באומר ואעש' אותך לגוי גדול שמראה שעכ"פ הי' הש"י רוצ' להיות לו אומה מיוחדת לעובדו, באות' שע' נתעורר מש' וחגר בעוז מתניו ללמד עליהם זכות מן הפתחים שפתח לו הש"י ואמר, הש"י הנה קראת עמי לומר שהדבר מוטל עלי ונכן ונדבר הנ' אבוא אל המלך וא"ל ה'

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָֹה רְאֵה אַתָּה אֹמֵר אֵלַי 12
הַעַל אֶת־הָעָם הַזֶּה וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתַּנִי אֵת
אֲשֶׁר־תִּשְׁלַח עִמִּי וְאַתָּה אָמַרְתָּ יְדַעְתִּיךָ בְשֵׁם
וְגַם־מָצָאתָ חֵן בְּעֵינָי׃ וְעַתָּה אִם־נָא מָצָאתִי חֵן 13
בְּעֵינֶיךָ הוֹדִעֵנִי נָא אֶת־דְּרָכֶךָ וְאֵדָעֲךָ לְמַעַן
אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֶיךָ וּרְאֵה כִּי עַמְּךָ הַגּוֹי הַזֶּה׃
וַיֹּאמַר פָּנַי יֵלֵכוּ וַהֲנִחֹתִי לָךְ׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִם־ 14 15
אֵין פָּנֶיךָ הֹלְכִים אַל־תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה׃ וּבַמֶּה ׀ יִוָּדַע 16

משה שפראך צום עוויגען: זיהע! דוא שפריכסט צו מיר, פיהרע דיזעס 12
פאלק הינאויף, דוא האסט מיר אבער ניכט בעקאננט געמאכט, וואס
פיר איינען געזאנדטען דוא מיט מיר שיקקען ווילסט, אונד דאך האסט
דוא געשפראכען, איך האבע דיך נאמענטליך אויסגעזעהען, אונד דוא
האסט אויך וואהלגעפאללען בייא מיר געפונדען. האבע איך נון 13
וואהלגעפאללען בייא דיר געפונדען, זא מאכע מיר דיינע וועגע בע־
קאננט, דאמיט איך דיך ערקעננע, דאמיט איך פערנער וואהלגע־
פאללען בייא דיר פינדע; ערוועגע, דאס דיזעס פאלק דיינע נאציאן
איזט!. דער עוויגע שפראך: מיין אנוועזען ווירד זיך זייגען, זא וויל 14
איך דיר וויללפאהרען. יענער שפראך: זא לאנגע דיין אנוועזען זיך 15
ניכט זייגט, לאס אונז ניכט פאן דיזעם ארטע וועגציהען. וואדורך 16

מנחה חדשה.

למה יקר׳ אפך בעמך כלומר אתה קראתם עמי לומר שתקנתם מוטלת עלי הנה באמת עליך הדבר כי הם עמך, וזומה שאמר שהם עם קש׳ ערף הכנים לומר אשר היצאת מארץ מצרים ר״ל שאם הם קש׳ ערף ולא סרו מאחר הע״ז הוא לפי שגדלו בארץ טמא׳ מלא׳ גלולים, וכש״כ שלא יסורו מאחריך כשיורגלו לדעת את דרכיך, ועוד כי מאחר שהוצאתם ממצרים אין לך לעשות בהם משפט והוא כי היו כ״כ שטופים בענין הע״ז שאף לאחר שהזהרתם ללכת בדרכיך החזיקו בטיעתם בעוד שלא יצאו ואת׳ עושה להם כמ׳ כנים ככלה שזינת׳ תוך ימי חופת׳ כמ״ש הנביא ואומר לשפוך חמתי עליהם בתוך ארץ מצרי׳, וא״כ אין תמיהה אם עבדוה עתה, ומ״ש ואעש׳ אותך לגוי גדול׳ שאתה רוצ׳ להיות לך אומה מיוחדת פקח עיניך וראה שהוצאתם בכח גדול וביד חזק׳, ופירוש הדבר כי דרך העולם הוא כיכל מי שיקנ׳ שום סחור׳ בזול אע״פ שתהי׳ הסחור׳

אֵפוֹא כִּי־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמֶּךָ הֲלוֹא
בְּלֶכְתְּךָ עִמָּנוּ וְנִפְלֵינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ מִכָּל־הָעָם
אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ פ רביעי
17 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה גַּם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֶעֱשֶׂה כִּי־מָצָאתָ חֵן בְּעֵינַי
וָאֵדָעֲךָ בְּשֵׁם׃
18 וַיֹּאמַר הַרְאֵנִי נָא אֶת־כְּבֹדֶךָ׃
19 וַיֹּאמֶר אֲנִי אַעֲבִיר כָּל־טוּבִי עַל־פָּנֶיךָ וְקָרָאתִי
בְשֵׁם יְהוָה לְפָנֶיךָ וְחַנֹּתִי אֶת־אֲשֶׁר אָחֹן וְרִחַמְתִּי

אַלזאָ וואָהל ערקאַננט ווערדען קאָננען, דאַס איך אונד דיינע נאַציאָן
וואָהלגעוואָגענהייט אין דיינען אויגען געפונדען? איזט עז ניכט, ווען
דוא מיט אונז געהעסט? דאַדורך ווערדען וויר אונז אונטערשיידען,
איך אונד דיינע נאַציאָן, פֿאָן יעדער אַנדערן נאַציאָן, וועלכע אויף דעם
17 ערדבאָדען איזט. דער עוויגע שפּראַך צו משה; אויך דיזעז, וואַז
דוא געזאַגט האַסט, וויל איך טהון, דען דוא האַסט געוואָגענהייט אין
מיינען אויגען געפונדען, אונד איך האַבע דיך נאַמענטליך אויזערזעהן.
18 משה שפּראַך היערויף, לאַס מיך דיינע העררליכקייט זעהן. יענער
19 שפּראַך, איך וויל אַללע מיינע גיטע פֿאָר דיר פֿאָרבייצערציהען לאַסן,
אונד מיט דעם נאַמען דעז עוויגען פֿאָר דיר אויזרופֿען: וואו איך גע
וואָגען בין, וועם איך געוואָגען בין, אונד איך ערבאַרמע, דעסען איך

מנחה חדשה.

היא המשובחת אם יפסיד הסחור' הקיא או ימכרנה בזול לא ישאר בלבו דאג',
אבל אם יקחנה בדמים יקרים אע"פ שלא תהי' כ"כ משובחת לא יקלבה למכרה
בזול, וא"כ מאחר שהוצאתם בכח גדול וביד חזק' שעשית כמה נסים ונפלאות
ביציאתם ושניתה כל חוקי הטבע בכמ' פעמים וטרחת כל הטורח ההוא איך
תרצה להחליפם בזולתם, והנה חז"ל יאמרו על עשיית הנסים שהוא טורח לפ"י
ד' פליני לא רצה להטריח את קונו וכו', ועוד שיש בדבר הזה חלול שמך הגדול
והוא שהאומות היו בימים ההם נכבדות עד מאד והיו חושבים שהאלוה הפועל
הטובות אין לו מבוא כלל לפעול הרעות ופועל הרעות לא יפעול הטובו', ואמר
הרב בפרש' שטרח הש"י כמ' טרחות להעתיק את ישרא' מן הדעת ההיא והיה
זה להם לפי הקדמת הפילוסופים האומרת שמן הא' הפשוט לא יצא כ"א דבר
א' פשוט והיו מחזיקים בה מאד, ואז"ל הדבר הזה שהיו חושבים ישרא' על נפ'

אֶת־אֲשֶׁר אֲרַחֵם׃ וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת־ 20
פָּנָי כִּי לֹא־יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה הִנֵּה 21
מָקוֹם אִתִּי וְנִצַּבְתָּ עַל־הַצּוּר׃ וְהָיָה בַּעֲבֹר כְּבֹדִי 22
וְשַׂמְתִּיךָ בְּנִקְרַת הַצּוּר וְשַׂכֹּתִי כַפִּי עָלֶיךָ עַד־
עָבְרִי׃ וַהֲסִרֹתִי אֶת־כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת־אֲחֹרָי וּפָנַי 23
לֹא יֵרָאוּ׃ פ חמשי
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פְּסָל־לְךָ שְׁנֵי־לֻחֹת לד 1
אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וְכָתַבְתִּי עַל־הַלֻּחֹת אֶת־

איך ערבארמע. דער עוויגע פֿוהר פֿארט: דוא קאננסט איין אנטליטץ 20
ניכט זעהן, דען קיין מענש זיעט איך, אונד בלייבט אם לעבען.
דער עוויגע שפראך פֿערנער: היער איזט איינע שטעללע ביא מיר, דא 21
קאננסט דוא אויף דעם פֿעלזען שטעהען. ווען נון מיינע הערליכקייט 22
פֿארביבערציעהען ווירד, ווערדע איך דיך אין דיא האהלע דעז פֿעלזענז
טהון, אונד מיינע האנד איבער דיך דעקקען (דאז הייסט: דיך אין מיינען
אללמאכטיגען שוטץ נעהמען, אונד פֿערהיטען, דאם דוא ניכט דאז אנז
טאדן זיעסט), ביז מיינע הערליכקייט פֿארביבער זיין ווירד. ווען 23
איך דאן מיינע האנד פֿאן דיר נעהמע (דאז הייסט: דיינען בליקקען
מיהרע פֿרייהייט לאססע) זא ווירסט דוא מיינער ערשיינונג פֿאן היכטען
גוזעהען, מיין אנטליטץ אבער קאן ניכט געזעהט ווערדען.
דער עוויגע שפראך צו משה; האיע דיר צוויא שטיינערנע טאפֿעלן, 1
ווא דיא ערסטען וואהרען, זא וויל איך דיא טאפֿעלן דיא ווארטע

מנחה חדשה.

הדבר בעצמו ולכ"א הש"י והמט' אשר כהפך לכתם וגו', וכאשר ראו המצריים שהש"י הי' עושה בהם שפטים והי' עושה כמ' טובות לישרא' היו תמהים עד מאד והיו אומרים אין בכל האלהות כאלהים של ישרא', וכאשר יראו עתה שאת' עושה להם כלה יועתקו מן האמונה ההיא ולא יתנו לב לעלוי שמך הגדול על אשר הבליהם שיאמרו כל הטובות שעש' להם היו טובות אבל היו כדי שיאמינו בו ללכת אחריו במדבר לכלותם שאו עש' בהם שפטים בארץ מצרים לא יהרוג את כלם וישאר מהם שום זכר כמו שעש' עמנו אבל הם לא הוציאם אלא כדי שלא ישאר אחד מהם ואין לך חילול השם יותר מזה, ולכ"א למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם ר"ל ברע' אשר עש' עמנו באותה מדה הוציאם להרוג אותם

הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר
2 שִׁבַּרְתָּ׃ וֶהְיֵה נָכוֹן לַבֹּקֶר וְעָלִיתָ בַבֹּקֶר אֶל־הַר
3 סִינַי וְנִצַּבְתָּ לִי שָׁם עַל־רֹאשׁ הָהָר׃ וְאִישׁ לֹא־
יַעֲלֶה עִמָּךְ וְגַם־אִישׁ אַל־יֵרָא בְּכָל־הָהָר גַּם־
הַצֹּאן וְהַבָּקָר אַל־יִרְעוּ אֶל־מוּל הָהָר הַהוּא׃
4 וַיִּפְסֹל שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וַיַּשְׁכֵּם
מֹשֶׁה בַבֹּקֶר וַיַּעַל אֶל־הַר סִינַי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
5 אֹתוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים׃ וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן
6 וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְהוָה׃ וַיַּעֲבֹר יְהוָה ׀

טרייבען, דיא אויף יענן טאַפֿעלן וואַרען, וועלכע דוא צערבראָכען האַסט.
2 זייא אויף מאָרגען דאַמיט פֿערטיג, דאַ זאָללסט נאָך אויף מאָרגען דען
בערג סיני הינויפֿגעהען, אונד דאָרט אויף דער שפּיטצע דעז בערגעז
3 איך ערוואַרטען. נימאַנד זאָלל מיט דיר הינויף געהען, אויך זאָלל
נימאַנד געזעהען ווערדען אויף דעם גאַנצען בערגע, זאָגאַר דאַז קליינע
4 פֿיעה אונד רינדפֿיעה זאָללען ניכט ווײדען געגען דען בערג היין. משה
היעב צוייא שטיינערנע טאַפֿעלן ווי דיא ערסטען וואַרען, שטאַנד
פֿריהמאָרגענז אויף, שטיעג אויף דען בערג סיני, וויא איהם דער עוויגע
5 בעפֿאָהלען, אונד נאַהם דיא ביידען שטיינערנען טאַפֿעלן מיט. דער
עוויגע ליעס זיך אין איינער וואָלקע הערַאב, שטעללטע זיך בייא איהם
6 היין, אונד ריעף אים נאַמען דעז עוויגען. נאַכדעם דיא ערשיינונג דעז

מנחה חדשה.

בהרים, והסבה שרצ' להרוג אותם בהרים היא לכלותם מעל פני האדמ' שלא ימלט אחד מהם שאילו הרגם ביישוב עכ"פ ישארו מהם פליטים בתוך המצריי', ופי' לאמר שיאמרו דברים שהכתוב' בהם לאמר וגו', ולכן שוב מחרון אפך ויעבור עליך מה ולא יתחלל שמך הגדול וכו', ועוד שיש לך לזכור אבותם הקדושי' והשבועה שנשבעת להם בך, וזכר זכות אבות לכמ' סבות, א' שמה שאמרת ואעש' אותך לגוי גדול מי יאמר לי שלא תכעס עליהם כמו שכעסת על אלו שהרי ההבטח' הזאת הבטחת לאברהם פעם א' וליצחק פעם ב' וליעקב פעם ג' והרי אתה עוש' אותם כלה, ועוד שיראה מדבריך שבזכותי תקיים את בני יעמוד זכות אבותם לפניך שהוא יותר גדול משלי ע"ד שאז"ל כסא של ג' רגלים וכו',

על־פניו ויקרא יהוה יהוה אל רחום וחנון ארך
7 אפים ורב־חסד ואמת: נצר חסד לאלפים
נשא עון ופשע וחטאה ונקה לא ינקה פקד
עון אבות על־בנים ועל־בני בנים על־שלשים
8 ועל־רבעים: וימהר משה ויקד ארצה וישתחו:
9 ויאמר אם־נא מצאתי חן בעיניך אדני ילך־נא
אדני בקרבנו כי עם־קשה־ערף הוא וסלחת

עוויגען נאַה פאָר משה פאָרבייא, אונד ריעף: דער עוויגע איזט אונ:
פעראַנדערליך דאַז עוויגע וועזען, איין אללמאַכטיגער גאָטט, אללבאַרמ:
הערציג אונד אללגנאַדיג, לאַנגמיטהיג, פאָן אונענדליכער הולד אונד טריײע.
7 דער זייגע הולד דעם טויזענדסטען געשלעכט נאָך אויפבעהאַלט, דער
מיסעטהאַט, אבפאַלל אונד זינדע פערגיעבט, דער אַבער ניכטז אָהנע
אַהנדונג היגגעהן לאַסט, פיעלמעהר דיא מיסעטהאַט דער עלטער
היימזוכט, אַן קינדער אונד קינדעזקינדערן, אים דריטטען אונד פיער
8 טען געשלעכט. משה איילטע, נייגטע זיך צור ערדע, וואַרף זיך הין
9 צום אַנבעטען, אונד שפראַך: דאַ איך גנאַדע אין דען אויגען איינע
הערען געפונדען, זאָ מאַג דאָך איין הערר זעלבסט מיט אונז געהען, ע
איזט וואָהל איין האַלזשטאַררינגעז פאָלק, אלליין פערגיעב אונזערע

מנחה חדשה.

ועוד שאין מקום לעבור על השבוע' שנשבעת לאבות להרבות את זרעם, וא"ת
שאם תכלה את אלו ותעש' אותי לגוי גדול שאינך עובר על השבוע' באמור להם
שבני הם בניהם אין זאת שהרי אמרת להם להרבותם ולתת להם את הארץ
הזאת במעמד אחד, והכוונה שכאשר יהיו ברבוי שיהיו ראוים לנחול את הארץ
שתנחילנה אותם, ואם תהרגם עתה שהם באופן ראוי לנחול את הארץ ועל
מנת כן הוצאתם הרי אתה עובר על שבועתך, וכאשר ראה הש"י דברי פי חכם
ישר בעיניו וינחם על הרע' אשר דבר לעשות להם שהיא הכלייה אבל לא מחל
להם כמ"ש אם תשא חטאתם, וכאשר רא' שהאריך להם הש"י פנה לרדת מן
ההר לעשות בהם דין ומשפט ולהחזירם בתשובה ולבטל הע"ז כדי למצוא פתח
להתפלל עליהם, ואגב אורחיה גלה לנו סוד עליון במעלת אדון הנביאי', ואמר
ויפן וירד משה ולא היה צריך לומר והכוונה להורות על הקשר והדבקות
החזק שהי' לו עם הש"י בשעת הנבוא' שלא הי' כשאר כל הנביאים שכאשר היה

10 לַעֲוֺנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ׃ *וַיֹּאמֶר הִנֵּה אָנֹכִי שש'
כֹּרֵת בְּרִית נֶגֶד כָּל־עַמְּךָ אֶעֱשֶׂה נִפְלָאֹת אֲשֶׁר
לֹא־נִבְרְאוּ בְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הַגּוֹיִם וְרָאָה כָל־
הָעָם אֲשֶׁר־אַתָּה בְקִרְבּוֹ אֶת־מַעֲשֵׂה יְהוָה כִּי־
11 נוֹרָא הוּא אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּךְ׃ שְׁמָר־לְךָ אֵת
אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם הִנְנִי גֹרֵשׁ מִפָּנֶיךָ אֶת־
הָאֱמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי׃
12 הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּכְרֹת בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ אֲשֶׁר

מיסעטהאַטען אוּנד זינדען, אוּנד נימן אוּנז צוּ דיינעם אייגענטהוּם אַן.
10 יענער שפּראַך: זיהע! איך מאַכע איינען בוּנד (דאַז הייסט: געבע
דיר דיא פֿערזיכערוּנג)- פֿאָר דען אויגען דיינעז גאַנצען פֿאָלקז וויל
איך וואוּנדער טהוּן, דערגלייכען אויף דער גאַנצען ערדע אוּנד אוּנטער
אַללען נאַציאָנען ניכט געשעהען זינד, דאַמיט דאַז גאַנצע פֿאָלק, אוּנ
טער וועלכעם דוּא ביזט, ערקעננע, וויא ערשטוינליך דיא טהאַטען
11 דעז עוויגען זינד, וועלכע איך פֿיר דיך טהוּן ווערדע. בעאָבאַכטע
צוּ דיינעם אייגענען בעסטען, וואַז איך דיר הייטע געביעטע; איך
טרייבע פֿאָר דיר אויז דאַז פֿאָלק אמרי, כנעני, חתי, פרזי, חוי אוּנד יבוסי.
12 היטע דיך, דאַס דוּא קיינען בוּנד מאַכסט מיט דען בעוואָהנער דעז

מנחה חדשה.

מדבר את כל דבריו הית' השכינה מסתלקת ממנו כמ"ש באברהם וילך ה' כאשר כלה לדבר אל אברהם ואמר במקום אחר ויעל מעליו אלהים אבל משה לא הי' הש"י מסתלק מעליו עם שהי' מפנה לבו ומחשבתו מהדבוק ההוא לדברים אחרים, ולכ"א ויפן שפנה לבו ומחשבתו מלדבר עוד לש"י כדי לירד ולהתעסק בצרכי ישראל, שאילו לא פנה לבו מן הנבוא' לא יעלה מעליו אלהים ואע"פ שכבר דבר את כל דבריו, הלא תראה שאמר לישראל ועתה אעלה אל ה' מבלי שאמר לו הש"י עלה אלי ההרה וזה להורות שבכל שעה שהיה רוצה לדבר עם הש"י היה מדבר מבלי שיכין עצמו לנבואה כי מוכן היה לכל שע' שהיה רוצ' ורצון שוכני סנה דבקה עמו לעולם ולזה נקרא כאמן בית, והנה יהושע הי' בשיפולי ההר למעל' ממקום אהרן והזקנים כי הוא עלה עם משה בהר קצת כמ"ש ויקם משה ויהושע משרתו ויעל משה אל הר האלהים וכאשר שמע את קול העם ברעה שפט מדרך השכל והחלוקה שיהי' קול מלחמה וכאשר הגיע אל אחיו הודיעו שיש

אַתָּה בָּא עָלֶיהָ פֶּן־יִהְיֶה לְמוֹקֵשׁ בְּקִרְבֶּךָ: כִּי אֶת־ 13
מִזְבְּחֹתָם תִּתֹּצוּן וְאֶת־מַצֵּבֹתָם תְּשַׁבֵּרוּן וְאֶת־
אֲשֵׁרָיו תִּכְרֹתוּן: כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר 14
כִּי יְהוָה קַנָּא שְׁמוֹ אֵל קַנָּא הוּא: פֶּן־תִּכְרֹת 15
בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ וְזָנוּ׀ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם וְזָבְחוּ
לֵאלֹהֵיהֶם וְקָרָא לְךָ וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחוֹ: וְלָקַחְתָּ 16
מִבְּנֹתָיו לְבָנֶיךָ וְזָנוּ בְנֹתָיו אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן וְהִזְנוּ

לאַנדעז, וועלכעז דוא מיט קריעג בעליעהסט, ער מאַכטע דיר איינע
שלינגע ווערדען (דאַז הייסט דיך אינז פערדערבען שטירצען).
איהר זאָללט פיעלמעהר איהרע אַלטאֶרע ניעדעררייסען, איהרע בילד־ 13
זייולען צערברעכען, אונד איהרע האַינע ניעדערהויען. דען דוא זאָללסט 14
פאָר קיינעם אַנדערן געֶטטליכען וועזען צור פערעהרונג ניעדערפאַללען;
דען דער עוויגע פיהרט אויך דען נאַמען: אייפערער, ער איזט איין
אייפערפאָללער גאָטט, (דער קיינען נעבען זיך לייידען קאַן). ווען דוא 15
נון איינען בונד מאַכסט מיט דען בעוואָהנער דעז לאַנדעז, אונד זיא
דאַן מיט איהרען געֶטטערן אונצוכט טרייבען, אונד איהרען געֶטטערן
אָפפער שלאַכטען, זאָ מאַנכער קעֶננטע דיך איינלאַדען, אונד דוא פאָן
זיינעם אָפפער עססען. דוא ווירדעסט אויך פאָן זיינען טאָכטערן פיר 16
דיינע זאָהנע אויסזוכען, אונד ווען דאַן זיינע טאָכטער מיט איהרען געֶטטערן
אונצוכט טריעבען, זאָ ווירדען זיא אויך דיינע זאָהנע צור אונצוכט

מנחה חדשה.

קול מלחמה במחנ' ואחר שהודיעו אמר בלבו אולי אין הקול הזה קול מלחמה כי הוא הי' ציר נאמן לשולחיו ונטה אזניו לשמוע אולי מתוך רעם הקול יכיר אם הוא קול מלחמה או קול שמח', ואמר ממה שהזכיר בקול שאין זה קול שמריעין הנוצחים להבהיל האויבים, וגם לא היה כקול הבורחים שמריעים מפחד האויב. אחר שלל מן הקול ההוא קולות המלחמה גזר בדין החיוב שהי' קול שיר ושמחה' ואמר קול ענות אנכי שומע, והנה חז"ל אמרו שהם דברי משה שאמר ליהושע מי שעתיד לנהוג שררה על ישראל לא יכיר הקולות, והוצרכתי לומר מדרך הפשט שהם דברי יהושע כי הוא הי' המדבר לעם', וכאשר אמר אין קול ענות גבורה הי' לו לומר ויאמר משה וגו', והנה כאשר קרב אל המחנה וראה שלא די שלא נחמו על הרעה אשר עשו אלא שקבלו בה שמחה גדול' שקמו

17 אֶת־בָּנֶיךָ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן׃ אֱלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא
18 תַעֲשֶׂה־לָּךְ׃ אֶת־חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים
תֹּאכַל מַצּוֹת אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב
19 כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב יָצָאתָ מִמִּצְרָיִם׃ כָּל־פֶּטֶר
20 רֶחֶם לִי וְכָל־מִקְנְךָ תִּזָּכָר פֶּטֶר שׁוֹר וָשֶׂה׃ וּפֶטֶר
חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ
כֹּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם׃
21 שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת

17 מיט איהרען געטטערן פערפיהרען. מאַכע דיר איבערהויפט קיינע
18 געטטער פאָן מעטאַלל געגאָססען. בעאָבאַכטע דאַז פעסט דעז אונ־
געזייערטען בראָדז; זיעבען טאַגע זאָללסט דוא אונגעזייערטעז בראָד
עססען, וויא איך דיר געבאָטען האַבע, נור בעשטיממטען צייט אים
אָהרענמאָנאַט: דען אים אָהרענמאָנאַט ביסט דוא אויז מצרים געגאַנגען.
19 אַללעז ערסטלינג דער געבאָהרמוטטער געהאָרט מיר צו, אויך וואַז דיין
פיעה אַן מענליכען יונגען ווירפט, דאַז ערסטלינג פאָן איינעם אָכזען
20 אונד פאָן איינעם שאַפע. דאַז ערסטלינג איינעז עזעלז זאָללסט דוא מיט
איינעם שאַפע אויזלעזען; ווען דוא אַבער עז ניכט אויזלעזעסט, זאָ
מוסט דוא איהם דאַז גענִיק צערברעכען; דיא ערסטגעבאָהרנען דיינער
21 זאָהנע זאָללסט דוא אויזלעזען. מאַן זאָלל ניכט פאָר מיר ערשיינען,
לעער (אָהנע אָפפער). זעקס טאַגע קאָננסט דוא אַרבייטען, אַם זיע־

מנחה חדשה.

לצחק חרה אפו בם והשליך מידיו את הלוחות לפי שעיקר העבירה וכן המצוה הוא ההתפעלות והקנין הנשאר בנפש ומתוך השמחה אשר ישמח בפעלו יוכן ויוכר הפעלות הנפש, והנה אז"ל שמה שהשליך מידיו את הלוחות הי' לטובתן של ישראל וכו', ולקח העגל ושרפו באש עד שנעש' כאפר מקלה כדי שיהי' קל על פני המים להשקותו להם לבזותו בעיניהם שיראוהו עם שאר מותר המאכל, וענין שריפתו כמו שאמר הראב"ע שהי' ע"י הדבר שהוא כזהב ואינו זהב לעולם והוא הגפרית אשר הוא ממולא הזהב ומטבעו ואין לבני אדם שום תחבולה להסיר תולדתו להחזירו זהב והרבה טרחו בזה בעלי מלאכת האלקימיאה הקדמוני', שאם לא כן לא יתכן לזהב לישרף אבל בהיפך כי כל עוד שיביאוהו באש יוסיף זקוק ודבוק חלקיו ולא יפסד כמו שיפסד הכסף בבואו

בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת: וְחַג שָׁבֻעֹת תַּעֲשֶׂה 22
לְךָ בִּכּוּרֵי קְצִיר חִטִּים וְחַג הָאָסִיף תְּקוּפַת
הַשָּׁנָה: שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל־זְכוּרְךָ 23
אֶת־פְּנֵי הָאָדֹן יְהוָֹה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: כִּי־אוֹרִישׁ 24
גּוֹיִם מִפָּנֶיךָ וְהִרְחַבְתִּי אֶת־גְּבֻלֶךָ וְלֹא־יַחְמֹד אִישׁ
אֶת־אַרְצְךָ בַּעֲלֹתְךָ לֵרָאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָֹה
אֱלֹהֶיךָ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה: לֹא־תִשְׁחַט עַל־ 25

בעקטען טחגע חבער, זחולסט דוח פייערן; זעלבסט נור לייט דעז
פפליגענז חונד דער חרנדטע זחולסט דוח פייערן. דחז וואכענפעסט 22
זחולסט דוח החלטען, דחז פעסט דער ערסטלינגע פחן דער ווחיצענז
חרנדטע, וויח חויך דחז פעסט דעז פרולטחייזברינגענז, ווען דחז יחהר
זייגען קרייזלויף בעשליעסט. דרייח מחל חים יחהרע זחולען חללע דייגע 23
מחננזפערזחנען ערשייגען פחר דעם העררן, דעם עוויגען, פחר דעם
גחטטע ישרא"ס. דען חיך ווערדע פעלקער פחר דיר חויזטרייבען, חונד 24
דייגע גרענצען ערווייטערן; דענגחך זחלל זיך ניעמחנד דיין לחנד גענ
ליסטען לחסען, ווען דוח היגויפגעהסט, פחר דעם עוויגען, דייגעם
גחטטע צו ערשייגען, דרייח מחל חים יחהר. טוחלטע חיין חפפער 25

מנחה חדשה.

בלא פעמים רבות. ואחר שגיער מעש' העגל אמר לאהרן מה עשה לך העם הזה וכו', ולא מצאנו שהשיבו תשובה שתהי' כדאי לשכך חמתו, ועוד שאע"פ שיעשו לו כל מה שיעשו לא יצא ידי חובתו בעשותו העגל, והנה אמר רש"י כמה יסורין קבלת שיסרוך עד שלא תביא עליהן חטא זה, והרמב"ן תפס עליו לפי שהיא מצוה שיהרג ואל יעבור והדין עמו, ופי' הוא מה עשו לך העם הזה שיהי' כנה שיהי' לך עמהם שנאה שתהי' כדאי שתעש' להם העגל, והפי' הזה הוא קשה יותר מן הראשון כי חלילה לקדוש אהי' ישרא' אוהב שלום ורודף שלום שיחשדנו יושה שמפני שנא' יחטא ויחטיא את הרבים, ועוד שלא שכך חמתו בתשובתו לב' הפירושים הנז', אבל הנראה לי שא"ל משה ידעתי מדקדקך ויושר לבבך שתבחר מחנק נפשך ותסבול על אחת כמ' וכמה מיתות ולא תבוא תקלה לישרא' על ידך ולא עשית הדבר הרע הזה אלא שהשיאך ויכלו לך ובאו עליך בתחבולה ומרמה ולא הבנת כוונתם ותכליתם להם, ופי' מה תחבולה ומרמה עשו לך העם הזה שלא הרגשת עד שהבאת עליו חטאה גדול', והנה היה תשובת אהרן

חמץ דם־זבחי ולא־ילין לבקר זבח חג הפסח׃
26 ראשית בכורי אדמתך תביא בית יהוה אלהיך
לא־תבשל גדי בחלב אמו׃ פ שביעי
27 ויאמר יהוה אל־משה כתב־לך את־הדברים
האלה כי על־פי ׀ הדברים האלה כרתי אתך
28 ברית ואת־ישראל׃ ויהי־שם עם־יהוה ארבעים
יום וארבעים לילה לחם לא אכל ומים לא
שתה ויכתב על־הלחת את דברי הברית

ניכט ביים געזייערטען ברָדע, אונד פָאן דעם אָפּפער דעס איבער
טרייטונגספעסטעס זָאלל ניכטס דיא נאַכט הינדורך ביז אַם מאָרגען בלייבן.
26 דיא ערסטלינגע דיינער פריהעסטען לאַנדפריכטע זָאללסט דוא אין דאַס
הויז דעס עוויגען דיינעס גאָטטעס ברינגען; קאָכע קיין יונגעס פיעה אין
27 דער מילך זיינער מוטטער. דער עוויגע שפּראַך צו משה: שרייבע
דיר דיזע וואָרטע אויף, דען אויף דען אינהאַלט דיזער וואָרטע מאַכע
28 איך מיט דיר אונד ישראל איינן בונד. משה בליעב דאַזעלבסט ביא דעם
עוויגען פירציג טאַגע אונד פירציג נאַכטע, אַס קיינע שפּייזע, אונד
טראַנק קיינען טראַנק, דער עוויגע שריעב אויף דיא טאַפעלן דיא

מנחה חדשה.

ככוכ' עד אחד ואמר שלא כתפתה להם לשום תחבולה כי לא רמוהו אבל שעשה בכוונת מכוין כדי שלא יעשו רעה גדולה מזו שלא תהיה להם בה תקנ', ואמר אל יחר אף אדוני ר"ל שאין לך לחרות על מעש' העגל כי עשייתו הית' סבה שלא כאבדו לגמרי, והוא כי אתה ידעת את העם הזה כי ברע הוא ר"ל שהם בתכונ' רע' ובכל שעה הם מבקשים תואנה לשוב מאחריהם כי מעת באתם ממצרים הם מתאוננים על כל דבר ודבר ובאו ואמרו לי קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו כי זה משה האיש וגו', כלומר שלא בקשו כ"א מנהיג שילך לפניהם מקום משה, וכאשר שמעתי וראיתי מדבריהם שהיו בוטים לעשות הדבר לשם ע"ז ואני יודע כי אותה הם מבקשים שמחתי והשתדלתי שיבא על התכונה ההיא ועשיתי שאלתם, ואילו לא עשיתי כן הם עושים לשם ע"ז, ומאחר שעשיתי בקשתם על האופן והדרך אשר שאלוהו שהוא מנהיג מקום משה ולשם ה' לא מצאו מקום לעבדו לשם ע"ז, ואף גם זאת בעשייתו השתדלתי לעכב ולאחר אופן עשייתו בכל מאמצי כחי ואמרתי להם למי זהב ולא שאלתי מהם לא כסף ולא

עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים׃ וַיְהִי בְּרֶדֶת מֹשֶׁה מֵהַר סִינַי 29
וּשְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת בְּיַד־מֹשֶׁה בְּרִדְתּוֹ מִן־הָהָר
וּמֹשֶׁה לֹא־יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אִתּוֹ׃
וַיַּרְא אַהֲרֹן וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה וְהִנֵּה 30
קָרַן עוֹר פָּנָיו וַיִּירְאוּ מִגֶּשֶׁת אֵלָיו׃ וַיִּקְרָא אֲלֵהֶם 31
מֹשֶׁה וַיָּשֻׁבוּ אֵלָיו אַהֲרֹן וְכָל־הַנְּשִׂאִים בָּעֵדָה
וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם׃ וְאַחֲרֵי־כֵן נִגְּשׁוּ כָּל־בְּנֵי 32

וואָרטע דעז בונדעז, נאַמליך דיא צעהן געבאָטע. אַלז משה הערונטער 29
גינג פאָן דעם בערגע סיני, דיא ביידען טאַפעלן דעז צייגניסעז האַטטע
משה אין דער האַנד, אַלז ער פאָן דעם בערגע הערונטערגינג: זאָ
וואוסטע משה ניכט, דאַס דיא הויט זיינעז אַנגעזיכטז שטראַהלען וואַרף,
ווייל ער מיט איהם געשפּראָכען האַטטע. אַלז אהרן אונד אַללע 30
קינדער ישראל'ס משה אַנזאַהען, אונד זיעהע! זיין אַנגעזיכט וואַרף ליכט־
שטראַהלען פאָן זיך; דאַ פירכטעטען זיא זיך, צו איהם הין צו טרעטען.
משה אַבער ריעף איהנען צו, דאַ קעהרטען זיא צו איהם צוריק, אהרן 31
אונד אַללע פירסטען אונטער דער געמיינע, דאַ רעדעטע מש' מיט איהנען.
הערנאַך אַבער טראַטען אַללע קינדער ישראל'ס הינצו, אונד ער בעפאַהל 32

מנחה חדשה.

נתנת את זהב כי אולי לא יקלו בנתינתו והם מרוב חשקם לדבר כמו שאמרתי כי ברע הוא התפרקו ויתנו לי, וגם נתעצלתי בעשייתו שלא עשיתי לו שום דפוס אולי תבוא קודם שיעשה והשלכתיו באש להתיכו ונתעסקתי בו באיזמל ובחרט אכוס מעט מעט עד שיצא לפועל העגל הזה ולא לקחתי לי שום מסייע לעשותו כי היה דבר של קדושה לפי האמת שלא יתעסקו בו זרים אבל הייתי אומר להם שלא יעשה כ"א על ידי שאני כהן לאל עליון כי לשם ה' נעשה, וכאשר שמע משה דברי פי חכם חן נשתכך רוגזו והשתדל בתקנתם של ישראל לפי שראה אותם בתבונה שיכול לתקן עוותתו, ואמר שרא' משה את העם כי פרוע הוא ר"ל מבוטל ופרעו כל עצתו של יוצר בראשית ובטלוה, והנה עדיין לא אחזו ג"כ דרך הע"ז, וזה שנשארו על התבונה הזאת ר"ל שהפריעו עצת הש"י ועדיין לא הפרו חק ולא עברו ברית לעבוד ע"ז ממש הי' לפי שפרעו אהרן ר"ל שהסכים לדבריהם ועשו מה שאלו ממנו על האופן שאמרו בפיהם ולא על האופן שהיו מבקשים באמת, שאילו לא פרעו אהרן והיו הם בעצמם משתדלים בעשייתו הנה באמת לא ישארו על התבונה הזאת אבל יעבדו ע"ז בפעל לשמה

ישראל ויצום את כל־אשר דבר יהוה אתו
33 בהר סיני: ויכל משה מדבר אתם ויתן על־ מפטיר
34 פניו מסוה: ובבא משה לפני יהוה לדבר אתו
יסיר את־המסוה עד־צאתו ויצא ודבר אל־
35 בני ישראל את אשר יצוה: וראו בני־ישראל
את־פני משה כי קרן עור פני משה והשיב
משה את־המסוה על־פניו עד־באו לדבר

איהנען אױלעגע, וואַז דער עוויגע מיט איהם גערעדעט האַטטע, אויף
33 דעם בערגע סיני. אַלז משה מיט איהנען אויזגערעדעט האַטטע,
34 טהאַט ער איינע בעדעקקונג פֿאָר זיין געזיכט. זאָ אָפֿט אַבער משה
פֿאָר דעם עוויגען קאַם, מיט איהם צו רעדען, נאַהם ער דיא בעדעק-
קונג אַב, ביז ער ווידער הינויז גינג; אַלזדאַן גינג ער הינויז, אונד
רעדעטע מיט דען קינדערן ישראל'ס, וואַז איהם געבאָטען וואָרדען.
35 דאַ זאַהען דיא קינדער ישראל'ס דאַז אַנגעזיכט משה'ס, דאַס עס שטראַהלען
וואַרף; הערנאַך אַבער טהאַט משה ווידער דיא בעדעקקונג פֿאָר
דאַז געזיכט, ביז ער ווידער הינײן גינג, מיט דעם עוויגען צו

מנחה חדשה.

ולא תהיה להם שום תקנה והדבר אשר פרעם בו אהרן ונשארו על התכונה
ההיא היא במה שהמעיט בקמיהם ר"ל שהמעיט הקמים לעשות העגל כי כאשר
ראו שישר הדבר בעיני אהרן והשתדל לעשותו מיד לא נתוספו אחרים על
הרשעים ההם ונשארו על מיעוטם הראשון, ועוד שלא נתן להם מקו' להתעסק
בו ולא במזבחו וזהו שחזר לומר כי פרעה אהרן לשמצה בקמיהם ר"ל שפרעו
במה שהמעיט בקמים לעשותו, וא"כ מאחר שהיו מעטים יש להם תקנה במה
שיהרגם שאו כל ישראל או רובם חטאו לא יהרוג את כולם ולכן עמד בשער
המחנה לעשות בהם דין ומשפט ונאספו אליו כל ירא וחרד בדבר ה' ומכללם הי'
כל שבט לוי, והדעת נותן כי לא היה שבט לוי לבדם כי כל חסידי ישראל נאספו
שמה כי מי כל בשר אשר שמע למשה אומר מי לה' אלי ולא יבוא, וגם מדברי
משה יראה כן שאמר כי איש בבנו ובאחיו וגו', ומה שלא הוזכרו כי אם מבני
לוי היה להגיד שבחן של בני לוי כי נאספו אליו כל השבט ולא נשאר בהם עד אחד
ומ"ש ג"כ ויעשו בני לוי כדבר משה היה לפי שלא הוזכרו באסיפה זולת בני לוי
וגם לפי שהם היו העיקר בענין ההריג' שהם היו בני ביתו של משה ולכן ישתדלו

לה אֹתוֹ׃ ס וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה אֶת־כָּל־ 1
עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֵלֶּה הַדְּבָרִים
אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָֹה לַעֲשֹׂת אֹתָם׃ שֵׁשֶׁת יָמִים 2
תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם
קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן לַיהוָֹה כָּל־הָעֹשֶׂה בוֹ
מְלָאכָה יוּמָת׃ לֹא־תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם 3
בְּיוֹם הַשַּׁבָּת׃ פ
וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר 4
זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָֹה לֵאמֹר׃ קְחוּ מֵאִתְּכֶם 5
תְּרוּמָה לַיהוָֹה כֹּל נְדִיב לִבּוֹ יְבִיאֶהָ אֵת תְּרוּמַת

שפרעכען. משה ליס דיא גאַנצע געמיינע דער קינדער ישראל'ס 1
פערזאַממעלן, שפראַך צו איהנען: דיעזעז זינד דיא דינגע, וועלכע דער
עוויגע צו פערפערטיגען בעפאָהלען האַט. זעכז טאַגע אַבער דאַרף 2
זור האַנדווערקזאַרבייט געמאַכט ווערדען, אַם זיבענטען טאַגע זאָלל
אייך איין הייליגטהום זיין, איין פייערטאַג דער ערסטען קלאַססע, דעם
עוויגען צו עהרען; ווער אַן דעמזעלבען האַנדווערקזאַרבייט פערריכ־
טעט זאָלל געטאָדטעט ווערדען. איהר זאָללט אין אַללען אייערן וואָהנ־ 3
זיטצען אַם שבת קיין פייער אַנצינדען. משה שפראַך פערנער צו דער 4
גאַנצען געמיינע דער קינדער ישראל'ס, וויא פאָלגט: דיעזעז האַט דער
עוויגע בעפאָהלען, אייך צו זאַגען: נעהמט פאָן דעם איריגען איינע 5
העבע אויף, דעם עוויגען צו עהרען, וואַז יעדער אויז דער מילדע
זיינעז הערצענז בעוויללינגט, זאָלל ער ברינגען, דיא העבע נעמליך,

מנחה חדשה.

יותר משאר החסידים, והמפרשים דקקו באיש בכנו וגו'. והכ' שאר הפרש' לא
אשלח יד שיה כי לגודל ערכ' רבו גם רבו הפירושי' אשר פירשו בה רבי' ונכבדי'.

ויקהל משה הנה בירדתו מן ההר השתדל לעשות כאשר צוה והקהיל את
כל עדת בני ישרא' כדי שישמעו את הדבר מפיו גדולים וקטנים ואמר להם
אלה הדברים אשר צוה יי לעשות אותם והנך רואה שלא יתכן לומר שאמר
להם זה על מצות השבת אשר כבר היו מוזהרים ומצווים על שמירתה, אבל

6 יְהוָה זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת׃ וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
7 שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים׃ וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת
8 תְּחָשִׁים וַעֲצֵי שִׁטִּים׃ וְשֶׁמֶן לַמָּאוֹר וּבְשָׂמִים
9 לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים׃ וְאַבְנֵי־שֹׁהַם
10 וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפוֹד וְלַחֹשֶׁן׃ וְכָל־חֲכַם־לֵב
11 בָּכֶם יָבֹאוּ וְיַעֲשׂוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה׃ אֶת־
הַמִּשְׁכָּן אֶת־אָהֳלוֹ וְאֶת־מִכְסֵהוּ אֶת־קְרָסָיו וְאֶת־
12 קְרָשָׁיו אֶת־בְּרִחָו אֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנָיו׃ אֶת־
הָאָרֹן וְאֶת־בַּדָּיו אֶת־הַכַּפֹּרֶת וְאֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ׃
13 אֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֵת לֶחֶם

דיא דעם עוויגען געווייהט ווירד: גאָלד, זילבער אונד קופפער.
6 אונד בלויע, פורפורראָטהע אונד האָכראָטהע וואָללע, לייכענגאַרן אונד
7 ציעגענהאַארע ;· ראָטהגעפאַרבטע ווידדערפעללע, פעללע פאָן
8 תחשים אונד שיטטימהאָלץ ;· אָהל צום לייכטען, געווירצע צום זאַלבעאָהל
9 אונד צום רייכערווערק ;· שאָהמשטיינע, אונד איינגעפאַסטע עדעל־
10 שטיינע צום אָבערוואַמסע אונד צום ברוסטשילד. אונד יעדער קונסט־
פערשטענדיגע אונטער אייך, זאָלל קאָממען אונד דאַזיעניגע פערפער־
11 טיגען, וואַס דער עוויגע בעפאָהלען האַט. דיא וואָהנונג, דאַס צעלט
אונד דיא דעקקע דאַזו, דיא שפאַנגען, דיא ברעטטער, דיא ריעגעל,
12 דיא זייַלען אונד דיא פיסע דאַזו. דיא לאַדע, דיא שטאַנגען אונד דען
דעקקעל דאַרויף, אונד דען פאָרהאַנג צור אַבטיילונג דעס אַללערהייליגס;
13 טען. דען טיש, דיא שטאַנגען אונד אַללע זיינע געראַטהע דאַזו, אונד

מנחה חדשה.

אמר אלה הדברים אשר צוה ה' וגו' על זה שנצטווה עתה מחדש והוא עשיית המשכן והוא שרמז להם בריש מילין שהי' רצון הש"י שיעשו משכן וארון וכרובים להיות דירתו כביכול בתוכנו, וקודם שיפרש להם שום דבר הקדים אזהרת השבת לומר שקדושת השבת במקומו מונח, ואמר ששת ימים תעשה מלאכה לומר שלא תדאג על מה שאתה מתבטל ממלאכתך יום א' בשבוע שהרי יש לך ו' ימים לעשות מלאכתך וביום השביעי יהיה לכם קדש כי מלבד מה שהיום

הַפָּנִים׃ וְאֶת־מְנֹרַת הַמָּאוֹר וְאֶת־כֵּלֶיהָ וְאֶת־נֵרֹתֶיהָ 14
וְאֵת שֶׁמֶן הַמָּאוֹר׃ וְאֶת־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת וְאֶת־בַּדָּיו 15
וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת קְטֹרֶת הַסַּמִּים וְאֶת־מָסַךְ
הַפֶּתַח לְפֶתַח הַמִּשְׁכָּן׃ אֵת ׀ מִזְבַּח הָעֹלָה 16
וְאֶת־מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ אֶת־בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־
כֵּלָיו אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ׃ אֵת קַלְעֵי הֶחָצֵר אֶת־ 17
עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנֶיהָ וְאֵת מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר׃
אֶת־יִתְדֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־יִתְדֹת הֶחָצֵר וְאֶת־ 18
מֵיתְרֵיהֶם׃ אֶת־בִּגְדֵי הַשְּׂרָד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ אֶת־ 19
בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן׃
שני וַיֵּצְאוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה׃* וַיָּבֹאוּ 20 21

דאס טישברויט. דען לייכטער זיינע גערעטהע אונד לאמפען, אונד 14
דאס עהל. דען רייכעראלטאר, זיינע שטאנגען, דאס זאלבעהל אונד 15
דאס רייכערווערק פאן עדלען שפעצעריען, אונד דיא דעקקע פאר דען
איינגאנג, נעמליך פאר דעם איינגאנג דער וואהנונג. דען אלטאר דעס 16
גאנצען אפפערס, דאס קופפערנע זיעבווערק דאראן, דיא שטאנגען אונד
אללע דיא גערעטהע, דאס בעקקען אונד זיין געשטעלל. דיא געשטריקק־ 17
טען וואנדהענגע דעס פארהאפס, דיא זיילען אונד דיא פיססע, אונד דיא
דעקקע פאר דעם טהארע דעס פארהאפס. דיא נעגעל דער וואהנונג, 18
דיא נעגעל דעס פארהאפס אונד איהרע שטריקקע. דיא געוועהנדער 19
צום איינפאקקען, צום דיענסט אים הייליגטהום. דיא הייליגע געוועהנדע
דער פיר אהרן דען פריעסטער, אונד דיא געוועהנדער זיינער זעהנע,
בייא איהרעם פריעסטערדיענסט. היעראויף גינגען דיא געמיינע דער 20

מנחה חדשה.

בעצמו קדוש יש לכם לשמור את קדושתו מלבד מה שהיא הוראה על יציאתכם ממצרים וכש"כ כי קדוש היום לאלהינו והוא שבת שבתון לה' משבת ימי בראשית ולכן לכל אחד מב' הכונות או לשתיהן יחד הוא מן הראוי שכל מי שיעשה בו מלאכה יומת. ואמר לא תבערו אש בכל מושבותיכם שלא תאמר שמה שאסר לעשות מלאכה היא המלאכה אשר לצורך עצמה כגון טחינה לישה אפיה

כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־נְשָׂאוֹ לִבּוֹ וְכֹל אֲשֶׁר נָדְבָה
רוּחוֹ אֹתוֹ הֵבִיאוּ אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לִמְלֶאכֶת
22 אֹהֶל מוֹעֵד וּלְכָל־עֲבֹדָתוֹ וּלְבִגְדֵי הַקֹּדֶשׁ׃ וַיָּבֹאוּ
הָאֲנָשִׁים עַל־הַנָּשִׁים כֹּל ׀ נְדִיב לֵב הֵבִיאוּ חָח
וָנֶזֶם וְטַבַּעַת וְכוּמָז כָּל־כְּלִי זָהָב וְכָל־אִישׁ אֲשֶׁר
23 הֵנִיף תְּנוּפַת זָהָב לַיהוָה׃ וְכָל־אִישׁ אֲשֶׁר־נִמְצָא
אִתּוֹ תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים
וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים הֵבִיאוּ׃
24 כָּל־מֵרִים תְּרוּמַת כֶּסֶף וּנְחֹשֶׁת הֵבִיאוּ אֵת
תְּרוּמַת יְהוָה וְכֹל אֲשֶׁר נִמְצָא אִתּוֹ עֲצֵי שִׁטִּים

21 קינדער ישראל'ס פֿאָן משה וועג. אַלדאַן קאַמען זיא יעדער דען זיין
הערץ אַנטריב, אונד דען זיין גייסט בעוואָגען, דיא בראַכטען דיא
העבע דעס עוויגען, צור פֿערפֿערטיגונג דעס שטיפֿטצעלטעס, אונד דען
22 גאַנצען געהאָריגען ווערקען, אויך צו דען הייליגען קליידערן. עס קאַמען
מאַננער אונד ווייבער, ווער אירגענד הערצליך וואַר, דיא בראַכטען
האַרנאַדלען, אָהרענרינגע, פֿינגערריגנע אונד אַרמבאַנדער, אַללערליי
גאָלדען געשמיידע, דער דען יעדער מאַן, דער דעם עוויגען צו עהרען
23 איינע גאָלד געוויזעט האַטטע. פֿערנער יעדער מאַן, דער אין
זיינעם פֿערמאָגען האַטטע, בלויע, פורפורראָטהע אונד האָכראָטהע
וואָללע, לייבען גאַרן, אונד ציגענהאַארע, ראָטהגעפֿאַרבטע ווידדער־
24 פֿעללע, פֿעללע פֿאָן תחשים, דיא בראַכטען עס. ווער איינע העבע פֿאָן
זילבער אָדער קופּפֿער אויפֿצוברינגען האַטטע, בראַכטען דיא העבע דעס
עוויגען, אויך ווער שיטטימהאָלץ אין זיינעם פֿערמאָגען האַטטע, צו פֿער־

מנחה חדשה.

שמה שאני מתכוין במלאכה ההיא הנה הוא יצא לפועל בגמר המלאכה ההיא, אבל הבערה עדין לא יעשה בה שום מלאכה לפי שהכוונה בה האפיה והבישול וא"כ לא תהי' אסורה לכן אמר לא תבערו אם לומר שאין לכם לשער המלאכות כפי התועלת המגיע אתכם מהם אלא לפי המלאכה בעצמה כי מאחר שהיא בעצמה מלאכה מה לי שתהיה לצורך עצמה מה לי שתהיה לצורך מלאכה

לְכָל־מְלֶאכֶת הָעֲבֹדָה הֵבִיאוּ׃ וְכָל־אִשָּׁה חַכְמַת־ 25
לֵב בְּיָדֶיהָ טָווּ וַיָּבִיאוּ מַטְוֶה אֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־
הָֽאַרְגָּמָן אֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ׃ וְכָל־ 26
הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נָשָׂא לִבָּן אֹתָנָה בְּחָכְמָה טָווּ
אֶת־הָעִזִּים׃ וְהַנְּשִׂאִם הֵבִיאוּ אֵת אַבְנֵי הַשֹּׁהַם 27
וְאֵת אַבְנֵי הַמִּלֻּאִים לָאֵפוֹד וְלַחֹשֶׁן׃ וְאֶת־ 28
הַבֹּשֶׂם וְאֶת־הַשָּׁמֶן לְמָאוֹר וּלְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה
וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים׃ כָּל־אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר נָדַב 29
לִבָּם אֹתָם לְהָבִיא לְכָל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה לַעֲשׂוֹת בְּיַד־מֹשֶׁה הֵבִיאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
נְדָבָה לַיהוָה׃ פ שלישי (שני כשהן מחוברין)

פֿערטיגונג דעז ווערקז, דיא ברַאכטען עז. קונסטפֿערשטענדיגע 25
ווייבער, שפּאַננען מיט איהרען הענדען, אונד ברַאכטען דאַז געשפּינסטע,
אַן בלויער, פּורפּורראָטהער, אונד האָכראָטהער וואָללע, אונד זייַנען
גאַרן. דיאיעניגען ווייבער, דיא איהר הערץ אונד קונסטגעשיקליכ־ 26
קייט דאַצו אַנטריעב: שפּאַננען דיא ציעגענהאַארע. דיא פֿירשטען 27
ברַאכטען שאָהמשטיינע, אונד איינגעפֿאַסטע עדעלשטיינע, צום אָבער־ 28
אַמטעז אונד ברוסטשילדע. אויך דאַז געווירץ, אונד דאַז אָהל; צום
לייכטען, צום זאַלבאָהל אונד רייכערליגע פֿאָן עדלען שפּעצערייען.
יעדער מאַן אונד פֿרויא, וואַז איהר הערץ פֿרייוויליג זיך ענטשלאָסען, 29
צו דעם גאַנצען קונסטווערקע צו ברינגען, וועלכעז דער עוויגע צו מאַכען
דורך משה בעפֿאָהלען האַטטע, ברַאכטען דיא קינדער ישראל, איינע
פֿרייוויליגע שטייער, דעם עוויגען צו עהרען.

מנחה חדשה.

אחרת וה"ה לכל שאר מלאכות וממנה ילמודו. וכאשר השלים
להם אזהרת השבת חזר להם לדבר את כל דבריו כמדבר מחדש ואמר:
ויאמר משה אל כל עדת בני ישראל לאמר זה הדבר וגו',
ירצה לומר שאמר להם דברים רבים שהתכלית והכוונה בהם והקוטב אשר
עליו יסובבו הוא לומר זה הדבר אשר צוה יי קחו מאתכם וגו' כאן תאמר

30 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּ קָרָא יְהוָה
בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה׃
31 וַיְמַלֵּא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחָכְמָה בִּתְבוּנָה וּבְדַעַת
32 וּבְכָל־מְלָאכָה׃ וְלַחְשֹׁב מַחֲשָׁבֹת לַעֲשֹׂת בַּזָּהָב
33 וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחֹשֶׁת׃ וּבַחֲרֹשֶׁת אֶבֶן לְמַלֹּאת וּבַחֲרֹשֶׁת
34 עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל־מְלֶאכֶת מַחֲשָׁבֶת׃ וּלְהוֹרֹת נָתַן
בְּלִבּוֹ הוּא וְאָהֳלִיאָב בֶּן־אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן׃
35 מִלֵּא אֹתָם חָכְמַת־לֵב לַעֲשׂוֹת כָּל־מְלֶאכֶת
חָרָשׁ וְחֹשֵׁב וְרֹקֵם בַּתְּכֵלֶת וּבָאַרְגָּמָן בְּתוֹלַעַת
הַשָּׁנִי וּבַשֵּׁשׁ וְאֹרֵג עֹשֵׂי כָּל־מְלָאכָה וְחֹשְׁבֵי

30 מש׳ ספראך צו דען קינדערן ישראל׳ס, זעהט! דער עוויגע האט נאמענטליך
ערנאננט: בצלאל, זאהן אורי, זאהן חור, אויז דעם שטאממע יהודה.
31 ער האט איהן מיט געטטליכען גייסטע, מיט ווייזהייט, מיט פערנונפט,
מיט וויססענשאפט אונד מיט אללערלייא קונסטגעשיקליכקייט ערפיללט.
32 געדאנקען אויסצודענקען, אין גאלד, זילבער אונד קופפער צו ארבייטען.
33 אויך אין שטיינארבייט, צו פאססען, אונד אין האלצארבייט; אין אללען
34 זיננרייכען קינסטען צו ארבייטען. ער האט איהם אויך דיא גאבע צו
אונטעררייכטען אין דאז הערץ געלעגט, איהם אונד אהליאב, זאהן אחיסמך׳ס
35 אויז דעם שטאממע דן. ער האט זיא מיט ווייזער קונסטגעשיקליכקייט
פערזעהען, צו פערפערטיגען אללע ווערקע דעז מייסטערז אונד זיננ־
רייכען קינסטלערז, אויך דעז קונסטשטיקקערז, אין בלויער, פור־
פורראטהער אונד האכראטהער וואללע, אונד לייכען גארן, אונד
דעז וועבערז; אללער האנדווערקער אונד זיננרייכער קינסטלער.

מנחה חדשה.

שמשך לבם בדברים באמור להם אשריכם שזכיתם לכך שהש"י רוצה להשרות
שכינתו ביניכם ואח"כ אמר להם זה הדבר אשר צוה ה׳ לי לאמר לכם קחו
מאתכם תרומה ליי כל נדיב לבו וגו׳, וצריך שתדע שיש הפרש גדול בין
נדיב לבו ובין מי שנדבה רוחו אותו, כי נדיב לב הוא המעולה אשר הוא מוכן
תמיד בטבעו לכל דבר של נדיבות בכל שעה ובכל זמן שיצטרך אליו, ולא כן

לו
1 מַחֲשָׁבֹת: וְעָשָׂה בְצַלְאֵל וְאָהֳלִיאָב וְכֹל ׀ אִישׁ
חֲכַם־לֵב אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה חָכְמָה וּתְבוּנָה בָּהֵמָּה
לָדַעַת לַעֲשֹׂת אֶת־כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ
2 לְכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה: וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־בְּצַלְאֵל
וְאֶל־אָהֳלִיאָב וְאֶל כָּל־אִישׁ חֲכַם־לֵב אֲשֶׁר
נָתַן יְהוָה חָכְמָה בְּלִבּוֹ כֹּל אֲשֶׁר נְשָׂאוֹ לִבּוֹ
3 לְקָרְבָה אֶל־הַמְּלָאכָה לַעֲשֹׂת אֹתָהּ: וַיִּקְחוּ
מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה אֵת כָּל־הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הֵבִיאוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לִמְלֶאכֶת עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ לַעֲשֹׂת אֹתָהּ
וְהֵם הֵבִיאוּ אֵלָיו עוֹד נְדָבָה בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר:
4 וַיָּבֹאוּ כָּל־הַחֲכָמִים הָעֹשִׂים אֵת כָּל־מְלֶאכֶת

1 נון מאכטען בצלאל אונד אהליאב, אונד יעדער קונסטפערשטענדיגע מאן,
דעם דער עוויגע וייזהייט אונד פערנונפט אין דאז הערץ געגעבען, אום
צו בעגרייפען, וויא דיא גאנצע קונסטארבייט צום דיענסטע דעז הייליג־
טהומז געמאכט ווערדען מיסטע; אין אללען שטיקקען, וויא דער עוויגע
עז בעפאהלען. 2 משה ליעס רופען דען בצלאל אונד אהליאב, אונד יעדען
קונסטפערשטענדיגען מאן, דעם דער עוויגע וייזהייט אין דאז הערץ
געגעבען, ווען זיין הערץ אנטריעב, זיך אן דיא ארבייט צו מאכען, זיא
צו פערפערטיגען. 3 זיא נאהמען פאן משה אין עמפפאנג דיא גאנצע
העבע, וועלכע דיא קינדער ישראל׳ס געבראכט האטטען, דיא קונסט־
ארבייט דעז הייליגען דיענסטעז צו פערפערטיגען; זיא אבער פוהרען
פארט נאך אללע מארגען צו ברינגען. 4 ענדליך אבער קאמען דיא קינסט־
לער, וועלכע דיא קונסטווערקע דעז הייליגטהומז פערפערטיגטען,

מנחה חדשה.
האחד אבל הוא בטבעו נוטה לכל הכילות וכאשר יראה בעיניו ולבבו יבין דבר
מגונה הנה יתעורר לעשות הטוב והישר בעיני אלהים ואדם ומכריח את עצמו
בשכלו ובהבנתו והריחו ביראת ה׳ ולא למראה עיני טבעו ישפוט, והנך רואה
ההפרש אשר יש בין ב׳ הנדיבים האלה כי האחד הוא שמח תמיד בפעולתו והאחר
יכרו ומקניטו בכל עת לאמר מדוע ככה עשית, והראשון יקרא מעולה בהחלט

הַקֹּדֶשׁ אִישׁ אִישׁ מִמְּלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־הֵמָּה
5 עֹשִׂים׃ וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר מַרְבִּים הָעָם
לְהָבִיא מִדֵּי הָעֲבֹדָה לַמְּלָאכָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
6 לַעֲשֹׂת אֹתָהּ׃ וַיְצַו מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה
לֵאמֹר אִישׁ וְאִשָּׁה אַל־יַעֲשׂוּ־עוֹד מְלָאכָה
7 לִתְרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וַיִּכָּלֵא הָעָם מֵהָבִיא׃ וְהַמְּלָאכָה
הָיְתָה דַיָּם לְכָל־הַמְּלָאכָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ
8 וְהוֹתֵר׃ ס רביעי וַיַּעֲשׂוּ כָל־חֲכַם־לֵב בְּעֹשֵׂי
הַמְּלָאכָה אֶת־הַמִּשְׁכָּן עֶשֶׂר יְרִיעֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר
וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי כְּרֻבִים מַעֲשֵׂה

יעדער פאן זיינעם קונסטווערקע, וועלכעס ער פערפערטיגטע,
5 טפראכען צו משה: דיא לייטע ברינגען מעהר, אלס היגרייכענד איזט
צום געברויך דעס ווערקס, דאס דער עוויגע צו פערפערטיגען בע=
6 פאהלען האט. דא בעפאהל משה, דאס מאן אים לאגער אויסריעף,
וויא פאלגט: מאן אדער פרויא זאלל ניעמאנד עטוואס מעהר אנשאפ=
פען צור הייליגען געבע; אונד דאס פאלק הערטע אויף צו ברינגען.
7 דער פאררראטה אן ארבייט וואר הינרייכענד צור פערפערטיגונג דעס
8 גאנצען ווערקס, אונד בליעב דאפאן נאך איבריג. דיא קונסט=
פערשטענדיגען אונטער דען האנדווערקערן פערפערטיגטען צוערסט
דיא וואהנונג אויס צעהן טעפפיכען, פאן זעקספאך געצווירנטען
גארן, בויער, פורפורראטהער אונד הארמאטהער וואללע, מיט
פיגורען פאן כרובים דורכווירקט, נאך קונסטוועבערארבייט ווארדען

מנחה חדשה.

ולא כן השני אבל עשה מעצ' מעולה, וכבר האריך הרב הגדול בשמונ' פרקים שלו אשר הקדים לאבות, ולכן זה עתה הש"י שיפרישו ממונם נדבה כל נדיב לב כדי שלא יהי' במלאכ' ההיא צרות עין כלל, וכדי לידע ולהודיע שלא היה בכל המלאכה הגדול' ההיא דבר שלא בא בנדבה מוחלטת זה שיביאו הנדבה בידיהם, ואמר כל נדיב לבו יביאה את תרומת יי ולא שיהיו הגבאים

חֹשֵׁב עָשָׂה אֹתָם׃ אֹרֶךְ הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁמֹנֶה 9
וְעֶשְׂרִים בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה הַיְרִיעָה
הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְכָל־הַיְרִיעֹת׃ וַיְחַבֵּר אֶת־ 10
חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת אַחַת אֶל־אֶחָת וְחָמֵשׁ יְרִיעֹת חִבַּר
אַחַת אֶל־אֶחָת׃ וַיַּעַשׂ לֻלְאֹת תְּכֵלֶת עַל שְׂפַת 11
הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִקָּצָה בַּמַּחְבָּרֶת כֵּן עָשָׂה בִּשְׂפַת
הַיְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית׃ חֲמִשִּׁים 12
לֻלָאֹת עָשָׂה בַּיְרִיעָה הָאֶחָת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת
עָשָׂה בִּקְצֵה הַיְרִיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית
מַקְבִּילֹת הַלֻּלָאֹת אַחַת אֶל־אֶחָת׃ וַיַּעַשׂ חֲמִשִּׁים 13
קַרְסֵי זָהָב וַיְחַבֵּר אֶת־הַיְרִיעֹת אַחַת אֶל־אַחַת
בַּקְּרָסִים וַיְהִי הַמִּשְׁכָּן אֶחָד׃ פ

זיא געמאכט. דיא לענגע יעדעס טעפפיכס וואר אכט אונד צוואנציג 9
עללען, אונד דיא ברייטע יעדעס טעפפיכס פיער עללען, אללע טעפ־
פיכע האטטען איינערלייא מאאס. מאן פיגטע פינף טעפפיכע איינען 10
אן דען אנדערן, אונד פינף טעפפיכע איין שטיקק אן דאס אנדערע.
מאן מאכטע אויך שלייפען פאן בלויער וואללע, אן זוימע דעס איינען 11
טעפפיכס, וועלכער אן דען צוזאממען געהעפטעטען דער אייסערסטע,
אונד עבען זא פיעל מאכטע מאן אם זוימע דעס טעפפיכס, וועלכער אן
דעם אנדערן העפטע דער אייסערסטע. פינפציג שלייפען מאכטע 12
מאן אן דען איינען טעפפיך, אונד פינפציג שלייפען אן דאס ענדע דעס
טעפפיכס, וועלכער אן דעם אנדערן העפטע איזט; דיא שלייפען
וואָרען געראדע איינע דער אנדערן געגענאיבערליעגענד. מאן מאכטע 13
פינפציג גאָלדענע שפאנגען; ווען מאן נון פערמיטטעלסט דער האקען,
דיא טעפפיכע אן איינאנדער פיגטע, זא ווארד דיא וואָהנונג איין גאנצעס.

מנחה חדשה.

אומרים לגנות אותם כי באמת כאשר שאר העם ירצו שיהיו נדיבים בהחלט
הגבאים עוברים על הנדיבים והנדיבים מעניקים אותם והם לא יתנו הנה

14 וַיַּעַשׂ יְרִיעֹת עִזִּים לְאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן עַשְׁתֵּי־
15 עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת עָשָׂה אֹתָם: אֹרֶךְ הַיְרִיעָה הָאַחַת
שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה וְאַרְבַּע אַמּוֹת רֹחַב הַיְרִיעָה
16 הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְעַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת: וַיְחַבֵּר
אֶת־חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְאֶת־שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד:
17 וַיַּעַשׂ לֻלָאֹת חֲמִשִּׁים עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצֹנָה
בַּמַּחְבָּרֶת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עָשָׂה עַל־שְׂפַת הַיְרִיעָה
18 הַחֹבֶרֶת הַשֵּׁנִית: וַיַּעַשׂ קַרְסֵי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים
19 לְחַבֵּר אֶת־הָאֹהֶל לִהְיֹת אֶחָד: וַיַּעַשׂ מִכְסֶה לָאֹהֶל
עֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וּמִכְסֵה עֹרֹת תְּחָשִׁים
20 מִלְמָעְלָה: ס חמישי וַיַּעַשׂ אֶת־הַקְּרָשִׁים
21 לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים: עֶשֶׂר אַמֹּת אֹרֶךְ

14 מאן מאכטע אויך טעפפיכע פאן ציגענהאאר, צום געצעלטע
15 איבער דיא וואהנונג; איילף שטיקקע מאכטע מאן. דיא לענגע
יעדער טעפפיכע דרייסיג עללען, אונד דיא ברייטע יעדער טעפפיכע וואר
16 פיער עללען; דיא עלף טעפפיכע האטטען איינערלייא מאאס. מאן
העפטעטע דיא פינף טעפפיכע בעזאנדערס, אונד דיא זעקס בעזאנדערס.
17 מאכטע פונפציג שלייפען אן דען זוים דער אייסערסטען טעפפיכע, אן
דעם איינען העפטע, אונד פונפציג שלייפען אן דען זוים דער טעפפיכע
18 אן דעם אנדערן העפטע. מאן מאכטע אויך פונפציג קופפערנע
שפאנגען, דאס געצעלט צוזאממען צו פיגען, דאמיט עס איין גאנצעס זייא.
19 מאן מאכטע אויך איינע דעקקע איבער דאס געצעלט, אויס רויטה
געפארבטען ווידדערפעללען, אונד איינע דעקקע פאן תחשים פעללען
20 אבען דאריבער. מאן מאכטע דיא ברעטטער צור וואהנונג, פאן
21 שיטטימהאלץ אויפרעכטשטעהענד. דיא לענגע יעדעס ברעטטעס וואר

מנחה חדשה.

באמת יתבוששו ויוציאו ממונם מה שלא הי' בדעתם וזה הפך כוונת הש"י. והכה
עוד העירים לעשות בדעת תחלה אחרת כדי שלא יתבייש אחד מהם בראותו

הַקָּרֶשׁ וְאַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה רֹחַב הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃
שְׁתֵּי יָדֹת לַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד מְשֻׁלָּבֹת אַחַת אֶל־אֶחָת 22
כֵּן עָשָׂה לְכֹל קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן׃ וַיַּעַשׂ אֶת־הַקְּרָשִׁים 23
לַמִּשְׁכָּן עֶשְׂרִים קְרָשִׁים לִפְאַת נֶגֶב תֵּימָנָה׃
וְאַרְבָּעִים אַדְנֵי־כֶסֶף עָשָׂה תַּחַת עֶשְׂרִים הַקְּרָשִׁים 24
שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו
וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו׃
וּלְצֶלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית לִפְאַת צָפוֹן עָשָׂה 25
עֶשְׂרִים קְרָשִׁים׃ וְאַרְבָּעִים אַדְנֵיהֶם כָּסֶף 26
שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים

לעהן עלען, אונד דיא ברייטע יעדעז ברעטט: אנדערטהאלב עלען.
איין ברעטט בעקאַם צווייא צאַפּפען איינגעפאַסט (אין דיא פיסע 22
נעמליך), איינער וויא דער אנדערע; אַזאָ מאַכטע ער אויך אַן אַללען
ברעטטערן דער וואָהנונג. ער וואורדען אויך ברעטטער צור 23
וואָהנונג פערפערטיגט; צוואַנציג ברעטטער צור זידליכען זייטע.
פיערציג זילבערנע פיסע קאַמען אונטער דען צוואַנציג ברעטטערן, 24
צווייא פיסע אונטער דיעזעס ברעטטע, צו זיינען ביידען צאַפּפען,
אונד צווייא פיסע אונטער דיעזעס ברעטטע, צו זיינען ביידען צאַפּפען.
צור אַנדערן זייטענוואַנד דער וואָהנונג, צור נאָרדליכען זייטע נעמליך, 25
מאַכטע מאַן אויך צוואַנציג ברעטטער. אונד פיערציג זילבערנע פיסע, 26

מנחה חדשה.

שחביריו מביאים והוא אינו מביא ויהי' כנה שיכריא את עצמו מפני הבשת
להביא מה שלא הי' בדעתו להביא, והיא שיביאו את הנדבה עם הכסף הנקרא
תרומת ה' אשר יד כולם שוה בו ולא נמלט אחד מהם ממנ' והוא כסף הכפורים
אשר הוא בקע לגלגלת, כי בבואו בתוך הבאים ויביא דבר מה תסור בושתו
ממנו כי לא ידעו הכל אם מעט ואם הרבה הביא, ולכ"א יביאו את תרומת ה'
באופן שיהי' כל המובא זהב וכסף ונחשת שאל"כ היה גם הכסף כאשר נבאר
בעז"ה; ואל תתמה מפי' זה כי פשטי הכתובים הכריחוני שאו והוא מ"ש בפ' זו
גם בפ' ויקחו לי תרומה זהב וכסף ונחשת שהזכיר הכסף בכלל הנדבה ולא

27 תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃ וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה
28 עָשָׂה שִׁשָּׁה קְרָשִׁים׃ וּשְׁנֵי קְרָשִׁים עָשָׂה
29 לִמְקֻצְעֹת הַמִּשְׁכָּן בַּיַּרְכָתָיִם׃ וְהָיוּ תוֹאֲמִם
מִלְּמַטָּה וְיַחְדָּו יִהְיוּ תַמִּים אֶל־רֹאשׁוֹ אֶל־
הַטַּבַּעַת הָאֶחָת כֵּן עָשָׂה לִשְׁנֵיהֶם לִשְׁנֵי
30 הַמִּקְצֹעֹת׃ וְהָיוּ שְׁמֹנָה קְרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם כֶּסֶף
שִׁשָּׁה עָשָׂר אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת
31 הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃ וַיַּעַשׂ בְּרִיחֵי עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה
32 לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָת׃ וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם
לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם

צווייא פיסע אונטער דיזעם ברעטטע, אונד צווייא פיסע אונטער
27 דיזעם ברעטטע. צור הינטערוואנד דער וואהנונג, צור וועסטזייטען
28 זייטע, מאכטע ער זעכס ברעטטער. אונד נאך צווייא ברעטטער צו
29 דען ווינקעלן דער וואהנונג, אן דער הינטערוואנד. זיא טהאטען
אונטען צוזאממען, אויך אבען פאסטע ער זיא צוזאממען אין איינען
טוסרינקען; זא מאכטע ער עס אן בײדען, אין בײדען עקקען.
30 עס וואַרען צוזאממען אכט ברעטטער, אונד דאצו זילבערנע פיסע,
זעכצעהן שטיק: אימער צווייא פיסע אונטער איינעם ברעטטע.
31 אַן מאכטע ריעגעל פאן שיטימהאָלץ, פינף שטיק פיר דיא איינע
32 זייטענוואנד דער וואהנונג. אונד פינף שטיק ריעגעל פיר דיא אנ־
דערע זייטענוואנד דער וואהנונג, אונד פינף שטיק ריעגעל פיר דיא

מנחה חדשה.

מצינו שהוצרך לשום כסף בכל מלאכת המשכן זולת כסף האדנים ווי העמודים
הנעשה מכסף פקודי העדה, והנה כל המפרשים אמרו שג' דברים הללו באו
כולם בנדב' ואמרו שכסף הנדב' כעס' ממנו כלי שרת אשר לא הוזכרו במלאכת
המשכן וא"כ הי' צריך שהכ"פ יזכירנו בפ' אלה פקודי אשר הזכיר זהב התנופה
ונחשת התנופה וכסף פקודי העדה, ואם הבריאם דברי קבלה לא ככחים זה
אבל לא יראה זה מפשט הכתובים אשר אנחנו רודפים אחריו, הש"י יאיר עינינו
כי לעבדו נתכוונו. והזכיר להם כל הדברים אשר היה צריך למלאכ' ההיא
כדי שיביאו הדברים בעצמן ולא שיביאו מעות לקופה והגבאים יקנו מה שהיו

לְקַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן לַיַּרְכָתַיִם יָמָּה׃ וַיַּעַשׂ אֶת־ 33
הַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן לִבְרֹחַ בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מִן־הַקָּצֶה
אֶל־הַקָּצֶה׃ וְאֶת־הַקְּרָשִׁים צִפָּה זָהָב וְאֶת־ 34
טַבְּעֹתָם עָשָׂה זָהָב בָּתִּים לַבְּרִיחִם וַיְצַף אֶת־
הַבְּרִיחִם זָהָב׃ וַיַּעַשׂ אֶת־הַפָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן 35
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב עָשָׂה
אֹתָהּ כְּרֻבִים׃ וַיַּעַשׂ לָהּ אַרְבָּעָה עַמּוּדֵי שִׁטִּים 36
וַיְצַפֵּם זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב וַיִּצֹק לָהֶם אַרְבָּעָה
אַדְנֵי־כָסֶף׃ וַיַּעַשׂ מָסָךְ לְפֶתַח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת 37
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה
רֹקֵם׃ וְאֶת־עַמּוּדָיו חֲמִשָּׁה וְאֶת־וָוֵיהֶם וְצִפָּה 38

הינטערוואַנד דער וואָהנונג, נאָך וועסטליכען זייטע. ומאַן מאַכטע 33
דען מיטטעלסטען ריגעל, דער דורך דיא ברעטטער גינג, פאָן איינעם
ענדע צום אַנדערן. דיא ברעטטער בעשלוג מאַן מיט גאָלד, דיא 34
רינגע מאַכטע מאַן פאָן גאָלד, דורך וועלכע דיא ריגעל געשטעקקט
ווארדען, אונד אויך דיא ריגעל ווארדען מיט גאָלד בעשלגט. ומאַן 35
מאַכטע אויך איינען פאָרהאַנג, פאָן בלויער, פורפורראָטהער, הָאָך־
ראָטהער וואָללע, אונד זעקספאַך געצווירנטעם גאַרן, מיט פיגורען
פאָן כרובים דורכווירקט, קונסטוועבעראַרבייט מאַכטע מאַן זיא.
דאַצו פיער זייולען פאָן שיטימהאָלץ, בעשלוגטע זיא מיט גאָלד, איהרע האַקען 36
וואַרען גאָלד; אונד גאָס צו דען זייולען פיער זילבערנע פיסע. ומאַן מאַכטע 37
איינע דעקקע צום איינגאַנג דעז געצעלטעז, פאָן בלויער, פורפורראָטהער,
האָכראָטהער וואָללע, אונד זעקספאַך געצווירנטען גאַרן, שטיקקערי־
אַרבייט. דאַצו פינף זייולען נעבסט האַקען, איהרע קניפע אונד 38

מנחה חדשה.

בריחים, והכונה בזה כבר פירשנו בפ׳ ויקחו לי תרומה. ואמר וכל חכם לב בכם יבואו ויעשו כל אשר צוה יי והודיעם המלאכות אשר היו צריכין לעשות; ואמר את המשכן את אהלו ואת מכסהו וגו׳ וגם בזה צריך

רָאשֵׁיהֶם וַחֲשֻׁקֵיהֶם זָהָב וְאַדְנֵיהֶם חֲמִשָּׁה
נְחֹשֶׁת׃ פ לז
וַיַּעַשׂ בְּצַלְאֵל אֶת־הָאָרֹן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם 1
וָחֵצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי
קֹמָתוֹ׃ וַיְצַפֵּהוּ זָהָב טָהוֹר מִבַּיִת וּמִחוּץ וַיַּעַשׂ 2
לוֹ זֵר זָהָב סָבִיב׃ וַיִּצֹק לוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב 3
עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ
הָאֶחָת וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הַשֵּׁנִית׃ וַיַּעַשׂ 4
בַּדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וַיְצַף אֹתָם זָהָב׃ וַיָּבֵא אֶת־הַבַּדִּים 5
בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת הָאָרֹן לָשֵׂאת אֶת־הָאָרֹן׃
וַיַּעַשׂ כַּפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכָּהּ 6
וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבָּהּ׃ וַיַּעַשׂ שְׁנֵי כְרֻבִים זָהָב מִקְשָׁה 7

איהרע רייפֿע מיט גאָלד בעלעגט, דאַזו אויך פֿינף קופּפֿערנע פֿיסע.
בצלאל מאַכטע דיא לאַדע אויז שיטימהאָלץ, דריטטהאַלב עללען דיא 1
לאַנגע, אַנדערטהאַלב עללען דיא ברייטע, אונד אַנדערטהאַלב עללען
דיא העהע. בעלעגטע דיא לאַדע מיט ריינעם גאָלדע, אינווענדיג 2
אונד אויזווענדיג, מאַכטע דאַזו איינען גאָלדענען קראַנץ הערום. גאָס 3
דאַזו פֿיער גאָלדענע רינגע, אַן דען פֿיער עקקען, אַלזאָ דאַס אויף דער
איינען זייטע צוויא רינגע, אונד אויף דער אַנדערן זייטע וויעדערום
צוויא רינגע וואַרען. מאַכטע שטאַנגען פֿאָן שיטימהאָלץ, בעלעגטע 4
זיא מיט גאָלד. בראַכטע דיא שטאַנגען אין דיא רינגען, אויף דען 5
זייטען דער לאַדע, דיא לאַדע דאַמיט צו טראַגען. מאַכטע אויך 6
איינען דעקקעל פֿאָן ריינעם גאָלדע, דריטטהאַלב עללען דיא לענגע,
אונד אַנדערטהאַלב עללען דיא ברייטע. מאַכטע פֿערנער צוויא גי׳ 7

מנחה חדשה.

להרחיב מעט ולהודיעך שלא למדו חז"ל כל דבריה' מפשטי הכתובים אבל רובם
הם מקובלים אצלם או מסברא אמיתית ויסמכום על הכתוב והוא מ"ש בברכות
פרק הרואה בצלאל ע"ש חכמתו נקרא שא"ל משה עשה' כלים ואח"כ משכן,

עָשָׂה אֹתָם מִשְּׁנֵי קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת׃ כְּרוּב־אֶחָד 8
מִקָּצָה מִזֶּה וּכְרוּב־אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה מִן־הַכַּפֹּרֶת
עָשָׂה אֶת־הַכְּרֻבִים מִשְּׁנֵי קְצוֹוֺתָו׃ וַיִּהְיוּ הַכְּרֻבִים 9 קצותו ק׳
פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה סֹכְכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל־
הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו אֶל־הַכַּפֹּרֶת
הָיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִים׃ פ
וַיַּעַשׂ אֶת־הַשֻּׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם אָרְכּוֹ 10
וְאַמָּה רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ׃ וַיְצַף אֹתוֹ זָהָב 11
טָהוֹר וַיַּעַשׂ לוֹ זֵר זָהָב סָבִיב׃ וַיַּעַשׂ לוֹ מִסְגֶּרֶת 12
טֹפַח סָבִיב וַיַּעַשׂ זֵר־זָהָב לְמִסְגַּרְתּוֹ סָבִיב׃ וַיִּצֹק 13

דענע כרובים, פֿאָן געטריעבענער אַרבייט מאַכטע ער זיא, אויז דען
ביידען ענדען דעז דעקקעלז. נעמליך איינען כרוב אויז דעם איינען 8
ענדע, אונד איינען כרוב אויז דעם אַנדערן ענדע; אויז דעם דעקקעל
זעלבסט פֿערפֿערטיגטע ער דיא כרובים, אַן ביידען ענדען. דיא 9
כרובים וואַרען זאָ געמאַכט, דאַס זיא איהרע פֿליגעל איבער דיא האָהע
אויזברייטעטען, אינדעם זיא דאַמיט דען דעקקעל איבערדעקקטען,
מיט דעם אַנגעזיכטע איינער געגען דען אַנדערן געקעהרט; יעדאָך
נייגטען זיא איהרע געזיכטער געגען דען דעקקעל ניעדער. פֿערפֿער־ 10
טיגטע אויך דען טיש פֿאָן שיטימהאָלץ, צוויא עלען דיא לענגע, איינע
עלע דיא ברייטע, אונד אַנדערטהאַלב עלען דיא האָהע. בעלעגטע 11
איהן מיט ריינעם גאָלדע, מאַכטע איינען גילדענען קראַנץ אומהער.
מאַכטע איינען ראַנד דאַראַן, איינע האַנדברייט רינגזאומהער, אונד 12
אַן דיעזען ראַנד פֿיהרטע ער דען גילדענען קראַנץ אומהער. גאָס 13

מנחה חדשה.

א״ל בצלאל אם אני עושה כלים להיכן אני מכניסם אלא שמא כך אמר לך הקב״ה שתעשה משכן תחלה ואח״כ כלים, א״ל בצל אל היית וכו׳, והנה רואה שלא כך אמר לו אדון הנביאים אבל אמר את המשכן את אהלו ואת מכסהו וגו׳ משכן תחל׳ ואח״כ כלים, ובדברי הש״י מצינו בהפך בפרשת תרומה שאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ועשו ארון וגו׳, ואמרו המפרשים ברצותם הקושיא

לוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב וַיִּתֵּן אֶת־הַטַּבָּעֹת עַל
14 אַרְבַּע הַפֵּאֹת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע רַגְלָיו׃ לְעֻמַּת
הַמִּסְגֶּרֶת הָיוּ הַטַּבָּעֹת בָּתִּים לַבַּדִּים לָשֵׂאת
15 אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃ וַיַּעַשׂ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וַיְצַף
16 אֹתָם זָהָב לָשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃ וַיַּעַשׂ אֶת־
הַכֵּלִים ׀ אֲשֶׁר עַל־הַשֻּׁלְחָן אֶת־קְעָרֹתָיו וְאֶת־
כַּפֹּתָיו וְאֵת מְנַקִּיֹּתָיו וְאֶת־הַקְּשָׂוֺת אֲשֶׁר יֻסַּךְ
בָּהֵן זָהָב טָהוֹר׃ פ ששי (שלשי כשהן מחוברין)
17 וַיַּעַשׂ אֶת־הַמְּנֹרָה זָהָב טָהוֹר מִקְשָׁה עָשָׂה
אֶת־הַמְּנֹרָה יְרֵכָהּ וְקָנָהּ גְּבִיעֶיהָ כַּפְתֹּרֶיהָ
18 וּפְרָחֶיהָ מִמֶּנָּה הָיוּ׃ וְשִׁשָּׁה קָנִים יֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ

דאַזו פיערגאָלדענע ריגגע, אונד זעטזטע דיא ריגגע אַן דיא פיער עקקען
14 זיינער פיער פיסע. אונטערהאַלב דעז ראַנדעז וואַרען דיא ריגגע,
אַז: אייגעהייזע פיר דיא שטאַנגען (אין וועלכע נעמליך דיא שטאַנגען
15 געשטעקקט ווערדען), דען טיש צו טראַגען. אויך מאַכטע דיא
שטאַנגען פאָן שיטימהאָלץ, בעלעגטע זיא מיט גאָלד, דען טיש צו טראַגען.
16 פערנער דיא גערעטהע אויף דען טיש, נעמליך טיסען, שאַלען,
האַלבראָהרען אונד שטיטצען, וואָמיט דאַז ברויד בעדעקקט ווארד,
פאָן רייניגען גאָלדע.
17 מאַכטע אויך דען לייכטער פאָן רייניגען גאָלדע, פאָן געטריעבענער
אַרבייט, פוס, שאַפט, קעלכע, קנאָפפע, אונד בלומען וואַרען אויז איהם
18 הערויזגעאַרבייטעט. זעכז אַרמע גינגען אויז דען זייטען הערויז,

מנחה חדשה.
הזאת שכן כתוב בפ' כי תשא ועשו את כל אשר צויתיך את אהל מועד ואת הארון לעדות וגו' שיראה שא"ל הש"י למשה משכן תחלה ואח"כ כלים, ואמרו שמשה א"ל לבצלאל על הסדר הכתוב בויקחו לי תרומה כלים תחלה ואח"כ משכן, והנך רואה שלא יתכן מדרך הבנת הכתוב לומר שום דבר מזה שלא מצינו בדברי הש"י ולא בדברי משה כ"א משכן תחלה ואח"כ כלים, ומה שיראה שיש שינוי

שְׁלֹשָׁה ׀ קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי
מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הַשֵּׁנִי׃ שְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים 19
בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפֶרַח וּשְׁלֹשָׁה גְבִעִים
מְשֻׁקָּדִים בְּקָנֶה אֶחָד כַּפְתֹּר וָפָרַח כֵּן לְשֵׁשֶׁת
הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה׃ וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה 20
גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ׃ וְכַפְתֹּר 21
תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי
הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת־שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה
לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִמֶּנָּה׃ כַּפְתֹּרֵיהֶם 22
וּקְנֹתָם מִמֶּנָּה הָיוּ כֻּלָּהּ מִקְשָׁה אַחַת זָהָב טָהוֹר׃
וַיַּעַשׂ אֶת־נֵרֹתֶיהָ שִׁבְעָה וּמַלְקָחֶיהָ וּמַחְתֹּתֶיהָ 23

נעמליך דריי ארמע דעס לייכטערס אויס דער איינען זייטע, אונד דריי
ארמע דעס לייכטערס אויס דער אנדערן זייטע. דריי מאנדעלפערמיגע 19
קעלכע, אן דעם איינען ארמע, איין קנאפף אונד איינע בלומע, אונד
דריי מאנדעלפערמיגע קעלכע, אן דעם אנדערן ארמע, איין קנאפף
אונד איינע בלומע, זא אן אללען זעכס ארמען, דיא אויס דעם לייכטער
הערויסגעהען. אן דעם לייכטער זעלבסט וואַרען פיער קעלכע, וויא 20
מאנדעלן געשטאלטעט, קנאפפע אונד בלומען. פערנער איין קנאפף 21
אין וועלכעם איין פאאר ארמע זאס, נאך איין קנאפף, אן וועלכעם דאס
צווייטע פאאר ארמע, אונד נאך איין קנאפף, אן וועלכעם דאס דריטטע
פאאר ארמע זאס, אן אללען זעכס ארמען דיא אויס דעם לייכטער
הערויסגעהען. קנאפפע אונד ארמע וואַרען אויס איהם זעלבסט 22
הערויסגעארבייטעט, גאנץ אויס איינעם שטיקקע ריינעס גאָלדעס גע;
טריעבען. פערפערטיגטע אויך דאזו זיעבען לאמפען, נעבסט לוחנג; 23

מנחה חדשה.

מעט בויקהו לי תרומה סבתו ידועה והוא מ"ש ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ר"ל שרצה להודיעם שישרה שכינתו ביניהם, ולכן אחר שהודיעו שישכון בתוכם הוצרך להודיעו קודם כל דבר באיזה מקום מן המשכן תהיה שכינתו זאת ולכן הודיעו תחל' שיעש' ארון וכפרת וכרובים כדי שידע שבין שני הכרובי'

24 זָהָב טָהוֹר׃ כִּכָּר זָהָב טָהוֹר עָשָׂה אֹתָהּ וְאֵת
כָּל־כֵּלֶיהָ׃ פ
25 וַיַּעַשׂ אֶת־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּה
אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ רָבוּעַ וְאַמָּתַיִם קֹמָתוֹ מִמֶּנּוּ
26 הָיוּ קַרְנֹתָיו׃ וַיְצַף אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר אֶת־גַּגּוֹ וְאֶת־
קִירֹתָיו סָבִיב וְאֶת־קַרְנֹתָיו וַיַּעַשׂ לוֹ זֵר זָהָב
27 סָבִיב׃ וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב עָשָׂה־לוֹ ׀ מִתַּחַת
לְזֵרוֹ עַל שְׁתֵּי צַלְעֹתָיו עַל שְׁנֵי צִדָּיו לְבָתִּים
28 לְבַדִּים לָשֵׂאת אֹתוֹ בָּהֶם׃ וַיַּעַשׂ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי
29 שִׁטִּים וַיְצַף אֹתָם זָהָב׃ וַיַּעַשׂ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה
קֹדֶשׁ וְאֶת־קְטֹרֶת הַסַּמִּים טָהוֹר מַעֲשֵׂה

24 זיין אונד אַשגעפֿעֶסליין, פֿאָן ריינעם גאָלדע. איין ככר ריינעז גאָלד
פֿעראַרבייטעטע מאַן דאַצו, אונד צו אַללען זיינען געראֶטהען.
25 מאַכטע אויך איינען רייכעראַלטאַר פֿאָן שיטימהאָלץ, דיא לאֶנגע איינע
עללע, דיא ברייטע איינע עללע, פֿיערעקקיג, אונד דיא האֶהע צוויא
עללען; דיא עקקען וואַרען אויז איינעם שטיקקע מיט דעם העֶרדע
26 געמאַכט. בעלעגטע איהן מיט ריינעם גאָלדע, זיין בלאַטט אונד זיינע
זייטען אומהער, אונד זיינע עקקען, פֿיהרטע אָבען איינען גאָלדענען
27 קראַנץ הערום. מאַכטע אונטער דעם קראַנצע צוויא גאָלדענע רינגע
אַן בײדען ווינקעלן, עבענפֿאַללז אַן בײדען זייטען: דיעזע רינגווערק
דיענטע דען שטאַנגען צום געהייזע, דען אַלטאַר דאַמיט צו טראַגען.
28 פֿערפֿערטיגטע דיא שטאַנגען פֿאָן שיטימהאָלץ, בעלעגטע זיא מיט גאָלד.
29 מאַכטע פֿערנער דאַז עֶהל צור הייליגן זאַלבונג, אונד דאַז רייכערלייג פֿאָן

מנחה חדשה.

יהי' משכנו כמ"ש ונועדתי לך שם וגו', ומאחר שהי' מדבר בארון הכלים לדבר
בענין הכלים הפנימים שהם שולחן ומנורה ואח"כ חזר לדבר בענין המשכן
אבל בדברי משה שהבין כוונת הש"י שלא הקדים ענין הכלים אלא לסבה הזאת
לא תמהא שאמר הוא לבצלאל אלא משכן תחלה ואח"כ כלים, ועוד שאף בדברי

לח
רֹקֵחַ׃ ס שביעי (רביעי) וַיַּעַשׂ אֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה 1
עֲצֵי שִׁטִּים חָמֵשׁ אַמּוֹת אָרְכּוֹ וְחָמֵשׁ־אַמּוֹת רָחְבּוֹ
רָבוּעַ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ׃ וַיַּעַשׂ קַרְנֹתָיו עַל 2
אַרְבַּע פִּנֹּתָיו מִמֶּנּוּ הָיוּ קַרְנֹתָיו וַיְצַף אֹתוֹ נְחֹשֶׁת׃
וַיַּעַשׂ אֶת־כָּל־כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ אֶת־הַסִּירֹת וְאֶת־הַיָּעִים 3
וְאֶת־הַמִּזְרָקֹת אֶת־הַמִּזְלָגֹת וְאֶת־הַמַּחְתֹּת
כָּל־כֵּלָיו עָשָׂה נְחֹשֶׁת׃ וַיַּעַשׂ לַמִּזְבֵּחַ מִכְבָּר 4
מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת תַּחַת כַּרְכֻּבּוֹ מִלְּמַטָּה
עַד־חֶצְיוֹ׃ וַיִּצֹק אַרְבַּע טַבָּעֹת בְּאַרְבַּע 5
הַקְּצָוֹת לְמִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת בָּתִּים לַבַּדִּים׃
וַיַּעַשׂ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וַיְצַף אֹתָם 6

עדלען שפעצעריין, נאך אפאטהעקערקונסט. 1 מאַכטע אויך דען
אַלטאַרהעערד דעז גאַנצען אָפּפערז, פֿאָן שיטימהאָלץ, פֿינף עללען דיא
לאַנגע, פֿינף עללען דיא ברייטע, פֿירעקקיג, אונד דיא האָהע דריי
עללען. 2 מאַכטע אַן דען פֿיער ווינקעלן פֿיער האָרנע עקקען, דיא
עקקען וואַרען אויז איינעם שטיקקע מיט דעם העערדע געמאַכט,
בעלעגטע איהן מיט קופפער. 3 פֿערפֿערטיגטע אַללע געראַטהע דעז
אַלטאַרז, נעמליך דיא טאָפּפֿע, דיא שויפֿעלן, דיא בעקקען, דיא גאַ-
בעלן אונד דיא קאָהלפֿאַננען, אַללע געראַטהע דעזזעלבען מאַכטע ער
אויז קופפער. 4 מאַכטע אויך אַן דיעזען אַלטאַר איין זיעבווערק, נעטצ-
פֿאָרמיג פֿאָן קופפער, אונטערהאַלב דער אויזלאַדונג, ביז אין דיא האַלפֿטע.
5 גאָס פֿיער רינגע צו דען פֿיער עקקען אַן דעם קופפערנען זיעבווערק,
דען שטאַנגען צום געהייזע. 6 מאַכטע אויך שטאַנגען, פֿאָן שיטימהאָלץ,

מנחה חדשה.

הנ"י תמצא שאמר קודש כל דבריו ועשו לי מקדש תחל' אך שלא פרט כל פרטיו עד לאחר שאמר ונועדתי שהי' תכלית הכוונה, אבל פקח עיניך שאין כוונת חז"ל כ"א לסמוך את דבריהם האמיתיים על הכתובים והוא כי בשערם החכמות הרבות והנשאות אשר היה צריך בצלאל לעשות הכלים והמשכן אשר לא יתכן

7 נְחֹשֶׁת׃ וַיָּבֵא אֶת־הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת
הַמִּזְבֵּחַ לָשֵׂאת אֹתוֹ בָּהֶם נְבוּב לֻחֹת עָשָׂה
8 אֹתוֹ׃ ס וַיַּעַשׂ אֵת הַכִּיּוֹר נְחֹשֶׁת
וְאֵת כַּנּוֹ נְחֹשֶׁת בְּמַרְאֹת הַצֹּבְאֹת אֲשֶׁר צָבְאוּ
9 פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ ס וַיַּעַשׂ אֶת־
הֶחָצֵר לִפְאַת ׀ נֶגֶב תֵּימָנָה קַלְעֵי הֶחָצֵר שֵׁשׁ
10 מָשְׁזָר מֵאָה בָּאַמָּה׃ עַמּוּדֵיהֶם עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם
עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמּוּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף׃
11 וְלִפְאַת צָפוֹן מֵאָה בָאַמָּה עַמּוּדֵיהֶם עֶשְׂרִים
וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמּוּדִים
12 וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף׃ וְלִפְאַת־יָם קְלָעִים חֲמִשִּׁים

7 בעלעגטע זיא מיט קופפער. בראכטע דיא שטאנגען אן דיא ריגגע,
אן דען זייטען דעס אלטארהעערדס, אום דאמיט צו טראגען, האהל,
8 פאן ברעטטערן צוזאממענגעזעטצט ווארד דער אלטאר געמאכט. מאכטע
אויך איין קופפערנעס בעקקען, אונד איין קופפערנעס געשטעללע דאצו,
אויס דען מעטאללענען שפיעגעלן דער פערזאממעלטען וויבספערזאנען,
וועלכע זיך אן דעם איינגאנגע דעס שטיפטסצעלטס פערזאממעלטען:.
9 פערנער דען פארהאף, צור זידליכען זייטע, געשטריקקטע אומהאנגע
10 צום פארהאף, פאן געצווירנטעם גארן, הונדערט עללען. דאצו
צוואנציג זייולען, נעבסט צוואנציג קופפערנען פיסען, דיא האקען אן
11 דען זייולען אונד איהרע רייפען ווארען זילבערן. צור נארדליכען זייטע
הונדערט עללען, דאצו צוואנציג זייולען, נעבסט צוואנציג קופפערנען
פיסען, דיא האקען אן דען זייולען אונד איהרע רייפען ווארען זילבערן.
12 צור וועסטליכען זייטע פונפציג עללען אומהאנגע, דאצו צעהן זייולען,

מנחה חדשה.

להעשות ואפילו הקטן שבכלים כי אם בסיוע שדי ומעשה כם אמרו בצלאל ע"ש חכמתו נקרא וכאשר מנאו דבר קטן על מה שיסמוכו והוא מה ששינה הסדר בויקחו לי תרומ' סמכו דבריהם האמתיים על זה ואמרו שמן הסתם משה אמר לבצלאל על זה הסדר וכדי להודיע שלא בא וז"ל לדבר בענין זה כ"א להודיע גודל

בָּאַמָּה עַמּוּדֵיהֶם עֲשָׂרָה וְאַדְנֵיהֶם עֲשָׂרָה
13 וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשׁוּקֵיהֶם כָּסֶף׃ וְלִפְאַת קֵדְמָה
14 מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים אַמָּה׃ קְלָעִים חֲמֵשׁ־עֶשְׂרֵה
אַמָּה אֶל־הַכָּתֵף עַמּוּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם
15 שְׁלֹשָׁה׃ וְלַכָּתֵף הַשֵּׁנִית מִזֶּה וּמִזֶּה לְשַׁעַר
הֶחָצֵר קְלָעִים חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה עַמֻּדֵיהֶם
16 שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה׃ כָּל־קַלְעֵי הֶחָצֵר
17 סָבִיב שֵׁשׁ מָשְׁזָר׃ וְהָאֲדָנִים לָעַמֻּדִים נְחֹשֶׁת
וָוֵי הָעַמּוּדִים וַחֲשׁוּקֵיהֶם כֶּסֶף וְצִפּוּי רָאשֵׁיהֶם
כָּסֶף וְהֵם מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף כֹּל עַמֻּדֵי הֶחָצֵר׃
ששי 18 וּמָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר מַעֲשֵׂה רֹקֵם תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן

נעבסט זעהן פיטען, דיא האַקען אַן דען זיילען אונד איהרע רייפען וואַרען
זילבערן. 13 צור אָסטזייטען זייטע, פונפציג עלען. 14 נעמליך פונפציג עלען
וואָהאָנגע צו דער איינען פֿאָרדערזייטע, דאַצו דרייא זיילען, נעבסט
דרייא פיטען. אונד צור אַנדערן פֿאָרדערזייטע הא אונד דא אַן דעם 15
טהאָרע דעז פֿאָרהאָפֿז, וויעדערום פונפצעהן עללען וואָהאָנגע, דאַצו
דרייא זיילען נעבסט דרייא פיטען. אַללע וואָהאָנגע דעז פֿאָרהאָפֿז: 16
אומהער וואַרען פֿאָן צווייפֿאַך געצווירנטען גאַרן. דיא פיטע צו דען 17
זיילען וואַרען קופפערן, דיא האַקען אַן דען זיילען אונד איהרע רייפען
וואַרען זילבערן, דיא בעלעגונג איהרער קנייפע וואַר פֿאָן זילבער, אַללע
זיילען דעז פֿאָרהאָפֿז וואַרען מיט זילבערנען רייפען פֿערזעהען.
פֿערפֿערטיגטע ענדליך דיא דעקקע פֿאָר דעם איינגאַנג דעז פֿאָרהאָפֿז, 18
שטיקקערארבייט, פֿאָן בלויער, פורפּוררָאָטהער, האָכראָטהער וואָללע,

מנחה חדשה.

חכמתו של בצלאל אמרו בסמוך יודע הי' בצלאל לצרף אותיות שבהם נבראו שמים וארץ שגלו לנו בזה שלולי כן לא יתכן לו לעשות מה שעשה שאין זה בחק שום נברא, והנה לא פירש משה בכאן אופן עשיית הכלים בדרך פרט אבל אמר כתם את המשכן את אהלו וגו' לפי שכל דבריו בכאן היו לכל ישראל כדי שיביאו

וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר וְעֶשְׂרִים אַמָּה אֹרֶךְ
וְקוֹמָה בְרֹחַב חָמֵשׁ אַמּוֹת לְעֻמַּת קַלְעֵי
19 הֶחָצֵר׃ וְעַמֻּדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְאַדְנֵיהֶם אַרְבָּעָה
נְחֹשֶׁת וָוֵיהֶם כֶּסֶף וְצִפּוּי רָאשֵׁיהֶם וַחֲשֻׁקֵיהֶם
20 כָּסֶף׃ וְכָל־הַיְתֵדֹת לַמִּשְׁכָּן וְלֶחָצֵר סָבִיב
21 נְחֹשֶׁת׃ ס אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן
מִשְׁכַּן הָעֵדֻת אֲשֶׁר פֻּקַּד עַל־פִּי מֹשֶׁה עֲבֹדַת
22 הַלְוִיִּם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃ וּבְצַלְאֵל בֶּן־
אוּרִי בֶן־חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה עָשָׂה אֵת כָּל־אֲשֶׁר־
23 צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ וְאִתּוֹ אָהֳלִיאָב בֶּן־אֲחִיסָמָךְ
לְמַטֵּה־דָן חָרָשׁ וְחֹשֵׁב וְרֹקֵם בַּתְּכֵלֶת וּבָאַרְגָּמָן

אונד געצווירנטען גאַרן, דיא לענגע צוואַנציג עללען, דיא האָהע, נעמ־
ליך אין דער בּרייטע דעקקע, פֿינף עללען, זאָ האָך אַלז דיא אומהענגע
19 דעז פֿאָרהאָפֿז. דאַצו פֿיער זייּלען נעבסט פֿיער קופּפֿערנען פֿיסען;
דיא האַקען, אונד דיא בעלעגונג איהרער קעפּפֿע אונד שטאַנגען וואַרען
20 זילבערן. אונד אַללע נאָגעל צור וואָהנונג אונד צום פֿאָרהאָף אומהער
21 וואַרען קופּפֿערן. דיעזעז זינד דיא בערעכנונגען פֿיר דיא
וואָהנונג, נעמליך דיא וואָהנונג דעז צייגניסעז, דיא אויף משה'ס בעז
פֿעהל בערעכנעט וואָרדען, דאַז געשעפֿט דער לוייס, דורך איתמר,
22 דען זאָהן דעז פּריעסטערז אהרן. בצלאל, זאָהן אורי, זאָהן חור, אויז
דעם שטאַממע יהודה, פֿערפֿערטיגטע אַללעז, וויא דער עוויגע דעם
23 משה בעפֿאָהלען. מיט איהם, אהליאב זאָהן אחיסמך'ס אויז דעם
שטאַממע דן, ווערקמייסטער, זיננרייכער קינסטלער, אויך קונסט־
שטיקקער אין בלויער, פּורפּוררויטהער, האָכראָטהער וואָללע אונד

מנחה חדשה.

הנדבה וא״כ מה תועלת תהי׳ לו בזכרו להם אורך היריעה והקרשים ואופן עשייתם ולא הי׳ צריך להזכיר זה כי אם לחכמים עושי המלאכ׳, ואם תרצה ג״כ לומר שפירש להם משה והתור׳ לא האריכה בספור מה שכבר ידענו מדברי הש״י למש׳ אין היזק בזה; והנ׳ נדיבי עמים עם אלהי אברה׳ בשמעם הדבר הגדול

וּבְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבַשֵּׁשׁ׃ ס כָּל־ 24
הַזָּהָב הֶעָשׂוּי לַמְּלָאכָה בְּכֹל מְלֶאכֶת הַקֹּדֶשׁ
וַיְהִי ׀ זְהַב הַתְּנוּפָה תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים כִּכָּר
וּשְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃
וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה מְאַת כִּכָּר וְאֶלֶף וּשְׁבַע 25
מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃
בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ 26
לְכֹל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
וָמַעְלָה לְשֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים
וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים׃ וַיְהִי מְאַת כִּכַּר הַכֶּסֶף 27
לָצֶקֶת אֵת אַדְנֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֵת אַדְנֵי הַפָּרֹכֶת
מְאַת אֲדָנִים לִמְאַת הַכִּכָּר כִּכָּר לָאָדֶן׃ וְאֶת־ 28

ליינען גאַרן. אַללעס גאָלד וועלכעס צור אַרבייט פערברויכט וואָרדען 24
אין דער אַרבייט דעס הייליגטהומס, אַללעס אויפגענאָממענע גאָלד נעמליך
וואַר צוזאַממען, ניין אונד צוואַנציג ככר, אונד זיעבען הונדערט אונד
דרייסיג שקל, נאָך דעם געוויכטע דעס הייליגטהומס. דאַס זילבער פאָן 25
דען מוסטערונגען דער געמיינע, הונדערט ככר, טויזענד זיעבען
הונדערט פינף אונד זיעבענציג שקל, נאָך דעם געוויכט דעס הייליגטהומס.
נעמליך איין בקע אויף יעדען קאָפף גערעכנעט דיעס איזט איין האַלבער 26
שקל, נאָך דעם געוויכטע דעס הייליגטהומס, פיר יעדען דער דורך דיא
מוסטערונג גינג, פאָן צוואַנציג יאַהר אונד דאַריבער, אונד צוואַר פיר
זעכס מאַל הונדערט אונד דרייא טויזענד, פינף הונדערט אונד פונפציג.
הונדערט ככר זילבער וואָרדען אַנגעוועדעט, דיא פיסע אין דעם 27
הייליגטהום אונד אַן דעם פאָרהאַנג צו גיעסען, הונדערט פיסע
אויס הונדערט ככר זילבער, צו יעדעם פוס איין ככר. פאָן דען איין 28

מנחה חדשה.

הוה שמחו לקראתו ויצאו בזריזות מלפני מש׳ להביא כיד שהיה הטוב׳ עליהם.
ויחזר ויבואו כל איש אשר נשאו לבו וכל אשר נדבה רוחו אותו

הָאֶלֶף וּשְׁבַע הַמֵּאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים עָשָׂה
וָוִים לָעַמּוּדִים וְצִפָּה רָאשֵׁיהֶם וְחִשַּׁק אֹתָם׃
29 וּנְחֹשֶׁת הַתְּנוּפָה שִׁבְעִים כִּכָּר וְאַלְפַּיִם וְאַרְבַּע־
30 מֵאוֹת שָׁקֶל׃ וַיַּעַשׂ בָּהּ אֶת־אַדְנֵי פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד וְאֵת מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת־מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת
31 אֲשֶׁר־לוֹ וְאֵת כָּל־כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ׃ וְאֶת־אַדְנֵי הֶחָצֵר
לט סָבִיב וְאֶת־אַדְנֵי שַׁעַר הֶחָצֵר וְאֵת כָּל־יִתְדֹת
1 הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־יִתְדֹת הֶחָצֵר סָבִיב׃ וּמִן־הַתְּכֵלֶת
וְהָאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי עָשׂוּ בִגְדֵי־שְׂרָד לְשָׁרֵת
בַּקֹּדֶשׁ וַיַּעֲשׂוּ אֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ פ שני (חמישי)
כשהן מחוברין.
2 וַיַּעַשׂ אֶת־הָאֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת

טויזענד זיעבען הונדערט פֿינף אונד זיעבענציג ככר פֿערפֿערטיגטע מאן
דיא האקען צו דען זײלען, בעלעגטע איהרע קעפֿפֿע דאמיט, אונד
29 פֿאססטע דיא רייפֿען דאראן. דאז אויפֿגעגאממענע קופֿפֿער זיעבענציג
30 ככר, צווייא טויזענד פֿיער הונדערט שקל. דאראויז פֿערפֿערטיגטע מאן
דיא פֿיססע צום איינגאנג דעז שטיפֿטזעלטעז, דען קופֿפֿערנען אלטאר אונד
דאז קופֿפֿערנע גיטטערווערק דאראן, אויך אללע געראֶטהע דעז אלטארז.
31 דיא פֿיססע דעז פֿאָרהאָפֿעז אומהער, אונד דיא פֿיססע צום איינגאנג דעז
פֿאָרהאָפֿעז, אויך אללע נאֶגעל דער וואָהנונג אונד אללע נאֶגעל דעז פֿאָר־
1 האָפֿעז אומהער. פֿאָן דער בלויען, פּורפּורראָטהען אונד האָכראָטהען
וואָללע מאכטען זיא טיכער צום איינפּאקקען, צום דיענסטע דעז הייליג־
טהומז, אויך דיא הייליגען קליידער פֿיר אהרן, זאָ וויא דער עוויגע דעם
2 משה בעפֿאָהלען. מאן מאכטע דען מאנטעל, פֿאָן גאָלד, בלויער,

מנחה חדשה.

ר"ל שכל הנדיבים כולם בין אותם שהיו נדיבים בטבעם והם אשר נשאו לבו כי לבו הוא הי' הנדיב והוא הי' נושא את נושאו, בין אותם שלא היו נדיבים

3 שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר׃ וַיְרַקְּעוּ אֶת־פַּחֵי הַזָּהָב וְקִצֵּץ
פְּתִילִם לַעֲשׂוֹת בְּתוֹךְ הַתְּכֵלֶת וּבְתוֹךְ הָאַרְגָּמָן
וּבְתוֹךְ תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבְתוֹךְ הַשֵּׁשׁ מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב׃
4 כְּתֵפֹת עָשׂוּ־לוֹ חֹבְרֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹתָו חֻבָּר׃
5 וְחֵשֶׁב אֲפֻדָּתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו מִמֶּנּוּ הוּא כְּמַעֲשֵׂהוּ
זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר
6 כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס וַיַּעֲשׂוּ
אֶת־אַבְנֵי הַשֹּׁהַם מֻסַבֹּת מִשְׁבְּצֹת זָהָב מְפֻתָּחֹת
7 פִּתּוּחֵי חוֹתָם עַל־שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיָּשֶׂם אֹתָם
עַל כִּתְפֹת הָאֵפֹד אַבְנֵי זִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ פ

פורפורראָטהער, האָכראָטהער וואָללע, אונד געצווירנטעם גאַרן.
זיא פּלעטטערטען נעמליך גאָלדבלעכע, אונד שניטטען פֿאַדען דאַרויז, 3
אום זאָלכע צווישען דער בלויען, פורפורראָטהען, אונד האָכראָטהען
וואָללע, וויא אויך דעם לייננען גאַרן צו פֿעראַרבייטען, נאַך זיננרייכער
קונסטאַרבייט. שולטערשטיקקע האַבען זיא דאַראַן געמאַכט; דאַדורך 4
מוסט ער אַן ביידען עקקען בעפֿעסטיגט ווערדען. אונד דאַז גירטעל 5
באַנד דעז מאַנטעלז, וועלכעס דאַראַן זאַס, מיט איהם פֿאָן גלייכער אַר־
בייט, אויז איינעם שטיקקע: פֿאָן גאָלד, בלויער, פורפורראָטהער,
האָכראָטהער וואָללע אונד געצווירנטעם גאַרן, זאָ וויא דער עוויגע דעם
משה בעפֿאָהלען. זיא מאַכטען פֿערנער צוויא שהאַם־שטיינע, אומרינגט 6
פֿאָן גאָלדענען איינפֿאַססונגען, אויזגעשטאָכען, וויא איין זיעגעל גע־
שטאָכען ווירד, נאַך דעם נאַמען דער קינדער ישראל׳ס. דיעזע זעטצטע 7
מאַן אויף דיא שולטערבלעטטער דעז מאַנטעלז, שטיינע דעז אַנדענ־
קענז פֿיר דיא קינדער ישראל׳ס, זאָ וויא דער עוויגע דעם משה בעפֿאָהלען.

מנחה חדשה.

בטבעם של שבראותם הדבר הגדול הזה העיר רוחם שהוא רצונם ושכלם אותם
לומר למה לך כל הון יקר כי אם לעת אשר כזאת, והקדים היותר מעולה והוא
אשר נשאו לבו, ואמר שמרוב זריזותם וחפצם לדבר הגדול לא חשו להביא על

8 וַיַּעַשׂ אֶת־הַחֹשֶׁן מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב כְּמַעֲשֵׂה אֵפֹד זָהָב
9 תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר׃ רָבוּעַ
הָיָה כָּפוּל עָשׂוּ אֶת־הַחֹשֶׁן זֶרֶת אָרְכּוֹ וְזֶרֶת רָחְבּוֹ
10 כָּפוּל׃ וַיְמַלְאוּ־בוֹ אַרְבָּעָה טוּרֵי אָבֶן טוּר אֹדֶם
11 פִּטְדָה וּבָרֶקֶת הַטּוּר הָאֶחָד׃ וְהַטּוּר הַשֵּׁנִי נֹפֶךְ
12 סַפִּיר וְיָהֲלֹם׃ וְהַטּוּר הַשְּׁלִישִׁי לֶשֶׁם שְׁבוֹ וְאַחְלָמָה׃
13 וְהַטּוּר הָרְבִיעִי תַּרְשִׁישׁ שֹׁהַם וְיָשְׁפֵה מוּסַבֹּת
14 מִשְׁבְּצֹת זָהָב בְּמִלֻּאֹתָם׃ וְהָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵנָּה שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עַל־שְׁמֹתָם
פִּתּוּחֵי חֹתָם אִישׁ עַל־שְׁמוֹ לִשְׁנֵים עָשָׂר שָׁבֶט׃
15 וַיַּעֲשׂוּ עַל־הַחֹשֶׁן שַׁרְשְׁרֹת גַּבְלֻת מַעֲשֵׂה עֲבֹת

8 מאַן מאַכטע דאַז שילד, קונסטוועבעראַרבייט, וויא דיא אַרבייט דעז
מאַנטעלז, פֿאָן גאָלד, בלויער, פורפוררָאטהער, האָכראָטהער וואָללע,
9 אונד געצווירנטעם גאַרן. פֿיערעקקיג, דאָפפעלט איבעראיינאַנדער
מאַכטען זיא דאַז שילד, דיא לענגע איינע שפּאַננע, אונד דיא ברייטע
10 אויך איינע שפּאַננע, דאָפפעלט איבעראיינאַנדער. זיא זעטצטען היי
11 ניין פֿיער רייהען עדעלשטיינע, איינע רייהע; אדם, פטדה אונד ברקת
12 דיעזעז איזט איינע רייהע. דיא צווייטע: נפך, ספיר אונד יהלם.
13 14 דיא דריטטע: לשם, שבו אונד אחלמה. אונד דיא פֿיערטע: תרשיש, שהם
אונד ישפה, פֿאַן גאָלדענען איינפֿאַססונגען אומגעבען, וואָ זיא איינגע
זעטצט ווארדען. דיא שטיינע וואַרען נאַך אַנצאַהל דער נאַמען דער
קינדער ישראל'ס, צוועלף, נאַך אַנצאַהל איהרער נאַמען, וויא איין זיעגעל,
געשטאָכען ווירד, יעדען שטאַמ נאַך זיינעם נאַמען, זאָ נאַך דען צוועלף
15 שטעממען. זיא מאַכטען אַן דען שילד קעטטען אַן דען ענדען, פֿאַן

מנחה חדשה.

סדר נכון וחלוק כבוד קנתם לקנתם אבל בערנוביא האנשים על הנשים, ואמר אלא הי' אחד בהם שמנע שום דבר הנמצא אתו מכל מה שהי' צריך למלאכת המשכן והוא אמרו וכל איש אשר נמצא אתו תכלת וארגמן וגו' וכל

זָהָב טָהוֹר׃ וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי מִשְׁבְּצֹת זָהָב וּשְׁתֵּי 16
טַבְּעֹת זָהָב וַיִּתְּנוּ אֶת־שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת עַל־שְׁנֵי
קְצוֹת הַחֹשֶׁן׃ וַיִּתְּנוּ שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת הַזָּהָב עַל־שְׁתֵּי 17
הַטַּבָּעֹת עַל־קְצוֹת הַחֹשֶׁן׃ וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי 18
הָעֲבֹתֹת נָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמִּשְׁבְּצֹת וַיִּתְּנֻם עַל־
כִּתְפֹת הָאֵפֹד אֶל־מוּל פָּנָיו׃ וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי טַבְּעֹת 19
זָהָב וַיָּשִׂימוּ עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל־שְׂפָתוֹ
אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר הָאֵפֹד בָּיְתָה׃ וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי טַבְּעֹת 20
זָהָב וַיִּתְּנֻם עַל־שְׁתֵּי כִתְפֹת הָאֵפֹד מִלְּמַטָּה
מִמּוּל פָּנָיו לְעֻמַּת מַחְבַּרְתּוֹ מִמַּעַל לְחֵשֶׁב הָאֵפֹד׃

געטטאָכטענער אַרבייט, פֿאָן ריינעם גאָלדע. מאַכטען צווייא איינ׳ 16
פֿאַסונגען פֿאָן גאָלדע, אונד צווייא גאָלדענע רינגע, בעפֿעסטיגטען דיא
ביידען רינגע אַן דיא ביידען עקקען דעס שילדס. בראַכטען דיא ביידען 17
געפֿלאָכטענען גאָלדענען קעטטען אין דיא ביידען רינגע, אין דען עקקען
דעס שילדס. אונד דיא ביידען ענדען דער ביידען קעטטען בעפֿעס׳ 18
טיגטען זיא אַן דיא איינפֿאַסונגען; דיעזע זעטצטען זיא אין דיא שולטער׳
בלעטטער דעס וואַמטעס אויף דיא פֿאָרדערזייטע. מאַכטען נאָך צווייא 19
גאָלדענע רינגע, אונד בעפֿעסטיגטען זיא אַן דיא איבריגען ביידען עקקען
דעס שילדס, נעמליך אַן דעם זוים, אַן דיא איננערע זייטע, געגען דעס
וואַמטעס צו. אונד אַבערמאַלס צווייא גאָלדענע רינגע, דיעזע זעטצטען 20
זיא אַן דיא ביידען שולטערבלעטטער דעס וואַמטעס; אונטערהאַלב דעס
שילדס, אויף דיא פֿאָרדערזייטע, אין דיא געגענד וואָ דער וואַמטעס
בעפֿעסטיגט ווירד, איבער דען גירטעלבאַנד דעס וואַמטעס.

מנחה חדשה.

אשר כמלא אתו עצי שטים וגו׳ ואמר שקבתם הביאו התכלת והארגמן ותולעת השני כיוות שהוא, אבל האשה אשר הית׳ חכמה הית׳ מעורת בדעתה ואומרת הנה לא יעש׳ זה למלאכ׳ כי אם לאחר שוע טווי וכוז כי לא יעשוהו לבדים וא״כ לא אביאנו עד שיהי׳ טווי והחכמה הי׳ לה להתעורר מעצמה לדבר הזה שזה באמת פעל חכם, והנשים אשר היו יותר חכמות שבשא לבן אותנה בחכמה

21 וַיִּרְכְּסוּ אֶת־הַחֹשֶׁן מִטַּבְּעֹתָיו אֶל־טַבְּעֹת
הָאֵפֹד בִּפְתִיל תְּכֵלֶת לִהְיֹת עַל־חֵשֶׁב הָאֵפֹד
וְלֹא־יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפֹד כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה׃ פ שלישי (ששי כשהן מחוברין)
22 וַיַּעַשׂ אֶת־מְעִיל הָאֵפֹד מַעֲשֵׂה אֹרֵג כְּלִיל תְּכֵלֶת׃
23 וּפִי־הַמְּעִיל בְּתוֹכוֹ כְּפִי תַחְרָא שָׂפָה לְפִיו סָבִיב
24 לֹא יִקָּרֵעַ׃ וַיַּעֲשׂוּ עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל רִמּוֹנֵי תְּכֵלֶת
25 וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מָשְׁזָר׃ וַיַּעֲשׂוּ פַעֲמֹנֵי זָהָב
טָהוֹר וַיִּתְּנוּ אֶת־הַפַּעֲמֹנִים בְּתוֹךְ הָרִמֹּנִים עַל־
26 שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב בְּתוֹךְ הָרִמֹּנִים׃ פַּעֲמֹן וְרִמֹּן

21 זיא שנירטען דאז ברוסטשילד אן, אויז זיינען רינגען אין דיא רינגע דעז
אַכטעלז, מיט איינער שנור פאָן בלויער וואָללע, דאַמיט דער שילד
פעסט בלייבע, אַן דעם גירטעל דעז אַכטעלז, אונד דער שילד ניכט
וויכע פאָן דעם אַכטעל, זאָ וויא דער עוויגע דעם משה בעפאָהלען.
22 מאַן מאַכטע דען אונטעררָאָק אונטער דעם אַכטעל פאָן וועבער־
23 אַרבייט, גאַנץ פאָן בלויער וואָללע. אָבען אַן אונטעררָאָק איינע אָפפ־
נונג, וויא דיא אָפפנונג איינעז פאַנצערהעמדעז, אַן דיזער אָפפנונג
24 איינע באָרטע אומהער, דאַמיט עז ניכט צערייסע. זיא מאַכטען אונ־
טען אַן זוימע דעז אונטעררָאָקקעז, גראַנאַטאֶפפעל פאָן בלויער, פור־
25 פורראָטהער, אונד האָכראָטהער וואָללע געצווירנט. מאַכטען שעללען
פאָן ריינעם גאָלדע, בעפעסטיגטען דיא שעללען צווישען דען גראַנאַט־
אֶפפעלן, רונד אומהער אַן דעם זוימע דעז אונטעררָאָקקעז, צווישען דען
26 גראַנאַטאֶפפעלן. נעמליך שעללע אונד גראַנאַט, שעללע אונד גראַנאַט,

מנחה חדשה.

גדולה שהית' בהם היו מכניסות עצמן לעשות מה שלא הורגלו המה ואבותם ואבות אבותם והמה בטוב שכלם ובטוב כוונתם טוו את העזים אשר הי' פועל הערביים השוכנים באהלים, ואמר שכאשר הביאו בני ישראל את המנחה הזהירם משה והודיעם שלא מסר הש"י המלאכ' ההיא כי אם לבצלאל ומתחת ידו יעשו כל חכם לב מה שיעשו כי הוא מלא את החכמה ואת התבונ' ואת

פַּעֲמֹן וְרִמֹּן עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב לְשָׁרֵת כַּאֲשֶׁר
27 צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס וַיַּעֲשׂוּ אֶת־
הַכָּתְנֹת שֵׁשׁ מַעֲשֵׂה אֹרֵג לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו׃ 28 וְאֵת
הַמִּצְנֶפֶת שֵׁשׁ וְאֶת־פַּאֲרֵי הַמִּגְבָּעֹת שֵׁשׁ וְאֶת־
29 מִכְנְסֵי הַבָּד שֵׁשׁ מָשְׁזָר׃ וְאֶת־הָאַבְנֵט שֵׁשׁ מָשְׁזָר
וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מַעֲשֵׂה רֹקֵם כַּאֲשֶׁר
30 צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס וַיַּעֲשׂוּ אֶת־
צִיץ נֵזֶר־הַקֹּדֶשׁ זָהָב טָהוֹר וַיִּכְתְּבוּ עָלָיו מִכְתַּב
31 פִּתּוּחֵי חוֹתָם קֹדֶשׁ לַיהוָה׃ וַיִּתְּנוּ עָלָיו פְּתִיל
תְּכֵלֶת לָתֵת עַל־הַמִּצְנֶפֶת מִלְמָעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה
32 יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס וַתֵּכֶל כָּל־עֲבֹדַת

אַן זייטע דע׳ אונטערראָקק: אוואהער, נור אַמט: פעררייבונג, זאָ וויא
27 דער עווינע דעם משה בעפֿאָהלען. זיא מאַכטען דיא לייברעקקע
28 אויז ליינען, וועבערארבייט, פֿיר אהרן אונד זיינע זֶהנע. דען בונד
אויז ליינען, דיא פראַכט דער האָהען מיטצען אויז ליינען אונד דיא ביינ
29 קליידער אויז געצווירנטעם גאַרן. אויך דיא גורטע אויז געצווירנטען
גאַרן, בלויער, פורפורראָטהער אונד האָכראָטהער וואָללע, נאַך
30 שטיקקערארבייט, זאָ וויא דער עווינע דעם משה בעפֿאָהלען. זיא
מאַכטען דאַז שטירנבלעך, דיא הייליגע קראָנע פֿאָן ריינעם גאָלדע,
טריעבען דאַרויף איין דער טריפֿט דער געשטאָכענען זיעגעל, דעם
31 עווינען הייליג. מאַכטען דאַראַן איינע בלויע שנור, זיא האָבען
איבער דען בונד אַנצובריגנען, זאָ וויא דער עווינע דעם משה בעפֿאָהלען.
32 אַזו נון דיא אַרבייט אַן דער וואָהנונג דעז שטיפֿטזעלטעז פֿאָלליג פֿערטיג

מנחה חדשה.

הדעת, וכבר פירשנו שהי׳ צריך אל החכמה ואל התבונה ואל הדעת לעשות כל מלאכ׳, וכל האזהר׳ הזאת היתה קודם שימסור להם דבר מכל המלאכ׳ כדי שלא יפסידו הסדר ויאמר כל אחד מהם כבר נמסרה לי מלאכתי אעשה כרצוני וכאשר יורוני מן השמים, והכ׳ רוא׳ שלא יתכן שום כלי למעשהו בזה האופן, ואחר האזהר׳ הזאת קרא משה אל בצלאל ואל אהליאב ואל כל איש חכם לב ולקחו

מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ׃ פ רביעי
33 וַיָּבִיאוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן אֶל־מֹשֶׁה אֶת־הָאֹהֶל וְאֶת־כָּל־
34 כֵּלָיו קְרָסָיו קְרָשָׁיו בְּרִיחָו וְעַמֻּדָיו וַאֲדָנָיו׃ וְאֶת־
מִכְסֵה עוֹרֹת הָאֵילִם הַמְאָדָּמִים וְאֶת־מִכְסֵה עֹרֹת
35 הַתְּחָשִׁים וְאֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ׃ אֶת־אֲרוֹן הָעֵדֻת
36 וְאֶת־בַּדָּיו וְאֵת הַכַּפֹּרֶת׃ אֶת־הַשֻּׁלְחָן אֶת־כָּל־כֵּלָיו
37 וְאֵת לֶחֶם הַפָּנִים׃ אֶת־הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה אֶת־
נֵרֹתֶיהָ נֵרֹת הַמַּעֲרָכָה וְאֶת־כָּל־כֵּלֶיהָ וְאֵת שֶׁמֶן
38 הַמָּאוֹר׃ וְאֵת מִזְבַּח הַזָּהָב וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה
39 וְאֵת קְטֹרֶת הַסַּמִּים וְאֵת מָסַךְ פֶּתַח הָאֹהֶל׃ אֵת ׀

בריחיו ק'

וואר, אונד דיא קינדער ישרא'ס זאָלכע פערפערטיגט האטטען, נאמליך
אללעז פערפערטיגט האטטען, וויא דער עוויגע דעם משה בעפאָהלען.
33 ברחכטען זיא דיא וואָהנונג פאָר משה, דאז צעלט אונד אללע זיינע גע-
34 רעטהע, שפאנגען, ברעטטער, ריעגעל, זיילען אונד פיסע. דיא
דעקקע פאָן ראָטהגעפארבטען ווידדערפעללען, דיא דעקקע פאָן תחשים-
35 פעללען, דען פאָרהאנג צור אבטיידונג דעז אללערהייליגסטען. דיא
36 לאדע דעז צייגניסעז, נעבסט שטאנגען, אונד דעקקעל. דען טיש,
37 אללע געראֶטהע דאזו, אויך דאז שויברָאד. דען לייכטער פאָן ריינעם
גאָלדע, דיא דאראויפצוזעטצענדען לאמפען, אללע געראֶטהע דאזו, אונד
38 דאז אֶהל, דען גאָלדנען אלטאר, דאז זאלבעֶהל, אונד דאז רייכערצייג פאָן
עדלען שפעצערייען, אונד דיא דעקקע פאָר דעם איינגאנג דעז צעלטעז.

מנחה חדשה.

מלפני משה את כל התרומ' כל אחד ואחד כפי המלאכה שנמסרה לו, והנה הגיד מגבח הנדיבים שאע"פ שכבר ראו שמסר לחכמים כל מה שכבר הביאו שיראו' כבר בידם מה שהיו צריכים למלאכתם כי לא יתנו להם הדבר חסר שאין זה פועל חכם אבל יתן לו כל צרכו בבת אחת ואח"כ יתעסק במלאכתו, ועכ"ז לא חשו לגוס דבר מכל זה אבל הוסיפו להביא אליו עוד נדבה בבקר בבקר.

מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת־מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ אֶת־
בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ׃ אֵת קַלְעֵי 40
הֶחָצֵר אֶת־עַמֻּדֶיהָ וְאֶת־אֲדָנֶיהָ וְאֶת־הַמָּסָךְ לְשַׁעַר
הֶחָצֵר אֶת־מֵיתָרָיו וִיתֵדֹתֶיהָ וְאֵת כָּל־כְּלֵי עֲבֹדַת
הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל מוֹעֵד׃ אֶת־בִּגְדֵי הַשְּׂרָד לְשָׁרֵת 41
בַּקֹּדֶשׁ אֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי
בָנָיו לְכַהֵן׃ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן 42
עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הָעֲבֹדָה׃ וַיַּרְא מֹשֶׁה 43
אֶת־כָּל־הַמְּלָאכָה וְהִנֵּה עָשׂוּ אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה כֵּן עָשׂוּ וַיְבָרֶךְ אֹתָם מֹשֶׁה׃ פ חמישי (שביעי) מ
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ 1/2

39 דען קופפֿערנען אַלטאַר, דאַז קופפֿערנע זיעבװערק דאַראַן, שטאַנ־
גען אונד אַללע גערעטהע, דאַז בעקקען אונד דאַז געשטעלל.
דיא געשטריקקטען װאַנדהענגע דעז פֿאָרהאָפֿעז, דיא זײלען אונד דיא 40
פֿיסע, דיא דעקקע פֿאָר דעם טהאָרע דעז פֿאָרהאָפֿעז, שטריקקע אונד
נאָגעל דאַראַן, אַללע צום דיענסטע דער װאָהנונג דעז שטיפֿטזעלטעז גע־
העריגען גערעטהע. דיא געװאַנדער צום אײנפּאַקקען צום דיענסטע 41
אים הייליגטהום, דיא הייליגען געװאַנדער פֿיר אהרן דען פּריעסטער,
אונד דיא געװאַנדער זײנער קינדער בײא איהרעם פּריעסטערדיענסטע.
װיא דער עוויגע דעם משה בעפֿאָהלען, זאָ האַטטען דיא קינדער ישראל 42
דיא גאַנצע אַרבייט פֿערפֿערטיגט. משה בעטראַכטעטע דיא קונסטאַר־ 43
בייט, אונד זיהע! זיא האַטטען זאָלכע פֿערפֿערטיגט, װיא דער עוויגע
בעפֿאָהלען, זאָ האַטטען זיא זיא פֿערפֿערטיגט. דאַ זעגנעטע זיא משה.
דער עוויגע שפּראַך צו משה, װיא פֿאָלגט:. אַם ערסטען טאַגע 1/2

מנחה חדשה.

ומשה היה מוסר להם מה שהיו מביאים, והבקר הראשון קבלוהו לומר מוטב שיהי' הדבר בשפע מעט ממה שיהי' מצומצם, וכאשר הביאו עוד בבקר השני קבלו מידו והלכו לבתיהם וחשבו חשבונותם היטב לכל מה שהיו צריכים לכל מלאכתם וכאשר נגמרו שהמלאכה היתה דיים לכל המלאכ' והותר באו איש איש

הָרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תָּקִים אֶת־מִשְׁכַּן אֹהֶל
3 מוֹעֵד׃ וְשַׂמְתָּ שָׁם אֵת אֲרוֹן הָעֵדוּת וְסַכֹּתָ עַל־
4 הָאָרֹן אֶת־הַפָּרֹכֶת׃ וְהֵבֵאתָ אֶת־הַשֻּׁלְחָן וְעָרַכְתָּ
אֶת־עֶרְכּוֹ וְהֵבֵאתָ אֶת־הַמְּנֹרָה וְהַעֲלֵיתָ אֶת־
5 נֵרֹתֶיהָ׃ וְנָתַתָּה אֶת־מִזְבַּח הַזָּהָב לִקְטֹרֶת לִפְנֵי
אֲרוֹן הָעֵדֻת וְשַׂמְתָּ אֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח לַמִּשְׁכָּן׃
6 וְנָתַתָּה אֵת מִזְבַּח הָעֹלָה לִפְנֵי פֶּתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל־
7 מוֹעֵד׃ וְנָתַתָּ אֶת־הַכִּיֹּר בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין
8 הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁם מָיִם׃ וְשַׂמְתָּ אֶת־הֶחָצֵר סָבִיב
9 וְנָתַתָּ אֶת־מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר׃ וְלָקַחְתָּ אֶת־שֶׁמֶן
הַמִּשְׁחָה וּמָשַׁחְתָּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־

דעש ערסטען מאָנאַטש, זאָללסט דוא דיא וואָהנונג דעש שטיפטשצעלטש
3 אויפריכטען. דיא לאַדע דעש צייגנישעש היניין זעטצען, פֿאָר דער לאַדע
4 איינע שיידעוואַנד מיט דעם פֿאָרהאַנג מאַכען. דאַנן זאָללסט דוא
דען טיש היניין שטעללען, אונד דען אויפֿזאַטץ דאַרויף צורעכט לעגען,
5 דען לייכטער היניין ברינגן, אונד דיא ליכטער אַנצינדען. דוא זעטצעסט
דען גאָלדענען אַלטאַר צום רייכערן פֿאָר דיא לאַדע דעש צייגנישעש, אונד
6 מאַכסט דען פֿאָרהאַנג דעש איינגאַנגש פֿאָר דיא וואָהנונג. דען אַלטאַר
צום גאַנצען אָפפֿער, זעטצעסט דוא פֿאָר דען איינגאַנג דער וואָהנונג
7 דעש שטיפטשצעלטש. דאַש בעקקען צווישען דאַש שטיפטשצעלט אונד דען
8 אַלטאַר, אונד טהוסט וואַססער היניין. שטעללסט הערנאַך דען פֿאָר־
האָף אוממהער אויף, אונד טהוסט דיא דעקקע פֿאָר דאַש טהאָר דעש פֿאָר־
9 האָפֿש. נימסט דאַש זאַלבאָהל, זאַלבסט דיא וואָהנונג אונד אַללעש וואַש
דאַרין איסט, הייליגסט איהן, אונד אַללע איהרע געראַטהע, וואָדורך זיא

מנחה חדשה.

ממלאכתו ר"ל שלא נתיעצו אלו עם זו לבוא אל משה לדבר אתו על הדבר הזה אבל כל אחד ואחד בא ממקום מלאכתו וממקום שנאסף בו מחשבותיו ובענין זה באו כל החכמים אל משה בבת אחת כי מה שהי' בדעתו של זה הי' בדעתו של זה כי כלם הי' לבם לשמים ואמרו למשה מרבים העם וגו', והנ' כן היה כמו שפערו

בּוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְהָיָה קֹדֶשׁ׃
וּמָשַׁחְתָּ אֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְקִדַּשְׁתָּ 10
אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים׃ וּמָשַׁחְתָּ 11
אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ׃ וְהִקְרַבְתָּ 12
אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד
וְרָחַצְתָּ אֹתָם בַּמָּיִם׃ וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת־אַהֲרֹן אֵת 13
בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְכִהֵן
לִי׃ וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב וְהִלְבַּשְׁתָּ אֹתָם כֻּתֳּנֹת׃ 14
וּמָשַׁחְתָּ אֹתָם כַּאֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ אֶת־אֲבִיהֶם וְכִהֲנוּ 15
לִי וְהָיְתָה לִהְיֹת לָהֶם מָשְׁחָתָם לִכְהֻנַּת עוֹלָם
לְדֹרֹתָם׃ וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ 16
כֵּן עָשָׂה׃ ס ששי וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ 17

אין היילּיגטהום ווירד. אויך זאַלבסט דוא דען אַלטאַר פֿון גאַנצ־ 10
אָפּפֿער, אונד אַללע געראֶטהע, היילּיגסט דען אַלטאַר, וואָדורך ער
אין היילּיגטהום פֿאָם ערסטען ראַנגע ווירד. דוא זאַלבסט דאַז בעק־ 11
קען נעבסט געשטעללע, אונד היילּיגסט עס. אהרן אונד זיינע זאָהנע 12
לאַססעסט דוא אַנטרעטען פֿאָר דען איינגאַנג דעס שטיפֿטזעלטס: הינטרעטען,
אונד זיך אין וואַססער באַדען. בעקליידעסט הערנאַך אהרן מיט דען 13
הייליגען קליידערן, זאַלבסט איהן, היילּיגסט איהן, אונד זאָ זאָלל ער מיר
דינען. פֿערנער זאָללסט דוא זיינע זאָהנע הערקאָממען לאַססען, זיא מיט 14
לייבראָקקען בעקליידען. זיא זאַלבען, וויא דוא איהרן פֿאַטער געזאַלבט 15
האַסט, אונד זאָ זאָללען זיא מיר פּריסטערליך דינען; דיזע זאָלל געשעהן
דאַמיט איהנען דיא זאַלבונג צו עוויגען פּריעסטערטהום אויך אַללע
איהרע נאַכקאָממען גערייכע. משה טהאַט דיזעס, אין אַללען שטיקקען 16
מאַכטע ער עס, וויא איהם דער עוויגע בעפֿאָהלן האַטטע. אַם ערסטען 17

מנחה חדשה.

החכמים שהמלאכה הית' דים לכל המלאכ' לעשות אותה ר"ל שהיה בה כדי
לעשותה לא כדי מה שהיה בה אחר עשייתה כי כבר ידעת שבכל מלאכה יהיה

הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הוּקַם
18 הַמִּשְׁכָּן׃ וַיָּקֶם מֹשֶׁה אֶת־הַמִּשְׁכָּן וַיִּתֵּן אֶת־אֲדָנָיו
וַיָּשֶׂם אֶת־קְרָשָׁיו וַיִּתֵּן אֶת־בְּרִיחָיו וַיָּקֶם אֶת־
19 עַמּוּדָיו׃ וַיִּפְרֹשׂ אֶת־הָאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן וַיָּשֶׂם
אֶת־מִכְסֵה הָאֹהֶל עָלָיו מִלְמָעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה
20 יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס וַיִּקַּח וַיִּתֵּן אֶת־
הָעֵדֻת אֶל־הָאָרֹן וַיָּשֶׂם אֶת־הַבַּדִּים עַל־הָאָרֹן
21 וַיִּתֵּן אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן מִלְמָעְלָה׃ וַיָּבֵא
אֶת־הָאָרֹן אֶל־הַמִּשְׁכָּן וַיָּשֶׂם אֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ
וַיָּסֶךְ עַל אֲרוֹן הָעֵדוּת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
22 מֹשֶׁה׃ ס וַיִּתֵּן אֶת־הַשֻּׁלְחָן בְּאֹהֶל
מוֹעֵד עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן צָפֹנָה מִחוּץ לַפָּרֹכֶת׃

טאגע דעז ערסטען מאנאטז אים צווייטען יאהרע, ווארד דיא וואהנונג
18 אויפגעריכטעט. משה נעמליך ריכטעטע דיא וואהנונג אויף, לעגטע
דיא פיסע אונטער, טהאט דיא ברעטטער היניין, בעפעסטיגטע דיא
19 ריגעל, אונד ריכטעטע דיא זייולן. ברייטעטע דאז געצעלט
איבער דיא וואהנונג, לעגטע דיא דעקקע דעז געצעלטז אבען דאראויף,
20 זא וויא דער עוויגע דעם משה בעפאהלען. ער נאהם דאז צייגניס,
לעגטע עז אין דיא לאדע, בראכטע דיא שטאנגען אן דיא לאדע, לעגטע
21 דען דעקקעל אבען דאראויף. זעטצטע דיא לאדע אין דיא וואהנונג,
טהאט דען אבטיידענדען פארהאנג דאפאר, אונד מאכטע דאמיט
איינע שיידעוואנד פאר דער לאדע דעז צייגניססעז, זא וויא דער עוויגע
22 דעם משה בעפאהלען. ער זעטצטע דען טיש אין דאז שטיפטזצעלט,
צור נארדזייטען זייטע דער וואהנונג, אויסערהאלב דעז פארהאנגז.

מנחה חדשה.

צריך לדבר מה יותר ממה שהי' בכלי ההוא אחר עשייתו והותר מה שהביאו
בבקר הב' כי מה שהביאו בבקר הראשון היה צריכים לו להיותו יתר על מסקל

23 וַיַּעֲרֹ֨ךְ עָלָ֥יו עֵ֛רֶךְ לֶ֖חֶם לִפְנֵ֣י יְהוָ֑ה כַּאֲשֶׁ֛ר צִוָּ֥ה
24 יְהוָ֖ה אֶת־מֹשֶֽׁה׃ ס וַיָּ֤שֶׂם אֶת־הַמְּנֹרָה֙
בְּאֹ֣הֶל מוֹעֵ֔ד נֹ֖כַח הַשֻּׁלְחָ֑ן עַ֛ל יֶ֥רֶךְ הַמִּשְׁכָּ֖ן נֶֽגְבָּה׃
25 וַיַּ֥עַל הַנֵּרֹ֖ת לִפְנֵ֣י יְהוָ֑ה כַּאֲשֶׁ֛ר צִוָּ֥ה יְהוָ֖ה אֶת־
26 מֹשֶֽׁה׃ ס וַיָּ֛שֶׂם אֶת־מִזְבַּ֥ח הַזָּהָ֖ב בְּאֹ֣הֶל
27 מוֹעֵ֑ד לִפְנֵ֖י הַפָּרֹֽכֶת׃ וַיַּקְטֵ֥ר עָלָ֖יו קְטֹ֣רֶת סַמִּ֑ים
28 כַּאֲשֶׁ֛ר צִוָּ֥ה יְהוָ֖ה אֶת־מֹשֶֽׁה׃ ס שביעי וַיָּ֛שֶׂם
29 אֶת־מָסַ֥ךְ הַפֶּ֖תַח לַמִּשְׁכָּֽן׃ וְאֵת֙ מִזְבַּ֣ח הָעֹלָ֔ה
שָׂ֕ם פֶּ֖תַח מִשְׁכַּ֣ן אֹֽהֶל־מוֹעֵ֑ד וַיַּ֣עַל עָלָ֗יו
אֶת־הָעֹלָה֙ וְאֶת־הַמִּנְחָ֔ה כַּאֲשֶׁ֛ר צִוָּ֥ה יְהוָ֖ה
אֶת־מֹשֶֽׁה׃ ס וַיָּ֣שֶׂם 30

דיא חויפֿגאַטן פֿאָן בראָדע דאַרויף צורעכֿט צו לעגען, פֿאָר דעם עוויגען 23
זאָ וויא דער עוויגע דעם משה בעפֿאָהלען. דען ליכֿטער זעטצטע ער 24
אין דאַז שטיפֿטזצעלט, דעם טישע געגענאיבער, צור זידליכֿען זייטע
דער וואָהנונג. דאַרויף ואַן דיא ליכֿטער אַנצינדעטע, פֿאָר דעם עוויגען 25
זאָ וויא דער עוויגע דעם משה בעפֿאָהלען. ער זעטצטע דען גילדענען 26
אַלטאַר אין דאַז שטיפֿטזצעלט, פֿאָר דען פֿאָרהאַנג. דאַרויף ואַן 27
רייכֿערצייג, פֿאָן עדלען שפעצערייען רייכֿערטע, זאָ וויא דער עוויגע
דעם משה בעפֿאָהלען. בראַכֿטע דען פֿאָרהאַנג דעז איינגאַנגז פֿאָר דיא 28
וואָהנונג. דען אַלטאַר דעז גאַנצען אָפפֿערז, זעטצטע ער פֿאָר דען איינ־ 29
גאַנג דער וואָהנונג דעז שטיפֿטזצעלטז, דאַרויף ואַן גאַנצע אָפפֿער אונד
מעהלאָפפֿער בראַכֿטע, זאָ וויא דער עוויגע דעם מש' בעפֿאָהלען. ער 30

מנחת חדשה.

הכלי ולכך קבלוהו החכמי' ולא דברו שום דבר עד הבקר השני ; ואחר שנתכפר להם מעשה העגל וניתנו לחות שניות הקהיל את בני ישרא' לצוותם על מלאכת המשכן, וקודם כל דבר אמר להם אלה הדברים אשר צוה ה' ששת ימים תעשה מלאכה וגו' והנה היא הית' המצו' האחרונה למשה בכל מלאכת המשכן ומשה הקדימה לפי שא"ל הש"י ואתה דבר אל בני ישרא' לאמר אך את שבתותי תשמורו,

אֶת־הַכִּיֹּר בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן
31 שָׁמָּה מַיִם לְרָחְצָה׃ וְרָחֲצוּ מִמֶּנּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
32 וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם׃ בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל
מוֹעֵד וּבְקָרְבָתָם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ יִרְחָצוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה
33 יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס וַיָּקֶם אֶת־הֶחָצֵר
סָבִיב לַמִּשְׁכָּן וְלַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן אֶת־מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר
וַיְכַל מֹשֶׁה אֶת־הַמְּלָאכָה׃ פ מפטיר
34 וַיְכַס הֶעָנָן אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וּכְבוֹד יְהוָה מָלֵא
35 אֶת־הַמִּשְׁכָּן׃ וְלֹא־יָכֹל מֹשֶׁה לָבוֹא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד
כִּי־שָׁכַן עָלָיו הֶעָנָן וּכְבוֹד יְהוָה מָלֵא אֶת־הַמִּשְׁכָּן׃
36 וּבְהֵעָלוֹת הֶעָנָן מֵעַל הַמִּשְׁכָּן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

זעטצטע דאַז בעקקען צווישען דאַז שטיפטצעלט אונד דען אַלטאַר, אונד
31 טהאַט וואַססער דריין צום וואַשען. משה, אהרן אונד זיינע זאָהנע,
32 וואושען איהרע הענדע אונד פיססע דאַראָן. ווען זיא אין דאַז שטיפטס
צעלט גינגען אונד זיך דעם אַלטאַר נאַהטען, וואושען זיא זיך, זאָ וויא
33 דער עוויגע דעם משה בעפאָהלען. ער ריכטעטע דען פאָרהאָף אויף,
אום דיא וואָהנונג אונד דען אַלטאַר, אונד טהאַט דיא דעקקע פאָר דאַז
טהאָר דעז פאָרהאָפס; אַלז נון משה דאַז ווערק פאָללענדעט האַטטע,
34 בעדעקקטע דיא וואָלקע דאַז שטיפטצעלט, אונד דיא הערלליכקייט דעז
35 עוויגען ערפיללטע דיא וואָהנונג. משה קאָננטע ניכט היניינגעהען אין
דאַז שטיפטצעלט, דען דיא וואָלקע רוהטע דאַרויף, אונד דיא הערר
36 ליכקייט דעז עוויגען ערפיללטע דיא וואָהנונג. זאָבאַלד זיך דיא
וואָלקע ערהאָב פאָן דער וואָהנונג, בראַכען דיא קינדער ישראל'ס אויף,

מנחה חדשה.

ר"ל אתה מאליך הוסף להם דברים וחרוזין כפי דעתך מלבד המצות אשר אנכי
בענין השבת כדי שיעמדו בשמירתה כראוי, לכך ראה משה שאין אזהרה בעולם
גדולה מזו שיקדים אזהרת שמירתה למה שיצווס, ולזאת הסבה בעב' הוסיף
לפרש על מה שיצווהו הש"י מצות לא תבערו אש וגו' לפי שרבים יטעו בה
וחושבים לה שאינם מלאכות לצורך עצמן והזהירם עליה וממנה ילמדו לכל

בְּכָל מַסְעֵיהֶֽם׃ וְאִם־לֹא יֵעָלֶה הֶעָנָן וְלֹא יִסְעוּ 37
עַד־י֖וֹם הֵעָלֹתֽוֹ׃ כִּי֩ עֲנַ֨ן יְהוָ֤ה עַל־הַמִּשְׁכָּן֙ יוֹמָ֔ם 38
וְאֵ֕שׁ תִּהְיֶ֥ה לַ֖יְלָה בּ֑וֹ לְעֵינֵ֥י כָל־בֵּֽית־יִשְׂרָאֵ֖ל
בְּכָל־מַסְעֵיהֶֽם׃ חזק׃

אויף אַללען איהרען צוגען. ווען אַבער דיא וואָלקע זיך ניכט ערה/ 37
האָב, ברחַכען זיא אויך ניכט אויף, ביז זיא זיך וויעדער ערהאָב.
דען דעז טאַגעז וואַר איינע וואָלקע דעז עוויגען אויף דער וואָהנונג, 38
אונד דעז נאַכטעז לייכטעטע איין פייער דאַראַן, פֿאָר דען אויגען דעז
גאַנצען הויזעז ישראל'ס, אויף אַללען איהרען צוגען.

ענדע דעז צווייטען טהיילז.

מנחה חדשה.

השאר, ואח"כ ציוה על המלאכה מלאכת הקדש והזהירם על בצלאל ואמר שמילאהו הש"י בחכמה ובתבונה ובדעת וגו', והנה הוא מפורש בדברי הש"י.

סליק ס' ואלה שמות, בעזרת שוכן ערבות.

הסופר אחר שהשלים הספר יניח ד' שיטין פנויין ויתחיל הס' שלאחריו בתחלת השטה החמשית ויכתוב על הסדר המבואר בסוף ס' בראשי'.

סכום פסוקי דספר ואלה שמות אלף ומאתים ותשעה **אר"ט** סימן: וחציו אלהים לא תקלל. ופרשיותיו **י"א**. **אי** זה בית אשר תבנו לי סימן: וסדריו **כ"ט**. ולילה ללילה **יחוה** דעת סימן: ופסקתותיו **י"ד**. ופרקיו **מ'**. תורת אלהיו **בלבו** סימן: מנין הפתוחות **תשע וששים**. והסתומות **חמש ותשעים** הכל **מאה וששים וארבע פרשיות** ישלח עזרך מקדש ומציון **יסעדך** סימן:

אותיות רבתי ואותיות זעירי ואותיות הנקודות שבתורה.

אין בס' שמות אותיות רבתי כי אם שתים והם הנו"ן של **נצר חסד לאלפים** והרי"ש של **לא תשתחוה לאל אחר** ונכת' בפ' כי תשא. ואותיות הזעירות גם אותיות הנקודות אין גם אחת מהם בס' שמות, אע"פ שיש סופרים שכותבין זעיר הקו"ף של לשמנה בקמיהם וכותבין רבא הטי"ת של כי טוב הוא והכד"י של צא אתה וכל העם והכד"י פשוטה של ועשית ציץ זהב אבל אין דעת הדייקנין נוחה מהם.

* * *

שירת הים צריכה להיות כתובה על התמונה הנרשמת לפניך
לכל חקותיה ומשפטיה ובכה היא בס"ת ובחומש עזרת הסופר.

הבאים אחריהם בים לא נשאר בהם עד אחד ובני ישראל הלכו
ביבשה בתוך הים והמים להם חמה מימינם ומשמאלם ויושע
יהוה ביום ההוא את ישראל מיד מצרים וירא ישראל את מצרים
מת על שפת הים וירא ישראל את היד הגדלה אשר עשה יהוה
במצרים וייראו העם את יהוה ויאמינו ביהוה ובמשה
עבדו *

אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת ליהוה ויאמרו
לאמר   אשירה ליהוה כי גאה גאה   סוס
ורכבו רמה בים   עזי וזמרת יה ויהי לי
לישועה   זה אלי ואנוהו   אלהי
אבי וארממנהו   יהוה איש מלחמה יהוה
שמו   מרכבת פרעה וחילו ירה בים   ומבחר
שלשיו טבעו בים סוף   תהמת יכסימו ירדו במצולת כמו
אבן   ימינך יהוה נאדרי בכח   ימינך
יהוה תרעץ אויב   וברב גאונך תהרס
קמיך   תשלח חרנך יאכלמו כקש   וברוח
אפיך נערמו מים   נצבו כמו נד
נזלים   קפאו תהמת בלב ים   אמר
אויב ארדף אשיג   אחלק שלל תמלאמו
נפשי   אריק חרבי תורישמו ידי   נשפת
ברוחך כסמו ים   צללו כעופרת במים

---

*) כן הוא בחומש עזרת הסופר וכתב עליו החכם הר"ר יהודה פיזא ז"ל: בפתוחה הזאת שמנו מלת עבדו בשטה שנית כדי לעשותה כאשר קבלנו דב"ע, וכן מלת

מי   מי כמכה באלם יהוה   אדירים
עשה תהלת נורא   בקדש נאדר כמכה
נחית   נטית ימינך תבלעמו ארץ   פלא
נוה אל בעזך נהלת   גאלת זו עם בחסדך
חיל   שמעו עמים ירגזון   קדשך
אז נבהלו אלופי   פלשת ישבי אחז
נמגו   אילי מואב יאחזמו רעד   אדום
אימתה עליהם תפל   כנען ישבי כל
עד   בגדל זרועך ידמו כאבן   ופחד
עד יעבר עם זו   יהוה עמך יעבר
מכון   תבאמו ותטעמו בהר נחלתך   קנית
מקדש אדני כוננו   יהוה פעלת לשבתך
כי   יהוה ימלך לעלם ועד   ידיך
וישב יהוה עלהם את מי   בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים
בתוך   ובני ישראל הלכו ביבשה   הים
הים*

ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התף בידה ותצאן כל הנשים אחריה בתפים ובמחלת ותען להם מרים שירו ליהוה כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים   ויסע משה את ישראל מים סוף ויצאו אל מדבר שור וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים ויבאו מרתה ולא יכלו לשתת מים ממרה כי מרים הם על כן קרא שמה מרה

---

* הים בשטה ל״ח, ואף כי בזה יש מחלקים ורבו כמו לנו הדיעות תב״ו כבר נהגו רבני יהודי חרץ והורו הלכה למעשה לעשותה כאחד וכרצנו, ינב״ל.

הקריאה לטעם התחתון.

הקריאה לטעם העליון.

אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:

(לטעם התחתון)

לֹא־יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־
פָּנָי: לֹא־תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל־
תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל
וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם
מִתַּחַת לָאָרֶץ: לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה
לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹּקֵד עֲוֹן אָבֹת
עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים
לְשֹׂנְאָי: וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים

(לטעם העליון)

לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־
פָּנַי לֹא תַעֲשֶׂה־לְךָ פֶסֶל, וְכָל־
תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם, מִמַּעַל
וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם,
מִתַּחַת לָאָרֶץ לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה
לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹּקֵד עֲוֹן אָבֹת
עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים
לְשֹׂנְאָי וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים

לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי: לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְהוָה אֵת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לַשָּׁוְא:

(לטעם התחתון)

זָכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ:
שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־
מְלַאכְתֶּךָ: וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת
לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תַעֲשֶׂה כָל־
מְלָאכָה אַתָּה, וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ
וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר
בִּשְׁעָרֶיךָ: כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה

(לטעם העליון)

זָכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ
שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־
מְלַאכְתֶּךָ וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת,
לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל־
מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ
וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר
בִּשְׁעָרֶיךָ כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה

יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם וַיָּנַח
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן בֵּרַךְ יְהוָה אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ:
כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ לְמַעַן יַאֲרִכוּן יָמֶיךָ
עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ:

(לטעם התחתון)

לֹא תִרְצַח לֹא תִנְאָף לֹא תִגְנֹב
לֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר:

(לטעם העליון)

לֹא תִּרְצָח: לֹא תִּנְאָף: לֹא תִּגְנֹב:
לֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר:

לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ לֹא־תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ
וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ וְשׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ:

הערה על קריאת הדברות לפי חלופי נקודותיהם וטעמיהם.

או"ה. רעיוני העירוני לבאר סבות השנויים הרבים הנמצאים בעשרת הדברות ולהעמיד המעיין על יסודי הדברים אחרי רואי כי רבים וכן שלמים בתורה ובחכמה העתירו באורים, ומתעצמים בדין ודברי', בלהג הרב' ויגיעת בשרים, זה בונה וזה הורס, זה מקיים וזה סותר, ובפלפולם רפשו המעיינים והרסו מנהג הקדמונים, ונלאו המעיינים, לעמוד על תוכן הענינים. לזאת אזרתי עת לעשות לה' חיילים לגבר, ואת הרשום בכתב אמת על ספר לחבר, כי עת לחשות ועת לדבר, וה' הטוב יכפר.

ואחרי התבוננני בחלופי השנויים הרבים אשר בדברות מצאתי כי מהם דברים הנוגעים אל האותיות ומהם הנוגעים אל הנקודות ומהם הנוגעים אל הטעמים, לכן ראיתי כי טוב לחלקם לשלשה מינים ולדבר על כל מין ומין מהם ביחוד להבין ולהורות על מה אדניהם הטבעו.

המין הא' באותיות והוא שידענו כי כל אות מאותיות לשון הקדש לא יכון בלי כי אם או דגש או רפה וסימן הדגשות הוא נקוד' בתוך האות וסימן הרפיון הוא קו שוכב על האות, ואין כח בלי לבטא האות דגש ורפה יחד לכן הלמ"ד של לא תעש' לך פסל והכ"ף שלכל מלאכתך, והתו"ין של לא תִּרְצַח לא תִּנְאָף לא תִּגְנֹב כולם זרים הם כי נמצאו בהם הדגש והרפה יחד מה שאין כח בלשון לדבר.

המין הב' בנקודות והוא שידענו כי לא יתכן לנקד שום אות בשני מלכים מצומדים יחד כי אין כח בלי לבטא האות כי אם באחד משבעת המלכים או קמץ או פתח וריעיה' כל אחד נבדל מחבירו ולא יתחברו שנים יחד באות אחת לעולם לכן זר הוא ניקוד הנון של על פני בקמץ ופתח יחד גם ניקוד התי"ו של ואשר בארץ מתחת בקמץ ופתח גם יחד גם ניקוד הנד"י של לא תרצח בקמץ ופתח מאוחד.

המין הג' בטעמים כי רוב פסוקי הדברות נרשמים בשני מיני טעמים בכל הדפוסים הקדמונים וכ"י, ומהם תיבות שהם במקף גם במשרת כמו לֹֽא־יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים, לֹֽא־תַעֲשֶׂה־לְךָ פֶסֶל, לֹא־תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה, ומהם בשלשה טעמים והוא תיבת עֲבָדִים שהוא באתנח ובסילוק וברביע עד שיתכנו בה שלשה מיני קריאה ורק בדבור אנכי במחשבתו האחרון מצאנו שנחלקו הספרים והסופרים הקדמונים, ושלא מחלקת בדבר, כי במקרא כ"י ישן אין בו שני טעמים כלל כי אם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים בדרגא תביר מרכא טפחא מרכא וסילוק לאודא, וככה בחומש סונצינו של שנת רמ"ח, ובכ"י של כ"ד אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים כולו בתרי טעמי עליוני'

והתחתונים, וככה במ"ג וויניציא של שנת רע"ח גם ברווא ועט כפר ואחרים, ובמ"ג של רפ"ו אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בטעם תחתון לחודא אבל מִבֵּית עֲבָדִים בתלתא טעמי כי הוסיף עליהם אתנח והשמיט התלשא והקדמ' ואזל' וא' ואחריו החזיקו מ"ק ד"ש גם חומש קטן ד"ש ודפוסים אחרים, והדפוסים שאחריהם חברו כל הטעמים כולם יחד איש לא נעדר, אולם ביתר תרי טעמי שבדברות אין בהם שום מחלקת ומה שיש בזה יש בזה (ורק במקרא כ"י שנה ונקד שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד בשמטת מהפך פשטא וז"ק ובהנחת מרכא טפחא אתנח תמורתם, ולהורות עוד שבניגון הזרקא תוקע מלת ששת ואין כן בכל ספרינו גם הר"מ הנקדן בשער הנגינות שלו הזכיר ששת ימי' תעבד לדוגמא לשימוש שני מוכחים לזרקא) וכל הענינים האלה הם זרים ותמוהים.

אבן חלופי המין הראשון והשני אינם מן הקושי כלל כי ענין התחלפות הדגש ברפה גם ענין התחלפות הנקודה בנקודה זולתה אין יסודו בעצמו אבל הוא תלוי ועומד במאמרי הטעמים והנה האותיות והתיבות במאמר הם כדמות הגוף, והנקודות כדמות הרוח והטעמים כדמות הנשמה, וכמו שנשמת האדם היא צורתו ועל פיה יתנהגו הגוף והרוח כן הטעמים הם צורות המאמר ועל פיהם יתנהגו האותיות עם הנקודו', וכבר ידענו מדרכי הדקדוק כי מנהג הל' שישתנ' הפתח לקמץ באתנחתא וס"פ גם נוקף לפעמים, וזתנאי האתנח וס"פ שלא יתקיימו כי אם בהקדמת טעם טפחא לפניהם כמבואר במשפטי הטעמים, ועוד ידענו תנאי חק יהו"א ובג"ד כפ"ת כי כל תיבה שסופה אחת מאותיות יהו"א נעלמת בין בנח בין בפעל והיא רהוטה במקף או במשרת אל תיבה שתחלתה אחת מאותיות בג"ד כפ"ת יהיה בג"ד כפ"ת רפה חוץ מדחיק ואתי מרחיק, והמשל בזה לא תרצח אם נטעימנו באחד מן הטעמים זולת אתנח וס"פ יהיה הצד"י בפתח ומלת לא במשרת הטעם ההוא והתי"ו רפויה בשבת כאות האל"ף כגון לֹא תִּרְצַח לֹא תִּנְאָף לֹא תִּגְנֹב, ואם נטעים תרצח באתנח או ס"פ ישתנה הפתח לקמץ בעבור ההפסק ובהכרח להטעים מלת לא בטפחא שגם היא טעם המפסיק בין יהו"א לבג"ד כפ"ת לכן התי"ו צריכה להתדגש בדין כל בג"ד כפ"ת שבראש התיב' ואין תיבת יהו"א שלפניו מחובר אליו כגון לֹא תִּרְצָח: וככה לֹא תִּנְאָף: לֹא תִּגְנֹב:

וככה מלת פני אם נטעימנו בטעם העליון שהוא רביע יהיה הנו"ן בפתח ואם בס"פ יהיה בקמץ כמשפט וככה מלת מתחת התי"ו בפתח בטעם גריש ובקמץ בטעם אתנח, וככה ועשית כל מלאכתך הכ"ף של כל רפה אם מלת ועשית במונח משרת לסגולתא שאחריו, והכ"ף דגושה אם נטעים ועשית בטעם טפחא המפרידו ממלת כל שאחריו, וככה לא תעשה לך פסל התי"ו של תעשה רפה בין שמלת לא במונח בין שהיא במקף, אבל הלמ"ד של לך רפה

דוקא כשמלת פסל׀ בפשטא כי אז יתכנן מלת תעשה בקדמא המשרת הראשון לפשטא והנה הה"א נעלמת ותרפה אחריה בדין אתי מרחיק יהו"א, ולא כן כשנטעים מלת פסל׀ במונח לגרמיה כי אז יהיה מלת תעשה־ במקף ובאופן זה יתדגש הלמ"ד של לך בדין דחיק או אתי מרחיק כידוע מדרך הדקדוק ומשפטי הטעמים דוגמת תעשה־לך מלחמ׳ (משלי כד ו) וחביריו המוקפים.

הנך רואה בעיניך כי שני המינים הראשונים שהזכרנו כנונים ואין בהם נפתל ועקש כי ילדי המין השלישי המה ורוחו הוא אשר נוח עליהם, והמה על משמרתם יעמודו לעשות ככל אשר יורו להם משפטי הטעמים כי לא יוכלו לשנות את תפקידם.

לכן חובה עלינו לחקור אחר המין השלישי לדעת ולתור על מה זה ולמה הונחו שני מיני נגינות ברוב פסוקי הדברות ועל מה זה ולמה הונחו ג׳ מיני נגינות במחצית האחרון של דבור אנכי דוקא אם לקריאה או לכונה אחרת, ואם לקריאה אם בזמנים מתחלפים והיינו בשבועות ובשבת פ׳ יתרו וכעדות הרב חזקוני והרב בעל משאת בנימין כי רק בשבועות קורין בניגון העליון ולא בשבת פ׳ יתרו או במקומות מתחלפי׳ והיינו בצבור וביחיד בכל זמן וכמנהג שנוהגין עתה ברוב הקהלות, ולשני המנהגים יש קושיא עצומה על מה זה הונחו שלשה מיני נגינות בדבור אנכי אף שלעולם אין נקראין מהם כי אם שנים א"כ השלישי למה בא.

ואמרתי אלכה נא אל ספרי החכמים האחרונים אשר דברו על אודות ואדרשה מהם מענה לשון, ובינותי בדבריהם וירדתי לסוף דעתם וראיתי כי רפואת תעלה אין להם ותחת מצוא מזור מצאתי תוספת מבוכה ובלבול הענינים לאין מרפא.

וטרם החלי להתוכח בעיקר הדרוש לדבר על מהות הטעמים העליונים והתחתונים ולמה נקראו בשמות הללו, בעבור שמצאנו בספרי האחרונים שגם הענין הזה הכניסו בתוך מבוכתם אף שהוא מבואר בעצמו במעט עיון. ואין צורך להשיב על דברי הרב ח"ה בשערי תפלה שאמר כי נגינות נקראו הנגינות שקורין בהם הדברות בצבור טעמים עליונים לפי שכן נאמרו למשה מפי הקב"ה שהוא עליון, ונקראו טעמים תחתונים בבחינת מה שאמר משה לישראל למטה, ושה דברי רוח וכל השומע יצחק לו, וכן אין צורך להשיב על שאר דבריו שכבר הם מושבים מזולתנו. והאמת הברור כי לא נקראו טעמים עליונים וגבוהים כ"א אותן הנגינות השוכנים על גב האות מלמעלה, וכנגדם התחתונים אשר בשפל ישבו מתחת לאות, והנה מזה הצד נקראו עליונים ותחתונים במאמר המצב, גם במאמר האכה נאה לקרותם עליונים ותחתונים מצד מקום שימושם בכתובים, כי התחתונים כמו התביר והטפחא לא ישמשו באמצע המאמר לעולם כי אם בסוף המאמר אצל האתנח והסילוק שהוא סוף פסוק ולא ישמשו לעולם למעלה מהם כי התביר אדוק לטפחא והטפחא לאתנח וסילוק ולא ישנו את תפקידם, וכל הנגינות המשמשות למעלה מסוף המאמר

והיינו למעלה מתביר ופתח הם לעולם מהמון הנגינות העליונות, וכבר ידענו כי כן מדרך בעלי המסרה והדקדוק להשתמש בלשון מלרע כשהניגון בסוף התיבה כמו בֵּרַךְ מֹשֶׁה ובל' מלעיל כשהוא למעלה מסופה כמו הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ ועל המנהג הזה הפילו גם לשון למטה על הנגינות המשמשות בסוף המאמר ולשון למעלה על המשמשות למעלה מסופו. ויש מן הקדמונים שקורין אל העליונות נגינות גדולות ואל התחתונות נגינות קטנות, והשמות האלו גם הם נאותים לעניניהם, וזה שכבר ידענו כי אותן הנגינות הנקראות בשם טעמים ביחוד הם אשר להם כח להפריד בין התיבות ולהפסיק בין המאמרים אם הפסקה קטנה או גדולה, ועיקר הידיעה הנצרכת בחילוק הכתובים למאמרים קטנים הוא ידיעת הבדל הטעמים וכאשר נדע הטעמים נדע המשרתים כי הם אדוקים בטעמיהם בתנאים מבוארים, ומתוך דברינו נתברר, כי הטעמים התחתונים בלתי מספיקים כי אם למאמרים קטנים וקצרים בעלי הפסק' אחת או שתים, וכל מאמר גדול וארוך המצטרך למחלקות רבות ולהפסקות ממוצעות מראשו עד האתנח או מן האתנח עד הסילוק בהכרח שנשתמש להתחלקותו בנגינות עליונות שיש בהם די לחלק הכתוב למחלקות רבות ולהפסקות שונות מעטות ורבות, ולזאת נאות להם להקרא בשם נגינות גדולות כי הם מיוסדים לפסוקים גדולים, ולחבריהם המיוסדים לפסוקים קצרים וקטנים נגינות קטנות : ונתברר עוד מתוך דברינו כי בין בצבור בין ביחיד אין הדברות נקראות כולן בנגינות עליונות וגדולות גם לא כולן בנגינות תחתונות וקטנות אלא שבצבור רובם נקראות בנגינות גדולות ומעוטם בקטנות והפך ביחיד, וזה שבקריאת הצבור אנו עושים פסוק אחד מדבור לא יהיה לך ומחברים ד' פסוקים ממוצעים לפסוק אחד ארוך וגדול וכנה עושים מן ד' פסוקים שבדבור זכור פסוק אחד והנה יצטרכו להפסקות רבות ושונות ואי אפשר לעשות כן כי אם באמצעות הנגינות העליונים, וקורין ד' דבורים לא תרצח לא תנאף לא תגנב לא תענה בד' פסוקים והנה הם קצרים בעלי ב'.תיבות ואי אפשר לקרותם כ"א בניגון התחתון, והפך זה בקריאת היחיד שהוא מחלק הדבור לא יהיה לך והדבור זכור לד' פסוקים ונתמעטו ההפסקות האמצעיים ונתמעטו הנגינות העליונות, ותמורת זה הוא מחבר ד' הדברות הקטנות לא תרצח לא תנאף וגו' לפסוק אחד ונתרבו ההפסקות ולא הספיקו בו הנגינות הקטנות והוצרך להשתמש בו בנגינות גדולות, ודבר זה בפירוש איתמר בדברי חד מן קמאי הוא הרב חזקוני ראש המדברים בענינינו ראשם במעלה וראשם בזמן שהרי הרב רבינו יהודה ב"ר אליעזר תלמידו של רבינו אליקים בחיבורו מנחת יהודה אשר חבר בשנת ע"ג כמבואר בהקדמתו כבר הזכיר מפירושי הרב חזקוני בצירוף פירושי רבותינו בעלי התוספת, ולא כאשר חשב רש"ד בעל ת"ם שהראשון אשר התעורר על זה הוא בן חביב בשנת רכ"ב שהרי בעל חזקוני קשיש מניה כמה מאות שנים וכל דבריו מדוקדקים בתכלית הדיוק וכה אמר :

"וז בלוח הדברות יתי נגינות ללמד שבאגרת שהוא דוגמא מתן תורה ומתרגמינן הדברות קורין כל דברת לא יהיה לך וכל דברות זכור בנגינות הגדולות לעשות כל אחת מהן פסוק אחד שכל אחת מהן דברה אחת לעצמה, ודברות לא תרצח לא תנאף לא תגנב לא תענה קורין בנגינות קטנות לעשותן ד' פסוקים שהם ד' דברות, אבל בחדש שבט כשקורין בה' יתרו כשאר שבתות השנה קורין לא יהיה לך וזכור בנגינות הקטנות לעשות מכל אחת מהן ד' פסוקים, ודברות לא תרצח לא תנאף לא תגנב לא תענה קורין בנגינות הגדולות לעשותן פסוק אחד לפי שלא מלאנו בכל המקרא פסוק מן ב' תיבות חוץ מאלו ובשבועות דוקא כמו שפירשתי למעלה גם בדברות אנכי ולא יהיה לך יש נגינה גדולה לעשותן שיהיו פסוק אחד לזכרון שבדבור אחד נאמרו כילך בתיבת אנכי פסק ובתיבת אלהיך זקף קטן ובתיבת הוצאתיך תלשא ובתיבת מארץ מצרים קדמא ואזלא ובתיבת עבדים רביע, עכ"ל."

הרי לך מבואר בבירור כי בקריאת הצבור אין קורין בטעם העליון כ"א הדבור לא יהיה לך והדבור זכור אבל הדבורים הקטנים לא תרצח לא תנאף לא תגנב לא תענה קורין בטעם התחתון, ובהפך בקריאת היחיד שקורא לא תרצח לא תנאף לא תגנב לא תענה בטעם העליון והדבור לא יהיה לך וזכור קורא בטע' התחתון, לכן דברי הרב בעל מנחת שי מיין תמוהים וזרים שאמר:

"ועיין ב' טעמים ביוד דברות אע"פ שיש להם סוד מ"מ יש ליתן עוד טעם ודעת גם יע"ד הפשט הנגלה הגם כי הרב בעל חזקוני ז"ל התחיל לדבר בענין זה הוא דלה הספק והבא אחבתבא מדבגיאתא תותיה ואומר כי הטעם התחתון הוא נגינות קטנות כאשר הוא בכל הפרשיות שבתורה ובפרשה זו בטעם התחתון תמצא בפסוק אנכי אתנחתא תחת תיבת אלהיך וסוף פסוק תחת תיבת עבדים. ובפסוק לא יהיה לך וגו' לא תמצא אתנחתא רק כ"פ תחת תיבת פני וכסדר הזה בכל שאר הפסוקים, ופסוק לא תרצח עד תיבת שקר הוא פסוק אחד האתנח' תחת תיבת תנאף, עד שקר הוא כ"פ וזו הנקרא טעם התחתון או נגינות קטנות, והטעם העליון (שקורין בו בשבועות דוקא כמבואר בסוף דבריו) הוא נגינות גדולות מלמדנו מקום עשרת הדברות הפסוק והדבור הראשון מתחיל אנכי ומסיים ולגמרי מצאתי והאתנח תחת לבלתי ומעדבין אותן הפסוקין ועושין מהן פסוק אחד להודיע אע"פ שיש בהן כמה לאוין לא תעשה לך וגו' אעפ"כ כולן דבור אחד, ומה שמעדבין אנכי עם לא יהיה לך אע"פ שהן ב' דברות מפני שאז"ל אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמעבו הפסוק השני לפי טעם העליון הוא כפוק לא תשא והוא דבור שלישי. הפסוק הג' זכור והוא הדבור הד' וכו'."

ע"ש כי האריך מאוד בדברים ידועים לכל מי שהבין מעט בספרי בעלי הלשון וכלאיתי להעתיקם, אכן מה שאמר כי בשבועות קורין לא תרצח וכן לא תנאף וחביריהם בטעמים עליונים וגדולים הוא הפך דברי הרב חזקוני והפך האמת .כמבואר לעיל, אלא שלא חש לדקדק כלל בדברי הרב חזקוני לכן אמר עליו שהוא דלה הספק וכו', ובאמת יש זהב ורב פנינים בפירוש הרב חזקוני להמשכילים בו כראוי להשכיל בדברי קדמונינו ז"ל אשר כל דבריהם בדוקים ומזוקקים, ועל אדני האמת יסודים, ודברי רוב האחרונים מחוקים ודחוקים, ועל מעלות רוח חקוקים.

והדברים היותר זרים ומופלאים הם דברי הרב בעל א"ת כפי שהם כתובי' על ספרו ומועתקים גם בחיבורו של החכ' בעל מנחת שי, כי לא לבד שדבריו סותרי' זו את זו אבל באו בתוכם עניינים שהם מן הנמנעות בעצמן. וזה תוכן דבריו:

* * *

אמר מנחם טרם אגיה יו"ד הדברות אגיד כי פעם אחת הייתי בסוד ישרים חכמים ונבונים ושאלו תשואל למה לא יהיה לך אלהים אחרים על פני יו"ד פני נקוד׳ בפתח? וגם אמרו כמ׳ תשובות וכאשר ראיתי שנתפייסו בהם ובהו אני עניתי שמינו חכמים מלי גם אני אגדיל המדורה ואוסיף בקושיא ולמ׳ פני ברביע כיון שהוא ס"פ הראיתם בכל המקרא מלה בס"פ וטעמה רביע זולתי בזה המקום? אבל אין זאת כי אם שיש ליו"ד הדברות שני אופני קריאה בענין הטעמים, הקריאה האחת ליחיד הקורא והקריאה האחרת לקורא בצבור, ולכן ברוב פסוקי הדברות יש שני טעמים אחד ליחיד ואחד לקורא בצבור כמו מלת פני יש בה רביע וס"פ היחיד קורא בס"פ והקורא בצבור קורא ברביע ולכן הוצרכו לנקד הנו"ן של פני בקמץ ובפתח הקמץ לקורא בס"פ והפתח לקורא ברביע אבל לא שיהיה היו"ד של פני נקודה כלל, ומטעם זה יש קמץ ופתח להי"ו של בארץ מתחת ולדל"ת של לא תרצח, והמדפיס כתב על מלת פני כן דינו למאן דיליף רוח ודברי רוח הן וז"ל הר"י בן חביב ז"ל בס׳ עין יעקב בשם מקובלים ירושלמי, מצינו בספרי הסופרים והנקדנים המובהקים שרוב עשרת הדברות נקודים בשני נקודות ובשני טעמים כמו נו"ן פני שנקודה בקמץ ובפתח ויש בפסוק ב׳ טעמים גבוהים ושפלים, וכן לא תרצח לא תנאף הנקודות והטעמים כפולים, ויעוד חדוש אחר שכל תי"ו מהן יש בה דגש ורפה וזה כפי הנראה הוא סותר זה לזה, והטעם האמתי לכל זה מפורסם שיש שני קריאות בדברות האחת כשקורא היחיד בינו לבין עצמו אינו מדקדק לקרות כל דבור ודבור בפני עצמו לא מחלק הפסוקים כסדר ניגון קריאתו ודבור לא יהיה לך שהוא ארוך יעשה ממנו פסוקים רבים וכן זכור את את יום השבת, ואריביע דברות האחרונים שהם קטנים יעשה מכולם פסוק אחד אבל הקורא בצבור צריך שיקרא כל דביר ודבור בפני עצמו בין שיהיה הדבור גדול ר"ל גדול בכתב ובין שיהיה קטן יתחייב מזה שינוי בטעמים ובנקודות ובדגש ורפ׳ להבדיל בין ב׳ הקריאות כפי סדר הנקודה, וראי׳ לזה שבדבור אנכי אין בו ב׳ נקודות וב׳ טעמים כי כול דבור אחד קצר ונאה לקרותו בפסוק אחד עכ"ל, ובמחיל׳ אגב שיטפיה לא דק במה שכתב שרוב הדברות בשני נקודות כי אין בכל הדברות רק ג׳ אותיות שנקודות בשתי נקודות ואלו הן נון של פני ותי"ו של בארץ מתחת ודל"ת של תרצח (אין זה קושיא שהרי הוא חבר יחד הנקודות והטעמים ומצד שניהם רובם כפולים ואטו כי רוכלא ליחשב וליזול), גם מה שאמר בסוף דבריו שבדבור אנכי אין שני טעמים אינו אמת וכי כיום ושביב אמרה שהרי אנכי בפשטא ובטרחא, אלהיך בו"ק ובאתנח מבית בסופר ומאריך עברים באתנח ובסוף פסוק (לא כי בהלתח טעמי ברביע ובאתנח ובס"פ וכן במ"ג של רפ"ו ובכל הדפוסים שנדפסו אחר רפ"ו; גם במ"ג דפוס שני של בומבירגו וקטן ד"ש אשר עליהם עשה הרב הגהותיו, ובכל הדפוסים שקודם רפ"ו אין בו אתנח כלל כ"א רביע וס"פ אלא שהרב ז"ל בהגהותיו מחק הרביע המקוימת בכל הספרים וכ"י וקיים האתנח המסופקת וכאמור לקמי׳) והנה קושייתי השנית היא בטלה (אין לה אפילו רגל אחת וכמו שיתבאר עו"ד) ר"ל כי מלבד שנתבטל מ"ש שאין בדבור אנכי שני טעמים (אמת הוא שאין בדבור אנכי שני טעמים לקריאה כאשר אבאר) גם נתבטל הטעם שנתן לכפל הטעמים ביו"ד דברות כי היגד שהביא לסייעו הכחישו והגיד הפך דבריו באמר שהקורא בצבור צריך שיקרא כל דבור בפני עצמו והנה דבור אנכי יוכיח שהוא קצר ונאה לקרותו בפסוק אחד (וכן הוא נקרא באמת לפי עדות החזקוני וכן חביב) ועכ"ז יש בו ב׳ טעמים (ליבא למשמע מזה מידי) והקורא בצבור קורא עבדים באתנח (לפי טעתו וסברתו) ושל משנה תורה ברב ע ואינו מפסיק בו לקרא עבדים בס"פ אלא מחבר מן מלת אנכי עד ולשמרי מצותי וגם מפסיק וקורא מצותי בסוף פסוק (כל זה לפי סברתו

ספר יהודה החזקוני ובן חביב). ולומר אני כי לעולם הטעם האמתי להכפל הטעמים בדברות האחרונים אלו והקדמים מאחר הוא להיות בהם שני לשוני קריאה אחד לקורא ביחיד ואחד לקורא בצבור כאמור והדברות הראשונים לא הוצרכו לכך כי כיון שאינם רוצים ביחד ולא קוראים ביותר קריאתם שוה בין לקורא ביחיד בין לקורא בצבור, ולכן לא הוכפלו הטעמים בדבור לא תשא ובדבור כבד ובדבור לא תחמוד, ודקשיא לך מדבור אנכי תרין .הכי שאני תרי דברי קמאי דדמיין שניא להדדי דאנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום והא בהא תליא דמאן דמקיים אנכי ה' אלהיך בודאי הוי מקיים לא יהיה לך אלהים אחרים מאן דמקיים לא יהיו לך אלהים אחרים הוא מקיים אנכי ה' אלהיך ומאן דלא מקיים האי לא מקיים האי, וכי תימא אפשר לגר כמ למספר בינ"א כלאו וכו' והלכך מאן דקרי בצבורא קרי להו לתרויהו כחדא ולא מפסיק בינייהו כלל והיינו טעמא דאית בדבור אנכי תרי טעמי'. עכ"ל ז"ל.

ואחר שהכינו שטתו זאת ליסוד קיים וראה כי עוד לא עלתה ארוכה אל ג' מיני הטעמים הנמצאים בסוף הדבור של אנכי ומתי יתקיימו שלשתם, לזאת חגר בעוז מתניו להעביר עליהם בתער השבירה ולהפיל חבליו בנעימות למחוק מקצתן ולקיים מקצתן ויפול הגורל על הנגינות העליונות וימחק התלשא מן הוצאתיך והקדמא והאזלא מן מארץ מצרים והרביע מן עבדים וקיים תמורתו האתנח.

וכמה מן הזרות והסתירות בשטתו זאת שהרי מלת לשנאי הוא באתנח בלי שום מחלקת ואם נקיים האתנח במלת עבדים הנה יתחברו ב' אתנחות בפסוק אחד וזה מן הנמנעות כי לעולם לא יתכנו ב' אתנחות בפסוק אחד בכל המקרא וכב' כתב בן בלעם בטעמי המקרא שלו והעתקתי לשונו במשפטי הטעמים דף י"ב א', ויותר טוב הי' לו למחוק האתנח ממלת עבדים ולקיים הרביע המקוים מפי ספרים וסופרים קדמונים שהרי האתנח לא מצאנו כ"א במ"ג של רפ"ו והנמשכים אחריו מדפוסי ווינציא האחרונים ובפ' יתרו לבד ולא בפ' ואתחנן, ובכל הדפוסים הקודמי' לרפ"ו כמו בחומש סונציני של רמ"ח ובמ"ג ווינציא של רע"ח גם בכ"י של כ"ד אין אתנח כלל במלת עבדים כ"א רביע ופילוק, גם הרב חזקוני לא הזכיר האתנח כ"א הרביע והפילוק לכן יותר טוב לקיים הרביע מן האתנח, ובעבור שלא יונח האתנח כ"א בפ' יתרו ולא בפ' ואתחנן לכן אמר שרק בפ' יתרו קורין בצבור באתנח אבל בפ' ואתחנן קורין ברביע, מבלי נתינת שום סבה על השינוי הזה אך שלא ידענו למה זה שבפ' ואתחנן הדר ביה ושם אמר עבדים באתנח לא ברביע והנה הוסיף מה שאינו וגרע מה שישנו וזה סתירה עצומה ותימה כפולה, ומכל זה נראה בעליל שלא היתה לו שום קבלה אלא אומדנות וסברות לייסד גם הטעמים שבדבור אנכי ולכן שקל וטרי ונ"ד והוסיף וגרע ולבסוף אין כל מאומה בידו כ"א תמיהות וסתירות והכחשות.

ובאשר קמו החכמים שאחריו ונלאו הסתירות והנמנעות שבשטתו הוכרחו לצאת מעקבותיו לקיים מה שביטל הוא ולבטל מה שקיים הוא ומחקו האתנח המקויים מאתו וקיימו הרביע המבוטל מאתו וככה עשה גם הרב הגאון מוהר"ר יעב"ץ זצ"ל והחכם רש"ד בעל ת"ם, אך בזאת יאותו לו כי שני הדבורים אנכי

ולא יהיה לך צריכים להיות נקראים בפסוק אחד כדי לקיים שנים משלשת הטעמים שבמלת עבדים ולולי כן יהיה גם הטעם השני גם הטעם השלישי שניהם למותר וצריכים למחוק שניהם ולשבש כל הספרים וכן לא יעשה.

וכמה מן הלאן והגנות גם בשטה הזאת כי מלבד שהיא מתנגדת ׳ מציאות הספרים הנקודים רביע ואתנח ומתנגדת אל הדעת לעשות מעשר׳ הדברים רק ט׳ דברים גם היא כותרת המנהג שהיו נוהגים בו מוקדם קדמתה לקרות דבור אנכי פסוק לעצמו וכעדות בן חביב ואחרים כנזכר לקמי, ואף של׳ הרב חזקוני הטעתם שאמר בסוף דבריו גם בדברות אנכי ולא יהיה לך יש נגינה גדולה לעשותן שתיהן פסוק אחד וכו׳ וחשבו שזה מחובר עם מה שאמר לפניו ובשבועות דוקא כמו שפירשתי ורצונו שבשבועות עושין משתיהן פסוק אחד, ומצד זה הבינו גם הרב היש״ן החכם בעל מנחת שי כנראה מהעתקתו, אבל מעולם לא עלתה כן על דעתו שהרי כבר בתחלת מאמרו כפל ושנה ושלש בדקדוק אמרו ללמדינו שדבור אנכי לעולם נקרא לבדו אף בשבועות וזאת אמר שבעצרת שהוא דוגמת מתן תורה ומתרגמינן הדברות (כי בימיו עדיין לא נתבטל מנהג המתורגמן מכל וכל וכנראה גם מלשון התוס׳ במס׳ מגילה דף כ״ד א׳) קורין כל דברות לא יהיה לך וכל דברת זכור בנגינות הגדולות לעשות כל אחת מהן פסוק אחד שכל אחת מהן דברה אחת לעצמה. ודברות לא תרצח לא תנאף לא תגנוב לא תענה קורין בנגינות קטנות לעשות׃ ד׳ פסוקים שהן ד׳ דברות אבל בחדש שבט וכו׳, הרי לך שנשמר מאד בלשונו והם מלהזכיר דבור אנכי בכלל הקריאה אבל יאמר קורין כל דברות לא יהיה לך וכו׳ כי דוקא כל דברות לא יהיה לך קורין בנגינות הגדולות לעשות ממנה פסוק אחד לפי שהיא דברה אחת לעצמה אף שהיא גדולה בשיעורה, ולא כן דברת אנכי שהיא פסוק לעצמה ובלתי מתחברת עם לא יהיה לך, ולכן דקדק ואמר קורין כל דברות לא יהיה לך וכל דברת זכור בנגינות הגדולות להורות כי בדברות האלה נעשו הנגינות הגדולות לקריאה באמת לא כמו הנגינות העליונות שבדבור אנכי שאינם נעשו לקריאה כלל כי אם לכונה אחרת כאשר יבאר בסוף דבריו, ודקדק עוד בלשונו לומר לעשות כל אחת מהן פסוק אחד שכל אחת מהן דברה אחת לעצמה להורות שיש קפידא בדברות לעשות מכל דברה ודברה פסוק אחד לעצמו לפי שכל אחת מהן דברה לעצמ׳, וכזה דקדק גם בדברות לא תרצח לא תנאף לא תגנב לא תענה שקורין אותן בנגינות קטנות לעשותן ד׳ פסוקים לפי שהן ד׳ דברות, ואמר עוד ובשבועות דוקא כמו שפי׳ למעלה, ר״ל שסדר הקריאה הזה הוא רק בשבועות ולא בפ׳ יתרו. ובעבור שחכמת הרב היתה רואה את הנולדות וחששה שמא יקום המערער על אופן הקריאה הזאת ולהוכיח שהדבור אנכי איננו נקרא לעצמו בהוכחת שני מיני הנגינות שבו לזאת הקדים לו תשובה ואמר גם בדברות אנכי ולא יהיה לך יש נגינה גדולה לעשותן שתיהן פסוק אחד לזכרון שבדבור אחד נאמרו וכו׳ ור״ל כי הנגינה הגדולה שבאנכי המחברת אנכי עם לא יהיה לך איננה נעשה לקריאה כלל כי אם לזכרון לבד שבדבור אחד נאמרו ואיננה

נקראת כלל בשום זמן, ולזאת דקדק גם פה לומר לעשותן שתיהן פסוק אחד, ולא אמר לקרותן שתיהן פסוק אחד וכל' שאמר ביתר הדברות שקורין אותן אבל אמר לעשותן לא לקרותן לפי שאיננה לקריאה כלל כ״א לזכרון בעלמא.

ועתה פקח עיני שכלך וראה כי מנהג הקדמונים תורה ושיטתם מוקוורת מבלי שנצטרך להגיה או למחוק אף ניגון אחד, כי הסילוק שבמלת עבדים הוא לקריאה, והרביע עם התלשא וקדמא ואזלא שלפניו לזכרון שבדבור אחד נאמרו כאמור, והסופרים שקבלו לנקד גם האתנח גם הוא לרמוז כי רק אנכי ואזהרה הראשונה של לא יהיה לך מפי הגבורה שמענו וכשטת הרמ״בם לדעת בעל מגלת אסתר, לכן בהברת על פני בסילוק והאתנח בעבדים.

וע״פ דברינו יתיישב עוד זרות אחר לא הזכירו הרב בעל א״ת והוא שבמ״ג רפ״ו ואחרים שהועתקו ממנו מלת עבדים ברביע וסילוק ואתנח מבלי הקדמת שני הרביע שהם התלשא והקדמא ואזלא וידענו כי אי אפשר לנגן עבדים ברביע אם לא כנגן תחלה אשר הוצאתיך מארץ מצרים בתלשא וקדמא ואזלא ומ״מ השמיטום כדי למנוע הקריאה בהם ולהורות שלא נעשו לקריאה כלל כ״א לזכרון ויספיק לזה הרביע לבדו.

והנה לפי עדות הרב בעל משאת בנימין והרב בעל נחלת יעקב וזולתם כן הי׳ מנהג בני אשכנז מעולם לקרות בטעם העליון בשבועות דוקא וכדעת הרב חזקוני לא בשבת פ׳ יתרו ולא בשבת פ׳ ואתחנן, ועכשו רובם תפשו במנהג ספרד אשר החזיקו בשטת הרב א״ת לקרות לעולם בטעם העליון בצבור ובטעם התחתון ביחיד, ויאמר החכם רש״ד דבעל ת״ם כי לזאת החזיקו הספרדי׳ בדעת בעל א״ת בעבור שני מיני הנגינות הנמצאים גם בדברות אחרונות בפ׳ ואתחנן שאינן נקראין לעולם בשבועו׳, וע״ז מתעצמים הספרדים בחשבם שאין להתירו בשום אופן, ויאמר הוא רש״ד ז״ל בהתרתו שאפשר שאין החיוב לקרות בשבועות הדברות הראשונות דוקא אבל הרשות נתונה לבחור איזו מהן שירצו, והאחרונים בחרו בראשונות והטעמים הכפולים של האחרונות לא זזו ממקומם, עכ״ל, וזה שיבוש גמור שאין קריאת הדברות הראשונות בשבועות ממנהגא כ״א מדינא וכדאי׳ במס׳ מגילה דף ל״א א׳ בשבועות קורין בחדש השלישי וכו׳, אכן לשטת הרב חזקוני האמתית אין משם שום ראי׳ כלל כי הוצרכו לנקדם גם שם בטעם עליון להורות שכל הדברים האלה אע״פ שהם נקראים בשלש עשרה פסוקים מ״מ הם הם בעצמם הדברים כנתינתם שנא׳ עליהם ויכתוב על הלוחות את דברי הברית עשרת הדברי׳, ולזאת נקדים גם בטעם עליון להורות אופן התחלקם לעשרה לא שהם נקראים בעשרה.

ולשון ומתרגמינן הדברות שהזכיר הרב חזקוני העירני לתור אחר המנהג הקדום הזה, ואחר החקירה והדרישה נתברר לי גם מתוך הענין הזה כי הדבור אנכי הוא נקרא מעולם פסוק לעצמו בכל מקום ובכל זמן, כי דקדקתי במחזור כ״י אשר לי אשר נכתב בשנת י״ח לאלף הששי ותפשתי ולא מצאתי בו הקריאה בשום מועד ממועדי ה׳ זולתי של א׳ דשבועות ושביעי

דפסח, ובשני זה היתה כתוב שם המקרא עם התרגום כי בזמן ההוא עדיין היה המנהג קיים להעמיד מתרגם אצל הקורא בימים השנים האלה וכמבואר בתוס' במס' מגילה דף כ"ד א', ואופן כתיבתו המקרא עם התרגום הוא על זה הסדר, תחלה כתב פסוק בחדש השלישי וגו' ואח"כ אקדמות מלין וכו' והוא רשות ופתיחה למתורגמן מענינא דיומא, ובסוף אקדמות כתב בירחא תליתאה וגו' שהוא תרגומו של בחדש השלישי, ואח"כ כתב פסוק ויסעו מרפידים ואח"כ תרגומו ועד"ז כותב והולך מקרא ותרגום מקרא ותרגום עד פרשת וידבר אלהים שהקדים לפניה פיוט ארוך ע"ס א"ב תחלתו ארכין ה' שמיא לסיני וכו' ואח"כ כתב פסוק וידבר אלהים ואחריו תרגומו ומליל ה' וגו' בגרוף פיוט ארוך מענין הפסוק תחלתו ארעא רקדו שמיא זמרו וכו', ואח"כ כתב פסוק אנכי עד מבית עבדים ואחריו תרגומו לדברא קדמאה כד הוה נפק וכו' עם פיוט ודרוש ארוך מענין הפסוק ע"פ קבלת רז"ל, ואח"כ כתב לא יהיה לך עד ולשמרי מצותי ותרגומו לדברא תנינא וכו', ועד"ז כתב עשרת הדברים בעשרה פסוקין ובעשרה תרגומים עד גמירה. וגם הפסוקים שאחר הדברות עד סוף פ' יתרו כתב פסוק ותרגום, וכל התרגומים הנזכרים לקוחים מתרגום ירושלמי המכונ' אצלנו בשם ת"י עם קצת שנויים ותיקונים; וכל הפיוטים האלה שבתוך הקריאה מתוקנים בלשון ארמי וחתום בתוכם מאיר ברבי יצחק (עיין עליו במאמרי על הפיוטים) ולמדנו מזה אגב גררא כי הרשות היתה נתונה לכל מתרגם לדרוש בכל פסוק מענין הפסוק לפי חכמתו ובקיאתו בקבלת רז"ל ואין זה בכלל הפסקה בתורה.

ומכלל הדברים האלה גלוי לעינים כשמש בצהרים שמעולם לא נהגו לקרות אנכי ולא יהיה לך בפסוק אחד שאילו כן לא היה רשאי למתרגם להפסיק ביניהם בתרגומו שהרי אסור לקורא לקרות למתורגמן יותר מפסוק אחד ואסור למתורגמן לתרגם עד אחר שכלה הפסוק מפי הקורא כדאי' במס' מגילה כ"ד א' וברמב"ם פ' י"ב מהלכות תפלה.

ועכשו אע"פ שכבר נתבטל המנהג הזה דהאידנא לא נהגו לתרגם כדאי' בש"ע א"ח סי' קמ"ה מ"מ השארנו לנו שמץ דבר מן המנהג הקדוש הזה בקיום פיוט אקדמות אחר פסוק בחדש הראשון לזכרון המתורגמן, ובעבור שאין הקורא רשאי לתרגם בעצמו שלא יאמרו תרגום כתוב בתורה לכן נראה בעיני המנהג שנוהגין באיזה מקומות שאין הש"ץ הקורא בתורה מנגן אקדמות כי אם איש זולתו מן הצבור שהוא כדמות המתורגמן.

ועוד לאלה מילין בענין זה מקבלת בעלי המסרת האומרת ח' פסוקין דאית בהון לא לא לא וסימניהון לא תרצח לא תנאף לא תגנוב לא תענה דאלה שמות וכו' והנה דנו ד' דברות לפסוק אחד, ועוד במסרת במערכת גם בליקוטי המסרת להרמ"ה ז"ל ג' פסוקים באוריתא את ואת את ואת את וסי' שמה קברו את אברהם, כי ששת ימים עשה ה', מזבח אדמה תעשה לי עכ"ל ונתברר מזה שלפי קבלתם אין זכור את יום השבת מחובר עם כי ששת ימים בפסוק אחד שאילו כן יהיה בפסוק זה את את

ואת וכו', ובמסרה אחריתא יש עדות לניגון העליון שהרי במערכת אות פ'
כמנו פסקין דכל ספר וספר ומספר י"ד פסקין בס' שמות ועמהם הפסק
שאחר לא תעשה לך פסל ושאחר אשר בשמים, וזה לפי הניגון העליון שהרי
לפי הניגון התחתון מלת פסל ומלת בשמים שניהם בטעם פשטא ואין מקום
לפסק אחריהם כי לעולם לא תמצא פסק כי אם אחר המשרת לא אחר הטעם
וכמבואר במשפטי הטעמים דף ז' ב', ומכל זה נתברר שהטעמי' העליונים
והתחתונים שניהם היו מקובלים ביד בעלי המסרה ומסרום לנו בכל
סימני הם וסימני סימניהם לדעת אופני חלוקתם לעשרה ולשנים עשרה.
גם מספר הפסוקים הרשום בסוף כל פרשה ומתנגד אל הסכום הכולל
הרשום בסוף הספר ושם אמר מספר הפסוקים של כל ס' שמות אלף ומאתים
ותשעה ור"ט סימן, ואם נצרפם יחד לפי מניינם הרשום בסוף כל פ' ופ'
לא יעלו כי אם אלף ומאתים ושבה וכל זה צריך בירור, ובדברות אחרונות
בהגיעי לשם אשוב לדבר בו בעז"ה, ודי לצורך עניננו במה שכתבנו ולהישיר
המעיין אל האמת, והאלהים אמת ינחנו בדרך אמת.

תורת משה.

ספר ויקרא
שלישי לתורת אלהים

הנה

תורת כהנים הוא LEVITICUS בל"ע

יקיף

משהוקם המשכן בשנה השנית באחד לחדש הראשון
על אחד לחדש השני

חדש ימים.

מדויק בתכלית הדיוק ומסדר בשלימות הסדור

מאתי

וואלף בן שמשון הלוי היידנהיים

רעדלהיים

שנת תקע"ט לפ"ק.

ברפוס ובהוצאות המחבר והמסדר הנ"ל.

Rödelheim,
verlegt und gedruckt von W. Heidenheim
1819.

סימן עב

כבש כשב כבשה כשבה כבשים כשבים דאוריתא.

כל אוריתא כבש כבשים כבשה כבשת כתיבין ב"ת קדם לשי"ן בר מן ארביסר בלישנא דקדם שי"ן לבי"ת, ששה מנהון בלישנא דכשב וסי' אם כשב הוא מקריב (ויקרא ג ז) כאשר יוסר חלב הכשב (שם ד לה) כל חלב שור וכשב ועז (שם ז כג) אשר ישחט שור או כשב (שם יז ג) שור או כשב או עז (שם כב כז) אך בכור שור או בכור כשב (במדבר יח יז) ושבעה בלישנא דכשבים וסי' וכל שה חום בכשבים (בראשית ל לב) וחום בכשבים (שם ל לג) וכל חום בכשבים (שם ל לה) והכשבים הפריד יעקב (שם ל מ) מן הכשבים או מן העזים (ויקרא א י) בבקר בכשבים ובעזים (שם כב יט) שה כשבים ושה עזים (דברים יד ד) וחד כתיב כִּשְׂבָּה וסי' נקבה מן הצאן כשבה (ויקרא ה ו). הלין ארביסר דכתיבין בלישן כשב שי"ן קדם לבי"ת וכל שאר אורי' כבש כבשים כבשה כבשת כתיבין, ותימה על הרמ"ה ז"ל שהוא לא מנה כ"א תליסר והשמיט וווכינס כשבה·

שני השעירים גרלות דף אחרי צ"ל בראש העמוד כמ"ש בסוף ס' בראשית.

א

1 וַיִּקְרָ֖א אֶל־מֹשֶׁ֑ה וַיְדַבֵּ֤ר יְהוָה֙ אֵלָ֔יו מֵאֹ֥הֶל (א׳ זעיר)
2 מוֹעֵ֖ד לֵאמֹֽר׃ דַּבֵּ֞ר אֶל־בְּנֵ֤י יִשְׂרָאֵל֙ וְאָמַרְתָּ֣
אֲלֵהֶ֔ם אָדָ֗ם כִּֽי־יַקְרִ֥יב מִכֶּ֛ם קָרְבָּ֖ן לַֽיהוָ֑ה מִן־
הַבְּהֵמָ֗ה מִן־הַבָּקָר֙ וּמִן־הַצֹּ֔אן תַּקְרִ֖יבוּ אֶת־
3 קָרְבַּנְכֶֽם׃ אִם־עֹלָ֤ה קָרְבָּנוֹ֙ מִן־הַבָּקָ֔ר זָכָ֥ר
תָּמִ֖ים יַקְרִיבֶ֑נּוּ אֶל־פֶּ֜תַח אֹ֤הֶל מוֹעֵד֙ יַקְרִ֣יב אֹת֔וֹ
4 לִרְצֹנ֖וֹ לִפְנֵ֥י יְהוָֽה׃ וְסָמַ֣ךְ יָד֔וֹ עַ֖ל רֹ֣אשׁ הָעֹלָ֑ה
5 וְנִרְצָ֥ה ל֖וֹ לְכַפֵּ֥ר עָלָֽיו׃ וְשָׁחַ֛ט אֶת־בֶּ֥ן הַבָּקָ֖ר
לִפְנֵ֣י יְהוָ֑ה וְהִקְרִ֡יבוּ בְּנֵי֩ אַהֲרֹ֨ן הַכֹּהֲנִ֜ים אֶת־
הַדָּ֗ם וְזָרְק֨וּ אֶת־הַדָּ֤ם עַל־הַמִּזְבֵּ֙חַ֙ סָבִ֔יב אֲשֶׁר־

1 דער עוויגע ריעף דעם משה אונד רעדעטע מיט איהם אויז דעם
2 שטיפטסצעלטע, וויא פאָלגט: רעדע מיט דען קינדערן ישראל אונד
זאגע איהנען: ווען יעמאנד פאָן אייך דעם עוויגען צו עהרען איין
אָפּפער דאַרברינגען וויל, זאָ קאָננט איהר אייערע אָפּפער פאָן פיעה,
3 ענטוועדער פאָן רינדפיה, אָדער קליינעם פיעה דאַרברינגען. ווען
דאַז אָפּפער איין גאַנצעז אָפּפער פאָן רינדפיה זיין זאָלל, זאָ מוס ער
איין שטיק פאָן מענליכען געשלעכטע, אָהנע ליבעספעהלער דאַר־
ברינגען, פאָר דעם איינגאַנג דעז שטיפטסצעלטז מוס ערז דאַרבריני־
4 גען, דאַמיט עז איהם גנעדיג אויפגענאָמען ווערדע פאָר דעם עוויגען. ער
זאָלל זיינע האַנד אויפלעגען, אויף דען קאָפּף דעז גאַנצען אָפּפערז: זאָ
ווירד עז איהם גנעדיג אויפגענאָממען ווערדען, איהם צו פערזאָהנונג.
5 מאַן זאָלל דאַז יונגע רינד פאָר דעם עוויגען שלאַכטען, אונד דיא
זאָהנע אהרן'ס, דיא פריעסטער, זאָללען דאַז בלוט דאַרברינגען,
אונד דאַז בלוט אום דען אַלטאַר, דער פאָר דעם איינגאַנג דעז שטיפטס;

מנחה קדשה.

הנה נא ידעתי כי בענין הקרבנות נחלפו דעות חכמי ישראל כי יש אומרים שהקרבנות מכוונות לעצמן והם צורך גבוה ויש להם על מה שיסמכו, וקרבן קין והבל ופר שהקריב אדם הראשון יוכיחו אשר עדיין לא נצטוו בשום קרבן ואיך לא ידעו סוד הקרבן לא יקריבוהו כי רוח ה' נשבה בם ; ויש אשר אומרים כי אין הקרבנות מכוונות לעצמן אלא לקנות בהן דעות אמיתיות, ולפי שלא

פֶּ֥תַח אֹ֖הֶל מוֹעֵֽד׃ וְהִפְשִׁ֖יט אֶת־הָעֹלָ֑ה וְנִתַּ֥ח 6
אֹתָ֖הּ לִנְתָחֶֽיהָ׃ וְנָתְנ֗וּ בְּנֵ֨י אַהֲרֹ֧ן הַכֹּהֵ֛ן אֵ֖שׁ עַל־ 7
הַמִּזְבֵּ֑חַ וְעָרְכ֥וּ עֵצִ֖ים עַל־הָאֵֽשׁ׃ וְעָרְכ֗וּ בְּנֵ֤י 8
אַהֲרֹן֙ הַכֹּ֣הֲנִ֔ים אֵ֚ת הַנְּתָחִ֔ים אֶת־הָרֹ֖אשׁ וְאֶת־
הַפָּ֑דֶר עַל־הָֽעֵצִים֙ אֲשֶׁ֣ר עַל־הָאֵ֔שׁ אֲשֶׁ֖ר עַל־
הַמִּזְבֵּֽחַ׃ וְקִרְבּ֥וֹ וּכְרָעָ֖יו יִרְחַ֣ץ בַּמָּ֑יִם וְהִקְטִ֨יר 9
הַכֹּהֵ֤ן אֶת־הַכֹּל֙ הַמִּזְבֵּ֔חָה עֹלָ֛ה אִשֵּׁ֥ה רֵֽיחַ־נִיח֖וֹחַ
לַֽיהוָֽה׃ ס וְאִם־מִן־הַצֹּ֨אן 10
קָרְבָּנ֧וֹ מִן־הַכְּשָׂבִ֛ים א֥וֹ מִן־הָעִזִּ֖ים לְעֹלָ֑ה זָכָ֥ר

6 לעזט: הויט, שפרענגען. דאַן זאָלל מאַן דעם גאַנצען אָפּפער דאַז
פעלל אַבציהען, אונד יענעז אין דיא געהעריגען שטיקקע צערלעגען.
7 דיא זעהנע אהרן'ס, דיא פריעסטער, זאָללען פייער אויף דעם אַלטאַר
8 מאַכען אונד האָלץ אויף דאַז פייער אָרדנען. היעראויף זאָללען דיא
זעהנע אהרן'ס, דיא פריעסטער, דיא שטיקקע, וויא אויך דען קאָפּף
אונד דאַז פעטט, אויף דען האָלצשטאָס, וועלכער איבער דעם פייער,
9 אויף דעם אַלטאַר ליעגט, אין אָרדנונג לעגען. איינגעווייידע אונד
פוססשטיקקע זאָלל מאַן מיט וואַססער אַבוואַשען, אונד דער פריעסטער
זאָלל אויף דעם אַלטאַר אין רויך אויפגעהען לאַססען, אַלז איין גאַנצעז
אָפּפער פאָן פייער צו פערצעהרען, לום אַנגענעהמען גערוך, דעם
10 עוויגען צו עהרען. ברינגט ער איין גאַנצעז אָפּפער פאָן קליינען פיעה,
נעמליך פאָן שאַפען אָדער ציעגען: זאָ מוס ער איין שטיק מענליכעז

מנחה חדשה.

הי' יוכל להעתיקם מן המדות הנפסדות אשר נתפשטו בימים הרבים ההם
בכל יושבי תבל ושוכני ארץ כי' שיקריבום לש"י ויש להם ג"כ ראיות גדולות החפץ
לה' בעולות וזבחים כשמוע בקול ה', הנה שמוע מזבח טוב להקשיב מחלב
אילים, כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים ביום הוציאי אותם מארץ
מצרים על דבר עולה וזבח, ורבים מלבד אלה; והנה אנוך חולק על מיטב
סברתו של הרב המורה ואומר שהי' רוח אחרת עמו ומשם תבין; אבל אני באתי
להשכילך ששתי הדעות הללו כאחד טובים ובין תבין את אשר לפניך, והוא,
כי הקרבנות יש להם מבוא גדול לעורר את האהבה ולדבק הנשמה העליונה
בשכל הפועל ולהמשיך הנבואה אליה, והעד וישע ה' אל הבל ואל מנחתו, וירח

11 תָּמִ֖ים יַקְרִיבֶֽנּוּ׃ וְשָׁחַ֨ט אֹת֜וֹ עַ֣ל יֶ֧רֶךְ הַמִּזְבֵּ֛חַ
צָפֹ֖נָה לִפְנֵ֣י יְהוָ֑ה וְזָרְק֡וּ בְּנֵי֩ אַהֲרֹ֨ן הַכֹּהֲנִ֧ים
12 אֶת־דָּמ֛וֹ עַל־הַמִּזְבֵּ֖חַ סָבִֽיב׃ וְנִתַּ֤ח אֹתוֹ֙ לִנְתָחָ֔יו
וְאֶת־רֹאשׁ֖וֹ וְאֶת־פִּדְר֑וֹ וְעָרַ֤ךְ הַכֹּהֵן֙ אֹתָ֔ם עַל־
13 הָֽעֵצִים֙ אֲשֶׁ֣ר עַל־הָאֵ֔שׁ אֲשֶׁ֖ר עַל־הַמִּזְבֵּֽחַ׃ וְהַקֶּ֥רֶב
וְהַכְּרָעַ֖יִם יִרְחַ֣ץ בַּמָּ֑יִם וְהִקְרִ֨יב הַכֹּהֵ֤ן אֶת־הַכֹּל֙
וְהִקְטִ֣יר הַמִּזְבֵּ֔חָה עֹלָ֣ה ה֗וּא אִשֵּׁ֛ה רֵ֥יחַ נִיחֹ֖חַ
לַֽיהוָֽה׃ פ שני

14 וְאִ֧ם מִן־הָע֛וֹף עֹלָ֥ה קָרְבָּנ֖וֹ לַֽיהוָ֑ה וְהִקְרִ֣יב מִן־

11 געטאָדעלטע מָהנע לייבעספֿעהלער דאַרבריגגען. מאַן זאָלל עס אויף דער
מיטטערנאַכטליכען זייטע דעס אַלטאַרס פֿאָר דעם עוויגען שלאַכטען,
אונד דיא זעהנע אהרן'ס, דיא פריעסטער, זאָללען דאַס בלוט אום דען
12 אַלטאַר שפּרענגען. עס אין דיא געהאָריגען שטיקקע צערלעגען, אויף
דען קאָפף אונד דאַס פֿעטט; היעראויף זאָלל דער פריעסטער זיא אויף
דעם האָלצשטאָס, וועלכער איבער דעם פֿייער אויף דעם אַלטאַר ליעגט,
13 אין אָרדנונג לעגען. איינגעווידע אונד פֿוססטיקקע זאָלל מאַן מיט
וואַססער אַבוואַשען; דער פריעסטער זאָלל אַללעס דאַרברינגען, אונד
אויף דעם אַלטאַר אין רויך אויפֿגעהען לאַססען; עס איסט איין גאַנצעס
אָפּפֿער, פֿאָם פֿייער צו פֿערצעהרען, צום אַנגענעהמען גערוך, דעם
14 עוויגען צו עהרען. בריגגט ער אַבער זיין גאַנצעס אָפּפֿער פֿאָן גע-
פֿיגעל דעם עוויגען צו עהרען: זאָ זאָלל ער פֿאָן טורטעלטויבען אָדער

מנחה חדשה.

ה' את ריח הניחוח, קום עלה בית אל ושב שם ועשה שם מזבח וגו' והעד הנאמן קחה לי עגלה משולשת אחרי אמרו במה אדע כי אירשנה, גם קרבנות בלעם ורבים זולתם, והסבה בזה היא כי נשמת האדם העליונה מקורה ומחצבה מן המעין העליון אשר לא יכזבו מימיו וכאשר תכין עצמה תוכל בנקל להתקשר ולהדבק במקום אשר ממנו חוצב', כי טבע המקור הוא כמגנט במה שחוצב ממנו, ולכן תמצא לכל עדת החסידים שבכל דור ודור ודורשיו שעושים להם נסים בהתפללם בעד עצמם או בעד רעיהם ואין לך תפלה שתהא ראויה להתקבל כמו הקרבן אם יעשה כראוי. לפי שיש לו מבוא גדול לכניעת נפש האדם מן המוגשמות ולדבקה בש"י ולבקש מלפניו על עצמו, כי כאשר ינתח את החי

הַתֹּרִים אוֹ מִן־בְּנֵי הַיּוֹנָה אֶת־קָרְבָּנוֹ׃ וְהִקְרִיבוֹ 15
הַכֹּהֵן אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וּמָלַק אֶת־רֹאשׁוֹ וְהִקְטִיר
הַמִּזְבֵּחָה וְנִמְצָה דָמוֹ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ׃ וְהֵסִיר 16
אֶת־מֻרְאָתוֹ בְּנֹצָתָהּ וְהִשְׁלִיךְ אֹתָהּ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ
קֵדְמָה אֶל־מְקוֹם הַדָּשֶׁן׃ וְשִׁסַּע אֹתוֹ בִכְנָפָיו לֹא 17
יַבְדִּיל וְהִקְטִיר אֹתוֹ הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֵצִים
אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ עֹלָה הוּא אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ ב
לַיהוָה׃ ס וְנֶפֶשׁ כִּי־תַקְרִיב קָרְבַּן 1

יונגען טויבען זיין אָפּפֿער דאַרברינגען. דער פריעסטער נאָהערט עס 15
צום אַלטאַר, קנייפט דען קאָפּף אַב, אונד לאָסט זאָלכעס אויף דעם
אַלטאַר אין רויך אויפגעהען, נאַכדעם דאַס בלוט אויסגעדריקט וואָרדען,
אַן דער וואַנד דעס אַלטאַרס. דען קראָפּף מיט דען פֿעדערן זאָל ער 16
אַבזאָנדערן, אונד נעבען דעם אַלטאַר הינווערפען אויף דער מאָרגען־
זייטע, וואָ דיא אַשע היין קאָממט. ער זאָל עס ביים דען פֿליגעלן 17
אויפרייסען, אַבער ניכט אַבזאָנדערן; דער פריעסטער זאָל עס אויף
דעם אַלטאַר אויף דעם האָלצשטאָס. וועלכער איבער דעם פֿייער ליעגט,
אין רויך אויפגעהען לאַססען; עס איסט איין גאַנצעס אָפּפֿער, פֿאָן פֿייער
צו פֿערצעהרען, צום אַנגענעהמען גערוך דעם עוויגען צו עהרען.
בריגגט יעמאַנד איין שפייזאָפּפֿער דעם עוויגען צו עהרען, זאָ 1

מנחה חדשה.

לנתחיו ראשו על כרעיו ועל קרבו ויערוך הכהן אותם על העצים אשר על
האש אשר על המזבח והתחלות המוגות החי תשובנה לקדמותן הנה כל רמש
אשר הוא חי באמת יתן על לבו ויאמר הנה ככה יהיה כעור ורק מכל כחותיו
האיש הלך והענוג כי נפש כל בשר בדם היא ובעת תצא הנפש כאשר טיט ורפש
ולכן ישוב אל ה' וירחמהו, ואם דל הוא וידו משגת תדבק נפשו בגליונים וידלה
וישאב מים ממעיני הישועה יפתה ויפכח רישו ועמלו לא יזכור עוד, וכל
חטאותיו אשר עשה לא תזכרנה עוד ולכן נתן האלהי' לבני האד' ענין הקרבנות
לבלתי ידח ממנו נדח, וא"כ הנה הקרבנות צורך גבוה כי בה יקבץ את כל
נקבציו ואת נפשות נדחי עמו ישראל כאשר יעשו על הכוונה הראוי, והם ג"כ
צורך הדיוט כי בה יועתקו מדעות הנפסדות אל האמיתיות, וא"ת שאין בכל זה
צורך גבוה שאם צדקת מה מידך יקח? תדע שכל מה שברא הקב"ה בעולמו

מִנְחָה לַיהוָה סֹלֶת יִהְיֶה קָרְבָּנוֹ וְיָצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן
וְנָתַן עָלֶיהָ לְבֹנָה׃ וֶהֱבִיאָהּ אֶל־בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים
וְקָמַץ מִשָּׁם מְלֹא קֻמְצוֹ מִסָּלְתָּהּ וּמִשַּׁמְנָהּ
עַל כָּל־לְבֹנָתָהּ וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־אַזְכָּרָתָהּ
הַמִּזְבֵּחָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה׃ וְהַנּוֹתֶרֶת מִן־
הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קָדָשִׁים מֵאִשֵּׁי
4 יְהוָה׃ ס וְכִי תַקְרִב קָרְבַּן מִנְחָה
מַאֲפֵה תַנּוּר סֹלֶת חַלּוֹת מַצֹּת בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן

אום זיין אָפּפער פֿאָן דעם פֿיינסטען מעהלע זיין; ער זאָלל אֶהל דאַראויף
2 גיעסען, אונד ווייהראויך דאַראויף לעגען. דיעזעז ברינגט ער דען
זאֶהנען אהרן'ס, דען פריעסטערן; דער פריעסטער נימט דאַפֿאָן
איינע האַנדפֿאָלל, פֿאָן מעהלע אונד פֿאָן אֶהלע, נעבסט אַללעם
ווייהראויך; דער פריעסטער לֶעסט דען דופֿט דאַפֿאָן אין ראויך אויפֿ־
שטייגען, אויף דעם אַלטאַר, פֿאָן פֿייער צו פֿערצעהרען, צום אַנגע־
3 נעהמען גערוך, דעם עוויגען צו עהרען. וואַז פֿאָן דעם שפּייזע־
אָפּפער איבריג בלייבט, געהֶערט דעם אהרן אונד זיינען זאֶהנען, אַלז
4 דאַז אַללערהייליגסטע פֿאָן דען פֿייעראָפּפֿערן דעז עוויגען. ווען
דוא אַבער איין שפּייזעאָפּפער ברינגסט, דאַז אים אָפֿען געבאַקקען
ווירד, זאָ זאָללען עז אונגעזייערטע קוכען פֿאָן פֿיינסטען מעהלע
זיין, מיט אֶהל איינגעקנעטען, אונד אונגעזייערטע פֿלאַדען מיט אֶהל

מנחה חדשה.

לא בראו אלא לכבודו ולא שיהיה בונה עולמות ומחריבן מפני רוע מעלליהן שא"כ תוהו בראה ולא יהיה פועל השלם פועל ריק, ולכן חשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח ונתן להם תורה ומצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ומה מאוד היטיב לראות האומר שהתשוב' היא מהדברים שקדמו לעול' שכאשר נפס' הש"י מעשיהם של רשעים ברא להם תקנתם ויצא אדם לפעלו ולא תהי' יצירתו לבטלה כאדם החופר בורו וטחו בטיט החמר היטיב כדי שיכיל המים ולא יהיה להם מקום לצאת, וא"כ אין לך צורך גבוה יותר מזה לפי שאין לך כלי חמדה לעורר את האדם לדבקה ביוצרו כמו הקרבנות כאשר אמרנו וצורך גבוה הוא הוא צורך הדיוט בזה הענין וצורך הדיוט הוא הוא צורך גבוה, ולכן היה הדבור הראשון שנדבר לאדון הנביאים אחר הקמת המשכן ענין הקרבנות

וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן׃ ס וְאִם־ 5
מִנְחָה עַל־הַמַּחֲבַת קָרְבָּנֶךָ סֹלֶת בְּלוּלָה
בַשֶּׁמֶן מַצָּה תִהְיֶה׃ פָּתוֹת אֹתָהּ פִּתִּים וְיָצַקְתָּ 6
עָלֶיהָ שָׁמֶן מִנְחָה הִוא׃ ס שלישי וְאִם־ 7
מִנְחַת מַרְחֶשֶׁת קָרְבָּנֶךָ סֹלֶת בַּשֶּׁמֶן תֵּעָשֶׂה׃
וְהֵבֵאתָ אֶת־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מֵאֵלֶּה לַיהוָה 8
וְהִקְרִיבָהּ אֶל־הַכֹּהֵן וְהִגִּישָׁהּ אֶל־הַמִּזְבֵּחַ׃
וְהֵרִים הַכֹּהֵן מִן־הַמִּנְחָה אֶת־אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר 9
הַמִּזְבֵּחָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה׃ וְהַנּוֹתֶרֶת 10

בעשטריכען. איזט אַבער דאַז אָפּפֿער איין שפּייזעאָפּפֿער אין דער 5
פּפֿאַננע, זאָ זאָלל עז פֿאָן פֿיינסטעם מעהלע, מיט אָהל אייגעקנעטעטן
אונד אונגעזייערט זיין. מאַן צערבריכט עז אין שטיקקען, אונד אַלזדאַן 6
גיעססעסט דוא אָהל דאַרויף: עז איזט איין שפּייזעאָפּפֿער. ווען דאַז 7
שפּייזעאָפּפֿער אין איינעם נאַפּפֿע געבאַקקען ווערדען זאָלל, זאָ מוס
עז פֿאָם פֿיינסטען מעהלע מיט אָהל צורעכט געמאַכט ווערדען. דאַז 8
שפּייזעאָפּפֿער, וועלכעס היעראויס פֿערפֿערטיגט ווערדען זאָלל,
בריינגסט דוא פֿאָלגענדער געשטאַלט דעם עוויגען: דער אָפּפֿערנדע
נעמליך בריינגט עז דעם פּריסטער, דיעזער בריינגט עז הין צום
אַלטאַר. דער פּריסטער נימט דאַפֿאָן דען טהייל, וועלכער אין 9
דופֿט אויפֿשטייגען זאָלל, לעסט עז אויף דעם אַלטאַרע אין רויך אויפֿ־
געהען, פֿאָם פֿייער פֿערצעהרען, צום אַנגענעהמען גערוך, דעם
עוויגען צו עהרען. וואַז פֿאָן דעם שפּייזעאָפּפֿער איבריג בלייבט, 10

מנחה חדשה.

ודיניהם לפי שהם סוד ויסוד התשובה כאשר אמרנו, והם הם אשר יהיו סבת התמדת השכינה במקום ההוא ולכן הזהיר את מש' שיזהיר את ישראל ויודיעם סוד הקרבנות ואח"כ יודיעם כאשר יצוה, ולכן אמר לו דבר אל ב"י וחזר לומר ואמרת אליהם וגו' שר"ל דבר אל ב"י מה שראוי לדבר ומה שראוי להודיעם מענין סוד הקרבנות ואח"כ ואמרת אליהם את כל אשר אצוה אותך אל ב"י והוא אדם כי יקריב מכם וגו'. ואמר מכם לומר שמקריב את קרבנו לה' צריך שיתן אל לבו מה שראוי ליתן ואח"כ יקריב אותו והוא שיחשוב בלבו ויאמר אנכי חטאתי

מִן־הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קָדָשִׁים מֵאִשֵּׁי
11 יְהוָה׃ כָּל־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַיהוָה לֹא
תֵעָשֶׂה חָמֵץ כִּי כָל־שְׂאֹר וְכָל־דְּבַשׁ לֹא־תַקְטִירוּ
12 מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַיהוָה׃ קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ
אֹתָם לַיהוָה וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא־יַעֲלוּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ׃
13 וְכָל־קָרְבַּן מִנְחָתְךָ בַּמֶּלַח תִּמְלָח וְלֹא תַשְׁבִּית
מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ מֵעַל מִנְחָתֶךָ עַל כָּל־קָרְבָּנְךָ
תַּקְרִיב מֶלַח׃ ס וְאִם־
14 תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים לַיהוָה אָבִיב קָלוּי בָּאֵשׁ

גֶּהֶערט דעם אהרן אונד זיינען זֶעהנען, אַלז דאַז אַללערהייליגסטע
11 פָֿאן דען פֿייעראָפּפֿערן דעז עוויגען. אַללעז שפּייזעאָפּפֿער, דאַז
איהר דעם עוויגען צוּ עהרען ברינגט, זָאלל ניכט געזייערט ווערדען
דען איהר זָאללט ניכטס פָֿאן זויערטייג אָדער האָניג, אַלז פֿייעראָפּפֿער
12 דעם עוויגען צוּ עהרען, אין רויך אויפגעהען לאַססען. אַלז אָפּפֿער
דער ערסטלינגע זָאללט איהר זיא נוּהר דעם עוויגען צוּ עהרען דאַרברינ־
גען; אַבער אויף דען אַלטאַר זָאללען זיא אַלז אַנגענעהמער גערוך ניכט
13 געבראַכט ווערדען. אַללע דיינע שפּייזעאָפּפֿער, מוּסט דוּ מיט זאַלץ
בעשטרייען, דאַז זאַלץ, אַלז צייכען דיינעז בונדעס, זָאללסט דוּ
ניכט אין דיינען שפּייזעאָפּפֿערן פֿעהלען לאַססען; פֿיעלמעהר זָאללסט
14 דוּ בייא אַללען דיינען אָפּפֿערן אויך זאַלץ ברינגען. ווען דוּ דיא
ערסטלינגע אַלז שפּייזעאָפּפֿער דעם עוויגען דאַרברינגסט, זָאָ ריפֿען
קאָרנאֶהרען, אַם פֿייער געזענגט, אונד אין גרויפּען צערשטאָססען,

מנחה חדשה

לאהי ישראל והייתי אני ראוי להישרף וא"כ אני אחד מבעלי חי במקומי ולהיה סומך עליו ויהי' תמורתי ואעשה ממנו מה שהיה ראוי לעשות ממני על חטאתי ומעלי ובהיותי חושב בכל מעשה שיעשה לקרבן ההוא שכן נתחייבתי אני לא אשוב לכסלה באומרי הנה היום או למחר יקח את נפשי ממני אשר בידו נפש כל חי ויעשה לי כמעשה הזה. ויהיה הפירוש אדם כי יקריב מכם הוא ראוי להקריב ור"ל שיתן כל דעתו וכוונתו למה שהוא מקריב, או שיהי' הפי' אדם כי יקריב מכם הי' ראוי להקריב אבל יקח תמורתו מן הבהמה מן הבקר וגו'.

15 גֶּרֶשׂ כַּרְמֶל תַּקְרִיב אֵת מִנְחַת בִּכּוּרֶיךָ׃ וְנָתַתָּ
עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְשַׂמְתָּ עָלֶיהָ לְבֹנָה מִנְחָה הִוא׃
16 וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־אַזְכָּרָתָהּ מִגִּרְשָׂהּ וּמִשַּׁמְנָהּ
עַל כָּל־לְבֹנָתָהּ אִשֶּׁה לַיהוָה׃ פ רביעי
ג 1 וְאִם־זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ אִם מִן־הַבָּקָר הוּא
מַקְרִיב אִם־זָכָר אִם־נְקֵבָה תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ לִפְנֵי
2 יְהוָה׃ וְסָמַךְ יָדוֹ עַל־רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם
3 עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃ וְהִקְרִיב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים

15 דוח זאָלסט דוח דיח שפייזאָפפער דייכער ערסטלינגע דאַרברינגען.
אוסט אֶהל דאַרויף גיעסען אונד ווייהרויך דאַרויף לעגען; עז איזט איין
16 שפייזאָפפער. דער פריעסטער זאָלל דען טהייל, וועלכער אין דופט
אויפשטייגען זאָלל, פאָן דען גרויפען אונד דעם אֶהל, נעבסט אַללעם
ווייהרויך, אין רויך אויפגעהען לאַססען; עז איזט איין פייעראָפפער,
1 דעם עוויגען לו עהרען. איזט אַבער זיין אָפפער איין פרידענז
אָפפער, ברינגט ער אַנדער: פאָן רינדפיעה, זאָ קאַן ער פאָן זואָגע
זיכען אָדער וויבליכען געשלעכט, אַבער אָהנע לייבעסהלער, דאַרז
2 ברינגען, פאָר דעם עוויגען. לעגט זיינע האַנד אויף דען קאָפף
זיינעז אָפפערז, אונד זאָן שלאַכטעט עז, אַם איינגאַנגע דעז שטיפטז
צעלטז; דיח קינדער אהרן'ס, דיח פריעסטער, זאָללען דאַז בלוט
3 אום דען אַלטאַר שפרענגען. פאָן דעם פרידענזאָפפער ברינגט ער,

מנחה חדשה.

והכ' עת' התחיל לבאר היטב דיני כל קרבן וקרבן באורכ' כפי חטאת הבעלים או כפי הסבה אשר הניעתהו להתנדב כי זה קרבן נדב' בלי ספק. ואמר אם עולה קרבנו ר"ל אם יקריב קרבנו על הרהורי עביר' ומחשבה רעה העולה על רוחו אם יהי' מן הבקר צריך שיהי' על התנאים המשכים והוא שיהי' מן המובחר שבמינו והוא שיהי' זכר תמים מבלי מום כדי שתהי' מחשבתו בזה שאין ראוי להקריב לפני הש"י כ"א דבר שלם, וכאשר תעלה נשמתו ליד הכהן הגדול העליון להקריבה לפני יוצרה צריכה שתהא כדמות זכר פועלת ולא כדמות נקבה מתפעלת ותהי' תמימה מבלי שום מום. ואמר אל פתח אהל מועד יקריב אותו שיהי' מטפל בהבאתו נגד העזרה כדי שיהי' הולך ובוכה אחריו

אִשֶּׁה לַיהוָה אֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב
4 וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב׃ וְאֵת שְׁתֵּי
הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־
הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיוֹת
5 יְסִירֶנָּה׃ וְהִקְטִירוּ אֹתוֹ בְנֵי־אַהֲרֹן הַמִּזְבֵּחָה עַל־
הָעֹלָה אֲשֶׁר עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אִשֵּׁה
רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה׃ פ
6 וְאִם־מִן־הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ לְזֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה
7 זָכָר אוֹ נְקֵבָה תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ׃ אִם־כֶּשֶׂב הוּא־

אַלז פייעראָפּפער, דעם עוויגען צו עהרען, דאַז אונשליט, וועלכעז
דאַז איינגעווידע בעדעקקט, נעבסט אַללעם אונשליט, דאַז אַן דען
4 איינגעווידען איזט. דיא ביידען ניערען נעבסט דעם אונשליט
דאַראַן, וועלכעז אַן דען לענדען זיצט: אונד דאַז נעטץ אַן דער לעבער,
5 (נעבסט דען ניערען, זאָלל ער עז אַבזאָנדערן). דיא זאָהנע אהרן'ס
זאָללען עז אויף דעם אַלטאַר, נאַכסט דעם טאָגליכען ברענדאָפּפער,
אויף דעם האָלצשטאָס, וועלכער איבר דעם פייער ליעגט, אין רויך
אויפגעהען לאַססען, פֿאָן פייער פערצעהרט, צום אַנגענעהמען גע־
6 רוך, דעם עוויגען צו עהרען. איזט אַבער זיין פרידענסאָפּפער דעם
עוויגען צו עהרען, איין שטיק פֿאָם קליינפֿיה, זאָ קאַן עז פֿאָם מענג־
ליכען אָדער וויבליכען געשלעכט זיין, אַבער אָהנע לייבעזפֿעהלער.
7 ווילל ער איין שאַאַף אָפּפערן, זאָ זאָלל ער עז פֿאָר דען עוויגען ברינגען.

מנחה חדשה.

ונותן לו לבו חטאתו אשר חטא, ולא שימסרנו לכהן בתוך ביתו כאדם הפורע חובו כי צריך לעשות תפלתו תחנונים ולא קבע וזה יהי' סבה שיהי' לרצונו לפני ה', ואמר שיסמוך ידו על ראש העולה לומר על זה אני סומך ונשא עליו את כל עונותיו ויעשה לו כאשר הי' ראוי ליעשות לאיש החוטא ההוא על חטאתו אשר חטא ונסלח לו. ואמר שישחוט את בן הבקר ההוא ולא הצריך כהן לשחיט' לפי שאין השחיט' תיקון לאיש החוטא ואם הוא הכשר' שיו, כי לא תהיה הוי' כי אם אחר הפסד, אבל מקבלה ואילך שהוא תיקון לו אחי הוא ע"י כהן העומד לשרת שם. ואמר שיזרקו את הדם על המזבח לפי שסבת כל העבירות היא הכח המתאוה אשר משכנו בדם ולכן צריך לפיזור באופן שלא יתאחרו ממנו

מַקְרִיב אֶת־קׇרְבָּנוֹ וְהִקְרִיב אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה׃
8 וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁ קׇרְבָּנוֹ וְשָׁחַט אֹתוֹ
לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־דָּמוֹ
9 עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃ וְהִקְרִיב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים
אִשֶּׁה לַיהוָה חֶלְבּוֹ הָאַלְיָה תְמִימָה לְעֻמַּת
הֶעָצֶה יְסִירֶנָּה וְאֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־
10 הַקֶּרֶב וְאֵת כׇּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב׃ וְאֵת
שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן אֲשֶׁר
עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־

8 זיינע האנד אויף דען קאפף זיינעס אפפערס לעגען, אונד עס שלאכטען
פאר דעם שטיפטצעלטע; דיא קינדער אהרן'ס זאללען דאס בלוט
9 אום דען אלטאר שפרענגען. פאן פרידענסאפפער בריינגט ער אלס
פייעראפפער, דעם עוויגען צו עהרען, אללעס אונשליט דאראן,
נעמליך דאס גאנצע שוואנצשטיק, זאלל ער ביים דעם ריקגראד אב־
שניידען, אויך דאס אונשליט, וועלכעס דאס איינגעווייד בעדעקט,
10 נעבסט דעם אונשליט וועלכעס אן דען איינגעוויידען זיצט. דיא
ביידען ניערען נעבסט דעם אונשליט דאראן, וועלכעס אן דען לענדען
זיצט, אונד דאס נעטץ אן דער לעבער (נעבסט דען ניערען זאלל ער עס

מנחה חדשה.

שנים טיפין יחד כי כינוסו הי' רע לבעליו מאחר שנשתמש בו באופן בלתי ראוי. ואמר שיפשיט את העול' לומר שצריך להפשיט מעליו תכונותיו אשר נשתמש בהם במה שלא הי' ראוי לו להשתמש ולבש בגדים אחרים. ואמר שינתח אותו לנתחיו עד שלא ישארו שנים יחד לפי שחבור נתחיו הי' סבה שהיה זר מעשהו נכרי' עבודתו ופיזור לרשעים טוב להם וטוב לעולם, ואחר הפיזור אמר שאין ראוי שישאר שם לפועלי און, ולכן צוה שיערכו את הנתחים את הראש ואת הפדר על העצים אשר על האש אשר על המזבח, וצוה לרחוץ המותר הטבעי מן האימורין לפי שאין לו מבוא כלל בשום פעל מפעולות החי בין טוב ובין רע, אבל כל האיברים חיצוניים ופנימיים יש להם חלק ונחלה בכל מעש' גם כל בחירה. והנ' צריך שתדע שאע"פ שכל זה הוא מדבר בעולת נדב' הנה באמת הסבה אשר הניעתהו להקריבו הוא היותו חושב את עצמו חוטא כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. ואמר שאם תהי' עולתו מן הבקר שיקריב מן

11 הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה׃ וְהִקְטִירוֹ הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה לֶחֶם
אִשֶּׁה לַיהוָה׃ פ
12 וְאִם־עֵז קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיבוֹ לִפְנֵי יְהוָה׃ 13 וְסָמַךְ אֶת־
יָדוֹ עַל־רֹאשׁוֹ וְשָׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד
וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃
14 וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ קָרְבָּנוֹ אִשֶּׁה לַיהוָה אֶת־הַחֵלֶב
הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־
15 הַקֶּרֶב׃ וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר

11 אַבזאָנדערן). דער פריעסטער זאָלל עס אויף דעם אַלטאַר אין רויך
אויפגעהען לאַססען, אַלז איינע שפייזע, דיא פֿאָן פייער פערצעהרט
12 ווירד, דעם עוויגען צו עהרען. איזט זיין אָפּפער פֿאָן ציעגען, זאָ
13 זאָלל ער עס פֿאָר דעם עוויגען דאַרברינגען. זיינע האַנד אויף דען קאָפּף
לעגען, אונד עס אַם איינגאַנג דעס שטיפֿטזגעלצעלטעס שלאַכטען; דיא
14 קינדער אהרן זאָללען דאַז בלוט אום דען אַלטאַר שפּרענגען. פֿאָן
דיעזעם זיינעם אָפּפער בריננט ער, אַלז פייעראָפּפער דעם עוויגען
צו עהרען, דאַז אונשליט, וועלכעס דאַז איינגעווידע בעדעקקט,
15 נעבסט דעם אונשליט וועלכעס אַן דעם איינגעווידע זיצט. דיא
ביידען ניערען נעבסט דעם אונשליט, דאַראַן, וועלכעס אַן דען לענ

מנחה חדשה.

הכשבים או מן העזים, ר"ל שבני מינים הללו אשר כלל אותם שם הנאן הם
מותרים ולא בא למעט לומר שאלו בלבד מותרים ושאר מינים הכללים בשם
צאן אסורים כאילו תאמר איל וצבי ויחמור וגו' שאוכלל אותם שם חי', ולא
פי' בזה שום כמיב' לפי שסמך על מה שפי' בבן הבקר כי כל הקרבנות היו
טעונים כמיב' כמו שפי' במקום שאמר ושחט אותה על ירך המזבח צפונ' כמ"ש
ז"ל העולה קדש קדשים שחיטתה בצפון ולמדו ממה שכתיב בפ' צו את אהרן
במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת שיורה ששחיטת העולה ואיזה מין
שתהי' היא במקום אחד. ואמר ג"כ שיזרקו את הדם על המזבח סביב והיתה
התחלת הזריק' במקום השחיט' והקבלה שהוא קרן מזרחית צפונית והי' כלה
בדרום ושם הי' שופך שירי הדם ולא היה עובר משם כמ"ש ז"ל שירי הדם היה
שופך על יסוד הדרומי, והסבה בזה לפי שהנפש החוטאת אשר בדם היא היתה
מבוננת כל פעולותיה לצד שמש שזהו מקומן של ההצלחות המדומות כולם. ולכ

עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד
עַל־הַכְּלָיוֹת יְסִירֶנָּה׃ וְהִקְטִירָם הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה 16
לֶחֶם אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחֹחַ כָּל־חֵלֶב לַיהוָה׃ חֻקַּת 17
עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם כָּל־חֵלֶב
וְכָל־דָּם לֹא תֹאכֵלוּ׃ פ חמישי
ד
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי 1 2
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר נֶפֶשׁ כִּי־תֶחֱטָא בִשְׁגָגָה מִכֹּל
מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְעָשָׂה מֵאַחַת

דען ניערען, אונד דאז נעטץ אן דער לעבער (נעבסט דען ניערען זאלל ער
עס אבזאנדערן). דער פריעסטער לאססע עס אויף דעם אלטאר אין 16
רויך אויפגעהען, אלז איינע שפייזע, דיא פאן פייער פערצעהרט ווירד,
צום אנגענעהמען גערוך; אללעס אונשליט ווירד דעם עוויגען צו
עהרען געאפפערט. איין עוויגעס געזעטץ פיר אייערע נאכקאממען, 17
אין אללען אייערן וואהנפלעטצען: אללעס אונשליט, אונד אללעס בלוט
זאללט איהר ניכט עססען. דער עוויגע שפראך צו משה, וויא פאלגט. 1
זאגע דען קינדערן ישראל'ס, ווען איינע פערזאן אויז פערזעהען זינדיגען 2
ווירד געגען דיא פערבאטע דעס עוויגען, אונד ווירד עטוואז דאפאן

מנחה חדשה.

היו זורקין ושופכים את דמו במקום פרקונו לומר טול מה שבחרת והי' כלה במקום הימין להעיר את החי ולומר לו שזהו התכלית ואם רוצ' להתחכם ולכוון פעולותיו לשמים יהרים ואל זה יביט העני ונכה רוח וחרד אל דבר ה'.

ואמר שאם יהיה קרבנו זה מן העוף שלא יקריב מכל מיני העוף הטהור אלא מן התורים או מן בני היונה, והסבה בזה הוא הוראת השם שהוא היה נותן אל לבו לדרוש ולתור אחרי התוהו ואחר אשר לא יועילו ולא יצילו כי תוהו המ'. גם בני היונ' לומר כי יונו איש את אחיו ואיש את רעהו ואיש את קרובו להחיות נפשות אשר לא תחיינ' ולהמית נפשות אשר לא תמותינ', ואמר שהתורים גדולים ובני יונ' קטנים כי התורים הגדולים הם יותר מצויים ובני יונ' הקטנים ג"כ, ולפי שאלו גם אלו הם יותר נבחרים בטעמם מן השאר כמ"ש הרב הטעמים הללו. והנ' יש לדבר טעם אחר ככבד והוא שנבחרו בני היונ' הקטני' והתורי' הגדולי' לסבה אחרת והוא שלא הותר' בהם השחיטה

3 מֵהֵנָּה׃ אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא לְאַשְׁמַת
הָעָם וְהִקְרִיב עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא פַּר בֶּן־
4 בָּקָר תָּמִים לַיהוָה לְחַטָּאת׃ וְהֵבִיא אֶת־הַפָּר
אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ
עַל־רֹאשׁ הַפָּר וְשָׁחַט אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה׃
5 וְלָקַח הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ מִדַּם הַפָּר וְהֵבִיא אֹתוֹ
6 אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת־אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם
וְהִזָּה מִן־הַדָּם שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה אֶת־פְּנֵי

3 בעגעהען. זינדיגט דער געזאַלבטע פריעסטער אונד לאַדעט דאַדורך
דעם פאָלקע איינע שולד אויף: זאָ זאָלל ער, וועגען דער זינדע, דיא ער
בעגאַנגען, איין יונגען רינד, אָהנע לייבעספעהלער, דעם עוויגען
4 צו עהרען, צום זינדענאָפפער ברינגען. ער זאָלל דאַז רינד אַן איינ
גאַנג דעז שטיפטזגעצעלטעז פאָר דעם עוויגען דאַרבריגגען; ער לעגט
דיא האַנד אויף דען קאָפף דעז שטיערז, אונד שלאַכטעט דאַז רינד פאָר
5 דעם עוויגען. דער געזאַלבטע פריעסטער נימט פאָן דעם בלוטע
6 דעז שטיערס, ברינגט עז אין דאַז שטיפטזגעצעלט. דער פריעסטער
טונקט זיינען פינגער אין דאַז בלוט, שפּרענגט פאָן דעם בלוטע זיעבענמאַהל פאָר דעם עוויגען, געגען דען פאָרהאַנג דעז היילִיגטהומז.

מנחה חדשה.

כ"א המליק' אשר הי' נעשית בצפורן הכהן והוא שהיה הכהן תוחב צפרנו מאחורי העורף ממול ערפו וחותך המפרקת בלא רוב בשר עמה שלא ימות קודם הגיעו לסימנין והי' עובר עד הסימנין והי' חותכן במקומן, ומן הידוע שאלו בני היונ' גדולים שלא יוכל הכהן לעשות בצפורנו כל הדבר הקשה הזה כי בשרם גם עצם המפרקת קשה וחזק מאד, ואלו היו התורים קטנים לא יוכל לגמור מלאכתו עד שימותו כי התורים הקטנים אין בהם כח כמו לבני היונ' לסבול המעש' ההוא כי בלי ספק בהשבר מפרקתם ימותו קודם שיחתוך הסימני', והסב' אשר לא הית' בהם השחיט' היא לומר שהמקריב את קרבנו צריך ליכנע לפני בוראו ושלא יקשה ערפו כאלו עצם מפרקתו נשבר ונדכה ואין לו כח לעמוד לפני ה', ולמד עוד שאע"פ שלא עשה תשובה מימיו ושב בתשוב' שלימה כזאת יום אחד לפני מיתתו שתקובל באמת תפלתו, ולכן אז"ל שוב יום אחד לפני מיתתך כלומר אל תתיאש מלשוב בתשוב' ואפילו יום

פָּרֹ֫כֶת הַקֹּֽדֶשׁ׃ וְנָתַן֩ הַכֹּהֵ֨ן מִן־הַדָּ֜ם עַל־קַ֠רְנוֹת 7
מִזְבַּ֨ח קְטֹ֤רֶת הַסַּמִּים֙ לִפְנֵ֣י יְהֹוָ֔ה אֲשֶׁ֖ר בְּאֹ֣הֶל
מוֹעֵ֑ד וְאֵ֣ת ׀ כָּל־דַּ֣ם הַפָּ֗ר יִשְׁפֹּךְ֙ אֶל־יְסוֹד֙ מִזְבַּ֣ח
הָעֹלָ֔ה אֲשֶׁר־פֶּ֖תַח אֹ֥הֶל מוֹעֵֽד׃ וְאֶת־כָּל־חֵ֛לֶב 8
פַּ֥ר הַֽחַטָּ֖את יָרִ֣ים מִמֶּ֑נּוּ אֶת־הַחֵ֙לֶב֙ הַֽמְכַסֶּ֣ה
עַל־הַקֶּ֔רֶב וְאֵת֙ כָּל־הַחֵ֔לֶב אֲשֶׁ֖ר עַל־הַקֶּֽרֶב׃ 9
וְאֵת֙ שְׁתֵּ֣י הַכְּלָיֹ֔ת וְאֶת־הַחֵ֙לֶב֙ אֲשֶׁ֣ר עֲלֵיהֶ֔ן
אֲשֶׁ֖ר עַל־הַכְּסָלִ֑ים וְאֶת־הַיֹּתֶ֙רֶת֙ עַל־הַכָּבֵ֔ד

7 פֿערנער טהוט ער פֿאָן דעם בלוטע אויף דיא עקקען דעס אַלטאַרס,
וואָ דיא שפּעצערייען פֿאָר דעם עוויגען געררייכערט ווערדען, וועלכער
אים שטיפֿטסגעצעלטע שטעהט; דאַס איבריגע בלוט דעס שטיערס אָבער
ער אַן דען גרונד דעס אָפּפֿעראַלטאַרס, וועלכער פֿאָר דעם איינגאַנגע
8 דעס שטיפֿטסגעצעלטס שטעהט, אויסגיעססען. אַללעס אונשליט דעס
זינדענשטיערס ניממט ער דאַפֿאָן, דאַס אונשליט, וועלכעס דאַס איינ-
געווײדע בעדעקקט, נעבסט דעם אונשליט וועלכעס אַן דעם איינ-
9 געווײדע איזט. דיא ביידען ניערען נעבסט דעם אונשליט דאַראַן,
וועלכעס אַן דען לענדען איזט, דאַס נעטץ אַן דער לעבער (נעבסט דען

מנחה חדשה.

אחד לפני מיתתך בהיותך גוסס למות. ואם פי' בו פי' שהכוונה לומר שכל ימיו יהיה בתשוב', זה שפירשנו יראה נכון. ולכן הי' שובר מפרקת העוף כמוך למיתתו שהוא חתיכת הסימנים. וכן היה ראוי לעשות מכל קרבן אלא דלא איפשר. ואמר שיסיר את מוראתו בנוצת' והוא כינוי לכל בני מעים ולכוונן לומר שצריך להסיר הבגדי' הצואים מעליו ולבש בגדים אחרי', ואמר שישליך אותם אצל המזבח לצד מזרח שלא כלפי ההיכ' לומר שישליך פחיתות מדותיו מנגד ושלא יכנס בהם עוד אל מקום טהור שהמזבח הזה הוא מזרח המזבח ויראה בו' שהיא עבוד' לשמש חוץ לומר אל מקום הדשן שהוא מזרח הכבש ודרום המזבח ויכול הי' לומר והשליך אות' אל מקום הדשן ויקבר בב' סימנים האחרי' אבל שעדיין לא ידענו מקו' הדשן. ואמר ושסע אותו בכנפיו והו כתוכו כי כל העוף הזה הוא קטן מהיותר קטן שבנתחי הבהמ'. ואמר שיערכו אותם על העצים אשר על האש, ולא אמר וערכו עצים על האש כמ"ש בעולת הבהמ' לומר שאין זה צריך לב' גזרי עצים כי דיו במה שיש על המזבח,

10 עַל־הַכְּלָיוֹת יְסִירֶנָּה׃ כַּאֲשֶׁר יוּרַם מִשּׁוֹר זֶבַח
הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִירָם הַכֹּהֵן עַל מִזְבַּח הָעֹלָה׃
11 וְאֶת־עוֹר הַפָּר וְאֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ עַל־רֹאשׁוֹ וְעַל־
12 כְּרָעָיו וְקִרְבּוֹ וּפִרְשׁוֹ׃ וְהוֹצִיא אֶת־כָּל־הַפָּר
אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל־מָקוֹם טָהוֹר אֶל־שֶׁפֶךְ
הַדֶּשֶׁן וְשָׂרַף אֹתוֹ עַל־עֵצִים בָּאֵשׁ עַל־שֶׁפֶךְ
הַדֶּשֶׁן יִשָּׂרֵף׃ פ
13 וְאִם כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ וְנֶעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי

10 ניערען זאָלל ער עז אַבזאָנדערן). זאָ וויא זאָלכעז אַבגענאָממען ווירד, פאָן איינעם אָכזען דער צום פֿריעדענסאָפּפֿער געבראַכט ווירד: דיעזע לאָסט דער פריעסטער אויף דעם אָפּפֿעראַלטאַר אין רויך אויפֿגעהען.
11 דאַז פֿעלל, דאַז טטיערס אַבער, אונד אַללעז פֿלייש דאַפֿאָן, נעבסט
12 קאָפּף, פֿוססטיקקע, איינגעווייטע אונד מיסט. דען גאַנצען טטיער אַלזאָ בריינגט ער הינאויז, אויזערהאַלב דעז לאַגערז. אַן איינען ריינען אָרט, וואָ דיא אַשע היגגעשיטטעט ווירד, פֿערברעננט עז דאַזעלבסט אים פֿייער, אויף דעם שוטטעדיר אַשע זאָלל עז פֿערברעננט ווערדען.
13 ווען דיא גאַנצע געמיינע ישראל'ס איררט, זאָ דאַס איינע זאַכע פֿיר דיא אויגען דער פֿערזאַממלונג פֿערבאָרגען איזט, זיא בעגעהען איינע פֿאָן

מנחה חדשה.

וכאשר השלים ענין העולה התחיל ענין המנחה לפי שהיא באה עם העולה.
ואמר ונפש כי הקריב קרבן מנחה וגו׳ לומר שהמביא את מנחתו צריך שיכוין בה כאילו הביא נפשו בכפו ליונחה לפני ה׳, וגם יכוין להביא׳ בלב שלם ובהודות לה׳ כי טוב, ואמר שאם יהיה סלת קרבנו זה שיצוק עליו שמן ויתן עליו לבונה לומר שישתדל בכל כחו מהיום הזה והלאה שיהי׳ עול׳ למעלה ושיהי׳ ריחו נודף כלבונה וכשמן ושישתדל בכל עוז להוסיף במדותיו היקרות ולקנות שם משמן טוב, כי המנחה לא תבוא על שום עון אשר חטא כי אם להוסיף קירבה על קירבתו לפני הש״י, ולכן בא בקבלה כאשר יביאו בני ישרא׳ את המנחה בכלי טהור בית ה׳ לומר שצריך לשמור בה משמרת הטהרה ביותר כי מאחר שאינה באה לשום עון מי בקש זאת מידו כ״א נפשו החשקה הרוצה להדבק עוד בכל יכלתה לש״י, וא״כ צריך להזהר בה ביותר ולהדבקה בש״י מכאן ואילך יותר ויותר. ואמר שיקמוץ הכהן ממנה מלוא קומצו ולא

הַקָּהָל וְעָשׂוּ אַחַת מִכָּל־מִצְוֺת יְהוָה אֲשֶׁר
לֹא־תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁמוּ׃ וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת 14
אֲשֶׁר חָטְאוּ עָלֶיהָ וְהִקְרִיבוּ הַקָּהָל פַּר בֶּן
בָּקָר לְחַטָּאת וְהֵבִיאוּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד׃
וְסָמְכוּ זִקְנֵי הָעֵדָה אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הַפָּר 15
לִפְנֵי יְהוָה וְשָׁחַט אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה׃ וְהֵבִיא 16
הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ מִדַּם הַפָּר אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד׃
וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶצְבָּעוֹ מִן־הַדָּם וְהִזָּה שֶׁבַע פְּעָמִים 17
לִפְנֵי יְהוָה אֶת־פְּנֵי הַפָּרֹכֶת׃ וּמִן־הַדָּם יִתֵּן עַל־ 18

דען פֿערבאָטען דעז עוויגען, אונד ווערדען איהרע שולד געוואַהר,
נאַכֿהער נעמליך ווירד דיא זינדע בעקאַננט, וועלכֿע זיא בעגאַנגען, 14
זאָ זאָללען דיא געמיינע איין יונגען שטיער אַלז זינדענאָפּפער פֿאָר דעם
איינגאַנג דעז שטיפֿטזעלטעז דאַרברינגען. דיא אֶלטעסטען דער 15
געמיינע זאָללען איהרע הענדע אויף דאַז הויפט דעז שטיערז לעגען פֿאָר
דעם עוויגען, אונד יעמאַנד דען שטיער שלאַכֿטען פֿאָר דעם עוויגען.
דער געזאַלבטע פּריעסטער בריינגט פֿאָן דעם בלוטע דעז שטיערז אין 16
דאַז שטיפֿטזעלט. דער פּריעסטער טונקט זיינען פֿינגער אין דאַז 17
בלוט, שפּריינגט פֿאָן דעם בלוטע זיעבענמאַל פֿאָר דעם עוויגען,
געגען דען פֿאָרהאַנג. פֿערנער טהוט ער פֿאָן דעם בלוטע אויף דיא 18

מנחה חדשה.

הורשה לעשות מדה לקומץ כדי להודיע שע"י מצותי אלהינו יתקרב לב"י ולבן יצטרך לדבקה בהם בכל כחו ולירא מלפניהם כמ"ש ז"ל את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח ולדבקה בו וגו', כי הנ' הוא רואה שיד הכהן הן גדולה הן קטנה היא כעשית מדה לקרבנו וכפי מה שיעריכנו הכהן כן יקום, והנה הנותר מן הקומץ הוא לאהרן ולבניו והיה כהנה ממנו שולחן גבוה ושולחן הכהנים כדי שיתן אל לבו שצריך ליהנות לת"ח מנכסיו כדי שיהיה רוח ה' ורוח עבדי ה' נוחה הימנו שזה תלוי בזה; והנה אמרה חנה לעלי תמצא שפחתך חן בעיניך לשערה כי במוצאה חן בעיני עלי תמצא מבוקשה ותמצא חן בעיני ה'.

ואמר שאם תהיה מנחתו מאפה תנור שיעשה חלות או רקיקין והתנאי בהם שיהיו מצות כי לא חמץ, והסבה בזה גלויה כי יצר לב האדם הרע הוא

קרנת המזבח אשר לפני יהוה אשר באהל
מועד ואת כל-הדם ישפך אל-יסוד מזבח העלה
19 אשר-פתח אהל מועד: ואת כל-חלבו ירים ממנו
20 והקטיר המזבחה: ועשה לפר כאשר עשה
לפר החטאת כן יעשה-לו וכפר עלהם הכהן
21 ונסלח להם: והוציא את-הפר אל-מחוץ
למחנה ושרף אתו כאשר שרף את הפר
הראשון חטאת הקהל הוא: פ
22 אשר נשיא יחטא ועשה אחת מכל-מצות

עקקען דעז אַלטאַרז, דער פֿאָר דעם עוויגען, אים שטיפֿטז־
געצעלט, שטעהט. דאַז איבריגע בלוט גיעסט ער אַן דען גרונד דעז
בראַנדאָפּפֿעראַלטאַרז, וועלכער פֿאָר דעם איינגאַנגע דעז שטיפֿטזגעצעלטז:
19 שטעהט, אויז. אַללעז אונשליט נימט ער דאַפֿאָן, אונד לעסט עז אויף
20 דעם אַלטאַר אין ראויך אויפֿגעהען. מיט דיעזעם שטיערע פֿערפֿאַהרט
ער, זאָ וויא מיט דעם שטיערע צום זינדענאָפּפֿער, עבען זאָ זאָלל
ער מיט דיעזעם אומגעהען. היערמיט זאָלל זיא דער פריעסטער
21 פֿערזאָהנען, אונד איהנען פֿערגעבען ווערדען. דען שטיער אַבער
בריגנט ער הערויז, אויסערהאַלב דעז לאַגערז, פֿערברעננט איהן,
זאָ וויא ער דען פֿאָריגען שטיער צו פֿערברעננען אַנגעוויעזען וואָרדען;
22 דיעזעז איזט איין זינדענאָפּפֿער פֿיר דאַז פֿאָלק. זינדיגט איין פֿירסט,

מנחה חדשה.

מכונה בשם שמן ודומה לו בכל ענין נא וחשוב, והתנה ג"כ שיהיו משוחים בשמן וכבר פי' הסבה, והוא הדין אם תהיה מנחת מחבת או מרחשת. ואמר פתות אותה פתים ויצקת עליה שמן מנחה היא, ירצה לומר שהסבה שאמרתי לך פתות אותה פתים לפי שהיא מנחה והמנח' צריכה ש' הקומץ אשר לא יתכן מבלי פתיתה, והנה היה פותת אותה פתיתין שוין בשהיה חולק כל חלה לשנים חלקי' שוין וכל מחצה לב' חלקי' שוים וכן עוה"ד עד הגיעו לחלוקה אשר יתכן בה הקמיצה והוא כזית, כי הפתיתה הזאת היתה מקום כתות אל החי, וזה וזה להעיר את החוטא שלולי רחמי הש"י עליו שלקח בעל חי אחד במקומו שכן היה ראוי ליעשות ממנו לתקנו כי לא יעניש את החוטא ליקח נקמתו ממנו כי אם לתקנו, ולכן היה צריך לחזור לעפרו כדי ליטע ממנו

יְהוָה אֱלֹהָיו אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה בִּשְׁגָגָה וְאָשֵׁם׃
אוֹ־הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ וְהֵבִיא 23
אֶת־קָרְבָּנוֹ שְׂעִיר עִזִּים זָכָר תָּמִים׃ וְסָמַךְ יָדוֹ 24
עַל־רֹאשׁ הַשָּׂעִיר וְשָׁחַט אֹתוֹ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר־
יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה לִפְנֵי יְהוָה חַטָּאת הוּא׃
וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־ 25
קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד
מִזְבַּח הָעֹלָה׃ וְאֶת־כָּל־חֶלְבּוֹ יַקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה 26

אונד בעגעהט אויז פערזעהען איינז פאָן דען דינגען, דיא דער עוויגע
זיין גאָטט פערבאָטען, אונד ערקעננט זיינע שולד פאָן זעלבסט.
אָדער דיא זינדע וועלכע ער בעגאַנגען, ווירד איהם זאָנסט בעקאַננט 23
געוואָרדען, זאָ ברינגט ער צום אָפּפער איינען ציעגענבאָקק, אָהנע לייבעס־
פעהלער. לעגט זיינע האַנד אויף דען קאָפּף דעס באָקקעס, שלאַכ־ 24
טעט איהן אַן דעם אָרטע, וואָ מאַן דאַס גאַנצע אָפּפער שלאַכטעט, פאָר
דעם עוויגען; עס איזט איין זינדענאָפּפער. דער פריעסטער נימט 25
פאָן דעם בלוטע דעס זינדענאָפּפערס מיט זיינעם פינגער, טהוט עס
אויף דיא עקקען דעס אָפּפעראַלטאַרס, דאַס איבריגע בלוט גיעסט ער אַן
דען גרונד דעס אָפּפעראַלטאַרס אויס. אַללעס אונשליטט דאַמפּפען לעסט 26

מנחה חדשה.

במקום אחר אולי יצלח למלוכה, ובהכנס קרבנו תחתיו יתן כל זה אל לבו וישוב אל ה' וירחמהו. ויחזור עוד להזהיר שלא תיעשה חמץ לפי שכל שאר וכל דבש לא תקטירו ממנו וגו', והנה הדבש הוא כולל כל הפירות המתוקים, והסבה בזה ידועה שהשאור הוא המחמיץ את העיסה וכמו כן יצר לב האדם את הגוף, והדבש הוא רמז לכל תענוגות בני האדם שדה ושדות וערבותם, וא"כ איך יתכן להקריב מהם קרבן, כי הנך רואה שהנטייה אחר ב' דברים הללו ואפילו בדבר מועט תמנע את האדם מן ההצלחה העצמית שהם צרות זו לזו ולכן לא יעלו אל המזבח לריח ניחוח כי הקטיגור לא יעשה סניגור, אבל יכולים להביאם אל המקדש כמ"ש קרבן ראשית תקריבו אותם ר"ל השאור והדבש כי לא אסר להם זולת שלא למזבח לריח ניחוח; והנה קרבן ראשית זה שאמר הוא ראשית המנחות הבאה מן החדש והם ב' הלחם הבאים בעצרת שהם באים חמץ, וגם הבכורי' הבאים מן ז' המינים שהדבש אחד מהם שהם

כְּחֵלֶב זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ
וְנִסְלַח לוֹ׃ פ ששי
27 וְאִם־נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִשְׁגָגָה מֵעַם הָאָרֶץ
בַּעֲשֹׂתָהּ אַחַת מִמִּצְוֺת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה
28 וְאָשֵׁם׃ אוֹ הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְהֵבִיא
קָרְבָּנוֹ שְׂעִירַת עִזִּים תְּמִימָה נְקֵבָה עַל־חַטָּאתוֹ
29 אֲשֶׁר חָטָא׃ וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחַטָּאת
30 וְשָׁחַט אֶת־הַחַטָּאת בִּמְקוֹם הָעֹלָה׃ וְלָקַח הַכֹּהֵן

ער אויף דעם אַלטאַרע אין רויך אויפגעהען, ווי דאַז אונשליט פֿאָן
דעם פֿריידענאָפּפֿער; היערדורך זאָלל איהן דער פריעסטער פֿאָן זיינען
27 זינדען פֿערזאָהנען, אונד איהם פֿערגעבען ווערדען. ווען אָבער
איינע פּערזאָן אויז דעם פֿאָלקע אויז אירטהום זינדיגט, אינדעם זיא
נעמליך איינע פֿאָן דען דינגען בעגעהט, דיא דער עוויגע פֿערבאָטען,
28 אונד ערקעננט איהרע שולד פֿאָן זעלבסט, אָדער דיא זינדע וועלכע
זיא בעגאַנגען, ווירד איהר נאָכהער בעקאַננט געמאַכט, זאָ בריינגט זיא
צום אָפּפֿער פֿיר איהרע זינדע איינע ציעגע, אָהנע לייבעספֿעהלער.
29 לעגט דיא האַנד אויף דען קאָפּף דעז זינדענאָפּפֿערז, יעדאָך שלאַכטעט
30 דאַז זינדענאָפּפֿער, אַן דעם אָרט דעז גאַנצען אָפּפֿערז. דער פריעסט

מנחה חדשה.

התמרים שנקרא ג"כ ראשית בכורי אדמתך וגו', והנה סבת היות לחמי עצרת חמץ יתבאר במקומו בעז"ה. ואומר שעל כל מיני המנחות האמורים גם על כל שאר הקרבנות שיקריב מלח יתן עליו עשה ולא תעשה ואמר וכל קרבן מנחתך במלח תמלח ולא תשבית מלח ברית אלהיך וגו' וכל זה לאזהרה יתירה. והנה כל גדולי המפרשים נתנו סבה לזה שנקרא המלח ברית ולא נתקררה דעתי במ"ש בקש תואנה, ולכן אחוך שמע לי כי זה חזיתי ואספרה, ולזה אנו צריכין להקדים הקדמה אחת: צריך שתדע שחכמי המחקר נבוכו בידיעת סבת היות מי הים מלוחים, וסבת מבוכתם היא לפי שאין להם לכל הדברים אשר כאלה מופתים מוחלטי' אבל כל מופתיהם מופתי ראיה ולא מופתי סבה, ולכן הם מגששים כעורים קיר בטוב סברתם ונותנים סבה מן המאוחר אל הקודם, יש מי שאמר שהשמש יתיך ויעלה מן הים העדין שבהם ויעלו לקלותם וישאר המלוח ויכללו לכבדותם למטה, והנך רואה שלא נתן זה שום סבה;

מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה
וְאֶת־כָּל־דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ׃ וְאֶת־כָּל־ 31
חֶלְבָּהּ יָסִיר כַּאֲשֶׁר הוּסַר חֵלֶב מֵעַל־זֶבַח הַשְּׁלָמִים
וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָֹה
וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן וְנִסְלַח לוֹ׃ פ
וְאִם־כֶּבֶשׂ יָבִיא קָרְבָּנוֹ לְחַטָּאת נְקֵבָה תְמִימָה 32

טער נימט מיט זיינעם פינגער פאָן דעם בלוטע, טהוט עז אויף
דיא עקקען דעז אָפפֿעראַלטאַרז; דאַז איבריגע בלוט גיעסט ער אַן דען
31 גרונד דעז אַלטאַרז. אַללעז אונשליט זאָנדערט ער אַב, זאָ וויא זאָלז
בייא פֿאָם פֿריעדענסאָפפֿער אַבגעזאָנדערט ווירד, דער פריעסטער לאָסט
עז אויף דעם אַלטאַר אין רויך אויפגעהען, צום אַנגענעהמען גערוך,
דעם עוויגען צו עהרען; היערמיט זאָלל איהן דער פריעסטער פֿער-
32 זאָהנען, אונד איהם פֿערגעבען זיין. נימט ער אַבער איין שאַאַף צו
זיינעם זינדענאָפפֿער, זאָ מוס ער איין ווייבליכעז, אָהנע לייבעז-

מנחה חדשה.

וקצתם אמרו כי כאשר תתחמם הארץ מחום השמש תזוע מן הלחות אשר בה וירוץ אל הים ובזה ישוב הים מלוח כי הזיעה מלוחה ; והנה גם זה הבל, כי הנך רואה שלא יתכן זה כי אם לאורך ימים אין מספר, ואין זה קשה עליהם לפי שיש להם שורש פורה ראש ולענה והיא אמונת הקדמות ; ואחרים אמרו שהסבה היא הארץ המלוחה והשרופ' אשר בהתערב מים ישובו מלוחים כרמות המים הנשפכים על האפר ואח"כ יסננו אותם שימצאו מלוחים, וג"כ נראה במי המטר קצת מליחות והוא כשיהיה האד החם הינש חוץ האויר ויתערב עם האד הלח וישרפהו וישיבהו מלוח קצת ויהיו מי המטר ההוא בעבורו מלוחים ; והנך רואה כי גם זה צריך לימים אין מספר כי המליחות העצום אשר בים הגדול והנורא לא יתכן להיות בימים מספר אשר לחדוש העולם, וכ"ש שבספרי הקדמונים אשר היו קרובים לבריאת העולם זוכרים על רוב מליחות הים ומרירותיו ; ורוב החוקרים אמר כי אנחנו נמצא המותר ההולך אל המרה ואל כיס השתן מר ומלוח, והמזון אשר יצא ממנו זה המותר היה ערב, וכן ימצא המותר היורד אל המימיות מלוח ולזאת הסבה היה מרירות ומליחות למי הים כי האד שני מינים אד לח ואד יבש, והאד הדק והזך הממיי יעלה מן הים בתנועת השמש וישאר העב חם, והמשל כי כשיהיה המזון לח ועב ישאר ממנו מותר בלתי מבושל לעביו ויעלה בחם האש הדק והפשוט שבו וכשיתחמם המזון

33 יְבִיאֶֽנָּה׃ וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַֽחַטָּאת
וְשָׁחַט אֹתָהּ לְחַטָּאת בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת־
34 הָעֹלָֽה׃ וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַֽחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ
וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־דָּמָהּ
35 יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּֽחַ׃ וְאֶת־כָּל־חֶלְבָּהּ יָסִיר
כַּאֲשֶׁר יוּסַר חֵֽלֶב־הַכֶּשֶׂב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים
וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֹתָם הַמִּזְבֵּחָה עַל אִשֵּׁי יְהוָה

33 פֿעהלער, ברינגען. ער לעגט זיינע האַנד אויף דען קאָפּף דעז זינדענ־
אָפּפֿערז, יעמאַנד שלאַכטעט דאַז זינדענאָפּפֿער, אַן דעם אָרט, וואָ
34 מאַן דאַז גאַנצע אָפּפֿער שלאַכטעט. דער פֿריעסטער נימט מיט
זיינעם פֿינגער פֿאָן דעם בלוט דעז זינדענאָפּפֿערז, טהוט עז אויף דיא
עקקען דעז אָפּפֿעראַלטאַרז, דאַז איבריגע בלוט גיעסט ער אַן דען גרונד
35 דעז אַלטאַרז. אַללעז אונשליט זאָנדערט ער אַב, זאָ וויא זאָלכעז פֿאָן
איינעם שאַאַף לאַם פֿרידענאָפּפֿער אַבגעזאָנדערט ווירד. דער פֿריעס־
טער לעסט עז אויף דעם אַלטאַר אין רויך אויפֿגעהען, אונטער אַנדערן

מנחה חדשה.

ההוא זמן רב ויתבשל מאד ויתערב בו רוח וישוב מלוח וכשיוסיף במזון ההוא מן החום יותר מכשיעור הגורם למליחתו ישוב המותר ההוא מר וכן מי הים. וכן נמצא בדמעות שהם מלוחים כשהם של יגון כי חום הכבד והלב כשמתחממים מפני היגון ההוא מבשל הדמעות בישול יתר וישובו מלוחות, אבל הדמעות שהם של שמחה הם מתוקות; והנה אע"פ שכל אלה הטענות הם צודקות כפי המנהג הטבעי לא יספיקו בנדון שלנו לפי שהמרה וכיס השתן הם חלק קטן באדם ויש בהם די להכיל המותר ההולך אליהם ולכן אין ספק שלא יספיק המותר היורד אל המים לעשות בו הרושם הגדול אשר בו ואפילו לאורך ימים, אבל בדבר אחד הסכימה דעת כולם והוא אמת, והוא כי תועלת מליחות הימים הוא קיום להעול' והיא כי המים המכונסים במעט זמן יריחו אף יסריחו, והנה בהיות ים המלח חלק גדול בעולם כמו שאתה רואה הנה באמת לא ישאר לעולם שארית ואין כל בריה יכולה לעמוד לפניו והנה בדבר הזה יש די לכת האמונים מקבלי התורה המאירה לדעת כי יוצר הכל נתן במי הים המליחות ההוא בתחלת הבריאה כדי שלא יפסד עולם ומלואו כמו שנתן המאורות ברקיע השמים לאור יומם ולמשול ביום ובליל', וככה תדע כל מעשה האלהים אשר עשה מראש ועד סוף, וא"כ המלח הוא סבת קיום העולם והוא בריתו, ולכן ראה

וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא
וְנִסְלַח לוֹ׃ פ
וְנֶפֶשׁ כִּי־תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד ה 1

דינגען, דיא דיזן עוויגען צו עהרען, אין פייער פערלעהרט ווערדען;
היערויט זאָלל דער פריעסטער אויך דיא זינדע דיא ער בעגאַנגען,
פערזאָהנען, אונד איהם פערגעבען זיין. ווען זיך איינע 1
פערזאָן פערזינדיגט, זיא האָרט נעמליך איינען אייד, וואָדורך זיא בע־

מנחה חדשה.

הש"י שיתקרב על כל קרבן. ואמר לא תשבית מלח ברית אלהיך ר"ל לא תשבית מלח אשר הוא הברית והקיום אשר נתן אלהיך לעולם מעל מנחתך, וחז׳ עוד להזהיר שיקריבוהו על כל קרבן ובזה יהי׳ לעולם שארית וקיום כי על העבוד׳ העולם עומד כי יעל׳ הברית לפניו בכל קרבן לריח ניחח ובאנו אנו בכל זה זוכרין ומזכירין חדוש העולם והשגחת הש"י עליו לתת לו קיום אמיתי.

ואחר שהשלים קרבן נדבה התחיל ב־רבן השלמים לפי שהוא ג"כ יש בו צד נדבה שאינו בא לשום עון אשר חטא אבל הוא לתוספת אהב׳ ודבקות בש"י כאדם העושה משתה לאוהבו להוסיף האהבה ביניהם ולכן נקרא שלמים, ולכן היו בהנים ממנו שלחן גבוה ושלחן הכהנים ושלחן הבעלי׳, ולכן הותירה בו הנקבה כי לא תאסר נקיבת הטהור באכיל׳ יותר מן הזכר כי שניהם בריאה אחת ולא הותר להם עדיין לאכול בשר באופן אחר כי בשר תאוה לא הותר להם עד הכנסם לארץ שירחק מהם המקום אשר בחר ה׳, והנה הקרב ממנו היה חלב הכרס וחלב הכליות ויותרת הכבד, והסבה בזה כי רוב השומן והדשנות יניח פטמים גדולים כמ"ש בכמה מקומות כי כסה פניו בחלבו ורבים זולתו, וומה שאתה צריך לדעת הוא שהחלב הוא ב׳ מינים ולמה נאסר לנו זה והיה קרב ולא נאסר המין הב׳ ולא היה קרב, וכאשר תדע שכוונת הש"י בקרבנות הוא להישיר את האדם להיות כל יצר מעלליו מכוונות לשמים ושלא ירדוף אחר המותרות יתבאר לך זה ביאור היטב, ועתה פקח עיני שכלך וראה, הנה החלב הוא בעצמו ב׳ מינים ויש ביניהם הבדל גדול בטבעו, הא׳ הוא החלב אשר היה ניתן על המזבח והוא החלב אשר על הקרב ודבק בה והפרד המכסה את הקרב ושעל הכליות מכל צד והנמשך מן החלבים האלה הוא ממינם. והמין הב׳ הוא הדרא דכנתא וכל שאר השומן, והנה זה המין הב׳ הוא קרוב מאד לטבע הבשר וכאלו הוא עם הבשר בריאה אחת; והמין האסור אינו מטבע הבשר ואינו נקשר בו וכאלו הוא מותר נוסף על טבע הבריאה, ולכן יודעי סודות הטבע אשר האיר הש"י עיניהם וגלה להם סודות התורה נתנו סימנים אמיתיים להבדיל בין האסור והמותר, ואמרו שכל חלב שאין קופהו

2 אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם־לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ: אוֹ
נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל־דָּבָר טָמֵא אוֹ בְנִבְלַת חַיָּה
טְמֵאָה אוֹ בְּנִבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה אוֹ בְּנִבְלַת

טוואָרן ווירד, דיזעלבע אַבר וויז איין לייגנים, זיא האַט נעמליך עטוואַז
געזעהען, אָדר וויז עז זאָגסט, וועןן זיא דיזעז ניכט אַנזאַגט, אונד דאַדורך
2 איינע מיסעטהאַט אַן זיך האַט. אָדער עז ריהרט יעמאַנד עטוואַז אונ
ריינעז אַן, עס זייא דאַז אַס איינעז אונריינען געווילדז, אָדער דאַז אַס

מנחה חדשה.

בשר מכל צד שהוא אסור, וכל שהוא נקלף מעל הבשר, וגם אמרו חלב טהור סותם חלב טמא אינו סותם, וטעמא משום דהאי מיהדק טמא לא מיהדק, וא"כ הנך רואה בעיניך שהמותר הוא מטבע הבשר והבשר קולטו ולא יפרד ממנו ולכן הוא נאחז בו ונסבך בו מאד והבשר מקיף בו מכל צד במקומות הראויים להקיף ולכן הותר בהתרת החי לאכילה, אבל האסור שאינו מטבע הבשר ואין הבשר קולטו ואינו מקיף בו שאין לו בו שום קורבה והנאה אבל דוחה אותו מעליו ולכן הוא נקלף כאילו הוא כשאר המותרות, וא"כ כאשר הותר בשר החי באכילה לא הותר זה עמו מאחר שאינו מטבעו. והנה הרב הגדול רלב"ג אמר עוד סימן אחר ואמר שנאסר באכילה לפי שאינו נאות למזון והוא מזיק מאד והראיה על שהוא קר בטבעו שהוא ממהר להתקרר יותר מן הבשר והשומן ונקרש במיעט זמן וזה מבואר מן החוש, אבל חלב השליל והחיה והעוף אשר הוא מותר הוא מטבע השומן ואינו נקרש ולכן הוא נקרא חלב בהחלט ולא כן השני כמ"ש כל חלב לה', ולכן התורה המשיבה נפש החטאים אל השלימות אסרה לנו זה החלב להעיר אותנו על שנדחה ממנו המותרות וכל ההנאות המדומות כי המה הבל והוא קרב על גב המזבח לומר שככה היה ראוי לישרף על עונים באש כל המבקש הנאות המותרות, והחלב הוא נכנס תחתיו והוא יהיה לו לכפרה אם לא ישוב לכסלה. והנה גם יותרת הכבד היה קרב לזה הטעם להעיר אותנו שלא נרדף אחר מותרי התאוות כי הנה המתאוות הוא בדם אשר בכבד, ומה שלא נאסר באכילה הוא שאין לאוכל הזאת טבע נפשי עצמו במה שיבדל בו מחבר הכבד, ודי לנו להעירנו על הכוונה הזאת במה שהיה קרב על המזבח והנה היה עוד נוטל מעט מן הכבד והוא הדבק עם חלב הכליות ועליו נאמר ואת היותרת על הכבד שר"ל יותרת הכבד עם הכבד ר"ל עם החלק ממנו, והסבה היה לפי שמאחר שהוא דבק בחלב אולי דבק בו משהו מן החלב בהפרידו אותו מעליו, גם הכליות היו קרבים לזאת הסבה כי גידים וחלב יוצאים מהחלב אל הכליות ולא יתכן להסיר החלב מעליהם לגמרי ואפי' בקושי גדול, וכל זה כבר אתה רואה' כדי להרחיקנו מאיסור החלב בתכלית

שֶׁרֶץ טָמֵא וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא וְאָשֵׁם:
3 אוֹ כִי יִגַּע בְּטֻמְאַת אָדָם לְכֹל טֻמְאָתוֹ אֲשֶׁר
4 יִטְמָא בָּהּ וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם: אוֹ
נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם לְהָרַע אוֹ

איינעז אונריינן פֿיעהעז, אָדער דאַז אַס איינעז אונריינן קוויינען טהיערז, אונד עז קאָממט איהם אין פֿערגעססענהייט, ער איזט אַבער דאָך אונריין
3 אונד האַט זיך פֿערשולדעט. אָדער ער בעריהרט איינע מענשליכע אונ־ ריינינקייט, נאַך אַללען אַרטען דער אונריינינקייט, דאַדורך דער מענש אונריין ווערדען קאַן, אונד עז קאָממט אין פֿערגעססענהייט, ער ער־
4 קעננט אַבער הערנאַך, דאַס ער זיך פֿערשולדעט. אָדער עז שוועֶרט יעמאַנד, אָהנע נאַכצודענקען, מיט דען לִיפּפען, בּעזעס אָדער גוטעס

מנחה חדשה.

האיפשר, גם יתכן לומר שטעם קריבת הכליות לפי שהם יועצות על התאוה להרחיקנו מן המחשבות הרעות, והנה עוד הוסיף בכבשים האליה לפי שהיא כתא טוב ולא נאסר באכילה כמו שלא נאסר יותרת הכבד והכבה לפי שאין לה טבע בפני עצמה יבדילה מבין שאר בשר החי אבל הכל אחד, ולמה יאסר זה, אבל צוה הש"י שיקרב ע"ג המזבח להעיר את האדם שלא די לו במה שיתרחק מן הדבר אשר הוא בעצמו אסור אבל צריך להתרחק מן קצת דברים מותרים לבל יהיה רודף אחר התאוות, והנה אסר לנו בפירוש הדברי' אשר הם ראויים מפאת עצמם ליאסר ואמר כל חלב וכל דם לא תאכלו, וראוי שיובן באומרו כל חלב, חלב הבהמה הטהורה אשר יקריבו ממנה קרבן לה' והוא הדבר הלמד מעניינו, וא"כ חלב החיה והעוף יהיה מותר וגם חלב בהמה טמאה וחלב נבלה וחלב טרפה יהיה איסור חלבו כאיסור בשרו ולא עוד; ומה שלא ניתן חלב חיה טהורה והשליל למזבח וגם לא נאסר באכיל' הוא לפי שאין לו טבע בפני עצמו יבדל בו משאר השומן אבל ה"א מטבע השומן כמו שכתב הרב, וגם נוכל לומר לפי שאינו מצוי אצל האדם אינו קרב על המזבח ומאחר שלא ניתן למזבח לא יאסר באכילה והו לפי טעם הרב המורה. גם באומרו וכל דם ראוי שיובן דם הבהמה הטהורה אשר יקריבו ממנה קרבן לה', והוא דבר הלמד מעניינו אבל כל שאר הדמים היה מותר אלא שכבר נגלה איסורם ממקום אחר כמ"ש הרב, שהרי נאמר בחיה ובעוף ושפך את דמו וכסהו בעפר וא"כ לא ניתן לא כילה כלל, ודם הבהמה הטמאה מהיכן יהא מותר מאחר שהיא בעצמה אסורה, וא"כ הנה דם דגים וחגבים יהיה מותר מאחר שלא פירש לו איסור לעצמו, והכבה באיסור אכילתו הנה בפי' אמרה התורה כי הדם הוא הנפש ולא תאכל הנפש עם הבשר ואין לך טעם יותר גלוי מזה,

לְהֵיטִיב לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא הָאָדָם בִּשְׁבֻעָה
וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא־יָדַע וְאָשֵׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה׃
5 וְהָיָה כִי־יֶאְשַׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר
6 חָטָא עָלֶיהָ׃ וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה עַל

וואָהלגענעהמעס אָדער אונגענעהמעס צו טהון (וויא דער מענש זיך
צו וואָלען איינען אייד ענטפאַהרען לאֶסט), אונד עס קאָממט איהם אין
פערגעססענהייט, נאַכהער אַבער ערקעננט ער, דאַס ער זיך אויף איינע
5 פאָן דיעזען אַרטען שולדיג געמאַכט האַט. זאָבאַלד ער זיינע שולד אין
אירגענד איינעם דיעזער שטיקקע ערקעננט, זאָ זאָלל ער בעקעננען וואָס ער
6 געזינדיגט האַט. אונד צו זיינעם שולדאָפּפער דעם עוויגען, וועגען

מנחה חדשה.

ופי' הדבר כי הש"י עשה את האדם ישר בתחלת הבריאה מבלי היות לו נטייה אל התאוות כלל, והכין לו למזונו לפי טבעו את כל עשב זורע זרע ולא הותר לו בשר החי לפי שלא היה לו תכונה כלל ולא תאוה נפשו לאכול בשר אבל היה מרחיקו והיה נמאס בעיניו בתכלית האיפשר כמו שהוא נמאס אצלינו אכילת בשר האדם, וכאשר גורש מגן עדן אלהים על חטאתו אשר חטא ונטה אל התאוות ונתחדשו בו מן האכזריות מה שלא נעלם והיתה אחריתו להכרית מפני מי המבול הנה הנשארי' והבאים אחריה' לא זרו מתאותם לפי שכבר התכונה הרעה ההיא באכלם מעץ הדעת טוב ורע, ולכן ראה הש"י שישובו לכסלה והתיר להם קצת ממה שהיו מתאוים והתיר להם אכילת הבשר כירק עשב אבל גילה להם שהיא מדה שאינה מדה אל האדם במה שהוא אדם מאחר שלא התירו להם בתחלת הבריא', אסר להם אבר מן החי שהוא בתכלית האכזריות ואף זה הוציאו בלשון שהמשכילים יבינו שהדבר זר עד מאד שיהרוג החי לאכלה וגם שאין ראוי לאכול הדם ואמר אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו שיראה שהדבר זר שיאכל בעל נפש חיה וכ"ש בשר ודם, גם בצאת ישראל ממצרים ראה הש"י שלא יעמדו מלאכול בשר והתירו להם, אבל התירו באופן שיעמדו על הכוונה הראשונה וזוה שלא יאכלו כ"א זבחים שלמים ויביאום לפני משכן ה' ויקריבו ממנו החלב והדם בהודות לה' ויאכלו ממנו הכהנים חלקם, גם כשהתיר להם בשר תאוה היה לסבת שרחק מהם המקום אשר יבחר ה', ועכ"ז הזהירם שלא יאכלוהו כ"א לתאבון עצום, ואמר ואמרת אוכל' בשר כי תאוה נפשך לאכול בשר בכל אות נפשך תאכל בשר, שיראה מכל זה שהטוב והישר בעיני הש"י היה שלא יאכל אותו כלל, ואם אינו יוכל לעמוד על הדבר הזה לא יאכל אותו כ"א לתאבון עצום, וא"כ הנך רואה שכוונת הש"י היתה שלא יאכל החי את

חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא נְקֵבָה מִן־הַצֹּאן כִּשְׂבָּה
אוֹ־שְׂעִירַת עִזִּים לְחַטָּאת וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן
מֵחַטָּאתוֹ׃ וְאִם־לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ דֵּי שֶׂה וְהֵבִיא 7
אֶת־אֲשָׁמוֹ אֲשֶׁר חָטָא שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ־שְׁנֵי

זיינער זינדע, וועלכע ער בעגאַנגען, איין ווייבליכעס שאַף, אָדער
איינע ציגע צום זינדענאָפּפער דאַרבריגנען; דער פריעסטער זאָל
איהם פאָן זיינער זינדע פערזאָהנען. רייכט אַבער זיין פערמאָגען 7
ניכט הין צו איינעם לאַממע, זאָ בריגגט ער צו זיינעם אָפּפער, פיר דיא
שולד, וועלכע ער זיך צוגעצאָגען, צווייא טורטעלטויבען אָדער צוויא

מנחה חדשה.

החי וא"כ האיך יתיר להם הדם שהוא עצם החי והנפש תלויה בו, ומזה יבינו שכל מה שיוכלו להתרחק מאכילת הבשר שהוא משכן הנפש שהוא יותר טוב ויושר בעיני אלהים ואדם במה שהוא אדם, וא"כ לא תבקש לך כנה יותר ממה שאמרה התורה באמרה כי הדם הוא הנפש ולא תאכל הנפש עם הבשר.

ואחר שהשלי' ענין הקרבנות הבאים בנדר ונדבה אשר היא היתה הכוונה בקרבנות כולם כמ"ש ז"ל שלעתיד לבא יתבטלו הקרבנות חוץ מקרבן תודה, התחיל לבאר ענין שאר הקרבנות הבאים לסבת שום עון אשר חטא, והנה בגדול שבישראל התחיל ובקטן כלה; ואמר נפש כי תחטא בשגגה וגו', אמר נפש להעיר על שראוי לכל בעל נפש לפקוח עיני שכלו לבל יבוא לידי עבירה כלל, שאלו היה נותן דעתו בכל פעולותיו לדעת בכל פרט ופרט אם ראוי ליעשות אם לאו לא יבוא לידי תקלה כזאת; ואמר ועשה מאחת מהנה ולא אמר אחת מהנה להעיר עוד את החי שאם לא נתן דעתו על מה שהוא עשה קודם שיתחיל שאין ראוי שיתרשל מלהבין מה שהוא עושה אחר שהתחיל כי זה יהיה סבה שלא יגמור מעשהו וכמעט שלא נגמר' עביר' זו, ועשה מאחת מהנה ר"ל מקצתה ולא עשה אחת מהנה ר"ל כולה. והתחיל עתה לפרט והתחיל מהיותר חשוב, ואמר אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם ר"ל שאם חטא הכהן הגדול שיש בו' אשם לכל קהל ישראל לפי שהוא שלוחם ועומד במקומם לעבוד עבודתם באהל מועד, ולכן הי' נושא שמותם בחשן המשפט על לבו לפני ה', וא"כ בהיותו נכשל בעביר' כאילו היו נכשלים כולם · אבל חז"ל אמרו שהיה טעותו בשום הורא' ונכשלו על ידו כי תור' יבקשו מפיהו. והנה בהיותו הגדול שבכל עדת ישראל הי' קרבנו הגדול שבכל הניתנים להקרבה והוא פר בן בקר תמים לחטאת, והכ' הית' עבודת הפר הזה גם הבא אחריו נבדלת מכל שאר החטאות, שכל החטאות היו' עבודתם על מזבח העול' והבשר הי' נאכל לכהני' וחטאות הללו הי' מזה ז' פעמים לפני פרכת הקדש והי' נותן מן הדם על

בְּנֵי־יוֹנָה לַיהוָה אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה׃
8 וְהֵבִיא אֹתָם אֶל־הַכֹּהֵן וְהִקְרִיב אֶת־אֲשֶׁר
לַחַטָּאת רִאשׁוֹנָה וּמָלַק אֶת־רֹאשׁוֹ מִמּוּל
9 עָרְפּוֹ וְלֹא יַבְדִּיל׃ וְהִזָּה מִדַּם הַחַטָּאת עַל־קִיר
הַמִּזְבֵּחַ וְהַנִּשְׁאָר בַּדָּם יִמָּצֵה אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ

יונגע טויבען, דעם עוויגען צו עהרען, איינע׳ דאַפאָן צום זינדענאָפּפער
8 אונד איינע צום גאַנצאָפּפער. ער ברינגט זיא צום פריעסטער,
דיעזער אָפּפערט דאַז שטיקק צום זינדעאָפּפער צוערסט, ער קנייפט
נעמליך הינטען, אונטער דעם גניקקע, דען קאָפּף אַב, זאָנדערט
9 איהן אַבער ניכט דאַפאָן, שפּריצט פאָן דעם בלוטע דעז זינדענ־
אָפּפערז, אַן דיא וואַנד דעז אַלטאַרז, וואָז פאָן בלוטע איבריג בלייבט,

מנחת חדשה.

קרנו' מזבח הזה' וכל שאר הדם הי' שופך אל יסוד מזבח העול', והי' מקטיר החלב והכליות והבשר והעור וראשו על כרעיו וקרבו ופרשו הי' שורף מחוץ למחנה ולא הי' נאכל כלל, והט' סבת כל זה גלוי, והוא שהש"י מדקדק עם הצדיקים אפי' כחוט השער' לפי שאין ראוי להם להיות מחשבתם ולבם תמיד לכל דבר ה' ויהיו מדקדקים במעשיהם באופן שלא יבוא לידם שום עון אשר חטא שלא ירגישו בו קודם העשותו, וא"כ הכ' באמת איש אשר כזה הוא ראוי לעונש גדול אם יבוא חטא על ידו, אבל הש"י רחום וחנון וידע שאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא וצוה שיקריב פר בן בקר במקומו ויעשה ממנו מה שהי' ראוי לעשות לחוטא עצמו. ולכן הי' מזה מדמו בקדש הקדשים לפי שמחיצתו וגם מחיצת עיני העד' היא לפנים ממחיצת כל שאר העם, והמתנות אשר היו נותנים משאר החטאת במזבח החיצון הי' נותן על מזבח הפנימי לפי שזה והחמים לו חטאו במקום הקדש ולא כן השאר, והי' נשרף מחוץ למחנ' להורות על שהוא עצמו הי' ראוי לישרף חוץ למחנ' ישראל על חטאו זה לגודל מעלתו. ואמר עוד הרב שהיתה כוונת התור' להסיר היופי והכבוד מן המעש' הזה בזה הקרבן ולכן הי' נשרף שלא במקום קדוש ושלא ע"י כהן ולא הי' נשרף על עצים מוכנים אלא על איזה שיזדמן מן העצים ואפי' קש או גבבה, ולכן כתב ושרף אותו על עצים וגו', והכ' פר העד' הי' נוהג בו ג"כ זה הדין, והכ' החמיר עליו עוד ולא כתב ונסלח לו כמו שכתב בכל השאר להורות שלא די לו במה שהקריב קרבנו זה אבל עדיין סליחתו תלויה בתשובתו ומעשיו הטובים, ושיהי' כל ימיו תוהה על הדבר הזה ויאמר איך בא לידי דבר תקלה כזה, אבל עיני העדה כתוב בו ונסלח להם לפי שאע"פ שהם למעלה מכל שאר העם אינם במקום הכהן המשיח.

והכ' הזכיר אחר זה קרבן הנשיא להיותו המעול' שבכל ישראל, ולפי שהנשיא

חַטָּאת הוּא׃ וְאֶת־הַשֵּׁנִי יַעֲשֶׂה עֹלָה כַּמִּשְׁפָּט 10
וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא וְנִסְלַח
לוֹ׃ ס שביעי וְאִם־לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ לִשְׁתֵּי 11
תֹרִים אוֹ לִשְׁנֵי בְנֵי־יוֹנָה וְהֵבִיא אֶת־קָרְבָּנוֹ אֲשֶׁר
חָטָא עֲשִׂירִת הָאֵפָה סֹלֶת לְחַטָּאת לֹא־יָשִׂים
עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא־יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה כִּי חַטָּאת הִוא׃

ווירד מאַן באָדען דעז אַלטאַרז אויזגעדריקקט: דיעזעז איזט דאַז זינ
דענאָפּפער. דאַז צווייטע בערייטעט ער צום גאַנצאָפּפער, נאַך 10
פאָרגעשריעבענער ווייזע; דער פריעסטער פערזאָהנט איהן וועגען
דער זינדע דיא ער בעגאַנגען, אונד זאָ ווירד איהם פערגעבען. ווען 11
אַבער זיין פערמאָגען אויך צו צווייען טורטעלטויבען אָדער צווייען יונגען
טויבען ניכט הינרייכט, זאָ ברינגט ער, וועגען זיינער זינדע, איין צעהנ
טהייל פיינעז מעהל צום זינדענאָפּפער דאַר; זאָלל אַבער קיין אָהל דאַ
רויף טהון, אויך קיינען ווייהרויך דאַרויף לעגען, דען עז איזט איין

מנחה חדשה.

מצוי שיהי' רם לבבו מאחיו והוא סבה גדול' שיבוא לידי חטאת כאמר עליו אשר
נשיא יחטא כלו הדבר ודאי שיחטא הנשיא, אבל בכהן המשיח כתב אם הכהן
המשיח יחטא וגו' שהדבר רחוק מאד שיחטא, וכאמר בו ה' אלהיו מה שלא
כאמר בכהן וזולתו לפי שהוא המוציא והמביא את העם ללחום מלחמות ה' והש"י
הוא המנהיג והנותן לו כח לעשות חיל, לפי שכל הנהגת עדת ישראל תלויה בו
ולא הבינו הש"י למלך כי אם בעבור עמו ישראל. ואם שיביא את קרבנו שעיר
עזים זכר תמים לפי שהוא יותר מפואר ויותר עז שבכל בהמ' טהור' להעיר על
שלא היתה סבת חטאו כי אם להיותו מפואר, ושאינו מדקדק במעשיו אבל הוא
צריך לדקדק יותר מכל שאר העם להיותו מצוי לחטוא כמו שאמרנו. והנה
בקרבן שאר העם הקפיד' תור' שלא יהי' זכר כי אם נקב' וזה לפחיתות מעלתו
והנה הי' רצון הש"י שתהי' שעירת עזים יותר ראויה לזה הקרבן מן הכבשה לפי
שסבת חטאתם הית' או היותם מפוארים ביותר ולא הי' דבר ה' יקר בעיניהם
או להיותם מתרשלים ביותר ולא ידקדקו במעשיה'; והנ' היותם מפוארים הוא
יותר מצוי להיותו סבה לחטוא ולכן כונה התור' שיקרב שעירת עזים שהיא
יותר מפוארת כמו שנודע מענין העזים, ואח"כ אמר ואם כבש יביא קרבנו וגו'
נקבה תמימה יביאנה ירצה לומר שאם רצה החוטא בעצמו שהכבשה יותר
ראויה לו לסבת ידיעתי מה שנתרשל עד אשר בא לידי חטא כאלו תאמר שלא הי'

12 וֶהֱבִיאָהּ אֶל־הַכֹּהֵן וְקָמַץ הַכֹּהֵן מִמֶּנָּה מְלוֹא
קֻמְצוֹ אֶת־אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה עַל אִשֵּׁי
13 יְהוָה חַטָּאת הִוא׃ וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל־חַטָּאתוֹ
אֲשֶׁר־חָטָא מֵאַחַת מֵאֵלֶּה וְנִסְלַח לוֹ וְהָיְתָה
14 לַכֹּהֵן כַּמִּנְחָה׃ ס וַיְדַבֵּר יְהוָה
15 אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ נֶפֶשׁ כִּי־תִמְעֹל מַעַל וְחָטְאָה

12 זינדענאָפפער. ער בריננט עז צום פריעסטער, דער פריעסטער
נימט איינע האַנדפאָלל דאַפאָן, אַלז איינען טהייל, דער איהן דאָפט
אויפטייגען זאָלל, לעסט איהן אויף דעם אַלטאַר אין רויך אויפגעהען,
אונטער דען דינגען דיא פאָן פייער פערצעהרט ווערדען, דעם עוויגען
13 צו עהרען: עז איזט איין זינדענאָפפער. דער פריעסטער פערזיהנט
איהן וועגען דער זינדע, דיא ער אין איינעם פאָן דיעזען דינגען בעגאַ
גאַנגען, אונד איהם ווירד פערגעבען; דאַז איבריגע געהאָרט דעם
14 פריעסטער, זאָ וויא שפייזאָפפער. דער עוויגע שפּראַך צו משה,
15 וויא פאָלגט: איינע פערזאָן דיא עטוואַז פעראונטריייט, אונד אויז

מנחה חדשה.

מגולח כ"כ צריך שתהי' כקב' תמימ'; וממה שצריך שנתעורר אליו הוא לדעת ההפרש אשר כתב בידיעת החטאת, והוא שהכהן המשיח לא כתב בו שום ידיע', ובחטאת הקהל נאמר ונודעה החטאה, ובנשיא ובשאר העם נאמר או הודע אליו חטאתו וגו', והית' הכונה בכל זה הפרש מדרגת כל אחד מהם על חבירו והוא שהכהן לבו ועיניו וכל מחשבתו תמיד לעבוד את ה' אלהיו, ואם קרה מקרהו שפנה מחשבתו מעט עד אשר חטא, הנה בלי ספק יתן דעתו במה שעש' תיכף לעשייתו וידע שחטא ואשם. אבל עיני העד' שאינם במדרגתו כתב בהן ונודעה החטאה לפי שיתכן שלא יתנו לבם אחר מעשיהם עד שיתברר להם אם חטאו אם לאו, ולכן הדבר בספק אם נודעה החטאת, אבל לא כתב בהם או הודע שירצה לומר ע"י אחרים כי נודע ע"י עצמו והודע ע"י אחרים לפי שאין בכל קהל ישראל יותר זהירים וזריזים בעבודת הש"י יותר מהם וא"כ אם לא ידעו הם בעצמם מי יודיעם, אבל הנשיא ושאר העם כתב בהם ועש' אחת מכל מצות ה' וגו' ואשם ירצה לומר שידע מעצמו שהוא באשמה או הודע אליו חטאתו ע"י אחרים שהדבר מצוי עד מאד שלא ידעו מעצמם עד שיודיעום אחרים כי עיניהם פקוחות על כל דרכי בני אדם ואינם כל כך זריזים לעבוד את ה'.

והנ' הזכיר אחר זה קרבן הבא על השבועות ועל הטומא' והוא קרבן עולה ויורד, והנ' הרב נתן טעם למה שהשוה הכתוב זדון שבועת העדות ושגגת

בִּשְׁגָגָה מִקָּדְשֵׁי יְהוָה וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ
לַיהוָה אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף־
16 שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל־הַקֹּדֶשׁ לְאָשָׁם׃ וְאֵת אֲשֶׁר
חָטָא מִן־הַקֹּדֶשׁ יְשַׁלֵּם וְאֶת־חֲמִישִׁתוֹ יוֹסֵף
עָלָיו וְנָתַן אֹתוֹ לַכֹּהֵן וְהַכֹּהֵן יְכַפֵּר עָלָיו בְּאֵיל
הָאָשָׁם וְנִסְלַח לוֹ׃ פ

אירדטהום עטוואס פֿאָן דען היילִיגטהימערן דעס עוויגען ענטווייהעט,
בריינגט צום שולדאָפּפער דעם עוויגען צו עהרען, איינען ווידדער פֿאָן
דעם קליינען פֿיעה אָהנע לייבעספֿעהלער, נאַך ווערטהע פֿאָן צווייען
16 שקלים, היילִיגגעוויכטס, דיעזעס צום שולדאָפּפער. וואָס ער אַבער
פֿאָן דעם היילִיגטהומע אויז פֿערזעהען ענטצאָגען, מוס ער בעצאַהלען,
אונד דען פֿינפֿטען טהייל נאָך הינצו לעגען; ביידעס גיעבט ער דעם
פריעסטער; דער פריעסטער אַבער פֿערזאָהנט איהן דורך דען ווידדער
צום שולדאָפּפער, אונד זאָ ווירד איהם פֿערגעבען.

מנחה חדשה.

שבועות ביטוי, ולמה שהובדלה שבועת הפקדון לעצמ', וצריכין אנו לדעת ג"כ מה היא הכב' אשר הי' קרבן ג' השבועות הללו וקרבן הטומאה אחד כי מה ענין שבועות לענין טומא', ואומר, כבר ידעת מ"ש הרב המור' בשיתוף שם כסא להודיע ענין השמים כסאי והוא שכמו שהכסא מור' על גדולת היושב עליו כן השמים מורים למתבונן בהם על גדולת הש"י ויכלתו, וכמו כן ענין השבועה והטומא', והוא כי השבוע' הוא באחד משמות הקדש והעובר עליו חלל את השם בלי ספק ועשה קדושתו חול, והכ' המקדש וקדשיו היו הם שמותיו של הקב"ה בלי ספק, והוא כי השם לאדם וזולתו הוא ליתן הבדל והיכר בינו לבין שאר אישי מינו, והמקדש וקדשיו הוא כמו כן נותן הבדל בין הש"י לבין כל שאר הנמצאות כי גדולת הש"י היתה נודעת וניכרת במקום הקדוש ההוא מבין כל שאר חלקי המציאות, וא"כ הוא שמו של הקב"ה כי בו וממנו יצא לו שם בגוים ביופיו ובכל נוראותיו. והכ' הטמא לא נתחייב בקרבן זה עד שיטמא את המקדש או את קדשיו כי לא נזהר הטמא זולת על ב' דברים הללו שלא יכנס למקדש ושלא יאכל קדש בטומאתו עליו, אבל שבועת הפקדון וכל שאר שבועות שיש בהם הכחש כבר נתן הרב סבת הבדלם לעצמם ולמה לא הי' מביא עליהם חטאת כ"א אשם ומשם תבין, וממה שצריך לדעת מה היא הסב' אשר הקלה התור' בשו להיות קרבנם עולה ויורד מבין כל שאר חטאות? ואומר, שכל השאר היו באים על שגגת שום מצו' ממצות לא תעשה כמ"ש ועשה אחת מכל מצות ה' אשר לא

17 וְאִם־נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְעָשְׂתָה אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת
יְהוָה אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְלֹא־יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא
18 עֲוֺנוֹ: וְהֵבִיא אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ
לְאָשָׁם אֶל־הַכֹּהֵן וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל שִׁגְגָתוֹ
19 אֲשֶׁר־שָׁגָג וְהוּא לֹא־יָדַע וְנִסְלַח לוֹ: אָשָׁם הוּא
אָשֹׁם אָשַׁם לַיהוָה: פ

17 ווען איינע פערזאָן זינדיגט, בעגעהט נעמליך איינע פאָן דען דינגען, דיא
דער עוויגע פערבאָטען, וויא ער אבער ניכט געוויס, אין וויא ווייט זיא
18 זיך פערשוּלדעט, אונד איהרע מיסעטהאַט צו בישען האַט. זאָ בריינגט
זיא דעם פריעסטער איינען ווידדער פאָן דעם קליינען פיעה, אָהנע
לייבעספעהלער, אין דעם ווערטהע דעז שולדאָפפערז. דער פריעסטער
פערזאָהנט וועגען דעז אירטהומז, דען זיא בעגאַנגען אונד ניכט גע־
19 וואוסט, אונד זאָ ווירד איהר פערגעבען. דיזעז איזט איין שולד־
אָפפער; דיא פערזאָן האַט זיך געגען דען עוויגען פערשולדעט.

מנחה חדשה.

תיעשנה ואשם, והנ' מצות לא תעשה מפורשת ומפורטת כל אחת בפני עצמה בפירוש וא"כ בעשותו בהם שום מעש' הנה במעש' ההוא עצמו מבלי שימשך מן המעש' ההוא שום מעשה אחר עבר על מצות הש"י וא"כ הרי חטאתו אשר חטא בה קבוע וידוע וא"א לו שלא לעשותו מאחר שעש' שום מעש', אבל ג' אלה לא עבר בעשייתם על מצות הש"י עד שימשך ממעשהו זה מעש' אחר, וזה כי שבועת העדות שישביעוהו ב"ד לא עבר בה על שום מצו' כי לא היתה עבירתו אלא שלא הגיד אחר שהשביעוהו שהוא מצווה לקיים שבועתו ולא קיים, גם שבועת ביטוי לא עשה בה שום עון אשר חטא שיביא עליו קרבן, ולא הוצרך להביא את קרבנו אלא על שלא קיים הרעתו והטבתו, וגם טומאת מקדש וקדשיו לא עבר על שום מצו' במה שנטמא, ולא היתה עבירתו כ"א הנכנס למקדש מאחר שנטמא או באכלו מקדשי ה', וא"כ לא היתה חטאתם קבועה במעשיהם הראשון אשר הוא כנת חטאת', שהרי אם נזהרו אחר שהוכשרו לעבור על מצות הש"י אין בידם שום עון אשר חטא שיביאו עליו קרבן, וא"כ מאחר שלא היתה עבירתם קבועה לא יהיה קרבנם קבוע, וכן כל שאר עולים ויורדים תמצאם מזה הענין שחטאת' היתה נמשכת מדבר שאין בו שום עון, וכל אחד יתבאר במקומו בעז"ה. וגם נוכל לומר והוא נכון כי ג' חטאות הללו אינם קבועים אבל יש בהם כמה מדרגות עולים ויורדים, והוא כי בשבועת העדות אחר והוא עד או ראה או ידע שר"ל והוא עד שבשעת מתן מעות יקדוהו לעד ביניהם,

20 21 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא
וּמָעֲלָה מַעַל בַּיהוָה וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן
אוֹ־בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת־עֲמִיתוֹ:
22 אוֹ־מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֶשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל־שָׁקֶר

20 21 דער עוויגע שפראך צו משה, וויא פאלגט. ווען איינע פערזאן זינדיגט
אונד בעגעהט איינע אונטרייע געגען דען עוויגען, לייגנעט נעמליך
זיינעם נעבענמענשען אב, ענטוועדער עטוואס, דאס איהם צור בעוואהר
רונג געגעבען, אדער זאנסט אנפערטרויט װארדען, אדער איין גערויב
טעס גוט, אדער ער האט זיינעם נעבענמענשען עטוואס אונגערעכטער
22 ווייזע פארענטהאלטען. אדער ער האט עטוואס פערלאהרענעס גע
פונדען, לייגנעט עס אב, אונד שווערט איינען פאלשען איד, איבער

מנחה חדשה.

או ראה שלא יחדוהו לעד אבל הי' עומד שם בשעת מתן מעות וראה כל המעשה מראש ועד סוף, או ידע ר"ל שלא היה שם כלל אבל הפקידו אצלו שטר הלואה ומשם ידע כל הענין, והנך רואה בעיניך שאין מדרגות העדות הזו שוות, ולא אם עדות כולם נכונה כי מן הראוי שיהיה חיובו כשיחדוהו לעד ולא הגיד יותר חמור ממה שיהיה חיובו בהיותו עומד מאליו או בהיותו יודע ממה שקרא שטר הלואה, וגם יהיה חיובו יותר כשהיה עומד שם וראה בעיניו ובאזניו שמע כל המעשה ההוא ממה שיתחייב בידיעתו מצד השטר; גם טומאת מקדש וקדשיו יש בו מדרגות וחלוקות לאין חקר, כי יתכן שנכנס למקדש בהעלם הטומאה לבד או בהעלם המקדש לבד או בהעלם שניהם יחד, ולא יתכן למנות כל החלוקים אשר יפלו בענין: גם הטומאה אשר נטמא בה איננה אחד ולכן טהרתם חלוקה ג"כ, כי אין טומאת הנטמא בולד הטומאה חמורה כטומאת הנטמא באבי הטומאה או באבי אבות הטומאה, והכתוב השוה אותם בענין זה כמ"ש אשר יגע בכל דבר טמא, או כי יגע בטומאת אדם וגו'; גם שבועת ביטוי יש בה חלוקים ומדרגות לאין שיעור, והוא שיש בהם להבא ולשעבר, ובכל א' וא' הן ולאו, אכלתי ולא אכלתי, אוכל ולא אוכל, וכל חלוקה מנו לה עוד חז"ל חלוקים רבי', ומאחר שאין החטאת קבועה אין ראוי שיהי' קרבנם קבוע. והנה אחר זה הביא קרבן מעילה, ולא אאריך בטעם סמיכות הקרבנות שכבר האריך בו הרב ומשם תבין. ואמר שההנהנה מקדשי שמים שישלם קרן וחומש ויביא איל תמים לאשם, וטעם החומש כבר כתב הרב שאלו לא שלם כ"א הקרן בלבד הנה באמת היה נהנה מן ההקדש לפי שכל הנותן עינו בשום דבר לפי דרכן של בני אדם יוסיף על כדי שוויו סכום מה, ולכן שיערו ז"ל האונאה בשתות, ומדבריו תבין, והיה קרבנו זכר ולא נקבה לפי שלא היה זה פחות

עַל־אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה הָאָדָם לַחֲטֹא
23 בָהֵנָּה׃ וְהָיָה כִּי־יֶחֱטָא וְאָשֵׁם וְהֵשִׁיב אֶת־הַגְּזֵלָה
אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת־הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת־
הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת־הָאֲבֵדָה
24 אֲשֶׁר מָצָא׃ אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר־יִשָּׁבַע עָלָיו לַשֶּׁקֶר

מפטיר

הויפט איינע זאָלכע, דיא איין מענש בעגעהט, אונד זיך דאַדורך פֿער־
23 זינדיגט. ווען ער נון געזינדיגט האַט, אונד זיינע שולד ערקעננט,
זאָ זאָלל ער דאַז געראויבטע וויעדערגעבען, אָדער דאַז אונרעכט, וואַז
ער נעמליך אונגערעכטער ווייזע פֿאָרענטהאַלטען האַט, אָדער וואַז
איהם אַלז פֿערוואַהרען געגעבען וואָרדען, אָדער דאַז פֿערלאָהרענע,
24 וועלכעז ער געפֿונדען האַט. אָדער אויך וואָריבער ער זאָנסט פֿאַלש

מנחה חדשה.

במעלה כמי ששגג במצות לא תעשה לפי שזה שגג בדבר שיש כמוהו מותר, ולא הסנה עצמה, לא היה שעיר עזים, ומלת בערכך לא נודע אליגו טעם הכינוי בכל מקום, אבל במקום זה אנו יכולים לתת בו טעם מה, ואומר, כי הנה יודעי חן אמרו שהקפידה התורה שיהיה איל זה שוה ב׳ סלעים כמ״ש בערכך כסף שקלי׳ וגו׳, והדבר קשה לפי קוצר השגתי כי יתכן שימצא לפעמים איל שיהי׳ שוה שלש סלעים בסלע, ולא יתכן לומר שיאמר המוכר הילך איל זה בסלע ויאמר לו הקונה הילך ב׳ סלעי׳, ואף אם דבריהם אמת ושיתן צריכה תלמוד נוכל לומר שזה בא להעיר את החוטא הזה על רוב חסדי הש״י שהוא עושה עמו, כי מן הראוי היה שהאיש הזה אשר נהנה מן ההקדש שיהי׳ הוא עצמו קדש ולא יפדה אבל מות יומת שהרי בב״א שלא נכנס נבטנס דבר של הקדש לפי שהומר בהקדש אמר עליו והי׳ הוא ותמורתו יהי׳ קדש כש״כ זה שנכנס ההקדש במעיו, גם שיעור ביטול ההקדשות ידוע, וזה אם מעטו אם הרבה יאכל יש לו פדיון, ולכן אמר בערכך כסף שקלים כלומר פקח עיניך וראה חסדי הש״י שלקח בערכך ותמורתך איל תמים מן הצאן שתוכל לקנותו בכסף שקלים מה הן רב הן מעט, ולכ״א על הבא אחריו איל תמים מן הצאן בערכך לאשם ולא הזכיר בו כסף שקלים כי הכוונה לומר שיוכל לפדות עצמו בדבר מועט מממונו. והנה היה קרבן זה והבא אחריו והוא מה ששגג בספק מצות לא תעשה שוה שהוא איל תמים לפי שהחטא בשניהם הוא מצוי עד מאד שאע״פ שיהי׳ נזהר ונשמר עד מאד הוא מצוי שיכשל בדבר אשר כזה ולכן ג״כ נקראו אשם ולא חטאת, ואמר באחרון אשם הוא אשום אשם לה׳ ר״ל אשם הוא לפי שאין שום התכללות לומר שלא חטא כלל אבל באמת הן רב הן מעט אשום אשם לה׳, ולכן אמר הרב שעכ״פ היה בחטא הזה האיסור קבוע

וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשִׁתָיו יֹסֵף עָלָיו לַאֲשֶׁר
הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ: וְאֶת־אֲשָׁמוֹ 25
יָבִיא לַיהוָה אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ
לְאָשָׁם אֶל־הַכֹּהֵן: וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי 26
יְהוָה וְנִסְלַח לוֹ עַל־אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה
לְאַשְׁמָה בָהּ: פ

געוואָרדען האַט ; דיא הויפטזוממע מוס ער בעצאַהלען, אונד דען
פֿינפֿטען טהייל נאָך הינצוזעטצען ; דעם עס געהערט, זאָלל ער דיעזעס
צושטעללען. זאָבאַלד ער זיינע שולד ערקעננט. צום שולדאָפּפֿער 25
אַבער, דעם עוויגען צו עהרען, איינען ווידדער פֿאָן קליינפֿיעה, אָהנע
לייבעספֿעהלער, אין דעם ווערטהע דעס שולדאָפּפֿערס, דעם פריעסטער
בריינגען. דער פריעסטער פֿערזאָהנט איהן, פֿאָר דעם עוויגען, זאָ 26
זאָלל איהם פֿערגעבען ווערדען, וועגען דעזיעניגען זאָ ער בעגאַנגען,
זיך דאַראַן צו פֿערשולדען.

מנחה חדשה.

כאילו תאמר שהיה שם חתיכת חלב וחתיכת שומן שהאיסור שם ודאי אלא שאינו ידוע, אבל אם היתה חתיכה אחת בלבד ואין ידוע אם הוא חלב או שומן לא יתחייב עליה שום קרבן לפי שאם קרה מקרהו שהיתה של שומן על מה יהיה קרבנו זה, אבל הראשון אע"פ שאכל השומן הנ' באמת חטא שסבר הבריכה התור' רוב לבטלו ועדין לא נתבטל שהי' מותר באכילה וא"כ עכ"פ חטא ואשם אשם לה'. והנ' הביא אחר זה קרבן שבועת הפקדון וכל הדומי' לו ר"ל שעשקה ממון ונהנה משל חבירו שלא מדעתו באיזה אופן שיהי' ואמר שלא יתכפר לו בזבח ומנחה עד אשר ישיב את הגזלה אשר גזל וגו', ר"ל שישיב החפץ הנגזל בעניו ולא שיתן דמיו ויעכב החפץ אצלו. ואח"כ אמר או מכל אשר ישבע עליו לשקר ושלם אותו בראשו ר"ל שאם לא היה החפץ הנגזל בעולם באופן שלא היה יכול להשיב את הגזל' עצמה שיתן דמיו ודי לו, ואמר וחמישיתיו יוסף עליו ל' רבים ולמעלה אמר חמישיתו ל' יחיד והכוונה בל' רבים הוא לומר שיוסיף החומש הן שיחזיר החפץ בעינו הן שישלם אותו בראשו, ואח"כ יביא איל תמים בערכך לאשם לומר שיתבונן ויתן אל לבו שאו לו השיב את הגזל' שהוא מתחייב בנפשו ולא יתבע ממנו ממון אלא נפשו כמ"ש וקבע את קובעיהם נפש, והנה הי' קרבנו איל תמים ולא זולתו להורות על שהעון הזה הוא מגונה עד מאד ולא ינצל ממנו אלא מי ומי כי רעת האדם רב' עליו ויגרו תוקפו ליהנות בממון

ו

1 2 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ צַו אֶת־אַהֲרֹן
וְאֶת־בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִוא הָעֹלָה
עַל מוֹקְדָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ כָּל־הַלַּיְלָה עַד־הַבֹּקֶר
3 וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ׃ וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד
וּמִכְנְסֵי־בַד יִלְבַּשׁ עַל־בְּשָׂרוֹ וְהֵרִים אֶת־
הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת־הָעֹלָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ

1 2 דער עוויגע שפראך צו משה, ווית פאלגט. גיב אהרן אונד זיינען
זאהנען פאלגענדען בעפעהל, דיעזעס איזט דיא פערארדנונג פיר דאז
גאנצע אפפער; אין זאלכעס גאנצע אפפער זאלל דיא גאנצע נאכט היגדורך, ביז אן דען מארגען אויף דער פייערשטעללע דעז אלטארז ליגען
בלייבען, אונד דאז פייער דעז אלטארז זאלל אויף דעז נאכטז דארויף
3 ברעננען. דער פריעסטער זאלל אלזדאן דעז מארגענז זיין ליינענעז
קלייד אנציעהען, אונד ליינענע בייןקליידער אן זיינען בלאסען לייבע אנ
ציגען, דיא אשע וועגנעהמען, אין וועלכע דאז פייער אויף דעם אלטאר
דאז גאנצע אפפער פערצעהרט האט, אונד זיא נעבען דעם אלטאר היני

מנחה חדשה.

לאריס ובכמ׳ דברים הוא מורה התר לעצמו וגו׳ הי׳ הדבר נודע ונתבע בב״ד
היו מכריחין אותו להשיב, וכבר אמרו בתר גנבא גנוב טעמא טעים, ורוב
גדולי עולם נטבעו בעון זה ולא ירגישו בו אם לא יתנו דעתם בו עד מאד כי
אין אדם רואה חובה לעצמו בכל הדברים שהוא חייב בהם כי קרוב אדם אצל
עצמו ובכל רוכתא איתרחיש בכל שעתא דייכא למפקין מיניה ממונא בדינא,
ולכן היודע כל תעלומות לבות בני אדם ושוקל כל מעשיהם במאזני הצדק
הצריך להביא על חטאתו זאת איל תמים להורות על שלא פחת מעלתו מאד
בזה החטא כי כמעט שהוא מטבע האדם כי יש בו מדרגות רבות ורובם הם
באופן שיטעה בהם האדם מבלי שירגיש אלא אחר עיון גדול, ואע״פ שיש בעון
הז׳ דבר מבוער לאמר כאילו תאמר החוטף ממון חבירו או נוטל ממנו בחוקת
היד הנ׳ לא יבדיל יודע ועד בענין הבאת הקרבן ביניהם כי יש בדבר מדרגות
עצמו מכפר, וא״כ הי׳ כל אחד צריך קרבן מיוחד כפי מדרגת חטאו ואין
לדבר סוף, ולכן הצריך שיהי׳ קרבנם כפי היותר נקל, כי יותר ראוי הוא
שנקל על החמור ממה שנחמיר על הקל ולכן קראו אשם ולא חטאת.
ה׳ יצילנו משגיאות ויאיר עינינו במאור תורתו.

אחרי שהשלים הדינים אשר יתחייב בהם המביא את קרבנו לה׳ התחיל
לבאר הדינים אשר יתחייב הכהן המקריב את עולת איש ואמר זאת תורת

4 וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ: וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדָיו וְלָבַשׁ
בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת־הַדֶּשֶׁן אֶל־מִחוּץ
5 לַמַּחֲנֶה אֶל־מָקוֹם טָהוֹר: וְהָאֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ
תּוּקַד־בּוֹ לֹא תִכְבֶּה וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים
בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר
6 עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים: אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל־
7 הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה: ס וְזֹאת
תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקְרֵב אֹתָהּ בְּנֵי־אַהֲרֹן לִפְנֵי

לעגען. ער זאָהט אַבער דיעזע קליידער אויז, אונד לעגט אַנדערע 4
קליידער אַן, ווען ער דיא אַשע אויז דעם לאַגער הינאויז בריינגט, אַן
איינען ריינען אָרט. דאַז פייער אויף דעם אַלטאַר זאָל דאַרויף ברען- 5
נען, עז זאָלל ניכט ערלאָשען, דער פריעסטער יעדען מאָרגען פֿרישעז
האָלץ דאַרויף לעגען, דאַז טאֶגליכע גאַנצע אָפּפֿער דאַרויף אָרדנען,
אונד הערנאַך דיא אָפּפֿערשטיקע דער פֿריעדענזאָפּפֿער דאַרויף אַין
רויך אויפֿגעהען לאַססען. איין בעשטאָנדיגעז פייער זאָלל אויף דעם 6
אַלטאַרע ברעננען, ניע ערלאָשען. דיעזעז איזט דיא פֿעראָרדנונג 7
פֿיר דאַז שפייזאָפּפֿער, דיא קינדער אהרן'ס בריינגען עז פֿאָר דעם

מנחה חדשה.

העולה וגו', הכתו' בהכפל הז' שלא תחשוב שזה הדין כוהג בכל הקרבנות
ונקראים כולם בשם עול' ע"ש שעולים ליקרב ע"ג המזבח לכך אמר היא העול'
ר"ל המיוחדת בשם עול', וכי תאמר אי משום זה לא הי' צריך לכופלו שהרי
הוא מפרש במע' המנח' והחטאת והאשם והמלואים והשלמים וא"כ תורת
העול' היא לעול' ולא לזולתה? אומר לך שלפי שלא הזכיר בכל אחר הקרבנות
הדינים אשר הזכיר בעולה שכל הקרבנות נקראים בשם עול' ע"ש שהם עולים
ע"ג המזבח והושוו כולם בדינם הנ"ל בעולה ושאר הקרבנות הוסיפו עליה במה
שנאמר בכל אחד מהם בפרט, וא"כ נהכרח הוצרך לפרש ולומר היא העול'.
ואמר שתהי' על מוקדה אשר על המזבח כל הלילה ושתהי' אש המזבח דולקת
בו ר"ל שלא תכבה בעוד שהעול' על האש, והזכיר אחרי העול' המנחה כנוהג,
ואמר הקרב אותה בני אהרן וגו' הרצון בזה שלא יקווץ ממנה אזכרתה על
שיקרב את כונה לפני המזבח לפי שחלק הכהני' בה לא זכו אותם מאת מכרו אבל
זכו בו משלחן הש"י וא"כ ראוי הוא שיביאו את כולה לפני הש"י ואח"כ יעלו פרס

8 יְהוָה אֶל־פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ: וְהֵרִים מִמֶּנּוּ בְּקֻמְצוֹ
מִסֹּלֶת הַמִּנְחָה וּמִשַּׁמְנָהּ וְאֵת כָּל־הַלְּבֹנָה
אֲשֶׁר עַל־הַמִּנְחָה וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ רֵיחַ נִיחֹחַ
9 אַזְכָּרָתָהּ לַיהוָה: וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ
אַהֲרֹן וּבָנָיו מַצּוֹת תֵּאָכֵל בְּמָקוֹם קָדֹשׁ בַּחֲצַר
10 אֹהֶל־מוֹעֵד יֹאכְלוּהָ: לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם
נָתַתִּי אֹתָהּ מֵאִשָּׁי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא כַּחַטָּאת

8 עוויגען צום אַלטאַרע הין. דער פריעסטער ניממט זיינע האַנד פאָלל
פאָן דעם פיינסטען מעהלע דעס שפייזעאָפפערס, אונד פאָן דעם אָהלע,
אונד אַללען ווייהראוך, דער אויף דעם שפייזעאָפפער ליעגט, אונד
לעסט אויף דעם אַלטאַר דען דופט דאַפאָן צום אַנגענעהמען גערוך אויפ־
9 שטייגען, דעם עוויגען צו עהרען. וואַס דאַפאָן איבריג איזט, זאָללען
אַהרן אונד זיינע זעהנע עססען; אין אונגעזייערטען קוכען זאָלל עס גע־
געססען ווערדען, אַן איינעם הייליגען אָרטע, אים האָפע דעס שטיפטס־
10 געצעלטס: זאָללען זיא עס פערצעהרען. עס זאָלל ניכט געזייערט געבאַק־
קען ווערדען, איך האַבע עס צו איהרעם אַנטהייל געגעבען, פאָן מיינען
צום פייער בעשטיממטען אָפפערן, עס איזט איין אַללערהייליגסטעס זאָ

מאת המלך מעל שלחנו, גם בלבונה הוסיף ביאור שצריך ללקוט כל גרגירי הלבונ' ואח"כ יקמוץ ושלא יעשה מד' לקומץ כמ"ש והרים ממנו בקומצו מסלת המנחה ומשמנה ואת כל הלבונ' אשר על המנח' ופי' כאן שחלק הכהנים לא תאפה חמץ בשום ענין ונתן בזה סבה ואמר שחלקם זה זכו בו מאשי ה' ולא מאת הבעלים וא"כ הדין הנוהג בנאכל על האשים ראוי שינהג בחלק משרתי האשים כי חלק הכהנים ג"כ לכפרה על הבעלים וא"כ הדין בשניהם שוה, ומאחר שהזכיר דיני המנח' הוצרך לזכור עשה מנחת הכהן. ואמר שתהי' מחציתה בבקר ומחצית' בערב מה שאין כן במנחת ישרא', והכוונ' בזה להעיר את הכהן שתהי' מחשבתו תמיד פנוי' מכל עסקי הבלי העולם כדי שתהי' מחשבתו דבקה בה' תמיד ערב ובקר, גם לזאת הכוונ' בזה שתהי' על מחבת בשמן שהיא היותר נאה ומשובחת מכל מיני מנחות לומר שצריך שיהיו מעשיו נאים ומשובחים מכל שאר אישי ישרא'. ואמר שצריכ' פתיתה וכבר זכרנו הכוונ', ואמר שלפי שהמנחה הזאת היא' ביום המשח אותו לכהן לה' ועדין לא הוכשר להקריב שום קרבן

וְכָאָשָׁם׃ כָּל־זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן יֹאכְלֶנָּה חָק־ 11
עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם מֵאִשֵּׁי יְהֹוָה כֹּל אֲשֶׁר־יִגַּע
בָּהֶם יִקְדָּשׁ׃ פ שני
12 וַיְדַבֵּר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן 13
וּבָנָיו אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהֹוָה בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ
עֲשִׂירִת הָאֵפָה סֹלֶת מִנְחָה תָּמִיד מַחֲצִיתָהּ
בַּבֹּקֶר וּמַחֲצִיתָהּ בָּעָרֶב׃ עַל־מַחֲבַת בַּשֶּׁמֶן 14
תֵּעָשֶׂה מֻרְבֶּכֶת תְּבִיאֶנָּה תֻּפִינֵי מִנְחַת פִּתִּים
תַּקְרִיב רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהֹוָה׃ וְהַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ 15

ווי דאס זינדאָפּפֿער אונד שולדאָפּפֿער. יעדע מאַננספּערזאָן אונטער 11
דען קינדערן אהרן'ס דאַרף עס עססען, דיעזעס איזט איין עוויגע לייסטען פֿיר
אייערע נאַכקאָממען איין בעסטיממטער טהייל אויס דען פֿייעראָפּפֿערן
דעס עוויגען; וואַס דאַראַן אַנריהרט זאָלל הייליג זיין. 12 דער עוויגע
שפּראַך צו משה, ווי פֿאָלגט: 13 דיעזעס איזט דאַס אָפּפֿער וועלכעס אהרן
אונד זיינע זאָהנע, אַם טאַגע זיינער זאַלבונג, דעם עוויגען צו עהרען,
דאַרבּרינגען זאָללען, יעדערצייט איין צעהנטהייל איפה פֿיינעס מעהל,
צום שפּייזעאָפּפֿער, דיא העלפֿטע דעס מאָרגענס, אונד דיא העלפֿטע
דעס אַבענדס. 14 אין איינער פּפֿאַננע זאָלל עס מיט אֶהל צורעכט געמאַכט
ווערדען, אַבגעבאַקטען זאָללסט דו עס בּרינגען; צוויעבאַקק אונד אין
שטיקקען צערבראָכען זאָללסט דו דיעזעס שפּייזעאָפּפֿער, צום אַנגע-
נעהמען גערוך, דעם עוויגען צו עהרען אָפּפֿערן. 15 דער געזאַלבטע

מנחה חדשה.

שתהי' הקרבתו ע"י הסגן, ואמר שכל מנחת כהן שתהיה כולה כליל והכלל
שמנחת ישראל ראוי שיאכלו ממנו הכהנים לפי שהם סרסורים בינם ובין הש"י
והכהנים אוכלים מעל שלחן אביהם ובעלים מתכפרים במה שיתנו להם לדבק
בש"י ובמשרתיו המעולים, אבל הכהנים אין סרסור ואין אמצעי בינם לש"י כי
הם הם הקרובים הנגשים אל ה' ואינם צריכים לידבק בפחותים מהם ול"כ
ראוי שתהי' כולה כליל. ואחרי המנחה הזכיר החטאת ואמר שהוא קדש
קדשים ולכן צריך שתאכל במקום קדוש והצריך שביר' לכלי חרש אשר תבושל
בו לפי שאינו יוצא מידי דפיו לעולם ובכל פעם ופעם שיתנוהו על האש יפליט

תחתיו מבניו יעשה אתה חק־עולם ליהוה
16 כליל תקטר: וכל־מנחת כהן כליל תהיה לא
תאכל: פ
17 18 וידבר יהוה אל־משה לאמר: דבר אל־אהרן
ואל־בניו לאמר זאת תורת החטאת במקום
אשר תשחט העלה תשחט החטאת לפני
19 יהוה קדש קדשים הוא: הכהן המחטא
אתה יאכלנה במקום קדש תאכל בחצר
20 אהל מועד: כל אשר־יגע בבשרה יקדש

פריעסטער, וועלכער פאן דען זאהנען אהרן'ס איהם פאלגען ווירד,
זאלל עז צובערייטען; אויף עוויגע צייטען איין בעשטיממטער טהייל
16 דעם עוויגען צו עהרען, אום גאנץ איין רויך אויפגעהען. אללע שפייזע
אפפער איינעז פריעסטערז זאלל גאנץ געאפפערט אונד ניכט געגעססען
17 18 ווערדען. דער עוויגע שפראך צו משה, ווי פאלגט:. רעדע צו
אהרן אונד זיינען זאהנען, אונד זאגע איהנען, דיעזעז איזט דיא פער:
ארדנונג פיר דאז זינדענאפפער: אן דעם ארטע, וואו מאן דאז גאנצע
אפפער שלאכטעט, זאלל אויך דאז זינדענאפפער פאר דעם עוויגען
19 געשלאכטעט ווערדען: עז איזט איין אללערהייליגסטעז. דער פריעס:
טער, וועלכער זינדענאפפער בריגגט, זאלל עז אויך פערצעהרען; אן
איינעם הייליגען ארטע, איים האפע דעז שטיפטזגעצעלטעז, זאלל מאן עז
20 עססען. וואז אן פלייש אנריהרט, זאלל הייליג זיין, אונד ווען מאן

מנחה חדשה.

ממה שבלע מבשר החטאת ויהנו ממנו. ואמר שכל חטאת אשר יובא מדמה אל
הקדש פנימה שישרפוה באש והיא חטאת הכהן המשיח וחטאת הקהל, וחז"ל
למדו מכאן שכל חטאת ישראל שהובא בשוגג לכפר בקדש לא תאכל וכו'. והדין
עמהם לפי שחטאת הכהן והקהל לא הוסיף בהם כלל על מה שכבר הזכיר בפ'
ויקרא וכבר הוזכר זה הדין שם. ואח"כ הביא האשם ופי' בו שתאכל לזכרי
כהונ' במקום קדוש. ואמר מי הם הזוכים בה ובעור העולה ובשיירי המנחה
ואח"כ חלוף זבחי השלמים ודין כ"א מהם. ואמר ואם על תודה יקריבנו וגו'
כי זבחי שלמים לא יביאום אלא לתת תודה לש"י על מה שהכנס מן הטובה או

וַאֲשֶׁ֨ר יִזֶּ֤ה מִדָּמָהּ֙ עַל־הַבֶּ֔גֶד אֲשֶׁר֙ יִזֶּ֣ה עָלֶ֔יהָ
21 תְּכַבֵּ֖ס בְּמָק֥וֹם קָדֹֽשׁ׃ וּכְלִי־חֶ֛רֶשׂ אֲשֶׁ֥ר תְּבֻשַּׁל־
בּ֖וֹ יִשָּׁבֵ֑ר וְאִם־בִּכְלִ֤י נְחֹ֙שֶׁת֙ בֻּשָּׁ֔לָה וּמֹרַ֥ק
22 וְשֻׁטַּ֖ף בַּמָּֽיִם׃ כָּל־זָכָ֥ר בַּכֹּהֲנִ֖ים יֹאכַ֣ל אֹתָ֑הּ
23 קֹ֥דֶשׁ קָֽדָשִׁ֖ים הִֽוא׃ וְכָל־חַ֠טָּאת אֲשֶׁ֨ר יוּבָ֤א
מִדָּמָהּ֙ אֶל־אֹ֥הֶל מוֹעֵ֛ד לְכַפֵּ֥ר בַּקֹּ֖דֶשׁ לֹ֣א תֵאָכֵ֑ל
בָּאֵ֖שׁ תִּשָּׂרֵֽף׃ פ
ז וְזֹ֥את תּוֹרַ֖ת הָאָשָׁ֑ם קֹ֥דֶשׁ קָֽדָשִׁ֖ים הֽוּא׃ בִּמְק֗וֹם
אֲשֶׁ֤ר יִשְׁחֲטוּ֙ אֶת־הָ֣עֹלָ֔ה יִשְׁחֲט֖וּ אֶת־הָאָשָׁ֑ם
וְאֶת־דָּמ֛וֹ יִזְרֹ֥ק עַל־הַמִּזְבֵּ֖חַ סָבִֽיב׃ וְאֵ֥ת כָּל־חֶלְבּ֖וֹ 3

פאן דעם בלוטע אויך איין קלייד שפריצט, זא זאללסט דוא דיא שטעללע,
ווארויף דאס בלוט געשפריצט ווארדען, אן איינעם הייליגען ארט וואשען.
אירדענעס געפאס, אין וועלכעם עס געקאכט ווארדען, מוס צערבראכען 21
ווערדען; איזט עס אבער אין איינעם קופפערנען געפאסע געמאכט
ווארדען, זא זאלל עס מיט וואססער געשייערט, אונד אויסגעשפיהלט
ווערדען. יעדע מאננספערזאן אונטער דען פריעסטערן דארף עס 22
עססען: עס איזט איין אללערהייליגסטעס. יעדעס זינדענאפפער אבער, 23
פאן דעסען בלוטע מאן אין דאס שטיפטסגעצעלט ברינגט, אין דעם הייליג־
טהומע צו פערזאהנען, זאלל ניכט געגעססען, זאנדערן אין פייער
פערברענט ווערדען. דיעסעס איזט דיא פעראָרדנונג פיר 1
דאס שולדאפפער: עס איזט איין הייליגטהום פאן דער ערסטען קלאססע. 2
אן דעם ארטע, וואָ מאן דאס גאנצע אָפפער שלאכטעט, זאלל אויך דאס
שולדאפפער געשלאכטעט ווערדען; דאס בלוט זאלל מאן אויף דעם
אלטאר הערום שפרענגען. אללעס אונשליט דאפאן זאלל מאן 3

מנחה חדשה.

בכדר או כדנ', ואמר שאם הי' תודה שיקריב עליו חלות מצות ורקיקי מצות וסלת מורבכת ר"ל חלות מצות חלוטות ברותחין וחלות לחם חמץ והנה היה חמץ כנגד מצה בכלל. וכנגד כל חלק מן המצה בפרט ר"ל שהחמץ הי' איפה שהיא עשר עשרון ועושין ממנו עשר חלות עשרון לחלה והמצ' הי' ג"כ עשר עשרונות והי' פוצל שליש תו ועושה ממנו עשר מצות ג' מצות לכל עשרון והשליש

יַקְרִיב מִמֶּנּוּ אֵת הָאַלְיָה וְאֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה
4 אֶת־הַקֶּרֶב׃ וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב
אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת
5 עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה׃ וְהִקְטִיר אֹתָם
6 הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה אִשֶּׁה לַיהוָה אָשָׁם הוּא׃ כָּל־
זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכְלֶנּוּ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ יֵאָכֵל
7 קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא׃ כַּחַטָּאת כָּאָשָׁם תּוֹרָה
8 אַחַת לָהֶם הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יְכַפֶּר־בּוֹ לוֹ יִהְיֶה׃ וְהַכֹּהֵן
הַמַּקְרִיב אֶת־עֹלַת אִישׁ עוֹר הָעֹלָה אֲשֶׁר
9 הִקְרִיב לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה׃ וְכָל־מִנְחָה אֲשֶׁר תֵּאָפֶה

אָפפֿערן, נעמליך דאס גאנצע שוואנצשטיקק, דאס אונשליטט, וועלכעס
4 דאס איינגעווייידע בעדעקקט. דיא ביידען ניערען נעבסט דעם אונ־
שליטט דאראן, וועלכעס אן דען לענדען זיצט, אונד דאס נעץ (מיט דער
5 לעבער נעבסט דען ניערען זאלל ער עס אבזאנדערן). דער פריסטער
לאססט עס אויף דעם אלטאר אין רויך אויפגעהען, אלס איין פייעראָפפער
6 דעם עוויגען צו עהרען: עס איזט איין שולדאָפפער. יעדע מאננס־
פערזאָן אונטער דען פריעסטערן דארף עס עססען, אן איינעם היילינגען
7 אָרטע זאָלל מאן עס עססען: עס איזט איין אללערהייליגסטעס. דאס
זינדענאָפפער אונד דאס שולדאָפפער האבען איינערלייא פעראָרדנונג;
דער פריעסטער וועלכער דאמיט פערזאָהנט, דעם זאָלל עס געהאָרען.
8 אונד דעריעניגע פריעסטער, וועלכער איינעס מאננעס גאנצע אָפפער
דארברינגט, דעם זאָלל דאס פעלל דעס גאנצען אָפפערס דאס ער דארגע־
9 בראכט, דעם פריעסטער געהאָרען. יעדעס שפייזאָפפער, דאס

מנחה חדשה.

פי' עושה ג"כ עשר רקיקין והשלים האחד הי' עושה עשר חלות חלוטות, והנה הנה פי' באר היטב מהיכן למדו כל זה ומשם תבין דברי צדיקים. אבל מה שצריך שנתעורר שיו הוא לדעת למה הי' מביא בזה הקרבן חלות מצות מה שאין כן בכל קרבן ולמ' הי' החיוב כנגד המנ', ואומר כי ממ' שאמרנו בפסוק כי כל שאור וכל דבש וגו' יתבאר זה קצת ביאור כי ידיעת ההפכים אחת והוא כי חז"ל

בַּתַּנּוּר וְכָל־נַעֲשָׂה בַמַּרְחֶשֶׁת וְעַל־מַחֲבַת
לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֹתָהּ לוֹ תִהְיֶה׃ וְכָל־מִנְחָה 10
בְלוּלָה־בַשֶּׁמֶן וַחֲרֵבָה לְכָל־בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה
אִישׁ כְּאָחִיו׃ פ שלישי
וְזֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר יַקְרִיב לַיהוָה׃ 11
אִם עַל־תּוֹדָה יַקְרִיבֶנּוּ וְהִקְרִיב עַל־זֶבַח הַתּוֹדָה 12
חַלּוֹת מַצּוֹת בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת
מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן וְסֹלֶת מֻרְבֶּכֶת חַלֹּת בְּלוּלֹת
בַּשָּׁמֶן׃ עַל־חַלֹּת לֶחֶם חָמֵץ יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ עַל־ 13

אין אָפֿען געבאַקקען, אָדער אין איינער נאַפפֿע, אָדער אין דער
פפֿאַננע צובעריייטעט ווירד, זאָלל דעם פריעסטער געהערען, דער
עז דאַרברינגט. מיט אָהל איינגעקנעטענע אָדר טראָקקענע שפייזע 10
אָפפֿער, זאָלל אַללען זאָהנען אהרן'ס געהערען, איינעם וויא דעם
אַנדערן. פֿאָלגענדעז איזט דיא פֿעראָרדנונג פיר דאַז פֿריעדענזאָפפֿער, 11
דאַז מאַן דעם עוויגען צו עהרען דאַרברינגען ווירד: ווען מאַן עז 12
צום דאַנקאָפפֿער ברינגען וויל, זאָ מוס מאַן בייא דעם דאַנקאָפפֿער
ברינגען, אונגעזייערטע קוכען מיט אָהל איינגעריהרט, אונד אונגע-
זייערטע פֿלאַדען מיט אָהל בעשטריכען, אונד געזאָטטענעז פֿיינעז מעהל
צו קוכען מיט אָהל אַנגעקנעטען. נעבסט געזייערטען קוכען זאָלל ער 13

מנחה חדשה.

דימו השאור ליצה"ר וכן הוא מבו' פנים. והכ' צוה הש"י בקרבן המנח' שתהי' מצה ולא תהי' חמץ כלל ואפילו חלק הכהנים לא תאפה חמץ לפי שהמנחה היא באה לכפר' על עון מה והחוטא הזה לא חטא עד שנטו' של התאוות הגופניי' ונשתמש בחמץ הזה יותר ממה שהותר לו להשתמש וא"כ לא יתרפא מחליו זה עד שובו של הקצה האחר ויאסור על עצמו דברים שהיו לו בהיתר כי בזה יתכן שישוב של השיווי וישתמש במותר מבלי שישלח ידו כלל ופרט באסור לו, ולזה היתה מנחתו מצה להעיר את החוטא הזה שרפואתו היא שלא ישתמש ביצה"ר הזה כלל ואפילו במה שהותר לו להשתמש בו עד שירגיל נפשו לשעבד יצרו ולהתגבר עליו ואח"כ יקח מה שהותר לו כי זה כל האדם וגם את העולם נתן בלבם כי לולא יצרו הרע לא יתכן להיות לו ולעולם קיום כי הוא באדם

14 זבח תודת שלמיו: והקריב ממנו אחד מכל-
קרבן תרומה ליהוה לכהן הזרק את-דם
15 השלמים לו יהיה: ובשר זבח תודת שלמיו
ביום קרבנו יאכל לא-יניח ממנו עד-בקר:
16 ואם-נדר ׀ או נדבה זבח קרבנו ביום הקריבו
את-זבחו יאכל וממחרת והנותר ממנו יאכל:
17 והנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש
18 ישרף: ואם האכל יאכל מבשר-זבח שלמיו

אַלזאָ דיעזעז נאָך אָפּפער ברינגען, בייא זיינעם דאַנק: אונד פֿריידענ:
14 אָפּפער. איין שטיק פֿאָן יעדעם בראָדאָפּפער ברינגט ער אַלז איינע
העבע דעם עוויגען דאַר; דיעזעז זאָלל דעם פריעסטער געהאָרען,
15 וועלכער דאַז בלוט דעז פֿריידענאָפּפערז שפּרענגט. דאַז פֿלייש פֿאָן
דיעזעם דאַנק: אונד פֿריידענאָפּפער, מוס אַן דעם טאַגע געגעססען
ווערדען, אַן וועלכעם עז געאָפּפערט ווירדע, מאַן זאָלל ניכטז דאַפֿאָן
16 ביז מאָרגען לאַססען. איזט עז אַבער איין געלובדע אָדער פֿרייאווילליגעז
אָפּפער, זאָ זאָלל עז אַן דעם טאַגע, דאַ ער זיין אָפּפער דאַרברינגט,
געגעססען ווערדען, אונד טאַגז דאַראויף (אַבער נור וואַז איבריג בלייבט),
17 דאַרף מאַן אויך דאַפֿאָן עססען. וואַז פֿאָן דעם פֿלייש דעז אָפּפערז
18 איבריג בלייבט, זאָלל אַם דריטטען טאַגע פֿערברענט ווערדען. האַט
אַבער פֿאָן דעם פֿליישע דער פֿריידענאָפּפער אויך אַם דריטטען טאַגע

מנחה חדשה.

כמו השאור בעיס' וכמו המלח בתבשיל שהראוי ממנו הוא מתקן עד מאד והיותר מן הראוי הוא מפסידו, ולפטרו בלא כלום אי אפשר יען הוא יצר לב האדם כי הוא כנת קיום העולם בהשתמשו בו כראוי או בפחות מעט מהראוי ולכן קרבן התוד' אשר הוא בא על ההודא' לש"י על אשר גמלם ברחמיו וברוב חסדיו ראוי שיביא על קרבנו חמץ ומצ' להורות שהוא משעבד כל כחותיו הן שכליות הן חומריות לש"י לעבדו בלב שלם ובנפש חפצה כי בזה בחר ה', כי לא בא קרבן זה על שום חטא לומר שישוב מדרכו הרע' ומן החמס אשר בכפיו, ולכן הי' ג"כ החמץ כנגד המצ' כי לא יתכן למצות השכליות קיום מבלי המעשיות, וגם כל חלק מן ג' חלקי הנפש המשכלת א"א לה בשום פעול' ובשום השג' מבלי הכחות החומריות והש"י יבחנו בדרך אמת. וזה שיקח ממנו אחד מכל קרבן

בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לֹא יֵרָצֶה הַמַּקְרִיב אֹתוֹ לֹא
יֵחָשֵׁב לוֹ פִּגּוּל יִהְיֶה וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ
19 עֲוֺנָהּ תִּשָּׂא: וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר־יִגַּע בְּכָל־טָמֵא לֹא
יֵאָכֵל בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף וְהַבָּשָׂר כָּל־טָהוֹר יֹאכַל
20 בָּשָׂר: וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח
הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַיהוָה וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה
21 הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ: וְנֶפֶשׁ כִּי־תִגַּע בְּכָל־טָמֵא
בְּטֻמְאַת אָדָם אוֹ בִּבְהֵמָה טְמֵאָה אוֹ בְּכָל־שֶׁקֶץ

געגעססען ווערדען זאָללען, זאָ ווירד דאַז אָפּפער ניכט גנעדיג אַנגענאָממען, עז זאָלל דעם ניכט אַנגערעכנעט ווערדען, דער עז געבראַכט האַט, זאָנדערן פֿערוואָרפֿען זיין (אָדער דער עז דאַרברינגט, ווּם דיזעז גענאַדיגען ניכט האַבען, דען עז ווירד דאַדורך פֿערוואָרפֿען), דיא פערזאָן וועלכע דאַפאָן איסט, טראָגט איהרע מיסטהאַט. דאַז
19 אָפּפערפֿלייש וועלכעז עטוואַז אונרייניז בעריהרט, זאָלל ניכט געגעססען, זאָנדערן פֿערברענט ווערדען; וואַז זאָנסט אָפּפערפֿלייש בעטריפֿט,
20 זאָ קאַן יעדער רייגע דאַפאָן עססען. ווען אַבער יעמאַנד פאָן דעם פֿלייש דעז פֿרידענזאָפּפֿערז איסט, וועלכעז דעם עוויגען צו עהרען בעשטיממט איזט, אינדעם ער איינע אונרייניגקייט אַן זיך האַט, זאָ זאָלל דיעזעלבע פערזאָן אויז איהרעם פֿאָלקע אויזגעראָטטעט ווערדען.
21 ווען יעמאַנד עטוואַז אונרייניז אַנריהרט, אַן דיא אונרייניגקייט איינעז מענשען, אָדער אַן איין אונרייניז פֿיעה, אָדער זאָנסט איין אויז

מנחה חדשה.

ר״ל אחד חמץ וג׳ מצה להניף אותם לפני ה׳ כי לא יעלו למזבח לריח ניחח לכנת החמץ, ואומרו תרומ׳ למדו שהם עשר מכל מין, ומ״ש בפ׳ כי תשא יתבאר לך לי״ה הי׳ א׳ מכל קרבן תרומ׳ לה׳, והכ׳ לגודל מעלת זה הקרבן בעיני שמים ואדם לפי שהוא בא להודות שאינו כפוי טוב׳ וכל מדות טובות באות מן המד׳ הזאת ומסבתה לפי׳ קבע לה זמן אכילתה יום ולילה לפי שעדיין לא נכנס בבשר זה הפסד כלל, אבל שלמי נדר ונדב׳ קבע להם ב׳ ימים ולילה אחד. ואמר עוד שהמקריב את זבח שלמיו שהוא עצמו יביא את קרבנו בידו ולא ימסרנו לכהן לעבוד עבודתו וילך לו, וכל זה הוא להגדיל שכר ובמ׳ שיתן לבו, ואמר שיביא עם החלב חזה ושוק ר״ל החלב והכליות והכבד אלא שקרא

טָמֵא וְאָכַל מִבְּשַׂר־זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַיהוָה
22 וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ׃ וַיְדַבֵּר יְהוָה
23 אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
24 כָּל־חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז לֹא תֹאכֵלוּ׃ וְחֵלֶב
נְבֵלָה וְחֵלֶב טְרֵפָה יֵעָשֶׂה לְכָל־מְלָאכָה
25 וְאָכֹל לֹא תֹאכְלֻהוּ׃ כִּי כָּל־אֹכֵל חֵלֶב מִן־
הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיב מִמֶּנָּה אִשֶּׁה לַיהוָה
26 וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מֵעַמֶּיהָ׃ וְכָל־דָּם לֹא

רייניע טייגה, אונד פֿאָן דעם פֿלייש דעז פֿרידענספֿפֿערז איסט,
וועלכעז דעם עוויגען צו עהרען בעשטיממט איזט, יענע אויז איהרעם
22 פֿאָלקע אויזגעראָטטעט ווערדען. דער עוויגע שפּראַך צו משה,
23 וויא פֿאָלגט: רעדע צו דען קינדערן ישראל'ס, וויא פֿאָלגט; אַללעז
אונשליט פֿאָן איינעם אָכזען, איינעם לאַממע אָדער איינער ציעגע,
24 זאָללט איהר ניכט עסען. דאַז אונשליט פֿאָן איינעם געפֿאַללענען,
אָדער פֿאָן איינעם צעררייסענען פֿיעה, קאַן צו אַללערלייא אַרבייט גע-
25 ברויכט ווערדען, אַבער עסען זאָללט איהר עז ניכט. דען ווער אונ-
שליט איסט פֿאָן איינעם זאָלכען פֿיעה, דאַפֿאָן מאַן דעם עוויגען צו
עהרען פֿייעראָפּפֿער ברינגט, דיעזע פּערזאָן וועלכע געגעססען, זאָל
26 אויז איהרער נאַציאָן אויזגעראָטטעט ווערדען. קיינערלייא בלוט זאָללט

מנחה חדשה.

את כולם חלב לפי שהם קרבים מטעם חלב כמו שפי' בויקר', ואע"פ שלא הזכיר תנופ' כי אם בחזה הנ' היו מניפים גם שוק הימין כמ"ש הרב ופי' הטעם שאמר שכנגד החזה הי' מוליך ומביא שכן היא תנועת החז בנ"א והי' מעלה ומוריד כנגד השוק שכן היא תנועתו גם הוא, והיו ב' מנות האל' לכהן כדי שיתן אל לבו לומר שכל יצר מחשבות לבו וכל תנועותיו יהיו רצויים לעבדי ה' כי בזה יתרצ' זה תמיד אל אדוניו אדון כל הארץ, ואמר זאת היא משחת אהרן ומשחת בניו ר"ל שזה הי' להם לסבת משחם לכהן לה' והוא המתנות הנ"ל בכל קרבן. והנ' הביא בזה המקום ענין משחת אהרן ובניו וכל ענין המילואים לפי שדין המלואים והשלמים אחד בכמ' דברים ואע"פ שכבר הוזכר זה בואת' תצוה וכבר כמשחו ביום הקמת המשכן שלא יתכן שיהי' המזבח מבלי כהן לכהן לה',

תֹאכְלוּ בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם לָעוֹף וְלַבְּהֵמָה׃ כָּל־ 27
נֶפֶשׁ אֲשֶׁר־תֹּאכַל כָּל־דָּם וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ
הַהִוא מֵעַמֶּיהָ׃ פ
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי 28 29
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הַמַּקְרִיב אֶת־זֶבַח שְׁלָמָיו
לַיהוָה יָבִיא אֶת־קָרְבָּנוֹ לַיהוָה מִזֶּבַח שְׁלָמָיו׃
יָדָיו תְּבִיאֶינָה אֵת אִשֵּׁי יְהוָה אֶת־הַחֵלֶב עַל־ 30
הֶחָזֶה יְבִיאֶנּוּ אֵת הֶחָזֶה לְהָנִיף אֹתוֹ תְּנוּפָה
לִפְנֵי יְהוָה׃ וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־הַחֵלֶב הַמִּזְבֵּחָה 31
וְהָיָה הֶחָזֶה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו׃ וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין 32

איהר עסען, אין אַללען אייערן וואָהנפּלעטצען, וועדער פאָן געפליגעל
נאָך פאָן פיעה. יעדע פערזאָן וועלכע אירגענד איינערלייא בלוט 27
איסט, זאָלל אויז איהרער נאַטיאָן אויזגעראָטטעט ווערדען.
דער עוויגע שפּראַך צו משה, וויא פאָלגט: זאַגע דען קינדערן ישראל'ס, 28 29
ווער זיין פריעדענסאָפּפער דעם עוויגען צו עהרען בריגגען וויל, זאָלל
דעם עוויגען פאָן זיינעם פריעדענסאָפּפער פאָלגענדעס דאַרבריגגען.
מיט זיינען הענדען בריגגט ער דיא פייעראָפּפער דעס עוויגען, דאַס 30
אונשליט נעמליך בריגגט ער אויף דער ברוסט געלעגט, אונד צוואַר
דיא ברוסט, אום דאָמיט פאָר דעם עוויגען איינע וועבדונג צו מאַכען.
ווען דער פריעסטער דאַס אונשליט האַט אויף דעם אַלטאַר אין ראויך 31
אויפגעהען לאַססען, זאָ געהאָרט דיא ברוסט דעם אהרן אונד זיינען
זאָהנען. אויך דיא רעכטע שולטער זאָללט איהר דעם פריעסטער אַלז 32

מנחה חדשה.

ומה' שראוי להתעורר בו הוא לדעת ענין המלואים למה היו ז' ימים והיו קרבנות שבעת הימים שוים מבלי תוספת ומגרעת ; ואומר כי הש"י ברא את עולמו בששת הימים שלם מבלי שיצטרך לחדש בו דבר אחרי עבור ימי הבריא' כמ"ש שלמה ע"ה אין כל חדש תחת השמש ר"ל שאחר עבור ימי הבריא' לא נברא דבר חדש תחת כל השמים שהוא עולם ההוי' וההפסד, וגם כל מעש' נסים ברא להם בשעת הבריא' טבע איכות הוייתם כמ"ש ז"ל תנאי התנה הקב"ה

33 תִּתְּנוּ תְּרוּמָה לַכֹּהֵן מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם׃ הַמַּקְרִיב
אֶת־דַּם הַשְּׁלָמִים וְאֶת־הַחֵלֶב מִבְּנֵי אַהֲרֹן לוֹ
34 תִהְיֶה שׁוֹק הַיָּמִין לְמָנָה׃ כִּי אֶת־חֲזֵה הַתְּנוּפָה
וְאֵת ׀ שׁוֹק הַתְּרוּמָה לָקַחְתִּי מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיהֶם וָאֶתֵּן אֹתָם לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וּלְבָנָיו
35 לְחָק־עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ זֹאת מִשְׁחַת
אַהֲרֹן וּמִשְׁחַת בָּנָיו מֵאִשֵּׁי יְהוָה בְּיוֹם הִקְרִיב
36 אֹתָם לְכַהֵן לַיהוָה׃ אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לָתֵת לָהֶם
בְּיוֹם מָשְׁחוֹ אֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֻקַּת

33 איינע העבע געבען, פאָן אייערן פֿרידענסאָפפֿערן. דעריעניגע פאָן
אהרן'ס זאָהנען, וועלכער דאַז בלוט דער פֿרידענסאָפפֿער אונד דאַז
אונשליט דאַרבריננגט, דעם זאָלל דיא רעכטע שולטער צו טהיילע
34 ווערדען. דען דיא ברוסט דער וועבונג אונד דיא שולטער דער
העבע, נעהמע איך פאָן דען פֿרידענסאָפפֿערן דער קינדער ישראל'ס,
אונד געבע זיא דעם פריעסטער אהרן אונד זיינען זאָהנען, אַלז איין
עוויגעז רעכט, דאַז איהנען צוקאָממט, פאָן דען קינדערן ישראל'ס.
35 דיעזעז איזט אהרן'ס זאַלבונגגערעכט, אונד דאַז זאַלבונגגערעכט זיינער
זאָהנע, פאָן דען פייעראָפפֿערן דעז עוויגען, דאַז איהנען אַן דעם
טאַגע צוגעפֿאַללען, דאַ מאַן זיא הינצוגעפֿיהרט, דעם עוויגען פריעס־
36 טעראַמט צו דיענען. דאַז דער עוויגע אַן דעם טאַגע דאַ מאַן זיא געזאַלבט, בעפֿאָהלען האַט איהנען צו געבען, פאָן זייטען דער קינדער
ישראל'ס, אַלז איין עוויגעז געזעטץ, פיר איהרע נאַכקאָממען.

מנחה חדשה.

וכו', ובפירוש אמרו חכמי המשנ' אשר לא נעלם מהם כל תעלומה עשר' דברים נבראו ע"ש בין השמשות וכו', וכבר פירשנו פעם ושתים זה, ולכן ברא את העליונים להנהיג את התחתונים הנהג' כוללת לא פרטית, ר"ל שיש לבני אדם תחבול' להנצל מהנהגתם הכוללת בפנים שונים, אחת שיהי' האדם חכם ונקי בחכמת החזיון, והב' שתהי' נפש יחסיד דבקה להנצל' מן העליונים כי גבוה מעל גבוה שומר באופן שישגיח בו הש"י להציל לו מרעתו הבאה עליו מכלת

עוֹלָם לְדֹרֹתָם׃ זֹאת הַתּוֹרָה לָעֹלָה לַמִּנְחָה 37
וְלַחַטָּאת וְלָאָשָׁם וְלַמִּלּוּאִים וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים׃
אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בְּהַר סִינָי בְּיוֹם צַוֹּתוֹ 38
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶת־קָרְבְּנֵיהֶם לַיהוָה
בְּמִדְבַּר סִינָי׃ פ רביעי
ח
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ קַח אֶת־אַהֲרֹן 1 2
וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ וְאֵת הַבְּגָדִים וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה
וְאֵת ׀ פַּר הַחַטָּאת וְאֵת שְׁנֵי הָאֵילִים וְאֵת סַל
הַמַּצּוֹת׃ וְאֵת כָּל־הָעֵדָה הַקְהֵל אֶל־פֶּתַח אֹהֶל 3
מוֹעֵד׃ וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ 4
וַתִּקָּהֵל הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ וַיֹּאמֶר 5

דיזעס איזט דיא פֿערארדנונג, פֿיר גאַנץ אָפפֿער, שפּייזעאָפפֿער, 37
זינדענאָפפֿער אונד שולדאָפפֿער, אויך פֿיר דיא איינווייהונגזאָפפֿער
אונד פֿיר פֿרידענסאָפפֿער. וועלכע דער עוויגע דעם משה אויף דעם 38
בערגע סיני בעפֿאָהלען, אַלז ער דען קינדערן ישראל'ס בעפֿאָהלען,
איהרע אָפפֿער דעם עוויגען צו עהרען דאַרצובריגגען, נעמליך אין דער
וויסטע סיני. דער עוויגע שפּראַך צו משה, וויא פֿאָלגט: נימם 1 2
אהרן נעבסט זיינען זאָהנען, דיא קליידונגסשטיקקע אונד דאַס זאַלבעֶעהל,
דען זינדענאָפפֿערשטיער, דיא צוויא ווידדער, אונד דען קאָרב דער
אונגעזייערטען קוכען. אונד לאַס דיא גאַנצע געמיינע פֿאָר דעם 4
איינגאַנג דעס שטיפֿטסצעלטעס זיך פֿערזאַמלען. משה טהאַט, וויא 5
איהם דער עוויגע בעפֿאָהלען; דיא געמיינע פֿערזאַמעלטע זיך פֿאָר
דעם איינגאַנגע דעס שטיפֿטסצעלטעס. משה שפּראַך צו דער געמיינע: 6

מנחה חדשה.

התורה, ולכן כאשר בחר בנו מכל האמות נתן לנו תורה ומצות להצילנו מכל נגעי בני אדם ובכלל המצות והתורה שנתן לנו מצות פרטיות מיוחדות לבטל כח המזיקין, כאלו תאמר מצות שבת שהיא כנגד שבתאי ומבטלת כוחו, וברית מילה כנגד מאדים, ובפי' אמרו ז"ל הנולד ביום ג' או טבח או מוהל,

משֶׁה אֶל־הָעֵדָה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
6 לַעֲשׂוֹת׃ וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו
7 וַיִּרְחַץ אֹתָם בַּמָּיִם׃ וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת־הַכֻּתֹּנֶת וַיַּחְגֹּר
אֹתוֹ בָּאַבְנֵט וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ אֶת־הַמְּעִיל וַיִּתֵּן
עָלָיו אֶת־הָאֵפֹד וַיַּחְגֹּר אֹתוֹ בְּחֵשֶׁב הָאֵפֹד
8 וַיֶּאְפֹּד לוֹ בּוֹ׃ וַיָּשֶׂם עָלָיו אֶת־הַחֹשֶׁן וַיִּתֵּן אֶל־
9 הַחֹשֶׁן אֶת־הָאוּרִים וְאֶת־הַתֻּמִּים׃ וַיָּשֶׂם אֶת־
הַמִּצְנֶפֶת עַל־רֹאשׁוֹ וַיָּשֶׂם עַל־הַמִּצְנֶפֶת אֶל־
מוּל פָּנָיו אֵת צִיץ הַזָּהָב נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוָּה
10 יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה
וַיִּמְשַׁח אֶת־הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בּוֹ וַיְקַדֵּשׁ
11 אֹתָם׃ וַיַּז מִמֶּנּוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבַע פְּעָמִים וַיִּמְשַׁח

6 דיעזעז האט דער עוויגע צו טהון בעפאהלען. ליעס הירויף אהרן
7 אונד דעססען זאהנע הינצוטרעטען, וואוש זיא מיט וואססער. לעגטע
איהם דען לייבראק אן, באנד איהם דען גירטעל אום, לעג איהם דאז
אונטערקלייד אן, טהאט דען מאנטעל דארויף, גירטעטע איהן מיט
דעם באנדע דעז מאנטעלז פעסט, אונד באנד איהם דען מאנטעל אום.
8 טהאט דען ברוסטשילד דארויף, לעגטע אין דען ברוסטשילד דיא אורים
9 אונד תומים. זעצטע איהם דען בונד אויף, הינג איבר דען בונד,
דעם אנגעזיכטע צו, דאז גאלדענע בלעך (נעמליך דיא היילגע קראנע),
10 ווי עז דער עוויגע דעם משה בעפאהלען. משה נאהם דאז זאלבעהל,
זאלבטע דיא וואהנונג אונד אללעז, וואז דארין געהערט, אונד ווייהעטע
11 עז דאדורך צום היילגען געברויך. שפריטצטע אויך דאפאן אויף דען

מנחה חדשה.

שירצ' לומר שאם זכה ולא שלטה עליו המערכת שיהפך עליו לששון ולשמחה ונמוקים טבחא יהי' מוהלא, ור"ח כנגד לבנה ובפי' או"ל הביאו עלי כפרה שמעטתי את הירח וכו', גם ז' ימי החג לבטל כח שבעת שרי פרס ומדי, ולכן יודעי סודות הבריא' היו מקיפין את המזבח פעם א' בכל יום לבטל כח משרת

אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־
12 כַּנּוֹ לְקַדְּשָׁם׃ וַיִּצֹק מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה עַל רֹאשׁ
13 אַהֲרֹן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ׃ וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת־
בְּנֵי אַהֲרֹן וַיַּלְבִּשֵׁם כֻּתֳּנֹת וַיַּחְגֹּר אֹתָם אַבְנֵט
וַיַּחֲבֹשׁ לָהֶם מִגְבָּעוֹת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
שני 14 מֹשֶׁה׃ * וַיַּגֵּשׁ אֵת פַּר הַחַטָּאת וַיִּסְמֹךְ אַהֲרֹן
15 וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ פַּר הַחַטָּאת׃ וַיִּשְׁחָט
וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם וַיִּתֵּן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ
סָבִיב בְּאֶצְבָּעוֹ וַיְחַטֵּא אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־הַדָּם
יָצַק אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ וַיְקַדְּשֵׁהוּ לְכַפֵּר עָלָיו׃
16 וַיִּקַּח אֶת־כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב וְאֵת

אַלטאַר זיעבען מאַל, זאַלבטע דען אַלטאַר אונד אַללע זיינע געראֶטהע,
אויך דאַז בעקקען אונד דען פֿוס אום זיא דעם היילִיגען געברויך צו
ווייהען. גאָס פֿאָם זאַלבאֶהל אויף דאַז הויפט אהרן'ס, זאַלבטע איהן, 12
אום איהן דעם היילִיגען דיענסט צו ווייהען. אהרן'ס זאֶהנע ליעס ער 13
הינצו טרעטען, לעגטע איהנען לייברֶעקקע אַן, באַנד איהנען גירטעל
אום, אונד זעצטע איהנען האָהע מיטצען אויף, ווִיא דער עוויגע דעם
מ״ה בעפֿאָהלען. היערויף ליעס ער דען זינדענאָפפֿערשטיער 14
הינצופֿיהרען, אהרן אונד זיינע זאֶהנע לעגטען איהרע האֶנדע אויף דען
קאָפף דעז זינדענאָפפֿערשטיערז. משה שלאַכטעטע איהן, נאַהם דאַז 15
בלוט, טאַכטע דאַפֿאָן מיט זיינעם פֿינגער אויף דיא עקקען דעז אַלטאַרז
אומהער, ריינִיגטע דאַדורך דען אַלטאַר, דאַז איבריגע בלוט גאָס ער
אַן דען גרונד דעז אַלטאַרז, ווייהטע איהן דאַדורך דעם היילִיגען געברויך,
אום דאַרויף צו פֿערזאֶהנען. נאַהם אַללעז אונשליט, וועלכעז אויף 16

מנחה חדשה.

היום ולומר שזאת היא ההקפ' האמיתית אשר מרכזה הוא מזבח ה', וביום השביעי היו מקיפים ז' הקפות לבטל כח כל השבע' ולפרוק עולם מעל צוארינו, כי בעבדנו לשי"ת תהי' נפשנו דבקה במנהיג העליון ולא ישלוט עלינו שום שר ומזל, ולכן ציוה הש"י שיעשו לאהרן ולבניו ז' ימי מלואים לבריא ניקוח ובכל יום

יֹתֶרֶת הַכָּבֵד וְאֶת־שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־חֶלְבְּהֶן
17 וַיַּקְטֵר מֹשֶׁה הַמִּזְבֵּֽחָה׃ וְאֶת־הַפָּר וְאֶת־עֹרוֹ
וְאֶת־בְּשָׂרוֹ וְאֶת־פִּרְשׁוֹ שָׂרַף בָּאֵשׁ מִחוּץ
18 לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶֽׁה׃ וַיַּקְרֵב אֵת
אֵיל הָעֹלָה וַיִּסְמְכוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־
19 רֹאשׁ הָאָֽיִל׃ וַיִּשְׁחָט וַיִּזְרֹק מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם עַל־
20 הַמִּזְבֵּחַ סָבִֽיב׃ וְאֶת־הָאַיִל נִתַּח לִנְתָחָיו וַיַּקְטֵר
מֹשֶׁה אֶת־הָרֹאשׁ וְאֶת־הַנְּתָחִים וְאֶת־הַפָּֽדֶר׃
21 וְאֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת־הַכְּרָעַיִם רָחַץ בַּמָּיִם וַיַּקְטֵר
מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הָאַיִל הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הוּא לְרֵֽיחַ־
נִיחֹחַ אִשֶּׁה הוּא לַיהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־

דעם איינגעווייידע איזט, דיא נעטץ איבער דיא לעבער אונד דיא ביידען
ניערען, נעבסט דעם אונשליט, דאז דאראן איזט, ליעס ער אויף דעם
17 אַלטאר אין רויך אויפגעהען. דען שטיער זעלבסט, פעלל, פלייש
אונד מיסט, פערבראננטע ער אויסערהאלב דעז לאגערז, וויא דער
18 עוויגע דעם משה בעפאהלען. אלזדאן ליעס ער דען ווידדער צום גאנ־
צען אָפפער הערבייבריננען, אהרן אונד זיינע זעהנע לעגטען איהרע
19 הענדע אויף דען קאפף דעז ווידדערז. משה שלאכטעטע איהן,
20 שפרענגטע דאז בלוט אויף דען אלטאר אומהער. דען ווידדער צער־
גליעדערטע ער אין זיינע שטיקקע, ליעס דען קאפף, דיא שטיקקען
21 אונד דאז פעטט אין רויך אויפגעהען. דיא איינגעווייידע אונד דיא
קניעשטיקקע וואוש ער, הערנאך ליעס משה דען גאנצען ווידדער אויף
דען אלטאר אין רויך אויפגעהען: אלז איין גאנצאָפפער, צום אנגע־
נעהמען גערוך, פייער אָפפער צו פערצעהרען, דעם עוויגען געווייהט,

מנחה חדשה

ויום יקריבו את קרבנם לפני מזבח ה' ובזה יתכו דעתם וכל מגמתם יהי' לעבוד את ה' ויכלו מן הרעות והמחשבות המושפעות מן המנהיגים הכוללים ותהיה הנהגתם פרטיות ע"י אלהי ישראל, וכבר פירשנו ההפרש אשר בין ויחזו את האלהים ובין ויראו את אלהי ישראל כי בזה יהיו כל עדת ב"י לפני הש"י על דמיון

ששי מֹשֶׁה׃ * וַיַּקְרֵב אֶת־הָאַיִל הַשֵּׁנִי אֵיל הַמִּלֻּאִים 22
וַיִּסְמְכוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאָיִל׃
וַיִּשְׁחָט ׀ וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִדָּמוֹ וַיִּתֵּן עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן־ 23
אַהֲרֹן הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן
רַגְלוֹ הַיְמָנִית׃ וַיַּקְרֵב אֶת־בְּנֵי אַהֲרֹן וַיִּתֵּן מֹשֶׁה 24
מִן־הַדָּם עַל־תְּנוּךְ אָזְנָם הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדָם
הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלָם הַיְמָנִית וַיִּזְרֹק מֹשֶׁה אֶת־
הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃ וַיִּקַּח אֶת־הַחֵלֶב וְאֶת־ 25
הָאַלְיָה וְאֶת־כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב וְאֵת
יֹתֶרֶת הַכָּבֵד וְאֶת־שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־חֶלְבְּהֶן

זאָ וויא דער עוויגע דיזעז משה בעפֿאָהלען. נאָכהער ליעס ער דען 22
צווייטען ווידדער, נעמליך דען איינווייהונגסווידדער הינצופֿיהרען; אהרן
אונד זיינע זעהנע לעגטען איהרע הענדע אויף דען קאָפּף דעס ווידדערס.
משה שלאַכטעטע איהן, נאַהם פֿאָן זיינעם בלוטע, בראַכטע עס אַן דאַס 23
הערפֿאָרראַגענדע קנאָרפֿעל אַם רעכטען אָהרע אהרן'ס, אַן דען דוימען
זיינער רעכטען האַנד, אונד אַן דען גראָסען צעהען זיינעס רעכטען
פֿוסעס. ליעס דיא זעהנע אהרן'ס הינצוטרעטען, בראַכטע פֿאָן דעם 24
בלוטע אַן דאַס הערפֿאָרראַגענדע קנאָרפֿעל איהרער רעכטען אָהרען, אַן
דען דוימען איהרער רעכטען האַנד אונד אַן דען גראָסען צעהען איהרעס
רעכטען פֿוסעס, אונד שפּריצטע דאַס איבריגע בלוט אויף דעם אַלטאַר
אומהער. נאַהם דאַס אונשליט, דען שוואַנץ אונד אַללעס אונשליט, 25
וועלכעס אויף דעם איינגעווייד איזט, דאַס נעטץ איבער דיא לעבער
אונד דיא ביידען ניערען נעבסט דעם אונשליטע, דאַס דאַראויף איזט,

מנחה חדשה.

סגולת הסגולות כמו שפירשנו בפ' וישמע יתרו, וזהו שיקהיל את כל העדה
ובמעמד כולם יבדיל את אהרן להקדישו קדש קדשים כדי ליטע בלב כל עדת
ישראל בראותם את כל מעש' ה' אשר עש' אחר אשר מלא את ידם לכהן לה'
שנראה כבוד ה' אל כל העד' שעל ידם תהי' סליחתם, והי' קרבנו חטאת ועולה
ושלמים לכלול כל מיני הקרבנות ולהשלים הרצון ולעורר את האהב' בשלם
שבפנים, והנ' מדם איל המלואים נתן על תנוך אזן אהרן ובניו ועל בוהנות

26 וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין׃ וּמִסַּל הַמַּצּוֹת אֲשֶׁר ׀ לִפְנֵי יְהוָה
לָקַח חַלַּת מַצָּה אַחַת וְחַלַּת לֶחֶם שֶׁמֶן אַחַת
וְרָקִיק אֶחָד וַיָּשֶׂם עַל־הַחֲלָבִים וְעַל שׁוֹק הַיָּמִין׃
27 וַיִּתֵּן אֶת־הַכֹּל עַל כַּפֵּי אַהֲרֹן וְעַל כַּפֵּי בָנָיו וַיָּנֶף
28 אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֹתָם מֵעַל
כַּפֵּיהֶם וַיַּקְטֵר הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֹלָה מִלֻּאִים
29 הֵם לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה הוּא לַיהוָה׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה
אֶת־הֶחָזֶה וַיְנִיפֵהוּ תְנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה מֵאֵיל
הַמִּלֻּאִים לְמֹשֶׁה הָיָה לְמָנָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
30 אֶת־מֹשֶׁה׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמִן־הַדָּם

שביעי

26 אויך דאז רעכטע שולטערשטיק. אויז דעם קארבע מיט אונגזייער־
טען קוכען, דער פאר דעם עוויגען שטאנד, נאהם ער איינען אונ־
געזייערטען קוכען, אויך איינען אהלקוכען אונד איינען פלאדען, לעגטע
עז אויף דיא אונשליטשטיקקע אונד אויף דאז רעכטע שולטערשטיק.
27 גאב דיעזעז אללעז אהרן אונד זיינען זאהנען אין דיא הענדע, ליעס זיא
28 איינע וועבדונג מאכען פאר דעם עוויגען. משה נאהם עז איהנען אויז
דען הענדען, ליעס עז אויף דעם אלטאר נאך דעם גאנצאפפער, אין
רויך אויפשטייגען: עז וואר דאז איינווייהונגסאפפער, צום אנגע־
נעהמען גערוך, פייער צו פערצעהרען, דעם עוויגען געווייהט.
29 משה נאהם דאז ברוסטשטיק, מאכטע דאמיט איינע וועבדונג פאר דעם
עוויגען, דיעזעז וואר פאם איינווייהונגסווידדער דעם משה צו טהייל,
30 ווי דער עוויגע דעם משה בעפאהלען. משה נאהם פאם זאלבאהל,

מנחה חדשה.

ידים ורגלים כדרך העולים מטבילתם וזה להעיר על עוצם קדושתם כי עלו
מקדוש' קלה לקדוש' חמור', ומה שהי' ניתן על האיברים האלה מבין שאר איברי
הגוף הוא להעיר אותם שיכוונו כל פעולותיהם לשמים כי היתד שהכל תלוי בו
היא האוזן השומעת תוכחת מוסר כמ שז"ל חרשו משלם כולו, והנ' אחר השמיע'
ישלימו כל מעש' ידים ורגלים, ולקח התנוך מקום כל האוזן לפי שהתנוך אשר
הוא שחזיי הוא המשמיע את הקול כל מה שבא לו מחוץ כי כאשר יתפעל האויר

אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּז עַל־אַהֲרֹן עַל־בְּגָדָיו וְעַל־
בָּנָיו וְעַל־בִּגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ וַיְקַדֵּשׁ אֶת־אַהֲרֹן אֶת־
בְּגָדָיו וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ׃ וַיֹּאמֶר 31
מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו בַּשְּׁלוּ אֶת־הַבָּשָׂר
פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְשָׁם תֹּאכְלוּ אֹתוֹ וְאֶת־הַלֶּחֶם
אֲשֶׁר בְּסַל הַמִּלֻּאִים כַּאֲשֶׁר צִוֵּיתִי לֵאמֹר אַהֲרֹן
וּבָנָיו יֹאכְלֻהוּ׃ וְהַנּוֹתָר בַּבָּשָׂר וּבַלָּחֶם בָּאֵשׁ 32
ששי תִּשְׂרֹפוּ׃ * וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ שִׁבְעַת 33
יָמִים עַד יוֹם מְלֹאת יְמֵי מִלֻּאֵיכֶם כִּי שִׁבְעַת יָמִים
יְמַלֵּא אֶת־יֶדְכֶם׃ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בַּיּוֹם הַזֶּה צִוָּה 34

אויף פֿאָן בלוטע, וועלכעז אויף דעם אַלטאַר וואַר, שפריטצטע אויף
אהרן זיינע קליידער, וויא אויך אויף דעסען זאָהנע אויף איהרע קליידער,
ווייהעטע ער אהרן אונד זיינע קליידער, וויא אויך דעזען זאָהנע אונד
איהרע קליידער דען הייליגען דיענסטע וויהעטע. משה שפראַך צו 31
אהרן אונד צו דעסען זאָהנע: קאָכעט דאַז פֿלייש אַן איינגאַנגע דעז
שטיפֿטזעלטעז, דאַזעלבסט זאָלט איהר עז עסען, זאָ וויא דאַז בראָד,
וועלכעז אין דעם קאָרבע דער איינזעטצונג איזט, וויא איך בעפֿאָהלען,
נעמליך אהרן אונד דעסען זאָהנע זאָללען עז עסען. וואַז אַן פֿלייש אונד 32
בראָד איבריג בלייבט, זאָלט איהר פֿערברעננען. פֿאָן דעם איינגאַנגע 33
דעז שטיפֿטזעלטעז זאָלט איהר אין זיעבען טאַגען ניכט וועגגעהען,
ביז איהרע איינזעטצונגסטאַגע פֿאָרבייא זינד, דען זיעבען טאַגע
זאָלל איהרע איינזעטצונג דויערן. וואַז מאַן היוטע פֿאָרגענאָממען, 34

מנחה חדשה.

מהקול הנשמע וילך לו לאשר ימצא כדמות הגלים הנעשים בימים ובנהרות
כאשר תכה בהם באבן או במקל יד הכה יגיע ויכה בשחזיות האזן וישמיע קול
הברה ויתעורר כח השמע מהקול ההוא, גם בכן היד והרגל הם עיקר
היד והרגל כי הכח רואה שאר האצבעות בו הן מה שהן ואין להם זולתו כח
לעשות חיל. והזהירם פעם ושתים לבל יצאו מפתח אהל מועד בכל ז' הימים
שלא יעשו קדושתם חול ואפילו ברגע קטן כי בצאתם משם אולי יפנה לבנם
מלבוין בעבודת הש"י וימשך לבאיתחלילה חלילה כי לא כאלה חלק יעקב.

35 יְהוָה לַעֲשֹׂת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם׃ וּפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד
תֵּשְׁבוּ יוֹמָם וָלַיְלָה שִׁבְעַת יָמִים וּשְׁמַרְתֶּם
אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה וְלֹא תָמוּתוּ כִּי־כֵן צֻוֵּיתִי׃
36 וַיַּעַשׂ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־צִוָּה
ט 1 יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃ ס וַיְהִי בַּיּוֹם
הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְזִקְנֵי
2 יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר אֶל־אַהֲרֹן קַח־לְךָ עֵגֶל בֶּן־בָּקָר
לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה תְּמִימִם וְהַקְרֵב לִפְנֵי
3 יְהוָה׃ וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר קְחוּ שְׂעִיר־
עִזִּים לְחַטָּאת וְעֵגֶל וָכֶבֶשׂ בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם

האט דער עוויגע בעפֿאָהלען, פֿערנער פֿאָרצונעהמען, אום אייך צו
35 פֿערזאָהנען. אַם איינגאַנגע דעז שטיפֿטצעלטעז זאָללט איהר זיעבען
טאַגע, טאַג אונד נאַכט, בלייבען, אונד דאַזיעניגע בעאָבאַכטען, וואַז
דער עוויגע פֿעראָרדנעט האַט, זאָ ווערדעט איהר ניכט שטערבען, דען
36 זאָ איזט מיר בעפֿאָהלען וואָרדען. אהרן אונד זיינע זאָהנע טהאַטען
אַללעז, וואַז דער עוויגע דורך משה בעפֿאָהלען.
1 עז וואַר אַם אַכטען טאַגע, דאַ ריעף משה אהרן, דעססען זאָהנע אונד
2 דיא אָלטעסטען ישראל'ס. אונד שפראַך צו אהרן: נימם איין יונגעז
רינד צום זינדענאָפּפֿער, אונד איינען ווידדער צום גאַנצאָפּפֿער,
פֿיר דיך, בײדע אָהנע פֿעהלער, אונד פֿיהרע זיא פֿאָר דען עוויגען.
3 צו דען קינדערן ישראל'ס שפריך, וויא פֿאָלגט: נעהמט איינען ציעגען
געגענבאָקק צום זינדענאָפּפֿער, אויך איין יעהריגעז קאַלב אונד איין
מנחה חדשה.

ויהי ביום השמיני וגו' אמר כי ביום השמיני למלואים קרא מש' לאהרן ולבניו ולזקני ישראל כדי שידעו כל ישראל שע"י הקרבנות אשר יכפר בהם אהרן עתה על הכהנים ועל כל עם הקהל יראה להם עתה כבוד ה' ואילו לא צו' בזה בפניהם הכ' ישאר להם פתחון פה לומר שלא נגלה עליהם הכבוד אלא בשביל הקרבן לא בשביל היותו ע"י בחיר ה', ולזאת הכונה עצמ' אמר לאהרן שידבר הוא אל העם להביא כפרתם לפני המזבח כמ"ש ואל ב"י תדבר לאמר וגו' כי בזה ישאר רושם בנפשותם בלי ספק שעל ידו תהי' סליחתם באמרם מה נשתנית

עֹלָה: וְשׁוֹר וָאַיִל לִשְׁלָמִים לִזְבֹּחַ לִפְנֵי יְהוָה 4
וּמִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן כִּי הַיּוֹם יְהוָה נִרְאָה
אֲלֵיכֶם: וַיִּקְחוּ אֵת אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה אֶל־פְּנֵי 5
אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּקְרְבוּ כָּל־הָעֵדָה וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי
יְהוָה: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה 6
תַּעֲשׂוּ וְיֵרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד יְהוָה: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה 7
אֶל־אַהֲרֹן קְרַב אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וַעֲשֵׂה אֶת־חַטָּאתְךָ
וְאֶת־עֹלָתֶךָ וְכַפֵּר בַּעַדְךָ וּבְעַד הָעָם וַעֲשֵׂה

יאהריגעז לאמם, אהנע פעהלער צום גאנצאפפער. פערנער איינען 4
אָקזען אונד איינען ווידדער צום פריעדענסאָפפער, פאָר דעם עוויגען צו
שלאכטען, אויך איין מיט אָהל איינגעקנעטעטעס שפייזעאָפפער, דען
הייטע ווירד דער עוויגע אייך ערשיינען. זיא בראכטען דאס וואס משה 5
בעפאָהלען, פאָר דאס שטיפטזעלט; דיא גאנצע געמיינע טראט הינצו
אונד שטאנדען פאָר דעם עוויגען. משה שפראך: דיעזעז, דאס דער 6
עוויגע בעפאָהלען, זאָללט איהר טהון, זאָ ווירד דיא הערליכקייט
דעס עוויגען אייך ערשיינען. אונד שפראך פערנער צו אהרן: טריטט 7
הין צום אלטארע! בריגגע דיין זינדעז; אונד דיין בראנדאָפפער, אונד
פערזאָהנע פיר דיך אונד פיר דאס פאָלק, דאן בריגגסט נעמליך נאכהער

מנחה חדשה.

ענו' זו מכל שאר מצות שצו' מש' לאהרן בפנינו שיאמר הוא לישראל ולא אמרה
מש' מפיו כשאר כל המצות אף שכך גזר יוצר הכל ונו בחר ה' לשרתו ולברך
בשמו, ויש לדעת למה הי' קרבנם זה פר ושעיר כדמות הקרבן הבא על שגגת
ע"ז כמ"ש הרב אף שלקח עגל תמורת הפר והוסיף בעול' גם העגל איל, גם
בקרבן אהרן שיכה שלקח עגל תמורת הפר ואיל תמורת השעיר, ולכן נמשכו
רוב המפרשים אחר המדרש ואמרו שהי' זה לכפר על מעש' העגל ולא חשו למה
שהובא בקרבן אהרן איל תמורת שעיר ולא לאיל הבא עולת הקהל זולתי הרב
שנתן בו טעם זכר ליציאת מצרים ומשם תבין, ולכן אומר כי באמת הי' קרבנם
זה על עסקי ע"ז כמ"ש הן מעש' העגל הן זולתו, והוא שהם היו בתוך ארץ
מצרים שקועים בע"ז כמ"ש יהושע אל כל העם ועתה יראו את ה' וגו' והסירו
את אלהים אשר עבדו אבותיכם בעבר הנהר ובמצרים, וגם יחזקאל הנביא אמר

אֶת־קָרְבַּ֤ן הָעָם֙ וְכַפֵּ֣ר בַּעֲדָ֔ם כַּאֲשֶׁ֖ר צִוָּ֥ה
8 יְהוָֽה׃ וַיִּקְרַ֥ב אַהֲרֹ֖ן אֶל־הַמִּזְבֵּ֑חַ וַיִּשְׁחַ֛ט אֶת־
9 עֵ֥גֶל הַחַטָּ֖את אֲשֶׁר־לֽוֹ׃ וַ֠יַּקְרִבוּ בְּנֵ֨י אַהֲרֹ֣ן אֶת־
הַדָּם֮ אֵלָיו֒ וַיִּטְבֹּ֤ל אֶצְבָּעוֹ֙ בַּדָּ֔ם וַיִּתֵּ֖ן עַל־קַרְנ֣וֹת
10 הַמִּזְבֵּ֑חַ וְאֶת־הַדָּ֣ם יָצַ֔ק אֶל־יְס֖וֹד הַמִּזְבֵּֽחַ׃ וְאֶת־
הַחֵ֨לֶב וְאֶת־הַכְּלָיֹ֜ת וְאֶת־הַיֹּתֶ֤רֶת מִן־הַכָּבֵד֙ מִן־
הַ֣חַטָּ֔את הִקְטִ֖יר הַמִּזְבֵּ֑חָה כַּאֲשֶׁ֛ר צִוָּ֥ה יְהוָ֖ה
11 אֶת־מֹשֶֽׁה׃ וְאֶת־הַבָּשָׂ֖ר וְאֶת־הָע֑וֹר שָׂרַ֣ף
12 בָּאֵ֔שׁ מִח֖וּץ לַֽמַּחֲנֶֽה׃ וַיִּשְׁחַ֖ט אֶת־הָעֹלָ֑ה

דעז פֿאָלקז אָפפֿער, אונד פֿערזאָהנסט פֿיר זיא, וויא דער עוויגע
8 בעפֿאָהלען. אהרן טראַט צום אַלטאַר, אונד שלאַכטעטע דאַז קאַלב
9 צום זינדענאָפפֿער, וועלכעז פֿיר איהן וואַר. דיא זאָהנע אהרן'ס
בראַכטען איהם דאַז בלוט, ער טונקטע זיינען פֿינגער דאַרין, בראַכטע
עז אויף דיא עקקען דעז אַלטאַרז, דאַז איבריגע בלוט גאָס ער אַן דען
10 גרונד דעז אַלטאַרז. דאַז אָפפֿערפֿעטט, דיא ניערען אונד דאַז נעטץ
איבער דיא לעבער פֿאָם זינדענאָפפֿער, ליעס ער אויף דעם אַלטאַר אין
11 רויך אויפֿגעהען, וויא דער עוויגע דעם משה בעפֿאָהלען. פֿלייש אונד
12 פֿעלל פֿערברענטע ער אויסערהאַלב דעז לאַגערז. הערנאַך שלאַכ־

מנחה חדשה.

וימרו בי וגו' ואת גלולי מצרים לא עזבו ואומר לשפוך חמתי עליהם לכלות אפי בהם בתוך ארץ מצרי', והנ' אחרי זאת הי' מעשה העגל והיו צריכים כפרה לכל זה ואע"פ שנתכפר להם כבר כי בעמדם על הר סיני פסקה זוהמתן, גם מעש' העגל כופר להם במה שעש' אדון הנביאים, הנ' עכ"פ היו צריכים קרבן כדרך כל השוגגים כי זוכים שוגג הי' לחוסר השיגם דרכי הש"י, והנ' גם אהרן הוצרך להקריב את קרבנו זה כי על ידו נכשלו, ואם היתה כוונתו לטובה, וכמקומו נתבאר, ולהורות על שלא חטא אהרן בזה כלל הי' איל תמים תמורת השעיר כי השעיר יורה שהיתה סבת חטאת החוטא היותו משולח ושאינו נותן דעתו תמיד למצוות הש"י שזה היה סבת שגגתו וחלילה לכל זה לאהרן קדוש ה', וקרוב לזה היתה סבת השתתף איל תמים עם העגל בעולת הקהל והוא כי כל קהל ישראל באמת שוגגים היו, אבל צריך שתדע שלא היתה שגגתם זאת

וַיַּמְצִאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֵלָיו אֶת־הַדָּם וַיִּזְרְקֵהוּ
13 עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃ וְאֶת־הָעֹלָה הִמְצִיאוּ אֵלָיו
14 לִנְתָחֶיהָ וְאֶת־הָרֹאשׁ וַיַּקְטֵר עַל־הַמִּזְבֵּחַ׃ וַיִּרְחַץ
אֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת־הַכְּרָעָיִם וַיַּקְטֵר עַל־הָעֹלָה
15 הַמִּזְבֵּחָה׃ וַיַּקְרֵב אֵת קָרְבַּן הָעָם וַיִּקַּח אֶת־
שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לָעָם וַיִּשְׁחָטֵהוּ וַיְחַטְּאֵהוּ
16 כָּרִאשׁוֹן׃ וַיַּקְרֵב אֶת־הָעֹלָה וַיַּעֲשֶׂהָ כַּמִּשְׁפָּט׃*
17 וַיַּקְרֵב אֶת־הַמִּנְחָה וַיְמַלֵּא כַפּוֹ מִמֶּנָּה וַיַּקְטֵר
18 עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר׃ וַיִּשְׁחַט אֶת־

טעטע ער דאָז גאַנצעאָפּפער ; דיא זֶהנע אהרן'ס רייכטען איהם דאָז
בלוט, ער שפּרענגטע עז אום דען אַלטאַר אומהער. דאָז גאַנצע־ 13
אָפּפער רייכטען זיא איהם אין צערלעגטען שטיקקען, נעבסט דעם
קאָפּף, אונד ער ליעס עז אויף דעם אַלטאַר אין רויך אויפגעהען. וואוש 14
אויך איינגעווייד אונד פֿוססטיקקע, אונד ליעס זיא איבר דעם גאַנ־
צענאָפּפער, אויף דעם אַלטאַר, אין רויך אויפֿשטייגען. היערויף 15
בראַכטע ער דעז פֿאָלקזאָפּפער דאַר, נאַהם נעמליך דען זינדענאָפּפער־
באָקק, וועלכער פֿיר דאָז פֿאָלק וואַר, שלאַכטעטע איהן, אונד בעז
האַנדעלטע דיעזעז אָפּפער, וויא דאָז פֿאָריגע. בראַכטע דאָז גאַנצע 16
אָפּפער דאַר, אונד גינג דאַמיט אום, נאַך פֿאָרגעשריבענער ווייזע.
בראַכטע אַלזדאַן דאָז שפּייזאָפּפער, נאַהם איינע האַנדפֿאָלל דאַפֿאָן, 17
ליעס עז אויף דעם אַלטאַר אין רויך אויפשטייגען ; אַלזאָ דיעזעז שלאַכטעט

מנחה חדשה.

כשגגת מי שעבר על שום מצוה מכל מצות ה' אשר לא תעשינה כי בהיותם בארץ מצרים עדין לא ניתן להם תורה ומצות לחייבם על זדונם או על שגגתם אבל היו שוגגים למה שזלזלו במה שקבלו מאבותיה' הקדושי', גם מעשה העגל לא חטאו בו לדעתם אבל חשבו שעשו בו דבר הגון מאד כמו שנתבאר שם, אבל היה חטאם במה שלא חשבו לדעת אם נאסר להם הכבוד הזה אשר חשבו להכיח בצורת גויה במה שהוזהרו בלא תעשה לך פסל וכל תמונה ולכן נשתתף בעולת שגגת ע"ז שהוא העגל איל תמים לעול' שהוא לריח ניחוח בכל מקום לומר שלא היה שגגת זה העון כמו שהיה ידוע שהדבר הזה אסור וזלזל בו עד שנגו בו כי

הַשּׁוֹר וְאֶת־הָאַיִל זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לָעָם
וַיַּמְצִאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־הַדָּם אֵלָיו וַיִּזְרְקֵהוּ
19 עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃ וְאֶת־הַחֲלָבִים מִן־הַשּׁוֹר
וּמִן־הָאַיִל הָאַלְיָה וְהַמְכַסֶּה וְהַכְּלָיֹת וְיֹתֶרֶת
20 הַכָּבֵד׃ וַיָּשִׂימוּ אֶת־הַחֲלָבִים עַל־הֶחָזוֹת וַיַּקְטֵר
21 הַחֲלָבִים הַמִּזְבֵּחָה׃ וְאֵת הֶחָזוֹת וְאֵת שׁוֹק
הַיָּמִין הֵנִיף אַהֲרֹן תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר
ידיו ק׳ צִוָּה מֹשֶׁה׃ וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת־יָדָו אֶל־הָעָם וַיְבָרְכֵם
22 וַיֵּרֶד מֵעֲשֹׂת הַחַטָּאת וְהָעֹלָה וְהַשְּׁלָמִים׃

18 ער אויסער דעם מאָרגענאָפּפער. דאַרויף שלאַכטעטע ער דען אָקסען
אונד דען ווידדער, אַלז אָפּפער צום פֿריעדענסמאַהל פֿיר דאַז פֿאָלק; דיא
זֿאָהנע אַהרן'ס רייכטען איהם דאַז בלוט (ער שפּרענגטע עז אויף דעם
19 אַלטאַר אומהער). אויך דיא אונשליטשטיקקע פֿאָם אָקסען, אונד
פֿאָם ווידדער, דאַז שוואַנצשטיקק, דאַז בעדעקקענדע, דיא ניערען
20 אונד דאַז נעטץ איבער דיא לעבער. דיא אונשליטשטיקקע לעגטען זיא
אויף דיא ברוסטשטיקקע, אונד ער ליעס דיא אונשליטשטיקקע אויף
21 דעם אַלטאַר אין ראַוך אויפגעהען. מיט דעם ברוסטשטיקק אונד דעם
רעכטען שולטערשטיקק מאַכטע אַהרן איינע שווענקונג פֿאָר דעם עוויגען,
22 וויא משה בעפֿאָהלען. אַהרן האָב זיינע הענדע געגען דאַז פֿאָלק אויף,
אונד גאַב איהנען דען זעגען; נאַכדעם ער דאַז זינדענאָפּפער, בראַנד־
אָפּפער אונד דיא פֿריעדענסאָפּפער פֿערריכטעט האַטטע, גינג ער

מנחה חדשה.

נגד מה אין לך חטא כחטא השוגג ליושבים לפני ה׳ כי הדבר החשוב על האדם לא יזלזל בו כלל, וכמו שהיה בחטאם פנים להיתר היה ג"כ בקרבנם עולת האיל התמים לריח ניחוח, ומה שיורה עוד על שלא היה לאהרן בזה שום עון זולתי מה שנכשלו על ידו אבל כוונתו לטובה היתה הוא מה שהיה העגל לאהרן לחטאת ולישראל היה לעולה שיראה בזה שהיה העגל לאהרן לחטא על המזבח ולכפר עונותיו לומר שלא היה לו מעשה העגל לשום חטא אבל היה לו חיטוי וזכות שכל כוונתו לטובה היתה ומשם זכה להיות כהן גדול כמ"ש ז"ל משל לבן מלך שהיה חותר בית המלך וכו׳, והנה הקריבו קרבנותם ונראה להם כבוד

וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ 23
וַיְבָרְכוּ אֶת־הָעָם וַיֵּרָא כְבוֹד־יְהוָה אֶל־כָּל־הָעָם׃
וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה וַתֹּאכַל עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֶת־ 24
הָעֹלָה וְאֶת־הַחֲלָבִים וַיַּרְא כָּל־הָעָם וַיָּרֹנּוּ וַיִּפְּלוּ
עַל־פְּנֵיהֶם׃ וַיִּקְחוּ בְנֵי־אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא 1
אִישׁ מַחְתָּתוֹ וַיִּתְּנוּ בָהֵן אֵשׁ וַיָּשִׂימוּ עָלֶיהָ
קְטֹרֶת וַיַּקְרִיבוּ לִפְנֵי יְהוָה אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא

הערויס. משה אונד אהרן קאַמען הערנאַך אין דאַז שטיפטזעלט 23
(דאַזעלבסט אַנצובעטען) ; אַלז זיא ווידער הערויסקאַמען, זעגנעטען
זיא דאַז פאָלק, אונד דאַ ערשיען דער גאַנצען נאַציאָן דיא הערליכקייט
דעז עוויגען. עז פוהר איינע פלאַממע פאָן דעם עוויגען אויז (נעמליך 24
אויז דעם אַללערהייליגסטען), אונד פערצעהרטע אויף דעם אָפפער־
אַלטאַר, דאַז גאַנצאָפפער, זאַמט דען אונשליטטשטיקען; דאַז
געזאַממטע פאָלק זאַה, זיא מאַכטען איין פרייד[ע]נגעשרייא, אונד פיעל
[א]ויף איהר אַנגעזיכט. דיא זעהנע אהרן'ס נאָבער, נדב אונד 1
אביהוא, האַטטען יעדער זיינע ראויכפפאַננע גענאָממען, פייער הינאיין
געטהאַן, אונד ווייהרויך דאַרויף געלעגט, בראַכטען אַלזאָ פאָר דען
עוויגען פרעמדעז פייער, וועלכעז ער איהנען ניכט בעפאָהלען האַטטע.

מנחה חדשה.

ה' כמו שיעד להם אדון הנביאים אשרי העם שככה לו, ויצאה אש מאת ה' ותאכל על המזבח וגו', והנה נדב ואביהוא בראותם הדבר הגדול אשר לא היה כמוהו מן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ וראו שהש"י היה עם ישראל ברצון התעוררו לדעת' להוסיף אהבה וחשבו ליכנס לעבוד עבודה שלא הורשו בה ולהכנס לפנים ממחיצתם והיה סבה שניטל מהם חייהם כמ"ש הרב המור'. וראוי לנו שנתעורר לדעת מה היה חטאם זה שלא היה לו כפרה ולא הצריך להם כלל? והנה רבו בו הדעות מאד וראה כי לא אהיה כמעתיק וזה חזיתי ואספרה; הנה צריך שתדע שכל המצוו' אשר נכתבו בתור' גם עשיית המשכן וכל כלי עבודתו גם כל מעשה הקרבנות אע"פ שיעשה אותם האדם הישר ומעשיו הנה באמת לא ישיג בהם מה שהשיגו ישראל ביום הזה ע"י הקרבנות הללו, שאין לך שום מצוה מהמצוות שיהיה לה שום סגולה נגד עצמה אבל יש להם סגולות נוראות אשר ראו עיניך לסבת היותם מצוות הש"י והיותו הוא ית'

2 צִוָּה אֹתָם: וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה וַתֹּאכַל
3 אוֹתָם וַיָּמֻתוּ לִפְנֵי יְהוָה: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
אַהֲרֹן הוּא אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה ׀ לֵאמֹר בִּקְרֹבַי
אֶקָּדֵשׁ וְעַל־פְּנֵי כָל־הָעָם אֶכָּבֵד וַיִּדֹּם אַהֲרֹן:
4 וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־מִישָׁאֵל וְאֶל אֶלְצָפָן בְּנֵי עֻזִּיאֵל
דֹּד אַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם קִרְבוּ שְׂאוּ אֶת־אֲחֵיכֶם
5 מֵאֵת פְּנֵי־הַקֹּדֶשׁ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה: וַיִּקְרְבוּ
וַיִּשָּׂאֻם בְּכֻתֳּנֹתָם אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר

הקורא יעיינים קרבו׳ הגרים קודם התליש״א וכניה׳ על הבי״ת

2 אַלזָא גִּינג איין פייער פָאן דעם עווינען הערויספוהר, פערצעהרטע
זיא דיעזעלבען אונד זיא שטאַרבען פָאר דער ערשיינונג דעס עווינען.
3 משה שפראַך צו אהרן (דער דאַריבער בעשטירצט וואַר): דיעזעס איזט
עס, וואַס דער עווינע געשפראָכען, דורך דיא, וועלכע זיך מיר נאַ־
הען, וויל איך געהייליגט אונד פָאר דעם אַנגעזיכטע דער געזאַמטען
4 נאַציאָן פערהערליכט זיין; אונד אהרן בערוהיגטע זיך. משה ריעף
מישאל אונד אלצפן, דען זאָהנען עוזיאל׳ס, דער אהרן׳ס פאַטערברודער
וואַר, שפראַך צו איהנען: טרעטעט הינצו! טראַגט אייערע פעטטערן
5 פָאר דעם היילִיגטהום וועג, אויס דעם לאַגער הינאויס. זיא טראַטען
הינצו, אונד טרוגען זיא אין איהרען לייבראַקקען אויס דעם לאַגער הינ־

מנחה חדשה.

המצוה בהם, שאלו נתעורר שום אדם בעולם מעצמו לעשות כל מה שעשה אדון הנביאים בכל מעשה המשכן מבלי תוספת ומגרעת הנה יהיה עמלו לריק, וטהרת הנגעי׳ ע״פ הכהן יוכיח, ובמקומו יתבאר בעז״ה, וכבר האריך בזה החכם הכוזר, וזה היה טעות החסידי׳ האלה אשר חשבו שבתוספת עבודתם יתוסף רצון הש״י אל ישראל כי חשבו שהסגולה להשיג הדבקות בש״י היא במצות עצמם ולא ידעו שהסגול׳ אשר בכל מצוה ומצוה בפרט ובכולם בכלל היא לכבת היותם מצות הש״י שאנו עושים רצונו כמ״ש ז״ל אמרתי ונעשה רצוני, ולכן חשבו ליכנס למקום שלא הורשו להקטיר קטרת, והנה הטעות הגדול הזה היה כנה שטעו טעות אחרת גדולה ממנה והוא הקריבם אש זרה כי לא נתנו אל לבם זולתי להקטיר הקטרת והוא לחשבם שהקטר׳ הוא הי׳ מסוגל מפאת עצמו להוריד השפע האלהי, ולכן הועמדה מלת אשר לא צוה אותם בתרי טעמי לומר שטעותם הי׳ שנים, א׳ שהקריבו הקטרת מעצמם מבלי מצות

6 דַּבֵּר מֹשֶׁה: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וּלְאֶלְעָזָר
וּלְאִיתָמָר ׀ בָּנָיו רָאשֵׁיכֶם אַל־תִּפְרָעוּ ׀ וּבִגְדֵיכֶם
לֹא־תִפְרֹמוּ וְלֹא תָמֻתוּ וְעַל כָּל־הָעֵדָה יִקְצֹף
וַאֲחֵיכֶם כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכּוּ אֶת־הַשְּׂרֵפָה
7 אֲשֶׁר שָׂרַף יְהוָה: וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ
פֶּן־תָּמֻתוּ כִּי־שֶׁמֶן מִשְׁחַת יְהוָה עֲלֵיכֶם וַיַּעֲשׂוּ
כִּדְבַר מֹשֶׁה: פ
8 9 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: יַיִן וְשֵׁכָר אַל־
תֵּשְׁתְּ ׀ אַתָּה ׀ וּבָנֶיךָ אִתָּךְ בְּבֹאֲכֶם אֶל־אֹהֶל

6 אויז, וויא משה געשפּראָכען האַטטע. משה שפּראַך צו אהרן, אלעזר
אונד איתמר, זיינען זאָהנען, איהר זאָללט אייער הויפּטהאַאר ניכט וואַקסען
לאַססען (וויא דיא לייטראַגענדען טהון) אונד אייערע קליידער
ניכט צעררייססען, דאַמיט איהר ניכט שטערבעט אונד ער (גאָטט נעמליך)
איבער דיא גאַנצע געמיינע צירנע; אייערע ברידער אַבער, דאַס גאַנצע
זאַממטע הויז ישראל'ס זאָללען דען בראַנד בעוויינען, דען דער עוויגע
7 אַנגעצינדעט האַט. אונד פֿאָן דעם איינגאַנגע דעס שטיפֿטצעלטעס
זאָללט איהר ניכט וועגגעהען, איהר מעכטעט זאָנסט שטערבען, דען
דאַס זאַלבעָהל דעס עוויגען איזט אויף אייערן הויפּטע; זיא טהאַטען
8 וויא משה געשפּראָכען. דער עוויגע שפּראַך צו אהרן, וויא פֿאָלגט:
9 ווין אָדער זאָנסט עטוואַס בעראַוּשענדעס זאָללסט דוא אונד דיינע זאָהנע
ניכט טרינקען, ווען איהר אין דאַס שטיפֿטצעלט געהט, דאַמיט איהר

מנחה חדשה.

הש"י, והב' אש זרה, ולכן יצאה אש מאת הש"י ותאכל אותם וימותו, ואמרו
ז"ל כי דמות ב' חוטין של אש נכנסה בחוטמיהן ומתו מבלי שנשרף גופן ולכן
נשאום בכתנותם, והיה זה להם להורות ולומר לא תחשוב שמה שהעמסתי על
עמי ישראל תורה ומצות גם כל מעשה המשכן והקרבנות הי' לסבת שאני חסר
כלום או שאני צריך כלום או שיש לי שום רצון בשום דבר אלא לזכות את ישראל
הרביתי להם תורה ומצות שהרי אתם הקרבתם קטרת שלא כמצותי, ואש
זרה הא לכם אש של קדש ליפרע מכם והיא עצמה תכנס בכם בדמות קטרת
ומשם תבין שאיני חסר כלום לא קטרת ולא אשים, והנה זאת היתה הודעת

מוֹעֵד וְלֹא תָמֻתוּ חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם׃
10 וּֽלֲהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל וּבֵין הַטָּמֵא
11 וּבֵין הַטָּהוֹר׃ וּלְהוֹרֹת אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת
כָּל־הַחֻקִּים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֲלֵיהֶם בְּיַד־
מֹשֶׁה׃ פ רביעי
12 וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל אֶלְעָזָר וְאֶל־אִיתָמָר ׀
בָּנָיו הַנּוֹתָרִים קְחוּ אֶת־הַמִּנְחָה הַנּוֹתֶרֶת
מֵאִשֵּׁי יְהוָה וְאִכְלוּהָ מַצּוֹת אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ כִּי
13 קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא׃ וַאֲכַלְתֶּם אֹתָהּ בְּמָקוֹם
קָדוֹשׁ כִּי חָקְךָ וְחָק־בָּנֶיךָ הִוא מֵאִשֵּׁי יְהוָה

ניכט שטערבעט; איין עוויגעז געזעטץ בייא אייערן נאכקאממען!.
10 דאמיט איהר אויך היילינעז אונד געמיינעז, ריינעז אונד אונריינעז
11 אונטערשיידעט. וויא אויך דיא קינדער ישראל'ס אללע דיא געזעטצע
לעהרען קעננט, וועלכע איהנען דער עוויגע דורך משה האט זאגען
12 לאססען. משה זאגטע צו אהרן אונד זיינען נאך איבריגען זאהנען,
אלעזר אונד איתמר: נעהמט דאז פאן דען פייעראפפערן דעז עוויגען
איבריגבלייבענדע שפייזאפפער, אונד עסט עז, אין אונגעזייערטער
ברודע, נעבען דעם אלטאר, דען עז איזט איין אללערהייליגסטעז.
13 איהר זאללט עז אללדא אן איינעם היילינען ארטע עססען: עז איזט דער
פיר דיך אונד דיינע זאהנע פאן דען פייעראפפערן דעז עוויגען בעז

מנחה חדשה.

משה אדוניכו לאהרן ר"ל שאין לעשות שום מצוה זולתי במצות הש"י ולכן שתק, ואמר הוא אשר דבר ה' לאמר בקרובי אקדש ר"ל שהטעות אשר כפלו זה כבר הוזהרו עליה בדבר ה' ר"ל שאל יהרסו ליכנס אל המקום שלא הורשו כי אין לך שום עבודה לפני הש"י זולתי לעשות מה שצוה, והאזהרה הזאת היתה ביום המעמד הנבחר שהזהיר את ישראל גם לכהנים לבל יהרסו לעלות אל מקום שלא הורשו פן יפרוץ בם, גם כאשר הזרק עליהם דם הברית נאמר ונגש משה לבדו אל ה' והם לא יגשו ר"ל אהרן נדב ואביהו והזקנים ומכל זה הי' להם ללמוד לבלי יכנסו למקום שלא הורשו כי הכוונה בכל זה היא

כִּי־כֵן צֻוֵּיתִי׃ וְאֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת ׀ שׁוֹק 14
הַתְּרוּמָה תֹּאכְלוּ בְּמָקוֹם טָהוֹר אַתָּה וּבָנֶיךָ
וּבְנֹתֶיךָ אִתָּךְ כִּי־חָקְךָ וְחָק־בָּנֶיךָ נִתְּנוּ מִזִּבְחֵי
שַׁלְמֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ שׁוֹק הַתְּרוּמָה וַחֲזֵה 15
הַתְּנוּפָה עַל אִשֵּׁי הַחֲלָבִים יָבִיאוּ לְהָנִיף תְּנוּפָה
לִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה לְךָ וּלְבָנֶיךָ אִתְּךָ לְחָק־עוֹלָם
שני כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה׃ וְאֵת ׀ שְׂעִיר הַחַטָּאת דָּרֹשׁ 16
דָּרַשׁ מֹשֶׁה וְהִנֵּה שֹׂרָף וַיִּקְצֹף עַל־אֶלְעָזָר
וְעַל־אִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן הַנּוֹתָרִם לֵאמֹר׃ מַדּוּעַ 17

שטיאמטע טהייל, דען זאָ איזט איר בעפאָהלען וואָרדען. דיא ברוסט 14
דער וועַנדונג אונד דאָז שולטערשטיקק דער העבע אָבער, עסט איהר
בוֹאָם אַן אייגעם ריינען אָרטע (ווען ער אויך ניכט הייליג איזט), אונד
גוּאַר זאָוואָהל דוּא, אלז: דיינע זֶאהנע אונד טאָכטער מיט דיר, דען עז
איזט דער פיר דיך אונד דיינע זֶאהנע פאָן דען פריידענאָפפערן דער
קינדער ישראל'ס בעשטיממטע טהייל. דאָז שולטערשטיקק דער העבע 15
אונד דיא ברוסט דער וועַנדונג, בריינגט מאַן מיט דען צו פייער
אָפפערן בעשטיממטען אונשליטטשטיקקען, אום איינע וועַנדונג פאָר
דעם עוויגען דאַמיט צו מאַכען; זיא זינד אַבער דיר אונד דיינען זאֶהנען
אויף עוויג צום אַנטהייל בעשטיממט, וויא דער עוויגע בעפאָהלען.
נאַך דעם זינדענאָפפערבאָקק ערקונדיגטע זיך משה, אונד זיעהע! 16
ער וואַר פערבראַננט; דאַ צירנטע משה איבר אלעזר אונד איתמר דיא
נאָך איבריגען זֶאהנע אהרן'ס, אונד שפראַך: וואַרום האַבט איהר 17

מנחה חדשה.

לאמר בקרובי אקדש וזהו פי' לאמר בכמה מקומות כלומר שזה אשר דבר
ה' במקומות האלה הי' לומר בקרובי אקדש ר"ל שהקרובים אלי לשרתני שיהיה
קדוש בעיניהם ולא ירהבו לבבם לשום עבודה שלא ברשות, ולכן שתק אהרן
מאחר שנודע לו שלא נענשו על שנזהרו כי אמר אין חכמה ואין עצה לנגד ה'
ומאחר שחטאו ראוי הוא שישולחו ביד פשעם. והנ' לא האריך הש"י כמו שהאריך
לנערי ישראל לפי שהמקום אשר אירע בו ענין נערי ישראל לא חזרו למקום
ההוא ישראל עוד ולא נוכל לומר אולי ילמדו מהם שאר העם ויחללו את הקדש,
אבל המקום הנכבד הזה לא תפסק ממנו שכינ' לעולם ואילו האריך להם הי'

לֹא־אֲכַלְתֶּם אֶת־הַחַטָּאת בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ כִּי
קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא וְאֹתָהּ ׀ נָתַן לָכֶם לָשֵׂאת
18 אֶת־עֲוֺן הָעֵדָה לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם לִפְנֵי יְהוָה׃ הֵן
לֹא־הוּבָא אֶת־דָּמָהּ אֶל־הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה אָכוֹל
19 תֹּאכְלוּ אֹתָהּ בַּקֹּדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוֵּיתִי׃ וַיְדַבֵּר
אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ אֶת־חַטָּאתָם
וְאֶת־עֹלָתָם לִפְנֵי יְהוָה וַתִּקְרֶאנָה אֹתִי כָּאֵלֶּה
וְאָכַלְתִּי חַטָּאת הַיּוֹם הַיִּיטַב בְּעֵינֵי יְהוָה׃
20 וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּיטַב בְּעֵינָיו׃ פ ששי

ניכט אן איינעם הייליגען ארטע דאז זינדענאָפּפער געגעססען? דא עז
דאך איין אללערהייליגסטעז איזט, אונד גאָטט עז אייך געגעבען, דיא
זינדע דעז פאָלקעז צו איבערנעהמען, פאָר דעם עוויגען נאֶמליך אויך
18 זיא צו פערזאֶהנען. דאז בלוט דאפאָן איזט יא ניכט אין דאז הייליגטהום
היניינגעבראכט װארדען, אלזא האֶטטעט איהר עז װאָהל אן איינעם
19 הייליגען אָרטע עססען זאָללען, װיא איך בעפאָהלען. אהרן שפראך צו
משה, זיעהע! היטע האבען זיא (מיינע זאֶהנע נאֶמליך) איהר זינדענ־
אָפּפער אונד גאנצאָפּפער דארגעבראכט, פאָר דעם עוויגען, אונד
זאָלכעז געשעהען איזט מיר װידערפאהרען; האֶטטע איך נון זינדענ־
אָפּפער היטע געגעססען, װירדע דיעז דעם עוויגען װאָהל געפאללען?
20 משה הערטע דיעזעז, אונד עז געפיעל איהם.

מנחה חדשה.

מקום שככה שיהי' הקדש בעיניהם חול, ולכ"א בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד ר"ל כי בהיותי קדוש שיקדשוני קרובי יהי' סבה להכבדי על פני כל העם ולא יחשבו מחשבה לחלל קדושתי וזאת היתה הסב' שפרץ ה' פרץ בעוזה. והכ' עוד השתדל משה אדונינו לבל ישובו עוד הכהני' לחלל את הקדש ואמר למישאל ואלצפן בני עוזיאל שישאו את אחיהם ואע"פ שהיו לויים ולא כהנים ואין להם מקום לכנס למקדש כי אמר מוטב שיכנסו אלו ואל יכנסו בני אהרן ליטמא טומאת מתים ויהי' סבה שיניחו העבוד' שהיו עובדים ואין לך חלול גדול מזה אבל הזהירם עד מאד לשמור משמרת הקדש ומשמרת הטהרה בהכנסם למקדש לבל יתחייבו גם הם בנפשותם אם ירהבו לכנס לפנים ממה שהורשו

יא

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר אֲלֵהֶם׃ 1
דַּבְּרוּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר 2
תֹּאכְלוּ מִכָּל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ׃ כֹּל 3
מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע פְּרָסֹת מַעֲלַת
גֵּרָה בַּבְּהֵמָה אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ׃ אַךְ אֶת־זֶה לֹא 4
תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִסֵי הַפַּרְסָה אֶת־
הַגָּמָל כִּי־מַעֲלֵה גֵרָה הוּא וּפַרְסָה אֵינֶנּוּ מַפְרִיס
טָמֵא הוּא לָכֶם׃ וְאֶת־הַשָּׁפָן כִּי־מַעֲלֵה גֵרָה הוּא 5
וּפַרְסָה לֹא יַפְרִיס טָמֵא הוּא לָכֶם׃ וְאֶת־הָאַרְנֶבֶת 6

דער עוויגע שפראך צו משה אונד אהרן, שפראך נעמליך צו איהנען: 1
רעדעט צו דען קינדערן ישראל'ס, ווא פאלגט:. דיזעס איזט דאס טהיער, 2
וועלכעס איהר אונטער דען פיערפיסיגען טהיערען אויף דער ערדע,
עססען דירפט. וואס אונטער פיערפיסיגען טהיערען געטהיילטע 3
קלויען האט, וועלכע נעמליך דיא קלויען גאנץ דורכגעשפאלטען זינד,
אונד וויעדערקייענד איזט, דאס דירפט איהר עססען (מעלת דאס וויעדער
הערויפבריגגט: גרה דאס געקויטע). פאלגענדע זאללט איהר פאן 4
דען וויעדערקייענדען פיעהע, אונד פאן דען פיעהע מיט געשפאלטע-
נען קלויען ניכט עססען: דאס קאמעעל, דען עס איזט צוואר וויעדער-
קייענד, האט אבער קיינע געשפאלטענע קלויען, דיעזעס זאללט איהר
אונריין זיין. אויך ניכט דאס קאנינכען, דען עס איזט צוואר וויעדער- 5
קייענד, האט אבער קיינע געשפאלטענע קלויען, דיעזעס זאללט איהר
אונריין זיין. אויך ניכט דען האזען, דען ער איזט צוואר וויעדער- 6

מנחה חדשה.

או אף יתעכבו יותר גם ממה שהיו צריכין לצאת את אחיהם או אם יכנה מחשבתם בשום דבר מעסק העול', ולזה העמיד יודע סודות התורה מלת קרבו בשתי תמיהות גדולות לומר קרבו והזהרו מאד בנפשותיכם, ואין לך ראי' גדול' מזו לומר שהסב' הגדולה אשר מתו נדב ואביהו הית' לפי שנהרגו לכנס לעבוד שלא ברשות שהרי מישאל ואלצפן אע"פ שלא היו כהנים לא אירע להם שום מקרה רע שנכנסו ברשות; אבל דעת חז"ל היא שלא נכנסו אל הקדש פנימה כי דעת ר' עקיבא הוא שנגררו לחוץ במזלגות של ברזל ודעת ר' אליעזר שמתו בחוץ כדאי' בת"כ, אבל משמעות הכתוב ירא' שנכנסו וכבר האריך בזה

כִּי־מַעֲלַת גֵּרָה הוּא וּפַרְסָה לֹא הִפְרִיסָה טְמֵאָה
7 הוּא לָכֶם׃ וְאֶת־הַחֲזִיר כִּי־מַפְרִיס פַּרְסָה הוּא
וְשֹׁסַע שֶׁסַע פַּרְסָה וְהוּא גֵּרָה לֹא־יִגָּר טָמֵא
8 הוּא לָכֶם׃ מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ וּבְנִבְלָתָם לֹא
9 תִגָּעוּ טְמֵאִים הֵם לָכֶם׃ אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל
אֲשֶׁר בַּמָּיִם כֹּל אֲשֶׁר־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמַּיִם
10 בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים אֹתָם תֹּאכֵלוּ׃ וְכֹל אֲשֶׁר אֵין־לוֹ
סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים מִכֹּל שֶׁרֶץ
הַמַּיִם וּמִכֹּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר בַּמַּיִם שֶׁקֶץ הֵם

קויענד, האט אבער קיינע געשפאלטענע קלויען, דיעזער זאלל אייך
7 אונריין זיין. ענדליך אויך ניכט דאז שווין, דען עז האט צווער גע־
טהיילטע קלויען, אונד זיינע קלויען זינד דורכגעשפאלטען, עז וויעדער־
8 קויעט אבער ניכט, דיעזעז זאלל אייך אונריין זיין. פאן איהרעם פלייטע
זאללט איהר ניכט עססען, אונד איהר אאס ניכט אנריהרען (זא דער
לייט נעמליך וועןן איהר אייך ריין האלטען מיסט), דיעזע זאללען אייך
9 אונריין זיין. פאלגענדעז דירפט איהר פאן דעם, וואז אים וואססער
לעבט, עססען, וואז אים וואססער פלאססעדערן אונד שופפען האט,
זאוואהל אים זעען, אלז אים פליססען, דיעזעז דירפט איהר עססען.
10 וואז אבער אים זעען אדער פליססען ניכט פלאססעדערן אונד שופפען
האט, פאן אללעם וואז אים וואססער אויזקריעכט אדער זאנסט אים
11 וואססער לעבענדיג איזט, איזט אייך איין גרייעל. אונד זאלל אייך יעדער־

מנחה חדשה.

הרמב"ן ומשם תבין כי רשות היה להם ליכנס גם אם לא היה להם תחבולה אחרת. והזהיר עוד לאהרן ולבניו לבל ינהגו מנהג האבלים בשום דבר לבל ימותו כי היא היא הסב' אשר בעבור' מתו אחיהם כי המרכז אשר עליו יסובבו כל הענינים הללו הוא להיות דבר ה' יקר בעיניהם ואם ינהגו מנהג האבלים לא יהי' להם מקום לעבוד את עבודתם מפני טרדת האבל ואנינותו ובלי ספק יהי' סבה שימותו כאשר יפנה לבבם מן עבודת הקדש לסבת הטרדה כי אין לך חלול הקדשים גדול מזה, ולזאת הסב' כאמר לאהרן בסמוך יין ושכר וגו' לפי שהיא דבר מטריד השכל ויהי' סבה שיפנה לבו מעבודתו וימות, וגוה

11 לָכֶם: וְשֶׁקֶץ יִהְיוּ לָכֶם מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ
12 וְאֶת־נִבְלָתָם תְּשַׁקֵּצוּ: כֹּל אֲשֶׁר אֵין־לוֹ סְנַפִּיר
13 וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמָּיִם שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם: וְאֶת־אֵלֶּה
תְּשַׁקְּצוּ מִן־הָעוֹף לֹא יֵאָכְלוּ שֶׁקֶץ הֵם אֶת־הַנֶּשֶׁר
14 וְאֶת־הַפֶּרֶס וְאֵת הָעָזְנִיָּה: וְאֶת־הַדָּאָה וְאֶת־הָאַיָּה
15 16 לְמִינָהּ: אֵת כָּל־עֹרֵב לְמִינוֹ: וְאֵת בַּת הַיַּעֲנָה וְאֶת־
17 הַתַּחְמָס וְאֶת־הַשָּׁחַף וְאֶת־הַנֵּץ לְמִינֵהוּ: וְאֶת־
18 הַכּוֹס וְאֶת־הַשָּׁלָךְ וְאֶת־הַיַּנְשׁוּף: וְאֶת־הַתִּנְשֶׁמֶת

לייט איין גרייל בלייבען ; פאן איהרעם פלייש זאללט איהר ניכט עססען,
אונד פאר איהרען אס זאללט איהר אבשייא האבען. וואס איין וואססער 12
ניכט פלאססעדערן אונד שופפען האט, זאלל אייך איין גרייל זיין.
פאלגענדע ארטען פאן געפליגעל זאללט איהר שייען, זיא זאללען ניכט 13
געגעססען ווערדען, זיא זינד איין גרייל ; דען אדלער, דען ביינברעכער,
אונד דען שוואַרצען אדלער. דען ווייססען האביכט, דען שוואַרצען 14
האביכט נאך איהרען ארטען דערזעלבען. דען ראבען נאך אללען זיינען 15
ארטען. דען שטרויספאגעל, דיא שוואלבע, (פאלקע) דאס מעערהון, 16
אונד דען שפערבער נאך אללען זיינען ארטען. דען אוהו, דען פיש- 17
רייגער, אונד דיא נאכטאייל. דיא פלעדערמויז, דען פעליקאן, 18

מנחה חדשה.

כמו זה המנהג ינהג בהיותו מתעסק להבדיל בין הטמא והטהור גם בהיותו
מורה משפטי התור׳ לבני ישרא׳ כי בלי ספק אם תהי׳ מחשבתו טרודה יורה
הורא׳ בטעות ודבר ה׳ בזה ומכותו הפר : וצוה את אהרן ואל אלעזר ואל איתמר
בניו הנותרים שיאכלו שיירי המנח׳ והחטאת ויאכלו במקום הראוי לו באופן
שלא יפלו מעבודתם דבר לסבת מיתת אחיה׳, ולכן קרא אותם הנותרים לומר
שלא יתנו לבם למתים אבל יתנו תוד׳ לה״י על שעדין הם קיימים לעבוד את
עבודת ה׳ ולא כסבת זכרם מהשתפח בנחלת ה׳ ועדין הם הולכים לפני ה׳
בארצות החיים וכן עשו וקבלו בזה תנחומין ולא עוד אלא שכל כך נתנו לבם
לעבוד את עבודתם עד שראה אהרן מה שלא ראה משה בענין שעיר החטאת
וייטב הדבר בעיני משה מב׳ פנים, א׳ שהיו דבריו הגונים. והב׳ על שלא היתה
מחשבתו טרודה במיתת בניו אבל השליך את נפשו מנגד ולא חש למיתתם לבל

19 וְאֶת־הַקָּאָת וְאֶת־הָרָחָם: וְאֵת הַחֲסִידָה הָאֲנָפָה
20 לְמִינָהּ וְאֶת־הַדּוּכִיפַת וְאֶת־הָעֲטַלֵּף: כֹּל שֶׁרֶץ
21 הָעוֹף הַהֹלֵךְ עַל־אַרְבַּע שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם: אַךְ אֶת־
זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל שֶׁרֶץ הָעוֹף הַהֹלֵךְ עַל־אַרְבַּע
לו׳ ק׳ אֲשֶׁר־לֹא כְרָעַיִם מִמַּעַל לְרַגְלָיו לְנַתֵּר בָּהֵן עַל־
22 הָאָרֶץ: אֶת־אֵלֶּה מֵהֶם תֹּאכֵלוּ אֶת־הָאַרְבֶּה לְמִינוֹ
וְאֶת־הַסָּלְעָם לְמִינֵהוּ וְאֶת־הַחַרְגֹּל לְמִינֵהוּ
23 וְאֶת־הֶחָגָב לְמִינֵהוּ: וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף אֲשֶׁר־
24 לוֹ אַרְבַּע רַגְלָיִם שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם: וּלְאֵלֶּה

19 אונד דען גרינשפעכט. דען שטארך, (רייהער), דען בערגפֿאלק, נאך
20 אללען ארטען, דען אויערהאהן אונד דיא ווידעהאפף. יעדעס
קריכענדע געפֿליגעל, דאס אויף פֿירען געהט, זאלל אייך איין גרייל
21 זיין. יעדאך דירפֿט איהר פֿאלגענדעס פֿאן פֿירפֿיסיגען געפֿליגעל
עססען, וואס נעמליך שפרינגפֿיסע האט אבערהאלב דער רעכטען פֿיסע,
22 דאמיט אויף דער ערדע צו היפפען. פֿאלגענדע דירפֿט איהר נעמליך
דאפֿאן עססען: ארבה, סלעם, חרגול, אונד חגב, אונד אללען ארטען
23 דערזעלבען. אללעס איבריגע קריכענדע געפֿליגעל, דאס בלאס פֿיער
24 פֿיסע האט (אונד קיינע שפרינגפֿיסע) זאללען אייך איין גרייל זיין. אן

מנחה חדשה.

יטרידוהו מהתעסק בעבודתו, ולכן א"ל בסמוך זאת החיה וגו' וזכה להשתתף עם מש' במצו' זו ושידברו שניהם ע"כ. והנ' הזהירם על ענין הבהמ' הטהור' והטמאה והעופות והדגים ואחריהם כל עניני טומא' וטהר' עד סוף הענין. ודבר הטומאה והטהר' הנה ענינו נעלם מעיני כל חי ר"ל שסבת היות הטמא טמא והיות הטהור טהור הוא דבר בלתי מושג לשכל האדם. והנה הרב בחכמתו הנפלאה נתן בהם סי' גם בכל אחר הטומאות ומספרו הנעים הבין ולכן אמרתי לבל אמלא ידי בענין העמוק הזה זולתי בתתי כבה מה שירוני מן השמים למה הוזהרו בזה עתה ולא הוזהרו עד הנ'. ואומר כי כאשר בחר ה' בעמו להיות לו לעם נחלה הנ' הדביקם לו כאשר ידבק האזור על מתני איש וקראם עם סגולתו ולא יתכן לימצא המסוגל בזולת סגולתו כמ"ש ביוקווין, והנ' כל מין האדם הם סגולתו אך ישראל הם סגולת הסגולה כי להם לבדם

תִּטַּמָּאוּ כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃
וְכָל־הַנֹּשֵׂא מִנִּבְלָתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־ 25
הָעָרֶב׃ לְכָל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר הִוא מַפְרֶסֶת 26
פַּרְסָה וְשֶׁסַע ׀ אֵינֶנָּה שֹׁסַעַת וְגֵרָה אֵינֶנָּה
מַעֲלָה טְמֵאִים הֵם לָכֶם כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהֶם
יִטְמָא׃ וְכֹל ׀ הוֹלֵךְ עַל־כַּפָּיו בְּכָל־הַחַיָּה 27
הַהֹלֶכֶת עַל־אַרְבַּע טְמֵאִים הֵם לָכֶם כָּל־הַנֹּגֵעַ
בְּנִבְלָתָם יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃ וְהַנֹּשֵׂא אֶת־נִבְלָתָם 28
יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב טְמֵאִים הֵמָּה

פֿאָנגענדען זאָללט איהר אייך פֿערונרייניגען, נעמליך ווער דאַז אַאַס
דהַסֶּלְבֶּן בעריהרט זאָלל ביז אַבענד אונריין זיין. אונד ווער פֿאָן איהרעם 25
אַאַס טראָגט, מוס זיינע קליידער וואַשען אונד ביז אַבענד אונריין זיין.
אייבערהויפט, אַללע פֿיערפֿיסיגע טהיערע, דיא געטהיילטע אַבער 26
ניכט דורכגעשפּאַלטענע קלויען האַבען, אָדער ניכט וויעדערקויענד זינד,
דיעזע זאָללען אייך אונריין זיין; ווער זיא (נאַך איהרעם טאָדע) בע
ריהרט, זאָלל אונריין זיין. וואַז אונטער פֿיערפֿיסיגען טהיערען אויף 27
טאַפּען געהט, דיעזע זאָללען אייך אונריין זיין; ווער דאַז אַאַס דאַסֶּלְבֶּן
בעריהרט, זאָלל ביז אַבענד אונריין זיין. ווער פֿאָן איהרעם אַאַסע 28
טראָגט, מוס זיינע קליידער וואַשען, אונד ביז אַבענד אונריין זיין,

מנחה חדשה.

כיתנה הארץ והם הם תכלית הבריאה' האינושית והם לבדם עם מרעיתו וצאן ידו וכל שאר ברואי מטה נמסרו ביד שליח, ולכן הם צריכים גוף נקי על אלה כדי שידבק בהם דבר האלהות ולא יסורו ממנו, ואם ח"ו ימצא ביניהם שמן טומא' הנה יסתיר פניו מהם ולא תראה בהם שכינת הש"י, וא"כ כמשלו יש בין האומות כלב האדם לאדם כי הלב הוא אשר ירגיש בבוא כל נגע וכל מחלה לאדם, גם בבוא השגון והשמח' בשמחתו לא יתערב זר, והסב' בזה שהוא היושב ראשונ' במלכות החיים ובו תלויים חיי האדם והוא מקורם ולכן הוא מתפעל מכל דבר כי הוא עץ הדעת טוב ורע וכל שאר איברי הגוף לא יתפעלו ולא ירגישו עד אשר יפגשם הנגע והחולי כי לא ידעו דרך החיי' ולא דרכו נתיבו, ולכן ידבק בהם הנגעים הקשים כהצרעת והנכור ודומיהם מה שאין כן הלב

29 לָכֶם׃ ס וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא בַּשֶּׁרֶץ
הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ הַחֹלֶד וְהָעַכְבָּר וְהַצָּב
30 לְמִינֵהוּ׃ וְהָאֲנָקָה וְהַכֹּחַ וְהַלְּטָאָה וְהַחֹמֶט
31 וְהַתִּנְשָׁמֶת׃ אֵלֶּה הַטְּמֵאִים לָכֶם בְּכָל־הַשָּׁרֶץ
32 כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהֶם בְּמֹתָם יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃ וְכֹל
אֲשֶׁר־יִפֹּל עָלָיו מֵהֶם ׀ בְּמֹתָם יִטְמָא מִכָּל־כְּלִי־
עֵץ אוֹ בֶגֶד אוֹ־עוֹר אוֹ שָׂק כָּל־כְּלִי אֲשֶׁר־יֵעָשֶׂה
מְלָאכָה בָּהֶם בַּמַּיִם יוּבָא וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב
33 וְטָהֵר׃ וְכָל־כְּלִי־חֶרֶשׂ אֲשֶׁר־יִפֹּל מֵהֶם אֶל־תּוֹכוֹ

29 דיעזע אַלזאָ זאָללען אייך אונריין זיין. פאָלגענדע: זאָלל אייך אונריין זיין
אונטער דען קריעכטהיערען, דיא אויף דער ערדע קריעכען: דאַז
וויזעלכען, דיא מויז, אונד דער לויבפראָש, (שילדקראָטע), נאַך איהרען
30 אַרטען. דער איגעל, דער כֹּחַ, אונד דיא איידעקסע, דיא בלינד=
31 שלייכע (שנעקקע) אונד דער מוילוואורף. דיעזע זאָללען אייך אונריין
זיין אונטער דען קריעכטהיערען, וועער זיא נאַך איהרעם טאָדע בעריהרט,
32 זאָלל ביז אַבענד אונריין זיין. אונד אַללעס, וואָראויף עטוואַז פאָן איהנען
נאַך איהרעם טאָדע פאַללען ווירד, זאָלל אונריין זיין, עז זייא האָלצער=
נעז געראֶטהע, געוואַנד, פעלל אָדער זאַק, אַללעז געראֶטהע, וואָמיט
מאַן עטוואַז פעררייכטען קאַן; עז מוס אין וואַססער געטהאַן ווערדען,
33 אונד בלייבט אונריין ביז אַבענד, הערנאַך איזט עז ריין. ווען עטוואַז

מנחה חדשה.

כי הוא משתדל תמיד בכל כחו לדחות מעליו המזיקין הקשין, ואם לא יוכל לדחותן מעליו תבחר מחנק נפשו ויבחר מות מחיים כי לא יוכל לסבול הצער הגדול ההוא, וכן ישראל הן הם אשר ניתן להם הרגש האמיתי באמצעות התור' והמצות והם אשר ירגישו כנוח עליהם הרוח הטהור הנבואיי ולא עבר זר בתוכם ובהם שרתה שכינ' ולא בזולתם מימי עולם ושנים קדמוניות כי הם הם הלב הטהור להראות בהם פעולת הנפש הזכה שהוא חי העולמים, גם היה ירגישו בבוא הטעם והאימ' אם לא ישמרו משמרת הקדושה והטהר', אבל הנגעים הקשים הגורמים המית' האמיתית לא ידבקו בהם כלל, אבל כל שאר האומות שהם האיברים המתים לא ידעו ולא ירגישו עד אשר ישטפם זרם מים כי לא יענשו ולא יקבלו שכר ולא יהי' טובתם לשכר פעולתם אבל כל ענייניהם

כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא וְאֹתוֹ תִשְׁבֹּרוּ׃ מִכָּל־ 34
הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם יִטְמָא
וְכָל־מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל־כְּלִי יִטְמָא׃
וְכֹל אֲשֶׁר־יִפֹּל מִנִּבְלָתָם ׀ עָלָיו יִטְמָא תַּנּוּר 35
וְכִירַיִם יֻתָּץ טְמֵאִים הֵם וּטְמֵאִים יִהְיוּ לָכֶם׃
אַךְ מַעְיָן וּבוֹר מִקְוֵה־מַיִם יִהְיֶה טָהוֹר וְנֹגֵעַ 36
בְּנִבְלָתָם יִטְמָא׃ וְכִי יִפֹּל מִנִּבְלָתָם עַל־כָּל־ 37
זֶרַע זֵרוּעַ אֲשֶׁר יִזָּרֵעַ טָהוֹר הוּא׃ וְכִי יֻתַּן־ 38
מַיִם עַל־זֶרַע וְנָפַל מִנִּבְלָתָם עָלָיו טָמֵא הוּא
לָכֶם׃ ס וְכִי יָמוּת מִן־הַבְּהֵמָה 39

דאַפֿאָן איין איירדענעז געטיררע פֿאַללען ווירד, זאָ זאָלל אַללעז וואַז דאַריין
איזט, אונריין זיין, אונד דאַז געטיררע זעלבסט איסט איהר צערברעכען.
פֿאָן אַללען אַרטען ספייזע, דיא גענאָססען ווערדען, אונד וואָראַן וואַססער 34
געקאָממען איזט, זאָלל אונריין זיין, אויך אַללעז געטראַנק, דאַז גע־
טרונקען ווירד, זאָלל איין אַללערלייא געפֿעס אונריין ווערדען קאָננען.
אַללעז, וואָראויף עטוואַז פֿאָן איהרעם אַסע פֿעללט, זאָלל אונריין זיין, 35
באַקקאָפֿען אונד העערד מוס איינגעבראָכען ווערדען, זיא זינד אונריין,
דיעזע מאָזאָ זאָללען אייך אונריין זיין. אַבער קוועללע אונד ציסטערנע, 36
וואָרין וואַססער אויפֿבעהאַלטען ווירד, זאָלל ריין בלייבען; וואַז היינגעגען
דאַז אַס בעריהרט, זאָלל אונריין זיין. פֿעללט פֿאָן ווירעכן אַסע אויף 37
זאַאמען, דער צום אויזזאָען בעשטיממט איזט, איזט ער ריין. איזט 38
אַבער וואַססער אַן דען זאַאמען געבראַכט וואָרדען, אונד עז פֿעללט פֿאָן
איהרעם אַסע דאַרויף, זאָ זאָלל ער אייך אונריין זיין. ווען פֿאָן דעם 39

מנחה חדשה

לפי ההנהג׳ הכוללת כמו שהאריך בכל זה החכם הכוזר, ולכן כאשר יבוא
מאת הש״י שום שכר או עונש בהשגחה על יושר פעולת הצדיקים או הפכו לא
יבואו כי אם על האומ׳ הנבחרת היודעת דרך החיים, ועל זה נאמר רק אתכם
ידעתי מכל משפחות האדמ׳ וגו׳ ובזאת תדעון כי אל חי בקרבכם, ולכן מאחר
שהם הם לבדם אשר יקראו חיים וכל שאר האומו׳ הם כמתי׳ א״כ הם הצריכים
להשמר מכל מין טומא׳ ומכל דבר המאטם את הלב כדי שיהי׳ לעולם מוכן

אֲשֶׁר־הִיא לָכֶם לְאָכְלָה הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָהּ יִטְמָא
40 עַד־הָעָרֶב׃ וְהָאֹכֵל מִנִּבְלָתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו
וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְהַנֹּשֵׂא אֶת־נִבְלָתָהּ יְכַבֵּס
41 בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ וְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ
42 עַל־הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל׃ כֹּל הוֹלֵךְ עַל־
ו"ו ר"פ גָּחוֹן וְכֹל ׀ הוֹלֵךְ עַל־אַרְבַּע עַד כָּל־מַרְבֵּה
רַגְלַיִם לְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ
43 לֹא תֹאכְלוּם כִּי־שֶׁקֶץ הֵם׃ אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־
נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ וְלֹא תִטַּמְּאוּ
44 בָּהֶם וְנִטְמֵתֶם בָּם׃ כִּי אֲנִי יְהוָֹה אֱלֹהֵיכֶם

פיעה, דאז איך נו עססען ערלויבט איזט, איינו פאן דעססען זעלבסט שטירבט,
ווער דאז אאס דאפאן בעריהרט, זאלל ביז אן דען אבענד אונריין זיין.
40 ווער פאן איהרעם אאסע איסט, מוס זיינע קליידער וואשען, אונד ביז
אן דען אבענד אונריין זיין; ווער פאן איהרעם אאסע טראגט, מוס זיינע
41 קליידער וואשען אונד ביז אן דען אבענד אונריין זיין. אללע קריעכענ
טהיער, דאז אויף דער ערדע קריעכט, איזט איין גרייעל, זאלל ניכט גע
42 געססען ווערדען. וואז אויף דעם בויכע שלייכט, אדער אויף פיערען
געהט, ביז אויף יעדעז פיעלפיסיגע, איבערהויפט אללעז קריעכענדע,
דאז נאהע אן דער ערדע קריעכט, זאללט איהר ניכט עססען, דען זיא
43 זינד איין גרייעל. מאכט אייערע זעעלען ניכט צום גרייעל, דורך קריעכענ
ענדע טהיערע, פערונרייניגט איך ניכט מיט דענזעלבען; דען איהר
44 קאננט זעלבסט דורך זיא אונרייניגע געשאפפע ווערדען. איך בין דער

מנחה חדשה.

ויעג׳ בכים לדבר האלהות ולא יפרד ממנו לעולם, ולכן הזהירם הש"י על כל טומאת בהמ׳ וחי׳ ועוף ודגים ושרצים וכל דבר אשר הוא חי ונתן בהם סימנים להבדיל בין הטמא ובין הטהור כי יתכן כי המינים הטמאים אינם נאותים למזון האדם כמ"ש הרב, או יתכן שהם טמאים ומאטמים לפי שטמאתן התור׳ כי לא ימצא טעם מספיק ומתיישב על השכל כפי הטבע לטומאת הטמא זולתי מה שאנו רואין למראית העין ומענין הכל׳ והמפורע שהם מזיקים כל דבר אשר

וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי
וְלֹא תְטַמְּאוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ
הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ:* כִּי אֲנִי יְהוָה הַמַּעֲלֶה 45
אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיֹת לָכֶם לֵאלֹהִים
וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי: זֹאת תּוֹרַת 46
הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף וְכֹל נֶפֶשׁ הַחַיָּה הָרֹמֶשֶׂת בַּמָּיִם
וּלְכָל־נֶפֶשׁ הַשֹּׁרֶצֶת עַל־הָאָרֶץ: לְהַבְדִּיל בֵּין 47
הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהֹר וּבֵין הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת וּבֵין
הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֵאָכֵל: פ

עוויגע אייער גאטט, איהר זאלט אייך אלזא הייליג האלטען, זא ווערדעט
איהר הייליגע געשעפפע זיין, דען איך בין דער הייליגע; איהר זאלט
אייך אלזא ניכט דורך קריעכענדע טהיערע פערונרייניגען. דען
45 איך בין דער עוויגע, וועלכער אייך אויז מצרים געפיהרט האט, אום
פאן אייך אלז אייער גאטט פערעהרט צו זיין; איהר זאלט אלזא הייליג
זיין, דען איך בין דער הייליגע. דיעזעס איזט דאס געזעטץ פאן פיער־
46 פיסיגען טהיערען אונד געפליגעל, פאן אללען לעבענדיגען, דאס זיך אים
וואססער רעגט, זא וויא פאן אללען בעזעעלטען, דאס אויף דער ערדע
קריכט. ווארנאך צו אונטערשיידען איזט, צווישען דעם ריינען אונד
47 דעם אונרייניגען, אונד צווישען דעם לעבענדיגען וועזען, דאס צו עססען
ערלויבט, אונד דעם לעבענדיגען וועזען, דאס צו עססען פערבאטען איזט.

מנחה חדשה.

יגעו בהם, גם כל מקום אשר תדרוך כף רגליהם בו ואפילו בהבטת עיניהם, וכל זה מבואר ונגלה מן הקוש כי האויר יתפעל מטומאתם והקרובים אל האויר ההוא יתפעלו ממנו, ויתכן שכל אשר טמאים תקראנה אותם באלה ואנחנו לא נדע לבלתי היות פעולתם כלה ויותר כפסק הוא ידע, ולא נכתבו בזה במתן תור' לפי שלא שרתה שכינה ביניה' תמיד למראית העין אבל היתה שור' על חסידיהם ועתה מאחר שהוקם המשכן ושרת' בו שכינ' עד עולמי עד והיו כל ישרא' גדולים וקטנים באים למקדש הזהירם על ככה לבל יטמאו את משכן ה' שזהו העיקר והקטב אשר תסוב עליו כל תורת הטהר' והטומא' כמ"ש בכמ' מקומות בטמאם את משכני אשר בתוכם, השוכן אתם בתוך טומאותם

יב

1 2 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר
וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים כִּימֵי נִדַּת דְּוֺתָהּ תִּטְמָא׃
3 4 וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ׃ וּשְׁלֹשִׁים
יוֹם וּשְׁלֹשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב בִּדְמֵי טָהֳרָה בְּכָל־
קֹדֶשׁ לֹא־תִגָּע וְאֶל־הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא עַד־
5 מְלֹאת יְמֵי טָהֳרָהּ׃ וְאִם־נְקֵבָה תֵלֵד וְטָמְאָה
שְׁבֻעַיִם כְּנִדָּתָהּ וְשִׁשִּׁים יוֹם וְשֵׁשֶׁת יָמִים
6 תֵּשֵׁב עַל־דְּמֵי טָהֳרָה׃ וּבִמְלֹאת ׀ יְמֵי טָהֳרָהּ

1 2 דער עוויגע שפראך צו משה, וויא פאלגט:. רעדע מיט דען קינ־
דערן ישרא׳ל וויא פאלגט: ווען איינע פרויא זאאמען צור וועלט ברינגט,
אונד געבארט איין מאננליכעז קינד, זא זאלל זיא זיעבען טאגע אונריין
זיין, זא לאנגע אלז זיא ביא איהרען מאנאטליכען שמערצען אבגעזאנ׃
3 דערט בלייבען מוס. אם אכטען טאגע זאלל מאן איהם דיא פארהויט
4 אבשניידען. הערנאך זאלל זיא דרייא אונד דרייסיג טאגע מיט דעם
רייניגען בלוטאבגאנגע צוברינגען, ניכטז הייליגעז בעריהרען, אונד ניכט
אין דאז הייליגטהום קאממען, ביז איהרע רייניגונגזצייט פארייבער איזט.
5 געבארט זיא אבער איין ווייבליכעז קינד, זא זאלל זיא צווייא וואכען, זא
וויא ביא איהרער געוועהנליכען אבזאנדערונג אונריין זיין, אונד זעכז
6 אונד זעכציג טאגע איין רייניגען בלוטאבגאנגע צוברינגען. ווען איהרע

מנחה חדשה.

ורבים מלבד אל׳, והנה אנחנו היום בעונותינו לא נוכל בעוונותינו להזהר מכל דבר טמא שכבר גזרו טומאה על כל ארץ העמים ולכן אנו נחשבים כמתים לא מתים חלל׳ כי עדין נשאר בינינו צד קיות והוא ארבעתם המשרתים הקדושים היושבים ראשונה במלכות ובשבתם ובאמצעותם שכינ׳ שרוי׳ בינינו בגלות כי הם הם הקושרים בינינו ובין הש״י קשר של קיימא אשר לא יפסד לעולם עד יערה עלינו רוח ממרום וישיב בנים לגבולם ויזרוק עלינו מים טהורים ונעלה מטומאותינו במהרה בימינו אמ״ר.

אשה כי תזריע וגו׳. אחר שפי׳ תורת הבהמ׳ והחי׳ והעוף וכל רמש אשר. הוא זה התחיל לפרש תורת האדם והתחיל בו מן הבטן ואמר אשה כי תזריע

לְבֵן אוֹ לְבַת תָּבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה וּבֶן־
יוֹנָה אוֹ־תֹר לְחַטָּאת אֶל־פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד
אֶל־הַכֹּהֵן׃ וְהִקְרִיבוֹ לִפְנֵי יְהוָה וְכִפֶּר עָלֶיהָ 7
וְטָהֲרָה מִמְּקֹר דָּמֶיהָ זֹאת תּוֹרַת הַיֹּלֶדֶת
לַזָּכָר אוֹ לַנְּקֵבָה׃ וְאִם־לֹא תִמְצָא יָדָהּ דֵּי 8
שֶׂה וְלָקְחָה שְׁתֵּי־תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶחָד
לְעֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן
וְטָהֵרָה׃ פ
יג
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵּאמֹר׃ 1
אָדָם כִּי־יִהְיֶה בְעוֹר־בְּשָׂרוֹ שְׂאֵת אוֹ־סַפַּחַת אוֹ 2

ריינינגונגסטאגע פֿאָראיבער זינד, פֿיר איינען זאָהן, אָדער פֿיר איינע
טאָכטער זאָלל זיא איין יעהריגעס לאַם צום גאַנצאָפּפֿער, אונד איינע
יונגע טויבע אָדער איינע טורטעלטויבע, צום זינדענאָפּפֿער, דעם
פריעסטער פֿאָר דעם איינגאַנגע דעס שטיפֿטסגעצעלטס צובריינגען.
7 דיעזער זאָלל עס פֿאָר דעם עוויגען דאַרברינגען, אונד זיא פֿערזאָהנען,
אונד אַלזאָ זאָלל זיא פֿאָן איהרעם בלוטפֿלוססע ריין זיין; דיעזעס איסט דאַס
געזעטץ פֿיר איינע געבאָהרערין, זיא זייא מענליכע אָדער וויב-
ליכע קינד צור וועלט ברינגט. 8 האַט זיא נאָך פֿיעל פֿערמאָגען ניכט,
אום צו איינעם לאַממע היינרייכט, זאָ זאָלל זיא צוויא טורטעלטויבען, אָדער
צוויא יונגע טויבען, איינע צום גאַנצאָפּפֿער אונד דיא אַנדערע צום
זינדענאָפּפֿער נעהמען, דער פריעסטער זיא פֿערזאָהנען אונד זיא ריין זיין.
1 2 דער עוויגע שפּראַך צו משה, אונד אהרן וויא פֿאָלגט:. ווען זיך

מנחה חדשה.

ונו', והכתוב הי' לומר כי תלד, ועוד יש להבין מה היא הסבה שהזבה היא טומאה כל ימי זוב טומאתה והיולדת לא תטמא כ"א שבוע אחד ושנים ואח"כ אע"פ שתהי' שופעת טהור', ועוד שהרי הכתוב התחיל בדבר אחד וסיים בדבר אחר אמר וטמאה שבעת ימים וא"כ היו לו לומר וביום השמיני תטהר, והדברים רבים מלבד זה בקש תמצא, ולכן צריך להקדים הקדמ' ידועה אשר כבר דרכו בה כל מתי סוד והוא כי מן הידוע שהטפה הזרעית אשר לאדם היא עיקר האדם שהיא הדם המובחר אשר בכל איבריו ינדלהו הטבע ויפרישהו

בַּהֶרֶת וְהָיָה בְעוֹר־בְּשָׂרוֹ לְנֶגַע צָרָעַת וְהוּבָא
אֶל־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אוֹ אֶל־אַחַד מִבָּנָיו הַכֹּהֲנִים׃
3 וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע בְּעוֹר־הַבָּשָׂר וְשֵׂעָר
בַּנֶּגַע הָפַךְ ׀ לָבָן וּמַרְאֵה הַנֶּגַע עָמֹק מֵעוֹר בְּשָׂרוֹ
4 נֶגַע צָרַעַת הוּא וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְטִמֵּא אֹתוֹ׃ וְאִם־
בַּהֶרֶת לְבָנָה הִוא בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ וְעָמֹק אֵין־
מַרְאֶהָ מִן־הָעוֹר וּשְׂעָרָה לֹא־הָפַךְ לָבָן וְהִסְגִּיר
5 הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע שִׁבְעַת יָמִים׃ וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה הַנֶּגַע עָמַד בְּעֵינָיו לֹא־

אַן דער הויט זיינעס מענשען איינע ערהאַבען שיינענדע, אָדער אַנ־
געלויפענע שטעללע אָדער איין פלעקען לייגען ווירד, אונד עס קאָננטע
אַן דער הויט זיין שאַדען דעס אויסזאַטצעס ווערדען, זאָ זאָלל מאַן איהן
צום פריעסטער אהרן אָדער צו איינעם פאָן דען פריעסטערן זיינען
3 זאָהנען בריינגען. ווען נון דער פריסטער דען שאַדען אַן דער הויט
בעזיעהט, אונד פינדעט, דאַס דאַז האַאַר אַם שאַדען וויס געוואָרדען,
אונד דער שאַדען טיעפער צו זיין שיינט, אַלז דיא איבריגע הויט, זאָ איזט
עז דער שאַדען דעס אויסזאַטצעס; זאָבאַלד דער פריעסטער דיעזעס
4 זיעהט, זאָלל ער איהן פיר אונריין ערקלערען. איזט עז אַבער איין
ווייסער פלעקקען אַן דער הויט, דער שיין איזט הינגעגען דאָך ניכט
טיעפער אַלז דיא איבריגע הויט, אויך איזט דאַז האַאַר ניכט וויז גע־
וואָרדען, זאָ זאָלל דער פריסטער דען שאַדען זיעבען טאַגע איינשליעז־
5 זען לאַסען. ווען איהן נון דער פריעסטער אַם זיעבענטען טאַגע
וויעדער בעזיעהט, אונד פינדעט, דאַס דער שאַדען געבליעבען, וויא

מנחה חדשה.

וישלחהו אל הכלים דרך העורקים הדקים והרכים אשר את׳ רוא׳ קשורים בכלים והכלים יבשלוה בישול רב ועצום מאד בסיוע העגבות השומרים והמכינים החום עד אשר יחזור הדם ההוא לבן כטבע הקדרה אשר בו התבשל, ואם לא יתבשל הדם ההוא כראוי ויוציאוהו בלא עתו הנה בלי ספק לא יהי׳ ראוי להולדה ויהי׳ הנולד ממנה חלוש המזג ובלי דעת שלימה כי כפי הכנת החמר והצור ושלימותה ככה וכפיהן יהי׳ שלימות הנולד מהם, וגם זרע הנקבה הוא כן כי הטבע ירים מבחר הדם אשר בכל איבריה וישלחו אל המקום אשר שם

פָּשָׂה הַנֶּגַע בָּעוֹר וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן שִׁבְעַת יָמִים
שֵׁנִית׃ וְרָאָה הַכֹּהֵן אֹתוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שֵׁנִית
וְהִנֵּה כֵּהָה הַנֶּגַע וְלֹא־פָשָׂה הַנֶּגַע בָּעוֹר וְטִהֲרוֹ 6
הַכֹּהֵן מִסְפַּחַת הִוא וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְטָהֵר׃ וְאִם־ 7
פָּשֹׂה תִפְשֶׂה הַמִּסְפַּחַת בָּעוֹר אַחֲרֵי הֵרָאֹתוֹ
אֶל־הַכֹּהֵן לְטָהֳרָתוֹ וְנִרְאָה שֵׁנִית אֶל־הַכֹּהֵן׃
וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה פָּשְׂתָה הַמִּסְפַּחַת בָּעוֹר 8
וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן צָרַעַת הִוא׃ פ
נֶגַע צָרַעַת כִּי תִהְיֶה בְּאָדָם וְהוּבָא אֶל־הַכֹּהֵן׃ 9

ער וואַר, אונד האַט זיך ניכט אין דער הויט אויזגעברייטעט, זאָ זאָלל
איהן דער פריעסטער נאָכמאַהלס זיעבען טאַגע איינשליעסען לאַסען.
אַם זיעבענטען טאַגע בעזיעהט איהן דער פריעסטער נאָכמאַהלס; פינ־ 6
דעט ער, דאַס דער שאַדען זיינען גלאַנץ פערלאָהרען, אונד זיך ניכט
אין דער הויט אויזגעברייטעט האַט, זאָ זאָלל איהן דער פריעסטער ריין
שפרעכען: עס איסט איינע אָנגעלויפענע שטעללע, ער זאָלל זיינע קליי־
דער וואַשען אונד ריין זיין. ווען זיך אַבער דיא אָנגעלויפענע שטעללע, 7
נאַכדעם זיא דער פריעסטער צור ריינשפרעכונג בעזעהען האַט, דענ־
נאָך אין דער הויט אויזברייטעט, זאָ זאָלל זיא וויעדערום דעם פריעסטער
געצייגט ווערדען. זיעהט נון דער פריעסטער, דאַס זיך דיא אָנגע־ 8
לויפענע שטעללע אין דער הויט אויזגעברייטעט האַט, זאָ זאָלל דער
פריעסטער איהן פיר אונריין ערקלאָהרען, עס איסט דער אויסזאַטץ.
ווען דער שאַדען דעס אויסזאַטצעס אַן איינעם מענשען זיך צייגט, אונד פאָר 9

מנחה חדשה.

יתהוה העובר והוא המקור וגם יתבשל שם שהמקום ההוא איננו כטבע ביצי הזכר להפיך ללבן אבל ישאר על אדמימותו; ועוד הבדל אחר שהדם הזרעי אשר לאשה הוא רב מאד מה שאין כן בזכר והסבה בזה שהש"י שם בטבע כח להכין בכל א' וא' כפי הראוי והצריך לו, והנ' האש' צריכה לדמים רבים לפי שהעובר אשר יתהוה בבטנ' הוא מתהוה מדם האש' שאין לזרע הזכר בו זולתי כתיכת הצור' כמו שאתה רוא' בביצת התרנגולת ובכל פירות האילן, גם הדם ההוא ממנו יהי' מזונו וגידולו בעודו בבטן אמו, גם אחר צאתו לאויר העולם

10 וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה שְׂאֵת־לְבָנָה בָּעוֹר וְהִיא
הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן וּמִחְיַת בָּשָׂר חַי בַּשְׂאֵת׃
11 צָרַעַת נוֹשֶׁנֶת הִוא בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן
12 לֹא יַסְגִּרֶנּוּ כִּי טָמֵא הוּא׃ וְאִם־פָּרוֹחַ תִּפְרַח
הַצָּרַעַת בָּעוֹר וְכִסְּתָה הַצָּרַעַת אֵת כָּל־עוֹר
הַנֶּגַע מֵרֹאשׁוֹ וְעַד־רַגְלָיו לְכָל־מַרְאֵה עֵינֵי
13 הַכֹּהֵן׃ וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה כִסְּתָה הַצָּרַעַת אֶת־
כָּל־בְּשָׂרוֹ וְטִהַר אֶת־הַנָּגַע כֻּלּוֹ הָפַךְ לָבָן טָהוֹר
14 15 הוּא׃ וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ בָּשָׂר חַי יִטְמָא׃ וְרָאָה

10 דען פריעסטער געבראַכט ווירד. דער פריעסטער זיעהט, דאַס איינע
ווייסע, ערהאַבענע שטעללע אין דער הויט איזט, דיא דאַז האָאַר ווייס
געמאַכט האַט, אָדער דאַס מיטטען אין דיעזער ערהאַבענען שטעללע
11 געזונדעז פלייש הערפאָרגעקוואָללען. זאָ איזט עז איין אַלטער אויזזאַטץ
אין דער הויט דעז פלייטעז, דער פריעסטער זאָלל איהן פיר אונריין ערקלערען; ער בראַוכט איהן ניכט איינשליסען צו לאַססען, דען ער איזט
12 אונריין. ווען אַבער דער אויזזאַטץ אין דער הויט אויזבליהט, אונד בעז
דעקקט דיא גאַנצע שאַדהאַפטע הויט, פאָן קאָפּף ביז צו דען פיסען,
13 זאָ וויט דער פריעסטער זעהען קאַן. דער פריעסטער זיעהט, דאַס
דער אויזזאַטץ דאַז גאַנצע פלייש בעדעקקט, זאָ זאָלל ער דען שאַדען ריין
14 שפרעכען; ווען אַללעז וויס געוואָרדען, זאָ איזט ער ריין. זאָבאַלד
15 זיך אַבער געזונדעז פלייש דאַרין צייגט, איזט ער אונריין. זאָ ווי דער

מנחה חדשה.

ומכו יהי' מזוכו עד גמלה אותו, כי הדם ההוא יבוא אל השדים ויתבשל שם
ויחזור לטבע השדים אשר בו נתבשל ונהפך ללבן, והנך רוא' שבימי ההריון
והיניק' היא צריכה אל כל דמיה ולכן אינה פולטת ולא שופעת שום דם,
ובהיותה פנויה מן הלידה ומן הבטן לא תצטרך לרוב הדמים ההם, ותהיה
פולטתן כאשר יתרבו במקום כנוסן שהוא המקור ולכן ראשה ואיבריה
כבדים עליה כי לצד שמג' נהפך לחרבוני קיץ ולזאת הסב' עצמה זקנה קופצת
עליה יותר מן האיש ופוסקת מליל ביותר מעט מאכי ימי' כי היא שופעת תמיד

הַכֹּהֵן אֶת־הַבָּשָׂר הַחַי וְטִמְּאוֹ הַבָּשָׂר הַחַי
טָמֵא הוּא צָרַעַת הוּא׃ אוֹ כִי יָשׁוּב הַבָּשָׂר 16
הַחַי וְנֶהְפַּךְ לְלָבָן וּבָא אֶל־הַכֹּהֵן׃ וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן 17
וְהִנֵּה נֶהְפַּךְ הַנֶּגַע לְלָבָן וְטִהַר הַכֹּהֵן אֶת־
הַנֶּגַע טָהוֹר הוּא׃ פ שלישי
וּבָשָׂר כִּי־יִהְיֶה בוֹ־בְעֹרוֹ שְׁחִין וְנִרְפָּא׃ וְהָיָה 18 19
בִּמְקוֹם הַשְּׁחִין שְׂאֵת לְבָנָה אוֹ בַהֶרֶת לְבָנָה
אֲדַמְדֶּמֶת וְנִרְאָה אֶל־הַכֹּהֵן׃ וְרָאָה הַכֹּהֵן 20

פריעסטער דאַז געזונדע פֿלייש געוואַהר ווירד, מוס ער איהן פֿיר אונ־
ריין ערקלֶערען; דאַז געזונדע פֿלייש איזט אונריין, עז איזט דער אויס־
זאַטץ. ווען אַבער דאַז געזונדע פֿלייש זיך ווידער פֿעראֶנדערט, אונד 16
וויס ווירד, זאָ זאָלל עז פֿאָר דען פריעסטער קאָממען. ווען דער 17
פריעסטער ערקעננט, דאַס דער שאַדען וויס געוואָרדען, זאָ זאָלל ער
איהן ריין שפרעכען, דאַ איזט ער ריין. ווען יעמאַנד אין זיינער הויט 18
איינע ענטצינדונג האַט, זיא ווירד געהיילט: אַן דעם אָרטע דער 19
ענטצינדונג אַבער ענטשטעהט איינע וויסע, ערהאַבענע שטעללע,
אָדער איין האַלברָאטה אונד וויסער פֿלעקקען, זאָ מוס עז דעם פריסטער
געצייגט ווערדען. זיעהט דער פריעסטער, דאַז דער שיין דאַפֿאָן 20

מנחה חדשה.

הנלפנים לגודל הדריון והיניק' הן לחוץ לסבת שנתמלא' מאתה ושופעת עיקר הדמים אשר חיי' תלויים בהם, והנ' בצאת הדמים ההם לחוץ טמאתם התור', ועל הדמיון הזה נטמא ג"כ האיש הרוא' קרי כי כבר אמרנו ששכבת זרע האיש ודם האש' הוא א', אף שבענין טומאתם יש הפרש גדול שהאיש נטמא באיזה ענין שיוצא ממנו והאש' אינה טמא' ואף אם שכב איש אותה אף בהיות' שופעת דמי' מאליה לחוץ וגם שאין טומאת בעל קרי חמורה כטומאת הנד', והסבה בענין הטומאות כבר אמרתי שנעלם מעיני כל חי, והרב נתן להם טעמים הבכור כבכורתו והצעיר כצעירתו ומספרו הנכבד תבין אבל אני לא רוו צמאי, אבל ראינו למראית העין סגולות עצומות לנשים הנדות שמזיקות בהבטת עיניהן, ואני ראיתי בעיני איש אחד מוכה חרב והי' האומן חובשו והית' שם האש' משרת אותו ונר דלוק בידה והית' המכה שופעת דם עד מאד והי' האומן

וְהִנֵּה מַרְאֶהָ שָׁפָל מִן־הָעוֹר וּשְׂעָרָהּ הָפַךְ
לָבָן וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן נֶגַע־צָרַעַת הִוא בַּשְּׁחִין
21 פָּרָחָה׃ וְאִם ׀ יִרְאֶנָּה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה אֵין־בָּהּ שֵׂעָר
לָבָן וּשְׁפָלָה אֵינֶנָּה מִן־הָעוֹר וְהִיא כֵהָה
22 וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן שִׁבְעַת יָמִים׃ וְאִם־פָּשֹׂה תִפְשֶׂה
23 בָּעוֹר וְטִמֵּא הַכֹּהֵן אֹתוֹ נֶגַע הִוא׃ וְאִם־תַּחְתֶּיהָ
תַּעֲמֹד הַבַּהֶרֶת לֹא פָשָׂתָה צָרֶבֶת הַשְּׁחִין
24 הִוא וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן׃ ס רביעי (שני כשהן מחוברין) אוֹ

טיעפער איזט, אַלז דיא אויבריגע הויט, אונד דאַז האַר איזט וויס גע
וואָרדען, זאָ זאָלל איהן דער פריעסטער פיר אונריין ערקלערען: עז
איזט דער שאַדען דעז אויזזאַטצעז, דער אַן דער ענטצינדונג אויזבריכט.
21 זיעהט אַבער דער פריעסטער, דאַס קיין וויסעז האַר דאַרין איזט,
דער טיין איזט אויך ניכט טיעפער אַלז דיא אויבריגע הויט, אונד זיא
האַט קיינען גלאַנץ, זאָ זאָלל איהן דער פריעסטער זיעבען טאַגע איינ
22 שליעסען לאַססען. ווען עז זיך אין דער הויט אויזברייטעט, זאָ זאָלל
עז דער פריעסטער פיר אונריין ערקלערען, עז איזט דער שאַדען דעז
23 אויזזאַטצעז. בלייבט אַבער דער פלעקקען אַן זיינער שטעללע, אונד
האַט זיך ניכט אויזגעברייטעט, זאָ איזט עז בלאָס דיא נאַרבע דער ענטצ
24 ינדונג, דער פריעסטער זאָלל איהן ריין שפרעכען. ווען יעמאַנד

מנחה חדשה.

מבטער אחד והי' מתחלל מכמ' פנים להפסיק הדם ההוא ולא יכול עד שהעיר לבו ומחשבתו וחטף הכר מידה ונתנו לנער קטן ואמר לה שתצא משם ובצאתה נפסק הדם בפתע פתאום, ואני ראיתי ולא אבין ואמרתי לאומן מה הי' הדבר, ואמר לי, האש' ההיא הית' שופעת כדת' ומחמת היות' מבטת במכ' הי' הדם שותת ואילו לא הוצאתיה משם הי' דמו יוצא מן המכ' ההיא עד שתצא נפשו, ולא האמנתי לדבריו עד שהלבנו לאש' והשבענוה בשאיה שתאמר לנו אם הי' טהור' מנדת', ואמרה שבהיותה עומדת לפני המוכ' באה לה וסתה. וכמ' דברים אנו רואים שיפסדו כאשר תגע בהם האש' בעת טומאת', וגם דברי המצורע ונזקיו גלויים. ויתכן שכל שאר טמאים מזיקים מחמת טומאתם אלא שאין אנו מרגישין בהם להיות היזקם למט' מהנדה והמצורע, והש"י ברחמיו על ישרא' רצה בקדושתם כדי שיהיו תמיד מוכנים

בָשָׂר כִּי־יִהְיֶה בְעֹרוֹ מִכְוַת־אֵשׁ וְהָיְתָה מִחְיַת
הַמִּכְוָה בַּהֶרֶת לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת אוֹ לְבָנָה׃
25 וְרָאָה אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נֶהְפַּךְ שֵׂעָר לָבָן
בַּבַּהֶרֶת וּמַרְאֶהָ עָמֹק מִן־הָעוֹר צָרַעַת הִוא
בַּמִּכְוָה פָּרָחָה וְטִמֵּא אֹתוֹ הַכֹּהֵן נֶגַע צָרַעַת
הִוא׃ וְאִם יִרְאֶנָּה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה אֵין־בַּבַּהֶרֶת
26 שֵׂעָר לָבָן וּשְׁפָלָה אֵינֶנָּה מִן־הָעוֹר וְהִוא כֵהָה
וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן שִׁבְעַת יָמִים׃ וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן
27 בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אִם־פָּשֹׂה תִפְשֶׂה בָּעוֹר וְטִמֵּא

איין ברענדגעשוויר אן זיינער הויט האט, אונד נאך דער היילונג דעס
ברענדגעשווירז ענטשטעהט איין הֶלְרָטה אונד ווייסער, אָדער איין
ווייסער פלעקקען. דער פריעסטער זיעהט, דאס דאז האאר אין דעם
25 פלעקקען ווייס געוואָרדען, אונד טיינט טיעפער צו זיין אלז דיא איבריגע
הויט זאָ איזט עז דער אויזזאטץ, דער אן דער שטעללע דעז ברענד
געשווירז אויזגעבראָכען; דער פריעסטער זאָלל איהן פיר אונריין ער
קלערען, עז איזט דער שאדען דעז אויזזאטצעז. זיעהט אבער דער
26 פריעסטער, דאס קיין ווייסעז האאר אין דעם פלעקקען איזט, דער
טיין איזט ניכט טיעפער אלז דיא איבריגע הויט, אונד ער האט קיינען
גלאנץ, זאָ זאָלל איהן דער פריעסטער זיעבען טאגע איינשליעסען לאססען.
דער פריעסטער בעזיעהט איהן אם זיעבענטען טאגע ווידער; האט
27 זיך דערזעלבע אין דער הויט אויזגעברייטעט, זאָ זאָלל איהן דער

מנחה חדשה.

לדבר הטהרות ולקבל קדושתו ושלא תפסיק שכינתו מעליהם לעולם הבדילם
והקדישם מכל מין טומא', ואו אלהים ה' הוא יודע ויסדו הוא ידע, ולכן צוה
אותנו שהאשה כאשר תזריע שתהי' טמא' ז' ימים להעיר אותנו שסבת טומאתה
א הוא שיצא זרעה שהוא דם כדת' ביציאת בכח מבין רגליה כי לא יתכן שיפתח
הקבר בלא דם, ואמר שתטמא ז' ימים ולא עוד לפי שבשבעת לידת' יתפרקו
ויתפרקו כל איבריה ולא תשאר בה כח לעצור דמי המקור מלצאת וגילתה ככו
התור' זה הסוד שלאחר ז' הימים לא ישאר בה לא מעט ולא הרבה ומה שהיא
שופעת אח"כ לא יהי' מן המקור אבל הוא מכל שאר איבריה אשר נתרקו
מחבלי הליד' והוא כמו תמצית שאין בו מראית דם גמור וזהו אשר היו בורקים

28 הַכֹּהֵן אֹתוֹ נֶגַע צָרַעַת הִוא׃ וְאִם־תַּחְתֶּיהָ
תַעֲמֹד הַבַּהֶרֶת לֹא־פָשְׂתָה בָעוֹר וְהִוא כֵהָה
שְׂאֵת הַמִּכְוָה הִוא וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן כִּי־צָרֶבֶת
הַמִּכְוָה הִוא׃ פ חמישי
29 וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בוֹ נָגַע בְּרֹאשׁ אוֹ בְזָקָן׃
30 וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע וְהִנֵּה מַרְאֵהוּ עָמֹק מִן־
הָעוֹר וּבוֹ שֵׂעָר צָהֹב דָּק וְטִמֵּא אֹתוֹ הַכֹּהֵן
31 נֶתֶק הוּא צָרַעַת הָרֹאשׁ אוֹ הַזָּקָן הוּא׃ וְכִי־יִרְאֶה
הַכֹּהֵן אֶת־נֶגַע הַנֶּתֶק וְהִנֵּה אֵין־מַרְאֵהוּ עָמֹק

פריעסטער פיר אונריין ערקלערען, עז איזט דער שאדען דעז אויז־
28 זאטצעז. בלייבט אבער דער פלעקקען אן זיינער שטעללע, האט זיך
ניכט אויזגעברייטעט אין דער הויט, אונד האט קיינען גלאנץ, זא איזט
עז בלאס דיא פאזן בראנדגעשוויר ערהאבענע שטעללע; דער פריס־
טער זאלל עז ריין שפרעכען, דען עז איזט דיא נארבע דעז בראנדעז
29 געשווירז. איינע מאנז׃ אדער פרויענזפערזאן, דיא איינען שאדען
30 האט אם קאפפע אדער אם בארטע. דער פריעסטער בעזיעהט איהן
אונד ער שיינט טיעפער אלז דיא איבריגע הויט, אונד איזט דינגע,
גאלדגעלבע האאר דאראן, זא זאלל איהן דער פריעסטער פיר אונריין
ערקלערען, עז איזט דער באזע גרינד, דער אויזזאטץ אם קאפפע אדער
31 אם בארטע. ווען אבער דער פריעסטער דען שאדען דעז גרינדעז
בעזיעהט, אונד פינדעט, דאס לאנגער זיין שיין ניכט טיעפער איזט אלז

מכוה חדשה.
חכמי ישראל ומבקיאים בין דם לדם לדעת הטמא והטהור כי היו להם סימנים
מובהקים בזראה הדם לדעת איזה מן המקור ואיזה מן המכ׳ ואיזהו דם ואיזהו
תוכית כי התור לא טמא׳ זולת היוצא מן המקור אשר הוא תמורת שכבת זרע
באיש כמ״ש, אבל האש׳ אשר איכה יולדת ויזוב זוב דמה ימים רבים יתכן שיהי׳
מן המקור כי עדיין כחה ואוכ׳ בבריר בטב׳ ולא נתרפקו אבריה כמו שנתרפקו
ליולדת, וגם בדמי׳ הטהורים גלת׳ לנו התור׳ סוד עמוק אחד שלא יתכן
להוסיף על ל״ג ימים וכל השופעים אח״כ תשובנה לקדמותן ויבאו מן המקור,
אבל לחזק קדושת הקדש והמקדש חשש׳ התור׳ לחשש רחוק שלא תגע בכל קדש
ושם המקדש לא תבוא כי יתכן שיהי׳ בדמיה הטהורים ההם שום תערובת דם מדם

מִן־הָעוֹר וְשֵׂעָר שָׁחֹר אֵין בּוֹ וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן
32 אֶת־נֶגַע הַנֶּתֶק שִׁבְעַת יָמִים׃ וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־
הַנֶּגַע בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה הַנֶּתֶק וְלֹא־
הָיָה בוֹ שֵׂעָר צָהֹב וּמַרְאֵה הַנֶּתֶק אֵין עָמֹק מִן־
33 הָעוֹר׃ וְהִתְגַּלָּח וְאֶת־הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֵּחַ וְהִסְגִּיר
34 הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּתֶק שִׁבְעַת יָמִים שֵׁנִית׃ וְרָאָה
הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּתֶק בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה
הַנֶּתֶק בָּעוֹר וּמַרְאֵהוּ אֵינֶנּוּ עָמֹק מִן־הָעוֹר וְטִהַר

דיא איבריגע הויט, עז איזט אבער אויך קיין שווארצעז האר דאריןן,
זא זאלל דער פריעסטער דען שאדען דעז גרינדעז זיעבען טאגע איינ
שליעססען לאססען.
32 אם זיעבענטען טאגע בעזיעהט דער פריעסטער
דען שאדען וויעדער; פינדעט ער, דאס דער שאדען דעז גרינדעז
זיך ניכט אויזגעברייטעט, אויך קיין דיננעז גאלדגעלבעז האאר דארין,
אונד דער שיין דעז גרינדעז ניכט טיעפער איזט, אלז דיא איבריגע הויט.
33 זא זאלל דערזעלבע זיך שעערען לאססען: דיא שטעללע, וואו דער גרינד
איזט, מוס ער אבער ניכט בעשעערען, אונד דער פריעסטער זאלל
34 דען גרינד נאכמאהלז זיעבען טאגע איינשליעססען לאססען. אם זיעבענ
טען טאגע בעזיעהט ער איהן; פינדעט ער, דאס דער גרינד זיך ניכט
אין דער הויט אויזגעברייטעט, אונד דער שיין ניכט טיעפער איזט אלז
דיא איבריגע הויט, זא זאלל איהן דער פריעסטער ריין שפרעכען, ער

מנחה חדשה.

העיקר מאמר שהטהור בא מחמת טמא ואין בתמנית זה די שתאסר בו לבעלה
כי לא חששנו לזה כ"א לחזק קדושת הקדש. ואמר שהטומא' ההיא תהיה
כטומאת ימי נדת דותה אשר היא תטמא בהם, והסבה שהודיענו שהיא טמאה
כימי נדת דותה היא שעדין לא הודיענו בטומאת הנד', וא"כ שוה טומאת
הליד' לטומאת הנד' אשר עדין לא ידענוה ויבא מכאן שאין הלידה טמאה כלל
ולכך הוסיף מלת הטמא אחרי אמרו וטמאה לומר שגם בימי נדותה תטמא
אף שעדין לא פורש. ואמר שביום השמיני ימול בשר ערלתו להודיענו
שהסבה אשר נתעכבה המצוה הזאת עד יום הח' הוא טומאת אמו וכאלו הנער
גם הוא טמא שעדין הוא ירך אמו כבהיותו בבטנ', כי בכמ' דברים אנו רואים
התינוק ואמו כאלו הוא והיא גוף א', כי בכל שעה אנו רואים שיהי' התינוק

35 אֹתוֹ הַכֹּהֵן וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְטָהֵר׃ וְאִם־פָּשֹׂה יִפְשֶׂה
36 הַנֶּתֶק בָּעוֹר אַחֲרֵי טָהֳרָתוֹ׃ וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה
פָּשָׂה הַנֶּתֶק בָּעוֹר לֹא־יְבַקֵּר הַכֹּהֵן לַשֵּׂעָר
37 הַצָּהֹב טָמֵא הוּא׃ וְאִם־בְּעֵינָיו עָמַד הַנֶּתֶק וְשֵׂעָר
שָׁחֹר צָמַח־בּוֹ נִרְפָּא הַנֶּתֶק טָהוֹר הוּא וְטִהֲרוֹ
38 הַכֹּהֵן׃ ס וְאִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה
39 בְעוֹר־בְּשָׂרָם בֶּהָרֹת בֶּהָרֹת לְבָנֹת׃ וְרָאָה הַכֹּהֵן
וְהִנֵּה בְעוֹר־בְּשָׂרָם בֶּהָרֹת כֵּהוֹת לְבָנֹת בֹּהַק הוּא

35 וואַשט זיינע קליידער אונד איזט ריין. פֿערברייטעט זיך אַבער דער
36 גריינד אין דער הויט, נאָכדעם ער ריין געשפּראָכען וואָרדען. דער
פריעסטער בעזיעהט איהן, אונד פֿינדעט, דאַס דער גריינד זיך אויז
געברייטעט, זאָ האַט דער פריעסטער ניכט ערסט נאַך דעם גאָלדגעלב
37 בען האָאר צו זעהען, ער איזט אונריין. איזט דער גריינד זאָ געבליעבען
ווית ער וואַר, אונד עז איזט שוואַרצעז האָאר דאַראַן געוואַקסען, זאָ
איזט דער גריינד געהיילט, ער איזט ריין, דער פריעסטער זאָלל איהן
38 ריין שפּרעכען. איינע מאַננז׳ אָדער פֿרויענספּערזאָן, דיא אַן איהרער
39 הויט פֿלעקקען האַט, ווייסע פֿלעקקען. דער פריעסטער זיעהט,
דאַס אין דער הויט ווייסע פֿלעקקען זינד, דיא קיינען גלאַנץ האַבען, זאָ
איזט עז איין פֿריעזעלאויזשלאַג, דער אין דער הויט הערפֿאָרגעבליהט

מנחה חדשה.

ישן בעריסה ותהי׳ אמו במקום אחר ותאמר הרי בני כעור אלך ואיניקנו, ואם תאמר לה במה ידעת זה תאמר לך הרגשתי שפעת החלב בא לשדים, וכן עוה״ד יקרה לאיברי הגוף קצתם עם קצת שבהיות הא׳ רעב או חסר שום דבר ישפיע עליו הטבע באמצעות שאר האיברים, ולכן ירגיש האדם הרעב חוזק באיבריו תיכף לאכילתו ואם עדין לא נתעכל המזון ההוא, והסבה בזה שהטבע הוא חכם וכאשר יחלק שלל מזונותיו לאיברי׳ הנה יפאיר ויעכב מקנתו שלא יתן את הכל לומר לא ידעתי מתי יבוא לי מזון אחר ואם יתאחר מאכלו ישפיע באיברים מעט מן השמור, וכן יעשה תמיד בראותו איבריו נחשלים וכאשר יבוא לו המאכל האחר ישפיע בהם ויחלק להם כל מה שהי׳ לו שמור נפעם א׳ כי כבר בטח לבו במה שכבר אכל ולכן ירגישו האיברים חוזק תיכף

פֹּרַחַת בָּעוֹר טָהוֹר הוּא׃ ס ששי (שלישי מחוברין) וְאִישׁ 40
כִּי יִמָּרֵט רֹאשׁוֹ קֵרֵחַ הוּא טָהוֹר הוּא׃ וְאִם 41
מִפְּאַת פָּנָיו יִמָּרֵט רֹאשׁוֹ גִּבֵּחַ הוּא טָהוֹר הוּא׃
וְכִי־יִהְיֶה בַקָּרַחַת אוֹ בַגַּבַּחַת נֶגַע לָבָן אֲדַמְדָּם 42
צָרַעַת פֹּרַחַת הִוא בְּקָרַחְתּוֹ אוֹ בְגַבַּחְתּוֹ׃ וְרָאָה 43
אֹתוֹ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה שְׂאֵת־הַנֶּגַע לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת
בְּקָרַחְתּוֹ אוֹ בְגַבַּחְתּוֹ כְּמַרְאֵה צָרַעַת עוֹר בָּשָׂר׃
אִישׁ־צָרוּעַ הוּא טָמֵא הוּא טַמֵּא יְטַמְּאֶנּוּ הַכֹּהֵן 44

האָט, ער איזט ריין. ווען איינעם דיא האַארע אויספֿאַללען, זאָ איזט 40
ער איין קאַהלקאָפף, ער איזט ריין. פֿאַללען איהם אויף דער זייטע 41
זיינעז אנגעזיכטז דיא האַארע אויז, זאָ איזט ער איין פֿאָרדערקאַהלקאָפּף,
ער איזט ריין. ליגט זיך אָן דער קאַהלען הינטער; אָדער פֿאָרדער 42
זייטע איין דונקעלראָטה אונד וויסער שאַדען, זאָ איזט עז דער אויז
זאַטץ, דער אָן דער קאַהלען הינטער; אָדער פֿאָרדערזייטע אויזגע
בראָכען. ווען איהן דער פריעסטער בעזיעהט, אונד פֿינדעט, דאַס 43
איינע דונקעלראָטהע אונד וויסע שטעללע זיך ערהאָבען אָן דער קאַה
לען הינטער; אָדער פֿאָרדערזייטע, דיא זאָ אויזזיהט, וויא דער
אויזזאַטץ אין דער הויט. זאָ איזט דיזער מאַן אויזזאֶטציג, ער איזט אונ 44
ריין; דער פריעסטער מוס איהן אונריין שפרעכען, ער האָט זיינען

מנחה חדשה.

לאכילה ואם עדין לא הגיע להם תועלת האכילה ההיא, וכן יעשה הטבע כאשר ירגיש להתינוק רעב הנה ישפיע בזריזות להמציא מאכלו בריאה ובזה תרגיש האם, וא"כ התינוק הוא ירך אמו עד גומלו אותו, וכל זמן שהיא שופעת הדמים אשר מהם נתהוה הוא כאילו לא נשלמה לידתו עדין וכאלו נולד מקנתו וכאשר מקנתו, ולכ"א וטמאה ז' ימים וגו' שהם המעכבים השלמת לידת הנולד שהרי היא שופעת מה שנשאר מדם הויתו ומזונו, וביום הח' שנשלמת לידתו מכל וכל וכאשר כקי מטומאתו ימול בשר ערלתו, ומפני הטע' הזה עצמו כאמר ולד הבהמ' והי' ז' ימי' תחת אמו וכאילו עדין הוא בתוך מעיה, ומיום הח' שכבר נשלמה לידתו והלאה ירצה לקרבן אשה לה'.

ואמר ואם נקבה תלד וטמאה שבועים כטומאת הנדה כי הדבר ידוע שהחומר אשר ממנו היתה הויית הנקיב' הוא קר מאד בערך חומר הזכר ועבור

45 בְּרֹאשׁוֹ נִגְעוֹ׃ וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר־בּוֹ הַנֶּגַע בְּגָדָיו
יִהְיוּ פְרֻמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ וְעַל־שָׂפָם
46 יַעְטֶה וְטָמֵא ׀ טָמֵא יִקְרָא׃ כָּל־יְמֵי אֲשֶׁר הַנֶּגַע
בּוֹ יִטְמָא טָמֵא הוּא בָּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
47 מוֹשָׁבוֹ׃ ס וְהַבֶּגֶד כִּי־יִהְיֶה בוֹ נֶגַע
48 צָרָעַת בְּבֶגֶד צֶמֶר אוֹ בְּבֶגֶד פִּשְׁתִּים׃ אוֹ בִשְׁתִי
אוֹ בְעֵרֶב לַפִּשְׁתִּים וְלַצָּמֶר אוֹ בְעוֹר אוֹ בְּכָל־
49 מְלֶאכֶת עוֹר׃ וְהָיָה הַנֶּגַע יְרַקְרַק אוֹ אֲדַמְדָּם בַּבֶּגֶד

45 טהָדען הַנן קָהפף. חיין חויזזָהטליגער, דער דען טהַדען הַאט, זָהלל
געררייססענע קליידער טרַאגען, זיין הויפטהַאַר וויילד וואַכזען לַאססען,
ביז אִיבער דען ליפפענבַארט אייגעהילט געהען, אונד אונריין!
46 אונריין! אויזרופען. זָה לַאנגע ער דען טהָדען אַן זיך הַאט, דער
אונריין מַאכט, זָהלל ער אויך אונריין זיין, ער זָהלל איינזַאם בלייבען,
47 זיינע וואָהנונג זָהלל אויסערהַאלב דעז לַאגערז זיין. איין געוואַנד,
אין וועלכעם דער טהַדען דעז אויזזַאטצעז ענטשטעהט, איין וואָללען
48 אָדער ליינען געוואַנד. אָדער אין קעטטע אָדער איין איינשלַאג פאָן
ליינען אָדער וואָללע, אָדער אַן לעדער אָדער אַן אַרבייט אויז לעדער.
49 דיא טהַרהאַפטע שטעללע זיעהט דונקעלגרין אויז אָדער דונקעלראָטה,
איין געוואַנדע אָדער אין לעדער, אין קעטטע אָדער איינשלַאג, זָה

מנחה חדשה.

אחד ולא הי' בו הכנה לקבל צורה שלימה ולכן הוא מתאחר לצאת כי הקור הוא מקבץ ומקווץ והחום מפזר, ושיערה התורה המודיעה סודות הבריאה שהאיחור הזה ישלים בכפל הזמן אשר ישלם יציאת דמי הזכר, וכן הענין בדמי הטהר', אשרי העם שה' אלהיו השתדל להרחיק מהם כל דבר מזיק וטמא גלה להם סודות הנבראים. ואמר שבמלאת ימי טהרה לבן או לבת שתביא את חטאתה ואת עולתה לכפר עליה ולטהר אותה מטומאתה ואז"ל שהיתה צריכה לכפרה זו לפי שקופצת ונשבעת וכו', ומאחר שחז"ל בקשו לה שום עון להזותו סבה לזה הקרבן הנה יתכן לדעתם שיהי' זה העון או זולתו, וא"כ נוכל לומר שהי' לה שום חטא אחר גדול מזה כי לא כל הנשי' ולא רובן קופצו' לשבועה ואבל תשבע שבוע' זו אחת מכי שך והתורה לא תחוס למיעוט ההוא, אבל העון היותר מצוי שיהי' לה הוא שים לה לחוש לנער לידת' ולומר כי בשלי הנער הגדול

אוֹ בָעוֹר אוֹ־בַשְּׁתִי אוֹ־בָעֵרֶב אוֹ בְכָל־כְּלִי־עוֹר
נֶגַע צָרַעַת הוּא וְהָרְאָה אֶת־הַכֹּהֵן׃ וְרָאָה הַכֹּהֵן 50
אֶת־הַנֶּגַע וְהִסְגִּיר אֶת־הַנֶּגַע שִׁבְעַת יָמִים׃ וְרָאָה 51
אֶת־הַנֶּגַע בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כִּי־פָשָׂה הַנֶּגַע בַּבֶּגֶד
אוֹ־בַשְּׁתִי אוֹ־בָעֵרֶב אוֹ בָעוֹר לְכֹל אֲשֶׁר־יֵעָשֶׂה
הָעוֹר לִמְלָאכָה צָרַעַת מַמְאֶרֶת הַנֶּגַע טָמֵא הוּא׃
וְשָׂרַף אֶת־הַבֶּגֶד אוֹ אֶת־הַשְּׁתִי אוֹ אֶת־הָעֵרֶב 52

וויא אן פֿעלעס אדער גערעטהע, זא איזט עז דער שאדען דעז
אויזזאטצעז, אונד מוס דעם פריסטער געצייגט ווערדען. דער פריס 50
טער בעזיעהט דען שאדען, אונד מוס איהן זיעבען טאגע פֿערשליעסען
לאססען. אם זיעבענטען טאגע בעזיעהט ער איהן וויעדער; פֿינדעט 51
ער, דאס דער שאדען זיך אויזגעברייטעט אים געוואנד, אים קעטטע
אדער אייגשלאג, אדער אים לעדער, אים אללען קונסטארבייטען, וואזו
דאז לעדער געברויכט ווירד, זא איזט עז איין שאדליכער אויזזאטץ, ער
איזט אונריין. מאן זאלל דאז קלייד, קעטטע אדער איינשלאג, אים 52

מנחת מנחה.

הא' עלי כי כשכורעת ליל עונותיה כצדקין ואולי או בלי ספק הי' לה שום עון
שלא נתחייבה עליו מיתה כ"א ים דין ופקד הש"י עונה עליה בנער הלידה כמ"ש
ז"ל כפל תורא חדידא סכינא, או שהי' לה שום עון אשר נתחייבה עליו מיתה
והש"י ברחמיו ובחמלתו עלי' כידע שעתידה היא לחזור בתשובה או שעתיד לצאת
ממנה בן כשר חמל עלי' ופטרה מן המיתה, ועה"ד הזה הוא מתנהג עם
החולים כי בהיותו נופל למשכב עונותיו כנדקין והוכח במכאוב על משכבו ואם
יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף נמלט בבור כפיו ולכן היא צריכה להביא את
חטאתה ואת עולתה לפני ה' לכפר עליה ושלא תשוב עוד לכסלה, ולזאת
הסבה גזרה התורה עליה טומאה עד שתביא את קרבנה כי כפרתה מעכבת
טהרתה כמ"ש וכפר עליה הכהן וטהרה שאם לא כפר עלי' הכהן לא עלתה
לה טהר' ועדין היא טמא' לקדש ולמקדש, ומזה יש ללמוד, גם מענייני המצורע
שאין להתחכמות האדם שום מבוא בענייני הטומאה והטהרה גם בכל שאר
ענייני התור', שאם הדבר הי' טבעי אחרי היות לה כדת הנשים מ"א יום לזכר
ופ"א יום לנקבה הנה באמת תשאר טהורה הן תביא את קרבנה הן לא תביא,
אבל כמ"ש אין זה מחכמת חכם ואין לשכל האדם בו שום מבוא. והנ' הי' קרבנ'
עול' ויורד לפי שהחטא אשר הי' סבתו הוא ג"כ עול' ויורד שאין חטא כל

בַּצֶּמֶר אוֹ בַפִּשְׁתִּים אוֹ אֶת־כָּל־כְּלִי הָעוֹר
אֲשֶׁר־יִהְיֶה בוֹ הַנָּגַע כִּי־צָרַעַת מַמְאֶרֶת הִוא
53 בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף׃ וְאִם יִרְאֶה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה לֹא־
פָשָׂה הַנֶּגַע בַּבֶּגֶד אוֹ בַשְּׁתִי אוֹ בָעֵרֶב אוֹ בְּכָל־
54 כְּלִי־עוֹר׃ וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְכִבְּסוּ אֵת אֲשֶׁר־בּוֹ הַנָּגַע
55 וְהִסְגִּירוֹ שִׁבְעַת־יָמִים שֵׁנִית׃ וְרָאָה הַכֹּהֵן
אַחֲרֵי הֻכַּבֵּס אֶת־הַנֶּגַע וְהִנֵּה לֹא־הָפַךְ הַנֶּגַע

רביעי

וואָללע אָדער ליינען, זאָ וויא דאַז לעדערנע גערעֶטהע, וואָראַן דער
שאַדען זיין ווירד, פערברעננען, עז איזט איין שאָדליכער אויזזאַטץ,
53 ער אוס פערברעננט ווערדען. זיעהט דער פריעסטער אַבער, דאַס
דער שאַדען איכ גוואַנדע, אין קעטטע אָדער איינטלאַג, אָדער לעז
54 דערנען גערעֶטהע זיך ניכט אויזגעברייטעט האַט. זאָ זאָלל דער פריעס
טער בעפעהלען, דאַס מאַן דאַז שטיקק וואַשע, וואָראַן דער שאַדען
55 איזט, אונד מאַן זאָלל עז נאָכמאַלז זיעבען טאַגע פערשליעסען. פיג
דעט דער פריעסטער, נאַכדעם דער שאַדען געוואַשען וואָרדען, דאַס

מנחה חדשה

הנגעים שוה שלא הי׳ שם קטה אחד קבוע ועברו עליו כל עלתם.
והנה סיוך לזה ענין המצורע לפי שיש לו ולאחר הנגעים הגדולים קורבה
עניוה בטומאת הנגעים כמו שבודע מעניו והכוונ׳ היא לומר שמי שלא יזהר
מטומאת הנגעים שסופו שיבוא לידי צרעת או הוא או הנולד מן הטומא׳ ההיא.
ואמר אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת שהם ד׳
מראות נגעים אשר מנו חז״ל שהם בהרת ותולדתה שאת ותולדת׳, ולכן הטי׳
ספחת באמצע שתהי׳ משמשת מעל׳ ומטה ופירשו כמו ספחני נא וגו׳, ואמר
שאם הי׳ בעור בשרו לנגע צרעת ר״ל שהוא מצטער ממנו שיובא אל אהרן הכהן
וגו׳, לומר שאין הנגע ההוא טמא אע״פ שיהיו בו כל סימני הטומאה אלא מפי
הכהן ואינו ג״כ טהור ואע״פ שלא יהי׳ בו שום סימן לטמאו אלא ע״פ כהן שאין
בכל זה שום מבוא להתחכמות חכם כמ״ש. ובורא הטבע גזר על מי שהוא
בטבעו טמא שיהי׳ טהור עד שיבדק ע״פ כהן, וכן ועזה״ד הם כל עניני התור׳,
ומצרעת הבגד והבית יתבאר לך זה ביאור יותר שלם. ואמרו בת״כ שחכם
וישראל רואה את הנגעים ואומר לכהן אפילו שוטה אומר טמא והוא אומר טמא,
אומר טהור והוא אומר טהור, ואמר שאם יראה הכהן סימני טומא׳ שיטמאו
ויאמר בפירוש טמא, והסימנים הם ב׳, הא׳ שאם יהי׳ בנגע שער ונהפך לבן,

אֶת־עֵינוֹ וְהַנֶּגַע לֹא־פָשָׂה טָמֵא הוּא בָּאֵשׁ
תִּשְׂרְפֶנּוּ פְּחֶתֶת הִוא בְּקָרַחְתּוֹ אוֹ בְגַבַּחְתּוֹ׃
וְאִם רָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה כֵּהָה הַנֶּגַע אַחֲרֵי הֻכַּבֵּס 56
אֹתוֹ וְקָרַע אֹתוֹ מִן־הַבֶּגֶד אוֹ מִן־הָעוֹר אוֹ מִן־
מפטיר הַשְּׁתִי אוֹ מִן־הָעֵרֶב׃ וְאִם־תֵּרָאֶה עוֹד בַּבֶּגֶד 57
אוֹ־בַשְּׁתִי אוֹ־בָעֵרֶב אוֹ בְכָל־כְּלִי־עוֹר פֹּרַחַת

ער ניינע פֿארבע ניכט פֿערוואַנדעלט, אונד זיך אויך ניכט אויזגעברייט
טעט האַט, זאָ איזט דאַז שטיקק אונריין, אונד אום פֿערברעננט ווערדען,
עז איזט איינע לעהרונג אַן דער אונרעכטען אָדער רעכטען זייטע.
זיעהט אַבער דער פריעסטער, דאַס דער שטאָדען דען גלאַנץ פֿערלאָרען, 56
נאַכדעם ער געוואַשען וואָרדען, זאָ זאָלל ער איהן אויז דעם געוואַנדע
אָדער אויז דעם לעדער, אויז קעטטע אָדער איינטלאַג הערויזרייסען.
לייגט ער זיך הערנאַך ווידער אַן דעם געוואַנדע, אַן קעטטע אָדער 57
איינטלאַג, אָדער אויך אַן לעדערנען גערעֶטהע, זאָ איזט עז איין שטאַדען,

מנחה חדשה.

אבל אם לא הי' לו שער כלל אינו סימן לפי שכן דרך הנגעים הבאים מחמת מכה, וכאשר נהפך ללבן נ"א שהחום היסודי הלך לו מן המקום ההוא למה שגלל עליו הכאב מאד ולא עבר כח לחמום המזור ההוא כי לבון השער יורה על רוב חולשת החום הטבעי, וכמ"כ בהיות הלבון מתחיל מן העיקר, ולכ"א בת"כ עיקרן משחיר וראשן מלבין טהור, עיקרן מלבין וראשן משחיר טמא, והסימן הב' הוא שמראה הנגע עמוק מעור בשרו כי היות מקום הנגע יותר עמוק מעור הבשר אשר סביבותיו הוא מורה ג"כ על שלא יוכל הטבע לפקוד המקום ההוא להציל לו מרעתו ולכן נכפף ונעש' עמוק המקום ההוא כי לא הי' בו רוח חיים ; אבל חז"ל אמרו כמראה חמה עמוקה מן הצל, והנה פסוק והנה אין מראיה עמוק מן העור עמד בפניהם כהר גבוה ותלול ולכן אמר רש"י ז"ל לא לא ידעתי פירושו, והנה הסימנים האלה שנים המובהקים אבל אם לא נהפך השער ללבן ואין מראה הנגע עמוק לא יטהרנו מיד כי יתכן שהוא נגע צרעת וזה שלא נראו סימניו הוא לפי שהנגע חדש מאד או שהוא בא במתינות רבה ועדין לא הספיק להחמיץ ולהראות סימניו ולכן צריך להסגר ז' ימים ואם לא הרא' סימניו בז' הימים יסגירנו ז' ימים אחרים כי יתכן שהוא בא במתינות רב' מאד, אבל אם לא הראה סימניו בב' שבועים ימים הנה הוא טהור אבל אינו טהור עד שישמעו מפי הכהן טהור כמ"ש וטהרו הכהן לפי שהיא מספחת ר"ל שהנגע הזה הוא מן הנגעים הנלוים לצרעת ודורכים כתיבו שיש לו הכנה

הִוא בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפֶנּוּ אֵת אֲשֶׁר־בּוֹ הַנָּגַע׃ וְהַבֶּגֶד
אוֹ־הַשְּׁתִי אוֹ־הָעֵרֶב אוֹ־כָל־כְּלִי הָעוֹר אֲשֶׁר
58 תְּכַבֵּס וְסָר מֵהֶם הַנָּגַע וְכֻבַּס שֵׁנִית וְטָהֵר׃ זֹאת
תּוֹרַת נֶגַע־צָרַעַת בֶּגֶד הַצֶּמֶר ׀ אוֹ הַפִּשְׁתִּים אוֹ
59 הַשְּׁתִי אוֹ הָעֵרֶב אוֹ כָּל־כְּלִי־עוֹר לְטַהֲרוֹ אוֹ
לְטַמְּאוֹ׃ פ

דער וויעדער אויזבליהט, זאָ מוסט דוא דאַז שטיקק, וואָרין דער שאַדען
58 איזט, פֿערברעננען. דאַז געוואַנד, דיא קעטטע, דער איינשלאַג
אונד דאַז לעדערנע געראֶטהע, וועלכעז מאַן געוואַשען, אונד דער
שאַדען איזט אויזגעגאַנגען, זאָלל נאָכמאַלז געוואַשען ווערדען, אונד
59 ריין זיין. דיעזעז איזט דיא פֿעראָרדנונג פֿאָן שאַדען דעז אויזזאַטצעז,
אין וואָללען אָדער לייכען געוואַנד, אין קעטטע אָדער איינשלאַג, אָדער
אין אַללערלייא לעדערנען געראֶטהע, וויא ער פֿיר ריין אָדער אונריין
צו ערקלאֶהרען איזט.

מנחה חדשה.

מה לבוא עליו צרעת ולכן נקרא מספחת ולא ספחת כי ספחת הוא טפלה לשאת ולבהרת ודבק בהם ומספחת הוא מתפעל מן הספחת שהוא הולך ומיטפל עם הצרעת ומתחבר אליו אם לא שירחמו עליו מן השמים וירתע הנגע לאחוריו כי לא לחנם הי' מצטער ממנו והי' חושב אותו לנגע צרעת אף שהי' לו כאבו נכח ומכתו אנושה, ולכ"א ואם פשה תפשה המספחת בעור אחרי הראותו אל הכהן וגו' ר"ל שאם פשתה המספחת באיזה זמן שיהי' הן קרוב הן רחוק אחרי אשר טהר אותו הכהן שיובא שנית אל הכהן ויטמאנו כי נתגלה הדבר שהי' נגע צרעת. והנ' עד עתה דבר מהנגעים הצריכים להסגר ועתה התחיל לדבר על הנגעים אשר אינם צריכים להסגר לפי שסימנם מובהק והוא היות בנגע מחית בשר חי, וכבר נתן הרב טעם בזה והוא שהיות מראה בשר חי בנגע הוא מורה על חולשת הטבע כנגד מה שנפסד שלא יוכל לדחותו לחוץ מכל וכל, ואם הדבר טבעי הנה זה טעם נכון מאד, ולכן הי' טהור משהפך כולו לבן מראשו ועד רגליו שירא' שכבר נדחה ההפסד לצד החוץ. ואמר שביום הראות בו בשר חי יטמא שירא' שנרתע הנגע לאחוריו ונכנס לצד פנים; אבל ראינו בענין הצרעת דברים נפלאים שירא' שאין דבר הצרעת דבר טבעי והוא צרעת הבגד וצרעת הבית, גם כל דברי הטהרות והיותו טהור עד שיטמאנו מפי הכהן טמא שירא' שכל זה גזירת מלך הוא ולא טבע. והנה לרוב טומאת המצורע גזר עליו שלוח כל ימי טומאתו חוץ לג' מחנות לפי שהוא מן החולאים

יד
1 2 וַיְדַבֵּר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: זֹאת תִּהְיֶה
תּוֹרַת הַמְּצֹרָע בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ וְהוּבָא אֶל־
3 הַכֹּהֵן: וְיָצָא הַכֹּהֵן אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְרָאָה
הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נִרְפָּא נֶגַע־הַצָּרַעַת מִן־הַצָּרוּעַ:
4 וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְלָקַח לַמִּטַּהֵר שְׁתֵּי־צִפֳּרִים חַיּוֹת
5 טְהֹרוֹת וְעֵץ אֶרֶז וּשְׁנִי תוֹלַעַת וְאֵזֹב: וְצִוָּה
הַכֹּהֵן וְשָׁחַט אֶת־הַצִּפּוֹר הָאֶחָת אֶל־כְּלִי־
6 חֶרֶשׂ עַל־מַיִם חַיִּים: אֶת־הַצִּפֹּר הַחַיָּה יִקַּח

2 דער עוויגע שפראך צו משה, ווי פאלגט:. דיעזעס זאלל דיא
פערארדנונג פיר דען אויסזעטציגען זיין, ווען ער ווידער ריין ווירד:
3 ער זאלל פאר דען פריסטער געבראכט ווערדען. נאכהער דער
פריעסטער געהט הינאוס, אויסערהאלב דעס לאגערס; זיעהט דער
פריעסטער נון, דאס דער שאדען דעס אויסזאטצעס אן דעם אויסזעטציגען
4 געהיילט זייא. זא לאססט ער פיר דען רייניגונגספרעבענדען צווייא גע-
זונדע, רייני פאגעל בריינגען, אויך צעדערנהאלץ אונד האכראטהע
5 וואללע אונד דאס קרויט אזוב. אויף דעס פריסטערס בעפעהל שלאכטעט
מאן דען איינען פאגעל, אן איין אירדען געפעס, איבער פרישעס
6 וואססער. היערויף נימט ער דען לעבענדען פאגעל זעלבסט דעם

מנחה חדשה.

המתדבקים כי ההפסד הוא בתוך הגוף וע"י שאיפת האויר והנשימה תדבק בשאר החיים כי תצא נשימתו מזוהמת והעומד אצלו ישאפנה ויפסד וימות גם הוא כאחיו. וגזר עליו ג"כ שישב בדד ולא שיתקבצו אפילו שני' יחד שלא להרבות בטומאה, כי כבר ידעת שאין היזק עשר' מזיקים מפוזרים ומפורדים כהיזק שני' אוג' מחוברים, ועל הדמיון הזה אז"ל פיזור לרשעים טוב להם וטוב לעולם. וגזר ג"כ שיהי' מודיע צערו לכל עובר ושב באומ' וטמא טמא יקרא כדי שיתרחקו ממנו וכמ"ש ז"ל הטמא צריך שיודיע צערו לרבי' והרבים יבקשו עליו רחמים.

הנה ענין טהרת המצורע הוא ענין נפלא עד מאד ומעולם לא שמענו ולא ראינו שיאסף איש מצרעתו לפי שבשר הנגע לא נותרה בו נשמה כלל אבל הוא מת ולכן נקרא הבשר שאין בו נגע חי, אמר או כי ישוב הבשר החי ונהפך ללבן ומחית בשר חי בשאת, ש' אל נא תהי כמת, ואין זה אלא על דמיון המתים אשר החיו הנביאים, ולכן אמר יהורם מלך ישראל האלהים אני להחיות ולהמית כי

אֹתָהּ וְאֶת־עֵץ הָאֶרֶז וְאֶת־שְׁנִי הַתּוֹלַעַת וְאֶת־
הָאֵזֹב וְטָבַל אוֹתָם וְאֵת ׀ הַצִּפֹּר הַחַיָּה בְּדַם
7 הַצִּפֹּר הַשְּׁחֻטָה עַל הַמַּיִם הַחַיִּים׃ וְהִזָּה עַל
הַמִּטַּהֵר מִן־הַצָּרַעַת שֶׁבַע פְּעָמִים וְטִהֲרוֹ
8 וְשִׁלַּח אֶת־הַצִּפֹּר הַחַיָּה עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה׃ וְכִבֶּס
הַמִּטַּהֵר אֶת־בְּגָדָיו וְגִלַּח אֶת־כָּל־שְׂעָרוֹ וְרָחַץ
בַּמַּיִם וְטָהֵר וְאַחַר יָבוֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְיָשַׁב
9 מִחוּץ לְאָהֳלוֹ שִׁבְעַת יָמִים׃ וְהָיָה בַיּוֹם

צעדערנהאָלץ, דער האָכראָטהען וואָללע אונד דעם אזוב; טונקט דיעזעס
אַללעס, נעבסט דעם לעבענדען פֿאָגעל, איין דאַס בלוט דעס געשלאַכ־
7 טעטען פֿאָגעלס, וועלכעס אונטער דעם פֿרישען וואַססער איזט. בע־
שפרענגט דען ריינצופֿערטיגענדען דאַמיט זיעבען מאָל, רייניגט איהן, אונד
8 לאַססט דען פֿאָגעל אויפֿ'ס פֿרייע פֿעלד פֿליעגען. דער ריין געשפּראָכען ווערדען
זאָלל, וואַשט היערויף זיינע קליידער, שעערט זיך אַללע זיינע האַאַרע
אַב, באַדעט זיך אין וואַססער, אונד ווירד ריין, ער דאַרף נאַכהער
הערנאַך אינ'ס לאַגער קאָממען; יעדאָך מוס ער זיך נאָך זיעבען טאַגע
9 אויסערהאַלב זיינעס צעלטעס אויפֿהאַלטען. אַם זיעבענטען טאַגע

מנחה חדשה.

זה שולח אלי לאסוף איש מצרעתו, אבל הי' הענין הזה בישראל להשגחת הש"י עליהם להורות להם עונש גבורותיו ונוראותיו שיראו מלפניו כשידעו שהכל תלוי בתשובתם ובמעשיהם הטובים כי לא קצר' ידו מהושיע. וא"ת שזה הענין לא הי' מצוי בישראל אלא מעט ופעם ביובל? אמרו בת"כ אמר ר' יהודה שבת הית' והלכתי אצל ר' טרפון לביתו אמר לי יהודה בני תן לי סנדלי ונתתי לו ופשט ידו לחוץ ונתן לי נומכ' מקל אמר לי יהוד' בני בזה טהרתי שלש' מצורעים, ולמדתי בה ז' הלכות וכו' וא"כ יראה שהי' הדבר הגדול הזה מצוי ביניהם עד מאד, ולכן כדי שישימו מגמת פניהם קדמונו של עולם שהוא ממית ומחי' מוריד שאול ויעל הצריכם לכל התור' הזאת אשר צותה התור'. ואמר שיובא אל אהרן הכהן, ואין הכונ' שיבוא המצורע לתוך המחנה אבל הכונ' שיודיעו עניינו לכהן והוא יצא למקום מושבו או שיבוא עד קרוב למחנה ישרא' והכהן יצא אליו לחוץ למחנ' כמ"ש הרב, ויראה בעיניו שנרפא נגע הצרעת מן הצרוע

הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת־כָּל־שְׂעָרוֹ אֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־
זְקָנוֹ וְאֵת גַּבֹּת עֵינָיו וְאֶת־כָּל־שְׂעָרוֹ יְגַלֵּחַ וְכִבֶּס
אֶת־בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָהֵר׃ וּבַיּוֹם 10
הַשְּׁמִינִי יִקַּח שְׁנֵי־כְבָשִׂים תְּמִימִם וְכַבְשָׂה
אַחַת בַּת־שְׁנָתָהּ תְּמִימָה וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים
סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְלֹג אֶחָד שָׁמֶן׃
וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן הַמְטַהֵר אֵת הָאִישׁ הַמִּטַּהֵר 11
וְאֹתָם לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְלָקַח 12
הַכֹּהֵן אֶת־הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד וְהִקְרִיב אֹתוֹ לְאָשָׁם
וְאֶת־לֹג הַשֶּׁמֶן וְהֵנִיף אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה׃ פ

אַבער, שעערט ער זיך אַללע זיינע האַארע אַב, זאָוואָהל פאָם קאָפּף
אַלז פאָם באַרטע, דיא אויגענבראַוען, איבערהויפט אַללע האַאַר. שעערט
ער אַב, וואַשט זיינע קליידער, באַדעט זיך אין וואַסער אונד ווירד ריין.
אַם אַכטען טאַגע ברינגט ער צווייא שאַפע אָהנע פעהלער אונד איין 10
יעהריגעס שאַף ווייבליכעס געשלעכטס אָהנע פעהלער, דרייא צעהנטהייל
פיינעס מעהל צום שפייזאָפּפער, מיט אָהל אַנגעקנעטען, אונד איין
לאָג אָהל. דער רייניגענדע פריעסטער שטעללט דען מאַן, דער גע־ 11
רייניגט ווירד, אונד דיא אָפּפערשאַפע פאָר דען עוויגען, אַן איינגאַנג
דעס שטיפטסגעצעלטעס. היערויף נימט דער פריעסטער דאַס איינע 12
שאַף, ברינגט עס צום שולדאָפּפער, נעבסט דעם לאָג אָהל, ער
מאַכט נאַמליך מיט ביידען איינע וועבדונג פאָר דעם עוויגען.

מנחה חדשה.

יקח למטהר ב' צפרים חיות טהורות, האחת שהוא צריך לדור כמו שיתבאר בסמוך והשנית לשלחה על פני השד', ועץ ארז ושני תולעת ואזוב והנה כל המעש' הזה הי' כדי שיתן אל לבו שלא גרם לו טומאתו וזאת כ"א קלקול מעשיו אשר לא טובים, והוא שהארז והאזוב הם היותר נמוך והיותר גבוה שבאילנות ושניהם אינם עושין פירות לומר לו שלא גרם לו זה כי אם היותו מתגאה וחושב עצמו גבוה מאשר חביריו מבלי היותו עושה פירות ולא מסגל תור' ומעשים טובים שאו הי' בר אוריין או בר אבהן הנה לא יתגאה באמת, והאזוב הי' לומר שאדרבה שהוא הי' חושב אשר כגובה ארזים גבהו ואינו אלא שפל ונמוך והנעדר

13 וְשָׁחַט אֶת־הַכֶּבֶשׂ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת־
הַחַטָּאת וְאֶת־הָעֹלָה בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ כִּי
כַּחַטָּאת הָאָשָׁם הוּא לַכֹּהֵן קֹדֶשׁ קָדָשִׁים
14 הוּא׃ וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הָאָשָׁם וְנָתַן הַכֹּהֵן
עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן הַמִּטַּהֵר הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדוֹ
15 הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית׃ וְלָקַח הַכֹּהֵן
מִלֹּג הַשָּׁמֶן וְיָצַק עַל־כַּף הַכֹּהֵן הַשְּׂמָאלִית׃
16 וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת־אֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית מִן־הַשֶּׁמֶן
אֲשֶׁר עַל־כַּפּוֹ הַשְּׂמָאלִית וְהִזָּה מִן־הַשֶּׁמֶן
17 בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה׃ וּמִיֶּתֶר

13 שלאַכטעט הערנאך דאז שאַף, אַן דעם אָרטע וואָ מאַן דאז זינדענאָפּפער
אונד דאז גאַנצאָפּפער שלאַכטעט, נעמליך אַן דעם היילינגען אָרטע, דען
דאַז שולדאָפּפער האַט דער פריעסטער אַלזאָ וויא איין זינדענ-
14 אָפּפער, עז איזט איין אַללערהייליגסטעז. דער פריעסטער נימט
פאָן דעם בלוטע דעז שולדאָפּפערז, ברינגט עז אַן דאַז הערפאָררַאגענדע
קנאָרפעל אַם רעכטען אָהרע דעזיעניגען, דער געריינינגט ווירד, אונד
אויף דען דוימען זיינער רעכטען האַנד אונד אויף דען גראָססען צעהען
15 זיינעז רעכטען פוסעז. היערויף נימט דער פריעסטער פאָן דעם
16 לאָג אֶהלז, אונד גיעסט דאַפאָן אין דיע פריעסטערז לינקע האַנד. טונקט
זיינען רעכטען צייגעפינגער אין דאַז אֶהל, דאַז ער אין דער לינקען האַנד
17 האַט, ער שפּרענגט דאַפאָן זיעבען מאַל פאָר דעם עוויגען. פאָן דעם

מנחה חדשה.

הפירות כך הוא כצור ודיק מגיעו ומכל עמלו כי אין שפלות גדול' באדם יותר
מהיותו חושב עצמו גביה כי גאות אדם תשפילנו וגאותו היא שפלותו, והשני
שהוא הכמר הנבוע בנבע אדום הוא רמז של החטאים האדומים כשנים, והיות
האדום הזה נבוע בתולעת והוא הנקרא בערבי קרמ"ז ובלעז גראנ"ה אשר
תחלתו הוא תולעת הי לומר לו שהי' רודף אחר המותרות אשר לא יועילו ולא
יצילו כי תהו המה כמו שהתולעת הזה הוא נברא מן העיפוש כי הם כדמות
השער באדם שלא כוון אליהם הטבע כלל כמו שבאר הרב המור' ח"א פע"ב.
ומה שיטבול את הצפור האחת של כלי חרש על מים חיים, ויש בזה הער' כפלא'

הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּפּוֹ יִתֵּן הַכֹּהֵן עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן
הַמִּטַּהֵר הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל־
בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית עַל דַּם הָאָשָׁם׃ וְהַנּוֹתָר 18
בַּשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּף הַכֹּהֵן יִתֵּן עַל־רֹאשׁ הַמִּטַּהֵר
וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָֹה׃ וְעָשָׂה הַכֹּהֵן 19
אֶת־הַחַטָּאת וְכִפֶּר עַל־הַמִּטַּהֵר מִטֻּמְאָתוֹ
וְאַחַר יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה׃ וְהֶעֱלָה הַכֹּהֵן אֶת־ 20
הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה הַמִּזְבֵּחָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן
וְטָהֵר׃ ס שלישי (המיטיב במחוברין) וְאִם־דַּל הוּא וְאֵין יָדוֹ 21

איבריגען אֶהלע אין זיינער האַנד, ברינגט ער אַן דאַס רעכטע אָהרי
קנאָרפעל דעזיעניגען דער גערייניגט ווירד, אַן דען דוימען זיינער רעכ
טען האַנד אונד אַן דען גראָסען זעהען זיינעס רעכטען פוסעס, איבער
דאַס בלוט דעס שולדאָפפערס. וואַס אין זיינער האַנד נאָך אַן אֶהל איבריג 18
בלייבט, ברינגט ער אויף דאַס הויפט דעזיעניגען, דער גערייניגט ווירד:
אַלזאָ פערזאָהנט דער פריעסטער איהן, פאָר דעם עוויגען. דער 19
פריעסטער מאַכט היעראויף דאַס זינדענאָפפער צורעכט, פערזאָהנט אויף
דען ריינלושפריעבענדען, אונד שלאַכטעט זאָדאַן דאַס גאַנצעאָפפער.
זולעצט ברינגט דער פריעסטער דאַס גאַנצעאָפפער, נעבסט דעם 20
שפייזעאָפפער, אויף דעם אַלטאַר: אַלזאָ פערזאָהנט דער פריעסטער
איהן, אונד היעראויף איזט ער ריין. ווען ער אַבער אַרם איזט, 21

מנחה חדשה

ביס אליה לבד, והוא שמה שנבחר כלי חרס לזה הענין מבין שאר כלי מתכות
הוא לפי שכל הכלים מקבלים טומא' הן מתוכן הן מגבם אבל כלי חרס אינו
מקבל טומא' כי אם מתוכו, ולכן הובחר לזה הפועל המעולה לומר שיתן אל לבו
שהוא עצמו הוא כדמות כלי החרס אשר לא יצלח לכל אחרי שבירתו, ולכן לא
יחשוב שטומאת הצרעת באה לו מחוץ ואע"פ שהיא מהחלאים המתדבקים כי
לא נטמא בה אלא מכוונים בהשגחת הש"י עליו לנקותו ממעשיו אשר לא טובים
אשר הם היו סבת טומאתו. והנה היו נותנים מים בכלי ההוא לומר שהש"י שם
בו רוח חיים ונשמה טהור' חצובה ממעין טהור להצילו לו מהרעות הבאות
מפאת החומר והוא לא כן עשה אבל שעבד את החפשי ולכלך המים הטהורים

מַשֶּׂגֶת וְלָקַח כֶּבֶשׂ אֶחָד אָשָׁם לִתְנוּפָה לְכַפֵּר
עָלָיו וְעִשָּׂרוֹן סֹלֶת אֶחָד בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן לְמִנְחָה
22 וְלֹג שָׁמֶן׃ וּשְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֲשֶׁר
תַּשִּׂיג יָדוֹ וְהָיָה אֶחָד חַטָּאת וְהָאֶחָד עֹלָה׃
23 וְהֵבִיא אֹתָם בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְטָהֳרָתוֹ אֶל־הַכֹּהֵן
24 אֶל־פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה׃ וְלָקַח הַכֹּהֵן
אֶת־כֶּבֶשׂ הָאָשָׁם וְאֶת־לֹג הַשָּׁמֶן וְהֵנִיף אֹתָם
25 הַכֹּהֵן תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה׃ וְשָׁחַט אֶת־כֶּבֶשׂ
הָאָשָׁם וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הָאָשָׁם וְנָתַן עַל־

אונד זיין פערמאָגען ניכט הינרייכט: זאָ נעהמע ער איין לאמם צום שולד־
אָפּפער, צור וועבונג, דאַמיט אויף איהן פערזאָהנט ווערדע, איין
צעהנטהייל פיינעס מעהל מיט אָהל אַנגעקנעטען צום שפייזאָפּפער,
22 אונד איין לאָג אָהל. צווייא טורטעלטויבען אָדער צווייא יונגע טויבען
(וועלכע זיין פערמאָגען הינרייכט), דאַפאָן איינע צום זינדענאָפּפער
23 אונד איינע צום גאַנצאָפּפער. אַם אַכטען טאַגע זיינער רייניגונג,
ברינגט ער זיא דעם פריסטער פאָר דען איינגאַנג דעס שטיפטזעלטעס,
24 פאָר דעם עוויגען. דער פריסטער נימט דאַס לאמם צום שולדאָפּפער
אונד דאַס לאָג אָהל, אונד דער פריסטער נעמליך, וועבעט דאַמיט
25 איינע וועבונג פאָר דעם עוויגען. מאַן שלאַכטעט דאַס לאמם דעס
שולדאָפּפערס, דער פריסטער נימט פאָן דעם בלוטע דעס שולד־

מנחה חדשה.

אשר בתוכו בהמשכו ש רבוי התאוות הנמשכות מהנפש המתאוה התלוי' בדם הצפור השחוטה של כלי חרש ושל המים החיים. והנ' רז"ל אשר רוח דעת ויראת ה' נוססה בהם גלו לנו סוד עמוק מאד והוא שהי' שיעור המים אשר היו נותנים בכלי חרש ההוא כדי שיוכר בהם הדם ולא יותר ושיוכר בהם ג"כ שהם מים, ושיערו שהי' נותן רביעית מים לדם הצפור הקטן ההוא, וגלו לנו בזה כי לא חפץ ה' להמית תאוותינו כי לא יתכן שישב עולם לפני אלהים, אבל המכוון מהש"י שנקח ממנו הראוי בלבד לקיום המין ולקיום הקבוץ המדיני, והוא שיעור שיוכרו תאוות הדם במי הנשמ' הטהור' ולא יותר, שאם תוסיף הנה יפסדו המים הטהורים ההם בלי ספק ואם גרע לא ימשכו ממנו הפעולות הראויות

תְּנוּךְ אֹזֶן־הַמִּטַּהֵר הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדוֹ
הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית׃ וּמִן־הַשֶּׁמֶן 26
יִצֹק הַכֹּהֵן עַל־כַּף הַכֹּהֵן הַשְּׂמָאלִית׃ וְהִזָּה 27
הַכֹּהֵן בְּאֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית מִן־הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל־
כַּפּוֹ הַשְּׂמָאלִית שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה׃
וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן־הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּפּוֹ עַל־תְּנוּךְ 28
אֹזֶן הַמִּטַּהֵר הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית
וְעַל־בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית עַל־מְקוֹם דַּם הָאָשָׁם׃
וְהַנּוֹתָר מִן־הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּף הַכֹּהֵן יִתֵּן 29
עַל־רֹאשׁ הַמִּטַּהֵר לְכַפֵּר עָלָיו לִפְנֵי יְהוָה׃

אָפפערז, ברינגט ער אַן דאַז רעכטע אָהרקנאָרפעל דעזיעניגען, דער
גערייניגט ווירד, אַן דען דוימען זיינער רעכטען האַנד אונד אַן דען
גראָססען צעהען זיינעז רעכטען פוסעז. פאָן דעם אָהלע גיעסט ער 26
אין זיינע, דעז פריעסטערז, לינקע האַנד. שפרענגט מיט זיינעם 27
רעכטען פינגער, פאָן דיעם אָהלע, דאַז אין זיינער לינקען האַנד איזט,
זיעבען מאָל פאָר דעם עוויגען. ברינגט פאָן דעם אָהל, דאַז אין זיינער 28
האַנד איזט, אַן דאַז רעכטע אָהרקנאָרפעל דעזיעניגען, דער גערייניגט
ווירד, אַן דען דוימען זיינער רעכטען האַנד אונד אַן דען גראָססען צעהען
זיינעז רעכטען פוסעז, אַן דיעזעלבע שטעללע, וואָ דאַז בלוט דעז
שולדאָפפערז איזט. וואַז פאָן דעם אָהלע אויף דער האַנד דעז פריעסטערז 29
טערז נאָך איבריג איזט, ברינגט ער אויף דאַז הויפט דעזיעניגען, דער
גערייניגט ווירד, אום פאָר דעם עוויגען אויף איהן צו פערזאָהנען.

מנחה חדשה.

לקיום העולם, ולכן היו מטהרים אותו בדם ההוא המעורב במים הראוים לו והיו מזין על מאחו ממכו או על אחורי היד, כי כבר נחלקו בזה בת"כ, לומר שישים נגד עיניו שיהיו תמיד פעולותיו ממוזגות המזגה הראויה לעבוד את ה' שהיו במצות שכליות אשר יורו עליהם המים החיים הטהורים הבאות לו מפאת הנשמ' הטהור' ושלא ישתדל להמית תאוותו ויכנף עצמו ולא יתן לה חלקה הראוי' לה כי אין חפץ בכסילים אבל יהי' גומל נפשו כהלל הזקן שתקן פרוזבול

30 וְעָשָׂה אֶת־הָאֶחָד מִן־הַתֹּרִים אוֹ מִן־בְּנֵי הַיּוֹנָה
31 מֵאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ׃ אֵת אֲשֶׁר־תַּשִּׂיג יָדוֹ אֶת־
הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה עַל־הַמִּנְחָה
32 וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל הַמִּטַּהֵר לִפְנֵי יְהוָה׃ זֹאת
תּוֹרַת אֲשֶׁר־בּוֹ נֶגַע צָרָעַת אֲשֶׁר לֹא־תַשִּׂיג
יָדוֹ בְּטָהֳרָתוֹ׃ פ רביעי (ששי כשהן מחוברין)
33 34 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ כִּי
תָבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם לַאֲחֻזָּה
35 וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם׃ וּבָא
אֲשֶׁר־לוֹ הַבַּיִת וְהִגִּיד לַכֹּהֵן לֵאמֹר כְּנֶגַע נִרְאָה

30 אונד אזו ער איינע פֿאן דען טורטעלטויבען אדער יונגען טויבען נא־
רעלט מאכען, (נאכדעם נעמליך דאס פֿערמאגען הינרייכענד וואר).
31 וואס זיין פֿערמאגען אויפֿגעבראכט, ווירד איינס דאפֿאן צום זינדע־
אפפֿער אונד דאס אנדערע צום גאנצאפפֿער גענאממען, נעבסט דעם
שפייזעאפפֿער, וואדורך דער פריעסטער אויף דען רייניגענדען פֿאר
32 דעם עוויגען פֿערזאהנט. דיעזעס איזט דיא לעהרע פֿיר דעניעניגען,
דער דען אויזאטץ אן זיך האט, ווען זיין פֿערמאגען ניכט הינרייכט,
33 אונד ער ריין ווערדען זאל. דער עוויגע שפראך צו משה אונד אהרן,
34 וויא פֿאלגט:. ווען איהר אין דאס לאנד כנען קאממט, דאס איך אייך
צום אייגענטהום איינגעבע, אונד איך אין איינעם הויזע אייערעס אייגענ־
35 טהומליכען לאנדעס דען אויזאטץ ענטשטעהען לאססע. זא זאלל דער־
יעניגע, דעם דאס הויז געהארט, קאממען, דעם פריעסטער בע־
ריכטען אונד שפרעכען: עס צייגט זיך עטוואס אין מיינעם הויזע וויא

מנחה חדשה.

ובזה יכאמר עליו גומל נפשו איש חסד, ואחר טהרתו צוה שישלח הצפור החיה אשר על ידה נטהר כמ"ש וטבל אותם ואת הצפור החי' בדם הצפור השחוט' והוא שהי' לוקח אגפה וזנבה וקושרם יחד והי' קושר אותם אח"כ עם עץ הארז והאזוב ושני התולעת בשיירי הזהורית, והי' השלוח הזה שלא יבטח לבו לעשות כמעשהו הראשון ויאמר הצרעת כבר הלכה לה ונתרפאתי ממנה ולא תשוב עיני לראות יגון הנגע הלז אבל יתן אל לבו שלא ותה אלא שהלכה לנוד על

לי בבית: וצוה הכהן ופנו את־הבית בטרם 36
יבא הכהן לראות את־הנגע ולא יטמא כל־
אשר בבית ואחר כן יבא הכהן לראות את־
הבית: וראה את־הנגע והנה הנגע בקירת הבית 37
שקערורת ירקרקת או אדמדמת ומראיהן
שפל מן־הקיר: ויצא הכהן מן־הבית אל־פתח 38
הבית והסגיר את־הבית שבעת ימים: ושב 39
הכהן ביום השביעי וראה והנה פשה הנגע
בקירת הבית: וצוה הכהן וחלצו את־האבנים 40

דער אויזזאַטץ. דער פריעסטער זאָלל בעפעהלען, דאַז מאַן דאַז הויז 36
רייאומע, בעפאָר ער קאָממט, דען שאַדען צו בעזיכטיגען, (דאַמיט ניכט
אַללעס אונרײן ווערדע וואַס אין הויזע איזט) הערנאַך קאָממט דער פריס־
טער דאַס הויז צו בעזעהען. ווען ער נון דען שאַדען בעטראַכטעט, 37
אונד פינדעט זאָלכען אַם בעשטאַפפען, דאַס אַן דען וואָנדען דעס הויזעס
דונקעלגריגע אָדער דונקעלראָטהע פערטיעפונגען זיך צייגען, מיהר
טיעף נעמליך אַלז טיעפער, אַלז דיא איבריגע וואַנד. זאָ זאָלל דער 38
פריעסטער אויז דעם הויזע הערויסגעהען, פאָר דען איינגאַנג דעס הויזעס
טרעטען, אונד זאָלכעס זיעבען טאַגע פערשליעסען. ווען דער פריס־ 39
טער אַם זיעבענטען טאַגע וויעדער קאָממט, אונד זיעהט, דאַס דער
שאַדען אין דען וואַנדען דעס הויזעס צוגענאָממען. זאָ זאָלל ער בעפ־ 40

מנחה חדשה.

האילכות ולגור באשר תמצא, ואם יחזור הוא להכין עצמו להיותו ראוי שתחול עליו הנה היא עומדת אחר כותלו כי לא הלכה הטומאה הזאת מאתו בדרך טבע וכפי מנהגו של עולם אבל לרצון הש"י והשגחתו, ואם ישוב עוד לכסלו הנה נגע מכתו עודנו קי, ולכן לא היו שורפין השחוטה אבל היו קוברים אותה. ואמר שיכבס את בגדיו ויגלח את כל שערו לפי שיתכן שהאויר המעופש אשר היה מיקיף בו אולי כשאר מגע דבר מעט מכונך בבגדיו או בשערו כמו שיקרה בהיות הדבר בא לעולם שבני אדם מרחיקין מהם הבגדים של המנוגע ושאר וכל שאר כליהם. ואח"כ ישב מחוץ לאהלו ז' ימים עד שתכלה נשימתו המזוהמת והאויר המעופש המקיף בו לגמרי. והנה ז' הימים היא הקפה אחת למשרתים אשר

אֲשֶׁר בָּהֵן הַנָּגַע וְהִשְׁלִיכוּ אֶתְהֶן אֶל־מִחוּץ
41 לָעִיר אֶל־מָקוֹם טָמֵא׃ וְאֶת־הַבַּיִת יַקְצִעַ מִבַּיִת
סָבִיב וְשָׁפְכוּ אֶת־הֶעָפָר אֲשֶׁר הִקְצוּ אֶל־מִחוּץ
42 לָעִיר אֶל־מָקוֹם טָמֵא׃ וְלָקְחוּ אֲבָנִים אֲחֵרוֹת
וְהֵבִיאוּ אֶל־תַּחַת הָאֲבָנִים וְעָפָר אַחֵר יִקַּח
43 וְטָח אֶת־הַבָּיִת׃ וְאִם־יָשׁוּב הַנֶּגַע וּפָרַח בַּבַּיִת
אַחַר חִלֵּץ אֶת־הָאֲבָנִים וְאַחֲרֵי הִקְצוֹת אֶת־
44 הַבַּיִת וְאַחֲרֵי הִטּוֹחַ׃ וּבָא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהִנֵּה
פָּשָׂה הַנֶּגַע בַּבָּיִת צָרַעַת מַמְאֶרֶת הִוא בַּבַּיִת

פעהלען, דאס מאן דיא שטיינע הערויסליעהט, אן וועלכען דער שאדען
איזט, דיזע ווירפט מאן אויסערהאלב דער שטאדט, אן איינען אונ־
41 ריינען אָרט. דאז הויז אבער זאלל ער איננווענדיג אום דען אויסזאטץ
הערום אבקראטצען לאססען, אונד דיא קאלקערדע, דיא זאן אב־
קראטצט, שיטטעט מאן אויסערהאלב דער שטאדט, אן איינען אונריינען
42 אָרט. מאן זאלל אנדערע שטיינע נעהמען, אונד שטאטט דער אויס־
געבראכענען, שטיינע איינזעטצען, אונד אנדערע קאלקערדע נעה־
43 מען אונד דאז הויז טינכען. בלייבט דאן דער שאדען וויעדערום אם
הויזע אויז, נאכדעם מאן דיא שטיינע הערויזגענאממען, נאכדעם דאז
44 הויז אבגעקראטצט אונד געטינכט ווארדען. דער פריסטער קאממט,
אונד זיעהט, דאס דער שאדען אין דעם הויזע לוגענאממען: זא איזט

מנחה חדשה.

הם כלי מפלו על יותר בראשית, ואף אם לא יהי' הדבר הזה טבעי הנה יש לטבע מבוא בו ובכל שאר מעשה נסים וכבר בארנו זה. ואמר שגם ביום הז' יחזור לגלח את כל שערו פעם שנית ולכבס בגדיו ולרחוץ בשרו במים וטהר, וגם ביום הח' בהקריבו את קרבנו אמר וכפר עליו הכהן וטהר, והנ' ג' טהרות הללו יורו על עוצם טומאת המצורע שלא נטהר מכל וכל בפעם אחת ולא בשתי' שאע"פ שכבר הצריכו גלוח וכבוס פעם א' מפני הטומאה אשר השתבכ' בבגדו ובשערו ובבשרו הוצרך פעם שנית ביום הז' לכל המעשה ההוא מפני לחלוחית הטומאה הנשארת בו כי הטומאה פורחת סביבותיו מאחר שלא הותר לבוא אל תוך אהלו ואע"פ שכבר נגע מימים מושבו וקרב אל המחנה לקראת הכהן

טָמֵא הוּא׃ וְנָתַץ אֶת־הַבַּיִת אֶת־אֲבָנָיו וְאֶת־עֵצָיו 45
וְאֵת כָּל־עֲפַר הַבָּיִת וְהוֹצִיא אֶל־מִחוּץ לָעִיר
אֶל־מָקוֹם טָמֵא׃ וְהַבָּא אֶל־הַבַּיִת כָּל־יְמֵי הִסְגִּיר 46
אֹתוֹ יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃ וְהַשֹּׁכֵב בַּבַּיִת יְכַבֵּס 47
אֶת־בְּגָדָיו וְהָאֹכֵל בַּבַּיִת יְכַבֵּס אֶת־בְּגָדָיו׃
וְאִם־בֹּא יָבֹא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה הַנֶּגַע 48
בַּבַּיִת אַחֲרֵי הִטֹּחַ אֶת־הַבָּיִת וְטִהַר הַכֹּהֵן אֶת־
הַבַּיִת כִּי נִרְפָּא הַנָּגַע׃ וְלָקַח לְחַטֵּא אֶת־הַבַּיִת 49
שְׁתֵּי צִפֳּרִים וְעֵץ אֶרֶז וּשְׁנִי תוֹלַעַת וְאֵזֹב׃

עז איין פערדערבליכער אויזזאַטץ אַם הויזע, עז איזט אונריין. מאַן 45
מוס דאַז הויז איינרייסען, נעמליך דיא שטיינע, דאַז האָלץ, אונד אַללען
קאַלק דעז הויזעז אויזאיינאַנדער נעהמען, אונד אויסערהאַלב דער
שטאַדט אַן איינען אונרייגען אָרט ברינגען. ווער אין דאַז הויז קאָממט, 46
זאָ לאַנגע מאַן עז פערשלאָססען, זאָלל ביז אַן דען אַבענד אונריין זיין.
ווער אין דעם הויזע שלאֶפט, מוס אויך זיינע קליידער וואַשען; ווער 47
אין דעם הויזע איסט, מוס זיינע קליידער וואַשען. ווען אַבער דער 48
פריעסטער קאָממט, אונד זיעהט, דאַס דער שאַדען אים הויזע ניכט
לוגענאָממען, נאַכדעם מאַן דאַז הויז געטינכט: זאָ זאָלל דער פריעסטער
דאַז הויז ריין שפרעכען, דען דער שאַדען איזט געהיילט. מאַן נימט, 49
אום דאַז הויז צו ענטזינדיגען, צוויא פֿאָגעל; אויך צעדערנהאָלץ, האַלב;

מנחה חדשה.

המטהר כמו שאמרנו וישב שם ז' ימים כי שלוחו היה כפי טומאתו אבל אחר ז' הימים הותר לבוא אל תוך אהלו אלא שלא הותר לבוא אל המקדש מפני עונש קדושת המקדש כדין היולדת שעדין הוא מחוסר כפרה, והנה הי' קרבנו שני כבשים וכבשה אחת את הכבש האחד לאשם על הטומאה כמ"ש בפ' ויקרא או נפש אשר תגע בכל דבר טמא וגו' או כי יגע בטומאת אדם והביא את אשמו וגו' וא"כ האשם הוא על הטומאה לא שהמצורע הי' אשמו איל תמים לעונש טומאתו שהוא עצמו הי' טמא, והנוגע בטומאה הי' קרבנו נקבה מן הצאן כשבה או שעירת עזים להורות על חוסר טומאתו והצריך תנופה לכבש הזה ואת לוג השמן הבא עליו להעיר את המטהר שיהיו כל תנועותיו מן היום הזה והלאה

50 וְשָׁחַט אֶת־הַצִּפֹּר הָאֶחָת אֶל־כְּלִי־חֶרֶשׂ עַל־מַיִם
51 חַיִּים׃ וְלָקַח אֶת־עֵץ־הָאֶרֶז וְאֶת־הָאֵזֹב וְאֵת שְׁנִי
הַתּוֹלַעַת וְאֵת הַצִּפֹּר הַחַיָּה וְטָבַל אֹתָם בְּדַם
הַצִּפֹּר הַשְּׁחוּטָה וּבַמַּיִם הַחַיִּים וְהִזָּה אֶל־הַבַּיִת
52 שֶׁבַע פְּעָמִים׃ וְחִטֵּא אֶת־הַבַּיִת בְּדַם הַצִּפּוֹר
וּבַמַּיִם הַחַיִּים וּבַצִּפֹּר הַחַיָּה וּבְעֵץ הָאֶרֶז וּבָאֵזֹב
53 וּבִשְׁנִי הַתּוֹלָעַת׃ וְשִׁלַּח אֶת־הַצִּפֹּר הַחַיָּה אֶל־
מִחוּץ לָעִיר אֶל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה וְכִפֶּר עַל־הַבַּיִת
54 וְטָהֵר׃ זֹאת הַתּוֹרָה לְכָל־נֶגַע הַצָּרַעַת וְלַנָּתֶק׃ חמישי

50 ראָטהע וואָללע אונד אזוב. שלאַכטעט דען איינען פֿאָגעל אין איין
51 אירדען געפֿעס, איבר פֿרישעז וואַססער. היערויף נעהמט ער דאַז
צעדערנהאָלץ, דען אזוב, דען האָכראָטהען פֿאַדען אונד דען לעבענדען
פֿאָגעל, טונקט אַללעז אין דאַז בלוט דעז געשלאַכטעטען פֿאָגעלז אונד
52 אין דאַז פֿרישע וואַססער, אונד שפּרענגט דאַז הויז זיעבען מאַל. ענטז
ינדיגט דאַז הויז מיט דעם בלוטע דעז פֿאָגעלז אונד דעם פֿרישען
וואַססער; אויך מיט דעם לעבענדען פֿאָגעל נעבסט דעם צעדערנהאָלץ,
53 אזוב, אונד דער האָכראָטהען וואָללע. לעסט דען לעבענדען פֿאָגעל
אויסערהאַלב דער שטאַדט אויפֿ'ס פֿעלד פֿליעגען; היינרויט פֿערזאָהנט
54 ער אויך דאַז הויז, אונד עז ווירד ריין. דיעזעז איזט דיא לעהרע פֿיר
55 אַללען שאַדען דעז אויזזאַטצעז אונד פֿיר דען גרינד. פֿיר דען אויזזאַטץ

מנחה חדשה.

מכוונות לשמים כי בכל מקום עיני ה'. ואמר שיקח מדם האשם ויתן על תנוך
אזנו ועל בהן ידו ורגלו להעיר אותו שתהי' אזנו קשבת וכלי הליכתו וכלי
מעשיו כלם פונים לצד ימין כמ"ש בכל דרכך דעהו ואז"ל אפילו לדבר עבירה
שהם הפעולות הבאות מצד התאוה התלוי' בדם האדם כי הצדיקים עובדים
את הש"י באכילתם ובשתייתם ובתשמישם, וכבר ביארנו זה ולא אאריך לשנותו
וגם בשמן הוצרך לעשות כן לזאת הסבה עצמה להיות כל פעולותיו השכליות
מכוונות לשמים ולא להמציא דעות נפסדות כי הבא ליטהר מסייעים אותו,
ואחר שישלים פעולותיו שכליות ומעשיות לשמי' הנה באמת לא יחסר שמן השם
הטוב על ראשו, ולכן הי' כותן השמן הנשאר בכפו בראש המטהר, ולכן ה'

וּלְצָרַ֥עַת הַבֶּ֖גֶד וְלַבָּֽיִת׃ וְלַשְׂאֵ֥ת וְלַסַּפַּ֖חַת 56
וְלַבֶּהָֽרֶת׃ לְהוֹרֹ֕ת בְּי֥וֹם הַטָּמֵ֖א וּבְי֣וֹם הַטָּהֹ֑ר 57
זֹ֥את תּוֹרַ֖ת הַצָּרָֽעַת׃ פ
וַיְדַבֵּ֣ר יְהוָ֔ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה וְאֶֽל־אַהֲרֹ֖ן לֵאמֹֽר׃ 1
דַּבְּרוּ֙ אֶל־בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל וַאֲמַרְתֶּ֖ם אֲלֵהֶ֑ם אִ֣ישׁ 2
אִ֗ישׁ כִּ֤י יִהְיֶה֙ זָ֣ב מִבְּשָׂר֔וֹ זוֹב֖וֹ טָמֵ֥א הֽוּא׃ וְזֹ֛את 3
תִּהְיֶ֥ה טֻמְאָת֖וֹ בְּזוֹב֑וֹ רָ֣ר בְּשָׂר֞וֹ אֶת־זוֹב֗וֹ אֽוֹ־
הֶחְתִּ֤ים בְּשָׂרוֹ֙ מִזּוֹב֔וֹ טֻמְאָת֖וֹ הִֽוא׃ כָּל־הַמִּשְׁכָּ֗ב 4
אֲשֶׁ֨ר יִשְׁכַּ֥ב עָלָ֛יו הַזָּ֖ב יִטְמָ֑א וְכָל־הַכְּלִ֛י

איין געוואַנדע, אונד אַן הויזע. בייא איינער ערהאָבענען, אַנגעי 56
ליפּענען אָדער פֿלעקיגען שטעללע. דאַרנאַך צו אונטערזוכען, ווען 57
עטוואַז ריין, אָדער ווען עז אונריין איזט: דיעזעז איזט דיא לעהרע
פֿיר דען אויזזאַטץ. דער עוויגע שפּראַך צו משה אונד אהרן וויא 1
פֿאָלגט:. רעדעט מיט דען קינדערן ישראל׳ס, אונד זאַגט איהנען: 2
ווען יעמאַנד אַן זיינעם גליעדע דען פֿלוס האַט, זאָ זאָלל זיין אויזפֿלוס
אונריין זיין. מיט זיינער אונרייניגקייט, וועגען דעז פֿלוססעז, זאָלל 3
עז פֿאָלגענדע בעשאַפֿפֿענהייט האַבען: דאַז גליעד מאַג דען פֿלוס
טריעפֿען לאַססען, אָדער פֿערשטאָפּפֿט זיין פֿאָן פֿלוססע, זאָ איזט זיינע
אונרייניגקייט אין ביידען פֿעללען גלייך. יעדע לאַגערשטעטטע. וואָ 4
ראויף דער פֿלוססיכטיגע צו ליעגען פּפֿלעגט, זאָלל אונריין זיין, אונד יעדעז

מנחה חדשה.

תחלת מעשה השמן ההואה לפני ה׳ ולכן חזר לומר שיהי׳ מה שנתן מן השמן על התנוך ועל הבוהנות על מקום דם האשם לומר שהפעולות הבאות מצד הנפש המתאוה אשר יורה עליהם דם האשם והפעולות הבאות מצד הנפש המשכלת אשר יורה עליהם השמן שיהיו כולם מכוונות והולכות אל מקום. והנה הי׳ החטאת והעול׳ עולה ויורד, וכבר ביארנו טעם העולים ויורדים, והטעם ההוא עצמו תמצא במצורע כי לא הי׳ חטאו חטא אחד ידוע וקבוע ועבר עליו כשאר חטאות, אבל אל האשם הבא על הטומא׳ לא הי׳ עולה ויורד כי הטומא׳ הית׳ בו קבוע וידוע ונראית לעין כל. והנה חזר להזכיר כל המעשה מבלי

5 אֲשֶׁר־יֵשֵׁב עָלָיו יִטְמָא׃ וְאִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע
בְּמִשְׁכָּבוֹ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא
6 עַד־הָעָרֶב׃ וְהַיֹּשֵׁב עַל־הַכְּלִי אֲשֶׁר־יֵשֵׁב עָלָיו
הַזָּב יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃
7 וְהַנֹּגֵעַ בִּבְשַׂר הַזָּב יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם
8 וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ וְכִי־יָרֹק הַזָּב בַּטָּהוֹר וְכִבֶּס
9 בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ וְכָל־
10 הַמֶּרְכָּב אֲשֶׁר יִרְכַּב עָלָיו הַזָּב יִטְמָא׃ וְכָל־
הַנֹּגֵעַ בְּכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה תַחְתָּיו יִטְמָא עַד־הָעָרֶב

גערעטהע, דארויף ער צו זיטצען פפלעגט, זאלל אויך אונריין זיין.
5 וועט יעמאנד זיינע אונגערטטעטטע בעריהרט, זאלל ער זיינע קליידער
6 וואשען, זיך אים וואססער באדען, אונד ביז אבענד אונריין זיין. ווער
אויף דעם גערעטהע זיטצט, ווארויף דער פלוססיגטיגע צו זיטצען
פפלעגט, זאלל זיינע קליידער וואשען, זיך אים וואססער באדען, אונד
7 ביז אבענד אונריין זיין. ווער דען בלאססען לייב דעס פלוססיגטיגען
בעריהרט, זאלל זיינע קליידער וואשען, זיך אים וואססער באדען, אונד
8 ביז אבענד אונריין זיין. ווען דער פלוססיגטיגע אן איינען ריינען
מענשען שפייכעל ווירפט, זאלל ער זיינע קליידער וואשען, זיך אים
9 וואססער באדען, אונד ביז אבענד אונריין זיין. וואס צום רייטצייג
געהערט, ווארויף דער פלוססיגטיגע צו רייטען פפלעגט, זאלל אונריין
10 זיין. ווער עטוואס בעריהרט, דאס ער אונטער זיך צו האבען פפלעגט,

מנחה חדשה.

תוספת ומגרעת בהיות קרבנו שתי תורים או שני בני יונה כדי שלא תחשוב שאחר שכשתב' הקרבן נשתנ' גם כל שאר המעש'. וסמך לזה ענין צרעת הבית ואמר כי תבואו אל ארץ כנען וגו' ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם. והנה בענין זה הצרעת וצרעת הבגד יש בו מכפלאות הבורא מה שלא יעלם והוא כי מימי עולם לא שמענו שנמצא שום צרעת בעצים ואבנים בכל משכנו' עול' זולתי בארץ הקדושה אשר עיני ה' בה תמיד לתת לאיש כדרכו וכפרי מעלליו מראשית השנה ועד אחרית שנה, וזה ראי' גדולה שאין צרעת האנשים הנזכר בתורה ממין הצרעת אשר אנחנו רואים לכל שאר האומות,

וְהַנּוֹשֵׂא אוֹתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא
עַד־הָעָרֶב׃ וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע־בּוֹ הַזָּב וְיָדָיו לֹא־ 11
שָׁטַף בַּמָּיִם וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא
עַד־הָעָרֶב׃ וּכְלִי־חֶרֶשׂ אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ הַזָּב יִשָּׁבֵר 12
וְכָל־כְּלִי־עֵץ יִשָּׁטֵף בַּמָּיִם׃ וְכִי־יִטְהַר הַזָּב 13
מִזּוֹבוֹ וְסָפַר לוֹ שִׁבְעַת יָמִים לְטָהֳרָתוֹ וְכִבֶּס
בְּגָדָיו וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בְּמַיִם חַיִּים וְטָהֵר׃ וּבַיּוֹם 14
הַשְּׁמִינִי יִקַּח־לוֹ שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה

זאָלל ביז אַבענד אונריין זיין; ווער דיעזע דינגע טראָגט, מוס זיינע
קליידער וואַשען, זיך אין וואַססער באָדען, אונד ביז אַבענד אונריין
זיין. ווען דער פֿלוססיגטיגע בעריהרט, בעפֿאָר ער זיך דיא הענדע 11
אַבגעוואַשען, (דאַז הייסט בעפֿאָר ער זיך לור רייניגונג געבאָדעט האַט)
זאָלל זיינע קליידער וואַשען, זיך אין וואַססער באָדען, אונד ביז אַבענד
אונריין זיין. איין אירדען געראַטהע, דאַז דער פֿלוססיגטיגע בע- 12
ריהרט, מוס צערבראָכען, אונד אַללעז הֶלצערנע אין וואַססער אויגע-
וואַשען ווערדען. ווען דער פֿלוססיגטיגע פֿאָן זיינעם פֿלוססע בעפֿרייט 13
ווירד, זאָ לאַהלט ער זיעבען טאַגע נאַך זיינער בעפֿרייטווערדונג,
וואַשט זיינע קליידער, באַדעט זייגען בלאָססען לייב אין פֿרישען וואַססער,
אונד זאָלל דאַדורך ריין ווערדען. אַם אַכטען טאַגע זאָלל ער לוויא 14
טורטעלטויבען, אָדער לוויא יונגע טויבען נעהמען, לום איינגאַנגע

מנחה חדשה.

אבל כל עניני אומתנו היו מונהגים מאתו ית' מבלי תווך שום דבר טבעי ואם
באמת הי' על ידם ברצון הש"י, ואם יראה לעינינו שענין הנרעת אחד הנה
הוא לקיבוץ ידיעתנו והשגתינו, ולכן הי' מקבל הרפואה והי' ג"כ בכל מקום
בבגדי צמר או בבגדי פשתן ובעצים ובאבני' ואין זה דומה בעיני את לענין הנפש
הצומחת אשר ישנה באדם ובכל חי וצומח אבל אין עניינם אחד, אבל הצומחת
אשר בצמח היא על תכונה אשר אין לה כח ולא הכנה לקבל נפש מרגשת, גם
הצומחת אשר בחי איננה כצומחת אשר באדם, כי הצומחת אשר בחי היא באה
מכח נפש מרגשת, וצומחת האדם היא באה מכח נפש משכלת, גם המרגשת
אשר בחי איננה ממין המרגשת אשר באדם, כי המרגשת אשר בחי היא באופן
שלא תוכל לקבל נפש משכלת ולא תנוח עלי' והמרגשת אשר באדם היא באמת

וּבָא׀ לִפְנֵי יְהוָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּנְתָנָם
15 אֶל־הַכֹּהֵן׃ וְעָשָׂה אֹתָם הַכֹּהֵן אֶחָד חַטָּאת
וְהָאֶחָד עֹלָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה
16 מִזּוֹבוֹ׃ ס ששי (שביעי במחוברין) וְאִישׁ כִּי־תֵצֵא מִמֶּנּוּ
שִׁכְבַת־זָרַע וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ וְטָמֵא
17 עַד־הָעָרֶב׃ וְכָל־בֶּגֶד וְכָל־עוֹר אֲשֶׁר־יִהְיֶה עָלָיו
שִׁכְבַת־זָרַע וְכֻבַּס בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃
18 וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אִישׁ אֹתָהּ שִׁכְבַת־זָרַע וְרָחֲצוּ
בַמַּיִם וְטָמְאוּ עַד־הָעָרֶב׃ פ

דעז שטיפטזגעלטז פֿאָר דען עוויגען קאָמען, אונד זאָלכע דענן
15 פריעסטער געבען. דער פריעסטער זאָלל איינע אַלז איין זינדענ
אָפּפער, דיא אַנדערע אַלז איין גאַנצאָפּפער צורעכט מאַכען, אונד
16 אויך איהן פֿאָר דעם עוויגען פֿערזאָהנען, וועגען זיינעז פֿלוס. ווען
פֿאָן יעמאַנדען דער זאַאַמען ענטגעהט, באַדעט ער זיינען גאַנצען לייב,
17 אונד איזט ביז אַבענד אונריין. יעדעז געוואַנד אָדער לעדער, וואָראַן
זאַאַמען געקאָממען איזט, זאָלל אין וואַססער געוואַשען ווערדען אונד
18 ביז אַבענד אונריין זיין. ווען יעמאַנד איינער פֿרויא פֿלייטליך בייז
וואָהנט, זאָ זאָללען זיך ביידע אין וואַססער באָדען, אונד ביז אַבענד
אונריין זיין.

מנחה חדשה.

מקבלת נפש המשכלת ומשרתת אותה ואנחנו לא נדע ולא נרגיש בשום דבר מכל זה ההבדל מצד הכחות עצמן אבל נרגיש בזה מצד הבדל פעולותיהם, וכן הענין בצרעת כי אין אנו רואים שום הבדל בין צרעת ישראל לצרעת האומות אבל נדע ונבחין ההבדל העצום אשר ביניהם מצד מקריהם ופעולותיהם כי זרע הקדש יש להם רפואה ממכותם ורפואתם תלוי' במעשיהם הטובים מה שלא עשה כן לכל גוי, גם הצרעת הזאת היא על תכונה שתמצא בכל מה שאמר' התור', ולא כן צרעת האומות לפי שאין אנו רואים ולא משערים שיתכן למצא שום צרעת זולתי מן העפוש העצום אשר יתהוה בגוף החי, אבל נגעי ישרא' אינם על דרך טבעי ולא דורכים נתיבו, אבל הכל כפי רצון הש"י השוכן אתם לפקוד עליהם מעשיהם לטהרם הטהר' האמיתית אשר היא טהרת

וְאִשָּׁה כִּי־תִהְיֶה זָבָה דָּם יִהְיֶה זֹבָהּ בִּבְשָׂרָהּ 19
שִׁבְעַת יָמִים תִּהְיֶה בְנִדָּתָהּ וְכָל־הַנֹּגֵעַ בָּהּ יִטְמָא
עַד־הָעָרֶב׃ וְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו בְּנִדָּתָהּ יִטְמָא 20
וְכֹל אֲשֶׁר־תֵּשֵׁב עָלָיו יִטְמָא׃ וְכָל־הַנֹּגֵעַ 21
בְּמִשְׁכָּבָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־
הָעָרֶב׃ וְכָל־הַנֹּגֵעַ בְּכָל־כְּלִי אֲשֶׁר־תֵּשֵׁב עָלָיו 22
יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃
וְאִם עַל־הַמִּשְׁכָּב הוּא אוֹ עַל־הַכְּלִי אֲשֶׁר־הִוא 23

ווען איינע פֿרויא איהרען פֿלוס האַט, נאֶמליך דאַס איהר 19
אַבפֿלוס ווירקליכֿעס בלוט איזט אַן איהרעם גליעדע; זאָ זאָלל זיא זיעבען
טאַגע אין איהרער אַבזאָנדרונג בלייבען, אונד ווער זיא בעריהרט,
ביז אַבענד אונריין זיין. אַללעס, וואָראויף זיא אין וועהרענדער אַב־ 20
זאָנדערונג ליעגט, זאָלל אונריין זיין; אַללעס, וואָראויף זיא זיטצט, זאָלל
אונריין זיין. ווער איהרע לאַגערשטעטטע בעריהרט, זאָלל זיינע 21
קליידער וואַשען, זיך אין וואַססער באַדען אונד ביז אַבענד אונריין זיין.
ווער איין געראֶטהע בעריהרט, וואָראויף זיא צו זיטצען פּפֿלעגט, 22
זאָלל זיינע קליידער וואַשען, זיך באַדען, אונד ביז אַבענד אונריין זיין.
איזט עס אויף דער לאַגערשטעטטע אָדער אויף דעם געראֶטהע, וואָראויף 23

מנחה חדשה.

הנפש ולכן אמר כי תבואו אל הארץ ללמד שאין הדין הזה נוהג עד שיבואו אל הארץ הקדוש' אשר שם כבוד ה' להשגיח עליהם השגחה נפלאה כי הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה, כי כל מה שעש' עמהם במדבר הי' באמצעות אדון הנביאים אשר לא קם נביא עוד בישרא' כמוהו, ולהורות עוד על שאין בדבר הזה טבעי אמר ונתתי נגע צרעת וגו' שירא' שהש"י נתן הצרעת ההוא בכוונ'. ואמר בבית ארץ אחוזתכם ודרשו רז"ל שא"י מטמאה בנגעים ולא שאר ארצות, אמרו בת"כ אחוזתכם מטמאה ואין אחוזת גוים מטמאה בנגעים וכשם שאין אחוזתם מטמאה בנגעים כך אין בגדיהם וגופם מטמאין בנגעים, והנה אמר בביאור שאין צרעת הגוף ממין צרעת הגוים כי זה ענין טבעי וזה ענין מושגח ואין צריך לומר צרעת הבגד והבית. ואמר ובא אשר לו הבית והגיד לכהן ולא הותר שיבוא שכנו, והסבה בזה גלוי' כי מאחר שהנגע הזה

24 ישבת־עליו בנגעו־בו יטמא עד־הערב: ואם
שכב ישכב איש אתה ותהי נדתה עליו וטמא
שבעת ימים וכל־המשכב אשר־ישכב עליו
25 יטמא: ס ואשה כי־יזוב זוב
דמה ימים רבים בלא עת־נדתה או כי־תזוב על־
נדתה כל־ימי זוב טמאתה כימי נדתה תהיה
26 טמאה הוא: כל־המשכב אשר תשכב עליו
כל־ימי זובה כמשכב נדתה יהיה־לה וכל־הכלי

וועלכען זיא זיטצט, אינדעם ער עז בעריהט, זאָלל ער ביז אַן דען
24 אַבענד אונריין זיין. ווען זיא יעמאַנד בעשלאָפֿט, אונד איהרע אַבז
זאָנדערונג אַוזאָ אויך אַן איהן קאָממט, זאָלל ער זיעבען טאַגע אונריין
25 זיין; דיא לאַגערשטאָטטע, וואָרויף ער ליעגט, זאָלל אונריין זיין. ווען
איינער פֿרויא דאַז בלוט פֿיעלע טאַגע, אויסער דער צייט איהרער אַבז
זאָנדערונג אַבפֿליעסט, אָדער עז פֿליעסט איהר אַב איבער דיא געוואָהנז
ליכע אַבזאָנדערונגזצייט; זאָ לאַנגע איהר דיא אונרייניגקייט אַבפֿליסט,
זאָלל זיא זיין, וויא אין איהרע אַבזאָנדערונגזצייט, זיא אייט אונריין.
26 יעדע לאַגערשטאָטטע, וואָרויף זיא אין דען טאַגען איהרעז פֿלוססעז לז
ליעגען פֿפֿלעגט, זאָלל פֿאָן איהר געהאַלטען ווערדען, וויא דיא לאַגערז
שטאָטטע אין איהרער אַבזאָנדערונג; אַללעז געראָטהע, וואָרויף דיא

מנחה חדשה.

הוא מכוון מאתו ית' הכה ידעכו באמת כי מפי עליון לא תצא הרעות כ"א לתכלית דבר טוב והוא לתקן עוותתו של בעל הבית הזה כדי שיפשפש במעשיו וישוב אל ה' וירחמהו ולא יגיע הצרעת ההוא אל הבגד ואל בשר האיש וא"כ בעל הבית עצמו יאמר לכהן כדי שיאמר לו הכהן העומד להורות משפטי התורה לישראל אין הדבר תלוי אלא בך שאם תשוב עד ה' אלהיך תועיל לך ראותי הנגע ואם לאו לא יועיל כלום, ולכן הוצרך ג"כ לומר כנגע נראה לי ולא יאמר נגע ואע"פ שיהי' יודע בטיב נגעים עד שישמע מפי הכהן טמא והכוונ' כדי שיתרה בו הכהן, ולכן הנגע אשר ככה הש"י לא הי' ראוי לכהן לגלותו והוא הנגע אשר נראה בבית אפל או"ל כנגע נראה לי ולא לי ולכרי מכאן למדו שבית אפל אין פותחין לו חלונות לראות את נגעו והכוונ' בזה שהש"י מתרה בו בתחלה ולכן נתן הנגע בבית האפל שלא תשלוט בו עין זולתו והוא יראהו לחפש חדריו בנרות

אֲשֶׁר תֵּשֵׁב עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה כְּטֻמְאַת נִדָּתָהּ׃
27 וְכָל־הַנּוֹגֵעַ בָּם יִטְמָא וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם
28 וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ וְאִם־טָהֲרָה מִזּוֹבָהּ וְסָפְרָה־
29 לָּהּ שִׁבְעַת יָמִים וְאַחַר תִּטְהָר׃* וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שביעי
תִּקַּח־לָהּ שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה וְהֵבִיאָה
30 אוֹתָם אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְעָשָׂה
הַכֹּהֵן אֶת־הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה
וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה מִזּוֹב טֻמְאָתָהּ׃
31 וְהִזַּרְתֶּם אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִטֻּמְאָתָם וְלֹא מפטיר

זיטצט, זָאלל אונריין זיין, ווי דיא אונרייניגקייט איהרער אַבזָאנדערונג.
27 ווער דיעזע דינגע בעריהרט, זָאלל אונריין זיין; זיינע קליידער וואַשען,
28 זיך באַדען, אונד ביז אַבענד אונריין זיין. ווען זיא פֿאָן איהרעם
פֿלוססע פֿרייא ווירד, זָא מוס זיא זיעבען טאַגע צעהלען, הערנאַך זָאלל
29 זיא ריין זיין. אַם אַכטען טאַגע נימט זיא צווייא טורטעלטויבען אָדער
צווייא יונגע טויבען, בריינגט זיא צום פריעסטער, פֿאָר דעם איינגאַנגע
30 דעז שטיפֿטזעלטעז. דער פריעסטער זָאלל דיא איינע אַלז איין זינ־
דענאָפּפֿער, דיא אַנדערע אַלז איין גאַנצאָפּפֿער צוריכטע וואַכען,
אונד אויך זיא פֿאָר דעם עוויגען פֿערזאָהנען, וועגען דעז פֿלוססעז
31 איהרער אונרייניגקייט. איהר זָאללט דיא קינדער ישראל׳ס אַבהאַלטען
פֿאָן פֿערונרייניגונג, דאַמיט זיא זיך ניכט דורך פֿערונרייניגונג דען

מנחה חדשה.

ואם לא ישוב בו יפרח בשאר כותלי הבית, ולזאת הסב׳ עצמה לא היו מטמאין הנגעים הנראים מבחוץ כמו שאז״ל כנגע נראה לי בבית ולא חוץ לבית מכאן למדו שהנגעים אשר באחורי כותלי הבית אינם מטמאין כי הש״י מתרה בו בקול כמוך וכשו שתף בהתראתו בעל הבית וזולתו שכן הוא הכותל הזה משותפת לבית ולרשות הרבים. ואמר שיצוה הכהן לפנות את הבית בטרם יבוא הכהן, והכ׳ זאת ראי׳ גדולה שאין בזה שום דבר טבעי שאם הנגע בעצמו הי׳ טמא הנה כשיצא מפי כהן לומר שהוא טמא הנה נתגל׳ למפרע שנטמא כל אשר בבית, אף שהדבר כמו שאמרנו הי׳ בהשגחת הש״י ולכן גזרה חכמתו שלא יהי׳ טמא עד שימנעו מפי הכהן כדי שיאמר הכהן מעשיך יקריבוך ואם תשוב עד שדי תבנה

יָמֻתוּ בְּטֻמְאָתָם בְּטַמְּאָם אֶת־מִשְׁכָּנִי אֲשֶׁר
32 בְּתוֹכָם׃ זֹאת תּוֹרַת הַזָּב וַאֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ
33 שִׁכְבַת־זֶרַע לְטָמְאָה־בָהּ׃ וְהַדָּוָה בְּנִדָּתָהּ וְהַזָּב
אֶת־זוֹבוֹ לַזָּכָר וְלַנְּקֵבָה וּלְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עִם־
יו טְמֵאָה׃ פ
1 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי
2 אַהֲרֹן בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי־יְהוָה וַיָּמֻתוּ׃ וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאַל־יָבֹא
בְכָל־עֵת אֶל־הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶל־פְּנֵי

טמא נויעהען, וועןן זיא נעמליך איינע רעזידענץ פערונרייניגען,
32 וועלכע אונטער איהנען איזט. דיעזעז איזט דיא פֿערארדנונג פֿיר דען
פֿלוסזיכטיגען, אונד דעניעניגען, דעם דער זאאמען ענטגעהט, אונד
33 דאדורך אונריין איזט. וויא זיך דיא טאערלאידענדע אין איהרער אב-
זאנדערונג צו פֿערהאלטען, זא וויא דער פֿלוסזיכטיגע, עז זייא מאנן
אדער פֿרויענספערזאן וועגען זיינעז פֿלוססעז, אונד פֿיר דען מאנן
דער מיט איינער אונרייננען לוזאמען ליעגט.
1 דער עוויגע שפראך צו משה, נאכדעם דיא ביידען זאהנע אהרן'ס
דאז לעבען פֿערלאהרען, אלז זיא נעמליך פֿאר דען עוויגען הינטראטען
2 אונד שטארבען. דא זאגטע דער עוויגע צו משה: רעדע מיט דיינעם
ברודער אהרן, דאס ער ניכט צו יעדער צייט אין דאז הייליגטהום איננער-
האלב דעז פֿאהרהאנגז קאממע, נעמליך פֿאר דען דעקקעל, וועלכער

מנחה חדשה.

ולכן הי' הנגע נרא' בקירות הבית, וזה מכפלאותיו ית' שגזר על הדומם מגזרת החי כדי שיראו בעיניהם ההשגחה הנפלאה הזאת ויראו מלפניו. ואמר החבר הכוזרי מכאן שאפילו האבנים שבארץ ישראל הם חיים.

אחרי מות הקרוב בעיני שהפרשה הזאת נאמרה למש' לאחרת מיתת נדב ואביהוא עם פרשת יין ושכר וגו', ואע"פ שהדבור הי' של לאהרן וזה הי' למשה הנה יש לומר שהיו ב' הדבורים ביום אחד אלא שיין ושכר נאמר לו בסמוך לפי שהי' צריך לשעתו, שהש"י רצה לגלות בסמוך ענייני הבהמ' הטמאה והטהורה ואחרי' כל ענייני הטומא' והטהר', ולכן הוצרך להקדים האזהר' לאהרן שלא ישתה יין ושכר בבואו אל הקדש ובהיותו מבדיל בין הקדש ובין החול ובין הטמא ובין

הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָאָרֹן וְלֹא יָמוּת כִּי בֶּעָנָן
אֵרָאֶה עַל־הַכַּפֹּרֶת׃ בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל־ 3
הַקֹּדֶשׁ בְּפַר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה׃
כְּתֹנֶת־בַּד קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ וּמִכְנְסֵי־בַד יִהְיוּ עַל־ 4
בְּשָׂרוֹ וּבְאַבְנֵט בַּד יַחְגֹּר וּבְמִצְנֶפֶת בַּד יִצְנֹף
בִּגְדֵי־קֹדֶשׁ הֵם וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת־בְּשָׂרוֹ וּלְבֵשָׁם׃
וּמֵאֵת עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי־שְׂעִירֵי עִזִּים 5
לְחַטָּאת וְאַיִל אֶחָד לְעֹלָה׃ וְהִקְרִיב אַהֲרֹן 6

אויף דער לאַדע זיצט, דאַמיט ער ניכט אומקאָממע, דען איך ווערדע
אין איינער וואָלקע איבער דעם דעקקעל ערשיינען. מיט פאָלגענדעם 3
זאָלל אהרן אין דאַז הייליגטהום קאָממען, מיט איינעם יונגען שטיער
צום זינדענאָפפער אונד מיט איינעם ווידדער צום גאַנצענאָפפער.
איינען לייברָאקק פאָן ליינוואַנד דעז הייליגטהומז: זאָלל ער אַנציהען, 4
אונד לייננענע בייןקליידער אַן זיינעם לייבע האַבען, מיט איינעם ליי
נענען גירטעל זיך אומבינדען, אונד איינען לייננענען בונד אויפזעטצען;
עז זינד הייליגע קליידער, דאַהער זאָלל ער זיך פאָרהער באַדען, אונד
זיא הערנאַך אַנלעגען. פאָן דער געמיינע דער קינדער ישראל'ס זאָלל 5
ער צוויא ציעגענבעקקע צום זינדענאָפפער, אונד איינען ווידדער צום
גאַנצענאָפפער נעהמען. צוערסט זאָלל אהרן זיינען שטיער צום זינדענ 6

מנחה חדשה.

הטהור והיותו מור' החקים אשר דבר ה', והפרש' הזאת נאמר' למשה באותו פ"ק ולא הוצרך לגלותה עד כלותו לדבר את כל דברי הטומא' והטהר' אשר עליה' נזהר מלשתו' יין ושכר ועת' כאשר כל' לדבר כל הענין הנמשך ליין ושכר בפטור משה מתחלה שיפרש לו כל הענין אשר כבר רמז לאהרן באומרו בבואכ' אל אהל מועד בדרך קצר' ונאמר למשה באחרונ' ודבר בעתו מה טוב ולכן נשנה כאן הדבור פעמי' ואמר וידבר ה' אל מש' אחרי מות וגו', וחזר לומר ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך וגו', שהכוונ' לומר שדבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן ר"ל סמוך למיתת' ועת' חזר לומר לו דבר אל אהרן אחיך כי כבר הגיעה השעה שצריך להזהירו על ככה. ואמר דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא בכל עת אל הקדש הכוונ' לומר ואע"פ שכבר הזהרתיך מלשתו' יין ושכר בבואכ' אל אהל מועד שירא'

אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־ל֑וֹ וְכִפֶּ֥ר בַּֽעֲד֖וֹ וּבְעַ֥ד
7 בֵּיתֽוֹ׃ וְלָקַ֖ח אֶת־שְׁנֵ֣י הַשְּׂעִירִ֑ם וְהֶעֱמִ֤יד אֹתָם֙
8 לִפְנֵ֣י יְהוָ֔ה פֶּ֖תַח אֹ֥הֶל מוֹעֵֽד׃ וְנָתַ֧ן אַהֲרֹ֛ן עַל־
שְׁנֵ֥י הַשְּׂעִירִ֖ם גֹּרָל֑וֹת גּוֹרָ֤ל אֶחָד֙ לַֽיהוָ֔ה וְגוֹרָ֥ל
9 אֶחָ֖ד לַעֲזָאזֵֽל׃ וְהִקְרִ֤יב אַהֲרֹן֙ אֶת־הַשָּׂעִ֔יר אֲשֶׁ֨ר
עָלָ֥ה עָלָ֛יו הַגּוֹרָ֖ל לַֽיהוָ֑ה וְעָשָׂ֖הוּ חַטָּֽאת׃
10 וְהַשָּׂעִ֗יר אֲשֶׁר֩ עָלָ֨ה עָלָ֤יו הַגּוֹרָל֙ לַעֲזָאזֵ֔ל
יָֽעֳמַד־חַ֛י לִפְנֵ֥י יְהוָ֖ה לְכַפֵּ֣ר עָלָ֑יו לְשַׁלַּ֥ח אֹת֛וֹ
11 לַעֲזָאזֵ֖ל הַמִּדְבָּֽרָה׃ וְהִקְרִ֨יב אַהֲרֹ֜ן אֶת־פַּ֤ר

7 אָפּפער דאַרברינגען, אונד פיר זיך אונד זיין הויז פערזאֶהנען. ער
נימט דיא ביידען בּאֶקקע, שטעללט זיא פאָר דען עוויגען הין אַם
8 איינגאַנג דעז שטיפטזגעצעלטעז. לעגט אויף דיא ביידען בּאֶקקע לאָו
9 אָזע: איין לאָאָז פיר דען עוויגען אונד איין לאָאָז פיר עזאזל. אהרן
ברינגט דען בּאָקק, הוּיף וועלכען דאַז לאָאָז פיר דען עוויגען געפאַללען
10 איזט, דאַר, אונד מאַכט איהן צום זינדענאָפּפער. דען בּאָקק, אויף
וועלכען דאַז לאָאָז פיר עזאזל געפאַללען איזט, זאָלל לעבענדיג פאָר דעם
עוויגען הינגעשטעללט ווערדען, אום איבער דעססעלבען צו פערזאֶהנען
(נעמליך דיא זינדען דער קינדער ישראל'ס דאַרויף צו בעקענגען), אונד
11 איהן הערנאַך צום עזאזל אין דיא וויסטע צו שיקקען. הירויף זאָלל אהרן

מנחה חדשה.

שלא יוכנעתיך מלבוא של אהל מועד בכל עת שתרצ' שלא הזהרתיך שלא תכנסו שתוי יין אין הדבר כן שלא שאע"פ שלא תשתה יין ושכר אין לך רשות לבוא בכל עת של הקדש, ומפני שמקום השלחן והמנור' ומזבח הקטרת הי' מקום הקדש אמר לומר מבית לפרכת שלא כאסר עליו לבוא בכל עת כ"א מבית לפרכת בלבד כי חוץ לפרכת הי' צריך ליכנס בכל יום להדליק את הנרות בערב ולהטיבם בבקר ולהקטיר קטרת ולערוך ערך לחם בעתו, אבל מה שחזר לומר של פני הכפרת אשר על הארון הוא כתיבת סבה למה שנאסרה עליו הביא' בכל עת לומר איך יקל עליו הביאה בכל עת מבית לפרוכת ויעמוד לפני קדושת הכפרת אשר הכרובים עליו וכש"כ בהיות הכפורת על הארון אשר שם לוחות ברית ה' כי בהיותו יוצא ונכנס ורואה בהם הנה באמת תקל קדושתם בעיניו כי ההרגל

הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ וְשָׁחַט
12 אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ׃ וְלָקַח מְלֹא־הַמַּחְתָּה
גַחֲלֵי־אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי יְהוָה וּמְלֹא
חָפְנָיו קְטֹרֶת סַמִּים דַּקָּה וְהֵבִיא מִבֵּית לַפָּרֹכֶת׃
13 וְנָתַן אֶת־הַקְּטֹרֶת עַל־הָאֵשׁ לִפְנֵי יְהוָה וְכִסָּה
עֲנַן הַקְּטֹרֶת אֶת־הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדוּת
14 וְלֹא יָמוּת׃ וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וְהִזָּה בְאֶצְבָּעוֹ

זיינען שטיער צום זינדענאָפּפֿער דאַרברינגען, פֿיר זיך אונד זיין
הויז פֿערזאָהנען; ער שלאַכטעט נעמליך זיינען שטיער צום זינדענ־
אָפּפֿער. נימט דיא רויכפֿאַננע פֿאָלל גליהענדען קאָהלען פֿאָם
12 אַלטאַר, דער פֿאָר דעם עוויגען שטעהט, אונד ביידע העגדע פֿאָלל
קליינגעשטאָססענען רויכווערקס, אונד ברינגט עס אינגערהאַלב דעס
13 פֿאָרהאַנגס. דאָזעלבסט פֿאָר דעם עוויגען, לעגט ער דאַס רויכווערק
אויף דאַס פֿייער, דאַמיט דיא וואָלקע פֿאָן דעם רויכווערקע דען דעקקעל,
דער אויף דעם צייגניססע ליעגט, גאַנץ פֿערהיללע, דאַמיט ער ניכט
14 אומקאָממע. היעראויף נימט ער פֿאָן דעם בלוטע דעס שטיערס,

מנחה חדשה.

מביא לידי בזיון אבל בענן אראה על הכפרת ר"ל שבהיות עתר ענן הקטרת עולה ראוי שיכנס לראות את פני ה' כי הענן ימנעהו מלראות במקום הקדש המקודש מכיעה בו, ובנסוע אהל מועד גילה זה יותר שצוה לכסותו בבגד תכלת ובבגד ארגמן כדי שלא יראו כבלע את הקדש וימותו, וביאר זה עוד יותר באנשי יבש גלעד שמתו חמשים ושבעים אלף איש כי ראו בארון ה'. ואמר שהעת שיותר לו לבוא שלא יבוא כי אם בזאת והוא פר לחטאת כי כן הוקבע חטאת הכהן המשיח בפ' ויקרא ואיל לעולה, ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירים לחטאת ואיל לעול', והרי בכאן שינה מהחטאת הקבועה לקהל בפ' ויקרא שאמר ואם כל עדת ישראל ישגו וגו' והקריבו הקהל פר בן בקר לחטאת, והסבה לזה לפי שהש"י גזר לשלח מקנתה לעזאזל והחטאת הראוי להשתלח לעזאזל היא שעיר העזים אשר הוא מינו ונגזרה חכמתו ית' לחלוק החטאת הזאת ע"פ הגורל וא"כ הוצרך שיהיו ממין אחד ולכן קראו שניהם בשם חטאת, וזה על דעת ר' ישמעאל בת"כ שאמר שלא הי' צ"ל לה' חטאת אינו אומר אלא לה', וא"כ יראה שפשיט' לו שהוא חטאת ולכן לא הי' צ"ל בשל שם חטאת כי לדעתו שניהם חטאת וכן הדעת נותנת כי שניהם הוצרכו לחטאת זו, הא' לנקות ולחטא את

עַל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת קֵדְמָה וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת יַזֶּה
15 שֶׁבַע־פְּעָמִים מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ׃ וְשָׁחַט אֶת־
שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לָעָם וְהֵבִיא אֶת־דָּמוֹ
אֶל־מִבֵּית לַפָּרֹכֶת וְעָשָׂה אֶת־דָּמוֹ כַּאֲשֶׁר
עָשָׂה לְדַם הַפָּר וְהִזָּה אֹתוֹ עַל־הַכַּפֹּרֶת וְלִפְנֵי
16 הַכַּפֹּרֶת׃ וְכִפֶּר עַל־הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וּמִפִּשְׁעֵיהֶם לְכָל־חַטֹּאתָם וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאֹהֶל

שפרענגט דאַפאָן מיט זיינעם פינגער זיבען מאָל געגען דיא פאָרדערזייטע
דעז דעקקעלז הין, אונד אונטען פאָר דעם דעקקעל שפרענגט ער זיעז
15 בען מאָל מיט זיינעם פינגער פאָן דעם בלוטע. האַדאַן שלאַכטעט ער
דען באָקק צום זינדענאָפּפער פיר דאַז פאָלק, ברינגט זיין בלוט אינערהאַלב
דעז פאָרהאַנגז, אונד בעהאַנדעלט דיעזעז בלוט, וויא ער דאַז
בלוט דעז שטיערז בעהאַנדעלט, שפרענגט נעמליך דאַפאָן אָבען געגען
16 דען דעקקעל, אונד אונטען פאָר דעם דעקקעל. דאַדורך פערזאָהנט
ער אויך דאַז הייליגטהום, וועגען דער אונרייניגקייטען דער קינדער
ישראל'ס אונד וועגען איהרער איבערטרעטונגען, אין אַללען איהרען

מנחה חדשה.

ישראל מעונותיהם, והב' להוליך את העונות ההם אל ארץ גזירה. ואמר
שקודם כל מעש' הקרבנות שצריך שיעמיד חטאתו וחטאת העם והמשתלח
כולם לפני ה' ויקרא שם לכל אחד ואחד, ואמר והקריב אהרן את פר החטאת
אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו ר"ל שיקריבהו חי לפני ה' ויאמר עליו בפירוש
שהוא לכפר בעדו ובעד ביתו ולא ישחטנו, ויעמיד ב' השעירים ג"כ לפני ה'
ויגריל עליהם ואח"כ יקריב את השעיר אשר עלה עליו הגורל לה' ויעשהו
חטאת, ר"ל שיאמר עליו בפירוש שהוא לחטאת ולא ישחטהו, ואח"כ יעמיד
השעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל לכפר עליו לשלח אותו לעזאזל ר"ל שיאמר
עליו בפי' שהוא לכפר עליו להוליך עונותיהם של ישראל אל המדברה, ואמר
שאחר כל המעש' הזה שיקריב את פר החטאת אשר לו וגו' ושחט את פר החטאת
אשר לו, והנה הית' עמידת כולם לפני ה' וקריאה עליהם שם להודיענו שאפילו
העת שהותר לו לבוא למקדש בחטאתו עמו לא הותר לו לבוא לצורך עצמו כ"א
לצורך כל קהל עדת ישראל, ולכן הי' צריך שיכנס בידו חטאתו וחטאת הקהל
את שלא יתכן להעשות ב' הפעולות בבת אחת כי זה מן הנמנע, ולכן הוצרך
להעמיד שתי החטאות לפני ה' ויקרא עליהם שם ואח"כ יכנס כי מאחר שנקרא

מוֹעֵד הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם׃ וְכָל־אָדָם 17
לֹא־יִהְיֶה ׀ בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ
עַד־צֵאתוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ וּבְעַד כָּל־
ב קְהַל יִשְׂרָאֵל׃ וְיָצָא אֶל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי־ 18
יְהוָה וְכִפֶּר עָלָיו וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וּמִדַּם
הַשָּׂעִיר וְנָתַן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃ וְהִזָּה 19
עָלָיו מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁבַע פְּעָמִים וְטִהֲרוֹ
וְקִדְּשׁוֹ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְכִלָּה מִכַּפֵּר 20

זינדען; עבענו אַזוֹ זאָל ער עס מיט דעם שטיפטזעלט, דאַז מיטטען
אונטער איהרען אונרייניגקייטען דאָ שטעהט. ניעמאַנד זאָל אין דעם 17
שטיפטזגעלטע זיין, ווען ער היניין געהט, אים הייליגטהומע צו פערז
זאָהנען, ביז ער ווידער הערויסקאָממט; אַלזאָ זאָל ער אויך זיך, זיין
הויז אונד דיא גאַנצע פערזאַממלונג ישראל'ס פערזאָהנען. היערויף 18
געהט ער הערפאָר פאָר דען אַלטאַר, דער פאָר דעם עוויגען שטעהט,
אונד פערזאָהנט דאַרויף; ער נימט נעמליך פאָן דעם בלוטע דעס
שטיערז אונד דעס באָקקעז, בריגגט דאַפאָן אַן דיא עקקען דעס אַלטאַרז
רונד אוֹמהער. שפרענגט פאָן בלוטע מיט דעם פינגער זיעבען מאָל 19
דאַרויף, רייניגט עס, אונד הייליגט עס דאַדורך וועגען דער אונרייניג
קייט דער קינדער ישראל'ס. ווען ער דאַן דאַמיט פערטיג איזט, דאַז 20

מנחה · חדשה.

שאם עליה' הרי הן כאלו כבר הוקרבו וכאלו ההכנסה הזאת היה' לצורך אתיהן,
ולפי שאין שום תחבולה להכניסן בבת אחת הכניסם זו אחר זו והזמנה
שהזמינם להקריבם לפני ה' נחשב לו כאלו כבר הקריבם, ולפי שחטאת העם
היה' כשלמת בשני השעירים כי הא' מכפר עוונות והב' מבער אותם ומוליכם
אל ארץ גזירה לכך הועמד גם השעיר הב', אבל הגורלות לא הוצרך להעמידם
עמהם כי כבר נודע שהחטאת באה לרצות והעולה היא באה כדמות דורון אחר
הרצוי וא"כ אין לעולות שום סבה להעמידם לפני ה' ולקרוא להם שם קודם
הכנסו למקדש כי לא היה' כניסתו כ"א לכפר על מקדש הקדש ועל הכהנים
ועל כל עם הקהל, וכבר אמרו בת"כ שאין העול' באה לכפר' אלא כדמות
דורון. ואמר שיקריב את פר החטאת אשר לו וישחטנו ויקבל את דמו ולא
יכניסהו לפנים עד אשר יקדים לו ענין הקטרת ובאשר יבסה ענן הקטרת

אֶת־הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ
21 וְהִקְרִיב אֶת־הַשָּׂעִיר הֶחָי׃ וְסָמַךְ אַהֲרֹן אֶת־
שְׁתֵּי יָדָו עַל־רֹאשׁ הַשָּׂעִיר הַחַי וְהִתְוַדָּה עָלָיו
אֶת־כָּל־עֲוֺנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־כָּל־פִּשְׁעֵיהֶם
לְכָל־חַטֹּאתָם וְנָתַן אֹתָם עַל־רֹאשׁ הַשָּׂעִיר
22 וְשִׁלַּח בְּיַד־אִישׁ עִתִּי הַמִּדְבָּרָה׃ וְנָשָׂא הַשָּׂעִיר
עָלָיו אֶת־כָּל־עֲוֺנֹתָם אֶל־אֶרֶץ גְּזֵרָה וְשִׁלַּח אֶת־
23 הַשָּׂעִיר בַּמִּדְבָּר׃ וּבָא אַהֲרֹן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד

היילִיגטהוּם, דאָז שטיפטצעלט אוּנד דען אַלטאַר צוּ פערזאָהנען, זאָ
21 פֿיהרט זאָ דען לעבענדיגען באָקק הער. אהרן דריקקט זיינע ביידען
הענדע אויף דען קאָפּף דעז לעבענדיגען באָקקז, אוּנד בעקענט דאַ
רויף אַללע מיסעטהאַטען דער קינדער ישראל׳ס, אַללע איהרע פֿערברעכען,
איהרע זינדען אַללערלייא ; דיעזע בריגגט ער דאַדורך אויף דען קאָפּף
דעז באָקקז, אוּנד שיקקט איהן דורך איינען דאַצוּ בעשטעללטען מאַן
22 אין דיא וויסטע. דער באָקק טראָגט אַלזאָ אַללע איהרע מיסעטהאַטען
אין איין פֿערוויסטעטעז לאַנד ; זאָ שיקקט ער דען באָקק אין דיא וויסטע.
23 ווען אהרן ווידער אין דאָז שטיפטצעלט הינייין געהט (נעמליך דאָז
רייכערגעשירר אַבצוּהאָלען, דאָז ער דאָזעלבסט האָט שטעהען לאַססען),

מנחה חדשה.

את הכפרת ויוכיחו מלראות בקדש הנה יהי׳ כנה שלא ימות בבואו לעבוד עבודתו, ולכן בהיות עתר ענן הקטרת עולה כאמר לו שיקח מדם הפר ויזה על פני הכפרת וגו׳ וכבר אמרנו שההזאה הזאת ז׳ פעמים הוא לבטל כח הז׳, וטעם היות חטאת הכהן המשיח נכנס לפנים והיותו נשרף בפ׳ ויקרא וכן חטאת הקהל. ואמר שלא יהי׳ שום אדם באהל מועד בבואו לכפר בקדש כאילו תאמר שלא יכנס הכהן המתרם לאהל מועד וישאר שם לאחר שלקח הדם מידו, והסבה בזה הוא לב׳ תועלת, הא׳ הוא כדי שלא תטרד מחשבתו בשמעו שום קול הברה ותפסל עבודתו וימות, והב׳ כי ערך קדושת לפני ולפנים לקדושת אהל מועד הוא כערך קדושת הכהן הגדול לקדושת הכהן הדיוט, וכמו שנאסר ג״כ מלבוא לפני לפנים בלי רשות ובלי קבלה גדולה של מנות כמו שאתה רואה, ככה נאסר כהן הדיוט מלכנס לאהל מועד מפני מניות,

וּפָשַׁט אֶת־בִּגְדֵי הַבָּד אֲשֶׁר לָבַשׁ בְּבֹאוֹ אֶל־
24 הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיחָם שָׁם׃ וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַמַּיִם
בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ וְלָבַשׁ אֶת־בְּגָדָיו וְיָצָא וְעָשָׂה
אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־עֹלַת הָעָם וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד
25 הָעָם׃ וְאֵת חֵלֶב הַחַטָּאת יַקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה׃
26 וְהַמְשַׁלֵּחַ אֶת־הַשָּׂעִיר לַעֲזָאזֵל יְכַבֵּס בְּגָדָיו
וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחֲרֵי־כֵן יָבוֹא אֶל־

שלישי (שני כשהן מחוברין)

זאָ ציעהט ער דיא ליינענע קליידער אויז, דיא ער אַנגעצאָגען, אַלז ער
אין דאַז היילִיגטהום געהען וואָללטע, אונד פערוואַהרט זיא דאַזעלבסט.
24 ער באַדעט זיינען לייב אין וואַסער, אַן איינעם הייליגען אָרטע, ציעהט
זיינע געוועהנליכען אַמטסקליידער אַן, געהט היגאויז, ברינגט זיין
גאַנצעז אָפּפער אונד דעז פָאָלקז גאַנצעז אָפּפער; אַלזאָ זאָלל ער אויך
25 זיך אונד דאַז פָאָלק פערזאָהנען. דאַז אונשליט דעז זינדענאָפּפערז
26 לאַסט ער אויף דעם אַלטאַר אין רויך אויפשטייגען. דער דען ציעגענ
באָקק נאַך עזאזל געבראַכט האַט, וואַשט זיינע קליידער, באַדעט זיינען
לייב אין וואַסער, הערנאַך קאַן ער ווידער אין דאַז לאַגער קאָממען.

מנחה חדשה.

ומאחר שלקח הדם מידו הכהן הגדול הנה עמידתו שם אח"כ הוא לבטלה. ואמר שאחר שכפר בקדש שיצא אל מזבח הקטרת ויכפר עליו כמו כן, ואמר הרב שהדעת נותן שבהיותו מכפר באהל מועד שלא יהי' ג"כ שום אדם בין אהל מועד ובין המזבח כי הערך אחד, ובהיותו עושה כל המעשה הנכבד ההוא הי' עומד השעיר במקום שהועמד, ובכלותו את כל אלה יקריב את השעיר החי ר"ל שימשיכהו מעט ממקום עמידתו לנגד אהל מועד ויתודה עליו את כל עונות ב"י וכל פשעיה' לכל חטאתם ולא הי' צריך לתת עליו עונות הכהני', והסבה בזה שהשעיר המשתלח הי' מוליך עונותיהם של ישראל לארץ גזירה למקום שלא יזכרו ולא יתפקדו ולא יעלו על לב לעולם כדי ליישב בלב כל קהל עדת ישראל שהש"י הוא מוחה פשעיה' וישובו אל ה' בלב שלם בראותם שיש תקוה לישראל על זאת ולא יאמרו הנה חטאנו לאלהי ישרא' והוא עתיד להפרע ממנו וא"כ אבדה תקותנו נגזרנו לנו וא"כ מה יוסיף ומה יתן כי נלך קדורנית מפני ה' אלהינו ויוסיפו על חטאתם פשע, אבל עתה שעיניהם רואות את כל מעש' ה' ושהשעיר נשא עליו את כל עוונותם והי' שלוחו למית' הנה בטח לבם שנמחו עוונותיהם במיתתו, ולא הי' כן שלוח צפור המצורע כי הכוונה בזה

27 הַמַּחֲנֶה׃ וְאֵת פַּר הַחַטָּאת וְאֵת ׀ שְׂעִיר הַחַטָּאת
אֲשֶׁר הוּבָא אֶת־דָּמָם לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ יוֹצִיא אֶל־
מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׂרְפוּ בָאֵשׁ אֶת־עֹרֹתָם וְאֶת־
28 בְּשָׂרָם וְאֶת־פִּרְשָׁם׃ וְהַשֹּׂרֵף אֹתָם יְכַבֵּס
בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם וְאַחֲרֵי־כֵן יָבוֹא
29 אֶל־הַמַּחֲנֶה׃ וְהָיְתָה לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם בַּחֹדֶשׁ
הַשְּׁבִיעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ תְּעַנּוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם

27 דען שטיער צום זינדענאָפפער אונד דען באָקק צום זינדענאָפפער׳
דערען בלוט אין דאַז היילִיגטהום געבראַכט וואָרדען, צום פֿערזאָהנע־
נען, זאָלל מאַן אויסערהאַלב דעז לאַגערז הערויזטראַגען, אונד איהר
28 פֿעלל, פֿלייש אונד מיסט אין פֿייער פֿערברעננען. דער זיא פֿער־
ברעננט, וואַשט זיינע קליידער, באַדעט זיינען לייב אין וואַססער, הער־
29 נאַך קאַן ער ווידער אין דאַז לאַגער קאָממען. דיעזעז זאָלל אייך צום
עוויגען געזעטצע זיין. אַם צעהנטען טאַגע דעז זיעבענטען מאָנאַטז
זאָללט איהר פֿאַסטען, אונד גאַר קיין ווערק פֿערריכטען, דער איינ־

מנחה חדשה.

הפך הכוונ׳ בזה וכבר נתבאר, אבל הכהנים לרוב מעלתם וזריזותם בעבודת הש״י לא היו צריכים אל ההערה הנפלאה הזאת כי הם היו מורים משפטי התור׳ לישראל, ובדי שלא יתעכב המעש׳ הנורא ההוא אמר שישלח השעיר הזה ביד איש עתי ר״ל ביד איש שיהי׳ ראוי לעת כזאת ר״ל שיהי׳ בעל כח וקל ברגליו ואמיץ לבו בגבורים ולא יהי׳ לו מורך לבב כי לשלחם הוא צריך לעשות מעשהו זה, וזה שיורה עוד על שהיו כמחלים עונותיהם במיתת השעיר הוא שהמשלח הי׳ נטמא בו ולכן הי׳ טעון כבוס בגדים וטבילה להורות שלא נדבק בידו מאומ׳ מכל מה שהי׳ נושא עליו אבל נשאר הוא ועצמו ברחצו כגעו, ולזאת הסבה עצמה הי׳ ג״כ טעון טבילה וכבוס בגדים השורף פר החטאת ושעיר החטאת להורות על רוב הטומאה אשר דבקה מהם מחמת חטאת הבעלים אשר נשאו הם עונותיהם ונכנסו תחתם ונשרפו במקומן ובזה ישובו הבעלים לש״י כי יאמרו אם לא איטיב דרכי ומעללי היום או מחר יקח את נפשי ממני ויעשה לה ככל התור׳ הזאת, ולכן צוה שיהיו מענין את נפשותיהם כל היום ההוא וכל הלילה כדי שיהיו שבים בתשובה בעוד שהית׳ נעשית העבודה הנכבדת ההיא, ולכן צוה שיהי׳ זה בזמן השוי בעוד שהמזג שוה ולא יהי׳ לו נטיי׳ לאחד מן הקצוות

וְכָל־מְלָאכָה֙ לֹ֣א תַעֲשׂ֔וּ הָֽאֶזְרָ֕ח וְהַגֵּ֖ר הַגָּ֥ר
בְּתוֹכְכֶֽם׃ כִּֽי־בַיּ֥וֹם הַזֶּ֛ה יְכַפֵּ֥ר עֲלֵיכֶ֖ם לְטַהֵ֣ר 30
אֶתְכֶ֑ם מִכֹּל֙ חַטֹּ֣אתֵיכֶ֔ם לִפְנֵ֥י יְהוָ֖ה תִּטְהָֽרוּ׃
שַׁבַּ֨ת שַׁבָּת֥וֹן הִיא֙ לָכֶ֔ם וְעִנִּיתֶ֖ם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶ֑ם 31
חֻקַּ֖ת עוֹלָֽם׃ וְכִפֶּ֨ר הַכֹּהֵ֜ן אֲשֶׁר־יִמְשַׁ֣ח אֹת֗וֹ 32
וַאֲשֶׁ֤ר יְמַלֵּא֙ אֶת־יָד֔וֹ לְכַהֵ֖ן תַּ֣חַת אָבִ֑יו וְלָבַ֛שׁ
אֶת־בִּגְדֵ֥י הַבָּ֖ד בִּגְדֵ֥י הַקֹּֽדֶשׁ׃ וְכִפֶּר֙ אֶת־מִקְדַּ֣שׁ 33
הַקֹּ֔דֶשׁ וְאֶת־אֹ֥הֶל מוֹעֵ֛ד וְאֶת־הַמִּזְבֵּ֖חַ יְכַפֵּ֑ר

הייאישע אונד דער פרעמדע, דער בייא אייך זיך אויפהאלט. דען 30
אן דיזעם טאגע פערזאהנט מאן אויך אייך, אום אייך צו רייניגען, פאן
אללען אייערן זינדען זאללט איהר פאר דעם עוויגען ריין װערדען. עז 31
איזט פיר אייך איין רוהעטאג פאן דער ערסטען קלאססע, איהר מיסט
אבער אויך דעמזעלבען פאסטען, דיעזעז איזט איין עוויגעז געזעטץ.
קינפטיג פערזאהנט דעריעניגע פריעסטער, דען מאן זאלבען, אונד 32
אין דאז אמט איינזעטצען ווירד, אן זיינעז פאטערז שטעללע דען דיענסט
צו פערזעהען; דיעזער זאלל אויך דיא ליינענען קליידער, דיא קליידער
דעז הייליגטהומז אנציעהען. ער פערזאהנט נעמליך אויך דאז אללער- 33
הייליגסטע, פערזאהנט אויך דאז שטיפטזעלט אונד אויך דען אלטאר,

מנחה חדשה.

כי האלהים עשה את האדם ישר ולבות בני אדם בזמן ההוא מתוקקים לשמוע את דבר ה׳ ולא האזינו לפי שהוא בדמות ימי הזקנה שהאדם הולך וקרב של בית עולמו כן בזמן הזה שהוא יוצא מן החום שהוא ההויה ונכנס בקור שהוא ההעדר ולכן היו מזהירים את העם בתרוע׳ וקול שופר מבא׳ לחדש הזה. ואמר שהיא שבת שבתון לכם ר״ל לנרככם שהוא כפרת נפשותיכם שאינה כמו שבת בראשי׳ שבא׳ בה שבת היא לה׳, ולכן ראוי שתענו את נפשותיכם, ואמר שהוא חקת עולם לומר שאף בגלותינו מכפר יום הכפורים בהיותינו שבים של ה׳, ואף אם לא יהי׳ לנו מקום להקריב את קרבנותינו ולעשות כדת היום. ולפי שהיו נשרפים בשדה חוץ לג׳ מחנות פר ושעיר של יום הכפורים וגם שעיר החטאת הב׳ הי׳ משתלח של המדבר השמם ויבוא מזה לחשוב שהקרבנות הקרבים על פני השדה גם כל שאר זבחיהם שהם היותר נבחרים והיותר רצויים לש״י, לכך סמך לזה איסור שחוטי חוץ לאהל מועד, והזהיר במצוה זאת לכהנים ולכל ב״י לומר

34 וְעַל הַכֹּהֲנִים וְעַל־כָּל־עַם הַקָּהָל יְכַפֵּר: וְהָיְתָה־
זֹּאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מִכָּל־חַטֹּאתָם אַחַת בַּשָּׁנָה וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יז יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ רביעי
1/2 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן
וְאֶל־בָּנָיו וְאֶל כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם
3 זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר: אִישׁ אִישׁ
מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ־כֶשֶׂב
אוֹ־עֵז בַּמַּחֲנֶה אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט מִחוּץ לַמַּחֲנֶה:

אונד פֿערזֶאהנט אויך אויף דיא פריעסטער אונד אויף דאַז גאַנצע פֿאָלק
34 דער פֿערזאַממלונג. דיזעז זייא אייך איין עוויגעז געזעטץ, אויף דיא
קינדער ישראל, וועגען אַללער איהרער זינדען, צו פֿערזֶאהנען, איינמאַהל
אין יאַהר; מאַן טהאַט, וויא דער עוויגע דעם משה בעפֿאָהלען.
1/2 דער עוויגע שפראַך צו משה, וויא פֿאָלגט:. שפריך צו אהרן, זיינען
קינדערן אונד אַללען קינדערן ישראל'ס; אונד זאַגע איהנען: דיזעז האַט
3 דער עוויגע בעפֿאָהלען. יעדערמאַן אויז דעם הויזע ישראל'ס, דער איינן
אָכזען אָדער איין לאַם, אָדער ציעגע אים לאַגער אָדער אויסער דעם

מנחה חדשה.

שכל מי שיתעסק בו באיזו' ענין שיהי' שהוא בכלל האזהר' הזאת. וחזר עוד לומר איש איש מבית ישראל ר"ל מאיזה משפחה שיהי' הן ישראל הן לוי הן כהן אשר ישחט במחנה או אשר ישחט חוץ למחנה באיזה ענין שיהי' מאחר שלא הביאו לפני אהל מועד להקריב הראוי ליקרב וממנו לפני משכן ה' דם יחשב לאיש ההוא ר"ל שיחשב לו כאילו הרג את הנפש. והנה יש בזה מן הקושי מה שלא יעלם כי איך יחשב לאיש ההורג בהמ' דם כמי שהרג את הנפש? ולכן אנו צריכין להקדים הצעה אחת והוא כי החוקרים בקרו וחקרו בטוב שכלם לדעת תכלית כל אשר נעשה תחת השמש ונתחלפו בסברותיהם חלוף רב, יש מי שאמר שכל ברואי מעלה ומט' כולם נבראו לצורך האדם ותכלית הבריא' בכולם הוא האדם כי הוא לבדו עובד את הש"י במה שחננו מן השכל, כי כל פעולות שאר הנבראים הם טבעיות כי אין להם שכל ישיגו בו פעולתם, ואפילו הגלגלים הם מתגלגלים לסבתו ולתועלתו, ואמר הרב המורה שיש להם כתובים על מה שיסמכו לפי

4 וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ לְהַקְרִיב
קָרְבָּן לַיהוָה לִפְנֵי מִשְׁכַּן יְהוָה דָּם יֵחָשֵׁב
לָאִישׁ הַהוּא דָּם שָׁפָךְ וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא
5 מִקֶּרֶב עַמּוֹ׃ לְמַעַן אֲשֶׁר יָבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אֶת־זִבְחֵיהֶם אֲשֶׁר הֵם זֹבְחִים עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה
וֶהֱבִיאֻם לַיהוָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶל־
6 הַכֹּהֵן וְזָבְחוּ זִבְחֵי שְׁלָמִים לַיהוָה אוֹתָם׃ וְזָרַק
הַכֹּהֵן אֶת־הַדָּם עַל־מִזְבַּח יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל

4 לאגער שלאכטען. אבער ניכט פאר דען איינגאנג דעז שטיפטז־
צעלטז געבראכט האבען ווירד, דעם עוויגען צו עהרען, פאר
זיינער וואהנונג איין אפפער דארצובריגען; דעמיעניגען זאָל
דאס בלוט, וועלכעס ער פערגאסען, צור בלוטשולד גערעכנעט,
5 אונד ער אויז זיינער נאציאן אויזגעראָטטעט ווערדען. דאמיט
דיא קינדער ישראל איהר שלאכטפיעה, דאס זיא ביזהער אויף
דעם פעלדע געשלאכטעט האטען; דעם עוויגען צו עהרען, פאר דען
איינגאנג דעז שטיפטזעלטז, דעם פריעסטער ברינגען, אונד דאס
6 פריעדענסאפפער דעם עוויגען צו עהרען שלאכטען. דער פריעסטער
דאס בלוט אויף דען אלטאר דעז עוויגען, דער אן איינגאנגע דעז

מנחה חדשה.

הנרא' ממשמעותם לא תהו בראה לשבת יצרה, אם לא בריתי יומם ולילה שמים וארץ לא שמתי, וימתחם כאהל לשבת, ואם הגלגלים הם בעבור האדם כש"כ שאר מיני ב"ח וצמח האדמ'; ויש אשר אומרין שאין לך עץ ועשב מלמטה שאין לו תכלית ככבד מיוחד לעצמו וכש"כ ב"ח ואין צריך לומר הגלגלים, ויש להם ג"כ על מה שיסמוכו, ואמר הרב כשתתבונן ספר התור' המישר כל מתישר יתבאר לך זה הענין מתחלת מעשה בראשית עד סופו והוא שלא ביאר בשום פנים שנברא שום דבר מהם בשביל דבר אחר אבל על כל חלק וחלק מחלקי העולם יאמר כי הוא המציאות ושהמציאות ההוא הוא הנאות לכוונה וזהו ענין וירא אלהים כי טוב, ואמר על הכלל וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד כלומר כתחדש כל מתחדש כמו שנאות לכוונה ולא יפסק ולא יפסד כלל והוא מ"ש מאד כי אפשר שיהי' טוב ונאות לכוונתינו לעתו ואח"כ יפסק ויפסד, ובאומרו מאד יורה על ההתמדה, וראיות אחרות ומשם תבין, ועוד שהרי

7 מועד והקטיר החלב לריח ניחח ליהוה: ולא־
יזבחו עוד את־זבחיהם לשעירם אשר הם זנים
אחריהם חקת עולם תהיה־זאת להם לדרתם:
8 ואלהם תאמר איש איש מבית ישראל ומן־
הגר אשר־יגור בתוכם אשר־יעלה עלה או־זבח:
9 ואל־פתח אהל מועד לא יביאנו לעשות אתו
10 ליהוה ונכרת האיש ההוא מעמיו: ואיש איש

חמישי (שלישי כשהן מחוברין)

שטיפטצעלטעס שטעהט, שפרענגען; אונד דאַז אונשליט צום אַנגענ
נעהמען גערוך, דעם עוויגען צו עהרען, אין רויך אויפשטייגען לאַססען.
7 אונד זאָ מאָגען זיא איהר שלאַכטאָפפער ניכט מעהר דען וואַלדטייפעלן
אָפפערן מאָגען, דענען זיא פֿערבוהלטער ווייזע נאַכגעהאַנגען; דיעזעס
8 זאָלל איין עוויגעס געזעטץ פיר איהרע נאַכקאָממען זיין. פֿערנער
זאָללסט דוא איהנען זאַגען: יעדערמאַן אויז דעם הויזע ישראל'ס, אָדער
איין פֿרעמדער, דער ביא אייך זיך אויפהאַלט, דער איין גאַנצעאָפפער
9 אָדער איין מאַהלאָפפער דאַרברינגען. אונד ניכט פֿאָר דען איינגאַנג דעס
שטיפטצעלטעס פֿיהרען ווירד, אום עס דעם עוויגען צו עהרען צוריכטען
צו לאַססען; דערזעלבע זאָלל אויז זיינער נאַטיאָן אויסגעראָטטעט
10 ווערדען. אונד ווען איין מאַן אויז דעם הויזע ישראל'ס אָדער איין

מנחה חדשה

כיוצא בעולם כמה מיני חיות וזרכים שאינם נאותים לאדם כלל. ויש אשר אומרים שכל ברואי מטה הם לתכלית האדם ולא הגלגלים, והרב המורה הוא נוטה לבעלי זאת הסברה ואמר שלא יתכן שיהי' הנכבד לתכלית הפחות והביא ראיות עצומות הן בקדושיו לא יאמין ושמים לא זכו בעיניו אף כי אנוש רמה, אף שוכני בתי חומר, אף כי נתעב ונאלח איש שותה כמים עולה וראיות אחרות עצמו מספר ומשם תבין, ואמר שאין זה אלא או היו שהגלגלים נבראו בשביל השפלים אז כמי שעשה כלים של זהב משקלם עשרת אלפים ככר לעשות בהם מחט ברזל אחד, והנך רואה החלוף העצום אשר נפל בזאת החקירה וכי כל סברא מהם יש לה על מה שתסמוך, ולכן ראוי לעיין בכולם ולברר איזה הדרך ישכון אור ולבך תשית לדעתי, ואומר, כי בכל מה לא נחלקו בעלי הסברות האלה קצתם על קצתם אלא שקצתם אמרו מקצת הדבר והאחרים אמרו מקצתו וצריכים אנו לדברי הכל לברר אמיתת החקירה הזאת, ואומר שהמעיין במ"ש

מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר֙ הַגָּ֣ר בְּתוֹכָ֔ם אֲשֶׁ֥ר יֹאכַ֖ל
כָּל־דָּ֑ם וְנָתַתִּ֣י פָנַ֗י בַּנֶּ֙פֶשׁ֙ הָאֹכֶ֣לֶת אֶת־הַדָּ֔ם
וְהִכְרַתִּ֥י אֹתָ֖הּ מִקֶּ֥רֶב עַמָּֽהּ׃ כִּ֣י נֶ֣פֶשׁ הַבָּשָׂר֮
11 בַּדָּ֣ם הִוא֒ וַאֲנִ֞י נְתַתִּ֤יו לָכֶם֙ עַל־הַמִּזְבֵּ֔חַ לְכַפֵּ֖ר
עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶ֑ם כִּֽי־הַדָּ֥ם ה֖וּא בַּנֶּ֥פֶשׁ יְכַפֵּֽר׃ עַל־
12 כֵּ֤ן אָמַ֙רְתִּי֙ לִבְנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל כָּל־נֶ֥פֶשׁ מִכֶּ֖ם לֹא־
תֹ֣אכַל דָּ֑ם וְהַגֵּ֛ר הַגָּ֥ר בְּתוֹכְכֶ֖ם לֹא־יֹ֥אכַל דָּֽם׃
13 וְ֠אִישׁ אִ֨ישׁ מִבְּנֵ֜י יִשְׂרָאֵ֗ל וּמִן־הַגֵּר֙ הַגָּ֣ר בְּתוֹכָ֔ם

פרעמדער, דער ביא אייך זיך אויפהאֶלט, עטוואַז בלוט איסט, זאָ
ווילל איך מיינען צאָרן אויף דיא בלוטעסענדע פערזאָן לעגען, אונד זיא
אויז איהרער נאַטציאָן אויזראָטטען. דען דער לעבענזגייסט אַללעז 11
פליישעז (אָדער דאַז פערזאָהנליכע דער לעבענדיגען געשאֶפפע) איזט
אים בלוט; איך האַבע דאַהער פעראָרדנעט, דאַס עז פיר אייך אויף
דען אַלטאַר קאָממען זאָלל, אום אייערע לעבענזגייסטער (דאַז הייסט:
אויך אייערע פערזאָן) צו פערזאֶהנען, דען דאַז בלוט איזט עז, וועלכעז
פיר דען לעבענזגייסט (דאַז הייסט: פיר דיא פערזאָן) פערזאֶהנט.
דאַרום האַבע איך צו דען קינדערן ישראל'ט געזאַגט, קיינע פערזאָן פאָן 12
אייך זאָלל בלוט עסן, אויך דער פרעמדע, דער זיך ביא אייך אויפהאֶלט,
זאָלל קיין בלוט עסען. יעדערמאַן פאָן דען קינדערן ישראל'ס, אָדער 13
איין פרעמדער, וועלכער ביא איהנען זיך אויפהאֶלט, דער איין ווילד׳

מנחה חדשה.

הרב המור׳ שהעולם כלו כאיש אחד וכל מה שדבר בזה הענין יתברר לו אמיתת
זה הדרוש, והוא כי מתבונת איברי האדם וערכם זה אצל זה נוכל להביא דמיון
עצום לכוונתינו, והנה ידוע כי כל אחד מאיברי האדם הוא לתכלית נכבד
בפני עצמו והם ג״כ משרתים קנתם לקנתם כי הש״י כיון שיתחדש מכללם
איש אחד שיהי׳ ראוי לעבוד את ה׳ אהיו וברא בו איברים ראשיים כמו המוח
והלב אשר תכות עליהם הרוח החיוני ומהם יתפשט חיות לכל שאר איברי הגוף
כמו שנודע כל זה והנראה מן החוש אף שהוא צריך אל ביאור רחב ואין זה מדרכי,
גם ברא בו איברים משרתים לאו כמו הכבד והריאה והמסך המבדיל, וכולם
הם נשמעים אל הלב ומקבלים ממנו חיות ואין להם קיום זולתו וגם הוא צריך

אֲשֶׁר יָצוּד צֵיד חַיָּה אוֹ־עוֹף אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְשָׁפַךְ
14 אֶת־דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר׃ כִּי־נֶפֶשׁ כָּל־בָּשָׂר דָּמוֹ
בְנַפְשׁוֹ הוּא וָאֹמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דַּם כָּל־בָּשָׂר
לֹא תֹאכֵלוּ כִּי נֶפֶשׁ כָּל־בָּשָׂר דָּמוֹ הִוא כָּל־
15 אֹכְלָיו יִכָּרֵת׃ וְכָל־נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבֵלָה
וּטְרֵפָה בָּאֶזְרָח וּבַגֵּר וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם
16 וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב וְטָהֵר׃ וְאִם לֹא יְכַבֵּס וּבְשָׂרוֹ
לֹא יִרְחַץ וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ׃ פ

ברעטט, עז זייא איין טהיר, אָדער איינען פֿאָגעל, פֿאַנגט, וועלכעז
געגעססען ווערדען זאָלל, מוס דאַז בלוט דאַפֿאָן אויזלויפֿען לאַססען, אונד
14 מיט ערדע בעדעקקען. דען דאַז מיט דעם לעבענזגייסטע פֿערבונ־
דענע בלוט איזט דאַז פֿערגעֶנגליכע אַללעז לעבענדיגען פֿלייטעז. איך
האַבע צו דען קינדערן ישראל׳ס געזאַגט, איהר זאָללט דאַז בלוט פֿאָן קיינעם
לעבענדיגען פֿלייטע עססען; דען דער לעבענזגייסט (אָדער דאַז פֿער־
געֶנגליכע) אַללעז לעבענדיגען פֿלייטעז איזט איינז מיט זיינעם בלוטע,
15 ווער עז איססט, זאָלל אויזגעראָטטעט ווערדען. יעדע פערזאָן, איין
איינהיימישער אָדער פֿרעמדער, דער פֿאָן איינעם געפֿאַללענען אָדער
צערריססענען פֿיעה עססען ווירד, זאָלל זיינע קליידר וואַשען, זיך באַדען
אונד ביז אויף דען אַבענד אונריין זיין, העראַנאַך איזט ער ריין.
16 וואַשט ער אַבער זיינע קליידער ניכט, אָדער באָדעט זיך ניכט,
זאָ האַט ער פֿיר זיינע מיססעטהאַט צו ביססען.

מנחה חדשה.

אליהם ואין לו קיום זולתם כי לולא שהכבד מכין לו מזונו ושולחו אליו א״א לו
להתקיים ולולי הריאה המרחפת עליו תמיד להוציא האויר החם ולהכניס
הקור להפשיר החום הרב הטבעי א״א לו להתקיים אפילו שעה אחת, וגם
ע״י המסך יגיע מזונם לכל איברי הגוף, גם ברא לאלו משרתים אחרים כמו
קיר הבטן והכרס הגדולה ובני מעים וכיס השתן והחלוחלת, והנה המשרתים
האלו עושים פעולתם במצות הראשיים ומהם הם מקבלים חיות, והמשרתים
ג״כ הם סבת קיום הראשיים במה שהם מכינים להם מזון ודוחים מהם
המותרות, והמשרתים האלו יש להם ג״כ משרתים אחרים והם האיברים
התיכוניים שהם חמשת החושים וכל כליהם, ולולי המשרתים האחרונים האלה

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי 1 2
יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃
כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ־מִצְרַיִם אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם־בָּהּ לֹא 3
תַעֲשׂוּ וּכְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ־כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא
אֶתְכֶם שָׁמָּה לֹא תַעֲשׂוּ וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ׃
אֶת־מִשְׁפָּטַי תַּעֲשׂוּ וְאֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ לָלֶכֶת 4
בָּהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי 5

דער עוויגע שפראַך צו משה, וויא פאָלגט:. רעדע מיט דען 1 2
קינדערן ישראל'ס, אונד זאַגע איהנען: איך, דער עוויגע, אייער גאָטט
(בעפעהלע אייך דיעזעס). איהר זאָללט ניכט זאָ טהון, וויא אין לאַנדע 3
מצרים געשעהעט, וואָ איהר געוואָהנט האַבט; אויך ניכט זאָ וויא
אין לאַנדע כנען געשעהעט, וואָהין איך אייך פיהרען ווערדע, נאַך
איהרען געזעטצען זאָללט איהר ניכט וואַנדעלן. מיינע רעכטע זאָללט 4
איהר אויזאיבען, אונד מיינע געזעטצע זאָללט איהר בעאָבאַכטען,
דאַרנאַך אייערן לעבענסוואַנדעל איינצוריכטען; איך בין דער עוויגע
אייער גאָטט !. בעאָבאַכטעט מיינע געזעטצע אונד מיינע רעכטע, 5

מנחה חדשה.

לא ימצא קיום לכל מה שלמעלה מהם, והנך יודע שהמעט הזה הוא צריך ש ביאור רחב, והנה אע"פ שהאיברים כלם הם צריכים קצתם לקצת הנה כל אחד ואחד מהם יש לו תכלית נכבד מיוחד בפני עצמו והוא היותו מכוון לשמים פעולתו המיוחדת לו, ועל היותם על התכונה הזאת אמר דוד כל עצמותי תאמרנה וגו' ר"ל שכל אחד הוא מכוון פעולתו המיוחדת לו לעבודת הש"י, והנה אע"פ שיש לכל אחד תכלית בפני עצמו הנה הראשיים ישתמשו במשרתים בדרך גדולה ושררה שכל היזק שיבוא להם הן מבחוץ הן מבפנים ישתדלו בכל מאמצי כח לדחותם ש המשרתים הראשונים והראשונים לשניים עד הוציאם אותם החוצה ועור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו כמו שנודע כל זה בחכמת הרפואה, וכמו כן ועוה"ד הם כל ברואי מעל' ומטה כי כלל כלל העולם הוא כאיש אחד וחלקי האיש הזה ואיבריו הם כל מה שנברא בששת ימי המעש', וכבר ביאר הרב המור' דמיון כל חלק וחלק לאיברי האדם, והנך רואה שיש בו חלקים ראשיים ואחרים משרתים וכל א' יש לו תכלית נכבד בפני עצמו ובשבילו נברא וצריכים אלו לאלו כי התחתונים מקבלים מן העליונים שפע ובשבילם ובאמצעותם הם הווים והם קיים על האדמ', והש"י אשר קדשנו ברצונו הפשוט

וְאֶת־מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם
6 אֲנִי יְהוָה׃ ס ששי אִישׁ
אִישׁ אֶל־כָּל־שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה
7 אֲנִי יְהוָה׃ ס עֶרְוַת
אָבִיךָ וְעֶרְוַת אִמְּךָ לֹא תְגַלֵּה אִמְּךָ הִוא לֹא תְגַלֶּה
8 עֶרְוָתָהּ׃ ס עֶרְוַת אֵשֶׁת־אָבִיךָ לֹא
9 תְגַלֵּה עֶרְוַת אָבִיךָ הִוא׃ ס עֶרְוַת

דורך דיא דער מענש, ווען ער זיא אויסאיבט, עוויגעז לעבען ערהאלט ;
6 איך דער עוויגע (פערזיכערע דיעזעז). ניעמאנד זאל איינר בלוטז־
פערוואנדטען פערזאן, איהרע בלאסע אויפצודעקקען, זיך נאהען ;
7 איך דער עוויגע (פערביעטע דיעזעז)!. דוא זאללסט דיא בלאסע
דיינעז פאטערז (דאז הייסט), דיא בלאסע דיינער מוטטער ניכט אויפ־
דעקקען ; זיא איזט דיינע מוטטער, דוא זאללסט איהרע בלאסע ניכט
8 אויפדעקקען. דוא זאללסט דיא בלאסע דיינער שטיעפמוטטער ניכט
9 אויפדעקקען, עז איזט גלייך דיא בלאסע דיינעז פאטערז. דיא

מנחה חדשה.

אשר לא יוגע כי רצונו הוא עצמו שם כח בתחתונים שיהיו העליונים צריכים להם והוא השכל ההיולאני בנאתו לפועל לעבוד את עבודתו ואת מעשו כי בהיותו על מתכונתו הוא מקשר העולמות כולם ונותן להם עמיד' וקיום, ולכן קדמה התור' שפים שנה לבריאתו של עולם הוא שאמר הנביא אם לא בריתי יומם ולילי וגו', ולא נאמר בשביל זה שהשמים נבראו בשביל האדם כי לא נאמר שמים וארץ לא שמתי אבל נאמר חוקות שמים וארץ ר"ל השפע אשר השמים משפיעים על הארץ לערב היסודות להתהוות מהם כל נברא ומה שהארץ נשמעת לקבל פעל השמים להוציא לחם מן הארץ עם כל החיי' המהלכים תחת השמש, וגם לא נוכל לומר שהאדם נברא בשביל השמים ולא עלה זה על לב אדם מעולם, וכבר נודע שהגלגלים חיים משכילים ועובדים את בוראם עבודה שלימ', ועכ"ז אנו רואים שהגלגלים משתמשין בו שהרי האדם החשוב כמקרה הכסיל גם הוא יקרנו וכל נגע וכל מחלה הבאים מפאת התולדות ישיגוהו ואין צריך להאריך בזה כי הוא הנושא עול סבל המקרים על שכמו, וכ"כ ועל זה הדרך הוא כל החי עם האדם כי האדם הותר לו למעלתו להשתמש בכל ב"ח כולם כמו שנא' לו ורדו בדגת הים ובעוף השמים וגו', ואע"פ שכל א' וא' נברא

אֲחוֹתְךָ בַת־אָבִיךָ אוֹ בַת־אִמֶּךָ מוֹלֶדֶת בַּיִת אוֹ
מוֹלֶדֶת חוּץ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן׃ ס עֶרְוַת 10
בַּת־בִּנְךָ אוֹ בַת־בִּתְּךָ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן כִּי עֶרְוָתְךָ
הֵנָּה׃ ס עֶרְוַת בַּת־ 11
אֵשֶׁת אָבִיךָ מוֹלֶדֶת אָבִיךָ אֲחוֹתְךָ הִוא לֹא תְגַלֶּה
עֶרְוָתָהּ׃ ס עֶרְוַת אֲחוֹת־אָבִיךָ לֹא 12

בּוֹשֶׁע דיינער שוועסטער, זיא זייא דיינעס פֿאַטערס אָדער דיינער
מוטטער טאָכטער, איזן הויזע געבאָרען, אָדער אויסער דעם הויזע
געבאָרען, איהרע בּוֹשֶׁע זאָללסט דוא ניכט אויפֿדעקקען. דיא בּוֹשֶׁע 10
דיינער ענקעלטאָכטער אָדער טאָכטערטאָכטער זאָללסט דוא ניכט אויפֿ־
דעקקען, דען זיא זינד דיינע איגענע בּוֹשֶׁע. דיא בּוֹשֶׁע דיינער 11
שטיעפֿמוטטערטאָכטער, דיא פֿאָן דיינעם פֿאַטער ערצייגט, אונד אַלזאָ
דיינע שוועסטער איזט; איהרע בּוֹשֶׁע זאָללסט דוא ניכט אויפֿדעקקען.
דיא בּוֹשֶׁע דיינער פֿאַטערשוועסטער זאָללסט דוא ניכט אויפֿדעקקען, 12

מנחה חדשה.

לתכלית ככבד מיוחד בפני עצמו כמ"ש בפי' הללו את ה' מן הארץ וגו' ולא נוכל לומר שההלל הזה הוא מה שיהללוהו בני אדם על מה שיורו כל הנבראים מגדולת הש"י למתבונן בהם שהרי חז"ל הודיעונו הסוד העצום הזה בפרק שיר, וא"כ אין לך עץ ועשב וחי ודומם מלמטה שאין לו תכלית ככבד לעצמו וומעשה בראשית יוכיח כמ"ש למעלה מלשון הרב המור', והאדם הוא משתמש בהם בדרך גדול' וסדרה ויעג' בהם כל צרכו, ולא עוד אלא שהאדם החשוב הותר לו להשתמש בשאר בני אדם כמו שנודע כל זה מבלי אריכות, אבל לא הותר לו שיהרוג אותם לשום דבר מצרכיו וגם לא הותרו ולא ניתנו הב"ח להשחתה ולכן לא ניתרו לאכילה לאדם הראשון עד אחר השחיתו והותר להם כדי שלא יעברו על מצותיו', ועתה שניתן להם כלי חמדה שבו נברא העולם גילה להם שאין שום יתרון לאדם על הב"ח שיהי' ראוי בשבילו להרוג בקר ולשחוט צאן לצורך עצמו כי די לו במה שהוא משכיל ומתהפך בתחבולותיו שישתמש בכל ב"ח לעבוד עבודתו ולשאת את משאו, אבל בהיות האיש ההוא דורך דרך השלימות וכוונתו לעבוד את הש"י הותר לו לעשות בהם ככל תורת החטאת והעולה והאשם והמלואים וזבח השלמים, ולכ"א איש איש מבני ישראל אשר ישחט וגו' פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן וגו' דם יחשב לאיש ההוא שהרי הרג את הנפש כי מותר האדם הנה מן הבהמ' אין מאחר שלא שחטו אלא לצורך עצמו למלא נפשו הבהמית כי ירעב ולכן יכרת האיש ההוא מעמיו כי ההורג יהרג, אבל בהיותו

13 תְּגַלֵּה שְׁאֵר אָבִיךָ הִוא׃ ס עֶרְוַת
אֲחוֹת־אִמְּךָ לֹא תְגַלֵּה כִּי־שְׁאֵר אִמְּךָ
14 הִוא׃ ס עֶרְוַת אֲחִי־
אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה אֶל־אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרָב דֹּדָתְךָ
15 הִוא׃ ס עֶרְוַת כַּלָּתְךָ
לֹא תְגַלֵּה אֵשֶׁת בִּנְךָ הִוא לֹא תְגַלֶּה

13 זיא איזט איינע בלוטספֿריינדין דיינעס פֿאטערס. דיא בלאֶסע דיינער
מוטטערשוועסטער זאָללסט דוא ניכט אויפֿדעקקען, דען זיא איזט איינע
14 בלוטספֿריינדין דיינער מוטטער. דיא בלאֶסע דיינעס פֿאטערס
ברודערס זאָללסט דוא ניכט אויפֿדעקקען; דוא זאָללסט אויך זיינער
15 פֿרויא ניכט בייוואָהנען, זיא איזט דיינע טאַנטע. דיא בלאֶסע דיינער
שוויעגערטאָכטער זאָללסט דוא ניכט אויפֿדעקקען, זיא איזט דיא פֿרויא
דיינעס זאָהנעס, איהרע בלאֶסע זאָללסט דוא ניכט אויפֿדעקקען.

מנחה חדשה.

מכוין בזה לעבודת הש"י ולהקריב חלבו ודמו לכפר על נפשו היקר' אשר מעלת' מעלה מעל' הנה באמת יהי' זה נכון שישתמש הנכבד בפחות ואח"כ יאכל הוא הבשר כי תקנה היא לו מאחר שדמו אשר הוא נפשו נספך לתכלית נכבד כי זה הנה בשרו אשר הוא משכן לנפש תקנה הוא לו שיהנה ממנו האדם לתכלית עצמו מכמ' פנים, הא' שמאחר שהכוונ' בזבח הזה היא לתכלית נכבד הנה נפשו הבהמית שהיא המרגשת קבלה מעל' גדול' מאד בהשתעבדה לנפש המשכלת לכוין פעולותיה לשמי', והב' מפאת הבהמ' עצמה כי מאחר שיצאתה נפשה ממנ' לתכלית נכבד הנ' נשאר בשרה כדומן על פני האדמה וא"כ תקנה הוא לה שיאכל לנפש האדם הנכבד הזה. ומ"ש ונכרת' הנפש ההיא בידי שמים ולא אמר מות יומת בידי אדם, הוא לפי שלא ישערו הכל ההפרש הגדול אשר יש בין היותו שוחט לצורך עצמו בלבד ובין היותו אוכל הבשר ומקריב חלבו ודמו ויאמרו שנהרג האיש הזה על לא דבר; ומה שהותר להם אח"כ בשר תאוה הוא שכבר ידעת שבכמ' מקומות דברה תור' כנגד יצה"ר כי מאחר שכל בני העולם טעמו כבר טעם בשר לא יתכן שיפרדו ממנו ומאחר שרחק מהם המקום אשר נחר בו ה' אין להם תקנ', וכל מה שיוכל לגלות כוונת התור' גלה והוא שלא יאכלוהו כ"א לתאבון עבוס שלא יתכן להם לעמוד כנגדו כמ"ש רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר, כי תאוה נפשך לאכול בשר בכל אות נפשך תאכל בשר, שירא' מכל זה ש הטוב והישר בעיני ה' הוא שלא יאכל אותו כלל אם יכול

עֶרְוָתָהּ׃ ס עֶרְוַת אֵשֶׁת־אָחִיךָ לֹא תְגַלֵּה 16
עֶרְוַת אָחִיךָ הִוא׃ ס עֶרְוַת אִשָּׁה 17
וּבִתָּהּ לֹא תְגַלֵּה אֶת־בַּת־בְּנָהּ וְאֶת־בַּת־בִּתָּהּ
לֹא תִקַּח לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ שַׁאֲרָה הֵנָּה זִמָּה הִוא׃
וְאִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ לֹא תִקָּח לִצְרֹר לְגַלּוֹת 18
עֶרְוָתָהּ עָלֶיהָ בְּחַיֶּיהָ׃ וְאֶל־אִשָּׁה בְּנִדַּת 19

דיא בלאֶסע דיינר ברודערפֿרויא זאָלסט דוא ניכט אויפֿדעקקען, עז איזט 16
דיא בלאֶסע דיינעז ברודערז. דיא בלאֶסע איינער פֿרויא אונד איהרער 17
טאָכטער זאָלסט דוא ניכט אויפֿדעקקען, דוא זאָלסט איהרעז זאָהנעז
אָדער איהרער טאָכטער טאָכטער ניכט נעהמען, איהרע בלאֶסע אויפֿ־
צודעקקען, זיא זינד בלוטספֿערוואַנדטאַפֿט, דאַז וואֶרע אונצוכט. דוא 18
זאָלסט ניכט איינע פֿרויא נעבען איהרער שוועסטער נעהמען, איפֿער־
זוכט צו עררעגען, נעבען איהר, אונד בייא איהרעם לעבען, אויף־
איהרער שוועסטער בלאֶסע אויפֿצודעקקען. איינער פֿרויא, דיא אין 19

מנחה חדשה.

לעמוד בעצמו. ומ"ש למען אשר יביאו ב"י את זבחיהם וגו' איכה כתיבת סבה אבל הוא אחד מן התועלות אשר ימשכו מזאת המצו' כמו שנמשך ממצות ולא ירבה לו נשים שלא יסיר לבבו וממצות ולא ירבה לו סוסים שלא ישיב את העם מצרימ' וכן רבים, כי אין לך שום מצוה שיהי' לה טעם מפורש שיהי' הוא עיקר הטעם ואין לה טעם אחר, וכבר האריך בזה הרב והביא ראי' מענין השבת שפי' התורה בו ב' טעמים וא"כ אמר שימשך להם מן המצוה הזאת מצוה רבה אחרת והוא שמה שהם עושים בו עביר' גדולה במה שהם זובחים על פני השדה מקום שמה ושעירים ירקדו שם כמו שנודע מעניכם וכמו שפי' למטה שיהיו עושים בו מצו' רב' שיביאום לה' לכפר על נפשותם ולהודות לה' כל"ח על ישרא. וחזר ופי' עוד ואמר ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים אחר שהם השדים אשר משכנם במדברות, ומדברי הרמב"ן תבין ענינם שירלה מלת עוד שהיו אז להוטים אחר הדמיונות ההם שהיו חושבים שיש בידם שום הרע' או הטבה ולא כן הדבר ולכן נקראו שעירים לומר שאין להם שום יכולת להרע או להיטיב זולתי מה שבני אדם מסתערים מהם למה שהם חושבים שיש להם יכולת, והרב נתן טעם אחר למה נקראו שעירים והוא נכון בעיני עד מאד והוא שחכמי המזלות יחסו השדים לשבתאי והנה בתי שבתאי הם גדי ודלי ולכן הם נראים בדמות גדיים ושעירים גדולים כי מזל גדי מזלם, והנה ג"כ נמצאים בנורות

20 טֻמְאָתָהּ לֹא תִקְרַב לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ: וְאֶל־
אֵשֶׁת עֲמִיתְךָ לֹא־תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְזָרַע לְטָמְאָה־
21 בָהּ: וּמִזַּרְעֲךָ לֹא־תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ וְלֹא
22 תְחַלֵּל אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה:* וְאֶת־זָכָר
23 לֹא תִשְׁכַּב מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה תּוֹעֵבָה הִוא: וּבְכָל־
בְּהֵמָה לֹא־תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְטָמְאָה־בָהּ וְאִשָּׁה

שביעי רביעי (במחוברין)

איהרער אונרייניגען אבזאנדערונג איזט, זאָללסט דוא ניכט בייוואָהנען,
20 איהרע בלאָסע אויפצודעקקען. מיט דער פֿרויא דיינעס נעבענמענשען
זאָללסט דוא דיך ניכט פֿלייטשליך פֿערמישען, דורך זיא אונריין צו ווערדען.
21 פֿאָן דיינען נאַכקאָמען זאָללסט דוא ניכט היגעבען, דען געטצען מולך
צו עהרען, דורך דאַז פֿייער צו פֿיהרען, אונד דען נאַהמען דיינעס
גאָטטעס דאַדורך ענטהייליגען; איך, דער עוויגע (פֿערביטע דיעזעס)!.
22 מיט איינער מאַננספּערזאָן זאָללסט דוא ניכט אויף ווייבליכע ווייזע בייוואָהנען,
23 עס איזט איין גרייעל. מיט קיינעם פֿיעה זאָללסט דוא דיך פֿלייטשליך
פֿערמישען, דורך דאַסזעלבע אונריין צו ווערדען; אויך איינע פֿרויא

מנחה חדשה.

ובמקומות המים הנגרים בנהרים ובבתי כסאות כי אמרו דלי ג"כ מזלם וא"כ שמם הכוון הוא שעירים, וכדי שלא יבואו עוד לעשות הדבר הרע הזה הזהירם שאפילו הקרבן אשר יכוין בו לשמים לא יקריבנו בכל מקום אשר ירצה אבל צריך שיביאנו לפני משכן ה' לעשות אותו לה' לפי שהרואה אותו מקריב אותו חוץ למשכן ה' לא ידע שכוונתו לשמים ויאמר שהוא מקריב לשעירים, ועוד כי מי שיהי' יצרו תקפו להקריב לשעירים או לשם שום ע"ז יקריב בכל מקום אשר ירצה ויאמר לה' אני. וסמך לזה איסור אכילת הדם וביאר הטעם באר היטיב ואמר כי נפש הבשר בדם היא, שירצה לומר שאין ראוי לאדם שהוא חי שיאכל את החי כמ"ש למעל' ואם הי' מכוין להקריב החלב והדם לש"י הותר לו לאכול הבשר אבל הדם עצמו שהוא משכן הנפש לא יאכל, ולזה ביאר הטעם ואמר כי נפש הבשר בדם הוא ואני עשיתי עמכם לפנים מן השור' שהתרתי לכם ליקרב על המזבח לכפר על נפשותיכם לפי שהדם אשר הוא הנפש הוא מכפר על הנפש אבל לענין אכיל' אין לך שום מבוא להתירו, והכ' כדי לבאר עוד שכוונת הש"י הית' שלא יאכל החי את החי כמו שביארנו ומה שהתיר בשר התאו' הוא לפי שלא יתכן להם לעמוד מבלי אכילת בשר סמך עוד לזה ענין החיה והעוף ואמר שמי שיצוד ציד חי' או עוף אשר יאכל ושפך את דמו שיכסהו בעפר, ופי' הענין כי כבר אמר למעלה שהשופך דם הבהמ' אשר יקריבו ממנה קרבן

לֹא־תַעֲמֹד לִפְנֵי בְהֵמָה לְרִבְעָהּ תֶּבֶל הוּא׃
אַל־תִּטַּמְּאוּ בְּכָל־אֵלֶּה כִּי בְכָל־אֵלֶּה נִטְמְאוּ 24
הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־אֲנִי מְשַׁלֵּחַ מִפְּנֵיכֶם׃ וַתִּטְמָא 25
הָאָרֶץ וָאֶפְקֹד עֲוֺנָהּ עָלֶיהָ וַתָּקִא הָאָרֶץ אֶת־
יֹשְׁבֶיהָ׃ וּשְׁמַרְתֶּם אַתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי 26
וְלֹא תַעֲשׂוּ מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה הָאֶזְרָח

זאָלְט ניכט דעם פיעה הינהאַלטען צור שאֶנדונג, עס איזט איינע פער־
מישונג (דער נאַטורראָרדנונג). פערונרייניגט אייך ניכט מיט דיעזען 24
דינגען, דען מיט דיעזען דינגען האַבען זיך דיא פֶאָלקער פערונרייניגט,
דיא איך פֿאָר אייך אויסטרייבע. דאַז לאַנד איזט דאַדורך אונריין גע־ 25
וואָרדען, איך האַבע דיא מיססעטהאַטען, דיא דאַראויף געטעהען זינד,
געאַהנדעט, אונד דאַז לאַנד האַט זיינע בעוואָהנער אויזגעשפיען.
בעאָבאַכטעט איהר אַלזאָ מיינע געזעטצע אונד מיינע רעכטע, אונד בע־ 26
געהעט קיינס פֿאָן דיעזען אַבשייליכקייטען, זאָוואָהל דער איינהיימישע,

מנחה חדשה.

לה' שיחשב לו כאילו הרג את הנפש ואם כיוון להקריבה לעבודת הש"י הותר לו אף באכיל' וא"כ החי' והעוף שלא ניתנו להקרבה אין לאדם שום תחבולה לשחטם ולאכול את בשרם שהרי לצורך עצמו הוא שוחטם ואין בהם שום צורך גבוה ר"ל שיכוין לעבוד בו לש"י, והנ' הם לא יאסרו באכיל' כי כבר הותר להם אכילת הבשר, אבל מה שהי' יוכל לעשות הוא להצריכם לעשות מעש' שיתבאר להם ממנו שהטוב והישר בעיני הש"י היא שלא יאכלום כלל כמ"ש בבשר תאוה וגילה שלא יאכל כ"א לתיאבון עבוס שלא יוכל לעמוד כנגדו כמו כן גילה בכאן שצריך שיכס' את דמו בעפר כי כן דרך ההורגים את הנפש שמכסים ומעלימים דם ההרוגים, וכן כל עושה מעש' זר הוא מעלימו ומסתירו בכל יכלתו, ולכן עוד ציוה שהכסוי ההוא יהי' בעפר ולא בדבר אחר כדי שלא יהי' רשומו ניכר, שאילו הי' הכסוי בשום כלי הנ' בהתגלגל הכלי ההוא מעליו כשאר רשומו ניכר, ומכל זה ירא' שכוונת הש"י היתה שלא יאכל בשר, ולפי שלא הי' תחבול' לאסרו גלה מה שגל' בבשר תאוה וכו' לכסות דם חי' ועוף כדי שיתן אל לבו שהדבר הזה הוא זר בעיני הרוא' אותו וימעט במעשהו זה, ומה שלא צוה לכסות דם בשר תאוה הוא לפי שמאחר שהכווכ' היא בכולם לעורר את האדם שיתן אל לבו זרות שחיטת הב"ח די לו במה שגלה מענין התאו' ר"ל שלא יאכל אותו כ"א לתאבון, ועוד שמאחר שדם הבהמ' לא ניתן מתחלה ליכסות אבל היו זורקין אותו לעין כל רואה ע"ג המזבח לא יצוה אותו לכסותו ודי לו במה שפירש בו ען התאו',

27 וְהַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם׃ כִּי אֶת־כָּל־הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל
עָשׂוּ אַנְשֵׁי־הָאָרֶץ אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם וַתִּטְמָא הָאָרֶץ׃
28 וְלֹא־תָקִיא הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטַמַּאֲכֶם אֹתָהּ
29 כַּאֲשֶׁר קָאָה אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם׃ כִּי כָּל־
אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ
30 הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עַמָּם׃ וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־

27 אונד דער פרעמדע, דער זיך בייא אייך אויפהאלט. דען אללע דיזע אב:
שייליכקייטען האבען דיא איינוואהנער דעז לאנדעז פאר אייערער צייט
28 בעגאנגען, אונד דאז לאנד איזט דאדורך אונריין געווארדען. דאמיט
דאז לאנד אייך ניכט אויזשפייע, ווען איהר עז פערונרייניגט, זא ווית
29 עז דאז פאלק אויזגעשפיען, דאז פאר אייך דארין געוועזען. דען ווער
פאן דיזען אבשייליכקייטען איינע בעגעהט, דיא פערזאנען, דיא זא:
לכעז בעגאנגען, זאללען אויז איהרער נאטיאן אויזגעראטטעט ווערדען.
30 בעאבאכטעט אלזא, וואז איך אייך פארשרייבע, קיינע פאן דען אבשיי:

מנחה חדשה.

כי לפי מה שהדעת נותן הכנוי הי' יותר טוב להורות על הכוונ' האמורה כי
התאו' אין הכל יודעים בה אא כמ"ש שמתחל' לא ניתן ליכסות ולא יפה בכינוי
לתכאין, והש"י יכתבו במעגלי יושר ובדרך אמת למען שמו ויגלה לנו סודות
תורתו אמן. ולפי שכל המעשים הנ"ל מאכילת הדם וזביחה לשדים הי' מעשה
ארץ מצרים וארץ כנען והיו להוטים אחר הדמיונות הללו סמך לזה מנהג פתות
אחר שהי' להם והוא ענין העריות, ויהי' אומרו כמעש' ארץ מצרים וכמעשה
ארץ כנען משמש מעלה ומט', והי' יוכל להזהירם על העריות מבלי שיזכיר
ארץ מצרים וארץ כנען אא שהזכירם לתוספת אזהר' והוא כי הם יצאו מארץ
מצרים והיו נשקעים גם הם בכל מעשיהם זולתי יחידי סגולה שלא כרו ולא
יכורו בכל דור ודור, ואע"פ שהזהירם על העבירות ההם במצרים הנ' יקשה
בעיניהם להפרד מהם ויתחכמו כנגד התור' ויאמרו וכי אנשי ארץ מצרים שהם
שטופים בכל זה וכי אין השמש זורח עליהם ואין ארצם נותנת יבולה אא שרצה
הש"י להעמים עלינו מצות רבות להבדילנו מהם בתכלית האיפשר ולא
שהעבירות ההם הם רעות בעצמם וא"כ אעשה אני בחדרי משכיתי ככל הישר
בעיני ואין בזה שום היזק כי לא אתערב בזה עם האומות, ובאומרו כמעשה
ארץ מצרי' אשר ישבתם בה וראיתם בעיניכם כל המעשים ההם וכל המשפטים
שעשיתי בהם להוציא אתכם מתוכם להיות לי יתבאר להם יותר שהמעשים
ההם רעים בעצמם ומאוסים בעיני הש"י. ואמר וכמעש' ארץ כנען לתוספת

מִשְׁמַרְתִּ֗י לְבִלְתִּ֨י עֲשׂ֜וֹת מֵחֻקּ֤וֹת הַתּֽוֹעֵבֹת֙ אֲשֶׁ֣ר
נַעֲשׂ֣וּ לִפְנֵיכֶ֔ם וְלֹ֥א תִֽטַּמְּא֖וּ בָּהֶ֑ם אֲנִ֖י יְהֹוָ֥ה
אֱלֹהֵיכֶֽם׃ פ
וַיְדַבֵּ֥ר יְהֹוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵּאמֹֽר׃ דַּבֵּ֞ר אֶל־כָּל־ 1 2
עֲדַ֧ת בְּנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֛ל וְאָמַרְתָּ֥ אֲלֵהֶ֖ם קְדֹשִׁ֣ים

זיטען געזעטצען אויזצואיבען, דיא פֿאָר אייך אויסגעאיבט וואָרדען,
פֿערונרייניגט אייך ניכֿט דורך דיעזעלבע; איך, דער עוויגע, אייער
גאָטט (בעפֿעהלע אייך דיעזעס)!
דער עוויגע שפראַך פֿערנער צו משה, וויא פֿאָלגט:. רעדע מיט 1
דער געמיינע דער קינדער ישראל'ס, זאַגע איהנען, נעמליך: איהר 2

מנחה חדשה.

הזהר' שלא יאמרו כי מאחר שהם עושים כל המעשים ההם אולי ככ' הוא משפט אלהי הארץ וכך חייב עליהם מזל תולדתם כמ"ש הכותיים כי לא ידעו את משפט אלהי הארץ ולא שהדברים ההם הם רעות בעצמן ומה שהזהירנו בהם הש"י הוא כמו כן לבל תחוס עליהם עינינו ולא נכחידם מגוי ונתערב בהם והיינו לעם אחד ובאומר וכמעש' ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה יתבאר להם שלא הוציא אנשי הארץ מהם והביאם הם במקומן אלא לפי שפקד עליהם רוע מעלליהם ורצה שיהיו ישרא' פרושים מכל זה לפי שהמעשים ההם הם רעים בעצמן כמו שפי' בסוף ואמר ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה וגו'.

והנה בטעם איסור העריות כל גדולי המפרשים הסכימה דעתם לדברי הרב המור' שאמר שהוא לפי שלרוב הקורבה אשר ביניהם יהיו לעולם נשמעות להם כי שארית בשרם הם ותרבה זימה בתוכנו, אבל הרמב"ן תפס עליו ואמר כי הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד ושיהי' האח נושא את אחותו הבתול' הקרובה אליו והאב את בתו האהובתו אשר על כתפו ישאנה, ואמר הוא שלפי הכברה יש בענין סוד מסודות היציר' דבוק בנפש והוא מכלל סוד העבור, ואף אם כל דבריו הם בעצמם דברי אלהים חיים באמת תפיסה על תפיסתו שאילו דקדק להבין כוונת הרב המור' לא ישיב על דבריו כי הוא כיון לב' טעמים האחד שבהם הוא למעט המשגל, והשני אשר הוא העיקר העלימו הרמב"ן ולא הזכירו והוא שלרוב אהבת הקרובים והרגלם קנתם אצל קנתם יהיו נשמעות להם ואף אם תהיינה לאיש אחר ותהי' מאמר מרדכי אסתר עושה כאשר היתה באמנה אתו ותרבה זימה בתוך עם קדוש חלילה.

קדושים תהיו וגו' אמר שיהיו קדשים דרך כלל ולא פירש להם במה תהי' קדושתם זאת ולכן או"ל שחוזר לענין שלמעלה לומר שנהי' פרושים מן העריו',

3 תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ אִישׁ אִמּוֹ
וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ אֲנִי יְהוָה
4 אֱלֹהֵיכֶם׃ אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֱלִילִם וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה
5 לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ וְכִי תִזְבְּחוּ

מיסט הייליג זיין, דען איך דער עוויגע, אייער גאָטט, בין הייליג.
3 איין יעדער האַבע עהרפורכט געגען פאַטער אונד מוטטער, אונד בע:
4 אָבאַכטע מיינע רוהעטאַגע; איך, דער עוויגע, אייער גאָטט!. האַלט
טעט אייך ניכט צו דען געֶטצען, אונד מאַכט אייך קיינע אַבגעגאָססענע
5 גאֶטטער; איך דער עוויגע, אייער גאָטט!. ווען איהר פריידענ:

מנחה חדשה.

אבל לפי הפשט יש להשיב על המדרש הזה ולומר שהראוי יהי' שיקדים לומר קדושים תהיו ואח"כ יאמר ערות כך לא תגלה וכו', ועוד שהרי אמר פרשה זו בהפסקה פתוחה כמדבר על ענין חדש, ואין משיבין על הדרש, אבל לפי הפשט הכוונה באומרו קדושים תהי' וגו' היא לומר שלא נעשה שום מצוה מן המצות כחוק המוטל עלינו וכאדם הפורע חובו אבל נצריך קדושת המצות לקדושת הש"י המצוה בהם ונזהר בהם עד מאד ונקדש עצמנו בעשייתם כאילו חיינו תלוים בעשייתם ולכן נדקדק בכל מצוה ומצוה ליזהר בכל פרטיה ובכל מה שיובן מן המלות אשר בהם נאמרה המצוה ההיא, כאילו תאמר שהתורה אמרה כל חלב וכל דם לא תאכלו והכרתה מולת כל שלא נאכל אפילו מקצתו ולכן אנו צריכין לחטט אחר כל החוטין המשכים מן החלב ולעשות שום תחבולה למשוך ולשאוב כל הדם הבלוע בבשר קודם שינתן על האש כדי שלא יצא הדם ההוא בקרבנו ויאכל עם הרוטב והמרק, ולפי שלא יתכן שתפרש התורה כל הפרטים האלה כאמר לאדון הנביאי' שידבר הוא אל העם וימשוך לבם לקרבם לאהבת המצות אשר היא הכונ' בזאת המצוה ואח"כ יפרש להם את כל דברי ה', ולכן אמר דבר אל בני ישראל ואח"כ חזר לומר ואמרת אליהם וגו' שהכוונה בזה לומר שידבר הוא אל ב"י בכל כוונת המצוה הזאת ואח"כ יאמר להם בשם הש"י קדושים תהיו ובדרך כלל בכל עשיית המצות לפי שהקדוש אני ה' אלהיכם, ר"ל שאין אני כבשר ודם המצוה לעשות שום דבר כי בהעשות הדבר ההוא אשר הוא חסר תנוח דעתו, אבל אני איני חסר כלום ואח"כ לא תנוח דעתי בעשיית המצוה כ"א בהיותם מתקדשי' בעשייתם ומחבבין אותה ומדקדקים בכל פרטי משמעותה לפי שאני קדוש ומובדל מכל דברי החומר וחסרונותיו ויש בזה עילוי רב למצוה וגדולה רמה והביא קצת מ...

זֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחֻהוּ׃ בְּיוֹם 6
זִבְחֲכֶם יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת וְהַנּוֹתָר עַד־יוֹם
הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף׃ וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל 7
בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פִּגּוּל הוּא לֹא יֵרָצֶה׃ וְאֹכְלָיו 8
עֲוֹנוֹ יִשָּׂא כִּי־אֶת־קֹדֶשׁ יְהוָה חִלֵּל וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ
הַהִוא מֵעַמֶּיהָ׃ וּבְקֻצְרְכֶם אֶת־קְצִיר אַרְצְכֶם 9
לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ לִקְצֹר וְלֶקֶט קְצִירְךָ

אָפּפֿער דעם עוויגען צו עהרען האַלטעט, זאָ האַלטעט עס זאָ, דאַס עס
אייך צור גנאַדע אַנגענאָממען ווערדע. אַם דעם טאַגע אייערס 6
פֿריידענאָפּפֿערס אונד טאַגס דאַרויף, מאַג דאַפֿאָן געגעססען ווערדען;
וואַס אַבער ביז אויף דען דריטטען טאַג איבריג בלייבט, ווערדע פֿער-
ברעננט. האַט אַבער מאַן דריטטען טאַגע נאָך דאַפֿאָן געגעססען 7
ווערדען זאָללען, זאָ איסט עס פֿערוואָרפֿען, אונד ווירד ניכט צו גנאַדען
אַנגענאָממען. ווער דאַפֿאָן איססט, האַט זיינע שולד צו טראַגען, דען 8
ער האַט איין היילגטהום דעס עוויגען ענטווייהט, דיעזעלבע פערזאָן
זאָלל אויס איהרער נאַטיאָן אויסגעראָטטעט ווערדען. ווען איהר אייער 9
פֿעלד ערנדטעט, זאָ זאָללסט דו דאַס ענדע דיינעס פֿעלדעס ניכט פֿאָללענדס
אַבערנדטען, אויך וואַס איינצעלן פֿאָן דער ערנדטע אַבפֿעללט, ניכט

מנחה חדשה.

ראי' על זה אשר הם מורות על הכוונה האמורה יותר מזולתם, ואמר איש אמו ואביו תיראו ר"ל שאע"פ שכבר צויתיך על כבוד אב ואם לא תאמר די לך במה שתהי' מאכיל ומשקה ומלביש ומכניס ומוציא, ואם אסתור דבריו או אדבר במקומו אין בכך כלום, אבל צריך שתהי' יראתם עליך לבלתי תחטא באופן שכאשר תראהו או ביום עמדך מנגד פניו תהי' באימה וביראה לכל מה שיצוה עליך כי בדבר הזה תאריך ימים להיותו הסבה שלא תעבור על דברי התורה כמו שסמך לו ואת שבתותי תשמורו. ואמר **אל תפנו האלילים** ר"ל שאע"פ שכבר צויתיך שלא יהי' לך אלהים אחרים על פני, לא תעשה לך פסל וגו', לא תאמר שאע"פ שתהי' נכנס ויוצא לבתי ע"ז ומביט ורואה באלילים שלהם שאין בכך כלום, אבל לא תפנה ולא תחזיר פניך בהיותך עובר על בתי ע"ז ואפילו כדי לראותם בלבד כי בהדרגה יביאך זה לשתעשה לך אלהי מסכה, וכן אמרו בת"כ אל תפנו אל האלילים לעבדן ר' יהודה אומר אל תפנו לראות'. ואמר עוד וכי תזבחו **זבח שלמים** וגו' ר"ל אע"פ שכבר הזהרתיך

10 לֹא תְלַקֵּט: וְכַרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל וּפֶרֶט כַּרְמְךָ
לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה
11 אֱלֹהֵיכֶם: לֹא תִּגְנֹבוּ וְלֹא־תְכַחֲשׁוּ וְלֹא־תְשַׁקְּרוּ
12 אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ: וְלֹא־תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר
13 וְחִלַּלְתָּ אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה: לֹא־תַעֲשֹׁק
אֶת־רֵעֲךָ וְלֹא תִגְזֹל לֹא־תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ
14 עַד־בֹּקֶר: לֹא־תְקַלֵּל חֵרֵשׁ וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן

10 אויפלעזען. אין דיינעם וויינבערגע זאָללסט דו קיינע נאכלעזע
האַלטען, אונד דיא איינצעלנען טרויבען דיינעס וויינבערגעס ניכט אויפ-
לעזען; דען אַרמען אונד דעם פֿרעמדען זאָללסט דו זיא לאַססען; איך,
11 דער עוויגע, אייער גאָטט!. איהר זאָללט ניכט שטעהלען, אויך
12 איינער דעם אַנדערן ניכטס אַבלייגנען, אונד ניכט ליגען. איהר זאָללט
בייא מיינעם נאַמען ניכט פֿאַלש שוועֶרען, אונד דאַדורך דען נאַמען
13 דיינעס גאָטטעס ענטהייליגען; איך, דער עוויגע!. דו זאָללסט
דיינעם נעֶכסטען ניכטס פֿאָרענטהאַלטען, ניכטס רויבען; דו זאָללסט
דען לאָהן דעס טאַגעלעֶהנערס ניכט איבער נאַכט בייא דיר בלייבען לאַססען,
14 ביז מאָרגען. דו זאָללסט קיינען טויבען פֿלוכען, קיינעם בלינדען

מנחה חדשה.

שיאכלו לשני ימים ולילה אחד כמ"ש בפ' צו את אהרן ואם האכול יאכל מבשר
זבח שלמיו ביום השלישי וגו' לא תחשב שמאחר שאתה אוכלו בזמנו שאע"פ
שתהי' חושב עליו שום מחשבה בשעת שחיטה לאוכלו חוץ לזמנו שאין בכך כלום
מאחר שאינו בא לידי פעולה, כי צריך להיות מחשבתך לעבוד את ה' אלהיך
ולעשות מאמרו מתחלת הקרבן עד סופו, וכן אמרו בת"כ ביום זבחכם יאכל
וממחרת שאין ת"ל אלא אם אינו ענין לאכילה תנהו ענין לזביחה שאף תחלת
זביחתו לא תהא אלא על מנת שיאכל לב' ימים וגו'. ואמר עוד ובקצרכם
את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך לקצור וגו' והנה הי' יכול לומר
שיניח מקצת שדהו לעני ולגר וגו' אבל הוציא המצוה הזאת בל' הזה מפני ב'
דברי', הא' שלא יהא האדם להוט אחר חמדת הממון ויהיו עיניו ולבו תלוים
מתי יתבשלו פירות שדותיו לאספם הביתה כי בזה יהי' מטרש אחריהם בכל
מקום שהם וזה יביאהו בהדרגה לבוא אחר בשדות אחרים לרוב חמדתו, לכך
צותה התורה שיניח פאה בסוף שדהו לומר שאף את שלו לא יגמור לקצור

מִכְשׁוֹל וְיָרֵאתָ מֵּאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה׃ *לֹא־תַעֲשׂוּ 15
עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט לֹא־תִשָּׂא פְנֵי־דָל וְלֹא תֶהְדַּר פְּנֵי
גָדוֹל בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ׃ לֹא־תֵלֵךְ רָכִיל 16
בְּעַמֶּיךָ לֹא תַעֲמֹד עַל־דַּם רֵעֶךָ אֲנִי יְהוָה׃ לֹא־ 17
תִשְׂנָא אֶת־אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת־
עֲמִיתֶךָ וְלֹא־תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא׃ לֹא־תִקֹּם וְלֹא־ 18

אַנשטאַט אין דען וועג לעגען, זאָנדערן דיך פֿאָר דיינעם גאָטטע פֿירכ־
טען; איך, דער עוויגע!. טהוט קיין אונרעכט אים געריכטע, 15
פֿערשאָנע דען אָרמען ניכט, אונד אַכטע ניכט דאַז אַנזעהען איינעס
פֿאָרנעהמען, זאָנדערן ריכטע דיינען נעכֿסטען נאַך דער גערעכטיג־
קייט. געהע ניכט אַלז איין אַנבריגגער אונטער דיינעם פֿאָלקע הערום, 16
שטעהע ניכט צוריק בייא דער געפֿאַהר דיינעז נעכֿסטען; איך, דער
עוויגע!. האַסע דיינען ברודער ניכט אים הערצען, דוא קאַננסט 17
דיינעם נעכֿסטען פֿערווייסע געבען; (ווען ער דיך בעליידיגט האַט
נעמליך) טראַגע איהם אַבער דאַז פֿערגעהען ניכט נאַך. דוא זאָללסט 18

מנחה חדשה.

כש"כ שלא יחמוד של אחרים כמ"ש לא תכלה, ואילו הניח הפאה בתחלת השדה או באמצעה לא ילמד על זה כי ככלותו פאת שדהו ישלח ידו ויקח גם משל אחרים ואכל, והשני הוא מה שאמרו במס' פאה בש"ר שמעון נתן פאה בין בתחלה בין בסוף יצא ובלבד שלא יפחות באחרונה וכן הי' ר"ש אומר בשביל ד' דברים לא יתן אדם פאה אלא בסוף מפני גזל עניים ומפני בטול עניים ומפני מראית העין ומפני שאמרה תורה לא תכלה פאת שדך, ופי' מפני גזל עניים שלא יראה אדם שעה פנוי' ויאמר לקרובו עני בוא וטול לך את הפאה, ומפני בטול עניים שלא יהיו עניים יושבין ומשמרין כל היום ואומרין עכשו יתן פאה אלא ילכו וילקטו בשדה אחרת ויבואו בשעת הכלוי, ומפני מראית עינים שלא יהיו עוברים ושבים אומרים ראו איש פלוני קצר שדהו ולא הניח פאה, ומפני שאמרה תורה לא תכלה הכוונה לומר שאין אנו צריכים לבקש שום טעם ולא שום סב' מאחר שהתור' אמר' לא תכלה וא"כ לא נשאר בעשייתה כלל בכפול הטעמים האמורים ולא נתחכם כנגד התורה בשום ענין כי אין דברי תורה צריכים חזוק ולא טעם אחר ואע"פ שנאמר בהם אלף אלפים טעמים עדין יש להם טעם וטעמים לאין חקר ושיעור כי ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים וזה בא ללמדנו ר' שמעון במכותו מה שאמרה תורה בכלל מה שראה הוא בטוב שכלו לא שיחשוב הוא דברי התורה על דבריו מכין ומצטרף

תִטֹּר אֶת־בְּנֵי עַמֶּךָ וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ אֲנִי
19 יְהוָה׃ אֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ בְּהֶמְתְּךָ לֹא־תַרְבִּיעַ
כִּלְאַיִם שָׂדְךָ לֹא־תִזְרַע כִּלְאָיִם וּבֶגֶד כִּלְאַיִם
20 שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ׃ וְאִישׁ כִּי־יִשְׁכַּב אֶת־
אִשָּׁה שִׁכְבַת־זֶרַע וְהִוא שִׁפְחָה נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ
וְהָפְדֵּה לֹא נִפְדָּתָה אוֹ חֻפְשָׁה לֹא נִתַּן־לָהּ בִּקֹּרֶת

דיך ניכט רעכנען, אויך ניכט נאך האלטען געגען דיא קינדער דיינעס
פאָלקעס, ליעבע דיינען נעכסטען, זאָ וויא דוא דיך זעלבסט ליעבסט;
19 איך, דער עוויגע !. בעאָבאַכטעט מיינע געזעטצע; דיין פֿיעה
זאָללסט דוא ניכט מיט פֿערשיעדענער גאַטטונג צוזאַממענבריגגען, דיינען
אַקקער ניכט מיט פֿערשיעדענעם זאַמען בעזעען, אונד קיין קלייד אַן
דיך קאָממען לאַססען, דאַז אויז ליינען אונד וואָללען פֿערמישט איזט.
20 ווען יעמאַנד איינע פֿרויא בעשלאָפֿט, זיא אַבער איזט איינע לייב־
אייגענע, דיא איינעם אַנדערן אייגען איזט, אונד ניכט לאָסגעקויפֿט
וואָרדען, אויך ניכט זאָנסטען איהרע פֿרייהייט ערהאַלטען האַט, זאָ

מנחה חדשה.

חלילה לחסידי עליון מזה. והזהיר על הלקט והוא הנושר מתוך היד ומתוך המגל, ועל העוללות ועל הפרט כי זה כלו ממה שידריך לאדם בדרכי הנדיבות אשר היא נכנה והתחלה לכל מדה טובה וכן התחלות כל הפתיתות היא הכילות כי בהיותו למוד ומורגל לעזוב משלו אל אחרי' כש"כ שלא יחמוד הוא של אחרי'.
ואמר עוד לא הגנובו ר"ל שאע"פ שכבר הזהרתיך שלא תגנוב ממון אחרים להוסיף על ממונך לא תחשוב שאם תגנוב ע"מ לשלם או לשום כוונה אחרת שאין בכך כליום, וכן אמרו בת"כ לא תגנובו ע"מ לקנטר, לא תגנובו ע"מ לשלם תשלומי כפל תשלומי ד' וה', בן בג בג אומר לא תגנוב את שלך מאחר הגנב שלא תראה גנב וסמך לזה לא תכחשו ולא תשקרו ואע"פ שכבר הזהיר בפ' משפטים על זה ואמר וכחש בעמיתו וגו' ואמר עוד שם ונשבע על שקר עכ"ז נסמך לכאן לומר לך שעביר' קטנ' גוררת עביר' גדול' ממנה שהגניבה מביאה לידי כחש אשר היא בלי ספק עביר' יותר גדול' מן הגניב', שהמכחיש היום בממון חבירו מחר יכחיש בה' ויאמר לא הוא והמכחיש יבוא לשקר אשר היא עביר' גדולה מזוכה לאין שיעור לפי שהמכחיש הוא מכחיש מה שישנו במציאות אבל אינו מחייב מה שאינו והמשקר הוא מחייב מה שאינו במציאות שישנו וזה יביאנו בלי ספק ליתן כח ללא אלהים והוא תכלית הכפירה, וזה ג"כ יביאנו לעביר' יותר גדולה והוא שבועת שקר וזהו חלול השם הגדול שנשבע

תִהְיֶה לֹא יוּמְתוּ כִּי־לֹא חֻפָּשָׁה׃ וְהֵבִיא אֶת־ 21
אֲשָׁמוֹ לַיהוָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֵיל אָשָׁם׃
וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן בְּאֵיל הָאָשָׁם לִפְנֵי יְהוָה 22
עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְנִסְלַח לוֹ מֵחַטָּאתוֹ
אֲשֶׁר חָטָא׃ פ שלישי
וְכִי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל־עֵץ מַאֲכָל 23
וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת־פִּרְיוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה
לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל׃ וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִת יִהְיֶה 24
כָּל־פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַיהוָה׃ וּבַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁת 25

שטעהט דיא גייסעלונג דאַרויף, שטערבען אַבער זאָללען זיא ניכט,
דען זיא איזט ניכט פריי געוועזען. ער זאָלל אויך דעם עוויגען צו 21
עהרען פאָר דעם איינגאַנג דעס שטיפטצעלטעס זיין שולדאָפּפער בריגגען,
איינען ווידדער נעמליך צום שולדאָפּפער. דער פריעסטער זאָלל איהן 22
פאָר דעם עוויגען מיט דעם ווידדער דעס שולדאָפּפערס פערזאָהנען,
וועגען דער זינדע, דיא ער בעגאַנגען, דאַ ווירד איהם דיא בעגאַנגענע
זינדע ערלאַססען ווערדען. ווען איהר אינס לאַנד קאָממט, אונד 23
אַללערלייא אָבסטבייאומע פפלאַנצעט, זאָ זאָללט איהר דיא פרוכט דאַפאָן
אַלס איינע פאָרהויט אַנזעהען, דרייא יאַהר זאָלל זיא אויך אַלס פאָרהויט
אַנגעזעהען זיין, אונד ניכט גענאָססען ווערדען. אַללע פרוכט דעס 24
פיערטען יאַהרעס זייא איין היילויגטהום, צור דאַנקזאַגונג דעם עוויגען
צו עהרען. אים פינפטען יאַהר אַבער קאָננט איהר דיא פרוכט פערי 25

מנחה חדשה.

לשנות את הידוע, ולכן סמך לזה ולא תשבעו בשמי לשקר וגו'. ואמר עוד לא
תעשוק את ריעך ולא תגזול דרשו אותו בת"כ על הכובש שכר שכיר וכן על שאר
המצות הבאות אחרי' כדרשו בת"כ לדקדוקי שום מצוה ולא שבאו להודיע על
עיקר המצו', או"ל לא תעשו עול במשפט שלא יהי' רך לזה וקשה לזה וכו' וכן
כולם, וכל מה שאמרו יש לך ללמוד שכל זה הוא פי' למ"ש בתחלה קדושים
תהיו שהכוונ' בו במ"ש לומר שתהי' קדושים בעשייתכם המצות בכל כחכם ובשמור
קדושתם כראוי לבל תשנה בהם דבר קטן או גדול כי בלי ספק מי שלא ישום כל
פינתו בעשייתה ישנה הכונ' בכמה דברים וזה מבואר. וסמך עוד לזה

תֹּאכְלוּ֙ אֶת־פִּרְי֔וֹ לְהוֹסִ֥יף לָכֶ֖ם תְּבוּאָת֑וֹ אֲנִ֖י
26 יְהוָ֥ה אֱלֹהֵיכֶֽם׃ לֹ֥א תֹאכְל֖וּ עַל־הַדָּ֑ם לֹ֥א תְנַחֲשׁ֖וּ
27 וְלֹ֥א תְעוֹנֵֽנוּ׃ לֹ֣א תַקִּ֔פוּ פְּאַ֖ת רֹאשְׁכֶ֑ם וְלֹ֣א
28 תַשְׁחִ֔ית אֵ֖ת פְּאַ֥ת זְקָנֶֽךָ׃ וְשֶׂ֣רֶט לָנֶ֗פֶשׁ לֹ֤א תִתְּנוּ֙
בִּבְשַׂרְכֶ֔ם וּכְתֹ֣בֶת קַֽעֲקַ֔ע לֹ֥א תִתְּנ֖וּ בָּכֶ֑ם אֲנִ֖י
29 יְהוָֽה׃ אַל־תְּחַלֵּ֥ל אֶֽת־בִּתְּךָ֖ לְהַזְנוֹתָ֑הּ וְלֹא־תִזְנֶ֣ה
30 הָאָ֔רֶץ וּמָלְאָ֥ה הָאָ֖רֶץ זִמָּֽה׃ אֶת־שַׁבְּתֹתַ֣י תִּשְׁמֹ֔רוּ
31 וּמִקְדָּשִׁ֖י תִּירָ֑אוּ אֲנִ֖י יְהוָֽה׃ אַל־תִּפְנ֤וּ אֶל־הָאֹבֹת֙

געהערען, דאדורך זאלל דער ערטראג פערמעהרט ווערדען; איך בין
26 דער עוויגע, אייער גאטט! איהר זאללט ביים בלוטע קיינע מאהלז
צייט האלטען; אכטעט ניכט אויף שלאנגענבעשווערונג, אויך ניכט אויף
דען לויף דער וואלקען (אדער האלטעט אייך אן קיינע אבערגלייביש
27 פארבעדייטונג, אונד זייט קיינע טאגעוועהלער). איהר זאללט דאז
האאר ניכט רונד אן הויפטע נעבסט דען פארדערעקקען אבשערען;
אויך זאללסט דוא דיא עקקען דיינעז בארטעז ניכט גאנץ אבשנייטען.
28 אום איינעז טאדטען וויללען זאללט איהר אייך קיינען שניט אינז פלייש
געבען, אויך קיין איינגעעטצטעז מאהלז אן אייך מאכען; איך, דער
29 עוויגע! ענטווייהע דיינע טאכטער ניכט, זיא צור אונצוכט צו פער
פיהרען, דאמיט דאז לאנד ניכט אונצוכטיג אונד פאללער שאנדטהאט
30 ווערדע. בעאבאכטעט מיינע רוהעטאגע, אונד האבט עהרפורכט
31 פאר מיינעם היילגטהומע; איך, דער עוויגע! האלטעט אייך ניכט

מנחה חדשה.

דברים שהם חוקים ואמר בהמתך לא תרביע כלאים וגו' והכוונ' בכל זה שלא יתחכם האדם לערב צורות הנבראים ולהוציא מביניהם צורה בלתי נבראת ופי' זה כי הש"י ברא את עולמו על האופן היותר טוב והיותר שלם אשר יתכן לקבל שפע העליונים וברא בו כל בריות בראשית על האופן היותר שלם שיתכן לקבל הצורות הנבראות, והוא מה שאז"ל בדעתם נבראו בצביונם נבראו בקומתם נבראו ר"ל שהש"י שיער כל מעשה בראשית קודם שיבאו לידי בריאה שיהיו כנגד הצורות אשר קדמו במחשבתו שיהיו ראויים לקבלם, והנה הצורות בעצמם אין לנו בהם שום ידיעה מצד עצמם אבל יש לנו מקום לדעת הנדגם

וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים אַל־תְּבַקְשׁוּ לְטָמְאָה בָהֶם אֲנִי
32 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן
וְיָרֵאתָ מֵּאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה׃ ס רביעי (ששי) וְכִי־ 33
34 יָגוּר אִתְּךָ גֵּר בְּאַרְצְכֶם לֹא תוֹנוּ אֹתוֹ׃ כְּאֶזְרָח
מִכֶּם יִהְיֶה לָכֶם הַגֵּר ׀ הַגָּר אִתְּכֶם וְאָהַבְתָּ לוֹ
כָּמוֹךָ כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ לֹא־תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט בַּמִּדָּה 35

אָן טאָדטענבעשוועהֶרער אונד לייכענדייטלער, זוכט איך ניכט דורך
דיעזעלבע צו פערונרייניגען; איך, דער עוויגע, אייער גאָטט!.
פֿאָר איינעם גרויען הויפטע זָאָללסט דוא אויפֿשטעהען, דאַז אַנגעזיכט 32
איינעס אַלטען פֿערעהרען, אונד דאַדורך עהרפֿורכט בעצייגען פֿאָר
דיינעם גאָטטע; איך, דער עוויגע!. ווען איין פֿרעמדער זיך אין 33
אייערן לאַנדע אויפֿהאָלט, זאָ זאָללסט איהר איהן ניכט דריקקען. דער 34
פֿרעמדלינג, וועלכער זיך ביי אייך אויפֿהאָלט, זאָלל אייך זאָ גוט אַלז
איין איינהיימישער זיין, דוא זאָללסט איהן ליעבען, ווי דוא דיך זעלבסט
ליעבסט; דען איהר זייד אויך פֿרעמדלינגע געוועזען אים לאַנדע מצרים;
איך, דער עוויגע, אייער גאָטט!. איהר זאָללט קיין אונרעכט טהון 35
אים געריכט; אים מאַאַסע דער פֿלעכען, אים געוויכט אונד אים מאַאַסע

מנחה חדשה.

זו מזו מצד הבדל פעולתם והפרש הגופים אשר הם משכנם, וא"כ בראותינו כחות הצמחים שהם הזן והמגדל והמוליד שהם פועלים כל פעולתם בטבע מבלי שום ידיעה כלל במה שיפעלוהו הנה נאמר שאין הנפש הצומחת אשר בצמח כנפש הצומחת אשר בחי שהיא באה מכח נפש מרגשת, וכ"ש שאין הצומחת אשר באדם ממין הצומחת אשר בצמח, וכן הצומחת והמרגשת אשר באדם אינם ממין הצומחת והמרגשת אשר בחי כי אשר באדם באות מכח נפש המשכל, וכבר בארנו זה במקום אחר, ולפי שאנו רואים כחות כל הצומחות פועלות כל אחת בתקומה בשלשה כחותיהם כל מה שראוי לפעול אנו קורים אותם בשם צומחת ואינם משתתפים זולתי בשם בלבד כי הצורות עצמם יש ביניהם הפרש גדול וכמו כן יש לך לדעת ולהבדיל בין כל מין ומין ממיני החי שמאחר שאנו רואים הבדל והפרש בפעולתיהם נשפוט בלי ספק שצורותיהם נבדלים, וכן הצמחים, ולכן תמצא במעשה בראשית שאמר בכל מין ומין למינו למינהו ר"ל שנבראת כל א' וא' לתכלית שימשך ממנו מינו ולא יתכן שימשך

36 בַּמִּשְׁקָל וּבַמְּשׂוּרָה: מֹאזְנֵי צֶדֶק אַבְנֵי־צֶדֶק
אֵיפַת צֶדֶק וְהִין צֶדֶק יִהְיֶה לָכֶם אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:
37 וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־חֻקֹּתַי וְאֶת־כָּל־מִשְׁפָּטַי
וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי יְהוָה: פ חמישי
כ 1 2 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר ׀ הַגָּר
בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִתֵּן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ מוֹת יוּמָת

36 דען הינען. ריכטיגע וואגע, ריכטיגע געוויכטע, ריכטיגע
טעפפעלמאאס אונד ריכטיגע קאננענמאאס זאללט איהר האבען;
איך, דער עוויגע, אייער גאטט, דער איך אייך אויז דעם לאנדע מצרים
37 געפיהרט האבע! בעאבאכטעט אללע מיינע געזעטצע אונד אללע
מיינע רעכטע, אונד האלטעט זיא; איך, דער עוויגע!
1 2 דער עוויגע שפראך פערנער צו משה, וויא פאלגט: זאגע אויך
דיעזע דען קינדערן ישראל'ס! יעדער פאן דען קינדערן ישראל'ס,
אדער איין פרעמדער, דער זיך אונטער דעם פאלקע ישראל'ס אויפהאלט,
אונד פאן זיינען זאאמען דעם געטצען מאלעך איבערגיעבט, זאלל

מנחה חדשה.

ממנו ומזולתו מין א' וא"כ המרכיב ב' צורות להוציא מביניהם צורה ג' הוא
עובר ומתחכם על רצון הש"י אשר בראם והבדילם ולכן לא ימשך המין הג'
ההוא ולא יאריך כי כל בריות בראשית ברא אלהים לעשות ומה שלא נברא
בששת י"ב לא יתכן לעשות שום פועל לקיי' מינו כי הפרדי' וכל שאר המורכבי'
לא יולידו כלל ולכן זכרה התורה התמימה להרביע הבהמה ושלא נעבור על
מה שחקק בבריאת העולם, ולכן אסר ג"כ עירוב הצמחים אשר הבדלם חק
והוא עשבים ואילנות ואמר שדך לא הזרע כלאים לזאת הסבה עצמה ר"ל
שלא נערב הצורות כי צורת החי הוליד הצמר וצורת הצמח הוליד הפשתן
ולא אסר כל הבא מן החי וכל הבא מן הצמח זולתי צמר ופשתים והסבה לפי
שצמר ופשתים בלבד הם המשובחים והיותר ראויים לעשות מהם בגדי מלבוש,
ולזאת הסבה עצמה אסרה ג"כ להנהיג בכל מלאכה שני מיני ב"ח כי הכוונה
בכל זה לדעת ולהודיע שיש הבדל עצמי בין הצורות ושלא נאמין שהצורה היא
א' והבדלם הוא מקרי הגופים שכל א' קבל צורתו כפי הכנתו כי זה ידרך

עַם הָאָרֶץ יִרְגְּמֻהוּ בָאָבֶן: וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת־פָּנַי 3
בָּאִישׁ הַהוּא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ כִּי
מִזַּרְעוֹ נָתַן לַמֹּלֶךְ לְמַעַן טַמֵּא אֶת־מִקְדָּשִׁי
וּלְחַלֵּל אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי: וְאִם הַעְלֵם יַעְלִימוּ 4
עַם הָאָרֶץ אֶת־עֵינֵיהֶם מִן־הָאִישׁ הַהוּא בְּתִתּוֹ
מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ לְבִלְתִּי הָמִית אֹתוֹ: וְשַׂמְתִּי אֲנִי 5
אֶת־פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ וְהִכְרַתִּי

געשטיינדטעט ווערדען; דאז געמיינע פאָלק זאָלל איהן מיט שטיינען צו
טאָדע ווערפען: איך זעלבסט ווערדע אויך מיינען צאָרן אַן איינען 3
זאָלכען מענשען לעגען, אונד איהן אויז זיינעם פאָלקע אויסראָטטען,
דאַרום, דאַס ער פאָן זיינעם זאַמען דעם מאָלאָך איבערגעבען, ווין
הייליגטהום צו פערונרייניגען, אונד מיינען הייליגען נאַמען צו ענט-
ווייהען. ווען אַלזאָ דאַז געמיינע וועזען איהרע אויגען פאָן איינעם 4
זאָלכען מאַננע אַבוויענדען, דער פאָן זיינעם זאַמען דעם מאָלעך גיעבט,
איהן ניכט אומבריינגען; זאָ ווערדע איך מיינען צאָרן אויף איינען 5
זאָלכען מענשען אונד זיינע פאַמיליע ריכטען, אונד איהן זאַמט אַללען,

מנחה חדשה.

את האדם לדעת דרכי הש"י והנהגתו את עולמו ידיעה בלתי משבשת דעותיו, ולכן נקראו חקים לומר שכך חקק וגזר בורא הכל בשעת יב"ד"ל שברא נבראים כמינן הצורות אשר ברא והכין להם, וקרוב לזה הענין מ"ש בעקר' שאמך לבאן והוא שחלקי הנפש הצומחת והחיוני' אינם פועלות בזמן א' ועל ענין א' אבל כח הזן פועל משעת הוייתו ועד שעת הפסדו, והכח המגדל הוא פועל משעת הוי' ועד זמן קצוב שישלם בו גודל גופו, אבל המוליד לא יתחיל עד שיתחזק היותו ויהי' לו כח לבשל המותר הזרעי, ואם הי' שיוליד שום נולד מזרע בלתי מבושל ובלתי מצומק כראוי הנה הנולד ההוא בלי ספק יהי' מטורף בדעותיו ולא תהי' בריאתו שלימ', והה"ד בב"ח ובצמחים. וצריך שתדע שהנר הנח' לאדם להאיר לו מאת הש"י היא הנשמ' והנ' היא מאירה את הגוף כפי הרכבתו ושטישותו ודקות חומרו כי אם תדליק נר בבית שיהיו כותליו שחורות ומפותין לא יאיר כמו שיאיר אילו היו לבנות ומבוירות, והנה המזון אשר הוא תמורת מה שניתך ממנו הוא הדם אשר הוא משכן הנפש הנ' הוא המלבוש והכותן הנכה בגוף לקבל אור וזוהר הנשמ', ואם הי' המזון ההוא בלתי שלם ובלתי כותן הכנה שלימ' הנ' בלי ספק ישאר בגוף היא אור השכל ולא יראה בו, ולכן

אֹתוֹ וְאֵת ׀ כָּל־הַזֹּנִים אַחֲרָיו לִזְנוֹת אַחֲרֵי הַמֹּלֶךְ
6 מִקֶּרֶב עַמָּם׃ וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תִּפְנֶה אֶל־הָאֹבֹת
וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים לִזְנֹת אַחֲרֵיהֶם וְנָתַתִּי אֶת־פָּנַי
בַּנֶּפֶשׁ הַהִוא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ׃
7 וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי אֲנִי יְהוָה
8 אֱלֹהֵיכֶם׃ *וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם
9 אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם׃ כִּי־אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל

דיא זיינער אונצוכט פֿאָלגען, דעם גאָטצען מאָלעך נאַכצוהאַנגען, אויז
6 איהרער נאַטיאָן אויסראָטטען. דיא פערזאָן, וועלכע זיך אַן טאָדטענ־
בעשווערער אונד לייכענדייטער האַלטען ווירד, איהנען נאַכצוהאַנגען,
אויף דיזעלבע פּערזאָן ווערדע איך מיינען צאָרן ריכטען, אונד זיא
7 אויס איהרער נאַטיאָן אויסראָטטען. האַלטעט אייך הייליג, זאָ ווערדעט
8 איהר הייליג זיין, דען איך, דער עוויגע, בין אייער גאָטט!. בעאָבּ־
אַכטעט מיינע געזעצע, אונד האַלטעט זיא; איך בין דער עוויגע,
9 דער אייך הייליגט!. וועלכער מאַן זיינען פֿאַטער אָדער זיינער

מנחה חדשה.

התחכמה התור' התמימה לאסור לנו ערלת האילן לשנת שעדיין לא נשלמה בו הנפש הצומחת ולא נשתה בו פעולותי' כראוי, והנ' לגלות לנו שאינם ראוים לאכול מכאת עצמם אמר וערלתם ערלתו את פריו לומר שהוא אטום וערל מצד עצמו ואינו ראוי עדיין למזון מאחר שלא יצאו כחותיו כולם לפועל האדם, וגלה לנו סוד עמוק ח"א לעמוד עליו מדרך אחר זולתי מפי הש"י והוא שהנערל' היא יהיו עד שלש שנים ולכן בשנה הרביעית אשר הוא ראוי לאכול ראוי לנו לאכלו בתתנו שבח והודי' לש"י המעמידנו על סודות הבריא' להיותנו מוכנים לקבל אור וזוהר הנשמה הטהור', ואמר עוד שיש לנו בזה תועלת ולא הפסד כלל לרבוי הפירות הוא מ"ש ובשנה החמישית תאכלו את פריו להוסיף לכם תבואתו, וזה אם מצד הטבע ואם בהשגחה שיברך ה' לנו הפירות בהיותנו מהללים לש"י באכילתה, ואשר מצד הטבע כי מן הידוע שכמו שהאשה המפלת וולדותי' היא מקבלת חולשה עצומה יותר מן היולדת וככ' הקוצץ פירות האילן קודם בישולם הוא מחליש את האילן וכש"כ בשני הילדות והוא כי הנך רואה בעיניך תמונת יוצא ממקום קליפת הפרי ואם תניחהו מחובר באילן עד שיפול מאליו הכ' ישאר כמו בוריו לא נמר, וא"כ האילן לא יקבל חזק

אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ מוֹת יוּמָת אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל
דָּמָיו בּוֹ׃ וְאִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת־אֵשֶׁת אִישׁ 10
אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ מוֹת־יוּמַת הַנֹּאֵף
וְהַנֹּאָפֶת׃ וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־אֵשֶׁת אָבִיו 11
עֶרְוַת אָבִיו גִּלָּה מוֹת־יוּמְתוּ שְׁנֵיהֶם דְּמֵיהֶם
בָּם׃ וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־כַּלָּתוֹ מוֹת יוּמְתוּ 12
שְׁנֵיהֶם תֶּבֶל עָשׂוּ דְּמֵיהֶם בָּם׃ וְאִישׁ אֲשֶׁר 13

מוטטער פֿלוכען ווירד, זאָלל דעס טאָדעס זיין, ער האַט פֿאַטער
אונד מוטטער געפֿלוכט, אונד דאַדורך זיין לעבען פֿערווירקט,
(זיינע בלוטשולד ליעגט אַן איהם, ער האַט עס זיך זעלבסט צוצושרייבען).
ווען יעמאַנד מיט איינער עהעפֿרויא עהעברוך טרייבט, מיט דער 10
פֿרויא זיינעס נעכסטען עהעברוך בעגעהט, דאַ זאָלל דער עהעברעכער
אונד דיא עהעברעכערין דעס טאָדעס זיין. ווער זיינע שטיעפֿמוטטער 11
בעשלאָפֿט, דער האַט זיינעס פֿאַטערס בלעסע אויפֿגעדעקט, זיא
זאָללען ביידע דעס טאָדעס זיין, זיא האַבען איהר לעבען פֿערווירקט.
ווען יעמאַנד זיינע שוויגערטאָכטער בעשלאָפֿט, זאָ זאָללען זיא ביידע 12
דעס טאָדעס זיין, זיא האַבען איינע שאַנדליכע פֿערמישונג בעגאַנגען,
אונד איהר לעבען פֿערווירקט. ווען יעמאַנד איינער מאַננספּערזאָן 13

מנחה חדשה.

וכן ענין לתת פירותיו בשאר שני הבחרות אחר עבור שני הנטיעה במה שלא יקצצו פירותיו הראשונים עד שיסרו מאליהם; ויש עוד תועלת אחרת בענין זה והוא שכבר ראינו כמה מצות נתן לנו הש"י לבל נהי' להוטים לרדוף אחר הממון ויהיו עינינו מצפות מתי יתבשלו הפירות ונמלא בתינו שלל אבל צריך שתהי' כל כוונתנו לעבודת הש"י כי הוא המוריש והמעשיר וטוב ארוחת ירק ואהבת הש"י משור אבוס ושנא' בו כמו שאתה רוא' בענין לקט שכח' ופיאה ופרט ועוללות וביכורים וראשית הגז וחלה וזולתם, וכמו כן ענין הערלה כי רוב האילנות מגדלין פירותיהם לג' השנים וא"כ לא נאסור עלינו זולת הפירות הראשונים, ולכן סמך לכאן ענינים שהיו נהוגים בימים ההם לדמותם כי מאס תבות הצלחה בקניניהם ובממונם והוא מה שהיו אוכלים על הדם להתחבר לשדים כדי שיגידו להם אם השנה גשומה או שחונה וזולת זה מהדמיונות הנפסדים, וכן ענין הניחוש והעוננות וכדי להרחיקם מהדעות הנפסדות האלה סמך לכאן ענין הקפת הראש והשחתת הזקן והוא כי המוח אשר הוא

יִשְׁכַּב אֶת־זָכָר מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה תּוֹעֵבָה עָשׂוּ
14 שְׁנֵיהֶם מוֹת יוּמָתוּ דְּמֵיהֶם בָּם׃ וְאִישׁ אֲשֶׁר
יִקַּח אֶת־אִשָּׁה וְאֶת־אִמָּהּ זִמָּה הִוא בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ
אֹתוֹ וְאֶתְהֶן וְלֹא־תִהְיֶה זִמָּה בְּתוֹכְכֶם׃
15 וְאִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן שְׁכָבְתּוֹ בִּבְהֵמָה מוֹת יוּמָת
16 וְאֶת־הַבְּהֵמָה תַּהֲרֹגוּ׃ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרַב
אֶל־כָּל־בְּהֵמָה לְרִבְעָה אֹתָהּ וְהָרַגְתָּ אֶת־
הָאִשָּׁה וְאֶת־הַבְּהֵמָה מוֹת יוּמָתוּ דְּמֵיהֶם

אויך איינע וויבליכע ארט בייוואָהנט, דא האבען זיא בײדע איין גרייל
בעגאנגען; זיא זאָללען דעס טאָדעס זיין, זיא האבען דאס לעבען פערי
14 ווירקט. ווער איינע פֿרויא אונד איהרע מוטטער הייראטהעט, דער
האט שאנדטהאט געטריעבען; מאן זאָלל איהן אונד זיא פֿערברענען,
15 דאמיט קיינע שאנדטהאט אונטער אייך געדולדעט ווערדע. ווען
יעמאנד איינעם פֿיעה ביישלאָפֿט, זאָלל ער דעס טאָדעס זיין, אונד
16 דאס פֿיעה זאָללט איהר אומברינגען. ווען איינע פֿרויא זיך צו
איינעם פֿיעה האֶלט, דאס עס איהר בייוואָהנע, זאָ זאָללט איהר דיא
פֿרויא אונד דאס פֿיעה אומברינגען; זיא זאָללען דעס טאָדעס זיין, זיא

מנחה חדשה.

משכנו הראש הנה הוא משכן לנפש אשר ממנה כל פעולה וכח המדמה הוא במוקדם המוח וכח הזוכר והבורר הוא במאוחר, והנ' המדמה הוא מקבל כל מה שמביאין אליו שלוחיו שהם החושים החיצוניים שהם ההרגשים החמש' ולא יקפיד לדעת אם הדבר ההוא אמת או שקר או רע או טוב אבל ימסרנו לכח הזוכר כמות שהוא ואח"כ יבוא הבורר לברר וללבן אם הדבר ההוא אמת כמו שראהו הדמיון או אם הוא שקר, כי כבר ידעת כמה וכמה דברים יפלו ברשת הדמיון מבלי היות להם קיום ויש כמה דברים אשר הם אמתיים בעצמם יחייבם השכל ותשפטם החלוקה ולא יצייר אותם הדמיון כלל, וכבר האריך בזה הרב המורה והביא דמיון מן ב' אנשים יהיו על מעמד הקוטר, ומן ב' קוים יוצאים לאין שיעור מתקרבי' ולא יפגשו ומשם תבין. והנה פאת הראש אשר הוא הצדעים הוא בין מוקדם המוח אשר הוא הדמיון ובין הזוכר והבורר אשר הם במאוחר וצוה אותנו לבל נקיף פאת הראש לעורר אותנו שלא נערב אלה הכחות זו בזו כי האחת שקר ושיבוש והשני ממנו תוצאות חיים, אבל ראוי

בָּם׃ וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִקַּח אֶת־אֲחֹתוֹ בַּת־אָבִיו אוֹ 17
בַת־אִמּוֹ וְרָאָה אֶת־עֶרְוָתָהּ וְהִיא תִרְאֶה אֶת־
עֶרְוָתוֹ חֶסֶד הוּא וְנִכְרְתוּ לְעֵינֵי בְּנֵי עַמָּם עֶרְוַת
אֲחֹתוֹ גִּלָּה עֲוֺנוֹ יִשָּׂא׃ וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִשְׁכַּב אֶת־ 18
אִשָּׁה דָּוָה וְגִלָּה אֶת־עֶרְוָתָהּ אֶת־מְקֹרָהּ הֶעֱרָה
וְהִוא גִּלְּתָה אֶת־מְקוֹר דָּמֶיהָ וְנִכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם
מִקֶּרֶב עַמָּם׃ וְעֶרְוַת אֲחוֹת אִמְּךָ וַאֲחוֹת אָבִיךָ 19

האָבען איהר לעבען פֿערווירקט. ווען יעמאַנד זיינע שוועסטער 17
נימט, זיינע האַלבשוועסטער פֿאָן פֿאָטערליכער אָדער מוטטערליכער
זייטע, אונד זיא לאַססען זיך איינער דעם אַנדערן בלאָססע געוויסטען,
זאָ איסט עס בלוטשאַנדע, זיא זאָללען פֿאָר דען אויגען איהרער נאַטיאָן
אויסגעראָטטעט ווערדען, ער האַט דיא בלאָססע זיינער שוועסטער אויפֿ־
געדעקט, פֿערדיענט זיינע שטראַפֿע. ווען יעמאַנד איינע פֿרויא 18
בעשלאָפֿט, דיא איהרע רייניגונג האַט, ער דעקט איהרע בלאָססע
אויף אונד בעריהרט איהרע בלוטקוועללע, אונד זיא וויליגט דאַריין,
איהרע בלוטקוועללע אויפֿצודעקקען, זאָ זאָללען זיא ביידע אויס איהרער
נאַטיאָן אויסגעראָטטעט ווערדען. דיא בלאָססע דיינער מוטטער־ 19
שוועסטער אָדער דיינער פֿאַטערשוועסטער זאָללסט דוא ניכט אויפֿ־

מנחה חדשה.

לכן להניח ביניהם הפרש גדול כדי שלא יערבו לנו הדמיונים הכוזבים אשר הם סבה לאכול על הדם ולהיות מעונן ומנחש ומכשף ולחשוב על מה שאין לו מציאות כלל שהוא אמת גמור, וכן פאת הזקן ג"כ הוא מבדיל בין ימין המוח לשמאלו אשר שם הזוכר והבורר כי הזוכר יקבץ לאיש הנבוך כל מה שימסור אליו המדמה, ואתה תוכל בזאת ההערה להבין ולהורות בכל זה והש"י ינחני בדרך אמת. וסמך לזה ושרט לנפש וכתבת קעקע לומר שכהני' תמימים ולא בעלי מומים כי משלימות ותמימות הגוף יבוא שלימות ונקיות הנפש ואע"פ שתהי' כתבת קעקע לש"י תמורת מה שהיו עושין האומות לשם ע"ז אסר' עלינו הש"י כדי שלא נשחית גופנו מכמות שנברא, והוסיף עוד מצות אחרות הורכות הדרך האמור ר"ל שהכוונה בהם על הנראה מהם ועל דקדוקי' אחרי' שיורים משמרת הקדושה והטהרה בהם כגון אל תחלל את בתך להזנותה שאו"ל זה המשיא בתו לזקן, אל תפנו אל האובות ואל הידעוני' ואף אם לא עשה מעשה. מפני שיבה תקום והדרת פני זקן שזה בלי ספק ידריכך לשתירא מאלהיך,

לֹא תְגַלֵּה כִּי אֶת־שְׁאֵרוֹ הֶעֱרָה עֲוֺנָם יִשָּׂאוּ׃
20 וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־דֹּדָתוֹ עֶרְוַת דֹּדוֹ גִּלָּה
21 חֶטְאָם יִשָּׂאוּ עֲרִירִים יָמֻתוּ׃ וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח
אֶת־אֵשֶׁת אָחִיו נִדָּה הִוא עֶרְוַת אָחִיו גִּלָּה
22 עֲרִירִים יִהְיוּ׃ וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־חֻקֹּתַי וְאֶת־
כָּל־מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תָקִיא אֶתְכֶם
הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לָשֶׁבֶת
23 בָּהּ׃ וְלֹא תֵלְכוּ בְּחֻקֹּת הַגּוֹי אֲשֶׁר־אֲנִי מְשַׁלֵּחַ

דעקקען, דאז הייסט: דיח בלוטס פֿרייגער בלוטספֿרייגדען בייא
20 ריהרען, דיח מיססן איהרע שטראַפֿע לײדען. ווען יעמאַנד זייגע
פֿאַטערברודערס פֿרויא בעשלאָפֿט, דאַ האַט ער דיח בלוטס זייגעס
פֿאַטערברודערס אויפֿגעדעקקט, זיח מיססן איהרע שטראַפֿע לײדען,
21 זאָללען קינדערלאָז שטערבען. ווען יעמאַנד זייגעס ברודערס פֿרויח
נימט, דיח וויח אייגע פֿרויח אין דער רייניגונג אַנזוזעהען, דער האַט
דיח בלוטס זייגעס ברודערס אויפֿגעדעקקט, זיח זאָללען קינדערלאָז
22 בלייבען. בעאָבאַכטעט אַללע מייגע געזעטצע אונד רעכטע, אונד
האַלטעט זיח, דאַמיט דאַז לאַנד, אין וועלכעס איך אייך פֿיהרע, אוגז
23 דאַרין צו וואָהנען, אייך ניכט אויזשפייע. פֿאָלגעט ניכט דען געזעטצען

מנחה חדשה

וכבר אתה יודע כל מה שהעמיקו חז"ל בענין זאת המצוה בכמה מקומות, והזהיר על גירי הצדק לבל יונו אותם ואז"ל שלא יונו אותם באונאת דברים לומר זכור מעשה אבותיך אבל יהיו אצלינו כאזרח ממנו ונאהב אותו כגופנו כמו שצוה על אחינו אנשי בריתנו שאמר ואהבת לרעך כמוך ונתן בזה הסבה ואמר כי גרים הייתם בארץ מצרים ר"ל שאם נאמר להם שאביהם עבדו ע"ז שנזכור שאף אבותינו היו עובדים ע"ז במצרים והיינו כגוים גמורים לכל דבר לולי רחמי הש"י עלינו שקרבנו המקום לעבודתו ונתגיירנו שם ונתן לנו תורה ומצות ובביאור אמרה תור' לקחת לו גוי מקרב גוי וגו' מה אלו עובדי ע"ז אף אלו עובדי ע"ז, וא"כ מאחר שאתם הייתם גרים בארץ מצרים ר"ל ששם נתגיירתם וחזרתם לעבודת הש"י אין ראוי לכם לגנות הגרים, או שתהי' הכוונה לבל יונו הגרים התושבים בארץ כי גרים היו גם הם בארץ מצרי' מבלי אחוזת נחל'. ואמר לבל נעשה עול במשפט במד' שהיא מדת הקרקעות ובגדים וזולתם ממה שהוא נמדד בקנה המד', במשקל ידוע, במשורה הוא כל דבר הנמדד בתוכיות

מִפְּנֵיכֶם כִּי אֶת־כָּל־אֵלֶּה עָשׂוּ וָאָקֻץ בָּם׃
24 וָאֹמַר לָכֶם אַתֶּם תִּירְשׁוּ אֶת־אַדְמָתָם וַאֲנִי
אֶתְּנֶנָּה לָכֶם לָרֶשֶׁת אֹתָהּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי אֶתְכֶם מִן־
25 מפטיר הָעַמִּים׃ * וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין־הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה
לַטְּמֵאָה וּבֵין־הָעוֹף הַטָּמֵא לַטָּהֹר וְלֹא־תְשַׁקְּצוּ
אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בַּבְּהֵמָה וּבָעוֹף וּבְכֹל אֲשֶׁר
תִּרְמֹשׂ הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי לָכֶם לְטַמֵּא׃

דער פֿאָלקער, וועלכע איך פֿאָר אייך אויזטרייבע, דען עבען, ווייל זיא דיעזע אַללעז געטהאַן, עקעלטע מיך איהרער.
24 אונד דעזוועגען שפראַך איך צו אייך: איהר זאָללט יענער ערדרייך איינעהמען, איך וויל עז אייך צום בעזיטצע איינגעבען, דאַז לאַנד, וואָרין מילך אונד האָניג פֿליעסט; איך בין דער עוויגע, אייער גאָטט, דער לויטען איך אונד אַנדערן פֿאָלקערן אייגען אונטערשיעדען האַבט.
25 איהר זאָללט אַלזאָ אויך אייגען אונטערשיעד מאַכען צווישען ריינעם אונד אונריינעם פֿיעה, צווישען אונריינעם אונד ריינעם געפֿליגעל, אונד אייך ניכט זעלבסט צום גרייעל מאַכען, דורך פֿיעה, געפֿליגעל אָדער אויף ערדען קריעכענדעז, דאַז איך אייך אַלז עטוואַז פֿערונרייניגענדעז אויסגעז

מנחה חדשה.

הכלי הן מחוק הן גדוש הן לח הן יבש, והנה השוה השוקל והמודד הזה לדיין שכמו שהדיין צריך לדון דין אמת לבל יטול מזה ויתן לזה ככה וכמו כן צריך המודד והשוקל. והכ׳ כדי להורות על דקדוקי זאת המצו׳ ושנשמור בה משמרת הקדושה חזר להזהיר ולומר מאזני צדק אבני צדק איפת צדק והין צדק, ולא תאמרו שיהיו ההין והאיפ׳ והאבנים בעצמ׳ צדיקי׳ אבל אמר שיהיו המאזני׳ של צדק כי יש הפרש גדול בין היות המד׳ בעצמ׳ צדק׳ ובין היות׳ של צדק ר״ל נותנת הצדק לפי שיתכן שיהיו המאזנים בעצמם צדיקות שאם תקח אותן בידך תראה ותדין שהם צדיקות ומשקלם שוה וכפש המאזנים בלתי נוטה לכאן ולכאן ויתכן לצאת מביניהם משפט מעוקל כאלו תאמר שחוטי המאזנים קצתם ארוכים וקצתם קצרים או שמרחק המאזנים מן האמצע בלתי שוה או שהוא קשה הירידה מאד וא״כ אין לנו תועלת כלל בהיותם ישרים בעצמם מאחר שאין היושר יוצא מהם, ויתכן היותם בלתי ישרות בעצמם ויהיו נותנות הצדק כי

26 וִהְיִיתֶם לִי קְדשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה וָאַבְדִּל
27 אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי׃ וְאִישׁ אוֹ־אִשָּׁה
כִּי־יִהְיֶה בָהֶם אוֹב אוֹ יִדְּעֹנִי מוֹת יוּמָתוּ בָּאֶבֶן
יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם׃ פ
1 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־הַכֹּהֲנִים בְּנֵי
אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לְנֶפֶשׁ לֹא־יִטַּמָּא בְּעַמָּיו׃
2 כִּי אִם־לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו וְלִבְנוֹ

26 זאָנדערט האַבע. איהר זאָלט מיר געהייליגט זיין, דען איך, דער
עוויגע, בין איין היילינער וועזען, אונד איך האַבע אייך פֿאָן אַנדערן
27 נאַטיאָנען אַבגעזאָנדערט, דאַס איהר מיין זיין זאָללט. מאַן
אָדער פֿרויא אונטער איהנען, דיא טאָדטענבעשווערער אָדער
לייכענדייטער זיין ווערדען, זאָללען דיזע געטאָדטעט זיין; מאַן זאָלל
זיא שטייניגען, זיא האַבען דאַז לעבען פֿערווירקט.
1 דער עוויגע שפּראַך צו משה: רעדע מיט דען פּריעסטערן, דען
זאָהנען אהרן'ס, אונד זאַגע איהנען: מאַן זאָלל זיך אַן קיינער לייכע
2 אונטער זיינער נאַטיאָן פֿערונרייניגען. נור אַן זיינען בלוטס
פֿריינדע, דער איהם נאַהע פֿערוואַנדט איזט, אַן זיינער מוטטער,
זיינעם פֿאַטער, אַן זיינעם זאָהנע, זיינער טאָכטער אונד זיינעם ברו־

מנחה חדשה.

אם יהי' א' גדולה וא' קטנה ותקשור אבן א' על הקטנה להכריע הגדולה הנה בלי ספק יתנו שידיהם ויצדיקו, והנ' זהו הטוב והישר בעיני אלהים ואדם ועל כן אמרה תור' מאזני צדק וגו' כי אין הכונ' במאזנים שיהיו צדיקים זולתי שלא נעש' בהם עול, וכן ועה"ד הזה תוכל לאזן באבני צדק ואיפת צדק, בקש תמצא. והנ' עוד אז"ל בדקדוקי המצו' הזאת שנהי' נותנים האמת אף בדבור הקל כי המשנה ועושה עול אפילו בדבור הקל יקל עליו אחר לשנות במדה במשקל ובמשורה, אז"ל הין צדק הן שלך יהי' צדק שתאמר על הן הן ועל לאו לאו, והנה הזכיר אחר זה עונש קצת מצות ואמר על הכל והתקדשתם והייתם קדושים וגו' שזהו הכונה בכל האמור למעלה.

אמר אל הכהנים בני אהרן. הנ' להיות מעלת הכהנים משרתי אלהים יותר גדול' ממעלת שאר ישראל יחדם לעצמם באזהרת קדושתם וטהרתם ואע"פ שיהיו בכלל כל מה שנזהרו בו ישראל והעמיד עליהם קצת מצות שאינם נוהגות

וּלְבִתּוֹ וּלְאָחִיו׃ וְלַאֲחֹתוֹ הַבְּתוּלָה הַקְּרוֹבָה אֵלָיו 3
אֲשֶׁר לֹא־הָיְתָה לְאִישׁ לָהּ יִטַּמָּא׃ לֹא יִטַּמָּא 4
בַּעַל בְּעַמָּיו לְהֵחַלּוֹ׃ לֹא־יִקְרְחָה קָרְחָה בְּרֹאשָׁם
וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ וּבִבְשָׂרָם לֹא יִשְׂרְטוּ 5
שָׂרָטֶת׃ קְדֹשִׁים יִהְיוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא יְחַלְּלוּ 6
שֵׁם אֱלֹהֵיהֶם כִּי אֶת־אִשֵּׁי יְהוָה לֶחֶם אֱלֹהֵיהֶם
הֵם מַקְרִיבִם וְהָיוּ קֹדֶשׁ׃ אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה 7
לֹא יִקָּחוּ וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ

דער. אונד אן זיינער שוועסטער, ווען זיא נאך יונגפער, אונד איהם 3
הויזע איזט, דאס זיא נאך קיינעם מאננע צוגעהערט האט,
אן איהר מאג ער זיך פערונרייניגען. זאנסט אבער דארף דאז הויפט 4
דער נאטליאן זיך ניעמאלז פערונרייניגען, אונד דאדורך זיין אנגעהע
טוואכען. זיא זאללען זיך אויף איהרען קאפפע קיינע קאהלע פלאטטע 5
שערען, אויך ניכט דיא עקקען דעז בארטעז אבפוטצען, אונד אן
איהרעם לייבע קיינע איינשניטטע מאכען. זיא זאללען איהרעם גאטטע 6
הייליג זיין, אונד דען נאמען איהרעז גאטטעז ניכט ענטווייהען; דען
זיא זינד פערזאנען, וועלכע דיא פייעראפפער דעז עוויגען, דיא
אפפערשפייזע איהרעז גאטטעז, דארברינגען; דאהער מיססען זיא
הייליג זיין. קיינע הורע, קיינע ענטווייהטע פערזאן זאללען זיא היי 7
ראטהען, אויך קיינע פרויא דיא פאן איהרעם מאננע פערשטאססען

מנחה חדשה.

בישרא' לשמור משמרת הקדוש', אמר אמור אל הכהנים וחזר לומר בני אהרן
לפי שמלת כהנים עניני' משרתים ואילו לא פירש בני אהרן הייתי אומר שיכהנו
הדינים הללו בכל משרתי המקדש הן כהנים הן לויים הן נתינים הן הזרים
העובדים קצת עבודות המותרות לזרים, והכ' כל אלו אינם צריכים לכל הטהר'
הזאת לפי שאינם נגד ה' תמיד כמו שהם הכהנים ולפי שלא יתכן לפרש כל מה
שהיו צריכים ליזהר אמר למשה שיפרש הוא להם כל דקדוקי הטהרה אשר היו
צריכים לשמור ולכן חזר לומר ואמרת אליהם ר"ל שיאמר להם הוא מעצמו כל
מה שהיו צריכין ליזהר ממנו, וכן אמרו בת"כ אין לי אלא המת מנין לרבות כל
הטומאות הפורשות מן המת ת"ל ואמרת אליהם לרבות כל הטומאות הפורשות
מן המת. ואמר לנפש לא יטמא בעמיו ר"ל שלא יטמא לשום נפש מטום עפ

8 כִּי־קָדֹשׁ הוּא לֵאלֹהָיו׃ וְקִדַּשְׁתּוֹ כִּי־אֶת־לֶחֶם
אֱלֹהֶיךָ הוּא מַקְרִיב קָדֹשׁ יִהְיֶה־לָּךְ כִּי קָדוֹשׁ
9 אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם׃ וּבַת אִישׁ כֹּהֵן כִּי
תֵחֵל לִזְנוֹת אֶת־אָבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת בָּאֵשׁ
10 תִּשָּׂרֵף׃ ס וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל
מֵאֶחָיו אֲשֶׁר־יוּצַק עַל־רֹאשׁוֹ ׀ שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה
וּמִלֵּא אֶת־יָדוֹ לִלְבֹּשׁ אֶת־הַבְּגָדִים אֶת־רֹאשׁוֹ
11 לֹא יִפְרָע וּבְגָדָיו לֹא יִפְרֹם׃ וְעַל כָּל־נַפְשֹׁת

וואָרדען, זאָללען זיא הייראַטהען; דען איין זאָלכער איזט זיינעם
8 גאָטטע הייליג. דוא מוסט איהן הייליג האַלטען, דען ער זאָלל דיא
אָפּפערשפייזע דיינעס גאָטטעס דאַרברינגען; ער מוס דיר הייליג זיין,
9 דען איך דער עוויגע, דער אייך הייליגט, בין זעלבסט הייליג. דיא
טאָכטער איינעס פריעסטערס, דיא זיך דער הורעריי ערגיבט, האַט
10 איהרען פאַטער ענטווייהט, זאָלל פערברענט ווערדען. דער פריס־
טער אַבער, וועלכער אונטער זיינען ברידערן דער פֿאָרנעהמסטע
איזט, אויף דעססען הויפט זאַלבעהל געגאָססען, אונד דער אין זיין
אַמט איינגעזעטצט וואָרדען, דאַס ער דיא אָבערפריעסטערליכע
קליידונג טראַגען דאַרף, דער זאָלל ביים איינעם טרויערפאַללע זיין
הויפטהאַאַר ניכט ווילד וואַכסען לאַססען, זיינע קליידער ניכט צערייסען.
11 אונד צו קיינער לייכע קאָממען, זעלבסט אַן פאַטער אונד מוטטער

מנחה חדשה.

מעמיו כי עם הכהני' לבד ועם הלויים לבד ועם ישרא' לבד וכולם יקראו עמיו, אבל שאר עמים שאינם עמיו והם עע"ז אינם מטמאין כלל כי בנאת נפשם כי מתו כשארו ככלי חרס שנשבר, אבל על קרוביו שהם שארית בשרו ראוי לו ליטמא להם כי בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל כי הקרובים הם כאיש אחד וקנתם מתים בעון קנתם וקנתם מתים להעניש קנתם והכל בדין ובצדק ובמשפט כי הצור תמים פעלו, ובביאור אמרה תור' ונתתי את פני באיש ההוא ובמשפחתו לפי שאין לך משפח' שיש בה מוכס שאין כולה מוכסים כי בלי ספק הקרובים מכמים על קרוביהם והם יוכיחם בינם לבינם וא"כ במיתת הקרוב כאבל אני בשרו ויראה ויקח מוסר ויכנע לבבו הערל וישוב אל ה' וירחמהו בהתאבלו עליו, יהי' הקרובים אשר הם שארית הבשר ידועים ולא הי' צריך לפרש א ותם ולא

מֵ֥ת לֹ֣א יָבֹ֑א לְאָבִ֥יו וּלְאִמּ֖וֹ לֹ֥א יִטַּמָּֽא׃ וּמִן־ 12
הַמִּקְדָּשׁ֙ לֹ֣א יֵצֵ֔א וְלֹ֣א יְחַלֵּ֔ל אֵ֖ת מִקְדַּ֣שׁ אֱלֹהָ֑יו
כִּ֡י נֵ֠זֶר שֶׁ֣מֶן מִשְׁחַ֧ת אֱלֹהָ֛יו עָלָ֖יו אֲנִ֥י יְהוָֽה׃
וְה֕וּא אִשָּׁ֥ה בִבְתוּלֶ֖יהָ יִקָּֽח׃ אַלְמָנָ֤ה וּגְרוּשָׁה֙ 13 14
וַחֲלָלָ֣ה זֹנָ֔ה אֶת־אֵ֖לֶּה לֹ֣א יִקָּ֑ח כִּ֛י אִם־בְּתוּלָ֥ה
מֵעַמָּ֖יו יִקַּ֥ח אִשָּֽׁה׃ וְלֹֽא־יְחַלֵּ֥ל זַרְע֖וֹ בְּעַמָּ֑יו כִּ֛י 15
אֲנִ֥י יְהוָ֖ה מְקַדְּשֽׁוֹ׃ ס שני וַיְדַבֵּ֥ר 16

זיך ניכט פֿערונרייניגען. אויך דעסוועגען ניכט אויס דעם הייליג־ 12
טהומע געהען, דאמיט ער דאס הייליגטהום זיינעס גאָטטעס ניכט
ענטווייהע; דען דיא קראָנע, נעמליך דאָס אַלבעהל זיינעס גאָטטעס, רוהט אויף
זיינעם הויפטע; איך, דער עוויגע! ער זאָל איינע פֿרויא אין 13
איהרעם יונגפֿערנשטאַנדע הייראַטהען. איינע וויטטווע, פֿער־ 14
שטאָססענע, ענטווייהטע אָדער איינע הורע, אַללע דיעזע זאָל
ער ניכט הייראַטהען, זאָנדערן איינע יונגפֿער אויס זיינער נאַציאָן זאָל
ער הייראַטהען. ער זאָל זיינען זאַאמען ניכט בייא דער נאַציאָן 15
ענטווייהען, דען איך בין דער עוויגע, דער איהן הייליגט. דער 16

מנחה חדשה.

פירשתם התור' כ"א להוציא אחותו הנשואה אחר היא שאר בעלה ולא שארו כי כבר היו לבשר אחד, ולכן האמכ' מן האירוסין שעדין לא נתיחדה עם בעלה עדין היא קרובה אליו ועדין היא שארו ומטמא לה. ואמר שהאם שאינה הוגנת לו ולא התירתה לו התור' שאינה חשובה אשתו ליטמא לה ואף אם תהי' האם היא מישרא' מאחר שהוא מחולל מכהונתו בה הוא שאמר לא יטמא בעל בעמיו להחלו, כי באומרו בעל ירצה שהוא אומר על אשתו שהוא לה בעל ובאומרו בעמיו הוא אומר אפילו היא ישראלית שהיא יותר כשירה לו מן הגוי' ואמר שלא יטמא לה מאחר שהיא להחלו. והזהירם שלא יקרחו קרחה בראשם ושלא יגלחו פאת זקנם ושלא ישרטו שרטת ואע"פ שכבר הוזהרו בכלל ישרא' ומכ"כ לפי שקדושתם חמור' מקדושת ישרא' אבל הכוונה היא להזהירם על מה שלא נזהרו בו ישרא' והוא כי בישרא' אמר ושרט לנפש לא תתנו וגו' ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת שלא הקפידה בשרט ובקרח' זולתי בהיותם על מת, אבל אם טבעה ספינתו בים לא הקפידה התור' אם ישרט בשרו או אם יקרח קרחה בראשו אבל הכהנים להיותם מזומנים לעבוד את ה' תמיד ראוי שיהיו תמיד שלמים בגופם ושלא יחבלו עצמם ולכן לא הזהיר בהם

17 יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר
אִישׁ מִזַּרְעֲךָ לְדֹרֹתָם אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ מוּם לֹא
18 יִקְרַב לְהַקְרִיב לֶחֶם אֱלֹהָיו: כִּי כָל־אִישׁ אֲשֶׁר־
בּוֹ מוּם לֹא יִקְרָב אִישׁ עִוֵּר אוֹ פִסֵּחַ אוֹ חָרֻם
19 אוֹ שָׂרוּעַ: אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר־יִהְיֶה בוֹ שֶׁבֶר רָגֶל
20 אוֹ שֶׁבֶר יָד: אוֹ־גִבֵּן אוֹ־דַק אוֹ תְּבַלֻּל בְּעֵינוֹ

17 עוויגע רעדעטע פערנער מיט משה, וויא פאלגט:. זאגע אהרן פאלגענדעס: ווען יעמאנד פאן דיינען נאכקאממען אין קינפטיגען צייטען איינען לייבעספעהלער האבען ווירד, זאָל ער ניכט הערבייקאממען,
18 אפפערשפייזע זיינעס גאטטעס דארצובריינגען. דען עס געציעמט זיך ניכט, דאס איין מאן, דער איינען לייבעספעהלער האט, הערבייקאממע, איין מאן, דער בלינד אָדער לאהם איסט, דער איין איינגע־
19 דריקטע נאזע האבע אָדער איין גליעד צו לאנג האט. איין מאן, דער
20 דען פוס אָדער דיא האנד געבראָכען. איין בוקקליכטער אָדער צווערג, איינער, דעם דאס וייסע אין אויגע מיט דעם שווארצען פערמישט

מנחה חדשה.

למת ולא לנפש, ולכן הטיל עוד בין לא יקרחו קרח' ובין לא ישרטו שרטת הקפת פאת הראש לומר כשם שזו אינה על מת כך האחרות אינם ג"כ על מת, ואע"פ שכבר למדו חז"ל מג"ש שאינן חייבים כ"א על מת מ"מ כיון שלא הוזכר בהם בפירוש הנה יהי' ראוי להם ליזהר מעצמם בכל זה לסבת שיהיו מוכנים לעבודת הש"י כי לא לחנם תמנע התור' מלהזכיר בהם מה שהזכיר בישראל כי הפרש גדול יש בין מי שהוזהר בפירוש למי שנדרשה אזהרתו מג"ש, וכדי שתמשך קדושתם לזרעם אחריהם ושיהי' זרעם נכון לפניה' כשר והגון מתחלת בריאתם צוה אותם שלא יקחו אש' זונה וחללה וגרושה מאשה לפי שכל אלו דעתן תמיד לזולת בעליהן ולכן לא יצאו ולדותיהם הגונים כי המחשבה כבר ידעת שהיא העיקר לכשרות הזרע, אבל האלמנ' מותרת להם כי כבר נתיאשה מבעלה בראות' כי גוע ואיו, אבל הכהן הגדול שצריך שתהי' קדושתו למעלה מקדושת שאר כהנים נאסרה עליו גם האלמנה כי בנדמה ולפעמים תהי' מחשבתה עמו ואף אם כבר נתיאשה מלראותו, ונאסר ג"כ לבוא ליטמא לקרובים אשר הותרו שאר כהנים, והכנים בין הענין הזה ר"ל בין אזהרת כהן הדיוט לאזהרת כ"ג ענין בת כהן כי תחל לזנות ללמדנו שהבני' שאינם הגונים התחלת פסולם היא

אוֹ גָרָב אוֹ יַלֶּפֶת אוֹ מְרוֹחַ אָשֶׁךְ׃ כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־ 21
בּוֹ מוּם מִזֶּרַע אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לֹא יִגַּשׁ לְהַקְרִיב אֶת־
אִשֵּׁי יְהוָה מוּם בּוֹ אֵת לֶחֶם אֱלֹהָיו לֹא יִגַּשׁ
לְהַקְרִיב׃ לֶחֶם אֱלֹהָיו מִקָּדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים וּמִן־ 22
הַקֳּדָשִׁים יֹאכֵל׃ אַךְ אֶל־הַפָּרֹכֶת לֹא יָבֹא וְאֶל־ 23
הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִגַּשׁ כִּי־מוּם בּוֹ וְלֹא יְחַלֵּל אֶת־
מִקְדָּשַׁי כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם׃ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־ 24
אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו וְאֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ

מיזט ; ווער דיח טרחָקקענע חָדער פֿייכֿטע קרעטצע חַן זיך החַט, חָדער
דעם דיח הָדען צערדריקקט זינד. ווער פֿחָן דען נחַכקָממען חהרן'ס 21
חיינען לייבעספֿעהלער החַט, דחַרף ניכֿט הינצוטרעטען, דיח פֿייערחָפּפֿער
גָטטעס דחַרצובריינגען, ער החַט חיינען לייבעספֿעהלער, מוס ניכֿט
הינצוטרעטען, דיח חָפּפֿערשפּייזע זיינעס גָטטעס דחַרצובריינגען.
ער קחַן צווחַר דיח חָפּפֿערשפּייזע זיינעס גָטטעס, זָוואָהל פֿחָן חַללער 22
הייליגסטען חַלז פֿחָן הייליגען עססען. נור דחַרף ער ניכֿט הינטער דען 23
פֿחָרהחַנג קָממען, חונד ניכֿט צום חַלטחַר הינטרעטען, דען ער החַט
חיינען לייבעספֿעהלער, ער זָאָלל מיינע הייליגטהימער ניכֿט ענטווייהען,
דען חיך, דער עוויגע, החַבע זיח געהייליגט. משה טרוג דיעזעס 24
דעם אהרן, זיינען זָהנען חונד חַללען קינדערן ישראל'ס פֿחָר.

מנחה חדשה.

מן הבטן כי המחשב' פועלת הן לשבח הן לגנאי, ולכן אמר את אבי' היא מחללת לומר שגם אבי' הוא מחולל בכך בפי כל שומעיו במה שיאמרו שלא יתכן לצאת רשעה אשר כזאת כי אם ממעין נרפש ומקור משחת שהי' בתחלת בריאתה שום פיסול הן במחשב' כגון שהי' אחד מהם נותן דעתו על זולת זוגו הן במעשה שהנהיגו שום פריצת בשעת חבורם כי הצדיק במעשהו זה לא יוליד רשע בשום פנים כי תחת חטה לא יצא חוח. וכבר גילה לנו סוד זה הרמב"ן בפ' אתם נצבים, וכבר ידעת כל מה שאז"ל על הדבר הזה שאים למה חרשים מפני מה וכו', וא"כ ענין בת כהן הוא להזהיר את הכהנים לשמור משמרת הקדושה והפרישו' ושלא ישא נשים שאינן הגונות כדי שיהי' זרעם נכון לפניהם לכל דבר המזבח ולמבית לפרכת, ולכן סמך עוד לזה ענין מומי הכהנים לומר שכל המומים האלה הם באים מעיקר הבריא' ומהכנסים הפרוצות כמ"ש ז"ל שאים

כב

1/2 וַיְדַבֵּר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן
וְאֶל־בָּנָיו וְיִנָּזְרוּ מִקָּדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וְלֹא יְחַלְּלוּ
אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי אֲשֶׁר הֵם מַקְדִּשִׁים לִי אֲנִי יְהֹוָה׃
3 אֱמֹר אֲלֵהֶם לְדֹרֹתֵיכֶם כָּל־אִישׁ ׀ אֲשֶׁר־יִקְרַב
מִכָּל־זַרְעֲכֶם אֶל־הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל לַיהֹוָה וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ
4 הַהִוא מִלְּפָנַי אֲנִי יְהֹוָה׃ אִישׁ אִישׁ מִזֶּרַע אַהֲרֹן
וְהוּא צָרוּעַ אוֹ זָב בַּקֳּדָשִׁים לֹא יֹאכַל עַד אֲשֶׁר

1/2 דער עוויגע שפראך פערנער צו משה, וויא פאלגט:. זאגע אהרן
אונד זיינען זאהנען, דאס זיא זיך צו ווייהען דער היילגטהימער דער
קינדער ישראל׳ס ענטהאלטען (דאמיט זיא מיינען היילגען נאמען ניכט
ענטווייהען), וועלכע זיא נאמליך מיר הייליגען; איך, דער עוויגע!.
3 זאגע איהנען: אין צוקינפטיגען צייטען, ווער פאן אייערן נאכקאממען
דען היילגטהימערן, וועלכע דיא קינדער ישראל׳ס מיר הייליגען, זיך
נאהעט (אונד דאפאן איססעט נאמליך) זא לאנגע איינע אונרייניגקייט
אן איהם איזט, דיזעלבע פערזאן זאלל פאר מיינען אויגען אויזגע־
4 ראטטעט ווערדען; איך, דער עוויגע!. וועלכער מאן פאן דען נאכ־
קאממען אהרן׳ס דען אויסזאטץ אדער זאאמענפלוס האט, זאלל פאן דען
היילגטהימערן ניכטס עססען, ביז ער ריין ווירד; ווער עטוואס בעז

מנחה חדשה.

מפני מה וכו׳, וסמך לזה משמרת הטהר׳ בהכנס למקדש ושיזהרו מאד מכל טומא׳ והזהירם על שלא יאכלו נבל׳ וטרפ׳ ואם כבר נזהרו בה בכלל ישראל והסב׳ לפי שאיסורי הנבל׳ והטריפ׳ הוא סבת שהם טמאים ומטמאין, והכהני׳ שהם משרתי המקדש הם צריכים לשמור משמרת הטהר׳ יותר מישראל לכן ייחדם לעצמם פעם אחרת לומר שיזהרו מכל ספק שיסתפק להם בנבילה וטריפ׳ ואפילו הספק אחר הדעת נותנת להכשיר יחמירו הם על עצמם לאסרו כמו שבא בקבל׳ כל נביל׳ וטרפה מן העוף והבהמ׳ לא יאכלו הכהנים שרצה לומר במלת כל כלל שכל ספק שיסתפק בהם שהוא לאסור, ולכן אמר הנביא נפשי לא מטומא׳ ונבל׳ וטרפה לא אכלתי ובשר פיגול לא בא בפי, ואז״ל שלא אכל בשר כוס כוס, ומ״ש ג״כ נביל׳ וטרפ׳ לא אכלתי ר״ל שהי׳ יודע בוודאי שמעולם לא אכל נביל׳ וטרפ׳ והכוונה לומר שהי׳ בודק בע׳ טרפיות וכל בספק

יִטְהָר וְהַנֹּגֵעַ בְּכָל־טְמֵא־נֶפֶשׁ אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר־
תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת־זָרַע׃ אוֹ־אִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל־ 5
שֶׁרֶץ אֲשֶׁר יִטְמָא־לוֹ אוֹ בְאָדָם אֲשֶׁר יִטְמָא־
לוֹ לְכֹל טֻמְאָתוֹ׃ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע־בּוֹ וְטָמְאָה 6
עַד־הָעָרֶב וְלֹא יֹאכַל מִן־הַקֳּדָשִׁים כִּי אִם־
רָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם׃ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר וְאַחַר 7
יֹאכַל מִן־הַקֳּדָשִׁים כִּי לַחְמוֹ הוּא׃ נְבֵלָה 8
וּטְרֵפָה לֹא יֹאכַל לְטָמְאָה־בָהּ אֲנִי יְהוָה׃ וְשָׁמְרוּ 9

ריהרט, דאַז אַן אייגער זיילבּ אונריין געוואָרדען ; אָדער וועם דער
זאַאַמען אַבגעגאַנגען איזט. אָדער ווער איין קריעכענדעז טהיער בעז 5
ריהרט, דאַז איהן אונריין מאַכען קאַן, אָדער איינען מענשען, דער
איהן אויך אירגענד איינע אַרט אונריין מאַכען קאַן. דיא פערזאָן, 6
וועלכע איינע זאָלכע אונרייניגקייט בעריהרט, זאָלל ביז אַבענד אונריין
זיין, אונד ניכט עהער פאָן דען היילגטהימערן געניעסען, ביז זיא זיך
פאָרהער געבאַדעט האָט. ווען דאַן דיא זאָננע אונטערגעגאַנגען 7
איזט, זאָלל ער ריין זיין, אונד נאַכהער ווידער פאָן דען היילגטהימערן
עססען דירפען, דען דיעזעז איזט זיינע שפייזע. אויסגעפאַללענעז 8
אונד צעררישענעז זאָלל ער ניכט עססען, אונד דאַדורך אונריין ווערדען;
איך, דער עוויגע!. זיא זאָללען דאַז וואָהל בעאָבאַכטען, וואַז איך 9

מנחה חדשה.

שהי׳ מסתפק לו בא׳ מהם הי׳ מחמיר על עצמו ולא הי׳ אוכלו וכ״ז לרוב שמירתו טהרת המקדש כי כהן הי׳ והנבל׳ מטמאה בבית הבליעה ולזה הקפידה התור׳ שיזהרו הכהנים מלאכול נבל׳ וטרפה והעמים עליהם שיבדקו בכל האיברים שהטריפ׳ נמצאת בהם וגם בכל הדברים שתתנבל בהם כאילו תאמר בדיקת הסכין וכל הדברים המפסידים את השחיט׳ כדי שלא יביאו חשש טומא׳ למקדש מה שלא הזהיר את ישרא׳.

ואחר שהזהיר על מומי המקריבים הזהיר על מומי הקרבנים והזהיר על שור וכשב ועז כי יולד שיהי׳ ז׳ ימים תחת אמו, וכבר פירשנו הטעם בפ׳ כי תזריע. ואחרי הכשר הקרבנים והמקריבים הזכיר מועדי ה׳ המקודשים לפי שעיקר הקרבנות היו בחגים ובמועדים והזכיר גם השבת עמהם ואם שכבר היינו מוזהרים עליו להורות על עוצם קדושת השבת על כל שאר המועדים, שאילו

אֶת־מִשְׁמַרְתִּי וְלֹא־יִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא וּמֵתוּ בוֹ
10 כִּי יְחַלְּלֻהוּ אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם׃ וְכָל־זָר לֹא־
יֹאכַל קֹדֶשׁ תּוֹשַׁב כֹּהֵן וְשָׂכִיר לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ׃
11 וְכֹהֵן כִּי־יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיַן כַּסְפּוֹ הוּא יֹאכַל בּוֹ
12 וִילִיד בֵּיתוֹ הֵם יֹאכְלוּ בְלַחְמוֹ׃ וּבַת־כֹּהֵן כִּי
תִהְיֶה לְאִישׁ זָר הִוא בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא
13 תֹאכֵל׃ וּבַת־כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה
וְזֶרַע אֵין לָהּ וְשָׁבָה אֶל־בֵּית אָבִיהָ כִּנְעוּרֶיהָ

איהנען אויפטראגע, דאמיט זיא זיך קיינע שולד אויפלאדען, אונד
דאראן שטערבען, ווען זיא זאלכעס ענטווייהען; איך, דער עוויגע,
10 הייליגע זיא!. קיין געמיינער זאלל עטוואס הייליגעס עססען; דער הויז־
בעדיענטע איינעס פריעסטערס אונד דער טאגעלעהנער זאלל ניכטס היילי־
11 געס עססען. ווען אבער איין פריעסטער איינע פערזאן פיר געלד ער־
קויפט האט, זא קאן זיא דאפאן עססען; זא אויך איין זיינעם הויזע גע־
12 בארנע שקלאפען קאננען פאן זיינער שפייזע מיט עססען. ווען איינעס
פריעסטערס טאכטער איינען געמיינען הייראטהעט, זא דארף זיא ניכט
13 מעהר פאן דען הייליגען גאבען עססען. ווען אבער דיא טאכטער
איינעס פריעסטערס וויטטווע אדער געשיעדען ווירד, אונד האט קיינע
קינדער, זא קאן זיא ווידער אין איהרעס פאטערס הויז צוריקקעהרען,

מנחה חדשה.

לא הזהיר על השבת בכלל המועדים היינו אומרים שקדושתן שוה באמרנו הנה הש"י צוה על השבת בפני עצמו ועל המועדים בפני עצמן וא"כ זה קדש וזה קדש וכמו שהקפיד הש"י על קדושתו של זה כך הקפיד על קדושתו של זה, ולכן שתף אותו עם המועדים לומר פקח עיניך קודם כל דבר במה שהזהרתיך על מצות השבת שהוא אסור בכל מלאכ' הן מלאכת עבודה הן זולתה כמ"ש כל מלאכ' לא תעשו ולא פרט בה מלאכת עבודה ונתן הסבה ואמר לפי שבת היא לה' כי קדושת היום הוא בעצמו של שבת לפי שקדוש היום לאלהינו ואין קדושתו תלוי' בישרא' כשאר המועדים שקדושתם תלוי' בקדוש החדש אשר הוא מסור לב"ד ולכ"א בתחלה אשר תקראו אותם ר"ל שתקראו אותם מקראי קדש ודאי כי כן יראה ממלת אשר ובשאר המועדים אמר מקראי קדש ר"ל שיכריזו עליו יקודש החדש כדי שידעו יום המועד. הנ' לא כתבנו כמה פעמים מ"ש הרב

מִלֶּחֶם אָבִיהָ תֹּאכֵל וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ׃
וְאִישׁ כִּי־יֹאכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה וְיָסַף חֲמִשִׁיתוֹ עָלָיו 14
וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת־הַקֹּדֶשׁ׃ וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת־קָדְשֵׁי בְּנֵי 15
יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר־יָרִימוּ לַיהוָה׃ וְהִשִּׂיאוּ אוֹתָם 16
עֲוֺן אַשְׁמָה בְּאָכְלָם אֶת־קָדְשֵׁיהֶם כִּי אֲנִי יְהוָה
מְקַדְּשָׁם׃ פ שלישי
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן 17 18
וְאֶל־בָּנָיו וְאֶל כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם
אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר בְּיִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ לְכָל־נִדְרֵיהֶם וּלְכָל־נִדְבוֹתָם

וויא אין איהרער יוגענד, אונד פאן איהרעס פאטערס שפייזע עססען;
קיין געמיינער אבער דארף דאפאן עססען. ווען יעמאנד עטוואס היילי־ 14
געס אויז אירטהום גענייסט: זא זאלל ער דען פינפטען טהייל דאצו
לעגען, אונד זא דעם פריעסטער דאז הייליגע ערשטאטטען. זיא 15
זעלבסט זאללען דיא הייליגטהימער דער קינדער ישראל'ס ניכט ענט־
ווייהען, וועלכע זיא נעמליך, דעם עוויגען צו עהרען, אויפהעבען.
אונד ניכט פערשולדונג אויף זיך זעלבסט לאדען, אינדעם זיא איהרע 16
הייליגטהימער פערצעהרען, דען איך, דער עוויגע, הייליגע זיא.
פערנער שפראך דער עוויגע צו משה וויא פאלגט: רעדע מיט אהרן, 17 18
מיט זיינען זאהנען אונד מיט אללען קינדערן ישראל'ס, אונד זאגע איהנען,
וועלכער מאן אויז דעם הויזע ישראל'ס, אדער איין פרעמדער אין ישראל,
דער איין אפפער ברינגען וויל, עז זייא וועגען געליבדע אדער אויז
פרייוויליגע געשענקע, דאס זיא נעמליך איין גאנצאפפער דעם

מנחה חדשה.

בענין המצות אשר נתברר טעמם בתור' שאין לנו יכולת לומר שאין להם טעם אחר אבל יש להם טעמים לאין מספר וראייתו מה שאמר' התור' בשבת פעם אחת זכר למעש' בראשית ופעם אחרת זכר ליציאת מצרים וגו', וכש"כ שלא יחשוב הוא ולא זולתו שמה שביאר הוא מטעמי התור' שהוא הטעם הנכון שאין אחריו טעם, וכבר כתבתי לך בתחלת ויקרא מ"ש חנוך על טעמי הרב המורה שהוא אחרת עמו בלי ספק אבל כל אחד מושיט למקום שידו מגעת ולכן לא

19 אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהוָה לְעֹלָה׃ לִרְצֹנְכֶם תָּמִים
20 זָכָר בַּבָּקָר בַּכְּשָׂבִים וּבָעִזִּים׃ כֹּל אֲשֶׁר־בּוֹ
מוּם לֹא תַקְרִיבוּ כִּי־לֹא לְרָצוֹן יִהְיֶה לָכֶם׃
21 וְאִישׁ כִּי־יַקְרִיב זֶבַח־שְׁלָמִים לַיהוָה לְפַלֵּא־נֶדֶר
אוֹ לִנְדָבָה בַּבָּקָר אוֹ בַצֹּאן תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן
22 כָּל־מוּם לֹא יִהְיֶה־בּוֹ׃ עַוֶּרֶת אוֹ שָׁבוּר אוֹ־חָרוּץ
אוֹ־יַבֶּלֶת אוֹ גָרָב אוֹ יַלֶּפֶת לֹא־תַקְרִיבוּ אֵלֶּה
לַיהוָה וְאִשֶּׁה לֹא־תִתְּנוּ מֵהֶם עַל־הַמִּזְבֵּחַ
23 לַיהוָה׃ וְשׁוֹר וָשֶׂה שָׂרוּעַ וְקָלוּט נְדָבָה תַּעֲשֶׂה

19 עוויגען צו עהרען ברינגען וואָללעט. זור גנאַדע אויפגענאָממען צו
ווערדען, מוס עס אָהנע לייבעספעהלער, מאַננליכעס געשלעכטס, פאָן
20 רינדפיעה, שאַאַפען אָדער ציעגען זיין. וואַס איינען פעהלער האַט,
מיסט איהר ניכט דאַרברינגען, דען עס ווירד ניכט זור גנאַדע אויפגע־
21 נאָממען ווערדען. ברינגט יעמאַנד איין פרידענסאָפפער, דעם עוויגען
צו עהרען, אַלס איין בעזאָנדערעס געליבדע, אָדער אַלס פרייוויליגעס
געשענק, פאָן רינדפיעה אָדער קליינפיעה, זאָ מוס עס אָהנע מאַנגעל,
ווען עס גנעדיג אויפגענאָממען ווערדען זאָלל, עס מוס גאַר קיינען לייבעס־
22 פעהלער האַבען. וואַס מיט בלינדהייט בעהאַפטעט, געברעכליך,
פערשטיממעלט איזט, וואַס וואַרצען האַט, מיט טראָקקענער אָדער
פייכטער קרעטצע בעהאַפטעט איזט, זאָלכע שטיקקע מיסט איהר ניכט
דעם עוויגען צו עהרען דאַרברינגען, אויך קיין פייעראָפפער דאַפאָן
23 דעם עוויגען צו עהרען אויף דען אַלטאַר לעגען. איינען אָכסען אָדער
איין לאַם דאַס איין גליעד צו לאַנג אָדער צו קורץ האַט, קאַננסט דו וואָהל

מנחה חדשה.

יחשב לנו אמרנו כת המתלמדים לעזות אם נסמוך על דברי הגדולים ונבאר טעם לשום ענין ע"ד אחרת כי אין אנו בכל זאת מכחישים דבריהם וסומכין על דבריהם חלילה, ובכן אבוא מאשר תשיג ידי לענין המועדים ואומר: כי ענין הפסח מאחר שהתור' ביארה שהוא תועבת מצרים להיותם עובדים למזל טלה שאין לנו לדבר בו כלל שאין לך טעם גדול מזה היותם זובחים את תועבת מצרים לעיניהם ושיניהם קהות ולא שלטה ידם עליהם בהיותם משתעבדים

אֹתוֹ וְלְנֵדֶר לֹא יֵרָצֶה׃ וּמָעוּךְ וְכָתוּת וְנָתוּק 24
וְכָרוּת לֹא תַקְרִיבוּ לַיהוָה וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ׃
וּמִיַּד בֶּן־נֵכָר לֹא תַקְרִיבוּ אֶת־לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם 25
מִכָּל־אֵלֶּה כִּי מָשְׁחָתָם בָּהֶם מוּם בָּם לֹא יֵרָצוּ
לָכֶם׃ ס וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה 26
לֵּאמֹר׃ שׁוֹר אוֹ־כֶשֶׂב אוֹ־עֵז כִּי יִוָּלֵד וְהָיָה שִׁבְעַת 27
יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה
לְקָרְבַּן אִשֶּׁה לַיהוָה׃ וְשׁוֹר אוֹ־שֶׂה אֹתוֹ וְאֶת־בְּנוֹ 28

צום פֿרייווילליגען געשענק מאַכען, אָבער פֿיר איין געלאָבדע ווירד עס
ניכט וואָהל אויפֿגענאָממען. איין שטיקק, דעססען האָדען צערדריקקט, 24
צערקוועטשט, אויסגעריססען אָדער פֿערשניטטען זינד, זאָללט איהר ניכט
דעם עוויגען צו עהרען דאַרברינגען, אין אייערעם לאַנדע זאָללעס ניכט
מאַכען. אויך פֿאָן דער האַנד איינעס אויסלענדערס דערגלייכען ניכט 25
אַננעהמען, אום עס צור אָפּפֿערשפּייזע אייערעס גאָטטעס דאַרצובריינגען;
זיא האָבען איינע פֿערשטיממעלונג אַן זיך, אויך איינען לייבעספֿעהלער,
אונד קענען אייך ניכט צור גנאָדע אויפֿגענאָממען ווערדען. דער 26
עוויגע שפּראַך צו משה, וויא פֿאָלגט:. איין אָכזקאַלב, שאַאַפֿלאַם 27
אָדער ציגענלאַם, דאַס געבאָהרען ווירד, זאָלל זיעבען טאַגע בייא זיינער
מוטטער בלייבען; פֿאָם אַכטען טאַגע אַבער אַן, אונד ווייטער, ווירד
עס טיכטיג צום פֿייעראָפּפֿער, דעם עוויגען צו עהרען. איהר דירפֿט 28
אויך פֿאָן רינד, אָדער שאַאַפֿפֿיעה, ניעמאַלס דאַס פֿיעה נעבסט זיינעם

מנחה חדשה.

בהם בכל מיני עבודות קשות וצריכים אנו לזכור בכל שנה ושנ' הנס הגדול הזה, וגם הוצ' זכר שביציאת מצרים נשא העם את בצקו טרם יחמץ אבל אין זה הנס כמדרגת הנס הראשון ואנו עושים לו זכר יותר מן הראשון שנאסר עלינו חמץ כל ז' הימים והיום הראשון והשביעי מקרא קדש ונאסר עלינו בהם כל מלאכת עבוד', אבל על כל פנים יש בדבר התעוררות לדברים אחרים, ומדריכין את עושיהן בדרך השלימות והוא כי הנ' ישראל היו יוצאים מבין אומה טמא' ומלאה גלולים כמו שביארה התור' כמעש' ארץ מצרים וגו', וישרא' היו שקועים בכל מעשיהם והנה הם עתה היו כמתגיירים מדתי מצרים לתורת הש"י אשר הם ב' הפכים והנ' הם קשה מאד על האדם ולכן הוצרכו להאמי,

29 לֹא תִשְׁחֲטוּ בְּיוֹם אֶחָד׃ וְכִי־תִזְבְּחוּ זֶבַח־תּוֹדָה
30 לַיהוָה לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחוּ׃ בַּיּוֹם הַהוּא יֵאָכֵל לֹא־
31 תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר אֲנִי יְהוָה׃ וּשְׁמַרְתֶּם
32 מִצְוֺתַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי יְהוָה׃ וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת־
שֵׁם קָדְשִׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה
33 מְקַדִּשְׁכֶם׃ הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה׃ פ רביעי
1/2 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם מוֹעֲדֵי יְהוָה אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם

29 יונגען אַן איינעם טאַגע שלאַכטען. ווען איהר דעם עוויגען איין עהרען
אונד דאַנקאָפּפער שלאַכטעט, זאָ שלאַכטעט עס, דאַס עס אייך צור
30 גנאַדע אויפגענאָממען ווערדע. אַן דעמזעלבען טאַגע זאָלל עס גע
געססען ווערדען, איהר מוסט ניכטס דאַפאָן אויף דען פאָלגענדען טאַג
31 איבריג לאַססען; איך, דער עוויגע!. בעאָבאַכטעט מיינע געבאָטע,
32 אונד האַלטעט זיא; איך, דער עוויגע!. ענטווייהט מיינען הייליגען
נאַמען ניכט, איך וויל געהייליגט זיין אונטער דען קינדערן ישראל'ס,
33 איך בין דער עוויגע, דער אייך הייליגט. דער אייך אויס דעם לאַנדע
מצרים געפיהרט האַט, אייער גאָטט צו זיין, איך דער עוויגע!.
1/2 דער עוויגע שפּראַך צו משה, וויא פאָלגט:. רעדע מיט דען
קינדערן ישראל'ס, אונד זאַגע איהנען: דיא פעסטטאַגע דעס עוויגען,

מנחה חדשה.

עליהם בדברים הספיים להעתיקם ש הקנה האחר כדי שישארו על התכונה
אשר הוא האמצעי והוא שישתמשו ביצרי מעלי השכל ולא ישתמשו בכחות הנפש
המתאוה כלל אבל ישליכו אותה מנגד עד אשר יקנו נפש חשובה ואח"כ יקחו
ממנה מה שראוי להם לתיקון ולקיום העולם ולכן כאשר עליהם החגין אשר
ידעת ענינו והוצרכו להשתמש במלה אשר הוא הפכו וכבר ידעת ענינו ג"כ,
והנה כאשר כל ז' כי בעשותנו מצות הש"י כא מתחת סבלות ממשלת השבעה
המחמיצין לבו של אדם אשר תשלם הקפתם לשבעת הימים והי' היום הא' והי'
מקרא קדש לומר שתהי' תחלת עשייתנו מצו' זאת וזולתה וכופה לשם הש"י ולא
שתהי' כוונתנו בה למלאות כריסנו או כמצות אנשים מלומדה חלי' ונשאר זה

מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדָי׃ שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה 3
מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ
כָּל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ שַׁבָּת הִוא לַיהוָה בְּכֹל
מוֹשְׁבֹתֵיכֶם׃ פ
אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְהוָה מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ 4
אֹתָם בְּמוֹעֲדָם׃ בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה 5
עָשָׂר לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבָּיִם פֶּסַח לַיהוָה׃
וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חַג הַמַּצּוֹת לַיהוָה 6

אַן װעלכען איהר הײליגע פֿערזאַממלונג פֿערקינדיגען זאָללט, זינד
פֿאָלגענדע: ׃ זעקס טאַגע קאַן מאַן ארבייט פֿערריכטעט 3
װערדען, אַבער זיעבענטען אַבער איזט דער העכסטע פֿייערטאַג צור
הײליגען פֿערקינדיגונג, קיינע קונסטאַרבייט זאָללט איהר אַן דעמזעלבען
פֿעררכטען, עז איזט פֿייערטאַג דעם עוויגען צו עהרען אין אַללען
אייערן װאָהנפּלעטצען. דיעזעז אַבער זינד דיא פֿעסטע דעז עוויגען, 4
אַן װעלכען איהר הײליגע פֿערזאַממלונג פֿערקינדיגען זאָללט, יעדעז
צו זיינער צייט. אים ערסטען מאָנאַט, אַם פֿירצעהנטען טאַגע דעז 5
מאָנאַטז, צווישען ביידען אַבענדען, װירד דאַז פּסח געבראַכט, דעם
עוויגען צו עהרען. אַם פֿונפֿצעהנטען טאַגע דיעזעז מאָנאַטז געהען 6
דיא פֿייערטאַגע דעז אונגעזייערטען ברָאָדטעז אַן, דעם עוויגען צו

מנחה חדשה.

לדורות עולם כדי שנזכור תמיד חסדי הש"י, וגם לכווני אחרת להעיר אותנו
שלא נשכח מלבבנו ולא נתיאש מעבוד את הש"י בכל זמן וזמן כפי הראוי לו, והנ'
תקופת ניסן המשילו אות' בעלי החכמ' לתחלת חיי האדם שהוא הולך והגדל והעדר
שההי' כי ימי הקור והחורף כמשלי' להעדר והסבה בזה ידועה, ומתקופת
ניסן ואילך יתחילו ההוויות להתוות ולכן המשילו ג"כ תקופת תשרי לסוף
חיי האדם וכו', ולכן עתה בתקופת ניסן יתעוררו כל כחות החי והצמח
לעשות פעולותיהם והוצרכנו ליזהר בזה הזמן שלא נלך בו אחר התאוה ושלא
נשתמש בחמץ כלל אבל יהי' מאכלינו המצה השמורה מכל דבר מחמיץ אבל
כבריא יצרנו שיהי' כל עסקיו לעבוד הש"י ולדעת שהכל בא מאתו ושהטבע
וגם כחות העליונים פועלים בשפלים כפי רצונו ית' ולא יותר כי כולם אינו
במדרגת הסוס אל הרוכב והגרזן אל החוצב בו, וכדי להיישירנו עוד על

7 שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ׃ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־
קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃
8 וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא
תַעֲשׂוּ׃ פ
9 10 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וּקְצַרְתֶּם אֶת־קְצִירָהּ
וַהֲבֵאתֶם אֶת־עֹמֶר רֵאשִׁית קְצִירְכֶם אֶל־

7 עהרען: זיעבען טאַגע זאָלט איהר אונגעזייערטעז ברָאָד עססען. אַם
ערסטען טאַגע היילִיגע פֿערזאַממלונג פֿערקינדיגען, אונד קיינע האַנד־
8 ווערקסאַרבייט פֿערריכטען. אונד זיעבען טאַגע הינדורך דעם עוויגען
פֿייעראָפּפֿער בריינגען, אַם זיעבענטען אַבערמאַלס היילִיגע פֿערזאַממ־
לונג פֿערקינדיגען, אונד קיינע האַנדווערקסאַרבייט פֿערריכטען.
9 10 פֿערנער שפּראַך דער עוויגע צו משה, וויא פֿאָלגט: רעדע מיט
דען קינדערן ישראל׳ס, אונד זאַגע איהנען: ווען איהר אין דאַס לאַנד,
דאַס איך איינגעבען ווערדע, קאָממעט, אונד ערנדטע האַלטען
ווערדעט, זאָ זאָללט איהר איינען עומר, דיא ערסטלינגע איירער

מנחה חדשה.

זאת הכוונה שנדע שהכל בא מאת הש״י ציוה אותנו שנקריב את העומר בזה הזמן עצמו למחרת י״ט הראשון לומר שלא תחשוב מאחר שאנו רואים טבע הזמנים בכל שנה ושנה שלסבת נטיית השמש מהרובע המיושב שיגבר הקור בימי הסתו והוא סבת רבוי הגשמים, ׳וכאשר תשוב השמש למזלות הצפוניים יגדל החום לסבת התקרבו אלינו ויהי׳ סבה לבישול הפירות ולהתחזקם לא תחשוב שהדבר כן ושאין שם סבה אחרת מכרחת ומנהגת את הטבע הזה לעשות כן, אבל צריך שתדע שהכל בא מאת הש״י וכל הטבעים הם בידו במדרגת הגרזן והמשור, ולכן ציוה אותנו שלא נשלח מגל בקציר ושלא נאכל לחם וקלי וכרמל עד שנביא את העומר להניף לפני הש״י ושנודה לפניו שהכל בא מאתו ית׳ ושהוא פועל בעליונים ובתחתונים כרצונו ואפילו בכל זרע זרוע אשר יראה שסבת הוייתו הקור והחום אנו מודים בהבאת העומר הזה שהוא ית׳

11 הַכֹּהֵן: וְהֵנִיף אֶת־הָעֹמֶר לִפְנֵי יְהוָה לִרְצֹנְכֶם
12 מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת יְנִיפֶנּוּ הַכֹּהֵן: וַעֲשִׂיתֶם בְּיוֹם
הֲנִיפְכֶם אֶת־הָעֹמֶר כֶּבֶשׂ תָּמִים בֶּן־שְׁנָתוֹ
13 לְעֹלָה לַיהוָה: וּמִנְחָתוֹ שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן אִשֶּׁה לַיהוָה רֵיחַ נִיחֹחַ וְנִסְכֹּה
14 יַיִן רְבִיעִת הַהִין: וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא
תֹאכְלוּ עַד־עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עַד הֲבִיאֲכֶם אֶת־
קָרְבַּן אֱלֹהֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל
15 מֹשְׁבֹתֵיכֶם: ס וּסְפַרְתֶּם לָכֶם
מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם אֶת־עֹמֶר

11 ערנדטע דעם פריעסטער בריגגען. דיעזער זָאלל מיט דעם עומר
חיינע וועבדונג מאַכען פָאר דעם עוויגען, חייך גנאַדע חויזצו ווירקען;
דען טאַג נאָך דעם פעסטע זָאלל דער פריעסטער דאַמיט דיא וועבדונג
12 מאַכען. אַן דעם טאַגע, דאַ דיעזעז געשיעהט, זָאללט חיהר, דעם
עוויגען צו עהרען, חיין יאָהריגעז לאַמם, אָהנע וויבעלפעהלער, צום
13 גאַנצאָפּפער בריגגען: דאַז שפּייזעאָפּפער דאַצו, צווייא צעהנטעל
פיינעז מעהלז מיט אָהל חייגגעריהרט, אַלז חיין פייעראָפּפער דעם עוויגען
צו עהרען, צום אַנגענעהמען געריך, דאַצו דאַז טראַנקאָפּפער,
14 חיין פירטעל הין וויין. ברָאד, אַנגענעהמעל אודר גרינע קָארנער
דירפט חיהר ניכט עססען, ביז אַן עבען דיעזעם טאַגע, ביז חיהר דאַז
אָפּפער חייערז גאָטטעז געבראַכט האַבט; דיעזעז זייא חיין עוויגעז
געזעטץ פיר חייערע נאַכקאָממען אין אַללען חייערען וואָהנפּלעטצען.
15 חיהר זאָללט אויזער פאָם אַנדערן טאַגע דעז פייערטאַגעז, פאָם טאַגע,

מנחה חדשה.

סבת הויתו ולכן הי' הכהן מניף אותו לומר שאין לנו מושיע בלתו לא למעלה ולא למטה ולא לפנים ולא לאחור, והנה היו גם הכהנים נהנים מן העומר הזה שלא היו מקריבים ממנו זולת קומצו וקומץ הלבונה כשאר כל שאר מנחות כי גם הוא נקרא מנחה כמ"ש בפ' ויקרא ואם תקריב מנחת בכורי' וגו', והוא שהיו טוחנים אותו ומפרישין מסולתו המשובח שיעור המנחה שהוא עשרון א' ומאותו עשרון אין מקריבין ממנו זולת מלא קומצו של כהן והשאר הי' לכהנים

16 התנופה שבע שבתות תמימת תהיינה: עד
ממחרת השבת השביעת תספרו חמשים יום
17 והקרבתם מנחה חדשה ליהוה: ממושבתיכם
תביאו לחם תנופה שתים שני עשרנים סלת
18 תהיינה חמץ תאפינה בכורים ליהוה: והקרבתם
על־הלחם שבעת כבשים תמימם בני שנה
ופר בן־בקר אחד ואילם שנים יהיו עלה ליהוה
ומנחתם ונסכיהם אשה ריח־ניחח ליהוה:
19 ועשיתם שעיר־עזים אחד לחטאת ושני
20 כבשים בני שנה לזבח שלמים: והניף הכהן

דא איהר דאז עומר דער וועבדונג געבראכט, זיעבען גאנצע וואכען.
16 ביז אויף דען טאג נאך דער זיעבענטען וואכע צעהלט איהר פופציג
טאגע, אונד בריגגט אידאן נייאע שפייזאפפער דעם עוויגען צו עהרען.
17 אויז אייערן וואהנפלעטצען בריגגט איהר צווייא ברארטע, צור וועבדונג,
פאן צווייא צעהנטהייל פייגען מעהל: געזויערט זאלען זיא זיין, אונד אלזגעווייהטע:
ברארד געבאקקען ווערדען; דיעזעז זינד ערסטלינגע דעם עוויגען צו
18 עהרען. נעבסט דיעזען אפפערט איהר זיעבען שטיקקע יאהריגע
לאממער אהנע לייבעזפעהלער, איין יונגעז אבזענרינד אונד צווייא
ווידדער, דיעזע זאללען גאנצעאפפער זיין דעם עוויגען צו עהרען.
נעבסט איהרען שפייזאפפער אונד טראנקאפפער, פאן פייער צו
פערצעהרען, צום אנגענעהמען גערוך, דעם עוויגען צו עהרען.
19 איהר מאכט אויך איינען ציעגענבאקק צום זינדענאפפער אונד צווייא
20 שטיקק יאהריגע לאממער צו פריידענאפפערן. דער פריעסטער זאלל

מנחה חדשה.

לומר שמה שמשגיח הש"י בזה העולם לתת מטר הארץ בעתו הוא בשביל עבדי ה' וצדקת' כי אין צלו להקב"ה בעולמו כי אם ד' אמות של הלכה בלבד, ולהעיר עוד על זאת הכוונה בזה שנקריב ביום הולכת העומר כבש תמים לעולה לומר שנודה לש"י על מה שחננו מן הטוב, ולכן אז"ל שאין הכבש מעכב את העומר ואין העומר מעכב את הכבש אלא כבש ואם אין שם עומר, עומר ואם אין שם כבש, כי כמו שהעומר מורה על שהכל בא מאתו ית' כמו כן הכבש להודות

אֹתָם עַל לֶחֶם הַבִּכֻּרִים תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה עַל־
שְׁנֵי כְּבָשִׂים קֹדֶשׁ יִהְיוּ לַיהוָה לַכֹּהֵן׃ וּקְרָאתֶם 21
בְּעֶצֶם ׀ הַיּוֹם הַזֶּה מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־
מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ חֻקַּת עוֹלָם בְּכָל־
מוֹשְׁבֹתֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם׃ וּבְקֻצְרְכֶם אֶת־קְצִיר 22
אַרְצְכֶם לֹא־תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ בְּקֻצְרֶךָ וְלֶקֶט
קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ פ חמישי

זאמט דעם בראָדטע דער ערסטלינגע, פאָר דעם עוויגען איינע וועבע־
דונג מאַכען מיט דען צוויא לעממערן; זיא זאָללען דעם עוויגען גע־
הייליגט, אונד דעם פריעסטער זיין. אַן עבען דיעזעם טאַגע זאָללט 21
איהר פעסט פערקינדיגען, הייליגע פערקינדיגונג זאָלל עס אייך זיין,
אונד איהר זאָללט קיינע האַנדווערקזאַרבייט פערריכטען; דיעזעס זייא
איין עוויגעס געזעטץ אין אַללען אייערן וואָהנפּלעטצען פיר אייערע נאַכ־
קאָממען. איינדעם איהר אַבער אין אייערם לאַנדע ערנדטע האַלטעט, 22
זאָללסט דוא דיא ווינקעל דיינעס פעלדעס ניכט פעלליג אַבמאָהען, נאָך
נאָכלעזע דיא איינגעלעגטען אֶהרען אויפלעזען, זאָנדערן דיעזעס זאָללסט
דען אַרמען אונד פרעמדלינג איבערלאַססען; איך, דער עוויגע, אייער גאָטט!

מנחה חדשה.

להש"י הוא בא כי הוא קרבן תודה ומה שנקרא בשם עומר ולא נקרא עשירית האיפה הוא ג"כ להעיר אותנו על הכוונה הזאת בעצמה לומר שהרי הש"י מבלי תווך שום סבה טבעית ספק צרכינו במדבר מ' שנה וזמן לנו עומר מן לגלגלת מספר נפשותינו ששים רבוא הגברים לבד מטף כל הזמן הארוך ההוא עד בואם אל ארץ נושבת ובזה נדע כי בלי ספק אין הטבעים עושים שום פעולה זולת ברצון הש"י, וא"כ הוא ית' נותן מטר ארצינו יורה ומלקוש להוציא לחם מן הארץ, ולזאת הסב' עצמ' היתה מנחת הכבש הזה כפול' ב' עשרונים והוא כי כל המנחות היו עשרון אחד כמו שידעת והיו באות על כל קרבן הבא לכפרה וזה בא להודות לה' כי טוב כל"ח על ישראל על מה שחננם מן הטוב ושהטוב ההוא הי' בדבר ההוא בעצמו אשר ממנו היתה המנח' אשר הוא תבואת הארץ, ואילו לא הי' כפול לא הי' מורה על זה שהרי על כל דבר זולת זה אשר הי' צריך להקריב מנחה הי' מקריב ג"כ עשרון א', אבל שמנו וייכו אשר לא

23 24 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד
לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן זִכְרוֹן תְּרוּעָה
25 מִקְרָא־קֹדֶשׁ׃ כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ
26 וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה׃ ס וַיְדַבֵּר
27 יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ אַךְ בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ
הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה יוֹם הַכִּפֻּרִים הוּא מִקְרָא־קֹדֶשׁ
יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם וְהִקְרַבְתֶּם

23 פערנער שפראך דער עוויגע צו משה, וויא פאָלגט:
24 זאַגע דען קינדערן ישראל'ס פאָלגענדעס: אַם ערסטען טאַגע דעס
זיעבענטען מאָנאַטס זאָלל איין רוהעטאַג זיין, אַן וועלכעם צום אַנדענקען
25 געבלאָזען, אונד הייליגע פעסטפערקינדיגונג געהאַלטען ווירד. קיינע
האַנדווערקסאַרבייט זאָללט איהר פערריכטען; אונד דעם עוויגען צו
26 עהרען פייעראָפפער ברינגען. פערנער שפראַך דער עוויגע צו משה,
27 וויא פאָלגט: הינגעגען; אַם צעהנטען טאַגע דיעזעס זיעבענטען
מאָנאַטס (עס איזט דער פערזאָהנונגסטאַג), זאָללט איהר הייליגע פעסט־
פערקינדיגונג אונד פאַסטטאַג האַלטען, אויך איין פייעראָפפער דעם

מנחה חדשה.

היו מן המין ההוא ר"ל מן המין אשר הי' העומר בא לא היו נכפלין כמו שאמרו בת"כ וכו', וכדי שנודיע ג"כ שכל מה שהשי' עושה עמנו מן הטובות הוא בזכות התורה שקדמה לבריאתו של עולם שנקשר יום הבאת העומר ביום מתן תורה במה שנספור ונמנה היום יום אחד לעמר היום יום עשרה לעמר יום ב' לעמר יום מ"ט לעמר כאילו אנחנו מודים בכל זה שמה שזכינו לירושת הארץ ולהביא העמר להודות לו ולברכו על מה שזכינו לאכול מפריה ולשבוע מטובה הוא בשביל שקבלנו עלינו עול התור' והמצוות, וכדי לחבב עוד היום הקדוש ההוא הית' הספירה הזאת נספרת בכל אופני הספיר' אשר אנחנו יכולים לספור שבועות וימי', ויתכן שאילו היה החשבון הזה ג"כ כולל חדשים שלמים שיצריכו למנותם ג"כ, וצוה שביום מתן תור' שהוא יום החמשים שנקריב מנחה חדשה והיא המנח' הראשונה הבאה מן החטים החדשים והם ב' הלחם הבאות חמץ, והנך רואה שהמנח' הזאת היתה בהפך כל המנחות בהיותה חמץ, וגם הכוונה

אִשֶּׁה לַיהוָה׃ וְכָל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ בְּעֶצֶם 28
הַיּוֹם הַזֶּה כִּי יוֹם כִּפֻּרִים הוּא לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם
לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ כִּי כָל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא־ 29
תְעֻנֶּה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְנִכְרְתָה מֵעַמֶּיהָ׃
וְכָל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כָּל־מְלָאכָה בְּעֶצֶם 30
הַיּוֹם הַזֶּה וְהַאֲבַדְתִּי אֶת־הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב
עַמָּהּ׃ כָּל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ חֻקַּת עוֹלָם 31
לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם׃ שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן 32

צוויגען צו עהרען ברינגען. אַן דיעזעם טאַגע זאָללט איהר קיינערלייא 28
קונסטאַרבייט פֿערריכטען, דען עז איזט דער פֿערזאָהנונגזטאַג, אַן
וועלכעם איהר פֿערזאָהנט ווערדעט, פֿאָר דעם עוויגען אייערם גאָטטע.
דען יעדע פּערזאָן, וועלכע אַן דיעזעם טאַגע ניכט פֿאַסטעט, זאָלל 29
אויז איהרער נאַטיאָן אויזגעראָטטעט ווערדען. אונד איינע יעדע 30
פּערזאָן, דיא אַן עבען דיעזעם טאַגע אירגענד איינע קונסטאַרבייט
פֿערריכטעט, דיעזעלבע פּערזאָן וויל איך אויז איהרער נאַטיאָן פֿערז
טילגען. גאַר קיינערלייא קונסטאַרבייט זאָללט איהר אַן דעמזעלבען 31
טהון; דיעזעז זייא איין עוויגעז געזעטץ, אין אַללען אייערן וואָהנז
פּלעטצען. עז זייא אייך איין גראָסטער רוהעטאַג, אונד איהר זאָללט 32

מנחה חדשה.

בה נהפך כוונת כל שאר המנחות והוא כי הנה ה' יתא וממקומו לתת לנו תור' שלימה ומצות להשלימנו בכל מיני השלימיות כולם ולהראותינו את הדרך אשר נעלה בה מעלה מעלה והדבר ידוע שמי שלא ירגיל עצמו ובשרו במצות המעשיות שלא יתכן לעלות למעלת המצות השכליות אשר הם המעלה הרמה לפי שמן המעשיות ישאר הקנין בנפש אשר הוא השרש והיסוד למעל' הרמה ההיא ומי שלא יהי' לו יסוד יחשוב לבנות ויהרוס בלי ספק, ולכן כל שאר המנחות היו באות מצה לפי שהמקריב קרבנו זה נשתמש בחמץ בשיעור יותר מן הראוי, וכדי שיעמוד על הראוי בלבד נאסר עליו מכל וכל שאם ירגיל עצמו זמן מה להרחיק מעליו כל יצרי מעללי הנפש הבהמות המתאוה כל דבר רע הנה באמת יקל עליו אח"כ להשתמש בה בשיעור הראוי אשר לא יתכן לו לעמוד מבלי לו אבל המנח' האחת היתה מן החמץ לומר שלא ניתנה התורה למלאכי השרת שאין להם יצה"ר כלל כי אם לבני האדם להיישירם לעבוד את הש"י בה

הִוא֙ לָכֶ֔ם וְעִנִּיתֶ֖ם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶ֑ם בְּתִשְׁעָ֤ה
לַחֹ֙דֶשׁ֙ בָּעֶ֔רֶב מֵעֶ֣רֶב עַד־עֶ֔רֶב תִּשְׁבְּת֖וּ
שַׁבַּתְּכֶֽם׃ פ ששי
33 34 וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵּאמֹֽר׃ דַּבֵּ֞ר אֶל־בְּנֵ֤י
יִשְׂרָאֵל֙ לֵאמֹ֔ר בַּחֲמִשָּׁ֨ה עָשָׂ֜ר י֗וֹם לַחֹ֤דֶשׁ
הַשְּׁבִיעִי֙ הַזֶּ֔ה חַ֧ג הַסֻּכּ֛וֹת שִׁבְעַ֥ת יָמִ֖ים לַיהוָֽה׃
35 בַּיּ֥וֹם הָרִאשׁ֖וֹן מִקְרָא־קֹ֑דֶשׁ כָּל־מְלֶ֥אכֶת עֲבֹדָ֖ה
36 לֹ֥א תַעֲשֽׂוּ׃ שִׁבְעַ֣ת יָמִ֔ים תַּקְרִ֥יבוּ אִשֶּׁ֖ה לַיהוָ֑ה
בַּיּ֣וֹם הַשְּׁמִינִ֡י מִקְרָא־קֹ֩דֶשׁ֩ יִהְיֶ֨ה לָכֶ֜ם

פֿאַסטען; פֿאָן נייכטען דעז נײַנטען: אָנֿט אירר דעז אַבענדז אַנפֿאַנגען,
33 אונד פֿאָן אַבענד ביז אַבענד אײַערן רוהעטאַג האַלטען. פֿערנער
34 שפּראַך דער עוויגע צו משה, אונד פֿאָלגט: זאַגע דען קינדערן ישראל'ס,
ווי פֿאָלגט: אַם פֿינפֿצעהנטען טאַגע דיזעז זיעבענטען מאָנאַטס
איזט דאַז לויבערהיטטענפֿעסט, זיעבען טאַגע, דעם עוויגען צו עהרען.
35 אַם ערסטען טאַגע איזט פֿייערליכע פֿעסטפֿערקינדיגונג, אונד דאַ
36 זאָלט איהר קיינע האַנדוערקסאַרבייט פֿערריכטען. זיעבען טאַגע
הינדורך ברינגט איהר פֿייעראָפּפֿער, דעם עוויגען צו עהרען, אַם
אַכטען טאַגע זייא ווידערום פֿייערליכע פֿעסטפֿערקינדיגונג, דאַ איהר

מנחה חדשה.

כתותיהם חמן וויצה כי הת' יין הראוי הנה הוא באמת תיקון ושבח גדול למצה אם לא יעבור הגבול הראוי באכיל' ושתיה וושגל וחמדה ושנאה וקנאה ושררה וכעס ושאר פתיתות הבאות מפאת החמור אבל הראוי הוא תיקון ושבח גדול לאדם בלי ספק כי הנך רואה שלא יתכן לאדם במה שהוא אדם מבלי אכילה ושתי' ומשגל שיעור ראוי להעמיד נפשו בגופו, וחמדה לדברים המשלימים נפשו ושנאה לדברים המגונים וקנאה ממי שהוא גדול ממנו בחכמ', ושררה להישמר הפתותים מבני אדם להדריכם במעגלי יושר, וכעס על העוררים רצון קונם וכן כל שאר המדות כי האלהים עשה את האדם ישר ושלם בכל אופני השלימות והמה הם אשר עקמו את הדרך ושעבדו את החפשי ולכן אז"ל ואהבת את ה' אהיך בכל לבבך בשני יצריך שהם יצר הטוב ויצה"רע, וזה צריך ביאור לדעת איך למדו זה ממלת לבבך וגו' וכבר נתבאר במקומו, ולכן היו לחמי התורה הואת שנים לומר שלא יתכן להשיג השלימות האנושי כ"א בשמרם תור' שבכתב

וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה עֲצֶרֶת הִוא כָּל־
מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃ אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְהוָה 37
אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהַקְרִיב
אִשֶּׁה לַיהוָה עֹלָה וּמִנְחָה זֶבַח וּנְסָכִים דְּבַר־יוֹם
בְּיוֹמוֹ׃ מִלְּבַד שַׁבְּתֹת יְהוָה וּמִלְּבַד מַתְּנוֹתֵיכֶם 38
וּמִלְּבַד כָּל־נִדְרֵיכֶם וּמִלְּבַד כָּל־נִדְבֹתֵיכֶם
אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַיהוָה׃ אַךְ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם 39
לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאָסְפְּכֶם אֶת־תְּבוּאַת הָאָרֶץ

דעם עוויגען צו עהרען פייעראָפּפער בריגגען זאָללט ; עס איזט איין
ענטהאַלטונגסטאַג, (אַן וועלכעם מאַן זיך אַללער געשעפטע ענטהאַלט־
טען מוס) איהר זאָללט קיינע האַנדווערקסאַרבייט אַן דעמזעלבען פערריכ־
טען. דיעזעס זינד דיא פעסטטאַגע דעס עוויגען, אַן וועלכען איהר 37
הייליגע פערקינדיגונג צו האַלטען האַבט ; דעם עוויגען צו עהרען
ווערדען פייעראָפּפער דאַרגעבראַכט, גאַנצאָפּפער, שפייזאָפּפער,
שלאַכט־ אונד טראַנקאָפּפער, יעדעס אַן זיינעם טאַגע. אויסער דען 38
שבת טאַגען דעס עוויגען, אויסער דען גאַבען, אויסער אַללען געלובדען
אונד אויסער אַללען פרייוויללינען געשענקען, דיא איהר דעם עוויגען
ווידמעט. יעדאָך איזט נאָך פאָלגענדעס צו בעאָבאַכטען : ווען איהר 39
דיא פריכטע דעס לאַנדעס איינגעזאַממעלט, זאָללט איהר, פאָם פינפ־

מנחה חדשה.

ותור' שבע"פ כי שתיהם היו לבשר אחד ואינם שתי דעות חלילה אבל הם תורה א' ומשפט א', וכדי להורות עוד על שהשלימות האמיתי הוא נקנה בקיום מצות התורה הן שכליות הן מעשיות אמר שנקריב על הלחם הזה ז' כבשים תמימים וכבר כתבנו שהתור' כוונה בכמ' מצות להציל לנו מרעות ז' מנהיגים אשר ינהיגו את יושבי תבל הנהגה כוללת והש"י רוצה שתהי' הנהגת ישראל פרטית כי הכוללת יצא ממנה משפט מעוקל ולכן השתדל בכל עוז להוציאנו מתחת יד המשרתים ושתהי' הנהגתנו ע"י אלהי ישראל וכבר כתבנוהו במקומו ולכן צוה שנקריב על הלחם המורה על מצות תור' שבכתב ושבע"פ ז' כבשים תמימים לבטל מעלינו כח הז' בעלי מומים הרבה אשר משפטם מעוקל ולא ידעו להרע או להיטב כי אם לפי מה שסודר להם במעש' בראשית ומהנהגתם זאת הוא בהכרח שיגיע לצדיקים כמעשה הרשעים , ולפי שפעולת המשרתים

תָּחֹגּוּ אֶת־חַג־יְהוָה שִׁבְעַת יָמִים בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן
40 שַׁבָּתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתוֹן: וּלְקַחְתֶּם לָכֶם
בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף
עֵץ־עָבֹת וְעַרְבֵי־נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה
41 אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים: וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַיהוָה
שִׁבְעַת יָמִים בַּשָּׁנָה חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם
42 בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי תָּחֹגּוּ אֹתוֹ: בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ
שִׁבְעַת יָמִים כָּל־הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ

נֿעהנטען טאַגע אַן, דאַז פֿעסט דעז עוויגען זיעבען טאַגע לאַנג פֿאָל־
גענדע וויזע פֿייערן; אַם ערסטען טאַגע איזט רוהעטאַג, אונד אַם
40 אַכטען טאַגע דאַראויף איזט אַבערמאַהלז רוהעטאַג. אַם ערסטען טאַגע
נעהמט איהר פֿרוכט פֿאָם בוימע הדר (אתרוג), פּאַלמצווייגע, אייגען
אַסט פֿאָם בוימע עבות (הדס, מירטע), אונד באַכווידען, אונד זייד
41 פֿראָהליך פֿאָר דעם עוויגען, איירן גאָטטע, זיעבען טאַגע. דיעזעז
פֿעסט האַלטעט איהר דעם עוויגען, יעדעז יאַהר זיעבען טאַגע לאַנג פֿייערן,
אַלז איין עוויגעז געזעטץ פֿיר איירע נאַכקאָממען, אַם זיעבענטען
42 מאָנאַטע מוסט איהר עס פֿייערן. זיעבען טאַגע זאָללט איהר אין
לויבערהיטטען וואָהנען, יעדער איינהיימישע איזט אין ישראל, זאָלל אין

מנחה חדשה.

הלא תשתנה כפי השתנות המזרות אשר למעלה והם אשר הוא נחלק בהן
שוה לב׳ חלקים שוים וגם בעל המזרות הזה הוא מוכרח תמיד מהחלק והוא
מנהיגו ג״כ לכך ניוה שנקריב ג״כ פר א׳ כנגד החלק ההוא אשר הוא המנהיג
הגדול מאחיו וממנו התחלת תנועתם, ואילים כנגד בעל המזרות הנחלק
לשנים אשר אין הנהגתו בחצי הא׳ כהנהגתו בחצי האחר. ואמר שיהיו אשה
ריח ניחוח לה׳ הרוכב שמים בעזרנו ומכריחם לכל אשר ירצה לפי מעשינו הן
לטוב הן לרע, ולפי שהכוונה הראשונה אשר אליה ישובו וממנה יבואו כל
כוונות התורה היא להודות לה׳ כי טוב בהקריבנו לפניו קרבנותינו אשר הוא
סבה שנקרב אליו ית׳ לכך לא היו מקריבים לחם אם לא היו כבשים והיו
הכבשים קרבים ואף אם לא יהי׳ שם לחם כמ״ש בת״כ שהלחם אין לו מתירין
והכבשים הן מתירין את עצמם, וכי׳ זה שמצינו בכל מקום שהכבשים נעשה

בַּסֻּכֹּת: לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי 43
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת־מֹעֲדֵי 44
יְהוָה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ שביעי ח
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל 1 2
וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת
נֵר תָּמִיד: מִחוּץ לְפָרֹכֶת הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד 3
יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד
חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם: עַל הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה 4
יַעֲרֹךְ אֶת־הַנֵּרוֹת לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד: פ

זיבערהיטטען וואָהנען. דאַמיט איירע נאַכקאָממען עס וויססען, 43
דאַס איך דיא קינדער ישראל האַבע אין היטטען וואָהנען לאַססען, אַלז
איך זיא אויז מצרים געפיהרט האַבע; איך, דער עוויגע, אייער גאָטט!.
משה מאַכטע היערויף דיא פעסטע דעז עוויגען דען קינדערן ישראל'ס 44
בעקאַננט. פערנער שפּראַך דער עוויגע צו משה, וויא פאָלגט:. 1
בעפֿעהלע דען קינדערן ישראל'ס, דאַס זיא דיר דעם ריינסטען אָהל פֿאָן 2
געשטאָססענען אָליפען ברינגען צור בעלייכטונג, דאַמיט שטעטס ליכט אונטער־
האַלטען ווערדע. דרויססען פֿאָר דעם פֿאָרהאַנגע דעז צייגניססעז, אים 3
שטיפטזגעצעלטע, זאָלל עס אהרן צורעכטע מאַכען, דאַס עס פֿאָר דעם
עוויגען אַללע צייט פֿאָם אַבענד ביז אַן דען מאָרגען ברעננע; איין עוויגעז
געזעטץ פֿיר אייערע נאַכקאָממען !. אויף דעם לייכטער פֿאָן ריינעם 4
גאָלדע זאָלל ער דיא לאַמפּען פֿאָר דעם עוויגען יעדערצייט צורעכט מאַכען.

מנחה חדשה.

ואם קרבן כלי לחם ולא שום דבר אחר ולא מצינו שיעשה שום קרבן מן הלחם מבלי כבשים, והנה הכונה בזה ידועה ממה שפירשנו שבשני הלחם האלה יורו על קיום כל מצות התור' בשלימות הן מעשיות הן שכליות כי המעשיות לא יתכן להעשות מבלי שישתמש בקצת מן הכח המתאוה אשר הוא החמץ והמחמיץ והכבשים הם לה' כי טוב כל"ח על ישראל. וא"כ מה יוסיף ומה יתן קיום המצוות אם לא יכוונו בהם לעבודת הש"י, אבל מי שיכ' לבוב ולא יוכל לקיים

5 וְלָקַחְתָּ סֹלֶת וְאָפִיתָ אֹתָהּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה
חַלּוֹת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים יִהְיֶה הַחַלָּה הָאֶחָת:
6 וְשַׂמְתָּ אוֹתָם שְׁתַּיִם מַעֲרָכוֹת שֵׁשׁ הַמַּעֲרָכֶת
7 עַל הַשֻּׁלְחָן הַטָּהֹר לִפְנֵי יְהוָה: וְנָתַתָּ עַל־
הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זַכָּה וְהָיְתָה לַלֶּחֶם לְאַזְכָּרָה
8 אִשֶּׁה לַיהוָה: בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת
יַעַרְכֶנּוּ לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
9 בְּרִית עוֹלָם: וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וַאֲכָלֻהוּ
בְּמָקוֹם קָדֹשׁ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לוֹ מֵאִשֵּׁי
10 יְהוָה חָק־עוֹלָם: ס וַיֵּצֵא בֶּן

5 אויך נימסט דוא פיינעס מעהל, באקסט דאפאן צוועלף קוכען,
6 יעדער קוכען זאלל צווייא צעהנטעל האבען. דיעזע לעגסט דוא אין
צווייא שיכטען, זעכס אויף איינע שיכטע, אויף דעם טיש פאן רייגעם גאלד;
7 דע פאר דעם עוויגען. אויף יעדע שיכטע לעגסט דוא לויטערן ווייהרויך;
דיעזער ווייהרויך דיענע דעם ברָאדטע צום פערדופטען, איין פייער-
8 אפפער, דעם עוויגען צו עהרען. אללעצייט, יעדעסמאל אן שבת
זאלל ער עס צורעכטע לעגען פאר דעם עוויגען; דיא קינדער ישר'ס
9 מיסען עס הערגעבען, דיעזעס איסט איין עוויגער בונד. עס געה-
הערט אבער אהרן אונד זיינען זאהנען, דיא פערצעהרען עס אן איינעם
היילגען ארטע, דען עס איסט איין היילגטהום דער ערסטען קלאסע,
דאס איהם, אלס איין בעשטענדיגעס רעכט, פאן דען אפפערן דעס
10 עוויגען צופאללט. איינסט גינג דער זאהן איינער

מנחה חדשה.

המצות ויהיו עיניו ולבו לשמים הרי הוא כאילו קיים המצות, ולכן היו קרבים כבשים כאלין עם לחם ולא הי' קרב לחם אם אין עם כבשים, ולהורות עוד על הכוונה הזאת אמר שבעס' שעיר עזים לחטאת ר"ל שנזהר מאוד בנפשותינו לבל נהי' משולחים ונעבור גדרי התור' מאחר שהותר לנו להשתמש בחמץ כי השעיר אשר הוא היותר עז והיותר משולח שבכל הבהמות הוא הי' לחטאת וכבר פי' זה בויקרא. ואמר שבעס' ב' כבשים בני שנה לזבח שלמים שיזכה לומר

אִשָּׁה יִשְׂרְאֵלִית וְהוּא בֶּן־אִישׁ מִצְרִי בְּתוֹךְ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּנָּצוּ בַּמַּחֲנֶה בֶּן הַיִּשְׂרְאֵלִית וְאִישׁ
11 הַיִּשְׂרְאֵלִי: וַיִּקֹּב בֶּן־הָאִשָּׁה הַיִּשְׂרְאֵלִית אֶת־
הַשֵּׁם וַיְקַלֵּל וַיָּבִיאוּ אֹתוֹ אֶל־מֹשֶׁה וְשֵׁם אִמּוֹ
12 שְׁלֹמִית בַּת־דִּבְרִי לְמַטֵּה־דָן: וַיַּנִּיחֻהוּ בַּמִּשְׁמָר
לִפְרֹשׁ לָהֶם עַל־פִּי יְהוָה: פ
13 14 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: הוֹצֵא אֶת־
הַמְקַלֵּל אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְסָמְכוּ כָל־הַשֹּׁמְעִים
15 אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁוֹ וְרָגְמוּ אֹתוֹ כָּל־הָעֵדָה: וְאֶל־

ישראליטין, אבער איינעז עגיפטען מאננעז אונטער דיא קינדער ישראל'ס
אויז, אונד געריעטה איין לאגער אין שטרייט, דיעזער זאהן איינער
11 ישראליטין מיט איינעם ישראליט. דער זאהן דער ישראליטין שפראך דען
נאמען אויז אונד לעסטערטע; מאן בראכטע איהן פאר משה; זיינע
מוטטער היעס שלומית, דיא טאכטער דברי'ס אויז דעם שטאממע דן.
12 מאן טהאט איהן אינז געפענגניס, ביז איהנען בעשייד געבראכט ווערדע,
13 אין נאמען דעז עוויגען. היערויף שפראך דער עוויגע צו משה, וויא
14 פאָלגט:. לאס דען לעסטערער אויז דעם לאגער הינויספיהרען; אללע,
דיא עז געהערט האבען, זאָללען איהרע הענדע אויף זיינען קאפף לעג
15 גען, אונד דיא גאנצע געמיינע איהן שטייניגען. דען קינדערן ישראל'ס

מנחה חדשה.

שנזהר להשתמש בנ' יצריכו באופן שיהי' שלמים לפני הש"י והנה מהם אנחנו
ויהנו מהם הכהנים ושולחן גבוה ונעשה נחת רוח ליוצרנו בזה, ולזאת הכתו'
בעצמה אמר שיניח אותם על לחם הפנים תגופ' לומר שלא נעש' כל העבודות
הנכבדות האלה כמצות אנשים מלומדה רק שנכוין בכולם שהם לעבוד להש"י
כי עיקר המצות הוא הקנין אשר ישאר בנפש אשר הוא נמנע להגיע בלי כוונ',
והנה למעלת היום הקדוש הזה שבו ניתנה התור' כאשר מכל מלאכת העבוד'
לומר שאם נשמור מצות התור' שלא נצטרך לשום מלאכת עבוד' אבל בני נכר
יהיו אכריכו וכורמיכו, ואמר שביטול המלאכ' יהיו לנו לחק עולם לדורותינו.
והנה סייך לזה מתנת עניים בלקט והשכחה והפיאה לומר שיש לנו לשמח

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי־יְקַלֵּל
16 אֱלֹהָיו וְנָשָׂא חֶטְאוֹ׃ וְנֹקֵב שֵׁם־יְהוָה מוֹת יוּמָת
רָגוֹם יִרְגְּמוּ־בוֹ כָּל־הָעֵדָה כַּגֵּר כָּאֶזְרָח בְּנָקְבוֹ־
17 שֵׁם יוּמָת׃ וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל־נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת
18 יוּמָת׃ וּמַכֵּה נֶפֶשׁ־בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה נֶפֶשׁ תַּחַת
19 נָפֶשׁ׃ וְאִישׁ כִּי־יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה
20 כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ׃ שֶׁבֶר תַּחַת שֶׁבֶר עַיִן תַּחַת עַיִן
שֵׁן תַּחַת שֵׁן כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בָּאָדָם כֵּן יִנָּתֶן
21 בּוֹ׃ * וּמַכֵּה בְהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת׃

מפטיר

מאכטע פֿאָלגענדעז בעקאננט: ווער זיינע גאָטטהייט לעסטערט, זאָלל
16 פֿיר זיין פֿערברעכען ביססען. ווער אבער דען נאמען דעז עוויגען
מיט לעסטערונג אויזשפריכט, דער זאָלל געטאָדטעט ווערדען, דיא
גאנצע געמיינע זאָלל איהן שטייניגען; איין פֿרעמדער זאָוואָהל אלז איינ
היימישער, ווער דען נאמען נור לעסטערונג אויזשפריכט, זאָלל דעז
17 טאָדעז זיין. ווער אירגענד איינען מענשען ערשלאָגט, זאָלל געטאָדטעט
18 ווערדען. ווער איין פֿיעה ערשלאָגט, זאָלל עז בעצאהלען, לייב פֿיר
19 לייב. ווער זיינעם נעבענמענשען פֿערלעטצט, דעם געביהרט, וויא
20 ער געטהאן האט. ברוך פֿיר ברוך, אויגע פֿיר אויגע, צאהן פֿיר צאהן;
וויא ער איינען פֿערלעטצט האט, זא זאָללטע איהם ווידער געשעהען.
21 (דאהער ער נור שאדלאָזהאלטונג פֿערבונדען איזט). ווער איין פֿיעה
ערשלאָגט, מוס עז בעצאהלען, אונד ווער איינען מענשען ערשלאָגט,

מנחה חדשה.

העניים בכל מועדי ה׳ כדי שיוכלו גם המה לשמוח לפני ה׳, וכ״א בתורת
כהנים וכי מה ראה הכתוב ליתנה באמצע המועדים פסח ועצרת מכאן וראש
השנה ויום הכפורים מכאן אא ללמד שכל מי שהוא מוציא לקט שכחה ופאה
ומעשר עני מעלה עליו הכתוב כאלו בית המקדש קיים והוא מקריב קרבנותיו
בתוכו, וכל מי שאינו מוציא לקט שכח׳ ופאה מעלה עליו הכתוב כאלו ביה״מ
קיים והוא אינו מקריב קרבנותיו בתוכו, ואמר רשב״י כל מאן דחדי במועדיא
ולא יהיב חולקא דקב״ה נקרא רע עין וחולקא דקב״ה למחדי למסכנא במה
דיכול בגין דקב״ה אתי ביומיא אלין למחמי לאינן מאנין תבירין דידי׳ וכד חמי
דלא אית לן למחדי סליק לעילא לחרבא עלמא קמין בני מתיבתא קמי׳ ואמרי

מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם כַּגֵּר כָּאֶזְרָח יִהְיֶה 22
כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי 23
יִשְׂרָאֵל וַיּוֹצִיאוּ אֶת־הַמְקַלֵּל אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ אָבֶן וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ פ
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־ כה 1 2
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה׃
שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ 3

ווירד געטאָדטעט. גלייכעס רעכט זאָלט איהר אַלע האבען, דער 22
פרעמדע וויא דער איינהיימישע, דען איך בין, דער עוויגע, אייער
גאָטט!. משה זאַגטע דיעזעס דען קינדערן ישראל'ס בעקאַננט, 23
וואָראויף מאַן דען לאַסטערער אויז דעם לאַגער הינויספיהרטע, אונד איט
שטיינען צו טאָדטע וואַרף; דיא קינדער ישראל'ס טהאַטען אַלזאָ, וויא
דער עוויגע דעם משה בעפאָהלען האַטטע.
דער עוויגע האַטטע צו משה אויף דעם בערגע סיני געשפּראָכען, 1
וויא פאָלגט:. רעדע מיט דען קינדערן ישראל'ס, אונד זאַגע איהנען: 2
ווען איהר אין דאַס לאַנד קאָממט, דאַס איך אייך איינגעבע, זאָ זאָלל דאַס
לאַנד דעם עוויגען צו עהרען איינע פייער האַלטען. זעקס יאַהרע 3
הינדורך קאַננסט דו נאַמליך דיין פעלד בעזאַמען, אין עבען דער לייט

מנחה חדשה.

רבין עלמא רחום וקנין איתקרית יתגלגלון רחמך על בנך, אמר לון כלום בראתי עולם אלא על חסד שנאמר אמרתי עולם חסד יבנה.

והנה בענין ר"ה ויה"כ וסוכה וד' מינים מתקו לי דברי הרב עד מאד ולכן לא אשלח יד בהם ומספרו הנחמד תבין כי לא אהי' כמעתיק. וענין השלחן ולחם הפנים כתבתיו בויקחו לי תרומה.

בהר סיני. כבר ידעת שלא כתב' התור' אלא לתקן כל מה שקלקלו בני האדם מפאת בחירתם, ולא ניתנה עד שרא' שלא הי' לעולם קיום, כי הי' הש"י מצפה בכל דור ודור אולי יחזרו בהם, וכאשר ראה קלקולם באופן שלא הי' להם תקנה המתין עד שראה את ישרא' באופן שהיו ראויים לקבל את התור

4 וְאָסַפְתָּ֖ אֶת־תְּבוּאָתָֽהּ׃ וּבַשָּׁנָ֣ה הַשְּׁבִיעִ֗ת שַׁבַּ֤ת
שַׁבָּתוֹן֙ יִהְיֶ֣ה לָאָ֔רֶץ שַׁבָּ֖ת לַיהוָ֑ה שָֽׂדְךָ֙ לֹ֣א תִזְרָ֔ע
5 וְכַרְמְךָ֖ לֹ֥א תִזְמֹֽר׃ אֵ֣ת סְפִ֤יחַ קְצִֽירְךָ֙ לֹ֣א תִקְצ֔וֹר
וְאֶת־עִנְּבֵ֥י נְזִירֶ֖ךָ לֹ֣א תִבְצֹ֑ר שְׁנַ֥ת שַׁבָּת֖וֹן יִהְיֶ֥ה
6 לָאָֽרֶץ׃ וְֽהָיְתָ֞ה שַׁבַּ֨ת הָאָ֤רֶץ לָכֶם֙ לְאָכְלָ֔ה לְךָ֖
וּלְעַבְדְּךָ֣ וְלַאֲמָתֶ֑ךָ וְלִשְׂכִֽירְךָ֙ וּלְתוֹשָׁ֣בְךָ֔ הַגָּרִ֖ים
7 עִמָּֽךְ׃ וְלִ֨בְהֶמְתְּךָ֔ וְלַֽחַיָּ֖ה אֲשֶׁ֣ר בְּאַרְצֶ֑ךָ תִּהְיֶ֥ה
8 כָל־תְּבוּאָתָ֖הּ לֶאֱכֹֽל׃ ס וְסָפַרְתָּ֣
לְךָ֗ שֶׁ֚בַע שַׁבְּתֹ֣ת שָׁנִ֔ים שֶׁ֥בַע שָׁנִ֖ים שֶׁ֣בַע

דיינען ווייכבערג בעשניידען, אונד דיא פריכטע דאפאן איינזאמלען.
4 אים זיעבענטען יאהר אבער זאלל דאז לאנד איינע האהע פייער האלטען,
איינע פייער דעם עוויגען צו עהרען; דיין פעלד זאללסט דוא ניכט בע־
5 זאען, דיינען ווייכבערג ניכט בעשניידען. וואז פאן דיינער פאריגען
ערנדטע נאכוואכסט, דארפסט דוא ניכט איינערנדטען, אויך דיא
טרויבען דער אונבעשניטטענען ווייכשטאקקע ניכט איינלעזען; עז זאלל
6 אין דעם לאנדע איין פייעריאהר זיין. וואז דיעזעז פייעריאהר
בריינגט, זאלל אייך אללען פרייא זיין צו עססען, דיר, דיינעם קנעכטע,
דיינער מאגד, דיינעם טאגעלעהנער אונד דעם איינוואהנער, וועלכער
7 זיך בייא דיר אויפהאלט. אויך דיינעם פיעה אונד דעם געווילדע אין
דיינעם לאנדע, מוס דער ערטראג דיעזעז יאהרעז צום עססען איבער־
8 לאססען ווערדען. דוא זאללסט זיעבען זאלכער פייעריאהרע, נעמליך

מנחה חדשה.

ונתנה להם, כי בתחלת הבריאה לא נברא על התכונה אשר הם עליה עתה שיצטרכו להנהגת התורה אבל ברא את האדם ישר מבלי היות לו נטיי׳ אל המפורסמות כלל, והם הם אשר קלקלו ועוותו אורחותם ואת הישרה יעקשו, וכבר נתבאר כל זה בפ׳ בראשית, ואילו נשארה על התכונה הראשונ׳ לא היו צריכים לעבוד את האדמ׳ אשר לוקח משם כי הארץ היתה באופן שתוציא להם פירות יותר נאותים למזונם מאותם שמוציאה בחרישה וזריעה וזמירה ובציר׳, לפי שכבר נתקללה האדמה ג״כ בעבור האדם כמ״ש ארורה האדמה בעבורך, ובמקומו נתבאר, וגם לעתיד לבוא לעולם שכולו שבת עתידה הארץ להוציא פירותיה מבלי עבוד׳, כי תפסק זוהמת הנחש ותמלא הארץ דעה את

פְּעָמִים וְהָיוּ לְךָ יְמֵי שֶׁבַע שַׁבְּתֹת הַשָּׁנִים תֵּשַׁע
וְאַרְבָּעִים שָׁנָה׃ וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ 9
הַשְּׁבִעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים תַּעֲבִירוּ
שׁוֹפָר בְּכָל־אַרְצְכֶם׃ וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת 10
הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל־
יֹשְׁבֶיהָ יוֹבֵל הִוא תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־
אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ׃ יוֹבֵל הִוא 11
שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם לֹא תִזְרָעוּ וְלֹא

זיעבענמאהל זיעבען יאהרע; זא, דאס דיעזע זיעבען פֿייעריאהרע צו
זאמאען איינע צייט פֿאן ניין אונד פֿירציג יאהרען אויזמאכען. אם 9
צעהנטען טאגע דעז זיעבענטען מאנאטז דאראויף זאללסט דוא אין דיא
טראמפעטע שטאסען, אם פֿערזאהנונגסטאגע נעמליך זאללט איהר דיא
טראמפעטע הערען לאסען דורך אייער גאנצעז לאנד. דאז פֿונפֿ 10
ציגסטע יאהר זאללט איהר גאנץ היילינען, אונד אים לאנדע אללען איינ
וואהנערן פֿרייהייט אויזרופֿען; דיעזעז זאלל אייך איין יובעליאהר זיין,
אן וועלכעם יעדערמאן צו זיינעם איגענטהומע, אונד יעדערמאן צו
זיינעם געשלעכטע צוריקקעהרט. דאז פֿונפֿציגסטע יאהר זאלל אייך 11
אללעזייט איין יובעליאהר זיין: איהר זאללט ניכטס זאען, אויך דען

מנחה חדשה.

ה' ותתחדש הבריאה ותהי' על הטבע אשר כיוון אלי' הש"י בראשונה; והנה עתה כדי שיזכרו ויבונו ש ה' ויתברר להם מה שאבד מהם ומה הית' כוונת הש"י בתחלת הבריאה וידעו שנברא העולם על טבע שתשבות הארץ כל ימי עולם כדי שיהי' להם פנאי להתעסק במה שראוי להתעסק והארץ תוציא להם גלוסקאות וכלי מלת וכאשר נטה האדם אחר חסרונו' החומר נתקללה האדמה כדי להטרידו באורחין ולא ימצא ללכת כל ימיו אחרי שרירות לבו הזונה, וכבר נתבאר כל זה בפ' בראשית, ולכ"א במצוה זו בהר סיני אע"פ שכבר ידענו שבהר סיני היו שהרי בסוף הספר אמר אלה המצות וגו' בהר סיני, אבל הזכירו עתה להעיר אותנו ולומר שהסבה אשר נצטוו במצוה זו היא לפי שהוצרכו לעמוד על הר סיני לקבל התורה, שאילו לא הוצרכו לקבל התורה לא היו צריכים להצטוות שתשבות הארץ כי כל ימי עולם תשבות מבלי צווחה, ולזאת הסבה ג"כ אמר שבת לה' ר"ל לשם ה' כלומר מאחר שלא שבתה כל

12 תִקְצְרוּ אֶת־סְפִיחֶיהָ וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת־נְזִרֶיהָ׃ כִּי
יוֹבֵל הִוא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ
13 אֶת־תְּבוּאָתָהּ׃ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תָּשֻׁבוּ אִישׁ
14 אֶל־אֲחֻזָּתוֹ׃ וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה
15 מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו׃ בְּמִסְפַּר
שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עֲמִיתֶךָ בְּמִסְפַּר
16 שְׁנֵי־תְבוּאֹת יִמְכָּר־לָךְ׃ לְפִי ׀ רֹב הַשָּׁנִים תַּרְבֶּה

נאכוואכסע: ניכט ערנדטען, אונד דיא אונבעשניטטענען ווייכשטאקקע
12 ניכט אבלעזען. דען וויל עס איין יובעלאהר איזט, זא מוס עס אייך
היילִיג זיין, דען ערטראג דעס פעלדעס קענט איהר פאָן פעלדע פערצעהרען.
13 אין דיעזעם יובעלאהר געלאנגט איהר יעדער וויעדער צו זיינעם אייגענ
14 טהום. זאָ אפט איהר אלזאָ איינער דעם אנדערן עטוואס פערקויפט,
אָדער איינער פאָם אנדערן עטוואס קויפט, זאָ זאָלט איהר אייך איינ
15 אנדער ניכט פערפאָרטהיילען. נאך אנצאהל דער יאהרע, וועלכע נאך
דעם יובעל פערשטריכען זינד, מוסט דוא פאָן דיינעם נעבסטען קוי
פען, יענער אבער דיר נאך אנצאהל דער ערנדטיאהרע, דיא דוא
16 צו ערווארטען האסט, פערקויפען. יע גרעססער דיא מענגע דער
יאהרע, דעסטאָ מעהר קאנסט דוא פיר דען קויף געבען, אונד יע

מנחה חדשה.

ימות עולם כמו שהיתה כוונתו ית' תשבות השנה השביעית ויעשה קצת ממה שהי' רצונו ית' ובזה יתעוררו הלבבות הנרדמי' לומר אבל עלן ותבירו על חבירו כי אנחנו גרמנו לנפשותינו לאבד את כל הכבוד הזה והוצרכנו להנהגת התורה, וכדי שלא ירע הדבר בעיניה' לישוס את השנה הז' ומשא כל יד אמר כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם וגו' כלומר אין אתה עושה עמי בזה שום טובת הנאה שהרי עדיין אין לך מעצמך כלום ואני עתיד ליתן לך את הארץ לעבדה ולשמרה שש שנים ואיני רוצה ליתן לך השנה השביעית אלא שתשבות לשמי ועל מנת כן אני נותנה לך, ומה שנבחרה השנה הז' מבין שאר השנים הוא לסבת שלא ניתן כח ואילות לשום שר או לשום מזל לומר שהם הם הפועלים בתחתונים ויהי' זה סבה לעשות להם שום עבודה הפך כוונת התורה שאמרה ופן תשא עיניך השמימה וגו' כמו שהיו אז הדעות הללה בין האומו', והוא כי יום השביעי גם החדש השביעי ואף כי השנה הז' הם תחת

מִקְנָתוֹ וּלְפִי מְעֹט הַשָּׁנִים תַּמְעִיט מִקְנָתוֹ כִּי
מִסְפַּר תְּבוּאֹת הוּא מֹכֵר לָךְ׃ וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־ 17
עֲמִיתוֹ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃
וַעֲשִׂיתֶם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ 18
וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וִישַׁבְתֶּם עַל־הָאָרֶץ לָבֶטַח׃
וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ וַאֲכַלְתֶּם לָשֹׂבַע וִישַׁבְתֶּם 19
לָבֶטַח עָלֶיהָ׃ וְכִי תֹאמְרוּ מַה־נֹּאכַל בַּשָּׁנָה 20
הַשְּׁבִיעִת הֵן לֹא נִזְרָע וְלֹא נֶאֱסֹף אֶת־תְּבוּאָתֵנוּ׃
וְצִוִּיתִי אֶת־בִּרְכָתִי לָכֶם בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית וְעָשָׂת 21

גערינגער דיא מענגע דער יאהרע, דעסטא וועניגער מוסט דוא דאפיר
געבען; דען מאן פערקויפט דיר יא נור איינע אנצאהל פאן ערנדטען.
פערפארטהיילט איינער דען אנדערן ניכט, זאנדערן פירכטע דיך פאר 17
דיינעם גאטטע, דען איך, דער עוויגע, בין אייער גאטט!. האלטעט 18
מיינע געזעטצע, בעאבאכטעט מיינע רעכטע, אונד בעפאלגט זיא,
זא ווערדעט איהר אין דעם לאנדע זיכער וואהנען קאננען. דאז לאנד 19
ווירד זיינע פריכטע הערגעבען, אונד איהר ווערדעט נור גענוגזאם
עססען האבען, אונד זיכער וואהנען קאננען. איהר ווערדעט פיעל- 20
לייכט זאגען: וואז זאללען ווירדען אים זיעבענטען יאהר עססען?
ווירזאללען יא ניכט אויסזאען, אונד דיא ערנדטע ניכט איינברינגען.
זא וויל איך אבער מיינען זעגען פערהייסען אים זעכסטען יאהרע, 21

מנחה חדשה.

ממשלת הזקן המור׳ על עבודות האדמה ולכן בוחרים האומות היום הבזוי
להתחיל בכל מלאכ׳ כי יאמרו שתבלה מלאכתם, ולכן התור׳ השלימ׳ והמשלמת
אותנו בכל מיני השלימיות אסרה עלינו כל מלאכ׳ ביום הז׳, גם כל מועדי ה׳
המקודשים היו בחדש הז׳ ליציאת מצרים וגם לבריאת עולם וגם נוה עלינו
לינוח את השנה הז׳ ומשא כל יד, כי לא יתכן לשבות מכל מלאכה שנה תמימה
וכמ״כ ביובל שהוא שנה אחר שנה, ולכ״א שש שנים תזרע שדך וגו׳ ובשנ׳
הז׳ שבת שבתון וגו׳ ירצה לומר אילו כביר מצאה ידי לא תחרש הארץ ולא תעבד
כל ימי עולם, אבל עתה שגרם החטא הנני מתיר לך שש שנים שתזרע שדך
והשנה הז׳ תשבות, ולפי שנבר נטרדת ולהתעסק בחיי עולם להתעסק בחיי

22 אֶת־הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים׃ וּזְרַעְתֶּם אֵת הַשָּׁנָה
הַשְּׁמִינִת וַאֲכַלְתֶּם מִן־הַתְּבוּאָה יָשָׁן עַד׀ הַשָּׁנָה
23 הַתְּשִׁיעִת עַד־בּוֹא תְּבוּאָתָהּ תֹּאכְלוּ יָשָׁן׃ וְהָאָרֶץ
לֹא תִמָּכֵר לִצְמִתֻת כִּי־לִי הָאָרֶץ כִּי־גֵרִים וְתוֹשָׁבִים
24 אַתֶּם עִמָּדִי׃ וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ
25 לָאָרֶץ׃ ס רביעי כִּי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר
מֵאֲחֻזָּתוֹ וּבָא גֹאֲלוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו וְגָאַל אֵת
26 מִמְכַּר אָחִיו׃ וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה־לּוֹ גֹּאֵל וְהִשִּׂיגָה

22 דאָס עז איינע ערנדטע הערפאָרברינגע אויף דרייא יאָהרע. ווען
איהר דאַז אַכטע יאָהר ווידער אויזזעעט, זאָללט איהר נאָך פאָן דער
אַלטען ערנדטע צעהרען, ביז אין ניינטען יאָהרע דיא פרוכט דאַפאָן
איינקאָממט, זאָללט איהר נאָך פאָן דער אַלטען פרוכט צעהרען.
23 גרונדשטיקקע זאָללען ניכט אויף עוויג פערקויפט ווערדען, דען דאַז
לאַנד איזט מיין, איהר אַבער זייד נור פרעמדלינגע אונד געדולדעטע
24 אויף מיינעם באָדען. אין דעם גאַנצען לאַנדע, דאַז איהר אייגענטהומ
איזט, זאָלל בייא גרונדשטיקקען דאַז ווידעראיינלאָזען שטאַטט פינדען.
25 ווען דיין ברודער פאָן פערמעגען קאָממט, אונד פאָן זיינעם אייגענ־
טהום פערקויפט, זאָ קאָן זיין נעכסטער פערוואַנדטער קאָממען, אונד
26 דאַז ווידער איינלעזען, וואַז זיין ברודער פערקויפט האַט. האַט
יעמאַנד קיינען ווידעראיינלעזער, ער זעלבסט אַבער קאָממט ווידער

מנחה חדשה.

שנה כל ימי חיי הבלך ולא תוכל לשבות כל השנ' כראוי לכן אנכי מצוך שתשבות
שבתון בלבד ר"ל שביתה קטנה והוא שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור כי יכול
אתה לבנות ולהרוס ולגדור ולפרוץ וכמה עבודות אחרות כי די במה שתשבות
מחרישה וזריעה להורות על הכוונה הראשונה, ולכ"א שבת לה' וגו' ר"ל לשם
ה' ולהורות על רצונו ית', ואמר שאפילו מה שהארץ מגדלת מאליה מבלי
חרישה וזריעה שלא יהי' לבעליה שום אדנות בהם אלא שתהי' ידו ויד העני
והבהמ' והחי' שוה בהם לכנה האמורה. וקרא לתבואת השמטה ספיח לפי
שהיא באה מכח תבואת השנה הששית וכטפלת אלי' והיא מענין בכחת ספחני
נא וכו'; וקרא לענבים נזירים לפי מה שהנזור ונתיאש והסיח דעתו מהם,

יָדוֹ וּמָצָא כְּדֵי גְאֻלָּתוֹ׃ וְחִשַּׁב אֶת־שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ 27
וְהֵשִׁיב אֶת־הָעֹדֵף לָאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר־לוֹ וְשָׁב
לַאֲחֻזָּתוֹ׃ וְאִם לֹא־מָצְאָה יָדוֹ דֵּי הָשִׁיב לוֹ וְהָיָה 28
מִמְכָּרוֹ בְּיַד הַקֹּנֶה אֹתוֹ עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל וְיָצָא
בַּיֹּבֵל וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ׃ ס חמישי (שלישי במחובר) וְאִישׁ 29
כִּי־יִמְכֹּר בֵּית־מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ
עַד־תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְאֻלָּתוֹ׃ וְאִם 30

צו פערמאָגען, אונד ערווירבט זאָ פיעל, אַלז צום ווידערהיינלאָזען
נאָטהיג איזט ;. זאָ זאָלל ער דיא יאַהרע זייט דינען פערקויף אַבררעכנען, 27
דען איבעררעסט דעמיעניגען ערשטאַטטען, דעם ער עז פערקויפט
האַט, אונד ווידער צו זיינעם איגענטהומע געלאַנגען. איזט ער 28
ניכט פערמאָגענד, איהם ווידער צו בעצאַהלען, זאָ בלייבט דאַז פער-
קויפטע לאַנד אין דען האַנדען דעז קייפערז ביז צום יובליאַהר ; אים
יובליאַהר אַבער ווירד עז ווידער פרייא, אונד ער געלאַנגט ווידער
צו זיינעם איגענטהומע. ווען יעמאַנד איין וואָהנהויז אין איינער 29
אומוואַורטען שטאַדט פערקויפט, זאָ דויערט דאַז ווידערהיינלאָזונגז-
רעכט דאַז גאַנצע יאַהר נאַך דעם פערקויף ; איין פאָללעז יאַהר
זאָלל עז ווידער איינגעלאָסט ווערדען קאָננען. ווירד עז אַבער 30

מנחה חדשה.

והוא כי אין לך עץ פרי שלא יבטל ב' וג' שנים מבלי עבודה ולא ימים מעשות פרי זולתי הגפן שאם תעזבנה שנה או שנתים על הרוב תפסד לגמרי, ויחשוב האדם שאם ימנע מלזמור כרמו שנ' א' וכש"כ בשנת היובל שהם ב' שנים שלא תוסיף תת כחה לו ; ואמר והיתה שבת הארץ וגו' לומר שהפירות שהארץ מגדלת מאליה מבלי שיכריחוה בחרישה וזריעה אין לארץ שום טורח בהוצאתם בעבור שהיא נבראת על תכונה שתוציא צמחיה כפי טבע חלקיה אבל יש לה בהוצאתם נחת רוח ושביתה הוא לה להצמיח מה שבטבעה להצמיח.

והנה סמך לענין השמיטה ענין היובל לפי שדין השמיטה והיובל בענין התבואות ובעבודת הארץ אחד ואע"פ שטעמיהן חלוקין, וזה תחשוב שטעמן א' מפני היותם דורכים דרך השביעיות דלא ראי זה כראי זה, אבל ענין היובל הוא סוד נפלא נעלם מעיני כל חי והוא סוד חמשים שערי בינה אשר נמסרו למשה חמשים חסר א' המכונים בשם אחורים והאחת המכונה בשם פנים לא לא נמסרה לו ועליהם נאמר וראית את אחורי ופני לא יראו לומר לו שלא

לֹא־יִגָּאֵל עַד־מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְמִימָה וְקָם הַבַּיִת
לו ק' אֲשֶׁר־בָּעִיר אֲשֶׁר־לֹא חֹמָה לַצְּמִיתֻת לַקֹּנֶה אֹתוֹ
31 לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל׃ וּבָתֵּי הַחֲצֵרִים אֲשֶׁר אֵין־
לָהֶם חֹמָה סָבִיב עַל־שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב גְּאֻלָּה
32 תִּהְיֶה־לּוֹ וּבַיֹּבֵל יֵצֵא׃ וְעָרֵי הַלְוִיִּם בָּתֵּי עָרֵי
33 אֲחֻזָּתָם גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם׃ וַאֲשֶׁר יִגְאַל
מִן־הַלְוִיִּם וְיָצָא מִמְכַּר־בַּיִת וְעִיר אֲחֻזָּתוֹ בַּיֹּבֵל

איננערהאַלב איינעס פֿאָללען יאַהרעס ניכט איינגעלאָזעט, זאָ בלייבט דאַס
הויז אין דער אוממויערטען שטאַדט דעם קייפֿער פֿיר זיינע נאַכקאָממען
31 אויף עוויג, אונד ווירד אים יובליאַהר ניכט פֿרייא. הייזער אויף
דאָרפֿערן, דיא מיט קיינער מויער אומגעבען זינד, ווערדען צו אַקקער־
שטיקקען גערעכנעט; עס פֿינדעט ווידעראיינלאָזונג שטאַטט, אונד
32 אים יובל ווירד דאַס פֿערקויפֿטע פֿרייא. וואַס דיא שטעדטע דער
לוייס בעטריפֿט, נעמליך דיא הייזער אין איהרען אייגענטהומסשטעדטען,
33 זאָ זאָללען דיא לוייס אין עוויגעס איינלאָזונגסרעכט האַבען. ווען יעמאַנד
פֿאָן דען לוייס זעלבסט עטוואַס איינלאָזעט, זאָ ווירד דאַס פֿערקויפֿטע הויז
אונד דיא אייגענטהומסשטאַדט אים יובל ווידער פֿרייא, דען דיא הייז־
זער אין דען שטעדטען דער לוייס זינד איהר אייגענטהום אונטער דען

מנחה חדשה.

ה' חסרון בחק מסה אלוקינו המכוון ממנו השער ההוא כי לא נאמר לו ופני לא תראה שיראה שיתכן לראותו וזולתו אבל אמר לא יראו לומר שהשער ההוא נמנע מצד עצמו להראות לכל חי כמ"ש עוד כי לא יראני האדם וחי, ואז"ל אשר לא נעלם מהם כל תעלומה אפילו מלאכי השרת הנקראים חיים. וממה שצריך שתדע שמה שהגיע אדון הנביאים לסוף המ"ט שערים הי' מפני ידיעתו כל סודות התור' אשר לא נעלם ממנו דבר קטן וגדול, אבל בשער הנסגור לא תדבר בו התורה ולא תרמוז אליו בשום ענין; והנה גילה לנו זה הסוד יונתן בן עוזיאל אשר הוא מחכמי ישראל האמיתיים ומיודעי סודות התור', אמר על פסוק תורי זהב נעשה לך בבן אתאמר למשה סק לרקיע ואתן לך ית תרי לוחי אבנין אבינין מספיר כורסי יקרי בהיקן כלהב טב מסדרין בשטין כתיבין באצבע גלוף בהון עשרתי דבריא וזקיקן יתיר מכספא דמזוקק ז' זמנין שבעא דסכום עניינין דמתפרשין בהון ארבעין ותשע אפין ואתכינון על ידך לעמא בית ישראל,

כִּי בָתֵּי עָרֵי הַלְוִיִּם הִוא אֲחֻזָּתָם בְּתוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל׃ וּשְׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמָּכֵר כִּי־ 34
אֲחֻזַּת עוֹלָם הוּא לָהֶם׃ ס וְכִי־ 35
יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ גֵּר
וְתוֹשָׁב וָחַי עִמָּךְ׃ אַל־תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית 36
וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ׃ אֶת־כַּסְפְּךָ 37
לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית לֹא־תִתֵּן אָכְלֶךָ׃

קינדערן ישראל'ס. איין פֿעלד, דאַז אין דער נאָהע פֿון איהרען שטעדטען 34
לייעגט, דאָז דאַרף ניכט פֿערקויפֿט ווערדען קאָננען, זאָנדערן איהר
עוויגעז אייגענטהום בלייבן. ווען דיין ברודער נעבען דיר אַבקאָממט, 35
אונד זיינע האַנד זינקען לאָסט, זאָ זאָללסט דוא איהן אונטערשטיטצען,
דאַס אויך דער פֿרעמדע אונד געדולדעטע בייא דיר לעבען מאָגע. דוא 36
זאָללסט וועדער צינס נאָך איבערזאַטץ פֿאָן איהם נעהמען, זאָנדערן דיך
פֿאָר דיינעם גאָטטע פֿירכטען, אונד דיינען ברודער נעבען דיר לעבען
לאַססען. גיעב איהם דיין געלד ניכט אויף צינס, אונד דיינען מונדפֿאָר־ 37

מנחה חדשה.

הנה גילה לנו שהענינים שדברה בהם התור' הם מ"ט ושער החמשים אין לתור' שום מבוא לדבר בו או לרמוז אליו כלל, והנ' השערים האלה אני קורא אותם מלאכים ואין שום הפסד בקריאת שמותיהן כפי מה שיראה לך כי תוכל לקראם מלאכים או מדות או מניינים או שערים או אוצרות כי מציאותם בלבד הוא הידוע אבל מהותם נעלם מעיני כל חי, וידיעת מציאותם הגענו אליהם מפאת תנועת הגרמים השמימיים אשר ראינו סך חלופי תנועותיהם מ"ט תנועות, וידענו שכל תנועה יש לה מניע א"כ המניעים הם מ"ט ולכן היו ג"כ מ"ח צורות וצורות הכוכבים הרי מ"ט צורות, וידענו ג"כ שהמניעים האלה עלת המניע הראשון ית' אשר הוא עלה לכל המניעים האלה, ואם תתעסק בדברי הרב המור' יתבארו לך כל דברי אלה, וא"כ הכלל העולה הוא שהמניעים הראשונים הפועלים בעליונים ובתחתונים הם מ"ט זולתי בורא הכל ית' אשר הוא השער הנ', ולכן רצה הש"י לזכות את ישראל ולהדריכם בעבודתו הנכונ' וזהו שנת החמשים תהי' קדש כנגד קדש הקדשים ית' כמו שיתבאר. אמר וספרת לך ז' שבתות שנים רצה שתהי' כל שנת ושנת נספרת לעצמה לפי שהמניעים האלה הם ז' כתות וכל כת מהם היא נבדלת מחברותיה בענין לא

38 אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם לָתֵת לָכֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן לִהְיוֹת לָכֶם
39 לֵאלֹהִים׃ ס ששי (רביעי במחובר) וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ
עִמָּךְ וְנִמְכַּר־לָךְ לֹא־תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד׃
40 כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד
41 עִמָּךְ׃ וְיָצָא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ וְשָׁב אֶל־
42 מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל־אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו יָשׁוּב׃ כִּי־עֲבָדַי

38 ראַטה ניכט אויף איבערטוס. איך בין דער עוויגע, אייער גאָטט,
דער איך אויז דעם לאַנדע מצרים געפֿיהרט, איך דאַז לאַנד כנען אייך
39 צוגעבען, אונד אייער גאָטט צו זיין. ווען דיין ברודער נעבען דיר פֿער־
אַרמט, אונד זיך דיר פֿערקויפֿט, זאָ זאָללזט דוא איהן ניכט וויא איינען
40 לייבאייגענען אַרבייטען לאַססען. וויא איין טאַגלאָהנער, איין געדולד־
דעטער הייזלינג, מאַג ער בייא דיר זיין, אונד ביז צום יובליאַהר דיענען.
41 אַלזדאַן אַבער ציעהט ער מיט זיינען קינדערן פֿאָן דיר וועג, קעהרט צו
זיינען געשלעכטע צוריק, אונד געלאַנגט ווידער צום אייגענטהום
42 זיינער עלטערן. דען זיא זינד מיינע קנעכטע, דא איך זיא אויז מצרים

מנחה חדשה.

ידענוה זולת ההבדל העצום אשר אנחנו רואים בתנועו' הגרמים המתנועעים על ידם ומסבתם, ובלי ספק לא יהי' ההבדל הזה מפאת חומרם אשר הוא חומר אחד משותף לכולם אבל יהי' להם זה מפאת צורתם אשר הוא מניעם. וממ"ש והיו לך ימי שבתות השנים וגו', יתבאר לך שהיתה כוונת התורה בסוד זאת המצוה למספר הז' ולמספר המ"ט אשר הם הכתות האמורות הכוללים המ"ט המניעים, כי לא תאריך התור' ברור אשר כזה לומר והיו לך ימי וגו' ללא סבה, ואחר השלמת המ"ט שנים צוה להעביר שופר תרוע' בתחלת שנת החמשים לקדש שנת החמשים לעורר לבות הנרדמים על שכבר שמשו המניעים כולם הקפה אחת ולא נשאר לעולם שום מניע על מה שיסמוך זולתו המניע הראשון אשר ברא הכל מהאפס המוחלט והוא מעמידו עתה על צוריו והווייתו שלא יפסד וכאלו עתה מחדש בטובו כל מעשה בראשית, וגם שתהי' התקיעה הזאת בעשור לחדש והראוי הי' שתהי' בא' בחדש אבל הסבה היא מה שכתב בגלו ביום הכפורים לומר הסבה שנתעכבה התרועה הזאת עד יום העשור היא לסבת היותו יום הכפורים וכאלו אמר שבזכות העבודה אשר היא מן הג' עמודים שהעולם עומד עליהם, ותתשוב' הנמשכת ממנה העונש

הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לֹא
יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד׃ לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ 43
וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ׃ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ־ 44
לָךְ מֵאֵת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ
עֶבֶד וְאָמָה׃ וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגָּרִים עִמָּכֶם 45
מֵהֶם תִּקְנוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר

געפיהרט האבע; זיא מוסען ניכט וויא שקלאפען פערקויפט ווערדען.
דוא זאלסט ניכט מיט הארטע איבר איהן הערשען, אונד דיך פאר 43
דיינעם גאטטע פירכטען. קנעכט אונד מאגד, דיא פאלליג דיר 44
לייבאייגען, קאננסט דוא פאן דען פאלקערן, דיא אום אייך הערום
וואהנען, אויז איהנען קאננסט דוא קנעכט אונד מאגד קויפען. אויך 45
אויז דען קינדערן דער געדולדעטען, דיא זיך ביא אייך אויפהאלטען,
אויז איהנען קאננט איהר קויפען, אונד אויז איהרען געשלעכטע,
דאז ביא אייך איזט, דאז זיא נאמליך אין אייערן לאנדע געצייגט האבען,

מנחה חדשה.

חוזר לקדמותו שכבר כשלמו כל ימי עולם, ולכן אמרו בעלי הסודות ועבדו לעולם לעולמו של יובל, כי העולם סתם הוא אלם היובל שהרי בענין העבד העברי אשר כבר נאמר ועבדו לעולם אמר בסוף סדר זה עד שנת היובל יעבוד עמך, וא"כ הרי לך שהעולם האמור הוא היובל. ואמר וקדשתם את שנת החמשים שנה אשר היא כנגד בורא העולם ומורה עליו וכן הוא יום החמשים אשר כתבה בו התור', ומזה הדרך ומזה הטעם נכנס אברהם לומר אולי יש חמשים צדיקים כי חשב שבהיות חמשים צדיקים המ"ט כנגד מ"ט מניעים והא' כנגד הא' הפשוט שלא חסר לעולם כלום ובשבילם יצלו הכל. ואמר שיקראו דרור בארץ לומר שלא נשאר לשום נברא לא עליונים ולא תחתונים שום שררה ושולטנות על זולתו לא בגופו ולא בממונו ולא בזיתיו וכרמיו, וכתן טעמו בזה ואמר יובל היא תהי' לכם ר"ל שלא נשאר לשום נברא שום עמידה אבל ראוי שיובלו כל הנבראים אל התחלותיהם ויחזור העולם תהו ובהו לולי בורא הכל ית' שמחדש הויתו כקדם בטובו וחסדו. וחזר לומר שלא די שאין לשום נברא שלטנות על זולתו לא אפילו בשדה אחוזתו אין לו שום שולטנות לזורעה ולקוצרה, וכדי שלא תחשוב שהי' זה כדי שתשבות הארץ בלבד מטעם השמטה לכך חזר לומר יובל היא וגו' לא תזרעו ר"ל שלסבת היות' יובל וראוי שלקברות יובלו כל ההויות לכך צויתיך שלא תזרעו ולא תקצרו וגו' כי לא נשאר לכם בה שום אדנות וגזה יזכרו וישובו אל ה' כל אפסי ארץ בראותם אשר חדש הויתם

46 הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם וְהָיוּ לָכֶם לַאֲחֻזָּה׃ וְהִתְנַחַלְתֶּם
אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לָרֶשֶׁת אֲחֻזָּה לְעֹלָם
בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו
47 לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ׃ ס שביעי וְכִי
תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ וּמָךְ אָחִיךָ עִמּוֹ
וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב עִמָּךְ אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת

46 דיזע קאָננען איהר איגענטהום ווערדען. איהר קאָננט זיא אויך
איהרען קינדערן אַלז איין ערבגוט הינטערלאַססען, אונד מאַגט אויך עוויג
אַלז שקלאַפען געברויכען; וואָס איהרע ברידער דען קינדערן
ישראל'ס אַבער זאָלל איינער איבער דען אַנדערן ניכט מיט שטרענגע
47 הערשען. ווען איין פרעמדער אָדער געדולדעטער בייא דיר צו
פערמאָגען קאָממט, דיין ברודער אַבער קאָממט אַב, אונד פערקויפט
זיך אַן דען פרעמדען, דער בייא דיר וואָהנט, אָדער אַן איינען, דער

מנחה חדשה.

בחסדו, וחזר עוד לומר כי יובל היא וגו' מן השדה תאכלו וגו' ר"ל שתהי' יד כולם שוה בתבואת הארץ מטעם היותה יובל ולא מטעם היותה שמטה כמ"ש, ואמר בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו לחדש ימיהם כימי קדם, ואמר כי ידיעתם הסוד הענין הזה יהי' סבה שלא יונו איש את אחיו בשום ממכר והוא שאלו לא ידענו זה היינו מוכרים קרקעותינו לצמיתות הפך טבע הבריא' כי יהי' הקונה כובש שדות עולם שאינו שלו והש"י כיון שיהא לעולמי עד ביד מי שנפלו לו בחלקו בתחלת הבריאה ר"ל בהנחל עליון ארצות גוים לישרא' כי חלק להם את הארץ כפי מה שהיתה הכוונה בתחלת בריאת העולם כמ"ש בהנחל עליון גוים וגו', ופי' הענין הוא כי השנה אשר התחילו ישראל למנות שמיטין ויובלות היתה להם כמו שנה ראשונה לבריאת העולם, וכן בכל נ' שנה חוזר העולם לקדמותו וכאלו באותה שנה נברא העולם וחזרו כל אחד ואחד לשדה אחוזתו כבתחלה, והשנה אשר התחילו בה ישראל היתה ראשונה ליובל של שנות הבריאה שכבר עברו נ' יובלות במנינם שהם התחילו למנות שנת אלפים ות"ק ואחת; ואני אומר שלכך עכבם הש"י י"ד שנה בכבוש וחלוק כדי שיתחילו למנות שנה ראשונה של יובל, ואילו לא נתעכבה במדבר מ' שנה לא יתעכבו בכבוש וחלוק כי אם ג' שנים ופחות מעט, כי בשנה השני' באחד לחדש השני כמנו לכנס לארץ כדי שיתחילו למנות בשנת היובל שעבר. והא לך יספר שנות ימות העולם, מתחלת הבריא' עד שכבשו וחלקו: אדם ק"ל.

גר: אחרי נמכר גאלה תהיה־לו אחד מאחיו 48
יגאלנו: או־דדו או בן־דדו יגאלנו או־משאר 49
בשרו ממשפחתו יגאלנו או־השיגה ידו ונגאל:
וחשב עם־קנהו משנת המכרו לו עד שנת היבל 50

48 פֿאָן איינער אויזלאֶנדישען פֿאַמיליע אַבשטאַממט. נאַכדעם ער פֿער־
קויפֿט וואָרדען, פֿינדעט דאַס איינלאֶזונגסרעכט שטאַטט, איינער פֿאָן
זיינען ברידערן לאֶזט איהן וויעדער איין. אָדער איין פֿאַטערברודער, 49
אָדער פֿאַטערברודערזאָהן, אָדער אויך זאָנסט איין בלוטספֿערוואַנדטער
אויז זיינעם געשלעכטע קאַן איהן איינלאֶזען, וואָ אויך ווען ער זעלבסט
זו פֿערמאֶגען קאָממט, זאָ לאֶזט ער זיך וויעדער איין. ער רעכנעט 50
אַלזדאַן מיט דעם קייפֿער פֿאָן דעם יאַהרע אַן, דאַ ער איהם פֿערקויפֿט

מנחה חדשה.

שת ק״ה. אנוש צ׳. קינן ע׳. מהללאל ס״ה. ירד קס״ב. חנוך ס״ה. מתושלח קפ״ז. למך קפ״ב. נח ת״ק. שם ק׳. ארפכשד ל״ה. שלח ל׳. עבר ל״ד. פלג ל׳. רעו ל״ב. שרוג ל׳. נחור כ״ט. תרח ע׳. אברהם ק׳. יצחק ס׳. יעקב ק״ל. מצרים ר״י. מדבר מ׳. כבוש י״ד, תמצא החשבון מכוון החשבון הנגלה, ואע״פ שהמדקדקים מצאו בחשבון זה חלוק, מעט הנה הנראה והנגלה לפי פשטי הכתובים הוא מ״ש, ואיך שיהי׳ התישבם בארץ הי׳ להם בשנת הבריא׳ וכאלו באותה שנה נברא העולם. ואמר ועשיתם את חקתי ואת משפטי תשמרו ועשיתם אותם וישבתם על הארץ לבטח והנה נא ידעת כי המשפטים והנימוסים המדיני׳ הראויים לתווך שלום בין איש לחבירו הם אשר יקראו משפטים, והחקים הם אותם שאין לשכל האנושי בהם שום תחבולה לדעתם לולי התורה התמימה המאירה עינים שגלתה לנו עיניהם ואח״כ כל חכמי תורתנו מגששים כעורים קיר למצוא להם שום טעם כמו שיקרה לנו ג״כ ברוב הדברים הטבעיים כי אחרי ראותינו העופות פורחים באויר אנחנו מגבבים ומביאים להם טעם ואומרים שהי׳ זה להם לפי שגברה יד היסודות הקלים בהם, ולולי שראינו אותם פורחים לא נאמין כי יסופר לנו שתהי׳ תנועת החי הנזון באויר, וא״כ הנה המשפטים מושכלים והחקי׳ הם למעלה מן השכל האנושי, והנה ענין השמיטין והיובלות הם באמת מן החקים הנעלמים וקרא אותם משפטים להעיר אותנו ולומר שלא נאמר שהחקים אין להם טעם חלילה שיהי׳ כונה להבשל בהם, אבל כל החקים יש להם טעם חזק מאד כמו שיש למשפטים וכמו שהמשפטים הם כונת קיום התקון המדיני כמו כן החקים, אלא שהמשפטים נתבאר לנו טעמם והחקים נעלם ממנו טעמם והוא מבואר לנותן התורה ית׳; ומידיעת סודם עם כל

וְהָיָ֞ה כֶּ֤סֶף מִמְכָּרוֹ֙ בְּמִסְפַּ֣ר שָׁנִ֔ים כִּימֵ֥י שָׂכִ֖יר
51 יִהְיֶ֥ה עִמּֽוֹ׃ אִם־ע֥וֹד רַבּ֖וֹת בַּשָּׁנִ֑ים לְפִיהֶן֙ יָשִׁ֣יב
52 גְּאֻלָּת֔וֹ מִכֶּ֖סֶף מִקְנָתֽוֹ׃ וְאִם־מְעַ֞ט נִשְׁאַ֧ר בַּשָּׁנִ֛ים
עַד־שְׁנַ֥ת הַיֹּבֵ֖ל וְחִשַּׁב־ל֑וֹ כְּפִ֣י שָׁנָ֔יו יָשִׁ֖יב אֶת־

ווארדען, ביז צום יובל, אונד דאז קויפגעלד טהיילט ער נאך אנצאהל
דער יאהרע איין, אלז ווען ער אלז איין טאגעלאהנער זא לאנגע האטטע
51 בייא איהם זיין זאללען. אונד נון נאך פיעלע יאהרע ביז דאהין, זא מוס
ער איין עבען דיזעם פערהעלטניססע פאן זיינעם קויפגעלדע אלז איין לאזע
52 געלד צוריקגעבען. אונד אבער נור ווענגע יאהרע נאך איבריג ביז צום
יובל, זא ווירד עז איהם רעכנונג געבראכט, נאך דען יאהרען גיבט ער

מנחה חדשה.

שאר סודות התורה ככנס אדון הנביאים לשערים הנ"ל, וכמו הענין הזה הזה אנחנו רואים בכל הדברים הטבעיים הפועלים בסגולה, כי אין הסגולה בהם זולת הטבע בלי ספק לא שאין סבת הטבע ההוא נגלה, כי כח המשיכה אשר באבן המושכת איננו רק כח טבעי בלי ספק לא שטעם הטבע ההוא נעלם מעיני כל חי, ואם בדברים הטבעיים קרה לנו המבוכה הזאת כש"כ שיקרה לנו יותר ויותר מזה לאין שיעור במה שהוא למעלה מן הטבע. והמשפטים ג"כ צריך שתדע שאע"פ שהנראה שהם מעמידים הקבוץ המדיני הנה יש להם טעמים נעלמים מעיני כל חי כמו שיש לחקים, כי כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה וכל דברי' גדולים וקטנים יש להם סודות נפלאים כי היא כולה למעלה מן הטבע האנושי, ואע"פ שנראה שהתורה מסכמת בכמה דברים עם הנימוסים המדיניים לא נוכל לומר חלילה שאין יתרון לאלו על אלו כי אלו מוסכמים מקבוץ אנשים ושרשם פורה ראש ולענה, ואלו כתבו יוצר הכל ית', וכמו שהתחלו' שהם יוצר ונוצר אינם נכנסים בגדר אחד כמו כן הנימוסים לא יכנסו בגדר א', ולכן תמצא בכמה מקומות בתורה בענין המשפטים קורא להם חקים ומשפטי', והחקים קורא להם חקים ומשפטים כי החקים דורכים דרך המשפטים וטעמם נעלם, והמשפטים יש להם סגולה כמו שיש לחקים, ואם יראה לנו שטעמם נגלה; ולכ"א כאן על החקים שהם ענין השמיטין והיובלות ועשיתם את חקתי ואת משפטי תשמרו כי משפטים הם ויהיו סבה שתשבו על הארץ לבטח כי כמו שהמשפטים הם סבת קיום בני האדם והעמדתם לזה שהם משימין שלום בין אנשי המדינה כ"כ החקים אשר פועלים בסגולתם ובשמרם עקב רב שתשבו על הארץ לבטח ותתן הארץ יבולה וגו': והנה אחר זה בסמוך על גאולת הארץ ואמר ובכל ארץ אחוזתכם גאולה

גְּאֻלָּתוֹ: כִּשְׂכִיר שָׁנָה בְּשָׁנָה יִהְיֶה עִמּוֹ לֹא־יִרְדֶּנּוּ 53
בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ: וְאִם־לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה וְיָצָא 54
בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ: * כִּי־לִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל 55
עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ

איהנן לֶזעגעלד. ווי איין דיענסטבאָטע, דען מאַן אויף יאהרע 53
מיעטהעט, זאָלל ער אַנגעזעהן ווערדען, דאַ מוסט ניכט צוגעבען,
דאַס ער איהן פאָר דיינען אויגען מיט שטרענגע בעהערשע. ווירד 54
ער אויך קיינע פאָן דיזען אַרטען אויסגעלאָזט, זאָ געהט ער איין יובל
יאַהר אויז דעם דיענסט, ער אונד זיינע קינדער מיט איהם. דען דיא 55
קינדער ישראל'ס זינד מיר לייבאייגען, מיינע לייבאייגענן זינד זיא, דאַ איך

מנחה חדשה

התנו לארץ והסבה בזה היא כדי שתתקים בידם מצות היובל ושלא יוסר מלבם תמיד שבבוא שנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו והוא כי בהיותו דואג בכל שנה ושנה לאמר עתה קל מהרה יקום הוא או דודו או בן דודו ויגאלנה ויתחשב עמי משנת המכירה להשיב לו את העודף הנה באמת יזכור מזה כי בבוא שנת היובל ישוב לאשר לו אחוזת הארץ מבלי שום כסף גאולה כלל כי מאחר שהגאולה תהי' במספר השנים א"כ במשלם שניא אין יצא מבלי כסף. והנה הוציא מכלל דין זה בית מושב עיר חומה וקבע זמן גאולתו שנה תמימה, והסבה בזה כי הנך רואה שענין היובל והשמיטה בכלל הוא מסיר החמדה מלבות בני אדם בהשבת הקרקעות לבעליהן ובהשמט' המשאו' ויהיו הקרקעות והכספים וכל שאר קנינים אצלם כמשואלים מבלי היות להם חזקה גמורה בהם כי שדה מקנתו חוזר לאשר קנהו מאתו ושבה אחוזתו שנת השמטה ואף כי שנת היובל יד העני ויד החיה והבהמה שוה ליד הבעלי' וא"כ בלי ספק כל זה הוא סבה גדולה להסיר החמדה מלב האדם ויאמר כי כל מה שיש לו הוא כאילו הוא בשותפות ולכן לא יפול זה הדין כ"א בשדות ובכרמים ובבתי החצרים אשר אין להם חומה אשר היו בהכנסם לארץ שהוא כדמות שעת הבריאה כמשואלים מבלי היות להם בעלים, אבל היו כאילו הכל בשותפות והם יחלקה להם ברצונו וא"כ אין למוכר כח למכור שדהו לצמיתות כי השדה אצלו כדמות שאולה והיא עדין בחזקת בעלה הראשון שהוא יוצר הכל ית', אבל בית מושב עיר חומה מאחר שמצאוה בהכנסם לארץ שהוא אצלם תחלת הבריאה מוקפת חומה הנה כבר הקנוה והבדילוה הראשונים בחומה והיא משאר חלקי שדות וכרמים ובתי חצרים ונעשית רשות היחיד ולא כשארה מעורבת עם שאר השדות להיותה משולחת במותם ובהכנסם לארץ מי שנפל לו הבית הזה בחלקו נעשית

כו
1 מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ לֹא־תַעֲשׂוּ לָכֶם
אֱלִילִם וּפֶסֶל וּמַצֵּבָה לֹא־תָקִימוּ לָכֶם וְאֶבֶן
מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֺת עָלֶיהָ
2 כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ
וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי יְהוָה׃ פ

זיא אויז מצרים געפֿיהרט האבע; איך בין דער עוויגע, אייער גאטט!.
1 מאכט איך קיינע געטצען, עררייכטעט איך קיין בילד, קיין דענקמאהל,
אונד דולדעט אין אייערן לאנדע קיינען שטיין מיט בילדערטריפֿט צור
2 פֿערעהרונג, דען איך בין דער עוויגע, אייער גאטט!. בעאבאכטעט
מיינע פֿייערלייטען, אונד האבט עהרפֿורכט פֿאר מיינעם הייליגטהומע;
איך, דער עוויגע!.

מנחה חדשה.

לו כרשות היחיד ויכול למכרה לצמיתות כאשר חפצי ביתו אשר הם מוקנים אצלו ומובדלים מבני אדם, אבל נתנה התור' התמימה זמן לגאול' שנה תמימה לפי שבזה הזמן נשלמה הקפה אחת לחמה בכל י"ב מזלות, ופי' הענין הזה הנה יודע כי מן העליונים ישפעו עלינו תמיד בכל רגע דעות ומחשבות לאין חקר ומספר כמספר שינוי מקומות חלקי הגלגל אשר הוא מתנועע תמיד כמו כן מחשבותינו אלינו לא יהיו על ענין אחד ואפילו רגע כמימרא זולתי האדם אשר חננו ה' דעה והשכל אשר הוא בא לו ממקום קדוש ובשכל ההוא יכול לבחון דעותיו ומחשבותיו ויוכל לבחור בטוב ומאוס ברע, אבל לא יוכל לעשות זה את מי שחננו ה' דעה והשכל לדעת את ה' והם השרידים אשר ה' קורא, ושאר כל אדם אינם יכולים לצאת מתחת יד המערכת ורוב דעותיהם ומחשבותיהם ומעשיהם הם כפי מה שתגזור עליהם המערכת, והנה הפועל הגדול שבכל צבא השמים הוא השמש, כי האדם יולידהו האדם והשמש ועל ידו הם פועלים כל צבא השמים במה שהוא מכין להם מן החום, וא"כ בשנת החמה יעברו על האדם כל הדעות והמחשבות השופעות עליו מן העליוני' כי כבר הקיפ' החמה על כל י"ב מזלות, וא"כ כל מלאכה וכל למוד גם כל מעשה וכל בחירה שאינה מן המעלות השכליות לתכלית דבר טוב הנה כבתו היו השמים ונבאם, ומן הידוע שמצוה על כל אדם לקנות קרקע בא"י ולא כן המוכר, וא"כ מחשבות האחרון הזה במכירת הבית הזה באו לו מפאת תולדתו, ובחמלת השם עליו נתן לו זמן שנה תמימה שיעברו עליו קור וחום וקיץ וחרף אולי תתחדש לו מחשבה למכור את כל הון ביתו ויגאל את ביתו ולכ"א התורה ימים תהי' גאולתו, כי אחרי אשר עברו עליו ד' תקופות השנה הנה בלי ספק כל דעותיו הסכימו למכירה הקטנה הזאת, אבל ערי הלוים בתי ערי אחוזתם ואע"פ שיהי'

אִם־בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת־מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם 3
אֹתָם׃ וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם וְנָתְנָה הָאָרֶץ 4
יְבוּלָהּ וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פִּרְיוֹ׃ וְהִשִּׂיג לָכֶם דַּיִשׁ 5
אֶת־בָּצִיר וּבָצִיר יַשִּׂיג אֶת־זָרַע וַאֲכַלְתֶּם לַחְמְכֶם
לָשֹׂבַע וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח בְּאַרְצְכֶם׃ וְנָתַתִּי שָׁלוֹם

וועֶן איהר נאָך מיינען געזעטצען וואַנדעלט, מיינע געבאָטע בעאָ- 3
האַלטעט, אונד זיא האַלטעט. זאָ ווילל איך אייאער דען רעגען צור 4
רעכטען צייט געבען, דער באָדען זאָלל זיין געוועכס, אונד דער בוים
אויף דעם פעלדע זיינע פרוכט הערגעבען. אייערע דרעשצייט זאָלל 5
ביז אַן דיא וויינלעזע, אונד דיא וויינלעזע, ביז אַן דיא אויסזאַאַט ריי-
כען, איהר ווערדעט לעבענזמיטטעל צור גענוגע צו עססען האַבען,
אונד זיכער אין אייערן לאַנדע וואָהנען. איך ווערדע נעמליך אייערן 6

מנחה חדשה.

מוקפות בהכנסם לארץ יצאו מן הכלל הזה, וכתן טעמו בנדו באומרו ובתי ערי הלוים היא אחוזתם ר"ל שלקחו הבתים ההם תמורת שדותיהם וכרמיהם הראוים לבוא להם בתוך בני ישראל כי הלוים לא יצאו מכלל ישראל לבל תהי' להם חלק בארץ, וא"כ בתי ערי אחוזתם הם שדותיהם עצמם ולכן גאולת עולם תהי' ללוים. ואחר שהזהיר על מכירת הקרקעות הזהיר על ההלואה ועל המוכר עצמו מפני דוחקו לבל יעבוד בו עבודת עבד ונאתו ביובל והוא כירוש ועבדו לעולם האמור בפ' משפטים.

אם בחקתי תלכו וגו' אמר שבשמירת המצות והחקים יצליחו בג' מיני הצלחות הראויות לאדם בגופו ובממונו ובהיותו גובר את אויביו, כי עד כאן היא מגעת יד ההצלחות המדומות אשר הם הכנה להצלחות העצמיות, אמר כנגד בריאות האדם ונתתי גשמיכם בעתם לפי שסיבוי פרקי זמני השנה היא התחלת התחלואים כי האדם הוא מורכב מן היסודות הד' ומהם הורכבו האזנותיו הבאים מד' הליחות אשר הורשמו בהם היסודות הד' ופרקי השנה וד' תקופותיה ג"כ הם כנגד היסודות הד', כי החרף אשר היא תקופת תשרי הוא כנגד יסוד הארץ אשר הוא קר ויבש, וזמן הקור והגשמי' אשר הוא תקופת טבת הוא קר ולח כנגד יסוד המים, וזמן החום אשר הוא תקופת ניסן הוא כנגד יסוד האויר אשר הוא חם ולח, וזמן הקיץ אשר הוא תקופת תמוז הוא חם ויבש כנגד יסוד האש, והנה בהיות הזמנים האלה על מתכונתם ועל איכיותיהם הקר קר והלח לח והחם חם והיבש יבש הנה בלי ספק יתיישרו טבעות האדם והמאותו לאשר מהם ניזוקים ויעמוד על בריאותו כאשר תגבה

6 בָּאָרֶץ וּשְׁכַבְתֶּם וְאֵין מַחֲרִיד וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה
7 מִן־הָאָרֶץ וְחֶרֶב לֹא־תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם: וּרְדַפְתֶּם
8 אֶת־אֹיְבֵיכֶם וְנָפְלוּ לִפְנֵיכֶם לֶחָרֶב: וְרָדְפוּ מִכֶּם
חֲמִשָּׁה מֵאָה וּמֵאָה מִכֶּם רְבָבָה יִרְדֹּפוּ וְנָפְלוּ
9 אֹיְבֵיכֶם לִפְנֵיכֶם לֶחָרֶב: וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם וְהִפְרֵיתִי

6 לאַנדע פֿריעדען געבען, זאָ, דאָס איהר ליעגט, אונד ניעמאַנד אייך
שטעהרע; דאַז רייסענדע געווילד וויללֿ איך אויז אייערם לאַנדע אויז־
ראָטטען, אויך קיין קריעגסשווערדטע דורך אייער לאַנד ציעהען לאַססען.
7 אייערן פֿיינדען ווערדעט איהר פֿיעלמעהר נאַכזעטצען, אונד זיא זאָללען
8 פֿאָר אייערם שווערדטע הינפֿאַללען. פֿינף פֿאָן אייך זאָללען איהרער
הונדערט, אונד הונדערט פֿאָן אייך צעהן טויזענד אין דיא פֿלוכט טריי־
בען, זאָ זאָללען אייערע פֿיינדע פֿאָר אייערם שווערדטע הינפֿאַללען!.
9 איך ווערדע מיך צו אייך ווענדען, אייך פֿרוכטבאַר מאַכען, אייך פֿער־

מנחה חדשה.

כל ליחה וליחה בזמן הקור והיובש בזמן הליחות, וההפך הנה יחלה בלי ספק כי תגבר עליו הליחה הראוי' להיותה נשמעת ומשועבדת לזולתה, ותחזור הנפעלת פועלת, וכל זה דבר ברור ואין צריך להאריך בו, ובהיות הגשמים בעתם הנה יתישרו בלי ספק כל ד' תקופות השנה, כי באומרו שיהיו הגשמים בעתם בלבד אמר שישארו שאר פרקי השנה על איכיותיהם; וא"ת שלא אמר ונתתי גשמיכם בעתם כ"א להצלחת התבואות כמ"ש בסמוך וכתב' הארץ יבולה וגו', אומר לך שאע"פ שיהיו הגשמים בזולת עתם באופן מה תתן הארץ יבולה, ויותר קשה מזה שאחר שנתינת הגשמים בעתם הוא לתכלית שתתן הארץ יבולה, א"כ יאמר ונתנה הארץ יבולה שהיא התכלית וישתוק מן ונתתי גשמיכם בעתם, אא שעכ"פ יש לנו לומר שכיון בזה לזולת התבואה והוא הבריאות כמ"ש. ויתכן ג"כ שתהא הכונ' להיות הפירות בריאים וחזקים בהתבשלם בזמן הראוי להם והם יהיו סבת בריאות האדם כמ"ש כי הם באים תמורת מה שניתך ממנו, ומן ההצלחה הזאת הוא מ"ש ופניתי אליכם והפריתי אתכם וגו', וכנגד הצלחת הממון אמר ונתנה הארץ יבולה וגו' השיג לכם דיש וגו' ונתתי שלום וגו' וממנה מ"ש בסוף ואכלתם ישן וגו'; ובענין הנצוח אמר ורדפתם את אויביכם וגו', והנ' נאמרו על הסדר הזה לפי שהיו צריכות זו לזו כמו שאומר, והוא שעיקר ההצלחה הוא הבריאות ולכן הקדים ונתתי גשמיכם בעתם, ולפי שלא יתכן הבריאות אם לא בהיות המזונות בשפע והיותם ג"כ

אֶתְכֶם וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם וַהֲקִימֹתִי אֶת־בְּרִיתִי
אִתְּכֶם׃ *וַאֲכַלְתֶּם יָשָׁן נוֹשָׁן וְיָשָׁן מִפְּנֵי חָדָשׁ
תּוֹצִיאוּ׃ וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא־תִגְעַל 11
נַפְשִׁי אֶתְכֶם׃ וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְהָיִיתִי לָכֶם 12
לֵאלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי לְעָם׃ אֲנִי יְהוָה 13
אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
מִהְיֹת לָהֶם עֲבָדִים וָאֶשְׁבֹּר מֹטֹת עֻלְּכֶם
וָאוֹלֵךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת׃ פ

מעהרען, אונד איינען בונד מיט אייך האַלטען. איהר ווערדעט אַלזאָ 10
דאַן דען איבערפֿלוס פֿאָן פֿיעלען יאַהרען גענייסען, אונד דאַז אַלטע
אויסער פֿאָר דעם נייען וועגצורייאען האַבען. איך וויל איינע רעזי= 11
דענץ אונטער אייך אויפֿשלאַגען, אונד מיין וועזען זאָלל אַן אייך קיין
מיספֿאַללען האַבען. איך ווערדע אונטער אייך הערומוואַנדעלן, אייער 12
גאָטט זיין, אונד איהר זאָללט מיינע נאַציאָן זיין. איך בין דער עוויגע, 13
אייער גאָטט, דער אייך אויז דעם לאַנדע מצרים געפֿיהרט, ניכט לאַנגער
איהרע קנעכטע צו זיין; דער דיא שטאַנגען אייערעז יאָכעז צערבראָכען,
אונד געמאַכט האַט, דאַס איהר אויפֿרעכט געהען קאָננט.

מנחה חדשה.

באופן שלא יסבבו עליו תחלואים והוא התבשלם בזמן הראוי להם באופן שלא יהי' שלא יבש והקרחס, והבטיח על רבויו במ"ש והשיג לכם דיש את בציר וגו', והנה יתכן ג"כ שאע"פ שיהי' להם בשפע שלא ישמחו בו אם לא יתברך במעים באופן שתשתכח חמת הרעב לכ"א ואכלתם לחמכם לשובע, ולפי שלא יתכן הברכ' הזאת אם לא בהיותם לבטח, כי אם יהיו דואגים לשום צרה לא יתברך המזון במעיהם וזה ברור, לכן הבטיחם שישבו לבטח בארצם, והכ' הבטחון הזה לא יתכן להיות אם לא נהיית השלום מתוך ביניהם והיות להם שלום ומפחד האויב, לכן הבטיחם לתת שלום בארץ, ועה"ד הזה כמצא שהיו כל הברכות הלה צריכות זו לזו, והם כ"א ברכות והא לך פרטן: א' ונתתי גשמיכם בעתם, הב' ונתנ' הארץ יבולה וגו', ג' והשיג לכם דיש את בציר, ד' ואכלתם לחמכם לשובע, ה' וישבתם לבטח בארצכם, ו' ונתתי שלום בארץ, ז' והשבתי חי' רעה, ח' וחרב לא תעבור, ט' ורדפתם את אויביכם, י' ונפלו אויביכם לפניכם לחרב לומר כי היותם רודפים את אויביהם והיות אויביהם

14 וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל־הַמִּצְוֹת
15 הָאֵלֶּה: וְאִם־בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ וְאִם אֶת־מִשְׁפָּטַי
תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי
16 לְהַפְרְכֶם אֶת־בְּרִיתִי: אַף־אֲנִי אֶעֱשֶׂה־זֹּאת לָכֶם
וְהִפְקַדְתִּי עֲלֵיכֶם בֶּהָלָה אֶת־הַשַּׁחֶפֶת וְאֶת־
הַקַּדַּחַת מְכַלּוֹת עֵינַיִם וּמְדִיבֹת נָפֶשׁ וּזְרַעְתֶּם
17 לָרִיק זַרְעֲכֶם וַאֲכָלֻהוּ אֹיְבֵיכֶם: וְנָתַתִּי פָנַי בָּכֶם
וְנִגַּפְתֶּם לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם וְרָדוּ בָכֶם שֹׂנְאֵיכֶם וְנַסְתֶּם

14 ווען איהר מיר אבר ניכט געהארכט, אונד האלטעט אללע דיזע געבאטע
15 ניכט. ווען איהר מיינע געזעטצע פֿעראכטעט, אונד אן מיינען רעכטען
איינן עקעל האבעט, דאס איהר אללע מיינע געבאטע ניכט
16 האלטעט, אונד דען בונד מיט מיר ברעכט. זא וויל איך אויך זאלכעס
געגען איך טהון, אונד מיט ענטזעטצען איבער איך בעשטעללען,
אויזצעהרענדע פֿיעבער אונד היטציגע קראנקהייט, וועלכע דיא אויגען
נאך געגענווארט טאכטען לאסען, אונד דאז געמיטה בעטריבען; איהר
ווערדעט פֿערגעבליך אייערן זאמען זאען, דען אייערע פֿיינדע
17 ווערדען דען גענוס האבען. איך וויל מיינען צארן ווידער איך
ריכטען, דאס איהר געשלאגען ווערדעט פֿאן אייערן פֿיינדען, אייערע

מנחה חדשה.

בורחים לפניהם היא ברכ' אחת ואע"פ שימלטו מידם והיות אויביהם נופלים בידם לחרב היא ברכה שנית בפני עצמה, י"א ורדפו מכם ה' מאה, י"ב וחמשה מכם רבבה ירדופו והיא ברכה בפני עצמה לפי שאין ערך הקו"ף לרבבה כערך החמש' אל הק', י"ג ונפלו אויביכם וגו'. י"ד ופניתי אליכם והפריתי אתכם ר"ל שתעשו פירות והוא שתולידו בנים כי היא ברכ' בלי ספק ואע"פ שלא יעלו לרבוי ולא יתקיימו כולם, ט"ו והרביתי אתכם שכל מה שיולידו יגדל ויעלה למנין עם שאר אחיו, י"ו והקימותי את בריתי אתכם וע"ז התפלל הנביא זכור אל תפר בריתך אתנו כי בריתו אתנו הוא על תנאי כמ"ש בשם הרב כמ' פעמים, י"ז ואכלתם ישן נושן וגו', י"ח ונתתי משכני בתוככם, י"ט ולא תגעל נפשי כי ברכת ונתתי משכני בתוככם היא בפני עצמה כי יתכן שתהי' השכינ' בינותינו ואף אם תהי' נפשו קצה בנו כענין שאמר השוכן אתם בתוך טומאותם, כ' והתהלכתי בתוככם, כ"א והייתי לכם לאלהים וגו', ולפי שהברכות הללו הם כ"א לכן תמצא במדת פורענות ג' פורעניות לפי שמדתו ית' הטוב' היא מרוב'

וְאֵיךְ־דָּדְךְ אֶתְכֶם: וְאִם־עַד־אֵלֶּה לֹא תִשְׁמְעוּ לִי 18
וְיָסַפְתִּי לְיַסְּרָה אֶתְכֶם שֶׁבַע עַל־חַטֹּאתֵיכֶם:
וְשָׁבַרְתִּי אֶת־גְּאוֹן עֻזְּכֶם וְנָתַתִּי אֶת־שְׁמֵיכֶם 19
כַּבַּרְזֶל וְאֶת־אַרְצְכֶם כַּנְּחֻשָׁה: וְתַם לָרִיק 20
כֹּחֲכֶם וְלֹא־תִתֵּן אַרְצְכֶם אֶת־יְבוּלָהּ וְעֵץ הָאָרֶץ
לֹא יִתֵּן פִּרְיוֹ: וְאִם־תֵּלְכוּ עִמִּי קֶרִי וְלֹא תֹאבוּ 21
לִשְׁמֹעַ לִי וְיָסַפְתִּי עֲלֵיכֶם מַכָּה שֶׁבַע כְּחַטֹּאתֵיכֶם:
וְהִשְׁלַחְתִּי בָכֶם אֶת־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְשִׁכְּלָה 22

החסער ווערדען איבער אייך געוואלט אויזאיבען, איהר ווערדעט
פֿליהען, דא אייך ניעמאנד פֿערפֿאלגט. ווערדעט איהר איר 18
אלזדאן נאך ניכט געהארכען, זא ווערדע איך פֿארטפֿאהרען אייך,
וועגען איירער זינדען, זיעבענפֿאך צו צילטיגען. בין איך ענדליך 19
איירן טראטצליגען האכמוטה געבראכען; דען היממעל ווערדע איך
אייך וויא אייזען, אונד דיא ערדע וויא ערץ זיין לאססען. איירע 20
קראפֿט זאלל פֿערגעבענס פֿערשווענדעט ווערדען, דען איירער באדען
זאלל זיין געוואכס, אונד דער בוים דעס לאנדעס זיינע פֿרוכט ניכט
הערגעבען. וואנדעלט איהר מיר צו ווידער, אונד וואללט איר ניכט 21
געהארכען, זא לעגע איך אייך איממער מעהר זיעבענפֿאך פּלאגען אויף,
אום איירער זינדען וויללען. דיא ווילדען טהיערע לאססע איך איבער 22

מנחה חדשה.

על מדת פורענות שבעה והשלש פורעניות הם כוללים הג' הקללות האמורו'
למעלה, הוא מ"ש אף אני אעשה זאת לכם והפקדתי עליכם בהלה, ומה היא
הבהלה את השחפת ואת הקדחת החוקים כ"כ שיהיו מכלות עינים ומדיבות
נפש, הרי בענין בריאות הגוף אמור, ובענין הממון אמר וזרעתם לריק זרעכם
וגו' ואע"פ שיהי' להם ולבל א' מהם אלף אלפי דברי זהב אם לא יהי' להם
תבואה בתוך ביתם בלי ספק יתנו מחמדיהם באוכל להשיב נפש, וכנגד הקללות
הכבוד אמר ונתתי פני בכם ומה הוא החרון אף, הוא שתהיו נגפים לפני
אויביכם ורדו בכם שונאיכם וגו' אבל לא אמסור אתכם בידם עד אשר אראה
אם תוסרו לי בזה; ואם עד אלה לא תשמעו לי ויספתי ליסרה אתכם שבע
על חטאתיכם, ר"ל אני אוסיף אתכם מכת ז' למעלה מחטאתיכם, ופי' הענין
הוא:אני כבר גפרע בג' פורעניות וייעדם עתה בד' פורעניות אחרות שיעלו

אֶתְכֶם וְהִכְרִיתָה אֶת־בְּהֶמְתְּכֶם וְהִמְעִיטָה
23 אֶתְכֶם וְנָשַׁמּוּ דַּרְכֵיכֶם׃ וְאִם־בְּאֵלֶּה לֹא תִוָּסְרוּ
24 לִי וַהֲלַכְתֶּם עִמִּי קֶרִי׃ וְהָלַכְתִּי אַף־אֲנִי עִמָּכֶם
בְּקֶרִי וְהִכֵּיתִי אֶתְכֶם גַּם־אָנִי שֶׁבַע עַל־חַטֹּאתֵיכֶם׃
25 וְהֵבֵאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב נֹקֶמֶת נְקַם־בְּרִית וְנֶאֱסַפְתֶּם
אֶל־עָרֵיכֶם וְשִׁלַּחְתִּי דֶבֶר בְּתוֹכְכֶם וְנִתַּתֶּם בְּיַד־
26 אוֹיֵב׃ בְּשִׁבְרִי לָכֶם מַטֵּה־לֶחֶם וְאָפוּ עֶשֶׂר נָשִׁים

אייך לאָז, דיא זאָלען אייך קינדערלאָז מאַכען, אייער פֿיעה אויס־
פֿרעטען, אונד אייך זעלבסט אויפֿרייבען, דאַס אייערע הערשטראַסען
23 אָדע ווערדען. ווען איהר דאַדורך נאָך ניכט געציכטיגט ווערדעט,
24 אונד מיר איממער נאָך צווידער וואַנדעלט: זאָ ווערדע אויך איך
פֿאָרטפֿאַהרען, אייך צווידער צו וואַנדעלן, אויך איך פֿאָרטפֿאַהרען,
25 אייך, וועגען אייערער זינדען, זיעבענפֿאַך צו פלאַגען. איך ווערדע
דאַז ראַכעשווערדט איבער אייך בריגגען, דאַז דען בונד ראַכען זאָלל, זאָ
דאַס איהר ווערדעט אין דיא פֿעסטען פֿלעטצע ציהען מיטען, דאַזעלבסט
ווערדע איך דיא פעסט אונטער אייך זענדען, דאַס איהר אייערן פֿיינדען
26 דענגאָך אין דיא הענדע פֿאַללען מיסעט. ווערדע איך אייערן בראָד־
שטאַב צערברעכען (דאַז הייסט: הונגערסנאָטה אונטער אייך זענדען),
זאָ זאָללען צעהן וויבער אייער בראָד אין איינעם אָפֿען באַקקען, אונד

מנחה חדשה.

כולם לשבעה אבל לא יביא ד' בבת אחת, אבל הביא הג' כדי שיהיו עם הג' הראשונים כמספר חטאתיהם אשר היו' כמ"ש, ואם לא תשמעו לי הרי א' כי השמיעה היא מצו' בפני עצמה זולת המעשה והיא עיקר כל המצות, והב' היא ולא תעשו את כל המצות האלה, הג' ואם בחקותי תמאסו, והד' היא ואם את משפטי תגעל נפשכם, והחמישית לבלתי עשות את כל מצותי, והששית היא להפרכם את בריתי, שאם תעיין בכל זה כל א' מאלה היא מצוה בפני עצמ', ואם לא ישובו כאשר ילקו בששת השפטים האלה אשר הם במספר חטאתיהם הנה יוסיף עליהם מכה אחרת באופן שיהיו ז' אשר הם למעלה מחטאתיהם כמ"ש בסמוך ואם הלכו עמי קרי וגו' ויספתי עליכם מכה שבע כחטאתיכם ר"ל שאוסיף עליכם מכה ותהי' המכ' ההיא משלמת למספר הז' ותהי' ההוספה הזאת אחר שלקיתם כחטאתיכם, והג' פורענות הם, ושברתי

לַחְמְכֶם בְּתַנּוּר אֶחָד וְהֵשִׁיבוּ לַחְמְכֶם בַּמִּשְׁקָל
וַאֲכַלְתֶּם וְלֹא תִשְׂבָּעוּ׃ ס וְאִם־ 27
בְּזֹאת לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וַהֲלַכְתֶּם עִמִּי בְּקֶרִי׃
וְהָלַכְתִּי עִמָּכֶם בַּחֲמַת־קֶרִי וְיִסַּרְתִּי אֶתְכֶם אַף־ 28
אָנִי שֶׁבַע עַל־חַטֹּאתֵיכֶם׃ וַאֲכַלְתֶּם בְּשַׂר בְּנֵיכֶם 29
וּבְשַׂר בְּנֹתֵיכֶם תֹּאכֵלוּ׃ וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת־בָּמֹתֵיכֶם 30
וְהִכְרַתִּי אֶת־חַמָּנֵיכֶם וְנָתַתִּי אֶת־פִּגְרֵיכֶם עַל־
פִּגְרֵי גִּלּוּלֵיכֶם וְגָעֲלָה נַפְשִׁי אֶתְכֶם׃ וְנָתַתִּי 31

דאַז ברויט נאָך דעם געוויכטע היים ברינגען, אונד איהר ווערדעט
עססען, אונד ניכט זאַטט ווערדען. געהאָרכט איהר מיר דעננאָך ניכט, 27
אונד וואַנדעלט מיר צווידער: זאָ וויל איך אייך אין צאָרן ענט׳ 28
געגען וואַנדעלן, איך וויל אייך צילכטיגען, זיעבענפֿאַך, וועגען
אייערער זינדען. איהר זאָללט דאַז פֿלייש אייערער זאָהנע פֿערצעהרען, 29
אונד דאַז פֿלייש אייערער טאָכטער פֿערצעהרען. איך ווערדע אייערע
גאָטצענהאָהן פֿערטילגען, אייערע זאָננענבילדער אויסראָטטען, אונד 30
אייערע אָזער אויף דיא אָזער אייערער קאָטהגאָטצען ווערפֿען, אונד
מיין וועזען ווירד עקעל אַן אייך האָבען. איך ווערדע אייערע 31

מנחה חדשה.

את גאון עזכם הרי א', והב' היא ונתתי את שמיכם כברזל ואת ארצכ' כנחוש', והג' היא ותם לריק כחכם ולא תתן ארצכם את יבולה וגו'. ועתה אשוב לפרש המקראות. אמר ואם לא תשמעו לי ולא תעשו וגו' כי הנה ידעת כי העשיי' והשמיעה הם שתי אחיות תאומות, שאם תפרד האחת מחברתה הנה בלי ספק תפסד גם השני', כי מי שלא תהי' המצוה חביבה עליו באופן שיהי' נושא ונותן בה להבין כל פרטיה ודקדוקיה הנה בלי ספק יזלזל בעשיית' וכמה פעמים יחטיא הכונ' ויעשה בהפך, ועה"ד הזה אמרו רז"ל אין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד, ופעם אחת לא יעשה כלל כי כל הכלים והאיברים החיצוניים שהם כלי המעש' הם נשמעים לפנימיים, ומאחר שלא נתן אל לבו להבין ולהורות בדקדוקי המצו' לא יתעורר להכנים עצמו בשום טורח לעשות' ואף כי בלא שום סכנה, ואף כי יעשנה היא כמצות אנשים מלומדה וגם כצפור יצוה בית ודרור קן לה; והשמיעה גם היא צריכה אל המעשה בלי ספק לפי שהאדם הוא מורכב מהפכים ולא ישאר תמיד על ענין אחד גם לא בהתמדה

אֶת־עָרֵיכֶם חָרְבָּה וַהֲשִׁמּוֹתִי אֶת־מִקְדְּשֵׁיכֶם
32 וְלֹא אָרִיחַ בְּרֵיחַ נִיחֹחֲכֶם׃ וַהֲשִׁמֹּתִי אֲנִי אֶת־
הָאָרֶץ וְשָׁמְמוּ עָלֶיהָ אֹיְבֵיכֶם הַיֹּשְׁבִים בָּהּ׃
33 וְאֶתְכֶם אֱזָרֶה בַגּוֹיִם וַהֲרִיקֹתִי אַחֲרֵיכֶם חָרֶב
וְהָיְתָה אַרְצְכֶם שְׁמָמָה וְעָרֵיכֶם יִהְיוּ חָרְבָּה׃
34 אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ כֹּל יְמֵי הֳשַׁמָּה
וְאַתֶּם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיכֶם אָז תִּשְׁבַּת הָאָרֶץ וְהִרְצָת

שטאֶדטע וויסטע מאַכען, אייערע היילִיגטהימער צערשטאֶרען, אונד
אייערע ליעבליכען גערִיכע ניכט ריעכען, (דאַז הייסט: ניכט אַננעהמען).
32 יאַ, איך וויל דאַז לאַנד דערגעסטאַלט צערשטאֶרען, דאַס אייערע
פיינדע זעלבסט, דיא עז בעזיטצען ווערדען, זיך דאַריבער ענטז
33 זעטצען זאָללען. איך אַבער וויל איך אונטער דיא פאֶלקער צערז
שטרייען, אונד דאַז שווערדט הינטער איך אויזציהען. ווען דאַן
34 אייער לאַנד וויר ווּיסטע, אונד אייערע שטאֶדטע אֶדע זיין. זאָ ווירד
דאַז לאַנד זיינע פייערלייטען ערשטאַטטען, זאָ לאַנגע עז נאָך וויסטע
זיין, אונד איהר איך אין דעם לאַנדע אייערער פיינדע אויפהאַלטען
ווערדעט ; דאַ ווירד דאַז לאַנד פייערן, אונד זיינע פייערלייטען ערז

מנחה חדשה.

עלומ׳ עד שישאר לו הדברי׳ בקנין מרוב הרגלו בהם, כי כבר ידעת שההמוגות מתפעלות מן המדות, וא״כ מביאה לידי שמיע׳, ולכן אמרו **נעשה ונשמע** לפי שהם עדיין לא הורגלו בשום מצוה והיו צריכים להרגיל עצמם עד היותם להם בקנין, וא״כ עיקר כל המצות היא השמיעה כי העשי׳ היא לתכלית השמיעה ואם ישמעו יעשו בלי ספק, אבל אם יעשו מבלי שישמעו לא תביא העשי׳ ההיא על כל פנים לידי שמיעה כי יתכן שיעשו ולא ישמעו, כמו שהם עתה רוב המון העולם, ולכן אמר **ואם לא תשמעו ולא תעשו** שאם חסרה השמיעה מהיכן תבא לו העשיי׳.

ואמר **ואם בחקתי תמאסו** וגו׳ דע כי ערך המשפטים אל החקים הוא כערך העשיי׳ אל השמיעה, שאם תתיישב בלבו אמונת הש״י הנה יהיו החקים חביבים עליו לפי שכל מה שהוא עושה מן המצות לא יעשם כ״א לסבת המצוה בהם שהוא הש״ת, ולכן גם המשפטים ואע״פ שהם הכרחיים לקבוץ המדיני לא יעשם כ״א לשם הש״י המצוה בהם, ומי שלא הוקבעה בלבו אמונת הש״י לא

אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ׃ כָּל־יְמֵי הָשַּׁמָּה תִּשְׁבֹּת אֵת אֲשֶׁר 35
לֹא־שָׁבְתָה בְּשַׁבְּתֹתֵיכֶם בְּשִׁבְתְּכֶם עָלֶיהָ׃
וְהַנִּשְׁאָרִים בָּכֶם וְהֵבֵאתִי מֹרֶךְ בִּלְבָבָם בְּאַרְצֹת 36
אֹיְבֵיהֶם וְרָדַף אֹתָם קוֹל עָלֶה נִדָּף וְנָסוּ מְנֻסַת־
חֶרֶב וְנָפְלוּ וְאֵין רֹדֵף׃ וְכָשְׁלוּ אִישׁ־בְּאָחִיו 37
כְּמִפְּנֵי־חֶרֶב וְרֹדֵף אָיִן וְלֹא־תִהְיֶה לָכֶם תְּקוּמָה
לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם׃ וַאֲבַדְתֶּם בַּגּוֹיִם וְאָכְלָה אֶתְכֶם 38

שטאטטען. זא לאנגע עז פערוויסטעט ליעגען ווירד, ווירד עז פייערן, 35
דאפיר, דאס עז אייערע פייערלייטען ניכט געהאלטען האט, זא לאנגע
איהר דארין געוואהנט. וואז דיא איבריגען בעטריפט, דיא פאן אייך 36
איבער בלייבען, זא וויל איך איהנען פייגהייט אין דאז הערץ לעגען
אין דען לאנדערן איהרער פיינדע; דיא שטיממע איינעז רויטענדען
בלאטטעז ווירד זיא פערפאלגען, אונד זיא ווערדען פליעהען, ווי
מאן דאז שווערדט פליעהט, אונד פאללען, דא זיא ניעמאנד פער-
פאלגט. איינער זאלל איבער דען אנדערן שטירצען, אלז ווען דאז 37
שווערדט הינטער איהנען ווארע, דא דאך ניעמאנד נאכזעטצט; איהר
ווערדעט קיין אויפקאממען האבען פאר אייערן פיינדען. אונטער 38
דען פאלקערן ווערדעט איהר אומקאממען, דאז לאנד אייערער פיינדע

מנחה חדשה.

ישגיח במצות שהם חקים, ועשייתו המשפטים תהי' להכרח הקיבוץ לבד, ואיש אשר שה לו לא יעשה המצו' בשלימות אבל בראותו שאין למדיניות במצו' הזאת שום הפסד לא ישגיח בה כי כמה פעמים יוכל לעשות העול והחמס מבלי שיגיע מזה שום הפסד למדינות, ואף אם יהי' נזהר בהם מאחר שאינם לשמן אינם כלום כי כבר אמרנו שהמשפטים מלבד שהשכל גוזר ומחייב אותם יש להם סגולות נפלאות כמו שיש לחקים לסבת היותם מאת הש"י, והמשפטים חקים והחקים משפטים, ולכ"א ואם בחקתי תמאסו ואם משפטי תגעל נפשכם ר"ל שאם תרחיקו חקתי הרחקה מה שהיא מכונה במיאוס הנה במשפטי תגעל נפשכם שהיא הרחקה עצומה, אבל זה יהי' התחלה וסבה שלא תעשו אחר המצות ושתפרו את בריתי מכל וכל, ולכ"א לבלתי עשות את כל מצותי להפרכם את בריתי אף אני אעשה זאת לכם, ר"ל שאשלם לכם שכרכם כפי מדתי והוא כי בתחלה אמר אם בחקותי תלכו וגו' אברך אתכם בכל הברכות

39 אֶרֶץ אֹיְבֵיכֶם׃ וְהַנִּשְׁאָרִים בָּכֶם יִמַּקּוּ בַּעֲוֺנָם
בְּאַרְצֹת אֹיְבֵיכֶם וְאַף בַּעֲוֺנֹת אֲבֹתָם אִתָּם
40 יִמָּקּוּ׃ וְהִתְוַדּוּ אֶת־עֲוֺנָם וְאֶת־עֲוֺן אֲבֹתָם בְּמַעֲלָם
אֲשֶׁר מָעֲלוּ־בִי וְאַף אֲשֶׁר־הָלְכוּ עִמִּי בְּקֶרִי׃
41 אַף־אֲנִי אֵלֵךְ עִמָּם בְּקֶרִי וְהֵבֵאתִי אֹתָם
בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם אוֹ־אָז יִכָּנַע לְבָבָם הֶעָרֵל
42 וְאָז יִרְצוּ אֶת־עֲוֺנָם׃ וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי יַעֲקוֹב
וְאַף אֶת־בְּרִיתִי יִצְחָק וְאַף אֶת־בְּרִיתִי אַבְרָהָם

39 ווירד אייך פֿערצעהרען. דיא איבריגען פֿאָן אייך ווערדען צום טהייל
דורך אייגענע זינדע הינשווינדען, אין דעם לאַנדע אייערער פֿיינדע,
יאַ וויא אויך צום טהייל דורך דיא זינדע איהרער עלטערן מיט איהנען
40 הינשווינדען. אַלזדאַן ווערדען זיא איהרע אונד איהרער עלטערן
זינדע בעקעננען, דאַס זיא טרייֿלאָז אַן מיר געהאַנדעלט, אונד מיר
41 צו ווידער געוואַנדעלט האַבען. ווען איך אַלזדאַן אויך איהנען צו
ווידער וואַנדעלן, אונד זיא אין פֿיינדעס לאַנד ברינגען ווערדע, זאָ ווירד
איהר פֿערשטאָקקטעס הערץ שאָן געדעמיטהיגט ווערדען, אונד זיא
42 פֿיר איהרע זינדע גענוגטהון. איך אַבער ווערדע אַן מיינען בונד מיט
יעקב, אונד אַן מיינען בונד מיט יצחק, אונד אַן מיינען בונד מיט

מנחה חדשה.

הנזכרים שהם כ"א ברכות, ועתה אם בחקתי תמאסו וגו' ישובו הברכות
קללות אבל לא במספרם כי אם כפי מדתו ית' שמדה טובה היא מרובה על
מדת פורענות ז' ולכן יהיו הפורעניות ג'; ואמר שיפקיד עליהם דבר המבהיל
אותן באופן שכל מעשיהם יהיו בלי ישוב דעת כלל, אבל יהיו במהירות ובחפזון
ובבהלה, ומהו הדבר המבהיל; הם שחפת וקדחת והוא חולי רע קשה מאד,
וכאשר תבא על הנפש ההוא הקדחת הנה תכנס בין חלקי הבשר הדקים
ותקיף בכל חלק וחלק מהם ותקדיחנו וא"כ יצטרך אל תרופות רבות התועלת
שירפאו כל חלקי גופו והנהגה עצומ' וזמן רב כי לא במהרה ינתק החולי ההוא,
והנה החולי הזה הוא משבש דעת האדם מאד כי לסבת רפיון הבשר ימצא
החום המקדיח ההוא מקום להעלות אדים עפושים אל המוח להבעיתו ולא
יוכל להשפיע על החושים כמנהגו ולא יאיר פניו אליהם ולא יוכל להשתמש
בחושים כראוי, ולפי שחוש הראות הוא היותר צריך אל האדם והעדרו הוא

אֶזְכֹּר וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר׃ 43 וְהָאָרֶץ תֵּעָזֵב מֵהֶם וְתִרֶץ
אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ בָּהְשַׁמָּה מֵהֶם וְהֵם יִרְצוּ אֶת־
עֲוֹנָם יַעַן וּבְיַעַן בְּמִשְׁפָּטַי מָאָסוּ וְאֶת־חֻקֹּתַי
גָּעֲלָה נַפְשָׁם׃ 44 וְאַף גַּם־זֹאת בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ
אֹיְבֵיהֶם לֹא־מְאַסְתִּים וְלֹא־גְעַלְתִּים לְכַלֹּתָם
לְהָפֵר בְּרִיתִי אִתָּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם׃
45 וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי־

אברהם, דענקען, אונד דאס לאנד בעדענקען. 43 דען דאס לאנד ווירד
פאן איהנען פערלאססען זיין, דאמיט עס פיר דיא פייערצייטען גענוג
טהוע, דא מאנגע זיא עס וויסטע ליעגען לאססען, אונד דאמיט זיא זעלבסט
פיר איהרע זינדען גענוגטהון; אלדיעווייל אונד נור דא פערן זיא מיינע
רעכטע פערווארפען האבען, אונד מיינע געזעטצע איבערדריסיג
געווארדען זינד. 44 אלליין אויך אלסדאן, ווען זיא זיך שאן אים לאנדע איהרער
פיינדע אויפהאלטען, ווערדע איך זיא דענגאך ניכט פערווערפען,
אויך איהרער ניכט איבערדריסיג ווערדען, זיא אויפצורייבען, מיינען
בונד מיט איהנען פאָלליג אויפצוהעבען; דען איך בין דער עוויגע,
איהר גאָטט. 45 דאהער ווערדע איך דען פריינדשאפטסבונד מיט איה
רען פארפאהרען אללעצייט געדענקען, זא וויא איך זיא פאר דען

מנחה חדשה.

היותר מצערו לקח כליון העינים מקום החושים כולם, ולכ"א מכלות עינים ומדיבות נפש, כי הכליון התרון ההוא הוא מכאיב את הנפש ומצערו יותר מכל העדר שאר החושים, והחולי ההוא הוא מתעיב המאכל יותר משאר החליים, ולכ"א וזרעתם לריק זרעכם כי ואכלוהו אויבכם, וא"כ אע"פ שיהיו להם המזונות בשפע וברבוי לריק הם בידו מאחר שלא יוכל ליהנות מהם, וא"כ עכ"פ יאכלום האויבים כי יבואו התגרים ויוליכום בזול לארץ העמים ושיכיו כהות, ואמר ונתתי פני בכם ונגפתם לפני אויביכם ר"ל שתהיו מנוצחים מהם וימותו רבים במלחמה ההיא באופן שלא יחשבום האויבים לאנשי צבא וזהו ורדו בכם כענין ורדו בדגת הים, לא שיכבשום תחת ידם ויהיו להם לעם עובד אבל יחשבום כאילו אינם בני אדם כלל. ואמר ואם עד אלה לא תשמעו לי ר"ל ואם בעד אלה לא תשמעו ולא יספיק לכם המוסר ההוא הנה אוסיף לייסר אתכם שבעה על חטאתיכ', ר"ל שאוסיף לכם מכות על המכות האמורות עד שיהיו כולם ז', וא"כ יהיו הנוספות ד', ואמר על

אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לִהְיוֹת לָהֶם
46 לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה׃ אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים
וְהַתּוֹרֹת אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה בֵּינוֹ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כז בְּהַר סִינַי בְּיַד־מֹשֶׁה׃ פ רביעי (ששי במחובר)
½ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ כִּי יַפְלִא נֶדֶר
3 בְּעֶרְכְּךָ נְפָשֹׁת לַיהוָה׃ וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר
מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה וְהָיָה

אַנגעזיכטס דער פֿעלקער אויז מצרים געפֿיהרט האבע, אום איהר גאָטט
46 צו זיין; איך, דער עוויגע!. דיעזעס זינד דיא געזעטצע, רעכטע,
אונד לעהרען, דיא דער עוויגע אויף דעם בערגע סיני, דורך משה גע-
געבען, אַלז: איינען בונד צווישען איהם אונד דען קינדערן ישראל'ס.
½ דער עוויגע שפראַך צו משה, וויא פֿאָלגט:. רעדע מיט דען קינ-
דערן ישראל'ס, אונד זאַגע איהנען: ווען יעמאַנד איין בעזאָנדערעס
געליבדע טהוט, דיא שאָטצונג געוויסער פערזאָנען, דעם עוויגען
3 צו געהרען, פֿאָן זיינעם פֿערמאָגען אויזצוזעטצען. בעטריפֿט דיא
שאָטצונג איינע מאַננספערזאָן פֿאָן צוואַנציגסטען ביז צום זעכציגסטען

מנחה חדשה.

חטאתיכם ר"ל שלא ישלים מכל וכל למספר הז' עד שיקדים להם הראוי על חטאתיהם והם ג' על ג' אלה, ואם לא יספיקו' על ג' יוסיף הז'; ומה שיעד במספר הז' והספיק בנתיים הוא לכבת סגולת המספר ההוא והיותו מספר שלם והיך התורה להזכירו בכמה מקומות מקום הרבוי; ואמר ושברתי גאון עוזכם ר"ל שישפיל גאותם במיני תחלואים אשר אין לך דבר שישפיל גאות האדם כי אם החלאים הקשי', ואח"כ אמר שיתן את השמים כברזל שלא יתכסו בעבים, וא"ת שך לי יש מקום נהרים יאורים פלגי מים ואהי זורע ומשקה כארץ מצרים וזולתה, הנה לא תועיל לך התחבולה הזאת כי אתן ארצכם כנחושה ולא תוסיף תת כחה לך באופן שלא יהי' לך בזה שום תועלת אבל בהפך שתהא יגיע עצמך לריק, ולכן סמך לזותם לריק כחכם כי לא תתן ארצכם את יבול' ואף עץ השדה הרגיל לינק מלחלוחית התהום לא יתן פריו.

ואמר ואם תלכו עמי קרי ר"ל הכ' בלי ספק אין לך טעם בעולם שלא ירגיש שהמכות האמורות הם בהשגח' מאת הש"י על עוונותיהם ולא יתיחס זה למקר'

עֶרְכְּךָ חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃
וְאִם־נְקֵבָה הִוא וְהָיָה עֶרְכְּךָ שְׁלֹשִׁים שָׁקֶל׃ 4
וְאִם מִבֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים וְעַד בֶּן־עֶשְׂרִים שָׁנָה 5
וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר עֶשְׂרִים שְׁקָלִים וְלַנְּקֵבָה
עֲשֶׂרֶת שְׁקָלִים׃ וְאִם מִבֶּן־חֹדֶשׁ וְעַד בֶּן־ 6
חָמֵשׁ שָׁנִים וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים
כָּסֶף וְלַנְּקֵבָה עֶרְכְּךָ שְׁלֹשֶׁת שְׁקָלִים כָּסֶף׃

יאַהרע, זאָ ווירד דיא שאַטצונג אויף פינפציג שקל זילבער געזעצט,
נאַך דעם שקל דעז היילגטהומז. איזט עז אַבער איינע פרויאַנז: 4
פערזאָן, זאָ ווירד דיא שאַטצונג אויף דרייסיג שקל געזעצט. ווען 5
דיא פערזאָן צווישען פינף יאַהרען אונד צוואַנציג יאַהרען אַלט איזט, זאָ
ווירד דיא שאַטצונג דער מאַננספערזאָן אויף צוואַנציג שקלים אונד דער
פרויענספערזאָן אויף צעהן שקלים געזעצט. איזט זיא אַבער פאָן 6
איינעם מאָנאַט ביז פינף יאַהרען, זאָ ווירד דיא שאַטצונג דער מאַננז
פערזאָן אויף פינף שקלים זילבער, דיא שאַטצונג דער פרויענספערזאָן

מנחה חדשה.

כלל כי בראותו שהג' פורעניות הראשונות הם מכוונות למספר הברכות ובפי מדתו ית' ובראותו ג"כ שהפורענות הוא בענין הברכות עצמן, ובראותו אח"כ ג' פורעניו' אחרות על ג' הראשונות שהם ו' כנגד חטאתיהם שהם שש' לא ישאר לו ספק בזה מאת הש"י, ואח"כ לא יסרב אחרי זאת כי אם הרשע הסרבן היודע כבוד קונו ומכוין למרוד בו האומר כראה הדברי מי יקום ממני וממנו ולכן ילך בקרי ולא יאבה לשמוע כי לא נשאר לו שום טענה ולא שום ספק בשהש"י אמת זולתי הרצון שלא אבו לשמוע את דבר ה' לרוע בחירתם ולכן אוסיף עליהם מכה שתשלים עם המכות הקודמות למספר הז' אע"פ שכבר לקיתם במספר חטאתיכם והוא ז' כחטאתיכ' ר"ל ז' אחר שהי' לכם כחטאתיכ' והיא מכה שתוסיף לכם ידיעה בשהכל בא מאת הש"י בהשגחתו ובחמלתו על ישראל להחזירם למוטב והוא שאין בריה בעולם שלא תירא ותפחד מן האדם כמ"ש ומוראכם וחתכם וגו' וירדו בדגת הים וגו' ולכן יברחו מן הישוב למדברות, והנ' כאשר יהי' הדבר בהפך שיתקרבו לישוב עד שיחטפו ויאכלו בניהם הקטנים ולא ישאירו הבהמות כלל כמ"ש ושכלה אתכם והכריתה את בהמתכם הנה בלי ספק לא יתכן להיות הדבר הזה כ"א בהשגחה עצומה מאת יוצר הכל

7 ואם מבן־ששים שנה ומעלה אם־זכר והיה
ערכך חמשה עשר שקל ולנקבה עשרה
8 שקלים: ואם־מך הוא מערכך והעמידו לפני
הכהן והעריך אתו הכהן על־פי אשר תשיג
9 יד הנדר יעריכנו הכהן: ס ואם
בהמה אשר יקריבו ממנה קרבן ליהוה כל
10 אשר יתן ממנו ליהוה יהיה־קדש: לא

7 אַבער אויך דרייא שקלים געשעטצט. איזט דיא פערזאָן פֿאָן זעכציג
יאַהרען אָדער דאַריבער, זאָ ווירד דיא שאַטצונג איינער מאַננספערזאָן
אויף פֿונפֿצעהן שקל אונד איינער פֿרויענספערזאָן אויף צעהן שקלים
8 געשעטצט. איזט ער אַבער צו אונפֿערמאָגענד, דיעזע שאַטצונג צו
בעצאַהלען, זאָ שטעללע מאַן דיא פערזאָן פֿאָר דען פריעסטער, דאַמיט
זיא דער פריעסטער שאַטצע, נאַך דעם פֿערמאָגען דעס געלאָבענדען
9 זאָלל דער פריעסטער שאַטצען. איזט עס איין פֿיה, וועלכעס מאַן
דעם עוויגען צו עהרען אָפּפֿערן דאַרף, זאָ זאָלל דאַזיעניגע שטיק,
10 וועלכעס ער דעם עוויגען צו עהרען היגגעבען, זעלבסט הייליג זיין. ער

מנחה חדשה.

ית' אשר הסיר היראה אשר הית' בלב החיות ונתן להם אבירות הלב לעמוד כנגד האדם, ומ"ש והמעיטה אתכם ר"ל שכאשר יאכלו החיות רוב הבנים הקטנים הנמצאים מחוץ לעיר הנה הגדולים ימותו מאליהן ומבלי תמור' והנה ימעטו בלי ספק, ואמר שיהיו החיות משולחות בהם כ"כ עד שיהיו הדרכים שוממים וזה יהי' ג"כ סבה שיתוספו החיות יותר מדאי כי כן חייב הטבע בכל הדברי' כמ"ש החוקר שהכח יעש' באכיל' והעמל וכאשר יקנה הכח הנ' יאכל יותר ויעמול יותר ויהי' כן הולך ורב כי העלול יוסיף כח בעלה והמסובב בסב', וכן הוא ענינינו שישמו הדרכים לסבת החיות ואח"כ לסבת שוממות הדרכים יתוספו החיות. ואמר ואם באלה לא תוסרו לי ובקודמות אמר ואם עד אלה לא תשמעו לי ובראשונה אמר לא תאבו לשמוע לי לפי שבראשונה אולי חשבו שהי' שום ממש באות; ע"ז ולכן הי' להם חוסר אמונה בש"י אבל בשני' אחר שייסר אותם בשוטים ובעקרבים מן הראוי הי' להם להאמין אלא שלא אבו לשמוע את דבר ה' ולכן ייסרם עוד והם לא לקחו מוסר ; ואמר והלכתם עמי קרי ר"ל ועדין אתם הולכים עמי קרי והלכתי אף אני עמכם בקרי, כי בפעם הראשונה אע"פ שהלכתם עמי בקרי הוכחתי אתכם במכאובים אולי תחזרו

יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא־יָמִיר אֹתוֹ טוֹב בְּרָע אוֹ־רַע בְּטוֹב
וְאִם־הָמֵר יָמִיר בְּהֵמָה בִּבְהֵמָה וְהָיָה־הוּא
וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ׃ וְאִם כָּל־בְּהֵמָה טְמֵאָה 11
אֲשֶׁר לֹא־יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַיהוָה וְהֶעֱמִיד
אֶת־הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן׃ וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן 12
אֹתָהּ בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כְּעֶרְכְּךָ הַכֹּהֵן כֵּן יִהְיֶה׃
וְאִם־גָּאֹל יִגְאָלֶנָּה וְיָסַף חֲמִישִׁתוֹ עַל־עֶרְכֶּךָ׃ 13

דאַרף עז ניכט פֿערוועקזלן אָדער פֿערטוישען, וועדער דאַז גוטע
מיט איינעם שלעכטען, נאָך דאַז שלעכטע מיט איינעם גוטען; ווען
ער אַבער איין שטיקק פֿיעה מיט דעם אַנדערן פֿערטוישט, זאָ זאָלל עז
זעלבסט נעבסט דעם דאַפֿיר געגעבענען שטיקקע היילג זיין. איזט 11
עז אַבער איין שטיקק אונרייניז פֿיעה, דאַז מאַן דעם עוויגען צו עהרען
ניכט לזן אָפּפֿער ברינגען דאַרף, זאָ זאָלל מאַן דאַז פֿיעה פֿאָר דען פריעס־
טער ברינגען. דער פריעסטער זאָלל עז שעטצען, וויא גוט אָדער 12
שלעכט עז זייא; ביים דער שאַטצונג דעז פריעסטערז זאָלל עז בלייבען.
ווילל ער עז אַוזלאַזן אָוזקויפֿען, זאָ מוס ער צו דער שאַטצונג דען פֿינפֿ־ 13

מנחה חדשה.

למוטב אבל לא הלכתי עמכם בקרי ועתה שלא חזרתם בכם גם אני אך עמכם בקרי וכרא' דבר מי יקום ממני ומכם, והכיתי אתכם גם אני וגו' ואע"פ שכבר לקיתם הראוי ללקות על מעשיכם הרעים אוסיף להכותכם עתה לראות דבר מי יקום, והוא כי מן הראוי הי' כפי טבע העולם שמאחר שהתרה בהם בז' הראשונות באופן שידעו כולם מקטנם ועד גדולם כי מאת ה' היתה זאת וידו היא המכ' בהם ולא חזרו למוטב שיסלק השגחתו מהם ויניחם לטבע העולם אבל הש"י ברחמיו על ישראל לא עשה כן ולא רצה לסלק ידו מהם עד שיחזירם למוטב בעל כרחם ולכן חזר להלקותם ז' מכות אחרות, ואחר שלא חזרו בז' השניות הוסיף ללכת עמם בחימה שפוכה הראוי כפי היותם הולכים עם הש"י בקרי והוא אמרו ית' והלכתי עמכם בחמת קרי, והנה היו ז' וז' על הז' הראשונות ועלו כולם למספר הברכות אשר היו כ"א, ואח"כ גלו מארצם וכל מה שהשיגם אחרי הגלות לא בא להם לקלל' אבל היו דברים נמשכו להם בסבת היותם בגלות, ויש מהם אשר היו להם לברכ' כי היו כנת קיומם בגלות כמו והשמותי אני את הארץ ושממו עליה אויביכם, כי לסבת שלא ימצאו בה האויבים נחת רוח והיותה שוממה תהי' להם נוחה להכבש ולא יקפדו האויבים בשונם

14 וְאִישׁ כִּי־יַקְדִּשׁ אֶת־בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לַיהוָה וְהֶעֱרִיכוֹ
הַכֹּהֵן בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כַּאֲשֶׁר יַעֲרִיךְ אֹתוֹ
15 הַכֹּהֵן כֵּן יָקוּם׃ וְאִם־הַמַּקְדִּישׁ יִגְאַל אֶת־
בֵּיתוֹ וְיָסַף חֲמִישִׁית כֶּסֶף־עֶרְכְּךָ עָלָיו וְהָיָה
לוֹ׃ * וְאִם ׀ מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ אִישׁ לַיהוָה
וְהָיָה עֶרְכְּךָ לְפִי זַרְעוֹ זֶרַע חֹמֶר שְׂעֹרִים
17 בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כָּסֶף׃ אִם־מִשְּׁנַת הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ

14 טען טהייל הינצולעגען. ווען יעמאנד זיין הויז אלז איין היילגטהום,
דעם עוויגען צו עהרען, ווידמעט, זא זאלל עס דער פריעסטער שעטצען,
ווי גוט אדער שלעכט עס זייא; ווי דער פריעסטער עס שעטצט, זא
15 זאלל עס בלייבען. וויל דער היילגענדע זיין הויז לאזקויפען, זא מוס
ער דען פינפטען טהייל דער שעטצונג נאך הינצולעגען, אלסדאן איזט
16 עס ווידער זיין. ווען יעמאנד פאן זיינעם ערבאייגענטהימליכען
פעלדע איין שטיק דעם עוויגען צו עהרען הייליגט, זא ריכטעט זיך
דיא שעטצונג נאך דער אויסזאאט; דיא אויסזאאט פאן איינעם חמר
17 גערסטען פיר פונפציג שקל זילבער. האט ער זיין פעלד גלייך נאך דעם

מנחה חדשה.

אלי' כמו שאירע לעולי בבל שלא מצאו שם כיאם אותם שהבריחום מלכי אשור לשבת שם, ועיר הקדש לא היו בה כ"א מעטים, וכאשר עלו נכנסו לעיר הקדש וישבו בה מבלי שטן ופגע רע, וכל מה שכתבו שטנה סנבלט וטובי' וכנותיהן הי' אח"כ בבנין הבית והחומ' לפי שפחדו שיארע להם כמו שאירע להם לבסוף שנכנעו תחת ידם, אבל הראשונים שמחו לקראתם כי הארץ שממ' והיו שוממין עליה אויבינו היושבים בה וחשבו שלא יוסיפו ולא יבנו בה שום דבר. גם מה שאמר ואתכם אזרה בגוים היא סבה גדול' להיות לנו מחי' בעבדותינו, כי בעונותינו הרבים בכל דור ודור הם עומדים עלינו לכלותינו, ולא יתכן שכל האומות יסכימו בעת אחת לכלות היהודים אשר בארצם כמ"ש הרומיים את ר' יהושע אבן מעליגן מכיינו דכתיב ששה חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום וגו', וכל זה בהשגחת הש"י עלינו כמ"ש ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם, ר"ל שאע"פ שמאס אותנו לתתנו בגלות כיום הזה לא מאס אותנו לכלותינו חלילה כי השגחתו ושכינתו ית' השורה בנו קשר של קיימא ולא ינתק לעולם, כמ"ש שמואל כי לא יטוש ה' את עמו בעבור שמו הגדול, ואמר יהושע ומה תעשה לשמך הגדול כי

שָׂדֵהוּ כְּעֶרְכְּךָ יָקוּם׃ וְאִם־אַחַר הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ 18
שָׂדֵהוּ וְחִשַּׁב־לוֹ הַכֹּהֵן אֶת־הַכֶּסֶף עַל־פִּי
הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרֹת עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְנִגְרַע מֵעֶרְכֶּךָ׃
וְאִם־גָּאֹל יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה הַמַּקְדִּישׁ אֹתוֹ 19
וְיָסַף חֲמִשִׁית כֶּסֶף־עֶרְכְּךָ עָלָיו וְקָם לוֹ׃ וְאִם־ 20
לֹא יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה וְאִם־מָכַר אֶת־הַשָּׂדֶה
לְאִישׁ אַחֵר לֹא־יִגָּאֵל עוֹד׃ וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ 21

יובליאַהר געהייליגט, זאָ בלייבט עז בייא דיעזער שאָטצונג. האַט ער 18
עז שפּעטער נאָך דעם יובליאַהר געהייליגט, זאָ רעכנעט דער פּריס
טער דאַז געלד נאָך דען יאַהרען, דיא נאָך ביז צום יובליאַהר איבריג
זינד, אונד אַלזאָ געהט פאָן דער שאָטצונג עטוואַז אַב. ווען נון דער 19
יעניגע, דער דאַז פעלד געהייליגט האַט, עז ווידער איינלאָזען וויל,
זאָ מוס ער דען פינפטען טהייל דער שאָטצונג נאָך הינצוטהון, אַלזדאַן
בלייבט עז איהם. לאָזט ער עז אַבער ניכט איין, אָדער האַט פער 20
קויפט דאַז פעלד אַן איינעם אַנדערן, זאָ קאַן עז ניכט מעהר איינגעלאָזט
ווערדען. ווען אַלזאָ דאַז פעלד אים יובליאַהר ווידער פרייא ווירד, 21

מנחה חדשה.

שמו הגדול דבק בנו ובאלו כב יכול אין לו מנוחה בלעדנו, וכבר פירשנו כל זה בפ' כי יד על כס יה.

וסמך פ' ערכין לענין השמיטין והיובלות ודברי הברית לסבת היות להם מבוא גדול לבטל מעלינו גזירות קשה כמו שנודע מענין הנדרים. ואמר איש כי יפליא נדר בערכך נפשות לה' ר"ל שידור נדר גדול הערך ונפלא עד שידור ערך נפשו ונפשות ביתו, ונתנה התור' קצבה לערך הזה כפי שוויו אילו הי' עבד לפי שהוא יכול לומר לכהן אם איני רוצה לפדות את עצמי כי אם להיות עבדך מה תעשה ממני שאעבודך בכל כחי אתן לך דמי עבודתי ושך לי, ומה שאמר למטה בערך הבהמ' הטמאה והבית ושדה אחוזה שהם דברים שאינו מוכרח לפדותם כמו שהוא מוכרח לפדות נפשו ונפשות ביתו שלא יומכרו ממכרת עבד, ואמר בהם ויסף חמישיתו על ערכך אשר יעריך הכהן, וא"כ למדנו מזה מה שהעריכה התור' שהוא ערך הנפש שהוסיף חומשו עמו, וא"כ היא ערך הזכר מבן כ' ועדבן ס' מ' כסף כי כן הי' בימים ההם סכום העבד הבינוני ולכן העריכה אותו התור' בענין הקנסות בשלשים כסף כמ"ש אם עבד יגח השור או אמה כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו, והסבה בזה כי בדיני קנסות

בַּיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַיהוָה כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן
22 תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ: וְאִם אֶת־שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא
23 מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ לַיהוָה: וְחִשַּׁב־לוֹ הַכֹּהֵן
אֵת מִכְסַת הָעֶרְכְּךָ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְנָתַן אֶת־
24 הָעֶרְכְּךָ בַּיּוֹם הַהוּא קֹדֶשׁ לַיהוָה: בִּשְׁנַת
הַיּוֹבֵל יָשׁוּב הַשָּׂדֶה לַאֲשֶׁר קָנָהוּ מֵאִתּוֹ לַאֲשֶׁר־

זאָ איזט עס דעם עוויגען היילּיג, וויא איין פֿעלד דער פֿערבאַננונג
(נעמליך וויא איין פֿעלד, דאַס מאַן פֿאָללּיג היגגעגעבען האַט, וואָמאָן
ווייטער פֿאָרקאָממען ווירד), דעם פריעסטער זאָלל דיעזעס אַלס זיין
22 אייגענטהום צופֿאַללען. האַט ער אַבער דעם עוויגען צו עהרען איין
פֿעלד געהייליגט דאַס ער געקויפֿט האַט, אונד ניכט זיין ערבאייגענ-
23 טהום איזט; זאָ רעכנעט איהם דער פריעסטער דיא זוממע דער
שאַטצונג ביז צום יובעליאַהר, אונד ער גיעבט דיעזע שאַטצונג אַלזאָגלייך,
24 אַלז איין הייליגטהום דעם עוויגען צו עהרען. אים יובעליאַהר אַבער
פֿאַללט דאַז פֿעלד ווידער דעמיעניגען צו, פֿאָן וועלכעם ער עז געקויפֿט
האַט, נעמליך, דעססען אייגענטהימליכעז גרונדשטיק עז איזט.

מנחה חדשה.

אנו הולכים בהפך ההקדשות, כי בדיני ההקדשות יאמר לך הכהן עבד שאתה חייב להקדש הוא מבחר שבעבדים שהש"י ייפה כח ההקדש ולכן הוסיף החומש בכל ענייני ההקדש והי' ערך העבד חמשים, והקנסות יד התובע על התחתונ' שיכול בעל השור לומר לו עבד אני חייב אתן לך עבד מכל מקום והוא הפחות שבעבדים, ולכן כדי שלא להרבות קטטה כי אין לדבר זה סוף קבעה לו התור' שלשים כסף והוא סכום הבינוני שבפחותי העבדים, אבל בענין הקנסות והערכים יש הבדל עצום בפחות מבן כ' ובגדול מבן ס', כי בענין הקנס לא נתנה התור' הפרש בין גדול לקטן, והסבה בזה כי בענין העבדות יש מי שהוא צריך לעבודתו עבד גדול, ויש מי שהוא צריך לקטון ויש מי שהוא צריך לזכר ויש מי שהוא צריך לנקב' איש איש כפי עבודתו, אבל בענין הערכין אע"פ שהעריכ' אותו התור' בערך העבד הנ' מ"מ אינו עבד לתת עליו כל דיני העבדים כי לא ימכרו ממכרת עבד ולפי כן העריכה התור' אותו כערך מעלותיהם בעצמם; ולכן נתנה הפרש בין הזכר לנקבה ובין הקטון לגדול; אבל היות מי שהוא למעל' מן ששים סכום כך לזכר וסכום כך לנקב', וההפרש אשר בין הפחותים מבן כ' לא ידענו בכל זה, אבל נוכל לתת סבה מה לחלוף ערכים, ואומר

לוֹ אֲחֻזַּת הָאָרֶץ׃ וְכָל־עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל 25
הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה יִהְיֶה הַשָּׁקֶל׃ אַךְ־בְּכוֹר 26
אֲשֶׁר־יְבֻכַּר לַיהוָֹה בִּבְהֵמָה לֹא־יַקְדִּישׁ אִישׁ
אֹתוֹ אִם־שׁוֹר אִם־שֶׂה לַיהוָֹה הוּא׃ וְאִם בַּבְּהֵמָה 27
הַטְּמֵאָה וּפָדָה בְעֶרְכֶּךָ וְיָסַף חֲמִשִׁתוֹ עָלָיו
וְאִם־לֹא יִגָּאֵל וְנִמְכַּר בְּעֶרְכֶּךָ׃ אַךְ כָּל־חֵרֶם 28
אֲשֶׁר יַחֲרִם אִישׁ לַיהוָֹה מִכָּל־אֲשֶׁר־לוֹ מֵאָדָם
וּבְהֵמָה וּמִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל

אַללע שאֶטצונגען געשעהען נאך דעם שקל דעס היילִיגטהומס, צוואנציג 25
גרה אויף יעדען שקל גערעכנעט. דאס ערסטגעבאָרנע שטיק, וועלכעס 26
דורך דיא ערסטגעבורט דעם עוויגען געווידמעט איזט, קאַן ניעמאַנד
היילִיגען; עס זייא רינד, אָדער קליינעס פֿיעה, זאָ געהאָרט עס אָהנעהין
דעם עוויגען. איזט עס אַבער אונרייגעס פֿיעה, זאָ ווירד עס אויס דען 27
שאֶטצונגספּרייז אויסגעקויפֿט, מאַן לעגט אַבער דען פֿינפֿטען טהייל דאַזו;
ווירד עס אַבער ניכט אויסגעלעזט, זאָ קאַן מאַן עס פֿיר דען שאֶטצונגס
פּרייז פֿערקויפֿען. אַללעס פֿערבאַננטע אַבער, וועלכעס יעמאַנד דעם 28
עוויגען צו עהרען, אַן מענשען, פֿיעה אָדער אייגענטהימליכען גרונד
שטיקק, אַלס פֿערבאַננטעס גוט ווידמעט, זאָלל וועדער פֿערקויפֿט נאָך
אייגעלעזט ווערדען; אַללעס פֿערבאַננטע איזט איין היילִיגטהום דער

מנחה חדשה.

כי הי' ערך בן כ' ועד בן ס' לזכר גדול מערך הנקב' כפי מעלת האיש על האש' בכל ענין הבית והשדה ועבודת הש"י, והגבילה לו התור' יתר על הנקבה ב' חומשים; ובאשר היו למעל' מס' אין מעלת האיש על האש' כ"כ ולכן הוסיף בה מעט והי' ההפרש ביניהם השליש בלבד, ועה"ד הז' אמרו רז"ל סבא בביתא פחת' בביתא, סבתא בביתא סימא בביתא, כי אין ערך הזקן עם הבחור כערך הזקן עם הילדה, אבל בפחותים מכ' הדבר בהפך שהזכר הוא דורך דרך השלימות שהרי הוא מבן ה' שנים למקרא וכו' והנקבה דורכת דרך טפלות מבת ה' שנים ומעלה שיש לה קצת הבנה וזה ידוע, ולכן הי' הפרש הערך ביניהם גדול שערך הזכר כפל הנקב', אבל מבן חדש ועד בן ה' שנים שעדיין אין להם שלימות כלל לא לזה ולא לזה חזר ערכם להבדלם הראשון כי ערך השלשה של החמשה כערך השלשים של החמשים, והסבה בזה ידוע כי ערך הפחותים מבן

29 כָּל־חֵרֶם קֹדֶשׁ־קָדָשִׁים הוּא לַיהוָה׃ * כָּל־חֵרֶם שביעי
אֲשֶׁר יָחֳרַם מִן־הָאָדָם לֹא יִפָּדֶה מוֹת יוּמָת׃
30 וְכָל־מַעְשַׂר הָאָרֶץ מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרִי הָעֵץ
31 לַיהוָה הוּא קֹדֶשׁ לַיהוָה׃ וְאִם־גָּאֹל יִגְאַל אִישׁ
32 מִמַּעַשְׂרוֹ חֲמִשִׁיתוֹ יֹסֵף עָלָיו׃ * וְכָל־מַעְשַׂר בָּקָר מפטיר
וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר־יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט הָעֲשִׂירִי
33 יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ לַיהוָה׃ לֹא יְבַקֵּר בֵּין־טוֹב לָרַע וְלֹא
יְמִירֶנּוּ וְאִם־הָמֵר יְמִירֶנּוּ וְהָיָה־הוּא וּתְמוּרָתוֹ

29 ערשטאַטטעט ווערדען קאַננע, אונד איזט דעס עוויגען. איין יעדער מענש, דער
אַלז איין פערבאַננטער פערהאַרטעט ווערדען, קאַן ניכט אױסגעקױפט
30 ווערדען, זאָנדערן מוס שטערבען. אַללע צעהנטען דעס לאַנדעס פאָן
זאַמען אונד בױמפרוכטען זינד דעס עוויגען, אַלז איין היילינטהום,
31 דעם עוויגען צו עהרען. ווילל יעמאַנד פאָן זיינען צעהנטען עטוואַס
32 אױסקױפען, זאָ מוס ער דען פינפטען טהייל הינצוזעטצען. דיא צעהנ־
טען פאָן רינדפיעה אונד קליינפיעה, זאָ וויא עס אונטער דעם שטאַבע
דורכגעהעט, זאָלל דאַס צעהנטע שטיקק דעם עוויגען געהייליגט זיין.
33 מאַן זאָלל קיינען אונטערשייד מאַכען צווישען גוטעם אונד שלעכטעם,
אונד ניכטס אױסטױשען; טױשט מאַן עס אַבער אױס, זאָ מוס עס זעלבסט,
אונד דאַס דאַפיר געטױשטע שטיקק הייליג בלייבען, אונד ניכט לאָזגע־

מנחה חדשה.

ה' שניה זה אבל זה שעדיין לא קנו שלימות כלל הוא שוה לערכם זה אבל זה בהיותם על תכלית שלימותם שהם מבני כ' ועד בני ס', שרוב בני האדם הם בזמן זה על שלימות דעתם לכל דבר, אבל הבהמות והבתים והשדות לא קצבה להם התורה ערכם לפי שאין כל הבתים שוות וכן הבהמות והשדות. אבל מסר ערכם לכהן, ולפי שחסה התור' על כבודו של כהן גדול שהעריך הוא ביותר מכדי שוויו שהקב"ה ייפה כח ההקדש כמו שראית בערך האדם, ובהיות הערך מסור כפי מה שיעריכנו הכהן הנה בלי ספק יהיו מיחדים הדבר הזה לכהן לחשוב כי יאמרו ראה הכהן הזה שהוא מעריך הדבר ביותר מכדי דמיו והוא מוסר עצה כי כן דבר המלך, לפיכך לא שתפה התור' החומש עם הקרן כדי שיוכל הכהן להעריך כל דבר בכדי שוויו פחות מעט או יותר מעט. ואם גאל יגאלנה ויסף חמישית כסף ערכך עליו וקם לו, והנה הנהיג

יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל׃ אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה 34
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי׃

חזק׃

קויפט ווערדען. דיעזעז זינד דיח געבאָטע, וועלכע דער עוויגע חוף 34
בערגע סיני דעם משה פיר דיח קינדער ישראל'ס חויפגעטראָגען.

ענדע דעז דריטטען טהיילז.

מנחה חדשה.

בערכים דיני הגאולה והיובל כדיני המקח והממכר כי גם זה מכירה.
ואמר שכל אלה המצות נתן הש"י לבני ישראל בהר סיני ואחר מסר להם
כל התורה והמצות רצה להעתיק משם להכניסם לארצם ונסעו מהר סיני
ונכנסו עוד במדבר, כי הר סיני הוא בקצה המדבר כמו שנודע מענינו.

נשלם ס' ויקרא, שבח לעונה בצרה.

המוסר אחר שהשלים הספר יניח ד' שיטין פנויין ויתחיל הספר
שלאחריו בתחלת השטה החמישית כמבואר בסוף ס' בראשית.

סכום פסוקי דספר ויקרא שמנה מאות וחמשים ותשעה
נטף סימן: וחציו והנגע בבשר הזב: ופרשיותיו **עשרה**.
בא ג"ד סימן: וסדריו **כ"ג**. ובתורתו **יהגה** יומם ולילה
סימן: ופסקותיו **ח'**. ופרקיו **כ"ז ואהיה** עמך ואברכך
סימן: מניין הפתוחות **שתים וחמשים**. והסתומות
שש וארבעים הכל **שמנה ותשעים פרשיות:**
דודי **צ"ח** ואדום סימן:

אותיות רבתי ואותיות זעירי ואותיות הנקודות שבתורה.

אין בס' ויקרא אותיות רבתי כ"א שתים והם הוי"ו של גחון דכל
הולך על גחון בפ' שמיני, והגימל של והתגלח בפ' תזריע. ומאותיות
הזעירות גם הם שתים בספרא והם אלף של ויקרא דריש ספרא, והמ"ם
של הוא העולה על מוקדה. ומאותיות הנקודות אין גם אחת מהם
בספרא. ויש סופרין שכותבין רבתא הלמ"ד של והתגלח ואין דעת
המדייקים נוחה מהם.

תורת משה.

ספר במדבר

רביעי לתורת אלהים

הוא

חומש הפקודים הוא NUMERI בלע"ז.

יכיל

מאחד לחדש השני בשנה השנית עד בארבעים שנה בעשתי
עשר חדש באחד לחדש

שלשים ושמונה שנה ותשעה חדשים.

מדויק בתכלית הדיוק ומסדר בשלמות הסדור

מאתי

וואלף בן שמשון איש היידענהיים

רעדלהיים

שנת תקפ לפ"ק.

בדפוס ובהוצאת המחבר והמסדר הנ"ל.

Rödelheim,
verlegt und gedruckt von W. Heidenheim
1820.

הערה!

הו"ה. ראיתי בלקוטי המוכרת שבסוף ס' הרמ"ה ז"ל שאמר ז"ל: שמה סוף פסוק בספר בראשית ובמדבר וסימניהון: וידבר אל עפרון, השמר לך פן תשיב את, ואם לא תאבה האשה, ויוסף הורד מצרימה, וימהר יוסף כי נכמרו, בבאכם אל הארץ אשר, ואם יצא יצא הרצח את גבול: וכל ספר ואלה שמות ותורת כהנים והדברים דקוותי' סוף פסוק שמה בר מן ו' ס"פ שם וסי' עלת תמיד לדרתיכם, ובא אהרן אל אהל, הנה אנחנו עלים, וזבחת פסח לה' אלהיך, ושמחת לפני ה', ולקחת מראשית כל, עכ"ל. והדברים תמוהים משני צדדים הצד האחד שלא מנה בס' בראשית ובמדבר כי אם שבעה דכתיבין **שמה** בס"פ והשמיט ממניכם אשר אועד לכם שמה דפ' קרח י"ז י"ט שגם זה כתיב שמה בכל ספרינו ובכל כ"י שראיתי, גם במסורה דילן בערך שם מסר י"ח דכתיבין שמה בסוף פסוק וזה חד מנהון, והצד השני שהוא לא מנה רק ששה דכתיבין שם בס"פ בס' שמות ויקרא ודברים והשמיט מהם גם בי התאנף וגו' גם אתה לא תבא שם שגם זה כתיב שם בכל כ"י שראיתי גם בכל ספרי הדפוס חוץ מחומש סונצינו של שנת רמ"ח שמצאתי בו לא תבא **שמה**, גם בחומש כ"י אחד מצאתי שכתב המוסר בגליונו בזה"ל בספר ר' מנחם ובכל הספרים שמה ובס' ר"מ שם וכן מצאתי בס' אספמיא עכ"ל, ונשמע מני' שזה מחלקת ישן בספרים, אכן ממסורות דילן יש הכרע כי כן בערך שם מסר כל ס' שמות ות"כ ודברים ס"פ שמה ב"מ ז' ס"פ שם וסי' עלת תמיד וכו' גם בי התאנף ה' וכו', ועוד ראי' ממסרה הגליונית על פסוק הנה אנחנו עלים שמסר ה' ס"פ שם בסיפרא, ואילו לפי מסרת הרמ"ה לא יהיו כ"א ד' ס"פ בספרא, ועוד ראי' ממסרה אחריתא בערך בא שמסר ביאת שם י"ב בלישנא וכי' גם בי התאנף וכו', ועוד ראי' מהעתקת החכם הקדמון יהב"י הנקדן שבספרו עין הקורא העתיק על מקומו לא תבא שם מבלי הזכרת שום מחלקת, ודי באלו העדיות לקיום גירסת ספרינו.

כל נתחה ונתחה שבס' במדבר ודברים כולהון כ"כ בה א בסוף.

א
1 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בְּאֹהֶל מוֹעֵד
בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם
2 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר׃ שְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ כָּל־עֲדַת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר
3 שֵׁמוֹת כָּל־זָכָר לְגֻלְגְּלֹתָם׃ מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
וָמַעְלָה כָּל־יֹצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל תִּפְקְדוּ אֹתָם
4 לְצִבְאֹתָם אַתָּה וְאַהֲרֹן׃ וְאִתְּכֶם יִהְיוּ אִישׁ אִישׁ
5 לַמַּטֶּה אִישׁ רֹאשׁ לְבֵית־אֲבֹתָיו הוּא׃ וְאֵלֶּה
שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יַעַמְדוּ אִתְּכֶם לִרְאוּבֵן
6 אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר׃ לְשִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן

1 אַם ערסטען טאגע דעס צווייטען מאָנאטס, אים צווייטען יאהרע
איהרעס אויסצוגס אויס מצרים, רעדעטע דער עוויגע צו משה, אין דער
2 וויסטע סיני אים שטיפֿטסגעצעלטע, אונד שפּראך: נעהמט דיא
זוממע דער גאַנצען געמיינע דער קינדער ישראל'ס אויף, נאך איהרען
געשלעכטערן אונד פֿאַמיליען, מיט אַנצייגע דער נאַמען, אַללעס מענלי
3 ליכע, הויפט פֿיר הויפט. פֿאָן צוואַנציג יאהרען אַן אונד דאַריבער,
וואַס דיענסט טהון קאַן אין ישראל, זאָללט איהר מוסטערן, דו אונד
4 אהרן, נאַך איהרען העערען. פֿאָן יעדעם שטאַממע זאָלל אייך איין
מאַן אין דיעזעם געשעֿפֿטע בייאשטעהען, איין מאַן, דער דאַס הויפט
5 זיינער פֿאַמיליע איזט. דיעזעס זינד דיא נאַמען דער מענער,
דיא אייך בייאשטעהען זאָללען: פֿאָן שטאַממע ראובן, אליצור
6 זאָהן שדיאור. פֿאָן שטאַממע שמעון, שלמיאל זאָהן

מנחה חדשה.

במדבר סיני. אמר כי תיכף לנסעם מהר סיני השתדל הש"י באהבתו ונחמלתו להכניסם לארצם ולכן ציוה למשה שימנם לגולגלתם כדרך אנשי הצבא הבאים למלחמה להפקיד עליהם פקידים וראשי גייסות, ולהגיד חסדי הש"י אמר שהי' זה באחד לחדש השני וגו' להגיד שלא עכבם במדבר כלל כי כל חדש ניסן היו עסוקים בחנוכת הבית והמלואים ובדברים אחרים, באחד בניסן הוקם המשכן ובאחד לחדש השני צוה למנותם.

צוּרִישַׁדָּי׃ לִיהוּדָה נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב׃ לְיִשָּׂשכָר 8
נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר׃ לִזְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן׃ לִבְנֵי 9 10
יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד לִמְנַשֶּׁה
גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר׃ לְבִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי׃ 11
לְדָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי׃ לְאָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־ 12 13
עָכְרָן׃ לְגָד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל׃ לְנַפְתָּלִי אֲחִירַע 14 15
בֶּן־עֵינָן׃ אֵלֶּה קְרִיאֵי הָעֵדָה נְשִׂיאֵי מַטּוֹת אֲבוֹתָם 16 קרי
רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל הֵם׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן 17
אֵת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נִקְּבוּ בְּשֵׁמוֹת׃ וְאֵת 18
כָּל־הָעֵדָה הִקְהִילוּ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי
וַיִּתְיַלְדוּ עַל־מִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר

צורישדי. פֿאָן שטאַממע יהודה, נחשון זאָהן עמינדב. 7
פֿאָן שטאַממע יששכר, נתנאל זאָהן צוער. פֿאָן שטאַממע 8 9
זבולן, אליאב זאָהן חלן. פֿאָן דען קינדערן יוסף'ס: פֿאָן 10
אפרים, אלישמע זאָהן עמיהוד; פֿאָן מנשה: גמליאל זאָהן פדהצור.
פֿאָן שטאַממע בנימן, אבידן זאָהן גדעוני. פֿאָן שטאַממע דן, 11 12
אחיעזר זאָהן עמישדי. פֿאָן שטאַממע אשר, פגעיאל זאָהן עכרן. 13
פֿאָן שטאַממע גד, אליסף זאָהן דעואל. פֿאָן שטאַממע נפתלי, 14 15
אחירע זאָהן עינן. דיעזע זינד דיא פֿעראָרדנעטען דער געמיינע, 16
דיא פֿירסטען איהרער פֿאַטערליכען שטעממע, זיא וואָרען דיא
הייפטער דער נאַציאָן. משה אונד אהרן נאַהמען אַלזאָ דיא מעננער, 17
דיא מיט נאַמען היער בענאַננט וואָרדען, צו הילפֿע. ליעסען דיא 18
גאַנצע געמיינע, אַם ערסטען טאַגע דעס צווייטען מאָנאַטס, צוזאַממען
קאָממען, דאַס זיא זיך אַנגעבען נאַך איהרען געשלעכטערן אונד פֿאַמי

מנחה חדשה.

והנה יש בכאן קושיא גדולה לא רוו בה צמאי כל גדולי המפרשים והיא כי
במנין השקלים אשר מהם נעשו האדנים עלו למספר הזה לא פחות ולא יותר,
הלא יתכן שלא היו במספר הראשון אנשים מבן י"ט שלא נמנו, ובמספר השני
שהי' בשנה השנית היו בני כ' והיו ראויים להמנות, ואמר רש"י ז"ל שאעפ"י שהם

שְׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה לְגֻלְגְּלֹתָם׃
19 כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהֹוָה אֶת־מֹשֶׁה וַיִּפְקְדֵם בְּמִדְבַּר
20 סִינָי׃ ס שני וַיִּהְיוּ בְנֵי־רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל
תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת
לְגֻלְגְּלֹתָם כָּל־זָכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה
21 כֹּל יֹצֵא צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה רְאוּבֵן שִׁשָּׁה
וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ פ
22 לִבְנֵי שִׁמְעוֹן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית
אֲבֹתָם פְּקֻדָיו בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת לְגֻלְגְּלֹתָם כָּל־
זָכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃
23 פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן תִּשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף
וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת׃ פ

ווייזען, מיט נאמען דער נאמען פאן צוואנציג יאהרען אן אונד
19 דאריבער, הויפט פיר הויפט. זא וויא דער עוויגע דעם משה בעפ־
פאהלען האטטע, אלזא מוסטערטע ער זיא אין דער וויסטע סיני.
20 דא וואורען דיא נאכקאממען ראובן'ס דעס ערסטגעבאהרנען ישראל'ס: נאך
איהרער הערקונפט, געשלעכטערן אונד פאמיליען, מיט נאמען דער
נאמען, הויפט פיר הויפט, אללעס מאננליכע פאן צוואנציג יאהרען
21 אן אונד דאריבער, וואס דיענסט טהון קאן. דיא געמוסטערטען
פאם שטאממע ראובן: זעקס אונד פירציג טויזענד פינף הונדערט.
22 פאן דען נאכקאממען שמעון'ס: נאך איהרער הערקונפט, געשלעכ־
טערן אונד פאמיליען, דיא געמוסטערטען מיט נאמען דער נאמען,
הויפט פיר הויפט, אללעס מאננליכע פאן צוואנציג יאהרען אן אונד
23 דאריבער, וואס דיענסט טהון קאן. דיא געמוסטערטען פאם
שטאממע שמעון: נייען אונד פינפציג טויזענד דריי הונדערט.

מנחה חדשה.

ב' שנים ליציאת מצרים שמונין לה מניסן, לשנות העולם שמונין לתשרי לא היו
אלא בשנה אחת שהמנין הראשון הי' בתשרי והשני הי' באייר באותה שנה

לִבְנֵי גָד תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם 24
בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל
יֹצֵא צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה גָד חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים 25
אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים׃ פ
לִבְנֵי יְהוּדָה תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם 26
בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל
יֹצֵא צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה יְהוּדָה אַרְבָּעָה 27
וְשִׁבְעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת׃ פ
לִבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם 28
בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל
יֹצֵא צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה יִשָּׂשכָר אַרְבָּעָה 29
וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ פ

24 פֿאָן דען נאַכקאָממען גד'ס: נאַך איהרער העררקונפֿט, געשלעכטערן אונד
פֿאַמיליען, מיט אַנצאַהל דער נאַמען, פֿאָן צוואַנציג יאַהרען אַן אונד
25 דאַריבער, וואַז דיענסט טהון קאַן. דיא געמוסטערטען פֿאָם שטאַממע
26 גד: פֿינף אונד פֿירציג טויזענד זעכז הונדערט אונד פֿונפֿציג. פֿאָן
דען נאַכקאָממען יהודה'ס: נאַך איהרער העררקונפֿט, געשלעכטערן אונד
פֿאַמיליען, מיט אַנצאַהל דער נאַמען, פֿאָן צוואַנציג יאַהרען אַן אונד דאַ־
27 ריבער, וואַז דיענסט טהון קאַן. דיא געמוסטערטען פֿאָם שטאַממע
28 יהודה: פֿיר אונד זיעבענציג טויזענד זעכז הונדערט. פֿאָן דען נאַכ־
קאָממען יששכר'ס: נאַך איהרער העררקונפֿט, געשלעכטערן אונד פֿאַ־
מיליען, מיט אַנצאַהל דער נאַמען, פֿאָן צוואַנציג יאַהרען אַן אונד דאַ־
29 ריבער, וואַז דיענסט טהון קאַן. דיא געמוסטערטען פֿאָם שטאַממע
יששכר: פֿיר אונד פֿונפֿציג טויזענד פֿיער הונדערט.

מנחה חדשה.

עצמה; והנך רואה כי שנות האדם אינם נמנין לא מתשרי ולא מניסן כי אם
מן החודש שנולד בו, ואולי בימים ההם היו מונין משנות העולם ואנחנו לא
נדע, גם הרב אמר דבר לא הבינותיהו והוא כי באמת היו בהם רבים מבני

30 לִבְנֵי זְבוּלֻן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית
אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
31 וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא: פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה
זְבוּלֻן שִׁבְעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע
מֵאוֹת: פ
32 לִבְנֵי יוֹסֵף לִבְנֵי אֶפְרַיִם תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם
לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
33 וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא: פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה אֶפְרָיִם
אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: פ
34 לִבְנֵי מְנַשֶּׁה תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל

30 פֿאָן דען נאַכקאָממען זבולן'ס: נאַך איהרער הערקונפֿט, געטהיילטער
אונד פֿאַמיליען, מיט אַנליגע דער נאַמען, פֿאָן צוואַנציג יאַהרען אַן אונד
31 דאַריבער, וואַז דיענסט טהון קאַן. דיא געמוסטערטען פֿאָם
שטאַממע זבולן: זיעבען אונד פֿונפֿציג טויזענד פֿיער הונדערט.
32 פֿאָן דען נאַכקאָממען יוסף'ס; פֿאָן דען קינדערן אפרים'ס: נאַך איהרער
הערקונפֿט, געטהיילטער אונד פֿאַמיליען, מיט אַנליגע דער נאַמען,
פֿאָן צוואַנציג יאַהרען אַן אונד דאַריבער, וואַז דיענסט טהון קאַן.
33 דיא געמוסטערטען פֿאָם שטאַממע אפרים: פֿיערציג טויזענד פֿינף
34 הונדערט. פֿאָן דען קינדערן מנשה'ס: נאַך איהרער הערקונפֿט,
געטהיילטער אונד פֿאַמיליען, מיט אַנליגע דער נאַמען, פֿאָן צוואַנציג

מנחה חדשה.

י"ע שנכנסו למספר מפקד העם במנין השני אבל היו בהם ג"כ רבים מבני
שנים שבמספר השני יצאו מן המנין, ומחסדי הש"י הי' שלא הי' אחד מהם את
פחות מבן ס', וא"כ היו היוצאים כנגד הנכנסים בשנה לא פחות ולא יותר;
והנה הרב אגב אורפיה לא עיין בדבריו אלה כי הנך רואה שהעם אשר זה דרכו
שיהיו הנכנסים כנגד היוצאים לא יתכן לרבות להם כלל אפילו באלף שנים
ואין זה מחסדי הש"י אבל הוא מקרה בלי ספק, והנה בשבעים נפש ירדו
אבותינו למצרים ויצאו בס' רבוא לבד מטף אשר הי' כפלי כפלים והנה לא בני

יֹצֵא צָבָא: פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה שְׁנַיִם 35
וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וּמָאתָיִם: פ
לִבְנֵי בִנְיָמִן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם 36
בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל
יֹצֵא צָבָא: פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה בִנְיָמִן חֲמִשָּׁה 37
וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת: פ
לִבְנֵי דָן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם 38
בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל
יֹצֵא צָבָא: פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה דָן שְׁנַיִם וְשִׁשִּׁים 39
אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת: פ
לִבְנֵי אָשֵׁר תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם 40

יאהרען אן אונד דאריבער, וואס דיענסט טהון קאן. דיא געמוס־ 35
טערטען פאן שטאממע מנשה: צוויא אונד דרייסיג טויזענד צוויא
הונדערט. פאן דען נאכקאממען בנימן'ס: נאך איהרער הערקונפט, 36
געשלעכטערן אונד פאמיליען, מיט אנגאבע דער נאמען, פאן צוואנציג
יאהרען אן אונד דאריבער, וואס דיענסט טהון קאן. דיא געמוס־ 37
טערטען פאן שטאממע בנימן: פינף אונד דרייסיג טויזענד פיער
הונדערט. פאן דען נאכקאממען דן'ס: נאך איהרער הערקונפט, 38
געשלעכטערן אונד פאמיליען, מיט אנגאבע דער נאמען, פאן צוואנציג
יאהרען אן אונד דאריבער, וואס דיענסט טהון קאן. דיא געמוס־ 39
טערטען פאן שטאממע דן: צוויא אונד זעכציג טויזענד זיעבען
הונדערט. פאן דען נאכקאממען אשר'ס: נאך איהרער הערקונפט, 40

מנחה חדשה.

כ'לבד היו להם בני כ' אבל גם בני מ' ומ"ח ומ"ב ובן עד בן ס' ומעלה ועד בן מאה ויותר, וכש"כ שהדבר ידוע מכמה מקומות שהיו בהם רבים אשר הולידו מבני י"ג שנה ומעלה, וא"כ כנגד כל אחד ואחד שהי' בהם מבן ס' הי' יכול שיהי' כ' או יותר מבני י"ט; ולכן מה שנראה לי בענין זה הוא כי המספר הראשון הי' לתת כופר נפשם ולא הי' התכלית לידע ומספרם בדיוק כמו שהי'

בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל
41 יֹצֵא צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה אָשֵׁר אֶחָד וְאַרְבָּעִים
אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ פ
42 בְּנֵי נַפְתָּלִי תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל
43 יֹצֵא צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה נַפְתָּלִי שְׁלֹשָׁה
וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ פ
44 אֵלֶּה הַפְּקֻדִים אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּנְשִׂיאֵי
יִשְׂרָאֵל שְׁנֵים עָשָׂר אִישׁ אִישׁ־אֶחָד לְבֵית־
45 אֲבֹתָיו הָיוּ׃ וַיִּהְיוּ כָּל־פְּקוּדֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְבֵית
אֲבֹתָם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כָּל־יֹצֵא

געשלעכטערן אונד פאמיליען, מיט אנגעבונג דער נאמען, פאן צוואנציג
41 יאהרען אן אונד דאריבער, וואס דיענסט טהון קאן. דיא געמוס־
טערטען פאם שטאממע אשר: איין אונד פירציג טויזענד פינף
42 הונדערט. פאן דען נאכקאממען נפתלי'ס: נאך איהרער הערקונפט,
געשלעכטערן אונד פאמיליען, מיט אנגעבונג דער נאמען, פאן צוואנציג
43 יאהרען אן אונד דאריבער, וואס דיענסט טהון קאן. דיא געמוס־
טערטען פאם שטאממע נפתלי: דרייא אונד פונפציג טויזענד פיער
44 הונדערט. דיעזעס זינד דיא מוסטערונגען, דיא משה אונד אהרן
נעבסט דען צוועלף פירסטען ישראל'ס, פאן יעדער פאמיליע איינעם,
45 פארגענאממען. אללע וואָרען אלזא געמוסטערטען דער קינדער ישראל'ס
נאך איהרען פאמיליען, פאן צוואנציג יאהרען אן אונד דאריבער, וואס אין

מנחה חדשה.

במספר השני ולא כמנו לגלגלותם אבל הביאו פקודיהם למשה ומנה הנקבים,
והנה לא הי' בין המנין הראשון והשני פחות משבעה חדשים, והנה כדיני עמים
עם אלהי אברהם נזדרזו מאד בענין הנדבה ההוא כמו שאתה רואה שלרוב
זריזותם באו אנשים ונשים בערבוביא מבלי סדר, ואע"פ שאמר להם אדון
הנביאים מבן עשרים שנה הנה הבחורים שחסרו מעט כחצי שנה או פחות

צְבָא בְּיִשְׂרָאֵל׃ וַיִּהְיוּ כָּל־הַפְּקֻדִים שֵׁשׁ־ 46
מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת
וַחֲמִשִּׁים׃ וְהַלְוִיִּם לְמַטֵּה אֲבֹתָם לֹא הָתְפָּקְדוּ 47
בְּתוֹכָם׃ פ
וַיְדַבֵּר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ אַךְ אֶת־מַטֵּה לֵוִי 48 49
לֹא תִפְקֹד וְאֶת־רֹאשָׁם לֹא תִשָּׂא בְּתוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל׃ וְאַתָּה הַפְקֵד אֶת־הַלְוִיִּם עַל־מִשְׁכַּן 50
הָעֵדֻת וְעַל כָּל־כֵּלָיו וְעַל כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ הֵמָּה
יִשְׂאוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְהֵם יְשָׁרְתֻהוּ
וְסָבִיב לַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ׃ וּבִנְסֹעַ הַמִּשְׁכָּן יוֹרִידוּ 51
אֹתוֹ הַלְוִיִּם וּבַחֲנֹת הַמִּשְׁכָּן יָקִימוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם

ישרא׳ דיענסט צו טהון טויגט. אללע דיזע געמוסטערטען צוזאמען וואַרען 46
זעכס מאל הונדערט אונד דרייא טויזענד פינף הונדערט אונד פופציג.
דיא לוים אבער, נאך איהרען פאַמיליען, זינד אונטער איהנען ניכט 47
מיט געמוסטערט וואָרדען. דען דער עוויגע האַטטע צו משה געזאגט, 48
ויא פאָלגט:. דען שטאַמם לוי אַללײן זאָללסט דוא ניכט מוסטערן, 49
אונד איהרע אַנצאַהל ניכט אויפנעהמען, אונטער דען קינדערן ישרא׳ס.
דוא זאָללסט איינזעצען דען לוים דאַז אַמט אויפטראַגען איבער דיא וואָה־ 50
נונג דעז צייגניססעז, איבער אַללע געראֶטהע דערזעלבען אונד אַללעז
וואַז דאַזו געהאֶרט. זיא זאָללען דיא וואָהנונג אונד אַללעז דאַזו גע־
האֶריגע געראֶטהע טראַגען, איהרע דיענסטע פעררייכטען, אונד זיך
אום דיא וואָהנונג לאַגערן. ווען דיא וואָהנונג פאָרטגעבראַכט ווירד, 51
זאָללען דיא לוים זיא אויזאיינאַנדער נעהמען, אונד ווען זיא אירגענד
וואָ בלייבען זאָלל, זאָללען דיא לוים זיא אויפשלאַגען; איין געמיינער,

מנחה חדשה.

לתשלום העשרים אמרו הדיני כנגד כ׳ שנה שלמים והביאו כופר נפשם לה׳ ולא
עיכב הש״י ע״י כי לא היתה הכוונה לידע מספרים כמו שכתבנו, ואם לא
יעלה לו בקעו להיותו לו לכפר נפשו לפי שלא הי׳ צריך לו שעדיין אין בן עונש;

52 וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת׃ וְחָנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ
53 עַל־מַחֲנֵהוּ וְאִישׁ עַל־דִּגְלוֹ לְצִבְאֹתָם׃ וְהַלְוִיִּם יַחֲנוּ
סָבִיב לְמִשְׁכַּן הָעֵדֻת וְלֹא־יִהְיֶה קֶצֶף עַל־עֲדַת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְשָׁמְרוּ הַלְוִיִּם אֶת־מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן
54 הָעֵדוּת׃ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ׃ פ שלישי
ב
1 2 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ אִישׁ
עַל־דִּגְלוֹ בְאֹתֹת לְבֵית אֲבֹתָם יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
3 מִנֶּגֶד סָבִיב לְאֹהֶל־מוֹעֵד יַחֲנוּ׃ וְהַחֹנִים קֵדְמָה
מִזְרָחָה דֶּגֶל מַחֲנֵה יְהוּדָה לְצִבְאֹתָם וְנָשִׂיא
4 לִבְנֵי יְהוּדָה נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב׃ וּצְבָאוֹ

52 דער הינצוטריט, זאָל דעז טאָדעז זיין. דיא קינדער ישראל׳ס זאָללען
זיך לאַגערן, יעדערמאַן בייא זיינער טרופפע אונד בייא זיינער פאַהנע,
53 נאַך איהרען הערען. דיא לויים אבער זאָללען זיך אום דיא וואָהנונג
דעז צייגניססעז הערומלאַגערן, דאַמיט קיין צאָרן אויף דיא קינדער
ישראל׳ס קאָממע; דיא לויים זאָללען דיא געשעפטע בייא דער וואַהע;
54 אונד דעז צייגניססעז צו פערזאָרגען האַבען. דיא קינדער ישראל׳ס טהאַטען
אַלזאָ, וויא דער עוויגע דעם משה בעפאָהלען האַטטע, זאָ טהאַטען זיא.
1 דער עוויגע רעדעטע מיט משה אונד אהרן, אונד שפּראַך:
2 יעדערמאַן פאָן דען קינדערן ישראל׳ס זאָלל זיך בייא זיינער פאַהנע,
נאַך דעם צייכען זיינער פאַמיליע, לאַגערן; אין איניגער ענטפער־
3 נונג זאָללען זיא זיך אום דאַז שטיפטזצעלט הערומלאַגערן. געגען
מאָרגען אונד זאָננענאויפגאַנג לאַגערן זיך דיא צור פאַהנע דעז לאַגערז
יהודה געהאָרען, נאַך איהרען הערען; דער שטאַממפירסט דער
4 קינדער יהודה, נחשון, זאָהן עמינדב. זיין הער, נעמליך זיינע

מנחה חדשה.

הנה יחשב לו לצדקה כאשר הנדב'; וכאשר כוונו עתה במספר השני כבר הגיעו למנין ובאו לכלל עשרים שלמים, ולכן הסכימו שני המספרים לסכום אחד, והנה הי' המספר הזה לבנת שדעו סכום מנין כל משפחה ומשפחה

וּפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְשִׁבְעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת׃
5 וְהַחֹנִים עָלָיו מַטֵּה יִשָּׂשכָר וְנָשִׂיא לִבְנֵי יִשָּׂשכָר
6 נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר׃ וּצְבָאוֹ וּפְקֻדָיו אַרְבָּעָה
7 וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ מַטֵּה זְבוּלֻן
8 וְנָשִׂיא לִבְנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן׃ וּצְבָאוֹ
וּפְקֻדָיו שִׁבְעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃
9 כָּל־הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֵה יְהוּדָה מְאַת אֶלֶף
וּשְׁמֹנִים אֶלֶף וְשֵׁשֶׁת־אֲלָפִים וְאַרְבַּע־מֵאוֹת
לְצִבְאֹתָם רִאשֹׁנָה יִסָּעוּ׃ ס דֶּגֶל 10
מַחֲנֵה רְאוּבֵן תֵּימָנָה לְצִבְאֹתָם וְנָשִׂיא לִבְנֵי

געמוסטערטען, ווארען פֿון דער נאהמען פֿיער אונד זיבבענציג טויזענד
זעכס הונדערט. נעבען איהם לאגערן דיא לייטע שטאממעס יששכר'ס 5
געהערען, דער שטאממפֿירסט דער קינדער יששכר'ס נתנאל זאהן צוער.
זיין העער, נעמליך זיינע געמוסטערטען, פֿון דער נאהמען פֿיער אונד 6
פֿונפֿציג טויזענד פֿיער הונדערט. זאדאן דער שטאמם זבולן; דער 7
שטאממפֿירסט דער קינדער זבולן: אליאב, זאהן חלן. זיין העער, 8
נעמליך זיינע געמוסטערטען, פֿון דער נאהמען זיעבען אונד פֿונפֿציג
טויזענד, פֿיער הונדערט. אללע געמוסטערטען דעס לאגערס יהודה, 9
פֿון דער נאהמען הונדערט זעכס אונד אכטציג טויזענד, פֿיער הונדערט,
נאך איהרען העערען; דיעזע זאללען בייס צוגע דיא ערסטען זיין.
דיא פֿאהנע דעס לאגערס ראובן לאגערט זיך געגען מיטטאג נאך איהרען 10

מנחה חדשה.

וכל שבט ושבט באופן שכשתקראנה שום מלחמ' לא' מהם שידעו כמה הם ויראו
אם צריכין להוסיף עליהם אם לא ושלא יהיו בני משפחה זו בתוך משפחה אחרת
כדי שילחמו בחזקה על אחיהם הקרובים כי בלי ספק האדם מיצר לצרת קרובו
הקרוב יותר ממה שיצר לו לצרת קרוב קרובו, ולכן הי' כל שבט ושבט לעצמו
ומשפחות השבט ההוא כל משפחה ומשפחה לעצמה כמ"ש באו את ראש כל עדת
ב"י למשפחותם לבית אבותם, ר"ל שלא ימנה השבט בערבוב אבל יעמדו העם

11 רְאוּבֵן אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר׃ וּצְבָאוֹ וּפְקֻדָיו
12 שִׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ וְהַחוֹנִם
עָלָיו מַטֵּה שִׁמְעוֹן וְנָשִׂיא לִבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל
13 בֶּן־צוּרִישַׁדָּי׃ וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם תִּשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים
14 אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת׃ וּמַטֵּה גָּד וְנָשִׂיא לִבְנֵי גָד
15 אֶלְיָסָף בֶּן־רְעוּאֵל׃ וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה
16 וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים׃ כָּל־
הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֵה רְאוּבֵן מְאַת אֶלֶף וְאֶחָד
וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים לְצִבְאֹתָם
17 וּשְׁנִיִּם יִסָּעוּ׃ ס וְנָסַע אֹהֶל־מוֹעֵד

העערען; דער שטאממפירסט דער קינדער ראובן: אליצור זאהן שדיאור.
11 זיין העער, נעמליך זיינע געמוסטערטען, אן דער צאהל זעכס אונד
12 פירציג טויזענד פינף הונדערט. נעבען איהם לאגערט זיך דער
שטאמם שמעון; דער שטאממפירסט דער קינדער שמעון: שלמיאל,
זאהן צורישדי. זיין העער, נעמליך דיא געמוסטערטען, אן דער צאהל
14 נייאן אונד פונפציג טויזענד דרייא הונדערט. אונד דער שטאמם גד;
15 דער שטאממפירסט דער קינדער גד: אליסף זאהן רעואל. זיין העער,
נעמליך דיא געמוסטערטען דעסזעלבען, אן דער צאהל פינף אונד
16 פירציג טויזענד זעכס הונדערט אונד פונפציג. אללע געמוסטערטען
דעס לאגערס ראובן, אן דער צאהל הונדערט איין אונד פונפציג טויזענד
פיער הונדערט אונד פונפציג, נאך איהרען העערען; זיא זאללען
17 ביים צוגע דיא צווייטען זיין. הירויף ציעהט דאס שטיפטסצעלט, נעמליך

מנחה חדשה.

למשפחות וימנה כל משפחה ומשפחה לעצמה, וגם המשפחה עצמה לא ימנה אותה בערבוב אבל יעמדו לבתי אבות שיהי' כל אחד ואחד עם אחיו בני אביו ואחרי אחיו דודו או בן דודו, וכן עז"ד יעמוד כל א' וא' עם הקרוב ועז"ד יקנו וכן יסעו. ואמר שימנם במספר שמות והוא שיאמר פלוני בן פלוני א' פלוני בן פלוני ב' וכן כולם ולא שימנם כבני מרון שיהיו עוברים לפניו והוא יהי' מונה א' ב' ג', וכל זה הדרך מעלה לומר שכל אחד ואחד הוא חשוב לעצמו

מַחֲנֵה הַלְוִיִּם בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֹת כַּאֲשֶׁר יַחֲנוּ כֵּן יִסָּעוּ
אִישׁ עַל־יָדוֹ לְדִגְלֵיהֶם׃ ס דֶּגֶל 18
מַחֲנֵה אֶפְרַיִם לְצִבְאֹתָם יָמָּה וְנָשִׂיא לִבְנֵי
אֶפְרַיִם אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד׃ וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם 19
אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ וְעָלָיו מַטֵּה מְנַשֶּׁה 20
וְנָשִׂיא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר׃
וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וּמָאתָיִם׃ 21
וּמַטֵּה בִּנְיָמִן וְנָשִׂיא לִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־ 22
גִּדְעֹנִי׃ וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף 23
וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ כָּל־הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֵה אֶפְרַיִם 24
מְאַת אֶלֶף וּשְׁמֹנַת־אֲלָפִים וּמֵאָה לְצִבְאֹתָם

דאז לאגער דער לויס, מיטטען אין דעם לאגער; זאָ וויא זיא ליגען,
זאָ זאָללען זיא ציהען, יעדער אַן זיינעם אָרטע, אונטער איהרען
פאָהנען. דיא פאָהנע דעז לאגערז אפרים, נאך איהרען הערען, 18
לאגערן זיך געגען אַבענד; דער שטאַממפירסט דער קינדער אפרים:
אלישמע זאָהן עמיהוד. זיין העער, נעמליך דיא געמוסטערטען דעז 19
זעלבען, אַן דער צאַהל פירציג טויזענד פינף הונדערט. נעבען איהם 20
דער שטאַמם מנשה; דער שטאַממפירסט דער קינדער מנשה, גמליאל
זאָהן פדהצור. זיין העער, נעמליך דיא געמוסטערטען דעסזעלבען, 21
אַן דער צאַהל צוויא אונד דרייסיג טויזענד צוויא הונדערט. אונד דער 22
שטאַמם בנימן; דער שטאַממפירסט דער קינדער בנימן: אבידן זאָהן
גדעוני. זיין העער, נעמליך דיא געמוסטערטען דעסזעלבען, אַן דער 23
צאַהל פינף אונד דרייסיג טויזענד פיער הונדערט. אַללע געמוס- 24
טערטען דעז לאגערז אפרים הונדערט אונד אַכט טויזענד, איין הונדערט,

מנחה חדשה.

כי האחד ירדוף אלף, ולגודל הסבה עצמה ראה הש"י להוליכם בסדר ככון
בד' דגלים לד' רוחות השמים וכוה להיות האחים היותר קרובים והיותר נוחים
קנתם לקצת בכל דגל ודגל, ולכן הי' בדגל מחנה יהודה יששכר וזבולן שהם
אחים בני לאה אמו הקרובים אליו ואשר נולדו אחריו, ובדגל ראובן הי' שמעון

25 וּשְׁלֹשִׁים יִסָּעוּ: ס דֶּגֶל מַחֲנֵה דָן
צָפֹנָה לְצִבְאֹתָם וְנָשִׂיא לִבְנֵי דָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־
26 עַמִּישַׁדָּי: וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וְשִׁשִּׁים אֶלֶף
27 וּשְׁבַע מֵאוֹת: וְהַחֹנִים עָלָיו מַטֵּה אָשֵׁר
28 וְנָשִׂיא לִבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן: וּצְבָאוֹ
וּפְקֻדֵיהֶם אֶחָד וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת:
29 וּמַטֵּה נַפְתָּלִי וְנָשִׂיא לִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־
30 עֵינָן: וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף
31 וְאַרְבַּע מֵאוֹת: כָּל־הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֵה דָן מְאַת
אֶלֶף וְשִׁבְעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת
לָאַחֲרֹנָה יִסְעוּ לְדִגְלֵיהֶם: פ

25 נאך איהרען הערען; דיזע זינד ביים צוגע דיא דריטטען. דיא פאהנע
דעז לאגערז דן לאגערט זיך גענען מיטטערנאכט נאך איהרען הערען;
26 דער שטאממפירסט דער קינדער דן: אחיעזר, זאהן עמישדי. זיין העער,
נעמליך דיא געמוסטערטען דעססעלבען, מן דער צאהל צווייא אונד זעכצ
27 ציג טויזענד זיעבען הונדערט. נעבען איהם לאגערט זיך דער שטאמם
28 אשר; דער שטאממפירסט דער קינדער אשר: פגעיאל זאהן עכרן. זיין
העער, נעמליך דיא געמוסטערטען דעססעלבען, מן דער צאהל איין אונד
29 פירציג טויזענד פינף הונדערט. אונד דער שטאמם נפתלי; דער
30 שטאממפירסט דער קינדער נפתלי: אחירע זאהן עינן. זיין העער,
נעמליך דיא געמוסטערטען דעססעלבען, מן דער צאהל דרייא אונד פונפ
31 ציג טויזענד פיער הונדערט. אללע געמוסטערטען דעז לאגערז דן, מן
דער צאהל הונדערט זיעבען אונד פונפציג טויזענד זעכז הונדערט;
דיעזע זינד ביים צוגע אונטער איהרען פאהנען דיא לעצטען.

מנחה חדשה.

אחיו בן אמו והבכור אשר ילדה שפחת אמו והוא גד, ושלשת בני רחל אפרים
ובנימין ומנשה בדגל אחד לעצמם, ובני בלהה שפחת רחל והם דן ונפתלי
עם אשר כשאר הוא לבדו לאמו דגל א׳, והנה שבט לוי נוה ג״כ שיחנו בד׳
מחנות וארון ברית ה׳ באמצע לפי שהם היו משרתי המקדש והיו צריכי׳ להיות׳

32 אֵלֶּה פְּקוּדֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם כָּל־פְּקוּדֵי
הַמַּחֲנֹת לְצִבְאֹתָם שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת
33 אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים׃ וְהַלְוִיִּם לֹא
הָתְפָּקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
34 אֶת־מֹשֶׁה׃ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן־חָנוּ לְדִגְלֵיהֶם וְכֵן נָסָעוּ אִישׁ
לְמִשְׁפְּחֹתָיו עַל־בֵּית אֲבֹתָיו׃ פ רביעי ג
1 וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה בְּיוֹם דִּבֶּר יְהוָה
2 אֶת־מֹשֶׁה בְּהַר סִינָי׃ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־אַהֲרֹן
3 הַבְּכֹר ׀ נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר׃ אֵלֶּה
שְׁמוֹת בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים הַמְּשֻׁחִים אֲשֶׁר־

32 דיזעז זינד דיא מוסטערונגען דער קינדער ישראל נאך איהרען פאמיליען,
אללע געמוסטערטען דער לאגער נאך איהרען העערען צוזאממען, אן
דער צאהל זעכס מאהל הונדערט אונד דרייא טויזענד פינף הונדערט אונד
33 פונפציג. דיא לוים זינד ניכט אונטער דען קינדערן ישראל'ס מיטגעמוסטערט
װאָרדען, זא וויא דער עוויגע דעם משה בעפאהלען האטטע.
34 דיא קינדער ישראל'ס טהאטען אללעס: וויא דער עוויגע דעם משה בעפאה־
לען האטטע, זא לאגערטען זיא זיך אונטער איהרען פאהנען, אונד זא
צאגען זיא אויז, יעדער נאך זיינען געשלעכטע אונד בייא זיינער פאמיליע.
1 פאלגענדעז זינד דיא געשלעכטס־רעגיסטער אהרן'ס אונד משה'ס,
צו דער צייט, דא דער עוויגע מיט משה רעדעטע אויף דעם בערגע
2 סיני. דיעזעז זינד דיא נאמען דער זאהנע אהרן'ס, דער ערסטגעבאָרענע
3 נדב, דאן אביהוא, אלעזר אונד איתמר. דיעזעז זינד דיא נאמען
דער קינדער אהרן'ס, דיא צו פריעסטערן געזאלבט װארען, דיא ער

מנחה חדשה.

קרובים ומזומנים לכל דבר המקדש להקם ולפרק ולשאת. ואמר שהלויים
האלה זכה הש"י בהם תחת פטרת כל רחם בכור כל מבני ישראל, והענין
הזה צריך ביאור רחב מאד, וגם אחר הביאור יש בו מבוכה כי יהי' כמטרה

4 מָלֵא יָדָם לְכַהֵן: וַיָּמָת נָדָב וַאֲבִיהוּא לִפְנֵי
יְהוָה בְּהַקְרִבָם אֵשׁ זָרָה לִפְנֵי יְהוָה בְּמִדְבַּר
סִינַי וּבָנִים לֹא־הָיוּ לָהֶם וַיְכַהֵן אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר
עַל־פְּנֵי אַהֲרֹן אֲבִיהֶם: פ
5 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: הַקְרֵב אֶת־מַטֵּה
לֵוִי וְהַעֲמַדְתָּ אֹתוֹ לִפְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְשֵׁרְתוּ
7 אֹתוֹ: וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמַרְתּוֹ וְאֶת־מִשְׁמֶרֶת
כָּל־הָעֵדָה לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת
8 הַמִּשְׁכָּן: וְשָׁמְרוּ אֶת־כָּל־כְּלֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־
מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן:
9 וְנָתַתָּה אֶת־הַלְוִיִּם לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו נְתוּנִם

4 נחֿווייך צום פריעסטערטהומע איינגעווייהעט. עז שטארבען אבער
נדב אונד אביהוא פאר דעם עוויגען, אלז זיא פֿאר־איהם אין דער וויסטע
סיני געוויינטעס פייער ברכטען, אונד היטערליסען קיינע קינדער;
אלעזר אונד איתמר פערוואלטעטען אלזא דאז פריעסטערטהום אונטער
5 איהרעם פאטער אהרן. נון רעדעטע דער עוויגע מיט משה אונד
6 שפראך :. לאס דען שטאם לוי הערבייטרעטען, אונד שטעללע איהן
7 פאר דען פריעסטער אהרן, דאס זיא איהם דיענען. זיא זאללען
זיין געשעפטע אונד דאז געשעפטע דער גאנצען געמיינע פאר דעם
שטיפטסצעלטע פערריכטען, אונד דען דיענסט בייא דער וואהנונג
8 פערזעהען. אללע געראטהע דעז שטיפטסצעלטעז אין אבאכט נעהמען,
אונד אן דער שטעללע דער קינדער ישראל'ס דאז געשעפטע איבער
9 נעהמען, דען דיענסט בייא דער וואהנונג צו פערזעהען. דיא לויים
זאללסט דוא דעם אהרן אונד זיינען זאהנען צואורדנען, זיא זאללען איהם

מנחה חדשה.

לאפי כל מי שירצה לותן דופי באשר ימצא לו פתח, לכן לא אדבר בו ולא ארחיב
בו ביאור יותר ממה שאמרו בו המפרשים, ואם תבין מה שאז"ל על פסוק ויש
נכפה בלא משפט בענין מרים מגלא כאש ומרים מגלא דרדקי תבין סוד

נְתוּנִם הֵמָּה לוֹ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְאֶת־אַהֲרֹן 10
וְאֶת־בָּנָיו תִּפְקֹד וְשָׁמְרוּ אֶת־כְּהֻנָּתָם וְהַזָּר
הַקָּרֵב יוּמָת׃ פ
וַיְדַבֵּר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ וַאֲנִי הִנֵּה לָקַחְתִּי 11 12
אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת כָּל־בְּכוֹר
פֶּטֶר רֶחֶם מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם׃ כִּי לִי 13
כָּל־בְּכוֹר בְּיוֹם הַכֹּתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
הִקְדַּשְׁתִּי לִי כָל־בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה
לִי יִהְיוּ אֲנִי יְהֹוָה׃ פ חמישי
וַיְדַבֵּר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי לֵאמֹר׃ 14
פְּקֹד אֶת־בְּנֵי לֵוִי לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם כָּל־ 15

פאן דען קינדערן ישראל'ס, אלז געשענקט, צוגעאָרדנעט זיין. אהרן 10
אונד זיינע זאָהנע אבער זאָללסט דוא דאַ: אַמט אויפטראַגען, דאַס
זיא דאַז פריעסטערטהום וואַהרנעהמען; איין געמיינער, דער היגצו
טריטט, זאָלל דעז טאָדעז זיין. פערנער שפראַך דער עוויגע צו משה, 11
וויא פאָלגט:. איינער זייטז האבע איך דיא לויס אויז דען קינדערן 12
ישראל'ס גענאָממען אנשטאַטט אַללעז ערסטגעבאָרנען, דער ערסטען
לייבעזפרוכט אונטער דען קינדערן ישראל'ס, זאָ דאַס דיא לויס מיר
געהאָרען. דען מיר געהאָרט אַללעז ערסטגעבאָרנע; אַלז איך איץ 13
לאַנדע מצרים אַללעז ערסטגעבאָרנע טוֹג, האַבע איך מיר אַללעז
ערסטגעבאָרנע אין ישראל, פאָן מענשען ביז צום פיעה, געהייליגט:
זיא זאָללען מיין; איך, דער עוויגע!. ווייטער רעדעטע דער 14
עוויגע מיט משה אין דער וויסטע סיני, אונד שפראַך:. מוסטערע 15
דיא קינדער לוי נאַך איהרען פאַמיליען אונד געשלעכטערן, אַללעז

מנחה חדשה.

הענין הזה על אמתתו, כי בלי ספק הדבר קשה עד מאוד שיאמר שזכה
בבכורות בני ישראל מפני שלא נתפס עם בכורי המצריים אשר ייעדם הש"י על
ידי נביאו ליהרג ונשפט ה' אמת, וכבר אמרנו כמה פעמים כי הש"י יכריח
האמצעיים בתחבולותיו ולא יבטלם מכל וכל, ואז"ל כל מקום שנאמר וה' הוא

16 זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה תִּפְקְדֵם׃ וַיִּפְקֹד אֹתָם
17 מֹשֶׁה עַל־פִּי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צֻוָּה׃ וַיִּהְיוּ־אֵלֶּה בְנֵי־
18 לֵוִי בִּשְׁמֹתָם גֵּרְשׁוֹן וּקְהָת וּמְרָרִי׃ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת
19 בְּנֵי־גֵרְשׁוֹן לְמִשְׁפְּחֹתָם לִבְנִי וְשִׁמְעִי׃ וּבְנֵי קְהָת
20 לְמִשְׁפְּחֹתָם עַמְרָם וְיִצְהָר חֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל׃ וּבְנֵי
מְרָרִי לְמִשְׁפְּחֹתָם מַחְלִי וּמוּשִׁי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפְּחֹת
21 הַלֵּוִי לְבֵית אֲבֹתָם׃ לְגֵרְשׁוֹן מִשְׁפַּחַת הַלִּבְנִי
וּמִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְעִי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפְּחֹת הַגֵּרְשֻׁנִּי׃
22 פְּקֻדֵיהֶם בְּמִסְפַּר כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה
23 פְּקֻדֵיהֶם שִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ מִשְׁפְּחֹת
24 הַגֵּרְשֻׁנִּי אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ יָמָּה׃ וּנְשִׂיא בֵית־אָב

אײנצעלנע פֿאָן איינעם מאָנאַט אן אונד דאַריבער צײלסט דוא אויסטערן.
16 משה אוסטערטע זיא אויף דען בעפֿעהל דעס עוויגען, וויא איהם געבאָ:
17 טען וואָרדען. דיעזעס וואַרען דיא קינדער לוי מיט נאַמען: גרשן,
18 קהת אונד מררי. דיא נאַמען דער קינדער גרשון נאַך איהרען גע:
19 שלעכטערן וואַרען: לבני אונד שמעי. דיא נאַמען דער קינדער קהת
נאַך איהרען געשלעכטערן וואַרען עמרם, יצהר, חברן אונד עזיאל.
20 דיא קינדער מררי נאַך איהרען געשלעכטערן: מחלי אונד מושי; דיעזע
זינד דיא געשלעכטער דעס שטאַממעס לוי, נאַך איהרען פֿאַמיליען.
21 פֿאָן גרשון קאַם דאַס לבניטע אונד שמעיטע געשלעכט; דיעזעס זינד דיא
22 גרשוניטען געשלעכטער. זיא ווורדען געמוסטערט, נאַך דער צאַהל,
זאַמטליך מאַננליכע פֿאָן איינעם מאָנאַט אונד דאַריבער, אונד דער
23 געמוסטערטען וואַרען זיעבען טויזענד אונד פֿינף הונדערט. דיא גע:
24 שלעכטער גרשונ'ס לאַגערן זיך הינטער דער וואָהנונג געגען אבענד. דאַ:

מנחה חדשה.

ובית דינו, ומכת בכורות היתה מזה המין כמ"ש וה' הכה כל בכור, ומ"ש אני ולא מלאך וכו' הי' להכיל בכורי ישראל, ובזה די הערה לכל משכיל כי לא נשמים היא.

ואמר שיפקוד את הלוים מבן חדש ומעלה והסבה לפי שבכור יצאו מכלל

25 לגרשני אליסף בן-לאל: ומשמרת בני-גרשון
באהל מועד המשכן והאהל מכסהו ומסך פתח
26 אהל מועד: וקלעי החצר ואת-מסך פתח
החצר אשר על-המשכן ועל-המזבח סביב ואת
27 מיתריו לכל עבדתו: ס ולקהת
משפחת העמרמי ומשפחת היצהרי ומשפחת
החברני ומשפחת העזיאלי אלה הם משפחת
28 הקהתי: במספר כל-זכר מבן-חדש ומעלה
שמנת אלפים ושש מאות שמרי משמרת
29 הקדש: משפחת בני-קהת יחנו על ירך המשכן
30 תימנה: ונשיא בית-אב למשפחת הקהתי
31 אליצפן בן-עזיאל: ומשמרתם הארן והשלחן

25 פֿאַמיליענהויפט דער גרשונער וואַר: אליסף זאָהן לאל. איהרע
הוט בייא דעם שטיפֿטזעלטע וואַר דיא טעפפיכע דער וואָהנונג
אונד דעס צעלטעס, דיא דעקקען דעססעלבען אונד דער פֿאָרהאַנג פֿאָר
26 דעם איינגאַנגע דעס שטיפֿטזעלטעס. דיא אומהאַנגע דעס פֿאָרהאָפֿעס
אונד דיא דעקקע אַם איינגאַנגע דעס פֿאָרהאָפֿעס, דער דיא וואָהנונג אונד
דען אַלטאַר אומשליעסט, נעבסט אַללען שטריקקען, דיא צו זיינעם דיענס
27 טע געהאָרען. פֿאָן קהת קאַם דאַס עמרמישע, יצהרישע, חברנישע
אונד עזיאלישע געשלעכט; דיעזעס זינד דיא קהתישען געשלעכטער.
28 אַללעס מעננליכע פֿאָן איינעם מאָנאַט אַן אונד דאַריבער, אַן דער צאַהל
אַכט טויזענד אונד זעכס הונדערט, דיא בייא היילינטהום דען דיענסט
29 פֿערזאַהען. דיא געשלעכטער דער קינדער קהת, לאַגערן זיך אויף
30 דער זייטע דער וואָהנונג געגען מיטטאַג. דאַס פֿאַמיליענהויפט דער
31 קהתישען געשלעכטער וואַר אליצפן זאָהן עזיאל. איהרער הוט וויר

מנחת חדשה.

כפלים, והחכם רא"ב"ע ז"ל רמז בו כזה, ומנה ג"כ בכורי ישראל מבן חדש
ומעלה וצוה לפדות העודפים על בכורי ישראל בחמשת שקלים, והסבה היא

והמנרה והמזבחת וכלי הקדש אשר ישרתו
32 בהם והמסך וכל עבדתו: ונשיא נשיאי הלוי
אלעזר בן־אהרן הכהן פקדת שמרי משמרת
33 הקדש: למררי משפחת המחלי ומשפחת
34 המושי אלה הם משפחת מררי: ופקדיהם
במספר כל־זכר מבן־חדש ומעלה ששת
35 אלפים ומאתים: ונשיא בית־אב למשפחת
מררי צוריאל בן־אביחיל על ירך המשכן
36 יחנו צפנה: ופקדת משמרת בני מררי קרשי
המשכן ובריחיו ועמדיו ואדניו וכל־כליו
37 וכל עבדתו: ועמדי החצר סביב ואדניהם

אנפערטרויט דיא לאדע, דער טיש דיא לייכטער, דיא אלטערע אונד
דיא היילינגען געראטהע, דיא זאן דיענסט געבריכט ווערדען, דער
32 פארהאנג אונד וואז דאזו געבראכט ווירד. דאז אבערהויפט
אללער פאמיליענהייפטער דעז שטאממעז לוי וואר אלעזר, זאהן דעז
פריסטערז אהרן; איבער דיעיעניגען, וועלכע דען דיענסט בייא
33 הייליגטהומע זו פערזעהען, פערארדנעט ווארען. פאן מררי קאמען
דאז מחליטע אונד דאז מושיטע געשלעכט; דיעזעז זינד דיא מרריטען
34 געשלעכטער. איהרע מוסטערונג, אללעז מעננליכע פאן איינעם
מאנאט אן אונד דאריבער, אן דער צאהל זעכז טויזענד אונד צוויי
35 הונדערט. דאז פאמיליענהויפט דער מרריטען געשלעכטער וואר
צוריאל זאהן אביחיל, זיא לאגערן זיך אויף דער זייטע דער וואהנונג
36 געגען מיטטערנאכט. דאז אמט אונד דיא הוט דער קינדער מררי
וואר, דיא ברעטטער דער וואהנונג, דיא ריעגעל, זייליען, פיסע אונד
37 איבריגען געראטהע, אונד וואז זו זיינעם דיענסט געהערט. דיא זיילען
דעז פארהאפז אוואהער, אונד דיא פיסע; דיא נאגעל, אונד שטריקקע.

מנחה חדשה.

לפי שכבר שיערה התורה ערך מבן חדש ועד בן חמש שנים בחמשת שקלים
וא"כ אע"פ שיהיו העודפים גדולים יכול כל אחד לומר אילו הי' לי בן לוי מבן

וִיתֵדֹתָם וּמֵיתְרֵיהֶם׃ וְהַחֹנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן 38
קֵדְמָה לִפְנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד ׀ מִזְרָחָה מֹשֶׁה ׀ וְאַהֲרֹן
וּבָנָיו שֹׁמְרִים מִשְׁמֶרֶת הַמִּקְדָּשׁ לְמִשְׁמֶרֶת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת׃ כָּל־פְּקוּדֵי 39
הַלְוִיִּם אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יְהוָה
לְמִשְׁפְּחֹתָם כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה שְׁנַיִם
וְעֶשְׂרִים אָלֶף׃ ס ששי וַיֹּאמֶר יְהוָה 40
אֶל־מֹשֶׁה פְּקֹד כָּל־בְּכֹר זָכָר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֶּן
חֹדֶשׁ וָמָעְלָה וְשָׂא אֵת מִסְפַּר שְׁמֹתָם׃ וְלָקַחְתָּ 41
אֶת־הַלְוִיִּם לִי אֲנִי יְהוָה תַּחַת כָּל־בְּכֹר בִּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאֵת בֶּהֱמַת הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בְּכוֹר
בְּבֶהֱמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה 42

פֿאָר דער וואָהנונג, נעמליך אויף דער מאָרגענזייטע דעס שטיפֿטצעלטעס, 38
לאַגען משה, אהרן אונד זיינע זאָהנע, וועלכע דאַז אַמט דעס היילינ-
טהומס צו פֿערוואַלטען האַטטען, אַן שטאַטט דער קינדער ישראל׳ס;
איין געמיינער דער הינצוטריטט, זאָלל דעס טאָדעס זיין. אַללע 39
אויסגעמוסטערטען דער לויס, דיא משה אונד אהרן, אויף בעפֿעהל דעס
עוויגען, געמוסטערט האַטטען, אַללעס מענליכע פֿאָן איינעם מאָנאַט
אַן אונד דאַריבער, וואַרען צווייא אונד צוואַנציג טויזענד. דער עוויגע 40
שפּראַך צו משה: מוסטערע אַללעס ערסטגעבאָרנע, מענליכעס גע-
שלעכטס, בייא דען קינדערן ישראל׳ס, פֿאָן איינעם מאָנאַט אַן אונד
דאַריבער, אונד נים אַנצאַהל אונד נאַמען אויף. אונד זאָנדרע מיר, 41
דעם עוויגען, דיא לויס אויס, שטאַטט אַללער ערסטגעבאָרנען בייא דען
קינדערן ישראל׳ס, אונד דאַז פֿיעה דער לויס שטאַטט אַללער ערסט-
געבאָרנען בייאַם פֿיעה דער קינדער ישראל׳ס. משה מוסטערטע, וויא 42

מנחה חדשה.

מי״ם ועד בן ה׳ שנים הנה הוא יכנס במקומי ולא יצטרך לפדיון, ועתה שלא
הי׳ לוי בן לוי אתן לו ערכו.

43 יְהוָה אֹתוֹ אֶת־כָּל־בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיְהִי כָל־
בְּכוֹר זָכָר בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה
לִפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֶלֶף שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעִים
וּמָאתָיִם׃ פ
44 45 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ קַח אֶת־הַלְוִיִּם
תַּחַת כָּל־בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־בֶּהֱמַת הַלְוִיִּם
46 תַּחַת בְּהֶמְתָּם וְהָיוּ־לִי הַלְוִיִּם אֲנִי יְהוָה׃ וְאֵת
פְּדוּיֵי הַשְּׁלֹשָׁה וְהַשִּׁבְעִים וְהַמָּאתָיִם הָעֹדְפִים
47 עַל־הַלְוִיִּם מִבְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְלָקַחְתָּ חֲמֵשֶׁת
חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים לַגֻּלְגֹּלֶת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ תִּקָּח
48 עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשָּׁקֶל׃ וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף לְאַהֲרֹן
49 וּלְבָנָיו פְּדוּיֵי הָעֹדְפִים בָּהֶם׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֵת כֶּסֶף

איהם דער עוויגע בעפאהלען, אללע ערסטגעבאהרנע בייא דען קינדערן
43 ישראל'ס. דא וואר אללער ערסטגעבאהרנע מאננליכען געשלעכטס, מיט אנ־
צייגונג דער נאמען, פאן איינעם מאנאט אן אונד דאריבער, נאך דער צאהל
צווייא אונד צוואנציג טויזענד, צווייא הונדערט, דרייא אונד זיעבענציג.
44 45 דא רעדעטע דער עוויגע מיט משה, אונד שפראך: . נימם דיא לויס
שטאטט אללער ערסטגעבאהרנען בייא דען קינדערן ישראל'ס, אונד דאס
פיעה דער לויס שטאטט איהרעס פיעהעס, אונד לאס דיא לויס מיר אייגען
46 זיין; איך, דער עוויגע!. צום לעזעגעלד דער צווייא הונדערט דרייא
אונד זיעבענציג ערסטגעבאהרנען בייא דען קינדערן ישראל'ס, דיא מעהר
47 זינד אלז דיא לויס. נימם פיר יעדען הויפט פינף שקלים, נאך דעם גע־
48 ווייהטע דעס הייליגטהומס, דען שקל צו צוואנציג גרה. דיעזעס געלד
גיעבסט דוא דעם אהרן אונד זיינען זאהנען, אלס איין לעזעגעלד פיר
49 דיא איבערלעהליגען אונטער יענען. משה נאהם דאס זילבער צום

מנחה חדשה.

והנה בלקיחת הלוים תמורת הבכורים היתה תועלת גדולה למקדש והוא
שיסכימו כולם לכל דבר המזבח ולעבודת הכהנים לבנת היותם שבט אחד

הַפְּדוּיִם מֵאֵת הָעֹדְפִים עַל פְּדוּיֵי הַלְוִיִּם: מֵאֵת נ
בְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַח אֶת־הַכָּסֶף חֲמִשָּׁה וְשִׁשִּׁים
וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וָאֶלֶף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ: וַיִּתֵּן מֹשֶׁה נא
אֶת־כֶּסֶף הַפְּדֻיִם לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו עַל־פִּי יְהוָה
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ שביעי
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: נָשֹׂא ד ב
אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי קְהָת מִתּוֹךְ בְּנֵי לֵוִי לְמִשְׁפְּחֹתָם
לְבֵית אֲבֹתָם: מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד ג
בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־בָּא לַצָּבָא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה
בְּאֹהֶל מוֹעֵד: זֹאת עֲבֹדַת בְּנֵי־קְהָת בְּאֹהֶל ד
מוֹעֵד קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים: וּבָא אַהֲרֹן וּבָנָיו בִּנְסֹעַ ה

אויסגעלעזט פֿאָן דען איבערצאֶהליגען, איבער דיא דורך דיא לויס אויס
געלאֶזטען. פֿאָן דען ערסטגעבאָהרענן דער קינדער ישראל'ס נאַהם 50
ער דאַז געלט, טויזענד, דרייא הונדערט פֿינף אונד זעכציג
שקל, נאַך דעם געוויכטע דעז היילגטהומז. דיעזעז געלט, דאַז 51
איין לאֶזעגעלד וואַר, גאַב משה דעם אהרן אונד זיינען זאֶהנען, אויף
בעפֿעהל דעז עוויגען, וויא דער עוויגע משה געבאָטען האַטטע.
דער עוויגע רעדעטע מיט משה אונד אהרן, אונד שפּראַך: 1
געהט דיא אַנצאַהל דער קינדער קהת אונטער דען קינדערן לוי בעז 2
זאָנדערז אויף, נאַך איהרען געשלעכטערן אונד פֿאַמיליען. פֿאָן 3
דרייסיג יאַהרען אַן אונד דאַריבער, ביז צום פֿינפֿציגסטען יאַהרע
וועלכע דיענסטע טויגליג זינד, ביים שטיפֿטזעלטע איינע פֿערריכ
טונג צו האַבען. דעם דיענסטע דער קינדער קהת ביים שטיפֿטז 4
צעלט ווירד דאַז אַללערהייליגסטע אַנפֿערטרויט ווערדען. אהרן אונד 5
זיינע זאֶהנע קאָממען, ווען דאַז לאַגער אויפֿברעכען וויל, נעהמען

מנחה חדשה.

ומשפחה אחת ודברי קצתם יהיו מקובלים לקצתם, וגם הכהנים יהיו מחנכים הלוים ומקרבין אותם ומשגיחים בכל צרכיהם לזאת הסבה עצמה, ולא כן הבכורות המלוקטים א׳ הנה וא׳ הנה וכל אחד אומר אני הוא, וכבר ידעת

הַֽמַּחֲנֶ֗ה וְהוֹרִ֕דוּ אֵ֖ת פָּרֹ֣כֶת הַמָּסָ֑ךְ וְכִ֨סּוּ־בָ֔הּ
6 אֵ֖ת אֲרֹ֥ן הָעֵדֻֽת׃ וְנָתְנ֣וּ עָלָ֗יו כְּסוּי֙ ע֣וֹר תַּ֔חַשׁ
וּפָרְשׂ֧וּ בֶֽגֶד־כְּלִ֛יל תְּכֵ֖לֶת מִלְמָ֑עְלָה וְשָׂמ֖וּ
7 בַּדָּֽיו׃ וְעַ֣ל ׀ שֻׁלְחַ֣ן הַפָּנִ֗ים יִפְרְשׂוּ֮ בֶּ֣גֶד תְּכֵלֶת֒
וְנָתְנ֣וּ עָ֠לָיו אֶת־הַקְּעָרֹ֤ת וְאֶת־הַכַּפֹּת֙ וְאֶת־
הַֽמְּנַקִּיֹּ֔ת וְאֵ֖ת קְשׂ֣וֹת הַנָּ֑סֶךְ וְלֶ֥חֶם הַתָּמִ֖יד עָלָ֥יו
8 יִהְיֶֽה׃ וּפָרְשׂ֣וּ עֲלֵיהֶ֗ם בֶּ֚גֶד תּוֹלַ֣עַת שָׁנִ֔י וְכִסּ֣וּ
9 אֹת֔וֹ בְּמִכְסֵ֖ה ע֣וֹר תָּ֑חַשׁ וְשָׂמ֖וּ אֶת־בַּדָּֽיו׃ וְלָקְח֣וּ ׀
בֶּ֣גֶד תְּכֵ֗לֶת וְכִסּ֞וּ אֶת־מְנֹרַ֤ת הַמָּאוֹר֙ וְאֶת־נֵ֣רֹתֶ֔יהָ
וְאֶת־מַלְקָחֶ֖יהָ וְאֶת־מַחְתֹּתֶ֑יהָ וְאֵת֙ כָּל־כְּלֵ֣י
10 שַׁמְנָ֔הּ אֲשֶׁ֥ר יְשָֽׁרְתוּ־לָ֖הּ בָּהֶֽם׃ וְנָתְנ֣וּ אֹתָהּ֙
וְאֶת־כָּל־כֵּלֶ֔יהָ אֶל־מִכְסֵ֖ה ע֣וֹר תָּ֑חַשׁ וְנָתְנ֖וּ עַל־

דען פֿאָרהאַנג אַב, בעדעקקען דאַמיט דיא לאַדע דעז צייגניססעז.
6 שלאַגען זיא פֿערנער איין, אין איינע דעקקע פֿאָן תחש־פֿעלל, בריטען
אָבען דאַריבער נאָך איין טוך פֿאָן דונקעלבלויער וואָללע, אונד לעגען
7 דיא שטאַנגען אַן. איבער דען טיש צו דען שויבראָדטען בריטען זיא
איין טוך פֿאָן דונקעלבלויער וואָללע, לעגען דיא שיססעלן, שאַלען, שעלכען
אונד בעדעקקונגען דער טראַנקאָפּפֿער דאַרויף, דאַז טעגליכע בראָד אַבער
8 זאָלל אויף דעם טישע ליעגען. בריטען דאַריבער איין דונקעלראָטהעס
טוך, שלאַגען עז אין איינע דעקקע פֿאָן תחש־פֿעלל איין, אונד לעגען דיא
9 שטאַנגען אַן. נעהמען איין דונקעלבלויעס טוך, וויקקעלן דאַרין דען
לייכטער, דיא לאַמפּען, דיא צאַנגען, דיא אַשגעפֿעססע, אונד אַללע אֶהל־
10 געפֿעססע, דיא דאַצו געברויכט ווערדען. טהון דען לייכטער אונד
אַללע געראַטהע דעססעלבען אין איינע דעקקע פֿאָן תחש־פֿעלל, אונד

מנחה חדשה.

שאי אפשר שתעשה שום פעולה על השלימות אם לא בהיות הקטנים נשמעים לגדולים והגדולים משגיחים בכל דברי ודרכי הקטנים. ואחר שנמנו מבן חדש ומעלה להיותם מקודשים מלידה ומבטן חזרו ונמנו הבאים לכלל עבודת מא״ה,

הַמּוֹט׃ וְעַל ׀ מִזְבַּח הַזָּהָב יִפְרְשׂוּ בֶּגֶד תְּכֵלֶת 11
וְכִסּוּ אֹתוֹ בְּמִכְסֵה עוֹר תָּחַשׁ וְשָׂמוּ אֶת־בַּדָּיו׃
וְלָקְחוּ אֶת־כָּל־כְּלֵי הַשָּׁרֵת אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ־בָם 12
בַּקֹּדֶשׁ וְנָתְנוּ אֶל־בֶּגֶד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אוֹתָם
בְּמִכְסֵה עוֹר תָּחַשׁ וְנָתְנוּ עַל־הַמּוֹט׃ וְדִשְּׁנוּ 13
אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וּפָרְשׂוּ עָלָיו בֶּגֶד אַרְגָּמָן׃ וְנָתְנוּ 14
עָלָיו אֶת־כָּל־כֵּלָיו אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ עָלָיו בָּהֶם
אֶת־הַמַּחְתֹּת אֶת־הַמִּזְלָגֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־
הַמִּזְרָקֹת כֹּל כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ וּפָרְשׂוּ עָלָיו כְּסוּי
עוֹר תַּחַשׁ וְשָׂמוּ בַדָּיו׃ וְכִלָּה אַהֲרֹן־וּבָנָיו לְכַסֹּת 15
אֶת־הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ בִּנְסֹעַ הַמַּחֲנֶה

לעגען עס אויף איינע טראגע. איבער דען גילדענען אלטאר בּרייטען 11
זיא איין דונקעלבלויעס טוך, ווירקלען איהן אין איינע דעקקע פאָן
תחשפעלל, אונד לעגען דיא שטאנגען אן. נעהמען אללע דיענסטגע־ 12
רעטהע, וואָמיט מאן אים היילּיגטהומע דען דיענסט פערריכטעט, לעגען
עס אין איין דונקעלבלויעס טוך, ווירקלען זאָלכע אין איינע דעקקע פאָן
תחשפעלל, אונד לעגען עס אויף איינע טראגע. אויך זאָללען זיא דיא 13
אַשע פאָם אלטאר פעגען, אונד איין פורפורפארבענעס טוך דאריבער
בּרייטען. אללע זיינע געפעססע דאראויף לעגען, מיט וועלכען מאן 14
אויף דעמזעלבען דען דיענסט פערריכטעט, פפאננען, גאבעלן, שויפעלן,
בעקקען, אללע גערעטהע דעס אלטארס, איינע בעדעקקונג פאָן
תחשפעלל דאריבער בּרייטען, אונד דיא שטאנגען אנלעגען. ווען 15
דאס לאגער אויפברעכען זאָלל, נאך דעם אהרן אונד זיינע זעהנע ערסט
דאס היילּיגטהום אונד אללער היילּיגען גערעטהע

מנחה חדשה.

והם מבן ל׳ שנה ועד בן חמשים שנה, וכבר נתן הרב סבה לזה כי הפחותים
מבן ל׳ אין כחם ודעתם שלם, כי רתיחת הילדות והשחרות לא תניחם, ובן
חמשים ג״כ כבר תשש ונחלש כחו, וביאור זה כי הנה הלוים הגיעו לכלל עבודה
בהיותם בני חמש ועשרים כמו שנתבאר בפ׳ בהעלותך שאמר שם זאת אשר

וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹאוּ בְנֵי־קְהָת לָשֵׂאת וְלֹא־יִגְּעוּ אֶל־
הַקֹּדֶשׁ וָמֵתוּ אֵלֶּה מַשָּׂא בְנֵי־קְהָת בְּאֹהֶל
16 מוֹעֵד׃ וּפְקֻדַּת אֶלְעָזָר ׀ בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן שֶׁמֶן
הַמָּאוֹר וּקְטֹרֶת הַסַּמִּים וּמִנְחַת הַתָּמִיד וְשֶׁמֶן
הַמִּשְׁחָה פְּקֻדַּת כָּל־הַמִּשְׁכָּן וְכָל־אֲשֶׁר־בּוֹ
בְּקֹדֶשׁ וּבְכֵלָיו׃ פ מפטיר
17 18 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ אַל־
תַּכְרִיתוּ אֶת־שֵׁבֶט מִשְׁפְּחֹת הַקְּהָתִי מִתּוֹךְ
19 הַלְוִיִּם׃ וְזֹאת ׀ עֲשׂוּ לָהֶם וְחָיוּ וְלֹא יָמֻתוּ
בְּגִשְׁתָּם אֶת־קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים אַהֲרֹן וּבָנָיו
יָבֹאוּ וְשָׂמוּ אוֹתָם אִישׁ אִישׁ עַל־עֲבֹדָתוֹ וְאֶל־

געענדיגט האבען, הערנאך זאללען דיא קינדער קהת הערבייקאממען,
אום צו טראגען, דאמיט זיא דאז היילגטהום ניכט אונמיטטעלבאר אנ־
ריהרען אונד שטערבען; דיעזעז איזט דאז טראגעגעשעפט דער
16 קינדער קהת ביים שטיפטזעלטע. אלעזר, זאהן דעז פריעסטערז
אהרן, האטטע דיא אויפזיכט איבער דאז עהל צום לייכטען, דאז
רייכערווערק, דאז טעגליכע אפפער אונד דאז זאלבעהל, אויסער דער
אבעראויפזיכט איבער דיא גאנצע וואהנונג אונד וואז דאריננען איזט,
17 דאז היילגטהום אונד זיינע געראטהע. פערנער רעדעטע דער
18 עוויגע מיט משה אונד אהרן, אונד שפראך:. לאססט דען שטאמם דער
קהתיטען געשלעכטער אונטער דען לוים ניכט פערדערבען. טהוט
דיעזעז מיט איהנען, דאמיט זיא ערהאלטען ווערדען, אונד ניכט
19 שטערבען, ווען זיא דעם אללערהייליגסטען זיך נאהען. אהרן אונד
זיינע זאהנע זאללען צוערסט היניין געהען, אונד ווייזען יעדען זיינע

מנחה חדשה.

לוים וגו', ואח"כ בנסוע המחנות בזה שימנם מבן ל' שנה לשאת את המשכן
ואת כל כליו שהיא עבודה קשה יותר מאחר עבודת וצריכין כובד ראש ואימה
יתירה, והנה נמנו הלוים וגם הכהנים הנגשים אל ה' כל אחד על עבודתו
ועל משאו הראוי לו.

מַשָּׂאוֹ׃ וְלֹא־יָבֹאוּ לִרְאוֹת כְּבַלַּע אֶת־הַקֹּדֶשׁ 20
וָמֵתוּ׃ פ
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ נָשֹׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי 21 22
גֵרְשׁוֹן גַּם־הֵם לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם׃ מִבֶּן 23
שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה עַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּפְקֹד
אוֹתָם כָּל־הַבָּא לִצְבֹא צָבָא לַעֲבֹד עֲבֹדָה
בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃ זֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפְּחֹת הַגֵּרְשֻׁנִּי 24
לַעֲבֹד וּלְמַשָּׂא׃ וְנָשְׂאוּ אֶת־יְרִיעֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־ 25
אֹהֶל מוֹעֵד מִכְסֵהוּ וּמִכְסֵה הַתַּחַשׁ אֲשֶׁר־עָלָיו

20 פֿערריכטונג אונד זיינע לַאסט אַנווייזען; זיא אַבער לַאסט ניכט היניין
געהען, צו שויען, ווען דאַס היילגטהום איינגעהילט ווירד, זיא
ווירדען דעס טאָדעס זיין.

21 22 פֿערנער רעדעטע דער עוויגע מיט משה, אונד שפּראַך: נימם
אויך דיא אַנצאָהל דער קינדער גרשון אויף, נאַך איהרען פֿאַמיליען אונד
23 געשלעכטערן. פֿאָן דרייסיג יאַהרען אַן אונד דאַריבער, ביז צום
פֿונפֿציגסטען יאַהרע זאָללסט דוא זיא מוסטערן, אַללע, וואָס צום
דיענסטע טויגליך איזט, אונד אַרבייט פֿערריכטען קאַן, בייא שטיפֿטס-
24 צעלטע. דיעזעס איזט דיא אַרבייט דער גרשונישען געשלעכטער,
25 וואָס זיא גימיינליך צו טהון אונד צו טראַגען האָבען. זיא טראַגען דיא
טעפּפּיכע דער וואָהנונג אונד דעס שטיפֿטסצעלטעס, דעסען איבערצוג אונד
דיא איבערשטע דעקקע פֿאָן תחש פֿעלל, אונד דען פֿאָרהאַנג פֿאָר דעם

מנחה חדשה.

פ' נשא. והנה צוה שימנו בני גרשון מבן ל' שנה ומעלה, הרצון בלויים גם הם שלא תאמר בני קהת בלבד היו צריכין למנין זה לפי שעבודת הקדש עליהם אבל גם בני גרשום ימנו במנין הזה כי גם הם ישאו כלי הקדש וצריכים שאת אותם באימה ויראה, ולכן לא הותרו לבוא אל העבודה הזאת כי אם מבן ל' שנה ומעלה שכבר היתה דעתם שלימה. והנה אחר שסודרו המחנות על סדר נכון והובדל כל א' וא' ונרשם תחומו צוה להוציא מהם הטומאה, אבל קודם לכן לא הי' יכול לעשות זה, כי היתה חניית כל א' וא' בכל מקום אשר ירצה ולא הי' למחנה תחום ידוע, וכן עשה בהר סיני שצוה להגביל את ההר לקדשו ואח"כ הזהיר אותם לאמר השמרו לכם עלות בהר וגו'. ואמר

26 מִלְמָ֑עְלָה וְאֶת־מָסַ֖ךְ פֶּ֥תַח אֹ֖הֶל מוֹעֵֽד׃ וְאֵ֩ת
קַלְעֵ֨י הֶחָצֵ֜ר וְאֶת־מָסַ֣ךְ ׀ פֶּ֣תַח ׀ שַׁ֣עַר הֶחָצֵ֗ר אֲשֶׁ֨ר
עַל־הַמִּשְׁכָּ֤ן וְעַל־הַמִּזְבֵּ֙חַ֙ סָבִ֔יב וְאֵת֙ מֵיתְרֵיהֶ֔ם
וְאֶת־כָּל־כְּלֵ֖י עֲבֹדָתָ֑ם וְאֵ֨ת כָּל־אֲשֶׁ֧ר יֵעָשֶׂ֛ה לָהֶ֖ם
27 וְעָבָֽדוּ׃ עַל־פִּי֩ אַהֲרֹ֨ן וּבָנָ֜יו תִּֽהְיֶ֗ה כָּל־עֲבֹדַת֙ בְּנֵ֣י
הַגֵּרְשֻׁנִּ֔י לְכָל־מַשָּׂאָ֖ם וּלְכֹ֣ל עֲבֹדָתָ֑ם וּפְקַדְתֶּ֤ם
28 עֲלֵהֶם֙ בְּמִשְׁמֶ֔רֶת אֵ֖ת כָּל־מַשָּׂאָֽם׃ זֹ֣את עֲבֹדַ֗ת
מִשְׁפְּחֹ֛ת בְּנֵ֥י הַגֵּרְשֻׁנִּ֖י בְּאֹ֣הֶל מוֹעֵ֑ד וּמִ֨שְׁמַרְתָּ֔ם
29 בְּיַד֙ אִֽיתָמָ֔ר בֶּן־אַהֲרֹ֖ן הַכֹּהֵֽן׃ ס בְּנֵ֖י

26 איינגאנגז דעז שטיפטזעלטעז. דיא אומהענגע דעז פארהאפעז, דען
פארהאנג פאר דעם איינגאנגע אם טהארע דעז פארהאפעז, וועלכער
דיא וואהנונג אונד דען אלטאר אומגיעבט, דיא שטריקע אונד אללעז
געראטהע, דאז דאצו געברויכט ווירד; וואז דאבייא צו טהון איזט זאללען
27 זיא פערריכטען. נאך דעם בעפעהלע אהרן'ז אונד זיינער זאהנע זאלל
דיא ארבייט דער גרשוניטען קינדער איינגעריכטעט ווערדען, וואז
זיא צו טראגען אונד צו טהון האבען, אונד איהר זאללט איהנען אללעז,
28 וואז זיא צו טראגען האבען, צור הוט אנפערטרויען. דיעזעז איזט דיא
פערריכטונג דער געשלעכטער דער גרשוניטען קינדער ביים שטיפטז
צעלטע; דיא פערוואלטונג שטעהעט אונטער דער אויפזיכט איתמר,
29 זאהנעז דעז פריעסטערז אהרן. דיא קינדער מררי זאללזט דוא אויך

מנחה חדשה.

שישלחו מן המחנה הראוי לו לתחלה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש. והדעת
נותן שכל שאר טמאים ג"כ היו בכלל האזהרה הזאת כי ימי שנטמא בשרץ ונבלה
לא הי' נכנס למקדש, והאומרו מזכר עד נקבה כלל גדולים וקטנים
טומטום ואנדרוגינוס וכל האישים לעיניהם כמ"ש ז"ל בספרי כי הכוונה בכל
זה כדי להרחיק הנדה מן הקדש כמ"ש בסמוך ולא יטמאו את מחניהם אשר
אני שוכן בתוכם וכבר ייעד שלא תסתלק השכינה מישראל לעולמי הדורות
כמ"ש השוכן אתם בתוך טומאותם, כי כאשר ידבק האזור אל מתני איש כן
הדביק אליו בית ישראל. ואמר שעשו כן בני ישראל וישלחו אותם אל
מחוץ למחנה להגיד שבחם של ישראל שלא חטו על הקרובים כלל, וחזר לומר

30 מְרָרִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית־אֲבֹתָם תִּפְקֹד אֹתָם׃ מִבֶּן
שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּפְקְדֵם
כָּל־הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד׃
31 וְזֹאת מִשְׁמֶרֶת מַשָּׂאָם לְכָל־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל
מוֹעֵד קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן וּבְרִיחָיו וְעַמּוּדָיו וַאֲדָנָיו׃
32 וְעַמּוּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב וְאַדְנֵיהֶם וִיתֵדֹתָם וּמֵיתְרֵיהֶם
לְכָל־כְּלֵיהֶם וּלְכֹל עֲבֹדָתָם וּבְשֵׁמֹת תִּפְקְדוּ אֶת־
33 כְּלֵי מִשְׁמֶרֶת מַשָּׂאָם׃ זֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפְּחֹת
בְּנֵי מְרָרִי לְכָל־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּיַד אִיתָמָר
34 בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃ וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּנְשִׂיאֵי

30 טערן נאך איהרען געשלעכטערן אונד פאמיליען. פאן דרייסיג יאהרען
אן אונד דאריבער, ביז צום פֿונפֿציגסטען יאהרע זאללסט דוא זיא מוס־
טערן, וואס צום דיענסטע טויגט, דען דיענסט דעס שטיפֿטסצעלטעס צו
31 פֿערריכטען. דיעזעס איזט איהרע פֿערריכטונג, וואס זיא נעמליך
טראגען, אַדער זאנסט בייא שטיפֿטסצעלטע טהון זאללען: דיא ברעט־
32 טער דער וואהנונג, דיא ריעגעל, דיא זייליען אונד דיא פֿיסע. דיא
זייליען דעס פֿאָרהאָפֿעס אומהער, דיא פֿיסע, נאגעל אונד שטריקקע,
נעבסט אללען גערעטהען, אונד וואס דאראן צו טהון איזט; איהר זאללט
איהנען יעדעם נאמענטליך דאס גערעטהע אנווייזען, דאס ער צו בע־
33 וואכען אונד צו טראגען האט. דיעזעס איזט דיא פֿערריכטונג דער
געשלעכטער דער מרריטען קינדער בייא שטיפֿטסצעלטע אונטער
34 דער אויפֿזיכט דעס איתמר, זאהנעס דעס פריעסטער אהרן. משה, אהרן

מנחה חדשה.

כן עשו בני ישראל להגיד שבח הטמאים עצמם שקבלו עליהם גזירת הש"י בסבר פנים יפות והשליכו את נפשם מנגד ושמחו למצות הש"י.

וסמך לזה מצות השבת גזל הגר וה"ה לכל אחד מיש ישראל, והנה הרב נתן טעם לסמיכות הפרשיות הללו, ואמר שבתחלה הקדי' בסדר חניית המחנות ולהוציא מהם הטומאה שהוא שלום המדינה, ואח"כ תיקון השלום הראוי לבין אדם לחבירו שהוא השבת הגזל, ואח"כ שלום הבית והיא ענין הסוטה, ואח״

הָעֵדָה אֶת־בְּנֵי הַקְּהָתִי לְמִשְׁפְּחֹתָם וּלְבֵית
35 אֲבֹתָם׃ מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־
חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹדָה בְּאֹהֶל
36 מוֹעֵד׃ וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפְּחֹתָם אַלְפַּיִם שְׁבַע
37 מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים׃ אֵלֶּה פְקוּדֵי מִשְׁפְּחֹת הַקְּהָתִי
כָּל־הָעֹבֵד בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
38 עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃ ס שני וּפְקוּדֵי
39 בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן לְמִשְׁפְּחוֹתָם וּלְבֵית אֲבֹתָם׃ מִבֶּן
שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה
40 כָּל־הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃ וַיִּהְיוּ

אונד דיא פירסטען דער געמיינע מוסטערטען דיא קהתיטען קינדר
35 נאך איהרען געשלעכטערן אונד פאמיליען. פאם דרייסיגסטען יאהרע
אן אונד דאריבער, ביז צום פונפציגסטען יאהרע, וואז צום דיענסטע
36 טויגט, ביים שטיפטסצעלטע עטוואז צו פערריכטען. דיא אנצאהל דער
געמוסטערטען נאך איהרען געשלעכטערן וואר צווייא טויזענד זיעבען
37 הונדערט אונד פונפציג. זא פיעל וואַרען דער געמוסטערטען דער
קהתיטען געשלעכטער, דיא ביים שטיפטסצעלטע פערריכטונג
האטטען, וועלכע משה אונד אהרן, אויף בעפעהל דעס עוויגען דורך
38 משה, געמוסטערט האטטען. דיא געמוסטערטען דער קינדר גרשון,
39 נאך איהרען געשלעכטערן אונד פאמיליען. פאם דרייסיגסטען יאהרע
אן אונד דאריבער, ביז צום פונפציגסטען יאהרע, ווער צום דיענסטע
40 טויגט, צור ארבייט ביים שטיפטסצעלטע. דיעזע געמוסטערטען,

מנחה חדשה.

ענין הנזיר להשקיט מלחמות האדם עם יצרו. והנה אמר בענין הגזל **איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם** כי ייחס הענין הזה לטבע האדם מכל שאר העבירות וכן הוא כי כל שאר עבירות אם ימצאו באדם אחד לא ימצאו באדם אחר, וגם מי שימצאו בו יכול לכבוש את יצרו ולהמנע מהם, אבל ענין החמדה במלאת כספו יצר לו כי אוהב כסף לא ישבע כסף לפי שאף החסיד הכובש את יצרו ומואס בבצע בטבעו הנה הוא קרוב אצל עצמו ויורה לעצמו

פְּקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם אַלְפַּיִם
41 וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים׃ אֵלֶּה פְקוּדֵי מִשְׁפְּחֹת
בְּנֵי גֵרְשׁוֹן כָּל־הָעֹבֵד בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר פָּקַד
42 מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יְהוָה׃ וּפְקוּדֵי מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי
43 מְרָרִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם׃ מִבֶּן שְׁלֹשִׁים
שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־הַבָּא
44 לַצָּבָא לַעֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃ וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם
45 לְמִשְׁפְּחֹתָם שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּמָאתָיִם׃ אֵלֶּה
פְקוּדֵי מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי מְרָרִי אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה
46 וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃ כָּל־הַפְּקֻדִים

נאך געשלעכטערן אונד פאמיליען, וואהרען אן דער צאהל, צווייא טויז
41 זענד, זעכס הונדערט אונד דרייסיג. דאס זינד וואהרען דיא געמוסטער
טען פאן געשלעכטע דער קינדער גרשון, וואס ביים שטיפטסצעלטע
פערריכטונג האטטע, וועלכע משה אונד אהרן אויף בעפעהל דעס עוויגען
42 געמוסטערט. דיא געמוסטערטען דער געשלעכטער דער מרריטען
43 קינדער, נאך געשלעכטערן אונד פאמיליען. פאן דרייסיגסטען יאהרע
אן אונד דאריבער, ביז צום פונפציגסטען יאהרע, ווער צום דיענסטע
44 טויגט, ביים שטיפטסצעלטע ארבייטען פערריכטען. דיעזע געמוס
טערטען נאך איהרען געשלעכטערן, וואהרען אן דער צאהל דרייא טויזענד
45 אונד צווייא הונדערט. דאס זינד וואהרען דער געמוסטערטען דער גע
שלעכטער דער מרריטען קינדער, וועלכע משה אונד אהרן, אויף בעפעהל
46 דעס עוויגען דורך משה, געמוסטערט האטטען. אללע געמוסטערטען

מנחה חדשה.

יותר בדבר שאינו שלו ולא יתכן לדקדק בדבר זה ולא ימלט ממנו כי אם שרידי הפרדיים אשר ממקום קדוש יהלכו ואין להם חלק בחיים אשר הם חיים עדנה, ולכן קראתה התורה חטאת האדם, והנה כל הדינים ההנה נוהגים במי שנשבע לחבירו על הדבר הזה ואח"כ דקדק חשבונותיו בינו לבין עצמו ומצא עצמו חייב כמ"ש למעול מעל בה' ואשמה הנפש ההיא, ר"ל ואח"כ מצא שהוא חטא ואשם, אבל מי שכפר ממון חבירו ואפילו בב"ד ועדין לא נשבע

אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּנְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־
47 הַלְוִיִּם לְמִשְׁפְּחֹתָם וּלְבֵית אֲבֹתָם׃ מִבֶּן שְׁלֹשִׁים
שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־הַבָּא
לַעֲבֹד עֲבֹדַת עֲבֹדָה וַעֲבֹדַת מַשָּׂא בְּאֹהֶל
48 מוֹעֵד׃ וַיִּהְיוּ פְּקֻדֵיהֶם שְׁמֹנַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ
49 מֵאוֹת וּשְׁמֹנִים׃ עַל־פִּי יְהוָה פָּקַד אוֹתָם בְּיַד־
מֹשֶׁה אִישׁ אִישׁ עַל־עֲבֹדָתוֹ וְעַל־מַשָּׂאוֹ וּפְקֻדָיו
ה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ פ שלישי
1 2 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וִישַׁלְּחוּ מִן־הַמַּחֲנֶה כָּל־צָרוּעַ וְכָל־זָב וְכֹל טָמֵא

צוזאממען, דיא משה, אהרן אונד דיא פירסטען ישראל'ס בייא דען לויים
47 געמוסטערט, נאך איהרען געשלעכטערן אונד פאמיליען. פאן דרייא
סיגסטען יאהרע אן אונד דאריבער, ביז צום פונפציגסטען יאהרע, ווער
אייניע ארבייט פערריכטען אדער איינע לאסט טראגען קאן בייא שטיפטס
48 צעלטע. אללע דיעזע געמוסטערטען צוזאממען, וואהרען אן דער צאהל,
49 אכט טויזענד פינף הונדערט אונד אכציג. נאך דעם בעפעהלע דעס
עוויגען דורך משה, האטטע מאן יעדעם זיינע ארבייט אונד זיינע לאסט
אנגעוויעזען, אונד דיא מוסטערונגען פערריכטעט, דיא דער עוויגע
1 דעם משה בעפאהלען האטטע. דער עוויגע רעדעטע
2 מיט משה, אונד שפראך: געביעטע דען קינדערן ישראל'ס, דאס
זיא אויז דעם לאגער שאפפען יעדען אויסזאציגען, יעדען, דער מיט
דעם באזען פלוס בעהאפטעט איזט; אדער זיך אן איינער לייכע פערונ:

מנחה חדשה.

לשקר אינו חייב לא חומש ולא קרבן כי אם אשמו בראשו ולא יותר, ועניין החומש הנוסף הוא כי כבר קדם בכמה מקומות טעמו ודברי הרב כי בין המוכר בזול למוכר ביוקר וכן בין הקונה בזול לקונה ביוקר שליש, ומחצית השליש הוא חומש, ומספרו תבין וכ"ע, ופי' הענין הזה כי לא כשער מה שהפסיד זה לחבירו במה שעכב לו מעותיו שלא מדעתו ביותר מן החומש שהוא השיעור הנוהג בכל מקום והוא שתות מלגיו ואין בזה כד רבית אבל הוא קנס קנסתו

לָנָפֶשׁ׃ 3 מִזָּכָר עַד־נְקֵבָה תְּשַׁלֵּחוּ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
תְּשַׁלְּחוּם וְלֹא יְטַמְּאוּ אֶת־מַחֲנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי
שֹׁכֵן בְּתוֹכָם׃ 4 וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְשַׁלְּחוּ
אוֹתָם אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ
5 6 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל־חַטֹּאת
הָאָדָם לִמְעֹל מַעַל בַּיהוָה וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא׃
7 וְהִתְוַדּוּ אֶת־חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וְהֵשִׁיב אֶת־

3 רייניגט האָט. עז זאָל מאַנספּערזאָן אָדער פֿרויענספּערזאָן זיין, זאָ
מיסט איהר זיא פֿאָרטשאַפֿפֿען, אויסווערץ פֿאָר דעם לאַגער הינויסשיקקען,
דאַמיט זיא ניכט איהר לאַגער פֿערונרייניגען, אין וועלכעם איך
4 אונטער איהנען רעזידענץ האַלטע. דיא קינדער ישראל'ס טהאַטען
אַלזאָ, אונד שאַפֿפֿטען דערגלייכען פערזאָנען אויס דעם לאַגער פֿאָרט;
וויא דער עוויגע דעם משה בעפֿאָהלען, אַלזאָ טהאַטען דיא קינדער
5 ישראל'ס. פֿערנער רעדעטע דער עוויגע מיט משה, אונד שפּראַך:
6 זאַגע דען קינדערן ישראל, ווען איין מאַן אָדער איינע פֿרויא זיך אויף
אירגענד איינע ווייזע אַן איהרעם נעבענמענשען פֿערזינדיגט, אונד
דאַדורך איין פֿערברעכען געגען דען עוויגען בעגעהט, דיא פּערזאָן
7 אַבער ערקענט איהרע שולד: זאָ זאָללען זיא דיא זינדע, וועלכע

מנחה חדשה:

התורה. ולאמר שאם אין לאיש גואל שהאשם המושב להוא שהוא לה' והוא ית'
נתנו לכהן העומד לשרת שם בשם ה' אליו, ונתן טעמו בכדו לומר מהיכן זכה
בו הכהן, ולכן סמך לו וכל תרומה לכל קדשי בני ישראל וגו', לומר זה
כזה ואין הפרש ביניהם כלל, והוא כי מה שאמר וכל תרומה ירצה בו כל דבר
שהוא למזבח והנה הכהנים זוכים בהם מעל שולחן אביהם כי הש"י נתן להם
זה, ולכן זכה בו כהן המשמר ההוא שהוא העובד העבודה ההיא, אבל כל
שאר מתנות כהונה שאינם קדשי המזבח יש לאל ביד הבעלים לתתם לכל כהן
שירצה כמ"ש ואיש את קדשיו לו יהיה וגו', והנה האשם המושב הוא כדמות
קדשי מזבח כי המשיב האשם הזה אין לו רשות להשיבו לאיזה אדם בעולם מאחר

אשמו בראשו וחמישתו יסף עליו ונתן לאשר
8 אשם לו: ואם־אין לאיש גאל להשיב האשם
אליו האשם המושב ליהוה לכהן מלבד איל
9 הכפרים אשר יכפר־בו עליו: וכל־תרומה לכל־
קדשי בני־ישראל אשר־יקריבו לכהן לו יהיה:
10 ואיש את־קדשיו לו יהיו איש אשר־יתן לכהן לו
יהיה: פ רביעי
11 וידבר יהוה אל־משה לאמר: דבר אל־בני

זיא געטהאן, אפפענטליך בעקעננען, דיא הויפטזוממע דער פערשולדונג וויעדער ערשטאטטען, נעבסט דעם פינפטען טהיילע דאריבער; דיזעס מוס ער דעמיעניגען געבען, אן דעם ער זיך פערשולדעט האט.
8 ווען אבער דער מאן קיינען פערוואנדטען האט, דעם דאס פערשולדעטע איינגעהאנדיגט ווערדען קאננטע, זא געהערט דאס פערשולדעטע גוט, דאס אויף דעס עוויגען וועגען ערשטאטטעט וירד, דעם פריעסטער, אונד צוואר אויסער דיעזעס אפפער דעם פערזאהנונגס
9 ווידדער, מיט וועלכעם ער פערזאהנט וירד. אללע העבע, זא וויא איבערהויפט אללע פאן דען קינדערן ישראל'ס געהייליגטען דינגע,
10 דיא זיא דעם פריעסטער געבראכט האבען, זינד זיינע. וואס יעמאנד הייליגט, איזט צוואר נאך דאס זיינינע; וואס ער אבער דעם פריעסטער
11 געגעבען, איזט דעס פריעסטערס. פערנער רעדעטע דער עוויגע
ג׳ מיט משה, אונד שפראך: רעדע מיט דען קינדערן ישראל'ס, אונד

מנחה חדשה.

שאת בעליו ולא כי׳ לו גואל בלתי לה׳ לבדו כי אליו ועדיו ישובו כל הרוחות וכל הנשמה כמו שהם קדשי מזבח לה׳ לבדו והכהן הוא מקבל פרס זה מבית המלך ומעל שולחנו הוא אוכל.
וסמך לזה ענין הסוטה כמש״כ הרב, ואע״פ שבלוס הבית הוא קודם נכתב הוא מאוחר במעלה. ואמר איש איש כי תשטה אשתו ר״ל איש מכל מקום שאף אם הוא קטן ולא בא לכלל אנשים וזנתה אשתו תחתיו שהיא אסורה לו לעולם, ואמר כי תשטה אשתו מ״מ שאף הקטנה נעשית אסורה לבעלה ע״י זנות ואף אשתו באיסור כגון אלמנה לכהן גדול גרושה לכהן הדיוט מאחר

יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי־תִשְׂטֶה
אִשְׁתּוֹ וּמָעֲלָה בוֹ מָעַל׃ וְשָׁכַב אִישׁ אֹתָהּ 13
שִׁכְבַת־זֶרַע וְנֶעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ וְנִסְתְּרָה וְהִיא
נִטְמָאָה וְעֵד אֵין בָּהּ וְהִוא לֹא נִתְפָּשָׂה׃ וְעָבַר 14
עָלָיו רוּחַ־קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהִוא נִטְמָאָה
אוֹ־עָבַר עָלָיו רוּחַ־קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהִיא
לֹא נִטְמָאָה׃ וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ אֶל־הַכֹּהֵן 15
וְהֵבִיא אֶת־קָרְבָּנָהּ עָלֶיהָ עֲשִׂירִת הָאֵיפָה קֶמַח
שְׂעֹרִים לֹא־יִצֹק עָלָיו שֶׁמֶן וְלֹא־יִתֵּן עָלָיו לְבֹנָה

זאָגע איהנען: ווען יעמאַנד איינע פֿרויא האַט, דיא זיך פֿערגעהט,
אונד געגען איהן טרייאלאָז האַנדעלט. נעמליך יעמאַנד בעשלאַפֿע 13
זיא, עס בלייבע אַבער פֿאָר דען אויגען דעס מאַננעס פֿערבאָרגען, זיא
האַבע עס פֿערהיימליכט, זייא אינדעססען ענטעהרט, עס וואָרע אַבער
קיין צייגע ווידער זיא אויפֿצובריגגען, זיא זייא אויך ניכט געוואַלטזאַמער
ווייזע דאַבייא געבראַכט וואָרדען: דען מאַן ערגריפֿפֿע איין אייפֿער־ 14
גייסט, ענטוועדער, דאַס ער אייפֿערזיכטיג אויף זיינע פֿרויא ווירד,
אונד זיא איזט ווירקליך ענטעהרט, אָדער עס ערגריפֿפֿע איהן איין
אייפֿערגייסט, זאָ דאַס ער אייפֿערזיכטיג אויף זיינע פֿרויא ווירד, אונד
זיא איזט ווירקליך ניכט ענטעהרט: זאָ זאָלל דער מאַן זיינע פֿרויא 15
צום פריעסטער פֿיהרען, אונד איהרענטוועגען צום אָפּפֿער בריגגען,
איין צעהנטהייל איפה גערסטענמעהל; ער זאָלל קיין אָהל דאַרויף גיסען,

מנחה חדשה.

שבעלי לזריה מוסיפין איסור על איסורן הראשון ומוציאים אותה מתחתיו ולא כאומר שיהיו באיסורן הראשון בלבד, אבל אין משקין אותה כמ"ש ז"ל בספרי אשתו הראוי' לאישות, ואמר כי תשטה ולא אמר כי תזנה לומר שזאת שטת מן הדרך הישר המוטל עליה לשמרו אבל לא בכל שאר דברים כי זו בלבד ראוי' לבאת מתחת יד בעלה כמ"ש כי מצא בה ערות דבר שאם מצא בה דבר של ערוה יוציאנה ולא לשום סבה אחרת, והכוונה שאע"פ שנתנה רשות לאדם לגרש את אשתו מבלי סבה שלא יוציאנה אם לא על דבר גדול כזה, וכבר ידעת מעלת האוהב את אשתו, והנה חז"ל הפליגו בדבר זה עד שאמרו שהאוהב

כִּי־מִנְחַת קְנָאֹת הוּא מִנְחַת זִכָּרוֹן מַזְכֶּרֶת עָוֹן׃
16 וְהִקְרִיב אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְהֶעֱמִדָהּ לִפְנֵי יְהוָה׃
17 וְלָקַח הַכֹּהֵן מַיִם קְדֹשִׁים בִּכְלִי־חָרֶשׂ וּמִן־הֶעָפָר
אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן יִקַּח הַכֹּהֵן וְנָתַן
18 אֶל־הַמָּיִם׃ וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת־הָאִשָּׁה לִפְנֵי
יְהוָה וּפָרַע אֶת־רֹאשׁ הָאִשָּׁה וְנָתַן עַל־כַּפֶּיהָ
אֵת מִנְחַת הַזִּכָּרוֹן מִנְחַת קְנָאֹת הִוא וּבְיַד
19 הַכֹּהֵן יִהְיוּ מֵי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים׃ וְהִשְׁבִּיעַ
אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְאָמַר אֶל־הָאִשָּׁה אִם־לֹא שָׁכַב

נאך וויהרויך דאראויף טהון, דען עז איזט איין אפפער דער אייפערזוכט,
16 איין ריגעאפפער, דאז מיססעטהאט אין אנדענקען ברינגט. דער
פריעסטער זאָלל זיא הערבייפיהרען, אונד פאָר דען עוויגען שטעללען.
17 פאָרהער זאָלל דער פריעסטער געהייליגטעז וואססער נעהמען, אין
איינעם אירדענען געפעסס, אונד פאָן דעם שטויבע אויף דעם באָדען
18 דער וואָהנונג נעהמען, אונד אין דאז וואססער טהון. אלזדאן שטעללט
ער דיא פרויא פאָר דען עוויגען, בינדעט איהר דאז הויפטהאאר לאָז,
לעגט דאז ריגעאָפפער, דאז איין אפפער דער אייפערזוכט איזט, איהר
אויף דיא הענדע, אונד אין זיינער האנד האלט דער פריעסטער דיא
19 עקעלהאפטען וואססער דער פערפלוכונג. אלזדאן בעשוועהרט זיא
דער פריעסטער, אונד שפריכט צור פרויא: ווען דיך ניעמאנד בע

מנחה חדשה.

את אשתו כגופו הוויין ליה בנים שמוציעין את ישראל, וכל זה היא מדת חסידות לעשית הטוב והישר אבל מן הדין יכול לגרש מבלי סבה כמ"ש בית הלל שאע"פ שלא מצא בה דבר של ערוה אלא שהקדיחה תבשילו יכול לגרשה. ואמר שיביא האיש את אשתו אל הכהן לעשות לה את כל התורה הזאת, ואמר שיביא את קרבנה קמח ולא סלת שעורים ולא חטה ומבלי שמן ולבונה ונתן הטעם בסמוך ואמר כי מנחת קנאות היא מנחת זכרון מזכרת עון ר"ל שהטעם שהמנחה הזאת ניטל תפארתה מנכה הוא לסבת שהיא מזכרת עון והיא הפך כל שאר המנחות שהם באות לריח ניחוח ולמחילת עון ולהזכרת זכות, והש"י מכפר

אִישׁ אֹתָךְ וְאִם־לֹא שָׂטִית טֻמְאָה תַּחַת אִישֵׁךְ
20 הִנָּקִי מִמֵּי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה׃ וְאַתְּ כִּי
שָׂטִית תַּחַת אִישֵׁךְ וְכִי נִטְמֵאת וַיִּתֵּן אִישׁ בָּךְ
21 אֶת־שְׁכָבְתּוֹ מִבַּלְעֲדֵי אִישֵׁךְ׃ וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן
אֶת־הָאִשָּׁה בִּשְׁבֻעַת הָאָלָה וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה
יִתֵּן יְהוָה אוֹתָךְ לְאָלָה וְלִשְׁבֻעָה בְּתוֹךְ עַמֵּךְ
בְּתֵת יְהוָה אֶת־יְרֵכֵךְ נֹפֶלֶת וְאֶת־בִּטְנֵךְ צָבָה׃
22 וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה בְּמֵעַיִךְ לַצְבּוֹת

טואַהפען, אונד דאס ניכט איין אונגלויבט דיך מאַן דיינעם עהעמאַננע פער:
גאַנגען האַסט, זאָ זאָללסט דאס אונבעשטאַדיגט בלייבען פאָן דיעזען
20 עקעלהאַפטען פלוכוואַסער. האַסט דוא דיך אבער געגען דיינען
מאַן פערגאַנגען, אונד ביסט ענטעהרט וואָרדען, ווען נעמליך איין
אַנדערער מאַן, אויסער דיינעם עהעמאַננע דיך בעשלאַפען האַט.
21 זאָ בעשוואָרט דער פריעסטער דיא פרויא מיט דעם איידע דער פער:
פלוכונג, אונד שפריכט צור פרויא: זאָ מאַכע דיך דער עוויגע צור
פערפלוכונג אונד איידעספאָרמעל ביי דיינער נאַציאָן, אינדעם ער
22 דיינע היפטען שווינדען אונד דיינען לייב אויפשוועללען לאַסט. דיעזעס
פלוכוואַסער קאָממע אין דיינע איינגעווידע צום אויפשוועללען דעס:

מנחה חדשה.

על הלוש ההוא במנחה ההולכת לפניו, וזאת אין לש"י בה ריח ניחוח אבל יש לו בה תימה כי מנחת קנאות היא והקנאה תאמר כמו שידעת על המתחרה לנקום נקמות הדבר והיא באה לזכרון לפני הש"י לפקוד עונה עליה ואין לש"ת בכל זה שום נחת רוח כי לא יחפץ במיתת רשע כי אם בשובו מדרכיו וחיה. ואמר שיקח הכהן מים קדושים בכלי חרש טעם היותו בכלי חרש ידוע כי כבר פירשתיו בפ' מצורע, והמים ג"כ הכוונה בהם שיהיו מים שאובין ולא מים חיים כמו שהזכרתי בטהרת המצורע לפי שאלו באים לטהר ואלו באים לטמא, ואמר שיהיו קדושים ר"ל מאותן המוכנים בכיור לפי שהם יותר מוכנים לשיעשה בהם הש"י כל זה מכל אשר מים שאובין להיותם מזומנים בבית ה' ונעשה בהן מצוה אחרת שרוחצין אהרן ובניו מהן את ידיהם ואת רגליהם בבואם אל א"מ או בגשתם אל המזבח לשרת, ועוד שהמים ההם היו בכיור אשר נעשה ממראות הנשים הצובאות המתקשטות במראות ההם לעשות רצ"י ולהעמיד צבאות

בֶּטֶן וְלַנְפִּל יָרֵךְ וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן ׀ אָמֵן׃
23 וְכָתַב אֶת־הָאָלֹת הָאֵלֶּה הַכֹּהֵן בַּסֵּפֶר וּמָחָה אֶל־
24 מֵי הַמָּרִים׃ וְהִשְׁקָה אֶת־הָאִשָּׁה אֶת־מֵי הַמָּרִים
הַמְאָרְרִים וּבָאוּ בָהּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים לְמָרִים׃
25 וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה אֵת מִנְחַת הַקְּנָאֹת
וְהֵנִיף אֶת־הַמִּנְחָה לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיב אֹתָהּ
26 אֶל־הַמִּזְבֵּחַ׃ וְקָמַץ הַכֹּהֵן מִן־הַמִּנְחָה אֶת־
אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה וְאַחַר יַשְׁקֶה אֶת־

לייבע׃ אונד זאָלן שווינדען דער היפטע; דיא פרויא שפרעכע: עס זייא
אמן, דיעזעס געשעהע!. דער פריעסטער שרייבט אַלזדאַן דיעזע 23
פערפֿלוכונגען אויף איינען צעטטעל, וואַשט עס אַב אין דאַז עקעלהאַפֿטע
וואַססער היניין. אונד גיעבט דער פרויא דאַז עקעלהאַפֿטע פֿער 24
פֿלוכונגזוואַססער צו טרינקען, דאַז עס אין זיא היניינגעהע זאָלן אַב
שייליכען עקעל. דער פריעסטער נימט פֿאָרהער דער פרויא דאַז 25
אייפֿערזוכטסאָפפֿער אויס דער האַנד, וועבט דאַמיט איינע ווענדונג
פֿאָר דעם עוויגען, אונד בריגגט עס צום אַלטאַרע. נימט פֿאָן דעם 26
מעהלאָפפֿער איינע האַנדפֿאָלל צום פֿערדופֿטען, לעסט עס אויף דעם
אַלטאַרע אין רויך אויפֿגעהען, אונד הערנאַך גיעבט ער דער פֿרויא

מנחה חדשה.

רבות בישראל, וזאת נתקשטה למעול מעל בה' ובאלוף נעוריה וא"כ ראוי הוא שהמים המתקדשים בכיור שיהיו לכל הנשים לסניגור ולזאת לקטיגור, ואמר ג"כ שיקח מן העפר אשר יהי' בקרקע המשכן ונתן אל המים, והסבה היא לפי שהעפר הזה הוא מדרס לכל בני האדם לומר שעפרה ג"כ הוא עתיד לחזור מדרס תחת כפות רגלי הצדיקים לפי שעשתה עצמה מדרס לזולת בעניה והקשיח בניה ללא לה כי השה אלוה חכמה ולא חלק לה בבינה, והיה מן העפר אשר היה בקרקע המשכן ולא מזולתו לפי שהוא יותר מוכן ליעשות נס על ידו מכל שאר עפרות תבל להיותו שם לפני ה', והעפר הזה היו מביאין אותו מחוץ וצוברין אותה בעזרה ואח"כ היו לוקחין ממנו כי לא ימצא עפר ברצפה, ואמר שיפרע את ראש האשה ויתן על כפיה את מנחת הקנאות, ואמר הרב ז"ל שכל זה הי' כדי לבוללה וליגעה אולי תתבייש ותודה ולא ימחה שם המפורש, ויתכן ג"כ שיהי' לפי שבטהרת המצורע היו מגלחין את כל שערו כדי שיתן אל

27 הָאִשָּׁה אֶת־הַמָּיִם׃ וְהִשְׁקָהּ אֶת־הַמַּיִם וְהָיְתָה
אִם־נִטְמְאָה וַתִּמְעֹל מַעַל בְּאִישָׁהּ וּבָאוּ בָהּ
הַמַּיִם הַמְאָרְרִים לְמָרִים וְצָבְתָה בִטְנָהּ וְנָפְלָה
28 יְרֵכָהּ וְהָיְתָה הָאִשָּׁה לְאָלָה בְּקֶרֶב עַמָּהּ׃ וְאִם־
לֹא נִטְמְאָה הָאִשָּׁה וּטְהֹרָה הִוא וְנִקְּתָה
29 וְנִזְרְעָה זָרַע׃ זֹאת תּוֹרַת הַקְּנָאֹת אֲשֶׁר תִּשְׂטֶה
30 אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ וְנִטְמָאָה׃ אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תַּעֲבֹר
עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהֶעֱמִיד אֶת־
הָאִשָּׁה לִפְנֵי יְהוָה וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֵת כָּל־

27 דחז וואססער צו טרינקען. ווען ער איהר דחז וואססער צו טרינקען געגע־
געבען, זח וויר דער ערפֿחָלג דיעזער זיין: החט זיח זיך פֿערחונעהרט,
חונד חיזט איהרעק מחַננע חונטרייח געוועזען, זחָ געהט דחז פֿלוכ־
וואססער חין זיח לוֹם חַבטייוֹלינען עקעל היניין; איהר לייב ווירד חויפֿ־
טוועללען, איהרע היפֿטע שווינדען, חונד דיח פֿרויח ווירד צור פֿערז
פֿלוכונגספֿחָרמעל חונטער איהרער נחַציחָן ווערדען. החַט זיח זיך 28
חַבער ניכט פֿערחונעהרט חונד חיזט ריין, זחָ ווירד עז איהר ניכט
שחַדען, חונד זיח ווירד פֿיעלמעהר פֿרוכטבחַרער דחַרויף ווערדען.
דיעזעז חיזט דיח פֿחָרשריפֿט פֿיר דיח חייפֿערזוכט, ווען חיינע פֿרויח 29
זיך געגען איהרען מחַן פֿערגעהט, חונד פֿערחונעהרט ווירד. חָדער 30
ווען דער חייפֿערגייסט חיבער עהעמחַן ערגרייפֿט, דחַס ער חייפֿער־
זיכטיג חויף זיינע פֿרויח ווירד, זחָ ברינגט ער דיח פֿרויח פֿחָר דען
עוויגען, חונד דער פריעסטער החַנדעלט מיט איהר נחַך דיעזער

מנחה חדשה.

לכן להתרחק מכל הדברים אשר לא היו כוונת הבריאה כאילו תאמר שנבראו
עינים באדם לראות ערוה ויסכנו וכן כל מה שהוא עבודת הש״י לא שיראה דבר
של ערוה וירוץ אחריו, ונבראה אבר קטן באדם לקיום. מינו לא למלאות תאות
יצרו הנוכה כי לא כיוון הש״י בשום דבר מאלו, והשער לא כוונה ג״כ עליהם
בבריאה אבל נבראו ממותר החומר כמו שבארו חכמי הטבע, ולכן הי׳ הטמא
מגלח את כל שערו ביום טהרתו לראות מעליו כל מותר, ולהורות שהאשה
הזאת היה כל עסקה בכל דברי המותרות ההם היו פורעין את ראשה ומראין

31 הַתּוֹרָה הַזֹּאת׃ וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֺן וְהָאִשָּׁה
הַהִוא תִּשָּׂא אֶת־עֲוֺנָהּ׃ פ

ו

1/2 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי
3 יַפְלִא לִנְדֹּר נֶדֶר נָזִיר לְהַזִּיר לַיהוָה׃ מִיַּיִן וְשֵׁכָר
יַזִּיר חֹמֶץ יַיִן וְחֹמֶץ שֵׁכָר לֹא יִשְׁתֶּה וְכָל־מִשְׁרַת
עֲנָבִים לֹא יִשְׁתֶּה וַעֲנָבִים לַחִים וִיבֵשִׁים לֹא
4 יֹאכֵל׃ כֹּל יְמֵי נִזְרוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן
5 הַיַּיִן מֵחַרְצַנִּים וְעַד־זָג לֹא יֹאכֵל׃ כָּל־יְמֵי נֶדֶר

31 פֿאָרטריפֿט. אַלזדאַן איזט דער מאַן פֿרייא פֿאָן אַללער שולד, דיא
פֿרויא אַבער ווירד איהרע שולד צו ביסען האַבען.

1/2 דער עוויגע רעדעטע פֿערנער מיט משה, אונד שפּראַך: רעדע
מיט דען קינדערן ישראל'ס, אונד זאַגע איהנען: ווען איין מאַן אָדער
איינע פֿרויא זיך דורך איין געלִיבדע דער ענטהאַלטזאַמקייט הערפֿאָר־
טהוט, דעם עוויגען צו עהרען, נעמליך זיך מאַנכער דינגע צו ענט־
3 האַלטען געלאָבט. זאָ מוס ער זיך דעס ווייני אונד אַנדערער שטאַר־
קען געטרענקע ענטהאַלטען, קיין עסיג פֿאָן וויין אָדער אַנדערן
שטאַרקען געטרענקע טרינקען, אויך קיין אַנדערע נאַס פֿאָן טרויבען
4 טרינקען, אונד ווערער וויינבעערען נאָך ראָזינען עססען. דיא גאַנצע
צייט זיינער ענטהאַלטונג זאָלל ער ניכטס געניעססען, דאַז פֿאָם וויינ־
5 שטאָקקע, פֿאָם קערן ביז היולזען, פֿערפֿערטיגט ווירד. זאָלאַנגע

מנחה חדשה.

שערה לכל לומר שהיה עסקה בכל הדברים שלא כיוונה בהם הבריאה, והנה
היה מתנאי המעשה הזה שתהי' האשה עצמה שואלת מהש"י שיעשה הדין הזה
ולכן היה נותן הכהן על כפיה את מנחת הקנאות והיתה אומרת על שבועת
האלה אמן אמן, אבל שבועת האלה עצמה לא תהי' מפי עצמה כ"א מפי הכהן
להורות ולומר שאין הסגולה בדברי האלות בעצמן אבל הסגולה בדברי האלות
בהיותן נאמרים מפי כהן לאל עליון, ולא עוד אלא אפילו קללת ת"ח מבלי
שיהי' הדבר מוסכם מאת הש"י, ולא עוד אלא אפילו בהיותה בטעות ונאנס

נָזְרוֹ תַּעַר לֹא־יַעֲבֹר עַל־רֹאשׁוֹ עַד־מְלֹאת
הַיָּמִם אֲשֶׁר־יַזִּיר לַיהוָה קָדֹשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע
שְׂעַר רֹאשׁוֹ׃ כָּל־יְמֵי הַזִּרוֹ לַיהוָה עַל־נֶפֶשׁ 6
מֵת לֹא יָבֹא׃ לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לְאָחִיו וּלְאַחֹתוֹ לֹא־ 7
יִטַּמָּא לָהֶם בְּמֹתָם כִּי נֵזֶר אֱלֹהָיו עַל־רֹאשׁוֹ׃
כָּל יְמֵי נִזְרוֹ קָדֹשׁ הוּא לַיהוָה׃ וְכִי־יָמוּת 8 9
מֵת עָלָיו בְּפֶתַע פִּתְאֹם וְטִמֵּא רֹאשׁ נִזְרוֹ וְגִלַּח
רֹאשׁוֹ בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלְּחֶנּוּ׃
וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יָבִא שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה 10

דאז געליבדע דער ענטהאלטזאמקייט דויערט, זאלל קיין שעערמעססער
איבער זיין הויפט פאהרען, ער זאלל הייליג זיין, אונד דאז הויפטהאאר
פרייא וואכזען לאססען, ביז דיא צייט אויז איזט, דיא ער דעם עוויגען
צו ווייהען, צור ענטהאלטונג בעשטיממט. דיא גאנצע צייט הינדורך 6
זאלל ער אויך צו קיינער לייכע געהען. זיך אן פאטער, מוטטער, 7
ברודער, שוועסטער, ווען זיא טאדט זינד, ניכט פערונרייניגען, וויל
ער דיא גאטטעסווייהע דער ענטהאלטזאמקייט אויף זיינעם הויפטע
טראגט. דיא גאנצע צייט זיינער ענטהאלטונג איזט ער דעם עוויגען 8
געהייליגט. ווען יעמאנד בייא איהם אונפערזעהענז פלעטצליך שטירבט, 9
אונד דאז הויפט זיינער ענטהאלטונג פערונרייניגט, זא זאלל ער אם
טאגע זיינער רייניגונג זיין הויפט שעערען, אם זיעבענטען טאגע
נעמליך זאלל ער עז בעשעערען. אם אכטען טאגע אבער בריגגט ער
צוויא טורטעלטויבען אדער צוויא יונגע טויבען, צום פריעסטער פאר

מנחה חדשה.

ויסמין לה כמ"ש ז"ל קללת חכם אפילו בחנם היא באה ולמדו זה מעם אשר תמצא את אלהיך וגו' כי הש"י מסכים עם עבדיו בכל קראם אליו וכפי קרבתם לש"ת ורחקם מתוכן יסכים הש"י על ידם, וכש"כ בהיות הדבר במצות הש"י, וגם והשביע הכהן את האשה ולא שתשבע מעצמה, ואמר שיאמר לה האשה אם לא שכב איש אותך וגו' הנקי וגו' להורות שאע"פ שתהי' נקיה תהי' כעכנת בסבת המים המרים הנכנסים בגופה לולי תפלת כהן האומר לה הנקי ממי המרים ר"ל מן המים אשר מסוגלתם להיות מרים ומאררים, וכל זה מאיים

11 אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְעָשָׂה הַכֹּהֵן
אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר
חָטָא עַל־הַנָּפֶשׁ וְקִדַּשׁ אֶת־רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא׃
12 וְהִזִּיר לַיהוָה אֶת־יְמֵי נִזְרוֹ וְהֵבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ
לְאָשָׁם וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ כִּי טָמֵא נִזְרוֹ׃
13 וְזֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר בְּיוֹם מְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ יָבִיא
14 אֹתוֹ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְהִקְרִיב אֶת־קָרְבָּנוֹ
לַיהוָה כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ תָמִים אֶחָד לְעֹלָה
וְכַבְשָׂה אַחַת בַּת־שְׁנָתָהּ תְּמִימָה לְחַטָּאת וְאַיִל־

11 דען איינגאַנג דעס שטיפטסצעלטס. דער פריעסטער מאַכע איינס צום
זינדענאָפּפער אונד איינס צום גאַנצאָפּפער, פערזאָהנט איהן, דאַס
ער זיך אַן איינער לייכע פערזינדיגעט, אונד היילגט אַלזאָ זיין הויפט
12 ווידערום פאָן נייעם. נון מוס ער דעם עוויגען צו עהרען זיינע
ענטהאַלטונגסטאַגע ווידערום אַנפאַנגען, אונד צו דעם ענדע איין
יאָהריגעס לאַם צום שולדאָפּפער ברינגען, דיא פאָריגען טאַגע אַבער
זאָללען ניכט גערעכנעט ווערדען, וויל דיא ענטהאַלטונג דורך אונרייניג-
13 קייט אונטערבראָכען וואָרדען. דיעזעס איזט דיא פאָרשריפט פיר דען
ענטהאַלטזאַמען; ווען דיא צייט זיינער ענטהאַלטונג אויס איזט, ברינ-
14 גע מאַן איהן פאָר דען איינגאַנג דעס שטיפטסצעלטס. דאַ זאָלל ער,
דעם עוויגען צו עהרען, צום אָפּפער ברינגען, איין יאָהריגעס לאַם,
אָהנע פעהלער, צום גאַנצאָפּפער, איין יאָהריג שאַף, אָהנע פעה-
לער, צום זינדענאָפּפער, אונד איינען ווידדער, אָהנע פעהלער, צום

מנחה חדשה.

אותה בלי ספק ביותר מאלו לא אמר לה כי אם ואת כי שטית תחת אישך וגו' כי תאמר מאחר שפתח לי הכהן אם לא שטית וגו' יראה שהמים המרים האלה יש להם סגולה מעצמם לצבות בטן ולנפיל ירך וכמ"כ אם טמאה אני שהכהן מתפלל עלי שיבואו בי המים אשר הם מרים בעצמם לארים כי יוסיף מרירות על מרירותם בלי ספק וכל זה הוא סבה שתודה אם טמאה היא שאם לא כן לא הי' צריך לומר אם לא שכב איש אותך הנקי כי הדבר ברור שאם לא נטמאה שלא יבדקוה המים הבודקות הנשים הטמאות ולכן לא הי' ממחה שם המפורש

אֶחָד תָּמִים לִשְׁלָמִים׃ וְסַל מַצּוֹת סֹלֶת חַלּוֹת 15
בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן
וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם׃ וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה 16
וְעָשָׂה אֶת־חַטָּאתוֹ וְאֶת־עֹלָתוֹ׃ וְאֶת־הָאַיִל 17
יַעֲשֶׂה זֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה עַל סַל הַמַּצּוֹת
וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת־מִנְחָתוֹ וְאֶת־נִסְכּוֹ׃ וְגִלַּח 18
הַנָּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶת־רֹאשׁ נִזְרוֹ וְלָקַח
אֶת־שְׂעַר רֹאשׁ נִזְרוֹ וְנָתַן עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר־
תַּחַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים׃ וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־הַזְּרֹעַ 19

פֿריידענאָפפער ; פֿערנער איינען קאָרב מיט אונגעזייערטען קוכען, 15
פֿאָן פֿיינסטעם מעהלע, מיט אֶהל איינגעריהרט, אונד אונגעזייערטען,
מיט אֶהל בעשטריכענע פֿלאַדען, נעבסט איהרעם געוועהנליכען
אַפפערמעהל אונד אָפפערוויין. דער פריעסטער בריינגט דיעזעס פֿאָר 16
דעם עוויגען, אונד פֿערריכטעט דאַס זינדענאָפפער אונד דאַס גאַנצע
אָפפער. דען ווידדער אַבער מאַכט ער צום פריידענאָפפער, דעם 17
עוויגען צו עהרען, זאַמט דעם קאָרב מיט אונגעזייערטעם בראָד,
בריינגט אויך דאַס מעהל אונד וויינאָפפער. דער ענטהאַלטזאַמע זאָלל 18
זיך פֿאָר דעם איינגאַנגע דעס שטיפטזעלטס זיין געווייהטעס הויפטהאַאר
אַבשעערען לאַססען, זאָלל דיעזעס זיין געווייהטעס הויפטהאַאר נעהמען,
אונד אויף דאַס פֿייער לעגען, דאַס אונטער דעם פֿריידענסאָפפער איזט.
דער פריעסטער נימט דען בוג, ווען ער געקאָכט איזט, פֿאָן ווידדער 19

מנחה חדשה.

עד שישביעוה בשבועת האלה ותקבל על עצמה ותאמר אמן אמן, והנה קרא המים האלה בתחלה מרים מאררים ולבסוף קראם מאררים כמ"ש ובאו בה המים למרים, והכונ' לפי שהמים האלה לא הי' להן שום מרירות בטעמן אבל נקראו מרים ע"ש פעולתם שימררו את חייה בעבודה קש', והאשה הזאת על ספק השקיה וא"כ לא יעשו פעולתם זאת עד שיבואו אל קרבה, ולכ"א יבאו בה המים המאררים למרים שאחר שיבואו לה שיהפכו לה למרים, וא"כ לא תלה בהם איכות המרירות הזה עד בבאו לתוכה, אבל בתחלה קראם

בְּשֵׁלָה מִן־הָאַיִל וְחַלַּת מַצָּה אַחַת מִן־הַסַּל
וּרְקִיק מַצָּה אֶחָד וְנָתַן עַל־כַּפֵּי הַנָּזִיר אַחַר
20 הִתְגַּלְּחוֹ אֶת־נִזְרוֹ׃ וְהֵנִיף אוֹתָם הַכֹּהֵן ׀ תְּנוּפָה
לִפְנֵי יְהוָה קֹדֶשׁ הוּא לַכֹּהֵן עַל חֲזֵה הַתְּנוּפָה
וְעַל שׁוֹק הַתְּרוּמָה וְאַחַר יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יָיִן׃
21 זֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר אֲשֶׁר יִדֹּר קָרְבָּנוֹ לַיהוָה עַל־
נִזְרוֹ מִלְּבַד אֲשֶׁר־תַּשִּׂיג יָדוֹ כְּפִי נִדְרוֹ אֲשֶׁר יִדֹּר
כֵּן יַעֲשֶׂה עַל תּוֹרַת נִזְרוֹ׃ פ
22 23 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן

אַב, דאַז איינען אונגעזייערטען קוכען אויז דעם קאָרבע, אונד איינען
אונגעזייערטען פֿלאַדען, אונד לעגע עז דעם ענטהאַלטזאַמען אויף דיא
הענדע, נאַכדעם ער זיך דיא קראָנע דער ענטהאַלטונג האַט אַבשניי-
20 דען לאַסען. דער פריעסטער מאַכע דאַמיט איינע וועבדונג פֿאָר
דעם עוויגען; עז איסט איין היילגטהום, דאַ דעם פריעסטער גע-
הערט, אויסער דער וועבדונגסבּרוסט אונד דער העבעשולטער, הער-
21 נאַך קאַן דער ענטהאַלטזאַמע וויעדער ווין טרינקען. דיעזעז איסט
דיא לעהרע פֿיר איינען, דער ענטהאַלטונג געלאָבט, זיין אָפּפֿער דעם
עוויגען צו עהרען, וועגען זיינער ענטהאַלטונג, אויסער דעם, וואַז
ער עטוואַ זאָנסט נאַך זיינעם פערמאָגען אַנגעלאָבט האַט; וואַז ער
געלאָבט האַט, מוס ער האַלטען, אויסער דער פֿאָרשריפֿט פֿיר דיא
22 ענטהאַלטונג. דער עוויגע רעדעטע פֿערנער מיט משה, אונד
23 שפּראַך:. רעדע מיט אהרן אונד זיינען זאָהנען, אונד זאַגע איהנען:

מנחה חדשה.

מרים כדי לאיים אותה שתאמין שקנו המים ההם טעם מרירות בלקיחתם מן הכיור בכלי חרש ובעפר ובהיות כל המעשה ע"י הכהן.

והנה הביא אחר זה ענין הפרישות להיותו הפך הראשון ואמר איש או אשה לומר שהאשה והאיש ראוי לאחוז דרך הפרישות ואין האיש יותר ראוי מן האשה ולא האשה יותר מן האיש שהרי שניהם היו שוים בכל המעשה הרע האמור למעלה, ואמר כי יפליא ר"ל כי יהיה נדר עצום עד שיהי' זה פלא בעיני הרואים והוא שינזר מתאוי' בני האדם ומתענוגי העוה"ז ויהי' הנזירות

וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אָמוֹר לָהֶם׃ ס יְבָרֶכְךָ יְהוָה 24
וְיִשְׁמְרֶךָ׃ ס יָאֵר יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ 25
וִיחֻנֶּךָּ׃ ס יִשָּׂא יְהוָה ׀ פָּנָיו 26
אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם׃ ס וְשָׂמוּ 27
אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי
אֲבָרְכֵם׃ ס חמישי וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת 1
מֹשֶׁה לְהָקִים אֶת־הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיְקַדֵּשׁ
אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו
וַיִּמְשָׁחֵם וַיְקַדֵּשׁ אֹתָם׃ וַיַּקְרִיבוּ נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל 2
רָאשֵׁי בֵּית אֲבֹתָם הֵם נְשִׂיאֵי הַמַּטֹּת הֵם

אויף פֿאָלגענדע ווייזע זאָללט איהר דיא קינדער ישראל'ס זעגנען, ווינ
דיעזען וואָרטען זאָללט איהר זיא זעגנען. דער עוויגע זעגנע דיך, 24
אונד בעהיטע דיך. דער עוויגע לאַססע זיין אַנטליץ דיר לייכטען, 25
אונד זייא דיר גנעדיג. דער עוויגע ווענדע זיין אַנטליץ דיר צו, אונד 26
געבע דיר גליקזעליגקייט. זאָ זאָללען זיא מיינען נאַמען איבער דיא 27
קינדער ישראל'ס אויסשפרעכען, אונד איך ווערדע זיא זעגנען.

אַלז משה דיא אויפֿריכטונג דער וואָהנונג פֿאָללענדעט, אונד זיא 1
געזאַלבט אונד געהייליגט, וויא אויך דען אַלטאַר מיט זיינען געראַטהען
צו שטאַנדע געבראַכט, אַלז ער דיעזע אַללע איינגעזאַלבט אונד גע‍
הייליגט האַטטע: דאַ בראַכטען דיא פירסטען ישראל'ס, נעמליך 2
דיא פֿאַמיליענהייפטער, אָדער דיא שטאַממפֿירסטען, וועלכע דען

מנחה חדשה.

סמך לגם הנ"י אמר שהדבר היותר רחוי שיכור ממנו והיותר גורם התקלה
נחיורה למעלה גם כל שאר תקלות שהוא היין, והסבה להיותו מסבב לפי
שהשכרות מביא לידי עביר' ולכן א' מיין ושבה יזיר ר"ל מיין לפי שהוא מביא
לידי שבר יזיר כי היין הוא השכר כמ"ש בספרי, ואמר חומץ יין והומץ שבר
ג"ל חומץ היין שאינו משיבת פל בקיומינו מביא לידי שכרות וחומץ היין המשובח

3 הָעֹמְדִים עַל־הַפְּקֻדִים׃ וַיָּבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם
לִפְנֵי יְהוָה שֵׁשׁ־עֶגְלֹת צָב וּשְׁנֵי־עָשָׂר בָּקָר
עֲגָלָה עַל־שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים וְשׁוֹר לְאֶחָד וַיַּקְרִיבוּ
4 אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
5 לֵּאמֹר׃ קַח מֵאִתָּם וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת
אֹהֶל מוֹעֵד וְנָתַתָּה אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם אִישׁ כְּפִי
6 עֲבֹדָתוֹ׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הָעֲגָלֹת וְאֶת־הַבָּקָר
7 וַיִּתֵּן אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם׃ אֵת ׀ שְׁתֵּי הָעֲגָלוֹת
וְאֵת אַרְבַּעַת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּפִי
8 עֲבֹדָתָם׃ וְאֵת ׀ אַרְבַּע הָעֲגָלֹת וְאֵת שְׁמֹנַת
הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי מְרָרִי כְּפִי עֲבֹדָתָם בְּיַד

3 אוסטערונגען בייאגעוואהנט האבען. דיעזע בראכטען איהרע גאבע
פאר דען עוויגען, זעכס בעדעקטע וואגען, אונד צוועלף רינדער,
יע צווייא פירסטען איינען וואגען, אונד יעדער איינען אָכסען;
4 דיעזע בראכטען זיא פאר דיא וואהנונג. דער עוויגע שפראך צו משה,
5 וויא פאלגט: נימם זיא פאן איהנען אן, עס זאָללען דיענסטע
בייא דעם שטיפטצעלטע געברויכט ווערדען, אונד דוא זאָללסט עס
6 דען לויטען איבערגעבען, יעדעם נאך זיינעם דיענסטע. משה נאהם
7 דיא וואגען אונד דאז רינדפיעה אן, אונד גאב זיא דען לויס. נעמליך
צווייא וואגען אונד פיער רינדער גאב ער דען קינדערן גרשון, נאך
8 איהרעם דיענסטע. אונד פיער וואגען נעבסט אכט רינדערן גאב
ער דען קינדערן מררי, נאך איהרעם דיענסטע, אונטער דער אויפזיכט

מנחה חדשה.

המכונה בשם שכר לפי שהוא משכר, וכבר אמרו היו לפי שבעד מה שעשוי
בו טעם יין כי כמה פעמים ימזגו האנשים הרודפים השכר והדולקים אחר
היין החומץ במים וישתוהו תמורת היין אם לא ימצאוהו, וזולת הסבה עצמה
אסרה עליו משרת ענבים לחים ויבשים, כי אם ישרו הענבים במים בין לחים
בין יבשים אם יום או יומים יעמוד הנה בלי ספק יתנו טעם במים ההם ואם לא

אִֽיתָמָ֔ר בֶּן־אַהֲרֹ֖ן הַכֹּהֵֽן׃ וְלִבְנֵ֥י קְהָ֖ת לֹ֣א נָתָ֑ן כִּֽי־ 9
עֲבֹדַ֤ת הַקֹּדֶשׁ֙ עֲלֵהֶ֔ם בַּכָּתֵ֖ף יִשָּֽׂאוּ׃ וַיַּקְרִ֣יבוּ 10
הַנְּשִׂאִ֗ים אֵ֚ת חֲנֻכַּ֣ת הַמִּזְבֵּ֔חַ בְּי֖וֹם הִמָּשַׁ֣ח אֹת֑וֹ
וַיַּקְרִ֧יבוּ הַנְּשִׂיאִ֛ם אֶת־קׇרְבָּנָ֖ם לִפְנֵ֥י הַמִּזְבֵּֽחַ׃
וַיֹּ֖אמֶר יְהוָ֣ה אֶל־מֹשֶׁ֑ה נָשִׂ֨יא אֶחָ֜ד לַיּ֗וֹם 11
נָשִׂ֤יא אֶחָד֙ לַיּ֔וֹם יַקְרִ֙יבוּ֙ אֶת־קׇרְבָּנָ֔ם לַחֲנֻכַּ֖ת
הַמִּזְבֵּֽחַ׃ ס וַיְהִ֗י הַמַּקְרִ֛יב בַּיּ֥וֹם 12
הָרִאשׁ֖וֹן אֶת־קׇרְבָּנ֑וֹ נַחְשׁ֥וֹן בֶּן־עַמִּֽינָדָ֖ב לְמַטֵּ֥ה
יְהוּדָֽה׃ וְקׇרְבָּנ֞וֹ קַֽעֲרַת־כֶּ֣סֶף אַחַ֗ת שְׁלֹשִׁ֣ים וּמֵאָה֮ 13

איתמר, זאהנעס דעס פריעסטערס אהרן. דען קינדערן קהת אבער 9
גאב ער ניכטס, דען זיא האטטען איהרען דיענסט ביים היילגטהומע,
אונד מוסטען עס אויף דען שולטערן טראגען. דיא שטאממפירסטען 10
בראכטען ביים דער איינווייהונג דעס אלטארס דאס איינווייהונגסאפפער;
ווען זיא, דיא שטאממפירסטען נעמליך, איהרע גאבע פאר דען אלטארע
בראכטען. זאגטע דער עוויגע צו משה: יעדער פירסט זאלל אן 11
זיינעם טאגע דיא גאבע ברינגען, צור איינווייהונג דעס אלטארס. דער 12
אם ערסטען טאגע זיינע גאבע דארבראכטע, וואר נחשון זאהן עמינדב,
פירסט דעס שטאממעס יהודה. אונד זיינע גאבע וואר, איינע זילבערנע שיסעל, 13
הונדערט אונד דרייסיג שקל שווער, איינע זילבערנע שאלע, זיעבציג

מנחה חדשה.

יהי' לא קיוה בעלמא ישתויי תמידת היין, וכ"כ אם יעמידים במים עד חדש ימים שהוא יין גמור והה"ד לחרצנים וזגים, ומה שנאמרה אכילתם שלא תאמר מה לי אכילתם מה לי שתיית שרייתם, ועוד שאם יאכלו החרצנים והזגים תיכף לסחיטתם עדיין יש בהם טעם יין ובפירוש אמרה תור' מכל אשר יעשה מגפן היין שר"ל מכל מה שיצא מן הגפן שיעש' ממנו יין, ולכן לא נאסרו לולביהן ועליהן ושאר דברים שלא יעשה מהן יין, והנה נאסר גם בתגלחת לב' סבות הא' הוא לפי שהאיש הפרוש הזה לא הניח דרכי תענוג האדם אך לפי שראה את יצרו גובר עליו ולבו נוקפו לדבר עבירה ולכן ראוי לו לגדל פרע שער ראשו כאבל תם להיותו תוהא על הראשונות, והשנית היא לפי שהשיער הוא אשר לא כיוון הטבע בבריאתו כמו שפירשנו למעלה ובמקומות אחרים מזה הספר,

מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן
14 לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃
15 פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־
16 17 שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח
הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתּוּדִים
חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן נַחְשׁוֹן
בֶּן־עַמִּינָדָב׃ פ
18 בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי הִקְרִיב נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר נְשִׂיא
19 יִשָּׂשכָר׃ הִקְרִב אֶת־קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף

ליג שקל שווער, נאך דעם שקל דעז הייליגטהומז; ביידע פאָללע דעז
14 פיינסטען מעהלז, מיט אֶהל איינגעריהרט, לום מעהלאָפפער. איין
15 גאָלדענער לאָפפעל, צעהן שקל שווער, פאָללר רויכווערקז. איין שטיער,
נעמליך איין יונגעז רינד, איין ווידדער, אונד איין יעהריגעז לאַמם לום
16 17 גאַנלענאָפפער. איין ציגענבאָק לום זינדענאָפפער. לום פרידענז
אָפפער לוויא רינדער, פינף ווידדער, פינף באָקקע אונד פינף יעהריגע
18 לאַממער; דיעזעז וואַר דיא גאַבע נחשון'ס, זאָהן עמינדב. אַם לווייטען
19 טאַגע נתנאל, זאָהן צוער; פירסט דעז שטאַממעז יששכר. דיעזער
בראַכטע לור גאַבע, איינע זילבערנע שיסעל, הונדערט אונד דרייסיג

מנחה חדשה.

והאיש הקדוש הזה לא נאסר עליו שום דבר מכל מה שלא כיוונה אין הבריאה אבל הכוונה שיעשה לשם ה' ויעשה החול קדש ולכן נאמר לו שיגדל פרע שער ראשו לשם ה' לומר לו שכל מעשיו בין קדש בין חול יהיו לשום שמים כי כל ימי נזרו נקרא קדוש לה', והוזהר שלא יטמא לנפש מת לכנת שלא יטמא נזר אלהיו שהוא שער ראשו שהוא מגדלו לשם אהיו, ואמר שאם קרה לו מקרה וימות מת עליו בפתע פתאום וטמא ראש נזרו שכל הימים הראשונים לא עלו לו למנין ימי נזירתו וצריך למנות מעתה ומחדש, ואמר שביום השמיני לטהרתו יביא ב' תורים או ב' בני יונה ויש לאומר מפני מה הצריכו זה הקרבן ולא כן לכל אחר טמא מת כי לא הצריך כן זולתי הזב את זובו והדוה בנדתה, ועוד יש לומר למה נשתנה זה מבין שאר טמאים להצריכו כבש אחד לאשם, וי"ל כי כ:

אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד
כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀
מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כַּף 20
אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד 21
בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃
שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים 22 23
בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן נְתַנְאֵל בֶּן־
צוּעָר׃ פ
בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי נָשִׂיא לִבְנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב 24

שקל שווער, איינע זילבערנע שאַלע, זיעבענציג שקל שווער, נאָך
דעם שקל דעז היילגטהומז; ביידע פאָלל דעז פיינסטען מעהל'ס, מיט
אָהל איינגעריהרט, צום מעהלאָפּפער. איין גאָלדענער לעפפעל, 21
צעהן שקל שווער, פאָלל רויכערווערקז. איין שטיער, נעמליך איין 22
יונגעז רינד, איין ווידדער, איין יאֶהריגעז לאַם צום גאַנצענאָפּפער.
איין ציעגענבאָק צום זינדענאָפּפער. צום פֿריידענאָפּפער צוויי 23
רינדער, פינף ווידדער, פינף בעקקע, פינף יאֶהריגע לאֶממער;
דיעזעז וואַר דיא גאַבע נתנאל, זאָהן צוער. אַם דריטטען טאַגע דער 24

מנחה חדשה.

זה הי' לו להורות לו שנתרשל מאד ולא שמר קדושתו כראוי עד שהי' סבה שטמא ראש נזרו, כי מי הכניסו לבקר את החולה הזה שמת עליו פתאום, ואם הי' בריא ומת פתאום לא יתכן שמת מכל וכל קודם שיהי' לו שהות לצאת מן הבית, וא"כ לא היתה סבת טומאתו אלא התרשלו עד ששכח אם הי' נזיר אם לאו עד שעמד עם הגוסס שעה קלה ויצאת נשמתו, או ששיער בדעתו שהגוסס הזה יום או יומים יעמד ומת עליו פתאום, ולכן נצטוה להביא ב' תורים או ב' בני יונה לסבת המלאכה הנעשית בהם והיא המליקה אשר הית' ממול העורף לומר לו שהשליך אחר גיוו קדושת נזר אלהיו אשר על ראשו ונתרשל בה עד שנטמאת ולכן הצריכו עוד כבש א' לאשם לומר לו שחטא ואשם ולזאת הסבה אמר שמעון הצדיק לבחור ההוא אשר בא מארץ הדרום יפה עינים וטוב רואי

25 בֶּן־חֵלֹֽן׃ קָרְבָּנ֞וֹ קַֽעֲרַת־כֶּ֣סֶף אַחַ֗ת שְׁלֹשִׁ֣ים
וּמֵאָה֮ מִשְׁקָלָהּ֒ מִזְרָ֤ק אֶחָד֙ כֶּ֔סֶף שִׁבְעִ֥ים
שֶׁ֖קֶל בְּשֶׁ֣קֶל הַקֹּ֑דֶשׁ שְׁנֵיהֶ֣ם ׀ מְלֵאִ֗ים סֹ֛לֶת
26 בְּלוּלָ֥ה בַשֶּׁ֖מֶן לְמִנְחָֽה׃ כַּ֥ף אַחַ֛ת עֲשָׂרָ֥ה
27 זָהָ֖ב מְלֵאָ֥ה קְטֹֽרֶת׃ פַּ֣ר אֶחָ֞ד בֶּן־בָּקָ֗ר אַ֧יִל
28 אֶחָ֛ד כֶּֽבֶשׂ־אֶחָ֥ד בֶּן־שְׁנָת֖וֹ לְעֹלָֽה׃ שְׂעִיר־
29 עִזִּ֥ים אֶחָ֖ד לְחַטָּֽאת׃ וּלְזֶ֣בַח הַשְּׁלָמִים֮ בָּקָ֣ר
שְׁנַ֒יִם֒ אֵילִ֤ם חֲמִשָּׁה֙ עַתּוּדִ֣ים חֲמִשָּׁ֔ה
כְּבָשִׂ֥ים בְּנֵי־שָׁנָ֖ה חֲמִשָּׁ֑ה זֶ֛ה קָרְבַּ֥ן אֱלִיאָ֖ב בֶּן־
חֵלֹֽן׃ פ

25 פירסט דער קינדער זבולן; אליאב, זאהן חלן. זיינע גאבע וואר,
איינע זילבערנע שיססעל, הונדערט אונד דרייסיג שקל שווער, איינע
זילבערנע שאלע, זיעבענציג שקל שווער, נאך דעם שקל דעס הייליגט
טהומס; ביידע פאלל דעס פיינסטען מעהלס, מיט אהל איינגעריהרט,
26 צום מעהלאפפער. איין גאלדענער לאפפעל, צעהן שקל שווער,
27 פאלל רויכווערקס. איין שטיער, נעמליך איין יונגעס רינד, איין ווידדער,
28 איין יעהריגעס לאם, צום גאנצאפפער. איין ציגענבאק צום זינדענאפפער.
29 צום פרידענסאפפער צווייא רינדער, פינף ווידדער, פינף באקקע, פינף
יעהריגע לאממער; דיעזעס וואר דיא גאבע אליאב'ס, זאהן חלן'ס.

מנחה חדשה.

קוצותיו תלתלים ואמר לו בני מה ראית להשחית את השער נאה כזה וכו', כי זה הבחור הי' טמא מת בלי ספק שהרי אמר מימי לא אכלתי אשם נזיר אלא אחד, והנזיר שהשגיח ימי נזרו לא הי' חייב בקרבן אשם כ"א חטאת ועולה ושלמים וזה נתחייב בחטאת ועולה ואשם, וא"ל בני מה ראית להשחית שער נאה כזה ר"ל מאחר שאין הנזירות הזה חביב עליך כל כך עד שנתרשלת בו ונטמא הנה בלי ספק אין לך שום שכר טוב במה שצערת עצמך ללא הועיל אבל הפסדת השער הזה הנאה בחנם, וא"כ מה ראית מאחר שידעת בעצמך קודם שתדור זה הנדר שלא תשתדל בשמירת קדושתו, והדעת נותן שכן הי' אומר לכל מביא קרבן כזה, ולזה קראוהו חז"ל חוטא, ופי' וכפר עליו מאשר חטא על הנפש שציער עצמו מן היין ללא הועיל כי לא נאמר פסוק זה במי שהשלים

בַּיּוֹם הָרְבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי רְאוּבֵן אֱלִיצוּר בֶּן־ 30
שְׁדֵיאוּר׃ קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים 31
וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים
שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב 32
מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־ 33
אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ 34
וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים 35

אַם פֿיערטען טאָגע דער פֿירסט דער קינדער ראובן; אליצור, 30
זאָהן שדיאור. זיינע גאַבע וואַר, איינע זילבערנע שיססעל, 31
הונדערט אונד דרייסיג שקל שווער, איינע זילבערנע שאַלע, זיעבען־
ציג שקל שווער, נאַך דעם שקל דעס היילגטהומס; בײדע פֿאָלל דעס
פֿיינסטען מעהלס, מיט אָהל איינגעריהרט, צום מעהלאָפּפֿער. איין 32
גאָלדענער לעפֿפֿעל, צעהן שקל שווער, פֿאָלל ריכֿווערק. איין 33
שטיער, נעמליך איין יונגעס רינד, איין ווידדער, איין יעהריגעס לאַם
צום גאַנצאָפּפֿער. איין ציעגענבאָק צום זינדענאָפּפֿער. צום 33
פֿריעדענסאָפּפֿער, צוויא רינדער, פֿינף ווידדער, פֿינף באָקקע, פֿינף 34 35

מנחה חדשה.

ימי נזרו כי אם ביום שטמא ראש נזרו, והנה התנצל הבחור הזה ואמר שהוא ח"ו לא התרשל בשמירת קדושתו אבל בהפך שלא נכנס לתגר זה מתחלת הענין ר"ל לידור נדר נזיר רק לשם שמים ומתוך קדושה רבה, והוא אומרו רועה הייתי וכו' ופתו לבי עלי וכו' הריני מגלחך לשמים וכו' ובזו אמר בכל זה שוה שטמא ראש נזרו שהי' אנוס באופן שלא הי' לו תחבולה להנצל מהאונס ההוא, כמו תאמר שנכנס לבית ולא הי' יודע שהי' שם חולה ומת תכף לכניסתו ונחשב לזה מאשר אונסין, ועכ"ז נתחייב בקרבן אשם כי בלי ספק חטא ואשם שהי' לו לשאול קודם הכנסו בבית אם יש שם שום חולה אם לאו. וממה שצריך לדעת מ"ש וכפר עליו בשתי התורים וכו' התורים היו בזוג וזב' לטהר אותם ולהעלותם מטומאתן לא לכפר', ולכן יראה לי שפי' וכפר עליו מאשר חטא על הנפש יותר נכון כפי הפשט הוא כמו וכפר על המזבח מטומאת בני ישראל, ושני הפירושים בספרי. והנה במלאת ימי נזרו הצריכו הכתיב עול' וחטאת ושלמים

חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֱלִיצוּר
בֶּן־שְׁדֵיאוּר׃ פ
36 בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי נָשִׂיא לִבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל
37 בֶּן־צוּרִישַׁדָּי׃ קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים
וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים
שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת
38 בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה
39 זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל
40 אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־

יעהריגע לעממער; דיעזעס וואר דיא גאבע אליצור'ס, זאהן שדיאור'ס.
36 אם פינפטען טאגע דער פירסט דער קינדער שמעון; שלמיאל, זאהן
37 צורישדי. זיינע גאבע וואר, איינע זילבערנע שיססעל, הונדערט אונד
דרייסיג שקל שווער, איינע זילבערנע שאלע, זיעבעציג שקל שווער,
נאך דעם שקל דעס היילגטהומס; ביידע פֿאָלל דעס פיינסטען מעהלס,
38 מיט אֶהל איינגעריהרט, צום מעהלאָפפער. איין גאָלדענער לעפפעל,
39 צעהן שקל שווער, פֿאָלל רויכווערקס. איין שטיער, נעמליך איין
40 יונגעס רינד, איין ווידדער, איין יעהריגעס לאמם צום גאנצאָפפער. איין

מנחה חדשה.

להעיר אותו ולומר לו שיזהר שמהיום הזה והלאה שיהיו כל מעשיו לשם הש"י וישמש ת"ח וידבק בהם בכל מאמצי כח ושיכנס מכנסיו כי בקרבנותיו אלוהי' בהם עולה שהיא כולה לה' וחטאת שהיא למזבח ולכהנים ושלמים שהי' בהם חלק למזבח וחלק לכהנים וחלק לבעלים: ומה שהי' החטאת כבשה נקב' כמו שהי' חטאת יחיד החוטא בשגגה הוא להורות שלא הוכרח לנזיר בנדר נזירות זה כ"א לסבת היותו חוטא כנפש אחת אשר תחטא בשגגה מעם הארץ, וכבר נתבאר ענין הקרבנות והתנופה במקומו.

והנה סמך לזה ענין ברכת כהנים, ואמר הרמב"ן שזהו מקומה ולא מצא הכתוב מקום להזכירה עד עתה, ועם היות כל דבריו דברי אלהים חיים נוכל לומר ג"כ שהסבה שנזכרה בזה המקום היא לפי שהזכיר למעלה ג' ענינים נאותים מאד לחיי האדם, והוא השבת הגזלה אשר גזל והוא נאות עד מאד לתקון המדינה, וענין הסוטה אשר הוא שלום הבית והוא עיקר חיי האדם,

עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר 41
שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־
צוּרִישַׁדָּי׃ פ ששי

בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי נָשִׂיא לִבְנֵי גָד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל׃ 42
קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה 43
מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה
בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה 44
קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד 45

ליעגענבאָק צום זינדענאָפּפער. צום פֿרידענאָפּפער, צוויא 41
רינדער, פֿינף ווידדער, פֿינף באָקקע, פֿינף יאָהריגע לעממער; דיעזעס
וואַר דיא גאָבע שלמיאל'ס, זאָהן צורישדי'ס. אַם זעכסטען טאַגע דער 42
פירסט דער קינדער גד'ס; אליסף, זאָהן דעואל'ס. זיינע גאָבע וואַר, 43
איינע זילבערנע שיססעל, הונדערט אונד דרייסיג שקל שווער, איינע
זילבערנע שאַלע, זיעבענציג שקל שווער, נאָך דעם שקל דעס היילי-
טהומס; ביידע פֿאָלל דעס פיינסטען מעהלס, מיט אָהל איינגעריהרט,
צום מעהלאָפּפער. איין גאָלדענער לעפֿפעל, צעהן שקל שווער, פֿאָלל 44
רויכווערקס. איין שטיער, נעמליך איין יונגער רינד, איין ווידדער, 45

מנחה חדשה.

וענין הנזיר והוא להשקיט המלחמ' החזקה שיש לאדם עם יצרו; והנה בלי ספק ג' הדברים האלה הם נצרכים מאד אלא שאם לא יתכן שישלם בפעולת האדם ובבחירת שבלי שלום המדינ' ושלום הבית ושלום האדם עם יצרו, ולכן אמר יברכך ה' וישמרך, והכונ' לומר שלא תאמר שבהשיגך את הנזיל' תחסר כל, אדרבה שבאשר תוציא מארת ה' אשר בביתך הנה תחול בה ברכת ה' אשר היא תעשיר, ועוד שהעושר אשר הי' לך ויהיה בו הכ' יאבד העושר ההוא בענין רע ואתה את כפסך הפסדת, וברכת הש"י אינה כן אבל ימי ה' אתך את הברכה באסמיך וגם שמירתה עמה שלא תחסר כל בה, והנ' בענין הכונה ג"כ הי' הש"י בנעם בנוכחת הקנאות לפי לא הי' בה ריח ניחח והי' השם

46 בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:
47 וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה
קָרְבַּן אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל: פ
48 בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי אֶפְרָיִם אֱלִישָׁמָע
49 בֶּן־עַמִּיהוּד: קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים
וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים
שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת
50 בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: כַּף אַחַת עֲשָׂרָה
51 זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל

46 איין יאֶהריגעז לאַמם צום גאַנצאָפּפער. איין ציגענבאָק צום זינדענ־
47 אָפּפער. צום פֿרידענסאָפּפער, צווייא רינדער, פֿינף ווידדער,
פֿינף בעֶקקע, פֿינף יאֶהריגע לאֶממער; דיעזעז וואַר דיא גאַבע
48 אליסף'ס, זאָהן דעואל'ס. אַם זיעבענטען טאַגע דער פֿירסט דער
49 קינדער אפרים; אלישמע זאָהן עמיהוד. זיינע גאַבע וואַר, איינע זיל־
בערנע שיססעל, הונדערט אונד דרייסיג שקל שווער, איינע זילבערנע
שאַלע, זיעבענציג שקל שווער, נאַך דעם שקל דעז היילינגטהומז; ביידע
פֿאָלל דעז פֿיינסטען מעהלז, מיט אֶהל איינגעריהרט, צום מעהלאָפּפער.
50 איין גאָלדענער לאֶפֿפֿעל, צעהן שקל שווער, פֿאָללער רויכווערקז.
51 איין שטיער, נעֶמליך איין יונגעז רינד, איין ווידדער, איין יאֶהריגעז

מנחה חדשה.

המפורש כמחה במים המרים, ושי היו הם באופן שתחול שכינת הש"י ביניהם לא תשא את עיניה זולת לבעלה, ולכן הבטיחם שבהיותם עושים רצונו של מקום שיאר הש"י פניו אליהם ר"ל שיהי עמהם ברצון הפך היותו כאשר תשטה אשתו ויתן חן קנתם בעיני קנתם באופן שהוא לא יתן עיניו בזולת אשתו והיא לא תתן עיניה בזולת בעלה, כי הי' צריך גם הוא להיותו נקי כדי שיבדקוה המים כמ"ש לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה ועל כלותיכם כי תנאפנה כי שהם עם הזונות יפרדו. ומכאן למדו חז"ל לומר שמשרבו ה. ואפים ככקו מי סוטה וכו'; וכנגד ענין הנזיר אמר ישא ה' פניו אליך ר"ל שישא פניו להשגיח בך ובכל עסקיך ובזה יהי' לך שלום על לבך הזונה, ופי' הענין הוא כי ההשגים

אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־ נב
עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר נג
שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתּוּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֱלִישָׁמָע בֶּן
עַמִּיהוּד׃ פ
בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי נָשִׂיא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־
פְּדָהצוּר׃ קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים
וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים
שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב
מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־

אײן לאם צום גאַנצענאָפּפער. אײן ציגענבאָק צום זינדענאָפּפער. צום פֿריעדענסאָפּפער, צװײא רינדער, פֿינף װידדער, פֿינף בעקקע, פֿינף יעהריגע לעממער; דיעזעס װאַר דיא גאַבע עלישמע'ס, זאָהן עמיהוד'ס. אַם אַכטען טאַגע דער פֿירסט דער קינדער מנשה'ס; גמליאל, זאָהן פדהצור. זײנע גאַבע װאַר, אײנע זילבערנע שיססעל, הונדערט אונד דרײסיג שקל שװער, אײנע שאַלע, זיעבענציג שקל שװער, נאַך דעם שקל דעז הײליגטהומס; בײדע פֿאָלל דעז פֿײנסטען מעהלס, מיט אָהל אײנגעריהרט, צום מעהלאָפּפער. אײן גאָלדענער לעפֿפֿעל, צעהן שקל שװער, פֿאָלל רױכװערקס. אײן שטיער, נעמליך אײן יונגעס

מנחה חדשה.

הכופרים במציאות הש"י הוא לסבת שאינם מביטים בהנהגת הש"י את עולמו ובטובו המחדש בכל יום ותולין הדבר בטבע ולא בהשגחה, אבל בהיות הש"י נראה כבודו להביט ולהשגיח בישראל ויחדש להם בכל אחד כל הנה בלי ספק ידעו ויאמינו כי הש"י בקרב כל הארץ ומשקיף עליהם בדרכם ובעלילותם ולא ילכו בשרירות לבם הרע עד שיצטרך לנדור נדר נזיר ובזה יהי' נקי בלים מן המלחמה האמתית שהיא מלחמת האדם עם יצרו שהיא המלחמה החזקה וסבת כל המלחמות וכל העבירות, ואף אותם שלא ראו אור התורה הוו קורין מלחמת האדם עם יצרו מלחמה חזקה כמו שהי' אלכסנדרוס

58 אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃
59 וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה
קָרְבַּן גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר׃ פ
60 בַּיּוֹם הַתְּשִׁיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־
61 גִּדְעֹנִי׃ קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה
מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה
62 בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה
63 קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד

58 רינד, איין ווידדער, איין יאֶהריגעז לאַם צום גאַנצאָפּפער. איין
59 ציעגענבאָק צום זינדענאָפּפער. צום פֿרידענסאָפּפער, צוויא רינדער,
פֿינף ווידדער, פֿינף בעֶקקע, פֿינף יאֶהריגע לאֶממער; דיעזעז וואַר
60 דיא גאַבע גמליאל'ס, זאָהן פדהצור'ס. אַם נייכטען טאַגע דער פֿירסט
61 דער קינדער בנימן; אבידן זאָהן גדעני. זיינע גאַבע וואַר, איינע
זילבערנע שיססעל, הונדערט אונד דרייסיג שקל שווער, איינע זילבערנע
שאַלע, זיעבענציג שקל שווער, נאַך דעם שקל דעז היילגטהומז; ביידע
פֿאָלל דעז פֿיינסטען מעהלז, מיט אָהל איינגעריהרט צום מעהלאָפּפער.
62 איין גאָלדענער לאֶפֿפעל, צעהן שקל שווער, פֿאָלל רויכווערקז.
63 איין שטיער, נאָך איין יונגעז רינד, איין ווידדער, איין יאֶהריגעז

מנחה חדשה.

מיוקדון אומר בלכי מן המלחמה הקטנה למלחמה החזקה, אבל חכמי תורתינו ידעת מאמרם ז"ל איזהו גבור הכובש את יצרו. וסמך לזה ענין חנוכת המזבח שהכל הי' בפרק אחד כמו שבארו בספרי, וכבר כתבנו לאעלה בשם הרמ"בן שלא מצא מקום לזה הענין עד עתה. והנה דעת חז"ל ודעת גדולי המפרשים שלא הי' קרבן הנשיאים בהסכמה אבל כל אחד מהם חשב לעצמו להקריב קרבנו זה וחשב בו ענין ככבד שלא חשב חבירו, ואמרו שנחשון חשב לשנותיו של אדם הראשון וכו' וכן כל אחד חשב ענין ככבד בפני עצמו והי' כם מאת הש"י שהסכימה דעת כולם להיות הקרבן א' ואם בכוונת הבאתו היו מחולפים.

בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ 64
וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה 65
עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה
קָרְבַּן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי׃ פ
בַּיּוֹם הָעֲשִׂירִי נָשִׂיא לִבְנֵי דָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־ 66
עַמִּישַׁדָּי׃ קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים 67
וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים
שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה 68
זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל 69

לאַם צום גאַנצענאָפפער. איין ציעגענבאָק צום זינדענאָפפער. צום 64 65
פריעדענסאָפפער, צוויא רינדער, פינף ווידדער, פינף בעקקע, פינף
יאָהריגע לעממער; דיעזעס וואַר דיא גאַבע אבידן'ס, זאָהן גדעני'ס.
אַם צעהנטען טאַגע דער פירסט דער קינדער דן'ס; אחיעזר זאָהן 66
עמישדי'ס. זיינע גאַבע וואַר, איינע זילבערנע שיססעל, הונדערט 67
אונד דרייסיג שקל שווער, איינע זילבערנע שאַלע, זיעבענציג שקל
שווער, נאַך דעם שקל דעס היילגטהומס; ביידע פאָלל דעס פיינסטען
מעהלס, מיט אָהל אַנגעריהרט, צום מעהלאָפפער. איין גאָלדענער 68
לעפפעל, צעהן שקל שווער, פאָלל רויכווערקס. איין שטיער, נעמליך 69

הבנת המקרא.

והנה בענין הבאת העגלות והבקר לא יתכן להם לומר זה שהרי כל ב' נשיאים נשתתפו בעגלה אחת וזה בלי ספק לא יתכן כ"א בהסכמת כולם, ולכן אומר כי לפי הפשט ומבלי הצטרך למעש' גם כי מאחר שהעגלות והבקר היו בהסכמה שגם הקרבנות הסכימה דעתם לימנות ולכנס בעצה אחת כדי שיהיו שוים בקרבנם ובכוונת הבאתו כי לפני אלוה א' ולפני מזבח א' יביאוהו, ואין כוונתי בזה לחלוק על דעת גבוה חלילה כי אם לרדוף אחר פשטי הכתובים כדרכי, והכוונה בקרבנם זה הי' על הטובה אשר עשה ה' לעמו למן היום אשר יצאו מארץ מצרים, והוא כי הם ישבו בארץ מצרים רד"ו שנה יש מהם בנחת ויש מהם בצער ויש מהם בינוניים, והוא כי כל הימים אשר הי' יוסף חי היו במעלה

70 אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־
71 עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר
שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־
עַמִּישַׁדָּי׃ פ שביעי
72 בְּיוֹם עַשְׁתֵּי עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי אָשֵׁר
73 פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן׃ קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת
שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף
שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים
74 סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת

איין יונגעז רינד, איין ווידדער, איין יאֶהריגעז לאַמם צום גאַנצאָפּפער.
70 71 איין ציעגענבאָק צום זינדענאָפּפער. אונד פֿריידענאָפּפער, צוויי
רינדער, פֿינף ווידדער, פֿינף בעֶקקע, פֿינף יאֶהריגע לאֶממער;
72 דיעזעז וואַר דיא גאַבע אחיעזר זאָהן עמישדי'ס. אַם עילפֿטען טאַגע
73 דער פֿירסט דער קינדער אשר; פגעיאל זאָהן עכרן. זיינע גאַבע וואַר,
איינע זילבערנע שיסעל, הונדערט אונד דרייסיג שקל שווער, איינע
זילבערנע שאַלע, זיעבענציג שקל שווער, נאַך דעם שקל דעז היילִיגטהומז;
בײדע פֿאָלל דעז פֿיינסטען מעהלז, מיט אֶהל איינגעריהרט,
74 צום מעהלאָפּפער. איין גאָלדענער לאָפֿפעל, צעהן שקל שווער, פֿאָלל

מנחה חדשה.

רנה והם שבעים שנה, כי בן שלשים הי' בעמדו לפני פרעה והוא אמר לאחיו כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ וכבר נכנסה השנה השלישית הרי תשעה וקצת מהעשירית, והדעת נותן שמיום עלותם עד שובם למצרים שנתעכבו עד שהי' קרוב להשלים העשרה ולא חסר אלא מעט, והנה כולם ארבעים, ויוסף מת בן מאה ועשר שנים הרי שישבו ישראל בימי יוסף במעלה עליונה שבעים שנ', ואע"פ שהיו מקנאים בהם המצרים לא היו יכולים לגלות קנאתם לסבת יוסף, והכ' תכף למיתתו התחילו לגלות שנאתם וקנאתם והתחילו להתקוטט עמהם כעשר שנים, ואחר שעברו עשר שנים התחילו להשתעבד בהם מעט מעט עד שנכנסו בעצה להשתעבד בהם באופן שלא יפרו וירבו כמ"ש הנה

עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר 75
אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׂעִיר־ 76
עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר 77
שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן פַּגְעִיאֵל בֶּן־
עָכְרָן: פ
בְּיוֹם עַשְׁתֵּי עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע 78
בֶּן־עֵינָן: קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים 79
וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים
שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת

רויכווערקז. איין שטיער, נעמליך איין יונגעז רינד, איין ווידדער, 75
איין יעהריגעז לאם, צום גאנצאפּפער. איין ציגענבאק צום 76
זינדענאפּפער. צום פריעדענאפּפער, צוויא רינדער, פינף ווידדער, 77
פינף בעקקע, פינף יעהריגע לאממער; דיעזעז וואר דיא גאבע פגעיאל'ס,
זאהן עכרן'ס. אם עלפטען טאגע דער פירסט דער קינדער נפתלי; 78
אחירע זאהן עינן'ס. זיינע גאבע וואר, איינע זילבערנע שיססעל, 79
הונדערט שקל שווער, איינע זילבערנע שאלע, זיעבענציג שקל שווער,
נאך דעם שקל דעז הייליגטהומז; ביידע פאלל דעז פיינסטען ווייצען,

מנחה חדשה.

כתחכמה לו וגו', וא"כ מתחלת השתעבד בהם עד שיצאו ממצרים ק"ל שנ', ולכן הסכימו נשיאי העדה לתת תודה לה' על הוציאו אותם מארץ מצרים, ולפי שזמני ישיבתם היו חלוקים לכן הביאו קרבנותיהם חלוקים כדי שיורו על כל זמן וזמן מזמני ישיבתם, ולפי שהחסד הגדול הי' יציאתם מהשעבוד כמ"ש והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים לכן הקדים בספור הקרבן המורה על ימי השעבוד ואמר קערת כסף אחת שלשים ומאה משקלה כנגד ק"ל שנה שנשתעבדו בהם, ולהיות השבעים הפך ימי השעבוד הזכירם אחריהם ואמר מזרק אחד כסף שבעים שקל כנגד ע' שנה הראשונים שאע"פ שהיו בגלות היו צריכים לתת תודה לה' על יציאתם משם כי היו בארץ לא להם וימי הטובה היו בגלות ימי הרע', וכנגד העשרה בינוניים הביאו כף אחת עשרה זהב

80 בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב
81 מְלֵאָה קְטֹרֶת: פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־
82 אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:
83 וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה
קָרְבַּן אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן: פ
84 זֹאת ׀ חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ מֵאֵת
נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל קַעֲרֹת כֶּסֶף שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה
מִזְרְקֵי־כֶסֶף שְׁנֵים עָשָׂר כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים
85 עֶשְׂרֵה: שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקְּעָרָה הָאַחַת כֶּסֶף

80 מיט אֶהל איינגעריהרט, צום מעהלאָפפער. איין גאָלדענער לעֶפפעל,
81 צעהן שקל שווער, פאָלל רויכווערקס. איין שטיער, נעמליך איין
יונגעס רינד, איין ווידדער, איין יעֶהריגעס לאַם צום גאַנצאָפפער.
82 83 איין ציעגענבאָק צום זינדענאָפפער. צום פֿריעדענסאָפפער צוויא
רינדער, פֿינף ווידדער, פֿינף בעֶקקע, פֿינף יעֶהריגע לעֶממער;
84 דיעזעס וואַר דיא גאַבע אחירע׳ס, זאָהן עינן׳ס. אַלזאָ וואַר דיא
איינווייהונג דעס אַלטאַרס, צור צייט, דאַ ער געזאַלבט וואָרדען,
פֿאָן דען שטאַממפֿירסטען ישראל׳ס; צוועלף זילבערנע שיססעלן, צוועלף
85 זילבערנע טאַססען, צוועלף גאָלדענע לעֶפפעל. יעדע שיססעל הונדערט

מנחה חדשה.

מלאה קטרת, וסך מספר כולם רד"ו, ולפי שיציאתם היו ע"י משה רבינו
ע"ה אדון כל הנביאים ראשונים ואחרונים לכך הקריבו כנגדו הגדול והמשובח
שבקרבנות והוא פר אחד בן בקר, ולפי שנשתתף אהרן קדוש ה' עמו הביאו
כנגדו איל אחד שהוא למטה מן הפר, ולפי שגם מרים אחותם היתה גם היא
מנבאה על יציאתם מן הגלות והיא היתה סבה שנולד משה ובזכותה הי' להם
מים הקריבה כנגדה כבש א' בן שנתו שהוא למטה מן האיל, ולפי שהי' מלך
עז מושל בם שהוא פרעה מלך מצרים כמ"ש יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד
מצרים אשר הציל אתכם מיד פרע' מלך קשה ואומ' קשה הקריבו כנגד יציאתם
מתחת ידו שעיר עזים א' לחטאת וכאלו אמרו בכל זה ברוך ה' אלהי אבותינו
אשר נתן לנו רועים נאמנים כאלה להוציאנו מכור הברזל ממצרים איזה קשה

וְשִׁבְעִים הַמִּזְרָק הָאֶחָד כֹּל כֶּסֶף הַכֵּלִים אַלְפַּיִם
וְאַרְבַּע־מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃ כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים־ 86
עֶשְׂרֵה מְלֵאֹת קְטֹרֶת עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה הַכַּף
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ כָּל־זְהַב הַכַּפּוֹת עֶשְׂרִים וּמֵאָה׃ * מפטיר
כָּל־הַבָּקָר לָעֹלָה שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים אֵילִם שְׁנֵים־ 87
עָשָׂר כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנֵים עָשָׂר וּמִנְחָתָם
וּשְׂעִירֵי עִזִּים שְׁנֵים עָשָׂר לְחַטָּאת׃ וְכֹל בְּקַר 88
זֶבַח הַשְּׁלָמִים עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה פָּרִים אֵילִם
שִׁשִּׁים עַתֻּדִים שִׁשִּׁים כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁשִּׁים

אונד דרייסיג, אונד יעדע שאַלע זיעבענציג שקל שווער; מאַכט דאַז
זילבער דער געפֶעסע צוזאַממען, צוויא טויזענד אונד פיער הונדערט
שקל, נאַך דעם געוויכטע דעז הייליגטהומז. צוועלף גאָלדענע שאַלען, 86
פאָלל רויכווערקז, יעדער צעהן שקל, נאַך דעם געוויכטע דעז הייליג־
טהומז; מאַכט דאַז גאָלד דער שאַלען צוזאַממען הונדערט אונד צוואַנציג
שקלים. אַללע רינדפיעה צום גאַנצענאָפּפער צוזאַממען, צוועלף 87
שטירע, צוועלף ווידדער, צוועלף יעהריגע לעממער, נעבסט איהרעם
אָפּפערמעהלע; אונד צוועלף ציעגענבעקקע צו זינדענאָפּפערן. אַללע 88
רינדפיעה צו פריעדענאָפּפערן צוזאַממען, פיער אונד צוואַנציג שטירע,
זעכציג ווידדער, זעכציג בעקקע, זעכציג יעהריגע לעממער; היערמיט

מנחה חדשה.

ועיד פרע' מלך קס', ולפי שהגאולה השלימה והאמתית היא קבלתם התורה
הנותנת שלום לעליונים ולתחתונים והמקשרת אותם לכך הקריבו לזבח שלמי'
בקר שנים כנגד ב' לוחות הברית והקריבו אילים חמשה ועתדים חמש' כנגד
עשרת הדברות הנכתבות באחת חמשה ובאחרת חמש', והנה מיום חנייתם
על הר סיני עד קבלתם התורה ה' ימים כי ביום ראשון לחדש באו מדבר סיני
וביום השני נתן להם כלי חמד' שבו נברא העולם והיו כל אותן ה' ימי' עיניהם
נשואות למרום ומצפים מתי תבוא להם הגאולה האמתית הזאת, וכאשר קבלו
התור' נתנו לש"י תודה על החסד הגדול ההוא אשר הי' בעיניהם פלא עצום
ואמרו מה טובם של חמשה ימים האלה ומה יופים, והקריבו כנגד החמשה
ימים שהיו מצפים לתשועה ההיא כבשים בני שנה חמש', והנה היו הקרבנות

זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי הִמָּשַׁח אֹתוֹ׃
89 וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ
וַיִּשְׁמַע אֶת־הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפֹּרֶת
אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים וַיְדַבֵּר
ח אֵלָיו׃ פ
1 2 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן
וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֵּרֹת אֶל־מוּל פְּנֵי
3 הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת׃ וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן
אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הֶעֱלָה נֵרֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה

וואַרד דער אַלטאַר איינגעווייהט, נאַכדעם ער געזאַלבט וואָרדען.
89 ווען משה אין דאַז שטיפטצעלט קאַם, מיט איהם צו רעדען, זאָ האָרטע
ער דיא שטיממע, פאָן דעקקעל דער לאַדע דעז צייגניססעז, צווישען
דען ביידען כרובים, העראונטער, זיך מיט איהם אונטעררעדען;
אונד זאָ וואַרד איהם בעפעהל ערטהיילט.
1 2 דער עוויגע רעדעטע מיט משה, אונד שפראַך: רעדע מיט אהרן,
אונד שפריך: ווען דוא דיא לאַמפען אַנצינדעסט, זאָ לאַססע אַללע זיעבען
לאַמפען פאָרוואַרטז, דעם לייכטער געגענאיבער, איהר ליכט ווערפען.
3 אהרן טהאַט אויך אַלזאָ, געגען דיא פאָדערזייטע דעז לייכטערז צינדעט
ער דיא לאַמפען ברעננען, וויא דער עוויגע דעם משה בעפאָהלען

מנחה חדשה.

האלה חבירין על הש"י שהיתה כוונתם כוונה אחד ולכן חזר ומנאן כלל ופרט. ואמר זאת חנוכת המזבח וגו', ואמר שמיום שחנכו את בית ה' שהי' מדבר עם משה מבין שני הכרובים ולא ממקום אחר כי שרתה שכינה במעשה ידיהם, והש"י ינחנו במעגלי צדק למען שמו.

בהעלתך · הנה סמיכות הפרשיות האלה ידוע ואחר שהזכיר חנוכת הנשיאים כי הוצרך להזכיר מה שלא הזכיר בעשיית המשכן מדיני ההדלקה, ומה שלא הזכיר בפ' במדבר סיני מדיני הלויים; ואמר בהעלתך את הנרות אל מול פני המנורה וגו' ר"ל שכשידליק את הנרות שיכוין שיהיו הפתילות נתונות בנרות ופונות אל מול פני המנורה ואח"כ ידליקם ולא שידליק הפתילות בידו או שיהיו פיות הנרות פונות לצד אחר בשעת ההדלקה ואח"כ יחזירם אל

יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה מִקְשָׁה זָהָב 4
עַד־יְרֵכָהּ עַד־פִּרְחָהּ מִקְשָׁה הִוא כַּמַּרְאֶה
אֲשֶׁר הֶרְאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־
הַמְּנֹרָה׃ פ
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ קַח אֶת־הַלְוִיִּם 5 6
מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְטִהַרְתָּ אֹתָם׃ וְכֹה־תַעֲשֶׂה 7
לָהֶם לְטַהֲרָם הַזֵּה עֲלֵיהֶם מֵי חַטָּאת וְהֶעֱבִירוּ
תַעַר עַל־כָּל־בְּשָׂרָם וְכִבְּסוּ בִגְדֵיהֶם וְהִטֶּהָרוּ׃

האַטטע. דער לייכטער אַבער וואַר פֿאָלגענדער געשטאַלט גע: 4
אַרבייטעט: ער וואַר פֿאָן גאָלדע, אויז איינעם שטיקקע געטריבען,
פֿאָן שאַפֿט ביז בלומע וואַר ער אויז איינעם שטיקקע; וויא דאַז מאָדעלל,
וועלכעז דער עוויגע דעם משה געצייגט, זאָ האַט ער דען לייכטער
פֿערפֿערטיגען לאַססען. פֿערנער רעדעטע דער עוויגע מיט משה 5.
אונד שפּראַך: נימם דיא לוים אויז דען קינדערן ישראל'ס, אונד 6
רייניגע זיא. דיעזעז אַבער זאָללסט דוא מיט איהנען פֿאָרנעהמען, 7
אום זיא צו רייניגען: בעשפּרענגע זיא מיט ענטזינדיגונגזוואַססער;
(נאָכהער אַבער) לאַס זיא מיט איינעם שערמעססער זיך איהרען גאַנצען
לייב אַבשעערען, אונד איהרע קליידער וואַשען, זאָ זינד זיא ריין.

מנחה חדשה.

יזל כני המנורה כי הנרות לא היו מגוף המנורה כשאר איברים כמו שהוזכר במקומו, והג' הי' זה כן לפי שבשבעת הנרות הם להעיר על מציאות דבר שלם ועצום מאד והם ז' עיני ה' המשוטטות בכל הארץ אשר לא הוצרכו לשום תיקון אחר מציאותם אבל נבראו בקומתם ובשלימותם, ואילו הדליק את הנרות ואח"כ תיקן בהם תיקון מה יורה זה בלי ספק על שנבראו חסרים ואח"כ הוצרכו לתיקון וזה חסרון גדול בנברא ובבורא ית' וית' מכל חסרון כי מה שעלה במחשבתו הוא שהיה והוא שיה' לעולמים וכל מה שברא הקב"ה בעולמו ברא על התכונה היותר שלמה שאיפשר לה להבראות. ופי' אל מול פני המנורה פי' הרב שהכוונה לאחורי המנורה כי פני המנורה היו ש פני הכהן בכניסתו. ולא הבינותי זה כי לא ידעתי מה צורה הית' במנורה עד שיודע לי בה שזה פנים וזה אחור זולתי פי הנרות שהבראה שהמקום אשר יפנו אליו שראוי שיקרא פנים, והנה כפי דבריו לאחוריה שהוא לצד קדש הקדשים,

8 וְלָקְחוּ פַּר בֶּן־בָּקָר וּמִנְחָתוֹ סֹלֶת בְּלוּלָה
בַשָּׁמֶן וּפַר־שֵׁנִי בֶן־בָּקָר תִּקַּח לְחַטָּאת׃
9 וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְהַלְתָּ
10 אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם
לִפְנֵי יְהוָֹה וְסָמְכוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְדֵיהֶם
11 עַל־הַלְוִיִּם׃ וְהֵנִיף אַהֲרֹן אֶת־הַלְוִיִּם תְּנוּפָה
לִפְנֵי יְהוָֹה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לַעֲבֹד
12 אֶת־עֲבֹדַת יְהוָֹה׃ וְהַלְוִיִּם יִסְמְכוּ אֶת־יְדֵיהֶם

8 זיא נעהמען פֿערנער איין שטיערקאַלב, נעבסט דעם דאַצו געהאָריגען
וועהלאָפפֿער, פֿאָן פֿיינסטען ווייצענמעהלע, וויט עָהל איינגעריהרט,
9 אונד נאָך איין צווייטעס שטיערקאַלב צום זינדענאָפפֿער. דאַ לאַססעסט
אַלסדאַן דיא לויס הינטרעטען פֿאָר דאַז שטיפֿטצעלט, אונד דיא גאַנצע
10 געמיינע דער קינדער ישראל'ס זיך פֿערזאַממלען. ווען נון דיא לויס הינ
קאָממען פֿאָר דעם עוויגען, זאָ לעגען דיא קינדער ישראל'ס איהרע
11 הענדע אויף זיא. אונד נאַכדעם אהרן דיא לויס, צום צייכען, דאַס
זיא פֿאָן דען קינדערן ישראל'ס אַבגעזאָנדערט זיין זאָללען, פֿאָר דעם
עוויגען דיא ווענדונג מאַכען לעסט, זאָללען זיא דיען דיענסט דעס
12 עוויגען געווידמעט זיין. דיא לויס לעגען נאָכהער איהרע הענדע אויף

מנחה חדשה.

ועוד קשיא לי שהרי בפירוש אמרה התור' ועשית את נרותיה שבעה והעלה את נרותי' והאיר אל עבר פניה ולא יתכן לומר שעבר פניה הוא האחורים, והכ' אהרן הבין ודקדק בענין הנכבד הזה ועשה כמו שהוזהר ותיקן הנרות על מתכונתם ונתן בהם הפתילות ואח"כ הדליקם באופן שכשהדליקו אותם האירו אל מול פני המנור' ולא לצד אחר כמ"ש ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה נרותי' כאשר צוה ה' את משה וחז"ל להגיד שבחו של אהרן שלא שינה, וכוונתם בזה לומר כי כשהבין אהרן כוונת הענין הנכבד הזה הקפיד עד מאד שלא לשנות דבר גדול וקטן בענין הגדול הזה שלא לתת חסרון בשלם, ומה שהביא בכאן וזה מעשה המנורה וגו' הוא שלא תאמר מאחר שנתבאר מן הענין הזה בהכרח שהנרות היו נפרדים מן המנורה שאולי ג"כ שאר איברים היו נפרדים לכך נאמר וזה מעשה המנורה וגו', וא"ת שאין הפי' הזה מוכרח שלא נתבאר כאן שהנרות נפרדות א"כ קשאלך והודיעני למה יאמר בהעלותך

עַל רֹאשׁ הַפָּרִים וַעֲשֵׂה אֶת־הָאֶחָד חַטָּאת
וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה לַיהוָה לְכַפֵּר עַל־הַלְוִיִּם:
13 וְהַעֲמַדְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי אַהֲרֹן וְלִפְנֵי בָנָיו
14 וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לַיהוָה: וְהִבְדַּלְתָּ אֶת־
הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם: ג
15 וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד
16 וְטִהַרְתָּ אֹתָם וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה: כִּי נְתֻנִים
נְתֻנִים הֵמָּה לִי מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת פִּטְרַת
כָּל־רֶחֶם בְּכוֹר כֹּל מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַחְתִּי אֹתָם

דען קאָפּף דער שטיערע, אונד מאַן בריגגט דעם איינען צו עהרען,
איינעס זינדענאָפּפער, אונד איינען צום גאַנצענאָפּפער, אום דיא
לויס צו פערזאָהנען. דוא שטעללסט דיא לויס פאָר אהרן אונד פאָר
13 זיינע זאָהנע, אונד לאַססעסט זיא איינע וועגדונג מאַכען, צו דעם
עוויגען צו ווידמען. דאַדורך ווערדען דיא לויס פאָן דען קינדערן
14 ישראל'ס אַבגעזאָנדערט, אונד זינד מיין אייגען. דיא לויס זאָללען
15 הערנאַך אין דאַז שטיפטזעלט געהען, איהרען דיענסט אַנצוטרעטען,
זאָבאַלד דוא זיא גאַנץ רייניגען אונד מיט איהנען איינע וועגדונג מאַכען
לאַססען. דען זיא זינד מיר געשענקט, אויז דען קינדערן ישראל'ס מיר
16 געשענקט, אונד איך האַבע זיא אַנגענאָממען פיר אַללע ערסטגעבורענע
דעז מוטטערלייבעז, פיר אַללעז ערסטגעבאָרענע אונטער דען קינדערן

מנחה חדשה.

את הנרות אל מול פני המנורה כי אין היות הנרות מאירות אל מול פני המנורה
תלוי בהדלקה אבל הוא תלוי בעשיית המנורה כי במקום אשר נתנו הנרות
אן לפניה אן לאחוריה שם ידליק הכהן, אלא הפי' הוא כמ"ש פירשו הש"י
שבשידליק את הנרות שידליקם באופן שיהיו מאירים אל מול פני המנורה כי
אן פרודות מלמעלה; והזכיר כאן ענין הלוים מאחר שהזכיר קצת מעבודת
הכהנים להיותם צריכים להם לעבוד עבודתם ולשאת את משאם. ואמר
קח את הלוים מתוך בני ישראל ר"ל שכל עדת ב"י חייבים בעבודתי ואת
ומוטלת היא עליהם ואני לוקח מכללם שבט לוי בלבד, ואמר שיטהרם ויקדשם
ויתנה עליהם לטהרם לפי שעדיין לא למדו ענין הטהרה ולא הי' להם אפר

17 לִי׃ כִּי לִי כָל־בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה
בְּיוֹם הַכֹּתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי
18 אֹתָם לִי׃ וָאֶקַּח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בְּכוֹר בִּבְנֵי
19 יִשְׂרָאֵל׃ וָאֶתְּנָה אֶת־הַלְוִיִּם נְתֻנִים ׀ לְאַהֲרֹן
וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֹהֶל מוֹעֵד וּלְכַפֵּר עַל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף בְּגֶשֶׁת
20 בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֹּדֶשׁ׃ וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
וְכָל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לַלְוִיִּם כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה

17 ישראל'ס. דען אַללע ערסטגעבאָרנע אונטער דען קינדערן ישראל'ס,
פאָן מענשען אונד פיעה, געהאָרט מיר צו; אַלז איך אין לאַנדע מצרים
אַללע ערסטגעבאָרנע שטערבען ליעס, האַבע איך זיא מיר געהייליגט.
18 נון נעהמע איך דיא לויס אַן, פיר אַללע ערסטגעבאָרנע אונטער דען
19 קינדערן ישראל'ס. אונד געבע דיעזע לויס ווידערום דעם אהרן
אונד זיינען זאָהנען צום געשענק, אויז דען קינדרן ישראל'ס, דאַס זיא
אַנשטאַטט דער קינדער ישראל'ס דען דיענסט ביים שטיפטזעלטע
פערזעהען, אונד אַלז איין לאָזעגעלד פיר זיא זיין מאָגען, דאַמיט דיא
קינדער ישראל'ס זיך קיינע שטראַפע צוציעהען, ווען זיא זיך דעם
20 היילגטהומע נאָהערטען. משה, אהרן אונד דיא גאַנצע געמיינע
דער קינדער ישראל'ס נאַהמען דיעזע מיט דען לויס פאָר, וויא דער

מנחה חדשה.

פרה עד היום הזה כי זה הי' תכף להקמת המשכן וסמוך לו וכל ישרא' עדיין לא הוטהרו מטומאתן. ואמר שיסמכו את ידיהם על הלוים כדרך שסומכין על קרבנו לומר הנה ככנסו הלוים במקומנו ואנחנו סומכים עליהם לעבו' העבודה המוטלת עלינו, ולב"א שיניפו הלוים תנופה מאת בני ישראל כאלו החזיק בהם וקבלם מאת ב"י ומאותה שעה יהיו לעבוד את עבודת ה', ואח"כ יקריבו קרבנם להתקרב לה', ואחר הקרבן חזר לומר שיעמיד את הלוים לפני אהרן ולפני בניו ושיניף אותם תנופה פעם שנית, ואמר שאחר התנופה הזאת השנית יבואו הלוים לעבוד את עבודתם בא"מ ושיניף אותם תנופה פעם שלישית; והנה השלש תנופות הללו היו מוכרחות לפי שהתנועות הללו

יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה לַלְוִיִּם כֵּן־עָשׂוּ לָהֶם בְּנֵי
21 יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּתְחַטְּאוּ הַלְוִיִּם וַיְכַבְּסוּ בִּגְדֵיהֶם
וַיָּנֶף אַהֲרֹן אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וַיְכַפֵּר
22 עֲלֵיהֶם אַהֲרֹן לְטַהֲרָם׃ וְאַחֲרֵי־כֵן בָּאוּ הַלְוִיִּם
לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי אַהֲרֹן
וְלִפְנֵי בָנָיו כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה עַל־
23 הַלְוִיִּם כֵּן עָשׂוּ לָהֶם׃ ס וַיְדַבֵּר יְהוָה
24 אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ זֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם מִבֶּן חָמֵשׁ
וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה יָבוֹא לִצְבֹא צָבָא בַּעֲבֹדַת

עוויגע דעם משה אין אנזעהונג דער לויס בעפאהלען, זא טהאטען
21 איהנען דיא קינדער ישראל'ס   דיא לויס ענטזינדיגטען זיך, אונד
וואשען איהרע קליידער; אהרן וועבטע זיא פאר דעם עוויגען זיך
ווענדען, אויך פערזאהנטע זיא אהרן צו איהרער פאללינגען רייניגונג.
22 הערנאך גינגען דיא לויס היין, איהר אמט אין דעם שטיפטזעלטע
אבלוטרעטען, אין געגענווארט אהרן'ס אונד זיינער זאהנע; וויא דער
עוויגע דעם משה אין אנזעהונג דער לויס בעפאהלען האטטע, זא ווארד
23 זיא איהנען פאללבראכט.   דער עוויגע רעדעטע פערנער מיט משה,
24 אונד שפראך: דיעזעס איזט אין אנזעהונג דער לויס נאך צו בעאבאכ־
טען; ווער פינף אונד צוואנציג יאהר אלט איזט, דער איזט טיכטיג צום

מנחה חדשה.

היו כמו קנין בין הקונה והמוכר, ולכן התנופה הראשונה היתה בקחתו אותם
מאת בני ישראל שהם המוכרים והנותנים אותם תחת בכוריה', והשניה היתה
בעמדם לפני אהרן ולפני בניו לפי שאחר שהחזיק בהם הש"י חזר הוא ונתנם
לאהרן ולבניו והיו צריכים הכהנים להתחזק בהם, והשלישית היתה בבואם
לעבוד את עבודתם בא"מ לפי שהלוים לא היו עובדים לישראל אחיהם ואין
להם יכולת להקריבם לש"י אלא לרצונם ולכן היו צריכים להקנות הם את
עצמם בהכנסם לעבודה ההיא ולכן חזר לומר כנותן סבה למה שאמר למעלה
כי נתונים נתונים המה לי מאת ב"י ולכן החזקתי בהם בקחתי אותם מאת
ב"י, ירצה שלקחם תמורת הבכורות, וחזר לומר ואתנה את הלוים נתונים

25 אֹהֶל מוֹעֵד׃ וּמִבֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצְּבָא
26 הָעֲבֹדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד׃ וְשֵׁרֵת אֶת־אֶחָיו בְּאֹהֶל
מוֹעֵד לִשְׁמֹר מִשְׁמֶרֶת וַעֲבֹדָה לֹא יַעֲבֹד כָּכָה
ט תַּעֲשֶׂה לַלְוִיִּם בְּמִשְׁמְרֹתָם׃ פ שלישי
1 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְמִדְבַּר־סִינַי בַּשָּׁנָה
הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן
2 לֵאמֹר׃ וְיַעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפָּסַח בְּמוֹעֲדוֹ׃
3 בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר־יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעַרְבַּיִם
תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמֹעֲדוֹ כְּכָל־חֻקֹּתָיו וּכְכָל־מִשְׁפָּטָיו

25 דיענסט בייא דער ארבייט דעז שטיפטזעלטז. אונד פֿאן דעם פֿונפֿציג
יאהר אן אבער, געהט ער אויז פֿאן דיענסטע דער ארבייט, אונד
26 פֿעררילטעט אלזא ניכט מעהר. ער הילפֿט צוואר נאך זיינען ברידערן,
ביים שטיפֿטזעלט דיא אויפֿזיכט צו האבען, ארבייט אבער פֿעררילטעט
ער ניכט מעהר; אזא זאללסט דוא עז, אין אנזעהונג דער לויס, האלטען,
1 בייא איהרען אמטע. פֿערנער רעדעטע דער עוויגע מיט משה,
אין דער וויסטע סיני, אים ערסטען מאנאטע דעז צווייטען יאהרז נאך
2 איהרען אויזגאנגע אויז דעם לאנדע מצרים, אונד שפראך:. דיא
קינדער ישראל'ס זאללען דאז פסח פֿעררילטען, צור געזעצטען צייט.
3 אם פֿירצעהנטען טאגע דיזעז מאנאטז, צווישען בייצען אבענדען
זאללט איהר עז פֿעררילטען, צור בעשטיממטען צייט, נאך אללען געזעצען
אונד פֿארשריפֿטען דעסזעלבען, מוסט איהר עז פֿעררילטען.

מנחה חדשה.

לאהרן וגו', ולכך חזרו להכיף אותם פעם שנית וחזר לומר לעביד את עבודת
ה' ולכפר על ב"י וגו' ולכך התחזקו פעם שלישית כי לא תעלה להם העבודה
ההיא אם לא תהי' לרצון, ולכך חזרו הם להקנו' את עצמם לאותה העבודה
ולהיותם תחת יד הכהני', ולפי שעבודת הקדש הוא דבר יקר עד מאד וצריכין
ליזהר שלא לנהוג בו שום קלות ראש כלל לכך צוה שלא יכנסו לעבוד העבודה
המוטלת עליהם זולתי מבן חמש ועשרים ומעלה שכבר יהיו שלימים בדעתם,
אבל שאר עבודות שאינן מוטלות עליהם כי אם לסייע אחיהם הלוים או
הכהנים בכל מה שיאמרו להם לסייעם היו באים גם מבן עשרים שנה ומעלה
יהי' זה להם כדי לחנכם וללמדם סדר עבודתם על נכון, ולכן זאת אמר

תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ׃ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשֹׂת
הַפָּסַח׃ וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה
עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבַּיִם בְּמִדְבַּר סִינָי
כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל׃ וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ
אָדָם וְלֹא־יָכְלוּ לַעֲשֹׂת־הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא
וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אַהֲרֹן בַּיּוֹם הַהוּא׃
וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הָהֵמָּה אֵלָיו אֲנַחְנוּ טְמֵאִים
לְנֶפֶשׁ אָדָם לָמָּה נִגָּרַע לְבִלְתִּי הַקְרִיב אֶת־

משה בעפֿאהל דען קינדער ישראל'ס, דאַז פסח צו פֿייערן. אונד 5
זיא טהאַטען עס, אַם פֿיערצעהנטען טאַגע דעז ערסטען מאָנאַטס,
צווישען ביידען אַבענדען, אין דער וויסטע סיני; וויא דער עוויגע
דעם משה בעפֿאָהלען, זאָ מאַכטען עס דיא קינדער ישראל'ס. נון
וואַרען איינגע לייטע אונטער איהנען, דיא זיך אַן איינעם לייכנאַמע
פֿערונרייניגט האַטטען, אונד אַן דעמזעלבען טאַגע דאַז פסח ניכט
מיט פֿייערן קאָננטען; דיעזע מאַננער טראַטען אַן דעמזעלבען
טאַגע פֿאָר משה אונד פֿאָר אהרן. אונד שפראַכען צו איהם: וויר זינד
יעצט דורך איינען לייכנאַם פֿערונרייניגט, וואַרום זאָללען וויר אַבער
דעסוועגען געריננגער זיין, אונד דאַז אָפּפֿער דעז עוויגען ניכט צורגע

מנחה חדשה.

ללוים מבן חמש ועשרים שנה ומעלה יבוא לצבא צבא בעבודת א"מ ר"ל שיבוא
למנות בכלל העובדים בעבודת א"מ ולהיותו ראוי לעבוד עבודתו כשאר אחיו
הלוים, אבל מה שנזכר אח"כ בנסוע הדגלים למנותם מבן שלשים שנה ומעלה
הי' בענין עבודת משא לפי שאלו היו צריכים כובד ראש יותר מן הראשונים לפי
שכל כלי הקדש פנימיים ומצוניים היו בידם, ואע"פ שהיו מכוסין היו צריכין
לשאת אותם באימה גדולה ויראה, ולכן תמצא שמנאם דוד מבן שלשים שנה
לכל עבודה אמורה כמ"ש ויספרו הלוים מבן שלשים שנה ומעלה וגו' מאלה
לנצח על מלאכת בית ה' וגו' ושוטרים ושופטים ששת אלפים וד' אלפים שוערים
וד' אלפים מהללים לה' (דה"א כ"ג) ואמר בסמוך לזה בזה הענין בעבודת אלה

8 קָרְבַּן יְהוָה בְּמֹעֲדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם מֹשֶׁה עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה מַה־יְצַוֶּה יְהוָה
לָכֶם׃ פ

10 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי־יִהְיֶה טָמֵא ׀ לָנֶפֶשׁ
אוֹ בְדֶרֶךְ רְחֹקָה לָכֶם אוֹ לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה
11 פֶסַח לַיהוָה׃ בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר
יוֹם בֵּין הָעַרְבַּיִם יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל־מַצּוֹת וּמְרֹרִים
12 יֹאכְלֻהוּ׃ לֹא־יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְעֶצֶם

געזעטצטען צייט מיט דען איבריגען קינדערן ישראל'ס ברינגען קאָננען?
8 משה אַנטוואָרטעטע איהנען: האַררעט! איך וויל פֿערנעהמען, וואַס
9 דער עוויגע אייערענטוועגען געביעטען ווירד. דער עוויגע אַבער
10 שפּראַך צו משה, וויא פֿאָלגט: רעדע מיט דען קינדערן ישראל'ס,
אונד זאָגע איהנען: ווען יעמאַנד פֿאָן אייך, יעצט אָדער אין קינפֿטי־
גען צייטען, דורך בעריהרונג איינער לייכע אונריין געוואָרדען, אָדער
אויף איינער ווייטען רייזע איזט, אונד דעם עוויגען צו עהרען דאַז פּסח
11 פֿעררינטען מאָכטע: דאַז זאָלל מאַן עז אים צווייטען מאָנאַטע, אַם
פֿיערצעהנטען טאַגע, צווישען דען ביידען אַבענדען פֿעררינטען,
אונד מיט אונגעזייערטען בראָדטע אונד ביטטערן קרייטערן עססען.
12 מאַן זאָלל ניכטס דאַפֿאָן ביז אויף דען אַנדערן מאָרגען שטעהען לאַססען,

מנחה חדשה.

בני לוי וגו' לפקודיהם וגו' מבן עשרים שנה ומעלה, ואמר בטעם למה מנו בני
לויה שמנו מבן עשרים כי אמר דוד הניח ה' אלהי ישראל לעמו וישכון בירושלים
עד לעולם, וגם ללוים אין לשאת את המשכן ואת כל כליו לעבודתו, כי בדברי
דוד האחרונים המה מספר בני לוי מבן עשרים שנה ומעלה, וא"כ הנה אמר
לך בביאור שמנו מבן שלשים שנה לכל עבודה קשורה ולשאת את המשכן ואת
כל כליו, ומה שמנו מבן כ' הוא לסבת שלא היו צריכין עוד לשאת את המשכן,
ומה שמנו לעבודת הקדש מבן כ' שנה ומעלה ולא מבן כ"ה כמו שציותה התורה
הוא כדי להכנס בסיוע אחיהם הכהנים והלוים בעבודות המוטלות עליהם
ובעבודות שאינן מוטלות עליהם כמו שנתן הטעם במקום יאמר כי מעמדם

לֹא יִשְׁבְּרוּ־בוֹ כְּכָל־חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ׃
וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־הוּא טָהוֹר וּבְדֶרֶךְ לֹא־הָיָה 13
וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא
מֵעַמֶּיהָ כִּי ׀ קָרְבַּן יְהוָֹה לֹא הִקְרִיב בְּמֹעֲדוֹ
חֶטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא׃ וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר 14
וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָֹה כְּחֻקַּת הַפֶּסַח וּכְמִשְׁפָּטוֹ
כֵּן יַעֲשֶׂה חֻקָּה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר וּלְאֶזְרַח
הָאָרֶץ׃ ס רביעי וּבְיוֹם הָקִים אֶת־ 15
הַמִּשְׁכָּן כִּסָּה הֶעָנָן אֶת־הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל הָעֵדֻת

אויך קיין ביין דאראן צערברעכען; נאך אללען געזעצען דעז פסח'ס
זאלל מאן דאמיט פערפאהרען. איזט אבער יעמאנד ריין, אויך ניכט 13
אויף דער רייזע, אונד אונטערלאסט דעננאך דאס פסח צו מאכען, זא
זאלל דיעזעלבע פערזאן אויז איהרער נאטיאן אויזגעראטטעט ווערדען,
ווייל זיא דאס אפפער דעז עוויגען ניכט צור געזעטצטען צייט דארגעבראכט
האט, דיעזעלבע מאן האט פיר זיינע זינדע צו ביסען. ווען איין 14
רעליגיאנספערוואנדטער זיך בייא אייך אויפהאלט, אונד דאס פסח
יט מאכען וויל, זא מוס ער עז נאך דעם געזעצע אונד דער פאר־
שריפט דעז פסח'ס האלטען; איהר האבט איינערלייא געזעטץ, פיר דען
רעליגיאנספערוואנדטען אונד איינגעבארנען דעז לאנדעס. אלז דיא 15
וואהנונג אויפגעריכטעט ווארד, בעדעקקטע דיא וואלקע דיא וואהנונג,

מנחה חדשה.

ני בני אהרן וגו׳ ותמלא שם עבודות שהיו הלוים חייבים בהם ועבודות שאינם
חייבים בהם כמ״ש שם רק הכהנים היו למעט ולא יכלו להפשיט את כל העולות
ויחזקום אחיהם הלוים עד כלות המלאכה, אבל העבודה המוטלת על הלוים
לא היו כהנים לעשותה לבדם פחות מבני חמש ועשרים, ומה שלא נזכרו שם
בדברי דוד הוא לפי שהדבר פשוט בדברי התורה שאמר זאת אשר ללוים מבן
כ״ה שנה ומעלה יבוא לצבא צבא שר״ל יבוא למנות בכלל המובאים בעבודת
א״מ ולא הזכיר דוד זולתי דבר מחודש שלא בא בתורה מבואר, ומה שהזכיר
בני שלשים והנם מבוארים בתורה הוא לפי שלא הוזכרו בתורה כ״א לעבודת
משא ופי׳ דוד שה״ה לכל עבודה חמורה.

וּבָעֶרֶב יִהְיֶה עַל־הַמִּשְׁכָּן כְּמַרְאֵה־אֵשׁ עַד־
16 בֹּקֶר׃ כֵּן יִהְיֶה תָמִיד הֶעָנָן יְכַסֶּנּוּ וּמַרְאֵה־אֵשׁ
17 לָיְלָה׃ וּלְפִי הֵעָלֹת הֶעָנָן מֵעַל הָאֹהֶל וְאַחֲרֵי
כֵן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבִמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכָּן־
18 שָׁם הֶעָנָן שָׁם יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ עַל־פִּי יְהוָה
יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ כָּל־יְמֵי
19 אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ׃ וּבְהַאֲרִיךְ
הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים וְשָׁמְרוּ בְנֵי־
20 יִשְׂרָאֵל אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה וְלֹא יִסָּעוּ׃ וְיֵשׁ

איבער דעם געצעלטע דעז צייגניסעז, אונד אַבענדז וואַר עז איבער דער
16 וואָהנונג וויא פֿייערגלוט, ביז דעז מאָרגענז. זאָ וואַר עז בעשטענ־
דיג, דיא וואָלקע בעדעקטע זיא, אונד דעז נאַכטז וואַר פֿייערגלוט.
17 זאָ וויא זיך דיא וואָלקע פֿאָן דעם געצעלטע ערהאָב, בראַכען דיא
קינדער ישראל'ס אויף אונד וואָ זיך דיא וואָלקע ניעדערליעס, דאַ
18 רוהעטען זיא אויך. אויף בעפֿעהל דעז עוויגען בראַכען דיא קינדער
ישראל'ס אויף, אונד אויף בעפֿעהל דעז עוויגען רוהעטען זיא; זאָ
לאַנגע נעמליך דיא וואָלקע איבער דער וואָהנונג בליעב, לאַ־
19 גען זיא שטילע. בליעב דיא וואָלקע לאַנגע צייט איבער דער
וואָהנונג, זאָ ריכטעטען זיך דיא קינדער ישראל'ס נאַך דעם
20 אַנגעדייטען דעז עוויגען, אונד לאַגען ניכט וויטער. בֿווײלען

מנחה חדשה.

והנה סמך לזה ענין פסח ראשון ופסח שני להיותו באותו הפרק עצמו כמ"ש בשנה השנית וגו', ואמר שהיו גם אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם אשר לא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא, וא"כ יראה שאלו הי' הפסח ביום שלאחר היום ההוא שיוכלו לעשות הפסח, וא"כ היה ז' שלהם יום י"ד והיו טמאים בשעת זביחה וטהורים בשעת אכיל', ולכא"ל שהיו האנשים האלה מישאל ואלצפן שנטמאו בהוצאת אחיה' מאת פני הקדש שהי' זה ביו' השמיני למלואים שהשביעי שלהם הי' ביום י"ד; והנ' האנשים האלה בחכמתם ובטוב שכלם אמרו למשה למ' נגרע וגו' כלומר הנה יש ללמוד מדבריך שאמרת לנו לעשות הפסח במועדו ב' ענינים, הא' שהטמא בשעת זביח' שלא יאכל בו בשעת אכיל' שהרי התורה

אשר יהיה הענן ימים מספר על־המשכן על־
21 פי יהוה יחנו ועל־פי יהוה יסעו: ויש אשר יהיה
הענן מערב עד־בקר ונעלה הענן בבקר
22 ונסעו או יומם ולילה ונעלה הענן ונסעו: או־
ימים או־חדש או־ימים בהאריך הענן על־
המשכן לשכן עליו יחנו בני־ישראל ולא
23 יסעו ובהעלתו יסעו: על־פי יהוה יחנו ועל־פי

בלייבט דיא וואלקע נור וועניגע טאגע איבער דער וואהנונג; זא וויא
זיא אויף בעפעהל דעס עוויגען רוהטען, זא ברעכען זיא אויך אויף דעסן
21 בעפעהל ווידער אויף. יא, צוווילען בלייבט דיא וואלקע נור פאן
אבענד ביז צום מארגען אן איינער שטעללע, זא וויא זיא זיך דעס מאר־
גענס ערהאב, זא ברעכען זיא אויף; אדער זיא בלייבט טאג אונד נאכט,
22 אונד דאן ערהאב זיא זיך, אונד זיא ברעכען אויף. אדער צוויא טאגע,
אדער איין מאנאט, אדער אויך איין גאנצעס יאהר, זא לאנגע דיא וואל־
קע פארטפאהר איבער דער וואהנונג צו רוהען, לאגען דיא קינדער
ישראל'ס שטיללע, אונד לאגען ניכט וייטער; אונד נאכמאהל זיא זיך ער־
23 הוב, ברעכען זיא אויף. אויף בעפעהל דעס עוויגען לאגען זיא שטיללע,

מנחה חדשה.

קבעה לה מועד לזביחה בין הערבים וקבעה לו מועד לאכילה כל הלילה שאמרה לא ישאירו ממנו עד בקר, ומועד הזביחה כבר נדחה שעדיין לא עלתה לנו טהרה, והנה מי שנדחה מפסח ראשון שיש לו תקנה לעשות פסח שני שכן הדעת נותן מאומרך לעשות הפסח במועדו שירא' שם פסח שני אלא שמניה מן המובחר לעשותו במועדו, עתה פרש לנו דבריך ואמור לנו למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה' במועדו פרש לנו דבריך ואם נוכל להבין אם כונתך היתה באומרך במועדו במועד האכילה ולא נחוש למועד הזביח', או שהרצון במלת במועדו שיעש' במועדו ואם עבר זמנו בטל קרבנו; והנ' אדון הנביאי' בראותו חכמתם הנפלאה לא פסק להם הדין בעצמו והוצרך להמלך בגבורה ואמר להם עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם, ונצטוו לעשות פסח שני ונתגלגל זכות ע"י זכאי.

וסמך לזה ענין נסעם ע"י עמוד הענן כי זהו מקומה של פרש' זו ושל אחרי'. ואמר שביו' הקים את המשכן כסה הענן את המשכן, ונתקשה לרב האיך כסה הענן את המשכן מבלי הקריב שום קרבן כי לא תשרה שכינ' על ישרא' זולתי ע"י הקרבנות, ולכן פי' וביום הקים את המשכן מכל וכל שהוא ביום השמיני

יְהוָה יִסָּעוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה שָׁמָרוּ עַל־פִּי
י יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃ פ
1/2 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ עֲשֵׂה לְךָ שְׁתֵּי
חֲצוֹצְרֹת כֶּסֶף מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה אֹתָם וְהָיוּ לְךָ
3 לְמִקְרָא הָעֵדָה וּלְמַסַּע אֶת־הַמַּחֲנוֹת׃ וְתָקְעוּ בָּהֵן
וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ כָּל־הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃
4 וְאִם־בְּאַחַת יִתְקָעוּ וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ הַנְּשִׂיאִים

אונד אויך בעפעהל דעססעלבען זעטצטען זיא איהרען צוג פארט ; זיא
ריכטעטען זיך פאלגליך נאך דעם אנדייטען דעס עוויגען, וויא דערז
זעלבע דורך משה פעראָרדנעט האטטע.
1/2 דער עוויגע רעדעטע פערנער מיט משה, אונד שפראך: לאס דיר
צווייא זילבערנע טראמפעטען מאכען, פאן געטריעבענער ארבייט
זאללסט דוא זיא פערפערטיגען לאססען ; דיעזע זאללען דיר דיענען
ביים צוזאממענבערופען דער געמיינע אונד ביים אויפברוכע דער
3 לאגער. ווען אין ביידע געשטאססען ווירד, זא פערזאממעלט זיך דיא
גאנצע געמיינע בייא דיר פאר דעם איינגאנגע דעס שטיפטזעלטעס.
4 ווירד נור אין איינע געשטאססען, זא קאממען דיא פירסטען, דיא

מנחה חדשה.

אחר עבור ז' ימי המלואים ואחרי עשותו קרבנו וקרבן העם, כי כל ז' ימי
המלואים הי' מקים ופורק וביום השמיני הוקם ועמד על עמדו ; ולא ירא' כן
ממשמעות וביום הקים, ולכן יש לפרש הכתוב כמשמעו שביום הקים את המשכן
כסה הענן את המשכן והי' הענן קשור על המשכן כל ז' ימי המלואים וביום
הח' שרתה עליהם שכינה כמו שאמר כי היום ה' נראה אליכם וקבלו כל עדת
ישראל ביום ההוא פני שכינה כמו שקבלוה במתן תורה או שהרגישו בבוא הכבוד
במה שיצא' אש מלפני ה' ואכל' על המזבח את העול' גו' וירא כל העם וירנו גו'.
והנה צוה הש"י שיעשה ב' חצוצרות כסף, והנה היו החצצרות האלה למשה
למקרא העדה ולמסע את המחנות, ולכן אז"ל שהחצצרות האלה נגנזו במיתת
משה ודרשו זה מהקהל כי את העם ע"י שליח כי אין שלטון ביום המות, וא"כ
על כרחנו הוכרחנו לומר שמה שאמר והיו לכם לחקת עולם לדורתיכם וביום
שמחתכם ובמועדיכם וגו' שהיו חצוצרות אחרות, אבל לפי הפשט על החצצרות
האלה הוא מדבר כי היו למקרא העדה ולא נתן משה רשות לזולתו להקהיל את
הקהל ע"י חצצרות כמ"ש והיו לך למקרא העדה ולא לזולתך למקרא העדה,

רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל׃ וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה וְנָסְעוּ 5
הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים קֵדְמָה׃ וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה 6
שֵׁנִית וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים תֵּימָנָה תְּרוּעָה
יִתְקְעוּ לְמַסְעֵיהֶם׃ וּבְהַקְהִיל אֶת־הַקָּהָל 7
תִּתְקְעוּ וְלֹא תָרִיעוּ׃ וּבְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים יִתְקְעוּ 8
בַּחֲצֹצְרוֹת וְהָיוּ לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם׃
וְכִי־תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם עַל־הַצַּר הַצֹּרֵר 9

אָבערסטען פֿעלדהעררן ישרא'ס בייא דיר צוזאמען. ווען איהר אבר גע- 5
בלאזען ווירד, ברעכען דיא לאגער אויף, דיא געגען מארגען ליעגען.
ווען מאן צווייטענמאל לערם געבלאזען ווירד, זא ברעכען דיא לאגער 6
אויף, דיא געגען זידען ליעגען. בייא דעם אויפברוכע ווירד אללייט
לערם געבלאזען. ווען אבער איינע פֿערזאמלונג צוזאמען בערופֿען 7
ווערדען זאלל, זא ווירד אין איינעם טאנע פֿארט, אבער ניכט לערם
געבלאזען. דיא פריעסטער, אהרן'ס זאהנע, זאללען דיא טראמפע- 8
טען בלאזען, אונד דיעזעס זאלל אייערע נאכקאממען אין בעשטענדי-
גע געזעטצע בלייבען. ווען איהר אין אייערן לאנדע, ווידער איינען 9
טיראננען דער אייך דריקט, צו פֿעלדע ציעהט, זא זאללט איהר וויט

מנחה חדשה.

ומ"ש הקהל לי את העם הכוונה ע"י חצצרות, או שהי' ע"י שליח ולא נתן לו
רשות ביום המות להקהיל ע"י חצצרות כמו שלא נתן רשות לזולתו כי יום המית
כלאחר המות מאחר שאינו שולט על עצמו, אבל לזולת משה יהי' להם לחקת
עולם להריע בהם ליזכר לפני הש"י ע"י התשוב' הראוי' להם ליזכר בה לפני
הש"י, ולכן היו של כסף שהכונ' לעורר לבותם לשוב בתשובה ויהיו נכספים
לש"ת, אבל משה אדון הנביאים גרעון הוא להריע בחצצרות בעת צרה כי לפני
ה' הוא תמיד והוא נאמן ביתו. ואמר שאחר כל האמת הזה נסעו ב"י למסעיהם
על פי ה' ביד משה, ר"ל ע"י העלות הענן שהי' ע"פ ה' וע"י החצצרות שהיו
ביד משה שכאשר נסתלק הענן הי' משה תוקע בחצצרות. וחזר כאן להזכיר
נשיאי העדה לומר שמיום שנמנו שהי' באחד לחדש עד יום העשרים שנסעו לא
מת אחד מהם ולא מכל כלל צבאותם, שא הם הנשיאים והם הם הצבאו;
שנמנו עליהם הנשיאים הנ"ל, ולכן הזכיר בכל שבט ושבט הנשיא והצבא כמ"ש
ויסע דגל מחנה יהוד' לצבאותם, ועל צבא מטה יששכר וכן כולם, ואמ"
צבאותו הפרק כשהתחילו לנסוע אמר משה לחבב בן רעואל וגו', והי' אנחנו

אֶתְכֶם וַהֲרֵעֹתֶם בַּחֲצֹצְרֹת וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי
10 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאֹיְבֵיכֶם׃ וּבְיוֹם
שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁכֶם
וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי
שַׁלְמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ פ חמישי
11 וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּעֶשְׂרִים
12 בַּחֹדֶשׁ נַעֲלָה הֶעָנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת׃ וַיִּסְעוּ

דען טראָמפעטען לערמען בלאַזען; דַאדורך װערדעט איהר פאָר דעם
עוויגען, אייערן גאָטט אין אַנדענקען קאָממען, אונד בייטמאַנד ער
10 האַלטען װידער אייערן פֵיינד. אַן פריידענטאַגען, פעסטען, אונד
נייאמאָנדען זאָללט איהר מיט דען טראָמפעטען בלאַזען, בייא אייערן
גאַנצענאָפפערן אונד פריידענאָפפערן; זאָ זאָללען זיא אייך צום אַנ־
דענקען זיין פאָר אייערן גאָטטע; איך דער עוויגע, אייער גאָטט!
11 עס װאַר אים צווייטען יאַהרע, אַם צוואַנציגסטען דעס צווייטען מאָנאַטס:
12 אַלז זיך דיא װאָלקע פאָן דער װאָהנונג דעס צייגניסעס ערהאָב. דיא

מנחה חדשה.

צריכים להקדים ולומר כי כבר ידעת ההפרש העצום שיש בין הנהגת הש"י את
העול' בכללו ובין הנהגתו את ישרא, והוא כי הנהגת העולם והשגחתו ית' בכל
הנבראים בכלל הוא להדריכם בדרך ישרה להישירם אל התקון המדיני באופן
שיהי' שלום מתוך ביניהם ושיהיו ראוים ש ישגיח בהם הש"י לתת מטר ארצם
בעתו וכל שאר הצלחות מדומות הבאות מפאת התולדה; אבל הנהגתו את
ישרא' איננה מזה הצד בלבד אבל ישגיח בהם כדי לתתם הגונים ומוכנים לשידבק
בהם דבר האלהות ותשרה עליהם שכינה ותדבק נפשם בעוד בחיים חיתם
בחי העולמים ויראו עולמם בחייהם ולאחר מותם, וזו היא מעלת הנבואה
הרמה והנשאה אשר היו הנביאים משיגים התענוג הנפלא ההוא כנוח עליהם
הרוח והיו כל עניני העולם לפניהם כאגרת פתוחה בידם ורואים מסוף העול'
ועד סופו, והנה המדרגה הגדול' הזאת לא ירגישו בה זולתי יחידי' אשר נגע
הש"י בלבם והשרידים אשר ה' קורא, ולכן לא נכתב בתור' בפירוש שום דבר
מכל זה ולא דבר מתענוגי גן עדן אלהים אבל הרא' להם בחייהם קצת מן הטוב
הגמור ההוא והיא מה שהשיגו כל קהל עדתם במעמד הנבחר שעלו כולם

בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמַסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינָי וַיִּשְׁכֹּן
הֶעָנָן בְּמִדְבַּר פָּארָן׃ וַיִּסְעוּ בָּרִאשֹׁנָה עַל־פִּי 13
יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃ וַיִּסַּע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־יְהוּדָה 14
בָּרִאשֹׁנָה לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ נַחְשׁוֹן בֶּן־
עַמִּינָדָב׃ וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי יִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל 15
בֶּן־צוּעָר׃ וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב 16
בֶּן־חֵלֹן׃ וְהוּרַד הַמִּשְׁכָּן וְנָסְעוּ בְנֵי־גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי 17

קינדער ישראל'ס בראַכען היערויף, אין פֿערשיעדענען לאַגען, פֿאָן דער
וויסטע סיני אויף, אונד דיא וואָלקע ליעס זיך אין דער וויסטע פארן
ניעדער. דיעזעס וואַר דאַס ערסטע מאַל, דאַס זיא, נאַך פֿעראָרדנ- 13
נונג דעס עוויגען דורך משה, אויפֿגעבראָכען זינד. צוערסט בראַך 14
דיא פֿאַהנע דעס לאַגערס דער קינדער יהודה אויף, מיט איהרען העע-
רען; דער העערפֿיהרער דיעזעס שטאַממעס וואַר נחשון, זאָהן עמינדב'ס.
דער העערפֿיהרער דעס שטאַממעס דער קינדער יששכר'ס, וואַר נתנאל 15
זאָהן צוער'ס. אונד דער העערפֿיהרער דעס שטאַממעס דער קינדער 16
זבולן, אליאב זאָהן חלון. אינצווישען וואַרד דיא וואָהנונג אויזאיינאַנ- 17
דער גענאָממען, אונד דיא קינדער גרשון אונד מררי, דיא זיא טרוגען,

מנחה חדשה.

למדרגת הנביאים ואח"כ נערי ב"י שנאמר עליהם ויחזו את האלהים, ומקצתם השיגו יותר מזה וראו את אלהי ישראל, ובמקומו כתבנו ההפרש שיש בין אמרו ויחזו את האלהים ובין אמרו את אלהי ישראל, ואח"כ זו היא עדות לישראל שהם הם סגולתו ית' ולא עשה כן לכל גוי, והכ' הטוב הגמור הזה לא ישער בו זולתי מה שהשיג ממנו הן מעט הן מרובה, וישראל קדושים הם ולא פסקה מהם שכינה לעולם, ובכל דור ודור היו בהם אנשים צדיקים מושגחים בהשגחה הנפלאה העצמית, אבל או"ה מעולם לא עלו ולא יעלו אל המדרגה ההיא ולא למקצתם, ואף גירי הצדק לא ירגישו בזה אבל יעלו אל המעל' הזאת בני בניהם אחר שיתיישב בדעתם דור אחר דור האמת והשלום ההוא, ובזה די הערה לבני עניננו ולא אאריך : והנה אדון הנביאים הי' מסתפק ביתרו אם כבר עלה לזאת המדרגה אם לאו לפי שראה בו סימנין לזה ולזה, והוא שהי' רואהו מחבב את התור' והי' מחבב את ישראל ואת הש"י שהי' רגיל להזכיר שם הש"י וכל מעש' נסים, ועוד שהי' ממשפחת אברה' ראש האמונ', ועוד שהי' מצוי אצל משה ונושא ונותן עמו בכל שע' בדברי תור', ועוד שעזב ארץ מולדתו והיות לו סבות מונעות

18 מְרָרִי נֹשְׂאֵי הַמִּשְׁכָּן׃ וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה רְאוּבֵן
19 לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר׃ וְעַל־
צְבָא מַטֵּה בְּנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי׃
20 וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְנֵי־גָד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל׃
21 וְנָסְעוּ הַקְּהָתִים נֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהֵקִימוּ אֶת־
22 הַמִּשְׁכָּן עַד־בֹּאָם׃ וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־
אֶפְרַיִם לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ אֱלִישָׁמָע בֶּן־

18 בראַכען אוגדאַן אויף. הערנאָך בראַך דיא פֿאָהנע דעס שטאַממעס
ראובן אויף, מיט איהרען העערען; דער העערפֿיהרער דעס שטאַמ־
19 מעס וואַר אליצור, זאָהן שדאור. דער העערפֿיהרער דעס שטאַממעס
20 דער קינדער שמעון, וואַר שלמיאל זאָהן צורישדי׳ס. אונד דער העער־
21 פֿיהרער דעס שטאַממעס דער קינדער גד, אליסף זאָהן דעואל׳ס. נונ־
מעהר בראַכען דיא קהתים אויף, דיא דאַס היילינטהום טרוגען, דאַ־
מיט יענע דיא וואָהנונג וויעדער אויפֿשלאַגען קאָננטען, בעפֿאָר דיעזע
22 אַנקאַמען. זאָדאַן בראַך דיא פֿאָהנע דעס לאַגערס דער קינדער אפרים
אויף, נאַך איהרען העערען. דער העערפֿיהרער דיעזעס שטאַממעס

מנחה חדשה.

לשלא יצא כמו שכתבא׳ במקומו ויצא לו לידבק בישרא׳, ועוד אחר ראהו שהי׳ מכין עצמו ללכת לו לארצו. אמר אלו הרגיש האיש הזה ההצלחה העצמית לא הי׳ נותן דעתו לשוב לו לארצו וכל הון ביתו ולא יפרד אפילו שעה קלה מהטוב הגמור ההוא לשום שכל בהבלי העולם כמו שיעש׳ אדון הנביאים שלא זכר את אשת חיקו ואת נאצאי מעיו בבואו לעבוד את האלהים על ההר ההוא, ולכן דבר משה עם יתרו בלשון מסתפק שיבין יתרו שהוא מדבר על ההצלח׳ המדומה אם לא עלה על המדרגה ההיא ולכן אמר: ויאמר משה לחובב שהי׳ מחבב את התורה בן רעואל שנעשה ריע לשי״ת המדיני ממשפחת אברהם חותן משה ורגיל אצלו, כלומר אתה שאתה מחבב את התור׳ ושנעשית ריע לשי״ת ושאתה אחינו מבני אבינו ושאתה נותן ונושא עמי בדבר הלכ׳, הנה אודיעך שאנחנו נוסעים אל המקום וגו׳, ולא אמר אל הארץ כדי שאם יזכה יבין שעל המקום הידוע אשר ממנו יצא אור לעולם והוא הר המורי׳, ואם לא זכה יבין שעל כל ארץ ישרא׳ הוא מדבר והכונ׳ לירש ארץ שמינה וטוב׳, וחזר עוד לרמוז לו של המקום הקדוש ההוא כאומרו אותו אתן לכם, ואמר לכם אתננו והטבנו לך

עַמִּיהוּד׃ וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל 23
בֶּן־פְּדָהצוּר׃ וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן 24
בֶּן־גִּדְעוֹנִי׃ וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־דָן מְאַסֵּף 25
לְכָל־הַמַּחֲנֹת לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ אֲחִיעֶזֶר
בֶּן־עַמִּישַׁדָּי׃ וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל 26
בֶּן־עָכְרָן׃ וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע 27

וואַר, אלישמע, זאָהן עמיהוד'ס. דער העערפֿיהרער דעז שטאַממעז 23
דער קינדער מנשה'ס וואַר גמליאל, זאָהן פדהצור'ס. אונד דער העער־ 24
פֿיהרער דעז שטאַממעז דער קינדער בנימן, אבידן זאָהן גדעוני. נון 25
יעטצט בראַך דיא פֿאַהנע דער קינדער דן אויף, אונד מאַכטען מיט
איהרען העערען דען נאַכטראַב דער פֿעלדלאַגער אויז. דער העער־
פֿיהרער דיעזעז שטאַממעז וואַר, אחיעזר זאָהן עמישדי'ס. דער 26
העערפֿיהרער דער קינדער אשר, פגעיאל זאָהן עכרן'ס. אונד דער 27

מנחה חדשה.

כלומר אם תלך עמנו ותהי' מוכן לדבר הטהות הנה יגיעך מהטוב ההוא לכנת נכון עמנו כי באמצעות ישראל יגיעך לפי שהדבר הקדוש הזה הוא נחלת עבדי ה' עם הקדש ואין לזולתם בו שום מבוא כלל, ובזולת התדבקך עם ישראל אי אפשר לך אע"פ שתכין עצמך כל מה שאפשר לך להכין לפי שה' דבר טוב על ישראל ולא על זולתם שאין הדבר הקדוש ההוא תלוי בהכנה אבל ההכנה הוא אחד מתנאיה אבל צריך ג"כ רצון שוכני סנה כמו שנתבאר מענין ברוך; ועדיין נשאר מקום שיבין מן והטבנו לך שיתנו נחלה בתוכם, והנ' הוא הבין כל מה שנא' לו על הכונ' השנית ועל ההצלחה המדומה כי לא נשבה בו רוח ה' עדין, ולכן א"ל לא אך כי אם אל ארצי ואל מולדתי אלך, ר"ל אם בשביל שתתן לי חלק ונחלה בארצכם הנה ארצי לפני, ואם בשביל שאהי' חביב אליכם שאמרת לכה אתנו וגו' הנ' אנכי חביב בעיני משפחתי וא"כ לא אוסיף כלום בלכתי עמכם; וכאשר ראהו אדון הנביאים שלא הבין הכונ' העצמית ועדיין הוא מתנשא בארצו וממשפחתו חזר ודבר עמו בדעתו הנכבדת ונכנס עמו מדרך כבוד וא"ל לא תחשוב שמה שאמרתי לך לכה אתנו שכוונתי שאנחנו נעשה עמך אבל כוונתי שאתה תעשה עמנו כי לא חסרת כלום שבשבילו תצטרך לנו אבל אנחנו צריכין לך, ולכ"א לו נבקשה ממך אל נא תעזוב אותנו לפי שאתה יודע שאנו מוכרחים לחנות כמה חניות במדבר הנורא הזה שאין בו דרך כבושה ואתה יודע בטיב הדרכים ההם כי מדין הם אצל המדבר ולכן תהי' לנו לעינים

28 בֶּן־עֵינָן׃ אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְצִבְאֹתָם
29 וַיִּסָּעוּ׃ ס וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹבָב
בֶּן־רְעוּאֵל הַמִּדְיָנִי חֹתֵן מֹשֶׁה נֹסְעִים ׀ אֲנַחְנוּ
אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה אֹתוֹ אֶתֵּן לָכֶם
לְכָה אִתָּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ כִּי־יְהוָה דִּבֶּר־טוֹב עַל־
30 יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא אֵלֵךְ כִּי אִם־אֶל־אַרְצִי

28 העערפֿיהרער דער קינדער נפתלי, אחירע זאָהן עינן'ס. אין דיעזער
אָרדנונג בראַכען דיא העערע דער קינדער ישׂראל'ס אויף, אונד זאָ
29 זעטצטען זיא איהרען צוג פֿאָרט. נון זאָגטע שוויעגערפֿאַטער (אַנדערע
זאָגען: שוואָגער) חבב, דעם זאָהנע דעס מדיניטערס רעואל. שפּראַך
משה: יעצט ציהען וויר אַן דען אָרט וואָפֿאָן דער עוויגע געשפּראָכען,
איך וויל איהן אייך איינגעבען; קאָממע מיט אונז וויר וואָללען דיר
וואָהלטהון, דען דער עוויגע האָט דער נאַציאָן פֿיעל גוטעס פֿערהייסען.
30 ער אַבער אַנטוואָרטעטע איך ווערדע ניכט מיטגעהען, זאָנדערן אין

מנחה חדשה.

להורות לנו המקום הראוי לחנות בו ושאינו ראוי וגם הדרך הישרה כדי שלא נלך נבוכים בארץ וסגר עלינו המדבר, ועכ"פ הנה בלכתך עמנו לא נהיה כפויי טובה אבל מהטוב ההוא אשר ייטיב ה' לנו והטבנו לך, לא שתהי' הליכתך בעצם ובראשונה בשביל המתנות, וזאת הית' כוונתי בתחל' באומרי לך לכה אתנו ר"ל לתועלתנו והטבנו לך שלא נהי' כפויי טוב', לא שאתה צריך לכל זאת ; והנ' לא את לבו גם לזאת והלך לו אל ארצו כמו שנתבאר בפ' יתרו, וחז"ל אמרו שהלך לגייר את בני משפחתו, ולא יראה כן מדברי בלעם שאמר וירא את הקני וגו' שיראה שלא נתגייר מבני יתרו כ"א קין לבד. ובתחלת גירותו לא נכנס בתוך עם בני ישראל מכל וכל אבל היו מתגוררים בתוך עמלק שהיו שכנים לישראל כמ"ש להם שאול לכו סורו מתוך עמלקי וגו' ואף הקני לא נתגייר בימי בלעם כי לעתים רחוקים הוא נבא. ואילו נתגיירו כל בני משפחתו לא יאמר על הקני לבד מאחר שהיו לו בנים אחרים כמ"ש וחבר הקיני נפרד מקין מבני חובב חותן משה, שחבר הי' מבני קין וקין הי' מבני חובב.

ואמר שנסעו מהר ה' שהוא חורב דרך ג' ימים ר"ל שנסעו ג' ימים רצופים, או שהי' כפי מדרש רז"ל שהלכו ביום א' דרך ג' ימים כדי להכניסם לארץ, ואמר שארון ברית ה' הי' נוסע לפניהם, וממה שנאמר בפ' במדבר פ"ב יראה שהארון הי' נוסע בתוך המחנות שהיו הד' דגלים סובבים אותו מן ד' רוחותיו כדרך חנייתו, וגם בזאת הפרש' נאמר ונסע דגל מחנה יהודה וגו', והורד

וְאֶל־מוֹלַדְתִּי אֵלֵךְ׃ וַיֹּאמֶר אַל־נָא תַּעֲזֹב אֹתָנוּ 31
כִּי ׀ עַל־כֵּן יָדַעְתָּ חֲנֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר וְהָיִיתָ לָּנוּ
לְעֵינָיִם׃ וְהָיָה כִּי־תֵלֵךְ עִמָּנוּ וְהָיָה ׀ הַטּוֹב הַהוּא 32
אֲשֶׁר יֵיטִיב יְהוָה עִמָּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ׃ וַיִּסְעוּ 33
מֵהַר יְהוָה דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַאֲרוֹן בְּרִית־
יְהוָה נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לָתוּר

אין לאַנד צו מיינער פֿערוואַנדטשאַפֿט צוריקקעהרען. יענער 31
שפּראַך: פֿערלאַס אונז דאָך ניכט! דוא ווייסט דיא געלעגענהייט אין
דער וויסטע, וואָ וויר ליעגען ווערדען, אונד קאַננסט אונז שטאַטט
דער אויגען דיענען (מאַן וואָללטע גוטע נאַכריכט געבען). ווען דוא 32
מיט אונז ציהעסט, זאָ וואָללען וויר דיך אַללעס גוטע, דאַס אונז דער
עוויגע ערצייגען ווירד, מיטגעניעסען לאַססען. זיא בראַכען אויף פֿאָן 33
דעם בערגע דעס עוויגען, אונד מאַכטען דריא טאַגערייזען, אונד אויך
דיעזען דרייען טאַגערייזען נאָך, דיא בונדעסלאַדע דעס עוויגען פֿאָר איהנען

מנחה חדשה.

המשכן וגו' ונסע דגל מחנה ראובן וגו' ונסעו הקהתים וגו' וא"כ האיך יאמר שהוא נוסע לפניהם; ולכ"א רש"י שזה הי' הארון אשר היה יוצא עמהם למלחמה והוא הארון שהיו בו שברי לוחות, והוא מדברי חז"ל וכל דבריהם מקובלים, אבל כפי הפשט אין אנו צריכים לכל זאת אבל הכוונה באומרו לפניהם שהיו קנים מתוך טורח הדרך ומביטין מתי יחנה המשכן והיו מחזירין פניהם אליו לראות אם ינוח והי' נוסע לפניהם ר"ל והם רואים ולא פירש שמה שלא היה חונה וריבה נסיעתו שהיה כדי לתור להם מנוחה, ולכ"א בסמוך וענן ה' עליהם יומם ר"ל שמה שהיו קנים היה לחנם וללא כנה כי לא ייעפו ולא ייגעו מן ההליכה ההיא שהרי ענן ה' עליהם יומם כדי שלא יכם שרב ושמש. ואמר שבנסוע הי' משה מתפלל לש"י ואומר קומה ה' וגו' באופן שלא יראו שום מלחמה בלכתם וכאשר היה חונה היה מתפלל תפלה זו בעצמה ואומר שובה ה' וגו' והכוונה שיהיו בשוב' ונחת ולא יבואו עליהם אויבים להלחם עמהם. ואמר שבאותו הפרק היה העם כמתאוננים ולא פירש לנו אופן האוניות הזאת, ולא מצאנו שנתרעמו לשום דבר ולכן חרה אף הש"י בהם יותר מדי, ומענין הזה נלמוד מה היה חטאם והוא כי הם לא מצאו שום סבה ידועה להתרעם על הש"י או על משה אבל היו מבקשים תואנה אם ימצאו שום דבר על מה שיסמוכו שום תרעומות ולכן היו כאוננים ולא היו שואים לשום דבר, כי מלת מתאוננים תורה על התואנה ועל האניות והיו כאדם

34 לָהֶם מְנוּחָה׃ וַעֲנַן יְהוָה עֲלֵיהֶם יוֹמָם בְּנָסְעָם
35 מִן־הַמַּחֲנֶה׃ ס ששי ׆ נו"ן מנוזרת וַיְהִי בִּנְסֹעַ
הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה יְהוָה וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ
36 מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ׃ וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה יְהוָה
רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ ׆ נו"ן מנוזרת
1 וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאֹנְנִים רַע בְּאָזְנֵי יְהוָה וַיִּשְׁמַע

34 הער, איהנען צו לייגען, וואָ זיא רוהען זאָללטען. דיא וואָלקע דעס
עוויגען וואַר אימער דעס טאַגעס איבער איהנען, ווען זיא אויס דעם לאַ
35 גער צאָגען. ווען דיא לאַדע צאָג, שפּראַך משה: אויף, אָ עוויגער!
לאַס דיינע פיינדע צערשטרייט, אונד דיא דיך האַסען, פאָר דיר פליכטיג
36 ווערדען. אונד ווען זיא ניעדערגעזעצט וואַרד, שפּראַך ער: רוהע
נונמעהר, אָ עוויגער! אונטער דער מענגע דער טויזענדען ישראל'ס.
1 דאַס פאָלק וואַר אַבער מיספערגניגט, אונד בעקלאַגטע זיך, אויף
איינע דעם עוויגען מיספעלליגע ווייזע; דער עוויגע פערנאַהם עס,

מנחה חדשה.

המתעצב לפני אביו או לפני רבו לשום סבה קלה ואומר לו רבו מה לך כי נזעקת או מה חסרת וכלים חסרונך, ואומר לו לא חסרתי כלום, מה ראית בי וכי מפני שאין אני מרקד ומשחק לפניך אתה אומר שאני חסר כלום לא חסרתי כלום, והוא הוא נשאר בעצבונו ואנינותו, והרב בלי ספק יחרה אפו עד מאד ולא יוכל לייסר אותו ולהלקותו שיכול לומר לו למה אתה מלקה אותי מה עשיתי לך ומה הלאיתיך, אבל הרב נשאר בכעסו והעבד באנינותו, והכעס הזה לרב הוא יותר גדול מאלו אמר לו כך וכך אני חסר או כך וכך עשית לי ואע"פ שלא יהי' כן, וזה הי' חטאם של מתאוננים, ולכן כתב כמתאוננים בכ"ף הדמיונית לפי שלא מצאו שום סבה שיתאוננו עליה, והכוונה לומר שהיו כאלו היה להם שום סבה שיתאוננו עליה ולכן היה הדבר רע ומר באזני ה' כי משה לא ידע רוע מחשבותיהם, ולכן חזר לומר וישמע ה' ר"ל שהש"י הוא לבדו שמע והבין רוע מחשבתם ולא משה, והנה חרה אף ה' בהם והביא עליהם עונש שיתבאר להם ממנו שהש"י הבין רוע מחשבותיהם, והוא כי הם היו מתאוננים מבלי דבר והש"י המציא להם אש גדולה מבלי דבר ולכן הרגישו בחטאם ונכנעו ובאו לפני משה שיתפלל עליהם, והש"י קבל תפלתו ושב מחרון אפו באופן נפלא כדי שירגישו ג"כ שבדרך פלא המציא הש"י האש ההיא ובדרך פלא הסירה מהם, כי לא כבתה האש ההיא בדרך כל הארץ שלא יכבה אלא בסבה מונעת ולא יכבה בבת אחת, אבל האש הזאת נשקעה במקומה בבת

יְהוָה וַיִּחַר אַפּוֹ וַתִּבְעַר־בָּם אֵשׁ יְהוָה וַתֹּאכַל
בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה׃ וַיִּצְעַק הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל 2
מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ׃ וַיִּקְרָא שֵׁם־ 3
הַמָּקוֹם הַהוּא תַּבְעֵרָה כִּי־בָעֲרָה בָם אֵשׁ
יְהוָה׃ וְהָאסַפְסֻף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה 4
וַיָּשֻׁבוּ וַיִּבְכּוּ גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי
יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר׃ זָכַרְנוּ אֶת־הַדָּגָה אֲשֶׁר־נֹאכַל 5

זיין צארן ערגרימטע, דאז פייער דעז עוויגען ענטצינדעטע זיך אונטער
איהנען, אונד פערצעהרטע שאן דאז ענדע דעז לאגערז. דאז פאלק 2
שריע צו משה; דיעזער בעטעטע צום עוויגען, אונד דאז פייער פער־
שוואנד. מאן נאננטע דיעזען ארט: תבערה, וויל דאז פייער 3
דעז עוויגען זיך אונטער איהנען ענטצינדעט האטטע. דאז פרעמדע 4
געזינדעל אונטער איהנען האטטע אונבעצווינגליכע ליסטערנע בעגיערדען;
דאהער פינגען דיא קינדער ישראל אויך וויעדער אן צו וויינען, אונד
שפראכען: ווער אונז דאך פלייש צו עססען געבע! וויר דענקען נאך 5

מנחה חדשה.

אמת שלא טוב שנה ידועה כי אם לרצון הש"י, וכדי שיתפרסם הנס הגדול ההוא קרא שם המקום ההוא תבערה. והנה אחרי זאת במופלא שנה מועטת שבו להתרעם ויחשבו בדעתם שלא בערה בם אש ה' רק לפי שלא גלו תרעומתם, אבל עתה שאמרו קצתם לקצתם מי יאכילנו בשר ואע"פ שלא יאמרו זה למשה שלא ישיגו בזה שום עון אשר חטא, והנה חטאם זה הי' ממין החטא הראשון כי הם בכו על לא דבר הכרחי להם כי צאן ובקר היו להם לרוב ואע"פ שלא יהיה להם הנה אכילת בשר מדה שאינה מדה כמו שנתבאר בענין בשר תאוה, ולהורות שהחטא הזה היה ממין החטא הראשון אמר וישובו ויבכו שר"ל שבתחלה נתאוננו ללא סבה ועתה שבו ג"כ ללא סבה, והנה עכ"פ לא היה במדרגת הראשון מאחר שגלו דעתם, ומענין זה העונש יתבאר לך זה, אבל היה גדול מאותו שחטאו בפעם הראשונה באמרם בשבתנו על סיר הבשר לפי שבפעם ההיא נתרעמו על משה ועל אהרן ועתה בכו בינם לבין עצמם כאלו קצרה יד ה' להושיע, ולכן נענשו ולא נענשו בראשון, כי העבד המתרעם על רבו לומר כך וכך אני צריך אע"פ שלא יהי' צריך לו לא יכעס רבו עליו כ"כ; ואמר גם בני ישראל לפי שתחלת החטא היה ע"י ערב רב והנה היה להם

בְּמִצְרַיִם חִנָּם אֵת הַקִּשֻּׁאִים וְאֵת הָאֲבַטִּחִים
6 וְאֶת־הֶחָצִיר וְאֶת־הַבְּצָלִים וְאֶת־הַשּׁוּמִים׃ וְעַתָּה
7 נַפְשֵׁנוּ יְבֵשָׁה אֵין כֹּל בִּלְתִּי אֶל־הַמָּן עֵינֵינוּ׃ וְהַמָּן
8 כִּזְרַע־גַּד הוּא וְעֵינוֹ כְּעֵין הַבְּדֹלַח׃ שָׁטוּ הָעָם
וְלָקְטוּ וְטָחֲנוּ בָרֵחַיִם אוֹ דָכוּ בַּמְּדֹכָה וּבִשְּׁלוּ
בַּפָּרוּר וְעָשׂוּ אֹתוֹ עֻגוֹת וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם
9 לְשַׁד הַשָּׁמֶן׃ וּבְרֶדֶת הַטַּל עַל־הַמַּחֲנֶה לָיְלָה

אַן דיא פֿישע, דיא וויר אין מצרים אומזאָנסט גענאָססען האַבען, דיא
גורקען, (קירביסע), מעלאָנען, לויך, צוויבעלן אונד קנאָבלויך.
6 יעטצט מיססען וויר דאַרבען, אונד אַן אַללעם מאַנגעל ליידען, בלאָס נאָך
7 מן איזט אונזערע צופֿערזיכט. דאָ מן וואַר וויא קאָריאַנדער־זאַאמען,
8 אונד אַן פֿאַרבע גלייך עז דעם ערלען בדלח. דיא לייטע שווייפֿטען הער=
רום, זאַממעלטען עז, צערמאַהלטען עז אין האַנדמיהלען, אָדער צערשטיעססען עז אין מערזערן, קאָכטען עז אין טעפּפֿען, אָדער מאַכטען
אַשענקוכען דאַראויס, אונד עז שמעקטע וויא דער בעסטע אָהלקוכען.
9 וויא דעס נאַכטס דער טהוי אויף דאַס לאַגער פֿיעל, זאָ פֿיעל דאַס מן אָבען

מנחה חדשה.

לומר זכרנו את הדגה וגו׳ כי הם לא אמרו אלא מי יאכילנו בשר אבל אמרו זכרנו את הדגה לפי שאלו אמרו זכרנו את הדגה הנה תשובתם בצדם לומר הנה הבשר ההוא שהייתם אוכלים במצרים היה מבקרך ומצאנך והנם לפניך מי מנעך מהרוג בקר ושחוט צאן. אבל אמרו זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרי׳ חנם וגו׳ לומר שלא יקל על האדם לשחוט עגלת בקר וב׳ צאן אשר מהם פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו וכאשר יתאוה לאכול בשר וימצא דברים אחרים בזול וימלא כרסו מהם הנה הם בלי ספק יעמדו לו מקום התאוה ההיא, וכמ״כ בהיות הדברים ההם כמו הדגה אשר היה קרוב לבשר וקישואים המרחיבים את המעים והם סבה שימלא כרסו בר ולחם ומזון, והאבטיחים הם קרובים מאד למין הקשואים, ובכמה מקומות תמצא דמדכרי אהדדי הקשות והאבטיח והחציר והבצלים והשומים שהם דברים חריפים ומעוררים תאות המאכל, וכאשר ימלא כרסו לחם ושאר מילי דזייני הנה בלי ספק לא יתאוו כ״כ לאכילת הבשר, אבל עתה שנפשנו יבשה ואין לנו דבר מכל זה שיעמוד לנו תמורת הבשר אנו מתאוים ואומרים מי יאכילנו בשר אשר היא עיקר תאותנו כי כל אשר דברים שזכרנו לא זכרנום אלא לפי שהיו עומדים לנו תמורת הבשר ועתה

יֵרֵד הַמָּן עָלָיו׃ וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת־הָעָם בֹּכֶה 10
לְמִשְׁפְּחֹתָיו אִישׁ לְפֶתַח אָהֳלוֹ וַיִּחַר־אַף יְהוָה
מְאֹד וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה רָע׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה 11
לָמָה הֲרֵעֹתָ לְעַבְדֶּךָ וְלָמָּה לֹא־מָצָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ
לָשׂוּם אֶת־מַשָּׂא כָּל־הָעָם הַזֶּה עָלָי׃ הֶאָנֹכִי 12
הָרִיתִי אֵת כָּל־הָעָם הַזֶּה אִם־אָנֹכִי יְלִדְתִּיהוּ
כִּי־תֹאמַר אֵלַי שָׂאֵהוּ בְחֵיקֶךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא

דאַרויף. משה האָרטע דאָז פֿאָלק, נאָך זיינען געשלעכטערן, יעדעס 10
אַם איינגאַנגע זיינעס צעלטעס, זאָ ווײנען; דער צאָרן דעס עוויגען
ענטבראַננטע זעהר, אונד משה וואַרד בעטריבט. ער שפּראַך צום 11
עוויגען: וואַרום האָסט דו דיינעם קנעכטע דיעזעס לייד געטהאַן
אונד וואַרום האַבע איך ניכט גנאַדע פֿאָר דיינען אויגען געפֿונדען?
דאַס דו מיר דיא לאַסט דיעזעס גאַנצען פֿאָלקעס אויפֿגעלעגט האָסט! 12
האַבע איך דען אַללעס דיעזעס פֿאָלק עמפּפֿאַנגען, אָדער געבאָרען, דאַס
דו צו מיר שפּריכסט: טראַגע עס אויף דיינען אַרמען, וויא דער וואַרטער

מנחה חדשה.

אין לנו שום דבר שנתלה עינינו אליו זולתי המן, וא״ת שהמן יעמוד לנו תמורת הבשר הנה אספר לך תוארו ועניניו ואתה תדע, והנה המן בתוארו הוא דומה לגרגירי הזרעונים והאוכל ממנו כאלו כוסס חטה או שאר זרעונים שאדם קץ באכילתם, והגוון שלו הוא כעין הבדולח אשר אין ספיריי ואין לו גוון מעצמו כלל שנאמר עליו שהוא דומה לדבר פלוני ויעמוד לנו תמורתו, כי הדברים המתדמים במראיתם אע״פ שלא יתדמו בטעמים הנה הם יעמדו תמורתם בנגד מה כי דמיון האדם הכוזב הוא מתפייס בראותו אותם כי כן דרכו, וא״ת מאחר שהוא דומה לשאר זרעונים הנ׳ יקרה לו כמקרה הזרעונים שאם ישתנה מראיתו ישתנה טעמו, כל זה נסינו ולא טוב לנו, ושטו העם ולקטו ר״ל שאע״פ שהמן היה מצוי להם סביב אהליהם הנה הם היו משוטטים אנה ואנה לומר אולי היורד במקום פלוני יהיה לו שינוי מה בטבעו או בריחו או במראיתו מהיורד במקום פלוני שכן דרך הצמחים שאין צמח מקום זה דומה לצמח מקום אחר, וכן דרך המים הנגרים והנהרות המושכות, ואח״כ משנים מראיתו ויטחנו אותו בריחים לעשות ממנו עוגות או דכו במדוכה ובשלו בפרור כמין סילקא ותרגים ולא מצאנו לו בכל זאת שישתנה טעמו, תאמר שהטעם האחד יהיה כטעם הדברים החריפים המעוררים תאות המאכל? לא כן

הָאֹמֵן֙ אֶת־הַיֹּנֵ֔ק עַ֚ל הָֽאֲדָמָ֔ה אֲשֶׁ֥ר נִשְׁבַּ֖עְתָּ
13 לַאֲבֹתָֽיו׃ מֵאַ֤יִן לִי֙ בָּשָׂ֔ר לָתֵ֖ת לְכָל־הָעָ֣ם הַזֶּ֑ה
כִּֽי־יִבְכּ֤וּ עָלַי֙ לֵאמֹ֔ר תְּנָה־לָּ֥נוּ בָשָׂ֖ר וְנֹאכֵֽלָה׃
14 לֹֽא־אוּכַ֤ל אָנֹכִי֙ לְבַדִּ֔י לָשֵׂ֖את אֶת־כָּל־הָעָ֣ם
15 הַזֶּ֑ה כִּ֥י כָבֵ֖ד מִמֶּֽנִּי׃ וְאִם־כָּ֣כָה ׀ אַתְּ־עֹ֣שֶׂה לִּ֗י
הָרְגֵ֤נִי נָא֙ הָרֹ֔ג אִם־מָצָ֥אתִי חֵ֖ן בְּעֵינֶ֑יךָ וְאַל־אֶרְאֶ֖ה
בְּרָעָתִֽי׃ פ

דיזן זייגלינג טראָגט, אונד ברינגע עז אין דאז לאנד, דאז איך זיינען
13 פֿעטערן צוגעשוואָרען. וואָהער זאָל איך פֿלייש נעהמען, עז דיעזעם
גאַנצען פֿאָלקע צו געבען, דאז אונז זיך הער ווייגט, אונד שפריכט:
14 געבע אונז פֿלייש, דאס וויר עססען! איך אַלליין פֿערמאַג עז ניכט,
15 דיעזעז גאַנצע נאַציאָן צו ערטראַגען, עז פֿאַללט מיר צו שווער. האַסט
דוא דיעזעז איבער מיך פֿערהאַנגט, זאָ ברינגע מיך ליעבער אוס, ווען
איך גנאַדע אין דיינען אויגען געפֿונדען, נור לאַס מיך ניכט מיין אונגע־
גליק זעהען.

מנחה חדשה.

הדבר, אבל בהפך שהוא כטעם לשד השמן, כי הדברים השמנים עומדים בפני התאוה, וא"ת שזה בלתי אפשר כי ברדתו אל הארץ הנה עכ"פ יתפעל הן מעט הן הרבה מן מקום הארץ אשר ירד עליו ובזה ישתנה טעמו ומראיתו כנגד מה כמו שיקרה למים? תדע שלא כן הדבר לפי שלא ירד המן זולתי ברדת הטל על המחנה ובאותה שעה ירד המן עליו בעוד שלחלוחית הטל על הארץ, והנה הלחלות והטל ההוא יעמוד בינו ובין הארץ וימנענו מלהתפעל מן הארץ ההיא; והנה ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם כי כל מה שדרשו הם לגנאי הוא היה לשבח בעצמו, כי היותו כזרע גד בתארו הוא שבח גדול שיורה היותו על התמונה היותר שוה והיותר משובחת שבתמונות והיא העגולה כמו שבארו בעלי החכמה, וגרגירי הגד עגולים, ומן הידוע שהתמונה תורה הוראה מה על בעל התמונה ההיא הן לשבח הן לגנאי, וגם היותו כעין הבדולח יורה על מעלתו ועל מיעוט הרכבתו שהיה כעצם השמים לטוהר והמאכל היותר פשוט הוא היותר נאות לבריאות האדם והיותר קל העיכול ולכן נקרא לחם אבירים וגו', ומה ששטו העם ולקטו היה לשטותם שלא היו מכירים במעלתו והיו מבקשים שום שינוי טעם כי בפתח אהליהם היה מצוי, והוא הסבה בעצמה שהיו טוחנין ודכין אותו לשנות טעמו לגריעותא, והנה

16 וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה אֶסְפָה־לִּי שִׁבְעִים אִישׁ
מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי־הֵם זִקְנֵי הָעָם
וְשֹׁטְרָיו וְלָקַחְתָּ אֹתָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְּבוּ
שָׁם עִמָּךְ׃ וְיָרַדְתִּי וְדִבַּרְתִּי עִמְּךָ שָׁם וְאָצַלְתִּי 17
מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשַׂמְתִּי עֲלֵיהֶם וְנָשְׂאוּ אִתְּךָ
בְּמַשָּׂא הָעָם וְלֹא־תִשָּׂא אַתָּה לְבַדֶּךָ׃ וְאֶל־הָעָם 18
תֹּאמַר הִתְקַדְּשׁוּ לְמָחָר וַאֲכַלְתֶּם בָּשָׂר כִּי בְּכִיתֶם

16 דער עוויגע שפּראַך צו משה: לאַס מיר דיא זיעבּענציג מאַן;
טעסטען דער ישראליטן צוזאַממען קאָממען, פֿאָן דענען דיר בעקאַננט
איזט, דאַס זיא דיא אֶלטעסטען דעס פֿאָלקס אונד דעססען בעאַמטען זיין
קאָננען, פֿיהרע זיא פֿאָר דאַס שטיפֿטזעלט, אונד לאַס זיא דאָרט נעב־
בען דיר שטעהן. איך ווערדע מיך דאָרט הערנידערלאַססען, מיט 17
דיר רעדען, אונד עטוואַס פֿאָן דעם גייסטע נעהמען, דער אויף דיר
איזט, אונד אויף זיא לעגען, דאַמיט זיא דיר דיא לאַסט דעס פֿאָלקס
טראַגען העלפֿען, אונד דוא ניכט אַללעס אַללײן צו טראַגען האַבּעסט.
דעם פֿאָלקע אַבּער מאַכע דיעזעס בעקאַננט: האַלטעט אייך אויף מאָר־ 18
גען בערייט, איהר זאָללט פֿלייש צו עססען בעקאָממען, דאַ איהר דאָך

מנחה חדשה.

הוא למיעוט הרכבותיו לא היה טעמו משתנה כי כן דרך הפשוטים שאם תתחלק האש לא תשתנ׳ וכן כל שאר יסודו׳ וכן כל שאר דברי׳ ישתנו בהתחלקם במראיתם ובריחם וטעמם. ומה שהיה יורד בירדת הטל היה לסבת שלא יתפעל בשום צד מן האידים העולים מן הארץ, ואל תתמה על אומרי שיתפעל מן האידים בזמן מועט, שאני ראיתי אדם אחד שהביאו לו בשר מן המקולין וכאשר הושם לפניו לאכול אמר בפתיחות רבה הרימו המאכל הזה מלפני, וכאשר הירם אמרו לו מה ראית? ואמר להם בשר של נבילה היה ובדקו על הדבר ומצאו שהבהמה ההוא היה מנהגו לרעות בבית הקברות, ועוד הביאו לו דג ועשה כמעשה הזה ולא אכלו ובדקו ומצאו שהשמש שהביא אותו שעבר דרך מקום שהיו משליכים שם הנבלות, ודברים אלו השכל מכריחן ומחייבן, כי המתפעל בזמן רב ידוע שתחלת התפעלותו בזמן מועט אלא שלא ירגישו כל בני אדם לחולשת חושם.

ויאמר בשמע משה את העם בוכה למשפחותיו כ״א לפתח אהלו כדי לפרסם בכייתם ונעורר את אחיהם ולא היו נכנסים לחדרי חדרים, ויחרה אף ה׳

בְּאָזְנֵי יְהוָה לֵאמֹר מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר כִּי־טוֹב לָנוּ
19 בְּמִצְרָיִם וְנָתַן יְהוָה לָכֶם בָּשָׂר וַאֲכַלְתֶּם׃ לֹא יוֹם
אֶחָד תֹּאכְלוּן וְלֹא יוֹמָיִם וְלֹא ׀ חֲמִשָּׁה יָמִים וְלֹא
20 עֲשָׂרָה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים יוֹם׃ עַד ׀ חֹדֶשׁ יָמִים עַד
אֲשֶׁר־יֵצֵא מֵאַפְּכֶם וְהָיָה לָכֶם לְזָרָא יַעַן כִּי־מְאַסְתֶּם
אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וַתִּבְכּוּ לְפָנָיו לֵאמֹר
21 לָמָּה זֶּה יָצָאנוּ מִמִּצְרָיִם׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שֵׁשׁ־

געוויינט, דאס עז דער עוויגע פערנאָממען, ווען אונז דאָך יעמאַנד
פֿלייש געבע! וויר האַטטען עז איין מצרים בעססער! זאָ ווירד אייך נון
19 דער עוויגע פֿלייש צו עססען געבען. ניכט נור איינען טאַג זאָללט
איהר זאָלכעז צו עססען האַבען, אויך ניכט עטוואַ אויף צוויי, פֿינף,
20 צעהן, אָדער צוואַנציג טאַגע. זאָנדערן אויף איינען גאַנצען מאָנאַט,
ביז עז אייך ווידער צור נאַזע הערויזגעהען אונד צום עקעל ווערדען
ווירד; דען איהר האַבט דען עוויגען פֿערשמאָהט, דער אונטער אייך
איזט, אונד פֿאָר איהם ווייננד דיא וואָרטע אויזגעשטאָססען, וואַרום
21 זינד וויר דאָך אויז מצרים געגאַנגען?. משה שפראַך: דאַז פֿאָלק וואָ־

מנחה חדשה.

מאד על הדבר הזה שבכו על לא דבר הכרחי להם ושלא נתרעמו עליו, שאלו שאלו אותו מאת משה ע"ה אע"פ שלא יהי' כהוגן לא יחרה אפו בהם כמו שעשה באמרם בשבתנו על סיר הבשר, ואמר שהיה הדבר הזה רע ומר בעיני משה לומר שכוונתם היתה יותר רעה מבכייתם ולכן היו בוכים משפחות משפחות לבד לומר שאם אולי יתעורר אחד מכלל המשפחה לומר מה לנו ולצרה הזאת נתנה ראש ונשובה מצרימה שיהיו כל בני המשפחה מוכנים גם לומר כדבריך כן נעשה וכן עלינו לעשות, ודע שכן שהרי בתחלת דברי פיהם כללות שאמרו זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים ולא אמרו אשר אכלנו לומר אם חפץ בנו ה' נשוב ונאכלנו עוד, והנה היה הדבר שבחר הש"י לטובתם יצא ממנו שרש פרה ראש ולענה והוא היות' כל משפחה ומשפחה וכל שבט ושבט בפני עצמו להיותם מוכנים להלחם על אחיהם בניהם ובנותיהם, ולכן גם משה אדונו להתרעם על הש"ת שגם את משא כולם עליו, שאילו היו להם מנהיגים כמספר משפחותיהם הנה יעמוד כל אחד על בני משפחתו ויגעור בהם, ולכן אמר למה הרעות לעבדך כלומר שהדבר שהוא טוב אצל כל בני אדם

מֵאוֹת אֶ֫לֶף רַגְלִי הָעָ֫ם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ וְאַתָּה
אָמַרְתָּ בָּשָׂר אֶתֵּן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים׃ הֲצֹאן 22
וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם וּמָצָא לָהֶם אִם אֶת־כָּל־דְּגֵי
הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם וּמָצָא לָהֶם׃ פ
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֲיַד יְהוָה תִּקְצָר עַתָּה 23
תִרְאֶה הֲיִקְרְךָ דְבָרִי אִם־לֹא׃ וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר 24
אֶל־הָעָם אֵת דִּבְרֵי יְהוָה וַיֶּאֱסֹף שִׁבְעִים

רונטער איך בין, אונט זעכצמאהל הונדערט טויזענד מאן פוספאלק,
אונד דוא שפריכסט איך וויל איהנען פלייש צו עססען געבען, אויך איינן
גאנצען מאנאט. ווירד מאן שאאפע אונד רינדער שלאכטען, דאס זיא 22
גענוג האבען, אדער ווירד מאן אללע פישע אויז דער זעע הערבייגעשאפפט
ווערדען, דאס זיא גענוג האבען?. אבער דער עוויגע שפראך צו 23
משה: זאללטע דיא האנד דעז עוויגען צו קורץ זיין (זיינע מאכט צו גע
רינגע זיין)? דוא זאללסט באלד זעהען, אב מיין וואָרט דיר נאך וואונש
איינטרעפפען ווירד, אדער ניכט. משה גינג הערויז, אונד מאכטע 24
דעם פאלקע דיא ווארטע דעז עוויגען בעקאננט, ליעס זיעבענציג מאנ

מנחה חדשה.

והוא לתתם מנהיגים את העם מבלי שישתתף אחר בהנהגתו זאת ובלעדו לא ירים איש את ידו ואת רגלו הנה הוא אבלי רעה רבה וגדולה לפי שלא הקשתי סררה מימי ולמה לא מצאתי חן בעיניך להקל מעלי ואפילו דבר מועט ר"ל שאפילו מסייע אחד לא שתפת עמי בהיותי צריך למסייעים רבים, ולזה כתבה מלת מצאתי בלא אל"ף מצתי לשון שתית מנית שירצה לומר מניעת הלחלוחית הנדבקת בדופני הכלי והכוונה לומר שאפי' מסייע אחד לא נתן לי; האנכי הריתי את כל העם הזה אם אנכי ילדתיהו ר"ל אם אני אמם או אביהם שתאמר אלי שאהו בחיקך ואהיה מוכרח לעשות להם כן להיותם בני ויהיה זה סבה שיהיה להם געגועין עלי שאלו לא נחשבו לי לבנים לא תאמר אלי שאהו בחיקך, או אע"פ שיחשבו בני ולא תכריחני לשאת אותם בחיקי כאשר ישא האומן כי אין האב מוכרח לשאת את בנו כמו שהוא האומן למען שכור הוא לכך והאב אינו שכור אבל ישאהו לחמלו עליו ופעמים רבות ירע לבו שאע"פ שיחמול עליו לא ירבה ללמדו לכך, אבל עכשו שמתני לאב לכולם והכרחתני לשאת אותם בחיקי כאשר ישא האומן את היונק מנאו להם מקום

אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבֹת הָאֹהֶל׃
25 וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיָּאצֶל מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר
עָלָיו וַיִּתֵּן עַל־שִׁבְעִים אִישׁ הַזְּקֵנִים וַיְהִי כְּנוֹחַ
26 עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסָפוּ׃ וַיִּשָּׁאֲרוּ שְׁנֵי־
אֲנָשִׁים בַּמַּחֲנֶה שֵׁם הָאֶחָד אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי
מֵידָד וַתָּנַח עֲלֵהֶם הָרוּחַ וְהֵמָּה בַּכְּתֻבִים וְלֹא
27 יָצְאוּ הָאֹהֱלָה וַיִּתְנַבְּאוּ בַּמַּחֲנֶה׃ וַיָּרָץ הַנַּעַר וַיַּגֵּד

נער פֿאָן דען עלטעסטען דעס פֿאָלקעס פערזאַממעלן קאָננטע, אונד שטעללטע זיא
25 זיא אום דאַז צעלט הערום. דער עוויגע ליעס זיך אין איינער וואָלקע
הערַאב, רעדעטע מיט איהם, נאַהם עטוואַס פֿאָן דעם גייסטע, דער
אויף איהם וואַר, אונד לעגטע עס אויף דיא זיעבענציג עלטעסטען מענ־
נער; זאָבאַלד דער גייסט אויף איהנען רוהטע, ווייסאַגטען זיא, יעדאָך
26 ניכט מעהר אַלז דיעזעס מאַל. צווייא מענ־נער פֿאָן איהנען בליעבען אים
לאַגער צוריק, דער איינע היעס אלדד אונד דער אַנדערע מידד. אויך
אויף דיעזען רוהטע דער גייסט, דען זיא וואַרען מיט אויפגעצייכנעט,
אונד אַבער ניכט מיט הינויסגעגאַנגען פֿאָר דאַז געצעלט; זיא ווייסאַג־
27 טען אַלזאָ אים לאַגער. איין קנאַבע ליעף דיעזעס דעם משה צו בעריכ־

מנחה חדשה.

לשאול ממני דברים שאינם צריכי' להם ויבכו עלי לאמר תנה לנו בשר ונאכלה, ולא שישאלו ממני בפירוש אלא שיבכו עלי מבלי שיאמרו כך וכך אנו צריכין, וכוונת הבכיה היא לומר תנה לנו בשר ונאכלה וא"כ מאין לי בשר וגו', ר"ל שאלו שאלו צרכיהם או הבשר הזה בפירוש הייתי בא אצלך כדרכי ואומר לך עמך ישראל צריכים פרנסה ואתה תשמע השמים ותמלא להם שאלתם בדרך גם כי כן דרכך לעשות וכן עשית כאשר אמרו בשבתנו על סיר הבשר אבל עתה ששאלו עה"ד ועל האופן המגונה הזה שאינם ראויים שתזמין להם תאותם ולעשות עמהם כן, ואם כבר הטלת משאם עלי ואני מוכרח להשלים שאלתם מאין לי בשר וגו', והנה היו דברי משה על האופן הזה לפי שהיה רואה שימנע הש"י שאלתם והיה בוש להתפלל לש"י לפי ששאלו שלא כהוגן ולכן שאל מאת הש"י בדרך תרעומת, ולכן השיבו הש"י לשני הדברים אשר עליהם נתרעם וא"ל זה שאמרת לא אוכל אנכי לבדי לשאת את כל העם הזה אספה לי שבעים איש וגו' ולשני אמר לו ואל העם תאמר וגו' והנה בחר הש"י שיהיו שבעי' איש לפי שהעם נכו למשפחותיו וכל משפחה היתה צריכה

לְמֹשֶׁה וַיֹּאמַר אֶלְדָּד וּמֵידָד מִתְנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה׃
וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מְשָׁרֵת מֹשֶׁה מִבְּחֻרָיו וַיֹּאמַר 28
אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם׃ וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה הַמְקַנֵּא 29
אַתָּה לִי וּמִי יִתֵּן כָּל־עַם יְהוָה נְבִיאִים כִּי־יִתֵּן
יְהוָה אֶת־רוּחוֹ עֲלֵיהֶם׃ וַיֵּאָסֵף מֹשֶׁה אֶל־ 30
הַמַּחֲנֶה הוּא וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְרוּחַ נָסַע מֵאֵת 31
יְהוָה וַיָּגָז שַׂלְוִים מִן־הַיָּם וַיִּטֹּשׁ עַל־הַמַּחֲנֶה כְּדֶרֶךְ

טען, אונד שפראך: אלדד אונד מידד ווייסאגען אים לאגער. יהושע 28
זאהן נון'ס, פאן יוגענד אויף טרייער דיענער דעס משה, פינג אן אונד
שפראך: משה! מיין הערר! פערוועהרע עס איהנען!. משה אנט־ 29
אנטוואָרטעטע איהם, בישט דוא פיר מיך אייפערזיכטיג? איך וואנשטע,
דאס דאס גאנצע פאלק דעס עוויגען זאָלטער פראפעטען ווירדען, דאס
דער עוויגע נאמליך זיינען גייסט אויף זיא לעגטע. היערויף גינג משה 30
נעבסט דען אעלטעסטען דער געמיינע אין דאס לאגער צוריק. איין ווינד 31
פוהר אויז פאן דעם עוויגען, יאגטע וואכטעלן פאן אויסער דעם מעערע,
אונד שטרייטעטע זיא אום דאס לאגער, איינע טאגרייזע לאנג, אויף יעז

מנחה חדשה.

למנהיג ולכן עשה הש"י שיהיו המנהיגים כמספר המשפחות ועדין היו שבעים שלא חסרו עדיין החמש משפחות שחסרו משבט בנימין כמו שתמצא בפ' פינחס שעלו לנ"ה משפחות ולא כמנו משבט בנימין רק ה' משפחות, ולכן אז"ל כי אתה המעט וגו' וא"ל הש"י שיקח אותם אל אהל מועד ויתיצבו עמו ר"ל שלא יתפרד הוא מהם פן יפרוץ בם, ר"ל שבזכות משה אדוניהו יעלו אל המעל' הרמה ההיא ובאמצעיתו תגיע להם הנבואה והי' זה להם כן כדי שידעו שלא נתוסף להם שום מנהיג וכולם היו שלוחיו של מש' וברשותו ובמאמרו יעשו כל מה שיעשו פי הדבר אחד לדור ולא שני דברי' לדור וכש"כ שלא יהיו ע', ולכן נאמר לו וירדתי ודברתי עמך שם ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם ולא רצה שתהיה נבואתם בפני עצמה כדי שלא יאמרו גם בנו דבר ויתגאו על משה אדונם ותפסד הנהגת ישרא'. ואמר שיאמר לעם התקדשו למחר ואכלתם בשר לא יום אחד וגו', ואמר בכאן המספרים היותר נאותים שיתמיד להם המתנ' הזאת. והוא יסוד המספר ור"ל הזוג והעגול הכולל שניהם והדומים אל היסוד ואל שני הראשים; ובי יאמרו אליך שירצו לחזור בהם על שאלו שלא כהוגן או שעדין הם עומדים בשטותם שאינם רוצים לגלות שאתם, אמור להם כי בכיתם לפני ה' ר"ל

יוֹם כֹּה וּכְדֶרֶךְ יוֹם כֹּה סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה וּכְאַמָּתַיִם
32 עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ׃ וַיָּקָם הָעָם כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־
הַלַּיְלָה וְכֹל ׀ יוֹם הַמָּחֳרָת וַיַּאַסְפוּ אֶת־הַשְּׂלָו
הַמַּמְעִיט אָסַף עֲשָׂרָה חֳמָרִים וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם
33 שָׁטוֹחַ סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה׃ הַבָּשָׂר עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם
טֶרֶם יִכָּרֵת וְאַף יְהוָה חָרָה בָעָם וַיַּךְ יְהוָה
34 בָּעָם מַכָּה רַבָּה מְאֹד׃ וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם

דער זייטע, רונד אום דאז לאגער הער, וואהל צוויא עללען האך איבר
32 דער ערדע. דאז פאלק מאכטע זיך אויף, דעזזעלבען גאנצען טאג,
דיא גאנצע נאכט אונד דען פאלגענדען טאג, אונד זאממעלטע וואכ־
טעלן; דער אם וועניגסטען האטטע, בראכטע דאך צעהן חמר צו־
33 זאממען, דיעזע בריימעטען זיא אויז אום דאז לאגער הערום. דאז
פלייש וואר נאך צווישען איהרען צעהנען, בעפאר עז פערצעהרט וואר,
בראך שאן דער צארן דעז עוויגען איבער דאז פאלק אויז, אונד דער
34 עוויגע שלוג דאז פאלק מיט איינער ענטזעצליכען פלאגע. מאן נענטע

מנחה חדשה.

שמע ה' בבייתם והבין הכוונ' שהית' לאמר מי יאכילנו בשר והית' הכוונ' ג"כ לומר כי טוב לנו במצרי' ולכן אמרתם זכרנו את הדגה וגו', ועוד שפי' אמרתם אשר נאכל במצרים ולא אמרתם אכלנו כי גליתם שהית' כוונתכם לחזור למצרים לאכול המאכלים ההם עוד, ולפי שהית' השאלה הזאת שלא כהוגן נתן להם שלא כהוגן והוא שיאכלו עד חדש ימים עד אשר יצא מאפם, ר"ל שבאשר יתכסו תהי' ריח הנשימה ריח בשר ויקוצו בה מאד כמו שאמר והי' לכם לזרא, והית' הכוונ' בכל זה לומר טולו מה שבחרתם כי משביעין את האדם ממה שהוא מבקש, וזה להם לעונש על שמאסו את ה' אשר בקרבם וגו' שר"ל שמאחר שהש"י הי' מצוי בקרבם ולא שאלו ממנו צרכיהם הנ' בלי ספק הנפלאים האלה מאבי בו ובכו לפניו כשאין בו יכולת למלאות שאלתם ובאו היו חוזרים בהם על מה שיצאו ממצרים כמ"ש ויבכו לפניו וכוונת הבכיה הית' לאמר למה זה יצאנו ממצרי', והנ' משה אדונינו תמה על הייעוד הגדול והנורא הזה שזה בלי ספק לא יתכן להיות כ"א בבלא עצים ומתנאי הנביא הוא שיהיו ראוים ליעשות עמהם הנס ההוא ושישתנה בשבילם חק הטבע, והנ' ישראל לא היו באותה שעה ראויים לדבר הגדול הזה ולכן תמה ואמר שש מאות אלף רגלי וגו' והנה יצטרכו

הַהוּא קִבְרוֹת הַתַּאֲוָה כִּי־שָׁם קָבְרוּ אֶת־הָעָם
הַמִּתְאַוִּים: מִקִּבְרוֹת הַתַּאֲוָה נָסְעוּ הָעָם חֲצֵרוֹת
וַיִּהְיוּ בַּחֲצֵרוֹת: פ
וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה עַל־אֹדוֹת
הָאִשָּׁה הַכֻּשִׁית אֲשֶׁר לָקָח כִּי־אִשָּׁה כֻשִׁית
לָקָח: וַיֹּאמְרוּ הֲרַק אַךְ־בְּמֹשֶׁה דִּבֶּר יְהֹוָה

דאַהער דען אָרט: דיא גרעֶבער דער לוסטערנהייט, ווייל מאַן דאָ
זעלבסט דאַז לוסטערנע פאָלק בעגראַבען. פאָן דען גרעֶבערן דער
לוסטערנהייט צאָג דיא נאַציאָן נאָך חצרות, אונד בליעב איינינע צייט זו
חצרות. מרים אונד אהרן רעדעטען נאַכטהייליג פאָן משה, וועגען דער פרויא אויז כוש, דיא ער געהייראַטהעט, דען ער האַטטע
איינע כושית צור פרויא גענאָממען. זיא שפּראַכען אונטער אַנדערן:
האַט דער עוויגע עטוואַ מיט משה נור אַללײן געררעדעט? האַט ער ניכט

מנחה חדשה.

מצד רבויים ומצד הזמן הרב ההוא לרבוי הבשר עצום מאד אשר לא יתכן להיות כ"א בדרך נס עצום מאד והויה מחודשת, ומאחר שאינם ראויים לכך הנ"אני גתר שהבשר ההוא יזדמן להם בנס קרוב ל הטבע והוא שיבואו על אחד מערי הגוים אשר סביבותיהם ויקחו את כל מקניהם ויאכלו או שיבעו ויחנו על מקום נהרים יאורים ויזדמן להם שם בדרך מופת דגים רבים ועצומים והנה הם לא יספיק להם זה, ולכ"א הצאן ובקר ישחט להם וכי ימצא להם ואם את כל דגי הים יאסף להם וכי ימצא להם מצד רבויים ומצד אורך הזמן שהוא חדש ימים, והיתה תשובת הש"י נגה היד ה' תקצר ר"ל מאחר שאני צריך לעשות הדבר הזה בנס מה וכי תקצר ידי להגדיל הנס ההוא ואף אם לא יהיו ראויים אין אני טורח על הנס הגדול יותר ממה שאני טורח על הנס הקטן, ואתה תראה היקרך דברי שיאכלו חדש ימים עד שיהיה להם לזרא, ואמר שיצא משה ודבר אל העם את כל דברי הש"י וייטב הדבר בעיניהם ולא חזרו בהם לומר חטאנו, ואסף שבעים איש מזקני העם והעמידם סביבות האהל וירד הכבוד ודבר עמו ובאמצעותו קבלו כולם נבואה והתנבאו ולא יספו עוד להתנבאות כי לא היתה נבואתם כ"א לפי שעה והסבה כדי שלא יאמרו אם תחזור להם הנבואה הרי הש"י נתן את רוחו עליהם שלא באמצעות משה ויעשו מה שירצו בלי רשותו של מש' ותפסד הכונ' אשר בעבורה נחה עליהם הרוח באמצעותו, ולכן נתחכם הש"י שלא יתנבאו כ"א באותה שע' שאמר להם משה בואו עמי האהלה ותנוח יד ה' בכם כי באות' שעה עלו למדריגה גדול' ונתוספה בהם דעת להנהיג את

הֲלֹא גַּם־בָּנוּ דִבֵּר וַיִּשְׁמַע יְהוָה׃ וְהָאִישׁ
מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי
4 הָאֲדָמָה׃ ס וַיֹּאמֶר יְהוָה פִּתְאֹם
אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־מִרְיָם צְאוּ שְׁלָשְׁתְּכֶם
5 אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ שְׁלָשְׁתָּם׃ וַיֵּרֶד יְהוָה
בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּקְרָא אַהֲרֹן

פֿיעלייכט אויך מיט אונז גערעדעט? דיזעס פֿערנאַהם דער עוויגע.
3 דען משה זעלבסט וואר איין זעהר געדולדיגער מאַן, מעהר אַלז אירגענד
4 איין מענש אויף דעם ערדבאָדען. פּלעצליך שפּראַך דער עוויגע צו
משה, אהרן אונד מרים: געהט אַללע דרייא הינויז אין דאַז שטיפֿטזצעלט;
5 זיא גינגען אַללע דרייא הינויז. דער עוויגע ליעס זיך אין איינער וואָל־
קענזייולע הערניעדער, שטאַנד אין איינגאַנגע דעז צעלטז, אונד ריעף

מנחה חדשה.

ישראל ולא יחטיאו כוונת הנ"י. ואמר שנשארו שני אנשים במחנה והם מן הכתובים שבחר משה שהיו מזקני העם ויתנבאו במחנה כדי שלא יאמרו הנה לחנם כתבנו והי' זה חסרון בחק משה אדונינו לרוב שלימותו. ואמר שהגיע הדבר למשה וא"ל יהושע אדני משה כלאם לפי שכוונת הנ"י היתה שלא תהי' נבואתם כ"א בהיותם עמך לכבות האשורות, ועתה שנתנבאו בפני עצמם במחנ' בלי ספק תפסד הכוונ' ההיא, וא"ל מש' המקנא אתה לי ר"ל שאין ראוי להקפיד על הדבר הזה שאין בזה שום היזק זולתי אם אתה מקנא לכבודי שאני מבקש שררה לומר שיתנבאו כי אם באמצעותי ואין הדבר כן שאין אני מבקש זולתי שיהיו ישראל מונהגים מאת הנ"י על האופן היותר שלם שאפשר ושו היו כולם נביאים הנ' בלי ספק תתיישר הנהגתם ביותר שלם שבפנים וא"כ מי יתן ויהיו כל עם ה' נביאים כי יתן ה' וגו' כי כנוח עליהם רוח הנ"י לא יחטיאו הכוונ' ולא יצאו מן הדרך הישר כי אל אשר יהי' שמה הרוח ללכת ילכו ולא יסבו בלכתם וא"כ אני רוצה בכך שיתן ה' את רוחו עליהם ואע"פ שלא יהי' רוחי ר"ל שלא יהי' באמצעותי. ואמר שחזר מש' אל המחנ' הוא וזקני ישראל ובאותה שעה נסע רוח מאת ה' ויגז שלוים וגו' ויטוש על המחנ' כדרך מהלך יום אחד לכאן ורוח כי כשיעור הזה יהי' להם בשר לאכול חדש ימים שייעד להם לפי שיעור החשבון שירא' שכבר נתן להם ליום אחד בפעם הראשונה והוא מ"ש שם ותעל השלו ותכס את המחנ' ויראה לי שהחדש הזה הי' מן כ"ז יום לבד כפי החשבון שאנו עתידים לבאר, והדבר צריך לבאור רחב והקדמ' והיא זאת: הנ' חדש

6 וּמִרְיָם וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם׃ וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ־נָא דְבָרָי
אִם־יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם יְהוָה בַּמַּרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדָּע
7 בַּחֲלוֹם אֲדַבֶּר־בּוֹ׃ לֹא־כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה בְּכָל־בֵּיתִי
8 נֶאֱמָן הוּא׃ פֶּה אֶל־פֶּה אֲדַבֶּר־בּוֹ וּמַרְאֶה וְלֹא
בְחִידֹת וּתְמֻנַת יְהוָה יַבִּיט וּמַדּוּעַ לֹא יְרֵאתֶם

6 אהרן אונד מרים; זיא גינגען ביידע הינויז. ער שפראַך; האָרט מיינע
ווארטע! איינעם פראָפעטען אייערעס געבע איך, דער עוויגע,
מיך אין איינער ערשיינונג צו ערקעננען, רעדע מיט איהם אים טרוימע.
7 ניכט אַלזאָ מיין קנעכט משה; ער איזט איין טרייער פערוואַלטער אין
8 מיינעם גאַנצען הויזע. מונד צו מונד רעדע איך מיט איהם, מיט
פאָללינגער דייטליכקייט, ניכט אין רעטהזעלן, אונד ער שויט דיא גע
שטאַלט דעס (ערשיינענדען) עוויגען; וויא האבט איהר מיך דען ניכט

מנחה חדשה

הלבנ' יאמר על ב' פנים, הא' הוא עצמי, והב' הוא מקרי, העצמי הוא מה שהוא יומו והוא מה שהוא משלים הקפתו במזלות כשאר כוכבי לכת אשר כא' מהם הוא משלים הקפתו בזמן ידוע והזמן ההוא יקרא יומו כאלו תאמר שתנועות הלבנ' בכל יום י"ג מעלות עשר' דקים ל"ה שניים וא"כ תשלים הקפתה מיום היות' בראש טלה ע"ד משל עד שובה אליו פעם שנית במהלכה באמצעי כ"ז יום ושני' יום בקרוב, ומהלך חמה ונוגה ועטרד הנקרא כוכב חמה הוא נ"ט דקים ח' שניים באופן שמשלימין הקפתם במהלכם האמצעי בשס"ה יום ופחות מעט מרביעי יום, גם הימים האלה יקראו יום החמה ויום נוגה ויום עטרד, וגם הג' הנשארים יש להם ימים מתחלפים כאלה שיום מאדים הוא ויום צדק הוא ויום שבתאי הוא והנה זהו יומם העצמי אשר בהם יפעלו כל פעולותיהם כפי מה שנתן להם יוצרם מן הכח הן לטוב הן למוטב, וכאשר ישלימו הקפתם ישובו כאשר בתחל' לכחם הראשון ולפעול פעולתם כאשר בתחל', והב' הלבנ' יש לה יום אחר זולת זה לסבת האור הנוסף בה והחסר ממנ' בכל חדש כי אורה מאור השמש ופעמים יהי' האור הזה מלמעל' לא ירא' כלל ולפעמים יהי' מלמט' ויראה כל גופו ופעמים יהי' מן הצדדין והוא ברביע הראשון וברביע האחרון ויראה פעם אך שיש הפרש בין הראשון והאחרון כי כשיהי' בראשון תרא' הפגימ' נגד מזרח והוא הולך ואור עד נכון, וכאשר יהי' ברביע האחרון תרא' הפגימ' נגד מערב והוא הולך הליך וחסור, והחסרון ההוא הוא מתחיל מחצי החדש והיום ההוא יש בו כ"ט יום וחצי ותשצג חלקים, והנ' הראשונים היו מחשבין ללבנ' שתי החשבונות הא' כ"א למלאכתו כי הם חוששים למזל אשר הירח חונה

9 לְדַבֵּר בְּעַבְדִּי בְמשֶׁה׃ וַיִּחַר־אַף יְהוָה בָּם וַיֵּלַךְ׃
10 וְהֶעָנָן סָר מֵעַל הָאֹהֶל וְהִנֵּה מִרְיָם מְצֹרַעַת
כַּשָּׁלֶג וַיִּפֶן אַהֲרֹן אֶל־מִרְיָם וְהִנֵּה מְצֹרָעַת׃
11 וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אֶל־משֶׁה בִּי אֲדֹנִי אַל־נָא תָשֵׁת
12 עָלֵינוּ חַטָּאת אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ׃ אַל־

געפֿירכטעט, ווידער מיינען קנעכט, ווידער משה נאַכטהייליגע רעדען
9 צו פֿיהרען? דער צאָרן דעז עוויגען ענטבראַננטע איבער זיא, אונד
10 ער וואַנדטע זיך וועג. דיא וואָלקע וויך פֿאָן געצעלטע, אונד מרים
וואַר פֿאָן אויזזאַטצע וויס, ווי דער שנעע; אהרן וואַנדטע זיך צו
11 מרים, אונד זאַהע, דאַס זיא אויזזעטציג. דאַ שפּראַך אהרן צו משה:
12 איך ביטטע, הערר! רעכנע עז אונז ניכט צור זינדע, דאַס וויר זאָ
טהאָריכט געוועזען, אונד אונז אַזאָ פֿערגאַנגען האַבען, לאַס זיא דאָך

מנחה חדשה.

בו והם חוששים לרחקה מן השמש ולכ"א ז"ל שנתקשה אדון הנביאים במולד הלבנה שהוא חשב שהמולד יהיה כאשר תתחיל להתנועע תנועתה העצמית כי לא חשב שיחוש הש"י לחדושה המקרי לפי שאע"פ שאור הירח הוא משתנה למראית עינינו לא יקרה בגוף הירח שום שנוי כי לעולם חציו אפל וחציו מאיר והאור ההוא הולך סביבו בכל חדש וחדש, ואומר הנה חדוש הירח העצמי הוא כאשר ישלים הקפתו במזלות ויתחדש התנועה ההיא פעם שנית, והנה ידיעת החדוש הזה מצד ראיית הירח הוא נמנע בלי ספק לפי שפעמים יהי' בגוף שלם ופעמים בגוף פגום ופעמים הפגימה לצד מזרח ופעמים לצד מערב, וא"כ מאחר שאין לו סדר ולא יתכן לו שום ידיעה ולא שום היכר להמון אבל תהיה לחכמים מצד החשבון, והש"י אמר לו החדש הזה לכם ר"ל שידעו וירגישו בו כל קהל עדתכם, וכאשר הוקשה עליו הראה לו הש"י דמות לבנה בחדושה שפגימתה לעולם לצד המזרח וא"ל כזה ראה וקדש ר"ל כשיהיה הירח על זה התאר ועל התמונה הזאת שהוא בהפרדה מן השמש אשר ירגישו בו גדולים וקטנים כי איני חושש לחדושה העצמי לפי שאין לה ולא לזולתה מן הככבים שום כח מעצמה זולתי ברצוני וא"כ כחה הוא בחדושה המקרי מאחר שאני גוזר עליה עתה בכך באמצעות מצותי וכפי מה שיתחלק אורה בתחתונים כך וכמו כן תתחדש פעולתה בהם, ואל תשיבני לומר שהקדמונים וחכמי מצרים כתבו שעיקר פעולת הירח בתחתונים הוא כפי מה שתאיר פניה אליהם, אומר לך כי כן גזר עליה הש"י בתחלת הבריאה בשביל מה שעתיד הש"י לתת לישראל תורה ומצות ולתלות בראיית הירח כל מועדי ה' המקודשים ולכן שינה

נָא תְהִי כַּמֵּת אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ וַיֵּאָכֵל
חֲצִי בְשָׂרוֹ׃ וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר אֵל נָא 13
רְפָא נָא לָהּ׃ פ מפטיר

ניט ווי איינע טאָדטע געבורט זיין, דיא ווען אויז מוטטערלייבע
קאָממט, אונד טהן האַלב פֿערוועזט איזט. אונד משה שריע צו דעם 13
עוויגען, אונד שפּראַך: אַך גאָטט! לאַס זיא דאָך ווידער גענעזען!.

מנחה חדשה.

אותה מבין שאר כוכבי לכת, אבל היום העצמי לה הוא הקפתה במזלות והוא חדושה האמתי, ומאחר שמצאנו שנתן להם הש"י מן השלו ליום א' כשיעור מחנה ישראל שהוא י"ב מיל כמ"ש ותעל השלו ותכס את המחנה, למדנו שהחדש אשר נאמר כאן עד חדש ימים הוא החדש העצמי שהוא הקפת הלבנה במזלות, ולפי שאמר עד חדש ימים למדנו שלא הקפיד לשעות כמו שעשה בחשבון ימי הלבנה שאנו מונין א' מלא וא' חסר, וא"כ יהיה החדש הזה כ"ז יום, ולפי שאמר כדרך יום כה וכדרך יום כה שר"ל מהלך יום לכל רוח למדנו שמהלך היום כה והיום כה שהוא בעגול ולא ברבוע שאם יהי' ברבוע יהיה כשבר את הזוית ויהיה אצל הקרנות מהלך יום וב' חומשי יום; ועתה אחר כל אלו ההקדמות הנה לך החשבון מכוון כי יעלה במהלך יום לכל רוח בעגול כ"ז פעם בשטח כמחנה ישראל שהוא השיעור אשר נתן להם ליום א' כמ"ש ותעל השלו ותכס את המחנה, והנה לך החשבון מכוון, נניח תחלה שמהלך יום כה שאמר שהוא על תמונה מרובעת וא"כ יעלה המרובע הזה ע"ב מילין על ע"ב מילין כי מהלך האדם הבינוני לכל יום הוא ל' מילין, ומחנה ישראל י"ב מילין, ושלשים מזה ושלשים מזה הרי ע"ב ויעלו בתשבורת לה' אלפים וקפ"ד, חסר הרביע שהמרובע יתר על העיגול ישאר ג' אלפים ושמנה מאות ושמונים ושמונה, וכאשר תכפול החשבון הזה על כ"ז יעלה לכ"א קמ"ד שהוא כך מה שיעלה בתשבורת י"ב על י"ב שהוא מחנה ישראל; ובדרך אחרת יקל עליך יותר להעלות החשבון הזה והוא כי מחנה ישראל יעלה לקמ"ד וכאשר תכפילנו כ"ז פעמים שהוא מספר הימים אשר אכלו הבשר יעלה לג' אלפים וח' מאות ופ"ד כמספר מה שעלה התשבורת ע"ב על ע"ב והוא כי כאשר תכפול הד' כ"ז פעמים יעלה ק"ח וכאשר תכפול המ' כ"ז פעמים יעלה אלף ושמונים, וכאשר תכפול הק' כ"ז פעמים יעלה ב' אלפים ות"ש, ואם תחבר הכל יעלה לג' אלפים ותתפ"ח, והנה לך החשבון מסודר, וא"כ למדנו מאחר שמצאנו החשבון הזה מכוון שעכ"פ השלו הנזכר בפ' בהעלותך היה ליום אחד והנאמר כאן היה לכ"ז יום, והש"י יאיר עינינו במאור תורתו אמן, ויודע האמת ינחנו בדרך אמת.

והנה העם קמו בזדיות גדולה למלאות תאותם הכלביית ולא חשו למה

14 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ
הֲלֹא תִכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים
מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחַר תֵּאָסֵף׃ 15 וַתִּסָּגֵר מִרְיָם

14 דער עוויגע שפראך צו משה: ווען איהר פֿאטער איהר אין דאז געזיכטע
געשפיען האטטע, זאללטע זיא זיך ניכט ווענינגסטענס זיעבען טאגע
שאֶמען? זיעבען טאגע זאלל זיא אויסער דעם לאגער איינגעשפערט
15 בלייבען, הערנאך זאלל זיא ווידער אויפֿגענאָממען ווערדען. מרים

מנחה חדשה.

שלא נתן להם בסבר פנים יפות אבל אמרו הנה נעשה רצונינו ולא כחוש אם לא נעשה לרצון העושה עד שמרוב זריזותם היה שנדדה שינת עיניהם כל היום ההוא וכל הלילה וכל יום המחרת ולכן העושו יגם חרבו וחרה אפי בהם, ואמר שבשביו מתחילין לאכול אותו טרם יכרת שהכה הש"י בהם מכה רבה מאד לפי שאכילתם אותו היה בכה מלא ובמלוא לוגמיו למלאות כריסם, וכדי לפרסם מעשה הרע הזה קרא שם המקום ההוא קברות התאוה לפי שבאשר יזכרו המקום יזכר להם המעשה ההוא.

ואמר שנסעו משם לחצרות ובהיותם בחצרות אירע להם מעשה מרים ולא היה בניהם שהות כלל, ואמר שדברה מרים ואח"כ נמשך אהרן אחריה ודברו במשה על מה שפירש מן האשה להיותו תמיד לפניה ואמרו שאין מחק הנביא במה שהוא נביא להיותו פרוש מן האשה שהרי היו הם יודעים חקי הנבואה ואמרו הרק אך במשה דבר ה' וגו' כלומר אילו דבר הש"י עם משה בשני מעוטין ר"ל שתהיה מדרגת משה אדונינו עצומה בנבואה כמו שהיא עתה ולא יהיה לזולתו שום מבוא בנבואה לא היינו מאשימי' אותו אם יפרוש או יעשה מה שיעש', כי נאמר הוא לבדו ידע דרך ה' וחקי הנבואה, אבל עתה שלא דבר עמו כ"א במעוט אחד והוא שמדרגתו למעלה ממדרגתנו שהרי גם בנו דבר, ואף אם תהי' מדרגתו למעלה ממדרגתנו הנה אנחנו יודעים חקי הנבואה ואין מחיקה לפרוש מן האשה, ופירש הכתוב כך, וכי הרק אך במשה שהם ב' מעוטין דבר ה' אין זאת שלא דבר עמו כ"א במעוט אחד שהרי גם בנו דבר ונשתתפנו עמו במין הנבואה ואף אם תהיה נבואתו במדרגה יותר חזקה ממנו לא יעלם ממנו בלי ספק הדברים שאנחנו צריכין להשמר מהם, ולא ידעו שנבואת משה אדונינו אינה ממין נבואתם ויש הפרש בין נבואתו לנבואתם במין לא בא"ש, ובהשערתם אליו כאלו הוא לבדו נביא והם אין להם מבוא בנבואה כלל ולכן אם ידעו דרכי הנבואה וחוקותיה לא ידעו כלל בדרכי נבואת משה וחוקותיה, ולכן הקפיד הש"י בשהשוו נבואתם לנבואתו לומר שהם ממין א' ואין ביניהם חלוף מבי' כ"א אישיי ואף אם תהיה מדרגתו למעלה ממדרגתם. ורצה הש"י להודיע מדרגת משה אדונינו שלא עלה ולא יעלה אליה אדם מעולם ועד עולם

מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים וְהָעָם לֹא נָסַע
עַד הֵאָסֵף מִרְיָם׃ וְאַחַר נָסְעוּ הָעָם מֵחֲצֵרוֹת 16
וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר פָּארָן׃ פ

וואַרד אַלזאָ זיעבען טאַגע וויסטער דעם לאַגער איינגעשפּערט, אונד
דאַז פֿאָלק בראַך ניכט עהער אויף, ביז מרים ווידער אויפֿגענאָממען
וואָרדען. הערנאַך בראַך דאַז פֿאָלק פֿאָן חצרות אויף, אונד רוהטע 16
אין דער וויסטע פּארן.

מנחה חדשה.

כי זה עיקר גדול מעיקרי התורה, וזה ברור, ומ"ש והאיש משה עניו מאד וגו' הוא שלא תאמר שגם אני אודך שמשה אדוננו הוא אב הנביאי' ואין נבואתו ממין נבואתם והיא תמיד לפני ה' ועכ"ז לא היה לו ליפרש מן האשה מכל וכל כי א"א שלא היה לו פנאי שעה קלה להתעסק בפרי' ורבי' כי לא תהו בראה לשבת יצרה והרי הוא יושב בכל יום ויום ללמד לישראל תורה ומצות והיה דן אותם דיני ממונות וזולתם וא"כ היה לו לדון דיני ביתו ואפילו פעם ביובל, לכך נאמר והאיש משה עניו מאד לומר שמה שפירש מכל וכל הוא לרוב ענותנותו כי מיום שנתנה התורה הוצרכה טבילה לבעלי קריין והיה ירא שאולי ירגישו בו בשום צד כי כל גדולי ישראל היו לעולם משכימין ומעריבין לבקש פניו ולא היה יוצא ובא באהלו עד שהיו רבים מישראל עמו ולא יתכן שלא ירגישו בו והיה בוש מהדבר הזה מאד וחדל לו, ולא היה לו בתוך אהלו מעין נובע ומקוה מים. והנה אומר הש"י לאהרן ומרים ומשה עמהם פתאום שיצאו אל אהל מועד להודיע שכן היה מדבר עם משה תמיד ולכן היה צריך להיותו מזומן תמיד, ולא כן היתה נבואתם ולא נבואת שום נביא מעולם אבל היתה הנבואה באה אליהם בהדרגה כדי שירגישו בבוא אליהם הכבוד ויכינו עצמם לצאת לקראתו ולהתעדן בקבלת השפע האלו; והנה ירד הכבוד ועמד בפתח האהל וקרא לאהרן ומרים ויצאו מן האהל ולא רצה לדבר עמהם בתוך האהל לכמה סבות, אחת מפני כבוד משה שלא יהיה הוא עומד והכבוד נדבר עם זולתו, ב' כדי שידעו ויבדילו מעלת משה ממעלתם כשלא היו ראויים שידבר עמהם מתוך האהל, ג' מפני שהי' הרצון להענישם ואילו היה משה עמהם לא יענישם, והנ' הודיעם הש"י סוד נבואת משה אדוננו ואמר להם שכל הנביאים נבואתם על אחת מב' פנים הנ' האמורים בהם בחלום או במראה, אבל נבואת מש' לא היתה ממין ב' הנבואו' האלו שהוא הי' כנאמן בית והוא הבדל עצום בין נבואתו לנבואתם, גם ג' ההבדלים האחרים והם פה אל פה ומראה ולא בחידות ותמונת ה' יביט, והנ' הרב וגם הרב הגדול רמב"ם באר ההבדלים הא' ארבעתם ומשם תבין; והנ' חר' אף הש"י בהם ונצטרעה מרים ואמר אהרן למשה בי אל נא תשת עלינו חטאת ונתן טעמו בצדו ואמר אשר נואלנו ואשר חטאנו כלומר הנ' מה שחטאנו הי'

1 2 וידבר יהוה אל־משה לאמר: שלח־לך אנשים
ויתרו את־ארץ כנען אשר־אני נתן לבני ישראל
איש אחד איש אחד למטה אבתיו תשלחו

1 2 דער עוויגע רעדעטע מיט משה, אונד שפראך :. דוא קאנסט לייטע שיקען, דאס לאנד כנען, וועלכעס איך דען קינדערן ישראל'ס איינגעבען וויל, אויסקונדשאפטען; אויס יעדעם פֿאטערליכען שטאממע קאנסט איינען אבשיקען, אונד צוואר איינע

מנחה חדשה.

לשבת שגגתו, ופירוש הדבר הוא כי החטאת אשר הי' השגג' היא על ב' מינים והא' חייבין עליו קרבן והב' אין חייבין עליו כלל, כי מי שידע שהדבר הזה אסור ונתכשל בו עד ששכח איסורו הב' הוא חייב בלי ספק, אבל מי שלא ידע מעולם שהדבר ההוא אסור אין ראוי להענשו על כך', והב' עכ"פ אינו יוצא מידי אשמה כי ראוי לכל בעל נפש חכמ' שלא יהי' משולח במעשיו לעשות מעשיו מבלי משים אבל בבוא שום דבר לידו לעשותו יתן אל לבו אם יש בדבר ההוא שום מכשול ושום עון אשר חטא, ואמר אהרן שחטאם זה הי' מזה המין הב' ואין ראוי להענישם על כך', ולכן אמר אל נא תשת עלינו חטאת שאין חטאנו זה ממין החטאת החייבין עליהם אבל הית' החטאת הזאת לפי שגגתנו ופחזנו במעשינו ולא נתננו אל לבנו לעיין בו ולדעת אם ראוי לדבר כדברים הא' אם לאו, ולכן הוסיף לומר אל נא תהי כמת וגו' ר"ל אל נא תהי אחותנו כמת אשר הוא יוצא מת מרחם אמו שהוא מת בלא חטא עשה כי היא ג"כ לא עשתה שום דבר שתענש עליו, ולכן הועמדה מלת אמו בזקף להפסיק בינה ובין ויאכל, ולפי שהרים לא מתה ואע"פ שהמצורע חשוב כמת והוא דמה אותו לאותו שיוצא מת מכל וכל מבטן אמו חזר לומר ויאכל חצי בשרו ר"ל שיצא מת מרחם אמו או שנאכל חצי בשרו כלומר שיצא מצורע שהמצורע אינו מת מכל וכל שעדיין רוחו ונפשותו בו אבל הוא כמי שנאכל חצי בשרו, והב' משה אדונינו נשתדל בכל עוז והתפלל עליה בדרך קצר' כמצטער על הדבר, והש"י רחום וחנון רפא אותה ונרפאת.

שלח לך אנשים פי' רש"י שלח לך לדעתך שהודיעו הש"י שעתידין לכשל בדבר המרגלים ונתן לו רשות לשלחם, והרמב"ן תפס עליו ואמר שא"כ משה עצמו חטא שנא' וייטב הדבר בעיני, וקושיות אחרות ושהמרגלים לא חטאו כי השיבו על כל מה ששאלו ואני תמה עד מאד מקושיותיו שהרי הרב נ"ע פירש ותקרבון אלי כולכם שבאו בערבוביא לומר שאם לא ישמע אליהם לדבר הזה ישלחו הם לעצמם בלי רשותו, והנך רואה שהדבר רע ומר שהרי עכ"פ הלכו ברשותו כרחו כמ"ש אילו שלחום כל קהל עדתם, ולכן הוא אומר ותקרבון אלי כל ראשי שבטיכם וזקניכם ותאמרו הן הראנו ה' אלהינו וגו' אותה הקריב' היתה הוגנת ילדים מכבדים את הזקני' ושלחו' לפניהם וזקנים מכבדין את הראשים

כָּל נָשִׂיא בָהֶם: וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר 3
פָּארָן עַל־פִּי יְהוָה כֻּלָּם אֲנָשִׁים רָאשֵׁי בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל הֵמָּה: וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם לְמַטֵּה רְאוּבֵן 4
שַׁמּוּעַ בֶּן־זַכּוּר: לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן שָׁפָט בֶּן־חוֹרִי: 5
לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה: לְמַטֵּה יִשָּׂשכָר 6 7
יִגְאָל בֶּן־יוֹסֵף: לְמַטֵּה אֶפְרָיִם הוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן: 8
לְמַטֵּה בִנְיָמִן פַּלְטִי בֶּן־רָפוּא: לְמַטֵּה זְבוּלֻן 9 10
גַּדִּיאֵל בֶּן־סוֹדִי: לְמַטֵּה יוֹסֵף לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה 11
גַּדִּי בֶּן־סוּסִי: לְמַטֵּה דָן עַמִּיאֵל בֶּן־גְּמַלִּי: לְמַטֵּה 12 13

אַנזעהנליכע פערזאָן אונטער איהנען. משה זאַנדטע זיא פאָן דער 3
וויסטע פאַרן אויז, אויף ערלויבניס דעז עוויגען, לויטער מאַננער,
וועלכע הויפטער דער קינדער ישראל'ס וואַרען; דיעזעס זינד איהרע 4
נאַמען: פאָן שטאַממע ראובן שמוע, זאָהן זכור'ס, פאָן שטאַממע 5
שמעון, שפט זאָהן חורי'ס. פאָן שטאַממע יהודה, כלב זאָהן יפנה. 6
פאָן שטאַממע יששכר, יגאל זאָהן יוסף'ס. פאָן שטאַממע אפרים, 7 8
הושע, זאָהן נון'ס. פאָן שטאַממע בנימן, פלטי, זאָהן רפוא'ס. 9
פאָן שטאַממע זבולן, גדיאל, זאָהן סודי'ס. פאָן שטאַממע יוסף, 10 11
נאַמליך פאָן שטאַממע מנשה, גדי, זאָהן סוסי. פאָן שטאַממע דן, 12
עמיאל, זאָהן גמלי'ס. פאָן שטאַממע אשר, סתור, זאָהן מיכאל'ס. 13

מנחה חדשה.

ללכת לפניהם, והפי' הוא יפה עד מאד, ופירש עוד וייטב בעיני הדבר בעיני ולא בעיני המקום, ואם בעיני משה הי' טוב למה אמר זה עתה בתוכחה משל לאדם וכו' שלא הודיתי לדבריכם אלא שמא תחזרו בכם כשתראו שאיני מעכב, והפירושים האלו לא הוקשה עליהם במקומם שיראה שישרו בעיניו, והכתובים ג"כ מעידים על דברי רש"י שלא הי' לו לומר אלא שלח לפניהם אנשים ויתורו את הארץ, והנני אומר לך רמיזות הכתובים, הנה ישראל באו למשה ע"ה בערבוביא מבלי חלוק שום כבוד קנתם לזקנים כמ"ש רש"י ודברו לפני מש' דברי' הגונים בעליהם, ואם תחתיהם עמדה הבחרת, ואמרו נשלחו אנשים לפנינו ר"ל הנה אנחנו הולכים ולא נעכב בואתנו לשום סבה אבל ילכו אלו לפנינו להודות לנו הדרך אשר נעלה בה ר"ל איזה דרך היא יותר נוחה ליכנס, ואת

אֲשֶׁר סְתוּר בֶּן־מִיכָאֵל׃ לְמַטֵּה נַפְתָּלִי נַחְבִּי בֶּן־ 14
15 16 וָפְסִי׃ לְמַטֵּה גָד גְּאוּאֵל בֶּן־מָכִי׃ אֵלֶּה שְׁמוֹת
הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ
17 וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן יְהוֹשֻׁעַ׃ וַיִּשְׁלַח
אֹתָם מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
18 עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב וַעֲלִיתֶם אֶת־הָהָר׃ וּרְאִיתֶם אֶת־
הָאָרֶץ מַה־הִוא וְאֶת־הָעָם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ הֶחָזָק
19 הוּא הֲרָפֶה הַמְעַט הוּא אִם־רָב׃ וּמָה הָאָרֶץ
אֲשֶׁר־הוּא יֹשֵׁב בָּהּ הֲטוֹבָה הִוא אִם־רָעָה

14 15 פֿאָם שטאַממע נפתלי, נחבי, זאָהן ופסי'ס. פֿאָם שטאַממע גד, גאואל,
16 זאָהן מכי'ס. דיעזעז זינד דיא נאַמען דער מֶענער, וועלכע משה אַבּגעשיקט האַט, דאַז לאַנד אויזצוקונדשאַפֿטען; דעם הושע, זאָהן נון'ס,
17 גאַב משה דען נאַמען יהושע. אַלז נון משה אַבּפֿערטיגטע, דאַז לאַנד כנען אויזצוקונדשאַפֿטען, שפּראַך ער צו איהנען: בעשטייגט היער דיא
18 מיטטאַגזייטע, אונד געהט דען בערג היניוף. בעזעהעט דאַז לאַנד, וויא עז בעשאַפֿען זייא; דאַז פֿאָלק, דאַז אין דעמזעלבען וואָהנעט, אָב עז שטאַרק אָדער שוואַך, גערינגע אָדער צאַהלרייך איזט?.
19 וואַז עז פֿיר איין לאַנד זייא, אין וועלכעם זיא וואָהנען, אָב עז גוט אָדער

מנחה חדשה.

הערים אשר כנות אליהם תתל', כי אין אנו צריכין מרגלים שיאמרו לנו אם נוכל לכבוש את הארץ כי ידענו שנוכל להם מאחר שהבטיחנו בה הש"י, ופירש לפנינו כמו ואת יהודה שלח לפניו; והנ' אין הנביאים שמע דבריהם הנוכים וידע כוונתם הרעה והי' יודע ורואה בכל מה שהיו מבקשים כמ' תיאנות לבור מאחרי ה' כמ"ש אהרן כי ברע הוא, וקרה למש' בזה הענין כמו שקרה לאהרן במעשה העגל שאמר אם לא אודה לדבריהם יאמרו לי א"כ לא נעלה, ואו"כ מוטב שאודה להם מאחר שאמרו דברים הנוכים ולא אקניטם ויאמרו בפירוש דברים שאינם הגונים ולא תהי' להם תקנ', וכשראה כוונתם הרעה בגולם בערמומיות כמו שבאו על אהרן במעשה העגל וכמו שבאו בני גד ובני ראובן אמר לנ"י מה אעשה שאיני יכול להשיבם על רוע תכונתם כי יכולים לומר אין כלבנו

וּמָה הֶעָרִים אֲשֶׁר־הוּא יוֹשֵׁב בָּהֵנָּה הַבְּמַחֲנִים
אִם בְּמִבְצָרִים׃ וּמָה הָאָרֶץ הַשְּׁמֵנָה הִוא אִם־ 20
רָזָה הֲיֵשׁ־בָּהּ עֵץ אִם־אַיִן וְהִתְחַזַּקְתֶּם
וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ וְהַיָּמִים יְמֵי בִּכּוּרֵי עֲנָבִים׃
וַיַּעֲלוּ וַיָּתֻרוּ אֶת־הָאָרֶץ מִמִּדְבַּר־צִן עַד־רְחֹב לְבֹא 21
חֲמָת׃ וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד־חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן 22
שֵׁשַׁי וְתַלְמַי יְלִידֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים
נִבְנְתָה לִפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם׃ וַיָּבֹאוּ עַד־נַחַל 23
אֶשְׁכֹּל וַיִּכְרְתוּ מִשָּׁם זְמוֹרָה וְאֶשְׁכּוֹל עֲנָבִים אֶחָד

טוֹעלט איזט ? וויא דיא שטעדטע בעשאַפֿפֿען, אין וועלכען זיא וואָהנן,
אָב אין אָפֿפֿענען אָדער פֿעסטען אָרטערן ?. וואַז עז פֿיר איין באָדען 20
זייא, אָב ער פֿעטטע אָדער מאַגער איזט, אָב פֿרוכטביימע דאַרין פֿאָרט־
קאָממען אָדער ניכט ? וואַגט עז אויך אייניגע פֿריכטע דעז לאַנדעז מיט־
צובריגען. עז וואַר עבען אום דיא צייט דער ערסטען ווייַנטרויבען. 21
זיא צאָגען הינויף, ערקונדיגטען דאַז לאַנד, פֿאָן דער וויסטע צין ביז
רחב, אויף דעם וועגע נאַך חמת. זיא בערייסטען דען מיטטאָגליכען 22
טהייל דעז לאַנדעז, קאַמען ביז חברון, וואָ אחימן ששי אונד תלמי,
דיא זאָהנע דעז ריזען ענק וואָהנטען; חברון איזט זיעבען יאָהר עהער
ערבויעט וואָרדען, אַלז צוען אין מצרים. אַלז זיא אין דאַז טהאַל אשכול 23
קאַמען, שניטטען זיא איינע רעבע אַב, נעבסט איינער ווייַנטרויבע,

מנחה חדשה.

רק אשר יצא מפיהו, וא"ל הש"י ידעתי שעתידין לכשול בדבר הזה, אבל אתה אומרת האמת שאינך יכול להשיבם על דברים שבלב לומר שלא ישלחו כי יהי' להם למכשול יותר גדול, אבל שלח מרגלים באופן היותר נאות שלא יכשלו בהם אולי לא תבא מחשבתם לפועל, והג' התנאים שצריך שתשמור הם אלו: א' שלא יהיה שלוחם ע' ישרא' כמו שרצו הם באמרם נשלחה אנשים, ולא אמרו שלח לנו, אלא שתשלחם אתה, והסבה שאם יקלקלו המרגלים אם לא ישמעו ישרא' בדבר תוכל לתקן דבריה' כפי מה שתרצה ואין מכזיב ; ב' שיהיו צדיקים יראי אלהים ומאמינים בישועתו, שאם יראו עם גדול ורם בני ענקים שיאמרו לקוננו הם ויודו לש"י המוריש עם אשר כזה ; ג' שתצוה שלא יתורו כי אם

וַיִּשָּׂאֻהוּ בַמּוֹט בִּשְׁנָיִם וּמִן־הָרִמֹּנִים וּמִן־הַתְּאֵנִים׃
24 לַמָּקוֹם הַהוּא קָרָא נַחַל אֶשְׁכּוֹל עַל אֹדוֹת
הָאֶשְׁכּוֹל אֲשֶׁר־כָּרְתוּ מִשָּׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
25 26 וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם׃ וַיֵּלְכוּ
וַיָּבֹאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל אֶל־מִדְבַּר פָּארָן קָדֵשָׁה וַיָּשִׁיבוּ אֹתָם
דָּבָר וְאֶת־כָּל־הָעֵדָה וַיַּרְאוּם אֶת־פְּרִי הָאָרֶץ׃
27 וַיְסַפְּרוּ־לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִוא וְזֶה־פִּרְיָהּ׃

זיעטען זיא פֿאָן לווייען אויף איינער באַהרע טראַגען, נאַהמען אויך
24 עטוואַז פֿאָן גראַנאַטעפּפֿעלן אונד פֿייגען מיט. דיעזען אָרט נענט
מאַן נאַל אשכול (דאַז הייסט דער טרויבע) וועגען דער טרויבע, וועלכע
25 דיא קינדער ישראל'ס דאַזעלבסט אַבשניטטען. נאַך פֿירציג טאַגען
26 קעהרטען זיא פֿאָן ערקונדיגונג דעז לאַנדעז צוריק. רייזטען אונד
לאַנגטען ביי משה, אהרן אונד דער גאַנצען געמיינע דער קינדער
ישראל'ס צו קדש, אין דער וויסטע פארן אן, שטאַטטעטען איהנען אונד
דער גאַנצען געמיינע בעריכט אַב, אונד ציגטען איהנען דיא פֿרוכט דעז
27 לאַנדעז. ערצאַהלטען איהם אונד שפּראַכען: וויר זינד אין דאַז לאַנד
געקאָממען, דאַהין דוא אונז זאַנדטעסט; עז איזט איין לאַנד, דאַז
פֿאָן מילך אונד האָניג פֿליעסט, אונד דיעזעז איזט דיא פֿרוכט.

מנחה חדשה.

ארץ כנען בלבד ולא שיחושו למרגלים כי ידעתי כי יש בדרך עם קשה כדי שלא יאמרו עם הארץ קשה והיושבים בדרך קשים מי יוכל לעמוד בפני אלו ובפני אלו; ד' שלא יהיו המרגלים משבט אחד כדי שלא יסכימו כולם בעצ' אחת אבל יהיו איש אחד לשבט שלא יהיו נוטים זה לזה, ואם הא' יוציא דבה האחרונים יעמדו נגדו; ה' שיהיו נשיאים, והסבה כי בשביל הכבוד שעתידי' ליירש לאחר שירשו הארץ לא יוציאו שום דבה, והוא כי יאמרו ישראל ע"י הנשיאים האלו ירשנו את כל הכבוד הזה ויכבדום ויתנו להם חלק בראש ומנה יפה, ואם יהיה משאר העם לא יכבדום שאין לתת לכסיל כבוד וגם הם לא יחושו לכבוד הזה כי לא נאוה לכסיל תענוג, וכל אלו התנאים רמוז הפי' בדברו אל משה,

אֶפֶס כִּי־עַז הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּאָרֶץ וְהֶעָרִים בְּצֻרוֹת 28
גְּדֹלֹת מְאֹד וְגַם־יְלִדֵי הָעֲנָק רָאִינוּ שָׁם׃ עֲמָלֵק 29
יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב וְהַחִתִּי וְהַיְבוּסִי וְהָאֱמֹרִי
יוֹשֵׁב בָּהָר וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב עַל־הַיָּם וְעַל יַד
הַיַּרְדֵּן׃ וַיַּהַס כָּלֵב אֶת־הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר 30
עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ כִּי־יָכוֹל נוּכַל לָהּ׃
וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל 31
לַעֲלוֹת אֶל־הָעָם כִּי־חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ׃ וַיֹּצִיאוּ 32
דִּבַּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ אֹתָהּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

יעדאָך דאַז פֿאָלק, וועלכעז דאַרין וואָהנט, איזט מאַכטיג, דיא שטעדטע 28
זינד זעהר פֿעסט אונד גראָס, אונד וויר האַבען אויך פֿאָן דער נאַכקונפֿט
ענק'ס דאָזעלבסט אַנגעטראָפֿפֿען. עמלק וואָהנט געגען מיטטאַג, דער 29
חתי, יבוסי אונד אמרי וואָהנט אויף דעם געבירגע, אונד דער כנעני אַן
מעערע אונד אַן ירדן. כלב שטיללטע נון דיא נאַציאָן געגען מש', אונד 30
שפּראַך: וויר קעננען איממער הינויפֿציעהען, אונד דאַז לאַנד איינגעה
מען, וויר ווערדען אונז דעססען שאָן בעמאַכטיגען. אַללײן דיא מענ 31
נער, וועלכע מיט איהם געררייזט וואַרען, שפּראַכען: וויר קעננען
עז ניכט וואַגען, געגען דיעזע נאַציאָן הינויף צו ציעהען, דען זיא איזט
שטאַרקער אַלז וויר. איבערבראַכטען דיעז קינדערן ישרא'ס פֿאָן דעם 32
לאַנדע, דאַז זיא אויזגעקונדשאַפֿטעט, פֿאָלטען אונד ווידריגען בעריכט;

מנחה חדשה.

לא' אמר לו שלח לך אנשים ר"ל שתהיה אתה השולח ולא תהיה ידם בשליחות הזה, לב' א"ל אנשים לשון חשיבות. לג' א"ל ויתורו את ארץ כנען ולא יתושו לסביבותיה, לד' א"ל איש אחד למטה אבותיו שלא יהיו נוחים זה לזה וישתתפו בעצה אחת, לה' אמר כל נשיא בהם ר"ל המובחר שבכל שבט ושבט, וכן עשה אדון הנביאי' שאמר כל שו התנאים, לו' אמר וישלח אותם משה שלא היה זולתי שם בעצה שנים כדי שלא ישיבו דבר כי אם לו לבדו, והוסיף הוא שנים ע'פ ה' כדי שישימו יראת הש"י כנגד עיניהם; לז' אמר כולם אנשים ר"ל צדיקים; לח' אמר וישלח אותם משה לתור את ארץ כנען ר"ל שנים שלא יתושו לתור כ"א את ארץ כנען, שאם לא כן למה חזר

לאמר הארץ אשר עברנו בה לתור אתה
ארץ אכלת יושביה הוא וכל־העם אשר־
33 ראינו בתוכה אנשי מדות: ושם ראינו את־
הנפילים בני ענק מן־הנפלים ונהי בעינינו
1 כחגבים וכן היינו בעיניהם: ותשא כל־העדה
ויתנו את־קולם ויבכו העם בלילה ההוא:
2 וילנו על־משה ועל־אהרן כל בני ישראל
ויאמרו אלהם כל־העדה לו־מתנו בארץ
3 מצרים או במדבר הזה לו־מתנו: ולמה יהוה

באָוד שפראַכען זיא, דאַז לאַנד, וועלכעז וויר דורכרייזט זינד, עז צו
ערקונדיגען, פֿערצעהרט זיינע איינוואָהנער, אויך, אַללע לייטע, וועלכע
33 וויר דאַרין געזעהען, זינד פֿאָן גראָססער שטאַטור. וויר האַבען
אויך ריזען דאַזעלבסט געזעהען, קינדער ענק'ס, פֿאָן דען ריזען
אַבשטאַממענד; וויר קאַמען אונז זעלבסט וויא הייטרעקקען געגען זיא פֿאָר,
1 אונד האַבען איהנען אויך זאָ פֿאָרקאָממען מיססען. דיא גאַנצע
געמיינע פֿוהר אויף, אונד שריע, אונד דאַז פֿאָלק וויינטע דיעזעלבע
2 נאַכט. אַללע קינדער ישראל'ס מורטען איבער משה אונד אהרן, אונד
דיא געמיינע שפראַך צו איהנען: וועֶרען וויר דאָך ליעבער אין מצרים
3 געשטאָרבען, אָדער שטירבען נאָך אין דיעזער וויסטע!. וואַרום

מנחה חדשה.

לומר וישלח אותם והרי כבר נאמר וישלח אותם משה ממדבר פארן; לד' אמר
למטה ראובן למטה שמעון וגו'; לה' אמר ראשי בני ישראל המה, ולפי שחשש
שאע"פ שלא שלחם כי אם לתור את ארץ כנען אולי ישו מני הדרך לכך חזר
לומר עלו זה בנגב ר"ל שלא תעלו עד קצה מזרחה של א"י וירדו משם עד קצה
המערב אלא שיעלו מן הדרך אשר היו צריכין ישראל ליכנס, שלא שלחם כ"א
להורות להם את הדרך אשר יעלו בה ואת הערים אשר יבואו אליהן ובדרום
היו, והם לא עשו כן אבל בהפך בכל הדברים כמ"ש ויעלו ויתורו את הארץ
ממדבר צין עד רחוב לבוא חמת, ר"ל שעלו עד קצה המזרחה שהוא מדבר צין
למול קרן מזרחית דרומית של א"י עד רחוב שהוא בקרן מערבית דרומית לבוא

מֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת לִנְפֹּל בַּחֶרֶב
נָשֵׁינוּ וְטַפֵּנוּ יִהְיוּ לָבַז הֲלוֹא טוֹב לָנוּ שׁוּב
4 מִצְרָיְמָה׃ וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו נִתְּנָה רֹאשׁ
5 וְנָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה׃ וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־
6 פְּנֵיהֶם לִפְנֵי כָּל־קְהַל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וִיהוֹשֻׁעַ
בִּן־נוּן וְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה מִן־הַתָּרִים אֶת־הָאָרֶץ
7 קָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם׃ וַיֹּאמְרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר

פיהרט אונז דער עוויגע אין יענעס לאנד, אין וועלכעם וויר דורך דאז
שווערדט אומקאממען ווערדען? אונזערע ווייבער אונד קינדער ווער-
דען צור בייטע ווערדען; איזט עז ניכט בעססער פיר אונז, וויר קעהרען
4 נאך מצרים צוריק?. זיא שפראכען שאן ווירקליך איינער צום אנדערן,
וויר וואללען איין אבערהויפט וועהלען, אונד נאך מצרים צוריקקעהרען.
5 משה אונד אהרן פיעלען אויף איהר אנגעזיכט פאר דער גאנצען פער-
6 זאממלונג, דער געמיינע דער קינדער ישראל'ס. יהושע, זאהן נון'ס,
אונד כלב, זאהן יפונה'ס, דיא מיט אונטער דען קונדשאפטערן דאז
7 לאנד געזעהן, צעררייסען איהרע קליידער. אונד שפראכען צור גע-
זאממטען געמיינע דער קינדער ישראל, וויא פאלגט: דאז לאנד, וועל-

מנחה חדשה.

אמת שהוא בקרן מערבית דרומית והלכו כל ארכ' ורחב' כמ"ש רש"י ז"ל, וכאשר באו כנגד דרומה של חברון בגבול ממדבר צין עלו לחברון, וז"ל ויעלו בנגב ויבא עד חברון, ומ"ש ויבא ולא אמר ויבואו כי נכנסו בחברון א' א' ולא נכנסו כולם כאחד כי יראו מאנשי הארץ ההיא, והעד על הפי' הזה כי כולם אמרו וגם בני ענקים ראינו שם שהעידו כולם שראו אותם בעיניה', ובחברון הי' מושבם שהיא קרית ארבע האדם הגדול בענקים, ואם לא עלה כ"א אחד מהיכן העידו כולם שראו אותן, והמרגלים לא אמרו כ"א אמת בכל מה שאמרו שהרי לא הכחישום יהושע וכלב בשום דבר ילא שאמרוהו בדרך גנאי וגם גזרו לומר לא נוכל לעלות ע' העם ודברים אחרים. ומה שאמר וחברון שבע שנים נבנתה וגו' לומר לנו שבח הארץ ההיא כי כאשר כפוצו בני קדם על פני כל הארץ היו בונים החשוב חשוב קודם, וכאשר לא הי' מספיק להם היו בונים

8 אֹתָהּ טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד׃ אִם־חָפֵץ בָּנוּ
יְהוָה וְהֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת וּנְתָנָהּ לָנוּ
9 אֶרֶץ אֲשֶׁר־הִוא זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃ אַךְ בַּיהוָה
אַל־תִּמְרֹדוּ וְאַתֶּם אַל־תִּירְאוּ אֶת־עַם הָאָרֶץ
כִּי לַחְמֵנוּ הֵם סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם וַיהוָה אִתָּנוּ
10 אַל־תִּירָאֻם׃ וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעֵדָה לִרְגּוֹם אֹתָם
בָּאֲבָנִים וּכְבוֹד יְהוָה נִרְאָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֶל־
כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ

לַנד וויר דורכרייזט זינד, עז צו ערקונדען, דיעזעז לַאנד איזט זעהר
8 פֿאָרטרעפֿליך. ווען דער עוויגע געפֿאַללען אַן אונז האַט, זאָ ווירד
ער אונז אין דיעזעז לַאנד ברינגען, אונד אונז דאָזעלבע איינגעבען, איין
9 לַאנד, דאַז מילך אונד האָניג פֿליעסט. זייד נור ניכט ווידערשפענסטיג
געגען דען עוויגען, זאָ דירפֿט איהר אייך פֿאָר דעם פֿאָלקע דיעזעז לַאנ־
דעז ניכט פֿירכטען, וויר ווערדען זיא וויא ברָאד פֿערצעהרען; איהר
שַאטטען איזט פֿאָן איהנען געוויכען (זיא האַבען נאָמליך קיינען שוץ
מעהר), אונד מיט אונז איזט דער עוויגע, איהר האַבט זיא ניכט צו
10 פֿירכטען. אַבער דיא גאַנצע געמיינע שפּראַך: מאַן זאָללטע זיא שטיי־
ניגען; אינדעסען ערשיען דיא הערליכקייט דעז עוויגען אין דעם שטיפֿטז־
צעלטע אַללען קינדערן ישראל׳ס.

מנחה חדשה.

זולתו, ואח"כ בו' שנים שקדמה חברון לצוען בנו מקומות אחרים שהיו טובים
מצוען, ומעתה לא וחשוב על אחת כמ' וכמ' היות טובה חברון מצוען, וזה
מדברי הרב. ואמר שבו מתור הארץ מקץ ארבעים יום לומר לך שבוינתם
היתה לרעה שלא היו צריכים לכל זה הזמן כי לא נצטוו לרגל את כל הארץ
כ"א המקומות אשר היו נכחם. וחזר לומר וילכו ויבואו והוא מיותר בלי ספק,
ותירץ רש"י להקיש הליכתן לביאתן, ואין להוסיף על דבריו, ועכ"ז אומר אני
שמה שחזר לומר וילכו ויבואו לומר שכאשר קרבו אל המחנ' לא באו למח' בדרך
היותר קרובה אבל עקמו הדרך בסיבות המחנ' כדי שיראם כל ישראל ויהיו
מצויים אצל משה כאשר יגידו להם המוצאות אותם וישמעו כולם גנות הארץ
ולא ימצא משה מקום לתקן דבריהם, ולכ"א וילכו ר"ל שעקמו והלכו בסיבות
המחנ' ואח"כ ויבואו אל משה ואל אהרן ואל כל עדת ב"י ר"ל שכאשר באו אל משה

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אָנָה יְנַאֲצֻנִי הָעָם 11
הַזֶּה וְעַד־אָנָה לֹא־יַאֲמִינוּ בִי בְּכֹל הָאֹתוֹת
אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ׃ אַכֶּנּוּ בַדֶּבֶר וְאוֹרִשֶׁנּוּ 12
וְאֶעֱשֶׂה אֹתְךָ לְגוֹי־גָּדוֹל וְעָצוּם מִמֶּנּוּ׃ וַיֹּאמֶר 13
מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם כִּי־הֶעֱלִיתָ
בְכֹחֲךָ אֶת־הָעָם הַזֶּה מִקִּרְבּוֹ׃ וְאָמְרוּ אֶל־ 14
יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת שָׁמְעוּ כִּי־אַתָּה יְהוָה

אונד דער עוויגע שפראַך צו משה: ווי לאַנגע זאָללן מיך 11
דיעזעס פאָלק נאָך ערצירנען? ווי לאַנגע נאָך וויללן עס ניכט
אַן מיך גלויבען ביי אַללען וואונדערצייכען, דיא איך אונטער איהנען
געטהאַן? מיט דער פעסט וויל איך עס שלאַגען, אונד פערטיל- 12
גען, דיך הינגעגען צו איינעם גרעססערן אונד מעכטיגערן פאָלקע
מאַכען, אַלס דיעזעס איזט. משה אַבער שפראַך צום עוויגען: אונד 13
ווען דיא מצרים, אויס דערען מיטטע דו דיעזעס פאָלק זאָ מאַכטיג
הערויפגעפיהרט האַסט, דיעזעס הערען. וואַס ווערדען זיא צו דען איינ- 14
וואָהנערן דיעזעס לאַנדעס זאַגען? זיא הערטען, דאַס דו עוויגער! אונט

מנחה חדשה.

ואל אהרן כבר היו קבוצים עם כל עדת ב״י ; ומה שאמר שבאו אל מדבר פארן
ולא הי׳ צריך לזה כי כבר אמר וישלח אותם משה ממדבר פארן לומר לך רוע
התבונה אשר היו בה ישרא׳ כמ״ש באחיר ה׳ כי ברע הוא שלא עשו כמ״ש למשה
שאמרו נשלחה אנשים לפנינו ר״ל הנה אנחנו הולכים לדרכנו אחריהם
והאנשים האלה יהיו הולכים לפנינו וישובו אל המקום אשר יהי׳ שם תחנותנו
ויורנו הדרך אשר נעלה בה כמו ואת יהודה שלח לפניו. וכמו וישלח יעקב
מלאכים לפניו כי לא עמד במקומו עד שוב המלאכים אליו, והנ׳ עמוד הענן
לא נסע לפי שיודע ועד הש״י שיאבו לעלות כי ברע הוא מאחר שתבעו לשלוח
מרגלים ולא יוכלו נקיון מן העון ההוא, כי מן הראוי הי׳ שיאמרו הם למשה
נסעה ונלכ׳ ואז יעלה הפורץ לפניהם, ולכ״א שבו אל המקום אשר שלחום ר״ל
שבמקומם מצאום . וחזר עוד לפרש ואמר וישיבו אותם דבר ואת כל
העדה שלא תאמר שאע״פ שבאו אל משה ואל אהרן ואל כל העדה לא היתה
תשובתם כ״א למש׳, חזר לומר שהשיבו אותם דבר ואת כל העדה ר״ל
שהדבור הי׳ עמהם באופן ששמעו כל העדה והראום את פרי הארץ שהיתה
תשובתם לכולם בשוה, ומה שחזר לומר ויספרו לו ר״ל אל העם, אז שיאמר

בקרב העם הזה אשר־עין בעין נראה ׀ אתה
יהוה ועננך עמד עלהם ובעמד ענן אתה הלך
15 לפניהם יומם ובעמוד אש לילה: והמתה את־
העם הזה כאיש אחד ואמרו הגוים אשר־שמעו
16 את־שמעך לאמר: מבלתי יכלת יהוה להביא
את־העם הזה אל־הארץ אשר־נשבע להם
17 וישחטם במדבר: ועתה יגדל־נא כח אדני

טער דיעזעם פאָלקע ביזט, דאַס דוא דען אויגען זיכטבאַר ערשייִנסט,
אָ עוויגער! דאַס דיינע וואָלקע איבער איהנען שטעהט, אונד דאַס
דוא איין פייער וואָלקענזייִלע דעז טאַגז, אונד איין פייער וואָלקענזייִלע
15 דעז נאַכטז: פאָראיהנען הערגעהסט. ווען דוא נון דיעזעז פאָלק וויא
איינען מאַן טאָדטעסט, זאָ ווערדען דיא פאָלקער, דיא דיעזע נאַכריכט
16 פאָן דיר האָרטען, זאַגען:. וויל דער עוויגע ניכט פערמאָגענד וואַר,
דיעזעז פאָלק אין דאַז לאַנד צו פיהרען, דאַז ער איהנען צוגעשוואָרען,
17 שלאַכטעטע ער זיא אין דער וויסטע. נאַס דאַך, אָ העדר! דיא

מנחה חדשה

אל משה והכוונה שהיו מדברים עמו בקול רם באופן שהיו שומעים כל ישראל,
ובזה ידק וישיבו אותם דבר ואת כל העד', ר"ל שהדבור הי' עמהם באופן
ששמעו כל העדה. ואמר באנו אל הארץ אשר וגו', ר"ל עשינו ככל אשר
צויתנו, וגם זבת חלב ודבש היא ר"ל שגם מצאנו מה שאמרת לנו שהוא אמת
בענין הארץ אבל מי יוכל לעלות אליה כמלעיג על חבירו אשר העני ואומר לו
מדוע אתה רעב הרי תבואה בשוק אבל היא ביוקר, וא"ת אע"פ שיהיה העם
קשה נבוא אליהם בתחבולה עד אשר נבוא אל הערים ולא ישאר להם כח כי
אולי יהיו חוץ לעיר לחרוש ולקצור הכרמים, תדע שהערים בצורות גדולות
מאד ואין לכם תחבולה לבוא אל תוכם, וא"ת שמה שאמרנו שהעם קשה אולי
אינו כן, תדע שגם בני ענקים ראינו שם ולא יהיה העם אשר ישכנו אלה
בתוכם כי אם גבורים וא"כ כאשר דמינו כן היתה, וא"ת אע"פ שיהיה העם
קשה והארץ קשה נוכל להם כי יבהלו בבואנו לתוכם פתאום ויאמרו לא באו
עלינו פתאום אלא מפני שסמכו על עוצם גבורת', אין לך תחבולה על זה שהרי
עמלק יושב בארץ הנגב ואתה ידעת מלחמות עמלק שלא כבלתם ממנה כ"א
נקיעי עצים בהיותם באים עליכם חוץ לארבה וכש"כ בהיותכם באים עליהם

כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר׃ יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד יח
נֹשֵׂא עָוֺן וָפָשַׁע וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד עֲוֺן אָבוֹת
עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים׃ סְלַח־נָא לַעֲוֺן יט
הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם
הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הֵנָּה׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה סָלַחְתִּי כ
כִּדְבָרֶךָ׃ וְאוּלָם חַי־אָנִי וְיִמָּלֵא כְבוֹד־יְהוָה אֶת־ כא
כָּל־הָאָרֶץ׃ כִּי כָל־הָאֲנָשִׁים הָרֹאִים אֶת־כְּבֹדִי כב
וְאֶת־אֹתֹתַי אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי בְמִצְרַיִם וּבַמִּדְבָּר

גראָססע דיינער קראַפֿט זיך צייגען, וויא דוא געשפּראָכען האַסט, נעמ-
ליך!. „דער עוויגע איזט לאַנגמוטהיג, פֿאָן אונענדליכער גנאַדע, 18
פֿערגיבט מיססעטהאַט אונד אַבפֿאַלל, לעססט אַבער ניכט: אָהנע אַהנ-
דונג, אַהנדערן זאָלט דיא מיססעטהאַט דער עלטערן היים אַן קינדערן אונ-
קעלן אונד אורענקעלן.“ זאָ פֿערצייהע דאָך דיא מיססעטהאַט דיעזעס 19
פֿאָלקעס, נאַך דיינער גראָססען גנאַדע, אונד וויא דו פֿאָן מצרים ביז
יעצט שאָן זאָ אָפֿט נאַכזיכט מיט דיעזער נאַציאָן געהאַבט. דער עוויגע 20
שפּראַך: איך פֿערצייהע, וויא דו געזאַגט האַסט. יעדאָך, זאָ 21
וואַהר איך לעבע, אונד דיא גאַנצע ערדע פֿאָן דער העררליכקייט דעס
עוויגען פֿאָלל איזט. זאָ וואַהר זאָללען אַללע דיא מענער, דיא מיינע 22
העררליכקייט אונד דיא צייכען געזעהען, דיא איך אין מצרים אונד אין

מנחה חדשה.

בארצם, ולא תכבוש עליהם כל ארץ עמלק ובנות עליהם מארץ המזרח ומארץ הכנען, תדע שגם החתי והאמרי והיבוסי והכנעני כובשים את כל הארץ ואין מקום לכם ליכנס אליה; והנה העם כשומעם את הדברים האלה נמס לבם והיה למים והתחילו להתקוטט עם משה בחזקה, וכאשר ראה כלב שהיו מריבים עם משה ע"ה השקיטם מעליו באומרו הסו הסו! והם חשבו שהיה רוצה לדבר שום גנות כאחד המרגלים כי כן הי' מראה ברמיזותיו באומרו הבו, או שאמר בפירוש וכי זו בלבד עשה לנו בן עמרם וכו', והנה היתה כוונתו לומר דברים שיתקוטטו עמו המרגלים וכל ישראל וישקיטו מעל משה, כמ"ש ויהס כלב את העם אל משה פי' שישתוקו מעל משה בלבד, לא שתנוח דעתם בדבריו וישתוקו מכל וכל, ולכ"א עלה נעלה וירשנו אותה ולא אמר מאיזה טעם יוכלו לעלות אליה כמ"ש המרגלים ונתנו טעם לשלא יוכלו לעלות כי

וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי:
23 אִם־יִרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָם
24 וְכָל־מְנַאֲצַי לֹא יִרְאוּהָ: וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב
הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ וַיְמַלֵּא אַחֲרָי וַהֲבִיאֹתִיו
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בָּא שָׁמָּה וְזַרְעוֹ יוֹרִשֶׁנָּה:
25 וְהָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב בָּעֵמֶק מָחָר פְּנוּ וּסְעוּ
לָכֶם הַמִּדְבָּר דֶּרֶךְ יַם־סוּף: פ רביעי
26 27 וַיְדַבֵּר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: עַד־

דער וויסטע געלייגט, אונד דיח איך טאָן לעהן אמאָ אויף דיח פראָבע גע:
23 שטעללט האַבען, אונד מיר ניכט געהאָרכען וואָללען. דאַז זאַלנד ניכט
זעהען, דאַז איך איהרען עלטערן צוגעשוואָרען האַבע; אַללע דיח איך
24 ערצירנט האַבען, זאָללען עז ניכט זעהען. מיינען קנעכט כלב אבער,
וויל איין אַנדערער גייסט אין איהם וואַר, אונד ער מיר טרייליך נאַכ:
געפאָלגט איזט, וויל איך ווידער אין דאַז לאַנד ברינגען, אין וועלכען
25 ער געוועזען איזט; זיינע נאַכקאָממען זאָללען עז איינגעהמען. דער
עמלקי אונד דער כנעני וואָהנען דאָרט אים גרונדע! מאָרגען וועדעט
איך, אונד געהעט ווידער אין דיח וויסטע, געגען דיח בינזענזעע צוריק.
26 27 דער עוויגע רעדעטע מיט משה אונד אהרן, אונד שפראַך:. וויח

מנחה חדשה.

יודע היה שלא יאמינו לדבריו אע"פ שיתן להם טעם נכון, ולכן לא כיוון כ"א לקנטרם להשיב לבם אין, והנה השיבוהו החטאים בנפשותם לא נוכל לעלות אל העם ר"ל אתה אומר שנוכל לעלות אל הארץ תדע שאפילו לעלות אל העם היוצא לקראתנו למלחמה לא נוכל לעלות כש"כ אל הערים שילחמו שם גדולים וקטנים על טפם ועל ממונם ועל עריהם והקטן יהיה לאלף, ועוד שאם נאמר נסכן בנפשותינו אולי יהיה הש"י עמנו ותעלה בידנו הארץ הטובה ההיא ומה תועלת יש בה כי היא תכלה אותנו מבלי שום מלחמה כי היא ארץ אוכלת יושביה וכש"כ העם הבאה אליה מחדש, כי הארצות הבריאות והטובות ימיתו הבאים אל תוכה מחדש לסבת שינוי האויר אשר גדלו עליו, כש"כ הארץ אשר היא אוכלת יושביה, וא"ת בדבר הזה נבין שלא דברתם נכונה שהרי דבריכם סותרים זה את זה כי אמרתם כי עז העם ואמרתם שהארץ אוכלת יושביה, ומדרך הארץ

מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים
עָלָי אֶת־תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים
עָלַי שָׁמָעְתִּי׃ אֱמֹר אֲלֵהֶם חַי־אָנִי נְאֻם־יְהוָה 28
אִם־לֹא כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנָי כֵּן אֶעֱשֶׂה לָכֶם׃
בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִגְרֵיכֶם וְכָל־פְּקֻדֵיכֶם לְכָל־ 29
מִסְפַּרְכֶם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמָעְלָה אֲשֶׁר
הֲלִינֹתֶם עָלָי׃ אִם־אַתֶּם תָּבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר 30
נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לְשַׁכֵּן אֶתְכֶם בָּהּ כִּי אִם־כָּלֵב
בֶּן־יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן׃ וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם 31

לאַנגע ווירד עס דיעזער בעזען ראָטטע נאָך זא הינגעהען, דאַס זיא
ווידער מיך זאָלכעז מוררען עררעגען? דיא קלאַגען דער קינדער ישראל'ס,
דיא זיא ווידער מיך אויפגעבראַכט האַבען, האַבע איך גאַנץ וואָהל פער־
נאָממען. זאַגע איהנען: זאָ וואַהר איך לעבע, שפּריכט דער עוויגע, 28
וויא איהר אין מיינע אָהרען געשפּראָכען, זאָ וויל איך אייך טהון. אין 29
דיעזער וויסטע זאָללען אייערע קערפּער פערפאַללען, זאָ פיעל דערגע־
מוסטערטען אונטער אייך זינד, אין אייערער פאָללען אַנצאָהל, פאָן
צוואַנציג יאַהרען אַן אונד דאַריבער, דיא איהר ווידער מיך קלאַגען ער־
רעגעט האַבט. איהר זאָללט וואַהרליך ניכט אין דאַז לאַנד קאָממען, 30
וועלכעס איך אייך צור וואָהנונג איינצוגעבען, מיינע האַנד עמפּאָרגע־
האָבען; כלב, זאָהן יפונה'ס, אונד יהושע, זאָהן נון'ס אויסגענאָממען.
וואַז אייערע קינדער בעטריפפט, פאָן דענען איהר געזאַגט האַבט, 31

מנחה חדשה.

אמר זה דרכה שיהיו יושביה חלשי' כי יהיו חלניים כולם ורפי המזג וההרכבה, לכך חזרו לומר וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מדות ר"ל אע"פ שהארץ היא אוכלת יושביה ומן הראוי שיהיו אנשיה חלשים הנה הם גבורים ובעלי קומה, וא"ת אע"פ שיהיו גבורים גדולים בכחם עיקר הגבורה היא בלב וכולי להם כי בעלי הגבורה לא יעריכו האויבים אע"פ שיהיו בעלי קומה לכלו', תדע שהדבר בהיפך כי בראותנו אותם לא ערכנו עצמנו לכלום והיינו בעינינו כחגבים, וא"ת שהם לא ובזו לכלום, תדע שכן היינו בעיניה' שהיו מבזין אותנו בדבריהם ור"ל וכן היינו בעיניהם חגבים ממש כי לא העריכו אותנו בשום שום אנושות כי

לָבַז יִהְיֶה וְהֵבֵיאתִי אֹתָם וְיָדְעוּ אֶת־הָאָרֶץ
32 אֲשֶׁר מְאַסְתֶּם בָּהּ׃ וּפִגְרֵיכֶם אַתֶּם יִפְּלוּ בַּמִּדְבָּר
33 הַזֶּה׃ וּבְנֵיכֶם יִהְיוּ רֹעִים בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים
שָׁנָה וְנָשְׂאוּ אֶת־זְנוּתֵיכֶם עַד־תֹּם פִּגְרֵיכֶם
34 בַּמִּדְבָּר׃ בְּמִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר־תַּרְתֶּם אֶת־
הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם יוֹם לַשָּׁנָה יוֹם לַשָּׁנָה
תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֺנֹתֵיכֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה וִידַעְתֶּם
35 אֶת־תְּנוּאָתִי׃ אֲנִי יְהוָֹה דִּבַּרְתִּי אִם־לֹא ׀ זֹאת
אֶעֱשֶׂה לְכָל־הָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת הַנּוֹעָדִים עָלָי

זיא ווערדען צור בייטע ווערדען, דיעזע וויל איך הינייןבריינגען, דאם
32 זיא דאז לאנד קעננען לערנען, דאז איהר זא פערווארפט. איהרע
33 קערפער אבער זאָללען אין דיעזער וויסטע פערפאללען. אונד איהרע
קינדער זאָללען פירציג יאהר אין דער וויסטע הערומוואנדערן, אונד
דיא שטראפע איהרער טרייאלאזיגקייט טראגען, ביז איהרע קערפער
34 אין דער וויסטע אללע דאהין זינד. נאך אנצאהל דער טאגע, אין וועל-
כען איהר דאז לאנד ערקונדשאפטעט, נעמליך פירציג טאגע, אויף
יעדען טאג איין יאהר גערעכנעט, אלזא פירציג יאהר זאָללט איהר פיר
איהרע מיסטהאטען ביסען, אונד ערפאהרען וואז עס זייא, ווען איך
35 מיינע האנד אבציעהע. איך, דער עוויגע, האבע דיעזעס געשפרא-
כען, אונד וואהרליך! איך ווערדע עס אויך אן דיעזער גאנצען בעזען
ראָטטע, דיא זיך ווידער מיך עמפּאָרעט, אויסאיבען; אין דיעזער

מנחה חדשה.

אנחנו היינו בעינינו אנשים אלשים כחגבים ובעיניהם' היינו חגבים ממש בדמות אנשים, וזהו וכן היינו בעיניהם, וכאשר שמעו העדה הדברים האלה גזרו אומר שלא יוכלו לעלות אל הארץ ההיא ושלא הוציאם ה' ממצרים כי אם ברעה להמיתם לתת אותם ביד האמורי להשמידם ונתנו את קולם בבכי ואמרו למשה ולאהרן לו מתנו בארץ מצרים או במדבר הזה לו מתנו, ר"ל שכבר נתברר לנו שפועל הרעות לא יפעול הטובות ולא הוציאנו כ"א להמית אותנו בלי ספק כמ"ש פרעה ראו עתה כי רעה נגד פניכם והנה עכ"פ ימית אותנו, והנה אין לנו עליכם תרעומות כ"א לסבת יציאתנו ממצרים ולולי שגמות במצרים

בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ וְשָׁם יָמֻתוּ׃ וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר 36
שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיָּשֻׁבוּ וַיִּלּוֹנוּ
ק
עָלָיו אֶת־כָּל־הָעֵדָה לְהוֹצִיא דִבָּה עַל־הָאָרֶץ׃
וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִבַּת־הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה 37
לִפְנֵי יְהוָה׃ וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה חָיוּ 38
מִן־הָאֲנָשִׁים הָהֵם הַהֹלְכִים לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ׃
וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־בְּנֵי 39
יִשְׂרָאֵל וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם מְאֹד׃ וַיַּשְׁכִּמוּ בַבֹּקֶר 40

וויסטע זאָללען זיא אויפגעריעבען ווערדען, אונד דאָזעלבסט שטערבען.
דיא מאֶננער, וועלכע משה געזאַנדט האַטטע, דאַז לאַנד אויסצוקונד- 36
שאַפטען, אונד דיא ביים איהרער צוריקקונפט ווידריגע נאַכריכטען
פאָן דעם לאַנדע אויסגעשטרייעט, אונד דיא גאַנצע געמיינע ווידער משה
אויפגעבראַכט. אַללע מאֶננער, דיא זאָלכע בעֶזע נאַכריכט פאָם לאַנדע 37
אויסגעבראַכט האַטטען, שטאַרבען אויך ווירקליך אַן איינער פּלאַגע,
דיא דער עוויגע איבער זיא פערהיענג. נור יהושע, זאָהן נון'ס, אונד 38
כלב זאָהן יפונה'ס, בליעבען פאָן אַללען דיזען לייטען, דיא געגאַנגען וואַ-
רען, דאַז לאַנד צו ערקונדשאַפטען, אַם לעבען. אַלז משה אַללע דיעזע 39
וואָרטע דען קינדערן ישראל'ס פאָרטרוג, טרויערטען דיא לייטע זעהר.
מאַכטען זיך דען מאָרגענז אויף, דיא הֶעהע דעז געבירגעז צו בעשטייגען 40

מנחה חדשה.

ותהי בתינו קברנו מבלי שיבטיחנו ויהיו עינינו תלויות להיותינו אומה בין
האומות ונראה עתה בנוסתנו באבדן תוחלתנו, או מאחר שכבר יצאנו הלוי
שנמות במדבר ולא נתנוה בין האומות ולמה יביא אותנו ה' הארץ הזאת לנפול
בחרב ויהיו נשינו וטפינו לבז, הנה באמת טוב לנו שוב מצרים כי לא ימיתונו
ולא יקחו את טפינו לעבדים אע"פ שישתעבדו בנו כי די מהרע ומיעוטו וכו'
הנה יקרא השעבוד ההוא טוב כי הוא סבת הצלתנו מרעה גדולה והיא מיתתנו
וביזת טפינו, ולכן תמצא מלת טוב מועמד בתרי טעמי לומר כי אינו טוב
כי אם בערך רע גדול ממנו כי הרע לא יקרא טוב; והנה אדון הנביאים נתן
השיבם על מורתנו זה כי ראה אותם ברעה גדולה, וכאשר ראו שלא השיבם
ולא הסבים להשיבם למצרים אמרו איש אל אחיו נתנה ראש ונשובה מצרימה כי
משה אינו מיבר בצרתנו, ומשה ואהרן בראותם כי לא שוו שרים לנגדם נפלו

וַיַּעֲלוּ אֶל־רֹאשׁ־הָהָר לֵאמֹר הִנֶּנּוּ וְעָלִינוּ אֶל־
41 הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר יְהוָה כִּי חָטָאנוּ: וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה לָמָּה זֶּה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־פִּי יְהוָה
42 וְהִוא לֹא תִצְלָח: אַל־תַּעֲלוּ כִּי אֵין יְהוָה
43 בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִּנָּגְפוּ לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם: כִּי הָעֲמָלֵקִי
וְהַכְּנַעֲנִי שָׁם לִפְנֵיכֶם וּנְפַלְתֶּם בֶּחָרֶב כִּי־עַל־
כֵּן שַׁבְתֶּם מֵאַחֲרֵי יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה יְהוָה
44 עִמָּכֶם: וַיַּעְפִּלוּ לַעֲלוֹת אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַאֲרוֹן

גען, אונד שפראכען: וויר זינד בעריט אן דען ארט הינויף צו ציהען,
דאפאן דער עוויגע געשפראכען האט, דען וויר ערקעננען, דאס וויר
41 געזינדיגט האבען. משה אבער שפראך: ווארום וואללט איהר טאן
ווידער דען בעפעהל דעס עוויגען איבערטרעטען? עס ווירד ניכט גע־
42 לינגען!. ליעהעט ניכט הינויף, דען דער עוויגע איזט ניכט אונטער
אייך; דאמיט איהר ניכט פאן אייערן פיינדען געשלאגען ווערדעט.
43 איהר פינדעט דארט דען עמלקי אונד דען כנעני פאר אייך, אונד ווער־
דעט אין דאז שווערדט פאללען, דען וויל איהר פאן דעם עוויגען אב־
44 געוויכען זייד, זא ווירד ער ניכט מיט אייך זיין. אבער זיא בעשטאנ־
דען בלינדלינגז דארויף, דיא האהע דעז געבירגעז צו בעשטייגען; אינ־

מנחה חדשה.

לפניהם על פניהם שלא יוציאו מחשבתם לפועל ושלא יסורו מאחרי הש"י מכל
וכל כדי שיהיה להם מקום להתפלל עליהם שלא יכלם הש"י, ויהושע בן נון
וכלב בן יפנה בראותם הרעה הגדולה הזאת קרעו בגדיה' וערכו טענות כנגד
דברי המרגלים ולא כמו שעשה כלב בתחלה דאמר מילתא בלא טעמי כי לא
היתה כוונתו רק להשיב מחלוקתם מעל משה, אבל עתה שגדל הכאב מאד
ואמרו נתנה ראש באו עליהם בטענות חזקות ואמרו טובה הארץ מאד מאד
ואינה אוכלת יושביה והיא ארץ זבת חלב ודבש אך בה' אל תמרודו כדי שתזכו
שתנתן לכם ולא יגרום החטא ובזה לא תיראו את עם הארץ, ויש לזה ג' טענות
חזקות שכל אחת מהן היא כדאי לתתם בידינו, א' כי לחמנו הם והם יראים
אותנו ומוראנו ונתננו עליהם לפי שהם בית מלחמתנו שהם עשקו הארץ הזאת
מידנו כי לבני שם היתה והם לקחום מידם בימי אברהם כמ"ש והכנעני אז
בארץ ר"ל שאז היה בארץ ולא קודם לכן, והנה העם אשר כזה אע"פ שיהיו

בְּרִית־יְהוָה וּמֹשֶׁה לֹא־מָשׁוּ מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה׃
וַיֵּרֶד הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּהָר הַהוּא 45
וַיַּכּוּם וַיַּכְּתוּם עַד־הַחָרְמָה׃ פ
טו
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי 1 2
יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ
מוֹשְׁבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם׃ וַעֲשִׂיתֶם 3
אִשֶּׁה לַיהוָה עֹלָה אוֹ־זֶבַח לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ

דעסטען וויכען דיא בונדעסלאַדע דעס עוויגען אונד משה ניכט אויז דעם
לאַגער. דער עמלקי אונד דער כנעני, דיא אויף דיעזעם געבירגע וואָהנ־ 45
טען, קאַמען הערונטער, שלוגען זיא, אונד פערפאָלגטען זיא ביז גען חרמה.
דער עוויגע רעדעטע מיט משה אונד שפּראַך: רעדע מיט דען קינ־ 1
דערן ישראל'ס אונד זאַגע איהנען: ווען איהר אין דאַז לאַנד אייערער 2
וואָהנונג קאָממעט, דאַז איך אייך איינגעבען וויל. אונד וואָללט דעם 3
עוויגען צו עהרען, איין פייעראָפּפער בריגגען, עס זייא איין גאַנצאָפּ־
אָפּפער, אָדער איין וואָהלאָפּפער, צום בעזאָנדערן געליבדע, אָדער

מנחה חדשה.

גבורים לעולם יהיו יראים לתובעיהם ואם לא יהיו גבורים כל כך כי גדול כח האמת ואין גבור כנגדו ולכן הם לחמנו כי נאכלם כלחם וכאלו הם מסורים בידינו, ב' כי סר צלם מעליהם, ופי' כי כבר ידעת כי הש"י הוא מנהיג את כל העולם כלל ופרט אבל בפנים שונים כי החסידים הוא בעצמו מנהיגם מבלי תווך שום שר ומזל כמ"ש יעקב האלהים הרועה אותי, ואמר בבקשתו אם יהיה אלהים עמדי, ושאר העולם הוא מנהיגם ומשגיח בהם ע"י שליח שהם מערכאות צבאות השמים, והעם אשר כזה הם מסתופפים בצל האילן ואינם מתלוננים בנוף האילן בעצמו כמו הראשונים, והנקודה שהם גדולים מהם לאין ערך ושיעור, והנה הגויים האלה הם מהמונהגים ע"י המזל שהיא הצל ואין להם שום כח כי אם לפי כח מזלם, והנה הכח ההוא שהוא הצל אשר הם מסתופפים בו כבר סר מעליהם שהרי אמר הש"י לאברהם ודור רביעי ישובו הנה כי לא שלם עון האמורי עד הנה, ומלת ישובו יורה שהחשבון הוא מאת צאתם מהארץ ההיא שהוא בואם למצרים והנה לוי וקהת ועמרם ומשה א"כ סר צלם מעליה שכבר הושלם עונם, ג' וה' אתנו ר"ל שאע"פ שלא יהיו לחמנו ואע"פ שלא יסור צלם אין לנו לירא מהם בהיות ה' אתנו בג"כ בהיות שלצתם

בִּנְדָבָה אוֹ בְּמֹעֲדֵיכֶם לַעֲשׂוֹת רֵיחַ נִיחֹחַ
4 לַיהוָה מִן־הַבָּקָר אוֹ מִן־הַצֹּאן: וְהִקְרִיב
הַמַּקְרִיב קָרְבָּנוֹ לַיהוָה מִנְחָה סֹלֶת עִשָּׂרוֹן בָּלוּל
5 בִּרְבִעִית הַהִין שָׁמֶן: וְיַיִן לַנֶּסֶךְ רְבִיעִית הַהִין
תַּעֲשֶׂה עַל־הָעֹלָה אוֹ לַזָּבַח לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד:
6 אוֹ לָאַיִל תַּעֲשֶׂה מִנְחָה סֹלֶת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים
7 בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלִשִׁית הַהִין: וְיַיִן לַנֶּסֶךְ שְׁלִשִׁית

אַן: פֿרייוויליגע גאַבע, אָדער אויך איין פֿעסטאָפּפֿער, אום דענן
עוויגען צו עהרען, פֿאָן ריגדפֿיעה אָדער פֿאָן קליינעם פֿיעה, איינען
4 אַנגענעהמען גערוך אויפֿשטייגען צו לאַסען:. זאָ זאָלל דערייעניגע
וועלכער איין זאָלכעס אָפּפֿער דעם עוויגען צו עהרען דאַרבריגגט, אויך
איין מעהלאָפּפֿער, נעמליך איין צעהנטהייל פֿיינעס מעהלס, מיט איינעם
5 פֿיערטעל הין אָהל איינגעריהרט, דאַזו ברינגען, אויך וויין צום טראַנק
6 אָפּפֿער, נעמליך אויף יעדעס לאַם. ווירד אַבער איין ווידדער דאַרגע
בראַכט, זאָ ווירד צום מעהלאָפּפֿער גענאָממען, צוויא צעהנטהייל
7 פֿיינעס מעהלס, איינגעריהרט מיט איינעם דריטטהייל הין אָהל. נעבסט

מנחה חדשה.

וא"כ אל תיראום, והמה לרוע תכונתם לא שמעו לקול מלאכים אבל היה כל זה בעיניהם דברי התולים, והנה משה ואהרן היו נופלים על פניהם ומתחננים אליהם ואמרו כולם לרגום אותם באבנים כדי שלא יעבירם מלשוב למצרים, ולרוב השגחת הש"י עליהם נראה באהל מועד שלא יהרגום ואע"פ שלא היו ישראל באותה שעה ראויים לגילוי שכינה, ואמר הש"י למשה עד אנה ינאצוני העם הז', וא"ת עד אשר תקבע אמונתי בלבם שבדבר למודת סניגוריא עליהם בשהם עם קשה עורף ואח"כ לא תסור אמונתי ממנו לעולם א"כ עד אנה לא יאמינו בי, כלומר הם עם קשה עורף כ"כ שאינם רוצים לסור מאחרי ההבל אשר גדלו עליו, והנה עתה קרובים הם ליכנס לארץ ועדיין לא האמינו לדברי א"כ עד אנה לא יאמינו בי בכל האותות אשר עשיתי בקרבו, כי מי שלא האמין ולא ידע כי יד ה' עשתה זאת לא יאמין לעולם, ועוד שלא אהיה לעולם בונה עולמות ומחריבן לעשות להם נסים שיאמינו בי שהרי אתה נאסף לעמך בכניסתן לארץ שהיית כדאי שיעשו להם בשבילך נסים ובפלאות כאשר עשיתי ועדין לא לקחו מוסר, ולכן מאחר שאין בו תוחלת אכנו בדבר ואורישנו, וא"ת אמום לשבועת האבות, הרי אתה קיים ואעשה אותך לגוי גדול, וכאשר

הַהִין תַּקְרִיב רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה׃* וְכִי־תַעֲשֶׂה בֶן־
בָּקָר עֹלָה אוֹ־זָבַח לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ־שְׁלָמִים 8
לַיהוָה׃ וְהִקְרִיב עַל־בֶּן־הַבָּקָר מִנְחָה סֹלֶת 9
שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן חֲצִי הַהִין׃ וְיַיִן 10
תַּקְרִיב לַנֶּסֶךְ חֲצִי הַהִין אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה׃
כָּכָה יֵעָשֶׂה לַשּׁוֹר הָאֶחָד אוֹ לָאַיִל הָאֶחָד 11
אוֹ־לַשֶּׂה בַכְּבָשִׂים אוֹ בָעִזִּים׃ כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר 12
תַּעֲשׂוּ כָּכָה תַּעֲשׂוּ לָאֶחָד כְּמִסְפָּרָם׃ כָּל־הָאֶזְרָח 13

איינעם דריטטהייל הין וויין צום טראַנקאָפּפער, אַלז דיעזעס איין ליעב-
ליכען גערוך, דעם עוויגען צו עהרען, אויפשטייגען. בריינגסט דוא 8
אַבער איין יונגעס רינד צום גאַנצאָפּפער, אָדער צום מאַהלאָפּפער,
אַלז איין בעזאָנדערעס געלובדע אָדער פריידענאָפּפער, דעם עוויגען
צו עהרען: זאָ בריינגט מאַן צום יונגען רינדע איין מעהלאָפּפער פאָן 9
דרייא צעהנטהייל פיינעס מעהלעס, איינגעריהרט מיט איינעם האַלבען
הין אָהל. נעבסט איינעם האַלבען הין וויין צום טראַנקאָפּפער, זייא 10
עס איין פייעראָפּפער ליעבליכען גערוכז דעם עוויגען צו עהרען. אַזאָ 11
אַלזאָ געשעהען בייא יעדעם אָכזען, ווידדער, אָדער שאַף פאָן לעממערן
אָדער ציעגען. נאַך מאַסגאַבע דער שטיקקע, דיא איהר דאַרבריינגט, מוס 12
איינעם יעדען דאַז פעראָרדנעטע היינצוגעפיגט ווערדען. יעדער איינ- 13

מנחה חדשה.

ראה משה אדונינו כי כלתה אליהם הרעה השתדל בכל עוז להציל להם מרעתם והנה כי היה הדבר קשה עד מאד לפי שהיו דברי הש"י אליו עתה הפך דבריו בענין העגל כי שם פתח לו פתח בדבריו שילמוד זכות עליהם כמו שפירשנו שם ונהם כנהם אדון הנביאים, אבל עתה סגר הפתחים ההם כי לא יכול לומר כי עם קשה עורף הוא ולא יכול לומר זכור לאברהם וגו' כי כבר אמר לו עד אנה לא יאמינו ואעשה אותך לגוי גדול ולא נשאר לו לומר כי אם חלול שמו הגדול שיש בדבר ולכן אמר ושמעו מצרים וגו' כלומר וכי ייטב בעיניך שישמעו מצרים בדבר הזה, וא"ת מה בכך הם ראו כי העלית בכחך את העם הזה מקרבו ר"ל שעשית משפטים גדולים ורעים במצרים להוציאם, ולכ"א ראו כי רעה נגד פניכם ר"ל ראו כי פועל הרעות הוציא אתכם במדתו הרעה

יַעֲשֶׂה־כָּכָה אֶת־אֵלֶּה לְהַקְרִיב אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ
14 לַיהוָה׃ וְכִֽי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר אוֹ אֲשֶׁר־בְּתוֹכְכֶם
לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה
15 כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כֵּן יַעֲשֶׂה׃ הַקָּהָל חֻקָּה אַחַת
לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם כָּכֶם
16 כַּגֵּר יִהְיֶה לִפְנֵי יְהוָה׃ תּוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד
יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר אִתְּכֶם׃ פ ששי
17 18 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי

הייזיגע, דער דיזען געזעצען צו עהרען, איין פֿייערָאָפּפֿער ליעב־
ליכען גערוכס דאַרברינגען וויל, האַט זיך נאַך דיזער פֿאָרשריפֿט
14 צו ריכטען. אונד ווען איין פֿרעמדער זיך בייא אייך ניעדערלעסט,
אָדער בייא אייערן נאַכקאָממען זיך אונטער אייך אויפֿהעלט, אונד דעם
עוויגען צו עהרען, איין פֿייערָאָפּפֿער ליעבליכען גערוכס דאַרברינגען
15 וויל, זאָ מוס ער עבען זאָ מאַכען וויא איהר. איהר, פֿערזאַממ־
לונג דעס פֿאָלקס! איינערלייא געזעץ פֿאָרגעשריעבען, פֿיר אייך
אונד פֿיר דען פֿרעמדען, דער זיך ניעדערלעסט; איינע עוויגע
זאַטצונג בייא דיזען אייערן נאַכקאָממען, דאַס איהר אונד דער פֿרעמ־
16 דע פֿאָר דעם עוויגען גלייך זייד!. איינערלייא לעהרע אונד איינער־
לייא רעכט האָבט איהר אונד דער פֿרעמדע, דער בייא אייך וואָהנט.
17 18 דער עוויגע רעדעטע מיט משה אונד שפּראַך: רעדע מיט דען קינ־

מנחה חדשה.

והם אמרו ויאמרו המשפטים שעשית בהם ליושב הארץ הזאת שהם הכנעני והפרזי והנה יושב הארץ הזאת שמעו כי אתה ה׳ בקרב העם הזה וידעו אשר עין בעין נראה וגו׳ וא״כ מכלל שכיהם נודע כי אין אלהים זולתך כי אתה ממית ומחיה וכאשר חפצת עשית מכה למי שתרצה ומרפא למי שתרצה, וכאשר תמית את העם הזה כאיש אחד יש בזה חלול שמך הגדול שיאמרו הגוים ההם אשר שמעו את שמעך מבלי יכלת ה׳ ואין הדבר כמו שהיינו חושבים שהיה יכול על ההפכים אבל הוא פועל הדעות לבד כי כאשר לא יכול להטיב להם שחטום במדבר, ולכן יגדל נא כחך הגדול שיאמרו שאתה הוא בעל הכחות כולם כאשר דברת לאמר ר״ל שאיני מבקש ממך שתמחול להם מכל וכל אלא כמו שדברת שאתה ארך אפים לרשעים ורב חסד לצדיקים ואתה נושא עון ופשע ר״ל שאתה

יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּבֹאֲכֶם אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה׃ וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם 19
מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תָּרִימוּ תְרוּמָה לַיהוָה׃ רֵאשִׁית 20
עֲרִסֹתֵכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה כִּתְרוּמַת גֹּרֶן
כֵּן תָּרִימוּ אֹתָהּ׃ מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ 21
לַיהוָה תְּרוּמָה לְדֹרֹתֵיכֶם׃ ס וְכִי 22
תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל־הַמִּצְוֺת הָאֵלֶּה
אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה׃ אֵת כָּל־אֲשֶׁר 23
צִוָּה יְהוָה אֲלֵיכֶם בְּיַד־מֹשֶׁה מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר

דערן ישראל'ס אונד זאַגע איהנען: ווען איהר אין דאַז לאַנד קאָמט,
דאַהין איך אייך ברינגען וויל. אונד עסט פֿאָן דעם בראָדטע דיזעז לאַנ- 19
דעז זאָ מוסט איהר דעם עוויגען איינע העבע ברינגען. נעמליך אַלז 20
אייערעז טייגעז ערסטלינג זאָללט איהר איין שטיק שפייזעטייג צור העבע
ברינגען. וויא דיא העבע פֿאָן דער טעננע, זאָ זאָללט איהר דיעזע גע-
בראַכט ווערדען. פֿאָן אייערעז טייגעז ערסטלינג מוסט איהר צו אַללען 21
צייטען דעם עוויגען איינע העבע ברינגען. ווען איהר אויז אירטהום 22
(איין הויפטפֿערברעכען בעגעהט,) אונד ווידער אַללע דיעזע געבאָטע
האַנדעלט, וועלכע דער עוויגע צו משה גערעדעט האַט. עז בעטריפֿט 23
נעמליך איבערהויפט אַללעז, וואַז דער עוויגע אייך דורך משה געבאָטען,
פֿאָן דעם טאַגע אַן, דאַ דער עוויגע זאָלכעז געבאָטען, אונד אין דער

מנחה חדשה

נושא אותו מעל החוטא על שכמך עד אשר תפקוד עונו עליו כאשר תראה
כפי חכמתך, ולכ"א ונקה לא ינקה אבל הוא פוקד עון אבות על בנים וגו'
וא"כ יפרעו חובם באופן שלא יתחלל שמך הגדול ולכן סלח נא לעון העם הזה
כפי גודל חסדך ואע"פ שיהיו חייבים כליה כמה פעמים נתחייבו כליה ג"כ
מעת שיצאו ממצרים עד הנה, וא"ל הש"י סלחתי כדבריך ר"ל שאפרע מהם
באופן אחר ולא אעשה אותם כלה ולא יתחלל שמי כמו שאמרת אבל יהיה בהפך
שאפרע מהם באופן שיתקדש שמי בהם, ולכ"א חי אני וימלא כבוד ה' את כל
הארץ כי כל העולם יראו השגחתי בפרוע פרעות בישראל וימלא כל הארץ כבודי,

24 צִוָּה יְהוָה וָהָלְאָה לְדֹרֹתֵיכֶם: וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי
הָעֵדָה נֶעֶשְׂתָה לִשְׁגָגָה וְעָשׂוּ כָל־הָעֵדָה
פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד לְעֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה
וּמִנְחָתוֹ וְנִסְכּוֹ כַּמִּשְׁפָּט וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד
חסר א׳ לְחַטָּת: וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
25 וְנִסְלַח לָהֶם כִּי־שְׁגָגָה הִוא וְהֵם הֵבִיאוּ
אֶת־קָרְבָּנָם אִשֶּׁה לַיהוָה וְחַטָּאתָם לִפְנֵי
26 יְהוָה עַל־שִׁגְגָתָם: וְנִסְלַח לְכָל־עֲדַת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם כִּי לְכָל־הָעָם

24 פֿאָלגען, בייא אייערן נאַכקאָממען. זאָ זאָלל עס פֿאָלגענדער געשטאַלט
געהאַלטען זיין: אויט זאָלכע דען אויגען דער געמיינע אויז אירטהום
ווידערפֿאַהרען, זאָ ברינגט דיא גאַנצע געמיינע איין יונגען רינד צום
גאַנצאָפּפֿער, צום ליעבליכען גערוכע, דעם עוויגען צו עהרען,
נעבסט דעם דאַצוגעהעריגען מעהל; אונד טראַנקאָפּפֿער, נאַך פֿאָר:
25 שריפֿט, אונד איינען ציגענבאָקק צום זינדענאָפּפֿער. דער פּריסטער
פֿערזאָהנט דיא גאַנצע געמיינע דער קינדער ישראל׳ס, וואָמיט איהנען
פֿערגעבען זיין זאָלל; דען עס איזט איין אירטהום, אונד זיא האַבען
וועגען דיעזעז אירטהומז, דעם עוויגען צו עהרען, איהר פֿייעראָפּפֿער,
26 וויא אויך איהר זינדענאָפּפֿער דאַרגעבראַכט. דער גאַנצען געמיינע
זאָווָאהל, אַלז דעם פֿרעמדען דער זיך אונטער איהנען אויפֿהעלט, זאָלל
דאַדורך פֿערגעבען זיין, דען דער אירטהום ווירד דער גאַנצען גע:

מנחה חדשה.

ואופן הפירעון הזה הוא כי כל האנשים אשר ראו את כבודי ואת אותותי אשר
עשיתי במצרים ובמדבר ועדין הקשו את ערפם ולא האמינו לדברי שלא יבואו
אל הארץ כי ידעתי כי מי שלא האמין לכל מה שעשיתי כבר מן הנסים שלא
יאמין עוד; ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו כלומר שגם הוא התחיל
לדבר קשה כשהשתיק את ישראל מעל משה אבל היתה כוונתו לטובה שאילו
לא עשה כן לא היו שותקים מעל משה וכאשר השתיקם השלים דבריו אחרי
רצוני ואמר טובה הארץ מאד מאד, ופירש הכתוב עקב שהיתה רוח אחרת
עמו ממה שהתחיל לדבר וימלא דבריו אחרי לכן והביאותיו אל הארץ אשר בא

בִּשְׁגָגָה׃ ס שביעי וְאִם־נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא 27
בִשְׁגָגָה וְהִקְרִיבָה עֵז בַּת־שְׁנָתָהּ לְחַטָּאת׃ וְכִפֶּר 28
הַכֹּהֵן עַל־הַנֶּפֶשׁ הַשֹּׁגֶגֶת בְּחֶטְאָה בִשְׁגָגָה לִפְנֵי
יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו וְנִסְלַח לוֹ׃ הָאֶזְרָח בִּבְנֵי 29
יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה
לָכֶם לָעֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה׃ וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה 30
בְּיָד רָמָה מִן־הָאֶזְרָח וּמִן־הַגֵּר אֶת־יְהוָה הוּא

איינע צוגערעכנעט. זינדיגט איינע איינצעלנע פערזאָן אויז אירטהום, 27
זאָ ברינגט זיא איינע יעהריגע ציגע צום זינדענאָפפער. דער פריס- 28
טער פערזעהנט דיא פערזאָן, דיא זיך אויז אירטהום פערגאַנגען,
פאָר דעם עווינען, דאַמיט זיא פערזעהנט זייא, אונד איהר פערגעבען
ווערדע. איינערלייא לעהרע זאָללט איהר האַבען פיר דען, דער זיך 29
אויז אירטהום פערגעהט, ער זייא איין איינהיימישער אונטער דען
קינדערן ישראל'ס, אָדער איין פרעמדער, דער אונטער איהנען וואָהנט.
ווען אַבער איינע פערזאָן, עז זייא איינהיימישער אָדער פרעמדער, 30
זיך אויז פרעפעל פערגעהט, זאָ האַט זיא דען עווינען געלעסטערט,

מנחה חדשה.

שמה וזרעו יורישנה ר"ל לא די שירש הוא וזרעו את הארץ אלא שזרעו יורש אותה לזרע זרעו עד עולם, ולכן אמר יורישנה ולא אמר יירשנה, ויש בזה קיום הש"י מב' פנים, א' כי כאשר יראו כל העולם שהוא נפרע מעוברי רצונו כלם איש לא נעדר והוא ג"כ משלם שכר טוב למתהלכים לפניו באמת יראו בזה עוצם השגחת הש"י בישראל ויאמינו בעוצם יכלתו ושהוא פועל ההפכים כולם, ב' כי המרגלים הניאו את לב בני ישראל באמרם שהיא ארץ אוכלת יושביה ולכן אמרו בה ולא ידעו ולא יבינו שאין ערוד ממית אלא החטא ממית והיו חושבים שמה שהיו במדבר בריאים וחזקים כראי מוצק שהי' לסבת בריאות הארץ ואוירה הטוב, וכאשר יראו עתה שהם מתים במקום בריאותם ידעו כי החטא ממית ושהם מתים לסבת גזירת הש"י על עונם וידעו שמי שהענישם עתה בעונם אשר כזה יכול להחיותם בארץ ואע"פ שיהיה אוירה כבד, ולפי שאמר הש"י שיפרע מהם באופן שיתקדש שמו ברבים ולא פירש באיזה מיתה ובאיזה זמן חזר עתה ואמר עד מתי לעדה ר"ל עד מתי אהיה מעביר על חטאתם היום או למחר ילמדו דרך ה' ידעתי שאין בהם תועלת לסור מאחרי ההבל אשר כבר גדלו עליו ולכן אסירם מעל פני, ובניהם אשר לא למדו

31 מְגַדֵּף וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ׃ כִּי
דְבַר־יְהוָה בָּזָה וְאֶת־מִצְוָתוֹ הֵפַר הִכָּרֵת ׀ תִּכָּרֵת
הַנֶּפֶשׁ הַהִוא עֲוֺנָה בָהּ׃ פ
32 וַיִּהְיוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מְקֹשֵׁשׁ
33 עֵצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת׃ וַיַּקְרִיבוּ אֹתוֹ הַמֹּצְאִים אֹתוֹ
מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל כָּל־
34 הָעֵדָה׃ וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ בַּמִּשְׁמָר כִּי לֹא פֹרַשׁ מַה־
35 יֵּעָשֶׂה לוֹ׃ ס וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־

אונד דיזעלבע פערזאָן זאָלל אויז איהרער נאַטיאָן אויזגעראָטטעט
31 ווערדען. דען זיא האַט, אויז פערמעססונג פֿאָר דעס עוויגען וואָרט,
זיין געבאָט איבערטרעטען; איינע זאָלכע פערזאָן ווערדע אויזגעראָטטעט
32 דיא שולד ליעגט אַן איהר. אַלז דיא קינדער ישראל'ס אין דער וויסטע
וואַרען, פֿאַנדען זיא איינען מאַן, דער אַן שבת האָלז זאַממעלטע.
33 דיא איהן האָלזזאַממעלן פֿאַנדען, בראַכטען איהן פֿאָר משה, אהרן אונד
34 דיא גאַנצע געמיינע. מאַן טהאַט איהן אין פֿערהאַפֿט; דען עס וואַר
35 ניכט דייטליך ענטשיעדען, וואַז איהם געשעהען זאָללטע. דער עוויגע

מנחה חדשה.

הדרכים ההם ידעתי שילמדו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט, ולכן אמור שיהם חי אני נאם ה' אם לא כאשר דברתם באזני שאמרתם או במדבר הזה לו מתנו כן אעשה לכם במדבר הזה יפלו פגריכם וגו', אם אתם תבואו אל הארץ וגו' ר"ל חי אני אם אתם תראו את הארץ כי אם כלב בן יפנה ויהושע בן נון, והנה זאת השגחה נפלאה בשלא ימלט מן כ' רבוא כי אם ב' אנשים שנמצאו צדיקים ונאמנים בשליחותם, ובזה תדעו שמה שהתרעמתם על שהארץ אוכלת יושביה היא שאין הארץ ממיתה ולא מחיה זולת לרצון הש"י ואני ממית ומחי' שהרי אתם מתים במקום שהייתם בריאים וחזקים כראי מוצק, ובניכם יחיו בארץ שהיא אוכלת יושביה והחטא ממית שהרי ג"כ שני אנשים בלבד שנמצאו צדיקים לא מתו ובזה תצאו מן המבוכה והשבוש הגדול שגדלתם עליו שאתם חושבים שמן האחד הפשוט לא יצא כ"א דבר אחד פשוט, והנה היה זה להם לפי שלא השיגו הפשיטות הגמורה שהוא הש"י כי הפשוט הגמור הוא בהפך ממה שהם חושבים בו מאחר שהוא פשוט ומשולל מכל הדברים לגמרי א"כ אין בו נטייה כלל לאחד

מֹשֶׁה מ֥וֹת יוּמַ֖ת הָאִ֑ישׁ רָג֨וֹם אֹת֧וֹ בָאֲבָנִ֛ים כָּל־
הָעֵדָ֖ה מִח֥וּץ לַֽמַּחֲנֶֽה׃ וַיֹּצִ֨יאוּ אֹת֜וֹ כָּל־הָעֵדָ֗ה 36
אֶל־מִחוּץ֙ לַֽמַּחֲנֶ֔ה וַיִּרְגְּמ֥וּ אֹת֛וֹ בָּאֲבָנִ֖ים וַיָּמֹ֑ת
כַּאֲשֶׁ֛ר צִוָּ֥ה יְהוָ֖ה אֶת־מֹשֶֽׁה׃ פ מפטיר
וַיֹּ֥אמֶר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵּאמֹֽר׃ דַּבֵּ֞ר אֶל־בְּנֵ֤י 37 38
יִשְׂרָאֵל֙ וְאָמַרְתָּ֣ אֲלֵהֶ֔ם וְעָשׂ֨וּ לָהֶ֥ם צִיצִ֛ת
עַל־כַּנְפֵ֥י בִגְדֵיהֶ֖ם לְדֹרֹתָ֑ם וְנָתְנ֛וּ עַל־צִיצִ֥ת
הַכָּנָ֖ף פְּתִ֥יל תְּכֵֽלֶת׃ וְהָיָ֣ה לָכֶם֮ לְצִיצִת֒ וּרְאִיתֶ֣ם 39

אַבער שפּראַך צו משה: דער מאַן זאָלל געטאָדטעט ווערדען, דיא
גאַנצע געמיינע זאָלל איהן אויסערהאַלב דעס לאַגערס שטייניגען. דיא 36
געמיינע פֿיהרטע איהן דאַרויף צום לאַגער הינויס, אונד מאַן וואַרף איהן
מיט שטיינען צו טאָדע, וויא דער עוויגע דעם משה בעפֿאָהלען.
פֿערנער שפּראַך דער עוויגע צו משה, וויא פֿאָלגט:. רעדע מיט דען 37 38
קינדערן ישראל'ס, אונד זאַגע איהנען: זיא זאָללען ביא אַללען איהרען
נאַכקאָממען, אַן דיא עקקען איהרער קליידער שוואַפֿאַדען מאַכען, אונד
אַן דיעזע שוואַפֿאַדען איינע שנור פֿאָן דונקעלבלויער וואָללע בינ־
פֿעסטיגען. דיעזע זאָללען אייך צו שוואַפֿאַדען דיענען, דאַס איהר זיא 39

מנחה חדשה.

מן ההפכים שהרי משולל מכולם בזוה, ואח"כ יכלתו עליהם הוא בזוה, כי הפשוטים אשר גזרו שלא יצא מהם כי אם א' פשוט הנה באמת יש להם נטיה מה אל ההפך ההוא ואם לא הרגישו בה כי לא ראו אור בהירות התור' והנבואה, ולכן יהיה בהפך ומה שאתם חושבים כי טפכם אשר אמרתם לבז יהי' והבאתי אותם אל הארץ אשר מאסתם בה, ואמר וידעו ולא אמר והבאתי אותם אל הארץ אשר מאסתם שיאכלו פריה וטובה ויתענגו על רוב שלום שלא תהיה הארץ אוכלת אותם ולא חרב אויביהם כי מי שיש לו כל מעדני עולם אם יהיה חולני או חרב האויב רודפת אותו לא ידע בטובה ההיא; ואמר לומר ובניכם יהיו רועים במדבר מ' שנה שלא יאמרו עתה בסמוך יכנים הבנים לארץ וישארו האבות במדבר למות בפחי נפש והיו זה להם כדי שיקנו גבורה וילמדו תרועת מלחמה ולא יהיו כאבותם שגדלו בשעבוד מצרים והיה להם כ"כ מורך לבב עד שכאשר שמעו וגם ראו את הנפילים וכל העם אשר ראו בתוכה אנשי מדות

אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֺת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם
אֹתָם וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם
40 אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם׃ לְמַעַן תִּזְכְּרוּ
וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֺתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים
41 לֵאלֹהֵיכֶם׃ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי
אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ פ

יו
1 וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי וְדָתָן
וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בֶּן־פֶּלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן׃

זעהט אונד אייך אַללער געבאָטע דעז עוויגען עררינגערט, אונד זיא
האַלטעט; ניכט אַבער אייערן הערצען אונד אייערן אויגען נאַכהאַנ־
40 געט, דיא אייך אויף אַבוועגע פֿערפֿיהרען. איהר ווערדעט דאַדורך
מיינער געבאָטע איינגעדענק זיין, זיא האַלטען, אונד אייערם גאָטטע
41 הייליג זיין. איך בין דער עוויגע, אייער גאָטט, דער איך אויס מצרים
געפֿיהרט האַבע, אייער גאָטט צו זיין; איך, דער עוויגע, אייער גאָטט!
1 איינסט עמפּערטע זיך קרח זאָהן יצהר'ס, זאָהן קהת'ס, זאָהן לוי'ס,
נעבסט דתן אונד אבירם זעהנע אליאב'ס, אונד און זאָהן פלת'ס, פֿאָן

מבני ראובן.

כמס לבם והיה למים וגם לא האמינו באלהים ולא בטחו בישועתו כי לא ידעו את דרך ה'; והנה האנשים אשר שלח משה לתור את הארץ מתו במגפה בסמוך קודם שימות א' מישראל כדי שיראו שבעונם עונש מתו, ומתו במגפה מדה כנגד מדה כי הם הוציאו דבת הארץ לומר שהיא אוכלת יושביה; והנה כאשר דבר להם משה הדברים האלה התאבלו עד מאד כי האמינו לדברי הש"י וחזרו בתשובה ועלו אל ראש ההר לחשבם שתתקבל תשובתם כמו בשאר פעמים, ואמר להם משה והתרה בהם שלא יחשבו שבכחם הוא לסבת גבורתם ואמר אל תעלו וגו' כי העמלקי והכנעני שם לפניכם ונפלתם בחרב כי על כן שבתם מאחרי ה' ר"ל הואיל ושבתם מאחרי ה' כמו כי על כן באו בצל קורתי, שאילו לא שבתם מאחריו אינכם נחשבים לכלום.

ויקח קרח. הנה ידעת ריבוי הפירושים הנאמרים במלה הזאת לסבת הקצור שקצרה בו התורה ואם לא קצרה לסבת קוצר ידיעתנו בלשון הקדש

2 וַיָּקֻמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרִאֵי מוֹעֵד
3 אַנְשֵׁי־שֵׁם׃ וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ
אֲלֵהֶם רַב־לָכֶם כִּי כָל־הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים
וּבְתוֹכָם יְהוָה וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל־קְהַל יְהוָה׃
4 5 וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו׃ וַיְדַבֵּר אֶל־קֹרַח
וְאֶל־כָּל־עֲדָתוֹ לֵאמֹר בֹּקֶר וְיֹדַע יְהוָה אֶת־
אֲשֶׁר־לוֹ וְאֶת־הַקָּדוֹשׁ וְהִקְרִיב אֵלָיו וְאֵת אֲשֶׁר

2 דען נאמהאפֿטעסטען לייטען. זיא טראטען אויף פֿאָר משה, נעבסט צוויא
הונדערט אונד פֿינפֿציג מאננערן אויז דען קינדערן ישראל'ס, פֿירסטען
דער געמיינע, גליעדער דער ראטהספֿערזאמלונג, מאננער פֿאָן נא
3 מען. פֿערזאממעלטען זיך װידער משה אונד אהרן, אונד שפראכען
צו איהנען: איהר מאסעט איך צו פֿיעל אן! דיא גאנצע געמיינע בעש
טעהט אויז לויטער הייליגען, דען דער עוויגע איזט אונטער איהנען,
װאָרום ערהעבעט איהר איך איבער דיא פֿערזאמלונג דעז עוויגען?
4 5 אלז משה דיעזעז הערטע, פֿיעל ער אויף זיין אנגעזיכט. שפראך צו
קרח אונד צו זיינער גאנצען אנהאנגע, וויא פֿאלגט: מארגען װירד דער
עוויגע בעקאננט מאכען, װער איהם אנגעהערט, אונד װער הייליג
זייא, דאס ער איהן פֿאָר זיך קאָממען לאססע; װען ער ערוואהלט,

מנחה חדשה.

בלא ידענו על איזה ענין יאמר קיחה ברוב, והיותר נכון בעיני הוא כתרי ה"ח נ"ע כמו ויקח את אחיו. והעד הנאמן לזה הפירוש הוא מ"ש ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים אחר שאמר ויקומו לפני משה; ופירוש הענין כי קרח לרוב עשרו ולרוב מעלתו ויחוסו לא שם אלהים לנגדו וחשב שאין בכל ישראל מי שיהי' ראוי לשום גדולה זולתו ועוד לו אך המלוכה כי הוא הכבוד, וחשב שאם יסיר את משה ממעלתו שישאר לו כל הכבוד, ובכל מה שהיה עושה או מדבר משה אדונינו היה מקנא ולא היה מגלה דעתו כדי שאם היום או למחר יקום כנגדו שיאמינו העם לדבריו שיאמרו מי בכל ביתו של משה גדול ונאמן כקרח אוהבו ובן דודו בלי ספק לא קשר עליו בחנם כי הוא יודע כל מצפוני לבו וכל מה שהוא אומר עליו הוא אמת, ולרוב פקחותו לא ערער עליו בכל

6 יִבְחַר־בּוֹ יַקְרִיב אֵלָיו׃ זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם
7 מַחְתּוֹת קֹרַח וְכָל־עֲדָתוֹ׃ וּתְנוּ־בָהֵן׀ אֵשׁ וְשִׂימוּ
עֲלֵיהֶן׀ קְטֹרֶת לִפְנֵי יְהוָה מָחָר וְהָיָה הָאִישׁ
אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה הוּא הַקָּדוֹשׁ רַב־לָכֶם בְּנֵי לֵוִי׃
8 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח שִׁמְעוּ־נָא בְּנֵי לֵוִי׃
9 הַמְעַט מִכֶּם כִּי־הִבְדִּיל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶתְכֶם
מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶתְכֶם אֵלָיו לַעֲבֹד
אֶת־עֲבֹדַת מִשְׁכַּן יְהוָה וְלַעֲמֹד לִפְנֵי הָעֵדָה
10 לְשָׁרְתָם׃ וַיַּקְרֵב אֹתְךָ וְאֶת־כָּל־אַחֶיךָ בְנֵי־לֵוִי

6 דען ווירד ער פֿאָר זיך קאָממען לאַססען. טהוט דיעזעז! קרח אונד
7 זיינע לייטע, נעהמט רויכפֿאַננען!. טהוט פֿייער היניין, אונד לעגט
מאָרגען, פֿאָר דעם עוויגען, רויכווערק דאַרויף; ווען דער עוויגע
אויזערוועהלען ווירד, דער זייא געהייליגט; איהר מאַכט אייך צו
8 פֿיעל אַן, איהר זאָהנע לוי'ס!. משה זאַגטע צו קרח: הערט איהר
9 קינדער לוי'ס!. איזט דיעזעז אייך צו וועניג, דאַס דער גאָטט ישראל'ס
אייך האַט פֿאָן דער געמיינע אַבגעזאָנדערט, אונד פֿאָר זיך קאָממען
לאַססען, דען דיענסט בייא דער וואָהנונג דעז עוויגען צו פֿערזעהען,
10 אונד פֿאָר דיא געמיינע צו טרעטען, אום זיא צו בעדיענען?. דיך
אונד אַללע דיינע ברידער, דיא זאָהנע לוי'ס, האַט ער בערופֿען, פֿאָר

מנחה חדשה.

מה שעבר כי היה רואה את לב כל ישראל נוטים למשה לפי שהיה מבטל כל הגזירות הקשות שהיה הש"י גוזר עליה', ובראותו עתה בענין המרגלים שנגזר עליהם שימותו במדבר ויהיו רועי' במדבר מ' שנ' מצא מקום ליכנס למחלוקתם ואמר אם אוריד את משה מגדולתו ואהרן מכהונתו ישאר הכל בידי ולקח עמו דתן ואבירם ואון שהיו שונאים אותו כמו שתמצא בדברי רז"ל והלכו ארבעתם לכל גדולי ישראל ואמרו אליהם מה אתם סבורים שתצאו מן המדבר עולמית לא אתם ולא בניכם ידעתי בחכמה שסגר עליכו המדבר הזה שאם לא כן לו חפץ ה' להמיתנו ולהביא את בנינו לארץ לא קצרה ידו מלעשות כאשר עשה למצרים אשר הציף מי ים סוף על פניהם או באופן אחר, אבל הרוצה לשקר יאריך עדיו ולכן האריך המועד ואמר שתהיו רועים במדבר מ' שנה, וכל מי

אֹתְךָ וּבִקַּשְׁתֶּם גַּם־כְּהֻנָּה׃ לָכֵן אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ 11
הַנֹּעָדִים עַל־יְהוָה וְאַהֲרֹן מַה־הוּא כִּי תַלִּונוּ
עָלָיו׃ וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לִקְרֹא לְדָתָן וְלַאֲבִירָם 12
בְּנֵי אֱלִיאָב וַיֹּאמְרוּ לֹא נַעֲלֶה׃ הַמְעַט כִּי 13
הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ לַהֲמִיתֵנוּ
בַּמִּדְבָּר כִּי־תִשְׂתָּרֵר עָלֵינוּ גַּם־הִשְׂתָּרֵר׃ אַף
לֹא אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הֲבִיאֹתָנוּ וַתִּתֶּן־ 14
לָנוּ נַחֲלַת שָׂדֶה וָכָרֶם הַעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הָהֵם

איהן צו קאָממען, אונד איהר שטרעבט נון אויך נאך דעם פריעסטער־
טהומע ?. געגן דיך איין האַבט ! דוא אונד דיין גאַנצער אַנהאַנג, דיא 11
איהר אייך ווידער דען עוויגען עמפּעֶרט ! דען וואַז איזט אַהרן, דאַס
איהר אייך איבער איהן בעשווערען זאָללעט ?. משה שיקקטע הין 12
אונד ליעס דתן אונד אבירם, דיא זאָהנע אליאב׳ס רופען : זיא שפּראַכען
אַבער, וויר קאָממען ניכט היגאויף. איזט עז ניכט גענוג, דאַס דוא 13
אונז אויז איינעם לאַנדע, וואָ מילך אונד האָניג פֿליעסט, היגאויז
געפֿיהרט האַסט, אונז אין דער וויסטע אומצובריגגען, דאַס דוא נאָך
גאַר דיר איבער אונז הערשאַפֿט אַנמאַסען ווילסט ?. דוא האַסט 14
אונז דאָך וואָהל ניכט אין איין לאַנד געבראַכט, וואָ מילך אונד האָניג
פֿליעסט, אונד אונז אַקקער אונד וויינבערג צום בעזיטצע געגעבען ?
ווילסט דוא דיעזען לייטען דיא אויגען אויסשטעכען ? וויר קאָממען

מנחת מנחה.

שהיה שומע דברים כאלו מפי קרח היה אומר מי יחוס לכבודו של משה כקרח לא אמר דבר זה אלא מקנאתו של האמת והיה מאמין לכל דבריו עד אשר פתה בדברים אשר כאלו לרוב גדולי ישראל, וכאשר ראה קרח שהסיב את לב כל ישראל אז קמו לפני משה הוא ושלשת ריעיו ושכניו הרעים ר"ל שקמו כנגד משה בכל דבר שהיה אומר ועשו בו, וכאשר ראו חמשים ומאתים איש אשר כבר פתה אותם שהתחילו אלו לקום עליו כלוו עליהם ונקהלו כולם על משה ועל אהרן ויאמרו אליהם רב לכם כי כל העדה כולם קדושים וגו׳ כלומר בשביל ג׳ דברים ינהג אדם שררה על הצבור אם בשביל מה שעשה עמהם מן הטובה וגודר להם כל פרץ, או בשביל שהצבור רעים וחטאים להוכיחם להחזירם למוטב, או בשביל אע"פ שיהיו קדושים אינם יודעים את דרך ה׳ ואופן עבודתו

15 תְנַקֵּר לֹא נַעֲלֶה׃ וַיִּחַר לְמֹשֶׁה מְאֹד וַיֹּאמֶר אֶל־
יְהוָה אַל־תֵּפֶן אֶל־מִנְחָתָם לֹא חֲמוֹר אֶחָד
מֵהֶם נָשָׂאתִי וְלֹא הֲרֵעֹתִי אֶת־אַחַד מֵהֶם׃
16 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ הֱיוּ
17 לִפְנֵי יְהוָה אַתָּה וָהֵם וְאַהֲרֹן מָחָר׃ וּקְחוּ ׀ אִישׁ
מַחְתָּתוֹ וּנְתַתֶּם עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת וְהִקְרַבְתֶּם
לִפְנֵי יְהוָה אִישׁ מַחְתָּתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם
18 מַחְתֹּת וְאַתָּה וְאַהֲרֹן אִישׁ מַחְתָּתוֹ׃ וַיִּקְחוּ
אִישׁ מַחְתָּתוֹ וַיִּתְּנוּ עֲלֵיהֶם אֵשׁ וַיָּשִׂימוּ

15 ניכט הינויף. דאַ ערגריממטע משה זעהר, אונד שפראַך צו דעם
עוויגען: זיעהע איהרע אָפפערגאַבען ניכט גנעדיג אַן! ניכט איינען
פאָן איהנען האַבע איך זיינען עזעל גענאָממען, ניכט איינען פאָן איהנען
16 האַבע איך בעליידיגט. משה שפראַך צו קרח: דוא אונד דיינע לייטע
שטעללט אייך פאָר דעם עוויגען, דוא אונד זיא אונד אהרן, מאָרגען.
17 נעהמט יעדער זיינע רויכפפאַננע, לעגט רייכערווערק דאַראויף, אונד
ברינגט יעדער זיינע פפאַננע פאָר דעם עוויגען, צווייא הונדערט אונד
18 פונפציג פפאַננען; דוא אונד אהרן אויך יעדער זיינע פפאַננע. זיא
נאַהמען יעדער זיינע פפאַננע, לעגטען פייער היניין, טהאַטען רייכער־

מנחה חדשה.

כדי ללמדם ספר ולשון המצות ללכת בדרכי ה', והנה אחד מהנה לא נעדרה שבשבילה תהיו נוהגים שררה על הקהל, לא' אמרו רב לכם בשררה שנהגתם עד עתה שהייתם מראים שהייתם מבטלים אם גזירה מעלינו כי עתה נתברר לנו שלא בטלתם כלום שאם לא כן למה לא בטלתם את זו, לב' אמרו כי כל העדה כלם קדושי' ואינם צריכים למנהיג שיחזירם למוטב, לג' אמרו ובתוכם ה' כי כולם נביאים ושמעו מפי הגבורה אנכי ולא יהיה לך, וא"כ לכל מי שירצה יצוה מצותיו ואין אנו צריכים שתנהגו שררה עלינו, וכאשר שמע את דבריהם ידע לספק דעתם ולא מצא מענה לפי שכל מה שישיב להם על הדבר הזה יאמרו עליו שהוא חס על שררתו ושהוא קשה בעיניו לסור מגדולתו, ואם ינח הדבר ישאר בסוס המחלוקת הזאת עד עולם ולכן נפל על פניו מרוב הבושה ולא ידע מה לעשות, וכאשר התחזק השיבם תשובה שיבינו מתוכה לחזור בתשובה ואם

עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת וַיַּעַמְדוּ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּמֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן׃ וַיַּקְהֵל עֲלֵיהֶם קֹרַח אֶת־כָּל־הָעֵדָה אֶל־ 19
פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּרָא כְבוֹד־יְהוָה אֶל־כָּל־
הָעֵדָה׃ ס שלישי וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה 20
וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת 21
וַאֲכַלֶּה אֹתָם כְּרָגַע׃ וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ אֵל 22
אֱלֹהֵי הָרוּחֹת לְכָל־בָּשָׂר הָאִישׁ אֶחָד יֶחֱטָא וְעַל
כָּל־הָעֵדָה תִּקְצֹף׃ ס וַיְדַבֵּר 23
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־הָעֵדָה לֵאמֹר 24

וועריך דאַרויף, אונד שטעללטען זיך פאָר דען איינגאַנג דעז שטיפטז־
צעלטעז, וויא אויך משה אונד אהרן. קרח בראַכטע דיא גאַנצע גע־ 19
מיינע ווידער זיא צוזאַממען, פאָר דען איינגאַנג דעז שטיפטזצעלטעז;
דאַרויף ערשיען דיא הערר ליכקייט דעז עוויגען דער גאַנצען געמיינע.
אונד דער עוויגע רעדעטע מיט משה אונד אהרן, אונד שפּראַך: 20
טרעננעט אייך פאָן דיעזער געמיינע, דאַ איך זיא אויגענבליקליך 21
פערטילגע. זיא פיעלען אויף איהר אַנגעזיכט, אונד שפּראַכען, גאָטט! 22
דער דוא איין גאָטט ביסט אַללער גייסטער, אַללעז פלייזעז! ווען
איינער זינדיגט, וואָללטעסט דוא איבער דיא גאַנצע געמיינע צירנען?
וואָרויף דער עוויגע שפּראַך צו משה: זאַגע צור געמיינע, ענטפערנט 23 24

מנחה חדשה.

יחזיקו במחלקותם שיתקדש שם שמים בהם באופן שלא ישאר לישראל שום פנים לומר שמשה היה מבקש שררה, ואמר להם בקר ויודע ה' את אשר לו לכל ענר בין למלכות בין לכהונה ומאותם אשר יודיע שהם שלו יבחר הקדוש ויקריבהו אליו להיותו כהן לעבדו במקדש ואת האחר שיבחר בו יקריב אליו להיותו מליץ בין ה' וביניכם להגיד לכם את דבר ה' כי לא יתכן כמו שאמרתם ובתוכם ה' שיהיו דבריו עם כל ישראל, וזה הסימן על השתים שאמרו כולם קדושים ובתוכם ה', אבל הג' לא השיב עליה כי לא רצה להראות עצמו כעומד בפרץ לגורל עבודתו שהיו יכולים לומר לו לא בטלת מעלינו שום גזירה ואין לך יכולת על זה אבל היה רצון הש"י שלא חפץ להמיתנו שא"כ למה לא בטלת את

הֵעָלוּ מִסָּבִיב לְמִשְׁכַּן־קֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם׃ וַיָּקָם 25
מֹשֶׁה וַיֵּלֶךְ אֶל־דָּתָן וַאֲבִירָם וַיֵּלְכוּ אַחֲרָיו זִקְנֵי
26 יִשְׂרָאֵל׃ וַיְדַבֵּר אֶל־הָעֵדָה לֵאמֹר סוּרוּ נָא
מֵעַל אָהֳלֵי הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים הָאֵלֶּה וְאַל־
תִּגְּעוּ בְּכָל־אֲשֶׁר לָהֶם פֶּן־תִּסָּפוּ בְּכָל־חַטֹּאתָם׃
27 וַיֵּעָלוּ מֵעַל מִשְׁכַּן־קֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם מִסָּבִיב
וְדָתָן וַאֲבִירָם יָצְאוּ נִצָּבִים פֶּתַח אָהֳלֵיהֶם
28 וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וְטַפָּם׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּזֹאת
תֵּדְעוּן כִּי־יְהוָה שְׁלָחַנִי לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל־הַמַּעֲשִׂים

אייך ריגגז אומהער פֿאָן דער וואָהנונג קרח'ס, דתן'ס אונד אבירם'ס.
25 משה שטאַנד אויף, אונד גינג צו דתן אונד אבירם, אונד דיא אֶלטעסטען
26 ישראל'ס פֿאָלגטען איהם נאָך. ער רעדעטע דיא געמיינע אַן, אונד
שפּראַך: וויכט דאָך פֿאָן דען געצעלטען דיעזער פֿרעפֿעלהאַפֿטען
מענשען, אונד ריהרט ניכטס פֿאָן דעם איהריגען אַן; איהר קֶעננטעט
27 דורך דיא שטראַפֿע איהרער זינדען, מיט אומקאָממען. זיא ענט־
פֿערנטען זיך ריגגז אומהער פֿאָן דער וואָהנונג קרח'ס, דתן'ס אונד
אבירם'ס; דתן אונד אבירם אַבער טראַטען פֿאָר דען איינגאַנג איהרער
געצעלטען, נעבסט איהרען ווייבערן, גראָססען אונד קליינען קינדערן.
28 משה שפּראַך: דאַראַן זאָללט איהר ערקעננען, דאַס מיך דער עוויגע
געזאַנדט האַט, אַללע דיא האַנדלונגען צו פֿעררישטען, אונד דאַס איך

מנחה חדשה.

זו שהרי כולנו מתים, אבל כשהוכיחם בספר אלה הדברים שהיו כולם צדיקים
ונשמעים לו הודיעם כל מה שטרח בשבילם, וכאשר הטיבם ואמר להם באיזה
אופן יודיע הש"י מי הוא הקדוש התחיל לדבר אל קרח דברי פייסן אולי יחזור
למוטב, וא"ל שמעו נא בני לוי ר"ל שאתה מראה בדבריך שאתה חס על כל
כבוד בני לוי כולם ואע"פ שאני יודע כל מצפוני לבך שאתה רוצה להיות כהן
אשיבך מילין על כל בני לוי כולם, המעט מכם כי הבדיל אלהי ישראל אתכם
מעדת ישראל תמורת הבכורות המקודשים ונתן אותם להקריב אתכם אליו
משאר כל ישראל לעבוד עבודתו ושתהיו עומדים לפני העדה לעבוד העבודה
המוטלת עליהם לש"י שיראה שאתם החשובים שבהם שלא ישלחו העם את

הָאֵלֶּה כִּי־לֹא מִלִּבִּי׃ אִם־כְּמוֹת כָּל־הָאָדָם יְמֻתוּן 29
אֵלֶּה וּפְקֻדַּת כָּל־הָאָדָם יִפָּקֵד עֲלֵיהֶם לֹא
יְהוָה שְׁלָחָנִי׃ וְאִם־בְּרִיאָה יִבְרָא יְהוָה וּפָצְתָה 30
הָאֲדָמָה אֶת־פִּיהָ וּבָלְעָה אֹתָם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר
לָהֶם וְיָרְדוּ חַיִּים שְׁאֹלָה וִידַעְתֶּם כִּי נִאֲצוּ
הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֶת־יְהוָה׃ וַיְהִי כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר 31
אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּבָּקַע הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר תַּחְתֵּיהֶם׃ וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַע 32
אֹתָם וְאֶת־בָּתֵּיהֶם וְאֵת כָּל־הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֹרַח

זיא ניכט אויז אייגענעם הערצענטריעבע געטהאן האבע. ווען 29
דיעזע לייטע היער וויא אנדערע מענשען שטערבען, אונד דאז פער־
הענגניס אללער מענשען איבער זיא פערהענגט איזט, זאָ האט מיך דער
עוויגע ניכט געזאנדט. ווען אבער דער עוויגע עטוואס נייעס הער־ 30
פאָרבריינגט, דאס נעמליך דיא ערדע איהר מויל אויפטהוט, אונד זיא, זאמט
אללעם איהריגען פערשלינגט, דאס זיא לעבענדיג אין דיא גרופט זינקען,
זאָ ווערדעט איהר ערקעננען, דאס דיעזע לייטע דען עוויגען ערצירנט
האבען. ער האטטע דיעזע וואָרטע קוים אויסגערעדעט, זאָ צעררים 31
דער ערדבאָדען אונטער איהנען. דיא ערדע אָפפנעטע זיך, אונד 32
פערשלאנג זיא, זאמט איהרען פאמיליען, אללע לייטע, דיא קרח

מנחה חדשה.

מנחתם למלך כ"א ביד גדוליהם ומן החשובים האלה שהם שבט לוי כולו בחר
בך ובכל אחיך בני לוי ר"ל בני קהת אחיך והקריב אתכם מאחר בני לוי להיות
עבודת הקדש עליכם ולא די לכם זה אלא שתבקשו כהונה לחשבכם שהדברים
האלו יש בהם שום התחכמות בני אדם ליטול אותם לרצונם מזולת רצון הש"י,
וא"כ הרי יש לך שררה גדולה מה הוא שהקריב אותך ומכל ישראל שאתה היית
להם למלך מאחר שאתה עומד בעבודתם לפניהם לפני הש"י וא"כ למה אתה
מבקש לך גדולות בבקשת הכהונה לא תבקש, לכן אתה וכל עדתך תדעו שאתם
נועדים על ה' כי אין לכל הדברים האלה שום התחכמות בני אדם ואין א' מהם
נעשה לרצון בני האדם ולא בבחירתם כיון שאתה חושב אבל הכל במצות הש"י

33 ואת כל-הרכוש: וירדו הם וכל-אשר להם
חיים שאלה ותכס עליהם הארץ ויאבדו
34 מתוך הקהל: וכל-ישראל אשר סביבתיהם
35 נסו לקלם כי אמרו פן-תבלענו הארץ: ואש
יז יצאה מאת יהוה ותאכל את החמשים ומאתים
1 איש מקריבי הקטרת: ס וידבר
2 יהוה אל-משה לאמר: אמר אל-אלעזר בן-
אהרן הכהן וירם את-המחתת מבין השרפה
3 ואת-האש זרה-הלאה כי קדשו: את מחתות

33 אנגעהערטען אונד אללעז גוט. זיא זאנקען נעמליך, זאמט אללעם
איהריגען, לעבענדיג אין דיא גרופט; דיא ערדע בעדעקקטע זיא,
34 אונד זיא פערשוואנדען אויז דער פערזאמלונג. גאנץ ישראל, דיא
אום זיא הער וואַרען, פלאָהען בייא איהרעם געשרייא, דען זיא דאַכטען,
35 דיא ערדע קאָננטע אונז מיט פערשלינגען. אונד איין פייער פוהר
אויז פאָן דעם עוויגען, אונד פערצעהרטע דיא צווייא הונדערט אונד
פונפציג מאַן, דיא דאַז רויכווערק דאַרגעבראַכט האַטטען.
1 דער עוויגע רעדעטע מיט משה, אונד שפראַך: זאַגע דעם אלעזר,
זאָהן דעז פריעסטערז אהרן, דאַס ער דיא פפאַננען אויז דעם בראַנדע
הוֹלע, אונד דאַז פייער הערויזווערפע, דען זיא זינד איינמאַהל גע
3 הייליגט. נעמליך דיא פפאַננען דיעזער זינדער, דיא אַן איהרעם

מנחה חדשה.

ולכן אהרן מה הוא שאתם מלינים עליו כי לא נתמנה לרצונינו, ולא רצה לומר ונחנו מה אע"פ שתלונתם היתה לשניהם כמ"ש רב לכם וגו' לב' פנות, א' כדי שלא יבין קרח שידע משה והבין שהוא חולק עליו אולי יתבייש ממנו ויחזור בו כאדם האומר לחבירו המקניטו ידעתי שאין אתה חולק עלי ואין זה אלא שיש לך כעס ממקום אחר ומרוב כעסך הגיע שתאמר לי דברים הללו, ופעמים רבות האדם מתפייס בכך, והב' שמשה אדונינו לא נהג עמהם שום שררה מעולם וכאלו אמר לו עתה במה שלא השיבו על עצמו אין תלונתכם כ"א על אהרן כי מה שאמרתם עלי לא אמרתם כלום שמעולם לא הנהגתי שררה ולא אנהיג ומעתה ומעכשו אני מסלק עצמי ממנה כי איני עושה כולם רק שאני

הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם וְעָשׂוּ אֹתָם רִקֻּעֵי
פַחִים צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ כִּי־הִקְרִיבֻם לִפְנֵי־יְהוָה
4 וַיִּקְדָּשׁוּ וְיִהְיוּ לְאוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּקַּח
אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֵת מַחְתּוֹת הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר
הִקְרִיבוּ הַשְּׂרֻפִים וַיְרַקְּעוּם צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ׃
5 זִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יִקְרַב אִישׁ
זָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרַע אַהֲרֹן הוּא לְהַקְטִיר קְטֹרֶת
לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה כְקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה לוֹ׃ פ

אונטערגאַנגע זעלבסט טוֹט זינד; מאַן מאַכע זיא צו בלעכען שלאַגען,
אונד דען אַלטאַר דאַמיט בעשלאַגען, דען זיא האַבען זיא דעם עוויגען
דאַרגעבראַכט, אונד אַלזאָ זינד זיא הייליג; זיא זאָללען דען קינדערן
ישראל'ס צום דענקצייכען דיענען. דער פריעסטער אלעזר נאַהם דיא 4
פפאַננען, וועלכע דיא פערבראַננטען דאַרגעבראַכט האַטטען, אונד
שלוג זיא צו בלעכען, דען אַלטאַר צו בעשלאַגען. צום דענקצייכען פיר 5
דיא קינדער ישראל'ס, דאַמיט קיין געמיינער, דער ניכט פאָן דען נאַכ־
קאָממען אהרן'ס איזט, זיך נאַהערן מאָגע, דעם עוויגען צו עהרען,
ראויכווערק צו בריגנען, אונד עס איהם ניכט וויא קרח אונד זיינען אנ־
האַנגערן ערגעהע, וויא איהם דער עוויגע דורך משה האַט זאַגען לאַססען.

מנחה חדשה.

בא אליהם בתלונות הש"י שתעשו מה שהוא מצוה, והנה כשהתחיל משה לדבר אליהם רכות באומרו שמעו נא בני לוי הלכו להם דתן ואבירם שאמרו עתה יקפחני בדברים, והנה עתה קרח ושאר עדתו לא רצו להשיב על דבריו מאותו הטעם עצמו, וכאשר ראה משה שכוונתם להחזיק המחלוקת שלח לקרוא לדתן ואבירם אולי ימצא בהם דבר טוב, אבל און לא הלך כי לא החזיק כל כך במחלוקת כמ"ש ז"ל און אשתו הצילתו, ואילו היה חולק כ"כ לא היתה אשתו כדאי להצילו, והם לא די שלא באו אלא ששלחו לו דברי קנטורין ואמרו לו היודע כי העליתנו מארץ זבת ודבש שהיא ארץ מצרים להמיתנו במדבר שמה שכבר נגזרה עלינו גזירה שנמות במדבר לא שתשתרר אתה גם השתרר את אחרים שאתה ממנה עלינו את מי שאתה רוצה, כי מלת השתרר מורכבת

6 וַיִּלֹּנוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמָּחֳרָת עַל־מֹשֶׁה
וְעַל־אַהֲרֹן לֵאמֹר אַתֶּם הֲמִתֶּם אֶת־עַם יְהוָה׃
7 וַיְהִי בְּהִקָּהֵל הָעֵדָה עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן וַיִּפְנוּ
אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְהִנֵּה כִסָּהוּ הֶעָנָן וַיֵּרָא כְּבוֹד
8 יְהוָה׃ וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פְּנֵי אֹהֶל
9 מוֹעֵד׃ ס רביעי וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
10 לֵּאמֹר׃ הֵרֹמּוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וַאֲכַלֶּה אֹתָם
11 כְּרָגַע וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן
קַח אֶת־הַמַּחְתָּה וְתֶן־עָלֶיהָ אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ

6 דעס מארגענס דאראויף מורטע דיא גאנצע געמיינע דער קינדער
ישראל'ס, איבער משה אונד אהרן, אונד שפראכען: איהר האבט
7 דעס עוויגען פאלק געטאֶדטעט. אלס זיא איבער משה אונד אהרן זיך
פערזאמלעטען, וואנדטען זיא זיך נאך שטיפטצעלטע, אונד זיהע,
דיא וואלקע האטטע עס בעדעקט, אונד דיא הערליכקייט דעס עוויגען
8 9 ערשיען. משה אונד אהרן טראטען פאר דאס שטיפטצעלט. אונד
10 דער עוויגע שפראך צו משה, וויא פאלגט: ערהעבט אייך אויס
דיזער געמיינע, איך וויל זיא אויגענבליקליך פערטילגען; וואראויף
11 זיא אויף איהר אנגעזיכט פיעלען. משה שפראך אבער צו אהרן: נימם
דיא פפאנע, טהוע פייער פאם אלטאר היניין, לעגע רויכווערק

מנחה חדשה.

מהפעיל והתפעל והכוונה בה שאתה ממנה אותם באופן שהם מתפעלים מן השררה ההיא כלומר שמתנהגים עמנו כל כך בקושי כאילו השררה ההיא הם מוחזקים בה מאבות אבותם ונתנו להם מורשה ואין זה אלא לסבת גודל שררתך עלינו שבאשר יראו שהם סומכים על ידך מתנהגים כדרך המלכים עם עבדיה', ואילו הביאותנו לארץ שמנה וטובה היינו אומרים אע"פ שנגזר עלינו שנמות לא נחוש למיתתנו כי אין לאדם מנוס מיו' המות מאחר שנכל' שנותינו בנעימות הארץ ההיא, אבל מאחר שלא עשית לנו שום דבר טוב במה אתה נוהג עלינו השררה הזאת, וזה אמרם אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאותנו שנסבולה כנגד מה שאנו סובלים, ואם עיני האנשי' ההם אשר נשארו אצלך שהם קרח ועדתו תנקר ר"ל אתה מסמא בדבריך שאינם רואים הטענות האלה, לא

וְשִׂים קְטֹרֶת וְהוֹלֵךְ מְהֵרָה אֶל־הָעֵדָה וְכַפֵּר
עֲלֵיהֶם כִּי־יָצָא הַקֶּצֶף מִלִּפְנֵי יְהוָה הֵחֵל הַנָּגֶף׃
וַיִּקַּח אַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר ׀ דִּבֶּר מֹשֶׁה וַיָּרָץ אֶל־תּוֹךְ 12
הַקָּהָל וְהִנֵּה הֵחֵל הַנֶּגֶף בָּעָם וַיִּתֵּן אֶת־הַקְּטֹרֶת
וַיְכַפֵּר עַל־הָעָם׃ וַיַּעֲמֹד בֵּין־הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים 13
וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה׃ וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים בַּמַּגֵּפָה אַרְבָּעָה 14
עָשָׂר אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת מִלְּבַד הַמֵּתִים עַל־דְּבַר־
קֹרַח׃ וַיָּשָׁב אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל 15
מוֹעֵד וְהַמַּגֵּפָה נֶעֱצָרָה׃ פ חמישי

דאַרויף, ברינגע עז אײלענדז צור געמײנע, אונד פערזאָהנע זיא,
דען דער צאָרן דעז עוויגען איזט שאָן אויסגעבראָכען, דיא זייכע איזט
אנגעגאַנגען. אהרן נאַהם וואַז איהם משה געזאַגט האַטטע, ליעף אין 12
דיא פֿערזאַמלונג, אונד זיעהע! דאַז שטערבען וואַר ווירקליך אונטער
דעם פֿאָלקע אַנגעגאַנגען; ער לעגטע דאַז רויכווערק אויף אונד פֿער
זאָהנטע דאַז פֿאָלק. נון שטאַנד ער צווישען דען טאָדטען אונד דען 13
לעבענדיגען, אונד דאַז שטערבען האַטטע אויפֿגעהאָרט. דיא אַנצאַהל 14
דער אַן דיעזער זייכע געשטאָרבענען איזט פֿירצעהן טויזענד אונד
זיעבען הונדערט, אָהנע דיא בייא דער בעגעבענהייט מיט קרח אומ
געקאָממענען זינד. נאַכדעם דאַז שטערבען אויפֿגעהאָרט האַטטע, 15
קעהרטע אהרן צו משה פֿאָר דען איינגאַנג דעז שטיפֿטזעלטז צוריק.

מנחה חדשה.

נעלה לכתנו שתשוא את עינינו, והנה משה אדונינו בראותו רוע יצרם הזונה
ראה וידע באמת שהם לא ישכנו על הדבר הזה שיתפשט סבוב המחלוקת הזה
לכל בית ישראל ונא תהי' להם תקומה ולכן התפלל לה' שלא יקבלם בתשובה
כי לא ידעו כל עם ישראל בתשובתם וישארו על שבושם ולא יגין עליהם שום
זכות מלהענישם, והנה מנחתם מקום הזכיות כולם כי בם מתכפרין החטאים
וכן לזה סבה באומרו לא חמור א' מהם נשאתי וגו' כלומר כי בדין אני מתפלל
לפניך שלא תקבל מנחתם מאחר שאמרו לי מה שאמרו כי אני לא כהנתי עליהם
בם שררה ויצילם שהרי לא חמור אחד נשאתי בהיותי הולך כל ימי בדרכיה',
וזכר החמור מקום ההונאות כולם שהוא הדבר היותר מפורסם להולכי דרכי',

16/17 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר ׀ אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְקַח מֵאִתָּם מַטֶּה מַטֶּה לְבֵית אָב מֵאֵת
כָּל־נְשִׂיאֵהֶם לְבֵית אֲבֹתָם שְׁנֵים עָשָׂר מַטּוֹת
18 אִישׁ אֶת־שְׁמוֹ תִּכְתֹּב עַל־מַטֵּהוּ׃ וְאֵת שֵׁם אַהֲרֹן
תִּכְתֹּב עַל־מַטֵּה לֵוִי כִּי מַטֶּה אֶחָד לְרֹאשׁ בֵּית
19 אֲבוֹתָם׃ וְהִנַּחְתָּם בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי הָעֵדוּת
20 אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה׃ וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר אֶבְחַר־
בּוֹ מַטֵּהוּ יִפְרָח וַהֲשִׁכֹּתִי מֵעָלַי אֶת־תְּלֻנּוֹת בְּנֵי
21 יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵם מַלִּינִם עֲלֵיכֶם׃ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה

16/17 אונד דער עוויגע רעדעטע מיט משה, אונד שפראך :. רעדע מיט דען
קינדערן ישראל׳ס, דאס דיר יעדער פאמיליענשטאמם איין שטאב ברינגע,
נעמליך אללע פירסטען איהרער פאמיליענשטאממע, אלזא צוזאמען
18 צוועלף שטעבע, אונד שרייבע יעדעס נאמען אויף זיינען שטאב. אויף
דען שטאב לוי׳ס שרייבע אהרן׳ס נאמען; דען דיא פאמיליען דעסזעלבען
19 האבען איינען אבערהויפט אונד בעקאממען נור איינען שטאב. אונד
לעגע זיא אין דאז שטיפטצעלט, פאר דאז געזעטצטאפעלן ליגען, אללווא
20 איך בעשטיממט, איך מיך זעהען צו לאססען. וועלכען מאן איך ער
וועהלען ווערדע, דעססען שטאב זאלל בליהען; דאדורך ווילל איך
ענדליך דיא בעשווערדען דער קינדער ישראל׳ס שטיללען, דיא זיא
21 איירענטוועגען געגען מיך פיהרען. משה רעדעטע מיט דען קינדערן

מנחה חדשה.

וא״כ במה יצדק מאומרם, ולכן חזר לומר לקרח אתה וכל עדתך היו לפני ה׳ מחר וגו׳ כלומר עד עתה שלא הפקרתם כנגדי כ״כ הייתי אומר לך דברי פיוסין שלא תחזיק במחלוקת אבל עתה שהפקרתם כ״כ לעיני בני עמי טוב היא שלא תחזרו בכם שלא ילמדו מכם שאר העם ולכן אתה וכל עדתך וגו׳ וכן עשו ולא די שלא הרהר שום חרטה אלא שגלו מחשבתם שחשבו שיעלה בידם מבוקשם ולכן הקהיל עליהם קרח את כל העד׳, והנה הש״י חרה אפו בישראל לסבת הקהילם על דבר קרח שמראין שהאמינו לדבריו בצד מה, ואמר למשה ולאהרן וגו׳ הבדלו ובזה נתן להם פתח להתפלל על ישראל כי לא קצרה יד ה׳ מהושיע את משה ואת אהרן בתוך המומתים, ולא תאמר משכתנה רשית

אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּנוּ אֵלָיו׀ כָּל־נְשִׂיאֵיהֶם מַטֶּה
לְנָשִׂיא אֶחָד מַטֶּה לְנָשִׂיא אֶחָד לְבֵית אֲבֹתָם
שְׁנֵים עָשָׂר מַטּוֹת וּמַטֵּה אַהֲרֹן בְּתוֹךְ מַטּוֹתָם׃
וַיַּנַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמַּטֹּת לִפְנֵי יְהוָה בְּאֹהֶל הָעֵדֻת׃ 22
וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיָּבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל הָעֵדוּת 23
וְהִנֵּה פָּרַח מַטֵּה־אַהֲרֹן לְבֵית לֵוִי וַיֹּצֵא פֶרַח
וַיָּצֵץ צִיץ וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים׃ וַיֹּצֵא מֹשֶׁה אֶת־ 24
כָּל־הַמַּטֹּת מִלִּפְנֵי יְהוָה אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיִּרְאוּ וַיִּקְחוּ אִישׁ מַטֵּהוּ׃ פ ששי

ישראל'ס, אונד אַללע פירסטען איהרער שטאַממפאַטערליכען בראַכטען
איהם, יעדער שטאַממפירסט איינען שטאַב, צוזאַממען צוועלף שטעבע,
אונד אהרן'ס שטאַב וואַר אונטער איהרען שטעבען. משה לעגטע 22
אַללע שטעבע פאָר דען עוויגען, אין דעם צעלטע דער צייגניססע ניעדער.
דעס אַנדערן מאָרגענס, אַלז משה אין דאַס צעלט דער צייגניססע קאַם, 23
זיהע! דאַ בליהטע דער שטאַב אהרן'ס, דער דעם הויזע לוי צוגע-
האָרטע, געבליהט; ער בראַכטע נעמליך איינע קנאָספע הערפאָר;
דיעזע בראַך אין איינע בלומע אויס, אונד רייפטע צו מאַנדעלן.
משה טרוג אַללע שטעבע פאָן דעם אָרטע, וואָ דער עוויגע ערשיינט, 24
הינאויס צו דען קינדערן ישראל'ס: דיעזע בעזאַהען זיא, אונד יעדער
נאַהם זיינען שטאַב.

מנחה חדשה.

למשחית לחבל אינו מבחין בין טוב לרע שכח' על הצדיקים אשר כאו חלילה כי
בשביל אחד אשר כאה יחרב או יככה עולם ומלואו כי זה כל האדם, ולכן כפלו
על פניהם ואמרו לפניו טענות מספיקות כאומרם אל אלהי הרוחות לכל בשר
וגו' כלומר אתה שאתה חכם הרזים ויודע כל תעלומות בני האדם ואתה בורא
כל רוחות כל בני האדם כל אחד ואחד בפני עצמו ואין רוחו של זה כרוחו של זה
למה תענים קנתם, וא"ת שהעולם נדון אחר רובו א"כ למה תענים את ישראל
האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף, והנ' הש"י קבל תפלתם ואמר שיאמרו
לישראל שיעלו מעל משכן קרח דתן ואבירם, ובזה הבין משה שהי' רצון הש"י
שתפתח הארץ את פיה לבולעם כשאול חיים שאל"כ לאיזה ענין יעלו מעל

25 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הָשֵׁב אֶת־מַטֵּה אַהֲרֹן
לִפְנֵי הָעֵדוּת לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת לִבְנֵי־מֶרִי וּתְכַל
26 תְּלוּנֹּתָם מֵעָלַי וְלֹא יָמֻתוּ׃ וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ כֵּן עָשָׂה׃ פ
27 וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר הֵן גָּוַעְנוּ
28 אָבַדְנוּ כֻּלָּנוּ אָבָדְנוּ׃ כֹּל הַקָּרֵב ׀ הַקָּרֵב אֶל־מִשְׁכַּן
יח 1 יְהוָה יָמוּת הַאִם תַּמְנוּ לִגְוֹעַ׃ ס וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבֵית־אָבִיךָ אִתָּךְ
תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֺן הַמִּקְדָּשׁ וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ

25 דער עוויגע אבער שפראך צו משה: לעגע דען שטאב
אהרן'ס ווידער פאר דאז צייגניס הין, דאס ער דיעזען אונגעהארז־
זאמען קינדערן צום צייכען אויפבעהאלטען ווערדע, דאמיט איהר
געמורמעל ווידער מיך איין ענדע נעהמע, אונד זיא ניכט אומקאממען.
26 משה טהאט דיעזעס; וויא איהם דער עוויגע בעפאהלען, אלזא טהאט ער.
27 דיא קינדער ישראל'ס שפראכען צו משה, וויא קלאגט: זיהע! וויר פער־
28 דערבען, וויר קאממען אום, וויר אללע קאממען אום!. ווער זיך
דער וואהנונג דעז עוויגען איין גערינגסטען נאהעט, דער שטירבט;
1 זאללען וויר דען פעלליג פערגעהען?. אבער דער עוויגע שפראך
צו אהרן: דוא, דיינע זאהנע אונד דיינע גאנצע פאמיליע מיט דיר,
איהר זאללט דיא שולד דעז היילגטהומז איבער איך נעהמען, דוא אונד

מנחה חדשה.

אליהם והלך אל המחנה והעלם מעליהם מסביב ואמר בזאת הדעון כי יי
שלחני כלומר הנני נותן לכם מופת דומה בדומה שיהי' כראי שתאמינו בי כי
ה' שלחני והוא אם כמות כל האדם ימותון אלה ופקודת כל האדם יפקד עליהם
עונש אין עליכם עון אשר חטא אם תאמרו שלא ה' שלחני, ופי' כי הש"י פוקד
עוונות בני האדם ופעמים בא בארוכה ופעמים בא בקצרה ופעמים ביסורין
ופעמים במית' כמ"ש ז"ל אין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא עון, אבל לא
אחד בהם שיביא כמקו עמו שיהי' גלוי לכל העמים שבשביל עון פלוני בא העונש
הוא כי יכולין לומר כי יש ליסורין ולמות כמה תולאות וכמ' מקרים ויתלו
באחד מהם, ולכ"א אם כמות כל האדם ימותון אלה ואם יפקד עליהם עונש

תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֺן כְּהֻנַּתְכֶם׃ וְגַם אֶת־אַחֶיךָ מַטֵּה 2
לֵוִי שֵׁבֶט אָבִיךָ הַקְרֵב אִתָּךְ וְיִלָּווּ עָלֶיךָ
וִישָׁרְתוּךָ וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ לִפְנֵי אֹהֶל הָעֵדֻת׃
וְשָׁמְרוּ מִשְׁמַרְתְּךָ וּמִשְׁמֶרֶת כָּל־הָאֹהֶל אַךְ 3
אֶל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרָבוּ וְלֹא־
יָמֻתוּ גַם־הֵם גַּם־אַתֶּם׃ וְנִלְווּ עָלֶיךָ וְשָׁמְרוּ אֶת־ 4
מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד לְכֹל עֲבֹדַת הָאֹהֶל וְזָר
לֹא־יִקְרַב אֲלֵיכֶם׃ וּשְׁמַרְתֶּם אֵת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ 5

דיינע זֶהנע נאָכזיך, איהר זָאללט דיא שולד דעז פריעסטערטומז
איבערנעהמען. דיינע ברידער אַבער, פאָם שטאַממע לוי, דיא וויא 2
דיר פאָן איינעם פאַטער אַבשטאַממען, זָאללסט דוא צו דיר נעהמען,
דאַס זיא בייא דיר בלייבען, אונד דיר דיענען, אינדעם דוא נעבסט
דיינען זָאהנען פאָר דעם געצעלטע דעז צייגניססעז ביסט. זיא זָאללען 3
דיינען דיענסט אַבוואַרטען אונד דען דיענסט דעז גאַנצען צעלטעז, אַבער
דעם הייליגען געראֶטהע אונד דעם אַלטאַרע זָאללען זיא זיך ניכט נאַהען;
דיעזעז ווירדע איהנען, זאָוואָהל אַלז אייך, דען טאָד צוציעהען;
זאָנדערן זָאללען בייא דיר זיין, דאַז שטיפטזעלט בעוואַכען, אונד אַללע 4
אַרבייט דאַבייא פערריכטען, דאַמיט קיין געמיינער זיך אייך נאַהערע.
איהר אַבער האַבעט דאַז הייליגטהום אונד דען אַלטאַר צו בעוואַכען, 5

מנחה קדשה.

כאשר כל האדם שאינו נודע וניכר שזה תחת זה תוכלו לתלות הפקדון הזה במה שתרצו ואין עליכם אשמה אם תאמר שלא ה' שלחני, ואם בריאה יברא ה' קרעה בארץ ותפתח האדמה את פיה ובלעה אותם תדעו כי ה' שלחני כי לא מלבי עשיתי שום דבר, וזה צריך הצעה להבינו, והיא כי הנבוא' תבא לנביאים בשני פנים, הא' הוא שיהי' הנביא דואג לשום דבר ויפנה כל מחשבותיו מאחר כל הדברים ויהיה מחשב בדבר ההוא עד שיתבודד שכלו ויתקשר במקום השפע ויבוא אליו דבר הש"י בענין, והענין הזה הוא שאמרו עליו אין מראין לאדם אלא מהרהורי לבו כמו מה שנא' לאברהם אל תירא אברם וכמו שנאמר ליעקב אני ה' אלהי אברהם אביך קום עלה בית אל ושב שם, אל תירא מרדה מצרימה, וכל אלה והדומים להם הם תשובות שאלה, ובאופן הזה מן הנבואה לפעמים

וְאֵת מִשְׁמֶרֶת הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף עַל־
6 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַאֲנִי הִנֵּה לָקַחְתִּי אֶת־אֲחֵיכֶם הַלְוִיִּם
מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֶם מַתָּנָה נְתֻנִים לַיהוָה
7 לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְאַתָּה וּבָנֶיךָ
אִתְּךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם לְכָל־דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ
וּלְמִבֵּית לַפָּרֹכֶת וַעֲבַדְתֶּם עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן
אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת׃ פ
8 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ
אֶת־מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי לְכָל־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל

דאמיט פֿערנער קיין צארן אויסברעכע איבער דיא קינדער ישראל'ס.
6 איך, דער איך אייערע ברידער, דיא לויים, אויס דען קינדער ישראל'ס
גענאממען, איך איבערגעבע זיא אייך אלז איין געשענק פֿון דיענסטע
7 דעז עוויגען, דיא ארבייט ביים שטיפֿטצעלטע צו פֿעררילטען. דוא
אונד דיינע זאהנע אבער, איהר זאללט דאז פריסטערטהום פֿערזעהן,
אין אללען געשעפֿטען דעז אלטארז אונד איננערהאלב דעז פֿארהאנגז,
דיא איהר צו פֿערריכטען האבט; דאז פריסטערטהום געבע איך אייך
אלז איין געשענק צום אמטע, אונד דער געמיינע, דער הינצוטריטט,
8 זאלל דעז טאדעז זיין. פֿערנער שפראך דער עוויגע צו אהרן: איך
איבערגעבע דיר אויך דיא אויפֿזיכט איבער מיינע העבאפפֿער; אללע

מנחה חדשה.

יקרה שיסכים הש"י לרצון הנביא ואע"פ שלא ירצה הש"י בכך בהחלט לצוות עליו כי אם להשלים דבר עבדו ועצת מלאכיו, או כמו שקרה לבלעם שנאמר לו בראשונה לא תלך עמהם וכאשר חזר והפציר בשנייה נאמר לו קום לך אתם ומבלי שנשתנה רצון הש"י, ולזה אז"ל חוצפא אפילו כלפי שמיא מעליא, והאופן השני הוא רוב אשר הנבואות שיגלה הש"י סודו אל עבדיו הנביאים וישלחם כאשר ירצה ומבלי שיהי' להם שום הקדמת ידיעה כדי שיהיו חושבים בה, כיון המכסה אני מאברהם, ורוב נבואות משה רבינו ע"ה ושאר הנביאים, והנה אמר עתה משה ידעתי שיש בכם איש או אשה או משפחה או שבט שאע"פ שאמרו לי הרשעים האלה שלא דבר בי הש"י בדברים האלה ושמלבי אני ממנה לאי אני רוצה שאע"פ שלא יאמינו מכל וכל לדברי הרשעים האלה שיאמינו

לְךָ֨ נְתַתִּ֤ים לְמָשְׁחָה֙ וּלְבָנֶ֔יךָ לְחָק־עוֹלָֽם׃ זֶֽה־ 9
יִהְיֶ֥ה לְךָ֛ מִקֹּ֥דֶשׁ הַקֳּדָשִׁ֖ים מִן־הָאֵ֑שׁ כָּל־
קָ֠רְבָּנָם לְכָל־מִנְחָתָ֞ם וּלְכָל־חַטָּאתָ֗ם וּלְכָל־
אֲשָׁמָם֙ אֲשֶׁ֣ר יָשִׁ֣יבוּ לִ֔י קֹ֣דֶשׁ קֳדָשִׁ֥ים לְךָ֛
ה֖וּא וּלְבָנֶֽיךָ׃ בְּקֹ֥דֶשׁ הַקֳּדָשִׁ֖ים תֹּאכְלֶ֑נּוּ כָּל־ 10
זָכָר֙ יֹאכַ֣ל אֹת֔וֹ קֹ֖דֶשׁ יִהְיֶה־לָּֽךְ׃ וְזֶה־לְּךָ֞ תְּרוּמַ֣ת 11
מַתָּנָ֗ם לְכָל־תְּנוּפֹת֮ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵל֒ לְךָ֣ נְתַתִּ֗ים
וּלְבָנֶ֧יךָ וְלִבְנֹתֶ֛יךָ אִתְּךָ֖ לְחָק־עוֹלָ֑ם כָּל־טָה֥וֹר

הייליגטהיימער דער קינדער ישראל'ס זינד דיר אונד דיינען זעהנען
איבערגעבען, אונד איהר בעקאָממט דאַפאָן צו אָוֹלען לייטען איינען
אַנטהייל, אַלז הערראַבשטויליגע געפֿאָללע. 9 דיעזעס זאָללסט דוא פאָן
דעם אָללערהייליגסטען, דאַ דעם פייער בעשטיממט איזט, האַבען;
אַללע איהרע גאַבען, שפייזאָפּפער, זינדענאָפּפער אונד שולדאָפּפער,
דיא זיא מיר צו ברינגען, זאָללען אַלז איין אַללערהייליגסטעס דיר אונד
דיינען זעהנען געהאָרען. 10 אַן דעם הייליגסטען אָרטע זאָללסט איהר עס
פערצעהרען; יעדעס מאַננספּערזאָן קאַן דאַפאָן עססען, עס זאָלל אייך
הייליג זיין. 11 דיעזעס אַבער זאָלל פאָן איהרען הבונגאָפּפערן אונד פאָן
אַללען וועבעאָפּפערן דער קינדער ישראל'ס דיין זיין, נעהמליך דיר, נעבסט
דיינען זעהנען אונד טאָכטערן, צו עוויגען לייטען אַלז איינען אַנטהייל
בעשטיממט בלייבען, אונד דאַפאָן יעדער אין דיינעם הויזע, דער ריין

מנחה חדשה.

בדברים האלו כשטויתי עליהם ע"ד הראשון והוא שאני מקבש לדעת מי הראוי לשמות ולכהונ שררה עליכם ושלא יבעוט בי ואח"כ אני כמלך בש"י וכוטל רשות וממנה את מי שאני רוצה ואין הש"י מצוה אותי בעצם ובראשונה מנה פלוני כהן ופלוני נשיא, ובאשר אתן לכם מופת אותך בבטול זה האופן מן הכבודה הנה נתבטלו ג"כ דברי הרשעים האומרים שמלבי אני בודאם מבלי תיוך הש"י בזה. והוא שאמר בזאת תדעון כי ה' שלחני בעצם ובראשונה לעשות את כל המעשים כי לא מלבי ר"ל מבלי היותי מחשב בשום דבר מהם שכמו שהיה הדבר מחודש אליכם בהודיעי אתכם כן היה מחודש אלי כאשר היה מצוני הש"י בדבר ההוא, והמופת על שהדבר כן הוא שאם כמוה

12 בְּבֵיתְךָ יֹאכַל אֹתוֹ׃ כֹּל חֵלֶב יִצְהָר וְכָל־חֵלֶב
תִּירוֹשׁ וְדָגָן רֵאשִׁיתָם אֲשֶׁר־יִתְּנוּ לַיהוָה לְךָ
13 נְתַתִּים׃ בִּכּוּרֵי כָּל־אֲשֶׁר בְּאַרְצָם אֲשֶׁר־יָבִיאוּ
לַיהוָה לְךָ יִהְיֶה כָּל־טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכְלֶנּוּ׃
14 15 כָּל־חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה׃ כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם
לְכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהוָה בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה
יִהְיֶה־לָּךְ אַךְ ׀ פָּדֹה תִפְדֶּה אֵת בְּכוֹר הָאָדָם
16 וְאֵת בְּכוֹר־הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה׃ וּפְדוּיָו
מִבֶּן־חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמֵשֶׁת

12 אינט, עסען דארף. אַללעס בעסטע אֶהל, אַללעס בעסטע מאָסט
אונד אַללעס קאָרן, נעֶמליך דיא ערסטען גאַבען, וועלכע זיא דעם
13 עוויגען ווידמען, זאָללען דיר געשענקט זיין. דיא ערסטען פריכטע
איהרעס לאַנדעס, דיא זיא דעם עוויגען ברינגען, זאָללען דיין זיין; וואָס
14 אין דיינעם הויזע ריין איזט, קאַן דאַפאָן עסען. אַללעס פערבאַננטע
15 אין ישראל זאָלל דיין זיין. אַללעס ערסטגעבאָרנע אַן מענשען אונד
פיעה, דאַז זיא דעם עוויגען ברינגען, זאָלל דיר געהערען, יעדאָך
מוסט דוא איינע אויזלעֶזונג געשטאַטטען, דיא ערסטגעבורט פאָן
מענשען אונד פאָן אונרייגען פיעה מוסט דוא אויזלעֶזען לאַססען.
16 דיא אויזלעֶזונג געשיעהט אַלזאָ: ווען עז איינען מאָנאַט אַלט איזט,
זאָ איזט דער פרייז, אונן וועלכען עז אויזגעלעֶסט ווירד, פינף

מנחה חדשה.

כל האדם ימותון אלה ויפקד עווכם עליהם כך הדבר כמו שאמרתם שאני מחשב בדברים ההם לאט כאשר כל האדם שרוצים בדבר מה ומשתדלים בהגעתו עד שאני נוטל רשות ועוש' כרצוני, ואם יברא הש"י חדשה בארץ אשר כמוהו לא נעש' בעולם לפקיד שום עון אשר חטא, והבריא' היא שתפתח האדמ' את פיה ויהי' ג"כ כם אחר בתוכו שתבלע אותם ואת כל אשר להם מבלי שישאר מאומ' מכל אשר להם ולא יהי' להם שהות קודם שיבלעו למות בתוך עמם אך שירדו חיים שאול' הנה זה ראי' גמור' ומופת חותך שהש"י שלחני ושכאלו האנשי' הא' המכחישים שליחותי את ה' המשלח אותי, שכמו שברא הש"י חדשה להעניש מבלי שיהי' נולד דבר כמוהו בעולם כך הש"י מחדש כל דבור ודבור שהוא ממני

שקלים בשקל הקדש עשרים גרה הוא:
אך בכור־שור או־בכור כשב או־בכור עז לא 17
תפדה קדש הם את־דמם תזרק על־המזבח
ואת־חלבם תקטיר אשה לריח ניחח ליהוה:
ובשרם יהיה־לך כחזה התנופה וכשוק 18
הימין לך יהיה: כל ׀ תרומת הקדשים 19
אשר ירימו בני־ישראל ליהוה נתתי לך
ולבניך ולבנתיך אתך לחק־עולם ברית מלח

שקל זילבער, נאך דעם שקל דעס היילגטהומס, דער צוואנציג גרה האלט.
היגעגען דיא ערסטגעבורט איינעס אקסען, איינעס שאפעס אדער איינער 17
ציעגע מוסט דוא ניכט אויסלעזען לאססען, זאנדערן איהר בלוט אויף
דען אלטאר שפריצען, אונד איהר פעטט אין רויך אויפשטייגען לאססען,
אלס איין פייעראפפער, צום אנגענעהמען גערוך, דעם עוויגען צו
עהרען. דאס פלייש דאפאן זאלל דיר געהערען, זא וויא דיא 18
וועבעברוסט אונד דיא רעכטע שולטער דיר געהערט. אללע הייליגען 19
גאבען, דיא דיא קינדער ישראל'ס דעם עוויגען ווידמען, געבע איך
דיר, נעבסט דיינען זעהנען אונד טאכטערן, צו איינעם אנטהייל אויף
עוויגע צייטען; דיעזעס זייא איין עוויגער אונפערוועזליכער בונד פאר

מנחה חדשה.

אותי מבלי שיהי' לאותו דבר שום זכר ודמיון במחשבתי מקודם לכן, והנה הש"י ברצותו להקים דבר עבדו ועצת מלאכיו כאשר כלה לדבר את כל דבריו לפני ה' נבקעה האדמ' אשר תחתיה' ובלעה אותם ואת כל אשר להם: וממה שצריך שנתעורר מ"ש בכאן ותפתח הארץ את פיה, ובאתון אמר ויפתח ה' את פי האתון, והכ' שניהם מן הנבראים בע"ש כמ"ש ז"ל לקרובי פתח וכו' אבל פי האתון הי' כל ענינו מחודש ולכן הוזכר בו השם המהוה ההויות, וזה שנמנה עם הנבראים בע"ש הוא לפי שהדבור בעצמו כבר הי' נברא, ואמר כי באותה שעה עצמ' יצאה אש מאת ה' ותאכל את הר"נ איש אשר לא הי' עונש כל כך כמו הבלועים כי אלה חטאו ולא חטאו והחטיאו, ולא מסיתים ואלה ניסתים, ולכן חזרו כל ישראל ליום המחרת להתרעם על משה ועל אהרן לאמר אתם המתם את עם ה' כלומר אתם המיתם את ר"נ איש כי מאחר שנבלעו המסיתים וכל אשר להם ונתברר במופת מוחלט שכל דבריך הם מפי הגבורה

20 עוֹלָם הוּא לִפְנֵי יְהוָֹה לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ׃ וַיֹּאמֶר
יְהוָֹה אֶל־אַהֲרֹן בְּאַרְצָם לֹא תִנְחָל וְחֵלֶק לֹא־
יִהְיֶה לְךָ בְּתוֹכָם אֲנִי חֶלְקְךָ וְנַחֲלָתְךָ בְּתוֹךְ בְּנֵי
21 יִשְׂרָאֵל׃ ס שביעי וְלִבְנֵי לֵוִי הִנֵּה נָתַתִּי כָּל־
מַעֲשֵׂר בְּיִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה חֵלֶף עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־
22 הֵם עֹבְדִים אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְלֹא־יִקְרְבוּ
עוֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לָשֵׂאת חֵטְא
23 לָמוּת׃ וְעָבַד הַלֵּוִי הוּא אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד

20 דיאן עוויגען, פיר דיך אונד דיינען זאמען נעבען דיר. פערנער
שפראך דער עוויגע צו אהרן: אין איהרעם לאנדע זאללסט דוא קיין
ערבגוט בעזיטצען, אונד קיינען טהייל אונטער איהנען האבען; איך בין
21 דיין טהייל אונד דיין ערבגוט אונטער דען קינדערן ישראל'ס. דען
קינדערן לוי געבע איך אללע צעהנטען אין ישראל צו איהרעם ערבגוטע,
פיר דען דיענסט, דען זיא צו פערזארגען האבען ביים שטיפטזעלטע.
22 דאמיט דיא קינדער ישראל'ס זיך פערנער ניכט מעהר דעם שטיפטז:
צעלטע נאהערן, אונד דאדורך זינדע אויף זיך לאדען, דיא איהנען דען
23 טאד צוציעהט:. זא זאללען יענע, נעמליך דער לוי דען דיענסט ביים

מנחה חדשה.

למה יענשו עוד אלה החטאים אשר נמשכו אחר עצתם כי היה לך להתפלל
עליהם, וכי הוסיפו אלה שום אמונה בישראל ממה שכבר קבעו לנו הבליעים,
וא"כ יראה שנטרתם להם איבה במה שקמו עליכם ורציתם במיתתם ואין זה
ראוי, שאילו לא מתו בלי ספק שחזרו בתשובה וא"כ נדיקים המיתם, ולכן
קראום עם ה' לומר שוגגים היו, והנה תרה אף הש"י בהם על הדבר
הזה שלא ידעו ולא יבינו שלא הרגש כ"א קדושת המקדש שאם יקרב איש זר הן
שוגג הן מזיד שימות עכ"פ כמו שקרה למשרתיו הקדושים לנדב ואביהוא
בהקריבם אש זר', ולכא"ל הש"י להסיר זה השיבוש שלא ישאר לדורות שיקח
יוטה מטה מאת כל נשיאיהם ויניחם בא"מ כדי שיתברר להם באיזה בחר ה';
והנה יש בכאן ספק גדול לדעת קצת המפרשים שפי' אתם המיתם את עם ה'
בשום התחכמות במעשה כשפים והוא מאחר שלא האמינו בה' ובמשה עבדו
במה שראו מפתיחת הארץ ובליעת קרח ועדתו והאש אשר יצא' מאת ה' ותאכל

והם ישאו עונם חקת עולם לדרתיכם ובתוך
בני ישראל לא ינחלו נחלה: כי את־מעשר 24
בני־ישראל אשר ירימו ליהוה תרומה נתתי
ללוים לנחלה על־כן אמרתי להם בתוך בני
ישראל לא ינחלו נחלה: פ
וידבר יהוה אל־משה לאמר: ואל־הלוים 25
תדבר ואמרת אלהם כי־תקחו מאת בני
ישראל את־המעשר אשר נתתי לכם מאתם

שטיפטזיכטיגע פערריכטעט, דיא שוֹד דער קינדער ישראל'ס אויבער
נעהמען; דיעזעז זייא פיר איירע נאכקאממען איין עוויגעז געזעטץ;
אונטער דען קינדערן ישראל'ס אבער זאללען זיא קיין ערבגוט בעזיטצען.
24 דען דען צעהנטען, וועלכען דיא קינדער ישראל'ס דעם עוויגען, אלז
איינע העבע ווידמען, דיעזען געבע איך דען לויס צום ערבגוטע,
אונד איך זאגע איהנען דיעזערהאלב אן, דאס זיא אונטער דען קינדערן
25 ישראל'ס קיין ערבגוט בעזיטצען זאללען. דער עוויגע רעדעטע מיט
26 משה אונד שפראך: מיט דען לויס זאללסט דוא שפרעכען, אונד
איהנען זאגען: ווען איהר פאן דען קינדערן ישראל'ס דען צעהנטען
נעהמט, דען איך אייך שטאטט איירער ערבגוטז געגעבען, זא מיסט

מנחה חדשה.

את הר"כ אים, הנה לא יאמינו גם לקול האות האחרון שיכולין לומר שקם משה
בעוד לילה והחליף מטה אהרן במטה אחר שהי' בו פרח וציץ ושקדים, והנה
אין המט' ראי', אבל האמת הוא שכל מה שהי' נעש' באהל מועד שהיו מאמינ'
שהוא נעשה ברצון הש"י וידעו שאין יכולת בשום נברא ליכנס שם שלא ברשות
כש"כ שלא יחליף המטה ולא ימיר אותו כי עין בעין ראו מה שאירע לנדב
ואביהוא לרוב קדושת המקדש וגם כל שאר הנסים, וא"כ המופת האמתי היה
בהכנים המטות לא"מ שידעו שלא יצא משם משפט מעוקל, ולכן כאשר הוציא
המטות מן קדש הקדשים ועיניהם רואות ידעו והאמינו באמת כי בזה בחר ה'
לשרתו ולברך בשמו, ולכן פי' שלא התרעמו באמרם אתם המיתם את עם
ה' זא על שלא התפללו עליהם כי בלי ספק יחזרו בתשוב' מאחר שראו המופת
המוחלט בפתיחת הארץ; ואמר הש"י למשה שישיב מטה אהרן לפני העדות
כדי שידעו כל ישרא שאהרן וזרעו קיימים לפניו לדורי דורו' ולא יחליפנו בזולתו

בנחלתכם והרמתם ממנו תרומת יהוה:
27 מעשר מן־המעשר: ונחשב לכם תרומתכם
28 כדגן מן־הגרן וכמלאה מן־היקב: כן תרימו גם־
אתם תרומת יהוה מכל מעשרתיכם אשר
תקחו מאת בני ישראל ונתתם ממנו את־
29 תרומת יהוה לאהרן הכהן: מכל מתנתיכם
תרימו את כל־תרומת יהוה מכל־חלבו את־
שביעי מקדשו ממנו: ואמרת אלהם בהרימכם את־

איהר דאַפֿין זור העבע דאז צווייגען דען צעהנטען פֿאָן דעם צעהנטען
27 אבזאָנדערן. אייערע העבע ווירד נאָך געאַכטעט, וויא קאָרן
28 אויז דער טיינע אָדער געטרענקע אויז דער קעלטער. אַזא איסט
איהר אויך דיא העבע דאז צווייגען פֿאָן אַללען צעהנטען, דיא איהר פֿאָן
דען קינדערן ישראל'ס נעהמט, אבזאָנדערן, אונד זאָלט דעם פריסטער
29 אהרן ברינגען. פֿאָן אַללעם, וואַז איך געגעבען ווירד, איסט איהר
דיא העבע דאז צווייגען אבזאָנדערן פֿאָן אַללעם בעסטען דען גאַנ-
30 הייליגטען טהייל דאַפֿאָן. זאַגע איהנען אבער אויך: ווען איהר דען
בעסטען טהייל דאַפֿאָן אבגעזאָנדערט האַבט, זאָ איזט דאַז איבריגע

מנחה חדשה

בזום ענין וזמן, ולכן חזרו כל ישרא' ואמרו למשה לאמר הן גוענו וגו' ר"ל שאין לנו שום תקומה בפני המקדש אבל מעט מעט נאבד כלנו, ופי' הענין שאמרו למשה עד עתה היינו חושבים שמה שבחר הש"י לאהרן לא הי' אלא לפי קדושתו על שאר העם ושאם יבוא היום או מחר מי שיהי' יותר קדוש ממנו שיקריבנו אליו במקום אהרן ובזה הטבע נקרבו הר"נ איש, וכאשר נשרפו אמרנו לא נשרפו זה אלא לפי שלא הית' קדושתם כקדושת אהרן, ולכן התרעמו עליכם במה שגרמתם מיתת הצדיקים האלה במה שלא התפללו עליהם, ולכן קראנום עם ה' אלא שלא היו צדיקים כאהרן, אבל עתה שראינו ענין המטה ונתברר לנו שלא מתו לפי שלא היו צדיקים כ"כ כי אע"פ שיהיו כמלאכי עליון היו מתים לפי שנתברר בענין המט' שאהרן בחר ה' לשרתו ולברך בשמו עד עולם א"כ אין לנו מנוס מן המות לסבת גדולת קדושת המקדש, כי אין לנו תחבולה מליגע במקדש או מליכנס בו בהעלם טומאה או במחשבת דבר שלא כראוי או

חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְנֶחְשַׁב לַלְוִיִּם כִּתְבוּאַת גֹּרֶן
וְכִתְבוּאַת יָקֶב׃ וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּכָל־מָקוֹם אַתֶּם
וּבֵיתְכֶם כִּי־שָׂכָר הוּא לָכֶם חֵלֶף עֲבֹדַתְכֶם
בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃ וְלֹא־תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא בַּהֲרִימְכֶם
אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְאֶת־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא
תְחַלְּלוּ וְלֹא תָמוּתוּ׃ פ
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ זֹאת יט
חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר דַּבֵּר
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָרָה אֲדֻמָּה

ויא דאַז איינקאָממען אייערער טיילע אונד אייערער קעלטער אַנ-
געזעהען. איהר דירפֿט עס עססען, אַן אַללען אָרטען, איהר אונד 31
אייערע הויזלייטע, דען עס איזט אייער לאָהן פֿיר אייערע דיענסטע
ביים שטיפֿטזעלטע. ווען איהר דאַז בעסטע דאַפֿאָן אַבגעזאָנדערט 32
האַבט, זאָ לאַדעט איהר קיינע זינדע אויף אייך, ענטווייהט אויך ניכט
דיא הייליגטהימער דער קינדער ישראל'ס, אַלז וואָדורך איהר אייך דען
טאָד צוציעהען קאָננטעט.

דער עוויגע רעדעטע מיט משה אונד אהרן, אונד שפּראַך: 1
דיעזעז איזט איינע פֿעראָרדנונג דעז געזעטצעז, דיא דער עוויגע בע- 2
פֿיעהלט, נעמליך: זאָגע דען קינדערן ישראל'ס, דאַס זיא דיר איינע
ראָטהע קוה בריינגען, דיא קיינע פֿלעקקען, אויך קיינען לייבעספֿעהלער

מנחה חדשה.

דברים רבים עשו מספר הפוסלים ומפגלים הקרבן, וא"כ בהכרח כל הקרב הקרב אל משכן ה' ימות לרוב קדושת המקדש ואין הש"י רוצה שיקרב שם כי אם זרע אהרן, ובזה האופן תמנו מעט מעט לגווע, ובראות הש"י כוונתם בהית' טובה אמר לאהרן אתה ובניך ובית אביך אתך תשאו את עון המקדש וגו' וכל ישראל יהיו נקיים.

ויבוא כל העדה מדבר צין וגו' וישב העם בקדש, צריך שתדע שמ"ש כל העד' הוא לפי שישבו בקדש שהית' עיר מושבת ועפ"י פי' שם מים והם כתרעמו על המים לומר שלא היו מספיקים המים ההם לכל העד', ולכך חזר לומר

תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין־בָּהּ מוּם אֲשֶׁר לֹא־עָלָה
3 עָלֶיהָ עֹל׃ וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן
וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׁחַט
4 אֹתָהּ לְפָנָיו׃ וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ
בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד
5 מִדָּמָהּ שֶׁבַע פְּעָמִים׃ וְשָׂרַף אֶת־הַפָּרָה לְעֵינָיו
אֶת־עֹרָהּ וְאֶת־בְּשָׂרָהּ וְאֶת־דָּמָהּ עַל־פִּרְשָׁהּ
6 יִשְׂרֹף׃ וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי
7 תוֹלַעַת וְהִשְׁלִיךְ אֶל־תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָה׃ וְכִבֶּס
בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחַר יָבֹא אֶל־

3 האט, אונד אויף וועלכע נאך קיין יאך געקאממען איזט. דיעזע געבעט
דעם פריעסטער אלעזר; מאן פיהרע זיא נאך אויסער דעם לאגער, אונד
4 שלאכטע זיא אין זיינער געגענווארט. דער פריעסטער אלעזר נעהמע
מיט זיינעם פינגער עטוואס פאן איהרעם בלוטע, אונד שפרענגע עס
5 געגען דיא פאדערזייטע דעס שטיפטצעלטעס זיעבען מאל. מאן פערב
ברעננע אלסדאן דיא קוה פאר זיינען אויגען; איהר פעלל, פלייש,
6 בלוט אונד מיסט זאלל מאן פערברעננען. דער פריעסטער נעהמע
צעדערנהאלץ, איזאב אונד אייגען קארמעזין פאדען, אונד ווערפע עס
7 אויף דיא ברעננענדע קוה. הירויף וואשע דער פריעסטער זיינע
קליידער, באדע זיינען לייב אין וואססער, אונד קאממע אין דאס לאגער

מנחה חדשה.

שלא הי' מים לעדה ר"ל מספיקים לעד', כי לא אמר שלא הי' להם מים כלל, ולפי שכל ימיהם היו מבקשים תואנה נקהלו עתה במעט סבה על משה ועל אהרן ורבו עמהם ולא אמרו להם בנחת התפללו בעדינו אל ה' אלהינו ויתן לנו מים ונשת', אבל אמרו לו גוענו בגוע אחינו לפני ה' ר"ל שמתו מית' טובה שלא היו חסרים שום דבר ולא מתו לשום סבה אלא לפני ה' שחפץ בהם להמיתם ולא שנמות מית' משונה בצמא ובחסר כל, והכ' יש לנו עליכם תרעומה גדולה כי מאחר שרציתם להמיתנו שאין לנו מנוס מידכם למה הבאתם אותנו אל המדבר הזה הי' לכם להמיתנו בשאר המקומות שמתו אחינו ולא במדבר הזה שאין בכל

הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד־הָעָרֶב׃ וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ 8
יְכַבֵּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם וְטָמֵא
עַד־הָעָרֶב׃ וְאָסַף ׀ אִישׁ טָהוֹר אֵת אֵפֶר הַפָּרָה 9
וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר וְהָיְתָה
לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה
חַטָּאת הִוא׃ וְכִבֶּס הָאֹסֵף אֶת־אֵפֶר הַפָּרָה אֶת־ 10
בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם לְחֻקַּת עוֹלָם׃ הַנֹּגֵעַ בְּמֵת 11

צוריק; ביז אבענד אבער זאָלל ער אונריין זיין. דער דיא קוה פֿערברעננט 8
האַט, זאָלל דיא קליידער וואַשען, זיינען לייב באַדען; אונד ביז אבענד
אונריין זיין. איין ריינער מאַן אבער זאָלל דיא אַשע פֿאָן דער קוה 9
זאַממלען, אונד אויסערהאַלב דעס לאַגערס, אַן איינע ריינע שטאַטטע
אויפֿשיטטען; דאַזעלבסט זאָלל זיא פֿיר דיא געמיינע דער קינדער ישראל'ס
פֿערוואַהרט ווערדען, צום שפּרענגוואַססער; עס איזט איין ענטזינדיגונגס
אָפּפֿער. דער דיא אַשע דער קוה זאַממעלט, וואַשע זיינע קליידער, 10
אונד זייא ביז אבענד אונריין; דיעזעס זייא פֿיר דיא קינדער ישראל'ס, אונד
פֿיר דיא פֿרעמדען (רעליגיאָנספֿערוואַנדטען) דיא אונטער איהנען
וואָהנען, איין עוויגעס געזעטץ. ווער דען טאָדטען לייכנאַם איינעס 11

מנחה חדשה.

המדברות שעברנו כמותו לרוע, וזו היא התרעומת הקטנ', אבל התרעומת הגדול' שיש לנו עליכם היא למה העליתונו ממצרים כי לפי האמת לא המדבר הזה ולא אחר מדברות אין בהם שום הנאה שאין בכל המקומות האלה לא מקום זרע וגו' והעולה על הכל עתה ומים אין לשתות והנה משה ואהרן לא מצאו מענה לפי שהשאלה נעצמה היתה כהוגן שלא שאלו אותה מתוך מריבה ולכן הלכו להם לאהל מועד והתפללו להש"י וא"ל הש"י שיקח את המטה ושיקהיל את הקהל שכבר נקהלו לריב עמו ויראו את מעש' ה' כי נורא הוא ויכירו פרקונם שאלו המים שלא כהוגן. ואמר שלקח מש' את המט' מלפני ה' כאשר צוהו ר"ל לעשות בו מה שהי' רצון הש"י שהוא הכאת הסלע ואע"פ שלא פירש מה יעשה בו כי לא לחנם כאמר לו שיקחנו, ולכ"א כאשר צוהו ר"ל לעשות בו כאשר צוהו ר"ל כוונת הצווא', והקהיל את הקהל ואמר להם שמעו נא המורים שבכל דבר אתם מורים על ה' ואין אתם שואלים בדרכיכם לא מתוך מרי המן הסלע

12 לכל־נפש אדם וטמא שבעת ימים: הוא
יתחטא־בו ביום השלישי וביום השביעי
יטהר ואם־לא יתחטא ביום השלישי וביום
13 השביעי לא יטהר: כל־הנגע במת בנפש
האדם אשר־ימות ולא יתחטא את־משכן
יהוה טמא ונכרתה הנפש ההוא מישראל
כי מי נדה לא־זרק עליו טמא יהיה עוד טמאתו
14 בו: זאת התורה אדם כי־ימות באהל כל־הבא

12 מענשליכען פערזאָן בעריהרט, מוס זיעבען טאַגע אונריין. דיזער
זאָלל זיך היערמיט אַם דריטטען אונד זיעבענטען טאַגע ענטזינדיגען,
זאָ ווירד ער וויעדער ריין; ווען ער זיך אַבער ניכט אַם דריטטען אונד
13 זיעבענטען טאַגע ענטזינדיגט, זאָ ווירד ער ניכט ריין. ווער דען טאָד־
טען לייכנאַם איינער מענשליכען פערזאָן בעריהרט, זיך ניכט ענטזינדי־
גען לאַסט, אונד דיא וואָהנונג דעז עוויגען פערונרייניגט, דיזעלבע
פערזאָן זאָלל אויז איהרער נאַטיאָן אויזגעראָטטעט ווערדען, דען דאַ
לאַגע ער ניכט מיט שפרענגוואַססער בעשפרענגט ווירדען, מוס
ער פֿערנער נאָך אונריין, אונד דיא אונרייניגקייט האַפֿטעט נאָך אַן
14 איהם. ווען יעמאַנד אין איינעם געלטע שטירבט, זאָ מוס פֿאָלגע

מנחה חדשה.

הזה נוציא לכם מי', כלומר ראו את מעשה ה' כי נורא יהיה שאע"פ שהוא תמיהה גדול' ואין אחד מכם שיגזור שמן הסלע הזה נוציא לכם מים הנ' עתה יוציא לכם הש"י ממנו מים, והנ' פי' הר"א הנקוד' בח"פ בריש אחר חברותיה שהם ל' תמיה ור"ל המן הסלע הזה נוציא לכם מים לפי דעתכם שלא שערתם שיעש' לכם הש"י שום נס ויוציא לכם מים מאיזה מקום שירצ', או שיהי' פי' הה"א הנגלה נגליתי והלבן מא' שנ' כפי' הרב ז"ל שהיא ה"א האמתית ור"ל כי באמת מן הסלע הזה נוציא לכם מים; ואמר שהרים משה את ידו והכה את הסלע במטהו פעמים כאדם הכועס על חבירו ומכהו במה שבידו פעם אחר פעם כי אע"פ שבהכאה אחת יתן מימיו הכה ומוכה לרוב מה שנתפעל במרים של ישראל כמו שעשה בראותו העגל ומחולות שהשליך מידיו את הלוחות, כי הצדיקים לשערם גודלת הש"י והרעה הגדולה אשר גורמים עוברי רצונו הם מתפעלים עד מאד בעון החטאים, והנ' יצאו מים רבים שיספיקו לשתות כל

אֶל־הָאֹהֶל וְכָל־אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים׃
וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צָמִיד פָּתִיל עָלָיו 15
טָמֵא הוּא׃ וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל־ 16
חֶרֶב אוֹ בְמֵת אוֹ־בְעֶצֶם אָדָם אוֹ בְקָבֶר יִטְמָא
שִׁבְעַת יָמִים׃ וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת 17
הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל־כֶּלִי׃ וְלָקַח 18
אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר וְהִזָּה עַל־הָאֹהֶל
וְעַל־כָּל־הַכֵּלִים וְעַל־הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ־שָׁם
וְעַל־הַנֹּגֵעַ בַּעֶצֶם אוֹ בֶחָלָל אוֹ בַמֵּת אוֹ בַקָּבֶר׃
וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל־הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם 19

גענדעז פֿעראָרדנעט : ווער אין דאַז צעלט היניין געהט, אונד אַללעס
וואַז אין צעלטע איזט, זָאָלל זיעבען טאַגע אונריין זיין. איין אָפֿפֿענעס
געפֿעס, דאַראַן דער דעקקעל ניכט פֿעסט אַנשליעסט, איזט אונריין.
ווער אויך אויף דעם פֿרייען פֿעלדע איינען ערשלאַגענען, אָדער פֿער- 16
שטאָרבענען, אָדער איינעס מענשען קנאָכען אָדער גראַב בעריהרט,
זייא זיעבען טאַגע אונריין. פֿיר איינען זָאָלכען אונרייגען נעהמע מאַן 17
אַשע פֿאָן דער פֿערבראַננטען קוה, טהוע פֿליעסענד וואַססער דאַריין
אין איינען געפֿעססע. איין רייגער מאַן נעהמע אזוב, טונקע איהן 18
אין דיעזעז וואַססער, אונד בעשפּרענגע דאַמיט דאַז צעלט, אונד
אַללעז געראֶטהע אונד אַללע פּערזאָנען, דיא דאַרין געוועזען: אָדער
דעניענינען, דער איינעז טאָדטען קנאָכען, איינען ערשלאַגענען,
איינען פֿערשטאָרבענען אָדער איין גראַב בעריהרט האַט. דער רייגע 19
נעמליך בעשפּרענגט דען אונרייגען אַם דריטטען אונד אַם זיעבענטען

מנחה חדשה.

העד' ובעירם, ולכן חזר לומר העדה ר"ל שהספיקו לכל העד', ואמר הש"י למשה ולאהרן הנה באמת עם אשר כזה שבכל עת הם מקניטים אותי ואין מאמינים בי להקדישני ר"ל שאהי' קדוש בעיניהם אינם ראוים שיהי' להם מנהיגים כמכם שבשבילכם יעשה להם כל מה שהם צריכים ואם אינם ראוים, ולכן א"ל הש"י יען לא האמנתם בי להקדישני ומלת האמנתם היא במלת ואם הקדש יקרים, כי הקדש אע"פ שהם מכנין הפעיל הם נוהים,

הַשְּׁבִיעִי וְחִטְּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֶּס בְּגָדָיו
20 וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר בָּעָרֶב׃ וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטְמָא
וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ
הַקָּהָל כִּי אֶת־מִקְדַּשׁ יְהוָה טִמֵּא מֵי נִדָּה לֹא־
21 זֹרַק עָלָיו טָמֵא הוּא׃ וְהָיְתָה לָהֶם לְחֻקַּת
עוֹלָם וּמַזֵּה מֵי־הַנִּדָּה יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְהַנֹּגֵעַ בְּמֵי
22 הַנִּדָּה יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃ וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ
הַטָּמֵא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת תִּטְמָא עַד־
הָעָרֶב׃ פ
כ 1 וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה מִדְבַּר־צִן בַּחֹדֶשׁ

טאגע; ווען ער איהן אן זיעבענטען טאגע ענטזינדיגט האט, וואשט
ער זיינע קליידער, באדעט זיך אין וואססער, אונד איזט אם אבענד
20 ריין. ווען אבער יעמאנד אונריין ווירד, אונד זיך ניכט ענטזינדיגען
לאססט, זא זאלל דיעזעלבע פערזאן אויז דער פערזאממלונג אויז
געראטטעט ווערדען, אינדעם זיא נעמליך דאז הייליגטהום דעז
עוויגען פערונרייניגט האט, דא זיא קיין שפרענגוואססער האט אויף
21 זיך שפרענגען לאססען, אונד אלזא אונריין געבליעבען איזט. דיעזעז
זייא איהנען איין עוויגעז געזעטץ: דער דאז שפרענגוואססער שפרענגט
זאלל זיינע קליידער וואשען, אונד ווער דאז שפרענגוואססער אנריהרט,
22 זאלל ביז אן אבענד אונריין זיין. וואז איין אונרייננער בעריהרט, איזט
אונריין; אויך איינע פערזאן דיא איהן בעריהרט, איזט אונריין ביז
1 אויף דען אבענד. דיא קינדער ישראל׳ס קאמען, דיא
גאנצע געמיינע איזן ערסטען מאנאט, אין דיא וויסטע צין, אונד דאז

מנחה חדשה.

ופי׳ האמנתם שלא היה׳ לכם אמונה חזקה בה״, וא״ת שמשתף את משה עמהם
במלת האמנתם לא כן הדבר, אבל פירושה כמו עד אנה מאנתם לשמור מצותי
כי באמת לא הי׳ משה בכלל אבל נאמר על העם, וכן עתה אמר הש״י למשה
יען לא האמנתם על כל ישראל שהודיעו לערם מתוך מריבה ולא האמינו
בנסים ולא בטחו בישועתו לומר למשה הנך רואה הרעה אשר אנחנו בה התפלל
בעד עבדיך אל ה׳ אלהיך כי לא קצרה ידו מהושיע להוציא לנו מים, שאלו

הָרִאשׁוֹן וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקָדֵשׁ וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם
וַתִּקָּבֵר שָׁם׃ וְלֹא־הָיָה מַיִם לָעֵדָה וַיִּקָּהֲלוּ עַל־
מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן׃ וַיָּרֶב הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ
לֵאמֹר וְלוּ גָוַעְנוּ בִּגְוַע אַחֵינוּ לִפְנֵי יְהוָה׃ וְלָמָה
הֲבֵאתֶם אֶת־קְהַל יְהוָה אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה
לָמוּת שָׁם אֲנַחְנוּ וּבְעִירֵנוּ׃ וְלָמָה הֶעֱלִיתֻנוּ
מִמִּצְרַיִם לְהָבִיא אֹתָנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הָרָע
הַזֶּה לֹא ׀ מְקוֹם זֶרַע וּתְאֵנָה וְגֶפֶן וְרִמּוֹן וּמַיִם
אַיִן לִשְׁתּוֹת׃ וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִפְּנֵי הַקָּהָל

פאָלק זאַס ביים קדש; דאַזעלבסט שטאַרב מרים, אונד וואַרד אויך
דאָרט בעגראַבען. דער געמיינע פֿעהלטע עז אַן וואַססער; דאַ
ליעפען זיא איבער משה אונד אהרן צוזאַממען. אונד דאַז פאָלק 3
האַדערטע מיט משה, אונד שפּראַכען דיעזע וואָרטע: וואָרען וויר
דאָך ליעבער בייא אונטערגאַנג אונזערער ברידער, פֿאָר דעם עוויגען
מיט אומגעקאָממען! וואַז פֿיהרט איהר דאַז פֿאָלק דעס עוויגען אין 4
דיעזע וויסטעניי, וואָ וויר זאַממט אונזערן פֿיעה שטערבען מיססען?
אונד וואָרום האָבט איהר אונז אויז מצרים געפֿיהרט, אונז אַן דיעזען 5
עלענדען אָרט צו ברינגען, וואָ מאַן ניכט זאַען קאַן, וואָ וועדער
פֿייגענבייאמע נאָך ווייַנשטעקקע, נאָך גראַנאַטאַפּפעל זינד, ניכט
איינמאָל וואַססער צום טרינקען? משה אונד אהרן ענטפֿערנטען זיך 6

מנחת מנשה.

אמרו כן הא מקדישים אותי במה שאתו על יכלתי וידי החזק׳, אבל עתה שלא האמינו בי להקדישני ר״ל להיותי קדוש לעיני בני ישראל לכן לא תביאו אתם את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם כי אינכם ראוים לכך, כי ידעתי שאם תבואו עמם אל הארץ שתכריתו את כל יושבי הארץ מפניהם ולא ישאר להם מציק ויאותם הגוים אשר הניח ה׳ לנסות בם את ישראל הוא רעה גדול׳ לפי שע״י הגוים ההם היו בכל עת צרתם חוזרים בתשובה ואומרים ועתה הצילנו מיד אויבינו ונעבדך, והנ׳ הגיע הרע הגדול והצער הזה למשה ולאהרן בשביל ישראל כיון ש היושר ויקיפו על מי מריבה וירע למשה בעבורם ; והנ׳ פירשתי הפירוש הזה לפי שכל מה שראיתי מן הפירוש׳ יש להם קושי׳, והפי׳ הזה יש לו מוכיח׳ שאמר

אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֵּרָא
כְבוֹד־יְהוָה אֲלֵיהֶם׃ פ   שלישי (שני כשמחוברין)
7 8 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ קַח אֶת־הַמַּטֶּה
וְהַקְהֵל אֶת־הָעֵדָה אַתָּה וְאַהֲרֹן אָחִיךָ
וְדִבַּרְתֶּם אֶל־הַסֶּלַע לְעֵינֵיהֶם וְנָתַן מֵימָיו
וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן־הַסֶּלַע וְהִשְׁקִיתָ אֶת־
9 הָעֵדָה וְאֶת־בְּעִירָם׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמַּטֶּה
10 מִלִּפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ׃ וַיַּקְהִלוּ מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן אֶת־הַקָּהָל אֶל־פְּנֵי הַסָּלַע וַיֹּאמֶר לָהֶם

פֿאָן דער פֿערזאַממלונג, צום איינגאַנגע דעס שטיפֿטצעלטעס, פֿיעלען
אויף איהר אַנגעזיכט, אונד דיא הערליכקייט דעס עוויגען ערשיען
7 8 איהנען. דער עוויגע רעדעטע מיט משה, אונד שפּראַך: נימם דען
שטאַב, פֿערזאַממלע דיא געמיינע, דוא אונד דיין ברודער אהרן,
אונד רעדעט דען פֿעלזען פֿאָר איהרען אויגען אַן, דאַס ער וואַססער
הערגעבע; אויף דיעזע ווייזע ווירסט דוא איהנען וואַססער אויז דעם
פֿעלזען ברינגען, אונד דיא געמיינע נעבסט איהרעם פֿיעהע טרענקען.
9 משה נאַהם דען שטאַב, דער פֿאָר דעם עוויגען לאַג, וויא ער איהם
10 בעפֿאָהלען. זאָדאַן ליעססען משה אונד אהרן דיא געמיינדע צוזאַממען
קאָממען פֿאָר דעם פֿעלזען, אונד ער שפּראַך צו איהנען: הערעט איהר

מנחה חדשה.

לא תביאו ולא אמר תבואו, ואמר את הקהל ולא אמר את ישראל רק הנה ואמר אל הארץ אשר נתתי להם ולא אמר לכם, והעד הנאמן המה מי מריב' אשר רבו כו', ועל הכל שלא יכולתי להתאפק לומר שטעה אדון הנביאים אפילו בדבר קטן, וכדי להודיע מעלת אדונינו משה שכיון שנגזרה עליו גזיר' שלא יביאם אל הארץ לא זז משם עד שהשתדל נהכניסם לארץ ולכ"א ששלח משה מלאכים מקדש כלומר שלא זז ממקדש אשר נגזר עליו שם מיתה עד ששלח מלאכים אל מלך אדום ושלא לו דברי ריצוי ובקשות גדולות לעשות בקשתו וא"ל כה אמר אחיך כ"ל שבשביל שהוא אחיך ראוי שתעשה שאלתו כש"כ שהיא ישראל אשר אתה ידעת צדקתו ושאינו עושה רעה נגום אומה וא"כ יקרים

שִׁמְעוּ־נָא֙ הַמֹּרִ֔ים הֲמִן־הַסֶּ֣לַע הַזֶּ֔ה נוֹצִ֥יא
לָכֶ֖ם מָֽיִם׃ וַיָּ֨רֶם מֹשֶׁ֜ה אֶת־יָד֗וֹ וַיַּ֧ךְ אֶת־הַסֶּ֛לַע 11
בְּמַטֵּ֖הוּ פַּֽעֲמָ֑יִם וַיֵּֽצְאוּ֙ מַ֣יִם רַבִּ֔ים וַתֵּ֥שְׁתְּ הָעֵדָ֖ה
וּבְעִירָֽם׃ ס וַיֹּ֣אמֶר יְהוָה֮ אֶל־מֹשֶׁ֣ה 12
וְאֶֽל־אַהֲרֹן֒ יַ֚עַן לֹא־הֶֽאֱמַנְתֶּ֣ם בִּ֔י לְהַ֨קְדִּישֵׁ֔נִי
לְעֵינֵ֖י בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל לָכֵ֗ן לֹ֤א תָבִ֙יאוּ֙ אֶת־הַקָּהָ֣ל
הַזֶּ֔ה אֶל־הָאָ֖רֶץ אֲשֶׁר־נָתַ֥תִּי לָהֶֽם׃ הֵ֚מָּה מֵ֣י 13
מְרִיבָ֔ה אֲשֶׁר־רָב֥וּ בְנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֖ל אֶת־יְהוָ֑ה וַיִּקָּדֵ֖שׁ
בָּֽם׃ ס רביעי וַיִּשְׁלַ֨ח מֹשֶׁ֧ה מַלְאָכִ֛ים 14
מִקָּדֵ֖שׁ אֶל־מֶ֣לֶךְ אֱד֑וֹם כֹּ֤ה אָמַר֙ אָחִ֣יךָ יִשְׂרָאֵ֔ל

אונגעהארזאמע! ווערדען וויר אייך אויס דיזעם פעלזען וואססער
שאפפען ?. משה הוב זיינע האנד אויף, אונד שלוג דען פעלזען צווייא 11
מאל מיט זיינעם שטאבע, דא קאם פיעל וואססער הערויס, זא דאס דיא
געמיינע טרינקטע אונד איהרען פיהע צו טרינקען האטטע. דער עוויגע 12
אבער שפראך צו משה אונד צו אהרן: ווייל איהר ניכט דאז פערטרויען
צו מיר געהאבט, אויך פאר דען אויגען דער קינדער ישראל'ס צו היילינגען,
דארום זאללט איהר אויך דיזעס פאלק ניכט אין דאז לאנד ברינגען, דאז
איך איהנען צו געבען בעשלאססען. דיזעס זינד דיא האדערוואססער, 13
וואו דיא קינדער ישראל'ס מיט דעם עוויגען האדערטען, אונד ער
געהייליגט ווארד אן איהנען. פאן קדש אויז זאנדטע משה באטשאפטער 14
אן דען קעניג צו אדום (אונד ליעס איהם ענטביעטען): זא שפריכט דיין

מנחה חדשה.

להם שלום, ואם לא תחוש להיות אחיך ושהוא ישראל ראוי שתחוש לרחם על
אומה שאירע לה כל מה שאירע מן התלאות והנך יודע את כל התלאה אשר
מצאתנו כמ"כ שהתלאה היא שטר חוב שהי' עלינו ועליכם יען שירדו אבותינו
למצרים וירעו לנו ולאבותינו, ושלח לו ג"כ דברים מאיימין להפחידו לומר שהם
קרובים אל ה' בכל קראם אליו כדי שיעש' רצונם, וא"ל ונצעק אל ה' בהיותנו
בצרה ההיא וישמע קולינו, ואע"פ שיש בידינו לעשות עמכם רע כי ה' אלהינו
עמנו לא כן נעשה שהרי אנחנו בקדש שהיא עיר קצה גבולך ויש לאל ידינו ולא
שלחנו יד אליה, והנ' ג"כ לא שאלנו ממך דבר שיהי' לך בו שום היזק אלא לעבור

אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מְצָאָתְנוּ׃
15 וַיֵּרְדוּ אֲבֹתֵינוּ מִצְרַיְמָה וַנֵּשֶׁב בְּמִצְרַיִם יָמִים
16 רַבִּים וַיָּרֵעוּ לָנוּ מִצְרַיִם וְלַאֲבֹתֵינוּ׃ וַנִּצְעַק אֶל־
יְהוָה וַיִּשְׁמַע קֹלֵנוּ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ וַיֹּצִאֵנוּ
מִמִּצְרָיִם וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ בְקָדֵשׁ עִיר קְצֵה גְבוּלֶךָ׃
17 נַעְבְּרָה־נָּא בְאַרְצֶךָ לֹא נַעֲבֹר בְּשָׂדֶה וּבְכֶרֶם
וְלֹא נִשְׁתֶּה מֵי בְאֵר דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ נֵלֵךְ לֹא נִטֶּה
18 יָמִין וּשְׂמֹאול עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבֻלֶךָ׃ וַיֹּאמֶר
אֵלָיו אֱדוֹם לֹא תַעֲבֹר בִּי פֶּן־בַּחֶרֶב אֵצֵא

ברודער ישראל! דוא ווייסט, וואס פיר מיהזעליגקייט אונז בעטראָפֿפֿען
15 האט. אונזערע פֿאָרפֿאַהרען קאַמען נאַך מצרים, וויר וואָהנטען
לאַנגע צייט אין מצרים; אַללײן דיא מצריים פֿערפֿוהרען איבעל מיט אונז אונד
16 אונזערן פֿאָרפֿאַהרען זעהר איבעל. וויר שריען צום עוויגען, דיעזער
ערהאָרטע אונזערע שטיממע, אונד זאַנדטע איינען באָטשאַפֿטער, דער
אונז אויז מצרים פֿיהרטע; יעצט זינד וויר צו קדש, אין איינער שטאַדט,
17 דיא אַן דיינע גרענצע אַנשטאָסט. לאַס אונז דורך דיין לאַנד ציהען!
וויר וואָללען ניכט דורך אַקקער אונד וויינבערגע ציהען, אונד קיין
וואַססער אויז ציסטערנען טרינקען; וויר וואָללען אויף דער העערשטראַססע
בלייבען, וועדער רעכטס נאָך לינקס אַבווייכען, ביז
18 וויר איבער דיינע גרענצען הינויז זינד. אדום אַבער ליעס איהם זאַגען:
דוא זאָללסט ניכט דורך מיין לאַנד ציהען, אָדער איך געהע דיר מיט

מנחה חדשה.

דרך ארצך בלבד ולא נעבור בשדה ובכרם ולא נשתה מי באר מים חיים כדי שלא תאמר שבלכתי יעבור עם רב אשר כזה הם יבש מקורו ויחרב מעינו לסבת הטיט והרפש והזבל אשר יפילו בהם לחפש, אבל מי הבורות שמימיהם מכונסים לא יוזקו הבורות ואם ישתו מימיהם אחר ירדו גשמים למלאותם, ושמא תאמר שנחזור אחר מימי הבורות בכל מקום שהם. לא נעשה כן אבל דרך המלך נלך ולא נטה זולת ההויה בדרך לקראתינו ולא נטה ימין ושמאל עד אשר נעבור גבולך, ואעפ"כ אמר לא תעבור בי לפי שאיפשר שתעבור מבלי שיגיע לי נזק בהעברה הה"א מאחר שאתה עובר בי ולא יהי' כי אם דריכת רגלי העם

לִקְרָאתֶךָ׃ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמְסִלָּה 19
נַעֲלֶה וְאִם־מֵימֶיךָ נִשְׁתֶּה אֲנִי וּמִקְנַי וְנָתַתִּי
מִכְרָם רַק אֵין־דָּבָר בְּרַגְלַי אֶעֱבֹרָה׃ וַיֹּאמֶר לֹא 20
תַעֲבֹר וַיֵּצֵא אֱדוֹם לִקְרָאתוֹ בְּעַם כָּבֵד וּבְיָד
חֲזָקָה׃ וַיְמָאֵן ׀ אֱדוֹם נְתֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֲבֹר בִּגְבֻלוֹ 21
וַיֵּט יִשְׂרָאֵל מֵעָלָיו׃ פ חמישי (שלישי במחובר)
וַיִּסְעוּ מִקָּדֵשׁ וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה 22
הֹר הָהָר׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן 23
בְּהֹר הָהָר עַל־גְּבוּל אֶרֶץ־אֱדוֹם לֵאמֹר׃ יֵאָסֵף 24

דעם טווערדטע ענטגעגען. דיא קינדער ישרא׳ם שטעלטען איהם 19
לואהר פֿאר, ווירוואָלען אויף געמאַכטען וועגע בלייבען, וועןאיך אָדער
מיין פֿיעה פֿאָן דיינען וואַססער טרינקע, זאָ וויל איך עס בעצאָהלען,
איך וויל דיר ניכט שאַדען, נור צו פֿוסע ווייטען דורכצוגעהען;
ער בלייב אָבער דאַבייא, דוא זאָלסט ניכט דורכציהען! יאַ, אדום 20
צאָג איהם ווירקליך מיט מאַכטיגעם פֿאָלקע אונד שטאַרקער האַנד
ענטגעגען. אַזוֹ אדום דעם פֿאָלקע ישרא׳ דען דורכצוג ניכט געשטאַטטע; 21
טען וואָלטע, וויך ישראל פֿאָן איהם אַב.
פֿאָן קדש בראַכען זיא אויף, אונד דיא גאַנצע געמיינע קאַם צום 22
בערגע הור. ביים דיעזעם געבירגע הור, אַן דער גרענצע דעז לאַנדעז 23
אדום, שפּראַך דער עוויגע צו משה אונד אהרן וויא פֿאָלגט: אהרן זאָלל 24

מנחה חדשה.

הרב אשר ברגליך ישחית כל זקוף מרעה בכ״כ שתשתה המים הצריכים להם, ולכ״א לא תעבור בי ולא אמר בארצי ר״ל כי אתה עובר מאחר שמגיע אלי היזק בהעברתך, והנה משה אדון הנביאים ראה וידע באמת שלא יועילו עוד עמהם דברים מאחר שאמר בדברו הראשון פן בחרב אצא לקראתך ולכן לא השיבו, אבל ישראל לבדם שלא לסבוב את הר שעיר ותרבה עליהם הדרך השיבוהו אולי יועילו טענותיהם עמו, ויאמרו אליו ע״י מה שאתה חושש אל מרעה הזה במסלה נעלה לא נלך אלא בדרך המסלה, ומה שאתה חושש על המים הצריכים אשר יהיו בדרך לקראתינו אם נשתה אותם ניתן דמיהם ולכן אין בהעברתנו דבר שיזיקך, כי ברגלי ר״ל כל שבט ושבט וכל משפחה

אַהֲרֹן אֶל־עַמָּיו כִּי לֹא יָבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נָתַתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר־מְרִיתֶם אֶת־פִּי
25 לְמֵי מְרִיבָה׃ קַח אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ
26 וְהַעַל אֹתָם הֹר הָהָר׃ וְהַפְשֵׁט אֶת־אַהֲרֹן אֶת־
בְּגָדָיו וְהִלְבַּשְׁתָּם אֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ וְאַהֲרֹן
27 יֵאָסֵף וּמֵת שָׁם׃ וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה וַיַּעֲלוּ אֶל־הֹר הָהָר לְעֵינֵי כָּל־הָעֵדָה׃
28 וַיַּפְשֵׁט מֹשֶׁה אֶת־אַהֲרֹן אֶת־בְּגָדָיו וַיַּלְבֵּשׁ אֹתָם
אֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ וַיָּמָת אַהֲרֹן שָׁם בְּרֹאשׁ הָהָר

צו זיינען פֿאָלקסגענאָססען פֿערזאַממעלט ווערדען, דען ער זאָלל אין דאַז לאַנד, דאַז
איך דען קינדערן ישראל'ס געבע, ניכט קאָממען, וויל איהר מיינען
25 בעפֿעהלע ניכט נאַכגעלעבט, ביי דעם האַדערוואַססער. נימם נון
אהרן אונד זיינען זאָהן אלעזר, אונד פֿיהרע זיא אויף דאַז
26 געבירגע הר. ציהע אהרן זיינע קליידער אויז, אונד לעגע זיא
זיינעם זאָהנע אלעזר אַן; אהרן זאָלל איינגעזאַממעלט ווערדען, אונד
27 דאַזעלבסט שטערבען. משה טהאַט, וויא דער עוויגע בעפֿאָהלען;
זיא גינגען פֿאָר דען אויגען דער גאַנצען געמיינע אויף דאַז געבירגע
28 הר. משה נאַהם אהרן זיינע קליידער אויז, לעגטע זיא זיינעם
זאָהנע אלעזר אַן; אהרן שטאַרב אויף דעם גיפּפֿעל דעז בערגעז;

מנחה חדשה.

ויספח' יעברו עם העם אשר ברגליהם ולא יתפרדו איש מעל אחיו ולא יתפזרו הנה והנה לשוטט לבקש שום דבר כדרך העם העוברים בארץ נושבת שנשמטים לבקש להם שום מחי', והכ' אדום בראותו שהיו מבטלין טענותיו אמר מה לי ולטענותיו לא תעבור כלל ויצא לקראתו מבלי שהמתין שישיבוהו ויטו ישראל מעליו ובאו להור ההר שהי' ג"כ גבול אדום מסוף מצד המזרח, ומת שם אהרן במצות הש"י ונתכהן אלעזר ונסעו מהור ההר לסבוב את ארץ אדום והלכו לדרך ים סוף שהי' בדרומה של אדום, והכ' העם בראותם אחר כל מה שעבר עליהם מן הצער שחזרו לאחוריהם בהיותם קרובים ליכנס לארץ ירושתם קצרה רוחם עד מאוד שכן דרכן של בני אדם כשיארע להם שום עכוב במבוקשם וכש"כ

וַיֵּרֶד מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר מִן־הָהָר׃ וַיִּרְאוּ כָּל־הָעֵדָה
כִּי גָוַע אַהֲרֹן וַיִּבְכּוּ אֶת־אַהֲרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם
כֹּל בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ ס וַיִּשְׁמַע
הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ־עֲרָד יֹשֵׁב הַנֶּגֶב כִּי בָּא יִשְׂרָאֵל
דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁבְּ ׀ מִמֶּנּוּ
שֶׁבִי׃ וַיִּדַּר יִשְׂרָאֵל נֶדֶר לַיהוָה וַיֹּאמַר אִם־
נָתֹן תִּתֵּן אֶת־הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי וְהַחֲרַמְתִּי אֶת־
עָרֵיהֶם׃ וַיִּשְׁמַע יְהוָה בְּקוֹל יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֶת־

משה אבער אונד אלעזר קאמען הערנב פאם בערגע. אלז דיא גאנצע געמיינע זאהע, דאס אהרן פערשיעדען וואר, בעוויינטע איהן דיא גאנצע הויז ישראל דרייסיג טאגע. דער כנעניטע קעניג [...] ערד, דער געגען מיטטאג וואהנטע, ערפוהר, דאס ישראל הערנאנג דורך דען וועג דער קונדשאפטער; גריף ישראל אן, אונד מאכטע איניגע געפאנגענע. דא טהאט ישראל דעם עוויגען איין געליבדע, אונד שפראך: ווען דוא מיר דיעזעס פאלק אין מיינע געוואלט גיעבסט, זא וויל איך זיינע שטעדטע פערבאננען. דער עוויגע ערהערטע דיא שטיממע ישראל'ס, איבערגאב איהם דען כנעני, אונד ער פערנ[...]

מנחה חדשה.

כשיהי' מבוקשם קרוב לבוא לידי גמר, וכן אירע להם כאשר גזר הש"י עליהם לעכבם במדבר ואמר להם שיסעו המדברה דרך ים סוף כי למה שהי' קשה בעיניהם אזהרתם לאחור העפילו לעלות אל ראש ההר ואמרו מוטב שנמות ולא נחזור לאחורינו, וכמ"כ עתה שהם חוזרים פעם שנית, ולכן דברו עת' קשה מזה שדברו בשאר תלונותם שלא היו משתפין שם שמים ומש', אבל עתה דברו באלהים ובמשה ואמרו למה העליתנו ממצרים למות במדבר כי אין לחם וגו' כלומר עד עתה היינו מתרעמים על משה ועל אהרן לפי שהיינו חושבים בראותנו שום צער שהם היו סבת הצער ההוא שהם הוציאנו ממצרים כי מפי עליון לא תצא הרעות והרב' פתחים למקום להצילנו והיינו שותקין באמרם מה תרינון עמדי, לא עלינו תלונותיכם, ונחנו מה, ואהרן מה הוא. באמרנו כי הוא יצילני, אבל עתה ראינו באמת כי אין מנוס מן המות וידענו שנמות במדבר כי לו יזפן בנו ה' להביא אותנו אל הארץ הטוב' הנ' כבר היינו קרובים ליכנס, והנ' במעט שבה שלא אבה מלך אדום העבירנו בו החזירנו לאחורינו

הַֽכְּנַעֲנִ֔י וַיַּחֲרֵ֥ם אֶתְהֶ֖ם וְאֶת־עָרֵיהֶ֑ם וַיִּקְרָ֥א שֵׁם־
הַמָּק֖וֹם חָרְמָֽה׃ פ
4 וַיִּסְע֞וּ מֵהֹ֤ר הָהָר֙ דֶּ֣רֶךְ יַם־ס֔וּף לִסְבֹ֖ב אֶת־
אֶ֣רֶץ אֱד֑וֹם וַתִּקְצַ֥ר נֶֽפֶשׁ־הָעָ֖ם בַּדָּֽרֶךְ׃
5 וַיְדַבֵּ֣ר הָעָ֗ם בֵּֽאלֹהִים֮ וּבְמֹשֶׁה֒ לָמָ֤ה הֶֽעֱלִיתֻ֙נוּ֙
מִמִּצְרַ֔יִם לָמ֖וּת בַּמִּדְבָּ֑ר כִּ֣י אֵ֥ין לֶ֙חֶם֙ וְאֵ֣ין
6 מַ֔יִם וְנַפְשֵׁ֣נוּ קָ֔צָה בַּלֶּ֖חֶם הַקְּלֹקֵֽל׃ וַיְשַׁלַּ֨ח
יְהוָ֜ה בָּעָ֗ם אֵ֚ת הַנְּחָשִׁ֣ים הַשְּׂרָפִ֔ים וַיְנַשְּׁכ֖וּ אֶת־

באַננטע זיא זאַמט איהרען שטעֶדטען; מאַן נאַננטע דען אָרט:
4 חרמה. פאָן דעם געבירגע הר ברעַכען זיא אויף, וואַנדטען זיך
ווידער אויף דעם וועגע צור בינזענזע צו, אום דאַז לאַנד אדום
הערום צו קאָממען; אַללײן דאַז פאָלק וואַרד דער בעשוועהרליכען
5 רייזע איבערדריסיג. זיא פיהרטען ווידריגע רעדען ווידער גאָטט
אונד משה: וואַרום האַבט איהר אונז אויז מצרים געפיהרט, דאַס וויר
אין דער וויסטענייא אומקאָממען זאָללען, דאַ וועדער ברָאד נאָך
6 וואַסער איזט, אונד אונז פאָר דער עלענדען שפייזע עקעלט. דער
עוויגע אַבער זאַנדטע גיפטיגע שלאַנגען (שרפים גענאַננט) אונטער

מנחה חדשה.

לאכול הלחם הקלוקל אשר קצה נפשינו בו, והיינו חושבים שכבר הגענו לאכול מצות וקלי מעבור הארץ, וא"כ הן שיהי' משה הוא המוציא הנשכא' מאת ה' הית' זאת כמו שיראה לנו לפי האמת במה שראינו בכמ' דברים יש לנו עליהם תלונה גדול' למה העליתונו מארץ מצרים מאחר שלא הבאתם אותנו אל הארץ, וכי ראיתם שנהי' שוכנים באהלים במדבר הזה כדרך הערביים לא נוכל לאכול עוד הלחם הקלוקל הזה שאין דעתנו ורוחנו מתישבת באכילתו מאחר שאין אנו יכולים לשנות טעמו כמו שאנו עושים מן החטה כשתקון נפשנו לאכול לחם חמץ נעשהו לחם מצות וכשנרצה נשנהו לכמה מיני תבשילין, אבל זה אין לנו תחבול' לשנותו כלל לסבת קלותו שאין הרחים שולטין עליו לשנותו ואין האור שולטת עליו לשנות צורתו וטעמו כמו האויר וזולתי מן הדברים הקלים שאינן נתפשים, והנ' הוציאו דבה על הלחם שניתן להם לטובתם, שלא יהי' להם שום חולי, כי אכילת הדברים הגסים היא סבת החליים, ולכן שלח בהם הנחשים השרפים אשר פרנסתו מזומנת לו בכל מקום ובכל שעה שהרי עפר

הָעָם וַיָּמָת עַם־רָב מִיִּשְׂרָאֵל׃ וַיָּבֹא הָעָם אֶל־
מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ חָטָאנוּ כִּי־דִבַּרְנוּ בַיהוָה וָבָךְ
הִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה וְיָסֵר מֵעָלֵינוּ אֶת־הַנָּחָשׁ
וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה בְּעַד הָעָם׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף וְשִׂים אֹתוֹ עַל־נֵס וְהָיָה
כָּל־הַנָּשׁוּךְ וְרָאָה אֹתוֹ וָחָי׃ וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נְחַשׁ
נְחֹשֶׁת וַיְשִׂמֵהוּ עַל־הַנֵּס וְהָיָה אִם־נָשַׁךְ הַנָּחָשׁ
אֶת־אִישׁ וְהִבִּיט אֶל־נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת וָחָי׃ * וַיִּסְעוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּאֹבֹת׃ וַיִּסְעוּ מֵאֹבֹת וַיַּחֲנוּ

דאַ פֿאָלק, דיא דאַ פֿאָלק ביסען, זאָ דאַס פֿיעלע לייטע פֿאָן ישראל
שטאַרבען. דאַ קאַמען דאַז פֿאָלק צו משה, אונד שפּראַכען: וויר
האַבען געזינדיגט, דאַס וויר ווידער דען עוויגען אונד דיך גערעדעט
האַבען, ביטטע דען עוויגען, דאַס ער דיא שלאַנגען פֿאָן אונז אַב
ווענדע; משה באַט פֿיר דאַז פֿאָלק. אונד דער עוויגע שפּראַך צו 8
משה: מאַכע איינען שרף, זעטצע איהן אויף איינע שטאַנגע לאַן לייבען;
ווער געביססען וואַרדען, זעהע דיעזען אַן, זאָ זאָלל ער ביים לעבען
בלייבען. משה מאַכטע איינע קופּפֿערנע שלאַנגע, ריכטעטע זיא 9
אויף איינע שטאַנגע לאַן לייבען; ווען יעמאַנד פֿאָן איינער שלאַנגע
געביססען וואַרד, שויעטע ער הינויף צור קופּפֿערנען שלאַנגע, אונד
בליב אַם לעבען. דיא קינדער ישראל'ס בראַכען אויף, אונד לאַגערטען 10
זיך צו אבת. פֿאָן אבת בראַכען זיא אויף, אונד לאַגערטען זיך אין 11

מנחה חדשה.

לאמו והוא מסופק אנה ואנה אחר פרנסתו לרוע טבעו כי עינו לא תשבע במה שהזמין לו הש"י מדה כנגד מדה שהרי הם לא נתקררה דעתם במה שהזמין להם הש"י למען יכירו וידעו כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי אין הסגולה הדיקה בטבע הלחם כי אם ברצון הש"י והם לא נתנו תודה להש"י במה שנתן להם בטובה יבוא הנחש שאין לו הכרה בהזמנת פרנסתו וינשכם, וכאשר ראו הענין הזה שייסרם הש"י מדה כנגד מדה אמרו באמת הנה מסגולת הטבע שמי שיהיה כפוי טובה לייסרו במי שהוא כפוי טובה ולכן שולחו בנו הנחשים האלה ואמרו למשה חטאנו וגו' התפלל אל ה' ויסר מעלינו את הנחש, ויתפלל

בְּעִיֵּי הָעֲבָרִים בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מוֹאָב
12 מִמִּזְרַח הַשָּׁמֶשׁ׃ מִשָּׁם נָסָעוּ וַיַּחֲנוּ בְּנַחַל זָרֶד׃
13 מִשָּׁם נָסָעוּ וַיַּחֲנוּ מֵעֵבֶר אַרְנוֹן אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר
הַיֹּצֵא מִגְּבֻל הָאֱמֹרִי כִּי אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב בֵּין
14 מוֹאָב וּבֵין הָאֱמֹרִי׃ עַל־כֵּן יֵאָמַר בְּסֵפֶר מִלְחֲמֹת
יְהוָה אֶת־וָהֵב בְּסוּפָה וְאֶת־הַנְּחָלִים אַרְנוֹן׃
15 וְאֶשֶׁד הַנְּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשֶׁבֶת עָר וְנִשְׁעַן
16 לִגְבוּל מוֹאָב׃ וּמִשָּׁם בְּאֵרָה הִוא הַבְּאֵר אֲשֶׁר
אָמַר יְהוָה לְמֹשֶׁה אֱסֹף אֶת־הָעָם וְאֶתְּנָה לָהֶם

דער אויבערוואָהנטען געגענד צו עברים, אין דער וויסטע, דיא פאָן דיא
12 וואָרגעגענזייטע דעס לאַנדעס מואב שטעהט. פֿאָן דאַ ברעכען זיא אויף,
13 אונד לאַגערטען זיך אים טהאַלע זרד. פֿאָן דאַ ברעכען זיא אויף,
אונד לאַגערטען זיך יענזייטס דעס פֿלוססעס ארנון, דער אין דער וויסטע
פֿליעסט, אונד אויס דען גרענצען דעס אמרי הינאויסגעהט, דען דער
פֿלוס ארנון איזט דיא גרענצע מואב'ס, צווישען מואב אונד אמרי.
14 דאַהער פֿינדעט מאַן אין דער געשיכטע דער קריעגע דעס עוויגען,
15 והב צו סופה, אונד אונטער דען באַכען ארנון. אונד דער באַכע אויס-
פֿלוס, דער זיך ווענדעט צום וואָהנפּלאַטץ ער, אונד אַן דיא גרענצע
16 מואב שטיצט. פֿאָן דאַ צום ברוננען, יענעם ברוננען, וואָ דער
עוויגע צו משה שפּראַך: „פֿערזאַממלע דאַס פֿאָלק, איך וויל איהנען

מנחה חדשה

מש' בעד העם, וא"ל הש"י עשה לך שרף ושים אותו על נס וגו' שלא יאמרו מהדבר הנ' יש לו שום מבוא בענין הטבע וידעו שאין הנחש ממית שא"כ בראותם אותו תכבד עליהם מכתו וזה יהי' בהפך שיחי' בראותו אותו, והנ' משה אדון הנביאים הוסיף על הנס ועשאו של נחשת שיהי' שם החומר נופל על שם הצור' ולא רצה להסיר הנחש מכל וכל אלא שישאר הנחש אשר הי' אתמול ממית ומחיה ולא יהי' לו עתה כח להמית בהביטו אל נחש הנחשת וזה פרסום גדול בהשגחת הש"י יותר לאין שיעור מהסרת הנחש מכל וכל שיכולין לומר שכן דרך הלוחשים, ואמר שנכבשו משם מסע אחר מסע עד שחנו בעבר ארנון אשר במדבר היוצא

מָיִם׃ ס אָ֚ז יָשִׁ֣יר יִשְׂרָאֵ֔ל אֶת־הַשִּׁירָ֖ה 17
הַזֹּ֑את עֲלִ֥י בְאֵ֖ר עֱנוּ־לָֽהּ׃ בְּאֵ֞ר חֲפָר֣וּהָ שָׂרִ֗ים 18
כָּר֙וּהָ֙ נְדִיבֵ֣י הָעָ֔ם בִּמְחֹקֵ֖ק בְּמִשְׁעֲנֹתָ֑ם וּמִמִּדְבָּ֖ר
מַתָּנָֽה׃ וּמִמַּתָּנָ֖ה נַחֲלִיאֵ֑ל וּמִנַּחֲלִיאֵ֖ל בָּמֽוֹת׃ 19
וּמִבָּמ֗וֹת הַגַּיְא֙ אֲשֶׁר֙ בִּשְׂדֵ֣ה מוֹאָ֔ב רֹ֖אשׁ הַפִּסְגָּ֑ה 20
וְנִשְׁקָ֖פָה עַל־פְּנֵ֥י הַיְשִׁימֹֽן׃ פ שביעי (רביעי במחובר)
וַיִּשְׁלַ֤ח יִשְׂרָאֵל֙ מַלְאָכִ֔ים אֶל־סִיחֹ֥ן מֶֽלֶךְ־הָאֱמֹרִ֖י 21
לֵאמֹֽר׃ אֶעְבְּרָ֣ה בְאַרְצֶ֔ךָ לֹ֤א נִטֶּה֙ בְּשָׂדֶ֣ה 22

וואסער געבען." דא זאנג ישראל דיזעס ליעד: קאממע הערויף 17
ברוננען! זינגט איהם דען וועכזעלגעזאנג. ברוננען, דען פירסטען 18
געגראבען, דיא עדלען דעס פאלקעס ערעפנעט מיט דעם געזעטצ
געבענדען שטאבע; פאן מדבר גען מתנה. פאן מתנה גען נחליאל, 19
אונד פאן נחליאל גען במות. פאן במות נאך גיא, דאז איס געפילדע 20
מואב ליעגט, צור אנהאהע פסגה, וועלכע אויסזיכט האט צור וויסטע הין.
ישראל זאנדטען באטשאפטער אן סיחון, קעניג עמרי, אונד ליעסען 21
איהם אנטביעטען:. לאס מיך דורך דיין לאנד ציעהען, וויר וואללען

מנחה חדשה.

מגבול האמורי כי ארנון גבול מואב בין מואב ובין האמורי, וצריך שתדע להבנת הכתוב הזה שחשבון ובנותיה וארנון ובנותיה היו למואב עם כל הערים הנשארים למואב בני ישראל וארנון היתה בדרום מואב לצד המדבר משוכה לצד המזרח והיא היתה היותר קרובה אליו כי לא נגדו בה שריה כמו שנגדו בחשבון, וכאשר לקח את חשבון נקראת חשבון ובנותיה גבול האמורי, והנה ארנון נשארה למואב והיא בגבול האמורי האחרון, וארנון היתה מוקפת נחלים רבים ויופאים ממנו והנחלים ההם היו מתחברים תחת ארנון לצד המדבר וסמוך לה, ובכן נבוא אל הכתובים ואומר, כי זכר בכאן שחנו מעבר ארנון ולא אמר שחנו במקום פלוני לומר לך שנשמרו מאד מלבוא בגבול מואב וחנו בארנון מהעבר אשר לצד המדבר, וארנון זה הוא יוצא מגבול האמורי, ר"ל שהוא בגבול האמורי ואינו שלו, וחזר ופירש מה שקראו יוצא מגבול האמורי הוא לפי שארנון הוא גבול מואב בין מואב ובין האמורי, ואע"פ שהי' גבול האמורי נכנס עוד בגבול מואב, והביא ראיה מספר מלחמות ה' שארנון היה גבול מואב ולא גבול האמורי כמ"ש ואשד הנחלים וגו' ונשען לגבול מואב ולכן לא חנה עליה, היו כותבין בו פל

וּבְכֶּרֶם לֹא נִשְׁתֶּה מֵי בְאֵר בְּדֶרֶךְ הַמֶּלֶךְ נֵלֵךְ
23 עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבֻלֶךָ׃ וְלֹא־נָתַן סִיחֹן אֶת־
יִשְׂרָאֵל עֲבֹר בִּגְבֻלוֹ וַיֶּאֱסֹף סִיחֹן אֶת־כָּל־עַמּוֹ
וַיֵּצֵא לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל הַמִּדְבָּרָה וַיָּבֹא יָהְצָה
24 וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל׃ וַיַּכֵּהוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי־חָרֶב
וַיִּירַשׁ אֶת־אַרְצוֹ מֵאַרְנֹן עַד־יַבֹּק עַד־בְּנֵי עַמּוֹן
25 כִּי עַז גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן׃ וַיִּקַּח יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הֶעָרִים

וועדער אין אעקקער נאך אין ווייגארטען אויזוויילען, אויך קיין וואססער
אויז דער ציסטערנע טרינקען, זאנדערן אויף דער העערשטראססע
23 בלייבען, ביז וויר איבער דיא גרענצע הינויז זינד. סיחון אבער
וואללטע ישראל ניכט דורך זיינע גרענצען ציהען לאססען, פער-
זאממעלטע אללע זיין פאלק, אונד גינג ישראל ענטגעגען ביז אין דיא
24 וויסטע; אלז ער נאך יהצה קאם, גריף ער ישראל אן. אבער ישראל
שלוג איהן מיט דער שארפע דעז שווערדטס: (אויף דאז הויפט), אונד
עראבערטע זיין לאנד, פאן ארנון ביז צום יבוק, ביז צו דען קינדערן
אמון'ס; דען דיא גרענצע דער קינדער אמון'ס, וואארען פעסטע.
25 ישראל נאהם אללע דיעזע שטאדטע איין, אונד ניעס זיך אין אללען

מנחה חדשה.

המלחמות אשר היו נעשים בפלא עצום אשר סבתם השגחת הש"י, ויראה לי שהספר הזה שכתבו משה לדורינו במצות הש"י והוא אשר נאמר לו עליו כתוב זאת זכרון בספר למה שהי' במלחמ' ההיא מן הנסים כמו שזכרנו במקומו, והספר ההוא לא הי' מספר שום דבר בארוכה אבל הי' מזכיר שמות המקומות בלבד לזכרון הנס, ויתכן שמלת והב כדברי רש"י ולא כדברי הראב"ע ועניינה על מלחמת אברהם עם הד' מלכים שנא' בו עליהם אשר מגן צריך בידיך ומשם נגזר והב שהוא יהב, ומלת בסופה על מלחמת ים סוף כפי' המתרגם, ואת הנחלים ארנון כבר אז"ל המלחמ' ההיא שנתחברו ההרים והי' להם העקוב למישור, ואשד הנחלים יתכן שנעשה להם שום נס אשר לא נזכר ג"כ בעברם במקום חבור הירדן עם שאר נחלי ארנון שמקום חבורם נקרא אשד הנחלים כי לא הי' להם שום תחבול' לבוא בארץ האמורי מבלי עבור הירדן שהרי הירדן הוא יוצא ממערת פמייאס שהיא בקרן מזרחית צפונית של א"י ונמשך עד הדרום ונכנס בים המלח אשר חבירו עם נחלי ארנון, ובעברם בנחלי ארנון לפי שלא היו יכולים לכבוש את ים המלח נעשה להם שם נס גדול

הָאֵלֶּה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עָרֵי הָאֱמֹרִי בְּחֶשְׁבּוֹן
וּבְכָל־בְּנֹתֶיהָ: כִּי חֶשְׁבּוֹן עִיר סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי 26
הִוא וְהוּא נִלְחַם בְּמֶלֶךְ מוֹאָב הָרִאשׁוֹן וַיִּקַּח
אֶת־כָּל־אַרְצוֹ מִיָּדוֹ עַד־אַרְנֹן: עַל־כֵּן יֹאמְרוּ 27
הַמֹּשְׁלִים בֹּאוּ חֶשְׁבּוֹן תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן עִיר סִיחוֹן:
כִּי־אֵשׁ יָצְאָה מֵחֶשְׁבּוֹן לֶהָבָה מִקִּרְיַת סִיחֹן 28

שטעָדטען דעז אמרי ניעדער, אין חשבון אונד איהרען לאַנדשטעָדטען.
דען דיא שטאַדט חשבון געהאָרטע דעם סיחון, קאָניג אמרי'ס; ער 26
האַטטע נעמליך מיט דעם פאָריגען קאָניג פאָן מואב קריעג געפיהרט,
אונד איהם זיין לאַנד אַבגענאָממען, ביז אַן דען ארנון. דאַרום זאַגען 27
דיא דיכטער, קאָממט הין נאַך חשבון: דיא שטאַדט סיחון'ס ווערדע
ערבויט אונד ערריכטעט. דען פייער גינג אויז חשבון, פלאַממע אויז 28

מנחה חדשה.

ככה אשר נעשה ליהושע בעברו את הירדן, ולא זכרה התור' הנס ההוא כמו שלא זכרה עמידת השמש למשה כמ"ש ז"ל כי לא היו גדולים בחק מש', והראיה הברורה מן ספר המלחמות היא מ"ש ואשד הנחלים אשר נטה לשבת ער ר"ל הנהר הגדול הנעשה מחבור הנחלים אשר נקראו משם ואילך אשד הנחלים והנהר ההוא הוא אשר נטה אח"כ לשבת ער ר"ל למישור ער, ומקום חבורם זה היה נשען לגבול מואב. א"כ הנך רואה כי אמר שאשד הנחלים הזה היה נשען לגבול מואב והנחלים האלה הם נחלי ארנון וארנון היה סוף גבול מואב וא"כ בהכרח מה שאמר שהיה נשען לגבול מואב שלא אמרו זה על ארנון, וא"כ ארנון גבול מואב ולכן לא באו בו בני ישרא' וחנו בצדו לצד המדבר ומשם נסעו למקום אחר שנעשה להם בו נס ג"כ ואם לא זכרתהו התור', והוא שמפני שהתרעמו לשאול להם מים שכבר ידעו את מעש' ה' כי נורא הוא ועמדו על דעת רבם כמ"ש חז"ל, אמר הש"י אסף את העם ואתנה להם מים, ולכן לא תמצא מכאן ואילך שהכעיסו כל העד' לש"י, ואמר להם מש' שהזקנים והחסידי' שיחפרו במשענת אשר בידם ויצאו להם מים רבים ולא יצטרכו לחצוב להם בורות אך שיהיו עושים במשענותם חריצים קטנים, ולכן אמרו שיר' על הנס ההוא לפי שראו שנעשה ע"י האנשים מקצות העם ולא ע"י מש', שאילו היה ע"אין הנס ההוא גדול בערכו כי הכאת הסלע הי' גדול מהחריצים במשענת אלא שנתנו הודאה על שהיו הם בעצמם ראויים ליעשות נסים כאלו על ידם, והשיר' היא שאמרו עלי באר ענו לה כלומר שעלו המי' כ"כ בנקל כאלו עלו באומרם עלי באר בלבד מבלי שחפרו במשענת כי מה לי החפירה ההיא ומה לי

29 אָכְלָה עָר מוֹאָב בַּעֲלֵי בָּמוֹת אַרְנֹן׃ אוֹי־לְךָ
מוֹאָב אָבַדְתָּ עַם־כְּמוֹשׁ נָתַן בָּנָיו פְּלֵיטִם וּבְנֹתָיו
30 בַּשְּׁבִית לְמֶלֶךְ אֱמֹרִי סִיחוֹן׃ וַנִּירָם אָבַד חֶשְׁבּוֹן
עַד־דִּיבֹן וַנַּשִּׁים עַד־נֹפַח אֲשֶׁר עַד־מֵידְבָא׃ וַיֵּשֶׁב
32 יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הָאֱמֹרִי׃ וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל

סיחון'ס שטאדט, פערצעהרטע ער דער מואבים, בעזיטצער דער
29 האָהען אַן ארנון. וועהע דיר, מואב! פאָלק דעז גאָטצען כמוש,
דוא ביסט פערלאָרען! זיינע זאָהנע ליעס ער פליכטיג ווערדען,
30 זיינע טאָכטער, געפאַנגען דעם קאָניג אמרי סיחון צופיהרען. הין
איזט איהרע הערליכקייט, פאָן חשבון ביז דיבון; וויר האַבען זיא
31 פערוויסטעט ביז גיגן נופח. דאַז ביז מידבא רייכט. ישראל ליעס זיך
32 נוזמא אין דעם לאַנדע אמרי ניעדער. משה זאַנדטע לייטע, אום יעזר

מנחה חדשה.

אמיר' נלבד; וחזרו לפרש ואמרו באר אשר חפרוה שרים וכפל הענין להפלגת הנס, ואמרו כרוה נדיבי העם ע"י מחוקקי ישראל במשענותם ולא ע"י חוצבי בורות, ואמר שנסעו מן המקום ההוא אשר הי' סוף המדבר ובאו למתנה שהי' קנה ארץ נושבת, וממתנה לנחליאל וגו'.

ואמר שלא ישראל מלאכים אל סיחון וגו' ואמרו לו שלא יזיקוהו בעברתם ואפילו בשתיית מימי הבארות הנובעים, והנ' סיחון לרוב שנאתו אותם לא השיבם דבר אבל יצא להלחם בו והכהו ישראל לפי חרב וירשו ארצו, וכדי שלא תחשוב שלא ירשו כי אם ארצו אשר הית' לו מקדם לא מה שכבש מעמון ומואב חזר ופירש לך מארנון שהוא לצד המדבר ועד היבוק לרוח צפון ועד בני עמון לרוח המזרח ואת"ת מה ענין בני עמון לכאן שלא לקח סיחון את ארץ בני עמון שהרי מניכו להם ערים רבים, לכך אמר כי עז גבול בני עמון והי' בו כדי שיקח סיחון וישארו לו ערים רבים. ואמר וישב ישראל בכל ערי האמורי בחשבון ובנותיה להודיעך שחשבון הית עיר סיחון מאחר שכבשה מיד מואב והוא טירה לישראל כמו שהשיב יפתח למלך בני עמון. ולכן חזר לומר כוונתו עצם ואמר כי חשבון עיר סיחון מלך האמורי היא ולא עיר מואב מאחר שהוא נלחם במלך מואב הראשון להורות שיש לו כמ' שנים ולא חזרו מואב לקחת אותה מידו א"כ עיר סיחון נקרא, ואת"ת שלקחה בשום תחבולה? לא לקחה אלא ביד חזקה לכך אמר והוא נלחם, ולב"א שלקח את כל ארצו לומר שלא הי' יכולת ביד מואב לחזור לקחת מידו אפילו עיר קטנה ולכבוש בה מעט, ואמר מידו שלא תאמר שלא הי' שם מלך מואב כשכבש סיחון את ארצו, וכל

אֶת־יַעְזֵר וַיִּלְכְּדוּ בְּנֹתֶיהָ וַיּוֹרֶשׁ אֶת־הָאֱמֹרִי
אֲשֶׁר־שָׁם׃ וַיִּפְנוּ וַיַּעֲלוּ דֶּרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג 33
מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן לִקְרָאתָם הוּא וְכָל־עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה
אֶדְרֶעִי׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אַל־תִּירָא אֹתוֹ כִּי
בְיָדְךָ נָתַתִּי אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־אַרְצוֹ וְעָשִׂיתָ 34
לּוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר
יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן׃ וַיַּכּוּ אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־כָּל־ 35
עַמּוֹ עַד־בִּלְתִּי הִשְׁאִיר־לוֹ שָׂרִיד וַיִּירְשׁוּ אֶת־

אויסקונדשאַפטען; זיא נאַהמען דיא לאַנדשטעדטע איין, אונד מאַן
פערטריעב דען אמרי, דער דאַזעלבסט וואַר. וואַנדטען זיך אונד 33
לאָגען הינויף דען וועג נאַך בשן צו, אונד עוג, קעניג צו בשן, נאַה
איהנען מיט זיינעם גאַנצען פאָלקע ענטגעגען, נאַך אדרעי, צום קריעגע.
דער עוויגע אַבער שפּראַך צו משה: פירכטע איהן ניכט, דען איך 34
געבע איהן, זיין גאַנצעס פאָלק אונד זיין לאַנד אין דיינע געוואַלט;
דוא ווירסט איהם טהון, וויא דוא דעם סיחון, קעניג אמרי געטהאַן
דער אין חשבון וואָהנטע. זיא שלוגען איהן אויך, נעבסט זיינען 35
זעהנען אונד זיינעם גאַנצען פאָלקע, דאַ דאַס ניכטס פאָן איהם איבריג

מנחה חדשה.

זה יורה שכבר נתיאשו מואב מכל הערים הנ"ל וא"כ דין לקחום ישראל מיד סיחון כי הוא ממון שנתיאשו בעלים ממנו, ולב"א יפתח ומדוע לא הצלתם בעת ההיא כלומר שהדין לקחוה ישראל מאחר שלא הי' להם כח להציל מידם בעת ההיא, ולהורות עוד על גודל כח סיחון על מואב לומר שלא הי' להם שום תחבולה לקחת מידו שום דבר הביא ראיה מדברי המושלים אשר משלו על מואב משל ואמר על כן יאמרו המושלים ר"ל על עוצם גבורתו שלא תוכל חשבון מידו ותחזור למואב עולמית בואו חשבון שלא תצא ממנה לעולם תבנה ותכונן חשבון להיותה עיר סיחון לעולם, ואמרו דרך משל כי אש יצאה מחשבון לומר שכבר גלה אותם הארץ ולקחת אותם ולא רצתה עוד במואב, יכפל הענין ואמר להבה מקרית סיחון ואכלה ער מואב בעלי במות ארנון כי לא נשאר רק ארנון לבדו והכוונה על קצר השרים למואב והתחיל לקונן עליהם מאחר שנתיאשו מארצם ואין להם תחבולה לשוב עליה לעולם, ואמר אוי לך מואב אבדת עם כמוש והוא דרך לעג על אלהיהם שלא יכול

כב
אַרְצוֹ׃ 1 וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב
מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרֵחוֹ׃ ס 2 וַיַּרְא
בָּלָק בֶּן־צִפּוֹר אֵת כָּל־אֲשֶׁר־עָשָׂה יִשְׂרָאֵל
לָאֱמֹרִי׃ 3 וַיָּגָר מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם מְאֹד כִּי רַב־
הוּא וַיָּקָץ מוֹאָב מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ 4 וַיֹּאמֶר
מוֹאָב אֶל־זִקְנֵי מִדְיָן עַתָּה יְלַחֲכוּ הַקָּהָל אֶת־כָּל־
סְבִיבֹתֵינוּ כִּלְחֹךְ הַשּׁוֹר אֵת יֶרֶק הַשָּׂדֶה וּבָלָק
בֶּן־צִפּוֹר מֶלֶךְ לְמוֹאָב בָּעֵת הַהִוא׃ 5 וַיִּשְׁלַח

1 בוייב, אונד ערהבערטען זיין לאנד. דיא קינדער ישראל'ס בראכען
אויף, אונד לאגערטען זיך אין דאז געפילדע מואב, אם ירדן, געגען
2 ירחו איבער. אלז בלק זאהן צפור'ס דיא טהאטען ערפאהר, וועלכע
3 ישראל געגען דען אמרי אויזגעאיבט. געריעט דער מואב אין העפטיגע
פורכט, פאר דער נאציאן, דיא זא גראס וואר, זא דאס איהם גרויעט
4 פאר דען קינדערן ישראל'ס. ער שפראך דאהער צו דען אלטעסטען
דעז פאלקז מדין: דיעזער הויפע ווירד דיא גאנצע געגענד אומהער
אבפרעססען, וויא דער אכס דאז קרויט פאם פעלדע אבפריסט; בלק
5 זאהן צפור'ס וואר דאמאלז קעניג איבער מואב. דיעזער זאנדטע

מנחה חדשה.

להצילם מיד האמורי, נתן בניו פליטים כמוש והוא ג"כ דרך לעג לומר שכאשר לא יכול להצילם נתן אותם ביד האמורי להשמידם, ואמר שאבד שולטנות שלהם אשר היה בחשבון שעד דיבון עד המקום ההוא לקח סיחון מידם ומדיבון עד נפח לא לקח אותו סיחון ולא ישבו בו מואב כי פחדו להיות קרובים אל האמורי, והוא מכל זה יראה עוצם גבורת סיחון לנגד מואב וא"כ כבר נתיאשו מואב בתכלית היאוש וא"כ בדין לקחו אותה ישראל כי לאמורי היתה ולא למואב ולכן ישבו ישראל בכל ערי האמורי, ואמר ג"כ שהשמידו את עוג מלך הבשן וירשו את ארצו ונסעו וחנו בערבות מואב והוא בנפון ארץ מואב שהוא במזרחה של ארץ ישראל שהלכו ישראל וסבבו כל דרום מואב וכל מזרחם שלא לבוא בגבולם ובאו להם לנפונם.

וירא בלק וגו', אמר שכאשר ראה בלק אשר היה בעת ההיא מלך מואב כל מה שעשו ישראל לאמורי פחדו עמו מישראל למה שהגיד להם כל מה שאירע כי הוא לבדו היה שולח אקטורין שלו למחנה ישראל ופחדו שמא יבוזו ארצם כמו

מַלְאָכִים אֶל־בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר פְּתוֹרָה אֲשֶׁר עַל־
הַנָּהָר אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹ לִקְרֹא־לוֹ לֵאמֹר הִנֵּה עַם
יָצָא מִמִּצְרַיִם הִנֵּה כִסָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְהוּא
יֹשֵׁב מִמֻּלִי׃ וְעַתָּה לְכָה־נָּא אָרָה־לִּי אֶת־הָעָם 6
הַזֶּה כִּי־עָצוּם הוּא מִמֶּנִּי אוּלַי אוּכַל נַכֶּה־בּוֹ
וַאֲגָרְשֶׁנּוּ מִן־הָאָרֶץ כִּי יָדַעְתִּי אֵת אֲשֶׁר־תְּבָרֵךְ
מְבֹרָךְ וַאֲשֶׁר תָּאֹר יוּאָר׃ וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי מוֹאָב 7

באָטען אַן בלעם, זאָהן בעור'ס נאַך פתור, וועלכעס אַן פלוססע
ליעגט, אין דאַז לאַנד זיינער היימאַטה, אום איהן איינצולאַדען, אונד
ליעס איהם זאַגען: עס איזט איין פאָלק אויס מצרים געגאַנגען דאַז
בעדעקט דיא גאַנצע ערדע, זאָ ווייט מאַן זעהען קאַן; עס ליגט
יעצט געגען מיר איבער. זאָ קאָממע דאָך, אונד פערפלוכע מיר 6
דיעזעז פאָלק, דען עס איזט מיר צו מאָכטיג; פיעלייכט קאַן איך עס
אַודראַן טואַגען, אונד אויז דעם לאַנדע טרייבען; דען איך וויס,
ווען דוא זעגנעסט, דער איזט געזעגנעט, אונד וועד דוא פערפלוכסט,
דער בלייבט פערפלוכט. דיא עלטעסטען פאָן מואב אונד דיא 7

מנחה חדשה.

שאמר למדין עתה ילחכו הקהל, וזה תימה כי מאחר שראו מה שעשו לאמורי
אשר היה חזק ממנו לאין שיעור היה להם לירא שלא ישאירו מהם עד אחד,
אבל פי' הענין שכאשר ראו מואב ששלחו מלאכים לאדום ולא נתנום לעבור
ונטו מעליו אמרו אין אומה זו רוצה להזיק לשום אדם מאחר שלא עברו בחזקה
או אולי פחדו מגבורת אדום אשר היתה נודעת בימים ההם כי כבר ראו גבורת
עמלק שהוא אחד ממשפחת עשו והנה אדום כולל את כולם ולכן כאשר שלח
מלאכים ג"כ למואב לא אבו להעבירם כמ"ש יפתח וגם אל מלך מואב שלח ולא
אבה אמרו ג"כ אינם רוצים להלחם עמנו ונטו לארץ סיחון, וכאשר הרגו את
סיחון ואת עמו נתברר להם גבורתם ואמרו לא נטו מעלינו ומעל אדום אלא
שלא רצו לעשות רע לשום אדם ומה שהרגו את סיחון היה לפי שלא נשאר להם
מקום אחר ליכנס בו לארצם כי לא יעברו דרך האויר, וגם לסיחון שלחו דברי
שלום לאמר אעברה בארצך וגו', וכאשר ישבו בעריו אמרו אולי הארץ הזאת
ישרה בעיניהם ורצו לישב בה, וכאשר פנו דרך הבשן נתאמת להם זה יותר
לפי שהבשן לא היה להם בדרך אבל עולה לצד מזרח ואמרו לא הלכו לארץ ההיא
אלא לכובשה שלא נשא אותם ארץ סיחון לבדה, וכאשר שללו את כל ארץ סיחון

וְזִקְנֵי מִדְיָן וּקְסָמִים בְּיָדָם וַיָּבֹאוּ אֶל־בִּלְעָם
8 וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו דִּבְרֵי בָלָק׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לִינוּ
פֹה הַלַּיְלָה וַהֲשִׁבֹתִי אֶתְכֶם דָּבָר כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר
9 יְהוָה אֵלָי וַיֵּשְׁבוּ שָׂרֵי־מוֹאָב עִם־בִּלְעָם׃ וַיָּבֹא
אֱלֹהִים אֶל־בִּלְעָם וַיֹּאמֶר מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה
10 עִמָּךְ׃ וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל־הָאֱלֹהִים בָּלָק בֶּן־צִפֹּר
11 מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלַח אֵלָי׃ הִנֵּה הָעָם הַיֹּצֵא מִמִּצְרַיִם

אֶלטעסטען פֿאָן מדין רייסטען צוזאַממען, האַטטען צויבערגעראֶטה-
שאַפֿט בייא זיך, קאַמען צו בלעם, אונד ריכֿטעטען אויז, וואַז בלק
8 געזאַגט האַטטע. ער זאַגטע איהנען צור אַנטוואָרט; בלייבט דיא נאַכֿט
היער, זאָ וויל איך אייך בעשייד געבען, וויא דער עוויגע מיר זאַגען
9 ווירד; דיא פֿירסטען מואב'ס בליעבען אַלזאָ בייא בלעם. איין
געטטליכעס וועזען קאַם צו בלעם, אונד שפּראַך: ווער זינד דיא לייטע,
10 דיא דוא בייא דיר האַסט? בלעם אַנטוואָרטעטע דעם געטטליכען
וועזען: בלק זאָהן צפור'ס, קאָניג צו מואב, האָט מיר זאַגען:.
11 דיעזעס פֿאָלק, דאַז אויז מצרים געגאַנגען, בעדעקקט דיא ערדע זאָ

מנחה חדשה.

ואת כל ארץ עוג כתברר להם שלא ישבו ישראל בערי האמורי אלא לחפש אחר מטמוני כספם וזהבם ולא עלו ג"כ דרך הבשן אלא לשלול שלל ולבוז בז כי מגמת פניהם לעבר הירדן ולא לישב בארץ האמורי וא"כ זאת האומה חוזרים אחר הממון, והדברים הללו לא היו משערים מואב ולא רואים אותם אבל היה רואה מלכם אשר היה בראשם והיה שולח אקטירין שלו לדעת כל מה שהיה מתחדש בכל יום והיה משער כל הדברים כי חכם גדול היה, וכאלו ספר לעמו כי מגמתן של ישראל היה לשלול שלל ולבוז בז כל אותן הארצות ולעבור להם לעבר הירדן פחדו שמא יבוזו את כל ארצם. ואמרו לזקני מדין אשר היו קרובים להם מאד, עתה ילחכו הקהל את כל סביבות מואב ומדין, שאילו רצו לכבוש ארצנו לא יטו דרכם מעלינו כשלא רצינו להעבירם בארצנו, וזה שהרגו את עוג היה לפי שהיה אחיו של סיחון וגואלו ויהיה להם לשטן כל ימיו, ולא עוד אלא שהוא יצא לקראתם למלחמה, ואנחנו אין לנו יכולת להלחם עמהם, וא"כ אין אנו יראים אלא שיבוזו את כל סביבותינו מאחר שראינו את כל אשר עשו לאמורי, ר"ל כל מה שהשתדלו לשלול שללם ולבוז ביזתם, ולכן הבא לכם עצה על זאת כי כמוגו כמוכם, והנה מדין היו יודעים טיבו של משה כי

וַיַּכֶּם אֶת־עֵין הָאָרֶץ עַתָּה לְכָה קָבָה־לִּי אֹתוֹ
אוּלַי אוּכַל לְהִלָּחֶם בּוֹ וְגֵרַשְׁתִּיו: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים 12
אֶל־בִּלְעָם לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם לֹא תָאֹר אֶת־הָעָם
כִּי בָרוּךְ הוּא: * וַיָּקָם בִּלְעָם בַּבֹּקֶר וַיֹּאמֶר אֶל־ 13
שָׂרֵי בָלָק לְכוּ אֶל־אַרְצְכֶם כִּי מֵאֵן יְהוָה לְתִתִּי
לַהֲלֹךְ עִמָּכֶם: וַיָּקוּמוּ שָׂרֵי מוֹאָב וַיָּבֹאוּ אֶל־בָּלָק 14
וַיֹּאמְרוּ מֵאֵן בִּלְעָם הֲלֹךְ עִמָּנוּ: וַיֹּסֶף עוֹד בָּלָק 15
שְׁלֹחַ שָׂרִים רַבִּים וְנִכְבָּדִים מֵאֵלֶּה: וַיָּבֹאוּ אֶל־ 16

ווייט אויז נעהמען קאַן, זאָ געהע דאָך היז, אונד פֿערווינשע עז מיר,
פֿיעללייכט קאַן איך עז אַלזדען בעקריעגען אונד ווערטרייבען. דאַנ 12
גאָטט לינ וואַזען טפּראַך צו בלעם: געהע ניכט מיט איהנען, פֿער
פֿלוכע אויך דאַז פֿאָלק ניכט, דען עז איזט געזעגנעט זיין. אַלז בלעם 13
דעז מאָרגענז אויפֿשטאַנד, טפּראַך ער צו דען פֿאָרנעהמען לייטען דעז
בלק: רייזעט נור ווידער אין אייער לאַנד, דען דער עוויגע וויל
ניכט צוגעבען, דאַס איך מיט אייך רייזע. דיא פֿאָרנעהמען מואבים 14
מאַכטען זיך אויף דען וועג, קאַמען צו בלק, אונד טפּראַכען: בלעם האַט
עז אַבגעשלאַגען, מיט אונז צו רייזען. דאַ זאַנדטע בלק אַבערמאַלז 15
מעהרערע אונד פֿאָרנעהמערע אַדעליכען אַלז דיעזע. זיא קאַמען צו 16

מנחה חדשה.

בתוכם כתגלל וידעו שאין כחו אלא בפיו ויראה מכלל עצתם לשלוח מלאכים אל
בלעם בן בעור שהי' ג"כ לדעתם כחו בפיו ואמרו לו הנה עם יצא ממצרים
מיגלאו ביד חזקה ולא להשגחת הש"י אלא בתוקפם ובגבורתם והכ' לרבויים ככה
את עין הארץ והכ' הוא יושב עתה ממולי להכריתני כי הם העם אשר כסף לא
יחשובו וזהב לא יחפצו בו, ושיכה כדי שיבוא בלב שלם, וא"ת מה אעשה לך
באיכי איש מלחמ'? איני מבקש ממך אלא שתקללם לפי שהוא עצום ממני,
וא"ת שאין ראוי לאיש כמוך לקלל שום אומה כדי שתכבש אותה אומה אחרת,
איני רוצה להזיק להם כי אם להבריחם מעלי לגרש אותם מן הארץ הזאת, וא"כ
אין לך בזה עון אבל בהפך כי ראוי לאיש אשר כמוך להשבית המוב אשר הם
קרובים לעשות לי, ושמא תאמר כי מאחר שעדין לא עשה לי שום דבר שאין ראוי
לך לקללם ולכן תשלח לי לומר שאין בידך לקללם לפי שלא תרצ' לומר לי בפירוש
שאינך רוצה לקללם, לא תאמר זה כי ידעתי באמונה את אשר תברך מבורך

בִּלְעָם וַיֹּאמְרוּ לוֹ כֹּה אָמַר בָּלָק בֶּן־צִפּוֹר אַל־
17 נָא תִמָּנַע מֵהֲלֹךְ אֵלָי׃ כִּי־כַבֵּד אֲכַבֶּדְךָ מְאֹד
וְכֹל אֲשֶׁר־תֹּאמַר אֵלַי אֶעֱשֶׂה וּלְכָה־נָּא קָבָה־
18 לִּי אֵת הָעָם הַזֶּה׃ וַיַּעַן בִּלְעָם וַיֹּאמֶר אֶל־עַבְדֵי
בָלָק אִם־יִתֶּן־לִי בָלָק מְלֹא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא
אוּכַל לַעֲבֹר אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהָי לַעֲשׂוֹת קְטַנָּה
19 אוֹ גְדוֹלָה׃ וְעַתָּה שְׁבוּ נָא בָזֶה גַּם־אַתֶּם הַלָּיְלָה
20 וְאֵדְעָה מַה־יֹּסֵף יְהוָה דַּבֵּר עִמִּי׃ וַיָּבֹא אֱלֹהִים׃

בלעם, אונד שפראכען: בלק זאהן צפור'ס לאסט דיר ענטביטען,
17 לאס דיך דאך ניכטס אבהאלטען, דאס דוא צו מיר קאממעסט. דען איך
ווערדע דיר גאר פיעל עהרע ערצייגען, אונד וואס דוא מיר זאגען ווירסט,
ווילל איך טהון, נור קאממע אונד פערוויננשע מיר דיעזעס פאלק.
18 בלעם אנטוואורטעטע אונד שפראך צו דען בעדיענטען דעס בלק: ווען
בלק מיר אויך זיין גאנצעס הויז פאלל זילבערס אונד גאלדעס געבע, זא
קאננטע איך דאך דען בעפעהל דעס עוויגען מיינעס גאטטעס ניכט
איבערטרעטען, עטוואס גערינגעס אדער וויכטיגעס פארצונעהמען.
19 אינדעססען בלייבט דיעזע נאכט גלייכפאללס ביי מיר, זא ווערדע איך
20 ערפאהרען, וואס דער עוויגע ווייטער מיט מיר רעדען ווערדע. דא

מנחה חדשה

ואשר תאור יואר כלומר כי ידיעת ההפכים אחת ואני ידעתי שיש בידך כח לברך את מי שתרצה כי את' אמרת לי שאני עתיד למלוך כמ"ש חז"ל, וגם אתה ברכת את סיחון לכבוש את מואב ומן הברכה ההיא הגיעה קללה לאויבים, כי הנה באמת בהיותי מלך למואב הגיעה קלל' למי שהי' ראוי למלוך, ומברכת סיחון הגיע קלל' למואב כי לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים, ולכן הנני יודע את אשר תבורך שהוא מבורך ומשם ידעתי כי את אשר תאור יואר שאתה יכול לברכני שאכנעם, והנ' ישר בעיני זה הפי' לפי שי"ל מה ענין זה הברכה בכאן, שהרי לא בקש ממנו אלא שיקללם, וגם אין ראוי לומר לאיש נכבד בעיניהם כבלעם שמדרכו לקלל אפילו לעקרבים; ואמר שהלכו שרי מואב ומדין ואמרו לו כל דברי בלק לא החסירו ולא העדיפו, והוליכו כל קסמיהם בידם כדי שאם ידבר עמהם שום דבר בחכמת הקסם שיהיו להם כליהם מזומנים שכן דרכו של כל יודע ספר. ואמר להם לינו פה הלילה וגו' זה כדי להגדיל עניו:

אֶל־בִּלְעָם לַיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ אִם־לִקְרֹא לְךָ בָּאוּ
הָאֲנָשִׁים קוּם לֵךְ אִתָּם וְאַךְ אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר
אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ אֹתוֹ תַעֲשֶׂה׃ וַיָּקָם בִּלְעָם בַּבֹּקֶר 21
וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־אֲתֹנוֹ וַיֵּלֶךְ עִם־שָׂרֵי מוֹאָב׃ וַיִּחַר־אַף 22
אֱלֹהִים כִּי־הוֹלֵךְ הוּא וַיִּתְיַצֵּב מַלְאַךְ יְהוָה
בַּדֶּרֶךְ לְשָׂטָן לוֹ וְהוּא רֹכֵב עַל־אֲתֹנוֹ וּשְׁנֵי נְעָרָיו
עִמּוֹ׃ וַתֵּרֶא הָאָתוֹן אֶת־מַלְאַךְ יְהוָה נִצָּב בַּדֶּרֶךְ 23

גאָטטליכע וועזען קאַם דעס נאַכטס צו בלעם, אונד שפּראַך צו איהם:
זינד דיא מאַננער געקאָממען, דיך צו רופען, זאָ קאַננסט דוא
מיט איהנען געהען; יעדאָך וואַס איך דיר זאַגען ווערדע, מוסט דוא
טהון. בלעם שטאַנד דעס מאָרגענס אויף, זאַטטעלטע זיינע עזעלין, 21
אונד מאַכטע זיך מיט דען פֿירסטען אויס מואב אויף דיא רייזע.
אַללײן דער צאָרן דעס גאָטטליכען וועזענס ענטבראַננטע, דאַס ער 22
זאָ ענטשלאָססען צור רייזע וואַר, אונד איין ענגעל דעס עוויגען
שטעללטע זיך אויף דען וועג, איהם הינדערליך צו זיין; ער אַבער
ריטט אויף זיינער עזעלין אונד צוויא קנאַבען וואַרען מיט איהם.
דיא עזעלין זאַה דען ענגעל דעס עוויגען אויף דעם וועגע שטעהען, 23

מנחה חדשה.

בעיניהם ולומר שכל דבריו הם למעלה מחכמת הקסם וזולתה, ואמר שבא אליו האלהים כמ"ש באבימלך, ולא אמר וידבר אלהים ולא ויאמר אלהים כי לא היו נביאי', אבל הענין הזה הוא כמו ויבוא אלהים אל לבן הארמי שהי' אחד מן החלומות הצודקים, והוא שהיו מחשבים בדבר ההוא ומתבודדים עד שהי' מתפעל דמיונם ומקבל מן העליונים ורואה תשובת שאלתו ברצון האלהים, ולכ"א ויבוא אלהים כי לא דבר עמו אלהים חלילה כמו שדבר לנביאי ישראל, אבל בא דבר האלהים אליו בהשתלשלות האמצעיים, ומה שהפליגו רז"ל לומר על נבואת בלעם עד שאמרו אבל בא"ה קם ומנו בלעם? כוונתם שהנבואות גם החלומות יש הפרש גדול בין קצתם לקצת, כי שאר הנביאים היתה נבואתם ע"י משלים וחידות ורואים שום תמונה לחולשת כוחם, ולא כן משה אדונינו כי לחוזק כחו בנבואה לא הי' רואה מה שאינו נתפס בכח הראות והיה שומע הדברים כהוייתן מבלי תיווך שום משל וחידה כמ"ש לא כן עבדי משה וגו' פה אל פה וגו' כן ענין החלומות היו באים לשאר בני אדם באמצעות שום חידה ולא כן בלעם כי היו נראים לו דברים כהוייתן, וג"כ בדבר אחר הי' לו דמיון עם

וחרבו שלופה בידו ותט האתון מן־הדרך
ותלך בשדה ויך בלעם את־האתון להטתה
24 הדרך: ויעמד מלאך יהוה במשעול הכרמים
25 גדר מזה וגדר מזה: ותרא האתון את־מלאך
יהוה ותלחץ אל־הקיר ותלחץ את־רגל בלעם
26 אל־הקיר ויסף להכתה: ויוסף מלאך־יהוה
עבור ויעמד במקום צר אשר אין־דרך לנטות

מיט איינעם בלאָסען שווערדטע אין דער האַנד, אונד וויך פֿאָמ
וועגע אַב, אונד גינג אויף דאָז אַקקערפֿעלד; בלעם שלוג זיא,
24 אום זיא ווידער אין דען וועג צו טרייבען. דאַ טראַט דער
ענגעל דעז עוויגען אויף איינען פֿפֿאַד צווישען וויינבערגען, דאַ
25 אויף ביידען זייטען ווענדע וואַרען. אַלז דיא עזעלין דען
ענגעל דעז עוויגען זאַהע, דרענגטע זיא זיך אַן דיא מויער,
אונד קוועטשטע בלעמ'ס פֿוס אַן דיא מויער, וואָריבער ער זיא
26 אַבערמאַהלז שלוג. דער ענגעל דעז עוויגען גינג ווייטער פֿאָר־
אויז, שטעללטע זיך אַן איינען זאָ ענגען אָרט, דאַ קיין וועג וואַר,

מנחה חדשה.

משה כי משה הי' כדבר אליו בכל עת' שהי' רוצה כמ"ש עמדו ואשמעה וגו' כן בלעם היו מראין לו תשובת שאלתו בכל עת' שהי' רוצה לחזק התבודדתו כמ"ש פעמים ושלש, ואנכי יקרה כה, ולא כן האמת. וא"ל מי האנשים האלה עמך כדי שיענהו בלעם ויאמר בפיו מה שהי' בלבו. שלא יאמר היום או למחר כוונתי היתה לברך את ישראל ולא לקללם כי אין בלבי זולת רצון הש"י, וזה להודיע חסדי הש"י כמ"ש הנביא מה יעץ בלק ומה ענה אותו ה' וגו' למען דעת צדקות ה', והוא שאלו אמר לו הש"י לא תלך עם האנשים ולא תאור את העם מבלי שידבר עמו קודם לא יענהו בלעם ולא ידענו מה בפיו גם הוא, ואם הש"י ידע לא ידעו ישראל, אבל עתה שאמר לו מי האנשים האלה עמך גלה סתריו ואמר בלק בן צפור מלך מואב שלח אלי, כי הזכירו בכל יחסיו כדי לחבבו בעיני הש"י, כי עה"ד והאופן הזה מתייחסים גדולי עולם שלמה בן דוד מלך ישראל, והזכיר את ישראל בלשון בזיון מבלי שום יחס ואמר הנה העם היוצא ממצרים, ור"ל ראה כמה הטריחו העם הבזוי ההוא לאדם החשוב הזה ומה הגיע אליו מן הצער עד שהוצרך לשלוח אלי להציל לו מרעתו,

יָמִין וּשְׂמֹאול׃ וַתֵּרֶא הָאָתוֹן אֶת־מַלְאַךְ יְהוָה 27
וַתִּרְבַּץ תַּחַת בִּלְעָם וַיִּחַר־אַף בִּלְעָם וַיַּךְ אֶת־
הָאָתוֹן בַּמַּקֵּל׃ וַיִּפְתַּח יְהוָה אֶת־פִּי הָאָתוֹן 28
וַתֹּאמֶר לְבִלְעָם מֶה־עָשִׂיתִי לְךָ כִּי הִכִּיתַנִי
זֶה שָׁלֹשׁ רְגָלִים׃ וַיֹּאמֶר בִּלְעָם לָאָתוֹן כִּי 29
הִתְעַלַּלְתְּ בִּי לוּ יֶשׁ־חֶרֶב בְּיָדִי כִּי עַתָּה הֲרַגְתִּיךְ׃
וַתֹּאמֶר הָאָתוֹן אֶל־בִּלְעָם הֲלוֹא אָנֹכִי אֲתֹנְךָ 30

רעכטס אָדער לינקס אויסצוּוייכען. אַלס דיא עזעלין דען ענגעל דעס
עוויגען זאַהע, לעגטע זיא זיך אונטער בלעם ניעדער; בלעם וואַרד
צאָרניג אוּנד שלוג זיא מיט דעם שטאָקקע. דער עוויגע טהאַט דער 28
עזעלין דען מונד אויף, אוּנד זיא שפּראַך צוּ בלעם: וואַס האַבע איך
דיר געטהאַן, דאַס דוּא מיך שאָן דרייאַמאַל געשלאַגען האַסט?
בלעם שפּראַך צור עזעלין: וויל דוּא מיך זאָ הוֹהנסט, האַטטע 29
איך נור איין שווערדט, זאָ וואָללטע איך דיך אומבּרינגען. דיא 30
עזעלין שפּראַך צוּ בלעם: בין איך ניכט דיינע עזעלין, אויף

מנחה חדשה.

ושמא תאמר שמקללתם יגיע שום נזק לעם אחר כדאמרינן בעלמא בשביל הוצא לקי כרבא, ראה נדקתו של בלק שאמר לי לכה קבה לי אותו ר"ל שאפרש בקללתי את העם הזה כדי שלא תחול הקלל' ההיא על עם אחר לשום שתוף עם או ענין אחר, כמ"ש ז"ל שהית' מרים מגדלא כשיא במקום מגדלת דרדקי לסבת שתוף השמות, וכבר פירשתיו, ושמא תאמר שלפי שהם מנערים אותו שרוצה להרע להם א"ו, כי אמר אולי אוכל להלחם בו ואגרשנו, שאינו רוצה אלא לגרש אותם מעליו שלא יזיקוהו; וא"ל הש"י לא תלך עמהם כלל שאם תלך עמהם אע"פ שתלך עמם שלא לקללם אין לך מנוס מלקללם כי יאמרו לך שלא לחנם הלכת עמהם ואתה צריך לעשות להם נחת רוח כנגד מה או בכלו או במקצתו, ולכן חזר לומר כנותן טעם לא תאור את העם כי ברוך הוא ור"ל לא תלך עמהם לפי שאין לך שום תחבולה לקללם שהרי הם ברוכים ורצוני והשגחתי עליהם, ואם תלך אתה צריך לקללם לעשות להם שום נחת רוח · ויקם בבקר ויאמר לשרי בלק לכו אל ארצכם כי מאן ה' לתתי להלוך עמכם ולא אמר להם שאין רצון הש"י לקלל את ישראל, וזהו כדי שישלח עוד בלק שרים אחרים למצוא פתח לחזור ליטול רשות מאת הש"י להלוך כי חציפותא

אשר־רכבת עלי מעודך עד־היום הזה ההסכן
31 הסכנתי לעשות לך כה ויאמר לא: ויגל יהוה
את־עיני בלעם וירא את־מלאך יהוה נצב
בדרך וחרבו שלפה בידו ויקד וישתחו לאפיו:
32 ויאמר אליו מלאך יהוה על־מה הכית
את־אתנך זה שלוש רגלים הנה אנכי יצאתי
33 לשטן כי־ירט הדרך לנגדי: ותראני האתון

וועלכער דוא געריטטען האסט, פאן יעהער ביז אויף דיזען טאגע?
בין איך אויך געוואהנט געוועזען, דיר דיזעס צו טהון? ער אנטווארד־
31 טעטע, ניין!. אינדעם אפפנעטע דער עוויגע דעם בלעם דיא אויגען,
אונד ער זאהע דען ענגעל דעס עוויגען אויף דעם וועגע שטעהען,
מיט בלאָסעם שווערדטע אין דער האנד; ער נייגטע אונד בוקטע
32 זיך מיט זיינעם אנגעזיכטע. דער ענגעל דעס עוויגען שפראך צו
איהם, ווארום האסט דוא דיינע עזעלין שאָן דרייא מאהל געשלאגען?
איך בין אייגענטליך אויסגעגאנגען, צו פערהינדערן, דען דיא איר
33 פערהאסטע רייזע וואר צו שלייניג בעשלאָסען. דיא עזעלין זאהע מיך,

מנחה חדשה.

אפילו כלפי שמיא מעליא, ואם ילך אולי ימצא שום פתח או שום תחבולה לקללם, שאם שלא לו לומר שאין רצון הש"י שיקללם הנה יתיאש בלק ולא יוסיף לרצותו עוד; ובאו לבלק ואמרו לו מאן בלעם הלך עמנו ולא ידענו למה, ולא אמרו מאן בלעם לקללם, ושיער בלק מאחר שרצונו לקללם שלא מנע ביאתו אלא לאחד מג' דברים או כלם ביחד, א' כי אולי להיותו גבה רוח לא רצה ללכת עם שרים פחותי המעלה כאלה, ב' שאולי לא אחלוק כבוד אחר שיבוא אלי ואתנהג עמו כמלך, ג' שאולי צריך לענין הזה הכנות גדולות והוצאות וחשב שאתעצל בהם, לכך שלח כנגד שלשתן, ואמר לא' שגלח שרים רבים ונכבדים מאלה, לב' אמר כי כבד אכבדך מאד, והנה כלל בזה ב' תרים א' לחלוק לו כבוד עד מאד, והב' שישלם שכרו במושלם, לג' אמר וכל אשר תאמר אלי אעשה, והנה הוא השיבם ובתשובתו זאת גלה ערותו וכל סתריו והודיעם שכל הכבודות האלה אינם בעיניו כלום זולתי המתנות כי בכך הוא רוצה, ואמר אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבור את פי ה' אלהי, ולא אמר לא אוכל לעשות שלא כרצון ה' אלהי, והכוונה שלא יקח מאת הש"י זולתי שיתן לו רשות לסבת הכרתו ואע"פ שלא יהי' מלב שלם

וַתֵּט לְפָנַי זֶה שָׁלֹשׁ רְגָלִים אוּלַי נָטְתָה מִפָּנַי כִּי
עַתָּה גַּם־אֹתְכָה הָרַגְתִּי וְאוֹתָהּ הֶחֱיֵיתִי׃ וַיֹּאמֶר 34
בִּלְעָם אֶל־מַלְאַךְ יְהוָה חָטָאתִי כִּי לֹא יָדַעְתִּי
כִּי אַתָּה נִצָּב לִקְרָאתִי בַּדָּרֶךְ וְעַתָּה אִם־רַע
בְּעֵינֶיךָ אָשׁוּבָה לִּי׃ וַיֹּאמֶר מַלְאַךְ יְהוָה אֶל־ 35
בִּלְעָם לֵךְ עִם־הָאֲנָשִׁים וְאֶפֶס אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר־
אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ אֹתוֹ תְדַבֵּר וַיֵּלֶךְ בִּלְעָם עִם־שָׂרֵי

אונד וויך דרייאמאהל פאר מיר אויז; וואֶרע זיא ניכט אויזגעוויכען,
זאָ הֶעטטע איך דיך אונ דאז לעבען געבראַכט, אונד זיא פערשאָנט.
בלעם שפראַך צו דעם ענגעל דעז עוויגען: איך האַבע געזינ־ 34
דיגט! דען איך וואוסטע ניכט, דאַס דוא מיר ענטגעגען שטאנדעסט,
אויף דעם וועגע; נוּן יעצט, ווען עז דיר מיספאַללט, זאָ וויל איך
אומקעהרען. דער ענגעל דעז עוויגען אַבער שפראַך צו בלעם: דוא 35
קאַננסט מיט דען לייטען געהען, יעדאָך שפריך נור דאַזייניגע, וואַז
איך דיר זאַגען ווערדע; אַלזאָ רייסטע בלעם מיט דען פאָרנעהמען דעז

מנחה חדשה.

ומדעתו שאילו היה חפץ לעשות רצון הש"י לא היה צריך לומר לשה ולדעת מה יוסף ה' דבר עמי שכבר א"ל לא תלך עמהם ולא איש אל ויכזב, והנה לסבת פתיתו זאת שרצה לעבור על רצון הש"י ללכת אחר החמדה בא אליו דבר הש"י ביותר פחות שבפנים, כי מתחלה בא אליו דבר הש"י מבלי שום תיווך דמיון וחידה שלא כדרך לבן ואבימלך שאמר שבא אליהם בחלום הלילה אבל עתה אליו בא דבר הש"י כא' הפחותי' לילה, וכבר האריך בזה הרב המורה קחנו ובין תבין; ומה שאני צריך להזהירך שנית שלא תחשוב שהמראה הזאת היא ממיני הנבואה חלילה לש"י ליפתות לרשעי' שהרי לא נאמר בא' מכל זה ויאמר אלהים וידבר אלהים אלא ויבוא אלהים, וזה נאמר על שהיה מגיע אליו הדבר אשר הי' רצון הש"י שיגיע אליו באופן אחר ולא בדרך נבואה חלילה וחס, ומה מאד נעלה היושר אשר המשילו חז"ל הענין הזה לאדם שבא אל פילגשו בהחבא. וא"ל אם לקרוא לך באו האנשים קום לך אתם כלומר אם באו לקרוא לך אין מן הראוי שלא תלך אתם, והוא שאם באו לבך לא היה זאת לסבת שאתה אומרת לראשונים דברים שראו והבינו מהם שאין הליכתך מונעת, ואם לא תלך עמהם אתה חוזר בדבורך שלא יתכן שיבאו לקרות לך אם לא כן, ופי' אם לקרא לך אם אמרת לראשונים דברים שבשבילם באו לקרא לך קום לך

36 בָּלָק: וַיִּשְׁמַע בָּלָק כִּי־בָא בִלְעָם וַיֵּצֵא לִקְרָאתוֹ
אֶל־עִיר מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־גְּבוּל אַרְנֹן אֲשֶׁר
37 בִּקְצֵה הַגְּבוּל: וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בִּלְעָם הֲלֹא
שָׁלֹחַ שָׁלַחְתִּי אֵלֶיךָ לִקְרֹא־לָךְ לָמָּה לֹא־
38 הָלַכְתָּ אֵלָי הַאֻמְנָם לֹא אוּכַל כַּבְּדֶךָ: וַיֹּאמֶר
בִּלְעָם אֶל־בָּלָק הִנֵּה־בָאתִי אֵלֶיךָ עַתָּה הֲיָכֹל
אוּכַל דַּבֵּר מְאוּמָה הַדָּבָר אֲשֶׁר יָשִׂים אֱלֹהִים

36 באלק. אלז באלק ערפוהר, דאז בלעם קאם, גינג ער איהם ענטגעגען, אין איינע שטאדט מואב'ס, וועלכע אם ארנון ליעגט,
37 אן דער אייסערסטען גרענצע. באלק שפראך צו בלעם: האבע איך ניכט צו דיר געשיקט, דיך איינלאדען צו לאססען, ווארום וואללטעסט דוא ניכט קאממען? מיינסט דוא עטווא, איך קאננטע
38 דיר ניכט עהרע ערצייגען? בלעם אנטווארטעטע דעם באלק: זיהע, איך בין צו דיר געקאממען, אללין שטעהט עז דעסוועגען אין מיינעם פערמאגען וואז איך שפרעכען וויל? וואז גאטט מיר אין דען

מנחה חדשה.

אתם שלא יתכן שבאו באופן אחר, ובזה פתח לו פתח תשובה שלא שיכול לומר להם לא אמרתי לראשונים מה שאמרתי אלא שלא היה רצון הש"י לקללם, והנה בכל זה גלה לו פעם שנית שלא היה רצון הש"י שילך, והוא לא עשה כן. אבל כשמצא שהרשהו הש"י בכל מה קם בזריזות וחבש הוא בעצמו את אתונו לרוב חשקו ללכת והלך עם שרי מואב, והנה חרה אף הש"י כי הולך הוא כלומר שהוא סבב את פני ההליכה שכבר א"ל בפעם הראשונה לא תלך, ובפעם הזאת הב' פתח לו פתח שהיה יכול לדחותם בו מעליו, והוא מה שרמז לו שיפרש להם הדבור הראשון ובזה היה יכול לומר להם כשאמרו לו אל נא תמנע מהלוך אלי אין המניעות מצדי כי אם מצד הש"י, ומאחר שלא עשה דבר מכל זה מעלה עליו הכתוב כאלו הלך מעצמו מבלי רשות, ולכ"א שחרה אף הש"י לפי שהולך הוא: ואמר הש"י בדברים לא יוסר עבד אשלח לו מלאך לאיימו ולהפחידו, ולכן התיצב מלאך ה' בדרך לשטן לו להראות לו שלא יצליח בהליכתו זאת, ופי' הענין כי ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו, והדברים אשר יראו נגדיים להגעת חפצו הם העוזרים ועל ידם יגיע המבוקש באופן שלא יהיה בדבר שום דבר מעכב ומנגד, וכשיהי' בהפך שאין רצון הש"י בענין ההוא הנה הדברי' העוזרי' יתהפכו וישובו מעכבים והפכיי', והנ' גם האנשים המקומיים

כְּפִי אֹתוֹ אֲדַבֵּר׃ וַיֵּלֶךְ בִּלְעָם עִם־בָּלָק וַיָּבֹאוּ 39
קִרְיַת חֻצוֹת׃ וַיִּזְבַּח בָּלָק בָּקָר וָצֹאן וַיְשַׁלַּח 40
לְבִלְעָם וְלַשָּׂרִים אֲשֶׁר אִתּוֹ׃ וַיְהִי בַבֹּקֶר וַיִּקַּח 41
בָּלָק אֶת־בִּלְעָם וַיַּעֲלֵהוּ בָּמוֹת בָּעַל וַיַּרְא
מִשָּׁם קְצֵה הָעָם׃ וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל־בָּלָק בְּנֵה 1
לִי בָזֶה שִׁבְעָה מִזְבְּחֹת וְהָכֵן לִי בָּזֶה שִׁבְעָה
פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים׃ וַיַּעַשׂ בָּלָק כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר 2

אונד זאגט, דאז וויל איך שפרעכען. בלעם גינג מיט בלק, אונד זיא 39
קאמען נאך קרית חצות. בלק שלאכטעטע גראסעס אונד קליינעס פיה, אונ
אונד שיקטע דעם בלעם דאפאן, נעבסט דען פארנעהמען, דיא ביים
איהם וואהרען. דעז מארגענס נאהם בלק דען בלעם, פיהרטע איהן נאך
אויף דיא האהען בעל, אונד צייגטע איהם פאן דא איינען טהייל דעס פאלקס.
בלעם זאגטע צו בלק: בויע מיר אלהיער זיעבען אלטארע אונד שטעללע 1
מיר היערהער זיעבען שטיערע, אונד זיעבען ווידדער. בלק טהאט 2

מנחה חדשה.

הרכים הדרך הזה בעצמו כמו שעשו עבדי בן הדד כשאמר להם אחאב העודנו חי אחי והם היו מנחשים והשתדלו שלא לשוב מלקראו אחי ושלא יכנס שום דבר מעכב בינתים ולכן חלטו הדברים מפיו ואמרו אחיך בן הדד, וכן אז"ל שהיה זה דעת זקני מדין שנאמר וקסמים בידם שאם לא יבוא עמהם מבלי עכוב אין בו ממש ולזה לא לכו עמו, ולכן הזהירו ג"כ שאם יבא אדם בראשו שלא יאמר אותו ביום הראשון דלא ליתרע מזלי', שיראה שיוכל האדם לעכור הדברים ולעכבם באמרי פיו, לפי שהדברים האלה יש בהם צד מענין החלומות שהולכים אחר הפה, ולכן בא עתה מלאך ה' לשטן לו שלא יחשוב שיצליח בהליכתו ושאין לו שום עכוב וערעור בדבר, וצריך שתדע שעיקר ביאתו של מלאך היתה להרוג את אתונו לפיכך אמר הכתוב והוא רוכב על אתנו ושני נעריו עמו ר"ל שיצא מלאך ה' לשטן לו לפי שהיה רוכב על אתנו וב' נעריו עמו, ר"ל שהיה הולך בכל זה שהיה צריך שלא יחסר לו שום דבר כדי שלא יהיה לו שום ערעור בדבר הליכתו ולא עכוב, ולזה היה רוכב על אתונו הידועה לו אשר מעולם לא יגעה לו בדרך ולא הוצרך ללקותה ללכת במהירות כמ"ש עתה ההסכן הסכנתי לעשות והתרעמה על אשר הכה אותה שיראה שמעולם לא הוצרך להכותה, והוליך ג"כ ב' נעריו עמו כמ"ש ז"ל א' לשמשו וא' לפרש עצמו ואת הנער השמשו, ולכן יצא מלאך ה' לערער

בִּלְעָם וַיַּעַל בָּלָק וּבִלְעָם פַּר וָאַיִל בַּמִּזְבֵּחַ׃
3 וַיֹּאמֶר בִּלְעָם לְבָלָק הִתְיַצֵּב עַל־עֹלָתֶךָ
וְאֵלְכָה אוּלַי יִקָּרֵה יְהוָה לִקְרָאתִי וּדְבַר מַה־
4 יַּרְאֵנִי וְהִגַּדְתִּי לָךְ וַיֵּלֶךְ שֶׁפִי׃ וַיִּקָּר אֱלֹהִים
אֶל־בִּלְעָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֶת־שִׁבְעַת הַמִּזְבְּחֹת
5 עָרַכְתִּי וָאַעַל פַּר וָאַיִל בַּמִּזְבֵּחַ׃ וַיָּשֶׂם יְהוָה דָּבָר

וויא בלעם געשפראָכען, וואָרויף בלק אונד בלעם אויף יעדעם אַלטאַר
3 איינען שטיער אונד איינען ווידדער אָפּפֿערטען. בלעם שפראַך צו
בלק: בלייבע דוא היער בייא דיינעם אָפּפֿער: איך וויל וועג געהען,
פיעללייכט פֿערפֿיגט זיך דער עוויגע מיר ענטגעגען; וואַז ער מיר
צייגען ווירד, וויל איך דיר וויעדער בעריכטען; ער גינג אויף
4 איינע בערגשפיצע. דאַז געֶטטליכע וועזען פֿערפֿיגטע זיך אויף
דעם בלעם ענטגעגען, אונד דיעזער שפראַך: איך האַבע זיעבען
אַלטאֶרע ערריכטען לאַססען, אונד אויף יעדעם אַלטאַר איינען שטיער
5 אונד איינען ווידדער געאָפּפֿערט. דער עוויגע לעגטע דעם

מנחה חדשה.

לו בדבר אשר היה צריך יותר ויהא הבהמה אשר היה רוכב עליה ולא מצאת כמוה מעולם והיה לבו גם בה ובטוח לא תיעף ולא תיגע, ולא נתן דרך לעביר לבהמה אשר תחתיו, וכאשר הרגישה בדבר המפחיד נטתה מן הדרך והלכה לה בשדה, ולא נוכל לומר שהיה לה שום ידיעה והיכרה לדעת שהוא מלאך ה', וכאשר הכה אותה בלעם להטותה הדרך אע"פ שעדיין היתה רואה את המלאך חזרה לדרך לטוב מנהגה שמעולם לא נטתה מן הדרך הישרה ואע"פ שהרגישה שתמות בדבר המפחיד ההוא, וכאשר ראה המלאך שחזרה לה אל הדרך עמד לה פעם שנית במקום צר והוא משעול הכרמים ולחצה אל הקיר כדי לעבור, וכאשר נצטער בלעם במה שלחצה רגלו אל הקיר חזר להכותה כדי שתחזור לאמצע הדרך, וחזרה אע"פ ששיערה מה ששיערה מן הפחד, והנה המלאך עמד לה במקום צר כאלו תאמר בין שני קרני סלעים אשר אין דרך לנטות ימין ושמאל, והנה לטוב מנהגה לא חזרה לאחור ולא נשמטה מתחתיו ורבצה לה אבל רבצה לה במקומ', וכל זה הי' כדי שיוכל לומר לבלעם שאין לו דעת כלל מאחר שלא הרגיש בשום דבר ולא שיער בנפשו שלא לחנם יצאתה ממנהגה הטוב שלש פעמים, והנ' הכה אותה במקל, ויפתח ה' את פי האתון וגו', והנ' צריך שתדע שפתיחת פי האתון הי' דבר יותר גדול לאין חקר מפתיחת פי הארץ ואע"פ שמנוה' מן הנבראים בין השמשות, ר"ל שנבראת

בפי בלעם ויאמר שוב אל־בלק וכה תדבר:
וישב אליו והנה נצב על־עלתו הוא וכל־שרי
מואב: וישא משלו ויאמר מן־ארם ינחני בלק
מלך־מואב מהררי־קדם לכה ארה־לי יעקב
ולכה זעמה ישראל: מה אקב לא קבה אל
ומה אזעם לא זעם יהוה: כי־מראש צרים 9
אראנו ומגבעות אשורנו הן־עם לבדד ישכן

בלעמס מיינע אַנטוואָרט אין דען מונד, אונד שפּראַך: געהע
נון צו בלק צוריק, אונד רעדע אַלזאָ. ער גינג צו איהם צוריק,
אונד דיעזער שטאַנד נאָך בייא זיינעם אָפּפער, ער, נעבסט
דען פֿירשטען העררען אויז מואב. יעטצער הוב זיינע געדיכטע
רעדע אַן אונד שפּראַך; פֿאָן אַרם ליעס בלק מיך קאָממען,
דער קעניג צו מואב, פֿאָם געבירגע דעס אויפֿגאַנגס; קאָממע!
פֿערפֿלוכע מיר יעקב קאָממע שילט מיר ישראל!. זאָלל איך פֿער- 8
וויטשען, דען גאָטט ניכט פֿערוויטשט? זאָלל איך שעלטען, דאַ דער
עוויגע ניכט שילט?. איך זעהע עס פֿאָם גיפּפֿעל דער פֿעלזען, בעטראַ- 9
עס פֿאָן היגעלן הערנאב; דאַ פֿאָלק ווירד אַבגעזאָנדערט וואָהנען,

מנחה חדשה.

להם התחלה טבעית, ולכן נאמר בה ויפתח ה' ובפי הארץ נאמר ותפתח הארץ מבלי שיזכיר בה השם המיוחד. והסבה היתה שבפתיחת פי הארץ לא נתחדש פי הארץ עצמו כי בכל מקום הארץ נבקעת מפני הרעש, אבל קיום הבריאה היתה שנבקעה במקום אשר היה צריך ובזמן אשר היה צריך כמו ש ז"ל לקרוני פתחא, אבל פי האתון היה בו חדוש בריאה גדול שמעולם לא דברה אתון ולא זולתה משאר ב"ח. ואם היה הדבור נמצא לא היה נמצא לב"ח כמו שנמצא בפתיחת הארץ עצמה, והנה עתה אע"פ שלא נתחדש הדבור בעצמו נתחדש היותו לב"ח בלתי מדברים ונתחדש ג"כ שיהיה בב"ח הצריך משאר ב"ח כולם ובזמן הצריך ובמקום הצריך, והנה ענין דבור האתון עצמו נבוכו בו רבים. ומה מאד רחוק מדרך השכל וידוע את דרכי הש"י האומר שהי' זה במראה ולא בהקיץ לפי שהוקשה עליהם איך יתכן הדבור למי שאין לו שכל, ואני אוסיף קושיא אחרת על קושיתם ואומר שלא היתה האתון חסרה השכל בלבד אבל היתה חסרה ג"כ כלי הדבור כי לא יתכן לדבר ולחתוך האויר היוצא מן הריאה לאותיות ולדבורים זולתי האדם לפי שלשונו רחב ולא נמצא כן לכל

10 ובגוים לא יתחשב: מי מנה עפר יעקב ומספר
את־רבע ישראל תמת נפשי מות ישרים
11 ותהי אחריתי כמהו: ויאמר בלק אל־בלעם
מה עשית לי לקב איבי לקחתיך והנה ברכת
12 ברך: ויען ויאמר הלא את אשר ישים יהוה
חמישי בפי אתו אשמר לדבר: *ויאמר אליו בלק לך־
13 נא אתי אל־מקום אחר אשר תראנו משם אפס

10 אָזן ווירד עז ניכט צו היידען רעכנען. ווער צֶאהלט דיח ווינגע יעקבֿ'ס ווית שטויב, בעשטיממט דען פֿיערטען טהייל ישראל'ס? אָ! דאָס איך שטירבע דער גערעכטען טאָד, דאָס מיין ענדע ווית דאָז איהריגע
11 זייח! דאַ שפּראַך בלק צו בלעם, וואַז טהועסט דוח מיר דאַ? איך האַבע דיך קאָממען לאַססען, מיינע פֿיינדע צו פֿערוויגטען, אונד דוח
12 זעגנעסט יאַ! יענער אַנטוואָרטעטע אַבער אונד שפּראַך: מוס איך ניכט דאַזיעניגע טרייליך נאַכרעדען, וואַז מיר דער עוויגע אין דען
13 מונד לעגט? בלק שפּראַך צו איהם: זאָ קאָממע דען מיט מיר, אַן איינען אַנדערן אָרט, דאַ דוח דאָז פֿאָלק זעהען קאַננסט, יעדאָך נור

מנחה חדשה.

ב"א זולתי למקנת עופות וביחוד העוף הנקרא בל' הנוצרים פאפאגאיו, ועם כל זה חדש הש"י בפי האתון דבור ואויר נחתך לאותיות ולמלות כמו שחדש באמצעות הר סיני באויר דבור כאילו יוצא מפי נברא בעל כלים, וחדש ג"כ שיהי' האויר נחתך כדמות קול שופר, וכל זה לכבודן של ישראל כדי שיראו חכמי יועצי בלק שאין לבלעם שום יכולת להרע או להיטב מזולת רצון הש"י, ודברה האתון מבלי שהית' יודעת ומכרת במה שהית' מדברת ואמרה לבלעם מה עשיתי לך כי הכיתני זה ג' רגלים, כלומר ראה כמה טפש אתה שאילו הי' לך עין לראות תראה שלא עשיתי לך דבר שיהי' ראוי שתכיני בשבילו שהי' לך לומר לא לאכנס נטתה מן הדרך, ולא די שהסכלת עשה בפעם א' אבל זה ג' רגלים, ואמר לא הכיתיך אלא לפי שהתעללת בי לו יש חרב בידי כי עתה הרגתיך, ולא יתכן שיהי' עדיין בכעסו עד שאמר לה לו היה עתה חרב בידי הייתי הורג אותך כי כבר התחילה להתנצל אליו, ועוד שאילו היה רוצה להרגה לא היה חסר חרב או חנית ביד שרי בלק, אבל האמת הוא שהוא אומר לה דברים הללו בהתנצלו, והוא שכאשר ראה הדבר הנפלא הזה אשר כמוהו לא נהי' מן העולם

קָצֵהוּ תִרְאֶה וְכֻלּוֹ לֹא תִרְאֶה וְקָבְנוֹ־לִי מִשָּׁם׃
וַיִּקָּחֵהוּ שְׂדֵה צֹפִים אֶל־רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וַיִּבֶן 14
שִׁבְעָה מִזְבְּחֹת וַיַּעַל פָּר וָאַיִל בַּמִּזְבֵּחַ׃ וַיֹּאמֶר 15
אֶל־בָּלָק הִתְיַצֵּב כֹּה עַל־עֹלָתֶךָ וְאָנֹכִי אִקָּרֶה
כֹּה׃ וַיִּקָּר יְהוָה אֶל־בִּלְעָם וַיָּשֶׂם דָּבָר בְּפִיו 16
וַיֹּאמֶר שׁוּב אֶל־בָּלָק וְכֹה תְדַבֵּר׃ וַיָּבֹא אֵלָיו 17

איינען טהייל דאַפֿאָן, אַבער ניכט דאַז גאַנצע ווירסט דוא איבערזעהען
קאָננען, אונד פֿערוויננשע מיר עס פֿאָן דאָרט אויז. ער נאַהם איהן מיט, 14
אויף דען געפֿילד דער בערגעס פסגה, אין דאָז געפֿילדע דער האָכוואַכ־
טער; בויעטע זיעבען אַלטאַרע, אונד בראַכטע אויף יעדען אַלטאַר
איינען שטיער, אונד איינען ווידדער. יענער שפּראַך צו בלק, בלייב 15
בעי היער בייא דיינעם אָפּפֿער, איך וויל דאָרט איינער ערשיינונג ענט־
געגען געהען. דער עוויגע פֿערפֿיגטע זיך אויך צו בלעם, לעגטע 16
איהם דיא אַנטוואָרט אין דען מונד, אונד שפּראַך: קעהרע צו בלק
צוריק, אונד שפּריך אַלזאָ. אַלז ער צו איהם קאַם, שטאַנד ער נאָך 17

מנחה חדשה.

עמד מרעיד ומשתומם על המראה ואמר כי התעללת בי כלומר אמת את אומרת אבל את היית בעוכרי והיית סבה שעשיתי שלא כהוגן לפי שהתעללת בי והגיע אלי מן הצער עד שהכיתיך, ולא עוד, אבל תדע שאלו היה חרב בידי באותה שעה כי כבר הרגתיך למה שראיתי על ככה ומה הגיע אלי מן הצער ויין הכעס, והכ' הוסיפה לומר לו עוד שיעור משכת סבלותו שהי' לו לשער לומר שכל ימיו הי' האתון הזאת באמנ' אתו ומעולם לא עשת' לו כמו שעשתה עתה ושלא לחנם הי' לה זה, והוא מה שאמרה הלא אנכי אתונך וגו' ההסכן הסכנתי לעשות לך כה, וא"כ הי' לך לשער שלשום סבה עשיתי זה, ובזה הי' די בזיון לבלעם שאפילו דעת אתונו ומדותיה לא הי' יודע, והוא הודה לה בכל זה בפני השרים וא"כ איך יאמינו בו שיהי' מי שיברך מבורך ואשר יאור יואר, והנה עוד כדי לקבוע בלבו שלא יתפתה לו הש"י לקלל את ישראל גלה הש"י את עיניו וראה את המלאך בפניו זועמים וחרבו שלופה בידו כאדם הבא להרוג את חבירו וא"ל למה הכית את אתונך זה ג' רגלים כלומר פקח עיניך וראה גודל סכלותך שהכית את אתונך ולא פקחת עיני שכלך לדעת מה הי' לה שנטתה מן הדרך, ולא עוד אלא שהסכלת עשה זה ג' רגלים ובכולם לא פקחת עיניך לראות מה יקרה לה, שאלו פקחת עיניך תראה שאנכי יצאתי לשטן לפי שירט הדרך לנגדי ר"ל שעוות הדרך הישרה והלך לנגדי ר"ל שלא כרצוני שהרי אמר לך הש"י

וְהִנּוֹ נִצָּב עַל־עֹלָתוֹ וְשָׂרֵי מוֹאָב אִתּוֹ וַיֹּאמֶר
18 לוֹ בָּלָק מַה־דִּבֶּר יְהוָה׃ וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר
19 קוּם בָּלָק וּשְׁמָע הַאֲזִינָה עָדַי בְּנוֹ צִפֹּר׃ לֹא אִישׁ
אֵל וִיכַזֵּב וּבֶן־אָדָם וְיִתְנֶחָם הַהוּא אָמַר וְלֹא יַעֲשֶׂה
20 וְדִבֶּר וְלֹא יְקִימֶנָּה׃ הִנֵּה בָרֵךְ לָקָחְתִּי וּבֵרֵךְ
21 וְלֹא אֲשִׁיבֶנָּה׃ לֹא־הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב וְלֹא־רָאָה

בייא זיינעם אָפּפער, נעבסט דען פֿירנעהמען אויז מואב; באלק זאגטע
18 צו איהם, וואָז האט דער עוויגע געשפּראָכען?. ער הוב זיינע גלייכ־
ניסרעדע אן, אונד שפּראך: וואָהלאַן, אָ באלק! מערקע אויף!
19 זאָהן ציפור'ס הֶערע מיר צו!. גאָטט איזט קיין מענש, דאס ער טריג־
גע, קיין זאָהן אַדאַמז, דאס ער זיך בערייע. זאָללטע ער וואָהל
20 שפּרעכען, אונד ניכט טהון? ער רעדען, אונד ניכט האַלטען?. צום
זעגנען האבע איך בעפֿעהל; ער האט געזעגנעט, איך קאַנן ניכט
21 ווענדען. מאַן שויט קיין אונגליק פֿיר יעקב, מאַן זיעהט קיין עלענד

מנחה חדשה.

בראשונה לא תלך עמהם לפי שלא תוכל לאור את העם כי ברוך הוא, ובפעם הזאת הב' אמר לך אם לקרא לך באו האנשים שפתח לך פתח שתוכל להתנצל להם שלא לילך ועכ"ז הלוך הלכת כי נכסף נכספת לכספו ולזהבו של בלק שכן רמזת להם באומרך אם יתן לי בלק וגו' ולא שמת אלהים לנגדך, ותראני האתון ותט לפני זה ג' רגלים ר"ל שהאתון יותר מעולה ממך שהיא ראתני זה ג' רגלים ואתה לא ראיתני אפילו פעם א' שהיית טרוד בחמדתך והי' לך לחוש מאחר שלא נתת לב לכך להשכיל להטיב ולומר שאולי נטתה מפני, אבל אתה לא חשת לשום דבר אלא להכות האתון כאילו היתה מלומדת לעשות לך כה ולכן כי עתה גם אותך הרגתי לולי שאין כבודו של עולם בכך שיאמרו איש אל אחיו שהרגתיך שלא תקלל את ישראל כאילו יש בידך לברך או לקלל אין כבודו של יוצר בראשית א"א שתלך ולא תשלים כוונתך ולא כוונתו של בלק, והנה הודה בלעם ואמר חטאתי שלא ידעתי שהי' עוני גדול עד שהי' בשבילו נצב לקראתי וגו', ועכ"ז ראה עיניו של אותו רשע שלא תשבע מן העושר ובקש עם כל זה לילך לדרכו שהי' לו לומר לא אלך בשום פנים מאחר שהדבר קשה בעיניך כ"כ, אבל אמר אם רע בעיניך אשובה לי, והרי כבר כאמר פעמים ג' שהדבר רע ומר בעיניו אבל היתה כוונתו שיתן לו רשות לילך ועשה עצמו כאילו לא הבין הדבר שהוא קשה כ"כ בעיני הש"י, וא"ל המלאך אין כבודו של הש"י בכך אלא

עָמָל בְּיִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהָיו עִמּוֹ וּתְרוּעַת מֶלֶךְ
בּוֹ׃ אֵל מוֹצִיאָם מִמִּצְרָיִם כְּתוֹעֲפֹת רְאֵם לוֹ׃ 22
כִּי לֹא־נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב וְלֹא־קֶסֶם בְּיִשְׂרָאֵל כָּעֵת 23
יֵאָמֵר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מַה־פָּעַל אֵל׃ הֶן־עָם 24
כְּלָבִיא יָקוּם וְכַאֲרִי יִתְנַשָּׂא לֹא יִשְׁכַּב עַד־
יֹאכַל טֶרֶף וְדַם־חֲלָלִים יִשְׁתֶּה׃ וַיֹּאמֶר בָּלָק 25
אֶל־בִּלְעָם גַּם־קֹב לֹא תִקֳּבֶנּוּ גַּם־בָּרֵךְ לֹא
תְבָרְכֶנּוּ׃ וַיַּעַן בִּלְעָם וַיֹּאמֶר אֶל־בָּלָק הֲלֹא דִּבַּרְתִּי 26
אֵלֶיךָ לֵאמֹר כֹּל אֲשֶׁר־יְדַבֵּר יְהוָה אֹתוֹ אֶעֱשֶׂה׃*

פֿיר ישראל; דער עוויגע זיין גאָטט, איזט מיט איהנען, האָט קאָניגליכע פֿ
רעאידען בייא איהנען. דיא אַלגאָטט, דיא אויז מצרים זיא געפֿיהרט, 22
האַט איינעז ראֵם'ס האָכשטרעבענדע געוואַלט. ווידער יעקב היילפֿט 23
ניכט לויבעשווערונג, אַהנדונגסקונסט ניכט ווידר ישראל; יעקב אונד ישראל
ערפֿאַהרען צור צייט, וואַז אַללהערשענדער גאָטט געטהאַן. זיעהע 24
דאַז פֿאָלק! ווית איין לעאָפּאַרד זיך אויפֿמאַכט, וויא דער לאָווע זיך
ערהעבט, לעגט זיך ניכט ווידער הין, ביז ער רויב פֿערצעהרט,
געטרונקען דער ערשלאַגענען בלוט. בלק שפּראַך צו בלעם: ווען דוא 25
דאַז פֿאָלק ניכט פֿערווינשען ווילסט, זאָ זעגנע עז וועניגסטענז ניכט.
בלעם אַבער אַנטוואָרטעטע אונד שפּראַך צו בלק: האַבע איך דיר 26
ניכט געזאַגט, וואַז דער עוויגע שפּריכט, דאַז מוס איך טהון?.

מנחה חדשה.

שתלך ולא תעשה רצונך, ולכן א"ל לך עם האנשים ואך את הדבר אשר אדבר אליך אותו תדבר ולא תדבר כאשר עם לבבך, והנה הלך עתה בפתי נפש שלא הלך אלא שלא להפסיד שכרו שסבר ראה שלא יצליח בהליכתו, ולכ"א וילך בלעם עם שרי בלק אשר אמר לכבדו ולעשות כל מה שיאמר לו, ולא אמר וילך בלעם עם שרי מואב כאשר אמר בתחלה, והנה יצא בלק לקראתו לכבדו כאשר ייעדו וא"ל בלק שלוח שלחתי אליך לקרוא לך וגו' והשיבו בלעם מה שלא השיב לו השרים שלא אמר להם שאין בידו כלום כאשר אמר עתה הנה באתי אליך עתה היכול אוכל וגו' לפי שסבר הכחידו המלאך, ולא שת בלק לבו גם לזאת שתשב שלא אמר לו כן אלא כדי להגדיל הענין להרבות שכרו, וכאשר האיר להם הבקר לקח בלק את בלעם והעליהו למקום גבוה מאד והוא במות

27 וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בִּלְעָם לְכָה־נָּא אֶקָּחֲךָ אֶל־
מָקוֹם אַחֵר אוּלַי יִישַׁר בְּעֵינֵי הָאֱלֹהִים וְקַבֹּתוֹ
28 לִי מִשָּׁם׃ וַיִּקַּח בָּלָק אֶת־בִּלְעָם רֹאשׁ הַפְּעוֹר
29 הַנִּשְׁקָף עַל־פְּנֵי הַיְשִׁימֹן׃ וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל־
בָּלָק בְּנֵה־לִי בָזֶה שִׁבְעָה מִזְבְּחֹת וְהָכֵן לִי בָּזֶה
30 שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִם׃ וַיַּעַשׂ בָּלָק כַּאֲשֶׁר
כד 1 אָמַר בִּלְעָם וַיַּעַל פַּר וָאַיִל בַּמִּזְבֵּחַ׃ וַיַּרְא בִּלְעָם
כִּי טוֹב בְּעֵינֵי יְהוָה לְבָרֵךְ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְלֹא־
הָלַךְ כְּפַעַם־בְּפַעַם לִקְרַאת נְחָשִׁים וַיָּשֶׁת

27 בלק זאַגטע צו בלעם: קאָמם! איך וויל דיך נאָך אַן איינען אַנדערן אָרט
מיטנעהמען, פֿיעללייכט געפֿאַללט עז גאָטט, דאַס דוא מיר עז פֿאָן דאַ
28 אויז פֿערוויננשעסט. בלק פֿיהרטע אַלזאָ דען בלעם אויף דיא שפיטצע
29 דעז פעור, וואָ מאַן דיא אויזזיכט געגען דיא וויסטע צו האַט. בלעם
שפּראַך צו בלק: בויע מיר אַללהיער זיעבען אַלטערע, אונד שטעללע
30 מיר זיעבען שטיערע אונד זיעבען ווידדער הער. בלק מאַכטע עז זאָ
וויא בלעם געזאַגט, אונד בראַכטע אויף יעדען אַלטאַר איינען שטיער
1 אונד איינען ווידדער. דאַ בלעם אַבער געוואַהר ערקאַננטע,
דאַס דער עוויגע גאָטטפֿינדע ישראל צו זעגנען, זאָ גינג ער ניכט מעהר,
וויא ביזהער נאָך צויבערגעזיכטען אויז; זאָנדערן וואַנדטע זיין געזיכט

מנחה חדשה.

בעל לראות משם את העם כדי שיכוון לבו לקללם שכן דרכן של מברכים וה"ה למקלל, והנה במקום אשר העלהו ראה קצה העם ולא כולו וא"ל שיבנה שם ז' מזבחות וגו' והלך הוא לבד: למקום יותר גבוה כאילו תאמר אל ראש ההר ההוא כדי לראות משם כל העם, והנה המזבחות היו ז' בשבילו' שהם ה' נשיכי מדין ובלק ובלעם, והיו כנגד הז', והיה שור ואיל בכל אחד שהם ב' כנגד בלק ובלעם שהם ב' והיו קרובים אצל עצמן והיו כנגד השנים שהם הפועלים הגדולים, והנה נקרה אליו הש"י וזה ראי' גדולה שאינו נביא ולא בן נביא אלא שבא אליו דבר ה' במקרה ולא שהיה מכוין אליו וישם דבר בפיו ר"ל שחזר עליו הדבור פעמים ג' עד שהיה מסודר בפיו כמ"ש ז"ל אשר תשים לפניהם וגו' וזה היה לשתי כונות הא' לחוסר הרגלו בדבר הש"י כי קוסם היה,

אֶל־הַמִּדְבָּר פָּנָיו׃ וַיִּשָּׂא בִלְעָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא
אֶת־יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לִשְׁבָטָיו וַתְּהִי עָלָיו רוּחַ
אֱלֹקִים׃ וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר נְאֻם בִּלְעָם בְּנוֹ 3
בְעֹר וּנְאֻם הַגֶּבֶר שְׁתֻם הָעָיִן׃ נְאֻם שֹׁמֵעַ אִמְרֵי־ 4
אֵל אֲשֶׁר מַחֲזֵה שַׁדַּי יֶחֱזֶה נֹפֵל וּגְלוּי עֵינָיִם׃
מַה־טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל׃ 5
כִּנְחָלִים נִטָּיוּ כְּגַנֹּת עֲלֵי נָהָר כַּאֲהָלִים נָטַע 6

גערַאדע צו דער וויסטע. הוב זיינע אויגען אויף, אונד זאהע ישראל 2
געלאגערט נאך זיינען שטעממען; דא קאם איין געטטליכער גייסט אויף
איהן. ער הוב זיינע געוויילסערעדע אן אונד שפראך: זא שפריכט 3
בלעם, זאהן בעור'ס, זא שפריכט דער מאן טיעפבליקענדער אויגען.
זא שפריכט דער הערר געטטליכער ווארטע, דער ערשיינונג דעס אלל 4
מעכטיגען שויט, הינפאללענד, מיט אפפענען אויגען. וויא שאן 5
זינד דיינע געצעלטע, יעקב! דיינע וואהנונגען, ישראל!. וויא באכע, 6
לאנגגעשטרעקקט, וויא גארטען אם פלוססע, וויא אלאע פאן עוויגען

מנחה חדשה.

הנ' שלא הי' משים לבו להדברים כאלה ולא ישרו בעיניו כי לקלל בא, וא"ל שוב אל בלק וכה תדבר לפי שהיה מתבושש מאד לשוב לבלק מבלי עשות חפצו א"ל שוב אל בלק עכ"פ ואמר בלבו מאחר שהוא מבריחני לשוב אל בלק לא אומר כלום לכך א"ל וכה תדבר על כרחך, וישב אליו והנה נצב על עולתו הוא וכל שרי מואב כלומר שהיה מצפה לשכר עולתו וחשב שבשביל כך יתרצה לו הש"י ויעשה לו רצונו, ולא היה לו בלבד זה השיבוש אבל הוא וכל שרי מואב, וישא משלו ויאמר מן ארם ינחני בלק מלך מואב מהררי קדם כלומר ראו שטותו של בלק, ואילו היה הדיוט לא הייתי מאשימו אבל הוא מלך מואב והיה ראוי להיות לו דעת יתירה ועתה ראו חסרון דעתו שטרח להביאני מארץ מרחקים מארם שהוא בהררי קדם שהוא המזרח ללא הועיל שאמר לכה ארה לי יעקב ולכה זועמה ישראל, ר"ל כי לשתי סבות יקלל האדם בעבקיו, א' לסבת ערמומיותו ותחבולותיו, והב' לסבת השגחת הש"י עליו ליושר מפעליו ויראתו את אלהיו, והנה מצד שתיהן יוכל לבוא האדם המקלל לקללו, אם מצד תחבולותיו יוכל לקללו שיחסר חכמתו ותתבלבל מחשבתו ותהי חכמתו אליו למוקש שהסבה שיחשוב שיגיע למבוקשו היא בעצמה תהיה סבה שלא יגיע כמ"ש לוכד חכמים בערמם ועצת נפתלים נמהרה, וכן התפלל דוד

7 יִֽזַּל־מַ֙יִם֙ מִדָּ֣לְיָ֔ו וְזַרְע֖וֹ בְּמַ֣יִם רַבִּ֑ים וְיָרֹ֤ם מֵֽאֲגַג֙ מַלְכּ֔וֹ וְתִנַּשֵּׂ֖א מַלְכֻתֽוֹ׃
8 אֵ֚ל מוֹצִיא֣וֹ מִמִּצְרַ֔יִם כְּתוֹעֲפֹ֥ת רְאֵ֖ם ל֑וֹ יֹאכַ֞ל
9 גּוֹיִ֣ם צָרָ֗יו וְעַצְמֹתֵיהֶ֛ם יְגָרֵ֖ם וְחִצָּ֥יו יִמְחָֽץ׃ כָּרַ֨ע
שָׁכַ֧ב כַּאֲרִ֛י וּכְלָבִ֖יא מִ֣י יְקִימֶ֑נּוּ מְבָרֲכֶ֣יךָ בָר֔וּךְ
10 וְאֹרְרֶ֖יךָ אָרֽוּר׃ וַיִּֽחַר־אַ֤ף בָּלָק֙ אֶל־בִּלְעָ֔ם וַיִּסְפֹּ֖ק

7 געפפֿלאַנצט, ווי צעדערן אַם געוואַססער. אויס זיינען איימערן רינ־
נעט וואַססער, זיין זאַאַמען פֿאַסט אין פֿייכטען באָדען; מאַכטיגער
8 אַלס אַגג ווירד זיין קעניג, זיין רייך ערהאַבען זיין. דיא מאַכט, דיא
אונז מצרים אויס געפֿיהרט, האַט איינע ראאם'ס האָרנערגלייכע געוואַלט,
פֿריסט דיא פֿעלקער, זיינע פֿערפֿאָלגער, צערמאַלמט איהרע געביינע,
9 מיט צערשמעטטערט זיין געשאָסס! ער קניעט, לעגט זיך הין ווי
לעווע אונד לעאָפּאַרד, ווער רייצט איהן אויפֿצושטעהען? געזעגנעט,
10 ווער דיך זעגנעט, פֿערפֿלוכט, ווער דיך פֿערפֿלוכט. דאַ ענטגלי־
העטע זיך דער צאָרן באַלק'ס איבער בלעם דערמאַסען, דאַס ער זיינע

מנחה חדשה.

ככל נא עצת אחיתופל ה', ומן הצד הב' יוכל ג"כ לקללו במה שירבה עליו הכעס אם מצדו שמצד כעסו לא יוכל לכוין מעשיו לרצון בוראו, ואם מצד הש"י שיחרה אפו עליו לשום עון אשר חטא כמו שהתפלל משה אל תפן אל מנחתם וגו', והנה לשתיהן היה בלק שוטה באומרו ארה לי יעקב ר"ל שאחבר מחכמתם ומערמומיתם כי בכך נקראים בשם יעקב מי לגוי גדול כיעקב ומי יוכל לבלבל עצתו הלא ידעתם מה שאירע לו עם עשו ועם לבן, ואם מצד יושר מעגלם שאמר ולכה זועמה ישראל שמן הצד הזה נקראים ישראל מי יוכל להכעיסם שלא יכוונו מעשיהם לשמים או מי יוכל להכעיס עליהם הש"י הלא ידעתם מה שאירע להם עם מצרים ועם עמלק והאמורי והכנענים הנעשים להם, ולכן חזר לומר מה אקוב לא קבה אל וגו' ר"ל מה אקוב ומה אחסיר מצד יעקב ומאחר שלא קללם הש"י, ומה אזעום מצד היותם ישראל למי שלא זעם ה' כי הם עמו ונחלתו הנדבקים בו בדרך הסגולה במסוגל והנה אין לשום אדם שום תחבולה לקללם לפי שאינם רחוקים אליה שהרי לא חסר לי שום סבה לקללם או שאינם באופן שתחול עליהם שהרי אני רואה אותם מראש צורים ר"ל שהסבה היותר קרובה וגדולה כהגיע הקללה היא שיהיה המקלל רואה את פני מי שירצה לקלל והנני רואה אותם מן המקום אשר עליתי עליו כדי לכוין להם בקללתי,

אֶת־כַּפָּיו וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בִּלְעָם לָקֹב אֹיְבַי
קְרָאתִיךָ וְהִנֵּה בֵּרַכְתָּ בָרֵךְ זֶה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים׃
יא וְעַתָּה בְּרַח־לְךָ אֶל־מְקוֹמֶךָ אָמַרְתִּי כַּבֵּד אֲכַבֶּדְךָ

הענדע צוזאממענשלוג; אונד בלק שפראך צו בלעם: ווייל פיינדע צו פערוואינשען האבע איך דיך קאממען לאססען, אונד דוא האסט נון שאן דרייא מאל געזעגנעט. נון אייליע אונד קעהרע ווידער נאך הויזע; איך דאכטע דיר עהרע צו ערצייגען, אללין דער עוויגע האט דיר עהרע

מנחה חדשה.

וכפל לומר ומגבעות אשורנו וראיתי שאינם כשאר האומות שאם אכוין לקללם הם מקוללים לפי שלא תתבלבל דעתי והשגתי והשגחתי בהם עלי, אבל הם עם לעצמם שאינם כשאר או"ה הנמסרים למערכות צבא השמים ואין שונתם גם דעתם מכוונות מאת הש"י כי אם במקרה, ולב"א כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו לכוין אליהם לקללם ולא יכולתי לפי שהוא עם אשר לבדד ישכון שאילו נתערבו בשום אומה אחרת יוכל האדם לקלל האומה ההיא ובאמצעותה תגיע להם הקללה במקרה שאין שום תחבולה אחרת לקללם בעצמם שהרי הם עם אשר בגוים לא יתחשב ואין שום שר ומזל שולט בהם, ואני שמעתי מפי מורי הזקן ששמע מפי החכם הגדול הר"ר יהונתן וירגא ז"ל שכשהיה רואה שום מולד ומה שירו עליו המערכות לשום אדם מהאומות שהיה משפטו נכון ומסודר לפניו כאשר ישאל אדם באלהים, וכאשר היה האיש ההוא מישראל היתה מתבלבלת השגתו עליו ולא היה יוכל לכוין עניינו, גם אני ראיתי אשה אחת וכו'. מי מנה עפר יעקב ר"ל שמה שיועיל לי לראותם מראש צורים ומן הגבעות אע"פ שיהיו כשאר הגוים ולא תהיה השגחת הש"י עליהם כי אותו נד יקראו בשם יעקב לפי שצריך המקלל שתקיף דעתו במקולל וא"כ לא יתכן לעם רב אשר כזה שיקולל לפי שאין לשום אדם שום תחבולה לידע סכום מנינם לסבת רבויים הנפלא הנמשל לעפר הארץ ואע"פ שסכום מנינם ידע שהוא ס' רבוא הרי עפס רבו מארבה ואין להם מספר, וא"ת הרי הם נחלקים לד' מחנות וא"כ יוכל האדם להקיף במספרם כמשפט בביאו אל המחנה הא' לא יתכן זה שהם ג"כ רבי המספר כ"ש שאין שבט שר ומזל עליהם שהרי נקראים בשם ישראל והש"י נוצרם כבבת עינו וכ"כ הם צדיקים שאוהילה לאל אחלה פניו שתהיה אחריתו כמוהו. והנה כאשר שמע בלק דברים אלו תמה מבלעם וא"ל מה עשית לי לקב איבי לקחתיך והנה ברכת ברך וזה תימה מבלק שלא מצינו שברך בלעם את ישראל לא ברך כי אם לעצמו שאמר ותהי אחריתי כמוהו, אבל ישראל לא ברכם אלא שספר השגחת הש"י, אבל פירוש הענין שיש במה שספר מעניינם ברכה מב' פנים, תחת כי במה שיגיד הנביא או הקב' לאדם מעניינו במה שיש במזלו שיש לו הצלחה

12 וְהִנֵּה מְנָעֲךָ יְהוָה מִכָּבוֹד׃ וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל־
בָּלָק הֲלֹא גַּם אֶל־מַלְאָכֶיךָ אֲשֶׁר־שָׁלַחְתָּ אֵלַי
13 דִּבַּרְתִּי לֵאמֹר׃ אִם־יִתֶּן־לִי בָלָק מְלֹא בֵיתוֹ

12 פֿערווייגערט. בלעם אַבער אַנטוואָרטעטע דעם בלק: האַבע איך
ניכט גלייך לו דיינען באָטען, דיא דוא מיר געשיקקט האַסט, דיא וואָרֿ
13 טע געשפּראָכען:. ווען בלק מיר זיין גאַנצעס הויז פֿאָלל זילבער: אונד

מנחה חדשה.

בדבר פלוני הנה יש בו ברכה בלי ספק כי ישתדל האדם ההוא לעסוק באותו דבר ואע"פ שלא יהיה מזומן ומוכן אצלו שמעולם לא נתעסקו בו אבותיו, כי מן הידוע שאם לא נתעסק באותו דבר שלא יחזור הוא עליו כמו שביאר כל זה החכם הרא"בע בס' העולם אשר לו, והסבית היא כי יש ביד הנביא או החכם להוסיף ולגרוע בענין הגדתו זאת מבלי שיברכהו במה שיגיד ויפתור הדבר ההוא בעין יפה ויגדיל הענין ויאמר מה נורא ומה גדול הדבר הזה הראוי לבוא עליך, או בהפך שיאמר ראיתי במזלך שיעלו אותך לא ידעתי אם הוא לתלותו על עץ כי פעמים רבות אמרתי לך שיש בענין הזה ממה שיש בפתרון החלום שהולך אחר הפה, וכן תמצא לחז"ל בכמה מקומות כמ"ש האי מאן דאתיליד במאדים וכו' או מהולא או טבחא ורבים כאלה ; והנה לפיכך נתרעם בלק על בלעם כי נתרעם על מה שספר מן הראוי להם שאמר הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב מי מנה עפר יעקב וגו', והב' שספר כל עניניהם בעין יפה ומדרך ברכה, שאילו רצה לקללם היה לו לפתור כל זה בדרך פחיתות ודרך גנאי, שאם ראה אותם שהולכים בדד לפי שלא ירצה הש"י להנהיג עמם שום אומה אחרת יוכל לומר כי ינהיגם בדד לפחיתות' ולרוע מזלם שיהיו כל ימותם אוכלים כמו מפני ידך בדד ישבתי, ומ"ש ובגוים לא יתחשב יוכל לומר לפי שהם בזוים בעיני כל הגוים שלא יוכלו לאכול את העברי' לחם כי תועבה היא להם כמ"כ שיתערבו עמהם ; ומה שאמר מי מנה עפר יעקב יוכל לומר שהם שפלים ומדרם כל רגל כעפר, ולכן א"ל ברכת בדך ברכת בהגדת עתידותיהם בדך במה שהגדת ופתרת כל הענין לטובה, והנה השיבו בלעם וא"ל שאין בידו לשנות מיוה שהיה רצון הש"י שאילו היו הדברים האלה כענין שרים ומזלות ומערכאות השמים שהם פועלים בתחתונים מבלי שהם רוצים במה שהם פועלים את שכל פעולותיהם במקרה שינוי תנועותיהם, יכול החכם לשנות בפתרונם כפי רצונו, אבל דברי הש"י שבאים על ישראל בכוונה ורצון מוחלט ליוסר פעולתם ודקדקתם היאך ישנה האדם שום דבר מהם לטוב או למוטב, ולכן א"ל את אשר ישים ה' בפי ר"ל ידבר בפי פעמים ג' עד שיהיה שגור בפי אותו אשמור לדבר, ר"ל שאעשה לו שמירה שלא לנטות מרצונו ימין ושמאל,

כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוּכַל לַעֲבֹר אֶת־פִּי יְהוָה לַעֲשׂוֹת
טוֹבָה אוֹ רָעָה מִלִּבִּי אֲשֶׁר־יְדַבֵּר יְהוָה אֹתוֹ
אֲדַבֵּר׃ וְעַתָּה הִנְנִי הוֹלֵךְ לְעַמִּי לְכָה אִיעָצְךָ
14 אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמְּךָ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים׃

געלדעס געבע, זאָ קאָננטע איך דאָך דען בעפֿעהל דעס עוויגען ניכט איבערטרעטען, אום איגענען זיננע גוטעס אָדער בעזעס צו טהון, וואַס דער עוויגע רעדעט, ווירדע איך אויך רעדען.
14 יעטצט רייזע איך ווידער צו מיינעם פֿאָלקע צוריק. איך וויל דיר אַבער פֿאָרהער ראַטה ערטהיילען, וועגען דעססען, וואָס דיעזעס פֿאָלק דעם דייניגען אין

מנחה חדשה.

ואם אומר דבר ה' שיש במשמעו רע וטוב אני צריך לפרשו כדי שיובן שכוונתו לטובה, ולכן א"ל אותו אשמור לדבר ולא אמר אותו אדבר, ור"ל שאעשה לו משמרת סביב עד שיובן כוונת הש"י ולא ישאר צד פי' בהפך הכוונה; וכאשר שמע בלק שכל ענינם של ישראל הוא מושגח מאת הש"י ולא יענישם אלא א"כ חטאו לו, חזר לומר לכה נא אתי אל מקום אחר אולי תראה מאותו צד אנשים שיהי' בהם צד רשע ויהיו ראוים ליענש ותחול עליה' הקלל' ובאמצעותה יגיע לכל שאר העם הקללה ואע"פ שאין המקום ההוא ראוי כ"כ לקללם לפי שתראה קצהו וכולו לא תראה; ויראה לי שהקצה הזה הוא קצה המחנה האחרת שלא יתכן שהי' רואה תחלת המחנה וסופו ולא יראה אמצעו שכל לשון קצה שייך הוא; וכאשר נתברר לבלעם רצון הש"י שלא נשתנה ממ"ש לו המלאך וידע שלא תשלם לו כוונתו לא השתדל לבנות לו מזבחות ולא להקריב עולות כאשר בתחלה אבל עשאם בלק לבדו כמ"ש ויקחהו שדה צופים וגו' ויבן ז' מזבחות וגו' ר"ל בלק, ואמר בלעם לבלק התיצב כה על עולתך ואנכי אקרה כה בודאי, ולא אמר אולי יקרה ה' לקראתי כמ"ש בראשונה לפי שבפעם הראשונ' היתה כוונתו לקללם וראה מדברי הש"י והמלאך שאין רצונו של מקום לקללם אבל לא היה יודע שירצה הש"י שיברכם, ולכן נסתפק לו אם יקרה הש"י לקראתו, אבל עתה כאשר ראה שנקרה אליו הש"י לברכם ושכוונת הש"י היא טובה כ"כ על ישראל ידע שבזכותם יקרה הש"י לקראתו כדי שיברכם, ולכן אמר ואנכי אקרה כה בודאי, ואמר שנקרה הש"י לקראתו וישם הדברים בפיו כאשר בתחלה וא"ל שוב אל בלק וכה תדבר מבלי שתשנה כלל, ויבוא אליו והנו נצב על עולתו וכל שרי מואב אתו לצוותו, לפי שבפעם הראשונה נצב הוא וכל שריו שירת הש"י בניחוחם ולכ"א והנה נצב על עולתו הוא וכל שרי מואב שכולם היו מקוים שכר פעולתם, וכאשר ראו שרי מואב שלא נשלמה

15 וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר נְאֻם בִּלְעָם בְּנוֹ בְעֹר
16 וּנְאֻם הַגֶּבֶר שְׁתֻם הָעָיִן: נְאֻם שֹׁמֵעַ אִמְרֵי־אֵל
וְיֹדֵעַ דַּעַת עֶלְיוֹן מַחֲזֵה שַׁדַּי יֶחֱזֶה נֹפֵל וּגְלוּי
17 עֵינָיִם: אֶרְאֶנּוּ וְלֹא עַתָּה אֲשׁוּרֶנּוּ וְלֹא קָרוֹב

15 קינפטיגען לייטען טהון ווירד. ער הוב זיינע גלייכניסרעדע אן, אונד
שפראך: זא שפריכט בלעם, זאהן פעור'ס, זא שפריכט דער מאן
16 שארפזיכטיגען אויגעס. זא שפריכט דער הערער געטטליכער ווארטע,
דער דען זין דעס העכסטען וייס, דעס אללמעכטיגען ערשיינונג שויט;
17 הינגעזונקען, מיט אפפענען אויגען. איך זעהע איהן, נאך איסט
ער ניכט, ערבליקע איהן, אבער ניכט נאהע; איין שטערן אויס

מנחה חדשה.

הכוונה בפעם הראשונה ידעו שאין בו ממש כמ"ש ז"ל שעשו שרי מדין כי כולם מכשפים וקוסמים היו, ולכן התיצבו עתה על העולה ולא היו מצפים שתתקבל מידם, אבל בלק לרוב חשקו להרע לישראל הפציר עד מאד ובקש כל מה שיכול לבקש תחבולה; וכאשר בא בלעם שאל לו בלק מה דבר ה' לפי שלא היה בטוח כמו בראשונ' שתתקבל עולתו; והנה נשא משלו ואמר, קום בלק ושמע האזינה עדי בני צפור כלומר שבשביל שאתה בלק ואתה אדם רשום במעלה ובחכמה ראוי שתשמע ותבין דברי וכש"כ בהיותך בן צפור שהוא ג"כ אדם גאל ורשום; ואמר-לא איש אל ויכזב ובן אדם ויתנחם ר"ל בשביל ב' דברים יחזור האדם בדבורו, אם מפני שדבורו הראשון אמרו בתחבולה ובמרמה כדי לרמות את חבירו כי הוא לא כן ידמה ולבבו לא כן יחשוב, ואם מפני שראה בפעם הזאת הב' מה שלא ראה בראשונה וראה שהדרך אשר היה לפניו בראשונה ישר אחריתה דרכי מות, וכ"ז יהי' לו מצד היותו איש ובן אדם ר"ל מורכב מהפכים, כי מצד היותו מדמה שהוא איש ר"ל שיש לו יתרון אנושית על חבירו הוא רוצה לרמותו לעשות בו חפצו ורצונו, ומצד היותו בן אדם ר"ל פחות המעלה כמו אכן כאדם תמותון הנ' לחסרון ידיעתו לא ישער בתחלה מה שראוי לשער ומתנחם באחרונ', והוא הש"י מרוחק ומשולל מכל אלה החסרונות וא"כ ההוא אמר ולא יעשה כמו האיש המכזב שאינו עושה מה שהוא אומר לחבירו, ודבר ולא יקימנה כמו האדם המתנחם ממה שאמר בתחלה ואינו מקיימו לפי מה שראה באחרונה שיש בו מן ההפסד, ולכן במה שהתחלתי באמרו של יוצר הכל אקיים, והנה ברך לקחתי בראשונה ולא אשיבנה באחרונה, וא"ת שאע"פ שאין הש"י חוזר בדבורו הנה ישתנה דברו לפי הכנת המקבלים וא"כ מצד ישראל יהיו ראוים שישתנה בהם רצון הש"י? אמת אתה אומר, אבל אין אומה זאת כשאר אומות שמראים בעצמם צדקות ואינו כן,

דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב וְקָם שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל
וּמָחַץ פַּאֲתֵי מוֹאָב וְקַרְקַר כָּל־בְּנֵי־שֵׁת׃ וְהָיָה 18
אֱדוֹם יְרֵשָׁה וְהָיָה יְרֵשָׁה שֵׂעִיר אֹיְבָיו וְיִשְׂרָאֵל

יעקב טריטט הערפֿאָר, איין צעפטער ערהעבט זיך אויז ישראל, צערשמעט־
טערט דיא הייפטער מואבס, צערטריממערט אַללע פֿעסטען מויערן.
אדום ווירד ערבֿבערונג, שעיר זיינער פֿיינדע ערבֿבערונג, אונד ישראל 18

מנחה חדשה.

אבל ישראל ר"ל כי לא הביט און ביעקב ר"ל שהדברים המפורסמים שהם כל עסקי העולם שלכך נקראים בשם יעקב לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל בכל עבודתם את הש"י כמו ותקצר נפשו בעמל ישראל כי לכך נקראים ישראל ולכן ה' אלהיו עמו בכל פעולם ר"ל שהוא מנהיגם בכל הדברים המפורסמים ותרועת מלך מלכי המלכים בו שבשעה שהם עושים שום עבודה וקרבן לש"י הנה הש"י מריע ומצריח לקבל קרבנם ברצון, והנה האל אשר הוציאם ממצרים ועשה להם כל אשר עשה להם מהנסים לא עשאם אלא להתקשר בהם בקשר של קיימא כתועפות הראם ר"ל שהקשר אשר ביניהם הוא חזק כמו הקשר של הראם, וכבר פירשנו ענין ההקשים בפ' יתרו פסוק והייתם לי סגולה, ולכן לא יועיל בהם שום ניחוש וקסם כי לא יועיל הניחוש להרע או להיטיב אלא למי שבלחכיתם וידיעת עתידותיהם הוא ע"פ הניחוש כמ"ש ז"ל מאן דקפיד קפדין ליה, אבל ישראל אינו כן לפי שאין נחש ביעקב ולא קסם בישראל אבל הש"י הוא מגלה להם ע"י נביאיו כל מה שהוא פועל בעליונים ובתחתונים; ואמר הניחוש ביעקב והקסם בישראל לפי שהקסם הוא חכמה יותר מן הניחוש. הן עם כלביא יקום כלומר ואחר שאין כל דבריו כשאר האומות ע"פ משפטי הכוכבים אם כאשר יקום להלחם לא יקום כשאר כל אדם הכוכבים זולתם מעט מעט לא בבת אחת כאשר יקום האריה במדרי הצאן ויחטוף ומי ישיבנו, כי אם יקום להלחם לא ישוב ריקם ולא ישכב עד יאכל טרף ודם חללים ישתה כי בו ביום ישלים מלחמתו ולא ימתין למחר. וא"ל בלק מאחר שאין רצון הש"י לקללם ואיך יוכל לקללו מבלי רשות לא תברכם, ר"ל אע"פ שתראה להם שום הצלחה לא תגיד אותה ולא תגיבם בהגדתה; וא"ל בלעם שאין לו יכולת על זה אלא שעל כרחו יאמר כל מה שיהיה רצון הש"י, ואמר כל אשר ידבר ה' אותו אעשה בעל כרחי ואין בידי לשתוק, והנה עוד בלק לרוב חשקו לקלל את ישראל א"ל לכה נא אקחך אל מקום אחר אולי תראה מי שיהיה ראוי לקללה ויישר בעיני האלהים וקבותו לי משם, ויקח בלק את בלעם וגו' ואמר שלקחו שלא ברצונו כי כבר נתברר לו שרצון הש"י לברכם ולא נשאר לו שום ספק כי לא אמר כאשר בתחלה ויעלהו

19 עֹשֶׂה חָיִל׃ וְיֵרְדְּ מִיַּעֲקֹב וְהֶאֱבִיד שָׂרִיד מֵעִיר׃
20 וַיַּרְא אֶת־עֲמָלֵק וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר רֵאשִׁית
21 גּוֹיִם עֲמָלֵק וְאַחֲרִיתוֹ עֲדֵי אֹבֵד׃ וַיַּרְא אֶת־הַקֵּינִי

19 זיעגרייך זיין. אויז יעקב ווירד דער הערשער קאָממען, איין רעכער,
20 בריינגט אום וואַז ענטרוננען איזט. אַלז ער עמלק ערבליקטע, הוב ער
זיינע גלייכניסרעדע אַן, אונד שפּראַך: עמלק איזט דער פֿאָלקער ערסט;
21 טעז, זיינע נאכקונפט אַבער איזט אונטערגאַנג. אַלז ער דען קיני זאַהע,

מנחה חדשה.

במות בעל ויקחהו שדה צופים אבל אמר ויקח בלק את בלעם שראה שלקחו בדברים, ולפי שכל עצמו של בלעם לא בא אלא להרויח ממון אמר עתה ישלחני בלק ריקם מלפניו לפי שהייתי מסבב לעלות להר הזה לכן אחזור ואסביר לו פנים כדי שידע שרצוני לעשות רצונו אלא שאני שבשמים גזר עלי, ולכן אמר בנה לי בזה ז' מזבחות וגו' כמו שאמר בראשונה, והנ' לפי שרא' שבשום צד אין לו תקומה להפליס רצונו לא הלך לו לשום מקום אבל החזיר פניו כלפי ישרא' אל המדבר אשר היו בו כי ערבות מואב ישבו גם הוא מדבר כמ"ש במדבר בערב' שר"ל באיזה צד מן המדבר בערבה שהמדבר הוא כולל מקומות הרבה.

וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו, ר"ל שלא היו מעורבים קצתם עם קצת אבל כל שבט ושבט הי' בפני עצמו, ויש בזה מתיקון הסדר מה שאתה רוא', והוא ג"כ סבה גדול' להתמיד השלום ביניהם כי כל מעשיו של זה נאים בעיניו של זה, ולפי שהתקין עצמו לקבל שפע הש"י במה שלא הלך כפעם בפעם לקראת נחשים הית' עליו רוח אלהים לברכם בענין יפ' והנה עת' במה שלא זכה לא קודם לכן ולא אח"כ ולכ"א במשליו עתה על עצמו נאום שומע אמרי אל ומחזה שדי יחזה וגו' והתחיל לשבח את ישראל לומר שהם ראוים לברכ', ואמר מה טובו אוהליך יעקב וגו' שהם בסדר נכון ואינם בערבובי' אבל הם כנחלים נטיו כן אהליהם זה אחר זה על יושר כגנות עלי נהר שהם ג"כ על יושר הנהר ולא כאחר גנות שהם מעורבים מבלי סדר והוסיף עוד להגדיל הענין ואמר כאהלי' נטע ה' ר"ל שהם על סדר כמו אילנות ג"ע אשר נטעם הש"י על סדר נכון לאורך הנהר היוצא מעדן שאם לא כן לא יהי' הנהר משק' את הגן מבלי טורח בני האדם, והפל' הענין באומרו כארזים עלי מים שהם ג"כ לאורך הנהר וכל אלו הם ג"כ מעודנים ורטבים שהמים נוזלים ונוטפים מן הענפים וזרעו שהוא הפר' גם יונקותיו הם במי' רבים ר"ל רטובים ומעודנים כ"כ כאלו הם במים רבים: והתחיל עתה לדבר במשל ואמר שיהיו כ"כ חזקים וגבורים שירום ויתנשא מלכותו יותר מאגג אשר ראהו עתה ברוח אלהים אשר נחה עליו שעתידין להיות מלך עז ותקיף, והנה הזכיר אגג מבין שאר מלכים אשר נלחמו ישרא', לפי שנפל ביד המלך הראשון שהיה להם [illegible]

וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר אֵיתָן מוֹשָׁבֶךָ וְשִׂים בַּסֶּלַע
קִנֶּךָ׃ כִּי אִם־יִהְיֶה לְבָעֵר קָיִן עַד־מָה אַשּׁוּר 22
תִּשְׁבֶּךָּ׃ וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר אוֹי מִי יִחְיֶה מִשֻּׂמוֹ אֵל׃ 23

הוב ער זיינע גלייכניסרעדע אן אונד שפראך : פעסט איזט דיין זיץ, דיין
נעסט אויף פעלזען אנגעלעגט. דענגאך ווירד קין אויזגערייאט, וואהין 22
ווירד אשור דיך טרייבען ?. הוב פערנער זיינע גלייכניסרעדע אן, אונד 23
שפראך: אך! ווער קאן זיך ערהאלטען, ווען גאטט איהן'ס זוגעט;

מכתם חדשה.

שינצחו כל מלכיהם במלחמותם ויהי' להם כל התוקף הזה מהשגחת הש"י עליהם שהוציאם ממצרים והם נקשרים בו והוא בהם כתועפות ראם ולא כשאר האומות שכל הצלחתם ונצחונם הוא לפי רבויים וגבורתם ולפי מזלם לא כאלה חלק יעקב, ולכן יאכל כל הגוים שהם צריו ועצמותיהם יגרם וחציו ימחץ בהם האויבים ולא יאריך במלחמתיו אבל במהירות גדול' כמו האריה והלביא שאין מי יקימנו ממקומו, וחזר לברך את עצמו כבראשונה שאמר תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו כן אמר עתה מברכיך ברוך ר"ל שהתפלל לה"י שיבורך הוא לפי שברך את ישראל, וכאשר שמע בלק שברכם גם בפעם הזאת חרה לו עד מאד ואמר לבלעם שלא יכבדהו כלל ושיברח לו אל מקומו והנ' התנצל לו בלעם שאין בידו להרע או להטיב שלא לרצון הש"י, אבל מה שיש בידו לעשות הוא שאיעצך עצה טובה והגדה במה שאגלה לך סוד הענין הזה לדעת מה יעשה ישראל לעמך באחרית הימים, והנ' היה בזה עצה טובה להציל לו מרעתו מכ' פנים, הא' כי מי שידע שעתיד הוא ליפול ביד אחר הנ' באמת כל ימיו יהי' נשמר מלהתעסק עמו ונשמר מליפול בידו שנית שהרי גילה לו שמה שיעשו לעמו הוא באחרית הימים וא"כ אין לו לידאג על הדבר כי שלום ואמת יהי' באמת בימיו והנ' בזה יוכל לקחת עצה מה לעשות עתה כי מאחר שלא יפלו עתה בידו יוכל להשלים עמהם מבלי שיירא שיקשרו עליו, או יוכל ג"כ להתגרות בהם אם ירצה מאחר שלבו בטוח שלא יפול בידם, וכשמוע בלק ושרי מדין הדבר הזה התיעצו והתחכמו להראות עצמם שלימים אתם כדי להכשילם בבנותיהם ובפעור אלהיהם אולי יחרה אף הש"י בהם וישמידם מעל פני האדמ', והספקו להם מזון וסחורה והיו תגריהם ובניה' ובנותיהם באים למחנ' ישרא' ומוכרין להם עד שנכשל מה שנכשל', ולכ"א משה הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם למסור מעל בה' על דבר פעור ר"ל שכוונתם היתה למסור מעל בה', ומ"ש בדבר בלעם ר"ל שלקחו העצ' הזאת שגילה להם שלא יפלו עתה בידו, והנה דבריו היו עם בלק ושמעו שרי מדין שהי' דבריו ג"כ עמהם ולזה לא פחדו מלהכעיס את ישראל כי היו בטוחים בזה שהבינו מדברי בלעם שלא יתגרו נם ישראל, ויתכן שהעצה הרעה היא שהשיאה להם בלעם כמ"ש ז"ל אבל מדרך

24 וְצִים֙ מִיַּ֣ד כִּתִּ֔ים וְעִנּ֥וּ אַשּׁ֖וּר וְעִנּוּ־עֵ֑בֶר וְגַם־ה֖וּא
25 עֲדֵ֥י אֹבֵֽד׃ וַיָּ֣קָם בִּלְעָ֔ם וַיֵּ֖לֶךְ וַיָּ֣שָׁב לִמְקֹמ֑וֹ וְגַם־
בָּלָ֖ק הָלַ֥ךְ לְדַרְכּֽוֹ׃ פ

24 דאַמַלט!. קריעגסשיפֿפֿע פֿאָן דער קיסטע כתים, פּלאַגען אשור, פּלאַגען
25 עבר, געהען ענדליך זעלבסט צוגרונדע. היערויף מאַכטע זיך בלעם
אויף, אונד קעהרטע אַן זיינן אָרט צוריק, אונד בלק נאָך אויך זיינען וועג.

מנחה חדשה.

הכתובים לא נוכל לדעת זה, ועוד קשה היאך נתן עצה למדין על הדבר הלא לא היו הנופלים באחרית הימים כי אם מואב, וא"ת שהעצה היתה למואב, ומדין הכניסו עצמן בתגר זה, הי' לו לבלעם להזהירם כדי שלא יפלו בידם, ועכ"פ אין להרהר אחר קבלתם, אלא שאין אנו מבקשים אלא מן המובן מן הכתובים. ואמר אראנו ולא עתה וגו' דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל ר"ל שהדבר הזה יהי' להם מפאת מערכת הכוכבים ומהשגחת הש"י עליהם ולכך הזכיר יעקב וישראל כי הזכירו יעקב יורה על שבהיותם יעקב לבד ר"ל אומ' כשאר אומות יהי' להם ההנהג' ההיא ולכך קראן בשם כוכב, וישראל יורה על השגחת הש"י עליהם ליושר מפעלם, ולפי שיהי' להם ההנהג' העצומ' בזאת מב'. נדדים הללו לא ימלט מידם עד א', ופי' הענין שאילו הי' זה להם מהשגחת הש"י לצדקתם לבד ולא יורה על זה שום שר ומזל הנ' בזאת ימלט מידם מי שיהי' צדיק כי לא השגיח הש"י על אלו אלא לצדקתם וכש"כ שישגיח על שאר צדיקים להצלים מידם, ואילו היה להם זה מפאת המערכת לבד מבלי שישגיח בהם הש"י הנ' ימלטו רבים מידם כי הוראות המערכות אינן מחייבות שיהי' הדבר על כל פנים אבל הם מסייעים כפי השתדלות האדם וא"כ מי שישתדל במה שראוי לינצל מידם הנ' ינצל בלי ספק או ע"ד חכמה שהצדוס ראה רעה ונסתר, וא"כ בהיות להם ההנהג' הזאת מב' הסבות הוא בהכרח שלא ימלט מידם עד א' לפי שהמשתדל ובעל החכמ' שינצל מן המערכה לא ינצל מהשגחת הש"י כי אין עצה ואין חכמה לנגד ה', והחסיד הנמלט בגזר כפיו לא ינצל מצד המערכה כי פעמים רבות יפול צדיק ביד רשע וכש"כ שיפול ביד צדיק ממנו, ולכ"א שימחץ פאתי מואב ר"ל היושבים בפאת הארץ ונתבאר במעוטם, וקרקר כל בני שת ר"ל כל יושבי תבל כי משת הושת העולם, והכוונה שלא ימלטו מידם לא הרבים לרבוייו ולא הרחוקים לרחקם ולא הנתבאים למיעוטן, והנה התנבא על אדום ועל עמלק כפי שהי' רואה אותם מאותו המקום אשר היה שם, וקרא לעמלק ראשית גוים לפי שהוא הי' בי"ים הקם לראש ולקצין לכל יושבי הארצות כמ"ש בפ' ויבוא עמלק, ואמר שלא יתגאה על הגוים כי אחריתו עדי עובד; ואמר אל הקיני באמת שאיתן יחזק

וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים וַיָּחֶל הָעָם לִזְנוֹת אֶל־ כה
בְּנוֹת מוֹאָב: וַתִּקְרֶאןָ לָעָם לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן ב
וַיֹּאכַל הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ לֵאלֹהֵיהֶן: וַיִּצָּמֶד ג
יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעוֹר וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל:
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח אֶת־כָּל־רָאשֵׁי הָעָם ד

אונ׳ ישראל צו שטים לַאג, פֿינג דאַס פֿאָלק אַן מיט דען טאָכטערן מואבֿ׳ס 1
הורעריי צו טרייבען. דיזע לודען דאַס פֿאָלק איין, צו דען אָפּפֿער־ 2
מַהלצען איהרער געטטער; דיא לייטע אַסען, אונד פֿערעהרטען איה־
רע געטטער. ישראל היעג אַלזאָ דעם בעל פעור אַן, וואָריבער 3
דער צאָרן דעס עוויגען ענטבראַננטע. דער עוויגע שפּראַך צו משה; 4
ניםם אַללע הייפֿטער דער נאַציאָן צוזאַממען, אונד לאַס דיזע אַן העלזען

מנחה חדשה.

עתה יובן לפי שהתחברת עם עמלק ראש גוים כי בתוכם היה כמו שאמר שאול רדו מתוך עמלקי פן אוסיפך עמו ויסר קיני מתוך עמלק, אבל אסיך על ה׳ שלעתיד תשים בסלע קנך שהוא מקום יותר חזק והוא שיתחבר לישראל אשר לא יאבדו באבדן עמלק כמ״ש ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה וישב את העם, וא״ל שלא יחוש להגלותו בתוך בני ישראל לאשור כי יש לגלותם קץ וזמן כי הוא טוב לו מאבד מולדתו בתוך עמלק, ואמר למושב קן לפי שנגזר מקין ולשון נח הוא, והתנבא ג״כ על שעתידים אשור וכל בני עבר ליפול ביד הרומיים וכ״ו ביאר הרמ״בן באר היטב, והלך לו אל ארצו, והנה מואב ומדין השתדלו בכל יכלתם להחטיא את ישראל והשלימו עמהם ונעשו גדוליהם ובנותיהם תגרים ובאו למחנה ישראל והכשילו בחורי ישראל בהתנבלותם כמ״ש ז״ל עד שהיו בהתחלה משתחוים לפעור כדי למלאות תאותם יצר הזנה ולא שנקבעה אהבת פעור בלבם חלילה, ולכן אמר ויצמד ישראל לבעל פעור ולא אמר וידבק ישראל לבעל פעור כמ״ש ואתם הדבקים בה׳ אלהיכם וגו׳ לפי שהדבוק יאמר על הדבר אשר יתחבר לזולתו ולא יתפרד ממנו בתכלית האפשר, והנה ישראל היו דבקים לה׳ כדרך הסגולה במסוגל שלא ימצא המסוגל בזולת הסגולה ולא תמצא הסגולה מבלי המסוגל, ולכן אמר שמואל כי לא יטוש ה׳ את עמו בעבור שמו הגדול, וכבר פירשנוהו במקומות אחרים, אבל ענין הצמידה יאמר על ב׳ דברים שיתקרבו זה אל זה ויתחברו היום ויתפרדו למחר, ולכן נקראו הבקר החורשות צמד בקר, והפרדים המנהיגי׳ העגלה ג״כ צמד פרדים אמנם לפי שמתחברים עתה לעשות מלאכתן בהשלים מלאכתן יתפרדו איש מעל אחיו, ולכן יקראו הצמידים אשר על פ

וְהוֹקַע אוֹתָם לַיהוָה נֶגֶד הַשָּׁמֶשׁ וְיָשֹׁב חֲרוֹן אַף־
5 יְהוָה מִיִּשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־שֹׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל
הִרְגוּ אִישׁ אֲנָשָׁיו הַנִּצְמָדִים לְבַעַל פְּעוֹר׃
6 וְהִנֵּה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא וַיַּקְרֵב אֶל־אֶחָיו
אֶת־הַמִּדְיָנִית לְעֵינֵי מֹשֶׁה וּלְעֵינֵי כָּל־עֲדַת בְּנֵי־

טאַגע, דעם עוויגען צו עהרען אויפהענקען, זאָ ווירד זיך זיין צאָרן פאָן
5 ישראל אַבווענדען. משה שפראַך צו דען ריכטערן דער נאַציאָן: יעדער
6 ערווירגע זיינע לייטע, דיא זיך אַן בעל פעור געהאַנגט האַבען. אינ־
דעם קאַם איין מאַן אויז דען קינדערן ישראל'ס, אונד פיהרטע איינע
מידיאַניטין צו זיינען ברידערן, פאָר דען אויגען משה'ס אונד דער גאַנ־

מנחה חדשה.

ראשה בזה השם שהיום הם מחוברים לידה ומחר יהיו עליה למשא ותפירם, הכלל העולה שיאמר זה השם על הרכבת שכנות ולא על הדביק, ולכ"א ויצמד ישראל לבעל פעור שהיו נצמדים לו ומשתחוים לו עד מלאת תאותם ואח"כ יתגלו בהם ; והנה חרה אף הש"י בישראל והחל הנגף בהם כי כל מקום שנאמר בו חרון אף עושה רושם וכן אמר בסוף ויהיו המתים, ובהתפלל משה בעדם א"ל הש"י שיקח עמו את כל ראשי העם ושופטיו וידונו את מי שהוא חייב מיתה בסנהדרין ויתלוהו נגד השמש ובזה ישוב מישראל החרון, ואמר משה לשופטי ישראל שישבו וידונו א"ש את אנשיו וגו', והנה עודם מדברים עמו בטרם שדנו לאחד מהם והוא השמעוני בא בפרהסיא ובזרוע הקריב את אחיו לאהל המדינית מזויינים כדי שישמרוהו מן הדיינין עד עשותו עולתו ואשמתו, והנה משה והזקני' היו בוכים פתח אהל מועד בראותם המעשה הרע ההוא בפרסום גדול אשר כזה לספות עוד על חרון אף ה' על ישראל, והנה פינחס קנא לאהי' וראה שהשמעוני הזה שלא היה יכולת ביד השופטים להרוג אותו כי בידוע שיפלו עליו חללים הרבה מישראל ואולי יאבדו כל ישראל במלחמה ההיא וכש"כ בהיותם בתוך מדין כי יהיו לחטאים לעזרה, וראה מצד אחר כי החל הנגף בעם ובלי ספק יוסיף במעשה הרע הזה לחרות אפו בהם עד כלה ולכן קם מתוך העדה אשר היה פתח אהל מועד כי מגדולי ישראל היה ובטח בשם ה' ונשען באלהיו ושם נפשו בכפו ולקח רומח בידו ונכנס אחריו אל הקובה וידקור את שניהם, וחזר לפרט ואמר את איש ישראל לומר שהכניס הרומח במקום אשר יבדל בו האיש מן האשה והוא הזכרות ואל האשה אל קבתה, וזה לראי' שהרגם בהיותם נצמדים שלא יתכן להרגם ביחד באותו מקום אם לא שהיו דבקים

יִשְׂרָאֵל וְהֵמָּה בֹכִים פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: *וַיַּרְא
7 פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וַיָּקָם מִתּוֹךְ
8 הָעֵדָה וַיִּקַּח רֹמַח בְּיָדוֹ: וַיָּבֹא אַחַר אִישׁ־יִשְׂרָאֵל
אֶל־הַקֻּבָּה וַיִּדְקֹר אֶת־שְׁנֵיהֶם אֵת אִישׁ יִשְׂרָאֵל
וְאֶת־הָאִשָּׁה אֶל־קֳבָתָהּ וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה מֵעַל
9 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים בַּמַּגֵּפָה אַרְבָּעָה
וְעֶשְׂרִים אָלֶף: פ
10 11 ע"ד וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר

זיינע געמיינע דער קינדער ישראל'ס, דיא אן דעם איינגאנגע דעס
שטיפטצעלטעס וויינטען. פנחס, זאהן אלעזר'ס, זאהן דעס פריעס
7 טערס אהרן, זאהע דיזעס, שטאנד אויף אויס דער געמיינע, נאהם
איינען שפיעס. גינג דעם מאנע אויס ישראל נאך אין דאס שלאפצים
8 מער, אונד דורכשטאך זיא ביידע, זאוואהל דען מאן אויס ישראל, אלס
דיא פרויא, דורך איהרען בויך; היערדורך ווארד דיא זייכע אבגע
9 וועדעט פאן דען קינדערן ישראל'ס. דיא אן דיעזער זייכע שטארבען,
ווארען אן דער צאהל פיער אונד צוואנציג טויזענד.
10 11 דער עוויגע רעדעטע מיט משה, אונד שפראך: פנחס, זאהן אלעזר,

מנחה חדשה.

זה בזה ולא יהיה עוד פתחון פה לאנשיו לומר בחנם הרגו, ולא ימלט כל זה העכין לומר שנעשה מבלי כח, והנה חז"ל הגדילו הענין ואמרו שנעשו לו עשרה נסים; ובדבר הזה השיב הש"י חרון אפו מעל בני ישראל, ולא הוברר לנו מן הכתובים אם עשו הזקנים שום דין בשאר החוטאים, אבל קבלת רז"ל שהרגו כ"א מהם שני אנשים שנאמר הרגו איש אנשיו, אבל מיהו שאמר הכתוב שהיו היותים במגפה בזמן המועט ההוא כ"ד אלף נראה שלא הספיקו לדון לשום אדם עד שנתקנא והשיב הש"י אפו מהם, ולא נוכל לומר שהמומתים היו בכלל הכ"ד אלף כי לכך נאמר המתים במגפה ולא בזולתה, וג"כ לא נוכל לומר שהיו היותים במגפה כ"ד אלף מלבד המתים ע"פ ב"ד שא"כ היה לו למנותם כמו שמנה המומתים על דבר העגל, וכבר אמרתי פעמים רבות שלא אמרנו כל זה כי אם לבקשתנו המבואר מן הכתובים אע"פ שאין להרהר אחר קבלתם ז"ל.

פינחס בן אלעזר וגו' אמר הש"י למשה פינחס בן אלעזר וגו' השיב את חמתי

בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הֵשִׁיב אֶת־חֲמָתִי מֵעַל בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל בְּקַנְאוֹ אֶת־קִנְאָתִי בְּתוֹכָם וְלֹא־כִלִּיתִי
12 אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי׃ לָכֵן אֱמֹר הִנְנִי נֹתֵן לוֹ
13 אֶת־בְּרִיתִי שָׁלוֹם׃ וְהָיְתָה לּוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו (וי"ו קטיעא)
בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קִנֵּא לֵאלֹהָיו
14 וַיְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל
הַמֻּכֶּה אֲשֶׁר הֻכָּה אֶת־הַמִּדְיָנִית זִמְרִי בֶּן־
15 סָלוּא נְשִׂיא בֵית־אָב לַשִּׁמְעֹנִי׃ וְשֵׁם הָאִשָּׁה

זָהן דעז פריעסטערז אהרן, האט דורך זיינען אייפער פיר מיך, מיינן
צארן פאן דען קינדערן ישראל'ס אבגעוואנדט, אונד איזט אורזאך, דאס
איך דיא קינדער ישראל'ס אין מיינעם אייפער ניכט אויפגעריבן האבע.
12 דארום פערקינדיגע איהנען: איך געבע איהם היערמיט מיינען בונד דער
13 גליקזעליגקייט. ער אונד זיינע נאכקאממען זאללען דען בונד דעז
עוויגען פריעסטערטהומז צום לאהנע האבען, וויל ער פיר זיינען גאטט
14 אייפער בעוויזען, אונד דיא קינדער ישראל'ס פערזאהנט האט. דער
מאן פאן ישראל, דער מיט דער מידיאניטין אומקאם, היעס זמרי, זאהן
15 סלוא'ס, איין פאמיליענפירסט אויז דעם שטאממע שמעון. אונד

מנחה חדשה.

מעל ב"י, כלומר שלא תחשוב כי אתה ושופטי ישראל השיבותם חרון אפי במה שעשיתם מן המשפט להרוג כל אחד מכם שנים כמ"ש רז"ל כי פינחס הוא אשר השיב את חמתי לפי שאתם לא עשיתם כלום עד אשר צויתי אתכם ופינחס נתעורר מעצמו, ולא תאמר גדול המצוה ועושה וכו' כי כבר הי' מצווה ועומד כמ"ש ז"ל וירא פינחס מה ראה? ראה מעש' ונזכר הלכ' שהבועל ארמית קנאין פוגעין בו, ועוד שאתם הרגתם את אנשי חמישיכם ולא הייתם יראים מאיש אדם והוא הכנים עצמו בסכנה עצומה, ואם כפי הפשט שלא הספיקו לעשות דין ומשפט יהי' הרצון יותר כנל' כי הוא עש' מעש' ואתם לא עש' בידכ' ומגלגלין זכות ע"י זכאין, וא"ת הרי אמר הש"י שישוב חרון אפו במה שיתלו אותם ר"ל כל הנצמדים נגד השמש וא"כ מה הועיל פינחס הרי כבר השיבו אפו שכן אמר והוקע אותם נגד השמש וישוב חרון אף ה' מישראל ואם לא עשו דין ג"כ מה הועיל בהרוג מועט א' שהרי לא אמר להשיב אפו אלא בהרוג הקטלים כולם ויתלום נגד השמש? לכ"א בקנאו את קנאתי בתוכם כלומר שלא השיב חרון

הַמֻּכָּה הַמִּדְיָנִית כָּזְבִּי בַת־צוּר רֹאשׁ אֻמּוֹת בֵּית־
אָב בְּמִדְיָן הוּא׃ פ
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ צָרוֹר אֶת־הַמִּדְיָנִים 16 17
וְהִכִּיתֶם אוֹתָם׃ כִּי־צֹרְרִים הֵם לָכֶם בְּנִכְלֵיהֶם 18
אֲשֶׁר־נִכְּלוּ לָכֶם עַל־דְּבַר פְּעוֹר וְעַל־דְּבַר כָּזְבִּי
בַת־נְשִׂיא מִדְיָן אֲחֹתָם הַמֻּכָּה בְיוֹם־הַמַּגֵּפָה עַל־ כו
דְּבַר פְּעוֹר׃ וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה פ 1
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן
לֵאמֹר׃ שְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ ׀ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל 2
מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה לְבֵית אֲבֹתָם כָּל־יֹצֵא
צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל׃ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן 3

דיא מידיאַניטישע פֿרויא, דיא אומקאַם, היעס כזבי, טאָכטער צור'ס,
דער אויך איין פֿאַמיליענהויפט אונטער דען פֿאָלקערשאַפֿטען צו מדין
וואַר. דער עוויגע רעדעטע היערויף מיט משה, אונד שפראַך:. 16
איבעט פֿיינדזעליגקייטען געגען דיא מדינים אויס, אונד שלאַגט זיא,. 17
דען זיא האַבען פֿיינדזעליג געגען אייך געהאַנדעלט, אינדעם זיא אייך 18
מיט הינטערליסט נאַכגעשטעללט האַבען, דורך דען אַבגאָטט פעור,
אונד דורך איהרע שוועסטער כזבי, דיא טאָכטער דעס מידיאַניטישען
פֿירסטען, דיא אַם טאַגע דער זייכע וועגען פעור'ס אומגעקאָממען
איזט. עס וואַר נאַך דער זייכע, 1
אַלס דער עוויגע צו משה אונד אלעזר, זאָהן דעס פריעסטערס אהרן
שפראַך, וויא פֿאָלגט:. נעהמט דיא אַנצאַהל דער גאַנצען געמיינע 2
דער קינדער ישראל'ס אויף, פֿאָן צוואַנציג יאַהרען אַן אונד דאַריבער,
נאַך איהרען פֿאַמיליען, זאָפֿיעל איהרער דיענסטע טהון קאָננען אין
ישראל. משה אונד דער פריעסטער אלעזר רעדעטען מיט איהנען דיעזער; 3

מנחה חדשה.

לפי במה שהרג לשמעוני ההוא אף במה שנתלבש בקנאתי ונתקנא לחילול שמי והכניס עצמו בסכנה ההיא ולבש בגדי נקם ועשה יותר ממה שהי' בידו לעשות וכבר ידעת כי עיקר כל המצות היא השמח' אשר ישמח האדם במעשיו הטובים

4 אֹתָם בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ לֵאמֹר׃ מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמָעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיֹּצְאִים מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃*
5 רְאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל בְּנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ מִשְׁפַּחַת
6 הַחֲנֹכִי לְפַלּוּא מִשְׁפַּחַת הַפַּלֻּאִי׃ לְחֶצְרֹן מִשְׁפַּחַת
7 הַחֶצְרוֹנִי לְכַרְמִי מִשְׁפַּחַת הַכַּרְמִי׃ אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת
הָרֻאוּבֵנִי וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעִים
8 אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים׃ וּבְנֵי פַלּוּא אֱלִיאָב׃
9 וּבְנֵי אֱלִיאָב נְמוּאֵל וְדָתָן וַאֲבִירָם הוּא־דָתָן
וַאֲבִירָם קְרוּאֵי הָעֵדָה אֲשֶׁר הִצּוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־
10 אַהֲרֹן בַּעֲדַת־קֹרַח בְּהַצֹּתָם עַל־יְהוָה׃ וַתִּפְתַּח

האַב אין דען געפילדען מואב'ס אַם ירדן געגען ירחו, אונד שפראַכען:.
4 פֿאָן צוואַנציג יאַהרען אַן אונד דאַריבער, זאָז אַלזע: געצעהלט ווערדן,
וויא דער עוויגע האַט געבאָטען דעם משה אונד דען קינדערן ישראל'ס
5 בעפֿאָהלען האַטטע, דיא אויז מצרים געצאָגען וואַרען. ראובן, דער
ערסטגעבאָרנע ישראל'ס; דיא קינדער ראובן וואַרען: חנוך אונד דאַז
6 חנוכיטע געשלעכט; פֿאָן פלוא, דאַז פלואיטע געשלעכט. פֿאָן חצרון,
7 דאַז חצרוניטע געשלעכט, פֿאָן כרמי, דאַז כרמיטע געשלעכט. דיזעז
זינד דיא געשלעכטער דעז ראובניטן שטאַממעז, אונד דיא געמוסטער-
טען דערזעלבען וואַרען אַן דער צאַהל דרייא אונד פֿיערציג טויזענד
8 זיעבען הונדערט אונד דרייסיג. דיא זעהנע פלוא'ס וואַרען אליאב.
9 דיא זעהנע אליאב'ס, נמואל, דתן אונד אבירם; דיעזע, דתן אונד אבירם,
וואַרען דיא פֿערנאָהמסטען דער געמיינע, דיא זיך ווידער משה אונד
אהרן אויפלעהנטען, פֿאָן דעם אַנהאַנגע דעז קרח, דאַ זיא זיך ווידער
10 דען עוויגן אויפלעהנטען. דאַ דען דיא ערדע זיך אויפטהאַט, אונד זיא

מנחה חדשה.

והקנין הנאמר בנפש, ולא עשה פינחס המעש' ההוא עד אשר בחר מות מחיים
ולא יראה חילול הש"י בפרסום אשר כזה; ואמר בהוכם להגיד עוד גודל שבחו
שלא הי' בכל העדה הקדושה ההיא אשר היו פתח אהל מועד אדם שנתעורר

הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת־קֹרַח בְּמוֹת
הָעֵדָה בַּאֲכֹל הָאֵשׁ אֵת חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם אִישׁ
וַיִּהְיוּ לְנֵס: וּבְנֵי־קֹרַח לֹא־מֵתוּ: ס בְּנֵי 11
שִׁמְעוֹן לְמִשְׁפְּחֹתָם לִנְמוּאֵל מִשְׁפַּחַת הַנְּמוּאֵלִי 12
לְיָמִין מִשְׁפַּחַת הַיָּמִינִי לְיָכִין מִשְׁפַּחַת הַיָּכִינִי:
לְזֶרַח מִשְׁפַּחַת הַזַּרְחִי לְשָׁאוּל מִשְׁפַּחַת הַשָּׁאוּלִי: 13
אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הַשִּׁמְעֹנִי שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֶלֶף 14
וּמָאתָיִם: ס בְּנֵי גָד לְמִשְׁפְּחֹתָם 15
לִצְפוֹן מִשְׁפַּחַת הַצְּפוֹנִי לְחַגִּי מִשְׁפַּחַת הַחַגִּי
לְשׁוּנִי מִשְׁפַּחַת הַשּׁוּנִי: לְאָזְנִי מִשְׁפַּחַת הָאָזְנִי 16
לְעֵרִי מִשְׁפַּחַת הָעֵרִי: לַאֲרוֹד מִשְׁפַּחַת הָאֲרוֹדִי 17

נעבסט קרח פֿערטוֹהנג, דאַ אויך דער איבריגע אַנהאַנג אומקאַמן,
אינדעם דאַז פייער דיא צוויא הונדערט אונד פֿונפֿציג מאַן פֿערצעהר
טע, דיא דאַדורך צום שטראַפֿעקזעמפעל ווארדען. דיא זֶהנע דעז 11
קרח אַבער זינד ניכט אומגעקאָמען. דיא זֶהנע שמעון'ס נאַך איהרן 12
געשלעכטערן; פֿאָן נמואל, דאַז נמואליטע געשלעכט, פֿאָן ימין דאַז ימי
ניטע געשלעכט, פֿאָן יכין, דאַז יכיניטע געשלעכט. פֿאָן זרח, דאַז 13
זרחיטע געשלעכט, פֿאָן שאול, דאַז שאוליטע געשלעכט. דיעזעז זינד 14
דיא געשלעכטער דעז שמעוניטען שטאַממעז, צוזאַממען צוויא אונד
צוואַנציג טויזענד אונד צוויא הונדערט. דיא זֶהנע גד'ס נאַך איהרען 15
געשלעכטערן: פֿאָן צפון, דאַז צפוניטע געשלעכט, פֿאָן חגי, דאַז חגי
טע געשלעכט; פֿאָן שוני, דאַז שוניטע געשלעכט. פֿאָן אזני דאַז אזני 16
טע געשלעכט; פֿאָן ערי, דאַז עריטע געשלעכט. פֿאָן ארוד, דאַז 17

מנחה חדשה.

לזה זולתו, ולכ"א ויקם מתוך העד' ר"ל שהוא לבא הי' בתוך העד' אשר נתקבצו בקללת הש"י לעשות זאת, ואמר ולא כליתי את ב"י בקנאתי להורות על הפלגת גודל פעולתו שאילו לא עשה זה פינחס הי' מכלה אותם בחרון אפו, לכן נשכר זאת אמור לו ולאחר העולם הנני נותן את בריתי שלום והיא ברית הכהונ' ולא יצטרכו עוד בניו ובני בניו להיות' כהני' ע"פ נביא ולא לשמן

18 לְאַרְאֵלִ֔י מִשְׁפַּ֖חַת הָאַרְאֵלִֽי׃ אֵ֛לֶּה מִשְׁפְּחֹ֥ת
בְּנֵי־גָ֖ד לִפְקֻדֵיהֶ֑ם אַרְבָּעִ֥ים אֶ֖לֶף וַחֲמֵ֥שׁ
19 מֵאֽוֹת׃ ס בְּנֵ֥י יְהוּדָ֖ה עֵ֣ר וְאוֹנָ֑ן וַיָּ֥מָת עֵ֛ר
20 וְאוֹנָ֖ן בְּאֶ֥רֶץ כְּנָֽעַן׃ וַיִּהְי֣וּ בְנֵֽי־יְהוּדָה֮ לְמִשְׁפְּחֹתָם֒
לְשֵׁלָ֗ה מִשְׁפַּ֙חַת֙ הַשֵּׁ֣לָנִ֔י לְפֶ֕רֶץ מִשְׁפַּ֖חַת הַפַּרְצִ֑י
21 לְזֶ֕רַח מִשְׁפַּ֖חַת הַזַּרְחִֽי׃ וַיִּהְי֣וּ בְנֵי־פֶ֔רֶץ לְחֶצְרֹ֕ן
מִשְׁפַּ֖חַת הַֽחֶצְרֹנִ֑י לְחָמ֕וּל מִשְׁפַּ֖חַת הֶחָמוּלִֽי׃
22 אֵ֛לֶּה מִשְׁפְּחֹ֥ת יְהוּדָ֖ה לִפְקֻדֵיהֶ֑ם שִׁשָּׁ֧ה וְשִׁבְעִ֛ים
23 אֶ֖לֶף וַחֲמֵ֥שׁ מֵאֽוֹת׃ ס בְּנֵ֤י יִשָּׂשכָר֙
לְמִשְׁפְּחֹתָ֔ם תּוֹלָ֕ע מִשְׁפַּ֖חַת הַתּוֹלָעִ֑י לְפֻוָ֕ה
24 מִשְׁפַּ֖חַת הַפּוּנִֽי׃ לְיָשׁ֕וּב מִשְׁפַּ֖חַת הַיָּשֻׁבִ֑י לְשִׁמְרֹ֕ן

18 ארודיטע געשלעכט; פאן אראלי, דאס אראליטע געשלעכט. דיזע גע־
שלעכטער דער קינדער גד'ס ענטהיעלטען אן געמוסטערטען פירציג
19 טויזענד אונד פינף הונדערט. דיא זעהנע יהודה'ס, ער אונד אונן,
20 אללײן ער אונד אונן שטארבען אים לאנדע כנען. אונד נון וואַרען נאך
דיא זעהנע יהודה'ס נאך איהרען געשלעכטערן: פאן שלה, דאס שלניטע
געשלעכט; פאן פרץ, דאס פרציטע געשלעכט; פאן זרח, דאס זרחיטע
21 געשלעכט. דיא זעהנע דעס פרץ וואַרען: פאן חצרון, דאס חצרוניטע
22 געשלעכט; פאן חמול, דאס חמוליטע געשלעכט. דיזעס געשלעכטער
יהודה'ס ענטהיעלטען אן געמוסטערטען זעכס אונד זיעבענציג טויזענד
23 פינף הונדערט. דיא זעהנע יששכר'ס נאך איהרען געשלעכטערן:
תולע נעבסט דעם תולעיטען געשלעכטע; פאן פוה, דאס פוניטע גע־
24 שלעכט. פאן ישוב, דאס ישוביטע געשלעכט; פאן שמרון, דאס שמרוניטע

מנחה חדשה.

המשחה כמו שהוצרך לעזר אביו שנתכהן ע"פ ה' בדבר משה והלבישו בגדי
אהרן ומשחו וקדשו כמו שעשה לאהרן, ועכ"ד הוה הי' ראוי לכהן כל כהן אשר
ימלא את ידו לכהן תחת אביו והי' זה להם כדי שיראו מלפניו וידעו שאם לא
יהיו ראוים למעלה זו שלא יעלו אליה, ואע"פ שכבר ניתנו הכהונה לאהרן
ולזרעו, מן הידוע שכל מה שהש"י מבטיח לצדיקים הוא על תנאי אם ישמרו בניו

משפחת השמרני: 25 אלה משפחת יששכר
לפקדיהם ארבעה וששים אלף ושלש
מאות: ס 26 בני זבולן
למשפחתם לסרד משפחת הסרדי לאלון
משפחת האלני ליחלאל משפחת היחלאלי:
27 אלה משפחת הזבולני לפקדיהם ששים אלף
וחמש מאות: ס 28 בני יוסף
למשפחתם מנשה ואפרים: 29 בני מנשה למכיר
משפחת המכירי ומכיר הוליד את־גלעד
לגלעד משפחת הגלעדי: 30 אלה בני גלעד איעזר

גיטיילט. דיזע גיטיילטער דעז יששכר ענטהיעלטען אן גצאהל: טערטן פיער אונד זעכציג טויזענד אונד דרייא הונדערט. דיא זעהנע דעז זבולן נאך איהרען געטיילטערן: פאן סרד דאז סרדטע גיטיילט; פאן אלון דאז אלונטע גיטיילט; פאן יחלאל, דאז יחלאלטע גיטיילט. דיזע גיטיילטער דעז זבולניטן שטאממעז ענטהיעלטען אן גצאהל: זעכציג טויזענד אונד פינף הונדערט. דיא זעהנע יוסף'ס נאך איהרען געטיילטערן, מנשה אונד אפרים. דיא זעהנע מנשה'ס: פאן מכיר דאז מכירטע גיטיילט; מכיר צייגטע גלעד; פאן גלעד קאם דאז גלעדטע גיטיילט. דיא זעהנע גלעד, איעזר איז דער איעזרטען

מנחה חדשה.

תורתו ושלא יגרום החטא כמ"ש יעקב אחר כל מה שהבטיחו הש"י בלילה ההוא אם יהי' אלהים עמדי, ובשובו אמר קטנתי מכל החסדים הנזכרים כו', אבל אחר שניתנה ברית הכהונ' לפינחס הנה כל כהן הי' ראוי לכהונ' ואם לא יהי' תוך הש"י יעשה בו דין ומשפט, ועד"ז הנה ניתנה המלוכה לדוד ולזרעו, ולכ"א הנני נותן לו את בריתי שלום ר"ל שתהי' לו ברית הכהונ' בשלום מבלי שיחלו פי כניא אם הוא ראוי אם לאו ויתקוטטו על הדבר, ולא לו לבדו ניתנה הברית הזאת אבל והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם תחת אשר קנא לאלהיו ויכפר על בני ישראל מדה כנגד מד' כי הוא עשה צדקת ה' עם אלהים ועם ישרא' כי נתקנא לכבודי וכפר על בני ישראל שלא עשיתי בהם חרון אפי, ולכן מפני

מִשְׁפַּחַת הָאִיעֶזְרִי לְחֵלֶק מִשְׁפַּחַת הַחֶלְקִי׃
31 וְאַשְׂרִיאֵל מִשְׁפַּחַת הָאַשְׂרְאֵלִי וְשֶׁכֶם מִשְׁפַּחַת
32 הַשִּׁכְמִי׃ וּשְׁמִידָע מִשְׁפַּחַת הַשְּׁמִידָעִי וְחֵפֶר
33 מִשְׁפַּחַת הַחֶפְרִי׃ וּצְלָפְחָד בֶּן־חֵפֶר לֹא־הָיוּ
לוֹ בָּנִים כִּי אִם־בָּנוֹת וְשֵׁם בְּנוֹת צְלָפְחָד מַחְלָה
34 וְנֹעָה חָגְלָה מִלְכָּה וְתִרְצָה׃ אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת
מְנַשֶּׁה וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וּשְׁבַע
35 מֵאוֹת׃ ס אֵלֶּה בְנֵי־
אֶפְרַיִם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְשׁוּתֶלַח מִשְׁפַּחַת הַשֻּׁתַלְחִי
לְבֶכֶר מִשְׁפַּחַת הַבַּכְרִי לְתַחַן מִשְׁפַּחַת הַתַּחֲנִי׃

31 געשלעכט, פאן חלק דאז חלקיטע געשלעכט. פאן אשריאל דאז אשריא־
32 לִיטע געשלעכט, פאן שכם דאז שכמיטע געשלעכט. פאן שמידע דאז
33 שמידעיטע געשלעכט; פאן חפר דאז חפריטע געשלעכט. צלפחד,
זוהן חפר'ס האטטע קיינע זאהנע, זאנדערן טעכטער; דיא טעכטער
34 צלפחד'ס היעסען מחלה, נעה, חגלה, מלכה אונד תרצה: דיא געז
שלעכטער דעז מנשה ענטהיעלטען אן געמוסטערטען צווייא אונד פונפ־
35 ציג טויזענד זיעבען הונדערט. פאלגענדעז זינד דיא זאהנע אפרים'ס
נאך איהרען געשלעכטערן: פאן שותלח, דאז שותלחיטע געשלעכט;
פאן בכר, דאז בכריטע געשלעכט; פאן תחן, דאז תחניטע געשלעכט.

מנחה חדשה.

כבודי אני בוחר בו ובזרעו לשמשני לעולם, ואם יעזבו בניו תורתי אפקוד בשבט פשעם וחסדי לא אסור מעמו, ובשביל שכפר על ב"י ראוי הוא ג"כ לכהן שיקריב קרבנות לכפרתכם לפני ה' כי כולכם חייבים בכבודו והוא נתן לכם החיים והשלום, וכדי להורות על גודל לבבו ושלא פחד מגואליו וקרוביו של זמרי ושל כזבי סיפר עתה יחוסם ואמר ושם איש ישראל המוכה שהי' נשיא בית אב ולא פחד מכל שבטו ומשפחתו, וגם כזבי הית' בת נשיא מדין ולא שם לנגד עיניו לומר הנ' אביה וקרוביה ישברו עליו אנשים להמיתו בחדר משכבו, ולפי שנתן לצדיק שכרו בעולם על אשר קנא לאלהיו ויכפר בקנאתו על ב"י סמך לו להעניש את המדינים ואע"פ שאין זה מקומו. כי לא נעשתה נקמת ה' במדין עד אשר כמנו

36 וְאֵ֖לֶּה בְּנֵ֣י שׁוּתָ֑לַח לְעֵרָ֕ן מִשְׁפַּ֖חַת הָעֵרָנִֽי׃
37 אֵ֣לֶּה מִשְׁפְּחֹ֤ת בְּנֵֽי־אֶפְרַ֙יִם֙ לִפְקֻ֣דֵיהֶ֔ם שְׁנַ֨יִם
וּשְׁלֹשִׁ֥ים אֶ֖לֶף וַחֲמֵ֣שׁ מֵא֑וֹת אֵ֥לֶּה בְנֵֽי־יוֹסֵ֖ף
38 לְמִשְׁפְּחֹתָֽם׃ ס בְּנֵ֣י בִנְיָמִן֮
לְמִשְׁפְּחֹתָם֒ לְבֶ֗לַע מִשְׁפַּ֙חַת֙ הַבַּלְעִ֔י לְאַשְׁבֵּ֕ל
מִשְׁפַּ֖חַת הָאַשְׁבֵּלִ֑י לַאֲחִירָ֕ם מִשְׁפַּ֖חַת הָאֲחִירָמִֽי׃
39 לִשְׁפוּפָ֕ם מִשְׁפַּ֖חַת הַשּׁוּפָמִ֑י לְחוּפָ֕ם מִשְׁפַּ֖חַת
40 הַחוּפָמִֽי׃ וַיִּהְי֥וּ בְנֵי־בֶ֖לַע אַ֣רְדְּ וְנַעֲמָ֑ן מִשְׁפַּ֙חַת֙
41 הָֽאַרְדִּ֔י לְנַֽעֲמָ֕ן מִשְׁפַּ֖חַת הַנַּעֲמִֽי׃ אֵ֥לֶּה בְנֵֽי־בִנְיָמִ֖ן
לְמִשְׁפְּחֹתָ֑ם וּפְקֻדֵיהֶ֗ם חֲמִשָּׁ֧ה וְאַרְבָּעִ֛ים אֶ֖לֶף
42 וְשֵׁ֥שׁ מֵאֽוֹת׃ ס אֵ֣לֶּה בְנֵי־דָ֔ן
לְמִשְׁפְּחֹתָ֔ם לְשׁוּחָ֕ם מִשְׁפַּ֖חַת הַשּׁוּחָמִ֑י אֵ֛לֶּה

חונד דיעזעז זינד דיח זֶחהנע דעז שותלח; פחָן ערן דחָז ערניטע גע 36
שׁולעכט. דיח געשׁולעכטער דער זֶחהנע חפריס'ס ענטהיעלטען חַן גע 37
מוסטערטען לוויח חונד דרייסיג טויזענד פינף הונדערט; דיעזע זינד
דיח זֶחהנע יוסף, נחַך חיהרען געשׁולעכטערן. דיח זֶחהנע בנימן, נחַך 38
חיהרען געשׁולעכטערן: פחָן בלע, דחָז בלעיטע געשׁולעכט; פחָן חשבל,
דחָז חשבליטע געשׁולעכט; פחָן חחירם, דחָז חחירמטע געשׁולעכט.
פחָן שפופם, דחָז שפופמטע געשׁולעכט: פחָן חופם, דחָז חופמטע גע 39
שׁולעכט. דיח זֶחהנע דעז בלע וואַרען חרד חונד נעמן; פחָן דיעזען 40
קחַם דחָז חרדיטע חונד דחָז נעמיטע געשׁולעכט. דיעזע זינד דיח קי 41
דער בנימן'ס נחַך חיהרען געשׁולעכטערן; חיהרע געמוסטערטען וואַ
רען חַן דער נחָהל פינף חונד פיערציג טויזענד חונד זעכז הונדערט.
פחָלגענדעז זינד דיח זֶחהנע דן, נחַך חיהרען געשׁולעכטערן: פחָן שוחם, 42
דחָז שוחמטע געשׁולעכט; דיעזע זינד דיח געשׁולעכטער דעז דן, פחָן

מנחה חדשה.

ישראל, ולכן אמר צרור את המדינים ל' מקור ולא אמר צרור ל' ציווי
אילו כאמר בלשון צווחה היו עושים את הנקמה תכף, אבל עתה שנא' בל'

43 מִשְׁפַּחַת דָּן לְמִשְׁפְּחֹתָם: כָּל־מִשְׁפְּחֹת הַשּׁוּחָמִי
לִפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע
44 מֵאוֹת: ס בְּנֵי אָשֵׁר לְמִשְׁפְּחֹתָם
לְיִמְנָה מִשְׁפַּחַת הַיִּמְנָה לְיִשְׁוִי מִשְׁפַּחַת הַיִּשְׁוִי
45 לִבְרִיעָה מִשְׁפַּחַת הַבְּרִיעִי: לִבְנֵי בְרִיעָה לְחֶבֶר
מִשְׁפַּחַת הַחֶבְרִי לְמַלְכִּיאֵל מִשְׁפַּחַת הַמַּלְכִּיאֵלִי:
46 47 וְשֵׁם בַּת־אָשֵׁר שָׂרַח: אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־
אָשֵׁר לִפְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע
48 מֵאוֹת: ס בְּנֵי נַפְתָּלִי לְמִשְׁפְּחֹתָם
לְיַחְצְאֵל מִשְׁפַּחַת הַיַּחְצְאֵלִי לְגוּנִי מִשְׁפַּחַת
49 הַגּוּנִי: לְיֵצֶר מִשְׁפַּחַת הַיִּצְרִי לְשִׁלֵּם מִשְׁפַּחַת
50 הַשִּׁלֵּמִי: אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת נַפְתָּלִי לְמִשְׁפְּחֹתָם

43 דענען הערנאך אונהערערע געשלעכטער הערקאמען. אללע געשלע־
טער, דיא פאן שוחם הערקאמען, ענטהיעלטען אן געמוסטערטען
44 פיער אונד זעכציג טויזענד אונד פיער הונדערט. דיא זאהנע אשר'ס
נאך איהרען געשלעכטערן: פאן ימנה, דאז ימניטע געשלעכט, פאן
ישוי, דאז ישויטע געשלעכט; פאן בריעה, דאז בריעטע געשלעכט.
45 פאן דען זאהנען בריעה קאמען: פאן חבר, דאז חבריטע געשלעכט;
46 פאן מלכיאל, דאז מלכיאליטע געשלעכט. אשר'ס טאכטער היעס שרח.
47 דיא געשלעכטער דער זאהנע אשר'ס ענטהיעלטען אן געמוסטערטען
48 דרייא אונד פונפציג טויזענד אונד פיער הונדערט. דיא זאהנע
נפתלי'ס נאך איהרען געשלעכטערן: פאן יחצאל, דאז יחצאליטע
49 געשלעכט; פאן גוני, דאז גוניטע געשלעכט; פאן יצר, דאז יצרי־
50 טע געשלעכט; פאן שלם, דאז שלמיטע געשלעכט. דיעזעז זינד דיא
געשלעכטער דעז נפתלי, נאך איהרען פערשיעדענען אבטהיילונגען;

מנחה חדשה.

מקור הכוונה לומר שידע ויתן אל לבו לעשות ולתת נקמת ה' ברשעים האלה
ולהכותם כשיהי' לו פנאי או כשיחזור לו הכיוור כי לא נאמר עתה שאז להורות

וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃
אֵלֶּה פְּקוּדֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וָאָלֶף
שְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים׃ פ שלישי
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ לָאֵלֶּה תֵּחָלֵק
הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת׃ לָרַב תַּרְבֶּה
נַחֲלָתוֹ וְלַמְעַט תַּמְעִיט נַחֲלָתוֹ אִישׁ לְפִי
פְקֻדָיו יֻתַּן נַחֲלָתוֹ׃ אַךְ־בְּגוֹרָל יֵחָלֵק
אֶת־הָאָרֶץ לִשְׁמוֹת מַטּוֹת־אֲבֹתָם יִנְחָלוּ׃
עַל־פִּי הַגּוֹרָל תֵּחָלֵק נַחֲלָתוֹ בֵּין רַב 56
לִמְעָט׃ ס וְאֵלֶּה פְקוּדֵי הַלֵּוִי 57
לְמִשְׁפְּחֹתָם לְגֵרְשׁוֹן מִשְׁפַּחַת הַגֵּרְשֻׁנִּי לִקְהָת

איהרע געמוסטערטן וואַרען אַן דער צאָהל פינף אונד פירציג טויזענד
אונד פיער הונדערט. אַללע געמוסטערטען דער קינדער ישראל 51
וואַרען אַן דער צאַהל, זעכסמאָל הונדערט אונד איין טויזענד זיעבן הונ
דערט אונד דרייסיג. דער עוויגע רעדעטע מיט משה, אונד שפראַך׃ 52
דיעזען זאָלל דאַס לאַנד, נאַך מאַאַסגאַבע דער נאַמען, צום ערבגוטע אויס 53
געטהיילט ווערדען. דיא צאַהלרייכע פאַמיליע בעקאָממט איין גרעסע 54
רעס ערבגוט, אונד דיא ווענִיגערע פאַמיליע איין קלֵיינערעס ערבגוט;
יעדעס ווירד נאַך דער אַנצאַהל איהרער געמוסטערטען איין ערבגוט
געגעבען. יעדאָך זאָלל דאַס לאַנד דורך דאַס לאָאָס פערטהיילט ווער 55
דען, אונד זאָלל איהנען נאַך דעם נאַמען איהרער פאָטערליכען שטאַמ
מע איהר ערבע אַנגעוויעזען ווערדען. דורך דאַס לאָאָס זאָלל יעדעם 56
זיין ערבגוט צוגעטהיילט ווערדען, זאָוואָהל דיא פאַמיליע צאַהלרייך
אָדער שוואַך איזט. פאָלגענדעס זינד דיא געמוסטערטען דעס שטאַמ 57
מעס לוי נאַך איהרען געשלעכטערן: פאָן גרשון, דאַס גרשוניטע גע

מנחה חדשה.

על שהש"י משלם שכר טוב למתהלכים לפניו באמת ומענים את הרשעים אשר
לא שמו אלהים לנגדם, וא"ת מה פשעם ומה חטאתם הרי לא עשו עמהם רעה
אבל בהפך כי הספיקו להם לחם לאכול ובגד ללבוש וישראל הם הם אשר עברו

מִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי לִמְרָרִי מִשְׁפַּחַת הַמְּרָרִי׃
58 אֵלֶּה ׀ מִשְׁפְּחֹת לֵוִי מִשְׁפַּחַת הַלִּבְנִי מִשְׁפַּחַת
הַחֶבְרֹנִי מִשְׁפַּחַת הַמַּחְלִי מִשְׁפַּחַת הַמּוּשִׁי
59 מִשְׁפַּחַת הַקָּרְחִי וּקְהָת הוֹלִד אֶת־עַמְרָם׃ וְשֵׁם ׀
אֵשֶׁת עַמְרָם יוֹכֶבֶד בַּת־לֵוִי אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ
לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם וַתֵּלֶד לְעַמְרָם אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־
60 מֹשֶׁה וְאֵת מִרְיָם אֲחֹתָם׃ וַיִּוָּלֵד לְאַהֲרֹן אֶת־נָדָב
61 וְאֶת־אֲבִיהוּא אֶת־אֶלְעָזָר וְאֶת־אִיתָמָר׃ וַיָּמָת
נָדָב וַאֲבִיהוּא בְּהַקְרִיבָם אֵשׁ־זָרָה לִפְנֵי יְהוָה׃
62 וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף כָּל־זָכָר
מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמָעְלָה כִּי לֹא הָתְפָּקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא־נִתַּן לָהֶם נַחֲלָה בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

שלעכט ; פֿאָן קהת, דאַז קהתיטע געשלעכט ; פֿאָן מררי, דאַז מררי־
58 טע געשלעכט. פֿאָלגענדע זינד דיא געשלעכטער דעס שטאַממעס לוי:
דער לבניטע שטאַמם, דער חברוניטע שטאַמם, דער מחליטע שטאַמם,
דער מושיטע שטאַמם, דער קרחיטע שטאַמם ; קהת צייגטע עמרם.
59 עמרם'ס פֿרויא היעס יוכבד, טאָכטער לוי'ס, דיא איהם אין מצרים געבאָרען
װאָרדען ; דיעזע געבאַהר דעם עמרם אהרן, משה, אונד איהרע שוועס־
60 טער מרים. דעם אהרן װאַרד געבאָרען : נדב, אביהוא, אלעזר אונד איתמר.
61 נדב אונד אביהוא קאַמען אום, אַלז זיא פֿאָר דעם עוויגען געמיינעס פֿייער
62 בראַכטען. איהרע געמוסטערטען, נעמליך אַללעס מאַננספּערזאָנען, פֿאָן
איינעם מאָנאַט אָן אונד דאַריבער, בעליעפֿען זיך אויף דריי אונד צוואַנ־
ציג טויזענד, דען אונטער דען קינדערן ישראל'ס זינד זיא ניכט מיט געמוס־
טערט װאָרדען, װייל זיא קיין ערבגוט אונטער דען קינדערן ישראל'ס בעקאַמען.

מנחה חדשה.

קך והפרו ברית וכשלו ? לכ"א כי צוררים הם לכם בנכליהם אשר נכלו לכם
על דבר פעור ועל דבר כזבי, כלומר שאין הנקמ' הזאת בשכר פעולתם הרע'
כי לא עשו עמהם רעה בפועל ממש אבל העונש ההוא לרוע כוונתם ומחשבתם

אֵלֶּה פְּקוּדֵי מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר פָּקְדוּ 63
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ׃
וּבְאֵלֶּה לֹא־הָיָה אִישׁ מִפְּקוּדֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן 64
הַכֹּהֵן אֲשֶׁר פָּקְדוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַּר סִינָי׃
כִּי־אָמַר יְהוָה לָהֶם מוֹת יָמֻתוּ בַּמִּדְבָּר וְלֹא־ 65
נוֹתַר מֵהֶם אִישׁ כִּי אִם־כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ
בִּן־נוּן׃ ס וַתִּקְרַבְנָה 1
בְּנוֹת צְלָפְחָד בֶּן־חֵפֶר בֶּן־גִּלְעָד בֶּן־מָכִיר בֶּן־
מְנַשֶּׁה לְמִשְׁפְּחֹת מְנַשֶּׁה בֶן־יוֹסֵף וְאֵלֶּה שְׁמוֹת
בְּנֹתָיו מַחְלָה נֹעָה וְחָגְלָה וּמִלְכָּה וְתִרְצָה׃
וַתַּעֲמֹדְנָה לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי 2

דיעזעס זינד אַוּךְ דיא מוסטערונגען, וועלכע משה אונד דער פריעס 63
טער אלעזר אין דען געפילדען מואב'ס אַן ירדן געגען ירחו, מיט דען
קינדערן ישראל'ס פאָרגענאָממען. אונטער דיעזען וואַר קיין מאַן פאָן 64
דער פאָריגען מוסטערונג, וועלכע משה אונד דער פריעסטער אהרן אין
דער וויסטע סיני מיט דען קינדערן ישראל'ס פאָרגענאָממען,. דען 65
דער עוויגע האַטטע איבער זיא דען אויסשפרוך געטהאַן, זיא זאָללען
אין דער וויסטע שטערבען; עז בליעב אַוּךְ קיין מאַן פאָן איהנען
איבריג, אויסר כלב, זאָהן יפונה'ס, אונד יהושע זאָהן נון'ס. דיא 1
טאָכטער צלפחד'ס, זאָהנס חפר'ס, זאָהנס גלעד'ס, זאָהנס מכיר'ס,
זאָהנס מנשה'ס, פאָן דען שטאַממען מנשה, זאָהן יוסף'ס, דיעזע זיי
נע טאָכטער, וועלכע מחלה, נעה, חגלה, מלכה אונד תרצה היעסען,
קאַמען הערַאן,. טראַטען אויף פאָר משה, פאָר דעם פריעסטער אלעזר, 2

מנחת חדשה.

הרעה שעשו עמהם טובה כנגלה להכשילם ונתמלאו כלים וערמימיות להפיל אותם בשתי עבירות גדולות שהם דבר פעור ודבר כזבי כי כמו שעיקר גמול הטוב הניתן לפינחס הי' בסבת הקנאה אשר קנא לאלהיו ולא יכול להתאפק לראות חלול שמו של הקב"ה ולא על מיתת זמרי שא"כ כבר עשו אחר שופטי ישרא

הַנְּשִׂיאִם וְכָל־הָעֵדָה פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד לֵאמֹר׃
3 אָבִינוּ מֵת בַּמִּדְבָּר וְהוּא לֹא־הָיָה בְּתוֹךְ הָעֵדָה
הַנּוֹעָדִים עַל־יְהוָה בַּעֲדַת־קֹרַח כִּי־בְחֶטְאוֹ מֵת
4 וּבָנִים לֹא־הָיוּ לוֹ׃ לָמָּה יִגָּרַע שֵׁם־אָבִינוּ מִתּוֹךְ
מִשְׁפַּחְתּוֹ כִּי אֵין לוֹ בֵּן תְּנָה־לָּנוּ אֲחֻזָּה בְּתוֹךְ
5 אֲחֵי אָבִינוּ׃ וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת־מִשְׁפָּטָן לִפְנֵי נון רבתי
יְהוָה׃ פ רביעי
6 7 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ כֵּן בְּנוֹת צְלָפְחָד
דֹּבְרֹת נָתֹן תִּתֵּן לָהֶם אֲחֻזַּת נַחֲלָה בְּתוֹךְ אֲחֵי
8 אֲבִיהֶם וְהַעֲבַרְתָּ אֶת־נַחֲלַת אֲבִיהֶן לָהֶן׃ וְאֶל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר אִישׁ כִּי־יָמוּת וּבֵן

נעבסט אללען פירסטען אונד דער גאנצען געמיינע, פאר דעם איינ־
3 גאנגע דעס שטיפטסצעלטס, אונד שפראכען: אונזער פאטער איזט אין
דער וויסטע געשטארבן; ער איזט אבער ניכט אונטער דעם אנהאנגע
דעס קרח געוועזען, דיא זיך ווידער דען עוויגען עמפערט האבען,
זאנדערן שטארב אין זיינער זינדע, אונד האט קיינע זאהנע הינטער־
4 לאססען. ווארום זאלל דער נאמע אונזערעס פאטערס, וויל ער קיינען
זאהן האט, אין דעם געשלעכטסרעגיסטער אויסגעהן? גיב אונס פאססעס־
5 זיאן אונטער דען ברידערן אונזערעס פאטערס. משה ברחכ־
6 טע איהרע רעכטסזאכע פאר דען עוויגען. אונד דער עוויגע שפראך
7 צו משה, וויא פאלגט: דיא טאכטער צלפחד'ס האבען רעכט גערעדעט;
דו זאללסט איהנען איין אייגענטהימליכעס ערבגוט פערלייהען, אונטער איה־
רעס פאטערס ברידערן, אונד זאללסט דאס ערבגוט איהרעס פאטערס אויף זיא ברינגען.
8 דען קינדערן ישראל'ס זאללסט דו אבער פאלגענדעס בעקאננט: ווען יעמאנד

מנחה חדשה.

לדעת קבלת חז"ל ולא כיתן להם זכר ככה עיקר עונש הרשעים האלה הי' על עיקר כוונתם ומחשבתם הרע', ולכן פירש הטעם בשניהם ואמר על פינחס בקנאו את קנאתי, ובמדין בנכליהם אשר נכלו לכם, ולהורות עוד על שלא נעשתה המלחמה הזאת עד אחר המנין חזר לומר ויהי אחרי המגפה וגו'

אֵ֥ין ל֖וֹ וְהַֽעֲבַרְתֶּ֥ם אֶֽת־נַחֲלָת֖וֹ לְבִתּֽוֹ׃ וְאִם־אֵ֥ין 9
ל֖וֹ בַּ֑ת וּנְתַתֶּ֥ם אֶת־נַחֲלָת֖וֹ לְאֶחָֽיו׃ וְאִם־אֵ֥ין ל֖וֹ 10
אַחִ֑ים וּנְתַתֶּ֥ם אֶת־נַחֲלָת֖וֹ לַאֲחֵ֥י אָבִֽיו׃ וְאִם־ 11
אֵ֣ין אַחִים֮ לְאָבִיו֒ וּנְתַתֶּ֣ם אֶת־נַחֲלָת֗וֹ לִשְׁאֵר֞וֹ
הַקָּרֹ֥ב אֵלָ֛יו מִמִּשְׁפַּחְתּ֖וֹ וְיָרַ֣שׁ אֹתָ֑הּ וְֽהָיְתָ֞ה
לִבְנֵ֤י יִשְׂרָאֵל֙ לְחֻקַּ֣ת מִשְׁפָּ֔ט כַּאֲשֶׁ֛ר צִוָּ֥ה יְהֹוָ֖ה
אֶת־מֹשֶֽׁה׃ פ
וַיֹּ֤אמֶר יְהֹוָה֙ אֶל־מֹשֶׁ֔ה עֲלֵ֛ה אֶל־הַ֥ר הָעֲבָרִ֖ים 12
הַזֶּ֑ה וּרְאֵה֙ אֶת־הָאָ֔רֶץ אֲשֶׁ֥ר נָתַ֖תִּי לִבְנֵ֥י יִשְׂרָאֵֽל׃
וְרָאִ֣יתָה אֹתָ֔הּ וְנֶאֱסַפְתָּ֥ אֶל־עַמֶּ֖יךָ גַּם־אָ֑תָּה כַּאֲשֶׁ֥ר 13
נֶאֱסַ֖ף אַהֲרֹ֥ן אָחִֽיךָ׃ כַּאֲשֶׁר֩ מְרִיתֶ֨ם פִּ֜י בְּמִדְבַּר־ 14

סטירבט, אונד קיינן זאהן היטערלעסט, זא זאללט איהר זיין ערבע אן זיינע טאכטער ברינגען. האט ער קיינע טאכטער, זא זאללט איהר 9
זיין ערבע זיינען ברידערן איבערגעבען. האט ער קיינע ברידער, 10
זא איבערגעבט זיין ערבגוט זיינעז פאטערז ברידערן. ווען אבר אויך 11
דער פאטער קיינע ברידער האט, זא איבערגעבט זיין ערבגוט דעם נאכסטען אנפערוואנדטען אויז זייניען געשלעכטע, דאס דיעזער עז בעזיטצע; דיעזעז זאלל דען קינדערן ישראל'ס איינע רעכטספֿאררדנונג זיין, וויא דער עוויגע דעם משה בעפֿאהלען.
פֿערנער 12
שפראך דער עוויגע צו משה: שטייגע אויף דיעזען בערג עברים, אונד בעזיעהע פֿאן דא דאז לאנד, וועלכעז איך דען קינדערן ישראל'ס איינגעבע. ווען דוא עז בעזעהען האסט, זא זאללסט דוא אויך צו דיינעם 13
פֿאלקע איינגעזאמלט ווערדען, וויא שאן דיין ברודער אהרן איינגעזאמלט
ווארדען. ווייל איהר מיר צווידער געהאנדעלט אין דער וויסטע 14

מנחה חדשה.

ר"ל שהמנין היה תכף וסמוך למגפה ולא המלחמה. והנה המנין הזה היה לב' כונות, א' כמו שאז"ל משל לרועה וכו', והב' כדי להבטיחם שלא יחסר ולא יפקד עוד מהם איש ושא שכולם יכנסו לארץ במספרים במשפטם כמ"ש להם בסוף המנין לאלה תחלק הארץ והבטיחם שכולם יכנסו לארץ ויחלקוה כי מאחר

צִן בִּמְרִיבַת הָעֵדָה לְהַקְדִּישֵׁנִי בַמַּיִם לְעֵינֵיהֶם הֵם
15 מֵי־מְרִיבַת קָדֵשׁ מִדְבַּר־צִן׃ ס וַיְדַבֵּר
16 מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר׃ יִפְקֹד יְהוָה אֱלֹהֵי הָרוּחֹת
17 לְכָל־בָּשָׂר אִישׁ עַל־הָעֵדָה׃ אֲשֶׁר־יֵצֵא לִפְנֵיהֶם
וַאֲשֶׁר יָבֹא לִפְנֵיהֶם וַאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם וַאֲשֶׁר יְבִיאֵם
וְלֹא תִהְיֶה עֲדַת יְהוָה כַּצֹּאן אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם רֹעֶה׃
18 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ
בִּן־נוּן אִישׁ אֲשֶׁר־רוּחַ בּוֹ וְסָמַכְתָּ אֶת־יָדְךָ
19 עָלָיו׃ וְהַעֲמַדְתָּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי
20 כָּל־הָעֵדָה וְצִוִּיתָה אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם׃ וְנָתַתָּה
מֵהוֹדְךָ עָלָיו לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי

צין, ביים הַדער דער געמיינע, דאַ איהר מיך ביים געלעגענהייט דעז
וואַססערז האַטטעט פֿאָר איהרען אויגען הייליגען זאָללען; דיעזעז זינד דיא האַדער־
15 וואַססער צו קדש אין דער וויסטע צין. משה אַבער שפּראַך צום עוויגען:
16 דער עוויגע, גאָטט אַללער גייסטער, אַללעז פֿלייששעז, גערוהע איינען מאַן
17 איבער דיא געמיינע צו זעצען. דער פֿאָר איהנען הער אויז־ אונד
איינגעהע, אונד זיא אויז־ אונד איינפֿיהרע, דאַמיט דיא געמיינע
דעז עוויגען ניכט וויא שאַפֿע אָהנע הירטען בלייבען מאָגע.
18 דער עוויגע שפּראַך צו משה: נימם יהושע, זאָהן נון'ס צו דיר,
איינען מאַן דער גייסט האַט, אונד לעגע דיינע האַנד אויף
19 איהן, שטעללע איהן זאָדאַן פֿאָר דען פּריעסטער אלעזר אונד
פֿאָר דיא גאַנצע געמיינע, אונד ערטהיילע איהם בעפֿעהלע
20 פֿאָר איהרען אויגען. לעגע איינען טהייל פֿאָן דיינער מאַיעס־
טעט אויף איהן, דאַס איהם דיא גאַנצע געמיינע דער קינדער

מנחה חדשה.

שהודיעם שהארץ תחלק לבאי הארץ ואמר לאלה תחלק הארץ א"כ אלה כולם הם באי הארץ, ואמר שכאשר שמעו בנות צלפחד שתחלק הארץ לאלה הנמנין ידעו שאין להם חלק בה, כי מקודם היו סוברות שנחלקת ליוצאי מצרים וידעו כי הן יטלו חלקו של צלפחד כי מיוצאי מצרים היה והם יירשוהו, אבל עתה

יִשְׂרָאֵל: וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד וְשָׁאַל
לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים לִפְנֵי יְהוָה עַל־פִּיו
יֵצְאוּ וְעַל־פִּיו יָבֹאוּ הוּא וְכָל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
אִתּוֹ וְכָל־הָעֵדָה: וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה 22
יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיַּעֲמִדֵהוּ לִפְנֵי
אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי כָּל־הָעֵדָה: וַיִּסְמֹךְ אֶת־ 23
יָדָיו עָלָיו וַיְצַוֵּהוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־
מֹשֶׁה: פ חמישי כח
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: צַו אֶת־בְּנֵי 2
יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת־קָרְבָּנִי לַחְמִי
לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי

ישראל׳ס געהארכע. ער זאָלל פֿאָר דען פריעסטער אלעזר טרעטען, 21
אונד איהן אום דען אויספרוך דער אורים בעפֿראַגען, פֿאָר דעם
עוויגען; נאַך דעסען בעשיידע זאָלל ער אונד אַללע קינדער
ישראל׳ס מיט איהם, יאַ וויא דיא גאַנצע געמיינע, אויז : אונד
איינגעהען. משה טהאַט, וויא איהם דער עוויגע בעפֿאָהלען; 22
נאַהם יהושע, שטעללטע איהן פֿאָר דען פריעסטער אלעזר אונד
פֿאָר דיא גאַנצע געמיינע. לעגטע זיינע האַנד אויף איהן, אונד 23
ערטהיילטע איהם בעפֿעהלע, וויא דער עוויגע דורך משה
פֿעראָרדנעט.

דער עוויגע רעדעטע מיט משה, אונד שפראַך :. געביעטע דען 1 2
קינדערן ישראל׳ס, אונד שפריך צו איהנען : מיין אָפפֿער, נעמליך
מיינע שפייזע, דיא מיין פֿייער פֿערצעהרט, מיר צום אַנגענעהמען
גערוכע, מיסט איהר זאָרגפֿעלטיג זיין, יעדעס צו זיינער צייט דאַר־

מבאר חדשה.

שנאמר לאלה תחלק הארץ ידעו שאין להם חלק בשום צד שאם נתחלקה לנשי
הארץ אין להם כלום, ואם נתחלק׳ ליוצאי מצרי׳ שה הכנעים ירשוה ולא הבנות
שלא נכנסו במנין כי לכך נאמר לשה להוציא מי שלא בא לכלל מנין זכרים

3 בְּמוֹעֲדוֹ׃ וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשֶּׁה אֲשֶׁר
תַּקְרִיבוּ לַיהוָה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְמִימִם שְׁנַיִם
4 לַיּוֹם עֹלָה תָמִיד׃ אֶת־הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה
בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם׃
5 וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה סֹלֶת לְמִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן
6 כָּתִית רְבִיעִת הַהִין׃ עֹלַת תָּמִיד הָעֲשֻׂיָה בְּהַר
7 סִינַי לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה׃ וְנִסְכּוֹ רְבִיעִת
הַהִין לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר
8 לַיהוָה׃ וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם
כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכּוֹ תַּעֲשֶׂה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ
לַיהוָה׃ פ

3 צוברינגען. זאַגע איהנען פֿערנער: דיעזעז איזט דאַז פֿייעראָפּפֿער, דאַז
איהר דעם עוויגען צו ברינגען האַבט; יעהריגע לעממער, אָהנע לייבעז
פֿעהלער, יעדען טאַג צווייא, צום גאַנצענאָפּפֿער, אונד דיעזעז בעז
4 שטאַנדיג. דאַז איינע לאַם ברינגסט דוא דעז מאָרגענז, אונד דאַז
5 אַנדערע צווישען ביידען אַבענדען. דאַצו איין צעהנטעל איפה פֿיינעז
מעהלז צום מעהלאָפּפֿער, איינגעריהרט מיט איינעם פֿירטעל הין
6 געשטאָססענען בוימאָהלז. דאַז טאָגליכע אָפּפֿער, וויא עז בערייטז אַם
בערגע סיני געבראַכט, אונד דעם עוויגען צו עהרען, צום אַנגענעהמען
7 גערוך פֿאָן פֿייער פֿערצעהרט וואַרד. צו יעדעם לאַממע געהאָרט
איין פֿירטעל הין טראַנקאָפּפֿער; אויך דאַז הייליגע זאָלל דער אונפֿער־
מישטע אָפּפֿערווין, דעם עוויגען צו עהרען, אויזגעגאָססען ווערדען.
8 דאַז אַנדערע לאַם ברינגסט דוא צווישען ביידען אַבענדען, מיט עבען
דעם מעהלאָפּפֿער אונד טראַנקאָפּפֿער, וויא דעז מאָרגענז, דעם
פֿייער בעשטיממט, איין אַנגענעהמער גערוך, דעם עוויגען צו עהרען.

מנחה חדשה.

ונקבות ולכן באו להן אצל משה ואלעזר והזקנים ואמרו אבינו מת במדבר וגו'
כלומר הנה הש"י הוציא את ישראל ממצרים לתת להם את ארץ כנען כמ"ש
ויאמר אעלה אתכם וגו' ועמ"כ יבאו, וכאשר מתו מתי מדבר בידי שמים ידעו'

וּבְיוֹם֙ הַשַּׁבָּ֔ת שְׁנֵֽי־כְבָשִׂ֥ים בְּנֵֽי־שָׁנָ֖ה תְּמִימִ֑ם 9
וּשְׁנֵ֣י עֶשְׂרֹנִ֗ים סֹ֛לֶת מִנְחָ֛ה בְּלוּלָ֥ה בַשֶּׁ֖מֶן
וְנִסְכּֽוֹ׃ עֹלַ֥ת שַׁבַּ֖ת בְּשַׁבַּתּ֑וֹ עַל־עֹלַ֥ת הַתָּמִ֖יד 10
וְנִסְכָּֽהּ׃
פ
וּבְרָאשֵׁי֙ חָדְשֵׁיכֶ֔ם תַּקְרִ֥יבוּ עֹלָ֖ה לַיהוָ֑ה 11
פָּרִ֨ים בְּנֵֽי־בָקָ֤ר שְׁנַ֙יִם֙ וְאַ֣יִל אֶחָ֔ד כְּבָשִׂ֧ים בְּנֵֽי־
שָׁנָ֛ה שִׁבְעָ֖ה תְּמִימִֽם׃ וּשְׁלֹשָׁ֣ה עֶשְׂרֹנִ֗ים סֹ֤לֶת 12
מִנְחָה֙ בְּלוּלָ֣ה בַשֶּׁ֔מֶן לַפָּ֖ר הָאֶחָ֑ד וּשְׁנֵ֣י עֶשְׂרֹנִ֗ים
סֹ֤לֶת מִנְחָה֙ בְּלוּלָ֣ה בַשֶּׁ֔מֶן לָאַ֖יִל הָאֶחָֽד׃
וְעִשָּׂרֹ֣ן עִשָּׂר֗וֹן סֹ֤לֶת מִנְחָה֙ בְּלוּלָ֣ה בַשֶּׁ֔מֶן 13
לַכֶּ֖בֶשׂ הָאֶחָ֑ד עֹלָה֙ רֵ֣יחַ נִיחֹ֔חַ אִשֶּׁ֖ה לַיהוָֽה׃

אַן שבתטאַגע, צווייא יאֶהריגע לאֶממער אָהנע פעהלער, אונד צוויי 9
מעהלאָפּפער צווייא צעהנטעל פיינעס מעהלס מיט אָהל איינגעריהרט,
נעבסט דעם טראַנקאָפּפער דאַצו. דיעזעס איסט דאַס גאַנצאָפּפער 10
פיר יעדען שבת, אויסער דעם טעֶגליכען גאַנצאָפּפער, נעבסט דעם
ווייןאָפּפער דאַצו. אַן דען ערסטען טאַגען דער מאָנאַטע ברינגט 11
איהר צום גאַנצאָפּפער, דעם עוויגען צו עהרען: צווייא יונגע
שטיערע, איינען ווידדער, זיעבען יאֶהריגע לאֶממער אָהנע פעהלער.
צו יעדעם שטיערע געהאָרט איין מעהלאָפּפער פאָן דרייא צעהנטיילן 12
פיינעס מעהלס מיט אָהל איינגעריהרט, אונד צו יעדעם ווידדער איין
מעהלאָפּפער פאָן צווייא צעהנטהיילן פיינעס מעהלס מיט אָהל איינגעריהרט.
צו יעדעם לאַממע איין צעהנטעל פיינעס מעהלס מיט אָהל איינגעריהרט, 13
צום מעהלאָפּפער; דיעזעס איסט איין גאַנצאָפּפער, זיסען
גערוכס, דאַס דעם עוויגען צו עהרען פאָם פייער פערצעהרט ווירד.

מנחה חדשה.

כי תרד נחלתם לבניהם אחריהם ומי שאין לו בן ינחלו בנותיהם כי לא תהפך
נחלתם לזרים, וידענו ג"כ שהנועדים על ה' בעדת קרח שאין להם חלק בארץ
כי כבר נענשו בה שכן אמרו ויקנתם המעט כי העליתנו וגו' להמיתנו במדבר

14 וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהִין
לָאַיִל וּרְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ יָיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ
15 בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה׃ וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד
לְחַטָּאת לַיהוָה עַל־עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה
16 וְנִסְכּוֹ׃ ס · ששי וּבַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן
בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ פֶּסַח לַיהוָה׃
17 וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חָג שִׁבְעַת
18 יָמִים מַצּוֹת יֵאָכֵל׃ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ
19 כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃ וְהִקְרַבְתֶּם
אִשֶּׁה עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל
אֶחָד וְשִׁבְעָה כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם יִהְיוּ

14 דיא דאַצו געהאָריגען טראַנקאָפּפער זינד צו יעדעם שטיער, איין האַלב
הין, צו יעדעם ווידדער איין דריטטעל הין, אונד צו יעדעם לאַממע איין
פֿיערטעל הין וויין. דיעזעס איזט דאַס גאַנצעאָפּפער, אין יעדעם נייאַ
15 לשט, פיר אַללע מאָנאַטע דעס יאַהרעס. דאַבייא נאָך איין ציעגענבאָקק,
צום זינדענאָפּפער, דעם עוויגען צו עהרען; אויסער דעם טאֶגליכען
גאַנצעאָפּפער, נעבסט זיינעם טראַנקאָפּפער, זאָלל דיעזעס אַללעס
16 געבראַכט ווערדען. אַם פֿיערצעהנטען טאַגע דעס ערסטען
17 מאָנאַטעס ווירד דאַס פסח געבראַכט, דעם עוויגען צו עהרען. אַם
פֿונפֿצעהנטען טאַגע דיעזעס מאָנאַטעס איזט פֿעסט, אונד ווירד זיעבען
18 טאַגע אונגעזייערט בראָדט געגעססען. אַם ערסטען טאַגע איזט הייליגע
פֿערקינדיגונג, אונד דאַ זאָללט איהר קיינע קונסטאַרבייט פֿערריכטען.
19 אונד דעם עוויגען צו עהרען, לאַזט גאַנצעאָפּפער דעם פֿייער
צו פֿערצעהרען דאַרבריגען: צוויא יונגע שטיערע, איינען
ווידדער, זיעבען יאָהריגע לאַממער, דיא אייך אַללע אָהנע פֿעהלער זיין

מנחה חדשה.

כי לא האמינו באלהים שיביאם ויכחילם את הארץ אבל גזרו לומר שהוציאם
להמיתם במדבר וא"כ אין מן הראוי לתת להם חלק בה כי לא יהי' חוטא נשכר,
והנ' אבינו לא הי' מן הנועדים ההם לומר כי לכך לא תנתן לנו נחלה אבל

לָכֶם׃ וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה 20
עֶשְׂרֹנִים לַפָּר וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל תַּעֲשׂוּ׃
עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן תַּעֲשֶׂה לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת 21
הַכְּבָשִׂים׃ וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם׃ 22
מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר אֲשֶׁר לְעֹלַת הַתָּמִיד 23
תַּעֲשׂוּ אֶת־אֵלֶּה׃ כָּאֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַיּוֹם שִׁבְעַת 24
יָמִים לֶחֶם אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה עַל־עוֹלַת
הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ׃ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־ 25
קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא
תַעֲשׂוּ׃ ס וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים 26
בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַיהוָה בְּשָׁבֻעֹתֵיכֶם

מיסען. איהר מעהלאָפּפער זייא פֿאָן פיינעם מעהלע מיט אֶהל איינ 20
געריהרט, דרייא צעהנטעל צו יעדעם שטיערע צווייא צעהנטעל צו יע-
דעם ווידדער,. איין צעהנטעל צו יעדעם לַאמֶּע, אונד זאָ צו אַללען 21
זיעבען לֶאמֶּערן. פֿערנער איינען באָקק צום זינדענאָפּפער אייך 22
צור פֿערזאָהנונג. דיעזעס אַללעס מיסט איהר בריינגען, אויסער דעם 23
מאָרגענאָפּפער, וועלכעס אַלז איין טעֶגליכעס גאַנצאָפּפער געבראַכט
ווירד. יעדען טאַג פֿאָן דען זיעבען טאַגען האַבט איהר דיעזע אָפּ- 24
פֿער צו מאַכען, אונד דעם עוויגען צו עהרען, צום אַנגענעהמען גע-
רוך, דעם פֿייער צור שפייזע צו איבערגעבען, אונד צוואַר אויסער
דעם טעֶגליכען גאַנצאָפּפער, נעבסט זיינעם טראַנקאָפּפער. אַם 25
זיעבענטען טאַגע האַבט איהר אַבערמאַלז היילינע פֿערזאַממלונג,
אונד זאָללט קיינע קונסטאַרבייט פֿערריכטען. אַן טאַגע 26
דער ערסטלינגע, ווען איהר דעם עוויגען צו עהרען איין נייעס
מעהלאָפּפער דאַרבריינגט, נעֶמליך ווען אייערע וואָכען צו ענדע

מנחה חדשה.

באשר מת ועדיין נחלתו קיימת, וכאשר שמענו עתה שלא תחלק הארץ ולא
לאיש פלא בא לכלל מנין הרי אבינו אין לו בן לבוא במנין וא"כ למה נגרע שם
אבינו וגו' וכי בשביל שאין לו בן לבוא במנין תהפך נחלתו אשר נתן לו הש'!

מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה

27 לֹא תַעֲשׂוּ׃ וְהִקְרַבְתֶּם עוֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה

פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם אַיִל אֶחָד שִׁבְעָה כְבָשִׂים

28 בְּנֵי שָׁנָה׃ וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה

עֶשְׂרֹנִים לַפָּר הָאֶחָד שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל

29 הָאֶחָד׃ עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת

30 הַכְּבָשִׂים׃ שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם׃

31 מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתוֹ תַּעֲשׂוּ תְּמִימִם

יִהְיוּ־לָכֶם וְנִסְכֵּיהֶם׃ פ

1 וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ מִקְרָא־קֹדֶשׁ

יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ יוֹם

זינד, זאָללט אייך הייליגע פֿערקינדיגונג זיין, אונד איהר דירפֿט

27 קיינע קונסטארבייט פֿעררישטען. דאַבייא האָבט איהר דעם

עוויגען צו עהרען, אַלז איין גאַנצאָפּפֿער צום אַנגענעהמען

גערוך דאַרצובריגען, צוויא שטיערע, איינען ווידדער, זיעבען

28 יעהריגע לעממער. צום מעהלאָפּפֿער דאַצו פֿאָן פֿיינסטען

מעהלע, מיט אָהל איינגעריהרט: דרייא צעהנטעל אויף יעדען

29 שטיער, צוויא צעהנטעל אויף יעדען ווידדער. איין צעהנטעל

30 צו יעדען לאַממע, פֿאָן דען זיעבען לעממערן. דאַצו איינען

31 ציעגענבאָקק, אייך צו פֿערזאָהנען. דיעזעז ברינגט איהר אויסער

דעם טאָגליכען גאַנצאָפּפֿער; אַללעז מוס אָהנע פֿעהלער זיין,

אונד דאַצו דאַז געהאָריגע טראַנקאָפּפֿער.

1 אַם ערסטען טאַג דעז זיעבענטען מאָנאַטס זאָללט איהר

הייליגע פֿערקינדיגונג האַלטען, אונד קיינע קונסטארבייט

פֿעררישטען; דיעזעז זאָלל אייך איין טאַג דעז לאַרמבלאַ־

מנחה חדשה.

בגאלתו ממצרים לזרים אין זה מן הראוי, וא"כ תנה לנו אחוזה בתוך אחי אבינו מאחר שלא הי' לו בן ליטול אחוזה בתוך אחי אבינו, והנ' ישרו דבריהם בעיני משה ולא ידע מה לעשות ולכן הקריב את משפטן לפני הש"י, וא"ל הש"י שהדין

תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם: וַעֲשִׂיתֶם עֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ
לַיהוָה פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם: וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה
בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים
לָאָיִל: וְעִשָּׂרוֹן אֶחָד לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת
הַכְּבָשִׂים: וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת לְכַפֵּר
עֲלֵיכֶם: מִלְּבַד עֹלַת הַחֹדֶשׁ וּמִנְחָתָהּ וְעֹלַת
הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם כְּמִשְׁפָּטָם לְרֵיחַ
נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה: ס וּבֶעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ
הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־

זענ זיין. איהר האָבט דעם עוויגען צו עהרען אַלז איין גאַנצאָפּפער פֿער צום אַנגענעהמען גערוך דאַרצו ברינגען: איינען שטיער, איינען ווידדער, זיבען יעהריגע לאָממער, אָהנע לייבעספֿעהלער. דאַזו איהר שפּייזאָפּפער, פֿאָם פֿיינסטען מעהלע מיט אָהל איינגעריהרט, דרייא צעהנטעל צום שטיערע, צוויא צעהנטעל צום ווידדער. איין צעהנטעל צו איינעם לאַממע, אונד זאָ צו אַללען זיבען לאַממערן. איינען ציגענבאָק צום זינדענאָפּפער, אייך צו פֿערזאָהנען. אויסער דעם נייאָמאָנדס גאַנצאָפּפער נעבסט זיינעם שפּייזאָפּפער, אונד אויך דעם טעגליכען גאַנצאָפּפער נעבסט זיינעם שפּייזאָפּפער אונד דעם צו ביידען געהעריגען טראַנקאָפּפער, נאך איהרער פֿאָרשריפֿט, ווירד דיעזעס, דעם עוויגען צו עהרען, צום אַנגענעהמען גערוך, דעם פֿייער צו פֿערצעהרען געגעבען. אַם צעהנטען טאַגע דיעזעס זיבענטען מאָנאַטס זאָללט איהר היילגע פֿערקינדיגונג האַלטען אונד

מנחה חדשה.

עמהם ושיתן להם אחוזת נחלה בתוך אחי אביהם, והכ' פירש לו כאן שיוצאי מצרים ינחלו לבאי הארץ ואח"כ תרד הנחל' מהם ליטול כל אחד נחלת אבותיו כמ"ש ז"ל בבבא בתרא שאם לא כן מהיכן תבוא הנחלה לאחי אביהן אחר כנר מתו במדבר ולא נוכל לומר שאחי אביהן הנזכרים הם הקטנים הנכנסים לארץ שא"כ למ' יתנו מנחלת אחוזתם לאחיהם שלא תעל' נחלתם לאבי אביהם

8 נַפְשֹׁתֵיכֶם כָּל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ׃ וְהִקְרַבְתֶּם
עֹלָה לַיהוָה רֵיחַ נִיחֹחַ פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד אַיִל
אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם׃
9 וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה
עֶשְׂרֹנִים לַפָּר שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל הָאֶחָד׃
10 עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת
11 הַכְּבָשִׂים׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד
חַטַּאת הַכִּפֻּרִים וְעֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ
12 וְנִסְכֵּיהֶם׃ ס שביעי וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם
לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־

אייך קאַסטייען, אויך קיינערלייא קונסטפֿערריכטונג פֿאָרנעהמען.
8 אונד דעם עוויגען צו עהרען, איין גאַנצאָפּפֿער צום אַנגענעה־
מען גערוך ברינגען, נעמליך איינען יונגען שטיער, איינען ווידר
דער, זיעבען יעהריגע לאַממער, אַללע אויסען אָהנע פֿעהלער זיין.
9 צום שפּייזעאָפּפֿער דאַצו פֿאָן פֿיינסטען מעהלע מיט אֶהל איינגע־
ריהרט; צום שטיערע דרייא צעהנטעל אונד צום ווידדער צוויא
10 צעהנטעל. צו יעדעם לאַממע איין צעהנטעל, אונד זאָ צו
11 אַללען זיעבען לאַממערן. איינען ציעגענבאָק אַלז זינדענאָפּ־
פֿער, אויסער דעם זינדענאָפּפֿער דעז פֿערזאָהנונגזפֿעסטעז, אויז־
סער דעם טאָגליכען גאַנצאָפּפֿער, נעבסט זיינעם מעהלאָפּפֿער
12 אונד דעם דאַצוגעהאָריגען טראַנקאָפּפֿער. אַם
פֿונפֿצעהנטען טאַגע דעז זיעבענטען מאָנאַטז זאָללט איהר
היילגע פֿערקינדיגונג האַלטען, אונד קיינע קונסטאַר־

מנחה חדשה.

ומשם תי"ר אלא כמו שאמרנו שתחזור נחלת אחוזתם לאבותיהם היוצאים
ממצרים ומשם יטול כל אחד הראוי לו; והנ' כאשר נצטוה משה בסדר נחלת
ק"ל הש"י לא נשאר להם לישראל במדבר שום דבר ואתה כבר נגזר עליך שלא
תכנס לארץ, וא"כ עלה אל הר העברים הזה וראה וגו', וחזר ופי' הסבה ואמר
על אשר מריתם פי ר"ל במה שרבו העדה על ה' ולא שאלו כהוגן להם להיותי

מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ וְחַגֹּתֶם חַג לַיהוָה
שִׁבְעַת יָמִים: וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ 13
נִיחֹחַ לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר
אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר
תְּמִימִם יִהְיוּ: וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן 14
שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר הָאֶחָד לִשְׁלֹשָׁה עָשָׂר
פָּרִים שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל הָאֶחָד לִשְׁנֵי הָאֵילִם:
וְעִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְאַרְבָּעָה עָשָׂר נקוד
כְּבָשִׂים: וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד עֹלַת 16
הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ס וּבַיּוֹם 17
הַשֵּׁנִי פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנֵים עָשָׂר אֵילִם

בייט פערריכטען; זיעבען טאגע האבט איהר דעם עוויגען אן
עהרען איין פעסט צו פייערן. אונד זאללט אהן דיעזעם ערסטען 13
דארזעלבען, דעם עוויגען צו עהרען, איין גאנצאפפער צום אנגע-
נעהמען גערוך דעם פייער איבערגעבען, נעמליך דרייצעהן יונגע
שטיערע, צווייא ווידדער, פירצעהן יעהריגע לעממער, דיא אהנע
פעהלער זיין מיסען. צום מעהלאפפער דאצו פיינעס מעהל מיט 14
אהל איינגעריהרט, צו יעדעם שטיערע דרייא צעהנטיל, אונד זא צו
אללען דרייצעהן שטיערען; צווייא צעהנטעל צו איינעם ווידדער, אונד
זא צו ביידען ווידדערן. איין צעהנטעל צו איינעם לאממע, אונד זא 15
צו אללען פירצעהן לעממערן. איינען ציעגענבאק צום זינדענאפ- 16
פער אויסער דעם טעגליכען גאנצאפפער, נעבסט זיינעם מעהל-
אונד טראנקאפפער. אם צווייטען טאגע צוועלף יונגע שטיערע, 17

מנחה חדשה.

מוקדם בשאול להם מים לשתות ואז הם מי מריבת קדש שלא תאמר שהכנים
שום תלונה אחרת עמה ולכך גזר עליהם מיתה זו כי אם על מי מריבת קדש
בלבד, וכבר פירשנו במקומו; ויאמר משה לה׳ שאין ראוי שימיתהו עד אשר
ישים אחר תחתיו, והסבה כדי שלא תהי׳ עדת ה׳ מבלי רועה אפילו רגע א׳
כי אולי בזמן המועט ההוא ילכו בשרירות לבם ויחר׳ אף ה׳ בם עד כלה, ומאחר

שְׁנַיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר
18 תְּמִימִם׃ וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם
19 וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃ וּשְׂעִיר־עִזִּים
אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ
20 וְנִסְכֵּיהֶם׃ ס וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
פָּרִים עַשְׁתֵּי־עָשָׂר אֵילִם שְׁנַיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי
21 שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם׃ וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם
לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃
22 וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד
23 וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃ ס וּבַיּוֹם הָרְבִיעִי
פָּרִים עֲשָׂרָה אֵילִם שְׁנַיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה

18 צווייא ווידדער, פיערצעהן יעהריגע לעממער אהנע פעהלער. דאז
צו דאז מעהל; אונד דיא טראנקאפפער, נאך אנצאהל דער שטיערע,
19 ווידדער אונד לעממער, וויא דיא פעראָרדנונג מיטבריגגט. אויך
איינען ציגענבאק אלז זינדענאפפער, אויסער דעם טעגליכען גאנצ
צענאפפער, נעבסט דעם מעהל; אונד דען טראנקאפפערן דאצו.
20 אם דריטטען טאגע עלף שטיערע, צווייא ווידדער, פיערצעהן יעהרי
21 גע לעממער, אהנע פעהלער. דאצו דאז מעהל; אונד דיא טראנק
אפפער, נאך אנצאהל דער שטיערע, ווידדער אונד לעממער, וויא
22 דיא פעראָרדנונג מיטבריגגט. אויך איינען ציגענבאק אלז זינדענ
אפפער, אויסער דעם טעגליכען גאנצענאפפער, נעבסט דעם
23 מעהל; אונד טראנקאפפער דאצו. אם
פיערטען טאגע צעהן שטיערע, צווייא ווידדער, פיערצעהן

מנחה חדשה.

שהיא עדת ה׳ ראוי שישגיח בהם לדבר הזה ולא נוכל לומר שהאיש אשר ימנה עליהם שיהי׳ בעל נפש חכמה וכולל מה שאיפשר מדעות שאר בני אדם שאם לא כן לא יכול לדון אותם ולא יכיר בזה כ״א הש״י שהוא אלהי הרוחות הבוראם; ודברי החוקר בזה נכונים אשר אמר כל אחד מהאנשים ישפוט היטב בדברים אשר יכיר ולכן הנער וכו׳, וא״ל הש״י שיקח את יהושע בן נון שהוא איש שיש

24 אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם׃ מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים
25 לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃ וּשְׂעִיר־
עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד
26 מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃ ס וּבַיּוֹם הַחֲמִישִׁי
פָּרִים תִּשְׁעָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה
27 אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם׃ וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים
28 לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃ וּשְׂעִיר
חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ
29 וְנִסְכָּהּ׃ ס וּבַיּוֹם הַשִּׁשִּׁי פָּרִים
שְׁמֹנָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה
30 עָשָׂר תְּמִימִם׃ וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים

24 יונגע לֶעממער, אָהנע פֿעהלער. דאַצו דאַז מעהל; אונד דיא טראַנק-
אָפּפֿער, נאַך אַנצאַהל דער שטיערע, ווידדער אונד לֶעממער, ווי
25 דיא פֿעראָרדנונג פֿאָרשרייבּט. אויך איינען ציעגענבאָק אַלּז זינדענ-
אָפּפֿער, אויסער דעם טעגליכען גאַנצעןאָפּפֿער, נעבּסט דעסען מעהל
26 אונד טראַנקאָפּפֿער דאַצו. אַם פֿינפֿטען טאַגע נײַן שטיערע, צוויא
27 ווידדער, פֿירצעהן יונגע לֶעממער, אָהנע פֿעהלער. דאַצו דאַז מעהל;
אונד דיא טראַנקאָפּפֿער, נאַך אַנצאַהל דער שטיערע, ווידדער אונד לֶעמ-
28 מער, ווי דיא פֿעראָרדנונג פֿאָרשרייבּט. אויך איינען ציעגענבאָק
אַלּז זינדענאָפּפֿער, אויסער דעם טעגליכען גאַנצעןאָפּפֿער, נעבּסט דעסען
29 מעהל; אונד טראַנקאָפּפֿער דאַצו. אַם זעכסטען טאַגע אַכט
שטיערע, צוויא ווידדער, פֿירצעהן יונגע לֶעממער, אָהנע פֿעהלער.
30 דאַצו דאַז מעהל; אונד דיא טראַנקאָפּפֿער, נאַך אַנצאַהל דער שטיערע,

מנחה חדשה.

בו רוח יתירה וממנו ויסמוך עליו ידיו בטרם יביאהו לפני אלעזר והנשיאים וכל העדה, וזה כדי שיקנה לב חדש ונפש גבוה ויהפך לאיש אחר קודם שיגיע אליהם כמו שאירע לשאול שנהפך לאיש אחר בהפרדו מאת שמואל טרם בואו לביתו, ואח"כ יעמידנו לפני העדה ויצונו לעיניהם לנגיד ולא הי' צריך שיסמוך ידיו עליו פעם אחרת כדי שידעו כי מה' היתה. ואמר ונתתה מהודך עליו למש

31 לָאֵילִ֧ם וְלַכְּבָשִׂ֛ים בְּמִסְפָּרָ֖ם כַּמִּשְׁפָּֽט׃ וּשְׂעִ֥יר
חַטָּ֖את אֶחָ֑ד מִלְּבַד֙ עֹלַ֣ת הַתָּמִ֔יד מִנְחָתָ֖הּ
32 וּנְסָכֶֽיהָ׃ ס וּבַיּ֧וֹם הַשְּׁבִיעִ֛י פָּרִ֥ים
שִׁבְעָ֖ה אֵילִ֣ם שְׁנָ֑יִם כְּבָשִׂ֧ים בְּנֵֽי־שָׁנָ֛ה אַרְבָּעָ֥ה
33 עָשָׂ֖ר תְּמִימִֽם׃ וּמִנְחָתָ֣ם וְנִסְכֵּהֶ֡ם לַפָּ֠רִים לָאֵילִ֧ם
34 וְלַכְּבָשִׂ֛ים בְּמִסְפָּרָ֖ם כְּמִשְׁפָּטָֽם׃ וּשְׂעִ֥יר
חַטָּ֖את אֶחָ֑ד מִלְּבַד֙ עֹלַ֣ת הַתָּמִ֔יד מִנְחָתָ֖הּ
35 וְנִסְכָּֽהּ׃ ס מפטיר בַּיּוֹם֙ הַשְּׁמִינִ֔י
עֲצֶ֖רֶת תִּהְיֶ֣ה לָכֶ֑ם כָּל־מְלֶ֥אכֶת עֲבֹדָ֖ה לֹ֥א
36 תַעֲשֽׂוּ׃ וְהִקְרַבְתֶּ֨ם עֹלָ֜ה אִשֵּׁ֨ה רֵ֤יחַ נִיחֹ֨חַ֙ לַיהוָ֔ה
פַּ֥ר אֶחָ֖ד אַ֣יִל אֶחָ֑ד כְּבָשִׂ֧ים בְּנֵי־שָׁנָ֛ה שִׁבְעָ֖ה

31 ווידדער אונד לאֶממער, וויא דיא פֿערארדנונג פֿארשרייבט. אויך
איינען ציעגענבאָקק אלז זינדענאָפּפֿער, אויסער דעם טאֶגליכען גאַנצאָפּפֿער,
נעבסט דעם מעהלאָפּפֿער אונד דעם טראַנקאָפּפֿערן דאַצו.
32 אַם זיבענטען טאַגע זיעבען שטיערע, צוויא ווידדער, פֿיערצעהן יונגע
33 לאֶממער, אָהנע פֿעהלער. דאַצו דאַז מעהל, אונד דיא טראַנקאָפּפֿער,
נאַך מאַאַסזגאַבע דער שטיערע, ווידדער אונד לאֶממער, וויא דיא פֿעראָרד־
34 נונג פֿארשרייבט. אויך איינען ציעגענבאָקק אלז זינדענאָפּפֿער, אויסער
דעם טאֶגליכען גאַנצאָפּפֿער, נעבסט דעם מעהל, אונד טראַנקאָפּפֿער
35 דאַצו. אַם אַכטען טאַגע זאָללט איהר דאַז בעשלוסספֿעסט פֿייערן,
36 אונד קיינע קונסטאַרבייט פֿערריכטען. אלז גאַנצאָפּפֿער געבט
איהר, דעם עוויגען צו עהרען, אלז אַנגענעהמען גערוך דעם פֿייער צו
פֿערצעהרען: איינן שטיער, איינען ווידדער, זיעבען יאֶהריגע לאֶממער,

מנחה חדשה.

ישמעו כל עדת ב"י ר"ל שיתן עליו הוד מלכות ויכבדהו בפניהם ובזה ישאו ק"ו בעצמם וישמעו כולם אליו כמו שהיו שומעים למשה, ור"ל מהודך מהוד המלכות אשר עליך, והכונ' להושיבו במקום שהי' יושב משה ולדבר עמו בלשון כביד כמו שהיו מדברים עם משה, וכדי שיהיה לו רוחב לב ויאבה לקבל הכבוד הזה כמתו קודם שיגיע אליהם כי לא יאותה לבעל נפש שפלה למשול בשרים ;

תְּמִימִם׃ מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּר לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים 37
בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃ וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד 38
עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃ אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ 39
לַיהוָה בְּמוֹעֲדֵיכֶם לְבַד מִנִּדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם
לְעֹלֹתֵיכֶם וּלְמִנְחֹתֵיכֶם וּלְנִסְכֵּיכֶם וּלְשַׁלְמֵיכֶם׃
וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה 1
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ פ
וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל 2
לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה׃ אִישׁ כִּי־יִדֹּר 3
נֶדֶר לַיהוָה אוֹ־הִשָּׁבַע שְׁבֻעָה לֶאְסֹר אִסָּר עַל־

אָהנע פֿעהלער. דאַזו דאַז מעהל; אונד טראַנקאָפּפֿער צום שטיערע, 37
צום ווידדער, אונד נאך אַנצאַהל דער לאַממער, ווי פֿאָרגעשריעבן.
אויך איינען ציעגענבאָקק צום זינדענאָפּפֿער, אויסער דעם טאָגליכען 38
גאַנצענאָפּפֿער, נעבסט זיינעם מעהל; אונד טראַנקאָפּפֿער. דיעזע 39
אָפּפֿער זאָללט איהר, דעם עוויגען צו עהרען, אַן דען בעשטיממטען
פֿעסטטאַגען בריגגען, אויסער איירען געלאָבדען אונד מילדען גאַבען,
אַן גאַנצענאָפּפֿערן, נעבסט דאַזוגעהאָריגען מעהל; אונד טראַנק-
אָפּפֿערן, ווי אויך פֿריידענאָפּפֿערן. משה זאַגטע דען קינדערן 1
ישראל'ס אַללעס, זאָ וויא עס איהם דער עוויגע אויפֿגעטראַגען.
משה רעדעטע פֿערנער מיט דען שטאַממהייפטערן דער 2
קינדער ישראל'ס, אונד שפראַך: דיעזעס האַט דער עוויגע
בעפֿאָהלען: ווען איין מאַן דעם עוויגען עטוואַס אַנגעלאָבט, 3
אָדער שווערט איינען איד, וואָדורך ער זיך עטוואַס פֿערזאַגט,

מנחה חדשה.

ומה שאמר ויעמידהו וגו' ואח"כ ויסמוך הוא לפי שלא חשש לספר סדר עשייתן או שיהיו ב' סמיכות אבל העשי' לא נצטוה בה עד עתה.

פרשת ראשי המטות. נקום נקמת ב"י וגו', כבר כתבנו כי נאמר צרור את המדינים, סמוך לשכר פינחס ואע"פ שלא היתה המלחמ' עד אחר זמנו כדי להודיע עונש הרשעים סמוך לשכר הצדיקי', ומאחר שנצטוה משה על

נַפְשׁוֹ לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ כְּכָל־הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה׃
4 וְאִשָּׁה כִּי־תִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה וְאָסְרָה אִסָּר בְּבֵית
5 אָבִיהָ בִּנְעֻרֶיהָ׃ וְשָׁמַע אָבִיהָ אֶת־נִדְרָהּ וֶאֱסָרָהּ
אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ וְהֶחֱרִישׁ לָהּ אָבִיהָ
וְקָמוּ כָּל־נְדָרֶיהָ וְכָל־אִסָּר אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־
6 נַפְשָׁהּ יָקוּם׃ וְאִם־הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ
כָּל־נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרֶיהָ אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ לֹא
יָקוּם וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ כִּי־הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ׃
7 וְאִם־הָיוֹ תִהְיֶה לְאִישׁ וּנְדָרֶיהָ עָלֶיהָ אוֹ מִבְטָא
8 שְׂפָתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ׃ וְשָׁמַע

זאָ זאָל ער זיין וואָרט ניכט גערינג אַכטען, זאָנדערן זאָ טהון, וויא
4 אויז זיינעם מונדע געגאַנגען איזט. ווען אַבער איינע פֿרויענספּער:
זאָן דעם עוויגען עטוואַז אַנגעלאָבט, אָדער זיך איינע אַבלאָבונג אויפֿ:
ערלעגט, אונד איזט נאָך אין איהרעז פֿאַטערז הויז (אונפֿערהייראַ:
5 טהעט), אין איהרען מאָדכעניאַהרען. דער פֿאַטער האָרט דאַז גע:
ליבדע, אָדער דיא אַבלאָבונג, דיא זיא זיך אויפֿערלעגט האַט, אונד
שוויגט דאַזו, זאָ זינד איהרע געליבדע גילטיג, אונד דיא אַבלאָבונג,
6 דיא זיא איבערנאָממען, מוס בלייבען. ווען אַבער דער פֿאַטער, דעז
טאַגז, דאַ ער עז פֿערנאָממען, איהר פֿעהרוועהרט האַט, זאָ זינד
אַללע איהרע געליבדע אונד דיא אַבלאָבונגען, דיא זיא זיך אויפֿ:
ערלעגט האַט, ניכט גילטיג; דער עוויגע ווירד איהר פֿערצייהען,
7 דען איהר פֿאַטער האַט איהר פֿערוועהרט. ווען זיא איינען מאַן
נימט, אונד האַט געליבדע אויף זיך, אָדער וואַז איהרען ליפּען
8 ענטפֿאַהרען איזט, וואָדורך זיא עטוואַז אַבגעלאָבט האַט. דער

מנחה חדשה.

הדבר הנה הוא ראוי ליעשות ע"י משה ולכן כאמר נקום וגו' אחד האסף ר"ל שאיני רוצה לאסוף אותך אל אבותיך עד אשר תעשה המצוה הזאת, והנה נזדרז לעשותה ולא חש למיתתו ואמר להם החלצו מאתכם וגו' לתת נקמת ה' במדין והקב"ה קראה נקמת בני ישראל; והכי צריך לפתוח פתח גדול לענין הוא והוא כי חלוף שמותיו ית' מורים על חלוף הפעולו', והנ' שם אל ית'

אישה ביום שמעו והחריש לה וקמו נדריה
ואסרה אשר־אסרה על־נפשה יקמו: ואם 9
ביום שמע אישה יניא אותה והפר את־נדרה
אשר עליה ואת מבטא שפתיה אשר אסרה
על־נפשה ויהוה יסלח־לה: ונדר אלמנה 10
וגרושה כל אשר־אסרה על־נפשה יקום
עליה: ואם־בית אישה נדרה או־אסרה 11
אסר על־נפשה בשבעה: ושמע אישה 12
והחרש לה לא הניא אתה וקמו כל־נדריה

מאַן פֿערנימט זאָלכעז איינעז טאַגעז, אונד שווייגט איהר דאַזו, זאָ
זינד איהרע געליבדע גילטיג, אונד איהרע אַבזאָגונגען מיסען בלייבען.
האַט אַבער דער מאַן, דעז טאַגעז, דאַ ער עז פֿערנאָממען, איהר 9
פֿערוועהרט, זאָ האַט ער דיא געליבדע, דיא זיא אויף זיך האַט, אָדער
וואַז איהרען ליפּען ענטפֿאַהרען, וואָדורך זיא עטוואַז אַבגעזאָגט
האַט, אויפֿגעהאָבען, אונד דער עוויגע ווירד איהר פֿערצייהען. דאַז 10
געליבדע איינער וויטווע אָדער געשיעדענען פֿרויא, אויך אַללעז,
וואַז זיא זיך אַבגעזאָגט האַט, איזט אויף איהר גילטיג. ווען זיא אַבער 11
אין איהרעז מאַננעז הויז איין געליבדע טהוט, אָדער דורך איינען אייד
זיך עטוואַז פֿערזאַגט. דער מאַן פֿערנימט עז, אונד שווייגט 12
דאַזו, פֿערוועהרט איהר ניכט, זאָ זינד איהרע געליבדע גילטיג,

מנחה חדשה.

יורה על רוב כחו ותקפו בבואו ליפרע על איזה דבר, כי הוא נגזר מן אילי הארץ; ושם אלהים יורה על עמדו למשפט אלהים לדון לכל א' כפי מעשיו אשר עשה; ושם הוי' מורה על הויות חדשות, וכאשר יחטא האדם בדברים שיהיו לאחר זמן ר"ל שיחשוב עתה בדבר שהוא עתיד לעשות לו או שמכין עצמו מעת' לדבר ההוא ויתחיל לעשות לו הכנות הצריכות הנה יפרע בזה השם על אותו דברים אשר עדין לא היו, ולכן אמרו בני גד ובני ראובן לפינחס על מה שחשדום בני ישראל בבנותם המזבח אל אלהים ה' הוא יודע וישראל הוא ידע אם במרד ואם במעל וגו', כלומר שבאחד מן ג' פנים ימרוד האדם במלכו, א' שבשעת המרד יגלה כוונתו ויתחיל לעשות דברים שיורו שמרד בו כי יבנה לו

13 וְכָל־אִסַּר אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם׃ וְאִם־
הָפֵר יָפֵר אֹתָם ׀ אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל־מוֹצָא
שְׂפָתֶיהָ לִנְדָרֶיהָ וּלְאִסַּר נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם
14 אִישָׁהּ הֲפֵרָם וַיהוָֹה יִסְלַח־לָהּ׃ כָּל־נֵדֶר
וְכָל־שְׁבֻעַת אִסָּר לְעַנֹּת נָפֶשׁ אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ
15 וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ׃ וְאִם־הַחֲרֵשׁ יַחֲרִישׁ לָהּ אִישָׁהּ
מִיּוֹם אֶל־יוֹם וְהֵקִים אֶת־כָּל־נְדָרֶיהָ אוֹ אֶת־כָּל־
אֱסָרֶיהָ אֲשֶׁר עָלֶיהָ הֵקִים אֹתָם כִּי־הֶחֱרִשׁ
16 לָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ׃ וְאִם־הָפֵר יָפֵר אֹתָם אַחֲרֵי

13 אונד וואַז זיא אַבגעלאָבט האַט, אוס בלייבען. האַט זיא אַבער דער
מאַן, דעז טאַגעז, דאַ ער עז פערנאָמען, אויפגעהאָבען, זאָ גילט
ניכטס, וואַז אויז איהרען ליפפען געגאַנגען, וואָדורך זיא עטוואַז אַנ־
געלאָבט, אָדער זיך אונטערזאַגט האַט; איהר עהעמאַן האַט זאָלכעז
14 אויפגעהאָבען, אונד דער עוויגע ווירד איהר פערציהען. אַללע
געליבדע אונד אײדליכען אַבלאָבונגען, דיא דען לייב קאַסטייען,
15 קאַן דער עהעמאַן בעקרעֿפטיגען אָדער אויפהעבען. שווייגט
איהר אַבער דער עהעמאַן דאַזו פאָן איינעם טאַגע צום אַנ־
דערן, זאָ האַט ער איהר געליבדע אָדער אַבלאָבונגען, דיא
זיא אויף זיך האַט, בעקרעֿפטיגט, ווייל ער דעז טאַגעז,
16 דאַ ער זיא ערפאַהרען, דאַזו געשוויגען האַט. וויל ער
זיא נאַך דער צייט איינער פערנעהמען דענגאַך אויפהעבען,

מנחה חדשה.

עיר מבצר וישב בה או דבר אחר דומה לזה, הב׳ היא שלא יגלה כוונתו עתה אבל יעשה דברים יהיו לו מזומנים לעת תמוט רגל מלכו ובאותה שעה שיהיה רעה יריס יקום כנגדו להוסיף רעה על רעתו, הג׳ הוא שיפרוש לו מכמורת שאיפשר שיפול בה ואיפשר ג״כ שלא יעבור המלך דרך שם לעולם, ואיפשר ג״כ שאם יעבור דרך שם שלא יפול ברשת ההיא, והנה התגלו עתה שלא בנו המזבח הזה לא׳ מהכוונות האלה בהזכירם השמות הקדושים האלה, והוא שאם עשינו אותו על הכוונה הראשונה הן ש ישגיב בכחו ליפרע מעוברי רצונו ע״ד הנה כי הפועל והמרד הנגלה אשר בזה יבוא העונש לעושיו בכח ובנגלה ולא

שָׁמְעוֹ וְנָשָׂא אֶת־עֲוֺנָהּ׃ אֵלֶּה הַחֻקִּים אֲשֶׁר צִוָּה 17
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין־אָב לְבִתּוֹ
בִּנְעֻרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ׃ פ שני

לא
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ נְקֹם נִקְמַת בְּנֵי 2
יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים אַחַר תֵּאָסֵף אֶל־עַמֶּיךָ׃
וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם לֵאמֹר הֵחָלְצוּ מֵאִתְּכֶם 3
אֲנָשִׁים לַצָּבָא וְיִהְיוּ עַל־מִדְיָן לָתֵת נִקְמַת־
יְהוָה בְּמִדְיָן׃ אֶלֶף לַמַּטֶּה אֶלֶף לַמַּטֶּה לְכֹל 4
מַטּוֹת יִשְׂרָאֵל תִּשְׁלְחוּ לַצָּבָא׃ וַיִּמָּסְרוּ 5
מֵאַלְפֵי יִשְׂרָאֵל אֶלֶף לַמַּטֶּה שְׁנֵים־עָשָׂר

זאָ זאָלל ער דיא שולד זיינער פרויא טראַגען. דיעזעז זינד דיא פער־ 17
אָרדנונגען, דיא דער עוויגע דעם משה בעפאָהלען, צווישען מאַן אונד
פרויא, וויא אויך צווישען פאַטער אונד טאָכטער, זאָ לאַנגע זיא אין
איהרען מאַדכענישאַהרען, אין איהרעז פאַטערז הויזע (אונפערהיי־
ראַטהעט) איזט. דער עוויגע רעדעטע מיט משה, אונד 1
שפראַך: ראַכע דיא קינדער ישראל'ס אַן דען מדינים, הערנאַך 2
זאָללסט דוא צו דיינען פאָלקע איינגעטהאַן ווערדען. משה שפראַך 3
אַלזאָ צום פאָלקע: ריסטעט אונטער אייך מאַננער צום העערע אויז,
דיא ווידער דיא מדינים אויזציעהען זאָללען, אום פיר דען עוויגען,
ראַכע אַן איהנען אויסצואיבען. אויז יעדעם שטאַממע טויזענד, אונד 4
זאָ אויז אַללען שטאַממען ישראל'ס, מיסט איהר אינס העער זענדען.
דאַ ווארדען אויז אַללען טרופפען ישראל'ס, אויז יעדעם שטאַמ־ 5
מע טויזענד אויזגעהאָבען, צוואָלף טויזענד צום

מנחה חדשה.

צריך לו, ובשבית הזכירו שם אלהים ור"ל שהודע לבות בני האדם וכוונתם יפרע מאחורם על דבריו רעה לומר נקים כנגדו בעת ימות, ועל הג' לומר אולי תבוא חדשה בארץ ויפול ברשת זו טמנו יבוא בורא חדשות בעולם ומתהוות הוויות כפי רצונו ויפרע מהם כי בשם הויה נפרע מעוברי רצונו עה"ד הזה, וכן ויעה"ד הזה לענין הסבר דוק ותשכח. והנה עתה אמר הש"י למשה נקום נקמת ב"י, ואילו אמר להם משה כך היו יכולים לומר מה עשו לנו מדין אדרבה

6 אֶלֶף חֲלוּצֵי צָבָא׃ וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלֶף
לַמַּטֶּה לַצָּבָא אֹתָם וְאֶת־פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר
הַכֹּהֵן לַצָּבָא וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ וַחֲצֹצְרוֹת הַתְּרוּעָה
7 בְּיָדוֹ׃ וַיִּצְבְּאוּ עַל־מִדְיָן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
8 מֹשֶׁה וַיַּהַרְגוּ כָּל־זָכָר׃ וְאֶת־מַלְכֵי מִדְיָן הָרְגוּ
עַל־חַלְלֵיהֶם אֶת־אֱוִי וְאֶת־רֶקֶם וְאֶת־צוּר וְאֶת־
חוּר וְאֶת־רֶבַע חֲמֵשֶׁת מַלְכֵי מִדְיָן וְאֵת בִּלְעָם
9 בֶּן־בְּעוֹר הָרְגוּ בֶּחָרֶב׃ וַיִּשְׁבּוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־
נְשֵׁי מִדְיָן וְאֶת־טַפָּם וְאֵת כָּל־בְּהֶמְתָּם וְאֶת־כָּל־
10 מִקְנֵהֶם וְאֶת־כָּל־חֵילָם בָּזָזוּ׃ וְאֵת כָּל־עָרֵיהֶם

6 הערע גערישטעט. משה זאנדטע דיעזע טויזענד אויז יעדעם
שטאממע אין דאז פעלד, זיא נעבסט פנחס, זאהן דעז פריעז-
טער: אלעזר'ס, דער דאז הייליגע גערעטהע, אונד דיא פאָ-
7 זוינען צום לערמבלאזען, בייא זיך האטטע. זיא לאָגען
ווידער מדין אויז, וויא דער עוויגע דעם משה בעפאָהלען,
8 אונד ערשלוגען אללעז מענליכע. אונטער דען ערשלאגענען
בראַכטען זיא אויך דיא קעניגע פאָן מדין אום, דיא פינף
קעניגע פאָן מדין: אוי, רקם, צור, חור, אונד רבע; אויך
בלעם זאהן פעור'ס טעדטעטען זיא מיט דעם שווערדטע.
9 דיא קינדער ישראל'ס נאהמען דיא ווייבער פאָן מדין, אונד
איהרע קינדער געפאַנגען, נאהמען אלז איהר פיעה, איהרע
זאממטליכע העערדען, אונד איהר איבריגעז פערמאָגען, צור
10 בייטע הין. פערברענטען אללע איהרע וואָהנשטעדטע,

מנחה חדשה.

שהרי עשו עמנו טובה שהספיקו לנו לחם ומזון וכסות ופושעי ישראל הם הם אשר כשלו גם בפתותם אחריהם, ולכן א"ל לתת נקמת ה' במדין כלומר שהנקמה הזאת היא ראוי לשם ית' לפי שהם חטאו במחשבתם במה שכוונו באותה טובה שעשו לכם שאמרו אולי יכשלו בהם ובאותה שע' נקום כנגדם ולכן החלצו לתת נקמת ה' במדין, ואמר אלף למט' כדי שיזכו השבטים כולם במצוה היא, ואמר שכן עשו מאליהם מבלי שהכריחום כדרך היוצאים למלחמ' אבל

בְּמוֹשְׁבֹתָם וְאֵת כָּל־טִירֹתָם שָׂרְפוּ בָּאֵשׁ:
וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־הַשָּׁלָל וְאֵת כָּל־הַמַּלְקוֹחַ בָּאָדָם 11
וּבַבְּהֵמָה: וַיָּבִאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן 12
וְאֶל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשְּׁבִי וְאֶת־הַמַּלְקוֹחַ
וְאֶת־הַשָּׁלָל אֶל־הַמַּחֲנֶה אֶל־עַרְבֹת מוֹאָב
אֲשֶׁר עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ: ס שלישי (שני במחוברין) וַיֵּצְאוּ 13
מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְכָל־נְשִׂיאֵי הָעֵדָה
לִקְרָאתָם אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה: וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה 14
עַל פְּקוּדֵי הֶחָיִל שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְשָׂרֵי הַמֵּאוֹת
הַבָּאִים מִצְּבָא הַמִּלְחָמָה: וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם 15
מֹשֶׁה הַחִיִּיתֶם כָּל־נְקֵבָה: הֵן הֵנָּה הָיוּ לִבְנֵי 16

אונד איהרע פאללעסטע. נאהמען אללע בייטע, אונד וואס זיא 11
וועגבריגגען קאננטען, אן מענשען אונד אן פיעה. בראכטען זיא 12
פאָר משה, דען פריעסטער אלעזר אונד דיא געמיינע דער קינדער
ישראל'ס, זאוואהל דיא געפאנגענען, אלז וואס זיא אן פיעה מיטגע־
נאממען, אדער זאנסט ערבייטעט האטטען, אין דאז לאגער, אויף
דען געפילדע מואב'ס, אן ירדן, געגען יריחו. משה, דער פריעס־ 13
טער אלעזר אונד אללע פירסטען דער געמיינע גינגען איהנען פאָר
דאז לאגער הינויז, ענטגעגען. משה ווארד צארניג איבער דיא בעפעהלז־ 14
האבער דעז העערעז, דיא אבערסטען איבער טויזענדע אונד הונדערטע,
דיא פאָן פעלדצוגע צוריקקאמען. אונד שפראך צו איהנען: האבט איהר 15
אללע פרויענצימער לעבען געלאססען? דיזע זינד עז יא געוועזען, 16

מנחה חדשה.

כאשר שמעו שהיתה נקמת ה' כלומר שהי' רצון הש"י לקחת נקמתו מהם מסרו
עצמם למלחמ' ומיליאן על קדושת שמו ית' לפי שהיו מעטים, וחזר לומר אף
למטה להורות שלא הי' בהם עד אחד שלא הלך ומיליו ומרצונו שכולם מסרו
עצמם, וחזר לומר ככוס כולם שהיו י"ב אלף לפי שלא פירש למעל' שלא ילך
שבט לוי עמהם אבל אמר אף למטה לכל מטות ישראל תשלחו לצבא והי' גם
שבט לוי במשמע לכן אמר כאן י"ב אלף לומר שלא הלך שבט לוי עמהם שעבודת

יִשְׂרָאֵל֙ בִּדְבַ֣ר בִּלְעָ֔ם לִמְסׇר־מַ֥עַל בַּיהֹוָ֖ה
עַל־דְּבַ֣ר פְּע֑וֹר וַתְּהִ֥י הַמַּגֵּפָ֖ה בַּעֲדַ֥ת יְהֹוָֽה׃
17 וְעַתָּ֕ה הִרְג֥וּ כׇל־זָכָ֖ר בַּטָּ֑ף וְכׇל־אִשָּׁ֗ה יֹדַ֥עַת
18 אִ֛ישׁ לְמִשְׁכַּ֥ב זָכָ֖ר הֲרֹֽגוּ׃ וְכֹל֙ הַטַּ֣ף בַּנָּשִׁ֔ים
19 אֲשֶׁ֥ר לֹא־יָדְע֖וּ מִשְׁכַּ֣ב זָכָ֑ר הַחֲי֖וּ לָכֶֽם׃ וְאַתֶּ֗ם
חֲנ֛וּ מִח֥וּץ לַֽמַּחֲנֶ֖ה שִׁבְעַ֣ת יָמִ֑ים כֹּל֩ הֹרֵ֨ג נֶ֜פֶשׁ
וְכֹ֣ל ׀ נֹגֵ֣עַ בֶּֽחָלָ֗ל תִּֽתְחַטְּא֞וּ בַּיּ֤וֹם הַשְּׁלִישִׁי֙
20 וּבַיּ֣וֹם הַשְּׁבִיעִ֔י אַתֶּ֖ם וּשְׁבִיכֶֽם׃ וְכׇל־בֶּ֧גֶד וְכׇל־
כְּלִי־ע֛וֹר וְכׇל־מַעֲשֵׂ֥ה עִזִּ֖ים וְכׇל־כְּלִי־עֵ֑ץ
21 תִּתְחַטָּֽאוּ׃ ס וַיֹּ֨אמֶר אֶלְעָזָ֤ר

וועלכע דיזע קינדער ישראל'ס, אויף אנראטהען דעס בלעם, וועגען
פעור'ס, צור טרייאלאזיגקייט געגען דען עוויגען פֿערפֿיהרט האבען, וואָרויף
17 דאָס שטערבען בייא דער געמיינע דעס עוויגען, ענטשטאנדען איזט. טאָד=
טעט אויך אַללע קינדער מענליכעס געשלעכטס, טאָדטעט יעדע
18 פֿרויא, דיא איינען מאַן לוּא בייוואָהנונג ערקאַננט האַט. קינדער ווייב=
ליכען געשלעכטס אַבער, דיא קיינער מאַננספערזאָן בייגעוואָהנט האַ=
19 בען, קאָננט איהר פֿיר אייך ערהאַלטען. בלייבט איבריגענס זיעבען
טאַגע אויסערהאַלב דעס לאַגערס; ווער איינען מענשען אומגעבראַכט,
אָדער איינען ערשלאַגענען בעריהרט האַט, פֿאָן אייך זאָוואָהל אַלס
פֿאָן אייערן געפֿאַנגענען, זאָלל אַם דריטטען אונד אַם זיעבענטען טאַגע
20 זיך ענטזינדיגען. אויך מיסט איהר אַללעס געוואַנד, לעדערנע
געראַטהע, אַללעס וואַס פֿאָן ציעגענהאַאר פֿערפֿערטיגט ווירד, אונד
21 האָלצערנעס געטירר ענטזינדיגען. דער פריעסטער אלעזר שפּראַך

מנחה חדשה.

הקדש עליהם, וחזר לומר וישלח אותם משה אלף למטה לומר שכל שבט ושבט
הי' הולך באלף בפני עצמו ולא הלכו מעורבים, והכונה בזה כי יותר ילחמו
כל א' וא' מהם על אחיו וקרוביו ההולכים לרגלו ממה שילחמו על בני אחר
השבטים, ואמר שכן עשו ולא שינו כלל והרגו כל זכר ואת מלכיהם ואת בלעם
בן פעור שהלך עם שרי מדין בלכתם מאת בלק והמתין שם לדעת מה יעשו
ישראל ולא הספיק ללכת לו אל ארצו ולקחו את כל שללם ואת כל טפם, ואמר.

הַכֹּהֵן אֶל־אַנְשֵׁי הַצָּבָא הַבָּאִים לַמִּלְחָמָה
זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה׃ אַךְ אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַכָּסֶף אֶת־הַנְּחֹשֶׁת
אֶת־הַבַּרְזֶל אֶת־הַבְּדִיל וְאֶת־הָעֹפָרֶת׃ כָּל־
דָּבָר אֲשֶׁר־יָבֹא בָאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ
וְטָהֵר אַךְ בְּמֵי נִדָּה יִתְחַטָּא וְכֹל אֲשֶׁר לֹא־
יָבֹא בָּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בַמָּיִם׃ וְכִבַּסְתֶּם בִּגְדֵיכֶם 24
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וּטְהַרְתֶּם וְאַחַר תָּבֹאוּ אֶל־
הַמַּחֲנֶה׃ ס רביעי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה 25
לֵּאמֹר׃ שָׂא אֵת רֹאשׁ מַלְקוֹחַ הַשְּׁבִי בָּאָדָם 26
וּבַבְּהֵמָה אַתָּה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְרָאשֵׁי אֲבוֹת

צו דען קריעגסלייטען דיא מיט צו פעלדע געוועזען זינד: דיעזעס איזט
איינע פערארדנונג דעס געזעצעס, וועלכעס דער עוויגע דעם משה
בעפאהלען האט. אונד נור, גאלד, זילבער, קופפער אייזען, 22
צין אונד בלייא, אללעס וואס איין פייער געברויכט ווירד, בריגגט 23
איהר אין דאס פייער, זא איזט עס ריין; יעדאך מוס עס דורך שפרענג־
וואססער ענטזינדיגט ווערדען; וואס אבער ניכט אין פייער געברויכט
ווירד, בריגגט איהר אין דאס וואססער. אן זיעבענטען טאגע וואשט 24
איהר אייערע קליידער אונד זייד ריין; אלסדאן קאננט איהר אין דאס
לאגער קאממען. דער עוויגע שפראך צו משה, וויא פאלגט: דוא 25 26
אונד דער פריעסטער אלעזר, אונד דיא פאמיליענהויפטער דער געמיינע
איהר צעהלט דיא זוממע דער בייטע אונד דער געפאנגענען אן מענשען

מנחה חדשה.

שהביאו אותו אל משה ואל אהרן ואל כל עדת ב"י להגיד על שבחם שלא הי' נגל
אלפי ישראל א' שישלח ידו בשום דבר מכל מה שלקחו, והנה יצאו משה ואלעזר
וכל נשיאי העדה לקראתם כדי שלא יבואו אל המחנה עד אשר יטהרו ונטהרו
ואלקי השבי והמלקוח במצות הש"י ולא א' בהם שאמר הנה אנכי מסרתי נפשי
על המלקוח הזה ואתה כותנו למי שישב באהלו, אבל כולם ידעו כי לא נחרבם
ירשו ארץ כי אם ימינו וזרועו של הקב"ה אשר רצה והושיעם מעם רב ועצום ולא

27 הָעֵדָה׃ וְחָצִיתָ אֶת־הַמַּלְקוֹחַ בֵּין תֹּפְשֵׂי הַמִּלְחָמָה
28 הַיֹּצְאִים לַצָּבָא וּבֵין כָּל־הָעֵדָה׃ וַהֲרֵמֹתָ מֶכֶס
לַיהוָה מֵאֵת אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיֹּצְאִים לַצָּבָא
אֶחָד נֶפֶשׁ מֵחֲמֵשׁ הַמֵּאוֹת מִן־הָאָדָם וּמִן־הַבָּקָר
29 וּמִן־הַחֲמֹרִים וּמִן־הַצֹּאן׃ מִמַּחֲצִיתָם תִּקָּחוּ
30 וְנָתַתָּה לְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן תְּרוּמַת יְהוָה׃ וּמִמַּחֲצִת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל תִּקַּח ׀ אֶחָד ׀ אָחֻז מִן־הַחֲמִשִּׁים מִן־
הָאָדָם מִן־הַבָּקָר מִן־הַחֲמֹרִים וּמִן־הַצֹּאן מִכָּל־
הַבְּהֵמָה וְנָתַתָּה אֹתָם לַלְוִיִּם שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת
31 מִשְׁכַּן יְהוָה׃ וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר

27 אונד פֿיעה אויפֿנעהמען. זאָדאַן טהיילע דיא בייטע צו גלייכען טהיילען
צווישען דען קריעגערן, דיא אין דאַז פֿעלד געצאָגען זינד אונד
28 דער איבריגען געמיינע. נימם אַבער אויך איינען טריבוט דאַפֿאָן,
דעם עוויגען צו עהרען, פֿאָן דען קריעגסלייטען, דיא אין דאַז פֿעלד
געצאָגען זינד, פֿאָן פֿינף הונדערטען איינז, אַן מענשען, רינדערן,
29 עזעלן אונד אַן קליינעם פֿיעה. דיעזעז זאָללט איהר פֿאָן איה־
רער העלפֿטע נעהמען, אונד דעם פּריעסטער אלעזר געבען, אַלז
30 איינע העבע פֿיר דען עוויגען. פֿאָן דער העלפֿטע דער קינדער
ישראל אַבער נימם פֿאָן פֿינפֿציגען איינז, וויא עז געטראָפֿפֿען ווירד,
פֿאָן מענשען, רינד, עזעלן אונד קליינעם פֿיעה אַללער אַרט, אונד
גיב זאָלכעז דען לויים, דיא דער וואָהנונג דעז עוויגען צו וואַרטען
31 האַבען. משה אונד דער פּריעסטער אלעזר טהאַטען וויא דער

מנחה חדשה.

נפקד מהם איש, ולא עוד אלא שהפקודים אשר לאלפי הצבא הקריבו את קרבן ה׳ ממה שנשאר להם, ולא עוד אלא שהראו בעצמם שהם חייבים בקרבן ההוא וכמעט שלא היה כדב׳, ולכן באו בטעכה ואמרו למשה עבדיך נשאו את ראש אנשי המלחמ׳ אשר בידינו ולא נפקד ממנו איש, כלומר חייבים אנו לתת תוד׳ לה״ ולהקריב לפניו קרבן כעל כל אשר גמלנו במה שהשגיח עלינו שלא נפקד ממנו איש, לפי שלא ימותו במלחמ׳ האנשים אף לסבת המנהיגים, אם לרוע

צוה יהוה את־משה: ויהי המלקוח יתר הבז 32
אשר בזזו עם הצבא צאן שש־מאות אלף
ושבעים אלף וחמשת אלפים: ובקר שנים 33
ושבעים אלף: וחמרים אחד וששים אלף: 34
ונפש אדם מן־הנשים אשר לא־ידעו משכב 35
זכר כל־נפש שנים ושלשים אלף: ותהי המחצה 36
חלק היצאים בצבא מספר הצאן שלש־
מאות אלף ושלשים אלף ושבעת אלפים
וחמש מאות: ויהי המכס ליהוה מן־הצאן שש 37
מאות חמש ושבעים: והבקר ששה ושלשים 38

עוויגע דעם משה בעפאהלען. דיא אויזבייטע, וואס נאך פאן 32
דער פלינדערונג דער קריעגסלייטע איבריג וואר, בעטרוג אן קליינעם
פיעה זעכסמאל הונדערט פינף אונד זיעבציג טויזענד. אן רינדערן 33
צווייא אונד זיעבציג טויזענד. אן עזעלן איין אונד זעכציג טויזענד. 34
אן מענשליכען פערזאנען, נעמליך אן וויבסבילדערן, דיא קיינען מאן 35
דורך בייוואהנונג ערקאננט האטטען, צווייא אונד דרייסיג טויזענד.
אלזא בעטרוג דיא האלפטע, נעמליך דער אנטהייל דעריעניגען, דיא 36
אינס פעלד געצאגען וואַרען, אן קליינעם פיעה: דרייאמאל הונדערט
זיעבן אונד דרייסיג טויזענד, פינף הונדערט שטיקק. דאפאן דער 37
טריבוט, דעם עוויגען צו עהרען, זעכס הונדערט פינף אונד זיעב-
ציג שטיקק. אן רינדערן זעכס אונד דרייסיג טויזענד שטיקק, 38

מנחה חדשה.

כדורס והספד הנהגתם, ולא בהשגחת הש"י עליו להעניש לאיש עון אשר חטא אשר הי' בידו כמו שנפלו רבים מישראל עם שאול בהר הגלבוע וברמות גלעד אחאב, וגם בעון אמציה כשל יהודה עמו שהשתחוה לאלהי שעיר ורבים זולתו, לפי שהמלך הוא כמו הכלל לכל העם ואנשי הצבא הם הפרט וכבר יספה החלק בעבור הכלל כמו שביאר כל זה באר היטיב הרלב"ע בס' העולם אשר לו, וכאשר ינצחו את אויביהם וימלטו אנשיו הנה הוא שבח גדול ומעלה גדולה למנהיג ההוא ולכן הם ראוים לתת תודה שלא מת אחד מאנשיו, ולכ"א

39 אֶלֶף וּמִכְסָם לַיהוָה שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים׃ וַחֲמֹרִים
שְׁלֹשִׁים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וּמִכְסָם לַיהוָה
40 אֶחָד וְשִׁשִּׁים׃ וְנֶפֶשׁ אָדָם שִׁשָּׁה עָשָׂר אָלֶף
41 וּמִכְסָם לַיהוָה שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים נָפֶשׁ׃ וַיִּתֵּן
מֹשֶׁה אֶת־מֶכֶס תְּרוּמַת יְהוָה לְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן
42 כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ וּמִמַּחֲצִית בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חָצָה מֹשֶׁה מִן־הָאֲנָשִׁים הַצֹּבְאִים׃
43 וַתְּהִי מֶחֱצַת הָעֵדָה מִן־הַצֹּאן שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת
אֶלֶף וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף שִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ
44 מֵאוֹת׃ וּבָקָר שִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אָלֶף׃ וַחֲמֹרִים

חונד דער טריבוט דמָפֿוֹן, דעם עוויגען צו עהרען, זוויית חונד זיבּנציג
39 שטיק. חן עזעון דרייסיג טויזענד חונד פֿינף הונדערט, חונד
דער טריבוט דמָפֿוֹן, דעם עוויגען צו עהרען, חיין חונד זעכציג שטיקה.
40 חן מענשליכען פערזָהנען זעכציהן טויזענד, חונד דער טריבוט דמָפֿוֹן,
41 דעם עוויגען צו עהרען, צוויית חונד דרייסיג פערזָהנען. דיזער טרי=
בוט חָדער דיח העבע דעז עוויגען, גחַב משה דעם פריעסטער חֶלעזר,
42 וויח דער עוויגע דעם משה בעפָֿחָהלען. פֿחָן דער העלפֿטע דער קינדער
ישרא'ם חבער, דעכען משה כחָוויך פֿחָן דענייניגען דיח צו פֿעלדע
43 וחַרען, דיח העלפֿטע חבגעגעבען לייס. דיח חָוזחָ חויף חיהרער העלפֿטע
בעקחַמען חן קליינעם פֿיעה, דריימחָל הונדערט זיעבּען חונד דרייסיג
44 טויזענד, פֿינף הונדערט. חן רינדערן זעכס חונד דרייסיג טויזענד. חן

מנחה חדשה.

עתה למשה עבדיך כשחו ר"ל שקבלנו כבוש חנשי המלחמ' במכין ונשחנו חותם כחילו על שכמנו להשגיח בהם, והנ' עשה הש"י עמנו חות לטובה שלח נפקד ממנו חיש שחילו נפקד ממנו עד חחד היינו חומרים כי לסבת רוע הנהגתנו חו לכנת השגחת הש"י להעניכנו נפקד ולכן רחוי לנו להקריב חת קרבן ה' איש אשר מצא כלי זהב וגו' להורות שלח הכיתו חנשי המלחמה למקרה ופגע ללכת חחרי הבצע לבקש להם כסף וזהב חבל לקחנו הכסף והזהב שבח לידינו בגלל חשר הי' חבל המוחתים בהרגנו חותם, ולכ"ח חיש חשר מצא ולח חמר

שְׁלֹשִׁים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ וְנֶפֶשׁ אָדָם 46
שִׁשָּׁה עָשָׂר אָלֶף׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִמַּחֲצִת בְּנֵי־ 47
יִשְׂרָאֵל אֶת־הָאָחֻז אֶחָד מִן־הַחֲמִשִּׁים מִן־
הָאָדָם וּמִן־הַבְּהֵמָה וַיִּתֵּן אֹתָם לַלְוִיִּם שֹׁמְרֵי
מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה׃ וַיִּקְרְבוּ אֶל־מֹשֶׁה הַפְּקֻדִים אֲשֶׁר 48
לְאַלְפֵי הַצָּבָא שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְשָׂרֵי הַמֵּאוֹת׃
וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה עֲבָדֶיךָ נָשְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ 49
אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר בְּיָדֵנוּ וְלֹא־נִפְקַד מִמֶּנּוּ
אִישׁ׃ וַנַּקְרֵב אֶת־קָרְבַּן יְהוָה אִישׁ אֲשֶׁר מָצָא 50

עגען דרייסיג טויזענד פינף הונדערט. אונד אַן מענשליכען פערזאָ־ 46
נען זעכצעהן טויזענד. פֿאָן דיעזער העֶלפֿטע דער קינדער ישראל'ס 47
נאַהם משה איין שטיק פֿאָן פֿונפֿציגען ערגריפֿען, אַן מענשען אונד
פֿיעה, אונד גאַב זאָלכעס דען לוים, דיא דער וואַהרונג דעס עוויגען
צו וואַרטען האַטטען, וויא דער עוויגע דעם משה בעפֿאָהלען.
דיא הויפטלייטע דער פֿערטיידענען טרופפען דעס קריעגספֿאָלקס, 48
נעֶמליך דיא איבער טויזענדע אונד דיא איבער הונדערטע געז־
עטצט וואַרען, טראַטען פֿאָר משה. אונד שפּראַכען צו איהם: 49
וויר, דיינע קנעכטע, האַבען דיא צאַהל דער אונס אַנפֿערטרויטען
קריעגסמעֶננער אויפֿגענאָממען, אונד עס פֿעהלט פֿאָן אונס ניכט איינר.
דאַרום בריגנען וויר דעם עוויגען איין געשענק, וואָס יעדער מאַן 50

מנחה חדשה.

אחר הביא שהי' מורה שהביאו בכל ענין כמ"ש ז"ל לבוד ציד להביא בכל ענין שיהי' ואפילו מן הגזל, ובראות משה אדוננו צדקתם וכוונתם הטובה הביא הזהב ההוא אל אהל מועד זכרון לבני ישראל לפני ה' שיזכור להם הש"י החסד ההוא שהיתה כוונתם לשמים בכל מה שעשו.

ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד עצום מאד וגו' פקח עיניך וראה כמה קושיות תראה בפ' הזאת, גדולה שבכולן איך בחרו לשבת חוצה לארץ, ובחדא מחתא אתרצינהו לכולהו, הנה בני ראובן גלו חמדתם וחוסל

כל־זהב אצעדה וצמיד טבעת עגיל וכומז
51 לכפר על־נפשתינו לפני יהוה: ויקח משה
ואלעזר הכהן את־הזהב מאתם כל כלי
52 מעשה: ויהי כל־זהב התרומה אשר הרימו
ליהוה ששה עשר אלף שבע־מאות וחמשים
שקל מאת שרי האלפים ומאת שרי המאות:
53 54 אנשי הצבא בזזו איש לו: ויקח משה ואלעזר
הכהן את־הזהב מאת שרי האלפים והמאות
ויבאו אתו אל־אהל מועד זכרון לבני־ישראל
לפני יהוה: פ ששי (שלישי במחוברין)

גילדענעס געשמיידע בעקאממען האט: פוססבענדער, האנדשלאססער,
רינגע, קוגעלן אונד ארמקנעפפע (אדער שלאססער), אום פאר דעם
51 עוויגען אונזערע זעעלען צו פערזעהנען. משה אונד דער פריעסטער
אלעזר נאהמען דאס גאלד פאן איהנען, אללערלייא פערפערטיגטעס געש
52 מיידע. דיא גאנצע העבע, דיא זיא דעם עוויגען צו עהרען הערגעגע
בען, בעטרוג אן גאלדע, זעכצעהן טויזענד זיעבען הונדערט אונד
פונפציג שקל, אונד צוואר פאן דען הויפטלייטען איבער טויזענדע אונד
53 איבער הונדערטע. דיא געמיינען קריעגער אבער האטטען יעדר פיר
54 זיך געפלינדערט. משה אונד דער פריעסטער אלעזר נאהמען פאן דען
הויפטלייטען איבער טויזענדע אונד איבער הונדערטע, דאס גאלד אן
אונד בראכטען עס אין דאס שטיפטזעלט, צום אנדענקען דער קינדער
ישראל'ס פאר דעם עוויגען.

מנחה חדשה.

השגתם דרכי הש"י ומנהג הארץ הטובה המתחכמת את בעליה והנותנת להם הכנה להשיג הנבואה ודבר השהות, וכדמה להם שלא נתן להם הש"י הארץ הטובה ההיא כ"א לאכול מפריה ולשבוע מטובה כדי שיתעדנו במעדני עולם וטובו, חלילה לא מרשע, כי לא נתנה להם כי אם להשיג הטוב הנצחי הקיים שהוא הדבקות בש"י ע"י עבדיו הנביאים אשר לא נבאו מעולם ולא השיגו המדרגה העליונה ההיא כי אם בארץ הטובה ההיא או בשבילה כמ"ש החבר הכוזרי, וכבר האריכו רז"ל בשבחה. ואמר שהי' להם מקנה רב ודמו שהתמדת

וּמִקְנֶה ׀ רַב הָיָה לִבְנֵי רְאוּבֵן וְלִבְנֵי־גָד עָצוּם לב
מְאֹד וַיִּרְאוּ אֶת־אֶרֶץ יַעְזֵר וְאֶת־אֶרֶץ גִּלְעָד
וְהִנֵּה הַמָּקוֹם מְקוֹם מִקְנֶה׃ וַיָּבֹאוּ בְנֵי־גָד 2
וּבְנֵי רְאוּבֵן וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן
וְאֶל־נְשִׂיאֵי הָעֵדָה לֵאמֹר׃ עֲטָרוֹת וְדִיבֹן 3
וְיַעְזֵר וְנִמְרָה וְחֶשְׁבּוֹן וְאֶלְעָלֵה וּשְׂבָם
וּנְבוֹ וּבְעֹן׃ הָאָרֶץ אֲשֶׁר הִכָּה יְהוָה לִפְנֵי 4
עֲדַת יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ מִקְנֶה הִוא וְלַעֲבָדֶיךָ
מִקְנֶה׃ ס וַיֹּאמְרוּ אִם־מָצָאנוּ 5
חֵן בְּעֵינֶיךָ יֻתַּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לַעֲבָדֶיךָ

דיא זֶהנע ראוּבן אוּנד דיא זֶהנע גד האַטטען איבעראויז שטאַרקע 1
העערדען. דיזע זאַהען דאַז לאַנד יעזר אוּנד דאַז לאַנד גלעד, אוּנד
האַטטען דיא געגענד פֿיר פֿיעהצוכט בעקוועם. דאַ קאַמען זיא, נעמליך 2
דיא זֶהנע גד אוּנד דיא זֶהנע ראוּבן, אוּנד טראַטען פֿאָר משה, דען
פריסטער אלעזר אוּנד דען פֿירסטען דער געמיינע, פֿאָלגענדען אנטראַג.
עטרות, דיבון, יעזר, נמרה, חשבון, אלעלה, שבם, נבו אוּנד בעון. דאַז 3 4
לאַנד, וועלכעס דער עוויגע פֿאָר דער געמיינע ישראל'ס געשלאַגען האַט,
איזט צור פֿיעהצוכט בעקוועם, אוּנד דיינע קנעכטע האַבען העערדען.
ווען וויר גנאַדע אין דיינען אויגען געפֿונדען, פֿוהרען זיא 5
פֿאָרט, זאָ מאַג דיעזעז לאַנד דיינען קנעכטען צום איגענטהום

מנחה חדשה.

העושר היא הוא השלימות והאושר, ולא כן הדבר כי רבים אבדו לרוב עשרם ואחרים לרוב כחם, וכאשר ראו את ארץ יעזר ואת ארץ גלעד אמרו דין טעם לאדעין למרעה מקנינו ובהמתינו כי לא יתכן להיות ארצות עבר הירדן טובים מאלה: ולכן להורו' על רוע סדורם והנהגתם אמר שבאו לפני משה בערבוביא ובלי סדר מבלי חלוק כבוד הקטני' לגדולי', ואמר שבאו בני גד ובני ראובן ולמעלה בדברי הש"י הזכירם על סדר נכון שאמר ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד; ואמר שאמרו אל משה ואל אלעזר הכהן ואל נשיאי העדה וגו' כדי שלא ידחם משה מעליו בדברים ולמחר יאמר להם שיעברו את הירדן, ובהיות דבריהם לפני נשיאי ישראל יהיה כל מה שיסכימו עליו קיים ולא יוכל

6 לאחזה אל־תעברנו את־הירדן: ויאמר
משה לבני־גד ולבני ראובן האחיכם יבאו
7 למלחמה ואתם תשבו פה: ולמה תנואון
את־לב בני ישראל מעבר אל־הארץ אשר־
8 נתן להם יהוה: כה עשו אבתיכם בשלחי
9 אתם מקדש ברנע לראות את־הארץ: ויעלו
עד־נחל אשכול ויראו את־הארץ ויניאו את־
לב בני ישראל לבלתי־בא אל־הארץ אשר־
10 נתן להם יהוה: ויחר־אף יהוה ביום ההוא

6 איבערגעבען ווערדען; פיהרע אונז ניכט איבער דען ירדן. משה
שפראך צו דען זעהנען גד'ס אונד דען זעהנען ראובנ'ס; איהרע ברי־
דער זאללען אין דען קריעג געהען, אונד איהר וואללט היער בלייבען?
7 ווארום וואללט איהר דאז געמיטה דער קינדער ישראל'ס אבווענדיג
מאכען, דאס זיא ניכט אין דאז לאנד ציהען זאללען, דאז דער עווינע
8 איהנען איינגעגעבען? עבען אזא האבען עז איהרע פאטער גע־
מאכט, אלז איך זיא פאן קדש ברנע אויזזאנדטע, דאז לאנד צו בעזעהען.
9 זיא צאגען הינויף ביז אין דאז טהאל אשכול, בעזאהען דאז לאנד, אונד
מאכטען דאז געמיטה דער קינדער ישראל'ס אבווענדיג, דאס זיא
ניכט אין דאז לאנד קאממען מאכטען, דאז איהנען דער עווינע
10 איינגעגעבען. דאמאלז ענטבראננטע דער צארן דעז עווינען,

מנחה חדשה.

להתעולל בהם ולחזור בו; ואמרו עטרות ודיבון וגו' ארץ מקנה היא ולעבדיך
מקנה ר"ל שהארץ הזאת היא ראוי' לנו מן הדין יותר מכל שאר השבטים, כי
מן הידוע שרצון הש"י לתת לכל אחד מן השבטים המקום הראוי לו ולכן אמר
שתחלק הארץ להם בגורל כדי שתהי' כחלקת בידי שמים להשגיח בגורלות ההם
לכל אחד חלק הראוי לו, והוא החלק אשר כבר נתנבאו להם בברכתם גדולי
עולם, יעקב ואח"כ משה, ולכן הארץ הזאת היא ראויה לנו מאחר שהיא
ארץ מקנה כמו שנודע מענין הבשן, ולא כן לעבר הירדן, והנה יש לעבדיך
מקנה יותר מכל שאר השבטים, וא"כ יותן את הארץ הזאת לעבדיך לאחוזה,
וא"ת שהרי שהיא שלנו שכבר מתו בעליה וירשנו אותה וכנגה בה ערי מבצר

וַיִּשָּׁבַע לֵאמֹר: אִם־יִרְאוּ הָאֲנָשִׁים הָעֹלִים
מִמִּצְרַיִם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה אֵת
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וּלְיַעֲקֹב כִּי לֹא־מִלְאוּ אַחֲרָי: בִּלְתִּי כָּלֵב בֶּן־ 12
יְפֻנֶּה הַקְּנִזִּי וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן כִּי מִלְאוּ אַחֲרֵי
יְהוָה: וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיְנִעֵם בַּמִּדְבָּר 13
אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־תֹּם כָּל־הַדּוֹר הָעֹשֶׂה
הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה: וְהִנֵּה קַמְתֶּם תַּחַת אֲבֹתֵיכֶם 14
תַּרְבּוּת אֲנָשִׁים חַטָּאִים לִסְפּוֹת עוֹד עַל חֲרוֹן
אַף־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל: כִּי תְשׁוּבֻן מֵאַחֲרָיו 15

ער שוואהר אונד שפראך :. זא זאללען אויך אללע דיא מענער, דיא פאן 11
מצרים הערויף געקאממען, פאן צוואנציג יאהרען אן אונד דאריבער, דאז
לאנד ניכט צו זעהען בעקאממען, דאז איך איהרען עלטערן אברהם, יצחק
אונד יעקב צוגעשוואהרען האבע! דארום, דאס זיא מיר ניכט טריילויך
נאכגעפאלגט זינד. אויסגענאממען כלב, זאהן יפנה'ס, דער קנזי, 12
אונד יהושע, זאהן נון; דען דיעזע זינד דעם עוויגען טריילויך נאכ־
פאלגט. אלזא ענטברעננטע דער צארן דעס עוויגען איבער ישראל, אונד 13
ער פיהרטע זיא פירציג יאהרע אין דער וויסטע הערום, ביז דאס גאנצע
געשלעכט פערגאנגען וואר, וועלכעס דאס בעזע אין דען אויגען דעס
עוויגען געטהאן האטטע. נון טרעטעט איהר לאסטערהאפטע מענער, 14
אן אייערער פאטער שטעללע אויף, אונד וואללט דען צארן דעס עוויגען
איבער ישראל פערגרעססערן. ווען איהר אייך פאן איהם אבווענדעט, 15

מנחה חדשה.

וגדרות צאן לרעות מקנינו ובהמתינו, אין אנו מבקשים ממך זה אלא שלא תעבירנו את הירדן כלל כדי שלא תהא ידנו ויד השבטים כולם שוה בארץ הזאת, ולכן כפלו וחזרו לומר אל תעבירנו את הירדן אחר אומרם יותן את הארץ הזאת לעבדיך לאחוזה; והנה משה אדונינו היודע סוד הארץ הטובה והאשר כשתשא לפני הש"י במה וכמה פעמים שיניחנו לעבור שיה חזה לו על הדבר הזה כי חשבו שהמכוון בארץ הטובה ההיא הוא ההצלחות המוחשות יחשבם, ולא יכול להשיב להם על הדבר הזה בנגלה לפי שמי שלא שיער מעצמו

וַיֹּ֤סֶף עוֹד֙ לְהַנִּיח֣וֹ בַּמִּדְבָּ֔ר וְשִֽׁחַתֶּ֖ם לְכָל־הָעָ֥ם
16 הַזֶּֽה׃ ס וַיִּגְּשׁ֤וּ אֵלָיו֙ וַיֹּ֣אמְר֔וּ
גִּדְרֹ֥ת צֹ֛אן נִבְנֶ֥ה לְמִקְנֵ֖נוּ פֹּ֑ה וְעָרִ֖ים לְטַפֵּֽנוּ׃
17 וַאֲנַ֤חְנוּ נֵחָלֵץ֙ חֻשִׁ֔ים לִפְנֵי֙ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל עַ֛ד
אֲשֶׁ֥ר אִם־הֲבִיאֹנֻ֖ם אֶל־מְקוֹמָ֑ם וְיָשַׁ֤ב טַפֵּ֙נוּ֙
18 בְּעָרֵ֣י הַמִּבְצָ֔ר מִפְּנֵ֖י יֹשְׁבֵ֥י הָאָֽרֶץ׃ לֹ֥א נָשׁ֖וּב
אֶל־בָּתֵּ֑ינוּ עַ֗ד הִתְנַחֵל֙ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל אִ֖ישׁ
19 נַחֲלָתֽוֹ׃ כִּ֣י לֹ֤א נִנְחַל֙ אִתָּ֔ם מֵעֵ֥בֶר לַיַּרְדֵּ֖ן
וָהָ֑לְאָה כִּ֣י בָ֤אָה נַחֲלָתֵ֙נוּ֙ אֵלֵ֔ינוּ מֵעֵ֥בֶר הַיַּרְדֵּ֖ן
מִזְרָֽחָה׃ פ שביעי (רביעי במחוברין)

זאָ ווירד ער זיא נאָך לענגער אין דער וויסטע לאַססען, אונד איהר בריגגט
16 דיזעס גאַנצע פֿאָלק פֿערדערבען. זיא טראַטען נאָהער, אונד
שפּראַכען: וויר וואָללען נור פיר אונזערע העערדען שטאַלהירדען
17 האָיהר בויען, אונד שטאֶדטע פיר אונזערע קינדער. וויר אַבער
ציעהען אונגעזיימט פֿאָר דען קינדערן ישראל'ס איינהער, ביז וויר זיא
אַן איהרע שטעללע געבראַכט האַבען; אונטערדעססען מאָגען אונזערע
קינדער אין פֿעסטען שטאֶדטען וואָהנען, אויך פֿאָר דען איינוואָהנערן
18 דעז לאַנדעז זיכער צו זיין. וויר וואָללען ניכט עהער צו אונזערן הייזערן
צוריקקעהרען, ביז דיא קינדער ישראל'ס יעדעז זיין ערבגוט אין בעזיטץ
19 גענאָממען. דען וויר פֿערלאַנגען קיינען אנטהייל יענזייטז דעז
ירדן'ס, נאַכדעם אונז נור דיעסזייטע דעז ירדן'ס אונזער ערבע
גוט ווירד צוגעפֿאַללען זיין.

מנחה חדשה.

שבח הארץ לא יתכן שיטעימהו לפי שאין הדבר ההוא מן המפורסם, ולכן ג"כ תמצא שלא תשבח התורה הארץ ההיא בשום דבר מהמעלות האמתיות, אבל תשבח אותה בדברים המפורסמים שאין הכל זוכים אל המעלה הרמה הזאת לבער שבחה האמיתי, ואמר משה אליהם מן הדברים שאני יכול להשיגם שהוא המכשול אשר יש לבאר אחיהם בשאלתם זאת וארמוז להם בתוכם דברים שיניאו מתוכם שבחי הארץ אם יש להם לב לדעת ואזנים לשמוע, ואם לא יניאו מתוכם ידעתי שלא יניאו אף בפי', ואמ' להם האחיכם יבואו למלחמה וגו',

וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה אִם־תַּעֲשׂוּן אֶת־הַדָּבָר
הַזֶּה אִם־תֵּחָלְצוּ לִפְנֵי יְהוָה לַמִּלְחָמָה׃ וְעָבַר 21
לָכֶם כָּל־חָלוּץ אֶת־הַיַּרְדֵּן לִפְנֵי יְהוָה עַד
הוֹרִישׁוֹ אֶת־אֹיְבָיו מִפָּנָיו׃ וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ 22
לִפְנֵי יְהוָה וְאַחַר תָּשֻׁבוּ וִהְיִיתֶם נְקִיִּם מֵיְהוָה
וּמִיִּשְׂרָאֵל וְהָיְתָה הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם
לַאֲחֻזָּה לִפְנֵי יְהוָה׃ וְאִם־לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן 23
הִנֵּה חֲטָאתֶם לַיהוָה וּדְעוּ חַטַּאתְכֶם
אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶתְכֶם׃ בְּנוּ־לָכֶם עָרִים לְטַפְּכֶם 24
וּגְדֵרֹת לְצֹנַאֲכֶם וְהַיֹּצֵא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ׃

משה אַנטוואָרטעטע איהנען היערויף: ווען איהר דיעזעז טהוט, ווען 20
איהר איך פֿאָר דעם עוויגען צום קריעגע ריסטעט. אונד ווער גע־ 21
ריסטעט אונטער איך איזט, איבער דען ירדן פֿאָר דעם עוויגען אִ
פֿעלדע ציעהעט, ביז דיעזער זיינע פֿיינדע פֿאָר איהם אויזגעטריי
בען האַבען,· אונד דאַז לאַנד פֿאָר דעם עוויגען גענצליך ערא 22
בערט זיין ווירד, הערנאַך אַבער ערסט צוריקקעהרט, אונד איך אַל
זאָ אייערער שולדיגקייט ענטלעדיגעט געגען דען עוויגען אונד גע־
גען ישראל, זאָ זאָלל איך דיעזעז לאַנד צום אייגענטהומע בלייבען
פֿאָר דעם עוויגען. טהוט איהר אַבער דיעזעז ניכט, זאָ זינ 23
דיגט איהר דעם עוויגען, אונד ווערדעט ערפֿאַהרען, וואַז אויף דיעזע
זינדע פֿאָלגען ווירד. בויעט איך שטעדטע פֿיר אייערע קינדער, אונד 24
הירדען פֿיר אייער קלייניז פֿיעה, אונד האַלטעט אייער פֿערשפּרעכען.

מנחה חדשה.

והנה הראוי היה שיאמר להם האחיכם יבואו למלחמה ואתם תשבו בבתיכם ולא תשמעו תרועת מלחמה, אבל הכוונה כמו שאמרנו שהוכיחם ב' תוכחות גלויה ונסתרת, ואמר להם האחיכם יבואו למלחמה, ומזה יובן שהוכיחם על שלא יבואו הם למלחמה, וחזר לומר ואתם תשבו פה לומר ועוד רעה אחרת שאתם תשבו פה שאינה מן הארץ אשר נשבע ה' לאבותיכם לרוב קדושתה, והנה בזה תניאון את לב בני ישראל מעבור את הארץ אשר נתן להם ה', כלומר

25 ויאמר בני־גד ובני ראובן אל־משה לאמר
26 עבדיך יעשו כאשר אדני מצוה: טפנו נשינו
מקננו וכל־בהמתנו יהיו־שם בערי הגלעד:
27 ועבדיך יעברו כל־חלוץ צבא לפני יהוה
28 למלחמה כאשר אדני דבר: ויצו להם משה
את אלעזר הכהן ואת יהושע בן־נון ואת־
29 ראשי אבות המטות לבני ישראל: ויאמר
משה אלהם אם־יעברו בני־גד ובני־ראובן
אתכם את־הירדן כל־חלוץ למלחמה לפני
יהוה ונכבשה הארץ לפניכם ונתתם להם

25 דיא זעהנע גד אונד דיא זעהנע ראובן שפראכען צו משה, וויא פאלגט:
26 דיינע קנעכטע ווערדען טהון, וויא דער הערר בעפיעהלט. אונזרע
קינדער, וויבער, העערדען, אונד אללעס אונזער פיעה, זאללען אין דען
27 שטעדטען גלעד'ס בלייבן. דיינע קנעכטע אבער וואללען גערישטעטע
צום שטרייטע פאר דעם עוויגען אין דען קריעג געהען, וויא דער
28 הערר שפריכט. משה גאב דעם פריעסטער אלעזר, דעם יהושע,
זאהן נון'ס, אונד דען פאמיליענהויפטערן דער קינדער ישראל'ס,
29 איהרעטהאלבען פערהאלטונגסבעפעהלע. משה שפראך נעמליך
צו איהנען: ווען דיא זעהנע גד'ס אונד דיא זעהנע ראובן'ס
מיט אייך ווערדען איבער דען ירדן, אונד פאר דעם עווי
גען געריסטעט, אינס פעלד ציעהען, אונד איהר ווערדעט
דאס לאנד האבען אונטערטהאן געמאכט, זא זאללט איהר איהנען

מנחה חדשה.

כי בשתי דברים אלו אתם מניעים את לבם כי בראותם שאתם יושבים פה
יאמרו שיראתם ממלחמת ל"א מלכים, ויאמרו ג"כ שאין יתרון לארץ ההיא
על שאר ארצות כי אם בהיות' זבת חלב ודבש מאחר שכאשר ראיתם ארץ שמינה
ישבתם בה, וא"כ הם ג"כ ירצו לשבת בה ובזולתה מן הארצות האלה אשר
ישרו בעיניהם ולא יעברו אל הארץ אשר נתן להם ה' כמו שישבתם גם אתם
בזולת הארץ הטובה והנתונה לה אשר נתן לכם ה', והנה יש לכם לדעת כי

אֶת־אֶרֶץ הַגִּלְעָד לַאֲחֻזָּה׃ וְאִם־לֹא יַעַבְרוּ 30
חֲלוּצִים אִתְּכֶם וְנֹאחֲזוּ בְתֹכְכֶם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃
וַיַּעֲנוּ בְנֵי־גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן לֵאמֹר אֵת אֲשֶׁר 31
דִּבֶּר יְהוָה אֶל־עֲבָדֶיךָ כֵּן נַעֲשֶׂה׃ נַחְנוּ נַעֲבֹר 32
חֲלוּצִים לִפְנֵי יְהוָה אֶרֶץ כְּנָעַן וְאִתָּנוּ אֲחֻזַּת
נַחֲלָתֵנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן׃ וַיִּתֵּן לָהֶם ׀ מֹשֶׁה לִבְנֵי 33
גָד וְלִבְנֵי רְאוּבֵן וְלַחֲצִי ׀ שֵׁבֶט ׀ מְנַשֶּׁה בֶן־יוֹסֵף
אֶת־מַמְלֶכֶת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וְאֶת־מַמְלֶכֶת
עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן הָאָרֶץ לְעָרֶיהָ בִּגְבֻלֹת עָרֵי
הָאָרֶץ סָבִיב׃ וַיִּבְנוּ בְנֵי־גָד אֶת־דִּיבֹן וְאֶת־עֲטָרֹת 34

דאז לאנד גלעד צום אייגענטהומע איינגעבען. ווען זיא אבער ניכט 30
געריסטעט מיט אייך ציהען, זא מאגען זיא איהר אייגענטהום אונ־
טער אייך אים לאנדע כנען ערווערבען. דיא זאהנע גד'ס אונד דיא 31
זאהנע ראובן'ס אנטווארטעטען אונד שפראכען: וויא דער עוויגע צו
דיינען קנעכטען גערעדעט האט, זא וואללען וויר טהון. וויר וואללען 32
געריסטעט פאר דעם עוויגען אין דאז לאנד כנען היניבערציהען;
אונזער אייגענטהומליכע ערבגוט אבער בלייבט אונז דיעזזייט: דעז
ירדן'ס. משה איבערגאב אלזא דען זאהנען גד'ס, דען זאהנען ראובן'ס 33
אונד דעם האלבען שטאממע מנשה, זאהן יוסף'ס, דאז רייך סיחן,
קעניגז צו אמרי, דאז רייך עוג, קעניגז צו בשן, דאז לאנד נעבסט דען
שטאדטען, דיא אין איהרען גרענצען לאגען, אללע לאנדשטאדטע אין
דעען בעצירקע אומהער. דיא זאהנע גד'ס בויעטען דיבון, עטרות 34

מנחה חדשה.

מאחר שנתנה לכם ה' שיש בה דבר מסוגל מה שאין כן בשאר ארצות, והנה ימאסו אחיכם בארץ חמדה כמו שאתם מואסים ויהיה כמה שישבע ה' לבלתי עברם אל הארץ הטובה ההיא לפי שכבר אתם מוציאים דבת הארץ רעה כמו שעשו אבותיכם בשלחי אותם מקדש ברנע שהיה כמה שחרה אף ה' בהם ויניעם במדבר וגו' לבלתי עביר על הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב, ור"ל כי היה להם לדעת כי מאחר שנתנה לעמודי עולם כאלה שיש לה יתרון על שאר ארצות בהכנתה להצלחה העצמית כי אותה היו מבקשים, וכ'

35 וְאֶת־עֲרֹעֵר׃ וְאֶת־עַטְרֹת שׁוֹפָן וְאֶת־יַעְזֵר
36 וְיָגְבְּהָה׃ וְאֶת־בֵּית נִמְרָה וְאֶת־בֵּית הָרָן עָרֵי
37 מִבְצָר וְגִדְרֹת צֹאן׃ וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ אֶת־חֶשְׁבּוֹן
38 וְאֶת־אֶלְעָלֵא וְאֵת קִרְיָתָיִם׃ וְאֶת־נְבוֹ וְאֶת־בַּעַל
מְעוֹן מוּסַבֹּת שֵׁם וְאֶת־שִׂבְמָה וַיִּקְרְאוּ בְשֵׁמֹת
39 אֶת־שְׁמוֹת הֶעָרִים אֲשֶׁר בָּנוּ׃ וַיֵּלְכוּ בְּנֵי מָכִיר
בֶּן־מְנַשֶּׁה גִּלְעָדָה וַיִּלְכְּדֻהָ וַיּוֹרֶשׁ אֶת־הָאֱמֹרִי
מפטיר
40 אֲשֶׁר־בָּהּ׃ *וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־הַגִּלְעָד לְמָכִיר בֶּן־
41 מְנַשֶּׁה וַיֵּשֶׁב בָּהּ׃ וְיָאִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה הָלַךְ וַיִּלְכֹּד
42 אֶת־חַוֹּתֵיהֶם וַיִּקְרָא אֶתְהֶן חַוֹּת יָאִיר׃ וְנֹבַח

35 36 אונד ערוער. עטרות שופן, יעזר אונד יגבהה. ביתנמרה אונד
37 ביתהרן, ועגטען פעסטע שטאֶדטע אונד שאַאפהירדען אַן. דיא
38 זאָהנע ראובן'ס בויעטען חשבון, אלעלא אונד קריתים. אויך נבו
אונד בעלמעון, — דערען נאַמען פעראֶנדערט ווארדען, — אונד
שבמה, אונד גאַבען דען שטאֶדטען, דיא זיא בויעטען, דיא
39 אַלטען נאַמען וויעדער. דיא זאָהנע מכיר'ס, זאָהן מנשה'ס,
גינגען נאַך גלעד, נאַהמען עז איין, אונד פערטריעבען דען
40 אמרי, דער דאַרין וואַר. דאַ איבערגאַב משה דיא לאַנדשאַפט
גלעד דעם מכיר, זאָהן מנשה'ס, אונד דיעזער בעזעצטע זיך
41 דאַזעלבסט. יאיר, זאָהן מנשה'ס, גינג היין, נאַהם איהרע דאֶרֿ
42 פער איין, אונד נאַננטע זיא: דיא דאֶרפער יאיר'ס. נאַך

מנחה חדשה.

הצלחות העולם המדומות לא היו בעיניהם כלום לומר שבשבילם נתנה להם קבלה להם, והנה הרבה להפליג באשמת דעתיהם; והנה בני ראובן וגד לא שתו לבם גם לזאת לרוב לבתם אחרי הבצע והשיבוהו על התוכחה המגולה ולא חשו לאהבתו המסותרת, ויגשו אליו ר"ל שהתקרבו בסברתם ובדבריהם למה שאמר להם משה האחיכם וגו', ולא יתכן לומר כי נגשו אליו התקרבות מקום כי עמו היו מדברים, ואמרו גדרות צאן נבנה למקננו פה וערים לטפינו ואנחנו נחלץ חושים וגו', וכאשר שמע משה שתיקנו מה שעוותו בנגלה

הָלַךְ וַיִּלְכֹּד אֶת־קְנָת וְאֶת־בְּנֹתֶיהָ וַיִּקְרָא לָה
נֹבַח בִּשְׁמוֹ׃ פ

לג
אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ 1
מִצְרַיִם לְצִבְאֹתָם בְּיַד־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן׃ וַיִּכְתֹּב 2
מֹשֶׁה אֶת־מוֹצָאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה
וְאֵלֶּה מַסְעֵיהֶם לְמוֹצָאֵיהֶם׃ וַיִּסְעוּ מֵרַעְמְסֵס 3
בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ
הָרִאשׁוֹן מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
בְּיָד רָמָה לְעֵינֵי כָּל־מִצְרָיִם׃ וּמִצְרַיִם מְקַבְּרִים 4
אֵת אֲשֶׁר הִכָּה יְהוָה בָּהֶם כָּל־בְּכוֹר וּבֵאלֹהֵיהֶם

גינג הין, אונד נאהם קנת איין, נעבסט דען דאזוגעהעריגען פלעטצען, אונד נאננטע זיא נאך זיינעם נאמען, נבח.

דיעזעס זינד דיא רייזען דער קינדער ישראל'ס, וועלכע אויז מצרים 1
געצאגען זינד, דורך משה אונד אהרן נאך איהרען פערשיעדענען העער
רעגליגען. משה פערצייכנעטע אויף בעפעהל דעס עוויגען איהרען 2
אויזצוג, נאך אָרדנונג דער רייזן, אונד דיעזעס געשאַהען, וויא פאָלגט:
פאָן רעמסס ברעכען זיא אויף אַם פונפצעהנטען טאַגע דעס ערסטען 3
מאָנאַטס, דען טאג נאך דעם פסח לאָגען דיא קינדער ישראל'ס אָפפענט־
ליך פאָר דען אויגען פאָן גאנץ מצרים אויז. דיא מצרים בעגרובען 4
אינדעסען דיא ערסטגעבאָרענען אונטער איהנען, דיא דער עוויגע האַטטע
געטעדטעט האַטטע; זעלבסט אַן איהרען געטטערן האַטטע דער עוויגע

מנחה חדשה.

ושלא הכינו ולא ראו תפוחי הזהב אשר בתוך שכבת משכיות הכסף היתה לחזק הדבר ההוא שיעברו לפני אחיהם למלחמה ושיהיו נקיים מה' ומישראל ר״ל שלא יהיה להם פתחון פה להאשימם, אבל אילו לא ישבו בארץ ההיא כלל היו צדיקים וחסידים יותר, כי הנקי יאמר על הנקי מעבירה ולא על העצה המצוה אבל יקרא צדיק וחסיד, וכן החושק יפת תאר במלחמה יקרא נקי שהתורה התירתה לו, ולא כן הכובש את יצרו שהוא צדיק וחסיד כי ידע שדברה תורה כנגד יצר הרע, והשתדל לחזק התנאי ביניהם.

תם ונשלם ספר במדבר סיני שלב״ע.

5 עָשָׂה יְהוָה שְׁפָטִים׃ וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס
6 וַיַּחֲנוּ בְּסֻכֹּת׃ וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת וַיַּחֲנוּ בְאֵתָם אֲשֶׁר
7 בִּקְצֵה הַמִּדְבָּר׃ וַיִּסְעוּ מֵאֵתָם וַיָּשָׁב עַל־פִּי
הַחִירֹת אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי בַּעַל צְפוֹן וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי
8 מִגְדֹּל׃ וַיִּסְעוּ מִפְּנֵי הַחִירֹת וַיַּעַבְרוּ בְתוֹךְ־הַיָּם
הַמִּדְבָּרָה וַיֵּלְכוּ דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבַּר
9 אֵתָם וַיַּחֲנוּ בְּמָרָה׃ וַיִּסְעוּ מִמָּרָה וַיָּבֹאוּ אֵילִמָה
וּבְאֵילִם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עֵינֹת מַיִם וְשִׁבְעִים
10 תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ־שָׁם׃ וַיִּסְעוּ מֵאֵילִם וַיַּחֲנוּ עַל־יַם־
11 12 סוּף׃ וַיִּסְעוּ מִיַּם־סוּף וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר־סִין׃ וַיִּסְעוּ
13 מִמִּדְבַּר־סִין וַיַּחֲנוּ בְּדָפְקָה׃ וַיִּסְעוּ מִדָּפְקָה
14 וַיַּחֲנוּ בְּאָלוּשׁ׃ וַיִּסְעוּ מֵאָלוּשׁ וַיַּחֲנוּ בִּרְפִידִם
15 וְלֹא־הָיָה שָׁם מַיִם לָעָם לִשְׁתּוֹת׃ וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִם

5 געריכטע אויסגעאיבט. זיא ברחכֿען פֿחָן רעמסס חויך, חונד לַחגערטען
6 זיך צו סוכות. פֿחָן סוכות ברחכֿען זיח חויף, חונד לַחגערטען זיך
7 צו אתם, וואָ דיח וויסטע זיך חנפֿאַנגט. פֿחָן אתם ברחכֿען זיח חויף,
וואַנדטען זיך געגען פיהחירות, וועלכעס פֿאָר בעלצפון ליעגט, חונד
8 לַחגערטען זיך פֿאָר מגדול. פֿחָן פיהחירות ברחכֿען זיח חויף, גינגען
דורך דאַז וועער חין דיח וויסטע, וואַנדטען חין דער וויסטע אתם דריח
9 טאַגערייזען, חונד לַחגערטען זיך צו מרה. פֿחָן מרה ברחכֿען זיח
חויף, חונד קאַמען נאַך אילם. צו אילם וואַרען צוועלף קוועללען חונד
10 זיעבעציג פֿאַלמביימע, דאַזעלבסט לַחגערטען זיח זיך. פֿחָן אילם
11 ברחכֿען זיח חויף, חונד לַחגערטען זיך חַם שילפֿמעערע. פֿחָן שילפֿ
מעערע ברחכֿען זיח חויף, חונד לַחגערטען זיך חין דער וויסטע סין.
12 פֿחָן דער וויסטע סין ברחכֿען זיח חויף, חונד לַחגערטען זיך צו דפקה.
13 14 פֿחָן דפקה ברחכֿען זיח חויף, חונד לַחגערטען זיך צו אלוש. פֿחָן אלוש
ברחכֿען זיח חויף, חונד לַחגערטען זיך צו רפידם, חַללוואָ דאַז פֿאָלק קיין
15 וואַססער צו טרינקען האַטטע. פֿחָן רפידם ברחכֿען זיח חויף, חונד

וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר סִינָי: וַיִּסְעוּ מִמִּדְבַּר סִינָי 16
וַיַּחֲנוּ בְּקִבְרֹת הַתַּאֲוָה: וַיִּסְעוּ מִקִּבְרֹת הַתַּאֲוָה 17
וַיַּחֲנוּ בַּחֲצֵרֹת: וַיִּסְעוּ מֵחֲצֵרֹת וַיַּחֲנוּ בְּרִתְמָה: 18
וַיִּסְעוּ מֵרִתְמָה וַיַּחֲנוּ בְּרִמֹּן פָּרֶץ: וַיִּסְעוּ מֵרִמֹּן 19 20
פָּרֶץ וַיַּחֲנוּ בְּלִבְנָה: וַיִּסְעוּ מִלִּבְנָה וַיַּחֲנוּ בְּרִסָּה: 21
וַיִּסְעוּ מֵרִסָּה וַיַּחֲנוּ בִּקְהֵלָתָה: וַיִּסְעוּ מִקְּהֵלָתָה 22 23
וַיַּחֲנוּ בְּהַר־שָׁפֶר: וַיִּסְעוּ מֵהַר־שָׁפֶר וַיַּחֲנוּ 24
בַּחֲרָדָה: וַיִּסְעוּ מֵחֲרָדָה וַיַּחֲנוּ בְּמַקְהֵלֹת: 25
וַיִּסְעוּ מִמַּקְהֵלֹת וַיַּחֲנוּ בְּתָחַת: וַיִּסְעוּ מִתָּחַת 26 27
וַיַּחֲנוּ בְּתָרַח: וַיִּסְעוּ מִתָּרַח וַיַּחֲנוּ בְּמִתְקָה: וַיִּסְעוּ 28 29
מִמִּתְקָה וַיַּחֲנוּ בְּחַשְׁמֹנָה: וַיִּסְעוּ מֵחַשְׁמֹנָה וַיַּחֲנוּ 30
בְּמֹסֵרוֹת: וַיִּסְעוּ מִמֹּסֵרוֹת וַיַּחֲנוּ בִּבְנֵי יַעֲקָן: 31

לאַגערטען זיך אין דער וויסטע סיני. פאָן דער וויסטע סיני ברעכען 16
זיא אויף, אונד לאַגערטען זיך צו קברות התאוה, פאָן קברות התאוה 17
ברעכען זיא אויף, אונד לאַגערטען זיך צו חצרות. פאָן חצרות ברעכען 18
זיא אויף, אונד לאַגערטען זיך צו רתמה. פאָן רתמה ברעכען זיא אויף, 19
אונד לאַגערטען זיך צו רמון פרץ. פאָן רמון פרץ ברעכען זיא אויף 20
אונד לאַגערטען זיך צו לבנה. פאָן לבנה ברעכען זיא אויף, אונד לאַ- 21
גערטען זיך צו רסה. פאָן רסה ברעכען זיא אויף, אונד לאַגערטען 22
זיך צו קהלתה. פאָן קהלתה ברעכען זיא אויף, אונד לאַגערטען זיך 23
צו הרשפר. פאָן הרשפר ברעכען זיא אויף, אונד לאַגערטען זיך צו 24
חרדה. פאָן חרדה ברעכען זיא אויף, אונד לאַגערטען זיך צו מקהלות. 25
פאָן מקהלות ברעכען זיא אויף, אונד לאַגערטען זיך צו תחת. 26
פאָן תחת ברעכען זיא אויף, אונד לאַגערטען זיך צו תרח. 27
פאָן תרח ברעכען זיא אויף, אונד לאַגערטען זיך צו מתקה. 28
פאָן מתקה ברעכען זיא אויף, אונד לאַגערטען זיך צו חשמנה. 29
פאָן חשמנה ברעכען זיא אויף, אונד לאַגערטען זיך צו מסרות. 30
פאָן מסרות ברעכען זיא אויף, אונד לאַגערטען זיך צו בני יעקן. 31

32 33 וַיִּסְעוּ מִבְּנֵי יַעֲקָן וַיַּחֲנוּ בְּחֹר הַגִּדְגָּד׃ וַיִּסְעוּ מֵחֹר
34 הַגִּדְגָּד וַיַּחֲנוּ בְּיָטְבָתָה׃ וַיִּסְעוּ מִיָּטְבָתָה וַיַּחֲנוּ
35 36 בְּעַבְרֹנָה׃ וַיִּסְעוּ מֵעַבְרֹנָה וַיַּחֲנוּ בְּעֶצְיֹן גָּבֶר׃ וַיִּסְעוּ
37 מֵעֶצְיֹן גָּבֶר וַיַּחֲנוּ בְמִדְבַּר־צִן הִוא קָדֵשׁ׃ וַיִּסְעוּ
38 מִקָּדֵשׁ וַיַּחֲנוּ בְּהֹר הָהָר בִּקְצֵה אֶרֶץ אֱדוֹם׃ וַיַּעַל
אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֶל־הֹר הָהָר עַל־פִּי יְהוָה וַיָּמָת שָׁם
בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
39 מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ׃ וְאַהֲרֹן
בֶּן־שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים וּמְאַת שָׁנָה בְּמֹתוֹ בְּהֹר
40 הָהָר׃ ס וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עֲרָד
וְהוּא־יֹשֵׁב בַּנֶּגֶב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּבֹא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
41 42 וַיִּסְעוּ מֵהֹר הָהָר וַיַּחֲנוּ בְּצַלְמֹנָה׃ וַיִּסְעוּ מִצַּלְמֹנָה

32 פֿאָן בני יעקן בראַכען זיא אויף, אונד לאַגערטען זיך צו חרהגדגד.
33 פֿאָן חרהגדגד בראַכען זיא אויף, אונד לאַגערטען זיך צו יטבתה.
34 פֿאָן יטבתה בראַכען זיא אויף, אונד לאַגערטען זיך צו עברנה.
35 פֿאָן עברנה בראַכען זיא אויף, אונד לאַגערטען זיך צו עצין גבר.
36 פֿאָן עצין גבר בראַכען זיא אויף, אונד לאַגערטען זיך אין דער
37 וויסטע צין אָדער קדש. פֿאָן קדש בראַכען זיא אויף, אונד
לאַגערטען זיך אַם געבירגע הר, אַן דער אַנפֿאַנגגרענצע דעס לאַנדעס
38 אדום. היער גינג דער פריעסטער אהרן אויף בעפֿעהל דעס עוויגען,
אויף דען בערג הר, אונד שטאַרב דאַזעלבסט; דיעזעס געשאַהע אים
פֿירציגסטען יאַהרע דעס אויסצוגס דער קינדער ישראל אויס מצרים,
39 אַם ערסטען טאַגע דעס פֿינפֿטען מאָנאַטס. אהרן וואַר הונדערט אונד
דרייא אונד צוואַנציג יאַהרע אַלט, אַלס ער אויף דעם געבירגע הר
40 שטאַרב. אויך עבען דיעזע צייט ערפֿוהר דער כנעני, קעניג פֿאָן
ערד, דער אַן דער מיטטאַגזייטע דעס לאַנדעס כנען וואָהנטע, דען
41 אַנצוג דער קינדער ישראל. פֿאָן דעם געבירגע הר בראַכען זיא אויף,
42 אונד לאַגערטען זיך צו צלמנה. פֿאָן צלמנה בראַכען זיא אויף, אונד

44 וַיַּחֲנוּ בְּפוּנֹן: וַיִּסְעוּ מִפּוּנֹן וַיַּחֲנוּ בְּאֹבֹת: וַיִּסְעוּ
45 מֵאֹבֹת וַיַּחֲנוּ בְּעִיֵּי הָעֲבָרִים בִּגְבוּל מוֹאָב: וַיִּסְעוּ
46 מֵעִיִּים וַיַּחֲנוּ בְּדִיבֹן גָּד: וַיִּסְעוּ מִדִּיבֹן גָּד וַיַּחֲנוּ
47 בְּעַלְמֹן דִּבְלָתָיְמָה: וַיִּסְעוּ מֵעַלְמֹן דִּבְלָתָיְמָה
48 וַיַּחֲנוּ בְּהָרֵי הָעֲבָרִים לִפְנֵי נְבוֹ: וַיִּסְעוּ מֵהָרֵי
הָעֲבָרִים וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ:
49 וַיַּחֲנוּ עַל־הַיַּרְדֵּן מִבֵּית הַיְשִׁמֹת עַד אָבֵל הַשִּׁטִּים
50 בְּעַרְבֹת מוֹאָב: ס שלישי (חמישי במחוברין) וַיְדַבֵּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ לֵאמֹר:
51 דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם
52 עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־אֶרֶץ כְּנָעַן: וְהוֹרַשְׁתֶּם
אֶת־כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְאִבַּדְתֶּם אֵת כָּל
מַשְׂכִּיֹּתָם וְאֵת כָּל־צַלְמֵי מַסֵּכֹתָם תְּאַבֵּדוּ

43 לאַגערטען זיך צו פונן. פאָן פונן בראַכען זיא אויף, אונד לאַגערטען
44 זיך צו אובות. פאָן אובות בראַכען זיא אויף, אונד לאַגערטען זיך צו
45 עיי העברים, אַן דער גרענצע מואב'ס. פאָן עיים בראַכען זיא אויף,
46 אונד לאַגערטען זיך צו דיבן גד. פאָן דיבן גד בראַכען זיא אויף, אונד
47 לאַגערטען זיך צו עלמן דבלתימה. פאָן עלמן דבלתימה בראַכען זיא
אויף, אונד לאַגערטען זיך אַן געבירגע עברים, געגען נבו איבער.
48 פאָן דען געבירגען עברים בראַכען זיא אויף, אונד לאַגערטען זיך אין
49 דען געפילדען מואב'ס אַן ירדן, געגען ירחו איבער. איהר לאַגער
ערשטרעקטע זיך אין דען געפילדען מואב אַן ירדן, פאָן בית הישמת
50 ביז נאָך אבל השטים הין. אין דיעזען געפילדען מואב'ס, אַן ירדן,
ירחו געגענאיבער, רעדעטע דער עוויגע מיט משה, אונד שפּראַך:
51 רעדע מיט דען קינדערן ישראל'ס, אונד זאַגע איהנען: איהר ווערדעט
52 נון איבער דען ירדן געהען, אונד אין דאַז לאַנד כנען קאָממען. דאַן
זאָללעט איהר אַללע איינוואָהנער דעז לאַנדעז פאָרטרייבען, דיא
אַבבילדער איהרער געטצען צערשטערען, איהרע געגאָססענען בילדר

53 וְאֵת כָּל־בָּמוֹתָם תַּשְׁמִידוּ׃ וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת־
הָאָרֶץ וִישַׁבְתֶּם־בָּהּ כִּי לָכֶם נָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ
54 לָרֶשֶׁת אֹתָהּ׃ וְהִתְנַחַלְתֶּם אֶת־הָאָרֶץ בְּגוֹרָל
לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם לָרַב תַּרְבּוּ אֶת־נַחֲלָתוֹ וְלַמְעַט
תַּמְעִיט אֶת־נַחֲלָתוֹ אֶל אֲשֶׁר־יֵצֵא לוֹ שָׁמָּה
הַגּוֹרָל לוֹ יִהְיֶה לְמַטּוֹת אֲבֹתֵיכֶם תִּתְנֶחָלוּ׃
55 וְאִם־לֹא תוֹרִישׁוּ אֶת־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם
וְהָיָה אֲשֶׁר תּוֹתִירוּ מֵהֶם לְשִׂכִּים בְּעֵינֵיכֶם
וְלִצְנִינִם בְּצִדֵּיכֶם וְצָרְרוּ אֶתְכֶם עַל־הָאָרֶץ
56 אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ׃ וְהָיָה כַּאֲשֶׁר דִּמִּיתִי
לַעֲשׂוֹת לָהֶם אֶעֱשֶׂה לָכֶם׃ פ
1/2 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ צַו אֶת־בְּנֵי

53 זײלען צערשטאֶרען, אונד איהרע אָפּפֿערהאֶהען פֿערניכטען. ווען
איהר אויך דיעזע ווייזע דיא איינוואָהנער אויזגעטריעבען, זאָ בעז
זעצט אייך דאַזעלבסט, דען איך איבערגעבע אייך דיעזעס לאַנד,
54 צו איינצונעהמען. דורך דאַס לאָאָס זאָללט איהר דאַס לאַנד נאַך דען
פֿאַמיליען פֿערטהיילען; דיא שטאֶרקערע פֿאַמיליע בעקאָממט מעהר,
אונד דיא שוואַכערע וועניגער לאַנד; אַן דריעניגען שטעללע, וואָ
הין איהר לאָאָס אויזגעפֿאַללען, דאַ וויר איהר זאָלכעס אַנגעוויזען,
55 דאָך זאָ, דאַס דיא פֿאַמיליענשטאֶממע צוזאַממען בלייבען. ווען איהר
אַבער דיא איינוואָהנער דעס לאַנדעס ניכט אויזטרייבט, זאָ ווערדען
דיאיעניגען, דיא איהר איבריג לאַסט, אייך דאֶרנער אין דען אויגען
אונד שטאַכעלן אין דער זייטע ווערדען, אונד אייך אין דעם לאַנדע,
56 אין וועלכעם איהר וואָהנט, אויסערשט פֿיינדזעליג בעהאַנדעלן. אַלזאָ
דאַן ווערדע איך אייך געטעהען לאַסען, וואַס איך בעשלאָססען האַטטע,
איהנען צו טהון.
1/2 דער עוויגע רעדעטע מיט משה, אונד שפּראַך: געביעטע דען

יִשְׂרָאֵל֙ וְאָמַרְתָּ֣ אֲלֵהֶ֔ם כִּֽי־אַתֶּ֥ם בָּאִ֖ים אֶל־
הָאָ֣רֶץ כְּנָ֑עַן זֹ֣את הָאָ֗רֶץ אֲשֶׁ֨ר תִּפֹּ֤ל לָכֶם֙
בְּֽנַחֲלָ֔ה אֶ֥רֶץ כְּנַ֖עַן לִגְבֻלֹתֶֽיהָ׃ וְהָיָ֨ה לָכֶ֧ם פְּאַת־ 3
נֶ֛גֶב מִמִּדְבַּר־צִ֖ן עַל־יְדֵ֣י אֱד֑וֹם וְהָיָ֤ה לָכֶם֙ גְּב֣וּל
נֶ֔גֶב מִקְצֵ֥ה יָם־הַמֶּ֖לַח קֵֽדְמָה׃ וְנָסַ֣ב לָ֠כֶם הַגְּב֨וּל 4
מִנֶּ֜גֶב לְמַעֲלֵ֣ה עַקְרַבִּ֗ים וְעָ֣בַר צִ֔נָה וְהָיָה֙ תּוֹצְאֹתָ֔יו
מִנֶּ֖גֶב לְקָדֵ֣שׁ בַּרְנֵ֑עַ וְיָצָ֥א חֲצַר־אַדָּ֖ר וְעָבַ֥ר
עַצְמֹֽנָה׃ וְנָסַ֧ב הַגְּב֛וּל מֵעַצְמ֖וֹן נַ֣חְלָה מִצְרָ֑יִם 5
וְהָי֥וּ תוֹצְאֹתָ֖יו הַיָּֽמָּה׃ וּגְב֣וּל יָ֔ם וְהָיָ֥ה לָכֶ֛ם הַיָּ֥ם 6
הַגָּד֖וֹל וּגְב֑וּל זֶה־יִהְיֶ֥ה לָכֶ֖ם גְּב֥וּל יָֽם׃ וְזֶה־יִהְיֶ֥ה 7
לָכֶ֖ם גְּב֣וּל צָפ֑וֹן מִן־הַיָּם֙ הַגָּדֹ֔ל תְּתָא֥וּ לָכֶ֖ם הֹ֥ר
הָהָֽר׃ מֵהֹ֣ר הָהָ֔ר תְּתָא֖וּ לְבֹ֣א חֲמָ֑ת וְהָי֛וּ תּוֹצְאֹ֥ת 8

קינדער ישראל'ס, אונד זאגע צו איהנען: דא איהר יעצט אין דאס
לאנד כנען קאממט, זא בעמערקט דאס לאנד, דאס אייך אלס איין ערב־
גוט צופאללען זאלל, דאס לאנד כנען נאך זיינען גרענצען. דיא עקקע 3
געגען מיטטאג איזט אן דער וויסטע צין, בייא אדום; דיא זידליכע
גרענצע זאלל זיך פאן ענדע דעס זאלצמעערעס אנפאנגען, נעמליך פאן
מארגענזייטע דעסזעלבען. פאן דא ווענדעט זיא זיך נאך מיטטאג־ 4
זייטע דער האהע עקרבים, נאך צין, ווייטער אויס נאך מיטטאג־
זייטע פאן קדש ברנע, נאך חצר אדר; פאן דא נאך עצמון. פאן עצמון 5
ווענדעט זיך דיא גרענצע נאך דעם באך מצרים, אונד רייכט ביז אן
דאס מעער. זאדאן דיא גרענצע געגען אבענד; היער זאלל דאס 6
גראסע מעער אייערע גרענצע זיין; דיעזעס אללעין זייא נור
אבענדזייטע אייערע גרענצע. נור מיטטערנאכטזייטע האבט איהר 7
פאלגענדע גרענצע: פאם גראסען מעערע אן, ציעהט איהר אייערע
גרענצליניע נאך דעם בערגע הר. פאם בערגע הר ציעהט איהר 8
דיא גרענצליניע נאך חמת; פאן דא געהט דיא גרענצע הינויס·

9 הַגְּבֻל צְדָדָה׃ וְיָצָא הַגְּבֻל זִפְרֹנָה וְהָיוּ תוֹצְאֹתָיו
10 חֲצַר עֵינָן זֶה־יִהְיֶה לָכֶם גְּבוּל צָפוֹן׃ וְהִתְאַוִּיתֶם
11 לָכֶם לִגְבוּל קֵדְמָה מֵחֲצַר עֵינָן שְׁפָמָה׃ וְיָרַד הַגְּבֻל
מִשְּׁפָם הָרִבְלָה מִקֶּדֶם לָעָיִן וְיָרַד הַגְּבֻל וּמָחָה
12 עַל־כֶּתֶף יָם־כִּנֶּרֶת קֵדְמָה׃ וְיָרַד הַגְּבוּל הַיַּרְדֵּנָה
וְהָיוּ תוֹצְאֹתָיו יָם הַמֶּלַח זֹאת תִּהְיֶה לָכֶם
13 הָאָרֶץ לִגְבֻלֹתֶיהָ סָבִיב׃ וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּתְנַחֲלוּ
אֹתָהּ בְּגוֹרָל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לָתֵת לְתִשְׁעַת
14 הַמַּטּוֹת וַחֲצִי הַמַּטֶּה׃ כִּי לָקְחוּ מַטֵּה בְנֵי
הָראוּבֵנִי לְבֵית אֲבֹתָם וּמַטֵּה בְנֵי־הַגָּדִי לְבֵית
15 אֲבֹתָם וַחֲצִי מַטֵּה מְנַשֶּׁה לָקְחוּ נַחֲלָתָם׃ שְׁנֵי
הַמַּטּוֹת וַחֲצִי הַמַּטֶּה לָקְחוּ נַחֲלָתָם מֵעֵבֶר

9 נאך צדד. פאן דא וויכט זיא אויז נאך זפרון, אונד ליעהט זיך ביז
10 חצר עינן; דיעזעז זייא אייערע גרענצע צור מיטטערנאכטזייטע. צור
גרענצע אויף דער מארגענזייטע ציעהט איהר איינע ליניע, פאן חצר עינן
11 נאך שפם. פאן דא געהט דיא גרענצע הינאב, אויף דער מארגענזייטע
דער שטאדט עין, ביז נאך רבלה, אונד נאך ווייטער הינונטער, בעריהרט
12 דען זעע כנרת אן זיינער קיסטע צור מארגענזייטע. ציעהט זיך הינאב
נאך דעם ירדן, אונד ענדעט זיך ביים זאלצמעערע; דיעזעז זייא דער
13 אומפאנג אייערעז לאנדעז, נאך זיינען גרענצען אומהער. משה גאב דען
קינדערן ישראל'ס פאלגענדען בעפעהל: דיעזעז איזט דאז לאנד, וועלכעז
איהר אונטער אייך דורך דאז לאָאָז פערטהיילען זאללט, וועלכעז נעמ-
ליך דער עוויגע בעפאהלן, נייז שטאממע אונד איינעם האלבען שטאממע
14 איינצוגעבען. דען דער שטאם דער קינדער ראובן'ס, נאך איהרען פאמ-
יליען, דער שטאם דער קינדער גד, נאך איהרען פאמיליען, אונד דער
האלבע מנשהטע שטאם האבען איהרען אנטהייל שאן בעקאממען.
15 דיעזע דריטטהאלב שטאממע האבען איהרען אנטהייל היגעניאממען

לְיַרְדֵּן יְרֵחוֹ קֵדְמָה מִזְרָחָה׃ פ רביעי (וששי במחובר)
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ אֵלֶּה שְׁמוֹת 16 17
הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־יִנְחֲלוּ לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ אֶלְעָזָר
הַכֹּהֵן וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן׃ וְנָשִׂיא אֶחָד נָשִׂיא אֶחָד 18
מִמַּטֶּה תִּקְחוּ לִנְחֹל אֶת־הָאָרֶץ׃ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת 19
הָאֲנָשִׁים לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה׃ וּלְמַטֵּה 20
בְּנֵי שִׁמְעוֹן שְׁמוּאֵל בֶּן־עַמִּיהוּד׃ לְמַטֵּה בִנְיָמִן 21
אֱלִידָד בֶּן־כִּסְלוֹן׃ וּלְמַטֵּה בְנֵי־דָן נָשִׂיא בֻּקִּי בֶּן־ 22
יָגְלִי׃ לִבְנֵי יוֹסֵף לְמַטֵּה בְנֵי־מְנַשֶּׁה נָשִׂיא חַנִּיאֵל 23
בֶּן־אֵפֹד׃ וּלְמַטֵּה בְנֵי־אֶפְרַיִם נָשִׂיא קְמוּאֵל בֶּן־ 24
שִׁפְטָן׃ וּלְמַטֵּה בְנֵי־זְבוּלֻן נָשִׂיא אֱלִיצָפָן בֶּן־פַּרְנָךְ׃ 25
וּלְמַטֵּה בְנֵי־יִשָּׂשכָר נָשִׂיא פַּלְטִיאֵל בֶּן־עַזָּן׃ 26
וּלְמַטֵּה בְנֵי־אָשֵׁר נָשִׂיא אֲחִיהוּד בֶּן־שְׁלֹמִי׃ 27

דיעזזייטז דעז ירדן'ס, געגן ירחו איבער, נאהע איך אויף דער מארגענזייטע.
דער עוויגע רעדעטע מיט משה, אונד שפראך: דיעזעז זינד דיא 16 17
נאמען דער מאננער, וועלכע פיר אייך דאז לאנד איין בעזיטץ נעהמען
לאססען; דער פריעסטער אלעזר אונד יהושע זאהן נון. אונד פאן יעד 18
דעם שטאממע זאללט איהר איינען שטאממפירסטען הינצונעהמען, דאז
לאנד איין בעזיטץ צו נעהמען. דיעזעז זינד דיא נאמען דער מאננער: 19
פאם שטאממע יהודה, כלב זאהן יפנה. פאם שטאממע דער קינדער 20
שמעון, שמואל, זאהן עמיהוד. פאם שטאממע בנימין, אלידד, זאהן 21
כסלון. פאם שטאממע דער קינדער דן דער שטאממפירסט בקי זאהן 22
יגלי. פאן דען נאכקאממען יוסף'ס, פאם שטאממע דער קינדער 23
מנשה, דער שטאממפירסט חניאל זאהן אפוד. אונד פאם שטאממע 24
דער קינדער אפרים, דער שטאממפירסט קמואל, זאהן שפטן. פאם 25
שטאממע דער קינדער זבולן, דער שטאממפירסט אליצפן, זאהן פרנך.
פאם שטאממע דער קינדער יששכר, דער שטאממפירסט פלטיאל, זאהן עזן. 26
פאם שטאממע דער קינדער אשר, דער שטאממפירסט אחיהוד זאהן שלמי. 27

28 וּלְמַטֵּה בְנֵי־נַפְתָּלִי נָשִׂיא פְּדַהְאֵל בֶּן־עַמִּיהוּד׃
29 אֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לְנַחֵל אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
לה בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃ פ חמישי
1 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן
2 יְרֵחוֹ לֵאמֹר׃ צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתְנוּ לַלְוִיִּם
מִנַּחֲלַת אֲחֻזָּתָם עָרִים לָשָׁבֶת וּמִגְרָשׁ לֶעָרִים
3 סְבִיבֹתֵיהֶם תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם׃ וְהָיוּ הֶעָרִים לָהֶם
לָשָׁבֶת וּמִגְרְשֵׁיהֶם יִהְיוּ לִבְהֶמְתָּם וְלִרְכֻשָׁם
4 וּלְכֹל חַיָּתָם׃ וּמִגְרְשֵׁי הֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ
לַלְוִיִּם מִקִּיר הָעִיר וָחוּצָה אֶלֶף אַמָּה סָבִיב׃
5 וּמַדֹּתֶם מִחוּץ לָעִיר אֶת־פְּאַת־קֵדְמָה אַלְפַּיִם
בָּאַמָּה וְאֶת־פְּאַת־נֶגֶב אַלְפַּיִם בָּאַמָּה וְאֶת־פְּאַת־
יָם ׀ אַלְפַּיִם בָּאַמָּה וְאֵת פְּאַת צָפוֹן אַלְפַּיִם

28 פֿאַן שטאַממע דער קינדער נפתלי, דער שטאַממפֿירסט פדהאל, זאָהן
29 עמיהוד. דיזע זינד עס, דענען דער עוויגע אויפֿגעטראַגען, דען
קינדערן ישראל'ס, איהר ערבע איינצוגעבען אים לאַנדע כנען.
1 פֿערנער רעדעטע דער עוויגע מיט משה אין דען געפֿילדען מואב'ס,
2 אַם ירדן געגען יריחו איבער, אונד שפּראַך: געביעטע דען קינדערן
ישראל'ס, דאַס זיא דען לויס פֿאָן איהרעם אייגענטהומליכען ערבגוטע
שטעדטע איבערגעבען צור וואָהנונג, דאַצו איינען פֿרייען פּלאַטץ אום דיא
3 שטעדטע הערום. דיא שטעדטע זאָללען איהנען צור וואָהנונג דיענען,
דיא פֿרייען פּלעטצע אַבער צו איהרעם פֿיעהע, צו איהרעם הויזוועזען,
4 אונד אַנדערן לעבענסנאָטהווענדיגקייטען. דיעזע פֿרייען פּלעטצע פֿאָר
דען שטעדטען, דיא איהר דען לויס איינרייאַט, זאָללען אויסערהאַלב
5 דער שטאַדטמויער, אויף אַללען זייטען טויזענד עללען האַלטען. פֿערנער
מעססעט איהר אויסערהאַלב דער שטאַדט, דיא מאָרגענזייטע צוויא
טויזענד עללען, דיא מיטטאַגזייטע צוויא טויזענד עללען, דיא
אַבענדזייטע צוויא טויזענד עללען, דיא מיטטערנאַכטזייטע צוויא

בָּאַמָּה וְהָעִיר בַּתָּוֶךְ זֶה יִהְיֶה לָהֶם מִגְרְשֵׁי
הֶעָרִים׃ וְאֵת הֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם אֵת שֵׁשׁ 6
עָרֵי הַמִּקְלָט אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לָנֻס שָׁמָּה הָרֹצֵחַ
וַעֲלֵיהֶם תִּתְּנוּ אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם עִיר׃ כָּל־ 7
הֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה
עִיר אֶתְהֶן וְאֶת־מִגְרְשֵׁיהֶן׃ וְהֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ 8
מֵאֲחֻזַּת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הָרַב תַּרְבּוּ וּמֵאֵת
הַמְעַט תַּמְעִיטוּ אִישׁ כְּפִי נַחֲלָתוֹ אֲשֶׁר יִנְחָלוּ
יִתֵּן מֵעָרָיו לַלְוִיִּם׃ פ ששי (שביעי כמחוברין)
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי 10 9
יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־
הַיַּרְדֵּן אַרְצָה כְּנָעַן׃ וְהִקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים עָרֵי 11

טויזענד עלֶען, חונד דיח שטָאדט חין דער מיטטע; דיעזעז זָאללען
חיהרע פרייען פֿלֶעטצע חונ דיח שטֶעדטע העררום זיין. דיח שטֶעדטע, 6
דיח חיהר דען לוייס חיינגעבען זָאללט, זינד דיח זעקס פֿרייטשטֶעדטע,
דיח חיהר הערגעבען מיסט, דחַס חיינער, דער חיינען טָאדטשלַאג בעגַ
גחַנגען, דחַהין פֿליעהע, חונד חיבער דיעזען נַאך צווייח חונד פֿיערציג
שטֶעדטע. חַללע צוּמַח וועלכען חַכט חונד פֿיערציג שטֶעדטע, דיח חיהר 7
דען לוייס חיינצורייםען הַבט, זיח, נעבסט חיהרן פֿרייען פֿלַארפֿלֶעטצן.
צו דען שטֶעדטען, דיח פֿאָן דעם בעזיטצע דער קינדער ישראל'ס חַבגעזַ 8
געבען ווערדען, זָאלל דער שטַאַם, דער פֿיעל לַאנד בעזיטצט, מעהר,
חונד דעריעניגע, דער וועניג לַאנד בעזיטצט, וועניגער הערגעבען,
נַאך פֿערהֶעלטניס דעז ערבגוטז, דַאז יעדעז בעקָאממט, וואס עז פֿאָן
זיינן שטֶעדטן דען לוייס חַבגעבן.

פֿערנער רעדעטע דער עוויגע מיט משה חונד שפרַאך: רעדע מיט 10 9
דען קינדערן ישראל'ס חונד זַאגע חיהנען: ווען חיהר חיבער דען ירדן חין
דַאז לַאנד כנען קָאממט: מיסט חיהר בעקוועמע שטֶעדטע חויזוועלן, 11

מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם וְנָס שָׁמָּה רֹצֵחַ מַכֵּה־נֶפֶשׁ
12 בִּשְׁגָגָה׃ וְהָיוּ לָכֶם הֶעָרִים לְמִקְלָט מִגֹּאֵל
וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד־עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה
13 לַמִּשְׁפָּט׃ וְהֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתֵּנוּ שֵׁשׁ־עָרֵי
14 מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם׃ אֵת ׀ שְׁלֹשׁ הֶעָרִים
תִּתְּנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְאֵת שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ
15 בְּאֶרֶץ כְּנָעַן עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה׃ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְלַגֵּר וְלַתּוֹשָׁב בְּתוֹכָם תִּהְיֶינָה שֵׁשׁ־הֶעָרִים
הָאֵלֶּה לְמִקְלָט לָנוּס שָׁמָּה כָּל־מַכֵּה־נֶפֶשׁ
16 בִּשְׁגָגָה׃ וְאִם־בִּכְלִי בַרְזֶל ׀ הִכָּהוּ וַיָּמֹת רֹצֵחַ
17 הוּא מוֹת יוּמַת הָרֹצֵחַ׃ וְאִם בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר־
יָמוּת בָּהּ הִכָּהוּ וַיָּמֹת רֹצֵחַ הוּא מוֹת יוּמָת

דיא אייך צו פֿרייאשטעדטען דיענען זאָללען, דאַהין איינער, דער אונפֿער־
12 זעהענס איינן טאָדשלאַג בעגאַנגען, פֿליהען קאֶננע. דיעזע שטעדטע
זאָללען אייך צור דיענען פֿאָר דעם בלוטרעכער, דאַמיט דער טאָדשלע־
גער ניכט אומקאָממע, בעפֿאָר ער פֿאָר דער געמיינע אין געריכט גע־
13 שטאַנדען. דיא שטעדטע, דיא איהר זאָלכערגעשטאַלט צו פֿרייא־
14 שטעדטען בעשטיממט, זאָללען זעקס אַן דער צאַהל זיין. דרייא שטעדטע
דיעזזייטס דעס ירדן'ס, אונד דרייא שטעדטע געבעט איהר אין דעם לאַנדע
15 כנען; דיעזע זאָללען פֿרייאשטעדטע זיין. דען קינדערן ישראל זאָוואָהל
אַלז דען פֿרעמדען אונד אַנגעזעססענן אונטער אייך, זאָללען דיעזע זעקס
שטעדטע צור צופֿלוכט דיענען, דאַס יעדער, דער איינע פערזאָן אונ־
16 פֿערזעהענס אומגעבראַכט, דאַהין פֿליהען קאֶננע. האַט ער איינן מיט
איינעם אייזערנן געפֿעססע געשלאַגן, דאַס ער געשטאָרבן, זאָ איזט ער
17 איין מאֶרדער: דער מאֶרדער זאָלל אומגעבראַכט ווערדן. ווער איינען
שטיין מיט וועלכעם מאַן אומגעבראַכט ווערדען קאַן, אין דיא האַנד
נימט, אונד יעמאַנדען שלאָגט, דאַס ער שטירבט, דער איזט איין

הָרֹצֵחַ׃ אוֹ בִּכְלִי עֵץ־יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בּוֹ הִכָּהוּ 18
וַיָּמֹת רֹצֵחַ הוּא מוֹת יוּמַת הָרֹצֵחַ׃ גֹּאֵל הַדָּם 19
הוּא יָמִית אֶת־הָרֹצֵחַ בְּפִגְעוֹ־בוֹ הוּא יְמִתֶנּוּ׃
וְאִם־בְּשִׂנְאָה יֶהְדָּפֶנּוּ אוֹ־הִשְׁלִיךְ עָלָיו 20
בִּצְדִיָּה וַיָּמֹת׃ אוֹ בְאֵיבָה הִכָּהוּ בְיָדוֹ וַיָּמֹת 21
מוֹת־יוּמַת הַמַּכֶּה רֹצֵחַ הוּא גֹּאֵל הַדָּם יָמִית
אֶת־הָרֹצֵחַ בְּפִגְעוֹ־בוֹ׃ וְאִם־בְּפֶתַע בְּלֹא־אֵיבָה 22
הֲדָפוֹ אוֹ־הִשְׁלִיךְ עָלָיו כָּל־כְּלִי בְּלֹא צְדִיָּה׃
אוֹ בְכָל־אֶבֶן אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ בְּלֹא רְאוֹת וַיַּפֵּל 23
עָלָיו וַיָּמֹת וְהוּא לֹא־אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מְבַקֵּשׁ
רָעָתוֹ׃ וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה בֵּין הַמַּכֶּה וּבֵין גֹּאֵל 24

מערדער: דער מערדער מוס געטאֶדטעט װערדען. אָדער ער ניממט 18
אײן האָלץ אין דיא האַנד, מיט װעלכעם מאַן אומגעבראַכט װערדען
קאַן, אונד שלאָגט יעמאַנדען, דאַס ער שטירבט, דער איזט איין מער־
דער: דער מערדער מוס געטאֶדטעט װערדען. דער בלוטראֶכער קאַן 19
דען מערדער אומבריגגן; װאָ ער איהן אַנטריפֿפֿט, קאַן ער איהן אומ־
ברינגן. שטאָסט יעמאַנד דען אַנדערן אויז האַס, אָדער װירפֿט ער 20
מיטערװייזע (מיט נאַכשטעללונג) עטװאַז אויף איהן, דאַס ער
שטירבט, אָדער שלאָגט איהן אויז פֿיינדשאַפֿט מיט דער האַנד, דאַס 21
ער שטירבט, זאָ מוס דער שלאָגער געטאֶדטעט װערדען, ער איזט
איין מאָרדער; דער בלוטראֶכער קאַן דען מערדער װאָ ער איהן אַנ־
טריפֿפֿט, װידער אומבריגגען. האַט ער איהן אָבער פֿאָן אונגע־ 22
פֿעהר, אָהנע פֿיינדשאַפֿט, געשטאָססען, אָדער עטװאַז אויף איהן גע־
װאָרפֿען אָהנע נאַכשטעללונג. אָדער האַט אָהנע איהן צו זעהן, איינען 23
שטיין, מיט װעלכעם מאַן צו טאָדע געװאָרפֿען װערדען קאַן, אויף איהן
פֿאַללען לאַססען, דאַס יענער שטירבט, אָהנע דאַס ער זיין פֿיינד
געװעזען, אָדער איהם צו שאַדען פֿערלאַנגט האֶטטע: זאָ זאָללען 24
דיא געמיינע צװישען דעם שלאָגער אונד דעם בלוטראֶכער,

25 הַדָּם עַל הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה׃ וְהִצִּילוּ הָעֵדָה
אֶת־הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה
אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר־נָס שָׁמָּה וְיָשַׁב בָּהּ עַד־
מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר־מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן
26 הַקֹּדֶשׁ׃ וְאִם־יָצֹא יֵצֵא הָרֹצֵחַ אֶת־גְּבוּל עִיר
27 מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה׃ וּמָצָא אֹתוֹ גֹּאֵל הַדָּם
מִחוּץ לִגְבוּל עִיר מִקְלָטוֹ וְרָצַח גֹּאֵל הַדָּם אֶת־
28 הָרֹצֵחַ אֵין לוֹ דָּם׃ כִּי בְעִיר מִקְלָטוֹ יֵשֵׁב עַד־
מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל וְאַחֲרֵי־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל
29 יָשׁוּב הָרֹצֵחַ אֶל־אֶרֶץ אֲחֻזָּתוֹ׃ וְהָיוּ אֵלֶּה לָכֶם
לְחֻקַּת מִשְׁפָּט לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם׃
30 כָּל־מַכֵּה־נֶפֶשׁ לְפִי עֵדִים יִרְצַח אֶת־הָרֹצֵחַ

25 נאַך דיעזען געזעטצען דען אויזשפרוך טהון :. דען טאָדטשלעגער פֿאָן
דער האַנד דעז בלוטרעכערז ערּרעטען, אונד איהן ווידער אין דיא
פֿרייסטאַדט צוריקקבריגען לאַססען, וואָהין ער געפֿלאָהען וואַר ; דאַ
זעלבסט זאָלּ ער בלייבען, ביז דער האָהעפריעזטער שטירבט, דען
26 מאַן מיט דעם הייליגען אֶהלע געזאַלבט האַט. געהט אָבער דער
טאָדטשלעגער איבער דיא גרענצע דער פֿרייסטאַדט הינויז, דאַהין ער
27 געפֿלאָהען,. דער בלוטרעכער פֿינדעט איהן אויסערהאַלב דער גרענ
צע זיינער פֿרייסטאַדט, אונד בריגט דען טאָדטשלעגער אום, זאָ האַט
28 ער קיינע בלוטשולד אויף זיך,. דען ער זאָלּ אין זיינער פֿרייסטאַדט
בלייבען ביז דער האָהע פריעזטער שטירבט ; נאַך דעם טאָדע דעז
האָהענפריעזטערז מאַג דער טאָדטשלעגער צוריקקעהרען אין דאַ
29 לאַנד זיינער בעזיטצונג. דיעזעז זאָלּ דיא פֿעראָרדנונג אייערעז
רעכטז זיין בייא אייערן נאַכקאָממען, אין אַללען אייערן וואָהנ
30 זיטצען. ווען יעמאַנד איינען אומבריגגט, זאָ זאָלּ מאַן נאַך
אויזזאַגע דער צייגען, דען מאָרדער ווידער אומבריגגען ; איין

וְעֵד אֶחָד לֹא־יַעֲנֶה בְנֶפֶשׁ לָמוּת׃ וְלֹא־תִקְחוּ 31
כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר־הוּא רָשָׁע לָמוּת כִּי־
מוֹת יוּמָת׃ וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר לָנוּס אֶל־עִיר 32
מִקְלָטוֹ לָשׁוּב לָשֶׁבֶת בָּאָרֶץ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן׃
וְלֹא־תַחֲנִיפוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּהּ כִּי 33
הַדָּם הוּא יַחֲנִיף אֶת־הָאָרֶץ וְלָאָרֶץ לֹא־יְכֻפַּר
לַדָּם אֲשֶׁר שֻׁפַּךְ־בָּהּ כִּי־אִם בְּדַם שֹׁפְכוֹ׃ וְלֹא 34
תְטַמֵּא אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ
אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ כִּי אֲנִי יְהוָה שֹׁכֵן בְּתוֹךְ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ שביעי לו
וַיִּקְרְבוּ רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְמִשְׁפַּחַת בְּנֵי־גִלְעָד 1
בֶּן־מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה מִמִּשְׁפְּחֹת בְּנֵי יוֹסֵף וַיְדַבְּרוּ

צייגע אַווין קאַן ניכט ווידר איינע פערזאָן זייגען, דאַס זיא
צום טאָדע פֿערורטהיילט ווערדע. פֿיר דיא פערזאָן איינעז 31
מאָרדערז, דער צום טאָדע פֿערורטהיילט וואָרדען, זאָללט
איהר קיין לאָזעגעלד אננעהמען, זאָנדערן דאַז טאָדעזאורטהייל
מוס אַן איהם פֿאָללצאָגען ווערדען. אויך זאָללט איהר קיין 32
לאָזעגעלד אננעהמען פֿיר דאַז פֿליעהן אין דיא פֿרייסטאַדט, דאַס
איהר עטוואַ ערלויבט נאַך הויזע צו קאָממען, בעפֿאָר דער האָהע־
פריעסטער שטירבט. איהר זאָללט דאַז לאַנד ניכט שאָנדען, אין וועלכעם 33
איהר וואָהנט, דען בלוט שאָנדעט איין לאַנד, אונד דאַז לאַנד
קאַן, וועגען דאַרין פֿערגאָססענען בלוטז, ניכט אַנדערז פֿערזאָהנט
ווערדען, אַלז דורך דאַז בלוט דעססען, דער עז פֿערגאָססען האָט.
פֿערונרייניגט איינער לאַנד ניכט, אין וועלכעם איהר וואָהנט, אין 34
וועלכעם איך רעזידירענד האַלטע; דען איך דער עוויגע, רעזידירע
אונטער דען קינדערן ישראל'ס.

דיא פֿאַמיליענהייפטער אויז דעם געשלעכטע גלעד, נאָהמענז מכיר, 1
נאָהמענז מנשה, פֿאָן דען געשלעכטערן דער קינדער יוסף, טראַטען

לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי הַנְּשִׂאִים רָאשֵׁי אָבוֹת לִבְנֵי
2 יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמְרוּ אֶת־אֲדֹנִי צִוָּה יְהוָה לָתֵת אֶת־
הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה בְּגוֹרָל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַאדֹנִי
צֻוָּה בַיהוָה לָתֵת אֶת־נַחֲלַת צְלָפְחָד אָחִינוּ
3 לִבְנֹתָיו׃ וְהָיוּ לְאֶחָד מִבְּנֵי שִׁבְטֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
לְנָשִׁים וְנִגְרְעָה נַחֲלָתָן מִנַּחֲלַת אֲבֹתֵינוּ וְנוֹסַף
עַל נַחֲלַת הַמַּטֶּה אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם וּמִגֹּרַל
4 נַחֲלָתֵנוּ יִגָּרֵעַ׃ וְאִם־יִהְיֶה הַיֹּבֵל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְנוֹסְפָה נַחֲלָתָן עַל נַחֲלַת הַמַּטֶּה אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה
לָהֶם וּמִנַּחֲלַת מַטֵּה אֲבֹתֵינוּ יִגָּרַע נַחֲלָתָן׃
5 וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל־פִּי יְהוָה לֵאמֹר
6 כֵּן מַטֵּה בְנֵי־יוֹסֵף דֹּבְרִים׃ זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־

אויך אונד רעדעטען פֿאָר משה, דען פֿירסטען אונד פֿאַמיליענהייפּ-
2 טערן דער קינדער ישראל'ס. שפּראַכען נעמליך: איינעם העררן
האַט דיזער עוויגע בעפֿאָהלען, דאַז לאַנד דורך דאַז לאָאָז, דען קינדערן
ישראל'ס צום ערבגוטע איינצוגעבען צו לאַסען; צוגלייך אַבער איזט מיינ-
נעם העררן פֿאָן דעם עוויגען בעפֿאָהלען, דאַז ערבגוט אונזערעס
3 ברודערס צלפחד זיינען טאָכטערן צו געבען. ווען דיעזע נון איינעם
אויז דען איבריגען שטאַממען דער קינדער ישראל'ס הייראַטהען, זאָ
געהט איהר גוט פֿאָן דעם ערבגוטע אונזערער פֿאָטער אַב, אונד
קאָממט צו דעם ערבגוטע דעזיעניגען שטאַממעס הינצו, אין וועלכען
זיא הייראַטהען; אַלזאָ ווירד דאַז לאָאָז אונזערעס ערבגוטעס פֿערריני-
4 גערט. ווען אויך דיא קינדער ישראל'ס איין יובלימאַהר האַבען, זאָ
בלייבט דיעזעס ערבגוט איממער נאָך בייא דעם שטאַממע, אין וועל-
כען זיא הייראַטהען, אונד דעם ערבגוטע אונזערעס פֿאָטערליכען
5 שטאַממעס ענטצאָגען. משה געבאָט דען קינדערן ישראל'ס, אויף
בעפֿעהל דעס עוויגען, אונד שפּראַך: דער שטאַמם דער זאָהנע יוסף
6 רעדעט רעכט. דער עוויגע פֿעראָרדנעט אַלזאָ דען טאָכטערן צלפחד,

צִוָּה יְהוָה לִבְנוֹת צְלָפְחָד לֵאמֹר לַטּוֹב
בְּעֵינֵיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים אַךְ לְמִשְׁפַּחַת
מַטֵּה אֲבִיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים׃ וְלֹא־תִסֹּב נַחֲלָה 7
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמַּטֶּה אֶל־מַטֶּה כִּי אִישׁ בְּנַחֲלַת
מַטֵּה אֲבֹתָיו יִדְבְּקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְכָל־בַּת 8
יֹרֶשֶׁת נַחֲלָה מִמַּטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶחָד
מִמִּשְׁפַּחַת מַטֵּה אָבִיהָ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה לְמַעַן
יִירְשׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלַת אֲבֹתָיו׃ וְלֹא־ 9
תִסֹּב נַחֲלָה מִמַּטֶּה לְמַטֶּה אַחֵר כִּי־אִישׁ
בְּנַחֲלָתוֹ יִדְבְּקוּ מַטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ * כַּאֲשֶׁר 10
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנוֹת צְלָפְחָד׃
וַתִּהְיֶינָה מַחְלָה תִרְצָה וְחָגְלָה וּמִלְכָּה וְנֹעָה 11
בְּנוֹת צְלָפְחָד לִבְנֵי דֹדֵיהֶן לְנָשִׁים׃ מִמִּשְׁפְּחֹת 12

אונד שפריכט, זיא קענגען פרייען וועם זיא וואָללען, יעדאָך מיסען
זיא אונטער דעם געשלעכטע איהרעז פאַטערליכען שטאַממעז פרייען.
דאַמיט קיין ערבגוט דער קינדער ישראל'ס אויז איינעם שטאַממע אין 7
דען אַנדערן איבערגעהע, זאָנדערן יעדער פאָן דען קינדערן ישראל'ס
דעם ערבגוטע זיינעז פאַטערליכען שטאַממעז אַנהאַנגע. איינע יעד 8
דע טאָכטער, דיא ערבפעהיג איזט, אונטער דען שטאַממען דער
קינדער ישראל'ס, מוס איינעם אויז איהרעם פאַטערליכען שטאַממע
פרייען; דאַמיט דיא קינדער ישראל'ס, יעדער זיין פאַטערליכעז גוט
ערבע. אונד קיין ערבגוט פאָן איינעם שטאַממע צום אַנדערן 9
איבערגעהע; זאָנדערן דיא שטאַממע דער קינדער ישראל'ס יעדער
זיינעם ערבגוטע אַנהאַנגע. וויא דער עוויגע דעם משה בעפאָהלען, 10
אַלזאָ טהאַטען דיא טאָכטער צלפחד. מחלה, תרצה, חגלה, מלכה 11
אונד נעה, דיא טאָכטער צלפחד, פרייטען דיא קינדער איהרער פעט-
טערן. פרייטען אַלזאָ אויז דען געשלעכטערן דער זאָהנע מנשה, 12

בְּנֵֽי־מְנַשֶּׁ֥ה בֶן־יוֹסֵ֖ף הָי֣וּ לְנָשִׁ֑ים וַתְּהִי֙ נַחֲלָתָ֔ן
13 עַל־מַטֵּ֖ה מִשְׁפַּ֥חַת אֲבִיהֶֽן׃ אֵ֣לֶּה הַמִּצְוֺ֗ת
וְהַמִּשְׁפָּטִ֗ים אֲשֶׁ֨ר צִוָּ֧ה יְהֹוָ֛ה בְּיַד־מֹשֶׁ֖ה אֶל־
בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל בְּעַֽרְבֹ֣ת מוֹאָ֔ב עַ֖ל יַרְדֵּ֥ן יְרֵחֽוֹ׃

חזק׃

זאָהן יוסף אונד דאַדורך בליעב איהר ערבגוט, בייא דעם שטאַממע
13 איהרעז פאַטערליכען געשלעכטז. דיעזעז זינד דיא געבאָטע אונד
פערארדנונגען, וועלכע דער עוויגע דען קינדערן ישראל'ס דורך
משה אין דען געפילדען מואב'ס, אַן ירדן געגען יריחו איבער, בע‍
פאָהלען האַט.

ענדע דעז פיערטען טהיילז.

הסופר אחר שהשלים הספר יניח ד' שיטין פנויין ויתחיל הספר
שלאחריו בתחלת השטה החמישית כמבואר בסוף ספר בראשית.

סכום פסוקי דספר במדבר אלף ומאתים ושמנים ושמנה
ארפה סימן: וחציו והיה האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח:
ופרשיותיו עשרה. יי **בדד** ינחנו סימן: וסדריו ל"ב.
לב טהור ברא לי אלהים סימן: ופסקתותיו **כ"ב** ופרקיו **ל"ו**
לו חכמו ישכילו זאת סימן: מניין הפתוחות **שתים ותשעים**
והסתומות **ששים ושש**. הכל **מאה והמשים ושמנה**
פרשיות. אני **חלקך** ונחלתך סימן:

---

* * *

אותיות רבתי ואותיות זעירי ואותיות הנקודות שבתורה:

אין בס׳ במדבר אלא אותיות רבתי כ״א שתים והם היו״ד של ועתה יגדל נא בפ׳ שלח לך, והנו״ן של ויקרב משה את משפטן בפ׳ פינחס.

ואותיות הזעירות היו״ד של פינחס דפסוק פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן בריש פ׳ פינחס. ואות אחת קטיעא והיא הוי״ו של שלום דפסוק הנני נותן לו את בריתי שלום בריש פינחס.

ואותיות הנקודות מצאנו שמונה בארבע תיבות ואלה הם: ואהרן נקוד כולו בפסוק כל פקודי הלוים אשר פקד משה ואהרן בפ׳ במדבר. או בדרך רחקה בפ׳ בהעלתך נקוד הה״א. אשר עד מידבא בפ׳ חקת נקוד הרי״ש. ועשרון עשרון לכבש האחד לארבעה עשר דחגא בפ׳ פינחס נקוד וי״ו תנינא של ועשרון.

יש סופרים שכותבים רבתא הסמ״ך של ויהס כלב, והמ״ם של מה טבו אהליך יעקב, ואין דעת הדייקנים נוחה מהם.

תורת משה.

ספר דברים

חמישי לתורת אלהים

הוא

משנה תורה הוא DEUTERONOMIUM בלעז

יקיף

מאחד-לחדש העשתי עשר בשנת הארבעים עד אשר תמו ימי
בכי אבל משה בשבעה לחדש הראשון בשנת הארבעים ואחת ·

שנים חדשים ושבעה ימים.

מדויק בתכלית הדיוק ומסדר בשלמות הסדור

מאתי

וואלף בן שמשון הלוי איש היידענהיים

רעדלהיים

שנת תקפ״א לפ״ק·

כדפוס ובהוצאות המחבר והמסדר הנ״ל.

Rödelheim,
verlegt und gedruckt von W. Heidenheim
1821.

1 א (Tom 5. A.)

פסוקין דאית בהון מילין דדמיין בשמהון ומתחלפין באתיהון בס׳ אלה הדברי׳.

בפ׳ עקב בפסוק השמר לך פן (ח׳ י״א) מצותיו ומשפטיו וחקתיו
בפ׳ עקב בפסוק ואהבת את ה׳ (י״א א׳) וחקתיו ומשפטיו ומצותיו.
בפ׳ כי תבא בפסוק את ה׳ האמרת (כ״ו י״ז) חקיו ומצותיו ומשפטיו.
בפ׳ נצבים בפסוק אשר אנכי (ל׳ י״ו) מצותיו וחקתיו ומשפטיו.

---

1 א אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־
יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בַּמִּדְבָּר בָּעֲרָבָה מוֹל
סוּף בֵּין־פָּארָן וּבֵין־תֹּפֶל וְלָבָן וַחֲצֵרֹת וְדִי זָהָב׃
2 אַחַד עָשָׂר יוֹם מֵחֹרֵב דֶּרֶךְ הַר־שֵׂעִיר עַד
3 קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ׃ וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעַשְׁתֵּי־
עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֲלֵהֶם׃
4 אַחֲרֵי הַכֹּתוֹ אֵת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב
בְּחֶשְׁבּוֹן וְאֵת עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן אֲשֶׁר־יוֹשֵׁב
5 בְּעַשְׁתָּרֹת בְּאֶדְרֶעִי׃ בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ

1 דיעזעז זינד דיא רעדען, וועלכע משה אן גאנץ ישראל געהאלטען
דיעססייטז דעז ירדן'ס, נעמליך אין דער וויסטע, אין דעם געפילדע
געגען דעם שילפמעער איבער, צווישען פארן, תופל, לבן, חצרות
2 אונד די זהב. אייולף טאגע רייזען פאן חרב, איבער דאז געבירגע
3 שעיר, נאך קדש ברנע. עז וואר אים פיערציגסטען יאהרע, אם
ערסטען טאגע דעז עלפטען מאנאטז, אלז משה מיט דען קינדערן
ישראל'ס רעדעטע, זא וויא דער עוויגע איהם אן זיא אויפגעטראגען.
4 נאכדעם ער דען סיחון, קעניג אמרי, דער אין חשבון וואהנטע, אונד
עוג, קעניג צו בשן, דער אין עשתרות וואהנטע, (דיעזען נעמליך) צו
5 אדרעי, געשלאגען האטטע. דיעססייטז דעז ירדן'ס, אים לאנדע

מנחה חדשה.

אלה הדברים אשר דבר משה וגו' מכאן תדע ותבין כי כל מה שהשתדל אדון הנביאים לעבור את הארץ הקדושה הי' לזכותם של ישראל, שאילו הוא כבש להם הארץ ההיא לא יתכן שיגלו ממנו לעולם, כי כל מה שעשה ע"י משה היה קיים, ולעונשם הרע למשה ולא עבר לשם, והנה המשורר הוכיח בעון מי מריבה לישראל יותר מכל שאר עבירות לפי שהוא הי' העון אשר בעבורו שלטו בהם האומות ולקחו את ארצם והגלים ממקומם כי הי' סבה שלא כבש להם משה את הארץ, וכאשר ראה שבועת הש"י לבלתי עברו לשם בקש לראותה בעיניו כדי שיוכל לכוין אליה ולהתפלל לש"י שיכבשוה ושלא יגרום החטא, וראותו עתה שלא הי' להם קיום מוכרח בארץ ההיא מאחר שלא כבשה הוא

מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת
לֵאמֹר׃ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ בְּחֹרֵב לֵאמֹר 6
רַב־לָכֶם שֶׁבֶת בָּהָר הַזֶּה׃ פְּנוּ ׀ וּסְעוּ לָכֶם וּבֹאוּ 7
הַר הָאֱמֹרִי וְאֶל־כָּל־שְׁכֵנָיו בָּעֲרָבָה בָהָר
וּבַשְּׁפֵלָה וּבַנֶּגֶב וּבְחוֹף הַיָּם אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי
וְהַלְּבָנוֹן עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר־פְּרָת׃ רְאֵה 8
נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם אֶת־הָאָרֶץ בֹּאוּ וּרְשׁוּ אֶת־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לְאַבְרָהָם
לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם וּלְזַרְעָם אַחֲרֵיהֶם׃

מואב, פֿינג משה אַן פֿאָלגענדע לעהרע דייטליך פֿאָרצוטראַגען, אונד
שפראַך:. דער עוויגע, אונזער גאָטט, האַט אַן חרב מיט אונז 6
גערעדעט, אונד געשפראָכען: איהר האַבט אייך לאַנגע גענוג בייא
דיזעם געבירגע אויפֿגעהאַלטען. מאַכט אייך אויף, אונד זעגלט אייערן 7
צוג פֿאָרט, דרינגט אין דאַז אמוריטע געבירגע אונד דיא בענאַכבאַרטען
געגענדען איין, אין דאַז געפֿילדע, דאַז געבירגע, אונד אין דיא גרינדע,
אין דאַז זידלאַנד אונד דיא זעעקיסטע, אין דאַז לאַנד דעז כנעני אונד
אינז לאַנד לבנון, ביז אַן דען גראָססען שטראָהם פרת:. זיעהע דאַ! 8
איך האַבע אייך דיעזעז לאַנד פרייא געגעבען, געהט היין אונד נעהמט
דאַז לאַנד איין, דאַז דער עוויגע אייערן פֿאֶטערן אברהם, יצחק אונד
יעקב צוגעשוואָרען, איהנען אונד איהרען נאַכקאָממען נאַך איהנען,

מנחה חדשה.

להם השתדל בכל עוז להוכיחם סמוך למיתתו שלא ישובו מאחרי ה' אלהיהם והי' סבה שתקיא אותם הארץ, וחבר להם זה הספר במצות הש"י הנקרא משנה תורה לפי שהוא כולל בתוספת ביאור כל מה שבא בשאר ספרים או רובו, וגם ניתוספו קצת מצות, וכדי להודיע שלא נשאר להם שום דבר ולא אירע במדבר אחרי זאת אבל שזה הי' ענינם האחרון לכך הזכיר המקום אשר דבר בו להם את כל דבריו שהי' המקום אשר לא נסעו ממנו עד מות משה, ומשם הראשון עברו הירדן ונכנסו לארץ. ואמר אלה הדברים אשר דבר משה על כל דברי הספר, במדבר ובאיזה מקום מן המדבר בערבה שהוא ערבות מואב שגם הוא יקרא מדבר כמ"ש בענין בלעם וישת אל המדבר פניו, ובאיזה מקום בערבה כי היא גם כן רחבת ידים מול סוף כי ים סוף הי' סובב מקצתו

9 ואמר אלכם בעת ההוא לאמר לא־אוכל
10 לבדי שאת אתכם: יהוה אלהיכם הרבה
אתכם והנכם היום ככוכבי השמים לרב:
11 יהוה אלהי אבותכם יסף עליכם ככם אלף
פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם: *פ
12 איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם:
13 הבו לכם אנשים חכמים ונבנים וידעים
14 לשבטיכם ואשימם בראשיכם: ותענו אתי
ותאמרו טוב־הדבר אשר־דברת לעשות:

9 איינצוגעבען. אום דיעזע צייט זאגטע איך צו אייך: איך אללײן קאן
אייך ניכט ערטראגען. דער עוויגע, אייער גאטט, האט אייך פֿער=
10 מעהרט, זא דאס איהר יעצט דען שטערנען אים היממעל אן מענגע
11 גלייך זייד. איך ווינשע, דאס דער עוויגע, דער גאטט אייערער
פֿעטער, אייערע נאך טויזענדמאל זא פֿיעל ווערדען לאססע, אונד
12 אייך זעגנע, וויא ער אייך פֿערהייסען האט. אבער אך!
וויא קאן איך אללײן אייערע מיהע, לאסט אונד האדער ערטראגען?.
13 שאפֿפֿט איך אויס אללען שטאממען וייזע, פֿערשטאנדיגע אונד
פֿערנאנטע מאננער, זא וויל איך זיא צו ריכטערן איבער אייך זעטצען.
14 איהר אנטווארטעטעט מיר, אונד שפראכט: וואזדוא פֿארגעשלאגען,

מנחה חדשה.

לצד מזרח, וכדי להודיע שמול סוף זה הי' מול סוף הכוכב למזרח ולא אל סוף הדרומי כי עיקר ים סוף הוא בדרום, לכך חזר והזכיר כל ד' מערכיו ואמר שהמקום ההוא הי' בין פארן ובין תופל ולבן וחצרות ודי זהב ר"ל של מקומות אלו הקיפוהו מד' צדדיו, ודי זהב הי' אצל חצרות ושניהם הי' לו מצד א'; וכמו שהזכיר סימני המקום במערכיו הזכיר ג"כ הזמן ואמר שהי' בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד לחדש, ולפי שהי' דואג על עכובם במדבר כל הזמן הארוך הזה הקדים להזכרתו הזמן הזה אחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר עד קדש ברנע כלומר ראו מה גרם החטא שלא הי' רצון הש"י לעכבנו במדבר אפילו יום אחד אחר מתן תורה כי לא הוציאנו אל המדבר כי אם לתת לנו תורה ומצות, ואחר שקבלנו התור' אמר להביאנו אל הארץ הטובה נדרך

וָאֶקַּח אֶת־רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים 15
וִידֻעִים וָאֶתֵּן אֹתָם רָאשִׁים עֲלֵיכֶם שָׂרֵי
אֲלָפִים וְשָׂרֵי מֵאוֹת וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי
עֲשָׂרֹת וְשֹׁטְרִים לְשִׁבְטֵיכֶם׃ וָאֲצַוֶּה אֶת־שֹׁפְטֵיכֶם 16
בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר שָׁמֹעַ בֵּין־אֲחֵיכֶם וּשְׁפַטְתֶּם
צֶדֶק בֵּין־אִישׁ וּבֵין־אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ׃ לֹא־תַכִּירוּ 17
פָנִים בַּמִּשְׁפָּט כַּקָּטֹן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן לֹא
תָגוּרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא
וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תַּקְרִבוּן אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו׃

לאַסט זיך גאר וואָהל טהון. איך נאַהם דאַהער דיא פֿאָרנעהמסטען 15
אויז אייערן שטאֶממען, לייטע ווייזע אונד וואָהלפערנאָנטע מאֶננער,
אונד זעטצטע זיא איבר איך, אַלז אָבערסטען איבער טויזענד, איבר
הונדערט, איבער פֿונפֿציג אונד איבער צעהן, אויך בעאַמטען בייא
אייערן שטאֶממען. דיעזען אייערן ריכטערן גאַב איך דאַמאַהלז פֿער- 16
האַלטונגזבעפֿעהלע, וויא פֿאָלגט: העֶרט וואָהל אַן, וואַז לייטען
אייערן ברידערן פֿאָרגעפֿאַללען, אונד אורטהיילט נאַך דער גערעכ-
טיגקייט, לייטען יעדערמאַן, דער מיט זיינעם ברודער אָדער מיט
זיינעם פֿרעמדלינג שטרייטזאַכע האַט. לאַסט קיין אַנזעהען אין 17
געריכטע געלטען, העֶרט דען גערינגען זאָ גוט אַלז דען פֿאָרנעהמען,
פֿירכטעט אייך פֿאָר קיינעם מאַננע, דען דאַז גריכט איזט גאָטטעז
זאַכע; וואַז אייך צו שווער איזט צו ענטשיידען, לאַסט אַן מיך קאָממען,

מנחה חדשה.

היותר קרובה שאיפשר כמ"ש למטה ה' אלהינו דבר אלינו וגו' פנו וסעו לכם וגו', והנה מחורב מקום קבלתנו התורה עד הי' למקום היותר קרוב שאיפשר לנו ליכנס בו שהוא קדש ברנע כי אם מהלך י"א יום, וכשהגיענו לקדש ברנע שלחנו המרגלים כמ"ש שם וילכו ויבואו אל משה ואל אהרן ואל כל עדת ב"י אל מדבר פארן קדשה, כי ג' מקומות היו נקראים בשם קדש, הא' הוא זה אשר הי' במדבר פארן, השני הי' במדבר צין בתחלת ארץ אדום כמ"ש הנה אנחנו בקדש עיר קצה גבולך, השלישי הי' בארץ ישראל בגבול נפתלי והוא הנזכר בשופטים קדש נפתלי; ואמר שדבר משה אל ב"י ככל אשר צוה ה'

18 וָאֲצַוֶּה אֶתְכֶם בָּעֵת הַהִוא אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
19 אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן׃ וַנִּסַּע מֵחֹרֵב וַנֵּלֶךְ אֵת כָּל־
הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא הַהוּא אֲשֶׁר רְאִיתֶם
דֶּרֶךְ הַר הָאֱמֹרִי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
20 אֹתָנוּ וַנָּבֹא עַד קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ׃ וָאֹמַר אֲלֵכֶם
בָּאתֶם עַד־הַר הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
21 נֹתֵן לָנוּ׃ רְאֵה נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ אֶת־
הָאָרֶץ עֲלֵה רֵשׁ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי
שלישי 22 אֲבֹתֶיךָ לָךְ אַל־תִּירָא וְאַל־תֵּחָת׃ * וַתִּקְרְבוּן
אֵלַי כֻּלְּכֶם וַתֹּאמְרוּ נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ

18 דאַס איך דען אַנדערן פֿערנעהמע. זאָ פֿעראָרדנעטע איך אייך
19 דאַמאַלס, וואַס איהר צו בעאָבאַכטען האַבט. וויר ברעכען פֿאָן חרב
אויף, אונד לאָגען דורך דיא גראָסע אונד פֿירכטערליכע וויסטע, דיא
איהר געזעהען האַבט, איבער דאַס אמוריטע געבירגע, וויא אונז דער
עוויגע, אונזער גאָטט, בעפֿאָהלען, אונד קאַמען ביז קדש ברנע.
20 איך זאַגטע דאַמאַלס צו אייך: איהר זייט נון אַן דאַס אמוריטע געבירגע
געקאָממען, דאַס אונז דער עוויגע אונזער גאָטט איינגעבען וויל.
21 זיהע! דער עוויגע האַט דיר דאַס לאַנד פֿריי געגעבען, ציעהע הינויף,
אונד נימם עס איין, וויא דער עוויגע, דיין גאָטט, דיר פֿערהייסען האַט;
22 פֿירכטע דיך ניכט, אונד זייא ניכט זאַגהאַפֿט!. איהר קאַמעט אַבער
אַללע צו מיר, אונד שפּראַכט: וויר וואָללען ליעבער לייטע פֿאָראויס

מנחה חדשה.

אותו אליהם כי כל מה שכלל זה הספר לא אמרו כ"א במצות הש"י, כי התוכחה גם פירוש המצות גם המצות המתחדשות בו הכל הי' במצות הש"י, ולכן לא תמצא בשום דבר מהם ואפילו במצוה מחודשת וידבר ה' וגו' כי סמך על מה שאמר בהקדמה ככל אשר צוה ה' אותו אליהם. ואמר שהיה זה אחרי הכותו את סיחון מלך האמורי ואת עוג מלך הבשן כי קודם לכן לא הי' יכול להוכיחן לפי שאין לו עליהם יד שיכולין לומר לו אתה לא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאותנו וגו' כי תשתרר עלינו להוכיחנו, אבל עתה שראו ידו החזקה וזרועו הנטויה במלחמת סיחון ועוג אשר היו נותנים להם מסים כל

וְיַחְפְּרוּ־לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ וְיָשִׁבוּ אֹתָנוּ דָּבָר
אֶת־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נַעֲלֶה־בָּהּ וְאֵת הֶעָרִים
23 אֲשֶׁר נָבֹא אֲלֵיהֶן׃ וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר וָאֶקַּח
מִכֶּם שְׁנֵים עָשָׂר אֲנָשִׁים אִישׁ אֶחָד לַשָּׁבֶט׃
24 וַיִּפְנוּ וַיַּעֲלוּ הָהָרָה וַיָּבֹאוּ עַד־נַחַל אֶשְׁכֹּל
25 וַיְרַגְּלוּ אֹתָהּ׃ וַיִּקְחוּ בְיָדָם מִפְּרִי הָאָרֶץ וַיּוֹרִדוּ
אֵלֵינוּ וַיָּשִׁבוּ אֹתָנוּ דָבָר וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה הָאָרֶץ

זענדען, דיא אונז דאז לאנד אויזקונדשאפטען, אונד אונז נאכריכט
ברינגען, וועלכען וועג וויר צו געהען האבען, אונד אין וואז פיר שטעדטע
23 וויר קאממען ווערדען. דיעזער פארטראג געפיעל מיר, איך נאהם
24 אויז אייך צוועלף מענער, אויז יעדעם שטאממע איינען. דיעזע גינ־
גען הין, בעשטיעגען דאז געבירגע, קאמען ביז אן דאז טהאל אשכול,
25 בעזאהען דאז לאנד. נאהמען פאן דען פריכטען דעסזעלבען, ברא־
טען זיא אונז הינאב, שטאטטעטען אונז בעריכט אב, אונד שפראכען:

מנחה חדשה.

מלכי כנען להיותם להם לעיר מבצר כנגד כל מלכי קדם, ובזה ידעו והאמינו ובטחו בה"י כי יורים מפניהם כל המלכים אשר בעבר הירדן אשר לא היו חזקים כל כך, ולכן לא הזכיר המשורר בהזכירו הגדולות אשר עשה עם אבותינו מכל המלכים האלה כ"א לסיחון מלך האמורי ולעוג מלך הבשן, ולהורות עוד על גודל הנס אשר עשה עמהם הש"י בהנחילם שני המלכים האלה הזכיר גם כן שמות מקומותם אשר היו בהם והיו ג"כ חזקים, ואמר אחרי הכותו את סיחון מלך האמורי אשר יושב בחשבון והיא ידוע לחזקה, ואת עוג מלך הבשן אשר יושב בעשתרות באדרעי וידוע הוא כי עשתרות הוא שם חוזק; ואמר עוד בעבר הירדן בארץ מואב לפי שהי' ידוע שישראל היו בערבות מואב והנה הערבה ההיא היתה גדולה כ"כ שהי' למואב חלק בה ולזולתו ג"כ וא"כ לא ידענו שהיו בחלקו של מואב, ואילו אמר שהיו בארץ מואב הנה היו למואב ג"כ מקומות גם מעבר לירדן בארץ כנען כמו שיראה מעניין אהוד בין גרא נא ולמד, ולכן בהזכירו שהי' בעבר הירדן בארץ מואב וכבר אמר למעל' שהי' בערבה הנה ידענו שהיו בערבה בחלקו של מואב ובאיזה מקום מן הערבה אשר בחלק מואב, כי הערבה היתה משני עברי הירדן ולכן נקראת ערבות מואב להורות שהית' נחלקת לב' ערבות לכך אמר בעבר הירדן, והנה בזה לא נשאר לו שום סימן להזכיר ולהודיענו המקום

26 אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ׃ וְלֹא אֲבִיתֶם
27 לַעֲלֹת וַתַּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ וַתֵּרָגְנוּ
בְאָהֳלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ בְּשִׂנְאַת יְהוָה אֹתָנוּ
הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֵת אֹתָנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי
28 לְהַשְׁמִידֵנוּ׃ אָנָה ׀ אֲנַחְנוּ עֹלִים אַחֵינוּ הֵמַסּוּ אֶת־
לְבָבֵנוּ לֵאמֹר עַם גָּדוֹל וָרָם מִמֶּנּוּ עָרִים גְּדֹלֹת

דאז לאנד, וועלכעז דער עוויגע אונזער גאָטט אונז איינגעבען וויל,
26 אייט פאָרטרעפליך. איהר אַבער וואָללטעט ניכט היניף ציעהען,
זאָנדערן וואַרעט דעם בעפעהלע דעז עוויגען אייערז גאָטטעז אונגע־
27 האָרזאַם. וורורטעט אין אייערן צעלטען, אונד שפראַכט: אויז
האַס געגען אונז האַט אונז דער עוויגע אויז מצרים געפיהרט, אונז
אונז דעם אמרי אין דיא הענדע צו ליעפערן, דער אונז פערטילגען זאָלל.
28 וואָהין זאָללען וויר דאָ געהען? אונזערע ברידער האַבען אונזערע
הערצען פערזאַגט געמאַכט, אונד געזאַגט, דאַז פאָלק איזט גרעססער
רייזער אונד פאָן האָהערער שטאַטור אַלז וויר, דיא שטאָדטע זינד

מנחה חדשה.

אשר הואיל בו משה לבאר את התור' הזאת; והתחיל להוכיחם לומר שהם היו סבת התעכבם במדבר כל אותן מ' שנה לפי שבהר חורב כאשר קבלו התור' והמצות אמר להם הש"י רב לכם שבת בהר הזה פנו וסעו לכם וגו' ראה נתתי לפניך את הארץ בואו ורשו את הארץ וגו', ואמר שכאשר אמר להם הש"י פנו וסעו לכם שבאותה שעה בקש משה אדוניכו שישימו בראשיהם אנשים שיהיו ראויים להוציאם ולהביאם למלחמ' כי עיקר המלחמה היא הנהגת המנהיגים, וכדי שלא יאמרו לו שאינם צריכים לזה כי די להם במה שישפוט הוא בין איש ובין אחיו לכן אמר ואומר אליכם בעת ההיא לאמור לא אוכל לבדי שאת אתכם לצאת ולבוא למלחמה לפי שה' אלהיכם הרבה אתכם והנכם היום מבלי תרועת מלחמ' לא אוכל לשאת אתכם לסבת רבוייכם לפי שאתם ככוכבי השמים לרוב, כש"כ בעברכם למלחמ' שלא אוכל לבדי שאת אתכם שהטורח יותר כפול ומכופל וחשבתי שאחר שאני אמרתי הראוי לי שתאמרו גם אתם הראוי לכם ותאמרו אתה הוא מלכנו שנעשו לנו על ידך את כל הגדולות והנוראות אשר ראו עינינו, והנה לא כך הי' בלבבכם אבל מהרתם לפרוק עולי מעליכם ואמרתם לי טוב הדבר אשר דברת לעשות כלומר שהדבר אשר דברת אינו טוב להשיבך עליו אתה הוא מלכנו ובך אנו חפצים ולא בזולתך

וּבְצוּרֹת בַּשָּׁמָיִם וְגַם־בְּנֵי עֲנָקִים רָאִינוּ שָׁם׃
וָאֹמַר אֲלֵכֶם לֹא־תַעַרְצוּן וְלֹא־תִירְאוּן מֵהֶם׃ 29
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם הוּא יִלָּחֵם לָכֶם 30
כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם׃
וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר נְשָׂאֲךָ יְהוָה 31
אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא־אִישׁ אֶת־בְּנוֹ בְּכָל־הַדֶּרֶךְ
אֲשֶׁר הֲלַכְתֶּם עַד־בֹּאֲכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה׃

גראָס אונד בעפעסטיגט ביז אין דיא וואָלקען, יאַ וויר האַבען אויך
זאָהגע דעז ענק'ס דאָזעלבסט אַנגעטראָפֿפֿען. איך שפראַך נו אייך: 29
זייד ניכט קליינמיטהיג, אונד פירכטעט אייך ניכט פֿאָר איהנען. דער 30
עוויגע, אייער גאָטט, דער פֿאָר אייך הערגעהט, ווירד פיר אייך
שטרייטען, וויא ער אייך מיט מצרים געטהאַן האַט, פֿאָר אייערן אויגען.
אין דיעזער וויסטע, דיא דוא געזעהען, האַט דיך דער עוויגע, דיין 31
גאָטט, געטראַגען, וויא איין מאַן זיינען זאָהן טראָגט, דיעזען גאַנצען
וועג, דען איהר געררייסט זייד, ביז איהר אַן דיעזען אָרט געקאָממען:.

מנחה חדשה.

אבל הדבר אשר דברת הוא טוב לעשות ר"ל קום מהר עשה כאשר דברת, והנה לא נטרתי לכם שום איבה על מה שלא השיבותם כהוגן אבל השתדלתי בדבר בזריזות ולקחתי את ראשי שבטיכם, ולא עוד אלא שבחרתי אותם שיהיו חכמים וידועים כדי שיבינו לדון ולהורות בין איש ובין אחיו ולא כן דרך בני האדם, כי הראוי הי' מאחר שמאסתם אותי שלא אבחר חכמים כי אם מקצות העם כדי שתאמרו אבל על דאבדין, לא כך הי' מנהגו של משה רבינו אבל רציתי שתשמחו במלככם וישמחו בכם וצויתי אותם כל הדברים הראויים להם לשמוע בין אחיהם ושפטו צדק וגו', ולא עוד אלא שאמרתי להם שהדבר אשר יקשה מהם שיקרבוהו אלי והוריתי להם את דבר המשפט בינו לבינכם והם יורו אליכם, וכל זה כדי שלא יתבזו בעיניכם, כי לא אמר והדבר אשר יקשה מכם יקריבון אלי שר"ל יקריבון בעלי הדינים עצמם, אלא תקריבון אתם ואתם תשפטו את בעלי דיניכם במה שאומר לכם, ולא עוד אלא שצויתי אתכם ג"כ את כל הדברי' אשר תעשון לדייניכם כדי שלא ימאסו בכם ויטילו טרחכם מעליהם וכ"ז יורה כי מניתי אותם בענין יפה ולא קנאתי לשררתם כמ"ש ג"כ ליהושע מי יתן כל עם ה' נביאים; ואחר שהיו לנו שופטים כשענו מאורך

32 וּבַדָּבָר הַזֶּה אֵינְכֶם מַאֲמִינִם בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃
33 הַהֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם בַּדֶּרֶךְ לָתוּר לָכֶם מָקוֹם לַחֲנֹתְכֶם
בָּאֵשׁ ׀ לַיְלָה לַרְאֹתְכֶם בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ־בָהּ
34 וּבֶעָנָן יוֹמָם׃ וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹל דִּבְרֵיכֶם
35 וַיִּקְצֹף וַיִּשָּׁבַע לֵאמֹר׃ אִם־יִרְאֶה אִישׁ בָּאֲנָשִׁים
הָאֵלֶּה הַדּוֹר הָרָע הַזֶּה אֵת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר
36 נִשְׁבַּעְתִּי לָתֵת לַאֲבֹתֵיכֶם׃ זוּלָתִי כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה

32 אללין איהר האטטעט בייא אללעם דעם קיין פערטרויען צו דעם עוויגען
33 אייערן גאטט. דער אויף דער רייזע פאר אייך הערגעהט, אייך דען
ארט אויסצוזוכען, וואו איהר אייך לאגערן קענט, דעס נאכטס אין
איינעם פייער, אייך דען וועג צו צייגען, דען איהר געהט, אונד דעס
34 טאגעס אין איינער וואלקע. דער עוויגע הערטע אייערע רעדען,
35 ווארד צארניג אונד שוואור:. עס זאלל דאך אויך ניעמאנד פאן דיעזען
לייטען, פאן דיעזעם בעזען געשלעכטע, דאס פארטרעפליכע לאנד
צו זעהען בעקאממען, דאס איך געשוואורען, אייערן פאטערן צו געבען.
36 אויסגענאממען כלב, זאהן יפנה, דער זאלל עס צו זעהען בעקאממען,

מנחה חדשה.

והלכנו את כל המדבר הגדול והנורא ההוא וגו' כלומר פקחו עיניכם וראו שלא היינו יכולים ללכת כל המדבר הגדול והנורא ההוא לולי השגחת הש"י עלינו לשמרנו ובש"כ בעם רב אשר כזה, ובאנו לקדש ברנע ואמרתי לכם באתם עד הר האמורי אשר ה' אלהינו נותן לנו ראה נתן ה' אלהיך לפניך את הארץ עלה רש כאשר דבר ה' אלהי אבותיך לך, שכן אמר לנו בחורב רב לכם שבת בהר הזה פנו וסעו לכם וגו' ולכן לא תירא ולא תחת כי ה' אלהיך עמך, והנה לא האמנתם לו ולא שמעתם בקולו אבל הקרבתם אלי כולכם בערבוביא ולא חלקתם כבוד לגדוליכם לאפוכם ולא אמרתם הנה משה רבינו בראשנו וכל שופטינו עמו הוא יבחר ויראה לו אם צריך לשלוח מרגלים אם לא, כמו שעשה יהושע ששלח ב' אנשים מרגלים מבלי שהיו כולם בעצה, אבל באתם כולכם גדולים וקטנים כי נעשיתם כולכם ראשים ובעלי עצה ולא רציתם לשמוע לגדוליכם, והנה אע"פ שהדבר היה רע ומר בעיניו לא יכולתי להשיבכם על הדבר הזה לב' סבות, א' כי הדברים אשר אמרתם היו בעצמם לשמע אזן ראויים ונכונים אע"פ שהכונ' היתה רעה לא אוכל להשיב על דברים שבלב כי תשובתי בנדי לומר לא כן אנכי עמדי, שנית כי מאחר שבאתם כולכם

הוּא יִרְאֶנָּה וְלוֹ־אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרַךְ־בָּהּ
וּלְבָנָיו יַעַן אֲשֶׁר מִלֵּא אַחֲרֵי יְהוָה׃ גַּם־בִּי הִתְאַנַּף 37
יְהוָה בִּגְלַלְכֶם לֵאמֹר גַּם־אַתָּה לֹא־תָבֹא שָׁם׃
יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן הָעֹמֵד לְפָנֶיךָ הוּא יָבֹא שָׁמָּה 38
אֹתוֹ חַזֵּק כִּי־הוּא יַנְחִלֶנָּה אֶת־יִשְׂרָאֵל׃* וְטַפְּכֶם
אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לָבַז יִהְיֶה וּבְנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ 39
הַיּוֹם טוֹב וָרָע הֵמָּה יָבֹאוּ שָׁמָּה וְלָהֶם אֶתְּנֶנָּה

אונד איהם אונד זיינען נאַכקאָממען וויל איך דאַז לאַנד איינגעבען,
דאַז ער בערייסט האַט, וויל ער דעם עוויגען טרייליך נאַכגעפאָלגט
איזט. יאַ געשאַהה עז אויך אייערטוועגען, דאַס דער עוויגע איבער 37
מיך צירנטע, אונד שפראַך, אויך דוא זאָללסט ניכט דאַהין קאָממען.
יהושע, זאָהן נון, דער דיך בעדיענט, זאָלל דאַהין קאָממען, שטאַרקע 38
זיינען מוטה, דען ער זאָלל דאַז לאַנד אַן ישראל צום בעזיטץ איינגעבען.
אַבער אייערע יונגען לייטע בעטריפפט, פאָן דענען איהר זאַגטעט, זיא 39
ווירדען צור בייטע ווערדען, אייערע זאָהנע נאַמליך, דיא יעצט נאָך
גוטעז אונד בעזעז ניכט צו אונטערשיידען וויסען, דיעזע זאָללען אין
דאַז לאַנד קאָממען, איהנען וויל איך עז איינגעבען, אונד זיא זאָללען

מנחה חדשה.

בערבוביא ובבהלה ובחפזון ידעתי שלא תשמעו לתוכחתי כי רעה נגד פניכם ויהי' זה רע ומר יותר משאם אעשה שאלתכם ובקשתכם כי אמרתם דברים הגונים נשלחה אנשים לפנינו כלומר הנ' אנחנו באים בארץ ובעוד התמהמהנו בדרך ילכו אנשים לפנינו וישיבו אותנו דבר את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבוא אליהם, ואם יאמרו לנו שום גנאי על הארץ לא נשמע אליהם, ומלת לפנינו כמו ואת יהודה שלח לפניו וישלח יעקב מלאכים לפניו כי לא עמד במקומו עד בואם, וייטב בעיני הדבר כי הדבר בעצמו הגון היה כי כן דרכן של בני אדם הרוצים לכבוש ארצות אחרים, שהרי משה עצמו שלח לרגל את יעזר ויהושע את יריחו ואת העי, ואמרתי אולי יהי' אחרית דבר טוב מראשיתו, ולכן השתדלתי לקחת אנשים רבי המספר שנים עשר לומר כי לא רבים יסכימו לדבר רע, ועוד שבחרתי שיהיו אנשים צדיקים, ועוד שלקחתי אותם איש אחד מכל שבט כדי שלא יהיו נוטים זה לזה ואם יסכים האחד לדבר רע השני יעמוד כנגדו, והלכו להם ולקחו בידם מפרי הארץ ויורידו אלינו ויאמרו טובה הארץ אשר ה' אלהינו נותן לנו כי זה הי' המבוקש בשליחותם ולא

40 וְהֵם יִירָשׁוּהָ׃ וְאַתֶּם פְּנוּ לָכֶם וּסְעוּ הַמִּדְבָּרָה
41 דֶּרֶךְ יַם־סוּף׃ וַתַּעֲנוּ וַתֹּאמְרוּ אֵלַי חָטָאנוּ
לַיהוָה אֲנַחְנוּ נַעֲלֶה וְנִלְחַמְנוּ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּנוּ
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וַתַּחְגְּרוּ אִישׁ אֶת־כְּלֵי מִלְחַמְתּוֹ
42 וַתָּהִינוּ לַעֲלֹת הָהָרָה׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֱמֹר
לָהֶם לֹא תַעֲלוּ וְלֹא תִלָּחֲמוּ כִּי אֵינֶנִּי בְּקִרְבְּכֶם
43 וְלֹא תִּנָּגְפוּ לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם׃ וָאֲדַבֵּר אֲלֵיכֶם וְלֹא

40 עס בעזיטצען. איהר אבער ווענדעט אייך צוריק, אונד רייזעט אין דער
41 וויסטע געגען דיא בינזענזעע צו. איהר אנטוואָרטעטעט מיר, אונד
שפראכט: וויר האבען דעם עוויגען געזינדיגט, וויר וואָללען הינאויף־
ציהען אונד קריעג פיהרען, וויא דער עוויגע, אונזער גאָטט, בע־
פאָהלען האט; איהר לעגטעט יעדער זיינע וואפפען אן, אונד וואַרעט
42 אין בעגריף, דען בערג הינאויף צו געהען. דער עוויגע שפראך
אבער צו מיר: זאגע איהנען, געהעט ניכט הינויף, אונד פאַנגעט
קיינען קריעג אן, דען איך בין ניכט אונטער אייך; דאס איהר ניכט
43 געשלאַגען ווערדעט פאָר אייערן פיינדען. איך זאגטע אייך צוואר,

מנחה חדשה.

הי׳ לכם לחוש לשאר דבריהם כי לא נתנו אותם יועצים שנאמין לאומרם לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו ושאר דבריהם הרעים, אבל לקחתם הפסולת וזרקתם את הסולת ולא אביתם לעלות והשלכתם דברי הש״י אחרי גיוכם והחזקתם בדברי החטאים ההמה בנפשותם והפכתם דברי אלהים חיים ואמרתם בשנאת ה׳ אותנו עשה עמנו כל מה שעשה מן הטובות כדי שכלך אחריו לתת אותנו ביד האמורי להשמידנו, אנה אנחנו עולים שהרי אחינו המסו את לבבינו וגו׳ והחזקתם בהם ונטשתם דברי אל חי, וחזרתי להוכיחם בדבר ואמרתי לא תיראון מהם אין דרכיכם במלחמותיכם כדרך בני האדם כי ה׳ אלהיכם ההולך לפניכם הוא ילחם לכם וכן ראיתם בעיניכם מה שעשה במצרים ובמדבר ובכל אשר תדרוך כף רגלכם עד בואכם עד המקום הזה, ואמר שקצף הש״י על דבריהם וישבע שלא יראה איש באנשים ההם את הארץ הטוב׳, ואמר שהגיע אליו מן הכעס עד שנאמר שבו לחטוא על מי מריבה שאף משה לא יעבור לשם, ומה שהזכירו בכאן הוא להודיע שבעונכם מת ולא בחטאו קליל׳, ולכ״א גם בי התאנף ה׳ בגללכם כדי שלא תזכו לירש את הארץ על

שְׁמַעְתֶּם וַתַּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה וַתָּזִדוּ וַתַּעֲלוּ הָהָרָה׃
44 וַיֵּצֵא הָאֱמֹרִי הַיֹּשֵׁב בָּהָר הַהוּא לִקְרַאתְכֶם
וַיִּרְדְּפוּ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂינָה הַדְּבֹרִים וַיַּכְּתוּ
45 אֶתְכֶם בְּשֵׂעִיר עַד־חָרְמָה׃ וַתָּשֻׁבוּ וַתִּבְכּוּ לִפְנֵי
יְהוָה וְלֹא־שָׁמַע יְהוָה בְּקֹלְכֶם וְלֹא הֶאֱזִין
46 אֲלֵיכֶם׃ וַתֵּשְׁבוּ בְקָדֵשׁ יָמִים רַבִּים כַּיָּמִים אֲשֶׁר
2 1 יְשַׁבְתֶּם׃ וַנֵּפֶן וַנִּסַּע הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלָי וַנָּסָב אֶת־הַר־שֵׂעִיר יָמִים

אַללײן איהר וואָללטעט ניכט הערען, וואַרעטעט דעם בעפֿעהל דעס
עוויגען אונגעהאָרזאַם, אונד פֿערמעססעטען געננוג, דען בערג הינויף צו
44 געהען. אַבער דער אמורי, דער אויף דעמזעלבען בערגע וואָהנט,
גינג אייך ענטגעגען, פֿערפֿאָלגטען אייך, וויא דיא ביענענשוואַרמע,
45 שלוגען אייך צו שעיר ביז געגען חרמה. אַלז איהר צוריקקאַמט, וויינ־
טעט איהר פֿאָר דעם עוויגען, אַללײן דער עוויגע אַכטעטע אייערע
46 שטיממע ניכט, אונד גאַב אייך קיין געהאָר. איהר בלייבט אַלזאָ אין
קדש דיא לאַנגע צייט, דיא איהר דאַזעלבסט האַבט פֿערווײלען מיסען.
1 וויר וואַנדטען אונז דאַראויף ווידער צור וויסטע געגען דיא בינ־
זענזעע צו, וויא דער עוויגע מיר בעפֿאָהלען האַטטע, אונד וואַלצָגען

מנחה חדשה.

ידי, שאילו הי' פירוש בגללכם בשביל שהפקרתי כנגדכם לא הי' סומך קלקלתו לקלקולם אבל הי' מזכירו במקום שנאם וקלוסם לומר ראו כמה אתם חביבים לפניו שכעס עלי בגללכם, ואין לומר ג"כ שפי' בגללכם בשביל שלא קדשתי שמו ית' לעיניכם כאו על שעשיתי בהכאה ולא בדבור או בדבר אחר ממה שפירשו המפרשים, לפי שכל מה שהי' אומר להם משה בכאן הם דברי תוכחה והי' מאשימם בכל יכלתו בכל מה שעשו כדי להחזירם למוטב, ואילו אמר להם שעל מה שלא הקדיש שמו ית' בהם נגזר עליו שלא יבוא אל הארץ והחטא הזה לא הי' כ"כ גדול בעיניהם היו אומרים לו משה רבי' שלא הי' עונכו כ"כ גדול מכשוא שיגזור עליכו בשבילו שלא כבוא אל הארץ הטובה שהרי אתה לא חטאת לו וגזר עליך ג"כ שלא תבוא לשם, אלא שגזר עליכו לפי שלא הי' לו יכולת להביאכו והי' מבקש לכו עלילה ובמעט סבה שאמרנו אחינו המסו את לבבינו גזר עליכו הגזירה כי תואנה הוא מבקש ולא קבל תשובתנו שהרי אמרנו אלכנו כעלה

2 רַבִּים׃ ס חמישי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃
3 4 רַב־לָכֶם סֹב אֶת־הָהָר הַזֶּה פְּנוּ לָכֶם צָפֹנָה׃ וְאֶת־
הָעָם צַו לֵאמֹר אַתֶּם עֹבְרִים בִּגְבוּל אֲחֵיכֶם בְּנֵי־
עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר וְיִירְאוּ מִכֶּם וְנִשְׁמַרְתֶּם
5 מְאֹד׃ אַל־תִּתְגָּרוּ בָם כִּי לֹא־אֶתֵּן לָכֶם מֵאַרְצָם
עַד מִדְרַךְ כַּף־רָגֶל כִּי־יְרֻשָּׁה לְעֵשָׂו נָתַתִּי אֶת־הַר
6 שֵׂעִיר׃ אֹכֶל תִּשְׁבְּרוּ מֵאִתָּם בַּכֶּסֶף וַאֲכַלְתֶּם
7 וְגַם־מַיִם תִּכְרוּ מֵאִתָּם בַּכֶּסֶף וּשְׁתִיתֶם׃ כִּי

2 דאַז געבירגע שעיר לאַנגע צייט. דער עוויגע שפּראַך ענדליך צו מיר:.
3 איהר האַבט דיזעז געבירגע לאַנגע גענוג אומגאַנגען, ווענדעט אייך
4 נון געגען מיטטערנאַכט. דעם פֿאָלקע אַבער גיעב פֿאָלגענדען
בעפֿעהל: איהר קאָממט אַן דיא גרענצע אייערער ברידער דער זאָהנע
עשו, דיא אין שעיר וואָהנען, זיא פֿירכטען זיך פֿאָר אייך; אַללײן
5 היטעט אייך וואָהל. גרייפֿט זיא ניכט אַן! איך ווערדע אייך פֿאָן
איהרעם לאַנדע ניכט איינען פֿוסברייט איינצונעהמען לאַססען, דען איך
6 האַבע דאַז געבירגע שעיר דעם עשו צום ערבטהיילע געגעבן. שפּייזע,
דיא איהר עססען וואָללט, מיסט איהר פֿאָן איהנען אומז געלד קויפֿען,
7 אונד וואַססער, דאַז איהר טרינקען וואָללט, מיט געלדע בעצאַהלען. דען

מנחה חדשה.

ולחמנו, ולכן ישר בעיני לפרש ולומר כי בגללכם הכוונה בו שלא תזכו שאעבור עמכם, ולכן חזר ואמר יהושע העומד לפניך ר"ל העומד לפניך לשרתך שאני במעלתך הוא יבוא שמה והוא ינחילנה את ישראל ולא אתה לסבת גודל מעלתך והסבה כמ"ש שלא יזכו לנחול את הארץ ע"י משה כדי שלא תתקיים להם כמו שאמרנו פעמים ושלש, שאם לא כן לאיזה ענין הזכיר כאן יהושע, והנה להורות עוד כי על גודל עונכם כעכסו ולא שקצרה ידו מהושיע חזר לומר וטפכם אשר אמרתם לבז יהיה המה יבואו שמה ולהם אתננה כי לא בחרבם ירשו ארץ והם יירשוה שלא תאמרו שמאחר שאתן אותה להם יחזרו עליכם האויבים אבל תשאר ירושה בידם ולכן פנו וסעו לכם המדבר דרך ים סוף לרחקה מעל מבוא הארץ שים סוף הי' לדרום, ותענו אותי ותאמרו אנהנו נעלה ונלחמנו וגו' והחגרו איש כלי מלחמתו כלומר שלדעתכם שבתם בתשובה שלימה במה שאמרתם אנחנו נעלה ונלחמנו וגו'

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶךָ יָדַע
לֶכְתְּךָ אֶת־הַמִּדְבָּר הַגָּדֹל הַזֶּה זֶה אַרְבָּעִים
שָׁנָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ לֹא חָסַרְתָּ דָּבָר׃
8 וַנַּעֲבֹר מֵאֵת אַחֵינוּ בְנֵי־עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים
בְּשֵׂעִיר מִדֶּרֶךְ הָעֲרָבָה מֵאֵילַת וּמֵעֶצְיֹן
גָּבֶר ס וַנֵּפֶן וַנַּעֲבֹר דֶּרֶךְ
מִדְבַּר מוֹאָב׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אַל־תָּצַר 9
אֶת־מוֹאָב וְאַל־תִּתְגָּר בָּם מִלְחָמָה כִּי לֹא־
אֶתֵּן לְךָ מֵאַרְצוֹ יְרֻשָּׁה כִּי לִבְנֵי־לוֹט נָתַתִּי

דער עוויגע האט דיך אין אַללען ווערקען דיינער הענדע געזעגנעט,
אונד ביים דיינעם צוגע דורך דיזע גראָסע וויסטע פיר דיך געזאָרגט;
דיזע פירציג יאַהרע לאַנג איזט דער עוויגע, דיין גאָטט, מיט דיר
8 געוועזען, דאַס דיר ניכטס געמאַנגעלט האַט. וויר גינגען אַלזאָ אַב
פאָן אונזערן ברידערן, דען זאָהנען עשו, דיא אין שעיר וואָהנען, פאָן
דעם וועגע דורך דיא עבנע, פאָן אילת אונד עציון גבר, ווענדעטען
9 אונס, אונד צאָגען נור וויסטע מואב'ס. דער עוויגע שפּראַך צו מיר:
האַנדלע ניכט פיינדזעליג געגען מואב, אונד גרייפע איהן ניכט אַן,
איך ווערדע דיר פאָן זיינעם לאַנדע ניכטס צום ערבטהיילע געבען,
דען איך האַבע עס דען נאַכקאָממען לוט צום ערבטהיילע געגעבען.

מנחה חדשה.

ולא כן הדבר אבל הוספתם רעה על רעתכם שאמרתם אנחנו נעלה ונלחמנו כאילו המלחמה תלויה בחרבכם ובקשתכם ותחגרתם איש את כלי מלחמתו ותהדמכתם לעלות מהרה לעלות אל ההר ולא כן היה לכם לעשות אבל הי' ראוי שתשבו במקומכם לחלות את פני ה' עד אשר יאמר לכם עלו ורשו את הארץ, והש"י ברוב חסדו וברחמיו עליכם אמר אלי אמור אליהם לא תעלו ולא תלחמו כי אינני בקרבכם ולא תנגפו לפני אויביכם כי אין לכם כח כנגדם מעצמיכם אם לא אהיה עמכם, ודברתי לכם ולא שמעתם ותמרו למרות עליון כי חשבתם להלחם ותזידו לעלות ההרה ביד רמה לומר מי יעמוד לפני גבורתנו, והנה יצא האמורי היושב בהר ההוא לבדם מבלי שבאו אחרים לעזרתם כי אם במתי מעט אשר היו בהר ההוא לקראתכם שלא המתינו עד אשר תבואו אליהם

10 אֶת־עָר יְרֻשָּׁה׃ הָאֵמִים לְפָנִים יָשְׁבוּ בָהּ עַם
11 גָּדוֹל וְרַב וָרָם כַּעֲנָקִים׃ רְפָאִים יֵחָשְׁבוּ
אַף־הֵם כַּעֲנָקִים וְהַמֹּאָבִים יִקְרְאוּ לָהֶם
12 אֵמִים׃ וּבְשֵׂעִיר יָשְׁבוּ הַחֹרִים לְפָנִים וּבְנֵי
עֵשָׂו יִירָשׁוּם וַיַּשְׁמִידוּם מִפְּנֵיהֶם וַיֵּשְׁבוּ
תַּחְתָּם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ יְרֻשָּׁתוֹ
13 אֲשֶׁר־נָתַן יְהוָה לָהֶם׃ עַתָּה קֻמוּ וְעִבְרוּ לָכֶם
14 אֶת־נַחַל זָרֶד וַנַּעֲבֹר אֶת־נַחַל זָרֶד׃ וְהַיָּמִים
אֲשֶׁר־הָלַכְנוּ מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ עַד אֲשֶׁר־עָבַרְנוּ

10 פֿאָרוואַלז האַטטען דאַזעלבסט דיא אמים געוואָהנט, איין גראָסעז
11 נאַהורייכעז פֿאָלק, פֿאָן האָהער שטאַטור, וויא דיא ענקים. זיא
וואורדען אויך ווא דיא ענקים אונטער דיא ריזען גערעכנעט, אונד
12 דיא מואבים נאַננטען זיא אמים (פֿורכטבאַרע לייטע). איין שעיר
וואָהנטען פֿאָרמאַלז דיא חורים; דיא נאָהנע עשו אַבער טריעבען זיא
אויז, פֿערטילגטען זיא, אונד וואָהנטען אַן איהרער שטאַטט, וויא
ישראל עז מיט דעם ערבלאַנדע מאַכט, דאַז איהם דער עוויגע געגעבען.
13 ביגעבט נון אויך, אונד געהעט איבער דען באַך זרד; וויר גינגען אַלזאָ איבער
14 דען באַך זרד. איבער דיא רייזע פֿאָן קדש ברנע אויז, ביז וויר איבער

מנחה קדשה.

וירדפו אתכם שלא עמדתם בפניהם להלחם אבל רדפו אתכם ברלותם אתכם כאשר תעשינה הדבורים שלא יעמוד הנשק בפניהם, ולכן המשיל רדיפתם ע׳ רדיפת הדבורים לפי שכל אדם ובהמה וחיה ועוף הרודפים זולתם הנה יתעכבו הן רב הן מעט שלא יזיקם הנרדף ואפילו היזק מועט כי יחושו לומר אולי יש להם גבורה מה וירים את ידו ואת רגלו להזיקם, אבל רדיפת הדבורים אינה כך אלא כאשר ישימו מגמתם הנרדף ידביקוהו מבלי שום עכוב, וכן היתה רדיפת האנשים המעטים ההמה אתכם מאחר שאין השגחת הש״ת עליכם לשמור אתכם, ומזה תבין שאין ראוי לך לבטוח בחרבך ובקשתך כנגד הגוים הרבים והעצומים אשר אתה יורש אותם, וכאשר הכו אתכם שבתם לבכות לפני ה׳, כלומר ועוד עשיתם רעה שלא היה לכם לב לדעת

אֶת־נַחַל זֶרֶד שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה עַד־תֹּם
כָּל־הַדּוֹר אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה
כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם׃ וְגַם יַד־יְהוָה הָיְתָה 15
בָּם לְהֻמָּם מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה עַד תֻּמָּם׃ וַיְהִי 16
כַאֲשֶׁר־תַּמּוּ כָּל־אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לָמוּת מִקֶּרֶב
הָעָם׃ ס וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלַי 17
לֵאמֹר׃ אַתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת־גְּבוּל מוֹאָב אֶת־ 18
עָר׃ וְקָרַבְתָּ מוּל בְּנֵי עַמּוֹן אַל־תְּצֻרֵם וְאַל־ 19
תִּתְגָּר בָּם כִּי לֹא־אֶתֵּן מֵאֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן לְךָ
יְרֻשָּׁה כִּי לִבְנֵי־לוֹט נְתַתִּיהָ יְרֻשָּׁה׃ אֶרֶץ־רְפָאִים 20

דען בחך זרד גינגען, ברחכטען וויר אכט אונד דרייסיג יאהרע צו, ביז
אללע קריעגסלייטע אויז אונזערם לאגער אויסגעשטארבען וואַרען,
וויא איהנען דער עוויגע צוגעשוואָרען. אויך וואר דיא האנד דעס 15
עוויגען ווידער זיא, זיא אויז דעם לאגער פארטצושאפפען, ביז זיא
פעלליג דאהין וואַרען. אַלז נון אללע קריעגסלייטע אויז דעם פאָלקע 16
אויסגעשטאָרבען וואַרען. רעדעטע דער עוויגע מיט מיר, אונד 17
שפראך: דא געהעסט נונמעהר פאר דעם געביעטע מואב'ס פאָר 18
ער פאָרבייא. אונד נאהעסט דיך דען זאָהנען עמון, בעהאנדלע זיא 19
ניכט פיינדזעליג, אונד גרייפע זיא ניכט אן; פאָן דעם לאנדע
דער זאָהנע עמון זאָללסט דוא ניכט צום ערבטהיילע בעקאָממען, דען
איך האבע עס דען זאָהנען לוט צום ערבטהייל געגעבען. אויך 20
דיעזעס ווירד אונטער דיא לאָנדער דער ריעזען גערעכנעט; פאָרמאַהלז

מנחה חדשה.

לבוא ולהתחנן לפני ה' אלהיך כי אל רחום הוא, אבל שבתם לבכות כאדם המתאבל על אבידתו ולא שחזרתם ידענו ה' רשעינו כי עונותינו הטו אלה בזה שעלינו להלחם שלא במצותיך ולכן לא שמע ה' בקולכם ולא האזין לכם והנה שבתם בקדש ימים רבים ונסענו אל המדבר דרך ים סוף כאשר דבר ה' אלי, ר"ל כי הוא אמר לנו בתחלה פנו וסעו לכם המדברה דרך ים סוף, ואתם אמרתם לעלות אל ההר להלחם הפך רצונו הנה עתה נתקיים דברו

תֵּחָשֵׁב אַף־הִוא רְפָאִים יָשְׁבוּ־בָהּ לְפָנִים
21 וְהָעַמֹּנִים יִקְרְאוּ לָהֶם זַמְזֻמִּים׃ עַם גָּדוֹל וְרַב
וָרָם כָּעֲנָקִים וַיַּשְׁמִידֵם יְהוָה מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֻׁם
22 וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם׃ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לִבְנֵי עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים
בְּשֵׂעִיר אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֶת־הַחֹרִי מִפְּנֵיהֶם
23 וַיִּירָשֻׁם וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ וְהָעַוִּים
הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצֵרִים עַד־עַזָּה כַּפְתֹּרִים הַיֹּצְאִים
24 מִכַּפְתֹּר הִשְׁמִידֻם וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם׃ קוּמוּ סְּעוּ
וְעִבְרוּ אֶת־נַחַל אַרְנֹן רְאֵה נָתַתִּי בְיָדְךָ אֶת־
סִיחֹן מֶלֶךְ־חֶשְׁבּוֹן הָאֱמֹרִי וְאֶת־אַרְצוֹ הָחֵל רָשׁ

האבען אויך ריזען דארין געוואהנט, דיא עמונים נענגטען זיא זמזומים
21 (שלויזמע לייטע). איין פאלק, גראס, לאהלרייך אונד פאן האהער
שטאטור, וויא דיא ענקים; דער עוויגע אבער פערטילגטע זיא
פאר איהנען, זיא פערטריבען זיא, אונד וואהנטען אן איהרער שטאטט.
22 עבען זא, וויא ער מיט דען נאכקאממען עשו געטהאן, דיא אין שעיר וואהנ
נען, דא ער דען חרי פאר איהנען אויזגעראטטעט האט, דאס דיזע
זיא אויזטריעבען, אונד אן איהרער שטאטט ביז אויף דיזען טאג
23 וואהנען. דיא עוים, דיא אויף דעם פלאטטען לאנדע וואהנטען
ביז געגען עזה, ווארדען פאן כפתרים, דיא אויז כפתור קאמען, פער
24 טריעבען, אונד דיזע וואהנטען אן איהרער שטעללע. מאכט אייך
אויף, אונד געהעט איבער דען ארנן; איך געבע דיר דען אמוריטען
קעניג סיחון צו חשבון, זאממט זיינעם לאנדע אין דיא הענדע; היער

מנחה חדשה.

ולא דבריכם וסבנו המדבר דרך ים סוף כאשר דבר ה׳ אלי, והלכנו סביבות
הר שעיר ימים רבים, וכאשר הגיע תורכם לבוא לרשת את הארץ אמר הש״י
אלי רב לכם סוב את ההר הזה פנו לכם צפונה ר״ל לצד ארץ ישראל,
והנה בקרובכם נתן לכם סימן אמתי שתכירו בו שתירשו את הארץ במה
שצוה אתכם לאמר אתם עוברים בגבול אחיכם בני עשו ויראו מכם ש תתגרו
בם לפי שלא אתן לכם מארצם עד מדרך כף רגל לפי שירושה לעשו נתתי את
הר שעיר, ובזה היה לכם הבטחה גדולה שישמור לכם את הברית ואת החסד

וְהִתְגָּר בּוֹ מִלְחָמָה: הַיּוֹם הַזֶּה אָחֵל תֵּת פַּחְדְּךָ 25
וְיִרְאָתְךָ עַל־פְּנֵי הָעַמִּים תַּחַת כָּל־הַשָּׁמָיִם
אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן שִׁמְעֲךָ וְרָגְזוּ וְחָלוּ מִפָּנֶיךָ:
וָאֶשְׁלַח מַלְאָכִים מִמִּדְבַּר קְדֵמוֹת אֶל־סִיחוֹן 26
מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן דִּבְרֵי שָׁלוֹם לֵאמֹר: אֶעְבְּרָה 27
בְאַרְצֶךָ בַּדֶּרֶךְ בַּדֶּרֶךְ אֵלֵךְ לֹא אָסוּר
יָמִין וּשְׂמֹאול: אֹכֶל בַּכֶּסֶף תַּשְׁבִּרֵנִי וְאָכַלְתִּי 28
וּמַיִם בַּכֶּסֶף תִּתֶּן־לִי וְשָׁתִיתִי רַק אֶעְבְּרָה
בְרַגְלָי: כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ־לִי בְּנֵי עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים 29
בְּשֵׂעִיר וְהַמּוֹאָבִים הַיֹּשְׁבִים בְּעָר עַד אֲשֶׁר־

ואַכלע דען אַנפאַנג דער ערָאבערונג, גרייפע איהן פיינדזעליג אַן.
נונמעהר וויל איך אַנפאַנגען, אַללען פאָלקערן אונטער דעם היממעל 25
אַנגסט אונד פורכט פאָר דיר איינצוגעבען, דיא נור דיינען רוף הערען,
זאָללען ציטטערן אונד בעבען פאָר דיר. פאָן דער וויסטע קדמות אויז 26
האַטטע איך איינע געזאַנדטשאַפט אַן סיחון, קאָניג צו חשבון, מיט דעם
פריעדליכען אַנטראַגע אַבגעלאַססען: ערלויבע מיר דען דורכצוג דורך 27
דיין לאַנד, איך וויל אויף דער הערעסטראַססע בלייבען, ווערדער
רעכטס נאָך לינקס דאַפאָן אַבווייכען. שפייזע, דיא איך עססען וויל, 28
זאָללסט דוא מיר אום געלד פערקויפען, אונד וואַססער, דאַס איך
טרינקען וויל, פיר געלד געבען, לאַסס מיך נור צו פוסע דורכציעהען.
(זאָ וויא מיר דיא נאַכקאָממען עשו געטהאַן, דיא אין שעיר וואָהנען, אונד 29
דיא מואבים, דיא אין ער וואָהנען), ביז איך איבער דען ירדן אין דאַס

מנחה חדשה.

אשר נשבע לאבותיך, כי מאחר שאמר לעשו זכותו של יצחק לתת לו הארץ הזאת בנחלה והזהיר אתכם שלא תתגרו בם לפי שלא יתן לכם את הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב ולכם, ואתם לא כן כשאתם ק"ו אבל חזרתם לקלקולכם הראשון ומריתם במרה במעט סבה שלא היה לכם מים בספק, ולא די זה אבל אחר אשר השלים הבטחתו לבני עשו במה שלא הניח אתכם להתגר בם כשלא נתנו אתכם לעבור דרך ארצם אשר היה לכם לומר ברוך שומר הבטחתו לרשעים האלה וכש"כ שישמור הבטחתו לנו שאנחנו עמו וצאן

אֶעֱבֹר֙ אֶת־הַיַּרְדֵּ֔ן אֶל־הָאָ֕רֶץ אֲשֶׁר־יְהֹוָ֥ה
30 אֱלֹהֵ֖ינוּ נֹתֵ֥ן לָֽנוּ׃ וְלֹ֣א אָבָ֗ה סִיחֹן֙ מֶ֣לֶךְ חֶשְׁבּ֔וֹן
הַעֲבִרֵ֖נוּ בּ֑וֹ כִּֽי־הִקְשָׁה֩ יְהֹוָ֨ה אֱלֹהֶ֜יךָ אֶת־
ר֗וּחוֹ וְאִמֵּץ֙ אֶת־לְבָב֔וֹ לְמַ֛עַן תִּתּ֥וֹ בְיָדְךָ֖ כַּיּ֥וֹם
31 הַזֶּֽה׃ ס ששי וַיֹּ֣אמֶר יְהֹוָ֗ה אֵלַ֔י רְאֵ֗ה
הַחִלֹּ֙תִי֙ תֵּ֣ת לְפָנֶ֔יךָ אֶת־סִיחֹ֖ן וְאֶת־אַרְצ֑וֹ הָחֵ֣ל
32 רָ֔שׁ לָרֶ֖שֶׁת אֶת־אַרְצֽוֹ׃ וַיֵּצֵ֨א סִיחֹ֜ן לִקְרָאתֵ֗נוּ
33 ה֧וּא וְכָל־עַמּ֛וֹ לַמִּלְחָמָ֖ה יָֽהְצָה׃ וַֽיִּתְּנֵ֛הוּ יְהֹוָ֥ה
בניו אֱלֹהֵ֖ינוּ לְפָנֵ֑ינוּ וַנַּ֥ךְ אֹת֛וֹ וְאֶת־בָּנָ֖ו וְאֶת־כָּל־עַמּֽוֹ׃
34 וַנִּלְכֹּ֤ד אֶת־כָּל־עָרָיו֙ בָּעֵ֣ת הַהִ֔וא וַֽנַּחֲרֵם֙ אֶת־כָּל־

לאַנד געהען ווערדע, דאַז דער עוויגע, אונזער גאָטט, אונז איינ־
30 געבען וויל. אַללײן סיחון, קעניג צו חשבון, וואָללטע אונז דען דורכ־
צוג ניכט געשטאַטטען, דען דער עוויגע, דיין גאָטט, פֿערהאַרטעטע
זיינען זין, אונד שטאַרקטע זיינען מוטה, אום איהן דיר אין דיא הענדע
31 צו ליעפֿערן, וויא יעצט ווירקליך געשעהען איזט. דער עוויגע
שפּראַך צו מיר: זיעהע! איך מאַכע היערמיט דען אַנפֿאַנג, אונד
געבע דיר פּרייז סיחון אונד זיין לאַנד, מאַכע דוא דען אַנפֿאַנג, זאָלכעז
32 צו ערבען. סיחון ריקקטע אונז אויף מיט זיינער גאַנצען קריעגס־
33 מאַכט ענטגעגען נאַך יהץ צור שלאַכט. אונד דער עוויגע אונזער גאָטט
גאַב איהן אין אונזערע געוואַלט, ווירשלוגען איהן, זיינע זאָהנע אונד
34 זיין גאַנצעס פֿאָלק. נאַהמען צו גלייכער צייט אַללע זיינע שטעדטע איין,
פֿערבאַננטען אַללעז, וואַז אין דיזען שטעדטען וואַר, מענער,

מנחה חדשה.

מרעיתו, אלא שהרשעתם בדבר ההוא בעצמו ואמרתם דבר יותר קשה ממה שאמרתם עד הנה שכאשר ראיתם שלא נתנו לכם דרך ונסעתם מעליהם קצרה נפשכם ורוחכם בדרך ודברתם באלהים ובמשה שעד היום ההוא לא הייתם מדברים כי אם בי ובאהרן, ועתה שתפתם עמנו הש"י, ובכל זאת לא סר מלהבטיחכם עוד שכאשר באנו לגבול מואב חזר להזהירנו עליהם ואמר אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה לפי שלבני לוט נתתי את ער ירושה, ובזה היה לכם לצאת ק"ו ומה ללוט ההולך את אברם שמר לו הבטחתו

עִיר מְתִם וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף לֹא הִשְׁאַרְנוּ שָׂרִיד׃
35 רַק הַבְּהֵמָה בָּזַזְנוּ לָנוּ וּשְׁלַל הֶעָרִים אֲשֶׁר לָכָדְנוּ׃
36 מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת־נַחַל אַרְנֹן וְהָעִיר אֲשֶׁר
בַּנַּחַל וְעַד־הַגִּלְעָד לֹא הָיְתָה קִרְיָה אֲשֶׁר שָׂגְבָה
37 מִמֶּנּוּ אֶת־הַכֹּל נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ׃ רַק אֶל־
ג אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן לֹא קָרָבְתָּ כָּל־יַד נַחַל יַבֹּק וְעָרֵי
1 הָהָר וְכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ וַנֵּפֶן וַנַּעַל
דֶּרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן לִקְרָאתֵנוּ
2 הוּא וְכָל־עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה אֶדְרֶעִי׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֵלַי אַל־תִּירָא אֹתוֹ כִּי בְיָדְךָ נָתַתִּי אֹתוֹ וְאֶת־
כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־אַרְצוֹ וְעָשִׂיתָ לּוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ

וויבער, קינדער, ליעסען ניכטז איבריג :. בלאָס דאָז פֿיעה נאַהמען 35
וויר אונז, אונד דיא בייטע דער שטעֶדטע, דיא וויר איינגענאָממען.
פֿאָן ערוער אַן, דאַז אַם אופֿער דעז באַכֿעז ארנון ליעגט, ביז נאַך גלעד, 36
וואַר אונז קיינע שטאַדט צו מעֶכֿטיג. דען אונזער גאָטט גאַב אונז אַללעז
פּריז :. נור דאַז לאַנד דער קינדער עמון בעריהרטעט איהר ניכט, 37
דען גאַנצען שטריך אַם באַכֿע יבוק, דיא שטעֶדטע אויף דעם געבירגע,
אונד אַללעז, וואַז אונז דער עוויגע אונזער גאָטט פֿערבאָטען.
וויר וואַנדטען אונז אונד לאָגען הינויף נאַך בשן, דאַ ריקקטע אונז 1
עוג, קעֶניג צו בשן, מיט זיינער גאַנצען מאַכֿט, ענטגעגען נאַך אדרעי,
צור שלאַכֿט. דער עוויגע אַבער שפּראַך: פֿירכֿטע איהן ניכֿט! איך 2
געבע איהן, זיין גאַנצעז פֿאָלק אונד זיין לאַנד אין דיינע געוואַלט, דוא

מנחה חדשה.

להנחיל את בניו ארץ עם גדול ועצום מהם כש"כ לזרעו של אברהם וכו', וא"ת
שלא ירשו את הארץ ההוא כ"א בחרבם ובקשתם וזרוע החזקה, הנה לא
יתכן זה כי לא ירשו אותם כ"א בהשגחת הש"י עליהם לתת להם את הארץ
ההיא לפי שהאימים לפנים ישבו בה אשר הם עם גדול ורב ורם כענקים,
ואלה האימים יחשבו מן הרפאים כמו שהענקים ג"כ נחשבים לרפאים, וא"כ
מאחר שהם נחשבים מן הרפאים למה נקראו בשם אימים? תדע שלא קראם

לְסִיחֹן֙ מֶ֣לֶךְ הָֽאֱמֹרִ֔י אֲשֶׁ֥ר יוֹשֵׁ֖ב בְּחֶשְׁבּֽוֹן׃
3 וַיִּתֵּן֩ יְהוָ֨ה אֱלֹהֵ֜ינוּ בְּיָדֵ֗נוּ גַּ֛ם אֶת־ע֥וֹג מֶֽלֶךְ־הַבָּשָׁ֖ן
וְאֶת־כָּל־עַמּ֑וֹ וַנַּכֵּ֕הוּ עַד־בִּלְתִּ֥י הִשְׁאִֽיר־ל֖וֹ שָׂרִֽיד׃
4 וַנִּלְכֹּ֤ד אֶת־כָּל־עָרָיו֙ בָּעֵ֣ת הַהִ֔וא לֹ֤א הָֽיְתָה֙
קִרְיָ֔ה אֲשֶׁ֥ר לֹֽא־לָקַ֖חְנוּ מֵֽאִתָּ֑ם שִׁשִּׁ֥ים עִיר֙
5 כָּל־חֶ֣בֶל אַרְגֹּ֔ב מַמְלֶ֖כֶת ע֥וֹג בַּבָּשָֽׁן׃ כָּל־אֵ֙לֶּה֙
עָרִ֣ים בְּצֻר֔וֹת חוֹמָ֥ה גְבֹהָ֖ה דְּלָתַ֣יִם וּבְרִ֑יחַ לְבַ֛ד
6 מֵעָרֵ֥י הַפְּרָזִ֖י הַרְבֵּ֥ה מְאֹֽד׃ וַנַּחֲרֵ֣ם אוֹתָ֔ם כַּאֲשֶׁ֣ר
עָשִׂ֔ינוּ לְסִיחֹ֖ן מֶ֣לֶךְ חֶשְׁבּ֑וֹן הַחֲרֵם֙ כָּל־עִ֣יר
7 מְתִ֔ם הַנָּשִׁ֖ים וְהַטָּֽף׃ וְכָל־הַבְּהֵמָ֛ה וּשְׁלַ֥ל הֶעָרִ֖ים

זאָלסט איהם טהון, ווי דוא דעם סיחון, קעניג אמורי, געטהאַן, דער
3 צו חשבון וואָהנטע. אַלזאָ גאַב דער עוויגע, אונזער גאָטט אויך דען עוג
קעניג צו בשן אונד זיין גאַנצעז פֿאָלק אין אונזערע געוואַלט, ווירשלוגען
4 איהן אויף דאַז הויפט, זאָ דאַס איהם ניכטז איבריג בליעב. אַללע
זיינע שטעדטע נאַהמען וויר איין, דאַ בליעב קיין אָרט צוריק, דען
וויר איהנען ניכט אַבגענאַהמען: זעכציג שטעדטע, דען גאַנצען שטריך
5 ארגב, וועלכעז דאַז רייך דעז עוג צו בשן אויזמאַכט. אַללע דיעזע
שטעדטע וואַרען בעפֿעסטיגט, האַטטען האָהע מויערן, טהאָרען אונד
ריעגעל; אויסער דען אָפֿפֿענען פֿלעקען, דערען זעהר פֿיעלע וואַרען.
6 וויר פֿערבאַננטען זיא, עבען זאָ ווי וויר דעם סיחון קעניג צו חשבון געז
טהאַן האַטטען, פֿערבאַננטען נעמליך אַללעז פֿאָלק אין דער שטאַדט,
7 וויבער, קינדער. אונד דאַז פֿיעה נעבסט אַללער בייטע אויז דען

מנחה חדשה.

בשם אומרים כי אם המואבים לפי שאימתם מוטלת עליהם כי נפל פחדם
עליהם והנה ירשו אותם וזה בהשגחת הש"י בלי ספק, וג"כ בשעיר ישבו
החורים שהיו ג"כ נודעים בגבורתם ובני עשו יירשום וישבו תחתם, ולכן
אחר שלא נתנו אתכם מואב ג"כ לעבור דרך ארצם קומו סעו ועברו את
נחל זרד וגו', והזכיר מה שהזהירם על בני עמון לזאת הסבה עצמה ואמר
שגם ארצם היתה ארץ רפאים והשמידם הש"י מפניהם, ואמר שהשמיד ג"כ

בַּזּוֹנוּ לָנוּ׃ וַנִּקַּח בָּעֵת הַהִוא אֶת־הָאָרֶץ מִיַּד 8
שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִנַּחַל
9 אַרְנֹן עַד־הַר חֶרְמוֹן׃ צִידֹנִים יִקְרְאוּ לְחֶרְמוֹן
10 שִׂרְיֹן וְהָאֱמֹרִי יִקְרְאוּ־לוֹ שְׂנִיר׃ כֹּל עָרֵי הַמִּישֹׁר
וְכָל־הַגִּלְעָד וְכָל־הַבָּשָׁן עַד־סַלְכָה וְאֶדְרֶעִי עָרֵי
11 מַמְלֶכֶת עוֹג בַּבָּשָׁן׃ כִּי רַק־עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן נִשְׁאַר
מִיֶּתֶר הָרְפָאִים הִנֵּה עַרְשׂוֹ עֶרֶשׂ בַּרְזֶל הֲלֹה
הוּא בְּרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן תֵּשַׁע אַמּוֹת אָרְכָּהּ וְאַרְבַּע
12 אַמּוֹת רָחְבָּהּ בְּאַמַּת־אִישׁ׃ וְאֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת
יָרַשְׁנוּ בָּעֵת הַהִוא מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר־עַל־נַחַל אַרְנֹן
וַחֲצִי הַר־הַגִּלְעָד וְעָרָיו נָתַתִּי לָרֻאובֵנִי וְלַגָּדִי׃

שטעֶדטע פּלינדערטען וויר. אויך דיעזע וועזע ערבעֶבערטען וויר
דאַמאַהלז דאַז לאַנד דער ביידען אמוריטען קעֶניגע, וועלכע: אויף דיעזער
זייטע דעז ירדן'ס ליעגט, פֿאָם באַכע ארנן אַן, ביז אַן דען בערג חרמון.
דיעזען בערג חרמון נעננען דיא צידנים שריון, אונד דער אמורי נעננט 9
איהן שניר:. אַללע שטעֶדטע אין דער עבענע, גאַנץ גלעד, גאַנץ 10
בשן, ביז סלכה אונד אדרעי, וועלכע צום רייכע עוג'ס צו בשן געהעֶרטען.
דיעזער עוג וואַר דער איינציגע, דער נאָך פֿאָן דען ריעזען איבריג וואַר, 11
זיינע בעטטשטאַטט פֿאָן אייזען איזט נאָך צו רבה דער זאָהנע עמון
צו זעהען; דיא לעֶנגע דערזעלבען האַט נײן עללען אונד דיא ברייטע
פֿיער עללען, יעדע זאָ גראָס אַלז דער פֿאָרדעראַרם איינעז
מאַננעז. דיעזעז לאַנד נאַהמען וויר דאַמאַהלז איין בעזיטץ; פֿאָן 12
ערעור, דאַז אַם באַכע ארנון ליעגט, דאַז האַלבע געבירגע גלעד, נעבסט
אַללען שטעדטען גאַב איך דען ראובניטען אונד גדיטען שטאַממע.

מנחה קדשה.

את העוים היושבים בחצרים עד עזה שהיו ג"כ עם רב ועצום וישבו תחתם עם בזות ושסוי שהם הכפתורים היוצאים מכפתור ר"ל שהיו שפלים כ"כ שיצאו מכפתור לסבת שהוציאום משם אחרים והנה ירשו הם הגבורים האלה, ומכל זה יש לך לדעת שהש"י מוריש ומעשיר משפיל אף מרומם, וא"ת שמה שהוריש

13 ויתר הגלעד וכל־הבשן ממלכת עוג נתתי לחצי
שבט המנשה כל חבל הארגב לכל־הבשן
14 ההוא יקרא ארץ רפאים׃ יאיר בן־מנשה לקח
את־כל־חבל ארגב עד־גבול הגשורי והמעכתי
ויקרא אתם על־שמו את־הבשן חות יאיר עד
15 16 היום הזה׃ ולמכיר נתתי את־הגלעד׃ ולראובני שביעי
ולגדי נתתי מן־הגלעד ועד־נחל ארנן תוך הנחל
17 וגבל ועד יבק הנחל גבול בני עמון׃ והערבה
והירדן וגבל מכנרת ועד ים הערבה ים המלח
18 תחת אשדת הפסגה מזרחה׃ ואצו אתכם בעת

13 דאז איבריגע גלעד, אונד גאנץ בשן, וואס עוג רעגיערטע, גאב איך
דעם האלבען שטאממע מנשה, זאמט דעם גאנצען שטריך ארגב, דער
14 צו בשן געהערטע; דיעזעס וואר דאז היעזעלבסט גענאננטע ריזענלאנד;
יאיר זאהן מנשה נאהם דען גאנצען שטריך ארגב איין, ביז אן
דען געביעטע דעז גשורי אונד מעכת, אונד נאננטע דאז גאנצע
בשן: יאיר'ס דארפשאפטען, נאך זיינעם נאמען, וועלכען
15 נאמען עס נאך ביז היוטען האט. דעם מכיר גאב איך גלעד.
16 דען ראובניטען אונד גדיטען שטאממע אבער, גאב איך איינען
טהייל פאן גלעד, ביז אן באכע ארנן, זא דאס דיא מיטטע
דעז ארנן דיא גרענצע זיין זאללטע, אונד ביז אן באכע יבק;
17 דער גרענצע דער זאהנע עמון. פערנער דיא עבענע, אונד דען
ירדן, דער איהרע גרענצע זיין זאלל, פאן דעם זעע כנרת ביז אן
דער זעע אין דער עבענע, אָדער דער זאלצזעע, אונד ביז אן
18 פוסע דעז בערגעז פסגה, געגען מארגען. איך גאב איך דאמאלז

מנחה חדשה.

שלא נתגר מלחמה בבני עשו ומואב ועמון היה לסבת גבורתם שלא נוכל להם, לא כן הדבר, שהרי בסמוך אמר לנו הש"ת קומו סעו ועברו את נחל ארנון ראה נתתי בידך את סיחון מלך האמורי ואת ארצו החל רש והתגר בו מלחמה והנך יודע גבורתו של סיחון ומה שעשו לעמון ומואב, והנה האריך בענין

הַהִוא לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ
הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ חֲלוּצִים תַּעַבְרוּ לִפְנֵי אֲחֵיכֶם
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־בְּנֵי־חָיִל׃ רַק נְשֵׁיכֶם וְטַפְּכֶם 19
וּמִקְנֵכֶם יָדַעְתִּי כִּי־מִקְנֶה רַב לָכֶם יֵשְׁבוּ בְּעָרֵיכֶם
אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם׃ עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהוָה ׀ לַאֲחֵיכֶם
מפטיר
כָּכֶם וְיָרְשׁוּ גַם־הֵם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה 20
אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָהֶם בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְשַׁבְתֶּם אִישׁ
לִירֻשָּׁתוֹ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם׃ וְאֶת־יְהוֹשׁוּעַ צִוֵּיתִי 21
בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר עֵינֶיךָ הָרֹאֹת אֵת כָּל־אֲשֶׁר
עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לִשְׁנֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה

פֿאָלגענדען בעפֿעהל: דער עוויגע אייער גאָטט, האָט אייך דיעזעז
לאַנד צום בעזיטצע געגעבען, איהר מיסט אַבער, אַללע שטרייטבאַרע
מאֶננער אונטער אייך, געריסטעט פֿאָר אייערן ברידערן, דען קינדערן
ישראל'ס, הערציעהען. בלאָס אייערע ווייבער, קינדער אונד פֿיעה 19
(דען איך ווייז, דאַס איהר פֿיעל פֿיעה האַבט), זאָללען אין דען שטאֶד-
טען בלייבען, דיא איך אייך געגעבען. ביז דער עוויגע אייערע 20
ברידער, זאָ וויא אייך, צור רוהע ברינגט, אונד זיא דאַז לאַנד איינ-
נעהמען, דאַז דער עוויגע אייער גאָטט איהנען אויף יענער זייטע דעז
ירדן'ס געבען ווירד; אַלסדאַן קאֶננט איהר יעדער צו זיינער בעזיטצונג,
דיא איך איהנען געגעבען צוריקקעהרען. דעם יהושע גאַב איך דאַ- 21
מאַלז פֿאָלגענדען בעפֿעהל: דוא האָסט נון מיט דיינען אויגען אַללעז
געזעהען, וואַז דער עוויגע אייער גאָטט דיעזען ביידען קאֶניגען געז-

מנחה חדשה:

מלחמת סיחון ועוג ואיך לקחו את כל ארצם ושנתנה בנחלה לראובן וגד ומנשה
לומר שכבר נתישבו בארץ ההיא ולא אחד בכל מלכי האומות אשר סביבותם
שמלאו לבו לשוב ולקחת אותה מידם כי נפל פחדם עליהם, שאם לא חלקוה
בנחלה היינו יכולים לומר שהאומות ההם היו ממתינים עד שילכו להם ישרא'
ותשאר הארץ מבלי מלחמ', אבל עתה שנתישבו בה ובנו בה ערים לשבת וכולם
רואים ושומעים ידוע שנפל פחדם עליה', ולכן האריך בענין יאיר בן מנש' וזולתו.

כֵּן־יַעֲשֶׂה יְהוָה לְכָל־הַמַּמְלָכוֹת אֲשֶׁר אַתָּה
22 עֹבֵר שָׁמָּה׃ לֹא תִּירָאוּם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא
23 הַנִּלְחָם לָכֶם׃ ס וָאֶתְחַנַּן אֶל־
24 יְהוָה בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר׃ אֲדֹנָי יֱהוִה אַתָּה הַחִלּוֹתָ
לְהַרְאוֹת אֶת־עַבְדְּךָ אֶת־גָּדְלְךָ וְאֶת־יָדְךָ הַחֲזָקָה
אֲשֶׁר מִי־אֵל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה
25 כְמַעֲשֶׂיךָ וְכִגְבוּרֹתֶךָ׃ אֶעְבְּרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־
הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הָהָר הַטּוֹב
26 הַזֶּה וְהַלְּבָנֹן׃ וַיִּתְעַבֵּר יְהוָה בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא
שָׁמַע אֵלַי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רַב־לָךְ אַל־תּוֹסֶף

טהאן האט, עבען אזא ווירד דערזעלבע אללען איבריגען רייכען טהון,
22 דאהין דוא קאממסט. פירכטעט אייך ניכט פאר איהנען, דען דער
עוויגע אייער גאטט איזט עז, דער פיר אייך שטרייטעט.
23 בעפאר דיעזעז געשאה, האטטע איך דען עוויגען געפלעהט אונד
24 געשפראכען:. הערר! א עוויגער! דוא האסט אנגעפאנגען
דייגען דיענער דייגע גראססע אונד דייגע אללמאכט צו צייגען, דען
וואס איזט איין געטטליכעז וועזען אויף הימעל אדער אויף ערדען, דאס
25 זאלכע טהאטען אונד וואנדער טהון קאננטע, אזו דוא?. א! לאס
איך איבער דען ירדן ציעהען, דאמיט איך דאז פארטרעפפליכע לאנד
צו זעהען בעקאממע, דאז יענזייטז דעז ירדן'ס איזט, זאנדערליך
26 יענען פארטרעפפליכען בערג אונד דען לבנון. אלליין דער עוויגע
וואר אום אייערטוועגען איבער איך ערצירנט, אונד ערהארטע איך
ניכט; ער שפראך פיעלמעהר צו מיר: לאס גענוג זיין! רעדע איך

מנחה חדשה.

ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר ר"ל כי כאשר ראיתי שהש"י התחיל
לכבוש על ידי שני המלכים האלה אמרתי אולי הש"י רוצ' להעבירני אל הארץ ואין
הדבר תלוי אלא בי, ולכן התחננתי לפניו אולי אמצא חן בעיניו בעת ההיא
שהית' שעת רצון שהרי התחיל לתת לפני המלכים האל'; וגם פתחתי לו פתח
להתיר את נדרו שאמרתי ה' אלהים אע"פ שגזר עלי בדין שלא אעבור את הירדן
הנה הדין ההוא כולל רחמים בשם המהוה ההויות ומקדש בעולם כפי רצונו

27 דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בַּדָּבָר הַזֶּה׃ עֲלֵה ׀ רֹאשׁ הַפִּסְגָּה
וְשָׂא עֵינֶיךָ יָמָּה וְצָפֹנָה וְתֵימָנָה וּמִזְרָחָה וּרְאֵה
28 בְעֵינֶיךָ כִּי־לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה׃ וְצַו אֶת־
יְהוֹשֻׁעַ וְחַזְּקֵהוּ וְאַמְּצֵהוּ כִּי־הוּא יַעֲבֹר לִפְנֵי הָעָם
הַזֶּה וְהוּא יַנְחִיל אוֹתָם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּרְאֶה׃
29 וַנֵּשֶׁב בַּגָּיְא מוּל בֵּית פְּעוֹר׃ פ
ד
1 וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֶל־הַחֻקִּים וְאֶל־הַמִּשְׁפָּטִים
אֲשֶׁר אָנֹכִי מְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תִּחְיוּ
וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵי
2 אֲבֹתֵיכֶם נֹתֵן לָכֶם׃ לֹא תֹסִפוּ עַל־הַדָּבָר אֲשֶׁר
אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם וְלֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ לִשְׁמֹר אֶת־

פֿאָן דיעזער זאַכֿע ניכֿט מעהר!. שטייגע אויף דיא שפּיטצע דעז 27
פסגה, ערהעבע דיינע אויגען געגען אָבענד, מיטטערנאַכֿט, מיטטאַג
אונד מאָרגען, אונד זיעהע דיך הערום, דען איבער דען ירדן זאָללסט
דוא ניכֿט געהען. דעם יהושע ערטהיילע בעפֿעהלע, דאַס ער 28
קיהן אונד טאַפּפֿער זייא, דען ער זאָלל פֿאָר דיזעם פֿאָלקע הערגעהען,
אונד איהנען דאַז לאַנד צום בעזיטץ אויסטהיילען, וועלכֿעז דוא זעהען
ווירסט. וויר לאַגען דאַמאַלז אים טהאַלע געגען בית פעור איבער. 29
אַלזאָ ישראל! געהאָרכֿע דען געזעטצען אונד רעכֿטען, דיא איך 1
אייך לעהרע, דאַמיט איהר לעבט, אונד אין דאַז לאַנד, וועלכֿעז דער
עוויגע אייער גאָטט, אייך איינגעבען וויל, הין קאָממט אונד עז
איינעהמט. טהוט צו דעם, דאַז איך אייך געביעטע, ניכֿטז הינצו, 2
אונד נעהמט ניכֿטז דאַפֿאָן; זאָנדערן האַלטעט דיא געבאָטע דעז

מנחם אדם.

ואין לבני אדם שום תקוה לדעת סודו לפי שהוא מורה על עצמותו ית' ובשם
השם יכול לחדש מה שלא יעלה איפשרותו בלב כל אדם, וא"כ יכול להתיר
נדרו ואנחנו לא נדע איך ולמה, וזהו השם אשר בקש משה לדעת סודו ואיך
הש"י מתנהג בו באומרו הודיעני נא את דרכיך, וכבר פירשנו זה בפ' וארא;

מִצְוֺת יְהֹוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם׃
3 עֵינֵיכֶם הָרֹאוֹת אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהֹוָה בְּבַעַל
פְּעוֹר כִּי כָל־הָאִישׁ אֲשֶׁר הָלַךְ אַחֲרֵי בַעַל־פְּעוֹר
4 הִשְׁמִידוֹ יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ מִקִּרְבֶּךָ׃ וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים
בַּיהֹוָה אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם׃ רְאֵה׀ לִמַּדְתִּי
5 אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי יְהֹוָה אֱלֹהָי
לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּקֶרֶב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּאִים שָׁמָּה
6 לְרִשְׁתָּהּ׃ וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם כִּי הִוא חָכְמַתְכֶם
וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֵת כָּל־
הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק עַם־חָכָם וְנָבוֹן הַגּוֹי
7 הַגָּדוֹל הַזֶּה׃ כִּי מִי־גוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ אֱלֹהִים

3 עוויגען אייערעז גאָטטעז זאָ, וויא איך זיא אייך געביעטע. אייערע
אויגען האַבען געזעהען, וואַז דער עוויגע בייא געלעגענהייט דעז
בעל׳ פעור געטהאַן, וואָ ער איינער דעם בעל׳ פעור נאַכגעגאַנגען,
4 דען האַט דער עוויגע אייער גאָטט אויז אייך אויזגעראָטטעט. דיא
איהר אַבער דעם עוויגען אייערן גאָטט אַנהינגט, איהר לעבט אַללע
5 הייטיגעז טאַגעז. זעהע! איך האַבע אייך געזעטצע אונד רעכטע
געלעהרט, וויא מיר דער עוויגע מיין גאָטט בעפאָהלען, דאַס איהר
זיא אויסאיבט אין דעם לאַנדע, דאַהין איהר קאָממט, עז אין בעזיטץ
6 צו נעהמען. בעאָבאַכטעט זיא וואָהל אונד איבט זיא אויז, דען
דיעזעז ווירד אייערע ווייזהייט אונד פֿערנונפֿט זיין בייא דען פֿעלקערן;
ווען זיא דיעזע פֿערשיעדענען געזעטצע הערען, זאָ שפרעכען זיא:
7 דיעזע גראָססע נאַציאָן איזט נור ווייזע אונד פֿערשטענדיג!. דען וואָ
איזט איינע נאַציאָן, זיא מאַג נאָך זאָ גראָס זיין, צו דער דיא גאָטטער

מִנְחָה חֲדָשָׁה.

ואמרתי לפניו את׳ ההלות להראות את עבדך וגו׳ כלומר שלא התעוררתי מעצמי לבקש בקש׳ זו לולי שראיתי שאתה החלות להראות את עבדך את גדלך וגו׳, אעברה נא ואראה וגו׳ ההר הטוב הזה והלבנון הנה בזה גלה להם סוד הארץ ההיא ושאין הכוונה בה לאכול מפריה ולהתעדן בטובה כי אם

קְרֹבִים אֵלָיו כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־קָרְאֵנוּ אֵלָיו׃
8 וּמִי גּוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צַדִּיקִם
כְּכֹל הַתּוֹרָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם׃
9 רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד פֶּן־תִּשְׁכַּח
אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וּפֶן־יָסוּרוּ מִלְּבָבְךָ
כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ׃ 10 יוֹם
אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב בֶּאֱמֹר
יְהוָה אֵלַי הַקְהֶל־לִי אֶת־הָעָם וְאַשְׁמִעֵם אֶת־
דְּבָרָי אֲשֶׁר יִלְמְדוּן לְיִרְאָה אֹתִי כָּל־הַיָּמִים
אֲשֶׁר הֵם חַיִּים עַל־הָאֲדָמָה וְאֶת־בְּנֵיהֶם יְלַמֵּדוּן׃

זָא נַאהע זיך טהון, אַלז דער עוויגע אונזער גָאטט, זָא אָפט וויר איהן
8 אַנרופען?. אונד וואָ איזט איינע נַאטיאָן, זיא מאַג נאָך זָא גראָס
זיין, דיא זאָלכע גערעכטע פֿעראָרדנונגען אונד געזעטצע האַטטע,
9 אַלז דיעזע לעהרע היער, דיא איך אייך יעטצט פֿאָרלעגע?. זָא
היטע דיך דען, אונד נימם דיך וואָהל אין אַכט, דאַס דוא דיא דינגע
ניכט פֿערגעססעסט, דיא דיינע אויגען געזעהען האָבען, אונד דאַס
זיא דיר דיין לעבענלאַנג ניכט אויז דעם הערצען קאָממען; מאַכע
10 זיא דיינען קינדערן אונד קינדעזקינדערן בעקאַננט. דען טאַג נעמ־
ליך, דאַ דוא פֿאָר דעם עוויגען דיינעם גאָטטע אַם חרב שטאַנדעסט,
דאַ דער עוויגע צו מיר שפּראַך: פֿערזאַממלע מיר דאַז פֿאָלק, איך
ווילל זיא מיינע וואָרטע הערען לאַססען, דאַמיט זיא לערנען, מיך צייט
איהרעז לעבענז אויף ערדען צו פֿירכטען, אונד זאָלכעז אויך איהרע

מנחה חדשה.

בטוב הנעלם מעיני כל חי הגמלא נה יותר מכל שאר ארצות, ולכן התחנן לפניו בבקשו הדבר הזה לפי שהבא ליטהר מסייעין אותו, ולא אמר שהכוונה היתה כדי ליירש את הארץ למען יירשוה לעולם, לפי שלא ישאיר להם הגוים אשר הניח לנסות בהם את ישראל ולא ילמדו מהם לעשות כפי תועבתם לפי שידע היה שהי' הש"י בכעס על ישראל על הדבר הזה ולכן תלה הדבר בברכו ולא בגרכם והכ' היתה חטאתם כתובה לפניו בעט ברזל ובצפורן שמיר והיה כעסו עליהם כל כך עד שהתעבר ה' בי למענכם, ר"ל שאע"פ שלא הזכרתי

11 וַתִּקְרְבוּן וַתַּעַמְדוּן תַּחַת הָהָר וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ
12 עַד־לֵב הַשָּׁמַיִם חֹשֶׁךְ עָנָן וַעֲרָפֶל׃ וַיְדַבֵּר יְהוָה
אֲלֵיכֶם מִתּוֹךְ הָאֵשׁ קוֹל דְּבָרִים אַתֶּם שֹׁמְעִים
13 וּתְמוּנָה אֵינְכֶם רֹאִים זוּלָתִי קוֹל׃ וַיַּגֵּד לָכֶם אֶת־
בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים
14 וַיִּכְתְּבֵם עַל־שְׁנֵי לֻחוֹת אֲבָנִים׃ וְאֹתִי צִוָּה יְהוָה
בָּעֵת הַהִוא לְלַמֵּד אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים
לַעֲשֹׂתְכֶם אֹתָם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה
15 לְרִשְׁתָּהּ׃ וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי לֹא

11 קינדער לעהרען. איהר טראַטעט הינצו אונד שטאַנדעט אונטען
אַן בערגע, דער בערג בראַננטע, אונד דיא פֿלאַממע שטיג ביז
מיטטען אַן דען הימעל, אונטען הערום וואַר פֿינסטערניס, וואָלקען
12 אונד דיסטערעז געוויטטער. מיטטען אויז דעם פֿייער רעדעטע
דער עוויגע מיט אייך, איהר הערטעט פֿערנעהמליכע וואָרטע,
ווארדעט אַבער אויסער דעם טאָנע, קיינע געשטאַלט געוואַהר.
13 ער טרוג אייך זיינען בונדעס פֿאָר, דאַז ער אייך צו האַלטען
בעפֿאָהלען, נעמליך דיא צעהן געבאָטע, דיא ער נאַכהער זעלבסט
14 אויף צוויא שטיינערנע טאַפֿעלן פֿערצייכנעטע. מיר אַבער בעפֿאַהל
דער עוויגע דאַמאַלז, אייך נאָך אַנדערע געזעטצע אונד רעכטע צו
לעהרען, דיא איהר אין דעם לאַנדע, דאַהין איהר געהט, עז איינצו
15 נעהמען, אויסאיבען זאָללעט. נעהמט אייך אין אַכט, זאָ ליעב אייך
אייער לעבען איזט, איהר האַבט גאַר קיינע פֿיגור געזעהען, אַלז:

מנחה חדשה.

שבגללכם הייתי מבקש הנה באמת התעבר בי בשבילכם שלא תזכו לנחול את
הארץ על ידי, שאילו מצדי הנה באמת הי' עושה שאלתי ובקשתי וזו היה
התוכחה שהוכיחם בזה המקום, ויאמר ה' אלי רב לך כלומר שמצדך לא
יוסיף ולא יגרע בך מעלת הארץ לגודל מעלתך לפי שכבר השגת כל מה שאיפשר
להשיג אדם ילוד אשה, ולכן רב לך כי אין שום מדרגה למעלה ממדרגתך
שתעלה אליה כי איככה, ומצד ישראל מה שאיפשר לך לעשות הוא לעלות
א ראש הפסגה ושא עיניך וגו' ובזה יוכלו לכבשה במה שתכוין בראייתה,

רְאִיתֶם֙ כָּל־תְּמוּנָ֔ה בְּי֗וֹם דִּבֶּ֨ר יְהוָ֧ה אֲלֵיכֶ֛ם בְּחֹרֵ֖ב
16 מִתּ֥וֹךְ הָאֵֽשׁ׃ פֶּ֨ן־תַּשְׁחִת֔וּן וַעֲשִׂיתֶ֥ם לָכֶ֛ם פֶּ֖סֶל
17 תְּמוּנַ֣ת כָּל־סָ֑מֶל תַּבְנִ֥ית זָכָ֖ר א֥וֹ נְקֵבָֽה׃ תַּבְנִ֕ית
כָּל־בְּהֵמָ֖ה אֲשֶׁ֣ר בָּאָ֑רֶץ תַּבְנִית֙ כָּל־צִפּ֣וֹר כָּנָ֔ף
18 אֲשֶׁ֥ר תָּע֖וּף בַּשָּׁמָֽיִם׃ תַּבְנִ֕ית כָּל־רֹמֵ֖שׂ בָּאֲדָמָ֑ה
תַּבְנִ֛ית כָּל־דָּגָ֥ה אֲשֶׁר־בַּמַּ֖יִם מִתַּ֥חַת לָאָֽרֶץ׃
19 וּפֶן־תִּשָּׂ֨א עֵינֶ֜יךָ הַשָּׁמַ֗יְמָה וְֽ֠רָאִיתָ אֶת־הַשֶּׁ֨מֶשׁ
וְאֶת־הַיָּרֵ֜חַ וְאֶת־הַכּֽוֹכָבִ֗ים כֹּ֚ל צְבָ֣א הַשָּׁמַ֔יִם
וְנִדַּחְתָּ֛ וְהִשְׁתַּחֲוִ֥יתָ לָהֶ֖ם וַעֲבַדְתָּ֑ם אֲשֶׁ֨ר חָלַ֜ק
יְהוָ֤ה אֱלֹהֶ֙יךָ֙ אֹתָ֔ם לְכֹל֙ הָֽעַמִּ֔ים תַּ֖חַת כָּל־
20 הַשָּׁמָֽיִם׃ וְאֶתְכֶם֙ לָקַ֣ח יְהוָ֔ה וַיּוֹצִ֥א אֶתְכֶ֛ם

דער עוויגע פֿאָן בערגע חרב, אויז דעם פֿייער, מיט אייך רעדעטע.
16 דאַס איהר אַוזאָ ניכט אויף אַבוועגע געראַטהעט, אייך איינען געשניצטען
צו מאַכען, איינע בילדליכע געשטאַלט, דיא פֿיגור איינעס מאַננעס,
17 אָדער איינעס וויבעס. דיא פֿיגור איינעס פֿיערפֿיסיגען טהיערעס
אויף דעם ערדבאָדען, דיא פֿיגור איינעס דער פֿאָגעל, דיא אין דער
18 אָבערן לופֿט פֿליעגען. דיא פֿיגור איינעס געווירמעס, דאַס אויף דער
ערדע קריעכט, דיא פֿיגור איינעס דער פֿישע, דיא אונטער דער ערדע
19 אים וואַססער זינד. אָדער דאַס דוא עטוואַ דיינע אויגען גען הימעל
העבעסט, זיעהסט דיא זאָננע, דען מאָנד, דיא שטערנע, דאַס גאַנצע
העער דעס הימעלס, אונד דיך פֿערלייטען ליעססעסט, זיא צו פֿערע-
הרען, אונד איהנען געטטעסדיענסט צו ערווייזען, דאַ דאָך דער
עוויגע דיין גאָטט זיא פֿיר אַללע איבריגע פֿאָלקער אונטער דעם גאַנצען
20 הימעל צוואַר צוגעלאַססען האַט. אייך אָבער האַט דער עוויגע גע-

מנחה חדשה.

אבל לכובשה להם על ידך אי אפשר כי לא תעבור את הירדן הזה כי אינם
ראויים ואינם באופן שאחדש להם דבר בשמי הגדול שהזכרת אדני ידו"ד להתיר
נדרי כי לא יעשה אלא לחסידי עליון, המושלים בירא' אלהים. כי כמו שהם

מִכּוּר הַבַּרְזֶל מִמִּצְרָיִם לִהְיוֹת לוֹ לְעַם נַחֲלָה
21 כַּיּוֹם הַזֶּה: וַיהוָה הִתְאַנֶּף־בִּי עַל־דִּבְרֵיכֶם
וַיִּשָּׁבַע לְבִלְתִּי עָבְרִי אֶת־הַיַּרְדֵּן וּלְבִלְתִּי־בֹא
אֶל־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן
22 לְךָ נַחֲלָה: כִּי אָנֹכִי מֵת בָּאָרֶץ הַזֹּאת אֵינֶנִּי
עֹבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם עֹבְרִים וִירִשְׁתֶּם אֶת־
23 הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־תִּשְׁכְּחוּ
אֶת־בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּכֶם
וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כֹּל אֲשֶׁר צִוְּךָ
24 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא
אֵל קַנָּא: פ

נאָמען, אונד אויז דעם איזענאָפֿען, נעֶמליך אויז מצרים געפֿיהרט,
דאַס איהר זיין אייגענטהימליכעז פֿאָלק ווערדען מעֶגט, ווי איהר יעצט
21 ווירקליך זייט. אויך מיך איזט דער עוויגע אייערנטוועגען צאָרניג וואָר־
דען, אונד האַט געשוואָרען, דאַס איך ניכט איבער דען ירדן געהען,
אונד ניכט אין דאַז הערליכע לאַנד קאָממען זאָלל, דאַז דער עוויגע,
22 דיין גאָטט, דיר צום ערבגוט געבען וויל. דאַס איך מוזז אין דיעזעם
לאַנדע שטערבען, אונד ניכט איבער דען ירדן קאָממען ווערדע; איהר
אַבער ווערדעט הינאיבער געהען, אונד יענעז פֿאָרטרעפֿליכע לאַנד
23 איינעהמען. היטעט אייך אַלזאָ וואָהל, דאַס איהר דען בונד ניכט
פֿערגעססעט, דען דער עוויגע, אייער גאָטט, מיט אייך געמאַכט, אונד
פֿערפֿערטיגט אייך געֶטצענבילדער פֿאָן אירגענד איינער געשטאַלט, דיא
24 דער עוויגע, דיין גאָטט, דיר פֿערבאָטען האַט. דען דער עוויגע דיין
גאָטט, איזט איין פֿערצעהרענדעז פֿייער (ער שטראַפֿט נאָך דער שאֶרפֿע)
איין אייפֿערפֿאָללער גאָטט (דער קיינע געֶטצען נעבען זיך דולדעט).

מנחה חדשה.

מחדשים בכל יום תמיד דבר של שבח והודאה לעשות רצוני כך אני מחדש להם
בזה הנס הגדול שהזכרת לפני כל מה שהם צריכים, ולכן צו את יהושע
שהיכנו במדרגתך כי הוא יעביר וגו' והוא ינחיל אותם את הארץ אשר

25 כִּֽי־תוֹלִ֤יד בָּנִים֙ וּבְנֵ֣י בָנִ֔ים וְנוֹשַׁנְתֶּ֖ם בָּאָ֑רֶץ
וְהִשְׁחַתֶּ֗ם וַעֲשִׂ֤יתֶם פֶּ֙סֶל֙ תְּמ֣וּנַת כֹּ֔ל וַעֲשִׂיתֶ֥ם
הָרַ֛ע בְּעֵינֵֽי־יְהוָֽה־אֱלֹהֶ֖יךָ לְהַכְעִיסֽוֹ׃ 26 הַעִידֹ֩תִי
בָכֶ֨ם הַיּ֜וֹם אֶת־הַשָּׁמַ֣יִם וְאֶת־הָאָ֗רֶץ כִּֽי־אָבֹ֣ד
תֹּאבֵדוּן֮ מַהֵר֒ מֵעַ֣ל הָאָ֔רֶץ אֲשֶׁ֨ר אַתֶּ֜ם עֹבְרִ֧ים
אֶת־הַיַּרְדֵּ֛ן שָׁ֖מָּה לְרִשְׁתָּ֑הּ לֹא־תַאֲרִיכֻ֤ן יָמִים֙
עָלֶ֔יהָ כִּ֥י הִשָּׁמֵ֖ד תִּשָּׁמֵדֽוּן׃ 27 וְהֵפִ֧יץ יְהוָ֛ה
אֶתְכֶ֖ם בָּֽעַמִּ֑ים וְנִשְׁאַרְתֶּם֙ מְתֵ֣י מִסְפָּ֔ר בַּגּוֹיִ֕ם

ווען איהר נון איינסט לאַנגע אין דעם לאַנדע געוואָהנט האַבט, 25
צייגט קינדער אונד ענקעל, אונד געראַטהעט אויף דען אַב־
וועג, אייך איין געטצענבילד, אין אירגענד איינער געשטאַלט צו
מאַכען, אונד אַלזאָ דאַס טהוט, וואַס דעם עוויגען, דיינעם גאָטטע,
מיספֿעלליג איסט, איהן צום פֿערדרוסע:. זאָ רופֿע איך יעצט 26
היממעל אונד ערדע צו צייגען אַן, דאַס איהר גאַר באַלד אויס דעם
לאַנדע ווערדעט צערשטרייעט ווערדען, וועלכעס איינצונעהמען איהר
איבער דען ירדן געהעט; איהר ווערדעט ניכט לאַנגע דאַרין
בלייבען, זאָנדערן פֿערטילגט ווערדען. דער עוויגע ווירד אייך 27
אונטער אַנדערע נאַטיאָנען צערשטרייען, אונד איהר ווערדעט אין
געררינגער אַנצאַהל, אונטער דען פֿעלקערן איבריג בלייבען, דאַהין

מנחה חדשה.

תראה ר"ל כי בראותך אותה ידעתי שיזכו לבושה כי יש כל אשר תפנה תרשיע בתפלתך וכאשר תראה אותה תוכל לבין להתפלל עליה שיירשוה כי כן דרך המברכים; והנה הוכיחם עוד במעשה פעור ואמר ונשב בגיא מול בית פעור ור"ל שבכל מה שעשה הש"י עמכם מן הטובה לא שבתם אליו אבל עשיתם מה שעשיתם בענין פעור, ולכן ראו כל מעשה ה' עליכם וכל גמולכם הרעיון, כי כאן נשלמו התוכחות, ועתה השיאם עצה ואמר הכינו כל מה שעבר ומכאן ואילך שמע אל החקים ואל המשפטים אשר אנכי מלמד אתכם וגו' משל לאדם שאומר לבנו עד עתה הטפלתי עמך להאכילך ולהשקותך, מכאן ואילך אם תטרח תאכל ואם לא תטרח לא תאכל, שאם לא תשמרו ותעשו החקים לא תחיו ולא תבואו וגו', והנה יש לכם לקחת מוסר ממה שעשה הש"י בבעל פעור כי כל האיש אשר הלך אחרי בעל פעור השמידו ה'

28 אֲשֶׁר יְנַהֶגְ יְהוָה אֶתְכֶם שָׁמָּה׃ וַעֲבַדְתֶּם־שָׁם
אֱלֹהִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם עֵץ וָאֶבֶן אֲשֶׁר
לֹא־יִרְאוּן וְלֹא יִשְׁמְעוּן וְלֹא יֹאכְלוּן וְלֹא
29 יְרִיחֻן׃ וּבִקַּשְׁתֶּם מִשָּׁם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
וּמָצָאתָ כִּי תִדְרְשֶׁנּוּ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־
30 נַפְשֶׁךָ׃ בַּצַּר לְךָ וּמְצָאוּךָ כֹּל הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים וְשַׁבְתָּ עַד־יְהוָה
31 אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקֹלוֹ׃ כִּי אֵל רַחוּם יְהוָה

28 אייך דער עוויגע טרייבען ווירד. דאָזעלבסט ווערדעט איהר
געָטטער! דיענען, דיא דאָז ווערק מענשליכער הענדע זינד, האָלץ
אונד שטיין, דאָז ניכט זעהען, ניכט העָרען, ניכט עססען, ניכט
29 ריעכען קאָן. דאָ ווערדעט איהר דאָן דען עוויגען אייערן גאָטט,
זוכען, אונד אויך ווידער פינדען, ווען איהר איהן נעָמליך פאָן גאַנ־
30 צען הערצען, אונד פאָן גאַנצער זעעלע פערלאַנגען ווערדעט. ווען
דוא אין דער ענגע זיין ווירסט, אונד דיך אַללעז דיעזעז ווירד בעז
טראָפֿען האַבען, אַם ענדע דער טאַגע ווירסט דוא ענדליך צו דעם
עוויגען, דיינעם גאָטטע, צוריקקעהרען, אונד זיינער שטיממע
31 געהאָרכען. דען דער עוויגע דיין גאָטט, איזט איין באַרמהערציגער

מנחה חדשה.

אלהיך מקרבך ולא נשאר מכם על אחד, ואתם הדבקים באותה שעה בה' אלהיכם ולא הלכתם אחרי פעור הרי אתם חיים כלכם היום ולא מת מכם אחד והנה זאת השגחה נפלאה שלא נשאר א' מן החטאים ולא מת א' מן אותם שלא חטאו, וגם צריך שתפקח עיניך לראות שלמדתי אתכם הקים ומשפטים שתעשו אותם בארץ ר"ל שהם תלויים בארץ ובעשותכם אותם תתקיימו בארץ כגון שמיטין ויובלות לכן צריך שתשמרו אותם שהיא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים שיחשבום לכם לחכמה במה שיראו שאתם מצליחים בעשייתם ואע"פ שהחוקים עצמם הם זרים בעיניהם אלא שיראו מאבותם ולא ראו כמותם ויגזרו אומר ויאמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה והדין עמהם כי מי בעולם גוי גדול שיהיו לו אלהים קרובים לעשות לו נסים כמו שהוא ה' אלהינו קרוב עלינו בכל קראנו אליו, וח"כ בראותם

אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח
את־ברית אבתיך אשר נשבע להם: כי שאל־ 32
נא לימים ראשנים אשר־היו לפניך למן־
היום אשר ברא אלהים ׀ אדם על־הארץ
ולמקצה השמים ועד־קצה השמים הנהיה
כדבר הגדול הזה או הנשמע כמהו: השמע 33

גאָטט, ער ווירד דייכע האַנד ניכט פאָן דיר אַבציהען, אונד דיך צו
גרונדע געהען לאַססען, ווירד דעז בונדעז ניכט פערגעססען, דען ער
דייכען עלטערן צוגעשוואָרען האַט. ערקונדיגע דיך נור נאָך דען 32
אַלטען צייטען, דיא פאָר דיר געוועזען זינד, פאָן דעם טאַגע אַן,
דאַ גאָטט דען מענשען אויף דער ערדע ערשאַפפען האַט, פאָן איינעם
ענדע דעז הימעלז, ביז אַנדערן ענדע, אָב יעמאַהלז איינע זאָ גראָססע
טהאַט געשעהען, אָדער דערגלייכען געהערט וואָרדען?. אָב 33

מנחה חדשה.

שהחקים עושים פרי אשר כזה הנה באמת יש להם לומר שהיא חכמה לכם ויאמרו שאין אומה בעולם שיש לה חקים ומשפטי' צדיקי' ככל התורה הזאת; והפליג עד מאד להזהירם שלא ישכחו את ה' אלהיהם ואת תורתו ואת כל נפלאותיו אשר עשה לעיניהם ואמר להם ידעתי שאם תועיל תוכחתי זאת לכם שלא תועיל לבניכם אחריכם אשר לא שמעו באזניה' את מוסר ה' אלהיה', ולכן אמר כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם בארץ ויהיה כל הענין הזה בעיניכם כשיחת זקנות והשחתם וגו' העידותי בכם היום וגו' ר"ל שמעכשו אני מודיעכם את אשר יקרה לכם שלא יאמרו בניכם מחר שבמקרה בא להם מה שבא והפיץ ה' אתכם בעמים ונשארתם מתי מספר לא יחשוב הגולים בסוף ירמיהו, ועבדתם שם אלהים מעשה ידי אדם וגו' כלומר מאחר שלא עבדתם את הש"י בהיותכם בארצכם ובחרתם לעבוד אלהים אחרים הנה עתה בגלותכם תבקשו לעבוד את ה' ולא תמצאו אבל בהפך יכריחו אתכם הגוים לעבוד ע"ז בשני פנים, אם מצד שמדות וגזירת שגוזרים שעלינו בכל דור ודור כאשר ראו עינינו בעונותינו הרבים, ואם לפי שגוזרים שבכל ארצם לא יעשה דבר פלוני ביום פלוני לכבוד שקוציהם כההיא דרבה בר ברחנא דשקלי שרגא ואמר רחמנא או בטולך או בטולא דבר עשו, וגם בעינינו ראינו בכמה ארצות שגוזרים על היהודים לכבד ולרבץ לפני בתי היהודים ביום חגיהם להעביר דרך שם, ושלא לעשות מלאכה בפרהסיא בימים ההם: ואמר מעשה ידי אדם עץ ואבן וגו' להודיע גריעות הע"ז, וכן אמר דוד פה להם

עָם קוֹל אֱלֹהִים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ־הָאֵשׁ כַּאֲשֶׁר־
34 שָׁמַעְתָּ אַתָּה וַיֶּחִי׃ אוֹ הֲנִסָּה אֱלֹהִים לָבוֹא
לָקַחַת לוֹ גוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי בְּמַסֹּת בְּאֹתֹת וּבְמוֹפְתִים
וּבְמִלְחָמָה וּבְיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה
וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה לָכֶם יְהוָה

יעמאַלז איינע נאַטיאָן דיא שטיממע איינער אויז דעם פייער רעדענ:
דען גאָטטהייט פערנאָממען, וויא דוא פערנאָממען האַסט, אונד
34 וואָרע מאַן לעבען געבליבען ?. אָדער האַט איינע גאָטטהייט יע
אונטערנאָממען, הין צו געהען, זיך מיטטען אויז איינעם אַנדערן
פֿאָלקע איין פֿאָלק הערויזצונעהמען, דורך פֿערזוכונגען, צייכען,
וואונדער, קריג, מיט שטאַרקער מאַכט אונד אויזגעשטרעקטעם
אַרמע, אונד דורך אַנזעהנליכע פֿורכטבאַרע טהאַטען, וויא דיעיעניגען,
וועלכע דער עוויגע, דיין גאָטט, אַן מצרים פֿאָר דיינען אויגען אויז:

מנחה חדשה.

ולא ידברו וגו' ר"ל מאחר היות להם פה וכל אחד כלי החושים ואינם משתמשים בהם הנה הוא להם גרעון גדול, וא"ת שזה שבח להם שהרי השכלים הנבדלים אין להם חושים הללו ? לכך הקדים להם שהם מעש' ידי אדם שהם עץ ואבן ולא יתכן לעשות הדומים למדרגת השכלים, ואם בתחלת הבריאה נתעלה החומר הראשון למדרגת אדם אשר ידבק בשכלים, הנ' הי' זה בהדרגה שבתחל' נעשה דומם ואח"כ נתעלה להיותו צומח ואח"כ חי ואח"כ מדבר, אבל שיתעלה מהיותו דומם ואפילו למעלת החי המרגיש זה לא יתכן בשום צד וא"כ מה שאמר אשר לא יראון ולא ישמעון ולא יאכלון ולא יריחון הוא גריעות שר"ל שעדיין הם נשארים במדרגתם הראשונה להיותם דומם ולא קבלו מעלה כלל, והנה הודיעם ג"כ קשר של קיימא אשר בינינו לאלהינו שהוא קרוב לשועני ואמר ובקשתם משם את ה' אלהיך ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך, ולכן שמע בקולי איענך שבצר לך ומצאוך כל הדברים האלה שתשוב עד ה' אלהיך כי הוא אל רחום וחנון, ועוד שלא ישכח את ברית אבותיך אשר נשבע להם שלא להחליף את זרעם באומה אחרת, והזכיר להפליג גודל הנסים אשר עשה עמהם הש"י בדברו עמהם ולא מתו, ובזה השלים ענין הטובה אשר נתן להם, כי מתחלת אלה הדברים עד ועתה ישראל שמע אל החקים הם תוכחות שהוכיחם על מה שהקניפו את הש"י, ומן ועתה ישראל עד אז יבדיל משה הוא ענה טובה שנתן להם לידבק בש"י ובמצותיו ועתה רצה לתת להם מצות שלא נאמרו עד עתה ולפרש להם קצת מצות ראשונות,

אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ׃ אַתָּה הָרְאֵתָ 35
לָדַעַת כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ׃
מִן־הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעֲךָ אֶת־קֹלוֹ לְיַסְּרֶךָּ וְעַל־הָאָרֶץ 36
הֶרְאֲךָ אֶת־אִשּׁוֹ הַגְּדוֹלָה וּדְבָרָיו שָׁמַעְתָּ מִתּוֹךְ
הָאֵשׁ׃ וְתַחַת כִּי אָהַב אֶת־אֲבֹתֶיךָ וַיִּבְחַר בְּזַרְעוֹ 37

געאיבט האט?. אללעס דיעזעס איזט דיר געצייגט װארדען, דאמיט 35
דוא וויססעסט, דאס דער עוויגע וואהרער גאטט, אונד אויסער איהם
קיינער זייא. פאָן היממעל הערַאב האט ער דיך זיינע שטיממע 36
האָרען לאססען, דיך צו בעלעהרען, אונד אויף דער ערדע האט ער
דיר זיין גראָססעס פייער געצייגט, אונד דוא האסט זיינע רעדע פערנ
נאָממען, מיטטען אויס דעם פייער. דאַרום וויל ער דיינע פאָטער 37
ליעבטע, אונד איהרען נאכקאָממען נאך איהנען, ערוועהלטע, האט ער

מנחה חדשה.

והנה רצה להקדים לזה קיום שום מצוה ולכן הבדיל השלש ערים האלה, ואח"כ אמר וזאת התורה אשר שם משה וגו' אלה העדו' והחקי' והמשפטי' אשר דבר משה אל ב"י בצאתם מארץ מצרים בעבר הירדן וגו', ר"ל כי כל מה שהזכיר מן המצות והחקים והמשפטים מכאן ואילך הוא מה שדבר משה אל בני ישראל בעבר הירדן, והנה הזכיר קצת מסימני המקום לגודל הענין הזה הנאמר שם כי הוא שני למעמד הר סיני, והתחיל מעשרת הדברים שהם היסוד שכל גופי תורה תלויים בהם, ושנה בהם כמה דברים לתוספת ביאור, ואמר שקרא לכל ישראל שלא נשאר עד אחד לומר את כל דברי החקים האלה בפני כולם כדי שלא יאמר אחד מהם לחבירו כאשר יזכיר שום מצוה עה"ד אשר אמרה עתה אדון הנביאים לא כך שמענו מפי משה לא בהר סיני ולא במדבר סיני, וכאשר ישמעו עתה כולם מפיו וידעו כי כולם ניתנו מרועה אחד ויתן להם טעם למה שינה מן החלוף לא ישאר להם שום פיקפוק בכל תורת משה והזכיר להם הברית אשר כרת עמם הש"י בחורב ואמר פנים בפנים דבר ה' עמכם אנכי ולא יהיה לך מבלי שום אמצע, וא"כ אין לכם לשנות מצותיו, ומכאן ואילך הייתי עומד אני בין ה' וביניכם, ולא תאמר שהייתי אני הסרסור ביניכם וביני כדי שיתן להם התורה לומר שבשבילי נתנה לכם חלילה אבל הייתי עומד בין ה' וביניכם להגיד לכם את דבר ה' בלבד כי ברצונו נתנה לכם, וזה היה לבקשתכם שלא עליתם בהר לאמר כן תאכלנו האש הגדולה: והנה הב' דברות הראשונות לא שינה בהם כלל לפי שהם שמעום מפי הגבורה זולת להוסיף וי"ו אחד שאמר ועל שלשים ועל רבעים לפי שהיה הטעות מצוי שם שיאמרו שמה שאמר בדברות הראשונות שהוא פוקד עון אבות

אַחֲרָיו וַיּוֹצִאֲךָ בְּפָנָיו בְּכֹחוֹ הַגָּדֹל מִמִּצְרָיִם׃
38 לְהוֹרִישׁ גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִמְּךָ מִפָּנֶיךָ
לַהֲבִיאֲךָ לָתֶת־לְךָ אֶת־אַרְצָם נַחֲלָה כַּיּוֹם הַזֶּה׃
39 וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־לְבָבֶךָ כִּי יְהוָה הוּא
הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת

אייך מיט זיינער גרָאססען קראַפֿט, פֿאָר זיך הער אויז מצרים געפֿיהרט.
38 אום פֿעלקער פֿאָר אייך צו פֿערטרייבען, דיא גרעססער אונד מעכטיגער
זינד, אַלז איהר; אייך אַבער הינצופֿיהרען, אונד אייך איהר לַאנד
צום ערבגוטע איינצוגעבען, וויא זיך יעצט שאָן צו זייגען אַנגעפֿאַנגען.
39 ערקעננט אַלזאָ אונד נעהמעט וואָהל צו הערצען, דאַס דער עוויגע,
ער אַלליין גאָטט זייא, אָבען אים הימעל אונד אונטען אויף דער ערדע,

עכמה חדשה.

על בנים על שלשים ועל רבעים שר"ל שלא יפקוד על הבנים כלל כ"א על בני
הבנים שהם שלשים ועל בניהם אחריהם שהם רבעים כי שלשים ורבעים הוא
פירוש על בנים כי בני בנים נקראו בנים , וכאשר הוסיף עתה וי"ו ועל
שלשים ביאר שהוא פוקד גם על הבנים וא"כ על בניהם ועל בני בניהם
אחריהם ; והנה הזכיר לא תשא לא שינה בו כלל לפי שבדברות הראשונות
נאמר להם באופן מורה שהוא ע"י שמעי שאמר לא תשא את שם ה'
אלהיך לשוא ולא אמר לא תשא את שמי לשוא , והסבה לפי שהוא היה
הדבור הראשון שהיה להם ע"י משה והשינוי הראוי לשנות הי' שאילו אמר
בראשונות לא תשא את שמי לשוא שיאמר כאן לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא ;
והנה במצות השבת אמר שמור במקום זכור לפי שמלת שמור תורה על
הזכירה עצמה ועל מעשה , ולא כן מלת זכור , ובמלת זכור יטעה המבקש
על ה' תועה לומר שעיקר המצוה היא הזכירה בפיו והמעשה הוא כדי שיהי'
להם לאות שלא ישכחוהו , וא"כ הזוכר מעצמו לא יצטרך לשבות ממעשיו , ולכן
פירש להם במלת שמור שהכוונה במלת זכור הוא כדי שישמרו את קדושתו בכל
דיניו כמו שהוסיף עוד לומר כאשר צוה ה' אלהיך ר"ל שמור כל מצות
השבת בכל דיניו כמו שכבר צוך ה' אלהיך בכמה מקומות במרה ובעשיית
המשכן ובואלה המשפטים ; ויש כאן ב' קושיות , א' שלא הזכיר כאן שביתת
הבהמ', ב' שאמר למען ינוח עבדך ואמתך כמוך שיראה שעיקר מצות השבת
הוא כדי שינוח העבד והאמה חלילה, ולכן יראה לי שמלת למען ינוח הוא חוזר
לאלי דכליך מיניה שהוא וגרך אשר בשעריך ולא תהיה שביתת הגר מכוונת
לעצמה שאלי השבת היא אות בין הש"י ובין בני ישראל בלבד וגוי ששבת חייב

40 אֵין עוֹד: וְשָׁמַרְתָּ אֶת־חֻקָּיו וְאֶת־מִצְוֺתָיו אֲשֶׁר
אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם אֲשֶׁר יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ
וּלְמַעַן תַּאֲרִיךְ יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ כָּל־הַיָּמִים: פ שלישי
41 אָז יַבְדִּיל מֹשֶׁה שָׁלֹשׁ עָרִים בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן
42 מִזְרְחָה שָׁמֶשׁ: לָנֻס שָׁמָּה רוֹצֵחַ אֲשֶׁר יִרְצַח

40 אונד זאָנסט קיינער. היטע אַלזאָ זיינע פערראָרדנונגען אונד געבאָטע,
דיא איך דיר יעצט פֿאָרלעגע, דאַמיט עס דיר אונד דיינען קינדערן נאַך
דיר, וואָהלגעהע, אונד דאַמיט דוא לאַנגע יאָהרע אויף דעם ערדע
רייכע בלייבעסט, דאַס דער עוויגע דיר אויף עוויג טענקען וויל.
41 דאַמאַלס זאָנדערטע משה דריי שטאָדטע אויס, אויף דער מאָרגענ
42 זייטע דעס ירדן׳ס. דאָס איין טאָדטשלאַגער דאַהין זיינע צופֿלוכט

מנחה חדשה.

מיתה אבל הגר תושב מאחר שהוא בארצנו ראוי לנו להכריחו שישבות כדי שלא
יוצא העבד והאמה שום פתח לעשות שום מלאכה שלא ילך אצלם בהחבא
לעשות שום מלאכ׳, ומאחר שהגר עצמו אינו עושה מלאכה הנה לא ימצאו
העבד והאמה מקום לעשותה, ולכן לא הזכיר שביתת הבהמ׳, כי מאחר
שבשבת הגר אין לעבד שום תחבולה לעשות מלאכ׳, ומאחר שאין לעבד תחבול׳
אין צריך להזכיר הבהמ׳ כי לא תעשה המלאכה מאליה, וא״כ בכתיבת כנה
לשביתת הגר לא הוצרך להזכיר הבהמ׳; ואמר עוד וזכרת כי עבד היית
וגו׳ על כן צוך ה׳ אלהיך לעשות את יום השבת, ובראשונות אמר כי
ששת ימים עשה ה׳ וגו׳ על כן ברך ה׳ את יום השבת, והנה הרב המורה נדק
אמר כי יש הפרש בין קדושתו בעצמו לשביתתו כי בראשונות אמר שברך הש״י
את יום השבת בעצמו לפי שלא עשה בו מלאכה וא״כ הנה הוא קדש לה׳,
ובאחרונות נתן טעם למה נצטוו ישראל בשביתתו מבין כל שאר האומות ולכן
אמר וזכרת כי עבד היית וגו׳ על כן מצוך וגו׳, והרב למד מזה שלא נבקש טעם
לשום מצוה ממצות הש״י ונגזור אמר שאין לו טעם זולתי אותו טעם שיראה לנו
שהרי במצות השבת אמר כי ששת ימים וגו׳ וא״כ יהיה טעם שביתת השבת כדי
שנזכור מעשה בראשית, ואילו שתקה התור׳ היינו גוזרים שאין טעם אחר
לשביתתו, וכאשר חזר לומר וזכרת כי עבד היית ע״כ צוך לעשות את יום
השבת הנה גיל׳ לנו טעם אחר, וא״כ עיאחר שלא גלתה לנו התור׳ ב׳ הטעמים
ביחד א״כ לא כוונה התורה לגלות לנו טעמי המצות, וא״כ איפשר הוא שיש

אֶת־רֵעֵהוּ בִּבְלִי־דַעַת וְהוּא לֹא־שֹׂנֵא לוֹ מִתְּמֹל
שִׁלְשֹׁם וְנָס אֶל־אַחַת מִן־הֶעָרִים הָאֵל וָחָי׃
43 אֶת־בֶּצֶר בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ הַמִּישֹׁר לָראוּבֵנִי
וְאֶת־רָאמֹת בַּגִּלְעָד לַגָּדִי וְאֶת־גּוֹלָן בַּבָּשָׁן
44 לַמְנַשִּׁי׃ וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי
45 יִשְׂרָאֵל׃ אֵלֶּה הָעֵדֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים

נעהמע, ווער זיינען נעֶכסטען אוֹמבריינגט אוּנפֿערזעהענס, אָהנע
דאָס ער פֿאָרהער זיין פֿיינד געוועזען, דער פֿליעהע אין איינע פֿאָן
43 דיעזען שטאָדטען, אונד ערהאַלטע זיין לעבען:. נעמליך אין דער
וויסטע, אין דער עבענע, דיא דען ראובניטען שטאַממע; ראמת אין
גלעד, דאַז דעם גדיטען שטאַממע, אונד גולן אין בשן, דאַז דעם מנשי׳
44 טען שטאַממע צוגעהאֶרטע. פֿאָלגענדעז איזט דיא לעהרע, וועלכע
45 משה דען קינדערן ישראל׳ס פֿאָרגעלעגט האַט. דיעזעז זינד דיא צייגז

מנחה חדשה.

לנבת כמ׳ טעמים אחרים ואנחנו לא נדע כי לא ידע אנוש ערכה ולא תמצא בארץ החיי׳, וא״כ לא נבקש טעם לשום מצוה לומר זהו הטעם ולא זולתו כי יש בזה מקום לטעות כמו שטעה שלמה מלך ישראל אשר התחכם מכל האדם בגוזרו אומר שהטעם במצות לא ירבה לו נשים הוא שלא יסור לבבו וסמך על עצמו, וכן לא ירבה לו סוסים אבל ראוי לאדם להוסיף אומץ בתור׳ ובמצות ויאמר שיש להם טעמים רבים זולת אלו אשר לא ידענו ערכם וא״כ יהי׳ לנו תוספת חיזוק בתורה במה שנעלמו טעמיה מעיני כל חי. ואמר ג״כ במצות כיבוד אב ואם כאשר צוך ה׳ אלהיך בכמה מקומו׳, והנ׳ שאר הדברות שלא נשנו כ״א במקום הזה לא אמר בהם כאשר צוך ה׳ אלהיך; והנה הוסיף בלא הנאף ובלא תגנוב ובלא תענה וי״ו לומר שהעבירות האלה קנתם גורמים קנתם; ובדבור לא תענה שיכה שבמקום עד שקר אמר עד שוא להוסיף גדר ושמירה שאפילו חוץ לבית דין בינו ובין חבירו לא יעיד עדות שקר על שום אדם לומר פלוני עשה שלא כהוגן, וכן אמר שלמה ע״ה אל תהי עד חנם ברעך, כי שוא וחנם יורו שאינו מחוייב ממון ולא קנס שאם שהם חנם ושוא כמתלהלה היורה זיקים חצים ומות; ובדבור לא תחמוד יש חלופים רבים כי בראשונו׳ סמך כל דבריו על לא תחמוד אחד ועתה הוסיף להבנים בינותם ולא תתאוה, ועוד שהקדים האשה לבית והוסיף ג״כ לומר שדהו, אבל הווין כבר אמרתי שקנתם גורמין לקנתם, לכן צריך שתדע כי החמדה היא יותר חזקה מן התאוה כי התאוה היא בלב כמ״ש נפש רשע אות׳ רע, והחמדה

אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם
מִמִּצְרָיִם׃ בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בַּגַּיְא מוּל בֵּית פְּעוֹר 46
בְּאֶרֶץ סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן
אֲשֶׁר הִכָּה מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם׃
וַיִּירְשׁוּ אֶת־אַרְצוֹ וְאֶת־אֶרֶץ ׀ עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן 47
שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרַח
שָׁמֶשׁ׃ מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת־נַחַל אַרְנֹן 48

ניטע, פערארדנונגען אונד רעכטע, וועלכע משה דען קינדערן ישראל׳ס,
נאך איהרעם אויזגאנגע אויז מצרים בעקאננט געמאכט האט. דיעז 46
זייטז דעז ירדן׳ס, אים טהאלע, בית פעור געגען איבר, אים לאנדע
סיחון קעניג אמורי, דער אין חשבון זאס, וועלכען משה אונד דיא
קינדער ישראל׳ס, אלז זיא אויז מצרים גינגען, געשלאגען האבען.
זיא ערהאבערטען זיין לאנד, אונד דאז לאנד דעז עוג, קעניג צו בשן, אלזא 47
דער ביידען קעניגע פאן אמורי, דיעססייט: דעז ירדן׳ס געגען מארגען.
פאן ערוער אן, וועלכעז אם אופער דעז ארנון׳ס ליעגט, ביז אן דען 48

מנחה חדשה.

היא במעשה כשתבוא התאוה לידי מעשה, ולכן בדברות הראשונות אמר לנו הדבר האסור בעצמו שהוא שלא לבקש תחבולה לקחת ממון אחרים בהתחכמות וערמה אבל התאוה לא אסרה שאינה מעלה ולא מורדת, והנה משה רבינו ע״ה ראה כי התאוה תביא לידי חמדה ולכן פירש לנו כי מה שלא אמר לנו התאוה היא לפי שיש דבר אחד מכלל האסורים שאין התאוה אסורה בו אבל בכל השאר היא אסורה לפי שמביאה לידי חמדה והוא העשותה בפועל: ועתה אפרש, אמר לא תתאוה את רעך הנה שיכה שהקדים האשה לומר שאסור לו לאדם לבקש שום תחבולה להשיא עצה לחבירו שיגרש את אשתו לקחתה לו לאשה, אבל להתאוות אשה כמותה ולהתפלל לש״י שימציא לו אחרת כמותה הוא מותר לפי שהאשה היא הכנה גדולה לאדם בהצלחה העצמית כמו שאז״ל על החסיד ואשתו וכו׳ ללמדך שהכל מן האשה, והנני לעד כאמן שהייתי מניח ב׳ שלישי למודי ויותר לשבת את מדינים ובית חבר שהיתה בחברתי שמונה שנים, אבל כל שאר ההצלחות המדומות אסר בהם אף התאוה, ולכן חזר לומר ולא תתאוה בית רעך וגו׳ שאין להם מבוא כלל בהצלחה העצמית אבל בהפך כי רבים אבדו ואבדו עולמם לרוב עשרם והבוטח בה׳ חסד יסובבנו ולא יחסר כל בהסתפקו בהכרחי לו, ולכן הוסיף שזהו שהוא

49 וְעַד־הַר שִׂיאֹן הוּא חֶרְמוֹן׃ וְכָל־הָעֲרָבָה עֵבֶר
הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה וְעַד יָם הָעֲרָבָה תַּחַת אַשְׁדֹּת
ה הַפִּסְגָּה׃ פ רביעי
1 וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם שְׁמַע
יִשְׂרָאֵל אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי
דֹּבֵר בְּאָזְנֵיכֶם הַיּוֹם וּלְמַדְתֶּם אֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם
2 לַעֲשֹׂתָם׃ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כָּרַת עִמָּנוּ בְּרִית בְּחֹרֵב׃

49 בערג שיאָן, דער אויך חרמון הייסט. דאַז גאַנצע פלאַכע פעלד אויף
דער מאָרגענזייטע דעז ירדן'ס, ביז אַן דאַז מעער אין דיזען געז
פילדע, אַם פוסע דעז בערגעז פסגה.
1 משה ריעף דעם געזאַממטען פאָלקע ישראל צו, אונד שפראַך: פערז
נימם אָ ישראל! דיא פעראָרדנונגען אונד רעכטע, דיא איך יעצט פאָר
אייערן אָהרען רעדע, בעגרייפט זיא וואָהל, אונד בעהאָלטעט זיא,
2 דאַראַנאַך צו טהון. דער עוויגע, אונזער גאָטט, האַט איין בונד

מנחה חדשה.

הדבר שיראה לעיני האדם שהוא היותר צריך אל ההצלחה העצמית בהסתפקו ממנו ללחם חוקו שהרי הרעיב הש"י את ישראל והאכילם את המן כדי שידעו שלא ירעיב ה' נפש צדיק, וכן אמר להם ירמיהו הדור אתם ראו דבר ה'; ואח"כ אמר את הדברים דבר ה' אל כל קהלכם וגו' שלא יאמרו שהוסיף משה מדעתו כל השינויים האלה אבל שהדברים האלה עצמם דבר הש"י אלא שפירשם עתה יותר מעט כדי שלא יכשלו בם; ואמר קול גדול ולא יסף ר"ל שלא נפסק כלומר שלא היה בדבור ההוא שום הפסק כמו שיש בדבורי בני אדם לסבת קוצר נשימתם שהם צריכים לשאוף אויר קר ולהוציא החם לקרר הלב, וזה ראי' גדולה להם שהקול ההוא היה מאת הש"י ואע"פ שלא עלו הם אל הר סיני כי היו שומעים הדברים בחתוך מלות ואותיות מבלי הפסק קול מה שלא כן לפניהם ולאחריהם, וזה הדבר הוא אצלי כאחד מהעשרה אשר אז"ל שנבראו בין השמשות כי לאו עשרה דוקא אלא הם וכל הדומים להם, כי הקול הזה היה בריה חדשה כמו עמוד האש ופי הארץ במה שהיה להם התחלה טבעית, וכבר פירשתיו בכמה מקומות.

ויהי בשמעכם את הקול מתוך החשך וגו' ותקרבון אלי וגו' אם יוספים אנחנו וגו' ויש לשאול מה צורך לכל הספור הזה שהרי הם היו

3 לֹא אֶת־אֲבֹתֵינוּ כָּרַת יְהֹוָה אֶת־הַבְּרִית הַזֹּאת
4 כִּי אִתָּנוּ אֲנַחְנוּ אֵלֶּה פֹה הַיּוֹם כֻּלָּנוּ חַיִּים׃ פָּנִים
בְּפָנִים דִּבֶּר יְהֹוָה עִמָּכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ׃
5 אָנֹכִי עֹמֵד בֵּין־יְהֹוָה וּבֵינֵיכֶם בָּעֵת הַהִוא לְהַגִּיד
לָכֶם אֶת־דְּבַר יְהֹוָה כִּי יְרֵאתֶם מִפְּנֵי הָאֵשׁ
6 וְלֹא־עֲלִיתֶם בָּהָר לֵאמֹר׃ ס אָנֹכִי

3 מיט אונז געמאכט צו חרב. ניכט נור מיט אונזערן עלטערן האט דער
עוויגע דיזען בונד געמאכט, זאנדערן מיט אונז, דיא וויר אללע היר
4 אם לעבען זינד. פאן אנגעזיכט צו אנגעזיכט האט דער עוויגע אויף
5 דעם בערגע, מיטטען אויז דעם פייער מיט אייך גערעדעט. (איך
שטאנד דא: מיטטעלספערזאן צווישען דעם עוויגען אונד אייך, אום
אייך דאז ווארט דעז עוויגען קונד צו מאכען, דען איהר פירכטעטעט
אייך פאר דעם פייער, אונד גינגט ניכט אויף דען בערג) אונד שפראך:

מנחה חדשה

ידעים מה שאמרו למשה ומה שהשיב להם, ושאר הספורים היו או להוכחה או לפרש להם דבר או להגיד להם חסדי הש"י; אבל ככה עיניך יראה שלא היה להם בעולם הוכחה גדולה מזו והוא שכוונת הש"י היתה בדברו עמהם שיכינו עצמם ויטהרו נפשותם לעלותם למדרגת הנביאים, כי הם לא היו בתחלה מאמינים כי ידבר אלהים את האדם וחי, ועתה כאשר דבר עמהם מן השמים היה ראוי להם להשתדל להשיג מדרגה גדולה מזו כי כן דרך האדם הישר שיכסוף בטבעו אל העידון האמיתי הוא הטוב הנצחי אשר ישיגו החסידים אחרי המות, ולכן היו הנביאים יוצאים אל השדות ואל ההרים להתבודד שם שלא להפרד מן הדבוק ההוא כמו אליהו שהיה בהר כשבאו אליו שלשת שרי חמשים, והנה האנשים רעי ההכנה יקוצו וימאסו בטוב הזה ולא יחפצו בו ויבחרו למלאות תאות נפשם הבהמית במאכל במשתה ומשגל ויאמרו שאין עידון בעולם למעלה מזה, והנה משה אדון כל הנביאים בראותו פחיתותם שלא יבאו לקראת אלהיהם הוכיחם בקצת הסתר ולא גלה להם מכל וכל לפי שלא יוכל האדם להוכיח את חבירו על דבר אשר כזה לפי שיכול לומר לו אני הייתי חפץ בדבר זה יותר ממך אלא שלא היה לי ולא עצרתי כח ההכנה לעלות אל ההר הגדול ההוא ולא יוכל חבירו להכזיבו, והנה במה שרמז להם היה די למבינים; ועתה אפרש: אמר ויהי בשמעכם את הקול מתוך החשך וההר בוער באש כלומר שכאשר שמעתם את הקול וראיתם ההר בוער באש מצאתם מקום וכנה לומר אם יוספים אנחנו ולא עצרתם כח להמתין לדעת אם יסתכן

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ
7 מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: לֹא־יִהְיֶה לְךָ
8 אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנָי: לֹא־תַעֲשֶׂה־לְךָ
פֶסֶל ׀ כָּל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם ׀ מִמַּעַל
וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם ׀ מִתַּחַת
9 לָאָרֶץ: לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם

6 איך בין דער עוויגע, דיין גאָטט, דער איך דיך אויז מצרים געפֿיהרט
7 האַבע, אויז דעם הויזע דער שקלאַפֿען. דוא זאָללסט קיינע אַנדערע
8 געֶטטער האַבען פֿאָר מיינעם אַנגעזיכטע. דוא זאָללסט דיר קיין
געֶטצענבילד מאַכען, קיינע אֶהנליכע געשטאַלט פֿאָן דעם, וואַז אָבען
אים הימעל אָדער אונטען אויף דער ערדע, אָדער אים וואַססער
9 אונטער דער ערדע איזט. דוא זאָללסט דיך פֿאָר איהנען ניכט ביקקען,
אויך זיא ניכט געֶטטעזדיענסטליך פֿערעהרען, דען איך, דער עוויגע,

מנחה חדשה.

אחד מכם או שנים כאשר יעשו הגבורים במלחמתם שלא יהפכו עורף לנוס עד אשר ימותו מהם רבים, אבל עשיתם כמו החלשים הפחותים אשר ינוסו בשמעם תרועת מלחמ' כן עשיתם גם אתם כאשר שמעתם את הקול וראיתם ההר בוער באש עד לב השמים הקרבתם אלי וגו', ולא אמרתם אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה, ואמר לגלות עוד פחיתותם ותקרבון אלי כל ראשי שבטיכם וזקניכם כלומר באתם על סדר נכון לחלוק כבוד לגדוליכ', שאלו באתם בערבוביא כמו שבאתם לומר נשלחה אנשים לפנינו לא הייתי מאשימכם כ"כ שהייתי יכול לומר שבאתם מתוך הפחד הגדול שפחדתם בשמעכם את הקול אשר כמוהו לא נהיה מן העולם ולסבת גודל הפחד לא היה לכם לב לדבר אל גדוליכם שידברו עמי, אבל באתם על סדר נכון שביישוב הדעת באתם אל זקניכם באו אל ראשי שבטיכם כי תואנה וסבה קטנה הייתם מבקשי' כי במקום הזה שהיה ראוי לכם שתבואו בערבוביא באתם על סדר נכון, ובשילוח המרגלים שהיה ראוי לבוא על סדר נכון באתם בבהלה ובחפזון, ואמרתם אלי הן הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו וגו' היום הזה ראינו כי ידבר אלהים את האדם וחי, כלומר שהספקות הגדולות אשר היו לנו בנבואתך כבר ראינו תשובתם ולא נשאר לנו שום ספק ודי לנו במה שראינו כי היום ראינו גדלו וכבודו של יוצר בראשית ואיך הוא משגיח מן השמים ויורד לדבר עם בני האדם, וג"כ ראינו שהוא בא לבני האדם כפי כחם שבא להם בנחת כדי שידבר עמהם את כל דבריו ויחיו ולא

כִּי אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת
עַל־בָּנִים וְעַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים לְשֹׂנְאָי׃
וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי 10
מִצְוֹתָו׃ ס לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה ק
אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְהוָה אֵת אֲשֶׁר־יִשָּׂא 11
אֶת־שְׁמוֹ לַשָּׁוְא׃ ס שָׁמוֹר אֶת־ 12
יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃
שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ׃ וְיוֹם 13 14
הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל־

דיין גאָטט, בין איין אייפערפאָללער גאָטט, (דער קיינען אַנדערן
נעבען זיך ליידען קאַן) דער דאַז פערברעכען דער פאָטער אַהנדעט
אַן קינדערן, ענקעלן אונד אורענקעלן, נעמליך ביי דענען, דיא מיך
האַססען. דער אַבער גנאַדע ערצייגט ביז אין דאַז טויזענדסטע גע- 10
שלעכט, דענען, דיא מיך ליעבען אונד מיינע געבאָטע האַלטען.
דוא זאָללסט דען נאַמען דעז עוויגען ניכט ביים איינער אונוואַהרהייט 11
אויסשפרעכען (נעמליך אום איהן צו בעקרעפטיגען), דען דער עוויגע
ווירד ניכט אונגעשטראַפט לאַססען דעניינגען, וועלכער זיינען נאַמען
ביים איינער אונוואַהרהייט אויסשפריכט. נימם דען רוהעטאַג וואָהל 12
אין אַכט, דאַס דוא איהן היילִיגעסט, וויא דער עוויגע דיין גאָטט דיר
בעפאָהלען האַט. זעכז טאַגע קאַננסט דוא אַרבייטען, אונד אַללע 13
דיינע געשעפטע פערריכטען. דער זיעבענטע טאַג אַבער איזט איין 14
רוהעטאַג, דעם עוויגען, דיינעם גאָטטע, צו עהרען; דוא זאָללסט

מנחה חדשה.

ימותו ודי לנו בשתהיה נביא להביא לנו דברי הש"י, ולא התחזקתם לומר הרי משה ילוד אשה נשתדל גם אנחנו להיות במדרגתו ולא נצטרך לנביא לנבואת זולתנו כי גם לנו לב כמוהו, ועתה למה נמות כי תאכלנו האש הגדולה ולא נתתם לב לומר מן הראוי הוא שיסתכנו אלף אלפי רבבות כמונו כדי להשיג הדבר היותר נקל ממה שאיפשר להשיג מדבור הש"י כמ"כ שלא חפץ הש"י להמיתכם כי אם להעלותכם למדרגת הנביאים, וכדי שלא אומר לכם שתחיו ולא תמותו שהרי כבר דבר עמכם בפעם הזאת ולא אירע לכם שום

מְלָאכָה אַתָּה ׀ וּבִנְךָ־וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ־וַאֲמָתֶךָ
וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וְכָל־בְּהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר
בִּשְׁעָרֶיךָ לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ כָּמוֹךָ׃
15 וְזָכַרְתָּ כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ ׀ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצִאֲךָ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה
עַל־כֵּן צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־יוֹם
16 הַשַּׁבָּת׃ ס כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ
כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמַעַן ׀ יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ
וּלְמַעַן יִיטַב לָךְ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
17 נֹתֵן לָךְ׃ ס לֹא תִּרְצָח׃ ס וְלֹא

קיין האנדווערק פערריכטען, ווערער דוא זעלבסט, נאך דיין זאהן,
דיינע טאכטער, דיין שקלאפע, דיינע שקלאפין, דיין אכז, דיין עזעל,
אונד אללע דיין פיעה, וויא אויך דער פרעמדע, דער זיך אין דיינען
טהארען אויפהאלט, דאמיט דיין שקלאפע אונד דיינע שקלאפין רוהע,
15 גלייך וויא דוא :. דען דוא מוסט בעדענקען, דאס דוא אויך שקלאפע
געוועזען ביסט אין מצרים, אונד דער עוויגע דיין גאטט האט דיך פאן
דא הערויסגעפיהרט מיט שטארקער האנד אונד אויסגעשטרעקטעם
ארמע; דארום געביעטעט דיר דער עוויגע דיין גאטט, דען רוהעטאג
16 צו האלטען. עהרע דיינען פאטער אונד דיינע מוטטער, וויא
דיר דער עוויגע דיין גאטט בעפאהלען האט, דאמיט דוא לאנגע
לעבעסט, אונד עס דיר וואהלגעהע אויף דעם ערדרייכע, וועלכעז
17 דער עוויגע דיין גאטט, דיר איינגיבט. דוא זאללסט ניכט מארדען

מנחה חדשה.

דבר לכך אמרתם אם יוספים אנחנו לשמוע את קול ה׳ אלהינו עוד ומתנו, כלומר הנה ידענו בתכונת נפשותינו שלא ערכנו כח לשמוע דברי אל חי פעם אחרת לפי שבפעם הזאת התגברנו כאריות לסבול הדבור הזה ועשינו מה שאי אפשר לעשותו לכל חי, ואם ידבר עמנו פעם אחרת ידענו שלא נוכל לסבול ונמות, ולכ״א כי מי כל בשר אשר שמע קול אלהים חיים מדבר מתוך האש כמונו ויחי ר״ל כי מי כל בשר אשר יעשה כמעשינו וכגבורתנו שהתחזקנו לשמוע את קול אלהים חיים וגו׳ כאלו היה הכח ההוא לפי הכנתכם ואתם גרועתם, ולא

תִּנְאָף׃ ס וְלֹא תִּגְנֹב׃ ס וְלֹא־
תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁוְא׃ ס וְלֹא 18
תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ ס וְלֹא
תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֶךָ שָׂדֵהוּ וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ שׁוֹרוֹ
וַחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ׃ ס חמישי אֶת־ 19
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר יְהוָֹה אֶל־כָּל־קְהַלְכֶם

אונד ניכט עהעברעכען, אונד ניכט שטעהלען, אויך ווידער דיינען
נעכסטען ניכט אַלז פַאלשער צייגע אויפטרעטען. דוא זאָללסט דיך 18
ניכט געלוסטען לאַססען, דיינעז נעכסטען פרויא, אונד קיינע בעגיערדע
האַבען נאַך דיינעז נעכסטען הויז, פעלד, שקלאַפע, נאָך זיינער שקלאַפין,
זיינעם אָכזען, עזעל, אָדער וואַז זאָנסט דיינעם נעכסטען געהערט. 19
דיעזע וואָרטע רעדעטע דער עוויגע צו אייערער געמיינע אויף דעם

מנחה חדשה.

ידעתם שלפי הרגלכם בדבר התאות יתוסף כחכם והכנתכם שהרי אף הכחות החומריות הם ניתוספים כפי הרגלם.. ואמר החוקר בס' המדות שהכח הוא נעשה מריבוי העמל עם רבוי האכילה, וכאשר יקנה הכח באמצעותם הנה הכח ההוא יחייב לו לאכול ולעמול יותר ויותר ממה שהיה אוכל ושהיה עמל, כן גם אתם מאחר שהשגתם המדרגה העליונה ההיא פעם אחת הנה באמת ההשגה ההיא בעצמה תחייב אתכם להשיג גדולה ממנה לאין חקר, ואמרתם קרב אתה ושמע וגו' ולא אמרתם הנה משה ילוד אשה כמונו ויש לו כח לסבול דברי הש"י פעם אחר פעם ולמה לא נעשה כמוהו מאחר שהש"י חפץ בנו ג"כ, אבל קנה נפשכם לרוע הכנתה במושג ההוא ובמעט סבה השלכתם אותה מעליכם, והנה הש"י הבין כוונת דבריכם הרעים ולא שת לבו כלל להענישכם עליהם אבל השיב לכם כפי מה שיצא מפיכם שהיו בנראה דברים נכוחים וישרים שאמרתם לא נוכל לסבול דברי הש"י, קרב אתה ושמע ואנחנו כלן חושים לכל דבר שתאמר לנו בשם הש"י ושמענו ועשינו, ולכ"א וישמע ה' את קול דבריכם ולא אמר וישמע ה' את דבריכם שאילו לא אמר קול היה במשמע ששמע דבריכם כנגלה וכנסתר, אבל עתה שאמר קול דבריכם יראה שלא נתן לבו לתוכיות דבריכם אשר היתה הכוונה בהם שלא בקשתם לידבק בשכינתו אבל נתן לבו לקול הדברים שהוא הנגלה שאמרתם שיראתם מן המות ושתשמעו לדברי הנביא ותעשו אותם, ואמר לי הש"י שמעתי את קול דברי העם הזה אשר דברו אליך כלומר שמעתי קול

בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הֶעָנָן וְהָעֲרָפֶל קוֹל גָּדוֹל
וְלֹא יָסָף וַיִּכְתְּבֵם עַל־שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים
20 וַיִּתְּנֵם אֵלָי׃ וַיְהִי כְּשָׁמְעֲכֶם אֶת־הַקּוֹל מִתּוֹךְ
הַחֹשֶׁךְ וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כָּל־
21 רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם וְזִקְנֵיכֶם׃ וַתֹּאמְרוּ הֵן הֶרְאָנוּ
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶת־כְּבֹדוֹ וְאֶת־גָּדְלוֹ וְאֶת־קֹלוֹ

בערגע אויז פייער, וואָלקען אונד דיסטערן געוויטטער, מיט לויטער
שטיממע, אונד מעהר ניכט; ער שריעב זיא אבער אויף צווייא שטיי־
20 נערנע טאַפעלן, אונד דיעזע גאַב ער מיר. אַלז איהר דיעזע שטיממע
אויז דער דונקעלן וואָלקע, אינדעם דער בערג אין פייער שטאַנד,
פערנאַהמט, קאַמט איהר, אַללע אייערע שטאַממהייפטער אונד
21 עלטעסטען, צו מיר. אונד שפראַכט: דער עוויגע, אונזער גאָטט,
האַט אונז נונמעהר זיינע הערליכקייט אונד גרעֶסע זעהען לאַססען,

מנחה חדשה.

דבריהם ולא נתתי לבי לכוונתם הרעה הלואי ויתמידו על התבונה הזאת
שאיני ירא אלא שאף מן התבונה הזאת יסורו ולא יתמידו עליה, ולכ"א
שמעתי את קול דברי העם הזה אשר דברו אליך והנך דואג עליהם שלא
ישרו בעיניך ואני דואג שלא יעמדו בהם כי היטיבו במה שאמרו, ואע"פ שהיה
להם להשתדל להשיג הטוב הנכחי והלואי ומי יתן שיהי' לבבם זה אשר יש להם
עתה ליראה אותי ולשמור מצותי ואע"פ שיהי' לתכלית שייטיב להם ולבניהם
לעולם שכן דרך המתנהגים במפורסמות שאינם עושים המצוה כ"א לתכלית
הגמול שאינם יכולים לשער גדולות הש"י לעבדו מאהבה, ולכן לך אמור
להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי וגו', ולכן אין לכם שום תקנה
כי אם בשמירת דברי הש"י מבלי תוספת ומגרעת, שאלו עליתם אל המדרגה
העליונה אשר בקש הש"י להעלותכם הייתם יכולים לשנות שום דבר לצורך
שעה כמו שעשה אליהו שהקריב בבמה במצות הש"י, אבל ההדיוט לא יוכל
לשנות שום דבר קטון או גדול, והנה אתם בחרתם בדבר הזה שתתנהגו
ע"פ נביא ולא שתהיו אתם בעצמכם נביאים, ולכ"א ושמרתם לעשות כאשר
צוה ה' אלהיכם אתכם לא תסורו ימין ושמאול מפי עצמכם אבל ע"פ נביא
ולפי שעה יכולין, והנה חזר להזהירם ופירש להם הסבר כי אותה היו
מבקשים ואמר בכל הדרך אשר צוה ה' אלהיכם אתכם תלכו למען
תחיון וטוב לכם והארכתם ימים בארץ אשר תירשון וזאת היא
המצוה והחקים והמשפטים וגו' הנה עתה גלה להם סוד המצות כולם

שְׁמַעְנוּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הַיּוֹם הַזֶּה רָאִינוּ כִּי־יְדַבֵּר
אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וָחָי׃ וְעַתָּה לָמָּה נָמוּת 22
כִּי תֹאכְלֵנוּ הָאֵשׁ הַגְּדֹלָה הַזֹּאת אִם־יֹסְפִים׀
אֲנַחְנוּ לִשְׁמֹעַ אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עוֹד
וָמָתְנוּ׃ כִּי מִי כָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר שָׁמַע קוֹל אֱלֹהִים 23
חַיִּים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ־הָאֵשׁ כָּמֹנוּ וַיֶּחִי׃ קְרַב אַתָּה 24

אונד וויר האַבען זיינע שטיממע אויז דעם פייער-פֿערנאָממען, וויר
זעהען נונמעהר וואָהל איין, דאַס גאָטט מיט איינעם מענשען רעדעט,
אונד דיעזער לעבענדיג בלייבט. אַבער וואַרום זאָללען וויר ענדליך 22
דעננאָך אומקאָממען, ווען דיעזע גראָסע פֿלאַממע אונז ערגרייפֿט?
ווען וויר פֿאָרטפֿאַהרען, דיא שטיממע דעס עוויגען, אונזערס גאָטטעס
צו הערען, זאָ זינד וויר זיכערליך דעס טאָדעס. דען וואָ האַט יע איין 23
פֿלייטליכעס וועזען דיא שטיממע דעס לעבענדיגען גאָטטעס אויז דער
פֿלאַממע רעדענד, פֿערנאָממען, וויא וויר, אונד דאַס לעבען בע-
האַלטען? טריטט דוא הינצו, האָרע אַללעס, וואַס דער עוויגע אונזער 24

מנחה חדשה.

ועצם שהוא ליראה את הש"י ולהוסיף בו דבקות כל הימים, והכוונה ביראה ההיא הוא לשמור ולעשות את כל מצותיו באופן שיהיה מוסיף אהבה ודבקות בש"י ומוסיף בה כח ואומץ בעשיית המצוה מאהבה, ופי' כל הענין הוא כמ"ש החכם בס' המדות כי הכח נעשה ונקנה ברוב האכילה עם רוב העמל והיגיעה, כי כאשר ירבה האדם לאכול ולעמול יתוסף בו כח, ואחר שיתוסף בו הכח הנה יאכל יותר ממה שהיה אוכל קודם ברצותו לקנות הכח ויעמיל יותר ממה שהיה עמל, והנה עתה בהרבות האכילה והעמל יוסיף עוד כח גדול מן הראשון ובכח הגדול ההוא יוסיף עוד לאכול ולעמול, והנה עד"ז והאופן יהיה כל ימיו מוסיף כחו ואכילה ויגיעה, וכמ"כ שיקרה כמו זה הענין בכחות הנפשיות כי כאשר יתמיד האדם עצמו וירגיל נפשו ללכת אחר עשיית המצות הנה תתפעל נפשו עד מאד ויוסיף אהבה וחמדה בש"י אעפ"י שהמדות הם הולכים אחר המזגות ונולדים מהם הנה המזגות מתפעלות ג"כ מן המדות כי בהרגל אדם עצמו במדה אחת ואף שלא לרצונו הנה ברוב הימים יעשה מרצונו כי תתפעל המזגתו מהמדה ההיא ויהיה מזגו נוטה אליה מאליו, ולכן אז"ל מתוך שלא לשמה בא לשמה, ואמרו החוקרים ג"כ ההרגל טבע שני, כי ההרגל יקדם באדם טבע שלא היה לו מקודם לכן; ולכ"א ואת המצוה והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אליכם

וּשֲׁמָע אֵת כָּל־אֲשֶׁר יֹאמַר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַתְּ ׀
תְּדַבֵּר אֵלֵינוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר יְדַבֵּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
25 אֵלֶיךָ וְשָׁמַעְנוּ וְעָשִׂינוּ׃ וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹל
דִּבְרֵיכֶם בְּדַבֶּרְכֶם אֵלָי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי
שָׁמַעְתִּי אֶת־קוֹל דִּבְרֵי הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבְּרוּ
26 אֵלֶיךָ הֵיטִיבוּ כָּל־אֲשֶׁר דִּבֵּרוּ׃ מִי־יִתֵּן וְהָיָה
לְבָבָם זֶה לָהֶם לְיִרְאָה אֹתִי וְלִשְׁמֹר אֶת־כָּל־

גאָטט זאַגען ווירד, בעריכטע אונז אַלזדאַן ווידער אַללעז, וואַז דער
עוויגע, אונזער גאָטט, מיט דיר רעדען ווירד, זאָ וואָללען וויר זאָלכעז
25 אַננעהמען, אונד דאַרנאַך טהון. אַלז דער עוויגע דיא וואָרטע פֿער=
נאַהם, דיא איהר צו מיר שפראַכט, זאַגטע ער צו מיר: איך האַבע
דיא וואָרטע פֿערנאָממען, דיא דאַז פֿאָלק צו דיר געשפראָכען האַט,
26 זיא האַבען וואָהלגערעדעט!. ווען דיעזער זין נור בייא איהנען בעז
שטאֶנדיג בלייבע, מיך צו פֿירכטען, אונד אַללע מיינע געבאָטע יעדער=

מנחה חדשה.

ללמד אתכם לעשות והעשייה היא למען תירא את ה' אלהיך לשמור את כל חקותיו ר"ל שהיראה ההיא היא לשמור את כל מצות כי בלי ספק כאשר תרבה לאהבה את ה' הנכבד והנורא תוסיף אהבה במצותיו, וכאשר תוסיף לעשות המצות תוסיף עוד אהבה בש"י באופן שכל ימיך תהיה מוסיף אהבה בש"י ובמצותיו, ולכ"א שהסבה בעשיית המצות היא ליראה את הש"י והסבה ביראת ה' היא לשמור את כל חקתיו ומצותיו, וממה שיהיה כל ימיו מוסיף אהבה בש"י ובמצותיו יהיה סבה ג"כ שימשך לבניו אחריו עד סוף כל הדורות, כי במה שיראה הבן את אביו מוסיף אהבה במצות יתפעל גם הוא מן המדה ההיא ויאחוז דרך אביו, ולכ"א לשמור את כל חקותיו ומצותיו אתה ובניך ובן בנך כל ימי חייך, ויהי' ג"כ סבה שיאריכון ימיך, ואמר להזהירם עוד שלא די להם בעשיית המצות בלבד אלא שג"כ הם צריכים להבין ולדקדק במצות ולהורות דקדוקיהן ולכן חזר לומר ושמעת ישראל ושמרת לעשות כי השמיעה שהיא דקדוק המצות והבנתם יביא לידי שמירה ועשייה, ואמר להם שבשכר זאת ירבו מאד כמ"ש אשר ייטב לך ואשר תרבון מאד כאשר דבר ה' אלהי אבותיך לך שירבה אתכם ככוכבי השמים לרוב, וא"ת שלא תוכל ארץ מגוריכם לשאת אתכם אם תרבון מאד, הרי הארץ היא זבת חלב ודבש וא"כ ברוב פריה וטובה המעט ממנה יחזיק את המרובה מבני אדם, או

מִצְוֺתַי כָּל־הַיָּמִים לְמַעַן יִיטַב לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם
לְעֹלָם׃ לֵךְ אֱמֹר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם׃ 27
וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי וַאֲדַבְּרָה אֵלֶיךָ אֵת כָּל־ 28
הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תְּלַמְּדֵם
וְעָשׂוּ בָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָהֶם לְרִשְׁתָּהּ׃
וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם 29

ליט צו האלטען, דאמיט עס איהנען אונד איהרען נאכקאממען בעשטענ־
דיג וואהל געהען מעגע. געהע הין, זאגע איהנען: קעהרעט נון 27
אין אייערע צעלטען צוריק! דוא אבער שטעהע היער פאר מיר, זא 28
וויל איך דיר אללע געבאטע, געזעטצע אונד רעכטע בייבריגנען, דיא
דוא זיא לעהרען זאללסט, דאס זיא זאלכע אין דעם לאנדע, דאז איך
איהנען איינצונעהמען געבע, אויסאיבען מעגען. בעאבאכטעט אלזא, 29
אונד טהוט, וויא דער עוויגע אייער גאטט אייך בעפאהלען;

מנחה חדשה.

שיהיה פי' ארץ זבת חלב ודבש חסר בי"ת השימוש, או שיהיה חוזר למעלה לאשר אמר אתם עוברים שמה לרשתה.

והנה עתה רצה להזהירם על עיקרים גדולים אשר הם כוללים מצות התורה כולם, והם ג"כ דברים שהשטן ויצה"ר מכחישי' אותם, והם העיקרים הכוללים בשני פסוקים הללו שהם שמע ואהבת, כי בפסוק שמע יזהיר על מציאות הש"י ואחדותו והשגחתו לשכר ולעונש ומשם יובן שראוי לעבדו ולא לזולתו, ובפסוק ואהבת יזהיר לעבוד את הש"י מאהבה שהיא מצוה שכוללים בה כל שאר מצות התורה כמ"ש במקום אחר ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה, כי בלי ספק הירא את דבר ה' מאהבתו אותו ומהיותו משער גדולתו הנה יעשה כל מצותיו בלב שלם וידקדק בלבו כל דקדוקי המצות לעשותם וזו היא היראה האמיתית אשר עליה אמר כי אם ליראה, ואמר המשורר עבדו את ה' ביראה, אבל העובד מיראת העונש בלי ספק לא יעבוד בלב שלם, ופי' הכתובים אמר שמע ישראל ר"ל הבן ושמע בעין השכל כדי שתהיה האמונה הזאת קבועה בלבך כל הימים, ואמר שמע בלשון יחיד כדי שתהיה האמונה הזאת בלב כולם על דרך אחד ולא שיאמינוה קצתם על דרך אחד וקצתם על דרך אחר כי כבר ידעת כמה דרכים יש וכמה סברות בענין אמונת העיקרים האלה ובהיותם פונים כולם לאמונת חכמיהם ונביאיהם לא יטו מדרך הישר ותהיה אמונת כולם שוה ועל ענין אחד כאילו הם כולם איש אחד; ואמר ה' אלהינו ר"ל שהשגחתו

30 אֶתְכֶם לֹא תָסֻרוּ יָמִין וּשְׂמֹאל: בְּכָל־הַדֶּרֶךְ
אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם תֵּלֵכוּ לְמַעַן
תִּחְיוּן וְטוֹב לָכֶם וְהַאֲרַכְתֶּם יָמִים בָּאָרֶץ אֲשֶׁר
1 תִּירָשׁוּן: וְזֹאת הַמִּצְוָה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים
אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת
בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:

30 וויכֿעט דחָפֿון ווערדער לור רעכֿטען נחָך לור לינקען. וואַנדעלט אין
אַללען וועגען, דיח דער עוויגע אייער גאָטט, אייך בעפֿאָהלען, זאָ
ווערדעט איהר לעבען, עז ווירד אייך וואָהל געהען, אונד איהר ווערדעט
אין דעם לאַנדע, דאַז איהר איינגעהמען זאָללט, לאַנגע יאַהרע בלייבען.
1 דיעזעז זינד דיח געבאָטע, געזעטצע אונד רעכֿטע, דיח דער עוויגע
אייער גאָטט בעפֿאָהלען, אייך לו לעהרען, דאַמיט איהר זיח אויזאיבט
אין דעם לאַנדע, וועלכֿעז איינלונעהמען, איהר איבער דען ירדן געהעט.

מנחה חדשה.

עלינו והוא מנהיג אותנו ולא שום שר ומזל שכל טובות ורעות או"ה הם כולם לפי המערכת ולא להשגחת הש"י עליהם זולת שכמה פעמים ישגיח עליהם להרע להם או להיטיב במקרה בסבת ישראל כי ירע להם בהשגחה בשביל מה שהרעו לישראל כמו שתמצא בכל ספרי הנביאים במה שהתנבאו על האומות, גם ירים לגוי מי שאינו גוי כדי שיהיה לשבט להכות על קדקדן של ישראל ולייסר אותם או לסבת מה שימשך מן הטוב ההוא לישראל, או שירע להם לסבת מה שימשך לישראל מן הרע ההוא כי הם לבדם אשר טובתם גם רעתם מכוון בעצם ובראשונה מאת הש"י, אבל כל שאר האומות אין טובתם גם רעתם ומכוון על השגחת הש"י עליהם כי אם כפי חיוב המערכת ולא לפי מעשיהם, אבל כל פרטי ענייני ישראל הם בהשגחת הש"י כפי מעשיהם לטוב או לרע כי הם דבקים. בש"י דבקות שלם ואמיתי שלא יתפרד לעולם כי הם עמו וסגולתו כמו שהתבאר בפסוק והייתם לי סגולה; ואמר שצריך להבין ג"כ שהש"י אחד אחדות פשוטה, והנה לך מציאות הש"י ואחדותו והשגחתו וראוי לעבדו; ואמר ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך ר"ל שיעבוד את הש"י בלא לב ולב לפי שהלב הוא מקור ההרהור והבחירה שלא יטה לבבו להפך העבודה ההיא ולא לזולתה ולא יהרהר בזה בשום ענין, וא"ל בכל לבבך בשני יצריך יצה"ט ויה"ר, והכוונה שיכוין כל פעולתיו לשמים ולא שיעשה המצוות כמצות אנשים מלומדה, ואף כשיעשה דברים שהם למלאות תאות יצרו הרע מאכל ומשתה ומשגל וזולתם

2 לְמַעַן תִּירָא אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר אֶת־כָּל־
חֻקֹּתָיו וּמִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָ אַתָּה וּבִנְךָ
3 וּבֶן־בִּנְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וּלְמַעַן יַאֲרִכֻן יָמֶיךָ׃ וְשָׁמַעְתָּ
יִשְׂרָאֵל וְשָׁמַרְתָּ לַעֲשׂוֹת אֲשֶׁר יִיטַב לְךָ וַאֲשֶׁר
תִּרְבּוּן מְאֹד כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ
לָךְ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃ פ ששי

2 אויך דאָס דוא דען עוויגען, דיינען גאָטט פירכטעסט, אונד זאָוואָהל
דוא, אלז דיין זאָהן אונד דיין ענקעל, זאָ לאַנגע איהר לעבט, אַללע
זיינע פֿעראָרדנונגען אונד געבאָטע האַלטען, אונד לאַנגע יאַהרע
3 לעבען מאָגט. געהאָרכע אַלזאָ ישראל! אונד בעאָבאַכטע וואָהל
זאָלכעס צו טהון; זאָ ווירד עס דיר וואָהל געהען, אונד דוא ווירסט
דיך זעהר פֿערמעהרען, ווין דער עוויגע, דער גאָטט דיינער עלטערן
דיר פֿערהייסען, איין לאַנדע, וואָ מילך אונד האָניג פֿליעסט.

מנחה חדשה.

שיכוין בהם לשמים כי אין לך דבר קטון או גדול שלא יהיה בו צד מצוה, ועל דרך כלל אמרו בכל דרכיך דעהו ואפילו בדבר עבירה; ויש לעין האיך למדו רז"ל ממלת לבבך בשני יצריך, ולכן אומר כי מן הידוע כי השלימות והמעלה תפסד בחסר ויתר כי הנטייה מן הדרך הישר הן לימין הן לשמאל הוא גרעון בלי ספק, והנה לשונינו הקדוש לא נפל בו דבר מכל ג' חלקי הלשון כי אם בחכמה ובהשגחת הש"י ולא בהזדמן ובהסכמה כשאר לשונות, ולכן תמצא שכשיוסיף בלה"ק אות מה או יגרע שהוא לגרוע ולהקטין הדבר אשר יורה עליו השם ההוא או הפעל ההוא כאילו תאמר אישון מאיש ושבתון משבת כי מלת שבת תורה על שביתה מכל מה שהוא בעצמו מלאכה ושבתון יורה על שביתה קטנה והיא מלאכת עבודה בלבד והותר כל מה שהוא לצורך אוכל נפש, וכן היא מלת לב אל הלבב כי מלת לב האדם בהיותו בשלימות וחכמה, ואמר בכל נפשך שתהיה נפשו שוקקה תמיד לעבוד את הש"י כאלו נבראת על התכונה הזאת מבלי שיבריחנה כלל אלא מאליה ומרצונה, וא"ת שאין זה ביד אדם כי הוא לפי מה שהוטבע בו בתחלת הבריאה הדין עמך אבל כבר ראית מה שבארנו למעלה שאם ירגיל האדם עצמו בתורה ובמצוה שאע"פ שתהיה נפשו קצה בהם בתחלה לפי שלא נבראת על תכונה ישרה לעבוד את הש"י שתשמח באחריתה בכך ותבא לקראת נשק ומתוק שלא לשמה בא לשמה כי יתחדש בה מזג אחר ונפש יתירה כי ההתמזגות מן המדות; ויזהיר עוד שלא די לו לאדם במה שידע ויבין העיקרים הגדולים האלה אלא

4 5 שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה אחד: ואהבת ע רבתי / ד רבתי
את יהוה אלהיך בכל־לבבך ובכל־נפשך
6 ובכל־מאדך: והיו הדברים האלה אשר אנכי
7 מצוך היום על־לבבך: ושננתם לבניך ודברת
בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך
8 ובקומך: וקשרתם לאות על־ידך והיו

4 הארע ישראל! דער עוויגע אונזער גאָטט, איזט איין איינציגעס, עוויגעס
5 וועזען. דוא זאָללסט דען עוויגען, דיינען גאָטט, ליעבען פאָן גאַנצעם
6 הערצען, גאַנצער זעעלע אונד גאַנצעם פערמאָגען. דיזע וואָרטע,
דיא איך דיר יעצט בעפעהלע, זאָללען דיר שטעטס אין הערצען בלייבען;
7 דוא זאָללסט זיא דיינען קינדערן איינשאַרפען, אונד איממער דאַפאָן רעדען, ווען דוא צו הויזע זיטצעסט, אָדער אויף רייזען ביזט, ווען דוא
8 דיך ניעדערלעגסט אונד ווען דוא אויפשטעהסט. בינדע זיא צום צייכען

מנחה חדשה.

שצריך שיתכנס אל לבו תמיד ולא יסורו ממנו כדי שיהיה חושב בהם ויוסיף בהם ידיעה וחידוש בכל יום ויהיה שונה אותם לבניו כדי שתקבע אמונה זאת בלב דורותיו אחריו; ואמר שידבר בהם בכל אופני הוייתו ולא יסורו מלבו כל הימים אפילו רגע אחד, וכל האזהרה הזאת היא על שני הפסוקים האלה הכוללים כל עניני התורה והם הקוטבים אשר עליהם תסוב, כי הם כוללים כל מעש' גם כל בחירה וידיעה; והוסיף עוד להזהיר שלא ישכחו את הש"י מתוך כרס מלאה כמ"ש והיה כי יביאך וגו' ערים גדולות וטובות וגו' ובתים מלאים וגו' כי יאבד את לב מתנה, אבל בהפך יהיו מעשיך שיהיה מורגל שמו של הקב"ה בפיך ובלבבך תמיד כדי שלא תשכחהו, והוא שאמר את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד ובשמו תשבע ומתוך ההרגל הזה תבוא לידי קנין כי תתחזק אמונתו בלבך באופן שלא תלך אחרי אלהים אחרים, שאם תלך תדע לך כי אל קנא ה' אלהיך בקרבך וגו' כלומר לא יעלה על דעתך לומר כי מאחר שהאומות כללם ופרטם עובדים ע"ז ואין הש"י מחרימם שאם אעשה כן גם אני שלא יגיעני עונש, וכמו שהוא מאריך אפו ומעלים עיניו מהם ככה יאריך אפו ויעלים עיניו ממני ולא יענישני שהרי אל קנא ה' אלהיך בקרבך בלבד ולא בקרב האומות שלא באו עמו בברית באלה ובשבועה, ולכן יש לך להשמר פן יחרה אף ה' אלהיך בך והשמידך מעל פני האדמה, והוסיף להזהירם עוד שלא די להם שיעשו מצות הש"י בלבד אלא שיעשום מתוך אהבה רבה וחשק גדול ולא כחק מוטל עליהם כי אין חפץ בכסילים, ולכ"א לא

9 לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ׃ וּכְתַבְתָּם עַל־מְזֻזֹת בֵּיתֶךָ
10 וּבִשְׁעָרֶיךָ׃ ס וְהָיָה כִּי־יְבִיאֲךָ ׀ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם
לְיִצְחָק וּֽלְיַעֲקֹב לָתֶת לָךְ עָרִים גְּדֹלֹת וְטֹבֹת
11 אֲשֶׁר לֹא־בָנִיתָ׃ וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל־טוּב אֲשֶׁר
לֹא־מִלֵּאתָ וּבֹרֹת חֲצוּבִים אֲשֶׁר לֹא־חָצַבְתָּ כְּרָמִים
12 וְזֵיתִים אֲשֶׁר לֹא־נָטָעְתָּ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ׃ הִשָּׁמֶר
לְךָ פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ
13 מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִּירָא

אן דיינע האנד, טראגע זיא אלז פאררערהויפטבינדע, לווישען דיינען
אויגען. אונד שרייבע זיא אויף דיא פפאסטען דיינעז הויזעז אונד אן 9
דיינע טהארע. ווען דיך נון דער עוויגע דיין גאטט אין דאז לאנד בריגגט, 10
דאז ער דיר צו געבען דיינען עלטערן אברהם, יצחק, אונד יעקב צוגעז
שווארען האט; דא פינדעסט גראסע אונד פארטרעפליכע שטאדטע,
דיא דוא ניכט ערבויעט האסט., הייזער, אללעז גוטען פאלל, דיא 11
דוא ניכט אנגעפיללט האסט; אויזגעהויענע ציזטערנען, דיא דוא ניכט
אויזגעהויען האסט, וויין: אונד אעלבערגע, דיא דוא ניכט אנגעלעגט
האסט, אונד געניעססעזט דיעזעז אללעז איזן איבערפלוס:. זא ניזם דיך 12
אין אכט, דאס דוא ניכט דעז עוויגען פערגעססעזט, דער דיך
אויז דעם לאנדע מצרים, אויז דעם שקלאפענהויזע געפיהרט האט.
דען עוויגען דיינען גאטט זאללסט דוא פירכטען, איהן גאטטעז 13

מנחה חדשה.

תנסון את ה' אלהיכם כאשר נסיתם במסה כלומר שלא תעשו מצות
הש"י ע"ד ששאלתם לכם מים במסה כי באמת שאלת המים היה הכרחי לכם
והטעות הגדול היה לכם ששאלתם מתוך קטטה ולא התחננתם לש"י לומר
גלוי וידוע לפניך שאין לנו קיום מבלי מים תנה לנו מים ונשתה, ואין לך
נסיון גדול מזה שיהיו שואלים צרכיהם מאת הש"י כאדם התובע חובו מאת
לוהו, ולכן הזהירם על ככה שלא יעשו מצות הש"י כחוק מוטל עליהם
וכאדם הפורע חובו, ולכ"א שמור תשמרון את מצות ה' אלהיכם
ועדותיו וחקיו ר"ל שתעשה להם ב' שמירות שתעשה המצות ושיעשם לשמן

14 וְאֹתוֹ תַעֲבֹד וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ׃ לֹא תֵלְכוּן אַחֲרֵי
אֱלֹהִים אֲחֵרִים מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר
15 סְבִיבוֹתֵיכֶם׃ כִּי אֵל קַנָּא יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבֶּךָ
פֶּן־יֶחֱרֶה אַף־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּךְ וְהִשְׁמִידְךָ מֵעַל
16 פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ ס לֹא תְנַסּוּ
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כַּאֲשֶׁר נִסִּיתֶם בַּמַּסָּה׃
17 שָׁמוֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת־מִצְוֺת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
18 וְעֵדֹתָיו וְחֻקָּיו אֲשֶׁר צִוָּךְ׃ וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב
בְּעֵינֵי יְהוָה לְמַעַן יִיטַב לָךְ וּבָאתָ וְיָרַשְׁתָּ אֶת־
הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ׃

14 דיענסטליך פֿערעהרען, אונד ביא זיינעם נאמען שוואָרען. פֿאָלגט
ניכט פֿרעמדען געטטערן נאך, פֿאָן דען געטטערן דער פֿעלקער, דיא
15 אום איך הער זינד. דען איין אייפֿערפֿאָללער גאָטט, איזט אונטער
דיר; דאַס זיין צאָרן ניכט איבער דיך ענטברעננע, אונד ער דיך פֿאָן
16 דעם ערדבאָדען פֿערטילגט. שטעללט דען עוויגען, אייערן גאָטט
17 ניכט אויף דיא פּראָבע, וויא איהר צו מסה געטהאַן האבט. האַלטעט
אַללע געבאָטע דעס עוויגען אייערס גאָטטעס, זיינע צייגניססע אונד געזע
18 צעטצע, דיא ער איך פֿאָרגעשריעבען האַט. טהוע, וואַס אין דען
אויגען דעס עוויגען רעכט אונד גוט איזט, זאָ ווירד עס דיר וואָהלגעהען,
דוא ווירסט הינקאָממען, אונד דאַס פֿאָרטרעפֿליכע לאַנד איינ־
נעהמען, דאַס דער עוויגע דיינען פֿעטערן צוגעשוואָרען האַט.

מנחה חדשה.

ולאהבת השי"ת אשר צוה לעשותם, ולכן הוסיף לומר ועדותיו וחקיו כלומר שלא יאמר אדם הנה באמת ראוי לעשותם המצות אבל אותם שהם עדות לישראל שהם עם ה' גם אותם שהם עדות על יציאת מצרים ועל שאר הנסים אין צריך לעשותם כי הדבר ברור וידוע לכל ממקום אחר, גם החקים לא יאמר מאחר שאין להם טעם מה צורך יש בהם, כי העובד את השי"ת ועושה מצותיו לאהבה אותו ולדבקה בו לא יהרהר ולא ידקדק במצותיו כלל אבל יהיה רץ למצוה קלה כמצוה חמורה, ולכן הוסיף לומר ועשית הטוב והישר בעיני ה' ר"ל שיוסיף לעשות על המצות כל מה שאתה רואה שהוא

לַהֲדֹף אֶת־כָּל־אֹיְבֶיךָ מִפָּנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר 19
יְהוָה׃ ס כִּי־יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר 20
לֵאמֹר מָה הָעֵדֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם׃ וְאָמַרְתָּ לְבִנְךָ 21
עֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרָיִם וַיֹּצִיאֵנוּ יְהוָה
מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה׃ וַיִּתֵּן יְהוָה אוֹתֹת וּמֹפְתִים 22
גְּדֹלִים וְרָעִים ׀ בְּמִצְרַיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל־בֵּיתוֹ
לְעֵינֵינוּ׃ וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם לְמַעַן הָבִיא אֹתָנוּ 23

וואָבייא דער עוויגע פֿערהייסען, דיינע פֿיינדע פֿאָר דיר הער צו פֿער־ 19
יאַגען. ווען דיין זאָהן דיך קינפֿטיג פֿראַגט: וואַס פֿיר בעוואַנדניס 20
האַט עס מיט דען צייגניסען, געזעטצען אונד רעכטען, דיא אייך דער
עוויגע געבאָטען האַט? זאָ אַנטוואָרטע דיינעם זאָהנע, וויר וואַרען 21
אין מצרים שקלאַפֿען דעס פרעה; דער עוויגע אַבער האַט אונס מיט
שטאַרקער האַנד אויס מצרים געפֿיהרט. דאָבייא האַט דער עוויגע אַן 22
מצרים, אַן פרעה, זעלבסט אַן זיינען בעדיענטען, פֿאָר אונזערן אוי־
גען, גראָסע צייכען אונד וואונדער צור שטראַפֿע געטהאַן,. אונד אונס 23
פֿאָן דאַ הינוועג געפֿיהרט, אום אונס היעהער צו בריגגען, אונד אונס

מנחה חדשה.

טוב וישר בעיני ה׳ כמ״ש ז״ל זו פשרה ודינא דבר מצוה, כי התורה לא תקיף בכל הפרטים הראוים ליעשות כי עצמו מספר, ואם תעשה כן גם הש״י ישלם שכרך במושלם כמ״ש למען ייטב לך וגו׳ כי בעשותך המצות תבוא וירשת את הארץ הטובה ויקיים לך שבועתו אשר נשבע לאבותיך אבל יתכן שתירש את הארץ בזמן ארוך ומתוך צער ומלחמות עצומות ובעשותך הטוב והישר יעשה גם הוא הטוב והישר שיקים להדוף את כל אויביך מפניך ר״ל שלא יתיצב איש לפניך אבל כשתבוא עליהם יהדפם ויסירם מפניך; והזהיר עוד שאם ישאלונו בנינו מחר על טעמי המצות שנלמד להם טעמיהם האמתי כדי שתקבע בלבם אהבת המצות לעולם ולא נדחם בדברי תוהו, ואמר כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדות והחקים והמשפטים וגו׳ אתה צריך להשיב על שאלתם ולומר עבדים היינו לפרעה במצרים וגו׳ כלומר על מה ששאלת מה העדות ר״ל מה טעם למצות אשר הם עדות לישראל להודות לשם ה׳ הטעם הוא שהיינו עבדים לפרעה ויוציאנו ה׳

לָתֶת לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֵינוּ׃
24 וַיְצַוֵּנוּ יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה
לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְטוֹב לָנוּ כָּל־הַיָּמִים
25 לְחַיֹּתֵנוּ כְּהַיּוֹם הַזֶּה׃ וּצְדָקָה תִּהְיֶה־לָּנוּ כִּי־נִשְׁמֹר
ז לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת לִפְנֵי יְהוָה
1 אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּנוּ׃ ס שביעי כִּי
יְבִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־
שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וְנָשַׁל גּוֹיִם־רַבִּים ׀ מִפָּנֶיךָ הַחִתִּי

דאַז לאַנד איינצוגעבען, דאַז ער אונזערן עלטערן צוגעשוואָרען האַט.
24 דאַ געבאָט אונז דער עוויגע אונזער גאָטט, אַללען דיעזען געזעטצען
נאַכצולעבען, איהן, דען עוויגען, אונזערן גאָטט, צו פירכטען; דאַז
מיט עז אונז צו אַללען צייטען וואָהלגעהע, אונד וויר זאָ לעבען מאָגען,
25 וויא יעצט געשיעהעט. אויך ווירד עז אונז דאַבייא פֿור גאָטטזעליגקייט
גערעכנעט, ווען וויר פֿאָר דעם עוויגען אונזערם גאָטט, אַללע דיא
1 געבאָטע האַלטען, וויא ער זיא אונז פֿאָרגעשריבען האַט. ווען דער
עוויגע דיין גאָטט דיך אין דאַז לאַנד ברינגט, דאַהין דוא יעצט גע-
העסט, אום עז איינצונעהמען, אונד גראָסע נאַטיאָנען פֿאָר דיר

מנחה חדשה.

ממצרים ביד חזקה ולא עוד אלא שנתן לנו אותות ומופתים וגו' כדי להורות לנו בהם נקמה ובזה לקחנו לו לעם וא"כ המצות שהם עדות הם לסבה שיהיה לנו עדות ברור לזכרון לכל מה שעשה עמנו ושלקחנו עמו ועבדיו וחייבים להודות לו שהוציאנו משם, והנה הוציאנו משם למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ הזאת, ומאחר שהוא עשנו אומה כאומות ונתן לנו ארץ מיוחדת מבלי תערובת גוים אחרים א"כ צריכים אנו למשפטים מדיניים שא"א לנו להיות תקומה זולתם, ומה שהקדים טעם המשפטים לטעם החקים ולא כך היתה השאלה הוא לפי שהוצרך לומר ואותנו הוציא משם, ומאחר שאמר שהוציאנו משם הוכרח לומר למען הביא אותנו ומאחר שנתן לנו את הארץ צריכים אנו למשפטים, לג' אמר ב' טעמים הא' הוא שמן הידוע הוא שהתרופות וכל דבר הם פועלים או בטבע או בסגולה אשר היא טבע במסוגל ולא נדעהו, והנה החקים לא ידענו להם טעם, אבל מאחר שאנחנו רואים להם פעולות נפלאות הנ' באמת יש להם טעם נעלם מעיני כל

וְהַגִּרְגָּשִׁי וְהָאֱמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי
וְהַיְבוּסִי שִׁבְעָה גוֹיִם רַבִּים וַעֲצוּמִים מִמֶּךָּ׃ וּנְתָנָם 2
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהִכִּיתָם הַחֲרֵם תַּחֲרִים
אֹתָם לֹא־תִכְרֹת לָהֶם בְּרִית וְלֹא תְחָנֵּם׃ וְלֹא 3
תִתְחַתֵּן בָּם בִּתְּךָ לֹא־תִתֵּן לִבְנוֹ וּבִתּוֹ לֹא־תִקַּח
לִבְנֶךָ׃ כִּי־יָסִיר אֶת־בִּנְךָ מֵאַחֲרַי וְעָבְדוּ אֱלֹהִים 4
אֲחֵרִים וְחָרָה אַף־יְהוָה בָּכֶם וְהִשְׁמִידְךָ מַהֵר׃
כִּי אִם־כֹּה תַעֲשׂוּ לָהֶם מִזְבְּחֹתֵיהֶם תִּתֹּצוּ 5

פערטרייבט, דען חתי, גרגשי, אמורי, כנעני, פרזי, חוי אונד יבוסי,
זיעבען נאציאנען, דיא צאהלרייכער אונד מעכטיגער זינד, אלז דוא.
2 דער עוויגע דיין גאטט גיעבט זיא אין דיינע געוואלט, דאס דוא זיא
שלאגסט, זא זאללסט דוא זיא פערבאננען, מאכע קיינען בונד מיט
3 איהנען, אונד לאסע איהנען קיינע גנאדע ווידערפאהרען. פער־
שוואגערע דיך ניכט מיט איהנען, גיעב דיינע טאכטער ניכט זיינעם
4 זאהנע, אונד נימם זיינע טאכטער ניכט פיר דיינען זאהן. דען ער
ווירדע דיינען זאהן פאן מיר אבפיהרען, דאס זיא אנדערן געטטערן
דיענטען, זא ווירדע דער צארן דעס עוויגען ווידער איך ענטברעננען,
5 אונד דיך גאר באלד אויזראטטען. איהר איסט פיעלמעהר פאלגענדער־
געשטאלט מיט איהנען פערפאהרען; איהרע אלטארע אומרייסען,

מנחה חדשה.

כי ואין לנו צורך להרהר אחריו מאחר שהם ידועים בפעולם, וז"ש ויצונו יי לעשות את כל החקים האלה ליראה את יי אלהינו וגו' כי בעשותנו חקיו כאשר צונו נוסיף יראה את ה' אלהינו והיראה היא לטוב לנו לחיותנו ואין אנו צריכים עדים לזה שהרי אנחנו חיים בהשקט ובבטחה, וז"א כיום הזה שר"ל שהרי אנחנו חיים, ואם לא תתקרר דעתו ויוסיף עוד לבקש טעם לדבר אמור לו וצדקה תהיה לנו וגו' כלומר שאין אנו צריכים לבקש להם שום טעם מאחר שהם מצות מאת הש"י כי אין אנו צריכים כ"א לעשות רצונו ומצותו כי הוא למען צדקו הגדיל לנו תור', וחז"ל אמרתי ונעשה רצוני והיא צדקה לנו שלא להרהר אחר חקיו כי אם לשמור ולעשות את כל המצוה הזאת לפני ה' אלהינו כאשר צונו, ר"ל שתהיה לנו צדקה וזכות גדול לפניו בעשותנו המצות מצד שהם מצות הש"י כי בזה אנו מודים בגדולתו ית' יותר ממה

וּמַצֵּבֹתָם תְּשַׁבֵּרוּ וַאֲשֵׁירֵהֶם תְּגַדֵּעוּן וּפְסִילֵיהֶם
6 תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ׃ כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַיהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּךָ בָּחַר ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִהְיוֹת לוֹ לְעַם
7 סְגֻלָּה מִכֹּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ לֹא
מֵרֻבְּכֶם מִכָּל־הָעַמִּים חָשַׁק יְהוָה בָּכֶם וַיִּבְחַר
8 בָּכֶם כִּי־אַתֶּם הַמְעַט מִכָּל־הָעַמִּים׃ כִּי מֵאַהֲבַת
יְהוָה אֶתְכֶם וּמִשָּׁמְרוֹ אֶת־הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
לַאֲבֹתֵיכֶם הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם בְּיָד חֲזָקָה

איהרע בילדזיילען צערשלאגען, איהרע היינע אומהויען, אונד איהרע
6 געשניטצטע בילדער פערברעננען. דען דא ביסט איין דעם עוויגען
דיינעם גאָטטע געהייליגטעס פאָלק, דיך האַט דער עוויגע דיין
גאָטט ערוועהלט, זיין לייבאייגענעס פאָלק צו זיין, אויס אַללען
7 פעלקערן, דיא אויף דער ערדע זינד. ניכט וויל איהר עטוואַ
צאַהלרייכער אַלס אַנדערע פעלקער וואַרעט, האַט דער עוויגע אייך
אַנגענאָממען אונד ערוועהלט; דען איין וואַהרהייט זייד איהר דיא
8 וועניגסטען אונטער אַללען פעלקערן. זאָנדערן בלאָס, וויל
דער עוויגע אייך ליעבט, אונד דען איידשוואור האַלטען וויל, דען ער
איהרען עלטערן צוגעשוואָרען, האַט ער אייך מיט שטאַרקער האַנד

מנחה חדשה.

שנעשה מצותיו מבלי ידיעתנו טעמם וערכנו יושר פעולתם ומעלתם שיראה שאנו חוששים למצוה יותר ממה שאנו חוששים למצוה. וצוה עוד להשמיד ולהחרים כל האומות שבארץ הקדושה ושלא להתחתן בם כדי שלא ללמוד ממעשיה' ושנשמיד כל תעבותם כדי שיתייאש בלבנו כי תוהו המה ואם ישארו שום דבר מהם יאמרו שיש לו שום אלהות, וכל זה להבדילנו מכל וכל לחלק הש"י כמ"ש כי עם קדוש אתה לה' אלהיך ובך בחר ה' להיות לו לעם סגולה, וכבר פירשנו ענין הסגולה. ואמר עוד לא מרובכם וגו' כי באמת שש רבוא מעט מזעיר הם בערך שאר האומות אשר היו בימים ההם כי הפחותה שבהם היתה כפלי כפלים מס' רבוא כמו שנודע מספרי דברי הימים אשר להם, גם ישראל רבו אח"כ לאין חקר עד שהיו כמה וכמה עיירות שהיו בהם כפלים כיוצאי מצרי', ולא עוד אלא אפילו משפחות היו אשר היה בהם ס'

ויפדך מבית עבדים מיד פרעה מלך-מצרים:
וידעת כי-יהוה אלהיך הוא האלהים האל ט
הנאמן שמר הברית והחסד לאהביו ולשמרי
מצותו לאלף דור: ומשלם לשנאיו אל- י
פניו להאבידו לא יאחר לשנאו אל-פניו
ישלם-לו: ושמרת את-המצוה ואת-החקים יא
ואת-המשפטים אשר אנכי מצוך היום
לעשותם: פ

אויז מצרים געפיהרט, אונד אויז דעם שקלאפענהויזע, פאן דער
האנד פרעה, קעניגז צו מצרים, עררעטטעט. ערקעננע אלזא, 9
דאס דער עוויגע דיין גאטט, ווארער גאטט זייא, איין טרייער
גאטט, דער זיינען בונד האלט, אונד גנאדע ערציגט, דענען, דיא
איהן ליעבען, אונד זיינע געבאטע האלטען, ביז אין דאז טויזענדסטע
געשלעכט. זיינען האסערן אבער פערגילט ער פאר איהרען אויגען 10
(אויף דער שטעללע) אונד רייבט זיא אויז; ער טראגט עז זיינעם
האסער ניכט לאנגע נאך, זאנדערן פערגילט איהם פאר זיינען אוי-
גענבליקע. בעאבאכטע אלזא דאז געבאט, דיא געזעטצע אונד רעכטע, 11
דיא איך דיר יעצט צור אויזאיבונג פארשרייבע.

מנחה חדשה.

רבוא כמ"ש ז"ל שהיה ישי יוצא באוכלוסא ונכנס באוכלוסא, אבל הבדילם לחלקו מאהבתו אותם למה שידע מאבותם שאחר שתקבע אמונת הש"י בלבם שלא יסורו ממנה לעולם, ואף אם הרשיעו לעשות הרע בעיני הש"י הנה בכל דור ודור היו חסידים גדולים, ולא אאריך בראיות כי הנך רואה שאף בזמן החורבן היו בהם כמה נביאים ידועים, גם בחורבן בית שני היו חסידים ואנשי מעשה; ומשמרו את השבוע' אשר נשבע לאבותיך, ובזה תדע ב' עיקרים גדולים הא' שהש"י הוא שומר הברית, והב' היא שאע"פ שהבנים אוכלים בזכות אבותיהם שאין מדת הפורענות כמדת השכר הטוב אבל החוטא הוא בעונו ימות כמ"ש ומשלם לשונאיו וגו' לא יאחר וגו' אל פניו ישלם לו כשאין אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם, ולכן אתה צריך לשמור את החקים ואת המשפטים לעשותם כי המעשה הוא העיקר.

12 וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֵת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה
וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לְךָ אֶת־הַבְּרִית וְאֶת־הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
13 לַאֲבֹתֶיךָ׃ וַאֲהֵבְךָ וּבֵרַכְךָ וְהִרְבֶּךָ וּבֵרַךְ פְּרִי־
בִטְנְךָ וּפְרִי־אַדְמָתֶךָ דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ
שְׁגַר־אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה
14 אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ׃ בָּרוּךְ תִּהְיֶה
מִכָּל־הָעַמִּים לֹא־יִהְיֶה בְךָ עָקָר וַעֲקָרָה

12 ווען איהר דיזע רעכטע אננעהמט, זיא בעאָבאַכטעט, אונד
אין אויסאיבונג ברינגט, זאָ ווירד דער ערפאָלג זיין, דאס דער עוויגע
דיין גאָטט, אויך דען בונד אונד דיא גנאַדע האַלטען ווירד, דיא ער
13 דיינען עלטערן צוגעשוואָרען. ער ווירד דיך ליעבען, זעגנען אונד
פערמעהרען; ער ווירד אויך דעם ערדרייכע, דאס ער דיר איינצוגע-
בען, דיינען עלטערן צוגעשוואָרען, דיא פריכטע דיינעס לייבעס אונד
דיינעס באָדענס, דיין געטריידע, דיינען מאָסט אונד דיין אָהל,
וויא אויך דיינע רינדצוכט אונד העערדען קליינעס פיעהעס זעגנען.
14 דוא ווירסט דיא געזעגנעטעסטע אונטער אַללען נאַציאָנען זיין; עס
ווירד אונטער דיר קיין אונפרוכטבאַרער אָדער אונפרוכטבאַרע זיין,

מנחה חדשה.

והיה עקב תשמעון את המשפטים הזה וגו' יש לעיין במה שייחד
המשפטים במקום הזה מבין שאר המצות, כי המצות כמו שידעת נחלקים
לעדות וחקים ומשפטים, והפסוק אשר למעלה מזה וסמוך לו אמר ושמרת
את המצוה ואת החקים ואת המשפטים שלקח המצוה סתם מקום העדות אבל
המצוה היא לומר לך שהמשפטים יש להם הסגולה הזאת שאחריתם לטובה
כמו שמפרש והולך, ויתכן שמה שאמר המשפטים האלה שהוא פירוש אל
הפסוק אשר למעלה מזה שאמר אע"פ שחלקתי לך המצות לעדות וחקים
ומשפטים הנה באמת כולם משפטים ישרים ותורת אמת שכמו שהמשפטים
הם סבת קיום הקבוץ המדיני ושלותו כך הם שאר המצות אלא שלא נודע
הטעם להמון כמו שנודע מענין המשפטים, וכמו שיש סמים ומחים שיש
בהם תרופות עמוות ולא נודע טעמם ויש אחרים גלויי הטעם ואומרים שלו

וּבִבְהֶמְתֶּךָ׃ וְהֵסִיר יְהוָה מִמְּךָ כָּל־חֹלִי וְכָל־ 15
מַדְוֵי מִצְרַיִם הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעְתָּ לֹא יְשִׂימָם
בָּךְ וּנְתָנָם בְּכָל־שֹׂנְאֶיךָ׃ וְאָכַלְתָּ אֶת־כָּל־ 16
הָעַמִּים אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא־תָחוֹס
עֵינְךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־
מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ׃ ס כִּי תֹאמַר 17
בִּלְבָבְךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי אֵיכָה
אוּכַל לְהוֹרִישָׁם׃ לֹא תִירָא מֵהֶם זָכֹר 18
תִּזְכֹּר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפַרְעֹה

אויך ניכט אונטער דיינען פֿיעהע. אַללע קראַנקהייט ווירד דער 15
עוויגע פֿאָן דיר אַבוועגדען, אונד דיא בעזען זייכען פֿאָן מצרים, דיא
איך בעקאַננט זינד, דיר ניכט אויפֿלעגען, זאָנדערן אויף דיינע פֿיינדע
קאָממען לאַססען. אויפֿרייבען זאָללסט דוא אַללע פֿעלקער, דיא דער 16
עוויגע דיין גאָטט דיר געבען ווירד, דוא מוסט איהרער ניכט שאָנען,
דאַס דוא ניכט איהרען געטטערן דיענעסט, דען דיעזעס ווירדע איין
פֿאַללשטריק פֿיר דיך זיין. דוא ווירסט פֿיעללייכט אין דיינעם הער־ 17
צען שפרעכען, דיעזע פֿעלקער זינד גרעססער אַלז איך, וויא קאַן איך
זיא אויזטרייבען?. פֿירכטע דיך אַבער ניכט פֿאָר איהנען! בעדענקע 18
נור, וואַז דער עוויגע דיין גאָטט אַן פרעה אונד גאַנץ מצרים אויז־

מנחה חדשה.

פועלים מטעם כך וכך והאחרים פועלים בסגול', ואע"פ שהסגולה ההיא היא באמת טבע בצומח או בדומם ההוא אלא שלא נודע טעמו ככה יש מצות שיש בהם טעם פעולתם ויקראו משפטים ויש בהם נעלמי הטעם וקראתם התור' חקים ואם באמת יש להם טעם בעצמם ואנחנו לא נדע, ולכן לקח משפטים במקום הזה מקום המצות כולם להודיעם שיש לכולם טעם נכון ובסבת עשייתם יתקיימו בארץ כמו שיתקיימו בסבת המשפטים המדיניים כי כולם נתנו מרועה אחד, ופי' הכתוב והיה אחרית עשייתכם המשפטים האלה שהם כלל כל המצות שימשך מהם שישמר ה' אלהיך לך את הברית וגו', כי מלת עקב היא אחרית, וכמו שיקרא תחלת כל דבר ראש ככה יקרא אחריתו עקב, וכן בלשון ערב יקרא אחרית לכל דבר עקובא כמו שביאר כל זה

19 וּלְכָל־מִצְרָיִם׃ הַמַּסֹּת הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר־רָאוּ
עֵינֶיךָ וְהָאֹתֹת וְהַמֹּפְתִים וְהַיָּד הַחֲזָקָה
וְהַזְּרֹעַ הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר הוֹצִאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
כֵּן־יַעֲשֶׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־הָעַמִּים אֲשֶׁר־
20 אַתָּה יָרֵא מִפְּנֵיהֶם׃ וְגַם אֶת־הַצִּרְעָה יְשַׁלַּח
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּם עַד־אֲבֹד הַנִּשְׁאָרִים
21 וְהַנִּסְתָּרִים מִפָּנֶיךָ׃ לֹא תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם כִּי־
22 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבֶּךָ אֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא׃ וְנָשַׁל
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵל מִפָּנֶיךָ מְעַט

19 געאיבט האַט. דיא גראָסען פֿערזוכונגען, דיא דיינע אויגען געזעהען
האַבען, דיא צייכען אונד וואונדער, דיא שטאַרקע האַנד אונד דען
אויסגעשטרעקקטען אַרם, מיט וועלכען דער עוויגע דיין גאָטט דיך
העראויסגעפיהרט האַט; עבען אַזאָ ווירד דער עוויגע דיין גאָטט אַללען
20 פֿעלקערן טהון, פֿאָר דענען דוא דיך פֿירכטעסט. ער, דער עוויגע,
דיין גאָטט ווירד אויך איין פֿערלעהרענדעס איבעל (איינע אַרט גיפֿטיגען
אונגעציפֿערס) אונטער זיא שיקקען, דאַס אויך דיא אומקאָממען,
21 דיא נאָך איבריג זינד, אונד זיך פֿאָר דיר פֿערבאָרגען האַבען. לאַס
דיר פֿאָר איהנען ניכט באַנגע ווערדען, דען דער עוויגע דיין גאָטט
22 איזט אונטער דיר, איין גראָסער אונד פֿורכטבאַרער גאָטט. נאָך אונד
נאָך ווירד דער עוויגע דיין גאָטט דיעזע פֿעלקער פֿערטיילגען; צו שנעלל

מנחה חדשה.

הרמב"ן, והנה אמר להם אדון הנביאים הנה בלי ספק הש"י נשבע לאבות
הקדושים לברך את זרעם ולתת להם את הארץ הקדוש', והנה השבועה
ההיא היא על תנאי שתשמרו מצותיו שמטבע דבר האלהית והשפע הקדוש
שלא יחול על עוברי רצונו, ואם תעשה המצות בעין יפה הנה תחול עליכם
ברכת הש"י בעין יפה ר"ל שיוסיף על מה שנשבע לאבותיכם, ואם תעשום
כאדם הפורע חובו הנה גם הוא לא יחול ברכתו בעין יפה אך כאדם הפורע
חובו שאינו פורע במטבע היפה ובעידית כי אם בזבורית, ולכ"א והיה עקב
תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם, ר"ל אם תשמעו
ותשימו על לב לדקדק ולהבין להורות בכל עניני המצות ותעשו להם שמירה
וסייג כדי לעשותם כתקנן שבאופן הזה תהיו עובדים את הש"י מאהבה הנה

מְעָט לֹא תוּכַל כַּלֹּתָם מַהֵר פֶּן־תִּרְבֶּה עָלֶיךָ
חַיַּת הַשָּׂדֶה׃ וּנְתָנָם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָמָם 23
מְהוּמָה גְדֹלָה עַד הִשָּׁמְדָם׃ וְנָתַן מַלְכֵיהֶם 24
בְּיָדֶךָ וְהַאֲבַדְתָּ אֶת־שְׁמָם מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא־
יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיךָ עַד הִשְׁמִדְךָ אֹתָם׃ פְּסִילֵי 25
אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ לֹא־תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב
עֲלֵיהֶם וְלָקַחְתָּ לָךְ פֶּן תִּוָּקֵשׁ בּוֹ כִּי תוֹעֲבַת
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא׃ וְלֹא־תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל־בֵּיתֶךָ 26
וְהָיִיתָ חֵרֶם כָּמֹהוּ שַׁקֵּץ תְּשַׁקְּצֶנּוּ וְתַעֵב תְּתַעֲבֶנּוּ
כִּי־חֵרֶם הוּא׃ פ

קאָננסט דוא זיא ניכט אויפרייבען, זאָנסט קאָננטען דיא ווילדען
טהיערע זיך ווידער דיך פערמעהרען. דער עוויגע דיין גאָטט ווירד 23
דיר זיא אַבער פּרייז געבען, אונד איינע גראָססע בעשטירצונג אונטער
זיא שיקקען, ביז זיא פעֶללִיג אויפגעריעבען זינד. איהרע קאָניגע 24
ווירד ער דיר אין דיא האַנדע געבען, אונד דוא ווירסט איהרע נאַמען
אונטער דעם הימעל פערטילגען; ניעמאַנד ווירד דיר ווידערשטאַנד
טהון קאָננען, ביז דוא זיא פעֶללִיג אויסגעראָטטעט האַסט. דיא 25
שניצבילדער איהרער געֶטטער איסט איהר פערברעננען; לאַס דיך דאַז
גאָלד אונד זילבער דאַראַן ניכט געליסטען, עז פיר דיך צו בעהאַלטען,
עז קאָננטע דיין אונגליק זיין, דען עז איזט איין גרייעל פאָר דעם עוויגען
דיינעם גאָטט. ברינגע קיינען גרייעל אין דיין הויז, זאָנסט קאָממסט 26
דער באַן אויף דיך, ווייל ער אויף איהם איזט; דוא מוסט אַבשייא אונד
גרייעל דאַפאָר האַבען, דען דער באַן רוהט דאַרויף.

מנחה חדשה.

אחרית זה לא ישלם לכם שכר חלילה, כי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא. אבל האחרית אשר ימשך לכם מזה הוא שבשביל עשותכם המצוות ישמור לכם הבטחתו כמ"ש ושמר ה' אלהיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך ובשביל מה שתשמעו ותכינו דקדוקי פרטי המצוו' ותעשו להם שמירות וסייגים לעשותם בעין יפה ומאהבה הנה גם הוא יוסיף אהבה וחבה ויאהב אותך כמו שאהב אבותיך ויתן לך תוספת טובה לאין שיעור על מה שנשבע לאבותיך לתת

ח
1 כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן
לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תִּחְיוּן וּרְבִיתֶם וּבָאתֶם
וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע יְהֹוָה
לַאֲבֹתֵיכֶם׃ 2 וְזָכַרְתָּ אֶת־כָּל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הוֹלִיכֲךָ
יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לְמַעַן
עַנֹּתְךָ לְנַסֹּתְךָ לָדַעַת אֶת־אֲשֶׁר בִּלְבָבְךָ
הֲתִשְׁמֹר מִצְוֺתָו אִם־לֹא׃ וַיְעַנְּךָ וַיַּרְעִבֶךָ
3 וַיַּאֲכִלְךָ אֶת־הַמָּן אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ וְלֹא יָדְעוּן
אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן הוֹדִיעֲךָ כִּי לֹא עַל־הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ
יִחְיֶה הָאָדָם כִּי עַל־כָּל־מוֹצָא פִי־יְהֹוָה יִחְיֶה

1 אַללע געבאָטע, דיא איך דיר יעצט פֿאָרשרייבע, מיסט איהר
בעאָבאַכטען, זיא אויסצואיבען, דאַמיט איהר לעבט, אייך פֿערמעהרט,
אונד היניעהעט, דאַז לאַנד איינצונעהמען, דאַז דער עוויגע אייערן
2 פֿעטערן צוגעשוואָרען. דענקע אַן דען וועג, דען דיך דער עוויגע,
דיין גאָטט פֿירציג יאַהרע לאַנג, אין דער וויסטע געפֿיהרט האַט; אום
דיר ווידערוואַרטיגקייט צוצושיקקען, אונד דיך דאַדורך צו פֿערזוכען,
דאַמיט אַן דען טאַג קאָממע, וואַז דוא אים הערצען האַסט, אָב דוא
3 זיינע געבאָטע האַלטען ווירסט, אָדער ניכט. ער ליעס דיך אין ווידער-
וואַרטיגקייט געראַטהען, ליעס דיך הונגער ליידען, אונד שפייזטע דיך
מיט מן, איינע שפייזע, דיא דיר אונד דיינען עלטערן אונבעקאַננט
וואַר; דאַמיט דוא ערפֿאַהרעסט, דאַס דער מענש ניכט אַללײן פֿאָם
בראָדטע לעבע, זאָנדערן פֿאָן אַללעם, וואַז דער עוויגע פֿעראָרדנעט.

מנחה חדשה.

לך, והטעם מזה ברור, כי מהו הטעם והסבה אשר חשק ה׳ באבותיך ובחר
בזרעם אחריהם בשביל שהלכו אחרי ה׳ אלהיכם בכל כחם, הנה אם תלכו
גם אתם אחרי מצותיו בכל כחכם יוסיף לכם בשבילכם יותר ויותר לאין
שיעור ממה שהוא נותן לכם בזכות אבותיכם ויעמוד לכם זכות עצמכם וזכות
אבותיכם ויעמוד לבניכם זכות עצמם וזכותכם וזכות אבותיכם, ועוד
יהי׳ הולך ומתרבה ויעשה מקרני סלעים מי אפסים ומי מתנים וכי אדיר לא

הָאָדָם׃ שִׂמְלָתְךָ לֹא בָלְתָה מֵעָלֶיךָ וְרַגְלְךָ 4
לֹא בָצֵקָה זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה׃ וְיָדַעְתָּ עִם־לְבָבֶךָ 5
כִּי כַּאֲשֶׁר יְיַסֵּר אִישׁ אֶת־בְּנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
מְיַסְּרֶךָּ׃ וְשָׁמַרְתָּ אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ 6
לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו וּלְיִרְאָה אֹתוֹ׃ כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ 7
מְבִיאֲךָ אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ נַחֲלֵי מָיִם עֲיָנֹת

דייַנע קליידער זינד דיר ניכט פֿעראַלטעט אַן לייבע, אונד דיינע פֿיסע 4
זינד ניכט געשוואָללען, אין דיזען פֿירציג יאַהרען. דאָ ווירסט 5
דאַהער אין דיינעם הערצען ערקעננען, דאַס דער עוויגע, דיין גאָטט,
דיך ציכטיגט, וויא איין פֿאַטער זיין קינד ציכטיגט. ווירסט אַוּך 6
דיא געבאָטע דעס עוויגען דיינעס גאָטטעס האַלטען, אין זיינען וועגען
וואַנדעלן, אונד איהן פֿירכטען. דען דער עוויגע, דיין גאָטט, 7
בריינגט דיך אין איין פֿאָרטרעפֿפֿליכעס לאַנד, איין לאַנד, אין וועלכעם
פֿליסע אַנצוטרעפֿפֿען זינד, קוועללען אונד טיעפֿען, דיא אין טהאַלע

מנחה חדשה.

יעברכהו, ו"ש ואהבך וברכך והרבך ר"ל מלבד מה שישמור לך הש"י את הברית והחסד בשביל שאתה עושה מצותיו הנה בשביל מה שאתה עושה אותם בעין יפה ואהבך וגו', וא"ת מה טיבה של אהבה זו? הנה יברך אותך בנכסים ועושר רב כמ"ש ז"ל יברכך ה' בממון, תאמר מה הנאה יש בטובה אם לא רבו אוכליה? הנה ירבה אותך בשבילה שתהיו ככוכבי השמים לרוב, וא"ת שמא ימשך מהרבוי הזה היזק כי יהיו חלשים ולא בעלי קומה, כי כן דרכן של תאומים ושל כל הנולדים בתכיפות שלא תוכל האשה להתחזק בין גמולו של זה להריון של זה ויהיו בניה דקים ננסים וחלושים? לכ"א וברך פרי בטנך שיהיו בריאים וחזקים כראי מוצק; תאמר אם יהיו רבים וחזקים ולא יהיה מזונם בשפע בלי ספק יגיע להם צער גדול כי לפי גבורות האיש היא אכילתו? לכ"א ופרי אדמתך, שיברך הדגן והתירוש והיצהר וגם כל שגר בהמה, והברכה הזאת מאחר שהיא כתמית הרצון בה בכל מיני ברכה והוא שתהיה מבורכת התבואה הזאת ברבוי, ושתהיה ג"כ התבואה מבורכת בעצמה שהמעט ממנה יספיק לרבים מבני אדם כמו שאירע לאלישע שאמר לו נערו מה אתן זה לפני מאה איש וגו'; וא"ת יגיע לך מזה קוצר השגה בעבודת הש"י לפי שהפירות השמנים הן מטמטמין את הלב. לכ"א על האדמה אשר נשבע לאבותיך לתת לך, כלומר פקח עיניך וראה שאילו היו לך הפירות האלה בארץ אחרת יהיה לך כן, אבל בהיותם בארץ הקדושה אשר אוירה

8 וּתְהֹמֹת יֹצְאִים בַּבִּקְעָה וּבָהָר׃ אֶרֶץ חִטָּה
וּשְׂעֹרָה וְגֶפֶן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ־זֵית שֶׁמֶן
9 וּדְבָשׁ׃ אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכֵּנֻת תֹּאכַל־בָּהּ
לֶחֶם לֹא־תֶחְסַר כֹּל בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבָנֶיהָ
10 בַרְזֶל וּמֵהֲרָרֶיהָ תַּחְצֹב נְחֹשֶׁת׃ וְאָכַלְתָּ
וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל־הָאָרֶץ

8 אונד מיט געבירגע ענטשפרינגען. איין לאַנד, וועלכעס ווייצען,
גערסטע, וויין, פייגען, גראַנאַטעפּפעל, איין לאַנד, וועלכעס אָליפען
9 אונד האָניג הערפאָרברינגט. איין לאַנד, אין וועלכעם דוא
ניכט אין אַרמוטה בראָד עססען (קימערליך לעבען) ווירסט, אין
וועלכעם עס דיר אַן ניכטס מאַנגעלן זיין ווירד; איין לאַנד, דעססען שטיינע
10 אייזען זינד, אונד אויס דעססען בערגען דוא ערץ האַוען ווירסט. ווען
דוא נון געגעססען אונד דיך געזעטטיגעט האַבען (אים איבערפלוססע
לעבען) ווירסט, זאָ מוסט דוא דעם עוויגען דיינעם גאָטטע דאַנקען

מנחה חדשה.

זך ומתכים הנה באמת יהיה לך בהפך זה לפי שגדול הפירות הוא מהאויר המעולה ההוא וא"כ הם בעצמם יוסיפו בך זיכוך ודקות השכל, תאמר הנה לסבת רוב שמניות הפירות האלו יגיע לך דשנות ורעננות עבים כמ"ש ז"ל בכמה מקומות על פירות גינוסר וכו', וכמו שספרו מענין ר' אליעזר בן ערך, והנה רוב הדשנות והרעננות הוא סבת העקרות כי המזון מונע ההולדה כמ"ש הרב בענין שרה, לכ"א ברוך תהיה מכל העמים וגו' כלומר כל זה הוא צריך בשאר העמים שאינם מושגחים מאת הש"י אבל אתה שאתה ברוך ומבורך מאת מקור הברכות לא יהיה לך כן כי לא תבוא טובה מהטוב הגמור שתהיה אחריתה לרעה ולכן לא יהי' בך עקר ועקרה ואפילו בבהמתך, וא"ת שאם לא יבוא ההיזק הזה יבוא היזק אחר והוא התחלואים כי אכילת הדברים השמנים וכש"כ אם ירבה מהם הוא סבת כל נגע וכל מחלה? הנה נדקת בזה, אבל הש"י ישגיח בך באופן שיסיר ממך כל חולי הראוי לבוא בדרך טבע מאיזות האכילות הגסות ההם אשר הם כמו קדחות לגוף, והנה גם חלאים אחרים גדולים ועצומים מהם שאינם כ"כ טבע אבל הם באים ברצון הש"י ובהשגחתו והם כל מדוי מצרים הרעים ומה שהוא ממיכם לא ישימם בך, וכדי שתראה ותקח מוסר יתנם בכל שונאיך, ואומר אני כי בלי ספק החולי הזה אשר נתפשט בכל האומות זה לו שלשים שנה או יותר שהוא ממין מדוי מצרים הרעים, ואנחנו רואים המופת הגלוי וההשגחה אשר השגיח בנו

הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ׃ הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְבִלְתִּי שְׁמֹר מִצְוֺתָיו וּמִשְׁפָּטָיו 11
וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם׃ פֶּן־תֹּאכַל 12
וְשָׂבָעְתָּ וּבָתִּים טֹבִים תִּבְנֶה וְיָשָׁבְתָּ׃ וּבְקָרְךָ 13
וְצֹאנְךָ יִרְבְּיֻן וְכֶסֶף וְזָהָב יִרְבֶּה־לָּךְ וְכֹל אֲשֶׁר־
לְךָ יִרְבֶּה׃ וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת־יְהוָה 14
אֱלֹהֶיךָ הַמּוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃
הַמּוֹלִיכְךָ בַּמִּדְבָּר ׀ הַגָּדֹל וְהַנּוֹרָא נָחָשׁ ׀ שָׂרָף 15

פיר דאז פֿארטרעפֿליכע לאנד, דאז ער דיר געגעבען. היטע דיך 11
אבער, דאס דוא דען עוויגען דייכען גאטט ניכט אין אכט וייט פֿער־
געססעסט, דאס דוא דיא געבאטע, רעכטע אונד געזעטצע ניכט האלט־
טעסט, דיא איך דיר יעצט פֿארשרייבע. עז קאננטע קאממען, ווען 12
דוא זאט עססען אונד איבערפֿלוססע האסט, שאנע הייזער בויעסט אונד
זיא בעוואהנעסט. פֿיעל גראססעז אונד קליינעז פֿיעה, פֿיעל זילבער 13
אונד גאלד בעזיטצעסט, אונד איבערהויפט אן פֿערמאגען אללער ארט
צונימסט. דאס דיין הערץ זיך ערהעבע (דאס דוא איבערמיטהיג 14
ווירדעסט) אונד דוא דען עוויגען דייכען גאטט פֿערגעססעסט, דער
דיך אויז דעם לאנדע מצרים, אויז דעם שקלאפֿענהויזע געפֿיהרט.
דער דיך אין דיזער גראססען, פֿירכטערליכען וויסטע געלייטעט, וואָ 15

מנחה חדשה.

הש"י שלא הזיק לכל בני ישראל בכל מקומות מושבותם ; ומה שאמר ברעבונים יהסיר ואם עדיין לא חלו, ובשניים לא ישימם לפי שהרעבונים הם באים במקרה מחמת האכילות הבלתי נאותות לגוף או מעפוש האויר והם כ"כ ראוים בדרך טבע כאילו כבר חלו באדם וכאלו הם טבועים בהם וצריך השגחת הש"י להסירם, אבל האחרים אינם כ"כ טבע ואינם באים כ"א פעם ביובל או בהשגחת הש"י ולכן אמר בהם לא ישימם בך ונתנם, וא"ת הנה כל ההבטחות הללו לא יגיע לנו מהם כלל כי אם לבנינו או לבני בנינו כי צריך זמן ארוך לקנות עושר ונכסים מעט מעט, לכ"א ואכלת את כל העמים וגו' ור"ל שמדי עברך בסמוך יהיו לך עושר ונכסים רבים, והואיל והזכירם הזכיר שלא יחום עליהם כלל שלא יהיו לו למוקש, ואמר שמא תאמר בלבבך שהגוים האלה כל גוי וגוי מהם הם רבים ממך וכש"כ כולם בכלל וא"כ איכה

וְעַקְרָ֔ב וְצִמָּא֖וֹן אֲשֶׁ֣ר אֵֽין־מָ֑יִם הַמּוֹצִ֤יא לְךָ֙
16 מַ֔יִם מִצּ֖וּר הַֽחַלָּמִֽישׁ׃ הַמַּאֲכִ֨לְךָ֥ מָן֙ בַּמִּדְבָּ֔ר
אֲשֶׁ֥ר לֹא־יָדְע֖וּן אֲבֹתֶ֑יךָ לְמַ֣עַן עַנֹּֽתְךָ֗ וּלְמַ֙עַן֙
17 נַסֹּתֶ֔ךָ לְהֵיטִֽבְךָ֖ בְּאַחֲרִיתֶֽךָ׃ וְאָמַרְתָּ֖ בִּלְבָבֶ֑ךָ
18 כֹּחִי֙ וְעֹ֣צֶם יָדִ֔י עָ֥שָׂה לִ֖י אֶת־הַחַ֥יִל הַזֶּֽה׃ וְזָֽכַרְתָּ֙
אֶת־יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ כִּ֣י ה֗וּא הַנֹּתֵ֥ן לְךָ֛ כֹּ֖חַ לַעֲשׂ֣וֹת
חָ֑יִל לְמַ֨עַן הָקִ֧ים אֶת־בְּרִית֛וֹ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּ֥ע לַאֲבֹתֶ֖יךָ
כַּיּ֥וֹם הַזֶּֽה׃ פ

גיפטיגע שלאנגען, שקארפיאנען, וואָ אייטעל דיררע, נירגענד
וואסער צו פינדען איזט; דער אויז דעם הארטעסטען קיזעל דיר
16 וואסער פליעסען ליעס. דער דיך אין דיעזער וויסטע מיט מן
שפייזעטע, דאס דיינע עלטערן ניכט געוואוסט האבען, אום דיך
דורך ווידערווארטיגקייט צו פערזוכען, אונד דיר אם ענדע וואהל צו
17 טהון. אונד שפרעכעסט עטווא אין דיינעם הערצען: מיינע מאכט
אונד טאפפערקייט האט מיר אללעס דיעזעס פערמאגען ערווארבען.
18 אלליין דוא זאללסט אן דען עוויגען דיינען גאטט געדענקען, דען ער איזט
עס, דער דיר דיא מאכט גיעבט, דיעזעס פערמאגען צו ערווערבען,
דאמיט ער זיינען בונד האלטע, דען ער דיינען עלטערן צוגעשווארען,
וויא היטיגעס טאגעס געשיעהעט.

מנחה חדשה.

אוכל להורישם, כלומר הנה ידענו כי כמה וכמה פעמים המעטים נוצחים את המרובים אבל זה יקרה כשיהיו המעטים בארצותם ויבואו הרבים להלחם עמהם בארצם ופעמים מועטים יקרה ג"כ שינצח המעט את המרובה ולא יהיו בארצותם לא אלו ולא אלו, אבל אם יהיו הרבים בארצותם ובגוייהם ויבואו מעט מבני אדם עליהם למלחמה וינצחו זה לא ראינו מעולם וכש"כ שינצחום ויגרשום מארצם, ולכ"א שמא תאמר איכה אוכל להורישם בהיותם הם הרבים אבל יש לך להשיב אל לבך שעשה עמך הש"י גדולה מזו והוא מה שעשה הש"י לפרעה ולכל מצרים והאותות והמופתים והיד החזקה וגו' אשר הוציאך ה' אלהיך כי הייתם במתי מעט כנגד המצריים והייתם משוקעים בתוכם כחבושים בבית האסורים והייתם מבלי כלי קרב ומבלי יודעי תרועת מלחמה והיתה אימתם מוטלת עליכם מקטנותכם ועשה הש"י בהם מן השפטים מה

19 וְהָיָה אִם־שָׁכֹחַ תִּשְׁכַּח אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
וְהָלַכְתָּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבַדְתָּם
וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם הַעִדֹתִי בָכֶם הַיּוֹם כִּי אָבֹד
20 תֹּאבֵדוּן׃ כַּגּוֹיִם אֲשֶׁר יְהוָה מַאֲבִיד מִפְּנֵיכֶם
כֵּן תֹּאבֵדוּן עֵקֶב לֹא תִשְׁמְעוּן בְּקוֹל יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם׃ פ

ט
1 שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבֹא
לָרֶשֶׁת גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִמֶּךָּ עָרִים גְּדֹלֹת
2 וּבְצֻרֹת בַּשָּׁמָיִם׃ עַם־גָּדוֹל וָרָם בְּנֵי עֲנָקִים אֲשֶׁר

19 ווירסט דוא אבער דען עוויגען, דיינען גאטט, פערגעססען, אונד
אנדערן געטטערן נאכפאלגען, איהנען גאטטעז דיענסטליכע עהרע
ערצייגען אונד זיא אנבעטען; זא בעצייגע איך היטע איבער אייך, דאס
20 איהר צו גרונדע געהען ווערדעט. זא וויא דיא נאציאנען, וועלכע
דער עוויגע פאר אייך צו גרונדע ריכטעט, זא ווערדעט איהר צו גרונדע
געהען; דיעזעס ווירד דער ערפאלג זיין, ווען איהר דער שטיממע
דעס עוויגען אייערס גאטטעס ניכט געהארזאם זיין ווערדעט.

1 הערע ישראל! דוא ביסט איצט בעגריף איבער דען ירדן צו געהען,
אום דארט נאציאנען צו בעזיעגען, דיא גרעסער אונד מאכטיגער זינד,
2 אלז דוא; גראסע אונד היממעלהאך בעפעסטיגטע שטעדטע. איין
לאנגלייבעס פאלק פאן האהער שטאטור, דיא זאהנע דער ענקים, פאן

מנחה חדשה.

שכבר ידעת והוציאך מתוכם בעל כרחם, וכש"כ לאין ערך שתגרש האומות האלו בעזרת הש"י, שהרי אין אתם משוקעים ביניהם והרי כולכם אגודה אחת ובכלי קרב ויודעי מלחמה ואימתכם עליהם ממה שכבר שמעו מענין מצרים ומלחמת עמלק וסיחון ועוג, וא"ת שלא תוכל לכלותם לפי שאינך בקי בכל מקומות הארץ ההיא, הנה הש"י יגרשם מלפניך במה שיקדם מופת עצום מה שלא ראית עד עתה והוא שישלח את הצרעה בו עד אבוד הנשארים והנסתרים מפניך ולכן לא תערוץ מפניהם כי אתך יותר מאשר אתם שהש"י בקרבך והוא אל גדול ונורא, והנה יעשה עמך חסד גדול מזה שלא יגרשם מפניך בבת אחת לפי שאתם מעטים מן המעטים בערך האומות ההם ותהיה

אַתָּה יָדַעְתָּ וְאַתָּה שָׁמַעְתָּ מִי יִתְיַצֵּב לִפְנֵי בְּנֵי עֲנָק׃
3 וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא־הָעֹבֵר לְפָנֶיךָ
אֵשׁ אֹכְלָה הוּא יַשְׁמִידֵם וְהוּא יַכְנִיעֵם לְפָנֶיךָ
וְהוֹרַשְׁתָּם וְהַאֲבַדְתָּם מַהֵר כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
שלישי 4 לָךְ׃ אַל־תֹּאמַר בִּלְבָבְךָ בַּהֲדֹף יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֹתָם
מִלְּפָנֶיךָ לֵאמֹר בְּצִדְקָתִי הֱבִיאַנִי יְהוָה לָרֶשֶׁת
אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וּבְרִשְׁעַת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה יְהוָה
5 מוֹרִישָׁם מִפָּנֶיךָ׃ לֹא בְצִדְקָתְךָ וּבְיֹשֶׁר לְבָבְךָ

דענען דוא ווייסט, אונד אָפט האַסט זאַגען הערען: ווער קאַן דען
3 קינדערן דעז ענק'ס ווידערשטעהען ?. דוא מוסט אַבער בעדענקען,
דאַס דער עוויגע, דיין גאָטט, דער פֿאָר דיר הערגעהט, וויא איין
פֿערצעהרענדעז פֿייער, זיא צום טהייל פֿערטילגען, צום טהייל אַבער
זאָ פֿאָר דיר דעמיטהיגען ווירד, דאַס דוא זיא גאַר לייכט ווירסט בעז
ציעגען אונד אויפֿרייבען קֶננען, זאָ וויא דער עוויגע דיר פֿערהייסען
4 האַט. ווען אַבער דער עוויגע, דיין גאָטט, זיא ווירד אויזגעשטאָסען
האַבען פֿאָר דיר, זאָ מוסט דוא ניכט אין דיינעם הערצען דענקען,
אום מיינער רעכטשאַפֿפֿענען וואַנדעלז ווילען, האַט מיך דער עוויגע
געפֿיהרט, דיעזעז לאַנד איינצונעהמען; זאָ וויא ער אין דער טהאַט דיעזע
5 פֿעלקער אום איהרער רוכלאָזיגקייט ווילען פֿאָר דיר אויזטרייבט. ניכט
אום דיינער רעכטשאַפֿפֿענהייט אונד דער אויפֿריכטיגקייט דיינעז הער־

מנחה חדשה.

הארץ שממה ורבה עליך חית השדה, אבל יגרשם מעט מעט כפי מה שאתם פרים ורבים וחסדו הגדול לא יסור מעמך עד האבידו אותם מפניך ואע"פ שיהיה בזמן רב, תאמר שבראותם שלא גרשתם שיתחזקו לנגדך באמרם שלא יכולת להם, הנה הש"י יתמיד אימתך עליהם והמם מהומה גדולה כ"ז השארם בארץ עד השמדם ויתן מלכיהם בידיך כדי שתהיה אימתך מוטלת עליהם בשלימות, וצוה עוד שיאבידו את תועבותם ושלא יתקפם יצרם ללכת אחרי הבצע לחמוד הכסף והזהב אשר עליהם שהכל הוא חרם ותועבה; והזהירם עוד לשמור את מצות הש"י כי באמצעותם יצליחו בכל מה שיעשו. ואמר כל המצוה אשר אנכי מצוך היום תשמרון לעשות למען תחיו ובאתם וירשתם את

אַתָּה בָא לָרֶשֶׁת אֶת־אַרְצָם כִּי בְּרִשְׁעַת ׀ הַגּוֹיִם
הָאֵלֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישָׁם מִפָּנֶיךָ וּלְמַעַן
הָקִים אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב׃ וְיָדַעְתָּ כִּי לֹא 6
בְצִדְקָתְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ אֶת־הָאָרֶץ
הַטּוֹבָה הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ כִּי עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף אָתָּה׃
זְכֹר אַל־תִּשְׁכַּח אֵת אֲשֶׁר־הִקְצַפְתָּ אֶת־יְהוָה 7
אֱלֹהֶיךָ בַּמִּדְבָּר לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר־יָצָאתָ ׀ מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם עַד־בֹּאֲכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה מַמְרִים

ניגע ווילען, קאָממסט דוא היין, איהר לאַנד איינצונעהמען, זאָנדערן
דאַ דער עוויגע, דיין גאָטט, דיעזע פֿאָלקער וועגען איהרער רוכ-
לאָזיגקייט פֿערטרייבט, זאָ וויל ער צוגלייך דאַז פֿערשפּרעכען האַלטען,
דאַז ער דיינען עלטערן, אברהם, יצחק אונד יעקב צוגעשוואָרען.
6 דוא קאַננסט אלזאָ אייננעהמען, דאַס דיר דער עוויגע, דיין גאָטט,
ניכט אום דיינער רעכטשאַפֿפֿענהייט ווילען דיעזעז פֿאָרטרעפֿפֿליכע
לאַנד איינצונעהמען גיעבט, דען דוא ביסט איין האַלזשטאַררינגעז
7 פֿאָלק. ערינגערע דיך אונד פֿערגיס ניע, וויא דוא דען עוויגען
דיינען גאָטט אין דער וויסטע ערצירנט האַסט; זייטדעם דוא אויז
מצרים געגאַנגען ביז איהר היעהער געקאָממען זייד, האַבט איהר אייך

מנחה חדשה.

הארץ, ומה שקרא לכל המצות מצוה אחת לפי שהכוונה והטעם בכולם אחד והוא לאהבה את הש"י ולעבדו; ויש לעיין כאן ולומר כי מאחר שהדברים האלה דבר משה אל כל ישראל סמוך למיתתו ותיכף למיתתו היו עתידים לעבור את הירדן לירש את הארץ א"כ אימת ירבו ליירש הארץ? אבל הכוונה בזה הוא שחוזר למעלה למ"ש ויגרשם מעט מעט עד אשר ירבו לנחול את הארץ שידעו וישימו מגמתם שלא תהיה להם ההצלחה הזאת כי אם בשמרם המצות שראוי שבהם יחיו וירבו וינחלו את כל הארץ, וגם יתכן שהכוונה היא שתשאר בידם לעולם. וזכרת אה כל הדרך אשר הוליכך ה' אלהיך וגו' ר"ל כי מה שצויתיך לשמור את כל המצוה הוא ראוי לך מדרך השכל וההתבוננות לפי שכל מה שהטריחך הש"י זה ארבעים שנה הוא לדעת אם תשמור המצוה הזאת אשר היא התכלית בכל המצות, וא"כ בזכרך כל הטורח הזה הנה

8 הֱיִיתֶם עִם־יְהוָה׃ וּבְחֹרֵב הִקְצַפְתֶּם אֶת־יְהוָה
9 וַיִּתְאַנַּף יְהוָה בָּכֶם לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם׃ בַּעֲלֹתִי
הָהָרָה לָקַחַת לוּחֹת הָאֲבָנִים לוּחֹת הַבְּרִית
אֲשֶׁר־כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם וָאֵשֵׁב בָּהָר אַרְבָּעִים
יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא
10 שָׁתִיתִי׃ וַיִּתֵּן יְהוָה אֵלַי אֶת־שְׁנֵי לוּחֹת הָאֲבָנִים
כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים וַעֲלֵיהֶם כְּכָל־הַדְּבָרִים
אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עִמָּכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ בְּיוֹם

8 מאַל: רעבעללען געגען דען עוויגען בעטראַגען. אַם געבירגע חרב
האַבט איהר אויך דען עוויגען ערצירנט, אונד ער וואַרד זאָ אויפגע־
9 בראַכט געגען אייך, דאַס ער אייך אויסראָטטען וואָללטע. איך וואַר
דאַמאַלס אויף דען בערג געגאַנגען, אום דיא שטיינערנען טאַפעלן,
דיא טאַפעלן דעס בונדעס, דען דער עוויגע מיט אייך געמאַכט, אין
עמפפאַנג צו נעהמען; איך פערווייללטע פיערציג טאַגע אונד פיערציג
נעכטע, אויף דעם בערגע, אָהנע שפייזע אָדער טראַנק צו מיר צו
10 נעהמען. דאַ גאַב מיר דער עוויגע דיא ביידען שטיינערנען טאַפעלן,
מיט דעם פינגער גאָטטעס געשריבען; אויף דענזעלבען וואַרען אללע
וואָרטע פערצייכנעט, דיא דער עוויגע אויף דעם בערגע, אַם טאַגע
דער פערזאַממלונג, אויס דעם פייער, מיט אייך גערעדעט האַטטע.

מנחה חדשה.

באמת יש לך לקיימה כראוי אחר שידעת שכל מה שבקש הש"י היא המצוה הזאת ואפילו אם תשמור כל המצות כלל ופרט לא עשית ולא כלום אם לא הגעת אל התכלית הנכבד הזה, ולכ"א וזכרת וגו' ר"ל שים מגמתך לשמור המצות כדי להגיע ע"י שמירת המצוה הזאת וזכור שכל מה שטרח הש"י והטריחך מ' שנה הוא למען ענותך והעינוי ההוא היה לנסותך כי לא יודעי יחידי לב ומצפוני האדם כ"א מתוך עינוי והנסיון ההוא היה לדעת אם תהיה שומר מצותיו על הכוונה הראויה ולהגיע בהם אל התכלית האחרון והיא לאהבה את הש"י ולדבקה בו להיותו עובד מאהבה כל ימיו ולכן השמר לך ישמור נפשך אחר כן תהיה יראך את הש"י כמצות אנשים מלומדה, ולכן כתב כי שמתו יקרי מצותיו ור"ל שיעשה כל המצות לתכלית שמירת המצוה הנכבדת האמורה, וא"ת שמי שישמור ויעשה המצות כולם על הכוונה האמורה הנה

הַקָּהָל׃ וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה 11
נָתַן יְהוָה אֵלַי אֶת־שְׁנֵי לֻחֹת הָאֲבָנִים לֻחוֹת
הַבְּרִית׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוּם רֵד מַהֵר מִזֶּה כִּי 12
שִׁחֵת עַמְּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מִמִּצְרָיִם סָרוּ מַהֵר
מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִם עָשׂוּ לָהֶם מַסֵּכָה׃ וַיֹּאמֶר 13
יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר רָאִיתִי אֶת־הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עַם־
קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא׃ הֶרֶף מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם וְאֶמְחֶה 14
אֶת־שְׁמָם מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי־

11 אַלז נאַמליך פֿירציג טאַגע אונד פֿירציג נאַכטע צו ענדע וואַרען, גאַב
מיר דער עוויגע דיא ביידן שטיינערנן טאַפֿעלן, דיא טאַפֿעלן דעס בונדעס,
12 אונד שפּראַך צו מיר: אויף! געהע איילענדס פֿאָן היער הינאַב! דען דאַס
פֿאָלק וועלכעס דוא אויס מצרים געפֿיהרט, האַט זיך שווער פֿערזינדיגעט,
זיא זינד גאַר באַלד פֿאָן דעם וועגע געוויכען, דען איך איהנען בעפֿאָהלען;
זיא האַבען זיך איין גאַטצענבילד געגאָססען!. 13 דער עוויגע
פֿוהר פֿאָרט צו מיר צו שפּרעכען; איך זעהע וואָהל, דאַס דיזעס
פֿאָלק איין האַלסשטאַררינעס פֿאָלק איזט. 14 האַלטע מיך ניכט אַב
(פֿלעהע ניכט פֿיר זיא), איך וויל זיא אויפֿרייבען אונד איהרען נאַמען
אונטער דעם הימעל אויסטילגען, דיך אַבער צו איינער מעכטיגערן

מנחה חדשה.

צריך שכל ימיו יתעסק במצות ולא תהיה לו שום טרדה אחרת וא"כ מלאכתו
אימתי נעשית שהרי כל ימיו הוא צריך לרדוף אחר בקשת המצות ואע"פ שלא
יבואו לידו להיות כל ימיו דבק בש"י, לכ"א ויענך וירעיבך וגו' ר"ל יש לך
לבוש בה' מבטחך שהוא ימלא חסרונך מכל מקום אשר ירצה כי הרבה עמו
פדות שהרי בהיותך במדבר נתן לך לחם לאכול ובגד ללבוש אשר לא עמלת
בו ולא גדלתו למען הודיעך שלא תחסר כל דבר בהיותך עובד אותו בלב שלם
כמ"ש להם ירמיהו שהראה להם צנצנת המן ואמר להם ראו דבר ה' וגו',
ואמר ויענך וירעיבך לומר שלא נתן להם המן תיכף הכנסם במדבר כדי שלא
יחשבו לומר שכך הוא דרך המדבר ומנהגו, ואחר שהרעיבם והוליכם מבלי
לחם ונתן להם את המן ידעו שהש"י חדש להם המופת הזה כמו שחדש קריעת
ים סוף ושאר הנסים, וכל זה כדי שיקנו אמונה אמיתית בש"י ויבטחו בו בכל
עת וישפכו לפניו לבם, וז"ש למען הודיעך וגו' כי השגחתו היא אשר בה

15 עָצוּם וָרָב מִמֶּנּוּ׃ וָאֵפֶן וָאֵרֵד מִן־הָהָר וְהָהָר
בֹּעֵר בָּאֵשׁ וּשְׁנֵי לוּחֹת הַבְּרִית עַל שְׁתֵּי יָדָי׃
16 וָאֵרֶא וְהִנֵּה חֲטָאתֶם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם עֲשִׂיתֶם
לָכֶם עֵגֶל מַסֵּכָה סַרְתֶּם מַהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־
17 צִוָּה יְהוָה אֶתְכֶם׃ וָאֶתְפֹּשׂ בִּשְׁנֵי הַלֻּחֹת וָאַשְׁלִכֵם
18 מֵעַל שְׁתֵּי יָדָי וָאֲשַׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם׃ וָאֶתְנַפַּל
לִפְנֵי יְהוָה כָּרִאשֹׁנָה אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים
לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי עַל

15 אונד צאַהלרייכערן נאַציאָן מאַכען, וויא זיא זינד. איך ווענדעטע
מיך, גינג הינאַב פֿאָן דעם בערגע, דער אָבער ברענטע, אונד
האַטטע דיא ביידען טאַפֿעלן דעס בונדעס אויף מיינען ביידען הענדען.
16 אַלז איך זאַה, וויא איהר אייך געגען דען עוויגען אייערן גאָטט פֿער־
זינדיגט, אונד אייך איין געגאָססענעס קאַלב געמאַכט האַבט, וויא איהר
אַלזאָ גאַר באַלד פֿאָן דעם וועגע געוויכען זייד, דען אייך דער עוויגע
17 געבאָטען:. דאַ ערגריף איך ביידע טאַפֿעלן, וואַרף זיא פֿאָן מיינען
18 ביידען הענדען, אונד צערבראַך זיא פֿאָר אייערן אויגען. פֿאָר דעם
עוויגען אָבער וואַרף איך מיך ניעדער, ווידער וויא פֿאָרהין פֿיערציג
טאַגע אונד פֿיערציג נעכטע, אָהנע שפּייזע אָדער טראַנק צו מיר צו

מנחה חדשה.

יחיה האדם ולא הלחם והקנינים וההצלחות המדומות, וא"ת שכמו שצריך לחיי האדם לחם לאכול כך הוא צריך בגד ללבוש, לכן אמר שג"כ השגיח לתת לכם בגד ללבוש כמ"ש שמלתך לא בלתה מעליך, ר"ל שלא היו לובשים בגדים בלויים אבל עד שלא היה זה בלה היו קונים יפה ממנו מתגרי האומות הבאים למחנה ישראל ולא חסר להם בגדים חדשים ונאים וג"כ רגלך לא בצקה מחוסר מנעלים, א"כ יש לך לבטוח בש"י מאחר שהספיק צרכך במדבר ונתן לך לחם לאכול ובגד ללבוש כמ"כ שיספיק צרכך על הארץ הטובה אשר נתן לך בהיותך עובד אותו מאהבה, והנה רז"ל פירשו באופן אחר להגדיל השגחת הש"י בעבדיו כדרכם בכל מקום, וא"כ מזה יש לך לדעת כי כל מה שייסרך הש"י ביסורין הוא לטוב לך כדי שתקנה אמונה חזקה בש"י, ז"ש וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרך להדריכך בדרך טובה, ולכן יש לך להוסיף שמירה במצות ה' אלהיך ללכת בדרכיו כדי שתגיע אל העבודה

כָּל־חַטַּאתְכֶם אֲשֶׁר חֲטָאתֶם לַעֲשׂוֹת הָרַע
19 בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ׃ כִּי יָגֹרְתִּי מִפְּנֵי הָאַף
וְהַחֵמָה אֲשֶׁר קָצַף יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהַשְׁמִיד
אֶתְכֶם וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֵלַי גַּם בַּפַּעַם הַהִוא׃
20 וּבְאַהֲרֹן הִתְאַנַּף יְהוָה מְאֹד לְהַשְׁמִידוֹ וָאֶתְפַּלֵּל
21 גַּם־בְּעַד אַהֲרֹן בָּעֵת הַהִוא׃ וְאֶת־חַטַּאתְכֶם
אֲשֶׁר־עֲשִׂיתֶם אֶת־הָעֵגֶל לָקַחְתִּי וָאֶשְׂרֹף אֹתוֹ
בָּאֵשׁ וָאֶכֹּת אֹתוֹ טָחוֹן הֵיטֵב עַד אֲשֶׁר־דַּק

נעהמען; אונ אַללער אייערער זינדען וועגען, דיא איהר בעגאַנגען
האַבט, דאַ איהר דעם עוויגען לאַנג פערדרוס, דאַזייניגע געטהאַן
19 וואַז אין זיינען אויגען אויספעללינ איזט. דען מיר וואַר באַנגע,
וועגען דעז צאָרנז אונד דעז גריממעז, מיט וועלכעם דער עוויגע איבער
אייך אויפגעבראַכט וואַר, דאַס ער אייך פערטילגען וואָללטע, אבער
20 דער עוויגע ערהאָרטע מיך אויך דיעזעזמאַל. אויך איבער אהרן וואַר
דער עוויגע זעהר צאָרניג, דאַס ער איהן פערטילגען וואָללטע, אללײן
21 איך לעגטע אויך פיר אהרן דאַמאַלז איינע פירביטטע איין. אייער
זינדענווערק אַבער, דאַז קאַלב, דאַז איהר געמאַכט האַטטעט נאַהם
איך, קאַלצינירטע עז אין פייער, צערשטיעס אונד צערמאַהלטע עז

מנחה חדשה.

האמתית ואל התכלית המכוון אשר הוא ליראה אותו, כי הנה הש"י נותן לך
הכנה גדולה כדי שיהיה לך פנאי לעסוק תמיד בתורה ובמצות שהרי הוא
מביאך אל ארץ טובה ארץ נחלי מים וגו' ארץ חטה וגו' ולא יהיו עיניך בכל יום
תמיד אל המן אם ירד או לא ירד ולא יהיו עיניך אל המן לבד לומר אין לנו
מזון אחר זולתו שהרי היא ארץ חטה ושעורה וגו' וא"כ אתה צריך להודות לו
ולברכו על הארץ הטובה אשר נתן לך אבל אתה צריך מאד ליזהר שמא מתוך
כך תשכח את ה' אלהיך, כי בכל מה המן אשר היית אוכל במדבר היה טוב
לך לבלא תשכח את הש"י כי היו בכל יום ויום עיניך תלויות לש"י אם יוריד
להם מזונם, ואולי ההכנה הגדולה אשר תהיה לך בארץ הטובה ההיא יהיה
סבה שתשכח את הש"י לבלתי שמור מצותיו ומשפטיו וחקיו כשתאמר הרי יש
לי כל מה שאני צריך כמו שאמר פן תאכל ושבעת וגו' ורם לבבך ושכחת את
ה' אלהיך אשר עמך כל מה שעשה מן הטובה כמו שמספר והולך ותאמר כח'

לֶעָפָר וָאַשְׁלִךְ אֶת־עֲפָרוֹ אֶל־הַנַּחַל הַיֹּרֵד מִן־
22 הָהָר׃ וּבְתַבְעֵרָה וּבְמַסָּה וּבְקִבְרֹת הַתַּאֲוָה
23 מַקְצִפִים הֱיִיתֶם אֶת־יְהוָה׃ וּבִשְׁלֹחַ יְהוָה אֶתְכֶם
מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ לֵאמֹר עֲלוּ וּרְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם וַתַּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
24 וְלֹא הֶאֱמַנְתֶּם לוֹ וְלֹא שְׁמַעְתֶּם בְּקֹלוֹ׃ מַמְרִים
25 הֱיִיתֶם עִם־יְהוָה מִיּוֹם דַּעְתִּי אֶתְכֶם׃ וָאֶתְנַפַּל
לִפְנֵי יְהוָה אֶת־אַרְבָּעִים הַיּוֹם וְאֶת־אַרְבָּעִים

ביז עס איין פיינער שטויב װאַרד, אונד װאַרף דיעזען שטויב אין דען
22 באַך, דער פאָן בערגע הערַאב פליסט. צו תבערה, מסה אונד
23 קברות התאוה האַבט איהר גלייכפאַללס דען עוויגען ערצירנט. אונד
אַלס איך דער עוויגע פאָן קדש ברנע אויסזאַנדטע, אונד שפראַך,
ציהעט הינאויף דאַס לאַנד איינצונעהמען, דאַס איך געגעבען,
װאַרעט איהר דעם בעפעהלע דעס עוויגען אייערעס גאָטטעס אונגע-
האָרזאַם, טרויעטעט איהם ניכט אונד װאָללטעט איהם ניכט געהאָרכען.
24 איהר זייד רעבעללען געגען דען עוויגען געוועזען, זאָ לאַנגע איך
25 איך קעננע. אַלס איך מיך דיא פיערציג טאַגע אונד פיערציג נאַכטע

מנחה חדשה.

ועונס ידי עשה לי החיל הזה, שאם תעשה כן ותשכח את ה' אלהיך ותעבוד אלהים אחרים וגו' העידותי בכם היום כי אבוד תאבדון, וא"ת שלא יהיה האיבוד לגמרי כמו שהיה איבוד האומות אשר ה' מאביד מפניכם והסבה בזה שתחשוב בלבך ותאמר כי הגוים ההם אע"פ שהם רעים וחטאים לה' מאד לא אבדו מארצם עד אשר נזדמנה אומה אחרת צדקה לשבת שם וא"כ לא יאבדו ישראל לגמרי בחטאם לאדוניהם שאין שם אומה אחרת למסור לה הארץ הטובה שאע"פ שיהיו ישראל בתכלית הרוע הנה יהיה על כל פנים בהם צדיקים ותמימים כמ"ש שלא תשכח מפי זרעו שהבטיחם שלא תשכח תורה מישראל לגמרי, ולכן חזר לומר כגוים אשר ה' מאביד מפניכם כן האבדון לפי שלא הביאך הש"י אל הארץ ההיא בצדקתך וביותר לבנך כמ"ש בסמוך עקב לא תשמעון בקול ה' אלהיכם לומר להם כי מה שהזהיר בהם שישמרו המצות ושלא יעבדו אלהים אחרים אינו כי אם להנאתם כי הש"י אינו מעלה בשמרם

הלילה אשר התנפלתי כי־אמר יהוה להשמיד
26 אתכם: ואתפלל אל־יהוה ואמר אדני יהוה
אל־תשחת עמך ונחלתך אשר פדית בגדלך
27 אשר־הוצאת ממצרים ביד חזקה: זכר
לעבדיך לאברהם ליצחק וליעקב אל־תפן
אל־קשי העם הזה ואל־רשעו ואל־חטאתו:
28 פן־יאמרו הארץ אשר הוצאתנו משם מבלי
יכלת יהוה להביאם אל־הארץ אשר־דבר
להם ומשנאתו אותם הוציאם להמתם במדבר:

פֿאָר דעם עוויגען ניעדערוואַרף, דיא איך פֿאָר איהם געלעגען, וויל
26 דער עוויגע מיך צו פֿערטילגען דראָהטע. בעטעטע איך צו דעם
עוויגען אונד שפּראַך: הערר! אָ עוויגער! פֿערטילגע דיין פֿאָלק
אונד דיינע אייגענטהימליכע נאַטיאָן ניכט, דיא דוא דורך דיינע
גראָססע ערלאָזעט, דיא דוא מיט שטאַרקער האַנד אויז מצרים געפֿיהרט
27 האַסט. געדענקע אַן דיינע קנעכטע, אברהם, יצחק אונד יעקב!
זיהע ניכט אויף דאַז האַרטנעקקיגע, רוכלאָזע וועזען אונד אויף דיא
28 זינדע דיינעז פֿאָלקז. דאַמיט דיא לייטע אין דעם לאַנדע אויז וועלכעם
דוא אונז געפֿיהרט האַסט, שפּרעכען: דער עוויגע האַבע דאַז
פֿערזאָגען ניכט געהאַלטען, זיא אין דאַז לאַנד צו ברינגען,
דאַז ער איהנען פֿערהייסען, אָדער ער האַבע זיא אויז האַסס
געגען זיא אויזגעפֿיהרט, אום זיא אין דער וויסטע אומצובריגנען.

מנחה חדשה.

המצות ואינו מוריד בעברם על רצונו שאם צדקת מה תתן לו ורבו פשעיך מה תעשה לו, אבל נתן לך תורה ומצות לזכותך שתעשה מצותיו ותשמע מצותיו כמ"ש שמואל החפץ לה' בעולות וזבחים כשמוע בקול ה' וגו', וא"כ לא יענישך כי אם לפי שלא שמרת מצותיו לסבת היותם מצות הש"י ית', ודי בזה אזהרה שבעשותך המצות שתעשם לסבת צואתו ית' ולא שתעשם כמצות אנשים מלומדה או לפי שלבך נוטה אליהם וישרו בעיניך, שלא נתנו המצות אלא לעשות בהם רצונו ית' וכמ"ש ז"ל אמרתי ונעשה רצוני, ואמרו עוד מצות לאו ליהנות ניתנו, והזהירם עוד שישמרו מהיזק גדול שאיפשר שיגיע

29 וְהֵם עַמְּךָ וְנַחֲלָתֶךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ בְּכֹחֲךָ הַגָּדֹל
וּבִזְרֹעֲךָ הַנְּטוּיָה׃ פ רביעי
1 בָּעֵת הַהִוא אָמַר יְהוָה אֵלַי פְּסָל־לְךָ שְׁנֵי־לוּחֹת
אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וַעֲלֵה אֵלַי הָהָרָה וְעָשִׂיתָ
2 לְּךָ אֲרוֹן עֵץ׃ וְאֶכְתֹּב עַל־הַלֻּחֹת אֶת־הַדְּבָרִים
אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ
3 וְשַׂמְתָּם בָּאָרוֹן׃ וָאַעַשׂ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים וָאֶפְסֹל
שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וָאַעַל הָהָרָה וּשְׁנֵי
4 הַלֻּחֹת בְּיָדִי׃ וַיִּכְתֹּב עַל־הַלֻּחֹת כַּמִּכְתָּב הָרִאשׁוֹן

29 גלייכוואהל זינד זיא דיין פאָלק אונד דיינע אייגענטהימליכע נאַטציאָן,
דיא דוא מיט דיינער גראָסען מאַכט, אונד מיט דיינעם אויסגע-
שטרעקקטען אַרמע אויסגעפיהרעט האַסט.
1 אום דיעזעלבע צייט שפּראַך דער עוויגע צו מיר: הויע דיר צווייא
שטיינערנע טאַפעלן וויא דיא ערסטע וואַרען, קאָממע צו מיר הערויף
2 אויף דען בערג, אונד מאַכע דיר איינע לאַדע פאָן האָלץ. אויף דיא
טאַפעלן וויל איך דיא וואָרטע שרייבען, דיא אויף דען פאָריגען טאַפעלן,
דיא דוא צערבראָכען האַסט, געשטאַנדען האַבען, אונד דוא זאָללסט
3 זיא אין דיא לאַדע לעגען. איך מאַכטע איינע לאַדע פאָן שיטימהאָלץ,
היעב צווייא טאַפעלן וויא דיא פאָריגען, גינג אויף דען בערג, אונד
4 האַטטע בידע טאַפעלן אין דער האַנד. דאַ שריעב דער עוויגע
אויף דיא טאַפעלן וויא דיא ערסטע שריפט, נעמליך דיא צעהן וואָרטע,

מנחה חדשה.

אליהם מרוב השגחת הש"י בהם והוא שבראותם כי במתי מעט ובלתי בקיאים
בתחבולת המלחמות באו על עם עזום והשמידום וישבו תחתם הנה יתברר
להם באמת כי יד ה' עשתה זאת אבל יחשבו מחשבה רעה שבצדקתם עשה
הש"י מה שעשה עמהם וזה יביאם בלי ספק לקרוא תגר ולהטיח דברים כלפי
מעלה בבוא עליהם שום עונש על עונם, ועוד שהמצדיק את עצמו לא יסיר
מן הדרך אשר כבר אחז בה בחשבו כי היא הדרך הישרה, והנה דרכם לא
היתה ישרה בעיני הש"י כמ"ש למטה זכור אל תשכח את אשר הקצפת וגו'
ממרים הייתם וגו', אבל מי שיתן אל לבו שכל מה שעושה עמו הש"י שהוא

אֵת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֲלֵיכֶם
בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקָּהָל וַיִּתְּנֵם יְהוָה אֵלָי׃
5 וָאֵפֶן וָאֵרֵד מִן־הָהָר וָאָשִׂם אֶת־הַלֻּחֹת בָּאָרוֹן
6 אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וַיִּהְיוּ שָׁם כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי יְהוָה׃ וּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֹת בְּנֵי־יַעֲקָן מוֹסֵרָה שָׁם
מֵת אַהֲרֹן וַיִּקָּבֵר שָׁם וַיְכַהֵן אֶלְעָזָר בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃
7 מִשָּׁם נָסְעוּ הַגֻּדְגֹּדָה וּמִן־הַגֻּדְגֹּדָה יָטְבָתָה אֶרֶץ

דיא דער עוויגע אויף דעם בערגע, אויז דעם פייער, אַן טאַגע
דער פערזאַממלונג, צו אייך גערעדעט, אונד דיא טאַפעלן גאַב ער
5 מיר. איך ווענדעטע מיך, גינג פאָן בערגע הינונטער, אונד לעגטע
דיא טאַפעלן אין דיא לאַדע, דיא איך געמאַכט האַטטע, אַלוואָ זיא
6 בלייבען זאָללען, וויא דער עוויגע מיר בעפאָהלען. דיא קינדער
ישראל ברעכען פאָן דען ברוננען דיא צו בני יעקן געהערען, אויף, נאַך
מוסרה; אין דערזעלבען געגענד שטאַרב אהרן, דאַזעלבסט וואַרד ער
בעגראַבען, אונד זיין זאָהן אלעזר טראַט דען פריעסטערליכען דיענסט
7 אַן זיינער שטעללע אַן. פאָן דאַ גינג דער צוג נאַך גדגד, פאָן גדגד
נאַך יטבה, איין לאַנד דאַ אַן באַכען קיינען מאַנגעל האַט.

מנחה חדשה.

באמרו הנה כל ימיו ישאר בחיוב לעשות רצונו וידמה שאע"פ שיהיה מסגל מצוות כל ימיו שעדיין לא פרע הקפותיו, ולכ"א להם שמע ישראל אתה עובר היום את הירדן לבוא לרשת גוים גדולים ועצומים והנה יושבים בערים גדולות ובצורות בשמי' ויש בתוכם עם גדול ורם בני ענקים אשר אתה ידעת וגו', ומתוך זה יתברר לך שבלי ספק שה' אלהיך הוא העובר לפניך והוא אש אוכלה שהוא ישמידם והורשתם והאבדתם בזמן מועט ולכן השמר לך ושמור נפשך מאד פן תאמר בצדקתי וגו' שאע"פ שהם היו רשעים וראוים ליגרש משם לא באתה אתה במקומם בצדקתך וביושר לבבך אבל הביאך הש"י בשביל מה שנשבע לאבותיך, ומה שאני מזהירך בכל זה הוא שלא תחשוב שבצדקתך באתה לשם כי עם קשה עורף אתה ולא חזרת עדין לאחוריך ממה שהורגלת בו במצרים, ולכך חזר לומר לא בצדקתך וגו', ולכן צריך שתשים מגמת פניך ותזכור את אשר הקצפת את ה' אלהיך למן היום אשר יצאת מארץ מצרי' עד בואכם עד המקו' הזה ממרי' הייתם עד ה' ואיך תחשוב שבצדקתך הביאך הש"י לרשת את ארצם, ואפילו בחורב בשעת מתן תורה בהיותכם

8 נַחֲלֵי־מָיִם׃ בָּעֵת הַהִוא הִבְדִּיל יְהוָה אֶת־שֵׁבֶט
הַלֵּוִי לָשֵׂאת אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה לַעֲמוֹד לִפְנֵי
9 יְהוָה לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ עַל־כֵּן
לֹא־הָיָה לְלֵוִי חֵלֶק וְנַחֲלָה עִם־אֶחָיו יְהוָה הוּא
10 נַחֲלָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לוֹ׃ וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי
בָהָר כַּיָּמִים הָרִאשֹׁנִים אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים
לַיְלָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֵלַי גַּם בַּפַּעַם הַהִוא לֹא־אָבָה

8 אום דיעזעלבע צייט זאנדערטע דער עוויגע דען שטאם לוי אויז, דיא
בונדעסלאדע דעז עוויגען צו טראגען, פֿאר איהם צו שטעהען, איהם
צו דיענען אונד אין זיינעם נאמען דען זעגען צו ערטהיילען, זא וויא
9 עז יעצט נאך איזט. דאהער בעקאממט דער שטאם קיינען טהייל
אונד קיין ערבגוט אונטער זיינען ברידערן, זיין ערבגוט איזט דער
10 עוויגע, וויא דער עוויגע דיין גאטט איהם פֿערהייסען האט. איך
שטאנד אלזא אויף געבירגע פֿאר דעם עוויגען זא לאנגע אלז פֿאָרהין,
פֿירציג טאגע אונד פֿירציג נאכטע, אונד דער עוויגע ערהארטע
מיך אויך דיעזעסמאהל, זא דאס ער מיך ניכט אויפרייבען וואללטע.

מנחה חדשה.

ככלה בתוך חופתה הקצפתם את ה', תאמר שהש"י לרוב רחמנותו לא הקפיד בכך, הרי התאנף בכם להשמיד אתכם, וחזר לומר בעלותי ההרה להרבות אשמתם שאין רשע וטפש בעולם שבשעה אשר כזאת יחטא ואשם שאע"פ שיהיה יגרו תקפו לעשות הרע בעיני ה' יתאפק להמתין עד שיבוא משה ויוריד להם כלי חמדה שבו נברא העולם ולא יגרום חטאתם שלא תנתן להם תורה, כש"כ בהיותם לוחות הברית אשר בהיותם עמכם לא יחליפכם באומה אחרת לעולם וכש"כ בראותכם ישבתי בהר מ' יום ומ' לילה מבלי אכילה ושתייה והיה לכם לדאג ולומר שמא ח"ו השי' ממאן לכרות בריתו עמנו מאחר שהוא מעכב כ"כ והיה לכם לסייעני בתפלה ותשובה, והנה אח"כ נתן ה' אלי את שני לוחות האבנים כתובים באצבע אלהים ר"ל בכתב גמור ולא בחרט אנוש שהרי הם אצליכם ואין בעולם מי שיוכל להמציא תחבולה לעשות בהם אפי' חריץ קטן לחוזק האבנים ההם אשר המציאם הש"י ובראם בשאר בריאת מעשה בראשית והמציא כתיבתם ג"כ בדרך מופת כמו שאמר והלוחות מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא, ולכן מנו חז"ל הכתב והמכתב

יְהֹוָה הַשְׁחִיתֶךָ׃ וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֵלַי קוּם לֵךְ 11
לְמַסַּע לִפְנֵי הָעָם וְיָבֹאוּ וְיִירְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָם לָתֵת לָהֶם׃ פ חמישי
וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ 12
כִּי אִם־לְיִרְאָה אֶת־יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּכָל־
דְּרָכָיו וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ וְלַעֲבֹד אֶת־יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ
בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ׃ לִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֺת 13

ער שפּראַך פֿיעלמעהר צו מיר: אויף! געהע אויף דעם צוגע פֿאָר 11
דעם פֿאָלקע הער, דאַס זיא הינגעהען אונד דאַז לאַנד אייננעהמען,
דאַז איך איהרען עלטערן צוגעשוואָרען, איהנען צו געבען.
אונד נון ישראל! וואַז פֿאָרדערט דער עוויגע פֿאָן דיר, אַלז דאַס 12
דוא פֿאָן גאַנצעם הערצען אונד גאַנצער זעעלע, פֿיר דעם עוויגען,
דיינעם גאָטטע, עהרפֿורכט האַבעסט, אין אַללען זיינען וועגען וואַנדעלסט,
איהן ליעבעסט אונד איהם דיענעסט. דאַז הייסט, דיא געבאָטע דעז 13

מנחה חדשה.

מכלל הדברים הנבראים בין השמשות לומר שאע"פ שאחר הכתיבות הם טבעיות הכתיבה היא והכלי אשר בה נכתבה היה דבר אלהי ומכלל מעשה בראשית ולכן נבראו בזמן שהוא כספק יום ספק לילה, שהיו בין הבריאה ובין המנהג בריאתם, ואמר ועליהם ככל הדברים אשר דבר ה' עמכם ביום הקהל ר"ל שלא היה בלוחות דבר חדש זולת מה שכבר קבלתם עליכם וישר בעיניכם, שבשביל כך תעשו המעשה הרע אשר עשיתם להפרכם את הברית אשר ביניכם וביניו לפחד כוכב המשא אשר יעמים עליכם בלוחו' ההם, והראיה הגמורה שלא נזדקקתך בשר בך הש"י כמ"ש, שהרי לאחר שעשיתם את העגל נתן לי לוחות הברית ולא נמנע מלתתם בשביל החטאה הגדולה ההיא כמ"ש ויהי מקץ מ' יום ומ' לילה נתן ה' אלי את שני לוחות האבנים לוחות הברית ר"ל שעם כל זה היה רוצה להקים את בריתו עמכם, והנה העגל נעשה ביום ל"ט כמ"ש אהרן אשר היה יודע מתי ירד משה חג לה' מחר ואילו היה בוחר בכם לצדקתכם היה אומר הרי לא עמדו בצדקתם אתמול ברתו והרי סרחונם בידם ואני אתן להם לוחות הברית, אלא ראה שלא עשה כל מה שעשה עמכם אלא לשומרו את השבועה כמ"ש, וא"ת שלא הקפיד הש"י בעגל ההוא? הרי לאחר שנתן הלוחות אמר לי קום רד מהר מזה כי שחת עמך והיתה הכוונה שאלך בזריזות לתקן עוותתכם, ומ"ש אשר הצלית מארץ

יְהוָה וְאֶת־חֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְטוֹב
14 לָךְ׃ הֵן לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמָיִם
15 הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר־בָּהּ׃ רַק בַּאֲבֹתֶיךָ חָשַׁק יְהוָה
לְאַהֲבָה אוֹתָם וַיִּבְחַר בְּזַרְעָם אַחֲרֵיהֶם בָּכֶם
16 מִכָּל־הָעַמִּים כַּיּוֹם הַזֶּה׃ וּמַלְתֶּם אֵת עָרְלַת
17 לְבַבְכֶם וְעָרְפְּכֶם לֹא תַקְשׁוּ עוֹד׃ כִּי יְהוָה

עוויגען אונד זיינע געזעטצע, דיא איך דיר יעלט געבע, האלטען
14 זאָללסט, אונד דיעזעז צו דיינעם איגענען בעסטען?. זיעה! דער
הימעל אונד אללער הימעל הימעל, דיא ערדע אונד אללעז וואַז
15 דאַרויף איזט, דאַז איזט דעז עוויגען דיינעז גאָטטעז. אלליין ער
האַט איין וואָהלגעפאַללען אַן דיינען עלטערן געהאַבט, אונד זיא
דערגעשטאַלט געליעבט, דאַס ער אויז אַללען נאַטיאָנען איך, איהרע
16 נאַכקאָממען, ערוואָהלט, וויא זיך יעלט צייגט. איהר מוסט דאַהער
דיא פאָרהויט אייערעז הערלענז בעשניידען, אונד ניכט מעהר זאָ
17 האַרטנאַקקיג זיין. דען דער עוויגע אייער גאָטט, איזט דער גאָטט

מנחה חדשה.

מצרים הכוונה שמשה אדונינו היה סבת עלותם ממצרים שהש"י רצה לכלותם בתוך ארץ מצרים לולא משה שעמד בתפלה ואמר לו שיהי' בדבר הזה חלול שמו של מקום כמ"ש יחזקאל ואומר לכלות אפי בהם בתוך ארץ מצרים ואעש למען שמי לבלתי החל לעיני הגוים, ומרוב רחמנותו ושמרו את השבועה לא רצה להשמיד ואמר לי שהייתם חייבים כליי' על הדבר הזה שהרי אמר לי ראיתי את העם הזה והנה עם קשה עורף הוא הרף ממני וגו' ואעשה אותך וגו', והכוונה בכל זה היתה לגלות חטאתכם ושאלמד אני עליכם זכות, שאילו היה רצונו להשמיד אתכם למה לו לומר לי שום דבר מכל זה אלא יכלה אתכם כרגע ובירדתי מן ההר אמצא אתכם פגרים מתים, ולא אמר לה' עתה מה שהתפלל לש"י קודם רדתו מן ההר שלא ליתן להם פתחון פה שנתן לו הלוחות קודם עשיית העגל ויהיה סבה לומר כי בצדקתם נתן להם לוחות בריתו ומה ששברו אח"כ היה אבל אלו סרחו קודם לכן לא יתן להם כלל, ומה שלא חזר ולקחם היה לפי שסבר זכו בהם מאחר שהגיעו ליד שלוחם משה אשר כבר אמרו לו דבר אתה עמנו קרב אתה ושמע וגו', והסבה אשר יאמרו שקודם סרחונם נתן להם לוחות ברית והיא שיאמרו ראה אתה אומר כי התפללת בעדינו את ה' אלהינו ומאחר שאנו רואים שכאשר חזרת להתפלל עמדת בתפלה מ' יום ומ' לילה הנה יראה בהברח שעמדת בתפלתך קודם רדתך מן ההר יום או

אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים
הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׂא פָנִים
וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד׃ עֹשֶׂה מִשְׁפַּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה 18
וְאֹהֵב גֵּר לָתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה׃ וַאֲהַבְתֶּם אֶת־ 19
הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ אֶת־יְהוָה 20
אֱלֹהֶיךָ תִּירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד וּבוֹ תִדְבָּק וּבִשְׁמוֹ
תִּשָּׁבֵעַ׃ הוּא תְהִלָּתְךָ וְהוּא אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר־ 21

אַללער געטטער, אונד דער הערר אַללער הערררן, דער גראָססע,
מאַכטיגע אונד פֿורכטבאַרע גאָטט, דער ניכט נאַך אַנזעהען דער
פערזאָן ריכטעט, אונד קיינע בעשטעכונג אַננימט. דער דעם 18
וואייזען אונד דער וויטטווע רעכט פֿערשאַפֿפֿט, אונד דען פֿרעמדלינג
ליעבט, איהם שפייזע אונד קליידער צו געבען. איהר מוסט גלייך 19
פֿאַללס דען פֿרעמדלינג ליעבען, דען אין לאַנדע מצרים זייד איהר אויך
פֿרעמדלינגע געוועזען. פֿאָר דעם עוויגען, דיינעם גאָטטע, מוסט 20
דוא עהרפֿורכט האַבען, איהם דיענען, איהם מוסט דוא אַנהאַנגען,
אונד בייא זיינעם נאַמען שווערען. ער איזט דיין רוהם, אונד ער 21

מנחה חדשה.

יומים או עשרה ימים או עשרים יום או חדש ימים, והנה אתה ירדת בסוף המ' יום וא"כ למה תאמר ויהי מקץ מ' יום וגו' ואח"כ אמר לך קום רד מהר מזה כי שחת וגו', ואמר ואפן וארד מן ההר ר"ל שתיכף שגילה לי סרחונכם פניתי ממה שהייתי עסוק בו וירדתי לתקן מה שקלקלתם, ומלת ואפן פירשנוהו בפ' כי תשא, ואמר שעדיין היה ההר בוער באש ולא סלק הש"י שכינתו ממנו שעדיין היה רוצה בתשובתכם וארא והנה חטאתם לה' וגו' ואתפוש בשני הלוחות כדי להשליכם בכל כחי וישברו לפי שהיו חזקות עד מאד וחזרתי להתנפל לפני ה' כראשונה מ' יום ומ' לילה לחם לא אכלתי וגו' שאע"פ שהיה עמכם בכעס כלכלני מזיו שכינתו כל הזמן הארוך ההוא כדי שאוכל לעמוד בתפלה וללמד עליכם סניגוריא כי בכך היה רוצה כמ"ש, וא"ת מאחר שבכך היה רוצה למה לא נתרצה עד היום ההוא היא לפי שהיתה חטאתכם גדול' עד מאד כמ"ש אשר עשיתם הרע בעיני ה' להכעיסו והי' מצפה לראות מתי יעשה ישראל תשובה ומעשים טובים ולכן לא הי' מתרצה ולא היה מכלה אותם ויגיע מהכעס עד שהתאנף גם על אהרן שהיתה כוונתו לטובה כמו שבארנו במקומו, והזכיר מה שעשה לעגל כדי שיראו שאין בכל העבודו' הזרות

עָשָׂה אִתְּךָ אֶת־הַגְּדֹלֹת וְאֶת־הַנּוֹרָאֹת הָאֵלֶּה
22 אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ׃ בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ
מִצְרָיְמָה וְעַתָּה שָׂמְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כְּכוֹכְבֵי
1 הַשָּׁמַיִם לָרֹב׃ וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
וְשָׁמַרְתָּ מִשְׁמַרְתּוֹ וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וּמִצְוֹתָיו
2 כָּל־הַיָּמִים׃ וִידַעְתֶּם הַיּוֹם כִּי לֹא אֶת־בְּנֵיכֶם
אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ וַאֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֶת־מוּסַר יְהוָה

איט דיין גאָטט, דער אום דיינעטוועגען דיעזע גראָססע אונד פֿירכטער
22 ליכע דינגע געטהאן, דיא דוא מיט אויגען געזעהען האָסט. מיט
זיבענציג פערזאָנען זינד דיינע פֿאָרעלטערן נאך מצרים געקאָממען,
אונד יעצט האט דער עוויגע, דיין גאָטט, דיך זאָ פֿיעל זיין לאססען,
1 אלז שטערנע אם הימעל זינד. ליעבע אלזאָ דען עוויגען דיינען
גאָטט, בעאָבאַכטע זיינע פֿאָרשריפֿט, זיינע געזעטצע, זיינע רעכטע
2 אונד זיינע געבאָטע, צו אללען צייטען. בעדענקט וואָהל, דיא איהר
יעצט פֿאָר מיר שטעהט, דאס איך ניכט צו אייערן נאכקאָממען רעדע,
וועלכע דיא ציכטיגונג דעס עוויגען אייערעס גאָטטעס ניכט וויססען, נאך

מנחה חדשה.

שום נמשות וללמדם כיצד יעשו לכל ע"ז שתבוא לידם ושלא יהנו ממנה, והזכיר להם ענין תבערה ומסה וקברות התאוה והמרגלים לומר להם שאפילו אחר מה שעבר עליהם מן הצער בענין העגל לא סרו מדרכם הרעה, וזכר מה שהתפלל עליהם בענין המרגלים לומר שלא עמד להם שום זכות כי אם שבועות האבות ושלא יתחלל שמו של הקב"ה כמ"ש זכור לעבדיך וגו' פן יאמרו וגו' והם עמך וגו', ר"ל שבין טובים בין רעים כבר נשבעת שלא להחליפם ואין בכל זה הזכרת שום זכות צדקתם של ישראל, וא"כ הכלל העולה הוא שלא תחשוב שבצדקתך וביושר לבבך אתה בא לרשת את ארצם וגו'; והנה אחר אשר זכר המקומות אשר הם הקציפו את הש"י כדי לחברם אל מעשה העגל חזר לענינו הראשון ואמר בעת ההיא אמר ה' אלי פסל לך שני לוחות וגו' והוצרך להביא כל הענין הזה לב' סבות, א' לומר להם ראו והתבוננו מאד מה רעה גרמתם לעצמכם בעשיית העגל שהלוחות הראשונים היו מעשה אלהים ואלו היו מעשה ידי אדם, ואילו זכו להיות הראשונים בידם לא תשלוט עליהם אומה ולשון כמ"ש ז"ל חרות וכו', והב' לומר שמה ששבר הלוחות שלא היה מדעתו אלא מדעת הש"י ורצונו, וכל זה שלא יאמרו לו אתה האבדת

אֱלֹהֵיכֶם אֶת־גָּדְלוֹ אֶת־יָדוֹ הַחֲזָקָה וּזְרֹעוֹ הַנְּטוּיָה׃
וְאֶת־אֹתֹתָיו וְאֶת־מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹךְ 3
מִצְרָיִם לְפַרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וּלְכָל־אַרְצוֹ׃
וַאֲשֶׁר עָשָׂה לְחֵיל מִצְרַיִם לְסוּסָיו וּלְרִכְבּוֹ אֲשֶׁר 4
הֵצִיף אֶת־מֵי יַם־סוּף עַל־פְּנֵיהֶם בְּרָדְפָם אַחֲרֵיכֶם
וַיְאַבְּדֵם יְהוָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ וַאֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם 5
בַּמִּדְבָּר עַד־בֹּאֲכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה׃ וַאֲשֶׁר עָשָׂה 6

געזעהען האבען, זיינע גראסע, זיינע שטארקע האנד, אונד זיינען
אויזגעשטרעקקטען ארם. דיא צייכען אונד טהאטען, דיא ער מיט 3
טען אין מצרים, אן פרעה קעניג פאן מצרים, אונד אן זיינעם לאנדע
אויזגעאיבט האט. וואס ער אן דעם העערע פאן מצרים, זייגער רייטע- 4
ריא אונד זיינען וואגען געטהאן, דא ער דאס וואסער דעס שילפ-
מעערעס איבער זיא הערשטראמען ליעס, אלז זיא אייך נאכזעצטען,
אונד זיא זא צו גרונדע ריכטעטע, דאס ניעמאנד מעהר פאן איהנען
צו זעהען איזט. וואס ער אייך אין דער וויסטע געטהאן האט, ביז 5
איהר היעהער געקאממען זייד. וואס ער פערנער אן דתן אונד אבירם, 6

מנחה חדשה.

ממנו הטוב במה ששברת אותם בכעסך, ואמר שבעת ההיא שנתרצה לו הש"י על מעשה העגל אמר לו פסל לך שני לוחות וגו' כי אינם ראוים ולא על תכונה שיהיו בידיהם לוחות מעשה נורא ואיום אשר יהיו להם למבצר משגב שלא תשלוט בהם שום אומה ולשון, והנה באמת לא ימסרו ביד שום אומה על מה שישברו רצוני, ועתה בהיות הלוחות מעשה ידי אדם אין קדושתן כ"כ חזקה שימנעו את ישראל מלהמסר ביד האומות על עונכם כמו שגלו לנו כל זה רז"ל אשר לא נעלם מהם כל תעלומה במה שהוכרחו לפרש במלת חרות על הלוחות אל תקרא חרות אלא חירות שאילו היתה הכוונה שהכתב היה חרות ר"ל חרוש לא היה צריך לזוכרו כלל כי ידוע הוא שאין שום כתיבה על לוחות האבן כי אם חרות, וא"כ לא נכתב אלא לידרש ליודעיהן, והמכתב היה מכתב אלהים ולא השליטו הש"י ביכולת על הכתיבה ההיא כדי שלא יתיאשו ישראל מכל וכל לומר שהשליכם הש"י מכל וכל ולא רצה שתחול קדושתו עליה'; ואמר שצוהו לעשות ארון עץ להכניס בו הלוחות ולא פירש לנו ענין הארון הזה בפ' כי תשא ופי' כאן לומר שמדעת הש"י נשתברו הלוחות ולגלות להם שאין קדושת

לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב בֶּן־רְאוּבֵן אֲשֶׁר
פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלָעֵם וְאֶת־בָּתֵּיהֶם
וְאֶת־אָהֳלֵיהֶם וְאֵת כָּל־הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם
7 בְּקֶרֶב כָּל־יִשְׂרָאֵל׃ כִּי עֵינֵיכֶם הָרֹאֹת אֶת כָּל־
8 מַעֲשֵׂה יְהוָה הַגָּדֹל אֲשֶׁר עָשָׂה׃ וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־
כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְמַעַן תֶּחֶזְקוּ
וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים
9 שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ וּלְמַעַן תַּאֲרִיכוּ יָמִים עַל־הָאֲדָמָה

דען זאהנען אליאב'ס, ראובן'ס זאהנז געטהאן האט, דא דיא ערדע
זיך אויפגעטהאט, אונד זיא נעבסט איהרען הויזלייטען, צעלטען, אונד
7 אללעז וואז איהנען אנגעהערטע, מיטטען אין ישראל, פערשלאנג.
8 ווים אייך העדע אייך, דיא איהר מיט אייערן אויגען דיא גראָסען טהא־
טען געזעהען, דיא דער עוויגע געטהאן האט. בעאבאכטעט אלזא
אללע געבאָטע, דיא איך אייך יעצט געבע, זא ווערדעט איהר גע־
שטארקט ווערדען, אונד דאז לאנד ווירקליך איינגעהמען, וועלכעז
9 איינצונעהמען, איהר (איבער דען ירדן) געהען זאָללט. אונד ווערדעט

מנחה חדשה.

הלוחות השניות חזקה כקדושת הראשונות, ופירוש הענין כי מן הידוע היה
שהיה צריך לעשות ארון להניח בהם הלוחות אף שכל דבר שבקדושה לא יעשה
אלא במצות הש"י כמו שאתה רואה בענין המשכן ובענין הקרבנות שהוא
מצוה בכמה דברים שא"א זולתם אלא שלא נתן להם רשות לעשותם מבלי
מצותו, וא"כ מתוך שלא צוהו הש"י לעשות ארון עץ ללוחות הראשונות וא"א
להם מבלי ארון שלא יונחו בקרן זוית עד העשות המשכן הבין משה אדונינו
שהיתה רצון הש"י שאם יחטאו ישראל שישבר אותם שאין ראוי לדבר הגדול הזה
בדרך חטאים כי היה הש"י רואה אותם בתכונה שיחטאו ויאשמו במעט שנה
וא"כ מה שלא צוהו לעשות ארון היה לומר אולי לא יצטרכו לארון ר"ל שלא יזכו
ללוחות ההם, ואילו צוהו לעשותו הנה יבינו שעכ"פ יכנס בארון וא"כ לא
ישברם, והנה שברי לוחות לא היו צריכים לארון מצוה כי לא היו ברית
בינם ובין הש"י אבל הם יעשו ארון מבלי שיצוו עליו לבער הקדש מבין שאר
כלי הבית, וכאשר צוהו עתה בלוחות השניות הזהירו שלא ישברם כלל אע"פ
שיחטאו ויאשמו אלא שיתנם בארון עכ"פ שאין קדושתן קדושת הראשוני'; ואמר

אֲשֶׁר֩ נִשְׁבַּ֨ע יְהוָ֧ה לַאֲבֹתֵיכֶ֛ם לָתֵ֥ת לָהֶ֖ם וּלְזַרְעָ֑ם
אֶ֛רֶץ זָבַ֥ת חָלָ֖ב וּדְבָֽשׁ׃ ס ששי כִּ֣י הָאָ֗רֶץ 10
אֲשֶׁ֨ר אַתָּ֤ה בָא־שָׁ֙מָּה֙ לְרִשְׁתָּ֔הּ לֹ֣א כְאֶ֤רֶץ מִצְרַ֙יִם֙
הִ֔וא אֲשֶׁ֥ר יְצָאתֶ֖ם מִשָּׁ֑ם אֲשֶׁ֤ר תִּזְרַע֙ אֶֽת־זַרְעֲךָ֔
וְהִשְׁקִ֥יתָ בְרַגְלְךָ֖ כְּגַ֥ן הַיָּרָֽק׃ וְהָאָ֗רֶץ אֲשֶׁ֨ר אַתֶּ֜ם 11
עֹבְרִ֥ים שָׁ֙מָּה֙ לְרִשְׁתָּ֔הּ אֶ֥רֶץ הָרִ֖ים וּבְקָעֹ֑ת לִמְטַ֥ר

לאנגע יאהרע בלייבען אויף דעם ערדרייכע, דאס דער עוויגע אייערן
עלטערן, איהנען אונד איהרען נאכקאממען צו געבען, געשוואָרען
האט; אין דעם לאנדע, וואָ מילך אונד האָניג פליעסט. דען דאס 10
לאנד, אין וועלכעס דוא היננקאָממסט, עס איינצונעהמען, איזט ניכט
ווּיא דאס לאנד מצרים, דאראָן איהר אויזגעלאָגען זייד; אללוואָ דוא
דיינען זאאמען אויסזעטעסט, אונד מיט דיינער פיסע ארבייט דאס לאנד
אנפייכטען מוסט, ווּיא איינען קראָהלגארטען. דאס לאנד, דאס איהר 11
איינצונעהמען, איבער (דען ירדן) געהט, האט בערגע אונד טהאָלער

מנחה חדשה.

שכן עשה הארון ואח"כ פסל הלוחות לומר שאע"פ שהי' ראוי שלא יחונהו בשביל רוע הכנתם שעכ"ז שב הש"י ודבורו זה לתת להם לוחות מעשה אלהי' כראשוני' ואמר שכתב עליהם כמכתב הראשון עשרת הדברים ויתנם לו, ואמר שיתנם בארון ויהיו שם כמו שציוה הש"י, ר"ל שלא נשתברו גם אלו אבל באו אל הארון והיו שם עד שנעשה המשכן כמו שהבטיחו הש"י מה שלא הבטיחו בראשונות שלא אמר לו בהן ועשית לך ארון עץ וכל זה היה לפי שלא היתה קדושתן בחוזק הקדושה הראשונה, וא"ת שכל מה שאני אומר שקר שהראשונים לא נשתברו אלא בשביל שנעשה העגל אבל מאחר שלא עשינו אח"כ שום ע"ז למה ישברו השניות? תדע שעשיתם אח"כ יותר רע ומר לאין שיעור יותר מעשיית העגל והו מה שרמז להם באומרו ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקב מוסרה והנה בסדר המסעות היה בהפך שממוסרה נסעו לבני יעקן אלא לומר להם זכרו מה שנתתם ראש לשוב מצרימה כמ"ש בכל דבריו וכו' אשר הוא יותר רע ומר מעשיית העגל שאילו העגל היה לתכלית שילך לפניכם במקומו' להורות לכם הדרך אשר תלכו בה לארץ כנען שכן אמרתם לאהרן קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו כי זה משה האיש וגו' וכאן חזרתם מאחרי ה' מכל וכל ואמרתם נתנה ראש ונשובה מצרימה, ובענין העגל היו אנשי מספר כמ"ש ויפול מן העם ביום ההוא כשלשת אלפי איש, ובדבר הזה היו כל ישראל כמ"ש ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן, ועוד שבדבר העגל היה

11 הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה־מָּיִם׃ אֶרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
ספ׳ א׳ דֹּרֵשׁ אֹתָהּ תָּמִיד עֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּהּ מֵרֵשִׁית
13 הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה׃ ס וְהָיָה
אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ
14 בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם׃ וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם

12 אונד בעקאממט זיין וואססער דורך רעגען פֿאָן היממעל. איין לאַנד,
אויף וועלכעס דער עוויגע דיין גאָטט אַכט האַט; דיא פֿאָרזעהונג דעס
עוויגען דיינעס גאָטטעס איזט בעשטענדיג דאַרויף געריכטעט, פֿאָם
13 אַנפֿאַנגע דעס יאַהרעס ביז אַנס ענדע. ווערדעט איהר אַלזאָ מיינען
געבאָטען געהאָרכען, דיא איך אייך יעצט געבע; דען עוויגען אייערן
גאָטט, פֿאָן אייערם גאַנצען הערצען אונד פֿאָן אייערער גאַנצען זעעלע
14 צו ליעבען, אונד איהם צו דיענען:. זאָ וויל איך אייערם לאַנדע

מנחה חדשה.

סבת עשייתו ערב רב וכאן בני ישראל, ולכ"א ובני ישראל נסעו ולא אמר ואתם נסעתם, וא"כ לא היה סבת היות הלוחות בארון וקיומן אלא בשביל שאין קדושתן כקדושת הראשונות כמו שאמרנו וא"כ אין לכם לבטוח בהם לומר אע"פ שנחטא לה' אלהינו לא נמסר ביד האויבים כי לוחות הברית יצילונו מידם, אבל דעו שהכל תלוי במעשיכם הטובים או הרעים; שאם תחטאו הארון ינגף ואתם תנתנו ביד אויביכם; ומ"ש להם עוד משם נסעו הגדגודה ומן הגדגודה יטבתה ארץ נחלי מים היה לגלות עוד להם ולהאשימם על רוע המעשה הזה אשר חזקו פניהם מסלע מאנו לשוב ושמו עצמן בסכנה עצומה לשוב למצרים, כי מן הידוע שהמדבר לא היו מוצאים בו מים כי אם בקושי עצום ובדרך נס והנה בהיותם בבני יעקן לא היה בינם ובין יטבתה אשר היא ארץ נחלי מים כי אם ב' מסעות בלבד כמו שהלכו אח"כ כשהחזירום בני לוי שאמר משם נסעו הגדגדה ר"ל מבני יעקן לא ממוסרה כמו שמפורש בסדר המסעות, ומן הגדגדה באו ליטבתה והם שמו עצמם בסכנה לשוב לאחריהם לארץ ציה ועיף בלי מים, וחזרו מבארות בני יעקן למוסרה, וכ"ז להוסיף על אשמתן שעזבו את ה' אלהיהם מקור מים חיים לחצוב להם בורות נשברים אשר לא יכילו המים; ואמר להם עוד בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי וגו' לאמר שאפילו הבכורות אשר היו כהני ה' משרתי אלהים לא עמדו באמונתם והבדיל ה' את שבט הלוי להיות במקומם וסמכו לזה

בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ
וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ 15
וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם 16
וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם:
וְחָרָה אַף־יְהוָֹה בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־ 17

רעגען געבען, צור רעכטען צייט, פריהרעגען אונד שפאטרעגען;
דאמיט דוא דיין געטריידע, מאסט אונד אהל איינזאממעלסט. אונד 15
וויל פיר דיין פיעה גראס וואכסען לאסען אויף דיינען פעלדע, דאם
דוא זו עססען האבעסט אין איבערפלוסע. היטעט אייך אבער, דאס 16
אייער הערץ ניכט פערפיהרט ווערדע; דאס איהר עטוואס אבוויכט,
אונד אנדערן געטטערן דיענט, אונד זיא אנבעטעט;. דער צארן 17
דעס עוויגען ווירדע איבער אייך ענטברעננען, ער ווירדע דען היממעל

מנחה חדשה.

הענין לומר להם ראו צדקת בני לוי שהם ראוים לשרת בשם ה' שהרי במקום הזה ראיתם בעיניכם צדקתם שהם נלחמו בכם והרגו בכם והרגתם בהם עד שהחזירו אתכם בעל כרחכם; ואחר שסיים התוכחה הזאת חזר לעניינו ואמר ואנכי עמדתי בהר וגו' לומר להם כל כך היה קשה לפני הש"י מה שעשו עד שהוצרך לעמוד בתפלה מ' יום ואח"כ נתרצה ועכ"ז לא שבו לאיבתם ולמעלתם הראשונה בעיני הש"י, ולכן אמר להם עוד שאמר לו הש"י קום לך למסע לפני העם ויבואו ויירשו את הארץ, כלומר שילך משה למסע לפניהם ובזכותו ירשו אותה שלא רצה הש"י לילך לפניהם כבראשונה כמו שמפורש כ"ז בפ' כי תשא ויש בזה מן הרעה מה שלא יעלם כמ"ש שם וישמע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו ולא שתו איש עדיו עליו, וא"כ הנ' עיניכם רואות מה שהפסדתם שעד עתה הי' הש"י מנהיג אתכם מבלי אמצעות מלאך ועתה ע"י מלאך, ומתחלה היה נותן לכם לוחות מעשה אלהים שבהיותם בידיכם לא היתה שולטת עליכם אומה ולשון ועתה מעשה ידי אדם, וא"כ ראו מה שהפסדתם ולא נשאר לכם עתה כי אם משגב התורה והמצות ולכן ראו מה תעשו מעשים כי בזכותם תהיה השגחת הש"י דבקה בכם לעולם, תאמר ששאל מכם דבר גדול? לא שאל כ"א להיות יראתו מגמתכם ועל פניכם לבלתי תחטאו, וזהו שסמך ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו' והיראה והאהבה היא היא לשמור את מצות ה' אלהיך ואת חקיו אשר בשומרם עקב רב כמ"ש לטוב לך, תאמר שהוא צריך לכם שא"א לו זולתכם ולכך אני מזהיר אתכם כל האזהרות הללו? אין זאת, שהרי לה' אלהיך השמים ושמי השמים וגו' לא חשק בכם אלא בזכות

יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם
מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נֹתֵן לָכֶם׃
18 וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם
וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת
19 בֵּין עֵינֵיכֶם׃ וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר

פערשליעסען, דאס קיין רעגען קאממע, דיא ערדע ווירדע איהר
געוואקס ניכט הערפארברינגען, אונד איהר ווערדעט גאר באלד צו
גרונדע געהען, פערן פאן דעם פארטרעפליכען לאנדע, דאז אייך
18 דער עוויגע געבען וויל. פאססעט אלזא דיעזע ווארטע צו הערצען
אונד צו געמיטהע; בינדעט זיא אייך צום צייכען אויף דיא האנד, אונד
19 טראגט זיא אלז פארדערהויפטבינדע צווישען אייערן אויגען. לעהרעט
זיא אייערע זאהנע, אונד בעשטענדיג דאפאן צו שפרעכען; ווען דוא

מנחה חדשה.

האבות הקדושים כמ"ש רק באבותיך חשק ה' וגו' ויבחר בזרעם אחריהם וגו', ולכן אין לכם בית מנוס כי אם לעבוד את הש"י ולמול את ערלת לבבכם וערפכם לא תקשו עוד כמו שהייתם מקשים עד הנה שאין לכם שום תועלת מזולתו, מה תאמר לעבוד שום אלהים אחרים, הש"י הוא אלהי האלהים ר"ל אלהי המלאכים וצבאות השמים כמ"ש הרב המורה שלא יתברך הש"י בהיותו אלהי העצים והאבנים, וא"ת להתחבר לשום אומה שלטת ומלך עז ימשול בם, הנה הש"י הוא אדונים להם וא"כ יש לך לעבוד אותו ולא לזולתו כי הוא האל הגדול והוא הגבור והנורא, תאמר שאע"פ שהוא היכול על כל שיש לך לעבוד לאחד מאלו לפי שהש"י הוא נושא להם פנים ובאמצעותם יגיע לך התועלת כי כמה פעמים הוא טוב לאדם לעמוד שר מן השרים מלעבוד את המלך? תדע שאין הש"י נושא להם פנים ולא ייטיבו ולא ירעו כי אם ברצון הש"י, תאמר שבשביל מה שעובדים ייטיב לך מפני שאתה עובד אותם? אינו לוקח שוחד בעבודתם להיטיב לך, תאמר שלרוב רוממתו מאחר שהוא אלהי האלהים ואדוני האדונים שלא ישגיח בך לשפלות מעלתך? הנה הוא משגיח בשפל שבשפלים לעשות לו דין עושה משפט יתום ואלמנה ואוהב גר לתת לו כל צרכו ההכרחי שהוא לחם ושמלה, ולכן יש לכם לידבק בו ובמדותיו ויש לכם לאהוב את הגר וכו', ולכן הכלל העולה מכל זה הוא שאין לך לעבוד בלתי לה' לבדו כמו שחזר לומר את ה' אלהיך תירא אותו תעבוד וגו' והפליג להביא ראיה על זה ממה שכבר עשה עמה' עד עתה אשר עשה עמך את הנוראות וגו' עד סוף פסקא שאמר להם ושמרתם את כל המצוה וגו' למען תחזקו ובאתם וירשתם את הארץ וגו' ולמען תאריכו ימים וגו' ארץ זבת חלב ודבש, ר"ל שאם

בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ
וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ: 20
לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה 21
אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי
הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ: ס שביעי ומפטיר כִּי אִם־ 22
שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר
אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם לַעֲשֹׂתָהּ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְדָבְקָה־בוֹ:
וְהוֹרִישׁ יְהוָה אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלִּפְנֵיכֶם 23

צו הויזע זיטצעסט, אָדער אויף דער רייזע ביסט, ווען דוא דיך היני
לעגעסט, אונד ווען דוא אויפשטעהעסט. שרייבע זיא אויף דיא 20
פּפאָסטען דיינעז הויזעז אונד אַן דיינע טהאָרע. דאַמיט איהר אונד 21
אייערע קינדער אויף דעם ערדרייכע, דאַז דער עוויגע אייערן עלטערן
צוגעשוואָרען, עז איהנען צו געבען, לאַנגע יאַהרע בלייבען מאָגעט;
זאָ לאַנגע דער הימעל איבער דער ערדע זיין ווירד. דען ווען 22
איהר אַללע דיא געבאָטע האַלטען ווערדעט, דיא איך אייך צו טהון
געביעטע; נעמליך דען עוויגען אייערן גאָטט צו ליעבען, אין זיינען
וועגען צו וואַנדעלן, אונד איהם אַנצוהאַנגען:. זאָ ווירד דער עוויגע 23
אַללע דיעזע פֿעלקער פֿאָר אייך אויסטרייבען, אונד איהר ווערדעט

מנחה חדשה.

תשמרו את המצות תירשו את הארץ ותאריכו ימי' עליה בהיות' זבת חלב ודבש, ואם לא תשמרו את המצות לא תאריכו ומה שתשבו בה לא תהיה לכם על התכונה הזאת ר"ל שלא תהיה זבת חלב ודבש כמו שנתן הטעם בסמוך ואמר כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים היא וגו' שהכוונה בזה שהיא טובה מארץ מצרים לאין שיעור במה שאינך צריך להשקות' אבל מבלי עמל ויגיעה יתבשלו תבואותי' אבל מצד אחר ארץ נכרי' טובה הימנ' במה שאינה צריכה למטר השמים וא"כ היות הארץ ההיא זבת חלב ודבש הוא לסבת שמירתך המצות כמו שפי' בסמוך ואמר והיה אם שמוע השמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום ויהיה תכלית שמירתך לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בלב שלם ולא כמצות אנשים מלומדה הנה בעבור זה אתן מטר ארצכ' בעתו וגו' ותהי' הארץ זבת חלב ודב' ואכלת ושבעת מבלי שתשקנ'

24 וִירִשְׁתֶּם גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִכֶּם׃ כָּל־הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף־רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם יִהְיֶה מִן־
הַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן מִן־הַנָּהָר נְהַר־פְּרָת וְעַד
25 הַיָּם הָאַחֲרוֹן יִהְיֶה גְּבֻלְכֶם׃ לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ
בִּפְנֵיכֶם פַּחְדְּכֶם וּמוֹרַאֲכֶם יִתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּדְרְכוּ־בָהּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
26 לָכֶם׃ ס רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם
27 הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה׃ אֶת־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ
אֶל־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם

פֶֿלקער ערבען, דיא גרעסער אונד מעכטיגער זינד אַלז איהר.
24 אַללע אָרטער, וואָהין איהר אייערן פֿוס זעצט, זאָללען אייער זיין, פֿאָן
דער וויסטע ביז צום לבנון, פֿאָן דעם שטראָמע פרת ביז צום אייטערס־
25 טען מעערע זאָלל אייערע גרענצע רייכען. ניעמאַנד זאָלל אייך ווידער־
שטאַנד טהון קעננען; שרעקען אונד פֿורכט פֿאָר אייך ווירד דער
עוויגע אייער גאָטט אויף אַללע לענדער, דיא איהר בעטרעטעט,
26 קאָממען לאַססען, וויא ער אייך פֿערהייסען האַט. זיהע! איך
27 לעגע אייך היטע פֿאָר, זעגען אונד פֿלוך. דען זעגען, ווען איהר
דען געבאָטען דעס עוויגען, אייערס גאָטטעס, געהאָרכעט, דיא איך

מכתב חדש.

כנגד הירק, אבל השמרו לכם פן יפתה לבבכם וגו' כי בזה יעצר את השמי' ולא יהיה מטר והאדמה לא די שלא תהיה זבת חלב ודבש אלא אפילו יבולה הראוי לה לתת מבלי חרישה וזריע' לא תתן ויהיה סבה שתאבדו מעל הארץ הטובה, וצוה להיות תמיד הדברים האלה על לבבינו ועל ידינו ובין עינינו כמו שצוה בפ' שמע לפי שהיא דומה לו שעיקר שתיקן הוא לאהבה את ה' אלהינו ולעבדו בכל לבבנו שהוא עיקר כל מצות התורה והקטב אשר אליהם תסוב, ואמר שאם ישמרו את המצות בעין יפה ויעשו משמרת למשמר' התורה כמ"ש כי אם שמור תשמרון וגו' הנה יהיה סבה שיעשה הש"י גם הוא עמך לפנים מן השורה ויתן את כל אויביך נגפים לפניך ולא תלחם להם היום ולמחר תחזור אבל כל המקום אשר תדרך כף רגלכם בו פעם אחת לכם יהיה ולא יצטריך לשוב עליהם פעם אחרת, ולא יתיצב איש בפניכם.

ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה כלומר לא תחשבו שמה

28 הַיּוֹם׃ וְהַקְּלָלָה אִם־לֹא תִשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֺת יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְסַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אֶתְכֶם הַיּוֹם לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר
29 לֹא־יְדַעְתֶּם׃ ס וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה
לְרִשְׁתָּהּ וְנָתַתָּה אֶת־הַבְּרָכָה עַל־הַר גְּרִזִים וְאֶת־
30 הַקְּלָלָה עַל־הַר עֵיבָל׃ הֲלֹא־הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן
אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב
31 בָּעֲרָבָה מוּל הַגִּלְגָּל אֵצֶל אֵלוֹנֵי מֹרֶה׃ כִּי אַתֶּם
עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבֹא לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר

28 איך יעצט געביעטע. דען פֿלוך אַבער, ווען איהר דען געבאָטען
דעס עוויגען אייערס גאָטטעס ניכט געהאָרכט, אונד פֿאָן דעם וועגע
אַבווייכט, דען איך איך יעצט פֿאָרשרייבע; דאַס איהר נאָכלויף אַנדערן
29 געטטערן נאַכפֿאָלגעט, פֿאָן וועלכען איהר גאַר ניכטס וויסעט. ווען
דער עוויגע, דיין גאָטט, דיך אין דאַס לאַנד בריגנט, דאַהין דוא
געהעסט, אום עס איינצונעהמען, זאָ זאָללסט דוא דען זעגען אויף דעם
בערגע גרזים, אונד דען פֿלוך אויף דעם בערגע עיבל אויסשפרעכען
30 לאַססען. דיעזע בערגע ליעגען יענזייט: דעס ירדן'ס ווייט הינאיבער
געגען זאָננענאונטערגאַנג, אין דער לאַנדשאַפֿט דעס פֿאָלקעס כנען,
דאַס אויף דעם פֿלאַכטען לאַנדע וואָהנט; געגען גלגל איבער, נעבען
31 דעם היינע מרה. ווען איהר איבער דען ירדן געגאַנגען זיין ווערדעט,

מנחה חדשה.

שאני מזהיר אתכם שאם לא תשמרו את מצות התורה שהעונש שיבוא עליכם שהוא במקרה שלא ישגיח בכם הש"י להרע לכם והעונש יבוא במקרה ובזה תבטחו לומר אולי לא יבוא העונש ההוא ואם יבוא לא יתמיד כי המקרה לא יתמיד, אבל דעו לכם כי כמו שישגיח הש"י בכם להיטיב אתכם בשמרכם מצות התור' ככה וכמו כן ישגיח בכם להרע לכם בעבורכם על דברי התור', ולכן הודיעם שהתור' יש בה סם חיים ויש בה סם ממית ויש בה ברכה ויש בה קלל', ופירש עוד ואמר שהברכה היא אשר ישמרון את מצות הש"י והקללה היא אם

יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָכֶם וִירִשְׁתֶּם אֹתָהּ וִישַׁבְתֶּם־
32 יב בָהּ׃ וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל־הַחֻקִּים וְאֶת־
1 הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם׃ אֵלֶּה
הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת
בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לְךָ לְרִשְׁתָּהּ
2 כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר־אַתֶּם חַיִּים עַל־הָאֲדָמָה׃ אַבֵּד
תְּאַבְּדוּן אֶת־כָּל־הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ־שָׁם הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אֹתָם אֶת־אֱלֹהֵיהֶם עַל־הֶהָרִים
3 הָרָמִים וְעַל־הַגְּבָעוֹת וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן׃ וְנִתַּצְתֶּם
אֶת־מִזְבְּחֹתָם וְשִׁבַּרְתֶּם אֶת־מַצֵּבֹתָם וַאֲשֵׁרֵיהֶם

דאַז לאַנד איינצונעהמען, דאַז דער עוויגע אייער גאָטט אייך איינגיבט,
איהר ווערדעט עז איינגענאָממען, אונד אייך דאַרין בעזעלט האַבען :.
32 זאָ בעאָבאַכטעט זאָרגפֿעלטיג אַללע דיא געזעטצע אונד רעכטע, דיא
1 איך אייך הייטע פֿאָרלעגע. דיעזעז זינד דיא געזעטצע אונד דיא
רעכטע, דיא איהר זאָרגפֿעלטיג צו בעאָבאַכטען האַבט, אין דעם
לאַנדע, דאַז דער עוויגע, דער גאָטט אייערער עלטערן, דיר איינ־
צונעהמען גיעבט; צו אַללען צייטען, זאָ לאַנגע איהר אויף דיעזעם
2 ערדרייכע לעבען ווערדעט. איהר מיסט אַללע דיא שטעללען צער־
שטאָרען, וואָ דיא פֿעלקער, דיא איהר אויזטרייבט, איהרען גאָטטערן
געדיענט האַבען, אויף האָהען בערגען, אויף היגעלן אונד אונטער
3 יעדעם גרינען בוימע. רייסט איהרע אַלטאָרע איין, צערברעכט איהרע
שטאַנדזיילען, פֿערברעננעט איהרע היינע, הויעט דיא געטצענבילדען

מנחה חדשה.

לא ישמרו מצותיו ר"ל שתגיע אליהם קללה מאת הש"י, וכדי שיהיה העיקר הגדול תמיד בין עיניהם אע"פ שכבר אמר להם והיה כאשר שם ה' עליכם וגו' כוה שבמעמד כל ישראל ובהסכמת הש"י שיקבלו עליהם שמירת המצות בברכ' ובקללה ולא רצה שיקבלוהו עתה כדי שלא תשכח מפי זרעם עד אשר יעברו את הירדן ויתנו את הברכה על הר גרזים והקללה על הר עיבל כדי שיזכרו הברכה והקללה הזאת בכל שעה שיראו ההרים ההם אשר הם לעיניהם תמיד, ומה שייחד ההרים האלה מבין שאר ההרים לפי שהיו אצל אלוני

תִּשְׂרְפ֣וּן בָּאֵ֔שׁ וּפְסִילֵ֥י אֱלֹהֵיהֶ֖ם תְּגַדֵּע֑וּן
4 וְאִבַּדְתֶּ֣ם אֶת־שְׁמָ֔ם מִן־הַמָּק֖וֹם הַהֽוּא׃ לֹא־
5 תַֽעֲשׂ֣וּן כֵּ֔ן לַֽיהוָ֖ה אֱלֹהֵיכֶֽם׃ כִּ֠י אִֽם־אֶל־הַמָּק֞וֹם
אֲשֶׁר־יִבְחַ֨ר יְהוָ֤ה אֱלֹֽהֵיכֶם֙ מִכָּל־שִׁבְטֵיכֶ֔ם לָשׂ֥וּם
אֶת־שְׁמ֖וֹ שָׁ֑ם לְשִׁכְנ֥וֹ תִדְרְשׁ֖וּ וּבָ֥אתָ שָּֽׁמָּה׃
6 וַהֲבֵאתֶ֣ם שָׁ֗מָּה עֹלֹֽתֵיכֶם֙ וְזִבְחֵיכֶ֔ם וְאֵת֙
מַעְשְׂרֹ֣תֵיכֶ֔ם וְאֵ֖ת תְּרוּמַ֣ת יֶדְכֶ֑ם וְנִדְרֵיכֶם֙
7 וְנִדְבֹ֣תֵיכֶ֔ם וּבְכֹרֹ֥ת בְּקַרְכֶ֖ם וְצֹאנְכֶֽם׃ וַאֲכַלְתֶּם־שָׁ֗ם
לִפְנֵי֙ יְהוָ֣ה אֱלֹהֵיכֶ֔ם וּשְׂמַחְתֶּ֗ם בְּכֹל֙ מִשְׁלַ֣ח יֶדְכֶ֔ם

בילדער איהרער געטטער אוס, אונד פערטילגט איהרען נאמען פאָן
4 דעמזעלבען אָרטע. דעם עוויגען, אייערם גאָטטע, זאָללט איהר
אויך דיעזע ווייזע ניכט דיענען. זאָנדערן צו דעם אָרטע הין, דען 5
ער אויס אַללען אייערן שטאַממען ערוואֶהלען ווירד, זיינען נאַמען
דאַהין צו זעטצען; צו דיעזער זיינער רעזידענץ זאָללט איהר וואַללען,
6 דאָרטהין זאָללסט דוא קאָממען. דאָרטהין זאָללט איהר אייערע גאַנצע
אָפפער אונד אַנדערע שלאַכטאָפפער, אייערע צעהנטען, אייערע
איורע העבע, געלובדע אונד פרייוויליגע גאַבען, וויא אויך דיא
ערסטגעבורטען אייערעס גראָססען אונד קליינען פיעהעס ברינגען.
7 דאַזעלבסט פאָר דעם עוויגען אייערן גאָטט פערצעהרען, אונד אייך

מנחה חדשה.

מורה אשר שם כמצוה אברהם אבינו באות הברית לזרעו אחריו אשר הוא האות והסימן אשר בינינו ובין הש"י להיותו לו לעם, ומה שנתנה הברכה על הר גרזים והקללה על הר עיבל היה לפי שהר גריזים הוא רענן ודשן עד מאד, והר עיבל הוא הפכו שלא יעלה בו כל עשב כנודע מעיינים, והכוונה לומר שבשמרם התורה תהיה להם הברכה ויהיו דשנים ורעננים והחפך בהפך כי ברכת ה' היא תעשיר, והנה נתן להם סימני ההרים האלו באורך וברוחב כדי שלא יתחלפו להם בהרים אחרים; והנה צוה אותם עוד חקים ומשפטים הצריכים לעשות תיכף בואם אל הארץ הקדושה, המשפטים הם לשרש אחר מקומות הע"ז לעקר זכרונה מן הארץ, והחקים הם שלא להקריב שום קרבן כי אם לפני ארון ברית ה' במקום אשר יבחר לו הש"י, וסמך לזה שאין

8 אַתֶּם וּבָתֵּיכֶם אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ לֹא תַעֲשׂוּן
כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ עֹשִׂים פֹּה הַיּוֹם אִישׁ כָּל־הַיָּשָׁר
9 בְּעֵינָיו׃ כִּי לֹא־בָאתֶם עַד־עָתָּה אֶל־הַמְּנוּחָה
10 וְאֶל־הַנַּחֲלָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ וַעֲבַרְתֶּם
אֶת־הַיַּרְדֵּן וִישַׁבְתֶּם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
מַנְחִיל אֶתְכֶם וְהֵנִיחַ לָכֶם מִכָּל־אֹיְבֵיכֶם מִסָּבִיב
וִישַׁבְתֶּם־בֶּטַח׃ * וְהָיָה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה
11 אֱלֹהֵיכֶם בּוֹ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם שָׁמָּה תָבִיאוּ אֵת

נעבסט אייערן הויזלייטען איין פערגניגען מאַכען, מיט דעם, זאָ איהר
דורך דען זעגען דעס עוויגען אייערז גאָטטעז ערוואָרבען האַבט.
8 איהר מוסט אַלזדאַ ניכט אַלזאָ טהון, וויא וויר יעצט היער טהון, איין
9 יעדער וואַז איהם בעליעבט. דען נאָך זייד איהר ניכט צו דער רוהע
אונד צו דעם בעזיטצע געקאָממען, דען דער עוויגע דיין גאָטט דיר
10 געבען ווירד. איהר ווערדעט אָבער איבער דען ירדן געהען, אונד
אין דעם לאַנדע וואָהנען, דאַז דער עוויגע אייער גאָטט אייך צום
ערבע געבען וויל, ער ווירד אייך רוהע פערשאַפפען פאָר אַללען
אייערן פיינדען אומהער, אונד איהר ווערדעט זיכער אונד רוהיג
11 וואָהנען. אַלזדאַן זאָללט איהר אַן דען אָרט, דען דער עוויגע אייער
גאָטט ערוועהלען ווירד, זיינען נאַמען דאַזעלבסט רעזידירען צו לאַסען,
דאָהטהין זאָללט איהר אַללעז דאַזיעניגע ברינגען, וואַז איך גע־

מנחה חדשה.

ראוי לאכול בשר כ"א בתאבון עצום לפי שהרגל באכילות בשר יוליד אכזריות עצום מאד, ובראותם עתה שזכר כל מיני הקרבנות הצריכים ליקרב במקום אשר יבחר ה' כמ"ש עולותיכם וזבחיכם ובכורות בקרכם ולאן נדרים ונדבות וחגיגה וכל שאר מיני קרבנות אולי יחשבו שהרוג בקר ושחוט כאן שהיא מביה רנה לכך הזהירם שלא הופקרו כי אם לגבוה אבל להדיוט לא הופקרו, ואילו היה אפשר להם שלא לאכול בשר לא היה מתירו כלל, אבל הזהירם פעמים שלא שלא יאכלו בשר כ"א לתאבון עצום מאד והלואי יוכלו לעמוד על זה, אבל הדם שהוא עיקר הבשר וקיומו אסרו מכל וכל והזהיר עליו מאד וזוה שיחזקו ויאמנו שלא לאכלו כלל, ולכן השתדלו ז"ל להמציא תחבולה להוציא הדם אפילו שבתוך האיברים העתיד לפרוש, וכמ"כ העורקים אשר הדם כנוס

כָּל־אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם עוֹלֹתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם
מַעְשְׂרֹתֵיכֶם וּתְרֻמַת יֶדְכֶם וְכֹל מִבְחַר נִדְרֵיכֶם
אֲשֶׁר תִּדְּרוּ לַיהוָה׃ וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה 12
אֱלֹהֵיכֶם אַתֶּם וּבְנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם וְעַבְדֵיכֶם
וְאַמְהֹתֵיכֶם וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֵיכֶם כִּי אֵין
לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה אִתְּכֶם׃ הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תַּעֲלֶה 13
עֹלֹתֶיךָ בְּכָל־מָקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה׃ כִּי אִם־בַּמָּקוֹם 14
אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה בְּאַחַד שְׁבָטֶיךָ שָׁם תַּעֲלֶה
עֹלֹתֶיךָ וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ׃ רַק 15
בְּכָל־אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ בָשָׂר כְּבִרְכַּת

ביטע; איירע גאַנצאָפפער אונד אַנדערע שלאַכטאָפפער, איירע
צעהנטען אונד איזרע העבע, אונד דיא אויזערלעזענע געליבדע, דיא
איהר דעם עוויגען צו עהרען געלאָבען ווערדעט. דאַזעלבסט זאָללט 12
איהר פֿערגניגט זיין פֿאָר דעם עוויגען אייערן גאָטטע, איהר, אייערע
זאֶהנע אונד טאָכטער, קנעכטע אונד מאֶגדע, וויא אויך דער לוי, דער
אין אייערן טהאָרען איזט, דען דיעזער ווירד קיין טהייל אונד קיין
ערבגוט אונטער אייך בעקאָממען. היטע דיך, דאַס דוא דיינע 13
אָפפער ניכט אַן יעדעם אָרטע, דער דיר אין דיא אויגען פֿאַללט,
דאַרברינגעסט. זאָנדערן אַן דעם אָרט, דען דער עוויגע אין איינעם 14
דיינער שטאֶממע ערוואֶהלען ווירד, דאָרטהין זאָללסט דוא דיינע
גאַנצאָפפער בריגנען, אונד דאַזעלבסט אַללעז פֿערריכטען, וואַז
איך דיר געביעטע. יעדאָך קאָננסט דוא אין אַללען דיינען טהאָרען
נאַך אייגענעם בעליעבען, שלאַכטען אונד פֿלייש עססען, נאַך דעם 15

מנחה חדשה.

בהם, והוסיפו עוד לאסור אפילו דם דגים הכנוס ואם התורה התירתו; והזהירם עוד שלא ילמדו מעשי האמורי לעשותם לגבוה כמ"ש ופן תדרוש לאלהיהם לאמר איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם ואעשה כן גם אני לה', ולכן סמך הפסוק ואמר לא תעשה כן לה' אלהיך וגו', ולכן הזהירם עוד שלא יוסיפו על מה שצוה הש"י ולא יגרעו ממנו כי אין כוונת הש"י שיעבדוהו

יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ הַטָּמֵא
16 וְהַטָּהוֹר יֹאכְלֶנּוּ כַּצְּבִי וְכָאַיָּל׃ רַק הַדָּם לֹא תֹאכֵלוּ
17 עַל־הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם׃ לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל
בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת
בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ וְכָל־נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר וְנִדְבֹתֶיךָ
18 וּתְרוּמַת יָדֶךָ׃ כִּי אִם־לִפְנֵי יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ
בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ אַתָּה
וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר
בִּשְׁעָרֶיךָ וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל
19 מִשְׁלַח יָדֶךָ׃ הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תַּעֲזֹב אֶת־הַלֵּוִי כָּל־

זעגען דעז עוויגען דיינעז גאָטטעז, דען ער דיר בעשיעדען האַט ;
דאַזעלבסט קאַן דער אונריינע מיט דעם ריינען עססען, זאָ וויא איינען
16 רעה אָדער איינען הירש. נור דאַז בלוט זאָללט איהר ניכט עססען,
17 זאָנדערן אויף דיא ערדע גיעססען, וויא וואַססער. אַללין דען צעהנטען
פאָן דיינעם געטריידע, מאָסט אונד אֶהל, דיא ערסטגעבורטען
דיינעז גראָססען אונד קליינען פיעהעז, אונד אַללע געליבדע, דיא דוא
געלאָבען ווירסט, אַללע פרייוויללינען געשענקע אונד מילדע העבע,
18 דאַרפסט דוא אין דיינען שטאָדטען ניכט פערצעהרען. זאָנדערן אַן
דעם אָרטע, דען דער עוויגע דיין גאָטט ערוואֶהלען ווירד, זאָללסט
דוא זאָלכעז פערצעהרען, דוא, דיין זאָהן אונד דיינע טאָכטער, דיין
קנעכט, דיינע מאַגד, אונד דער לוי, דער אין דיינען טהאָרען איזט ;
אונד דיר פאָר דעם עוויגען דיינעם גאָטטע מיט דעם, וואַז דיינע
19 הענדע ערוואָרבען, אין פערגניגען מאַכען. היטע דיך, דאַס דוא
דען לוי ניכט פערלאַססעסט, זאָ לאַנגע דוא אויף דיינעם ערדרייכע

מנחה חדשה.

כפי מה שירצה כל א' וא' אלא שיעבדוהו כפי מה שיצוה הש"י כמ"ש שמואל החפץ לה' בעולות וגו' כי אם לשמוע וגו', ואף החוקר אמר שהמעלה תפסד בחסר ויתר, ואילו היה הדבר מסור למה שירצה כל אחד ואחד מבלי סדר מוגבל הנה באמת תפסד עבודת הש"י מכל וכל כי אחד ירבה ואחד ימעיט עד שיפסד לגמרי, וכדי לקיים העיקר הגדול הזה צוה בסמוך שלא נשמע

יָמֶ֖יךָ עַל־אַדְמָתֶֽךָ׃ ס כִּֽי־יַרְחִיב֩ 20
יְהוָ֨ה אֱלֹהֶ֥יךָ אֶת־גְּבֻלְךָ֮ כַּאֲשֶׁ֣ר דִּבֶּר־לָךְ֒ וְאָמַרְתָּ֙
אֹכְלָ֣ה בָשָׂ֔ר כִּֽי־תְאַוֶּ֥ה נַפְשְׁךָ֖ לֶאֱכֹ֣ל בָּשָׂ֑ר
בְּכָל־אַוַּ֣ת נַפְשְׁךָ֔ תֹּאכַ֖ל בָּשָֽׂר׃ כִּֽי־יִרְחַ֨ק מִמְּךָ֜ 21
הַמָּק֗וֹם אֲשֶׁ֨ר יִבְחַ֜ר יְהוָ֣ה אֱלֹהֶיךָ֮ לָשׂ֣וּם שְׁמ֣וֹ
שָׁם֒ וְזָבַחְתָּ֞ מִבְּקָרְךָ֣ וּמִצֹּאנְךָ֗ אֲשֶׁ֨ר נָתַ֤ן יְהוָה֙
לְךָ֔ כַּאֲשֶׁ֖ר צִוִּיתִ֑ךָ וְאָֽכַלְתָּ֙ בִּשְׁעָרֶ֔יךָ בְּכֹ֖ל אַוַּ֥ת
נַפְשֶֽׁךָ׃ אַ֗ךְ כַּאֲשֶׁ֨ר יֵאָכֵ֤ל אֶֽת־הַצְּבִי֙ וְאֶת־הָ֣אַיָּ֔ל 22
כֵּ֖ן תֹּאכְלֶ֑נּוּ הַטָּמֵא֙ וְהַטָּה֔וֹר יַחְדָּ֖ו יֹאכְלֶֽנּוּ׃ רַ֣ק 23
חֲזַ֗ק לְבִלְתִּי֙ אֲכֹ֣ל הַדָּ֔ם כִּ֥י הַדָּ֖ם ה֣וּא הַנָּ֑פֶשׁ

לעבעסט. ווען דער עוויגע דיין גאָטט דיינע גרענצען ערווייטערן 20
ווירד, ווי ער דיר פערהייסען, אונד דוא שפריכסט, איך מעכטע
פלייש עסען, ווייל דיר שטעהט דיא לוסט אנגעקאָממען, וועלכעס צו
עסען, זאָ קאַננסט דוא נאַך וואָהלגעפאַללען פלייש עסען. דער אָרט, 21
דען דער עוויגע דיין גאָטט ערוועהלען ווירד, זיינען נאַמען דאַהין צו
זעטצען, דירפטע צו וייט אַב פאָן דיר זיין; דוא קאַננסט דאַהער פאָן
דיינעם רינדפיה אונד קליינען פיעה, דאַז דיר דער עוויגע געגעבען,
זאָ שלאַכטען, וויא איך דיר בעפאָהלען, אונד נאַך הערצענסלוסט אין
דיינען שטעדטען פערצעהרען. יעדאָך ווירד עז גענאָססען, וויא 22
מאַן רעה אָדער הירש איססעט, דער אונרייגע איססט מיט דעם רייגען
צוזאַממען. נור זייא דאַרין שטאַנדהאַפטיג, דאַס דוא דאַז בלוט ניכט 23
עססעסט, דען דאַז בלוט איזט דער לעבענסגייסט, אונד דוא זאָללסט

מנחה חדשה.

לדברי שום נביא לעבור על דברי התורה ואע"פ שיתן אות ומופת להיותו
נביא ויבוא האות והמופת, וא"ת מדוע הספיק הש"י ע"י הנביא ההוא לבוא
האות והמופת? יש לך לתלות בדבר שיהיה סבה להוסיף אהבה בש"י והוא
שתאמר שהש"י ינסה אתכם לדעת וגו', ואם לפי האמת היה זה באופן אחד
מהתחבולות אשר לא ידעת, הלא ראית חרטומי מצרים אשר היו מעשיהם
קרובים להיות דומים למעשה הנביא השלם, ולכן יש לכם ליזהר שלא
תסור מאחרי ה' אלהיכם כמ"ש אחרי ה' אלהיכם תלכו, ולפי שאין לב

24 וְלֹא־תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם־הַבָּשָׂר׃ לֹא תֹּאכְלֶנּוּ
25 עַל־הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם׃ לֹא תֹּאכְלֶנּוּ לְמַעַן
יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ כִּי־תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי
26 יְהוָה׃ רַק קָדָשֶׁיךָ אֲשֶׁר־יִהְיוּ לְךָ וּנְדָרֶיךָ תִּשָּׂא
27 וּבָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה׃ וְעָשִׂיתָ
עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם עַל־מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
וְדַם־זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ עַל־מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
28 וְהַבָּשָׂר תֹּאכֵל׃ שְׁמֹר וְשָׁמַעְתָּ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ לְמַעַן יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ

24 דען לעבענזגייסט ניכט מיט דעם פֿלייטע פֿערצעהרען. דוא זָאללסט
25 עז ניכט עססען, זָאנדערן וויא וואססער אויף דיא ערדע גיססען. ווען
דוא דאז בלוט ניכט איססעסט, זָא טהוסט דוא, וואז אין דען אויגען
דעז עוויגען רעכט איזט, זָא ווירד עז דיר, אונד דיינען קינדערן נאך
26 דיר, וואָהלגעהען. דאַהינגעגען וואז דוא פֿאָן געהייליגטען אָבגיבען
האַסט, אונד דיינע געליבדע, מוסט דוא אויפֿלאָדען, אונד דאַמיט אַן
27 דען אָרט קאָממען, דען דער עוויגע ערוועהלען ווירד. דאַזעלבסט
זָאללסט דוא דיינע בראַנדאָפֿפֿער, זָאוואָהל פֿלייש אַלז בלוט, אויף דען
אַלטאַר דעז עוויגען דיינעז גאָטטעז דאַרבריינגען, פֿאָן דען אַנדערן
אָפֿפֿערן אַבער זָאלל דאַז בלוט אויף דען אַלטאַר דעז עוויגען דיינעז
28 גאָטטעז גיגאָססען אונד דאַז פֿלייש פֿערצעהרט ווערדען. מערקע
אונד בעפֿאָלגע אַללע דיזע וואָרטע, דיא איך דיר געביעטע, דאַמיט
עז דיר אונד דיינען נאַכקאָממען אויף עוויג וואָהלגעהע, ווען דוא דאַז

מנחה חדשה.

כל ההולכים אחרי המלך שלם עם המלך חזר לומר ואותו תיראו כי מה יוסיף ומה יתן לכתכם אחריו אם לא תיראו מלפניו, ולא תחשוב שאם תהיה ירא ה' בלבבך מבלי עשות מצותיו שדי לך בזה, כי הוא מן הנמנע שתהי' ירא את ה' מבלי שתרגיל עצמך בעשיית המצות, וכבר פירשו שהיו כאחד טובים כי האחת תוסיף אומץ וחוזק באחרת ואי אפשר להמצא האחת מהנה בשלימות לבדה, גם צריך שלא תאמר שבשמרך המצות המפורשות בתורה שיצאת ידי חובתך חלילה כי בכל יום ויום יתחדשו ענינים רבים

אַחֲרֶיךָ עַד־עוֹלָם כִּי תַעֲשֶׂה הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר בְּעֵינֵי
29 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ ס שלישי כִּי־יַכְרִית
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתָּה בָא־שָׁמָּה
לָרֶשֶׁת אוֹתָם מִפָּנֶיךָ וְיָרַשְׁתָּ אֹתָם וְיָשַׁבְתָּ
30 בְּאַרְצָם׃ הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּנָּקֵשׁ אַחֲרֵיהֶם אַחֲרֵי
הִשָּׁמְדָם מִפָּנֶיךָ וּפֶן־תִּדְרֹשׁ לֵאלֹהֵיהֶם לֵאמֹר
אֵיכָה יַעַבְדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת־אֱלֹהֵיהֶם וְאֶעֱשֶׂה־
31 כֵּן גַּם־אָנִי׃ לֹא־תַעֲשֶׂה כֵן לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי כָל־
תּוֹעֲבַת יְהוָה אֲשֶׁר שָׂנֵא עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם כִּי
גַם אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּנֹתֵיהֶם יִשְׂרְפוּ בָאֵשׁ

טהוסט, וואַס אין דען אויגען דעס עוויגען דיינעס גאָטטעס גוט אונד
29 רעכט איזט. ווען דער עוויגע דיין גאָטט דיעזע פֿעלקער, וועלכע
דוא צו פֿערטרייבען היגעהעסט, פֿאָר דיר אויזראָטטען ווירד, דוא
31 ווירסט איהר לאַנד איינגעהמען, אונד דאַרין וואָהנען: נאָהמע דיך,
דאַס דוא איהנען, נאַכדעם זיא פֿאָר דיר פֿערטילגט זינד, ניכט נאַכ־
וואַנקעסט, דאַס דוא ניכט איהרען געטטערן נאַכפֿאָרשעסט אונד
שפּריכסט, וויא דיעזע פֿעלקער איהרען געטטערן געדיענט האַבען,
32 זאָ וויל אויך איך טהון. דוא זאָללסט דעם עוויגען דיינעם גאָטטע
אויך דיעזע וויזע ניכט דיענען, דען זיא האַבען איהרען געטטערן
געטהאַן, וואַס דעם עוויגען איין גרייעל איזט, אונד פֿאָן איהם געהאַסט
ווירד; זיא פֿערברענגען זאָגאַר איהרע זעהנע אונד טאָכטער דען

מנחה חדשה.

יוצאים מכל מצוה ומצוה גם גדרים וסייגים הראוים לפי הזמן, ולכ"א ובקולו תשמעו כי בהיות כוונתך בעשותך מצותיו לשמוע בקולו ולעשות כל מאמרו הנה באמת תעשה הטוב והישר בעיניו בכל רגע ובכל שעה, כי יש זמנים שהמצוה הראויה בעיני הש"י היא לבטל שום מצוה לפי שעה כמ"ש ז"ל עת לעשות לה' וכו', ובמת אליהו לעד נאמן, ואמר כל זה לפי שלא יחשבו שמה שאמר לא תשמע אל דברי הנביא ההוא וגו' שאין ביד הנביא לשנות שום דבר מכל מה שנכתב בתורת משה לפי שעה כי לא אמר זה כי אם

1 לֵאלֹהֵיהֶם׃ אֵת כָּל־הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אֶתְכֶם אֹתוֹ תִשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת לֹא־תֹסֵף עָלָיו וְלֹא
תִגְרַע מִמֶּנּוּ׃ פ
2 כִּי־יָקוּם בְּקִרְבְּךָ נָבִיא אוֹ חֹלֵם חֲלוֹם וְנָתַן
3 אֵלֶיךָ אוֹת אוֹ מוֹפֵת׃ וּבָא הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת אֲשֶׁר־
דִּבֶּר אֵלֶיךָ לֵאמֹר נֵלְכָה אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים
4 אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתָּם וְנָעָבְדֵם׃ לֹא תִשְׁמַע אֶל־
דִּבְרֵי הַנָּבִיא הַהוּא אוֹ אֶל־חוֹלֵם הַחֲלוֹם הַהוּא
כִּי מְנַסֶּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם לָדַעַת
הֲיִשְׁכֶם אֹהֲבִים אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּכָל־
5 לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם׃ אַחֲרֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם

1 געבאטען צו עהרען. אללעס, וואס איך בעפעהלע, זאללט איהר
גענוי בעאבאכטען, ניכטס דאצו טהון, ניכטס דאפאן נעהמען.
2 ווען איין פראפעט אדער טרוימער אונטער איך אויפשטעהעט,
3 אונד גיעבט דיר איין פערצייכען אדער וואונדער. דאס פערצייכען
אדער וואונדער טריפפט אויך איין, דאפאן ער דיר געזאגט האט,
דאביא ער אבער שפריכט, לאסט אונז אנדערן געטטערן פאלגען,
דיא איהר ניכט קעננעט, אונד איהנען געטטעסדיענסט ערווייסען:
4 זא זאללסט דוא דען ווארטען דיעזעז פראפעטען אדער טרוימערז ניכט
געהארכען, דען דער עוויגע אייער גאטט, וויל אייך אויף דיא פראבע
שטעללען, אום אן דען טאג צו ברינגען, אב איהר איהן, דען עוויגען
אייערן גאטט, פאן גאנצעם הערצען, אונד פאן גאנצער זעעלע ליעבט.
5 דעם עוויגען אייערן גאטט, זאללט איהר נאכפאלגען, פאר איהם

מנחה חדשה.

על ענין ע"ז, ואמר עוד ואותו העבודו מבלי שתעבדוהו ע"י אמצעי, ובו תדבקון ולא בזולתו מאותם שיראה לך שהם אמצעיים בינך לבינו, וא"כ לא תשמע אל דברי הנביא ההוא האומר לך שרצון הש"י שתעבוד לשום שר ומזל כי כולם מעשה ידיו ובעבודך אותם אתה עובד את אלוהיהם, אבל יש לך להמית הנביא ההוא או חולם החלום ההוא לפי שדבר סרה על הש"י

תֵּלֵכוּ וְאֹתוֹ תִירָאוּ וְאֶת־מִצְוֹתָיו תִּשְׁמֹרוּ
וּבְקֹלוֹ תִשְׁמָעוּ וְאֹתוֹ תַעֲבֹדוּ וּבוֹ תִדְבָּקוּן׃
וְהַנָּבִיא הַהוּא אוֹ חֹלֵם הַחֲלוֹם הַהוּא יוּמָת כִּי 6
דִבֶּר־סָרָה עַל־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם ׀
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהַפֹּדְךָ מִבֵּית עֲבָדִים לְהַדִּיחֲךָ
מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בָּהּ
וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃ ס כִּי 7
יְסִיתְךָ אָחִיךָ בֶן־אִמֶּךָ אוֹ־בִנְךָ אוֹ־בִתְּךָ אוֹ ׀
אֵשֶׁת חֵיקֶךָ אוֹ רֵעֲךָ אֲשֶׁר כְּנַפְשְׁךָ בַּסֵּתֶר
לֵאמֹר נֵלְכָה וְנַעַבְדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר
לֹא יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ׃ מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים 8

עהרפורכט האַבען, זייא געבאָטע האַלטען, זיינער שטיממע גע־
האָרכען, איהם דיענען אונד איהם אַנהאַנגען. יענער פראָפעט 6
אָדער טרוימער אַבער זאָלל געטאָדטעט ווערדען, ווייל ער אַבפאַלל
געלעהרט האַט, פאָן דעם עוויגען, אייערם גאָטטע, דער אייך אויס
דעם לאַנדע מצרים געפיהרט, אונד אויס דעם שקלאַפענהויזע ערלעזעט
האַט, (אונד דיא אַבזיכט געהאַבט) דיך אויס דעם וועגע צו פערפיה־
רען, דען דיר דער עוויגע, דיין גאָטט, צו געהען געבאָטען; אויף
זאָלכע ווייזע זאָללסט דוא דען באָזען וועגשאַפפען. ווען דיך דיין 7
לייבליכער ברודער, דיין זאָהן, דיינע טאָכטער, דיין וייב אין דיינען
אַרמען, אָדער דיין הערצענספריינד היימליך פערפיהרען וויל, אונד
שפריכט: קאָממע! ויר וואָללען אַנדערן גאָטטערן דיענען, דיא
וועדער דוא נאָך דיינע עלטערן געקאַננט האַבען. פאָן דען גאָטטערן 8

מנחה חדשה.

בהגבלו במה שלא צוהו וגם עליך במה שבקש להדיחך מן הדרך אשר צוך ה׳ אלהיך שכבר אמר לך לא יהיה לך אלהים אחרים על פני ולא תעשון אתי, ואם היום אמר שרצון הש״י הוא שתעבוד לאחד משריו הגדולים מחר יאמר לך שהשר ההוא לך האלוה האמיתי, וכדי לחזק זה הענין בכל אופני החיזוק

אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם הַקְּרֹבִים אֵלֶיךָ אוֹ הָרְחֹקִים
9 מִמֶּךָּ מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד־קְצֵה הָאָרֶץ׃ לֹא־תֹאבֶה
לוֹ וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו וְלֹא־תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו
10 וְלֹא־תַחְמֹל וְלֹא־תְכַסֶּה עָלָיו׃ כִּי הָרֹג תַּהַרְגֶנּוּ
יָדְךָ תִּהְיֶה־בּוֹ בָרִאשׁוֹנָה לַהֲמִיתוֹ וְיַד כָּל־הָעָם
11 בָּאַחֲרֹנָה׃ וּסְקַלְתּוֹ בָאֲבָנִים וָמֵת כִּי בִקֵּשׁ
לְהַדִּיחֲךָ מֵעַל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמּוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ
12 מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃ וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ
וְיִרָאוּן וְלֹא־יוֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הָרָע הַזֶּה
13 בְּקִרְבֶּךָ׃ ס כִּי־תִשְׁמַע בְּאַחַת עָרֶיךָ
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לָשֶׁבֶת שָׁם לֵאמֹר׃

דער פֿעלקער, דיח חונז חייך הער וואָהנען, זיח מעגען חייך נאַה
אָדער ענטפֿערנט פֿאָן חייך זיין, פֿאָן חיינעם ענדע דער ערדע ביז
9 צום אַנדערן:. זאָ ווילליגע חיהם ניכט חיין, חונד גיעב חיהם קיין
געהאָר; חויך זאָלל דיין חויגע זיינער ניכט שאָנען, דוח זאָללסט קיין
ערבאַרמען מיט חיהם האַבען, חונד דיח זאַכע ניכט בעדעקקען.
10 זאָנדערן חומברינגען זאָללסט דוח חיהן, דיינע האַנד זייח צוערסט אַן
חיהן, חיהן צו טאָדטען, חונד זאָדאַן דיח האַנד דעז גאַנצען פֿאָלקעז.
11 שטייניגען מוסט דוח חיהן, דאַס ער שטערבע, וויל ער דיך פֿאָן דעם
עוויגען, דיינעם גאָטט, האַט אַבפֿיהרען וואָללען, דער דיך חויז דעם
12 לאַנדע מצרים, חויז דעם שקלאַפֿענהויזע געפֿיהרט האַט. דאַמיט דיח
גאַנזאַממטע נאַטיאָן עז האָרע חונד זיך פֿירכטע, חונד ניעמאַנד חונטער
13 חייך פֿערנער דערגלייכען בעזעז חונטערנעהמע. ווען דוח פֿאָן חיינער
דער שטאָדטע, דיח דער עוויגע, דיין גאָטט, דיר צור וואָהנונג גיעבט,

מנחה חדשה.

חזר לומר כי יסיתך אחיך היותר קרוב לך שהוא בן אמך כי בן אשה אחרת לא
יקרבוהו כל כך כמו שאתה רואה מענין יפתח, והזכיר הבן והבת והאשה
והרע לפי שיש בני אדם שאוהבים האחים מאשר הקרובים ואחרים הבנים
והאחרים האשה ואחרים הרעים הנאמנים כי הכוונה בכולם לזכור היותר

יָצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי־בְלִיַּעַל מִקִּרְבֶּךָ וַיַּדִּיחוּ אֶת־ 14
יֹשְׁבֵי עִירָם לֵאמֹר נֵלְכָה וְנַעַבְדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים
אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתֶּם׃ וְדָרַשְׁתָּ וְחָקַרְתָּ וְשָׁאַלְתָּ הֵיטֵב 15
וְהִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר נֶעֶשְׂתָה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת
בְּקִרְבֶּךָ׃ הַכֵּה תַכֶּה אֶת־יֹשְׁבֵי הָעִיר הַהִוא לְפִי־ 16
חָרֶב הַחֲרֵם אֹתָהּ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּהּ וְאֶת־
בְּהֶמְתָּהּ לְפִי־חָרֶב׃ וְאֶת־כָּל־שְׁלָלָהּ תִּקְבֹּץ אֶל־ 17
תּוֹךְ רְחֹבָהּ וְשָׂרַפְתָּ בָאֵשׁ אֶת־הָעִיר וְאֶת־כָּל־
שְׁלָלָהּ כָּלִיל לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָיְתָה תֵּל עוֹלָם לֹא

דיא נאַכריכט הערסט :. עס זייא איין רוכלאָזעז געזינדעל פֿאָן דיר 14
זעלבסט אויזגעגאַנגען, אונד האַבע דיא איינוואָהנער זיינער שטאַדט
פֿערפֿיהרט אונד געשפּראָכען: קאָממט, וויר וואָללען אַנדערן געטטערן
דיענען, דיא איהר ניכט קעננט :. דוא ווירסט גענויא אונטערזוכען, 15
נאַכפֿאָרשען אונד דיך בעפֿראַגען, אונד פֿינדען, דאַס דער בעריכט
וואַהר אונד געוויס, אונד דיעזע שאַנדטהאַט אונטער אייך געשעהען
זייא :. זאָ זאָללסט דוא דיא איינוואָהנער דערזעלבען שטאַדט, מיט 16
דער שאַרפֿע דעז שווערדטעז ניעדערהויען, דיא שטאַדט, נעבסט
אַללעם וואַז דאַריננען איזט, ביז אויף דאַז פֿיעה, צור שאַרפֿע דעז
שווערדטעז פֿערדאַממען. דיא זאַממטליכע בייטע דער שטאַדט 17
אַבער זאָללסט דוא מיטטען אויף דער שטראַססע צוזאַממענווערפֿען,
אונד זאָדאַן דיא שטאַדט מיט איהרער גאַנצען בייטע אַנצינדען, אונד
דעם עוויגען דיינעם גאָטט צו עהרען, פֿעלליג פֿערברעננען לאַססען;
זיא זאָלל עוויג איין שטיינהויפֿען בלייבען, אונד ניעמאַלז וויעדער ני:

מנחה חדשה.

אהוב אליו ולומר לו שלא יחמול עליו בהיותו מסיתך לשמש ע"ז באומרו נלכה ונעבדה אלהים אחרים אשר לא ידעת וגו', ר"ל שהוא בא עליך בטענה חזקה לומר שמה שלא עבדוהו אבותיך הוא לפי שלא ידעוהו, שאילו ידעו ע"ז כזאת לא היו מתפרדים ממנה לעולם, מאלהי העמים הקרובים אליך כי כן משפט אלהי הארץ אשר אתה בא שמה, או הרחוקים ממך ולכך לא ידעתם שאילו ידעתם וטעמת התועלת המגיע ממנה לא הייתי אני צריך

18 תַּבְנֶה עוֹד׃ וְלֹא־יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן־הַחֵרֶם
לְמַעַן יָשׁוּב יְהוָה מֵחֲרוֹן אַפּוֹ וְנָתַן־לְךָ רַחֲמִים
19 וְרִחַמְךָ וְהִרְבֶּךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ׃ כִּי תִשְׁמַע
בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר
יד אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה
1 אֱלֹהֶיךָ׃ ס רביעי בָּנִים אַתֶּם לַיהוָה
אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגֹּדְדוּ וְלֹא־תָשִׂימוּ קָרְחָה בֵּין
2 עֵינֵיכֶם לָמֵת׃ כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ
וּבְךָ בָּחַר יְהוָה לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה מִכֹּל
3 הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ ס לֹא

18 בויעט ווערדען. פֿאָן דעם פֿערבאַננטען זאָל ניכט דאַז מינדעסטע
אין דיינען האַנדען בלייבען, דאַמיט דער עוויגע פֿאָן זיינעם צאָרנע
נאַכלאַסע, אונד שענקע דיר באַרמהערציגקייט, זאָ דאַס ער זיך דיינער
ערבאַרמע, אונד דיך ווידער פֿערמעהרע, וויא ער דיינען פֿאָטערן
19 צוגעשוואָרען. אין זאָ פֿערן דוא דער שטיממע דעז עוויגען דיינעז
גאָטטעז געהאָרכסט, אונד זיינע געבאָטע, דיא איך דיר יעצט פֿאָרז
טראַגע, האַלטעסט, דאַס דוא אַללעז טהועסט וואַז אין דען אויגען דעז
1 עוויגען, דיינעז גאָטטעז, רעכט איזט. איהר זייד קינדער דעז
עוויגען אייערעז גאָטטעז; איהר מיסט אייך אַלזאָ בייא איינער לייכע
קיינע וואונדען איינשניידען, אויך קיינע פֿלאַטטע צווישען דען אויגען
2 שעערען. דען דוא ביסט איין דעם עוויגען, דיינעם גאָטטע,
הייליגעז פֿאָלק, אונד דיך האַט דער עוויגע אונטער אַללען פֿאָלקערן
3 אויף דעם ערדבאָדען ערוואַהלט, זיינע לייבנאַציאָן צו זיין. דוא

מנחה חדשה.

להזכירו אליך שאתה היית רץ אחריו מינכמך, וצוה עליו להמיתו על כל פנים ושלא יחמול עליו באחת ממיני החמלה, ואמר לא תאבה לו ר"ל שלא תסביר לו פנים ולא תראה לו פנים צהובים בדברו כדבר הזה כי יחשוב שישרו בעיניך, ולא תשמע אליו לשמען באופן שיראה לו שאתה מקבלם, ולא תחוס עיניך ר"ל שלא תהיה לו למחסה ותסבב שלא ימיתוהו בית דין, ולא תחמול ולא תכסה דבריו לסבת חמלך עליו אבל בהפך שתשתדל בכל

4 תאכל כל־תועבה: זאת הבהמה אשר תאכלו
5 שור שה כשבים ושה עזים: איל וצבי ויחמור
6 ואקו ודישן ותאו וזמר: וכל־בהמה מפרסת
פרסה ושסעת שסע שתי פרסות מעלת גרה
7 בבהמה אתה תאכלו: אך את־זה לא תאכלו
ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה השסועה את־
הגמל ואת־הארנבת ואת־השפן כי־מעלה גרה
8 המה ופרסה לא הפריסו טמאים הם לכם: ואת־
החזיר כי־מפריס פרסה הוא ולא גרה טמא
הוא לכם מבשרם לא תאכלו ובנבלתם לא

4 זאָללסט ניכט: טייגנואירדיגעס עססען. פֿאָן פֿיערפֿיסיגען טהיערען
5 קאָננט איהר עססען, אָקססען, שאַאַפֿע, ציעגען. הירשע, רעהע,
דאַס טהיער יחמור, דען שטיינבאָקק, דאַס טהיער דישון, דען אויער־
אָקסען אונד דאַס טהיער זמר. איבערהויפט איין פֿיערפֿיסיגעס טהיער,
6 דאַס אַבגעטהיילטע קלויען האַט, דאַס נעמליך דען פֿוס אין צווייא קלויען
גאַנץ דורכשפּאַלטעט, אונד וויעדערקויענד איזט, קאָננט איהר עססען.
פֿאָלגענדע אַבער, דיא בלאָס וויעדערקויען אָדער בלאָס דורכגע־
7 שפּאַלטענע קלויען האַבען, זאָללט איהר ניכט עססען: דאַס קאַמעעל,
דען האַאַזען אונד דאַס קאַנינכען (דיא בערגמויז, דאַס: שטאַכעלשווין)
דען זיא זינד צוואַר וויעדערקויענד, האַבען אַבער קיינע אַבגעטהיילטע
קלויען, זינד אייך אַלזאָ אונריין: דאַס שוויין, דען עס האַט צוואַר
8 אַבגעטהיילטע קלויען, איזט אַבער ניכט וויעדערקויענד, אונד אַלזאָ
אייך אונריין: פֿאָן איהרעם פֿליישע זאָללט איהר ניכט עססען, אונד
איהר אַאַס ניכט בעריהרען (זא דער לייט נעמליך וועון איהר אייך ריין

מנחה חדשה.

אופני ההשתדלות להרגו, ולכן כפל לומר כי הרוג תהרגנו וידך תהי' בו בראשונה לאהבתך מצות ה' לפי שבקש להדיחך וגו', וחזר עוד לחזק המצוה הזאת פעם ג' לומר שלא תחשוב שמה שאמר ועניין הריגת הנביא והאח והבן היה לפי שהוא אדם אחד אבל אם יסכימו אנשים רבים לא תהרגם

9 תִגָּעוּ: ס אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר
בַּמָּיִם כֹּל אֲשֶׁר־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת תֹּאכֵלוּ:
10 וְכֹל אֲשֶׁר אֵין־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת לֹא תֹאכֵלוּ
11 טָמֵא הוּא לָכֶם: ס כָּל־צִפּוֹר טְהֹרָה
12 תֹּאכֵלוּ: וְזֶה אֲשֶׁר לֹא־תֹאכְלוּ מֵהֶם הַנֶּשֶׁר וְהַפֶּרֶס
13 14 וְהָעָזְנִיָּה: וְהָרָאָה וְאֶת־הָאַיָּה וְהַדַּיָּה לְמִינָהּ: וְאֵת
15 כָּל־עֹרֵב לְמִינוֹ: וְאֵת בַּת הַיַּעֲנָה וְאֶת־הַתַּחְמָס וְאֶת־
16 הַשָּׁחַף וְאֶת־הַנֵּץ לְמִינֵהוּ: אֶת־הַכּוֹס וְאֶת־הַיַּנְשׁוּף
17 וְהַתִּנְשָׁמֶת: וְהַקָּאָת וְאֶת־הָרָחָמָה וְאֶת־הַשָּׁלָךְ:
18 וְהַחֲסִידָה וְהָאֲנָפָה לְמִינָהּ וְהַדּוּכִיפַת וְהָעֲטַלֵּף:
19 וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף טָמֵא הוּא לָכֶם לֹא יֵאָכֵלוּ:

9 הַאלטען מיסט). פָֿון אַללען וואַז אין וואַססער לעבט, קענט איהר
10 פָֿאלגענדעז עססען: אַללעז וואַז פֿלאָססעדערן אונד שופפען האַט. וואַז
אַבער ניכט פֿלאָססעדערן אונד שופפען האַט, זאָללט איהר ניכט עססען,
11 12 עז איזט איך אונריין. אַללע ריינע פֿאָגעל דירפֿט איהר עססען. פֿאָלגענדעז אַבער זאָללט איהר ניכט עססען: דען אַדלער, דען ביינברעכער,
13 אונד דען שוואַרצען אַדלער. דען וויססען האַביכט, דען שוואַרצען
14 האַביכט אונד דען גייער, מיט זיינער אַרט. דען ראַבען נאַך זיינען
15 אַרטען. דען שטרויספֿאָגעל, דיא שוואַלבע, דאַז מעערהוהן אונד דען
16 שפערבער, נאַך זיינער אַרט. דען אוהו, דיא נאַכטאייל, אונד דיא
17 פֿלעדערמויז. דען פעליקאַן, דען גריןשפעכט, אונד דען פֿישרייגער.
18 דען שטאָרך, דען העהער מיט זיינער אַרט, דען אויערהאַהן אונד דיא
19 ווידעהאָפּף. אַללעז קריכענדע געפֿליגעל זאָלל איך אונריין זיין, אונד ניכט

מנחה חדשה.

לכך סמך להם ענין עיר הנדחת לומר שאפילו תהיה גדולה כאנטיוכיא שלא יחמלו עליה כלל, וגם לומר שאף הכיסת חייב מיתה, ואמר כי תשמע באחת עריך אשר ה' אלהיך נותן לך לשבת שם לאמר ר"ל שלא תאמר הנה שמאחר שהש"י נתן לנו את הארץ הזאת לשבת א"כ לא יחפוץ להחריב עיר ואם בישראל כי לא תהו בראה אלא לשבת יצרה, אבל נהפך כי כרובס כן יהיה

כָּל־עוֹף טָהוֹר תֹּאכֵלוּ׃ לֹא־תֹאכְלוּ כָל־נְבֵלָה
לַגֵּר אֲשֶׁר־בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ אוֹ מָכֹר
לְנָכְרִי כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַיהוָֹה אֱלֹהֶיךָ לֹא־
תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ׃ פ חמישי
עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל־תְּבוּאַת זַרְעֶךָ הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה 22
שָׁנָה שָׁנָה׃ וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי יְהוָֹה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם 23
אֲשֶׁר־יִבְחַר לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ
וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ לְמַעַן תִּלְמַד לְיִרְאָה
אֶת־יְהוָֹה אֱלֹהֶיךָ כָּל־הַיָּמִים׃ וְכִי־יִרְבֶּה מִמְּךָ הַדֶּרֶךְ 24
כִּי לֹא תוּכַל שְׂאֵתוֹ כִּי־יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר

געגעסען ווערדען. אללעז ריינע געפֿליגעל אַבער דירפֿט איהר עסען. 20
איהר זָאללט קיין אַאַז עסען, זָאנדערן עז דעם פֿרעמדען, דער בייא 21
דיר געדולדעט ווירד, צו עסען געבען, אָדער איינעם אויזוועֶרטיגען
פֿערקויפֿען, דען דוא ביסט איין דעם עוויגען דיינעם גָאטטע גע־
הייליגטעז פֿאָלק; דוא זָאללסט דאַז בעֶקקליין ניכט אין זיינער מוטטער־
מילך קאָכען. דען עֹרטראַג דיינער אויזזאַאַט, דיא נאֶמליך 22
יאֶהרליך אויף דאַז פֿעלד געבראַכט ווירד, זָאללסט דוא פֿערצעהנטען.
אונד דען צעהנטען פֿאָן דיינעם געטריידע, מאָסט אונד אֶהלע, וויא 23
אויך דיא ערסטגעבורטען דיינעז גראָססען אונד קליינען פֿיעהעז פֿאָר
דעם עוויגען דיינעם גָאטטע, אַן דעם אָרטע פֿערצעהרען, דען ער
ערוואֶהלען ווירד, זיינען נאַמען דאַזעלבסט רעזידירען צו לאַססען, דאַ־
מיט דוא לערנעסט פֿאָר דעם עוויגען דיינעם גָאטטע צו אַללען צייטען
עהרפֿורכט האַבען. וואֶרע דיר אַבער דיא רייזע צו בעשווערליך, 24
אונד דוא קאֶננטעסט זָאלכעז ניכט פֿאָרטברינגען, אינדעם דער אָרט,

מנחה חדשה.

עונשם כפול ומכופל כי הנביא והאיש ההוא בעונו ימותו ולא יותר אבל העיר האנשים והטף והבהמה ושלל העיר הכל יהיה חרם, ואמר יצאו אנשים וגו' כי אי אפשר לאנשי העיר כולם להיותם מסכימים בדבר הזה מבלי אנשי מספר ידיעות, ואמר ודרשת ר"ל שאם יהיה הדבר ידוע ומפורסם שאין עושים בסתר שידרוש העון הזה מאתם לתת נקמת ה' בהם, ואם לא יהיה

יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָשׂוּם שְׁמוֹ שָׁם כִּי יְבָרֶכְךָ
25 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ וְנָתַתָּה בַּכָּסֶף וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדְךָ
וְהָלַכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ׃
26 וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר־תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ בַּבָּקָר
וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ
וְאָכַלְתָּ שָּׁם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׂמַחְתָּ אַתָּה
27 וּבֵיתֶךָ׃ וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר־בִּשְׁעָרֶיךָ לֹא תַעַזְבֶנּוּ כִּי
28 אֵין לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ׃ ס מִקְצֵה׀
שָׁלֹשׁ שָׁנִים תּוֹצִיא אֶת־כָּל־מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ
29 בַּשָּׁנָה הַהִוא וְהִנַּחְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ׃ וּבָא הַלֵּוִי

דען דער עוויגע דיין גאָטט ערוועהלען ווירד, זיינען נאמען דאָהין צו
זעטצען, עטוואַ ווייט פֿאָן דיר ענטפֿערנט זיין, אונד דער עוויגע דיין
25 גאָטט דיך רייכליך געזעגנעט האַבען דירפֿטע: זאָ קאַננסט דוא עס צו
געלדע מאַכען, אונד דאַז געלד איינבינדען, אונד מיט אַן דען אָרט
26 געהען, דען דער עוויגע דיין גאָטט ערוועהלען ווירד. דאָרט
קאַננסט דוא דיזעס געלד הינגעבען פֿיר אַללעס, דאַס דיך געליסטעט,
פֿיר רינדער אונד קליינעס פֿיה, וויין אונד אַנדערעס געטרענקע,
איבערהויפט פֿיר אַללעס וואַס דיינע זעעלע ווינשט; דיזעס זאָללסט
דוא דאַזעלבסט פֿאָר דעם עוויגען, דיינעם גאָטט, פֿערצעהרען, אונד
27 דיר מיט דיינען הויזלייטען איינע פֿריידע מאַכען. דען לוי, דער
אין דיינען טהאָרען איזט, מוסט דוא דאַבייא ניכט פֿערלאַססען; דען ער
28 בעקאָממט קיינען טהייל אונד קיין ערבע בייא אייך. אַללע דרייא
יאַהרע זאָללסט דוא דען צעהנטען דיינעס איינקאָממענס אין דעמזעלבי־
29 בען יאַהרע אַבזאָנדערן, אונד אין דיינען טהאָרען לאַססען. דער לוי,

מנחה חדשה.

מפורסם שהם עושים בסתר שיחקור על הדבר עד שיוציאנו, ולזה חזר לומר והקרת, ואם יהיו עושים כ"כ בסתר שאע"פ שתחקור על הדבר לא תועיל לך חקירתך צריך שתשאל למי שיש לו ידיעה מה או אוהתלאה בדבר ולז"א ושאלת היטיב שיראה שלא די לך במה שתשאל במי שיש לו ידיעה אלא שתשאל היטב ר"ל שאפילו שמע מגיד מפי מגיד אתה

כִּי אֵין־לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם
וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְאָכְלוּ וְשָׂבֵעוּ לְמַעַן
יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדְךָ אֲשֶׁר טו
תַּעֲשֶׂה׃ ס ששי מִקֵּץ שֶׁבַע־שָׁנִים תַּעֲשֶׂה 1
שְׁמִטָּה׃ וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה שָׁמוֹט כָּל־בַּעַל מַשֵּׁה 2
יָדוֹ אֲשֶׁר יַשֶּׁה בְּרֵעֵהוּ לֹא־יִגֹּשׂ אֶת־רֵעֵהוּ וְאֶת־
אָחִיו כִּי־קָרָא שְׁמִטָּה לַיהוָה׃ אֶת־הַנָּכְרִי תִּגֹּשׂ 3
וַאֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת־אָחִיךָ תַּשְׁמֵט יָדֶךָ׃ אֶפֶס כִּי 4
לֹא יִהְיֶה־בְּךָ אֶבְיוֹן כִּי־בָרֵךְ יְבָרֶכְךָ יְהוָה בָּאָרֶץ
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן־לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ׃ רַק אִם־ 5

דער קיינען טהייל אונד קיין ערבע בייא דיר בעקאממט, דער פרעמדע, דער וואייזע אונד דיא וויטטווע, דיא אין דיינען טהארען זינד, זאללען דייזעס פערצעהרען, אונד זיך זאטטיגען; דאמיט דער עוויגע דיין גאטט דיך בייא אללער ארבייט, דיא דוא פאר האסט, זעגנען מאגע.
אללע זיעבען יאהר זאללסט דוא איין ערלאססיאהר האלטען. מיט 1 2
דעם ערלאססיאהרע האט עס פאלגענדע בעוואנדניס: וואס איין שולדהערר זיינעם נאכסטען געבארגט האט, זאלל ער ערלאססען, אונד זיינען נאכסטען אונד ברודער ניכט צור בעצאהלונג אנהאלטען, אינדעם דאס ערלאססיאהר דעם עוויגען צו עהרען אויסגערופען איזט.
דען אויסלענדער קאננסט דוא צור בעצאהלונג אנהאלטען, וואס 3
דוא אבער אן דיינען ברודער צו פאדערן האסט, מוסט דוא ערלאססען. עס זאללטע צוואר קיינע דירפטיגען בייא דיר געבען, 4
דען דער עוויגע ווירד דיך אין דעם לאנדע, דאס ער דיר אלס איין ערבגוט צום בעזיטצע איינגיעבט, זעגנען;. אלליין נור אלסדאנן, 5

מנחה חדשה.

צריך לחקור אחריו עד שיתברר לך האמת, ולכן הוסיף והנה אמת וגו', שר"ל שיאמת שהדבר הזה אמת באיזה אופן שיהיה שכן יראה מאמת והנה וכן הירשה הרב במלת והנה איל, ואמר שיחרמו הם ובהמתם ורכושם ולא ידבק בידך מאומה מן החרם וגם העיר לא תבנה עוד כדי שלא ישאר שום זכרון לפעולת הקדושה הזאת ובזה ישוב ה' מחרון אפו כי כבר יצא הקצף מלפניו,

שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת
אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם׃
6 כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ וְהַעֲבַטְתָּ
גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תַעֲבֹט וּמָשַׁלְתָּ בְּגוֹיִם
7 רַבִּים וּבְךָ לֹא יִמְשֹׁלוּ׃ ס כִּי־יִהְיֶה בְךָ
אֶבְיוֹן מֵאַחַד אַחֶיךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בְּאַרְצְךָ אֲשֶׁר־
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא תְאַמֵּץ אֶת־לְבָבְךָ וְלֹא
8 תִקְפֹּץ אֶת־יָדְךָ מֵאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן׃ כִּי־פָתֹחַ תִּפְתַּח
אֶת־יָדְךָ לוֹ וְהַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ דֵּי מַחְסֹרוֹ אֲשֶׁר
9 יֶחְסַר לוֹ׃ הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־יִהְיֶה דָבָר עִם־לְבָבְךָ
בְלִיַּעַל לֵאמֹר קָרְבָה שְׁנַת־הַשֶּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה

ווען דוא דער שטימע דעז עוויגן דיינז גאָטטעז געהאָרכעסט, אונד
אַללע דיעזע געבאָטע, דיא איך דיר יעצט פאָרלעגע, זאָרגפעלטיג בעאָבז
6 אַכטעסט :. זאָ וויר דער עוויגע דיין גאָטט דיך זעגנען, וויא ער דיר
פערהייסען האָט ; דוא ווירסט פיעלען פעלקערן לייהען, אַבער ניכטז
לעהנען, דוא ווירסט איבר פיעלע פעלקר הערשען, אונד איבר דיך ווערד
7 זיא ניכט הערשען. וואָ אַבער אין דעם לאַנדע, דאַז דער עוויגע, דיין
גאָטט, דיר איינגיבט, אין אירגענד איינער שטאַדט, איינער פאָן דיינען
ברידערן דירפטיג זיין ווירד, זאָ פערהאַרטע דיין הערץ ניכט, אונד פערז
8 שליעסע דיינע האַנד ניכט, געגען דיינען דירפטיגען ברודער. טהוע
איהם דיינע האַנד אויף, אונד לייהע איהם, זאָ פיעל ער בעדאַרף, זאָ וויט
9 זיין מאַנגעל רייכט. היטע דיך, דאַס ניכט דער נידערטראַכטיגע געדאַנז
קע אין דיינעם הערצען אויפשטייגע, דאַז זיעבענטע יאַהר, נאַמליך דאַז

מנחה חדשה.

וכתן לך רחמים ורחמך והרבך ר"ל שלא תדאג על מה שנשחתה עיר ואם בישראל כי בשכר זאת ירבך הש"י יותר ויותר מזה השיעור כמו שכבר נשבע לאבותיך, ולא תחשוב שמה שנשבע לאבותיך שתתקיים במה שכבר הרבה אותך פעם אחת חלילה אבל הכוונה שאע"פ שכבר הרבה אותך ונתמעטתם בעוונותיכם שהוא חייב לחזור ולהרבות אתכם וכן לעולם שכן הבטיחם להיות

וְרָעָה עֵינְךָ בְּאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ וְקָרָא
עָלֶיךָ אֶל־יְהוָֹה וְהָיָה בְךָ חֵטְא׃ נָתוֹן תִּתֵּן לוֹ וְלֹא־ 10
יֵרַע לְבָבְךָ בְּתִתְּךָ לוֹ כִּי בִּגְלַל ׀ הַדָּבָר הַזֶּה יְבָרֶכְךָ
יְהוָֹה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־מַעֲשֶׂךָ וּבְכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ׃ כִּי 11
לֹא־יֶחְדַּל אֶבְיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ
לֵאמֹר פָּתֹחַ תִּפְתַּח אֶת־יָדְךָ לְאָחִיךָ לַעֲנִיֶּךָ
וּלְאֶבְיֹנְךָ בְּאַרְצֶךָ׃ ס כִּי־יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ 12
הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וּבַשָּׁנָה
הַשְּׁבִיעִת תְּשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ׃ וְכִי־תְשַׁלְּחֶנּוּ 13

ערלאַססיאַהר, זייא נאַהע, דאַס דוא דיעזערהאַלב געגען דיינען דירפ־
טיגען ברודער זאָ איבעל געזיננעט ווערדעסט, איהם ניכטס צו געבען;
ווען ער איבער דיך צום עוויגען ריעפֿע, זאָ ווירדע עז דיר צור זינדע
גערעכנעט ווערדען. געבען זאָללסט דוא איהם, אונד דיך עז ניכט 10
פֿערדריעסען לאַסען, דאַז דוא איהם גיעבסט, דען דאַפֿיר ווירד דער
עוויגע, דיין גאָטט, דיך אין אַללער דיינער ארבייט אונד אין דיינען גע־
ווערבע זעגנען. דען עז ווירד אין דעם לאַנדע דאָך ניכט אַן דירפ־ 11
טיגען מאַנגעלן; דאַרום געביעטע איך דיר, געגען דען אַרמען אונד
דירפֿטיגען ברודער אין דיינעם לאַנדע דיינע האַנד אויפֿצוטהון.
ווען דיין ברודער דער עברי אָדער איינע עבריה דיר פֿערקויפֿט 12
ווירד, זאָ זאָלל ער דיר זעכז יאַהרע דיענען, אים זיעבענטען יאַהרע
אַבער זאָללסט דוא איהן פֿרייא פֿאָן דיר לאַסען. אונד ווען דוא איהן 13

מנחה חדשה.

זרעם ככוכבי השמים כי הכוכבים ירבו ויתמעטו לפי העלות הענן והתהוותו, ואם הלילה יראו מעטים בליל מחרת אם יזדכך האויר יראו רבים וכן ישראל יתרבו ויתמעטו כפי צדקתם ועונש עונם. והנה סמך לזה בנים אתם לה׳ אלהיכם לומר שלא יחשוב שמה שהש״י מעניש אותנו על חטאתינו שהוא כמתנקם ולכן נוה עתה לקחת נקמה בחימה ואכזריות מן העיר הזאת חלילה, אבל בהפך שאין כוונתו כי אם לתקן אותנו לעבדו שכם אחד להיטיב לנו שהרי אתם בנים לה׳ אלהיכם וא״כ באבוד הרשעים האלה יתן לך רחמים ורחמך והרבך תדע שכן הוא שהרי כ״כ אתם חביבים לפניו שהוא מצוה אתכם

14 חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ לֹא תְשַׁלְּחֶנּוּ רֵיקָם׃ הַעֲנֵיק תַּעֲנִיק
לוֹ מִצֹּאנְךָ וּמִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ יְהוָה
15 אֱלֹהֶיךָ תִּתֶּן־לוֹ׃ וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
וַיִּפְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ אֶת־הַדָּבָר
16 הַזֶּה הַיּוֹם׃ וְהָיָה כִּי־יֹאמַר אֵלֶיךָ לֹא אֵצֵא מֵעִמָּךְ
17 כִּי אֲהֵבְךָ וְאֶת־בֵּיתֶךָ כִּי־טוֹב לוֹ עִמָּךְ׃ וְלָקַחְתָּ אֶת־
הַמַּרְצֵעַ וְנָתַתָּה בְאָזְנוֹ וּבַדֶּלֶת וְהָיָה לְךָ עֶבֶד
18 עוֹלָם וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה־כֵּן׃ לֹא־יִקְשֶׁה בְעֵינֶךָ
בְּשַׁלֵּחֲךָ אֹתוֹ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ כִּי מִשְׁנֶה שְׂכַר

14 לאָסגיעבסט, זאָ לאָס איהן ניכט לעער פֿאָן דיר ציעהען. גיעב איהם איין
געשענק אויס פֿאָן דיינען קליינען פֿיעהע, פֿאָן דיינער טעננע אונד פֿאָן
דיינער קעלטער; נאַך דעם דער עוויגע דיין גאָטט דיך געזעגנעט האָט,
15 זאָ לאָסט דוא איהן בעשענקען. דוא מוסט בעדענקען דאַס דוא אויך
איין קנעכט געוועזען ביזט אין לאַנדע מצרים, דער עוויגע דיין גאָטט
אַבער האָט דיך ערלאָסט, דאַרום געבע איך דיר יעצט דיזעז געבאָט.
16 זאָלטע ער אַבער צו דיר שפּרעכען, איך וויל ניכט פֿאָן דיר ציעהען,
אויז ליעבע פֿיר דיך אונד דיין הויז, ווייל עז איהם בייא דיר וואָהלגעפֿאַלן.
17 זאָ נימם איינע פּפֿריעמע, אונד דורכבאָהרע זיין אָהר אַן דער הויזטהירע,
אונד ער זאָל דיין בעשטאַנדיגער קנעכט בלייבען (דאַז הייסט ביז
צום אַללגעמיינען פֿרייהייטזיאַהרע); מיט דיינער מאַגד זאָללסט
18 דוא עז אויך אַזאָ האַלטען (אין אַנזעהונג דער געשענקע). ווען דוא
איהן פֿרייא אַבציעהען לאַססעסט, זאָ לאָ עז דיר ניכט פֿערדריעסליך זיין,

מנחה חדשה.

שלא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת שאתם עם קדוש ככהנים
ובך בחר להיות לו לעם סגולה מכל העמים שירצה שכל העמים הם לו סגולה
ואתם סגולת הסגולה, וכבר פירשנו זה בפ' וישמע יתרו, ולהורות עוד על
גודל מעלתם אצל הש"י ושלא יחשבו שענין עיר הנדחת היא כמתנקם מאויביו
סמך עוד לזה איסור אכילת בהמה טמאה ועוף טמא ואמר לא תאכל כל
תועבה ר"ל מה שכבר אסרתי לך בהמה טמאה וחיה ועופות טמאים הוא
לפי שהם מתועבים ומאוסים בעצמם ומטמאין לנפש בני אדם כמו שפי'
הרמב"ן כ"ו באור היטב, וכן ענין הנבלה ובשר בחלב ואע"פ שפי' שטעם לא

שְׂכִיר עֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וּבֵרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בְּכֹל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה׃ פ שביעי
19 כָּל־הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ הַזָּכָר
תַּקְדִּישׁ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ
20 וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ׃ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ
שָׁנָה בְשָׁנָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אַתָּה וּבֵיתֶךָ׃
21 וְכִי־יִהְיֶה בוֹ מוּם פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר כֹּל מוּם רָע לֹא
22 תִזְבָּחֶנּוּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ בִּשְׁעָרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ הַטָּמֵא
23 וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו כַּצְּבִי וְכָאַיָּל׃ רַק אֶת־דָּמוֹ לֹא תֹאכֵל
עַל־הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם׃ פ

דאַס ער דיר דיא זעכז יאַהרע אונד דעז לוייפאַכען לאָהן איינעז
מיעטהקנעכטעז געדיענט האַבע, דען דאַפיר ווירד דער עוויגע דיך
זעגנען, אין אַללעם, וואַז דוא טהועסט.
19 אַללע מאַננליכע ערסטגעבורט, דיא אונטער דיינעם גראָסען
אונד קליינען פֿיעה געבאָרען ווירד, זאָללסט דוא דעם עוויגען דיינעם
גאָטטע הייליגען; מיט איינעם ערסטגעבאָרנען אָכזען זאָללסט דוא
קיינע אַרבייט פֿעררינכטען, אונד איין ערסטגעבאָרנעז שאַאַף ניכט
בעשעערען. 20 פֿאָר דעם עוויגען דיינעם גאָטט זאָללסט דוא עז
יאַהר פֿיר יאַהר פֿערצעהרען, אַן דעם אָרטע, דען דער עוויגע
ערוועהלען ווירד; דוא אונד דיינע הויזלייטע. 21 ווען עז איינען
לייבעזפֿעהלער האַט, מיט לאַהם אָדער בלינד, אָדער האַט זאָנסט
איינען באָזען פֿעהלר, זאָ זאָללסט דוא עז ניכט דעם עוויגען, דיינעם
גאָטטע אָפפֿערן,. 22 זאָנדערן אין דיינען טהאָרען פֿערצעהרען, דער
אונרייניע מיט דעם רייננען צוזאַממען, וויא איין רעה אונד הירש.
23 יעדאָך זיין בלוט דאַרפֿסט דוא ניכט עססען, זאָנדערן מוסט עז אויף
דיא ערדע גיעססען, וויא וואַססער.

מנחה חדשה.

תבשל גדי הוא מפני אכזריות, וסמך לזה עשר תעשר וגו' ר"ל שראוי
שתעשה בהפך ממה שנאמר למעלה כדי שתקנה נפש יקרה ומדות יקרות

1 שָׁמוֹר אֶת־חֹדֶשׁ הָאָבִיב וְעָשִׂיתָ פֶּסַח לַיהוָה
אֱלֹהֶיךָ כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב הוֹצִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
2 מִמִּצְרַיִם לָיְלָה: וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ צֹאן
וּבָקָר בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם:
3 לֹא־תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל־עָלָיו
מַצּוֹת לֶחֶם עֹנִי כִּי בְחִפָּזוֹן יָצָאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת־יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל
4 יְמֵי חַיֶּיךָ: וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל־גְּבֻלְךָ
שִׁבְעַת יָמִים וְלֹא־יָלִין מִן־הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח
5 בָּעֶרֶב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לַבֹּקֶר: לֹא תוּכַל לִזְבֹּחַ
אֶת־הַפָּסַח בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

1 נימם דען פֿריהלינגסמאָנאַט אין אַכט, דאַס דוא אין דעמזעלבען דעם
עוויגען, דיינעם גאָטטע צו עהרען, דאַז פסח פֿעררייכטעסט; דען
אים פֿריהלינגסמאָנאַט, האַט דיך דער עוויגע, דיין גאָטט, אין איינער
2 נאַכט אויז מצרים ענטלאַססען. צום פֿעסטע פסח שלאַכטעסט דוא
דעם עוויגען צו עהרען, אַן דעם אָרטע, דען ער ערוועהלען ווירד,
זיינען נאַמען דאַזעלבסט רעזידירען צו לאַססען, פֿערשיידענע אָפּפֿער
3 פֿאָן קליינעם פֿיעה אָדער רינדפֿיעה. דאַבייא זאָללסט דוא ניכטס
געזייערטעס עססען, זיבען טאַגע זאָללסט דוא זונדער אונגעזייערטעס
בראָדט דעס עלענדס עססען; דען דוא ביסט מיט איילפֿערטיגקייט אויז
מצרים געגאַנגען, דאַמיט דוא אַללע צייט דיינעס לעבענס דיך דעס
4 טאַגעס ערינערסט, דאַ דוא אויז מצרים געגאַנגען ביסט. זיעבען
טאַגע זאָלל אין אַללען דיינען גרענצען קיין זויערטייג געזעהען ווערדען;
אויך זאָלל פֿאָן דעם פֿליישע, דאַז דוא אַם אָבענד דעס ערסטען טאַגעס
5 אָפּפֿערסט, ניכטס איבער נאַכט ביז אַן דען מאָרגען בלייבען. דוא
דאַרפֿסט אַבער דאַז פסחאָפּפֿער ניכט אין אירגענד איינעם דער טהאָרע

מנחה חדשה.

בהיות כל מעשיך מכוונים לשמים שאף הדברים המותרים צריך שתאכלם
לשם מצוה לפני ה׳ אלהיך וגו׳ למען תלמד וגו׳, וכיוה לשמח גר ויתום ואלמנה;

נֹתֵן לָךְ׃ כִּי אִם־אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה 6
אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם תִּזְבַּח אֶת־הַפֶּסַח
בָּעָרֶב כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרָיִם׃
וּבִשַּׁלְתָּ וְאָכַלְתָּ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר 7
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ וּפָנִיתָ בַבֹּקֶר וְהָלַכְתָּ
לְאֹהָלֶיךָ׃ שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת וּבַיּוֹם 8
הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה
מְלָאכָה׃ ס שִׁבְעָה שָׁבֻעֹת תִּסְפָּר־ 9
לָךְ מֵהָחֵל חֶרְמֵשׁ בַּקָּמָה תָּחֵל לִסְפֹּר שִׁבְעָה
שָׁבֻעוֹת׃ וְעָשִׂיתָ חַג שָׁבֻעוֹת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ 10

רע פֿערריכטען, דיח דער עוויגע דיין גָאטט דיר חייגיעבט ;. זָאנ־ 6
דערן אַן דעם אָרטע, דען דער עוויגע דיין גָאטט ערוועהלען ווירד,
זיינען נאַמען רעזידירען צו לַאססען, דָארט זָאללסט דוח דאַז פסחאָפּפֿער
שלאַכטען, דעז אַבענדז בייח זָאננענאונטערגאַנג, אום דיח צייט דאַ
דוח אויז מצרים ענטצאָגען וואָרדען. דוח זָאללסט עז נעהמליך גאַהר 7
מאַכען אונד פֿערצעהרען, אַן דעם אָרטע, דען דער עוויגע, דיין
גָאטט, ערוועהלען ווירד; דען מָארגענז דאַרויף קאַננסט דוח דיך
ווענדען, אונד נאַך הויזע רייזען. נאַכדעם דוח זעקס טאַגע אונגע־ 8
זייערטעז ברָאדט געגעססען, פֿייערסט דוח נון בעשלוססיז דען זיבענ־
טען טאַג, דעם עוויגען דיינעם גָאטטע צו עהרען, אונד דאַרפֿסט
קיינע אַרבייט פֿערריכטען. זיעבען וואָכען זָאללסט דוח צעהלען, 9
אונד צוואַר פֿאָן דעם טאַגע אַן, דאַ צוערסט דיח זיכעל אַן דיח זאַאַט
געבראַכט ווירד, פֿאַנגסט דוח אַן זיעבען וואָכען צו צעהלען. אַלזדאַן 10
זָאללסט דוח דעם עוויגען דיינעם גָאטטע צו עהרען, דאַז וואָכענפֿעסט

מנחה חדשה.

וסמך לזה שמיטת כספים לזאת הסבה עצמה וגם להקנותם מדת הנדיבות שלא יהיו נבהלים להון ולא יהנו מכלל עיר הנדחת אבל שיעשו בהפך לתת גמולים לאחרים לאהבת הש״י ולזה סמך כל הענינים האלה לענין עיר הנדחת עשר תעשר שמיטת כספים וענין הלואה, ואמר לא יהיה בך אביון וגו׳

מִסַּת נִדְבַת יָדְךָ אֲשֶׁר תִּתֵּן כַּאֲשֶׁר יְבָרֶכְךָ
11 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר
בִּשְׁעָרֶיךָ וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בְּקִרְבֶּךָ
בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ
12 שָׁם׃ וְזָכַרְתָּ כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרָיִם וְשָׁמַרְתָּ
וְעָשִׂיתָ אֶת־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה׃ פ מפטיר
13 חַג הַסֻּכֹּת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים בְּאָסְפְּךָ
14 מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ׃ וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ
וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה

פייערן, אונד נאך מאססגאבע דעס פערמאגענס, מיט וועלכעם דיך
דער עוויגע דיין גאטט געזעגנעט ווירד, איינע פרייוויליגע גאבע
11 ברינגען. אונד פאר דעם עוויגען דיינעם גאטטע פרעהליך זיין, דוא,
דיין זאהן, אונד דיינע טאכטער, דיין קנעכט אונד דיינע מאגד, וויא
אויך דער לוי דער אין דיינען טהארען איזט, אונד דער פרעמדע,
וואיזע אונד וויטטווע, דיא בייא דיר זינד; אן דעם ארטע, דען
דער עוויגע, דיין גאטט, ערוואהלען ווירד, זיינען נאמען רעזידירען
12 צו לאססען. בעדענקע, דאס דוא אין מצרים קנעכט געוועזען ביסט,
אונד האלטע זארגפעלטיג אללע דיעזע געזעטצע.
13 דאז פעסט דער לויבהיטטען זאללסט דוא זיעבען טאגע פייערן, ווען
דוא אויז דיינער טעננע אונד אויז דיינער קעלטער איינגעזאממעלט
14 האבען ווירסט. אן דיינעם פעסטע זאללסט דוא פרעהליך זיין, דוא,
דיין זאהן, דיינע טאכטער, דיין קנעכט, דיינע מאגד, וויא אויך
דער לוי, וואיזע אונד וויטטווע, דיא אין דיינען טהארען זינד.

מנחה חדשה.

אמרנו עליו בעז"ה, ושלא תאמר אם הלוית היום ולא פרע לך חובך כראוי לא אלונו עוד אבל העבט תעביטנו פעם אחר פעם וכל זה על תנאי שתדע בו שאינו רמאי, ולזה כפל לומר די מחסורו אשר יחסר לו כי היה די בשיאמר די מחסורו ואמר אשר יחסר לו לומר שצריך שתדע שהוא חסר באמת, ולזה

אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ׃ שִׁבְעַת יָמִים תָּחֹג לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ 15
בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה כִּי יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בְּכֹל תְּבוּאָתְךָ וּבְכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ׃
שָׁלוֹשׁ פְּעָמִים ׀ בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָל־זְכוּרְךָ אֶת־פְּנֵי 16
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר בְּחַג הַמַּצּוֹת
וּבְחַג הַשָּׁבֻעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת וְלֹא יֵרָאֶה אֶת־פְּנֵי
יְהוָה רֵיקָם׃ אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ כְּבִרְכַּת יְהוָה 17
אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ׃ ס שֹׁפְטִים 18
וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן־לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר יְהוָה

זיבען טאגע זאללסט דוא דעם עוויגען דיינעם גאטטע צו עהרען, אן 15
דעם ארטע, דען ער ערוועהלן ווירד, פייערן, דען דער עוויגע דיין גאטט
ווירד דיך זעגנען אין דעם איינקאממען דיינער אונד פֿריכטע אונד אין
אללער ארבייט דיינער האנדע, זא דאס דוא דיך ווירסט דעם פֿער־
גניגען איבערלאססען קאננען. דרייאמאל אין יאהרע זאלל אללעס 16
מאננליכע בייא דיר פֿאר דעם עוויגען דיינעם גאטטע ערשיינען,
אן דעם ארטע דען ער ערוועהלען ווירד, נעמליך אם פֿעסטע דעס
אונגעזייערטען ברָאדטעס, אם וואָכֿענפֿעסטע אונד אם לויבהיטטען־
פֿעסטע; מאן זאלל אבער פֿאר דעם עוויגען ניכט לעער ערשיינען.
יעדער נאך זיינער גאבע, נאך פֿערהעלטניס דעס זעגענס, דען דער 17
עוויגע דיין גאטט דיר געשענקט האבען ווירד. ריכֿטער אונד 18
בעאמטען נאך דען שטעממען זאללסט דוא אין אללען טהארען דער

מנחה חדשה.

סמך ענין עבד עברי והפרשת בכור בהמה וענין ג' רגלים לזאת הסבה עצמה.
שופטים ושוטרים וגו' מינוי הדיינים להרחיק החמס מביניהם וזוה
שיהיו דיינים בכל עיר ועיר ועליהם דיינים אחרים לכל כלל השבט כדי
שלא יהיו הדיינים מטים את הדין כי ידעו דייני העיר הזאת שישמעו עניינם
לדייני עיר אחרת ויבדקו אחריהם ואח"כ לדייני השבט כי ידוע שלא יסכימו
כולם להטות משפט, ועכ"ז צוה עליהם שלא יטו משפט והזהירם להתרחק
מן הדברים המביאים להטות משפט גבר והוא מ"ש בסמוך לא תכיר פנים ולא
תקח שוחד כי אי אפשר לדיין המסביר פנים והמקבל שוחד שלא להטות משפט

אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לִשְׁבָטֶיךָ וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם
19 מִשְׁפַּט־צֶדֶק׃ לֹא־תַטֶּה מִשְׁפָּט לֹא תַכִּיר פָּנִים
וְלֹא־תִקַּח שֹׁחַד כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר עֵינֵי חֲכָמִים
20 וִיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִם׃ צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף לְמַעַן
תִּחְיֶה וְיָרַשְׁתָּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
21 נֹתֵן לָךְ׃ ס לֹא־תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה
כָּל־עֵץ אֵצֶל מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־
22 לָּךְ׃ וְלֹא־תָקִים לְךָ מַצֵּבָה אֲשֶׁר שָׂנֵא יְהוָה
1 אֱלֹהֶיךָ׃ ס לֹא־תִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ

שטאָדטע זעטצען, דיא דער עוויגע דיין גאָטט דיר געבען ווירד; דאַס
19 זיא דאַז פאָלק נאַך דער גערעכטיגקייט ריכטען. דוא זאָללסט דאַז
רעכט ניכט ביגען, קיין אַנזעהען דער פערזאָן גאַלטען, אונד קיינע
בעסטעכונג אַננעהמען, דען דיא בעסטעכונג מאַכט וויזע לייטע
20 בלינד, אונד פערקעהרעט דיא וואָרטע דער גערעכטען. גערעכ־
טיגקייט, גערעכטיגקייט זאָללסט דוא נאַכטראַכטען, זאָ ווירד עז דיר
וואָהלגעהען, אונד דוא ווירסט דאַז לאַנד בעהאַלטען, דאַז דער
21 עוויגע דיין גאָטט דיר גיבט. דוא זאָללסט בייא דעם אַלטאַרע דעז
עוויגען דיינעז גאָטטעז, דען דוא ערריכטען ווירסט, קיינען האַיין,
22 איבערהויפט קיינען בוים פפלאַנצען. דוא זאָללסט דיר אויך קיינע
שטאַנדזיילע ערריכטען, דיא דעם עוויגען דיינעם גאָטטע פערהאַסט
1 איזט. דוא זאָללסט דעם עוויגען דיינעם גאָטטע צו עהרען,

מנחה חדשה.

ואף על פי שישים כל כוונתו להשמר מלעוות הדין כי לבו יטנו מבלי שירגיש בדבר לראות זכות אל האהוב ההוא או לבעל השוחד ההוא ויעלים ממנו זכות בעל דינו, וכבר הפליגו בזה חז"ל, ומה שאמר כי השחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים לאו דוקא השחד והוא הדין הכרת פנים אלא שלקח היותר גלוי ונראה, ולכן חזר לומר צדק צדק תרדוף ר"ל שירדוף הצדק ולא יעוות ושירדוף הצדק במה שיזהר מן הדברים המביאים לידי כך ושלא יתחכם כנגד התורה לומר אני אסביר פנים ואקח שוחד מבלי שאטה את הדין כי כבר קדמה התורה לומר כי השחד יעור עיני חכמים וגו'

שׁוֹר וָשֶׂה אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ מוּם כֹּל דָּבָר רָע כִּי
תוֹעֲבַת יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא׃ ס כִּי־ 2
יִמָּצֵא בְקִרְבְּךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר־יְהֹוָה
אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת־
הָרַע בְּעֵינֵי יְהֹוָה־אֱלֹהֶיךָ לַעֲבֹר בְּרִיתוֹ׃ וַיֵּלֶךְ 3
וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחוּ לָהֶם וְלַשֶּׁמֶשׁ ׀
אוֹ לַיָּרֵחַ אוֹ לְכָל־צְבָא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִי׃
וְהֻגַּד־לְךָ וְשָׁמַעְתָּ וְדָרַשְׁתָּ הֵיטֵב וְהִנֵּה אֱמֶת 4

קיינן אָכזען אָדער שאַף שלאַכטען, דאַז איינען לייבעספעהלער, איר:
גענד עטוואַז בעזעז אַן זיך האַט, דען דיעזעז איזט דעם עוויגען
דיינעם גאָטטע איין גרייעל. ווען אין דען טהאָרען אירגענד איינער 2
דיינער שטאַדטע, דיא דער עוויגע, דיין גאָטט, דיר איינגעבען ווירד,
זיך איין מאַן אָדער איינע פרויא פֿאַנדע, דער דאַז טהאַטע, וואַז אין
דען אויגען דעז עוויגען דיינעז גאָטטעז איספֿעלט, ער איבערטראַטע
נעמליך זיין געזעטץ. גינגע היין אונד דיענטע אַנדערן געטטערן 3
אונד בעטעטע זיא אַן, זאָננע, מאָנד אָדער זאָנסט איין געשטירן
אַם הימעל, וועלכעז איך פֿערבאָטען האַבע. עז ווירדע דיר 4
אַנגעצייגט, דוא פֿערנאַהמעסט עז, האַטטעסט שאַרפֿע אונטער:

מנחה חדשה.

יגלה שבאמרם זה עקב רב כי ירבה שלום ביניהם והוא סבת קיומם בארץ כמ"ש למען תחיה וירשת את הארץ וגו', וסמך לזה ענין דומה לו לומר זה כזה והוא מ"ש לא תטע לך אשרה כל עץ וגו' ומן הידוע שהאשירה היא עץ וא"כ למה חזר לומר כל עץ? אבל הכוונה לומר שלא לטעת כל עץ אצל המזבח כמ"ש רז"ל כי ברוב הימים יעשוהו אשרה ולכן ירדה התור' לסוף דעתם של בריות וקראתו אשרה, והדבר הזה הוא דומה לענין השחד כי מתחלה לא היתה כוונת הנטיעה לשם אשרה וכן השוחד לא היתה הכוונה בו להטות משפט והתורה ירדה לסוף דעתם של בריות; וסמך לזה ולא תקים לך מצבה לומר שאם הקלת במזבח מעט היום לנטוע אילן אצלו שמתוך כך תבוא להקל יותר בעבודת הש"י לעבדו בדבר השנוי לו בשתאמר מאי איכפת לי' להקב"ה שאקריב לו קרבנות על מזבח אבנים הרבה או על מצבה שהיא אבן אחת, ולמחרתו תאמר מאחר שהאש על המזבח אוכלת כל הקרבן עד

נכון הדבר נעשתה התועבה הזאת בישראל׃
5 והוצאת את־האיש ההוא או את־האשה ההוא
אשר עשו את־הדבר הרע הזה אל־שעריך
את־האיש או את־האשה וסקלתם באבנים
6 ומתו׃ על־פי ׀ שנים עדים או שלשה עדים יומת
7 המת לא יומת על־פי עד אחד׃ יד העדים תהיה־
בו בראשנה להמיתו ויד כל־העם באחרנה
ובערת הרע מקרבך׃ פ

זוכונג אַנגעשטעלט, אונד געפֿונדען, דאַס דיא זאַכֿע געוויס וואַהר, 5 אונד אין ישראל דיזער גריעל געשעהען זייא: זאָ זאָללסט דוא דען מאַן אָדער דיא פֿרויא וועלכֿע דיזע בעזע טהאַט בעגאַנגען האַבען, צום טהאָרע דיינער שטאַדט העראויספֿיהרען, עס זייא מאַן אָדער פֿרויא, 6 אונד זיא מיט שטיינען צו טאָדע ווערפֿען. אויף דיא אויסזאַגע צווייער אָדער דרייער צייגען זאָלל ער שטערבען, דער דען טאָד פֿערדיענט, 7 ניכט אַבער אויף דיא אויסזאַגע איינעס איינצעלנען צייגען. דיא צייגען מיססען צוערסט האַנד אַן איהן לעגען, איהן אומצובריגען אונד דאַנן זאָלל דיא האַנד דעס גאַנצען פֿאָלקעס נאַכֿפֿאָלגען, אויף זאָלכֿע אַרט זאָללסט דוא דען בעזעוויכֿט אויס דיר וועגרייזען.

מנחה חדשה.

שיעשה עפר מה לי אם יהי' תמים או בעל מום, והנה היות שולחן ה' מגואל יהיה סבה שתהיה עבודת הש"י כ"כ בזויה עד שימצא בקרבך באחד שעריך איש או אשה אשר יעשה את הרע בעיני ה' לעבור בריתו וילך ויעבוד אלהים אחרי' וגו', וא"כ הנך רואה כי סבת כל זה הוא שהקלת מעט במזבח לטעת אצלו אילן, כי ההתחלה היא יותר מחצי הכל בכל דבר, ופירש עונש האיש ההוא או האשה כדי שלא ילמדו שאר העם לעשות כתועבתם, וסמך לזה כי יפלא ממך דבר למשפט כדי שיהיו כולם פונים לאבן הראשה ולא תעשה התורה כשתי תורות ויאמרו דייני עיר זאת הנה האיש הזה או האשה הזאת אשר עשו הדבר הרע הזה חייבים מיתה, ויאמרו דייני עיר אחרת אינם חייבים כי אין המעשה אשר עשו אלו מאלה העבודות אשר חייבה עליהם התורה מיתה ולכן לא יעשה משפט במי שראוי לעשותו, ובזה יפסד הסדר המדיני לגמרי, אבל בהיותם פונים למקום אחד לא ישאר ביניהם מחלקת,

8 כִּֽי־יִפָּלֵא מִמְּךָ דָבָר לַמִּשְׁפָּט בֵּין־דָּם ׀ לְדָם בֵּין־דִּין
לְדִין וּבֵין נֶגַע לָנֶגַע דִּבְרֵי רִיבֹת בִּשְׁעָרֶיךָ וְקַמְתָּ
וְעָלִיתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ׃
9 וּבָאתָ אֶל־הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל־הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה
בַּיָּמִים הָהֵם וְדָרַשְׁתָּ וְהִגִּידוּ לְךָ אֵת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט׃
10 וְעָשִׂיתָ עַל־פִּי הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ מִן־הַמָּקוֹם
הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה וְשָׁמַרְתָּ לַעֲשׂוֹת כְּכֹל

8 ווען דיר איין רעכטסהאנדעל צו שווער פֿאללט פֿאר גריכט, עס זייא איינע
זאכע דיא דאס לעבען, אדער דאס איגענטהום, אדער לייבליכע בעשעדי־
גונג בעטריפֿט, אדער זאנסט איינע שטרייטזאכע, דיא אין דיינען טהארען
פֿארפֿאללען דירפֿטע, זא זאללסט דוא דיך אויפֿמאכען, אונד אן דען
ארט הינויפֿגעהען, דען דער עוויגע, דיין גאטט, ערוועהלען ווירד.
9 דאזעלבסט צו דען פריעסטערן אויז דעם שטאממע לוי, אדער צו דעם
ריכטער קאממען, דער אלזדאן זיין ווירד, אונד זיא פֿראגען, זא ווער־
10 דען זיא דיר זאגען, וואס רעכטענס איזט. דוא מוסט אבער זא פֿערפֿ־
פֿאהרען, וויא מאן אן דעם ארטע, דען דער עוויגע ערוועהלען ווירד,
דען אויסשפרוך טהוט, אונד זארגפֿעלטיג בעאבאכטען, וואס מאן דיך

מנחה חדשה.

ולכן התמירה התורה להמית האיש אשר יעשה בזדון לבלתי שמוע אל הכהן וגו׳ כי בלי ספק איש אשר זה לו הוא עתיד לעבור על כל דברי התורה כלל ופרט, וסמך לזה ענין הקמת המלכות לומר יודע אני כי מאחר שצויתיך להיות פונה לב״ד הגדול כדי שלא יהיו פונים איש לדרכו א״כ תאמר גם בענין השאר הנהגותינו ומלחמותינו טוב לנו להיותנו מונהגים ע״פ מלך אחד ממה שנהיה עולים איש נגדו ולא אחד שיהיה מיצר לצרת חבירו, והנה כל זה אמת אלו היו הנהגות ישראל ומלחמותיהם על המנהג הטבעי כדרך שאר האומות אשר נצחונם הוא לפי רבויים ולפי גבורתם ולפי תחבולתם והתחכמותם כמ״ש החכם הכוזר, ולא כאלה חלק יעקב חלילה אבל כל מלחמותיהם הוא לפי הדבקם בש״י כי אז יהי׳ ה׳ אלהיו עמו ותרועת מלך בו וא״כ אינם צריכי׳ להנהגת המלך כי אם לעבוד הש״י בחזקה, אבל הדבר בהפך כי בהיות להם מלך לא יתנו לב כ״א כל איש לקבור קצירו ולבצור כרמו ולעדור את זיתיו וישכחו כי אלהים שופט וישעם ואל עליון גואלם וישענו על

11 אֲשֶׁר יוֹרוּךָ׃ עַל־פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ וְעַל־
הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה לֹא תָסוּר מִן־
12 הַדָּבָר אֲשֶׁר־יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל׃ וְהָאִישׁ
אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה בְזָדוֹן לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ אֶל־הַכֹּהֵן הָעֹמֵד
לְשָׁרֶת שָׁם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אוֹ אֶל־הַשֹּׁפֵט וּמֵת
13 הָאִישׁ הַהוּא וּבִעַרְתָּ הָרָע מִיִּשְׂרָאֵל׃ וְכָל־הָעָם
14 יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ וְלֹא יְזִידוּן עוֹד׃ ס שני כִּי־
תָבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ

11 דאָזעלבסט לעהרען ווירד. נאך דער לעהרע, דיא מאן דיר געבען,
אונד נאך דעם רעכטע, דאס מאן דיר אנזאגען ווירד, זאָללסט דוא
האנדלען, אונד פאן דעם, וואס מאן דיר זאגען ווירד, וועדער רעכטס
12 נאך לינקס אבווייכען. ווער אבער אויס פרעפעל דעם פריסטער, דער
דאזעלבסט דעס עוויגען דיינעס גאָטטעס דיענסט פערוואלטעט, אָדער
דעם ריכטער ניכט געהאָרכען ווירד, דערזעלבע זאָלל דעס טאָדעס זיין,
13 דוא מוסט דען באָזעוויכט אויס ישראל וועגשאפפען. דאמיט עס דיא
גאנצע נאַטיאָן ערפאהרע, זיך פירכטע אונד ניכט מעהר פרעפעל־
14 מוטהיג האנדלע. ווען דוא אין דאס לאנד קאָממסט, דאס דער עוויגע

מנחה חדשה.

המלך לבדו, והנה הש"י עיניו תמיד על עמו ישראל לראות היש משכיל דורש את אלהים ומצפה לתפלתן של צדיקים, ואילו הי' רצון הש"י שיהיה להם מלך לא יעבירם את הירדן עד שימליך עליהם מלך אבל לא העבירם ונתן להם את הארץ כי אם ע"י נביאו יהושע בן נון, גם הנביא העלה אותם מארץ מצרי' ובנביא הנהיגם מ' שנה בארץ לא עבר בה איש, ולכן חרה לשמואל הנביא בשאול להם מלך והוכיחם על הדבר כמו שמפורש בדבריו כי רצון הש"י הוא שלעולם יהיו עיניהם למרום ושלא יפרקו עול התפלה והתשובה מעל צוארם, ולכ"א לא הי' מוריד להם המן פעם בשנה או בחדש כי אם בכל יום ויום להיות עיניהם תמיד אליו, וכן היתה כוונתו שלא יהי' להם מלך כדי שיזעקו אל ה' בכל צרה וישובו בתשובה שלימה לפניו ויושיעם, והנה כל הדברים האלה לא ישערם ההמון ואמר אדון הנביאים מדעת קונו אם אומר להם שלא יעשו ההקש הזה כי בהיותם פונים לבית הבחירה כענין משפטי התורה הוא קיום התורה והיותם פונים למלך אחד הוא סבת ביטול בתורה

וִירִשְׁתָּהּ וְיָשַׁבְתָּה בָּהּ וְאָמַרְתָּ אָשִׂימָה עָלַי מֶלֶךְ
כְּכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתָי׃ שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ 15
אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקֶּרֶב אַחֶיךָ תָּשִׂים
עָלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר
לֹא־אָחִיךָ הוּא׃ רַק לֹא־יַרְבֶּה־לּוֹ סוּסִים וְלֹא־יָשִׁיב 16
אֶת־הָעָם מִצְרַיְמָה לְמַעַן הַרְבּוֹת סוּס וַיהוָה אָמַר
לָכֶם לֹא תֹסִפוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד׃ וְלֹא יַרְבֶּה־ 17
לּוֹ נָשִׁים וְלֹא יָסוּר לְבָבוֹ וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה־לּוֹ
מְאֹד׃ וְהָיָה כְשִׁבְתּוֹ עַל כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ וְכָתַב לוֹ 18
אֶת־מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל־סֵפֶר מִלִּפְנֵי הַכֹּהֲנִים

דיין גאָטט דיר איינגיעבט, דוא נימאסט עז איין, האַסט עז איין בעזיטץ,
אונד שפריכסט, איך וויל איינען קעניג איבער מיך זעטצען, וויא
אַללע פֿאָלקער אום מיך הער טהון :. זאָ קאַננסט דוא איינען קעניג 15
איבער דיך זעטצען, וועלכען דער עוויגע דיין גאָטט אויזדראַן ערוואַהלען
ווירד, דוא מוסט אַבער איינען פֿאָן דיינען ברידערן צום קעניגע ער־
וואָהלען, אונד דאַרפֿסט קיינען אויזלאַנדער דער ניכט דיין ברודער
איזט, איבער דיך זעטצען. יעדאָך זאָלל ער ניכט צו פֿיעל פֿפֿערדע 16
האַלטען, אונד ניכט דאַז פֿאָלק ווידער נאַך מצרים פֿיהרען, אום
פֿיעל פֿפֿערדע אַנצושאַפֿפֿען, דאַ דער עוויגע איך אַנגעזאַגט האַט,
איהר זאָללט דיעזען וועג ניעמאַלז ווידער בעטרעטען. ער זאָלל אויך 17
ניכט צו פֿיעל וויבער נעהמען, דאַמיט זיין הערץ ניכט אַבווייכע, אויך
גלייכען זאָלל ער ניכט איבערמאֶסיג זילבער אונד גאָלד זאַממלען. ווען 18
ער אויף דעם טהראָנע זיטצט, זאָלל ער זיך פֿאָן דיעזער לעהרע איינע
אַבשריפֿט אין איינעם בוכע פֿערפֿערטיגען, אויז דעמיעניגען, וועלכע:

מנחה חדשה.

הנה יאמרו וכי ייטיב בעיניך שתהי' עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה, לכן
מוטב שאתן להם רשות וארמוז להם בקצת מלות שהדבר רע ומר עזבם את
ה' אלהיהם לשאול להם מלך והמשכילים יבינו מדעתם ואולי לא יסורו מאחרי
ה', ואמר כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלהיך נותן לך וירשתה וישבת בה ואמרת
אשימה עלי מלך וגו' כלומר פקח עיניך וראה שהש"י נתן לך את הארץ

19 הלוים: והיתה עמו וקרא בו כל־ימי חייו למען
ילמד ליראה את־יהוה אלהיו לשמר את־כל־
דברי התורה הזאת ואת־החקים האלה לעשתם:
20 לבלתי רום־לבבו מאחיו ולבלתי סור מן־המצוה
ימין ושמאול למען יאריך ימים על־ממלכתו
1 הוא ובניו בקרב ישראל: ס שלישי לא־
יהיה לכהנים הלוים כל־שבט לוי חלק ונחלה
עם־ישראל אשי יהוה ונחלתו יאכלון:
2 ונחלה לא־יהיה־לו בקרב אחיו יהוה הוא
3 נחלתו כאשר דבר־לו: ס וזה

בייא דען פריעסטערן אויז דעם שטאממע לוי אויפבעוואהרט ווירד.
19 דיעזע זאלל ער בייא זיך האבען, אונד לעבענזלאנג דארין לעזען; דאמיט
ער לערנע דען עוויגען זיינען גאטט פירכטען, אונ אללע ווארטע
20 דיעזער לעהרע אונד דיעזע געזעטצע גענויא צו בעאבאכטען. דאס
זיין הערץ זיך ניכט ערהעבע איבער זיינע ברידער, אונד דאס ער ניכט
אבווייכע פאן דעם געבאטע צור רעכטען אָדער צור לינקען; דאמיט
ער אונד זיינע נאכקאממען לאנגע יאהרע בייא דער רעגיערונג בלייבען
1 מאָגען אין ישראל. דיא פריעסטער אויז דעם שטאממע לוי
אונד דער גאנצע שטאם לוי זאלל קיינען טהייל אונד קיין ערבע אונטער
ישראל בעקאממען; פאן אפפערן דעס עוויגען אונד זיינעם ערבטהיילע
2 זאללען זיא אונטערהאלט האבען. איגענטהום זאלל ער אונטער
זיינען ברידערן ניכט בעזיטצען; דער עוויגע איזט זיין איגענטהום:
3 ליבעז ערבגוט, וויא ער איהם פערהייסען האט. דיעזעז איזט דיא

מנחה חדשה.

מבלי הנהגת מלך וירשת אותה מיד גוים עצומים ורבים, וכש"כ שיוכל לשמרך
משאר האומות אשר מחוץ אם תתום דרכיך, ואמר וישבת בה לומר שלא מלאך
לבך להמליך עליך מלך אלא בקשת המנוחה כדי שתהי' יושב בביתך והמלך
לוחם מלחמותיך, כי עד שלא נתישבת בארץ לא בקשת זה לפי שעכ"פ הן
יהי' מלך הן לא יהי' היית צריך להלחם ביושב הארץ, ולא אמרת אשימה

יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעָם מֵאֵת זֹבְחֵי
הַזֶּבַח אִם־שׁוֹר אִם־שֶׂה וְנָתַן לַכֹּהֵן הַזְּרֹעַ
וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה׃ רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ 4
וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן־לוֹ׃ כִּי בוֹ בָּחַר יְהוָה 5
אֱלֹהֶיךָ מִכָּל־שְׁבָטֶיךָ לַעֲמֹד לְשָׁרֵת בְּשֵׁם־יְהוָה
הוּא וּבָנָיו כָּל־הַיָּמִים׃ ס רביעי וְכִי־ 6
יָבֹא הַלֵּוִי מֵאַחַד שְׁעָרֶיךָ מִכָּל־יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר־הוּא גָּר שָׁם וּבָא בְּכָל־אַוַּת נַפְשׁוֹ אֶל־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה׃ וְשֵׁרֵת בְּשֵׁם יְהוָה 7
אֱלֹהָיו כְּכָל־אֶחָיו הַלְוִיִּם הָעֹמְדִים שָׁם לִפְנֵי

געביהר דער פריעסטער פֿאָן דעם פֿאָלקע: ווען יעמאַנד זיך איינען
אָכזען אָדער איין שאַאַף שלאַכטעט, זאָ גיעבט ער דעם פריעסטער דאַ:
שולטערשטיקק, דיא קינבאַקקען אונד דען מאַגען. - פֿערנער זאָללסט 4
דוא איהם דיא ערסטלינגע פֿאָן דיינעם געטריידע, דיינעם מאָסטע
אונד דיינעם אָהלע, וויא אויך דיא ערסטלינגע פֿאָן דער שור דיינע:
קליינען פֿיעהעס געבען. דען איהן האַט דער עוויגע, דיין גאָטט, 5
אויז אַללען דיינען שטאַממען ערוואָהלט, דאַס ער נעבסט זיינען נאַכ:
קאָממען צו אַללען צייטען אים נאַהמען דעז עוויגען איים אַמטע שטעהע.
ווען איין לוי אויז אירגענד איינער שטאַדט אין ישראל, וואָ ער זיך 6
אויפֿהאָלט, נאַך איינעם בעליעבען אַן דען אָרט קאָממט, דען דער
עוויגע ערוואָהלען ווירד. זאָ קאַן ער דען דיענסט אים נאַמען דע: 7
עוויגען זיינעז גאָטטעז פֿערוואַלטען, זאָ וויא זיינע ברידער דיא לויס,

מנחה חלבה.

עלי מלך אך לפי שאתה רואה שהגוים עובר מלכם לפניהם כמ"ש ככל הגוים
אשר סביבותיכם, ולא תתן אל לבך שהגוים ההמה צריכים להנהגה וסדר
שאין ה' בראשם, אבל אתם שה' אלהיכם מלככם ומנהיגכם לא קצרה ידו
מהושיע ברב או במעט, הלא תראה ענין גדעון בש' איש ושמשון איש אחד
ואהוד בן גרא וזולתם; ואמר שום תשים עליך מלך לומר שאתה חושב שתהי'
בזיונה בימי הילך ואין אתה רואה אם תשים עליך מלך להיותו לך מנכר

8 יְהוָה׃ חֵלֶק כְּחֵלֶק יֹאכֵלוּ לְבַד מִמְכָּרָיו עַל־
9 הָאָבוֹת׃ ס כִּי אַתָּה בָּא אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא־תִלְמַד
10 לַעֲשׂוֹת כְּתוֹעֲבֹת הַגּוֹיִם הָהֵם׃ לֹא־יִמָּצֵא בְךָ
מַעֲבִיר בְּנוֹ־וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ קֹסֵם קְסָמִים מְעוֹנֵן
11 וּמְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף׃ וְחֹבֵר חָבֶר וְשֹׁאֵל אוֹב וְיִדְּעֹנִי
12 וְדֹרֵשׁ אֶל־הַמֵּתִים׃ כִּי־תוֹעֲבַת יְהוָה כָּל־עֹשֵׂה
אֵלֶּה וּבִגְלַל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
13 מוֹרִישׁ אוֹתָם מִפָּנֶיךָ׃ תָּמִים תִּהְיֶה עִם יְהוָה
14 אֱלֹהֶיךָ׃ * כִּי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אַתָּה יוֹרֵשׁ רביעי

8 וועלכע דאָזעלבסט איהן אמטע שטעהען פֿאָר דעם עוויגען. גלייכען
טהייל זאָלן ער מיט איהנען צו געניעסען האָבען, אויסער זיינען אייגע
9 קינפֿטען פֿאָן הויזע, דיא ער פֿערקויפֿען קאַן. ווען דוא אין דאַז
לאַנד קאָממסט, דאַז דער עוויגע דיר איינגיעבט, זאָ לערנע ניכט
10 זאָלכע אַבשייליכע דינגע טהון, וויא דיעזע נאַטיאָנען טהון. ניעמאַנד
זייא אונטער דיר צו פֿינדען, דער זיינען זאָהן אָדער זיינע טאָכטער
דורך דאַז פֿייער פֿיהרט, דער וואַהרזאַגעקינסטע טרייבט, צייטוועֶהלער
(וואָלקענבעפֿראַגער), פֿאָגעלדייטער (שלאַנגענבעשוועֶרער) אָדער
11 צויבערער. טהיערבעשוועֶרער, טאַשענקינסטלער, לייכענדייטלער
12 אָדער טאָדטענבעפֿראַגער זייא. דען ווער דיעזעז טהוט, איזט דעם
עוויגען איין גרייעל, אונד עבען אום דיעזער גרייעל ווילען טרייבט
13 דער עוויגע דיין גאָטט יענע פֿאָר דיר אויז. דוא מוסט דיך גאַנץ אַן
14 דען עוויגען דיינען גאָטט האַלטען. יענע פֿעלקער, דיא דוא פֿער:

מנחה חדשה.

כנגד בפני האומו' שגם אתה משים אותו עליך כי את בחוריכם יקח למרכבתו,
שדותיכם וכרמיכם לעבדיו, נשותיכם ובנותיכם לרקחות ולטבחות ולאופות
כמו שהתרה בהם שמואל ע"ה, וגם אולי יתכן שלא תהי' הקמתו כי אם
עליך לבד לאכול פרי אדמתך וכל יגיעך ולא יעמוד לך בפני אויביך ולכן צריך
אתה שתהי' הקמתו ע"י נביא בעצת הש"י כדי שיהי' צדיק אשר יבחר ה' אלהיך
ויהיה מקרב אחיך כדי שירחם עליך, וכפל לומר לא תוכל לתת עליך איש

אוֹתָם אֶל־מְעֹנְנִים וְאֶל־קֹסְמִים יִשְׁמָעוּ וְאַתָּה
לֹא כֵן נָתַן לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ נָבִיא מִקִּרְבְּךָ 15
מֵאַחֶיךָ כָּמֹנִי יָקִים לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵלָיו
תִּשְׁמָעוּן׃ כְּכֹל אֲשֶׁר־שָׁאַלְתָּ מֵעִם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ 16
בְּחֹרֵב בְּיוֹם הַקָּהָל לֵאמֹר לֹא אֹסֵף לִשְׁמֹעַ
אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהָי וְאֶת־הָאֵשׁ הַגְּדֹלָה הַזֹּאת
לֹא־אֶרְאֶה עוֹד וְלֹא אָמוּת׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָי 17
הֵיטִיבוּ אֲשֶׁר דִּבֵּרוּ׃ נָבִיא אָקִים לָהֶם מִקֶּרֶב 18
אֲחֵיהֶם כָּמוֹךָ וְנָתַתִּי דְבָרַי בְּפִיו וְדִבֶּר אֲלֵיהֶם
אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּנּוּ׃ וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־ 19

טרייבסט, האָרען פרייליך אַללערלייא צייכענדייטער אונד אַהנדונגס־
קינסטלער, דאָך אַבער, דיר האַט דער עוויגע דיין גאָטט זאָלכעס
ניכט בעשיעדען. איינען פּראָפעטען אויס דיינער מיטטע, אויס 15
דיינען ברידערן, וויא איך בין, ווירד ער דיר שטעללען, דעם איהר
געהאָרכען זאָללט. זאָ וויא דוא אַם בערגע חרב, אַם טאַגע דער 16
פערזאַממלונג דען עוויגען דיינען גאָטט געבעטען אונד געשפּראָכען
האַסט: לאַס מיך דיא שטיממע דעס עוויגען מיינעס גאָטטעס ניכט מעהר
הערען, אונד דיעזעס ענטזעטצליכע פייער ניכט מעהר זעהען, דאַמיט
בין איך דעס טאָדעס. דאַ דען דער עוויגע צו מיר שפּראַך: זיא האַבען 17
וואָהלגערעדעט!. איך וויל איהנען אויך איינען פּראָפעטען אויס 18
איהרען ברידערן, וויא דוא ביזט, שטעללען, דיעזעם וויל איך מיין
וואָרט אין דען מונד לעגען, אונד ער זאָלל איהנען פאָרטראַגען, וואַס
איך איהנען בעפעהלע. ווער אַלזדאַן מיינען וואָרטע אונגעהאָרזאַם 19

מנחה חדשה.

נכרי לומר שאע"פ שיהי' גר צדק וחסיד לא ירחם עליך כמו שירחם עליך אחיך או בנך והואיל והקמות לך מלך שישמור התנאים אשר אתה היית צריך לשמור והוא שיהיו עיניו תמיד אל ה' ולא יהיה לו דבר להשען עליו לסור מאחרי ה' והוא שלא ירבה לו סוסים כי אין המלך נושע ברוב חיל ושקר הסוס לתשועה, והנה ימשך לך מזה היזק אחר והוא שישיב את העם מצרימה וה' אמר לכם וגו', וזה טעה שלמה שחשב שטעם לא ירבה לו סוסים כדי שלא

יִשְׁמַע אֶל־דְּבָרַי אֲשֶׁר יְדַבֵּר בִּשְׁמִי אָנֹכִי
20 אֶדְרֹשׁ מֵעִמּוֹ׃ אַךְ הַנָּבִיא אֲשֶׁר יָזִיד לְדַבֵּר
דָּבָר בִּשְׁמִי אֵת אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִיו לְדַבֵּר וַאֲשֶׁר
יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וּמֵת הַנָּבִיא הַהוּא׃
21 וְכִי תֹאמַר בִּלְבָבֶךָ אֵיכָה נֵדַע אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר
22 לֹא־דִבְּרוֹ יְהוָה׃ אֲשֶׁר יְדַבֵּר הַנָּבִיא בְּשֵׁם יְהוָה
וְלֹא־יִהְיֶה הַדָּבָר וְלֹא יָבֹא הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר
יט לֹא־דִבְּרוֹ יְהוָה בְּזָדוֹן דִּבְּרוֹ הַנָּבִיא לֹא תָגוּר
1 מִמֶּנּוּ׃ ס כִּי־יַכְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ אֶת־אַרְצָם

אויז, דאז דער פראָפעט אין מיינעם נאמען פאָרטרעגט, פאָן דעם
20 וויל איך עז פאָדערן. יעדאָך איין פראָפעט, דער דען פרעפעל
בעגעהעט, אין מיינעם נאמען צו פערקינדיגען, וואז איך איהם ניכט
בעפאָהלען האבע, אָדער אין נאמען אנדערער געטטער צו פער־
21 קינדיגען, דערזעלבע פראָפעט זאָלל שטערבען. ווירדעסט דוא
אבער אין דיינעם הערצען שפרעכען: וויא קאַן איך ערקעננען,
22 וועלכעז וואָרט דער עוויגע ניכט געשפּראָכען האט? ווען דער
פראָפעט אין נאמען דעז עוויגען עטוואז פערקינדיגט, אונד עז גע־
שיעהט ניכט, אונד טריפט ניכט איין, זאָ האט דער עוויגע דיעזעז
וואָרט ניכט געשפּראָכען, דער פּראָפעט האט עז אויז פרעפעלמוטה
1 ערדאכט, אונד דוא דארפסט דיך פאָר איהם ניכט טייען. ווען
דער עוויגע, דיין גאָטט, דיא פאָלקער אויזראָטטען ווירד, דערען
לאנד ער דיר איינגעבען וויל; דוא וירסט זיא איינגענאָממען האבען,

מנחה חדשה.

ישיב את העם מצרימה ואמר אני ארבה ולא אשיב ולא ראה שאחר שנכתב בתורה ולא ירבה לו שלא היה לו מקום להתחכם למצוא טעם לדבר במה שנכתב אחריו ולא ישיב שאלו היתה זאת כוונת התורה הי' מקדים לא ישיב ללא ירבה, אבל הכוונה כמו שאמרנו היא שלא יסור מאחרי ה' בשומו בריב רכבו מבטחו, ומזה ימשך שישיב את העם מצרימה למען הרבות סוס, והראי' עוד שסמך למצוה הזאת ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו כי בלי ספק כל

וִירִשְׁתָּם וְיָשַׁבְתָּ בְעָרֵיהֶם וּבְבָתֵּיהֶם׃ שָׁלוֹשׁ 2
עָרִים תַּבְדִּיל לָךְ בְּתוֹךְ אַרְצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ׃ תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ 3
וְשִׁלַּשְׁתָּ אֶת־גְּבוּל אַרְצְךָ אֲשֶׁר יַנְחִילְךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ וְהָיָה לָנוּס שָׁמָּה כָּל־רֹצֵחַ׃ וְזֶה דְּבַר 4
הָרֹצֵחַ אֲשֶׁר־יָנוּס שָׁמָּה וָחָי אֲשֶׁר יַכֶּה אֶת־
רֵעֵהוּ בִּבְלִי־דַעַת וְהוּא לֹא־שֹׂנֵא לוֹ מִתְּמֹל
שִׁלְשֹׁם׃ וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת־רֵעֵהוּ בַיַּעַר לַחְטֹב 5
עֵצִים וְנִדְּחָה יָדוֹ בַגַּרְזֶן לִכְרֹת הָעֵץ וְנָשַׁל

אונד אין איהרען שטאָדטען אונד הייזערן וואָהנען. זאָללסט דוא דיר 2
אין דעם לאַנדע, דאַס דער עוויגע דיין גאָטט דיר איינצונעהמען געבען
ווירד, דרייא שטאָדטע אויזזאָנדערן. דיא שטראַסען צו דענזעלבען 3
אין גוטען שטאַנד זעטצען, אונד דיא גרענצע דעס לאַנדעס, דאַס דיר
דער עוויגע דיין גאָטט צום בעזיטצע געבען ווירד (דורך דיעזע
שטאָדטע) אין דרייא גלייכע קרייזע אַבטהיילען, דאַס דער טאָדטשלעגער
בעקוועם דאַהין פֿליהען מאָגע. זאָ מוס אַבער דער טאָדטשלעגער 4
בעשאַפֿפֿען זיין, דער דורך זיינע פֿלוכט דאַהין, דאַס לעבען ביהאַלטען
זאָלל: ער מוס זיינען נעכסטען אומגעבראַכט האַבען, אָהנע פֿאָרזאַטץ,
אָהנע איהם פֿאָרהער געהאַסט צו האַבען. ער געהעט עטוואַ מיט 5
זיינעם נעכסטען אין דען וואַלד, בוימע צו פֿעללען, אונד אינדעם ער
מיט דער אַקסט אין דער האַנד אויסהאָלט דען בוים צו פֿעללען, פֿאָהרט

מנחה חדשה.

הנה על חמדת נשים ולהוט אחריהן יסור מאחרי ה' ואין להאריך עוד בזה, וכן וכסף וזהב לא ירבה לו מאוד לזאת הסבה עצמה שלא יבטח ברוב עשרו ויעוז בהוותו אבל צריך שיהי' לו בהפך מזה כי בשבתו על כסא ממלכתו יכתוב לו את משנה התורה והיתה עמו וגו' כדי שילמוד ליראה את ה' אלהיו למען יאריך ימים וגו', והנה הפסוק הזה הוא ראי' גדולה לשאין טעם המצות מה שכתבה התורה בגד קטנן כי כמו שלא יהי' טעם למה שילמוד המלך ליראה את הש"י היותו מאריך ימים על ממלכתו פי' יש לך שכר שאין לו ערך ודמיון לזה ככה ועל הדרך הזה הוא ולא ירבה לו סוסים ולא ישיב את העם מצרימה

הַבַּרְזֶל֙ מִן־הָעֵ֔ץ וּמָצָ֥א אֶת־רֵעֵ֖הוּ וָמֵ֑ת ה֗וּא
6 יָנ֛וּס אֶל־אַחַ֥ת הֶעָרִֽים־הָאֵ֖לֶּה וָחָֽי׃ פֶּן־יִרְדֹּף֩
גֹּאֵ֨ל הַדָּ֜ם אַחֲרֵ֣י הָרֹצֵ֗חַ כִּ֣י יֵחַם֮ לְבָבוֹ֒ וְהִשִּׂיג֛וֹ
כִּֽי־יִרְבֶּ֥ה הַדֶּ֖רֶךְ וְהִכָּ֣הוּ נָ֑פֶשׁ וְלוֹ֙ אֵ֣ין מִשְׁפַּט־
7 מָ֔וֶת כִּ֠י לֹ֣א שֹׂנֵ֥א ה֛וּא ל֖וֹ מִתְּמ֥וֹל שִׁלְשֽׁוֹם׃ עַל־
כֵּ֛ן אָנֹכִ֥י מְצַוְּךָ֖ לֵאמֹ֑ר שָׁלֹ֥שׁ עָרִ֖ים תַּבְדִּ֥יל לָֽךְ׃
8 וְאִם־יַרְחִ֞יב יְהוָ֤ה אֱלֹהֶ֙יךָ֙ אֶת־גְּבֻ֣לְךָ֔ כַּאֲשֶׁ֥ר
נִשְׁבַּ֖ע לַאֲבֹתֶ֑יךָ וְנָ֤תַן לְךָ֙ אֶת־כָּל־הָאָ֔רֶץ אֲשֶׁ֥ר
9 דִּבֶּ֖ר לָתֵ֥ת לַאֲבֹתֶֽיךָ׃ כִּֽי־תִשְׁמֹר֩ אֶת־כָּל־הַמִּצְוָ֨ה

דאַז אייזען פֿאָן שטיעלע אַב, אונד טריפֿט דען אַנדערן, דאַס ער
דאַראַן שטירבט; איין זאָלכער קאַן אין איינע פֿאָן דיזען שטעדטען
6 זיינע פֿלוכט נעהמען, אונד זיך דאַז לעבען רעטטען. זאָנסט דירפֿטע
דער בלוטראֶכער אין דער ערסטען היטצע זיינעז געמיטהעז דען טאָד־
טשלעגער פֿערפֿאָלגען, אונד ווען דער וועג לאַנג וואֶרע, אויך איינהאָלען
אונד אומבריגגען; דאַ ער דאָך דען טאָד ניכט פֿערדיענט, אינדעם
7 ער געגען דיא פערזאָן קיינע פֿיינדשאַפֿט פֿאָרהער געהאַבט. דאַרום
געבע איך דיר דען בעפֿעהל, דוא זאָללסט דיר דרייא שטאֶדטע אויז־
8 זאָנדערן. ווען דער עוויגע, דיין גאָטט, דיינע גרענצע ערווייטערט,
וויא ער דיינען פֿאֶטערן צוגעשוואָרען, אונד גיעבט דיר דאַז גאַנצע
לאַנד איין, דאַז ער דיינען פֿאֶטערן צו געבען פֿערשפּראָכען. ווען
9 דוא נעמליך דאַז געבאָט געניא בעאָבאַכטעסט, דאַז איך דיר יעטצט

מנחה חדשה.

ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו כי טעם המצות עין לא ראתה אלהים זולתך ומה שגלתה התורה הוא מה שנראה לעין שהוא נמשך עוד מן המצוה ההיא כי בלי ספק אין עיקר טעם שביתת השבת היותו זכר למעשה בראשית ולא טעם היותנו מצווים על שביתתו שנזכור יציאת מצרים כי סוד השבת וטעמה לא תמצא בארץ החיים הגופניים, אבל כמו שאמרנו מה שגלתה התורה הוא אחד מן התועלות הנמשכים משמירת המצוה ההיא, ומ"ש למען יאריך ימים וגו' בקרב ישראל הוא למען דעת כל איש ישראל כי בהיות המלך צדיק שהוא סבת קיום ישראל על אדמתם כי המלך הוא כמו הכלל כמו שאמר

הַזֹּאת לַעֲשֹׂתָהּ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם
לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלָלֶכֶת בִּדְרָכָיו
כָּל־הַיָּמִים וְיָסַפְתָּ לְךָ עוֹד שָׁלֹשׁ עָרִים עַל
10 הַשָּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה׃ וְלֹא יִשָּׁפֵךְ דָּם נָקִי בְּקֶרֶב
אַרְצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה וְהָיָה
עָלֶיךָ דָּמִים׃ פ
11 וְכִי־יִהְיֶה אִישׁ שֹׂנֵא לְרֵעֵהוּ וְאָרַב לוֹ וְקָם עָלָיו
וְהִכָּהוּ נֶפֶשׁ וָמֵת וְנָס אֶל־אַחַת הֶעָרִים הָאֵל׃
12 וְשָׁלְחוּ זִקְנֵי עִירוֹ וְלָקְחוּ אֹתוֹ מִשָּׁם וְנָתְנוּ אֹתוֹ בְּיַד

געבע, דען עוויגען דיינען גָאטט צו ליעבען, אונד יעדערצייט אין
זיינען וועגען צו וואַנדעלן, זאָ זאָללסט דוא נאָך דרייא שטעדטע צו
10 דיעזען דרייען הינצוטהון. דאַמיט אין דעם לאַנדע, וועלכעס דער
עוויגע דיין גָאטט דיר צום ערבגוטע גיעבט, קיין אונשולדיג בלוט
פֿערגאָססען ווערדע, אונד דאַדורך בלוטשולד אויף דיך קאָממע.
11 טראָגט אַבער יעמאַנד האַס ווידער זיינען נעכֿסטען, לויערט איהם
אויף, פֿאַללט איבער איהן הער, אונד בריינגט איהן אום, אונד פֿליעהעט
12 אין איינע דיעזער שטעדטע: זאָ זאָללען דיא עלטעסטען זיינער
שטאַדט הינשיקקען, איהן פֿאָן דאַננען האָהלען לאַססען, אונד דעם בלוט־

מנחה חדשה.

הרא"בע בכמה מקומות, והנה אמר להם ואע"פ שהוא ברור בקרב ישראל כדי שיזהרו עוד מלהמליך עליהם מלך ולא יתנו כפל רסן כבודם וקיומם ביד אחר, ואם ימליכוהו שידקדקו מאד במעשיו כי אשמו בראשם, וכדי להודיע עוד שכוונת הש"י היא שכל הקריב הקרב לה' לא יהי' לו על מה שיסמוך זולתי להיות בה' מבטחו סמך לזה לא יהי' לכהנים הלוים חלק ונחלה וגו', אבל בזמן שאנו מקיים להיות במהרה בימינו שתמלא הארץ דעה את ה' ובלאו הכי ישימו באלהים כסלם ולא ישכחו מעללי אל הנה יהיה להם חלק ונחלה בארץ כשאר שבטי יה, ומאחר שהזכיר זה פירש מה המה מתנותיו וכדי שלא יתחזק אחד מהם במתנות הרגיל ליקח מאשר אחיו סמך לזה וכי יבוא הלוי וגו', ומאחר שהזהיר והאריך בענין הכהנים ומהם היו שואלים כל ענייני עתידותיהם ומלחמותיהם פחד שמא ילמדו לומר מאחר שלא

13 גֹּאֵל הַדָּם וָמֵת: לֹא־תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו וּבִעַרְתָּ
14 דַם־הַנָּקִי מִיִּשְׂרָאֵל וְטוֹב לָךְ: ס ששי לֹא
תַסִּיג גְּבוּל רֵעֲךָ אֲשֶׁר גָּבְלוּ רִאשֹׁנִים בְּנַחֲלָתְךָ
אֲשֶׁר תִּנְחַל בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן
15 לְךָ לְרִשְׁתָּהּ: ס לֹא־יָקוּם עֵד
אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל־עָוֺן וּלְכָל־חַטָּאת בְּכָל־חֵטְא
אֲשֶׁר יֶחֱטָא עַל־פִּי ׀ שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל־פִּי שְׁלֹשָׁה־
16 עֵדִים יָקוּם דָּבָר: כִּי־יָקוּם עֵד־חָמָס בְּאִישׁ

13 רעכער אין דיא הענדע ליעפערן. דוא זאָלסט זיינער ניכט שאָנען,
זאָנדערן ישראל פאָן פערגיססונג אונשולדיגען בלוטעס רייניגען, זאָ ווירד
14 עס דיר וואָהל געהען. אין דעם ערבגוטע, דאס דוא אין דעם לאנדע,
וועלכעס דער עוויגע דיין גאָטט, דיר איינצונעהמען גיעבט, בעזיטצען
ווירסט, זאָללסט דוא דיא גרענצען דיינעס נעכסטען, דיא פאָן דען
15 אַלטען גענאָמען וואָרדען, ניכט פאָן דער שטעללע ריקקען. איין
איינציגער צייגע זאָלל ניכט גילטיג זיין ווידער איינען פערזאָן, דאס פער-
ברעכען אָדער דיא זינדע מאג זיין פאָן וועלכער ארט איממער וואָללע;
דורך דיא אויסזאגע צווייער אָדער דרייער צייגען מוס דיא זאכע בעש-
16 קרעפטיגט ווערדען. ווען איין פאלשער צייגע ווידער יעמאנד אויף-

מנחה חדשה.

אסרה לנו התורה דרישת העתידות אבל בהפך שנתן לנו כהנים לדרוש מהם ככל חפצנו אף אני אעשה זאת לדעת ולתור באיזה אופן שיהיה, לזה סמך לומר לא תלמד לעשות כתועבות הגוים ההם לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קוסם קסמים וגו' כי תועבות ה"י כל עושה אלה וגו' כי הגוים האלה שאין אצלם נבואה אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו ואתה לא כן נתן לך ה' אלהיך אבל לא תפסק ממך נבואה בעודך בארץ הקדושה, הלא תראו שאף בזמן החרבן היו בהם כמה נביאי', וזהו לשווע אליו כדי שלא יזלזלו במצותיו, והנה אילו זכו לא היו צריכים לנביא כי כולם ידעו את ה' מקטנם ועד גדולם ולכן אמר ככל אשר שאלת מעם ה' אלהיך בחורב וגו' וכבר פירשנוהו בפ' ואתחנן והנה חייב מיתה בידי שמים למי שלא ישמע דברי הנביא לפי שהדבר הזה מסור ללב ולא ידעו בו הכל כי מי ידע אם יאמין לדבריו אם לא, והנה ביוה להמית.

לַעֲנוֹת בּוֹ סָרָה׃ וְעָמְדוּ שְׁנֵי־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־ 17
לָהֶם הָרִיב לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי הַכֹּהֲנִים וְהַשֹּׁפְטִים
אֲשֶׁר יִהְיוּ בַּיָּמִים הָהֵם׃ וְדָרְשׁוּ הַשֹּׁפְטִים 18
הֵיטֵב וְהִנֵּה עֵד־שֶׁקֶר הָעֵד שֶׁקֶר עָנָה בְאָחִיו׃
וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ 19
הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃ וְהַנִּשְׁאָרִים יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ וְלֹא־ 20
יֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת עוֹד כַּדָּבָר הָרָע הַזֶּה בְּקִרְבֶּךָ׃
וְלֹא תָחוֹס עֵינֶךָ נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ עַיִן בְּעַיִן שֵׁן בְּשֵׁן 21

געקאממען, איהן איינער איבערטרעטונג צו בעשולדיגען :. זא זאללען 17
ביידע מאננער, דיא דען רעכטשטרייט האבען, פאר דעם עוויגען
שטעהען, נעמליך פאר דען פריעסטערן אונד ריכטערן, דיא אלסדאן
זיין ווערדען. דיא ריכטער זאללען גענויא אונטערזוכען, ווען דער 18
צייגע פאלש אויסגעזאגט, אונד ווידער זיינען ברודער פאלשעס צייגניס
געגעבען :. זא זאללט איהר איהם טהון, וואס ער זיינעם ברודער 19
צו טהון, דען אנשלאג געהאבט; אונד דען בעזעוויכט אויז אייך וועג
שאפפען. דאמיט דיא איבריגען עס הערען, זיך פירכטען, אונד 20
ניכט מעהר דערגלייכען באזע דינגע פארנעהמען מאגען בייא דיר.
דוא מוסט ניכט פערשאנען; דען לעבען געהערט פיר לעבען, אויגע 21

מנחה חדשה.

הנביא המתנבא במה שלא דברו ה׳ ולכך סמך לו ענין מכה נפש בשגגה לפי שבראותם שציותה התורה להרוג הנביא במעט סבה אמרו הנה רצון הש״י לבער כל עושה עול כי מה יוסיף ומה יתן אם יתהולל הנביא לדבר את כל דבריו מאחר שלא היו להחטיאנו לע״ז כי כבר כתיב כי יקום בקרבך נביא וגו׳ וא״כ לא מת זה אלא שבשביל שדבר בשם ה׳ את אשר לא צוהו וא״כ יותר ראוי הוא שיומת מכה נפש בשגגה כי האדם הוא מועד לעולם ולכך פקח עיניך וראה שצריך להקפיד עד מאד בענין קיום נפש אחד מישראל ואע״פ שיראה לך שדברי המתהולל הזה לא השיאוך ולא יכלו לך הנ׳ אחריתם דרכי מות שמאחר שלא חס על כבוד קונו ודבר בשמו מה שלא צוהו מחר יעוז פניו לדבר בשמו דבר גדול מזה וימשכו אחריו עדת פריצים המבקשים לעשות רע, אבל ההורג נפש בשג׳ מאחר שיתברר לך שהוא שוגג גמור אין עליו עון אשר חטא שיומת בשבילו אבל בהפך אתה צריך להשתדל בהצלתו ולכן פי׳ באיזה אופן יקרא שוגג כדי

כ

1 יָד בְּיָד רֶגֶל בְּרָגֶל׃ ס כִּֽי־תֵצֵ֨א
לַמִּלְחָמָ֜ה עַל־אֹיְבֶ֗ךָ וְֽרָאִ֜יתָ ס֤וּס וָרֶ֙כֶב֙ עַ֚ם רַ֣ב
מִמְּךָ֔ לֹ֥א תִירָ֖א מֵהֶ֑ם כִּֽי־יְהוָ֤ה אֱלֹהֶ֙יךָ֙ עִמָּ֔ךְ
2 הַמַּֽעַלְךָ֖ מֵאֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃ וְהָיָ֕ה כְּקָֽרָבְכֶ֖ם אֶל־
3 הַמִּלְחָמָ֑ה וְנִגַּ֥שׁ הַכֹּהֵ֖ן וְדִבֶּ֥ר אֶל־הָעָֽם׃ וְאָמַ֤ר
אֲלֵהֶם֙ שְׁמַ֣ע יִשְׂרָאֵ֔ל אַתֶּ֨ם קְרֵבִ֥ים הַיּ֛וֹם
לַמִּלְחָמָ֖ה עַל־אֹיְבֵיכֶ֑ם אַל־יֵרַ֣ךְ לְבַבְכֶ֗ם אַל־
4 תִּֽירְא֧וּ וְאַֽל־תַּחְפְּז֛וּ וְאַל־תַּֽעַרְצ֖וּ מִפְּנֵיהֶֽם׃ כִּ֚י

1 פֿיר אויגע, צאָהן פֿיר צאָהן, האנד פֿיר האנד, פֿוס פֿיר פֿוס. ווען דוא
געגען דיינע פֿיינדע צו פֿעלדע ציהעסט, אונד זיהעסט ראָס אונד
וואגען איינעס פֿאָלקעס, דאס צאָהלרייכער איזט אלס דוא: זאָ פֿירכטע
דיך ניכט פֿאָר איהנען, דען דער עוויגע, דיין גאָטט, דער דיך אויס
2 מצרים געפֿיהרט האט, שטעהעט דיר בייא. ווען איהר נון צום
שטרייטע הערנאננאהעט, זאָ זאָלל דער פריעסטער הערפֿאָרטרעטען,
3 דאס פֿאָלק אנרעדען. אונד צו איהנען זאגען: האָרע ישראל! איהר
ציהעט יעצט ווידער אייערע פֿיינדע אין דען קריעג, אייער הערץ
פֿערצאגע ניכט, פֿירכטעט אייך ניכט, זייד ניכט מוטהלאָס; אָדער
4 ניעדערגעשלאגען פֿאָר איהנען. דען דער עוויגע אייער גאָטט איזט

מנחה חדשה.

שלא יהי' איש אויב לרעהו ויתחכם לעשות עצמו כאילו הוא שוגג, ואמר שהתכוי' הראשון הוא שיהי' ידוע וברור לכל שלא אויב הוא לו מתמול שלשום כיון הידוע שאין מטבע שום רשע בעולם להמית איש מבלי סבה אבל אם הי' אויב לרעהו שנאה מה אע"פ שהרגו בבלי דעת אין זה שוגג כי בלי ספק הוא סבב מיתתו לשנאתו אותו ועשה עצמו בהתחכמות כאלו בבלי דעת הרג או אע"פ שלא כיון מיתתו הנה שנאתו אותו היתה סבת מיתתו שלא נזהר בשמירתו כי השנאה מקלקלת השורה, או שהי' עמו ביער לחטוב עצים והנ' נדחה ידו בגרזן באופן שכשנשל הברזל מן העץ גם היא הי' בסכנה וגרם מזלו שלא מצאו ומצא את רעהו אבל אם לא נדחה ידו לא הי' הוא בסכנה שהרי עץ הברזל בידו ולא ינשל הברזל מן העץ אלא ביושר העץ וא"כ הנה הוא נשמר וחבירו בסכנה מי יאמר שלא כיון לעשות הברזל מתנודד בעץ שיהי' קרוב לצאת מן העץ כדי שימצא רעהו או שאע"פ שלא כיון לעשות בזה האופן הנה זה שוגג קרוב למזיד כי

יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם
עִם־אֹיְבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם׃ וְדִבְּרוּ הַשֹּׁטְרִים 5
אֶל־הָעָם לֵאמֹר מִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בַיִת־
חָדָשׁ וְלֹא חֲנָכוֹ יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן־יָמוּת
בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יַחְנְכֶנּוּ׃ וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר 6
נָטַע כֶּרֶם וְלֹא חִלְּלוֹ יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן־יָמוּת
בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יְחַלְּלֶנּוּ׃ וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר 7
אֵרַשׂ אִשָּׁה וְלֹא לְקָחָהּ יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן־
יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִקָּחֶנָּה׃ וְיָסְפוּ 8
הַשֹּׁטְרִים לְדַבֵּר אֶל־הָעָם וְאָמְרוּ מִי־הָאִישׁ

עז, דער מיט אייך געהעט, פיר אייך מיט אייערן פיינדען צו שטרייטען,
אונד אייך הילפע צו לייסטען. היערויף זאָללען דיא אַמטסלייטע פאָלג 5
גענדע אַנרעדע אַן דאַז פאָלק האַלטען: וועלכער מאַן איין הויז נייא
ערבויעט, אונד נאָך ניכט בעצאָגען האַט, דער געהע אונד קעהרע
נאַך הויזע, דאַס ער ניכט אים קריעגע אומקאָממע, אונד איין אַנ
דערער עז בעציהע. וועלכער מאַן איינען וויינבערג געפפלאַנצט, 6
אונד נאָך דיא ערסטע וויינלעזע ניכט געהאַלטען, דער געהע, אונד
קעהרע נאַך הויזע, דאַס ער ניכט אים קריעגע אומקאָממע, אונד
איין אַנדערער דיא ערסטע וויינלעזע האַלטע. וועלכער מאַן זיך מיט 7
איינער פרויא פערלאָבט, דיא היירַאטה אַבער ניכט פאָללצאָגען האַט,
דער געהע, אונד קעהרע נאַך הויזע, דאַס ער ניכט אים קריעגע אומ
קאָממע, אונד איין אַנדערער זיא היירַאטהע. דיא אַמטסלייטע זאָללען 8
פאָרטפאַהרען אַן דאַז פאָלק צו רעדען, אונד שפרעכען: וועלכער מאַן

מנחה חדשה.

צריך הוא לתקן כליו באופן שלא יבוא מהם היזק לחבירו, ולא"ת שלא היתה ביניהם שום שנאה הנ' מאחר שלא נשמר מלבוא סכנה על ידו יש לומר אולי הי' שונא לו מתמול שלשום והשכוי עצמו לא ידע בזה כאילו תאמר שספר לו עליו שום לה"ר ולא הוכיחו עליו או באופן אחר והנ' מי שהי' שוגג גמור על האופן האמור צריכין בית דין להשתדל הצלתו פן ירדוף גואל הדם וגו', וסמך לזה רוצח במזיד שתהי' מיתתו ביד גואל הדם וענין עדים זוממים, והנ' הכתוב בכל

הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ וְלֹא יִמַּס
9 אֶת־לְבַב אֶחָיו כִּלְבָבוֹ׃ וְהָיָה כְּכַלֹּת הַשֹּׁטְרִים
לְדַבֵּר אֶל־הָעָם וּפָקְדוּ שָׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ
10 הָעָם׃ ס שביעי כִּי־תִקְרַב אֶל־עִיר
11 לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ וְקָרָאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם׃ וְהָיָה
אִם־שָׁלוֹם תַּעַנְךָ וּפָתְחָה לָךְ וְהָיָה כָּל־הָעָם
12 הַנִּמְצָא־בָהּ יִהְיוּ לְךָ לָמַס וַעֲבָדוּךָ׃ וְאִם־לֹא
תַשְׁלִים עִמָּךְ וְעָשְׂתָה עִמְּךָ מִלְחָמָה וְצַרְתָּ
13 עָלֶיהָ׃ וּנְתָנָהּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ וְהִכִּיתָ אֶת־כָּל־
14 זְכוּרָהּ לְפִי־חָרֶב׃ רַק הַנָּשִׁים וְהַטַּף וְהַבְּהֵמָה

פורכטזאם אונד פערצאגטעז הערצענז איזט, דער געהע, אונד קעהרע
נאך הויזע, דאס ער דאז הערץ זיינער ברידער ניכט זא פייג מאכע,
9 ווי דאז זייניגע איזט. ווען דיא אמטסלייטע איהרע רעדע אן דאז
פאלק בעשלאססען, זא זאללען אייניגע העערפיהרער אן דיא שפיטצע
10 דעז פאלקעז טרעטען, אונד דיא מוסטערונג פארנעהמען. ווען
דוא פאר איינע שטאדט קאממסט, זיא צו בעקריעגען, זא מוסט דוא
11 איהר צוערסט דען פריעדען אנביעטען. אנטווארטעט זיא דיר דאן
אויך פריעדליך, אונד טהוט דיר אויף, זא זאלל אללעז פאלק דאז
12 דרינגען געפונדען ווירד, דיר צינזבאר אונד אונטערטהאן זיין.
זיא זיך אבער ניכט פריעדליך ערגעבען, זאנדערן מיט דיר שטרייטען,
13 זא בעלאגערע זיא. ווען זיא דער עוויגע דיין גאטט, דיר איין דיינע
האנד גיעבט, זא בריינגע אללעז מאננליכע אין דערזעלבען מיט דעם
14 שווערדע אום. ווייבער אבער, קינדער, פיעה אונד וואז זאנסט

מנחה חדשה.

זה הוא שצריך שיהיו עובדי ה' רחמנים בתכלית האפשר וידקדקו עד מאד
להציל מי שאין עליו אשם, ושיהיו בתכלית האכזריות וישתדלו עד מאד לבער
הרשעים מן הארץ, ולרוב החמלה על מי שאין עליו משפט מות סמך לזה כי
תצא למלחמה על אויביך וראית סוס ורכב וגו' לא תירא מהם כי בהיותך שומר
דברי התור' ה' אלהיך עמך אשר כבר עשה עמך גדולה מזו והוא שכבר העלך
מארץ מצרים ולכן אתה צריך להיות בה' מבטחך יסתיר מתוכך כל מוגים

וְכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה בָעִיר כָּל־שְׁלָלָהּ תָּבֹז לָךְ
וְאָכַלְתָּ אֶת־שְׁלַל אֹיְבֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לָךְ׃ כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל־הֶעָרִים הָרְחֹקֹת 15
מִמְּךָ מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־מֵעָרֵי הַגּוֹיִם־הָאֵלֶּה הֵנָּה׃
רַק מֵעָרֵי הָעַמִּים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ 16
נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לֹא תְחַיֶּה כָּל־נְשָׁמָה׃ כִּי־הַחֲרֵם 17
תַּחֲרִימֵם הַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי הַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי
הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ לְמַעַן 18

אין דער שטאַדט אַן בייטע אַנצוטרעפֿפֿען איזט, קאַננסט דוא פלינדערן,
אונד דיא בייטע דער פֿיינדע, דיא דיר דער עוויגע דיין גאָטט, אין
דיא הענדע געליעפֿערט, פֿערצעהרען. זאָ זאָללסט דוא פֿערפֿאַהרען 15
מיט דען שטעדטען דער פֿעלקער, וועלכע זעהר ווייט פֿאָן דיר ענט־
פֿערנט זינד, אונד ניכט צו דען שטעדטען דיעזער פֿעלקער היער
געהערען. היינגעגען אין דען שטעדטען דיעזער פֿעלקער, וועלכע 16
דער עוויגע, דיין גאָטט, דיר צום ערבגוטע איינגיעבט, זאָללסט דוא
קיינע זעעלע אַם לעבען לאַססען. זאָנדערן אַללע פֿערבאַננען, דען 17
חתי, אמורי, כנעני, פרזי, חוי אונד יבוסי, וויא דער עוויגע, דיין
גאָטט, דיר געבאָטען האַט. דאַמיט זיא אייך ניכט לעהרען, זאָלכע 18

מנחה חדשה.

שבעולם להרג מהתענג ומרוך והם מי שארש אשה ובנה בית חדש ונטע כרם לפי שהדברים האלה בלי ספק מוכיחים מורך לבב באדם לסבת היותם נכספים כוסף נמרץ כי כל תאות הבחור לקחת לו אשה וכאשר ארש אותה הוא מצפה ומחשב ימים ולילות מתי ישאנה, והנה בונה בית חדש ג"כ שהוא אצלו דבר נכסף עד מאד וכאשר התחיל בבנינה הוא מצפה מתי ישב בה, וכן הנוטע כרם מצפה מתי יאכל פריו שאם לא יהי' הבונה והנוטע נכסף לשבות הבית ולאכול פרי הגפן וטובו לא יטרחו כל הטורח הגדול ההוא ולא יוציאו כל ההוצאות ההם, והנה כאשר יגיעו להיותם קרובים ליגמר ולצאת לפועל ותאוה תקיפתם הם דואגים עד מאד ולכן סמך ג' דברים אלה במוכר ואמר אשה תארש בית תבנה כרם תטע לפי שאין דאגה גדולה מזו לפי שלא יגיעו לאדם כי אם בכוסף נמרץ ובטורח עצום והנה כאשר יצאו בערכי המלחמ' יהיו

אֲשֶׁר לֹא־יְלַמְּדוּ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת כְּכֹל תּוֹעֲבֹתָם
אֲשֶׁר עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם וַחֲטָאתֶם לַיהוָה
19 אֱלֹהֵיכֶם׃ ס כִּי־תָצוּר אֶל־עִיר
יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ לְתָפְשָׂהּ לֹא־תַשְׁחִית
אֶת־עֵצָהּ לִנְדֹּחַ עָלָיו גַּרְזֶן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכֵל
וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לָבֹא
20 מִפָּנֶיךָ בַּמָּצוֹר׃ רַק עֵץ אֲשֶׁר־תֵּדַע כִּי לֹא־עֵץ

גרייעל אויסאיבען, וואס זיא, איהרען געטטערן צו עהרען, אויסגעאיבט
האבען, וואדורך איהר אייך געגען דען עוויגען אייערן גאטט פערזינ־
19 דיגען ווירדעט. ווען דוא פאר איינער שטאדט לאנגע צייט ליעגען
ווירסט, אום זיא צו בעשטרייטען, אונד צו ערָאבערן, זא זאָללסט דוא
דיא בייאמע ניכט פערדערבען אונד מיט דער אקסט דאראן פאהרען,
דען דוא קאננסט יא פריכטע דאפאן געניעססען, אונד מוסט זיא אלזא
ניכט אויסראָטטען; אייזט דען דאז האלץ אויף דעם פעלדע וויא איין מענש,
דען מאן דורך בָּאָלווערק איינשראנקען מוס? (דיא בייאמע זינד יא
20 קיינע פיינדע ניכט, דיענען איהר צו שאדען זוכען מוסט). יעדאך
זאָלך איין בוים, פאן וועלכעם דוא פערזיכערט ביסט, דאס ער קיינע
עסבארע טראָגט, דען קאננסט דוא פערדערבען אונד אומהויען, אונד

מנחה חדשה.

דואגים לומר אוי לי שמא אמות במלחמה הזאת ולא ראיתי בטובה אשר הייתי
מצפה, והדאגה הזאת היא מולידה ממורך הלבב מה שלא יעלם ותחלת ניסה
הפחד ותחלת נפילה ניסה, אבל כאשר כבר בנא אשה ובנן בנית ואכל פרי
מגדים כבר נתקרר רתיחתו ונתמלאה תאותו ולא ידאג אליהם כ"כ, והראיה
הגדולה שמפני רכות לבם היו מכריזין עליהם מ"ש בסוף מי האיש הירא ורך
הלבב וגו', ויודעי האמת דרשו הירא מעבירות שבידו שהשטן מקטרג בשעת
הסכנה וביינו מה הם העבירות שחוזרים עליהם מעורכי המלחמ', וסמך לזה
כי תקרב אל עיר להלחם עליה ונתן להם עצה הגונה שיקראו אליה לשלום
כדי שלא תסתכן נפש אחד מישראל כי השטן מקטרג בשעת סכנה ויש נספה
בלא משפט, וכדי שירויחו ישרא' בהיותם מעלים להם מסים, אבל אם לא
תשלים עמך הרי הם אצלך כבהמות השדה כי המעולה ראוי שישתעבד בפחות
וכו' ואין בהריגתם עון אשר חטא, והנ' מאחר שאמר ואם לא תשלים עמך לא
הי' צריך לומר ועשתה עמך מלחמ' וצרת עליה אבל הודיעם בזה שיהיו מבקשים

מַאֲכָל הוּא אֹתוֹ תַשְׁחִית וְכָרָתָּ וּבָנִיתָ מָצוֹר
עַל־הָעִיר אֲשֶׁר־הִוא עֹשָׂה עִמְּךָ מִלְחָמָה עַד
רִדְתָּהּ׃ פ
כִּי־יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן כא 1
לְךָ לְרִשְׁתָּהּ נֹפֵל בַּשָּׂדֶה לֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ׃
וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ וּמָדְדוּ אֶל־הֶעָרִים אֲשֶׁר 2
סְבִיבֹת הֶחָלָל׃ וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל־הֶחָלָל 3

חין בחָלווערק חוּמְ דיח שטחָדט לו בויען, דיח מיט דיר קריעג
פיהרט, ביז זיח דחָרניעדער ליעגט.
וועַן מחַן חין דעם לחַנדע, דחַז דער עוויגע, דיין גחָטט, דיר גיבט 1
בעזיטצע חיינגעבען וויזל, חיינען ערשלחַגענען פינדעט, דער חויף דעם
פעלדע ליעגט, חָהנע דחַס מחַן וויז, וועֶר חיהן ערשלחַגען החָט :
זחָ זחָללען דיינע עֶלטעסטען חונד ריכטער היגויזגעהען, חונד ביז 2
חַן דיח שטחֶדטע מעססען, דיח חום דען ערשלחַגענען הערום ליעגען.
וועלכע שטחָדט נון דיח נחֶכסטע חַן דעם ערשלחַגענען חיזט, 3

מנחה חדשה.

השלום ורודפים אחריו בכל גדרי האיפשר שאע"פ שלא ישלימו עמך אם לא עשו עמך מלחמ' כאלו תאמר שמתחלה לא נתנו ידם לעבדך ובעוד הכרכום הולך וגב בות עליהם פתאום ולכדתם לא תאמר מאחר שלא השלימו מתחל' ומנאה ידי ללכדם אהרגם ואקח את שללם כי אינם חייבים עד שיעשו עמך מלחמ' עד שתצטרך לצור עליהם, ומאחר שהוצרך לומר וכרת עליה סמך לו כי תצור אל עיר ימים רבים וגו' להודיענו שלא כשחית כל עץ מאכל באיזה ענין שיהיה מוכעם מלעשות פרי כאילו תאמר ליטול גמרת הדקל או לכוך אותם במיני כמים שהם הולכים ומתיבשין ולא יעשו עוד פרי, ולא לנדוח עליו גרזן כי ממנו תאכל ולכן אותו לא תכרות כי מחית האדם הוא עץ השדה וכמו שהם היו אוכלים ממנו קודם שתצור עליהם כן תהיה גם אתה אוכל מהם לכשיבוא מכניך במצור, ושיעור הכתוב כי ממנו תאכל כי מחית האדם עץ השדה וממנו יסתפק למזונו כי בבואם מפניך אל עיר המבצר יביאו לך עץ השדה לאכול ממנו כי לא יוכלו למונעך מלאכול פריו, והכ' מאחר שתחלת הענין הוא לא תשחית את עצה אין להם מקום להתחכם לומר אם יהיו באופן שלא אהיה אוכל מהם כשחיתה עץ בלחמו כאילו תאמר שהיו סמוכים לקיר החומה או שלא הי' בהם פרי כאילו הי' זה בימי הסתו שאין מה שכתב כי ממנו תאכל טעם

ולקחו זקני העיר ההוא עגלת בקר אשר לא־
4 עבד בה אשר לא־משכה בעל: והורדו זקני
העיר ההוא את־העגלה אל־נחל איתן אשר
לא־יעבד בו ולא יזרע וערפו־שם את־העגלה
5 בנחל: ונגשו הכהנים בני לוי כי בם בחר יהוה
אלהיך לשרתו ולברך בשם יהוה ועל־פיהם

דערזעלבען עלטעסטען זאָללען איינע רינדקאַלבע נעהמען, וועלכע
נאָך ניכט צור אַרבייט געברויכט וואָרדען, אונד אָן קיינעם יאָכע געצאָגען
4 האַט. דיעזע קאַלבע זאָללען דיא עלטעסטען דער שטאַדט אין איינען
האַרטען גרונד פיהרען, דער ניכט בעאַרבייטעט אונד ניכט בעזאָעט
5 ווערדען קאַן; אונד איהר היער דאַז גניק אַבהויען. זאָדאַן זאָללען
דיא פריעסטער אויז דעם שטאַממע לוי הינצוטרעטען (דען זיא האַט
דער עוויגע דיין גאָטט ערוועהלט, זיינען דיענסט צו פערזעהען, אונד
אין זיינעם נאַמען דען זעגען אויסצוספרעכען; אונד נאָך איהרעם אויז

מנחה חדשה.

המצוה אבל הוא תועלת כמשך ממנה ועיקר הסוד עמוק עמוק מי ימצאנו, ואחזור עוד להזכיר שאפילו האילנות שאינן עץ מאכל כל אדם אבל הם כאבלים ע"י הדחק שלא ישחיתנו וז"ש רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא ר"ל אותו שיתברר לך בו שאינו עץ מאכל אותו תשחית אבל המוטל לך בספק אם הוא עץ מאכל אם לאו לא תשחית שצריך שיהא לך בו ידיעה שאינו עץ מאכל כלל, ואילו כתב אשר לא תדע כי הוא עץ מאכל היית משחית אף המוטלים בספק שמאחר שאינך יודע שהוא עץ מאכל ואע"פ שיהי' עץ מאכל לאחרים אותו תשחית, כי ההפרש אשר יש בין היותך בלתי יודע שהוא עץ מאכל לבין היותך בלתי יודע שאינו עץ מאכל הוא להשאיר המוטל בספק או להשחיתו כי הנך רואה שיש הפרש גדול בין היותך יודע עץ המאכל שלא להשחיתו אבל תשחית מה שאינך יודע לבין היותך יודע העץ שאינו של מאכל להשחיתו אבל מה שאינך יודע שאינו של מאכל לא תשחיתהו כי ברכה בו, וזהו שמאחר שהגיע הדבר עד שעברו עליה ימים רבים שישחיתו העץ אשר ידעו שאינו עץ מאכל כל עיקר ושיבנו בו מצור ושלא יסורו ממנה עד רדתה כדי שלא יקלו בעיני האומות כי בלי ספק מאחר שעברו עליהם ימים רבים וילכו בלי אמדה הנה יאמרו אין בהם כח כלל, והנ' המלחמ' הזאת גם הבאה אחריה ושבית שביו כולם מלחמת הרשות, ומה

יִהְיֶה כָּל־רִיב וְכָל־נָגַע׃ וְכֹל זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא
6 הַקְּרֹבִים אֶל־הֶחָלָל יִרְחֲצוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הָעֶגְלָה
הָעֲרוּפָה בַנָּחַל׃ וְעָנוּ וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכָה
7 8 אֶת־הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ׃ כַּפֵּר לְעַמְּךָ
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־פָּדִיתָ יְהוָה וְאַל־תִּתֵּן דָּם נָקִי
9 בְּקֶרֶב עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְנִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם׃ וְאַתָּה
תְּבַעֵר הַדָּם הַנָּקִי מִקִּרְבֶּךָ כִּי־תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר

שפכו

שפרוכע ווערדען אללע שטרייטיגקייטען אונד פֿערלעטצונגען ענטשידען).
6 אונד אללע עלטעסטען דיעזער שטאדט, וועלכע דעם ערשלאגענען
אם נעכסטען איזט, זאללען איבער דער קאלבע, דער אים טהאלע דאז
7 געניק אבגעשלאגען ווארדען, דיא הענדע וואשען. אונד זאללען אנ־
היבען אונד שפרעכען (דיעזע, נעמליך דיא עלטעסטען): אונזרע
הענדע האבען דיעזעז בלוט ניכט פֿערגאססען, אונד אונזרע אויגען
8 האבען ניכט געזעהען. יענע, נעמליך דיא פריעסטער, ערוויעדערן:
פֿערגיב עז, עוויגער! דעם פֿאלקע ישראל, דאז דוא ערלעזעט האסט,
אונד רעכנע עז איהם ניכט אלז אונשולדיג פֿערגאססענעז בלוט צו; זא
9 ווירד איהנען דיעזעז בלוט פֿערציהען. דוא אבער האסט אויך
דיעזע ווייזע דיא אנקלאגע אונשולדיגעז בלוטעז פֿאן דיר וועגגעשאפֿט,
ווען דוא דאז געטהאן וואז אין דען אויגען דעז עוויגען רעכט איזט.

מנחה חדשה.

שהפסיק ביניהם בענין עגלה ערופה הוא לפי שהמלחמ' האמורה למעלה היה בה מבוא לכהנים שהכהן המשוח מלחמה הי' אומר שמע ישראל אתם קרבים היום וגו' גם בענין עגלה ערופה הם היו צריכים לומר כפר לעמך ישראל אחר שירחצו הזקנים ידם ויאמרו ידנו לא שפכה את הדם הזה וגו' וב' הענינים מדברים בענין סכנת נפשות ואין לכהנים מבוא בשום ענין סכנת נפש אחר, ובענין ושבית שביו לא הי' להם שום מבוא, וא"ת שלפי זה הטעם שהי' צריך לכתוב זה למעלה קודם כי תקרב אל עיר להלחם עליה? אינו כן לפי שנתחל' הודיענו מה יעשה ישראל בקרבם למלחמה ואח"כ מה יעשו בקרבם לעיר ואח"כ מה יעשו בהיותם צרים ימים רבים ולא היה יוכל להפסיק ביניהם כי כולם היו בפרטי מלחמה אחת.

10 בְּעֵינֵי יְהוָה׃ ס כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה
עַל־אֹיְבֶיךָ וּנְתָנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ וְשָׁבִיתָ
11 שִׁבְיוֹ׃ וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת־תֹּאַר וְחָשַׁקְתָּ
12 בָהּ וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה׃ וַהֲבֵאתָהּ אֶל־תּוֹךְ
בֵּיתֶךָ וְגִלְּחָה אֶת־רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת־צִפָּרְנֶיהָ׃
13 וְהֵסִירָה אֶת־שִׂמְלַת שִׁבְיָהּ מֵעָלֶיהָ וְיָשְׁבָה
בְּבֵיתֶךָ וּבָכְתָה אֶת־אָבִיהָ וְאֶת־אִמָּהּ יֶרַח יָמִים
וְאַחַר כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ וְהָיְתָה לְךָ

10 ווען דוא ווידר פֿיינדע צו פֿעלדע ציעהעסט, דער עוויגע דיין גאָטט
גיבט איהן דיר אין דיינע האַנד, דאַס דוא פֿאָן איהנען געפֿאַנגענע וועג־
11 פֿיהרעסט;. אונטער דען געפֿאַנגענען ערבליקסט דוא איינע פֿרוי־
ענצימער פֿאָן שעֶנער געשטאַלט, אונד דוא האַסט לוסט צו איהר,
12 זיא דיר צור פֿרויא צו נעהמען;. זאָ זאָללסט דוא זיא פֿאָרהער אין
דיין הויז בריגנען, דאַזעלבסט זאָלל זיא זיך איהר הויפטהאַאר אַבשערע־
13 רען אונד דיא נאָגעל בעשניידען;. דאַז קלייד איהרער געפֿאַנגענ־
שאַפֿט אַבלעגען, אין דיינעם הויזע בלייבען, אונד איינען מאָנאַט לאַנג
איהרען פֿאַטער אונד איהרע מוטטער בעוויינען; אַלזדאַן קאַננסט דוא
צו איהר קאָממען, איהר בייוואָהנען, אונד זיא דיינע פֿרויא זיין לאַסען.

מנחה חדשה.

כי תצא למלחמה וגו׳ כבר ידעת מה שאז״ל שדברה תורה כנגד יצה״ר ופי׳ כל הענין באופן שהיתה כוונת התורה לבולה בעיניו, ובכן נבוא אל הכתובים להתיר קצת מלות שיראו מיותרות והכוונה בהם הוא להרחיקו מלקחת אשת יפת תאר אמר כי תצא למלחמה על אויביך, ר״ל הנה יש לך לתת תודה לה״י הנותן לך כח לעשות חיל שלא די שלא יגורו עליך האויבים אלא שאתה יוצא מעצמך להלחם בם, כי במלחמת הרשות מדבר, והגיע מהשגחת הש״י עליך שנתנו בידך ושבית שביו, והנה אתה עשית שלא כהוגן במה שנתת עיניך להתבונן בשביה באופן שראית בשביה אשה יפה, ולכן הועמדה מלת בשביה במפסיק שלא כמשך טעמה לאשת יפת תאר שתהי׳ הכוונה לומר שראית בשביה כלאחר יד אשת יפת תאר אבל הכוונה במפסיק

לְאִשָּׁה׃ וְהָיָה אִם־לֹא חָפַצְתָּ בָּהּ וְשִׁלַּחְתָּהּ 14
לְנַפְשָׁהּ וּמָכֹר לֹא־תִמְכְּרֶנָּה בַּכָּסֶף לֹא־תִתְעַמֵּר
בָּהּ תַּחַת אֲשֶׁר עִנִּיתָהּ׃ ס כִּי־ 15
תִהְיֶיןָ לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאַחַת אֲהוּבָה וְהָאַחַת
שְׂנוּאָה וְיָלְדוּ־לוֹ בָנִים הָאֲהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה
וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכֹר לַשְּׂנִיאָה׃ וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ 16
אֶת־בָּנָיו אֵת אֲשֶׁר־יִהְיֶה לוֹ לֹא יוּכַל לְבַכֵּר
אֶת־בֶּן־הָאֲהוּבָה עַל־פְּנֵי בֶן־הַשְּׂנוּאָה הַבְּכֹר׃
כִּי אֶת־הַבְּכֹר בֶּן־הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֶת לוֹ פִּי 17

וונן דוח חבער קיינן געפֿחלוון מעהר חן חיהר פֿחנדעסט, זח מוסט 14
דוח זיח פֿערחבשיעדען, חונד זיך זעלבסט חיבערלחסטען; פֿערקויפֿן
דחרפֿסט דוח זיח ניכט; דוח דחרפֿסט זיח ניכט חלז שקלחפֿין מחכען,
דח דוח זיח געשוועכט החסט. וונן חיין מחן צווייח ווייבער החט, 15
דיח חיינע ווירד געליעבט, דיח חנדערע געהחסט, חונדביידע גע־
בעהרען חיהם זעהנע, דיח געליעבטע חונד דיח געהחסטע, זח חבר
דחס דער ערסטגעבחהרנע זחהן דער פֿערהחסטן חיזט. חונד דיח 16
צייט קחממט, דחס ער זיינען קינדערן פֿערטהיילונג צוויזט, וומז ער
חין פֿערמחגען החט, זח קחן ער דען זחהן דער געליעבטן ניכט פֿיר דען
ערסטגעבחרנען מחכען, חונד דעם ווירקליכן ערסטגעבחרנען זחהן
דער געהחסטען פֿחרציהען. זחנדערן מוס דען ערסטגעבחרנען 17
דער פֿערהחסטען פֿרויח חנערקעננען, חיהם פֿחן חללעם, וומז פֿחר;

מנחה חדשה.

שמרצונך כאת לבך לראות בפרטי השביה ודקדקת בה באופן שראית בה אשת
יפת תאר וא"כ אתה חבבת לגרות יצה"ר בעצמך, ואמר אשה יפה סמוך
על סמוך לומר שאין לך גויה בלתי סמוכה אם לבעלה אם לעוגב והיא כמו אשת
זנונים אשת כסילות, וא"כ פקח עיניך וראה במה בחרת, ועוד רעה חולה
שחשקת בה ולא דחפת יצרך מלתור אחרי לבבך ואחרי מראית עיניך כי לא
הי' לך לראות בשביה כלל, וגם"כ שלא לדקדק כ"כ עד שתראה אשת יפת
תאר, ואין צריך ליותר אחרי שראית אותה שלא תחמוד יפיה בלבבך כי אם לתת
שבח והודיה למי שעשה עמך את הגדולות ואת הנוראות האלה, ולכן כדי

שְׁנַ֔יִם בְּכֹ֖ל אֲשֶׁר־יִמָּצֵ֣א ל֑וֹ כִּי־הוּא֙ רֵאשִׁ֣ית אֹנ֔וֹ
18 ל֖וֹ מִשְׁפַּ֥ט הַבְּכֹרָֽה׃ ס כִּֽי־יִהְיֶ֣ה
לְאִ֗ישׁ בֵּ֚ן סוֹרֵ֣ר וּמוֹרֶ֔ה אֵינֶ֣נּוּ שֹׁמֵ֔עַ בְּק֥וֹל אָבִ֖יו
וּבְק֣וֹל אִמּ֑וֹ וְיִסְּר֣וּ אֹת֔וֹ וְלֹ֥א יִשְׁמַ֖ע אֲלֵיהֶֽם׃
19 וְתָ֥פְשׂוּ ב֖וֹ אָבִ֣יו וְאִמּ֑וֹ וְהוֹצִ֧יאוּ אֹת֛וֹ אֶל־זִקְנֵ֥י
20 עִיר֖וֹ וְאֶל־שַׁ֥עַר מְקֹמֽוֹ׃ וְאָמְר֞וּ אֶל־זִקְנֵ֣י עִיר֗וֹ
בְּנֵ֤נוּ זֶה֙ סוֹרֵ֣ר וּמֹרֶ֔ה אֵינֶ֥נּוּ שֹׁמֵ֖עַ בְּקֹלֵ֑נוּ זוֹלֵ֖ל
21 וְסֹבֵֽא׃ וּ֠רְגָמֻהוּ כָּל־אַנְשֵׁ֨י עִיר֤וֹ בָֽאֲבָנִים֙ וָמֵ֔ת
וּבִֽעַרְתָּ֥ הָרָ֖ע מִקִּרְבֶּ֑ךָ וְכָל־יִשְׂרָאֵ֖ל יִשְׁמְע֥וּ

האַנדען איזט, איינען צווייפאַכען אַנטהייל צו געבען; דען דיזער איזט
ערסטלינג זיינער קראַפט, איהם געביהרט דאַז רעכט דער ערסטגע׳
18 בורט. ווען יעמאַנד איינען אונגעהאָרזאַמען, ווידערשפענסטיגען
זאָהן האַט, דער דער שטיממע זיינעז פֿאַטערז אונד זיינער מוטטער
ניכט געהאָרכט; זיא האַבען איהן אויך געצילכטיגט, אונד ער וויל
19 דעננאָך ניכט געהאָרכען:. זאָ זאָללען איהן פֿאַטער אונד מוטטער
ערגרייפֿען, אונד פֿאָר דיא עֶלטעסטען דער שטאַדט, אין דאַז טהאָר
20 זיינעז אָרטעז ברינגען,. אונד צו דען עֶלטעסטען זיינער שטאַדט
שפרעכען: דיזער אונזער זאָהן איזט אונגעהאָרזאַם אונד ווידער׳
שפענסטיג, וויל אונז ניכט פֿאָלגען; איזט איין לידערליכער שלֶעמער
21 אונד טרונקענבאָלד;. זאָ זאָללען איהן אַללע לייטע דער שטאַדט מיט
שטיינען צו טאָדע ווערפֿען, אויך זאָלסט דו דאָס בעזע דורך דען בעזע
זעוויכט אויז דיינער מיטטע שאַפֿפֿען. דאַמיט גאַנץ ישראל הערע

מנחה חדשה.

שלא יתחייבו על הדבר הזה התירתו התורה ואמרה ולקחת לך לאשה אבל
הודיעתהו התורה אגב אורחיה שאע״פ שבדעתו לקחת לו לאשה כי לא כן היא
עם לבבה אבל עיניה ומגמתה אל זכוכי בית אביה שאם יזדמנו לה עוגבים
רבים שלא תמנע עצמה מהם כי כל גויה זונה, ולכ״א ולקחת לך לאשה
ולא אמר ולקחתה בה״א מפיק והכוונ׳ שאתה בדעתך לקחת לך אשה והאמת
היא שלא לקחת אותה כי היא לא תתן דעתה להיותה לך לאשה ולא לזולתך
אבל דעתה על מה שהיא למודה מקודם לכל יבוא, ולכן מאחר שעשית שלא
כהוגן למלאות תאות יצרך הזונה אני אשביעך ממנו עד אשר יצא מאפכם

וְיִרָאוּ׃ ס שני וְכִי־יִהְיֶה בְאִישׁ חֵטְא 22
מִשְׁפַּט־מָוֶת וְהוּמָת וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל־עֵץ׃ לֹא־ 23
תָלִין נִבְלָתוֹ עַל־הָעֵץ כִּי־קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם
הַהוּא כִּי־קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי וְלֹא תְטַמֵּא
אֶת־אַדְמָתְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ
נַחֲלָה׃ ס לֹא־תִרְאֶה אֶת־שׁוֹר 1
אָחִיךָ אוֹ אֶת־שֵׂיוֹ נִדָּחִים וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָשֵׁב
תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ׃ וְאִם־לֹא קָרוֹב אָחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא 2
יְדַעְתּוֹ וַאֲסַפְתּוֹ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְהָיָה עִמְּךָ עַד
דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ וַהֲשֵׁבֹתוֹ לוֹ׃ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לַחֲמֹרוֹ 3

אונד זיך פירכטע. ווען יעמאנד איין פערברעכען בעגאנגען, ווארויף 22
דיא טאדעסשטראפע געהערט, אונד ווירד הינגעריכטעט, אונד מאן
איין האלץ געהאנגט:. זא זאלל זיין לייכנאם ניכט איבער נאכט אן 23
האלצע בלייבען, זאנדערן דוא מוסט איהן דעססעלבען טאגעס בע־
גראבען, דען איין געהאנגטער איסט איינע גערינגשעטצונג גאטטעס,
אונד דוא מוסט דאס ערדרייך, דאס דער עוויגע, דיין גאטט, דיר צום
בעזיטצע גיעבט, ניכט פערונרייניגען. ווען דוא דיינעס ברודערס 1
אכזען אדער שאאף אירען זיעהעסט, דאס זיך פערלויפען האט; זא מוסט
דוא דיך איהנען ניכט ענטציעהען, זאנדערן זאללסט זיא צו דיינעם
ברודער צוריקפיהרען. איסט אבער דיין ברודער פאן דיר ענטפערנט, 2
אדער דוא ווייסט ניכט וועם עס אנגעהערט; זא נימם עס צו דיר אין
דיין הויז, אונד לאס עס בייא דיר זיין, ביז דיין ברודער דארנאך פראגט,
דאמיט דוא עס איהם ווידערגעבען קאננסט. עבען אויך זאללסט 3

מנחה חדשה.

ולא אתירנה לך אלא באופן שהיא תהי' גברת הבית, ולכ"א והבאתה אל תוך ביתך המוכן לך לדירה ולא שתמלא תאותך ותשליכנה לשמש בביתך כאחת השפחות הפחותות ולא תהי' מתקשטת כדי שתראה אותה יפת תאר בכל עת שתהי' נכנס ויוצא וייטב בעיניך שתהי' בתוך ביתך בהיותה בזה התאר אבל תגלח את ראשה ותגדל צפרניה ותסיר בגדי שביה הנאים ובכתה ירח

וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׂמְלָתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל־אֲבֵדַת
אָחִיךָ אֲשֶׁר־תֹּאבַד מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ לֹא תוּכַל
4 לְהִתְעַלֵּם׃ ס לֹא־תִרְאֶה
אֶת־חֲמוֹר אָחִיךָ אוֹ שׁוֹרוֹ נֹפְלִים בַּדֶּרֶךְ וְהִתְעַלַּמְתָּ
5 מֵהֶם הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ׃ ס לֹא־
יִהְיֶה כְלִי־גֶבֶר עַל־אִשָּׁה וְלֹא־יִלְבַּשׁ גֶּבֶר
שִׂמְלַת אִשָּׁה כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֹשֵׂה
אֵלֶּה׃ פ
6 כִּי יִקָּרֵא קַן־צִפּוֹר ׀ לְפָנֶיךָ בַּדֶּרֶךְ בְּכָל־עֵץ ׀ אוֹ עַל־
הָאָרֶץ אֶפְרֹחִים אוֹ בֵיצִים וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל־
הָאֶפְרֹחִים אוֹ עַל־הַבֵּיצִים לֹא־תִקַּח הָאֵם עַל־

דאז טהון מיט זיינעם עזעל, עבען אלזא מיט זיינעם געוואנדע, עבען
אלזא מיט אללעם פערלארענען, דאז דיינעם ברודער פאן האנדען גע־
קאממען, אונד פאן דיר געפונדען ווארדען; דא קאננסט דיך ניכט
4 ענטציהען. זיעהעסט דוא דיינעס ברודערס עזעל אָדער זיינען אָכסען
אויף דעם וועגע הינפאללען, זא מוסט דוא דיך איהנען ניכט ענטציע־
5 הען; זאנדערן מיט איהם אויפריכטען העלפען. קיינע פרויענספערזאן
זאלל גערעטהע איינעס מאננעס טראגען, אונד קיינע מאננספערזאן דאס
געוואנד איינער פרויא אנטהון; דען ווער דיעזעס טהוט, איזט איין
6 גרייעל פאר דעם עוויגען דיינעם גאטטע. ווען דיר אויף דעם וועגע
איין פאגעלנעסט מיט קיכליין אָדער אייערן אויפשטאסט, אן בוימע,
אָדער אויף דער ערדע, אונד דיא מוטטער אויף דען קיכליין אָדער
אייערן זיטצט; זא זאללסט דוא ניכט ביידע, דיא מוטטער זאמט דען

מנחה חדשה.

יוציא וכאילו היא מתאבלת ומאוכלת על הזווגה לך, ומה שאמר ירח ימים ולא חדש לרמוז לו שיקרה לה מקרה הירח כי הירח אין לה אור מעצמה וכאשר יסורו פניה של מטה מכנגד השמש תחשך לעיני כל רואיה, וכן זאת בהיותה בזה האופן לא תראה את יפת תאר כמו שראית אותה בהיותה בקשוטיה, ואמר והיה אם לא חפצת בה עבר במקום עתיד ולא אמר

הַבָּנִים: שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת־הָאֵם וְאֶת־הַבָּנִים תִּקַּח־ 7
לָךְ לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים: ס שלישי כִּי 8
תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ וְלֹא־תָשִׂים
דָּמִים בְּבֵיתֶךָ כִּי־יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ: לֹא־תִזְרַע 9
כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם פֶּן־תִּקְדַּשׁ הַמְלֵאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר
תִּזְרָע וּתְבוּאַת הַכָּרֶם: ס לֹא־ 10
תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר־וּבַחֲמֹר יַחְדָּו: לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז 11
צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו: ס גְּדִלִים 12
תַּעֲשֶׂה־לָּךְ עַל־אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ אֲשֶׁר
תְּכַסֶּה־בָּהּ: ס כִּי־יִקַּח אִישׁ 13

יונגען, חויזהעבען. דיח וואטער אוסט דוח פֿויגען לחַסען, חונד 7
דיח יונגען קחַננסט דוח דיר נעהמען; דחַמיט עס דיר וואָהלגעהע חונד
דוח לחַנגע לעבעסט. ווען דוח חיין נייעס הויז בויעסט, זאָ מאַכע חיין 8
געלחַנדער אָבען חוֹיף דיח אָלטאַנע; דחַמיט דוח ניכט בלוטשולד חויף
דיין הויז ברינגסט, ווען עטוואַ יעמאַנד הערונטערפֿיעלע. דוח 9
זאָללסט דיינען ווייןבערג ניכט מיט פֿערשיעדענען אַרטען בעזאַמען; זאָנסט
ווירדע זאָוואָהל דיח פֿרוכט דעס זאַמענס, דען דוח חויזזאָעסט, אַלז
דער ערטראַג, דעס ווייןבערגעס, דיר פֿערבאָטען זיין. דוח זאָללסט 10
ניכט מיט חיינעם אָכסען חונד חיינעם עזעל צוגלייך אַקקערן. דוח 11
זאָללסט קיין געוועבע טראַגען, וואָרין וואָללען חונד ליינען פֿערמענגט
חיזט. שנירע זאָללסט דוח דיר מאַכען, אַן דען פֿיער פֿליגעלן דיינעס 12
מאַנטעלס, מיט וועלכעם דוח דיך בעדעקסט. ווען יעמאַנד חיינע 13

מנחה חדשה.

אם לא החפוץ והכוונה לומר שמתחלה לא היה לך לחפוץ בה, ואמר ושלחתה לנפשה לומר שתתן אל לבך בטרם כל מעשה שאם תלחמנה שאתה מפסיד דמי השפחה ההיא ואולי יהיה סבה שתמנע עצמך ממנה מאחר שאינך יכול למוכרה ולא להשתמש בה כדין שפחה, והנה חז"ל דרשו סמיכות הפרשיות הללו שאם לקחת אותה סופך לשנאתה כי רומיה היא וסוררת וסופך להוליד ממנה בן סורר ומורה כי מבטן אחור לא יצא בריך, וגם נוכל לומר שסופו להיותו בן משפט מות והומת ותלית אותו על עץ לבזותו גם אחרי

14 אִשָּׁה וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׂנֵאָהּ׃ וְשָׂם לָהּ עֲלִילֹת
דְּבָרִים וְהוֹצִא עָלֶיהָ שֵׁם רָע וְאָמַר אֶת־
הָאִשָּׁה הַזֹּאת לָקַחְתִּי וָאֶקְרַב אֵלֶיהָ וְלֹא־מָצָאתִי
15 לָהּ בְּתוּלִים׃ וְלָקַח אֲבִי הַנַּעַר וְאִמָּהּ וְהוֹצִיאוּ נערה ק׳
אֶת־בְּתוּלֵי הַנַּעַר אֶל־זִקְנֵי הָעִיר הַשָּׁעְרָה׃ נערה ק׳
16 וְאָמַר אֲבִי הַנַּעַר אֶל־הַזְּקֵנִים אֶת־בִּתִּי נָתַתִּי נערה ק׳
17 לָאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה וַיִּשְׂנָאֶהָ׃ וְהִנֵּה־הוּא שָׂם
עֲלִילֹת דְּבָרִים לֵאמֹר לֹא־מָצָאתִי לְבִתְּךָ
בְּתוּלִים וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי בִתִּי וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה

פֿרויא נימּמט אונד וואָהנט איהר בייא, ווירד איהר אַבער נאַכֿהער
14 גראַם, לעגט איהר פֿאַלשע בעשולדיגונגען אויף, אונד בריגגט איין
אין איבלען רוף, שפּריכט נעמליך: דיעזע פֿרויא האַבע איך גענאָממען,
אונד אַלז איך מיך צו איהר טהאַט, פֿאַנד איך דאַס צייכען דער יונגפֿער־
15 שאַפֿט ניכט:. זאָ זאָללען פֿאַטער אונד מוטטער דער יונגען פֿרויא
דיא בעווייזע איהרער יונגפֿערשאַפֿט נעהמען, אונד פֿאָר דיא עלטעס־
16 טען דער שטאַדט אין דאַס טהאָר בריגגען. דער פֿאַטער דער יונגען
פֿרויא זאָלל צו דען עלטעסטען שפּרעכען: מיינע טאָכטער האַבע איך
דיעזען מאַננע צור פֿרויא געגעבען, ער איזט איהר אַבער גראַם גע־
17 וואָרדען. נונמעהר בירדעט ער איהר פֿאַלשע בעשולדיגונגען אויף,
אונד שפּריכט, איך האַבע בייא דיינער טאָכטער דאַס צייכען דער יונג־
פֿערשאַפֿט ניכט געפֿונדען, היער אַבער זינד דיא בעווייזע פֿאָן מיינער
טאָכטער יונגפֿערשאַפֿט; היערויף זאָלל מאַן דאַס בעטטוך פֿאָר דען

מנחה חדשה.

מות וזהו שלא תלין נבלתו על העץ כי די לו במה שנתבזה מן הבקר עד הערב לפי שקללת אלהים תלוי ר"ל קללה נמרצת וחזקה ובזיון עצום אחד להיותו דראון לכל בשר מה שאין כן שאר מומתין, וגם אתה צריך לקוברו ביום ההוא כדי שלא להרבות הטומאה בארצך, וא"כ מזה הטעם אתה צריך לקבור את המת ביום מותו ולכן למדו חז"ל מכאן אזהרה שלא להלין את המת, ומה שהזהירה התורה בזה המקום מבין שאר מקומות לפי שלא נתלה זה אחר שנסקל כי אם לבזותו כי לא היו תולין אותו חי, וא"כ אילו לא הזהירה התורה

לִפְנֵי זִקְנֵי הָעִיר׃ וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר־הַהִוא אֶת־ 18
הָאִישׁ וְיִסְּרוּ אֹתוֹ׃ וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף 19
וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע עַל
בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה לֹא־יוּכַל
לְשַׁלְּחָהּ כָּל־יָמָיו׃ ס וְאִם־אֱמֶת 20
הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה לֹא־נִמְצְאוּ בְתוּלִים לַנַּעֲרָ׃ נערה ק׳
וְהוֹצִיאוּ אֶת־הַנַּעֲרָ אֶל־פֶּתַח בֵּית־אָבִיהָ וּסְקָלוּהָ נערה ק׳
אַנְשֵׁי עִירָהּ בָּאֲבָנִים וָמֵתָה כִּי־עָשְׂתָה נְבָלָה 21
בְּיִשְׂרָאֵל לִזְנוֹת בֵּית אָבִיהָ וּבִעַרְתָּ הָרָע
מִקִּרְבֶּךָ׃ ס כִּי־יִמָּצֵא אִישׁ שֹׁכֵב 22

אֶלטעסטען דער שטאָדט אויזברייטען. זאָ זאָללען דיא אֶלטעסטען 18
דער שטאָדט דען מאַן פֿאָרנעהמען, אונד איהן ציכטיגען, איבער־ 19
דעם אויך אום הונדערט שקל בעשטראָפֿען אונד דעם פֿאָטער דער
יונגען פֿרויא געבען, דאַרום, דאָס ער אויף איינע יונגפֿער אין ישראל
איינען איבלען רוף געבראַכט; אויך מוס זיא זיינע פֿרויא בלייבען אונד
ער זאָלל זיא זייטלעבענס ניכט פֿערשטאָסען קֶעננען. וואָרע 20
עס אַבער וואָהר, דאָס ביא דער יונגען פֿרויא דיא צייכען דער יונגפֿער־
שאַפֿט ניכט געפֿונדען וואָרדען: זאָ זאָלל מאַן דיא יונגע פֿרויא פֿאָר 21
דיא הויזטהירע איהרעס פֿאַטערס פֿיהרען, אונד דיא שטאַדטלייטע
זאָללען זיא צו טאָדע שטיינגען, דאָס זיא דיא שאַנדטהאַט בעגאַנגען
אין איהרעס פֿאַטערס הויז אונצוכט צו טרייבען; זאָ זאָללסט דוא דאַס
בֶּזֶע אויז דיינער מיטטע וועגשאַפֿפֿען. ווען יעמאַנד אַנגע־ 22

מנחה חדשה.

על כך היו אומרים הניחוהו שם יומים או שלשה ימים עד אשר יקוצו בו כל רוחיו ויתבזה יותר, והנה עכ״ז היות האדם מזלזל מצות התורה וכותן לבו ועיניו לבקש תענוגי בני האדם שדה ושדות, ולכן נתן עיניו בשביה ודקדק בה עד ראותו אשת יפת תאר והיה כנה שחמד יופיה בלבבו ונשתלשל הדבר עד שהוליד מזיכה בן אשר כזה, ולכן הזהיר בסמוך לשמור כמה מצוות שאדם דש בעקביו ויראו קלות לעיני בני עמו כגון השבת אבידה ופריקה וטעינה ולא יהי׳ כלי גבר על אשה ושלוח הקן ומעקה ומצות כלאים בלבישה ובחרישה

עִם־אִשָּׁה בְעֻלַת־בַּעַל וּמֵתוּ גַּם־שְׁנֵיהֶם הָאִישׁ
הַשֹּׁכֵב עִם־הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה וּבִעַרְתָּ הָרָע
מִיִּשְׂרָאֵל׃ ס כִּי יִהְיֶה נַעֲרָ בְתוּלָה
23 מְאֹרָשָׂה לְאִישׁ וּמְצָאָהּ אִישׁ בָּעִיר וְשָׁכַב
24 עִמָּהּ׃ וְהוֹצֵאתֶם אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶל־שַׁעַר הָעִיר
הַהִוא וּסְקַלְתֶּם אֹתָם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ אֶת־הַנַּעֲרָ
עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־צָעֲקָה בָעִיר וְאֶת־הָאִישׁ עַל־
דְּבַר אֲשֶׁר־עִנָּה אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ וּבִעַרְתָּ הָרָע
25 מִקִּרְבֶּךָ׃ ס וְאִם־בַּשָּׂדֶה יִמְצָא
הָאִישׁ אֶת־הַנַּעֲרָ הַמְאֹרָשָׂה וְהֶחֱזִיק־בָּהּ הָאִישׁ

טראָפֿפֿען ווירד, דאַס ער בייא איינער פֿרויא שלאָפֿט, דיא איינען
עהעמאַן האַט, זאָ זאָללען זיא ביידע שטערבען, דער מאַן, וועלכער
בייא דער פֿרויא געשלאָפֿען האַט, זאַממט דער פֿרויא: זאָ זאָללסט דוא
23 דאַז בעזע פֿאָן ישראל וועגשאַפֿפֿען. ווען איין יונגפֿרייליינ
מאַדכען מיט יעמאַנדען פֿערלאָבט איזט, עז פֿינדעט זיא אַבער איין
24 אַנדרער אין דער שטאַדט אונד שלאָפֿט בייא איהר:. זאָ זאָללט איהר
זיא ביידע אין דאַז טהאָר דערזעלבען שטאַדט פֿיהרען, אונד מיט שטיי
נען זיא טאָדט ווערפֿען; דאַז מאַדכען וויל עז ניכט אום הילפֿע גערופֿען,
דאַ עז אין דער שטאַדט געוועזען, אונד דען מאַן, וויל ער דיא פֿרויא
זיינעס נעכסטען געשוואַכט האַט; דאַז בעזע מוסט דוא פֿאָן דיר וועג
25 שאַפֿפֿען. האַט אַבער דער מאַן דאַז פֿערלאָבטע מאַדכען אויף
דעם פֿעלדע אַנגעטראָפֿפֿען, זיא ערגריפֿפֿען אונד בייא איהר געשלאָ

מנחה חדשה.

והן הן גופי תורה והמזלזל בהם היום יזלזל מחר במצוה אחרת שיתחייב עליהם מיתה, ולכן סמך לזה ענין מוציא שם רע ואחריו כי ימצא איש שוכב עם אשה בעולת בעל ונערה מאורסה, והנה סמך לזה ענין כרות שפכה ופצוע דכה לסבת שלא יבואו לידי עבירה גדולה כי מאחר שלא תמצא אשתו די מחסורה אשר יחסר לה אולי תבקש להביא ברכה מן השוק וגם בעלה ירבה בכך להפיס דעתה מאחר שאין לה ממנו הנאה, ומאחר שהוצרך לאסור אלו מלבוא בקהל כדי לגדור בעריות סמך לו כל האסורים לבוא בקהל, והתחיל

וְשָׁכַב עִמָּהּ וּמֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר־שָׁכַב עִמָּהּ לְבַדּוֹ׃
וְלַנַּעֲרָ לֹא־תַעֲשֶׂה דָבָר אֵין לַנַּעֲרָ חֵטְא מָוֶת
26 כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן
הַדָּבָר הַזֶּה׃ כִּי בַשָּׂדֶה מְצָאָהּ צָעֲקָה הַנַּעֲרָ
28 הַמְאֹרָשָׂה וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ׃ ס כִּי־
יִמָּצֵא אִישׁ נַעֲרָ בְתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־אֹרָשָׂה
29 וּתְפָשָׂהּ וְשָׁכַב עִמָּהּ וְנִמְצָאוּ׃ וְנָתַן הָאִישׁ
הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָ חֲמִשִּׁים כָּסֶף וְלוֹ־
תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ לֹא־יוּכַל שַׁלְּחָהּ

פען, זא זאלל דער מאן דער בייא איהר געלעגען, אללײן שטערבען.
26 דעם מעדכען אבער זאללסט דוא ניכטס טהון, דאס מעדכען האט דען
טאד ניכט פערשולדעט, דען עבען זא אלז ווען יעמאנד איבער זיינען
נעבענמענשען הערפיעלע, אונד ברעכטע איהן אום, זא איזט דיעזעס
27 אויך. ער טראף זיא אויף דעם פעלדע אן, דיא פערלאבטע יונגפער
קאן וואהל געשריען האבען, אהנע דאס איהר יעמאנד צו הילפע קאמען
28 זיין קאננטע. ווען יעמאנד איין יונגפרייליכעס
מעדכען, דאס ניכט פערלאבט איזט אנטריפט, ערגרייפט אונד
29 בעשלאפט, אונד זיא ווערדען בעטראפען: זא זאלל דער מאן,
דער דאס מעדכען בעשלאפען, איהרעם פאטער פונפציג שקל זילבער
געבען, אונד זיא זאלל זיינע פרויא זיין, ווייל ער זיא געשוועכט האט,

מנחה חדשה.

מהממזר לסבת היותו מבוי מן האשה אשר לקחה פצוע דכה או כרות שפכה, וסמך אחריו עמוני ומואבי שבאו ג"כ מאיסורי עריות, ומלת ממזר הכוונה בה כמו מוזר הייתי לאחי כי הבעל לא יקריבהו והעובר לא יודה היותו בנו לבושתו ולבושת ערות אמו, ג"כ אילו מבלה ידה תקום בעוד לילה להשליך הילד תחת אחד השיחים, והנה ציוה שלא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה' ואע"פ שידע הנסתרות היה יודע כי מבלי סבה אחרת מואס בם ולעולם לא יתכן לבוא בקהל ה' עד עולם כי הם שכני הרעים הנוגעים בנחלתו ולכל ימי עולם הרעו לישראל בכל כחם עכ"ז נתן בזה סבה על עמון בשלא קדמו למכור אוכל בכסף לישראל ועל מואב בשכר עליהו את בלעם בן בעור

כג

1 כָּל־יָמָיו׃ ס לֹא־יִקַּח אִישׁ אֶת־אֵשֶׁת
2 אָבִיו וְלֹא יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו׃ ס לֹא־
יָבֹא פְצוּעַ־דַּכָּה וּכְרוּת שָׁפְכָה בִּקְהַל
3 יְהוָה׃ ס לֹא־יָבֹא מַמְזֵר
בִּקְהַל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־יָבֹא לוֹ בִּקְהַל
4 יְהוָה׃ ס לֹא־יָבֹא עַמּוֹנִי
וּמוֹאָבִי בִּקְהַל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־יָבֹא לָהֶם
5 בִּקְהַל יְהוָה עַד־עוֹלָם׃ עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־קִדְּמוּ
אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם וּבַמַּיִם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם

1 ער זאָלל זיא זיין לעבענלאַנג ניכט פערשטאָסען קאָננען. ניעמ
אַנד זאָלל זיינעז פאַטערז פרויא הייראַטהען, אונד זיינעז פאַטער
דעקקע אויפדעקקען, (דיא עהרערביעטיגקייט געגען זיינען פאַטער,
2 פערלעטצען). ווער צערריעבענע אָדער אויסגעשניטטענע האָדען
3 האַט, זאָלל ניכט אין דיא געמיינע דעז עוויגען קאָממען. איין מאַמזער
פאָלק (דער אין עהעברוך אָדער בלוטשאַנדע ערציעגט וואָרדען) זאָלל
ניכט אין דיא געמיינע דעז עוויגען קאָממען; זעלבסט נאָך דעם צעהנ
טען גליעדע זאָלל ער ניכט אין דיא געמיינע דעז עוויגען קאָממ
4 נען. קיין עמוני אונד מואבי זאָלל אין דיא געמיינדע דעז עוויגען קאָממ
מען; זעלבסט נאָך דעם צעהנטען גליעדע זאָלל ניממערמעהר יעמאַנד
5 פאָן איהנען אין דיא געמיינע דעז עוויגען קאָממען. ווייל זיא אייך
ניכט צופאָרגעקאָממען זינד מיט בראָד אונד וואַססער אויף דעם וועגע,

מנחה חדשה.

להודיענו כמה מעלות טובות ראוי להחזיק לכל מי שהקדים שום הנאה לחבירו וכמה ראוי להרחיק ולעשות לו תועה כל מי שהוא כפוי טובה כי הנה עמון ומואב היה ראוי לקבל את ישראל בשמחה למה שכבר עשה אברהם אבינו ללוט אביהם פעמים שלש, וכש"כ בהיותך בדרך עיף ויגע, וכש"כ בהיותך יוצא משעבוד מצרים והיית מתאוה לשיקריבוך שאר האומות, ולא די שלא כן עשו אלא אפילו מה שעשו שאר האומות שלא הי' לכם עליהם שום גמול טוב במכרם לכם אוכל בכסף לא עשו כמו שאמר כאשר עשו לי בני עשו שהיו יוצאים תגריהם למכור להם לחם ומזון לדרך, והנה מואב אע"פ שהספיקו לנו לחם ומזון מאחר שהית' כוונתם לרעה לא נמנע מלהרחיקם לפי ששכר עלינו את בלעם,

וַאֲשֶׁר שָׂכַר עָלֶיךָ אֶת־בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר
מִפְּתוֹר אֲרַם נַהֲרַיִם לְקַלְלֶךָּ׃ וְלֹא־אָבָה יְהוָה 6
אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל־בִּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לְּךָ אֶת־הַקְּלָלָה לִבְרָכָה כִּי אֲהֵבְךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ׃ לֹא־תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם וְטֹבָתָם כָּל־יָמֶיךָ 7
לְעוֹלָם׃ ס רביעי לֹא־תְתַעֵב אֲדֹמִי כִּי 8
אָחִיךָ הוּא לֹא־תְתַעֵב מִצְרִי כִּי־גֵר הָיִיתָ בְאַרְצוֹ׃
בָּנִים אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם 9
בִּקְהַל יְהוָה׃ ס כִּי־תֵצֵא מַחֲנֶה 10
עַל־אֹיְבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע׃ כִּי־יִהְיֶה 11

חון חיהר חויז מצרים גיגענט, חונד וויל ער דען בלעם, זאהן בעור חויז
פתור ארם; נהרים ווידער דיך געדונגען האט, דיך צו פערפלוכען.
חבער דער עוויגע, דיין גאטט, וואללטע דעם בלעם קיין געהער 6
בען, חונד פערוואנדעלטע דעסען פלוך חין זעגען, דען דער עוויגע,
דיין גאטט, ליעבט דיך. דאהער זאללסט דוח ניעמאלז חיהר גליק 7
וואהל צו בעפערדערן זוכען דיין לעבענלאנג. דען אדומי זאללסט דוח 8
ניכט טייען, דען ער חיזט דיין ברודער; דען מצרי זאללסט דוח ניכט
טייען, דען דוח ביסט חיין פרעמדלינג חין זיינעם לאנדע געוועזען.
דיח קינדער, דיח זיח חים דריטטען גליעדע צייגען, זאללען חין דיח גע 9
מיינע דעז עוויגען קאממען קעננען. ווען דוח חין חייגעם לאגער 10
ווידער דיח פיינדע צו פעלדע ציעהסט, זא זאלסט דוח דיך פאר אללען
טאדעלהאפטען היטען. ווען יעמאנד דורך נאכטליכען צופאלל אונריין וואר 11

מכתב חדש.

יו"ת הנה אין ראוי שנחוש לדברי הקוסם המהביל ההוא? תדע שלולי רחמי שמים שלא אבה לשמוע אל בלעם שכבר היו מצליחים בעצה הנבערה ההיא ולכן ראוי לך שלא תדרוש שלומם וטובתם כל ימיך לעולם מאחר שרעה גמלוך אבל אדום ומצרים שלא גמלוך רעה שהרי לא הקדמות להם שום הכאה אל תריב עמהם חנם ואע"פ שלא עשו עמך טובה, ולמה שכבר עשו עמך רעות רבות בשעבוד מצרים ובמלחמת עמלק ראוי לך להרחיקם שאין אומה בעולם שהרעו לכם כשתי אומות אלו, אבל מאחר שלא היה לך עליהם שום גמול .

בְךָ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִהְיֶה טָהוֹר מִקְּרֵה־לָיְלָה
וְיָצָא אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה לֹא יָבֹא אֶל־תּוֹךְ
12 הַמַּחֲנֶה׃ וְהָיָה לִפְנוֹת־עֶרֶב יִרְחַץ בַּמָּיִם וּכְבֹא
13 הַשֶּׁמֶשׁ יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה׃ וְיָד תִּהְיֶה לְךָ
14 מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְיָצָאתָ שָׁמָּה חוּץ׃ וְיָתֵד תִּהְיֶה
לְךָ עַל־אֲזֵנֶךָ וְהָיָה בְּשִׁבְתְּךָ חוּץ וְחָפַרְתָּה בָהּ
15 וְשַׁבְתָּ וְכִסִּיתָ אֶת־צֵאָתֶךָ׃ כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
מִתְהַלֵּךְ ׀ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ לְהַצִּילְךָ וְלָתֵת אֹיְבֶיךָ
לְפָנֶיךָ וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ וְלֹא־יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת
16 דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ׃ ס לֹא־

דען, זא מוס ער הינויז פאר דאז לאגער געהען, אונד ניכט וויעדער
12 היניין קאממען. געגען אבענד זאלל ער זיך באדען, אונד ווען דיא
זאננע אונטערגעהט, דארף ער וויעדער אין דאז לאגער קאממען.
13 אויסען פאר דעם לאגער זאללסט דוא איינע געלעגענהייט האבען, דאז
14 הין דוא נור נאטה געהען קאננסט, אונד זאללסט נעבען דיינער פעלד־
ריסטונג אויך איין שויפֿעלין האבען; ווען דוא נון אויסערהאלב דעז לא־
גערז דיך נידערלעגען ווילסט, זאללסט דוא דאמיט גראבען, אונד הערנאך
15 צושאררען וואז פאן דיר געגאנגען איזט. דען דער עוויגע דיין גאטט,
וואנדעלט אין דיינעם לאגער, אום דיר הילפע צו לייסטען, אונד דיינע
פיינדע דיר אין דיא הענדע צו ליעפערן, דאראום מוס דיין לאגער היי־
ליג געהאלטען ווערדען, דאמיט ער ניכט עטוואז אונאנשטענדיגעז
16 בייא דיר געוואהר ווערדע, אונד פאן דיר אבגעהע. דוא זאללסט

מנחה חדשה.

טוב מקודם לכן לא תרחיקם מכל וכל, הוא שאמר הכתוב אל תריב עם אדם חנם אם לא גמלך רעה, ובנים אשר יולדו להם דור שלישי יבוא להם בקהל ה׳ כי סוף סוף הנה אדום אחיך הוא ויש לך לזכור ברית אחים, ומצרים עשו לך אכסניא בשני הרעב ואע״פ שכוונתם היתה לתועלתם להשתעבד בך מ״מ גר היית בארצו ואכלת פת בגו ואם תחוש לומר הנה מאחר שאני מרחיק שני השבטים הרעים האלה עמון ומואב הנה לעולם תהי׳ לי מלחמה ערוכה עמהם ולאו בכל שעתא ניסא עבידי להמלט בידי? לא תחוש

תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל־אֲדֹנָיו אֲשֶׁר־יִנָּצֵל אֵלֶיךָ
17 מֵעִם אֲדֹנָיו׃ עִמְּךָ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ בַּמָּקוֹם
אֲשֶׁר־יִבְחַר בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בַּטּוֹב לוֹ לֹא
18 תּוֹנֶנּוּ׃ ס לֹא־תִהְיֶה קְדֵשָׁה
מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־יִהְיֶה קָדֵשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
19 לֹא־תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב בֵּית יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְכָל־נֶדֶר כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ גַּם־
20 שְׁנֵיהֶם׃ ס לֹא־תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ נֶשֶׁךְ
21 כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֹכֶל נֶשֶׁךְ כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ׃ לַנָּכְרִי
תַשִּׁיךְ וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׁיךְ לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְהוָה

קיינען קנעכט זיינעם העררן אויזליעפערן, דער בייא דיר פֿאָר זיינעם
העררן שוטץ זוכט. לאס איהן בייא דיר וואָהנען, אַן וועלכעם אָרטע
עז איהם געפֿעֶללט, אין איינער דיינער שטעֶדטע, וואָ עז איהם בעז 17
ליעבט; דוא זאָללסט איהן ניכט דריקקען. אונטער דען טאָכטערן 18
ישראל'ס זאָלל קיינע אָפפענטליכע הורע, אונד אונטער דען זאֶהנען
ישראל'ס קיין אָפפענטליכער הורער געדולדעט ווערדען. קיינען הו־ 19
רענלאָהן נאָך הונדעגעלד זאָללסט דוא אין דאַז הויז דעז עוויגען, דייא
נעז גאָטטעז, אַלז איין געלֿיבדע בריינגען, דען ביידעז איזט דעם
עוויגען, דיינעם גאָטטע, איין גרייעל. דוא זאָללסט פֿאָן 20
דיינעם ברודער קיינע צינזע נעהמען, וועדער אַן געלדע נאָך
פֿרוכט, נאָך זאָנסטען איינע צינזע, דיא צום שאַדען גערייכט.
פֿאָן איינעם אויזלעֶנדער קאַננסט דוא צינזע נעהמען, אַבער 21
ניכט פֿאָן דיינעם ברודער, דאַמיט דער עוויגע דיך אין דעם

מנחה חדשה.

לזה כי בהיותך שומר מצוה ולא תדע דבר רע ה' אלהיך מתהלך בקרב מחניך
להצילך ולתת אויביך לפניך, ולכן סמך לזה כי תצא מחנה על אויביך
ונשמרת מכל דבר רע וגו' והיה מחנך קדוש כדי שלא ישוב ונתתם ביד אויב
ובזה לא תחוס להם ולא לזולתם, ולזה סמך לא תסגיר עבד אל אדוניו
לומר כשתצא מחנה על אויביך הוא דבר מצוי שהעבד שלא יהיה שלם עם

אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה
22 בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ ס כִּֽי־
תִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ
כִּֽי־דָרֹשׁ יִדְרְשֶׁנּוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵעִמָּךְ וְהָיָה
23 בְךָ חֵטְא׃ וְכִי תֶחְדַּל לִנְדֹּר לֹא־יִהְיֶה בְךָ
24 חֵטְא׃ מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר
נָדַרְתָּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ נְדָבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ
25 בְּפִיךָ׃ חמישי ס כִּֽי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ
וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ וְאֶל־כֶּלְיְךָ לֹא
26 תִתֵּן׃ ס כִּֽי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ

ﭏנדע, דאַהין דוא קאָממסט, אום עז צו בעזיטצען, אין אַללען
22 דיינען געווערבען זעגנע. ווען דוא דעם עוויגען דיינעם
גאָטטע איין געליבדע טהועסט, זאָ פֿערזיימע דיך ניכט,
זאָלכעס צו ענטריכטען; דען דער עוויגע, דיין גאָטט, פֿאָדערט
23 עז פֿאָן דיר, אונד עז ווירד דיר צור זינדע גערעכנעט. ווען
דוא דאַז געלאָבען אונטערלאַססעסט, טהוסט דוא קיינע זינדע.
24 וואַז אַבער איינמאַל אויז דיינען ליפפען געגאַנגען, מוסט דוא
זאָרגפֿעלטיג בעאָבאַכטען, זאָ וויא דוא דעם עוויגען, דיינעם
גאָטטע, פֿרייוויליג אַנגעלאָבט, נעמליך מיט דעם מונדע אויזגע-
25 שפּראָכען האַסט. ווען דוא אין דיינעז נעכסטען וויינבערג
קאָממסט, זאָ קאַננסט דוא טרויבען עססען, זאָ פֿיעל דוא ווילסט,
ביז דוא זאַטט האַבעסט, אַבער אין דיין געפֿעס מוסט דוא ניכטס
26 טהון. ווען דוא אין דיינעז נעכסטען זאַאטפֿעלד קאָממסט,

מנחה חדשה.

אדוניו ימצא מקום לברוח בהיות מחניך קרוב אליו, ומה שצוה שנקבלהו הוא לתועלות רבות כי בהיותו יודע שלא תסגירנו אל אדוניו לא בכסף ולא במחיר וגם אתה לא תשתעבד בו הנה בלי ספק יגלה לך כל מצפוני מחנה האויבים וזה מבוא גדול וסבה שתהיה אתה הכובש וזה מבואר, הלא תראה העבד המצרי שהוריד את דויד למחנה עמלק בשרפם את ציקלג באש והיה

וְקָטַפְתָּ מְלִילֹת בְּיָדֶךָ וְחֶרְמֵשׁ לֹא תָנִיף עַל קָמַת
רֵעֶךָ׃ ס כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ 1
וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו כִּי־מָצָא בָהּ
עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ
וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ׃ וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה 2
לְאִישׁ־אַחֵר׃ וּשְׂנֵאָהּ הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן וְכָתַב 3
לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ

זאָ קאַננסט דוא מיט דער האַנד אָהרען אַבריפּפען, אַבער דיא זיכעל
דאַרפסט דוא ניכט אין דיינעס נאָכסטען זאַאַט ברינגען. ווען 1
יעמאַנד איינע פרויא נימט אונד עהעליכט, זיא פערוויערט אַבער
נאָכהער זיינע גונסט, אינדעם ער עטוואַס שאַנדליכעס אַן איהר וואַהר־
גענאָממען, ער שרייבט איהר איינען שיידעבריעף, גיבט איהן איהר
אין דיא האַנד, אונד לאָסט זיא אויז זיינעם הויזע. זיא פערלאָסט זיין 2
הויז, געהט הין, אונד ווירד איינעס אַנדערן פרויא; דיזער לעצטע 3
מאַן ווירד איהר אויך גראַם, שרייבט איהר איינען שיידעבריעף, גיבט
זאָלכען איהר אין דיא האַנד, אונד לאָסט זיא אויז זיינעם הויזע;

מנחה חדשה.

סבת ההצלה הגדולה היא, וגם בראותו שהוא יוצא לחירות יהיה כנה שתדבק נפשו בתורת הש"י ובמצותיו לומר אשרי העם שככה לו וזה מנהגו, ולכן כפל לומר עמך ישב וגו' והכוונה שלא תאמר שלא תסגירנו אל אדוניו כדי שלא יתנקם ממנו אבל אמכרנו לארץ אחרת לכן אמר עמך ישב ואין לך למוכרו לעם נכרי, וא"ת אושיבנו באחד מערי הספר? לא תעשה כן אלא בקרבך ולא תבריחנו לשבת שם, תאמר לא אבריחנו לשבת בשום מקום אבל לא ישב עמי בעירי, הוא יבנה לעצמו בית באחד הבתים והגאיות או על אחד ההרים? לכ"א באחד שעריך, וגם לא תאמר להכריחו לישב עמך בא' שעריך ושלא יצא לגור באשר ימצא אם ייטב בעיניו ושלא יצא לארץ אחרת? לז"א בטוב לו שלא הזהרתיך להושיבו באחד שעריך אלא להנאתו שלא תוננו. וסמך לזה לא תהיה קדשה וגו' לפי שמן הידוע שהעבדי' והשפחות הם שטופים בזמה עד מאד יותר מאשר כל אדם, והסבה בזה היא שלפחיתות מדרגתם אינם בושים ונכלמים מכל מעשה ואם לא תזהר בהם הנה ירבו הקדשים והקדשות בארץ הקדושה ואולי ילמדו גם פריצי עמך מהם ויבואו להיות קדש מבני ישראל וקדשה מבנות ישראל, והדבר הזה מלבד מה

אוֹ כִי יָמוּת הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן אֲשֶׁר־לְקָחָהּ לוֹ
4 לְאִשָּׁה׃ לֹא־יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר־
שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה
אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה כִּי־תוֹעֵבָה הִוא לִפְנֵי
יְהוָה וְלֹא תַחֲטִיא אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה
5 אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה׃ ס ששי כִּי־
יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא

אָדער דער לעטצטע מאַן שטירבט, דער זיא צור פֿרויא גענאָמ־
4 מען :. זאָ דאַרף זיא דער ערסטע מאַן, דער זיא פֿאָן זיך געש־
לאַססען האַט, ניכט ווידער צו זיך נעהמען, דאַס זיא זיינע
פֿרויא ווערדע, נאַכדעם זיא זיך האַט פֿערונרייניגען לאַססען,
דען דיעזעס איזט פֿאָר דעם עוויגען איין גרייעל, אונד דוא זאָללסט
דאַס לאַנד, דאַס דיר דער עוויגע, דיין גאָטט, צום בעזיטצע
5 גיעבט, ניכט מיט זינדען בעפֿלעקקען. ווען יעמאַנד נייאליך איינע
פֿרויא גענאָממען, זאָ זאָלל ער ניכט מיט דעם העערע צו פֿעלדע

מנחה חדשה.

שהשכל הרחיקו הוא מתועב בעיני הש"י כ"כ עד שאפי' אתננם לא יעלו
לרצון על מזבחי, ולכן סמך לזה לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב וגו';
ויש לאומר שיאמר הנה מאחר שהקפיד הש"י שלא להונות את העבד אשר ינצל
אלינו מעם אדוניו הנה אולי יקפיד שלא להונות את האומות ושלא ליקח
מאתם נשך ותרבית? לכך אמר לא תשיך לאחיך כלומר שלא הקפדתי
כ"א על אחיך אבל לנכרי תשיך, ויש מחכמי ישראל מי שאמר שהיא מצוה
ולא רשות, ולפי שהמרבה מעותיו ברבית הוא כילי והיא המדה היותר
פחותה שבמדות לכך סמך לזה כי תדור נדר לה' אלהיך לומר שלא תבחר
בדרך ובמדה הגרועה ההיא אבל בחר לך מדת הנדיבות, כי מדת הכילות
היא כוללת כל הפחיתיות כולם ולכן קראו כילי שהוא לשון מדה כמו אלפים
בת יכיל כי שרשו כיל כלומר שהוא המדה המחזקת כל המדות הפחותות,
ולכן היטיב לראות החוקר בס' המדות באומרו אם אפשר שיתקבצו הפחיתיות
כולם באיש אחד הם בכילי, ואמר לא תאחר לשלמו לומר שאין הכוונה
במה שתבחר להיותך נדיב ולנדור נדרים כדי לשלם לכשתמצא ידך לשלם,
אבל הוי נודר מן המצוי בידך כדי שלא תאחר לשלמו, לפי שאם נדרת ולא

וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דָּבָר נָקִי יִהְיֶה
לְבֵיתוֹ שָׁנָה אֶחָת וְשִׂמַּח אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־
לָקָח׃ לֹא־יַחֲבֹל רֵחַיִם וָרָכֶב כִּי־נֶפֶשׁ הוּא 6
חֹבֵל׃ ס כִּי־יִמָּצֵא אִישׁ 7
גֹּנֵב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְעַמֶּר־
בּוֹ וּמְכָרוֹ וּמֵת הַגַּנָּב הַהוּא וּבִעַרְתָּ הָרָע
מִקִּרְבֶּךָ׃ ס הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע־ 8

ליעהען, אויך זו קיינעם אנדערן אפפענטליכען דיענסטע
אנגעהאלטען ווערדען; איין גאנצעס יאהר זאלל ער פֿיר זיין
הויז פֿרייא זיין, דאמיט ער דיא פֿרויא, דיא ער געהייראטהעט,
ערפֿרייע. מאן זאלל דען אונטערסטען אדער אבערסטען מיהלענ; 6
שטיין ניכט זו פּפאנדע נעהמען, דען דאס הייסט, דאס לעבען זו
פּפאנדע נעהמען. ווירד יעמאנד בעטראפֿפֿען, דער איינע פערזאן 7
פֿאן זיינען ברידערן, נעמליך פֿאן דען קינדערן ישראל'ס, געשטאהלען,
צום שקלאפֿען געמאכט, אונד פֿערקויפֿט האט, זא זאלל דער דיעב
שטערבען; דאס בעזע זאללסט דוא פֿאן דיר וועגשאפֿפֿען. זייא זארג; 8

מנחה חדשה.

שלמת בזמנו הראוי דרוש ידרשנו ה' אלהיך מעמך ועוד כי יהיה בך חטא שלא שלמת כדריך והש"י כבר גבה את שלו מתחת ידך, וא"כ אם אין לך לשלם טוב לך שתחדל לנדור ולא יהיה בך חטא כי אין חפץ בכסילים, ולכן חזר להזהיר, מוצא שפתיך תשמור לומר שלא הכריחך הש"י לנדור ולכן נצור לשונך מלהוציא על שפתיך מה שאין לך יכולת לשלם, כי הכוונה במלת תשמור שתשמור פיך ולשונך קודם הנדר לפי שאתה צריך לעשות מה שיצא מפיך, ולכן חזר לומר ועשית, ומה שאמר לה' אלהיך נדבה ר"ל שטוב לך לעשות ר"ל לשלם מה שנדרת בדרך נדבה ממה שתהי' מוכרח בהשלמתו כאשר ידרשנו ה' אלהיך מעמך והיה בך חטא, או שתהיה אתה מכריח עצמך לשלם שאין זה דרך הנדיב, והנה עיקר כל המצות היא השמחה והקנין הנשאר בנפש אבל צריך שתהי' נדיב בשעת נתינה כמו שהיית בשעת הנדר אשר דברת בפיך, וכדי להזהירנו עוד על החמדה והכילות ועל התקרבנו למדת הנדיבות סמך עוד לזה כי תבוא בכרם רעך, כי תבוא בקמת רעך שלא תחמוד להוציא יתר על כדי שבעך ושלא תניף חרמש זולתי מלילות שאתה מולל בידך להסיר רעבתנותך בלבד, והנה הוסיף עוד להרחיקנו מן המדה הגרועה

הַצָּרַעַת לִשְׁמֹר מְאֹד וְלַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר־
יוֹרוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִם
9 תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת׃ זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם
10 מִמִּצְרָיִם׃ ס כִּי־תַשֶּׁה בְרֵעֲךָ
מַשַּׁאת מְאוּמָה לֹא־תָבֹא אֶל־בֵּיתוֹ לַעֲבֹט
11 עֲבֹטוֹ׃ בַּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אַתָּה נֹשֶׁה

פֿעלטיג, בייא דער פּלאַגע דעז אויזזאַטצעז אַללעז גענויא צו בעאָ
באַכטען אונד צו בעפֿאָלגען; וויא איך דיא פּריעסטער אויז דעם
שטאַממע לוי נאַך מיינער פֿעראָרדנונג אונטערווייזען ווערדען, זאָ
9 זאָללט איהר צו טהון בעדאַכט זיין. דענקע דאַראַן, וואַז דער
עוויגע דיין גאָטט אַן מרים געטהאַן, אויף דעם וועגע, אַלז
10 איהר אויז מצרים גינגעט. ווען דוא דיינעם נאֶכסטען עטוואַז
צום דאַרלעהן געגעבען, זאָ מוסט דוא ניכט צו איהם אין דאַז
11 הויז געהען, איהם איין פֿאַנד אַבצונעהמען. דרויסען זאָללסט
דוא שטעהן בלייבען, אונד דער מאַן דעם דוא לייהעסט, זאָ

מנחה חדשה.

ההיא וראוי לאדם להיות וותרן להוציא ממונו במקום הראוי במה שאמר כי יקח איש אשה וגו' והיה אם לא תמצא חן בעיניו או שמצא בה ערות דבר שימהר להוציאה ולא יחוש לכתובתה אם תהיה מרובה כי באמת אם לא יוציאנה היום מאחר שלא מצאה חן בעיניו יבוא לידי קלקול גדול כי יהיו במריבה כל ימיהם לסבת שכל מעשיה לא יישרו ולא ייטיבו בעיניו ומתוך כך תבוא ליתן עיניה באחר שתמצא חן בעיניו, וכבר בא זה לידינו כמה פעמים אבל התורה השיאתנו עצה טובה אגב אורחא בקצת מלות לבל נזלזל בבנות ישראל לבל ימצאו חן בעיניו שהדבר הזה מסור לרצון האדם ובחירתו כי אם תגיל בפעם הא' ועוד תוסיף בשנית, ואמר כי יקח איש אשה ובעלה והנה מלת ובעלה מיותר אבל הכונ' היא לומר בן אדם פקח עיני שכלך וראה שאין מדרך טבעי בני אדם לסבול שיכרעו אחרים על אשתו אשר כבר בעלה, והנה אתה מכשילה בידים במה שאתה מדקדק בכל פרטי מעשיה בעין רעה שהוא סבה שלא מצאה חן בעיניך, ואמר עוד והיה אם לא תמצא חן בעיניו ולכן נטעמה מלת והיה בטעם מתמיה לומר שהדבר הזה תימה גדול ואינו מדרכן של בני אדם ואין נכון לעשות כן אלא אם מצא בה ערות דבר

בּוֹ יוֹצִיא אֵלֶיךָ אֶת־הַעֲבוֹט הַחוּצָה׃ וְאִם־ 12
אִישׁ עָנִי הוּא לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ׃ הָשֵׁב 13
תָּשִׁיב לוֹ אֶת־הַעֲבוֹט כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְשָׁכַב
בְּשַׂלְמָתוֹ וּבֵרְכֶךָּ וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה לִפְנֵי
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ ס שביעי לֹא־תַעֲשֹׁק 14
שָׂכִיר עָנִי וְאֶבְיוֹן מֵאַחֶיךָ אוֹ מִגֵּרְךָ אֲשֶׁר
בְּאַרְצְךָ בִּשְׁעָרֶיךָ׃ בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא־ 15
תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ כִּי עָנִי הוּא וְאֵלָיו הוּא

דיר דאַז פֿאַנד הערויזברינגען. ווען ער איין אַרמער מאַן איזט, 12
זאָ וואָסט דוא דיך ניכט ניעדערלעגען אונד דאַז פֿאַנד בייא דיר בע-
האַלטען. זאָנדערן מיט זאָננענאונטערגאַנג איהם דאַז פֿאַנד וויע- 13
דערגעבען, דאַס ער אונטער זיינער דעקקע שלאַפֿע, אונד דיך זעגנע;
דיר ווירד עז פֿאָר דעם עוויגען דיינעם גאָטטע צום אַלמאָזען גערעכנעט
ווערדען. דען אַרמען אונד דירפֿטיגען טאַגעלעהנער, ער זייא פֿאָן 14
דיינען ברידערן, אָדער איין פֿרעמדער, דער אין דיינעם לאַנדע אונד
אין דיינען טהאָרע וואָהנט, זאָלסט דוא דען לאָהן ניכט פֿאָרענטהאַלטען.
דעזזעלבען טאַגעז זאָלסט דוא איהם זיינען לאָהן געבען, דאַס דיא 15
זאָננע ניכט דאַריבער אונטערגעהע, דען ער איזט אַרם, אונד וואַרטעט

מנחה חדשה.

והעצה הנכונה היא שאחר שלא מצאה חן בעיניו ועכ"פ שלא כהוגן עשה שימהר לכתוב לה ספר כריתות בטרם שיבוא הדבר לידי תקלה ושלחה מביתו, וחזר לומר ויצאה מביתו ולא היה צריך לאומרו כי אחר שלחה מביתה ידוע שיצאה מביתו, אבל הכוונה שהוא מדבר עמה ומשיאה עצה טובה שלא תדאג על פרידתה מבעלה מאחר שלא מצאה חן בעיניו ושתצא מביתו בנפש חפיצה ותתן הודאה לה"י שגרשה בטרם יבוא הדבר לידי בזיון גדול, שאם טהורה היא הש"י יזמין לה להיותה לאיש אחר שתמצא חן בעיניו, ואם יקר מקריה שלא טהורה היא ושנאה האיש האחרון או כי ימות וגו' לא יוכל בעלה הראשון לשאת דבריו הנעמים אשר כבר עשה לשוב לקחתה וגו', והנה הש"י היודע תעלומות לב חשב מחשבות להכיר מכשולות מנגד עינינו והמציא לנו תחבולה גדולה לשיהיה הנשים נערכות בעינינו לבלי יקר עד מאוד ולא נזלזל בהם כלל, ולכן סמך לכאן כי יקח איש אשה חדשה וגו'

נֹשֵׂא אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא־יִקְרָא עָלֶיךָ אֶל־יְהוָה וְהָיָה
16 בְךָ חֵטְא׃ ס לֹא־יוּמְתוּ
אָבוֹת עַל־בָּנִים וּבָנִים לֹא־יוּמְתוּ עַל־אָבוֹת אִישׁ
17 בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ׃ ס לֹא תַטֶּה
18 מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם וְלֹא תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה׃ וְזָכַרְתָּ
כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וַיִּפְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
מִשָּׁם עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר
19 הַזֶּה׃ ס כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְשָׂדֶךָ

וויט פֿערלאַנגען אוּנד דען זאהן; דאַמיט ער ניכט איבער דיך
צוּם עוויגען ריעפֿע אוּנד עז דיר צור זינדע גערעכנט ווערדע.
16 פֿעֶטער זָאללען ניכט פֿיר קינדער אוּנד קינדער ניכט פֿיר
פֿעֶטער הינגעריכטעט ווערדען; יעדער זָאלל פֿיר זיין אייגנעז
17 פֿערברעכען הינגעריכטעט ווערדען. דאַז רעכט דעז פֿרעמ־
דען אוּנד וואַייזען זָאללסט דוּא ניכט בייגען; אוּנד פֿאָן איינער
18 וויטטווע ניכט דאַז קלייד צוּם פֿפאַנדע נעהמען. בעדענקע, דאַס
דוּא איין שקלאַפֿע געוועזען ביסט אין מצרים, אוּנד דער עוויגע, דיין
גאָטט, האַט דיך פֿאָן דאַננען ערלעֶזעט, דאַרוּם בעפֿעהלע איך דיר
19 זאָ צוּ טהוּן. ווען דוּא אויך דיינען אַקקערפֿעלדע איינערנטעסט

מנחה חדשה.

כי בלי ספק הרואה שהש"י פטרו מכל מה שאתה רואה שנה אחת כדי לשמח אשתו אשר לקח הנה יאמר לולי שיהיה כלי יקר בעיני ה' לא עשה לה את כל הכבוד הזה, והנה יודעי סודות התורה הפליגו להזהיר על הדבר הזה ואמרו האוהב את אשתו כגופו ושהשם כמתק וכו' ודברים רבים עניינו מספר, דוק תשכח, גם כל מה שהפליג שלמה ע"ה לומר שתה מים מבורך וגו' היה לזאת הסבה בעצמה, ולפי שהגדול שבדברים המביאים קטטה בין איש לאשתו הוא חסרון הדברים שהם צורך אוכל נפש כמו שאז"ל הזהר בתבואה בתוך ביתך וכו' לא נתן רשות לבעל חוב לחבול ריחים ורכב, וכבר אז"ל שהוא הדין לכל צורך אוכל נפש ולכן נכתב במקום הזה ונתן בו הטעם בפירוש כי נפש הוא חובל, וכיון שהוצרך להזכיר ענין צורך אוכל נפש הוצרך להביא אחריו אומר הנפש עצמה ואמר כי ימצא גונב נפש וגו' ומת הגנב ההוא ולפי שהדבר הזה זר עד מאוד ורחוק מן טבע כל זדים וכל עושי רשע' אמר כי ימצא

ושכחת עמר בשדה לא תשוב לקחתו לגר
ליתום ולאלמנה יהיה למען יברכך יהוה
אלהיך בכל מעשה ידיך: ס כי 20
תחבט זיתך לא תפאר אחריך לגר ליתום
ולאלמנה יהיה: כי תבצר כרמך לא תעולל 21
אחריך לגר ליתום ולאלמנה יהיה: וזכרת כי־ 22

אונד פערגיסעסט דאזעלבסט איינע גארבע, זא קעהרע ניכט אום,
דיעזעלבע צו האלען, זאנדערן לאסע זיא דעם פרעמדען, אונד
וואייזען אונד דער וויטטווע בלייבען, דאמיט דיך דער עוויגע
דיין גאטט אין אללען דיינען פערריכטונגען זעגנע. ווען דוא 20
דיינען אהלבוים שיטטעלסט, זא פפליקקע ניכט נאך, לאס זאלכעס
דעם פרעמדען, דעם וואייזען אונד דער וויטטווע שטעהען. ווען 21
דוא וויינלעזע האלטסט, זא שטעללע קיינע נאכלעזע אן, לאס עס
דעם פרעמדן, דעם וואייזען אונד דער וויטטווע שטעהען. בעדענקע, 22

מנחה חדשה.

שר"ל אם יתכן שימצא ולא אמר וגונב איש וגו', ולזאת הסנה עצמה סמך לזה השמר בנגע הצרעת וגו' שיש בדבר הזה פקוח נפש ענוס אחד ובני אדם לא ירגישו בו ולכן הזהיר את המנוגע עצמו שלא יהיה קוצץ בהרתו ולא יסתיר נגעו כי לא ידע בדבר הזה זולתו ושיעשה כתורה ע"פ הכהנים כי אין לך תחבולה אחרת להכיר נגעי בני אדם כי אם תורת ה' תמימה, גם יתכן שהכוונה באזהרה הזאת שישמר מן הדבר המביא לידי נגע הצרעת שהוא לשון הרע, והיותר נכון שהכוונה לשני הדברים יחד, ולכן אמר זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים שעל דברים קלים שדברה באחיה דקדק עמה הש"י ולקתה בצרעת וגם עשה לה את כל התורה הזאת להסגר הזמן הראוי ולהאסף ע"י אהרן הכהן ולא חשש הש"י לכבודה ולכבוד אחיה וכש"כ שלא יעלימו שאר בני אדם נגעיהם, וכש"כ בהיות לה סבות להסתיר נגעה בגד מה והוא היותם בדרך ואין המחנה קבוע במקום אחד אל שיתפעל האויר המקיף בה מנשיותה ויזקו בו בני האדם כי לא יתפעל האויר כ"א בהתמדת זמן מה ולא ביום אחד ולא יומים גם בצאתכם ממצרים והיה ראוי לכם שלא תתעכבו ודקדק הש"י עם הנדקת ההיא שלא יוזקו בה שאר בני האדם ואפילו היזק מועט וכתורה יעשה וא"כ הכוונה לשני הסבות; וחזר לעניני ללא יחבול ריחים ורכב להזהיר על שאר דיני הממשכן; ואמר כי תשה ברעך משאת מאומה שלא יבוא אליו ב"ד אל ביתו לעבוט עבוטו שיבוא מזה נזק לממשכן

נה עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ
1 לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: ס כִּי־
יִהְיֶה רִיב בֵּין אֲנָשִׁים וְנִגְּשׁוּ אֶל־הַמִּשְׁפָּט
וּשְׁפָטוּם וְהִצְדִּיקוּ אֶת־הַצַּדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת־
2 הָרָשָׁע: וְהָיָה אִם־בִּן הַכּוֹת הָרָשָׁע וְהִפִּילוֹ
הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר:

דאַס דוא איין שקלאַפע געוועזען ביסט אין מצרים, דאַרום
1 בעפעהלע איך דיר, זאָ צו טהאָן. ווען לייטע
איינען שטרייט מיט איינאַנדער האַבען, אונד קאָממען פאָר
געריכט, אַללוואָ זיא געריכטעט ווערדען, זאָ שפריכט דען גע־
2 רעכטען לאָס אונד פעראורטהיילט דען אונגערעכטען:. ווען
נון דער אונגערעכטע גייסעלונג פערדיענט, זאָ זאָלל איהן דער
ריכטער אין זיינער געגענוואַרט הינלעגען, אונד נאַך זיינען פער־
ברעכען איהם איינע בעשטיממטע אַנצאַהל גייסעלשלעגע געבען לאַססען.

מנחה חדשה.

שאולי יקח לו הכלי היותר צריך לתשמישו אבל בחוץ תעמוד אתה והשליח העומד במקומך הוא יבחר לו המשכון ולא אתה, ולא עוד אלא שלאחר שלקחת ממנו המשכון את צריך לדעת אם הוא כסות יום או כסות לילה להשיבו אליו בזמן הצריך לו שאם איש עני הוא ולא היה לו משכון זולת כסותו או כסות אנשי ביתו לא תשכב בעבוטו אצלך, והנך רואה שהכוונה בכל זה היא שאם לא תמשכנו כלל שמברך כפול ומכופל; וסמך לזה ענין דומה לו והוא שלא יעכב שכר שכיר כי בעכבתו בלבד יקרא עושק ואע"פ שישלם לו מאחר שנתן לו שכרו חוץ לזמנו כמ"ש לא תעשוק וגו' אבל ביום עבודתו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש, והנה חז"ל למדו מכאן ששכיר לילה הכתוב מדבר וקבע לו זמן לתבוע פעולתו כל היום הבא אחריו ולשכיר יום כל הלילה שלאחריו וחלילה חלילה לכל בר ישראל להוסיף על דבריהם או לגרוע וכמ"כ בדבר שקבעוהו דין לדורות עולם, אבל כפי משמעות הכתוב ולפי מה שהדעת נותן לא האריך לו כ"כ כי רוב השכירים אין להם סעודת הלילה שלאחר יומם גם לא ידבר הכתוב כ"א ביותר מצוי שהוא שכיר יום כי שכירי לילה הם מעטים, וגדולה מזו שהרי שכיר יום אינו גובה ביומו כמו שהקפידה התורה באומרה ביומו תתן וגו' כי הלילה מיום המחרת תחשב, אבל כפי הפשט הכוונה שלא ישתעבד בשכירו עד שתבוא עליו השמש כי מתי יעשה גם הוא לביתו ויכין סעודת הערב ופרנסת אנשי ביתו אבל ישתעבד בו קרוב לשקיעת

אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ לֹא יֹסִיף פֶּן־יֹסִיף לְהַכֹּתוֹ עַל־ 3
אֵלֶּה מַכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ׃ לֹא־ 4
תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ׃ ס כִּי־ 5
יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אַחַד מֵהֶם וּבֵן אֵין־לוֹ
לֹא־תִהְיֶה אֵשֶׁת־הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יְבָמָהּ

3 פֿיערציג שטרייכע זאָלל ער איהם געבען לאַססען, אַבער ניכט מעהר;
דאַמיט ער ניכט איבער דיעזע צאַהל צו זעהר גייסעלן לאַססע, אונד
דיין ברודער פֿאָר דיינען אויגען גאַר צו פֿעראַכטליך געהאַלטען ווערדע.
4 5 פֿערבינדע דעם אָכסען דאַס מויל ניכט, ווען ער דרישט. ווען ברי־
דער צוזאַממען וואָהנען אונד איינער פֿאָן איהנען שטירבט אָהנע איינען
זאָהן צו הינטערלאַססען, זאָ זאָלל דיא פֿרויא דעס פֿערשטאָרבענען קיי־
נען פֿרעמדען אויסערהאַלב דער פֿאַמיליע הייראַטהען; איהר שוואַגער

מנחה חדשה.

החמה ויתן לו שכרו בסמוך בעוד שלא תבוא עליו השמש ויהיה לו שהות מה להוליך פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו להכין סעודת הלילה, ולכן נתן הטעם באומרו כי עני הוא כי רוב השכירים עניים. ואליו ר"ל אל השכר הזה הוא נושא את נפשו ועיניו תלויות מתי יכלה השכיר יומו לשמח אשתו ובניו בשכר פעולתו, והנה מצאנו בכל ארצות ישמעאלים מנהגים רבים עצמו מספר אשר היו את אבותינו מימי קדם, והנה אולי לקחו גם המנהג הזה מהם שכל פועל ואומן ושכיר שובת ממלאכתו כמו שתי שעות קודם שקיעת החמה, והדן אותנו לכף זכות תהי משכורתו שלימה מעם ה' אלהי ישראל כי אין כוונתינו זולת להבין פשט הכתובים והאל ינחנו בדרך אמת; וסמך לזה לא יומתו אבות על בנים לזה שיש לו דמיון עמו שהרי המעכב שכר השכיר הוא נוטל גם את מחית בניו ואם היא בחור ומפרנס את אביו הזקן הרי הוא נוטל גם את מחית אביו וא"כ צריך שתהי' יראת ה' לנגד עיניך ותחוס לנער הבנים ולא תעכב שכר האב ושתחוס לנער האב ולא תעכב שכר הבן שהרי אינו דין שיומתו האבות בחטא הבנים ובנים לא יומתו בחטא האבות אבל איש בחטאו בלבד יומתו, גם בזה אז"ל שהוא מדבר בענין עדות ולא ירצה כן כפי פשטות הכתוב שאמר איש בחטאו יומתו, וכל דבריהם האמת והצדק והסמיכות אל המקראות היותר ראויות: והנך רואה כי מה נסמך לזה לא הטה משפט גר יתום ולא תחבול בגד אלמנה שיש לו בו דמיון עצום, וא"ת היאך אפרע מן האלמנה הזאת אם איני ממשכן אותה? הבט למעלה ראש ותודה בוראך במה שחננך מן הטובה עד שהיה לך ממון להלוות את האלמנה וזולתה שהרי עבד היית במצרים וגו' וא"כ מאת ה' היה לך עוסר לפרנסתך

6 יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ׃ וְהָיָה
הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל־שֵׁם אָחִיו הַמֵּת
7 וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל׃ וְאִם־לֹא יַחְפֹּץ
הָאִישׁ לָקַחַת אֶת־יְבִמְתּוֹ וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ
הַשַּׁעְרָה אֶל־הַזְּקֵנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יְבָמִי

זָאלל איהר בייוואָהנען, זיא צום ווייבע נעהמען, אונד דיא ברודער־
6 עהע פאָללציעהען. דער ערסטע זאָהן, דען זיא געבֶּהרט, זאָלל
דען נאַמען דעז פערשטאָרבענען ברודערז בייבעהאַלטען, דאַמיט
7 דעססען נאַמע ניכט אויז ישראל אויסגעלאָשען. וויל אַבער דער
מאַן זיינע שוואֶגערין ניכט הייראַטהען, זאָ געהעט זיא הינויף אין
דאַז טהאָר, צו דען אֶלטעסטען, אונד שפריכט: מיין שוואַגער

מנחה חדשה.

ופרנסת זולתך וא"כ אין ראוי שתהיה צר עין, ולכן כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר וגו' כי תחבוט זיתך וגו' כי תבצור כרמך וגו', וחזר עוד לומר הטעם וזכרת כי עבד היית, והנה כל הענינים האלה הבאים ממדת הרחמנות הם מביאים ומטילים שלום בעולם ובהפרדם תרבה השנאה והקטטה, ולכן סמך להם כי יהיה ריב בין אנשים וגו' ר"ל שאם תקפוץ ידך מאחיך האביון הנה יהיה סבה שתהיה שנאה המביאה לידי קטטה ויהיה בלי ספק ריב ביניכם ובין אנשים; והזהיר לבל ילקה הרשע יותר מדאי כדי שלא יתבזה יותר מן הראוי על חטאו כי בלי ספק אם יכוהו יותר מכדי רשעתו הנה הוא מתבזה מאד בעיני כל רואיו שיאמרו אין החטא הזה ראוי לעונש כזה גם לא כחשוד הדיינים שהיתה להם שום איבה עמו ולכך הלקוהו יותר מדאי אין זה אלא שמצאו לו שום עון אשר חטא גדול מזה ממקום אחר ואין לך בזיון גדול מזה שכל ימות עולם יהיה קל ובזוי בעיניהם באומרם שהעבירה כבר נעשית לו כהיתר מאחר ששנה בה; והנה פי' הרב שהקלון ההוא הוא שאולי יקרה לו מן החולשה שיתקלקל ברעי, וזה רחוק בעיני, בחר לך. וסמך לזה לא תחסום שור בדישו לפי שלא מצא מקום לחברו אלמעלה כי תקציר כי תחבוט למה שהוצרך להפסיק בכי יהיה ריב להודיע קנת מהנזק הנמשך מגרות העין ואמר שאף הבהמה אין ראוי לחסמה בשעה שהיא פועלת ועושה בתבואה כדי להקנות את האדם נפש רחבה ולב טוב שהוא יסוד כל מדה טובה והכילי הפכו, גם שלא לצער הב"ח; ומה שסמך לזה ענין היבום אמר הרב שהוא לחמלתו על החוטא כמו שהזהיר שלא להלקות החוטא יותר מדאי לחמלה עליו, וזה נכון עד מאד כי בודאי בחטאו

לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יַבְּמִי׃
8 וְקָֽרְאוּ־לוֹ זִקְנֵֽי־עִירוֹ וְדִבְּרוּ אֵלָיו וְעָמַד וְאָמַר
9 לֹא חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ׃ וְנִגְּשָׁה יְבִמְתּוֹ אֵלָיו
לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ וְיָרְקָה
בְּפָנָיו וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר

וויגערט זיך זיינעם ברודער נאמען אין ישראל צו ערהאלטען, ער
8 וויל מיך ניכט צור ברודערעהע. דיא אֶלטעסטען דער שטאַדט
זאָללען איהן רופען לאַסען אונד מיט איהם רעדען; ווען ער דאַן
9 אויפטריטט, אונד שפריכט, איך מאַג זיא ניכט נעהמען: זאָ טרעטע
דיא שוואֶגערין הינצו, אין אַנגעזיכטע דער אֶלטעסטען, ציהע איהם
דען שוה פאָן דעם פוסע אַב, שפייע פאָר איהם אויס, אונד שפרעכע:
זאָ געשעהע דעם מאננע, דער זיינעם ברודער דאס הויז ניכט ערבויען

מנחה חדשה.

מת ובנים לא היו לו; ואמר כי ישבו אחים יחדו וגו' כלומר אמר הש"י אני לא אצריכך לישא אשה שלא ישרה בעיניך כדי לקיים בה מצות יבום שאולי יהיה סבה לנזק גדול מאחר שלא מצאה חן בעיניך כמו שפירשנו בכי יקח איש אשה ובא אליה ושנאה וגו', אבל אודיעך קושט אמרי אמת שהדבר הזה הוא ראוי לך לעשותו מעצמך מלבד מה שראוי לעשותו מחמת שהוא מצות הש"י ולזאת אל לבך לומר שאתמול הייתם יושבים בחברה אחת ולא היה הוא ראוי למיתה יותר ממך כי מי שנטל את נפשו היה יכול ליטול את נפשך ומאחר שנפל לגורלך שאתה החי והוא המת לא תאמר מצאה ידי לי ולא אחוש להקים לאחי בישראל כי מה לי ולצרה להיות בן בתוך בני שיטול בנכסי אני חלקו וחלק אחי וכש"כ אם היו שניהם בכורות שממעט גם את הכל יקח וישארו שאר בני עניים, לכן אמר כי ישבו אחים יחדו כלומר פקח עיני שכלך וראה דאלו הוה נדיק הפסדת את הכל ולא היה לך לא זה ולא זה וייטב הדבר בעיניך בהקימו לו שם בישראל; ואמר לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר כלומר שגם אתה ראוי לך שלא ייטב בעיניך בהיות אשת אחיך המת ונכסיו לחוץ לאיש זר אבל תתן הודאה לש"י שהתירה לך ונתן לך מקום לבוא עליה, כי לא היה צריך לכתוב לא תהיה אשת המת החוצה ולא שיבמה יבוא עליה כי אם יבמה יקחנה לו לאשה בלבד, גם אמר יבמה יבוא עליה ומלבד ליקוחין להורות שגם הוא יש לו בה ליקוחין מטעם שכשאה אחיו המת כאלו שניהם שותפים בה בזה אחר מות זה ואינו צריך עתה לא לבוא עליה יקידושי אחיו הן הן קדושיו, אלא שחכמים הצריכו לעשות בה מאמר וכל זה

10 לֹא־יִבְנֶה אֶת־בֵּית אָחִיו׃ וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל
11 בֵּית חֲלוּץ הַנָּעַל׃ ס כִּי־יִנָּצוּ
אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיו וְקָרְבָה אֵשֶׁת הָאֶחָד
לְהַצִּיל אֶת־אִישָׁהּ מִיַּד מַכֵּהוּ וְשָׁלְחָה יָדָהּ
12 וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבֻשָׁיו׃ וְקַצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ לֹא תָחוֹס
13 עֵינֶךָ׃ ס לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ

10 וויל!. אלזדאן זאלל ער אין ישראל דען בייאנאמען פיהרען:
11 דאז הויז דעז באר פיסערז. ווען צוויא מאננער מיט
צאנקע העפטיג מיטיינאנדער געראטהען אונד דיא פרויא דעז
איינען וויל איהרען מאן פאן דער האנד דעז טאָטשלעגערז רעטטען,
12 געהט היין אונד ערגרייפט דיעזען בייא דער שאאם:. זא הויע איהר
13 האנד פערשטאנען דיא האנד אב. האלטע אין דיינער טאשע ניכט

מנחה חדשה.

להורות שלא עשה עתה דבר חדש בקחתו אשת אחיו כי לקיחה היתה לו כבר אם ימות אחיו, ואמר ואם לא יחפוץ האיש ר"ל אם יקרה שלא יחפוץ שיורה זה שלא כראוי עשה במה שלא לקחה לו לאשה, ואמר שתעלה יבמתו השערה אל הזקנים כדי שיבוש ממעשהו הרע הזה ושתאמר להם דבריה באופן היותר מגונה שאיפשר כדי לביישו שתאמר תחלה מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל ואח"כ לא אבה יבמי כלומר ראו מעשה הנבל הזה שלא אבה להקים לאחיו שם בישראל וכש"כ שלא יעשה עם זולתו שום חסד לקיים נפש אחת, ואמר שיקראו לו זקני העיר ושוטריו ידברו אליו מה שיראה להם שהוא ראוי לדבר לקחת את יבמתו להקים לאחיו שם בישראל, ואם יעמוד במרדו הנה נותן עליו התורה שלא יעיז פניו כנגד מעלת מצות התורה לומר שלא רצה להקים לאחיו שם בישראל אלא שיתלה הדבר בשלא ישרה יבמתו בעיניו מצד עצמה ושיאמר לא חפצתי לקחתה שהשומעים יאמרו אולי הוא ידע בה שום גנאי או שלא מצאה חן בעיניו, והנה התורה נתנה מקום לגרש אשת נעורים כי תמאס אם לא מצאה חן בעיניו כדי שלא תהיה אחריהם לרעה כש"כ שלא תעמיס עליו לקחת לו אשה שלא מצאה חן בעיניו, ואמר ונגשה יבמהו אליו לעיני הזקנים והלצה נעלו וגו' שתורה בזה הפועל שהיא משתעבדת לשמשו כראוי ואין בה סבה מצד עצמה שתמנעהו מלקחתה, ואמר עוד שתרוק בפניו להורות על גדול הרצון אשר היה לה להתייבם עד שמרוב כעסה וצערה העזה פניה כנגדו וירקה בפניו ואמרה ככה ראוי ליעשות לאיש אשר לרוע תכונתו ולרוב חמדתו לא יבנה את בית

אֶבֶן וָאָבֶן גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה׃ לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ 14
אֵיפָה וְאֵיפָה גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה׃ אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק 15
יִהְיֶה־לָּךְ אֵיפָה שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה־לָּךְ לְמַעַן
יַאֲרִיכוּ יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
נֹתֵן לָךְ׃ כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֹשֵׂה 16
אֵלֶּה כֹּל עֹשֵׂה עָוֶל׃ פ מפטיר

צווייערלייא געוויכט, גראָסעז אונד קליינעז. האָבע אין דיינעם 14
הויזע ניכט צווייערלייא שעפֿפֿעל, גראָססען אונד קליינען. פֿאָלליג 15
אונד ריכטיג געוויכט, וויא אויך פֿאָלליג אונד ריכטיג מאַאַס זאָללסט דוא
האָבען, דאַמיט דוא לאַנגע אויף דעם ערדרייכע לעבענסט, דאַז דער
עוויגע דיין גאָטט דיר איינגיעבט. דען וועלכער דיעזעז טהוט. ווער 16
אונגערעכטיגקייט פֿערִאיבט, איזט דעם עוויגן דיינעם גאָטט איין גרייעל.

מנחה חדשה.

אחיו, ואמר שיקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל כדי שישאר לחרפה ולקלס, ומה שנקרא על שם חליצת הנעל ולא ע"ש רקיקת הפנים הוא להורות שלא כראוי עשה כי לא על רקיקת הפנים יאמרו שטוב עשה כאשר לא נשאה אם מצא בה ערות דבר, אבל חליצת הנעל הוא בהפך שיאמרו עליו כמה גרוע אדם זה שהשתעבדה יבמתו אליו כל כך להורות שתשמשהו כראוי ולא נשאה ואין זה אלא שלרוב חמדתו לירש את כל כבוד אביו לא רצה להקים לאחיו שם בישראל כי גם את הכל יקח; וסמך לזה כי ינצו אחים יחדו לומר שגם אלו לא ידעו את דרך ה' כי למה תהיה מריבה בין עובדי הש"י כי היה להם לדעת את ה' ולבור כל אחד חלקו מתוך חלק חבירו ולא תהיה להם קטטה על מה שאינו שלהם, ולהורות עוד גנותם חזר לומר איש ואחיו ר"ל פקח עיניך וראה שאע"פ שתהיה לך התכונה הרעה הזאת היה לך לכובשה מצד היות קטטה הזאת עם אחיך כי אב אחד לכולנו, ואמר שאם קרבה אשת האחד להציל את אישה וגו והחזיקה במבושיו וגו' וקצותה את כפה, והנה פירש הרב שזה אזהרה לעומד עליהם להציל לנרדף בנפשו של רודף והוא נכון עד מאד, שאל"כ יתכן שימות כפת ידה, ומה שאמר לא תחוס עינך הוא להיותה אשה כי הדבר קשה בעיני האדם יותר מאילו היה איש; והנה סמך לזה ענין דומה לו והוא לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן להורות כי מי שתהיה לו המדה האמורה יבוא לחמוד ממון חבירו כ"כ עד שיבוא לעשות אבן ואבן וגו' איפה ואיפה, ומה שחזר לומר אבן שלימה וצדק וגו' איפה שלימה וצדק וגו' ואע"פ שלא היה צריך כי מכלל לאו אתה שומע הן? הוא

17 זכור את אשר־עשה לך עמלק בדרך בצאתכם
18 ממצרים: אשר קרך בדרך ויזנב בך כל־הנחשלים
אחריך ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים:
19 והיה בהניח יהוה אלהיך ׀ לך מכל־איביך
מסביב בארץ אשר־יהוה אלהיך נתן לך

17 געדענקע דאראן, וואס דיר עמלק געטהאן, אויף דעם וועגע אלז
18 איהר אויז מצרים צאגט. וויא ער דיך אויף דעם וועגע איבערפיעל
אונד היכטער דיר הער דיא שוואכען ערשלוג, דיא צוריקבלייבען
מוסטען, עבען דא דוא פערשמאכטעט אונד מידע וואַרסט, אונד
19 פירכטעטע גאָטט ניכט. ווען דיר נון דער עוויגע, דיין גאָטט,
אין דעם לאנדע, דאס ער דיר צום בעזיטצע איינגעבען וויל, פאָן
אללען דיינען פיינדען וואהער ווירד רוהע פערשאפפט האבען,

מנחה חדשה.

כדי להורות מתן שכרה והוא למען יאריכו ימיך על האדמה וגו' וזה ברור כי בהיות כל אחד אוהב ממון חבירו כשלו יתווך השלום ביניהם, ובהיות שלום ביניהם לא יבוא צר ואויב בשערי עריהם וכאלו לעולם, ולהורות על חסרון המדה הזאת והיא החמדה באופן אשר כזה חזר לומר כי תועבת ה' אלהיך כל עושה אלה וכל מה שידמה לו והוא כל עושה עול, ולהורות עוד על הרעה הגדולה אשר גרמו והוא לנתקם מעל הארץ הטובה, כי במ"ש אבן שלימה וצדק וגו' למען יאריכו ימיך וגו' יראה שאם לא עשו כן שיאבדו מהרה מעל הארץ הטובה כי מכלל הן אתה שומע לאו, לכך סמך לזה זכור את אשר לך עמלק כי הוא ג"כ נקם בכל כוחו והשתדל בכל עוז לטורדך מן העולם ושלא תבוא אליה, ולכן יש לך לזכור המעשה ההוא תמיד למחות זרעו מן העולם, ולהורות על ההשתדלות העצום אשר השתדל להכריתנו מן העולם, אמר בדרך ובצאתכם ממצרים ר"ל שנתכוון לבוא עליכם עד אשר לא תבואו אל הארץ ולערי מבצר, ונתכוון ג"כ לשלא תלכו ותלמדו תרועת מלחמה ולזה בא עליכם בדרך ובצאתכם ממצרים מלומדים ללבון לבנים ולא לשלוף חרב ולהריק חנית, והנה חזר לומר אשר קרך בדרך להורות עוד על עוצם השתדלותו שהשתדל להכריתנו והוא שכאשר יצא מארצו עשה עצמו כאלו היה הולך להלחם עם אומה אחרת ושהוא שלם עמנו, וכאשר בא קרוב למקום תחנותינו נטה מן הדרך אשר היה מראה שהיתה מגמתו אליה וחזר ונלחם בנו והראה עצמו כאילו במקרה בא אלינו וכל כוונתו בזה היתה כדי שלא נברח מפניו אל אחד ההרים הגבוהים או לאחד מערי הגוים אשר

נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת
הַשָּׁמָיִם לֹא תִּשְׁכָּח׃ פ
כו
1 וְהָיָה כִּי־תָבוֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
2 נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה וִירִשְׁתָּהּ וְיָשַׁבְתָּ בָּהּ׃ וְלָקַחְתָּ
מֵרֵאשִׁית ׀ כָּל־פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תָּבִיא מֵאַרְצְךָ
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ וְשַׂמְתָּ בַטֶּנֶא

:מוּסט דוא דאַז אַנדענקען עמלק'ס אויסטילגען אונטער דעם הימעל; דיעזעז פֿערגיס ניכט.

1 ווען דוא אין דאַז לאַנד קאָממסט, דאַז דער עוויגע דיין גאָטט דיר
צום ערבגוטע איינגעבען ווירד, דוא ווירסט עז איינגענאָממען אונד
2 בעזעסען האַבען:. זאָ זאָללסט דוא פֿאָן דען ערסטען אַנדערפֿריכטען
אַללערלייא אַרט, דיא דוא פֿאָן דעם לאַנדע איינברינגסט, דאַז דער עוויגע
דיין גאָטט, דיר איינגיבט, נעהמען, אין איינען קאָרב לעגען,

מנחה חדשה.

בניבותינו אף שלא נשכור עליהם שום אומה לעזרה, והנה כל אלו היו סבות לטרדנו מן העולם ויעשה בנו כרצונו לולי ה' שהיה לנו, והגיע מגודל שנאתו אלינו שכאשר ראו שלא יכלו לנו עמד עלינו לאורב בהרים ובגאיות ומכה בזנבות המחנה כל הנחשלים אחריך, והנה היה יודע שאתה עיף ויגע מן העבודה הקשה אשר עובד בך ומטורח הדרך ועכ"ז לא ירא אלהים כדרכן של בני אדם שאע"פ שתהי' להם שנאה גדולה עם זולתם כאשר יראו אותם על התכונה הזאת מן השפלות לא ירעו להם כלל ליראתם את הש"י, והוא לגודל שנאתו אותנו עשה בהפך שכל כוונתו היתה להלחם בך בעוד שאתה עיף ויגע ובלתי בקי בתחבולות המלחמה, ולכן השב לו גמולו על ראשו בהניח ה' אלהיך לך מכל אויביך וגו' לא תשכח ר"ל אף בזמן שתהיה נטרד במלחמת שאר אומות לא תשכחנו ולא תסירנו מבין עיניך אבל תהיה זוכר אותו תמיד כדי שלא תשכח ולא תתרשל לתת בהם נקמת ה' בהניח ה' אלהיך לך מכל אויביך וגו'.

והיה כי תבוא אל הארץ וגו' הנה לפי שזכר למעלה שהיה ראוי לישראל ללבוש בגדי נקם כנגד המריעים להם והוא עמלק סמך לזה ענין הבכורים שהוא לתכלית שיודו תמיד לש"י על כל הטובה אשר עשה עמהם ושלא יהיו כפויי טובה, והנה אלה ב' מדות הפכיות האחת בתכלית והרחמנות להודות למי שהטיב להם, והכוונה לומר שאין ראוי לכל אדם במה שהוא אדם להיות נוטה בטבע לשום מדה אבל יהיה מוכן לעשות רצון הש"י ולכל אשר

וְהָלַכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
3 לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם׃ וּבָאתָ אֶל־הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה
בַּיָּמִים הָהֵם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַיהוָה
אֱלֹהֶיךָ כִּי־בָאתִי אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה
4 לַאֲבֹתֵינוּ לָתֶת לָנוּ׃ וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנֶא מִיָּדֶךָ

דאַמיט אַן דען אָרט הינגעהען, דען דער עוויגע דיין גאָטט ערוועהלען
3 ווירד, זיינען נאַמען דאַזעלבסט רעזידירען צו לאַססען. אונד צו
דעם פריעסטער קאָממען, דער צו דער צייט זיין ווירד, אונד צו
איהם שפרעכען: איך קאָממע היערמיט פאָר דעם עוויגען דיינעם
גאָטטע צו ערקעננען, דאַס איך אין דאַז לאַנד געקאָממען בין, דאַז
דער עוויגע אונזערן אָלטערן צוגעשוואָרען, אונז צו געבען.
4 דער פריעסטער זאָלל דיר דען קאָרב אויז דער האַנד נעהמען,

מנחה חדשה.

יתפוץ יעננו, כאילו תאמר שאין מן הראוי להיותו רחמן בטבעו לפי שמי שזה דרכו יבוא לרחם על מי שאין ראוי לרחם כמו שעשה שאול, ולא להיות אכזרי ג"כ שכמה פעמים ירע לאשר היה ראוי להיטיב כמו שעשה שאול ג"כ, ולא להיותו ממוצע במדותיו לפי שלא יעשה אחד מהנה בשלימות, אבל ראוי לכל עבדי ה' לשלול עצמם מכל מדה טבעית ולא יהיה מגמתם כ"א לעשות רצון הש"י ולכל מקום אשר יהי' שמה הרוח ללכת ילכו פעמי' להיותם בתכלית האכזריות ופעמים להיותם בתכלית הרחמנות וכן כל שאר המדות, והנה נתן כונת אמיתיות לומר כיזה אתה חייב לתת תודה לש"י על כל אשר עשה עמך, ואמר והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלהיך נותן לך ר"ל פקח עיניך וראה שהוא נתנה לך ולא יקשה בעיניך ליתן לו משלו, תאמר שנתנה לך לזמן קצוב? לא נתנה לך אלא לנחלה: תאמר שהיא גולה בידכם ולכן תהיו דואגים כל ימיכם שאין לכם שום דבר קבוע מירושת אבותיכם? לא נתנה לכם אלא ירושה שהרי עולם ומלואו שלו והוא חלקה לכם כרצונו ואין לשום אדם דבר קבוע אלא לפי רצון הש"י כמ"ש ירמיהו הנביא לשלוחים אשר באו לצדקיהו מאת הגוים אשר רצו למרוד במלך בבל: אנכי עשיתי את הארץ את האדם וגו' ונתתיה לאשר ישר בעיני ועתה אנכי נתתי את כל הארצות האלה ביד נבוכדנאצר עבדי (ירמי' כז) ולכ"א וירשתה כאילו היא ירושה לך מאבותיך שהרי אני נתתיה להם ולכם; תאמר שאע"פ שתהיה לכם מורשה שתהיו דואגים לומר היום או למחר יקחוה מידינו לא תירא ולא תיחת לדבר הזה כי

וְהִנִּיחוֹ לִפְנֵי מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ 5
לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי וַיֵּרֶד
מִצְרַיְמָה וַיָּגָר שָׁם בִּמְתֵי מְעָט וַיְהִי־שָׁם לְגוֹי
גָּדוֹל עָצוּם וָרָב׃ וַיָּרֵעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים וַיְעַנּוּנוּ 6
וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה׃ וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵי 7
אֲבֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קֹלֵנוּ וַיַּרְא אֶת־עָנְיֵנוּ
וְאֶת־עֲמָלֵנוּ וְאֶת־לַחֲצֵנוּ׃ וַיּוֹצִאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם 8
בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה וּבְמֹרָא גָּדֹל וּבְאֹתוֹת

אונד פֿאָר דען אַלטאַר דעס עוויגען דיינעס גאָטטעס נידערזעטצען.
היערויף זאָללסט דוא פֿאָר דעם עוויגען, דיינעם גאָטטע, פֿאָלגענדע 5
רעדע אַנהעבען: מיין פֿאַטער דער צו אַרם וואָהנטע, מוסטע הערומ-
אירּרען, צאָג נאַך מצרים, לעבטע דאַזעלבסט אַלס פֿרעמדלינג מיט
איינער קליינען פֿאַמיליע, אונד וואַרד צו איינער גראָססען, מעכטיגען
אונד צאַהלרייכען נאַציאָן. דיא מצריים אַבער בעהאַנדעלטען אונס איבעל, 6
אונטערדריקקטען אונס, אונד לעגטען אונס שווערע אַרבייט אויף.
וויר שריען צו דעם עוויגען, דעם גאָטטע אונזערער פֿאָרעלטערן, 7
דער עוויגע ערהערטע אונזערע שטיממע אונד האַטטע איין איינזעהען
אין אונזער עלענד, מיהזעליגקייט אונד דראַנגזאַל. פֿיהרטע אונס 8
אויס מצרים הערויס, מיט שטאַרקער האַנד, אויסגעשטרעקטעם אַרמע,
מיט גראָססער אונד פֿורכטבאַרער טהאַט, דורך צייכען אונד וואונדער,

מנחה קדשה.

לא נתתיה לכם אלא שתשבו בה עד עולמי עד ולכ"א וישבת בה, ולכן ראוי לך מאחר שנתן לך הש"י ארץ חמדה על האופן אשר אמרנו שתודה לש"י במה שתביאו ראשית כל פרי האדמה שבכל שנה ושנה להודות לו ולפארו. ואמר אשר ה' אלהיך נותן לך שגם הפירות ההם נתונים לך בהשגחתו על הארץ ההיא יותר מכל שאר הארצות כמ"ש תמיד עיני ה' אלהיך בה וגו', ואין ה' אלהיך חוזר על האדמה כי אם אל הפירות שהרי כבר אמר לימעלה והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלהיך נותן לך, ואמר שישים בכלי טהור שיהיה ראוי לבוא בית ה', ואמר שיטפל בהנחתם עד בית הבחירה ולא שיאמר לזולתו מאחר שאתה עולה לבית המקדש העלה לי ביכורי הטנא הזה לכל אשר הטורח הגדול הזה להעלותם לשם, כי הכונה בכל זה הוא שיהיה

9 וּבְמֹפְתִים׃ וַיְבִאֵנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתֶּן־לָנוּ
10 אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃ וְעַתָּה
הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת־רֵאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־
נָתַתָּה לִּי יְהוָה וְהִנַּחְתּוֹ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
11 וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ וְשָׂמַחְתָּ בְכָל־
הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּלְבֵיתֶךָ אַתָּה
12 וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבֶּךָ׃ שני ס כִּי
תְכַלֶּה לַעְשֵׂר אֶת־כָּל־מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה
הַשְּׁלִישִׁת שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר וְנָתַתָּה לַלֵּוִי לַגֵּר

9 ברחכטע אונז אן דיעזען אָרט, אונד גאב אונז דיעזעז לאנד איין, איין
10 לאנד, וואָ מילך אונד האָניג פֿליעסט. נונמעהר ברינגע איך היערמיט
דיא ערסטען פֿריכטע דעז ערדרייכז דאר, דאז דוא, אָ עוויגער! מיר
געגעבען האסט; היערמיט לעגסט דוא עז פֿאָר דעם עוויגען, דיינעם
11 גאָטטע, ניעדער, בעטעסט פֿייערליך אן, אונד אַלזדאַן זאָללסט דוא
פֿערגניגט זיין מיט אַללען גוטען, דאַז דער עוויגע דיין גאָטט, דיר
אונד דעם דייניגען געגעבען האַט; דוא אונד דער לוי, נעבסט דעם
12 פֿרעמדלינג, דער ביים דיר וואָהנט. ווען דוא אים
דריטטען יאַהרע, דאַז איזט אים צעהנטיאַהרע, אַללע צעהנטען
דיינעז איינקאָממענז פֿאָלליג אַבגעטראַגען, אונד דעם לוי, דעם

מנחה חדשה.

מודה בפיו להש"י על מה שחננו מן הטובה, לא על הבאת הפירות; ואמר
שיבוא אל הכהן שהוא העומד בין ה' וביניכם להגיד את דבר, ואמר אשר יהיה
בימים ההם ר"ל אשר יהיה לראש ולקצין ולא שיתנס לשום כהן אחר, ושיאמר
לו הגדתי היום לה' אלהיך ר"ל הריני מגיד ומודה בפי שעשה עמי מה
שנשבע לאבותי שהרי פירות הארץ עדיה בידי לעד שבאתי אל הארץ אשר נשבע
ה' לאבותינו לתת לנו, ואמר שאחר שאמר דברים אלה שיקח הכהן הטנא
מידו ויניחנו לפני המזבח שהוא השולחן אשר לפני ה', ואמר שבאשר קיבלה
מנחתו והניחה לפני ה' שיודה לפניו במה שחננו מן הטובה, ולא שיאמר זה
לכהן כי לא היה צריך לאמצעות הכהן כי אם קודם שיקריבנו לפני ה' וכבר
הקריבו, ולכ"א שיאמר זה בהרמת קול, כמ"ש וענית ואמרת כדי שיראו

לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וְשָׂבֵעוּ׃
13 וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן־
הַבַּיִת וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי וְלַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה
כְּכָל־מִצְוָתְךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי לֹא־עָבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ
14 וְלֹא שָׁכָחְתִּי׃ לֹא־אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא־בִעַרְתִּי
מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא וְלֹא־נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת שָׁמַעְתִּי
בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהָי עָשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי׃
15 הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן־הַשָּׁמַיִם וּבָרֵךְ
אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה

פרעמדלינג, דעם וואַיזען אונד דער וויטטווע געגעבען האַסט, דיזע
האַבען עז אין דיינן טהאָרען פערצעהרט, אונד זיך געזעטטיגט :
13 זאָ זאָללסט דוא פאָר דעם עוויגען, דיינעם גאָטטע, שפּרעכען : איך
האַבע דאַז הייליגע אויז דעם הויזע וועגגעשאַפפט, איך האַבע אויך
זאָלכעז דעם לוי, דעם פרעמדלינג, דעם וואַיזען אונד דער וויטטווע
געגעבען, נאַך אַללע דעם געבאָטע, דאַז דוא מיר געבאָטען האַסט ;
איך האַבע פאָן דיינן בעפעהלען ניכטז איבערטרעטען אונד ניכטז פערג
14 געסען. איך האַבע ניכטז דאַפאָן אין מיינער טרויער פערצעהרט,
ניכטז דאַפאָן צו אונריינען געברויך פערוועגדעט, אויך דעם טאָדטען
ניכטז דאַפאָן געגעבען, איך בין דער שטיממע דעז עוויגען מיינעז
גאָטטעז געהאָרזאַם געוועזען ; איך האַבע אַללעז געטהאַן, וויא דוא
15 מיר געבאָטען האַסט. טויע העראַב פאָן דיינער הייליגען וואָהנונג,
פאָן היממעל, אונד זעגנע דיין פאָלק ישראל, אונד דאַז ערדרייך, דאַז

מנחה חדשה.

כל הנושעים שאינו מדבר עם הכהן כאשר בתחלה והודאה היא להגיד
הנפלאות הענוים אשר היה ליעקב אבינו והטובה והמעלה הגדולה אשר נתן
אלהים לבניו שעשאם אומה באומות ונתן להם נחלי הארצות, ולכן יאמר
ארמי אובד אבי ר"ל שהיה ראוי לצאת מבית אביו ומארץ מולדתו ללכת
לארם במקלו ובתרמילו מבלי נכסים כלל והנה רואה שהיונה מארצו על
האופן הזה שהוא הולך לאיבוד, ולכן קראו אובד לומר שהיה באופן שכל מוצאו
יהרגהו טלי ה' שהי' לו הבטיחו לאמר ושמרתיך בכל אשר תלך, גם בח"י אחר
עליתו מארם היו קורין אותו ארמי לפי שנתיישב בארם כל הזמן הארוך ההוא

לָנוּ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב
16 וּדְבָשׁ: ס שלישי הַיּוֹם הַזֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים
וְשָׁמַרְתָּ וְעָשִׂיתָ אוֹתָם בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ:
17 אֶת־יְהוָה הֶאֱמַרְתָּ הַיּוֹם לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים
וְלָלֶכֶת בִּדְרָכָיו וְלִשְׁמֹר חֻקָּיו וּמִצְוֺתָיו וּמִשְׁפָּטָיו
18 וְלִשְׁמֹעַ בְּקֹלוֹ: וַיהוָה הֶאֱמִירְךָ הַיּוֹם לִהְיוֹת לוֹ
לְעַם סְגֻלָּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ וְלִשְׁמֹר כָּל־מִצְוֺתָיו:
19 וּלְתִתְּךָ עֶלְיוֹן עַל כָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עָשָׂה לִתְהִלָּה

דאז אונז געגעבען האסט, ווי דאז אונזערן עלטערן צוגעשווארען,
16 איין לאנד, וואו מילך אונד האניג פליעסט. אן דיעזעם הייטיגען
טאגע בעפיעהלט דיר דער עוויגע, דיין גאטט, אללע דיזע געזעטצע
אונד רעכטע צו בעאבאכטען, דאס דוא זיא פאן גאנצעם הערצען אונד
17 גאנצער זעעלע אויזאיבען בעדאכט זיין מאגסט. דוא האסט פער־
אנלאסט, דאס דער עוויגע דאז געגענווערטיגע בינדניס איינגעגאנגען;
ווי ער דיר גאטט זיין, דוא אבער אין זיינען וועגען וואנדעלן, זיינע
געזעטצע, פעראָרדנונגען אונד רעכטע בעאבאכטען, אונד זיינער
18 שטיממע געהארכען וואללעסט. זא ווי דער עוויגע פאן זיינער זייטע
פעראנלאסט האט, דאס דוא איינגעגאנגען, זיין אייגענטהימליכעס פאלק
צו זיין, ווי ער דיר פערהייסען, אונד זיינע געבאטע אללע צו בעאָ־
19 באכטען, דאס ער דיך אונטער אללען נאציאנען, דיא ער געשאפט
האט, אן רוהם, נאמען אונד ווירדע וואָללע דיא האֶכסטע, אונד

מנחה חדשה.

ולא היה לו שום מקום בית מושב עיר חומה, והנה אפילו בארץ הזאת שהיה
לו בה חזקה מה לפי שגרו שם אברהם ויצחק אבותיו לא כתיב אבל ירד
למצרים אשר לא היה לו בה אפילו מקום קבר כי בארם היו לו בני משפחתו
וכשירד למצרים לא זה ולא זה, והש"י עשה עמו שם נסבו וטובו עם שהפרהו
והרבהו והיה שם לגוי גדול וגו', והנה הרעו אותנו המצריים ויענונו
ויתנו עלינו עבודה קשה, והיה צריך שיאמר וירעו לנו המצריים כמו
שאמר משה למלך אדום וירעו לנו מצרים ולאבותינו, לפי שמלת אותנו מורה
על עצם הדבר כמו שידעת, והנה הרב הגדול רשי' טרח מאד במלת ויתנכלו

וּלְשֵׁם וּלְתִפְאָרֶת וְלִהְיֹתְךָ עַם־קָדֹשׁ לַיהוָה
אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר׃ רביעי פ

כז

1 וַיְצַו מֹשֶׁה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הָעָם לֵאמֹר שָׁמֹר
אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם׃
2 וְהָיָה בַּיּוֹם אֲשֶׁר תַּעַבְרוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ וַהֲקֵמֹתָ לְךָ אֲבָנִים
3 גְּדֹלוֹת וְשַׂדְתָּ אֹתָם בַּשִּׂיד׃ וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן אֶת־כָּל־
דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בְּעָבְרֶךָ לְמַעַן אֲשֶׁר תָּבֹא אֶל־

זיינער פֿערהייסונג געמעס, איינע דעם עוויגען דיינעם גאָטטע הייליגע נאַציאָן זיין זאָלסט.

1 משה אונד דיא עלטעסטען ישראל'ס גאַבען דעם פֿאָלקע פֿאָלגענדען
בעפֿעהל: בעוואַהרעט אַללע דיא געבאָטע, דיא איך אייך הייטע גע
ביעטע. 2 ווען איהר איבער דען ירדן היניבער קאָממט, אונד דאַז
לאַנד בעטרעטעט, דאַז דער עוויגע, דיין גאָטט, דיר איינגעבען וויל,
זאָ ריכטע דיר גראָסע שטיינע אויף אונד איבערטינכע זיא מיט קאַלק.
3 זאָבאַלד דו היניבער געגאַנגען ביסט, שרייבע דאַרויף אַללע וואָרטע

מנחה חדשה.

אותו להויתו, וא"כ פירוש מלת וירעו אותנו הוא שעשאונו רעים וחטאים לה' שלא היינו ראויים לעבוד את ה' לסבת השעבוד הגדול שהשתעבדו בנו, וכ"ז להורות שלא היינו ראויים אל שיטנית בנו הש"י להוציאנו ממצרים לולי רחמיו הרבים עלינו, והנה נצעקנו לה' אלהי אבותינו וישמע ה' את קולנו וזכר ברית האבות הקדושים וירא את ענינו שהוא מביט אל עני ונכה רוח, ואת עמלנו ואת לחצנו כי הש"י מבקש את הנרדף ולסבת זכות אבותינו וראותו את ענינו שמע ה' את קולנו והוציאנו ממצרים באותות ובמופתים כדי להקניתנו אמונה חזקה במעשה הנסים ההם, והביאנו אל המקום הזה ויתן לנו את הארץ הזאת אשר היא זבת חלב ודבש, ועתה להיותי מודה על כל הטובה אשר עשה עמנו הנה הבאתי את ראשית פרי אדמתי וגו', והנחתו לפני ה' אלהיך ר"ל שתניחנו ותלך לך לאחריה חוזר לקחת אותו בידו אחר שהניפו הכהן לפני המזבח, וזהו עתה שיחזור ויניחנו שם, ולפי שהביכורים היו דבר מיעט ויקל על כל אדם לשמוח בהבאתם ובהתודותו עליהם סמך לזה גם וידוי המעשרות לומר שמן הראוי להם לשמוח בעשותם כל מצות הש"י הן

הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ ׀ נֹתֵן לְךָ אֶרֶץ זָבַת
חָלָב וּדְבַשׁ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי־אֲבֹתֶיךָ לָךְ׃
4 וְהָיָה בְּעָבְרְכֶם אֶת־הַיַּרְדֵּן תָּקִימוּ אֶת־הָאֲבָנִים
הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם בְּהַר עֵיבָל
5 וְשַׂדְתָּ אוֹתָם בַּשִּׂיד׃ וּבָנִיתָ שָּׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה
אֱלֹהֶיךָ מִזְבַּח אֲבָנִים לֹא־תָנִיף עֲלֵיהֶם בַּרְזֶל׃
6 אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה אֶת־מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

דיעזער לעהרע, זא ווירסט דוא אין דאז לאנד קאממען, דאז דער עווי־
גע, דיין גאָטט, דיר גיבט, איין לאַנד, וואָ מילך אונד האָניג פֿליעסט,
ווי דער עוויגע, דער גאָטט דיינער פֿאָרפֿאַהרען, דיר פֿערהייסען
4 האַט. ווען איהר איבער דען ירדן געגאַנגען זייד, זאָ ריכטעט דיעזע
שטיינע, דיא איך יעצט בעפֿעהלע, אויף דעם בערגע עיבל אויף,
5 אונד איבערציהעט זיא מיט קאַלק. דאַזעלבסט בויע, דעם עוויגען
דיינעם גאָטטע, איינען אַלטאַר אויס שטיינען, ברינגע אַבער
6 קיין אייזערנעז ווערקצייג דאַראַן. אויס גאַנצען שטיינען זאָללסט דוא
דען אַלטאַר דעז עוויגען, דיינעז גאָטטעז, בויען, אונד אויף דעמזעל־

מנחה חדשה.

קלה הן המורה ושיתנו מתנת הכהנים והלוים והעניים בשמחה ובתתם תודה לה"י שהכניסם מן הטובה כ"כ שהי' די להם ולפרנס ענייהם. ואמר כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך וגו' ר"ל כל מיני מעשרות מעשר ראשון ושני ומעשר עני, כי אין ראוי לך להתפאר על יושרך ולומר עשיתי ככל אשר צויתני השקיפה וגו' עד השלימך המצוה בשלימות לשמח כל אופני העניים, וכאשר נתת לכל אחד חוקו אז ראוי לך לעשות ולראות את פני ה' ולהתפאר עליו ולומר שעשית ככל אשר צוך באופן היותר נאות כמו שמספר והולך ככל מצותך וגו' לא אכלתי באוני ממנו וגו' שהכוונה בכל זה היא לומר שלא זלזל בהקדשות לעשות בהן דברי חולין, אבל היו אצלו במדרגה גדולה עד שהוציאם כולם בשמחה ולא עבר על מצות הש"י ולא שכח, והנה על זה יש לך שער מוחזק על הש"י לומר השקיפה ממעון קדשך וגו' ר"ל הבט משמים וראה ודקדק במעשה הזה אשר עשיתי באופן היותר ראוי לעשות ולכן מן הראוי לך לברך את עמך ישראל שהם מוציאי' ממונם ככל אשר צוית עליהם ושמחו בהוצאתה בכל מאודך, ואת האדמה אשר שמתפרנסים מפירותיה

וְהַעֲלִיתָ עָלָיו עוֹלֹת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ וְזָבַחְתָּ 7
שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שָּׁם וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃
וְכָתַבְתָּ עַל־הָאֲבָנִים אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה 8
הַזֹּאת בַּאֵר הֵיטֵב׃ ס וַיְדַבֵּר 9
מֹשֶׁה וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
הַסְכֵּת ׀ וּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה נִהְיֵיתָ לְעָם
לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ 10
וְעָשִׂיתָ אֶת־מִצְוֺתָו וְאֶת־חֻקָּיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ
הַיּוֹם׃ ס חמישי וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־הָעָם 11

בען, דעם עוויגען דיינעם גאָטטע צו עהרען, גאַנצעאָפּפער דאַרי
ברינגען. אויך פֿריידענאָפּפער שלאַכטען, אונד דאַזעלבסט פֿער 7
צעהרען, אונד פֿאָר דעם עוויגען, דיינעם גאָטטע, פֿערגניגט זיין.
אויף דיא שטיינע שרייבסט דוא אַללע וואָרטע דיעזער לעהרע זעהר דייטלי 8
כער שריפֿט פֿערליינען. פֿערנער שפּראַך משה אונד דיא פּריעס 9
טער אויז דעם שטאַממע לוי, צו דער געזאַממטען נאַציאָן: פֿערנים,
אונד מערקע אָ ישראל! דיעזעס טאַגעס ביסט דוא איינע דעם עוויגען
דיינעם גאָטטע געווידמעטע נאַציאָן געוואָרדען. דוא מוסט אַלזאָ דער 10
שטיממע דעס עוויגען, דיינעס גאָטטעס, געהאָרכען, אונד זיינע גע
באָטע אונד געזעטצע, דיא איך דיר הייטע געבע, בעאָבאַכטען.
משה גאַב דעם פֿאָלקע דעסזעלבען טאַגעס נאָך פֿאָלגענדען בעפֿעהל: 11

מכתם חדש.

הלוי והעני והיתום והאלמנה, ופירוש הענין הוא כי כבר ידעת שהראיה
שתאמר בלשוננו הקדוש בכנוים שונים והם ראיה והבטה והשקפה וכל
אחד תורה על אופן ראיה בפני עצמה מה שלא תורה חברתה, והוא כי
מלת ראה תאמר על ראיית העין עצם הדבר הנראה על אמתתו מבלי
שידקדק על פרטי איכיותם ומקריו, כאלו תאמר וירא והנה באר בשדה
שר"ל שמתחלה ראה עדת אנשים ועדרי צאן מקובצים אבל לא דקדק במכונס
ולאיזה ענין היו מקובצים, וכאשר קרב אליהם מעט נתברר לו שהם ג' עדרי
צאן רובצים על הבאר שאל"כ לא היה צריך לומר כ"א וירא באר בשדה וגו'
ונא יאמר והנה ומנה שאמר וירא והנה נודע כי מתחלה לא ידע אמיתת

12 בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר׃ אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת־הָעָם
עַל־הַר גְּרִזִּים בְּעָבְרְכֶם אֶת־הַיַּרְדֵּן שִׁמְעוֹן
13 וְלֵוִי וִיהוּדָה וְיִשָּׂשכָר וְיוֹסֵף וּבִנְיָמִן׃ וְאֵלֶּה
יַעַמְדוּ עַל־הַקְּלָלָה בְּהַר עֵיבָל רְאוּבֵן גָּד וְאָשֵׁר
14 וּזְבוּלֻן דָּן וְנַפְתָּלִי׃ וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ אֶל־כָּל־
15 אִישׁ יִשְׂרָאֵל קוֹל רָם׃ ס אָרוּר
הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה תּוֹעֲבַת יְהוָה
מַעֲשֵׂה יְדֵי חָרָשׁ וְשָׂם בַּסָּתֶר וְעָנוּ כָל־הָעָם וְאָמְרוּ
16 אָמֵן׃ ס אָרוּר מַקְלֶה אָבִיו וְאִמּוֹ וְאָמַר

12 פעהן:. פאָלגענדע שטאֶממע זאָללען אויף דעם בערגע גריזים
שטעהען, דענן פאָלקע דען זעגען צו ערטהיילען, ווען איהר איבער
דען ירדן געגאַנגען זיין ווערדעט: שמעון, לוי, יהודה, יששכר, יוסף
13 אונד בנימן. פאָלגענדע אַבער זאָללען צור פערפלוכונג אויף דעם
בערגע עיבל שטעהען: ראובן, גד, אשר, זבולן, דן אונד נפתלי.
14 דיא לויים זאָללען מיט לויטער שטיממע וועכזעלווייזע געגען יעדערמאַן
15 פאָן ישראל אויזרופען:. פערפלוכט זייא, ווער איין געהויענעז
אָדער געגאָססענעז בילד, איינען גרייעל דעז עוויגען, איין ווערק דער
האֶנדע איינעז קינסטלערז, פערפערטיגעט, אונד אַן איינען פערז
באָרגענען אָרט זעטצט; אונד דאַז גאַנצע פאָלק זאָלל דאַרויף אַנטוואָרז
16 טען אונד שפרעכען: עז ווערדע וואַהר!. פערפלוכט זייא, ווער

מכתם מדשם.

מה שראה וכשנתקרב יותר הנה מה שראה קודם נתברר שהוא באר והנה שם שלשה עדרי צאן וגו', וכמו הביאור הזה אמר הרב אבל וירא והנה איל וגו', ומלת הבט תאמר על הראיה אשר לא תדקדק לראות עצמי הדברים אבל הכוונ' בו שהחזיר פניו לאותו צד שהביט כאילו תאמר ותבט אשתו מאחריו שהפכה פניה לצד סדום מבלי שדקדקה לראות בשום פרט כי אם בדרך כללות, וכן והביטו אחרי משה, אל תביט אחריך, מהביט אל האלהים, והעד הנאמן הבט ימין ושמאל וראה שהרי אמר הראיה אחר ההבטה, אבל מלת השקפה תאמר אל ראיית עצם הדבר ודקדוקי כל פרטי איכותיו ומקריו כמו וישקף אבימלך בעד החלון שדקדק בפרטי

17 כָּל־הָעָם אָמֵן׃ ס אָרוּר
מַסִּיג גְּבוּל רֵעֵהוּ וְאָמַר כָּל־הָעָם
18 אָמֵן׃ ס אָרוּר מַשְׁגֶּה עִוֵּר בַּדָּרֶךְ
19 וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן׃ ס אָרוּר
מַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר־יָתוֹם וְאַלְמָנָה וְאָמַר כָּל־הָעָם
20 אָמֵן׃ אָרוּר שֹׁכֵב עִם־אֵשֶׁת אָבִיו כִּי גִלָּה כְּנַף
21 אָבִיו וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן׃ ס אָרוּר
שֹׁכֵב עִם־כָּל־בְּהֵמָה וְאָמַר כָּל־הָעָם

פאַטער אונד מוטטער פעראַכטליך האַלט ; אונד דאַז פאָלק שפרעכע :
עז ווערדע וואַהר !. פערפלוכט, ווער זיינעז נאַכסטען גרענצע 17
פעררוקקט ; אונד דאַז פאָלק שפרעכע : עז ווערדע וואַהר ! פער־ 18
פלוכט, ווער איינעז בלינדען אירררע פיהרט אויף דעם וועגע ; אונד
דאַז פאָלק שפרעכע : עז ווערדע וואַהר !. פערפלוכט, ווער דאַז 19
רעכט דעז פרעמדען, דעז וואַיזען אונד דער וויטטווע ביעגט ; אונד
דאַז פאָלק שפרעכע : עז ווערדע וואַהר !. פערפלוכט, ווער זיינעז 20
פאַטערז פרויא בעשלאַפט, דען ער דעקקט זיינעז פאַטערז קלייד
אויף (האַנדעלט ווידער דיא עהרפורכט, דיא ער זיינעם פאַטער שולדיג
איזט); אונד דאַז פאָלק שפרעכע : ער ווערדע וואַהר !. פערפלוכט, 21
ווער בייא אירגענד איינעם פיעהע ליעגט ; אונד דאַז פאָלק שפרעכע :

מנחת קדש.

עניניהם עד שראה שהיה יצחק מצחק וגו׳, בעד החלון נשקפה אם סיסרא וגו׳ שהכוונה היא שהיתה רוצה להשקיף על כל פרטי איכיותיו של סיסרא בדרך כשפיה כמ״ש ז״ל כי לא תוכל לראותו בעד החלון ותשמח לקראתו, ולכן לא תמצא לשון השקפה כ״א ממקום גבוה למקום נמוך שרואה זה את חבירו ואין חבירו רואהו, ולכן אז״ל אין השקפה אלא לרעה חוץ מהשקיפה ממעון קדשך לפי שאין לך דבר בעולם שתרד לדקדק כל פרטי עניניו שלא תמצא בו שום דופי, אבל השקיפה ממעון קדשך הוא לטובה לפי שכל מה שתרבה לדקדק בה ובכל פרטיה תיטב בעיניך כי הפעולה בעצמה היא מצוינת כל כך שאין ערוך אליה כי עשה מה שצוה עליו הש״י בפנים היותר נאותים שאיפשר כמ״ש לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי לא אכלתי באוני לא בערתי בטמא לא נתתי ממנו למת עשיתי ככל אשר צויתני לתתו למי שגזרת

22 אָמֵן׃ ס אָרוּר שֹׁכֵב עִם־
אֲחֹתוֹ בַּת־אָבִיו אוֹ בַת־אִמּוֹ וְאָמַר כָּל־הָעָם
23 אָמֵן׃ ס אָרוּר שֹׁכֵב עִם־חֹתַנְתּוֹ
24 וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן׃ ס אָרוּר
מַכֵּה רֵעֵהוּ בַּסָּתֶר וְאָמַר כָּל־הָעָם
25 אָמֵן׃ ס אָרוּר לֹקֵחַ שֹׁחַד
לְהַכּוֹת נֶפֶשׁ דָּם נָקִי וְאָמַר כָּל־הָעָם
26 אָמֵן׃ ס אָרוּר אֲשֶׁר לֹא־יָקִים
אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה־הַזֹּאת לַעֲשׂוֹת אוֹתָם וְאָמַר
כָּל־הָעָם אָמֵן׃ פ

22 עז ווערדע וואַהר!. פֿערפֿלוכט, ווער זיינע שוועסטער בעשלאָפֿט,
זיינעז פֿאַטערז אָדער זיינער מוטטער טאָכטער; אונד דאַז פֿאָלק
23 שפרעכע: עז ווערדע וואַהר!. פֿערפֿלוכט, ווער זיינע שוויעגער־
מוטטער בעשלאָפֿט; אונד דאַז פֿאָלק שפרעכע: עז ווערדע וואַהר!.
24 פֿערפֿלוכט, ווער זיינען נעכסטען היימליך שלאָגט; אונד דאַז פֿאָלק
25 שפרעכע: עז ווערדע וואַהר!. פֿערפֿלוכט, ווער בעשטעכונג
אַננימט, איינע אונשולדיגע פערזאָן צום טאָדע צו פֿערורטהיילען;
26 אונד דאַז פֿאָלק שפרעכע: עז ווערדע וואַהר!. פֿערפֿלוכט, ווער
דיא וואָרטע דיעזער לעהרע ניכט אַננימט, זיא צו בעאָבאַכטען;
אונד דאַז פֿאָלק שפרעכע: עז ווערדע וואַהר!.

מנחה חדשה.

עלי ולכן השקיפה ממעון קדשך לראות כמה מעלות טובות למעשה הטוב
הזה ויהיה סבה לברך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתתה לנו;
ואם תמנא מלת השקיפה בענין הבטה או ראיה הוא לפי שכבר הושאל על
הראיה, אבל לא תמנא מלה שתורה על ראיית פרטי הדברים כי אם בלשון
השקפה; והנה המצוה הזאת היתה חתימת כל המצות ולא נצטוו אחריה
בשום מצוה, ולכ"א נסמוך היום הזה ה' אלהיך מצוך לעשות את החוקים
האלה ואת המשפטים כלומר היום הזה נשלמו כל מצותיו ולא יצוה עליך
שום מצוה עוד; והנ' קרא כל המצות בשם חוקים וחזר וקראם בשם משפטים
ואתה ידעת שהם הפכיים כי החקים הם למעלה מהשגת האדם כי לא ידע

כח

1 וְהָיָה אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־מִצְוֺתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי
מְצַוְּךָ הַיּוֹם וּנְתָנְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עֶלְיוֹן עַל
2 כָּל־גּוֹיֵי הָאָרֶץ׃ וּבָאוּ עָלֶיךָ כָּל־הַבְּרָכוֹת
הָאֵלֶּה וְהִשִּׂיגֻךָ כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה
3 אֱלֹהֶיךָ׃ בָּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר וּבָרוּךְ אַתָּה

1 ווען דוא נון דער שטיממע דעז עוויגען דיינעז גאָטטעז געהאָרכען,
אונד אַללע געבאָטע דיא איך דיר יעצט געבע, זאָרגפֿעֶלטיג בעאָבאַכ־
טען ווירסט: זאָ ווירד דיך דער עוויגע, דיין גאָטט, צור האָכסטען
2 אַללער נאַטיאָנען אויף ערדען מאַכען. אַללע דיעזע זעגנונ־
גען ווערדען איבער דיך קאָממען, אונד דיך טרעפֿפֿען; ווען דוא
דער שטיממע דעז עוויגען, דיינעז גאָטטעז, געהאָרכען ווירסט.
3 געזעגנעט ווירסט דוא זיין אין דער שטאַדט, אונד געזעגנעט אויף דעם

מנחה חדשה.

האדם טעמם והשטן ואוה"ע משיבין עליהם, והמשפטים טעמם ידוע לכל אדם והם הכרחיים אל החיים, ואין הכוונה לומר שהחוקים והמשפטים לבד הם חלקי המצות שהרי דוד ע"ה חלקם לחלקים אחרים במזמור השמים מספרים כבוד אל, אבל הכוונה כמ"ש שקרא לכל כלל המצות חקים ואח"כ קראם משפטים והרצון הוא שאין לך שום מצוה ולא פרט מפרטיה שאין לה טעם נעלם ואע"פ שיראה לך שהמשפטים טעמם נגלה יש להם עוד כמה וכמה טעמים שנעלמו מעיני כל חי ולכן אין לאדם שום מבוא ולא תחבולה לומר שאין שום צורך עתה לעשות המצוה הזאת למה שאינו צריך לה עתה ואין לה שום מבוא בזאת השעה אל קבוץ המדיני, אבל צריך שלא יזלזל בשום מצוה מכל המצות המדיניות כי אין עיקר טעמם הקיבוץ המדיני אבל יש להם טעם וטעמים עצמו מספר ליודעם ומכירם שהוא הש"י ומצד זה קרא לכל כללות המצות חוקים, וקראם משפטים שלא תאמר הנה החקים אין להם טעם אלא שרצה הש"י לזכות את ישראל והרבה להם תורה ומצות כדי שנהיה יראים את ה' אלהינו כל הימים בעשותנו מצותיו ואח"כ איני צריך עתה למצוה הזאת שאני יודע בעצמי שלא אסור ולא אטה מאחרי ה' כל הימים, אבל צריך שתדע כולם יש להם טעם הכרחי אל החיים האנושיים ובבטולם יפסד הסדר המדיני אלא שאין טעמם זה גלוי וידוע, ומזה הצד קראם משפטים, וכל מצות התורה ואף המשפטים יקראו חוקים מצד ש״ש

4 בַּשָּׂדֶה׃ בָּרוּךְ פְּרִי־בִטְנְךָ וּפְרִי אַדְמָתְךָ וּפְרִי
בְהֶמְתֶּךָ שְׁגַר אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרוֹת צֹאנֶךָ׃
5 בָּרוּךְ טַנְאֲךָ וּמִשְׁאַרְתֶּךָ׃ בָּרוּךְ אַתָּה בְּבֹאֶךָ
6 וּבָרוּךְ אַתָּה בְּצֵאתֶךָ׃ *יִתֵּן יְהוָה אֶת־אֹיְבֶיךָ
7 הַקָּמִים עָלֶיךָ נִגָּפִים לְפָנֶיךָ בְּדֶרֶךְ אֶחָד
יֵצְאוּ אֵלֶיךָ וּבְשִׁבְעָה דְרָכִים יָנוּסוּ לְפָנֶיךָ׃

4 פעלדע. געזעגנעט דיא פרוכט דיינעז לייבעז, דיא פרוכט דיינעז ערדרייכֿז, אונד דיא פרוכט דיינעז פיעהעז, דיא צוכט דיינער רינדער
5 אונד דער צואַכֿז דיינעז קליינען פיעהעז. געזעגנעט דיין קאָרב
6 אונד דיין באַקטראָג. געזעגנעט ווירסט דוא זיין, ווען דוא אַנ
7 קאָממסט, אונד געזעגנעט, ווען דוא אויזגעהעסט. דער עוויגע ווירד מאַכֿען, דאס דיא פיינדע, דיא ווידער דיך אויפשטעהען, פאָר דיר הער געשלאַגען ווערדען; ווען זיא אויף איינעם וועגע געגען דיך אויזליעהען, ווערדען זיא אין זיעבען וועגען פאָר דיר פֿליעהען.

מנחה חדשה.

להם טעם כנגלה, וגם כל מצות התורה והחקים יש להם ג"כ טעם כאות לחיי האדם ולקבוץ המדיני וא"כ אין לך לזלזל בשום אחת מהנה אבל צריך שתאהבם בכל לבבך ובכל נפשך כי לא תהיה עשייתם שלימה אם לא בשני התנאים האלה כי החכמה היא בלב והרצון הוא בנפש, ואם לא היו עושים אותם כי אם בחכמת הלב בלבד מבלתי רצון שלם לא תקובל החכמה ההיא מפני שהוא מכריח רצונו כי אין חפץ לש"י בבני אלים ולא ברבבות נחלי שמן כי אם לשמוע בקול ה', ואם יהיה מרצון גמור מבלי חכמת הלב לא יתכן לעשותם על אמיתתם ושלימותם, אבל לחסרון ידיעתו בהם יעשם בהפך מן המכוון כי לא עם הארץ חסיד, וכבר נענשו חסידים רבים על דברים עשאום לשם שמים ולתכלית לקבל עליהם שכר לפי שלא ידעו דרך ה' לעשותם על אמתתם כמו נדב ואביהוא בהקריבם אש זרה, ושאול בענין עמלק, ורבים זולתם, כי גם בלא דעת נפש לא טוב, ולכן הזהירם עתה שישמרו לעשות בכל לבבם ובכל נפשם שהם מקור החכמה והרצון ושניהם כאחד טובים. ואמר את ה' האמרת היום ר"ל היום שקבלת עליך כל מצותיו אחת מהנה לא נעדרה נתת עלוי לש"י בהיותו לך לאהי' ולמנהיג שכל האומות יראו אלוהותו והשגחתו עליך ויתגדל שמו בעולם בהיותך הולך בדרכיו ושומר כל מצותיו ומשפטיו וגו', וג"כ הש"י האמירך ונתן לך עלוי היום בזה בהיותך לו לעם סגולה שא"א לו להראות שכינתו על שום אומה אחרת ולעשות עמהם

8 יְצַו יְהוָה אִתְּךָ אֶת־הַבְּרָכָה בַּאֲסָמֶיךָ וּבְכֹל
מִשְׁלַח יָדֶךָ וּבֵרַכְךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה
9 אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ יְקִימְךָ יְהוָה לוֹ לְעַם קָדוֹשׁ
כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע־לָךְ כִּי תִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֺת יְהוָה
10 אֱלֹהֶיךָ וְהָלַכְתָּ בִּדְרָכָיו׃ וְרָאוּ כָּל־עַמֵּי הָאָרֶץ
11 כִּי שֵׁם יְהוָה נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ׃ וְהוֹתִרְךָ
יְהוָה לְטוֹבָה בִּפְרִי בִטְנְךָ וּבִפְרִי בְהֶמְתְּךָ
וּבִפְרִי אַדְמָתֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע

8 אויף דעז עוויגען בעפעהל ווירד דער זעגען קאממען, אין דיינע פֿאָר:
ראטהזקאממערן אונד אין אללע געווערבע, דאז דוא פֿאָרניממסט;
אַ, דאָס דוא אין דעם לאנדע, דאז דער עוויגע, דיין גאָטט, דיר גיבט,
9 לויטער זעגען האבען ווירסט. דער עוויגע ווירד דיך צו איינער הייל:
ליגען נאציאָן אויפֿריכטען, וויא ער דיר צוגעשוואָרען האט; ווען דוא
דיא געבאָטע דעז עוויגען, דיינעז גאָטטעז, בעאָבאכטעסט אונד אין
10 זיינען וועגען וואנדעלסט. אללע פֿעלקער דער ערדע ווערדען זעהען,
דאס דוא נאך דעם נאמען דעז עוויגען גענאננט ווירסט, אונד זיך פֿאָר
11 דיר פֿירכטען. דער עוויגע ווירד דיר אן אללעם גוטען איבערפֿלוס
געבען, אן פֿרוכט דיינעז לייבעז, דיינעז פֿיעהעז אונד דיינעז ערדריי:
כעז; אין דעם לאנדע, דאז דער עוויגע דיינען עלטערן צוגעשוואָרען

מנחה חדשה.

נסים ונפלאות כמו שעשה עמך כמו שא"א למסוגל להסיר סגולתו ולהחליף אותה או להמציא מבלתי סגולתו הידועה לו, וכבר פירשנו ענין הסגולה הזאת בפ' וישמע יתרו, וא"כ בראות כל האומות שהשגחת הש"י עליך תמיד מבלי שתתפרד ממך הנה יאמרו באמת עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה בהיותך שומר כל מצותיו ויתנך עליון על כל העמים אשר עשה שתהיה אתה להם לתהלה ולשם ולתפארת ותהיה עם קדוש לה' אלהיך כאשר דבר. ואמר שצוה משה את העם וזקני ישראל לאמר שמור את כל המצוה וגו' והיה ביום אשר תעברו את הירדן והקמות לך אבנים גדולות וגו' והנה במה שנכתבו במצוה הזאת הוא לשתי תועלות גדולות, האחת שאע"פ שכבר קבלו וקיימו עליהם ועל כל זרעם ועל כל הנלוים אליהם את כל דברי התורה כלליה ופרטיה באלה ובשבועה הנה היה להם עדיין פתחון פה לומר לא קבלנוה

12 יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ לָתֵת לָךְ׃ יִפְתַּח יְהוָה׀ לְךָ אֶת־
אוֹצָרוֹ הַטּוֹב אֶת־הַשָּׁמַיִם לָתֵת מְטַר־אַרְצְךָ
בְּעִתּוֹ וּלְבָרֵךְ אֵת כָּל־מַעֲשֵׂה יָדֶךָ וְהִלְוִיתָ
13 גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִלְוֶה׃ וּנְתָנְךָ יְהוָה
לְרֹאשׁ וְלֹא לְזָנָב וְהָיִיתָ רַק לְמַעְלָה וְלֹא תִהְיֶה
לְמָטָּה כִּי־תִשְׁמַע אֶל־מִצְוֹת׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת׃
14 וְלֹא תָסוּר מִכָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה

12 אַכט, דיר איינצוגעבען. דער עוויגע ווירד דיר זיין וואָהלטהעטיגעז
בעהעלטניס, דען הימעל, אויפטהון, דיינעם לאַנדע צור רעכטען
צייט רעגען געבען, אונד אַללעז ווערק דיינער הענדע זעגנען, זאָ,
דאַס דוא פיעלען פעלקערן ווירסט פאָרשיעסען קענגען, אונד ניכטז צו
13 בארגען נעטהיג האַבען. אויף דיעזע וויזע ווירד דיך דער עוויגע אַללע
צייט איינע געביעטענדע אונד ניעמאַלז איינע אַבהענגיגע נאַציאָן זיין
לאַססען, דוא ווירסט אימער דיא אָבערהאַנד האַבען, אונד ניעמאַלז
אונטערליעגען, זאָ לאַנגע דוא דיא געבאָטע דעז עוויגען, דיא איך דיר
14 יעצט זאָרגפעלטיג צו בעאָבאַכטען געבע, בעפאָלגסט. אונד פאָן דען
וואָרטען, דיא איך דיר היוטע געביעטע, וועדער רעכטז נאָך לינקז אַב:

מנחה חדשה.

בדמון ובדעת אבל היינו מגד מה אנוסים בהיותנו בארץ ציה ועיף בלי מים ואילו לא קבלנוה פחדנו שתהי' שם קבורתנו מפני שאתה אמרת לנו שתנחילנו ארץ טובה ורחבה ובעוד שלא הנחלתנו כאילו לא קבלנו עלינו גזירותיך וכאשר ירשו את הארץ ויקבלו עליהם להקים את כל דברי התורה לא ישאר להם פתחון פה כלל, ולכן אמר להם יהושע אחרי כובשו להם את כל הארץ ואם רע בעיניכם לעבוד את ה' בחרו לכם את מי תעבדון וגו' כלומר הנה עד עתה בעוד שלא נתישבתם בארץ אשר נשבע ה' לתת לכם היה לכם טענה לומר לא קבלנו משא עול התורה עלינו מדעת שלימה אבל עתה שהתחזקתם בארץ בחרו לכם היום וגו', שאחר עבור היום הזה אין לכם מקום לבחור כלל, ועוד תועלות אחרות שכל עוד שהאבנים האלה קיימות לעין כולם יזכרו הברכה והקללה שקבלו עליהם לקיים את כל דברי התורה:

אֶתְכֶם הַיּוֹם יָמִין וּשְׂמֹאול לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים
אֲחֵרִים לְעָבְדָם׃ פ
וְהָיָה אִם־לֹא תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר 15
לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי
מְצַוְּךָ הַיּוֹם וּבָאוּ עָלֶיךָ כָּל־הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה
וְהִשִּׂיגוּךָ׃ אָרוּר אַתָּה בָּעִיר וְאָרוּר אַתָּה 16
בַּשָּׂדֶה׃ אָרוּר טַנְאֲךָ וּמִשְׁאַרְתֶּךָ׃ אָרוּר פְּרִי־ 17 18
בִטְנְךָ וּפְרִי אַדְמָתֶךָ שְׁגַר אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרֹת

וױיכסט, עטוואַ אַנדערן געטטערן נאַכצוואַנדעלן אונד איהנען צו דיענ-
נען. װען דוא אַבער דער שטיממע דעז עוויגען דיינעז געטטעז 15
ניכט געהאָרכעסט, אונד זיינע פֿעראָרדנונגען אונד געזעטצע, דיא
איך דיר יעצט פֿאָרטראַגע, ניכט גענױא בעאָבאַכטעסט, זאָ װערדען
אַללע דיעזע פֿלוכע איבער דיך קאָממען, אונד דיך טרעפֿפֿען. דוא 16
װירסט פֿערפֿלוכט זיין אין דער שטאַדט, אונד פֿערפֿלוכט אויף דעם
פֿעלדע. פֿערפֿלוכט װירד זיין דיין קאָרב אונד דיין באַקקטראָג. 17
פֿערפֿלוכט דיא פֿרוכט דיינעז לייבעז אונד דיינעז ערדרייכז, דיא צוכט 18

מִנְחָה חֲדָשָׁה.

וכש"כ בהיותם בהר השמם ההוא אשר לא צמח ולא יצמח בו שום צמח מן העולם ועד העולם כמו שנודע מענינו, והנה יאמר ככה יהיה כעור וריק מיגיעו האיש אשר לא יקים את דברי התורה, ולכ"א ויצו משה וזקני ישראל וכבר ידעת שאין בו אלא זירת ורצה לזרוז במצוה הזאת כדי שלא יתרשלו בה למה שיש בה מהתועלות, ורצה שיהי' עמו זקני ישראל באזהרה הזאת כי הם הם אשר יכריחום לעשות הדבר, ואמר שמור ל' מקור כדי שיהיו זוכרים תמיד המצוה הזאת ולא תשכח מפיהם עד אשר תבוא לידם ויעשוה, וכן זכור את אשר עשה לך עמלק; ואמר והיה ביום אשר תעברו את הירדן ר"ל ביום עצמו שתעברו את הירדן תשימו מגמת פניכם המצוה הזאת ותשתדלו להגיע אל ההרים האלה בהיות לאל ידכם לעשות המצוה הזאת, והכוונה שלא תמתינו עד אשר תכבשו את כל הארץ, ולא יתכן שתהיה הכוונה שיעשוה ביום עצמו שיעברו שהרי רחוק יותר ממהלך יום ביניהם ובין הירדן כמו שנודע מענינם כי הם סמוכים לגלגל כמ"ש מול הגלגל וגו' ועוד שלא יתכן להגיע לשם עד אשר יכבשו כל הערים אשר סביבותיהם כי לא תהיה להם המלחמה פנים

19 צאנך: ארור אתה בבאך וארור אתה בצאתך:
20 ישלח יהוה בך את־המארה את־המהומה ואת־
המגערת בכל־משלח ידך אשר תעשה עד
השמדך ועד־אבדך מהר מפני רע מעלליך
21 אשר עזבתני: ידבק יהוה בך את־הדבר עד
כלתו אתך מעל האדמה אשר־אתה בא־
22 שמה לרשתה: יככה יהוה בשחפת ובקדחת

19 דיינער רינדער אונד דער צוואכס דיינער קליינען פֿיעהעס. פֿערפֿלוכט
ווירסט דוא זיין ביים דיינעם איינקאממען, אונד פֿערפֿלוכט ביים דיינעם
20 אויזגעהען. צו אללעם געווערבע דאז דוא אונטערנימסט, ווירד דער
עוויגע אונגליק, צערריטטונג אונד פֿערדערבען זענדען; זא דאס
דוא גאר באלד ווירסט אויפֿגעריבען ווערדען אונד צו גרונדע געהען
מיסען, אום דער בעזען טהאט ווילען, דאס דוא מיך פֿערלאססען
21 האסט. דער עוויגע ווירד דיר דיא פעסט אנהענגען, דיא דיך פֿאל
ליג אויזראטטען ווירד, אויז דעם לאנדע, דאז דוא איינצונעהמען גע
22 העסט. דער עוויגע ווירד דיך מיט שוואולסט, ענטצינדונג, פֿיעבער,

מנחה חדשה.

ואחור, ויודע הי' אדון הנביאי' שהיו צריכים לימול, וכן מצינו שעשה יהושע שבשעה שמלאה ידו עשה המצוה הזאת ולא נטה ימין ושמאל מהדרך הישר לבוא אל ההרים ההם ובעברו את הירדן מל אותם ולכד את יריחו אשר היתה סמוכה לירדן ולכד את העי ג"כ שהיה סמוך לו ובא לו ובנה המזבח בהר עיבל ועשה כל מה שצוה משה עבד ה' ולא איחר המצוה הזאת עד כובשו את כל הארץ, כי בלכידת יריחו והעי ראו סימנים שנתברר להם בהם שיכבשו את כל הארץ כי נסים ונפלאות עצומות נעשו להם שם, וא"כ בקבל עליהם המצוה הזאת אחרי לכידת יריחו והעי היה להם כאילו קבלוה אחר שנכבשה להם כל הארץ, ומ"מ היה להם עדיין פתחון פה לומר אילו לא קבלנו עלינו המצוה הזאת לא יהיה הש"י בעזרנו ולא נוכל לירש את כל הארץ, לכך חזר יהושע אחר שהפיל להם כל הארץ בנחלה ואמר להם אם רע בעיניכם לעבוד את ה' בחרו לכם היום וגו' אבל אחר היום ההוא לא נשאר להם פתחון פה כלל ולא יתכן להם ליפרד מלעבוד את ה'; ואמר שיקים אבנים גדולות כדי להוסיף פרסום בדבר הזה וכדי שלא תהיה הכתיבה דקה, ואמר וכתבת

וּבַדַּלֶּקֶת וּבַחַרְחֻר וּבַחֶרֶב וּבַשִּׁדָּפוֹן וּבַיֵּרָקוֹן
וּרְדָפוּךָ עַד אָבְדֶךָ׃ וְהָיוּ שָׁמֶיךָ אֲשֶׁר עַל־רֹאשְׁךָ 23
נְחֹשֶׁת וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר־תַּחְתֶּיךָ בַּרְזֶל׃ יִתֵּן יְהוָה 24
אֶת־מְטַר אַרְצְךָ אָבָק וְעָפָר מִן־הַשָּׁמַיִם יֵרֵד
עָלֶיךָ עַד הִשָּׁמְדָךְ׃ יִתֶּנְךָ יְהוָה נִגָּף לִפְנֵי אֹיְבֶיךָ 25
בְּדֶרֶךְ אֶחָד תֵּצֵא אֵלָיו וּבְשִׁבְעָה דְרָכִים
תָּנוּס לְפָנָיו וְהָיִיתָ לְזַעֲוָה לְכֹל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ׃
וְהָיְתָה נִבְלָתְךָ לְמַאֲכָל לְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם 26

בראַנד, דירֶרע, שווינדזוכט אונד געלבזוכט פלאַגען, דיא דיך פֿער:
פֿאָלגען ווערדען, ביז דוא צו גרונדע געהעסט. דער היממעל איבער 23
דיינעם הויפטע ווירד עהערן, אונד דיא ערדע אונטער דיר אייזערן זיין.
דיינעם לאַנדע ווירד דער עוויגע שטויב אונד זאַנד שטאַטט רעגענס 24,
געבען, פֿאָם היממעל, (אויז דער אָבערן לופֿט) ווירד ער איבער דיך
הערַאבפֿאַללען, ביז דוא פֿערטילגעט ווירסט. פֿאָר דיינען פֿיינדע 25
הער ווירד דער עוויגע דיך געשלאַגען ווערדען לאַססען; ווען דוא אויף
איינעם וועגע געגען איהן אויזציעהעסט, ווירסט דוא אויף זיעבען וועגען
פֿאָר איהנען פֿליעהען; אונד ווירסט אַללען רייכען אויף ערדען צום ענט:
זעטצען ווערדען. דיין לייכנאַם ווירד אַללען געפֿליגעל דעס היממעלס: 26
אונד דעם פֿיעהע דער ערדען צור שפּייזע דיענען, אונד ניעמאַנד ווירד

מנחה חדשה.

עליהן את כל דברי התורה הזאת בעברך ר"ל כהגיעך שמה, אלא שבעברך
יהיה הדבר הזה אצלך כמ"ש למען שיהיה לך זה לזכות שתבוא אל הארץ
ר"ל אל שער הארץ כי כבר באו אל הארץ ולכדו את יריחו ואת העי וכל ערי
הגלגל, ואם לא נזכרו, כי כולם פנו בראותם את עיר מגדלם יריחו שלא
עומדה בפניהם, וחזר עוד להזהירם פעם ג' שבעוברם יעשו המצוה הזאת
בהר עיבל כי היה ירא שמא יתרשלו במצוה הזאת עד כבשם את כל הארץ,
וצוה שיבנו שם מזבח לה' ושיהיו האבנים שלימות כדי שלא יהיה פגם בשלם
ושיעלו עליו עולות ויזבחו שלמים, והכוונה שיתעוררו ויתנו אל לבם לקיים
המצוות שכליות ומעשיות ושיהיו נוחים לבריות כמו שיורו עליו השלמים אשר
היו נהנים מהם שולחן גבוה ושלחן הכהנים שהם עבדי ה' הקרובים לשרתו
יתברך בשמים והבעלים ולכן נקראו שלמים והאחרים עולות, וחזר והכר להם

27 ולבהמת הארץ ואין מחריד: יככה יהוה
בשחין מצרים ובעפלים ובגרב ובחרס אשר ובטחורים ק'
28 לא־תוכל להרפא: יככה יהוה בשגעון ובעורון
29 ובתמהון לבב: והיית ממשש בצהרים
כאשר ימשש העור באפלה ולא תצליח את־
דרכיך והיית אך עשוק וגזול כל־הימים ואין
30 מושיע: אשה תארש ואיש אחר ישגלנה בית ישכבנה ק'
תבנה ולא־תשב בו כרם תטע ולא תחללנו:

27 דא זיין, דער זיא פערטייבע. דער עוויגע ווירד דיך פלאגען מיט
דען בלאזען געשווירען פאן מצרים מיט פייגוואַרצען, גרינד אונד
28 גראַטציג, דאפאן דוא ניכט זאָללסט הייל ווערדען קאֶננען. ער ווירד
29 דיך פלאַגען מיט וואַהנזין, בלינדהייט אונד בעטייבונג. אם העללען
מיטטאג ווירסט דוא הערומטאַפפען וויא איין בלינדער אים פינסטערן
הערומטאַפפט, אונד ווירסט אויך אללען דיינען וועגען קיין גליקק
האבען; אונטערדריקקט אונד בערויבט ווירסט דוא זיין צו אללען
30 צייטען, אונד ניעמאַנד ווירד דיר העלפען. דוא ווירסט דיר איינע
פרויא אַנטרויען לאַססען, אונד איין אַנדערער ווירד זיא בעשלאַפען,
דוא ווירסט איין הויז בויען אונד ניכט דאַרין וואָהנען; איינען וויינ
בערג פפלאַנצען אונד ניכט דיא ערסטע ווייןלעזע האַלטען.

מנחה חדשה.

משה והכהנים ואמרו להם הסכת ושמע ישראל ר"ל תן דעתך ומחשבתך
על הדבר הזה והוא שהיום הזה נהיית לעם לה' אלהיך, ר"ל שהיום הזה
והוא היום האמור והוא יום שקבלת עליך כל מצות התורה בברכה ובקללה
היום ההוא נהיית לעם מכל וכל, והרצון לומר מהיום ההוא והלאה יענישך
על כל מצוה ומצוה קלה וחמורה ולכן אתה צריך לשמוע בקול ה' ולעשות את
כל מצותיו וחקיו אשר אנכי מצוך ואין לך רשות להרהר על שום מצוה מן
המצות לומר איכה צריכה בזאת השעה, או על חק מחוקי התורה לומר מה
יוסיף ומה יתן דבר זה שאין לו טעם, אבל תן לבך שהיום הזה נהיית לו
לעם וכאילו אתה שכיר לעשות את כל מלאכתו וכל מה שיעמוס עליך ולא
שתעשה המצות לסבת השכר אשר ימשך לך מהם אלא כעבד המזומן לייאמר
רבו מבלי שום התחכמות לעמוד על דעת רבו, ועל כן ציה אותם מי הוא

שׁוֹרְךָ טָבוּחַ לְעֵינֶיךָ וְלֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ חֲמֹרְךָ 31
גָּזוּל מִלְּפָנֶיךָ וְלֹא יָשׁוּב לָךְ צֹאנְךָ נְתֻנוֹת
לְאֹיְבֶיךָ וְאֵין לְךָ מוֹשִׁיעַ׃ בָּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ נְתֻנִים 32
לְעַם אַחֵר וְעֵינֶיךָ רֹאוֹת וְכָלוֹת אֲלֵיהֶם כָּל־
הַיּוֹם וְאֵין לְאֵל יָדֶךָ׃ פְּרִי אַדְמָתְךָ וְכָל־יְגִיעֲךָ 33
יֹאכַל עַם אֲשֶׁר לֹא־יָדָעְתָּ וְהָיִיתָ רַק עָשׁוּק
וְרָצוּץ כָּל־הַיָּמִים׃ וְהָיִיתָ מְשֻׁגָּע מִמַּרְאֵה 34
עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה׃ יַכְּכָה יְהוָה בִּשְׁחִין רָע עַל־ 35

דיין אָכֿז ווירד פֿאָר דיינן אויגען געשלאַכֿטעט ווערדן, אונד דוא ווירסט 31
ניכֿט דאַפֿאָן עססען, דיין עזעל ווירד פֿאָר דיינעם אַנגעזיכֿטע מיט
געוואַלט הינוועגגעפֿיהרט אונד דיר ניכֿט ווידער צוריקקגעבראַכֿט
ווערדען; דיין קליינעז פֿיעה ווירד דיינער פֿיינדע בייטע זיין, אונד
דיר ווירד ניעמאַנד העלפֿען. דיינע זאָהנע אונד טאָכֿטער ווערדן 32
איינעם אַנדערן פֿאָלקע פרייז געגעבען זיין, דיינע אויגען ווערדען
צוזעהען אונד נאַך איהנען טאָגליך שמאַכֿטען; אַבער דוא ווירסט קיינע
מאַכֿט האַבען. דיא פֿריכֿטע דיינעז ערדרייכֿז אונד אַללער דיינער 33
אַרבייט ווערדען לייטע גענייססען דיא דוא ניכֿט קעננעסט; דוא
ווירסט צו אַללן צייטען אונטערדריקט אונד געוואַלט ליידען מיסזן. איבער 34
דיעזען אַנבליקק, דער דיר פֿאָר אויגען זיין ווירד, ווירסט דוא פֿאָן
זיננען קאָממען. דער עוויגע ווירד דיך מיט בעזען געשווירען 35

מנחה חדשה.

אשר יעמוד על הר גריזים ומי הוא אשר יעמוד על הר עיבל כדי שלא יתקוטטו על הדבר הזה; והנה צריך לעיין למה נמנו בזה הענין שני שבטי יוסף לשבט אחד ולמה הכניס את שבט לוי במנין השבטים והנה מאחר ששבט לוי היה בכלל העולים להר גרזים למה אמר וענו הלוים וגו'? אבל פקח עיניך וראה כי לא היתה כוונת התורה שיהיו השבטים חציים בהר גרזים וחציים בהר עיבל אבל היתה כוונתה שיהיה מספר בני ישראל נחלקים הגברים לבד מטף ויהיה חציים בהר גרזים וחציים בהר עיבל מבלי שיתחלק שום שבט מהם ולכן בחר השבטים שיהיה כלל מספר הששה שוה במספרם לכל כלל הששה האחרים, ולכ"א יהושע וכל ישראל וזקניו ושופטיו עומדים מזה ומזה לארון נגד הכהנים הלוים נושאי ארון ברית ה' כגר כאזרח חציו אל מול הר גריזים

הַבִּרְכַּיִם וְעַל־הַשֹּׁקַיִם אֲשֶׁר לֹא־תוּכַל לְהֵרָפֵא
36 מִכַּף רַגְלְךָ וְעַד קָדְקֳדֶךָ׃ יוֹלֵךְ יְהוָה אֹתְךָ
וְאֶת־מַלְכְּךָ אֲשֶׁר תָּקִים עָלֶיךָ אֶל־גּוֹי אֲשֶׁר
לֹא־יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ וְעָבַדְתָּ שָּׁם אֱלֹהִים
37 אֲחֵרִים עֵץ וָאָבֶן׃ וְהָיִיתָ לְשַׁמָּה לְמָשָׁל
וְלִשְׁנִינָה בְּכֹל הָעַמִּים אֲשֶׁר־יְנַהֶגְךָ יְהוָה שָׁמָּה׃
38 זֶרַע רַב תּוֹצִיא הַשָּׂדֶה וּמְעַט תֶּאֱסֹף כִּי יַחְסְלֶנּוּ
39 הָאַרְבֶּה׃ כְּרָמִים תִּטַּע וְעָבָדְתָּ וְיַיִן לֹא־תִשְׁתֶּה

פלאַגען אַן דען קניען אונד היפטען, פאָן דער פוססאָהלע ביז צום
36 שייטעל, דאַפאָן דוא ניכט ווירסט געהיילט ווערדען קאָננען. דער
עוויגע ווירד דיך אונד דיינען קאָניג, דען דוא איבער דיך זעטצען
ווירסט, אונטער איין פאָלק טרייבען, דאַז דוא אונד דיינע פאָרפאַהרען
ניע געקאַננט האַבען; דאַ ווירסט דוא אויזלאַן פרעמדען געטטערן
37 דיענען, פאָן האָלץ אונד שטיין. אַללען פאָלקערן, אונטער וועלכע
דער עוויגע דיך פערשטאָססען ווירד, ווירסט דוא צום ערשטוינען,
38 צום בייאשפיעל אונד צור וואַרנונגסלעהרע זיין. דוא ווירסט פיעל
זאַאמען אויף דען אַקקער ברינגען, אונד ווענינג איינזאַממלען, דען
39 דיא היישרעקקען ווערדען עס אַבפרעססען. דוא ווירסט וויינבערגע
פפלאַנצען אונד בעאַרבייטען, אַבער דען וויין וועדער טרינקען נאָך

מנחה חדשה.

* וחציו אל מול הר עיבל, ולא זכר שבטים אלו בהר פלוני ושבטים אלו בהר פלוני כי הכוונה היא שיהיו נחלקים במספר הגברים כגר כאזרח, שאחר שנחלקו השבטים נחלקו גם הגרים לחצאין, והא לך מספר מפקד העם העולים להר גריזים והעולים להר עיבל, והנה העולים להר עיבל היו ראובן גד ואשר זבולן דן ונפתלי, והיה סך מספרם בפ' פינחס ג' מאות אלפים וז' אלפים ותשע מאות ושלשים, והעולים להר גריזים זולת שבט לוי היו שמעון ויהודה יששכר ויוסף ובנימין והיה סך מספרם מאתים ותשעים אלף וג' אלפים ושמונה מאות, נמצא שהיו יתירים העולים להר עיבל ארבעה עשר אלף ומאה ושלשים, והנה שבט לוי היו במספר הזה כ"ג אלפים, צא מהם שמונת אלפים וחמש מאות ושמונים שהיו ראויים לשירות במנין במדבר סיני כי שבט

וְלֹא תֶאֱגֹר כִּי תֹאכְלֶנּוּ הַתֹּלָעַת׃ זֵיתִים יִהְיוּ לְךָ 40
בְּכָל־גְּבוּלֶךָ וְשֶׁמֶן לֹא תָסוּךְ כִּי יִשַּׁל זֵיתֶךָ׃
בָּנִים וּבָנוֹת תּוֹלִיד וְלֹא־יִהְיוּ לָךְ כִּי יֵלְכוּ בַּשֶּׁבִי׃ 41
כָּל־עֵצְךָ וּפְרִי אַדְמָתֶךָ יְיָרֵשׁ הַצְּלָצַל׃ הַגֵּר 42
אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ יַעֲלֶה עָלֶיךָ מַעְלָה מָּעְלָה 43
וְאַתָּה תֵרֵד מַטָּה מָּטָּה׃ הוּא יַלְוְךָ וְאַתָּה לֹא 44
תַלְוֶנּוּ הוּא יִהְיֶה לְרֹאשׁ וְאַתָּה תִּהְיֶה לְזָנָב׃
וּבָאוּ עָלֶיךָ כָּל־הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה וּרְדָפוּךָ 45

איינלעגען, דען דער וואורם ווירד איהן פערלעהרען. אָהלבייאמע 40
ווירסט דוא הַאבען אין אַללען דיינען גרענצען, אַבער דוא ווירסט דיך
ניכט מיט אֶהלע זַאלבען, דען דיין אֶהלבוים ווירד דיא בעערען
אַבווערפען. זאֶהנע אונד טאֶכטער ווירסט דוא צייגען, אַבער ניכט 41
הַאבען, דען זיא ווערדען אין דיא געפַאנגענשַאפט געהען מיסען.
אַללע דיינע בוימע אונד לַאנדפריכטע ווירד דאַז אונגעציפער פערי 42
דערבען. דער פרעמדע דער זיך בייא דיר אויפהאֶלט, ווירד זיך 43
איבער דיך איממער מעהר ערהעבען, אונד דוא ווירסט איממער מעהר
הערונטער קאָממען. ער ווירד דיר לייהען, דוא אַבער ניכט איהם, 44
ער ווירד דער הערשענדע, אונד דוא דער אַבהֶענגיגע טהייל זיין.
אַללע דיעזע פלוכע ווערדען איבער דיך קאָממען, דיך פערפאָלגען 45

מכתב חדשה.

לוי נאמר בו שיעלה להר גריזים ונאמר בו שיעמוד עם הארון בעמק שנאמר ועכו הלוים, וא"כ הראוים לשירות היו עם הארון והשאר עלו להר גריזים עם אחיהם, וא"כ כשתוציא שמונת אלפים וחמש מאות ושמונים הראויים לשירות ישארו ארבע עשרה אלף וארבע מאות ועשרים, נא מהם י"ד אלף ומאה ושלשים החברים לעולי הר גריזים ישארו מאתים ותשעים, הנה הוא קרוב מאד שהמאתים ותשעים אלה שהיו ראוים לשירות וניתוספו על השמונת אלפים וחמש מאות לפי שהמקום אשר נמנו הראויים לשירות היה מספר כל כלל השבט כ"ב אלף ובפ' פינחס היו כ"ג אלף וא"כ יתכן שהמאתים ותשעים מהאלף ההוא הנוסף שהיו ראוים לשירות, ואע"פ שחסרו מיוצאי האלף מאה כפי ערך השמונת אלפים ותק"פ אל הכ"ב אלף כי היו צריכים להיות ש"ן נא וחשוב בתתך אחד לכל כ"ג יתכן שלא הקפידה התורה במאה ההיא לפי שלא

וְהִשִּׂיגוּךָ עַד הִשָּׁמְדָךְ כִּי־לֹא שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר
46 צִוָּךְ׃ וְהָיוּ בְךָ לְאוֹת וּלְמוֹפֵת וּבְזַרְעֲךָ עַד־עוֹלָם׃
47 תַּחַת אֲשֶׁר לֹא־עָבַדְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה
48 וּבְטוּב לֵבָב מֵרֹב כֹּל׃ וְעָבַדְתָּ אֶת־אֹיְבֶיךָ אֲשֶׁר
יְשַׁלְּחֶנּוּ יְהוָה בָּךְ בְּרָעָב וּבְצָמָא וּבְעֵירֹם וּבְחֹסֶר
כֹּל וְנָתַן עֹל בַּרְזֶל עַל־צַוָּארֶךָ עַד הִשְׁמִידוֹ
49 אֹתָךְ׃ יִשָּׂא יְהוָה עָלֶיךָ גּוֹי מֵרָחוֹק מִקְצֵה

אונד איינהאָלען, ביז דוא פֿערטילגט ווערדעסט ; ווייל דוא דער שטימ
מע דעז עוויגען דיינעז גאָטטעז ניכט האַסט געהאָרכען וואָללען, דיא
פֿעראָרדנונגען אונד געזעטצע צו בעאָבאַכטען, דיא ער דיר פֿאָרגעז
46 שריעבען האַט. דיעזע פֿלוכע ווערדען אַן דיר אונד דיינען נאַכקאָממ
47 ען צו עוויגען צייטען, צום צייכען אונד בעווייז דיענען. דאַ דוא
דעם עוויגען דיינעם גאָטטע ניכט וואָללטעסט מיט פֿערגניגען אונד
פֿראָהליכעם געמיטהע דיענען, אַלז דוא אין אַללעם איבערפֿלוסז האַבז
48 טעסט: זאָ ווירסט דוא נונמעהר דיינעם פֿיינדע, דענען דיך דער
עוויגע צושיקען ווירד, אין הונגער, דורסט, בלאָססע אונד מאַנגעל אַן אַלז
לעם, דיענען מיססען; דיזער ווירד איין איזערנעז יאָך דיר אויף דען האַלז
49 לעגען, ביז ער דיך פֿערטילגט האַבען ווירד. דער עוויגע ווירד פֿאָן פֿערנע,

מנחה חדשה.

יתכן לחבר ששה שבטים כנגד ששה שיהיה ביניהם פחות ממאה , ויתכן ג"כ שברכת האלף ההוא היתה בקטנים יותר מן הגדולים , ויתכן ג"כ שכשנחלקו הגרים הוסיף יהושע בעולי הר עיבל כנגד הק' ההוא שיהיו יתירים עולי הר גרזים , ולכ"א והחצים נה"א הידיעה לומר שחצה אותן לחצאין מצומצמין ולא החצי בקרוב שיהיו השבטים בלבד נחלקים , ואל תשיבני מהיות הלוים מבן חדש ומעלה ? כי התורה חשבתם מבן חדש לחשיבותם ולמעלתם כמ"ש ז"ל למוד הי' שבט זה לימנות מן הבטן שנאמר אשר ילדה אותה ללוי במצרים : ומה שנאמר אלה יעמדו לברך וגו ואלה יעמדו על הקללה וגו', הנה כפי הפשט אין אנו צריכים לומר שהיו לא יותר מאלה שביארה אותם התורה כי שלא יהיה ביניהם מחלקת , ואם א"א לנו ליפטר מבלי סבה נוכל לומר כי מה שהיו הלוים הופכים פניהם כנגד הר גרזים ופותחים בברוך והופכים

הָאָרֶץ כַּאֲשֶׁר יִדְאֶה הַנָּשֶׁר גּוֹי אֲשֶׁר לֹא־
תִשְׁמַע לְשֹׁנוֹ׃ גּוֹי עַז פָּנִים אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׂא פָנִים 50
לְזָקֵן וְנַעַר לֹא יָחֹן׃ וְאָכַל פְּרִי בְהֶמְתְּךָ וּפְרִי־ 51
אַדְמָתְךָ עַד הִשָּׁמְדָךְ אֲשֶׁר לֹא־יַשְׁאִיר לְךָ דָּגָן
תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר שְׁגַר אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ עַד
הַאֲבִידוֹ אֹתָךְ׃ וְהֵצַר לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ עַד רֶדֶת 52
חֹמֹתֶיךָ הַגְּבֹהֹת וְהַבְּצֻרוֹת אֲשֶׁר אַתָּה בֹּטֵחַ
בָּהֵן בְּכָל־אַרְצֶךָ וְהֵצַר לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ בְּכָל־

פֿאָן ענדע דער ערדע, איין פֿאָלק, זאָ שנעלל אַלז דער אַדלער פֿליגט,
איבער דיך הערפֿיהרען, איין פֿאָלק דעסען שפּראַכֿע דוא ניכֿט פֿער־
שטעהען ווירסט. איין פֿרעכֿעס פֿאָלק, דאַס דיא פערזאָן דעס אַלטען 50
ניכֿט אַנזיעהט, אונד זיך דעס יונגען ניכֿט ערבאַרמעט. דיעזעס ווירד 51
דיא פֿרוכֿט דיינעס פֿיעהעס אונד דיינעס לאַנדעס, ביז צו דיינער פֿער־
טילגונג פֿערצעהרען; עס ווירד דיר וועדער געטריידע, מאָסט נאָך
אָהל, וועדער צוכֿט דער רינדער, נאָך יונגע דער קליינען פֿיעהעס אי־
בריג לאַסען, זאָנדערן דיך פֿאָלליג צו גרונדע ריכֿטען. אין אַללען דיי־ 52
נען טהאָרען ווירד עס דיך בעלאַגערן, ביז דיא האָהען אונד פֿעסטען
מויערן, אויף וועלכֿע דוא דיך פֿערלאַסעסט, אין דיינעם לאַנדע דאַר־
ניעדער ליעגען ווערדען; יאָ ווירד עס דיך ענגסטיגען אין אַללען טהאָ־
רען דיינעס לאַנדעס, דאַס דיר, דער עוויגע, דיין גאָטט געגעבען

מנחה חדשה.

פניהם כנגד הר עיבל ופותחין בארור היה לומר האיש אשר יעמוד כפי טבע העולם ויתן לנפשו מרגוע ולא יטריח עצמו לעשות פסל ומסכה הנה הוא עושה נחת רוח ליוצרו ויהיה ברוך כמו שהוא ההר הזה ברוך ונואה כמו טבע העולם שהוא מסודר מששת ימי בראשית מאת הש"י, ואשר יטרח לעשות פסל ומסכה ישתנו עליו סדרי בראשית ויהיה ארור ומקולל חלקתו בארץ כמו שהוא ההר הזה מקולל וחסר כל צמח, וא"כ נוכל לומר שלהורות עוד על הענין הנכבד הזה היו צריכין לעלות על הר גריזים בני הגבירות אשר כולם בדרך יושר וכפי סדרו של עולם והדרך הישר הוא והיותר פה שלא ילך אחרית עקלקלות ויתאוה לעשות פסל ומסכה וגו' וימנע ליראת העונש, יהיו צריכין לעלות אל הר עיבל בני השפחות אשר באו בדרך מעוקל כמו ש

53 אַרְצְךָ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ׃ וְאָכַלְתָּ פְרִי־
בִטְנְךָ בְּשַׂר בָּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּמָצוֹר וּבְמָצוֹק אֲשֶׁר־יָצִיק לְךָ אֹיְבֶךָ׃
54 הָאִישׁ הָרַךְ בְּךָ וְהֶעָנֹג מְאֹד תֵּרַע עֵינוֹ בְאָחִיו
55 וּבְאֵשֶׁת חֵיקוֹ וּבְיֶתֶר בָּנָיו אֲשֶׁר יוֹתִיר׃ מִתֵּת ׀
לְאַחַד מֵהֶם מִבְּשַׂר בָּנָיו אֲשֶׁר יֹאכֵל מִבְּלִי
הִשְׁאִיר־לוֹ כֹּל בְּמָצוֹר וּבְמָצוֹק אֲשֶׁר יָצִיק לְךָ
56 אֹיִבְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ׃ הָרַכָּה בְךָ וְהָעֲנֻגָּה אֲשֶׁר

53 הַאבען ווירד. אין דער בעלַאגערונג אונד ענגע, אין וועלכע דיין פֿיינד
דיך טרייבען ווירד, ווירסט דוא דייני אייגענע לייבעספֿרוכט, דאַז
פֿלייש דער זֶעהנע אונד טעכטער, דיא דיר דער עוויגע, דיין גאָטט,
54 געגעבען הַאבען ווירד, פֿרעססען מיססען. דער ווייכליכסטע אונד
וואָללוסטיגסטע מאַן אונטער איך, ווירד געגען זיינען ברודער, זיינע
געליעבטע פֿרויא, אונד געגען דיא קינדער דיא ער איבריג לֶעססט,
55 מיסגינסטיג זיין. אונד קיינעם פֿאָן איהנען, פֿאָן דעם פֿליישע זיינר
קינדער, דאַז ער פֿערצעהרען ווירד, געבען וואָללען, וויל איהם
זאָנסט ניכטס איבריג בלייבט, אין דער בעלַאגערונג אונד ענגע, אין
56 וועלכע דיך דער פֿיינד אין אַללען טהאָרען בריגגען ווירד. דיא
ווייכליכסטע אונד וואָללוסטיגסטע פֿרויא דיא אויז פֿערצֶערטלונג

מנחה חדשה.

רחל נפתולי אלהים נפתלתי וגו' כי לא לקח יעקב שפחת רחל אלא לפי שלא היו לה בנים כדרך כל הארץ ואמרה אולי יהיו לה בנים בדרך מעוקל כי בניה יקראו כמ"ש ואבנה גם אנכי ממנה, ולא נתנה לאה גם היא את שפחתה לבעלה אלא כדי שלא תתבייש אחותה כמו שנתבאר במקומו, כי לא כיון יעקב לקחתם לו לאשה, והנה בני הגבירות היו ח' ולא יתכן שיעלו כולם אל הר גריזים והתחכמה התורה לברור מהם קטון וגדול לשתפם עם בני השפחות לומר שכולם הם חשובים לפני הש"י ולומר שקיום התורה הוא על שני הדרכים האמורים ר"ל מב' הפנים והוא המנע מעשות פסל ומסכה לאהבת הש"י מבלי יראת העונש אשר עליו היו עונים ואומרים ברוך האיש וגו', ויש מן הדרך המעוקם והוא המנע מעשות פסל ומסכה ליראת העונש אשר

לֹא־נִסְּתָה כַף־רַגְלָהּ הַצֵּג עַל־הָאָרֶץ מֵהִתְעַנֵּג
וּמֵרֹךְ תֵּרַע עֵינָהּ בְּאִישׁ חֵיקָהּ וּבִבְנָהּ וּבְבִתָּהּ׃
חס׳ א וּבְשִׁלְיָתָהּ הַיּוֹצֵת ׀ מִבֵּין רַגְלֶיהָ וּבְבָנֶיהָ אֲשֶׁר
תֵּלֵד כִּי־תֹאכְלֵם בְּחֹסֶר־כֹּל בַּסָּתֶר בְּמָצוֹר 57
וּבְמָצוֹק אֲשֶׁר יָצִיק לְךָ אֹיִבְךָ בִּשְׁעָרֶיךָ׃ אִם־לֹא 58
תִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת
הַכְּתֻבִים בַּסֵּפֶר הַזֶּה לְיִרְאָה אֶת־הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד
וְהַנּוֹרָא הַזֶּה אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ וְהִפְלָא יְהוָה 59
אֶת־מַכֹּתְךָ וְאֵת מַכּוֹת זַרְעֶךָ מַכּוֹת גְּדֹלֹת
וְנֶאֱמָנוֹת וָחֳלָיִם רָעִים וְנֶאֱמָנִים׃ וְהֵשִׁיב בְּךָ אֵת 60

אונד ווייכליכקייט איהרע פוסזאָהלען ניעמאַהלז אויף דיא ערדע צו זעטצ־
צען, פערצאַרטעלט האַט, ווירד געגען איהרען געליעבטען עהעמאַן,
איהרען זאָהן אונד איהרע טאָכטער זאָ מיסגינסטיג זיין, דאַס זיא 57
איהרע נאַכגעבורט, דיא איהר אויז דעם לייבע קאָממט, אונד דיא קינ־
דער, דיא זיא געבאָהרט, אויז מאַנגעל אַן אַללעם, היימליך אויפפרעסען
ווירד, אין דער בעלאַגערונג אונד ענגע, אין וועלכע דיר פיינד דיך
אין דיינען טהאָרען ברינגען ווירד. ווען דוא ניכט אַללע וואָרטע 58
דיעזער לעהרע, דיא אין דיעזעם בוכע פערצייכנעט זינד, זאָרג־
פעלטיג בעאָבאַכטען ווירסט, דיעזען פערהערליכטען אונד
פורכטבאַהרען נאַמען, דען עוויגען, דיינען גאָטט, צו פירכטען:
זאָ ווירד דער עוויגע דיר אונד דיינען נאַכקאָממען אויסער־ 59
אָרדענטליכע פלאַגען צושיקקען, שווערע אונד אַנהאַלטענדע
פלאַגען, באָזע אונד אַנהאַלטענדע קראַנקהייטען. אַללע זייכען 60

מנחה חדשה.

על הדבר הזה היו אומרים ארור האיש וגו׳, ולכן כשתתפו הקטון והגדול מהנולדים בדרך יושר עם הבאים בהתחכמות האמהות, ואמר שיענו הלוים הראוים לענות והם אשר היו ראוים לשירות והם הנמנים מבן ל׳ שנה ועד בן חמשים והשאר עלו להר גריזים, ואמר שיאמרו ארור האיש וגו׳ על ג׳ עבירות החמורות אשר הם ע״ז וגלוי עריות ושפיכת דמים, ואמר ושם בסתר לומר שאם גם בסתר יהיה האיש ההוא ארור אבל עם עשה בפרהסיא לא

כָּל־מַדְוֵה מִצְרַיִם אֲשֶׁר יָגֹרְתָּ מִפְּנֵיהֶם וְדָבְקוּ בָּךְ׃
61 גַּם כָּל־חֳלִי וְכָל־מַכָּה אֲשֶׁר לֹא כָתוּב בְּסֵפֶר
הַתּוֹרָה הַזֹּאת יַעְלֵם יְהוָה עָלֶיךָ עַד הִשָּׁמְדָךְ׃
62 וְנִשְׁאַרְתֶּם בִּמְתֵי מְעָט תַּחַת אֲשֶׁר הֱיִיתֶם
כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב כִּי־לֹא שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה
63 אֱלֹהֶיךָ׃ וְהָיָה כַּאֲשֶׁר־שָׂשׂ יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהֵיטִיב
אֶתְכֶם וּלְהַרְבּוֹת אֶתְכֶם כֵּן יָשִׂישׂ יְהוָה עֲלֵיכֶם
לְהַאֲבִיד אֶתְכֶם וּלְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם וְנִסַּחְתֶּם מֵעַל
64 הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ וֶהֱפִיצְךָ
יְהוָה בְּכָל־הָעַמִּים מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד־קְצֵה

מצריםס, פֿאָר וועלכען דוא דיך שייעסט, ווירד ער דיר ווידער
61 אנהענגען, דאַס זיא דיר אַנהאֶנגען. אויך אַללע אַרטען פֿאָן קראַנק־
הייט אונד פּלאַגע, דיא אין דעם בוכע דיעזער לעהרע ניכט ערוואֶהנט
ווערדען, ווירד דער עוויגע איבער דיך קאָממען לאַססען, ביז צו דיינער
62 פֿערטילגונג. איינע געריגגע אַנצאַהל ווירד פֿאָן אייך איבריג
בלייבען, דאַ איהר פֿאָרהין אַן מענגע דען שטערנען אַם היממעל גלייך
וואַרעט; דאַרום, דאַס דוא דער שטיממע דיינעס עוויגען דיינעס גאָטטעס
63 ווירסט אונגעהאָרזאַם געוועזען זיין. יאַ וויא זיך דער עוויגע צופֿאָר
פֿרייעטע, אייך גוטעס צו טהון, אונד אייך צו פֿערמעהרען, עבען יאַ
ווירד ער זיך פֿרייען, אייך צו גרונדע צו ריכטען אונד צו פֿערטילגען;
איהר ווערדעט אויס דעם ערדרייכע, דאַס דוא יעטצט איינצונעהמען
64 הינציעהעסט, מיט דער וואורצעל הערויסגעריססען. אונד פֿאָן דיעזען
עוויגען, אונטער אַללע פֿעלקער, פֿאָן איינעם ענדע דער ערדע ביז צום

מנחה חדשה.

יהיה הוא לבדו ארור אבל כולם יענשו בעונו , וסמך לפסל ומסכה המקלה
אביו ואמו למה שהוא סבה גדולה לעבוד ע"ז כי המקלה אביו ואמו הנה הוא
הולך בשרירות לבו ואין מי שיחזירנו למוטב, וסמך לזה מסיג גבול רעהו
ומשגה עור בדרך והוא המשיא עצה רעה לחבירו להפיל [illegible] ומטה
משפט גר יתום ואלמנה לחולשתם כדי לקחת את ממונם לפי שכל אלו
הדברים הם באים מפתיחות החמדה המביאה בלי ספק לעשות פסל ומסכה

הָאָרֶץ וְעָבַדְתָּ שָּׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־
יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ עֵץ וָאָבֶן׃ וּבַגּוֹיִם הָהֵם לֹא 65
תַרְגִּיעַ וְלֹא־יִהְיֶה מָנוֹחַ לְכַף־רַגְלֶךָ וְנָתַן יְהוָה
לְךָ שָׁם לֵב רַגָּז וְכִלְיוֹן עֵינַיִם וְדַאֲבוֹן נָפֶשׁ׃ וְהָיוּ 66
חַיֶּיךָ תְּלֻאִים לְךָ מִנֶּגֶד וּפָחַדְתָּ לַיְלָה וְיוֹמָם וְלֹא
תַאֲמִין בְּחַיֶּיךָ׃ בַּבֹּקֶר תֹּאמַר מִי־יִתֵּן עֶרֶב וּבָעֶרֶב 67
תֹּאמַר מִי־יִתֵּן בֹּקֶר מִפַּחַד לְבָבְךָ אֲשֶׁר תִּפְחָד
וּמִמַּרְאֵה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה׃ וֶהֱשִׁיבְךָ יְהוָה׀ 68

אַנדערן, פערטטרייעט ווערדען; אַללוואָ דוא ווירסט פרעמדען
געטטערן, פאָן האָלץ אונד שטיין, דיא דיר אונד דיינען פאָרפאַהרען
אונבעקאַננט זינד, דיענען. דאַזו ווירסט דוא אונטער דיעזען 65
פאָלקערן זעלבסט קיינע בלייבענדע שטאַטטע, אונד פיר דיינע
פוססטאַהלע קיינען רוהעפונקט פינדען, זאָנדערן דער עוויגע,
דיין גאָטט, ווירד אויך דאַזעלבסט דיין הערץ אונרוהיג, דיינע
אויגען פערשמאַכטענד, אונד דיינע זעעלע פאָללער קוממער זיין
לאַססען. דיין לעבען ווירד דיר געגענאיבער שוועבען, דוא ווירסט 66
נאַכט אונד טאַג אין פורכט זיין, אונד דיין לעבען ניכט אַן פיר זיכער
האַלטען. דעז מאָרגענז ווירסט דוא זאַגען: אַך, וועֶרע עז דאָך שאָן 67
אַבענד! אונד דעז אַבענדז: אַך, וועֶרע עז דאָך שאָן מאָרגען! זאָ
פאָללער פורכט ווירד דיין הערץ, אונד זאָ שרעקקליך דער אַנבליק
זיין, דען דוא פאָר אויגען האַבען ווירסט. מיט שיפפען פאָן וויר 68

מנחה חדשה.

וגם בסתר להרבות את נכסיו בדרך רע, וסמך לע"ז ענין גלוי עריות כי הוא עון פלילי, והזכיר הדברים היותר זרים שבעבירה הזאת והם את אביו ובהמה ואחותו וחותנתו לפי שכל אלו יש בהם חופפא רבה ועושין בסתר אבל אם יעשו בגלוי הנה כולם יתפסו בעונו וחייבין לעשות בו דין, וסמך לזה ענין שפיכת דמים והזכיר היותר זרים והם העושים בסתר והם מכה רעהו בסתר ולוקח שוחד כי העושה בפרהסיא כולם נתפסים בעונו אם לא יעשו בו דין הראוי, וכדי שלא יחשבו כי לא היתה הקללה הזאת כ"א על הדברים האלה לבד חזר וכלל את כל דברי התורה לומר שעל כל מצוה ומצוה מצות התורה כאומר הקללה הזאת אלא שהזכיר אלו הנזכרים לפי שהם

מִצְרַיִם בָּאֳנִיּוֹת בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי לְךָ לֹא־
תֹסִיף עוֹד לִרְאֹתָהּ וְהִתְמַכַּרְתֶּם שָׁם לְאֹיְבֶיךָ
69 לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת וְאֵין קֹנֶה׃ ס אֵלֶּה
דִבְרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה לִכְרֹת
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מוֹאָב מִלְּבַד הַבְּרִית
כט אֲשֶׁר־כָּרַת אִתָּם בְּחֹרֵב׃ פ שביעי
1 וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
אַתֶּם רְאִיתֶם אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְעֵינֵיכֶם
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפַרְעֹה וּלְכָל־עֲבָדָיו וּלְכָל־אַרְצוֹ׃

דער עוויגע דיך ווידער נאך מצרים פיהרען לאססען, אויף דעם
וועגע, דאפאן איך דיר פערשפראכען, דאס זאָלסט איהן ניעמאהלס
ווידער זעהען; דאזעלבסט ווערדעט איהר אייך אייערן פיינדען
צו שקלאפען אונד שקלאפינען פייל ביעטען, עס ווירד אבער קיין
69 קייפער דא זיין. דיעזעס זינד דיא וואָרטע דעס בונדעס, דען
דער עוויגע דעם משה בעפאהלען מיט דען קינדערן ישראל'ס,
אין דעם לאנדע מואב צו שליעססען, אויסער דעם בונדע, דען
1 ער מיט איהנען געשלאָססען אַם חרב. משה היעלט
איינע רעדע אן גאנץ ישראל, אונד שפראך צו איהנען: איהר האבט אללעס
געזעהען, וואס דער עוויגע אין מצרים אן פרעה, זיינען בעדיענטען,
אונד זיינעם גאנצען לאנדע, פאָר אייערן אויגען אויסגעאיבט האט,

מנחה חדשה.

עושים בסתר למה שיש בהם מן החוצפא ואין כל אדם מרגישין בהם לעשות
דין בעושיהם, והנה כל מצוות האלה אחוזות ונקשרות זו בזו ומשתלשלות
זו מזו כאילו הם מצוה אחת והעובר על עבירה קלה יבוא לעבור על עבירה
חמורה עד שיבוא לעבור על כל דברי התורה, ולכן נקראים כל המצוות
בכמה מקומות בשם מצוה אחת כמ"ש כל המצוה וגו' כי המצוה הזאת וגו',
ואח"כ כרת עמהם ברית ואמר להם הברכות והקללות וקבלו עליהם דברי
הברית הזאת מלבד מה שקבלו עליהם דברי הברית אשר כרת אתם בחרב,
והוצרך הברית השני הזה לפי שהם עתה נכנסים לארץ ויכולין לומר שהיו
מוכרחין בראשון לפי שעדיין לא נתן להם ארצות גוים, אבל עתה בכבוש·

המסות הגדלת אשר ראו עיניך האתת 2
והמפתים הגדלים ההם: ולא־נתן יהוה לכם 3
לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמע עד
היום הזה: ואולך אתכם ארבעים שנה במדבר 4
לא־בלו שלמתיכם מעליכם ונעלך לא־בלתה
מעל רגלך: לחם לא אכלתם ויין ושכר לא 5
שתיתם למען תדעו כי אני יהוה אלהיכם:
מפטיר ותבאו אל־המקום הזה ויצא סיחן מלך־חשבון 6

דיח גרחָסען פּערזוכונגען דחַפֿחָן דוח חויגענלייגע ווחַרסט, יענע 2
3 גרחָסע לייכען חונד ווחונדערווערקע. חַבער ביז חויף דען הייטיגען
טחַג החַבט חיהר דורך גחָטטליכע פֿערהחֶנגניס, קיין הערץ גע־
לייגט, דחַ פֿערשטחֶנדיג וותֶרע, קיינע חויגען, וועלכע זעהען, קיינע
4 חָהרען, וועלכע החֶרען. חיך החַבע חייך נונמעהר פֿיערליג יחַהרע
חין דער וויסטע הערחומגעפֿיהרט, דיח קליידער זינד חייך חינדעסען
ניכט פֿחָן לייבע געפֿחַללען, חונד דיח שוהע ניכט פֿחָן דען פֿיסען.
5 ברחָד החַבט חיהר ניכט געגעסען, חויך קיינען וויין חָדער חַנדערע
שטחַרקע געטרחֶנקע געטרונקען; חויז דיעזען חומשטחֶנדען זחָללט
6 חיהר ערקעננען, דחַס חיך דער עוויגע, חייער גחָטט זייח. חַלז
חיהר חין דיעזער געגענד חַנקחַמט, לחָג סיחון קחֶניג צו חשבון

מנחה חדשה.

סיחון ועוג היה להם כאילו כבשו את הארץ כולה כי הם היו מבצר מבטחם, ולכ"א שקרא משה לכל ישראל ואמר להם אתם ראיתם וגו' המסות הגדולות וגו' ואולך אתכם במדבר וגו' ותבואו אל המקום הזה ויצא סיחון וגו' כי הכוונה בכל זה לומר הרי אתם כאילו כבשתם כל ארץ ישראל כי מחוזת הגוים אשר כבר ראיתם שנפלו לכם יתברר לכם שתעלו ותירשו את הארץ בשמרכם דברי הברית הזאת, וא"כ אין לכם להרהר אחרי הברית הזאת לומר שאתם מוכרחים בה בצד מה, ולכן חתם דבריו באומרו ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם למען תשכילו את כל אשר תעשו, ומה שאמר ויקרא משה לכל זקני ישראל ואם עמם היה מדבר כי לא נפטרו מלפניו? צריך שתדע שמתחלת אלה הדברים היו כל דבריו עמהם ר"ל עם כל קהלם אבל לא הקפיד שיהיו שם טף ונשים וגרים ועבדים, וכן היו כל

וְעוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן לִקְרָאתֵנוּ לַמִּלְחָמָה וַנַּכֵּם׃
7 וַנִּקַּח אֶת־אַרְצָם וַנִּתְּנָהּ לְנַחֲלָה לָרֽאוּבֵנִי וְלַגָּדִי
8 וְלַחֲצִי שֵׁבֶט הַֽמְנַשִּׁי׃ וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־דִּבְרֵי
הַבְּרִית הַזֹּאת וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם לְמַעַן תַּשְׂכִּילוּ
אֵת כָּל־אֲשֶׁר תַּעֲשֽׂוּן׃ פ
9 אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כֻּלְּכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
רָֽאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם זִקְנֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם כֹּל
10 אִישׁ יִשְׂרָאֵל׃ טַפְּכֶם נְשֵׁיכֶם וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּקֶרֶב
11 מַחֲנֶיךָ מֵחֹטֵב עֵצֶיךָ עַד שֹׁאֵב מֵימֶיךָ׃ לְעָבְרְךָ

אונד עוג קעניג צו באשן ווידער אונז צו פעלדע, אללײן וויר שלוגען יהן.
7 נאהמען איהר לאנד איין, אונד גאבען עס דען שטאממען ראובן אונד גד
8 ווידא אויך דעם האלבן שטאממע מנשה צום ערבגוטע. בעאבאכטעט
אלזא דיא ווארטע דיעזעס בונדעס אונד טהוט דארנאך, זא ווערדעט
איהר גליק האבען, אין אללעם וואס איהר פארנעהמט.
9 איהר שטעהעט יעצט אללע פאר דעם עוויגן, אייערם גאטטע, שטאממס
הייפטער דער געזעלשאפט, עלטעסטען אונד אמטסלייטע, אויך יעדער
10 געמיינע אין ישראל. אייערע קינדער, ווייבער אונד דער פרעמדע דער
11 אין לאגער ביא אייך איזט, פאם האלצהויער ביז וואססערשעפפער. דאס

מנחה חדשה.

דברי הברית הזאת, אבל עתה שרצה להעבירם בין בתרי הברית רצה שלא יפלט מהם קטון וגדול וגר ועבד ולכן אמר ויקרא משה אל כל ישראל שר"ל אל כל שאר עדת ישראל כדי שלא יאמר אחד מהם לא נכנסתי אני בברית ולכן שלום יהיה לי ולא ידבקוני קללותיה.

אתם נצבים וגו', לפי שעתה היו כולם לפניו כמ"ש למעלה מזה ויקרא משה לכל ישראל ואמר להם אתם ראיתם וגו' ובעוד שלא נפטר אחד מהם מלפניו אמר להם אתם נצבים וגו' ר"ל מה שהקהלתי את כל עדתכם הוא כדי להעבירכם בברית ה' אלהיך ובאלתו, ומה שזכר את כולם כלל ופרט הוא כדי שלא ישאר להם שום פתחון פה בשום ענין וזמן, והוא כי הוא הזכיר תחלה ראשי השבטים לומר מן הראוי הוא שכל מה שיקבלו עליהם נשיאי שבטיהם שתקבלו אתם עליכם במנהג פנים יפות ואע"פ שלא תהיו אתם

בִּבְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּבְאָלָתוֹ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
כֹּרֵת עִמְּךָ הַיּוֹם: לְמַעַן הָקִים־אֹתְךָ הַיּוֹם לוֹ לְעָם שני
וְהוּא יִהְיֶה־לְּךָ לֵאלֹהִים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ וְכַאֲשֶׁר 12
נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב:
וְלֹא אִתְּכֶם לְבַדְּכֶם אָנֹכִי כֹּרֵת אֶת־הַבְּרִית הַזֹּאת 13
וְאֶת־הָאָלָה הַזֹּאת: כִּי אֶת־אֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ פֹּה עִמָּנוּ 14
עֹמֵד הַיּוֹם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֵת אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ

אום דורך דיא שטיקקע דעס בינדניססעס געהעסט (דען בונד אַננעהמסט)
אונד דען פֿערמאלדיגונגספֿלוך (איין איבערטרעטונגספֿאַללע) איבערנעה־
מעסט, מיט וועלכען דער עוויגע דיך הייטע פֿערפֿליכטעט. אום 12
דיך היערמיט צו זיינעם פֿאָלקע אַנצונעהמען, אונד דיין גאָטט צו זיין,
וויא ער דיר פֿערהייסען, אונד דיינען פֿאָרפֿאַהרען, אברהם, יצחק
אונד יעקב צוגעשוואָרען האַט. ניכט מיט אייך אַללעין שליססע איך 13
דיעזען בונד אונד דיעזען פֿערמאלדיגונגספֿלוך פֿעסט. זאָנדערן מיט 14
דעם, וועלכער היער פֿאָר דעם עוויגען, אונזערם גאָטטע, מיט
אונס צוגעגען איזט; אונד אויך מיט דעמיעניגען, דער היער ניכט

מנחה חדשה.

בעצמכם במעמד הזה, שאם לא כן לאיזה ענין כתתם אותה ראשים עליכם
אבל עתה במעמד הקדוש רציתי שיהיו ראשי השבטים ושיהיו גם הזקנים
שהם החכמים עמהם כדי שלא תאמרו הנה הנשיאים אינם מבינים כ"כ
שאילו היו יועציהם עמהם לא יניחום לקבל עליהם הברית הזאת בכל הקללות
הללו. תאמר הנה דלת העם מדברים לא עם הנשיאים ולא עם הזקנים כ"א
עם שלוחי ב"ד המשמיעים אותם את כל דברי השופטים כי הם הרודים בעם,
לכ"א שהיו גם השוטרים; תאמר א"כ לא קבלתי עלי הברית הזאת לעולם
ועד כי אם כל ימי הזקנים השופטים והשוטרים כי לא קבלתי גזירתם
והסכמתם עלי אלא מיראתי שלא יכריחוני במקל וברצועה, לכן אמר שהיו שם
כל איש ישראל וכל אחד ואחד קבל על עצמו דברי הברית מעצמו, גם
הטף יכולין לומר כשיתמו לא קבלנו עלינו גזירת אבותינו אלא בעוד
בחיים חייתם מיראתנו אותם, לכך רצה להעביר גם הטף בברית, גם
הנשים יש להן לומר כן כשיתאלמנו או כשיתגרשו ולכן העבירם בברית, וגם
הגרים והעבדים שהם חוטבי עצים ושואבי מים יכולין להתנצל כאשר תמצא
לאל ידם לכך העמיד את כולם והעבירם בברית כדי שלא ימצא שום אחד מהם

פֹּה עִמָּנוּ הַיּוֹם׃ כִּי־אַתֶּם יְדַעְתֶּם אֵת אֲשֶׁר־יָשַׁבְנוּ
15 בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְאֵת אֲשֶׁר־עָבַרְנוּ בְּקֶרֶב הַגּוֹיִם
16 אֲשֶׁר עֲבַרְתֶּם׃ וַתִּרְאוּ אֶת־שִׁקּוּצֵיהֶם וְאֵת
17 גִּלֻּלֵיהֶם עֵץ וָאֶבֶן כֶּסֶף וְזָהָב אֲשֶׁר עִמָּהֶם׃ פֶּן־
יֵשׁ בָּכֶם אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה אוֹ מִשְׁפָּחָה אוֹ־שֵׁבֶט
אֲשֶׁר לְבָבוֹ פֹנֶה הַיּוֹם מֵעִם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לָלֶכֶת
לַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הָהֵם פֶּן־יֵשׁ בָּכֶם שֹׁרֶשׁ

15 נוגעגען איזט. איהר ערינערט אייך נאָך וויא וויר אונז אין מצרים
אויפגעהאַלטען האַבען, אונד הערנאַך צווישען פערשידענען פֿעלקערן
16 גערייזעט זינד, דיא איהר אַנגעטראָפֿפֿען. איהר האַבט איהרע גרייעל
אונד דיא אַבשייליכען געטצענבילדער פֿאָן האָלץ, שטיין, זילבער אונד
17 גאָלד, דיא זיא האַטטען, געזעהען. זאָללטע עטוואַ איין מאַן אָדער
ווייב, געשלעכט אָדער שטאַמם אונטער אייך זיין, דעססען הערץ זיך
שאָן יעצט פֿאָן דעם עוויגען אונזערן גאָטט אַבגעוואַנדט האַבע, דען
געטטערן דיזער פֿעלקער נאַכצוואַנדעלן אונד איהנען צו דיענען;
זאָללטע איינע וואורצעל אונטער אייך זיין, דיא זאָ גיפֿטיגע אונד

מנחה חדשה.

שום פתח להוציא את עצמו מן הכלל בשום זמן, ולפ"ז יש לאומר שיאמר כי הזכרת הראשים והזקנים והשוטרים הוא מיותר שהרי הם בכלל איש ישראל? תדע שאין הדבר כן, שאילו הזכיר כל איש ישראל מבלי שיזכיר ראשיהם ושופטיהם שיהיו עמהם יש להם פתחון פה גדול באומרם אע"פ שהיו עמנו הנה באותה שעה לא היו עלינו לראשים שיתנו לבם עלינו כמו שאנו צריכים ולהשיאנו עצה הגונה אם הדבר הזה ראוי לנו אם לאו, והנה דלת העם מבלי מנהיג לא ידעו דרך החיים לבחור הראוי מהבלתי ראוי, אבל עתה שהעמיד את העם לשבטיו עם כל ראשיהם וזקניהם ושופטיהם ושוטריהם עמהם לא נשאר להם שום פתח לומר שלא מדעת שלימה עשיתם זאת: ואמר שהעמידם להעבירם בברית הש"י ובאלתו שהוא לא יאבה ה' סלוח לו וגו' לפי שעד עתה אמר כל דברי הברית לטוב ולמוטב כמ"ש והיה אם שמוע תשמע וגו' ובאו עליך כל הברכות האלה וגו', והיה אם לא תשמע וגו' אבל עדיין לא עברו בין בתרי הברית, ואמר שטעם הברית הזאת הוא למען הקים אותך היום לו לעם, ר"ל שמן היום הזה והלאה תהיה לו לעם ואין לך עוד רשות לומר נהיה כגוים לילך בשרירות לבי לעבוד למי שארצה, ואע"פ שכבר

פֹּרֶה רֹאשׁ וְלַעֲנָה׃ וְהָיָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־דִּבְרֵי 18
הָאָלָה הַזֹּאת וְהִתְבָּרֵךְ בִּלְבָבוֹ לֵאמֹר שָׁלוֹם
יִהְיֶה־לִּי כִּי בִּשְׁרִרוּת לִבִּי אֵלֵךְ לְמַעַן סְפוֹת
הָרָוָה אֶת־הַצְּמֵאָה׃ לֹא־יֹאבֶה יְהוָה סְלֹחַ 19
לוֹ כִּי אָז יֶעְשַׁן אַף־יְהוָה וְקִנְאָתוֹ בָּאִישׁ הַהוּא
וְרָבְצָה בּוֹ כָּל־הָאָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה

18 ביטטערעס קרויט הערפֿאָרברעכטע. איין מענש, דער, ווען ער
דיעזען פֿעראיידיגונגספֿלוך הערט, זיך זעלבסט אים הערצען זעגנעט
אונד שפּריכט: מיר ווירד עס וואָהל זיין, ווען איך דעם דינקעל מיינעס
הערצענס נאַכוואַנדלע, אונד דיא פֿעֶללערייא אויף דען דורסט הייפֿע
(דיא נאַטירליכען בעגיערדען מיט איבערמיטהיגען פֿערמעהרע):
19 איינעם זאָלכען ווירד דער עוויגע ניאמערמעהר פֿערגעבען וואָללען,
פֿיעלמעהר ווירד דער צאָרן דעס עוויגען אונד זיין אייפֿער איבער איינען
זאָלכען מאַן ראויכען, אַללע פֿערפֿלוכונג, דיא אין דיעזעם בוכע שטעה

מנחה חדשה.

קבלו עליהם להיות לו לעם, עתה ביום הזה היא חתימת קבלתם שהתחילו לירם, אבל עד עתה עדיין היה להם פתחון פה כמו שאמרנו ועדיין לא היתה חתימת הקבלה הזאת מכל וכל עד שעברו את הירדן ועלו להר גריזים ולהר עיבל כמו שנתבאר בפ' שלפני זאת, וגם הש"י קבל בברית הזאת להיות לך לאלהים, ושלא יחליפם באומה אחרת; ומ"ש ולא אתכם לבדכם כי את אשר ישנו וגו' ואת אשר עברנו וגו' הוא על הדורות הבאים אחריהם כי החיים כולם היו לפניו ולא נפקד מהם איש, ונתן הטעם למה שהוצרך להביא את כולם בברית גדולים וקטנים טף ונשים וגם הדורות האחרונים במה שאמר כי אתם ידעתם את אשר ישבנו וגו' ואת אשר עברנו וגו' והנה ראיתם בעיניכם שקוציהם ותועבותיהם ואולי יש בכם מי שחמד יופים בלבו, והנה החמדה הזאת ואע"פ שלא יתן עיניו בה עתה היא תביאהו על כל פנים לאחר זמן לעבוד אותם ואם לא הוא בנו או בן בנו שכן חייב טבע הבריאה כי התחלה ומחשבה מועטת תביא לגמר כל דבר, ודמה זה אל השרש הפורה ראש ולענה אשר אינו היא הפרי אבל יש לו התחלה מועטת שאין טעם פריו ועלו שוה אבל יש בענף התחלה מועטת והטעם השלם הוא בפירות או בפרחי', והנה הרמב"ן ז"ל גלה לנו סוד עמוק בזה ואם העלים טעמו ואמר כי משרש מתוק לא יצא דבר מר וכל אשר לבו שלם עם הש"י ולא הרהר כלל בע"ז לא יוליד בן מודה בה, ואל תקשה עלינו בזה מן הכתוב והוליד בן פריץ שופך דם?

20 וּמָחָה יְהוָה אֶת־שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם׃ וְהִבְדִּילוֹ
יְהוָה לְרָעָה מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אָלוֹת
21 הַבְּרִית הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה׃ וְאָמַר
הַדּוֹר הָאַחֲרוֹן בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר יָקוּמוּ מֵאַחֲרֵיכֶם
וְהַנָּכְרִי אֲשֶׁר יָבֹא מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה וְרָאוּ אֶת־
מַכּוֹת הָאָרֶץ הַהִוא וְאֶת־תַּחֲלֻאֶיהָ אֲשֶׁר־חִלָּה

העט, ווירד זיך אויף איהן לעגען; אונד דער עוויגע ווירד זיינען נאמען
20 אונטער דעם הימעל אויסטילגען. איהן ווירד ער אויז אַללען גשטעמ־
טערן ישראל'ס צום אונגליק אויזזאָנדערן, נאך איינהאַלט אַללער פֿערבינ־
דונגזפֿלוכע, דיא אין דיעזעם בוכע דער לעהרע פֿערצייכנעט זינד.
21 אין דער שפּעטעסטען נאכקונפֿט, ווען דיא קינדער דיא נאך אייך
לעבען ווערדען, אונד דער אויזלענדער דער אויז ענטפֿערנ־
טען לאַנדע קאָממט, דיא פּלאַגען דיעזעז לאַנדעז אונד דיא
זייכען וואַהרנעהמען, מיט וועלכען דער עוויגע זאָלכעז בעז־

מנחה חדשה.

כי אמת הדבר וסוד גדול לא אוכל לפרש בו, ע"כ דברי הרב; והנה בהיות השרש בברית הנה גם הבנים באו בברית, ואמר והיה בשמעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהי' לי וגו' לומר שהשרש הזה אשר ממנו צמח הדבר המר הזה לא היה מר כל כך בתחלתו כי לא נתן לבו לעבוד ע"ז אבל חשב בדעתו שלא יביא עצמו בדברי האלה הזאת ולא יתחייב לעבוד את הש"י בנדר ובשבועה אבל הוא אומר לא אקנה אדון לעצמי עד אשר אראה איזה הדרך ישכון אור ואלך בדרך אשר ייטב לי בעבודו לעבוד הש"י ואם לזולתו, ואמר שהאיש אשר דרכו בכל לו הנה המחשבה הרעה הזאת תביאהו מחר להיותו שותה בצמא את כל דברי הע"ז וכל דבר רע, וז"ש ספות הרוה את הצמאה שר"ל הנפש הרוה אשר יש לו עתה שאינו תאב לעבוד ע"ז ואין לו נטייה אליה אבל הוא עומד עתה בפרשת דרכים לראות מה יקרה לו הנה מחר יכריתנה בנפש הצמאה אשר תתחדש לו, כי העץ אשר יש לו נטייה מה אל המרירות הנה הוא בלי ספק פורה ראש ולענה, ולכן האיש אשר אלה לו לא יאבה ה' סלוח לו מעתה לפי שאז בהיותו מגיע אל התכלית המביאה המחשבה הרעה הזא' יעשן אף ה' וקנאתו באיש ההוא, ואם יבא לו המחשב' הרעה הזאת אין שם מקום שתרבץ בו כל האלה לפי שאין הש"י בא בשטף עם בריותיו בבואו ליפרע מהם, אבל הוא נפרע מעט מעט ומצפה לראות אם ישובו אליו וירחמם וכשלא ישלח לו עתה הוא כדמות התראה שלא תעבור

22 יְהוָה בָּהּ׃ גָּפְרִית וָמֶלַח שְׂרֵפָה כָל־אַרְצָהּ לֹא תִזָּרַע
וְלֹא תַצְמִחַ וְלֹא־יַעֲלֶה בָהּ כָּל־עֵשֶׂב כְּמַהְפֵּכַת
סְדֹם וַעֲמֹרָה אַדְמָה וּצְבֹיִים אֲשֶׁר הָפַךְ יְהוָה
23 בְּאַפּוֹ וּבַחֲמָתוֹ׃ וְאָמְרוּ כָּל־הַגּוֹיִם עַל־מֶה עָשָׂה
יְהוָה כָּכָה לָאָרֶץ הַזֹּאת מֶה חֳרִי הָאַף הַגָּדוֹל
24 הַזֶּה׃ וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה

וצבוים ק'

22 לאַדען האַט. דען ערדבאָדען, דער דורך דען בראַנד, וויא אין
שוועפעל אונד זאַלץ פערוואַנדעלט איזט, ניכט בעזאֶעט ווערדען קאַן,
ניכטס הערפאָר־בריגגט, אויך ניכט איינמאַל אונקרויט אויפשיעסען לאֶסט,
אונד דעם סדום, עמורה, אדמה אונד צבוים גלייכט, דיא דער עוויגע איין
23 מאָהל אונד גרימם אומגעקעהרט האַט: זאָ ווערדען אַללע פאֶלקער־
פראַגען, וואַרום האַט דער עוויגע דיעזעם לאַנדע אַלזאָ געטהאַן?
24 וואָהער דיעזער גראָססע גריממיגע צאָרן?. אונד מאַן ווירד אַנטְ־
וואָרטען: וויל זיא דען בונד פערליעסען, דען דער עוויגע,

מנחה חדשה.

מחשבתו הרעה הזאת אל עבר פניה שסופו שיעשן אף ה' וקנאתו באיש ההוא ורבצה בו כל האלה ולא שתחול עליו זמן קצוב ותעבור מעליו אבל תרבץ ותשכון עליו ולא תזוז ממנו עד כלותה אותו באופן שימחה שמו מתחת כל השמים, זהו בתנאי אם היה איש פרטי או אשה או משפחה, אבל אם הוא שבט גמירי דלא כליא שבטא אבל הבדל יבדילנו ה' לרעה מכל שבטי ישראל ככל אלות הברית וילך בגלות ותחרב ארצו, כמו שמצינו שבתחלה גלו בני ראובן ובני גד ואח"כ שבט נפתלי ואח"כ זבולן ואח"כ שאר עשרת השבטים ואח"כ יהודה ובנימין, ואמר שיהיה חורבן הארץ ההיא אשר ממנה יגלה השבט ההוא עד שיתמהו הדורות הבאים אחריהם ויאמרו על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת וגו', והנה תחלואיה יהיו נמשכות באופן שהשואלים ישיבו אמריהם להם ויאמרו שלא יתכן להיות המכות הגדולות אשר כאלה כי אם בהשגחה עליונה כי מהמקרה לא יתכן להיות דבר פרט אשר כזה עד אשר יאמרו לא היה זה להם כי אם על אשר עזבו את ברית ה' אלהי אבותם וגו', ולכן נתשם ה' מעל אדמתם וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה ר"ל כמו שאנו רואים שהם היום שהרי הם בגלות וארצם שממה מבלי יושב; ואמר הנסתרות לה' אלהינו וגו' כלומר הנה כל מה שאמרנו מאלה המכות הפרטיות שאם היה איש פרטי לא יאבה ה' סלוח לו ואם היה שבט יבדילנו ה' לרעה הוא על תנאי שהם עשו בסתר כמ"ש כן יש בכם איש או אשה וגו' פן יש בכם שורש פורה ראש ולענה

אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּם בְּהוֹצִיאוֹ אֹתָם
25 מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיֵּלְכוּ וַיַּעַבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים
וַיִּשְׁתַּחֲווּ לָהֶם אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא־יְדָעוּם וְלֹא
26 חָלַק לָהֶם׃ וַיִּחַר־אַף יְהוָה בָּאָרֶץ הַהִוא לְהָבִיא
עָלֶיהָ אֶת־כָּל־הַקְּלָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה׃
27 וַיִּתְּשֵׁם יְהוָה מֵעַל אַדְמָתָם בְּאַף וּבְחֵמָה

דער גאָטטעס איהרער פֿאָרפֿאַהרען, מיט איהנען געשלאָססען, אַלז ער זיא
25 אויז דעם לאַנדע מצרים פֿיהרטע. הינגינגען, דיענטען אַנדערן
געטטערן, אונד בעטעטען זיא אַן, געטטער, דיא זיא ניכט קאַננטען,
26 דיא ער איהנען אויך ניכט בעשיעדען האַט. דאַרום איזט דער צאָרן דעס
עוויגען איבער דיעזעס לאַנד זאָ ענטבראַנט, דאַס ער אַללע פֿלוכע אויף
דאַססעלבע קאָממען ליעס, דיא אין דיעזעם בוכע געשריעבען שטעהען.
27 דאַרום שטיעס זיא דער עוויגע אויז איהרעם לאַנדע מיט צאָרן, גרים

מנחה חדשה.

כי אלה שעשו בסתר הש"י שהוא יודע תעלומות לב ולפניו חשיכה כאורה הוא יפרע מהם על האופן האמור, וזהו הנסתרות לה' אלהינו, אבל הנגלות לנו ולבנינו שאם עשו בפרהסיא חייבין כל ישראל לעשות בהם דין כמו שנתבאר בענין עיר הנדחת ולא ימתינו עד שיתבע הש"י עלבונו שא"כ הנה הוא יפרע מכולם שהרי נעשו ערבים זה לזה, והנה חזר להבטיחם שלא יתיאשו אחר גלותם מארצם באמרם הנה הש"י השליכנו מעל פניו ואין לנו עוד חלק ונחלה בביתו כי נכרים נחשבנו לו כי מכרנו, אבל ראוי שתשוב לבך שלא נתן לכם גט פטורין כי כבר נשבע שלא להחליפכם באומה אחרת ולכן אם תשוב בתשובה שלימה הנה ישיב את שבותך ורחמך, ואמר שאם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלהיך וגו' ואמר הרב שאומרו בקצה השמים שהוא דרך הפלגה ונכון הוא, אבל עם כל זה הוא רחוק בעיני שיהיו דברי התורה נדרשים בדרך הפלגה והגזמה, ואע"פ שבמקומו' אחרים יראה שאין לנו מנוס מלומר שהם גוזמא כמו ערים גדולו' ובצורות בשמים, ולכן יראה לי עכ"ז שהתורה דברה בדרך החכמה אשר היא הקדמה לדברי התורה ולא שהם דברי גוזמא והפלגה, ואומר הנה מה שאמר ערים גדולות הכוונה לומר שהם בשמים ממש, ופירוש הדבר הוא כי כבר ידעת ממה שנאמר בפ' בראשית שבדרך השאלה ושתוף שהרקיע נקרא שמים והשמים נקראו רקיע וגם נתבאר הטעם, והרקיע אשר הוא נקרא שמים הוא מקום הויית הגשמים, וכל זה נתבאר במאמר יהי רקיע באור היטיב, והנה מקום הויית

וּבְקֶצֶף גָּדוֹל וַיַּשְׁלִכֵם אֶל־אֶרֶץ אַחֶרֶת כַּיּוֹם
הַזֶּה׃ הַנִּסְתָּרֹת לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלֹת לָנוּ
וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה 28
הַזֹּאת׃ ס רביעי (שני במחובר) וְהָיָה כִי־יָבֹאוּ עָלֶיךָ כָּל־
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי 1
לְפָנֶיךָ וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־לְבָבֶךָ בְּכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
הִדִּיחֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה׃ וְשַׁבְתָּ עַד־יְהוָה 2

אונד גראָסער אונגנאַדע, אונד וואַרף זיא אין איין אַנדער: לאַנד, וויא
יעצט געשעהען איזט. פֿערבאָרגענע דינגע זינד דעם עוויגען אונ: 28
זערם גאָטטע פֿאָרבעהאַלטען, וואַז אַבער אָפֿפֿענבאַר ווירד, געהעט
אונז אונד אונזערע קינדער אַן, דאַס וויר נעמליך טהון זאָללען, אַללע
וואָרטע דיעזער לעהרע. ווען נון קינפֿטיג אַללע דיעזע דינגע 1
איינטרעפֿפֿען, זעגען אונד פֿלוך, וויא איך זיא דיר פֿאָרגעלעגט האַבע,
דוא נימסט עס אונטער דען פֿעלקערן, דאַהין דיך דער עוויגע, דיין גאָטט,
פֿערשטאָססען האַט, צו הערצען. בעקעהרסט דיך צו דעם עוויגען, 2

מנחה חדשה.

הגשמים אינו לעולם במקום אחד ועל מרחק אחד אבל הוא כפי מה שיתרבו האידים העולים מן הארץ וכפי מה שיתמעטו וכפי מה שיגבר הקור או יחלש, וכבר יתכן שיתרבו האידים ויגבר הקור באופן שלא יעלה ההתהפכות הניכין למעלה ויתחילו להתגשם האידים קרוב מן הארץ קרוב כפלא, ולכן סמכו חז"ל מ"ש שרשות הרבים היא עד עשרה לפסוק השמים שמים לה' וכל זה נתבאר באר היטב בענין הכפרת, וא"כ מה שאמר גדולות וגבורות בשמים הכוונה שמגיעות עד המקום הנקרא לפעמים שמים אשר הוא המקום אשר יתהוו בו הגשמים לפעמים וכל טללי ברכה לעולם לפי שהוא ליחות מתפשט באויר ואינו יורד טיפין טיפין והם מיוחסים אל השמים, אבל מה שאמר אם יהיה נדחך בקצה השמים הוא צריך ביאור רחב, ולכן אנו צריכים להקדים לזה הענין ב' הקדמות, האחת היא על תכונת הארץ והימים, והיא כי כל חכמי התכונה כאחד הסכימו שהארץ שקועה במים עד חציה ומה שהוא נגלה מן הארץ אינו יותר מחציה ולא פחות, ולכן גם הוא אומר ואמרו שהימים מקיפין את הארץ, והליצנו על מאמר אחד שנמצא בשם אבוקרט שאמר שהארץ מקפת את הימים, וקצת אמרו שזה המאמר לא אמרו אבוקרט אלא שיחסוהו אליו,

אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְקֹלוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר־אָנֹכִי מְצַוְּךָ
הַיּוֹם אַתָּה וּבָנֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ׃
3 וְשָׁב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־שְׁבוּתְךָ וְרִחֲמֶךָ וְשָׁב
וְקִבֶּצְךָ מִכָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר הֱפִיצְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
4 שָׁמָּה׃ אִם־יִהְיֶה נִדַּחֲךָ בִּקְצֵה הַשָּׁמָיִם מִשָּׁם
5 יְקַבֶּצְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקָּחֶךָ׃ וֶהֱבִיאֲךָ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יָרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ

דיינעם גאָטטע, אונד געהאָרכסט זיינער שטיממע, וויא איך דיר הייטע
געביעטע, דוא אונד דיינע קינדער, פאָן גאַנצעם הערצען אונד גאַנצער
3 זעעלע :. זאָ ווירד דער עוויגע, דיין גאָטט, זיך אויך דיינער ער־
באַרמען, אונד דיך אויז דער געפאַנגענשאַפט צוריקפיהרען, אויז
אַללען פאָלקערן, אונטער וועלכע דיך דער עוויגע, דיין גאָטט, צער־
4 שטרייעט האַט, ווירד ער דיך וויעדער פערזאַממעלן. וואָרעסט דוא
ביז אַן דאַז ענדע דעז היממעלז פערשטאָססען, זאָ ווירד דער עוויגע,
5 דיין גאָטט, דיך פאָן דאָהער זאַממעלן אונד אייִנהאָלען. אין דאַז
לאַנד צוריקק ברינגען, דאַז דיינע פאָרפאַהרען בעזעססען האַבען,

חכמה חדשה.

אבל עתה שהפליגו יורדי הים ללכת עד מקום שידם מגעת ולגלות כל מה שהם יכולים לגלות מן המיושב והבלתי מיושב כתבאר להם שמאמר אבוקרט קיים ונכתב בספר, לפי שהם מצאו שמה שאמרו החכמים שהנגלה מן הארץ הוא חציה שהוא אמת אלא שהם לא השיגו ולא ידעו מן הארץ זולתי האיים הגדולים השלשה הנודעים האלה הנקראים בשם אפריקה אסיה אורופה שהם הולכים מקצה מזרח ועד קצה מערב ומקצה צפון ועד קצה דרום, וגזרו שהשאר מן הארץ שהוא מכוסה, ואין הדבר כן שהרי כמצאו איים רבים וגדולים לאין חקר בתוך הים וכמעט שהמיושב באיים הבלתי נודעים ההם הוא קרוב להיותו בכמותו כמיושב אשר באיים האלה הנודעים לנו, וא"כ הנגלה מן הארץ הוא יותר מחציה ויותר מן ג' רביעיות, וא"כ הארץ מקפת את המים בלי ספק; וההקדמה השנית היא כי כבר ידעת שהעולם בכללו והוא הגלגל התשיעי עם כל מה שבתוכו והוא כדור אטום שאין בו ריקות כלל והם כדור בתוך כדור עד הכדור האמצעי שהיא כדור הארץ אדוקים ומדובקי' זה בזה מבלי שום פילוש ולא פיזור כלל; והנה בעלי החכמה חלקו הגלגל הגדול לי"ב חלקים קראום מזלות והם הקבועים כרשומים מהמתמוגגים אשר

וִירִשְׁתָּהּ וְהֵיטִבְךָ וְהִרְבְּךָ מֵאֲבֹתֶיךָ׃ וּמָל יְהוָה 6
אֱלֹהֶיךָ אֶת־לְבָבְךָ וְאֶת־לְבַב זַרְעֶךָ לְאַהֲבָה
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ
לְמַעַן חַיֶּיךָ׃ וְנָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵת כָּל־הָאָלוֹת 7
הָאֵלֶּה עַל־אֹיְבֶיךָ וְעַל־שֹׂנְאֶיךָ אֲשֶׁר רְדָפוּךָ׃
וְאַתָּה תָשׁוּב וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה וְעָשִׂיתָ אֶת־ 8
כָּל־מִצְוֺתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם׃ וְהוֹתִירְךָ 9

דאַס דוא עס װיעדער בעזיטצעסט; אונד װירד דיך גליקליכער אונד
צאַהלרייכער מאַכען, אַלז דיינע פֿאָרפֿאַהרען געװעזען. דער עוויגע, 6
דיין גאָטט, װירד אױך דיין אונד דיינער נאַכקאָממען הערץ בעשניידען,
(דיא אױזשװייפֿענדען בעגיערדען אונד נייגונגען דעז הערצענז, װיא
איינען װילדען אױזװואַכז, אױזראָטטען), דאַס דוא דען עוויגען, דיינען
גאָטט, פֿאָן גאַנצעם הערצען אונד גאַנצער זעעלע ליעבסט, אום
דיינער ערהאַלטונג װיללען. אַללע דיעזע פֿערפֿלוכונגען אַבער 7
װירד דער עוויגע, דיין גאָטט, אױף דיינע פֿיינדע אונד האַססער
לעגען, דיא דיך פֿערפֿאָלגט האַבען. דוא װירסט אַלזדאַן פֿאָרט־ 8
פֿאַהרען, דער שטיממע דעז עוויגען צו געהאָרכען, אונד אַללע זיינע
געבאָטע צו האַלטען, דיא איך דיר הײטע געביעטע. אונד דער 9

מנחה חדשה.

תחתיהם, וחלקו כל מזל מהם אל שלשים מעלות ויהיו כך מעלותיו ש"ס, והנה החלוק הזה היה ע"י אלכסונים עוברים על המוצק מגיעים אל קצות הגלגל מזה ומזה ונרשמו הי"ב מזלות ע"י ו' אלכסונים, והש"ס ע"י ק"פ אלכסונים, וא"כ הנך רואה ע"י האלכסונים האלה נחלקו כל הכדורים אשר בתוך הגלגל הגדול לחלקים שוים במספרם לחלקי הגלגל הגדול, וא"כ כל כדור וכדור וגם כדור הארץ הוא נחלק לי"ב מזלות ולש"ס מעלות, וכל חלק וחלק מחלקי הארץ הוא מיוחס ומכוון לחלקי הגלגל, וא"כ בהזכירך חלק מחלקי הארץ אתה מזכיר עמו החלקים הראוים לו והמכוונים כנגדו מכל אחד הכדורים עד הגלגל העליון, וכן בהזכירך מזל מה או מעלה מה ממעלות הגלגל אתה מזכיר החלק אשר כנגדו והראוי לו מחלקי הכדורים אשר בתוכו עד כדור הארץ, לפי שהם כולם כדור אחד מודבקים זה בזה דבוק עצמי ככדור האבטיח הזה או התפוח, ובכן אבוא לבאר הכתוב הזה ואומר: שמה שאמר אם יהיה נדחך בקצה השמים הוא שוה לאילו אמר בקצה הארץ כי מן

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל ׀ מַעֲשֵׂה יָדֶךָ בִּפְרִי בִטְנְךָ
וּבִפְרִי בְהֶמְתְּךָ וּבִפְרִי אַדְמָתְךָ לְטֹבָה כִּי ׀
יָשׁוּב יְהוָה לָשׂוּשׂ עָלֶיךָ לְטוֹב כַּאֲשֶׁר־שָׂשׂ עַל־
10 אֲבֹתֶיךָ׃ כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר
מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה
כִּי תָשׁוּב אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־
11 נַפְשֶׁךָ׃ ס ששי כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת
אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לֹא־נִפְלֵאת הִוא מִמְּךָ

עוויגע, דיין גאָטט, ווירד דיר אין אַללען דיינען פֿאָרנעהמונגען, אַן פֿרוכט
דיינעס לייבעס, דיינעס פֿיעהעס אונד דיינעס ערדרייכס, איין גוטען איינען
פֿאָרצוג געבען; דען ער ווירד זיך ווידער פֿרייען, דיר וואָהלצוטהון,
10 זאָ וויא ער זיך איבער דיינע פֿאָהרפֿאַהרען געפֿרייעט האַט. ווען דוא
נעמליך דער שטיממע דעס עוויגען, דיינעס גאָטטעס, געהאָרכען זיין,
אונד זיינע געבאָטע אונד געזעטצע, דיא אין דיזעם בוכע דער לעהרע
פֿערצייכנעט זינד, בעאָבאַכטען; אונד דיך פֿאָן גאַנצעם הערצען אונד
מיט גאַנצער זעעלע צו דעם עוויגען דיינעם גאָטטע בעקעהרען ווירסט.
11 דען דיעזעס געבאָט, דאַז איך דיר יעטצט געבע, איזט דיר ניכט פֿער־

מנחה חדשה.

ידוע שאין דרכן של בני אדם להיותם שוכנים בשמים, אבל הכוונה לומר בקצה מן הקצוות הראויים לשמים והנטפלים אליהם מאותם הראויים לישוב שהם קצות הארץ; תאמר היה לו לומר בקצה הארץ מבלי לכת אורחות עקלקלות? תדע שאילו אמר כן היה המובן קצה הארץ הידוע לנו בלבד שהיא האיים השלשה, ואילו קרה מקרה שיעבירו קצתם אל האיים הנזכרים אשר לא מעברי הגויים האלה המה ולא ידענום הנה לא יהיו אלה בכלל כי אין האיים ההם קצות אל האיים כי אינם אדוקות, ובאומרו בקצה השמים לא נשאר שם מקום שלא יכנס בכלל, כי הכוונה לומר בכל מקום שיהיה מכוון כנגד השמים; ומהידוע כוונתו אשאל עזר להדריכנו בדרך ישר לא אכשל בה כי לא נכנסנו בדרך זר אשר כזה והדומים לו כי אם לסבת שלא יכולתי להתאפק לומר שדברה תורה דברים בלתי עצמיים שיהיו בדרך גוזמא או הפלגה או שום דבר מיותר כמ"ש בענין הללו.

ואמר והביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך כדי שלא

וְלֹא־רְחֹקָה הִוא׃ לֹא בַשָּׁמַיִם הִוא לֵאמֹר מִי 12
יַעֲלֶה־לָּנוּ הַשָּׁמַיְמָה וְיִקָּחֶהָ לָּנוּ וְיַשְׁמִעֵנוּ אֹתָהּ
וְנַעֲשֶׂנָּה׃ וְלֹא־מֵעֵבֶר לַיָּם הִוא לֵאמֹר מִי יַעֲבָר־ 13
לָנוּ אֶל־עֵבֶר הַיָּם וְיִקָּחֶהָ לָּנוּ וְיַשְׁמִעֵנוּ אֹתָהּ
וְנַעֲשֶׂנָּה׃ כִּי־קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ 14
וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ׃ ס שביעי (רביעי במחובר) רְאֵה 15
נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת־הַחַיִּים וְאֶת־הַטּוֹב

בָּארגען, אויך ניכט פֿערנע. עס איזט ניכט אים הימעל, דאַס דוא 12
עטוואַ זאָגען מעכטעסט, ווער שטייגט פֿיר אונז אין דען הימעל הינויף,
אום עס הערונטער צו האָלען אונד אונז בעקאַננט צו מאַכען, דאָ וואָללען
וויר עס האַלטען. עס איזט אויך ניכט יענזייט דעס מעערעס, דאַס דוא 13
עטוואַ זאָגען מעכטעסט, ווער רייזעט פֿיר אונז איבער דאַס מעער, אום
זאָלכעס העראיבער צו האָלען אונד אונז בעקאַננט צו מאַכען, דאָ וואָללען
וויר עס האַלטען. זאָנדערן דאַס וואָרט איזט דיר גאַנץ נאַהע, דוא האַסט 14
עס אים מונדע אונד דען בעגריף דאַפֿאָן אים הערצען, ווען זאָלכעס צו
בעאָבאַכטען זייא. זיעהע! איך לעגע דיר יעצט לעבען אונד גליק; 15

מנחה חדשה.

תאמר מה יוסיף ומה יתן לנו הקבוץ הזה מאחר שלא ידענו להיכן יוליכנו דלית ארעא טבא כארעין לכך נאמר והביאך וגו׳, תאמר הרי הארץ הטובה היא כבר ירשו אותה האומות והתחזקו בה ובבואנו להתגורר בתוכם יהיו הם מושלים בגויתנו ובבהמתנו כרצונם, וא״כ לא הרוחנו כלום אבל טולטלנו מגלות לגלות? לכ״א וירשתה והטיבך, תאמר אע״פ שנירש את הארץ לא יתכן להיות לנו בה קיום שהרי בהיותנו מוחזקים בה מאבות אבותינו ובהיותנו רבי המספר ככוכבי השמים לרוב נטלוה אויבינו מידינו והגלינו ממנו כש״כ עתה שנשארנו מעט מהרבה? לכך נאמר והרבך מאבותיך; תאמר הרי אבותיך היו ברבוי כפלא בשעת הגלות מה שלא היה לשום אומה ולשון והנה בעונותם שלא שמרו ברית אלהים גורם מכרם וה׳ הסגירם ביד אויביהם, הנה גם עתה נשוב להפר את בריתו אתנו וישליכנו מעל פניו? לכך הבטיחנו להסיר טפשות לבבינו כדי שנדע להבחין בין ההצלחה העצמית למדומה, ותהיה לנו נטייה לבחור בחיים באופן שלא נשוב עוד לעבור על רצון יוצרנו כי הבטיחנו בזה שתפסק זוהמת הנחש הקדמון בימים ההם

16 וְאֶת־הַמָּוֶת וְאֶת־הָרָע׃ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם
לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו
וְלִשְׁמֹר מִצְוֺתָיו וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחָיִיתָ וְרָבִיתָ
וּבֵרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־
17 שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ וְאִם־יִפְנֶה לְבָבְךָ וְלֹא תִשְׁמָע
וְנִדַּחְתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבַדְתָּם׃
18 הִגַּדְתִּי לָכֶם הַיּוֹם כִּי אָבֹד תֹּאבֵדוּן לֹא־תַאֲרִיכֻן

16 זעליגקייט, טאָד אונד אונגליקזעליגקייט פאָר. דען איך האַבע
דיר געבאָטען, דען עוויגען דיינען גאָטט צו ליעבען, אין זיינען וועגען
צו וואַנדעלן, אונד זיינע געבאָטע, געזעטצע אונד רעכטע צו האַלטען;
אין וועלכעם פֿאַללע דוא דיין לעבען ערהאַלטען אונד צו־
נעהמען ווירסט, אונד דער עוויגע דיין גאָטט דיך אין דעם
לאַנדע, דאַהין דוא געהעסט, עס איינצונעהמען, זעגנען ווירד;
17 ווען זיך אַבער דיין הערץ אַבווענדען אונד אונגעהאָרזאַם זיין ווירד,
ווען דוא דיך אַבוועגע געראָטהעסט, אַנדערע געטטער אַנבעטעסט,
18 אונד איהנען געטטעסדיענסטליכע עהרע ערצייגסט. זאָ פֿערקינדיגע
איך אייך היערמיט, דאַס איהר אומקאָמען; אונד ניכט לאַנגע

מנחה חדשה.

ותמלא הארץ דעה את ה' ואריה כבקר יאכל תבן כי תחזור הבריא' לקדמותה, וכבר נתבאר כל זה בפ' בראשית, ולכך נאמר ומל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך, וממ"ש לבבך גם לבב נתבאר שלא ישאר עוד יצה"ר בעולם, וכבר נתבאר בפסוק ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך וגו', והבטיחנו עוד להנקם מאויבנו כדי שתהיה שמחתנו שלימה, הוא שאמר ונתן ה' אלהיך את האלות האלה על אויביך וגו' לפי שרדפוך, והבטיחנו עוד שנשמע בקול ה' לפי שבימים ההם יסור לב האבן מבשרנו ותמלא הארץ דעה את ה' למה שיראו את מעשה ה' הגדול והנורא אשר יהיה בימים ההם; ואמר והותירך ה' לטובה ר"ל שיתמיד להם הטובה ההיא להם ולבניהם עד עולם כפי שיתן להם כל מה שיתן להם בעין יפה כמ"ש כי ישוב ה' לשוש עליך לטוב וגו', וחזר ונתן סבה לזה והוא כי תשמע בקול ה' אלהיך לשמור מצותיו וגו' כי תשוב אל ה' אלהיך וגו'.

ואמר כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היו' וגו' שמא תאמר שאע"פ שכתוב אל ה' אלהינו בכל לב ובכל נפש שלא נוכל לעשות המצות כי הדבר

יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן
לָבוֹא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ הַעִדֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־ 19
הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נָתַתִּי
לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים לְמַעַן
תִּחְיֶה אַתָּה וְזַרְעֶךָ׃ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ 20
לִשְׁמֹעַ בְּקֹלוֹ וּלְדָבְקָה־בוֹ כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ

אין דעם לאנדע בלייבען ווערדעט, דאהין דוא איבר דען ירדן געהענסט,
אום זאלכעס איינצונעהמען. היממעל אונד ערדע רופע איך היערמיט 19
צו צייגען איבער אייך אן, דאס איך דיר לעבען אונד טאד פארגעלעגט
האבע, זעגען אונד פלוך; וועהלע דאן לעבען, דאמיט דוא אונד דיינע
נאכקאממען ערהאלטען ווערדעט. ליעבע דען עוויגען, דיינען גאטט, 20
געהארכע זיינער שטיממע, אונד האלטע דיך אן איהן; דען היעראויף
בערוהעט דיין ערהאלטונג אונד דיין לאנגעס לעבען, דאס דוא אויף דעם

מנחה חדשה.

קשה עד מאד? לכך פי' ואמר שאין הדבר קשה מצד עצמו ואמר לא בשמי' היא וגו' לומר כמו שהשמים וכל אשר בהם בלתי מושג מצד עצמם כן התורה בלתי מושגת, כי כל מה שנתבאר מענין הגלגלים וצורותיהם הוא מושג מצד התנועה הנראית לעינינו, ולכן כל מופתיהם מופתי ראיה ולא אחד בהם שיהי' מופת סבה ומוחלט, וכבר אמר הרב המורה כי אלה השמים כבר מדדנו בזרת ובאמה ולא ידענו בהם מה היא הסבה אשר חלק מהגלגל נתרבו בו כוכבים וחלק נתמעטו, ולא שם ענין אחר, והסבה בכל זה ידוע כי לא יתכן שתהיה לנו שום ידיעה עצמית בדבר שהוא חוץ מהרכבתנו, כי מאחר שלא נוכל לשפוט בהם אם הם קלים או כבדים או חמים או קרים או יבשים או לחים ואין שם דבר שלישי חוץ מן ב' ההפכיים לומר כי הוא זה א"כ מהיכן תבוא לנו בהם הידיעה, וא"כ מאחר שאין התורה בשמים לא נפלאת ולא מכוסה היא ממך שיהיה סבה שיפלא ממך דבר קטון וגדול מטעמי התורה ודקדוקיה, תאמר שיש כמה וכמה דברים שאף אם אינם נמנעים מצד עצמם שיהי' נמנעים מצד שאינם נמצאים אצלינו? לכך אמר ולא רחוקה היא ולא מעבר לים היא וגו' אבל בהפך כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו, שתהיה מחשב בדברי התורה תמיד בלבבך כדי שתוסיף בהם ידיעה ודקדוק ותהיה תמיד הוגה בהם בפיך כדי שלא תשכח דבר קטון וגדול מכל מה שיתחדש לך בכל יום תמיד, ואמר לעשותו שהוא התכלית, שלא תאמר שהכוונה היא הידיעה בלבד דמה איכפת לי' להקב"ה אם אניח תפילין בשמאל

ימיך לשבת על־האדמה אשר נשבע יהוה
לאבתיך לאברהם ליצחק וליעקב לתת
להם: פ

לא 1 וילך משה וידבר את־הדברים האלה אל־כל־
2 ישראל: ויאמר אלהם בן־מאה ועשרים שנה
אנכי היום לא־אוכל עוד לצאת ולבוא ויהוה

ערדרייכע בוייבעסט, וועלכע דער עוויגע דיינען פֿאָרפֿאַהרען אברהם,
יצחק אונד יעקב צוגעשוואָרען איהנען איינצוגעבען.

1 משה גינג הין, אונד היעלט נאָך פֿערנער פֿאָלגענדע רעדע אַן
2 גאַנץ ישראל:. ער שפּראַך צו איהנען, איך בין נונמעהר הונדערט
אונד צוואַנציג יאַהר אַלט, אונד קאַן ניכט מעהר פֿאָר אייך אויס אונד
איינגעהען (אייער אַנפֿיהרער זיין), אויך האַט דער עוויגע צו מיר

מנחה חדשה.

או בימין או אם לא אניחם כלל, אבל תכלית הכוונה בהם היא למעשה, וכבר הזהיר על זה כמה וכמה פעמים; וא"כ ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב וגו' ואינם בשמים ולא מעבר לים, אבל אם יהיו דברי התורה תמיד בפיך ובלבבך לעשותם הרי חיים וטוב, ואם תתרשל בעשייתם הרי המות והרע, ומה שאני משיאך עצה טובה ועיקר גדול שהכל תלוי בו ויהיה כנה שתעשה כל מצות התורה הוא לאהבה את ה' אלהיך, כי העובד את הש"י מאהבה יהיו עיניו ולבו תמיד לעשות כל מצותיו בשלימות וחיית ורבית וברכך וגו', שאם תעשה מצותיו בעין יפה יפנה אליך בעין החמלה ובתוספת ברכה.

וילך משה וגו'. לפי מה שיראה ע"ד הפשט שהליכה זאת היתה לפי שסבר נפטרו מלפניו והלכו איש לאהלו, ואם לא נזכר שום דבר מכל זה: ואם יקשה בעיניך לומר שסבר נפטרו אלא שעדיין היו לפניו, תהיה הכוונה והפי' בוילך משה כפי' וילך איש מבית לוי, וילך ויעבוד אלה' אחרים, שאינה תנועת העתק בלי ספק אבל הוא התעוררות שנתעורר לדבר ההוא, וכן עתה התעורר אדון הנביאים לחזק לבם של ישראל ושלא ידאגו על מיתתו לפי שראה אותם חרדים על הדבר הזה, והתחיל לנחם אותם ולדבר על לבם ואמר בן מאה ועשרים שנה אנכי היום ולא עצרתי כח לצאת ולבוא להלחם כנגד מלכי כנען, ואם תדאגו לומר שאע"כ שלא אהיה יוצא ובא לפניכם שתהיו צריכים לעצתי ולהנהגתי, שהרי מלחמות בית דוד היו נוטלים רשות

3 אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה׃ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ הוּא ׀ עֹבֵר לְפָנֶיךָ הוּא־יַשְׁמִיד אֶת־הַגּוֹיִם
הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ וִירִשְׁתָּם יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֹבֵר
לְפָנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ * וְעָשָׂה יְהוָה לָהֶם
4 כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְסִיחוֹן וּלְעוֹג מַלְכֵי הָאֱמֹרִי
5 וּלְאַרְצָם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֹתָם׃ וּנְתָנָם יְהוָה
לִפְנֵיכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָהֶם כְּכָל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי

3 געזאגט, דוא זאָללסט ניכט איבער דען ירדן געהען. דער עוויגע,
דיין גאָטט, ווירד זעלבסט פֿאָר דיר הערגעהען, ער ווירד דיעזע
פֿעלקער פֿאָר דיר הער פֿערטילגען, דאַס דוא איהר לאַנד איין בעזיטץ
נעהמעסט; יהושע ווירד אייער אַנפֿיהרער זיין, וויא דער עוויגע גע־
4 שפּראָכען האַט. דער עוויגע ווירד איהנען (דיעזען פֿעלקערן) טהון,
וויא ער סיחון אונד עוג, דען ביידען קעניגען פֿאָן אמורי אונד איהרען
5 לאַנדע געטהאַן; דיא ער פֿערטילגעט האַט. זאָ ווירד דער עוויגע
אויך דיעזע נאַטיאָנען פֿאָר אייך היגגעבען; אונד איהר ווערדעט מיט

מנחה חדשה.

מדוד ושאולים באורים ותומים וכמלכין בסנהדרין ומתיעצין באחיתופל, אין לכם לידאג על זה שהרי אני יתומים גזר עלי ואמר לי לא תעבור את הירדן הזה והוא יראה לי מנהיג כשר והגון אשר יצא לפניכם ואשר יבוא לפניכם והוא ית' עובר לפניך הוא ישמיד וגו', והרי הוא בורר לכם מעתה נטרם אמות לראש ולקצין את יהושע אשר כבר ידעת גבורתו וצדקתו כי הוא אשר החלים את עמלק ואת עמו לפי חרב ויעש ה' תשועה גדולה, וכבר ידעת גבורת עמלק כי יד עמלק בימים ההם היתה הלוך וקשה על כל מלכי מזרח ומערב, וא"ת שאין מלחמת מלכי כנען כמלחמת עמלק לפי שעמלק יצא מארצו להלחם עמנו ולא הערו כ"כ למות נפשם לשלול שלל ולבוז בז, אבל אלו יבחרו מות מחיים ולא יראו בצרת אחיהם נשיהם בניהם ובנותיהם, ואם יצאו מארצם אנה יוליכו את חרפתם? אין לכם לידאג על זה שהרי הש"י העובר לפניך והוא אשר עשה עמך את הגדולו' ואת הנוראו' אשר ראו עיניך הוא יעשה להם כאשר עשה למלכי האמורי ולארצם אשר היו קשים מהם לאין ערך, כי מי אני ומי בית אבי לולי ה' הנלחם לכם, וא"ת שאע"פ שתכבשום ויכנעו תחת ידיכם שתראו עצמיכם בסכנה עמהם ויפלו מכם חללים רבים

6 אֶתְכֶם׃ חִזְקוּ וְאִמְצוּ אַל־תִּירְאוּ וְאַל־תַּעַרְצוּ
מִפְּנֵיהֶם כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הַהֹלֵךְ עִמָּךְ לֹא
7 יַרְפְּךָ וְלֹא יַעַזְבֶךָּ׃ ס שלישי (חמישי כשמחוברין) וַיִּקְרָא
מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל
חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תָּבוֹא אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתָם לָתֵת לָהֶם
8 וְאַתָּה תַּנְחִילֶנָּה אוֹתָם׃ וַיהוָה הוּא הַהֹלֵךְ

איהנען פערפאהרען נאך דעם געבאטע, דאס איך אייך געגעבען.
6 זייד בעהערצט אונד טאפפער! פירכטעט אייך ניכט, אונד לאסט
אייערן מוטה ניכט זינקען פאר איהנען! דען דער עוויגע, דיין גאטט,
ער זעלבסט ציעהעט מיט דיר, ער ווירד דיא האנד ניכט פאן דיר אבז
7 ציעהען, אונד דיך ניכט פערלאססען. דעם יהושע ריעף משה צו
אונד זאגטע איהם אין געגענווארט גאנץ ישראל: זייא בעהערצט אונד
טאפפער! דען דוא ווירסט מיט דיעזעם פאלקע אין דאס לאנד קאממ
מען, דאס דער עוויגע איהרען פאטערן צוגעשווארען האט, איהנען
8 צו געבען, אונד דוא ווירסט עס דאזעלבסט איינזעטצען. דער עוויגע

מנחה חדשה.

קודם שתכבשום ? לא תירא מכל זה אבל חזקו שלא ימות מכם עד אחד ואמצו להחרימם כי ינתנו בידכם ותעשו בהם כרצונכם לפי שה' אלהיך עמך לא ירפך אפילו רגע אחד לא יתן להם נצחון, ולא יעזבך מלתתם בידך; ובאותו מעמד קרא ליהושע וחזקו ואמצו בפניהם כדי לחנכו בשררתו וכדי שינהיגו בו כבוד, וא"ל חזק ואמץ כי אתה תבוא את העם הזה וגו' ר"ל הם יבואו ואתה תבוא, ואילו אמר תביא יתכן שיבואו מבלי לו כי ישאר הוא בעבר הירדן בארץ ראובן וגד ומנשה ויפקד פקידים ושרי צבאות בראש העם ויהיה הוא המביא מבלי שיבוא כי על פיו יצאו ועל פיו יבואו, ואמר ואתה תנחילנה אותם לומר שלא ידאגו לומר שמא יגרום החטא ויתחיל הוא לירש את הארץ ולא יספיק לגמור, אבל הוא ינחילנה להם מכל וכל.

ואמר שכתב משה את התורה ונתנה לכהנים וצוה שיקראו אותה במועד השמטה במעמד כל ישראל גדולים וקטנים ונתן טעמו בצדו ואמר למען ישמעו ולמען ילמדו ליראה וגו', והיה זה במועד שנת השמטה לומר לך שאין לעולם קיום בכל פרקי השנה ובכל זמן זולתי תורת ה' תמימה, ופי'

לְפָנֶיךָ הוּא יִהְיֶה עִמָּךְ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַעַזְבֶךָּ
לֹא תִירָא וְלֹא תֵחָת: וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַתּוֹרָה 9
הַזֹּאת וַיִּתְּנָהּ אֶל־הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי הַנֹּשְׂאִים
אֶת־אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה וְאֶל־כָּל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:
וַיְצַו מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ ׀ שֶׁבַע שָׁנִים 10
בְּמֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת: בְּבוֹא כָל־ 11
יִשְׂרָאֵל לֵרָאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם
אֲשֶׁר יִבְחָר תִּקְרָא אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל־
יִשְׂרָאֵל בְּאָזְנֵיהֶם: הַקְהֵל אֶת־הָעָם הָאֲנָשִׁים 12

זעלבסט איזט עס, דער פֿאָר דיר הערגעהט, ער ווירד דיר בייא־
שטעהען, ווירד זיינע האַנד ניכט פֿאָן דיר ציעהען אונד דיך ניכט
פֿערלאַססען; פֿירכטע דיך ניכט, אונד זייא אונערשראָקקען. משה 9
שריעב דיעזע גאַנצע לעהרע אויף, איבערליעפֿערטע זיא דען פריעס־
טערן, דען זֶעהנען לוי, דיא דעס עוויגען בונדעסלאַדע טרוגען, אונד
אַללען עֶלטעסטען פֿאָן ישראל. אונד גאַב איהנען דאַבייא פֿאָלגענדען 10
בעפֿעהל: אַם ענדע פֿאָן זיעבען יאַהרען, צור צייט דעס פֿרייאַהרעס,
אַם היטטענפֿעסט. ווען גאַנץ ישראל קאָממט, פֿאָר דעם עוויגען, 11
דיינעם גאָטטע, אַן דעם אָרטע דען ער ערוואֶהלען ווירד, צו ערשיי־
נען, זאָללסט דוא דיעזע לעהרע, אין בייזיין פֿאָן גאַנץ ישראל לויט פֿאָר־
לעזען. דאַס גאַנצע פֿאָלק מוסט דוא דאַזעלבסט צוזאַממען קאָממען 12

מנחה חדשה.

הענין שבארבעת פרקי השנה יש כמה וכמה חלופים עד שצריך האדם להנהגת הבריאות להתנהג בהם בהנהגות מוחלפות דלא ראי זה כראי זה, כי הדברים המועילים בתקופת תשרי יזיקו בתקופת ניסן, והמועילים בתקופת טבת יזיקו בתקופת תמוז, ולכן היו באומות הקדומות אשר היו עובדים לכוכבים היו עושים להם עבודות בדברים שונים כפי התחלפות פרקי השנה, וההתחלפות הזה היה לסבת התחלפות מקומות החמה בגלגל המזלות, והנה בכל שעה ושעה העולם יוצא ממנהיג למנהיג במ"ש במקומו, וא"כ כ"ש לדעת רוב העולם שצריך לעבודות משונות ולנימוסים משונים, כי האמונות הזרות והדעות הנפסדות היו נימוס להם לאין חקר

וְהַנָּשִׁים֙ וְהַטַּ֔ף וְגֵרְךָ֖ אֲשֶׁ֣ר בִּשְׁעָרֶ֑יךָ לְמַ֨עַן
יִשְׁמְע֜וּ וּלְמַ֣עַן יִלְמְד֗וּ וְיָֽרְאוּ֙ אֶת־יְהוָ֣ה אֱלֹהֵיכֶ֔ם
וְשָׁמְר֣וּ לַעֲשׂ֔וֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵ֖י הַתּוֹרָ֥ה הַזֹּֽאת׃
13 וּבְנֵיהֶ֞ם אֲשֶׁ֣ר לֹא־יָֽדְע֗וּ יִשְׁמְעוּ֙ וְלָ֣מְד֔וּ לְיִרְאָ֖ה
אֶת־יְהוָ֣ה אֱלֹהֵיכֶ֑ם כָּל־הַיָּמִ֗ים אֲשֶׁ֨ר אַתֶּ֤ם חַיִּים֙
עַל־הָ֣אֲדָמָ֔ה אֲשֶׁ֨ר אַתֶּ֜ם עֹבְרִ֧ים אֶת־הַיַּרְדֵּ֛ן
שָׁ֖מָּה לְרִשְׁתָּֽהּ׃ פ חמישי (ששי במחובר)
14 וַיֹּ֨אמֶר יְהוָ֜ה אֶל־מֹשֶׁ֗ה הֵ֣ן קָרְב֣וּ יָמֶיךָ֮ לָמוּת֒
קְרָ֣א אֶת־יְהוֹשֻׁ֗עַ וְהִֽתְיַצְּב֛וּ בְּאֹ֥הֶל מוֹעֵ֖ד וַאֲצַוֶּ֑נּוּ

זַאמלען, מאֶננער, ווייבער אונד קינדער, נעבסט דעם פֿרעמדלינג,
דער זיך אין דיינען טהאָרען אויפֿהאָלט, דאַמיט זיא הערען אונד לער־
נען פֿאָר דעם עוויגען אייערן גאָטטע עהרפֿורכט האַבען, אונד אַללע
13 וואָרטע דיעזער לעהרע אויך דאַז געוויססטע בעאָבאַכטען. אונד
דאַמיט אויך דיא קינדער, דיא נאָך אונוויססענד זינד, הערען אונד לער־
נען פֿאָר דעם עוויגען אייערן גאָטטע עהרפֿורכט האַבען, זאָ לאַנגע
איהר אין דעם לאַנדע לעבט, דאַהין איהר יעצט איבער דען ירדן געהן
ווערדעט, אום עז איינצונעהמען.
14 דער עוויגע שפּראַך צו משה: נונמעהר איזט דיינע צייט הערנאַ־
געקאָממען, דאַס דוא שטערבענסט; רופֿע דען יהושע, אונד שטעללעט
אויך ביידע אין דאַז שטיפֿטזעלט, דאַס איך איהן איינע בעפֿעהלע

מנחה חדשה.

וביאור כמו שתמצא בדברי הרב המורה מענין אומות הקדמות וכל חכמת
מצרים', ולכן התחכמה התורה התמימה והמשלמת אותנו בכל מיני השלימות
להעתיקנו מן הדעות הנפסדות ההם ולהודיענו שאין בכל המציאות זולת
הש"י ושראוי לעבדו ולא לזולתו ושאין לש"י שום עבודה זולת קיום מצות
התורה, ולכן הצריך לקרוא את דברי התורה הזאת בראש כל שמטה ושמטה
שהיו כפי האמונות הקדומות יוצאים מרשות לרשות כדי שיכירו וידעו שכל
כחות הגלגלים והמזלות והכוכבים הם ביד הש"י כמדרגת הסוס אל הרוכב
והגרזן אל החוצב בו ואל כל אשר יחפוץ יטנו, ואם ישמרו את דברי התורה
אין שום שר ומזל שולט בהם ואין מזל לישראל, ושמירת התורה יועיל לכל

וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ וַיִּתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃
וַיֵּרָא יְהוָה בָּאֹהֶל בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד עַמּוּד 15
הֶעָנָן עַל־פֶּתַח הָאֹהֶל׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה 16
הִנְּךָ שֹׁכֵב עִם־אֲבֹתֶיךָ וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה ׀ אַחֲרֵי
אֱלֹהֵי נֵכַר־הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא בָא־שָׁמָּה בְּקִרְבּוֹ
וַעֲזָבַנִי וְהֵפֵר אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי אִתּוֹ׃ וְחָרָה 17
אַפִּי בוֹ בַיּוֹם־הַהוּא וַעֲזַבְתִּים וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי

ערטהיילע ; משה אונד יהושע גינגען הין, אונד שטעללטען זיך אין דאז
שטיפטזעלט. דער עוויגע ערשיען אים צעלטע אין איינער וואָלקענ־ 15
זיילע ; דיא וואָלקענזיילע שטאַנד אַם איינגאַנגע דער היטטע. אונד 16
דער עוויגע שפראַך צו משה : ווען דו דאָ בייא דיינען פֿאָרפֿאַהרען רוהען
ווירסט, זאָ ווירד איינסט דיעזעס פֿאָלק זיך אויפֿלעהנען אונד דען געט־
טערן דער באַרבאַריטען איינוואָהנער דעז לאַנדעז, דאַהין עז מיטטען
אונטער זיך קאָממט, נאַכבּוהלען, עז ווירד מיך פֿערלאַססען, אונד
דען בונד ברעכען, דען איך מיט איהם געמאַכט האַבע. אַלזדאַן 17
ווירד מיין צאָרן ווידער דאַזזעלבע ענטפֿלאַממען, איך ווערדע זיא פֿער־
לאַססען, אונד מיין אַנטליץ פֿאָן איהנען אַבווענדען, עז ווירד פֿאָן אַנ־

מנחה חדשה.

זיין הזמן ולכל חולי וחולי ואף יהיו הספיים כמ"ש חז"ל אם בראשו יעסוק בתור' יתי' ; ואמר ליטב בלב כל ישראל גדולת יהושע שיקראנו אל אהל מועד לצוותו גם לנגיד ומצוה על כל ישראל וכולם רואים, והכוונה במלת קרא שיאמר לו הש"י כיון שתלך עמי לאהל מועד כי לא היה צריך לקרוא לו ממקום אחר שהרי עמו היה מצוי תמיד ובכל פעם ופעם היה הולך אחריו לא"מ, אבל כמ"ש הכוונה היתה עתה להודיענו שהש"י צוה בהליכתו זאת כדי שיכין עצמו כמנהג בני הנביאים לדבר האלהות ולעלות אל המדרגה העליונה ההיא אשר לא עלה עליה מימיו ; והנה נראה אליהם כבוד ה' בעמוד ענן לשתי סבות, הא' כדי שיראו כל עדת ב"י שהש"י נזקק לדבר עם יהושע ויראו מלפניו, ולכן עמד עמוד הענן על פתח האהל לפרסם המעמד הנכבד ההוא, והב' לסבת היות הדבור ההוא תחלת דבר ה' ביהושע כי הנביאים צריכין להדריכם ולהסגילם לאט, ולכן היו צריכים בתחלת נבואתם לאמצעיים כמו שאירע למשה אדון כל הנביאים בראיתו הראשונה שהיתה ע"י מלאך, ואין זה מקום אריכות דין ויגבלה ; ואמר שאמר למשה בפני יהושע הנך שוכב עם

מֵהֶם וְהָיָה לֶאֱכֹל וּמְצָאֻהוּ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת
וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֹא עַל כִּי־אֵין אֱלֹהַי בְּקִרְבִּי
18 מְצָאוּנִי הָרָעוֹת הָאֵלֶּה: וְאָנֹכִי הַסְתֵּר אַסְתִּיר
פָּנַי בַּיּוֹם הַהוּא עַל כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי
19 פָנָה אֶל־אֱלֹהִים אֲחֵרִים: וְעַתָּה כִּתְבוּ לָכֶם
אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלַמְּדָהּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
שִׂימָהּ בְּפִיהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה־לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת

דערן פֿערלעהרט ווערדען, אונד ווען עז דאַן פֿאָן פֿיעלען אונגליקקז
פֿאָללען אונד דראַנגזאַלען וויר דהיימגעזוכט ווערדען, זאָ ווירד עז
דערזייגסט לור ערקעננטניס קאָממען, אונד שפרעכען: האַבען מיך
ניכט אַללע דיעזע אונגליקקזפֿאָללע בעטראָפֿפֿען, וויל מיין גאָטט ניכט
18 מעהר בייא מיר איזט ?. איך אַבער ווערדע דעזזעלבען טאַגעז מיין
אַנטליץ פֿאָר איהנען פֿערבערגען וועגען אַללעז דעז בעזען, דאַז עז געגע
טהאַן; דאַס עז זיך נעמליך לו אַנדערן געטטערן געווענדעט האַט.
19 שרייבט איך אַלזאָ פֿאָלגענדען געזאַנג אויף, לעהרט איהן דיא קינדער
ישראל, דאַס זיא זאָלכען אויזווענדיג לערנען, דאַמיט איר דיעזער געז

מנחה חדשה.

אבוהיך וגו׳ שהרי בתוך דבורו זה כאמר לשניהם ועתה כתבו לכם, וכ״ז
היה להרגילו כמ״ש בתחלה היה הדבור למשה ויהושע שומע ואח״כ היה
לשניהם יחד ואח״כ היה הדבור ליהושע לבדו בפני משה כמ״ש ויצו את יהושע
בן נון וגו׳, והנה מה שאמר למשה הנך שוכב עם אבותיך הוא כנותן סבה
למה שיקרה להם מן הצרות עד שתקיא אותם הארץ, ופירוש הענין אמר
הנך שוכב וגו׳ ויהיה סבה שיקום העם הזה וזנה וגו׳, תאמר שאולי יהיו
שומעים ליהושע ולשאר השופטים הבאים אחריו כמו שהיו שומעים למשה ולא
יזנו, לא יתכן זה לפי שבתחלה לא יהיו עובדים ע״ז במקום עבודת הש״י
אבל יהיו זונים אחריה כאדם הבא על הקדשה בהחבא, והסבה בזנות הזה הוא
לרוב הרגלם והמנאם עם הזונות ההם מה שאינם כמנאים עכשו, כי לא
יתחילו לזנות כ״א אחרי אלהי נכר הארץ ההיא אשר הוא בא שמה לישב בקרבו
כמ״ש בתחלת שופטים ובני ישראל ישבו בקרב הכנעני החתי והאמורי והפרזי
והחוי והיבוסי כי לא הורישו את כל יושבי הארץ כמ״ש בתחלת ענין זה ואלה
הגוים אשר הניח ה׳ לנסות בם את ישראל, וכל זה היה להם לפי ששכב משה

(שביעי)
לְעֵד בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל: * כִּי־אֲבִיאֶנּוּ אֶל־הָאֲדָמָה ׀
20 אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָיו זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ וְאָכַל
וְשָׂבַע וְדָשֵׁן וּפָנָה אֶל־אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבָדוּם
וְנִאֲצוּנִי וְהֵפֵר אֶת־בְּרִיתִי: וְהָיָה כִּי־תִמְצֶאןָ אֹתוֹ 21
רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְעָנְתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת
לְפָנָיו לְעֵד כִּי לֹא תִשָּׁכַח מִפִּי זַרְעוֹ כִּי יָדַעְתִּי
אֶת־יִצְרוֹ אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה הַיּוֹם בְּטֶרֶם אֲבִיאֶנּוּ
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבָּעְתִּי: וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־ 22
הַשִּׁירָה הַזֹּאת בַּיּוֹם הַהוּא וַיְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי

20 זאַנג איין צייגע זייא געגען דיא קינדער ישראל. דען איך ווערדע דאַז
פאָלק אין דאַז לאַנד ברינגען, דאַז איך זיינען פֿאָרפֿאַהרען צוגעשוואָרען,
וועלכעז פֿאָן מילך אונד האָניג פֿליעסט, עז ווירד דאַזעלבסט אין
איבערפֿלוס צו עססען האַבען אונד אין וואָהללוסט לעבען, אונד זיך אַלזאָ
דאַן צו אַנדערן געטטערן ווענדען, איהנען געטטעזדיענסטליכע עהרע
צו ערצייגען, עז ווירד מיר פֿערדרוס מאַכען וואָלן, אונד זיינען בונד
21 ברעכען. ווען עז אַלזדאַן פֿאָן גראָסען אונגליקספֿאַללען אונד דראַנגזאַלען ווירד היימגעזוכט ווערדען, זאָ מאַג דיעזער געזאַנג אַלז צייגע
ווידער דאַזזעלבע שפּרעכען, דען ער ווירד פֿאָן זיינען נאַכקאָממען
ניעמאַלז פֿערגעססען ווערדען; איך קעננע גאַר וואָהל זיינע נייגונג,
דיא עז שאָן יעצט געלייגט האַט, בעפֿאָר איך עז נאָך אין דאַז לאַנד
22 ברינגע, דאַז איך צוגעשוואָרען האַבע. משה טריעב אַלזאָ פֿאָלגענ
דען געזאַנג אויף, אונד לעהרטע איהן דיא קינדער ישראל'ס.

מנחה חדשה.

עם אבותיו, שאילו זכו שינחיל הוא להם את הארץ לא יביא להם הסכנים הרעים האלה, ואמר שתחלת קלקולם יהיה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ למה שידמה להם מהתועלת אשר לא הוא כמו שעשו בהנמדם לבעל פעור, ואח"כ ועזבני שיעזבו עבודתי מכל וכל ללכת בפרהסיא אחר התוהו, אבל עדין יזכרו כי אלהים צורם ואל עליון גואלם, ואח"כ והפר את בריתי כי ידבקו בע"ז כ"כ עד שישכחו מכל וכל את ה' אלהיהם, ואמר מה שיקרם מן הצרות על הדבר הזה ושיסתיר פניו מהם על כל הרעה אשר עשה לפי שפנה אל אלהים אחרים, שאילו לא פנה מתחלה אל אלהים אחרים לא יבוא להפר

23 יִשְׂרָאֵל׃ וַיְצַו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וַיֹּאמֶר חֲזַק וֶאֱמָץ
כִּי אַתָּה תָּבִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
24 נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִמָּךְ׃ וַיְהִי ׀ כְּכַלּוֹת
מֹשֶׁה לִכְתֹּב אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה־הַזֹּאת עַל־סֵפֶר
25 עַד תֻּמָּם׃ * וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־הַלְוִיִּם נֹשְׂאֵי אֲרוֹן שביעי
26 בְּרִית־יְהוָה לֵאמֹר׃ לָקֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה
וְשַׂמְתֶּם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
27 וְהָיָה־שָׁם בְּךָ לְעֵד׃ כִּי אָנֹכִי יָדַעְתִּי אֶת־מֶרְיְךָ
וְאֶת־עָרְפְּךָ הַקָּשֶׁה הֵן בְּעוֹדֶנִּי חַי עִמָּכֶם הַיּוֹם
מַמְרִים הֱיִתֶם עִם־יְהוָה וְאַף כִּי־אַחֲרֵי מוֹתִי׃

23 יהושע אַבער, דען זאָהן נון, בעפֿאַהל ער, (דער עוויגע) אונד שפּראַך: זייא בעהערצט אונד טאַפּפֿער! דען דוא זאָללסט דיא קינדער ישראל'ס אין דאַז לאַנד ברינגן, דאַז איך איהנן צוגעשוואָרן, אונד איך וויל מיט דיר זיין.
24 אַלז משה דיא וואָרטע דיעזער לעהרע פֿאָלליג אויפֿגעשריעבען האַטטע
25 אין איין בוך, ביז צו איהרעם ענדע. גאַב ער דען לויים, וועלכע דיא
26 בונדעזלאַדע דעז עוויגען טרוגען, פֿאָלגענדען בעפֿעהל:. נעהמעט דיעזעז בוך דער לעהרע, לעגט עז צור זייטע דער בונדעזלאַדע דעז
27 עוויגען אייערעז גאָטטעז, אַללוואָ עז צייגע ווידער דיך זיין זאָלל. דען איך קעננע דיינע ווידערשפּענסטיגקייט אונד האַרטנעקקיגקייט, דאַ איהר אייך יעצט, ווייל איך לעבע אונד מיט אייך בין, געגען דען עוויגען ווידערשפּענסטיג בעצייגט, וויא פֿיעלמעהר נאָך מיינעם טאָדע?.

מנחה חדשה.

ברית כי ההתחלה יותר מחצי הכל, והנה הש"י ברחמיו על ישראל השתדל בכל אופני התקונים שאיפשר להחזירם למוטב, ולכן צוה עתה אחר אשר מצאום צרות רבות ורעות שיכתבו את השירה הזאת לעד כדי שיהיה סבה שיזכרו וישובו אל ה' וירחמם, כי בראותם דברי השירה אחרי כל המוצאות אותם בלי ספק ידעו ויכירו כי יד המכה בהם על עוונותיהם וישובו בתשובה והיא כי בדברי השירה כתוב כל מה שעשה הש"י עמהם מן הטובה שהוציאם ממצרים ועשה בהם שפטים ועשה באלהיהם והרג בכוריהם וכו', וכל מה שעשה להם במדבר עד הנחילו אותם את הארץ, וכל מה שהכניעו לפניו

מפטיר

28 הַקְהִילוּ אֵלַי אֶת־כָּל־זִקְנֵי שִׁבְטֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם
וַאֲדַבְּרָה בְאָזְנֵיהֶם אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
וְאָעִידָה* בָּם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ׃ כִּי יָדַעְתִּי ראש עמוד
29 אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי־הַשְׁחֵת תַּשְׁחִתוּן וְסַרְתֶּם מִן־
הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם וְקָרָאת אֶתְכֶם הָרָעָה
בְּאַחֲרִית הַיָּמִים כִּי־תַעֲשׂוּ אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה

28 פֿערזאממעלט אללע עלטעסטען אייערער שטעממע אונד אייערע אמט־
לייטע צו מיר הער, איך וויל איהנען דיעזע וואָרטע פֿאָרזאגען, אונד הימ־
מעל אונד ערדע ווידער זיא צו צייגען נעהמען. מיר איזט וואָהל בעקאננט,
29 דאס איהר נאך מיינעם טאָדע אין דאס פֿערדערבען שטירצען, אונד פֿאָן
דעם וועגע אבקאָממען ווערדעט, דען איך אייך געבאָטען האבע; זאָ
ווירד אייך דען דאס אונגליק טרעפֿפֿען, אין דער שפעטערן צייט, ווען
איהר ווערדעט טהון, וואס אין דען אויגען דעס עוויגען בעזע איזט,

מנחה חדשה.

אח"כ על כל הטובה אשר עשה להם וכל הצרות המוצאות אותם ושאח"כ מרחמם יכהגם ויקח נקמה מאויביהם, וא"כ מאחר שהתרה בהם שאם ישכחו מעללי יה שתמצאנה אותה צרות רעות ורבות והעיד בהם שמים וארץ וכתב כל דברי העדות וההתראה וכל המוצאות אותם על ספר והיא השירה הזאת הנה בבוא כל דברי השירה שהם דברי העדות ושלא נפל דבר אחד מכל דבריה ארצה יצדיקו עליהם את הדין ויאמרו צדיק ה' בכל דבריו על כל הבא עלינו ואנחנו הרשענו כי עדות השירה הזאת הוא אחרי כל המוצאות אותם מן הצרות וכאילו היא אומרת בפניהם ראו כל מה שהתרה בכם הש"י וכל מה שהעיד בכם שמים וארץ שאם תשובו מאחרי ה' שתמצאנה אתכם כל הצרות האלה הרי נתקיימו דברי הש"י; והנה כתב משה את השירה הזאת ביום ההוא ולמדה להם וצוה את יהושע וחזקו הש"י בדבריו במ"ש לו ואנכי אהיה עמך, ולא רצה לצוותו בתחלת הענין עד אשר הרגילו בדרכי הנבואה פעמים ג' כדי שלא תשתבש השגתי עליו כי בתחלת הענין היה הדבור למשה והוא שומע ואח"כ היה לשניהם בבת אחת ואח"כ נדבר אליו לבדו בפני רבו, ומכאן והלאך היה ראוי לדבר עמו שלא אמצעי, והנה אחר שלמד את השירה לבני ישראל חזר הוא וקראה הוא בפניהם והעמיד את כל זקני שבטיהם

*) ואעידה צ"ל בראש עמוד, והסופר ירחיב העמודים כדי להניח חלק באמצע כל פרשה, וזהו מן התורה בשיעור פ' פתוחה.

30 לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם׃ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בְּאָזְנֵי
כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד
לב תֻּמָּם׃ פ נורת הפתוחה ברלא וכוף השירה מבוארת בשירת הים.

1 הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי־פִי׃
2 יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי
כִּשְׂעִירִם עֲלֵי־דֶשֶׁא וְכִרְבִיבִים עֲלֵי־עֵשֶׂב׃

30 אונד איהן בעליידיגען דורך אייערער הענדע ארבייט. משה נאהם
דער גאנצען פערזאממלונג ישראל'ס פאלגענדען געזאנג פאר, ביז
צו ענדע.

1 הערט איהר הימעל, איך רעדע! ערדע, פערנימם מיינע מונדעס
2 װארטע!. מיינע לעהרע טריעפע וויא רעגן, מיינע רעדע פליעסע וויא
טהויא, וויא שטורמגיססע אויף'ז גרינע, וויא פלאטצרעגען אויף'ז גראז.

מנחה חדשה.

ושוטריהם לפניו ר"ל קרובים אליו כדי שיבינו את כל דבריו היטב כי הם הם הפוסקים את הדין והרודים בעם להכריחם ללכת בתורה ה' והעיד בהם את השמים ואת הארץ.

האזינו השמים וגו'. הנה כא הואלתי לבאר מהו העדות אשר יעידו בהם השמים והארץ, ולכן אנו צריכים להקדים ולומר כי מן הידוע שאין לך דבר קטון או גדול תחת השמש שלא תהיה הנהגתו ע"י העליונים כי רוח החיה באופנים ואל אשר יהיה שמה הרוח ללכת ילכו, והנה ישראל אשר חלקם בחיים אין הנהגתה הכוללת ולא הפרטית ליחידי סגולה מסורה למערכת העליונים חלילה כי אם ע"י אלהי ישראל, והנה הוא מתהפך בתחבולותיו להכריח המערכת לכל אשר יחפוץ, ואם תורה המערכת על כל דבר רע יבקש שום תחבולה להצילם ממנו מבלי שיתבטל הסדר הראשון כמו שעשה לאברהם אע"ה ובמקומו נתבאר, גם הצלת בכורי ישראל מזה הענין, ואם לא יהיה שם שום תחבולה הנה בשומרם דברי התורה יבטל כחם והנהגתם מכל וכל ויהיה רוכב שמי' בעזרתם ולכל אשר יחפוץ יטנו במעשהו בכל מעשה נסים או ברובם שאין למערכה מבוא בהם כלל, והנה זאת עדות גמורה בלי ספק על שמשפטי ה' אמת שאם ישמרו דברי התורה יהיה להם רבוי מן הטובה מה שא"א שתורה עליו המערכה, ואם יעברו על דברי התורה ישיגם מן העונש מה שלא יתכן שתורה ג"כ המערכה עליו כי לדברי המקרה לא יתמידו אין לך עדות גדולה מזו, ולכן העיד בהם השמים והארץ כלומר פקח עיניך וראה שלא שמשו אצלך מאורות המערכה כלל זה מ' שנה, ולכ"א

כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא	הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ׃ 3
הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ	כִּי כָל־דְּרָכָיו מִשְׁפָּט 4
אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל	צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא׃
שִׁחֵת לוֹ לֹא בָּנָיו מוּמָם	דּוֹר עִקֵּשׁ וּפְתַלְתֹּל׃ 5
ה״א רבתי תיבה לעצמה הַ לַיהוָה תִּגְמְלוּ־זֹאת	עַם נָבָל וְלֹא חָכָם 6
הֲלוֹא־הוּא אָבִיךָ קָּנֶךָ	הוּא עָשְׂךָ וַיְכֹנְנֶךָ׃* שני
זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם	בִּינוּ שְׁנוֹת דֹּר־וָדֹר 7
שְׁאַל אָבִיךָ וְיַגֵּדְךָ	זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ לָךְ׃

3 ווען איך דעז עוויגען נאמען אנרופע, ערקעננט דיא גראָסע
4 אונזערעז גאָטטעז. דער פֿעלזענגרונד! זיין טהון איזט אָהנע פֿעהל,
דען רעכט איזט אַללעז זיין פֿערפֿאַהרען. איין גאָטט דער טרייא אָהנע
5 קרוממע, גערעכט אונד רעדליך איזט ער. דער טאַדעלפֿלעקק זיינער
קינדער, איזט ער איהם? אָ ניין! איהנען לאָם פֿערדערבען, פֿערד
6 קעהרטען, טיקקישען געשלעכט!. דאַנקסט דוא אַזאָ דעם עוויגען?
ניכטסווירדיגעז, אונווייזעז פֿאָלק! איזט ער ניכט דיין פֿאַטער, דער
דיך ערוואָרבען, דער דיך געשאַפֿט, דער דיך בערייטעט האַט?.
7 געדענקע דער אוראַלטען לייטען, בעטראַכטע דיא יאַהרע
פֿאָריגער געשלעכטער; פֿראַגע דיינען פֿאַטער, ער ווירד דיר
פֿערקינדיגען, דיינע אַלטען, זיא ווערדען דיר זאַגען:.

מנחה חדשה.

האזינו השמים וגו׳ ר״ל שתהיו נשמעים למה שאדבר אני ומסכימים עליו, והוא שאני אומר להם שבשמרם דברי התורה עקב רב ובעולם עונש גדול, ולא יתכן זה אם לא תתבטל הנהגתם כי המקרה לא יתמיד על ענין אחד זמן רב. ונתן טעם לביטול ההנהגה הזאת יערף כמטר לקחי וגו׳ ר״ל שהעיקר שאתם משפיעים על התחתונים הוא במה שאתם מעריבים ומזילים טל ומטר וא״כ אני צריך לכם כי לקחי הוא יערוף כמטר ותזל כטל אמרתי כלומר שבזכות שמירת התורה יתן להם הש״י טל ומטר ואף אם לא ירדו עליו מערכות צבא השמים, ועדות חוני המעגל וחביריו כאמנה, ובהפך אם לא ישמרו דברי התורה, ודברי אליהו עדים על זה מה שלא עשה כן לכל גוי תחת השמים, כי לא יתכן להעצר השמים כל הזמן הארוך ההוא ג׳ שנה

8 בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם
יַצֵּב גְּבֻלֹת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
9 כִּי חֵלֶק יְהוָה עַמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ׃
10 יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר וּבְתֹהוּ יְלֵל יְשִׁמֹן
יְסֹבְבֶנְהוּ יְבוֹנְנֵהוּ יִצְּרֶנְהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ׃
11 כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ עַל־גּוֹזָלָיו יְרַחֵף
יִפְרֹשׂ כְּנָפָיו יִקָּחֵהוּ יִשָּׂאֵהוּ עַל־אֶבְרָתוֹ׃
12 יְהוָה בָּדָד יַנְחֶנּוּ וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר׃
13 יַרְכִּבֵהוּ עַל־בָּמֳתֵי אָרֶץ וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת שָׂדָי

8 אַלז דער העכסטע נאַטיאָנען איינטהיילטע, אַלז ער דיא זאָהנע אדם'ס
פֿערטהיילטע, זעטצטע ער דיא גרענצען דער פֿעלקער נאַך אַנצאַהל דער
9 קינדער ישראל'ס. דען דעז עוויגען אַנטהייל איזט זיין פֿאָלק, יעקב דיא
10 שנור זיינעז ערבטהיילז. ער טראַף איהן בייא איין וויסטען לאַנדע, אין
דער איינאָדע גרעסליכעז געהיילז; אומרינגט עז, גיעבט אַכט דאַרויף,
11 בעוואַהרט עז וויא דען אויגאַפּפֿעל. וויא דער אַדלער זיין נעסט בעז
וואַכט, איבער זיינען יונגען שוועבט, ברייטעט זיינע פֿליגעל אויז,
12 ניממט אונד טראָגט עז האָך אויף זיינען שווינגען:. זאָ פֿיהרט דער עוויגע
13 דיעז פֿאָלק; ער אַלליין, קיין פֿרעמדער גאָטט מיט איהם. ער ליעס איהן
דיא האָהען דעז ערדבאָדענז בעשטייגען, דיא פֿריכטע דער פֿעלדער פֿער:

מנחה חדשה.

כפי משפטי המערכות; שמא תאמר שהמטר אשר כזה לא יוליד את הארץ? לכך אמר כשעירים עלי דשא וכרביבים עלי עשב ר"ל שיהיה המטר ההוא לברכה כמו שהוא המטר היורד ברוח סערה על מיני הדשאים אשר הוא לברכה בלי ספק, לפי שהרוח החזקה עם המטר יועיל מאד לצמחים אחר שיהיו גדולים שהרוח ינענע אותם אילך ואילך ויגדלום עם ליחות ורטיבות המטר, וזה ברור מן החוש, ולא כן בהיותם קטנים כי בקטנותם צריכים אל המטר הדק ללאלא האדמה שאין להם עדיין כח לקבל שפעת הגשמים, והנה מלת דשא תורה על הדשאים בהיותם גדולים לפי שהיא שם כולל לכל דשאים ולא יתכן שיהיו הדשאים כולם כמצאים עד שיהיו רובם גדולים ומכסים פני תבל לפי שיש מהם שלא יצמחו עד עבור הסתו ואותו המיעוט הקטן

וַיֵּנִקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע וְשֶׁמֶן מֵחַלְמִישׁ צוּר׃
חֶמְאַת בָּקָר וַחֲלֵב צֹאן עִם־חֵלֶב כָּרִים 14
וְאֵילִים בְּנֵי־בָשָׁן וְעַתּוּדִים עִם־חֵלֶב כִּלְיוֹת חִטָּה
וְדַם־עֵנָב תִּשְׁתֶּה־חָמֶר׃ וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן וַיִּבְעָט 15
שָׁמַנְתָּ עָבִיתָ כָּשִׂיתָ וַיִּטֹּשׁ אֱלוֹהַ עָשָׂהוּ
וַיְנַבֵּל צוּר יְשֻׁעָתוֹ׃ יַקְנִאֻהוּ בְּזָרִים 16
בְּתוֹעֵבֹת יַכְעִיסֻהוּ׃ יִזְבְּחוּ לַשֵּׁדִים לֹא אֱלֹהַ 17

לעהרען, האָניג אויז דעם פעלזען זויגען, אָהל אויז האַרטעם קיזעל,
רחהם פאָן קיהען, מילך פאָן שאַפען, פייסטע לעממער, ווידדער 14
באַשן׳ס, אונד בעקקע מיט דעם ניערענפעטט פאָן ווייצען; דוא
טראַנקעסט ווייניגט פאָן טרויבענבלוט. דאַ ישרון פעטט וואַרד, שלוג 15
עז אויז (דוא ווארדעסט פייסט אונד דיק אונד וואָהלבעלייבט); עז
פערליעס דען גאָטט, דער עז געמאַכט, פעראַכטעטע דען פעלזען
זיינעז הייל. ערבייפערט איהן דורך פרעמדע וועזען, קראַנקט 16
איהן דורך שייסאַלע. זיא שלאַכטעטען דען טייפעלן, אונגאָטטערן, 17

מנחה חדשה.

הוא צריך ג״כ אל המטר ואל הרוחות כי יש להם כח לקבלם שהזמן ההוא חם, ולא כן הנולדים בתחלת השנה, ומלת עשב תורה על הצמחים בהיותם קטנים לפי שהיא שם פרטי למין אחד ממיני הדשאים ולא יתכן להיות מין אחד או מינים מעטים כ״א בתחלת השנה שעדיין לא צמחו כל מיני הדשאים ולא רובם, וא״כ אותם הנולדים בארץ עדיין הם קטנים ולכן ייחס המטר היורד בסערה למלת דשא, והרביב אשר הוא הדק כנודע מספרי החכמה הטבעית למלת עשב כי יקראו אל החומר אשר ממנו יתהוה הקשת הרביב הדק אשר ישאר בענן אחר הגשם, ותרגם אונקלוס וכרסיסי מלקושא והרסים ידוע שהוא מטר הדק מאד כמ״ש קווצותי רסיסי לילה, והנה המטר אשר ירד על הסדר הנכון הזה אשר ירד בכל פרק ופרק כפי הראוי לו הנה הוא לברכה בלי ספק, ולא כן היורד כפי מקרה מחברות המערכות מבלי שגש אלוה עליהם כי לפעמים ירד מטרת עוזו ורוח זלעפות בתחלת השנה וירד הרביב הדק באחרית השנה; ואמר כי שם ה׳ אקרא וגו׳ ר״ל שלא אמרתי לכם לסלק הנהגתכם מעל ישראל שלא בשעה שאקרא בשם ה׳ להשפיע להם טובה על צדקתם או להעניש על קלקול מעשיהם כמעשה שמואל

אֱלֹהִים לֹא יְדָעוּם חֲדָשִׁים מִקָּרֹב בָּאוּ

18 לֹא שְׂעָרוּם אֲבֹתֵיכֶם׃ צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי ° י׳ זעירא

19 וַתִּשְׁכַּח אֵל מְחֹלְלֶךָ׃* רביעי וַיַּרְא יְהוָה וַיִּנְאָץ

20 מִכַּעַס בָּנָיו וּבְנֹתָיו׃ וַיֹּאמֶר אַסְתִּירָה פָנַי מֵהֶם

אֶרְאֶה מָה אַחֲרִיתָם כִּי דוֹר תַּהְפֻּכֹת הֵמָּה

21 בָּנִים לֹא־אֵמֻן בָּם׃ הֵם קִנְאוּנִי בְלֹא־אֵל

כִּעֲסוּנִי בְּהַבְלֵיהֶם וַאֲנִי אַקְנִיאֵם בְּלֹא־עָם

גאָטטהייטען וועלכען דיח זיח ניכט קאננטען; נייען אנקאממלינגען זייט
18 קורצעם, דיח אייערע פֿאָטער ניע געפֿירכטעט. דאַכטעסט אַן דען
פֿעלזען ניכט, דער דיך געבאַר; פֿערגאַססעסט גאָטט, דער דיך הערו;
19 פֿאָרגעבראַכט. דיעס זאַה דער עוויגע; ערגרימטע, געקראַנקט
20 פֿאָן זיינען זאָהנען אונד טאָכטערן. שפראַך: איין אַנטליטז וויל איך
איהנען פֿערבערגען, אונד זעהען וואַז איהר ענדע זייח! דען זיח זינד
21 פֿערקעהרטער אַרט, קינדער אָהנע רעדליכקייט. זיח רייצטען איך
מיט אונגאָטטערן, קראַנקטען איך מיט איהרען אַבערגלויבען; איך
רייצע זיח מיט איינעם אונפֿאָלקע, קראַנקע זיח מיט אונפֿערשטענדי:

מנחה חדשה.

ואליהו ואדיריהם, ולכן באותה שעה סלקו אתם כחותיכם והבו הגדולה לאלהינו, והסבה בזה לפי שהצור שהוא הש"י תמים פעלו ר"ל פעולתו שלימה וכל דרכיו הם בדרך משפט והוא אל אמונה לשלם לצדיקים כפי צדקתם ואין עול להעניש את הרשעים כפי רשעתם והוא צדיק וישר ולכן צריך להשגחה נפלאה להשכיר ולהעניש ואתם יצא מכם משפט מעוקל, עד כאן דבר עם העדים, ומכאן ואילך דבר עם המוזהרים ואמר שחת לו וגו' ר"ל שהסבה אשר הגיע מה שהגיע עליהם מן הצרות היא שהשחיתו את דרכם עד שנעשו כאילו אינם בניו לסבת מומם, כי השירה הזאת היא מדברת עם בני הגלות כמ"ש והיה כי תמצאנה אותו צרות רבות ורעות וענתה בם וגו' והתחיל עתה להוכיחם ולומר שכל מה שבא להם היה במשפט, ואמר הלה' תגמלו זאת וכעשיתם כפויי טובה עם נבל ולא חכם ר"ל שטעיתם במוסר הטבעי הראוי להיות לאדם במה שהוא אדם וטעיתם במה שהיה לכם לדעת מגד החכמה שנתוספה בכם בקבלת התורה, שהרי מלת נבל נגזרת מן כאלה נובלת עליה שכמו שהאילן המשיר פירותיו יקרא נובל ונבל כמו כן האדם המשיר פירותיו וממיש מעשות פרי הראוי לו לעשות, ופי' הענין הוא שאין לך

בְּגוֹי נָבָל אַכְעִיסֵם׃ כִּי־אֵשׁ קָדְחָה בְאַפִּי 22
וַתִּיקַד עַד־שְׁאוֹל תַּחְתִּית וַתֹּאכַל אֶרֶץ וִיבֻלָהּ
וַתְּלַהֵט מוֹסְדֵי הָרִים׃ אַסְפֶּה עָלֵימוֹ רָעוֹת 23
חִצַּי אֲכַלֶּה־בָּם׃ מְזֵי רָעָב וּלְחֻמֵי רֶשֶׁף 24
וְקֶטֶב מְרִירִי וְשֶׁן־בְּהֵמֹת אֲשַׁלַּח־בָּם
עִם־חֲמַת זֹחֲלֵי עָפָר׃ מִחוּץ תְּשַׁכֶּל־חֶרֶב 25

געגן געזינדעל. ענטגלאָממען איזט דאַז פייער מיינעז צאָרנז, ברעננט 22
ביז אַן דיא אונטערסטע העֶללע; פערצעהרט ערדרייך אונד געוועֶכז,
ענטצינדעט דער בערגע גרונדפעסטען. אַללעז אונגליק וויל איך 23
איבער זיא פערהאֶנגען; מיינע פפיילע ווידער זיא פערשיססען, אַללע:
פאָן הונגער פערשמאַכטעט, פאָן פיבער פערצעהרט, אונד גיפטי 24
גען זייכען; לאַהן דעז רויבטהיערז רייצע איך ווידער זיא, זאַממט
דעם גרימם דער קריעכענדען אים שטויבע. דרויסען זאָלל דאַז 25

מנחה חדשה.

אומה ולשון שלא יכירו שהש"י בראם ובידו להחיות ולהמית ולכן ישתדלו בכל כחם לעבדו ולדבקה בו, וכל מה שהם עובדים ע"ז הוא לפי שהם סוברים שהם מרבים בכך את הש"י כמ"ש בכל מקום מוקטר מוגש לשמי וגו' ושמי גדול בגוים, ולכן היה להם לישראל מצד היותם אדם לעבוד את ה' אלהי אבותם אשר עשה עמהם את כל הנוראות אשר ראו עיניהם שהרי האומות לא עבדו ע"ז אלא לחשבם שהם עובדים את הש"י שהוא יוצר הכל וישראל כבר הראה להם שה' הוא האלהים אין עוד, והנה לא עבדו ג"כ מצד מה שנתוספה בהם מן החכמה כי החכם רואה את הנולד וא"כ מצד מה שעשה עמהם שלא כדרך העולם היה להם לידע שכל מה שהתרה בהם שאם לא ישמרו דרכי התורה שתקיא הארץ אותם ושימצאם מן הצרות כל מה שייעד להם שיתקיים בלי ספק כי החכם מן העבר ישפוט על העתיד, ולכן בצדק ובמשפט קראם נבל ולא חכם ואם אינם הפכיים, ולכן חזר לומר הלוא הוא אביך קנך וגו' ר"ל שמה שקראו נבל הוא למה שלא עבדו מצד היותו אביו במה שקנאו שהרי בן יכבד אב ועבד אדוניו, ומה שקראו לא חכם למה שלא עבדו מצד מה שעשאו וכוננו עליון על כל גויי הארץ במה שנתן להם תורה ומצות, ואמר שהיה להם לזכור ימות עולם ולהבין שנות דור ודור והם הימי' והשנים אשר הכניסם לארץ ישראל, כי עם הדור האחרון הוא ידבר, ואם אבותיהם וזקניהם לא הגידו להם מעצמם היה להם לשאל אותם ויאמרו להם כל מה שעשה עמם

וּמֵחֲדָרִים אֵימָה גַּם־בָּחוּר גַּם־בְּתוּלָה
26 יוֹנֵק עִם־אִישׁ שֵׂיבָה׃ אָמַרְתִּי אַפְאֵיהֶם
27 אַשְׁבִּיתָה מֵאֱנוֹשׁ זִכְרָם׃ לוּלֵי כַּעַס אוֹיֵב אָגוּר
פֶּן־יְנַכְּרוּ צָרֵימוֹ פֶּן־יֹאמְרוּ יָדֵנוּ רָמָה
28 וְלֹא יְהוָה פָּעַל כָּל־זֹאת׃ כִּי־גוֹי אֹבַד עֵצוֹת הֵמָּה
29 וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה׃ חמישי לוּ חָכְמוּ יַשְׂכִּילוּ זֹאת

שווערדט אויפרייבען, אונד אין דען צימערן טאָדעסאַנגסט; דען
יינגלינג אונד דיא יונגפרויא, דען זייגלינג אונד דען גרויען אַלטען.
26 איך דאַכטע, פערניכטען וויל איך זיא! איהר אַנדענקען אונטער מענ-
27 שען פערטילגען;. אַליין איך שייא דיא קראַנקונג דעז פיינדעז, דיא
געגנער ווירדען דיא וואַהרהייט פערקעננען, ווירדען שפרעכען:
אונזערע מאַכט איזט הָאך, דער עוויגע טהאַט דיעס אַללעס ניכט.
28 דען עז איזט איין פאָלק פאָן טהאָריכטען אַנשלעגען, אונד קיינע פער-
29 נונפט איזט בייא איהנען. וואֶרען זיא וויזע, זיא ווירדען בעדענקען

מנחה חדשה.

מן הנסים שהנחילו אותם ארצות גוים והפרידו בני אדם היושבים בארץ ישראל להציב גבולות העמים לכלכל מספר בני ישראל כמו שיעדם ית' לאלה תחלק הארץ בנחלה במספר שמות כי כולם במספרם חלקו את הארץ ולא נפקד מהם איש זולת כשלשים ושם איש אחר מתו על דבר עכן, וזו בלי ספק השגחה נפלאה שלא נפקד מהם איש באבדם כל הגוים הרבים והעצומי' ההם, והיה לך לזכור ג"כ כל מה שעשה להם מקודם לכן שהמציא להם כל צרכיהם בארץ מדבר ובתוהו ילל ישימון וגו' כנשר יעיר קנו וגו' יפרוש כנפיו וגו' ר"ל שהנשר לרוב רחמנותו על בניו הוא בוחר לעצמו טורח גדול כדי להקל מעל בניו מעט טורח, והוא שבבואו אליהם הוא מרחף עליהם כדי שיוכלו לקבלם, וכבר ידעת שמלת מרחף תורה על תנועת ההתעופפות בנחת ובמהירות רבה כנודע ואינו נוגע ולא יתכן לנשר התעופפות הזה כי אם בטורח עצום מאד, כי לגודל גופו צריך להניע הכנפים בכח ולא יוכל לעמוד על עצמו לרחף על בניו מבלי שיעתק מן המקום ההוא ומבלי שיגיע לארץ כי אם בקושי ובטורח והוא בוחר לעצמו הטורח הזה להקל מעל בניו, שאילו בא עליהם בכח מהירותו יכבד עליהם לרוב כבדות גופו, ועוד הוא בוחר לעצמו טורח גדול מזה בנושאו אותם ממקום למקום, כי כל שאר העופות יוליכו אפרוחיהם ברגליהם ובלא ספק יצערום בצפרניהם ולא יחושו לצער נעוריהם לפי שחוששים יותר שלא לצער עצמם, שאילו ישאו אותם על אברותיהם לא יתכן

יָבִינוּ לְאַחֲרִיתָם׃ אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף 30
וּשְׁנַיִם יָנִיסוּ רְבָבָה אִם־לֹא כִּי־צוּרָם מְכָרָם
וַיהוָה הִסְגִּירָם׃ כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרָם 31
וְאֹיְבֵינוּ פְּלִילִים׃ כִּי־מִגֶּפֶן סְדֹם גַּפְנָם 32
וּמִשַּׁדְמֹת עֲמֹרָה עֲנָבֵמוֹ עִנְּבֵי־רוֹשׁ

אונד דען אויגאנג איבערלעגען :. וויא קאננטע איינער טויזענד 30
יאגען, צווייא, מיריאדען פליכטיג מאכען, האטט' איהר פעלזענשוטץ
זיא ניכט פערקויפט, דער עוויגע זיא ניכט פרייז געגעבען ?. איהר 31
פעלז איזט יא ניכט וויא אונזער פעלז, זעלבסט אונזערע פיינדע מאגען
ריכטער זיין !. איהר וויינשטאק איזט דער וויינשטאק סדום'ס, 32
אונד פאן פערדערבטען געפילדע עמורה, איהר בעערען גיפטיגער

מנחה חדשה.

להם להגיע כנפיהם כראוי לעוף כדרכם אבל הנשר לא יחוש לנער עצמו כדי שלא לנער את בניו בצפרניו ולכן יפרוש כנפיו ויקחהו וישאהו ממקומו על אברתו ואע"פ שתהיה לו תנועתו בטורח גדול, וזה משל לרוב הטורח אשר היה הש"י טורח בשבילם לשנות להם חוקי הטבע לעשות להם נסים שלא כדרך העולם להמציא להם כל צרכיהם, ואף הדברים שלא היו צריכים להם כ"כ כאילו תאמר השלו שהיה אפשר להם מבלי לו, וכמה דברים אחרים, ואמר שהנחם הש"י לבדם מבלי תערובת שום אומה עמהם כדי להעתיקם מכל דרכי האומות להיותם חלק ונחלה לש"י, ומה שאמר ואין עמו אל נכר הכוונה שלא היה עמהם שום אומה אחרת שיעבדו לאל נכר, ואע"פ שגם ערב רב עלה אתם כולם כמולו לה' והיו מכלל ישראל, וחזר להזכיר עוד מה שעשה עמהם בארץ ישראל ואמר ירכיבהו על במותי ארץ ויאכל תנובת שדי ר"ל שנתן להם ארץ חשובה ולא חסר כל בה שהיו בה הרים גבוהי' ראוים לישוב ולכרמי' ובקעות ראויות לשדות וגנות ופרדסי', והוא כי בהיותם שוכנים בהרים הי' להם שם ב' תועלת, האחד הוא התמדת הבריאות כי ההרים הם יותר טובות מהבקעות לסבת המצא שם הרוחות תמיד ואין לאויר מקום להתעפש, גם האדים העבים והעכורים העולים מן הארץ אינם נמצאים שם כ"כ, והב' הוא שיוכלו לבנות ערים בצורות בקרני הסלעים לעמוד כנגד האויבים, והיות הזריעה והנטיעה בארץ המישור תועלתו ידועה; והזכיר רבוי הטובה אשר השפיע להם מכל מין ומין ואמר שהשפיע להם טובה מן הארץ אשר לא היתה ראויה לעשות פירות כמ"ש ויניקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור וגם חמאת בקר וחלב צאן וגו' היא

33 אַשְׁכְּלֹת מְרֹרֹת לָמוֹ׃ חֲמַת תַּנִּינִם יֵינָם
34 וְרֹאשׁ פְּתָנִים אַכְזָר׃ הֲלֹא־הוּא כָּמֻס עִמָּדִי
35 חָתוּם בְּאוֹצְרוֹתָי׃ לִי נָקָם וְשִׁלֵּם
לְעֵת תָּמוּט רַגְלָם כִּי קָרוֹב יוֹם אֵידָם
36 וְחָשׁ עֲתִדֹת לָמוֹ׃ כִּי־יָדִין יְהוָה עַמּוֹ

33 אַרט, זיא טראַגען פֿערגיפֿטענדע טרויבען. וואוטה דער דראַכען
34 איזט איהר וויין; גרויזאַמע גאַללע דער אָטטערן. אין מיינעם ראַטהש
לוס ליעגט פֿערבאָרגען, אין מיינען שאַטצען ליעגט פֿערזיעגעלט.
35 מיין איזט ראַכע אונד פֿערגעלטען, ווען איהר פֿוס ווירד גלייטען
זאָללען; דען איהר אונגליקסטאַג ווירד קאָממען, איהרע צוקונפֿט
36 אייעלט הערבייא. ווען דער עוויגע זיינע פֿאָלקע זיך אַנניממט, אונד

מנחה חדשה.

כמשך מכלע ומחלמיש צור, ואמר שרבוי הטובה אשר השפיע עליהם לטובתם שיהיה להם פנאי לעסוק בתורה הוא היה בעוכריו כמ"ש וישמן ישורון וגו' ואח"כ ויטוש אלוה עשהו ואח"כ וינבל צור ישועתו ר"ל שייחס כל הטובו' ההם לזולתו כאילו באות מצד המערכת או מן הע"ז באופן שהקניאוהו בסמל הקנאה המקנא והכעיסוהו בתועבותיהם, ומרוב מה שנשקעו בע"ז עד שהיו זובחים לשדים בהיותם יודעים שאין להם כח כלל להרע או להיטיב ר"ל שלא יאירו להם פנים לסבת הזביחה ההיא, ופי' הענין כי השדים יכולים לישאל בהם אלא שיש בהם שמזיקים ויש בהם שמכזבים כמ"ש בפ"ח בי הא דרב יצחק בר יוסף דאבלע בארזא ואיתעביד ליה ניסא ופקע ארזא ופלטיה, ופירושו ששאל בשדים ובקשו להזיקו ונעשה לו נס ונבקע הארז ואח"כ פלטו, ואף ההוא אושפיזא דרב יצחק בר שמואל בר מרתא דשף על אפיה משחא דמכא ונפקי ליה נמחי באפיה ואמרה ליה ההיא אתתא זיקא דחמת חזינא הכא ועבדא ליה מלתא ואיתסא, ואמרו שם שדי שמן ושדי בנים מותרין לשאול בהם אלא שמכזבים, והנה ישראל לרוב הדבקם בע"ז עד שהיו זובחים ומקטירים להם בהיותם יודעין שאין להם אלהות ולא ייטיבו להם אם יזבחו להם ולא ימנעו מלהזיקם לסבת זבחיהם כי לא יריחו בריח ניחוחם, אבל הע"ז כולם היו חושבים בהם שיריח בריח ניחוחם וייטיבו לעובדיה' ויריעו למכעיסיהם כי כן קבלו מהאומו' העובדי' אותם אבל השדים לא קבלו משום אומה שיתרג לשום עבודה אלא שהם לרוב חשקם בע"ז עד שבדו ע"ז מלבם והיו עובדים אותה הוא שאמר אלהים לא ידעום חדשים מקרוב באו וגו' ופי' הכתוב יזבחו לשדים לא אלה ויזבחו גם לאלהים אשר לא ידעום כי מלת יזבחו תשמש

וְעַל־עֲבָדָיו יִתְנֶחָם כִּי יִרְאֶה כִּי־אָזְלַת יָד
וְאֶפֶס עָצוּר וְעָזוּב׃ וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוֹ 37
צוּר חָסָיוּ בוֹ׃ אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ יֹאכֵלוּ 38
יִשְׁתּוּ יֵין נְסִיכָם יָקוּמוּ וְיַעְזְרֻכֶם
יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה׃ רְאוּ עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא 39
וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה
מָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל׃ * ששי

וועגען זיינער דיענער זיך בעדענקט; ווען ער זיעהעט, דאַס
אַללע מאַכט פערשוואָנדען, דאַהין איזט בעוואַהרטע אונד בעפעס=
טיגטע. דאַן ווירד ער שפרעכען: וואָ זינד נון איהרע געטטער? 37
דער פעלזענשוטץ, אויף דען זיא טרויטען? דיא איהרער אָפּפער= 38
פעטט פערצעהרטען אונד טראַנקען איהרען אָפּפערוויין; זיא
מאָגען אויפשטעהען אונד אייך העלפען, מאָגען אייך בעדעקקונג
זיין. ערקעננעט נון, דאַס איך, איך אַללייןעס בין, אונד נעבען 39
מיר קיין גאָטט; איך קאַן טאָדטען אונד בעלעבען, קאַן פערוואונ=
דען אונד אויך היילען, פאָן מיינער האַנד ערעטטעט ניעמאַנד.

מנחה חדשה.

לשניהם ורבים כמוהו אבל השדים האלה חדשים הם שבאו מקרוב ולא שערום אבותיכם ר"ל שלא נייחס לאבותם חלילה שהיו עובדים שום ע"ז אבל בהיפך שבכל מקום שהיו רואים האומו' עובדים אותם היו תמהים מהם והיה מסתמר שערתם כאדם הרואה זולתו אוכל דבר מאום ומה שידמה לזה, אבל הע"ז הזאת לא עמדה שערת בשרם מפניה והם לא תמהו ממנה כי לא היתה בימיהם, והנה זאת הוכחה גדולה בלי ספק לומר שלא עבדו אבותם שום ע"ז אבל בהפך שהיו מרחקים אותה בנדה והם עבדו ע"ז ולא די שעבדו ע"ז אשר ראו שהיו עובדים האומות אלא אף החדשים שלא עבדו האומות ולא שערום אבותם, והנה כמשך מכל זה עד שכור ילדך תשי מכל וכל ותשכח אל מחוללך והיה סבה ליראת ה' ויכאן ממה שהכעיסוהו בניו ובנותיו שגם הנשים היו אורגות בתים לאשירה ומקטרות למלאכת השמים, ואמר אסתירה פני מהם ולא מכל וכל אבל אראה מה אחריתם ר"ל שאראה מה אעשה להם להשאיר להם שארית באחריתם שכבר נשבע שלא יחליפם באומה אחרת וישראל אינם כלים ואף שבעת לא כליא לפי שדור התהפוכות המה בנים

40 כִּי־אֶשָּׂא אֶל־שָׁמַיִם יָדִי   וְאָמַרְתִּי חַי אָנֹכִי לְעֹלָם׃
41 אִם־שַׁנּוֹתִי בְּרַק חַרְבִּי   וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי
אָשִׁיב נָקָם לְצָרָי   וְלִמְשַׂנְאַי אֲשַׁלֵּם׃
42 אַשְׁכִּיר חִצַּי מִדָּם   וְחַרְבִּי תֹּאכַל בָּשָׂר
מִדַּם חָלָל וְשִׁבְיָה   מֵרֹאשׁ פַּרְעוֹת אוֹיֵב׃
43 הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ   כִּי דַם־עֲבָדָיו יִקּוֹם
וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו   וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ
עַמּוֹ׃   פ   שביעי

40 איך העבע מיינע האַנד גען היממעל עמפּאָר, אונד שפּרעכע: זאָ
41 וואַהר איך עוויג לעבע!. ווען איך מיין בליטצענדעס שווערדט גע-
וועטצט, ווען מיינע האַנד נאַך גערעכטיגקייט גרייפט, זאָ איבע איך
42 ראַכע אַן מיינען געגנערן, אונד פערגעלטע מיינען האַססערן. מאַכע
מיין געשאָס פאָן בלוטע טרונקען, מיין שווערדט זאָלל פלייש פער-
צעהרען; פאָן ערשלאַגענער אונד געפאַנגענער בלוט, פאָן ענט-
43 בלאָססטען שאַדעל דעס פיינדעס. הײדען! פרייזעט גליקליך זיין פאָלק!
דען ער ראַכעט זיינער דיענער בלוט, איבט ראַכע אַן זיינען געגנערן,
איזט דעם ערדרייכע אונד דעם פאָלקע פערזאָהנט. — —

מנחה חדשה.

לא אמון בם ר"ל שלא יתמידו על ענין אחד והנה בכר להם יזכרו וישובו אל ה', שאם אסתיר פני מהם מכל וכל לא ישאר מהם שריד, או שיאמר כי דור תהפוכות המה שהרי כמה וכמה פעמים אמרו הושיענו מיד אויבינו ונעבדך וייסיפו לחטוא, ומה שאמרתי אסתיר פני מהם באופן שאראה מה אחריתם הנה זה יהיה להם ביזה שאפקוד עליהם עונם מדה כנגד מדה והוא שהם קנאוני בלא אל ר"ל בדבר שאין בו ממש וא"כ לא היקוני בגוים דבר אבל הכעיסוני בלי ספק עד מאד שאין לך כעס גדול מזה כי בלי ספק יכעס האדם על אמתו המנאפת עם עבד בעוד אשר לא יכעס לכל ממה שיכעס אלו תחליפנו באדם גדול המעלה, ואף אני אעשה זאת להם שאתנם ביד אומה פחותה ושפלה שינערוה עד מאוד לפחיתות' במה שישתעבדו בהם יותר מדאי שכן דרך הפחותים בהיותם בני עליה, אבל יהיה זה להם סבה שלא יתמו בגלותם כי הפחותים ישתדלו שלא למכור עבדיהם כדי שיוכלו לקלס עצמם ולהתכבד באומרם עבדי עשה לי כך וכך ועשיתי לו כך וכך, ומי שזה

וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה־הַזֹּאת בְּאָזְנֵי 44
הָעָם הוּא וְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן׃ וַיְכַל מֹשֶׁה לְדַבֵּר אֶת־כָּל־ 45
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם שִׂימוּ 46
לְבַבְכֶם לְכָל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵעִיד בָּכֶם הַיּוֹם
אֲשֶׁר תְּצַוֻּם אֶת־בְּנֵיכֶם לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי
הַתּוֹרָה הַזֹּאת׃ כִּי לֹא־דָבָר רֵק הוּא מִכֶּם כִּי־הוּא חַיֵּיכֶם

משה קאַם, אונד טרוג אַללע ווערטע דיזעס געזאַנגעס דער נאַציאָן 44
פֿאָר, ער אונד יהושע, זאָהן נון. אַלז ער דיזע ווערטע אַן דיא גאַנצע 45
נאַציאָן אויזגערעדעט האַטטע, זעטצטע ער הינצו: נעהמעט דיא 46
רעדען וואָהל צו הערצען, מיט וועלכען איך אייך הייטע פֿערוואַהנט
האַבע; דאַמיט איהר זיא אייערן קינדערן איינשאַרפֿט, דאַס זיא בייא
וואַהרען אונד טהון נאַך דען ווארטן דיזער לעהרע. דען עס איזט קיינע 47
אַלבע, דאַראַן איהר עטוואַ וועניג געלעגען איזט, זאָנדערן אייער גליקק;

מנחה חדשה.

דרכו כל הון ביתו יתן ולא ישאר בלי עבד, וא"כ היותם בתוך גוי כבד יהיה סבת השארותם שאע"פ שיהיו מכניעין אותן לא ישמידו תפארתם מפניהם אבל יצערום יותר מדאי בלי ספק; ואמר המשפטים אשר יעשה בהם קודם הגלותם מארצם והוא שיאסוף עליהם רעות רבות וצרות משונות, מהם מזי רעב ומהם לחומי רשף וגו' והנה ישאר להם שארית על כל פנים כמ"ש חצי אכלה בם, ואמר לבסוף אחר כל מה שהביא עליהם מן הצרות אמרתי אפאיהם ור"ל אשיתם בפאה א' ר"ל הנשארים מהם אתנם בפאה אחת כדי שלא יהיה להם זכרון עם אדם לעולם כי הקרובים להם יכירום וידעו שישנם בעולם אבל הרחוקים יכחישו מציאותם כמו שמכחישים עתה מציאות עשרת השבטים ונהר סמבטיון, ויראה לומר שיתנם בגלות בתוך אומה אחת ולא בתוך עמים רבים לולי שיהיה זה סבה שיתמו בגלותם כמ"ש לולי כעס אויב אגור וגו' שלרוב שנאתם אותם במעט סבה ישמידום מפניהם, ובהיותם מפוזרים בתוך עמים רבים לא יתכן לעשות להם כן, וכמ"כ בהיות האומות ההם שונאות זו לזו כי אם יגרשום אלו יקבלום אלו, ואם יהרגו אלו אותם הנמצאים אצלם יקיימו האחרים הנמצאים אצלם. והכלל העולה שלא יסכימו כולם לדעת אחד כמ"ש ר' יהושע לאותו המין שא"ל אנן מעלינן מנייכו וכו' שאמר לו ר' יהושע היכי תעבידו וכו', ואמר פן ינכרו צרימו פן יאמרו ידנו רמה וגו' כלומר שלא יכירו שהש"י נתנם בגלות לתקן עוונתם שאילו היו מכירים זה לא יהרגום כי ידעו שההורג נפש א' מישראל גדול עונו מנשוא

וּבַדָּבָר הַזֶּה תַּאֲרִיכוּ יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם
עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ פ מפטיר
48 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר׃ עֲלֵה
49 אֶל־הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה הַר־נְבוֹ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מוֹאָב
אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרֵחוֹ וּרְאֵה אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי
50 נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לַאֲחֻזָּה׃ וּמֻת בָּהָר אֲשֶׁר אַתָּה

אייער לעבען האנגעט דאראן אב; אונד נור דאדורך קאננט איהר אין דעם
לאנדע לאנגע בלייבען, וועלכעס איינצונעהמען איהר יעצט איבער דען
48 ירדן געהען ווערדעט. אן עבען דיעזעם טאגע שפראך דער
49 עוויגע צו משה:. געהע אויף דאס געבירגע עברים, אויף דען
בערג נבו, דער אים לאנדע מואב, געגען ירחו איבער, ליעגט,
אונד בעזיעהע דאס לאנד כנען, וועלכעס איך דען קינדערן ישראל'ס
50 צום איינענטהום געבען וויל. אויף דיעזעם בערגע, דען דוא

מנחה חדשה.

כי לא נתנם הש"י כצאן טבחה, אבל יאמרו ידנו רמה שלמעלתנו אבל הש"י ולפחיתותם נתנם הש"י בידינו לעשות בהם כרצוננו מבלי שיחשב לנו עון אבל צדקה תהי' לנו כי נשמיד הגוי הפחות הזה אשר לא יצלח לכל ובינימו כי יאמרו לא ה' פעל כל זאת, שאלו היו מבירים שמה' היתה זאת ידאגו שמהשם הזה לא יצא דבר רע כי מהטוב לא יצא דבר רע כי אם לתכלית טוב, והנ' האומות לא יכירו בכל זאת לפי שהם גוי אובד עצות ואינם מכירים דרכי הש"י ואין בהם תבונ' להבין דבר מתוך דבר שאלו חכמו ישכילו זאת ויבינו לאחריתם של ישראל ומשם ידעו שלא נתנם הש"י בגלו' כ"א לתקנם כדי שישובו אל ה' וירחמם והוא כי בראותם אחריתם שהוא בימי הקורבן שהוא אחרית ישובם בארץ שאחד מן האומו' ירדוף אלף מישראל מה שלא הי' מקודם לכן אבל בהפכם יכירו שאת הש"י הי' זה להם כי לא יתכן זה כפי טבע העול' אלא שהש"י שהוא צורם מכרם ומאחר שהוא גור' הכ' בלי ספק ישלח דברו וירפאם ויו שהוא השם הנכבד הסגירם אשר הוא המחו' ההויות כולם ברחמיו וא"כ לא יתנם ביד אויביה' להנקם מהסתכלו' אבל נתנם בגלות נבזים ושפלים כדי שיכנע לבבם הערל וידעו שמה' הית' זאת וישובו בתשוב' שלימ' לפניו, וא"כ אלו היו להם עיני' לראו' בראותם שצורם הוא אשר מכרם וה' הוא אשר הסגירם לא יעזרו לרע' ולא ירעו להם יותר מדאי, אבל עתה שהוא גוי אובד עצות ולא יכיר בכל זה לא אשית את ישראל בפאה אחת כי יאמרו הגוים לסבת כעסם האגור על ישראל ידנו רמה ולא תהי' לשונאי ישראל שארית, וא"ת שאין להם ללמוד מן איכ' ירדוף אחד אלף שצורם מכרם וה' הסגי'

עֲלֵה שָׁמָּה וְהֵאָסֵף אֶל־עַמֶּיךָ כַּאֲשֶׁר־מֵת אַהֲרֹן
51 אָחִיךָ בְּהֹר הָהָר וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו׃ עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם
בִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֵי־מְרִיבַת קָדֵשׁ מִדְבַּר־צִן

בעשטייגסט, ומוסט דוא אָבען שטערבען, אונד צו דיינעם פֿאָלקע
איינגעזאַמעלט ווערדען; זאָ וויא אהרן אויף דעם בערגע הר געשטאָרבען,
אונד צו זיינעם פֿאָלקע איינגעזאַמעלט וואָרדען. ווייל איהר אייך ווידער 51
מיך פֿערגאַנגען מיטטען אונטער דער יזראַעליטען, ביא דעם שטרייט־
וואַססער קדש, אין דער וויסטע צין; אינדעם איהר מיך ניכט פֿער־

מנחה חדשה.

אבל יאמרו שיראתם הי׳ בעזרם ונתן להם כח עצום אחד עד שהאח׳ ירדוף אלף
מהאומו׳ בהיותו צור ישראל בעזרם וכמו כן עתה האומו׳ בהיות יראתם בעזרם?
לא יתכן להם לומר כן שהרי לא כצורנו צור׳ אליל׳ ואשר אויבינו פלילים ושופטי׳
בזה הדבר, ר״ל שבשהי׳ צור ישראל וגואלו בעזרם והי׳ אחד מהם רודף אלף היתה
גבורתם זו כנגד כל האומו׳ שבעול׳ כלל ופרט כי יש כל אשר יפנ׳ ירשיע ולא הית׳
גבורתם כנגד אומ׳ מן האומו׳ ולא כנגד זולתה, אבל עתה שגבר יד האויב ואחד
מהם ירדוף אלף מישראל מה שלא הי׳ להם כנגד שום אומ׳ אחרת עכ״פ יש להם
לומר שצור ישראל הוא אשר מכרם ולא שיראת האומ׳ היא הית׳ בעזרתם שא״כ
יהי׳ להם כנגד כל שאר האומות, ואם היו נוצחים שאר האומות הי׳ לרבויים
העצום כמו שנודע מענין סנחריב ונבוכדנאצר, והנ׳ מה שלא חכמו האומו׳ לא
הבינו לאחריתם של ישראל שילמדו משם שבהשגחת הש״י על ישראל הביא עליהם
כל מה שהביא הוא לפי שמגפן סדו׳ גפנם אשר הי׳ להם ממה שילמודו ולא למדו
ולא לקחו מוסר, כי מן הראוי היה להם ללמוד מאברהם בראותם שלא עמדו
בכל ההמון ההוא העצום חמשת המלכים כנגד כדרלעמר וחביריו, ואברהם
ע״ה רדפם במעט גוי והכם והשיב את כל הרכוש גם את הנשים ואת הטף מה
שלא יתכן להיות כ״א בהשגחת הש״י ולא שתו לבם לזאת כלל לרוב השתקעם
בע״ז והגפן אשר כזה נהכרת הוא שיהיו ענביה ענבי רוש אשר הוא משל אל
המחשב׳ ויין הענבי׳ הנ׳ יהי׳ חמת תנינ׳ והוא משל ליציאת המחשב׳ אל הפועל,
שאת תאמר מאחר שמגפן סדום גפנם למה לא שלחם ביד פשעם כמו שעשה
לאנשי סדום? הרי הוא כמוס עמדי וחתום באוצרותי ואפרע מהם כפלים
כאנשי סדום לפי שאנשי סדו׳ היו רעים לה׳ לבדו ואלו מגפן סדו׳ גפנם ומעשיה׳
שוים למעשיה׳, והנ׳ אנשי סדו׳ לא הרעו ללוט אשר גל׳ לתוכם ואלו הרעו לישראל
אשר גלו לתוכם ובכל יום ויו׳ עומדים עלינו לכלותינו ולכן בתחל׳ אקח נקמת
ישראל מהם במה שעזרו להרע להם ואח״כ אפרע מהם על מה שהם רעים
וחטאי׳ לה׳, וז״א לי נקם ושלם ר״ל עלי ליקח נקמת ישראל מהם בתחל׳ ואח״כ
אשלם להם כפי מעשיה׳ הרעי׳ וזה יהי׳ לעת תמוט רגל׳ שהוא עת ישועת ישראל

עַל אֲשֶׁר לֹא־קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
52 כִּי מִנֶּגֶד תִּרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ

52 הערראבלכט האבט, פֿאָר דען קינדערן ישראל'ס :. זא זאָללסט דוא
דאַז לאַנד פֿאָן פערנע זעהען ; אַבער ניכט הינקאָממען אין דאַז לאַנד,
דאַז איך דען קינדערן ישראל'ס איינגעבען וויל.

מנחה חדשה.

כי קרוב יום אידם ובעת ההיא יבואו להם הדברים העתידים לבוא במהירות ובתכיפו' ולא בזמן רב ואדרך הוא שאפירש נקבל' בעתה אחישנ', וזה יהי' להם לפי שידין ה' עמו ויתנחם על עבדיו לפי שיראה כי אזלת יד האויב הליך יקזה על ישרא' ובכליו' מחדשי' גזירותיה' עליה' מבלי היות להם יכולת לעמוד כנגד' ואפס עצור ועזוב, ועצור הוא אשר יהי' כינגר על ידי המנהיג אשר לא יניחם לצאת למלחמה מבלי סדר נכון, ועזוב ג"כ הוא אשר יהי' כעזב ע"י המנהיג באומרו להם רדפו מהר אחריה', ועוד שהגוים הם מחללים אותו באומרם להם אי אלהימו צור חסיו בו וגו' וא"כ מכל זה יש לכם ללמוד שאין זולת הש"י שהרי אני הוא שהשפעתי מן הטוב לכם אני הוא בעצמי כשגלתי לכם כפי מעשיכם והגליתי אתכם לבין האומו', ואני הוא אשר נתתי אתכם בגלות בני תמותה ואני הוא אשר אחיה אתכ' בעת הגאולה ואני הוא אשר מחצתי אתכ' ואני הוא אשר ארפא מחץ מכתכם ואין מי שיציל אתכם מידי כשנתתי אתכם כבזים ושפלי', וגם אין מידי מציל מכל שללי העמי' בשעה שאוציא אתכ' מתוכם, וכ"ז לומר שישובו אל ה' ויזכרו בוראם עד אשר לא יבואו ימי הרעה כי עצת ה' היא תקום בלא ספק. וא"ת הרי הדבר הזה והנקמ' הזאת מוטלת בספק דודאי זעכ"פ לי נקם ושלם אבל אמר לעת תמוט רגלם לבן שב עתה לישבע בכסאו ואמר כי אשא אל שמים ידי ואמרתי חי אנכי לעולם אם שנותי וגו' אשיב נקם לצרי שהם צרי ישרא' ולמשנאי אשלם שהם שונאי ישרא' והצרים הצרים אותם והלוחמים להם והשונאי' הם המבקשים רעתם ואין לי ידם להינצר להם, ומלת אם כבר ידעת שהיא מקו' כי בכמה בקומו' ואמר ע"ד הפלגה ומשל אשכיר חצי מדם וחרבי תאכל בשר וגו' מאותו שאקח ממנו נקמה בראשונה והוא שהאויב הגדול הידוע המחריב בתינו והמגלה אותנו מארצנו כי בתחלה יפרע מהגבר הצורר אותנו והגורס כל תקליתינו וכל צרותינו ואח"כ יפרע מכל שאר אויבנו ושונאינו הוא שאמר מראש פרעות אויב, ולב"א ז"ל אמלאה החרבה וכו' וכן היתה גאולת בכל תיכף לחרבנה, ילב"א שמגאו ר' יהושע בן לוי בפתחה וכו' ולכן סמך שיו הרנינו גוים עמו כי ישרא' נקראים גוים בכמה מקומות לפי שבאותה שעה דם עבדיו יקום ואח"כ נקם ישיב לשאר צריו וא"כ יכפר על ארצו ועל עמו, ומלת יכפר כמלת יטהר.

לג

1 וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶת־
2 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ׃ וַיֹּאמַר יְהוָה מִסִּינַי בָּא וְזָרַח
מִשֵּׂעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן וְאָתָה מֵרִבְבֹת
3 קֹדֶשׁ מִימִינוֹ אשדת לָמוֹ׃ אַף חֹבֵב עַמִּים כָּל־קְדֹשָׁיו
4 בְּיָדֶךָ וְהֵם תֻּכּוּ לְרַגְלֶךָ יִשָּׂא מִדַּבְּרֹתֶיךָ׃ תּוֹרָה צִוָּה־
5 לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב׃ וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ
6 בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עָם יַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃ יְחִי רְאוּבֵן

כתי' חד וקרי תרין

1 דיעזעז איזט דער זעגען, וועלכען משה, דער געטטליכע מאַן,
2 דען קינדערן ישראל'ס פֿאָר זיינעם טאָדע ערטהיילטע. ער שפּראַך:
עוויגער! (פֿאָן סיני וואַנדעלטע איינהער, פֿאָן שעיר גינג איהנען
אויף, פֿאָם בערגע פארן שטראַהלטע, אונד קאַם אויז הייליגען מיר־
3 יאַדען; אויז זיינער רעכטען פֿייערגזעטצרעליגיאָן. וועלכע דיא
פֿעלקער פֿערפֿאָלגטעט, אַללע היילינען אין דיינע געוואַלט; היי־
געשטרעקקט צו דיינען פֿיסען, עמפּפֿאַנגען זיא דיין וואָרט:.
4 דיא לעהרע, דיא משה אונז געבאָט; לאָז ערבטהייל דער געמיינע יעקב'ס.
5 דאַ וואַרד ער קעניג איבער ישרון, אַלז דיא הייפטער דעז פֿאָלקעז פֿער־
6 זאַממעלט, איינמיטהיג וואַרען דיא שטעממע ישראל'ס). אָ, דאַס ראובן

מנחה חדשה.

וזאת הברכה · הנה הי' צריך להודיענו שרצה לברך את ישראל ואח"כ מה היא הברכה כמו שאירע לשאר המברכין ? אבל הכוונה לומר שהברכה הזאת כבר היו ישראל מצפים ומקוים אליה כי ידוע היה אצלם שעתיד משה רבינו ע"ה לברכם ממה שראו מברכת יעקב, והוא שאם היטבת לראות בברכה אשר ברך אותם יעקב תראה אותה חסרה כמו שנבאר, גם ברכת משה אדונינו איננה שלימה בעצמה, שאם תיטיב לעיין בה תראה שאין לה התחלה אבל היא סוף ברכה כמו שיתבאר, וכאשר תצרף ברכת משה לברכת יעקב תראה אותה ברכה שלימה וכאלו היא ברכה אחת ויעקב אבינו התחיל בה ומשה אדונינו גמר אותה, ולכאו' וזאת אשר דבר להם אביהם עתיד משה לברך אותם ומתחיל ממקום שפסקתי וכו', ולכן אנו צריכין להזכיר בכאן ברכת יעקב כדי לצרף אליה ברכת משה אדונינו ע"ה כדי לחברם יחד ויהיו הם ברכה אחת, ומהנה אתחיל אלא שאנחנו צריכין לומר תחלה מה היא הסבה אשר הרחיק בכל מה שהפסיק בין וזאת הברכה ליחי ראובן שהיא התחלת הברכה, אבל תדע שתחלת הברכה היא מן ה' מסיני בא, והסבה

7 ואל־ימת ויהי מתיו מספר׃ ס וזאת
ליהודה ויאמר שמע יהוה קול יהודה ואל־עמו
תביאנו ידיו רב לו ועזר מצריו תהיה׃ פ שני
8 וללוי אמר תמיך ואוריך לאיש חסידך אשר
9 נסיתו במסה תריבהו על־מי מריבה׃ האמר
לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת־אחיו לא הכיר ואת־
בניו ק' בנו לא ידע כי שמרו אמרתך ובריתך ינצרו׃

גליקליך לעבע, ניעמאלז אונטערגעהע, דאס זיינער מאנשאפט אנצאהל
7 זיך ערהאלטע! אונד דיעזעס פיר יהודה; ער שפראך: ערהערע
עוויגער! יהודה'ס שטיממע, אונד בריננ איהן צו זיינער נאציאן,
זיינע מאכט זייא איהנען גענוג, אונד דוא איהם הילפע ווידער דען פיינד.
8 פאן לוי שפראך ער: דיינע תמים אונד אורים געליעהען דעם פראממען,
דען דוא צו מסה פערזוכטעסט, מיט דעם דוא האדערטעסט אן
9 האדערוואססער. ווער פאן פאטער אונד מוטטער שפריכט, איך זאה
איהן ניכט, ווער ניכט קעננט זיינע ברידער, ניכט וויס פאן זיינען
זאהנען (זיא האלטען בוואהט דיין וואָרט אונד היטען דיינען בונד).

מנחה חדשה.

שהתחיל ופתח בפסוקים הללו כדי לעורר רצון הש"י אל ישראל ושיסכים לברכתו זאת ושתהיה ברכתו שלימה, ורצון הש"י היא זאת הברכה בעצמה משל לאפטרופוס בבית המלך שרצה לתת מתנה גדולה לבן המלך אי לאחד מעבדיו הנאמנים מגנזי המלך והתחיל להכריז ולומר החסדי' אשר כבר עשה המלך לבנו זה וגודל אהבתו אליו כדי שיסכים המלך למתנתו זאת ושלא יהיה פתחון פה לשום שטן לומר שמעצמו עשה לו את כל הכבוד הזה. ועתה אתחיל לפרש: אמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו ירמה לומר שכשבא הש"י להזדווג לישראל ולכרות בריתו אתם ולתת להם תורה ומצות יחיו בהם בסיני לא בא להם מצד אחד לומר שהיה שם שום סבה מעכבת מלתת להם התורה אלא שהש"י הבריח כתיכתה מן הצד אשר ירצה לו, אבל בא להם מכל עבר ומכל צד לומר שבסבר פנים יפות בא להם ושהש"י כוון אליהם מכל צד ומכל עבר להראות שאין לו בעולם מקום לפנות אליו זולתי אל המקום אשר הם בו, ולכ"א מסיני בא ולא אמר לסיני לומר שכשבא להם להר סיני בא בכל סיני ר"ל שבא לסיני מצד דרומו של סיני שהוא לדרום מקום

יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב וְתוֹרָתְךָ לְיִשְׂרָאֵל יָשִׂימוּ 10
קְטוֹרָה בְּאַפֶּךָ וְכָלִיל עַל־מִזְבְּחֶךָ: בָּרֵךְ יְהוָה חֵילוֹ 11
וּפֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה מְחַץ מָתְנַיִם קָמָיו וּמְשַׂנְאָיו
מִן־יְקוּמוּן: ס לְבִנְיָמִן אָמַר יְדִיד 12
יְהוָה יִשְׁכֹּן לָבֶטַח עָלָיו חֹפֵף עָלָיו כָּל־הַיּוֹם
וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן: ס שלישי וּלְיוֹסֵף אָמַר 13
מְבֹרֶכֶת יְהוָה אַרְצוֹ מִמֶּגֶד שָׁמַיִם מִטָּל וּמִתְּהוֹם
רֹבֶצֶת תָּחַת: וּמִמֶּגֶד תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ וּמִמֶּגֶד גֶּרֶשׁ 14

דיא נור אונטערוויזען יעקב אין דיינען רעכטען, אונד ישראל 10
אין דיינע לעהרע, דיא נור לעגען רויכערווערק פאר דיינע
נאזע, גאנצאפפער אויף דיינען אלטאר:. זעגנע, עוויגער! זיין 11
פערמאגען, אונד דיר זיין טהון געפאללען! לערהויע זיינער געגנער
לענדען, ניע מאגען זיינע האססער אויפקאממען!. פאן בנימין 12
שפראך ער, דאז עוויגען ליעבלינג! דורך איהן געזיכערט ווירד ער
רוהיג וואהנען; ער בעשילט איהן אללע צייט, וואהנט צווישען זיינען
שולטערן. פאן יוסף שפראך ער: פאן גאטט געזעגנעט איזט זיין 13
לאנד; פרוכטבאר דורך דען טהויא דעז היממעלז: אונד וואססערונג אויז
דער טיעפע, מיט פריכטען דיא דיא זאננע רייפט, מיט פריכטען 14

מנחה חדשה.

ישראל, כי הר סיני אשר היה מקום מחנה ישראל היה בצפונו של הר סיני ור"ל מצד סיני בא, והנה מלת בא וזרח והופיע ואתה הם מלות שונות ועניינם אחד, ואמר שבא להם ג"כ משעיר שהיה מזרחי להם כי לצד המזרח היו הולכים ושעיר היה להם בדרך כמו שידעת, ואמר שהופיע להם מהר פארן שהוא היה להם מצד צפון לפי שהר סיני היה דרומי לא"י ובנסעם מהר סיני באו להם לצד צפונם כדי ליכנס לא"י ובאו להם למדבר פארן ומשם שלחו המרגלים וא"כ הר פארן בצפון סיני, ואמר שאתא להם מרבבות קדש שהוא מצד המערב שהיא המקום אשר נגלו אליהם מלאכי אלהים כמ"ש ויסע מלאך האלהים ההולך לפני מחנה וגו', וכבר ידעת שמצרים אשר שם או סמוך לו נראו להם המלאכים היה מערבי לים סוף ולהר סיני שהרי רוח ים נשא את הארבה ממצרים ויתקעהו ימה סוף אלא שהיה משוך מעט לצד דרומה של מצרים, והנה זכר המקומות הללו בשם שעיר ופארן ורבבות קדש לגלות

15 יְרָחִים׃ וּמֵרֹאשׁ הַרְרֵי־קֶדֶם וּמִמֶּגֶד גִּבְעוֹת עוֹלָם׃
16 וּמִמֶּגֶד אֶרֶץ וּמְלֹאָהּ וּרְצוֹן שֹׁכְנִי סְנֶה תָּבוֹאתָה
17 לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו׃ בְּכוֹר שׁוֹרוֹ
הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו בָּהֶם עַמִּים יְנַגַּח יַחְדָּו
אַפְסֵי־אָרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם וְהֵם אַלְפֵי
18 מְנַשֶּׁה׃ ס רביעי וְלִזְבוּלֻן אָמַר שְׂמַח
19 זְבוּלֻן בְּצֵאתֶךָ וְיִשָּׂשכָר בְּאֹהָלֶיךָ׃ עַמִּים הַר־
יִקְרָאוּ שָׁם יִזְבְּחוּ זִבְחֵי־צֶדֶק כִּי שֶׁפַע יַמִּים יִינָקוּ

15 פֿאָן דעם טריעב דער מאָנדע, מיט דען גיווירצען אורמאַלטער בער־
16 גע, מיט דען פֿריכטען עוויגער היגעל. מיט פֿריכטען איינעס זעג־
גענפֿאָללען לאַנדעס, פֿאָן דער גנאַדע דעססען, דער איר אים דאָרנבוש
ערשיענען; דיעזע קאָממע אויף דאַס הויפט יוסף'ס, אויף דיא שייטעל
17 דעס געקרענטען אונטער דען ברידערן. זיין ערסטגעבאָרנער שטיער!
פֿאָן מאַיעסטעטישען אַנזעהען, זיינע הערנער זינד וויא דעס וואַלד־
שטיערס הערנער, מיט איהנען שטאָסט ער דיא פֿעלקער צו הויפען,
ביז אַן דאַס ענדע דעס לאַנדעס; זיא זינד דיא מירייאַדען אפֿרים'ס, אונד
18 דיא טויזענדע דעס שטאַממעס מנשה. צו זבולן שפּראַך ער: פֿרייע
דיך זבולן בייא דיינעם אויסצוגע; אונד דוא יששכר אין דיינען היטטען.
19 זיא לאַדען פֿעלקער איין צום בערגע, דאָרט אָפּפֿערן זיא טוגענדאָפּ־
פֿער; דען זיא זויגען אויבערפֿלוס דער מעערע, אונד פֿערבאָרגענע

מנחה חדשה.

יותר שחבה יתירה נודעת לישראל ולפרסם יותר ויותר אהבת הש"י אל ישראל שהרי ישמעאל היושב בהר פארן הוא היה ג"כ בנו של אברהם ובחר הש"י ביצחק וזרעו אחריו, ועשו היושב בהר שעיר היה ג"כ בנו של יצחק ואהב את יעקב ובחר בזרעו אחריו לתת להם תורה ומצות יחיו בהם, והזכיר עוד חבה יתירה ואמר שנתן להם ביד ימינו אש דת ר"ל בידו החזקה ובלב שלם ודעת שלימה ולא כאחר יד ביד שמאל, והמשיל התורה לאש שהוא הדבר היותר מפחיד והיותר מתמיה מכל מה שעינינו רואות, וכל זה להגדיל מעלת התורה לומר שנתן מתנה גדולה עד מאד אשר כואת בלב שלם, ואמר אף חובב עמים שג"כ חיבב אותם הש"י בכמה דברים אחרים אשר לא עשה כן לכל גוי, וזה לכל כלל ישראל, אבל הקדושים אשר בהם הם לעולם בידך כמי שיש לו מרגלית

וּשְׂפֻנֵי טְמוּנֵי חוֹל׃ ס וּלְגָד 20
אָמַר בָּרוּךְ מַרְחִיב גָּד כְּלָבִיא שָׁכֵן וְטָרַף זְרוֹעַ
אַף־קָדְקֹד׃ וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ כִּי־שָׁם חֶלְקַת 21
מְחֹקֵק סָפוּן וַיֵּתֵא רָאשֵׁי עָם צִדְקַת יְהוָה עָשָׂה
וּמִשְׁפָּטָיו עִם־יִשְׂרָאֵל׃ ס חמישי וּלְדָן 22
אָמַר דָּן גּוּר אַרְיֵה יְזַנֵּק מִן־הַבָּשָׁן׃ וּלְנַפְתָּלִי 23
אָמַר נַפְתָּלִי שְׂבַע רָצוֹן וּמָלֵא בִּרְכַּת יְהוָה יָם
וְדָרוֹם יְרָשָׁה׃ ס וּלְאָשֵׁר אָמַר 24

שעטצע דעז זאַנדעז. צו גד שפּראַך ער: געלאָבט זייא, דער גד 20
וויטע גרענצען גאַב; ער לעגט זיך הין, וויא איינע לעווין, צער:
רייסט אַרם אונד שייטעל. דאַ האַט ער דען אַנפאַנג זיך ערזעהען, 21
צום ערבטהייל פאָם געזעטצגעבער, דען ער פערעהרט; ציהעט פאָר
דעם פאָלקע פאָראַן, איבט גערעכטיגקייט דעז עוויגען, ערפיללט גע:
גען ישראל זיינע פפליכט. פאָן דן שפּראַך ער: דן איזט וויא איין יונ: 22
גער לעווע, דער פאָם באַשן הערַאבשפּרינגט. פאָן נפתלי שפּראַך ער: 23
נפתלי האַט דעז עוויגען גנאַדע, אונד זיינעז זעגענז איבערפלוס;
אַבענדז אונד מיטטאַגז איזט זיין בעזיטץ. פאָן אשר שפּראַך ער, פאָן 24

מנחה חדשה.

וקבע אותה בידו כדי להסתכל בה תמיד מרוב חשקו ש"ה, ואמר והם תוכו לרגליך ירמה לומר שהם ג"כ חבבו בכל לבבם לקבוע עצמם לתוך מרגלותיו בסיני והתיצבו בתחתית ההר לשמוע באזניהם קצת מדברותיו והם אנכי ולא יהיה לך, ולפי שלא יוכלו לסבול לשמוע יותר מזה השיעור אמרו תורה צוה לנו משה והיא תהי' לנו מורשה כאילו באזנינו שמענו מפי הקב"ה כמ"ש קרב אתה ושמע וגו', ועוד חבה יתירה נודעת להם שהש"י הי' עליהם למלך והוא מתקלס בהם תמיד והם ג"כ קבלו מלכותו עליהם בהיותם כולם מקובצים ועל סדר נכון שהיו כל ראשיהם נאספים בקבוץ אחד ובהסכמה והיו אחריהם יחד כל שאר שבטי ישראל וכולם הסכימו לקבל עול מלכותו עליהם ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ולא א' בהם שעכב בדבר הזה, ואמר יחי ראובן וגו' לפי שיעקב בירכו ביתר שאת ויתר עז כמ"ש שם והנך רואה שהמשתדל ביתר שאת ויתר עז ר"ל שהוא משתדל לעשות גבורות גדולות שהוא מסתכן בסכנה

בָּרוּךְ מִבָּנִים אָשֵׁר יְהִי רְצוּי אֶחָיו וְטֹבֵל בַּשֶּׁמֶן
25 רַגְלוֹ׃ בַּרְזֶל וּנְחֹשֶׁת מִנְעָלֶךָ וּכְיָמֶיךָ דָּבְאֶךָ׃
26 אֵין כָּאֵל יְשֻׁרוּן רֹכֵב שָׁמַיִם בְּעֶזְרֶךָ וּבְגַאֲוָתוֹ
שְׁחָקִים׃* מְעֹנָה אֱלֹהֵי קֶדֶם וּמִתַּחַת זְרֹעֹת
27 עוֹלָם וַיְגָרֶשׁ מִפָּנֶיךָ אוֹיֵב וַיֹּאמֶר הַשְׁמֵד׃
28 וַיִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בֶּטַח בָּדָד עֵין יַעֲקֹב אֶל־אֶרֶץ
29 דָּגָן וְתִירוֹשׁ אַף־שָׁמָיו יַעַרְפוּ־טָל׃ אַשְׁרֶיךָ
יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ עַם נוֹשַׁע בַּיהֹוָה מָגֵן עֶזְרֶךָ

אללען זאהנען ווירד אשר געזעגנעט; בעליעבט בייא זיינען ברידערן,
25 טונקט זיינען פוס איין אהל. אייזען אונד ערץ זייא דיין ריעגעל! דיין
26 אלטער זייא וויא דיינע יוגענד. ניכטס גלייכט דיינעם גאטטע ישרון!
דיא הימעל רעגיערט ער, דיר צו העלפען, לענקט מיט זיינער ער-
27 האבענען וואלקט דיא וואלקען., (דיא וואהנונג דעז אורראלטען גאטט-
טעז), אונד דיא עוויגען ארמע דער אונטערוועלט; טרייבט פיינדע
28 פאר דיר אויז, שפריכט: ראטטעט אויז!. אונד ישראל וואהנט זיכער,
אבגעזאנדערט יעקב'ס קוועללע, איין איינעם לאנדע פאן קארן אונד
29 וואסט, דעססען הימעל טריעפען פאן טהויא. וואהל דיר, ישראל!
ווער איזט דיר גלייך? פאלק, דעם דער עוויגע בייאשטאנד לייסטעט,

מנחה חדשה.

גמורה ושהוא הולך למות כי רבים אבדו לרוב עשרם ואחרים לרוב כחם וא"כ איכה ברכה שלימה מאחר שאין לה שמירה, לכן אמר משה אני אעשה לה שמירה ואמר יחי ראובן ואל ימות בהסתכנו בגבורותיו, ואל יהי מתיו מספר ר"ל שלא יתמעטו אוכלוסיו; ואמר וזאת ליהודה וגו' כלומר על הדרך הזאת בעצמה בירך את יהודה שעשה משמרת לברכתו שהיא ג"כ היתה ברכה בלי שמירה לפי שברכת יעקב היתה שיודו לו אחיו ושיתנו הממשלה והגדולה ותהיה ידו בעורף אויביו ר"ל שינוסו לפניו וירדפם והיה משיג ומכה בהם, והנה הברכה אשר כזאת צריכה להשגחה נפלאה תמיד ולא יזכר להם שום עון אשר חטא, וכבר ידעת שבמקומות סכנה אשר כאילו מזכירין עוונותיו של אדם, וכבר ידעת ג"כ שהבטחות הש"י הם כולם על תנאי שלא יגרום החטא, ולכן השלים משה אדוננו ברכתו ואמר שמע ה' בקול יהודה ר"ל שכשיראה עצמו בסכנה בהיותו רודף אויביו ויתפלל לש"י שישמע תפלתו, ואמר ואל עמו

וַאֲשֶׁר־חֶרֶב גַּאֲוָתֶךָ וְיִכָּחֲשׁוּ אֹיְבֶיךָ לָךְ וְאַתָּה
עַל־בָּמוֹתֵימוֹ תִדְרֹךְ׃ ס שביעי וַיַּעַל 1
מֹשֶׁה מֵעַרְבֹת מוֹאָב אֶל־הַר נְבוֹ רֹאשׁ הַפִּסְגָּה
אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרֵחוֹ וַיַּרְאֵהוּ יְהוָה אֶת־כָּל־הָאָרֶץ
אֶת־הַגִּלְעָד עַד־דָּן׃ וְאֵת כָּל־נַפְתָּלִי וְאֶת־אֶרֶץ 2
אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וְאֵת כָּל־אֶרֶץ יְהוּדָה עַד הַיָּם

ער איזט דיינער הילפע שילד, איזט דיינער ערהאבענען זיעגעס
שווערדט; דיינע פיינדע שמייכלען דיר, דוא טריטטעסט איינהער אויף
איהרען האָהען. משה גינג הינויף פאָן דער עבענע מואב אויף דען בערג 1
נבו, דיא שפיטצע דעס פסגה, וועלכעס געגען יריחו איבער ליעגט, אונד
דער עוויגע ליעס איהם דאס גאנצע לאנד זעהען, גלעד ביז דן,. גאנץ 2
נפתלי, דאס לאנד אפרים אונד מנשה, אונד דאס גאנצע לאנד יהודה,

מנחה חדשה.

תביאנו לפי שלא ברכו יעקב כ"א בצאתו למלחמה שתהיה ידו מכה בהם אבל בשובם מן המלחמה אם יצא אליהם שום אויב ואורב פתאום לא התפלל עליהם לכ"א מרע"ה ואל עמו תביאנו לשלום מבלי שטן ופגע רע, ומה שאמר ידיו רב לו לפי שיעקב לא אמר אלא שיה' כוחו במלחמותיו הן על ידו הן על יד שאר האומות שתהיינה שכירות אצלו או משועבדות אליו, והנך רואה שמי שתהיינה מלחמותיו עה"ד הזה שהוא בסכנה עצומה כי בהפרד גייסותיו מעליו יבואו עליו אויבים וישודדוהו ולא כן מי שתהיינה מלחמותיו ע"י עצמו אבל תמיד תהיה אימתו מוטלת על אויביו, ולכן התפלל משה שתהיינה מלחמותיו על ידי עצמו ואמר עוד ועזר מצריו תהיה לפי שברכת יעקב היתה בצאתו למלחמה על אויביו אבל על הצר הצורר אותו הבא עליו למלחמה לא התפלל בפירוש ואף אם הוא במשמע ידך בעורף אויביך מ"מ היה צריך להתפלל על הדבר הזה בפירוש לכ"א משה ועזר מצריו תהיה; וללוי אמר וגו', הנה כא ידעת מה שברך יעקב אל שמעון ואל לוי היה בהודיעו להם שהם בעלי חמה וקנאה עצומה . . . .

עד כאן הגיע לידנו מפי' הרב החכם המחבר זצ"ל.

ואלה דברי החכם המחבר זצ"ל בפתיחת ספרו.

עלינו לשבח לאשר לו דומיה תהלה אשר במאמרו ברא עליונים למעלה ותחתונים למט' לדעתם ולצביונם, העליונים עלות נבדלים מחומר קיים

3 הָאַחֲרוֹן׃ וְאֶת־הַנֶּגֶב וְאֶת־הַכִּכָּר בִּקְעַת יְרֵחוֹ
4 עִיר הַתְּמָרִים עַד־צֹעַר׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו
זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתְּנֶנָּה הֶרְאִיתִיךָ
5 בְעֵינֶיךָ וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר׃ וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה

3 ביז אן דאז אייסערסטע מעער. דיא מיטטאגזייטען אונד, דען
קרייז (דעז ירדן'ס), דאז טהאל פאן ירחו, דער פאלמענשטאדט ביז צער.
4 אונד דער עוויגע שפראך צו איהם: דיעזעז איזט דאז לאנד, פאן
דעם איך אברהם, יצחק אונד יעקב צוגעשוואָרען אונד געזאגט:
דיינעם זאמען וויל איך עז איינגעבען; איך האבע עז דיך מיט
דיינען אויגען זעהען לאססען, אבער הינקאָממען זאָללסט דוא ניכט.
5 אלזאָ שטארב משה, דיענער דעז עוויגען, אים לאנדע מואב, נאך דעם

מנחה חדשה.

משכילים מחויבי המציאות בבחינת כנתם ואם מצד עצמם אפשריים, מטמיון ומחביון יוצרם ניזונים, ושפע מקבלים, כולם קדושים ומקדישים לבוראם, גבורי כח עושי דברו ומעריצים מעשה תקפו וגבורתו, קיימים לעד לעולם. אף ידיו נטו שמי', וכוכבים במסלותם חיי' משכילים מדברים תהלות ה' וכבודו מספרים, משיגים ומציירים אמתת מניעיהם, תמיד נפשם שוקקה להשיג כבוד התחלותיהם, ותשוקתם כבוסף כמרוץ רצים ושבים רץ לקראת רץ על מתכונתם לא ישנו בלכתם, ירוצו ולא יגעו. גם למט' ייסד עולם הוה ונפסד על בלימה מחמר נברא ראשונ' כבדל מטוהר עצם השמי' והי' לארבע' ראשים מחולפים בחני קומתם ומקושרים ומתדמים בחני האחרת וכל מגמתם ותפלם להפשיט צור' וללבוש צור' כדמות אשה זר', והכ' השמי' בתנועתם יחייבו לשה האופנים ארבעתם לעזות מחברתם יתערבו ויתמזגו מהם מקורות ומחצבים מחלקים קטנים אשר יתחדש מכללם איכות מתדמה ומזג קרוב מן השווי ויחליפו כח מן הכחות הראשונים ברזל ונחשת כסף וזהב גם את הבדיל ואת העופרת, ואחריהם כל צמח האדמ' למינו מן האזוב אשר בקיר עד הארז אשר בלבנון, נפשם בהם תתעטף נפש צומחת אשר בה יהיו ניזונים דשנים ורעננים, גם אחר זאת נפש מרגשת צפור שמי' ודגי הים בהמ' ורמש וחיתו ארץ מרגישים וניזונים יתרועעו אף ישירו כאשר ימצאו יחלקו שלל עשב בשד' וירק דשא לאכלם נתונים נתונים המה להם, ואחריהם כל אדם ימשוך מחומר קורצו ומעפר יסודם והיו לבשר ודם, והאלהים אנה לאדם נפש יקרה להעלותם אל המדרגה העליונה להיותם מבני עליה, ומכל החי מכל בשר הבדילם והפרידם בצלמו

עֶבֶד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מוֹאָב עַל־פִּי יְהוָה׃ וַיִּקְבֹּר 6
אֹתוֹ בַגַּי בְּאֶרֶץ מוֹאָב מוּל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא־
יָדַע אִישׁ אֶת־קְבֻרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ וּמֹשֶׁה 7
בֶּן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּמֹתוֹ לֹא־כָהֲתָה עֵינוֹ
וְלֹא־נָס לֵחֹה׃ וַיִּבְכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה 8
בְּעַרְבֹת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיִּתְּמוּ יְמֵי בְכִי

בעפֿעהלע דעז עוויגען. ער בעגרוב איהן אין דעם טהאַלע אים לאַנדע 6
מואב, געגען בית פעור איבער; אונד ניעמאַנד האַט ביז אויף דיזען
טאַג זיין גראַבמאַהל וואַהרגענאָממען. משה וואַר הונדערט אונד צוואַנ־ 7
ציג יאַהר אַלט, אַלז ער שטאַרב; זיין אויגע וואַר ניכט דונקעל, אונד
דיא לעבענסקרעפֿטע האַטטען ניכט אַבגענאָממען. דיא קינדער ישראל'ס 8
וויינטען אום משה, אין דער עבענע מואב'ס, דרייסיג טאַגע; זאָדאַן

מנחה חדשה.

בצלם אלהים ודמותו, להבדיל בין האור ובין החשך בין הטמא ובין הטהור בציור אמתי היא הנפש החכמה אצולה מן הברכה העליונ', וירדה אל מסלת שדה השפלים הלזה להודיעם ארחות חיים ללכת בדרכי יושר לעבוד את ה' אלהיהם כל הימים אשר הם חיים, וכאשר נטה האדם מדרך השכל וגורש מגן עדן אלהים ללכת אחרי שרירות לבם הזונה אחר ההצלחות המדומות ואחר התהו פקד בשבט פשעם ובנגעי בני אדם עונם והחריב שליש העולם אולי השאר יראו ויקחו מוסר, ואף גם זאת לא זרו מתאותם עוד העם מזבחים ומקטרים בכל הר גבוה ותחת כל עץ רענן לדמותם כי בעבודות ההמה יצליחו קשיני ההבל, עד אשר חרה אף ה' בהם והשמידם מעל פני האדמ' כי אמר אולי הבאים אחריהם יזכרו זאת וישובו אל ה', והמה לא כן עשו והאריך להם אפו עד אשר העיר ממזרח צדק וידע השם ית' עד כי יצוה את בניו ואת ביתו אחריו וגו' והרבה את זרעו ככוכבי השמי' לרוב וייחד שמו עליהם ונתן להם תורה ומצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם לבל יתורו עוד אחרי לבבם כי יצר לב האדם רע מנעוריו ונתן להם ארץ שמינה לא תחסר כל בה לבל יהיו שוטטים אנה ואנה לבקש להם מחי', והמה כאדם עברו ברית לא שמרו ברית אלהים ובתורתו מאנו ללכת זולתי השרידים יחידי סגולה אשר היו בכל דור ודור והמה מעט מן המעט והעולם כדון אחר רובו, ולכן חרה אף ה' בעמו ויתעב את נחלתו וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה עד יערה עלינו רוח ממרום וישיב בנים לגבולם, והנ' אנחנו בעבודותינו כורתים אמנה וחותמים לבל נעזוב תורת

9 אֶבֶל מֹשֶׁה׃ וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מָלֵא רוּחַ חָכְמָה כִּי־
סָמַךְ מֹשֶׁה אֶת־יָדָיו עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃
10 וְלֹא־קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יְדָעוֹ
11 יְהוָה פָּנִים אֶל־פָּנִים׃ לְכָל־הָאֹתֹת וְהַמּוֹפְתִים

9 וואר דיא טרויערצייט אום משה צו ענדע. יהושע, זאהן נון, וואר
מיט דעם גייסטע דער ווייזהייט ערפיללט, דען משה האטטע זיינע
הענדע אויף איהן געלעגט; דיא קינדער ישראל געהארכטען אונד
10 פאלגטען איהם וויא דער עוויגע דעם משה בעפאהלען. עז שטאנד
אבער אין ישראל קיין פראפעט וויעדער וויא משה וואר, אויף, מיט
11 דעם דער עוויגע פאן אנטליטץ צו אנטליטץ אומגעגאנגען וואערע. אין
אנזעהונג דער צייכען אונד וואונדער, דיא איהן דער עוויגע געזאנדט,

מכתה חדשה.

אלהינו ועל החתום שרינו וכהנינו ולויינו המקודשים שבכל דור ודור, אלה בעלי מקרא אלה בעלי משנה אלה בעלי תלמוד ואגדה כל אחד ואחד כפי מה שחננו הש"י דעה והשכל, וידוע את ה' אלהיהם. ואני המדבר מאיר קאלוז מיום דעתי בין ימיני לשמאלי נכספה נפשי ללכת בתורת אלהי ולא זכיתי להיות מבני עלייה לרוב הצרות אשר סבוני מיום היותי עד היום הזה, והצרה הגדולה אשר היא צרה לכל צרה נוק הפרנסה אשר הית' לי מאומנתי הנקיה מדמי השילום והבלתי נותנת חיים לבעליה, נוסף על זה כובד המס אשר כלה שארי ולבבי והשים כל עדתי ולא שבק חי לכל ברי'. וכאשר התעו אותי אלהים מבית אבותי לשוטט אחר פרנסתי אולי אמצא לנפשי מרגוע ומנוח לכף רגלי להתעסק בלימוד במעט ריוח קרני לא יהבו לי ואודני דהוו לי גזו מנאי כי בטלתי לימודי ומה שבקשתי לא עלה בידי, וזאת נחמתי בעניי כי מרוב חשקי לתורת ה' נתתי את לבי בכל עמלי לדרוש ולתור בספר התורה המאירה עינינו מכל מחשך, והדבר אשר יקשה ממני שך לי ש גדולי המפרש', וראותי כי בכמה ענינים ובכמה הלוכי' לא רוו צמאי כי לא חשו לדברים הקלים אשר היו עם לבבי זולת הרב הגדול רבינו נסים באותו המעט הבא לידינו מפירוש התור' שאילו זכינו לראות השלמתו הנה באמת לא תדאג עוד נפשנו לזולתו מן הפירושים ולכן אמרתי תושיע יד השגתי לי והייתי מעיין בכמ' ענינים כפי מה שהורוני מן השמי', וכאשר הייתי חוזר עליהם בשנה האחרת לרוב דחקי לא הי' בידי מאומה מכל עמלי כי השכחה מצויה עם הטרדה ולכן

אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ יְהוָה לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם
לְפַרְעֹה וּלְכָל־עֲבָדָיו וּלְכָל־אַרְצוֹ׃ וּלְכֹל הַיָּד ב
הַחֲזָקָה וּלְכֹל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה
לְעֵינֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל׃

חזק׃

משפט ס"ת להשלים התורה בסוף הדף לעיני כל ישראל באמצע שיטה, הרי"ף הלכות ס"ת, וכן פסקו כל הפוסקים והכי פסיק הלכתא רב אשי בפרק הקומץ רבה דף ל', אבל בשאר ד' חומשין יכול לגמור באמצע הדף כדתניא התם הכותב ס"ת לא יגמור באמצע הדף כמו שגומר בחומשין אלא מקצר ועולה עד סוף הדף; וכ"כ מ"ש.

אין דעם לאנדע מצרים אויזצופיהרען, געגען פרעה, זיינע דיענער,
אונד זיין גאנצעס לאנד. אונד אין אללען מעכטיגען אונד פירכטערליכען ב
טהאטען וויא משה געטהאן, פאר דען אויגען דעס גאנצען ישראל'ס.

ענדע דעס פינפטען אונד לעטצטען טהיילס.

מנחה חדשה.

אמרתי להעלות דברי על ספר להיותם לי בבית גנזי למזכרת לכל שעה שאצטרך להם ויהיו לי כמנחה חדשה שלוחה אלי שאהנה ממנה מבלי עמל ויגיעה, ולכן קראתי שם החבור הזה מנחה חדשה.

והנה בכלל דברי אביא דברי רבים מפירושי המפרשי' וביחוד דברי הפשטן הגדול ואחיו הרמב"ן, גם דברי הר"ב הגדול אשר אין ערוך עליו הרלב"ג, ואם לא אשא שמותם על שפתי ידוע תדע כי הדבר הגדול אשר ייטב בעיניך בהיות מכלל פניני אמרותם. ואני יודע כי בבוא החבור הזה ליד יודעי ומכירי שילעיגו עלי לאמור מי הביאך עד הלום, ואני בהיות כוונתי לשמים לא אחוש לדברי כל נברא ואולי יפקחו ג"כ עיני שכלם ויאמרו יש לו שכר טוב בעמלו כי טרח טורח גדול ומתוך דוחק עניים מאוד עשה לו את החיל הזה כי ידענו את מכאוביו ורחמנא לא קפח שכר כל בריה.

ומהאל היודע כוונתי אשאל עזר ינחני בדרך אמת ויאיר עיני במאור תורתו, ומהנה נתחיל בעזרת הנותן לאדם דעת והמשי' לכל יבוא ליטהר.

סכום פסוקי ספר דברים תשע מאות וחמשים וחמשה הנ"ץ סימן: וחציו, ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך: (או"ה גם בשני כ"י חסר כלשון זה והוא קשה שהרי בסוף כל סדרא וסדרא חסר מספר הפסוקים של אותה סדרא, וכאשר נצרפם יחד יעלה מספר הפסוקים של כל ס' דברים תשע מאות ותשעים ושנים). ופרשיותיו י"א (כ"א י'). אסרו חג בעבותים סימן: וסדריו כ"ז. יפיח אמונה יגיד צדק סימן: ופסקתותיו כ"ב. ופרקיו ל"ד. אודה יי בכל לבב סימן: מניין הפתוחות שלשים וארבעה והסתומות מאה ועשרים וארבעה. הכל מאה וחמשים ושמנה פרשיות. וכסא כבוד ינחילם סימן:

סכום הפסוקים של כל התורה. חמשת אלפים ושמנה מאות וארבעים וחמשה. ואור החמה יהיה שבעתים סימן: והציו, וישם עליו את החשן ויתן אל החשן את האורים ואת התמים. מספר כל הפרשיות נ"ד (כ"א נ"ג) ומספר כל הסדרים קנ"ד ומספר כל הפסקות צ"ה. מניין פתוחות של כל התורה. מאתים ותשעים. יבא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו סימן: והסתומות. שלש מאות ושבעים ותשעה. או אסרה אסר על נפשה בשבעה סימן: נמצאו מניין כל הפרשיות פתוחות וסתומות. שש מאות וששים ותשעה לא תחסר כל בה סימן:

אותיות רבתי ואותיות זעירי ואותיות הנקודות שבתורה.

אין בס' דברים אותיות רבתי כ"א ד' והם העי"ן והדל"ת של שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד דפ' ואתחנן, והה"א של ה ליי תגמלו זאת דפ' האזינו, והלמ"ד של וישלכם אל ארץ אחרת דפ' נצבים.

ואותיות הזעירות רק אחת והיא היו"ד של תשי בפסוק צור ילדך תשי בפ' האזינו, ויש סופרים שכותבים רבא האל"ף של אשריך ישראל, והכ"ף של והתמכרתם שם, והכ"ף פשוטה של ונך אותו ואת בנו, והפ"א של ופתלתל, והנד"י של הצור תמים פעלו, והשי"ן של ערש ברזל, וכותבין זעיר מ"ם קדמאה של ממרים הייתם, אבל אין דעת הדיקנים נוחה מהם.

ומאותיות הנקודות מצאנו בס' דברים י"א נקודות ב"א אותיות תכופות והם **לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד** בפסוק הנסתרות לה' אלהינו בפ' נצבים נקוד על לנו ולבנינו ועל עי"ן של עד, וכאשר נצרף כל המקומות שבתור' שמצאנו בהם אותיות או תיבות נקודות יעלה מספרם לעשר', וזהו שאמרו ז"ל בהרבה מקומות עשר נקודות בתורה, וטעם הנקודות האלה הלא הוא כתוב באבות דר' נתן פרק ל"ד ע"ש, גם במס' סופרים פרק ו' הזכירום כולם בצירוף הלכות אחרות, ואף שדברי הפרק ההוא כולם סתומים וחתומים כבר פירשם בטוב הרב החכם בעל נחלת יעקב ז"ל חוץ מן הלכה אחת הנזכרת שם היא הלכה ז' האומרת ענאל יניאל ובגרעון אלי שמע השוטר (נ"א הסופר) שעליה אמר הרב ז"ל שחזר על הרב' מסורות גדולות וקטנות גם שאל לחכמים רבים ובקיאים במסרות ואין מגיד לו לכן אמר עליה שכולה משבשתא וגם הרב בעל ס' האגודה לא גרס לה לפי שאין לה שום טעם; ועתה בא לידי ס' שנות אליהו לרבינו הגדול הגאון מוהר"ר אלי' ווילנא זצ"ל וראיתי בלקוטים שבסוף ספרו שגם הוא עמד על מבוכת ההלכה הזאת וחשב להגיה בדרך רחוק ודחוק ואמר כי מה שגרסם בספרינו הלכה ז' הוא שיבוש כי כל דברי ההלכה הזאת הם דבוקים עם ההלכה הקודמת המסיימת במלת ודבדו וצ"ל **דברי ענאל יניאל** והם היו ב' סופרים ידועים, **ובגרעון** כ"ל וב' **גרעון** ור"ל ב' חסידים מן המנין הנ"ל וזה לדעת **אלישמע הסופר**, ע"כ, והנה הוסיף וגרע ודרש ולא העלה כל מאומה בידו וזה לנו ולסופרים האלה אשר אין כל חדש בפיהם, והאמת כי כל החכמים האלה שגו ברואה ופקו פליליה ודברי ההלכה הזאת הן הן דברי המסרת הנשנית בדה"א סי' ט' והיא אומרת ד' כתיבין **יעואל** וקריין **יעיאל** וסי' ובגבעון (דה"א ט' ל"ה), **אליצפן שמרי ויעואל** (דה"ב כ"ט י"ג) עזיה העשתרתי **שמע ויעואל** (דה"א י"א מ"ד), **יעואל הסופר** ומעשיהו **השוטר** (דה"ב כו יא) עכ"ל וככה תיקון ההלכה הזאת **יעואל יעיאל** (ר"ל דכתיבין יעואל וקרין יעיאל הם ד' אלה) **ובגבעון**, **אלי**, **שמע**, **השוטר** (נ"א **הסופר**), והיינו השוטר והיינו הסופר, לכן הלכה ז' מאושרת ומתוקנת לעצמה ואין בה שום דופי.

הקריאה לטעם התחתון. | הקריאה לטעם העליון.

אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃

לֹֽא־יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־
פָּנָֽיַ׃ לֹא־תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל כָּל־
תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל
וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם
מִתַּחַת לָאָרֶץ׃ לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה
לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי יְהוָה

לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־
פָּנַי לֹא תַעֲשֶׂה־לְךָ פֶסֶל ׀ כָּל־
תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם ׀ מִמַּעַל
וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם ׀
מִתַּחַת לָאָרֶץ לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה
לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹּקֵד עֲוֺן אָבוֹת עַל־בָּנִים וְעַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים

לְשֹׂנְאָֽי׃ וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים | לְשֹׂנְאָי וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים

לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֺתָֽו׃ לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מצותיו
לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְהוָה אֵת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לַשָּׁוְא׃

שָׁמוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ
כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ שֵׁשֶׁת יָמִים
תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ׃ וְיוֹם
הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־
תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אַתָּה ׀ וּבִנְךָ־
וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ־וַאֲמָתֶךָ וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ
וְכָל־בְּהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ
לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ כָּמוֹךָ׃
וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
וַיֹּצִאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיָד חֲזָקָה
וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה עַל־כֵּן צִוְּךָ יְהוָה

שָׁמוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ
כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שֵׁשֶׁת יָמִים
תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ וְיוֹם
הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת ׀ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא
תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ
וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ־וַאֲמָתֶךָ וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ
וְכָל־בְּהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ
לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ כָּמוֹךָ
וְזָכַרְתָּ כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ ׀ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
וַיֹּצִאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיָד חֲזָקָה
וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה עַל־כֵּן צִוְּךָ יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת׃ כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמַעַן ׀ יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ וּלְמַעַן יִיטַב לָךְ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ לֹא תִרְצָח וְלֹא
תִנְאָף וְלֹא תִגְנֹב וְלֹא־תַעֲנֶה וגו׳.

אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ לֹא תִרְצָח׃ וְלֹא
תִנְאָף׃ וְלֹא תִגְנֹב׃ וְלֹא־תַעֲנֶה וגו׳.

קו"ה. כבר הרחלתי לדבר בסוף ספר שמות על שינוי קריאת הדברות וחלוף נקודותיהם וטעמיה׳ ולא
לסבה לא. אך דע שנמקר׳ בו״י הטעים שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד ולפ״ו יש לכנן התחתון כמרכ׳ עפח׳ אתנ״ח.

אמר בנימין המכונה וואלף ב"ר שמשון איש הייד(נ)הויים.

אחרי התהל' והתודאה לא' חיי כי הגליא חסדו עמדי לאמצני ולחזקני להחל גם לכלות הדפסת ה' חומשי תורה עם ארבעה התרגומים אשר יעדתי בהקדמתי ראיתי מן הצורך לשוב ולהזכיר כי תחלת מחשבתי בהדפסת החומשים האלה לא היתה החידושים והבאורים אשר צרפתי עם כל חומש וחומש דבר דבור על אופניו, אך זאת היתה עיקר מגמתי להמציא ליד כל אדם תורת ה' התמימה מנוקה ברורה ושלימה, מכל סיג והלאה ושגגה, בראותי כי בזמננו זה פרצו חומשים המונים המונים, מינים ממינים שונים, אשר ממציאיהם, יאמרו עליהם, כי תקוני סופרים הם, ושמץ טעות לא נמצא בהם, אך כי הבודק אחריהם, ימצאם משובשים בכל עבריהם, גם באותיותיהם גם בנקודיהם גם בטעמיהם; והם המה אשר מלאו פני תבל ושממו ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו, ואבות ובניהם, ומלמדים ותלמידיה', ישליכו עליהם יהבם, לעסוק ולהגות בם, והשבושים חרושים על לוח לבם, ועד זקנה ושיבה לא ימושו מקרבם.

אי לזאת העמסתי עלי עול משא הדפסת החומשים האלה עם כובד טורח ההגהה, ועל כל מלא וחסר ועל ניקוד ועל טעם, שמתי עין השגחתי פעם אחר פעם, ובכל כחי עבדתי ובכל חילי עמלתי, ולא שקטתי ולא נחתי, כי לא נעצלתי ממלאכתי, עד אשר שלחתי כל יריעה ויריעה אל איש נבון ובקי הוא ידידי הרבני המופלא החכם הר"ר שלום ווצלינגן שמו שי' גם הוא בדק אחרי ויהי לי מעיר לעזור, ישלם ה' פעלו ותהי משכורתו שלימה. וזאת שנית עשיתי להעביר קול במחנה העברים גם במכתב ובדפוס לאמר: כל הרוצה לבדוק יבוא ויבדוק והאיש אשר ימצא באחד המקומות שילאתי הדיקה והביעתי המלא יבוא ויודיעני ויקבל חמשה זהובים בשכרו וגם שמו יוחק בספר לזכרון; ובכן הגיעו החומשים הארבעה הראשונים ליד אלף אנשי', ואין גולה מהם את אזני; לכן בזאת אני בוטח שמצד המלוי והחסרון, הכל כתיקונו ביושר ובכשרון, אכן מצד הנקודות והנגינות לדקותם ולחולשתם יבין כל יודע ומכיר במלאכת הדפוס שהוא מן הנמנעות שלא יתרמה לפעמים איזה קלקל במעשה המלאכה אם בהשמטת הדיו ואם בשבירת עצם מעצמות הנקודה בשבר יד או שבר רגל עד שישתנה מצורה לצורה, כי בשבירת נקודה אחת משתי נקודות השו"א ישאר חירק, ובשבירת הנקודה התחתונה מן הסגול ישאר צירי, וככה ישתנה הזקף לרביע והתביר למרכ', וכן בדומיהם. גם מצד ההשגחה בני אדם אנחנו ועיני בשר לנו ובראות אנוש כולנו רואים, וקלקולים כאלה מצאתי וראיתי נושבים במקצת יריעות, וזה אותי ואספרה:

בס' בראשית

קפי'	פסוק	נ"ל
כח	יד	שבמה
לט	יז	לנו
מג	ז	ונגד
מד	כ	לנו
מד	כד	ונגד

בס' שמות

קפי'	פסוק	נ"ל
טו	כד	וילנו
יח	יח	אשר
יט	יא	ביו' השלישי
כה	לה	ממנה

בס' ויקרא

קפי'	פסוק	נ"ל
ז	יח	זבח
ז	לג	השלמים
יד	יג	בפקים
טז	ב	אחיך
כג	כג	קדש

בס' במדבר

קפי'	פסוק	נ"ל
ו	ג	חמץ במרכא וכ"ה ברמ"א ובדע"ת ורפ"ו אונ"ש שברוא וינעילא ופרינקפורט בדרגא בשינוי, עיין משפה"ט דף כ"ז.
יג	כד	האשכל.

ואע"פ שברוב הידיעות גם כל אלה מתוקנים מ"מ הזכרתים בעבור המעוט
לבלתי יכשל בם המעיין, ובל המתקן ככה, תבוא עליו ברכה

דבור על מאמר רז"ל יש אם למקרא ולמסרת.

אמר וו"ה: אלכה נא ואשלם את נדרי אשר נדרתי לה' בפ' שופטי' (יט ה) לדבר דבור כללי על מחלקת רז"ל בענין יש אם למקרא ויש אם למסרת להבין ולהורות למה נחלקו ובמה נחלקו, ואזכיר הנה כל מקומות המחלוקת הנראים יותר זרים ותמוהים ולא מצאו בהם כל אנשי חיל ידיהם.

במס' מכות דף ז' ב' במשנה: נשמט הברזל מקתו והרג רבי אומר אינו גולה וחכמים אומרים גולה, מן העץ המתבקע רבי אומר גולה וחכמי' אומרין אינו גולה; גמרא; תניא, אמר להם רבי לחכמים וכי נאמר ונשל הברזל מעצו? והלא לא נאמר אלא מן העץ וכו', אמר רחב"א אמר רב ושניהם מקרא אחד דרשו ונשל הברזל מן העץ רבי סבר יש אם למסרת ונישל כתיב, ורבנן סברי יש אם למקרא ונשל קרינן, ופי' רש"י יש אם למסרת כמו שנמסרה כתב של תיבה למשה אנו צריכין לדורשה ולא לפי המקרא, כשאתה קורא וְנָשַׁל אתה מוסיף הברה של אל"ף או של ה"א בין נו"ן לשי"ן, ולפי המסרת: [ד] ונישל כתיב ופירושו נישל שהשיל הברזל מן העץ המתבקע ומצא את רעהו, ורבנן סברי יש אם למקרא וְנָשַׁל קרינן לשון פָּעַל הנחל עצמו נשל מעל עצו עכ"ל, והוא מאמר [ד] סתום וקשה גם פי' [ד] רש"י קשה, והרב בעל תי"ע האריך לפלפל בו ולא בא עד תכונתו וכבר השיגוהו הרב בעל קול הרמ"ז ואחרי' זולתו, ויותר לעומקו ירד רבינו הריטב"א ז"ל באומרו ז"ל רבי סבר יש אם למסרת ונישל כתיב פי' בחירק תחת הנו"ן, ורבנן סברי יש אם למקרא ונשל קרינן פי' בקמץ תחת הנו"ן ופי' רש"י ז"ל לר' דדרש מסרת משמע ליה ונישל בחירק מדלא כתיב אל"ף בין הנו"ן והשי"ן הלכך דרשינן ונשל שהוא פועל יוצא שהברזל מנשל חתיכה מן העץ המתבקע; והקשו עליו דלפי דקדוק הלשון אין מקום בשום פועל קל שיהי' אל"ף או ה' באמצע דהא ונפל כולהו בלא ה"א ואל"ף וכן ונשל גוים רבים מפניך; לכן הנכון דודאי אפילו לפי המקרא אין מקום להיות אל"ף או ה"א בינותים ומדרש מסרת אינו אלא שניתן מקום לאדם לומר בין ונשל בקמץ בין ונישל בחירק כמו וְנִפֵּץ את עולליך (תילי' קלז) וְנִקַּף סבכי היער (ישעי' י לד) וכיוצא בהם, וכיון דאיכא למידרש ונשל בחירק דרשינן לי' מהכרעת הכתוב שלא נאמר ונשל הברזל מעצו דעלה סמכינן כמי השתא, אלא דההוא לאו הכרחא הוא לחודיה אלא שעושה הכרע במסרת לימד ונשל הברזל בחירק, ובהא מיתרצא לן אחריתא היכא אמר רב דטעמא דרבי משום מסרת דהא מתניתא תלי טעמא מדלא כתיב מעצו? ולא משמע מלישנא דרחב"א דהא דרב אתא לאפלוגי על מתניתא מדלא פריש ליה תלמודא ומדלא אמרינן רחב"א אמר רב, אלא וודאי כדאמרינן דתרוייהו צריכי אהדדי, ורבנן דאמרי יש אם למקרא ונשל קרינן משמע פועל עומד כפשוטו שהברזל מתנשל מן העץ שעומד בתוכה, ומעתה מאי דלא כתיב מעצו אינה הכרע לבדה, וא"ת והא ונשל גוים רבים דכ"ע דרשינן מקרא והוי פועל יוצא שהקב"ה מנשל את הכותים ממקומם מפני ישראל? וי"ל דשאני

הכא דלא כתיב ביה מ"ם , והכי נמי אילו כתיב ונשל הברזל את העץ או ונשל
הברזל העץ שפיר הוי משמע פועל יוצא אבל כי כתיב ונשל מן העץ וקרינן
בקמץ לא משמע אלא פועל עומד, כך הנכון בעיני בשמועה זו יותר מכל מה
שפירשו בו , עכ"ל ; ואף שדבריו דברי חן וטעם מ"מ נשארו בהם ספקות
שהרי ונשל גוים רבים פועל יוצא בבירור ולמה לא יהי' כמוהו ונשל הברזל מן
העץ, ומה שתירץ שהי' לו ליכתב ונשל הברזל את העץ או ונשל הברזל העץ
זה ליתא לפי שאז הי' משמעו העץ כולו לא חלק ממנו והוא הפך כוונת הכתוב
שר"ל ונשל הברזל חלק מן העץ ולכן הוצרך לומר מן העץ דוגמת הקל מן העול
אשר נתן אביך עלינו שמשמעו חלק מן העול, ותאכל מן העץ , ולקח מעץ
החיים וחביריהם שכולם פועלים יוצאים וסמוכים על מלת מן ומ"ם השימוש
ויהי' כמוהם ונשל הברזל מן העץ פועל יוצא ככל חביריו שהם ל' נשילה , ועוד
שהסיבה שהכריחה לרבי לדרוש המסרת לפי דעתו היא מדלא כתיב מעלו
ולולי כן לא הי' דורש המסרת , ומה יענה על כל יש אם למסרת שבתלמוד
אף אם אין שם סבה מכרחת כ"א המסרת לבד' כגון בבגדו בה (קידשין יח· ב)
בבית אחד יאכל (פסחים פו עב) , יראה כל זכורך, בחלב אמו, בסכות,
קרנות, נפשות , ולטוטפות , וטמאה שבועים דפליגי בהו במס' סנהדרין
דף ד', וחביריהם , והאמת שמדרש המסרת של ונשל מדלא כתיב ונאשל ישל
בבגדו מדלא כתיב בביגדו הוא דבר זר ותמוה מאוד, ואם נברח מקריאת
בבגדו בחירק מדלא כתב יו"ד יש לנו לברוח כ"כ מקריאת ונישל מדלא כתיב
יו"ד, ועוד תימא למ"ד יש אם למסרת איך יכחיש הקריאה המקובלת אצלינו
גם היא איש מפי איש עד מרע"ה כמבואר בדברי החבר לכוזרי מאמר ג' מסי'
כ"ט ואילך אשר העתקתי מהם בפ' קרח (במדב' טז כב) ולא ראינו ולא שמענו
מי שיסתפק בקבלת הקריא', ואפילו ר"א הלוי ז"ל לא הטיל ספק כ"א בצורות
הנקודות אם הם מקובלות או מוסכמות אבל באמיתות הקריאה באותן
ההברות שהנקודות מורות עליהן לא הסתפק אדם מעולם שדברי קבלה הם,
וכמו שהאריך בזה רבינו הרשב"ץ בספרו מגן אבות ח"ב דף ל' ע"ב, ולכן אין
לקרות ונישל במקום ונשל ולא בבגדו מקום בביגדו ולא יאכל
מקו' יאכל ולא יראה מקום ירא' אם לא בהכחשת הקבל' הנאמנת
וכל זה מגונה, ועוד קש' הל' יש ויש והוי להו למימר מר סבר מסרת
עיקר ומר סבר מקרא עיקר, ועוד קשה מה שהניחו רז"ל ליסוד מוסד בכמ'
מקומות ובקידושין כ"ט ב' כי יותן דומיא דכי יתן מה יתן דניחא לי' אף יותן
דניחא לי', והכי אז"ל במס' פסחים כ"ו ב' אי כתיב עבד וקרינן עָבֵד עד
דעביד איהו, אי כתיב עובר וקרינן עוֹבֵד אפילו ממילא השתא דכתי'
עבד וקרינן עובד עובד דומיא דעבד מה עבד דניחא לי' אף עובד דניחא לי'
ונתברר מכל זה כי המסרת ונשל מסכמת לקריאת ונשל בקמץ לא בחירק
וליכא למידרש מידי ; וכדי לצאת מכל המבוכות האלה נראה לי שמעולם לא
עלה על דעת אחד מחז"ל להכחיש הניקוד ולשנות קריאת התיבה מכמות
שהיא מקובלת אצלינו, גם מאן דאמר יש אם למקרא מודה שיש לדרוש גם

המסרת במקום שיתאחד פתרון המסרה עם פתרון המקרא במנהג הלשון, והמשל בזה עֲבַד יִתַּן וכל הדומים להם מבנין שלא הוזכר שם פועלו יתכנו להיכתב בוי"ו עם הדגש כמו אשר יוּלַּד לישרא' (שופטי' יח כט) כי אדם לעמל יוּלָּד (איו' ה ז) מה נעשה לנער היוּלָּד (שופטים י"ג ח') הוּכָּה כעשב (תילי' קב ה) וכן ויהי בשלם סֻכּוֹ (תילי' עו ג) תלֻנּוֹת תלֻנֹּתֵיהֶם תלֻנֹּתָם ערֻמִּים והרבה כמוהם, ומדכתיב עֻבַּד יֻתַּן בלא וי"ו דרשינן המקרא דומיא דמסרת ויתקיימו שניהם מבלי שנצטרך להוציא המקרא ממשמעותו בשום ענין כי אין במשמעות עובד ויותן רק שהפעולה נעשתה ע"י אחר ויתכן להיות לרצונו של מי שנעשתה לו או שלא לרצונו והועילתנו המסרת לפרושי קרא בתוספת ביאור עובד דומיא דעבד ויותן דומיא דיתן, ובכגון אלה כולי עלמא לא פליגי שהמקרא והמסרת יחדיו יתאחדו ולא יתפרדו, ובמה נחלקו? בתיבה שאין הכרע למשמעותו לפי ענינו לא מצד המשקל ולא מצד הגזרה ולא מצד הבנין וצריכין אנו לדרשה, ובהא פליגי מר סבר שיש להכריע משמעותה אל צד המסרה ואפילו על דרך זרות קצת ומר סבר שיש להכריע אותה אל צד המקרא ברגילות הלשון, דוגמת זה ונשל הברזל מן העץ שמלת ונשל יתכן שיהי' פועל יוצא מבנין הקל שהשיל הברזל אתיכה מן העץ המתבקע, ומלשון כי ישל זיתך שענינו תלישת הדבר ממקום חיבורו, גם יתכן שיהי' פועל עומד מבנין הקל שהברזל עצמו נשל מעל עצו ומלשון ונשל גוים רבים שענינו דחיפת הדבר ממקום דיבוקו, אלא שזה פועל יוצא וזה פועל עומד וכמנהג הקל שבשימושו עומד גם יוצא, וגם יתכן להיות לשון נפעל, וכבר בארתי כל זה בפ' שופטים בהבנת המקרא,

ומעתה לנבון נקל דעת מחלוקת ר' ורבנן: ר' סבר יש אם למסרת ונשל כתיב בלא אלף ואילולי קבלת הניקוד הי' אפשר לקרותו ונישל בחירק פועל יוצא מבנין הכבד הדגש לכן יש לפתור ונשל גם הוא פועל יוצא דומיא דונישל כדי להטותו בצד אחד אל המסרת לא שיהיה שוה אליו מכל הצדדים שזה לשון קל וזה לשון כבד, ורק בענין יציאת הפעולה יש לפותרו כמוהו, וסעד לדבריו מדלא כתיב מעצו; ורבנן סברי יש אם למקרא וכל פינות שאנו פונים לא יהיו אלא לקריאה והקריאה בקמץ ויתכן להיותו מבנין נפעל שנשמט הברזל מקתו לכן הוא מלשון ונשל גוים רבים שענינו דחיפת הדבר ממקום שהוא תחוב בו והוא פועל עומד מבנין הקל, שפתרונו שוה אל לשון נפעל וקריאת שניהם שוה. ואין טענה דהוי לי' למיכתב ונאשל באל"ף על פי התבונה הראשונה שהזכיר החבר במאמר שני סי' פ' כי כל שבעת המלכים מביאין אחריהם תוספת אות? שאין כן דרך הלשון להוסיף אל"ף בפועל עבר בכל הבנין הקל ולא מצאנו ככה בכל המקרא, ולכן אין לדמותם ל עובד ויותן ודומיה' שמדרכם ליכתב לפעמים חסר ולפעמים מלא משא"כ ונשל וחביריו שכולם חסירים כתיבין והברת הקמץ של פ"א הפעל היא מודיעה על האל"ף הנקראת ובלתי נכתבת וכן כל שבעת המלכים מורות על תוספת אות מאותיות יהו"א הראויה להיות אחר כל מלך ומלך, ואע"פ שיש מקומות הרבה שאין

נכתבות מ"מ ע"פ הנקודות קריאתן ככתוב בטעמי המקרא להחכם בן
בלעם בפרק שני מספרו בשער על הדבור במלכים ע"ש וכדעת החבר במקום
הנ"ל וכן דעת גאוני הלשון הקדמונים כולם, ועל דרך זה כל המקרא ירוץ,
בדבר חרוץ, לכן מחלוקת ר' ורבנן איננה כ"א בסברה ובשיקול הדעת לא
בשינוי הניקוד ח"ו, וכמחלוקת בעלי הפשט הראב"ע והרשב"ם, שהראב"ע
פירשו כרבנן והרשב"ם כרבי, ולפי עיקר פשוטו נראין דברי רבנן ויש להם
הוכחה משינוי לשון הכתוב שפתח בגרזן ונדחה ידו בגרזן וסיים בברזל ונשל
הברזל מן העץ וזה קשה לרבי וניחא לרבנן והוא שידענו שהקרדום יקרא
גרזן ויקרא ברזל, ומשימוש הלשון למדנו כי יקרא ברזל מצד חומרו שהוא
ברזל ויקרא גרזן מצד צורתו שהוא החידוד עד שראוי לגריזה לכרות ולגזור בו,
לכן לרבי קשה שהי' לו ליכתב ונשל הגרזן שהרי לא ישיל הקרדום חתיכה
מן העץ מצד היותו ברזל כ"א מצד היותו גרזן אבל לרבנן ניחא;

וכמחלוקתם אלו ונשל ככה מחלוקתם אבל בבגדו בה לפי שגם הוא מלה
מפוקפקת ומסופקת אם הוא לשון בגד ממש כמו ותתפשהו בבגדו, או לשון
בגידה ולשון פָּעוֹל מן בגוד בגדו בי (ירמי' ה יא) ומנהג המקור בהרבה
תיבות לנקד [ד] פ"א הפעל בחירק כמו בפגעו בו, בשכבה ובקומה, בשברי
לבם, ורבים כמוהם, ובהא פליגי מר סבר יש אם למסרת מדלא כתיב
בביגדו ביו"ד ע"פ התכונה הראשונה לכן יש לפותרו בהכרעה אל נד המסרת
בְּבִגְדוֹ בקמץ חטף ולשון מקור הוא מענין בגידה, לא לשון בגד ממש, ואילו
[ד] היתה כוונת התורה לפסול הכוונה המתכוונת בקריאת הקמץ מכל וכל
הי' לה לכתב בביגדו ביו"ד; וסעד לדבריו שהדל"ת של בבגדו נקראת ברפה
כמנהג המקור להרפות למ"ד הפעל הפך מנהג משקל פָּעַל שמדרכו להדגיש
למ"ד הפעל בהתחברו עם הכינויים כמו נִכְדּוֹ עֲבָדוֹ רְכֻבוֹ
וריעיהם; ומר סבר יש אם למקרא בבגדו קרינן בחירק לכן
הוא לשון בגד ולא מצאנו בכל המקרא יו"ד כתובה בין הפ"א והעי"ן בתיבה
היוצאה ממשקל פָּעַל, ואילו הוא ל' מקור ויוצא מן בָּגוֹד בגדו בי הי'
ראוי להיות נקר' בק"ח לא בחירק כמבואר במכלול [ד] דוו"ק דף מ' א'
בפיתוחי המקור, ומרפיון הדל"ת אין להביא ראי' כי כן מנהג שם דבר בֶּגֶד
להרפות הדל"ת בכל הכינויים בִּגְדֵי בִּגְדוֹ כולם רפויים בכל
מקומו' מושבותם שלא על מנהג משקל פָּעַל, ואין למדקדק לומר כי אם
הנמצא כאשר מצאו; ופירוש בבגדו בה כיון שכבר פירש טליתו עליה והיא
נתעטפה בה הרי בגדו בה, ולכן אמר בבגדו בה ולא אמר בבגדו עליה, גם
יתכן כי בבגדו שם הפעל נגזר משם דבר בגד כמו כסום יכסמו את ראשיה'
(יחזקאל מד כ) וכמה פעלים נגזרים משמות דברים כמו ברוק ברק, וברד
ברדת היער, ורבים כמוהם, וכבר מצאנו אות בי"ת משמשת שימוש מלת
על כמו כן יכתן בו (ויקר' כד כ) הבהמה אשר אני רוכב בה (נחמי' ב יב)
ככתוב במכלול.

וכמחלוקתם בפתרונו של ונשל ושל בבגדו בה מטעם שאמרנו כן

מחלוקתם בפתרונו של **יראה** כל זכורך ודומה לו בבנית אחד **יאכל**, לפי שכניהם מבנין נפעל, "ד "ולדעת גאוני הלשון הקדמוני' ה"ה "ד "ר"י חיוג ור"מ הכהן ור"י אבן גיאנה ואבן עזרא ואחרים אין הנפעל תולדת הקל אבל הוא בנין נבדל לעצמו, ויש מקומות שהוא מורה על המפעל מצד הפועל כמו וכי ימוך אחיך ונמכר לך (ויקרא כה לט) במוכר עצמו מפני דוחקי הכתוב מדבר וכן פי' שם הראב"ע ונמכר לך הוא מעצמו, וכן או דודו או בן דודו יגאלנו וגו' או השיגה ידו ונגאל (שם כה מט) שהוא יגאל את עצמו, ומצאנו לשון נפעל גם בפעלים יוצאים לזולתם כמו אשר נשברתי את לבם הזונה (יחזקאל ו ט) שת"י די תברית כמו שברתי כמבואר שם בפי' רד"ק, וחשובי המדקדקים האחרונים גם הם הסכימו עם הקדמונים בחלוקת הפעלים והבנית', וכן כתב החכ' ר' דוד אבן יחייא בספרו לשון למודים בשער ב' פ"ב ז"ל

„ואמנם הנפעל והתפעל בהסכמת כל הקדמונים הונחו להורות על הפעל אשר יפעלהו הפועל בעצמו על שיהי' פועל מצד ומתפעל מצד וכו' והנה יתחלף התפעל מהנפעל בשהוא מורה על חוזק ההתפעלות יותר מהנפעל, ועוד יש לו סגולה וכו', ויאמר עוד בפרק ט' ז"ל: בבנין נפעל, הכ' ירא' בתחלת המסב' שמוש הבנין הזה הוא שוה לשמוש מי שלא הוזכרו פועליה', והאמת שדינו ודין הקל היעומד הם שוים בהתבודדות, לא שבבנין הזה יתכן היות הדבר הנפעל עשוי מיד אחרים או מיד עצמו על שיהי' הפועל פועל בעצמו, ולכן באו בו הציוויים מזה הצד מה שלא באו במי שלא הוזכרו פועליה', כי שזה הוא בענין שתאמר שמור את עצמך או אם תאמר השמר, אבל לפי שיש גזירות בכתוב שלא יוכל לינשות בהם ואת הבחינה כמו אם גנב יִגָּנֵב, בלא הִצָּרֵף חשב כרד"ק שדינו ודין אשר לא הוזכרו פועליה' הוא שו', וכבר השיגו האפוד והוכיח בטענות אמתיות שאין הדבר כמו שחשב והאריך בזה בפרק י"א מספרו, יעמוד עליו מי שירצה יותר מזה השיעור, ופעמים באו בו גזירות שידמ' מעניכם שהם גזירות יוצאות והן החלצו מאתכ', אשר נשברתי את לבם הזונ', הכ' נִשְׁפָּט אותך, ואחרים זולת אלה, ויש מן המדקדקים שלא הרחיקו היות אלה הגזרות יוצאות בזה הבנין ואחד מהם הוא הראב"ע. ויש מי שפירש אותם באופן מסכים אל ההתבודדות וכו'; ועוד שם בפרק י"ד בדברו על בנין התפעל אמר ז"ל כבר ידעת שזה הבנין הוא על הרוב שוה בשמושו אל בנין הנפעל והוא בהיות הפועל פועל הפעל בעצמו, ועל כן תמצא לאונקלוס תמיד משוה אותם, כמו שנמצא שהשוה אותם הכתוב באמרו אל תִּטַּמְּאוּ בכל אלה כי בכל אלה נטמאו הגוי' (ויקר' יח כד) הנך רוא' האיך השוה תטמאו מההתפעל אל נטמאו מהנפעל, אבל עם כל זה יש לבנין הזה סגולה מיוחדת והוא שבו יחקו וידמו הדברים אשר אין להם מציאות חוץ לנפש כמו, שכב על משכבך והתחל, שהרצון בו עשה עצמך כחולה, וכן התאבלי נא, ר"ל שי חוקי האבלות, ממתכבד וחסר לחם, מראה עצמו נכבד, וכבר ידעת כל וכו' עכ"ל" וכן שטת החכם בעל מקנה אברם כמבואר בארוכה בשער החמישי מספרו; והכלל היוצא מכל אלה שיש בבנין נפעל צד פועל ומדרך הכתוב בכמה מקומות להשתמש בו מן הצד ההוא לכן אין זרות להשתמש במלת **יראה** ובמלת **יאכל** מצד הפועל אשר בו ולפרשו כמו **יראה יאכל** כדי להכריע "אותם אל המסרת למ"ד יש אם למסרת "מדלא כתיב **ראה ויאכל** ביו"ד דוגמת **תיעשה** המנורה (שמות כ"ה ל"א) וכמו נבתי שם, ויש אמתלא לפרש "**יראה** כל זכורך את פני האדון ה' שנפ'

כי תשא (שמו' לד כג) כמו יראה בעבור מלת את שאחריו שמדרכו לשמש על הפעול, והי' לו לכתוב אֶל פני האדון ה' וכל' הכתו' בחבירו בפ' משפטי' (שמו' כג יז) יראה כל זכורך אֶל פני האדון ה', וזה על מנהג הלשון כמו כל וירא ה' אֶל פלוני, וירא כבוד ה' אֶל כל העם, יראה אל עבדיך פעלך, וזולתם, בכולם ישמש מלת אֶל על הרואה לא מלת אֶת שמדרכו לשמש על המתפעל, ולכן אין שום זרות בכתוב הראשון דכתיב ביה אֶל שהוא כמשמעו וליכא למדרש ביה מידי, אבל הזרות הוא בכתוב השני דכתיב ביה אֶת לכן מסתבר לפרש יראה דגביה אֶת על הפועל ויהי' זכורך הרוא' והשכינ' המתרא'. ויראה דגביה אֶל כמשמעו ויהי' זכורך המתראה והשכינה הרואה, ואיתקשו אהדדי, מקיש ראייתך המפורש בכתוב יראה כל זכורך אֶת פני האדון דמשמע שהאדון רוא' את השכינ', לראייתו המפורש בכתוב יראה' כל זכורך אֶל פני האדון דמשמע שהאדון בא לראותך, מה לראותך בשתי עיניו אף להיראות ממך הוא רוצ' להתראות ממך בשתי עיניך; גם ל' הבריית' הכי דיקא שכא' יראה יראה' והוי לי' למימר דכתיב יראה וקרינן יראה דוגמת שאמרו כתיב עבד וקרינן עובד, כתיב יתן וקרינן יותן מאי שנא' יראה יראה? אכן המכוון מלשונו דתרי פעמים כתיב יראה ותרווייהו דרשינן ואיתקשו אהדדי; וכמקרה מלת יֵרָאֶה כן מקרה מלת יֵאָכֵל גם הוא ויתכן להתפרש על הפועל כמו על המתפעל וכבר מצאנו בג' מקומו' מצות יֵאָכֵל והל' נופל על האוכל לא על המצות הנאכלים מדלא כתיב יאכלו בל' רבי', וככה בבית אחד יאכל אזהר' אגברא שהרי כל הכתוב הזה אזהר' אגברא לא תוציא מן הבית ועצם לא תשברו בו; ומ"ד יש אם למקר' מפרש ל' נפעל כמנהגו ברוב ומתקן הלשו' על הענין בדרך בעלי הדקדוק, ולכן מחלוקתם בפירושו של בבית אחד יאכל איננה כ"א בשיקול הדעת ע"פ דקדוק הלשון ומחלוקתם בפירוש על הבתים אשר יאכלו אותו בהם שגם היא נסבר' ובשיקול הדעת לבד, ושניה' תלויי' זה בז'

וככה יש מקום פקפוק במלת בַּחֲלֵב בפסוק לא תבשל גדי בחלב אמו, וזה שמלת חָלָב הוא ע"מ בָּקָר בָּשָׂר דָּבָר חָכָם ודומיה' ובסמיכותם כאמר בְּשַׂר זבח השלמי', בְּשַׂר ערלתו, על דְּבַר אשתי, לַחֲכַם לב, וככ' הי' ראוי לומר מן חָלָב בַּחֲלַב הלמ"ד נפתח, והוא נכרי וכן כל חביריו הסמוכים כולם נרויים שלא על המנהג, ולכן הקשו רז"ל למ"ד יש אם למסרת בשר בחלב מנ"ל דאסור דלמא בחלב אמו פירושו בשומן של אמו ולשון חלב הוא אע"פ שמלת חלב בלתי משתנה בסמיכותו בכל המקרא אפשר לומר שנסתמך על דרך הבל הבלים שלא על המנהג, ולזאת כתבה התור' בחלב ח"י כדי להכריע פתרונו של המסרה בחלב, ושקלו וטרו בי' רז"ל וחזרו על כל הצדדים והעלו שמשמעות לא תבשל בלתי סובל פירוש זה לפי שדרך בישול אסרה תורה, אכן למ"ד יש אם למקרא אין אנו זקוקים לכל זה, כי חלב ל' שומן הוא שוה בסמוך ובמוכרת בכל המקר', ואשר הוא ענין משקה לעולם הלב בסמיכותו כמו חמאת בקר וחלב צאן עם חלב כליו' (דברי' לב יד).

וככה חולקין בתיבות כוספי וי"ו תי"ו בסופם ואין הכרע למשמעותם כגון בסוכות קרנות נפשות ולטוטפות ודדמי להון, אע"פ שמדרך הכתובים ברוב המקומו' להוסיף וי"ו תי"ו בסוף התיבות לסימן הריבוי מ"מ מצאנו מהם כוספי וי"ו תי"ו ול' יחיד הם כמו **אחות חמות אשפות** כמבואר במכלול בשקל **פעות** וככ' מצאנו שמו' עצמים כמו **אילות** גם **אילת** ושניה' נפסו' אחד בס' מ"ב י"ו', וכן **בעלות** הוא **בעלת**, ולכן מי שסובר במקצת מהם שלשון יחיד הם אין לתופסו על כך אחרי שיש לו דומים במקר', ויש סברא לחשוב כן על אותן היוצאין ממנהג חביריה' להכתב ח"ו כמו בסבת קרנת נפשת וריעיהם למ"ד יש אם למסרת, אכן למ"ד יש אם למקרא אין להוציא משמעות התיבה ממנהגה בעבור חסרון אות המשך כי כן מדרך הכתובים לכתוב לפעמים מלא ולפעמים חסר והמקרא עיקר.

וככ' יש מקום ספק בפתרון הכתוב וטמאה שבועים כנדתה (ויקר' יב ה) זהו לפי שמלת שבֻעַיִם מקובץ על ל' שני' ושרשו **שבע** שהוא שם המספר וממנו נגזר שם דבר שָׁבוּעַ, וידענו כי משקלי השמות משוכים אין קץ להם כמו שכתב הראב"ע בנחות בשער השמות, גם הבאים על משקל השניות איכם שומרים תמונתם כי מן רֶגֶל בֶּרֶךְ מצאנו רַגְלַיִם בִּרְכַּיִם ומן קֶרֶן מצאנו קַרְנַיִם גם קְרָנַיִם ומן דֶּרֶךְ דְּרָכַיִם, והאומר כי אלה שאות ראשונ' שלהם בשו"א יוצאים ממשקל פֶּעֶל עליו להביא ראי', לכן שְׁבֻעַיִם יתכן שהוא יוצא משם דבר שָׁבוּעַ ויהי' טעמו שני שבועות כמו **יומים** שני ימי', **ושנתים** שתי שני', גם יתכן שהוא יוצא משם המספר **שבע** ואז יהי' טעמו שבעה כפלים כלומר על חד שבעה וכדין כל שמות המספר המקובצים על משקל השניות שהם מורים כל כך כפלים כמנין המספר ההוא, כמו ארבעתים על חד ארבע', ושבעתים על חד שבעה כמו שבאר כל זה החכם בעל מקנה אברם בספרו במסלה כ"ו שהוא מסלת המספרים ע"ש, ולפי זה יהי' פירוש וטמאה **שבועים** כנדתה על חד **שבע** כנדתה והיינו שבעה שבועות וכנגד שאמר הכתוב בטומאת יולדת זכר וטמאה שבעת ימים כימי נדת דותה תטמא, אמר ביולדת נקבה שתטמא על חד שבע כנדתה, ויש אמתלא לפרש כן בעבור המסרת שנכתב **שבעים** ח"ו לרמז שהוא נגזר מן **שבע** אע"פ שהוא ע"ד זרות קצת, ואיננו נגזר מן **שבוע**, ואהכי לן מקרא ואהכי ל' מסרת, וזהו ששאלו התלמידים את ר' יהוד' בן רוצן אקרא אכי שבעים יכול תהא יולדת נקב' טמא' שבעי'? אמר להן טימא וטיהר וכו' ושאתם הית' למאן דסובר יש אם למסרת ויכולני לקרות **שבעים** דהא לא כתיב שבועים מלא לכן יש לנו להפליג הטומא' כמו שיכול המקר' שאת, ולא דוקא שבעים אבל שבע' שבועות ואהכי מסרת לטפויי ואהכי מקרא לבצורי דוגמת שאמרו ז"ל במס' זבחים דף ל"ז ב', והית' תשובת ר"י ב"ר טימא וטהר וכו', ולאחר שיצאו כזכר אולי ילמדו התלמידים מתשובתו זאת שגם הוא סובר יש אם למסרת לכן יצא ומחזיר אחריהן ואמר להם אי אתם זקוקים לכך שבועים קרינן ויש אם למקרא ואין לנו לצאת מעיקר פשוטו של

מקרא בעבור חסרון וי"ו המשך שהרי שִׁבְעִים קרינן בשורק והוא מורה על אות וי"ו אע"פ שאיננה נכתבת לכן ⁝ התיבה יוצאה מן שָׁבוּעַ שם דבר והוא שנים שבועות כמשמעו.

ומכלל דברינו נתברר שמעולם לא עלה על דעת אחד מרז"ל להטיל ספק באמיתות הקריאה כמות שהיא מקובלת אצלינו, ולא נחלקו כ"א בתיבות שלשונם מוכרע ויש סברא להטותם לכאן או לכאן, מר סבר שיש להכריע פתרונם לצד המסרה ומר סבר שיש להכריעם לצד המקרא ואין להוציא התיבה מרגילות משמעותה בעבור חסרון אות המשך.

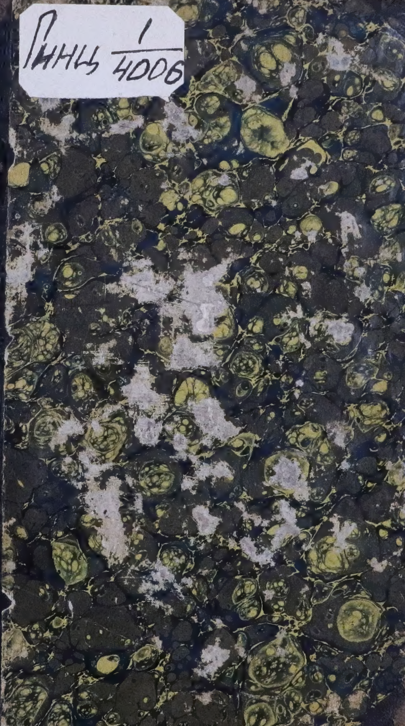
וכי ישאלך נפשך לאמר מה זה שתפשו רז"ל במחלוקתם בענין הזה בלשון אם ואם ולא בלשון אב ואב? כבר נשאלה השאלה הזאת לרבינו הגאון הרי"ף זצ"ל והיא השאלה הראשונה שבס' שו"ת שלו וזה תארה:

שאלה: מפני מה אמרו חכמים יש אם למקרא ולמסרת ולא אמרו אב? ואמרו בנין אב, זה בנה אב ולא אמרו אם, ואמרו בת קול ולא אמרו בן קול? תשובה: לא שמענו בזאת כלום, אלא פעמים שאומרו לשון זכר ואומרים אב כגון בנין אב משני כתובים ובנין אב מכתוב אחד, וכגון ההוא דאמרינן אבוהון דכולהון דם, אלא יש לומר שבמקום שעושה אותו דבר עיקר ללמוד ממנו דבר אחר קורין אותו אב, וזה שאמר יש אם למקרא הואיל ואין למדין ממנו לדברים אחרים אלא להודיע על מה סומכין על הקריאה או על המסרה קרא להם אם שהקריאה איננה לשון זכר אלא לשון נקבה, ע"כ לשון רבינו ז"ל;

ולפי שיטתנו יש ליתן טעם אחר יותר נכון ומתיישב על לשון אם, וזה לפי שעיקר מחלוקתם כמו שראינו היא בעבור חסרון אות המשך, ואותיות המשך או"י (והה"א עמהם כשהיא באה תמורת אל"ף) והן הג' הידועים לרז"ל בשם אמות וכל אחת מהם נקראת אם, וכן קראם בעל ס' יציר' וכמו שכתב רד"ק במכלול (דו"ק דף ק"ד) בשער אותיו' או"י ז"ל: "דע ויש[כ]ילך אלהים כי אותיות אר"י הם אמות לכל האותיו' וכן קראם בעל ספר יציר' ואמר שלש אמות או"י, ומה שאמר שלש אמות אמ"ש, הם אמות בעולם, אבל אמות הספור הם או"י, ונקראו אמות בעבור כי לא נוכל להוציא לא תיב' ולא אות בעולם מבלתי אחת מהן, והן אותיות הנשימה כי הם פעמים בלא הרגשת אחת המולאות, וזה לך האות בתנועת חמשת המלכים כי הם כלל כל התנועות שיוכל האדם להניע ולהוציא, אָא הנה אלף נחה אחר הניעה, אֵי הנה יו"ד נחה וגם כן אִי, אוֹ הנה וי"ו נחה וגם כן אוּ, ואלה הנחים פעמים בכתב ופעמים בלא כתב רק בנשימה לבד, בכתב כמו וכו'" ע"ש בארוכה, גם בדף ק"ט הוסיף ביאור הענין; ובהא פליגי מר סבר יש אם למסרת ר"ל שאותיו' או"י הנקראים אמות לשלימות המסר' הם כלומר לשלימות כתיבות התיב' זולת הקריא', ולכן כל תיב' חסירת האם יש לסבור בה סברא שלדרשא באה; ומר סבר שהאמות לשלימות המקרא הם ר"ל למשך הברת הנקוד' שהאות נקראת בה, ולא תשתנה התיבה בעבור משיכה יתירה, לכן אין משגיחין באות או"י החסירה, ונטולת האם כשירה.

הן כל זאת למשפט אמת חשבתי, ואם מדרך האמת יצאתי, וה' אלהים אמת יכפר חטאתי.

Гинц 1/4006